Digitized by Google

OPVS CATECHISTICVM,
SIVE

SVMMA DOCTRINAE CHRISTIANAE, D. PETRI CANISII THEOLOGI SOCIETATIS IESV, PRÆCLARIS DIVINAE SCRIPTVRAE TESTIMONIIS, SOLIdisque sanctorum Patrum sententijs, vt nunquam antea, sedulò illustrata, aucta & explicata, quemadmodum ex proxima Præfatione constabit.

EDITIO QVARTA, QVÆ ALIAS omnes multis partibus excellit, estque copiosior ac limatior, vt reipsa Lector comperiet.

CVM duplici INDICE, locorum nempe Scripturæ sacræ, quæ hoc opere explicantur, & rerum atque sententiarum.

8. I. . .

COLONIÆ,
Apud Arnoldum Quentelium.

ANNO M. DCVI. 1224

Cum gratia & priuilegio summi Pontificis, ac Romanorum Imperatoris in Decennium.

AD USUM
FR. A. BENTIV.
SIL. Q. COMMUN.

Digitized by Google

II. AD TIMOTHEVM III.

OMNIS ſcriptura diuinitùs inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in inſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

B. AVGVSTINVS TRACTATV II. IN EPISTOL. B. IOANNIS.

OMNIA quæ leguntur de ſcripturis ſanctis, ad inſtructionem & ſalutem noſtram intentè oportet audire. Maximè tamen memoriæ commendanda ſunt, quæ aduersùs hæreticos valent plurimùm; quorum inſidiæ infirmiores quoſque & negligentiores circunuenire non ceſſant.

ORIGENES TRACTATV XXIX. IN MATTHAEVM.

QVOTIES Hæretici canonicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus cõſentit & credit, videntur dicere: Eccè in domibus verbum eſt veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmodum per ſucceſſionem Eccleſiæ Dei tradiderunt nobis.

VINCENTIVS LIRINENSIS IN LIBELLO ADVERSVS prophanas omnium Hæreſeon nouationes cap. vltimo.

NECESSE eſt profectò omnibus Catholicis, qui ſeſe Eccleſiæ matris legitimos filios probare ſtudent, vt ſanctæ ſanctorum Patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur: prophanas verò prophanorum nouitates deteſtentur, horreſcant, inſectentur, perſequantur.

ITEM CAP. 40.

HOS in Eccleſia diuinitùs per tempora & loca diſpenſatos, quiſquis in ſenſu Catholici dogmatis vnum aliquid in Chriſto ſentientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum.

D. AVGVSTINVS LIBRO II. CONTRA IVLIANVM Pelagianum capite X.

QVOD inuenerunt (Patres & Doctores Catholici) in Eccleſia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondum vobiſcum apud illos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus; & eorum pro nobis latas contra vos ſententias recitamus, nondum vobiſcum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus.

APPROBATIO HVIVS LIBRI.

OPVS hoc Catechiſticum, antea quidem typis excuſum, recens verò nouæ acceſſione locupletatum ac recognitum, magno cum fructu denuò euulgandum cenſeo Ego frater THEODORICVS BVSCODVCENSIS, *Sacræ Theologiæ apud Colon. profeſſor, & Apoſtolicus Inquiſitor.*

Digitized by Google

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRI, AC ILLVSTRISS. PRINCIPI, DOMINO IVLIO EPISCOPO HERBIPOLENSI, ET ORIENTALIS FRANCIAE DVCI, PATRONO BENIGNISSIMO, PETRVS CANISIVS IN CHRISTO IESV S. P. D.

INTER Christianos Cæsares, quorum virtus & pietas maiorem in modum iam olim effulsit, Præsul amplissime, duo Theodosij, senior & iunior, vti vulgò dicuntur, singularem laudem inprimis promeruerunt. Ego verò de priore tantùm dicam, quem Augustinus, Orosius Diaconus meritò celebrant, & cui poëta Claudianus ob lætissimum rerum successum haud temerè accinit:

O nimiùm dilecte Deo, cui militat æther:
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Hic ipse multis quidem argumentis prodidit, se vnà cum coniuge valde religiosum esse, & bene merendi de Ecclesia studio & amore cum primis exarsit. Imperium eius in difficilia tempora incidit, quibus ob excitatas nouas in fide dissensiones glisscentesque sectas populares animi passim distrahebantur, doctis interim acerrimè inter se concertantibus, vt si fieri posset, in errorem, aut certè quidem in dubitationem etiam inducerentur electi. Etenim Eunomius electum Sathanæ organum, sua tum zizania dominico tritico inspergebat, & Nouatianum serpebat virus, suasque copias augebant Macedoniani, & Arriani quidem Catholicos vel maximè diuexabant. Quid hîc ageret Theodosius? magno cum animi dolore tristissimam Ecclesiæ faciem spectans, præsertim cùm publicæ pacis & Ecclesiasticæ vnitatis, sicut optimum principem patremque patriæ decebat, studio & amore incredibili teneretur, sed qui ad ista funesta doctorum dissidia componenda nullum satis idoneum remedium inueniret. Accersit igitur Nectarium episcopum Constantinopolitanum, & ab eo scisscitatur, quid facto sit opùs ad concordiam scissæ Ecclesiæ restituendam, priusquàm grauiores ordinum fierent distractiones, motusque magis exitiales ex hisce altercationibus & sectis in Christianam Rempub. effunderentur. Ecclesiam enim fidei vnitate conseruari atque stabiliri, discordia verò religionis lacerari atque subuerti rectissimè iudicauit. Nectarius verò cùm non haberet quod ex tempore Cæsari responderet, de re tanta censet deliberandum, ac interim Agelium, licèt Nouatianorũ episcopum cõsulit, vt eius sententiam audiat, priusquàm redeat ad Imperatorem. Agelius tùnc fortè Sisinnium lectorem habebat, hominem non mediocriter eloquentem, in sacris etiam literis & philosophiæ cognitione probè versatum, qui præterea iudicio & rerum agendarum dexteritate polleret. Is iussus dicere, quid roganti Cæsari respondendum putaret, in hunc modum differuit: Cõcordiam Christianæ religionis fruſtra sperari, quandiu libertas disputandi partibus nouam doctrinæ formam inducentibus proposita & relicta esset: immò verò præsentia schismata, non solùm hac disputãdi libertate non tolli, sed augeri, grauioresque inde lites ac pugnas irreconciliabiles expectari oportere, quibus vigentes nunc hæreses & opiniones nouæ magis magisque corroborarẽtur: aliam igitur ineundæ concordiæ, quæ solida esset, viam ineundam esse, nimirum vt præsentes controuersiæ ex veterum Patrum, qui Ecclesiæ calculo approbati forent, traditione iudicarentur. Sic enim futurum, vt via cõtentiosis præcluderetur, ne quisque pro sui cerebri intemperie Dei verbum interpretaretur, & suum illi sensum, prout causæ commodum putaret, affingeret, suamque sententiam iudicio Patrum, simulque Ecclesiæ publico anteferret. Vnde Imperatorem rectè facturum, si præcipuos sectarum magistros interrogandos curaret, velint ne veterum Ecclesiæ doctorum iudicio stare, qui ante natam modò contentionem & diuisionem cum gloria floruissent, nullique præsenti vel parti, vel sectæ vnquam fuissent addicti: ac propterea vt minimè suspectos controuersæ nunc doctrinæ censores & arbitros iure agnoscendos ac recipiendos esse. Quòd si hos arbitros admittere detrectarent, postulandũ ab illis videri, disertis vt verbis pronũciarent, sibi damnari Patrũ authoritatẽ. At si rursus

Digitized by Google

hanc damnationis legẽ ferre nollent, ex hac ſola tergiuerſatione nõ obſcurè cõſtare, quantum fidei mererentur noui de fide diſputatores, vtpote tam arrogantes, vt ſeſe tot tantisq; probatis Patribus vel æquare, vel anteponere non erubeſcerent, & idcirco nulla illos venia dignos, ſed prò falſis doctoribus veræque Eccleſiæ peſtibus iure habendos atq; profligandos eſſe. Catholicorũ verò munus manere propriũ, vt quam doctrinam profiterentur, veterum Theologorum ſcriptis cõſentaneam eſſe probarent, & ſuam religionẽ illorum teſtimonijs bona fide prolatis defenderent ac illuſtrarent. Quid multis? Placuit hæc ſententia Nectario, qui ſtatim ad Theodoſiũ Cæſarem regreſſus, conſilium Siſinnij aperit, ſuaq; authoritate confirmat. Cæſar verò, vt erat prudentiſſimus Princeps, Lectoris conſiliũ diligenter expendit, & hanc incundæ concordiæ rationem approbat, req; ipſa probandũ cenſet, quod Siſinnius propoſuiſſet. Itaq; ſectarũ principes ad diſputãdum armati & inſtructi conuocantur, ac præter expectationem omnẽ à Cæſare interrogantur, quo in pretio magiſtros Eccleſiarũ habeant & habere velint, eos nempe qui ante noua hæc diuiſionis tempora extitiſſent, an eoſdem recipere & approbare deliberatũ haberẽt. Hîc primùm illi modeſtiã præ ſe ferre, & de Patribus honorificè loqui, quaſi præceptores illos agnoſcerent, ſeq; illorũ diſcipulos faterẽtur. Theodoſius iterùm ſciſcitatur, ſit'ne illis conſtitutũ, Patrum teſtimonia eo habere loco, vt per illa cùm de alijs Chriſtianæ doctrinæ partibus, tum de ſubortis nuper controuerſijs iudicetur, omneq; iudicium terminetur. Hîc illi hærent ſuſpenſi, alijs aliud obtendentibus, & eiuſdem etiã ſectæ ſocijs inter ſe mutuò altercantibus, quid quantumq; ſcriptis & authoritati veterũ eſſet largiendũ. Quidã Cæſaris inſtitutum probare, ſed plures veterum ſententias defugere viſi ſunt, facilè ſubodorati periculum de cauſa cadendi, ſi ex antiquorũ Patrum iudicio præſentes ipſorum controuerſiæ dirimerentur. Vbi nouæ diſcordiarũ flammæ mox eruperunt, vt ſi antea vnquàm, nunc potiſſimùm ſectæ inter ſe diſſectæ viderentur, non diſſimiles quidem priſcis illis gigantibus, ac alijs Babylonicæ turris ſtolidis ædificatoribus, quorũ & linguę diuiſæ, & conatus fruſtrati, & impenſæ omnes abſumptæ hoc vnum effecerũt, vt optatus ædificij progreſſus in pudendũ prorsùs exitum cõmutaretur. Igitur non malè ceſſit Theodoſio, quòd in Siſinnij conſilio acquieuerit, eoq; facto memorãdum toti poſteritati reliquit exẽplum, vt quod antea Tertullianus docuerat, re ipſa probatum eſſe cernamus. Tractans enim ille Pauli ſententiam, Hæreticum hominem poſt vnam aut alteram correptionem deuita, ſeriò admonet, nè Catholici cum hæreticis de ſacris literis diſputaturi in arenã deſcendant, ſed potiùs vt ad maiorum traditionem prouocent, & ex illa germanam Scripturæ intelligentiam, omnemq; de propoſitis fidei quæſtionibus veritatem petant atque confirment. Sicut & Origenes pronunciauit: Illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica traditione diſcordat.

VISVM eſt autẽ hanc repetere narrationẽ, quam Caſſidorus in Hiſtoria, vti vocant, tripartita recenſet, eamq; magni eſſe momenti, & noſtro tum ſeculo, tum inſtituto quadrare quiuis facilè animaduertat. Rogant multi atq; mirantur qua de cauſa tot colloquia, diſputationes & conatus qui ad controuerſias in religione cõponendas noſtra ætate partim in Germania, partim in Gallia inſtituti fuerunt, adeò malè infeliciterq; ſucceſſerint, vt maiores etiam in religione diſtractiones ac turbæ conſecutę videantur. Nimirùm à dicto Siſinnij conſilio diſceſſum eſt, & pietas abfuit Theodoſiana, qua nouis doctoribus veteres cum authoritate opponerentur. Hoc niſi fiat, tot hæreſum monſtra, quot nunc paſſim in Europa nata cernimus, facilè & ſumma cum Eccleſiæ pernicie graſſari pergent, ſemperq; impedient, quo minùs ad amabilẽ Eccleſię concordiam tandem redeatur. Ac interim prorſus verendũ eſt, ne poſt longas contentiones funeſtus exitus æquè Germanos ac Græcos opprimat & perdat, vt noſtrates è ſchiſmaticis Mahumetanos, aut atheos euaſiſſe vel ſerò doleamus. Deinde hanc veterem narrationem libuit inſerere, vt noſtri ſeculi ſtultitia, immò impietas rectiùs perſpiciatur, quando infimæ ſortis, ac planè craſſi rudesq; homines de Patribus vt prorsùs indignè ſentiunt, ità ſcurriliter quoq; loquuntur, illorumq; dicta & facta petulanter arrodũt, ſæpè & vanæ ſuperſtitionis & execrandæ idololatriæ ſine vllo pudore condemnant. De Patribus dico, quorũ eximia vitæ integritas, & in diuinis literis doctrina ſapientiaq; tot modis effulſit, diuino Spiritu in illis mirabiliter operante, & Chriſtianam Eccleſiã tot ſeculis corroborante. Hi electa diuini Spiritus organa Chriſti fidem non ore tantùm profeſſi ſunt, ſed & ſanctiſſima vita, multisq; ſępe miraculis nec rarò ſanguine profuſo teſtati ſunt, nullus vt eos pro dignitate celebrare, & ſacros corũ labores religionis ergô ſuſceptos & exantlatos ſatis efferre poſſe videatur. Quibus tanto maior fides authoritasq; debetur, quo magis in vnum eundemq; ſenſum conſpirãt, quoq; conſonantiùs de Chriſtianæ doctrinæ partibus teſtificantur, vt quaſi cor vnum & anima vna, immò & ſpiritus vnus in illis ineſſe, nobisq; loqui videatur. Atq; hoc

illorum

Digitized by Google

illorũ consensu, tanquàm certo inhabitantis spiritus indicio, deprehendimus, nõ sõlùm in Apostolis, sed etiã in Apostolicis doctoribus sanctisque Patribus hanc præclaram Christi promissionem impleri, Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis. Quocirca nõ temerè ad hos referri potest, quod Regum ille sapiẽtissimus Salomon docet, ne quis terminos antiquos à patribus positos trãsgrediatur, quodq; monet Ecclesiasticus, vt sapientibus presbyteris, eorumq; doctrinã nos adiungamus, qui disciplinã à patribus traditã acceperunt, vel, sicut Paulus loquitur, qui depositũ bona fide custodiũt. Vndè vox Basilio Magno digna & à verè Catholicis omnibus vsurpanda extat: ἀλλ' ἅπερ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων δεδιδάγμεθα, ταῦτα τοῖς ἐρωτῶσιν ἡμᾶς διαγγέλλομεν. hoc est, Quæ à sanctis Patribus edocti sumus, ea interrogantibus nos annunciamus. Tum Athanasius Ecclesiæ fortissimus propugnator, breuem & expeditam rationem, qua hæreticorũ artes & fraudes omnes elidantur, hisce verbis ostẽdit: Τοῦτο μόνον ἀποκρίνασθαι πρὸς τὰ τοιαῦτα, καὶ ἅπαξ ἀρκεῖ, ὅτι οὐκ ἐστὶ ταῦτα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ ταῦτα πατέρες ἐφρόνησαν. Hoc, inquit, solũmodò respondere ad talia, & dicere sufficit, quòd ista non sunt Catholicæ Ecclesiæ, neq; ista Patres nostri senserũt. Et sanè cum his Ecclesiæ magistris non sapere, omninò est desipere. Extra hunc saltare chorũ, vt ità dicã, est primas insaniæ partes arripere. Ab his Ecclesiæ columnis auelli, est regiã veritatis viã deserere. Sine his Christi oculis & Ecclesiæ luminibus, in diuino illo Scripturarũ prato versari, est perinde ac in tenebris dominicum agrum colere, vel in mari cum Petro nocte piscari. Damnatos ab his errores amplecti, est cum Ecclesiæ ludibrio hæreticorum deliria confirmare. Horum denique sensum & consensum negligere, diuino est repugnare oraculo, quod credentibus omnibus per Prophetã intonat: Hæc dicit Dominus: State super vias vestras, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

QVAS omnia idcircò mihi præfanda duxi, Antistes Illustriss. præsens vt opus, quod è collectis grauissimorũ Patrũ sententijs constat, maiore in pretio ab æquis censoribus habeatur, tuæq; in primis Celsitudini sit cõmendatius. Prodit enim nunc iterũ noster Catechismus, nec solùm nitidius, sed etiã animosius prodit, quandoquidẽ inter medios velut satellites, imò duces & coryphæos probè stipatus incedit, vt minùs publicum conspectum vereatur, & coram minacibus aduersarijs ac vibrantibus eorum gladijs, se perstare posse confidat. Adest enim illi inuictus bellator Spiritus sanctus, suoq; gladio, quod est verbum Dei, hunc quanuis exilem partum munire dignatur. Adsunt & generosi Christi Regis æterni milites, qui suis quasi armis nouũ hospitem circũcingunt, ornant, muniunt atq; defendunt. Quare si anteà vnquàm hic liber placuit bonis, cùm nudus ferè ac velut inermis appareret, haud dubia mihi spes est fore, vt idem maiore nunc fauore & applausu multorũ excipiatur, tot præsertim patronorũ, qui sunt omni exceptione maiores, suffragijs atq; sententijs vndiq; corroboratus. Hos Christianæ doctrinæ testes ac vindices quisquis contemnit vel negligit, nos etiã librumq; nostrũ & cõtemnat ac negligat licet, quandoquidẽ in eadẽ cũ illis naui manemus, ac tantisper manere constitutum habemus, donec & ipsi superatis infesti procellosique huius pelagi tempestatibus, quibus in hac tota vita iactamur, ad eundem salutis portum, quem illi nunc felices obtinent, Christo nauclero fauente tandem securi perueniamus.

Vbi de præsentis instituti ratione plura dicturus, de prima nostri Catechismi editione cogor repetere, quam inclytus ille Cæsar FERDINANDVS Viennæ de manibus nostris extorsit, & ante XXVI. annos edi voluit sua authoritate, me quidẽ nomen tunc meũ supprimente, minùs vt inuidiosum esset opus, cuius author ignoraretur. Sed quoniã hoc nostrũ seculum, vt nullũ ferè aliud, contentionum flammis pascitur, multiquead calumniandũ præcipites nulla ferè minùs, quàm orthodoxa ferunt & probant dogmata, fieri non potuit, quin aliqui catechistico labore nostro offenderentur, & hanc qualẽcunque Christianæ doctrinæ summã arroderent ac infectarentur. Cuiuscemodi Ecclesiæ hostibus tanto maior infectandi libido creuit, quanto minus inuidi homines ferre potuerũt, opus hoc summi principis authoritate comprobatum, à multis auidè legi, passim circumferri, in scholarũ vsum introduci, in templis doceri, varias in linguas transfundi, in maximis gymnasijs celebrari, nec solùm Ecclesiasticis proceribus, sed summo Regi quoque Philippo, alijsque magistratibus Catholicis ita probari, hunc vt Catechismũ præ cæteris studiosè cõplecterentur, ac eundem suis populis tum ad docendũ, tum ad discendũ publicè traderent, serioque cõmendarent. Quod ego certè sine arrogantia dictum velim, ne honori nominiquediuino quicquam subtrahã, quum soli bonorũ omniũ fonti lætũ rerũ successum asscribi, & ad illius gloriam syncerè cuncta referri deceat, nulla vt vnquam eius dicti subrepat obliuio, Nõ nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. At ego rem multis

Digitized by Google

hodie notam commemoro, & de veritate cõstare cupio posteritati, vt rectiùs omnes de aduersarijs iudicent, qui, nescio quo spiritu ducti, aut potiùs æmulationis stimulis exagitati, tam ægrè sustinent hoc exiguũ Catholicæ doctrinæ testimoniũ, compendium, præsidium in Germania supereſſe. Igitur Euãgelici homines infensis animis, maledicis linguis, ac virulentis calamis certatim instructi, nullũ hodie Catechismũ æquè ac nostrum tam petulanter appetere, tam rabiosè conuellere, tamque atrociter damnare voluerunt. Postea verò cùm de eiusdem libri authore iam rumor increbuisset, ac opus ipsum Catholicis exteris magis magisq; innotuisset, Veneti & Galli nomen meum, quod ego tam diu celauerã, me inscio adscripserunt, idq; ante annos decem publicè testatum volui, cùm opus idem recognitũ Colonienſi Senatui nuncuparem. Accessit deinde PETRVS BVSAEVS Nouiomagus, homo nostri ordinis eruditus, & in veterũ monumentis probè versatus, qui amicorũ hortatu, & ob publicam vtilitatẽ, sicut ipse in sua meminit præfatione, ad hoc opus ornandum & muniendum, operam sanè difficilem & laboriosam, vt prudentes intelligunt, exantlauit. Etenim Scripturæ Patrumq; cõsonantia loca, quorũ nos in ipso contextu mentionẽ frequentem fecerамus, quæq; ad libri marginẽ breuiter fuerant adscripta, & his etiã plura vndequaq; collegit, ex ipsisq; fontibus deprompta transcripsit, & transcripta cum ipsa libri textura tam dextrè coniunxit, vt quiuis sine negocio deprehendat, omnem Catechismi nostri doctrinam cum libris Canonicis & probatis Patrum scriptis pulchrè congruere: quantumuis infesti & infensi oblatrent calumniatores. Qui sanè Busæi labor Hispanis, Italis, multisque alijs pergratus accidit, eamq; commoditatem suppeditat omnibus in munere docendi, vt ad manum habeant selecta, bonaq; fide notata, nec omnibus obuia veterũ testimonia, quibus ad vniuersa ferè doctrinæ sacræ capita tum intelligenda, tum in scholis templisq; tractanda & explicanda vti expeditissimè possint. Ex quo factũ est, vt Typographus Colonienſis prioris editionis exemplaria breui distraxerit, vtq; Veneti & Galli hoc opus sibi recudendũ putârint, quod Romæ & alibi non modò commendari, sed etiã à multis passim desiderari certò intelligebant. Interea dum Coloniæ noua editio apparatur, huc præsertim Gerwino Calenio impellente, qui rei Catholicæ promouendæ perquàm studiosus est, bonã nostri operã nauârunt, vt opus idem semel ac iterum recognoscceretur, in eoq; multa partim restituerentur, partim adiungerentur, partim meliorem in ordinem reuocarentur. Et quoniã prior editio in quatuor partes seorsim excusas secabatur, tres autem solas, quas ego viderim, Venetus Typographus dedit, longè cõmodius fore visum est, si ex omnibus illis membris, vnũ quasi corpus conflatũ, atque hoc vno volumine conclusum euulgaretur. Accessit demùm valde vtilis explicatio Appendicis, vt quod Cõcilij Tridentini Patres de hominis lapsu & iustificatione sapiẽtissimè grauissimeq; tradiderunt, nos verò summatim repetitũ Catechismo adiunxeramus, id luculentis Patrum testimonijs accuratè cõgestis solidè cõprobaretur. Hæc ego de huius operis ratione & instituto dixerim, quod ex grauissimis maximorũ Patrũ sententijs collectum, ac nunc postremò restitutũ, tuæ inprimis sapientiæ & æquitatis calculo, Illustriss. Princeps, cupit approbari.

CAETERVM si de suscepti operis Catechistici argumẽto aliquid addendũ est, mihi sanè persuadeo, sapientes veraq; pietatis amantes omnes boni cõsulturos, immò & sponte sua probaturos esse, quòd nos qualescunq; Societatis IESV professores, in hoc Catechisticæ doctrinæ genere ac labore, quicquid alij sentiant, multum sæpe olei operæq; ponamus. Cur enim nos pigeat ac pudeat eius institutionis, quã summo Deo gratam maximorũ hominũ exemplo consentaneã, Catholicæ Ecclesiæ salutarẽ, Christianæ iuuentuti necessariã, & nostræ demum professioni congruentẽ esse certissimè constat? Quid quod magister noster & princeps pastorum Christus Catechistæ partes quodãmmodò suscepit atq; sustinuit, quum præcipuas Catechismi partes ore suo sacrosancto vel tradidit, vel confirmauit? Excusent alij suas occupationes, ad sublimiores ac maiori quæstui seruientes Ecclesiæ functiones adspirẽt, vile autẽ & æquè laboriosum hoc ministeriũ iudicent, callideq; subterfugiant, ne cum pueris quodãmodo repueraſcere velle videãtur. Atqui non veretur ipsa Dei sapientia Christus se paruulis perquàm familiarẽ exhibere, hos ad se iubet adduci, venientes vltrò amplectitur, & amanter osculatur, his suas ipse manus imponit ac benedicit, his ministros & custodes Angelos deputat, hos demũ cælestis regni ciues & præ alijs hæredes quasi proprios facit. Qui præterea pœnam illi grauissimã interminatur, si quis vnũ è paruulis siue in fidei doctrina, siue in vitæ moribus fortè scandalizet: qui demùm in paruulos collatũ beneficiũ adeò sibi gratũ fore pronunciat, vt quicunq; ipsius nomine paruulũ susceperit, Christũ ipsum suscipiat, habeatq; perpetuũ debitorẽ. Tanti refert, si Christo Dom ino, eiusq; sacro Euangelio credimus, de paruulis bene mereri, ac instituendis illorum

adpie-

Digitized by Google

ad pietatem animis operã dare, quẽadmodùm probi faciunt Catechiſtæ, nõ Chriſtianum modò, ſed etiã Angelicũ, vt ſic loquar, munus adminiſtrantes. Quo minùs egò miror, eximios illos Patres, Origenẽ, Baſiliũ, Ambroſium, Auguſtinum, Cyrillũ ab hoc docendi genere non abſtinuiſſe, ſed huius viæ duces ſe nobis præbuiſſe, vt in fidei doctrina rudes ac veluti paruulos non grauatim catechizemus, & eis tanquàm matres lac ſpirituale cupidè & alacriter ſubminiſtremus. Videbãt enim ſapiẽtiſſimi homines, in magna illa Dei domo plures carnales quàm ſpirituales, paruulos quàm viros atq; perfectos, vt Paulus appellat, reperiri, magnamq; ſemper eſſe turbã, non ſolùm ætate, ſed etiã ſpiritu imbecillium atq; puſillorum, quibus Euangelicæ doctrinæ panẽ frangere conueniat, donec illi ſolidiorẽ cibum admittant, & in Chriſto ipſo grandeſcant atque proficiant. Quòd ſi nihil aliud, certè aduerſariorũ improbus labor, ac indefeſſa cura hùc nos extimulare debebat ac impellere, vt quod ſtudium illi ſuę ſectæ per Catechiſmum propagandæ animisq; per illum corrumpendis noctes ac dies impendunt, id nos ad Catholicos rectè pieque inſtituendos pari diligentia, ſed meliore fide, ac purioris Catechiſmi doctrina impigrè conuerteremus. Quid alioquin turpius, quid ab officio Catholico magis alienũ videri queat, quàm vigilante Iuda, in re tanti momẽti dormire Petrũ, & vndiq; graſſante lupo, paſtorẽ ſui gregis curã abijcere, ac huius demùm ſeculi, immò tenebrarũ filios in ſua generatione magis, quàm in Chriſti regno lucis filios, ſapere & prudentiores eſſe? Quocirca Tridentini Concilij Patres, vt alia multa de religione Catholica vindicanda optimè conſtituerunt, ſic illud etiam ſanctiſſimè ſanxerunt, Parochi vt omnes diebus feſtis, non ſolùm habendis ad populum concionibus vacarent, ſed etiam tradendo poſt prandium Catechiſmo incumberẽt, ac in fide rudiores omnes edocerent. Quæ lex ſi vſquam alibi, tum in Italicis Eccleſijs iam obtinet, magnoque cum populi fructu, nec minore bonorum parochorum laude hoc tempore obſeruatur. Atque hactenùs de Catechiſmi commoditate, præſtantia & neceſſitate, quantum hic quidem locus ferre poteſt.

A D extremã epiſtolæ partẽ accedo, quę Patronũ operi neceſſariũ poſtulat accerſiri, vt noua hæc editio, non ſolùm apud æquos & candidos rerũ æſtimatores ſuã habeat gratiã, verùm etiã aduerſus iniquos & inuidos obtrectatores maiore polleat authoritate. Vbi Celſitudo tua Illuſtriſs. Princeps, ſe cõmodè nobis offert, cuius tutelæ hũc librũ reuerenter cõmendare cupiã, ac vnicè nuncupare decernã. Primùm enim inter Germanos antiſtites ac Principes Catholicos, qui hoc ſeculo prædicãtur, multorũ iudicio ſublimẽ & illuſtrẽ locũ tenes, his nimirum animi dotibus inſtructus & ornatus, quæ nõ modò ſapientẽ præclaræ huius D. CHILIANI vineæ cuſtodẽ, ſed & generoſum bellicoſæ Francorũ gentis moderatorẽ ac Imperij principẽ decẽt. Deinde ſingulari Catholicæ pietatis ſtudio flagras, qui inde ab initio ſuſcepti muneris effeciſti, vt Clerus ditioni tuæ ſubiectus, ad ſacras preces quotidie ſummo Deo recitandas grauiter extimularetur, ſerioq; reuocaretur. Accedit & zelus in domo Dei repurgãda neceſſarius, actali Epiſcopo dignus, qui Apoſtolicũ canonem ad ſe pertinere meminerit, Peccantes coram omnibus argue, vt & cæteri timorẽ habeant. Igitur ad Catholicã religionem & diſciplinã Eccleſiæ reſtituendã adijcis animũ, paſtores hæreticos amoues, & pœnas immorigeris infligendas proponis. Ad hæc quod rarum & egregiũ Mecœnatem decet, doctos & ſtudioſos homines magno fauore proſequeris, atq; ideirèo gymnaſium publicum excitare pergis, quod non modò Franconibus, ſed etiã exteris haud minori præſidio, quàm ornamento eſſe poſſit. Seminariũ verò nuper magnificè erectum, & numero alumnorum & multis coemptis ædificijs amplificas. Neque noſtros homines negligis, ſed eorum Collegium non ita pridem Herbipoli excitatum amanter complecteris, ac ſtudioſè foues, tota vt hæc IESV Societas immortales gratias Patrono humaniſſimo debeat, ac pro illo ſua vota Deo ſummo faciat perlubenter. Nec ignoro, Eccleſiæ veſtræ, quam honoris gratia nomino, multa & præclara in me merita poſſe commemorari, quæ inde à primis Collegij noſtri fundamentis Herbipoli iactis, cùm iſthic adeſſem, & ſacris concionibus operam darem, equidem ſum frequenter expertus. His ergo cauſis, ac aliorum etiam conſilijs incitatus, facere nõ potui, quin per huius operis occaſionem aliquid ſcriberem, ac vetus erga Celſitudinem tuam eiusque Eccleſiæ obſeruantiæ meæ ſtudium qualicunque teſtimonio publicè comprobarem. Precor demùm à Chriſto Opt. Max. vt Herbipolenſem vrbem & Franconiam omnem, hoc difficili tempore propitius tueatur, vtque pios Amplitudinis tuæ conatus in ſuam æternam gloriam bene fortunet, neque ſolùm huius operis, ſed etiam Collegij tantum patronum diu ac feliciter nobis ſupereſſe concedat. FRIBVRGI HELVETIORVM Anno poſt Virgineum partum

M. D. LXXXV.

PIVS

PIVS PAPA V. DILECTO FILIO GERVINO CALENIO TYPOGRAPHO COLONIEN.

DILECTE Fili Salutem & Apostolicam benedictionem. Cùm tu, sicut accepimus, nonnullos de probatis Sanctorum historijs à dilecto filio Laurentio Surio optima fide collectis, nec non alios Tomos seu libros dilecti filij Petri Canisij presbyteri seu religiosi Societatis IESV de doctrina siue Institutione Christiana inscriptos, vnà cum certis Annotationibus nondum impressos, tua impensa imprimi facere desideres: Nos tibi, quem in excudendis huiusmodi Tomis seu libris graues impensas subire necesse est, ne ex beneficio omnibus Christi fidelibus collato detrimentum aliquod sentias, opportunè prouidere, ac te in tuo laudabili & Reipublicæ Christianæ perutili proposito confouere volentes, & à quibusuis Excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliisq; Ecclesiasticis sententijs, censuris & pœnis à iure vel ab homine quauis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existis, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absoluentes, & absolutum fore censentes: Motu proprio non ad tuam vel alicuius pro te nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed ex certa scientia & mera deliberatione nostris, tibi Tomos seu libros præfatos per te vel alium seu alios imprimendi, & impressos vendendi licentiam & facultatem plenam & liberam Apostolica authoritate per præsentes concedimus: Necnon omnibus & singulis impressoribus, librarijs, & mercatoribus, tam in Italia, quàm extra Italiam constitutis, in virtute sanctæ obedientiæ & sub Excõmunicationis sententiæ, necnon in terris sanctæ Romanæ Ecclesiæ mediatè vel immediatè subiectis, sub amissionis Tomorum seu librorum huiusmodi, ac mille ducatorum auri de Camera, pro vna Cameræ Apostolicæ, & altera medietatibus tibi, tuisque hæredibus & successoribus irremissibiliter loco damnorum applicandorum pœnis, per alios absq; tui & hæredum vel successorum tuorum expresso mandato aut licentia habita excudentes, seu imprimentes, aut vendentes, toties quoties id fecerint, eo ipso incurrendis, ne eosdem Tomos seu libros infra decennium proximè futurum ab illorum impressione computandum, in quibusuis literarũ characteribus, aut parua, mediocri, seu magna, vel alia quacunque forma alicubi imprimere, neq; per alios impressos vendere absque expressa tui vel hæredum & successorum præfatorum licentia vel consensu audeant vel præsumant, & ità per quoscunq; iudices & commissarios quauis authoritate fungentes, sublata eis & eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, interpretandi facultate & authoritate, iudicari ac diffiniri debere: Ac quicquid secùs super his à quoquam quauis authoritate scienter vel ignoranter attentari contigerit, irritum & inane decernimus: Mandantes nihilominùs Motu simili sub interdicti Ecclesiastici & ingressus ecclesiarum Venerabilibus Fratribus nostris Colonien. & quorumuis aliorum ciuitatum & locorum Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filijs illorum vicarijs seu officialibus, legatis, vel Vicelegatis, ac sub primò dictis pœnis, Gubernatoribus, Potestatibus, & alijs quibusuis Iudicibus quibuscunque authoritate & officio fungentibus, quatenùs quoties pro parte tua, & successorum tuorum, vel alicuius eorum huiusmodi fuerint requisiti in præmissis, efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant authoritate nostra inhibitionem præfatam inuiolabiliter obseruari: ac te, tuosque hæredes & successores præfatos huiusmodi, illorumque singulos concessione pacifice frui & gaudere: Ac impressores, librarios, mercatores, fautores, scientes & non reuelantes, quos inhibitionis præfatæ contrauenisse eis constiterit, excommunicationis, & alias sententias, censuras & pœnas huiusmodi incurrisse declarent, ac pro talibus publicè nunciari mandent, & faciant contradictores quoslibet & rebelles per easdem censuras & pœnas, appellatione postposita, compescendo: inuocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachij secularis: Non obstantibus Constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, Priuilegijs quoque, Indultis & literis Apostolicis super imprimendorum Tomorum facultate quibusuis personis cuiuscunque dignitatis & præeminentiæ existentibus etiam motu & scientia similibus, ac sub quibusuis tenoribus ac formis, nec non clausulis & decretis concessis: Quibus omnibus etiamsi de illis, eorumq; totis tenoribus specialis, specifica, expressa, & individua: non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, illorum tenores, ac si de verbo ad verbum inserrentur, præsentibus pro expressis habentes, illis aliâs in suo robore permansuris, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus: Aut si impressoribus, librarijs, & mercatoribus præfatis, vel quibusuis alijs, communiter vel diuisim ab Apostolica sit Sede indultum, quòd interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Volumus autem & eadem authoritate decernimus præsentium literarum transcripta in ipsis Tomis impressa in iudicio & extra sufficere, & plenam fidem facere, regula contraria non obstante. Datum Romæ apud S. Petrum sub Annulo Piscatoris die XXIIII. Septembris, M. D. LXIX. Pontificatus nostri anno quarto.

Ca. Glorierius.

DE

DE HVIVS OPERIS RATIONE AC VTILITATE

PRÆFATIO PETRI BVSÆI,

NOVIOMAGI, SOCIETATIS IESV THEOLOGI.

MICVS quidam noſter prudentia ac dignitate præſtans, cùm hunc Catechiſmum Doctoris Petri Caniſij diù ac multùm euoluiſſet, maiorem in modum optauit, vt quæ variis ex Patribus in illo collecta, breuiterque tradita continentur, aliquantò fuſiùs, præſertim in rudiorum gratiam explicarentur. Nec enim ſatis fore putauit, ex alijs Catechiſmis, qui non pauci & vtcunque elaborati circunferuntur, huc lucem maiorem adferre: ſed hoc poſtulauit maximè, vt ad verbum libro adſcriberentur, quæ partim ex ſacris literis, partim ex Patrũ monumentis petita, circa marginem duntaxat, vt ſit, ſuccinctè indicabantur. Neque ille verò temerè cogitauit, hac quidem ratione, & teſtimoniorum, quæ diximus, adiecta luce, fieri poſſe, vt quod opus multorum nunc manibus teritur, maiorem quoque fructum, & pleriſque ſingularem commoditatem exhiberet. Primùm enim ita conſulitur Catechiſtis, qui ſiue Catechiſmum Romanum, ex decreto Sacri Tridentini Concilij editum, & pro parochis conſcriptum, ſiue hanc doctrinæ Chriſtianæ Summam ſimplicioribus alijs & populo traditam explicent, graui leuantur labore in conquirendis Authorum ſententijs: præſertim cùm nec ſupperant omnibus tot libri Patrum atque Theologorum. Deinde non poteſt ex harum ſententiarum collectione non aliqua tum vtilitas, tum voluptas cõſequi, cùm lector luce clariùs videt, veteris quidem Eccleſiæ ſenſum atque conſenſum huic libro tam pulchrè fauere atq; patrocinari. Grauis eſt enim authoritas Patrum, vt ait Hilarius, quos omninò qui contemnunt vel negligunt, næ illi non intelligunt, quantoperè cõtriſtent & offendant in ſuis electis organis Spiritum ſanctum, qui etiam nunc in Patrũ ſcriptis viuit ac loquitur continenter, magnumque lumen & robur neceſſarium præbet Eccleſiæ Dei, tum in ſcripturarum interpretatione, tum in Catholicæ fidei doctrina confirmanda ac propugnanda. Quam enim aliam potiſſimùm ob cauſam arbitramur poſt Apoſtolos, Prophetas & Euangeliſtas, diuinitùs per tempora & loca datos conſtitutoſq; eſſe Paſtores & Doctores: niſi, vt Apoſtolus ait, ad conſummationẽ ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, vt iam non ſimus paruuli fluctuãtes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominũ, in aſtutia ad circunuentionẽ erroris? Quo quidẽ officio ac munere ſuo dum etiã poſtquàm è vita exceſſerint, funguntur, relictis clariſſimis literarum monumentis, in quibus teſtatas conſignatasq; animorũ ſuorum ſententias prodiderũt, ſi eos, tanquàm qui errent ipſi, audire contemnimus; an nõ Deũ ipſum aſpernamur, cuius cõceſſu ac munere illos habemus? An non eundẽ fraudis ac mendacij arguimus, qui pro luce tenebras, pro viæ ducibus & doctoribus veritatis, errorum magiſtros atque authores dederit, quiq; falſis promiſſis Eccleſiam ſponſam ſuam miſerè deluſerit? Etenim ſi Patres in aliquo fidei dogmate cõſentientes & quaſi conſpirantes, lapſi fuerint, vniuerſam Eccleſiam aliquando in fide, quæ baſis & fundamẽtum eſt religionis, errâſſe conſequetur. Aberrante ſiquidem Paſtore, neceſſarium eſt & oues aberrare; & quò oculi dirigunt corpus, eò pariter reliqua membra deferri moueriq; neceſsè eſt. Quo tandem igitur pacto Deus conſtare ſibi, ac in promiſſis ſuis conſentire poterit? Quæ fides, quæ authoritas diuinæ pollicitationis de perpetua Spiritus ſancti & Chriſti Domini præſentia, ac in veritatis fideiq; doctrina ſtabilitate & conſtantia, quam Eccleſiæ promiſſam diuinæ literæ planè & perſpicuè teſtãtur? Quomodo Chriſtum Dei ſapientiam à ſtultitiæ nota vindicabimus, qui & domum ſuam ſuper arenam ædificâſſe, & non ad columnam & firmamentum veritatis, vti debebat, ſed ad erroris ducem atque magiſtram conſulendam atque audiẽdam ablegâſſe videri poſſet? Quare ſumma reprehenſione digni ſunt audaciſſimi ſimul & arrogantiſſimi homines, qui Patres omnes in doctrina conſentiẽtes præ ſe contemnũt, illorumq; grauiſſima iudicia in vulgi contemptionem adducunt: tum de horum erroribus & næuis ad arbitriũ libidinemq; garriunt impudenter. Nam quis ignorat has voces, quas Lutherum inconditè fundere, ac temerè ſuperbeque effutire non puduit: In [a] omnium Patrum ſcriptis multos inueniri errores, ſæpè in oratione ſecum ipſos pugnare, ſæpè inter ſe diſſentire, diuinas ſcripturas torque-

Ephes. 4.

Heb. 11.

Ioan. 14 & 16. Matth. 28. Eſaiæ 59. Matth. 16. Luce 21.

Matth. 7. 1. Timoth. 3. Matt. 21.

a In Prologo aſſumibis articulorũ damnatorum à Leone X.

re: Augustinum solùm disputare, definire nihil: Hieronymum in Commentariis ferè nihil asserere, [a] ipsumque & Origenem tam ineptè sacras literas tractâsse ac explanâsse, vt nemo propemodum, si huic Momo credimus, ineptius id fecisse videatur. Atque insolentiùs sese efferens, [b] certum se glioriatur, improbéque iactat, dogmata sua, quantùuis impia, habere se de cælo: adeò vt nihil curet, si mille Augustini, mille Cypriani, ipsi quàm maximè aduersentur atque reclament: Deum errare, decipi & fallere non posse: Augustinum & Cyprianum, sicut omnes electos, errare potuisse, sæpiusque errâsse. Melanchthonis verò, qui modestior videri voluit, quàm intolerabilis arrogantia? dum in sup de Locis cõmunibus rerum Theologicarum libello, quem Lutherus inuictum [c] appellauit, & non tantùm immortalitate, sed canone quoque Ecclesiastico dignum censuit, sic [d] audet pronunciare: Scripsêre de libero arbitrio Augustinus & Bernardus, & ille quidem sua posterioribus libris, quos aduersùs Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus non est similis suî. Sunt hæc de re etiam apud Græcos quædam, sed sparsim. EGO quandoquidem non sequar hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponam, quam ferè obscurârunt Authores tum veteres tum noui: quia sic interpretabantur Scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri, &c. Quem libellum his tandem verbis concludit: Censeo non aliter atque pestem fugiendos hominum commentarios in rebus sacris, quòd doctrina spiritus purè, nisi è scripturis, hauriri non possit. Atque hæc ille Melanchthon ausus est tanto supercilio dicere, quum tamen aliquot annis postea, vt erat inconstans, dictam suam de libero hominis arbitrio sententiam prorsùs [e] reuocârit, immò eam velut Stoicorum opinionem, & Manichæorum deliriationes insaniasque ex professo confutârit. Quid verò Caluinus Thraso ille Gallicus? quem nihil puduit in suis Institutionibus [f] has voces fastus & arrogantiæ plenas fundere: Parùm, ait, me mouêt, quæ in veterum scriptis de satisfactione passim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos (dicam simpliciter, omnes ferè, quorum libri extãt) aut in hac parte lapsos esse, aut nimis asperè ac durè locutos. Quid hoc, quæso, est aliud, quàm in præstantissimos viros, cum quibus nec vitæ sanctimonia, nec solida perfectaque eruditione conferri possunt Rabini isti, scelerata procacitate insultare, atque adeò veterem religionem, hoc est, Catholicam veramque doctrinam, impiè nequiterque irridere, & sacra omnia conuellenda & pessundanda permittere populo, qui vel sponte ad omnem huiusmodi licentiam & sacrorum neglectum præceps fertur? Neque enim eo vno solùm Patribus magnam authoritatem tribuimus, quòd fuerint omni doctrina & virtute ornatissimi, quos constat Spiritu sancto, qui est Spiritus veritatis, permotos atque incitatos, non adumbratam quandam eruditionis imaginem, vt isti nouatores, sed synceram, solidam, atque expressam doctrinam, diuinarumque literarum, quæ ab eodem Spiritu profectæ sunt, rectam intelligentiam consecutos esse, semperque tenuisse: sed vel maximè ob eam etiam causam, quòd ex eorũ præclaris ac fide dignis testimonijs perspicuè intelligamus, quænam ipsorum temporibus sententia & doctrina fuerit Ecclesiæ Catholicæ, quæ columna est & firmamentum veritatis. Quod quàm magni faciendum sit, aduersariorum studium atque institutum haud obscurè declarat. Quotiescunque enim suam doctrinam Patrum authoritate stabilire sibi posse videntur, id quidem & summa voluntate, & libenter studioseq; faciunt; sed qua fide, non ignorant eruditi, & in rebus quidem sacris vtcunquè versati. Etenim sicubi Patres illorum palato satisfaciunt, ipsorumque nouis placitis fauere videntur, tunc quidem ab eis & sancti & docti habentur præ cæteris, tunc horum laudes non sine plausu publicè celebrantur. At rursùs, quũ se suaque noua dogmata premi & reijci Patrũ authoritate sentiunt, contra illos velut homines errori obnoxios excipiunt, horum næuos accusant, prudentiam desiderãt, imbecillitates agnoscũt: hoc est, se sapere, illos desipere, si nõ verbis, at reipsa quidẽ præ se ferunt, quin & vulgo persuadere conantur. Proinde nouus hic labor cùm ad alia, tum ad conuincendos & redarguendos etiam eos non parùm conferet, qui in hunc Catechismum scribere, ac virus acerbitatis suæ euomere, eumque petulanti lingua & insano studio non desinunt insectari. Nec sanè mirum. Malè habet hostes coniuratos Ecclesiæ, hoc qualecunque doctrinæ Catholicæ compendium: illis est veluti sudes in oculis id omne, in quo sentiunt ad veteris religionis confirmationem & illustrationem magna inesse momenta. Hinc illæ lachrymæ, hinc odia & furores aduersariorum, in libri huius Authorem ita debacchantium, vt omnis modestiæ, charitatis & pietatis Euangelicæ prorsùs obliti esse videantur. Aegrè ferũt inuidi homines, optimum Cæsarem in Austria hoc opus primùm publicâsse, tum Reges, Principes ac Magistratus maximos pro sua quidem authoritate curâsse sedulò, vt hic Cæsareus Catechismus publicè doceatur: & in varias quoquè linguas traductus, magno bonorum consensu simul & applausu passim excipiatur. Pergant igitur isti, si secùs fieri non potest, pergant inquam latrare

[a] De seruo arbitrio ad Erasmum.

[b] Aduersùs Henricũ Regem Anglię.

[c] De seruo arbitrio ad Erasmum.

[d] In locis cõmunibus ad Tilmannum Plettenum anno 21 cap. de hominis viribus & libero arbitrio.

[e] In loc cõmun. ad Mẽricum Regẽ Angl. ano. 16. cap de causa peccati & cõtingentia. & ca. de humanis viribus, seu de libero arbitrio. Item in editionibus aliis sequentium annorum.

[f] In institut. suis lib 2. c. 4. sectio 38.

De SS. Patrũ authoritate vide D. Augustini & Liranensis sententiam infrà quæst. 1. de præceptis Ecclesiæ, pag. 2. & seq.

a Tim. 3.

trare atque mordere: rideant & contemnant, quod in Curijs prudentissimi Magistratus, & in Gymnasijs viri eruditissimi comprobârunt. Quòd si non vni credunt operis huius Authori saltem Patribus, quos ille duces de consulto sequitur, aut certè quidem Ecclesiæ matri, quam Christus audire præcepit, fidem & authoritatem velint concedere. Alioquin cæci sunt & obstinatè præfracti, nî videant & admittant Scripturæ Patrumque testimonia, quæ bona fide collecta proponuntur. Inspiciant suos ipsi codices, adeant fontes, & conferant omnia quæ hîc è Patribus adducuntur: deinde iudicent, sed ità, vt venerandæ antiquitatis potiùs, quàm profanæ nouitatis se studiosos esse declarent. Iam verò si communis est Patrum sententia, si firma & certa Ecclesiæ doctrina, quam hic liber repetit atque confirmat, iniquè profectò faciunt, qui hoc vni Authori crimen exprobrant: quod si omninò crimen habendum est, non magis in illo vno, quàm in Catholicis omnibus erat reprehendendum. Sed hac nimirum arte & fraude libenter vtuntur Sectarij, vt quemadmodum Rhetores docent, ad odium inuidiamque conflandam nihil non congerant, variosque hominum impotentium concitent affectus vociferando, vt si non prudentium, at populi saltem iudicio vincere & triumphare videantur. Accedit & alia non leuis impostura, quòd npui istius Euangelij præcones imperito vulgo nunquàm non inculcent ea quæ ad veteris Ecclesiæ odium atq; despicientiã spectant, & fingunt audacter, Catholicorum doctrinam & ritus nuper cœpisse, & à Pontificibus, Monachis ac Sophistis, nescio quibus, suam accepisse vim & originem, nullisque firmis niti principijs & fundamentis. Hac demùm arte ac fraude instructus Melanchthon, audet palàm asseuerare, sed futiliter prorsùs, [a] Neminem ante Gregorium Magnum ex veteribus scriptoribus Inuocationis Sanctorum mentionem fecisse: In veteri Ecclesia morem consuetudinemque seruatam, [b] vt post diuortiũ personæ innocenti, coniuge superstite, alteri nubere liceret: Sacramenti Eucharistiæ [c] oblationem pro mortuis, Augustini ætate nondùm vsurpatam fuisse. Sed nec Brentius scribere dubitauit, Apparet, inquit, [d] veteri Ecclesiæ ignotam fuisse Transubstantiationem: Eucharistiam nõ creditam fuisse olim, Sacrificium esse propitiatorium, aut ex se ad remissionem expiationemque peccati institutum: Nihil quod definitum sit aut certum, Augustinum de Purgatorio posteris prodidisse. Caluinus verò quid? Neminem [e] vsque ad Gregorij tempora vidisse quòd Matrimonium pro Sacramento datum fuerit: Veteres, [f] cùm de Sacramentis proprie loquuntur, ac præsertim Augustinum, non plura duobus, Baptismo nimirum & Eucharistia, agnouisse: Omnes [g] veteres vna voce clamare, nullam penitus voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandum: eosque nulla dubitatione vbique docere, ea, quæ vocamus Euangelica consilia, Christum non consuluisse duntaxat, sed iussisse: Confessionẽ [h] (quam vocat auricularem) multis post Christum seculis inauditam fuisse atque inusitatam. Verùm hæc aliaque id genus tam fœda, quàm aperta mendacia, quintum hoc parit Euangelium: his veluti floseulis noui Theologi suos libros, suasque conciones & disputationes exornant: his figmentis vulgus sibi conciliare, & ab Ecclesiæ Catholicæ castris auocare contendunt. Cæterùm hos fumos ac fucos, hæc vana commenta, meraque mendacia, is facilè intelliget atque dispeller, qui hoc opus legerit, ac in eo Patrum probatissimorum sententias expenderit, totamque antiquitatem consuluerit diligenter. Postremò habent hîc ad manum Parochi & Concionatores, quo ad Catechismum alijs tradendum paratiores accedant, vnde minori etiam negotio colligant cætera, quæ susceptο argumento & auditorum captui magis accommodata esse videbuntur. Plurimùm verò refert, eos qui docent alios de Religione, ex Catechismo semper aliquod sibi caput excerpere, quod auditoribus tradant, & obseruata Methodo, expediant luculenter. Vtantur ergò & fruantur hoc labore boni omnes, siue magistri, siue discipuli. Habeant sanè, vnde se & suos in præcipuis Catholicæ doctrinæ capitibus, locisque multis Theologicis, de quibus nunc maximè disceptatur, commonefaciant, & solida veritatis testimonia petant confirmentque. Bene vale in Christo Lector, & hunc laborem nostrum boni consule.

Coloniæ Agrippinæ Idibus Augusti, Anno Domini M.D.LXIX.

a in Apologia Augustanæ Confessionis, cap. de Inuocatione Sanctorum.
b in examine ordinandorũ anno 54 Vuittebergæ tradito, & in Appendice locorum Cõmunium posteriori edition. de Coniugio.
c in libello de Eccle. authoritate & veterum scriptis.
d in Confessione Vuittebergensi.
e in Instit. lib. 4. cap. 19. sectio 34.
f Lib. 4 c. 19. sect. 11. & 12.
g Lib. 4. c. 13. sect. 12.
h Lib. 3 inst. c. 4. sect. 18.

ADMONITIO EIVSDEM AD LECTOREM.

PRIVSQVAM ad hoc opus euoluendum candide lector accedas, de quibusdam te admonendum & informandum duximus. Ac primùm quidẽ, quid sibi velint alphabeti literæ, quæ singulis paragraphis quæstionum Catechismi adscriptæ sunt: tum quid in citationibus Scripturarum & sanctorum Patrum obseruandum sit: demùm, vnde Patrum testimonia, de quibus ambigi posset, descripta sint. Quòd igitur ad literas attinet, eas apposuimus, vt facilius authoritates, quæ ad marginem citantur, inueniri possint. Nam exempli causa, ea testimonia quæ in paragrapho A citantur, eodem ordine postea subscripta reperiũtur, adiectis numeris: qui quidem numeri hoc præstant, vt si alio in loco eadem testimonia producantur, possint citra difficultatem reperiri: Nimirùm si qua D. Augustini authoritas, quæ vno in loco citata est, reperatur & alibi: hoc compendio inueniri possit, cùm dicitur, Vide suprà quæstione 9. B. 2. quod significat authoritatem secundam paragraphi B.

Circa testimoniorum & authoritatum descriptionem hæc ferè indicanda videbantur. Primùm mirari neminem debere, quòd numeros librorum & capitum non Arithmeticis notis, vt fieri solet, sed integris dictionibus expresserimus. Ad quod faciendum hæc nos causa commouit, vt scilicet lectorem, qui his authoritatibus & sententijs vtetur, magis securum reddamus. Neque enim rarò accidit, & nos ipsi non semel obseruauimus, vt ea quæ ab ipsis authoribus rectè per numeros annotata fuerant, vel exscribentium, vel typographorum iniuria permutarentur: nec sanè mirum, cùm facillimè contingat, vt numerus alius pro alio substituatur, aut propter formarum similitudinem, aut sola figurarum inuersione facta. Itaque vt ne errores eiusmodi inciderent tum in scribendo siue imprimendo, tum si necesse fuerit, aliàs recudendo, maluimus integris dictionibus vti, quas commutare non ita facilè foret. Fecimus id ob eam etiam causam, vt ex hoc libro facilius restitui & corrigi loca possint, quæ in ipsius Catechismi margine annotantur, si in eo sæpiùs imprimendo, errores in numeris committerentur. Alterum est, de quo admonendus videbare, ordinem testimoniorum in hac editione mutatum esse: non enim, vt olim factum fuit, seorsim primò Sacrarum literarum authoritates, & pòst Patrum testimonia simul collocata sunt: sed ità permiscuimus, sicut in margine hæc ab authore Catechismi citata sunt: partim quo facilius singulas authoritates ab authore Catechismi adiectas reperias, & ad vnius dogmatis confirmationem citatas, tum Scripturæ sacræ, tum Patrum sententias in vnum locum collectas habeas: partim vt videas quis sit genuinus Scripturarum citatarum sensus, is nimirùm quem sancti Patres immediatè subiecti expresserunt. Tertium verò est, vt si animaduertas in Scripturæ verbis quædam aliter legi, quàm in nonnullis Biblijs vulgatæ editionis habeatur, memineris nos in ijs describendis eam, quæ iussu Sixti V. Pontificis maximi recognita, & edita est, securos esse. Postremum denique est, quòd non ignoremus plerosque fore qui sententiarum & authoritatum longitudinem ægrè ferent. Verùm cùm è diuerso sint non pauci, qui mâlint integras Patrum sententias, quàm ita breuiter adductas: non potuimus vtrique parti commodiùs satisfacere, quàm si viam mediam teneremus, vt ea solùm proferrentur, quæ ad rem ipsam potissimùm facere videbantur: quanquàm veremur ne alicubi longiores aut æquo breuiores fuerimus: cuius errati facilè, vt spero, veniam dabis. Vtut est, meo quidem iudicio, sanctorum Patrum sententiæ facilius intelliguntur, quando & antecedentia & consequentia simul ponuntur ob oculos: vt taceam, quòd non rarò, quando verba longiùs adnotantur, simul etiam rationes & argumenta lectori suppeditentur, partim ex Scripturis sacris, partim aliunde petita. Neque enim nudè simpliciterque de rebus fidei suam sententiam exponunt Patres, sed nonnunquàm ex professo eam probant & confirmant. Iam quis dubitet, quin eorum argumenta multo maiorem authoritatem fidei Catholicæ confirmandæ, solidiusque robur tribuant, quàm si simpliciter asseuerarent quod sentiunt? Nunc ad illud veniamus, de quo tertio loco dicendum erat. Sunt authores multi tum Græci tum Latini, qui partim à diuersis translati, partim ab alijs atque alijs correcti, diuersis locis & temporibus editi fuêre, in quibus editionibus sæpenumerò, præsertim quòd ad numeros capitum assignandos attinet, reperire est magnam varietatem. Vt igitur certiora nostra sint omnia, operæpretium erit indicare, quos interpretes Græcorum, quasque editiones Latinorum, aut correctiones vtrorunque, secuti simus, non quidem in omnium Patrum libris, sed eorum tantùm, quorum mentionem facere, necessarium arbitramur: ne quis arbitretur nos mala fide egisse, si cum suis codicibus hæc fortè testimonia non per omnia conueniant, aut capita capitibus minùs respondeant. Igitur vt à Græcis sumamus initium, Secuti fuimus translationem Ambrosij Camaldulensis in Dionysio Areopagita, veterem in Ignatio, in Constitutionibus Apostolicis Clementis Francisci Turriani, Gelenij in Iosepho: quanquam in libris antiquitatum retinuimus numeros capitum, qui in editione veteri habebantur, & in Gelenij translatione ad marginem adscripti sunt. In Iustino Philosopho & Martyre Perionium, in historia Ecclesiastica Eusebij, Socratis, Sozomeni, Theodoreti & Euagrij, nec Ruffinum, nec Musculum, sed Ioannem Christophorsonum Anglum, Cicestrensem Episcopum (nec id quidem sine causa) interpretem sequimur: ac proinde mirari non debet, si capitum numerus, qui in hoc opere notatur, cum editionibus aliorum non conueniat. Citamus Origenem ex editione Parisina anni Domini 1574. à Gilberto Genebrardo diligenter recognita; Athanasium iuxta versionem Nannij, Basilium iuxta editionem & correctionem Godefridi Tilmanni Parisiensem; quanquàm Cornarij numeros in citatione capitum non rarò etiam adiunxerimus. Nazianzenum ex postrema Abbatis Billij conuersione & editione Parisiensi anni 1583. eiusdem versionem in Damasceno sequimur. Nyssenum ex editione partim Basileensi, quæ habet conuersionem Laurentij Sifani, partim Parisina anni 1573. in qua pleraque à Gentiano Herueto, & Petro Francisco Zino sunt translata: Chrysostomum & Theophylactum ex correctione Philippi Montani, Oecumenium denique, prout is è Græco in Latinum conuersus est ab Hentenio. In Irenæo secuti sumus editionem Parisinam, studio & opera F. Francisci Feu-ardentij, ordinis F. Minorum, in S. Facultate Parisiensi Theologi, B. Anno 1575. emendatam. In Ephrem versionem nouam Gerardi Vossij ex editione Coloniensi anni 1603. Quòd ad Latinos spectat, Romanorum Pontificum epistolas & Conciliorum canones ex tomis Conciliorum secundùm postremam Laurentij Surij editionem ferè descripsimus: in epistolis tamen Leonis Magni retinuimus eum numerum, qui est in ipsius operibus, non autem eum, qui in tomis Conciliorum. Epistolas tamen summorum Pontificum omnium vsque ad Gregorium VII. recognouimus ad exemplum Romanũ editum in Vrbe 1591. retento numero, qui est in tomis Conciliorum, & adscripto ad marginem eo, qui est in Romanis tomis tribus Epistolarum decretalium. Loca etiam quæ ex iure Canonico citantur, partim iuxta editionem iussu Gregorij XIII. factam, partim ad fontes in dictis tomis Decretalium epistolarum collata & emendata sunt. In Cypriano sequimur editionem Ma-

nutij

Petrij Romanam, & correctionem Pamelij Antuerpianam: in Epistolis autem citandis, ordinem illum seruauimus, in quem à Pamelio digestæ sunt: ita tamen, vt ad marginem etiam iuxta Manutij & antiquam editionem libri & Epistolæ numerus notetur: Tertulliano vsi sumus ex eiusdem Pamelij editione. In Ambrosio partim Basilicensem iuxta correctionem Costerij, partim nouissimam Parisiensem Ioannis Gillotij Campani. In Hieronymi Epistolis Romanam, in reliquis Plantinianam editionem, & Mariani Victorij Reatini emendationem: numerus tamen capitum in primis tribus Tomis epistolarum est iuxta impressionem Plantinianam: In Augustino Antuerpiensem à Theologis Louanienſibus correctam, vnde non miretur lector numerum capitum in quibusdam libris non conuenire cum alijs editionibus. In Gregorio Magno Parisiensem: quod admonemus, ne mireris in libris Moralium aliam nos sequi capitum distinctionẽ, quàm habeat editio Basilicensis. Cassiano ab Henrico Cuyckio emendato & à Plantino anno 1578. impresso vsi sumus. In Isidoro & Rabano Coloniensem ex postrema recognitione Melchioris Hittorpij: in Prospero, Lanfranco, & Guitmundo atque Iuone, Louaniensem. Superest, vt de ijs libris Patrum dicamus, qui separatim excusi, aut etiam alijs Patribus inserti atque adiuncti, non tam facilè à quouis inueniuntur: inter quos sunt libri Paschales Theophili Alexandrini, qui reperiuntur in Antidoto contra diuersas omnium ferè seculorum hæreses, Basileæ edito anno 1528. & in fine operum Diui Hieronymi Parisiensis editionis, quanquam illic Hieronymi epistolæ ad eundem Theophilum scriptæ, præfixæ non sint. Didymus Alexandrinus operibus Diui Hieronymi adiectus est. Cyrilli Alexandrini epistolam ad Calosyrium Arsinoitam, vt à Bonauentura Vulcanio nunc primùm edita est, citamus: Basilij verò epistolam ad Cæsaream Patritiam, in operibus eius non inuenimus, sed quæ à doctissimo viro Cuthberto Tonstallo Dunelmensi Episcopo, in libro de veritate corporis & sanguinis Domini Græcè & Latinè ex ea citantur, annotauimus. Sancti Nili quæ in hoc opere citantur, inuenies inter opuscula quatuor Abbatum à Petro Francisco Zino Veronensi in Latinam linguam versa & edita. Ibidem quoque extat Gregorij Nysseni oratio de vita S. Ephræm, impressa sunt Venetijs anno 1574. Petri Laodicensis, & Germani Patriarchæ Constantinopolitani expositiones in Orationem Dominicam, Petrus Morellus è Græcis recèns Latinas factas, Gregorij Nisseni Catechetico maiori adiunxit, & Parisijs imprimi curauit in octauo anno 1568. Rufsini expositio in Symbolum, præterquàm quòd in quarto tomo operum Diui Hieronymi reperiatur, extat etiam inter D. Cypriani opuscula. Chrysostomi liber de Virginitate, ex versione Ioannis Liuineij citatur. Reliqua verò Chrysostomi hîc citata, quæ in eius operibus non reperiuntur, inuenies apud Metaphrasten in tomis Aloysij Lipomani, & Laurentij Surij de Vitis Sanctorum. Liturgiæ beati Iacobi, Basilij, & Chrysostomi simul editæ sunt per Claudium Sanctesiuæ Theologum Parisiensem: attamen Basilij & Chrysostomi Liturgiæ, eorum operibus in Parisiensi editione etiam adiunctæ sunt. Bessarionis scripta quædam de Eucharistia, in eodem opusculo continentur. Si qui sunt eius generis authores alij in Catechismo citati, quorum scripta haud ita nota sunt, ea vel separatim impressa extant: vel in ijs voluminibus inueniuntur, in quibus diuersorum authorum scripta collecta sunt: cuius generis sunt octo tomi Aloysij Lipomani de Vitis Sanctorum, Ἀντιρρητικὸν, Antidotum contra diuersas hæreses, Bibliotheca sanctorum Patrũ cum sua appendice Parisijs edita, Panoplia Euthymij: vel denique locus vbi quærenda sit authoritas, simul annotatus est.

Hæc sunt, de quibus te candide Lector admonere voluimus. Tu interim hoc labore fruere, ac humanissimo consultissimoq; Iurisprudentiæ Licentiato D. Geruino Calenio Typographo diligentissimo & valde Catholico gratias habe, qui pro sua prompta iuuandæ Ecclesiæ & promouendorum studiorum theologicorum voluntate, operam suam in hac re fideliter præstitit. Atque vt alia permulta eximia opera ad doctrinam Catholicam illustrandam & propagandam politè & nitidè typis mandauit, atque in lucem emisit: ità & in hoc opere suam in imprimendo industriam declarat, quòd & eleganter & emendatè excudere voluit. Si qui errores inter imprimendum obrepserunt, quod vitari vix potest, eos tales esse existimamus, qui ab vnoquoque facilè corrigi possint. Quòd ad sententias ipsas attinet, dedimus sanè operam, vt facta collatione diuersorum exemplarium, quæ nancisci poteramus, quàm emendatissimè prodirent. Ea quæ in sententijs Patrum potissimùm obseruanda videbantur, & Scripturarum, quæ ab ijs adducuntur, loca, breuiter in studiosorum gratiam, ad marginem adscripsimus. Quæ ficubi non omnino egregiè locata sunt, ducta linea ad suum locum facilè referri poterunt. Et quoniam in hoc opere, sicut & sæpe aliàs, Lector scire cupit, in quam ætatem citati Patres inciderint, quove seculo aut floruerint, aut scripserint, quantamque vetustatis commendationem habeant: hæc enim illorum sententijs non paruam addit authoritatem, visum est operæ pretium fore, si Chronologiam Ecclesiasticam ab erudito Societatis nostræ Theologo recens contextam, & per centurias distinctam hîc subijceremus. Inde quiuis nullo ferè negotio intelliget Catalogum & seriem omnium, qui hactenus in Ecclesia extiterunt, Pontificum & Imperatorum: quo itidem tempore Concilia præcipua & alicuius nominis fuerint celebrata: quando præterea non modò plerique scriptores Ecclesiastici, & plures quidem quàm deinde citantur, cum laude vixerint: verùm etiam infames hæretici castra Ecclesiæ infestârint. Horum omnium series tam breuiter & dilucidè velut in tabellis proposita etiam aliud agentes pulchrè delectat, ac de multis rebus & publicis mutationibus in Ecclesia factis doctos & indoctos vtiliter monet atque docet. Hoc solùm interim nosse Lector, in Pontificum & Imperatorum ætate assignanda Illustriss. Cæsarem Baronium & Onuphrium ferè nos secutos esse: deinde in secunda classe, quæ Concilia complectitur, & quarta, qua Scriptores Ecclesiastici recensentur, quæ tenuioribus diuersique generis typis excusa sunt, eorum in hoc opere mentionem non fieri: reliquorum autem omnium testimonia allata deprehendi. Postremò non abs re fore duximus, si quorundam Patrum encomia ex veteribus excerpta scriptoribus adijcerentur, vt in quanto illi honore apud Maiores nostros fuerint, cognosci queat; habeantque Concionatores & alij professores epitheta, quibus vtantur, dum eorum testimonia producunt. Iterum vale.

CHRONOLOGIA ECCLESIASTICA.

Succeſſio An. D.	Pontifices Symmi.	Concilia. Perſecutiones.	Fit Imp. An. D.	Imperatores Romani.	Scriptores Eccleſiaſtici.	Hæretici.
	Iesvs Christvs.			Auguſtus.		
			16.	Tiberius.		
	34. S. Petrus Apoſtolus & Martyr.		39.	Caius Caligula.	Philo Iudæus.	Simon Magus, à quo Simoniaci.
		Ieroſolymitanum Concilium.	42.	Claudius.	S. Martialis Lemouicenſis Epiſcopus	Iudaizantes.
		Prima perſecutio ſub Nerone Chriſti anno 66.	55.	Nero.		Cerinthus.
	68. S. Linus Martyr.		69.	Galba.	*Marcellus.*	
			70.	{ Otho & Vitellius. Veſpaſianus.	S. Dionyſius Areopagita Epiſcopus & Martyr. Ioſephus Iudæus.	Nicolaitæ.
	79. S. Cletus Martyr.		80.	Titus.	S. Ignatius Epiſcopus & Martyr.	
			82.	Domitianus.		Ebion. Menander.
		Secunda Perſecutio ſub Domitiano anno Chriſti 92.				
	92. S. Clemens Martyr.		97.	Nerua.		
		Tertia perſecutio ſub Traiano anno Chriſti 99.	99.	Traianus.		
An. D. 100.						
	102. S. Anacletus Martyr.				*Prochorus diſcipulus S. Ioannis Euangeliſta. Papias Hierapolitanus Epiſcopus.*	Baſilides. Saturninus. Chiliaſtæ.
	111. S. Euariſtus Martyr.					Helxeus, à quo Helceſaitæ. Carpocras.
	118. S. Alexander I. Martyr.		118.	Adrianus.	S. Iuſtinus Philoſophus & Martyr.	Gnoſtici.
	131. S. Sixtus I. Martyr.				S. *Quadratus Epiſcopus. Ariſtides Philoſophus. Agrippa Caſtor.*	Cerdo. Valentinus. Marcion. Apelles.
	141. S. Theleſphorus Martyr.		139.	Antoninus Pius.		
	153. S. Higinus Martyr.					
	157. S. Pius I. Martyr.				*Hermas frater S. Pij Pontificis.*	Hermogenes. Montanus, à quo Cataphrygæ & Pepuzeni. Tatianus, à quo Encratitæ. Bardeſanes Syrus. Scueriani à Seuero. Florinus.
	166. S. Anicetus Martyr.		162.	M. Aurelius Antonius Verus cum fratre L. Aurelio Commodo.	*Tatianus Syrus. S. Hero Antiochenus Epiſcopus & Martyr. S. Polycarpus Epiſcopus & Martyr. Hegeſippus. Melito Sardenſis Epiſcopus. S. Theophilus Antiochenus Epiſcopus. Apollinaris Hierapolitanus Epiſcopus. S. Dionyſius Corinthiorum Epiſcopus. Athenagoras Philoſophus. Pinytus Cretenſis Gnoſſia Epiſcopus. Philippus Gortyna Epiſcopus. Muſanus. Modeſtus.*	
	174. S. Soter Martyr.					
	178. S. Eleutherius Martyr.	Quarta perſecutio ſub Vero, anno Chriſti 178.	181.	Commodus M. Antonini Veri filius.		Monarchici ſiue Patropaſſiani à Praxea. Blaſtus.
	193. S. Victor I. Martyr.				S. Irenæus Epiſc. & Mart. *Miltiades. Serapion Antiochenus Epiſcopus. Alexander.* Tertullianus. *S. Athenogenes Mart. Pantanus. Heraclitus.* Clemens Alexandrinus. *Rhodon Aſianus. Apollonius. Theophilus Cæſarea Paleſtinæ Epiſcopus. Bacchylus Corinth. Epiſc.*	Theodotus Coriarius. Theodotus argentarius, à quo Melchiſedechiani. Artemon. Quartadecimani.
		Concilium Romanum, Paleſtinum, Ponticum, Gallicum, &c.	194.	{ Ælius Pertinax Seuerus.		
An. D. 200.						
	202. S. Zephyrinus Martyr.	Quinta perſecutio ſub Seuero, anno Chriſti 201.	212.	Antoninus Caracalla.	S. *Apollonius Senator Romanus Martyr. Candidus. Appion. Origenes. Sextus. Arabianus. Iudas. Caius. Minutius Felix. Iulius Africanus. Beryllus Boſtrenſis.* S. Hippolytus Portuenſis Epiſcopus & Martyr. *Alexander Cappadocia Epiſcopus. Geminus Antiochenus Presbyter. S. Gregorius Thaumaturgus Neocæſarea Epiſcopus. Ammonius Alexandrinus. Ambroſius Diaconus.*	Noetus.
	220. S. Calixtus I. Martyr.		218.	Macrinus.		
	225. S. Vrbanus I. Martyr.		219.	M. Antoninus Heliogabalus.		
	232. S. Pontianus Martyr.		223.	Alexander.		
	237. S. Anterus Martyr.	Sexta Perſecutio ſub Maximino anno Chriſti 236.	236.	Maximinus.		
	238. S. Fabianus Martyr.		239.	Balbinus & Pupienus.		Heleceſaitæ renouati. Valeſius Arabs, à quo Valeſij ſiue Eunuchi.
		Africanum Cõcilium contra Primatum.	240.	Gordianus.	S. Cyprianus Epiſcopus & Martyr.	Primarus. Nouatus.
	253. S. Cornelius Martyr.	Septima perſecutio ſub Decio Anno Chriſti 253.	245.	Philippus cum Philippo filio.	*S. Dionyſius Alexandrinus Epiſcopus.*	Nouatianus, à quo Nouatiani, qui & Cathari.
		Concilium Romanum contra Nouatianos. Africanum.	252.	Decius cum Decio filio.		
	254. S. Lucius I. Martyr.		254.	Gallus cum Volusiano.		
	256. S. Stephanus I. Martyr.	Octaua perſecutio ſub Valeriano & Galieno anno Chriſti 259.	255.	Valerianus cum Galieno.	S. *Zeno Veronenſis Epiſcopus & Martyr.* S. *Pontius Diaconus B. Cypriani.* *Typhon.*	Sabellius. Angelici. Collonici. Nepos Chiliaſta.

Digitized by Google

Succeſſit An. Dñi.	PONTIFICES SUMMI.	CONCILIA & PERSECUTIONES.	Fit Imp. Aa. D.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HÆRETICI.
260.	S. Dionyſius I.	*Concilium Antiochenum contra Samoſatenum.*				Paulus Samoſatenus.
			269.	Claudius.	*Malchion Antiochenus Presbyter.*	
			271.	Aurelianus.		
272.	S. Felix I. Martyr	Nona perſecutio ſub Aureliano anno Chriſti 273.				
275.	S. Eutychianus Martyr.					Manes Perſa, à quo Manichæi.
			277.	Tacitus.	*S. Victorinus Pictauienſis Epiſcopus & Martyr.*	
			278.	Florianus.		
			279.	Probus.	*S. Pamphilus Presbyter & Martyr. Archelaus Meſopotamiæ Epiſcop.*	
			283.	Carus cum filijs Carino & Numeriano.	*S. Dorotheus Presbyter Antiochenus & Martyr. Pierius Presbyter Alexandrinus. S. Anatolius Laodicenſis Epiſcopus. S. Methodius Tyri Epiſcopus & Martyr.*	Hierax, à quo Hieracitæ.
283.	S. Caius Martyr.					
284.	S. Marcellinus Martyr.		284.	Diocletianus cum Maximiano.		
A.D.						
		Decima perſecutio ſub Diocletiano anno Chriſti 302.			Arnobius. *S. Phileas Epiſcopus & Martyr. S. Petrus Alexandrinus Epiſcopus & Martyr. S. Lucianus Antiochenus presb. & Martyr.*	
		Concilium Sinueſſanum.				
304.	S. Marcellus I. Martyr.	*Cyrthenſe.* Eliberinum.	304.	Conſtantius & Galerius.	Lactantius. *S. Antonius Abbas.* S. Rheticius Auguſtodunenſis Epiſc.	Donatiſtæ, qui & Montenſes dicti, à Donato pſeudopropheta Carthaginenſi ſumunt nomen.
309.	S. Euſebius.		306.	CONSTANTINVS MAGNVS.	S. Athanaſius. Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus. Innocentius presbyter. *Oſius Cordubenſis Epiſcopus Lucifer Caralitanus Epiſc. Iulius Firmicus. S. Iacobus Niſibenus Epiſcopus. S. Serapion Thmuitanus Epiſcopus.*	Arius, à quo Ariani. Colluthus, à quo Collutbiani.
311.	S. Melchiades Martyr.	*Romanum.*				
323.	S. Sylueſter I.	Arelatenſe I. Ancyranum. Neocæſarienſe. *Alexandrinum.* Laodicenum. Romanum.				Circumcelliones. Photinus. Acatius. Audeus.
		HICENVM I. OECVMEN. 318. Patrum contra Arium ſub Sylueſtro. Romanum. Gangrenſe. Arelatenſe II. *Romanum.*			S. Hilarius Pictauenſis Epiſcopus. *S. Macarius Ægyptius Abbas.* S. Cyrillus Ieroſolymitanus Epiſcopus. S. Baſilius Magnus. S. Gregorius Nazianzenus. *S. Cæſarius frater Nazianzeni. C. Marius Victorinus Rhetor. S. Philaſtrius Brixienſis Epiſcopus. Titus Boſtrenus Epiſcopus. Victor Antiochenus presb.* S. Pacianus Barcinonenſis Epiſcopus. S. Optatus Mileuitanus. S. Gregorius Nyſſenus. Didymus Alexandrinus. S. Ephræm. S Ambroſius. S. Hieronymus. S. Chromatius Aquileienſis Epiſcopus. Rufinus. *Sophronius Ieroſolymitanus Presb. Eutropius. Auſonius.*	Agelius Nouatianus Epiſcopus. Hilarius Diaconus Anabaptiſta. Apollinaris. Eunectus. Semiarriani. Eudoxius. Aetius. Eunomius Galata. Macedonius, à quo Pneumaromachi, ac Marathenii à Marathenio. Eleuſius. Euſtachius Sebaſtienſis. Baſilius Ancyranus.
336.	S. Marcus. S. Iulius I.	Vaſatéſe ſiue Vaſenſe I. *Colonienſe citra Euphratem.* Sardicenſe. Carthaginenſe I.				
337.				Conſtantinus II. Conſtantius, & Conſtans fratres.		
352.	S Liberius, & iterum poſt					
365.	*S. Felicē II. Martyre anno Chriſti 357.*					Maſſiliani, qui & Euchitę. Saccofori, & Enthuſiaſtæ.
			361	Iulianus apoſtata.	Theophilus Alexandrinus Epiſcop.	
			363.	Iouinianus.	*S. Martinus Turonenſis Epiſcopus. Timotheus Alexandrinus Epiſcopus.*	Parmenianus.
			364.	Valentinianus I. cū fratre Valente.	*Aquilius Severus. S. Vigilius Tridentinus Epiſcopus & Martyr. S. Gregorius Boeticus Epiſcopus.* S. Amphilechius. S. Epiphanius. S. Ioannes Chryſoſtomus. *Seobadius Agenni Epiſcopus. Fauſtinus. S. Gaudentius Brixienſis Epiſcopus. Gelaſius Cæſar. Paleſt. Epiſcopus. Ioannes Ieroſolymitanus Epiſcopus. Palladius Galata Epiſcopus. Helladius Epiſcopus. Marcellinus Romanus Presbyter. Dexter.* S. Paulinus Nolanus Epiſc. S. Auguſtinus. *Exagrius Antiochenus Epiſc* Prudentius. *Manlius Theodorus. S. Iulius Hilarion. Idacius Clarus Epiſcopus. Proba Falconia.* Severus Sulpitius.	Polemiani à Polemio.
367.	S. Damaſus.	*Romanum contra Apollinariſtas.* Valentinum. Antiochenum.				Antidicomarianitæ. Collyridiani.
		III. OECVMEN. CONSTANTINOPOLITANVM I. PP. 150. contra Macedonianos ſub Damaſo.	375.	Gratianus cum Valentiniano II.		Marcus. Helpidius.
		Aquileienſe. *Cæſarauguſtanum.*	379.	Theodoſius I.		Priſcillianus. Inſtantius. Heluidius. Iouinianus.
384.	S. Siricius.	*Burdegalenſe. Romanū. Capuenſe. Hyponenſe. Conſtantinopolitanum.* Taurinenſe. Carthaginenſe II. III.	395.	Arcadius & Honorius.		Bonoſus. Fortunatus Manichæus. Peruſianus Donatiſta.
398.	S. Anaſtaſius I.	Carthaginenſe IV. V.				Fauſtus Manichæus.
An. D. 400.						
		Toletanum I. Carthaginenſe.			Poſſidius. *Severianus Gabalenſis Epiſc. Bathianus. Syneſius.* Orioſ. *Olympius Hiſpanus Epiſc. Lactantius Ieroſol. presb.* Ioannes Caſſianus. *Fauſtinus presb. Sedulius. Saluianus Maſſilienſis Epiſ.* S Cyrillus Alexandrinus Epiſc. *Isaurus Peluſiota. Atticus Conſtantinop.* Theodoretus Cyri Epiſc. *Philo Carpathij Epiſc. Philippus Sydet Presb. Palladius Diaconus R. E. Baſilius Seleuciæ Archiepiſc. S. Hilarius Arelatenſis.*	Pelagius. Vigilantius. Sabbatius. Cæleſtius. Protapaſtichæ. Valerianus Iulianus Pelagianus. Vincentiani. Rogariſtæ.
402.	S. Innocentius I.	Milenitana duo. Carthaginenſia alia in Africano.				
		Toletanum aliud. Cirtenſe. Diſpolitanum.				
			408.	Theodoſius II. ſiue Iunior & cum eo		
417.	S. Zoſimus.					
418.	S. Bonifacius I.	Teleptenſe. Carthaginenſe VI.				Theodorus Mopſueſtenus.
422.	S. Cæleſtinus I.					

Digitized by Google

Succeſſit An. Dñi.	Pontifices Summi.	Concilia & Perſecutiones.	Fit Imp. An. D.	Imperatores Romani.	Scriptores Eccleſiaſtici.	Hæretici
		III. Oecvmen. Epheſinvm ferè 300. PP. contra Neſtorium ſub Cæleſtino.	425.	Valentinianus III.	S. Petrus Chryſolog. Vincentius Lirinenſis. S. Maximus Taurinenſis Epiſcopus. *S. Proclus Conſtantinopolitanus.* S. Proſper. Socrates. Sozomenus. *S. Honoratus Arelatenſis Epiſcopus.* S. Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus. *S. Marcus Eremita. Antonius Conſtantinenſis Epiſcopus.* S. Nilus Abbas. *Geſimus Veſtiarius. Claudius Mamertus Viennenſis Preſb. S. Gennadius Conſtantinopolitanus Epiſcopus. Iuuenalis Ieroſolymitanus Epiſcopus. S. Simeon Stylita. S. Barſabas. Gregentius Archiepiſcopus. Iulianus Pomerius. Aſer ſiue Maurus Presbyter. Vocomus Epiſc. Salonius. Victor Carthen. Epiſcopus. Philippus Preſb. Paſchaſius Lilibetanus Epiſcopus.*	Neſtorius, à quo Neſtoriani.
432.	S. Sixtus III.	Regienſe.				
440.	S. Leo Magnus.	Arauſicanum I. Vaſatenſe II. *Mediolanenſe.*				Eutyches, à quo Eutychiani.
		IV. Oecvmen. Chalcedonense 630. PP. contra Eutychetem & Dioſcorũ ſub Leone. *Arelatenſe III. Andegauenſe. Conſtantinop.*	450.	Marcianus.		Dioſcorus.
461.	S. Hilarius.		457.	Leo I.		
467.	S. Simplicius.	Vaſatenſe. *Romanum.*				
			474.	Zeno.	S. Victor Vticenſis. *S. Theodulus Preſb. Cæleſyrius. Victor Aquitanus. Cerealis Caſtellenſis Epiſcopus. S. Eugenius Carthaginenſis Epiſcopus. Ruricius Lamouicenſis Epiſcopus. Orentius Tarraconenſis Poëta. S. Honoratus Maſſilienſis Epiſcopus.* Gennadius Presbyter Maſſilicntis. *Lucidus Preſb. Epiphanius Ticinenſis Epiſcopus. Sollius Sidonius Apollinaris Aruernenſis Epiſcopus. Magnellus Epiſcopus.* S. Alcimus Auitus Viennenſis Epiſcopus. *S. Fauſtus Regienſis Epiſcopus. Eugippius Abbas. S. Paſchaſius R. E. Diaconus.* S. Fulgentius Ruſpenſis Epiſcopus. Petrus Diaconus. *Dorotheus Alexandrinus Monachus. Æneas Gazæus. Ennodius Ticinenſis Epiſcopus. Ruſticus Helpidius. Turcius Rufus Aſterius.*	Petrus Cnapheus ſiue fullo, vnde Theopaſchitæ.
483.	S. Felix III. alijs II.	Tvronense I. *Romanum.* Perſecutio VVandalica ſub Hunerico.				Timotheus Ælurus, à quo Timotheani.
492.	S. Gelaſius I.	*Romanum.*	491.	Anaſtaſius I.		Petrus Mogus. Acephali. Xenaias, qui & Philoxenus, Perſa Iconoclaſta primus.
496.	Anaſtaſius II.					
498.	S. Symmachus.	*Romanum ſex ſub Symmacho.*				
An. D. 500.						
514.	S. Hormiſda.	Agathenſe. Aurelianenſe I.			S. *Cæſarius Arelatenſis Epiſcopus. S. Boetius Martyr. S. Benedictus Abbas. Ioannes Maxentius. Ruſticus Diaconus R. E. Ferrandus Diaconus Carthaginenſis. Dionyſius Exiguus Abbas Romanus. S. Primaſius Adrumetinus Epiſcopus.* Caſſiodorus Senator. *Gildas Sapiens. Agapetus Diaconus. S. Ephræm Antiochenus Epiſcopus. Procopius Hiſtoricus. S. Montanus Toletanus Archiepiſcopus. Iunilius. Marcellinus Comes. Bellator Presbyter. Epiphanius Scholaſticus. Iordanus ſiue Iornandes Gothorum Epiſcopus. Mutianus.* Arator Subdiaconus Romanus. *Liberatus Carthaginenſis Diaconus. Diadochus Photices Epiſcopus. Leontius Scholaſticus Byzantinus. S. Victor Capuanus. Facundus Hermianenſis Epiſcopus. Zacharias Mytilenenſis Epiſcopus.* Andreas Ieroſolymitanus Cretenſis Epiſcopus. *S. Anaſtaſius Sinaita Antiochenus Epiſcopus. S. Iuſtus Vrgelitanus Epiſcopus. Iuſtinianus Valentinus Epiſcopus. Petrus Abbas Tripolitanus. Agathias.* Venantius Fortunatus. Euagrius Epiphanenſis. *Victor Tunnunenſis Epiſcopus. Corippus Grammaticus. S. Martinus Dumienſis, poſt Bracharenſis Epiſcopus.* S. Ioannes Climax, ſiue Climachus. *S. Ferreolus Epiſcopus Vcecenſis.*	Scucrus Dux Acephalorum, à quo Scuerani. Iulianus Halicarnaſſæus. Gaiani ſiue Phantaſiaſtæ. Themiſtiani, qui & Agnoitæ a Themiſtio Diacono. Tritheitæ duce Ioanne Philopono. Iacobus, à quo Iacobitæ & Armenorum hæreſis. Samaritani. Monotheliræ. Aphtardocitæ. Iconoclaſtæ Samaritani.
523.	S. Ioannes I. Martyr.	*Tarraconenſe. Gerundenſe.*	518.	Iuſtinus I.		
526.	S. Felix IV. al. III.	Arauſicanum II. Epaunenſe. Carpentoratenſe.	527.	Iuſtinianus primus.		
530.	Bonifacius II.	Toletanum II.				
531.	S. Ioannes II.					
535.	S. Agapetus.	*Conſtantinopolitanum. Ieroſolymitanum.*				
536.	S. Siluerius Martyr.	Aurelianenſe II.				
540.	Vigilius.	Aurelianenſe III. *Aruernenſe.* Aurelianenſe IV. *Maſſilienſe.* Aurelianenſe V.				
		V. Oecvmenicvm Constantinopolitanvm II. 165 PP. ſub Vigilio.				
551.	S. Pelagius I.	*Pariſienſe II.*				
559.	S. Ioannes III.	*Pariſiense I.* Bracharense I. *Santonense. Lucense I. Turonense II. Lugdunense I.* Bracharense II. *Lucense II.*	565.	Iuſtinus II.		
573.	S. Benedictus I.	Perſecutio Longobardorum.			S. Ioannes Climax, ſiue Climachus. *S. Ferreolus Epiſcopus Vcecenſis.*	
577.	S. Pelagius II.	*Pariſienſia duo. Cabilonenſe.* Matiſconense I. *Brennacenſe. Lugdunense II.* Matiſconense II. *Valentinum II. Narbonenſe.*				
		Toletanum III.	582.	Tiberius II.	Eſychius Ieroſolymitanus Epiſcopus.	
590.	S. Gregorius Magnus.	Hiſpalense I. Auriſiodorense. *Romanum. Cæſaraugustanũ II. Pictauense. Meterſe. Romanũ. Oſcense. Narbonense. Barcinonense.*	586.	Mauritius.	S. Gregorius Turonenſis Epiſcopus. *S. Leander Hiſpalenſis Epiſcopus. Severus Malacitanus Epiſcopus. Ioannes Gerundenſis Epiſcopus. Ioannes ex Abbate Biclarenſi Gerundenſis Epiſcopus. Eutropius Valentinus Epiſcopus.*	
An. D. 600.						
			602.	Phocas.	*Paterius R. E. Notarius. S. Eulogius Alexandrinus Epiſcopus. Daniel Monachus. Georgius Piſida Diaconus Conſtantinopolitanus.*	
604.	Sabinianus.				Leontius Neapolis Cypri Epiſcopus. Georgius Alexandrinus ſcriptor vitæ S. Chryſoſtomi. S. Sophronius Ieroſolymitanus Epiſcopus. *Dorotheus Abbas. S. Antiochus Paleſtinus Monachus.* S. Iſidorus Hiſpalenſis Epiſcopus. *S. Columbanus I. Abbas Luxouienſis. Oreſieſis Abbas. S. Gallus Abbas.*	
606.	Bonifacius III.					
607.	Bonifacius IV.	*Romanum.*	610.	Heraclius.		
614.	S. Deuſdedit.	*Toletanum.*				
617.	Bonifacius V.	Spalenſe ſiue Hiſpalenſe.				
624.	Honorius I.	Toletanum IV. V.				

Digitized by Google

Succeſſit An. Dñi.	PONTIFICES SYMMI.	CONCILIA & PERSECVTIONES.	Fictimp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
					Petrus Laodicenſis Epiſcopus. *Ionas Bobienſis Monachus. S. Maximus Abbas & Mart. Ioannes & Branio Caſarauguſtani Epiſcopi. Thalaſius Monachus. Antiochus Abbas S. Saba. Severus Alexandrinus Patriarcha. S. Eligius Noviomenſis Epiſcopus. S. Eugenius Toletanus Archiepiſcopus.* Ioannes Moſcus Eutiatus. *Deſiderius Cadurcenſis Epiſcopus.*	Sergius Syrus. Mahumetes. Pyrrhus. Sergius Conſtantinopolytanus Patriarcha. Cyrus Alexandrinus Archiepiſcopus Monothelitarum hæreſim inſtaurat. Theodiſcus. Conſtantinus, qui & Siluanus. Iuſtus, & Simeon, qui & Titus, Manichæi.
638.	Seuerinus.	Toletanum VI. *Romanum contra Monothelitas.*	641.	Conſtantinus III. Heraclij filius. Conſtans II. Conſtantini III. filius.		
639.	Ioannes IV.					
641.	Theodorus I.	*Byzacenum. Numidicum. Mauritanum. Carthaginenſe.*				
649.	S. Martinus I. Martyr.	Toletanum VII. *Romanum. Lateranenſe. Aurelianenſe.*				
654.	Eugenius I.	Toletanum VIII.				
655.	S. Vitalianus.	Toletanum IX. & X. *Clypiacenſe.* Cabilonenſe I. *Emeritenſe.*				
669.	Adeodatus.	*Herudfordenſe in Anglia.* Toletanum XI. Bracharenſe III.	668.	Conſtantinus IV. Pogonatus, Conſtantis II. F.	*S. Ildefonſus Toletanus Archiepiſcopus. S. Theodorus Cantuarienſis Archiepiſcopus. S. Audoenus Rothomagenſis Epiſcopus. Valerius Abbas. Iſidorus Aſturicenſis Epiſcopus. Theodorus Campedunenſis I. Abbas.*	
676.	Domnus I. vel Domnio.					
678.	S. Agatho.	*Mediolanenſe. Anglicanum. Romanum contra Monothelitas.* VI. OECVMEN. CONSTANTINOPOLITANVM III. Epiſc. 289. contra Monothelitas ſub Agathone. Toletanum XII. *Rothomagenſe.*			*S. Damianus Ticinenſis Epiſcopus.*	
683.	S. Leo II.	Toletanum XIII.				
684.	S. Benedictus II.	Toletanum XIV.			*S. Iulianus Toletanus Archiepiſcopus.*	
685.	Ioannes V.		685.	Iuſtinianus ſecundus.	S. Aldhelmus Schireburgenſis Epiſcopus.	Paulus Manichæus, à quo Pauliani, cum filijs Geneſio & Theodoro.
686.	Conon vel Cuno.					
687.	S. Sergius I.	Toletanum XV. *Caſarauguſtanum III.* Trullani canones 103. nomine VI. Concilij cudunus anno 692.			*Aponini. Pantaleon Diaconus Conſtantinopolitanus.*	
			694.	Leontius ſiue Leo II.		
		Toletanum XVI. XVII.	696.	Tiberius III. Abſimarus.	*S. Adamnanus vel Adamnanus Abbas Huenſis Scotus.*	
An. D. 700.						
701.	Ioannes VI.				*S. Marcellinus Preſbyter.* Venerabilis Beda.	
705.	Ioannes VII.	Toletanum XVIII.	705.	Iuſtinianus II. iterum.		
708.	Siſinnius. Conſtantinus.		711.	Philippicus Bardanes.		
			713.	Anaſtaſius ſecundus.		
714.	S. Gregorius II.		714.	Theodoſius tertius.		
		Romana duo.			*Ionas Fontanellenſis Monachus.*	
731.	Gregorius III.	*Romanum.*	716.	Leo III. Iſauricus Iconomachus.	S. Germanus Conſtantinopolitanus Patriarcha. *Samſon Abbas S. Zoili. S. Bonifacius primus Archiepiſcopus Moguntinus Martyr.* S. Ioannes Damaſcenus. *Coſmas Maiuma Epiſcopus.*	Iconoclaſtæ.
741.	S. Zacharias I.	*Germanicum & Leptinenſe ſub S. Bonifacio Moguntino Archiepiſcopo. Romanum.*	741.	Conſtantinus V. Copronymus.	*Nothelmus Epiſcopus. Adhelmus Epiſcopus Caſa candida. S. Vvibaldus I. Eichſtadenſis Epiſcopus.*	Zacharias Aphronetus } Manichæi.
752.	Stephanus II. Stephan⁹ III. dict. II.	*Vermeriſe ſub Pipino.*			*Vernus Niſſalenſis Epiſcopus. Petrus Toletanus Archiepiſcopus. Theoſtericus.*	Aldebertus. Clemens.
757.	Paulus I.					Babanes, à quo Rananitæ.
		Genetliacum.			*Ambroſius Autbertus.*	
768.	Stephanus IV. dict. III.					
772.	Adrianus I.	*Lateranum. VVormatienſe I. VVormatienſe II. Remiricum Dingolfunga. Durienſe. Paderbornenſe. Colonienſe.* VII. OECVMEN. NICAENVM II. Epiſcoporum 350. contra Iconoclaſtas ſub Adriano. *Foroiulienſe. Ratiſponenſe. Francofordienſe 300. Epiſcoporum.*			*S. Ludgerus Monaſterienſis Epiſcopus.*	
			775.	Leo IV. Copronymi F.	Albinus Flaccus Alcuinus Abbas Turonenſis. Vſuardus Monachus. *S. Beatus Preſbyter. Etherius Vxamenſis Epiſcopus. Ignatius Hiſpericus.* Paulus Diaconus.	Elipandus Toletanus Archiepiſc. Felix Vrgelitanus, à quo Feliciana hæreſis.
			780.	Conſtantinus VI. & Irenes Mater.	Paulinus Aquileienſis Patriarcha.	
795.	Leo III.					Sergius, à quo Sergiorij.
			797.	Irenes ſola.	*S. Theodorus Studita.*	

IMPERATORES

An. D. 800.	Succeſſit An. Dñi.	PONTIFICES SVMMI.	CONCILIA.	Fit Imp. An. D.	ROMANI.	Fit Imp. An. D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
			Altinenſe. in Theodonis villa.	800.	CAROLVS MAGNVS primus poſt translatum ad Germanos imperium.			*Petrus Oldradus Mediolanenſis Archiepiſcopus. Ioſephus Theſſalonicenſis Archiepiſcopus.*	Moechiani.
			Aquiſgranenſe. Aquiſgranenſe. Moguntiacum. Rhemenſe. Turonenſe III. Cabilonenſe II. *Arelatenſe IV.*					*S. Nicephorus Conſtantinopolitanus Patriarcha. Arno Salſburgenſis Archiepiſcopus.*	
						811.	Michael I. Curopalata.	*Eginhardus. Turpinus. Hilduinus Abbas. Theophanes Hiſtoricus. Dungalus. Claudius Scotus. Simeon Metaphraſtes. Amalarius Trevirenſis Archiepiſcopus.*	
						813.	Leo V. Armenus.		Aſſati ſive inſtabiles.
	816.	Stephanus V. dictus IV.	Aquiſgranenſe I.	814	Ludouicus I. Pius.			*Theodominus Abbas.*	
	817.	Paſchalis I.						*Haligarius Cameracenſis Epiſcopus. Michael Syngelus ſive Syncellus.* Haymo Halberſtatenſis Epiſcopus. Rabanus Maurus Moguntinus Archiepiſcopus. *Agnellus Hiſtoricus. Michael Studita.*	
	824.	Eugenius II.	*Romanum.*			820.	Michael II. Balbus.		Claudius Taurinenſis Epiſcopus Hagiomachus.
	827.	Valentinus. Gregorius IV.	Pariſienſe. *Altiniacum. in Theonis villa.* Aquiſgranenſe II. *Lugdunenſe. Cariſiacum. Cabilonenſe.*	829.	Theophilus.			*Theganus Trevirenſis Chorepiſcopus. Freculphus Lexouienſis Epiſcopus. Strabus Fuldenſis Monachus. Walafridus Strabo Augienſis Abbas.*	
				840.	Lotharius.			*Wandelbertus Diaconus Prumienſis Monachus.* Ionas Aurelianenſis Epiſcopus. *Theodulphus ex Floriacenſi Abbate, Aurelianenſis Epiſcopus.*	
						842.	Michael III. Theophili F. cum Matre Theodora, deinde ſolus.	*Modoinus Epiſcopus. Lupus Ferrarienſis Abbas.* Angelomus. *S. Eulogius Cordubenſis Martyr.* S. Methodius Conſtantinopolitanus Patriarcha. *S. Samſon Cordubenſis Abbas S. Zoili. Nithardus nepos Caroli Magni. Anſegiſus Lobienſis Abbas. Chriſtianus Druthmarus. Anaſtaſius Bibliothecarius. Hincmarus Rhemenſis Archiepiſc. S. Notkerus Balbulus S. Galli Monachus.*	
	844.	Sergius II.	*Bellonacenſe. Meldenſe. Pariſienſe.*						
	847.	S. Leo IV.	*Moguntinum I. II. & III. ſub Rabano. Sueſſionenſe. Romanum. Conſtantinopolitanum. Valentinum. Ticinenſia duo.*						
	855.	Benedictus III.	*Cariſiacum. Moguntiacum ſub Carolo.*	855.	Ludouicus II.				Godeſchalcus Presbyter Gallus.
	858.	Nicolaus I.	*Tullenſe. Lateranenſe. Romana. Sablonarienſe. Sueſſionenſe. Trecenſe.*						
	867.	Adrianus II.	VIII. OECVMEN. CONSTANTINOPOLITANVM IV. Epiſcoporũ 300. contra Photium ſub Adriano II. *Colonienſe.*			867.	Baſilius I. Macedo.	*Michael Pſellus.* Photius Conſtantinopolitanus Patriarcha. Remigius Antiſiodorenſis Monachus. *Idacta. Nicetas. S. Rimbertus Bremenſis Archiepiſcopus. Odo Bellouacenſis Epiſcopus. Petrus Diaconus Caſſinenſis. Heremobertus. Aimoinus Monachus.*	Theopaſchitæ iterum.
	872.	Ioannes VIII.	*Ticinenſe. Pontigonenſe. Romana. Neuſtriacum. Trecenſe.*	875.	Carolus II. Caluus.			*Metrophanes Smyrnenſis Antiſtes. Petrus Siculus. Hubaldus vel Huchaldus & Milo Monachi S. Amandi. Ericus Monachus. Ioannes Scotus, interpres Areopagita. S. Ado Viennenſis Archiepiſcopus. Paſchaſius Ratbertus Corbeienſis Abbas. Aſſerius.* Ioannes Diaconus Romanus.	
				877.	Ludouicus III. Balbus.				
				879.	Carolus III. Craſſus.				
	882.	Martinus I. alijs Martinus II.							
	884.	Adrianus III.							
	885.	Stephanus VI. dict. V.	*Colonienſe. Moguntinum.*	888.	Arnulphus.	886.	Leo VI. Philoſophus.	*Hartmannus S. Galli Monachus. Fulco Remenſis Archiepiſcopus. Rotpertus S. Galli Monachus. Walfridus Monachus Haſcuriſtarius. Regino Prumienſis Abbas. Salomon Conſtantienſis Epiſcopus.*	
	891.	Formoſus.	Triburienſe.						
An. D. 900.	897.	Stephanus VII. dict. VI.							
	900.	Romanus.		900.	Ludouicus IV.				
	901.	Theodorus I. Ioannes IX.	*Rauennenſe. Romanum. Tauruinenſe.*					*Walterus Senonenſis Archiepiſcopus.*	
	905.	Benedictus IV.							

Successi An. Dñi.	ROMANI PONTIFICES SUMMI.	CONCILIA.	Exinp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	cœpit An. D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
907.	Leo V. (rus I. Christophoro Sergius III.							
910.	Anastasius III.	Suessionense.					Auxilius.	Nicolaitæ iterum.
911.					911.	Alexander.		
912.	Lando. Ioannes X.			Conradus I.	912.	Constantinus VIII. Porphyrogenitus.	S. Odo Abbas Cluniacensis. Aretas Cæsariensis Archiepiscopus.	
		Confluentinum.						
			919.	Henricus I. Auceps.			Radulphus Flaviacensis. Raguel.	
		Trosleiense. Duisburgense.						
928.	Leo VI.							
929.	Stephanus VIII. dict. VII.							
931.	Ioannes XI.							
936.	Leo VII.		936.	Otto I. Magnus.				
939.	Stephanus IX. dict. VIII.	Narbonense. Suessionense.					Ioannes Abbas S. Pauli. Ratherius Veronensis, post Leodiensis Episcopus.	
943.	Marinus II. alias Martinus III.							
946.	Agapitus II.	Virdunense. Asturiense. Castri Mosomi. Ingelheimense. Trosleiense. Romanum. Augustanum Rhetia.						
955.	Ioannes XII.						VVindichindus Corbeiensis Monachus, Luitprandus Ticinensis Diaconus, & Frodoardus Remensis Presb. Historiographus.	
		Meldense.						
963.	Leo VIII.				960.	Romanus.		
964.	Benedictus V.				963.	Nicephorus II. Phocas.	Rathbodus Trajectensis Episc. Herigerus Lobiensis Abbas. Smaragdus Abbas S. Michaelis. Fridegodus Diaconus. Rosuita Gandersheimensis monialis.	
965.	Ioannes XIII.	Anglicanum. Romanum.						
972.	Donus vel Domnus II. siue Domnio. Benedict. VI.	Ingelheimense. Mutinense.			969.	Ioannes Zemisces.	S. Abbo Floriacensis Abbas. Berno Augiensis Abbas. Asserius Asserius Menevensis Schirburnensis Episcopus.	
			973.	Otto II.				
975.	Benedictus VII.				975.	Basilius II. iunior. & Constantinus VIII.		
			983.	Otto III.				
984.	Ioannes XIV.						Sampyrus Episcopus.	
985.	Ioannes XV.	Silvanectense. Romanum. Mosomense. Remense.					Oderamus Senonensis Monachus. Gerbertus Aurisacensis Monachus. S. Odilo Cluniacensis Abbas.	
996.	Gregorius V.	Romanum.						
999.	Silvester II.						Helgaldus Floriacensis Monachus.	
An. D. 1000.								
			1002.	S. Henricus II. alias I. Claudus.			Radulphus Ardens. Fulbertus Carnotensis Episcopus. R. Samuel Marochianus. Burchardus V. Vormatiensis Episcopus. Ditmarus Merseburgensis Episcopus. Bruno Herbipolensis Episcopus. Hermannus Contractus ex Comite Veringensis Monachus Augiæ Majoris. Guido Aretinus Monachus. Meginfredus Fuldensis Monachus. Arnulphus Cometa à Cham & Vogburg. Glaber Radulphus Cluniacensis Monachus.	Leutherius. Vilgardus.
1003.	Ioannes XVII. dict. XIIX. Ioannes XIIX. dict. XIX.	Germanicum. Francofurtense.						
1009.	Sergius IV.							
1012.	Benedictus IIX. dict. IX.	Aquisgranense. Salegunstadiense. Gandersheimense. Moguntinum. Triburiense. Lemovicense.						Heribertus & Lisoius Manichæi.
1024.	Ioannes XIX. dict. XX.		1024.	Conradus II.				
1033.	Benedictus IX. dict. X.				1025.	Constantinus solus.		
					1029.	Romanus Argyrus.		
					1034.	Michael IV. Paphlago.		

Digitized by Google

Succes. sit An. Dñi.	PONTIFICES SUMMI.	CONCILIA.	Filius Imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	cœpit An. D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
			1039.	Henricus III. al. II. Niger fil. Conradi.				
					1041.	Michael V. Calaphates.		
					1042.	Constantinus IX. Monomachus.		
1044.	Gregorius VI.							Berengarius Sacramentarius.
		Papienſe. Sutrinum.						
1046.	Clemens II.							
1048.	Damaſus II.							
		Marſburgenſe.						
1049.	S. Leo IX.							
		Lateranenſe & Vercellenſe contra Berengarium. *Lateranenſe. Ticinenſe. Remenſe. Moguntinum VVormatienſe. Coyacenſe.*					*Oſbertus Clarentius Monachus Anglus.* Oecumenius.	Reordinantes.
1055.	Victor II.	*Florentinum.* Turonenſe contra Berengarium. *Toleſanum.*						
			1056.	Henricus IV. al. III.	1054.	Theodora Auguſta.	S. Petrus Damianus. Theophylactus Bulgariæ Archiepiſcopus. *Metellus Tegerenſeſis Monachus. Alfanus Salernitanus Archiepiſcopus. S. Anſelmus Lucenſis Epiſcopus.*	
1057.	Stephanus X. dict. IX.				1056.	Michael VI. Strattoticus.		
					1057.	Iſaacius I. Comnenus.		
1059.	Nicolaus II.	Romanum contra eundem.			1059.	Conſtantinus X Ducas.	Guitmundus Auctlanus Epiſcopus. Algerus. S. Iuo Carnotenſis Epiſcopus. *Lambertus Schafnaburgenſis Monachus. Hildebertus Cenomanenſis, poſt Turonenſis Epiſcopus. Ado Trevirenſis Archiepiſcopus. Adam Bremenſis Canonicus. Marianus Scotus Monachus. Micrologus author. Dodequinus Abbas S. Diſibodi. S. Bruno Carthuſianus.* Euthymius Monachus.	
1061.	Alexander II.	*Mediolanenſe. Lateranenſe. Mantuanum. Vintontenſe. Triburienſe. Romana.*			1067.	Eudoxia cum quatuor filijs.		
		Anglicanum.			1068.	Romanus Diogenes.		Inceſtuoſi.
1073.	S. Gregorius VII.	*Erfordienſe. Latinenſe.* Romanum contra Berengarium, *& plura alia. Quintilineburgenſe.*			1071.	Michael VII. Ducas, dictus Parapinaceus.	*Berengarius Abbas. Ingulphus Croylandia Abbas.* S. Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus. *Bertholdus Conſtantienſis. Leo Oſtienſis Epiſcopus Cardinalis. Ediverus Cantuariēſis Monach⁹. Florentius Bavenius VVorgornienſis Monachus. Domnizo Presbyter. Guillelmus Bibliothecarius. Deuſdedit Cardinalis. Romualdus Salernitanus Archiepiſcopus. Deſiderius Caſſinenſis Abbas.*	Baſilius Bogomilorum ſectæ author.
1078.					1078.	Nicephorus III. Botoniates.		
1080.					1080.	Alexius I. Comnenus.		VVeclis.
1086.	Victor III.	*Capuanum. Beneventanum.*						
1088.	Vrbanus II.	*Troiana duo. Melphitanum. Barenſe. Placentinum. Claromontanum. Conſtantienſe. Romanum. Turonenſe.*						
An. D. 1099.	Paſchalis II.							
1100.		*Lateranenſe. Florentinum. Vaſcalenſe. Trecenſe. Beneventanum. Northuſanum. Londinenſe.*	1106.	Henricus V. al. IV. Henrici IV. F.			*Sigebertus Gemblacenſis Monachus. Zacharias Chryſopolitanus Epiſcopus. Bernardus Conſtantienſis.*	Taudemus.
1118.	Gelaſius II.	*Viennenſe.*			1118.	Ioannes II. Cōcenus.	*Anſelmus Laudunenſis, Gloſſa interlinearis author.* Ioannes Zonaras. Georgius Cedrenus. *Theodoricus S. Trudonis Abbas. Glycas.* Rupertus Tuitienſis Abbas. Guilielmus Abbas S. Theodorici. S. Bernardus Clarævallenſis Abbas. *Vdalſcalcus.*	
1119.	Calixtus II.	*Remenſe. Lateranenſe 900. PP. Colonienſe. Fritzlarienſe. Toloſanum.*						Durandus de VValdach.
1124.	Honorius II.						*Honorius Auguſtodunēſis Preſb. Franco Haſſeginienſis Abbas.* Hugo de S. Victore. Gratianus. Petrus Lombardus M. Sententiarum. Petrus Venerabilis Cluniacenſis Abbas. *Richardus de S. Victore. Lucas Abbas montis S. Cornelij. Drogo Hoſtienſis Cardinalis. Conſtantinus Harmenopulus. Gregorius Palamas Theſſalonicenſis Archiepiſcopus. S. Hildegardis Abbatiſſa. Petrus Comeſtor. Ioannes Sariſburienſis Carnotenſis Epiſcopus.*	Petrobruſiani. Henriciani. Petrus Abailardus. Arnaldus de Brixia, à quo Arnaldiſtæ. Pſeudoapoſtolici.
1130.	Innocentius II.	Nannetenſe. *Londinenſe.*	1125.	Lotharius II.				
		Piſanum. Claromontanum. Stampenſe. Remenſe. Placentinum. Moguntinum. Lateranenſe 1000. PP. Sueſſionenſe. Senonenſe.	1139.	Conradus III.				

Digitized by Google

Succeſſit An. Dñi.	ROMANI PONTIFICES SUMMI.	CONCILIA.	IMPERATORES ROMANI. Fit Imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	IMPERATORES CONSTANTINOPOLITANI. coepit An. D.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HÆRETICI.
1143.	Cælestinus II.					*Petrus Cellensis Abbas, Guilhelmus Malmesberiensis Mõnachus. Guilhelmus Gemeticensis. Theoricanus. Postho Prumiensis Presbyter.*	
1144.	Lucius II.	*Guillelmum.*			1143. Manuel I. Comnenus.		
1145.	Eugenius III.	*Vezeliacum. Parisiense. Remense. Trevirense.*					Catharistæ siue Patareni.
1153.	Anastasius IV.		1152.	Fridericus I. Barbarossa.		*Otto Frisingensis Episcopus. Arnoldus Bonavallis Abbas.*	
1154.	Adrianus IV.					*Hugo Eterianus. Robertus Monensis Abbas. Petrus Blesensis.*	Vvaldo Lugdunensis, à quo Vvaldenses, siue Pauperes de Lugduno.
1159.	Alexander III.	*Claromontanum. Turonense.* Lateranense 2do. Episcoporum.				*Gaufridus Arturus Asaphensis Episcopus.*	
						Leo Tuscus. Petrus de Riga Remensis. Richardus Clunacensis Monachus. Gaufredus Autisiodorensis Monachus Cisterciensis. Eckbertus S. Florini Abbas. Godefridus Viterbiensis. Ioachim Abbas Florensis.	
1181.	Lucius III.				1180. Alexius II. Cõnenus.		
					1183. Andronicus Comnenus.		
1185.	Vrbanus III.				1185. Isaacius II. Angelus.	*Theodorus Balsamus. Helmoldus Presbyter. Henricus Stero Altahensis Monachus. Guericus Ignacensis Abbas.*	
1187.	Gregorius IIX.					*Guilhelmus Tyri Archiepiscopus.*	
1188.	Clemens III.		1190.	Henricus VI. Friderici F.		Niceras Choniates.	
1191.	Cælestinus III.					*Silvester Giraldus Cambrensis.*	
1198.	Innocentius III.				1195. Alexius III. Angelus Isaacij frater.	*Guilelmus Parvus Neubrigensis.*	
			1199.	Philippꝰ frater Henrici. Otto IV.		*Eberhardus Altahensis Ratisbonensis Archidiaconus.*	
An. D. 1200.							
					1203. Alexius IV. Angelus Isaacij F.	*Helinandus Montisfrigidi Monachus.*	
					1204. Alexius V. Ducas. Balduinus I. Flander.	*Ioannes Beleth. Petrus Cantor. Conradus à Lichtenaw Vrsbergensis Abbas. Rogerus de Honeden. Cæsarius Heisterbacensis Monachus. Saxo Grammaticus. Iacobus de Vitriaco Cardinalis. Hugo Carensis Cardinalis. Raimundus de Pennaforti. Guilelmus Autisiodorensis Episcopus.*	Albigenses. Almaricus, siue Amonicus Carnotensis.
					1206. Henricus Balduini frater.		
			1210.	Fridericus II.			
		LATERANENSE Magnum 1215. PP. sub Innocentio III.					
1216.	Honorius III.	*Alemanicum. Oxomiense.*			1216. Petrus Autisiodorensis.	*Guilelmus Parisiensis Episc. Rodericus Ximenius Toletanus Archiepiscopus. Ioannes Fribergensis. Alexander de Ales. Iordanus Saxo. Vincentius Cadlucus. S. Samonas Gazensis Episcopus. Nicephorus Blemmydas. Vincentius Bellovacensis. Ioannes de Sacro Bosco Anglus. Robertus Lincolniensis Episcopus. Albertus Magnus Ratisbonensis Episcopus. Guntherus Monachus Parisiensis. Matthæus Parisius siue Paris Monachus S. Albani. Henricus Hostiensis Cardin. Humbertus Generalis Dominicanorum. S. Thomas Aquinas. S. Bonaventura. Thomas Cantipratensis. Ioannes Valois Gallensis.*	
					1222. Robertus.		
1227.	Gregorius IX.	*Londinense.*					
1241.	Cælestinus IV.				1229. Balduinus II.		Dauid Dinãtus.
1243.	Innocentius IV.	*Lugdunense A*	1245.	Henricus VII.			Petrus Ioannis Biranẽsis, discipulꝰ Abbatis Ioachim.
			1246.	Guilhelmus.			Guilelmus de sancto amore.
					1250. Cõradus IV.		Desyderius Longobardus.
1254.	Alexander IV.	*Oxoniense.*					Flagellantes.
			1258.	Richardus & Alfonsus.			
1261.	Vrbanus IV.				1259. Michael VIII. Palæologus.		
1265.	Clemens IV.	*Northantonense. Londinense. Viennense Austria.*					
1271.	Gregorius X.	Lugdunense Episcoporum 500. sub Gregorio X. *Salisburgense.*	1273.	Rudolphus I.		Guilelmus Durandi Mimatensis Episcopus. *Henricus Gandavus. Nicolaus Cabasilas Dyrachij Episcopus.*	

Digitized by Google

Successit An Dñi.	PONTIFICES SVMMI.	CONCILIA.	IMPERATORES ROMANI.	Sit Imp. An.	cœpit An D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
1276.	Innocentius V. Adrianus V. Ioannes XX. al. XXI.						Ægidius Romanus Bituricensis Archiepisc. Vdalricus Argentinensis. Richardus de Mediauilla. Iacobus de Voragine Genuensis Episcopus. Georgius Pachymeres histor. Marcus Paulus Venetus.	
1277.	Nicolaus III.	Cantuariense.						
1281.	Martinus II. al. IV.	Herbipolense.					Ioannes Duns Scotus. Aitonius vel Haitonus Armenus.	
					1283.	Andronicus Senior Palæologus cum filio Michaele.	Athanasius Constantinopolitanus Patriarcha. Iacobus Diaconus Cardin. S. Georgij. Theodoricus Turingus Monachus.	
1285.	Honorius IV.							Raymundus Lullus.
1288.	Nicolaus IV.	Aschaffenburgense.						
			1292. Adolphus.				Ioannes Monachus S. Vincentij.	
1294.	S. Cœlestinus V.							
1295.	Bonifacius VIII.	Lugdunense. Londinense.					Nicolaus de Lira.	
An. D. 1300.			1299. Albertus I.					
1303.	Benedictus X. dict. XI.	Parisiense.					Nicephorus Callistus. Alanus de Insulis. Albertus Patauinus. Iacobus Viterbiensis. Petrus Paludanus. Petrus Aureolus. Guido Perpinianus. Augustinus de Ancona. Martinus Polonus. Franciscus Maronis. Ioannes de Columna. Nicephorus Gregoras. Ockam. Aluarus Pelagius. Guido de monte Rotherij. Lupoldus Bebenburgius. Thomas de la More. Henricus de Vrimaria. Michael de Cesena, Philippus Eichstadensis Episcopus. Ludolphus Carthusianus. Nicolaus Oresmius Lexouiensis Episcopus. Guilielmus de Baldensel. Simon de Cassia. Ioannes Bacon. Robertus Holkot. Gregorius Ariminensis. Thomas de Argentina. Franciscus Petrarcha. Bartolus. Baldus. Petrus Bertorij. Marsilius de Ingen. Ioannes Maronis. Matthæus VVestmonasteriensis. Richardus Armacanus. Nicolaus de Gerran. Hericus Langenstein, dictus de Hassia. Guilielmus Nangiacus Monachus. Guilielmus VVodfordus.	Dulcinus, à quo Dulcinistæ.
1305.	Clemens V.	Viennense. Salisburgense.	1308. Henricus VIII. Luxenburgēsis.					Begardi. Fraticelli alij. Hermanno.
			1314. Ludouicus IV. Bauarus.					Beguini.
1316.	Ioannes XXI. al. XXII.	Moguntinum.						
1334.	Benedictus XI. dict. XII.				1332.	Andronicus Iunior Palæologus.		Marsilius Paduanus, siue Patauinus.
1342.	Clemens VI.							Lollardi à Gualtero Lollardo.
			1346. Carolus IV.		1341.	Ioannes Palæologus Andronici F. cum Ioanne Cantacuzeno.		Bertholdus de Rotbach.
1352.	Innocentius VI.							Turelupini.
1362.	Vrbanus V.							Ioānes VVicleff.
1371.	Gregorius XI.							
1378.	Vrbanus VI.		1379. Venceslaus.					
		Londinense contra VVicleff.			1384.	Manuel II. Palæologus.		
1389.	Bonifacius IX.							
An. D. 1400.			1400. Robertus Bauarus.					
1404.	Innocentius VII.						Thomas de Kempis. S. Laurentius Iustinianus. Bartholomæus Vrbinas. Ioannes Capreolus. Petrus de Aliaco Cardinalis. Thomas VValdensis. Alfonsus Tostatus Abulensis Episcopus. Ioannes Gerson. S. Vincentius Ferrarius Valentinus.	Ioānes Hus.
1406.	Gregorius VII.	Pisanum.						Ieronymus Pragensis.
1409.	Alexander V.							Petrus Dresdensis.

Digitized by Google

Succes. sit An. Dñi.	PONTIFICES SUMMI.	CONCILIA.	Init. imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	Capit An. D.	CONSTANTINOPOLITANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HAERETICI.
1410.	Ioannes XXII. al. XXIII.	CONSTANTIENSE.	1411.	Sigismundus.			*Iordanus Saxo. Augustinus Romanus. Paulus Venetus Augustinianus. Nicolaus Dinckelspuel. Ioannes Nider. Henricus de Corfeldia. Ambrosius Camaldulensis Abbas.*	Picarditæ à Picardo Adamita.
1417.	Martinus III. al. V.				1418.	Ioannes Palæologus Manuelis F.	*Paulus Burgensis Episcopus. Ioannes Kalceisen. Ioannes de Polemar Barcinonensis.*	Thaboritæ
1431.	Eugenius IV.	Basileense.					*Ioannes de Ragusio. Ægidius Carlerius Cameracensis Decanus. Nicolaus Siculus Panormitanus Abbas. Blondus.*	Orebitæ.
		FLORENTINUM sub Eugenio IV.	1439.	Albertus II. Austriacus.			Bellarion Cardinalis. *S. Antoninus Florentinus Archiepiscopus. Matthæus Palmerius. Thomas Walsingham S. Albani Monachus.*	Nicolaus Galecus. Rochezana.
			1440.	Fridericus III.				
					1445.	Constantinus XII. Palæologus, ultimus Imperator Constantinopolitanus Christianus.	*S. Bernardinus Senensis. Ioannes de Capistrano.*	
1447.	Nicolaus V.						*Antonius Bonfinius. Gennadius Scholarius Constantinop. Patriarch. Alfonsus à Carthagena Burgensis Episcopus. Rodericus Santius Palentinus Episcopus. Nicolaus Cusanus Cardin. Ioannes Turrecremata Cardinalis. Dionysius Rickel & Ioannes de Indagine Carthusiani.*	
		Lugdunense.						
1455.	Calixtus III.							Ioannes Behaim.
1458.	Pius II.							
1464.	Paulus II.						*Nicolaus de Orbellis sive Derbellis. Ioannes Gerundensis Episcopus. Platina. Marsilius Ficinus.*	
1471.	Sixtus IV.							
1484.	Innocentius VIII.						*Hermolaus Barbarus. Ioannes Iovianus Pontanus. Sanazarius. Ioannes Geiler Keisersbergius. Albertus Krantzius. Sabellicus. Gabriel Byel. Ioannes Nauclerus. Iacobus Philippus Bergomensis. Ioannes Trithemius Spanheimensis Abbas.*	
1492.	Alexander VI.							
			1493.	Maximilianus I.				Hermannus Rifvvich.
An. D. 1500.								
1503.	Pius III. Iulius II.	Lateranense sub Iulio II. & Leone X.					*Baptista Mantuanus. Robertus Gaguinus. Albertus Pius Carporum Princeps. Volaterranus. Ioannes Eckius.*	
1513.	Leo X.						*Ieronymus Emserus. Iodocus Clichtoveus. Silvester Prierias. Thomas Morus.* Ioannes Roffensis. *Ioannes Cochlæus. Iacobus Latomus. Ioannes Driedo. Bartholomæus Latomus.* Ioannes Groppe-rus. *Reginaldus Polus Card.*	Martinus Lutherus. Huldrychus Zvvinglius. Ioãnes Calvinus.
			1519.	Carolus V. Maximiliani nepos.			*Ioannes Hoffmeisterus. Bernardus Lutzenburgensis. Ioannes Dietenbergius. Thomas Caietanus Cardinalis. Alcysius Lipomanus. Ludovicus Blosius. Ruardus Tapper.* Cuthbertus Tonstallus. Ioannes Gaterius. *Ioannes Hessels. Ioachimus Perionius. Fridericus Staphilus. Ioannes Faber Viennensis & Heilbrunnensis. Petrus Bembus Cardinalis. Iacobus Sadoletus Cardinalis. Marcus Marulus.*	Andreas Karolstadius. Balthasar Pacimontanus Anabaptista. Munzerus. Ioannes Oecolampadius. Dauid Georgius. Ioachimus. VVestphalus.
1522.	Adrianus VI.							
1523.	Clemens VII.	Senonense. Ratisbonense.						
1534.	Paulus III.	Colonienſia duo. Trevirense duo. Augustanum. Moguntinum.						

Digitized by Google

Succeſſit An. Dñi.	PONTIFICES SUMMI.	CONCILIA.	Fit imp. An. D.	IMPERATORES ROMANI.	SCRIPTORES ECCLESIASTICI.	HÆRETICI.
1550.	Iulius III.	TRIDENTINVM contra Lutheranos, Zvvinglianos, Caluiniſtas, &c. ſub Paulo III. Julio III. & Pio IV.			*Petrus & Dominicus Soto. Gaſpar Contarenus Cardin. Petrus Galatinus. Franciſcus Victoria. Alfonſus à Caſtro. Iacobus Lopez Stunica. Ælius Antonius Nebriſſenſis. Sanctes Pagninus. Ioannes & Olaus Magni. Robertus Carnalis. Ioannes Albinus. Franciſcus Titelmannus. Albertus Pighius. Adamus Saſbout. Petrus Canisius. Saſgerus. Richardus Smytheus.* Iudocus Tiletanus. *VVilhelmus Lindanus. Michael Merſburgenſis Epiſcopus. Omphrius Panninus. Laurentius Surius. Cardillus. Ieronymus Oſorius. Paiua. Conradus Brunus. Stanislaus Heſius Card. Martinus Cromerus. Andreas Vega. Daniel Barbarus. Ioannes Gagnæus. Guilielmus Sirletus Card. Ieronymus Seripandius Card. Auguſtinus Steuchus Eugubinus. Roueræus Pontanus. Cornelius Ianſenius. Franciſcus Sonnius. Cumerus Petri. Hector Pintus. Alanus Copus. Guilhelmus Aldinus Card. Nicolaus Sanderus. Thomas Stapletonus. Alfonſus Salmeron. Franciſcus Toletus. Ioannes Maldonatus. Gregorius de Valentia. Claudius Sanctes. Gilbertus Genebrardus. Iacobus Billius. Iacobus Pamelius. Ludouicus Molina. Martinus ab Azpilcueta Nauarrus. Benedictus Arias Montanus. Andreas Maſius. Franciſcus Turrianus. Ioannes Azor. Ioannes Molanus. Petrus Michaelis. Thomas Beauxamis. Theodorus Peltanus.*	Amſdorfius. Muſculus. Oſiander. Stancarus. Bucerus. Seruetus. Suenckfeldius. Melanchthon. Maioriſtæ. Caſtalio. Ochinus. Campanus. Rotmannus. Ioannes Leidenſis. Brentius. Beza. Petrus Martyr Vermilius. Bullingerus. Puritani. Mennoniſtæ, à Menne Simonis. Flaciani, à Matthia Flaccio Illyrico. Trinitarij. Kemnitius. Smidelinus. Heshuſius. Herbrandus. Selneckcerus. Toſſanus. Huberus. Aegidius Hunnius. Stephanus Gerlachius. Spangenbergius. Ludouicus Rabus, & alij propè infiniti.
1558.	Ferdinandus frater Caroli.					
1560.	Pius IV.					
		Cameracenſe.	1564.	Maximilianus II. Ferdinandi F.		
1566.	Pius V.	Mediolanenſe.				
		Mechlinienſe.				
1572.	Gregorius XIII.					
			1576.	Rudolphus II. Maximiliani F.		
1585.	Sixtus V.					
1590.	Vrbanus VII. Gregorius XIV.					
1591.	Innocentius IX.					
1592.	Clemens VIII.					
An. D. 1600.					*Cæſar Baronius Cardinalis. Robertus Bellarminus Cardinalis. Franciſcus Feuardentius. Thomas Bozius. Franciſcus Suarez. Franciſcus Ribera. Petrus Ribadineira. Benedictus Pererius. Franciſcus Coſterus, & innumeri alij.*	Guilielmus VVhitakerus, & reliqua fæx & peſtis.
1605.	Leo XI. Paulus V.					

FINIS CHRONOLOGIÆ.

ENCO-

Digitized by Google

ENCOMIA QVORVNDAM PA-
TRVM, QVORVM TESTIMONIA CREBRIVS IN HOC OPERE CITANTVR.

DE S. DIONYSIO AREOPAGITA.

ORIGENES homilia secunda in diuersos Euangelij locos: Omnia quę per verbum sunt facta, in ipso viuunt, & vita sunt. In ipso enim, vt os loquitur diuinum, viuimus, mouemur & sumus: &, vt ait magnus Dionysius Areopagita, esse omnium est supersentia & diuinitas.

De cæleſti hierarc. cap 4. & ca. 5. de diuinis nominibus.

CHRYSOSTOMVS in sermone de Pseudoprophetis &c. (qui extat in fine tomi 3. operum S. Ephrem) Vbi Dionysius Areopagita, volucris cęli?

IOANNES Damascenus oratione 2. de assumptione B. Mariæ, de dormitione sanctissimæ dominæ nostræ Deiparę, quę extat etiam apud Simeonem Metaphrasten: Aderant porrò tum vnà cum Apostolis & sanctissimus ac primus Ephesiorum Episcopus Timotheus, & Dionysius Areopagita, quemadmodùm ipsemet Dionysius de beato Hierotheo, qui & ipse tunc aderat, in his libris quos ad prędictum Apostolum Timotheum elaborauit, in hęc verba testatur: Quandoquidē etiam apud ipsos diuino numine afflatos sacros nostros antistites, quo tempore nos quoquè, vt nōsti, ac plerique è sacris nostris fratribus, ad corpus illud, quod vitam inchoauerat, ac Deum susceperat, intuendum conuenimus.

De diuinis nominibus, cap. 3.

IDEM Damascenus libro secundo Orthodoxæ fidei, capite tertio: Vt autem sanctissimus ac Theologiæ laude præstantissimus vir Dionysius Areopagita inquit, Theologia omnis, hoc est, sacra scriptura, nouem cælestes substantias nuncupauit.

De cæleſti hierar. ca. 6.

ET In oratione, Quòd qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis, ac beneficijs iuuentur. Quocirca eruditissimus ille atque in explicādis rebus diuinis exercitatissimus Dionysius (libet enim, quo planius fiat, id quod probandum instituì, diuina ac veneranda ipsius verba vsurpare) in mystica sua de ijs qui mortem obierunt contemplatione, diserte hoc asserit, Sanctorum preces in hac quoquè vita, nedùm post mortem in ijs, qui sanctis precibus digni sunt, hoc est, pijs ac fide prędictis, efficaces esse.

Eccleſiaſticæ hierarch. cap. 7.

GREGORIVS Magnus homilia trigesimaquarta in Euāgelia: Fertur verò Dionysius Areopagita, antiquus videlicet & venerabilis Pater, dicere, quòd ex minorum angelorum agminibus, foràs ad explendum ministerium vel visibiliter vel inuisibiliter mittuntur, &c.

De Cæleſti hierarch. ca. 7. 9. & 13.

VIDE plura apud Nicephorum libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite vigesimo: vbi inter cætera, eius scripta enumeraturus, sic ait: Quæ autem ille scripta sublimi rerum diuinarū contemplatione sententijs & elocutione admiranda prorsùs & excellentia, longeq; ab ijs, quæ pro hominum captu edita sunt, distincta composuerit, sic habent: Primum quidem opus de diuinis nominibus conscripsit, &c. Vide etiam Michaelem Syngelum, & Hilduinum in eius vita.

DE S. CLEMENTE I. PONTIFICE.

CONCILIVM primum Vasense canone sexto: Ex epistola sancti Clementis, vtilia quæque præsenti tempore ecclesijs necessaria, sunt honorificè proferenda, & cum reuerentia ab omnibus fidelibus, ac præcipuè Clericis recipienda. Ex quibus, quod specialiter placuit propter venerandam antiquitatem, statuis præsentibus roboramus, quod suprad. beatus martyr de beatissimi Petri Apostoli constitutione commemorat.

DE S. CYPRIANO.

AVGVSTINVS libro secundo de doctrina Christiana, capite quadragesimo: Nónne adspicimus, quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus Doctor suauissimus, & martyr beatissimus?

ITEM libro secundo de dono perseuerantiæ, capite decimonono: Quid autem amplius de hac re agere Cyprianus martyr gloriosissimus, & doctor lucidissimus potuit, &c. Et libro secundo contra Iulianum, capite octauo: Audiamus victoriosissimum martyrem Cyprianum &c. O Doctor præclarissime & testis gloriosissime, sic docuisti, sic monuisti, sic te audiendum imitandumqúe præbuisti. Meritò finitis alijs omnium cupiditatum certaminibus, sanatisqúe vulneribus, cum extrema & omnium maxima vitæ huius cupiditate, pro Christi veritate pugnásti, & eius in te gratię largitate vicisti. Secura est corona tua, victoriosa est doctrina tua, in qua & istos (Pelagianos) vincis, qui confidunt in virtute sua.

DE S. ATHANASIO.

GREGORIVS Nazianzenus in oratione vicesimaprima, quæ est de laudibus beati Athanasij: Tantùm nobis in Athanasio, illo inquam Ecclesiæ columine præsidijerat, quandiu nobiscū versabatur, &c.

IBIDEM: Cùm autem eum vitæ cursum tenuisset, atque ita institutus fuisset, aliosq; instituisset; vt & vita ipsius morumq; ratio Episcopatus norma esset, & ipsius dogmata pro fidei Orthodoxæ lege haberentur, &c.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Ille insuper, & vita, & doctrina clarus, Ecclesiæ qúe Dei lumen, magnus Athanasius.

RVFFINVS libro primo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimoquarto: Sed huius tanti in Ecclesia pro fidei integritate agones fuerunt, vt etiam de hoc dictum videatur quod scriptum est: Ego enim ostendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In huius etenim persecutiones coniuratus, vniuersus orbis, & commoti sunt principes terræ: gentes, regna, exercitus coierant aduersùs eum. Ille autem diuinum illud conseruabat eloquium, dicens: Si consistant aduersùm me castra, non timebit cor meum: si insurgat in me prælium, in hoc ego sperabo: &c.

Actor. 9.

Psal. 26.

DE S. HILARIO.

HIERONYMVS in epistola centesima quadragesima prima ad Marcellam: Tantum virum, & temporibus suis, disertissimum reprehendere non audeo: qui & confessionis suæ merito, & vitæ industria, & eloquentiæ claritate, vbicunq; Romanum nomen est, prædicatur, &c.

IDEM in procemio secundi libri Commentariorum in epistolam ad Galatas: Hilarius Latinæ eloquentiæ Rhodanus &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Ecclesiæ Catholicæ aduersùs hæreticos acerrimum defensorem, venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? Hunc virum tanta in Episcopis Catholicis laude præclarum, tanta notitia fama; conspicuū, de peccato originali aude, si quid tibi frontis est; criminari. ET libro secundo, capite octauo: Catholicus loquitur, insignis Ec-

clesiarum doctor loquitur, Hilarius loquitur.

DE S. BASILIO MAGNO.

GREGORIVS Nazianzenus epistola decima ad Basilium: Vtrùm nos an teipsum ignoras, tu inquam orbis lumen, magna vox & tuba, doctrinæ palatium? Vnum Ver inter anni partes, vnus Sol inter sidera, vnum cælum omnia complexu suo coercens, vna vox tua de omnibus triumphans. ITEM epistola vicesima sexta ad eundem: Ego te, & pro vitæ duce, & pro fidei ac dogmatum magistro, & quicquid præclari à quopiam dici potest, tum antiquitus habui, tum nũc habeo. ET epistola tricesima octaua ad Simpliciam Hæreticam: Quòd sanctum illum (Basilium intelligit) & communem patrem nostrum laudibus vehis, illud inquam fidei columen, illum illam veritatis normam, & Ecclesiæ formã plenam prudentiæ canitiem, illum vitæ humanæ & virtutis modum supergressum, illum fidelem seruum, & magnum pontificem, Dei & hominũ mediatorem, spiritus sancti domicilium; hoc quidem rectè facis.

IDEM oratione vicesima in laudem Basilij: Quis seipsum magis spiritui purgauit, atque ità se comparauit, vt dignus esset, qui oracula diuina explanaret? Quis rursùm maiore scientiæ luce collustratus est, atque in profunda spiritus prospexit, ac cum Deo, quæ Dei sunt, exquisiuit? Laudatur apud Dauidem Solis pulchritudo, & magnitudo, & cursus, & celeritas, & vis ac facultas. Basilio autem pulchritudo, virtus fuit; magnitudo, Theologia; cursus, perpetua virtutis agitatio, per quotidianos ascensus ad Deũ ferens; potentia, doctrinæ semen ac distributio. Itaque ne hoc quidem mihi dicere verẽdum est, In omnem terram sonum illius exisse, atque in fines orbis terræ vim illius verborum.

Psal. 18. 103. 106. 118.

CHRYSOSTOMVS in sermone de Pseudoprophetis &c. Vbi Basilius Magnus, & par fermè Apostolis?

Psal. 18.

THEODORETVS libro quarto Ecclesiasticæ historiæ capite decimoseptimo: Valentis tempore Basilius præclarum orbis terrarum luminare Ecclesiæ Cæsareensis antistes fuit.

GREGORIVS Nyssenus in vita Sancti Ephræm Syri: Cæsaream Cappadociæ diuino spiritu ductus, ipse os Ecclesiæ, auream illam doctrinæ tuscinam Basilium vidit.

AMPHILOCHIVS Iconiensis in vita Basilij: Ephræm cùm esset in eremo in ecstasi factus, vidit columnam ignis, cuius caput pertingebat ad cælum, & vocem desuper dicentem audiuit: Ephræm, Ephræm, quemadmodum vidisti columnam istam ignis, talis & Magnus est Basilius. Et paulo pòst: Magno autem Basilio sacros libros legente, vidit S. Ephræm linguam igneam loquentem per os eius. Et dicit sanctus Archidiacono: Vade, & dic ei: Domine Ephræm, iuberis intrare sanctum presbyterium. Obstupuit ergo in istis S. Ephrẽm, glorificans Deum, & genu flectens, respondit dicens: Verè Magnus Basilius, verè columna ignis, verè Spiritus sanctus loquitur per os eius.

DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Nam vt ille magna rerum diuinarum eruditione præditus Basilius ait, &c. Et in oratione de defunctis: Orbis vniuersi lumen eum vocat, rerum diuinarum peritissimum.

DE S. GREGORIO NAZIANZENO THEOLOGO.

HIERONYMVS in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum: Gregorius Nazianzenus Episcopus vir eloquentissimus præceptor meus, quo scripturas explanante didici &c.

IDEM in Apologia secunda aduersùs Russinum: Nunquid in illa epistola Gregorium virum eloquentissimum non potui nominare, qui sui apud Latinos impar est, quo ego magistro glorior & exulto? Et in caput quintum epistolæ ad Ephesios: Gregorius Nazianzenus vir valde eloquens & in scripturis apprimè eruditus solebat dicere &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianum, capite quinto: Non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illustris Episcopus etiam de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam translata vsquequaque claruerunt.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Post hunc autem Gregorius ille, qui à Theologia cognomentum adeòtraxit &c.

DE S. EPHRAEM SYRO.

GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm: Ephræm. Christianis omnibus in ore versatur, eius moribus exornamur, eius vitæ doctrinæque splendor vniuerso orbi terrarũ illuxit. In omni enim ferè loco, qui illustratur à sole, cognoscitur; notus ille profectò Ecclesiæ Euphrates, cuius aquis irrigata Christianorum multitudo, centuplum fidei fructum affert. Ephræm fœcunda illa Dei vitis, quæ instar dulcium racemorum doctrinæ fructus producens, Ecclesiæ filios diuina charitate nutriens explensque recreat & oblectat. Quod ad fidem pertinet, nulla ex parte procul à pietate declinans, rectè admodum sentiebat; id quod cùm ex scriptis eius tum ex Ecclesiæ de ipso existimatione cognouimus. Non eas solùm, quæ vel tunc, vel ante exortæ fuerant, ex malitiæ semine zizaniorum hæreses fidei rectitudine profligauit; sed quæ perniciosè in posterum pullulare poterant, oculis prophetici prospicientis præcidit. Omnia enim, quæ ab illo conscripta sunt volumina, demonstrationibus conferta sunt. Omnem enim & antiquam & nouam scripturarum assiduo studio, vt quisquis alius, diligenter versauit, accurateque ad verbum interpretatus est, & ab ipsa mundi procreatione vsque ad vltimum gratiæ librum, quæ abdita arcanaque erant, spiritus lumine admotus, commentarijs illustrauit.

HIERONYMVS in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum: Ephræm Edessenæ Ecclesiæ diaconus, multa Syro sermone composuit: & ad tantam venit claritudinem, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitentur. Legi eius de Spiritu sancto Græcum volumen, quod quidam de Syriaca lingua verterat: & acumen sublimis ingenij etiam in translatione cognoui.

CHRYSOSTOMVS in sermone de Pseudoprophetis, & falsis doctoribus &c. Vbi Syrus ille EPHRAEM Magnus, obtorpescẽtium excitator, afflictorum consolator: iuuenum disciplina, institutor, atque exhortator: Monachorum speculum: Dux pœnitentium: framea ac spiculum aduersus hæreticos: virtutum receptaculum, & Spiritus sancti habitaculum atq; diuersorium?

Inuenitur in fine Tomi 3 operum S. Ephræm.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Beatus item Ephræm exactissima secundi Christi aduentus cognitione imbutus &c.

NICEPHORVS libro nono Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto: Multi denique alij aliter spectati viri eisdem annis viguêre, atque in Ecclesijs Dei enituêre: inter quos præcipuè eruditione & eloquentia floruit Eusebius Emisenus Episcopus, Titus Bostrensis &c. Videtur autem omnes hac in parte gloria præcellere, atque Ecclesiam vniuersalem exornare Ephraim Syrus. Et capite decimosexto:

moſexto: Eadem hac ætate & Ephraim Syrus præclarus fuit, qui quidē longo interuallo oēs præceſſit: & tantū in lingua Syrorū profecit, vt cùm pietatis exercitio ad ſummū cōtemplationis puenerit, tum ſplēdore, facilitate & ſuauitate verborū, necnō denſitate & grauitate ſentētiarum, etiam præclariſsimos quoſq; Græcorū, qui eloquentia antiquitùs excelluiſſent, ſuperauerit. Mirum quidē auditu eſt, eundem & Græcè & Syriacè legi. Quā ob cauſam magnus ille & oratione & virtute Baſilius, qui Cappadocū metropolim Epiſcopatu ſuo exornauit, ſummoperè virum eſt admiratus, eundemq; eruditionis nomine beatū cenſuit, vt tanti viri tam certo teſtimonio manifeſtum ſit, communiter quoq; à Græcis, qui tunc clarum in eloquentia obtinuēre nomen, præſtantiſsimum omnium Ephraim iudicarum eſſe. Vox ſanè Baſilij talis non temerè prolata eſſe exiſtimanda eſt. Eadē habet Sozomenus libro tertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite decimoquinto.

DE S. GREGORIO NYSSENO.

SVIDAS in Lexico: Gregorius Nyſſenus Epiſcopus, Baſilij Cæſariēſis frater, vir & ipſe inſignis, omnīq; doctrina exuberans, tam celeber præclaruſq́ue in Rhetorica euaſit, quàm quiſquam veterum.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: His etiam aſtipulatur doctiſsimus Gregorius Nyſſenus.

NICEPHORVS libro vndecimo hiſtoriæ Eccleſiaſt. cap. decimonono: Habuit Baſilius fratres, quorum vnus Gregorius fuit Eccleſiæ Nyſſenæ lux & ornamentū; vir ſecundùm fratrem doctrina, moribus, & vitę ſanctitate ſpectatus, plurima opuſcula doctrinis & inſtitutionibus plena Eccleſię Dei reliquit.

DE S. AMBROSIO.

BASILIVS Magnus in epiſtola quinquageſimaquinta ad Ambroſium Epiſcopum Mediolanēſem: Glorificauimus Deum noſtrum, qui olim quidē ex paſtoribus ouiū populo ſuo principē excitauit, & Amos de grege caprarum ſumptum, ſpiritu ſuo inſtruxit, & ad propheticam dignitatem extulit: nunc verò virum ex vrbe regia, cui totius gentis principatus cōcreditus erat, ſapientia ſublimē, generis claritate, vitæ ſplendore, orandi facultate & rebus ſecularibus illuſtrem, ad gregū Chriſti paſturā traxit, qui proiectis huius vitæ opibus vniuerſis, proq; dāno habitis, vt Chriſtū lucrifaceret, cōmiſſa ſibi magni ac præclari nauigij, eccleſię videlicet Dei, in fide Chriſti, gubernacula accepit. Age igitur ô homo Dei, quādoquidē nō ab hominibus accepiſti aut doctr' es Euangeliū Chriſti, ſed ipſe te Dominus è medio Iudicum terrę deſumptum, ad præſidentiam Apoſtolicam tranſtulit: certa bonum certamen, &c.

AVGVSTINVS libro primo contra Iulianum Pelagianū, capite tertio: Sed adhuc audi aliū excellentē Dei diſpēſatorem, quē veneror vt patrē: in Chriſto enim Ieſu per Euangelium ipſe me genuit, & eo Chriſti miniſtro lauacrū regenerationis accepi: beatū loquor Ambroſiū, cuius pro Catholica fide gratiam, cōſtantiam, labores, pericula, ſiue operibus, ſiue ſermonibus & ipſe ſum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Et libro ſecundo contra eundem, capite nono: Et quis hæc dicit? Homo Dei Catholicus, & Catholicæ veritatis aduersùs hæreticos vſque ad periculum ſanguinis defenſor acerrimus.

CASSIODORVS Senator in libro de diuinis lectionibus, capite vigeſimo: Sanctus quoque Ambroſius lactei ſermonis emanator, cum grauitate acutus, perſuaſione dulciſsimus, cui fuit æqualis doctrina cū vita, quando ei nō paruis miraculis gratia diuinitatis arriſit.

DE S. CHRYSOSTOMO.

DAMASCENVS in oratione de defunctis: Deinceps ille verè aurea loquens, atque ab auro cognomentum nactus Ioannes, ille in quam amoris erga pauperes ac pœnitētiæ dux & magiſter, in luculentiſsima ſua enarratione in epiſtolas ad Philippenſes & Galatas his verbis vtitur &c. Diuinus præco Chryſoſtomus, cuius præclariſsima ac prorſùs aurea verba.

AVGVSTINVS libro ſecūdo cōtra Iulianum Pelagianū, capite ſexto: Sanctus verò Ioannes Cōſtantinopolitanus epiſcopus, quantū &c. Et paulo poſt: Meritò idē beatus Ioannes.

INNOCENTIVS primus Pontifex in epiſtola ad Archadium Imperatorem, quæ eſt apud Nicephorū libro decimotertio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite trigeſimoquarto: Eieciſti è throno ſuo, re non iudicata, magnū totius orbis doctorem, & vnà cum eo Chriſtum perſecutus es. Neque de illo ita queror, (ſortem enim ſeu hæreditatem cum ſanctis Apoſtolis in Dei & ſeruatoris noſtri Domini Ieſu Chriſti regno cōſecutus eſt) quanuis intolerabilis iactura ei ſit: ſed affligor propterea, quòd pimùm de animarū veſtrarū ſalute, deinde de eis qui ſapientiſsima, ſpirituali & diuina doctrina & inſtitutione eius orbati, fame verbi Dei conficiuntur, ſum ſolicitus. Non enim Eccleſia tantùm Conſtantinopolitana mellitæ illius linguæ iacturam fecit, ſed & orbis ſub ſole totus ad orbitatē redactus eſt, viro tam diuino amiſſo, perſuaſione vnius mulieris, fabulam hanc & ſpectaculum exhibentis.

CAELESTINVS I. Pōtifex epiſtola quarta ad Clerum & populum Conſtantinopolitanum: Quid non animis veſtris eruditio ſanctæ memoriæ epiſcopi Ioānis infudit, cuius ſermo aſtruens Catholicā fidē toto orbe diffuſus eſt! Qui nuſquam per doctrinam ſuam defuit, quia vbicunque lectus eſt, prædicauit.

NICEPHORVS Calliſtus libro decimotertio Eccleſiaſticę hiſtoriæ, capite ſecūdo: Ego verò ſupra mille eius viri lucubrationes legi, ineffabili quadā ſuauitate diffluētes. Iam enim inde ab adoleſcentia amore eius flagraui, atque in illius perinde atque Dei ipſius vocibus acquieui. Atque ſi quid mihi eſt eruditionis, id ei acceptum fero.

DE S. HIERONYMO.

AVGVSTINVS libro primo aduersùs Iulianum Pelagianū, capite ſeptimo: Nec ſanctū Hieronymum, quia presbyter fuit, cōtemnendum arbitreris, qui Græco & Latino, inſuper & Hebræo eruditus eloquio, ex Occidētali ad Orientalem tranſiens Eccleſiā, in locis ſanctis, atq; in literis ſacris vſq; ad decrepitam vixit ætatē; cuius nobis eloquiū ab Oriente vſq; in Occidētem ad inſtar lampadis reſplēduit. Hic omnes, vel penè omnes, qui ante illum ex vtraq; pārte orbis de doctrina Eccleſiaſtica ſcripſerāt, legit. ET libro ſecundo contra eundē, capite decimo: De illo ſancto Presbytero Hieronymo, qui ſecundùm gratiam, quæ data eſt ei, tūc in Eccleſia laborauit, vt eruditionē catholicā multum in Latina lingua, multis & neceſſariis literis adiuuaret, &c. IDEM libro decimooctauo de Ciuitate Dei, capite quadrageſimo tertio: Quanuis non defuerit temporibus noſtris presbyter Hieronymus, homo doctiſsimus & omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, ſed ex Hebræo in Latinum eloquium

eaſdem

eaſdem ſcripturas converterit, &c. ITEM Epiſtola decima nona ad Hieronymũ, capite quarto: Quanquàm ſecundùm honorum vocabula, quæ iam Eccleſiæ vſus obtinuit, Epiſcopatus presbyterio maior ſit: tamen in multis rebus Auguſtinus Hieronymo minor eſt. ET ad eundem epiſtola decimaquinta, capite ſecundo: Tantæ mihi in literis tuis, quæ in manus noſtras venire potuerunt, appárent res; vt nihil ſtudiorum meorum mallem, ſi poſſem, quàm inhærere lateri tuo. Quod ego quia nõ poſſum, aliquem noſtrorũ in Domino filiorum erudiendum ad te mittere cogito. Nam neque in me tantum ſcientiæ ſcripturarum diuinarum eſt, aut eſſe iam poterit, quantum ineſſe tibi video.

SEVERVS Sulpitius libro de virtutibus Orientalium monachorum, qui eſt tertius de vita S. Martini: Igitur deinde digreſſus, Bethlehem oppidũ petij. Eccleſiã loci illius Hieronymus presbyter regit; vir propter fidei meritum, doctrinæq; virtutũ, non ſolùm Latinis atque Græcis, ſed & Hebræis etiã literis inſtitutus, vt ſe illi in omni ſcientia nemo audeat cõparare. Apud eum ſex menſibus fui; cui iugis aduersùs malos pugna, perpetuiq; certamẽ. Conſciuit odia perditorum, oderunt eum hæretici, quia eos impugnare non deſinit; oderunt eum clerici, quia vitam eorum inſectatur & crimina. Sed planè eum boni omnes admirantur & diligũt. Nam qui eum hæreticum eſſe arbitrantur, inſaniunt. Verè dixerim, catholica hominis ſcientia, ſana doctrina eſt. Totus ſemper in lectione, totus in libris eſt: non die, non nocte quieſcit: aut legit aliquid ſemper: aut ſcribit.

DE S. AVGVSTINO.

HIERONYMVS epiſtola octogeſima ad Auguſtinum, quæ eſt vigeſimaquinta inter epiſtolas Auguſtini: Omni quidem tempore beatitudinem tuam, eo quo decet honore veneratus ſum, & habitantem in te dilexi Dominum Saluatorem: & nunc, ſi fieri poteſt, cumulo aliquid addimus, & plenè cõplemus, vt abſq; tui nominis mentione ne vnã quidem horã præterire patiamur, qui contra flantes ventos ardore fidei perſtitiſti. Macte virtute in orbe celebraris: Catholici te conditorẽ antiquæ rursùm fidei venerantur atq; ſuſpiciũt, & quod ſignum maioris gloriæ eſt, omnes hæretici deteſtãtur, & me pari proſequuntur odio, vt quos gladijs r iqueunt, voto interficiant. Incolumẽ & mei memorem te Chriſti Domini clementia tueatur, Domine venerande & beatiſſime Papa.

PAVLINVS Epiſcopus Nolanus in epiſtola prima ad Auguſtinũ, quæ in operibus Auguſtini eſt trigeſimaprima: O verè ſal terræ, quo præcordia noſtra, ne poſſint ſeculi vaneſcere errore cõdiuntur. O lucerna dignè ſupra cãdelabrũ Eccleſiæ poſita, quæ latè Catholicis vrbibus de ſeptiformi lino paſtum oleo lætitiæ lumen effundens, denſas licèt hæreticorum caligines diſcutis, & lucem veritatis à confuſione tenebrarum ſplendore clarifici ſermonis enubilas &c. Os enim tuum, fiſtulam aquæ viuæ & venã fontis æterni meritò dixerim, quia fons vitæ aquæ ſaliẽtis in vitam æternam Chriſtus effectus eſt, cuius deſiderio ſitiuit in te anima mea, & vbertate tui fluminis inebriari terra mea concupiuit.

SEVERVS Sulpitius in epiſtola ad Auguſtinum, quæ eſt trigeſimaſeptima inter ipſius Auguſtini epiſtolas: O verè artificioſa apis Dei, conſtruens fauos Domini nectaris plenos, manantes miſericordiam.

PROSPER Epiſcopus Rhegienſis libro tertio de vita contemplatiua, capite trigeſimo primo: Sãctus Auguſtinus Epiſcopus acer ingenio, ſuauis eloquio, ſecularis literaturæ peritus, in eccleſiaſticis laboribus oneroſus, in quotidianis diſputationibus clarus, in omni ſua actione cõpoſitus, in expoſitiõe ſuæ fidei noſtræ Catholicus, in quæſtionibus abſoluendis acutus, in reuincendis hæreticis circunſpectus, & in explicandis ſcripturis canonicis cautus.

CAELESTINVS Pontifex in epiſtola prima ad quoſdam Galliarũ Epiſcopos, capite primo: Auguſtinum ſanctæ recordationis virum, pro vita ſua atq; meritis in noſtra cõmunione ſemper habuimus, nec vnquàm hunc ſiniſtræ ſuſpicionis ſaltem rumor adſperſit; quem tantæ ſcientiæ olim fuiſſe meminimus, vt inter magiſtros optimos etiam à meis ſemper deceſſoribus haberetur. Bene ergo de eo omnes in commune ſenſerunt, vtpotè qui vbique cunctis & amori fuerit, & honori.

CASSIODORVS Senator in prologo ſuper Pſalterium: Eſt enim literarũ omniũ egregius magiſter, & (quod in vbertate rarum eſt) cautiſſimus diſputator. Decurrit quippe tanq; fons puriſſimus, nulla fæce pollutus: ſed in integritate fidei perſeuerans, neſcit hæreticis locum dare, vnde ſeſe poſſint aliqua colluctatione defendere. Totus Catholicus, totus Orthodoxus inuenitur: & in Eccleſia Domini ſuauiſſimo nitore reſplẽdens, ſuperni luminis claritate radiat.

IDEM in libro de diuinis lectionibus, capite vigeſimoſecundo: Ipſe Doctor eximius beatiſs. Auguſtinus, debellator hæreticorum, defenſor fidelium, & famoſorum palma certaminum, &c.

VENERABILIS Beda de ſex mundi ætatibus, ſiue in Chronico ſuo: B. Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus, omniũ Doctor eximius eccleſiarum, &c. IDEM libro ſecundo de tabernaculo & vaſis eius ac veſtibus ſacerdotum, capite tertio: Auguſtinus omnia quæ fidem turbare poterant, hæreticorum venena euacuat.

REMIGIVS Antiſiodorenſis Epiſcopus, in Commentario ſuper poſterioré ad Corinthios: Sicut ſol in lumine excedit omnes Planetas, ità Auguſtinus omnes exceſſit in exponendo ſacras ſcripturas.

BERNARDVS ſermone octogeſimo ſuper Cãtica: Auguſtinus eſt validiſſimus malleus hæreticorum.

IN Cõcilio Florentino ſeſſione ſeptima, Andreas Præſul Coloſſenſis pro Romana Eccleſia reſpondens: Sed nunc, inquit, ſanctorũ Doctorum authoritates in medium afferamus, ac in primis Auguſtini illuſtriſs. Latinorum Doctoris, quem quinta Synodus conſecrauit. Vide etiam Concilium Toletanum octauum, canone ſecundo.

DE S. CYRILLO ALEXANDRINO.

EVAGRIVS Scholaſticus Epiphanenſis libro primo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite ſeptimo: Cyrillus præco verbi inſignis, & ſtrenuus verę ac ſalutaris doctrinæ anteſignanus, laude & prędicatione celebratur.

NICEPHORVS libro decimoquarto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite trigeſimoquarto: Celeſtinus autem Romæ Epiſcopus, propter nauigationis pericula, ipſe ſynodo (Epheſinæ) adeſſe detrectauit: ad Cyrillũ tamen, vt locum ibi ſuum obtineret, ſcripſit. Ex quo tẽpore, fama eſt, mitram illum & Papæ appellationem, atque vt orbis vniuerſi iudex appellaretur, accepiſſe, quæ deinde omnia p ſucceſſionẽ ad eos etiã peruenerint, quibus ſorte Alexandrinæ Eccleſiæ thronus legitimè obuentiſſet, ſacros epiſcopos

Et la-

Ex libro decimoquarto, capite trigesimosexto: Cyrillus veluti quædam Ecclesiæ tuba fines terræ personans, & propugnator Ecclesiæ fortissimus ab omnibus celebratur, & omnibus in ore est.

DE S. LEONE MAGNO.

THEODORETVS Cyrensis Episcopus in epistola ad Leonem Romanum Pontificem: Deus nunc quoque Petri & Pauli sedem claram insignemque reddidit, cùm vestram sanctitatem in ea collocauerit, quæ radios fidei orthodoxæ emittit.

SOPHRONIVS Patriarcha Hierosolymitanus in epistola ad Sergium Patriarcham Cõstantinopolitanum, quæ recitata est actione vndecima sextæ Synodi generalis Constantinopolitanæ: Tanquam sacram & cohonorandam suscipio, rectèque fidei propagatricem & à Deo condonatam, atque à Deo inspiratam epistolam Magni atque præclari Leonis sanctissimi Romanæ Ecclesiæ, immò omnium quæ sub sole erunt luminarij: quam diuino manifestè permotus spiritu contra Eutychen maledictum, & Deo odibilem desipientemque Nestorium, ad Flauianum laudabilem scripsit regiæ vrbis Episcopum: quam & firmamentum rectæ fidei appello atque definio, hos qui ita eam optimè definiérunt, sanctos patres assequens, vt potè omnem quidem rectitudinem fidei nos instruentem, omnem verò prauitatem hæreticam perimentem, & ab à Deo custoditis atrijs nostræ sanctæ Catholicæ Ecclesiæ effugantem: cum qua diuina syllaba & scriptura, & cunctas eius epistolas & dogmata, tanquam prolata ex ore Petri Principis Apostolorum, amplector & perosculor & veneror & anima tota cõplector. Vide plura in Synodo Chalcedonensi, actione tertia.

DE S. GREGORIO MAGNO.

DAMASCENVS in Oratione de defunctis: Prodeat in medium Gregorius Dialogus antiquioris Romæ Episcopus, vir, vt omnes nõrunt, tum vitæ sanctitate, tum eruditione clarus ac celebris, quem, cùm sacris operaretur, cælestem ac diuinum angelum sacrosancti muneris socium habuisse narrant.

CONCILIVM Toletanum octauum, canone secundo: Beatus etiam Papa Gregorius, & vitæ meritis honorandus, atque in ecthesis assertionibus penè cunctis merito præferendus, &c.

ISIDORVS Hispalensis Episcopus de scriptoribus Ecclesiasticis capite vicesimoseptimo: Gregorius Papa Romanæ Sedis Apostolicæ præsul, compunctione timoris Dei plenus, & humilitate summus, tantumque per gratiam sancti Spiritus, scientiæ lumine præditus, vt non modò illi præsentium temporum quisquam Doctorum, sed nec in præteritis quidem illi par fuit vnquam.

DE S. IOANNE DAMASCENO.

SVIDAS: Ioannes Damascenus, cognomento Mansur, vir fuit eloquentissimus, nec vllis eorum, qui ipsius tempestate doctrinæ laude claruerunt, secundus. Opera ipsius perquàm multa, & in primis erudita.

IOANNES Patriarcha Hierosolymitanus in vita Ioannis Damasceni: Ioannes, qui à Damasco patria sua cognomentum traxit, non exiguum Ecclesiastici firmamenti fidus extitit, verùm maximum & splendidissimum, non in hæresis solùm vbique diffusæ tenebris lucens, sed etiam omnem pestiferæ doctrinæ noctem sermonum suorum claritate discutiens: quam si quis omnis rectæ doctrinæ legem, ac Mosaicas tabulas appellauerit, à vero minimè aberrârit.

IOANNES Zonaras tomo tertio annalium, in Constantini Copronymi imperio: Tyrannus cum Patriarcha suo, & sectatoribus Episcopis anathemate notárunt doctrina virtuteque præstantem Ioannem Damascenum, qui hunc Dei hostem & patrem eius per literas sæpè impietatis arguit. Vide etiam sub finem actionis sextæ Synodum Nicænam secundam.

GEORGIVS Cedrenus in compendio historiarum, in imperio Leonis Isauri Iconomachi: Erat sanctus hic Ioannes monachus & Presbyter, & vita & oratione magister optimus, omni diuina humanaque cognitione repletus.

B. AVGVSTINI PRO AVTHORE CATECHISMI AD OPPVGNATORES DOCTRINAE IN EO TRADITAE, SACRARVM INPRIMIS literarum, deinde sanctissimorum simul & vetustissimorum Patrum testimonijs confirmatæ,

RESPONSIO.

Pro Catholico dogmate ab Augustino sententiam pronunciaturi Patres introducti. Idem in hoc opere factũ. Irenæus Lugd. Cyprian. Carthaginens. Rericius Augustudunens. Olympius Hispanus. Hilarius Gallus.

IV qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros, & quantos fidei catholicæ defensores tam execrabili criminatione appeteré audeas, si cuigilas intuere. Non quidem omnium de hac re *(loquitur de peccato originali, idem de reliquis hoc libro confirmatis articulis intellige)* sententias, nec omnes eorum quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necessè esse non arbitror; sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere, & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. Irenæus Lugdunensis Episcopus, non longè à temporibus Apostolorum fuit; de eadem fide beatissimus martyr & Episcopus Cyprianus *(scribit)*. Rericium ab Augustuduno Episcopum magnæ fuisse authoritatis in Ecclesia tempore Episcopatus sui, gesta illa Ecclesiastica nobis indicant, quando in vrbe Romana Melchiade Apostolicæ sedis Episcopo præsidente, cum alijs iudex interfuit, Donatumque damnauit, qui prior author Donatistarum schismatis fuit, & Cæcilianum Episcopum Ecclesiæ Carthaginensis absoluit. Olympius Hispanus Episcopus, vir magnæ in Ecclesia & in Christo gloriæ *(extitit)*. Ecclesiæ Catholicæ aduersus hæreticos acerrimum defensorem venerandum quis ignorat Hilarium Episcopum Gallum? Hunc virum tanta in Episcopis catholicis laude præclarum, tanta notitia famaque conspicuum, de peccato originali *(aut alijs fidei catholicæ articulis)* aude, si quid tibi frontis est, criminari. Sed adhuc audi alium excellentem Dei dispensatorem, quem veneror vt patrem: in Christo enim Iesu per Euangelium ipse me genuit, & eo Christi ministro lauacrum regenerationis accepi; beatum loquor Ambrosium, cuius pro Catholica fide gratiam, constantiam, labores, pericula, siue operibus, siue sermonibus & ipse sum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. *(Post prædictorum verò de peccato originali propositas sententias, ita subijcit)*: I nunc, & mihi obijce originale peccatum, *(immò dogma vllum catholicum hic confirmatum)* dissimula ab istis, finge te nescire quid dicant; & sanctæ Ecclesiæ tot tantosque doctores, qui vita optimè gesta, debellatisque suorum temporum erroribus, glorioßissimè de hoc seculo, antequam vos ebulliretis exierunt, velut eis non visis, in me impetum faciens, & velut nescians, quòd illi sub meo nomine lacerentur, tanquam securus insulta. Crederem te, fateor, quid mali facias ignorare, nec impudentiæ, sed imprudentiæ tuæ tribuerem, quòd hæc lumina ciuitatis Dei audes hostiliter insectari, quæ sectari fideliter debuisti: Crederem tè, inquam, hoc tantum nefas committere nescientem, nisi in eo libro, cui te respondisse vel existimas, vel existimari cupis, apertissimum testimonium de sancti Ambrosij disputatione posuisses *(cuilibet etiam vestrum hoc dicitur, qui Patres ipsos vos legere in scriptis vestris profitemini.)* Cernis nempe cum quibus tua maledicta sustineam, cernis cum quibus mihi sit causa communis, quam nulla consideratione sobria, pulsare calumnijs & expugnare conaris? Cernis quàm tibi perniciosum sit, tam horribile crimen *(hæreseos)* obijcere talibus; & quàm mihi glorioßum sit, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernis, cerne, & tandem tace, Pelagianam *(Caluinianam, Lutheranam)* linguam tot linguis catholicis deprime, tot venerandis oribus proteruia ora submitte. Si scholam Xenocratis, sicut Polemo ex antelucano conuiuio temulentus intrâsses, non tanta, quanta in isto cœtu tot sanctorum, deberes verecundia coerceri. Hic enim certè tanto maior debet esse verecundia, quanto verior addiscitur sapientia. Tanto amplius reuerendi sunt tot memorabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus, quanto Platone Xenocratis doctore doctor istorum maior est Christus. Cùm te viderem in libris tuis non antelucano conuiuio temulentum, sed insano conuicio turbulentum, introduxi te sedandum atque sanandum, non in alicuius philosophi auditorium, sed in sanctorum Patrum pacificum honorandumque conuentum. Sit operæpretium obsecro te, aspice illos quodammodo aspicientes te, & mansuetè, ac leniter dicentes tibi; Itane nos fili Iuliane *(Illyrice, Kemnis, &c.)* Manichæi sumus *(aut à fide Catholica aberramus)*? Rogo quid respondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta succurrent? Quæ Aristotelis categoriæ, quibus vt in nos velut artifex disputator insilias, videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conspectu exeri audebunt? Quæ abs te arma non fugient, nudumque destituent? An fortè dicturus es, neminem illorum te in isto crimine nominâsse? Et quid facies cùm tibi dixerint; Tolerabilius dente maledico nomina concideres nostra, quàm fidem nostram, cuius merito in cælo nomina scripta sunt nostra? An fortè dices eis; Nec fidem vestram vllo tali crimine violaui? Sed qua confidentia id dices

Libro 1. contra Iulianũ. Cap. 3.

Cap. 4.

Tale ne quid fingere Caluiniani ac Lutherani possint, ante illorum oculos, quid hi per omnes ætates senserint, proponitur. An nõ idem de Caluinianis & Lutheranis æstimare oportet, qui Patres pro se stare videri volunt?

Verecundiã quis talem meritò in Caluinianis Lutheranisque desideret. In sanctorũ Patrum pacificum honorandumque cõuentum & in hoc opere introducuntur hæretici. Patres vt nominatim nõ perstringãt hæretici, eorum tamen fidem impetunt.

id dicere audebis homo, qui dicis Manichæum eſſe ſenſum, confiteri ex Adam trahere naſcentes originale peccatum, quod iſti confeſsi atque profeſsi ſunt; quod in Chriſti Eccleſia ſuorum rudimentorum tempore didicerunt; quod Chriſti Eccleſiam ſuorum honorum tempore docuerunt; qui per Spiritum ſanctum tam multa peccata omnibus, quos baptizare potuerunt, tam multis parvulis ſola originalia remiſerunt? Iterum te admoneo, iterum rogo, alpice tot ac tales Eccleſiæ Catholicæ defenſores atque rectores; vide quibus tam grauem, tamque nefariam irrogaris iniuriam. An ideò contemnendos putas, quia occidentalis Eccleſiæ ſunt omnes, nec vllus eſt in eis commemoratus à nobis Orientis Epiſcopus? Quid ergò faciemus, cùm illi Græci ſint, nos Latini? Puto tibi eam partem orbis ſufficere debere, in qua primum Apoſtolorum ſuorum voluit Dominus glorioſiſſimo martyrio coronare. Cui Eccleſiæ præcedentem beatum Innocentium ſi audire voluiſſes, iam tunc periculoſam iuuentutem tuam Pelagianis laqueis exuiſſes. Quid enim potuit vir ille ſanctus Africanis reſpondere concilijs, niſi quod antiquitùs Apoſtolica Sedes & Romana cum cæteris tenet perſeueranter Eccleſia? Et tamen eius ſucceſſorem crimine præuaricationis accuſas, quia doctrinæ Apoſtolicæ & ſui deceſſoris ſententiæ noluit refragari. Sed de hoc interim taceo, ne animum tuum, quem ſanare potius cupio, quàm irritare, laudibus tui damnatoris exulcerem. Sancto Innocentio vide quid reſpondeas, qui nihil aliud de hac re ſapit, quàm quod iſti in quorum te conuentum, ſi tamen prodeſt aliquid, introduxi; cum his etiam ipſe conſidet, etſi poſterior tempore, prior loco. Non eſt ergò cur prouoces ad Orientis antiſtites, quia & ipſi vtique Chriſtiani ſunt, & vtriuſque partis terrarum fides iſta vna eſt: quia & fides iſta Chriſtiana eſt, & te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Eccleſia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non
Cap. 5. inueniſti, quando in eius membra veniſti? Sed non tibi deerit magni nominis & fama celeberrima illuſtris Epiſcopus etiam de partibus Orientis, cuius eloquia ingentis merito gratiæ, etiam in linguam Latinam translata vſque quaque claruerunt. Sedeat ergò cum iſtis Patribus etiam ſanctus Gregorius, & cum eis tuæ criminationis inanem patiatur inuidiam, dum tamen cum eis contra nouitiam peſtem veſtram, medicinalem proferat & ipſe ſententiam. Audis omnes vno corde, vno ore, vna fide idipſum dicere, & hanc eſſe catholicam fidem non diſſonante conteſtatione firmatam. An tibi parua in vno Gregorio Epiſcoporum orientalium videtur authoritas? Eſt quidem tanta perſona, vt neque ille hoc niſi ex fide Chriſtiana omnibus notiſsima diceret; nec illi eum tam clarum haberent atque venerandum, niſi hæc ab illo dicta ex regula notiſsimæ veritatis agnoſcerent. Si vis addimus huic & ſanctum Baſilium, immò velis nolis addendus eſt. Quod credunt, credo; quod tenent, teneo; quod docent, doceo; quod prædicant, prædico. Iſtis cede, & mihi cedes. Acquieſce iſtis, & quieſcis à me. Poſtremò ſi mihi per eos amicus fieri non vis, ſaltem peto, ne per me illorum efficiaris inimicus. Sed quomodo non efficieris, ſi in iſto errore permanſeris? Quanto ergò melius vt his accedas, ab illo recedas? Tantumne apud te poſſunt Pelagius & Celeſtius *(Caluinus, Lutere)* vt à ſolis Ortu vſque ad Occaſum tot ac tantos catholicæ fidei doctores & defenſores, antiquos & noſtræ ætati contiguos, dormientes & manentes, non ſolùm deſerere, verùm etiam Manichæos audeas appellare? Miror ſi hoc aliquando ex tuo poterit ore procedere, quod te tamen clamare prauitas tui compellit erroris. Sed mirum ſi in facie hominis tantum interuallum eſt inter frontem & linguam, vt in hac cauſa frons non comprimat linguam. Sed quid muſsites, noui. Dic iam dic, audiamus, in extremo tui operis, de quo nunc
Cap. 6. agimus, id eſt, in quarti libri parte nouiſsima eſt: *Sanctus Ioannes, inquis, Conſtantinopolitanus negat eſſe in parvulis originale peccatum.* Itane verba ſancti Ioannis Epiſcopi audes tanquam econtrario tot aliumque ſententijs collegarum eius opponere, eumque ab illorum concordiſsima ſocietate ſeiungere, & eis aduerſarium conſtituere? Abſit, abſit hoc malum de tanto viro credere aut dicere. Abſit, inquam, vt Conſtantinopolitanus Ioannes de baptiſmate parvulorum, eorumque à paterni chirographi liberatione per Chriſtum, tot ac tantis coepiſcopis ſuis, maximeque Romano Innocentio, Carthaginienſi Cypriano, Cappadoci Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanenſi reſiſtat Ambroſio. Alia ſunt in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſsimi atque optimi regulæ catholicæ defenſores, ſalua fidei compage non conſonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem
Cap. 7. vnde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fundamenta. Nunc primùm perſpicis hoc didiciſſe & docuiſſe tot ſanctos, quod & nos didicimus & docemus: muta iam iſtam mentem, obliuiſcere huius erroris & propemodum furoris, quo in tot ac tales Patres Manichæum iactularis opprobrium. Si neſciens hoc feciſti, cur non miſeram reſpuis imperitiam? Si ſciens, cur non ſacrilegam deponis audaciam? Conuinceris vndique, luce clariora ſunt teſtimonia tanta ſanctorum; in quorum conuentum te introduxerim conſpice. Hic eſt Mediolanenſis Ambroſius, quem magiſter tuus Pelagius tanta prædicatione laudauit, vt diceret *in libris eius præcipuè fidem lucere Romanam*, qui Scriptorum inter Latinos flos quidam ſpecioſus enituit, ita vt eius fidem & puriſsimum in ſcripturis ſenſum reprehendere nec inimicus auderet. Hic eſt & Conſtantinopolitanus Ioannes, quem tu in numero eruditorum ac ſanctorum excellentiſsimum in hac ipſa tua, cui reſpondeo, diſputatione poſuiſti. Hic eſt Baſilius, cuius te verbis ad id quod nunc agitur non pertinentibus, purâſti aliquid adiuuari. Hic ſunt & cæteri quorum te mouere debet tanta conſenſio. Non eſt iſta, ſicut ſtylo maledico ſcribis, *conſpiratio peſtilentiæ*. In Eccleſia catholica doctrinæ ſanæ ſtudijs clarorum, ſpiritalibus armis munitis & accinctis, ſtrenuis contra hæreticos bella geſſerunt, perfuncti honoribus ſuæ di[ſpen]ſa-

Latini orbis conſentiens de fide doctrina Catholico homini ſufficere debet.

Orientales Patres pro Catholico dogmate pronunciantes introducti. Gregorius.

Patrum vna & conſentiens de fide ſententia.

Baſilius.

Huiuſmodi Chriſtiano homini vox conuenit.

Cogita hic ſimili impudentia Caluinianaque hoc facere Lutherum, Caluinum, Bezam &c. cùm l'arriù aliquè pro ſuis erroribus producunt.

In fidei fundamento Patres conſentiunt, nec ſibi contraria ſentiunt.

Exiſtiment Lutherani Caluinianique ſibi quoque iſta dici, & poſt perlectas hic Patrum ſententias vrgeri ſe, vt reſipiſcant.

Patrum [illo]

itionis laboribus, in pacis gremio dormierunt. *Vnum* dicis *egressum*, meipsum significans, *qui in sessimmam prelu sitam optas intelligi.* Ecce non ego vnus, sed tot ac tanti sancti eruditique doctores, tibi pro me vel mecum, proque omnium nostrum & tua ipsius, si sapis, salute respondent. Sed ecce quò te introduxi, conuentus sanctorum istorum non est multitudo popularis, non solùm filij, sed & patres Ecclesiæ sunt. Ex illo numero sunt, de quibus prædictum est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Ex qua filij regenerati sunt, vt hæc discerent; eius patres facti sunt, vt docerent. Quid est quod vos gaudere iactas, quòd ista veritas, quam tu errorem putas, vel putari cupis, *de tanta multitudine assertorem non potest inuenire*; quasi parua sit eius assertio, quòd in hoc fidei firmissimo & antiquissimo fundamento, ipsa toto orbe diffusa non à se discrepat multitudo? Si autem assertores eos flagitas, quorum aliquid etiam literarum inueniri potest, illustrisque doctrinâ est: en adest assertorum eius memorabilis & venerabilis consessus atque consensus. Itane tuum sic amabis errorem, in quem iuueníli confidentia & humano lapsu incautius decidisti, vt ab istis catholicæ vnitatis & veritatis sacerdotibus, ex diuersis orbis terrarum partibus tanta inter se fidei concordia congruentibus, in tam magna causa, vbi Christianę religionis summa consistit, non solùm dissentire, sed eos audeas Manichæos insuper nuncupare? Quòd si hoc non facis, nec mihi hoc iustè facis, quem cernis in eadem causâ disputationibus meis, quibus aduersus me ferociter irritaris, illorum secutum fuisse vestigia. Si autem me solum tali aspergis opprobrio, non ob aliud, nisi quia de peccato primi hominis quod sentiunt, sentio: quod tenent, teneo: quod prædicant, prædico: quis te non videat in me apertum iactare conuicium; de illis occultum quidem, sed tamen simile habere iudicium? Ego quidem pro dilectione, quæ mihi est erga te, quam Deo propitio quibusliber conuicijs absit vt de medullis mei cordis extirpes, mallem fili Iuliane, vt iuuentute meliore atque fortiore te vinceres, & animositatem quid aliud quàm humanam, qua cupis tuam, qualiscunque sit, quoniam tua iam facta est, prævalere sententiam, potentiore pietate superares. Et licut Polemo luxuriæ coronis sensim capite detractis, eisque abiectis, manum pallio subdidit, os & vultum formauit ad verecundiam, ad extremum totum se illi, ad quem deridendum venerat, discipulum tradidit; sic & tu loquentibus tibi tot venerabilibus viris, maximeque Episcopo Ambrosio integritate catholicæ fidei, etiam tui mali doctoris & deceptoris ore laudato, & Episcopis Basilio & Ioanne, quos tu quoque in sanctis eruditis veridica attestatione posuisti, tanquam coronas ebriosorum abijceres laudes Pelagianorum, quibus tanquam magnus eorum defensor extolleris, & stylum, vt mitius dixerim, contumelioſum, non tanquam pallio pudoris absconderes, sed tanquam manu emendatiore confringeres; tuumque pectus veritate complendum, non Platonico Xenocrati, sed istis sacerdotibus Christianis, vel potius in eis ipsi Domino Christo, non velut qui nunc primùm veneris, tradetes, sed velut qui receſseras, redderes Quòd si tibi consilium meum displicet, age vt placet. Ego enim & si correctus fueris, in quo maiora vota mea sunt, abundantius cumulatiusque gaudebo: & si, quod abominor, in hac prauitate permanseris, ex opprobrijs tuis fructuosum habebo, & pro me cælestis mercedis augmentum, & de te misericordis doloris aculeum. Propositimus hic authoritatis mole sanctorum, qui Episcopi ante nos, non solùm sermone cùm hic viuerent, verùm etiam scriptis, quæ posteritati relinquerent, fidem catholicam strenuè defenderunt; vestra argumenta confringere. Hoc autem probauimus catholicorum authoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque *(immò omnia quæ in Catechismo docuimus)* esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non est consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri secundùm catholicam fidem, quæ vbique toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant; vt vestra fragilis, & quasi argutula notitas sola authoritate conteratur illorum, præterquam quòd ea dicunt, vt ita per eos loqui veritas ipsa testetur. At ego vbicunque sis, vbicunque legere ista potueris, te ante istos iudices intus in tuo corde constituo; quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meam partem gratia propendentes, aliquo aut te merito tuæ offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores: Nec eos qui nunquam fuerunt, aut non sunt, aut quorum sententiæ, de hoc quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi; sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres antistites Dei, non Platonicis & Aristotelicis & Zenonicis alijsque huiusce modi, vel Græcis vel Latinis, quanquam & istis aliquos eorum, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim, sicut oportebat, expressi: eorumque sententias, quantum sufficere videbatur, sine vlla æditas ambiguitate digessi, vt in eis timeas non ipsos; sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta templa construxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quando eos nemo potest dicere perperam cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nondum enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictum. Nondum enim eratis qui diceretis, quod in libris tuis ponis, *quia de vobis multitudini mentiti fuerimus, & quòd Cælestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum.* Certè ipse dixisti, *quòd omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat*: pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambrosium, aliosq; collegas eius, quos cum illo cõmemoraui, tales fuisse credendũ est. Verùm & si tales nõ fuerunt in his causis, quas ad se delatas & inter partes cognitas, cùm hic viuerent, suo iudicio definierunt; ad hanc tamẽ causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum, vel vobiscum amicitias attenderunt, vel inimicitias exercuerunt:

Ecclesiastici scriptores nõ tantum filij, verùm Patres etiã Ecclesiæ. Psal. 44.

Adest etiam in hoc opere, & exhibetur is consessus consensusque.

Sic sunt hodie Lutetani, et Caluiniani, dum in Catholicos debacchãtur, Patres eadem sentientes condemnant.

Vtinam & nostri Caluiniani Lutetianique Patribus se erudiendos traderent, & in his Christo. In Catechismo idem præstitimus.

Liber. in Epilogo. Cap. 2.

Patres optimi & æquissimi controuersiarum de religione cognitores.

Cap. 4.

In Catechismo Patrum æquissimorũ iudicum sententias, quibus ab hæreticis motas controuersias decidemus, digessimus.

cuerunt: neque nobis, neque vobis irati sunt; neque nos, neque vos miserati sunt. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondùm vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus; & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus: nondùm vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis me si sub potestate iudicum premerer, quales tibi ipsi componis, non habiturum fuisse quid facerem, quò confugerem, cùm tuis argumentationibus vndè occurrerem, reperire non possem. Ego planè haberem quod facerem, haberem quò confugerem; à Pelagianis enim *(Lutheranis, Caluinianis)* tenebris ad hæc tam clara catholica lumina prouocarem, quod & nunc iam facio. Tu ergò respondè, quid facias, dicquò confugias. Ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? An quia *non numerandas, sed ponderandas* centes *esse sententias*, & addis, quod quidem & ego verum esse consentio, *ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum*; etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsqueadeò permiscuit imis summa longus dies, vsqueadeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Celestius, Iulianus, *(Lutherus, Caluinus)* & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis; & quodammodò audio vocem tuam. Respondes, Ablit vt audeam cæcos istos viros, vel cogitare, vel dicere. Eorum ergò apponde sententias. Nolo esse plures, vt eas te pigeat numerare. Sed non sunt leues, vt eas dedigneris appendere; imò tam sunt graues, vt te videam sub earum onere laborare. Nunquid & de istis dicturus es, *me imbellem tibi opinionem consortis opponere, & velut conscriptum metu, conscios nominare?* Isti Episcopi sunt docti, graues, sancti, veritatis acerrimi defensores aduersus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudici tribuisti, non potes inuenire quod spernas. Si Episcopalis synodus ex toto orbe congregaretur, mirum si tales possent illic facilè tot sedere, quia nec isti vno tempore fuerunt. Sed fideles, & multis excellentiores paucos dispensatores suos Deus per diuersas ætates temporum, locorumque distantias, sicut ei placet atque expedire iudicat, ipse dispensat. Hos itaque de alijs atque alijs temporibus, atque regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides, non in locum quò nauigare cogantur homines, sed in librum, qui nauigare potest ad homines. Quanto tibi essent isti iudices optabiliores, si teneres catholicam fidem, tanto tibi sunt terribiliores, quia oppugnas catholicam fidem, quam in lacte suxerunt, quam in cibo sumpserunt, cuius lac & cibum paruis magnisque ministrauerunt, quam contra inimicos etiam vos tunc nondum natos, vndè nunc reuelamini, apertissimè ac fortissimè defenderunt. Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Ideò profanas voces vestræ nouitatis expauit, & cauta ac sobria ex admonitione Apostolica, ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & mens eius corrumperetur à castitate, quæ est in Christo; catholicæ fidei virginitati insidias vestri dogmatis subrepentis exhorruit, & tanquàm caput colubri calcauit, obtriuit, abiecit. His igitur eloquijs & tanta authoritate sanctorum, profectò aut sanaberis Dei misericordia donante, quod quantum tibi optem videt qui faciat: aut si, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perdurueris; non tu iudices quæsturus es, vbi causam tuam purges; sed vbi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosium, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosque socios ac participes eorum, insuper & vniuersam Christi Ecclesiam, qui diuinæ familiæ dominica cibaria fideliter ministrantes, ingenti in Domino gloria claruerunt.

(·:·)

Patres tradiderunt nobis sua filijs quod ipsi à suis patribus acceperant.

Hæreticorum præiudicijs grauati Catholici, Patres appellamus.

Mirum si hoc nostri Caluiniani lutherani atque professi audeant.

Quæ in iudice requirantur, ea in patribus est inuenire.

Hæretici quia Catholicam fidem oppugnant, Patrum iudicium subterfugiunt, Patres post Apostolos Ecclesiæ plantatores, &c. 2. Cor. 11.

INDEX, TOTIVS CATECHISMI
ORDINEM ET SVMMAM COMPLECTENS:
INDICANS ITEM CONTROVERSIAS, QVAE IN HOC LIBRO PER ANTIQVORVM PATRVM ET SCRIPTVRAE SACRAE TESTIMONIA DECIDVNTVR.

CHRISTIANA doctrina circa Sapientiam & Iuſtitiam verſatur.
Ad Sapientiam, quæ ordine ſequuntur, & infrà tractantur, capita referri poſſunt.

I. De Fide & Symbolo Fidei, *per quæſtiones 22. vbi inter cætera etiam agitur*

De authore Symboli Apoſtolici, quæſtione 5.
De deſcenſu Chriſti ad inferos, quæſtione 13.
De notis Eccleſiæ, quòd ea ſit { *Viſibilis, Una, Sancta, Catholica* } *quæſtione 18.*

II. De Spe & Oratione Dominica, cum Angelica Salutatione, *per quæſtiones 19. Atque etiam*

De Spe cum timore coniungenda, quæſtione 2.
De { *Laude, Veneratione, Inuocatione* } *Beatæ Mariæ Virginis, quæſtione 15. & ſequentibus.*

III. De Charitate & mandatis Decalogi, *per quæſtiones 20. Item*

An mandata Decalogi ad Chriſtianos pertineant, quæſtione 6.
An ea impleri poſſint, quæſtione 6.
De Sanctorum { *Inuocatione, Cultu, Reliquijs, Feriis* } *quæſtione 8.*
De Imaginibus { *Chriſti &, Sanctorum* } *quæſtione 9.*

De præceptis Eccleſiæ, *per quæſtiones 19. nominatim verò*

De Traditionibus Apoſtolicis & Eccleſiaſticis, quæſtione 1. & ſequentibus.
De Eccleſia & eius authoritate, quæſtione 9. 10. & 16.
De Romano Pontifice & Eccleſia Romana, quæſtione 9.
De Conciliis, quæſtione 11.
De authoritate Sanctorum Patrum, quæſtione eadem.
De quinq; præceptis Eccleſiæ, quæſtione 14.
De Scriptura ſacra & eius interpretatione, quæſtione 16.

IIII. DE SACRAMENTIS.

De Sacramentis in genere, *per quæſtiones 8.*

De Cæremonijs, quæſtione 8.

De Baptiſmi Sacramento, *per quæſtiones 4.*

De Baptiſmi neceſſitate etiam quò ad paruulos, quæſtione 1.
De effectu & efficacia Baptiſmi, quæſtione 3.
De Concupiſcentia Renatorum, eadem.

De Confirmationis Sacramento, *per quæſtiones 5.*

De Chriſmate, quæſtione 4.
De effectu Confirmationis, quæſtione 5.

De Euchariſtiæ Sacramento, *per quæſtiones 10.*

De Ve-

Digitized by Google

De Veritate, quæstione 4.
Transsubstantiatione, quæstione 5.
Adoratione, quæstione 6.
De Missa, quæstione 7.
De Communione sub vtraq; specie, quæstione 8.

De Pœnitentiæ Sacramento, *per quæstiones 10.*

De Contritione, quæstione 4.
De Confessione, quæstione 5. & 6.
De Satisfactione, quæstione 7. & 8.
De Purgatorio & oratione pro defunctis, quæstione 9.

De Sacramento Extremæ Vnctionis, *per quæstiones 3.*

De Ordinis Sacramento, *per quæstiones 8.*

An omnes Christiani sint Sacerdotes, quæstione 2. & 8.
De ordinum distinctione, quæstione 4. & 5.
De honorandis Sacerdotibus sive bonis sive malis, quæstione 6. & 7.

De Matrimonij Sacramento, *per quæstiones 5.*

De Diuortio, quæstione 3.
De Votifragis, quæstione 4.
De Coniugio Monachorum & Monialium, quæstione eadem.
De Celibatu Sacerdotum, quæstione 4. & 5.
De Virginitate, quæstione 5. & latiùs de consilijs Euangelicis, quæstione 4.

V. DE IVSTITIA CHRISTIANA.

Ad Iustitiæ priorem partem, quæ in malis fugiendis est sita, pertinent hæc:

I. De peccatis in genere, *per quæstiones 6.*
II. De peccatis septem Capitalibus, *per quæstiones 9.*
III. De peccatis alienis, culpa aliqua nostra ad nos pertinentibus; *per quæstiones 11.*
IIII. De peccatis in Spiritum sanctum, *per quæstiones 8.*
V. De peccatis in cælum clamantibus, *per quæstiones 5.*
VI. De peccatorum expiatione, *per quæstiones 3.*
VII. De peccatis minutis seu venialibus, *quæstione 2.*

Ad iustitiæ partem alteram, quæ in bonis faciendis aut consectandis est posita, rectè referri possunt.

I. Bonorum operum genera triplicia, *per quæstiones 18. vbi etiam agitur*

De fructu bonorum operum, quæstione 2.
De Ieiunio, quæstione 4. & sequentibus.
De Oratione, quæstione 7 & sequentibus.
De Eleemosyna & Operibus misericordiæ, quæstione 10. & sequentibus.

II. Virtutes Cardinales, *per quæstiones 6.*
III. Dona & fructus Spiritus sancti, *per quæstiones 4.*
IIII. Octo beatitudines, *per quæstiones 3.*
V. Consilia Euangelica, *per quæstiones 6.*

De Euangelica Paupertate, Castitate, & Obedientia, quæstione 3. 4. & 5.
De Monachismo & Religiosorum instituto, quæstione 5.

VI. Quatuor hominis nouissima, *per quæstiones 7.*

Ad

Ad Christianæ doctrinæ totius summam vnico ceu verbo comprehendendam, Ecclesiastici sententia notatu digna est, qui ait:

Eccli. *Fili concupiscens Sapientiam, conserua Iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.*

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I. De statu & lapsu primi hominis.
II. De peccato Adæ in omnes homines transfuso.
III. De remedio originalis peccati.
IIII. De reliquijs originalis peccati in baptizatis.
V. De naturæ & legis ad iustificandos homines imbecillitate.
VI. De dispensatione & mysterio aduentus Christi.
VII. Qui per Christum iustificentur.
VIII. Descriptio iustificationis impij, & modus eius in statu gratiæ.
IX. De necessitate præparationis ad iustificationem in adultis, & vndè illa sit.
X. Modus præparationis ad Iustificationem quis.
XI. Quid sit Iustificatio impij, & quæ eius causæ.
XII. Quomodò intelligatur, impium per fidem & gratis iustificari.
XIII. Contra inanem hæreticorum fiduciam.
XIIII. De acceptæ Iustificationis incremento.
XV. De obseruatione mandatorum, deque illius necessitate & possibilitate.
XVI. Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.
XVII. De perseuerantiæ munere.
XVIII. De lapsis & eorum reparatione.
XIX. Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem.
XX. De fructu Iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

CAPVT.

Digitized by Google

CAPVT PRIMVM DE FIDE ET SYMBOLO FIDEI.

I.

Quis dicendus est[a] Christianus?

a Actor.11 de 1. Pet. 4.4

QVI baptismatis sacramento initiatus, IESV CHRISTI veri Dei & hominis salutarem doctrinam in eius [b]ECCLESIA profitetur.

b Athanas. contra Arrian. orat. 2. Cyprian epistol. 1. & de simplicit. Prælatorū. Ignatius ad Magnes. nos. Aug. Tract. 13. in Ioan. & ser. 18. de temp. & 181. item in Enchir. ca. 5. Tertul. lib. de Pudicitia, c. 21. & de præscript. hæret. cap. 27. Ephes. respons. ad interrogat. 3.

B Omnes proindè cultus & sectas, quæ extra CHRISTI doctrinam & ECCLESIAM vbiuis gentium reperiuntur, vt est, Iudaica, Ethnica, Mahometica, Hæretica, damnat & detestatur penitus, qui verè Christianus est, & in ipsa CHRISTI doctrina firmiter acquiescit.

TESTIMONIA QVÆ AD MARGINEM CITATA SVNT.

1. ACTORVM vndecimò capite: Profectus est autem Barnabas Tarsum, vt quæreret Saulum: quem cùm inuenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuersati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli, Christiani.

2. PRIORIS epistolæ diui Petri quarto capite: Nemo autem vestrûm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

3. ATHANASIVS in oratione secunda contra Arrianos: Nunquam populus ab Episcopis suis, sed à Domino, in quem creditum fuit, nomen accepit. Certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris, ministrisq; Euangelij Saluatoris nostri, appellationes adepti non sumus, sed à Christo, Christiani & sumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliundè originem suæ fidei deducunt, meritò authorum suorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ se ferunt. Quapropter, quum omnes à Christo, Christiani & essemus & diceremur, explosus est Marcion inuentor hæreseos: reliqui autem qui cum explosore Marcionis remansére, Christiani titulum retinuerunt: qui verò secuti sunt Marcionem, non iam inde Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichæus, & Simon Magus sectatoribus sua vocabula impartiêrunt, indeq; factum, vt alij Valentiniani, alij Basilidiani, alij Manichæi, alij Simoniaci, alij Cataphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocati sint. Ita Melitius electus à Petro & Episcopo & Martyre, suos, qui ipsum sequebantur, non Christianos postea, sed Melitianos denominauit. Eadem iterum ratione B. Alexandro Arriùm eijciente, ij qui Alexandro adhæserunt, remanserunt Christiani: illi verò, qui vnà cum Arrio recessérunt, nomen Saluatoris nostri Alexandro cum suis relinquentes, Arriani deinceps appellati sunt. Et paucis interiectis: Qui ex eodem genere ad istos abeunt, aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen Christi derelinquunt, & Arrianorum vocabulo induuntur, quasi non amplius fidem Christi retineant, sed Arrianæ insaniæ gregales habentur. Quomodo igitur Christiani fuerint, qui non Christiani, sed Ariomanitæ appellantur? aut quomodo de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidem excusserunt, & nouarum pestium inuentores se præbent?

Christiani à Christo nomen habent.

Hæretici nomen sumunt ab inuentoribus hæreseos.

Arriani non sunt Christiani.

4. CYPRIANVS epistola quinquagesima secunda ad Antonianum: Quisquis ille est, & qualiscunque est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

lib. 4. epist. 2. Qui in ecclesia non est, Christianus non est.

5. IDEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de Vnitate Ecclesiæ: Non pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi. Alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem.

Ecclesiam matrem agnoscat, qui vult Deum habere patrem.

6. IGNATIVS epistola ad Magnesianos: Dignos nos exhibeamus cognomento quod accepimus: qui enim alio nomine appellatur præter istud, hic non est Dei: non suscipit prophetiam illam, quæ nobis ait, Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupabit eum: & erit populus sanctus. Quod & impletum est primò in Syria: nam in Antiochia discipuli, Christiani appellati sunt, Paulo & Petro Ecclesiam fundantibus.

Christianorum nomen nouum.

Isa. 62.

Actor. 11.

7. AVGVSTINVS tractatu centesimo decimotertio in Ioannem: In negatione Apostoli Petri, debemus aduertere, non solùm ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, Discipulum meum te negabis: sed, me negabis. Negauit ergò ipsum, cùm se negauit eius esse discipulum.

Christianum se negans, Christum negat.

8. IDEM sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo: Quisquis

Christianus non est, qui in Christi Ecclesia nō est.

illè est, & qualiscunque ille est, Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est.

1.Cor.3.

9. ITEM in Enchiridio ad Laurentium capite quinto: Certum verò propriumque fidei Catholicæ fundamentum, Christus est. Fundamentum enim aliud, ait Apostolus, nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Neque hoc ideò negandum est proprium fundamentum esse fidei catholicæ, quia putari potest aliquibus hæreticis hoc nobiscum esse commune. Si enim diligenter quæ ad Christum pertinent cogitentur; nomine tenus inuenitur Christus apud quoslibet hæreticos, qui se Christianos vocari volunt, re verò ipsa non est apud eos. Quod ostendere nimis longum est, quoniam commemorandæ sunt omnes hæreses, siue quæ fuerunt, siue quæ sunt, siue quæ poterunt esse sub vocabulo Christiano, & quàm sit hoc verū, per singulas quasque monstrandum est.

Hæretici veri Christiani non sunt.

10. TERTVLLIANVS in libro de Pudicitia, capite septimo: Quis propriè Christianus, & grex Domini ecclesiæ populus, & pastor bonus Christus, & ideò Christianus non intelligendus, qui ab Ecclesiæ grege aberrauerit.

Christiani nō sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant.

11. IDEM in libro de præscriptionibus aduersus hæreticos, capite trigesimoseptimo: Si hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo quod de sua electione licuati, hæreticorum nomine admittunt.

Hæretici neque unt esse Christiani.

12. EPHRAEM in responsione ad tertiam hanc interrogationem; Quomodo de hæreticis scriptum legimus: Eos qui oderunt te Domine, oderam. alibiq; dictum est: vt inimicos Dei oderitis eos. alio autem in loco: Non oderis omnem hominem? Respondet. Hæreticos tanquam blasphemos, & Dei inimicos, scriptura non homines: sed canes, & lupos, & porcos, & antichristos appellat, quemadmodum ait Dominus: Nolite sanctum dare canibus. Et Ioannes dicit: quia Antichristi facti sunt multi. Hos itaque non oportet amare, neque cum eis versari, aut cum ipsis orare, cibumve sumere, neque in domum eos recipere, neque Aue illis dicere: ne prauis illorum operibus communicemus.

Psalm 138.

Psalm. 118.

Leuit. 19.

Scriptura Hæreticos non homines, sed canes, lupos, porcos, antichristos vocat. Matth. 7. 1. Ioan. 2. 2. Ioan.

II.

Quo compendio Christianam doctrinam licet complecti?

Vt nimirùm Christianus ea nôrit & obseruet, quæ tum ad [a] Sapientiam, tum ad Iustitiam spectant. Sapientia, vt Augustinus [b] ostendit, circa virtutes versatur Theologicas, [c] Fidem, Spem, & Charitatem, quæ & Diuinitus infunduntur, & cùm in hac vita purè maximeque excoluntur, beatos homines Diuinosque reddunt. Iustitia verò [d] duabus partibus, declinatione à malo, & boni operatione, absoluitur. Huc enim spectat, quod Propheta inquit Regius: [e] *Diuerte à malo, & fac bonum*. Iam ex hisce fontibus, Sapientiæ scilicet & Iustitiæ, non difficulter hauriuntur cætera, quæcunque Christianæ quidem Institutioni atque disciplinæ congruunt.

a Eccli.1.d

b Lib.2.Retra. ca.63 & Enchir.c.2.&3.

c 1.Cor.13.d

d Prosp.sen. 94.ex Aug.

e Psalm.33.c & 36.c 1.Pet.3.b

TESTIMONIA.

1. ECCLESIASTICI primo capite: Fili, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & Deus præbebit illam tibi.

2. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimotertio: Scripsi librum de fide, spe & charitate, cùm à me, ad quem scriptus est postulâsset, vt aliquod opusculum haberet meum, de suis manibus non recessurum: quod genus Græci Enchiridion vocant. Vbi satis diligenter mihi videor esse complexus, quo modo sit colendus Deus, quam sapientiam esse hominis vtique veram Diuina scriptura definit.

Sapientia Christiani hominis consistit in recto Dei cultu.

3. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite secundo: Hominis sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob: nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini, Ecce pietas est sapientia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, distinctius in Græco reperies Θεοσέβειαν, qui est Dei cultus.

Iob 28. secūdum LXX.

4. ITEM ibidem capite tertio: Hîc si respondero, (ad hanc videlicet quæstionem, quonam modo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum; profectò dicturus es, breuiùs hoc dictum esse quàm velis.

Colitur Deus fide, spe, & charitate.

5. PRIORIS epistolæ ad Corinthios capite decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas: tria hæc. maior autem horum est charitas.

6. PROSPER in sententijs ex libris Augustini decerptis, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona. cuius obseruantiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquam amittitur, quod operi pietatis impenditur.

Iustitia Christiana in duobus consistit.

7. PSALMO trigesimotertio: Diuerte à malo &c.

8. ET trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in sæculum sæculi.

9. PRIORIS epistolę Petri capite tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguâ suâ à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum.

Digitized by Google

III.

Quid primùm traditur in doctrina Christiana?

FIDES, ianua illa nostræ salutis, sine qua Deum inuenire & inuocare, Deo seruire & placere nullus in hac vita potest. [a] *Credere enim oportet accedentem ad Deum*, inquit Apostolus: *qui* [b] *verò non crediderit, condemnabitur, &* [c] *iam iudicatus est*, ex Christi sententia.

Rom. 10 e Hebr. 11. à August serm. 11. de tẽp. & ser. 2. de verb. Apost. c. 4. Leo ser. 4 de Natiuit. Dom.

a Hebr. 11. b
b Marc. 16. d
c Ioan. 3. d.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimo: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?

2. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

3. AVGVSTINVS sermone trigesimooctauo de tempore: Constat, neminem ad veram peruenire posse beatitudinem, nisi Deo placeat, & Deo neminem posse placere, nisi per fidem. Fides nanque est bonorum omnium fundamentum. Fides est humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei consortium potest peruenire, quia sine ipsa nec in hoc seculo quisquam iustificationis consequitur gratiam, nec in futuro vitam possidebit æternam. Et si quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad speciem beatæ visionis Domini nostri Iesu Christi. Idem habet in initio sermonis centesimi octogesimiprimi de tempore.

Fides quàm necessaria.

4. IDEM sermone primo de verbis Apostoli, capite quarto: Nullæ sunt maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior substantia, quàm est fides Catholica, quę peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, catechumenos baptizat, fideles iustificat, pœnitentes reparat, iustos augmentat, martyres coronat, virgines, viduas & coniugales casto pudore conseruat; clericos ordinat, sacerdotes consecrat, regnis cælestibus præparat, in æterna hæreditate cum angelis sanctis communicat. Eandem sententiam ijsdem verbis repetiuit sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo.

Fides Catholica thesaurus ingens.

5. LEO Magnus sermone quarto in solennitate natiuitatis Domini nostri Iesu Christi: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite, quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit.

Fides nisi integra & vna sit, fides non est. Ephes. 4.

6. AD Hebræos vndecimo, vt in texto & testimonio secundo.

7. MARCI decimosexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

8. IOANNIS tertio: Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei.

IIII.

Quid fidei nomine intelligitur?

A DEI [a] donum & lumen, quo illustratus homo, firmiter assentitur atque adhæret ijs, quæ vt credantur, sunt diuinitus reuelata, & ab Ecclesia nobis proposita.

a Ephes. 2. b Hebr. 11. & Basil. in serm. de fidei confess. Bernard epist. 190. Augustin. contra epist. Fundamenti cap. 5.

B Cuiusmodi sunt, Deum esse trinum & [b] vnum, è nihilo [c] creatum mundum, Deum factum esse hominem, & pro nobis mortem sustinuisse, Mariam [d] & virginem, & DEI matrem existere, mortuos omnes ad vitam excitandos esse, hominem ex aqua & Spiritu sancto regenerari, totum Christum [e] in Eucharistia contineri, & id genus alia Religionis nostræ veneranda mysteria: quæ Diuinitus reuelata, non humani [f] sensus captu comprehendi, sed fide dumtaxat percipi possunt.

b 1. Ioan. 5. b
c Genes. 1. a Ioan. 1. b Psal. 101. a Rom. 5. b
d Concil. Ephes. cano. 11. Luc. 1. d 1. Corinth. 15. g Ioan. 3. a
e Constantien. Florentin. Trident. Concil.
f Eccli. 3. c 2. Cor. 10 b

g Isa.7.b secundùm Lxx. Basil. in Psalm 115. & in Moralibus, regula 80. cap. 21 Greg. homil. 26. in Euangel. Chrysost. in 1.ad Cor. hom.4.

C Vnde Propheta:[g] *Nisi credideritis*, inquit, *non intelligetis*. Non enim spectat fides naturæ ordinem, non sensuum fidit experientiæ, non potentia aut ratione humana, sed virtute & authoritate Diuina nititur, illud planè certum habens, summam æternamque veritatem, quæ DEVS est, nec falli posse vnquam, nec fallere.

h 2.Cor.10.b

D Quamobrem id fidei vel maximè proprium est, vt[h] in captiuitatem redigat omnem intellectum in obsequium Christi, apud quem non est difficile, ne-

i Lucæ 1.c Ierem.32.c k Eusseb. Emis. hom 2.de symb. Cyrill. catech. 5. Ilium Chrys. serm. de fide, spe, & charitate Cyrill. lib.4. in Ioan cap.5.

dum impossibile[i], omne verbum. Hæc[k] fides lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ.

TESTIMONIA.

1.A ADEphesios secundo capite: Gratia estis saluati per fidem, & hoc nō ex vobis: Dei enim donum est.

2. AD Hebræos vndecimo capite: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumētum non apparentium.

Fides est firmus assensus reuelatæ veritatis.

3. BASILIVS in sermone de fidei confessione, siue de vera ac pia fide, in Asceticis: Est igitur fides, eorū quę dicta sunt, assentiens approbatio sine vlla hæsitatione, cum animi persuasione, de eorum veritate, quæ Dei munere sunt prædicata.

Fides nō est æstimatio aut opinio.

4. BERNARDVS in epistola centesima nonagesima ad Innocentium pontificem, contra Petrum Abailardum: In primo limine Theologiæ (vel potius stultilogiæ suæ) fidem definit æstimationem: quasi cuique, in ea sentire & loqui, quæ libeat, liceat, aut pendeant sub incerto in vagis ac varijs opinionibus nostræ fidei sacramenta, & nō magis certa veritate subsistant. Nonne si fluctuat fides, inanis est & spes nostra? Stulti ergò martyres nostri, sustinentes tam acerba propter incerta, nec dubitātes sub dubio remunerationis præmio, durum per exitum, diuturnum inire exilium. Sed absit vt putemus in fide vel spe nostra aliquid, vt is putat, dubia æstimatione pendulū, & nō magis totum quod in ea est, certa ac solida veritate subnixū, oraculis & miraculis diuinitus persuasum, stabilitum & consecratum partu virginis, sanguine redemptoris, gloria resurgētis. Testimonia ista credibilia facta sunt nimis. Si quo minus, ipse postremò spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd filij Dei sumus. Quomodo ergò fidem quis audeat dicere æstimationem, nisi qui spiritum istum nōdum accepit, quive Euangeliū aut ignoret, aut fabulam putet? Scio cui credidi, & certus sum, clamat Apostolus: & tu mihi subsibilas, fides est æstimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil est certius? Sed Augustinus aliter, fides, ait, nō coniectando vel opinando habetur in corde in quo est, ab eo cuius est, sed certa scientia, acclamante conscientia. Absit ergò, absit, vt hos fines fides habeat Christiana. Academicorum sint istæ æstimationes, quorum est dubitare de omnibus, scire nihil. Ego verò securus in magistri gentium sententiam pergo, & scio quoniam non confundar.

Fidei certitudo.

Psalm.92. Rom.8.

2 Tim.1. Fides nihil habet ambiguum.

Hebr.11. Paulus definitio fidei explicatur.

Placet mihi, fateor, illius de fide definitio, etsi iste etiam ipsam latenter insimulet. Fides est, ait, substantia rerum sperandarū, argumentum non apparentiū. Substantia, inquit, rerum sperandarum, nō inanium phantasia coniecturarū. Audis substantiam, non licet tibi in fide putare vel disputare pro libitu, nō hac illac q̄ vagari per inania opinionū, per deuia errorum. Substantiæ nomine aliquid tibi certum fixumque præfigitur. Certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris. Non enim est fides æstimatio, sed certitudo. IDEM in eadem epistola: Quid magis contra rationem, quàm ratione ratione conari transcendere? Et quid magis contra fidē, quàm credere nolle quicquid non possit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis, Qui credit citò, leuis est corde. Citò credere est, inquit, adhibere fidē ante rationē, cùm hoc Salomon non de fide in Deum, sed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nā illam quę in Deum est fidē, beatus Papa Gregorius negat planè habere meritum, si ei humana ratio præbeat experimentū. Laudat autē Apostolos, quòd ad vnius iussionis vocem sequuti sunt redemptorem. Sit nimirum pro laude dictum: In auditu auris obediuit mihi. increpatos eregione discipulos, quòd tardius credidissent. Denique laudatur Maria, quòd rationem fide præuenit, & punitur Zacharias quòd fidem ratione tentauit. Et rursum Abraham commendatur, qui contra spem in spem credidit.

Fides rationē metienda non est.

Eccli 19.a

Hom.26 in Euang.

Psalm.17. Marc.16. Luc.1.

Rom.4.

5. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Si inuenires aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti tibi, non crēdo? Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

Ecclesiæ authoritas Augustinū cōmouit ad credendum Euangelio.

1.B PRIMAE epistolæ Ioannis quinto capite: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.

2. GENESEOS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

3. IOANNIS primo capite: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

4. LVCAE secundo: Et peperit filium suum primogenitum. Et paulò pòst: Natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid.

5. AD Romanos quinto: Commendat autem chari-

charitatem ſuam Deus in nobis: qñoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.

6. CONCILIVM Epheſinum canone decimotertio: vide infra queſtione decima, A teſtimo. decimotertio.

7. LVCAE primo: Quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.

9. IOANNIS tertio: Amen, amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

10. CONCILIVM Conſtantienſe, Florentinum & Tridentinum: vide infra de Sacramento Euchariſtiæ, qnæſtione octaua G teſtimo. nono, & vndecimo, & H teſtimo. ſexto.

11. ECCLESIASTICI tertio: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris: ſed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ abſcondita ſunt, videre oculis tuis. In ſuperuacuis rebus noli ſcrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curioſus. Plurima enim ſuper ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi. Multos quoque ſupplantauit ſuſpicio illorum, & in vanitate detinuit ſenſus illorum.

12. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: In captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti.

1.C ISAIAE ſeptimo iuxta translationem Septuaginta interpretum: Niſi crediderit is, nõ intelligetis.

2. BASILIVS in pſalmum centeſimum decimumquintum, in ea verba, Credidi propter quod locutus ſum, &c. Sacrorum quæ de Deo ſunt, eloquiorum prædux eſto fides planè, non item demonſtratio. fides, inquam, animam inuitans, immò & perſuadens ad conſenſionem præ cunctis rationalibus methodis. Neque enim fides geometricis nititur probationibus, quas neceſſitates vocitant: ſed animis noſtris ſe inſinuat efficaci operatione Spiritus ſancti. Et nonnullis interiectis: In quocunque tandem humanarum artium exercitio (id modò via & ordine ad præſtitutum ſibi progrediatur finem) impoſſibile eſt primarum propoſitionum inquirere demonſtrationes. Immò neceſſe eſt, vt quum admiſeris earum artium, quæ certa ratione nituntur, principia vt confeſſa, nec proinde vllam requirentia demonſtratiuam probationem, id demùm inſpicias, quicquid ex præſuppoſitis ordine conſequitur. Nihilo ſecius & Theologiæ myſterium requirit aſſenſum, nulla præuia inquiſitione nitentem. Sanè ait Apoſtolus. Credere enim oportet, quia Deus eſt, non item in quæſtionem vocare, aut controuerſim opponere illud: Quid eſt Deus? Atque adeò in vniuerſum, fides ſi ſubſtantia earum eſt, quæ ſperantur, rerum, & eorum quæ non videntur, argumentum: ne mihi tu anxius contendas videre iam, quæ longiore ſepoſita ſunt interuallo, neu quæ ſperas te olim conſecuturum, in ambiguam reuoces dubiamve partem, quòd ad ea nondum potueris certa notione pertingere.

3. IDEM in Moralibus regula octogeſima, capite vigeſimoprimo: Quid proprium fidei? Certiſſima animi expletio de diuinorum verborum veritate, quæ nulla, neque à naturali neceſſitate inducta ratione, neque ad veræ pietatis ſimulationem conformata vllo modo poſſit labefactari. Quid proprium fidelis? Vt cum eiuſmodi certa animi expletione veram eſſe illorum vim credat, quæ dicta ſunt in ſcriptura, nihilque reijciat, aut nouum ſtatuere audeat.

4. GREGORIVS Magnus homilia vigeſimaſexta in Euangelia: Sciendũ nobis eſt, quòd diuina operatio, ſi ratione compræhenditur, non eſt admirabilis. Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Et quibuſdam interpoſitis, Cùm Paulus Apoſtolus dicat: Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium: profectò liquet, quia fides illarum rerum argumentum eſt, quæ apparere non poſſunt. Quæ etenim apparent, iam fidem non habent, ſed agnitionẽ. Dum ergò vidit Thomas, dum palpauit, cur ei dicitur: Quia vidiſti me, credidiſti? Sed aliud vidit, aliud credidit. A mortali quippe homine diuinitas videri non potuit. Hominem ergò vidit, & Deum confeſſus eſt.

Fides quæ experientiâ nititur, meritoria non eſt.

Heb. 11.

Ioan. 20.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in priorem epiſtolam ad Corinthios: Quæ humanam excedunt rationem, fide duntaxat indigent.

1.D POSTERIORIS ad Corinthios decimo, vt paulo ſuperius B teſtimo. duodecimo.

2. LVCAE primo: Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.

3. IEREMIAE trigeſimoſecundo: Ecce ego Dominus Deus vniuerſæ carnis: nunquid mihi difficile erit omne verbum?

4. EVSEBIVS Emiſenus homilia ſecunda de Symbolo: Fides religionis catholicę, lumen eſt animæ, oſtium vitæ, fundamentum ſalutis æternæ. Quicunque hac derelicta, velut peſſimum ducem proprium ſequitur intellectum, quicunque per ſapientiæ ſuæ ſenſum, ad myſteriorũ cæleſtium ſe putat poſſe peruenire ſecretũ: ſic facit, quomodo ſi abſq; fundamento ædificet domum, aut ſi prætermiſſo oſtio velit introire per tectũ: vel ſi nocte ſine lumine inferat greſſum, totum ſe clauſis oculis vrgeat in profundũ. Hanc ergò nobis fidẽ velut magnã lampadẽ, Chriſtus aduenies, errantibus viã monſtraturus exhibuit, per quam poſſit Deus ignotus requiri, quæſitus credi, creditus inueniri.

Catholicæ fidei encomiũ & neceſſitas.

Similitudo elegans.

5. CYRILLVS Ieroſolymorum Archiepiſcopus Catecheſi quinta illuminatorum: Oculus omnem illuminans conſcientiam eſt fides, & intelligentiam efficiens. Dicit enim Propheta: Niſi crediderit is, non intelligetis.

Iſaiæ 7.

6. CHRYSOSTOMVS in ſermone de fide, ſpe, & charitate: Fides eſt origo iuſtitiæ, ſanctitatis caput, deuotionis principium, religionis fundamentum. Nullus vnquam ſine hac Dominum promeruit: nullus ſine illa faſtigium ſublimitatis aſcendit. Eſt enim fides innocens ac pura credulitas: qua ad Deum accedimus, qua præceptis inſiſtimus, qua expiata mente Dominum veneramur. Hæc excludit dubia, tenet certa, promiſſa conſignat. Hanc qui tenet, felix eſt: qui deſeruerit, miſer. Hæc in Eccleſia ſigna oſtendit, virtutes exercet, chariſmata complet.

Commendatio.

7. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite nono, in hæc verba ſcribens, Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam: Ianua & via in vitam fides eſt, & recurſus quidam atque reductio à corruptione in immortalitatem.

Ioan. 6.

V.

Eſtne breuis aliqua fidei complexio, ac ſumma omnium nobis credendorum?

EST illa, quam duodecim Apoſtoli ſuo ſymbolo tradiderunt, quamque in ſectiones ſeu articulos duodecim aptè diſtinxerunt. Dignum ſanè opus his [a] authoribus, qui poſt Chriſtum Dominum Chriſtianæ fidei præcipui & ſanctiſſimi fundatores extitêre. Quod quidem ſymbolũ velut illuſtris nota eſt, qua Chriſtiani ab impijs, qui vel nullam, vel non rectam Chriſti fidem profitentur, diſcernendi ac internoſcendi ſunt.

[a] Clemẽs epiſt. 1. ad frat. Do. Ambroſ. epiſt. 82. & ſer. 38. Aug. ſer. de temp. 181. Ruffi. in ſymb. Iren. lib. 1. cap. 2. & lib. 3. cap. 4. Hieron. epiſt. 61. ad Pammach. aduerſus errores Ioan. Hieroſol. ca. 9. Leo ſer. 11. de paſſ. & epiſt. 13. ad Pulcheriam & ſerm. contra Eutycherem. Maximus hom. de traditione ſymb.

TESTIMONIA.

Apoſtoli cur & quando condiderunt ſymbolum.

1. CLEMENS epiſtola prima ad fratrẽ Domini: Chriſto reſurgente, & aſcendente in cęlũ, miſſo ſancto Spiritu, collata Apoſtolis ſcientia linguarũ, adhuc in vno poſiti, Symbolũ, quod fidelis nunc tenet Eccleſia, vnuſquiſque quod ſenſit dicendo, condiderunt, vt diſcedentes ab inuicem, hanc regulam per omnes gentes prædicarent. Et poſt pauca: Symbolũ enim Græcè, Latinè collatio dicitur. Et hoc prædicti ſancti Apoſtoli inter ſe, per Spiritum ſanctũ ſalubriter (vt dictum eſt) condiderunt. Dicitur & indicium, ꝙ per hoc, qui rectè crediderit, indicatur.

Nominis interpretatio.

Symbolum Apoſtolicũ Rom. eccleſia intemeratũ ſeruat. [a] alteratũ.

2. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaprima ad Syricium Papam: Credatur ſymbolo Apoſtolorum, quod Eccleſia Romana [a] intemeratum ſemper cuſtodit & ſeruat.

Clauis eſt.

3. IDEM ſermone trigeſimooctauo: Arbitror Apoſtolicam fidẽ duodecim artificũ operatione conflatã. Duodecim enim Apoſtolorũ ſymbolo fides ſancta cõcepta eſt, qui velut periti artifices in vnum cõuenientes, clauem ſuo cõſilio conflauerunt. Clauẽ enim quandã ipſum ſymbolũ dixerim, per quod reſerantur diaboli tenebrę, vt lux Chriſti aduenia: aperiuntur conſcientiæ clauſa peccata, vt iuſtitię fulgeãt opera manifeſta. Igitur hęc clauis oſtendenda eſt fratribus noſtris, vt & ipſi tanquã diſcipuli Petri, inferna ſibi reſerare, cęlos aperire conſueſcant.

Matth. 16.

4. AVGVSTINVS ſermone cẽteſimo octogeſimoprimo de tẽpore, qui eſt ſerimo primus in vigilia Penteconſtes, in præfatione: Sancti Apoſtoli certã regulã fidei tradiderunt, quam ſecundùm numerum Apoſtolicũ duodecim ſententijs cõpræhenſam, Symbolũ vocauerũt; per quam credentes Catholicã tenerent vnitatẽ, & per quã hæreticã conuincerent prauitatẽ. Symbolũ ergò tali ratione inſtitutũ maiores noſtri dixerunt. Tradunt enim, quòd poſt aſcẽſionem Domini & Saluatoris noſtri ad Patrẽ, cùm per aduentum Spiritus ſancti diſcipuli eius inflammati, linguis omnium loquerentur, ad ſingulas quaſq; nationes, vt Dei verbũ prædicarẽt, ituri ac diſceſſuri ab inuicẽ, normam prius ſibi futuræ prædicationis in cõmune ſtatuerũt, ne localiter ab inuicẽ diſcedentes, diuerſum vel diſſonum prędicarent his qui ad fidẽ Chriſti inuitabantur. Omnes igitur in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue ſuæ prædicationis indiciũ conferendo in vnũ, quod ſentiebat vnuſquiſq; compurabat, atq; hanc ita credentibus dandam eſſe regulam inſtituerunt. Symbolum breue eſt verbis, ſed magnũ eſt ſacramentis. Quicquid enim præfiguratum eſt in Patriarchis, quicquid denuntiatũ in ſcripturis, quicquid prædictum eſt in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo in Deum nato, vel de Spiritu ſancto, vel de ſuſcipiẽdo omni ſacramẽto, vel de morte Domini reſurrectionisq; eius myſterio, totũ breuiter hoc ſymbolum continet, & continendo habet & confitendo. Diſcat ergò quiſque fidem Apoſtolicam profeſſus per ora geſtantium in baptiſmo, cùm ad annos intelligibiles venerit.

Magnũ eſt ſacramentis ſymbolum.

Symbolum quod in baptiſmo ſumus profeſſi per ora geſtantiũ, ediſcendum eſt.

5. RVFFINVS in expoſitione ſymboli Apoſtolorũ: Tradunt maiores noſtri, quòd poſt aſcenſionem Domini, cùm per aduentum ſancti Spiritus ſuper ſingulos quoſque Apoſtolos ignea linguæ ſediſſent, vt loquelis diuerſis variſq; loquerentur, per quod eis nulla gens extera, nulla linguæ barbaries inacceſſa videretur & inuia, præceptum eis à Domino datum ob prædicandum Dei verbũ ad ſingulas quenque proficiſci nationes. Diſceſſuri itaque ab inuicem, normam prædicationis in commune conſtituunt, ne fortè alius ab alio abducti, diuerſum aliquid his qui ad fidem Chriſti inuitabantur, exponerent. Omnes ergò in vno poſiti, & Spiritu ſancto repleti, breue iſtud futuræ ſibi, vt diximus, prædicationis indicium, conferendo in vnum quod ſentiebat vnuſquiſque, componunt, atque hanc credentibus dandam eſſe regulam ſtatuunt. Symbolum autem hoc multis & iuſtiſſimis ex cauſis appellare voluẽrunt. Symbolum enim Græcè, indicium dici poteſt & collatio, hoc eſt, quod plures in vnum cõferunt. Id enim fecerunt Apoſtoli in his ſermonibus, in vnum conferendo vnuſquiſque quod ſenſit. Indicium autem vel ſignum idcircò dicitur, quia illo tempore, ſicut & Paulus Apoſtolus dicit, & in Actis Apoſtolorum multi ex circunciſis Iudæis ſimulabant ſe eſſe Apoſtolos Chriſti, & lucri alicuius vel ventris gratia ad prædicandum proficiſcebantur, nominantes quidem Chriſtum, ſed non integris traditionum lineis nuntiantes. Idcircò ergò iſtud indicium poſuẽre, per quod agnoſceretur is, qui Chriſtum verè ſecundùm Apoſtolicas regulas prædicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obſeruari ferunt: quoniam & armorum habitus par, & ſonus vocis idem, & mos vnus eſt, atque eadem inſtituta belli, ne qua doli ſubreptio fiat, ſymbola diſcreta vnuſquiſque dux ſuis militibus tradit, quæ Latinè vel ſigna, vel indicia nominantur: vt ſi forte occurreret quis, de quo dubitetur, interrogatus ſymbolum prodat, ſi ſit hoſtis, an ſocius. Idcircò denique hæc non ſcribi chartulis atque membranis, ſed retineri cordibus tradiderunt, vt certum eſſet nominẽ hęc ex lectione quę interdum per-

Cur & quomodo Apoſtoli Symbolum condiderunt.

Appellationis ratio.

2. Cor. 11.

Symbolum non eſt ab Apoſtolis ſcripto traditum.

pertinere etiam ad infideles solet, sed ex Apostolorũ traditione didicisse sufficeret. Discessuri ergò, vt diximus, ad prædicandum, istud vnanimitatis & fidei suæ indiciũ Apostoli posuêre, nõ sicut filij Noë discessuri ab alterutrũ, turrẽ ex latere cocto & bitumine construentes, cuius cacumen pertingeret vsque ad cælum, sed munimenta fidei, quæ starent aduersum faciẽ inimici, ex lapidibus viuis & margaritis dominicis ædificãtes, quæ neq; venti impellerẽt, neque flumina subuerterẽt, neq; tẽpestatũ ac procellarũ turbines permouerent. Meritò ergò illi ab inuicem separandi, turrẽ superbiæ ædificãtes, linguarũ confusione damnati sunt, vt ne vnusquisq; posset aduertere proximi sui loquelã. Isti verò qui turrẽ fidei construebãt, omniũ linguarum scientia & agnitione donati sunt, vt illud peccati, hoc fidei probaretur indicium.

Gen. 11.

6. IRENAEVS aduersus hæreses Valentini & similium, libro primo capite secundo: Ecclesia per vniuersum orbem vsque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis & à discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in vnum Deũ patrem omnipotentem, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt, &c.

Ab Apostolis symboli capita profecta sunt.

7. IDEM libro tertio capite quarto: Quid autẽ si neq; Apostoli quidẽ scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinẽ sequi traditionis, quam tradiderunt ijs quibus committebãt Ecclesias? cui ordinationi assentiũt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptã habentes per Spiritum in cordibus suis salutẽ, & veterem traditionem diligenter custodientes, in vnum Deum credentes fabricatorem cæli & terræ, & omnium quæ in eis sunt, per Christum Iesum Dei filium.

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

8. HIERONYMVS ad Pammachium aduersus errores Ioannis Ierosolymitani, epistola sexagesimaprima, capite nono: In Symbolo fidei & spei nostræ, quod ab Apostolis traditũ non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, post confessionẽ Trinitatis & vnitatem Ecclesiæ, omne Christiani dogmatis sacramentum carnis resurrectione concluditur.

Symbolum fidei ab Apostolis traditum, & cordibus Christian. inscriptum.

9. LEO Magnus sermone vndecimo de Passione Domini: Hæc fidei regula, dilectissimi, quam in ipso exordio symboli per authoritatem Apostolicæ institutionis accepimus, Dominũ nostrũ Iesum Christũ, quẽ filiũ Dei Patris omnipotẽtis vnicũ dicimus, eundẽ quoq; de Spiritu S. natũ ex Maria virgine confitemur.

Apostolicæ institutionis est.

10. IDEM in epistola decimatertia ad Pulcheriam Augustam: Si quidem ipsa Catholici symboli brevis & perfecta confessio, duodecim Apostolorum totidem est signata sententijs tam quæ instructa sit munitione cælesti, vt omnes hæreticorum opiniones solo ipsius possint gladio detruncari. Cuius Symboli plenitudinem si Eutyches puro & simplici voluisset corde concipere, in nullo à decretis sacratissimi Nicæni Concilij deuiaret, & hoc à sanctis Patribus intelligeret constitutum, vt contra Apostolicam fidem, quæ non nisi vna est, nullũ se ingenium, nullum eleuaret eloquium.

In Romana editione est epist. 15. Duodecim Apostolis duodecim articuli respondent.

Symboli perfectio.

11. IDEM in sermone seu tractatu contra Eutycheten: Fraterna vos & paterna solicitudine commonemus, vt inimicos Catholicæ fidei, hostes Ecclesiæ, incarnationis Dominicæ negatores, & instituto à sanctis Apostolis Symbolo repugnantes, in nullum recipiatis cõsensionis affectum.

Apostolicæ fides non nisi vna est.

12. MAXIMVS Taurinensis Ecclesiæ Episcopus in homilia de traditione symboli & expositione eiusdem: Cùm apud Patres nostros, sicut liber Iudicum refert, quædam Israeliticæ tribus ciuili aduersum se prælio decertarent, nec propter consimilem populi vnius habitũ inter bellantes posset esse discretio: tribus illa, cuius iustior erat causa pugnandi, quia meritò per Dei auxilium victoriã præsumebat, signũ sibi certo in sermone constituit, vt quos vna armorum facies confundebat, secretioris verbi distingueret sacramentum. Quod beati Apostoli, vt ego reor, exemplum sequentes, Ecclesiæ Dei, quam aduersum militiam diabolici furoris armabant, mysterium symboli tradiderunt, vt quia sub vno Christi nomine credentium erat futura diuersitas, signaculũ symboli inter fideles perfidosq; secerneret, & alienus à fide atque hostis appareret Ecclesiæ, aut tanquam baptizatus nescisset, aut tanquam hæreticus corrupisset.

Institutum ab Apostolis Symbolum.

Symbolum cur ab Apostolis compositum. Iudic. 12.

VI.

Qui sunt Symboli huius articuli?

I. CREDO in Deum patrem omnipotentẽ, creatorem cæli & terræ.

II. Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum.

III. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine.

IIII. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

V. Descendit ad inferos, tertia die resurrexit à mortuis.

VI. Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.

VII. Indè venturus est iudicare viuos & mortuos.

VIII. Credo in Spiritum sanctum.

Symbolũm explicârunt Cyrillus in Catechesibus. Illum Chrys. hom. 1. & 2. in symb. Ruffin. in symb. Aug. in Enchiridio ad Laurent. Item in libris 4. de symb. ad catech. In libr. de fide & symb. Serm. 115. 119. 123. 125. 131. 181. 192. 193. 194. de tempp. Euseb. Emiss. homil. 1. & 2. in Symb. Chrysolog. serm. 57. 58. 59. 60. 61. 62. Maximus homil. 1 de diuersis. Fortunatus lib. 11.

IX.

IX. Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem.
X. Remissionem peccatorum.
XI. Carnis resurrectionem.
XII. Vitam æternam. Amen.

VII.

Quò maximè spectant hæc Symboli verba?

Ierem.9.g Ioan.17.a 1.Cor.2.a 1.Pet.1.b Sap.13.a

A Eò certè, vt veram Dei diuinarumque rerum cognitionem, quæ ad benè beateque viuendum est cuique necessaria, succinctè comprehensam habeamus.

B Vbi primum & præcipuum habet locum agnitio & confessio sanctissimę Trinitatis, ne vllo modo dubitetur, Deum, quo nihil aut[a] maius, aut melius, aut sapientius potest excogitari, in essentia quidem seu natura diuina vnum & simplicem, in [b] personis verò tribus esse distinctum, vt alius [c] Pater, alius Filius, alius Spiritus sanctus esse, ante omnia certò credatur[d]. Pater est, qui suum ab [e] æterno Filium generat, fons & opifex rerum: Filius ex Patris genitus substantia, mundi redemptor est, ac Saluator: Spiritus sanctus, qui & [f] Paracletus dicitur, Ecclesiæ seu Christi fidelium est administrator[g]. Iam [h] hi tres vnum sunt: hoc est, vnus, verus, æternus, immensus & incomprehensibilis Deus.

a Augustin. confes. lib. 1. cap. 4.
b Aug. lib. de fide & symb. cap. 9.
c Matt. 28. d
d Athanas. in symbol.
d Psal. 109. a Hebr. 1. a
1 Ioan. 4. c b e Ioan. 15. d 16. a 14. b d
f 1 Ioan. 5. b 2 Tim. 1. d
g Ierem. 32. c d

C Pulchrè igitur huic sanctissimæ simul & indiuiduæ Trinitati partes Symboli tres præcipuæ respondent: Prima nimirum de creatione, secunda de redemptione, tertia de sanctificatione.

TESTIMONIA.

1.A IEREMIAE nono capite: Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me.

2. IOANNIS decimoseptimo: Hæc est autem vita æterna: vt cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.

3. PRIORIS ad Corinthios capite secundo: Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum: & quæ sequuntur.

4. PRIORIS Petri primo capite: In quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata: reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

5. SAPIENTIAE decimotertio capite: Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei: & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes agnouerunt quis esset artifex.

Dei maiestas.

1.B AVGVSTINVS libro primo Confessionum, capite quarto: Quid es ergò Deus meus? Quid, rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Dominus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum? Summe, optime, potentissime, omnipotentissime, misericordissime, & iustissime, secretissime, & præsentissime, pulcherrime & fortissime, stabilis & incomprehensibilis, immutabilis mutans omnia, nunquam nouus, nunquam vetus, innouans omnia, & in vetustatem perducens superbos, & nesciunt. Semper agens, semper quietus, colligens & non egens, portans & implens & protegens, creans & nutriens & perficiens, quærens cùm nihil desit tibi, amas nec æstuas, zelas & securus es, pœnitet te & non dolet, irasceris & tranquillus es, opera mutas, nec mutas consilium, recipis quod inuenis, & nunquam amisisti. Nunquam inops & gaudes lucris, nunquam auarus & vsuras exigis. Supererogatur tibi vt debeas, & quis habet quicquam non tuum? Reddis debita nulli debens, donans debita nihil perdens. Et quid dicimus Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta, aut quid dicit aliquis, cùm de te dicit? & væ tacentibus de te, quoniam loquaces muti sunt.

Personarū distinctio in sanctiss. Trinitate.

2. IDEM libro de fide & symbolo, capite nono: Ista Trinitas vnus est Deus: nō vt idē sit Pater, qui est Filius & Spiritus sanctus, sed vt Pater sit Pater, & Filius sit Filius, & Spiritus sanctus sit Spiritus sanctus: sed hæc Trinitas vnus Deus,

Digitized by Google

Deut.6. Deus, ſicut ſcriptum eſt, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Tamen ſi interrogemur de ſingulis, & dicatur nobis, Deus eſt Pater? reſpondebimus, Deus. Si quæratur, vtrum Deus ſit Filius, hoc reſpondebimus. Nec ſi fuerit de Spiritu ſancto talis interrogatio, aliud eſſe eum debemus reſpondere, quàm Deum, vehementer cauentes ſic accipere, quomodo de

Pſalm 81. hominibus dictum eſt, Dij eſtis. Non enim ſunt

1.Cor.8. naturaliter dij, quicunque ſunt facti atque conditi ex Patre per Filium dono Spiritus ſancti. Ipſa enim ſignificatur Trinitas, cùm Apoſtolus

Rom.11. dicit, Quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia. Quodcunque ergò de ſingulis interrogati, reſpondeamus Deum eſſe de quo quæritur, ſiue Patrem, ſiue Filium, ſiue Spiritum ſanctum, vt tamen non tres doceri à nobis coli quiſquam exiſtimauerit. Nec mirum, quòd hęc de ineffabili natura dicuntur, cùm in ijs etiam rebus, quas corporeis oculis cernimus, & corporeo ſenſu dijudicamus, tale aliquid accidat. Nam cùm de fonte &c.

3. MATTHAEI vigeſimooctauo: Baptizãtes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

4. ATHANASIVS in ſymbolo ſuo: Fides autem Catholica hæc eſt, vt vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur. Neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti: ſed Patris & Filij & Spiritus ſancti vna eſt diuinitas, æqualis gloria, & coæterna maieſtas. Qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater, increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus. Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus. AEternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus: & tamen non tres æterni, ſed vnus æternus: ſicut non tres increati, nec tres immenſi, ſed vnus increatus, & vnus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus: & tamen non tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus: & tamen non tres Dij, ſed vnus eſt Deus: ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: & tamen non tres Domini, ſed vnus eſt Dominus. Quia ſicut ſingulatim, vnamquamque perſonam Deum ac Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur, ita tres Deos aut Dominos dicere Catholica religione prohibemur. Pater à nullo eſt factus, nec creatus, nèc genitus: Filius à Patre ſolo eſt, non factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus à Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens. Vnus ergò Pater, non tres Patres: vnus Filius, non tres Filij: vnus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil maius aut minus, ſed totę tres perſonæ coæternę ſibi ſunt & coæquales. Ita vt per omnia, ſicut iam ſupra dictũ eſt, & vnitas in Trinitate, & Trinitas in vnitate veneranda ſit. Qui vult ergò ſaluus eſſe, ita de Trinitate ſentiat.

Perſonarũ diſtinctio, & earundẽ conuenientia.

5. PSALMO centeſimonono: Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

6. AD Hebræos primo: Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit hęredem vniuerſorum, per quem fecit & ſęcula: qui cùm ſit ſplẽdor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſqúe omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorũ faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis: tantò melior angelis effectus, quantò differentius prę illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rurſum: Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium? Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Ad filium autem: Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi: virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, &c.

7. PRIMAE Ioannis quarto: Pater miſit Filium ſuum Saluatorem mundi. Et paulo ante: Ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris.

8. IOANNIS decimoquinto: Cùm autẽ venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, ſpiritum veritatis, qui à Patre procedit &c.

9. ET capite decimoſexto: Si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos.

10. ITEM capite decimoquarto: Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternũ. Et paulò pòſt: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

11. PRIMAE Ioannis quinto: Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt.

12. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem ſæculorum immortali, inuiſibili, ſoli Deo honor & gloria in ſæcula ſæculorum.

13. ET capite ſexto: Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem: quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt: cui honor, & imperium ſempiternum: Amen.

14. IEREMIAE trigeſimo ſecundo: Ecce tu feciſti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum: Qui facis miſericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in ſinum filiorum eorum poſt eos: Fortiſſime, magne, & potens, Dominus exercituũ nomen tibi. Magnus conſilio, & incompræhenſibilis cogitatu: cuius oculi aperti ſunt ſuper omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique ſecundùm vias ſuas, & ſecundùm fructum adinuentionũ eius. Qui poſuiſti ſigna & portenta in terra AEgypti vſq; ad diem hãc, & in Iſraël, & in hominibus, & feciſti tibi nomẽ ſicut eſt dies hæc &c. Et factum eſt verbum Domini ad Ieremiam, dicẽs: Ecce ego Dominus Deus vniuerſæ carnis: nũquid mihi difficile erit omne verbũ?

VIII.

Quid ſibi vult primus Symboli articulus, Credo in Deum Patrem?

A OSTENDIT nobis primùm, Deum vnum, & in Deitate primam perſonam eſſe Patrem cęleſtem, ęternum,

Deut.6.a Matth.6 b 1.Timot.1.d Gen 1.a Iſa.53.a Iob 37.a d Eccles 3.b Leuit.1.c Ieiem.31.c e

num, potentia maiestateque summum, cui nihil factu impossibile sit vel difficile; qui vitę ac mortis [a] potestatem omnem obtinet.

a Sap.1.b 1.Reg.2.a

B Is ipse Pater Filium [b] ex omni æternitate genuit, & nos hoc tempore gratię in filios sibi adoptauit. Eius tanta vis est, vt verbo [c] solo tam visibilia quàm inuisibilia produxerit ex nihilo; producta verò vsque conseruet atq; gubernet summa cum bonitate ac sapientia, à quo & ad quem omnia. Ipse [d] Pater luminũ, apud quem non est transmutatio; Pater misericordiarum, & DEVS totius consolationis: talis demùm ac tantus, vt ad [e] nutum illius supera, terrestria, infera subitò pareant: quo duce ac protectore, nos in summis etiam malis atque periculis illæsi ac tuti conseruamur.

b Psalm.2.b Heb.1.Roman 8.c d

c Psalm.32.b Coloss.1.b Matth.4.d Heb.11.a 1.Timoth.4.c &c 6.d Rom. 11.d

d Iacob.1.c 2.Cor.1.a Act.14.a

e Luc.12.a Genes.17.ab Psalm.32.a 99.a 134.Iob 41.a 1.Cor.8.c Eccli 33.a

TESTIMONIA.

1.A DEVTERONOMII sexto: Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus vnus est.

2. MATTHAEI sexto: Pater noster, qui es in cælis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor, & gloria in sæcula sæculorum.

4. GENESIS primo: In principio creauit Deus cælum & terram.

5. ISAIAE quinquagesimotertio: Quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est?

6. IOB trigesimoseptimo: Subter omnes cælos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, & nõ inuestigabitur, cùm audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. Qui præcipit niui vt descendat in terram, & hyemis pluuijs, & imbri fortitudinis suæ. Qui in manu omnium hominum signat, vt nouerint singuli opera sua. IBIDEM: Dignè eum inuenire non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iustitia, & enarrari non potest. Ideò timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

7. ECCLESIASTAE tertio: Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem.

8. LVCAE primò: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

9. IEREMIAE trigesimosecundo: Domine Deus, ecce tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum. Item: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ibidem: Ecce ego Dominus Deus vniuersæ carnis; numquid mihi difficile erit omne verbum?

10. SAPIENTIAE decimosexto: Tu es, Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem, & deducis ad portas mortis, & reducis.

11. PRIMI Regum secundo capite: Dominus mortificat & viuificat, deducit ad inferos & reducit. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.

1.B PSALMO secundo: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodiè genui te.

2. AD Hebræos primo: Cui enim dixit aliquando angelorum: Filius meus es tu, ego hodiè genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium?

3. AD Romanos octauo: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater). Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Et nos ipsi primitias spiritus habentes: & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes.

4. PSALMO trigesimosecundo: Verbo Domini cæli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

5. AD Colossenses primo: In ipso condita sunt vniuersa in cælis, & in terra, visibilia, & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

6. MATTHAEI sexto: Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si autem fœnum agri, quod hodiè est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei?

7. AD Hebræos decimotertio: Sint mores sine auaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. ita vt confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo.

8. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuũ, qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium.

9. Et

9. Et capite ſexto eiuſdem epiſtolæ: Quem (Ieſum Chriſtum) ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem: quẽ nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt: cui honor, & imperium ſempiternum.

10. Ad Romanos vndecimo: Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia.

11. Iacobi primo capite: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.

12. Posterioris ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra.

13. Actorvm decimoquarto: Annunciantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuũ, qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt: qui in præteritis generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit benefaciens de cælo, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda noſtra.

14. Lvcae duodecimo: Oſtendam vobis quem timeatis: timete eum, qui, poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennã.

15. Genesis decimoſeptimo capite: Ego Deus omnipotens: ambula coram me, & eſto perfectus. Daboq; tibi & ſemini tuo terram pẽregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in poſſeſſionem æternam, eroq; Deus eorum.

16. Psalmo vigeſimoſexto: Dominus illuminatio mea, & ſalus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

17. Et nonageſimo: Qui habitat in adiutorio altiſſimi, in protectione Dei cæli commorabitur. Dicet Domino: Suſceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus ſperabo in eum. Quoniam ipſe liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aſpero. Scapulis ſuis obumbrabit tibi: & ſub pennis eius ſperabis. Scutò circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno, &c.

18. Item centeſimo vigeſimoquarto: Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Hieruſalem. Quia nõ relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum: vt nõ extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.

19. Iob quadrageſimoprimo: Quis reſiſtere poteſt vultui meo? Quis antè dedit mihi, vt reddam ei? Omnia quæ ſub cælo ſunt, mea ſunt.

20. Prioris ad Corinthios decimo capite: Fidelis Deus eſt, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet etiam cũ tentatione prouentum vt poſſitis ſuſtinere.

21. Ecclesiastici trigeſimotertio capite: Timenti Dominum non occurrent mala, ſed in tentatione Deus illum conſeruabit, & liberabit à malis.

IX.

Quid habet ſecundus articulus, Credo in Jeſum Chriſtum?

A Commonstrat ſecundam in Deitate perſonam Ieſum Chriſtum verum Deum, & verum hominem: dictum quidem Ieſum, hoc eſt, ſaluatorem populi ſui: & Chriſtum, id eſt, vnctum Spiritu ſancto, ac [a] plenum omni gratia & veritate, Meſſiam, Regem, & Pontificem noſtrum, qui primatum tenet in omnibus, & in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis.

1. Ioan. 5. d Luc. 1. c. 2. b. e Matth. 1. d Iſa. 9. a 61. a Luc. 4. c Pſal. 44. b 88. c c Act. 4. c & 10. f 1. Reg. 10. a 16. c

a Ioan. 1. b f Apo. 17. d 19. c Heb. 3. a 5. b c 1. Pet. 2. d Coloſſ. 1. c 2. b

B Oſtendit eundem [b] eſſe filium Dei vnicum à Patre natum, ab æterno genitum, naturalem, conſubſtantialem, & ei prorſus æqualem ſecundùm Diuinitatẽ: Dominum verò noſtrum, & omnium in ipſum credentium, vt quos ipſe [c] perditos ex ſeruitute Satanæ vltrò liberauit, quosqúe iugo peccati & damnationis obnoxios liberaliſſimè redemit.

b Epheſ. 1. a c d Ioan. 18. f Heb. 1. a Apoc. 1. d Matt. 28. d Dan. 7. d Phil. 2. a b

c Luc. 15. b e f & 19. c Rom. 5. a 1. Cor. 6. d 1. Pet. 1. d

C Is impijs quoque dominatur: omnia enim [d] pedibus eius ſubiecta ſunt. Tum verò maximè Dominum [e] dominantium, & Regem regum ſe improbis ac [f] vniuerſo mundo palàm declarabit, cùm hoſtes ad vnũ omnes quanuis inuitos, ſuæ ſubijciet poteſtati, ac veluti

d Pſal. 8. b Rom. 14. b

e Apoc. 19. c 17. d f Matth. 25. c 1. Cor. 15. d Pſalm. 109. a

g Luc 3. d e Matth. 3 c d Luc. 20. b Matth. 17. a 1 d Isa 7 c

luti[g] paleam igne comburet inextinguibili. Hic dilectus filius, hic noſter Emmanuel, & audiendus Præceptor: nec aliud nomen eſt ſub cælo[h] datum hominibus, in quo nos ſaluos fieri oporteat.

h Actor. 4. b.

TESTIMONIA.

1. A PRIMAE Ioannis quinto capite: Et ſcimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio eius. Hic eſt verus Deus, & vita æterna.

2. LVCAE primo capite: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur. Et paulò poſt Ideoq; & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

3. ET capite ſecundo: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et paulò poſt: Vocatum eſt nomen eius IESVS, quod vocatum eſt ab angelo priuſquam in vtero conciperetur.

4. MATTHAEI primo capite: Pariet autem filium, & vocabis nomen eius IESVM: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

5. ISAIAE nono capite: Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius: & vocabitur nomen eius, Admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis.

6. ET capite ſexageſimoprimo: Spiritus Domini ſuper me, eo, quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde &c.

7. LVCAE quarto capite: Spiritus Domini ſuper me: propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, &c.

8. PSALMO quadrageſimoquarto: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem: propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.

9. ET octogeſimooctauo: Inueni Dauid ſeruum meum: oleo ſancto meo vnxi eum. Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar: ſemen eius in æternum manebit. Et thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum: & teſtis in cælo fidelis.

10. ACTORVM quarto capite: Conuenerũt enim verè in ciuitate iſta aduerſus ſanctũ puerum tuum IESVM, quem vnxiſti, Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populis Iſrael, facere quæ manus tua, & conſilium tuum decreuerunt fieri.

11. ET capite decimo: Vos ſcitis &c. IESVM à Nazareth, quomodo vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute, qui pertranſijt benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

12. PRIMI Regum decimo capite: Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius (*Saulis*,) & deoſculatus eſt eum, & ait: Ecce, vnxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuã in principem, & liberabis populum ſuum de manibus inimicorum eius, qui in circuitu eius ſunt. Et hoc tibi ſignum, quia vnxit te Deus in principem.

13. ET capite decimoſexto: Tulit ergò Samuel cornu olei, & vnxit eum (*Dauid*) in medio fratrum eius: & directus eſt ſpiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps.

14. IOANNIS primo capite: Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre plenum gratiæ, & veritatis. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. IBIDEM: Inuenimus Meſſiam, (quod eſt interpretatum Chriſtus).

15. APOCALYPSIS decimoſeptimo capite: Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniam Dominus dominorum eſt, & Rex regum.

16. ET decimonono capite: Et habet in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium.

17. AD Hebræos tertio capite: Conſiderate Apoſtolum, & pontificem confeſſionis noſtræ IESVM: qui fidelis eſt ei, qui fecit illum ſicut & Moyſes in omni domo eius.

18. ET capite quinto: Chriſtus non ſemetipſum clarificauit vt pontifex fieret: ſed qui locutus eſt ad eũ: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinẽ Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ preces, ſupplicationeſq; ad eum, qui poſſit illum ſaluum facere à morte cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia: Et quidẽ cùm eſſet Filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ, appellatus à Deo pontifex iuxta ordinem Melchiſedech.

19. PRIORIS Petri ſecundo capite: Eratis ſicut oues errantes, ſed cõuerſi eſtis nunc ad paſtorem, & epiſcopum animarum veſtrarum.

20. AD Coloſſenſes primo capite: Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis: vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens. quia in ipſo complacuit, omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt.

21. ET ſecundo capite: In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus, & poteſtatis.

1.B AD Epheſios primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali &c. in laudem gloriæ gratiæ ſuæ, in qua gratificauit nos in dilecto filio ſuo &c. Non ceſſo gratias agens pro vobis, memoriam veſtri faciens in orationibus meis. vt Deus, Domini noſtri Ieſu Chriſti pater, gloriæ, det vobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis &c. ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus: ſupra omnem principatum & poteſtatem, & virtutem, & dominationem &c.

2. IOANNIS decimo capite Ego & pater vnum ſumus. Quem pater ſanctificauit, & miſit in mũdum, vos dicitis: Quia blaſphemas: quia dixi, Filius Dei ſum? Pater in me eſt, & ego in Patre.

3. AD Hebræos primo capite. Multifariam, multisq; modis olim Deus loquens patribus

in Pro-

in Prophetis:nouiſſimè,diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula: qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius. & quæ ſequuntur.

4. APOCALYPSIS primo capite:Ego ſum primus,& nouiſſimus,& viuus,& fui mortuus, & ecce ſum viuens in ſecula ſeculorum,& habeo claues mortis,& inferni.

5. MATTHAEI vigeſimooctauo capite: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.

6. DANIELIS ſeptimo capite: Aſpiciebam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum.Et dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum:& omnes populi,tribus, & linguæ ipſi ſeruient:poteſtas eius,poteſtas æterna,quę non auferetur:& regnum eius,quod nõ corrumpetur.

7. AD Philippenſes ſecundo capite: Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cùm in forma Dei eſſet,non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo:ſed ſemetipſum exinaniuit &c.Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen:vt in nomine IESV omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorũ,& omnis lingua confiteatur,quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.

8. LVCAE decimoquinto:Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam, quæ perierat &c. Ibidem: Dixit autem pater ad ſeruos ſuos:Citò proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit:perierat,& inuentus eſt.Et paulò pòſt: Frater tuus hic, mortuus erat, & reuixit: perierat,& inuentus eſt.

9. ET vndecimo capite: Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum,in pace ſunt ea, quæ poſſidet. Si autem fortior eo ſuperueniens vicerit eum,vniuerſa arma eius auferet, in quibus cõfidebat,& ſpolia eius diſtribuet.

10. AD Romanos octauo: Nihil ergò nunc damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu: qui non ſecundùm carnem ambulant: Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis.

11. PRIORIS ad Corinthios ſexto: Empti eſtis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.

12. PRIORIS Petri primo capite: Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis:ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti,& incontaminati.

13. PSALMO octauo: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius.

2. AD Romanos decimoquarto: In hoc Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit:vt & mortuorum & viuorum dominetur.

3. APOCALYPSIS decimonono: Rex regum, & Dominus dominantium.

4. ITEM capite decimoſeptimo: Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: quoniã Dominus dominorum eſt,& Rex regum.

5. MATTHAEI vigeſimoquinto: Cùm autem venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem,&c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto:Deinde finis:cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem. Oportet autem illũ regnare donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors: Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius. Cùm autem dicat: Omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia. Cùm autem ſubiecta fuerint illi omnia: tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.

7. PSALMO centeſimonono: Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

8. LVCAE tertio capite:Ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto, & igni:cuius ventilabrum in manu eius,& purgabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum,paleas autem comburet igni inextinguibili. Et paulò pòſt: Et vox de cælo facta eſt: Tu es Filius meus dilectus,in te complacuit mihi.

9. MATTHAEI tertio: Cuius ventilabrum in manu ſua, & permundabit aream ſuam: & cõgregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Et poſt pauca: Et ecce vox de cælis dicens: His eſt filius meus dilectus,in quo mihi complacui.

10. LVCAE vigeſimo: Dixit autem dominus vineæ:Quid faciam? mittam filium meum dilectum:Forſitan, cùm hunc viderint, verebuntur.

11. MATTHAEI decimoſeptimo: Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus,in quo mihi benè cõplacui: ipſum audite.

12. ET primo:Eccè virgo in vtero habebit,& pariet filiũ:& vocabunt nomen eius Emmanuel,quod eſt interpretatum Nobiſcum Deus.

13. ISAIAE ſeptimo: Et vocabitur nomen eius Emmanuel.

14. ACTORVM quarto: Hic eſt lapis,qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus, qui factus eſt in caput anguli: & non eſt in alio aliquo ſalus. Nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri.

X.

Quid credendum proponit tertius articulus, Conceptus eſt de Spiritu ſancto?

AEVNDEM teſtatur Dominum, qui iam indè ab æterno genitus à Deo Patre ſine matre fuit, propter nos de cælis deſcendiſſe,& humanam aſſumpſiſſe[a] naturã, qua temporaliter & conceptus ſit in Nazareth, & ſub

Mich.5.a Ioan.1.b 16.d Iſa 53.c Ioan 6. c f

a Galat 4.a Rom.1.a Matth.1.c d Luc 1.c 2.d Iſa. 7.c Ierem.31.d

Digitized by Google

Cæſare Auguſto in Bethleem natus ſine patre, ex illibata Virgine, operãte ſcilicet in illa ſic Spiritus ſancti virtute, vt (quod admirationẽ omnem excedit) VERBVM [b] caro, & DEVS homo fieret, atque MARIA ſimul DEI mater & [c] virgo eſſet.

[b] Concil. Epheſ. cano. 13.

[c] Hieron. in Heluidium. Ambroſ. epiſt. 81. Ezech. 44. a

B Hæc filij Dei temporalis conceptio & generatio, humanæ ſalutis ac redemptionis [d] primordia continet, noſtræq; eſt forma regenerationis. Qua fit, vt maledicti Adæ filij de immundo ſemine [e] concepti, & iræ filij nati, purificemur: tum vt è carnalibus ſpirituales, ac planè filij Dei efficiamur in Chriſto, cui Pater æternus conformes fieri voluit electos, *vt ſit ipſe*, quemadmodum [f] Paulus ait, *in multis fratribus primogenitus*.

[d] Ioan. 3. a 1. Pet. 2. a 3. d Heb. 2. a 7. d Tit 3. b

[e] Iob 14. a Epheſ 2. a Rom. 6 a 8. a c

[f] Rom. 8. c

TESTIMONIA.

1. A MICHEAE quinto capite: Et tu Bethlehem Ephrata paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis.

2. IOANNIS primo capite: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum.

3. ITEM capite decimoſexto: Exiui à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundũ, & vado ad Patrem. Dicunt ei diſcipuli &c. In hoc credimus quia à Deo exiſti.

4. ISAIAE quinquageſimotertio capite: Generationem eius quis enarrabit?

5. IOANNIS ſexto: Hæc eſt voluntas patris mei, qui miſit me. Item, Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is, qui eſt à Deo, hic vidit Patrem. Item, Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi.

6. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege.

7. AD Romanos primo: Quod antè promiſerat per Prophetas ſuos in Scripturis ſanctis de Filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem.

8. MATTHAEI primo: Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, antequã conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto &c. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. pariet autem filium: & vocabis nomen eius Ieſum.

9. LVCAE primo: Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth, ad Virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria. Et ait angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum, &c.

10. ET capite ſecundo: Exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, &c. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem: eò quòd eſſet de domo, & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante. Factum eſt autem, cùm eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret. Et peperit filium ſuum primogenitum.

11. ISAIAE ſeptimo: Ecce virgo concipiet, & pariet filium.

12. IEREMIAE trigeſimoprimo: Creauit Dominus nouum ſuper terram: Fœmina circundabit virum.

13. CONCILIVM Epheſinum canone decimotertio: Non dicimus, quòd Dei natura conuerſa vel immutata facta ſit caro: nec quòd in totum hominem, qui eſt ex anima & corpore, transformata ſit: ſed illud magis, quòd carnem animatam anima rationali ſibi copulauerit Verbum ſubſtantialiter, & ineffabiliter, & indeprehenſibiliter factus ſit homo, & nuncupatus ſit etiam filius hominis, non nuda tantummodò voluntate, ſed nec aſſumptione ſolã perſonæ, ſed quòd diuerſæ quidem naturæ in vnum conuenerint. Vnus tamen ex ambabus Chriſtus & filius, non euacuata aut ſublata diuerſitate naturarum per coniunctionem, ſed quia ſimul nobis effecerunt vnum Dominum, & Chriſtum, & filium, id eſt, diuinitas & humanitas, per arcanam illam ineffabilemq; copulationem ad vnitatem.

14. HIERONYMVS in libello aduerſus Heluidium, ex profeſſo egregiè defendit virginitatem perpetuam beatæ Mariæ.

15. AMBROSIVS epiſtola octogeſimaprima ad Syricium Papam: Sed de via peruerſitatis produntur dicere: Virgo concepit, ſed non virgo generauit. Quæ potuit ergò virgo concipere, potuit virgo generare, cùm ſemper conceptus præcedat, partus ſequatur. Sed ſi doctrinis non creditur ſacerdotum, credatur oraculis Chriſti, credatur monitis angelorum dicentium: Quia non eſt impoſſibile Deo omne verbum. Credatur ſymbolo Apoſtolorum, quod Eccleſia Romana *integratum ſemper cuſtodit & ſeruat. Audiuit Maria vocem angeli, & quæ antè dixerat: Quomodò fiet iſtud? nõ de fide generationis interrogans, reſpondit poſteà: Ecce ancilla Domini, contingat mihi ſecundùm verbum tuum. Hæc eſt virgo, quæ in vtero concepit, virgo quæ peperit filium. Sic enim ſcriptum eſt: Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium. Non enim concepturam tantummodò virginem, ſed & parituram virginẽ dixit. Quæ autem eſt illa porta ſanctorum, illa exterior ad Orientem, quæ manet clauſa, & nemo, inquit, pertranſibit per eam, niſi ſolus Deus Iſrael? Nonne eſt hæc porta Maria, per quam in hunc mundum redemptor intrauit?

De Mariæ virginitate, & perpetua

Luc. 1.

*integrum.

Iſa. 7.

Ezech. 44.

Hæc

Matth 3. Hęc porta iuſtitiæ, ſicut ipſe dixit: Sine nos implere omnem iuſtitiam. Hæc porta eſt beata Maria, de qua ſcriptum eſt, quia Dominus pertranſibit per eam, & erit clauſa poſt partum, quia virgo concepit & genuit. Quid autem incredibile, ſi contra vſum originis naturalis peperit Maria, & virgo permanet, quando contra vſum naturæ mare vidit, atque in fontem ſuum ſordanis fluenta remearunt? Non ergò excedit fidem, quòd virgo peperit, quando legimus, quòd petra vomuit aquas, & in montis ſpeciem maris vnda ſolidata eſt: Non ergò excedit fidem, quòd homo exiuit de virgine, quãdo petra profluxit, ſcaturiuit ferrum ſuper aquas, ambulauit homo ſuper aquas. Ergò ſi hominem vnda portauit, non potuit hominem virgo generare: atque hominem de quo legimus: Et mittet illis Dominus hominẽ, qui ſaluos faciet eos, & non erit Dominus Aegyptijs?

Pſalm. 113. Num. 20. Exod 14. 4 Reg 6. Matth 14. Iſa. 19.

16. EZECHIELIS quadrageſimoquarto capite: Dixit Dominus ad me, Porta hæc clauſa erit: non aperietur, & vir nõ tranſibit per eam: quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritq; clauſa principi.

1. B IOANNIS tertio: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.

2. PRIORIS Petri ſecundo capite: Deponẽtes igitur omnem malitiam, & omnem dolũ, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modò geniti infantes, rationabile ſine dolo lac concupiſcite: vt in eo creſcatis in ſalutem.

3. ET capite tertio eiuſdem epiſtolæ: Quod & vos nũc ſimilis formę ſaluos facit baptiſma.

4. AD Hebræos ſecundo capite: Quomodò nos effugiemus ſi tantam neglexerimus ſalutem? quæ cùm initium accepiſſet enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus ſecundùm ſuam voluntatem.

5. ET capite ſeptimo: Saluare in perpetuum poteſt accedens per ſemetipſum ad Deum: ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.

6. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum.

7. IOB decimoquarto capite: Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es?

8. AD Epheſios ſecundo: Eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri: Deus autem, qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, (cuius gratia eſtis ſaluati) & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu.

9. AD Romanos ſexto: An ignoratis quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

10. ET capite octauo: Nihil ergò nunc damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu: qui nõ ſecundùm carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundùm carnem ambulamus, ſed ſecundùm ſpiritum. Et paulò poſt: Ergò fratres debitores ſumus non carni, vt ſecundùm carnem viuamus: ſi enim ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Quicunque enim ſpiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei, &c. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur.

11. IBIDEM: Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis Filij ſui, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus.

XI.

Quid continet articulus quartus, Paſſus ſub Pontio Pilato?

A OSTENDIT Chriſtum, cùm præclarè docendi, & miracula patrandi finem feciſſet, ſuum pro nobis, qui perieramus, redimendis agonem tandem abſoluiſſe. Itaque licet Agnus eſſet abſque macula innocentiſſimus, immò & Deus ſimul immortalis, tamen vt charitatem erga nos ſuam maximam declararet, paſſus eſt ille [a] volens à ſceleſtiſſimis extrema & acerbiſſima quęque: vnde nec iudicium impij iudicis Pilati, quanuis iniquiſſimum, neque crucem, [b] probroſiſſimum ſupplicij genus defugit, mortẽ pro nobis crudeliſſimam adiens, & ſepulturam in alieno etiam monumẽto delatã non recuſans: totum vt ſe viuens moriens donaret atque impenderet mortalibus.

Actor. 10 f Matth. 27. f Marc. 15. c Iſa 50. c. 53. a b g Ioan. 1 d Heb. 7 d 1 Petr. 1. d 2. d Apoc. 1 d 1 Tim 6. c d Rom. 5. b Ioan. 15 b.

a Ioan. 18. a 19. b 3. b 12 e Matth. 27. a Mar. 15. b Luc. 23. d Ioã. 19. c Act. 13. e

b Sap. 2. b c d Heb 12. a Phil. 2. a Rom. 5 b Matth. 27 g Tit 2. d Gal. 1. a. Iſa. 53. d

c 1.Pet.1.d 1.Ioan.1.c. Apoc.1.b Ephes.1.b

B Quæ CHRISTI passio, [c] sanguis, crux, vulnera, & mors, peccatoribus consolationem, sanitatem, virtutem & vitam continuè exhibent; si tamen paremus, & [d] compatimur capiti, vt ita simul & conglorificemur. [e] *Consummatus enim factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.*

d Rom.8.c 2 Cor.1.b 2.Tim.2.b.

e Heb.5.c.

TESTIMONIA.

1. ACTORVM decimo capite ait B. Petrus: Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam Iudæam: incipiens enim à Galilæa post baptismum, quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth: quomodo vnxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo: quem occiderunt suspendentes in ligno.

2. MATTHAEI vigesimoseptimo: Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

3. MARCI decimoquinto: Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius, &c.

4. ISAIAE quinquagesimo: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Dominus Deus auxiliator meus, ideò non sum confusus: ideò posui faciem meam vt petram durissimam, & scio quoniam non confundar.

5. ITEM quinquagesimotertio: Quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti: non est species ei neque decor. & vidimus eum, & non erat aspectus, & desiderauimus eum: Despectum, & nouissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem: & quasi abscõditus vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit: & nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit: & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suũ. De angustia, & de iudicio sublatus est: generationem eius quis enarrabit? quia ablatus est de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum. Et dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua: eò quòd iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogauit.

6. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

7. AD Hebræos septimo: Talis enim decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus: qui non habet necessitatem quotidiè quemadmodùm sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi.

8. PRIORIS Petri primo capite: Redempti estis pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.

9. ET secundo capite: Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se, iniustè qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis morcui, iustitiæ viuamus: cuius liuore sanati estis.

10. APOCALYPSIS primo: Ego sum primus, & nouissimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis, & inferni.

11. PRIORIS ad Timotheum sexto: Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Christo Iesu, qui testimonium reddidit sub Põtio Pilato, bonam confessionem: vt serues mãdatum sine macula, irreprehensibile vsque in aduentum Domini nostri Iesu Christi, quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem &c.

12. AD Romanos quinto: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus secundùm tempus, Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

13. IOANNIS decimoquinto: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.

14. ITEM decimooctauo: Iesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, & dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei: IESVM Nazarenum, &c.

15. ET decimonono capite: Non haberes potestatem aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper.

16. CAPITE tertio: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis: vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret: vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.

17. ITEM

17. ITEM capite duodecimo: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum: (hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.)

18. MATTHAEI vigesimoseptimo: Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi. Et dimisit illis Barabbam: Iesum autem flagellatum, tradidit eis, vt crucifigeretur.

19. MARCI decimoquinto: Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

20. LVCAE vigesimotertio: Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebãt, Iesum verò tradidit voluntati eorum.

21. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum vt crucifigeretur.

22. ACTORVM decimotertio: Nullam causam mortis (*inquit Paulus*) inuenientes in eo, petiêrunt à Pilato, vt interficerent eum. Cumq; consummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt in monumento.

23. SAPIENTIAE secundo: Dixerunt (impij) cogitantes apud se non rectè. Circunueniamus iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nominat. Factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Grauis est nobis etiam ad videndum, quoniã dissimilis est alijs vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tamquàm nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à vijs nostris tanquam immunditijs, & præfert nouissima iustorum, & gloriatur patrem se habere Deũ. Videamus ergò si sermones illius veri sint, & tentemus quę ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt notissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum: erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & erraueruntexcæcauit enim illos malitia eorum.

24. AD Hebræos duodecimo: Aspicientes in Auctorem fidei, & cõsummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem: vt ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatũ repugnantes.

25. AD Philippenses secundo: Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortẽ, mortem autem crucis.

26. AD Romanos quinto, vt suprà testimo. duodecimo.

27. MATTHAEI vigesimoseptimo: Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda. Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petra.

28. AD Titum secũdo: Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

29. AD Galatas primo: Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequam, secundùm voluntatẽ Dei & Patris nostri.

30. ISAIAE quinquagesimotertio: Ipse peccata multorum tulit.

1.B PRIORIS Petri primo: Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.

2. PRIMAE Ioannis primo: Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu Christi, Filij eius emundat nos ab omni peccato.

3. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

4. AD Ephesios primo: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorũ secundùm diuitias gratiæ eius.

5. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamẽ compatimur, vt & conglorificemur. Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones &c.

6. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

7. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Ideò omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quæ est in Christo Iesu, cum gloria cælesti. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

8. AD Hebræos quinto: Et quidem cùm esset Filius Dei, didicit ex ijs, quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

XII.

Quis vsus & fructus in eo est, quòd crucem Christi digitis efformamus, & ea frontem consignamus?

A HVNC sanè ritum & [a] veterum pietas, & constans Ecclesiæ consuetudo nobis commendat. Ac primùm hinc excitamur ad gratam memoriã summi mysterij atque beneficij, quod nobis in cruce peractum, ac amplissimè donatum fuit.

B Deinde prouocamur ad verã sanctamq; gloriã, & totius salutis nostræ ancoram in cruce Domini nostri defigendam.

[a] Tertul. de coron. militis cap. 3. Basil. de Spiritu Sancto, cap. 27. [illegible] de Catech. rud. cap. 10. & tract. in Ioan. 18. Nazianz. orat. 3. Hieron. ad Furiã de viduit. seruãd. epist. 22. cap. 16. & ad Fab. de veste sacerdot. epist. 128. & in cap. 9. Ezech. Chrys. hom. 55. in Matt. Theophilact. [illegible] in Epist. ad Hebr. [illegible] Cyrill. [illegible] Sanctus Aug. [illegible] lib. 8.

ecclesiast. c. 19 Nicepho. lib. 8. cap. 20. Chrysost. catech. 4 & 11. idem Chrysost. in damnat. eadem tria: Gentiles, quod Christus sit Deus, & hom. 12. in 1 Cor. hom. 21. ad Antioch.

C Est hoc præterea testimonium, nos cum inimicis crucis Christi Iudæis ac Ethnicis nihil habere commune, sed contra hos omnes liberè profiteri quem colimus, Dominum Iesum, & hunc crucifixum.

D Hoc etiam signaculo ad patientiæ studium incitamur, vt si æternæ gloriæ cupidi sumus, (esse verò debemus omnes) crucem, quam colimus, & viam crucis,

b Matth. 16 d Luc 9 c. 1. Petr. 2 c d 2. d

[b] duce Christo non grauatim amplectamur.

c Athan. in vita B Anton. Hiero. in vita B Hilarionis. Ignat. ad Philip

E Neque minùs arma hinc victricia petimus [c] aduersus Satanã olim crucis virtute prostratũ, immò & cõtra omnes nostræ salutis aduersarios ita cõmunimur.

d Ambros. serm. 43.

F Demùm, vt auspicatiùs [d] ordiamur, & maiorem in rebus gerendis successum experiamur, hoc crucis illustre tropheum arripimus, & in hoc signo [e] victuri, sæpe dicere nõ dubitamus: *In nomine* ✠ *Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

e Euseb lib. 1 & 2. & de vita Constant. Nicepho. lib. 8. ca. 5. & lib 7. cap. 47 & 49.

TESTIMONIA.

Ex tradit. non scripta, Crucis signaculo frontem terebant antiqui Christiani ad omnẽ actionem.

1. A TERTVLLIANVS de Corona militis capite tertio, traditiones non scriptas enumerans: Ad omnem, inquit, progressum atque promotũ, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunq; nos cõuersatio exercet, frõtẽ crucis signaculo terimus.

2. BASILIVS Magnus in libro de spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, Traditiones Apostolicas non scriptas in medium adducturus, Quod genus est, (inquit) vt eius quod primũ est & vulgatissimum, primo loco commemorẽ: vt signo crucis eos, qui spem collocarũt in Christum, signemus, quis scripto docuit?

Crucis signo consignantur Christiani ex tradit. Apost.

3. AVGVSTINVS in libro de Catechizandis rudibus, capite vigesimo: Christi passionis & crucis signo in fronte hodie, tanquam in posse, signandus es, omnesq; Christiani signãtur.

4. ET tractatu centesimo decimooctauo in Euangelium Ioãnis: Quid est quòd omnes nouerunt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ, ex qua regenerantur, siue oleo, quo chrismate vnguntur, siue sacrificio, quo aluntur; nihil eorum ritè perficitur.

Sine Crucis signo Sacramenta ritè non perficiuntur.

5. GREGORIVS Nazianzenus oratione tertia, quæ est prima contra Iulianum Imperatorem apostatam: Quod à pluribus commemoratur, necà fide alienum est, oratione persequar. Descendebat in quoddam adytum plerisque inaccessum & horrendum, comitem eũ habens, qui multis adytis dignus erat, hoc est, hominem huiusmodi rebus sapientem, vel potiùs sophistam. Vt autem egregium virum progredientem, terrores adoriri cœperunt, ac subinde plures & formidabiliores (sonos quosdam infectos, aiunt, tetrosq; odores, atque ignea spectra, & nescio quas nugas & deliramẽta) rei nouitate perculsus, (harum enim rerum studium serò amplexus fuerat) ad crucem vetustq; remedium confugit, hocq; se aduersus terrores consignãt, eumq;, quem persequebatur, opitulatorem asciscit. Ac quæ sequuntur, magis tremenda. Valuit signaculum, cedunt dæmones, pellunturq; timores. Quid deinde? Respirat malũ; rursus audaciam concipit, rursus aggreditur, rursus ijdẽ terrores vrgent: rursus signũ adhibetur, ac dæmones conquiescunt. atque consilij inopia laborat discipulus; ac sacrorum antistes ipsius lateri hærens, veritatem sinistrè interpretatur. Abominationi illis fuimus, dicens, non terreri. vincit quod peius est. His enim verbis discipulum permouet, ac permotum ad exitij voraginem ducit.

Iulianus Apostata territus a dæmonibus. Crucis signo eos profligat.

6. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda, capite decimosexto: Ad omnem actum, ad omnem incessum, manus pingat crucem.

Ad omnem actum manus pingat crucem. Exod 28.

7. IDEM ad Fabiolam de veste Sacerdotali, epistola centesima vicesimaoctaua: Quod olim in lamina monstrabatur, in signo ostenditur Crucis. Tunc signum, iuxta Ezechielis vocem, gementibus figebatur in fronte: nunc portãtes Crucem, dicimus: Signatum est super nos &c.

Signũ crucis olim præfiguratum. Ezech. 9. Psal. 4.

8. IDEM Hieronymus in caput nonum Ezechielis, super ea verba: Omnem autem super quẽ videritis Thau, ne occidatis: Antiquis (inquit) Hebræorum literis, quibus vsque hodie vtuntur Samaritani, extrema Thau litera, crucis habet similitudinem: quæ in Christianorũ frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur.

Thau Hebræum formam crucis habet.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Matthæum: Veluti coronã, sic læto animo crucem Christi circunferamus. Omnia enim quæ ad salutem nostram conducunt, per ipsam consummãtur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adest; cùm sacratissimo alimur cibo, cùm in ordine consecrandi statuimur, vbique, ac semper id victoriæ insigne nobis assistit. Quapropter & in penetralib⁹, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoq;, ac mente, magno studio crucẽ inseramus. Id enim salutis nostræ, id cõmunis libertatis, id mãsuetudinis atq; humilitatis Dñi signum est. Quãdo igitur cruce te signas, vniuersã tecũ crucis cautionem verte, & iræ, & reliquarũ passionum incẽdia extingue: quando te cruce signas, magna ruã frontẽ arma fiducia, libertate animũ munias. Nec enim latet vos quænã sint, quibus libertate donati sumus. Paulus enim cũ ad capessendã verã hãc libertatẽ nos hortaretur, ad crucis & sangui-

Per crucem consummãtur omnia, quæ ad salutem conducunt.

Fronti, parietibus, & fenestris imprimitur.

In formatione crucis quid cogitandum.

sanguinis Dominici memoriã reduxit, dicens: Precio empti estis, non sitis serui hominũ. Precium autẽ hîc crucẽ appellauit, quã nõ simpliciter digito in corpore, sed magna profectò fide in mente prius formare oportet. Nam si hoc modo eam faciei tuæ impresseris, nullus scelestorum dæmonum, cùm hastam videat, qua letale vulnus suscepit, congredi tecum audebit. Nam si cùm solummodò loca, in quibus capite damnati pœnas persoluunt, videmus, ingenti horrore concutimur: quid passurum putas diabolum, si mucronem tenere te viderit, quo vires eius Christus dissoluit, & quo caput draconis magno ictu rotauit? Noli ergo tanto tu bono verecundari, ne, quando in maiestate sua veniet Christus, de te verecundetur. Tunc enim signum hoc super radios solis coruscans, ante Christum videbis. Hoc signum & priscis & nostris temporibus, clausas ianuas reserauit, hoc venenorum vires extinxit, hoc cicutæ vim dissoluit, hoc feroces bestias repressit, hoc letales serpentum morsus curauit. Etenim si portas inferni perfregit, si cælorum ostia reclusit, si paradisi renouauit ingressum, si diaboli neruos recidit; quid mirum est, si pestifera venena, atroces bestias, aliaq; huiusmodi superauit? Hoc igitur in mente tua insculpe, & animarum amplectere salutem &c.

8. Cor. 6.

Dæmones Signũ Crucis timent.

De Cruce non verecundandũ.

Virtus signi Crucis.

10. HISTORIAE Tripartitæ libro sexto, capite primo: ex historia Ecclesiastica Theodoreti, libro tertio, capite tertio: Cœpit igitur Iulianus Imperialia sceptra desiderare. Quamobrem discurrens per vniuersam Hellada, vates quærebat responsa reddentes, consulens an ad suum imperium peruenirent, inuenitque virũ, qui illi desiderata se dicere fateretur. Is eum perducens ad quendam idolorum locum, & introducens in adytum, seductores dæmones euocauit. Quibus solenniter apparentibus, terrore compellitur Iulianus in fronte sua crucis formare signaculum. Tunc dæmones trophæi dominici figuram respicientes, & suæ recordati deuictionis, repentè disparuerunt. Quod cognoscens Magus, cœpit inculpare Iulianum. At ille & terrorem significauit, & de crucis se dixit obstupuisse virtute, eò quòd videntes hoc signum dæmones euanuissent. Porrò Magus: Non hoc suspiceris, inquit, ô bone vir, eos timuisse, sicut ais, sed abominati hoc signum potius, abscesserunt. Et ita capiens miserum, odio repleuit Christiani signaculi Iulianum.

Iulianus apostata Crucis signo dæmones fugat.

11. EPHRAEM Syrus in sermone in pretiosam, & viuificam crucem Domini: Nos Christiano more festa Dominica celebremus. Coronemus portarum frontes, vt Christiani: & non, vt gentiles atque pagani, lauris aut floribus, aliisve herbarum generibus: quod quidem gentilium est, & Iudæorum. Error idolorum destructus est: Dominus regnauit à ligno: Crux dominatur, quam omnes adorant gentes: in qua cum beato gloriemur Paulo dicente: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Depingamus & insculpamus in ianuis nostris, & in frontibus, & oculis, & in ore, ac pectore, & in omnibus membris nostris viuificum hoc signum. Hac ornemur, atque armemur inuincibili Christianorum armatura: quippe quæ victrix est mortis, spes mundi, lux finium orbis terræ, reseratrix paradisi, propulsatrix atque destructrix hæresum, firmamentum orthodoxæ fidei, magna, salutarisq; custodia, gloria perpetua orthodoxorum Ecclesiæ. Hanc igitur, ô Christiane, armaturam singulis diebus ac noctibus, horis atque momentis circumferre omni in loco nõ omittas. Nihil absque ea peragas: sed siue dormias, siue expergiscaris, siue operi insistas, siue comedas, siue bibas, siue iter agas, siue per mare nauiges, siue flumen trajicias, siue quid aliud agas; omnia membra tua, salutari, ac viuifico hoc crucis signaculo semper consignes atque communias: & nunquam timebis à timore nocturno. Nam hoc signo conspecto, cunctæ mox aduersariæ potestates pertere factæ declinant, atque recedunt. Hoc idolorum errorem perfundedit. hoc orbem terrarum sanctificauit. hoc tenebras depulit, & lucem restituit. Hoc gentes ab ortu solis & occasu, à septentrione & meridie collegit, & in vnam Ecclesiam, in vnam fidẽ, in vnum Baptisma, in charitate coniunxit. Hoc orthodoxorum inexpugnabilissimus murus est. Cuiusmodi ergo os, aut qualis lingua dignè laudare poterit victricem hanc armaturam magni Regis Christi Dei nostri? Crux, spes Christianorum. Crux, resurrectio mortuorum. Crux, claudorum baculus. Crux, pauperum consolatio. Crux, frænum diuitum. Crux, superborum euersio. Crux, triumphus aduersus dæmones. Crux, iuuenum pædagogus. Crux, inopum abundantia, desperatorum spes, nauigantium gubernatio. Crux, fluctuantium portus; oppugnatorum murus. Crux, orphanorum ac pupillorum pater, iustorum consiliarius. Crux, afflictorum consolatio, ac subleuamen. Crux, infantium custos, virorum caput, senum corona. Crux, lumen eorum qui in tenebris sedent; & Regum magnificentia. Crux, seruorum libertas, imperitorum sapientia, & barbarorum philosophia. Crux, Prophetarum prædicatio, Apostolorum congregatio, & Martyrum gloriatio. Crux, virginum pudicitia, & sacerdotum gaudium. Crux, Ecclesiæ fundamentum, ac orbis terrarum securitas: templorum idolorum destructio, & Iudæorũ scandalũ, &c.

Psalm. 95.

Galat. 6.

Crux in ianuis & omnibus mẽbris pingenda.

Crux armatura inuincibilis fidelium.

Nil sine cã agendum.

Psalm 90. Fugat dæmones.

S. Crucis encomia.

12. ORIGENES homilia octaua in diuersos euangelij locos: Filij Dei humilitas, nostra sublimitas est: illius crux, nostra victoria est: illius patibulum, noster triumphus. Gaudentes leuemus hoc signum, in humeris nostris victoriarum vexilla portemus. Immortale lauacrum portemus in frontibus nostris. Cùm dæmones viderint, contremiscent. Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptra regalia, & purpuras Cæsarum & dapes, Christiani sordes & ieiunia pertimescunt. Denique in Ezechiele Propheta, cùm omnes qui missus fuerat Angelus occidisset, & interfectio cœpisset à sanctis, illi tantùmodò sospites reseruantur, quos Tau litteræ, id est, crucis pictura signauerat. Exulcemus itaque, fratres charissimi, & ad crucis similitudinem sanctas in cælum leuemus manus: cùm sic nos Dæmones armatos viderint, opprimentur. Quando Moysas erectas habebat manus, vincebatur Amalech. Si paululum illæ conciderant, inualescebat. Antennæ nauium, velorum cornua, sub figura nostræ crucis volitant. Aues quoque ipsæ, quando in sublimiora obuoluuntur, & pendent per aëra extensis alis, imitantur crucem. Sed & trophæa ipsa, & victoriæ triumphorum ornatæ, cruces sunt: quas non solùm in frontibus, sed & in animabus quoque nostris habere debemus, vt cùm sic fuerimus armati, calcemus super aspidem & basiliscum in Christo Iesu.

Dæmones crucem timent frontibus impressam.

Ezech. 9.

Thau crucis figuram refert.

Exod. 17.

Crucis figuram homines, naues, & aues repræsentant.

Psalm 90.

13. RVFFINVS libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite vigesimonono: Sed & illud apud Alexandriam gestum est, quòd etiam Thoraces Serapis, qui per singulas quasque domos in parietibus, in ingressibus, in postibus etiam

etiam ac feneſtris erant, ita abſciſſi ſunt omnes & abraſi, vt ne veſtigium quidem vſquam, vel nominis appellatio, aut ipſius, aut cuiuslibet alterius dæmonis remaneret: ſed pro his crucis Dominicæ ſignum vnuſquiſque in poſtibus, in ingreſſibus, in feneſtris, in parietibus, columnisq; depingeret. Quod cùm factum eſſe hi qui ſuperfuerant ex Paganis, viderent, in recordationem rei magnæ, ex traditione ſibimet antiquitus commendata, veniſſe perhibentur. Signum hoc noſtrum Dominicæ Crucis inter illas quas dicunt ἱερατικάς. id eſt, ſacerdotales literas habere AEgyptij dicuntur, velut vnum ex cæteris literarum, quę apud illos ſunt, elementis. Cuius literæ ſeu vocabuli hanc eſſe aſſerunt interpretationem, VITA VENTVRA. Dicebant ergò hi, qui tunc admiratione rerum geſtarum conuertebantur ad fidem, ita ſibi ab antiquis traditum, quòd hæc, quæ nunc coluntur, tam diu ſtarent, quàm diu viderent ſignum iſtud veniſſe, in quo eſſet vita. Vnde accidit, vt magis hi qui erant ex Sacerdotibus vel miniſtris templorum, ad fidem conuerterentur, quàm illi quos errorum præſtigiæ & deceptionum machinæ delectabant.

Crucis dominicæ ſignũ in poſtibus, feneſtris, parietibus & columnis.

Signũ hoc inter Sacerdotales literas habebãt AEgyptij.

14. NICEPHORVS libro decimooctauo hiſtoriæ Eccleſiaſticę, capite vigeſimo: Turcos, quos Choſroes Conſtantinopolim miſerat, ſtigmaticos liquato atramento cruces in frontibus impreſſas Imperator habere videns, interrogauit, quanam gratia, quæ non colerent, circumferrent ſigna? Illi grauem ante plures annos in Perſide & patria ſua peſtem coortam eſſe dixerunt, à qua quum multi mortales infecti interirent, Chriſtianos quoſdam, qui ibi fuêre, hominibus, ſi hoc feciſſent, ſaluti ſuæ conſulturos eſſe, regionemq; eam à lue tali intactam liberatamq; fore perſuaſiſſe: Idq; ita eſſe ab eis factum.

Peſtis in Perſia, ſigno crucis frõti Turcorum impreſſo, repellitur.

15. CYRILLVS Archiepiſcopus Ieroſolymitanus Catecheſi quarta illuminatorũ: Multi quidem aliãs quoque crucifixi ſunt, ſed cuius alterius crucifixi inuocatio dæmones expulit? Non pudeat itaque nos crucis Chriſti. Quòd ſi aliquis id occultet, tu manifeſtè ſigna te cruce in fronte, vt dæmones ſignum regis videntes, trementes procul fugiant. Fac autem hoc ſignum, & manducans, & bibens, & ſedens, & ſtans, & loquens, & ambulans: in ſumma, in omni tuo negotio.

Dæmones fugiunt ſignum Crucis.

In omni negotio, co vtendum.

16. IDEM in catecheſi decimatertia illuminatorum: Inſitum igitur eſt lignum vitæ in terra, vt maledicta terra deinceps frui poſſet benedictione, & vt liberentur, viuificenturqúe mortui. Non pudeat igitur nos, crucifixum confiteri, ſed in fronte confidenter ſignaculum crucis digitis imprimatur, & in alijs omnibus crux fiat: In panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egreſſu & ingreſſu, ante ſomnum, recumbendo, & ſurgendo, eundo, & quieſcendo. Magna hæc eſt cuſtodia, quæ propter pauperes gratis datur: ſine labore propter infirmos, cùm à Deo ſit hæc gratia, ſignum fidelium, & timor dæmonum: Triumphauit enim de illis in hoc ſigno. Oſtenta illud audacter. Quando enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque propterea quòd eſt gratuitum, contemnas hoc ſignaculum: ſed idcò magis venerare benefactorem.

Fronti crux imprimenda, eaque in omni actione vtẽdum.

Signum fidelium & timor Dæmonum.

17. CHRYSOSTOMVS in demonſtratione aduerſus Gentiles, quòd Chriſtus ſit Deus: Veruntamen hoc maledictum, hoc abominabile, hoc extremi ſupplicij ſymbolum, crux, diadematibus & coronis clarius factum eſt. Neque enim ſic regia corona ornatur capiti, vt cruce, quæ omni cultu dignior, & quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tantoperè quærunt: atque adeò vbique ea inuenitur apud principes, apud ſubditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud ſeruos, apud liberos: ſubinde omnes ea ſe ſignant, inſcribendo in nobiliſſimum membrum noſtrum. In fronte enim noſtra, quaſi in columna quotidie figuratur. Sic in ſacra menſa, ſic in ſacerdotum ordinationibus, ſic iterum cum corpore Chriſti in myſticis cœnis fulget. Hanc vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in ſolitudine, in vijs, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs & inſulis, in lectis, in veſtibus, in armis, in thalamis, in ſympoſijs, in vaſis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à dæmonibus obſeſſis, in bellis, in pace, in diebus, in noctibus, in delicatorum choreis, in monachorum ordinibus: adeò certatim donum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira eſt hæc gratia, nullus confunditur, nullus erubeſcit, cogitans quòd maledictæ mortis ſymbolum fuerit: ſed omnes ipſo magis ornantur, quàm diadematum coronis, vel multis gemmatis, monilibus, & torquibus. Et non ſolùm non fugitur, ſed & deſideratur, & adamatur, & omnes de ea ſolliciti ſunt, & vbique fulget, & ſparſa eſt in parietibus domorum, in culminibus, in libris, in ciuitatibus, in vicis, in locis quæ habitantur, & quæ non habitantur. Et paulò pòſt: Ipſum ergò hoc lignum, in quo poſitum ſanctum corpus Domini, & crucifixum, quarenam habere totus orbis ita contendit, vt qui paruum quiddam ex illo habent, hoc auro includant, tam viri quàm mulieres, & cernicibus ſuis aptent, hinc valdè honeſtati & magnifici, muniti & protecti, licet condemnationis fuerit lignum?

Quenam apud Chriſtianos.

Particulas ligni Crucis quantopere deſiderabant olim Chriſtiani. Auro inclusas de collo protectionis cauſa ſuſpendebant.

18. IDEM homilia duodecima in priorem ad Corinthios: Dicam & aliud magis ridiculum. Luto mulieres in balneis accepto, & nutrices item, & ancillæ digito pueri frontem vngentes ſignant. Et quòd apud Gentiles hæc fiant, nihil mirum. Verùm quòd apud eos, qui crucem adorant, hoc ſanè maximè eſt deplorandum. Oporteret vt fronti crucem inſcriberes, quæ tibi certiſſimam præberet cautionem. Quod ſi qui operuerit, deturpat caput ſuum: qui luto illinit, quomodo non abominabilem facit filium? Quo modo eum ſacerdotis manibus adducit? Quo modo cenſes presbyteri manu frontem ſignandam, vbi luto inunxiſti? Nolite hæc fratres, ſed à primis annis filios veſtros ſpiritualibus armis muniatis, & cruce frontem ſibi ſignandam erudiatis, & priuſquam ipſi per ſe facere poſſint, vos id facite.

Crux fronti inſcribenda.

1. Cor. 11.

Filij doceãtur frontem cruce ſignare.

19. ITEM homilia viceſimaprima ad populum Antiochenum, vt infra quæſtione quarta de Baptiſmo Cteſtim. ſecundo.

1. D MATTHAEI decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

2. LVCAE nono: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me.

3. PRIORIS Petri tertio: Si quid patimini propter iuſtitiam, beati. Melius eſt enim benefacientes (ſi voluntas Dei velit) pati, quàm malefacientes. quia & Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem ſpiritu.

4. ET ſecundo capite eiuſdem epiſtolæ: Hæc eſt o-

Figura Crucis quã fre-

est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati sufferetis? Sed si benè facientes patienter sustinetis: hęc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

1. E ATHANASIVS in vita beati Antonij, ita refert Antonium ad dæmones dixisse: Si quid valetis, si vobis in me potestatem Dominus dedit, ecce præstò sum, deuorate concessum. Si verò non potestis, cur frustra nitimini? Signum enim crucis & fides ad Dominum, inexpugnabilis nobis murus est. Item in concione, quam ad fratres suos habuit: Solent nocte venientes dæmones, angelos Dei se fingere, laudare studium, mirari perseuerantiam, futura præmia polliceri. Quos cùm videritis, tam vos quàm domos vestras crucis armate signaculo, & confestim soluentur in nihilum: quia metuunt illud trophæum, in quo Saluator aëreas expolians potestates, eas fecit ostentui.

Murus aduersus Dæmones in expugnabilis fides est & signum Crucis. Armatura contra Dæmones.

2. HIERONYMVS in vita beati Hilarionis: Quadam nocte cœpit infantum audire vagitus, balatus pecorum, mugitus boum, planctum quasi mulierum, leonum rugitus, murmur exercitus, & rursus variarum portenta vocum, vt ante sonitu, quàm aspectu territus cederet. Intellexit dæmonum ludibria: & prouolutus genibus, Christi crucem signauit in fronte. Taliq; armatus castide, & lorica fidei circundatus, iacens fortius præliabatur, amodò videre desiderans, quos horrebat audire, & solicitis oculis huc illuc; circunspiciens. Cùm interim ex improuiso splendente luna, cernit rhedam fermentibus equis super se irruere: cumq; inclamàsset Iesum, ante oculos eius repentino terræ hiatu pompa omnis absorpta est. Ibidem: Ea tempestate terræmotu totius orbis, qui post Iuliani mortem accidit, maria egressa sunt terminos suos, & quasi rursum Deus diluuium minaretur, vel in antiquum chaos redirent omnia, naues ad præruptа de latere montium pependerunt. Quod cùm viderent Epidauritani, frementes scilicet fluctus, & vndarum moles, & montes gurgitum littoribus inferri, verentes quod iam euenisse cernebant, ne oppidum funditus subuerteretur, ingressi sunt ad senem, & quasi ad prælium proficiscentes, posuerunt eum in littore. Qui cùm tria crucis signa pinxisset in sabulo, manusq; contra tenderet, incredibile dictu est, in quantam altitudinem intumescens mare ante eum steterit, ac diu fremens, & quasi ad obicem indignans, paulatim in semetipsum relapsum sit. Hoc Epidaurus, & omnis illa regio vsque hodie prædicat, matresque docent liberos suos, ad memoriam in posteros transmittendam.

Crucis Christi signum fronti imprimit Hilarion contra Diaboli præstigias.

Miraculum.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Crucis signum trophæum est contra principis mundi virtutem: quod videns, expauescit, & audiens timet.

Princeps mundi expauescit Crucis signum.

1. F AMBROSIVS sermone quadragesimotertio: Debemus ergò surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Saluatoris. Nonne cùm adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere? Quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere? Iam nunc nolo erres in numero, scito quia in vno signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo seminare cœperit, vitæ fructum consequetur æternæ. Qui in hoc signo iter facere aggreditur, ad cęlum vsque perueniet;

In vno signo Christi, omnium rerum tuta prosperitas.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de vita Constantini Magni, capite vigesimosecundo: Imperatori precanti visio quædam diuina, & inprimis admirabilis apparuit: quam si quis fortè alius dixisset, non tam facilè hominibus potuisse persuaderi: verùm cùm Imperator ipse victor, nobis ipsis, qui hanc historiam iam literis persequimur, longo tempore post, cùm notitia eramus & familiari colloquio ab eo dignati, narraret, & sermonem iureiurando confirmaret, cui dubium esse poterit, quin sit rei ita commemoratæ fides omninò adhibenda: præsertim cùm tempus postea consequutum, ratum orationi testimonium dederit? Cùm iam sol ad medium cælum ascendisset, die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratum, in ipso cælo soli imminens manifestò oculis aspexisse, inq; eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba complectebatur, IN HOC VINCES. Admiratio ingens ipsum & totum exercitum, qui eum quopiam iter facientem comitabatur, atque adeò huius prodigij spectator factus erat, incessit. ET capite vigesimotertio: Se dubitatione admodum intra se distrahi, quid tandem istud ostentum sibi vellet, asseruit. Atque eum diu multumq; de eo cogitantem oppressit nox. Ibi ei dormienti Christum Dei cum signo in cælo monstrato visum esse, præcepitq; vt exemplari ad imitationem illius signi, quod in cælo apparuerat, fabricato, eo tanquam præsidio in prælijs cum hostibus committendis vteretur. ITEM capite vigesimoquarto: Ille, simulatque dies illuxit, surgens, primùm arcanum illud visum amicis exponit: deinde artificibus, qui aurum & lapides pretiosos affabre sculpere nórant, accersitis, medio inter illos loco assidet, verbis signi describit effigiem, eam auro & lapidibus pretiosis imitatione adumbrare mandat. Quam quidem effigiem, contigit, vt nos oculis olim contemplaremur. ipse enim Imperator, Deo illud largiente, eam nobis ostendere dignatus est. DEINDE capite vigesimoquinto ponitur descriptio vexilli instar crucis fabricati, quod nunc Romani LABARVM appellant. Ac deinde: Isto igitur salutari signo (inquit) Imperator, tanquam hostilis cuiusque & infestæ violentiæ propugnaculo, semper vsus est. Cuius expressæ similitudines, mandauit vt vniuersum exercitum perpetuò antecederent. ET eiusdem libri capite trigesimotertio: In vrbe media, quæ præ cæteris principem locum facilè obtinet, (Romam intelligit) ingens istud trophæum contra hostes erexit: & hoc salutare signum characteribus, qui nullo modo deleri poterant, in eo insculptis, Romanorũ, aliorumq; omnium imperio subiectorum propugnaculum esse demonstrauit, palamq; omnibus proposuit ad intuendum. Ac statim vbi erectum hastile, ad formam crucis in manum propriæ imaginis in statua expressę insertum, Romæ in loco celebri, ac multùm à populo frequentato, locatum fuit, hanc inscriptionem Latino sermone in eo mandat incidere: *Hoc salutari signo, vero fortitudinis indicio, ciuitatem vestram tyrannidis iugo liberaui. & S.P.Q. R. in libertatem vindicans, pristinæ amplitudini & splendori restitui.*

Constantinus videt in cælo crucis signum.

In Crucis signo victoria Cõstantini.

Christus iubet signum crucis fabricari, in præsidium contra hostes.

Crucis effigies auro & lapidibus pretiosis adumbrata.

Labarum.

Propugnaculum.

Propugnaculum Romani imperij.

Romæ signum crucis erectum.

3. IDEM Eusebius libro secundo de vita eiusdem Constantini, capite septimo: Atque adeò iam salutari Seruatoris vexillo exercitum suum antecedente, præclariora victoriæ trophæa consecutus est. Nam in qua parte istud crucis vexillum visum fuit, hostes fugam capere,

Vexillum Crucis in exercitu quid effecerit.

pere, victores persequi. Qua re intellecta, Imperator, sicubi partem aliquam sui exercitus languentem cernebat, ibi salutare illud vexillum, tanquam quoddam subsidium ad victoriam obtinendam locari mandauit. Cuius adiumentis extemplò parta est victoria: quippe dimicantium vires Diuina quadam potentia fuére admodum confirmatæ. DEINDE capite octauo refert quinquaginta viros ad portandum Crucem delectos. CAPITE nono verò, quòd de cruciferis quidam cùm fugisset, interfectus sit: qui verò fideliter permansérat, seruatus sit illæsus. Atque istud (inquit) omnem planè superat admirationem, tum quòd tela ab hostibus iacta sic intra exiguum illum & angustum hastilis ambitum prouolabant, vt in eodem fixa hæresterent: tum quòd ille qui illud ipsum gestabat, mortem effugeret: immò verò, vt qui hoc ministerium obibant, nihil damni incommodive aliquando acciperent. Neque certè hæc nostra est oratio, sed ipsius Imperatoris: qui præter alias res, hanc etiam nobis coram memorauit.

Notæ de cruciferis

4. NICEPHORVS Callistus Ecclesiasticæ historię libro octauo, capite tertio, refert idem quod Eusebius de signo crucis in cælo à Constantino Imperatore viso, cùm bellum gereret aduersus Maxentium.

5. ET libro septimo, capite quadragesimoseptimo narrat Constantinum denuò vidisse signum crucis in cælo cum eadem inscriptione: *In hoc ipso signo hostes omnes vinces:* idq; in bello aduersus Byzantios gesto.

6. ET capite quadragesimonono, tertiò crucem Constantino apparuisse, cùm aduersus Scythas bellum gereret.

Tertiò signum Crucis vidit Constantinus.

XIII.

Quid credendum profert quintus articulus, Descendit ad inferos, & resurrexit?

A CHRISTVM docet, postquàm mortuus esset in cruce, secundùm animam quidem ad inferos vsque penetrâsse, tum vt mortis ac Satanæ deuictorem, tum vt Patrum in limbo sedentium liberatorem sese declararet: secundùm corpus autem, quo iacuerat in sepulcro, tertio pòst die, cùm Triumphator ex inferis redire vellet, eundem ad vitam sua vi immortalem ac glorioſum, primogenitum ex mortuis resurrexisse.

Psal.15 b Zach. 9.c 1.Pet. 3.d Colos. 2.c Eccli 24.d Act 2. d Oseæ 13. d Iren. lib.5.cap. 31. Aug. epi.99. & 57.quæst.1.& lib.20.de ciui. Dei.cap.15. Hiē serm. 137.de tēp. Hiero.in cap 4. ad Ephe & in Ose. 13. Tertull.lib.2. cont. Marcionem c.4. Matth.12. b Heb.2.d Marc 16 b & 9.c Pet 1 b d Ioan.2.d Colos. 2.c 1. Cor.15.a b c

B Quo admirabili opere consolatur ac docet, electos de potestate Satanæ, mortis & inferni liberari, eamque resurgendi gratiam omnibus offert atque commendat, vt verè credentes in Christum, de vitijs ad virtutem, à morte peccati ad vitam gratiæ, in fine [b]porrò seculorum omnium de morte corporis ad vitam immortalem resurgant. *Nam qui [c]suscitauit* IESVM, *& nos cum* IESV *suscitabit.*

a Rom.6.a b Colos.3 a b Phil.3.c.3.d Ephes.4.c 1.Pet.1.a
b 1.Corinth.15.c
c 2.Corinth.4.c 1.Thess. 4.c d

TESTIMONIA.

1. A PSALMO decimoquintò: Insuper & caro mea requiescet in spe. quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.

2. ZACHARIÆ nono: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

3. PRIORIS Petri tertio: Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem spiritu. In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur arca.

4. AD Colossenses secundo: Delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis. Et ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.

5. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

6. ACTORVM secundo: Quem Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam &c. (*Dauid*) Prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.

7. OSEÆ decimoterrio: De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne.

8. IRENÆVS libro quinto aduersus hæreses, capite trigesimoprimo: Ipse Dominus tribus diebus conuersatus est vbi erant mortui, quemadmodum prophetia ait de eo: Commemoratus est Dominus sanctorum mortuorum suorum, eorum qui ante dormierunt in ter-

Christus apud mortuos commoratus est vsq; ad diē tertium.

terrâm stipulationis, & descendit ad eos, extrahere eos, & saluare eos. Et ipse autem Dominus, Quemadmodum, ait, Ionas in ventre ceti tres dies, & tres noctes mansit, sic erit filius hominis in corde terræ. Sed & Apostolus ait: Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ? Hoc & Dauid in eum prophetans dixit: Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Resurgens autem tertia die, & Mariæ, quæ se prima vidit & adorauit, dicebat: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum: sed vade ad discipulos, & dices eis, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Si ergò Dominus legem mortuorum seruauit, vt fieret primogenitus à mortuis, & commoratus vsque ad tertiam diem in inferioribus terræ, post deinde surgens in carne, vt etiam figuras clauorum ostenderet discipulis, sic ascendit ad patrem: quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundùm nos, interiorem autem hominem ipsorum, derelinquentem hic corpus, in supercælestem ascendere locum? Cum enim Dominus in medio vmbræ mortis abierit, vbi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, &c.

Matth 12.

Ephes. 4.

Psalm. 85.

Ioan. 20.

Ioan. 20.

9. AVGVSTINVS epistola nonagesimanona ad Euodium: Et Dominum quidem carne mortificatum venisse in infernum, satis constat. Neque enim contradici potest vel prophetiæ, quæ dixit: Quoniam non derelinques animam meam in inferno. Quod, ne aliter quisquam sapere auderet, in Actibus Apostolorum idem Petrus exponit, vel eiusdem Petri illis verbis, quibus eum asserit soluisse inferni dolores, in quibus impossibile erat eum teneri. Quis ergò nisi infidelis negauerit fuisse apud inferos Christum? Quòd si mouet aliquem, quemadmodum accipiendum sit inferni ab illo solutos dolores: neque enim cœperat in eis esse tanquam in vinculis, & sic eos soluit, tanquam si catenas soluisset, quibus fuerat alligatus; facile est intelligere, sic eos solutos, quemadmodum solui possunt laquei venantium, ne teneant, non quia tenuerunt. Potest & sic, vt eos dolores eum soluisse credamus, quibus teneri ipse non poterat, sed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos. Et paulò pòst: Si causa quæritur, cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi essent, quibus teneri omninò non poterat, quia erat, vt scriptum est, inter mortuos liber, in quo princeps & præpositus mortis non inuenit aliquid quod supplicio deberetur, hoc scilicet quod scriptum est: Solutis doloribus inferni; non in omnibus, sed in quibusdam accipi potest, quos ille dignos ista liberatione iudicabat. Et de illo quidem primo homine patre generis humani, quòd eum ibidem soluerit, Ecclesia ferè tota consentit: quod eam non inaniter credidisse credendum est, vndecunque hoc traditum sit, etiam si Canonicarum scripturarum hinc expressa non proferatur authoritas.

Christũ in infernum descendisse constat.

Psalm. 15.

Actor. 2.

Nemo nisi infidelis negat Christũ apud inferos fuisse.

Dolores inferni quo modo soluti dicantur.

Psalm 87.

Adamũ et inferno liberatũ credit Ecclesia.

10. IDEM in epistola quinquagesimaseptima ad Dardanum, ad quæstionem primam exponens illud: Hodiè mecum eris in Paradiso: Non ex his verbis in cælo existimandus est esse Paradisus. Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Iesus, sed in inferno secundùm animam; in sepulcro autem secundùm carnem. Et de carne quidem quòd eo die in sepulcro sit posita, manifestissimum est Euangelium. Quòd verò illâ anima in infernum descenderit, Apostolica doctrina prædicat. Quandoquidem B. Petrus ad hanc rem testimonium de Psalmis adhibet, vbi de ipso prædictum esse demonstrat: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Illud de anima dictum est, quia non ibi est derelicta, vnde tam citò remeauit: illud de corpore, quod in sepulcro corrumpi celeri resurrectione non potuit. Sed in sepulcro Paradisum nullus intelligit. Restat igitur vt si secundùm hominem dictum est; Hodiè mecum eris in Paradiso, in inferno intelligatur esse paradisus, vbi erat eo die futurus secundùm humanam animam Christus.

Christus secũdum animam in inferno, secũdum corpus in sepulcro.

Actor. 2.

11. ET libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Si enim non absurdè credi videtur, antiquos etiam sanctos, qui venturi Christi tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotissimis, sed apud inferos fuisse, donec eos inde sanguis Christi, & ad ea loca descensus, erueret; profectò deinceps boni fideles, effuso illo pretio iam redempti, prorsus inferos nesciunt, donec etiam receptis corporibus, bona recipiant quæ merentur.

Paradisus in quo cum Christo latrõ futurus erat.

Animę piorũ ex inferno per Christi descensum liberatæ.

12. ITEM sermone centesimo trigesimoseptimo de tempore: Nulla necessitate, sed propria voluntate in ligno se suspendi permisit, clauis corpus suum perforari non renuit, animam ponendo mortem sustinuit, carnem in sepulcro posuit, & comitante secum anima ad inferna descendit. Per hanc electi, qui quanuis in tranquillitatis sinu, tamen apud inferni claustra tenebantur, ad Paradisi amœna reducti sunt. Quod ante passionem dixit, in resurrectione sua Dominus impleuit: Si exaltatus fuero, inquit, à terra, omnia traham ad me. Omnia etenim traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Omnia abstulit, vtique electa. Neque enim infideles quoque & pro suis criminibus æternis supplicijs deditos, ad veniam Dominus resurgendo reparauit: sed illos ex inferni claustris rapuit, quos suos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè etiam per Oseæ dicitur: Ero mors tua ô mors; ero morsus tuus inferne. Id nanque quod occidimus, agimus vt penitus non sit. Ex eo autem quod mordemus, partem abstrahimus, partemque relinquimus. Quia ergò in electis suis funditus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia verò ex inferno partem abstulit, & partem reliquit, nõ occidit funditus, sed momordit infernũ. Ait ergò; Ero mors tua ô mors. Ac si apertè dicat. Quia in electis meis te funditus perimo: Ero morsus tuus inferne, quia sublatis meis, te in parte transfigo. Tunc etenim Dominus noster Iesus Christus illum tenebrarum & mortis principẽ colligauit, legiones illius perturbauit, portarum inferni vectes ferreos confregit, omnes iustos, qui originali peccato adstricti tenebantur, absoluit, captiuos in libertatem pristinam reuocauit, peccatorum tenebris obcæcatos splendida luce perfudit. Ecce audistis, quòd defensor noster vltionis Dominus liberè egisse describitur: postquam enim exaltatus, id est, à Iudæis in cruce suspensus est, vt hęc breuiter cuncta perstringam, mox vt spiritum reddidit, vnita suę diuinitati anima, ad inferorum profunda descendit. Cumq; tenebrarum terminũ, quasi quidam deprædator splendidus ac terribilis attigisset, aspiciẽtes eum impiæ actartaricæ legiones, territæ actremente inquirere cœperunt, dicentes: Quisnam est iste terribilis, & niueo splendore coruscus? Nunquam noster talem excepit tartarus, nunquam in nostram cauernam talem euomuit mundus. Inuasor iste, non debitor; exactor est, non pec-

Anima Christi ad inferos descendit, & electos inde liberauit. Eadẽ habet B. Gregor. hom. 22 in Euang. Ioan. 12.

Impios non liberauit ab inferis.

Osex 13.

Morsus inferni.

Principem tenebrarũ alligauit.

Vectes ferreos confregit.

Psalm. 106.

Psalm 93.

Vnita diuinitati anima ad inferos statim descendit.

Terror & querimonia Dæmonũ.

peccator: iudicem videmus, non ſupplicem: venit iubere, non ſuccumbere: eripere, non manere, &c. ad longum pulcherrimè.

13. HIERONYMVS in caput quartum ad Epheſios: Inferiora terræ, infernus accipitur, ad quem Dominus noſter Saluatorqúe deſcendit, vt ſanctorum animas, quæ ibi tenebantur incluſæ, ſecum ad cælos victor abduceret. Vnde & poſt reſurrectionem eius, plurima corpora iuſtorum in ſancta ciuitate viſa ſunt. Quod autem infernus in inferiori parte terræ ſit, & Pſalmiſta teſtatur dicens: Aperta eſt terra, & deuorauit Dathan, & operuit ſuper congregationem Abyron. Et ipſum in Numerorum libro plenius explicatur. Alio quoque loco legimus: Veniat mors ſuper eos, & deſcendant in infernum viuentes.

Ephes 4. Animas ex inferno Chriſtus abduxit.
Matth. 27.
Infernus eſt in inferiori parte terræ.
Pſalm 105.
Num. 16.
Pſalm. 54.

14. IDEM in caput decimumtertium Oſeæ: Liberauit omnes Dominus, & redemit in paſſione crucis, & effuſione ſanguinis ſui: quando anima eius deſcendit in infernum, & caro eius non vidit corruptionem, & ad ipſam mortem atque infernum locutus eſt: Ero mors tua ô mors. Idcircò enim mortuus ſum, vt tu mea morte moriaris: Ero morſus tuus inferne, qui omnes tuis faucibus deuorabas.

Anima Chriſti in infernum deſcendens, pios liberauit.
Oſeæ 13.

15. TERTVLLIANVS libro ſecundo aduerſus Marcionem, capite quarto, poſtquam deſcripſiſſet Chriſti paſſionem & mortem, ſubiungit:

Chriſtus ad inferos deſcendit.

Pòſt vbi ſecretas inferni venit ad vndas;
Atque ſuum victor captiuum luce reuexit,
Aſtanti iuſſumqúe patris virtute peregit,
Sponte ſuum corpus, quod liquerat, ipſe recepit.

16. MATTHAEI duodecimo: Quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem? & tunc domum illius diripiet.

17. AD Hebræos ſecundo: Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.

18. MARCI decimoſexto: Surrexit, non eſt hîc. Surgens autem (*Ieſus*) manè, prima ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ &c.

19. APOCALYPSIS primo capite: A Ieſu Chriſto, qui eſt teſtis fidelis, primogenitus mortuorum. Ibidem: Ego ſum primus, & nouiſſimus, & viuus, & fui mortuus, & ecce ſum viuens in ſæcula ſæculorum, & habeo claues mortis, & inferni.

20. IOANNIS ſecundo: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Ille autem dicebat de templo corporis ſui.

21. AD Coloſſenſes primo: Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis: vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens. quia in ipſo complacuit, omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt.

22. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto. Tradidi enim vobis in primis quod & accepi: quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm Scripturas: & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundùm Scripturas: & quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim: Deinde viſus eſt plus quàm quingentis fratribus ſimul: ex quibus multi manent vſque adhuc, quidam autem dormiêrunt: Deinde viſus eſt Iacobo, deinde Apoſtolis omnibus: Nouiſſimè autem omnium tanquam abortiuo, viſus eſt & mihi. Si reſurrectio mortuorum non eſt: neque Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergò prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra: inuenimur autem & falſi teſtes Dei: quoniam teſtimonium diximus aduerſus Deum quòd ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgunt. Nam ſi mortui non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit. Quòd ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris. Ergò & qui dormiêrunt in Chriſto, periêrunt. Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.

23. AD Romanos ſexto: Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto: credimus quia ſimul etiam viuemus cum Chriſto: ſcientes quòd Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo, in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Non ergò regnet peccatum in veſtro mortali corpore vt obediatis concupiſcentijs eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: ſed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo.

24. AD Coloſſenſes tertio: Igitur ſi conſurrexiſtis cum Chriſto: quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quę ſuper terram. Mortificate ergò membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam &c. Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem ſecundùm imaginem eius, qui creauit illum. Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ &c.

25. AD Philippenſes tertio: Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ, ſecundùm operationem, qua etiam poſſit ſubijcere ſibi omnia.

26. AD Epheſios quarto: Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum, ſi tamen illum audiſtis, & in ipſo edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu. deponere vos ſecundùm priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatús eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendaciũ, loquimini veritatem &c. Eſtote autem inuicem benigni &c.

27. PRIORIS Petri primo: Benedictus Deus & Pa-

& Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cælis &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde ij, qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt.

7. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Scientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, & nos cum Ieſu ſuſcitabit.

8. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Si enim credimus quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit: ita & Deus eos, qui dormiẽrunt per Ieſum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentum Domini, non prævenientes eos, qui dormiẽrunt. Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, & in voce archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cælo: & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus.

XIIII.

Quid adfert ſextus articulus, Aſcendit ad cælos?

A ABSOLVTO humanæ redemptionis opere, Dominum IESVM oſtendit, poſtquàm rediuiuus ille ſuis apparuiſſet, multiſque argumentis reſurrectionis ſuæ veritatem confirmâſſet, demùm quadrageſimo die in cælum aſcendiſſe, vt ſecundùm naturam humanam ſuper omnia exaltaretur, & vnus omnium maximè ab omnibus celebraretur. [a] Sedet igitur Dominus IESVS in cælis ad dexteram virtutis Dei, parem cum Patre poteſtatem exercens, gubernans omnia, diuinaque maieſtate reſplendens penitus: quod [b] eſt nimirum ad Patris ſedere dexteram.

Pſal.67. c d 46. a 2 a Mar. 16. d Ioan. 3. b Actor. 1 a Epheſ. 4 b 2 b 1. c Col. 3. a Heb 1. b d 1. Pet. 3. a 1. Ioã. 2. a Ioan. 20 d

a Pſal. 109. a Act. 7. g Luc. 22. g 1 Cor. 15. d Epheſ. 1. d Matth. 28. d

b Auguſtin. lib. de fide & ſymb. cap. 7.

B Hæc læta CHRISTI aſcenſio, noſtræ Fidei ac Spei certitudo eſt, vt quò caput præceſſit, proſtratis ſemel hoſtibus, eodem membra etiam, ſi capiti [c] modò pareant & inhæreant ſuo, peruentura eſſe maximè confidamus. *Vado,* [d] inquit, *parare vobis locum.*

c Heb. 5. c Rom. 8 c 2. Timoth. 2. b Ioan. 15. a

d Ioan. 14. a

TESTIMONIA.

1. A PSALMO ſexageſimoſeptimo: Regna terræ, cantate Deo: pſallite Domino: pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cælum cæli, ad Orientem. Ibidem, Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem: accepiſti dona in hominibus. Viderunt ingreſſus tuos Deus, ingreſſus Dei mei regis mei, qui eſt in ſancto. Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuencularum tympaniſtriarum.

2. ITEM quadrageſimoſexto: Aſcendit Deus in iubilo: Dominus in voce tubæ.

3. ET octauo: Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.

4. MARCI decimoſexto: Et Dominus quidem Ieſus poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cælum, & ſedet à dextris Dei.

5. IOANNIS tertio: Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis, qui eſt in cælo.

6. ACTORVM primo: Primum quidem ſermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Ieſus facere, & docere vſque in diem, qua præcipiens Apoſtolis per Spiritum ſanctum, quos elegit, aſſumptus eſt: quibus & præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et videntibus illis, eleuatus eſt: & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.

7. AD Epheſios quarto: Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primùm in inferiores partes terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cælos, vt impleret omnia.

8. ET capite ſecundo: Cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, (cuius gratia eſtis ſaluati) & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu.

9. ITEM capite primo: Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus: ſupra omnem principatum & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

10. AD Coloſſenſes tertio: Igitur ſi conſurrexiſtis

C

Digitized by Google

rexistis cum Christo: quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

11. AD Hebræos primo: Sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, &c. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis.

12. PRIORIS Petri secundo: Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum.

13. PRIMAE epistolæ Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, IESVM Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

14. IOANNIS vigesimo: Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum.

15. PSALMO centesimonono: Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec ponam inimicos &c.

16. ACTORVM septimo: Cùm autem (*Stephanus*) esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et ait: Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei.

17. LVCAE vigesimosecundo: Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

18. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius.

19. AD Ephesios primo: Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus, &c. vt suprà.

20. MATTHAEI vigesimooctauo: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

21. AVGVSTINVS in libro de fide & symbolo, capite septimo: Crédimus, quòd sedet ad dexteram Dei Patris: nec ideò tamen, quasi humana forma circumscriptum esse Deum Patrem, arbitrandum est, vt de illo cogitantibus, dextrum aut sinistrum latus animo occurrat: aut id ipsum, quòd sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est, ne illud incidamus sacrilegium, quo execratur Apostolus eos, qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis. Tale enim simulacrum Deo nefas est Christiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium est, vbi verè est templum Dei, si à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dexteram ergò intelligendum est dictum esse in summa beatitudine, vbi iustitia & pax & gaudium est. Sicut ad sinistram hœdi constituuntur; id est, in miseria, propter iniquitates & labores atque cruciatus. Sedere ergò quòd dicitur Deus, non membrorum positionem, sed iudiciariam significat potestatem, qua illa maiestas nunquam caret, semper digna dignis tribuendo: quanuis in extremo iudicio multò manifestius inter homines vnigeniti filij Dei iudicis viuorum atque mortuorum claritas indubitata fulsura sit.

Rom. 1.

Sedere ad dexteram quid sit. Matth. 25.

1.B AD Hebræos quinto: Et quidem cùm esset Filius Dei, didicit ex ijs, quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

2. AD Romanos octauo: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

4. IOANNIS decimoquinto: Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque voluëritis petetis, & fiet vobis.

5. ITEM decimoquarto: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. si quo minus dixissem vobis: quia vado parare vobis locum.

XV.

Quid credendum exhibet septimus articulus, Inde venturus est iudicare?

Psalm. 96. a Isa. 3. c 66. c Ioan. 5. d e Soph. 1. d Malach. 4. ab Ioel. 3. ac

A PROPONIT extremùm iudicij diem, quando Christus in humana carne rursus à summo cælo descendet, ac tremendum aget iudicem totius orbis, & palam vnicuique reddet secundùm opera sua. Iudicabit[a] igitur in sede Maiestatis suæ ad vnum omnes probos ac improbos, siue quos iudicij dies illa viuos adhuc in carne, vel antea mortuos offendet.

a Matth. 25. c 24. b c d Lucæ 21 e f g Actor. 10. f 1. Thessal. 4. c d 5. a 1. Corinth. 15 g 2. Thessal. 2. ab c 2. Pet. 3 a b c

B Vnde admonemur, eo cautiùs rectiusque nobis viuendum esse, quo certiùs persuasum habemus, nostras actiones, [b] cogitationes, & vitæ rationes omnes ob oculos cuncta cernentis, & æquissimè iudicantis Dei vsque versari. Etenim æquus & iustus est scrutator [c] ille cordium, & vindex iniquitatum, ante cuius tribu-

b Matt. 12. c Sapient. 1. b c Isa 66 f Eccles 12 d Rom. 2 c Apo. 20. d Basil. epist. ad virginem elapsam.

c Iere. 17. b Heb 4 d Gal. 6 b 1. Thess 4. b Eccles. 12. d 2. Cor. 5. b Rom. 14. b

tribunal manifeſtari nos omnes oportet, vt vnuſquiſque prout geſſit ſuo in corpore, ſiue bonum, ſiue malum, ab illo recipiat. Qui nec boni [d] quicquam in hac vita geſtum ſuo præmio defraudabit, nec perperàm facta vlla impunè ſinet abire.

[d] Matth. 10. d Iob 24. b

TESTIMONIA.

1. A PSALMO nonageſimoſexto: Nubes, & caligo in circuitu eius: iuſtitia, & iudicium correctio ſedis eius. Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit, & commota eſt terra. Montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini: à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iuſtitiam eius: & viderunt omnes populi gloriam eius.

2. ISAIAE tertio: Stat ad iudicandũ Dominus, & ſtat ad iudicandos populos. Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus eius.

3. ET ſexageſimoſexto: Ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio ſuo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino.

4. IOANNIS quinto: Neque enim Pater iudicat quenquam: ſed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem. Et paulò pòſt: Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo: ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo: & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij Dei.

5. SOPHONIAE primo: Iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta eſt & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustię, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris ſuper ciuitates munitas, & ſuper angulos excelſos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt: & effundetur ſanguis eorum ſicut humus, & corpora eorum ſicut ſtercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantibus terram.

6. MALACHIAE quarto: Ecce enim dies veniet ſuccenſa quaſi caminus: & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem ſtipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem, & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius: & egrediemini, & ſalietis ſicut vituli de armento. Et calcabitis impios, cùm fuerint cinis ſub planta pedum veſtrorum in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum. Mementote legis Moyſi ſerui mei, quam mandaui ei in Horeb ad omnem Iſrael præcepta, & iudicia. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.

7. IOELIS tertio: Ecce in diebus illis, & in tempore illo cùm conuertero captiuitatem Iuda, & Ieruſalem: Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallemIoſaphat: & diſceptabo cum eis ibi ſuper populo meo, & hæreditate mea Iſrael, quos diſperſerunt in nationibus, & terram meam diuiſerunt. Et paulò pòſt: Conſurgant, & aſcendant Gentes in vallem Ioſaphat: quia ibi ſedebo vt iudicem omnes gentes in circuitu.

8. MATTHAEI vigeſimoquinto: Cùm autem venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei &c.

9. ET vigeſimoquarto: Et multi pſeudoprophetæ ſurgent &c. Et prędicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: & tunc veniet conſummatio. Surgent pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: & tunc parebit ſignum Filij hominis in cęlo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maieſtate. Et mittet angelos ſuos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à ſummis cælorum vſque ad terminos eorum. De die autem illa, & hora nemo ſcit, neque angeli cælorum, niſi ſolus Pater. Sicut autem in diebus Noë, ita erit & aduentus Filij hominis. ſicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, vſque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam, & non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filij hominis, &c.

10. LVCAE vigeſimoprimo: Et erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis, & in terris preſſura Gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum: areſcentibus hominibus præ timore, & expectatione, quę ſuperuenient vniuerſo orbi: nam virtutes cælorum mouebuntur: & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum poteſtate magna, & maieſtate. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum, & terra tranſibunt: verba autem mea non tranſibunt. Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: &

superueniat in vos repentina dies illa: tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes. vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

11. ACTORVM decimo: Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Nos, qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis.

13. Et capite quinto: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. cùm enim dixerint pax, & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres nō estis in tenebris, vt vos dies illa tanquam fur compræhendat.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.

15. POSTERIORIS ad Thessalonicenses secundo: Non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui eum: cuius est aduentus secundùm operationem satanæ in omni virtute, & signis, & prodigijs mendacibus, & in omni seductione iniquitatis ijs, qui pereunt: eò quòd charitatem veritatis non receperunt vt salui fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderūt veritati, sed cōsenserunt iniquitati.

16. POSTERIORIS Petri tertio: Hoc primùm scientes, quòd venient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes, dicentes: Vbi est promissio, aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creaturę. Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant prius, & terra, de aqua, & per aquam constitens Dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus perijt. Cæli autē, qui nunc sunt, & terra eodē verbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorū hominum. Vnum verò hoc nō lateat vos, charissimi, quia vnus dies apud Dominū sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus. Non tardat Dominus promissionē suam, sicut quidam existimant. sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Aduenier autem dies Domini vt fur: in quo cęli magno impetu trantient, elementa verò calore soluentur, terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes, & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent? Nouos verò cælos, & nouam terram secundùm promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat.

17. MATTHAEI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. SAPIENTIAE primo: Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens iudicium. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius. Sermo obscurus in vacuum non ibit.

3. ISAIAE sexagesimosexto: Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum: venio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.

4. ECCLESIASTAE duodecimo: Cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni errato, siue bonum, siue malum illud sit.

5. AD Romanos secundo: Cùm enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die, cùm iudicabit Deus occulta hominum.

7. APOCALYPSIS vigesimo: Et vidi thronum magnum candidum, & sedentem super eum, à cuius conspectu fugit terra, & cælum, & locus non est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius Liber apertus est qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundùm opera ipsorum. & dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum. Et infernus, & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non est inuentus in Libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

9. BASILIVS Magnus in Epistola ad virginem elapsam: Reuoca in memoriam diuinam Danielis visionem: Fluuius ignis decurrebat ante ipsum, mille millia ministrabant ipsi, centena millia adstabant ipsi, iudicij locum constituit, & libri aperti sunt. Bona, mala, manifesta, occulta, res, verba, cogitatus, omnia aceruatim, vt ab omnibus angelis ac hominibus exaudiri possint, manifestè reuelabuntur. Ad hæc quales necesse est esse eos qui malè vixerunt? Dan. 7.

8. IEREMIAE decimoseptimo: Prauum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum.

9. AD Hebræos quarto: Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vsque ad diuisionem animę ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius,

10. AD Galatas sexto: Vnusquisque onus suum portabit. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Ne quis supergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

12. ECCLESIASTAE duodecimo: Cuncta quæ fiunt &c. vt supra B. 4.

13. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

14. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi. Itaque vnusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

15. MATTHAEI decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

16. IOB vigesimoquarto: Deus inultum abire non patitur.

XVI.

Quæ summa est articulorum de secunda in Deitate persona?

A Hæc summa est, Christum verum Deum & hominem esse, qui mirificum Redemptionis humanæ opus sit aggressus atque perfecerit, vt idem sit ipse nobis[a] Via, Veritas, & Vita, per quem vnum, cùm perijssemus omnes, saluati & liberati, Deoque Patri reconciliati sumus. Ioan.1. a b d 1. Ioan 5 d Ephes.1. b a Ioan.14.d Rom.5.b Apoc.1.b 1. Tim 2.b Rom.3.c

B De cuius quidem Redemptionis beneficio ac vero vsu ita scriptum est:[b] *Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & secularia desideria: sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Sic Apostolus Paulus. Et[c] alibi: *Ipsius* (Dei) *sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.* Atque iterùm,[d] *Pro omnibus mortuus est Christus*, inquit: *vt, & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.* b Tit.2.d c Ephes.2.d d 2.Cor.5.c

C Quare cauendus illorum est error maximè, qui Christum non integrè, sed veluti mutilatum confitentur, dum solùm[e] Mediatorem illum & Redemptorem cui fidamus, agnoscunt: nec simul recipiunt eum & [f] Legislatorem, cuius iussis obtemperemus, & virtutum exemplar omnium, quod imitemur, & iustum iudicem, qui debitum cuiusque[g] operi præmium aut supplicium certò rependat. e 1 Tim. 2.b Rom.3.d f Isa 33.d Iacob 4. c Ioan. 13.b d 1 Ioan 2.a b 1 Pet.2.d g 2.Tim.4.b Rom.2.a b

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS primo: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et paulò pòst. Et ego vidi: & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei.

2. PRIMAE epistolæ Ioannis quinto capite: Scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio eius. Hic est verus Deus, & vita æterna.

3. AD Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo. in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundùm diuitias gratiæ eius.

4. IOANNIS decimoquarto: Ego sum via, & veritas, & vita. nemo venit ad Patrem, nisi per me.

5. AD Romanos quinto: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro

iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est. multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

6. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

7. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

8. AD Romanos tertio: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum.

1.B AD Titum secundo: Apparuit gratia Dei Saluatoris &c. vt in textu.

2. AD Ephesios secundo: Ipsius enim sumus factura &c. vt in textu.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Pro omnibus mortuus est Christus &c. vt in textu.

1. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus Deus &c. vt supra hac eadem quæstione A testimo. septimo.

2. AD Romanos tertio, vt sup. Ibidem testimo. octauo.

3. ISAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos.

4. IACOBI quarto: Vnus est legislator, & iudex, qui potest perdere, & liberare.

5. IOANNIS decimotertio: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Ibidem: Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.

6. PRIMAE Ioannis secundo: Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Charissimi, non mandatum nouum scribo vobis sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio.

7. PRIORIS Petri secundo: Quæ est enim gloria, si peccantes, & colaphizati sufferetis? Sed si benè facientes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplũ vt sequamini vestigia eius. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus.

8. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

9. AD Romanos secundo: Secundùm duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius: ijs quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & angustia in omnem ánimam hominis operantis malum, Iudæi primùm, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm, & Græco.

XVII.

Quid docet octauus articulus, Credo in Spiritum sanctum?

Symb. Constantinop. & Concil. Florentin. Genes. 1 a Psal. 103. d Iob 24. c Matth. 28. d Ioan. 1. c 14. b d 16. a b 1. Ioan 5 b Rom. 8. b c 2. Corint 3. d 4. Corinth. 6. d & 12. c Psal. 50 c Isa. 11. a Gal. 5 d Rom 5 a

A SVBIVNGIT tertiam in Deitate personam, Spiritum sanctum: qui ex Patre Filioque procedens, verus, vtrique coæternus, coæqualis, consubstantialis Deus existit, & eadem fide, pariqúe cultu & honore colendus est.

B Hic ille Paraclitus, & Doctor veritatis, qui corda credentium gratia sua suisque donis illustrat, purificat, sanctificat, & in omni sanctitate confirmat. Hic est pignus hæreditatis nostræ, qui adiuuat infirmitatem nostram, & singulis prout vult, varias donationes suas distribuit impertitque.

a Ephes. 1 c Rom 8. c 1 Cor. 12. a b

TESTIMONIA.

1. A SYMBOLVM Concilij Constantinopolitani, quod est secundum generale: Credimus in Spiritum sanctum, Dominum & viuificatorem, ex Patre procedentem, cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum: qui locutus est per Prophetas.

2. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Definimus vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur: ficque omnes profiteantur, quia Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex Patre simul & Filio, & ex vtroque æternaliter, tanquam ab vno principio & vnica spiratione procedit. Definimus insuper explicationem verborum illorum, FILIOQVE, veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licitè ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

3. GENESIS primo: Terra autem erat inanis &

nis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & Spiritus Domini ferebatur super aquas.

4. PSALMO centesimo tertio: Emittes spiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.

5. IOB vigesimoquarto: Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias eius.

6. MATTHÆI vigesimooctauo: Baptizantes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

7. IOANNIS primo: Vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum. Ibidem: Hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

8. ET decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere. Apud vos manebit, & in vobis erit. Et paucis interpositis: Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunq; dixero vobis.

9. ITEM decimosexto: Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos: Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura sunt, annunciabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit vobis.

10. PRIMAE Ioannis quinto: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres vnum sunt.

11. AD Romanos octauo: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autē Spiritum Christi non habet hic non est eius. Quòd si Spiritus eius, qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis. Quicunq; spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Nō enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater). Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei.

12. POSTERIORIS ad Corinthios tertio: Dominus autem Spiritus est: Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.

13. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

14. ET capite tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

15. PSALMO quinquagesimo: Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innoua in visceribus meis: Ne proijcias me à facie tua: & spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui: & spiritu principali confirma me.

16. ISAIAE vndecimo: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini.

17. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas.

18. AD Romanos quinto: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

19. AD Ephesios primo: In Christo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

2. AD Romanos octauo: Similiter autem & Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

3. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Nemo potest dicere, Dominus IESVS, nisi in Spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundùm eundem Spiritum: alteri fides in eodem Spiritu: alij gratia sanitatum, in vno Spiritu: alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult.

XVIII.

Quid addit articulus nonus, Credo Ecclesiam sanctam Catholicam?

A OSTENDIT Ecclesiam, id est, cunctorum Christi fidelium [a] visibilem congregationem, pro qua Dei filius hominis natura susceptam, cuncta & fecit, & pertulit.

a Matt. 5. b Isa. 60 & 62 & 2. a Psal. 18. a Aug. tract. 1. in epist. Ioā. & de vnit. eccle. cap. 16. & in Psal. 30. conc. 2. Chrys. hō. 4. de verb. Isaiæ.

B Eamque docet primùm [b] vnam esse & consentientem in fide fideique doctrina, & administratione Sacramentorum, quæque sub vno capite suo Christo, vnoque vices eius in terris gerente [c] Pontifice Maximo regitur, ac in vnitate conseruatur.

b Ioan. 11. g 10. d 17. b Cāt. 6. c 1 Cor. 1. b 12. Ille d Ephes. 4. a Cypr. de simp. præla. Iren. l. 4. c. 3. Hier. ad Ageruch. epist. 61. cap. 4. Chrys. hom. 1. in 2 Corint.

c Cypr. de simp. & epist. 55 & 69. Iren. lib. 3. c. 3. Hier. ad Damas. epist. 17. & 58. Leo ep. 89. ad Vi-

Digitized by Google

C Deinde hanc sanctam[d] esse prædicat, quia per Spiritum sanctum à Christo vsque sanctificatur, vt sancti homines, & sanctæ leges nunquàm in illa desint. Nec vllus extra huius consortium, sanctitatis particeps esse potest.

D Tertiò esse[e] Catholicam, id est, vniuersalem, adeò, vt per orbem longè lateque diffusa, omnes omnium temporum, locorum ac nationum homines, qui modò in Christi fide ac doctrina conueniunt, vno quasi materno sinu excipiat, concludat ac saluet.

E Quartò esse in eadem Ecclesia Sanctorum communionem, vt qui[f] in Ecclesia, veluti domo Dei familiaque versantur, societatem quandam inter se & vnionem seruent indiuiduam; & sicuti vnius corporis membra, mutuis officijs, meritis & orationibus se inuicem iuuent. Apud hos est vnitas fidei, doctrina consentiens, conformis vsus Sacramentorum: qui etiam,[g] qualescunque demùm quorundam errores aut dissensiones incidant, soliciti sunt* seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. In qua quidem communione non modò sancti Ecclesiæ militantis in terra peregrinantes, verùm etiam beati omnes Ecclesiæ cum CHRISTO in[h] cælis felicissimè triumphantis, ac insuper piorum animæ, quæ ex hac vita egressæ, nondùm tamen illam beatorum felicitatem sunt consecutæ, simul comprænduntur[i].

F Extra hanc Sanctorum communionem, (sicut extra[k] Noë arcam) certum quidem exitium, nulla verò salus mortalibus: non Iudæis aut Ethnicis, qui fidem Ecclesiæ nunquam receperunt: non Hæreticis, qui receptam deseruerunt vel corruperunt: non Schismaticis, qui pacem & vnitatem Ecclesiæ reliquerũt: postremò neque[l] Excommunicatis, qui qualibet alia graui de causa id meruerunt, vt ab Ecclesiæ corpore, ceu pernicioſa quædam membra præscinderentur, ac separarentur[m]. Atque istiusmodi omnes, quoniam ad Ecclesiam eiusque sanctam communionem non pertinent, Diuinæ gratiæ[n] & salutis æternæ non possunt esse participes, nisi Ecclesiæ, à qua suo illi vitio sunt semel auulsi, primùm reconcilientur atque restituantur. Certa est enim[o] Cypriani & Augustini[o] regula: Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem.

d Eph. 5. c. Cant. 4 b 1 Pet 2 b 4 Augst in Ench. c. 56. & in Psal. 85. & in Serm. 3 in vigil. nat. Greg. lib. 35 mor. cap. 6. Item lib 3 cap. 40.

e Aster 1 b Gen. 22 d Marc. 16. d Luc 24 g Matt. 28. d 16. c Aug. epist. 170. & 166. Cont epist. fund. cap. 4 lib. de vera religione ca 7. Pacianus epist. 1. ad Sympron. Vincent. Lerin. Hæres. cont. Lucif. cap. 9 Beda in 6 cap. Cant.

f Ephe. 4 b c d Psal. 118 b Coloss 1 b Philip 1 a 2 Cor. 8. 1 Ioan. 1. c b Rom. 12. b 1 Cor. 12 b d August. tract 32 in Ioan.

g Euseb. eccl. hist l 7. ca. 19. Aug. 2. cont. Donat. c. 6 & epist 19 Item de vera relig. cap. 6.
*Ephes 4. a

h Aug. de temp. Ser. 181. cap. 13. in Ench cap. 56.

i Aug. l 20. de ciuit. Dei, cap 9. Greg. lib. 4. dialog. cap. 39.

k Gen. 7. d 1. Pet. 3. d Isa. 60. b Aug. epist. 50. & 152. Item de vnit. eccl. cap. 4. & 19. Fulgen. de fide ad Petrum cap. 37. 38. & 39. Pacian. ep. 2. ad Sympro. Iren. lib 4 c 43. Greg 14. mor. cap. 2. Chrys. hom. 11. in ep. ad Eph. Concil. Lateran. can. 1. Alcimus Auit. lib 4. cap. 19 1 Ioã. 2. c. Ioan. 6 g 13 d Iudæ. c 1 1. Cor 5 a b d 1. Tim. 1. d Num. 12. d Matth 18. b c 2. Ioan. d 2. Thess 3 b d Cypr. ep. 61. Aug lib. 1. cõtra aduersa leg & prophet. cap. 17 Euseb. apud Damasc. lib 3. Paralle. c. 45.

l Aug. ser 181 de temp. ca. 12. & in Psal. 88. conc. 2. Item epist. 204. Cyp. epist 37. & 52.

m De simplic prælatorũ o lib. 4 de Symb. ad cat. cha. cap. 13.

Digitized by Google

TESTIMONIA.

ECCLESIAM ESSE VISIBILEM.

1. A MATTHAEI quinto: Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est.

2. ISAIAE sexagesimo: Surge illuminare Ierusalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operient terrã, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabunt Gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui, &c. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo Gentium, & reges earum adducantur. Et venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes, qui detrahebant tibi, & vocabunt te ciuitatem Domini, Sion sancti Israel. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum &c.

3. ET capite secundo: Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem.

4. PSALMO decimooctauo: In omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum: & ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo.

Dan. 2. 5. AVGVSTINVS tractatu primo in epistolam Ioannis: Nónne ille lapis (de quo apud Danielem) creuit, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersum orbem terrarum? Nunquid digito ostendimus istum montem, quomodò ostenditur hominibus tertia luna? Verbi gratia, quando volunt homines videre lunam nouam, dicunt: Eccè luna, eccè vbi est: & si sunt ibi qui non valeant intendere aciem, & dicant, vbi? Intenditur illis digitus vt videant. Aliquando, dum erubescunt, ne cæci putentur, dicunt se vidisse, quod non viderunt. Nunquid sic ostendimus Ecclesiam, fratres mei? Nonne aperta est? Nónne manifesta? Nónne obtinuit omnes gentes? Nónne impletur, quod ante tot annos promissum est Abrahæ, in semine eius benedici omnes gentes? Vni fideli promissum est, in milibus fidelium mundus impletus est. Eccè mons implens vniuersam faciem terræ: eccè ciuitas de qua dictum est: Non potest ciuitas abscondi super montem constituta. Illi autem offendunt in montem. Et cùm eis dicitur, Ascendite, non est mons, dicunt, & facilius illuc faciem impingunt, quàm illic habitaculum quærunt. Erit (inquit Isaias) in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium. Quid tam manifestum, quàm mons? Sed sunt & mõtes ignoti, quia in vna parte terrarum positi sunt. Quis vestrum nouit Olympum montem? quomodo ibi qui habitant, Giddabam nostrum non nouerunt. In partibus sunt isti montes. Ille autem mons non sic, qui implebit vniuersam faciem terræ, & de illo dicit, Paratus in cacumine montium. Mons est super cacumina omnium montium. Et congregabũtur, inquit, ad eum omnes gentes. Quis errat in hoc monte? Quis frangit faciem offendendo in illum? Quis ignorat ciuitatem super montem constitutam? Sed nolite mirari, quia ignoratur ab istis, qui oderunt fratres; quia in tenebris ambulant, & nesciunt quò eant, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum.

Ecclesia aperta & manifesta.

Genes. 22.

Matth. 5.

Isa. 2. 2

Ecclesia ab hæreticis ignoratur.

6. IDEM in libro de vnitate Ecclesiæ contra epistolam Petiliani Donatistæ, capite decimosexto: Non est Ecclesia operta, quia non est sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Et de illa dictum est; Non potest ciuitas abscondi super montem cõstituta. Sed Donatistis velut operta est, quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe demonstrant; & malunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere: qui cùm esset lapis præcisus de mõte sine manibus, creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram.

Matth 5. Ecclesia aperta est, & tamen hæreticis est velut operta.

Matth. 5.

Dan. 2.

7. IDEM in Psalmum trigesimum concione secunda, super illum versum, Qui videbant me, foras fugerunt à me: Illud est magis gemẽdum, illud omninò intolerabile, quia multi, qui cognouerunt quid esset Ecclesia, exierunt foras, & hæreses & schismata contra ecclesiam fecerunt. Qui videbant me, id est, qui nouerant, quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebantur, foras fugerunt à me. Obscuriùs dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia: puto propterea, quia videbant in spiritu, contra Ecclesiam homines facturos esse parteculas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futuræ erãt, planiùs prædictum, & apertiùs prophetatum est, vt ad iudicium illis valeat, qui viderunt, & foras fugerunt. Et paulò pòst: Et penè vbique Christus in aliquo inuoluto sacramento prædicatus est à Prophetis; Ecclesia aperte: vt viderent illam, & qui futuri erant contra illam, & impleretur in eis ista nequitia, quam prædixit Psalmus: Qui videbant me, foras fugerunt à me. Ex nobis exiẽrunt, sed non erant ex nobis. Hoc Apostolus Ioannes de illis dixit.

Prophetæ cur apertiùs de Ecclesia, quàm de Christo prophetârunt.

Psal. 30.

1. Ioan. 2.

8. CHRYSOSTOMVS homilia quarta de verbis Isaiæ, Vidi Dominũ: Ecclesia radices in cælo fixas habet potiùs quàm in terra. Verùm fortasis ethnicus meam despicit arrogantiam, sed maneat donec harum rerum probationem attulero, discatq; vim veritatis, quomodò facilius est solem extingui, quàm Ecclesiam obscurari.

Facilius est solem extingui, quã Ecclesiam obscurari.

VNAM.

1. B IOANNIS vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit. sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.

2. ET decimo: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus pastor.

3. ITEM decimoseptimo: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: vt sint vnum, sicut & nos.

4. CANTICORVM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

5. PRIORIS ad Corinthios primo. Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filij eius Iesu Christi Domini nostri: Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi:

Christi: vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

6 Et capite duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tamé corpus sunt: ità & Christus. Etenim in vno Spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gentiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno Spiritu potati sumus. Et paulò pòst: Sed Deus temperauit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem, vt non sit schisma in corpore, sed idipsum pro inuicem solicita sint membra. Et si quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnum membrum, congaudent om. ia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos &c.

7. Ad Ephesios quarto: Soliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus Spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Vnus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.

8. Cyprianvs in tractatu de simplicitate prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Vnam esse Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus sanctus ex persona Domini designat, & dicit: Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Hanc Ecclesiæ vnitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedram Petri, super quam fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse confidit? quando & beatus Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum vnitatis ostendat, dicens: Vnum corpus, & vnus Spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnũ baptisma, vnus Deus. Quã vnitatẽ firmiter tenere & vindicare debemus, maximè Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus, vt Episcopatum quoque ipsum vnum atque indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei veritatem perfida præuaricatione corrũpat. Episcopatus vnus est, cuius à singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia vna est, quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur: quo modo solis multi radij, sed lumen vnum: & rami arboris multi, sed robur vnum, tenaci radice fundatum: & cùm de fonte vno riui plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamen seruatur in origine. Auelle radium solis à corpore, diuisionem lucis vnitas non capit: ab arbore frange ramũ, fractus germinare non poterit: à fonte præcide riuum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa, per orbem totum radios suos porrigit: vnum tamen lumen est, quod vbique diffunditur, nec vnitas corporis separatur: ramos suos in vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latiùs expandit: vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis successibus copiosa. Illius fœcundi nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est & pudica: vnã domum nouit, vnius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit. Hæc nos Deo seruat. &c.

Cant. 6. Vnitas Ecclesiæ.

Super cathedram Petri, fundata Ecclesia. Ephes. 4.

9. Irenaevs libro primo aduersus hæreses, capite tertio: Hanc prædicationem cùm acceperit, & hanc fidem, quemadmodùm prædiximus, Ecclesia, & quidem in vniuersum mundum disseminata, diligenter custodit, quasi vnam domum inhabitans, & similiter credit ijs, videlicet quasi vnam animam habens, & vnum cor, & consonanter hæc prædicat, & docet, & tradit, quasi vnum possidens os. Nam etsi in mundo loquelæ dissimiles sunt, sed tamen virtus traditionis vna & eadem est. Et neque hæ, quæ in Germania sunt fundatæ Ecclesiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ quæ in Hiberis sunt, neque hæ, quæ in Celtis, neque hæ, quæ in Oriente, neque hæ, quæ in Aegypto, neque hæ, quæ in Lybia, neque hæ, quæ in medio mundi sunt constitutæ: sed sicut sol creatura Dei in vniuerso mundo vnus & idem est, sic & lumen, prædicatio veritatis, vbique lucet, & illuminat omnes homines, qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque qui valdè præualet in sermone, ex ijs qui præsunt ecclesijs, alia quàm hæc sunt, dicet. Nemo enim super magistrum est: neque infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Cùm enim vna & eadem fides sit, neque is qui multum de ea potest dicere, ampliat: neque is qui minus, deminorat.

Vt Ecclesia, ita & eius fides per vniuersum mundum vna est.

Ecclesiæ Germaniæ non aliter credant quã Hispaniæ &c.

10. Hieronymvs ad Ageruchiam, siue Gerontiam, de Monogamia, epistola vndecima, capite quarto: Erũt duo in carnem vnam, non in duas, nec in tres. Propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: certè non vxoribus. Quod testimonium Paulus edisserens, ad Christum refert & ad Ecclesiam: vt primus Adam in carne, secundus in spiritu monogamus sit. Sit vna Eua, mater cunctorum viuentium: & vna Ecclesia, parens omnium Christianorum. Sicut illam maledictus Lamech in duas diuisit vxores: sic hanc hæretici in plures Ecclesias lacerant, quæ, iuxta Apocalypsim Ioannis, synagogæ magis diaboli appellandæ sunt, quàm Christi conciliabula.

Matth. 19.

Ephes. 5.

Ecclesiam vnam in plures lacerant hæretici. Gen. 4. Apoc. 2. Hæreticorũ Ecclesiæ sunt synagogæ diaboli.

11. Chrysostomvs homilia prima in priorem epistolam ad Corinthios: Ecclesiam Dei appellat Apostolus, vt ostendat in vnum eam redigi oportere. Nam si Dei est, vna est, non Corinthi solùm, sed vniuersi orbis. Nam Ecclesiæ nomen non separationem, sed vnionem & consonantiam significat.

Ecclesia si Dei est, vna est.

12. Cyprianvs in tractatu de simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Videns inimicus idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauit nouam fraudem, vt sub ipso Christiani nominis titulo fallat incautos. Hæreses inuenit, & schismata, quibus subuerteret fidem, veritatem corrumperet, scinderet vnitatem. Rapit de ipsa Ecclesia homines, & dum sibi appropinquâsse iam lumini, atque euasisse seculi noctem videntur, alias nescientibus tenebras rursus infundit: &c. Hoc eò fit, fratres dilectissimi, dum ad veritatis originem non reditur, nec caput quæritur, nec magistri cælestis doctrina seruatur. Quæ si quis consideret, & examinet, tractatu longo atque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio veritatis. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego tibi dico, inquit, quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiã meam, & portæ inferorum non vincent eam. Tibi dabo claues regni cælorum: & quæ ligaueris super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in

Facilis ratio diiudicãdi vbi sit vera fides & vera Ecclesia.

Matth. 16.

& in cęlis: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Et eidem poſt reſurrectionem ſuam dicit: Paſce oues meas. Super illum vnum ædificat Eccleſiam ſuam, & illi paſcendas mandat oues ſuas. Et quanuis Apoſtolis omnibus poſt reſurrectionem ſuam parem poteſtatem tribuat & dicat: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos: accipite Spiritum ſanctum. Si cui remiſeritis peccata, remittentur illi: ſi cui tenueritis, tenebuntur: tamen vt vnitatem manifeſtaret, vnam cathedram cõſtituit, & vnitatis eiuſdem originem ab vno incipiẽtem ſua authoritate diſpoſuit. Hoc erant vtique & cæteri Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio præditi & honoris & poteſtatis, ſed exordium ab vnitate proficiſcitur. Primatus Petro datur, vt vna Chriſti Eccleſia, & cathedra vna monſtretur: & paſtores ſint omnes, ſed grex vnus oſtenditur, qui ab Apoſtolis omnibus vnanimi conſentione paſcatur. Quam vnam Eccleſiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus ſanctus ex perſona Domini deſignat, & dicit: Vna eſt columba mea, &c. vt ſuprà hac eadem quæſtione B 8.

Ioan 21. Super Petrũ ædificat Eccleſiã Chriſtus.

Ioan. 20. Petrus caput & princeps Apoſtolorum, licet omnes in Apoſtolatu pares fuerint.

Cant. 6.

13. IDEM epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium: Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut natæ ſunt ſchiſmata, quàm indè, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur. cui ſi ſecundũ magiſteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegium quicquam moueret: nemo poſt Diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coëpiſcoporum conſenſum, iudicem ſe iam non Epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſcidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet; nemo, ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris hæreſim nouam conderet. Ibidem: Chriſti aduerſarius, & Eccleſiæ eius inimicus, ad hoc Eccleſiæ præpoſitum ſua infeſtatione perſequitur, vt gubernatore ſublato, atrociùs atque violentiùs circa Eccleſiæ naufragia graſſetur. Et paulò poſt: Petrus tamen, ſuper quem ædificata ab eodem Domino fuerat Eccleſia, vnus pro omnibus loquens, & Eccleſiæ voce reſpondens, ait: Domine, ad quem ibimus? Verbum vitæ æternæ habes: & nos credimus, & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui: ſignificans ſcilicet & oſtendens, eos qui à Chriſto receſſerint, culpa ſua perire: Eccleſiam tamen, quæ in Chriſtum credat, & quæ ſemel id, quod cognouerit teneat, nunquàm omnino ab eo diſcedere; & eos eſſe Eccleſiam, qui in domo Dei permanent. Et multis interiectis: Poſt iſta adhuc inſuper pſeudoepiſcopo ſibi ab hæreticis conſtituto, nauigare audent, & ad Petri cathedram, atque ad Eccleſiam principalem, vndè vnitas ſacerdotalis exorta eſt, à ſchiſmaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos eſſe Romanos, (quorum fides, Apoſtolo prædicante, laudata eſt) ad quos perfidia habere non poſſit acceſſum.

lib. 1. epiſt. 3. Hæreſes ortæ ex ſummi pontificis & Chriſti vicarij contẽptu.

Cur Hæretici Eccleſiæ præpoſitum potiſſimũ oppugnent.

Super Petrũ ædificata Eccleſia.

Ioan. 6.

Eccleſia nũquã à Chriſto recedit.

Romanæ Eccleſiæ primatus & in fidẽ conſtantia.

Rom. 1.

14. ET epiſtola ſexageſimanona ad Florentium ſiue Puppianum: Nec hæc iacto, ſed dolens proferò, cùm te iudicem Dei conſtituas & Chriſti, qui dicit ad Apoſtolos, ac per hoc ad omnes præpoſitos, qui Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me miſit. Et qui reijcit vos, me reijcit, & eum qui me miſit. Indè enim ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, & Eccleſiæ præeſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur. Et paulò poſt: Dominus quoque in Euangelio, cùm eum loquentem diſcipuli derelinquerent, conuerſus ad duodecim, dixit: Nunquid & vos vultis ire? Reſpondit ei Petrus, dicens: Domine ad quem imus? verbum vitæ æternæ habes: & nos credimus, & cognouimus, quoniam tu es filius Dei viui. Loquitur illic Petrus ſuper quem ædificata fuerat Eccleſia, Eccleſiæ nomine, docens & oſtendens, quia etſi contumax ac ſuperba obaudire nolentium multitudo diſcedat, Eccleſia tamen à Chriſto non recedit: & illi ſunt Eccleſia, plebs ſacerdoti adunata, & paſtori ſuo grex adhærens. Vndè ſcire debes Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo: & ſi qui cum Epiſcopo non ſint, in Eccleſia non eſſe: & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum ſacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, & latenter apud quoſdam communicare ſe credunt: quando Eccleſia, quæ Catholica vna eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohærentium ſibi inuicem ſacerdotum glutino copulata.

Loan. 6.

Super Petrũ ædificata Eccleſia.

Qui cum Epiſcopo nõ ſunt, in Eccleſia non ſunt.

Sacerdotum ſibi inuicẽ cohærentiũ glutino copulata Eccleſia.

15. IRENAEVS libro tertio aduerſus hæreſes capite tertio: Ad hanc Eccleſiam (Romanã) propter potentiorem principalitatem, nẽceſſè eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper ab his qui ſunt vndique, conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio.

Rom. Eccleſiæ principatus.

16. HIERONYMVS ad Damaſum epiſtola quinquageſimaſeptima: Ego nullum primum, niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri, communione conſocior: ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus eſt. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Quicunque tecũ non colligit, ſpargit: hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt.

Hieronymus Romano Pontifici adhæret.

Matth. 16.

Exod. 12.

Gen. 7. Extra Eccleſiã Rom. non eſt ſalus.

17. ITEM ad eundem Damaſum epiſtola quinquageſimaoctaua: Ego interim clamito, ſi quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt.

18. LEO MAGNVS epiſtola octogeſimanona ad Epiſcopos per Viennenſem prouinciam conſtitutos: Diuinæ cultum religionis, quem in omnes gentes, omnesq; nationes, Dei voluit gratia coruſcare, ita Dominus noſter Ieſus Chriſtus humani generis Saluator inſtituit; vt veritas, quæ anteà legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apoſtolicam tubam in ſalutem vniuerſitatis exiret, ſicut ſcriptum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed huius muneris ſacramentum ita Dominus ad omnium Apoſtolorum officium pertinere voluit, vt in beatiſſimo Petro, Apoſtolorum omnium ſummo, principaliter collocaret; vt ab ipſo quaſi quodam capite, dona ſua velut in corpus omne diffunderet, vt exortem ſe myſterij intelligeret eſſe diuini, qui auſus fuiſſet à Petri ſoliditate recedere. Hunc enim in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumptum, id quod ipſe erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: vt æterni templi ædificatio, mirabili munere gratiæ Dei, in Petri ſoliditate conſiſteret, hac Eccleſiam ſuam firmitate corroborans, vt illam nec humana temeritas poſſet appetere, nec portæ contra illam inferi præualerent. Cui Petro cùm præ cæteris ſoluendi & ligandi tradita ſit poteſtas, paſcendarum tamen ouium cura ſpecialius mandata eſt. Cui quiſquis principatum æſtimat deneganduin,

In Romana editione eſt 93.

Pſal. 18.

Petrus à Chriſto caput Eccleſiæ conſtitutus eſt.

Matth. 16.

Petri præ cæteris Apoſtolis principatus. Matth. 16. Ioan. 21.

Hæreſes & ſummi Sacerdotis contemptu oriuntur.

Luc. 10.

Principatus D. Petri detrahentes quò se demergant. SAP. CTAM.

gandum, illius quidem nullo modo poteſt minuere dignitatem; ſed inflatus ſpiritu ſuperbiæ ſuæ, ſemetipſum in inferna demergit.

1. C AD Epheſios quinto: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiã, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi gloriоſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata.

2. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.

3. PRIORIS Petri ſecundo: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis: vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuum. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite quinquageſimoſexto: Rectus confeſſionis ordo poſcebat, vt Trinitati ſubiũgeretur Eccleſia, tanquàm habitatori domus ſuæ, & Deo templum ſuum, & conditori ciuitas ſua.

Eccleſia domus eſt, tẽpli & ciuitas S. Trinitatis.

5. IDEM in Pſalmum octogeſimumquintum ſuper ea verba, Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum: Audeat & corpus Chriſti, audeat & vnus ille homo clamans à finibus terræ, cum capite ſuo, & ſub capite ſuo dicere, Sanctus ſum. Accepit enim gratiam ſanctitatis, gratiam baptiſmi & remiſſionis peccatorum. Dicat & vnuſquiſque fidelium, Sanctus ſum. Non eſt iſta ſuperbia elati, ſed confeſſio non ingrati. Dic Deo tuo Sanctus ſum, quia ſanctificaſti me. Si enim Chriſtiani omnes, & fideles baptizati in illo, ipſum induerunt, ſicut Apoſtolus dicit; Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: ſi membra ſunt facti corporis eius, & dicunt ſe ſanctos non eſſe, capiti ipſi faciunt iniuriam, cuius membra ſancta ſunt.

Eccleſia quomodo ſancta.

Gal. 4.

6. BERNARDVS ſermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Hodiè ſcietis, quia veniet Dominus. Verba hæc quidem ſuo loco & tempore in ſcriptura poſita ſunt, ſed non incongruè illa vigiliæ Dominicæ natiuitatis Eccleſia mater aperuit. Eccleſia, inquam, illa quæ ſecum habet conſilium & Spiritum ſponſi & Dei ſui cui dilectus inter vbera cõmoratur, ipſam cordis ſui ſedem principaliter poſſidens & conſeruans. Nimirum ipſa eſt quæ vulnerauit cor eius, & in ipſam abyſſum ſecretorum Dei, oculũ contemplationis immerſit, vt & illi in ſuo, & ſibi in eius corde, perennem faciat manſionem.

Exod. 16.

Eccleſia in terris ſecum habet conſilium & Spiritum ſponſi. Cant. 1. Cant. 4.

7. GREGORIVS libro trigeſimoquinto Moralium, capite ſexto: Sola Eccleſia Catholica eſt, per quam ſacrificium Dominus libenter accipiat; ſola quæ pro errantibus fiduciaiter intercedat. Vndè etiam de agni hoſtia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras. In vna namque domo agnus comeditur: quia in vna Catholica Eccleſia vera hoſtia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foras prohibet: quia dari ſanctum canibus vetat. Sola eſt, in qua opus bonum fructuoſè perագitur, vndè & mercedem denarij non niſi qui intra vineam laborauerant, acceperunt. Sola eſt, quæ intra ſe poſitos valida charitatis compage cuſtodit. Vndè & aqua diluuij arcam quidem ad ſublimiora ſuſtulit, omnes autem quos extra arcam inuenit, extinxit. Sola eſt, in qua ſuperna myſteria veraciter contemplemur. Vnde & ad Moyſen Dominus dicit: Eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram. Et paulò pòſt: Tollam manum meam, & videbis poſteriora mea. Quia enim ex ſola catholica Eccleſia veritas cõſpicitur, apud ſe eſſe locum Dominus perhibet, de quo videatur.

Sacrificium Eccleſiæ Catholicæ tantùm Deo acceptum. Exod. 12.

Opus bonũ fructuoſe tantùm in Eccleſia peragitur. Genes. 7.

Exod. 33.

Veritas ex ſola Catholi. Eccleſia cõſpicitur.

8. IRENAEVS libro tertio aduerſus hæreſes, capite quadrageſimo: In Eccleſia poſuit Deus Apoſtolos, Prophetas, doctores, & vniuerſam reliquam operationem Spiritus, cuius nõ ſunt participes omnes, qui non concurrunt ad Eccleſiam. Vbi Eccleſia, ibi & ſpiritus Dei; & vbi ſpiritus Dei, illic Eccleſia, & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Chriſti procedentem nitidiſſimam fontem, ſed effodiunt ſibi lacus detritos de foſſis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Eccleſiæ, ne traducantur, reijcientes verò Spiritum, vt nõ erudiantur. Alienati verò à veritate dignè in omni volutantur errore, &c.

In Eccleſia Spiritus ſanctus & veritas.

Ierem. 2.

CATHOLICAM.

1. D ACTORVM primò: Et eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.

2. GENESIS vigeſimoſecundo: Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & velut arenam quæ eſt in littore maris: poſſidebit ſemẽ tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gẽtes terræ, quia obediſti voci meæ.

3. MARCI decimoſexto: Euntes in mũdum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturæ. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq; Domino cooperante, & ſermonem confirmãte ſequentibus ſignis.

4. LVCAE vigeſimoquarto: Sic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die; & prædicari in nomine eius pœnitentiã, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma.

5. MATTHAEI vigeſimooctauo: Eũntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. & eccè ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.

6. ET capite decimoſexto: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

7. AVGVSTINVS epiſtola centeſimaſeptuageſima ad Seuerinum conſanguineum ſuũ: Perſpicis quàm ſit dolendum, vt qui ſecundùm carnem fratres ſumus, in Chriſti corpore non vna ſocietate viuamus: præſertim quia facile tibi eſt attendere & videre ciuitatem ſuper montem conſtitutam, de qua Dominus ait in Euangelio, quòd abſcondi non poſſit. Ipſa eſt enim Eccleſia Catholica; vndè καθολικὴ Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur. Hanc ignorare nulli licet, ideò ſecundùm verbum Domini noſtri Ieſu Chriſti, abſcondi non poteſt.

Eccleſia facilè videri poteſt. Matth. 5.

Catholica cur dicatur. Nulli licet ignorare Eccleſiam.

8. IDEM in epiſtola centeſima ſexageſimaſexta ad Donatiſtas, In ſcripturis didicimus Chriſtum, in ſcripturis didicimus Eccleſiam. Has ſcripturas communiter habemus, quare non in eis de Chriſtum, & Eccleſiam communiter retinemus? Nos vbi agnouimus eum, de quo dicit Apoſtolus; Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius: non dicit, Et ſeminibus, tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus: ibi agnouimus Eccleſiam, de qua dicit Deus ad Abraham; in ſemine

In ſcripturis vt Chriſtus, ita & Eccleſia demonſtratur.

Galat. 3.

Genes.22. mine tuo benedicentur omnes gentes. Vbi agnouimus Christũ in Psalmo de se prophetãte: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te; ibi agnouimus Ecclesiam in eo quod sequitur; Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Vbi agnouimus Christum in eo quod scriptum est; Et ipse tanquàm sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendum viam; ibi agnouimus & Ecclesiã in eo, quod paulò superiùs dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: In sole posuit tabernaculum suum. Ipsa est Ecclesia in sole posita, hoc est, in manifestatione omnibus nota vsq; ad terminos terræ. Adfert deindè plura ex scripturis testimonia, veluti ex Psalmo vigesimoprimo, Conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ. Ex Psalmo quinquagesimosexto, Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua. Ex Psalmo septuagesimoprimo, Et dominabitur à mari vsque ad mare, &c. Item ex Danielis secundo capite, Lapidem creuisse, & factum montem magnum, & repleuisse omnem terram. Ex Abacuc tertio; Et laudis eius plena est terra. Ex Isaiæ quinquagesimoquarto capite; Lætare sterilis quæ non paris &c. Ex Psalmo quadragesimonono; Et vocauit terram, à solis ortu vsque ad occasum. Et ex Sophoniæ secundo capite; Adorabunt in conspectu eius vnusquisque de loco suo, omnes insulæ gentium.

Psalm.2.

Psalm.18.

Ecclesia in sole posita.

Augustinũ quæ in Ecclesia Catholica teneant.

9. IDEM contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Vt omittam syncerissimam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis, multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè teneane. Tenet consensio populorum atque gentium; tenet authoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum, successio sacerdotum. Tenet postremò ipsum Catholicæ nomen, quod non sine causa inter tam multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad Catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere.

Ioan.21.

10. IDEM libro de vera religione, capite septimo: Tenenda est nobis Christiana religio, & eius Ecclesiæ communicatio, quæ Catholica est, & Catholica nominatur, non solùm à suis, verùm etiam ab omnibus inimicis. Velint enim nolintve, ipsi quoque hæretici, & schismatum alumni, quando non cum suis, sed cum extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur.

Catholica nominatur ab vniuerso orbe.

11. PACIANVS Barcilonensis episcopus epistola prima ad Sympronianum Nouatianum de Catholico nomine, ipsum alloquens Sympronianum ait: Sub Apostolis, inquies, nemo Catholicus vocabatur. esto, fic fuerit, vel illud indulge. cùm post Apostolos hæreses extitissent, diuersisq; nominibus columbam Dei, atque reginam lacerare per partes & scindere niterentur; nónne cognomen suum plebs apostolica postulabat, quo incorrupti populi distingueret vnitatem, ne intemeratam Dei virginem error aliquorum per membra lacerare? nónne appellatione propria decuit caput principale signari? Ego fortè ingressus populosam vrbem hodiè, cùm Marcionitas, cùm Apollinariacos, Cataphrygas, Nouatianos, & cæteros eiusmodi comperissem, qui se Christianos vocarent, quo cognomine congregationem meæ plebis agnoscerem, nisi Catholica diceretur? Agè, quis cæteris plebibus nomina tanta largitus est? Ipse ille, qui Catholicum nomen interrogat, causam sui nominis nesciet; si requiram, vndè mihi traditum est. Certè non est ab homine mutuatum, quod per secula tanta non cecidit. Catholicum istud, nec Marcionem, nec Apellem, nec Montanum sonat, nec hæreticos sumit authores. Multa nos Spiritus sanctus edocuit: quem paracletum Apostolis & magistrum Deus misit è cælis. Christianus mihi nomen est; Catholicus verò cognomen. illud me nuncupat, istud ostendit: hoc probor, indè significor. Et si reddenda postremò Catholici vocabuli ratio est, & exprimenda de Græco interpretatione Romana: Catholicus vbique vnum, vel, vt doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur, mandatorum scilicet Dei. Ergò qui Catholicus, idem obediens, qui obediens, idem est Christianus: atque ità Catholicus Christianus est. Quare ab hæretico nomine noster populus hac appellatione diuiditur, cùm Catholicus nuncupatur.

Catholicis nomen inuentum vt plebs apostolica, ab hæretica secerneretur.

Quid significet.

12. VINCENTIVS Lirinensis in libello aduersus profanas omnium hæreseon nouationes: Ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumq; decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potiùs intelligat pertinere. Et sub libri principium: In ipsa Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum: hoc est etenim verè proprieq; catholicum, quod ipsa vis nominis ratioq; declarat, quæ omnia verè vniuersaliter comprehẽdit. Sed hoc ita demùm fit, si sequamur vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem vniuersitatem hoc modo: Si hanc vnam fidem veram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: Antiquitatem verò ita, si ab his nullatenus sensibus recedamus, quos sanctos maiores ac patres nostros celebrasse manifestum est. Consensionem quoque itidem, si in ipsa vetustate, omnium, vel certè penè omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones, sententiasq́ue sectemur. Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula ab vniuersalis fidei communione præciderit? Quid itaque, nisi vt pestifero corruptoq́ue membro, sanitatem vniuersi corporis anteponat? Quid si nouella aliqua contagio, non iam portiunculam tantùm, sed totam pariter Ecclesiam commaculare conetur? Tunc item prouidebit, vt antiquitati inhæreat, quæ prorsus iam non potest ab vlla nouitatis fraude seduci. Quid si in ipsa vetustate, duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius, aut etiam

Verus Catholicus quis sit.

Catholicè quid propriè dicatur.

Vniuersitas.

Antiquitas.

Consensus.

prouinciæ alicuius error deprehendatur? Tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati, vel inſcitiæ, ſi qua ſunt vniuerſaliter antiquitus vniuerſalis * Concilij decreta præponat. Quid ſi tale aliquid emergat, vbi nihil eiuſmodi reperiatur? Tunc operam dabit, vt collatas inter ſe maiorum conſulat, interrogetque ſententias eorum duntaxat, qui diuerſis licet temporibus & locis, in vnius tamen Eccleſiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magiſtri probabiles extiterunt: & quicquid non vnus aut duo tantùm, ſed omnes pariter, vno eodemq; conſenſu, apertè, frequenter, perſeueranter, tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognouerit, id ſibi quoque intelligat abſque vlla dubitatione credendum.

*aliàs Eccleſiæ.

13. HIERONYMVS in dialogo aduerſus Luciferianos, capite nono: Breuem tibi apertamq; animi mei ſententiam proferam: in illa eſſe Eccleſia permanendum, quæ ab Apoſtolis fundata, vſque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos, qui dicuntur Chriſti, non à Domino Ieſu Chriſto, ſed à quoquam alio nuncupari, vt puta Marcionitas, Valentinianos, Montenſes, ſiue Campitas: ſcito non Eccleſiam Chriſti, ſed Antichriſti eſſe ſynagogam: Ex hoc enim ipſo, quòd poſteà inſtituti ſunt, eos ſe eſſe indicant, quos futuros Apoſtolus prænunciauit.

In qua Eccleſia permanendum.

Antichriſti ſynagoga. 1. Tim. 4.

14. BEDA in ſextum caput Canticorum: Sicut vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſmũ, vnus Deus & pater omnium, ita eſt vna Catholica electorum omnium multitudo, per omnia & mundi loca, & tempora ſeculi, eidem vni Deo & patri ſubiecta.

Catholicũ ex perſonarum locorũ & temporũ vniuerſitate dicitur.

1. AD Epheſios quarto: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, &c. ad conſummationem ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti &c. creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundùm operationem in menſuram vniuſcuiuſque membri augmentum corporis facit in ædificationẽ ſui in charitate.

In eadem eſſe SANCTORVM COMMVNIONEM.

2. PSALMO centeſimo decimooctauo: Particeps ego ſum omnium timentium te: & cuſtodientium mandata tua.

3. AD Coloſſenſes primo: Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine: qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem.

4. AD Philippenſes primo: Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri, ſemper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens, ſuper communicatione veſtra in Euangelio Chriſti à prima die vſque nunc.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Non enim vt alijs ſit remiſſio, vobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate. In præſenti tempore veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat; vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, vt fiat æqualitas, ſicut ſcriptum eſt: Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minorauit.

Exod. 16.

6. PRIMAE Ioannis primo capite: Vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum Patre, & cum Filio eius Ieſu Chriſto.

7. AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Habentes autem donationes ſecundùm gratiam, quæ data eſt nobis, differentes ſiue prophetiam ſecundùm rationem fidei, ſiue miniſterium in miniſtrando, ſiue qui docet in doctrina, &c.

8. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum eſt, & membra habet multa, &c. Et ſi quid patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra: ſiue gloriatur vnum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra de membro.

9. AVGVSTINVS tractatu trigeſimoſecundo in Euangelium Ioannis: Eccleſia eſt corpus Chriſti, in hoc corpore membrum es. Cùm ergò membrum ſis eius corporis quod loquitur omnibus linguis, crede te loqui omnibus linguis. Vnitas enim membrorum, charitate concordat: & ipſa vnitas loquitur, quomodò tunc vnus homo loquebatur. Datus eſt ſpiritus, ſicut Apoſtolus dicit, ad manifeſtationem: quia alij datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, &c. ſed tu forſitan eorum omnium, quæ dixi, nihil habes. Si amas, non nihil habes: ſi enim amas vnitatem, etiam tibi habet, quiſquis in illa habet aliquid. Tolle inuidiam, & tuum eſt quod habeo: tollam inuidiam, & meum eſt quod habes. Liuor ſeparat, charitas iungit. Oculus ſolus videt in corpore, ſed nunquid ſoli ſibi oculus videt? Et manui videt, & pedi videt, & cæteris membris videt: non enim ſi aliquis ictus in pedem veniat, auertit ſe oculus indè, vt non præcaueat, &c.

1. Cor. 12.

Communio fidelium membris humani corporis reſpondet.

10. EVSEBIVS Cæſareenſis Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro ſeptimo, capite decimonono, vbi agit de Nepote Epiſcopo & eius ſchiſmate, refert ex Dionyſio Alexandrino, quemaddum ille Presbyteros hæreſi Chiliaſtarum infectos inſtituerit: eosque valdè paratos & promptos fuiſſe ad aſſentiendum veritati perceptæ, & ſchiſmati atque errori abrenunciandum.

11. AVGVSTINVS libro ſecundo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite ſexto: Vos itaque Donatiſtæ, quid ad hæc dicitis? Si noſtra ſententia de baptiſmo vera eſt, omnes qui aliter ſapiebant Cypriani temporibus, non ſunt ab eccleſiæ vnitate ſeparati, donec illud quod aliter ſaperent Deus illis reuelaret. Vos ergò quare ſeparationẽ ſacrilega pacis vinculum dirupiſtis? Deinde, quantum crimen ſit ſchiſma facere, his verbis explicat: Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monſtrauit, & idolum fabricatum atque adoratum eſt, & propheticus liber ira regis contemptoris incenſus, & ſchiſma tentatum: idololatria gladio punita eſt, exuſtio libri bellica cæde & peregrina captiuitate: ſchiſma hiatu terræ, ſepultis authoribus viuis, & cæteris cæleſti igne conſumptis. Quis iam dubitauerit hoc eſſe ſceleratius commiſſum, quod eſt grauius vindicatum?

Schiſma quam graue peccatum. Exod. 32. Ieſem. 36.

Num. 16.

12. IDEM epiſtola decimanona ad Hieronymum ſcribens, oſtendit ſe ſalua charitate ab eo diſſentire circa reprehenſionem, qua aduerſus ſanctum Petrum vſus eſt beatus Paulus.

13. ITEM in libro de vera religione capite ſexto de bonis Chriſtianis loquens, ita ait: Sæpe ſinit diuina prouidentia per nonnullas nimium turbulentas carnalium hominum ſeditiones expelli de congregatione Chriſtiana, etiam bonos viros. Quam cõtumeliam vel iniuriam

Pacem Ecclesiæ quam faciant boni Christiani.

iuriam ſuam cùm patientiſſimè pro Eccleſiæ pace tulerint, neque vllas nouitates, vel ſchiſmatis, vel hæreſis moliti ſuerint, docebunt homines, quàm vero affectu, & quanta ſyncerita-te charitatis Deo ſeruiendum ſit. Talium ergò virorum propoſitum eſt, aut ſedatis remeare tu binibus: aut, ſi id non ſinantur, vel eadem tempeſtate perſeuerante, vel ne ſuo reditu talis aut ſæuior oriatur, tenent voluntatem conſulendi etiam eis ipſis, quorum motibus perturbationibusque cesserunt, ſine vlla conuenticulorum ſegregatione vſque ad mortem defendentes, & teſtimonio iuuantes eam fidem, quam in Eccleſia Catholica prædicari ſciunt. Hos coronat in occulto pater, in occulto videns. Rarum hoc videtur genus, ſed tamen exempla non deſunt: immò plura ſunt, quàm credi poteſt. Ita omnibus generibus hominum & exemplorum ad animarum curationem, & ad inſtitutionem ſpiritalis populi, vtitur diuina prouidentia.

14. AD Epheſios quarto: Obſecro vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis.

15. AVGVSTINVS ſermone centeſimo octogeſimoprimo de tempore, capite decimotertio: Sanctorum communionem: id eſt, cum illis ſanctis, qui in hac quam ſuſcepimus fide defuncti ſunt, ſocietate & ſpei communione teneamur. Si igitur cum ſanctis in æterna vita communionem habere volumus, de imitatione eorum cogitemus. Debent enim in nobis aliquid recognoſcere de ſuis virtutibus, vt pro nobis dignentur Domino ſupplicare.

Ad ſanctorum cõmunionem etiam defuncti pertinẽt.

Sancti pro nobis in cælo ſupplicant.

16. ET in Enchiridio, capite quinquageſimoſexto: Eccleſia tota hîc accipienda eſt, non ſolùm ex parte, qua peregrinatur in terris, à ſolis ortu vſque ad occaſum laudans nomen Domini, & poſt veteſtatis captiuitatem cantans canticum nouum: verùm etiam ex illa, quæ in cælis ſemper, ex quo condita eſt, cohæſit Deo, nec vllum tui caſus malum experta eſt. Hæc in ſanctis angelis beata perſiſtit, & ſuæ parti peregrinanti, ſicut oportet, opitulatur: quia vtraque vna erit conſortio æternitatis, & nunc vna eſt vinculo charitatis, quæ tota inſtituta eſt ad colendum vnum Deum.

Eccleſia triumphans militanti opitulatur.

17. ITEM libro vigeſimo de ciuitate Dei, capite nono: Neque piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti. Alioquin nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communicatione corporis Chriſti: nec aliquid prodeſſet ad eius in periculis baptiſmum currere, ne ſine illo finiatur hæc vita: nec ad reconciliationem, ſi forte per pœnitentiam malamve conſcientiam quiſque ab eodem corpore ſeparatus eſt. Cur enim fiunt iſta, niſi quia fideles, etiam defuncti, membra eius ſunt?

Piorum animæ defunctorum ad Eccleſiã pertinent, & communionẽ eius.

18. GREGORIVS libro quarto Dialogorũ, capite trigeſimonono: De quibuſdam leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod veritas dicit: Quia ſi quis in ſancto Spiritu blaſphemiam dixerit &c. vt infra de Sacramento Pœnitentiæ, quæſtione nona, B teſtimo. duodecimo.

Purgatorius ignis. Matth. 12.

EXTRA ECCLESIAM nõ eſt ſalus.

1. DE GENESIS ſeptimo: Deleuit omnem ſubſtantiam, quæ erat ſuper terram, ab homine vſque ad pecus, tam reptile quàm volucres cæli: & deleta ſunt de terra: remanſit autem ſolus Noë, & qui cum eo erant in arca.

2. PRIORIS Petri tertio: In diebus Noë cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam.

3. ISAIAE ſexageſimo: Gens & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit.

4. AVGVSTINVS epiſtola quinquageſima ad Bonifacium Comitem: Multi vnum corpus ſumus in Chriſto. Ac per hoc nemo poterit eſſe iuſtus, quàm diu fuerit ab vnitate huius corporis ſeparatus. Quemadmodum enim membrum, ſi præcidatur ab hominis viui corpore, non poteſt tenere ſpiritum vitæ: ſic homo qui præciditur de Chriſti iuſti corpore, nullo modo poteſt ſpiritum tenere iuſtitiæ, etiam ſi figuram membri teneat, quam ſumpſit in corpore. Et ſub finem eiuſdem epiſtolæ: Eccleſia Catholica ſola corpus eſt Chriſti, cuius ille caput eſt Saluator corporis ſui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus ſanctus: quia ſicut ipſe dicit Apoſtolus, Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Non eſt autem particeps diuinæ charitatis, qui hoſtis eſt vnitatis. Non habent itaque Spiritum ſanctum, qui ſunt extra Eccleſiam. De illis quippe ſcriptum eſt: Qui ſeipſos ſegregant, animales, ſpiritum non habentes. Sed nec ille eum percipit, qui fictus eſt in eccleſia, quoniam & deinde ſcriptum eſt: Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ effugiet fictum. Qui ergò vult habere Spiritum ſanctũ, caueat foris ab eccleſia remanere, caueat in eã ſimulatè intrare. Aut ſi iam talis intrauit, caueat in eadem ſimulatione perſiſtere, vt veraciter coaleſcat arbori vitæ.

Rom. 12. Extra eccleſiam nemo iuſtus, aut iuſtitiæ ſpiritum tenere poteſt.

Spiritus ſanctus non viuificat, niſi membra eccleſiæ. Rom. 5.

Vnitatis hoſtis, charitatem nõ habet. Iudas in epiſt.

Sap. 1.

5. ITEM epiſtola centeſima quinquageſimaſecunda ad Donatiſtas: Quiſquis ergo ab hac Catholica eccleſia fuerit ſeparatus, quantumlibet laudabiliter ſe viuere exiſtimet, hoc ſolo ſcelere, quòd à Chriſti vnitate diſiunctus eſt, non habebit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum.

Ira Dei manet ſuper omnes ab Eccleſia auulſos.

6. IDEM libro de vnitate Eccleſiæ, capite quarto: Quicũque de ipſo capite ſcripturis ſanctis conſentiunt, & vnitati Eccleſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia; quia de Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, ab ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt. Et paulò pòſt: Quicunque credunt quidem, quòd Chriſtus Ieſus, ità vt dictum eſt, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & paſſus eſt, reſurrexerit, & ipſe ſit filius Dei, Deus apud Deum, &c. ſed tamen ab eius corpore, quod eſt Eccleſia, ità diſſentiunt, vt eorum communio nõ ſit cum toto quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, manifeſtum eſt eos non eſſe in Catholica Eccleſia.

Non ſufficit de Chriſto rectè ſentire, niſi etiam Eccleſiæ vnitati communicemus.

7. ET capite decimonono eiuſdem libri: Ad ipſam ſalutem ac vitam æternam nemo peruenit, niſi qui habet caput Chriſtum. Habere autem caput Chriſtum nemo poterit, niſi qui in eius corpore fuerit, quod eſt Eccleſia.

Extra eccleſiam nulla ſalus.

8. FVLGENTIVS libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigeſimoſeptimo: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem extra Eccleſiam Catholicam baptizatum, participem fieri non poſſe vitæ æternæ, ſi ante finem vitæ huius, Catholicæ non fuerit redditus atque incorporatus Eccleſiæ. Quia ſi habeam, inquit Apoſtolus, omnem fidem, & nouerim omnia ſacramenta, charitatem autem non habeam, nihil ſum. Nam & in diebus diluuij, neminem legimus extra arcam potuiſſe ſaluari.

Extra eccleſiam nemo poteſt fieri particeps vitæ æternæ. 1. Cor. 13.

Gen. 7.

9. DEINDE, capite trigeſimooctauo: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non ſolùm omnes Paganos, ſed etiam omnes Iudæos, Hæreti-

Extra eccleſiam manẽtes damnabuntur.

reticos, atque Schiſmaticos, qui extra Eccleſiã Catholicam præſentem finiunt vitam, in ignẽ æternum ituros, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

10. ET capite trigeſimonono: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet Hæreticum, ſiue Schiſmaticum, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti baptizatum, ſi Eccleſiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantaſcunque eleemoſynas fecerit, etſi pro Chriſti nomine etiam ſanguinem fuderit, nullatenus poſſe ſaluari. Omni enim homini, qui Eccleſiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque baptiſmus, neque eleemoſyna, quamlibet copioſa, neque mors pro nomine Chriſti ſuſcepta, proficere poterit ad ſalutem, quàm diu in eo hæretica, vel ſchiſmatica prauitas perſeuerat, quæ ducit ad mortem.

Martyrium extra eccleſiam non ſaluat.

11. PACIANVS Barcilonenſis epiſcopus epiſtola ſecunda ad Sympronianum Nouatianum: Nouatianus martyrium nunquam tulit, nec ex verbis beatiſſimi Cypriani auditum iſtud, aut lectum eſt. habes eius epiſtolas, quibus Cornelium vrbis epiſcopum, cui tunc Nouatianus inuiderat, inimicis principibus reſiſtentem, ſæpè confeſſum, ſæpè vexatum refert, plurimis confeſſoribus, plurimis quoque martyribus ducem factum, & cum plurimis glorioſiſsimè coronatum, viuente tunc Nouatiano, etiamſi ſecuro. nam & ideò ab eccleſia Chriſti receſſerat, ne illum labor confeſſionis vrgeret. Porrò etiamſi paſſus eſt aliquid Nouatianus, non tamen etiam occiſus: etiamſi occiſus, non tamen coronatus. Quid ni? extra eccleſiæ pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet eſſe, qui martyr eſt. Audi Apoſtolum: Et ſi habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem non habeam, nihil ſum. Et ſi in cibos pauperum diuiſero omnem ſubſtantiam meam, & ſi tradidero corpus meum ad comburendum, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt.

Extra Eccleſiam non poteſt eſſe martyr. 1. Cor. 13.

12. IRENAEVS libro quarto aduerſus hæreſes, capite quadrageſimotertio: Eis qui in Eccleſia ſunt Presbyteris obaudire oportet, his qui ſucceſsionem habent ab Apoſtolis, ſicut oſtendimus, qui cum Epiſcopatus ſucceſſione, chariſma veritatis certum, ſecundùm placitum patris acceperunt. Reliquos verò, qui abſiſtunt à principali ſucceſsione, & quocunque loco colliguntur, ſuſpectos habere, vel quaſi hæreticos, & malæ ſententiæ, vel quaſi ſcindentes, & elatos, & ſibi placentes, aut rurſus vt hypocritas, quæſtus gratia, & vanæ gloriæ hoc operantes. omnes autem hi decidunt à veritate. Et hæretici quidem, alienum ignem afferentes ad altare Dei, id eſt, alienas doctrinas, à cæleſti igne comburentur, quemadmodum Nadab & Abiu. Qui verò exurgunt contra veritatem, & alteros adhortantur aduerſus Eccleſiam Dei, remanent apud inferos, voragine terræ abſorpti, quemadmodum qui circa Chore, Dathan, & Abiron. Qui autem ſcindunt & ſeparant vnitatẽ Eccleſiæ, eandem quam Ieroboam pœnam percipiunt à Deo.

Hæreticorũ & Schiſmaticorum pœna, & interitus. Leuit. 20. Num. 16. 3. Reg. 4.

13. GREGORIVS libro decimoquarto Moralium, capite ſecundo: Sancta vniuerſalis eccleſia prædicat, ſaluari veraciter niſi intra ſe nõ poſſe, aſſerens quòd omnes qui extra ipſam ſunt, minimè ſaluabuntur.

Extra eccleſiam nemo ſaluatur.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epiſtolam ad Epheſios: Nihil ita Deum irritat, ſicut Eccleſiæ diuiſio. Et ſi innumera bona operati fuerimus, non minores tamen pœnas dabimus, quàm qui corpus ipſius proſciderunt, ſi plenitudinem & integritatem Eccleſiaſticam diſcerpſerimus. Illud enim lucro quidem factum eſt totius orbis, tametſi non eo animo, ſi reprobos illos reſpexeris. Iſtud verò nihil vſpiam commodi habet, ſed plurimum nocumenti. Iſta mihi non ad Eccleſiæ primores duntaxat dicuntur, ſed & ad ſubditos. Vir quidam ſanctus † quippiam dixit, quod audaciam ſapere videtur, attamen dixit. Quid autem eſt iſtud? Peccatum videlicet iſtud, ne martyrij quidem ſanguine deleri. Dic enim, quæſo, quam ob cauſam martyrium ſubis? An non propter Chriſti gloriam? Quo itaque pacto, qui animam pro Chriſto exponis, Eccleſiam oppugnas, pro qua animam ſuã tradidit Chriſtus? Audi Paulum ipſum: Non ſum, inquit, dignus, vt vocer Apoſtolus, quoniam Eccleſiam Dei perſecutus ſum, ac vaſtaui illam. Et interiectis quibuſdam: Dico & obteſtor, Eccleſiam ſcindere, non minus eſſe peccatum, quàm in hæreſim incidere.

Cyprianum intelligit. Martyrij ſanguine nõ deletur peccatũ Schiſmatis.

1. Cor. 15.

15. CONCILIVM LATERANENSE magnum ſub Innocentio tertio, canone primo: Vna eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, extra quam nullus omnino ſaluatur.

Nemo ſaluatur extra Eccleſiam.

16. ALCIMVS Auitus Viennenſis Archiepiſcopus libro quarto, qui eſt de diluuio, capite decimonono.

Arca vetus Noe, Chriſti eſt Eccleſia, per quam, Extra etiam quam, nemo poteſt ſaluarier.

Arca Noẽ figurat Eccleſiam, extra quam nemo ſaluatur.

17. PRIMAE Ioannis ſecundo: Filioli, nouiſſima hora eſt: & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus venit: & nunc Antichriſti multi facti ſunt: vndè ſcimus, quia nouiſſima hora eſt. Ex nobis prodiérunt, ſed non erant ex nobis: nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcũ: ſed vt manifeſti ſint quoniam non ſunt omnes ex nobis.

18. IOANNIS ſexto: Ex hoc multi diſcipulorum eius abierunt retrò: & iam non cum illo ambulabant. Dixit ergò Ieſus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire?

19. ET decimotertio: cùm ergo accepiſſet ille (Iudas) buccellam, exiuit continuò. Erat autem nox.

20. IVDAS Apoſtolus in epiſtola Canonica: In nouiſſimo tempore venient illuſores, ſecundùm deſideria ſua ambulantes in impietatibus. Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipſos, animales, Spiritum non habentes.

21. PRIORIS ad Corinthios quinto: Omninò auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat. Et vos inflati eſtis: & non magis luctum habuiſtis, vt tollatur de medio veſtrum qui hoc opus fecit. Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum, qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti, tradere huiuſmodi ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit? Expurgate vetus fermentum. Auferte malum ex vobiſipſis.

Schiſmatis peccatum.

22. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem, & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus eſt Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare.

23. NVMERORVM duodecimo Respondit Dominus (Moysi): Separetur septem diebus extra castra, & polita reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

24. MATTHAEI decimooctauo: Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos: dic ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erũt soluta & in cælo.

25. IN secunda epistola Ioannis: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis. Qui enim dicit illi AVE, communicat operibus eius malignis.

26. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis. Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

lib. 1. ep. 11. Deut 17. 27. CYPRIANVS epistola sexagesima secũda ad Pomponium: Interfici Deus iussit Sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat, nunc autem, quia circuncisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de ecclesia eijciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

Excommunicatio est gladius spiritalis.

Foris viuere nequeũt.

28. AVGVSTINVS libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimoseptimo: Claues regni cælorum sic dedit Christus Ecclesiæ, vt non soltùm diceret; Quæ solueritis super terram, erunt soluta & in cælis: vbi apertissimè bonum, non malum, pro malo reddit Ecclesia: verùm & adiungeret, Quæ ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælo: quia bona est, & vindicandi iustitia. Illud enim quod ait; Si nec Ecclesiam audierit, sit tibi tanquàm ethnicus, & publicanus: grauius est, quàm si gladio feriretur, si flammis absumeretur, si feris subrigeretur. Nam ibi quoque subiunxit; Amen dico vobis, quæ ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: vt intelligeretur, quantò gratius sit punitus, qui velut relictus est impunitus. Hic dicat iste, si placet, Siccine mãdata Saluatoris accipimus iubentis; Nemini reddideritis malum pro malo; sed si quis vos percusserit in vnam maxillam, præbete & alteram, & dimittite iniurias fratribus vestris? Ecce ab hominibus non reddentibus malum pro malo, alligatur homo amarius, & infelicius ecclesiæ clauibus, quàm quibuslibet grauissimis & durissimis ferreis, vel adamantinis nexibus.

Matth. 16. & 18.

Matth. 18. Excommunicatio quãtũ timenda.

Matth. 5.

Nota pro excommunicatione.

29. EVSEBIVS apud Damascenum libro tertio Parallelorum, capite quadragesimoquinto: Cùm quispiam ab Ecclesia eijcitur, statim eum Satanas assumit, nec prius ab eo abscedit, quàm Presbyter eum susceperit. Cùm enim à Christianorum finibus homo proscriptus & exterminatus est, quandiu seiunctus manet, tandiu in Gentilium albo censetur.

Excommunicatus manet sub potestate diaboli, & est tanquam Gentilis.

30. AVGVSTINVS sermone centesimo octogesimoprimo de tempore, capite duodecimo: Quisquis ille est, & qualiscunq; est, Christianus non est, qui in Christi ecclesia non est. Sola quippe est, per quam sacrificium Dominus libenter accipiat, sola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: In vna domo comedetis, nec efferetis de carnibus eius foras. In vna nanque domo agnus comeditur, quia in vna Catholica ecclesia vera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina iussio efferri foras prohibet, quia dari sanctum canibus vetat. Sola est in qua opus bonum fructuosè peragitur; vndè mercedem denarij, non nisi qui intra vineam laborauerant acceperunt. Sola est quæ intra se positos valida charitatis compage custodit, &c. vt Gregorius suprà, litera C. testimo. 7.

Extra ecclesiam Christianus non est, & nihil Deo acceptum est. Exod. 12.

Matth 20.

31. ITEM in Psalmum octogesimumoctauum, concione secunda: Amemus Dominum Deum nostrum, amemus ecclesiam eius: illum sicut patrem, istam sicut matrem: illum sicut Dominum, hanc sicut ancillam eius, quia filij ancillæ ipsius sumus. Sed matrimonium hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendet vnum, & promeretur alterum. Nemo dicat, Ad idola quidem vado, arrepticios quidem & sortilegos consulo, sed tamen Dei Ecclesiam non relinquo. Catholicus sum. Tenens matrem, offendis patrem. Alius item dicit, Absit à me, non consulo sortilegum, non quæro arrepticium, non quæro diuinationes sacrilegas, nec eo ad adoranda dæmonia, non seruio lapidibus; sed tamen in parte Donati sum. Quid tibi prodest, non offensus pater, qui offensam vindicat matrem? Quid prodest, si Dominum confiteris, Deum honoras, ipsum prædicas, filium eius agnoscis, sedentem ad dexteram patris confiteris; & blasphemas ecclesiam eius? Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum, cui quotidiè obsequereris, cuius limina seruiẽdo cõtereres, quem quotidiè, non dico salutares, sed & adorares, cui impenderes fidelia obsequia; si vnum crimen de eius coniuge diceres, nunquid domum eius intrares? Attendite ergò charissimi, tenete omnes vnanimiter Deum patrem, & matrem Ecclesiam.

Ecclesia amanda est tanquam mater.

Nõ prodest Deum colere & agnoscere, si Ecclesiã eius blasphemes. Simile.

32. ET epistola ducentesima quarta ad Donatum presbyterum Donatistam: Foris autem ab ecclesia constitutus, & separatus à compage vnitatis, & vinculo charitatis, æterno supplicio punireris, etiamsi pro Christi nomine viuus incendereris.

Martyrium extrà ecclesiã inutile.

lib. 1. ep. 4.

33. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima: Inimicus & hostis ecclesiæ, quos alienauit ab ecclesia, & foràs duxit, vt captiuos & vinctos contemnit & præterit: eos pergit lacessere, in quibus Christum cernit habitare. Quanquam etsi aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est quod sibi quasi in confessione nominis blandiatur, cùm constet, si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potius esse perfidiæ.

Pœna perfidiæ.

lib. 4 ep. 2. Admitti nequeunt ad ecclesiæ pacem.

34. IDEM epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum in fine: Apostatæ verò & desertores, vel aduersarij & hostes, & Christi ecclesiam dissipantes, nec si occisi pro nomine eius foris fuerint, admitti secundùm Apostolum

Ephes 4. lum possunt ad ecclesiæ pacem, quando nec spiritus, nec ecclesiæ tenuerunt vnitatem.

Deum patrè non habet, qui Ecclesiam non habet matrem.

35. ITEM in tractatu de Simplicitate Prælatorum, siue de vnitate Ecclesiæ: Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur. Nec perueniet ad Christi præmia, qui reliquit Ecclesiam Christi. Alienus est, profanus est, hostis est: Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisquam, qui extra arcam Noë fuit: & qui extra Ecclesiam foris fuerit, euadit. Stare tu, & viuere putas posse de Ecclesia recedentem, sedes sibi alias, & diuersa domicilia condentē? cùm dictum sit ad Raab, in qua præformabatur Ecclesia; Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad teipsam in domum tuam: & erit omnis, qui exierit ostium domus tuæ foràs, reus sibi erit. Item sacramentum Paschæ nihil aliud in Exodi lege contineat, quàm vt agnus, qui in figura Christi occiditur, in domo vna edatur. Caro Christi, & sanctum Domini eijci foràs non potest, nec alia vlla credentibus præter vnam Ecclesiam domus est. An secum esse Christum, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales, etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ, nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam, quæ regnatura est, derelinquit. Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licet flammis, & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant: non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius, & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia peruenire. Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Ecclesia eius, & fides vna, & plebs in solidam corporis vnitatem concordię glutino copulata. Scindi vnitas non potest, nec corpus vnum discidio compaginis separari, diuulsis laceratione visceribus in frusta discerpi. Quidquid à matrice discesserit, seorsum viuere, & spirare non poterit, substantiam salutis amittit.

Extra Ecclesiam nō est salus.

Iosue 2.

Exod 12.

Ne martyrio quidem schismatis macula deletur.

Pœna perfidiæ.

A matrice separatum, viuere nequit.

36. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite decimotertio: Huius conclusio sacramenti, per sanctam Ecclesiam terminatur; quoniam si quis absque ea inuentus fuerit, alienus erit à numero filiorum. Nec habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem. Nihil ei valebit quòd credidit, vel fecit tanta bona, sine fine summi boni. Ecclesia mater est spiritalis; Ecclesia sponsa Christi est; gratia eius dealbata, precioso sanguine dotata. Totum possidet, quod à viro suo accepit in dote. Quæcunque congregatio cuiuslibet hæresis in angulis sedet; concubina est, non matrona. Cùm respexerit ille sponsus, eijcieris tu vt ancilla cum filijs tuis; quoniam non erunt hæredes filij ancillæ cum filijs liberæ.

Extra Ecclesiam cōstituti.

Matet Ecclesia.

Hæretici sunt filij cōcubinæ, & foras ejiciendi. Gen. 21.

XIX.

Quid proponit articulus decimus?

A REMISSIONEM peccatorum, qua sine iustus & saluus esse nullus potest. Hunc autem verè diuitem thesaurum Christus [a] nobis acerba morte, suoque pretioso sanguine comparauit, totus vt mundus peccatis, eorumque pœnis perpetuis liberaretur.

a Isa. 53. d Matth. 1. d & 9. a Apoc. 1 b Luc. 24. g Act. 10. g Heb. 9. c d 1. Ioā. 1. c Ephes. 1 b Coloss 1. b Heb. 1. a

B Cuius quidem thesauri per Christi gratiam participes duntaxat fiunt ij, [b] qui se Fide & Baptismo ad Christi adiungunt Ecclesiam, & in eius vnitate obedientiaque persistunt. Deinde qui de commissis post Baptismum peccatis [c] pœnitentiam seriò agunt, & ijs aduersus peccata pharmacis, quæ Christus instituit, hoc est, Sacramentis, conuenienter vtuntur.

b Act 2. f 8 b g Mar. 16. d Ioan 3. a Aug in Ench cap. 65. & de verbis Domi. serm. 11 c. 20. & 22.

c 2 Cor. 12. g Acto 8. d Ioan. 20. e Apoc. 2 b

C Atque huc spectat potestas, vt vocant, [d] Clauium, quam Christus ad remittenda peccata ministris Ecclesiæ, & in primis Apostolo [e] Petro, eiusque successoribus legitimis, vtpotè summis Ecclesiæ rectoribus, commendauit.

d Hier. ep 1 ad Heliod. c. 7. Augus hom. 49 c 3. & 50. c 4. 4 & 5. Chrys. lib 2 de sacerd Cyp. epi 2. 54. Luc 10. f Matth. 18. c 16. 20. c

e Matth. 16. c Ioan. 21 f Hilar. can. 10. in Matth. Bernar. lib. 2. de cōsid. cap. 8. Concil. Florent.

TESTIMONIA.

1.A ISAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse saluabit nos, &c. Populus qui habitat in ea (Ierusalem), auferetur ab eo iniquitas.

2. MATTHAEI primo: Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

3. ET nono: Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.

4. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

5. LVCAE vigesimoquarto: Oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierosolyma.

6. ACTORVM decimo ait B. Petrus: Præcepit nobis prædicare populo, & testificari quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorum, & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum.

7. AD Hebræos nono: Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti? &c.

8. PRIMAE Ioannis primo: Sanguis IESV Christi, Filij eius, emundat nos ab omni peccato.

9. AD Ephesios primo: Gratificauit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem eius remissionem peccatorum, secundùm diuitias gratiæ eius.

10. AD Colossenses primo: Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum.

11. AD Hebræos primo: Purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

12.B ACTORVM secundo: His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres? Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

2. ITEM octauo: Cùm verò credidissent (*Samaritani*) Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine Iesu Christi baptizabantur viri, ac mulieres. Ibidem: Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum: & descenderunt vterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizauit eum.

3. MARCI decimosexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

4. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

5. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquinto: Quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia signa procedit, cùm sit coram illo, cui dicitur: Gemitus meus à te non est absconditus: recte constituuntur, ab ijs qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remittuntur. Ipsa namque propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur, consequantur vitam æternam. *Psalm 37.*

Extra Ecclesiam nō est peccatorum remissio.

6. IDEM sermone vndecimo de verbis Domini, capite vicesimo: Remissio peccatorum, quoniam non datur nisi in Spiritu sancto, in illa Ecclesia tantummodò dari potest, quæ habet Spiritum sanctum. Ideò remissio peccatorum, qua in se diuisi spiritus euertitur & expellitur regnum, ideò societas vnitatis Ecclesiæ Dei, extra quam non fit ipsa remissio peccatorum, tanquam proprium est opus Spiritus sancti, Patre sanè & Filio cooperantibus; quia societas est quodammodò Patris & Filij ipse Spiritus sanctus. ET capite vicesimosecundo: In lectione secundùm Matthæum, multo manifestius aperuit Dominus quid hic vellet intelligi. id est, quòd ipse dicat verbum contra Spiritum sanctum, qui vnitati Ecclesiæ corde impœnitenti restitit, vbi in Spiritu sancto fit remissio peccatorum. Hunc enim Spiritum non habent, vt iam dictum est, qui etiam Christi Sacramenta portantes atque tractantes, ab eius congregatione seiuncti sunt.

Extra vnitatē Ecclesiæ non est remissio peccatorum.

In Spiritum sanctū peccāt, qui corde impœnitētes vnitati Ecclesiæ resistunt.

7. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo Timeo ne fortè cùm venero, non quales volo, inueniam vos, &c. ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

8. ACTORVM octauo: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua: (*inquit Petrus ad Simonem Magum*) & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

9. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. APOCALYPSIS secundo: Habeo aduersum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde exciderit: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

Sacerdotes corpꝰ Christi confitentur, & ante diē iudicij quodāmodò iudicant ex Clauium potestate.

1.C HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum, capite septimo: Absit vt de his quicquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.

2. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona, ca-

pite tertio: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat; Occultè ago, apud Deum ago; nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictum est, Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? Ergò sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat?

Matth 18 Ecclesiæ datæ sunt claues ad remittenda peccata.

3. Et homilia quinquagesima eiusdem libri, capite quarto: Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipsas claues Ecclesiæ, quibus soluatur in terra, vt sit solutus in cælo: & audet sibi post hanc vitam, quia tantùm Christianus dicitur, salutem aliquam polliceri? Iudicet ergò seipsum homo in istis voluntate dum potest, & mores conuertat in melius; ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur. Et cùm ipse in se protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamen medicinæ, sententiam, veniat ad antistites, per quos illi in Ecclesia claues ministrantur; & tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modum. Et capite quinto: Certiores sunt claues Ecclesiæ, quàm corda regum: quibus clauibus, quodcunque in terra soluitur, etiam in cælo solutum promittitur. Et multò est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei; & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo, mors æterna vitatur.

Claues Ecclesiæ.

Claues in Ecclesia per Antistites ministrantur.

Satisfactionis modus à sacerdotibus accipiendus.

Mors æterna vitatur.

4. Chrysostomvs libro tertio de Sacerdotio: Qui terram incolunt, atque in ea versantur, ijs commissum est vt ea quæ in cælis sunt, dispensent: ijs datum est vt potestatem habeant, quam Deus optimus neque angelis, neque archangelis datam esse voluit: neque enim ad illos dictum est; Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent quidem & terrestres principes vinculi potestatem, verùm corporum solùm. Id autem quod dico Sacerdotum vinculum, ipsam etiam animam contingit, atque ad cælos vsque peruadit: vsque adeò, vt quæcunque in fernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quorumcunque enim, ait, peccata retinueritis, retenta sunt. Quænam, obsecro, potestas hac vna maior esse queat? Pater omnifariam Filio potestatem dedit: cæterùm video ipsam eandem omnifariam potestatem à Deo Filio illis traditam. Et paulò pòst: Nostris sacerdotibus, non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.

Sacerdotum potestatem iam ab angelis denegata. Matth. 16. & 18.

Sacerdotum vinculu ad cælos peruadit.

Quanta eorum potestas.

Matth. 28.

Animæ lepram purgant.

5. Cyprianvs epistola quinquagesima quarta ad Cornelium: Nec enim fas erat, aut permittebat paterna pietas, & diuina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus, spei salutaris subsidium denegari, vt de seculo recedentes, sine communicatione, & pace ad Dominum dimitterentur, quando permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris, etiam in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hic prius in Ecclesia soluerentur.

Lib. 1. epistol. 2.

In Ecclesia militante remissio peccatorum obtineri potest.

6. Lvcae decimo: Altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cùm rediero reddam tibi.

7. Matthaei decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

8. Ioannis vigesimo: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis &c.

9. Matthaei decimosexto: Et tibi dabo (*ait Dominus ad Petrum*) claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

10. Ioannis vigesimoprimo: Dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterum: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me, & dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oues meas.

11. Hilarivs Pictauorum Episcopus canone decimosexto in Matthæum: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium, præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris, aut ligata sunt, aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Petrus Ecclesiæ petra.

Petri arbitrio Claues cæli uadunt.

12. Bernardvs libro secundo de consideratione ad Eugenium pontificem maximum, capite octauo: Agè indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus pontifex. Tu princeps Episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij cæli ianitores, & gregum pastores; sed tu tanto gloriosius, quanto & differentius vtrunque præ cæteris nomen hæreditâsti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omnium pastor. Vnde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim non dico Episcoporum, sed etiam Apostolorum, sic absolutè, & indiscretè totæ commissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius, vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certè regni? Oues meas, inquit. Cui non planum, non designâsse aliquas, sed assignâsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et fortè præsentes cæteri condiscipuli erant, cùm committens vni vnitatem omnibus commendaret in vno grege, & vno pastore, secundùm illud: Vna est columba mea, formosa mea, perfecta mea. Vbi vnitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed diuisionem, recedentes ab vnitate. Inde est quòd alij singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum. Denique Iacobus, qui videbatur columna Ecclesiæ, vna contentus est Hierosolyma, Petro vniuersitatem cedens. Pulchrè verò ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, vbi occisus est ille. Nam dictus est frater Domini. Porrò cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri præroga-

Romani Pontificis quanta authoritas.

Pastorum pastor. Probat ex sacris literis Bernardus Rom. pontificis authoritatẽ, Ioan. 21.

Cant. 6.

Galat 2.

rogatiua? Ergò iuxta canones tuos, alij in partem ſolicitudinis, tu in plenitudinem poteſtatis vocatus es. Aliorum poteſtas certis arctatur limitibus: tua extenditur & in ipſos qui poteſtatem ſuper alios acceperunt. Nonne ſi cauſa exciderit, tu Epiſcopo cælum claudere, tu ipſum ab Epiſcopatu deponere, etiam & tradere ſatanæ potes? Stat ergò inconcuſſum priuilegium tuum tibi, tam in datis clauibus, quàm in quibus commendatis. Accipe aliud, quod nihilominus prærogatiuam confirmat tibi. Diſcipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore: quodque iucundius erat, in corpore rediuiuo. Sciens Petrus quia Dominus eſt, in mare ſe miſit: & ſic venit ad ipſum, alijs nauigio peruenientibus. Quid iſtud? Nempe ſignum ſingularis Pontificij Petri, per quod non nauim vnam, vt cæteri quique ſuam, ſed ſeculum ipſum ſuſceperit gubernandum. Mare enim ſeculum eſt: naues, Eccleſiæ. Inde eſt quòd altera vice, inſtar Domini gradiens ſuper aquas, vnicum ſe Chriſti vicarium deſignauit, qui non vni populo, ſed cunctis præeſſe deberet. Siquidem aquæ multæ, populi multi. Ita cùm quiſque cæterorum habeat ſuam, tibi vna commiſſa eſt grandiſſima nauis facta ex omnibus ipſa vniuerſalis Eccleſia toto orbe diffuſa.

Ioan. 21. Apoc. 17.

13. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Diffinimus ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum Pontificem, in vniuerſum orbem tenere primatum; & ipſum Pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe beati Petri principis Apoſtolorum, & verum Chriſti vicarium, totiuſque Eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere; & ipſi in beato Petro paſcendi, regendi, & gubernandi vniuerſalem Eccleſiam à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum etiam in geſtis œcumenicorum Conciliorum, & in ſacris canonibus continetur.

Rom. Pontifex in vniuerſum orbem primatum tenet.

In Petro plena ei poteſtas tradita.

XX.

Quid habet vndecimus articulus?

A CARNIS reſurrectionem, quæ in nouiſſimo die bonis, maliſque continget. Nam corpus hoc, quod fragile, caducum, multiſque morbis & perpetuis ærumnis obnoxium, & poſt mortem quoque vermibus exedendum circunferimus, tum reuiuiſcet, cùm in extremo illo die mortui omnes, Chriſto vocante iudice, ſimul ad vitam & iudicium excitabuntur. Igitur ante Chriſti tribunal in carne cuncti apparebunt, vt citra exceptionem vnuſquiſque, prout geſſit in corpore ſuo, quod illi reddetur integrum, ſiue bonum, ſiue malum recipiat. [b] *Procedent* autem, *qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij, &* [c] *in ſupplicium æternum.*

Iſa. 26 d Iob 19. d Ezech. 37. a b c 1. Cor. 15. g 1. Theſſ. 4. d Ioan. 11. c 5. d e Matt. 22. c Dan. 12. a 1. Philip. 3. d Hier. ad Minerium & Alexand. epiſt. 152 & epiſt. 61. ad Pamach. aduerſus error. Ioan. Ieroſ. cap. 9. & ſeq. Greg. lib. 14. Moral. caſ. 30 & ſequentib. Auguſt. in Enchir. c. 84. & ſequent. item de ciuit. Dei, lib. 22. cap. 12. & ſequentibus.

a 2. Cor. 5. b Rom. 14. b

b Ioan. 5. e Matth. 13. d

c Matth. 25. d 13. g Athanaſ. in ſymb.

B Hac fide vir bonus & patiens in ærumnis ſe vel maximis conſolatur, vt in ſupremo etiam vitæ agone dicat, [d] *Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: & rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum.* Prudentes illi ſanè, qui terrena hęc & moribunda membra, in iuſtitiæ ac [e] virtutis ſeruitutem redigunt, quique corpus hoc, veluti vas purum, beatæ præparant immortalitati.

d Iob 19. d

Coloſſ. 3. 1. Pet. 3. d

e 1. Cor. 9. d Rom. 6. b 1. Corinth. 15. f

TESTIMONIA.

1. A ISAIAE vigeſimoſexto: Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent: expergiſcimini, & laudate qui habitatis in puluere.

2. IOB decimonono: Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: Et rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum meum. Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius: repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.

3. EZECHIELIS trigeſimoſeptimo: Facta eſt ſuper me manus Domini, & eduxit me in ſpiritu Domini: & dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus: Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa valdè ſuper faciem campi, ſiccaque vehementer. Et dixit ad me:

me: Fili hominis putasne viuent ossa ista? Et dixi Domine Deus, tu nôsti. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum, & viuetis. Et dabo super vos neruos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & viuetis, & scietis quia ego Dominus. Et prophetaui sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodque ad iuncturam suam. Et vidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant. Et prophetaui sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valdè. &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

6. IOANNIS vndecimo: Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die.

7. ET capite quinto: Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem Filij Dei: & qui audierint, viuent. Et paulò pòst. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

8. MATTHAEI vigesimosecundo: In illo die accesserunt ad eum Saducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, Deut. 25. dicentes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus, vxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit vxorem suam fratri suo. Similiter secundus, & tertius vsque ad septimum. Nouissimè autem omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergò cuius erit de septem vxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum Exod. 3. est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium.

9. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

10. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem, qua etiam possit subijcere sibi omnia.

11. HIERONYMVS in epistola centesima quinquagesimasecunda ad Minerium & Alexandrum: Quæritis quo sensu dictum sit, & quo modo in prima ad Corinthios epistola Pauli Apostoli sit legendum: Omnes quidem dormiemus, non autem omnes immutabimur. An iuxta quædam exemplaria, Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: vtrumque enim in Græcis codicibus inuenitur. Deinde adducens veterum super ea re explicationes & sententias, hæc ex Didymo commemorat: Didymus (inquit) non pedibus, sed verbis in Origenis transiens sententiam, contraria via graditur. Ecce mysterium vobis loquor: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Quod ita differuit: Si non indigeret resurrectio interprete, nec obscuritatem haberet in sensibus: nunquam Paulus post 1. Cor. 15. multa, quæ de resurrectione locutus est, intulisset: Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem dormiemus, id est, moriemur: non omnes autem, sed soli sancti, immutabimur. Scio quòd in nonnullis codicibus scriptum sit: Non quidem omnes dormiemus, omnes autem immutabimur. Sed considerandum an ei, quod præmissum est, Omnes immutabimur, possit conuenire, quod sequitur: Mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Si enim omnes immutabuntur, & hoc commune cum cæteris est, superfluum fuit dicere, Et nos immutabimur. Quamobrem ita legendum est: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Si enim in Adam omnes moriuntur, & in morte dormitio est: omnes ergò dormiemus, siue moriemur. Dormit autem, iuxta 1. Thess. 4. idioma scripturarum, qui mortuus est spe re- Ioan. 11. surrectionis futuræ: Omnisque qui dormit, vtique expergiscitur, si tamen non subita vis mortis eum oppresserit, & mors somno fuerit copulata. Cumque omnes ita dormierint lege naturæ, soli sancti, & corpore, & anima immutabuntur: ita vt incorruptio omnium resurgentium sit, gloria autem atque mutatio propriè sanctorum. Et paulò pòst Acacij Cæsareensis episcopi expositionem adfert, quem in hæc verba scripsisse ait: Dicamus primùm de eo, quod magis in plurimis codicibus inuenitur: Ecce mysterium dico vobis: Omnes quidem dormiemus, non omnes autem immutabimur. Dormitio mortem istam, quæ communis est omnium, significat: vnde rectissimè posuit, quòd omnes dormiamus, id est, moriamur, sicut suprà dixit: Quo modo in Adam o- 1. Cor. 15. mnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Cùm ergò omnes morituri sint, audite sacramenta, quę dico. Omnes quidem moriemur, sed non omnes immutabimur. Commutatio qua Paulus mutandus & sancti sunt, glorificatio intelligitur. Incorruptio autem idcircò communis est omnium, quia in eo miserabiliores erunt peccatores, vt ad tormenta perpetui sint, & non mortali & corruptibili corpore dissoluantur. Legimus in eadem epistola, Apostolo differente, sacratam diuersitatem resurrectionis non in natura corporum, sed in varietate gloriæ: dum alij resurgunt ad

pœnas

1.Cor 15

pœnas perpetuas, alij ad gloriam ſempiternam. Alia enim caro volatilium, alia piſcium, alia iumentorum, & corpora cæleſtia, & corpora terreſtria. Sic, inquit, erit & reſurrectio mortuorum. Cui ſententiæ magis arquieſcit Eccleſia, vt omnes communi morte moriamur, & non omnes mutemur in gloriam: iuxta illud quod Daniel ſcribit, Multi dormientes in terræ puluere reſurgent: alij in gloriam æternam, alij in confuſionem & opprobrium ſempiternum. Qui enim reſurgent in opprobrium & confuſionem ſempiternam, non reſurgent in æternam gloriam, in quam Paulus, & qui cum eo ſunt, mutabuntur. Atque in fine Hieronymus ita concludit: Illud autem in fine breuiter commoneo: hoc quod in Latinis codicibus legitur: Omnes quidem reſurgemus, non omnes autem immutabimur: in Græcis voluminibus non haberi, ſed vel, Omnes dormiemus, nõ autem omnes immutabimur: vel, Non omnes dormiemus, omnes autem immutabimur: quorũ quis ſenſus ſit, ſuprà diximus.

Eccleſiæ ſententia eſt omnes morituros, ſed non omnes ad gloriam immutandos

Dan. 12.

12. Et epiſtola ſexageſimaprima ad Pammachium aduerſus errores Ioannis Heroſolymitani, qui Origenem ſecutus, corporis quidem reſurrectionem futuram confitebatur, ſed non item carnis & eorundem membrorum, capite nono. Mihi crede, inquit, non eſt ſimplex filentium tuum, quòd in expoſitione fidei tuę addecipiendas aures ignorantium, nouies corpus, & ne ſemel quidem carnes nominas. Alia enim carnis, alia corporis definitio eſt. Omnis caro eſt corpus, non omne corpus eſt caro. Caro eſt propriè, quę ſanguine, venis, oſſibus, neruiſque conſtringitur. Corpus quanquam & caro dicatur, interdum tamen æthereum, vel aëreum nominatur, quod tactui viſuique non ſubiacet, & plerunque viſibile eſt & tangibile. In ſymbolo fidei & ſpei noſtræ, quod ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus, poſt confeſſionem Trinitatis, & vnitatem Eccleſiæ, omne Chriſtiani dogmatis ſacramentum, carnis reſurrectione concluditur. Et tu intantùm in corporis, & iterum corporis, & tertiò corporis, & vſque nouies corporis, vel ſermone, vel numero immoraris: nec ſemel nominas carnem, quod illi ſemper nominant carnem, corpus verò tacent. Et capite decimo verba

Iob 19.

Iob adducens, Rurſum circundabor pelle mea: Vbi hic, inquit, corpus æthereum? vbi aëreum, & ſpiritui & auræ ſimile? Certè vbi pellis, & caro, vbi oſſa, & nerui, & ſanguis, & venæ, ibi carnis ſtructura, ibi ſexus proprietas. Et in carne, inquit, mea videbo Deum. Quando omnis

Luc. 3.

caro videbit ſalutare Dei, id eſt, Ieſum Deum, tunc & ego videbo redemptorem & ſaluatorem & Deum meum: videbo autem in iſta carne, quæ me nunc cruciat, quæ nunc præ dolore diſtillat. Quem viſurus ſum ego ipſe &c. Is ſi non in ſexu ſuo reſurrecturus eſt, ſi non eiſdem membris, quæ tacuêre in ſtercore, ſi non eoſdem oculos aperiat ad videndum Deum, quibus tunc videbat vermiculos, vbi erit ergò Iob? Item capite vndecimo: Ego liberè dicam, fidem Eccleſiæ apertiſſimè confitebor. Reſurrectionis veritas catholicæ, ſine carne & oſſibus, ſine ſanguine & membris intelligi non poteſt. Vbi caro, & oſſa, & ſanguis, & membra ſunt, ibi neceſsè eſt vt ſexus diuerſitas ſit: vbi ſexus diuerſitas eſt, ibi Ioannes Ioannes, Maria Maria. Mea ruſticitas ſic credit, & ſic intelligit ſexum confiteri ſine ſexuum operibus: homines reſurgere, & ſic tos angelis adæquari. Nec ſtatim ſuperflua videbitur membrorum reſurrectio, quæ caritura ſint officio ſuo, cùm adhuc in hac vita poſiti, nitamur opera non implere membrorum. Et paulò pòſt: Quid potentiam Dei calumniaris? qui poteſt de medulla illa, & de ſeminario veſtro interiori, non carnes tantùm de carnibus, ſed corpus ẽducere, & aliud ex alio facere, & de aqua, id eſt, de vilitate carnium, pretioſa, & aërij corporis vina mutare: poteſt vtique eadem potentia, qua de nihilo cuncta fabricatus eſt, reddere quæ fuerunt: quia multo minus eſt reſtituere quod fuerit, quàm facere quod non fuit. Miraris ſi de infantibus & ſenibus in perfecti viri ætatem reſurrectio fiat, cùm de limo terræ, abſque vllis ætatum incrementis, conſummatus homo factus ſit? Et capite duodecimo: Reſurrectionem carnis omniumqúe membrorum ſi velim probare, & ad ſingula teſtimonia explanationes adiungere, multis libris opus erit. Profert deinde multa ſcripturæ teſtimonia, quibus eam ſententiam probat.

Potentia diuina circa corpora.

13. Gregorius libro decimoquarto Moralium in Iob, capite trigeſimo: Quid enim quotidie, niſi reſurrectionem noſtram in elementis ſuis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipſa temporalis quaſi moritur, dum ſuperuenientibus noctis tenebris, ea quæ aſpiciebatur, ſubtrahitur: & quaſi quotidie reſurgit, dum lux ablata oculis, ſuppreſſa iterum nocte, reparatur. Per momenta quoque temporum cernimus arbuſta viriditatem foliorum amittere, à fructuum prolatione ceſſare: & ecce ſubitò quaſi ex areſcenti ligno, velut quadam reſurrectione veniente videmus folia erumpere, fructum grandeſcere, & totam arborem redintiuo decore veſtiri. Indeſinenter cernimus parua arborum ſemina terræ humoribus commendari: ex quibus non longè pòſt aſpicimus magna arbuſta ſurgere, folia pomaqúe proferre. Quid ergò mirum, ſi tenuiſſimum puluerem, vel à noſtris oculis in elementis redactum, cùm vult, in hominem reformat, qui ex tenuiſſimis ſeminibus immenſa arbuſta redintegrat? Quia ergò rationales ſumus conditi, ſpem reſurrectionis noſtræ ex ipſa debemus rerum ſpecie & contemplatione colligere. Sed quia in nobis ſenſus corpulentionis, acceſſit in exemplum gratia redemptoris. Venit nanque conditor noſter, ſuſcepit mortem, oſtendit reſurrectionem. vt qui reſurrectionis ſpem ex ratione tenere noluimus, hanc ex eius adiutorio & exemplo teneremus. Et quiſquis reſurrectionis virtutem in ſe fieri poſſe deſperat, verba in gentilitate poſiti viri fidelis erubeſcat; & penſet quanto pœnæ ſit pondere feriendus, ſi adhuc nõ credit ſuam, qui iam reſurrectionem Domini cognouit factam: ſi & ille ſuam credidit, qui adhuc Domini Ieſu ſperabat eſſe faciendam.

Reſurrectionis demonſtratio per ſimilitudines rerum naturalium.

Chriſtus ſuæ reſurrectionis exemplar.

Iob intelligę.

14. Et capite trigeſimoprimo: In illa reſurrectionis gloria erit corpus noſtrum ſubtile quidem, per effectum ſpiritalis potentiæ, ſed palpabile, per veritatem naturæ. In illa cæleſtis regni gloria caro ſecundùm naturam erit, ſed ſecundum paſſionum deliderla non erit, quia deuicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

Corpus noſtrum erit poſt reſurrectionem palpabile

15. Item capite trigeſimotertio: Si poſt reſurrectionem corpus palpabile non erit, profectò alius ſurgit quàm moritur: quod dictu nefas eſt credere, quia ego morior, & alius reſurgat.

In eadẽ carne, & iiſdẽ membris reſurgemus.

16. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentium, capite octogeſimoquarto: Reſurrecturam carnem omnium, quicunque natiſuos

ti sunt hominum atque nascentur, & mortui sunt atque morientur, nullo modo dubitare debet Christianus.

17. CAPITE octogesimoquinto, & octogesimosexto de abortiuis fœtibus disputat, an resurrecturi sint.

Quisquis vixit & mortuus est, resurget.

18. AIT autem capite octogesimosexto: Ex quo incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori potest. Mortuus verò, vbicunque illi mors potuit euenire, quomodo ad resurrectionem non pertineat mortuorum, reperire non possum.

Monstra sine vlla deformitate naturæ resurgent.

19. CAPITE octogesimoseptimo de monstrosis fœtibus ita ait: Neque enim & monstra, quæ nascuntur & viuunt, quamlibet citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credenda sunt, ac non potius correcta emendataque natura.

Materia carnis humanæ non perit Deo, quamuis variis formis subijciatur.

20. CAPITE octogesimooctauo: Non perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro; sed in quemlibet puluerem cineremve soluatur, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunque animalium, etiam hominum, cibum cedat carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, vt homo fieret, creseeret, viueret, animauit. Vide ista latius libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimo.

Nihil indecorum.

21. CAPITE nonagesimo in Enchiridio: Indecorum aliquid ibi non erit, sed quicquid futurum est, hoc decebit, quia nec futurum est, si non decebit.

Nihil vitij aut deformitatis in Sanctorum corporibus.

22. CAPITE nonagesimoprimo: Resurgent igitur sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate. Quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggrauat animam, & ad vitia, quibus caro aduersus spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus. Quantum autem attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit. Propter quod & post resurrectionem corpus Christi caro appellatum est. Sed ideò ait Apostolus, Seminatur corpus animale, resurget corpus spiritale: quoniam tanta erit tunc concordia carnis & spiritus, viuificante spiritu sine sustentaculi alicuius indigentia subditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ita nec intus nosipsos patiamur inimicos.

Caro vera erit, sine carnali tamen concupiscentia.

1. Cor. 15.

23. IDEM libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite duodecimo, argumenta & calumnias infidelium contra resurrectionem proponit.

24. CAPITE decimotertio de abortiuis eadem tradit quæ in Enchiridio.

25. CAPITE decimoquarto: Infantes (inquit) non in ea resurrecturi sunt corporis exiguitate, qua mortui: sed quod eis tardius accessurum erat tempore, hoc sunt illo Dei opere miro atque celeberrimo recepturi.

Ætas & statura resurgentium.

26. CAPITE decimoquinto: Restat ergò, vt suam recipiat quisque mensuram, quam vel habuit in iuuentute, etiamsi senex est mortuus: vel fuerat habiturus, si ante est defunctus. Atque illud quod commemorauit Apostolus de mensura ætatis plenitudinis Christi, si de resurrectione corporum dictum est, sic accipiamus dictum, vt nec vltra, nec infra iuuenilem formam resurgant corpora mortuorum: sed in ea ætate & robore, vsque ad quam Christum hîc perueniisse cognouimus. Circa triginta quippe annos definierunt esse etiam seculi huius doctissimi homines, iuuentutem.

Ephes. 4.

27. CAPITE decimoseptimo: Mihi melius sapere videntur, qui vtrunque sexum resurrecturum esse non dubitant. Non enim libido ibi erit, quæ confusionis est causa, &c. Qui ergò vtrunque sexum instituit, vtrunque restituet.

In eodem sexu.

28. CAPITE decimonono: Nulla erit deformitas, quam facit incongruentia partium, vbi & quę praua sunt, corrigentur: & quod minus est quàm decet, vnde creator nouit, inde supplebitur: & quod plus est, quàm decet, materiæ seruata integritate, detrahetur. Coloris porrò suauitas quanta erit, vbi iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui? Quæ claritas in Christi corpore cùm resurrexit, ab oculis discipulorum potius abscondita fuisse, quàm defuisse credenda est. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aspectus, quando ille à suis ita deberet attendi, vt posset agnosci.

Decor & pulchritudo.

Matth. 13.

Claritas.

29. CAPITE vigesimo: Nescio quo autem modo sic afficimur amore martyrum beatorum, vt velimus in illo regno in eorum corporibus videre vulnerum cicatrices, quæ pro Christi nomine pertulerunt: & fortasse videbimus. Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: & quædam, quamuis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit: nec ideò tamen si aliqua martyribus amputata & ablata sunt membra, sine ipsis membris erunt in resurrectione mortuorum: quibus dictum est, Capillus capitis vestri non peribit. Sed si hoc decebit in illo nouo seculo, vt indicia glorioſorum vulnerum in illa immortali carne cernantur, vbi membra, vt præciderentur, percussa vel secta sunt, ibi cicatrices, sed tamen eisdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quanuis itaque omnia quæ acciderunt corpori vitia, tunc non erunt: non sunt tamen deputanda, vel appellanda vitia, virtutis indicia. Abfit autem, vt ad resuscitanda corpora, vitæque reddenda, non possit omnipotentia creatoris omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumpsit, vel in puluerem cineremve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum. Abfit vt finus vllus, secretumque naturæ ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, vt omnium creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem. Et post quædam: Etsi omnibus perijsset modis caro humana, nec vlla eius materies in vllis naturæ latebris remansisset, vnde vellet, eam repararet omnipotens.

Cicatrices martyrum.

Mẽbra amputata restituentur.

Matth. 10.

Potentia creatoris in restituendis cineribus.

30. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

31. AD Romanos decimoquarto: Omnes stabimus ante tribunal Christi. Itaque vnusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

32. IOANNIS quinto, vt suprà testimo. septimo.

33. MATTHAEI decimotertio: In tempore messis dicam messoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi. mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere pi-

scium

ſcium congreganti. Quam, cùm impleta eſſet, educentes,& ſecus littus ſedentes,elegerunt bonos in vaſa,malos autem foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſęculi:exibunt angeli,& ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis:ibi erit fletus,& ſtridor dentium.

34. ET vigeſimoquinto: Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

35. ATHANASIVS Alexandrinus epiſcopus in Symbolo: Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis proprijs rationem. Et qui bona egerunt,ibunt in vitam æternam: qui verò mala,in ignem æternum.

1.B IVB decimonono: Scio quòd Redemptor &c. vt in textu.

2. AD Coloſſenſes tertio: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem,immunditiam, &c.

3. PRIORIS Petri tertio: Mortuus eſt iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem ſpiritu.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne forte cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

5. AD Romanos ſexto:Non ergò regnet peccatum in veſtro mortali corpore vt obediatis concupiſcentijs eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: ſed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto:Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.

XXI.

Quis eſt poſtremus articulus?

A DE vita æterna,quam electis poſt mortem ſupereſſe minimè dubitemus. Atque hic fructus & finis eſt fidei,ſpei,patientiæ & exercitationis Chriſtianæ. Cuius vitæ conſequendæ cauſa nullum pietatis opus arduum, nullus labor grauis, nullus dolor acerbus, nullum in agendo patiendoque tempus diuturnum ac moleſtum verè credenti debet exiſtimari. Quòd ſi vita hac, quæ calamitatis alioquin plena eſt, nihil dulcius ac optabilius ducitur; quanto illa demùm potior habenda eſt, [a] quæ ab omni malorum ſenſu & metu procul abeſt, quæ cæleſtibus & ineffabilibus ſine fine gaudijs, delicijs ac voluptatibus omni ex parte ſemper abundat?

B De qua vita Chriſtus, [b] *Nolite timere puſillus grex*, inquit, *quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum.* Qui & in extremo iudicij die dicet electis: [c] *Venite benedicti Patris mei, poßidete paratũ vobis regnum à conſtitutione mundi.* Impijs verò in hunc modum loquetur: [d] *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum,qui paratus eſt diabolo,& angelis eius.* Id quod [e] non ſolùm ad Ethnicos, Hæreticos, Schiſmaticos, & palam flagitioſos pertinet: verùm etiam ad Chriſtianos, quos in mortali peccato [f] mors opprimit, eſt referendum.

C Adijcitur demùm clauſula iſthæc [g] *Amen*, vt fidei & confeſſionis huius Chriſtianæ teſtimonium apud nos indubitatum eſſe, ac ſolidum demonſtretur.

1.Corinth.2.c Ioan.17.a Matt.19.b c d 25.c d Apocal.2.b c e g 3.c d 7.d 21.a b g 22.a c Rom.2.a b Tit.1.a 2.d 3.b 2.Timoth.4.b 1.Ioan.2.d 3.a 1.Pet.1.d Rom.6.d

a Auguſt. de Ciuit. Dei, lib.22.ca.29. & 30. & lib. 3. de lib.arbit. cap.vltim. Item ſerm. 64. de verb. Domi.2. & ſeq. & lib.3. de Symb. ad Catechum. cap.12.

b Luc.12.d

c Matth.25.d

d Ibidem d

e Fulgentius de fide ad Petrum Diaconum, cap.38.& 40.

f Eccl.18.a 38.b Rom.6.d Sapient.1.d 1.Corinth.6.b

g Hieron. ad Marcellinum epiſtol.119.

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Corinthios ſecundo: Sed ſicut ſcriptum eſt: (*Iſaiæ ſexageſimoquarto ſcilicet*) Quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.

2. IOANNIS decimoſeptimo: Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te, ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

3. MATTHÆI decimonono: Et ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium eſt enim regnum cælorum. Magiſter bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Diues difficilè intrabit in regnum cælorum. Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

4. ET vigeſimoquinto: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. &c. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

5. APOCALYPSIS ſecundo: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in Paradiſo Dei mei. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Vincenti dabo manna abſconditum, &c. Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi ſtellam matutinam.

6. ITEM tertio: Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius.

7. ET ſeptimo: Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni. ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos. non eſurient, neque ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus: quoniam Agnus, qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

8. IBIDEM vigeſimoprimo: Vidi ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo. Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus: & abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abiêrunt. Qui vicerit, poſſidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſecunda. Et paulò pòſt: Et ſuſtulit me in ſpiritu in montem magnum, & altum, & oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Ieruſalem deſcendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei: & lumen eius ſimile lapidi pretioſo, &c. Et ciuitas non eget ſole, neque luna vt luceant in ea: nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius eſt Agnus. Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

9. ET capite vigeſimoſecundo: Et oſtendit mihi fluuium aquæ vitæ, ſplendidum tanquam cryſtallum, procedentem de ſede Dei & Agni. In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit amplius: ſed ſedes Dei, & Agni in illa erunt, & ſerui eius ſeruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine ſolis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in ſæcula ſæculorum. Et dixit mihi: Hæc verba fideliſſima ſunt & vera. &c. Ecce venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundùm opera ſua.

10. AD Romanos ſecundo: Qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum.

11. AD Titum primo: Paulus Apoſtolus ſecundùm fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ ſecundùm pietatem eſt in ſpem vitæ æternæ, quam promiſit, qui non mentitur, Deus, ante tempora ſæcularia.

12. ET capite ſecundo: Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, &c.

13. ITEM capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

14. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

15. PRIMÆ epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Et hæc eſt repromiſſio, quam ipſe pollicitus eſt nobis, vitam æternam.

16. ET capite tertio: Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, ſimiles ei erimus: quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Et omnis, qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe, ſicut & ille ſanctus eſt.

17. PRIORIS epiſtolæ Petri primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuam, per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cælis.

18. AD Romanos ſexto: Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.

19. AVGVSTINVS libro vigeſimoſecundo de Ciuitate Dei, capite vigeſimonono: Propter quod ait Apoſtolus: Videmus nunc per ſpecu- 1. Cor. 13.

ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Præmium itaque fidei nobis viſio iſta ſeruatur, de qua & Ioannes Apoſtolus loquens: 1.Ioan 3. Cùm apparuerit, inquit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Facies autem Dei, manifeſtatio eius intelligenda eſt, non aliquod tale membrum, quale nos habemus in corpore, atque iſto nomine nuncupamus. Diſputat deinde, an corporeis oculis Deum viſuri ſimus.

Vitę æternę felicitas quanta. 1.Cor.15. 20. ET capite trigeſimo eiuſdem libri: Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus? Nam quid aliud agetur, vbi neque vlla deſidia ceſſabitur, neque vlla indigentia laborabitur, neſcio. Admoneor etiam ſancto Cantico, vbi lego, vel audio: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Omnia membra & viſcera incorruptibilis corporis, quæ nunc videmus per vſus neceſſitatis varios diſtributa, quoniam tunc non erit ipſa neceſſitas, ſed plena, certa, ſecura, ſempiterna felicitas, proficient in laudibus Dei. Omnes quippe illi, de quibus iam ſum locutus, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, non latebunt, intrinſecus & extrinſecus per corporis cuncta diſpoſiti, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ atque mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationalis pulchritudinis delectatione ſuccendent. Certè vbi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus: nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poſſit decere, nec corpus. Vera ibi gloria erit, vbi laudantis, nec errore quiſquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: ſed nec ad eum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur eſſe, niſi dignus. Vera pax ibi eſt, vbi nihil aduerſi, nec à ſeipſo, nec ab alio quiſquam patietur. Præmium virtutis erit ipſe qui virtutem dedit, eique ſeipſum, quo melius & maius nihil poſſit eſſe, promiſit. Quid eſt enim aliud quod per prophetam dixit: Ero illorum Deus, & ipſi erunt mihi plebs: niſi, ego ero vnde ſatientur: ego ero quæcunque ab hominibus honeſtè deſiderantur, & vita, & ſalus, & victus, & copia, & gloria, & honor, & pax, & omnia bona? Sic enim & illud rectè intelligitur, quod ait Apoſtolus, Vt ſit Deus omnia in omnibus. Ipſe finis erit deſideriorum noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, ſicut ipſa vita æterna, communis. Cæterùm qui futuri ſint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum atque gloriarum, quis eſt idoneus cogitare, quanto magis dicere? Quòd tamen futuri ſint, non eſt ambigendum. Atque id etiam beata ciuitas illa magnum in ſe bonum videbit, quod nulli ſuperiori vllus inferior inuidebit, ſicut nunc non inuident archangelis angeli cæteri.

Ieremi. 31. 1.Cor.15. Præmiorum in cælo diuerſitas.

Nota de gradibus regni cælestis. 21. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigeſimoquinto, eoque vltimo: Tanta eſt pulchritudo iuſtitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc eſt, incommutabilis veritatis atque ſapientiæ, vt etiamſi non liceret amplius in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc ſolum innumerabiles anni huius vitæ, pleni delicijs & circumfluentia temporalium bonorum, rectè meritoque contemnerentur. Non enim fallo aut paruo affectu dictum eſt: Pſalm. 83. Quoniam melior eſt dies vnus in atrijs tuis ſuper millia.

22. ITEM ſermone ſexageſimoquarto de verbis Domini, capite primo: Non magnum eſt diu viuere, aut ſemper viuere; ſed magnum eſt, beatè viuere. ET capite ſecundo: Amemus vitam æternam; & ex eo nouerimus, quantum pro vita æterna laborare debemus, cùm videmus homines amatores præſentis vitæ temporalis atque finiendæ, ſic pro illa laborare, vt quando venerit metus mortis, quidquid poſſunt faciant, non vt auferant, ſed vt differant mortem. Quantum laborat homo, quando mors imminet, fugiendo, latendo, quidquid habet dando, & ſe redimendo, laborando, cruciatus, moleſtiaſque ſuſtinendo, medicos adhibendo, & quicquid aliud homo poteſt? Facilius inuenimus in vita æterna, quid ibi non ſit, quàm quid ibi ſit. ET capite tertio: Tantum valet, quantum habes. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illam. Non ibi erit laſſari & dormire; non ibi erit eſurire & ſitire; non ibi erit creſcere & ſeneſcere. Ecce quanta retuli, & nondum dixi quid ibi erit. Ecce iam vita eſt, iam incolumitas eſt, iam nulla pœna, nulla fames, nulla ſitis, nullus defectus; nihil horum, & tamen nondum dixi, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.

Quàm diligenter laborandum pro vita æterna.

In vita æterna quid non ſit, facilius explicatur, quàm quid in ea ſit.

1.Cor.2.

23. ET libro tertio de ſymbolo ad Catechumenos, capite duodecimo, eoque vltimo: Facilius poſſumus dicere in illa vita æterna, quid ibi non ſit, quàm quid ibi ſit. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt ibi laſſitudo, non eſt infirmitas, non eſt fames; nulla ſitis, nullus æſtus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mœſtitia, nulla triſtitia. Ecce diximus quid ibi non ſit. Quid autem ibi ſit, vultis nôſſe? Hæc nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Si in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Mundetur cor ab omni immunditia, vt poſſit portare Deum, qui eſt vera ſempiternaque iuſtitia.

Quid nõ ſit in cæ.

1.Cor.2.

1. BLVCAE duodecimo, vt in textu.

2. MATTHAEI viceſimoquinto, ibidem, & ſuprà A teſtimonio quarto.

3. FVLGENTIVS in libro de fide ad Petrum Diaconum, capite trigeſimooctauo: vt ſupra quæſtione decimaoctaua F teſtimonio nono.

4. ET capite quadrageſimo: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non omnes qui intra Eccleſiam Catholicam baptizantur, accepturos eſſe vitam æternam; ſed eos qui percepto baptiſmate rectè viuunt, id eſt, qui abſtinuerunt ſe à vitijs & concupiſcentijs carnis. Regnum enim cælorum, ſicut infideles hæretici, atque ſchiſmatici non habebunt, ſic Catholici criminoſi poſſidere non poterunt.

Soli probi catholici ſaluantur. Matth. 25.

5. EZECHIELIS decimooctauo: Anima, quæ peccauerit, ipſa morietur.

6. ET capite trigeſimotertio: Impius in iniquitate ſua morietur.

7. AD Romanos ſexto: Stipendia peccati, mors.

8. SAPIENTIAE primo: Impij autem manibus & verbis accerſierunt illam, (*mortem ſcilicet.*)

9. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque ebriоſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

C HIERONYMVS ad Marcellam epiſtola centeſima trigeſimaſeptima: Amen, Aquila ſpiritus ſanctus exprimit: quod nos, fideliter, poſ-

Amẽ quid denotet.

ſumus dicere, ductum aduerbium ex nomine fidei. Amen, Septuaginta γένοιτο, id eſt, fiat: vnde & in fine librorum (in quinque ſiquidem volumina pſalterium apud Hebræos diuiſum eſt) fiat fiat, tranſtulerunt: quod in Hebraico legitur, Amen amen, quo ſcilicet ea verè dicta quæ ſunt ſuprà, confirmentur. Vnde & Paulus aſſerit, non poſſe aliquem reſpondere Amen, id eſt, confirmare, quæ prædicata ſunt, niſi intellexerit prædicationem. 1. Cor 14.

XXII.

Eſtne ſatis Chriſtiano ea ſola credere, quæ complectitur Symbolum?

Hebr.5.d 6.v1.Pet. 3.c

A PRIMVM & maximè quidem ea, quæ Symbolo traduntur Apoſtolico, cuiuis credenda, & apertè profitenda ſunt. Ea verò explicatiora fiunt ex collatione tum Symboli Patrum, tum eius quod Athanaſio inſcribitur.

a Ambroſ lib.3. de virgin. Aug lib 1. de ſymb. ad Catechumen. cap.1 & lib.2. cap.1.

b 2. Pet.1. 1 Rom.15.a 2. Timoth.3.d

B Secundò Chriſtianus, quæcunque Scriptura b diuina ſeu Canonica complectitur, credat neceſsè eſt. Certos verò, & c legitimos ſcripturæ libros non aliunde, quàm ex Eccleſiæ iudicio & authoritate, petere fas eſt.

c Toletan 1. can.21 Aug. de doctr.chr.2.p.& 191. de temp. Hier.in ſymb.ad Damas. Aug cõtra epi. fun. ca 5. Trident. ſeſſ 4.

C Tertiò huc illa pertinent, quę partim ex Symboli articulis, partim ex Scripturis, velut diuinis fontibus, neceſſariò d deducuntur.

d Matth.22.e

D Quartò demùm, pro ſacroſanctis habenda, firmiſſimaque fide complectenda ſunt, quę Spiritus ſanctus credenda nobis reuelat, pronunciatque per e Eccleſiam, ſiue ſcripto illa, ſiue viuæ vocis traditione nobis commendentur. Qua de re poſtea commodius diſſeretur.

e Cyril.epiſt.10.ad Neſt. Iren lib 3 cap.4. & lib 4. cap.45 & 63. Hieron. cõtra Lucif. cap. 4. Vincẽt. Lirinenſ. cõtra nouatores.

E Circa hæc igitur omnia fides orthodoxa verſatur, qua f ſine, Sectarij omnes fruſtra ſibi ac alijs gratiam & ſalutem in Chriſto pollicentur.

f Leo ſerm. 4 de Natiuit. Domin.

TESTIMONIA.

1.A AD Hebræos quinto: Etenim cùm deberetis magiſtri eſſe propter tempus: rurſum indigetis vt vos doceamini quæ ſint elementa exordij ſermonum Dei: & facti eſtis quibus lacte opus ſit, non ſolido cibo.

2. ET ſexto capite: Quapropter intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem, ad perfectiora feramur, non rurſum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, ac reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni.

3. PRIORIS Petri tertio: Dominum autem Chriſtum ſanctificate in cordibus veſtris, parati ſemper ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem de ea, quæ in vobis eſt, ſpe.

Symbolum quotidiè recenſendum.

4. AMBROSIVS libro tertio de Virginibus: Symbolum quoque ſpecialiter debemus, tanquam noſtri ſignaculum cordis, antelucanis horis quotidie recenſere: quò etiam cùm horremus aliquid, animo recurrendum eſt. Quando enim ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Militiæ ſacramentum.

5. AVGVSTINVS libro primo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Accipite regulam fidei, quod Symbolum dicitur: & cùm acceperitis, in corde ſcribite, & quotidiè dicite apud vos, antequam dormiatis, antequam procedatis, veſtro ſymbolo vos munite.

Symbolum quotidiè dicendum.

6. IDEM libro ſecundo de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Si quando voluerit aduerſarius diabolus inſidiari, nouerit redemptus, cum Symboli ſacramento, & crucis vexillo ei debere occurri.

Cum Symboli ſacramento & Crucis vexillo diabolo occurrẽdum.

1.B POSTERIORIS Petri primo: Et habemus firmiorem propheticum ſermonem: cui benefacitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

2. AD Romanos decimoquinto. Quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam, & consolationem Scripturarum, spem habeamus. Deus autem patientiæ, & solatij det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundùm IESVM Christum: vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini nostri Iesu Christi.

3. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Tu verò permane in ijs, quæ didicisti, & credita sunt tibi: sciens à quo didiceris. & quia ab infantia sacras literas nôsti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Iesu. Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

Canonicæ scripturæ ex Ecclesiæ iudicio æstimandæ.

4. CONCILIVM primum Toletanum, canone vigesimoprimo, in assertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit, vel crediderit, alias scripturas, præter eas, quas Ecclesia Catholica recipit, in authoritate habendas, vel esse venerandas, anathema sit.

5. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimonono de tempore: Si quis aliquas scripturas, præter eas, quas Ecclesia Catholica recepit, vel in authoritate habendas esse crediderit, vel fuerit veneratus, anathema sit.

6. IDEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus testamentum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

7. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Nouum & vetus testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Catholicæ Ecclesiæ tradit authoritas.

8. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quinto: Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta, in decreto de Canonicis scripturis: Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Vide latiùs infrà de præceptis Ecclesiæ, quæstione decimasexta, A testimo. duodecimo.

Exod. 3.

C MATTHAEI vigesimosecundo: Errastis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob? Non est Deus mortuorum, sed viuentium.

Nõ satis est, Symbolum patrum verbis profiteri.

1. D CYRILLVS Alexandrinus vnà cum Alexandrina synodo, epistola decima ad Nestorium: Non sufficiet pietati tuæ, si symbolum tantùm fidei, quod olim à sancta & magna synodo in Nicea in Spiritu sancto congregata, est expositum, nobiscum confiteare. Non enim rectè illud intelligis & interpretaris, sed magis peruersè, licèt dictionem illius voce confitearis: sed conueniet, vt & scripto, & iureiurando confiteare, cùm quòd scelesta tua & prophana dogmata anathematizes, tum quòd sensurus sis, & docturus eadem, quæ & nos omnes, & qui in oriente sunt & occidente Episcopi & doctores, & populorum præsides. Subiecimus verò hisce literis nostris, cùm quæ sentire debeas ac docere, tum à quibus abstinere conueniat. Est enim hæc Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ fides, quam probant omnes tam occidentis, quàm orientis Orthodoxi episcopi.

Docendum & sentiendum quod episcopi & Ecclesiæ doctores.

Ab Ecclesia petenda veritas.

2. IRENAEVS libro tertio aduersus hæreses, capite quarto: Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile est ab Ecclesia sumere, cùm Apostoli, quasi in depositorium diues, plenissimè in ea contulerint omnia, quæ sint veritatis, vti omnis quicunque velit, sumat ex ea potum vitæ. Hæc est enim vitæ introitus; omnes autem reliqui, fures sunt & latrones: propter quod oportet deuitare quidem illos, quæ autem sunt Ecclesiæ, cum magna diligentia diligere, & apprehendere veritatis traditionem. Quid si neque Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Ecclesias? cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes, &c.

Traditiones Apostolicæ non scriptæ.

Ephes. 4.

3. IDEM libro quarto, capite quadragesimoquinto: Paulus ait, Posuit Deus primò in Ecclesia Apostolos, secundò Prophetas, tertiò doctores. Vbi igitur charismata Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea quæ est ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & irreprobabile conuersationis, & inadulteratum & incorruptibile sermonis constat. Hi enim & eam, quæ est in vnum Deum, qui omnia fecit, fidem nostram custodiunt, & eam quæ est in filium Dei dilectionem adaugent, qui tantas dispositiones propter nos fecit, & Scripturas sine periculo nobis exponunt.

Vnde veritas petenda.

4. ET capite sexagesimotertio eiusdem libri: Agnitio vera est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status, in vniuerso mundo, & character corporis Christi, secundùm successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos, custodita sine fictione Scripturarum tractatione plenissima, neque additamentum, neque ablationem recipiens, & lectio sine falsatione, & secundùm Scripturas expositio legitima & diligens, & sine periculo, & sine blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, quod est pretiosius quàm agnitio, gloriosius autem quàm prophetia, omnibus autem reliquis charismatibus supereminentius.

Totius orbis consensus.

5. HIERONYMVS in dialogo aduersus Luciferianos, capite quarto, vbi Lucifer ita ait: Etiamsi scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quę per traditionem in Ecclesijs obseruantur, authoritatem sibi scriptę legis vsurpauerunt. Cùi sententiæ Orthodoxus assentit.

Catholica doctrina ab hæretica quomodo discernenda.

6. VINCENTIVS Lirinensis aduersus prophanas omnium hæreseon nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate, & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadam & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, huiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum

corum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, & in fide sana sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam Domino adiuuante deberet: Primò scilicet diuinæ legis authoritate, tum deinde Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitan requirat aliquis: cùm sit perfectus scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est, vt ei ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet scripturam sacram pro ipsa sua altitudine non vno eodemque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines sunt, tot illic sententiæ erui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atqui idcircò multùm necesse est, propter tantos tam varij erroris anfractus, vt propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea, secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur.

Fidēs muniēda scripturarum & Ecclesiæ traditione ac authoritate.

Cur sola scriptura non sufficiat.

In ipsa item Catholica Ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est: &c.

E LEO Magnus sermone quarto de Natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ita etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Fidei commendatio, & quam ea sit necessaria.

Ephes.4.

Hebr.10.

Abac.2.

Ioan.17.

CAPVT SECVNDVM
DE SPE, ET ORATIONE DOMINICA.

I.

Quid est Spes?

Auguſt.in Enchir.cap.8. 2.Cor.13.d Rom 5.a & 8. c Tit.2.c d 3. b1 Pet.1.a 1. Ioan.5.c Iac.1 a Ioan.14. b15. a c16. c Marc. 11. c Pſal.26.d 129.a 72.d 61.b 2. Tim.4.c1. Theſſal.5.b Epheſ.6.c Hebr.10 g 6.d

VIRTVS est diuinitus infusa, per quam certa cum fiducia, nostræ salutis & æternæ vitæ bona à Deo expectantur.

Parum est alioquin Deo, Deique verbo fidem habere, ac diuina, quæ in Ecclesia prędicantur, dogmata profiteri, nisi Christianus Dei bonitate percepta, spem inde concipiat ac fiduciam consequendæ gratiæ, & salutis æternæ. Quæ spes tantoperè iustum fulcit in summis [a] ærumnis, vt etiam si mundi præsidijs omnibus destituatur, intrepidè tamen dicat: [b] *Etiamsi occiderit me, in ipso sperabo.* Et, [c] *In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.* [d] *Deus meus in te confido, non erubescam.*

a Eccli34. b Rom. 8. g Pſalm.30.d Prou. 28.a

b Iob 13.c
c Pſalm 55.a
d Pſalm.24.a

TESTIMONIA.

Aliqua creduntur quæ non sperantur.

1. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octauo: Quid autem sperari potest, quod non creditur? Porrò etiam aliquid, quod non speratur, credi potest. Quis nanque fidelium pœnas non credit impiorum, nec sperat tamen? Est itaque fides & malarum rerum, & bonarum: quia & bona creduntur, & mala. Est etiam fides, & præteritarum rerum, & præsentium, & futurarum. Item fides & suarum rerum est, & alienarum. Spes autem, non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur. Quæ cùm ita sint, propter has causas distinguenda erit fides à spe; sicut vocabulo, ita & rationabili differentia. Nam quòd attinet ad non videre, siue quæ creduntur, siue quæ sperantur, fidei speique commune est. Cùm bona nobis futura esse creduntur, nihil aliud quàm speratur.

Discrimen inter fidem & spem.

Fidei & spei cōmunio.

Credere aliquando significat petere.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas: tria hæc, maior autem horum est charitas.

3. AD

8. AD Romanos quinto: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus: scientes quòd tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem, probatio verò spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris &c.

4. ET octauo: Spe salui facti sumus. Spes autem, quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus.

5. AD Titum secundo capite: Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria: sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi.

6. ET capite tertio: Vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

7. PRIORIS Petri primo capite: Regenerauit nos in spem viuam &c.

8. PRIMAE Ioannis quinto: Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcunque petierimus: secundùm voluntatem eius, audit nos.

9. IACOBI primo: Probatio fidei vestræ patientiam operatur &c. Si quis autem vestrũ indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circunfertur: non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

10. IOANNIS decimoquarto: Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

11. ET decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis. Posui vos vt eatis, & fructum afferatis: & fructus vester maneat: vt quodcunque petieritis Patrem, in nomine meo, det vobis.

12. ITEM capite decimosexto: Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum.

13. MARCI vndecimo: Omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.

14. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

15. ET centesimo vigesimonono: Sustinuit anima mea in verbo eius: speravit anima mea in Domino. A custodia matutina vsque ad noctem: speret Israel in Domino. Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus eius.

16. ITEM septuagesimosecundo: Mihi autem adhærere Deo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam.

17. ET sexagesimoprimo: In Deo salutare meum, & gloria mea. Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternum. Nolite sperare in iniquitate &c.

18. PRIORIS ad Timotheum quarto: Speramus in Deum viuum, qui est Saluator omnium hominum, maximè fidelium.

19. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Nos autem, qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis.

20. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. & galeam salutis assumite: & gladium spiritus (quod est verbum Dei).

21. AD Hebræos decimo: Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

22. ET capite sexto: Fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchorã habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis.

23. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Spes illorum (*timentium Deum*) in saluantem illos &c. Qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipse est spes eius.

24. AD Romanos octauo: Quis ergò nos separabit &c. Certus sum enim quia neq; mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

25. PSALMO trigesimo: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

26. PROVERBIORVM vigesimooctauo: Fugit impius, nemine persequente: iustus autẽ quasi leo confidens, absque terrore erit.

27. IOB decimotertio, 28. PSALMO quinquagesimoquinto, 29. ET psalmo vicesimoquarto, vt in textu.

II.

Qua ratione hanc spem licet consequi?

APRIMVM huc pertinet ardens & frequens ad [a] Deũ precatio. Deinde nutrienda Spes est & excitanda quotidiana meditatione bonitatis ac beneficiorum [b] Dei, illorum præsertim, quæ CHRISTVS Dominus pro immensa in nos charitate sua præstitit ac promisit vel immerentibus. Demùm conscientiæ [c] puritas con-

a 1. Thess. 5. c Luc. 11. b 18. a Matth. 7. b Eccli. 18. c

b Ephes. 2. a b Tit. 3. a b Rom. 8. c Ioan. 3. b c. 4. c. 6. b Hier. 10. d Tit. 1. a Rom. 3. b d. 4. d

c Pro. 15. b Ioan. 3. d Augustin. l. 1. de doct. Christ.

Digitized by Google

Cap 37 & 40 & l. 3. c. 10. & in præfat. Pſal. 31 d 2. Cor 1.b Heb. 3 b :o g 1. Ioan. 3. a Col. 1. c 2 Pet. 2.b

iungenda venit, eaque pijs operibus & inuicta in aduerſis patientia ſemper eſt[d] comprobanda. Nam quibus bonæ conſcientiæ teſtimonium, aut melioris vitæ propoſitum deeſt, hi ſpem quam oportet, non adferunt, ſed[e] præſumptionem potiùs, & vanam omninò fiduciam temerè iactant, quantunuis de Chriſti meritis Deique gratia glorientur.

e 2. Pet. 2. d Eccli. 5 b Greg. 33. Moral. cap. 15.

f Pſalm 36.a

B *Spera*, inquit[f] Propheta, *in Domino, & fac bonitatem*. Idemque rurſus: *Subditus eſto Domino, & ora eũ*. Et alius, *Bonus eſt Dominus ſperantibus in eum, animæ quærenti illum*. Quam ſpem ab omni timore[h] diſiungendam non eſſe, ſatis illud oſtendit.[i] *Beneplacitum eſt Domino ſuper timentes eum: & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia eius.*

g Thren. 3. c

h Greg. lib. 6. epiſt. 22. d Gregoriam Bern. de feſt. Magdal.

i Pſalm. 146 b

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Sine intermiſſione orate.

2. LVCAE vndecimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis.

3. ET decimooctauo: Oportet ſemper orare & non deficere.

4. MATTHAEI ſeptimo: Petite, & dabitur vobis &c. vt in Luca.

5. ECCLESIASTICI decimooctauo: Nõ impediaris orare ſemper.

6. AD Epheſios ſecundo: Deus autem, qui dues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, qua dilexit nos, & cùm eſſemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos in Chriſto, (cuius gratia eſtis ſaluati) & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu: vt oſtenderet in ſeculis ſuperuenientibus abundãtes diuitias gratiæ ſuæ in bonitate ſuper nos in Chriſto Ieſu. Gratia enim eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

7. AD Titum tertio: Eramus aliquandò & nos inſipientes, increduli, &c. Cùm autem benignitas, & humanitas apparuit Saluatoris noſtri Dei: non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecũdùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit &c.

8. AD Romanos octauo: Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis Filij ſui, vt ipſe ſit primogenitus in multis fratribus. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodò nõ etiam cum illo omnia nobis donauit?

9. IOANNIS tertio: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret &c.

10. PRIMAE Ioannis quarto: In hoc apparuit charitas Dei nobis, quoniam Filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris.

11. AD Hebræos decimo: Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aſperſi corda à conſcientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus ſpei noſtræ confeſſionem indeclinabilem, (fidelis enim eſt qui repromiſit) & conſideremus inuicem in prouocationem charitatis, & bonorum operum.

12. AD Titum primo: In ſpem vitæ æternæ, quam promiſit, qui non mentitur, Deus.

13. AD Romanos quinto: Commendat charitatem ſuam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus Chriſtus pro nobis mortuus eſt, &c. Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iuſtitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit gratia. vt ſicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam, per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

14. ET capite octauo: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriã, quæ reuelabitur in nobis.

15. PROVERBIORVM decimoquinto: Secura mens quaſi iuge conuiuium.

16. PRIMAE Ioannis tertio: Chariſſimi, ſi cor noſtrum non repræhenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius cuſtodimus, & ea, quæ ſunt placita coram eo, facimus.

17. AVGVSTINVS libro primo de doctrina Chriſtiana, capite trigeſimoſeptimo: Si à fide quiſque ceciderit, à charitate etiam neceſſè eſt cadat. Porrò ſi & credit, & diligit, benè agendo, & præceptis bonorum morum obtemperando efficit, vt etiam ſperet ſe ad id quod diligit, eſſe venturum.

Spes vt formata ſit, charitatem requirit, & bonam conſcientiã. Vide D. Tho. 1. 2. q. 62. art. 4. & q. 65. art. 4. 1. Tim. 1.

18. ET capite quadrageſimo: Cùm diceret Apoſtolus; Finis præcepti eſt charitas: addidit, De corde puro: vt nihil aliud, quàm id quod diligendum eſt, diligatur. Conſcientiam verò bonam ſubiunxit, propter ſpem. Ille enim ſe ad id, quod credit & diligit, peruenturum eſſe deſperat, cui malæ conſcientiæ ſcrupulus ineſt. Tertiò, Et fide (inquit) non ficta: Si enim fides noſtra mendacio caruerit, tunc & non diligimus, quod non eſt diligendum, & rectè viuendo id ſperamus, vt nullo modo ſpes noſtra fallatur.

19. ITEM

19. ITEM libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Spes sua cuique est in conscientia propria, quemadmodum se sentit ad dilectionem Dei & proximi cognitionemque proficere.

20. IDEM in præfatione enarrationis Psalmi trigesimiprimi: Ipsa charitas benè operantis, dat ei spem bonæ conscientiæ: spem enim gerit bona conscientia. Quomodò mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia, tota in spe. Finis (inquit Apostolus) præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe, bonam cõscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non tibi sperat, nisi damnationem. Vt ergò speret regnum, habeat bonam conscientiam; & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est; quod operatur, charitatis est. 1. Tim. 1.

21. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione & salute, consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earundem passionum, quas & nos patimur: vt spes nostra firma est pro vobis: scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

22. AD Hebræos tertio: Christus verò tanquàm filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciã, & gloriam spei vsque ad finem, firmam retineamus.

23. ET capite decimo: Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

24. PRIMAE Ioannis tertio: Videbimus eum sicuti est. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

25. AD Colossenses primo: Nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles à spe Euangelij, quod audistis.

26. POSTERIORIS Petri primo capite: Quapropter fratres magis satagite vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis.

27. IBIDEM capite secundo: Hi sunt fontes sine aqua, &c. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desiderijs carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conuersantur: libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

28. ECCLESIASTICI quinto: Ne dixeris: Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.

29. GREGORIVS Magnus libro trigesimotertio Moralium in Iob, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: Quia pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit, dicat: Quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur, sed perpetrare quisque timeat, quod, si diguè deflere potuit, ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ita iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ita confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quem præsumit sibi piè parcere, semper etiam cogitet & districtè iudicare. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat. Spes timori coniungenda.

1. B PSALMO trigesimosexto, 2. THRENORVM tertio, vt in textu.

3. GREGORIVS libro sexto epistolarum, epistola vigesimasecunda ad Gregoriam cubiculariam Augustæ: Quòd verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi existere, quoadusque scribam mihi esse reuelatum, quia peccata tua dimissa sunt, rem & difficilem etiam, & inutilem postulasti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitæ tuæ vltimo plangere eadem peccata minimè valebis. Quæ dies quousque veniat semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam in tertium cælum ascenderat, in paradisum quoque ductus fuerat, arcana verba audierat, quæ homini loqui non liceret; & tamen adhuc trepidans dicebat: Castigo corpus meum, & seruituti subijcio, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cælum ducitur, & tam timere non vult qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita non debes securitatem, per quam negligens reddaris. Scriptum est enim: Beatus vir qui semper est pauidus. Et rursus scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore, mẽtem vestram necesse est vt tremor teneat, quatenùs per securitatis gaudium fine fine postmodùm exultet. Securitas de remissione peccatorum periculosa est in hac vita. 2. Cor. 12. 1. Cor. 9. Mater negligentiæ securitas. Prouer. 28. Psal. 2.

4. BERNARDVS in sermone de festo beatæ Mariæ Magdalenæ: Pedes isti sunt misericordia, & iudicium: quorum alterum sine altero osculari, vel temeraria securitas est, vel desperatio fugienda. Quis enim Dei misericordiam indefinenter attendens, non statim tepidioris vitæ quietem exoptet? Cùm enim recogitat vniuersitatis Dominum formam serui pro seruis suscipere, triginta & tribus annis operari salutem nostram in medio terræ huius, capi, ligari, lanceari, crucifigi, & hoc totum pati pro filijs hominum: statim deceptoria spe sibi blanditur & alludit, gaudet obseruari in miserationibus, iudicium nescit, ignorat iustitiam & punienda æstimat non puniri. Fallitur qui sic osculatur misericordiæ pedem, vt pedem iudicij non attendat: qui totum de misericordiæ pede præsumit, hoc solum ad salutem sufficere credens, quòd credit. Nec est iudicij pedi morosius incumbendum, ne pietatis intuitum ferocia iudicantis excludat. Fugienda securitas & desperatio. Deceptoria spes, solam Dei misericordiam attendere. Præsumptio ex sola fide.

5. PSALMO centesimo quadragesimosexto, vt in textu.

III.

Quæ bona ſub Spem cadunt, & Chriſtiano ſperanda ſunt?

a Tit. 2. d 3. b

PRAECIPVE quidem[a] bona illa regni cæleſtis, quæ homines beant, nec ſinunt vlla ex parte miſeros eſſe. Tum illa, quęcunque mortalibus in hac vita[b] conducibilia, rectè à Deo deſiderantur atque petuntur, in bonis ſperandis & expectandis debent haberi. Ea verò præcipuè relucent in Dominica Oratione, vtpotè quam Chriſtus Dominus[c] ore ſacro prodidit, & admirabili ſapientia præſcripſit omnibus, qui ſpem ſuam ac vota oratione cupiunt Deo explicare.

b Heb. 4. d Auguſt in Enchir. cap. 114.

c Matth. 6 b Luc. 11. a

TESTIMONIA.

1. AD Titum ſecundo: Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei.

2. ET capite tertio: Vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ: vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio oportuno.

4. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centeſimo decimoquarto: De ijs omnibus quæ fideliter ſunt credẽda, ea tantùm ad ſpem pertinent, quæ in oratione Dominica continentur. Maledictus eſt enim omnis, ſicut diuina teſtantur eloquia, qui ſpem ponit in homine: ac per hoc in ſemetipſo qui ſpem ponit, huius maledicti vinculo innectitur. Ideò non niſi à Domino Deo petere debemus, quicquid ſperamus nos vel benè operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.

5. MATTHAEI ſexto: Sic ergò vos orabitis: Pater noſter, qui es in cælis &c. Panem noſtrũ ſuperſubſtantialem da nobis hodie. &c.

6. LVCAE vndecimo: Et factum eſt: cùm eſſet in quodam loco orans, vt ceſſauit, dixit vnus ex diſcipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, ſicut docuit & Ioannes diſcipulos ſuos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, ſanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuũ. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata noſtra, ſiquidem & ipſi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

Quicquid ſperandum eſt, oratione Dominica continetur. Item. 17. a

IIII.

Quæ forma eſt Dominicæ Orationis?

Orationẽ Dominicã explicãt Tertul. & Nyſſen. lib. de Orat. Cyp. ſer. 6. de orat. Dom. Cyril. Catech 5. Myſtag. Chryſ. hõ. de orat. Dom. & in c. 6 Matth. Hier. Theoph. Euthym. in Matt. Amb. lib. 5. de ſacrament. ca. 4. Aug epiſt. 121 ad Probã c. 11. idẽ li. 2 de ſer. Do. in monte c. 4. & ſeq. Et hõ. 42. ex 50 & ſer. de tẽp 126 125 171 & ſer. 9 ex diuerſ Chryſol. ſer 67. & ſeq Innoc. 3. l. 5 de myſt. Miſſæ, c. 17 & ſequent. Petrus Laodicenſis, & German' Patriarcha Conſtant. in expoſ. orationis Dominicæ Caſſia. Colla. 9. c. 18. & ſeq. Fortunatus lib. 10.

HAEC eſt, *Pater noſter, qui es in cælis.*

1. *Sanctificetur nomen tuum.*
2. *Adueniat regnum tuum.*
3. *Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra.*
4. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè.*
5. *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.*
6. *Et ne nos inducas in tentationem.*
7. *Sed libera nos à malo, Amen.*

V.

Quæ ſummatim in Dominica Oratione tractantur?

a Aug. in Enchi. c. 115. & lib. 2 de ſer. Domin. in monte, cap 10.

A SEPTEM[a] in ea petitiones proponuntur, ad quas referri omnes[b] omnium orationum ſpecies & formę poſſunt ac debent, ſiue pro expetendis bonis, ſiue pro delendis peccatis, ſiue pro auertendis malis quibuslibet diuinam opem implorenus.

b Aug. ep. 121. ad Probam, cap. 12.

B In prioribus autem tribus petitionibus, quæ propriè ad ęterna

Digitized by Google

terna pertinent, ordine poſcuntur: in reliquis quatuor etiam temporaria, quæ & ipſa propter æterna conſequenda ſunt nobis neceſſaria.

TESTIMONIA.

Septem petitiones, & earum diſtinctio.

1. A AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centeſimo decimoquinto: Apud Euangeliſtam Matthæum ſeptem petitiones continere Dominica videtur oratio: quarum in tribus æterna poſcuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna conſequenda ſunt neceſſaria.

2. IDEM libro ſecundo de ſermone Domini in monte, capite decimo: Harum ſeptem petitionum conſideranda & commendanda diſtinctio eſt. Nam cùm vita noſtra temporaliter nunc agatur, atque ſperetur æterna; & cùm æterna priora ſint dignitate, quamuis temporalibus priùs actis ad illa tranſeatur, trium primarum petitionum impetrationes in hac vita, quæ in iſto ſeculo agitur, exordium capiunt. Reliqua verò quatuor, quæ petimus, ad temporalem iſtam vitam pertinere mihi videntur.

3. ITEM in epiſtola centeſima vigeſimaprima ad Probam, capite duodecimo: Quamlibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis, vel præcedendo format vt clareat, vel conſequendo attendit vt creſcat, nihil aliud dicimus, quã quod in iſta Dominica oratione poſitum eſt, ſi rectè & congruenter oramus. Quiſquis autem id dicit, quod ad iſtam Euangelicam precem pertinere non poſſit, etiamſi non illicitè orat, carnaliter orat: quod neſcio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem ſpiritu renatos, non niſi ſpiritaliter decet orare. Et ſi per omnia precationum ſanctarum verba diſcurras, quantum exiſtimo, nihil inuenies, quod non iſta Dominica contineat & concludat oratio. Vnde liberum eſt, aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere; ſed non debet eſſe liberum, alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro noſtris, & pro alienis, atque pro ipſis inimicis ſine fluctu dubitationis oranda ſunt: quãuis alius pro iſto, alius pro illo, ſicut ſe habent propinquitates vel longinquitates neceſſitudinũ, in corde orãtis oriatur, aut excellat affectꝰ.

Dominica oratione omnis rectè precatio cõtinetur.

Aliis verbis precari licet, ſed non alia.

VI.

Quid ſibi vult initium Orationis, Pater noſter, qui es in cælis?

A PRÆFATIVNCVLA eſt, & nos memores reddit ſummi beneficij, quo Deus Pater, æterna illa maieſtas in cælis perbeatè regnãs, nos recepit in gratiam, & propter CHRISTVM filiũ in ſuos quoque filios, & regni cæleſtis hæredes per Spiritum ſanctum adoptauit.

B Quæ tantorum beneficiorum memoria, non ſolùm [a] attentionem excitat, ſed etiam ad redamandum Patrem, illiq; obtemperandum prouocat filios; neque minus orandi impetrandiq; illis [b] auget fiduciam.

Exod 15.b Iſa 42.b 63. d Malac 1.b 2.Cor.1.a Philip 4.d Apoc. 4.d Rom 8.c Galat 4.a 1. Per 3.d Leo ſer. 6. de Natiuit. Dom.

a Cyp. in ſer. de orat. Domin.

b Lucæ 11.b Iacob 1.a

TESTIMONIA.

1. A EXODI decimoquinto: Quis ſimilis tui in fortibus Domine? Quis ſimilis tui, magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

2. ISAIAE quadrageſimo ſecundo: Hæc dicit Dominus Deus creans cælos, & extendens eos: firmans terram: & quæ germinant ex ea: dans flatum populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam. Ego Dominus, hoc eſt nomen meum: gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam ſculptilibus.

3. ET ſexageſimotertio: Attende de cælo, & vide de habitaculo ſancto tuo, & gloriæ tuæ: vbi eſt zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viſcerum tuorum, & miſerationum tuarum? Tu Domine pater noſter, redemptor noſter, à ſeculo nomen tuum.

4. MALACHIAE primo: Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergò Pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus, dicit Dominus exercituum.

5. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis.

6. AD Philippenſes quarto: Deus autẽ meus impleat omne deſiderium veſtrum ſecundùm diuitias ſuas in gloriâ in Chriſto Ieſu. Deo autem & Patri noſtro gloria in ſecula ſeculorũ: Amen.

7. APOCALYPSIS quarto: Procidebant viginti quatuor ſeniores ante ſedẽtem in throno, & adorabant viuentem in ſæcula ſæculorũ, & mittebant coronas ſuas ante thronum dicẽtes: Dignus es Domine Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creaſti omnia.

8. AD Romanos octauo: Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum. In quo clamamus: Abba (Pater) Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes au-

des autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur.

9. AD Galatas quarto: Miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis filij, miſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam nō eſt ſeruus, ſed filius. Quòd ſi filius, & hæres per Deum.

10. PRIORIS Petri tertio: Deglutiens mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur.

Deum nominare patrem, quàm ſit eximiū.

11. LEO Magnus ſermone ſexto de natiuitate Domini: Magnum eſt, dilectiſſimi, huius muneris ſacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem.

Attentio inter orandum.

1.B CYPRIANVS in ſermone de oratione Dominica: Quando ſtamus ad orationem, fratres dilectiſſimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & ſecularis abſcedat, nec quidquam tunc animus, quàm id ſolum cogitet, quod precatur. Quæ autem ſegnitia eſt, alienari & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum deprecaris? quaſi ſit aliud, quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loquaris. Quomodò te à Deo audiri poſtulas, cùm te ipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis?

2. LVCAE vndecimo: Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem: nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum: nunquid porriget illi ſcorpionem? Si ergò vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?

3. IACOBI primo: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.

VII.

Quis eſt ſenſus primæ petitionis, Sanctificetur nomen tuum?

Matth 5.b 1.Pet.2.c 4.c 1.Cor.10.g Coloſſ.3.c Roman.15.b Eccl.36.a

A IN nobis, quemadmodùm in omnibus alijs, promoueri ſemper & augeri petimus, quicquid ad gloriam ſummi optimíque Patris noſtri ſpectat.

a Luc.1.g 1.Pet.1.c 3.c Philip.2.b b Matth.5.

B Id verò fit maximè, cùm veræ fidei confeſſio, Spes etiam & charitas, ac ſimul Chriſtianæ vitæ ſancta [a] conuerſatio ſuã in nobis lucem ac vim exerit, vt ſpectantes [b] alij quoque glorificent Patrem.

TESTIMONIA.

1.A MATTHAEI quinto: Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cælis eſt.

2. PRIORIS Petri ſecundo: Obſecro vos tanquam aduenas & peregrinos, &c. conuerſationem veſtram inter Gentes habẽtes bonam: vt in eo, quòd detrectant de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos conſiderantes, glorificent Deum in die viſitationis.

3. ET capite quarto: Si quis loquitur, quaſi ſermones Dei: ſi quis miniſtrat, tanquam ex virtute, quam adminiſtrat Deus: vt in omnibus honorificetur Deus per Ieſum Chriſtum.

4. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis omnia in gloriam Dei facite.

5. AD Coloſſenſes tertio: Omne, quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo & Patri per ipſum.

6. AD Romanos decimoquinto: Vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum, & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

7. ECCLESIASTICI trigeſimoſexto: Immitte timorem tuum ſuper Gentes, quæ non exquiſierunt te, vt cognoſcant quia nõ eſt Deus niſi tu, & enarrent magnalia tua. Sicut enim in conſpectu eorum ſanctificatus es in nobis, ſic in conſpectu noſtro magnificaberis in eis, vt cognoſcant te, ſicut & nos cognouimus, quoniã non eſt Deus præter te Domine. Glorifica manum, & brachium dextrum &c.

1.B LVCAE primo: Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

2. PRIORIS Petri primo: Secundùm eum, qui vocauit vos, Sanctum: & ipſi in omni conuerſatione ſancti ſitis: quoniam ſcriptum eſt: Sancti eritis, quoniam ego Sanctus ſum. Leuit.11.d 19.a 20.b

3. ET capite tertio: Cum modeſtia, & timore, conſcientiam habentes bonam: vt in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur veſtram bonam in Chriſto conuerſationem.

4. AD Philippenſes ſecũdò: Vt ſitis ſine querela, & ſimplices filij Dei, ſine reprehenſione in medio nationis prauæ, & peruerſæ: inter quos luceatis ſicut luminaria in mundo.

5. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux veſtra &c. vt in A teſtimonio primo.

VIII.

Quid continet ſecunda petitio, Adueniat regnum tuum?

Matt.6.d Rom 14.c Pſal. 22.a 79.a Luc.1.c 17.c

A PETIMVS, vt per gratiam & iuſtitiam ſuam regnet in Ec-

in Ecclesia Deus, immò & in mundo vniuerso, eiectis hinc aduersarijs potestatibus, & cupiditatibus malis omnibus è medio profligatis. [1 Cor 5. d 4. c d Ephes 1. d Matth. 13 Cor. 15. c d Coloss. 1. b c Psal 67. a]

B Tum optamus & precamurs, vt ex hoc mundo, veluti è graui [a] peregrinatione militiaque vocati, quam primùm transferamur ad regnum gloriæ & felicitatis æternæ, vt cum Christo & Sanctis eius in sempiternũ regnemus. [a Philip. 1. d Heb 11. c 1 Pet. 2. c Iob 7. a 2. Cor. 5. a b Sap 5. c Apoc 22. a Matth. 6. b]

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI sexto: Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis.

2. AD Romanos decimoquarto: Non est regnum Dei esca, & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto: qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

3. PSALMO vigesimosecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit.

4. ET septuagesimonono: Qui regis Israel, intende: qui deducis velut ouem Ioseph. Excita potentiam tuã, & veni, vt saluos facias nos.

5. LVCAE primo: Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

6. ET decimoseptimo: Interrogatus autem à Pharisæis: Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum obseruatione: neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.

7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

8. ET capite quarto: Non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

9. AD Ephesios primo: Vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus secundùm operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus est in Christo, &c. Et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.

10. MATTHAEI decimotertio: In consummatione seculi mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem.

11. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Deindè finis: cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius, &c.

12. AD Colossenses primo: Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, &c. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens, &c.

13. PSALMO sexagesimoseptimo: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, & fugiant qui oderunt eum, à facie eius. Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

1. B AD Philippenses primo: Desiderium habens dissolui, & esse cum Christo.

2. AD Hebræos vndecimo: Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confitentes quia peregrini, & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

3. PRIORIS Petri secundo: Obsecro vos tãquam aduenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desiderijs.

4. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram: & sicut dies mercenarij, dies eius.

5. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Audentes igitur semper, scientes quoniam dũ sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidem enim ambulamus, & non per speciẽ) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

6. SAPIENTIAE quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua teget eos, & in brachio sancto suo defendet illos, &c.

7. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorum.

8. MATTHAEI octauo: Dico vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores.

IX.

Quid includit tertia petitio, Fiat voluntas tua?

ROGAMVS, vt sicut in cælo Angeli, & Beati omnes, nos quoque in terris, quanuis imbecilles & exigui, exactam [Psalm 102. d Roman. 1. b Actor. 9. d 22. c Deuteron. 12. a Hebr. 13. d]

Iac. 4. d Luc. 22. c 1. Pet. 4. e Act. 5. f Iob. 1. d 1. Pet. 5. b

actam Deo præstemus obedientiam, nihil habentes prius, quàm vt diuinæ voluntati tum in prosperis, tum in aduersis libenter nos subijciamus, & nostra, [a] quæ ad malum prona est, voluntate reiecta, [b] in diuina semper acquiescamus.

a Genes. 8. d Matth. 26. d Bern. ser. 3. de resurrect. b Ioan. 4. 5. 6. d 1. Reg. 3. d

TESTIMONIA.

1. PSALMO centesimo secundo: Benedicite Domino omnes angeli eius: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius: ministri eius, qui facitis voluntatem eius.

2. AD Romanos primo: Obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

3. ACTORVM nono: Domine, quid me vis facere?

4. ACTORVM vigesimoprimo: Et cùm ei suadere non possemus, quieuimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

5. DEVTERONOMII duodecimo: Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodiè, singuli quod sibi rectum videtur.

6. AD Hebræos decimotertio: Deus pacis aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatem.

7. IACOBI quarto: Ecce nunc qui dicitis: Hodiè, aut crastino ibimus in illam ciuitatē, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis quid erit in crastino; pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit: Et: Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.

8. LVCAE vigesimosecundo: Pater si vis, transfer calicem istum à me: Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

9. PRIORIS Petri quarto: Qui passus est in carne, desijt à peccatis: Vt iam non desiderijs hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium cōsummandam.

10. ACTORVM quinto: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

11. IOB primo: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

12. PRIORIS Petri quinto: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.

13. GENESIS octauo: Sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua.

14. MATTHAEI vigesimosexto: Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

15. BERNARDVS in sermone tertio de resurrectione Domini: In corde duplex est lepra, propria voluntas, & proprium consilium. Lepra vtraque nimis pessima, eoque perniciosior, quo magis interior. Voluntatem dico propriam, quæ non est communis cum Deo & hominibus, sed nostra tantùm; quando quod volumus, non ad honorem Dei, non ad vtilitatem fratrum, sed propter nosmetipsos facimus, non intendentes placere Deo, & prodesse fratribus, sed satisfacere proprijs motibus animorum. Huic contraria est recta fronte charitas, quæ Deus est. Hæc enim aduersus Deum inimicitias exercēs est, & guerram crudelissimam. Quid enim odit, aut punit Deus præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem? Etiam nunc, cùm frigus, aut famem, aut aliquid tale patimur, quid læditur nisi propria voluntas? &c. Porrò voluntas propria quo furore Dominum maiestatis impugnet, audiant, & timeant serui propriæ voluntatis. Primò nanque seipsam subtrahit, & subducit eius dominatui, cui, tanquàm authori, seruire iure debuerat, dum efficitur sua. Sed nunquid contenta erit hac iniuria? Addit adhuc, & quòd in se est, omnia quoque, quæ Dei sunt, tollit & diripit. Quem enim modum sibi ponit humana cupiditas? Nónne qui per vsuram acquirit pecuniam modicam, similiter mundum lucrari conaretur vniuersum, si non deesset possibilitas, si suppeteret voluntati facultas? Dico fiducialiter, nemini, qui sit in propria voluntate, posset vniuersus mundus sufficere. Sed vtinam vel rebus istis esset contēta, ne in ipsum (horribile dictu) desæuiret authorem. Nunc autem & ipsum (quantum in ipsa est) Deum perimit voluntas propria. Omninò enim vellet, Deum peccata sua aut vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergò eum non esse Deum, quæ quantum in ipsa est, vult eum aut impotentem, aut iniustum esse, aut insipientem. Crudelis planè & omninò execranda malitia, quæ Dei potentiam, iustitiam, sapientiam perire desiderat. Hæc est crudelis bestia, fera pessima, rapacissima lupa, & lœna sæuissima. Hæc est immundissima lepra animi, propter quam in Iordane mergi oporteat, & imitari eum, qui non venit facere voluntatem suam. Vndè & in passione, Non mea, inquit, voluntas, sed tua fiat. Lepra verò proprij consilij eo perniciosior est, quo magis occulta: & quanto plus abundat, tanto sibi quisque sanior esse videtur. Hæc illorum est, qui zelum Dei habēt, sed non secundùm scientiam, sequentes errorē suum, & obstinati in eo, ita vt nullis velint cōsilijs acquiescere. Hi sunt vnitatis diuisores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi, & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere. Et quæ maior superbia, quàm vt vnus homo toti congregationi iudicium suū præferat, tanquàm ipse solus habeat spiritum Dei? Idololatriæ scelus est, non acquiescere: & quasi peccatum ariolandi, repugnare.

16. IOANNIS quarto: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius, qui misit me, vt perficiam opus eius.

17. ET quinto: Non quæro voluntatem meā, sed voluntatem eius, qui misit me.

18. ITEM sexto: Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.

19. PRIMI Regum tertio: Et respondit (*Heli*): Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat.

Cesset voluntas propria, & infernus non erit.

Deum maximè impugnat voluntas propria.

Ioan. 6. Matth. 26. Proprium consilium quam pernicioſum ſit.

Rom. 10.

Rom. 10.

1. Reg. 15.

Propria voluntas quæ ſit, & quam pernicioſa & execrabilis.

1. Ioan. 4.

X.

Quid habet quarta petitio, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè?

AB omnis boni authore ac fonte nos, veluti paupe- Iac.1 a c Pſal. 39. d Deut. 10. d Gen 28 d 1. Tim. 6. b Prouer. 30 a Pſal 144. c
res & mendici, ea deſideramus, quæ ad hàc vitam corporis quotidiè ſuſtentandam ſunt ſatis, victum ſcilicet & veſtitum: prætereà quæ ad vitam animæ promouendam faciunt, nimirùm [a] verbum Dei, animæ ſpirituale pabulum, ſacroſanctam [b] Euchariſtiam, panem illum cæleſtem, cæteraque ſalutifera Eccleſiæ Sacramenta, ac Dei dona, quæ ad benè beateque viuendum paſcunt, curant, confirmant hominem interiorem.

a Matth. 4. a Amos 8. d Eccli. 15. a Prouer. 9. b

b Matt. 26 c 6 b Ioan 6. c Hier. in 6. ca. Matt. Cyp. in ſerm. de orat. Dom. Amb lib. 5 de ſacr. ca. 4. Aug. lib. 2. de ſer. Dom. in monte, c. 7.

TESTIMONIA.

1. IACOBI primo: Si quis veſtrum indiget ſapientia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Omne datum optimum, & omne donũ perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.

2. PSALMO trigeſimonono: Ego autem mendicus ſum, & pauper: Dominus ſolicitus eſt mei.

3. DEVTERONOMII decimo: Dominus Deus facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque veſtitum.

4. GENESIS vigeſimooctauo: Vouit (Iacob) votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſusque fuero proſperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, cunctorumq; quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

5. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſumus.

6. PROVERBIORVM trigeſimo: Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo neceſſaria: ne fortè ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis eſt Dominus? aut egeſtate compulſus furer, & periurem nomen Dei mei.

7. PSALMO centeſimo quadrageſimoquarto: Oculi omnium in te ſperant Domine: & tu das eſcam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.

8. MATTHAEI quarto: Scriptum eſt (*Deuteronomij octauo*): Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

9. AMOS octauo: Eccè dies veniũt, dicit Dominus: & mittam famem in terram: non famẽ panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini.

10. ECCLESIASTICI decimoquinto: Cibabit illum pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum.

11. PROVERBIORVM nono: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miſcui vobis.

12. MATTHAEI vigeſimoſexto: Hoc eſt corpus meum.

13. Et capite ſexto: Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodiè.

14. IOANNIS ſexto: Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.

15. HIERONYMVS in caput ſextum Matthæi: Quod nos ſuperſubſtantialem expreſſimus, in Græco habetur ἐπιούσιον: quod verbum Septuaginta interpretes πλειόνως frequentiſſimè transferunt. Conſideraumus ergò in Hebræo, & vbicunque illi πλειόνως expreſſerunt, nos inuenimus SEGVLAH, quod Symmachus ἰδιάζοντα. id eſt, præcipuum, vel egregium, tranſtulit: licet in quodam loco peculiare interpretatus ſit. Quando ergò petimus, vt peculiarem, vel præcipuum nobis Deus tribuat panem, illum petimus, qui dicit: Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Poſſumus ſuperſubſtantialem panem & aliter intelligere: qui ſuper omnes ſubſtantias ſit, & vniuerſas ſuperet creaturas. Superſubſtantialis panis. Ioan. 6.

16. CYPRIANVS in ſermone de oratione Dominica: Panem noſtrum vocamus, quia Chriſtus, noſter (qui corpus eius contingimus) panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidiè poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiam quotidiè ad cibum ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes, à cæleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & monente: Ego ſum panis vitæ, qui de cælo deſcendi. Si quis ederit de meo pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea eſt, pro ſeculi vita. Quando ergò dicit in æternum viuere, ſi quis ederit de eius pane, vt manifeſtum eſt eos viuere, qui corpus eius attingunt, & euchariſtiam iure communicationis accipiunt: ita contra timendum eſt & orandum, ne, dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, procul remaneat à ſalute, comminante ipſo & dicente: Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò panem noſtrum, id eſt, Chriſtum dari nobis quotidiè petimus, vt qui in Chriſto manemus & viuimus, à ſanctificatione eius & corpore non recedamus. Euchariſtia. Ioan. 6. Ioan. 6.

17. AMBROSIVS libro quinto de ſacramentis, capite quarto: Memini ſermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Chriſti, quod offertur, panis dicatur: vbi Chriſti verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, ſed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quæ poſtea

Super substantialis.

stea sequitur, air, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non ille panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò Græcè ἐπιούσιος dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, aduenientem diem. Ergò quod Latinus dixit, & quod Græcus, vtrunque vtile videtur. Græcus vtrunque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? &c. Quotidianus.

18. AVGVSTINVS libro secũdo de sermone Domini in monte, capite septimo: Panis quotidianus, aut pro ijs omnibus dictus est, quæ huius vitæ necessitatem sustentant: aut pro sacramento corporis Christi, quod quotidiè accipimus: aut pro spiritali cibo, de quo Dominus dicit; Operamini escam, quæ non corrumpitur. Et illud, Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi. Ioan. 6. Ibid.

XI.

Quo pacto intelligitur quinta petitio, Dimitte nobis debita nostra?

Thren. 4. b 1 Cor 10. b c Leuit. 26 c Num. 5 a c Exo 32. f g Luc. 7. g Tob 12. c Sap. 16. b Psal 50. a b

A Hîc petimus, à labe peccati, quo nihil fœdius, nihil animæ pestilentius esse potest, clementer expurgari, & ea ipsa, quæ peccando contraximus, debita relaxari.

B Ne verò frustranea sit precatio, animo in proximum perperam affecto, illud addimus, nos vindictæ

a Rom. 12. 1 Coloss. 3 b c Luc. 23 c Act. 7. g Matth. c Ephes. 4 g

[a] cupiditate ac simultate posita, cum proximis in gratiam redijsse, & cuiuis ex animo noxam condonasse. Hoc est enim, quod Christus alibi voluit, cùm diceret: [b] *Dimittite, & dimittemini.* Et iterùm: [c] *Si non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.*

b Luc 6 c

c Matth. 6. b 18. d e Eccli. 28. a Aug in Euch. ca 74.

TESTIMONIA.

1. A THRENORVM quarto: Denigrata est super carbones facies eorum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Non simus concupiscentes malorum, sicut & illi cõcupierũt. neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt vna die viginti tria millia. Neque tentemus Christum: sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierũt. Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines seculorũ deuenerunt.

3. LEVITICI vigesimosexto: Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si sprẽueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactũ meum: ego quoque hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui cõficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustrà seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his qui oderunt vos. fugietis, nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cælũ desuper ficut ferrum, & terram æneam. & cætera quæ sequuntur.

4. NVMERORVM quinto: Vir, siue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligẽtiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, &c. Sin declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro: his maledictionibus subiacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumq; cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens venter tuus disrumpatur. ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & vtero tumescente putrescat femur.

5. EXODI trigesimosecundo: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ponat vir gladium super femur suum: ite (*inquit Moyses ad filios Leui, cùm Israelita adorassent vitulum*) & occidat vnusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum. Feceruntq; filij Leui iuxta sermonem Moysi, ceciderunteque in die illa quasi viginti tria millia hominum. Qui peccauerit mihi, (*inquit Dominus*) delebo eũ de libro meo. Ego aũt in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorũ.

6. LVCAE septimo Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

7. TOBIAE duodecimo: Qui faciunt peccatum, & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

8. SAPIENTIAE decimosexto: Homo occidit per malitiam.

9. PSALMO quinquagesimo: Et secundùm multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Auerte faciem tuã à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

1. B AD Romanos duodecimo: Nulli malum pro malo reddentes: Non vosmetipsos defendẽtes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim;

Deut.32. est enim: Mihi vindicta; & ego retribuam, dicit Dominus. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

2. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, &c. Induite vos sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquem habet querelã: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.

3. LVCAE vigesimotertio: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.

4. ACTORVM septimo: Domine ne statuas illis hoc peccatum.

5. MARCI vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

6. AD Ephesios quarto: Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & Deus in Christo donauit vobis.

7. LVCAE sexto: Dimittite, & dimittemini.

8. MATTHAEI sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autẽ nõ dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

9. ET decimooctauo: Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum. Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Et paulò antè: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies? Dixit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies: sed, vsque septuagies septies.

10. ECCLESIASTICI vigesimo octauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tũc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoquarto: Quisquis roganti, & peccati sui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo existimet à Domino sua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non potest: Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ad tã magnum tonitruum qui non expergiscitur, nõ dormit, sed mortuus est. Matth. 6. Tonitruum magnum.

XII.

Quid continet sexta petitio, Ne nos inducas in tentationem?

QVONIAM præsens hæc vita perindè ac militia est super terram, dum varijs tentationibus semper impugnamur, grauiterque cum mundo, carne, & Satana conflictamur; idcircò piè soliciti diuinam opem imploramus, ne huiusmodi aduersariorum impugnationibus succumbamus, atque succumbendo damnemur; sed vt in hac perpetua pugna durantes, Deique dextera nitentes, potestati Satanæ resistamus fortiter, contemnamus mundum, castigemus carnem, atq; ita demùm velut inuicti milites Christi, post victoriam coronemur. [a] *Neque enim coronabitur,* Apostolo teste, *nisi qui legitimè certauerit.* [a] 2. Tim. 2. d

Iob 7. a Iudith 8. c d Tob. 3. d 12. c Matth. 4. a 26. d Hebr. 2. d 2. Thess. 3. a 1. Ioã. 2. b c 5. a Matt. 16. d 1. Cor. 9. d 10. c Iac. 4. b 1. b c 1. Pet. 5. c 2. Pet. 2. b Ephes. 6. b c Coloss. 3. a Apocal. 2. b c d e g 2. Tim. 4. b 2. a

TESTIMONIA.

1. IOB septimo: Militia est vita hominis super terram.

2. IVDITH octauo: Memores sint, quia tentati sunt patres nostri vt probarentur, si verè colerent Deum suum. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraam tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles. Illi autem, qui tentationes non susceperũt cum timore Domini, & impatientiam suam & improperium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt, exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus periẽrunt. Et nos ergò non vlciscamur nos pro his, quæ patimur, sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi serui corripimur ad emendationem, & non ad perditionem nostram euenisse credamus.

3. TOBIAE tertio (*ait Sara*): Hoc pro certo habet omnis, qui te colit, quòd vita eius, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem, tranquillum facis: & post lachrymationem & fletum, exultationem infundis.

4. ITEM capite duodecimo (*ait Raphael ad Tobiam*:) Quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te.

5. MATTHAEI quarto: Iesus ductus est in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo.

6. ET capite vigesimosexto: Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem.

7. AD Hebræos secundo: In eo, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

8. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

9. PRIMAE Ioannis secundo: Scribo vobis iuuenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum. Nolite diligere mundum &c. quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

10. ET capite quinto: Omne, quod natum est ex Deo, vincit mũdum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

11. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

12. PRIORIS ad Corinthios nono: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Ibidem: Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet.

13. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui nõ patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

14. IACOBI quarto: Nescitis quia amicitia huius mundi, inimica est Dei. Quicunque ergo voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur.

15. ET primo: Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intẽtator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Deinde cõcupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cũ consummatum fuerit, generat mortem.

16. PRIORIS Petri capite quinto: Aduersarius vester diabolus tanquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: Cui resistite fortes in fide. Deus autem omnis gratiæ, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

17. POSTERIORIS Petri secundo: Nouit Dominus pios de tentatione eripere.

18. AD Ephesios sexto: Induite vos armaturã Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare &c.

19. AD Colossenses tertio: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam.

20. APOCALYPSIS secundo: Vincẽti dabo edere de ligno vitę, quod est in Paradiso Dei mei. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui vicerit, non lędetur à morte secunda. Vincenti dabo manna absconditũ. Qui vicerit, & custodierit vsque in finem ŏpera mea, dabo illi potestatem super gentes &c.

21. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

22. ET capite secundo: Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus: vt ei placeat, cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit.

XIII.

Quid est in septima & postrema petitione, Libera nos à malo?

5 Reg 8 d Prou. 10 a Eccli. 23,a Ier.2 c d Tob.1.d 2.b c Eccli.27.a Apoc.3.b Psal. 24 c d 30.a b c 33.a b d

A PRECAMVR ad extremum, vt huius seculi calamitatibus, quibus exercentur etiã pij, non sinat nos Deus perdi & euerti cum impijs, sed vt benignitate sua nos liberet, quatenus saluti nostræ conuenit, atque ab omni malo cùm corporis, tum animæ, siue in hac vita, siue in futura propitius tueatur. Nam & ipse ità promisit, [a] *Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.*

a Psal.49.c

b 2. Cor.1 d. Amb. in Psal.40 Hieron. in c. 6 Matth.

B Demùm totam precationem hac vna voce, [b] *Amen*, claudimus, vt nostram in orando simul & impetrãdo fiduciam comprobemus, tum propter Christi, qui non fallit, promissionem, [c] *Petite*, inquit, *& dabitur vobis*: tum propter Patris erga nos immensam clementiam & propensam in omnes misericordiam, vt hinc Ioannes dixerit, [d] *Quodcunque petierimus, secundùm voluntatem eius, audit nos.*

c Matth 7.b Luc.11.b Ioan.16.c

d 1.Ioan 5.c

TESTI-

TESTIMONIA.

1. A TERTII Regum octauo: Si fugerit populus tuus Iſraël inimicos ſuos, (quia peccaturus eſt tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo venerint, & oranerint, & deprecati te fuerint in domo hac; exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Iſraël, & reduces eos in terram, quam dediſti patribus eorum Si clauſum fuerit cælum, & non pluerit propter peccata eorum, &c. *Ita Salomon in oratione ſua.*

2. PROVERBIORVM decimo: Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius: iuſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum. Expectatio iuſtorum lætitia: ſpes autem impiorum peribit. Fortitudo ſimplicis via Domini: & pauor his, qui operantur malum. Iuſtus in æternum non commouebitur: impij autem non habitabunt ſuper terram.

3. ECCLESIASTICI vigeſimotertio: Ne incidam in conſpectu aduerſariorum meorum, & gaudeat inimicus meus. Domine pater, & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu illorum. Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, & omne deſiderium auerte à me. Auſer à me ventris concupiſcentias, & concubitus concupiſcentiæ ne apprehendant me, & animæ irreuerenti & infrunitæ ne tradas me.

4. IEREMIAE ſecundo: Nunquid ſeruus eſt Iſrael, aut vernaculus? quare ergò factus eſt in prædam? Super eum rugierunt leones, & dederunt vocem ſuam, poſuerunt terram eius in ſolitudinem: ciuitates eius exuſtæ ſunt, & non eſt qui habitet in eis. Nunquid non iſtud factum eſt tibi, quia dereliquiſti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

5. TOBIAE primo: Cùm rex Sennacherib iratus multos occideret ex filijs Iſrael, Tobias ſepeliebat corpora eorum. At vbi nunciatum eſt regi, iuſſit eum occidi, & tulit omnem ſubſtantiam eius. Tobias verò cum filio ſuo, & cum vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. Poſt dies verò quadraginta quinque occiderunt regem filij ipſius, & reuerſus eſt Tobias in domum ſuam, omniſque facultas eius reſtituta eſt ei.

6. ET ſecundo: Contigit autem vt quadam die fatigatus à ſepultura, veniens in domum ſuam, iactaſſet ſe iuxta parietem, & obdormiſſet, & ex nido hirundinum dormienti illi calida ſtercora incideren ſuper oculos eius, fieretque cæcus. Hanc autem tentationem ideò permiſit Dominus euenire illi, vt poſteris daretur exemplum patientiæ eius, ſicut & ſancti Iob. Nam cùm ab infantia ſua ſemper Deum timuerit, & mandata eius cuſtodierit, non eſt contriſtatus contra Deum quòd plaga cæcitatis euenerit ei, ſed immobilis in Dei timore permanſit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ ſuæ. Nam ſicut beato Iob inſultabant reges, ita iſti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui: quoniam filij ſanctorum ſumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus eſt his, qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo.

7. ECCLESIASTICI vicesimoſeptimo: Propter inopiam multi deliquerunt. Si non in timore Domini tenueris te inſtanter, citò ſubuertetur domus tua. Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos tentatio tribulationis.

8. APOCALYPSIS tertio: Quoniam ſeruaſti verbum patientiæ meæ, & ego ſeruabo te ab hora tentationis, quæ ventura eſt in orbem vniuerſum tentare habitantes in terra. Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam.

9. PSALMO vigeſimoquarto: Oculi mei ſemper ad Dominum: quoniam ipſe euellet de laqueo pedes meos. Reſpice in me, & miſerere mei: quia vnicus & pauper ſum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitatibus meis erue me. Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte vniuerſa delicta mea. Reſpice inimicos meos quoniam multiplicati ſunt, & odio iniquo oderunt me. Cuſtodi animam meam, & erue me: non erubeſcam quoniam ſperaui in te. Innocentes & recti adhæſerunt mihi: quia ſuſtinui te. Libera Deus Iſraël, ex omnibus tribulationibus ſuis.

10. ET trigeſimo: Inclina ad me aurem tuam, accelera vt eruas me. Educes me de laqueo hoc, quem abſconderunt mihi: quoniam tu es protector meus. Saluaſti de neceſſitatibus animam meam. Nec concluſiſti me in manibus inimici: ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos. Eripe me de manu inimicorum meorum, & à perſequentibus me. Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum, ſaluum me fac in miſericordia tua.

11. ITEM trigeſimotertio: Exquiſiui Dominum, & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: & de omnibus tribulationibus eius ſaluauit eum. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos. Clamauerunt iuſti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxta eſt Dominus iis, qui tribulato ſunt corde: & humiles ſpiritu ſaluabit. Multæ tribulationes iuſtorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum: vnum ex his non conteretur. Mors peccatorum peſſima: & qui oderunt iuſtum delinquent. Redimet Dominus animas ſeruorum ſuorum: & non delinquent omnes qui ſperant in eo.

12. ET pſalmo quadrageſimonono, vt in textu.

1. B POSTERIORIS ad Corinthios primo: Ideò & per ipſum Amen Deo ad gloriam noſtram.

2. AMBROSIVS in Pſalmum quadrageſimum ſuper ea verba, Fiat, fiat: In Hebræo habet, Amen, amen: vt aſſeruerunt qui librum legerunt in Hebraicis literis ſcriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο, γένοιτο dixit: quod eſt, fiat, fiat. Quod verbum diuerſas ſignificationes habet, vt ſit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid. Imperantis eſt, cùm ſuperior inferiori ſtatuit, quid faciendum ſit vel ſequendũ. Precantis eſt ſicut illud, Fiat voluntas tua. Non enim Deo quis imperat, ſed precem fundit. Confirmantis eſt, cùm benedixit Propheta, vel ſacerdos, vel ſanctus aliquis, & populus reſpondet, Fiat, Fiat. Sicut enim cùm ſacerdos benedicit, populus reſpondet, Amen, confirmans benedictionem ſibi, quam plebi ſacerdos à Domino deprecatur: ita in Pſalmo reſponſum eſt, Fiat, fiat, quaſi, Amen, amen. Amen autem confirmationis verbũ euidenter oſtenditur in Euangelio, vbi Dominus confirmans ſermonem ſuum, dicit: Fiat, fiat. Matth. 6. Amen. Matth. 18. & 19.

Amen dico vobis. Maior autem vis eſt, vbi repetitus eſt ſermo: quod in libro Euangelij ſecundùm Ioannem frequẽtius inuenimus: quia maximè de cæleſtibus & profundis myſterijs eſt locutus. Indicium quoque eſt libri finiti, Fiat, fiat. Nam in quinque libros diuiſum videtur eſſe Pſalterium.

3. HIERONYMVS in caput ſextum Matthæi: Amen ſignaculum orationis Dominicæ eſt: quod Aquila interpretatur, fideliter: nos, verè, poſſumus dicere.

4. MATTHAEI ſeptimo, 5. LVCAE vndecimo, vt in textu.

6. IOANNIS decimoſexto: Petite, & accipietis, vt gaudium veſtrum ſit plenum.

7. PRIMAE Ioannis quinto, vt in textu.

XIIII.

Quæ eſt ſumma orationis Dominicæ?

A FORMVLAM abſolutam continet, non ſolùm orandi ac poſtulandi bona, verùm etiam deprecandi ac fugiendi mala quælibet.

B Inter bona verò primum eſt illud expetendum, vt Pater cæleſtis ab omnibus ſemper & vbique glorificetur: deinde verò, vt illius regni participes efficiamur: tum vt ea nobis adminicula ſuppetant, quibus ad regnum Dei commodè peruenitur. Quale eſt ex parte quidem animæ noſtræ, voluntati diuinæ conformari; ex parte verò corporis, victum habere neceſſarium.

C Quæ autem ſecundo loco ad finem vſque totius precationis adduntur, affectum exprimunt mala deprecantis, vt Dei gratia & virtute aut penitus illa remoueantur, peccata nimirum bonorum omnium corruptelæ, & reliquorum lernæ malorum; aut eadem ſic temperentur, ne ſua vi ſaluti conſequendæ officere poſſint. Eiuſmodi ſunt variæ in hoc mundo tentationes, & quælibet tum præſentis, tum futuræ vitæ calamitates.

D Reliqua de Oratione tractanda, in eum reſeruabuntur locum, qui bonorum operum genera triplicia declarabit.

DE SALVTATIONE ANGELICA.

XV.

Quæ ſalutatio dici Angelica ſolet?

Luc. 1. c de Chryſ. & Iacob. in Liturg. Aug. ſer. 2. de Annunc. Ambr. in c. 1. Luc. Chryſol. ſerm. 140. & ſeq. Bern. Hom. 3. ſuper Miſſus eſt. Fulget. in ſerm. de laudib. B. Virginis.

EA, quæ ſanctiſſimæ Virgini Deique matri his verbis defertur: *Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui IESVS. Sancta Maria, mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc, & in hora mortis noſtræ, Amen.*

TESTIMONIA.

1. LVCAE primo: Et ingreſſus Angelus ad eam dixit: Aue gratia plena: Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cùm audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum: ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Et reſpondens Angelus dixit ei: Spiri-

tus

tus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei. Et paulò pòst: Et repleta est Spiritu sancto Elisabeth: & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

Intercessio B. Virginis & sanctorũ aliorum.

2. CHRYSOSTOMVS in Liturgia, siue in Missa sua: Precibus Domine eius quæ genuit te Deiparæ, & semper virginis Mariæ, sanctarum omnium potestatum spiritualium, precioſi prophetæ præcursoris ac Baptistæ Ioannis, sanctorum glorioſorum Apostolorum, & sancti Nicolai, cuius & memoriam celebramus, miserere & serua nos. Ibidem sæpius: Sanctissimæ, incontaminatæ, super omnes benedictæ, glorioſæ Dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ cum omnibus sanctis memoriam agentes, nosipsos, & inuicem, & omnem vitam nostram Christo Deo nostro commendemus. Iterum: Precibus sanctissimæ Deiparæ, Seruator, serua nos. Et paulò pòst: Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, per preces dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ, sancti & glorioſi Apostoli & Euangelistæ huius. Et quibusdam interpositis: Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam, & semper beatissimam, & penitus incontaminatam matrem Dei nostri &c. vt infra quæstione decimanona. Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui: quoniam saluatorem animarum peperisti nostrarum. Rursum: Intercessione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ, & semper virginis Mariæ dignum me fac, vt sine condemnatione accipiam immaculatum tuum donum in remissionem peccatorum, &c. Iterum: Dirige nostram viam, & confirma nos in timore tuo omnes, custodi vitam nostram, stabili nostros gressus, precibus & supplicationibus sanctæ Deiparę, & semper virginis Mariæ, & omnium sanctorum.

Preces Deiparæ. Psalm. 67.

Preces Mariæ & Sanctorum.

Salutatio Angelica.

Intercessio Dominæ nostræ.

Preces & supplicationes Marię & omniũ Sanctorum.

3. IACOBVS Apostolus & frater Domini in Liturgia, siue Missa sua: Commemorantes sanctissimam, immaculatam, glorioſissimam Dominam nostram matrem Dei, & semper virginem Mariam, cum omnibus sanctis & iustis, nosipsos, & inter nos, & omnem vitam nostram Christo Deo commendemus. Ibidem: Commemorationem agamus sanctissimę, immaculatæ, glorioſissimæ, benedictę Dominæ nostræ matris Dei, & semper virginis Mariæ, ac omnium sanctorum, & iustorum, vt precibus atque intercessionibus eorum, omnes misericordiam consequamur. Et post quędam: Aue Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, quia saluatorem peperisti animarum nostrarum. Dignum est, vt te verè beatam dicamus Deiparam semper beatam, & omnibus modis irreprehensam, & matrem Dei nostri, honorabiliorem quàm Cherubim, & glorioſiorem quàm Seraphim, quæ sine corruptione Deum verbum peperisti, te reuera Deiparam magnificamus. Tibi ô plena gratię, vniuersa creatura gratulatur, Angelorum cœtus, & hominum genus, quę es templum sanctificatum, paradisus spiritalis, virginum gloria, ex qua Deus carnem assumpsit, & puer factus est Deus noster, qui est ante secula. tuum enim verum thronũ fecit, & tuum ventrem latiorẽ ac ampliorẽ cælis ipsis reddidit. tibi ô gratiæ plena, vniuersa creatura gratulatur: gloria tibi.

Preces & intercessiones B. Virginis & Sanctorum.

Salutatio Angelica.

Laudes Deiparæ.

Vniuersa creatura Mariæ gratulatur.

4. AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica, qui est sermo decimusoctauus de sanctis: Descendit Angelus de cælo, missus à patre Deo in nostræ redemptionis exordium, ad beatam salutandam Mariam: Aue, ait, gratia plena, Dominus tecum. Impleta est ergò Maria gratia, & Eue vacuata est culpa. Maledictio Euæ, in benedictionem mutatur Mariæ: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Tecum Dominus in corde, tecum in ventre, tecum in vtero, tecum in auxilio. Gratulare beata virgo, Christus rex è cælo suo incarnatur in vtero tuo, ex sinu Patris in vterum dignatur descendere matris. Benedicta tu, inquit, in mulieribus, quæ vitam & viris & mulieribus peperisti. Mater generis nostri pœnam intulit mundo, genitrix Domini nostri salutem attulit mundo. Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria. Eua occidendo obfuit, Maria viuificando profuit. Illa percussit, ista sanauit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, fides pro perfidia compensatur. Et post quædam: O beata Maria, seculum omne captiuum tuum deprecatur assensum, te apud Deum mundus suæ fidei obsidem fecit. Noli morari virgo, nuncio festinanter responde verbum, & suscipe filium: da fidem, & senti virtutem. Ecce, inquit, ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Nec mora, reuertitur nuncius, & virginalem thalamum ingreditur Christus. Efficitur subitò prægnans beata Dei genitrix, & cuncta per secula prædicatur felix. Quid mirum, si sine corruptione nascitur, qui de sanctificatione concipitur? Non enim decebat, vt ille, qui nobis afferebat salutem, matri præriperet integritatis dignitatem. Nam qui terra, mari, cæloque non capitur, intra vnius corpusculi membra suscipitur. Hæc est illa nouitas, Ieremiæ Prophetæ vaticinio prænunciata: Faciet, inquit, Dominus nouum super terram, fœmina circundabit virum. O fœmina super fœminas benedicta, quæ virum omninò non nouit, & virum suo vtero circundedit. Circundat virum Maria Angelo fidem dando, quia Eua perdidit virum serpenti consentiendo. O beata Maria, quis tibi dignè valeat iura gratiarum ac laudum præconia rependere, quę singulari tuo assensu mundo succurristi perdito? Quas tibi laudes fragilitas humani generis persoluat, quæ solo tuo commercio recuperandi aditum inuenit? Accipe itaque quascunque exiles, quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones: & cùm susceperis vota, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis. Sit per te excusabile, quod per te ingerimus: fiat impetrabile, quod fida mente poscimus. Accipe quod offerimus, redona quod rogamus, excusa quod timemus: quia tu es spes vnica peccatorum, per te speramus veniam delictorum, & in te beatissima nostrorum est expectatio præmiorum. Sancta Maria, succurre miseris, iuua pusillanimes, refoue flebiles: &c. vt infrà quæstione decimanona. Assiste parata votis poscentium, & repende omnibus optatum effectum. Sint tibi studia assiduè orare pro populo Dei, quæ meruisti benedicta redemptorem ferre mundi.

Expositio Salutationis Angelicæ.

Lucæ 1.

Comparatio cum Eua.

Lucæ 1.

Felix per cuncta secula.

Ierem. 31.

Inuocatio B. Virginis.

Spes vnica peccatorum post Christum.

5. AMBROSIVS in caput primum Lucæ: Maria benedictionis nouam formulam mirabatur, quæ nusquam lecta est, nusquam ante com-

Salutatio ante inaudita.

te compertæ. Soli Mariæ hæc salutatio seruabatur. Benè enim sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ repleretur authore. Ibidem: Nec mirum si Dominus redempturus mundum, diuinam operationem suam inchoauit à matre, vt per quam salus omnibus parabatur, eadem prima fructum salutis hauriret ex pignore. Rursus: Et meruit audire, Beata quæ credidisti. Et verè beata, quæ sacerdote præstantiorem cùm sacerdos negâsset, virgo correxit errorem.

Gratiã, quã nulla alia meruit, & secuta est.

Lucæ 1.

6. PETRVS Chrysologus Archiepiscopus Rauennas, sermone centesimo quadragesimo & sequentibus, exponit Euangelium de Annunciatione Dominica, atque inter cætera sermone centesimo quadragesimo sic ait: Facta est verè nunc mater viuentium per gratiam, quæ mater ante exitii mortuorum per naturam. Quantus sit Deus, satis ignorat ille, qui huius virginis mentem non stupet, animum non miratur: pauet cælum, tremunt angeli, creatura non sustinet, natura non sufficit: & vna puella sic Deum in sui pectoris capit, recipit, oblectat hospitio, vt pacem terris, cælis gloriam, salutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum cælestibus parentelam, ipsius Dei cum carne commercium pro ipsa domûs exigat pensione, pro ipsius veteri mercede conquirat, & impleat illud Prophetæ: Ecce hæreditas Domini filij, merces fructus ventris. Deinde sermone centesimo quadragesimo secundo: Agit cum Maria Angelus de salute, quia cum Eua angelus egerat de ruina. Ante causam dignitas virginis annunciatur ex nomine: nam MARIA Hebræo sermone, Latinè domina nuncupatur. Et sermone centesimo quadragesimo tertio: Aue gratia plena. Quia singulis gratia se est largita per partes, MARIAE verò simul se totam dedit gratiæ plenitudo. Omnes, inquit Euangelista, de plenitudine eius accepimus. Verè benedicta, quæ fuit maior cælo, fortior terra, orbe latior: nam Deum quem mundus non capit, sola cepit. Portauit Deum, qui portat orbem: genuit genitorem suum, nutriuit omnium viuentium nutritorem.

Psalm. 112.

MARIA.

Ioan. 1.

7. BERNARDVS homilia tertia de laudibus Virginis matris, super Euangelium, Missus est Angelus Gabriel: vbi explicat Angelicam salutationem, atque inter cætera ita scribit: Legimus in Actibus Apostolorum & Stephanum plenum gratia, & Apostolos fuisse repletos spiritu sancto: sed longè dissimiliter à Maria. Alioquin nec in illo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria: nec illi conceperunt de spiritu sancto, quomodo Maria. Quid mirum si gratia plena erat, cum qua Dominus erat? Præuenit suum nuncium ad virginem, quam amauerat, quam sibi elegerat, cuius decorem concupierat. Meritò autem concupiuit rex decorem virginis. Fecerat enim quicquid longè antea præmonita fuerat à patre suo Dauid, dicente sibi: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et si hoc feceris, concupiscet rex decorem tuum. Inclinauit aurem suam ad obedientiam, & cor suum ad disciplinam, & oblita est populum suum, & domum patris sui: quia nec populum suum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit hæredem: sed quicquid honoris in populo, quicquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est vt stercora, vt Christum lucrifaceret. Nec fefellit eam intentio, quando & Christum sibi filium vendicauit, nec propositum pudicitiæ violauit. Benè igitur gratia plena, quæ & virginitatis gratiam tenuit, & insuper fœcunditatis gloriam acquisiuit. Non dixit, Dominus in te: sed, Dominus tecum. Deus enim qui vbique æqualiter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis, quàm in cæteris, & ipsarum aliter in bonis, quàm in malis est per efficaciam. Ita sanè est in irrationabilibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergò bonis ita est, vt etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Sed cùm ita sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua vtique tanta ei consentio fuit, vt illius non solùm voluntatem, sed etiam carnem sibi coniungeret, ac si de sua virginisque substantia vnum Christum efficeret, vel potius vnus Christus fieret: qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis esset: nec duo filij, sed vnus vtriusque filius. Nec tantùm Dominus filius tecum, quem carne tua induis: sed & Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & Dominus Pater, qui genuit, quem concipis. Non quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepisti cum cæteris, etsi differentius à cæteris. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. Ex cuius benedictione benedicta etiam tu in mulieribus: quia non potest mala arbor fructum facere bonum. Benedicta, inquam, tu in mulieribus, quæ illam generalem maledictionem euasisti, qua dictum est: In tristitia paries filios: & nihilominus illam, qua secutum est, Maledicta sterilis in Israël: ac singularem consecuta es benedictionem, vt nec sterilis maneas, nec cum dolore parturias. O virgo prudens, ô virgo deuota, quis te docuit, Deo placere virginitatem? Tu non dicam præceptum, sed nec consilium habes, nec exemplum, nisi quòd vnctio docebat te de omnibus, ac sermo Dei viuus & efficax ante tibi factus est magister, quàm filius: prius instruxerit mentem, quàm induerit carnem. Christo ergò deuoues te exhibere virginem, & nescis quòd ipsi exhiberi te oportet etiam matrem. Eligis in Israël esse contemptibilis, & vt illi placeas cui te probâsti, maledictum incurrere sterilitatis: & ecce maledictio benedictione commutatur, sterilitas fœcunditate recompensatur.

Dominus tecum.

Benedicta.

Benedictus fructus.

Matth. 7.

Gen. 3.

Maria virginitatem vouit.

Actor. 6.

Plena gratia.

Psalm. 44.

Philip. 3.

8. FVLGENTIVS Ruspensis episcopus in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta est Maria fenestra cœli, quia per ipsam Deus, &c. vt infrà quæstione decimanona. Tria denique mala Euæ, à tribus bonis Mariæ probantur exclusa. Nam Euæ dictum est, In doloribus & tristitia paries, & ad virum conuersatio tua, & ipse dominabitur tui. Tribus ergò his malis se subiugant fœminæ, quæ Mariam non sequuntur, dolori, tristitiæ, seruituti. Maria autem econtrariò, quàm præclarissimis tribus bonis sublimetur auscultа, salutationis Angelicæ, benedictionis diuinæ, & plenitudinis gratiæ. Sic enim eam legitur salutâsse: Aue Maria, gratia plena, benedicta tu inter mulieres. Cùm dixit, Aue, salutationem illi cœlestem exhibuit. Cùm dixit, gratia plena, ostendit ex integro iram exclusam primæ sententiæ, & plenam benedictio-

Comparatur cũ Eua. Gen. 3.

nedictionis gratiam restitutam. Cùm dixit, benedicta tu inter mulieres, virginitatis eius benedictum fructum expressit, vt ex eo benedicta dicatur inter mulieres, quæcunque perseuerauerit virgo. Maledicta enim Eua fuerat, quam nunc credimus per Mariam ad benedictionem gloriæ remeâsse. Venite virgines ad virginem, venite concipientes ad concipientem, venite parturientes ad parturientem, venite matres ad matrem, venite lactantes ad lactantem, venite iuuenculæ ad iuuenculam. Idcò omnes istos cursus naturæ virgo Maria, in Domino nostro Iesu Christo suscepit, vt omnibus ad se confugientibus fœminis subueniret, & sic restauraret omne genus fœminarum ad se venientium, noua Eua seruando virginitatem, sicut omne genus virorum Adam nouus recuperat Dominus Iesus Christus.

Ad se confugientibus subuenit.

XVI.

Vnde hic modus Deiparam Virginem salutandi profluxit?

A PRIMVM ex Euangelicis verbis & exemplis nata est hęc salutatio, quando nos ita docent afflati diuino spiritu magnus Gabriel Archangelus, [a] & præcursoris Domini mater sancta Elisabetha.

[a] Lucæ 1. c. 6

B Deinde confirmat nobis hanc salutandi formulam vsus & consensus Ecclesiæ perpetuus, quem sancti Patres [b] & maiores in hunc vsque diem religiosissimè obseruârunt, ac obseruari à nobis voluêrunt.

[b] Damasc. in Cantico de annunc. Dei genitricis. Athanas. in Euangel. de sanctis. Deipara, & plures alij.

TESTIMONIA.

1. LVCAE primo, vt suprà quæstione præcedenti, testimonio primo.

2. DAMASCENVS in cantico, siue carmine, in sanctissimę Dei genitricis Annunciationem: Tanquam viuam Dei arcam prophanorum manus haudquaquam tangant. At verò pio-rum labia Dei genitrici angeli vocem sine vlla intermissione modulantes cum exultatione clament, Aue gratia plena, Dominus tecum.

3. ATHANASIVM, pluresque alios, vide quæstione decimaoctaua & decimanona sequentibus.

Pij indesinẽter B. Virgini recitẽt salutationẽ angelicam.

XVII.

Quid prodest huiusmodi salutatione vti?

A HIS præclaris verbis admonemur primùm summi beneficij, quod per Mariam Deiparam æternus Pater inchoare voluit in Christo, & humano generi redimendo clementer exhibere.

Galat. 4. 8

B Tum insignis hæc est commendatio sacrosanctæ & admirandæ Virginis, quam nobis Deus inuentricem gratiæ, ac vitæ genitricem esse decreuit.

Luc. 11. d. 5. 6

C Quare nihil mirum, si post pia vota, quæ in precatione Dominica Deo commendauimus, hîc acceptæ per Christum gratiæ memores, non modò Christi matrem, sed etiam Deum Patrem in eadem Virgine Deipara laudemus, & collætantes angelis, eandem reuerenter, & sæpè quidem, salutemus.

TESTIMONIA.

A AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.

1. B LVCAE vndecimo: Factum est autẽ, cùm hæc diceret: extollens vocẽ quędam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. At ille dixit: Quinimmò.

2. ET primo: Et ait angelus ei: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud Deum: ecce concipies in vtero, &c.

XVIII.

Quis est huius salutationis sensus?

Andreas Ierosol. Archiepisc. Cretensis in salutationem angelicam. ten. lib. 3. cap. 31 & 32. Hier. ad Eustoch. de custod. virg. epist. 22. cap. 8. & 9. Innocent. 3. serm. 2. de Assumpt. Bern. hom. 2. super Missus est. August. serm. 2. de Annunciat.

A PRIMIS quidem verbis iure gratulamur, & gratulando prædicamus eam, quæ nobis Euam secundam, eamque felicem præstitit. Etenim quod illa prior mundo intulit Væ maledictionis, hæc suo salutifero partu sustulit, ipsamque maledictionem filiorum Adæ, benedictione perpetua commutauit.

Ambr. in 1. cap. Luc. vide Bernard. serm. 9. ex parvis.

B Digna quidem illa, quæ *gratia plena* prædicetur, vt quæ plena Deo, plena virtutibus, sola (nam Ambrosij verbis vtemur) gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ repleretur author. Et quis potuit in eius anima vel corpore locus esse vitiorum, quando sancti sanctorum est templum effecta?

a Lucæ 1.d

b Ioan. 1.b Psalm. 18.a

C Additur porrò, *Dominus tecum*; quia & virtus Patris illi singulariter [a] obumbrauit, & Spiritus sanctus cumulatissimè superuenit, & [b] Verbum caro factum ex illa, tanquàm sponsus de thalamo suo, admirabiliter processit.

a Isa 7.c Ezech. 44.a

c Lucæ 1.e

d Cant. 4.b

D Adhæc, *benedicta in mulieribus*, quia * virginitate sponsa simul, & fœcunditate mater existit, quam proinde summo iure [c] beatam dicunt, semperque dicent omnes generationes. Mulier tota [d] pulchra & immaculata, virgo ante partum, in partu, & post partum, [e] semper incorrupta, ab omni [f] peccati labe libera, super cælos omnes exaltata, quæ nec minus viuificando profuit, quàm infelix Eua obfuit mortalibus occidendo.

e Ambr. epist. 81. Hier. in Heluid. & in apolog. pro lib. aduersus Iouin. ca. 8 f Aug. de nat. & grat. cap. 36. Concil. Trid. sess. 5. item sess. 6. can 23.

E *Et benedictus fructus ventris tui* IESVS, vt qui ex MARIA radice [g] velut flos ascendens, & ipse quodammodò terræ fructum se præstitit, & æternæ salutis fructum ita membris suis, sicut vitis [h] palmitibus, succum & vigorem suppeditat. Verè [i] beatus venter, qui te portauit & edidit mundo Saluatorem: verè beata vbera, quæ de cælo plena, Filium Dei lactauerunt.

g Isa. 11.a

h Ioan. 15.a

i Lucæ 11.d

F Et additur demum ab Ecclesia, [k] *Sancta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus nunc & in hora mortis nostræ.* Quippe sanctorum [l] Patrum vestigijs insistentes, non modò laudabilem & admirabilem illam Virginem, quæ sicut lilium [m] est inter spinas, salutamus; sed & eam virtute Dei auctam esse tanta credimus

k Vide antiquum Breuiarium Rom. & nouum ex decreto Conc. Trident. editum.

l Epiphan. de laud. b. Mariæ & in orat. ad eandem. Ioh. Damasc. Bern. Bonavent. lib. 3. c. 19. Nazianz. orat. 18. in Cyprian. & in Pregoel. Christus patiens. Fulgen. in ser. de Annunt. B. Virgin. Anselm. de excellentia B. Virgin. ca. 12.

Digitized by Google

mus atque profitemur, vt possit prodesse, fauere, annuere miseris mortalibus, dum hi præsertim se suaque vota illi commendant, ac diuinam gratiam, matris intercessione, supplices expetunt.

Bern. ser. 2. Dom. 1. post octav. Epiph. & serm. 1. & 4. de Assumpt. Dam. orat. 1. de Nativit. B. Mariæ. & in carmin. ad eandem. in Cant. 2. 8

TESTIMONIA.

Luc. 1. Dominus tecum.

1. ANDREAS Ierosolymitanus Archiepiscopus Cretensis, in salutationem Angelicam: Aue, inquit, gratia plena: Dominus tecum. Qui est ante te, hodiè tecum est, & paulò pòst erit ex te. Illud quidem ab omni æternitate, hoc autem in tempore. O immensam humanitatem, ô benignitatem incredibilem. Non fuit satis gaudium indicâsse, nisi ipsum gaudij authorem inesse Virgini significaret. Illud enim, Dominus tecum, perspicuè Regis præsentiam declarat, qui sic ex ipsa corpus assumit humanum, vt à propria gloria non recedat. Aue gratia plena, Dominus tecum. Gaude lætitiæ instrumentum, per quod tristis execrationis sententia in lætum gaudij iudicium commutatur. Gaude verè benedicta, gaude virgo præclarissima, gaude ornatissimum diuinæ gloriæ templum. Gaude sacrosanctum regis palatium, gaude thalame, in quo sibi Christus humanitatem sponsam adiunxit. Gaude electa à Deo antequam genita. Gaude diuinum inter Deum atque homines conciliationis perfugium: Gaude thesaure vitæ immortalis, gaude cælum, in quo sol gloriæ splendet: domicilium cælo præstantius. Gaude vnicum illius, qui nusquam capitur, amplissimum habitaculum. Gaude sancta terra virginea, ex qua nouus Adam formatur, qui veterem Adam seruet. Gaude fermentum sanctum ac Deo gratum, ex quo totius generis humani massa fermentatur, & in vnius corporis Christi panem euadit, & admirabili ratione coaugmentatur. Gaude gaudij mater sempiterni, gaude noua Dei arca, in qua Dei Spiritus conquiescit. Arca, in qua noster Noë Christus humanitatem seruauit: arca, in qua nouæ gloriæ sanctificatio, & qui natura sanctus est, in virginea naturæ officina corpus sibi ratione mirabili fabricatus est, non deponens id quod erat: est enim immutabilis: sed assumens id quod non erat: est enim benignus & hominum amantissimus. Gaude vrna aurea, quæ continens illum, qui dulce manna & mel è petra ingrato populo submini strauit. Gaude Seraphica mystici carbonis ardentis forceps. Salue spiritale præcognitionis perspicuæ speculum, per quod Prophetæ infinitam erga nos Dei submissionem mystice vaticinati sunt. Gaude speculum, per quod iustitiæ solem venientem è cælo suspicientes ij, qui densis in tenebris peccati versabantur, illustrati sunt. Salue Prophetarum & Patriarcharum omnium decus, & clarissima arcanæ præcognitionis humanæ tuba. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Et meritò benedicta: benedixit enim te Deus tabernaculum suum, quoniam paternæ gloriæ plenum Christum Iesum, hominem eundem & Deum in ijs ex quibus, & in quibus naturis consistit, admirabili ratione in vtero tuo gessisti. Benedicta tu in mulieribus, quæ cælestem thesaurum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei reconditi, in sacro virginitatis tuæ penu, sine angustia comprehendisti. Tu verè benedicta es, cuius vterus areæ cumulus est: quia benedictionis fructum, immortalitatis spicam Christum, sine semine, sine cultoris labore, multiplicem frugum innumerabilium messem, * nostræ salutis Agricolæ produxisti. Tu verè benedicta, quæ sola ex omnibus matribus creatori tuo mater electa es, & quod est matrum omnium proprium ignoras: cuius quoque excellentia virginitatis, maternis doloribus corrupta non est, virgineo germine tuo signa tuæ castitatis integra conseruante. Tu verè benedicta, quæ sola sine viri coniunctione filium genuisti, qui cælos condidit, & terram virginitate tua cælis exæquauit. Benedicta tu in mulieribus, quæ sola benedictionem suscepisti, quam Deus per Abraham gentibus omnibus promisit. Tu verè benedicta, quæ sola benedicti filij Iesu Christi & Saluatoris nostri declarata es mater, per quam clamant gentes: Benedictus qui venit in nomine Domini: &, Benedictum nomen gloriæ eius in secula, &: Implebitur gloria eius omnis terra: fiat, fiat. Benedicta tu in mulieribus, quam beatam dicunt omnes generationes: quam reges honorant, principes venerantur, diuites populi obsecrant, virgines quæ vel præcesserunt, vel sequuntur, in templum Regis comitantur. Benedicta tu in mulieribus, quam Isaias oculis prophetici s aspiciens, prophetissam, & virginem, & laterem, & locum, & caput libri obsignatum arcana ratione nominauit. Benedicta tu verè, quam Ezechiel auroram, & portam concluſam, per quam solus Deus ingressus est, & rursum concluſam appellauit. Tu sola verè benedicta, quam vir desideriorum Daniel montem vidit, & Abacuc admirabilis montem opacum. Montem quoque Dei, montem pinguem, montem coagulatum, montem in quo placitum est Deo habitare, te tuus ille progenitor atque rex propheticè decantauit. Benedicta tu in mulieribus, quam Zacharias, rerum diuinarum inspector eximius, candelabrum aureum vidit septem lucernis, & septem infusorijs, id est, septem Spiritus sancti muneribus exornatum. Tu verè benedicta, quæ tanquam paradisus intra te continens ipsius Eden plantatorem Christum: qui infinita virtute ex almo vtero tuo prodiens instar fluuij, quatuor principijs per Euangelium rigat faciem vniuersæ terræ. Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Fructus, ex quo protoplastus Adam vescens, euomet veterem illam potionem, per quam fraudis venenum hausit. Fructus, ex quo ligni amaritudo dulcescit: qui expurgat humanitatem, qui vero Israeli fontes vberrimos præbet in solitudine, qui aquas amaras efficit dulces, & nouum panis ac cibi imbrem emittit. Benedictus fructus, qui ex incorrupta virginei vteri planta maturus racemos extulit. Benedictus fructus, ex quo fontes emanant aquæ salientis in vitam æternam. Fructus, ex quo vitalis panis Dominici corporis, & salutare immortalitatis poculum conficitur. Benedictus fructus, quem omnis lingua cœlestium, terrestrium, & infernorum celebrat triplici sanctitate, in vna diuinitate trinitatem indicans personarum.

for. * nostræque salutis agricolam.

Eximiæ laudes B. Virginis.

Pſalm. 117. Pſalm. 71.

Perfugium conciliationis inter Deum & homines.

Luc. 1.

Diuites Mariam obsecrant.

Figuræ B. Virginis. Gen. 7. Exod. 37.

Isaiæ 8.

Ezech. 44.

Dan. 2.

Abac. 3.

Pſalm. 67.

Exod. 16. Hebr. 9. Pſalm. 10.

Zach. 4.

Isaiæ 6.

Gen. 2.

Benedictus fructus ventris tui.

Gen. 3.

Benedicta in mulieribus.

Exod. 15. 16. & 17.

Coloss. 2.

Ioan. 4.

Phil. 2.

Adam ex terra adhuc virgine formatus. Gen.2. Ioan. 1. Gen.2.

2. IRENAEVS libro tertio aduerſus hæreſes, capite trigeſimoprimo: Quemadmodum protoplaſtus ille Adam de rudi terra, & de adhuc virgine (nondum enim pluerat Deus, & homo non erat operatus terram) habuit ſubſtantiam, & plaſmatus eſt manu Dei, id eſt, Verbo Dei: omnia enim per ipſum facta ſunt: & ſumpſit Dominus limum à terra, & plaſmauit hominem. Ita recapitulans in ſe Adam ipſe, Verbum exiſtens ex Maria, quæ adhuc erat virgo, rectè accipiebat generationem Adæ recapitulationis. Si igitur primus Adam habuit patrem hominem, & ex ſemine viri natus eſt, meritò dicerent, & ſecundum Adam ex Ioſeph eſſe generatum. Si autem ille de terra quidem ſumptus eſt, & Verbo Dei plaſmatus eſt, oportebat id ipſum Verbum recapitulationem Adę in ſemetipſum faciens, eiuſdem generationis habere ſimilitudinem.

Comparatur cum Eua.

3. ET capite trigeſimotertio: Sicut Eua inobaudiens facta, & ſibi & vniuerſo generi humano cauſa facta eſt mortis: ſic & Maria, habens prædeſtinatum virum, tamen virgo obaudiens, & ſibi & vniuerſo generi humano cauſa facta eſt ſaluris. Euæ inobedientiæ nodus, ſolutionem accepit per obedientiam Mariæ: quod enim alligauit virgo Eua per incredulitatem, hoc virgo Maria ſoluit per fidem.

Vniuerſo generi humano facta eſt cauſa ſalutis.

4. HIERONYMVS epiſtola vigeſimaſecunda ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, capite octauo: Exiet virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Virga, mater eſt Domini, ſimplex, pura, ſyncera, nullo extrinſecus germine cohærente, & ad ſimilitudinem Dei vnione fœcunda. Virgæ flos, Chriſtus eſt, dicens: Ego flos campi, & lilium conuallium. Qui & in alio loco lapis prædicatur abſciſſus de monte ſine manibus: ſignificante Propheta, virginem naſciturum eſſe de virgine. Manus quippe accipiuntur pro opere nuptiarum. ET capite nono: In doloribus iugiter Eua parturiebat: poſtquam verò virgo concepit in vtero, & peperit nobis puerum, cuius principatus in humeros eius, Deum, fortem, patrem futuri ſeculi: ſoluta maledictio eſt. Mors per Euam, vita per Mariam. Ideoque & ditius virginitatis donum fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina.

Iſa. 11. Maria virga.

Cant. 2.

Dan. 2. Maria mõs eſt.

Ioh. 9. Vita per Mariam.

5. INNOCENTIVS tertius ſermone ſecundo de Aſſumptione Mariæ virginis: Oportebat, vt ſicut per fœminam mors intrauit in orbem, ita per fœminam vita rediret in orbem: & ideò quod damnauit Eua, ſaluauit Maria, vt vnde mors oriebatur, inde vita reſurgeret. Illa conſentit diabolo, & veritum pomum comedit, ſecundùm illud: Tulit de fructu, & comedit, deditque viro: Iſta credidit angelo, & filium promiſſum concepit, ſecundùm illud: Ecce concipies & paries filium. Illa comedit pomum ad mortem, iuxta quod fuerat illi prædictum: Quacunque die comederis, morte morieris. Iſta concepit filium ad ſalutem, ſicut ei fuerat prænotatum: Vocabis nomen eius Ieſum: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Illa peperit in dolore, ſecundùm illud: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, & in dolore paries. Iſta generauit in gaudio, ſecundùm illud: Annuncio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodiè Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Illa fuit de ſolo viro producta, quoniam ędificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem: ſed produxit virum & fœminam. Hæc autem producta fuit de viro & fœmina, ſed ſolum virum produxit: Quia nouum fecit Dominus ſuper terram, fœmina circumdedit virum gremio vteri ſui. Illa dicta eſt Eua, huic dictum eſt Aue: quia per hanc mutatum eſt nomen Euæ: Aue, inquit, gratia plena, Dominus tecum. Quaſi diceret: Illa fuit plena peccato, ſed tu plena gratia. Illa fuit maledicta in mulieribus, ſed benedicta tu in mulieribus. Fructus ventris illius fuit maledictus Cain, ſed fructus ventris tui erit benedictus Ieſus. Et ſub finem: Ipſa eſt ergò aurora conſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Luna lucet in nocte, aurora in diluculo, ſol in die. Nox autem eſt culpa, diluculum pœnitentia, dies gratia. Qui ergò iacet in nocte culpæ, reſpiciat lunam, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium cor eius ad compunctionem illuſtret. Quis enim de nocte inuocauit eam, & non eſt exauditus ab ea? Ipſa eſt mater pulchræ dilectionis & ſanctæ ſpei. Qui verò ad diluculum pœnitentiæ ſurgit, reſpiciat auroram, deprecetur Mariam: vt ipſa per filium cor eius ad ſatisfactionem illuminet. Quis enim deuotè inuocauit eam, & non eſt exauditus ab ea? Ipſa eſt mater pulchræ dilectionis & ſanctæ ſpei. Quia verò militia eſt vita hominis ſuper terram, (nam mundus poſitus eſt in maligno: caro concupiſcit aduerſus ſpiritum; oculus deprædatur animam; mors ingreditur per feneſtras: nec eſt nobis colluctatio tantùm aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus, aduerſus rectorem tenebrarum harum. Aduerſarius enim noſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret) quicunque ſentit impugnationem ab hoſtibus, vel à mundo, vel à carne, vel à dæmone, reſpiciat caſtrorum aciem ordinatam, deprecetur Mariam, vt ipſa per filium mittat auxilium de ſancto, & de Sion tueatur.

Eua in Aue mutatum. Luc. 1. Cant. 6. Peccator deprecetur Mariam. Eccl. 24. Pœnitens deprecetur Mariam. Iob 7. 1. Ioan. 5. Galat. 5. Titen 3. Ierem 9. Epheſ 6. 1. Pet. 5. Qui tentantur, Maria inuocemus. Pſalm. 19.

6. BERNARDVS homilia ſecunda de laudibus Virginis Matris ſuper Euangelium, Miſſus eſt: Curre Eua ad Mariam, curre mater ad filiam, filia pro matre reſpondeat, ipſa matris opprobrium auferat: ipſa patri pro matre ſatisfaciat: quia ecce ſi vir cecidit per fœminam, iam non erigitur niſi per fœminam. Quid dicebas ô Adam? Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Verba malitiæ ſunt hęc, quibus magis augeas quàm deleas culpam. Veruntamen ſapientia vicit malitiam: cùm occaſionem veniæ, quam à te Deus interrogando elicere tentauit, ſed non potuit, in theſauro indeficientis ſuę pietatis inuenit. Redditur nempe fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro ſuperba: quæ pro ligno mortis, guſtum tibi porrigat vitæ, & pro venenoſo cibo illo amaritudinis, dulcedinem pariat fructus æterni. Muta ergò iniquæ excuſationis verbum in vocem gratiarum actionis, & dic: Domine, Mulier quam dediſti mihi, dedit mihi de ligno vitæ, & comedi, & dulce factum eſt ſuper mel ori meo, quia in ipſo viuificâſti me. Ecce enim ad hoc miſſus eſt angelus ad virginem. O admirandam & omni honore digniſſimam virginem, ô fœminam ſingulariter venerandam, ſuper omnes fœminas admirabilem, parentum reparatricem, poſterorum viuificatricem. Miſſus eſt, inquit, angelus ad virginem. Virginem carne, virginem mente, virginem profeſſione, virginem denique qualem deſcribit Apoſtolus, mente & corpore ſanctam. Nec nouiter, nec fortuitu inuentam, ſed à ſeculo electam: ab altiſſimo præcognitam & ſibi præparatam, ab angelis ſeruatam, à Patribus prefiguratam, à Prophetis promiſſam.

Maria reſtauratrix Euæ. Gen.3. Sapient. 7. Laus B. Virginis. 1. Cor. 7.

Vaticinationes de ea.

missam. Scrutare scripturas, & proba quæ dico. Visne vt & ego aliqua ex his testimonia hîc inseram? Vt pauca loquar de pluribus, quam tibi aliam prædixit? Deus videtur, quando ad serpentem ait: Inimicitias ponam inter te & mulierem? Et si adhuc dubitas, an de Maria dixerit: audi quod sequitur, Ipsa conteret caput tuum. Cui hæc seruata victoria est, nisi Mariæ? Ipsa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam malignî suggestionem, tam de carnis illecebra, quàm de mentis superbia deduxit ad nihilum. Quam verò aliam Salomon requirebat, cùm dicebat: Mulierem fortem quis inueniet? Et multis testimonijs in medium productis, ita concludit: Vides quàm pulchrè & concorditer sanctorum mira facta, & mystica dicta sibi inuicem concinunt? Vides quàm stupendum sit hoc vnum de virgine, & in virgine factum miraculum, quod tot miracula præuenerunt, tot miracula promiserunt? Vnus nimirum fuit Spiritus prophetarum: & licet diuersis modis, signis & temporibus eandem rem diuersi, non diuerso spiritu, & præuiderunt, & prædixerunt. Quod Moysi monstratum est in rubo & igne, Aaroni in virga & flore, Gedeoni in vellere & rore, hoc apertè Salomon præuidit in forti muliere, & eius precio, apertius Ieremias præcinit de fœmina & viro, apertissimè Isaias declarauit de virgine & Deo. Et in fine sermonis: Loquamur pauca & super hoc nomine (Maria) quod interpretatum, maris stella dicitur: & matri virgini valdè conuenienter aptatur. Ipsa nanque aptissimè sideri comparatur: quia sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radium, sic absque sui læsione virgo parturit filium. Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec virgini filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radium vniuersum orbem illuminat: cuius splendor, & præfulget in supernis, & inferos penetrat, terras etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes, quàm corpora, fouet virtutes, excoquit vitia. Ipsa inquam est præclara & eximia stella, super hoc mare magnum & spatiosum necessariò sublenata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in huius seculi profluuio, magis inter procellas & tempestates fluctuare, quàm per terram ambulare: ne auertas oculos à fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Si iactaris superbiæ vndis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis: respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut auaritia, aut carnis illecebra nauiculam concusserit mentis, respice ad Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitiæ, desperationis abyssо: cogita Mariam. In periculis, in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum. Ipsam sequens, non deuias: ipsam rogans, non desperas: ipsam cogitans, non erras. Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non defatigaris, ipsa propitia peruenis, & sic in temetipso experiris, quàm meritò dictum sit, Et nomen virginis Maria.

Gen. 3.

Prou. 31.

Exod 3. Num. 17. Iud. 6. Prou. 31. Ieremi. 31. Isa. 7.

Mariæ nomen maris stellam significat, atque ipsa stellæ comparatur.

Num. 24.

Micat meritis.

Inuocanda Maria in tentatione & periculis.

Vt impetres eius orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum.

7. AVGVSTINVS sermone secundo de Annunciatione Dominica, vt supra quæstione decimaquinta, testimonio quarto.

1.B AMBROSIVS in primum caput Lucæ: Benè sola gratia plena dicitur, quæ sola gratiam, quam nulla alia meruerat, consecuta est, vt gratiæ repleretur authore.

Gratiam ij quam nulla alia meruerat, consecuta est. 1. Cor. 1.

2. BERNARDVS sermone nono ex paruis: Christus qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, de sinu patris ad nos veniens, ædificauit sibi domum, ipsam scilicet matrem suam Virginem Mariam: in qua septem columnas excidit. Quid est in ea septem columnas excidere, nisi ipsam dignum sibi habitaculum fide & operibus præparare? Nimirum ternarius numerus ad fidem propter sanctam Trinitatem, quaternarius pertinet ad mores, propter quatuor principales virtutes. Quòd autem in beata Maria sancta Trinitas fuerit, (fuerit dico per præsentiam maiestatis, vbi solus filius erat per susceptionem humanitatis) testatur nuncius cælestis, qui ei arcana mysteria referans, ait, Aue gratia plena, Dominus tecum. & post pauca, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ecce habes Dominum, habes Virtutem altissimi, habes Spiritum sanctum, habes Patrem & Filium & Spiritum sanctum. &c. Et post pauca: Vtrum autem & quatuor principales virtutes tanquam quatuor columnas possederit, inquisitione dignum videtur. Primùm ergò videamus an fortitudinem habuerit. Quę nimirum virtus quomodo illi abesse potuit, quæ ablectis secularibus pompis, spretisque voluptatibus carnis, soli Deo in virginitate viuere proposuit? Nisi fallor, hęc virgo est quæ apud Salomonem legitur: Mulierem fortem quis inueniet? Quę adeò fortis fuit, vt illius serpentis caput contereret, cui à Domino dictum est: Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius: ipsa conteret caput tuum. Porrò quòd temperans, prudens, & iusta fuerit, ex angeli collocutione, & sua ipsius responsione luce clarius comprobamus. &c. Et paulò inferius: Fuit igitur beata Virgo Maria, fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione.

Habitaculum S. Trinitatis.

Luc. 1.

Possedit quatuor virtutes cardinales.

Prou. 31.

Gen. 3.

1.C LVCAE primo: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi.

2. IOANNIS primo: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis.

3. PSALMO decimooctauo: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo: Exultauit vt gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio eius.

1.D ISAIAE septimo: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

2. EZECHIELIS quadragesimoquarto: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi.

3. LVCAE primo: Respexit humilitatem ancillæ suę. ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est.

4. CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

5. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: vt supra de symbolo, quæstione decima, A testimonio decimoquinto.

6. HIERONYMVS aduersus Heluidium probat perpetuam virginitatem Mariæ, & argumenta contraria refutat ex professo.

7. IDEM in Apologia ad Pammachium

pro libris aduerſus Iouinianum, capite octauo: Chriſtus virgo, mater virginis noſtri virgo perpetua, mater & virgo. IESVS enim clauſis ingreſſus eſt oſtijs: & in ſepulcro eius, quod nouum, & in petra duriſſima fuerat excisum, nec antea quis, nec poſtea poſitus eſt. Hortus concluſus, fons ſignatus: de quo fonte ille fluuius manat, iuxta Ioel, qui irrigat torrentem vel ſunium, vel ſpinarum: ſunium peccatorum, quibus ante alligabamur: ſpinarum, quæ ſuffocant ſementem Patrisfamiliàs. Hæc eſt porta orientalis, vt ait Ezechiel, ſemper clauſa & lucida, operiens in ſe, vel ex ſe proferens ſancta ſanctorum, per quam ſol iuſtitiæ, & pontifex noſter ſecundùm ordinem Melchiſedek ingreditur, & egreditur. Reſpondeant mihi, quo modo Ieſus ingreſſus eſt clauſis oſtijs, cùm palpandas manus, & latus conſiderandum, & oſſa carnemqúe monſtrauerit, ne veritas corporis phantaſma putaretur: & ego reſpondebo, quo modo ſancta Maria ſit & Mater, & Virgo: virgo poſt partum, mater antequam nupta. Igitur vt dicere cœperamus, Chriſtus virgo, virgo Maria, vtriuſque ſexus virginitatem dedicauêre.

Ioan. 20. Luc. 24. Ezech. 43. 44. & 46. Cant. 4. Ioel 3. Vt ianuis clauſis ingreſſus, ita ex matre virgine natus. Virginitatis vtriuſque ſexus dedicatio.

8. AVGVSTINVS libro de natura & gratia, capite trigeſimoſexto: Excepta ſancta virgine Maria, de qua, propter honorem Domini, nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem: * Vnde enim ſcimus, quid ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum. Hac ergò virgine excepta, ſi omnes illos ſanctos & ſanctas cùm hic viuerent, congregare poſſemus, & interrogare, vtrum eſſent ſine peccato, quid fuiſſe reſponſuros putamus? vtrum hoc quod Pelagius dicit, an quod Ioannes Apoſtolus? Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia ſanctitatis, ſi hoc interrogari potuiſſent, nonne vna voce clamâſſent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt?

Maria ſine peccato. * vel vt legit S. Thomas part. 3. quæſt. 27. a. 4. Inde ni ſcim', quòd ei plus gratiæ collatũ fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quod 1. Ioan. 1.

9. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione quinta, in decreto de peccato Originali: Declarat tamen hæc ipſa ſancta ſynodus, non eſſe ſuæ intentionis comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam, Dei genitricem, ſed obſeruandas eſſe conſtitutionès fel. rec. Xiſti Papæ IIII. ſub pœnis in eis conſtitutionibus contentis, quas innouat.

Conceptio B. Virginis.

10. ET ſeſſione ſexta, canone vigeſimotertio: Si quis hominem ſemel iuſtificatum, dixerit amplius peccare non poſſe, neque gratiam amittere: atque ideò eum, qui labitur & peccat, nunquam verè fuiſſe iuſtificatum; aut contra, poſſe in tota vita peccata omnia, etiam venialia vitare, niſi ex ſpeciali Dei priuilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Eccleſia: anathema ſit.

Maria ſine peccato veniali.

1. E ISAIAE vndecimo: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcender. Et requieſcet ſuper eam ſpiritus Domini: ſpiritus ſapientiæ, & intellectûs, &c.

2. IOANNIS decimoquinto: Ego ſum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia ſine me nihil poteſtis facere.

3. LVCAE vndecimo: Factum eſt autem cùm hæc diceret: extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimmò beati, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

1. S. EPHRAEM in ſermone de ſanctiſſimæ Dei genitricis virginis Mariæ laudibus: Inuiolata, integra, planeqúe pura ac caſta virgo Dei genitrix Maria, Regina omnium, ſpes deſperantium, Domina noſtra glorioſiſſima, eademqúe optima, ac præcellentiſſima: ſublimior cælitibus, candidior ſolis radijs atque fulgoribus: honoratior Cherubim, & multis oculis claris ſpiritibus perſpicacior. Sanctior Seraphim, & incomparabiliter reliquis omnibus ſupernis exercitibus glorioſior. Vnica ſpes Patrum, gloria Prophetarum, præconium Apoſtolorum, honor Martyrum, lætitia ſanctorum, & lumen probatiſſimorum Abraham, Iſaac, & Iacob: decus Aaron, ſplendor Moyſis, & Gedeonis vellus; cœtus Hierarcharum; omniumqúe Sanctorum, ac Virginum corona, ob immenſum fulgorem atque ſplendorem inacceſſa. Thuribulum aureum, lucerna clariſſima, vrna pulcherrima cœli manna geſtans: tabula ſcriptam legem mortalibus adferens, arca vera, charta diuiniſſima, princeps omnium prudentiſſima ac ſagaciſſima, & lucifera virgo: conſolatrix ſanctiſſima, & dux vniuerſorum, ſacratiſſima puella. O rube ardens incombuſte, & prædium patens, viridanſqúe Aaronis virga. Virga enim verè extitiſti, & flos, filius tuus. E radice quippe Dauid, ac Salomonis germinauit Chriſtus creator noſter, Deus & Dominus omnipotens, ac ſolus altiſſimus. Tu Deum genuiſti & hominem, virgo ante partum, virgo in partu, & virgo poſt partum. Per te reconciliati ſumus Chriſto Deo noſtro, filio tuo dulciſſimo. Tu peccatorum, & auxilio deſtitutorum vnica aduocata es, atque adiutrix. Tu portus naufragantium tutiſſimus; tu mundi ſolatium. Tu orphanorum ſuſceptio: tu captiuorum redemptio atque liberatio: tu ægrotantium exultatio, mœſtorumqúe conſolatio, & omnium ſalus. Tu monachorum ac ſolitariorum ſtabilimentum, & ſpes ſecularium. Tu virginum gloria, corona, ac gaudium. Tu mundi lætitia, ô Domina princeps, atque regina præſtantiſſima, & perquàm benedicta, puella honoratiſſima, & dominarum domina puriſſima atque caſtiſſima. Sub tuum præſidium confugimus, ô ſancta Dei genitrix: ſub alis pietatis atque miſericordiæ tuæ, protege & cuſtodi nos. Miſerere noſtri, qui ſordibus peccatorum conſpurcati ſumus: ne aduerſus nos inſoleſcat, ac glorietur ſatanas perniciоſiſſimus. Non nobis eſt alia, quàm in te fiducia, ô virgo ſinceriſſima. Tu enim noſter es portus, ô Virgo intemerata, & præſens pia auxiliatrix. Sub tua denique tutela, & protectione toti ſumus: quare ad te vnicam confugimus, crebriſqúe te lachrymis, ô beatiſſima mater, imploramus, tibiqúe procidimus, ſuppliciter clamantes ac deprecantes, ne dulcis filius tuus Saluator noſter & vitæ omnium dator, ob plurima quę commiſimus ſcelera, è medio tollat nos. Reple deinceps os meum gratia dulcedinis tuæ, ô Domina: & illumina mihi mentem, ô gratia plena, move linguam meam, & labia, ad laudes tibi alacriter, lætoqúe animo decantandas, & præſertim dulce illud

Laudes B. Virginis. Regina. Spes deſperantium. Exod. 25. Heb. 9. Iud. 6. Exod. 3. Num. 17. & Heb. 9. Iſa. 11. Per Mariam Chriſto reconciliati. Aduocata, adiutrix. Portus, Redẽptio, Spes poſt Chriſtũ Maria. Inuocat B. Virginem. Nota Mariç maſtix. Petit opem à B. Virgine.

lud melos angelicum longè celebratiſſimum, quod Angelus Gabriel in Nazareth, ſeruili habitu ad te virginem matremque Dei mei integerrimam clamans cecinit. Dignare me ſeruum tuum humilem laudare te, virgo ſacrata, ac ſuauiter dicere: Aue præclarum, & electum vas Dei. Aue Domina Maria, gratia plena. Aue inter mulieres, virgo beatiſſima. Aue ſtella fulgidiſſima, ex qua Chriſtus proceſſit. Aue lux ſplendidiſſima, mater & virgo. Aue, quæ admirabiliter Regem omnium peperiſti. Aue, per quam clariſſimus ſol iuſtitiæ nobis illuxit. Aue Regina, ac Domina cunctis ſublimior. Aue canticum Cherubim ac Seraphim, & hymnodia angelorum. Aue pax, gaudium, conſolatio, & ſalus mundi. Aue humani generis lætitia. Aue Patrum præconium, & decus Prophetarum. Aue pulchritudo Martyrum, & Sanctorum corona. Aue piorum gloria, & laus in ſolitudine degentium. Aue præclariſſimum cæleſtis hierarchiæ ornamentum. Aue præſtantiſſimum vniuerſi orbis terræ miraculum. Aue terrigenarum omnium oblectamentum. Aue paradiſe deliciarum, totiuſque amœnitatis, & immortalitatis. Aue lignum vitæ, gaudium, & voluptas. Aue lilium conuallium, & vallis fidelium, mundique ſalus. Aue portus tranquilliſſime, & à fluctibus procelliſque agitatorum liberatrix deſideratiſſima. Aue periclitantium opitulatrix. Aue omnium parens. Aue fons gratiæ, & totius conſolationis. Aue peccatorum refugium, atque diuerſorium. Aue ſpes omnium afflictorum. Aue dulce conuerſorum ſolamen, atque præſidium. Aue virorum pariter atque mulierum regina, & patrona. Aue Dei & hominum mediatrix optima. Aue totius terrarum orbis conciliatrix efficaciſſima. Aue Domina noſtra, fœdus pacemque fidelibus tuis impetrans, & ſceptrum cunctis imperans. Aue regina ſupernorum ciuium, & domina angelorum. Aue porta cælorum, & ſcala, aſcenſuſque omnium. Aue portarum cæleſtis paradiſi reſeramentum. Aue noſtra conſolatrix, quæ mœrores ſedaſti, & oppreſſorum moleſtias lenijſti, cunctaſque oppreſſiones ſuſtuliſti. Aue clauis regni cæleſtis. Aue portus tutiſſime, in hac vita nauigantium. Aue animæ noſtræ ſpes fida, & optima. &c. Precibus & meritis ſanctiſſimæ Dei genitricis Mariæ ſemper virginis, exercituumque omnium cæleſtium, & vniuerſi cœtus angelorum, Cherubim & Seraphim, Prophetarum & Apoſtolorum, Martyrum & Confeſſorum, Sanctorumque omnium interceſſionibus, ac beatorum ſupplicationibus, miſerere tuæ creaturæ, mi Deus clementiſſime: & à dextris tuis in hora tremendi iudicij, humiles ſeruos tuos colloca. Neque, ô Domine, vitæ auctor ac dator, ad opera noſtra mala, quæ, legem tuam tranſgrediendo, commiſimus, aſpexeris: ſed potius ad immenſam clementiam, & pietatem, atque miſericordiam tuam benignè reſpicias, obſecro, noſtrique miſereariſ. Amen.

Saluat eam.

Pax, gaudiũ, conſolatio, mundi.

Liberatrix, opitulatrix.

Refugium, Spes, præſidium, patrona.

Mediatrix & conciliatrix.

2. IDEM in oratione ad ſanctiſſimam Dei genitricem: Immaculata & intemerata, incorrupta & prorſus pudica, atque ab omni ſorde ac labe peccati alieniſſima, virgo Dei ſponſa, ac Domina noſtra: vnica ſpes deſperantium, oppreſſorum auxilium, & ad te recurrentium præſentaneum ſubleuamen, omniumque denique Chriſtianorum firmum præſidium: me maximum peccatorem, ne auerſeris obſecro: quin potius, ſicut mitiſſimi ac clementiſſimi Dei mater es, ita me peccatorem benigniſſimè ſuſcipe, & meam ſordidiſſimam orationem clementer admitte: nec non dulcem quidem Filium tuum, meum autem Dominum ac Deum maternis pietatis tuæ viſceribus amanter libenterque exora: vt ipſe mihi quoque illa inexhauſtæ miſericordiæ ſuæ viſcera reſerare dignetur: & poſtpoſitis innumerabilibus peccatis meis, ad ſalutarem me pœnitentiam conuertat, ſuaque me rectius complere mandata faciat. Adeſto mihi nunc, & ſemper, ô virgo Dei genitrix, mater miſericordiæ, benigna & clemens, in præſenti quidem vitæ curſu feruens protectrix atque auxiliatrix, hoſtiles quoſcunque impetus à me auertens, & in via ſalutis me conſtituens: ac in extremo vitæ articulo miſeram meam animam conſeruans, & tenebroſos atque horrendos peſſimorum dæmonum aſpectus ab ea procul repellens: in tremendo autem die iudicij, ab æterna me damnatione liberans: & poſtremò, in numerum iuſtorum me referens; atque inacceſſæ tui Filij & Dei gloriæ me hæredem efficiens. Quod vtinam, per piam interceſſionem tuam atque patrocinium, Domina mea, ſanctiſſima Dei mater, mihi, & omnibus humiliter ad te recurrentibus, & ſpem totam in te figentibus poſt hoc exilium concedatur, gratia, miſeratione, & benignitate vnigeniti tui filij, Domini Dei ac Saluatoris noſtri IESV Chriſti.

Oratio ad B. Virginem.

Spes, auxilium, ſubleuamen, præ-

Chriſtianorum.

Mater miſericordiæ, Protectrix, auxiliatrix præſertim in hora mortis & iudicij.

Per interceſſionem eius exoptat conſequi gloriã æternam.

3. ITEM in Threno, id eſt, lamentatione glorioſiſſimæ virginis matris Mariæ ſuper paſſione Domini: Sed te, iam nos, ô pura & immaculata, eademque benedicta virgo, magni Filij tui, vniuerſorumque Dei mater inculpata, integra, & ſacroſanctiſſima, deſperantium atque reorum ſpes, collaudamus. Tibi, vt gratia pleniſſimæ benedicimus, quæ Chriſtum genuiſti Deum & hominem: omnes tibi procidimus; omnes te inuocamus, & auxilium tuum imploramus. Eripe nos, ô virgo ſancta, atque intemerata, à quacunque neceſſitate ingruente, & à cunctis tentationibus diaboli. Noſtra conciliatrix, & aduocata in hora mortis, atque iudicij eſto; noſque à futuro inextinguibili igne, & tenebris exterioribus libera; & filij tui nos gloria dignare, ô virgo, & mater dulciſſima, ac clementiſſima. Tu ſiquidem vnica apud Deum Chriſtianorum, ſpes noſtra es ſecutiſſima, & ſanctiſſima. Cui gloria & honor, decus atque imperium, in ſempiterna ſecula ſeculorum, Amen.

Oratio ad B. Virginem.

Spes reorum. Lucæ 1.

Conciliatrix, aduocata.

Spes Chriſtianorum apud Deũ

4. IRENAEVS libro quinto aduerſus hæreſes: vt infrà, quæſtione ſequenti in textu A.

5. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimaoctaua, quæ eſt in laudem ſancti Cypriani martyris: Virgo quædam erat patritio genere nata, honeſtiſque moribus prædita. Huius amore magnus Cyprianus captus eſt, eiuſque pudicitiam tentabat, ac prũ lenone, non vetula quadam mulierecula ad huiuſmodi res idonea, ſed dæmone quodam, corporum ac voluptatis amante vtitur. At puella ſimulatque malum perſenſit, atque inſidias intellexit, deſperatis omni-

bus alijs remedijs, ad Deum confugit, atque aduersus detestabilem amorem, sponsum suum patronum ac defensorem assumit, qui
Dan.13. & Susannam mortis periculo liberauit, & Theclam seruauit, illam à sæuis presbyteris, hanc à tyranno ipsius proco, patreque magis tyrannico. Quem tandem hunc? Chri-
Luc. 9. Matth.14. stum, qui & spiritus increpat, & eos, qui merguntur, subleuat, & pedibus mare peragrat, & spirituum legionem in profundum mittit &c. Hæc, atque his plura commemorans,
Virgo B. Mariam in uocauit, & exaudita fuit. Virginemque Mariam supplex obsecrans, vt periclitanti virgini suppetias ferret, ieiunij & chameuniæ pharmaco sese communit: partim vt formæ venustatem tanquam insidiosam obscuraret, ficque flammæ materiam subtraheret, ac libidinis facem absumeret: partim vt per sui afflictionem propitium sibi Deum & exorabilem redderet. Neque enim Deus vlla re perinde, atque corporis ærumna, conciliatur: lachrymisque misericordia vicissim rependi solet. Virgo superat, dæmon superatur Tentator ad amantem accedit, seque succubuisse indicat; eamque ob causam ab eo contemnitur.

6. IDEM in tragœdia, quæ inscribitur, Christus patiens: vt in quæst. sequenti in textu E, & ibidem in testimonio

7. FVLGENTIVS in sermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris, vt supra, quæstione decimaquinta, testimonio octauo.

8. ANSELMVS Archiepiscopus Cantuariensis in libro de excellentia gloriosissimæ virginis Mariæ, capite duodecimo: Rogamus te domina per ipsam gratiam, qua te prius & omnipotens Deus sic exaltauit, & omnia tibi secum possibilia esse donauit, quatenus id apud ipsum nobis impetres & obtineas, vt plenitudo gratiæ, quam meruisti, in nobis sic operetur, quò participium beati præmij nobis eius misericorditer quandoque condonetur. Ad hoc quippe Deus noster per te factus est frater noster, vt quemadmodum ipse dignatus est consors fieri nostræ humanitatis, sic nos mereamur consortes fieri suæ diuinitatis. Intende ergò domina pijssima, vt nobis ad effectum proueniat, propter quod Deus noster ex tuo castissimo vtero factus homo inter homines venit: nec sis quæsumus exoratu difficilis, quia proculdubio idem benignissimus filius tuus Dominus noster IESVS Christus erit ad concedendum, quicquid voles, promptissimus & exaudibilis. Tantummodò itaque velis salutem nostram, & verè nequaquam salui esse non poterimus. Quid igitur stringet larga misericordiæ tuæ viscera Domina contra nos, vt nolis saluare nos? Certè Deus noster (teste Propheta) misericordia nostra est, & tu eiusdem Domini nostri absque dubio vera mater. Si tu ergò quæ Dei mater es, & cò reuera misericordiæ mater & gratiæ, denegas nobis effectum misericordiæ, cujus tam mirabiliter facta es mater, quid faciemus, cùm idem filius tuus aduenerit cunctos æquo iudicaturus iudicio? Subueni ergò nobis domina pijssima, & non considerata peccatorum nostrorum multitudine, velle tuum ad miserendum nobis inflecte. Cogita quæso, & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed ad saluandum peccatores conditor noster ex te factus est homo. Cur itaque non iuuabis nos peccatores, quando propter nos in tantam celsitudinem es leuata, vt te dominam haberet & veneretur omnis pariter creatura? Ab initio renouationis humanæ, omnibus, sub tutum præsidium confugientibus, hucusque succurristi, & idcirco præ omni creatura, omni laude dignissima elici & esse meruisti. Eia succurre, oramus, vt laus, quam per tot secula dignè possedisti, continua tibi duret in gratia ipsa, qua mundo perdito subueniisti. Tibi ergò nos commendamus, tu procura ne pereamus: effice potius, vt salus nostra de die in diem multiplicetur, & filio tuo Domino nostro IESV Christo vita nostra iugi deuotione famuletur.

Sub eius præsidium confugientibus semper succurrit.

9. BERNARDVS sermone secundo Dominicæ primæ post octauas Epiphaniæ: Quoties mihi necesse est, fratres, post lachrymosas querimonias vestras exoraro matrem misericordiæ, vt suggerat suo benignissimo filio, quoniam vinum non habeatis? Et ipsa, dico vobis, charissimi, si piè à nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostræ: quoniam misericors est, & mater misericordiæ. Nam si compassa est verecundiæ illorum, à quibus fuerat inuocata: multò magis compatietur nobis, si piè fuerit inuocata. Placent enim illi nuptiæ nostræ, & pertinent ad eam multò amplius illis, nimirum de cuius vtero, tanquam è thalamo suo, cælestis sponsus processit.

Mariæ inuocatio. Mater misericordiæ. Psalm.18.

10. IDEM sermone primo in Assumptione beatæ Mariæ: Præcessit nos regina nostra, præcessit, & tam gloriosè susceptа est, vt fiduciali-
Cantic.1. ter sequantur dominam seruuli clamantes, Trahe nos post te: in odore vnguentorum tuorum curremus. Aduocatam præmisit peregri-
Aduocata. natio nostra, quæ tanquam iudicis mater, & mater misericordiæ suppliciter & efficaciter
Mater misericordiæ. salutis nostræ negotia pertractabit. Ascendens ergò in altum virgo beata, dabit ipsa quoque dona hominibus. Quidni daret? Siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina
Regina cælorum. cælorum est, misericors est. Denique mater est vnigeniti filij Dei. Nihil enim sic potest potestatis eius seu pietatis magnitudinem com-
Cur Mariæ tanta sit pietas seu potestas. mendare: nisi fortè aut non creditur Dei filius honorare matrem, aut dubitare quis potest, omninò in affectum charitatis transisse Mariæ viscera, in quibus ipsa, quæ ex Deo est charitas, nouem mensibus corporaliter requieuit.

11. ITEM sermone quarto in eadem solennitate: Sit eat misericordiam tuam, virgo beata, si
Maria inuocata nemini deest. quis est, qui inuocatam te in necessitatibus suis, sibi memineris defuisse. Nos quidem seruuli tui cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius nobis ipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulcius, misericordiam amplectimur charius, recordamur sæpius, crebrius inuocamus. Hæc est enim, quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetrauit. Constat enim pro vniuerso genere humano fuisse solicitam, cui dictum est: Ne timeas Maria, inueniisti gratiam, vtique quam
Lucæ 1. quærebas. Quis ergò misericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem & latitudinem, sublimitatem & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius, vsque in diem nouissimum inuocantibus eam subuenit vniuersis. Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationē; & profundum eius sedentibus in tenebris, & in vmbra mortis, obtinuit redemptionem. Per te enim cælum repletum, infernus euacuatus est, instauratæ ruinæ cælestis Ierusalem,

Chriſtus ad cōcedendū facilis quicquid Maria poſtulauerit.

Pſalm.58. & 143. Mater misericordiæ recte dicitur Maria.

Mariæ in omnes beneficia.

ſalem, expectantibus miſeris vita perdita data. Sic potentiſſima & piiſſima charitas, & affectu compatiendi, & ſubueniendi abundat effectu, æquè locuples in vtroque. Ad hunc igitur fontem ſitibunda properet anima noſtra, ad hunc miſericordiæ cumulum, tota ſolicitudine miſeria noſtra recurrat. Sit precatoris tuæ ipſam, quam apud Deum gratiam inueniſti, notam facere mundo: reis veniam, medelam ægris, puſillis corde robur, afflictis conſolationem, periclitantibus adiutorium & liberationem ſanctis tuis precibus obtinendo. In hac quoque die ſolemnitatis & lætitiæ, dulciſſimum Mariæ nomen cum laude inuocantibus ſeruulis, per te regina clemens, gratiæ ſuæ munera largiatur Ieſus Chriſtus filius tuus Dominus noſter: qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula.

Rom. 9.

12. DAMASCENVS oratione prima de natiuitate B. Mariæ: Saluto te, Maria, dulciſſimũ Annæ pignus. Meritò te beatam prædicant omnes generationes, vt eximium humani generis decus. Tu ſacerdotum gloria, Chriſtianorum ſpes, virginitatis feraciſſima planta. Per te enim virginitatis pulchritudo latiſſimè ſeſe diffudit. Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Qui Dei genitricem te confitentur, benedicti ſunt: & qui inficiantur, maledicti. O Ioachim & Annæ filia, ac Domina, peccatoris orationem accipe, ardenter tamen amantis, ac colentis, teque ſolam gaudij ſpem habentis, vitæ antiſtitem, in gratiam cum filio me reducentem, firmamq; ſalutis arram. Peccatorum ſarcinam diſcute, idque quod menti meæ tenebras offundit, ac terrenam craſſitiem diſſipa. Tentationes comprime, pie & ſanctè vitam meam guberna, atque ad cæleſtem beatitudinem tuc te duce perueniam. Pacem mundo, atque omnibus huiuſce vrbis incolis, rectè de religione ſentientibus, abſolutam numeris omnibus lætiã ac ſempiternam ſalutem, per tuorum parentum, ac totius Eccleſiæ complementi preces concilia. Fiat, fiat. Aue gratia plena, Dominus tecum benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui Ieſus Chriſtus Dei filius.

Maria gloria ſacerdotum, & Chriſtianorum ſpes.

Inuocat B. Virginem, ſpem gaudij, vitæ antiſtitem, ac eam ſalutis.

13. ET in carminibus ad B. Virginem: Inuiuperabilem Deipara ſpem tuam habens ſeruabor, defenſionem tuam poſſidens, per quam, ô pura, non timebo: perſequar inimicos meos, & in fugam vertam, ſolam habens vt thoracem protectionem tuam, & omnipotens auxilium tuum: & deprecor clamans tibi: Domina, ſalua me interceſſionibus tuis. Item: Glorioſa, ſemper virgo, mater Chriſti Dei, adduc noſtram deprecationem filio tuo & Deo, vt ſaluet per te animas noſtras. Iterùm: Miſericordiæ ianuam aperi nobis benedicta Deipara: ſperantes igitur in te, ne aberremus: liberemur per te à calamitatibus: tu enim es ſalus generis hominum. Ad eandem: Agnoſcens multitudines meorum Deipara peccatorum, ad te confugi, ô ſancta, ſalutis indigens: viſita ægrotantem meam animam, & pete à filio tuo & Deo modò dari mihi remiſſionem eorum, quæ feci, malorum, ſola ſancta, ſola benedicta. Denique eidem: Omnem ſpem meam in te repono mater luminis: ſerua me ſub protectionem tuam.

Spes.

Salua me interceſſionibus tuis.

Salus hominum.

14. CANTICORVM ſecundo: Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

XIX.

Patrum de Maria Virgine teſtimonia.

A IRENÆVS: Sicut Eua ſeducta eſt, vt effugeret Deum, ſic Maria ſuaſa eſt obedire Deo, vti virginis Euæ virgo Maria fieret aduocata: & quemadmodum adſtrictum eſt morti genus humanum per virginem, ſoluatur per virginem, æquali lance diſpoſita virginalis inobedientia, per virginalem obedientiam.

Lib. 5. contra hæreſ. cap. 19.

B CHRYSOSTOMVS: Vt verè dignum & iuſtum eſt, glorificare te Deiparam, & ſemper beatiſſimam, & penitùs incontaminatam matrẽ Dei noſtri, honoratiorem Cherubim, & glorioſiorem incomparabiliter Seraphim, quæ citra corruptionem Deum peperiſti: verè Deiparam te magnificamus: *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, quoniam ſaluatorẽ animarum noſtrarum peperiſti.

In Liturgia.

C AMBROSIVS: Sit nobis tanquàm in imagine deſcripta virginitas vitaque beatæ Mariæ, de qua velut ſpeculo refulget ſpecies caſtitatis, & forma virtutis. Quid nobilius Dei matre? quid ſplendidius ea, quam ſplendor elegit? quid caſtius ea, quæ corpus ſine corporis contagione generauit?

Libr. de virginibus.

Digitized by Google

Talis fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium disciplina sit.

In Euang. de sanct. Deipara.

D ATHANASIVS: Quandoquidem ipse Rex est, qui natus est ex virgine, idemque Dominus & Deus; ea propter & mater, quæ eum genuit, & Regina, & Domina, & Deipara propriè & verè censetur. Ista noua Eua mater vitæ appellatur, variegataque permanet ad primitias vitæ immortalis omnium viuentium. Dicimus eam igitur iterùm atque iterùm, & semper, & vndequaque beatissimam. Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quę etiam à partu virgo permansisti. *Aue gratia plena, Dominus tecum:* beatam te prædicant omnium angelorum, & terrestrium hierarchiæ. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis.

In trag. Christus patiens.

E GREGORIVS NAZIANZENVS:

O ter beata mater, ô lux virginum,
Quæ templa cæli lucidissima incolis,
Mortalitatis liberata sordibus,
Ornata iam immortalitatis es stola:
Verbis benignam ab alto aurem exhibe meis,
Measque virgo suscipe, obsecro, preces.
Nam solus est honor hic tibi à mortalibus,
Quæ facta Verbi mater es diuinitus,
Confisus vnde verba persoluo tibi,
Plexamque de prato coronam florido
Tibi offero regina, quòd me plurimis
Dignata quondam gratijs, varijs adhæc
Me liberas semper calamitatibus:
Multisque defensas ab aduersarijs,
Tam qui videntur, quàm videri qui haud queunt.
Me flecte tandem, quomodo in vita auctior
Virtute fiam, teque semper præsidem,
Vita mea, ac demum benignam ac sedulam,
Habeam aduocatam filio coram tuo,
Cum cæteris charis Deo virgunculis.
Ne me ergo tradier sinas tortoribus,
Aut perditori hominum fieri ludibrio:
Adsiste, & à tenebris & igne libera:
Fac vt fide tuaque saluer gratia:
Per te ex Deo nobis profecta est gratia:
Quare hunc tibi hymnum pango charisterion:
Salue puella gratiosa, mater &
Virgo omnium castissima ac pulcherrima,

Exerci-

Digitized by Google

Exercitibus præſtantior cæleſtibus,
Regina mundi, gaudium mortalium,
Semper benignam te exhibe mortalibus,
Mihiqúe ſis ſalus vbique maxima.

F AVGVSTINVS: Sancta Maria, ſuccurre miſeris, iuua puſillanimes, refouc flebiles, ora pro populo, interueni pro clero, intercede pro deuoto fœmineo ſexu: ſentiant omnes tuũ iuuamen, quicunque celebrant tuam commemorationem. Serm. 2. de Annun. Dominæ.

G FVLGENTIVS: Facta eſt Maria feneſtra cæli, quia per ipſam DEVS verum fudit ſeculis lumen. Facta eſt Maria ſcala cæleſtis, quia per ipſam Deus deſcendit ad terras, vt per ipſam homines aſcendere mereantur ad cælos. Facta eſt Maria reſtauratio fœminarum, quia per ipſam à ruina primæ maledictionis probantur eſſe ſubtractæ. Serm. de laudib. Mariæ.

H BERNARDVS: Virgo regia ipſa eſt via, per quam Saluator aduenit, procedens de ipſius vtero, tanquàm ſponſus de thalamo ſuo. Per te acceſſum habeamus ad filium, ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater ſalutis; vt per te nos ſuſcipiat, qui per te datus eſt nobis. Ser. 2. de Aduentu. Legè eundem hom. 2. ſuper, Miſſus eſt: & in illud Apoc. Signum magnum apparuit. Item in ſerm. de natiuit. Virginis.

TESTIMONIA.

A IRENAEVS libro quinto contra hæreſes, cap. decimonono: Sicut Eua ſeducta eſt, &c. vt in tex.

B CHRYSOSTOMVS in Liturgia, vt in textu, & ſuprà quæſtione decimaquinta, teſtimo. ſecundo.

C AMBROSIVS libro ſecundo de virginibus: Sit vobis, ô ſanctæ virgines, tanquàm in imagine deſcripta virginitas vitaqúe beatæ Mariæ, de qua, velut in ſpeculo, refulget ſpecies caſtitatis, & forma virtutis. Hinc ſumatis licet exempla viuendi, vbi, tanquàm in exemplari, magiſteria expreſſa probitatis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis, oſtendunt. Primus diſcendi ardor, nobilitas eſt magiſtri. Quid nobilius Dei matre? Quid ſplendidius ea, quam ſplendor elegit? quid caſtius ea, quæ corpus ſine corporis contagione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat, non ſolùm corpore, ſed etiam mente: quæ nullo doli ambitu ſyncerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquendi parcior, legendi ſtudioſior. non in incerto diuitiarum, ſed in prece pauperis ſpem reponens. Intenta operi, verecunda ſermone: arbitrum mentis ſolita, non hominem, ſed Deum quærere. Nullum lædere, benè velle omnibus, aſſurgere maioribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem ſequi, amare virtutem. Quando iſta vel vultu læſit parentes? quando diſſenſit propinquis? quando faſtidiuit humilem? quando deriſit debilem? quando vitauit inopem? Eos ſolos ſolita cœtus virorum inuiſere, quos miſericordia non erubeſceret, neque præteriret verecundia. Nihil torum in oculis, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum. Non geſtus fractior, non inceſſus ſolutior, non vox petulantior: vt ipſa corporis ſpecies, ſimulacrum fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipſo veſtibulo debet agnoſci, ac primo prætendat ingreſſu, nihil intus latere tenebrarum: vt mens noſtra nullis retinaculis corporalibus impedita, tanquàm lucernæ lux intus poſita, foris luceat. Quid ego exequar ciborum parſimoniam, officiorum redundantiã, alterum vltra naturam ſuperfuiſſe, alterum penè ipſi naturæ defuiſſe? Illic nulla intermiſſa tempora, hinc congeminatos ieiunio dies: Et ſi quando reficiendi ſucceſſiſſet voluntas, cibus plerunque obuius, qui mortem arceret, non delicias miniſtraret. Dormire non priùs cupiditas, quàm neceſſitas fuit: & tamen cùm quieſceret corpus, vigilare animus, qui frequenter in ſomnis aut lecta repetit, aut ſomno interrupta continuat, aut diſpoſita gerit, aut gerenda pronunciat. Prodire domo neſcia, niſi cùm ad Eccleſiam cõueniret, & hoc ipſum cum parentibus, aut propinquis. Domeſtico operoſa ſecreto, forenſi ſtipata comitatu, nullo meliore tamen ſui cuſtode, quàm ſeipſa: quę inceſſu affatuqúe venerabilis, non tam veſtigium pedis tolleret, quàm gradum virtutis attolleret. Vt tamen alios habeat virgo membrorum cuſtodes ſuorum: morum autem ſuorum ſe habeat ipſa cuſtodem. Plures erunt, de quibus diſcat, ſeipſa ſe doceat, quæ virtutes magiſtras habet: quia quicquid eperit, diſciplina eſt. Sic Maria intendebat omnibus, quaſi à pluribus moneretur: ſic implebat omnia virtutis officia, vt non tam diſceret, quàm docere. Talem hanc Euangeliſta monſtrauit, talem angelus reperit, talem Spiritus ſanctus elegit. Quid enim in ſingulis moror? vt eam parentes auxerint, extulerint, præduxerint, quæ digna fuit, ex qua talis Deus naſceretur? Hæc ad ipſos ingreſſus angeli inuenta deuotio penetra- Ieiunia Mariæ.

Mariæ virtutes, & quę viuendi ratio fuerit.

Digitized by Google

penetralibus ſine comite, ne quis intentionem abrumperet, ne quis obſtreperet. Neque enim comites fœminas deſiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quinetiam tum ſibi minùs ſola videbatur, cùm ſola eſſet. Nam quemadmodum ſola, cui tot libri adeſſent, tot Archangeli, tot Propheræ? Denique & Gabriel eam, vbi reuiſere ſolebat, inuenit. & angelum Maria, quaſi virt ſpecie mota, trepidauit, quaſi non incognitum, audito nomine recognouit. Ità peregrinata eſt in viro, quæ non eſt peregrinata in angelo: vt agnoſcas aures religioſas, oculos verecundos. Denique ſalutata obmutuit, & appellata reſpondit: ſed quæ primo titubauerat aſpectu, poſteà promiſit obſequium. Quàm verò religioſa in propinquas fuerit, ſcriptura diuina ſignificat. Nam & humilior facta eſt, vbi ſe à Deo cognouit electam: & ſtatim ad cognatam ſuam in montana proceſſit, non vtique vt exemplo crederet, quæ iam crediderat oracuło: Beata enim, inquit, quæ credidiſti. Et tribus cum ea menſibus manſit. Tanti autem interuallo temporis, non fides quæritur, ſed pietas exhibetur. Et hoc, poſteaquàm in vtero parentis exiliens puer matrem Domini ſalutauit, priùs compos deuotionis, quàm naturæ. Indè tot ſequentibus ſignis, cùm ſterilis pareret, virgo conciperet, loqueretur mutus, adoraret magus, expectaret Simeon, ſidera nunciarent, Maria mobilis ad introitum, immobilis ad miraculum, Conſeruabat, inquit, hæc omnia in corde ſuo. Quãuis mater Domini, diſcere tamen præcepta Domini deſiderabat: & quæ Deum genuerat, Deum tamen ſcire cupiebat. Quid, quòd annis quoque omnibus ibat in Hieruſalem ſolenni die Paſchæ, & ibat cum Ioſeph? Vbique in virgine comes ſingularum virtutum eſt pudor. Hìc indiuiduus debet eſſe virginitati, ſine quo non poteſt eſſe virginitas. Nec ad templum igitur Maria ſine pudoris ſui cuſtode proceſſit. Hæc eſt imago virginitatis. Talis enim fuit Maria, vt eius vnius vita, omnium diſciplina ſit. Si igitur author non diſplicet, opus probemus, vt quæcunque ſibi eius exoptat præmiũ, imitetur exemplum. Quantæ in vna virgine ſpecies virtutum emicant? Secretum verecundiæ, vexillum fidei, deuotionis obſequium: virgo intra domum, comes ad miniſterium, mater ad templum. O quantis illa virginibus occurret: quantas complexa ad Dominum trahet, dicens: Hæc torum filij mei, hæc thalamos nuptiales immaculato ſeruauit pudore. Quẽadmodum eas ipſe Dominus commendabit Patri, nimirũ illud repetens ſuum: Pater ſancte, iſtæ ſunt quas ſeruaui tibi: in quibus filius hominis caput reclinans quieuit: peto vt vbi ego ſum, & ipſæ ſint mecum. Sed non ſolùm ſibi debent prodeſſe quæ non ſolæ vixerunt ſibi. Hæc parentes redimat, hæc fratres. Pater iuſte, mundus me non cognouit: Iſtæ autem me cognouerunt, & mundum cognoſcere noluerunt. Quæ pompa illa, quanta angelorum lætitia plaudentium, quòd habitare mereatur virgo in cælo, quæ cæleſtem vitam vixit in ſeculo? Tunc etiam Maria tympanum ſumens, choros virginales excitabit, cantantes Domino, quòd per mare ſeculi, ſine ſecularibus fluctibus tranſierunt. Tunc vnaquæque exultabit, dicens: Introibo ad altare Dei, ad Deũ qui lætificat iuuentutem meam. Immolo Deo ſacrificium laudis, & reddo altiſſimo vota mea. Neque enim dubitauerim vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei confidenter dixerim: in quibus quotidiè, pro redemptione corporis, Chriſtus immolatur. Nam ſi corpus virginis Dei templum eſt, animus quid eſt, qui tanquam membrorum cineribus excitatis, ſacerdotis æterni redopertus manu, vaporem diuini ignis exhalat? Beatæ virgines, quæ tam immortali ſpiratis gratia, vt horti floribus, vt templa religione, vt altaria ſacerdote. Ergò ſancta Maria, diſciplinàm vitæ informet.

Luc.1.

Matth.2. Luc.2.

Luc.2.

Mariæ vita, omnium diſciplina eſt.

Ioan.17.

Exod.17.

Pſal.42. & 49.

D ATHANASIVS in ſermone ſuper Euãgelium de ſanctiſſima noſtra Deipara: Quandoquidem ipſe rex eſt, qui natus eſt ex virgine &c. vt in textu.

E GREGORIVS Nazianzenus in fine Tragœdiæ ſuæ, quæ inſcribitur, CHRISTVS patiens: O ter beata mater, &c. vt in textu.

F AVGVSTINVS ſermone ſecundo de Annunciatione Dominica. Sancta Maria, ſuccurre miſeris, &c. vt in textu, & ſuprà in quæſtione decimaquinta, teſtimonio quarto.

G FVLGENTIVS in ſermone de laudibus Mariæ ex partu Saluatoris: Facta eſt Maria feneſtra cæli, &c. vt in textu, & ſuprà, quæſtione decimaquinta, teſtimonio octauo.

H BERNARDVS ſermone ſecundo in Aduentu Domini: Virgo regia ipſa eſt via, per quã Saluator aduenit, procedens ex ipſius vtero, tanquàm ſponſus de thalamo ſuo. Tenentes ergò viam, ſtudeamus & nos dilectiſſimi ad ipſum per eam aſcendere, qui per ipſam ad nos deſcendit; per eam venire in gratiam ipſius, qui per eam in noſtram miſeriam venit. Per te acceſſum habeamus ad filium, ô benedicta, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater ſalutis, vt per te nos ſuſcipiat, qui per te datus eſt nobis. Excuſet apud ipſum integritas tua, culpam noſtræ corruptionis, & humilitas Deo grata, noſtræ veniam impetret vanitati. Copioſa charitas tua, noſtrorum cooperiat multitudinem peccatorum; & fœcunditas glorioſa, fœcunditatem nobis conferat meritorum. Domina noſtra, mediatrix noſtra, aduocata noſtra, tuo filio nos reconcilia, tuo filio nos commenda, tuo nos filio repræſenta. Pac, ô benedicta, per gratiam quam inueniſti, per prærogatiuam quam meruiſti, per miſericordiam quam peperiſti; vt qui te mediante fieri dignatus eſt particeps infirmitatis & miſeriæ noſtræ, te quoque intercedente, participes faciat nos gloriæ & beatitudinis ſuæ Ieſus Chriſtus filius tuus Dominus noſter, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, Amen.

Oratio ad B. Virginẽ.

Domina, mediatrix, & aduocata noſtra.

Rom.9.

1. IDEM ſermone ſecundo de laudibus virginis matris ſuper Euangelium, Miſſus eſt: Si inſurgant venti tentationum, ſi incurras ſcopulos tribulationis; reſpice ſtellam, voca Mariam: &c. vt ſuprà, quæſtione decimaoctauo, A teſtimonio ſexto.

3. ET in ſermone de verbis Apocalypſis, Signum magnum apparuit in cælo: Et quidem ſufficere poterat Chriſtus, ſiquidem & nunc omnis ſufficientia noſtra ex eo eſt: ſed nobis bonum non erat, eſſe hominem ſolum: Congruum magis, vt adeſſet noſtræ reparationi ſexus vterque, quorum corruptioni, neuter defuiſſet. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, ſed diuinam in eo reuerentur homines mateſtatem. Non ſola illi cantatur miſericordia, cantatur pariter & iudicium: qui etſi didicit ex his, quæ paſſus eſt, compaſſionem, vt miſericors fieret, habet tamen & iudiciariam poteſtatem. Opus eſt mediatore ad mediatorem iſtum, nec alter nobis vtilior, quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam ſerpens antiquus peſtiferum

Apoc.12.

2.Cor.3.

Pſal.100. Heb.12.

Opus eſt mediatore ad mediatorẽ Chriſtum.

ſum etiam ipſi viro virus inſudit; ſed fidelis Maria, quæ ſalutis antidotum, & viris, & mulieribus propinauit. Illa enim miniſtra ſeductionis, hæc propitiationis. Illa fuggeſſit præuaricationem, hæc iniecit redemptionem. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas? Nihil auſterũ in ea, nihil terribile, tota ſuauis eſt, omnibus offerens lac & lanam. Reuolue diligentius euangelicæ hiſtoriæ ſeriem vniuerſam, & ſi quid fortè increpatoriũ, ſi quid durum, ſi quod denique ſignum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, decætero ſuſpectam habeas, & accedere verearis. Quòd ſi (vt verè ſunt) plena magis omnia pietatis, & gratiæ, plena manſuetudinis & miſericordiæ, quæ ad eam pertinent, inueneris; age gratias ei, qui talem tibi mediatricem benigniſſima miſeratione prouidit, in qua nihil poſſit eſſe ſuſpectum. Denique omnibus omnia facta eſt, ſapientibus & inſipientibus copioſiſſima charitate debitricẽ ſe fecit, omnibus miſericordiæ ſinum aperit, vnde de plenitudine eius accipiant vniuerſi; captiuus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, angelus lætitiam: denique tota Trinitas gloriam, Filij perſona carnis humanæ ſubſtantiam, vt non ſit, qui ſe abſcondat à calore eius. Ipſa eſt quondã à Deo promiſſa mulier, ſerpentis antiqui caput virtutis pede contritura: cuius planè calcaneo in multis verſutijs inſidiatus eſt, ſed ſine cauſa. Sola enim contriuit vniuerſam hæreticam prauitatem. Alius non de ſubſtantia carnis ſuæ Chriſtum edidiſſe dogmatizabat; alius paruulum non peperiſſe, ſed reperiſſe ſibilabat; alius (vel poſt partum) viro cognitam blaſphemabat; alius Dei matrem audire non ſuſtinens, magnum illud nomen theotocos, impiiſſimè fugillabat: ſed contriti ſunt inſidiatores, conculcati ſupplantatores, confutati derogatores, & beatam eam dicunt omnes generationes. Amplectamur Mariæ veſtigia, fratres mei, & deuotiſſima ſupplicatione beatis illius pedibus prouoluamur. Teneamus eam, nec dimittamus, donec benedixerit nobis. Potens eſt enim. Nempè vellus eſt medium inter rorem & aream, mulier inter ſolem & lunam, Maria inter Chriſtum & Eccleſiam conſtituta. Et quibuſdam interiectis: Quis ſtellas nominet, quibus Mariæ regium diadema compactũ eſt? Supra hominem eſt coronæ huius rationẽ exponere, indicare compoſitionem. Nos tamẽ pro modulo noſtræ exiguitatis, abſtinentes à periculoſo ſcrutinio ſecretorum, non incongruè forſitan, duodecim ſtellas iſtas, duodecim prærogatiuas gratiarum intelligere videamur, quibus Maria ſingulariter adornatur. Siquidem inuenire eſt in Maria prærogatiuas cæli, prærogatiuas carnis, prærogatiuas cordis: & ſi fuerit ternarius iſte per quaternarium multiplicatus, habemus fortè ſtellas duodecim, quibus Reginæ noſtræ diadema præfulgeat vniuerſis. Mihi ſanè ſingularis rutilat fulgor, primò quidem in Mariæ generatione: ſecundò in angelica viſitatione: tertiò in ſpiritus ſuperuentione: quartò in filij Dei inenarrabili conceptione. Sic & in his quoque fidereũ planè irradiat decus, quòd virginitatis primiceria, quòd ſine corruptione fœcunda, quòd ſine grauamine grauida, quòd ſine dolore puerpera. Nihilominùs etiam ſpeciali quodam ſplendore in Maria coruſcant manſuetudo, pudoris, deuotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Et in fine ſermonis: Iam te mater miſericordiæ per ipſum ſyn-

Maria benigna mediatrix.

9. Cor 9.

De Mariæ plenitudine accipiunt vniuerſi.

Pſal. 18.

Maria contriuit caput ſerpentis. Genes. 3. Cunctas hæreſes interemit.

Lucæ.

Mariæ pedibus procidendum. Potentia eius.

Media inter Chriſtum & Eccleſiã.

Stellæ duodecim in corona B. Virginis, ſunt 12. priuilegia.

ceriſſimæ tuæ mentis affectum, tuis iacens prouoluta pedibus luna, mediatricem ſibi apud ſolem iuſtitiæ conſtitutam deuotis ſupplicationibus interpellat, vt in lumine tuo videat lumen, & ſolis gratiam tuo mereatur obtentu, quam verè amauit præ omnibus, & ornauit, ſtola gloriæ induens, & coronam pulchritudinis ponens in capite tuo. Plena es gratiarum, plena rore cæleſti, innixa ſuper dilectum, delicijs affluens. Ciba hodiè pauperes tuos domina, ipſi quoque catelli de micis edant, nec puero Abrahæ tantùm, ſed & camelis potum tribuas de ſupereffluẽti hydria tua, quia tu verè puella es prælecta & præparata altiſſimi filio tuo, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, Amen.

Eccleſiæ oratio ad matrem miſericordiæ & mediatricẽ apud ſolem iuſtitiæ.

Cantic 8.

Matth. 15. Geneſ. 24.

Rom. 9.

4. IDEM in ſermone de natiuitate Mariæ: Altius ergò intueamini, quanto deuotionis affectu à nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem poſuit in Maria: vt proindè ſi quid ſpei in nobis eſt, ſi quid gratiæ, ſi quid ſaluris, ab ea nouerimus redundare, quę aſcendit delicijs affluens. Hortus planè deliciarum, quem non modò afflauerit veniens, ſed & perflauerit ſuperueniens auſter ille diuinus, vt vndique fluant & effluant aromata eius, chariſmata ſcilicet gratiarum. Tolle corpus hoc ſolare, quod illuminat mundum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris ſtellam, maris vtique magni & ſpatioſi, quid niſi caligo inuoluens, & vmbra mortis, ac denſiſſimæ tenebræ relinquuntur? Totis ergò medullis cordium, totis præcordiorum affectibus, & votis omnibus, Mariam hanc veneremur, quia ſic eſt voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam: hæc inquam voluntas eius eſt, ſed pro nobis. In omnibus ſiquidem, & per omnia prouidens miſeris, trepidationem noſtram ſolatur, fidem excitat, ſpem roborat, diffidentiam abigit, erigit puſillanimitatem. Ad Patrem verebaris accedere, ſolo auditu territus, ad ſolia fugiebas: Ieſum tibi dedit mediatorem. Quid non apud talem Patrem Filius talis obtineat? Exaudietur vtique pro reuerentia ſua; Pater enim diligit Filium. An verò trepidas & ad ipſum? Frater tuus eſt, & caro tua, tentatus per omnia abſque peccato, vt miſericors fieret. Hunc tibi fratrem Maria dedit: ſed forſitan & in ipſo maieſtatem vereare diuinam, quòd licet factus ſit homo, manſerit tamen Deus. Aduocatum habere vis & ad ipſum? Ad Mariam recurre. Pura ſiquidem humanitas in Maria, non modò pura ab omni contaminatione, ſed & pura ſingularitate naturæ. Nec dubius dixerim; exaudietur & ipſa pro reuerentia ſua. Exaudiet vtique matrem filius, & exaudiet filium Pater. Filioli, hæc peccatorum ſcala, hæc mea maxima fiducia eſt, hæc tota ratio ſpei meæ. Quid enim? Poteſt ne filius aut repellere, aut ſuſtinere repulſam? non audire, aut non audiri filius poteſt? Neutrum planè. Inueniſti (ait angelus) gratiam apud Deum. Feliciter. Semper hæc inueniet gratiam, & ſola eſt gratia qua egemus. Prudens virgo, non ſapientiam, ſicut Salomon, non diuitias, non honores, non potentiam, ſed gratiam requirebat. Nimirùm ſola eſt gratia, qua ſaluamur. Quid nos alia concupiſcimus fratres? Quæramus gratiam, & per Mariam quæramus; quia quod quærit inuenit, & fruſtrari non poteſt. Et in fine ſermonis: Cæterùm quicquid illud eſt, quod offerre paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ, gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & ſine

Honorari Mariam voluit Deus.

Cantic 8. Cantic. 4.

Pſal. 105.

1. Tim. 2.

Hebr. 5.

Nota.

Maria aduocata ad Chriſtum.

Scala peccatorũ a Maria ad filiũ, & a Filio ad Patrem. Luc. 1.

Per Mariam quærenda gratia.

hoc

hoc aquæ ductu (scilicet Maria) infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti. Ideoque modicum illud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Nimirū candidissima quædam lilia sunt, nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inuentum, quidquid illud sit, quod inter Mariæ manus inuenerit.

CAPVT TERTIVM
DE CHARITATE ET DECALOGO.

I.

Estne satis Christiano, in fidei ac spei doctrina instituí?

REFERT summoperè, illum, qui Fidem ac Spem est cõsecutus, Charitate quoque præditum esse. Nam de his tribus coniunctim docet Paulus: *Nunc manent,* [a] inquit, *Fides, Spes, Charitas: tria hæc: maior autem horum est Charitas.* Magna certè Fides, quæ satis esse [b] queat ad montes transferendos, & patranda miracula: magna etiam Spes, salutis quædam [c] galea & ancora, quæ proposita Dei bonitatè, & præmij magnitudine, tum efficacem consolationem laborantibus, tum fiduciam singularem precantibus suggerit. Maxima verò Charitas, [d] virtutum omnium princeps, quæ modum finemque nescit, nec morientes deserit, morte ipsa fortior, qua sine, Fides & Spes Christiano quidem inesse, sed ad benè beateque viuẽdum [e] sufficere minimè possunt. Vndè à Ioanne dictum est: [f] *Qui non diligit, manet in morte,* quanuis interim credat ac speret ille, vt fatuæ virgines in [g] Euangelio nobis exemplo esse possunt.

a 1 Cor.13.d

b 1.Cor.13.a Matth.17.c

c 1 Thess.5.b Ephes.6.c Heb.6.d

d Prosper li.3.de vita cõtempla.ca 13. & 15. Aug. in Psal.47. Idem in 1.Ioan.5. in epist. Ioan. Item in Enoch.cap.117. & serm.53. de tempore.

e Aug.15.de Trin.cap.18.

f 1.Ioan.3.c

g Matt.25.a Aug.ser.23 de verbis Domi.c.4.&8.

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc manent fides, spes, charitas, &c. vt in textu.

2. IBIDEM: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita vt montes transferã, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

3. MARCI vndecimo: Habete fidem Dei. amen dico vobis, quia quicunque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare, & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat, fiet ei.

4. MATTHAEI septimo: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnũ cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia nunquam noui vos: discedite à me, qui operamini iniquitatem.

5. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto capite: Nos autem, qui dieí sumus, sobrij simus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis.

6. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis assumite: & gladium spiritus (quod est verbũ Dei).

7. AD

Digitized by Google

7. AD Hebræos sexto: Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis, &c.

8. PROSPER Regiēsis Episcopus libro tertio de vita contemplatiua, capite decimotertio: Charitas est, vt mihi videtur, recta voluntas ab omnibus terrenis ac præsentibus prorsus auersa: iuncta Deo inseparabiliter, & vnita: igne quodam sancti Spiritus, à quo est, & ad quem refertur, incensa: inquinamenti omnis extranea, corrumpi nescia, nullo vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelsa, affectionum omnium potentissima, diuinæ contemplationis auida, in omnibus semper inuēta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cælestium præceptorum, mors criminum, vita virtutū, virtus pugnantium, palma victorum, anima sanctarum mentium, causa meritorum bonorū, præmium perfectorum. In peccatis suis mortuos suscitat, languentes sanat, perditos instaurat, spem desperatis inspirat, pacificas mentes inhabitat: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, glorioſa in perseuerantibus; victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omninò fidelibus: quam fides concipit, ad quam spes currit, cui profectus omnium seruit, ex qua quicquid est boni operis, viuit, sub qua obedientia crescit, per quam patientia vincit, propter quam carnalia blandimenta deuotio religiosa contemnit: sine qua nullus Deo placuit, cum qua nec potuit aliquis peccare, nec poterit. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus. Et verè ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via peruenit nullus quò tendit: ità sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare.

9. ET capite decimoquinto: Ergò si charitatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, facilè peccato resistimus, bonis omnibus abundamus, seculi blandimēta contemnimus, & omnia quæ difficilia sunt humanæ fragilitati, vel aspera, etiam cum delectatione perficimus: si tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, vndè peccati desiderijs seruiamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi *occupare animum, concipere fruendę visionis eius affectum, peccati odiū, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem ipse in se censuit diligendum, in ipso amore seruare legitimum modum, nec peruertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi peruertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minus diligenda plus diligunt, aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plus quàm seipsos fortè non diligunt. Sed de mundo, quòd diligi omninò non debeat, ipsius Dei nostri per sanctum Ioannem Apostolum vox est dicentis: Nolite diligere mundum. Corpus autem nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligēdum, vt saluti eius ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus quatenus spiritui ordinatè subiectum, ad æternam salutem accepta immortalitate & incorruptione perueniat: non sinus voluptatibus diffluendo, animæ rigorem sibi cedentis emolliat, puritatē polluat, & totam dignitatem suæ delectationis morbo corrumpat. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas vtilitates nostras, non propter sperata beneficia vel accepta, non propter affinitates vel consanguinitates, sed propter hoc tantùm, quòd sunt naturæ nostræ participes, diligamus: quia non eos sicut nosipsos amamus, quando propter illa superiùs dicta diligimus. Neque enim ideò proximum tanquam seipsum diligit quisque, quia sibi frater aut soror, pater aut filius, mater aut filia, nepos aut neptis est. Carnaliter quippe amat, qui taliter amat: quoniam non illi tantùm proximi nostri credendi sunt, quos nobis gradus sanguinis iungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines, naturæ nostræ, sicut dixi, participes. Nam si propinquos nostros, quanuis incompositos, turpes, ac malè moratos, plus quàm quoslibet sanctos, quos à nobis secundùm sanguinem vocamus extraneos diligamus: non solùm carnaliter diligimus, sed etiam grauiter in tali eorum dilectione peccamus. Proindè secundùm nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & ad æternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus; quando nos in eorum peccatis ac periculis cogitamus; & sicut nobis subueniri optamus, ita eis pro viribus subuenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subueniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi tota dilectio, vt bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo: & malum quod tibi nolis accedere, nolis & proximo. Illi verò plus, quàm se, diligunt Deum, qui pro eius amore suæ ad tempus saluti non parcunt, seipsos tribulationibus ac periculis tradunt, nudari facultatibus proprijs, patriæ suæ extorres fieri, parentibus & vxoribus ac filijs suis renunciare parati sunt, & vt totum dicam, ipsam corporis mortem non solùm non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes à corporis sui vita magis, quàm à Deo vita vitæ suæ discedere. Iste igitur nobis dilectionis ordo seruandus est, iuxta illud, quod dicit Spiritus sanctus: Ordinauit in me charitatem: vt sicut ordinata charitas poscit, Deum principaliter diligamus: & propter ipsum in ipso ea, quæ diligenda sunt, tantum quantum ipse præcipit, diligamus. Ipse enim præcipit, vt corpora nostra propter nos, proximos sicut nos, & ipsum plus diligere, quàm nos debeamus: ita sanè, vt eis quos nobis coniunctiores familiaritas facit, si eos fama non reprobat, & vita commendat, nos ampliùs impēdamus, omnium profectus nostros esse credamus, & de aliorum peccatis, tanquam de nostris misericorditer lugeamus. Sic ergò possunt in hac vita illi esse perfecti, qui perfectè diligūt Deū. Et illi perfectè Deum diligunt, qui volendo quod vult Deus, & nolēdo quod non vult, nec vllis peccatis, quibus offenditur, acquiescunt; & semper se ad virtutes, quas ipse dignatur donare, diligendas & habendas extendunt. Hi sunt, qui omnia bona, quæ implere potuerint, ab illo se adiutos vt possint, veraciter credunt: quicquid mali commiserint, vitio suæ voluntatis asscribunt: quicquid boni non potuerint implere, ab illo, vt possint, iugiter petunt: cùm potuerint, illi gratias agunt. Bona eius quæ fuerint consecuti, etiam alijs conferri socialiter volunt, & vsque in suos inimicos dilectionis suæ latitudinem porrigentes, hoc omnes cupiunt esse, quod ipsi sunt.

10. AVGVSTINVS in Psalmum quadragesimumseptimum: Intelligo vim charitatis. Ipsa

Laus charitatis.

1. Timoth. 1.

Causa meritorum bonorum.

Nullus sine ea Deo placuit, & cum illa nemo peccare potuit. 1. Cor. 13.

1. Tim. 1. Quam perfectos nos faciat charitas.

Deut. 6. Matth. 22. Luc. 10. Marc. 12.

* aliàs copulari animo.

Ordo dilectionis à quibus peruertatur. Vide Aug. li. 1. de doctrina Christian. ca. 27.

1. Ioan. 2. Corpus quomodo diligendū.

Proximum quando diligamus sicut nosipsos.

Proximi nostri quinam sint.

Diligentes Deum plus quàm seipsos.

Ordo dilectionis. Canon.

Leuit. 19. Matth. 22.

Perfectè qui Deum diligant.

est virtus, quam nemo vincit. Huius ignē nulli fluctus seculi, nulla flumina tentationis extinguunt. De hac dictum est: Valida est sicut mors dilectio. Quomodò enim mors quando venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamentis occurras, violentiam mortis vitare non potes, quia mortalis natus es; sic contra violentiam charitatis mundus nil potest. A contrario enim similitudo data est de morte: Quomodò enim mors ad auferendum violentissima est, sic charitas violentissima est ad saluandum. Per charitatē enim multi mortui sunt seculo, vt viuerent Deo. Hac charitate accensi martyres, nō simulati, non vana gloria ventilati, non tales de quibus dictum est: Si tradidero corpus meum vt ardeam; charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: sed tales, quos verè Christi & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sæuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculi flentium suorum, quàm persecutiones infectantium. Quàm multos enim tenebant filij, ne paterentur? quàm multorum genibus prouoluebantur vxores, ne viduæ relinquerentur? quàm multos parentes filij prohibebant mori, sicut nouimus & legimus in passione beatæ Perpetuæ? Facta sunt ista. Sed lachrymæ quantælibet, & quantolibet impetu fluerent, quomodo ardorem charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibi dicitur: Fiat pax in virtute tua, & abundātia in turribus tuis. Annunciate in turribus eius. Ponite corda vestra in virtute eius.

Cant. 8. Quomodò charitas valida sicut mors.

1. Cor. 13.

Psal. 122.

11. IDEM tractatu quinto in epistolam beati Ioānis, super ea verba, In hoc manifestati sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non est iustus, non est à Deo; & qui non diligit fratrem suum: Certè iam manifestum est vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen: Cantent omnes, Halleluia: Baptizentur omnes, intrent Ecclesias, faciant parietes basilicarum: non discernuntur filij Dei à filijs diaboli, nisi charitate. Qui habent charitatem, nati sunt ex Deo: qui non habent, non sunt nati ex Deo. Magnum iudicium, magna discretio. Quicquid vis, habe: hoc solum non habeas, nihil tibi prodest. Alia si nō habeas, hoc habe, & implēsti legem. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: Et, Plenitudo legis charitas. Puto istam margaritam esse illam, pro qua homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam, & vendidit omnia quæ habebat, & emebat eam. Hæc est margarita preciosa, charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris; quam si solam habeas, sufficit tibi.

1. Ioan. 3.

Charitas separat filios Dei à filijs diaboli.

Sola charitas sufficit, & sine ea nihil.

Rom. 13.

Matth. 13.

12. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo decimoseptimo: Charitas, quam fide ac spe maiorem dixit Apostolus, quanto in quocunque maior est, tanto melior est in quo est. Cùm enim quæritur, vtrum quisque sit homo bonus, non quæritur quid credat, aut speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, procul dubiò rectè credit & sperat: qui verò nō amat, inaniter credit, etiamsi sunt vera quæ credit: inaniter sperat, etiamsi ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat, nisi & hoc credat ac speret, quòd sibi petenti donari possit, vt amet.

1. Cor. 13.

Homo bonus esse iudicatur non ex fide aut spe, sed ex charitate.

13. ITEM sermone quinquagesimotertio de tempore: Charitas omnium arx est virtutum, promissio regni, præmium summum sanctorum in cælo; quia in perenni gaudio nihil gratius, nihil dulcius habent sancti perfecto amore Dei. Quem quia præsentem vident, suauius diligunt, & dulcius fruuntur ipso bono. In omnibus præceptis Dei charitas obtinet principatum, sine cuius perfectione nihil Deo placere posse Paulus Apostolus testatur; quia nec martyrium, nec seculi contemptum, nec eleemosynarum largitionem sine charitatis officio quicquam proficere posse ostendit.

Charitatis laus.

1. Cor. 13.

14. ET libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum est isto Dei dono excellētius. Solum est quod diuidit inter filios regni æterni, & filios perditionis æternæ. Dantur & alia per spiritum sanctum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergò tātum impertiatur cuique Spiritus sanctus, vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transferrur ad dexteram. Nec spiritus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui non habuerit, si linguis hominum loquatur & angelorum, sonans æramentum est, & cymbalum tinniens. Et si habuerit prophetiam, & scierit omnia sacramenta, &c. Quantum ergò bonum est, sine quo ad æternam vitam neminem bona tanta perducunt? Ipsa verò dilectio siue charitas, nam vnius rei est vtrunque nomen, si habeat eam qui non loquitur linguis, nec habet prophetiam, nec omnia scit sacramenta, omnemq; scientiam, nec distribuit omnia sua pauperibus, vel non habendo quod distribuat, vel aliqua necessitate prohibitus, nec tradit corpus suum vt ardeat, si talis passionis nulla tentatio est, perducit ad regnum, ita vt ipsam fidem non faciat vtilem nisi charitas. Sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non & prodesse. Propter quod & Apostolus Paulus, in Christo, inquit, Iesu, neque circūcisio, neque præputium aliquid valet, sed fides quæ per dilectionem operatur. Sic eam discernens ab ea fide, qua & dæmones credunt & cō tremiscunt. Dilectio igitur quæ ex Deo est, & Deus est, propriè Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas. Quocirca rectissimè Spiritus sanctus cùm sit Deus, vocatur etiam donum Dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligenda est, quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud donum Dei, non perducit ad Deum?

Excellentia & necessitas charitatis.

1. Cor. 13.

Fidem vtilem sola charitas facit.

Sine charitate fides esse potest, sed non prodesse.

Galat. 5.

Iaco. 2.

15. PRIMA Ioannis tertio: Qui non diligit, manet in morte.

Rom. 5.

16. MATTHÆI vigesimoquinto: Nouissimè veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondēs, Amen dico vobis, nescio vos.

17. AVGVSTINVS de verbis Domini sermone vigesimotertio, capite quarto: Intentum me fecit Euangelium sanctum. Etiam ipsas virgines & ferentes lampades, alias dixit prudentes, alias stultas. Vndè intuemur? Vndè discernimus? De oleo. Aliquid magnum significat oleum; & valdè magnum. Putas non charitas est? Quærendo dicimus, non sententiam præcipitamus. Vndè mihi videatur oleū charitatem significare, dicam vobis. Apostolus dicit; Adhuc supereminentiorem vobis viam demonstro. Supereminentiorem viam quam demonstrat? Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatē autē non habeā, factus sum æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Ipsa est supereminens via, id est, charitas, quæ meritò oleo significatur. Omnibus enim humoribus oleum supereminet. Mitte aquam, & super-

Matth. 25.

Oleum charitas.

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

superinfunde oleum, oleum supereminet. Mitte oleum, superinfunde aquam, oleum supereminet. Si ordinem seruaueris, vincit: si ordinem mutaueris, vincit: Charitas nunquàm cadit. Et capite octauo: Sapientium lampades ardebant de oleo æterno, de conscientiæ securitate, de interiore gloria, de intima charitate.

II.

Quid verò est Charitas?

A VIRTVS infusa diuinitùs, qua sincerè diligitur propter se Deus, & propter Deum proximus. Matth. 22. d Luc 10. e 1. Mar. 12. c Aug. lib. 3. de doct. Christ cap. 10.

B Diligendus enim præcipuè est Deus in omnibus, [a] & super omnia, & propter se solum, vt qui vnus summum æternumque bonum existit, quod solum nostros explet animos: cuius amor & [b] honor nostræ tũ voluntatis, tum actionis omnis initium & scopus esse debet. a Bernar. in tractatu de diligendo Deo. b 1. Cor. 10. g Coloss. 3. c

C Deinde propter [c] Deum amandus proximus, hoc est, citra discrimen [d] homo quilibet, quandoquidem inter nos omnes proximi, maximaque propinquitate coniuncti sumus, secundùm eandem scilicet naturam humanam filijs Adæ communem, & ob diuinam gratiam æternamque gloriam cunctis, qui velint, communicabilem. c Aug. hom. 38. ex 50. c 2. & seq. d Aug. in Psal. 118. concione 8 Item ser. 53. & 59. de tempore.

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI vigesimo secundo: Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum, & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & prophetæ.

2. LVCAE decimo: Et ecce quidam Legisperitus surrexit tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Rectè respondisti: hoc fac, & viues. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? Suscipiens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, &c. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

3. MARCI duodecimo: Interrogauit eum vnus de Scribis, quod esset primum omnium mandatum. Iesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est: & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum. Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquàm teipsum. Maius horum aliud mandatum non est. Et ait illi Scriba: Benè Magister, in veritate dixisti: quia vnus est Deus, & non est alius præter eum. Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam seipsum, maius est omnibus holocaustomatibus, & sacrificijs. Iesus autem videns, quòd sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei.

4. AVGVSTINVS libro tertio de doctrina Christiana, capite decimo: Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se atque proximo, propter Deum. Charitas quid sit:

1. B BERNARDVS in tractatu de diligendo Deo: Vultis à me audire, quare, & quomodò diligendus sit Deus? Et ego: Causa diligendi Deum, Deus est: Modus, sine modo diligere. Ob duplicem autem causam Deum dixerim propter seipsum diligendum: siue quia nihil iustius, siue quia nil diligi fructuosiùs potest. Meretur amari propter seipsum Deus, & ab infideli: qui etsi nesciat Christum, scit tamen seipsum. Proindè inexcusabilis est omnis etiam infidelis, si non diligit Dominum Deum suum ex toto corde, tota anima, tota virtute sua. Clamat nempe intus ei innata, & non ignota rationi iustitia, quia ex toto se illum diligere debeat, cui se totum debere non ignorat, &c. Et quibusdam interpositis: Hic primùm vide, quo modo, immò quàm sine modo à nobis Deus amari meruerit, qui prior ipse dilexit nos tantus, & tantùm; & gratis tantillos, & tales. Et cùm dilectio quæ tendit in Deũ, tendat in immensum, tendat in infinitũ, (nam & infinitus Deus est, & immensus) quis nam quæso debeat finis esse nostri vel modus amoris? Causa & modus diligendi Deũ. Quomodò Deus amari meruerit?

amoris? Quid quòd amor ipse noster, non iam gratuitus impenditur, sed rependitur debitus? Amat ergò immensitas, amat æternitas, amat supereminens scientiæ charitas, amat Deus, cuius magnitudinis non est finis, cuius sapientiæ non est numerus, cuius pax exuperat omnem intellectum, & vicem rependimus cum mensura. Non sine præmio diligitur Deus, etsi absque præmij intuitu diligendus sit. Vacua nanque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est. Quippe non quærit quæ sua sunt. Affectus est, non contractus, nec acquiritur pacto, nec acquirit. Sponte afficit, & spontaneum facit. Verus amor seipso contentus est. Habet præmium, sed id quod amatur. Nam quidquid propter aliud amare videaris, id planè amas, quò amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non euangelizat vt comedat, sed comedit vt euangelizet, eò quòd amet non cibum, sed Euangelium. Verus amor præmium non requirit, sed meretur. Præmium sanè necdum amanti proponitur, amanti debetur, perseueranti redditur. Posteà verò, vt perfecta iustitia fit diligere proximum, Deum in causa habere necesse est. Alioquin proximum purè diligere quomodò potest, qui in Deo non diligit? Porrò in Deo diligere non potest, qui Deum non diligit. Oportet ergò Deum diligi priùs, vt in Deo diligi possit & proximus. Facit ergò etiam se diligi Deus, qui & cætera bona facit. Et in fine: Quia carnales sumus, & de carnis concupiscentia nascimur, necesse est, vt cupiditas nostra, vel amor noster à carne incipiat, quæ si recto ordine dirigitur, quibusdam suis gradibus duce gratia proficiens, spiritu tandem consummabitur: quia non priùs quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Et priùs necesse est portemus imaginem terrestris, deindè cælestis. In primis ergò diligit seipsum homo propter se. Caro quippe est, & nil sapere valet præter se. Cumque se videt per se non posse subsistere, **Deum quasi necessarium incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in secundo gradu Deum, sed propter se, non propter Deum. At verò cùm ipsum cœperit occasione propriæ necessitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo: quadam huiusmodi familiaritate paulatim sensimque Deus innotescit, consequenter & dulcescit: & sic gustato, quàm suauis est Dominus, transit ad tertium gradum, vt diligat Deum, non iam propter se, sed propter ipsum. Sanè in hoc gradu diu statur: & nescio si à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè apprænditur, vt se scilicet diligat homo tantùm propter Deum.**

Pſal. 144. & 146. Philip 4. Deus ſine præmij intuitu diligẽdus, nec tamen ſine præmio diligitur. 1 Cor. 13.

2 Cor. 9. Verus amor meretur præmium. Nota.

Proximi dilectio pura non eſt, niſi propter Deũ ſit.

Proximi dilectio non eſt ſine Dei dilectione.

Quibus gradibus amoris ad veri charitatem aſcendatur. 2 Cor. 15.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Siue manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.

3. AD Coloſſenſes tertio: Omne, quodcũque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Ieſu Chriſti, gratias agentes Deo & Patri per ipſum.

1. C AVGVSTINVS homilia trigeſimaoctaua ex libro quinquaginta homiliarum, capite ſecundo: Incipiat homo amare Deum, & non amabit in homine niſi Deum. Capite tertio: Videat enim charitas veſtra primùm, amicitiæ amor qualiter debeat eſſe gratuitus. Non enim propterea debes habere amicum, vel amare, vt aliquid tibi præſtet. Si propterea illum amas, vt præſtet tibi vel pecuniã, vel aliquod commodum temporale; non illum amas, ſed illud quod præſtat. Amicus gratis amandus eſt, propter ſeſe, non propter aliud. Si hominem te hortatur amicitiæ regula, vt gratis diligas: quàm gratis amandus eſt Deus, qui iubet vt hominem diligas? Nihil delectabilius Deo: Nam in homine ſunt quæ offendant, per amicitiam tamen cogita te, vt etiam illa, quæ offendunt, in homine toleres propter amicitiam. Si ergò non debes propter quædam toleranda diſſoluere hominis amicitiam: Dei amicitia quibus rebus debet cogi, vt diſſoluatur à te? Nihil inuenis delectabilius Deo. Deus non eſt qui te offendat, ſi tu eum non offendas: nihil illo pulchrius, nihil illo dulcius. Sed dicturus es mihi: Non illum video, quomodò ſum amaturus, quem non video? Et quomodò diſcis amare, quem non vides? Modò oſtendo vndè coneris videre, quod iſtis oculis non potes videre. Eccè amas amicum, quid in illo amas? Gratis eum amas. Sed fortè amicus iſte tuus, vt alia omittam, ſenex homo eſt: fieri enim poteſt, vt habeas amicum ſenem. Quid amas in ſene? Incuruum corpus, album caput, rugas in fronte, contractam maxillam? Si corpus quod vides, nihil deformius præ ſenectute: & tamen aliquid amas, & corpus quod vides non amas, quia deforme eſt: vndè vides quod amas? Si enim quæram à te, Quare amas? reſponſurus es mihi, Homo eſt fidelis. Ergò fidem amas. Si fidem amas, quibus oculis videtur fides, ipſis oculis videtur Deus. Incipe ergò Deum amare, & amabis hominem propter Deum. Et capite quinto: Si omnis qui amat, ſaluum vult habere quod amat, ſi intelligat quæ ſit vera ſalus, incipit illam amare in ſe, & ipſam cogitur veram amare & in amico.

Gratuitus amor.

Dei amicitia diſſolui non debet.

2. IDEM in pſalmum cẽteſimum decimumoctauum, concione octaua: Omnis homo eſt omni homini proximus; nec vlla cogitanda eſt longinquitas generis, vbi eſt natura communis. Quanquàm nec proximum nouerat, qui Domino ait, Et quis eſt mihi proximus? Quando illi eſt propoſitus homo quidam, qui deſcendens ab Hieruſalem in Hiericho, incidit in latrones: cui proximum non fuiſſe, niſi qui cũ illo fecit miſericordiam, ipſe qui interrogauerat iudicauit, patuitque in facienda miſericordia neminem alienum eſſe putandum ab eo, qui diligit proximum. Et poſt pauca: Vt ſciamus diligere Deum, ſciendus eſt Deus: & vt ſciat homo diligere proximum tanquam ſeipſum, priùs debet diligendo Deum diligere ſeipſum. Quod vndè poterit ſcire, ſi neſcit Deũ, ſi neſcit & ſeipſum?

Omnis homo proximus.

Luc. 10.

3. ET ſermone quinquageſimotertio de tempore: Si fortè quislibet quærat, quis ſit proximus, ſciat omnem Chriſtianum rectè proximum dici; quia omnes in baptiſmo filij Dei ſanctificamur, vt fratres ſimus ſpiritaliter in charitate perfecta. Nobilior eſt generatio ſpiritalis, quàm carnalis, de qua in Euangelio ipſa Veritas ait: Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c. Qui autem taliter intelligens proximum diligit, ſine dubio charitatem veram in ſemetipſo tenebit.

Proximi noſtri ſunt omnes Chriſtiani.

Ioan.

4. ITEM ſermone quinquageſimonono de tempore: Sic autem diligendus eſt inimicus, non inquantum inimicus, ſed inquantum homo eſt, vt ei hoc velis prouenire, quod tibi; id eſt, vt ad regnum correctus reuocatuſq; perueniat. Proximus eſt autem omnis homo. Oẽs proximi ſumus cõditione terrenæ natiuitatis, & mortalitatis, & etiã ſpe cæleſtis hæreditatis: quia neſcimus quis quid futurus ſit, quoniam

Inimicus quatenus diligendus.

Proximus eſt omnis homo.

aut Iudæus, aut hæreticus, aut paganus: fortè enim per misericordiam Dei conuerteretur ad Deum, & inter sanctos primum locum habere meretur.

III.

Quot sunt Charitatis præcepta?

A Dvo quidem summaria; quorum primum de diligendo Deo, sic [a] in veteri nouaque lege proponitur: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc est primum & maximum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuũ, sicut teipsum. In his duobus mandatis vniuersa lex pendet, & prophetæ.*

[a] Deut.6. a b Matt.22 d Mar.12.e Luc.10.c Greg. lib.10. Moral. cap.6. & 7.

B Hæc charitas est [b] plenitudo legis, & summa iustitiæ, hoc est, [c] vinculum perfectionis: charitas, inquã, [d] de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

[b] Rom 13. d

[c] Coloss 3.c

[d] 1.Tim 1.a

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII sexto: Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus vnus est. Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo: & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulãs in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine, & ostijs domus tuæ.

2. MATTHAEI vigesimosecundo, 3. MARCI duodecimo, 4. LVCAE decimo, vt suprà, quæstione præcedenti, A testimonio primo, & sequentibus.

3. GREGORIVS Magnus libro decimo Moralium in Iob, capite sexto: Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota virtute diligi conditor iubetur. Qua in re notandum est, quòd diuinus sermo cùm Deum diligi præcipit, non solùm narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cùm subiungit, ex toto: vt videlicet, qui perfectè Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio, ad duo præcepta derivatur, cùm & per quendam iustum dicitur: Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias. Et per semetipsam Veritas dicit: Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusque testamenti mandatis, per vnum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: vt malũ quod pati non vult quisque non faciens, cesset à nocendi opere: & rursum bonum, quod sibi fieri appetit, impendens, erga vtilitatem se proximi exerceat ex benignitate.

Tob. 4.

Matth. 7.

Vitius charitatis multiplex.

6. DEINDE capite septimo eiusdem libri: Benè ergò lex Dei multiplex dicitur: quia nimirum cùm vna eademq; sit charitas, si mentẽ plenè ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuersitatem breuiter exprimimus, si in electis singulis bona illius restringendo numeremus. Hæc namque primùm per Abel & electa Deo munera obtulit, & fratris gladium nõ reluctando tolerauit. Hæc Enoch & inter homines spiritaliter viuere docuit, & ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Hæc Noë, despectis omnibus, solum Deo placabilem ostendit, atque in arcæ fabricam studio longi laboris exercuit, & mundo superstitem pio opere exercendo seruauit. Hæc per Sem & Iaphet humiliter verenda patris erubuit, & superiecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. Hæc Abrahæ dextram quia ad mortem filij obediendo extulit, hunc prolis innumeræ, gentium patrem fecit. Hæc Isaac mentem quam semper ad mundiciam tenuit, caligantibus ætate oculis, ad videnda longè post ventura dilatauit. Hæc Iacob compulit amissum bonum filium medullitus gemere, & prauorum filiorum præsentiam sub æquanimitate tolerare. Hæc Ioseph docuit à fratribus venundatum, libertate animi infracta seruitium perpeti, & eisdem post fratribus mente non elata principari. Hæc Moysen, delinquente populo, & vsque ad petitionem mortis in precibus strauit, & vsque ad interfectionem populi per zeli studium erexit: vt & pro pereũte plebe sese morti obijceret, & contra peccantem protinus vice Domini irascentis sæuiret. Hæc Phinees brachium in vltionem peccantium erexit, vt arrepto gladio coeuntes transfigeret, & iram Domini iratus placaret. Hæc Iosue exploratorem docuit, vt & priùs contra falsiloquos ciues veritatem verbo defenderet, & hanc postmodum gladio contra hostes allegaret. Hæc Samuel & in principatu humilem præbuit, & integrum in delectione seruauit: qui cùm persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen ex quo delectus est, non amauit. Hæc Dauid ante iniquum regem & humilitate commouit ad fugam, & pietate repleuit ad venã: qui persecutorem suum & timendo fugit vt dominum, & tamen cùm potestatem feriendi reperit, non agnouit inimicum. Hæc Nathan & contra peccantem Regem in authoritatem liberæ increpationis sustulit, & cùm Regis culpa decesset, in petitione humiliter strauit. Hæc per Isaiam nuditatem carnis in prædicatione non erubuit, & subducto carnali velamine, superna mysteria penetrauit. Hæc Heliam, quia feruoris zelo viuere spiritaliter docuit, ad vitam quoque & corporaliter abstraxit. Hæc Helizæum, quia magistrum simpliciter diligere in-

Gen.9.

Gen.22.

Gen.27.

Gen.37.

Gen.42.

Exod.32.

Num.25.

Iosue 9.

1.Reg.3.

1.Reg.24.

2.Reg.12.

Isa 20.

4.Reg.2.

Ibidem.

Digitized by Google

...inistrauit, magistri spiritu dupliciter impletus. Per hanc Hieremias, ne in Aegyptum populus descenderet, restitit: sed tamen & inobedientes diligens, quò descendi prohibuit, &
Ezech.8. ipse descendit. Hæc Ezechielem, quia prius à terrenis desiderijs sustulit, post per cincinnum capitis in aëre librauit. Hæc in Daniele, quia à
Dan.4. regijs dapibus gulam compescuit, ei & esurientium ora leonum clausit. Hæc tribus pueris,
Dan.3. quia in tranquillitate positis incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore & flãmas in fornace temperauit. Hæc in Petro & minis terrentium principum fortiter restitit, & in
Actor 15. circuncisione submouenda, minorum verba humiliter audiuit. Hęc in Paulo & manus persequentium humiliter pertulit, & tamen in
Galat.2. circuncisionis negocio longè se imparis prioris sensum audenter increpauit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ singulis rerum articulis non permutata congruit, & cautis se varianti-bus non variata conjungit.

1.B AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit. Nam: Non adulterabis. Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi, malum non operatur. Plenitudo ergò legis est dilectio.

2. AD Colossenses tertio: Induite viscera misericordiæ, benignitatem, &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. PRIORIS ad Timotheum primo: Finis præcepti est charitas de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta.

IIII.

Quo indicio se prodit syncera Charitas?

a Greg hõ. 30. in Euang. A PROBATIO[a] dilectionis seu charitatis, exhibitio est operis, & diuinorum obseruatio mandatorum. Vndè & Ioannes
b 1.Ioan.5.a Christo dilectus inquit: [b] *Hæc est vera charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt.* Et
c 1.Ioan. 2.a rursum: [c] *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est. Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est: & in hoc scimus, quoniam in ipso sumus.*

d Ioã.14.b c B Quinetiam Christus ipse docet: [d] *Si diligitis me: mandata mea seruate. Qui habet mandata mea, & seruat ea: ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Qui non diligit me, sermones meos non seruat.*

TESTIMONIA.

A GREGORIVS homilia trigesima in Euangelia: Si quis diligit me, sermonem meũ
Ioan.14. seruabit. Probatio ergo dilectionis, exhibitio
1.Ioan 2. & 4. est operis. Hinc in epistola sua idẽ Ioãnes dicit: Qui dicit, diligo Deũ, & mandata eius non custodit, mendax est. Verè enim diligimus, si ad mandata eius à nostris nos voluptatibus coarctamus. Nã qui adhuc per illicita desideria diffluit, profectò Deũ nõ amat: quia ei in sua volũtate cõtradicit. Reliqua testimonia habes in text.

V.

Quæ sunt mandata Dei, ad Charitatem pracipuè spectantia?

Exod 20.a b c 34 d Leuit. 19.a b g Deu.4.a b c 5 a b c 10.a a Matth. 19 b c 5. c 22. b Mar 10.b c 12 c Luc.18. d & 10.e Rom.2 b 13.c 7. b Galat 5.b Iac. 2 b c 1. d 4. c 1. Tim. 1.b Concil. Triden. sess. 6 can. 19.20.& 21.

DECEM Dei verba primùm per Moysen Iudæis tradita, & deindè per Christum & Apostolos [a] Christianis omnibus commendata: quæ & Decalogi nomen obtinuerunt, atque ita recensentur:

Ego sum Dominus Deus tuus.

b Leuit.26.a *I. Non habebis Deos alienos coram me. Non facies tibi sculptile,* [b] *vt adores illud.*

Exponunt Decalogum Orig. in Exod. hom. 8. *II. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.*

III. Me-

Digitized by Google

III. *Memento vt diem Sabbati ſanctifices.*

IIII. *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.*

Aug. quæſt. 71. in Prod. & ſerm. 95. & 96. de tempore, ſiue tract. de decem plagis. & de decem chordis.

V. *Non occides.*

VI. *Non mœchaberis.*

VII. *Non furtum facies.*

VIII. *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.*

IX. *Non concupiſces vxorem proximi tui:* c Deuteron. 5. c

X. *Non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt.*

TESTIMONIA.

1. EXODI vigeſimo: Locutuſque eſt Dominus cunctos ſermones hos: Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti, de domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cælo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles: ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumpſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. Memento vt diem Sabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus & filia tua, ſeruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo, idcircò benedixit Dominus diei ſabbati, & ſanctificauit eum. Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces domum proximi tui: nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt.

2. ET capite trigeſimoquarto: Dixit Dominus ad Moyſen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Iſraël pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulis verba fœderis decem. Cumque deſcenderet Moyſes de monte Sinai, tenebat duas tabulas teſtimonij, & ignorabat quòd cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Domini.

3. LEVITICI decimonono: Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere ad omnem cœtum filiorum Iſrael, & dices ad eos: Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum, Dominus Deus veſter. Vnuſquiſque patrem ſuum, & matrem ſuam timeat. Sabbata mea cuſtodite. Ego Dominus Deus veſter. Nolite conuerti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus veſter. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. ego Dominus. Et in fine capitis: Cuſtodite omnia præcepta mea, & vniuerſa iudicia, & facite ea. Ego Dominus.

4. DEVTERONOMII quarto: Et nunc Iſraël audi præcepta & iudicia, quæ ego doceo te: vt faciens ea, viuas, & ingrediens poſſideas Terram quam Dominus Deus patrum veſtrorum daturus eſt vobis. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: cuſtodite mandata Domini Dei veſtri quæ ego præcipio vobis. Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iuſtitias, ſicut mandauit mihi Dominus Deus meus: ſic facietis ea in Terra, quam poſſeſſuri eſtis: & obſeruabitis & implebitis opere. Hæc eſt enim veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſa præcepta hæc, dicant: En populus ſapiens & intelligens, gens magna. Nec eſt alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes ſibi, ſicut Deus noſter adeſt cunctis obſecrationibus noſtris. Quæ eſt enim alia gens ſic inclyta vt habeat cæremonias, iuſtaque iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponam hodiè ante oculos veſtros? Cuſtodi igitur temetipſum, & animam tuam ſolicitè. Ne obliuiſcaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, à die in quo ſteriſti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus eſt mihi dicens: Congrega ad me populum, vt audiant ſermones meos, & diſcant timere me omni tempore quo viuunt in terra, docentque filios ſuos. Et acceſſiſtis ad radices montis, qui ardebat vſque ad cælum: erantque in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutuſque eſt Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audiſtis, & formam penitus non vidiſtis. Et oſtendit vobis pactum ſuum, quod præcepit vt faceretis, & decem verba, quæ ſcripſit in duabus tabulis lapideis. Mihique mandauit in illo tempore vt docerem vos cæremonias & iudicia, quæ facere deberetis in Terra, quam poſſeſſuri

Digitized by Google

eſtis. Cuſtodite igitur ſolicitè animas veſtras.

5. Et capite quinto: Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra AEgypti de domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos in conſpectu meo. Non facies tibi ſculptile, nec ſimilitudinem omnium, quę in cælo ſunt deſuper, & quæ in terra deorſum, & quę verſantur in aquis ſub terra. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim ſum Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum ſuper filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me, & faciens miſericordiam in multa millia diligentibus me, & cuſtodientibus præcepta mea. Non vſurpabis nomen Domini Dei tui fruſtra: quia non erit impunitus qui ſuper re vana nomen eius aſſumpſerit. Obſerua diem Sabbati, vt ſanctifices eum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati eſt, id eſt, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quid quam operis tu, & filius tuus & filia, ſeruus & ancilla, & bos, & aſinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui eſt intra portas tuas: vt requieſcat ſeruus tuus, & ancilla tua, ſicut & tu. Memento quòd & ipſe ſeruieris in AEgypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Ideircò præcepit tibi, vt obſeruares diem Sabbati. Honora patrem tuum & matrem, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene ſit tibi in Terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi. Non occides. Neque mœchaberis. Furtumque non facies. Nec loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces vxorem proximi tui: non domum, non agrum, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, & vniuerſa quæ illius ſunt. Hæc verba locutus eſt Dominus ad omnem multitudinem veſtram in monte de medio ignis & nubis, & caliginis, voce magna, nihil addens amplius: & ſcripſit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

6. Item capite decimo: In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, ſicut priores fuerunt, & aſcende ad me in montem: faciesque arcam ligneam, & ſcribam in tabulis verba quæ fuerunt in his, quas ante confregiſti, ponesque eas in arca. Feci igitur arcam de lignis ſetim. Cumque dolaſſem duas tabulas lapideas inſtar priorum, aſcendi in montem, habens eas in manibus. Scripſitque in tabulis iuxta id, quod prius ſcripſerat, verba decem, quæ locutus eſt Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus eſt: & dedit eas mihi. Reuerſuſque de monte, deſcendi, & poſui tabulas in arcam, quam feceram, quę hucuſque ibi ſunt, ſicut mihi præcepit Dominus.

Ad Chriſtianos etiam Decalogum pertinere.

7. Matthaei decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falſum teſtimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum tuum ſicut teipſum.

8. Item capite quinto: Nolite putare, quoniam veni ſoluere legem, aut prophetas, &c. vt infra quæſtione ſequenti, A teſtimonio ſeptimo.

9. Et vigeſimo ſecundo, vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio primo.

10. Marci decimo: Procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magiſter bone, quid faciam vt vitam æternam percipiam? Ieſus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi vnus Deus. Præcepta nôſti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne furaris, Ne falſum teſtimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem. At ille reſpondens ait illi: Magiſter, hæc omnia obſeruaui à iuuentute mea. Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum.

11. Et capite duodecimo, vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio tertio.

12. Lucae decimooctauo: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magiſter bone, quid faciens vitam æternam poſſidebo? Dixit autem ei Ieſus: Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi ſolus Deus. Mandata nôſti: Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falſum teſtimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem.

13. Et decimo, vt ſupra quæſtione ſecunda, A teſtimonio ſecundo.

14. Ad Romanos ſecundo: Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.

15. Et capite decimotertio: Nemini quidquam debeatis: niſi vt inuicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam: Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falſum teſtimonium dices: Non concupiſces: & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergò legis eſt dilectio.

16. Item capite ſeptimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum eſt? Abſit. Sed peccatum non cognoui, niſi per legem: nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces, &c. Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum, &c.

17. Ad Galatas quinto: Vos in libertatem vocati eſtis fratres: tantùm ne libertatem in occaſionem detis carnis, ſed per charitatem Spiritus ſeruite inuicem. Omnis enim lex in vno ſermone impletur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

18. Iacobi ſecundo: Si tamen legem perficitis regalem ſecundùm ſcripturas: Diliges proximum tuum ſicut teipſum: bene facitis: ſi autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quaſi tranſgreſſores. Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quòd ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis. Sic loquimini, & ſic facite ſicut per legem libertatis incipientes iudicari.

19. Et capite primo: Qui perſpexerit in legem perfectam libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit.

20. Et capite quarto: Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, & iudicat legem. Si autem iudicas legem: non es factor legis, ſed iudex. Vnus eſt legislator, & iudex, qui poteſt perdere, & liberare.

21. Prioris ad Timotheum primo: Finis autem præcepti eſt charitas de corde puro, & cõſcientia bona, & fide nõ ficta. A quibus quidã aberrãtes, cõuerſi ſunt in vaniloquiũ, volentes eſſe legis doctores, nõ intelligẽtes neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Scimus autẽ quia bona eſt lex, ſi quis ea legitimè vtatur.

22. Con-

Præcepta euangelica.

Mandata Dei & Ecclesiæ Christianis obseruanda.

22. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone decimonono: Si quis dixerit, nihil præceptum esse in Euangelio præter fidem, cætera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera; aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos; anathema sit.

23. ET canone vigesimo: Si quis hominem iustificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad obseruantiam mandatorum Dei, & Ecclesiæ, sed tantùm ad credendum; quasi verò Euangelium sit nuda, & absoluta promissio vitæ æternæ, sine conditione obseruationis mandatorum; anathema sit.

24. ITEM canone vigesimoprimo: Si quis dixerit, Christum Iesum à Deo hominibus datum fuisse vt redemptorem, cui fidant, non etiam vt legislatorem, cui obediant; anathema sit. Christus legislator.

25. LEVITICI vigesimosexto: Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum.

26. DEVTERONOMII quinto: Nec loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces vxorem proximi tui non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt.

VI.

Quid sibi vult hoc exordium, Ego sum Dominus Deus tuus?

A DECALOGVM exorditur Deus à notitia sui, & ab insinuatione maiestatis suæ, vt cognitum Legislatorem magis reuereamur, eiusque propositis mandatis maior apud omnes authoritas constet. Nempe tam seriò nobiscum agitur, vt si vnquam salui esse velimus, hîc velut in clarissimo speculo, diuinæ maiestatis voluntatem, omnemque rectè viuendi rationem certò contemplemur, agnitamque legem illam sanctissimam, [b] adiuuante Christi spiritu, accuratè seruemus.

Deuter. 6. a c d 4. d f 10. d Malach. 1. b d Ierem. 32. e Psalm. 46. a

a Matth. 5. c d e f g 19. b 28. d Heb. 5. e Psal. 118. a e 1. Ioan. 3. d August. quæst. 140. super Exodum.

b Rom. 8. e Ioan. 1. b Philip. 4. c

B Nec enim præcipit solùm, sed [c] benedictionem quoque promittit, & opem tribuit noster Legislator. [d] *Spiritum meum*, inquit, *ponam in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini.*

c Psalm. 83. c Deut. 28. a b Leuit. 26. a b

d Ezech. 36. e f & 37. d

C Quare cùm Christus [e] etiam præcepisset, *Tollite iugum meum super vos*, ne quis causaretur difficultatem, adiecit: *Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue*, ijs videlicet, qui gratiæ spiritu imbuti, in charitate non ficta ambulant.

e Matth. 11. d 1. Ioan. 5. a Concil. Trid. sess. 6. cap. 19. & can. 18. Chrys. lib. 2. de cõpunct. cordi. 1. Basil. quæst. 176. in regulis breuiorib. August. de nat. & gra. cap. 43 & 69. Item serm. 61. & 191. de temp. Hieronym. in symb. ad Damas.

TESTIMONIA.

a A DEVTERONOMII sexto: Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque iudicia, quæ mandauit Dominus Deus vester vt docerem vos, & faciatis ea in Terra, ad quam transgredimini possidendam: vt timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi, & filijs, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui. Audi Israël, & obserua vt facias quæ præcepit tibi Dominus, & bene sit tibi, & multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem. Audi Israël, Dominus Deus noster, Deus vnus est, &c. Non ibitis post deos alienos &c. quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tui: ne quando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ. Et in fine capitis: Præcepitque nobis Dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, vt bene fit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodiè. Eritque nostri misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius coram Domino Deo nostro, sicut mandauit nobis.

2. ET capite quarto: Caue ne quando obliuiscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculptam similitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit: quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. Ibidem: Scito ergò hodiè, & cogitato in corde tuo, quòd Dominus ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius. Custodi præcepta eius atque mandata, quæ ego

ego præcipio tibi: vt bene sit tibi, & filijs tuis post te, & permaneas multo tempore super Terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

3. ITEM capite decimo: Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & ceruicem vestram ne induretis amplius: quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus, & potens, & terribilis, qui personam non accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum. & vos ergò amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in terra AEgypti. Dominum Deum tuum timebis, & ei soli seruies: ipsi adhærebis, iurabisque in nomine illius. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

4. MALACHIAE primo: Magnificetur Dominus super terminum Israel. Filius honorat patrem, & seruus dominum suum: si ergò Pater ego sum, vbi est honor meus: & si Dominus ego sum, vbi est timor meus, dicit Dominus exercituum? Et in fine: Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus.

5. IEREMIAE trigesimosecundo: Non erit tibi difficile omne verbum: Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

6. PSALMO quadragesimosexto: Quoniam Dominus excelsus, terribilis; Rex magnus super omnem terram.

7. MATTHAEI quinto: Nolite putare quoniam veni soluere legem, aut prophetas: non veni soluere, sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Qui ergò soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Dico enim vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Audistis quia dictum est antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Dictum est autem: Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiserit &c. Iterum audistis quia dictum est antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cælum, quia &c. Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

8. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

9. ET capite vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritùs sancti: docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis.

10. AD Hebræos quinto: Et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ.

11. PSALMO centesimo decimooctauo: Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Maledicti qui declinant à mandatis tuis.

12. PRIMAE Ioannis tertio: Et hoc est mandatum eius: Vt credamus in nomine Filij eius Iesu Christi: & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

13. AVGVSTINVS quæstione centesima quadragesima super Exodum: Cùm tam multa locutus sit Deus, duæ tantùm tabulæ dantur Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonij futuræ in arca. Nimirum omnia cætera quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærantur, & bene intelligantur: quomodo hæc ipsa rursus decem præcepta, ex duobus illis, dilectione scilicet Dei & proximi, in quibus tota lex pendet & prophetæ. Ex Decalogo pendent omnia Dei præcepta. Matth. 22.

14. AD Romanos octauo: Spiritus adiuuat infirmitatem nostram.

15. IOANNIS primo capite: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. quia lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.

16. AD Philippenses quarto: Omnia possum in eo qui me confortat.

17. PSALMO octogesimotertio: Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem.

18. DEVTERONOMII vigesimooctauo: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodiè, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. Venientque super te vniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque iumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ouium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris tu ingrediens & egrediens. Dabit Dominus inimi-

inimicos tuos, qui consurgunt aduersum te, corruentes in conspectu tuo: per vnam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicetque tibi in terra, quam acceperis. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut iurauit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in viis eius. Videbuntque omnes terrarum populi, quòd nomen Domini inuocatum sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu ventri tui, & fructu iumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam iurauit Dominus patribus tuis vt daret tibi: Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ in tempore suo: benedicetque cunctis operibus manuum tuarum. Et fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam: & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodiè, & custodieris & feceris, ac non declinaueris ab eis nec ad dextram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

3. LEVITICI vigesimosexto: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprænder messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos vestros. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis. persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia: cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proijcietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abijciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque eritis populus meus. Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, si spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, vt non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subijciemini his qui oderunt vos. fugietis, nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra: immittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoque contra vos aduersum incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium vltorem fœderis mei. Cumque confugeritis in vrbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium, postquam confregero baculum panis vestri: ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersus vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra, ita vt comedatis carnes filiorum vestrorum & filiarum vestrarum. destruam excelsa vestra, & simulacra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea, in tantum vt vrbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam Sanctuaria vestra, nec recipiam vltra odorem suauissimum. Disperdamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint. vos autem dispergam in Gentes, & euaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & ciuitates vestræ diruræ. Et qui de vobis remanserint, dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent, nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrùm inimicis audebit resistere. peribitis inter Gentes, & hostilis vos terra consumet. Quòd si & de ijs aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua affligentur: donec confiteantur iniquitates suas, & maiorum suorum, quibus præuaricati sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircuncisa mens eorum.

4. EZECHIELIS trigesimosexto: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam in medio vestri &c. vt in textu. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, vt non portetis vltra opprobrium famis in Gentibus.

5. ET capite vndecimo: Dabo eis cor vnum, & spiritum nouum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum: Vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantque ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

1.C MATTHAEI vndecimo: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

2. PRIMAE Ioannis quinto: In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, & mandata eius faciamus. Hæc est enim charitas Dei, vt mandata eius custodiamus: & mandata eius grauia non sunt.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite vndecimo: Nemo autem, quantumuis

Iustificatus adstringuntur ad obseruationem præceptorum.

tumuis iustificatus, liberum se esse ab obseruatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa, & à Patribus sub anathemate prohibita voce vti, Dei præcepta homini iustificato ad obseruandum esse impossibilia. nam Deus

Dei mandata non impossibilia. 1. Ioan. 5. Matth. 11.

impossibilia non iubet, sed iubendo monet, & facere quod possis, & petere quod non possis; & adiuuat, vt possis. Cuius mandata grauia non sunt; cuius iugum suaue est, & onus leue. qui enim sunt filij Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipse testatur, seruant sermones eius. quod vtique cum diuino auxilio præstare possunt. licet enim in hac mortali vita quantumuis sancti, & iusti in leuia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est, & humilis, & verax: Dimitte nobis debita nostra.

Ioan. 14.

Peccata venialia iustitiam non tollunt.

Matth. 6. Lucæ 11. Rom. 6. Tit. 2.

quo fit, vt iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiæ sentire debeant, quo liberati iam à peccato, serui autem facti Deo, sobriè, iustè, & piè viuentes, proficere possunt per Christum Iesum; per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus nanque sua gratia semel iustificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri debet, putans fide sola se hæredem esse constiturum, hæreditatemque consecuturum, etiam si Christo non compatiatur, vt & conglorificetur. nam & Christus ipse, vt inquit Apostolus, cùm esset filius Dei, didicit ex ijs, quæ passus est, obedientiam; & consummatus, factus est omnibus, obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos, dicens: Nescitis, quòd ij qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? sic currite, vt comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne fortè cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Item princeps Apostolorum Petrus: Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Vnde constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduersari, qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare, aut, quod intolerabilius est, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus iustos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, vt inprimis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam: cùm scriptum sit: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem. & de Moyse dicat Apostolus, quòd respiciebat in remunerationem.

1. Cor. 9.

2. Pet. 1.

Iustus non peccat in quocunque opere.

Mercedem etiam intueri operantes possunt. Psalm. 118. Heb. 11.

4. ITEM canone decimooctauo: Si quis dixerit, Dei præcepta homini etiam iustificato, & sub gratia constituto, esse ad obseruandum impossibilia; anathema sit.

Dei mandata non impossibilia.

5. CHRYSOSTOMVS libro primo de Compunctione cordis: Reuera ipse pronunciauit de præceptis suis, quòd nihil in eis laboriosum sit, & nihil onerosum, dicens: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Et nos econtra grauia efficimus, quæ ille leuia constituit: & quę ille suauia posuit, nos facimus amara peccando. Quòd si laboriosum aliquid esset in præceptis, decenter & meritò virtutem labor comitaretur: præmia enim proposita sunt post laborem. Nunc verò infelix anima, ne hanc quidem reuerentiam diuinis legibus dabit, vt tileat & quiescat, ne ad preuaricationem laborando perueniat, quanuis sint aliqua, in quibus paululum laboris est adhibendum, in his duntaxat, in quibus Paulus dicit: Nam quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum immensum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis. Vides ergò etiam quidquid in præsenti est, leue esse, etiam si tribulatio sit. Quo modo leue? Quia immensum pondus futuræ gloriæ, leuem facit præsentis temporis tribulationem, etiam si sensibus nostris grauius videatur. Denique & ipse causas in consequentibus exponit, vt omne id duci leue debeat, quicquid passio præsentis temporis intulerit. Ait enim: Non respicientibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

2. Cor. 4.

Facilia sunt Dei præcepta. Matth. 11.

6. BASILIVS in regulis breuioribus, siue concisius disputatis, interrogatione centesima septuagesimasexta, agens de inimicorum dilectione: Sine dubio (inquit) non præcepisset hoc, qui bonus ac iustus est, nisi etiam facultatem, qua id faceremus, fuisset largitus.

Matth. 5. Deus, quia bonus & iustus, impossibilia non iubet.

7. AVGVSTINVS in libro de natura & gratia, capite quadragesimotertio: Non igitur Deus impossibilia iubet; sed iubendo admonet, & facere quod possis, & petere quod non possis.

Nota.

8. ET capite sexagesimonono: Valde bona sunt præcepta, si legitimè his vtamur. Eo quippe ipso, quo firmissimè creditur, Deum iustum & bonum impossibilia non potuisse præcipere, hinc admonemur, & in factibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippe fiunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est, aut ea vna est sarcina ipsa, quæ leuis est: secundùm hoc dictum est; Et præcepta eius grauia non sunt, vt cui grauia sunt, consideret non potuisse diuinitus dici, grauia non sunt, nisi quia potest esse cordis affectus, cui grauia non sunt, & petat quo destituitur, vt impleat quod iubetur. Et quod dicitur ad Israel in Deuteronomio, si piè, si sanctè, si spiritaliter intelligatur, hoc idem significat: quia vtique cùm hoc testimonium commemorásset Apostolus, Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo: quod hic habet, in manibus tuis: in corde enim sunt spirituales manus: Hoc est, inquit, verbum fidei quod prædicamus. Conuersus ergò quisque, ficut ibi præcipitur, ad Dominum Deum suum ex toto corde suo, & ex tota anima sua, mandatum Dei non habebit graue. Quomodo est enim graue, cùm sit dilectionis mandatum? Aut enim quisque non diligit, & ideò graue est: aut diligit, & graue esse non potest.

Quia bonus & iustus est, impossibilia præcipere non potuit Deus. Omnia facilia charitati. Matth. 11. 1. Ioan. 5.

Deut. 30.

Rom. 10.

Nota.

9. IDEM sermone sexagesimoprimo de tempore: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes. Tu econtrario respondes, non posse. Considera nunc, vtrum tibi, an Deo debeat credi. Et ideò quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes suas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo, quod non potuit vitare, qui pius est.

Iustitiæ & pietati diuinæ repugnat, dicere, impossibilia nobis præcepta esse.

10. ITEM sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Est autem patrum nostrorum fides hæc: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, &c. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt, impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus

Blasphemia est execrabilis.

bus in commune posse seruari.

11. HIERONYMVS in explanatione Symboli ad Damasum: Execramur etiam eorum blasphemiam, &c. vt Augustinus.

VII.

Quid complectitur in se primum præceptum?

A PROHIBET ac damnat idololatriam, obseruationes superstitiosas, vsum etiam artis magicæ vel diuinatoriæ. Deuteron. 12. d 4. b e 18. b 1. Reg. 28. a Psalm. 113. b c Leuit. 19. c f 20. a c Eccli 34. a

B Docet etiam atque exigit, vt nullam prorsus[a] creaturam, quantunuis excellentem, pro Deo habeamus, sed solum vnum verum, æternum, immensumque Deum credamus & confiteamur, eique vni sacrificium & singularem summumque[b] cultum, quem Græci λατρείαν appellant, exhibeamus. a Aug. lib. 10. de ciu. Dei, ca. 1. & epist. 49. ad Deogratias, quæst. 3. b Aug. 10. de ciuitat. Dei, ca. 1. & 4. Cõtra Faustum lib. 15. cap. 9. & lib. 20. cap. 21.

C Hoc fit, vt super[c] omnia colamus, inuocemus, adoremus summum illud æternumque bonum, Optimum Maximum Creatorem, Redemptorem, Saluatorem, vnum & immortalem Deum, qui est super omnia benedictus, omnis gratiæ & gloriæ largitorem. c Ioan. 4. c d Roman 10. c 1. Ioan. 4. b c Matth. 4. b Luc. 4. b Isa. 43. a b 1. Timoth. 6. c Roman. 9. b Psalm. 83. d

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII duodecimo: Subuertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum. Dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina eorum de locis illis.

2. ET capite quarto: Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum eius audistis, & formam penitus non vidistis. Custodite igitur solicitè animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: ne fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel fœminæ, similitudinem omnium iumentorum, quæ sunt super terram, vel auium sub cælo volantium, atque reptilium, quæ mouentur in terra, siue piscium qui sub terra morantur in aquis: ne fortè eleuatis oculis ad cælum, videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cælo sunt.

3. ITEM capite decimooctauo: Quando ingressus fueris Terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium. nec inueniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos scisciteur, & obseruet somnia atque auguria, nec sit maleficus, nec incantator, neque qui pythones consulat, nec diuinos, aut quærat à mortuis veritatem. omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo. perfectus eris, & absque macula cum Domino Deo tuo. Gentes istæ, quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

4. PRIMI Regum vicesimooctauo: Saul abstulit magos, & hariolos de terra.

5. PSALMO centesimo decimotertio: Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

6. LEVITICI decimonono: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid scisciteminí, vt polluamini per eos. ego Dominus Deus vester.

7. ET capite vigesimo: Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Et in fine capitis: Vir, siue mulier, in quibus pythonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur. lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

8. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur? Diuinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

1. B AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum: vel quæ θρησκεία Græcè, Latinè autem Religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quam illi δουλείαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos. Quicunque igitur sunt in cæl[illegible]stibus habitationibus immortales, & beati, si Latriæ cultus soli Deo debetur.

ti, si nos non amant, nec beatos esse nos volunt, colendi vtique non sunt. Si autem amant, & beatos volunt, & profectò inde volunt, vnde & ipsi sunt: an aliunde ipsi beati, aliunde nos?

2. Et epistola quadragesimanona ad Deogratias, quæstione tertia: Neque illinc excusant impij sua sacrilega sacra & simulacra, quòd eleganter interpretantur quid quæque significent. Omnis quippe illa interpretatio ad creaturam refertur, non ad creatorem, cui vni debetur seruitus religionis illa, quæ vno nomine Latria Græcè appellatur. Nec nos dicimus terram, maria, cælum, solem, lunam, stellas, & quasdam non in promptu sitas cælites potestates, esse dæmonia: sed cùm omnis creatura partim corporalis sit, partim verò incorporalis, quam etiam spiritalem vocamus, manifestum est, id quòd à nobis piè ac religiosè fit, à voluntate animi proficisci, quæ creatura spiritalis est, & omni corporali præponenda. Vnde colligitur, corporali creaturæ non esse sacrificandum. Restat spiritalis, quæ vel pia, vel impia est: Pia scilicet, in hominibus & angelis iustis, & Deo ritè seruientibus. Impia verò in hominibus & angelis iniquis, quos etiam dæmones dicimus. Ac per hoc nec spiritali, quanuis iustæ, creaturæ sacrificandum est. Quoniam quanto magis pia est & subdita Deo, tanto minus se tali honore dignatur, quem scit non deberi nisi Deo. Quanto ergò perniciosius est sacrificare dæmonijs?

Latria.

Corporali creaturæ non sacrificandum.

Nec spiritali.

3. Idem libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Nunc videndum ac differendum est, quantum Deus donat, immortales ac beati in cælestibus sedibus, dominationibus, principatibus, potestatibus constituti, quos isti deos, & ex quibus quosdam vel bonos dæmones, vel nobiscum angelos nominant, quomodo credendi sint velle à nobis religionem pietatemque seruari: hoc est, vt apertius dicam, verum etiam sibi, an tantùm Deo suo, qui etiam noster est, placeat eis vt sacra faciamus, & sacrificemus; vel aliqua nostra seu nosipsos religionis ritibus consecremus. Hic est enim diuinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem vno verbo significandum, quoniam mihi satis idoneum non occurrit Latinum, Græco, vbi necesse est, insinuo, quid velim dicere. Latriam quippe nostri, vbicunque sanctarum scripturarum positum est, interpretati sunt seruitutem. Sed ea seruitus, quæ debetur hominibus, secundùm quam præcipit Apostolus, seruos dominis suis subditos esse debere, alio nomine Græcè nuncupari solet. Latria verò secundùm consuetudinem, qua locuti sunt, qui nobis diuina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter, vt penè semper, ea dicitur seruitus, quæ pertinet ad colendum Deum. Proinde si tantummodò cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur. Dicimur enim etiam colere homines, quos honorifica vel recordatione, vel præsentia frequentamus. Nec solùm ea, quibus nos religiosa humilitate subjicimus, sed quædam etiam, quæ subiecta sunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo agricolæ, & coloni, & incolæ vocantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadam notione verbi huius omninò verissimum est. Sed quia & aliarum rerum dicitur cultus, ideo Latinè vno verbo significari cultus Deo debitus non potest. Nam & ipsa religio, quanuis distinctius non quemlibet, sed Dei cultum significare videatur: vnde isto nomine interpretati sunt nostri eam, quæ Græcè θρησκεία dicitur: tamen quia Latina loquendi consuetudine, non solùm imperitorum, verùm etiam doctissimorum & cognationibus humanis atque affinitatibus, & quibusque necessitudinibus dicitur exhibenda religio; non eo vocabulo vitatur ambiguum, cùm de cultu deitatis vertitur quæstio: vt fidenter dicere valeamus, religionem non esse nisi Dei cultum: quoniam videtur hoc verbum à significanda obseruantia propinquitatis humanæ insolenter auferri. Pietas quoque propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci εὐσέβειαν vocant. Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur: quod ideò arbitror euenisse, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eaque sibi vel pro sacrificijs, vel præ sacrificijs placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est, vt & Deus ipse dicatur pius: quem sanè Græci nullo suo sermonis vsu εὐσεβῆ vocant: quanuis εὐσέβειαν pro misericordia illorum etiam vulgus vsurpet. Vnde in quibusdam scripturarũ locis, vt distinctio certior appareret, non εὐσέβειαν, quod ex bono cultu, sed θεοσέβειαν, quod ex Dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Vtrumlibet autem horum, nos vno verbo enunciare non possumus. Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur, &c. vt paulo ante in hac quæstione.

Latino nomine destituimur ad cultum soli Deo debitum significandum.

Seruitus. Ephes. 6. Dulia.

Cultus.

Religio.

Pietas.

4. Item capite quarto eiusdem libri decimi: Huic (vni Deo Deorum) nos seruitutem, quę latria Græcè dicitur, siue in quibusque sacramentis siue in nobisipsis debemus. Huius enim templum simul omnes, & singuli templa sumus: quia & omnium concordiam, & singulos inhabitare dignatur: non in omnibus, quàm in singulis maior: quoniam nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cùm ad illum surſum est, eius est altare cor nostrum: eius vnigenito cum sacerdote placamus: ei cruentas victimas cædimus, quando vsque ad sanguinem pro eius veritate certamus: ei suauissimum adolemus incensum, cùm in eius conspectu pio sanctoque amore flagramus: ei dona eius in nobis, nosque ipsos vouemus, & reddimus: ei beneficiorum eius solennitatibus festis & diebus statutis dicamus sacramusque memoriam, ne volumine temporum ingrata subrepat obliuio: ei sacrificamus hostiam humilitatis & laudis in ara cordis igne feruidæ charitatis. Ad hunc videndum, sicut videri poterit, eique cohærendum, ab omni peccatorum & cupiditatum malarum labe mundamur, & eius nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligentes, vel potius religentes, amiseramus enim negligentes: hunc ergò religentes, vnde & religio dicta perhibetur, ad eum dilectione tendimus, vt perueniendo quiescamus: inde beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum, de cuius fine inter Philosophos magna contentio est, nullum est aliud, quàm illi cohærere; cuius vnius anima intellectualis incorporeo, si dici potest, amplexu, veris impletur fœcundaturque virtutibus. Hoc enim bonum diligere in toto corde, in tota anima, & in tota virtute præcipimur. Ad hoc bonum debemus, & à quibus diligimur, duci, & quos diligimus, ducere. Sic complentur duo illa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ: Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua: &, Diliges proximum tuum tanquam ipsũ. Vt enim homo sese diligere nõsset, cõstituis

Latria.

Dies festi cur instituti.

Matth. 22.

tunus eſt ei finis, quò referret omnia quæ ageret, vt beatus eſſet. Non enim qui ſe diligit, aliud eſſe vult quàm beatus. Hic autem finis eſt, adhærere Deo. Iam igitur ſcienti diligere ſeipſum, cùm mandatur de proximo diligendo, ſicut ſeipſum: quid aliud mandatur, niſi vt ei, quantum poteſt, commendet diligendum Deum? Hic eſt Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantùm Deo debita ſeruitus. Quæcunque igitur immortalis poteſtas quantalibet virtute prædita, ſi nos diligit ſicut ſeipſam, ei vult eſſe ſubditos, vt beati ſimus, cui & ipſa ſubdita beata eſt. Si ergò non colit Deum, miſera eſt, quia Deo priuatur: ſi autem colit Deum, non vult ſe coli pro Deo. Illi enim potius diuinæ ſententiæ ſuffragatur, & dilectionis viribus fauet, qua ſcriptum eſt: Sacrificans dijs eradicabitur, niſi Domino ſoli. Nam vt alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obſequium, quo colitur Deus; ſacrificium certè, nullus hominum eſt, qui audeat dicere deberi, niſi Deo ſoli. Multa denique de cultu diuino vſurpata ſunt, quæ honoribus deferuntur humanis: ſiue humilitate nimia, ſiue adulatione peſtifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi: ſi autem eis multum additur, & adorandi. Quis verò ſacrificandum cenſuit, niſi ei, quem Deum aut ſciuit, aut putauit, aut finxit? Quàm porrò antiquus ſit in ſacrificando Dei cultus, duo illi fratres Cain & Abel ſatis indicant, quorum maioris Deus reprobauit ſacrificium, minoris aſpexit.

5. ET libro decimoquinto contra Fauſtum Manichæum, capite nono: Adonai, verbum Hebræum eſt, & interpretatur Dominus, eo modo quo ſolus Deus dicitur Dominus: ſicut latria, quod verbum Græcum eſt, & interpretatur ſeruitus, non quæcunque, ſed illa, qua tantummodò Deo ſeruitur.

6. ITEM libro vigeſimo contra eundem, capite vigeſimoprimo: Populus Chriſtianus memorias martyrum religioſa ſolennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen, vt nulli martyrum, ſed ipſi Deo martyrum ſacrificemus, quanuis in memorias martyrum conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorum corporum aſſiſtens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? ſed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad acuendam charitatem, & in illos, quos imitari poſſumus, & in illum, quo adiuuante poſſimus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis, quo & in hac vita coluntur ſancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate paſſionem paratum eſſe ſentimus. At illo cultu, quæ Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non poteſt, cùm ſit quædam propriè diuinitati debita ſeruitus, nec colimus, nec colendum docemus, niſi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent: nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam ſanctæ animæ, vel cuiquam angelo; & quiſquis in hunc errorem delabitur, corripitur per ſanam doctrinam, ſiue vt corrigatur, ſiue vt condemnetur, ſiue vt caueatur. Ipſi enim ſancti, vel homines, vel angeli exhiberi ſibi nolunt, quod vni Deo deberi nôrunt. Apparuit hoc in Paulo & Barnaba, cùm commoti miraculis, quæ per eos facta ſunt, Lycaonij tanquam dijs immolare voluerunt: conſciſſis enim veſtimentis ſuis, confitentes & perſuadentes ſe deos non eſſe, iſta ſibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, ſicut in Apocalypſi legimus, angelum ſe adorari prohibentem, ac dicentem adoratori ſuo; Conſeruus tuus ſum & fratrum tuorum. Iſta ſibi planè ſuperbi ſpiritus exigunt, diabolus & angeli eius, ſicut per omnia templa & ſacra gentilium. Et poſt pauca: Longè minoris peccati eſt, ebrium redire à martyribus, quàm vel ieiunum ſacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi ſacrificare Deo in memorijs martyrum: quod frequentiſſimè facimus, illo duntaxat ritu, quo ſibi ſacrificare noui Teſtamenti manifeſtatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quę latria dicitur, & vni Deo debetur.

Apoc. 19. & 22.

Dæmones expetunt ſacrificia.

Deo in memorijs martyrum ſacrificatur.

Exod. 22. Sacrificium ſoli Deo debetur.

Gen. 4.

Latria.

Soli Deo cõſtituitur altaria, quãuis in memorias martyrum. Sanctis non offeruntur ſacrificia.

Martyres & Sancti quomodo colantur.

Latria, diuinitati debita ſeruitus.

Nulli creaturæ ſacrificatur.

Actor. 14.

1. C IOANNIS quarto: Venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus: & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.

2. AD Romanos decimo: Dicit enim Scriptura: Omnis, qui credit in illum, non confundetur. Non enim eſt diſtinctio Iudæi, & Græci: nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim, quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

3. PRIMAE Ioannis quarto: Omnis, qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognoſcit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas eſt. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas: non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit nos, & miſit Filium ſuum propitiationem pro peccatis noſtris. In hoc cognoſcimus quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis: quoniam de Spiritu ſuo dedit nobis. Et nos vidimus, & teſtificamur quoniam Pater miſit Filium ſuum Saluatorem mundi.

4. MATTHAEI quarto: Tunc dicit ei Ieſus; Vade Satana: Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

5. LVCAE quarto: Reſpondens Ieſus, dixit illi: Scriptum eſt: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

6. ISAIAE quadrageſimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Iſrael: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cùm tranſieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus ſanctus Iſrael ſaluator tuus. Ante me non eſt formatus Deus, & poſt me non erit. Ego ſum, ego ſum Dominus, & non eſt abſque me ſaluator. Ego annunciaui, & ſaluaui. Et ab initio ego ipſe, & non eſt qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud?

7. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Præcipio tibi coram Deo, qui viuificat omnia, & Chriſto Ieſu, qui teſtimonium reddidit ſub Pontio Pilato, bonam confeſſionem: vt ſerues mandatum ſine macula, irreprehenſibile vſque in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem: quem nullus

hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum: Amen.

8. AD Romanos nono: Ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen.

9. PSALMO octogesimotertio: Quia misericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

VIII.

Quomodo præter Deum Sanctos colimus & inuocamus?

A DE Sanctis, hoc est, sanctificatis, & in Christo renatis omnibus, hoc loco non agimus, sicut [a] Paulus hoc nomen ad Christianos omnes crebrò refert: sed eos intelligimus, qui vera suæ sanctitatis [b] in cælo præmia sunt consecuti. De quibus idem Paulus testatur, quòd [c] *per fidem viceruntregna, operati sunt iustitiam, & adepti sunt repromissiones.*

B Ac hi verè quidem sancti & immaculati, sine macula & ruga, hæc præstantiora Ecclesiæ membra, & electa prorsus organa diuini Spiritûs, in quæ peccatum ac malum iam nullum cadere potest. Qui sancti partim ex Angelica, partim ex humana natura constant, creaturæ quidem illæ omnium nobilissimæ ac beatissimæ, quibus datum est, vt summis & æternis in cęlo bonis affluant, & cum [d] Christo Domino semper coniunctissimè viuant.

C Igitur & illius gratia, quæ apud nos in terris geruntur, possunt [e] intelligere: & quoniam eximia in fratres etiam absentes charitate flagrant, salutis nostræ cura [f] tanguntur, nobis perpetuò fauent, & optant quæque salutaria; tantoque studiosius causam nostram agunt, quò sunt minus de seipsis soliciti, quoque maiorem sinceræ [g] charitatis ac virtutis omnis, quę beatis congruit, perfectionem continenter exercent.

D Est igitur cur hæc cæli lumina, & Ecclesiæ firmamenta, simul & ornamenta post Deum maxima, [h] veneremur: est cur sanctos hos præ cæteris mortalibus, quantumlibet excellentibus, magni faciamus, prædicemus, imitemur, & amemus plurimùm: est cur eosdem tanta talique dignitate iam auctos, magnis afficiamus honoribus, pro nostra quidem exiguitate: est denique cur eos ipsos pro Christiana pietate compellemus siue [i] inuocemus, non sanè vt per se largiantur, sed vt apud Deum,

omnis

a Rom. 1. a 2. Corinth. 1. a Philip. 4. d Col. 1. a Philem. b

b Apoc. 7. c. d

c Heb. 11. f

Ephes. 5. f Apocal. 5. b c 7. c d 21. a g 22. a Ephes. 4. f 1. Cor. 6. d

d Philip. 1. c 2. Cor. 5. a b Gregor. 4. Moral. cap. 51. Nyssen. de S. Ephræm. Ephræm serm. 2. de laud. mart. item ser. 1. in patres consummat. & de locis beatis.

e Greg. lib. 12. Moral. ca. 23. & lib. 4. Dial. cap. 33. Aug. de cura pro mort. cap 15 & 16. Orig. contra Celsum lib. 8. 4 Reg. 5. g 6 b 1 Cor. 14 c

f Dan. 10 c d Matth. 18. b Heb. 1. d Tob. 12. c Luc. 15. b Actor. 5. d 12. 1 Apoc. 5. b 8. a Cyprian. de mortalit. Nazian. orat. 19

g Hieron. in Vigilant. c. 2. 3. Bernard in vigil. Pet. & Paul. & ser. 2. in fest. eorundem. Item serm. 2. de S. Victore.

h Damasc. lib. 4. orthod. fid. c. 16.

i Basil. in 40. mart. & in Mamãtem Nazian. orat. 18. in Cypr. 21. in Athan. & 20 in Basil. Nyssen. de S. Ephræm. Chrys. in ser.

omnis boni largitorem, nobiſcum precentur, ſintque vel immerentibus fauentes, & efficaces interceſſores.

E Cuiuſmodi cultus & inuocatio, ſi rectè fiat, nimirum vt ſummus ille [k] cultus & honos ſummo Deo debitus, quem λατρειαν diximus, integrè conſtet, nihil ſanè habet incommodi, neque cum ſcriptura [l] pugnat, ſed firmis Eccleſiæ teſtimonijs comprobatur, multumque affert vtilitatis.

F Quòd autem hunc in modum ſanctos colimus, & cum Eccleſia inuocamus, adeò Chriſti Saluatoris, & Domini noſtri gloriam [m] non obſcurat, vt etiam magis illuſtret, amplificet, augeatque. Hîc enim Chriſti Redemptoris virtus eximia ſplendeſcit ac gloria, quòd is, non quidem in ſe tantùm, ſed in ſanctis [n] etiam ſuis eſt, apparetque potens, glorioſus, mirabilis: quòd eoſdem [o] honorat ipſe, nimiſque [p] honorari vult in cælo & in terra: quòd per eos itidem, & propter [q] eos multa largitur, & parcit ſæpè immerentibus. Nec enim obſcurum eſt, quòd [r] Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Hieremias, quanquam defuncti, viuis tamen profuiſſe leguntur.

G Vnde Patres cùm de Sanctis loquuntur, [s] ſuffragatores eos, & interceſſores, patronoſque noſtros frequenter appellant. Nec immeritò ſanè, quòd Sanctorum fida ſuffragia, cùm humiliter & piè in Chriſti nomine implorantur, experientia teſte, multis opitulentur.

H Quare iam pridem damnati ſunt [t] Vigilantiani, qui Sanctos, & horum [u] Reliquias ſacras, ſuis fraudant honoribus, quos illis Eccleſia tribuit Orthodoxa.

I Nec audiendi etiam calumniatores, qui fingunt diuinum honorem in homines [x] hac ratione transferri, Sanctos pro dijs adorari, creaturas creatori à Catholicis exæquari. Nam longè ſecus rem habere, cùm alia multa conuincunt, tum vetus & ſolennis illa teſtatur ſupplicatio, quam Litaniam vocant; Vbi Deus, diuinæque perſonæ primùm, ac multò quidem ſublimius quàm [y] Sancti & Sanctorum ordines omnes coluntur, & inuocantur.

de catenis & gladio S. Petri. Amb. de vid. & de fide reſur. & in ca 22 Luc. Chryſ. hom. 66. ad pop. Ephræm de laudib. mart. Hieron. in epitaph. Pau. epiſt. 27. c. 1. 6. 14. Aug. de cura pro mort. ca. 4. & lib. 7. cont. Donat. c. 1. Bern. ſer. 66. in Cătic. Theod. li. 8 Græcar. aff. & in Philotheo. Prudentius in lib. Peri ſtephanon. 7. Syn. actiõn. 6. Vide etiam ſupra in Salut. Angelicam.

Geneſ. 48. c Iob 5. a Gen. 32. f Oſeæ 12. a Zachar. 1 c Ieremi. 15. a

k Aug. lib. 10. de ciu. Dei, c. 1 & lib. 20. cõtra Fauſt. c. 21. Itẽ lib. 8 de ciu. Dei, cap. 27.

l Roman. 15. g Hebr. 13 d Epheſ. 6. d Coloſſ. 4. a 1 Theſſ. 5. d 2. Theſſ. 3. a Luc 7 a Iob 42. b c

m Trid. Conc. ſeſſ. 25.

n Pſalm. 67. d Ioan. 14 b

o Ioan. 12. d Matth. 19. d Luc. 19. c Apoc. 2. 3. d

p Pſalm. 138. c

q Chryſoſt. homil. 2. in Pſalm. 50. & homil. 27. in Matt. & 42. in Gen. Item li. 1. de virtutib. & vitijs.

r Gen. 26. a e Exod. 32. c 33. Reg. 11. b f 15. a Iſa. 37. g 4. Reg. 8. e 19. g & 20. a b 2. Machab. 15. b c e

s Amb. de vid. & in c. 12. Luc. Leo ſerm. 1. & 2. de Pet. & Pau. & in ſermonib. de anniuerſ. Pontifi. Pauli 1. ad Cyrtheium, & de B. Felice. Maximus de Tautin. martyrib. Baſil. in 40 matt. Aug. q. 12 exod. 103. in Exod. Euſeb. de præparatione lib. 13. ca. 7.

t Hieron. contra Vigilãt. ca. 2. & ſeq. & in epiſt. 58. ad Riparium. & in ca. 65. Iſaiæ. 2 Synod. Nicen. & Gangrenſ.

v 4 Reg. 13. d Aug. 22. de ciu. Dei c. 8. Damaſc. li. 4 ca. 16. Baſil. in Pſal. 115. Chryſ. in Iuuẽt. & Mart. Itẽ in Babylã & in ſerm. de catenis & gladio S. Petri. Amb. epiſtol 85. & ſer. 91. & 93. Nan. Iamb. & Ephræm de laud. martyr. Trid. ſeſſ. 25. Act. 19. b 5. c. Luc 8 f Matth 14. d

x Geneſ. 19. a 23. a 33. a b 42. b Ioſue 5. d. 1. Reg 20. g 25. d 4. Reg. 2. c 1. Par. 29. e

y Bern. ſer. de 4. modis orandi. Victor. lib. 3. de perſecut. Vandal.

a Libr. 20. cont. Faust. c.21. In Psal. 88. conc. 2. & ser. 47. de Sanctis. Bernard. in vigil. Pet. & Paul. Isidor. lib. 1. de offic. ec. l. cap. 34. & 35.

K Hinc & illæ de Sanctis institutæ feriæ, quas Augustinus, aduersus Faustum Manichæum scribens[a] ita defendit: Populus Christianus, inquit, memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur.

TESTIMONIA.

Sancti dicũtur Christiani.

1.A AD Romanos primo: Omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis.

2. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi cum omnibus sanctis, qui sunt in vniuersa Achaia.

3. AD Philippẽses quarto: Salutate omnẽ sanctũ in Christo Iesu. Salutant vos omnes sancti.

4. AD Colossenses primo: Paulus Apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater: eis, qui sunt Colossis, sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Iesu. Audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes.

5. AD Philemonem: Gaudium magnum habui, & cõsolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieuerunt per te, frater.

Sancti in cęlo regnant.

6. APOCALYPSIS septimo: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum: & clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen. Et respondit vnus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & vnde venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos: non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum.

7. AD Hebræos vndecimo: vt in textu.

1.B AD Ephesios quinto: Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.

2. APOCALYPSIS quinto: Quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram Agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: & cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire lignacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes: & regnabimus super terram. Et vidi, & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

3. IBIDEM capite septimo, vt paulo ante hac eadem quæstione testimonio sexto.

4. ET capite vigesimoprimo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo à Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus: & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quæ prima abierunt. Ac in fine: Et ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceant in ea. nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius, & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam. Et portæ eius non claudentur per diem: nox enim non erit illic. Et afferent gloriam, & honorem gentium in illam. Nõ intrabit in eam aliquod coinquinatũ, aut abominationẽ faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitę Agni.

5. ET capite vigesimosecundo: Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei, & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum.

6. AD Ephesios quarto: Nolite contristare spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.

7. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

Migratio ad Christum.

8. AD Philippenses primo: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Quòd si viuere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus: desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniã si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis &c. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

Patres noui testamenti non differuntur a patria cælesti à post mortem.

10. GREGORIVS libro quarto Moralium, capite trigesimosecundo: Postquam de corporibus transeunt prædicatores Ecclesiæ, nequaquam per morarum spatia, sicut antiqui Patres, à cælestis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe vt à carnis colligatione exeunt, in

cælesti

cælesti sede quiescunt, Paulo attestante, qui ait: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Prius autem quàm redemptor noster morte sua humani generis pœnam solueret, eos etiam, qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt: non vt pœna quali peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio mediatoris aduenerat, ab ingressu regni, reatus primæ culpæ prohiberet. Vndè iuxta eiusdem redemptoris nostri testimonium, diues, qui apud inferos torquetur, in sinu Abrahæ requiescere Lazarum contemplatur. Qui profectò, si adhuc in imis non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Vndè & idem redemptor noster, pro nostræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat, vt suos, qui ei inhæserant, ad cælestia reducat. Sed quò nunc homo redemptus ascendit, illuc profectò, si peccare noluisset, etiam sine redemptione pertingeret.

2. Cor. 5.

Luc. 16.

11. GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm eum inuocans sub finem: Tu verò diuino assistes altari, vitæque principi ac sacrosanctæ vnà cum angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrûm recordare, nobisque peccatorum veniam impetra, vt sempiterni regni cælestis beatitudine perfruamur.

Assistit diuino altari cum angelis. Nobis peccatorum veniam impetra.

12. EPHRAEM sermone secundo de laudibus Sanctorum Christi Martyrum: Obtestamur vos, ô sanctissimi Martyres, qui pro Domino Saluatore, eiusque amore, spontè ac promptè atrocissima tormenta subiistis, quamobrem etiam familiarius iam ei coniuncti estis: vt pro nobis miseris peccatoribus negligentiæ squalore obsitis Dominum deprecemini, vt diuinam suam in nos infundat gratiam. Vos etenim verè nunc beati ac gloriosi estis, quos Angeli pariter & homines vna voce atque consensu felices & beatos prædicant.

Inuocat SS. Martyres. Familiarius iam Christo coniuncti, & verè beati ac gloriosi sunt.

13. ITEM sermone priore in Patres, qui temporibus suis consummati sunt: Vbi iam sunt amici illi Dei, charitate pleni: alacriter atque ardenter in bono vitæ instituto ambulantes, voluntariè in hoc seculo vanissimo afflicti? Propterea enim Deus vehementer eos diligēs, in portum vitæ collegit ipsos, & in gaudium sempiternum: vt ibi exultēt, illicque triumphēt in paradiso deliciarum, cælestique thalamo, immortali Sponso cōiuncti: Maximo quippè cum gaudio hinc migrârunt, profecti ad Deum sanctum, habentes secum paratas lampades suas.

Sancti in gaudio sempiterno, & cæleſti sunt thalamo. Matth. 25.

14. IDEM de locis beatis: Isthuc aliquid bonorum operum præmittere studeamus, vt hac vita lachrymabili & ærumnosa defuncti, cum fiducia isthuc properemus, gaudentes, præstolantesque mādatorum occursum, mereamurque introire, vbi omnes quoque Angeli & Sancti Dei in magno gaudio regnant, pro nobis deprecantes Dominum, vt digni habeamur, qui possimus intrare in gaudium illud ineffabile, incomparabile, & inenarrabile, in quod desiderant Angeli prospicere, vbi chori & agmina iustorum.

Sancti regnant cum angelis pro nobis orantes.

15. GREGORIVS libro duodecimo Moralium, capite decimotertio: Sicut hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium, post eos qualiter disponatur, nesciunt: quia & vita spiritus, longè est à vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis

Animæ sanctorum

sentiendum non est: quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid, quod ignorent. Sed carnales quique, quia amorem præcipuum filijs impendunt, hoc eos B. Iob nescire postmodum asserit, quod hic vehementer amauerunt: vt siue nobiles, siue ignobiles sint filij, nesciant, quorum eos semper cura fatigabat.

omnia in Deo vident, quæ scilicet ad eorum gloriam & nostram salutem conducunt. Iob. 14.

2. ET libro quarto Dialogorum, capite trigesimotertio: Quia in illa æterna hæreditate omnes cōmuni claritate Deum cōspiciūt, quid est quod ibi nesciant, vbi scientē omnia sciunt?

In Dei claritate omnia sciunt.

3. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite decimoquinto: Proindè fatendum est, nescire quidem mortuos quid hic agatur, sed dum hic agitur, posteà verò audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt: non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse: & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab angelis, qui rebus quæ aguntur hic, præstò sunt, audire aliquid mortui, quod vnumquenque illorum audire debere iudicat, cui cuncta subiecta sunt. Nisi enim essent angeli, qui possent interesse, & viuorum, & mortuorum locis, non dixisset Dominus Iesus, Contigit autem mori inopem illum, & ferri ab angelis in sinum Abrahæ. Nunc ergò hic, nunc ibi esse potuerunt, qui hinc illue, quem Deus voluit, abstulerunt. Possunt etiam spiritus mortuorum aliqua, quæ hic aguntur, quæ necessarium est eos nosse, & quæ necessarium non est eos non nosse, non solùm præterita, vel præsentia, verumetiam futura spiritu Dei reuelante cognoscere: sicut non omnes homines, sed Prophetæ dum hic viuerent cognoscebant, nec ipsi omnia, sed quæ illis esse reuelanda Dei prouidentia iudicabat. Mitti quoque ad viuos aliquos ex mortuis, sicut ecōtrariò, quod Paulus ex viuis in Paradisum raptus est, diuina scriptura testatur. Nam Samuel propheta defunctus viuo Sauli etiam regi futura prædixit; quanuis nonnulli, non ipsum fuisse, qui potuisset magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum tam malis operibus congruentem, illius existiment similitudinem figurasse: cùm liber Ecclesiasticus, quem Iesus filius Sirach scripsisse traditur, & propter eloquij nonnullam similitudinem Salomonis pronunciatur, contineat in laude patrum, quòd Samuel etiā mortuus prophetauerit. Sed si huic libro ex Hebræorum (quia in eo non est canone) contradicitur; quid de Moyse dicturi sumus, qui certè & in Deuteronomio mortuus, & in Euangelio cū Elia, qui mortuus non est, legitur apparuisse viuentibus?

Quot modis mortui possint, ea quæ hic gestuntur cognoscere.

Luc. 16.

Spiritu Dei reuelante.

2. Cor. 12.

1. Reg. 28.

Eccli. 46.

Deut. 34. Matth 17. 4. Reg 2.

4. ET capite decimosexto: Alij sunt humanarum limites rerum, alia diuinarum signa virtutum: alia sunt quæ naturaliter, alia quæ mirabiliter fiunt: quanuis & naturæ Deus adsit vt sit, & miraculis natura non desit. Non igitur ideò putandum est, viuorum rebus quoslibet interesse posse defunctos, quoniam quibusdam sanandis, vel adiuuandis Martyres adsunt: sed ideò potius intelligendum est, quòd per Diuinam potentiam martyres viuorum rebus interfunt, quoniam defuncti per naturam propriam, viuorum rebus interesse non possunt. Quanquā ista quæstio vires intelligentiæ meæ vincat, quemādmodum opitulentur martyres ijs, quos per eos certum est adiuuari, vtrùm ipsi per seipsos adsint vno tempore tam diuersis locis, & mota inter se longinquitate discretis, siue vbi sunt eorum memoriæ, siue præter suas memorias vbicunque adesse sentiuntur:

Quanuis Sancti viuorum rebus intersint, non omnes tamē mortui interesse possunt.

Augustini dubitatio de modo quo in diuersis locis adsint.

an ipſis in loco ſuis meritis congruo ab omni mortalium conuerſatione remotis, & tamen generaliter orantibus pro indigentia ſupplicãtum, ſicut nos oramus pro mortuis, quibus vtique non præſentamur, nec vbi ſint, nec quid agant ſcimus, Deus omnipotens, qui eſt vbique præſens, nec concretus nobis, nec remotus à nobis, exaudiens martyrum preces, per angelica miniſteria vſquequaque diffuſa, præbeat hominibus iſta ſolatia, quibus in huius vitæ miſeria iudicat eſſe præbenda: & ſuorum merita martyrum vbi vult, quando vult, quomodo vult, maximeq; per eorum memorias, quoniam hoc nouit expedire nobis ad ædificandã fidem Chriſti, pro cuius illi confeſſione ſunt paſſi, mirabili atque ineffabili poteſtate ac bonitate commendet.

Oratio pro mortuis.

5. ORIGENES libro octauo contra Celſum: Vnus eſt nobis placandus Deus vniuerſorum Dominus, vnius fauor ambiendus per pietatem virtutesq; cæteras. Si vult præter hũc placari etiam alios, cogitet quòd ſicut moto corpore vmbra quoque ipſius mouetur, ita cùm aliquis Deum habet propitium, ſequitur vt amicos habeat omnes eius angelos, animas, & ſpiritus. Sentiunt enim, qui ſint digni fauore cæleſtis numinis, quibus non ſolùm ipſi benè volunt, verumetiam dant operam, vt Deum ei ſeruire volentibus, concilient, & vnà nobiſcum precantur: vt quotquot eum colimus, audeamus dicere, hominibus bonæ voluntatis precantibus, vltrò ſe adiungere innumera ſanctorum angelorum millia, & intercedere pro mortali noſtro genere, & (vt ita loquar) laborare nobiſcum in hoc certamine.

Angeli & ſanctorum animæ noſtra nõrunt, ac pro nobis & nobiſcum precãtur.

6. QVARTI Regum quinto capite: Et dixit Eliſeus: Vndè venis Giezi? Qui reſpondit: Non iuit ſeruus tuus quoquam. At ille ait: Nónne cor meum in præſenti erat, quando reuerſus eſt homo de curru ſuo in occurſum tui?

Cognitio ſanctorum.

7. ET capite ſexto: Rex autem Syriæ pugnabat contra Iſrael, conſiliumq; iniit cum ſeruis ſuis, dicens: In loco illo, & illo ponamus inſidias. Miſit itaque vir Dei ad regem Iſrael, dicens: Caue ne tranſeas in locum illum: quia ibi Syri in inſidijs ſunt. Miſit itaque rex Iſrael ad locum, quem dixerat ei vir Dei, & præoccupauit eum, & obſeruauit ſe ibi non ſemel neque bis. Conturbatumq; eſt cor regis Syriæ pro hac re: & conuocatis ſeruis ſuis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei ſit apud regem Iſrael? Dixitq́e vnus ſeruorum eius: Nequaquam Domine mi rex, ſed Eliſeus propheta, qui eſt in Iſrael, indicat regi Iſrael omnia verba quæcunque locutus fueris in concluſi tuo.

8. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta cordis eius manifeſta fiunt, & ita cadens in faciem, adorabit Deum, pronuncians quòd verè Deus in vobis ſit.

9. DANIELIS decimo: Et ait ad me: (*vir lineis veſtitus &c.*) Noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua: & ego veni propter ſermones tuos. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno diebus: & ecce Michael vnus de Principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remanſi ibi iuxta regem Perſarum. Veni autem vt docerem te quæ ventura ſunt populo tuo in nouiſſimis diebus, quoniam adhuc viſio in dies &c. Numquid ſcis quare venerim ad te? & nunc reuertar, vt prælier aduerſum principem Perſarum. Cùm ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens. Veruntamen annunciabo tibi quod expreſſum eſt in ſcriptura veritatis: & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael princeps veſter.

Cura & auxilium.

10. MATTHAEI decimooctauo: Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cælis ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt.

11. AD Hebræos capite primo: Nónne omnes (*angeli*) ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capient ſalutis?

12. TOBIAE duodecimo: Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, neceſsè fuit vt tentatio probaret te. Et nunc miſit me Dominus vt curarem te, & Saram vxorem filij tui à dæmonio liberarem. Ego enim ſum Raphael Angelus, vnus ex ſeptem, qui aſtamus ante Dominum.

13. LVCAE decimoquinto: Dico vobis quòd ita gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.

14. ACTORVM quinto: Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & ſtantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius.

15. ET capite duodecimo: Et eccè Angelus Domini adſtitit: & lumen refulſit in habitaculo: percuſſoq; latere Petri &c.

16. APOCALYPSIS quinto, vt ſuprà hac eadem quæſtione, B teſtimonio ſecundo.

17. ET capite octauo: Et alius Angelus venit, & ſtetit ante altare habens thuribulum aureũ: & data ſunt illi incenſa multa, vt daret de orationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei. Et aſcendit fumus incenſorum de orationibus ſanctorum de manu Angeli coram Deo.

18. CYPRIANVS in ſermone de mortalitate: Patriam noſtram paradiſum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus: quid non properamus & currimus, vt patriam noſtram videre, vt parentes ſalutare poſſimus? Magnus illic nos charorũ numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum: frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura, & adhuc de noſtra ſalute ſolicita. Ad horum conſpectum & complexum venire, quanta & illis, & nobis in cõmune lætitia eſt? qualis illic cæleſtium regnorum voluptas ſine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quàm ſumma & perpetua felicitas? Illic Apoſtolorum glorioſus chorus, &c.

Sancti nos expectant, & de noſtra ſalute ſunt ſoliciti.

19. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimanona in funere patris habita, loquens de patre ſuo defuncto: Nec dubito, quin hoc nunc quoque tanto magis deprecatione ſua, quàm priùs doctrina, præſtet, quanto nunc magis Deo appropinquat, vt qui corporeas compedes excuſſerit, ac limo illo, mentis puritatem inficiente, liberatus ſit, nudusq́e cum nuda principe illa & puriſſima mente verſetur, Angelici ordinis dignitatem & fiduciam conſecutus.

Sancti in cælo nunc eo ſtudioſius orant pro nobis, quo Deo ſunt magis coniuncti.

20. HIERONYMVS aduerſus Vigilantium capite ſecundo: Mortuum (*Samuelem*) ſuſpicaris,

Sancti nõ sunt appellandi mortui. Mar. 12. Luc. 16. Apoc. 6.

ris, & idcircò blasphemat. Lege Euangelium: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed viuorum. Si ergò viuũt, honesto iuxta te carcere non clauduntur. Ais enim, vel in sinu Abrahæ, vel in loco refrigerij, vel subter aram Dei, animas Apostolorũ, & martyrum consedisse, nec posse suis tumulis, & vbi voluerint, adesse præsentes. Senatoriæ videlicet dignitatis sunt, vt non inter homicidas terrerimo carcere, sed in libera honestaq; custodia, in fortunatorum insulis, & in campis Elysijs recludantur. Tu Deo leges pones? Tu Apostolis vincula injicies, vt vsque ad diem iudicij teneantur custodia, nec sint cum Domino suo? De quibus scriptum est: Sequuntur agnum quocunque vadit. Si agnus vbique, ergò & hi, qui cum agno sunt, vbique esse credendi sunt. Et cùm diabolus, & dæmones toto vagentur orbe, & celeritate nimia vbique præsentes sint: martyres, post effusionem sanguinis sui, arca operientur inclusi, & indè exire non poterunt? Et capite tertio: Dicis in libello tuo, quòd dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: postquàm autem mortui fuerimus, nullius sit pro alio exaudienda oratio: præsertim cùm martyres, vltionem sui sanguinis obsecrantes, impetrare non quiuerint. Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore cõstituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus, imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: &, postquàm cùm Christo esse cœperint, minùs valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas: & postquàm resolutus, esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro ijs, qui in toto orbe ad suum Euangelium crediderunt, mutire non poterit? Melioris erit Vigilantius canis viuens, quàm ille leo mortuus? Rectè hoc de Ecclesiaste proponerem, si Paulum in spiritu mortuum conficerer. Denique sancti non appellantur mortui, sed dormientes. Vndè & Lazarus, qui resurrecturus erat, dormisse perhibetur. Et Apostolus vetat Thessalonicenses de dormientibus contristari.

Sanctos nõ posse vnus adesse alteri est Vigilantij.

Sancti sunt cum agno. Apoc. 14.

Non minùs quàm dæmones nobis adesse possunt.

An tantum viui pro viuis, an verò etiam mortui pro viuis orare possunt. Apoc. 6

Responsio pulcra. Exod. 32.

Actor. 7.

Actor. 27.

Eccles. 9.

Sancti dormientes appellantur. Ioan. 11. 1. Thess. 4.

21. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum: Tria sunt, quæ in festiuitatibus sanctorum vigilanter considerare debemus: auxilium sancti, exemplum eius, confusionem nostram. Auxilium eius, quia qui potens in terra, potentior est in cælis ante faciem Domini Dei sui. Si enim dum hic viueret, misertus est peccatoribus, & orauit pro eis: nunc tanto ampliùs, quanto verius agnoscit miserias nostras, orat pro nobis Patrem: quia beata illa patria charitatem eius non immutauit, sed augmentauit. Neque enim quia impassibilis omninò, ideò & incompassibilis factus est: sed nunc potiùs induit sibi viscera misericordiæ, cùm ante fontem misericordiæ existit. Est & alia causa quæ magis vrget sanctos, vt soliciti sint de nobis, quia iuxta vocem Apostoli, Deus prouidet pro nobis, ne sine nobis consummentur, sicut ait sanctus Dauid: Me expectant iusti donec retribuas mihi. Debemus etiam attendere exemplum eius: quia quandiu in terris visus est, & cùm hominibus conuersatus est, non declinauit ad dexteram, neque ad sinistram: sed viam regiam tenuit, donec veniret ad illum, qui dicit: Ego sum via, & veritas, & vita. Sed & diligentiori intuitu confusionem nostram inspiciamus: quia homo ille similis nobis fuit passibilis, ex eodem luto formatus, ex quo & nos. Quid est ergò quod non solùm difficile, sed & impossibile credimus, vt faciamus opera quæ fecit, & sequamur vestigia eius? Sic ergò in sanctorum festiuitatibus, & gaudere, & confundi debemus: gaudere, quia patronos præmisimus: confundi, quia eos imitari non possumus. Quid illis potentius dum fuerunt in terris? quorum alteri traduntur claues regni cælorum, alteri magisterium gentium: alter Ananiam & Sapphiram occidit in verbis oris sui; alter donat quidquid donat in persona Christi, & cùm infirmatur, tunc fortior est & potens. Quàm potentiores sunt in cælis, qui tam potentes fuerunt in terris? Et qui nobis reliquerunt maiora exemplа, quàm illi qui in fame & sti, in frigore & nuditate, & in omnibus illis, quæ Paulus enumerat, ingiter sunt afflicti, & demùm felici martyrio regna cælestia conscenderunt? Verè nobis rubor confusionis sunt, quos vix audemus respicere, ne dicam imitari: Oremus ergò eos, vt ipsi propitium nobis reddant amicum suum, iudicem nostrum.

Patroni potentes. Matth. 16. Act. 9. & 5. 2. Cor. 2. & 12.

Hebr. 11.

Orandi Apostoli, vt Christum nobis propitium reddant.

22. IDEM sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Si in terra adhuc positi omnia poterant: non quidem in se, sed in Christo: quid non poterunt hodiè viuentes in æterna felicitate cum ipso? Mortales adhuc & morituri imperium vitæ & mortis videbantur habere: solo nimirum verbo mortificantes viuos, & mortuos suscitantes: quanto magis nũc, cùm honorati sunt nimis, nimis confortatus est principatus eorum?

Sanctorum nunc maior virtus, quàm cum viuerent in terris Act. 5. & 9.

Psal. 138.

23. ITEM sermone secundo de sancto Victore: Factus de medio, appropiauit Deo, vt multo plures eius intercessione saluentur. Habet ex hominibus cui hominum peccata donet, misericors & miserator Dominus. Habet tempus & locum intercedendi pius & misericors aduocatus. Equidem locum quietum, & tempus feriatum. In terris visus est, vt esset exemplo: in cælum leuatus est, vt sit patrocinio. Hìc informat ad vitam, illic inuitat ad gloriam. Factus est mediator ad regnum, qui fuit incitator ad opus. Bonus mediator, qui sibi iam postulans nihil, totum in nos transferre desiderat, & supplicantis affectum & supplicationis fructum. Quid enim quærat sibi, qui nullius eget? Dominus conseruat eum, & viuificat eum, & beatum facit eum in gloria, nihil illi deerit, in loco pascuæ collocato. Introiuit in potentias Domini: gaudeamus, quia nunc potentior est ad saluandum. Hodiè Victor posito corpore, quo solo præpediri ab introitu gloriæ videbatur, tanto alacrior, quanto expeditior penetrauit in sancta, similis factus in gloria sanctorum. Anima eius in bonis demorabitur. Quæris vbi? Cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. Ita cum talibus, & tali in loco sibi sedet. Sedet excelsa & fulgida, sedet lætabunda & laudans. Sedet delicata & ornata monilibus, stipata malis, fulcita floribus. Sedet inquam sibi vacua curis, delicijs affluens, abũdans ocij & quietis ad vacandum sapientiæ. Quæ sedit & flcuit super flumina Babylonis, sedet modò ad fontem vitæ &c. Sedet media angelorum, digna planè eorum consortio, quorum desiderio flagrat, puritate nitet, castimonia decoratur. Sedet inter Apostolos vir Apostolicæ gratiæ: nec est quod se abscondat à cuneo Prophetarum; quem illi prædixerunt, glorificauit & portauit in corpore suo. Neque se putat victoriosis martyrum choris Victor noster

Aduocatus.

Mediator ad regnum, de nobis tantùm solicitus. Psal. 40. & 22.

Potentio ad saluandum.

Psal. 24. Matth. 8. Animæ sanctorum in cælis degunt cum Angelis. Cant. 2.

Psal. 136.

Charitatis incrementũ in cælo.

Psal. 141.

Ioan. 14.

noſter arcendum, qui duro & diuturno martyrio viuentem ſui corporis hoſtiam immolauit. Sedet veteranus miles, debita iam ſuauitate & ſecuritate quietus. Securus quidem ſibi: ſed noſtri ſolicitus. Non enim cũ putredine carnis, ſimul ſe exuit viſceribus pietatis: nec ſibi ſic induit ſtolam gloriæ, vt noſtræ pariter miſeriæ, ſuæque ipſius miſericordiæ obliuionem indueret. Non eſt terra obliuionis, quam anima Victoris inhabitat, non terra laboris, vt occupetur in ea, non denique terra, ſed cælum eſt. Nunquid cæleſtis habitatio animas, quas admittit, indurat, aut memoria priuat, aut ſpoliat pietate? Fratres, latitudo cæli dilatat corda, non arctat: exhilarat mentes, non alienat affectiones non contrahit, ſed extendit. In lumine Dei ſerenatur memoria, non obſcuratur. In lumine Dei diſcitur, quod neſcitur: non quod ſcitur, dediſcitur. Superni ſpiritus illi, qui ab initio cælos inhabitant, nunquid, quia incolunt cælos, deſpiciunt terras, & non magis eas viſitant & frequentant? Nunquid quòd ſemper vidêt faciem patris, miniſterium euacuant pietatis? Omnes nihilominùs adminiſtratorij ſpiritus ſunt, miſſi in miniſterium propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Quid ergò? Diſcurrunt angeli, & ſuccurrunt hominibus: & qui ex nobis ſunt, neſciunt nos? nec nòrunt iam compati, in quibus paſſi ſunt & ipſi? Qui dolores neſciunt, ſentiunt tamen noſtros: & qui venerunt de magna tribulatione, non recognoſcunt iam in quo fuerunt? Scio qui dixit: Me expectant iuſti, donec retribuas mihi. Iuſtus eſt Victor etiam, expectans noſtrã procul dubiò retributionem. Non eſt ille pincerna Pharaonis, qui inuentam gratiam retinuit ſibi, propheræ ſui pariter, & captiui minimè recordatus. Miniſter Chriſti eſt, Chriſtum ſequitur. Non eſt ille oblitus ſuæ promiſſionis, nec ſocio paſſionis, regni conſortium denegauit. Non eſt diſcipulus contra Magiſtrum, non poteſt Victor quicquam facere, niſi quod viderit magiſtrum facientem. Opera, quæ ille fecit, & iſte fecit ſimiliter. Iam cælos ingreſſus, quos & antè apertos beatis oculis ſuſpiciebat, verè nunc reuelata facie ſpeculatur gloriam Dei, abſorptus quidem, ſed non oblitus clamorem pauperum. Beata viſio, qua in eandem imaginem transformatur de claritate in claritatem, tanquàm à Domini ſpiritu. O victrix anima, quæ ſicut paſſer tranſuolans, mundi laqueos euaſiſti: reſpice ad incautas animas intricatas illis, periclitantes in illis, vt tuo patrocinio eruamur. O miles emerite, qui Chriſtianæ militiæ duris laboribus, angelicæ felicitatis requiem commutâſti: reſpice ad imbelles & imbecilles commilitones tuos, qui inter hoſtiles gladios, & ſpiritales nequitias, tuis laudibus occupamur. O victor inclyte, qui & de terra, & de cælo glorioſiſſimè triumphâſti, illius gloriam nobiliter ſuperbus deſpiciẽs, & huius regna piè violentus diripiens, reſpice de cælo ad vinctos terræ, vt hæc ſit tuorum conſummatio triumphorum, ſi & nobis demùm viciſſe te ſentiamus. Nam ſi ex re nomen tibi, perfecta veritas nominis, ex noſtra liberatione cenſebitur: & certè deeſt interpretationi, quàm diu nos, qui tui ſumus, minimè liberamur. Quàm pium, quàm dulce, quàm ſuaue ô Victor in hoc loco afflictionis, & in hoc corpore mortis te canere, te colere, te precari? Nomen tuum & memoriale tuum fauus diſtillans in labijs captiuorum, mel & lac ſub lingua eorum, qui tui memoria delectantur. Eia ergò fortis athleta, dulcis patrone, aduocate fidelis: exurge in adiutorium nobis, vt & nos de noſtra ereptione gaudeamus, & tu de plena victoria glorieris. Omnipotens Pater, peccauimus tibi facti filij alieni, ſed appropiauimus in Victore, qui dum vicit cupiditatem ſuam, vincat & iram tuam, nos quoque in gratiam potenter reſtituat. O victor IESV, te in noſtro Victore laudamus, quia te in illo victiſſe cognoſcimus. Da ei piiſſime IESV ſic de ſua in te victoria gloriari, vt non ſubeat obliuio noſtri. Fili Dei, immitte ei, noſtri ſemper in conſpectu tuo memorem eſſe, noſtram in tuo tremendo iudicio ſuſcipere & agere cauſam.

1. D IOANNES Damaſcenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſexto: Sanctis, vt Chriſti amicis, & Dei filijs, atque hæredibus, honor haberi debet, quemadmodum inquit Theologus & Euangeliſta Ioannes, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Quocirca non iam ſerui ſunt, ſed filij. Quòd ſi filij, profectò & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Ac Dominus in ſacris Euangelijs ad Apoſtolos ita loquitur: Vos amici mei eſtis. Et, Non iam dicam vos ſeruos. Seruus enim neſcit quid faciat dominus eius. Quinetiam cùm Rex regum, & Dominus dominantium, & Deus deorum, ſummus ille rerum omnium architectus ac Dominus dicatur, profectò Sancti quoque, tum dij, tum domini, tum reges ſint, neceſſe eſt. Horum enim Deus, & Deus, & Dominus, & Rex eſt, & appellatur. Ego enim, inquit ad Moyſen, ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Ac Moyſes Pharaonis Deus à Deo factus eſt. Deos porrò, & reges, ac dominos non natura dico, ſed quia perturbationibus animi imperârunt, ac dominati ſunt, atque imaginem diuinam, ad cuius ſimilitudinem procreati fuerant, integram minimeque adulteratam ſeruârunt, (nam & ipſa regis imago rex dicitur) & quia animi inductione ac voluntate Deo vniti ſunt, eumque hoſpitem ſuſceperunt, ac per eius perceptionem, quod ipſe natura eſt, hoc per gratiam extiterunt. Ecquid igitur cauſæ eſſe poteſt, quin eos honore complectamur, qui Dei ſerui, & amici, ac filij appellati ſunt? Etenim is honor, qui probis cõſeruis habetur, beneuoli erga communem Dominum animi argumentum eſt. Illi ſanè Dei promptuaria & pura domicilia extiterunt. Inhabitabo enim in illis, ait Deus, & inambulabo, atque ero illorum Deus. Ac quòd iuſtorum animæ in manu Dei ſint, nec mors eos attingat, literis ſacris proditum eſt. Mors enim ſanctorum ſomnus potiùs eſt, quàm mors. Laborauerunt ſiquidem in hoc æuo: & in æternum viuent. Ac precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Quid autem præclarius, ac pluris æſtimandum, quàm in manu Dei eſſe? Deus quippè vita & lux eſt. Ita fit, vt qui in manu Dei ſunt, in vita quoque ac luce ſint. Quòd autem Deus etiam per mentem in ipſorum quoque corporibus ſedem ac domicilium habuerit, his verbis Apoſtolus teſtatur: Neſcitis quòd corpora veſtra templum ſunt Spiritus ſancti qui habitat in vobis? Dominus autem ſpiritus eſt. Et, Si quis Dei templum violauerit, diſperdet eum Deus. Quid igitur afferri poteſt, quin animatis Dei templis, & viuis Dei tabernaculis honor ſit adhibendus? Hi cùm huiuſce vitæ vſura fruerentur, Deo fidenti animo aſtiterunt.

2. BASILIVS homilia vigeſima in quadraginta Martyres: Hi ſunt, qui noſtram obtinentes regionem, quaſi quædam turres contra aduerſa-

Solicitꝰ de nobis Sãcti.

Non inhabitant terrã obliuionis.

In cælo augeſcit charitas, pietas & memoria.

Sancti honorandi rãquam amici Chriſti, & filij Dei. Ioan. 1.

Gal. 4. Rom. 8.

Matth. 18.

Ioan. 15.

Hebr. 1.

Sancti non minus noſtri cura tãguntur quã Angeli.

Pſal 141.

Exod. 3.

Genes 40.

Exod. 7.

Item tãquã Dei templa. 1. Cor. 6. Sap. 3.

Pſal. 48. Pſal. 115.

Invocat S. Victorem.

1. Cor. 6.

1. Cor. 3.

Cantic. 4.

Refugium contra aduerſariorũ incurſum.

Patronus.

uerſariorum incurſum refugium exhibent. Nec vno in loco ſeſe clauſerunt; ſed in multis locis hoſpitio recepti, multorum patrias ornauerunt: nec tamen ſeparati, ſed inter ſe commixti: ſi in ſingulos ipſos diuſeris, proprium numerum non excedunt: ſi verò in vnum congregaueris, quadraginta nihilominus erunt, ac ita vt ignis natura permanent: nam ille & ad progredientem tranſit, & totus eſt apud habentem: ſic hi quadraginta ſunt vnum, & omnes apud ſingulos. Beneficium igitur hoc, fratres dilectiſſimi, gratiam hanc minimè deficientem ex Deo obtinemus. Paratum eſt hîc Chriſtianis auxilium, eccleſia videlicet martyrum, exercitus triumphantium, chorus laudantium Deum. Sæpè operam dediſtis, ſæpè laboraſtis, vt vnum pro vobis orantem inueniretis: quadraginta ſunt hi, vnam orationis emittentes vocem. Vbi enim ſunt duo vel tres in nomine Domini congregati, ibi Deus eſt. Vbi verò quadraginta fuerint, quis dubitet Deum eſſe præſentem? Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſus lætatur, hos oret: hic vt à malis liberetur, ille vt duret in rebus lætis. Hîc mulier orans pro filijs auditur: peregrinanti viro reditum incolumem, ægrotanti verò ſalutem implorat. Cum his ergò martyribus noſtras effundamus preces. Et paulò pòſt: O ſanctum chorum, ô ſacrum ordinem, ô cuneum inexpugnabilem, ô communes generis humani cuſtodes, optimi curarum ſocij, precum ac votorum inuicem ſuffragatores, legati apud Deum potentiſſimi, aſtra mundi, flores Eccleſiarum. Vos non terra contexit, ſed cælum excepit. Apertæ ſunt vobis paradiſi portæ, dignum profectò exercitibus angelorũ, Patriarchis, Prophetis, & iuſtis omnibus ſpectaculum.

Quadraginta ſunt omnes apud ſingulos.

Chriſtianorum auxilium.

Orant ſancti pro nobis. Matth 18.

Inuocandi ſunt martyres.

Cuſtodes generis humani. Suffragatores & legati apud Deum potentiſſimi, quos cœlum excepit.

3. IDEM in homilia vigeſimaſexta de martyre Mamãte: Memores eſtote martyris, quotquot illo per ſomnia potiti eſtis, quotquot in hoc loco conſtituti, adiutorem ipſum ad precandum habuiſtis, quibuſcunque ex nomine aduocatus ipſis adfuit operibus, quotquot aberrantes ad viam reduxit, quoſcunque ſanitati reſtituit, quibuſcunque pueros iam mortuos ad vitam reductos reddidit, quotquot vitæ terminos prorogauit. Collectis in vnum his omnibus, ex communi ſymbolo martyri encomium conſtruite. Conferte inter vos mutuò, quæ quiſque nouit, illa ſubminiſtret ignoranti quæ ignorat, illa accipiat ab eo qui nouit, atque ita quaſi ad conuiuium quod quiſque habet conferentes, noſtræ ignoſcite imbecillitati. Iſta nanque demùm ſunt martyris encomia, ſpiritualium chariſmatum diuitiæ. Et pòſt pauca: Ad Martyris verò memoriam, & tota regio mota eſt, & ad illius feſtum diem, vrbs vniuerſa immutata geſtit. Neque cognati diuitum ad maiorum ſuorum ſepulcra declinant, ſed omnes ad pietatis locum tendunt. Et in fine: Deus Eccleſiam hanc immotam, ac magnis martyrum turribus munitam conſeruet, & omnes furentium hæreticorum inſidias & incurſus, in tranquillitate ac ſilentio auertat.

Sanctis martyris in hominũ beneficia.

Ad feſtum diem & memoriam martyris conſluunt.

Turres ſunt, quibus muniuntur Eccleſiæ.

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimaoctaua, quæ eſt in laudem S. Cypriani martyris: Attu nos è cælo benignus aſpicias, ſermonesque noſtros & vitam gubernes, ſacrúque hunc gregem paſcas, aut paſcentem adiuues, cum in cæteris rebus, quoad eius fieri poterit, eum ad optima quæque dirigens, tum graues lupos, ſyllabarum & verborum captatores amoliens, ſanctæ ac Trinitatis, cui nunc adſiſtis, pleniorem clarioremq; ſplendorem nobis concilians, quam adoramus, &c. Et paulò antè: Nam quanquam Cypriani nomen apud omnes, non modò Chriſtianos, verùm etiam eos, qui aduerſæ claſſis erant, clariſſimum ac celeberrimum eſſet: corpus tamen obſcurum erat: atque hic theſaurus apud mulierem quandam pietate feruidam occultabatur, idque perdiuturno tempore: ſiue quòd Deus hac ratione piam matronam honore atſici vellet, ac propterea illa Martyrem complexu ſuo teneret: ſiue etiam vt deſiderium noſtrum exerceret, num ſcilicet hoc damno angeremur, acerbéq; ferremus nos ſacroſanctis reliquijs priuari. At verò poſteaquàm ille Martyrum Deus, commune omnium bonum alicui priuatim concedere, ac ſingulari erga illam gratia publicis commodis detrimentum afferre minimè ſuſtinuit, per reuelationem corpus in apertum profert: atque hunc rurſus honorem probæ cuidam mulieri confert: vt mulieres quoque ex eo ſanctificentur, quòd quemadmodum Chriſtum antè pepererunt, reſurrectionisque ipſius nuncium diſcipulis attulerunt, ita nunc etiam Cyprianum, hoc eſt, publicum orbis bonum, partim indicârunt, partim tradiderunt. Atque hæc etiam eò differimus, vt debito illo honoris officio vtcunque defungeremur. Veſtræ iam partes ſunt, ea quæ reſtãt, à vobiſmetipſis adiungere, (vt nonnullum ipſi quoque Martyri munus offeratis) dæmonum nimirum oppreſſionem, morborum depulſionem, futurarum rerum prænotionem: quæ quidem omnia vel cineres ipſi Cypriani, modò fides adſit, efficiunt: quemadmodum nôrunt, qui huius rei periculum fecerunt, ac miraculum ad nos vſque tranſmiſerunt, eiuſdemque memoriam poſteris quoque tradituri ſunt. Immò verò his maiora offerte, qualiaque eos offerre par eſt, qui eum verè ac ſyncerè colunt, corporis ſcilicet macerationem, animæ aſcentionem, vitij fugam, virtutis incrementum.

Reliquiarũ S. Cypriani theſaurus.

A Deo reuelatur.

Cur mulieri reuelatur.

Cypriani poteſtas, & cinerum eius virtus.

5. IDEM oratione vicesimaprima, de laudibus Athanaſij Magni Archiepiſcopi Alexandrini: Athanaſium laudans, virtutem laudabo. Idem enim eſt illum dicere, quod virtutem laudibus efferre: quoniam virtutes omnes in vnum collectas tenebat: vel, vt verius loquar, tenet. Deo quippe omnes viuunt, qui ſecundùm Deum vixerunt, etiam ſi ex hac vita migrârint. Vndè & Deus, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob dicitur, vt viuentium Deus, non mortuorum. Virtutem autem laudans, Deum laudabo, à quo virtus hominibus eſt, illudque, vt per cognatam illuminationẽ ad eum euehantur, vel potiùs reducantur. Et ſub finem: At ô charum & ſacrum caput, tu nos vtinam benignus deſuper & placidus aſpicias, atque hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, quæ in Patris, & Filij, & Spiritus ſancti contemplatione intelligitur & colitur, adoratorem: meque, ſiquidem res pacatæ futuræ ſint, in vita teneas, gregemque mecum paſcas: ſin autem Eccleſia bellis flagratura eſt, reducas, aut aſſumas, tecumque, & cum tui ſimilibus colloces, tametſi magnum ſit quod poſtulo.

Sanctos laudans, virtutẽ & Deum ipſum laudat.

Deo viuunt ſancti. Matth. 22.

Nazianzenus inuocat S. Athanaſium.

6. ET oratione vicesima, quæ eſt funebris in laudem Baſilij Magni: Sed res quidem noſtræ, vt Dei voluntas tulerit, ferantur: atque vtinam per illius deprecationem melius ferantur. Et in fine: Ac nunc ille quidem in cælis eſt, illic etiam, ni fallor, ſacrificia pro nobis offerens, & pro populo preces fundens, (neque etiam ita nos

Baſilius in cælis pro nobis offert ſacrificia, & pro populo precatur.

nos reliquit, vt prorsus reliquerit.) Nec vobis, qui ab ipso doctrina sacra imbuti estis, quidquam aliud suaserim, quàm vt eum semper spectetis, ac tanquàm ipse, & vos videat, & à vobis videatur, spiritu instruamini. Tu verò, sacrum & diuinum caput, è cælo nos quæso inspice, carnisque stimulum à Deo nobis ad disciplinam datum, aut precibus tuis siste, aut certè, vt forti animo perferamus, persuade: atque omnem nostram vitam ad id, quod maximè conducibile est, dirige: nosq; posteaquã ex hac vita migrauerimus, illic quoque tabernaculis tuis excipe: vt simul viuentes, & sanctam ac beatam Trinitatem, cuius nunc exiguam speciem & imaginem accepimus, puriùs pleniusque cernentes, desiderijs nostris finem statuamus, ac bellorum eorum, quæ intulimus, vel pertulimus, hoc præmium referamus.

Inuocat sanctum Basilium.

7. GREGORIVS Nyssenus in vita S. Ephræm Syri, sub finem sic eum alloquitur: Hęc tibi, Patrum optime, Ecclesiæq; Doctor, munera laudum afferimus, non ea quidem pro dignitate, neque indigenti tibi. Quã enim gloriam afferre queat oratio, quæ laudari meritis superatur? Sed ob viuentium potiùs vtilitatem. Quandoquidem bonorum & præstantium virorum laudationes, vt stimuli & faces animis admotæ, vehementer homines ad rectiùs viuendum incitant & inflammant. Hanc autem laudandi prouinciam alacriùs cepimus, quum multis alijs rationibus adducti, præter vitæ doctrinæque famam, tum cura illa, quam in homine eiusdem nominis liberando adhibuisti: is enim nos ad onus subeundum impulit, qui à posteris Ismael in bello captus, & procul à patria diu commoratus, cùm ad eam reuerti cuperet, & viam commodiorem ignoraret, admirabili ope tua rationem ad salutem aptã inuenit, & quod optauerat, est consecutus. Nam cùm in maximum vitæ discrimen adductus fuisset, quoniam omnes viæ barbarorum copijs intercluse tenebantur, te nomine tantùm inuocauit, dicens; Sancte Ephræm, adiuua me: atque ita rursùs periculorum laqueos euasit, mortemque neglexit, & inopinatam salutem assecutus, patriæ auxilio tuo munitus, præter spem redditus est.

Laus sanctorum viuentibus vtilis.

Captiuus inuocans S. Ephræm liberatus.

S Ephræm, adiuua me.

8. CHRYSOSTOMVS sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra, & firmamẽtum, summe Apostolorum vertex, qui catenas has instar scelerati alicuius hominis pertulisti, & curationum fontem illas reddidisti: tu, quæso, adesto hodiè misertus nostri, & hoc in loco spiritu versare. Adsis huic templo miraculorum promptuario, quod sancta nominis tui appellatione præcipuè honoratur: in quo venerandas catenas tuas, vt thesaurum quendam, reponi voluisti. His catenis nostrarum animarum vulnera, quæso, liges. His tumores & inflationes, à delictis illatas, reseces, & diuinis medicamentis eas cures. His vt scuto bonæ voluntatis, Christi gregem corones. His barbaros ipsos deuincias, captiuos ducas, & ciuitati te venerãti hostiles illorum exuuias conferas. Omnium maximè pium & fidelissimũ Imperatorem nostrum, pro telis militaribus, his catenis armes, muniας, custodias, victorijs ac trophæis corones, hostibus terribilem, & subiectis benignum atque optabilem facias, &c.

Petrus Ecclesiæ petra, Apostolorum vertex. Nota.

S. Petrum inuocat.

9. AMBROSIVS in libro de viduis: Magnis, inquit, tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te supplicent, habes Apostolos proximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordiæ quoque muneribus appropinques. Proximus est enim, qui misericordiam facit. Fac tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergò propinquitatem Petri, affinitatem Andreæ, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo Dei pulsæ. Et post pauca: Habetis ergò viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergò rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinam existat aliquis, qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certè iste qui pro socru rogat Petrus & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunc iam possunt pro nobis, & pro omnibus impetrare. Videtis enim quòd magno peccato obnoxia, minus idonea sit quæ pro se precetur, certè quę pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Aegri enim, nisi ad eos aliorũ precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare non possunt. Infirma est caro, mens ægra est, & peccatorum vinculis impedita, ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigium. Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt: martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata, lauerũt. Isti enim sunt Dei martyres, nostri præsules, speculatores vitæ actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatẽ corporis, etiam cùm vincerent, cognouerunt.

Luc. 4.

Martyres & Apostoli pro nobis orant.

Luc. 10.

Peccatis obnoxij adhibere debent alios simul precatores.

Obsecrandi Angeli & Martyres.

Præsules, speculatores vitæ nostræ, & intercessores sunt Martyres.

10. IDEM oratione de fide resurrectionis, in fine: Quòd si in hoc erro, quia angelis me post mortem sociari malo quàm bestijs, libenter in hoc erro: neque vnquàm hac me opinione, dum viuo, fraudari patiar. Quid enim mihi supereſt solatij, quàm quòd me citius ad te frater spero venturum, nec digressus tui inter nos longa diuortia fore, tuisq; intercessionibus mihi hoc posse conferri, vt citiùs desiderantem tui aduoces?

Intercessionem Satyri.

11. ITEM in caput vigesimum secundum Lucæ: Vndè te euocem, Petre, vt doceas me quid flens cogitaueris? Vndè, inquam, te euocem? De cælo, vbi iam choro insertus es angelorum, an etiam de tumulo? quia non putas iniuriam & ibi esse, vndè Dominus resurrexit. Doce nos quid tibi profuerint lachrymæ tuæ.

Inuocat B. Petrum.

12. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimasexta ad populum Antiochenum: Christus tunc omnem terrarum orbem ad se traxit adorandum, cùm mortuus fuisset. Et quid de Christo loquor, cùm & discipulos, post quam obierunt, tunc effulgere fecerit? Quid dico discipulos? Nam & eorum loca, & sepulcra simul, & tempora perenni memoria celebrari curauit. Tu verò mihi sepulcrum ostendas Alexãdri, & profer diem, quo vitam finiuit. Sed nihil horum insigne, sed omnia destructa sunt & exterminata Christi verò seruorum, & sepulcra clara sunt, regiam assecuta ciuitatem, & dies notissimi mundo festam afferentes lætitiam. Et illius quidem loculum & proprij nesciunt, horum autem sciunt & barbari: Et seruorum crucifixi sepulcra, regijs aulis sunt clariora, non magnitudine & ædificiorum pulchritudine, (nam & in hoc quidem superant) sed

Sepulcra & natalitia Apostolorum clara sunt.

igitized by

Imperatores Sanctis supplicant, vt pro se apud Deum intercedant.

sed quod multo maius est, conuenientium studio. Nam & ipse qui purpuram indutus est, accedit illa complexurus sepulcra, & fastu deposito, stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem, etiam mortuos, vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Audebis igitur, quæso, horum Dominum nuncupare mortuum, cuius seruu, vel mortui, terrarum orbis regum sunt protectores? Nec hoc tantùm quis Romæ fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum Magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret. Et quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges: & illi quidem vt domini, loca tenent interiora, hi verò, tanquàm inquilini & vicini, aulæ ianuam sibi gratum habuêre deputari, & infidelibus ex his ostendentes, quòd in resurrectione maior erit piscatoribus dignitas. Si hic enim ita in sepulcris, multo magis & in resurrectione ordo commutatus est. Reges quidem ministrorum, subditi verò regum vicem induerunt, quinimmò & splendidiorem. Et quòd hoc non assentatio sit, ipsa veritas ostendit. Ex illis enim & hi illustres facti sunt. Multo nanque cæteris regalibus sepulcris hæc monumenta sunt clariora. Nam illic quidem magna solitudo, hic autem magnus concursus. Quòd si velis & regalibus aulis monumenta comparare, rursùm & hîc victoria: nam illic quidem multi deterrentes, hic verò multi vocantes & attrahentes diuites, pauperes, viros, mulieres, seruos, liberos. Illis magnus timor, hic inexplicabilis voluptas. Sed dulce spectaculum est, regem aureis indutum & coronatũ spectare, & adstantes duces & principes, ductores, tribunos, & militum magistros: verùm hæc tanto sunt illis honestiora & magis reuerenda, vt illa fabulæ sint & ludicra. Simul ac enim pauimenta calcaueris, ad cælum mentem locus transmiserit, & ad supernum regem & illum angelorum exercitum, & sublimem thronum, & inaccessibilem gloriam. Et hic quidem regnans alicui subiecto præcipit, vt hunc quidem soluat, illum verò liget: sanctorum autem ossa, non hanc habent miserabilẽ & abiectam potestatem, sed illa multo maiorem. Dæmonas enim sistunt & torquent, & vinctos ab illis soluunt sæuissimis vinculis. Quid hoc foro magis reuerendum, cùm videatur nemo, nemo dæmonis instet lateribus, voces sentiuntur & lacerationes, flagella, tormẽtaque, ac linguæ ardentes, terribilem illam vim dæmone non ferente? Et corpus induti, incorporeas opprimunt potestates. Et cinis, & ossa, & fauilla inuisibiles illas potestates dilaniant. Itaq; quo regias quidem aulas videat, nullus vnquàm peregrinatus fuerit: multi verò reges plerunque huius spectaculi gratia peregrinati sunt. Futuri nanque iudicij vestigia & signa sanctorum ædes exhibent, vbi dæmones flagellantur, corriguntur homines, & liberantur.

Protectores Imperatorum.

Reliquiæ Sanctorum dæmonas torquent.

Peregrinationes ad Sanctorum sepulcra.

13. EPHRAEM Encomio posteriori in omnes Martyres, circa finem: Nunc ergò, ô beatissimi viri, & glorioſi martyres Dei, me miserum peccatorem vestris precibus adiuuate: vt in hora illa tremenda misericordiam consequar, quando manifestabuntur occulta cordium. Ingenti cum gaudio sacras certaminis vestri Reliquias circumstant, (Patres scilicet, fratres &c.) benedici optantes, secumque referre sancta animæ & corporis remedia desiderãtes. Omnibus igitur benedictionẽ impertiamini, vt boni discipuli, fidelesque ministri benignissimi Domini, & Saluatoris nostri. Ego quoq; te quantumuis imbecillus ac debilis, accepto vestris meritis atque intercessionibus robore, tota animi deuotione ante sanctas vestras Reliquias decantaui hymnum laudis vestræ ac gloriæ. Quare obsecro, pro me vili ac misero peccatore Ephræm, ante thronum diuinæ maiestatis adlistite, vt precibus vestris salutem consequi merear, & vobiscum sempiterna felicitate perfrui.

1. Cor. 4.

Sacras reliquias circumstant.

Optantes benedictionem, &c.

14. HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ viduæ, ad Eustochium epistola vigesimaseptima, capite primo: Non mœremus quòd talem amisimus, sed gratias agimus quòd habuimus, immò habemus. Deo enim viuunt omnia: & quicquid reuertitur ad Dominum, in familiæ numero computatur. Quanquã amissio illius, cælestis domus habitatio sit: quæ quandiu in corpore fuit, peregrinata est à Domino. Et capite sexto describens eiusdem peregrinationẽ per terram sanctam, Indè diuertens, inquit, vidit duodecim Patriarcharũ sepulcra, & Sebasten, id est, Samariam, quæ in honorem Augusti ab Herode Græco sermone Augusta est nominata. Ibi siti sunt Elisæus, & Abdias Prophetæ, &, quo maior inter natos mulierum non fuit, Ioannes Baptista. Vbi multis intremuit consternata mirabilibus: Nanque cernebat varijs dæmones rugire cruciatibus, & ante sepulcra Sanctorum, vlulare homines more luporũ, vocibus latrare canũ, fremere leonũ, fibilare serpentum, mugire taurorum, alios rotare capur, & post tergum terram vertice tãgere: &c. miserebatur omnium, & per singulos effusis lachrymis Christi clementiam deprecabatur. ITEM capite decimoquarto: Vale ô Paula, & cultoris tui vltimam senectutem orationib⁹ iuua. Fides & opera tua Christo te sociãt: præsens, facilius, q⁹ postulas, impetrabis.

Deo viuunt Sancti.

2 Cor. 5.

Apud sepulcra sanctorũ dæmones torquentur.

Inuocat Paulã Hieronymus. Præsens Christo, facilius impetrabit.

15. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam Sanctorũ locus bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video, quæ sunt adiumenta mortuorũ; nisi ad hoc, vt dum recolunt vbi sint posita eorum, quos diligunt, corpora, eisdem sanctis illos, tanquàm patronis, susceptos apud Dominum adiuuandos orando cõmendent. Quod quidẽ facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Cùm itaque recolit animus, vbi sepultũ sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus.

Defunctorũ animæ sanctis cõmendantur tanquam patronis.

16. IDEM libro septimo de baptismo contra Donatistas, capite primo: Beatus Cyprianus qui dẽ iam corpore, quod corrũpitur, non aggrauante animam, nec deprimente terrena inhabitatione sensum multa cogitantẽ, sereniùs perspicit veritatem, quam meruit adipisci per charitatem. Adiuuet itaq; nos orationibus suis in istius carnis mortalitate, tanquàm in caliginosa nube laborantes, vt donante Domino, quantum possumus, bona eius imitetur.

Sap. 9.

Inuocat S. Cyprianum B. Augustinus.

17. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irridẽt nos, quia baptizamus infantes, q⁹ oramus pro mortuis, quòd Sanctorũ suffragia postulamus. In omni genere homi-

Hæretici Catholicos etiamnum hodiè irridẽt quòd

verbo & cogitatione glorificans ſeruatorem vniuerſorum.

20. PRVDENTIVS in libro qui inſcribitur περὶ στεφάνων, ſiue de Coronis, hymno primo, in Hemiterium & Cheledonium Calagurritanos.

Peregrinatio ad martyrum ſepulcra.

Illuſtrat vrnque ſancto nunc arenas incola
Conſrequentant, obſeruantes voce, votis, munere.
Exteri, necnon & orbis huc colonus aduenit:
Fama nam terras in omneis præcucurrit prodiitrix,
Heic patronos eſſe mundi, quos precãtes ambiant.
Nemo puras heic rogãdo fruſtrà congeſſit preces:
Latus hinc terſis reuertit ſupplicator fletibus.
Omne, quod iuſtum popoſcit, impetratum ſentiens:
Tanta pro noſtris periclis cura ſuffragantiũ eſt,
Non ſinant, inane, vt vllus voce murmur fuderit:
Audiunt, ſtatimq́, ad aurem Regis æterni ferunt.

Sancti audiunt preces noſtras.

Inde larga fonte ab ipſo dona terris inſluunt.
Supplicum cauſas petitis quæ medelis irrigant.
Nil ſuis bonis negant Chriſtum vnquàm teſtibus.

IDEM in eodem libro, hymno ſecundo in diem Laurentium, ſub finem:

Rogatus animum Laurentius.

Quæ ſit poteſtas credita,
Et muneris quantum datum,
Probam Quirinum gaudia
Quibus rogatus animis.

Impetrant orãtes quod poſtulant.

Quod quiſque ſupplex poſtulat,
Fert impetratum proſperè:
Poſcunt, lætantur, indicant,
Et triſtis haud vllus redit.
Ceu præſtò ſemper adſies,
Tuosq́, alumnos vrbicos
Lactante complexus ſinu,
Paterno amore nutrias.

Inuocat S. Laurentiũ.

Hos iuuer, ô Chriſti decus,
Audi poëtam ruſticum,
Cordis fatentem crimina,
Et facta prodentem ſua.

Per patronos martyres ij qui indigni ſunt à Chriſto audiri, medelã conſequuntur.

Indignus, agnoſco & ſcio,
Quem Chriſtus ipſe exaudiat:
Sed per patronos martyres
Poteſt medelam conſequi.
Audi benignus ſupplicem
Chriſti reum Prudentium,
Et ſeruientem corpori,
Abſolue vinclis ſæculi.

ET in hymno tertio eiuſdem libri in Eulaliã virginem Luſitanam:

Iſta comantibus è foliis
Munera virgo, puerq́, date:
Aſt ego ſertæ chorum in medio
Texta ferani pede dactylico,
Vilia, marcida, feſtaq; tamen.
Sic venerarer oſſa libet,
Oſſibus altar & impoſitum:
Illa Dei ſita ſub pedibus
Proſpicit hæc, populosq́, ſuos

Sancti proſpiciunt noſtra.

Carmine propitiata fouet.

ITEM hymno quarto in decem & octo Cæſaraugustanos.

Veniam precantur martyres noſtris lapſibus. Inuocatio.

Hæc ſub altari ſita ſempiterno,
Lapſibus noſtris veniam precatur
Turba, quam ſeruat procerum creatrix
Purpureorum.
Nos pio fletu, date, perluamus
Marmorum ſulcos, quibus eſt operta,
Spes, vt abſoluam retinaculorum
Vincla meorum.
Sternete totam generoſa ſanctis
Ciuitas meum tumulis: deinde
Mox reſurgentis animas, & artus
Tota ſequeris.

DEINDE hymno quinto in Vincentium Cæſaraugustanum:

Adeſto nunc, & percipe
Voces precantum ſupplices,
Noſtri reatus efficax
Orator ad thronum Patris.
Per te, per illum carcerem,
Honoris augmentum tui,
Per vincla, flammas, vngulas,
Per carceralem ſtipitem.
Per fragmen illud teſtæum,
Quo parta creuit gloria,
Per quem trementes poſteri
Exoſculamur lectulum:
Miſerere noſtrarum precum,
Placatus vt Chriſtus ſuis
Inclinet aurem proſperam,
Noxas nec omnis imputet.
Sit ità ſolennem diem
Veneramur ore & pectore,
Si ſub tuorum gaudio
Veſtigiorum ſternimur:
Paulliſper huc tu illabere,
Chriſti fauorem deferens,
Senſus grauati vt ſentiant
Leuamen indulgentiæ.

Inuocat S. Vincentiũ.

ITEM hymno nono in Caſſianum Forocornelianum:

Suggere, ſi quod habes iuſtum vel amabile votum,
Tibi ſi qua ſpes eſt, ſi quid intus æſtuas.
Audit, credo, preces martyr proſperrimus omneis,
Ratasq́, reddit quas videt probabiles.

Audit preces noſtras.

Pareo, complector tumulum, lachrymas quoq́, fundo:
Altar tepeſcit ore, ſaxum pectore.
Tunc arcana mei percenſeo cuncta laboris:
Tunc, quod petebam, quod timebam, murmure:
Et poſt terga domum dubia ſub ſorte relictam,
Et ſpem futuri ſorte nutantem boni.
Audior, vrbem adeo, dextris ſucceſſibus vtor,
Domum reuertor, Caſſianum prædico.

PRÆTEREA in eodem libro Periſtephanon, hymno decimo in Romanum Antiochenum:

Inuocat Romanum.

Romane Chriſti fortis aſſertor Dei,
Elinguis oris organum ſanctor mouet:
Largire cantum carmen inſantiſſimo:
Fac vt tuarum mira laudum concinam:
Nam ſcis & ipſe poſſe mutos eloqui.

Et poſt medium:

Puerum iam martyrio coronãdum orat mater vt ſit patronus ſiat.

Puerum popoſcit carnifex: mater dedit,
Nec immorata eſt fletibus: tantum oſculum
Impreſſit vnum. Vale, ait, dulciſſime,
Et cum beatis regna Chriſti inuaueris,
Memento matris iam patrone ex filio.

In fine verò:

Sanctorum interceſſio.

Vellem, ſiniſter inter hædorum greges
Vt ſim futurus, eminus dignoſceret,
Atque hoc precante, diceret rex optimus:
Romanus orat: transfer hunc hædum mihi:
Sit dexter agnus, induatur vellere.

IN Hippolytum, ad Valerianum Epiſcopum, hymno vndecimo:

Mira loci pietas, & prompta precantibus ara:
Spes hominum placida proſperitate tuæ.
Heic corruptelis animiq́, & corporis ager
Orani quoties ſtratus, opem meruit.
Quòd lætor reditu, quòd te venerande ſacerdos,
Complecti lixium eſt, ſcribo quòd hæc, eadem
Hippolyte ſcio me debere: Deum cui Chriſtus
Poſſe dedit, quod quis poſtulet, annuere.

Precantes exaudit Hippolytum ex Chriſti munere.

IN Cyprianum Carthaginenſem, hymno decimotertio eiuſdem libri περὶ στεφάνων

Deſine flere bonum tantum, tenet ille regna cæli,
Nec munus inuolitat terris, nec ab hoc recedit orbe.
Diſſert, eloquitur, tractat, docet, inſtruit, prophetat:
Nec Libyæ populos tantùm regit, exit vſque in ortũ
Solis, & vſque obitũ. Gallos fouet, imbuit Britannos,

Sancti in cælo degentes, noſtris etiam rebus intereſſunt.

Digitized by Google

Præsidet Hesperiæ, Christum ferit vltimus Iberus.
Denique doctor hujus est, idem quoque martyr in superis.

Ex cælo dona dant patroni. *Instruit heic homines, illinc pia dona dat patronus.*

IN eodem libro, hymno decimoquarto in Agnetem virginem Romanam:

Auxilium & beneficia S. Agnetis.
Agnus sepulcrum est Romulea in domo
Fortis puella, martyris inclyta.
Conspectu in ipso condita turrium.
Seruat salutem virgo Quiritium.
Nec non & ipsos protegit aduenas,
Puro ac fideli pectore supplices.

ET sub finem:

Inuocat Agnetem.
O virgo felix, ô noua gloria,
Cælestis aulæ nobilis incola,
Intende nostris colluuionibus
Vultum gemello cum diademate:
Cui posse fas Cunctiparens dedit,
Castum vel ipsum reddere fornicem.
Purgabor oris propitiabilis
Fulgore, nostrum si iecur impleas.
Nil non pudicum est, quod pia viscera
Dignaris, almo vel pede tangere.

Postulanda intercessio B. Virginis, Angelorũ, & omnium Sanctorum. Reliquiæ Sanctorum honorandæ.

21. SEPTIMA Synodus generalis, quæ est secunda Nicena, actione sexta, in fine: Cum timore Dei omnia agamus, postulantes intercessiones incontaminatæ Deiparæ, & semper virginis Dominæ nostræ Mariæ, item sanctorum angelorum, omniumq; sanctorum, Salutantes & venerandas illorum reliquias, vt nos sanctitudinis eorum fiamus participes. Sic enim reddemur perfecti in omne opus bonum in Christo Iesu Domino nostro.

Inuocatio.

22. GENESIS quadragesimooctauo ait Iacob: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis: & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham, & Isaac.

23. IOB quinto: Voca ergò, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum conuertere.

24. GENESIS trigesimosecundo: Et ecce vir luctabatur cum eo vsque mane. Qui cùm videret quòd eum superare non posset, tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Dixitq; ad eum: Dimitte me, iam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergò: Quod nomen tibi? Respondit: Iacob. At ille, Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? Interrogauit eum Iacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocauitq; Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.

25. OSEAE capite duodecimo: In vtero supplantauit fratrem suum: & in fortitudine sua directus est (*Iacob*) cum angelo. Et inualuit ad angelum, & confortatus est: fleuit, & roganit eum: in Bethel inuenit eum.

26. ZACHARIAE primo capite: Et respõdit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum vsquequò tu non misereberis Ierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.

Oratio.

27. IEREMIAE decimoquinto: Et dixit Dominus ad me: Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populũ istũ.

1. E AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: vt suprà quæstione septima, B testimonio primo.

2. IDEM libro vigesimo contra Faustũ Manichæum, capite vigesimoprimo, vt suprà eodem in loco, testimonio sexto.

Martyribus non sacrificamus aut diuinos honores tribuimus.

3. ITEM libro octauo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo: Nec tamen nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed Deus eorum nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certârunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque conuictis: quod etiam si qui anteà sentiebant, timendo reprimebant. Quis autem audiuit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare, etiam super sanctum corpus martyris ad Dei honorem cultumq; constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane, cùm apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos, & homines, & martyres fecit, & sanctis suis angelis cælesti honore sociauit: vt ea celebritate, & Deo vero de illorum victorijs gratias agamus, & nos ad imitationẽ talium coronarum atque palmarum, eodem inuocato in auxilium, ex eorum memoriæ renouatione adhortemur? Quæcunque igitur adhibentur religiosorum obsequia in martyrum locis, ornamenta sunt memoriarum, nõ sacra vel sacrificia mortuorum tanquàm deorum. Quicunque etiam epulas suas eò deferũt, quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terrarum* nulla talis est cõsuetudo; tamen quicunque id faciunt, quas cũ apposuerint, orant, & auferunt, vt vescantur, vel ex eis etiam indigentibus largiantur, sanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum. Nõ autem ista esse sacrificia martyrum nouit, qui nouit vnũ, q; Deo illic offertur, sacrificiũ Christianorum.

Sacrificium Missæ non offertur Sanctorum cuiquam.

Honor martyrum.

*locis.

Sanctificatur cibus per merita martyrum.

Sacrificium Christianorum.

4. AD Romanos decimoquinto: Obsecro ergò vos fratres per Dominum nostrũ Iesum Christũ, & per charitatẽ sancti Spiritus, vt adiuuetis me in orationib' vestris ,p me ad Deũ, vt liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa &c.

Viuentium intercessio.

5. AD Hebræos decimotertio: Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus benè volentes conuersari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quò celeriùs restituar vobis.

6. AD Ephesios sexto: Vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysteriũ Euangelij: pro quo legatione fungor in catena, ita vt in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

7. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarũ actione: orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Fratres orate pro nobis.

9. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Decæterò fratres orate pro nobis vt sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos: & vt liberemur ab importunis, & malis hominibus.

10. LVCAE septimo: Cẽturionis autẽ cuiusdam seruus malè habens, erat moriturus: qui illi erat pretiosus. Et cùm audisset de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum vt veniret, & saluaret seruum eius. At illi cùm venissent ad Iesum, rogabant eũ solicitè, dicentes ei: Quia dignus est vt hoc illi præstes. &c.

11. IOB quadragesimosecũdo: Dixit (*Dominus*) ad Eliphaz Themanitẽ; Iratus est furor meus in te,

in te,& in duos amicos tuos,quoniam non eſtis locuti coram me rectum,ſicut ſeruus meus Iob. Sumite ergò vobis ſeptem tauros, & ſeptem arietes, & ite ad ſeruum meum Iob, & offerte holocauſtum pro vobis: Iob autē ſeruus meus orabit pro vobis:faciem eius ſuſcipiam vt non vobis imputetur ſtultitia: neque enim locuti eſtis ad me recta, ſicut ſeruus meus Iob. Abierunt ergò Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, & fecerunt ſicut locutus fuerat Dominus ad eos, & ſuſcepit Dominus faciem Iob. Dominus quoque conuerſus eſt ad pœnitentiam Iob, cùm oraret ille pro amicis ſuis.

1.F CONCILIVM Tridētinum ſeſſione vigeſimaquinta in decreto de inuocatione, veneratione,& reliquijs ſanctorum, & ſacris imaginibus:Mandat ſancta Synodus omnibus Epiſcopis, & cæteris docendi munus, curamq́ue ſuſtinentibus, vt iuxta Catholicæ,& Apoſtolicæ Eccleſiæ vſum, à primæuis Chriſtianæ religionis temporibus receptum, ſanctorumq́ue Patrum conſenſionem, & ſacrorum Conciliorum decreta,in primis de Sanctorum interceſſione,inuocatione,Reliquiarum honore,& legitimo imaginum vſu, fideles diligenter inſtruant,docentes eos, Sanctos, vnà cum Chriſto regnantes, orationes ſuas pro hominibus Deo offerre; bonum atque vtile eſſe ſuppliciter eos inuocare,& ob beneficia impetranda à Deo per filium eius Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui ſolus noſter redemptor & Saluator eſt, ad eorum orationes,opem, auxiliumq́; confugere:illos verò,qui negant Sanctos,æterna felicitate in cælo fruentes, inuocandos eſſe; aut qui aſſerunt, vel illos pro hominibus non orare; vel eorum, vt pro nobis etiam ſingulis orent, inuocationem eſſe idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei,aduerſariq́ue honori vnius mediatoris Dei & hominum Ieſu Chriſti;vel ſtultum eſſe, in cælo regnantibus voce, vel mente ſupplicare: impiè ſentire,&c. Si quis autem his decretis contraria docuerit, aut ſenſerit,anathema ſit.

Eccleſiæ perpetuus vſus.

Sanctorum interceſſio.

Inuocatio.

Implorare eorum auxilium.

Impiè ſentiunt illi, qui interceſſionem & inuocationem Sanctorum negant.

Anathema Hagiomachis.

2. PSALMO ſexageſimoſeptimo: Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſrael ipſe dabit virtutem,& fortitudinem plebi ſuæ.

Honor illis à Deo impenſus & poteſtas.

3. IOANNIS decimoquarto: Amen, amen dico vobis,qui credit in me,opera, quæ ego facio,& ipſe faciet,& maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado.

4. ITEM duodecimo:Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur: & vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Si quis mihi miniſtrauerit, honorificabit eum Pater meus.

5. MATTHAEI decimonono: Amen dico vobis,quòd vos,qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ,ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim,iudicantes duodecim tribus Iſrael.

6. LVCAE decimonono: Venit autem primus dicens:Domine,mna tua decem mnas acquiſiuit. Et ait illi: Euge bone ſerue, quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſuper decem ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait:Et tu eſto ſuper quinque ciuitates.

7. APOCALYPSIS ſecundo: Qui vicerit, & cuſtodierit vſque in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes,& reget eas in virga ferrea,& tanquàm vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi à Patre meo:& dabo illi ſtellam matutinam.

8. ET capite tertio:Ecce ſto ad oſtium,& pulſo: ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam,intrabo ad illum, & cœnabo cū illo,& ipſe mecum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius.

9. PSALMO cētesimo trigeſimooctauo: Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus:nimis cōfortatus eſt principatus eorum.

10. CHRYSOSTOMVS homilia ſecunda in Pſalmum quinquageſimum: Videte chariſſimi,quanta eſt pœnitentiæ virtus,& conuerſionis ad Deum ab operibus malis? Hic enim ſanctus Dauid,nō ſolùm cùm in corpore eſſet,placuit Deo;ſed & poſt mortem ſuam viuis inuenitur præſtitiſſe grande ſolatium.Contigit nāque Ezechiæ regi, inimicas in temporibus Iudæorum gentes circumuallāſſe Ieroſolymam. Et cùm eſſet Ezechias iuſtus vir, rogauit Deū: & proſtratus, lachrymis deprecabatur, vlcionem de aduerſarijs poſtulans. Venit ad eum Iſaias propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iuſtitia ſua exauditus eſt: & certè iam defecerat Dauid,& habebat multos annos requieſcēs. Quid ergò dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Dauid mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: homo mortuus viuo patrocinatur: ô iuſtorum & poſt conſummationem inexpugnabilis pugna virorum.

Merita Sanctorum.

Sancti poſt mortem viuentibus proſunt.

4. Reg. 19.

Iſa 37.

Dauidis mortui merita vigent.

11. IDEM homilia vigeſimaſeptima in Matthæum. Adeò poſt illa vulnera Dauid refulſit, ſic ſe à maculis abluit, ita mundum effecit animum,vt vel mortuus peccantibus poſteris ſuis ſuccurrerit:& quod de Abraham,id quoque de Dauid Deum dixiſſe ſcriptura teſtatur, immò verò multò magis de Dauid. De Abrahā enim ſcriptum eſt: Recordatus ſum teſtamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit teſtamenti, ſed propter Dauid ſeruum meū protegam ciuitatem hanc.

Mortuus Dauid peccantibus ſuccurrit. Exod. 6

4. Reg. 19. Iſa. 37.

12. ITEM homilia quadrageſimaſecunda in Geneſim: Aliorum virtus multorum tegere valet malitiam. Multa enim Domini bonitas eſt,& ſæpè ſolet, etiam propter paucos, multis dare ſalutem. Et quid dico, propter paucos iuſtos? Sæpè quando non inuentus eſt in præſenti vita iuſtus, propter defunctorum virtutem, viuentium miſeretur & curam habet: vndè clamat,dicens:Protegam ciuitatem hanc,propter me,& propter Dauid puerum meum quaſi diceret:Licet ipſi indigni ſint & nullam ſalutis habeant occaſionem; verùm quia ſolitus ſum miſericorditer agere, & ad miſerandum promptus ſum, propter meipſum faciam, & propter puerum meum Dauid: & qui ante tot annos è vita migrauit,hic author ſit ſalutis his, qui ſua ſeſe perdiderant deſidia.

Propter defunctos iuſtos miſeretur Deus viuentium.

4 Reg. 19. & 20.

13. ET in ſermone de virtutibus & vitijs: Quando Deus viuos homines, quibus loquendi fiducia ſit, quiq́ue peccatores reſtituere poſſit, nullos prorſus inuenerit,tum verò ad mortuos ille profugiens:per eos, inquit, peccata remitto.Quomodò enim fatur?Hanc ego,inquit, mea ipſe gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei cauſa,qui ab hac iampridem vita deceſſit.Aſpice Sanctorum quanta ſit virtus. Neque enim ſua verba tantùm aut corpora, ſed ipſa etiā corporis tegmina, ſemper omni ſunt poſſeſſione auguſtiora.Eliq́ liquidem leonina pellis Iordanem diſcindere fecit. Triū puerorum calcei per ignes ambulārūt.Eliæi lignū potuit vndarum mutare naturā,quas quidem ſuperficie ſua quaſi tergo ferrū ſuſtinere cogit. Moyſes virga mare rubrum dehiſcere iuſſit, petram diſrumpere valuit. Pauli veſtes morboſ

Propter mortuos iuſtos miſeretur Deus.

4. Reg. 19. & 20.

Sanctorum virtus etiā in veſtibus, reliquijs, & aliis rebus, quibus vti licet, eluceſcit

4. Reg. 2. Dan 3. 4. Reg. 6. Exo 14. & 17. Actor. 19. & 15.

Cinis Martyrum dæmones expulit.

bos fuderunt; Petri vmbræ mortem fugârunt. Sanctorum martyrum cinis improbos dæmones expulit. Summa igitur cum poteſtate omnia facunt, ſicut Elias.

Merita propter quæ multa facit Deus poſt Sanctorum mortem.

14. GENESIS vigeſimoſexto ait Dominus ad Iſaac: Ero tecum, & benedicã tibi: tibi enim & ſemini tuo dabo vniuerſas regiones has, cõplens iuramentum quod ſpopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli: daboque poſteris tuis vniuerſas regiones has: & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eò quòd obedierit Abraham voci meæ, & cuſtodierit præcepta & mandata mea, & cæremonias legesque ſeruauerit. Et nonnullis interpoſitis: Appâruit ei Dominus in ipſa nocte, dicens: Ego ſum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum ſum: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum propter ſeruum meum Abraham.

15. EXODI trigeſimoſecundo: Moyſes orabat Dominum Deum ſuum, dicens: Cur, Domine, iraſcitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxiſti de terra Aegypti, in fortitudine magna, & in manu robuſta? Ne quæſo dicant Aegyptij: Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael ſeruorum tuorum, quibus iurâſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cæli: & vniuerſam terram hanc, de qua locutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſſidebitis eam ſemper. Placatusque eſt Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum.

16. TERTII Regum vndecimo: Dixit Dominus Salomoni: Diſrumpens ſcindam regnũ tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu filij tui ſcindam illud, nec totũ regnum auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum, & Ieruſalem quam elegi. Ibidem: Ait Ahias Silonites propheta ad Ieroboam: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porrò vna tribus remanebit ei propter ſeruum meum Dauid, & Ieruſalem ciuitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael: eò quòd dereliquerit me, &c. Nec auferam omne regnum de manu eius, ſed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ ſuæ, propter Dauid ſeruum meum, quem elegi, qui cuſtodiuit mandata mea, & præcepta mea. Auferam autem regnum de manu filij eius, & dabo tibi decem tribus: filio autem eius dabo tribum vnam, vt remaneat lucerna Dauid ſeruo meo cunctis diebus corã me in Ieruſalem ciuitate, quam elegi, vt eſſet nomen meum ibi.

17. ET decimoquinto: Ambulauitq; (*Abiam*) in omnibus peccatis patris ſui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Ieruſalem, vt ſuſcitaret filium eius poſt eum, & ſtatueret Ieruſalem: eò quòd feciſſet Dauid rectum in oculis Domini, & non declinâſſet ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ.

18. ISAIAE trigeſimoſeptimo: Hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum: Non introibit ciuitatem hãc, & non iaciet ibi ſagittam, & nõ occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. In via, qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus: & protegam ciuitatem iſtam, vt ſaluem eam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Egreſſus eſt autem Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia.

19. QVARTI Regum octauo: Noluit autem Dominus diſperdere Iudam, propter Dauid ſeruum, ſicut promiſerat ei, vt daret illi lucernam, & filijs eius cunctis diebus.

20. ET decimonono: Protegamq; vrbẽ hanc, & ſaluabo eam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.

21. IBIDEM capite vigeſimo: Addam diebus tuis (*ait Dominus per Iſaiam ad Ezechiam*) quindecim annos. ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.

22. SECVNDI Machabæorum decimoquinto: Machabæus autem ſemper confidebat cum omni ſpe auxilium ſibi à Deo affuturum, & hortabatur ſuos, ne formidarent. Singulos autem illorum armauit, non clypei, & haſtæ munitione, ſed ſermonibus optimis, & exhortationibus, expoſito digno fide ſomnio, per quod vniuerſos lætificauit. Erat autem huiuſcemodi viſus: Oniam, qui fuerat ſummus ſacerdos, virum bonum & benignum, verecundum viſu, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem, orare pro omni populo Iudæorum: Poſt hoc apparuiſſe & alium virum ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illũ: Reſpondentem verò Oniam dixiſſe: Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael: hic eſt, qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extendiſſe autem Ieremiam dextram, & dediſſe Iudæ gladium aureum, dicentem: Accipe ſanctum gladium munus à Deo, in quo deijcies aduerſarios populi mei Iſrael. Et poſt quædam: Iudas verò, & qui cum eo erant, inuocato Deo, per orationes, congreſſi ſunt: manu quidem pugnantes, ſed Dominum cordibus orantes, proſtrauerunt non minùs triginta quinque millia.

1. GAMBROSIVS in libro de viduis, vt ſuprà hac eadem quæſtione, D teſtimonio nono.

2. IDEM in caput vigeſimumprimum Lucę: Mortuis regibus, in perpetuum Martyres regnum cæleſtis gratiæ honore ſuccedunt: & illi fiunt ſupplices, hi patroni.

Martyres patroni Regum ſupplicantium.

3. LEO Magnus ſermone primo in natali Apoſtolorum Petri & Pauli: Sicut & nos experti ſumus, & noſtri probauêre maiores, credimus atque confidimus, inter omnes labores iſtius vitæ, ad obtinendam miſericordiam Dei, ſemper nos ſpecialium patronorũ orationibus adiuuãdos, vt quantũ proprijs peccatis deprimimur, tantum Apoſtolicis meritis erigamur.

Experientia de Sanctorũ auxilio & beneficijs.

4. ET ſermone ſecũdo de eiſdem: Poſt reſurrectionem ſuam Dominus beato Petro Apoſtolo, poſt regni claues, ad trinam æterni amoris profeſſionem, myſtica inſinuatione ter dixit: Paſce oues meas, quod & nunc proculdubiò facit, & mandatum Domini pius paſtor exequitur, confirmans nos exhortationibus ſuis, & pro nobis orare non ceſſans, vt nulla tẽtatione ſuperemur. Si autem hanc pietatis ſuæ curam omni populo Dei, ſicut credendum eſt, vbique protendit, quanto magis alumnis ſuis opem ſuam dignatur impendere, apud quos in ſacro dormitionis toro, eadem, qua præſidet, carne requieſcit?

Ioan. 21. B. Petrus adhuc officium paſtoris auxilio & orationibus exercet.

Romanæ Vrbis curã gerit ſpecialem.

5. IDEM ſermone primo in anniuerſario die aſſum-

B Petri præſentiâ.

aſſumptionis ſuæ ad Pontificatum: Nec abeſt, vt confido, ab hoc cœtu etiam beatiſſimi Apoſtoli Petri pia dignatio, & fida dilectio: nec veſtram deuotionem ille deſeruit, cuius nos reuerentia congregauit. De veſtro itaque & ipſe gaudet affectu, & in conſortibus honoris ſui, obſeruantiam Dominicæ inſtitutionis amplectitur, probans ordinatiſſimam totius Eccleſiæ charitatem, quæ in Petri ſede, Petrum ſuſcipit, & à tanti amore paſtoris, nec in perſona tam imparis tepeſcit hæredis.

Petri merita cura, & auxilium in adminiſtratione Pontificiæ dignitatis.

6. ITEM in ſermone ſecundo: Petrus nunc plenius & potentius ea, quę ſibi commiſſa ſunt, peragit & omnes partes officiorum atque curarum in ipſo, & cum ipſo, per quem eſt glorificatus, exequitur. Si quid itaque à nobis rectè agitur, rectequę diſcernitur, ſi quid à miſericordia Dei quotidianis ſupplicationibus obtinetur, illius eſt operum atque meritorũ, cuius in ſede ſua viuit poteſtas, & excellit authoritas.

B. Petri cura & auxilijs.

7. ET ſermone tertio in eodem anniuerſario: Ieſus Chriſtus tantam potentiam dedit ei, quem totius Eccleſię principem fecit; vt ſi quid etiam noſtris temporibus rectè per nos agitur, rectequę diſponitur, illius operibus, illius ſit gubernaculis deputandum, cui dictum eſt: Et tu conuerſus, confirma fratres tuos. Et cui poſt reſurrectionem ſuam Dominus, ad trinam æterni amoris profeſſionem, myſtica inſinuatione ter dixit: Paſce oues meas. Quod nunc quoque proculdubiò facit, & mandatum Domini pius paſtor exequitur, confirmans nos cohortationibus ſuis, & pro nobis orare non ceſſans, vt nulla tentatione ſuperemur. Si autem hanc pietatis ſuæ curam omni populo Dei, ſicut credendum eſt, vbique prætendit, quanto magis nobis alumnis ſuis opem ſuam dignatur impendere, apud quos in ſacro beatæ dormitionis toro eadem, qua reſedit, carne requieſcit.

Luc. 22.

Ioan. 21.

Orare non ceſſat.

8. PAVLINVS Nolanus in carmine ad Cytherium de naufragio Martiniani, dum refert quemadmodum beatus Felix eundem à graui periculo liberauit:

Inque lapſum, ora non ledit ſua:
In ſaxa fuſus & rubos,
Nec ſemet vultum, nec lapide artus contudit,
Felicis exceptus manu.
Qui iam propinquantem adibus fratrem ſuis,
Non paſſus occurſu malo
Suis periculum in finibus capeſſere,
Hoſtem remouit inuidum,
Et hunc fidelis compotem voti, ſuis
Confeſſor induxit locis.
Noſtriſque iuxta ſedibus gratum intulit
Felix patronus hoſpitem.

B. Felix Nolanus ciuis ſuo opem tulit.

9. IDEM in vita & miraculis S. Felicis martyris Nolani, quamplurima habet, quæ tum ad ſanctorum inuocationem, interceſſionem, venerationem, & poteſtatem ſtabiliendam faciunt, tum ad reliquiarum ſanctarum honorem & commendationem: ex quibus pauca ſubijcimus. Ait igitur in natali ſecundo:

Et maria intrant duce te, quia cura periclis
Ceſſit amore tui: nec te ſine: nam tua ſenſi
Præſidia, in Domino ſuperãs maria aſpera Chriſto
Semper eo, & terruſte propter tutus & vndis.
Sis bonus ô felixque tuis, Dominumque potentem
Exores: lucet placati munere Chriſti
Poſſe pelagi fluctus, mundi quoque fluctibus actis
Inflatione tua placido conſiſtere portu.
Hoc bene ſubdulti mihi reliquit lectore claſſem:
Inte compoſita mihi fixa ſit anchora vita.

ET in natali tertio:

Nunc precor æterna nobiſcum pace ſerenum
Poſce diem: hoc iterum licent gaudere reuerſo.
Annuaque hic & votarum & carmina feſtis,
Reddere placati tranquillo nomine Chriſti.
Hic amor, hic labor eſt nobis: hæc vota meorum
Suſcipe, commendataque Deo, vt cùm ſedulus curæ
Seruitium noſtrum longo tibi pendent ab æuo,
Tunc demum placidos pietate laboris alumnos
Abſolutus mittas ad mutua munera, poſitaſque tuorum
Ante tuos vultus animas, vectare paterno
Ne renuas gremio, Domini fulgentia ad ora:
Quem bonitate pium, ſed maieſtate tremendum,
Exora, vt precibus plenus meritiſque redonet
Debita noſtra tuis: cùm tu quoque magna piorum
Portio, regnantem Felix cernis auere agnum:
Poſce omnium grege nos ſtatui, vt ſententia ſummi
Iudicis hoc quoque nos iterum tibi munere donet,
Ne male gratatu lœuos adiudicet hœdis,
Sed potius dextræ poſitos in parte ſalutis,
Munifico pecoris laudatus aggreget agnis.

Inuocatio eiuſdem.

IN natali ſexto:

Ecce videſ tumulũ ſacra martyris oſſa tegentem,
Et tacitum obtento ſeruari marmore corpus.
Membra latent poſita, placida cum mente quieſcit,
Inſpem non vacuam reditus condita vitæ.
Vnde igitur tantus circumſtat lumina rorer?
Quis tantos agit huc populos? quanã manus vrget
Dæmonas? inuitoſque rapit? fruſtraque rebelles
Voce reclamantes compellit ad uſque ſepulcrum
Martyris, & ſancto quaſi fixos lumine ſiſtit?

Reliquiarum virtus & honos.

ET quibuſdam interiectis:

Præſidet ipſe ſuis ſacer oſſibus: oſſaque ſancti
Corporis in tumulo non obſtat puluere mortis,
Arcano æterna fed pradua ſemine vitæ,
Viuificum ſpirant animæ vultricis odorem,
Quo medicina potens datur exorantibus ægris:
Quanta reſurgentis virtus, & gloria cinget,
Cœleſtare licet, cùm gratia tanta ſepulcri
Ambiat: & quanto rediuiua decore micabunt
Corpora, in obſcuris cùm ſit lux tanta fauillis?
Quid nobis nimirum horum præſtare corona
Sufficiunt, quorum & cineres dant cõmoda vitæ?
Cernere ſæpè iuuat varijs ſpectacula formis
Mira ſalutantum, & ſibi quæq; accommoda votis
Poſcentum. videas etiam de rure colonos
Non ſolùm gremio ſua pignora ferre paterno,
Sed pecora ægra manu ſæpe introducere ſecum,
Et ſancto quaſi conſpicuo mandare licenter:
Mox quę data ſua conſiſos ad vota medelam
Experto gaudere Deo, & iam credere ſana,
Et verè plerunque breui ſanata ſub ipſo
Limine, læta ſuis iumenta reducere tectis.

Præſidet ſuis reliquijs.

Reliquiarum virtus.

Pecora ægra ad ſanctorũ ſepulchra inducti ſolita.

RVRSVM in natali octauo:

Concurramus ad hunc ſpe conſpirante patronum,
Suſcipiat noſtras placida pietate querelas,
Et dum natalem ipſius celebramus optantes,
Ille preces noſtras meritis pius adferet altis,
Inque vicem flebit nobis, quia mente dicata
Nos lætamur ei. non eſt cura hæc noua ſanctis,
Exorare Deum pro peccatoribus ægris,
Vique bonis meritis meritum ſuperare ſiniſtrum.

Refugium ad ſanctos.

Non eſt inſolitũ ſanctis, orare pro peccatoribus.

ET paulò pòſt:

Sancte Deo dilecte, Dei tu dextera Felix,
Eſto precor nobis tu munitiſſima turris.

Inuocat S. Felicem.

DENIQVE natali nono:

Ergò tuos etiam Felix implore parentes, (catos,
Hic quoque ades mihi nunc, poſcat & adeſſe ve-
Qui colitis lætos Paradiſi cælitus hortos,
Quique ſui excelſa Domini requeſitis ara, (chum
Pulcher Apoſtolici chorus agminis & Patriar-
Gens prior, ambo chori proceriũ, quos agmine bino
Per duodena Deus ſignauit nomina Patres,
Gentibus & populis regnum ad cæleſte vocandis.
Vos etiam ſancti ſuppex depoſco Prophetæ,
In noſtra quæ carne Deum fore præcinuiſtis:
Vos quoque cœperibus cæſis & ſanguine fuſo

Inuocat Patriarchas, Apoſtolos, Prophetas & Martyres.

Occiſum & viuum teſtati martyres Agnum,
Omnes diuinis à fontibus vna propago,
Quos pius Abraham, ſacer Iſac, lenis Iacob
Progenuere Deo per non numerabile ſemen,
Et biſidum meritis cœleſtibus atque caducis
Æquantes hic aſtra poli, hic telluris arenam.
Credo equidem vos officio pietatis ad iſtum
Vndique conuenisſe diem Felicis amore,
Vt confeſſoris ſocij celebretis honorem.

Vide Amb. ſerm. 77. Natali ſuj dies ſanctorum celebrandi.

10. MAXIMVS Epiſcopus Taurinenſis, in natali ſanctorum Taurinorum martyrum, Octauij, Aduentitij, & Solutoris: Cùm omnium ſanctorum martyrum, fratres, deuotiſſimè natalem celebrare debemus, tum præcipuè eorum ſolennitas tota nobis veneratione curanda eſt, qui in noſtris domicilijs proprium ſanguinem profuderunt. Nam licet vniuerſi ſancti vbique ſint, & omnibus proſint: ſpecialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & ſupplicia pertulêre pro nobis. Et paulò pòſt: Cuncti igitur martyres deuotiſſimè percolendi ſunt, ſed ſpecialiter ij venerandi ſunt à nobis, quorum reliquias poſſidemus. illi enim nos orationibus adiuuant, iſti etiam adiuuant paſſione. cum his autem nobis familiaritas eſt. ſemper enim nobiſcum ſunt, nobiſcum morantur. hoc eſt, & in corpore nos viuentes cuſtodiunt, & de corpore recedentes excipiunt: hîc ne peccatorum nos labes aſſumat, ibi ne inferni horror inuadat. Nam ideò hoc à maioribus prouiſum eſt, vt ſanctorum oſſibus noſtra corpora ſociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dum illos Chriſtus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum ſanctis ergò martyribus quieſcentes euadimus inferni tenebras eorum propriis meritis, attamen conſocij ſanctitate.

Sancti vbique ſunt, & omnibus proſunt, & pro nobis orant: maximè verò ſancti patrij.

Nota.

Cur ſepeliatur Chriſtiani apud ſepulcra ſanctorum.

11. BASILIVS homilia vigeſima in quadraginta martyres, vt ſupra hac eadem quæſtione, D teſtimonio ſecundo.

12. AVGVSTINVS quæſtione centeſima octaua in Exodum: Iubet vela cooperiri pellibus arietinis rubricatis. Aries autem rubricatus, cui non occurrat Chriſtus paſſione cruentatus? Significantur his etiam martyres ſancti, quorum orationibus propitiatur Deus peccatis populi ſui.

Exod. 26. Martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi.

13. EVSEBIVS Pamphili Cæſareenſis Epiſcopus, libro decimotertio de præparatione euangelica, capite ſeptimo: Sed videamus quid de his dicat Plato, qui pro defenſione patriæ magno animo militantes, mortui ſunt: Nonne igitur, inquit, eos, qui militiæ fortiter pro patria facientes interiêrunt, aurei generis fuiſſe dicemus? Omninò, inquit. Credemus igitur Heſiodo, poſtquam aurei generis homines mortui ſunt, à multis homines anguſtijs ſemideos factos liberare, mortaliumque omnium eſſe cuſtodes: ac in poſterum quaſi deos colemus, eorumque adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes, qui præclarè vixerunt, quoquo modo mortui ſunt, honorabimus. Hæc nos quotidie faciamus, qui veræ pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus; votaque ipſis facimus, tanquam viris ſanctis, quorum interceſſione ad Deum non parum iuuari profitemur. Hæc à Platone collegimus, vt oſtenderemus Hebraica illum philoſophia munitum, noſtris conſentanea ſcripſiſſe.

Chriſtianorum conſuetudo Conſtantini tempore in peccandis ſanctis. Plato plera que ſua ex doctrina Iudæorum hauſit.

14. HIERONYMVS contra Vigilantium capite ſecundo: Galliæ vernaculum hoſtem ſuſtinent, & hominem moti capitis, atque Hippocratis vinculis alligandum, ſedentem cernunt in Eccleſia, & inter cætera verba blaſphemix, iſta quoque dicentem: Quid neceſsè eſt, te tanto honore non ſolùm honorare, ſed etiam adorare illud neſcio quid, quod in modico vaſculo transferendo colis? Et rurſum in eodem libro: Quid puluerem, linteamine circundatum, adorando oſcularis? Et in conſequentibus. Propè ritum gentilium videmus, ſub prætextu religionis, introductum in eccleſias, ſole adhuc fulgente, moles cereorum accendi, & vbicunque puluiſculum, neſcio quod, in modico vaſculo precioſo linteamine circundatum, oſculantes adorare. Magnum honorem præbent huiuſmodi homines beatiſſimis martyribus, quos putant de viliſſimis cereolis illuſtrandos: quos Agnus, qui eſt in medio throni, cum omni fulgore maieſtatis ſuæ illuſtrat. Quis enim, ô inſanum caput, aliquando martyres adorauit? quis hominem putauit Deum? Nonne Paulus & Barnabas, cùm à Lycaonibus Iupiter & Mercurius putarentur, & eis vellent hoſtias immolare, ſciderunt veſtimenta ſua, & ſe homines eſſe dixerunt, non quòd meliores non eſſent olim mortuis hominibus, Ioue atque Mercurio, ſed quòd ſub gentilitatis errore honor eis Deo debitus deferretur? Quod & de Petro legimus, qui Cornelium ſe adorare cupientem manu ſubleuauit, & dixit: Surge, nam & ego homo ſum. Et audes dicere, Illud neſcio quid, quod in modico vaſculo transferendo colis? Quid eſt illud, neſcio quid, ſcire deſidero. Expone manifeſtius, vt tota libertate blaſphemes. Puluiſculum, inquit, neſcio quod in modico vaſculo precioſo linteamine circundatum. Dolet martyrum reliquias precioſo operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel proijci in ſterquilinium, vt ſolus Vigilantius ebrius, & dormiens adoretur. Ergò ſacrilegi ſumus, quando Apoſtolorum baſilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Conſtantinus Imperator, qui ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ, & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantij. illorum ſe ſentire præſentiam confitentur? Sacrilegus dicendus eſt & nunc Auguſtus Arcadius, qui oſſa beati Samuelis longo poſt tempore de Iudæa tranſtulit in Thraciam? Omnes Epiſcopi, non ſolùm ſacrilegi, ſed & fatui iudicandi, qui rem viliſſimam, & cineres diſſolutos, in ſerico, & vaſe aureo portauerunt? Stulti omnium Eccleſiarum populi, qui occurrerunt ſanctis reliquijs, & tanta lætitia, quaſi præſentem viuentemque prophetam cernerent, ſuſceperunt, vt de Paleſtina vſque Chalcedonem, iungerentur populorum examina, & in Chriſti laudem vna voce reſonarent? Videlicet adorabant Samuelem & non Chriſtum, cuius Samuel & Leuita & prophetes fuit?

tra ſanctorũ reliquias, & accenſos cereos.

Apoc. 21. Reſponſio Hieronymi, non adorari martyres tanquam Deũ. Actor. 14.

Actor. 10.

Reliquiis ſanctorum exhibitus honor. Dæmones apud eas rugiunt.

15. ET capite tertio: Cauſabantur quondam & Apoſtoli, quòd periret vnguentum; ſed Domini voce correpti ſunt. Neque enim Chriſtus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mulier in honore Chriſti hoc fecit, deuotioque mentis eius recipitur: & quicunque accendunt cereos, ſecundùm fidem ſuam habent mercedem, dicente Apoſtolo: Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Idololatras appellas huiuſmodi homines? Non diffiteor omnes nos, qui in Chriſtum credimus, de idololatriæ errore veniſſe. Non enim naſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani: & quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne ſimili eum videamur cum idolis honore venerari? Illud fiebat idolis, & idcircò deteſtandum eſt; hoc fit martyribus, & idcircò reci-

Martyres non indigent cereorum lumine, ſicut nec Chriſtus vnguento. Matth. 26. Rom. 14. Idololatras appellabat Vigilantius eos, qui accendunt cereos ad honorem martyrum.

Cur interdiu accendantur luminaria.

recipiendum eſt. Nam & abſque martyrum reliquijs per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, accenduntur luminaria iam ſole rutilante; non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ, ſemper habent accenſas lampades ſuas: & ad

Matth. 25.

Apoſtolos dicitur: Sint lumbi veſtri præcincti,

Luc. 12.

& lucernæ ardentes in manibus veſtris. Et de

Ioan. 5.

Ioanne Baptiſta: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in Pſalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Malè facit ergò Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum,

Pſalm. 118.

Oſſa apoſtolorum venetanda.

Petri & Pauli, ſecundùm nos oſſa veneranda, ſecundùm te vilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria? Et non ſolùm vnius vrbis, ſed totius orbis errant Epiſcopi, qui cauponem Vigilantium contemnentes, ingrediuntur baſilicas mortuorum, in quibus puluis viliſſimus, & fauilla neſcio quæ, iacet linteamine conuoluta, vt polluta omnia polluat, & quaſi ſepulcra

Tumuli ſanctorũ ſunt Chriſti altaria.

Matth. 23.

Phariſaica foris dealbata ſint, cùm intus immundo cinere, iuxtate, immunda omnia oleant atque ſordeant. Et poſt hæc de barathro pectoris tui cœnoſam ſpurcitiam euomens, audes dicere: Ergò cineres ſuos amant animæ martyrum, & circunuolant eos, ſemperque

Abſentes audire poſſunt.

præſentes ſunt, ne fortè ſi aliquis precator aduenerit, abſentes audire non poſſint? O portentum in terras vltimas deportandum. Rides de reliquijs martyrum, & cum authore huius hæreſeos Eunomio, Eccleſijs Chriſti calumniam

Eunomij hæreſis.

ſtruis: nec tali ſocietate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur? Omnes enim ſectatores eius, baſilicas Apoſtolorum & martyrum non ingrediuntur, vt ſcilicet mortuum adorent Eunomium.

3. ITEM capite quarto: Argumentatur contra ſigna atque virtutes, quæ in baſilicis martyrum fiunt: & dicit eas incredulis prodeſſe, non credentibus: quaſi nunc hoc quęratur, quibus fiant, & non, qua virtute fiant. Nolo mihi dicas, Signa infidelium ſunt: ſed reſponde, quo modo in viliſſimo puluere, & fauilla neſcio qua, tanta ſit ſignorum virtutumque præſentia. Sentio, ſentio infeliciſſime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iſte immundus,

Miracula martyrum.

Vigilantius à dæmone impellitur ad impugnandum reliquias ſanctas.

qui hæc te cogit ſcribere, ſæpè hoc viliſſimo tortus eſt puluere, immò hodieque torquetur, & qui in te plagas diſſimulat, in cæteris confitetur. Niſi fortè in morem gentilium impiorumque Porphyrij & Eunomij, has præſtigias dæmonum eſſe confingas, & non verè clamare dæmones, ſed ſua ſimulare tormenta. Do conſilium: Ingredere baſilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies ibi multos ſocios tuos, & nequaquam cereis martyrum, qui tibi diſplicent, ſed flammis inuiſibilibus combureris: & tunc fateberis, quod nunc negas.

4. ITEM in epiſtola quinquageſimatertia ad Riparium Presbyterum aduerſus Vigilantium: Ais, Vigilantium, qui κατ' ἐντιφρασιν hoc vocatur nomine, nam Dormitantius rectius diceretur, os fœtidum rurſum aperire, & putorem ſpurciſſimum contra ſanctorum martyrum proferre reliquias, & nos, qui eas ſuſcipimus, appellare Cinerarios, & idololatras, qui mortuorum hominum oſſa veneremur. O infelicem hominem, & omni lachrymarum fonte plangendum, qui hæc dicens, non ſe intelligat eſſe Samaritanum & Iudæum, qui cor-

Dormitantius Reliquiarũ ſanctarum oppugnator. Idololatras & Cinerarios nos appellat Vigilantius.

pora mortuorum pro immundis habent, & etiam vaſa, quæ in eadem domo fuerint, polluti ſuſpicantur, ſequentes occidentem literam, & non viuificantem ſpiritum. Nos autem non dico martyrum reliquias, ſed ne ſolem quidem & lunam, non angelos, non archangelos, non Cherubim, non Seraphim, & omne nomen quod nominatur & in præſenti ſeculo & in futuro, colimus & adoramus: ne ſeruiamus creaturæ potius, quàm Creatori, qui eſt benedictus in ſecula. Honoramus autem reliquias martyrum, vt eum, cuius ſunt martyres, adoremus. Honoramus ſeruos, vt honor ſeruorum redundet ad Dominum, qui ait: Qui vos ſuſcipit, me ſuſcipit. Ergò Petri & Pauli immundæ ſunt reliquiæ? ergò Moyſi corpuſculum, immundum erit, quod, iuxta Hebraicam veritatem, ab ipſo ſepultum eſt Domino? Et quotieſcunque Apoſtolorum & Prophetarum, & omnium martyrum baſilicas ingredimur, toties idolorum templa veneramur? accenſique ante tumulos eorum cerei, idololatriæ inſignia ſunt? Plus aliquid dicam, quod redundet in authoris caput, & inſanum cerebrum, vel ſanet aliquando, vel deleat, ne tantis ſacrilegijs ſimplicium animę ſubuertantur. Ergò & Domini corpus in ſepulcro poſitum, immundum fuit: & angeli qui candidis veſtibus vtebantur, mortuo cadaueri atque polluto præbebant excubias, vt poſt multa ſecula Dormitantius ſomniaret, immò eructaret immundiſſimam crapulam, & cum Iuliano perſecutore, Sanctorum baſilicas, aut deſtrueret, aut in templa conuerteret? Si non ſunt honorandæ reliquiæ martyrum, quomodo legimus: Precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius? Si oſſa mortuorum polluunt contingentes, quo modo Eliſeus mortuus mortuum ſuſcitauit, & dedit vitam corpus, quod, iuxta Vigilantium, iacebat immundum? Ergò omnia caſtra Iſraelitici exercitus & populi Dei fuêre immunda, quia Ioſeph, & Patriarcharum corpora portabant in ſolitudine, & ad ſanctam terram immundos cineres pertulerunt? Ioſeph quoque, qui in typo præceſſit Domini Saluatoris noſtri, ſceleratus fuit: qui tanta ambitione Iacob in Hebron oſſa portauit, vt immundum patrem auo & atauo ſociaret immundis, & mortuum mortuis copularet: O præcidendam linguam à medicis, immò inſanum curandum caput, vt qui loqui neſcit, diſcat aliquando reticere. Iterum dicam: Ergò martyrum immundæ ſunt reliquiæ? & quid paſſi ſunt Apoſtoli, vt immundum Stephani corpus tanta funeris ambitione præcederent, vt facerent ei planctum magnum, vt eorum luctus in gaudium noſtrum verteretur?

Non adoramus martyrum reliquias.

Honor Sanctorum redundat in Dominum. Matth. 10.

Immunda eſſe mortuorum corpora aſſerit Vigilantius. Deut. 34.

Marc. 16.

Pſalm. 115.

4. Reg. 13.

Exod. 13.

Ioſue 24.

Geneſ. 50.

Actor. 8.

5. ET in caput ſexageſimumquintum Iſaiæ: Nihil fuit ſacrilegij, quod Iſrael populus prætermitteret: non ſolùm in hortis immolans, & ſuper lateres thura ſuccendens: ſed ſedens quoque vel habitans in ſepulcris, & in delubris idolorum dormiens: vbi ſtratis pellibus hoſtiarum incubare ſoliti erant, vt ſomnijs futura cognoſcerent &c. Et intantùm procacitatis ac ſuperbiæ augmenta capiebant; vt quicunque non ſimili duceretur errore, eum arbitrarentur immundum, contactumque eius fugerent: quemadmodum Samaritani & Iudæi nobis faciunt, omneſque hæretici: quales nuper ſub magiſtro cerebroſo in Gallia puliulârunt; qui baſilicas martyrum declinantes, nos qui ibi orationes ex more celebramus, quaſi immundos fugiunt. Hoc autem non tam illi faciunt, quàm habitantes in eis dæmones; fortitudi-

Hæretici & Vigilantiani fugiunt Chriſtianos, qui Martyrum baſilicas orandi cauſa ingrediuntur.

Nota quorũ impulſu id faciant.

nem,

nem, & flagella ſancti cineris non ferentes.

6. SECVNDVM Concilium Nicenum actione ſeptima, in definitione ipſius S Synodi: Qui auſi fuerint aliud ſentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Eccleſiaſticas Traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut quicquam de conſecratis in Eccleſia abijcere, Euangelij inquam depictum eodicem, aut figuram Crucis, aut imaginis alicuius picturam, aut reliquias Martyrum, quas ſciuerint eſſe germanas & veras, aut contra iſta vafrè & improbè aliquid excogitare, quod ſit contra conſtitutionem Eccleſiaſticam: aut vti tanquam communibus, ſacratis Deo, repoſitis preciosis, aut monaſterijs reuerendis: ſi fuerint Epiſcopi aut Clerici, deponuntor: ſi monachi aut laici, communione priuantor. IN eadem Synodo, actione tertia, lecta eſt epiſtola Orientalium Epiſcoporum ad Tharaſium Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum, quam Sancta Synodus approbauit, vbi hæc verba leguntur: Apoſtolicas Eccleſiæ Traditiones, quibus veneratio culturaque Sanctorum docetur, recipimus & veneramur. Eos autem vt miniſtros, amicos, & filios Dei exiſtentes, honoramus. Honor enim qui à conſeruis idem ſentientibus inuicem exhibetur, indicium eſt beneuolentiæ erga Dominum. Sunt enim promptuaria Dei, & pura Chriſti habitacula, Spirituſque ſancti immaculata ſpecula. Quin etiam animæ eorum in manu Dei exiſtunt, vt ſcriptum eſt. Deus enim vita exiſtens, cùm Sancti in Dei manu ſint, in vita & lumine neceſſum eſt vt exiſtant. Et ob id preciosa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius. Hi viuentes, in libertate Deo adſtiterunt. Seruator noſter Chriſtus fontes ſalutares, Sanctorum reliquias nobis reliquit, multis modis beneficia in debiles fundentes, vnguentum redolentis ſuauitatis ſcaturientes. Et vt inquit magnus Doctor, cui ab immortalitate nomen eſt, martyrum oſſa morbos fugant, infirmis medicantur, cæcis viſum impartiunt, lepras emundant, tentationes & mœrores ſoluunt. Atque id per Chriſtum, qui in ipſis habitat. Benè etiam Pſalmographus cecinit: Mirabilis Deus in ſanctis ſuis. Et iterum: Sanctus in terra illius, mirificas fecit omnes voluntates eius in ipſis.

7. CONCILIVM Gangrenſe in proœmio: Quoniam ſancta Epiſcoporum ſynodus inuenit multa fieri indecenter ab his, qui Euſtathium ſecuti ſunt, neceſſariò ſtatuit paiàm omnibus factis, amputare vniuerſa, quæ ab eodem malè commiſſa ſunt. Loca ſanctorum martyrum, vel baſilicas contemnere, & omnes, qui illuc conueniunt, reprehendere inuenti ſunt. ET canone vigeſimo: Si quis arrogantia vtens, & martyrum congregationes abhorrens, & ſacra, quæ in eis celebrantur, & eorum memorias accuſet, ſit anathema.

8. QVARTI Regum decimotertio: Quidam autem ſepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in ſepulcro Eliſei. Quod cum tetigiſſet oſſa Eliſei, reuixit homo, & ſtetit ſuper pedes ſuos.

9. AVGVSTINVS libro vigeſimoſecundo de ciuitate Dei, capite octauo: Miraculum quod Mediolani factum eſt, cùm illic eſſemus, quando illuminatus eſt cæcus, ad multorum notitiam potuit peruenire, quia & grandis eſt ciuitas, & ibi erat tunc Imperator, & immenſo populo teſte res geſta eſt, concurrente ad corpora Martyrum Protaſij & Gerualſij. Quæ cùm latерent, & penitus neſcirentur, Epiſcopo Ambroſio per ſomnium reuelatà reperta ſunt, vbi cæcus ille, depulſis vereribus tenebris, diem vidit. Narrat ibidem inter alia miracula Auguſtinus, de quodam orationis loco à tribunitio viro Heſperio ipſius Auguſtini permiſſu ædificato, in quo terra ſancta de Ieroſolymis allata, reuerentiæ cauſa locata ſeruabatur: quòd cùm eò iuuenis quidam paralyticus à parentibus, ipſo petente, fuiſſet allatus, orauerit, atque inde continuò (inquit) pedibus ſuis ſaluus abſceſſit. Et poſt alia quædam commemorata miracula, nonnulla de beati Stephani reliquijs narrat: quorum primum verbis huiuſmodi recenſet: Ad aquas Tibilitanas, inquit, Epiſcopo afferente Proiecto, reliquias martyris gloriosiſſimi Stephani, ad eius memoriam veniebat magnæ multitudinis concurſus & occurſus. Ibi cæca mulier, vt ad Epiſcopum portantem pignora ſacra duceretur, orauit; flores, quos ferebat, dedit; recepit, oculis admouit, protinus vidit. Stupentibus qui aderant, præibat exultans, viam carpens, & viæ ducem vlterius non requirens. Ibidem aliud hiſce verbis recenſet: Memorati memoriam martyris, quæ poſita eſt in caſtello Synicenſi, quod Hipponenſi coloniæ vicinum eſt, eiuſdem loci Lucillus Epiſcopus, populo præcedente atque ſubſequente, portabat. fiſtula, cuius moleſtia iam diu laborauerat, & familiariſſimi ſui medici, qui eam ſecaret, opperiebatur manus, illius piæ ſarcinæ vectatione repentè ſanata eſt. Nam deinceps eam in ſuo corpore non inuenit. Et pluribus alijs miraculis, quæ per eiuſdem ſancti reliquias Dominus operatus eſt, enumeratis, ita ſubiungit: Si miracula ſanitatum, vt alia taceam, ea tantummodò velim ſcribere, quæ per hunc martyrem, id eſt, glorioſiſſimum Stephanum, facta ſunt in colonia Calamenſi, & in noſtra, plurimi conficiendi ſunt libri; nec tamen omnia colligi poterunt: ſed tantùm de quibus libelli dati ſunt, qui recitarentur in populis. Refert deinde de fratribus ſeptem & tribus ſororibus, eos per maledictionem matris tali poena diuinitus mulctatos, vt horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum, & quòcunque irent, omnium in ſe aſpectum conuerterent. Veniſſe autem ex his duos, fratrem & ſororem, ad beati Auguſtini ciuitatem, & cùm memoriam glorioſiſſimi martyris Stephani frequentaſſent, eos, omni populo Deum glorificante, ante loci ſancti cancellos ſanitatem recepiſſe.

10. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſexto: Chriſtus Dominus ſanctorum reliquias, velut ſalutiferos fontes præbuit, ex quibus plurima ad nos beneficia manant, ſuauiſſimumque vnguentum profluit. Nec verò quiſquam huic ſermoni fidem detrahat. Nam ſi aqua in deſerto ex aſpera & ſolida rupe, atque ex aſini maxilla, ad ſedandam Samſonis ſitim, Deo ita volente profilijt, eritne cur cuiquam incredibile videatur, ex martyrum reliquijs ſuaue vnguentum ſcaturire? Minimè certè, ijs quidem quibus Dei potentia, honorque, quo ſanctos ſuos afficit, perſpectus & exploratus eſt. Atque illud quidem veteri Lege comparatum erat, vt quiſquis mortuum contigiſſet, immundus cenſeretur. Verùm hi in mortuorum numero minimè habendi ſunt. Ex quo enim ipſamet vita, ac vitæ author, inter mortuos aſcriptus eſt, eos, qui in ſpe reſurrectionis, fideque erga eum, diem extremum clauſerunt, mortuos haudquaquam appellamus. Qui enim mortuum corpus miracula edere queat? Quonam itaque modo per ea dæmo-

Imagines crucis & Sanctorum, & Reliquiæ.

Ex terra ſancta.

Ad reliquias S Stephani conueniens multitudo.

Miracula.

Traditio Apoſtolica de Sanctorum veneratione.

Cur Sanctos veneramur.

Sap 3.

Pſalm. 115.

Reliquiæ fontes ſunt ſalutares & multa beneficia præſtant. Athanaſiũ intelligit.

Pſalm. 67.

Pſalm. 15.

Euſtathiani hæretici loca Martyrum contemnunt.

Exod. 17. Num. 20. Iudic. 16.

Reliquiarum virtus & beneficia.

Num. 19.

Sanctos nõ appellamus mortuos.

Miracula Gerualſij & Protaſij.

dæmones expelluntur, morbi profligantur, ægroti sanantur, cæci prospiciunt, leprosi mundantur, tentationes ac mœrores discutiuntur, ac denique omne donum optimum à patre luminum, eorum opera, ad eos, qui fide minimè dubia postulant, descendit? Quid non laboris suscipias, vt patronum quendam nancisearis, qui te mortali regi offerat, ac tuo nomine ad eum verba faciat? An non igitur ij honorandi sunt, qui totius humani generis patronos se profitentur, ac Deo nostra causa supplicant? Honorandi certè: & quidem ita, vt in eorum nomine templa Deo extruamus, dona offeramus, eorum memoriam colamus, atque in ea spiritualiter oblectemur: quò minimum lætitia nostra ijs, à quibus iuuamur, congruat, ac non, dum eos colere ac demereri studemus, offendamus potius & irritemus. Quibus enim rebus Deus colitur, ijsdem serui quoque ipsius oblectantur. Quibus autem Deus offenditur, ijsdem etiam ipsius milites offenduntur. Quocirca in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, & compunctione, & eorum, qui in egestate versantur, commiseratione (quibus obsequijs Deus potissimùm conciliatur) Sanctos colamus, statuas ipsis, ac visibiles imagines erigamus: immò ipsi virtutibus eorum imitandis hoc consequamur, vt viuæ eorum statuæ atque imagines simus. Dei genitricem, vt propriè ac verè Dei matrem honore afficiamus, Prophetam Ioannem vt præcursorem & Baptistam, vt Apostolum & martyrem (Neque enim, vt Dominus dixit, maior quisquam Ioanne inter natos mulierum surrexit: regnique ipse præconium primus obijt.) Apostolos item, vt Domini fratres, & conspectores, ministrosque ipsius passionum, quos Deus ac Pater præsciuit ac prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, primùm Apostolos, deinde Prophetas, demum pastores ac magistros, ac Domini testes, ex omnibus ordinibus electos, vt Christi milites, quique ipsius calicem biberunt, & viuificæ mortis ipsius baptismo tincti sunt, velut passionis ipsius & gloriæ socios (quorum anteſignanus fuit ille primus Christi diaconus, & Apostolus, ac primus martyr Stephanus:) tum etiam sanctos Patres nostros ac diuinitus afflatos monachos, qui diuturniore ac molestiore conscientiæ martyrio perfuncti sunt, qui circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, afflicti, angustiati, in solitudinibus errantes, & montibus, & speluncis, & cauernis terræ, quibus dignus non erat mundus, ac denique eos, quorum ætas gratiam antecessit, Prophetas, Patriarchas, iustos, qui Christi aduentum prænunciârunt. Horum omnium vitæ rationem intuentes, fidem, charitatem, spem, zelum, vitam, tolerantiam in cruciatibus perferendis, ac patientiam vsque ad sanguinem imitemur. Sic enim fiet, vt gloriæ quoque coronas communes cum ipsis habeamus.

Iacob. 1.

Patroni nostri sunt, & idcirco honorandi.

Sancti ijsdē rebus, quibus Deus, coluntur & offenduntur.

Statuas Sanctis erigamus.

Cur singulorum ordinum Sancti honore prosequendi sint Matth. 11.

Rom. 8.

Hebr. 11.

Hebr. 12.

11. Basilivs homilia in Psalmum centesimum decimumquintum: Pro legis Iudaicæ ritu, si qui moriebantur, horum morticinia habebantur abominationi. Contra mors si cuipiam irrogatur pro Christi nomine, pretiosæ censentur reliquiæ sanctorum eius. In priori lege dicebatur Sacerdotibus & Nazaræis illud: Non contaminabitur super vllo mortuo. Et, Si quis tetigerit cadauer, immundus erit. Et hoc, Lauabit vestimenta sua. Nunc è diuerso, martyris ossa quisquis attigerit, ob gratiam corpori insidentem, fit quadantenus sanctificationis particeps. Quare pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Leuit. 21. Num. 6. & 19. Tangentes reliquias sacras, fiunt quodammodo sanctitatis participes.

12. Chrysostomvs sermone in Iuuentinum & Maximum martyres: Illos non indignum fuerit & columnas, & scopulos, & turres, & candelabra, & tauros simul appellare. Nam Ecclesiam sicut columnæ sustinent: sicut turres muniunt: & sicut scopuli, omnes vndarum assultus repulerunt, multam interim ipsi seruantes tranquillitatem, sicut luminaria tenebras impietatis discusserunt: & sicut tauri, anima promptitudineque eadem, suaue Christi iugum traxêre. Idcircò sæpè eos inuisamus, tumulos adornemus, magnaque fide reliquias eorum contingamus, vt inde benedictionem aliquam assequamur. Etenim sicut milites vulnera, quæ in prælijs sibi inflicta, regi monstrantes fidenter loquuntur: ita & illi in manibus abscta capita gestantes, & in medium afferentes, quæque voluerint, apud regem cælorum impetrare possunt. Proinde magna fide promptitudineque huc veniamus, quò & visis sanctorum monumentis, & consideratis eorum præmijs, inde varios thesauros vndiquaque colligamus: & per præsentem vitam ità iuxta voluntatem Dei transeamus, vt in portum æternitatis cum multis mercibus ingrediamur, fruituri regno cælorum in Christo Iesu Domino nostro.

Tumuli eorum inuisendi, & magna fide reliquiæ contingendæ benedictionis consequendæ gratia.

Quæ voluerint, impetrare possunt.

13. Idem in libro contra gentiles, de vitâ sancti Babylæ Antiocheni episcopi ac martyris: Atqui poterat Babylas vel exemplo Enoch transferri, vel Heliæ modo rapi, vt qui vtriusque æmulator fuerat. At Deus, qua est in humanum genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis salutis nostræ occasiones dedit, & hanc quoque viam nobis à se munitam esse voluit, idoneum ad virtutem capessendam stimulum, relictis scilicet interim apud nos sanctorum reliquijs. Nam post sermonis facultatem, ipsa certè sanctorum sepulcra proximum locum obtinent, ad animas hominum in ipsos sanctos intuentium, ad virtutum earundem æmulationem excitandas. Ac ficubi quis huiusmodi conditorijs adstat, suum statim sensum ab hac, quam dico, vi correptum animaduertit. capsulæ enim aspectus in animam inuadens, ipsam percellit & exuscitat, ac perinde afficit, quasi qui illic mortuus iacet, preces simul fundat, præsensque adesse cernatur: deinde fit, vt qui te sic affectum sentit, mira alacritate gestiens, aliusque prorsus quodam modo effectus, ita ex eo loco decedat. Quisquis porrò animum aduertere velit ad eos, qui mortuos luctu prosequuntur, probè inde edocebitur, imaginationem de mortuis conceptam, solere ex ipsis locis in animos insinuare: qui vbi mortuorum sepulcris adstiterunt, protinus quasi ibidem sepultos coram stantes contueantur, sic eosdem in ipso statim vestibulo inclamant: plerique autem intolerabili dolore vexati, reliquum vitæ tempus ad demortuorum monumenta habitare sibi in animum induxerunt. Id quod neqnaquam fecissent, nisi à locorum aspectu consolationem aliquam cepissent. Et quid hîc de locis ac sepulcris verba facio? quum & sæpè vestis sola mortuorum visa, & verbum vnum in mentem influens, animum nostrum excitet, & memoriam interlabentem refricet, quibus de causis ipsas nobis sanctorum reliquias Deus reliquit. Et nonnullis interiectis: Ea est enim sanctorum potestas, vt illorum superstitum dæmones ne vmbras quidem aut vestes ferre possint, vita autem functorum & loculos quoque reformident.

Sanctorum reliquiæ ad quid a Deo relictæ.

Sepulcra Sanctorum quid nobis prosint.

Dæmones reformidant Sanctorum loculos.

14. Idem Chrysostomus, aut verius Proclus

Catenæ S. Petri vim miraculorum habent ex propiori contactu. Actor. 5.

eius Constantinopolitanus Archiepiscopus, sermone in adorationem venerabilium catenarum & gladij, sancti & Apostolorum principis Petri: Petrus magnum illud orbis terrarum miraculum, omni cælesti & humana laude, omni præconio dignissimus: cuius si vmbra & lintei morbos profugabant, certè catenæ quæ venerandum apostoli corpus attigerunt, quanto propiorem tactum habuerunt, tanto abundantiorem miraculorum vim participârunt: catenæ, inquam, illæ omninò venerandæ ac preciosæ, quæ apostolicum illud ac beatum corpus colligârunt, quæ manus illas miraculorum effectrices, adstrinxerunt, quæ

Diuina gratia repletæ sunt. Sanctos efficiunt accedentes cum fide.

diuina gratia ab ipsis repletæ sunt, ex quibus miracula abundè scaturiunt, quæ ægrotos homines à morbis liberant, quæ homines illos sanctos efficiunt, qui cum fide ad eas accedunt: à quibus animarum maculæ mystico quodam modo expurgantur, & morbidæ influentiæ reprimuntur: quæ denique in æream celsitatem extensæ, & vsque ad cælos ipsos peruenientes,

Diabolus eas exhorret, & fugit.

à Dominico illo & diuino solio tanquam ab ancora quadam, extenduntur. Has catenas potentiarum, quę à Deo ipso defecerunt, princeps exhorruit, & nunc etiam exhorret, ac multo cum timore illas subterfugiens comprimitur. Has aërea spirituum multitudo metuens ac tremens, iaculisque inde immissis percussa, longius profugatur. Non enim ferre potest Spiritus sancti gratiam, has ipsas catenas obumbrantem, neque scintillas ex diuino illarum igne exilientes sustinet: sed ab ipsis incenditur atque comburitur. Has composuit Dei patris Verbum, eiusdem æternitatis & principij particeps, vt eius de Deo confessionis præmium essent. Illas ignitas reddidit carbo

Isaiæ 6.

ille, ab Isaia antea visus, & ad Deum intuendum efficacissimus. Spiritus sanctus paracletus suo afflatu ignem, è carbone illo exilientem, ad opus perficiendum maximè idoneum reddidit. Quamobrem licet ferreæ sint naturæ, diuina tamen gratia & potentia plenæ sunt. Ab

Diuina potentia plenæ sunt.

his dæmonum praui spiritus illigati enecantur. Ab his princeps mundi huius pertractus, captiuus ducitur, à fidelibus hominibus illuditur, hoc est, ab ijs, qui antea peccatorum laqueis constricti, soluti & liberati sunt, & mortis retibus antea circundati, ad vitam transiêrunt. Hæ diuinæ hæreditatis terminos cingentes, & vndique munientes, faciunt ne ab hostibus expugnari possint. Eædem Christianorum

Christianos ab hostium insidijs intactos seruant, & Ecclesiam ornant.

vertices coronantes, ab illorum hostium insidijs, qui corporeis oculis non cernuntur, intactos seruant. His & nunc sanctissima, omnique ex parte incorrupta ac pura Christi sponsa Ecclesia, tanquam splendido monili, & aureo quodam ornatu induta, velut corona quadam exintactis floribus contexta, decorata est, & ad dexteram sui sponsi partem assistit. Has, inquam, catenas & nos copiosissimus Christi populus hodierno die amplexamur. Has reuerentes veneramur & colimus, & pro animarum emendatione habemus. His omnem sensum & membrum admouentes, illarum sanctitate implentur, & per mentis intelligentiam sancti Spiritus gratiam in animos ipsos admittimus. Deceret certè, deceret, non solùm catenas, quæ manus adstrinxerunt, magnoperè venerari, sed etiam indicia omnia, ad quæ Apostoli membra accesserunt, singulatim amplecti ac reuereri, & in illis singulis diem festum ac panegyrim celebrare. Et nonnullis interdicit: Gladius etiam eius vt res quædam

S. Petri gladius vt res quædã venerenda, & tanquã cælestis thesaurus asseruatur in templo S. Petri.

preciosa, & omninò veneranda, Apostolicisque manibus deseruiens, ac eas tangens, eodem honore & veneratione, qua & catenæ ipsæ in regali palatio, vbi Apostolo Petro sacrum templum erectum est, velut sacratus quidam & cælestis thesaurus, in intimo loco repositus seruatur, vt scimus: qui fidelibus Imperatoribus & fidelium virorum multitudini ad sanctitatem proponi solet. Cælestem enim gratiam confert, variarum curationum copiam suppeditat, suî cultores salutariter custodit, seque amplectentes erigit, animas ipsorum eleuans. Quòd si breuis & informis videtur gladius ille, non est propterea despiciendus. Apostolicam enim miraculorum vim & potentiam secum continet. Nam hunc Apostolus, vt potentis Dei frameam possedit, & vt ancipitem gladium cognouit. Sic & aliæ Apostolicæ vestes atque indumenta, multùm illa quidem vilia sunt atque abiecta: sed si quis eorum decorem & magnificentiam, quæ mente comprehenditur, inspexerit, diuina & cælesti gratia repleta esse, & apostolicis miraculis nihilo inferiora inueniet. Sed perinde valet, cùm quis

Eius vis.

Cùm quis hæc ipsa recordatur, perinde est, ac si Apostolum inuocet.

hæc ipsa recordatur, ac si Apostolum inuocet. Ego & carcerem ipsum, in quo Apostolus custoditus est, omni præconio dignum censeo, quippe qui omni veneratione plenus est: dignus enim habitus fuit, qui tantum sanctitatis domicilium intra se acciperet. Ego & solum illud, in quo decubuit, & vinctus dormiuit, sanctitate decorum existimo, & apostolica gratia refertum. Sed dubitat aliquis, num hæc ita se habeant: neque hæc tanti esse credit, vt gratiam illam, quæ in Apostolo fuit, participârint. Persuadeat huic vmbra ipsa, & semicinctia: quorum illa quidem ex corporis oppositione ad solis lucem composita, & ab Apostolorum principis tactu longè distans: hæc autem à Pauli corpore delata, & diuinam ex illo gratiam participantia, pari & miraculorum effectrici potentia repleta sunt: quodque admirabilius est, per secundam participationis consecutionem, & gratiarum translationem, sibi adhærentibus impertita, eandem miraculorum potentiam, & nihilo minorem abundè suppeditant. Si quis autem mihi daret, vt & sandalia & vestes, quibus ab Angelo se induere iussus est, ipse videre possem, illa certè apertis vlnis exciperem atque amplecterer, & vt cæleste donum in cordis mei penetralibus conderem. Hunc igitur sacratum gladium cum sacris & Apostolicis catenis connectentes, Petrum ipsum mente inspicere nobis videmur: & vtraque tangentes, Apostolum à nobis tangi existimamus, neque vllo modo ambigimus, eò quòd hæc loco ab Apostolo ipso diiuncta sint: sed & hæc, & illum mente formantes, & per fidem ipsam in vnum copulantes, ad eum ipsum, qui per hæc passus est, totum referimus. Hęc amplectentes, illum videre nos credimus: atque illum cogitantes, hæc, quæ illius fuerunt, videre nos arbitramur. Itaque non omninò ipsius gratiarum expertes constituti sumus. Nam etsi in vetere vrbe Roma diuersatur per corporis sepulturam, quam vrbs illa sortita est: non tamen à nobis ipsis abesse vult, quod pertinet ad illius gladium & catenas. Adest enim & apud nos, qui partem hanc vt totum corpus continentes, ab eius coniunctione non separamur: sed cùm vna eademque sit gratia, quæ per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur: nemo dubitauerit, quin præsens sit in singulis.

Nora. Actor. 5. & 19.

Chrysostomus etiam sandalia & vestes videre cupit.

Videntes & tangentes catenas & gladium S. Petri, ipsum videmur Apostolum videre & tangere.

S Petrus Romæ est sepultus.

Eadem est gratia quæ per eius corpus, catenas, vestes & gladium miracula operatur.

15. AMBROSIVS epistola octogesimaquinta ad sororem suam, de inuentione corporum sancto-

Reuelatio reliquiarū Sanctarum.

ſanctorum Geruaſij & Protaſij: Reſpexit ſanè humilia Dominus, qui latentes ſub ignobili ceſpite reliquias ſanctorum, ſuæ Eccleſiæ reuelauit, quorum anima in cælo, corpus in terra, ſuſcitans à terra inopem, & de ſtercore erigens pauperem, quos videris vt eos cum principibus populi ſui collocârit. Principes populi quos alios, niſi ſanctos martyres æſtimare debemus? quorum iam in numerum diu ante ignorati Protaſius Geruaſiuſq́ue proferuntur, qui ſterilem martyribus Eccleſiam Mediolanenſem, iam plurimorum matrem filiorum, lætati paſſionis propriæ fecerint & titulis & exemplis. Et poſt pauca: Cognouiſtis, immò vidiſtis ipſi, multos à dæmonijs purgatos, plurimos etiam, vbi veſtem ſanctorum manibus contigerunt, ijs, quibus laborabant debilitatibus, abſolutos. Reparata vetuſti corporis miracula, quo ſe per aduentum Domini Ieſu gratia terris maior infuderat, vmbra quadam ſanctorum corporum pleroſque ſanatos cernitis. Quanta oraria iactitantur? quanta indumenta ſuper reliquias ſacratiſſimas, vt tactu ipſo medicabilia repoſcantur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, ſaluus erit. Gratias tibi Domine Ieſu, quòd hoc tempore tales nobis ſanctorum martyrum ſpiritus excitâſti, quo eccleſia tua præſidia maiora deſiderat. Cognoſcant omnes, quales ego propugnatores requiram, qui propugnare poſſint, impugnare non ſoleant. Hos ego acquiſiui tibi plebs ſancta, qui proſint omnibus, nemini noceant. Tales ego ambio defenſores, tales milites habeo. Quorum quo maiora, eo tutiora patrocinia ſunt. Iterum poſt pauca: Patronos habebamus, & neſciebamus? Succedant victimæ triumphales in locum vbi Chriſtus hoſtia eſt. Sed ille ſuper altare, qui pro omnibus paſſus eſt: iſti ſub altari, qui illius redempti ſunt paſſione. Hunc ego locum prædeſtinaueram mihi. Dignum eſt enim, vt ibi requieſcat ſacerdos, vbi offerre conſuenit. Sed cedo ſacris victimis dexteram portionem, locus iſte martyribus debebatur. Condamus ergò reliquias ſacroſanctas, & dignis ædibus inuehamus, totumq́ue diem ſida deuotione celebremus.

Miracula ad Sanctorum reliquias.

Oraria & veſtimenta reliquiis ad mota medicamentum præſtant.

Propugnatores, defenſores, & patroni.

Reliquiæ martyrum ſub altaribus recondi ſolent.

16. IDEM ſermone nonageſimoprimo de inuentione corporum ſanctorum Geruaſij & Protaſij: Celebritati veſtræ, qui ſolent, inuident. Et quia celebritatem veſtram inuidis animis ferre non poſſunt, cauſam celebritatis odêre, atque amentiæ in tantum prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam dæmones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta eſt incredulorum perfidia, vt tolerabilior ſit diaboli confeſſio. Dicebat enim Diabolus: Ieſu fili Dei viui, quid veniſti ante tempus torquere nos? Et cùm hæc audirent Iudæi, ipſi tamen Dei filium denegabant. Et nunc audiſtis clamantes dæmones, & confitentes martyribus, quòd pœnas ferre non poſſunt, & dicentes: Quid veniſtis, vt ante tempus nos tam grauiter torqueatis? Et Arriani dicunt: Non ſunt iſti martyres, nec torquere diabolum poſſunt, nec aliquem liberare: cùm tormenta dæmonum, ipſorum voce probentur: & beneficia martyrum, remedijs cæcorum, & abſolutorum indicijs declarentur. Negant cæcum illuminatum, ſed ille non negat ſe ſanatum. Clamat, quia vt contigit fimbriam de veſte martyrum, qua ſacræ reliquiæ veſtiuntur, redditum ſibi lumen ſit. Et paulò pòſt: Sed quæro, quid non credant, vtrum à martyribus poſſint aliqui viſitari, hoc eſt, Chriſto non credere. Ipſe enim dixit: Et maiora his facietis: an ab iſtis martyribus, quorum merita iam dudum vigent, corpora dudum reperta ſunt? Quæro hic, vtrum mihi, an ſanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident, quod meum non eſt? Si martyribus, (reſtat enim, vt ſi mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) oſtendunt alterius fidei fuiſſe martyres, quàm ipſi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, niſi fidem in his fuiſſe eam, quam iſti non habent, iudicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipſi negare non poſſunt, ſed Arriani negant. Non accipio à diabolo teſtimonium, ſed confeſſionem. Inuitus dixit diabolus, ſed exactus & tortus. Quod nequitia ſupprimit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere neſciunt Arriani. Dicebant hodiè & ſuperiore die vel nocte dæmones: Scimus quia martyres eſtis. Et Arriani dicunt: Neſcimus, nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt dæmones martyribus: Veniſtis perdere nos? Arriani dicunt: Non ſunt dæmonum vera tormenta, ſed ficta, & compoſita ludibria. Audiui multa componi; hoc nemo vnquam fingere potuit, vt dæmoniacum ſe eſſe ſimularet.

Arriani negant martyrum merita, quæ dæmones confitentur.

Matth. 8.

Cæcus reſtituus aſpectus ex fimbriæ contactu.

Martyrum miracula negantes.

Chriſto nò credunt. Ioan. 14.

Martyres alterius fidei fuêre quàm hæretici: & idcirco eis inuidêt.

Arriani dicebant eſſe ficta tormenta dæmonum.

17. ET ſermone nonageſimotertio in Natali ſanctorum martyrum Nazarij & Celſi, qui in Baſileenſi editione eſt nonageſimus ſecundus: Exultant felices ſingularum vrbium populi, ſi vnius ſaltem martyris reliquijs muniantur. Ecce nos populos martyrum poſſidemus. Gaudeat terra noſtra, nutrix cæleſtium militum, & tantarum parens fœcunda virtutum. Beatum itaque Nazarium martyrem Chriſti, ſancta Mediolanenſis Eccleſia, licet totum corpore ſecum retineat, & mundo tamen totum in benedictione tranſmiſit. Hæc eſt enim ſanctorum martyrum gloria, quorum etſi per vniuerſum mundum ſeminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Et ſub finem: Licet hic tantus Chriſti teſtis precioſus confeſſione, precioſior ſanguine, crudeli vulnere precioſior, & tincta veſte candidior, licet hic Mediolanenſium peculiaris putetur priuilegio ſepulcri, ſed omnium eſt communione ſuffragij. Neque enim iſtius vrbis charitas profluа, & fides auara tantum huic martyri derogauerit, dum ſibi arrogat, vt ſolùm erga mœnia ſua, patrocinij illius beneficia affutura eſſe crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocâſti vbique martyrem, vbique te exaudit ille, qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo, qui penſat vota tua, & diſpenſat munera ſua, intantùm vicina præſentia efficacis prębebitur aduocati, inquantum fuerit fides deuota ſuſcepti. Et paulò pòſt: Honoremus beatos martyres, principes fidei, intercеſſores mundi, præcones regni, cohæredes Dei. Quòd ſi dicas mihi, quid honoras in carne iam reſoluta atque conſumpta, de qua nulla iam Deo cura eſt? Et vbi eſt illud, chariſſimi, quod ipſa veritas loquitur per prophetam? Precioſa, inquit, in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Et iterum, Mihi autem valdè honorificandi ſunt amici tui Deus. Honorare debemus ſeruos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, cuſtodit omnia oſſa eorum, & vnum ex his non conteretur. Honoro ergò in carne martyris, exceptas pro Chriſti nomine cicatrices, honoro viuentis memoriam perennitate virtutis, honoro per confeſ-

Reliquiæ ſanctorum muniunt ciuitates.

Martyrum merita & ſuffragia omnibus communia.

Honorandi martyres tâquam intercеſſores mundi.

Pſalm. 115. & 138.

Pſalm. 33.

Veneratio Reliquiarum.

sionem Domini ſacratos cineres, honoro in cineribus ſemina æternitatis, honoro corpus, quod mihi Dominum meum oſtendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorem corpus illud fideles, quod reuerentur & dæmones? quod & afflixerunt in ſupplicio, ſed glorificant in ſepulcro. Honoro itaque corpus, quod Chriſtus honorauit in gladio, quod cum Chriſto regnabit in cælo.

18. GREGORIVS Nazianzenus in Carmine Iambico decimooctauo, quod eſt de Virtute:

Laus Martyrum.

Hunc penè totum clara per ſacraria,
Thronos & altos perque doctrinam piam,
Cœtuſque, ſanctæ plebis & curſus leues,
Dignaſque laudes maximis laboribus,
Fulgore complent, ſiderum in morem, illius,
Maſtatus eſt qui, martyres clariſſimi.

Veneratio ſacrarum reliquiarum, etiam paruarum partium.

Veneration tamque magna eſt veritas,
Exiguus etiam puluis vt, vel oſſium
Particula veterum quæpiam, aut paulum comæ,
Veſtiſve ſparſi aut ſanguinis quædam nota,
Cultum parem habeant, atque corpus integrum.
Io. iſque nomen Martyris ſolum inditum
Non quibuſdam, martyris loco integri,
Haburſſ. vt orſus vim parem (o miraculum!)
Memin: ſſe nam vel martyrum ſolum, vt reor,
Aſſert ſalutem. Quid febres ac dæmones,
Mirum hinc fugatos in modum recenſeam?
Quin & ſepulcra ſacra vbi olim corpora
Lauere, prauos ſpiritus pellunt procul.
Hæc mira pugiles in dies parant mei.

Martyris vel ſola recordatio ſalutaris. Miracula.

Sancti tanquam viui operantur miracula per ſuas reliquias.

19. EPHRAEM encomio priori in omnes Chriſti Martyres: Martyres mortui, tanquam viui operantur: ægrotos ſanant, dæmones expellunt, omnemque tyrannidis ipſorum nequitiam virtute Chriſti in fugam agunt. Semper enim ſanctis Reliquijs gratia adeſt Spiritus ſancti, quæ cuncta in eis miracula edit; quoniam viriliter Chriſtum coram hominibus in magna patientia confeſſi ſunt: quare & ipſe eos coram Patre, & angelis ſuis prædicauit, promiſitque eis bona illa, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, neque in cor hominis mortalis venerunt: & in quæ angeli proſpicere deſiderant. Et quid amplius hîc ſermone perſequi atque explicare volumus? Cohæredes ipſe ſibi eos effecit. hæreditas autem Chriſti quænam ſit, vt ego exiſtimo, nemo ignorat.

Iſaiæ 64. 1. Cor. 2.

20. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquinta, in decreto de inuocatione, veneratione, & reliquijs Sanctorum, & ſacris imaginibus: Sanctorum quoque martyrum, & aliorum cum Chriſto viuentium ſancta corpora, quæ viua membra fuerunt Chriſti & templum Spiritûs ſancti, ab ipſo ad æternam vitam ſuſcitanda & glorificanda, doceant Epiſcopi & cæteri docendi munus ſuſtinentes, à fidelibus veneranda eſſe: per quæ multa beneficia à Deo hominibus præſtantur: ita vt affirmantes, Sanctorum reliquijs veneration em atque honorem non deberi, vel eas aliaue ſacra monumenta à fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ cauſa ſanctorum memorias fruſtra frequentari: omninò damnandos eſſe, prout iam pridem eos damnauit, & nunc etiam damnat Eccleſia.

Reliquiarum veneratio & beneficia.

Anathema. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut ſenſerit; anathema ſit.

21. ACTORVM decimonono: Virtutes non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: ita vt etiam ſuper languidos deferrentur à corpore eius ſudaria, & ſemicinctia, & recedebant ab eis languores, & ſpiritus nequam egrediebantur.

22. ET capite quinto: Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum, ita vt in plateas eijcerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabbatis, vt, veniente Petro, ſaltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus ſuis, &c.

23. LVCAE octauo: Acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti eius: & confeſtim ſtetit fluxus ſanguinis eius.

24. MATTHAEI decimoquarto: Et cùm cognouiſſent eum viri loci illius, miſerunt in vniuerſam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes: & rogabant eum vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, ſalui facti ſunt.

Adoratio.

11. GENESIS decimonono: Veneruntque duo Angeli Sodomam veſperè, & ſedente Loth in foribus ciuitatis. Qui cùm vidiſſet eos, ſurrexit, & iuit obuiam eis: adorauitque pronus in terram, & dixit: Obſecro, domini, declinate in domum pueri veſtri, & manete ibi.

2. ET capite vigeſimotertio: Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ, filios videlicet Heth.

3. ITEM capite trigeſimotertio: Et ipſe (*Iacob*) progrediens adorauit pronus in terram ſepties, donec appropinquaret frater eius. Et appropinquantes ancillæ & filij earum, incuruati ſunt. Acceſſit quoque Lia cum pueris ſuis: & cùm ſimiliter adorâſſent, extremi Ioſeph & Rachel adorauerunt.

4. CAPITE quadrageſimoſecundo: Cumque adorâſſent eum (*Ioſeph*) fratres ſui, & agnouiſſet eos, &c.

5. IOSVAE quinto: Cùm autem eſſet Ioſue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum ſtantem contra ſe, euaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noſter es, an aduerſariorum? Qui reſpondit: Nequaquam: ſed ſum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Ioſue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad ſeruum ſuum? Solue, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo ſtas, ſanctus eſt. Fecitque Ioſue vt ſibi fuerat imperatum.

6. PRIMI Regum vigeſimo: Surrexit Dauid de loco, qui vergebat ad Auſtrum, & cadens pronus in terram, adorauit tertiò, & oſculantes ſe alterutrum, fleuerunt pariter (*Dauid & Ionathas.*)

7. ET capite vigeſimoquinto: Cùm autem vidiſſet Abigail Dauid, feſtinauit, & deſcendit de aſino, & procidit coram Dauid ſuper faciem ſuam, & adorauit ſuper terram, & cecidit ad pedes eius.

8. QVARTI Regum ſecundo: Videntes autem filij prophetarum, qui erant in Iericho e contra, dixerunt: Requieuit ſpiritus Eliæ ſuper Eliſeum. Et venientes in occurſum eius, adorauerunt eum proni terram.

9. PRIMI Paralipomenon vigeſimonono: Et bene dixit omnis Eccleſia Domino Deo patrum ſuorum: & inclinauerunt ſe, & adorauerunt Deum, & deinde Regem (*Dauid ſcilicet.*)

10. BERNARDVS in ſermone de quatuor modis orandi: Sunt quos adhuc peccati conſcientia terret & cruciat, nondum accepta reſiſtendi virtute, tunc ſcilicet cùm primùm ipſos in peccatorum cœno iacentes ſpiritus veritatis irradiat, & excitans erubeſcere fa-

re facit & timere Deum, dum vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem, & velut ardentem coram se gehennam expauescentes, quoniam in seipsis boni nil inueniunt, alunde apprehendunt vnde tegantur. Exod.23. & 34. Sciunt enim, quòd non sit tutum in conspectu Domini Dei sui varios apparere, contra legis præceptum, & multo minus id præsumere, plenis stercore manibus audent. Qua ergò timent, & meritò timent per seipsos accedere, studeant quasi per alios supplicare. Talis est illud orationis genus, quo solemus vti, dicentes: Litaniarum precationes, Sancte Petre, ora pro nobis, & similia. Maximè verò illud obsecratio est manifesta. Per passionem tuam, libera nos Domine, & cætera in hunc modum. Huic ergò minimè expedit per seipsum ad Christum accedere, sed tangere, si quam inuenerit eius fimbriam, hoc est, cum considerare hominem, quem humiliorem viderit, & extremum in Ecclesia, quæ est vestis Christi: eũ, inquam, qui elegit abiectus esse in domo Dei, oportet considerare, quoniam is verè est fimbria posita in ora vestimenti, ad quam vtique spiritualis vnguenti descendens à capite copia tota decurrit. Psalm.132. Hunc si beneficijs aliquibus, seu prece humili, aut confessione pura tetigerit, vt affectum eius erga se moueat ad compatiendum sibi, habeat fidem, & sine dubitatione sanabitur. Illud tamen nouerit fimbria, non à se, sed à Christo exisse virtutem, qui & tangi se protestatur in fimbria.

11. VICTOR Africanus libro tertio de persecutione VVandalorum circa finem: Adestote Angeli Dei mei, qui nunquam deestis, constituti in ministerio vestro propter eos, qui hæreditatem capessuri sunt æternæ salutis, & videte Africam totam dudum tantarum Ecclesiarum cunctis fultam, nunc ab omnibus desolatam: tantis ordinibus sacerdotum ornatam, modò sedentem viduam & abiectam. Deprecamini Patriarchæ, de quorum stirpe generis nata est, quæ nunc laborat in terris. Orate sancti Prophetæ, cognoscentes afflictam, quam antea vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, vt equi velocissimi cursitâstis. Præcipuè tu Petre beate, quare siles pro ouibus & agnis, à communi Domino magna tibi cautela & solicitudine commendatis? Tu sancte Paule gentium magister, qui ab Hierusalem vsque ad Illyricum prædicâsti Euangelium Dei, cognosce quid VVandali faciunt Arriani, & filij tui gemunt lugendo captiui. Vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli. Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem, quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit etiam pro inimicis iudicis. Sufficiant castigationi, quæ iustè illata sunt nobis, & iam iamque delinquentibus venia postuletur. Dicatur angelo percutienti, sufficit: iam cohibe manum tuam. Quis ignoret hæc nobis probrorum nostrorum scelera procurâsse, aberrantibus à mandatis Dei, & in lege eius nolentibus ambulare? Sed prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad apostolicum culmen prouexit humiles piscatores.

12. AVGVSTINVS libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo: vt in textu, & supra, quæstione septima, B. testimonio sexto.

Innocat angelos, patriarchas, Prophetas, Apostolos.

2. IDEM in Psalmum octogesimumoctauum, concione secunda in fine: Natalitia sanctorum cum sobrietate celebrate, vt imitemur eos, qui præcesserunt, & gaudeant de vobis, qui orant pro vobis, vt benedictio Domini in æternum maneat super vos, fiat fiat.

Natalitia sanctorum celebranda.

3. ET sermone quadragesimoseptimo de Sanctis; qui apud sanctum Leonem est sermo de Martyribus: Quotiescunque, fratres charissimi, sanctorum martyrum solennia celebramus, ita ipsis intercedentibus expectemus à Domino consequi temporalia beneficia, vt ipsos martyres imitando, accipere mereamur æterna. Ab ipsis enim sanctorum martyrum in veritate festiuitatum gaudia celebrantur, qui ipsorum martyrum exempla sequuntur. Solemnitates enim martyrum, exhortationes sunt martyriorum, vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat. Sed nos volumus gaudere cum sanctis, & tribulationem mundi nolumus sustinere cum ipsis. Qui enim sanctos martyres, inquantum potuerit, imitari noluerit, ad eorum beatitudinem non poterit peruenire. Sic & Paulus Apostolus prædicat, dicens: Si fuerimus socij passionum, eritis & consolationum. & Dominus in Euangelio: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Recusat esse in corpore, qui odium non vult sustinere cum capite.

Festi dies sanctorum qua vtilitate celebrantur.

Imitatio Sanctorum necessaria.

2. Cor. 1.

Ioan. 15.

4. BERNARDVS in vigilia Petri & Pauli Apostolorum, vt supra in hac eadem quæstione, C testimonio vicesimoprimo.

5. ISIDORVS libro primo de Ecclesiasticis officijs, capite trigesimoquarto Festiuitates Apostolorum, seu in honore martyrum solennitates, antiqui patres in veneratione mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitandam imitationem, vel vt meritis eorum consociemur, atque orationibus adiuuemur: ita tamen, vt nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quanuis in memorijs martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum, in locis sanctorum corporum astistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quò ex ipsorum locorum amore, maior affectus exurgat ad augendam charitatem, & in illis, quos imitari possumus, & in illo quo adiuuante possimus. Colimus ergò martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto securius post certamina omnia superata, quanto etiam fidentiore laude prædicamus iam in illa vita feliciores victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes.

Festa Sanctorum cur ad celebrãdum instituta. Eadem habet Rabanus lib. 2. de instit. cler. cap. 43. Ex B. Aug. lib. 20. cont. Faust. c. 21. & lib. 1. de ciuitat. Dei, cap 27.

6. ET capite trigesimoquinto: Omnes festiuitates, pro varietate regionum, diuersaque in honorem martyrum tempora, ideò à viris prudentibus instituta sunt, ne fortè rara congregatio populi fidem minueret in Christo. Propterea ergò dies aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter conuenirent, vt è conspectu mutuo & fides crescat, & lætitia maior oriatur.

Cur dies festi Sanctorum instituti. Eadem habet Rabanus lib. 2. de instit. cler. cap. 45.

IX.

Pugnatne cum hoc primo præcepto vſus receptus imaginum Chriſti atque Sanctorum?

Baruch 6. d Deut. 4. c 5. a Pſalm 113. b & 114. c Sap. 14. b c d 1. Cor. 10. b 8. b

a Leu. 26. a Tert. lib. 2. ad uerſus Marcionem c. 22.

A HAVDQVAQVAM; quia non, ſicut Ethnici ſolent, adoramus ſculptilia, ligna, lapides, perinde ac [a] Deos quoſdam, (id enim hoc præcepto cauetur maximè) ſed more Chriſtiano, ac mente pia Chriſtum ipſum & Sanctos illic veneramur, vbi per imagines propoſitas nobis [b] repræſentantur.

b Baſil. de ſpir. ſanct. c. 18. Damaſ. lib. 4. c. 17. ortho. fid. Athan. ſer. 4. contra Arrianos.

B Ita tum preſens, tum vetus [c] Eccleſia ſummo conſenſu docet, commendans nobis pias & venerandas Imagines: vt quarum vſum Apoſtolica etiam traditione commendatum acceperimus, & ſacroſancta Patrum Synodo approbatum retineamus. Immò & veteri [d] Synagogæ ſuas Deus imagines dedit.

c 7 ſynod. item 8 ſynod. can. 3. Aug. lib. 1. de conſ. euang. c. 10. Damaſ. in vita Silueſt. Athan. de paſſ. imag. c. 4. Greg. l. 9. epiſt. 9. & lib. 7. indict. 2. epiſt. 53. & 109. Damaſ. lib. 4. c. 17. ortho. Euſeb. l. 7. eccl. hiſt. c. 14. Sozom. lib. 5. c. 20. Niceph. l. 2. c. 7. & 43. & l. 16. c. 16. Niceta de imperio Manuelis Cõneni l. 5. & Ioãnis Comneni. Ionas Aurel. de imagin. cultu & Damaſc. in trib. orat. de imagin.

d Exod. 25. b c 37. a b Numer. 7. g 21. b 3. Reg. 6. c d e 2. Synod. Nic. act. 7. & Syn. 8. can. 7. Niceph. l. 16. c. 27. Greg. l. 9. epiſt. 9 ad Serenum Maſſilienſ. Trid. ſeſſ. 25.

C Quapropter damnatus [e] eſt error Iconoclaſtarum, vt qui inter ſimulacra deorum & imagines Chriſti atque Sanctorum diſcrimen nullum conſtituerent: neque rationem temporis gratiæ ſeu nouæ Legis haberent, quo Deus homo factus, imaginem ſimilitudinemque [f] ſuam initiò à ſe creatam ipſe induit, atque in ea ſe nobis repræſentauit. Neque ſolùm imperitus error, ſed etiam nefandus iſtorum [g] furor eſt, qui ſacris è locis imagines ipſas, & in his Dominicam quoque crucem eijciunt, ac ſacrilegis manibus ſacra ferè omnia, vbi poſſunt, demoliuntur.

e Geneſ. 1. c d Phil. 2. a

g Paulus Diacon. lib. 6. de geſtis Longobard. c. 14. & lib. vltim. de geſtis Roman. in fin. Ioan. Patriarcha Ieroſol. in vita Damaſceni.

TESTIMONIA.

1. A BARVCH ſexto capite, multis verbis hortatur Ieremias Iudæos, vt ſibi caueant ab idololatria Babyloniorum: oſtendens à plurimis effectibus imbecillia eſſe idola, penituſque ſenſu carentia ac vaniſſima, vbi inter cætera ſic ait: Lapidibus de monte ſimiles ſunt dij illorum, lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur &c.

2. DEVTERONOMII quarto: Non vidiſtis aliquam ſimilitudinem in die, qua locutus eſt vobis Dominus in Horeb de medio ignis: ne fortè decepti faciatis vobis ſculptam ſimilitudinem, aut imaginem maſculi vel fœminæ, ſimilitudinem omnium iumentorum, quę ſunt ſuper terram, vel auium ſub cælo volantium, atque reptilium, quæ mouentur in terra, ſiue piſcium qui ſub terra morantur in aquis: ne fortè eleuatis oculis ad cælum, videas ſolem & lunam, & omnia aſtra cęli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in miniſterium cunctis gentibus, quę ſub cælo ſunt.

3. ET capite quinto: Non facies tibi ſculptile, nec ſimilitudinem omnium, quæ in cælo ſunt deſuper, & quæ in terra deorſum, & quæ verſantur in aquis ſub terra. Non adorabis ea, & non coles.

4. PSALMO centeſimo decimotertio: Simulacra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non adorabunt. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture ſuo. Simĩles illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.

5. ET centeſimo trigeſimoquarto: Simulacra Gentium argentum, & aurum, &c. Neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.

6. SAPIENTIAE decimoquarto: Initium fornicationis eſt exquiſitio idolorum: & adinuentio illorum corruptio vitæ eſt. neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominum hæc aduenit in orbem terrarum: & ideò breuis illorum finis eſt inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, citò ſibi rapti filij fecit imaginem: & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra & ſacrificia.

Deinde

Digitized by Google

Deinde interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos, quos in palam homines honorare non poterant propter hoc quòd longè essent, è longinquo figura eorum allata, euntesque imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: vt illum, qui aberat, tanquam præsentem colerent sua solicitudine. Prouexit autem ad horum cultoram & hos, qui ignorabant, artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi, qui se assumpsit, elaborauit arte sua, vt similitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc DEVM æstimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Sic non sufficerat errâsse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viuentes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant. Et paulò pòst: Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est, & initiũ & finis. Aut enim dum lætantur, insaniunt: aut certè vaticinantur falsa, aut viuunt iniustè, aut pejerant citò. Dum enim confidunt in idolis, quæ sine anima sunt, malè iurantes nocere se non sperant. Vtraque ergò illis euenient dignè, quoniam malè senserunt de Deo, attendentes idolis, & iurauerunt iniustè, in dolo contemnentes iustitiam. Non enim iuratorum virtus, sed peccantium pœna perambulat semper iniustorum præuaricationem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.

8. ET capite octauo eiusdem epistolæ: De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi vnus. Nam etsi sunt qui dicantur dij siue in cælo, siue in terra (siquidem sunt dij multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus IESVS Christus, & nos per ipsum.

9. LEVITICI vigesimosexto: Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eum. ego enim sum Dominus Deus vester.

10. TERTVLLIANVS libro secundo aduersus Marcionem, capite vicesimosecundo: Proinde & similitudinem vetans fieri omnium quæ in cælo, & in terra, & in aquis, ostendit & causas, idololatriæ scilicet substantiam cohibentes. subijcit enim, Non adorabitis ea, neque seruietis illis. Serpentis autem ænei effigies, postea præcepto Moysi à Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, sed ad remediandos eos, qui à serpentibus infestabantur. Et taceo de figura remedij. Sic & Cherubim & Seraphim aurea in arcæ figuratum exemplum, certè simplex ornamentum, accommodata suggestui, longè diuersas habendo causas ab idololatriæ conditione, ob quam similitudo prohibetur, non videntur similitudinis prohibitarum legi refragari, non in eo similitudinis statu deprehensa, ob quem similitudo prohibetur.

11. BASILIVS Magnus libro de spiritu sancto ad sanctum Amphilochium Iconij Episcopum, capite decimooctauo: Rex dicitur regis imago, non autem duo reges. Neque enim potestas scinditur, neque gloria diuiditur. Quemadmodum autem principatus, ac potestas nobis dominans, vna est: sic & glorificatio, quam illi deferimus, vna est, non multæ. Itaque imaginis honor, ad exemplar primum refertur.

12. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoseptimo: Quoniam autem nonnulli eo nomine nos reprehendunt, quòd Saluatoris, ac Dominæ nostræ, reliquorumque Sanctorum, ac Christi seruorum, imagines adoramus, atque honore afficimus, audiant velim quòd Deus ab initio hominem ad imaginem suam effinxit. Qui fit igitur, vt alij alios adoremus, nisi quia ad Dei imaginem facti sumus? Nam vt ille magna rerum diuinarum eruditione præditus Basilius ait, Imaginis honor ad exemplar transit. Exemplar porrò est id, cuius effigies exprimitur, ex quo forma hinc ducta fit. Quid ergò causæ fuit, quamobrem Mosaicus populus tabernaculum illud, quod cælestium rerum, immò vniuersæ creaturæ, imaginem ac figuram gerebat, vndique adoraret? Ait quippe Deus Mosi, Vide vt omnia facias iuxta formam tibi ostensam in monte. Quid? Cherubim illa, quæ propitiatorium obumbrabant, an non humanarum manuum opera erant? Quid Hierosolymitanum illud clarissimi nominis templum, an non manu atque hominum arte constructum erat? At Scriptura diuina eos, qui sculptilia adorant, dæmonijsque victimas offerunt, insectatur. Siquidem tum Græci, tum Iudæi sacrificabant: verùm Græci dæmonijs, Iudæi autem Deo. Ac proinde Græcorum quidem sacrificium reijciebatur ac damnabatur: Iudæorum autem, Deo gratum & acceptum erat. Obtulit enim Noë sacrificium: & odoratus est Deus odorem suauitatis, vt qui probæ ipsius voluntatis, atque erga se beneuolentiæ, suauitatem comprobaret. Ita, Græcorum quidem sculptilia, quoniam dæmonum simulacra erant, improbata quoque ac interdicta erant. Adhæc quisnam est, qui inuisibilis & corpore vacantis, ac circunscriptionis & figuræ expertis Dei simulacrum effingere queat? Extremæ itaque dementiæ, atque impietatis fuerit, diuinum numen fingere ac figurare? Atque hinc est, quòd in veteri Testamento minimè tritus ac peruulgatus imaginum vsus erat. Posteaquam autem Deus ob viscera misericordiæ suæ, salutisque nostræ causa, homo verè factus est, ac non iam vt Abrahæ, nec vt Prophetis, humana specie conspicandum se præbuit: verùm essentialiter, ac verè homo extitit, atque in terra versatus est, & cum hominibus consuetudinem habuit, miracula edidit, passus & cruci affixus est, resurrexit, assumptus est, atque hæc omnia verè contigerunt, & ab hominibus perspecta sunt: literarum quidem monumentis, ad alendam memoriam nostrã, & doctrinam eorum, qui tum non aderant, ista mandata sunt: vt ea, quę non vidimus, audientes ac credentes, beatitudinem eam, quam Dominus prædicauit, assequamur. Verùm quia non omnibus hoc contigit, vt literas nôrint, ac lectioni operam impendant, idcircò Patribus visum est, vt refricandæ quamprimum memoriæ causa, hæc tanquam præclara quædam trophæa in imaginibus pingerentur. Siquidem perspicuè vsu venit, vt Dominipassionem animo minimè versantes, conspecta

Honor imaginis ad primum exemplar refertur.

Disputat aduersus eos qui reprehendit imaginũ Christi & Sanctorum veneration em. Genes. 1.

Basil. ca. 18. lib. de Spiritu sancto.

Exod. 32.

Exod. 25.

Non tã quid fiat, quã cum & quo animo fiat, videndum.

Genes. 8.

Sculptilia quatenus dæmonum simulacra erant, prohibebantur. Item quia diuinitatẽ per ea exprimere conabantur. Deut. 4. Lucæ 1.

Genes. 18.

Baruch 3.

Imagines librorũ loco sunt.

Imago crucifixi, memoriã passionis inuentibus tenuant.

Nã absolutè prohibita sunt sculptilia, sed quæ ad idololatriam erigantur. Num. 21. Exod. 25.

Adorantes imaginem, non materiam, sed quod repræsentatur, adoramus.

Christi crucifixi imagine, in salutiferæ passionis memoriam redeamus, ac prostrati, non materiam, sed eum cuius imago effingitur, adoremus: quemadmodum videlicet nec Euangelici codicis materiam, nec crucis materiam adoramus, verùm id quod per ea exprimitur. Quid enim alioqui discriminis est inter crucem eam, quæ Domini imaginem expressam non habet, & eam quæ habet? Quod etiam de Dei matre sentiendum est. Etenim is honor, quem ei adhibemus, ad eum qui carnem ex ipsa assumpsit, refertur: itemque egregia sanctorum virorum facinora, quæ nos ad animi magnitudinem & zelum, virtutisque eorum imitationem, ac Dei gloriam, extimulant. Nam, vti diximus, honor ille, quo probos conseruos afficimus, nostræ erga communem Dominum benevolentiæ argumentum est: atque imaginis honor, ad exemplar transit. Est autem hæc traditio ex earum numero, quæ Scripturæ verbis minimè expressæ sunt, quemadmodum & ea, qua ad Orientem conuersi adoramus, & ea, qua crucem adoramus, aliæque complures his similes. Quin historiæ quoque proditum est, cùm Abagarus Edessæ rex eo nomine pictorem misisset, vt Domini imaginem exprimeret, neque id pictor ob splendorem ex ipsius vultu manantem consequi potuisset, Dominum ipsum diuinæ suæ ac viuificæ faciei pallium admouisse, imagineque suam ei impressisse, sicque illud ad Abagarum, vt ipsius cupiditati satisfaceret, misisse. Quòd autem Apostoli quamplurima, nullo Scripturæ sacræ loco prodita nobis tradiderint, his verbis testatur ille gentium Apostolus Paulus: State igitur, fratres, & tenete traditiones nostras, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et ad Corinthios scribens; Laudo vos, fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, traditiones tenetis.

Imagines sanctorum nos excitãt ad ipsorum imitationẽ. Honor imaginis ad prototypu trãsfertur

Traditio nõ scripta, est cultus & vsus imaginum.

Eusebius hist. & imaginis meminit Nicephi eccl. hist. l. 2. cap. 7. & l. 17. c. 16. Euag. eccl. hist. lib. 4. cap. 26. Septima Synaction. 5 Constantinus Porphyrogen. apud Metaphrasten 16. Augusti.

Apostolicæ Traditiones non scripte. 2 Thess. 2. 1. Corin. 11.

13. ATHANASIVS sermone quarto contra Arrianos: In imagine regia species regis & forma apparet, & in rege imaginis species: sine enim omni discrepantia, vultus regis in imagine expressus est, vt qui videt imaginem, videat in ea regem: & vicissim, qui regem intuetur, agnoscat illum ipsum eundem esse, qui in imagine repræsentatur. Cæterùm quia in ambobus nulla est dissimilitudo, si quis post conspectam imaginem velit regem videre, huic ad eum modum ita imago iure loqueretur: Ego & rex vnum sumus: ego enim in illo sum, & ille in me: & quod in me animaduertis, id quoque in eo animaduertas: & quod videris in illo, videris & in me. Qui igitur adorat imaginem, in illa adorat ipsum regem, quippe cùm ipsa imago nihil aliud sit, quàm regis forma ac species.

Adorans imaginem regis, ipsum regem adorat.

14. SECVNDA Synodus Nicena, quæ est septima generalis trecentorum quinquaginta Episcoporum, celebrata est contra eos, qui imagines Christi & sanctorum ex Ecclesijs eijciunt, ac earum venerationem improbant. Constat verò septem actionibus. IN secunda actione recitatur epistola synodica Adriani primi Pontificis Romani, ad Constantinum Imperatorem & Irenen eius matrem: in qua inter cætera hunc in modum ait: Hi principes Apostolorum sunt, (Petrum & Paulum intelligit) qui Catholicam Orthodoxam fidem auspicati, per scripta quidem veluti legibus latis fidem suam seruandam præceperunt: omnibus scilicet, qui in sedes illorum successuri erant, & in fide eorum vsque ad consummationem seculi permansuri, atque ita nostra seruat Ecclesia, & sanctas eorum figuras veneratur. vnde in hunc vsque diem, venerandis horum imaginibus, Ecclesiæ nostræ ornatæ ac conspicuæ sunt. Quemadmodum sanctissimus & beatissimus Papa Syluester in principio Christianorum nostrorum orthodoxa fide testatur. Deinde recitata historia, quomodo Constantinus Magnus per beatum Petrum & Paulum nocte admonitus, à beato Syluestro in fide eruditus fuerit, & ad baptismum suscipiendum inuitatus, ita subiungit: Postquam finem narrationis fecisset, quæsiuit Imperator, qualesnam arbitrarentur esse Deos Petrum & Paulum, quos viderat? Respondit Pater, nequaquam esse Deos, sed seruos & discipulos Domini nostri Iesu Christi, quos in hoc elegisset, vt omnes gentes conuerterent, vt crederent in eum. Hæc cùm audiuisset Imperator, percontatus est, num alicubi essent historiæ illorum: mox beatus Syluester per Diaconos adferri, quas habebat, Apostolorum imagines iussit, quas cùm Imperator aspexisset, clara voce proclamauit: Hi sunt quos per visum conspexeram, neque amplius incredulus sum: paretur lauacrum in meam salutem. Constructo autem lauacro, cùm sacro rore tinctus esset, confestim est sanitati pristinæ restitutus. Deinde non immemor accepti beneficij, Ecclesias Dei exædificare cœpit, columnas earum passim sacris imaginibus in memoriam incarnationis Domini nostri Iesu Christi, omniumque sanctorum reuerentiam exornauit: nec alia de causa, quàm vt Christianismum in lucem & veritatem, Deique cultum proueheret, & omnes gentes à cultu idolorum, & diabolica deceptione conuerteret. Quemadmodum etiam diuus Pater Gregorius Apostolorum successor prædicauit, ob id depingi in templis Euangelicas historias, vt homines illiterati, & qui sacros libros legere nequeunt, (quorum sanè maxima pars est) conspectis illis, redderent Deo gloriam, & reducerent in mentem, quæ in carne conuersatio Domini nostri Iesu Christi fuisset: Vt taceam interim Orthodoxos alios & Christianissimos Imperatores, cum sacerdotibus omnibus, & honestis viris Deum colentibus, simul etiam cum vniuerso Christiano populo, qui omnes iuxta antiquam sanctorum Patrum traditionem, venerandas imagines & receperunt & tenent, & in memoriam & compunctionem cordis conseruant, & in hunc vsque diem venerantur. Neque aliter fiebat in partibus & regionibus istis, donec proauus vester, ex impiorum quorundam instructione, venerandas imagines abstulit. Ex quo tempore magnus error Græciam istam inuasit, vnde non contemnendum scandalum in mundo factum est. Sed væ illis, per quos scandala in mundum irrepserunt. In eadem epistola nonnullis scripturæ exemplis & testimonijs adductis, illud ex Gregorio Nysseno subiecit: Vidi (inquit ille, de Patriarcha Abraham sermonem faciens) non infrequenter passionis figuram, neque sine lachrymis eiusmodi picturam tractij, cùm scilicet opus artificij in personam significatam demonstratum esse viderem. Quinetiam in epistola diui Basilij, qua in Iulianum desertorem inuehitur: Confiteor filij incarnatam οἰκονομίαν: deinde sanctam Mariam, quæ secundum carnem illum peperit, hanc Deiparam vocans. Suscipio etiam sanctos Apostolos, Prophetas & martyres, qui pro me apud Deum supplicant, quò per illorum media-

Ecclesia Rom. ab Apostolis edocta, veneratur Sanctorũ imagines.

Syluester habebat diui Petri & Pauli Imagines.

Eadem de ijs imaginibus refert Niceph. lib. 7. cap 33.

Constantinus Magnus Ecclesias imaginibus exornauit.

Ad Serenũ Massiliensem lib 9. epist. 9. & eundem epist. 109 lib. 7. indictione 2

Omnes orthodoxi sunt in eadem sententia.

Leo Isaurus Iconomachus Imperator.

Matth. 18. Gregorij Nysseni testimonium. Picturæ immolationis Isaac, Gregorium ad lachrymas commouisse.

Basilij Magni testimonium.

Sancti pro nobis supplicant.

Ex epistol. Synodica Adriani I. in eadem 2. actione ab vniuersa Synodo recepta & approbata. Vide eandẽ apud Baronium tom. 9 Christi anno 785.

mediationem, propitius mihi sit Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palàm adoro. Hoc enim nobis traditũ à sanctis Apostolis, non est prohibendum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum historias erigimus. Adfert deindè Chrysostomi, Cyrilli, Athanasij, Ambrosij, & beati Stephani episcopi Bostrensis testimonia: ex quo Stephano hæc citat: Omnis imago, siue Angelorum, siue Prophetarum, aut Apostolorum, aut Martyrum, aut alioqui iustorum virorum, in nomine Dei facta, sancta est. Non enim ipsum lignum honoratur, sed ipsum illud quod in ligno datur cõtemplandum: atque ita per recordationem veneratio exhibetur. Omnes enim principes, etiamsi pessimi sint peccatores, adoramus & reuerenter salutamus. quid vetat igitur, quo minùs non liceat & sanctos Dei ministros venerari, & in memoriam eorum imagines statuere & erigere, ne in obliuionem perpetuam veniant? Hanc autem Adriani epistolam vniuersa Synodus in eadem actione secunda recepit & approbauit.

Honorat imagines S. Basil. ex Apostolorũ traditione.

Stephani Bostrensis testimoniũ.

Non honoratur lignũ aut materia. Vide Panoplian Euthymij tit. 19. Nota.

Approbatio huius epistolæ.

2. In actione tertia ab eadem Synodo approbantur literæ Orientalium Episcoporum ad Tharasium Patriarcham Constantinopolitanum: in quibus inter cætera sic scribunt: Sanctas imagines reueremur, principiò adorantes Dei verbi, propter nos incarnati, Domini nostri & Seruatoris Iesu Christi, qui formam serui adsumpsit, imaginem. Veneramur etiam & adoramus imaginem Deiparæ, & Dominę nostræ irreprehensibilis, immaculatæ, & inexplicitæ castitatis matris, quæ illum peperit. Quinetiam sanctorum Apostolorum, Prophetarum, & victorum Martyrum, sanctorumque & beatorum, veluti amicorum Dei imagines colimus, non in materia aut coloribus honorem constituentes, sed per hoc officium nostrum, quod ipsis adeò, quorum typum imagines gestant, debemus impartientes: cùm sciamus, iuxta Basilij Magni sententiam, quòd imagini honor exhibitus, ad ipsum prototypum referatur.

Ex epistola Orientalũ Episcoporũ à Synodo approbata & recepta. Imagines Christi & Sanctorum venerantur Orientales Episcopi.

Non in materia aut coloribus honorem constituunt. Infigurati honor redundat.

3. In actione quarta adducuntur multa testimonia scripturæ sacræ, & sanctorum patrum, ac historiæ nonnullæ de pio & vtili vsu imaginum, quæ longum esset perscribere: Inter cætera verò ex beato Chrysostomo in encomio in Meletium refertur, quòd in annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus, & vbique sanctam Meletij imaginem multi pinxerint. Deindè in oratione, quòd veteris & noui testamenti vnus sit Legislator: Ego, inquit, & ex cera fusilem picturam pietate plenam amaui. Prætereà ex oratione beati Gregorij Nysseni de deitate Filij & Spiritus, & in Abraham: Vidi sæpiùs inscriptionis imaginem, & sine lachrymis tranfire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. Procumbit enim ante aram Isaac genibus innixus, circunductas ferens in tergo manus. Ibidem recitatus est Diui Athanasij libellus, de Christi imagine, quam Iudæi in Beryto transfixerant. Prætereà lecta est in ea actione beati Patris Nili epistola ad Olympiodorum proconsulem, qui constituerat ædificare templum: Debet esse firmæ & virili sententiæ genuinum, in sacro loco ab Oriente sanctissimi templi, vnicam & solam effigiari crucem. Per solam enim salutiferam crucem, genus humanum liberatum est. Perquè hanc desperabundis vndique spes annunciatur. Verùm noui & veteris testamenti historijs hinc indè parietes templi repleri doctissimi pictoris opera velim, quòd scilicet hi, qui literas non nôrunt, neque sacram scripturã legere queunt, contemplatione picturæ in memoriam reducant, quinam germanè vero illi Deo per fortia facta seruierunt, atque in certamen excitentur glorioforum & laudatorum facinorum, per quæ cum cælo terram commutárunt, venerantes scilicet per contemplationem ea quæ non vidêrunt.

Ex B. Chrysostomo. Imagines Meletij Antiocheni episcopi. Vide eadem apud Niceph. lib. 12. ca. 14.

Fusilem picturã amauit Chrysost. Ex Nyssen. Genes. 22.

In parietibus historię sacræ depingendæ.

4. Et in fine actionis quartæ sancta Synodus dixit: Venerandas imagines veneramur. Nos veteri Ecclesiæ legislationi insistamus. Nos statuta patrum conseruemus. Nos, qui addunt, aut auferunt aliquid de Ecclesia, anathematizamus. Nos nuperam Christianorum accusatorum inuentionem anathematizamus. Nos venerandas imagines salutamus. Nos, qui sic nolunt, anathemati subijcimus: Christianorũ accusatoribus, videlicet Iconoclastis, anathema &c.

Approbat S. Synodus imaginum venerationem.

Anathema Iconoclastis.

5. Actio sexta continet refutationem hæreticorum, qui in Constantinopolitano conciliabulo sub Leone hæretico Imperatore imagines damnauerant: quorum argumenta & sententiæ referuntur per Gregorium quendam Neocæsarienſem, qui iam refipuerat: & per Epiphanium Diaconum, nomine sanctæ Synodi egregiè refelluntur. Distributa est hæc actio per sex tomos. In quarto autem tomo ita legimus: Quòd autem cum multis alijs, quæ in Ecclesia obseruantur sine scriptura, nobis imaginum veneratio tradita sit, ab Apostolorum temporibus, latè per historias traditum est, de imagine maximè hæmorrhoissæ, quam multis scriptoribus confirmare possumus. Huiusmodi autem cum ipso Domino imago in statuam conflata est. Contingit autem ipsa fimbriam statuæ Dominicæ, quemadmodum in Euangelio traditum est, vndè etiam salutem consequuta est, atque hæc in libris multorum Ecclesiasticorum scriptorum reperire licet. Quinetiam Basilius Magnus, cuius scripta per omnes terræ fines resonant, in diuersis opusculis suis mentionem imaginum facit. Gregorius etiam, illius & carne & spiritu frater, Nyssenus Præsul, in sermone in Abraham, idem sentit. Item alter Gregorius, qui à theologia nomen sortitus est, in versibus à se conditis, qui de virtute inscribuntur, assentit. & Ioãnes, qui os auro splendidius & lucidius consecutus est, in oratione funebri in Meletium Episcopũ Antiochiæ, & in sermone qui inscribitur, quòd veteris & noui testamenti vnus sit legislator. Cyrillus item expiator Nestorianæ hæresis, in epistola ad Acacium Episcopum Schytopoleos, Anastasius Episcopus Theopoleos, Sophronius, Maximus. Sed quid hos nominatim citamus? Omnes enim sancti patres nostri imagines receperunt. Quam ob causam mendaces deprehenduntur in hoc, quòd dicunt, non esse patrum traditionem.

Concilibulum Cõstantinop. de tollendis imaginib.

Ab Apostolis perdurás Traditio ab historicis & patribus approbata. Matth. 9.

Basilius.

Greg. Nyssenus.

Nazianzenus.

Chrysostomus.

Cyrill. Alex.

Anastasius.

Sophronius.

Maximus.

Omnes Patres imagines receperunt.

6. Actione septima demùm in definitione sanctæ, magnæ, & vniuersalis in Nicea Synodi secundæ: Fatemur vnanimiter nos Ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes & decretas, retinere velle, quarum de numero est imaginum effiguratio, vt quæ historiæ Euangelicæ promissionis concinat ad credulitatem veræ, & non phantasticæ incarnationis Dei, & ad vtilitatem similitudinis, quam nobis exhibet, vtiliter inuentã. His sic se habentibus, regiam viam incedentes, & sanctorum nostrorum & diuinorum Patrũ doctri-

Traditio ecclesiastica de Imaginibus.

Synodi definitio de honorandis imaginib.

In templis imago crucis ad Orientem.

Ex Athan. de passione imaginis.

doctrinæ inſiſtentes, & Catholicæ eccleſiæ, in qua ſanctus Spiritus inhabitat, traditionem obſeruantes: definimus cum omni diligentia & cura, venerandas & ſanctas imagines ad modum & formam venerandæ & viuificantis crucis è coloribus, & teſſellis, aut alia quauis materia commodè paratas, dedicandas, & in templis ſanctis Dei collocandas, habendasque: tum in ſacris vaſis & veſtibus, tum in parietibus & tabulis, in ædibus priuatis, in vijs publicis: maximè autem imaginem Domini & Dei Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti, deindè intemeratæ Dominæ noſtræ Deiparæ, venerandorum angelorum, & omnium deindè ſanctorum virorum. Quo ſcilicet per hanc imaginum pictarum inſpectionem, omnes, qui contemplantur, ad prototyporum memoriam & recordationem & deſiderium veniant, illisque ſalutationem & honorariã adorationem exhibeant, nõ ſecundùm fidem noſtram, veram latriam, quæ ſolùm diuinæ naturæ competit: ſed quemadmodum typo venerandæ & viuificantis crucis, & ſanctis euangelijs, & reliquis ſacris oblationibus ſuffitorum & luminarium reuerenter accedimus, quemadmodum veteribus piè in conſuetudinem hoc adductum eſt. Imaginis enim honor in prototypum reſultat: & qui adorat imaginem, in ea adorat quoque deſcriptum argumentum. Sic enim ſanctorum noſtrorum patrum obtinet diſciplina, vel traditio Catholicæ Eccleſiæ, quæ à finibus vſque ad fines Euangelium ſuſcepit. Paulo ergò fidin Chriſto loquenti, omnique Apoſtolico cœtui & patribus ſanctis idem ſentientibus inhærentes, ſeruamus traditiones quas ſuſcepimus. Et ſubſcriptione facta, ſancta Synodus exclamauit: Omnes ſic credimus, omnes idem ſapuimus, omnes approbantes ſubſcripſimus. Hæc eſt fides Apoſtolorum, hæc eſt fides Patrum, hæc eſt fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerãdas imagines amplexamur.

Vtilitas Sanctarum imaginum.

Qualis veneratio ijs debeatur.

Hæc eſt fides Apoſtolorum & Orthodoxorum.

7. OCTAVA ſynodus generalis, Conſtantinopolitana, canone tertio: Sacram imaginem Domini noſtri Ieſu Chriſti & omnium Saluatoris, æquo honore cum libro ſanctorum Euangeliorũ adorari decernimus. Sicut enim per ſyllabarum eloquia, quæ in libro ferũtur, ſalutem conſequuntur omnes: ita per colorum imaginariam operationem & ſapiẽtes & idiotæ cuncti, ex eo quod in promptu eſt, perfruuntur vtilitate. Quæ enim in ſyllabis ſermo, hæc & ſcriptura quæ in coloribus, prædicat & commendat. Dignum eſt enim, vt ſecundùm congruentiam rationis, & antiquiſſimam traditionem, propter honorem, quia ad principalia ipſa refertur, etiam deriuatiuæ imagines honorentur, & adorentur, vt ſanctorum Euangeliorũ ſacer liber, atque typus precioſę crucis.

Imagines venerandæ.

8. AVGVSTINVS libro primo de conſenſu Euãgeliſtarum, capite decimo, de ijs loquẽs, qui ſe Chriſti libros ad Petrum & Paulũ ſcriptos legiſſe: & in eis magicam artem deſcriptã inuenijſſe mentiuntur: Cùm vellent (inquit) tale aliquid fingere Chriſtum ſcripſiſſe ad diſcipulos ſuos, cogitauerunt, ad quos potiſſimũ ſcribere potuiſſe facilè crederetur, tanquàm ad illos, qui ei familiariùs adhæſiſſent, quibus illud quaſi ſecretum dignè committeretur: & occurrit eis Petrus & Paulus, credo quòd pluribus locis ſimul eos cum illo pictos viderunt, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem paſſionis diem, celebriùs & ſolenniter Roma commendat.

S. Petrus & D Paulus cũ Chriſto ſimul pingi olim ſolebant.

9. DAMASVS Papa libro Pontificali in vita Sylueſtri: Huius temporibus fecit Conſtantinus Auguſtus baſilicas iſtas, quas & ornauit: Baſilicam Conſtantinianam, vbi poſuit dona iſta: Faſtigium argenteum, habens in fronte Saluatorem ſedentem in ſella quinque pedum, penſantem libras * centum viginti. Et duodecim Apoſtolos, habentes ſinguli quinos pedes: penſantes libras nonaginta, cum coronis ex argento puriſſimo. Item à tergo reſpicientem in abſide Saluatorem, ſedentem in throno in pedibus quinque ex argento puriſſimo, penſantem libras centum quadraginta. Et angelos quatuor ex argento in quinis pedibus, qui penſant ſinguli libras centum quinque cum gemmis Alabandenis. Et infrà: Annexum ex ſtipa Ammianti in labro fontis agnum ex auro puriſſi no, fundentem aquam, penſantem libras triginta. Ad dexteram agni, Saluatorem ex argento puriſſimo, in pedibus quinque, penſantẽ libras centum ſeptuaginta. In læua agni, beatum Ioannem Baptiſtam ex argento, in pedibus quinque, tenentem titulum ſcriptum, qui hoc habet: Eccè agnus Dei, eccè qui tollit peccata mundi, penſantem libras centum. Ibidem: Super corpus beati Petri, ſuper os quo conclusit illud, fecit crucem auream puriſſimam, penſantem libras centum quinquaginta. Sed & crucem auream ſuper locum beati Pauli Apoſtoli poſuit, penſantem libras centum quinquaginta.

Conſtantinus Magnus collocauit in templo argenteas ſtatuas Saluatoris & 12. Apoſtolorum.

* alias 310. vt quid perditio hæc dicat fortè cum Iuda iconomacha aliquis.

* Angelorũ quatuor imagines argenteæ.

Agni Saluatoris.

Ioannis Baptiſtæ. Ioan. 1.

Crux aurea.

10. ATHANASIVS in libello de paſſione imaginis Domini noſtri IESV Chriſti, qualiter crucifixa eſt in Syria, in vrbe Beryto, capite quarto: Poſtquàm curati ſunt (perunctione ſanguinis qui ex imagine fluxerat) cuncti, qui ægritudine detinebantur, cucurrit omnis multitudo Iudæorum ad domum ſanctæ Eccleſiæ, quæ in eadem vrbe erat, vbi & Metropolitanum inuenerunt. Cuius prouoluti veſtigijs, ſe peccaſſe, ſe grauiter deliquiſſe, magnis vocibus fatebantur. Is cùm ab eis perquireret omnem rei geſtæ veritatem, ſanctam iconam Domini Saluatoris eidem demonſtrantes, annunciauerunt cuncta, quæ in ea exercuerant; & qualiter ab ictu lanceæ ſanguis & aqua emanauit ex latere ipſius, nec non & de mirabilibus ab ea oſtenſis ipſi retulerunt per ordinem. Ille verò interrogabat, qualiter icona ipſa ab eis fuiſſet reperta, & ſi ab aliquo eam accepiſſent. At illi retulerunt ei, quòd quidam Chriſticola per obliuionem in cellula ſynagogæ proxima dimiſiſſet eandem iconam, dum ſe ad alium locum transferret hoſpitandi gratia. Qui ſtatim iubetur inquiri: & repertus, in præſentia Domini Metropolitani ſtatuitur. Cumque ab eo ſtudioſiſſimè fuiſſet interrogatus, quomodo icona apud ſe deueniſſet, vel à quo tam mirabiliter poſita eſſet, reſpondit dicens, quòd Nicodemus, qui ad Ieſum nocte venerat, propriis manibus eam compoſuiſſet, & moriens Gamalieli tradidiſſet. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli magiſter, cùm diem ſibi cerneret adeſſe extremum, Iacobo eam reliquit. & Iacobus Symeoni, & Symeon Zachæo, & ſic per ſucceſſiones temporum in Ieroſolima perduranit, vſquequo ſubuerſio illius vrbis patrata eſt quadrageſimo & tertio anno poſt aſcenſionem Domini Saluatoris ad cælos. Sed biennio antequàm Titus & Veſpaſianus eandem ſubuerterent vrbem, admoniti ſunt à Spiritu ſancto fideles, atque diſcipuli Chriſti, vt relicta vrbe, ad regnum ſe transferrent Agrippæ Regis, quia ipſe tunc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egreſſi ab vrbe, omnia quæ

Lectus eſt hic libellus in ſeptima ſynodo generali actione 4.

A Nicodemo facta Chriſti imago, poſteris relicta. Ioan. 3. Acto 22.

ad

ad cultum noſtræ religionis vel fidei pertinere videbantur, ſecum auferentes, in has regiones ſe tranſtulerunt. Quo tempore etiam icona cum cæteris rebus Eccleſiaſticis deportata, vſque hodiè in Syria permanſit, quam ego ipſe à parentibus ex hac luce migrantibus, mihi traditam, iure hæreditario vſque nunc poſſedi. Hæc certa & manifeſta ratio eſt de icona ſancta Domini Saluatoris, qualiter de Iudæa in Syriæ partes deuenit.

Epiſcopus qui imagines ſanctorum ne adorentur confregerat, reprehenditur.

11. GREGORIVS libro nono epiſtolarum, epiſtola nona ad Serenum Maſſilienſem Epiſcopum: Perlatum ad nos fuerat, quòd inconſiderato zelo ſuccenſus, Sanctorum imagines ſub hac quaſi excuſatione, ne adorari debuiſſent, confregeris. Et quidem quia eas adorari vetuiſſes, omninò laudauimus, fregiſſe verò reprehendimus. Dic frater à quo factum ſacerdote aliquando auditum eſt quod feciſti? Si non aliud, vel illud te non debuit reuocare, ne deſpectis alijs fratribus, ſolum te ſanctum & eſſe crederes ſapientem? Aliud eſt enim picturam adorare, aliud per picturę hiſtoriam quid ſit adorandum addiſcere. Nam quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus: quia in ipſa etiam ignorantes vident quod ſequi debeant, in ipſa legunt, qui literas neſciunt. Vndè & præcipuè gentibus pro lectione pictura eſt. Quod magnoperè à te qui inter gentes habitas, attendi debuerat, ne dum recto zelo incautè ſuccenderis, ferocibus animis ſcandalum generares. Frangi verò non debuit, quod non ad adorandum in Eccleſijs, ſed ad inſtruendas ſolummodò mentes fuit neſcientium collocatum. Et quia in locis venerabilibus Sanctorum depingi hiſtorias non ſine ratione veruſtas admiſit, ſi zelum diſcretione condiſſes, ſine dubio & ea quæ intendebas ſalubriter obtinere, & collectum gregem non diſpergere, ſed potiùs diſperſum poteras congregare, vt paſtoris in te meritum nomen excelleret, non culpa diſperſoris incumberet.

Picturæ idiotarum libri.

Imagines non ſunt in Eccleſijs propoſitæ ad adorandũ, ſollicet latriæ cultu.

12. ET libro ſeptimo, indictione ſecunda, epiſtola quinquageſimatertia ad Secundinum: Imagines quas tibi dirigendas per Dulcidum diaconum rogaſti, miſimus. Vndè valdè nobis tua poſtulatio placuit: quia illum toto corde, tota intentione quæris, cuius imaginem præ oculis habere deſiderat, vt te viſio corporalis quotidiana reddat exercitatum; vt dum picturam illius vides, ad illum animo inardeſcas, cuius imaginem videre deſideras. Ab re non facimus, ſi per viſibilia inuiſibilia demonſtramus. Sic homo qui alium ardenter videre deſiderat, aut ſponſam amans videre conatur, ſi contigerit eam ad balneum, aut ad Eccleſiam ire, ſtatim per viam incedenti ſe præparat, vt de viſione eius hilaris recedat. Scio quidem quòd imaginem Saluatoris noſtri non ideò petis, vt quaſi Deum colas, ſed ob recordationem filij Dei in eius amore recaleſcas, cuius te imaginem videre deſideras. Et nos quidem non quaſi ante diuinitatem ante illam proſternimur, ſed illum adoramus, quę per imaginem aut natum, aut paſſum, ſed & in throno ſedentem recordamur. Et dum nobis ipſa pictura quaſi ſcriptura ad memoriam filium Dei reducit, animum noſtrum aut de reſurrectione lætificat, aut de paſſione demulcet. Ideoque direximus tibi furtarias duas, imaginem Dei Saluatoris, & ſanctæ Dei genitricis Mariæ, beatorumque Apoſtolorum Petri & Pauli continentes, per ſupradictum filium noſtrum Diaconum, & vnam crucem, clauem etiã pro benedictione à ſanctiſſimo corpore Petri Apoſtolorum principis, vt per ipſum à maligno defenſus permaneas cuius ſigno te eſſe munitum credis, & ex eo te protegat, qui iuuenilia ſemper ſuggerit recordari, vt in bonis tuis actibus perſeueres, vt in eius amore vſque ad finem permaneas, pro cuius amore ſolitarius deſideras habitare, vt alios in eius amore accendas, propter quem te feciſti haberi, vt vitæ huius mala quæque inimicus ſuggerit retroacta mentis prouentibus quaſi facibus inardeſcas, pro cuius amore vitam etiam velis finire, ipſe quoque te protegat vſque in finem, qui cunctum mundum dignatus eſt redimere Ieſus Chriſtus Dominus noſter.

Imagines deuotionẽ excitant.

Reprehendit imaginũ contractorem.

13. IBIDEM epiſtola centeſima nona ad Serenũ Maſſilienſem Epiſcopum: Indico dudum ad nos peruenisſe, quòd fraternitas veſtra quoſdam imaginum adoratores aſpiciens, eaſdem Eccleſiæ imagines confregit atque proiecit. Et quidem zelum vos, ne quid manu factum adorari poſſit, habuiſſe laudamus, ſed frangere eaſdem imagines non debuiſſe iudicamus. Ideircò enim pictura in Eccleſijs adhibetur, vt hi qui literas neſciunt, ſaltem in parietibus videndo legant, quæ legere in codicibus non valent.

Picturæ cur in Eccleſijs adhibeãtur.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſeptimo: vt ſuprà hac eadem quæſtione, A teſtimonio duodecimo.

15. EVSEBIVS Cæſareenſis libro ſeptimo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite decimoquarto: Quoniam in huius ciuitatis (Cæſareę Philippi, quam Paneadem vocant) mentionem incidi, operæprecium arbitror, hiſtoriam hoc loco citare, quæ digna planè videtur, quam memoriæ ad poſteritatem commendemus. Mulierẽ illam ſanguinis profluuio afflictatam, quam ſanctorum Euangeliorum teſtimonio à Seruatore noſtro morbi remedium inueniſſe cognouimus, ex ea ciuitate oriundam, illiusque domum ibi oſtendi, & admirabilia quædam Seruatoris in eam beneficij monumenta, & quaſi trophæa ad hoc tempus durare memorant. Pro foribus enim domus illius, æneam mulieris effigiem genibus flexis, & manibus inſtar ſupplicantis, in anteriorem partem extenſis, ſuper editum lapidem collocatam: huic eregione viri erectam imaginem, ex eadem materia conflatam, veſtitu ad talos demiſſo decenter ornatam, & manum mulieri porrigentem, ad cuius pedes in ipſa baſi peregrinam quandam, & inuſitatum herbæ ſpeciem enaſci: quam quidem, vbi ad ænei veſtitus fimbriam excreuerit, morbis cuiuſque generis medicandi vim & facultatem habere. Hanc ſtatuam, effigiem Ieſu exprimere dicunt: quam ad noſtram vſque ætatem manentem, ipſi ad eam ciuitatem profecti, oculis cernebamus. Nec planè mirum, eos, qui ex gentilibus prognati, à Seruatore, dum inter homines viuebat, beneficijs affecti fuiſſent, iſta effeciſſe, cùm & nos Petri & Pauli Apoſtolorum, & Chriſti etiam ipſius, imagines in picturis colorum varietate expreſſas, conſeruatasq; aſpeximus.

Hæc eadem refert Niceph. l. 8. hiſt. eccl. cap. 13.

Matth. 9. Marc. 5. Luc. 8.

Mulier in euangelio commendata à Chriſto, eius imaginem erexit.

Miraculũ.

16. SOZOMENVS hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro quinto, capite vigeſimo: Illud porrò dicetur à me, quod etiam regnante Iuliano accidit: quod quidem, vt Chriſti potentiam planè indicat, ita iram diuinam aduerſus Imperatorem accenſam euidenter oſtendit. Cùm certior factus eſſet Cæſareę Philippi (eſt ea quidem vrbs Phœniciæ, quam Paneadem vocant) præclaram eſſe Chriſti ſtatuam, quam mulier, quæ ſangui-

Euſebius eã imaginem oculis cernebat.

Imagines Petri & Pauli.

Transmittit Gregorius imagines Chriſti, B. Virginis, Petri & Pauli.

Ante imaginem non quaſi ante diuinitatẽ proſternimur.

Iulianus ſe poſtea ſtatuam illam Chriſti deſtruxiſſe.

sanguinis profluuio laborabat, cùm esset morbo liberata, ibi collocauerat: eam deturbauit, suamque in eius loco posuit. Que facto, ignis violentus de cælo delapsus, statuam illam circiter pectus persecuit, caputq; vnà cum collo in terram deiecit, atque in faciem humi ea in parte defixit, quæ fuerat à pectore diuulsa. Ex quo quidem tempore ad hodiernum diem, atra tanquàm fulminis ictu ambusta manet. Id temporis igitur Gentiles statuam Christi tanta cum violentia trahebant, vt eam confringerent. at Christiani postea eius fragmenta cùm collegissent, in Ecclesia posuerunt, vbi etiam adhuc custoditur. Ex basi supra quam hæc statua locata erat, herba quædam, vti narrat Eusebius, quæ morbis cuiusque generis mederi solet, enascebatur: quæ quidem cuius generis esset, nemo nostrorum medicorum, qui vel scientia valebant medendi, vel experientia, omninò nouit.

Apostatæ imago de cælo tacta est.

Fragmenta imaginis Christi in Ecclesia custodita. Eusebius vt supra.

17. NICEPHORVS Callistus libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite septimo. Postquàm Augarus scripto suo persuadere Christo, quod voluisset (vt scilicet ad se veniret, ipsumque, quo iamdudum affligebatur, inueterato morbo liberaret) non potuit, desperato Iesu, propter responsum acceptum, aduentu, quid caperet consilij incertus, eo tamen quo in Christum tenebatur desiderio, perculsus, pictorem eximium ad eum misit, eique vt diligenter & accuratè faciem eius in pictura effingeret, imaginemque pro desiderato illo sibi adferret, imperauit. Et ille quidem venit, atque in loco sublimiore stans, pingere Christi vultum, vt decebat, conabatur. Quum verò coeptum opus non succederet, (diuinus quippe splendor & gratia in vultu eius coruscans, impedimento erat) re ea cognita Saluator, textum lineum petit, in eoque priùs loto faciem suam exprimit, & ad * Augarum mittit. Dicitur quoque Persarum rex, manu ingenioque promptum pictorem misisse, & per hunc feruenti fidei desiderio, simul & ipsius Christi, & quæ eum diuino modo genuit, matris, quàm celerrimè imaginem depictam accepisse. Atq; hæc quidem ex tabularijs & archiuis ciuitatis Edessæ, quæ tum regia administrabatur potestate, sunt desumpta. Fuerant enim in publica librorum monumenta relata. Et libri de Augari rebus conscripti hæc quoque complectebantur, ex Syrorum lingua translata.

Huius imaginis Edessenæ supra meminit Damascenus.

Alij eum Abagarum, alij Abgarum nominant.

18. ET eiusdem libri capite quadragesimotertio: Fertur Lucas quoque primus Christi, & quæ eum, ita vt Deum decebat, genuit, matris, atque item principum Apostolorum effigiem pingendi arte adumbrâsse, vndè in omnem deindè habitabilem orbem, tam venerandum & pretiosum opus, est illatum.

Lucas primus pinxit imagines Christi, B. Virginis, & principum Apostolorum.

19. IDEM libro sexto, capite decimosexto: Sãctorum Apostolorum Petri & Pauli, ipsiusque adeò Christi, &, quæ eum suprà naturæ captum mirificè genuit, virginis matris, coloribus adumbratas imagines plurimas, ad hunc vsque diem conseruatas esse nouimus. Ac Lucas quidem Apostolus ipsas accuratè, opus id exorsus, manibus suis depinxit: deindè verò ex veteribus alij quoque viri, pro eo atque par erat, veluti seruatores suos in lignis & picturis seruantes, idem fecêre.

Imagines Christi, B. Mariæ, Petri & Pauli, à S. Luca depictæ.

20. NICETAS Choniates libro quinto de rebus gestis Manuelis Comneni Imperatoris: Pannonijs superatis, Imperator tanta victoria lætus & exultans, Deo gratijs actis, statim rei hanè gestæ nuncios in vrbem mittit: ac post dies aliquot & ipse Constantinopolim ingressus, triumphum ducit ab Orientali porta, quæ ad arcem patet, eumque ob insignem & incruentam victoriam, quàm splendidissimè & magnificentissimè adornat. Expansæ sunt omnes purpureæ & auratæ vestes: & cruces alij, alsundè ad pompam illam confluentes instar torrentis ex monte decurrentis, fora, ædes, tépla, officinas, & loca omnia vrbis amplissimæ deseruerunt. Sunt & captiui in triumpho ducti. Platea illa vtrinque suggesta habuit ad binas, & ternas contignationes educta, tecta quoque omnia spectatoribus referta fuerunt Imperatorem quadrigæ argenteæ auratæ cum equis niue candidioribus præcedebant: quibus imposita erat imago inuictæ adiutricis, & insuperabilis commilitonis matris Dei. Eum currum Imperatoris propinqui atque amici, senatus, viri magistratibus & dignitatibus insignes, pone sequebantur. Deinde ipse Imperator prodijt equo feroci insidens, vir inclytus & maximus, ornamentis illustribus insignis.

Imago B. Virginis inuictæ adiutricis, in curru triúphali constituta.

21. IDEM de Imperio Ioannis Comneni: Illud insignem eius pietatem testatur: Cùm Romanæ phalanges vrgentibus hostibus, & audaciùs se inferentibus laborarent, imaginem Dei genitricis cum gemitu, & miserabilibus gestibus intuens, lachrymas bellicis sudoribus calidiores fundebat, neque id frustrà. Statim enim cæleſti robore armatus, Scythicam aciẽ profligat, quemadmodum olim Moyses extensione manuũ Amalechiticas turmas dissipauit.

Imperator ante imaginem B. Virginis lachrymas fundit non frustrà.

Exod. 17.

22. IONAS Aurelianensis episcopus, scripsit libros tres imperante Ludouico, de cultu imaginum aduersus Claudium Taurinensem episcopum, discipulum Felicis episcopi Vrgelitanensis, in Cõcilio Francofordiensi, sub Adriano primo & Carolo Magno celebrato, damnati: qui non solùm picturas sanctarum rerum gestarum, (vt ipse Ionas ait in principio libri primi) verùm etiam cruces materiales, quibus ob honorem & recordationem redemptionis suæ sancta consueuit vti Ecclesia, à cunctis parochiæ suæ basilicis dicitur deleuisse, eruisse, & penitus abdicasse.

Claudius Taurinensis iconoclasta ab Ionã Aurelianensi confutatur.

23. DAMASCENVS scripsit orationes, suo libros tres aduersus eos, qui sanctas imagines traducunt & criminantur, præcipuè verò aduersus Imperatorem Leonem Isaurum Iconomachum: in quibus doctissimè confutat argumenta Iconoclastarum, & veterem Ecclesiæ traditionem de vsu & cultu sanctarum imaginum propugnat ac defendit, multis etiam antiquorum Patrum testimonijs, & historiarum exemplis adductis, quę nimis longum foret ascribere.

Damascenus Imperatorem Iconoclastã oppugnat.

24. EXODI vigesimoquinto: Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi. Cherub vnus sit in latere vno, & alter in altero. Vtrunque latus propitiatorij tegant, expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuò versis vultibus in propitiatorium quo operienda est arca, in qua pones testimoniũ quod dabo tibi. Indè præcipiam, & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super aream testimonij, cuncta quę mandabo per te filijs Israel.

Imagines veteris testamenti.

25. ET capite trigesimoseptimo: Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex vtraque parte propitiatorij: Cherub vnum in summitate vnius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorij, extendentes alas, & tegentes propitiatoriũ, seq; mutuò & illud respicientes.

26. Nv-

26. NVMERORVM ſeptimo: Cumq; ingrederetur Moyſes tabernaculum fœderis, vt cõſuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad ſe de propitiatorio quod erat ſuper arcam teſtimonij inter duos Cherubim, vndè & loquebatur ei.

27. ET capite vigeſimoprimo: Orauit Moyſes pro populo, & locutus eſt Dominus ad eũ: Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eum, viuet. Fecit ergò Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſignò: quem cùm percuſſi aſpicerent, ſanabantur.

28. TERTII Regum ſexto: Et fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis. Quinq; cubitorum ala Cherub vna, & quinque cubitorum ala Cherub altera: id eſt, decem cubitos habentes, à ſummitate alæ vnius vſque ad alæ alterius ſummitatem. Decem quoque cubitorum erat Cherub ſecundus: in menſura pari, & opus vnum erat in duobus Cherubim, id eſt, altitudinem habebat vnus Cherub decem cubitorũ, & ſimiliter Cherub ſecundus. Poſuitq́ue Cherubim in medio templi interioris: extendebãt autem alas ſuas Cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala Cherub ſecundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi ſe inuicem contingebant. Texit quoque Cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum ſculpſit varijs cælaturis & torno: & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, quaſi prominentes de pariete, & egredientes. Sed & pauimentum domus texit auro intrinſecus, & extrinſecus. Et in ingreſſu oraculi fecit oſtiola de lignis oliuarum, poſteaq́ue angulorum quinque. Et duo oſtia de lignis oliuarum: & ſculpſit in eis picturam Cherubim, & palmarum ſpecies, & anaglypha valdè prominentia: & texit ea auro: & operuit tam Cherubim quàm palmas, & cætera auro. Fecitq́ue in introitu templi poſtes de lignis oliuarum quadrangulatos: & duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus: & vtrunque oſtium duplex erat, & ſe inuicem tenens aperiebatur. Et ſculpſit Cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operuitq́ue omnia lamminis aureis.

1. C SECVNDA Synodus Nicena, actione ſeptima, in definitione: Sancta Synodus exclamauit: Hæc eſt fides Apoſtolorum, hæc eſt fides patrum, hæc eſt fides Orthodoxorum, hæc fides orbem terrarum confirmauit. Credentes in vnum Deum, in Trinitate laudatum, venerandas imagines amplexamur. Qui ſecùs agunt, anathemate percelluntor. Qui ſic non ſentiunt, ab Eccleſia depelluntor. Nos antiquæ Eccleſiæ legislationi inſiſtimus, nos decreta Patrum cuſtodimus, nos adijcientes aliquid aut auferentes Eccleſiæ anathematizamus. Nos venerandas imagines ſuſcipimus. Nos, qui ſecus faxint, anathemate percellimus. Quicunque ſententias ſacræ ſcripturæ de idolis, contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Chriſtiani vt deos adorent, anathema. Qui ſcientes communicant cum illis, qui contra venerandas imagines ſentiunt, aut eas dehoneſtant, anathema. Qui audent Eccleſiam Catholicam dicere idola aliquando ſuſcepiſſe, anathema.

2. SYNODVS octaua generalis canone ſeptimo: Valdè prõficuũ eſt & venerabiles imagines pingere, ſed & proximos diſciplinas diuinę, ac humanæ ſapientiæ docere. Non autem bonum eſt, nec omninò proficuũ, ab indignis horum aliquid fieri. Huius rei gratia nequaquam imagines operari in ſacris templis, ſed neque in quouis loco docere anathematizatos ab hac ſancta & vniuerſali ſynodo, definimus & promulgamus, * vſque à propria ſeductione ac malitia conuertantur. Quiſquis ergò poſt hanc definitionem ad picturæ ſanctarum imaginum in Eccleſijs, aut doctrinæ actionẽ quoquo modo eos admiſerit, ſiquidem clericus fuerit, proprio gradu periclitetur: ſi laicus, cõmunione priuetur.

* videtur legendum, quouſque.

3. NICEPHORVS libro decimoſexto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite vigeſimoſeptimo: Xenaias quidam erat (Philoxenum Græca lingua rectè vocet) genere Perſa, & fortuna ſeruus, peridoneus ſatanæ miniſter. qui ſub Calandionis Epiſcopatu, quum ab hero ſuo profugiſſet, ad Eccleſiam Dei acceſſit, clericum ſe eſſe affirmans, quum quidem nondum diuino regenerationis lauacro initiatus eſſet. Calandion vbi hominem eum, & latentem in eo malcuolẽtiam ex ſignis & coniecturis quibuſdam cognouit, ab Eccleſia eum proſcripſit. Vbi verò Calandioni Petrus Cnapheus ſucceſſit, Xenaiam ille non ſolùm recepit; verùm etiam nondum baptiſmo initiatum, vicinæ Hierapolis Epiſcopum creauit, & Philoxenum nominauit. Et Petrus vbi tandem ſe epiſcopatum viro nondum baptizato mandaſſe intellexit, dixiſſe fertur, ſufficere ei pro baptiſmo conſecrationem. Xenaias iſte primus (ô audacem animam, & os impudens) vocem illam euomuit: Chriſti, & eorum qui illi placuêre, imagines venerandas non eſſe. Itaque impietatis iſtud mancipium magno cum tumultu, multis ſibi ex prima Syrorum gente aſcitis, & non exigua ex Cynegetico ſiue Venatico monaſterio multitudine aſſumpta, vnà cum innata ſibi improbitate, in vrbem peruenit: & Flauiano vim maximam intentauit, vt Chalcedonenſem ſynodum, & Leonis tomum ille anathemate damnaret.

Prophanus Xenaias primus linguã laxauit contra imagines ſanctas.

4. GREGORIVS libro nono epiſtolarum, epiſtola nona ad Serenum Maſſilienſem epiſcopum, vt ſuprà in hac quæſtione, B teſtimonio vndecimo.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquinta, in decreto de Inuocatione, veneratione & reliquijs Sanctorum, & ſacris imaginibus: Doceant imagines Chriſti, Deiparæ virginis, & aliorum ſanctorum, in templis præſertim habendas, & retinendas, eisq́ue debitum honorem, & venerationem impertiendam: non quòd credatur ineſſe aliqua in ijs diuinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ; vel quòd ab eis ſit aliquid petendum; vel quòd fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à Gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant; ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita vt per imagines, quas oſculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, præſertim verò ſecundæ Nicenæ ſynodi decretis contra imaginum oppugnatores eſt ſancitum. Illud verò diligenter doceant Epiſcopi, per hiſtorias myſteriorum noſtræ redemptionis, picturis, vel alijs ſimilitudinibus expreſſas, erudiri, & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & aſſiduè recolendis: tum verò ex omnibus ſacris imaginibus magnum fructum per-

Fides Apoſtolorum & Orthodoxorum. Anathemate feriuntur à ſancta ſynodo ōes Iconomachi, & eorũ falſa doctrina.

Eadem anathemata etiam in fine actionis 4. & 5 prolata à ſynodo fuere.

Anathema ijs, qui ſcripturas de idolis, contra imagines citant, aut eas idola appellãt.

Imagines ſanctorum retinendæ, & quo modo aut quo fine honorandæ.

Per imagines quas oſculamur, & coram quibus procũbimus, Chriſtum adoramus, & Sanctos veneramur. Nicena 2. ſynodus.

Fidæ hiſtoriæ ſacræ quid vtilitatis adferãt.

percipi; non solùm quia admonetur populus beneficiorum, & munerum, quæ à Christo sibi collata sunt; sed etiam quia Dei per Sanctos miracula, & salutaria exempla oculis fidelium subijciuntur: vt pro ijs Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem, vitam moresque suos componant: excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit, aut senserit; anathema sit.

Anathema Iconomachis.

6. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, &c. Et creauit Deus hominẽ ad imaginem suã. ad imaginẽ Dei creauit illũ.

7. AD Philippenses secundo: Qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.

8. PAVLVS Diaconus de gestis Longobardorum libro sexto, capite decimoquarto: Hac tempestate Leo Imperator apud Constantinopolim Sanctorum imagines depositas incendit. Romano quoque Pontifici idem facere, si imperialem gratiam habere vellet, mandauit. Sed Pontifex id facere contempsit. Omnis quoque Rauennensis exercitus, & Venetiarum, talibus iussis vno animo restitêre, & nisi eos Pontifex prohibuisset, Imperatorem super se constituere aggressi fuissent. Per idem tempus Leo Imperator ad peiora progressus est, ita vt compelleret omnes Constantinopoli habitantes tam vi, quàm blandimentis, vt deponerentur vbicunque haberentur imagines tam Saluatoris nostri, quàm eius sanctæ Genitricis, & omnium sanctorum, easque in medio vrbis, incendio concremari fecit. Et quia plerique ex populo tale scelus fieri præpediebant, aliquot ex eis capite truncati, alij alia parte corporis mulctati sunt. Cuius errori Germanus Patriarcha non consentiens, à propria sede depulsus est, & eius loco Anastasius presbyter ordinatus est.

Leonis Imperatoris furor.

Refert tamẽ Zonaras cũ à Gregorio Rom. Pontifice synodico anathemate obstrictum.

Incendi mandat impius Leo imagines Saluatoris & Sanctorũ.

Martyrio affecti pro imaginibus.

9. IDEM libro vltimo de gestis Romanorũ, in fine eadem ad verbum repetit.

10. IOANNES Patriarcha Hierosolymitanus, in vita sancti Ioannis Damasceni: Ingruerant vniuerso orbi nox horrida, atque profundæ tenebræ, ita vt obscurarentur venerabilium imaginum præclaræ figuræ. Illarum author fuit, non à triuio aliquis, ac plebeius, qui in exigua tantùm parte orbis, malitiam suam disseminaret, sed vir ille (vt sic dicam) manu fines orbis complectens, Romanorum videlicet princeps. Is potentia inflatus, vi summa nitebatur, vt ad vnam venerandas imagines omnes, & locis in omnibus, demoliri posset. Et ea propter imaginum cultores partim dilaniari faciebat, ficut leo rapiens & rugiens, verè tam animo quàm corpore leo: partim in diuersa rugitu suo fugabat, atque adeò sęuiebat, vt fidelium plerique in subterraneis speluncis sese occulerent, existimarentque tutius, leonibus ac draconibus conuenire, quàm cum illo, illiusque familiaribus habitare. Nonnulli etiam metu perterriti, vsque in extremos orbis terminos procurrerunt. Leo enim rugiet, & quis non formidabit? Ab ipso inquam, quasi à conspectu colubri fugiebant. At Ioannes ille non à leonina feritate, sed gratia nomen sortitus, spiritaliquę gratia plenus, aduersus singularem hunc serpentem, vt stomachari & exardescere cœpit, (ità autem stomachabatur, vt rectè & virtutem, & zelum dixeris stomachationem) non ad Sauromatas cum Thracibus, neque ad columnas Herculis cum Constantinopolitanis profugit, neque ad desertiora loca ex palatijs transijt propter rugitum Leonis. Sed & cùm versaretur Damasci, & cùm monasticam in solitario Palęstinæ loco exerceret, strenuus & impauidus aduersus Leonem pugnabat. Quanuis autem ille strenuissimus meus athleta, tanto locorum interuallo abesset à tyranno, libris tamen & sermonibus cor illius dissecabat, veluti tricuspidibus hastis, quas ignę spiritus sancti fabricabat, vitali aqua solidans. In eadem historia refert, quomodo ipsi Damasceno per beatam virginem manus restituta sit, quam propter imaginum defensionem amiserat.

Crudelitas Imperatoris in imaginũ cultores.

Plura de huius Imperatoris Leonis crudelitate, filioruque eius Constantini Copronymi & Leonis Caprotymi, vide apud Ioannem Zonaram, annalium tomo 3.

Damasceni libertas & constantia.

Scripta Damasceni in defensionẽ imaginum sanctarum.

X.

Quid nobis præscribit secundum præceptum?

A PROHIBET abusum diuini nominis, & irreuerentiam, quæ committitur à periuris, blasphemis, & per Deum, Sanctos, vel sacra [a] temerè iurantibus, contra illud: [b] *Nolite iurare: sit sermo vester, est, est; non, non.*

B Deindè requirit, vt iuxta rectum linguæ vsum ingentem reuerentiam diuino nomini exhibeamus, iuramenta seruemus, vota Deo, & Ecclesiæ facta non violemus; denique vt verbum [c] Dei tractemus reuerenter.

Exod. 20. b Leuit. 19. c 5. a b Eccli. 23. b c 27. b Zach. 5. a b 8. c Leuit. 24. c Matt. 5. e f

a 8. Tolet. can. 2.

b Matth. 5. f Iac. 5. c

Psal. 33. a Ier. 4. a Psal. 14. a b 75. b Eccles. 5. a 1. Tim. 5. b Deut. 23. d

c Psal. 49. c 2. Cor. 2. d 4. a Trident. syno. sess. 4.

TESTIMONIA.

1. A EXODI vigesimo: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà.

2. LEVITICI decimonono: Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. ego Dominus.

3. ET quinto capite: Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisque fuerit quòd aut ipse vidit, aut conscius est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima, quæ iurauerit, & protulerit labijs suis vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramento & sermone firmauerit, oblitaque postea intellexerit de-

rit delictum ſuum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam ſiue capram, orabuntque pro eo ſacerdos & pro peccato eius.

4. ECCLESIASTICI vigeſimotertio: Iuratione non aſſuefcat os tuum, multi enim caſus in illa. Nominatio verò Dei non ſit aſſidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiſcearis, quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim ſeruus interrogatus aſſiduè, à liuore non minuitur: ſic omnis iurans, & nominans, in toto à peccato non purgabitur. Vir multum iurans, implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga. Et ſi fruſtrauerit, delictum illius ſuper ipſum erit: & ſi diſſimulauerit, delinquit dupliciter; & ſi in vacuum iurauerit, non iuſtificabitur: replebitur enim retributione domus illius. Indiſciplinatæ loquelæ non aſſuefcat os tuum: eſt enim in illa verbũ peccati. Homo aſſuetus in verbis impropery, in omnibus diebus ſuis non erudietur.

5. ET capite vigeſimoſeptimo: Loquela multum iurans, horripilationem capiti ſtatuet: & irreuerentia ipſius obturatio aurium.

6. ZACHARIAE quinto: Ego video volumen volans. Et dixit ad me (*angelus ſcilicet*): Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ: quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc ſimiliter iudicabitur. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & conſumet eam, & ligna eius, & lapides eius.

7. ITEM capite octauo: Loquimini veritatẽ, vnuſquiſque cum proximo ſuo: &c. & iuramentum mendax ne diligatis: omnia enim hæc ſunt, quæ odi, dicit Dominus.

8. LEVITICI vigeſimoquarto: Educ blaſphemum (*inquit Dominus ad Moyſen*) extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt, manus ſuas ſuper caput eius, & lapidet eum populus vniuerſus. Et ad filios Iſrael loquêris: Homo, qui maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum: & qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit. Qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur.

9. MATTHAEI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei eſt: neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neque per Hieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis: neque per caput tuum iuraueris, quia non poteſ vnum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.

10. CONCILIVM Toletanum octauum, canone ſecundo, multa diſſerit de incautis iuramentis. Ac inter alia quidem docet, iuramenta reſolui non poſſe, quia ſcriptum ſit, Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum. Cæterùm iuramenta illicita ſeruanda non eſſe, ex beati Ambroſij teſtimonio, qui libro primo Officiorum hunc in modum loquitur: Eſt etiam contra officium nonnunquàm, ſoluere promiſſum, & ſacramentum cuſtodire: vt Herodes, qui iurauit, quoniam quicquid petitura eſſet, daret filiæ Herodiadis: & necem Ioannis præſtitit, ne promiſſum denegaret. Nam de Iephte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ ſibi victori primùm occurrerat, quo votũ impleret, quod ſpoponderat, vt quicquid ſibi primum occurriſſet, offerret Deo? Melius fuerat nihil tale promittere, quàm promiſſum ſoluere parricidio. Item in libro tertio: Purum ergò ac ſyncerum oportet eſſe affectum, vt vnuſquiſque ſimplicem ſermonem proferat, vas ſuum in ſanctitate poſſideat, nec fratrem circumſcriptione verborum ſeducat. Nihil promittat inhoneſtum. At ſi promiſerit, tolerabilius eſt promiſſum non facere, quàm facere quod turpe ſit. Sæpè plerique conſtringunt ſe iuriſiurandi ſacramento, & cùm ipſi cognouerint promittendum non fuiſſe, ſacramenti tamen contemplatione faciunt, quod ſpoponderint. Sicut de Herode ſuprà ſcripſimus, qui ſaltatrici præmium turpiter promiſit, crudeliter ſoluit: Turpe eſt, quòd regnum pro ſaltatione promittitur: crudele, quòd mors prophetæ pro iuriſiurandi religione datur. Quanto tolerabilius tale fuiſſet periurium ſacramento? Et poſt pauca de Iephte diſputans: Mirabilis, inquit, neceſſitas, quæ ſoluitur parricidio. Melius eſt non vouere, quàm vouere id quod tibi is, cui promittitur, nolit exolui. Et poſt paululũ: Non ſemper igitur promiſſa ſoluenda omnia ſunt. Denique ipſe Deus, ſicut ſcriptura indicat, frequenter mutat ſuam ſententiã. Hæc ibi ex Ambroſio. Deindè ex Iſidoro: Non eſt conſeruandum ſacramentum, quod malè & incautè promittitur, velut ſi quiſpiã adulterę perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius eſt enim non implere ſacramentum, quàm permanere in ſtupri flagitio. Similiter ex Synonymis: In malis promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouiſti, non facias. Impia eſt promiſſio, quæ ſcelere adimpletur. Ibidem ſic aiunt eadẽ de re Concilij Patres: Dum periuramus, creatorem quidem offendimus, ſed nos tantùmodò maculamus. Cùm verò noxia promiſſa cõplemus: & Dei iuſſa ſuperbè contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nos ipſos crudeliori gladio trucidamus.

11. MATTHAEI quinto, vt in textu.

12. IACOBI quinto: Ante omnia fratres mei nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunq; iuramentum. Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: vt nõ ſub iudicio decidatis.

13. PSALMO trigeſimotertio: Benedicam Dominum in omni tempore: ſemper laus eius in ore meo.

2. IEREMIAE quarto: Si reuertêris Iſrael, ait Dominus, ad me conuertere. Et iurabis: Viuit Dominꝰ in veritate, & in iudicio, & in iuſtitia: & benedicent eum Gentes, ipſumqúe laudabunt.

3. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui iurat proximo ſuo, & non decipit.

4. ET ſeptuageſimoquinto: Vouete, & reddite Domino Deo veſtro.

5. ECCLESIASTAE quinto: Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere: diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio. ſed quodcunque voueris, redde: multoq; melius eſt non vouere, quàm poſt votum promiſſa non reddere.

6. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adoleſcentiores autem viduas deuita: Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

7. DEVTERONOMII viceſimotertio: Cũ votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus

Exod. 20.

Lib. 1. cap. 50. Incauta iuramenta an ſeruanda ſint, ex B. Ambroſij ſententia. Matth. 14. Iudic. 11.

Lib. 1. cap. 18.

Matth. 14. Mar. 6.

aliàs miſerabilis. Iudic. 11.

Ex Iſidor. lib. 2. ſcotèt. ſiue de ſummo bono, cap. 31. Vide Gratianum 22. quæſt. 5. & 4.

tuus: & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si noluerís polliceri, abſque peccato eris. Quod autem ſemel egreſſum eſt de labijs tuis, obſeruabis, & facies ſicut promiſiſti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

8. PSALMO quadrageſimonono: Immola Deo ſacrificium laudis: & redde Altiſſimo vota tua. Ibidem: Peccatori autẽ dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?

9. POSTERIORIS ad Corinthios ſecundo: Non ſumus ſicut plurimi, adulterantes verbũ Dei, ſed ex ſyncerítate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur.

10. ET capite quarto: Abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in aſtutia, neque adulterantes verbum Dei, ſed in manifeſtatione veritatis, commẽdantes noſmetipſos ad omnẽ conſcientiam hominum coram Deo.

11. CONCILIVM Tridentinũ ſeſſione quarta, in decreto de editione & vſu ſacrorum librorum: Poſthæc temeritatem illam reprimere volens ſancta ſynodus, qua ad profana quæque conuertuntur & torquentur verba, & ſententiæ ſacræ Scripturæ, ad ſcurrilia ſcilicet, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones, impias & diabolicas incantationes, diuinationes, ſortes, libellos etiam famoſos; mandat, & præcipit, ad tollendam huiuſmodi irreuerentiam & contemptum, ne de cæterò quiſquam quomodolibet verba Scripturæ ſacræ ad hæc, & ſimilia audeat vſurpare; vt omnes huius generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, iuris & arbitrij pœnis per Epiſcopos coerceantur.

Verba ſacræ ſcripturæ non licet ad prophana conuertere.

XI.

Quid imperat tertium præceptum?

Exod 20 b 31. c d Deut 5 b Leuit. 23. 1 c d e Iſet. 17. c d Iſa. 56. b Apoc. 1. c. Actor. 20 b 1 Cor. 16. a Aug ad Lau ep. 119 ca. 12. & 13 & epiſt. 118. cap. 1 Hie ſer 154 de temp. Leo ep 81. ad Dioſcor. cap 1.

A POSTVLAT Sabbatum ſeu diem feſtum in Eccleſia, pijs operibus tranſigi. Vult igitur, vt animus tunc adſit curis vacuus, qui ſe liberè transferat ad cultum interiorem & exteriorem Deo in fide, ſpe, & charitate præſtandum. Vult, vt expediti diuina meditemur beneficia, tractemus ſacra, oremus & adoremus Deũ cùm priuatim, tum publicè cum alijs in [a] ſpiritu & veritate.

a Ioan 4 c

Deut. 5. b Num. 15. d Leuit. 23. e Ignat. ad Philip. Leo ſer. 3. de quadrageſ. Greg lib 1. ep. 3 Hier in ca 4 ad Gala. Aug. con. Adimantũ. c. 16 & ſerm. 251. de temp Conc. Moguntin. can. 16. 2 Matiſc. ca. 1. Agathen. can. 21. & 47.

B Prohibet autem diebus feſtis laborare, operibus vacare mechanicis, & occupationibus deditum eſſe profanis, nimirum vt ocio ſancto vacemus, adeundo templum, & audiendo publicum Eccleſię ſacrum ſeu Miſſam, & ſtatam concionem, quemadmodum hoc præceptum obſeruare pij conſueuerunt.

TESTIMONIA.

1. A EXODI vigeſimo: Memento vt diẽ ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die ſabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus & filia tua, & ſeruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requieuit in die ſeptimo, idcircò benedixit Dominus diei Sabbati, & ſanctificauit eum.

2. ET capite trigeſimoprimo: Videte vt ſabbatum meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris: vt ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico vos. Cuſtodite ſabbatum meum. ſanctum eſt enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus. peribit anima illius de medio populi ſui. Sex diebus facietis opus: in die ſeptimo ſabbatum eſt, requies ſancta Domino. omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Cuſtodiant filij Iſrael Sabbatum, & celebrent illud in generationibus ſuis. Pactum eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumq; perpetuum: ſex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in ſeptimo ab opere ceſſauit.

3. DEVTERONOMII quinto: Obſerua diem Sabbati, vt ſanctifices eum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies Sabbati eſt, id eſt, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, & filia, ſeruus & ancilla, & bos, & aſinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui eſt intra portas tuas: vt requieſcat ſeruus tuus, & ancilla tua, ſicut & tu. Memento quod & ipſe ſeruieris in Aegypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extẽto. Idcircò præcepit tibi, vt obſerues diem ſabbati.

4. LEVITICI vigeſimotertio: Locutusqúe eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos: Hæ ſunt feriæ Domini, quas vocabitis ſanctas. Sex diebus facietis opus: dies ſeptimus, quia ſabbati requies eſt, vocabitur ſanctus: omne opus non facietis in eo. ſabbatũ Domini eſt in cunctis habitationibus veſtris. Hæ ſunt ergò feriæ Domini ſãctæ, quas celebrare debetis tẽporibus ſuis. Menſe primo, quartadecima die mentis ad veſperum, Phaſe Domini

Feſta Iudæorum.

Domini eſt: & quintadecima die menſis huius, ſolennitas azymorum Domini eſt. Numerabitis ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas, vſque ad alteram diem expletionis
2 hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies: & ſic offeretis ſacrificium nouum Do-
3 mino ex omnibus habitaculis veſtris. Menſe ſeptimo, prima die menſis erit vobis ſabbatum, memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur ſanctum: omne opus ſeruile non facietis
4 in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetisque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Omne opus ſeruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis eſt, vt propitietur vobis Dominus Deus veſter: Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo ſuo. Nihil ergò operis facietis in eo: legitimum ſempiternum erit vobis in cunctis generationibus, & habitationibus veſtris. ſabbatum requietionis eſt, & affligetis animas veſtras die nono menſis. A quintodecimo die menſis huius ſeptimi, erunt feriæ tabernaculo-
5 rum ſeptem diebus Domino: Dies primus vocabitur celeberrimus atque ſanctiſſimus: omne opus ſeruile non facietis in eo. Et ſeptem die-
6 bus offeretis holocauſta Domino. Dies quoque octauus erit celeberrimus atque ſanctiſſimus, & offeretis holocauſtum Domino: eſt enim cœtus atque collectæ: omne opus ſeruile non facietis in eo. Hæ ſunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque ſanctiſſimas: &c.

5. ISAIÆ decimoſeptimo: Hæc dicit Dominus: Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondera in die ſabbati: nec inferatis per portas Ieruſalem. Et nolite eijcere onera de domibus veſtris in die ſabbati, & omne opus non facietis: ſanctificate diem ſabbati, ſicut præcepi patribus veſtris.

6. ISAIÆ quinquageſimoſexto: Quia hæc dicit Dominus Eunuchis; Qui cuſtodierint ſabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen ſempiternum dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ, qui adhærēt Domino, vt colant eum, & diligant nomen eius, vt ſint ei in ſeruos: omnem cuſtodientem ſabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum: Adducam eos in montem ſanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocauſta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi ſuper altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

7. APOCALYPSIS primo: Fui in ſpiritu in Dominica die.

8. ACTORVM vigeſimo: Vna autem Sabbati cùm conueniſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat cum eis: &c.

9. PRIORIS ad Corinthios decimoſexto: De collectis autem, quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinaui Eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam Sabbati vnuſquiſque veſtrum apud ſe ſeponat, recondens quod ei benè placuerit: vt non, cùm venero, tunc collectæ fiant.

Præceptum de colendo Sabbato, quomodo ad Chriſtianos pertineat.

10. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimanona ad Ianuarium, capite duodecimo: Ideoque inter omnia illa decem præcepta, ſolum ibi quod de Sabbato poſitum eſt, figura è obſeruandum præcipitur: quam figuram nos intelligendam, non etiam per otium corporale celebrandam, * ſuſcepimus. Cùm enim Sabbato ſignificetur ſpiritalis requies, de qua dictum eſt in Pſalmo: Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus; & quò vocantur homines ab ipſo Domino, dicente: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam: tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris: cætera tamen ibi præcepta, propriè ſicut præcepta ſunt, ſine vlla figurata ſignificatione obſeruamus. Nam & idola non colere manifeſtè didicimus, & nō accipere in vanum nomen Domini Dei noſtri, & honorare patrem & matrem, & nō mœchari, non occidere, non furari, non falſum teſtimonium dicere, non concupiſcere vxorem proximi, non concupiſcere vllam rem proximi, non figuratè aliud prætendunt, & myſticè aliud ſignificant; ſed ſic obſeruantur, vt ſonant. Obſeruare tamen diem Sabbati non ad literam iubemur, ſecundùm otium ab opere corporali, ſicut obſeruant Iudæi: & ipſa eorum obſeruatio, quia ita præcepta eſt, niſi aliam quandam ſpiritalem requiem ſignificet, ridenda iudicatur. Vndè non inconuenienter intelligimus ad amorem excitandum, quo ad requiem tendimus, valere omnia quæ figuratè in ſcripturis dicuntur, quandoquidem id ſolùm in decalogo figuratè præcipitur, vbi requies commendatur, quæ vbique amatur, ſed in ſolo Deo certa & ſancta inuenitur.

* al ſuſpicemur. Pſal. 45.

Matth. 11.

Exod. 20. Deu. 5.

11. DEINDE capite decimotertio: Dies tamen Dominicus, non Iudæis, ſed Chriſtianis reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illo habere cœpit feſtiuitatem ſuam. Animæ quippe omnium ſanctorum, ante reſurrectionem corporis, ſunt quidem in requie, ſed in ea non ſunt actione, qua corpora recepta vegetantur. Talem quippe actionem ſignificat dies octauus, qui & primus: quia non aufert illam requiem, ſed glorificat. Non enim redit cum corpore difficultas ex corpore, quia nec corruptio. Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem. Quapropter ante reſurrectionem Domini, quanuis ſanctos Patres plenos ſpiritu prophetico octauæ ſacramentum nequaquam lateret, quo ſignificatur reſurrectio: nam & pro octaua Pſalmus inſcribitur, & octauo die circuncidebantur infantes, & in Eccleſiaſte ad duorum teſtamentorum ſignificationem dicitur: Da illis ſeptem, & illis octo. reſeruatum eſt tamen & occultatum, & ſolum celebrandum ſabbatum traditum eſt, quia erat antè requies mortuorum: reſurrectio autem nullius erat, donec veniret Chriſtus, qui reſurgens ex mortuis, iam non moreretur, & mors illi vltrà non dominaretur. Sed poſtquàm facta eſt talis reſurrectio in corpore Dominico, vt præiret in capite Eccleſiæ, quod corpus Eccleſiæ ſperaret in fine, iam etiam dies Dominicus, id eſt, octauus, qui & primus, inciperet celebrari, ipſa etiam cauſa intelligitur, cur ad obſeruandum Paſcha, vbi agnum occidere & comedere iubentur, cùm manifeſtiſſimè paſſionem Domini præfiguret, non eis ita præceptum eſt, vt attenderent occurrere Sabbatum, & cum menſe nouorum & tertiam lunæ hebdomadā concurrere, vt eundem quoque diem Dominus potiùs ſua paſſione ſignaret, qui etiam Dominicum, id eſt, octauum, qui & primus eſt, declaraturus aduenerat.

Dies Dominicus in locum Sabbati ſucceſſit apud Chriſtianos.

Eccleſ. 11.

12. ITEM epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non ſcripta

Rom. 6.

Anniuersariæ solennitates Christianorum ab Apostolis institutæ, vel à plenarijs Concilijs.

pta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri, sicuti quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus sancti, anniuersaria solennitate celebrantur, & si quid aliud tale occurrerit, quod seruatur ab vniuersa, quacunque se diffundit Ecclesia.

Diebus festis sicut ornantur corpora & templa, ita & anima suis ornamentis exornanda est, & a vitijs purganda.

Diei Dominicæ commendatio.

Gen. 1. Exod. 14. Exod. 16. Matth. 3. Ioan. 2. Matth. 14. Ioan. 20. Actor. 2. Isa. 30.

13. IDEM sermone centesimo quinquagesimoquarto de tẽpore: Venerabilis est hic dies, qui Dominicus dies, & dies primus atque perfectus est, & dies clarus, in quo visa est prima lux. In quo transgressi sunt filij Israel mare rubrum siccis pedibus, & in quo pluit manna filijs Israel in deserto, & quo Dominus baptizatus est in Iordane. Quo vinum de aqua in Cana Galilææ factum est, quo benedixit Dominus quinq; panes, quibus satiauit quinq; millia hominum. In quo resurrexit Dominus à morte, quo intrauit Dominus in domos clausas, vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum: in quo spiritus sanctus descendit in Apostolos, & in quo speramus Dominum nostrum Iesum Christum ad iudicium venturum: in quo die omnis creatura reformabitur in melius, vt sol & luna septuplum lumen accipiant, & sancti homines vitã æternã propter merita bonæ obedientiæ recipiant à Deo.

Ad festum Paschæ celebrandum quadragesimali ieunio præparamur ex Spiritus sancti doctrina.

Die Dominico quid agendum.

In Romano est 7. Dominicæ diei excellentia.

Gen. 1. Marc. 16. Matth. 28.

14. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum, capite primo: Dies resurrectionis Dominicæ tantis diuinarum dispensationum mysterijs est consecrata, vt quicquid est à Domino insignius constitutum, in huius diei dignitate fit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi, & mors interitum, & vita accepit initium. In hac Apostoli à Domino prædicandi omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac (sicut beatus Ioannes

An Paulus prohibeat quosuis dies obseruari à Christianis.

Ioan. 20.

Euangelista testatur) congregatis in vnum discipulis, Ianuis clausis, cùm ad eos Dominus introisset, insufflauit, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorũ detinueritis, detenta erunt. In hac denique promissus à Domino Apostolis Spiritus sanctus aduenit.

Iudaica festa non celebrantur à Christianis.

Ioan. 14. & 16. Actor. 2.

15. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nũc est, quãdo veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

Cur dies festi instituti sint.

1. DEVTERONOMII quinto: Obserua diem Sabbati, &c. vt suprà, hac quæstione, A testimonio tertio.

2. NVMERORVM decimoquinto: Factum est autem, cùm essent filij Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati, obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus.

3. LEVITICI vigesimotertio: vt suprà, hac quæstione, A testimonio quarto.

4. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Dies festos nolite inhonorare.

5. LEO Magnus sermone tertio de Quadragesima: Si rationabile & quodammodò religiosum videtur, per diem festum in vestitu nitidiore prodire, & habitu corporis hilaritatem mentis ostendere: si ipsam quoque orationis domum propensiore tunc cura & ampliore cultu, quantum possumus, adornamus: nónne dignum est, vt anima Christiana, quæ verum viuumque Dei templum est, speciem suã prudenter exornet, & redemptionis suæ celebratura sacramentum, omni circunspectione præcaueat, ne vlla eam macula iniquitatis obfuscet, aut duplicis cordis ruga dedecoret? Nam quid prodest honestatis formã præferens cultus exterior, si interiora hominis aliquorum sordeant contaminatione vitiorum? Omnia igitur, quę animi puritatem, & speculum mentis obnubilant, abstergenda sedulò, & quadam elimatione radenda sunt. Scrutetur quisque conscientiam suam, sequę ante se statuat proprij censura iudicij &c. Vndè quia dum mortali carne circundamur, non definit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbique prætendere, & tunc maximè aduersus Christi mẽbra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianum, vt ad Paschale festum, quadraginta dierum continentia se præpararet.

Solennitates Christianorum.

6. GREGORIVS libro vndecimo epistolarum, epistola tertia ad Romanos ciues: Dominicorũ die à labore terreno cessandum est, atque omnimodò orationibus insistendum, vt si quid negligentiæ per sex dies agitur, per diẽ resurrectionis Dominicæ precibus expietur.

7. HIERONYMVS in caput quartum ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses, & tempora, & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem, & Pentecostes lętitiam, & pro varietate regionum, diuersa in honore martyrũ tempora constituta. Ad quod qui simpliciter respondebit, dicet; Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse, quos nostros. Nos enim non azymorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem, iuxta morem Israel, numeramus hebdomadas in Pentecoste; sed Spiritus sancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnũ omnes pariter veniremus.

Cur à terrenis negotijs Christiani feriantur diebus festis & Dominicis.

8. AVGVSTINVS in libro contra Adimãtum Manichæi discipulum, capite decimosexto: Nos quoque & Dominicum diem, & Pascha solenniter celebramus, & quaslibet alias Christianas dierum festinitates. Sed quia intelligimus quò pertineant, non tempora obseruamus, sed quæ illis significantur temporibus.

9. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimoprimo de tempore: Sciendum est, fratres chariſſimi, quòd ideò à sanctis patribus nostris constitutum est Christianis & mandatum, vt in solennitatibus Sanctorum, & maximè in Dominicis diebus, ocium haberent, & à terreno negocio vacarent, vt paratiores & promptiores essent ad diuinum cultum, cùm non haberent, quod eos indè retardaret incommodum, relinquerentq; eo tempore terrenam solicitudinem, quò facilius possent Dei intendere volũtatem. Indè ipse Dominus per prophetã dicit; Vacate, & videte, quoniã ego sum Deus. Pſal. 45. At hi, qui diuersis curis ac negocijs implicati, hanc sententiam Dei spernunt, & diuinæ contẽplationi vacare nolũt, timeo quòd in futuro iudicio illis ianuã Domini pulsantibus atque ape-

Luc. 13.

aperiri poſcentibus, Dominus reſpondeat; Amen dico vobis, neſcio vos. Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. Et qui modò Deum quærere negligunt, ab ipſo tunc reſpuuntur. Idcircò fratres mei, non ſit vobis moleſtum, in Dominicis diebus, & in Natalitijs Sanctorum, diuino ſtudere cultui. Dominicum ergò diem Apoſtoli, & Apoſtolici viri ideò religioſa ſolennitate habendum ſanxerunt, quia in eodem redemptor noſter à mortuis reſurrexit. Quique ideò Dominicus appellatur, vt in eo à terrenis operibus vel mundi illecebris abſtinentes, tantùm diuinis cultibus ſeruiamus: dantes ſcilicet diei huic honorem & reuerentiam, propter ſpem reſurrectionis noſtræ, quam habemus in illa. Nam ſicut ipſe Dominus Ieſus Chriſtus, & Saluator reſurrexit à mortuis, ita & nos reſurrecturos in nouiſſimo die ſperamus. Apparet autem, hunc etiam in ſcripturis ſanctis eſſe ſolennẽ. Ipſe enim eſt primus dies ſeculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt angeli, in ipſo quoque à mortuis reſurrexit Chriſtus, in ipſo de cœlis Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, manna in eodem in eremo primùm de cœlo datum eſt. His enim ſpeciebus, ac talibus indicijs, Dominica dies exstat inſignis. Ac ideò ſancti doctores Eccleſiæ decreuerunt, omnem gloriam Iudaici Sabbatiſmi in illam transferre, vt quod ipſi in figura, nos celebraremus in veritate: quia tunc erit requies noſtra vera, quando reſurrectio fuerit perpetrata, & remuneratio in anima & corpore ſimul perfecta. Obſeruemus ergò diem Dominicũ, fratres, & ſanctificemus illam, ſicut antiquis præceptum eſt de Sabbato, dicente Legislatore: A veſpera vſque ad veſperã celebrabitis Sabbata veſtra. Videamus ne otium noſtrum vanum ſit, ſed à veſpera diei Sabbati, vſque ad veſperam diei Dominici, ſequeſtrati à rurali opere, & ab omni negocio, ſoli diuino cultui vacemus. Sic quoque ſanctificamus ritè Sabbatum Domini, dicente Domino; Omne opus non facietis in eo. Veniat ergò, cuicunque poſſibile ſit, ad veſpertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuentu Eccleſiæ pro peccatis ſuis Deum. Qui verò hoc non poſſit, ſaltem in domo ſua oret, & non negligat Deo ſoluere votũ, ac reddere penſum ſeruitutis. In die verò, nullus ſe à ſacra Miſſarum celebratione ſeparet, neque otioſus quis domi remaneat, cæteris ad Eccleſiam pergentibus, neque in venatione ſe occupet, & diabolico mancipetur officio, circũuagando campos & ſyluas, clamorem & cachinnũ ore exaltans; nõ gemitũ, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deũ proferens. 10. CONCILIVM Mogũtinum canone trigeſimoſexto, 11. SECVNDVM Matiſconenſe canone primo, 12. ET Agathenſe canone vigeſimoprimo, 13. ET quadrageſimoſeptimo: vide infrà in tractatu de præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaquarta.

Cur dies Dominicus ex Apoſtolorum inſtitutione celebratur. Matth. 28.

Exod 20. Leuit. 23.

Quibus ſtudijs vacandum in diebus feſtis.

Die Dominico quæ præclarè acciderint. Gen. 1. Act. 2. Exod. 16.

Sabbati celebratio abrogata.

XII.

Quæ ſumma eſt horum trium præceptorum?

A Hæc tria priora quidem præcepta, quæ ſunt [a] primæ tabulæ, nos eò inſtituunt, vt verum Deo cultum præſtemus, interiorem ſcilicet & exteriorem, corde, ore, & opere, priuatim & publicè.

[a] Aug. q. 71. in Exodum, & in Pſal. 32. concione 1.

B Reliqua ſeptem, quæ porrò ſequuntur, præcepta ſecundæ tabulæ dicuntur, in hoc addita, vt noſtrum erga proximum officium explicent.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS quæſtione ſeptuageſimaprima ſuper Exodum: Quæritur, decem præcepta legis quemadmodum diuidenda ſint: verum quatuor ſint, vſque ad præceptum de Sabbato, quæ ad ipſum Deum pertinent: ſex autem reliqua, quorum primum eſt, Honora patrem & matrem, quæ ad hominem pertinent: an potiùs illa tria ſint, & iſta ſeptem. Qui enim dicunt illa quatuor eſſe, ſeparant quod dictum eſt; Non erunt tibi dij alij præter me: vt aliud præceptum ſit; Non facies tibi idolum: & cætera: vbi figmenta colenda prohibentur. Vnum autem volunt eſſe; Non concupiſces vxorem proximi tui: &; Non concupiſces domum proximi tui, & omnia vſque in finem. Qui verò illa tria eſſe dicunt, & iſta ſeptẽ, vnum volunt eſſe, quicquid de vno colendo Deo præcipitur, ne aliquid aliud præter illum pro Deo colatur. Hæc autem extrema præcepta in duo diuidunt, vt aliud ſit præceptum; Non concupiſces vxorem proximi tui: & aliud; Nõ concupiſces domum proximi tui, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæcunque illius ſunt. Decem tamen eſſe præcepta neutri ambigunt, quoniã hoc ſcriptura teſtatur. Mihi tamen videntur congruẽtiùs accipi tria illa, & iſta ſeptem, quoniam Trinitatem videntur illa, quæ ad Deum pertinent, inſinuare diligentius intuentibus. Et reuera quod dictum eſt; Non erunt tibi dij alij præter me: hoc ipſum perfectiùs explicatur cũ prohibentur colenda figmenta. Concupiſcẽtia porrò vxoris alienæ, & concupiſcentia domus alienæ, tantũ in peccando differũt: vt illi quod dictum eſt; Non concupiſces domum proximi tui: adiũcta ſint & alia, dicente ſcriptura; Neque agrum eius, neq; ſeruũ eius, neq; ancillam eius, neq; bouẽ eius, neq; ſubiugales eius, neq; omne pecus eius, neq; quæcunq; proximi tui ſunt. Diſcreuiſſe autem videtur concupiſcentiam vxoris alienæ, à concupiſcentia cuiuslibet rei alienæ, quando vtrunque ſic cœpit; Non concupiſces vxorẽ proximi tui: &; Non concupiſces domũ proximi tui: & huic cœpit cætera adiungere. Non autẽ cùm dixiſſet; Non cõcupiſces vxorem proximi tui: huic connexuit alia, dicens; Neque domum eius, neque agrũ eius, neq; ſeruũ eius, &c. ſed omninò apparent hæc eſſe coniuncta,

Quot ſint primæ tabulæ præcepta, & quot ſecundæ.

Deut. 5. Exod. 20. ſecundum lxx.

exiſtimat potius tria conſtruẽda primæ tabulæ, & ſecundæ ſeptem præcepta.

Auguſtinus

iuncta, quæ in vno præcepto videntur contineri, & diſcreta ab illo, vbi vxor nominata eſt. Illud autem vbi dictum eſt; Non erunt tibi dij alij præter me: apparet huius rei diligentiorem executionem eſſe in ijs, quæ ſubiecta ſunt. Quò enim pertinet; Non facies tibi idolum, neque vllum ſimulacrum: quæcunque in cælo ſunt ſurſum, & quęcunque in terra deorſum, & quęcunque in aqua ſub terra, non adorabis ea, neq; ſeruies illis: niſi ad id quod dictum eſt, Non erunt tibi dij alij præter me? Et paulò pòſt: In illis duobus præceptis; non mœchandi, & non furandi, ipſa opera notata ſunt: in his verò extremis, ipſa concupiſcentia: quæ tantum differunt, vt aliquando mœchetur, qui non concupiſcit vxorem proximi, cum alia aliqua cauſa illi miſceatur: aliquando autem concupiſcat, nec ei miſceatur, pœnam timens: & hoc fortaſsè lex oſtendere voluit, quòd vtraque peccata ſint. Et in fine eiuſdem quæſtionis: Si furti nomine benè intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ: non enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit; ſed vtique à parte totum intelligi voluit, quicquid illicitè rerum proximi aufertur: profectò & nomine mœchiæ, omnis illicitus concubitus, atque illorum mẽbrorum non legitimus vſus prohibitus debet intelligi. Et quod dictum eſt; Non occides: non putandum eſt fieri contra hoc præceptum, quando lex occidit, vel occidi aliquem Deus iubet. Ille enim facit qui iubet, quando miniſterium negare non licet.

Quomodò differant ſextum & ſeptimum mandatum à nono & decimo.

Nomine furti & mechiæ quid intelligatur.

Quinti præcepti explicatio.

2. IDEM in Pſalmum trigeſimumſecũdum, concione prima: Cùm attendis ſuperiora dona Dei, quid tibi contulerit præceptorum, qua doctrina cæleſti te imbuerit, quid tibi deſuper ex illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad Pſalterium, & pſalle Domino in pſalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem ſunt. In decem præceptis legis habes pſalterium. Perfecta res eſt. Habes ibi dilectionẽ Dei in tribus, & dilectionem proximi in ſeptem. Et vtique nôſti Domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Dicit tibi Deus deſuper, quia Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt. Habes vnam chordam. Nõ accipias in vanum nomen Domini Dei tui: habes alteram chordam. Obſerua diem Sabbati, non carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius enim vtique tota die foderent, quàm tota die ſaltarent. Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipſam requiem omnia faciens, abſt ine ab opere ſeruili. Omnis enim qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & vtinam hominis, & non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei; cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Eſt enim quædam voluntas in Domino, vbi verum ſabbatum, vera requies. Vndè dicitur; Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim ſic delectat, quàm ille, qui fecit omnia quæ delectant? In his tribus charitas Dei, in ſeptem alijs charitas proximi, ne facias alij quod pati non vis. Honores patrem & matrem: quia vis te honorari à filijs tuis. Non mœchaberis: quia nec mœchari vxorem tuam poſt te vis. Non occides: quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Non falſum teſtimonium dicas: quia odiſti aduerſum te falſum teſtimonium dicentem. Non concupiſces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupiſci. Non concupiſces rem aliquam proximi tui: quia ſi quis tuam concupiſcit, diſplicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi diſplicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta Dei ſunt, ſapientia donante data ſunt, deſuper ſonant. Tange pſalterium, imple legem, quam Dominus Deus tuus non venit ſoluere, ſed adimplere. Implebis enim amore, & timore non poteras.

Dilectio Dei tribus præceptis explicatur: proxim. verò, ſeptem. Matth. 22. Deut. 6. Deut. 5. Ibidem. Melius malẽ eſſet in die feſto fodere, quã ſaltare. Ioan. 8.

Pſal. 35.

Tob. 4. Matth. 7. Deut. 5.

Matth. 5

Deut. 5.

XIII.

Quid proponit & iniungit quartum præceptum?

A DOCENTVR hîc filij, quid ſuis debeant parentibus, quorum & ope in hanc lucem editi, & labore liberaliter ſunt educati. Docentur & [a] ſubditi, ſuum deferre officiũ maioribus, id eſt, omnibus qui dignitate & poteſtate quadam ſiue in politicis, ſiue in eccleſiaſticis magiſtratibus gerendis, præcellunt.

Deu 5 b Coloſ. 3. d Ephe. 6 a Eccli. 2 b Prou. 23. c Tobiæ 4. a

a Rom. 13. a b Hebr. 13. c Tit 3. 1 2. c 1. Tim. 2. a 6. a 1. Pet. 2. c 5. b Epheſ. 6. a Coloſſ. 3. d

B Debent autem & illi parentibus, & hi maioribus ſuis tum interiorem, tum exteriorem [b] quandam reuerentiam & obſeruantiam, [c] opem itidem & obedientiam.

b Leu. 19 f 1. Pet. 2. c Geneſ 43. f 1. Tim. 6. a Eccli. 4 a Act. 20. d c 1. Timoth 5 c 1. Cor. 9 a b Matt. 10 b 22. b Luc. 10. b Amb. li. 5. hexaem. c. 16.

C Vetatur præterea, ne quacunque ratione vel [d] offendamus, vel contriſtemus perſonas eiuſmodi ſublimiores, ſiue verbis aut ſignis, ſiue factis id committatur.

d Matth. 15. a Hebr. 13. c Exod 21. c 22. d Leu. 20. b Deut. 21. d 27. c Prou. 20. c 28. d 30. b c. Eccli 3 b

TESTIMONIA.

1. A DEVTERONOMII quinto: Honora patrem tuum & matrem, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & benè ſit tibi in Terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi.

2. AD Coloſſenſes tertio: Filij, obedite parẽtibus

tibus per omnia: hoc enim placitum eſt in Domino.

3. AD Epheſios ſexto: Filij, obedite parentibus veſtris in Domino: hoc enim iuſtum eſt. Honora patrem tuum, & matrem tuam: quod eſt mandatum primum in promiſſione: vt bene ſit tibi, & ſis longæuus ſuper terram.

4. ECCLESIASTICI tertio: Filij ſapientiæ, Eccleſia iuſtorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filij, & ſic facite vt ſalui ſitis. Deus enim honorauit patrem in filijs: & iudicium matris exquirens, firmauit in filios. Sicut qui theſaurizat, ita & qui honorificat matrem ſuam. Qui honorat patrem ſuum, iucundabitur in filijs, & in die orationis ſuæ exaudietur. Qui honorat patrem ſuum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quaſi dominis ſeruiet his, qui ſe genuerunt. In opere, & ſermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt ſuperueniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in nouiſſimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim eſt tibi gloria eius confuſio. gloria enim hominis ex honore patris ſui, & dedecus filij pater ſine honore. Fili, ſuſcipe ſenectam patris tui, & non contriſtes eum in vita illius: & ſi defecerit ſenſu, veniam da, & ne ſpernas eum in virtute tua: eleemoſyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris reſtituetur tibi bonum, & in iuſtitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & ſicut in ſereno glacies, ſoluentur peccata tua. Quàm malæ famæ eſt, qui derelinquit patrem: & eſt maledictus à Deo, qui exaſperat matrem.

5. PROVERBIORVM vigeſimotertio: Audi patrem tuum, qui genuit te: & ne contemnas cùm ſenuerit mater tua. Iterum: Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te.

6. TOBIAE quarto: Igitur cùm Tobias putaret orationem ſuam exaudiri vt mori potuiſſet, vocauit ad ſe Tobiam filium ſuum, dixitque ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo, quaſi fundamentum conſtrue. Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum ſepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius: memor enim eſſe debes, quæ & quanta pericula paſſa ſit propter te in vtero ſuo. Cùm autem & ipſa compleuerit tempus vitæ ſuæ, ſepelias eam circa me.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: Non enim eſt poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt: nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa: Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideò neceſſitate ſubditi eſtote non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam. Ideò enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui veſtigal, veſtigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

8. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

9. AD Titum tertio: Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe: neminem blaſphemare.

10. ET capite ſecundo: Seruos hortare dominis ſuis ſubditos eſſe, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, ſed in omnibus fidem bonam oſtendentes: vt doctrinam Saluatoris noſtri Dei ornent in omnibus.

11. PRIORIS ad Timotheum ſecundo: Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate. hoc enim bonum eſt, & acceptum coram Saluatore noſtro Deo.

12. ITEM capite ſexto: Quicunque ſunt ſub iugo ſerui, dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blaſphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres ſunt: ſed magis ſeruiant, quia fideles ſunt & dilecti, qui beneficij participes ſunt. Hæc doce, & exhortare.

13. PRIORIS Petri ſecundo capite: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue regi quaſi præcellenti: ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: quia ſic eſt voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quaſi liberi, & non quaſi velamen habentes malitiæ libertatem, ſed ſicut ſerui Dei. Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis.

14. ET capite quinto: Similiter adoleſcentes ſubditi eſtote ſenioribus.

15. AD Epheſios ſexto: Serui obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt ſerui Chriſti, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quoniam vnuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.

16. AD Coloſſenſes tertio: Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

17. LEVITICI decimonono: Coram cano capite conſurge, & honora perſonam ſenis: & time Dominum Deum tuum. ego ſum Dominus.

18. PRIORIS Petri ſecundo: Subiecti eſtote &c. vt paulo ante, A teſtimonio decimotertio.

19. GENESIS quadrageſimotertio: Ingreſſus eſt Ioſeph domum ſuam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus ſuis: & adorauerunt proni in terram. Reuerentia.

20. PRIORIS ad Timotheum ſexto: vt paulo ante A teſtimonio duodecimo.

21. ECCLESIASTICI quarto: Presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

6. ACTORVM decimo: Et factum est cùm introîisset Petrus, obuius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius adorauit.

Sustentatio.

7. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et: Dignus est operarius mercede sua.

8. PRIORIS ad Corinthios nono: Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundùm hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os boui trituranti. Nunqnid de bobus cura est Deo? An propter nos vtique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. quoniam debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Si alij potestatis vestræ participes sunt, quare non potius nos? Sed non vti sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quę de sacrario sunt, edunt: & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinauit ijs, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere.

9. MATTHAEI decimo: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus enim est operarius cibo suo.

10. ET capite vigesimosecundo: Reddite ergò quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

11. LVCAE decimo: In eadem domo manete edentes, & bibentes quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua. In quancunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis.

Ciconiarum pietas in parentes.

12. AMBROSIVS libro quinto hexaemeron, capite decimosexto: Quàm verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidem rationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus, per longæuum senectutis plumarum tegmine alarumque remigio nudatos, circunstans soboles pennis proprijs fouet. Et quid dicam collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturæ dispendia, vt hinc atque inde subleuantes senem fulcro alarum suarum ad volandum exerceant, & in pristinos vsus desueta iam reuocent pij patris membra? Quis nostrûm leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, vt pius sit, non hoc seruulis mandat obsequium? At verò auibus non est graue, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscriptæ necessitate, sub terrore pœnarum plerique hominum recusârunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim vectura pietatis: quod eò vsque frequenti testificatione percrebuit, vt congruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorum vsu pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori consulto Senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergò aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum prius oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

Rebelles parentibus.

13. MATTHAEI decimoquinto: Ipse autem respondens, ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem. &: Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

14. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, &c. vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

15. EXODI vigesimoprimo: Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.

16. ET vigesimosecundo: Dijs non detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere.

17. LEVITICI vigesimo: Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: patri, matriqúe maledixit, sanguis eius sit super eum.

18. DEVTERONOMII vigesimoprimo: Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit: apprænendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicentqúe ad eos: Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, commessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuijs: lapidibus eum obruet populus ciuitatis: & morietur, vt auferatis malum de medio vestri, & vniuersus Israel audiens pertimescat.

19. ET capite vigesimoseptimo: Maledictus qui non honorat patrem suum, & matrem. & dicet omnis populus: Amen.

20. PROVERBIORVM vigesimo: Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.

21. ITEM vigesimooctauo: Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre: & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

22. ET capite trigesimo: Generatio, quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit, &c. Ibidem: Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

23. ECCLESIASTICI tertio: Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius, &c. vt supra.

Digitized by Google

XIIII.

Quid includit quintum præceptum?

A NON ſolùm externam prohibet cædem & vim omnem, quę corpus & vitam proximi lædit, ſed etiam iram, odium, rancorem, indignationem, vindictæ cupiditatem, & quoſuis internos affectus ad proximi leſionem propenſos, amputat.

Genes. 9. a Leuit. 24. c d 19. c Deut. 5. c Exod. 20. c 21. b c Matth. 5. c d Iac. 2. b 1. Ioan. 3. c Epheſ. 4. f g Coloſſ. 3. b Pſalm. 4. a Rom. 12. d Deut. 32. e Eccli. 28. a b Heb. 10. f 12. d

B Requirit verò [a] animi manſuetudinem, humanitatem, clementiam, cómitatem, beneficentiam: nimirum vt iniuriarum facilè obliuiſcamur, nec vindictam expetamus, ſed ita condonemus inuicem offenſas, ſicut in Chriſto Deus [b] nobis donauit.

a Epheſ. 4. a Coloſſ. 3. b c Roman. 12. c d 1 et. 3. b Eph. 6. b Phil. 4. b Matth. 6. b 5. f g 18. c d Lucæ 6. e Marc. 11. c Prou. 24. d

b Epheſ. 4. g

TESTIMONIA.

1. A GENESIS nono: Sanguinem animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum: & de manu hominis, de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo.

2. LEVITICI vigeſimoquarto: Qui percuſſerit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuium ſuorum: ſicut fecit, ſic fiet ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente reſtituet. qualem inflixerit maculam, talem ſuſtinere cogetur. Qui percuſſerit hominem, punietur.

3. ET capite decimonono: Non eris criminator, nec ſuſurro in populo. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui. ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publicè argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.

4. DEVTERONOMII quinto: Non occides.

5. EXODI vigeſimo: Non occides.

6. ET vigeſimoprimo: Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus eius: conſtituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur &c.

7. MATTHAEI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

8. IACOBI ſecundo: Qui dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides.

9. PRIMAE Ioannis tertio: Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Et ſcitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in ſemetipſo manentem.

10. AD Epheſios quarto: Iraſcimini, & nolite peccare: ſol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Ibidem: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

11. AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro.

12. PSALMO quarto: Iraſcimini, & nolite peccare.

13. AD Romanos duodecimo: Nulli malum pro malo reddentes. Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. ſcriptum eſt enim: Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus.

14. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Mea eſt vltio, & ego retribuam in tempore.

15. ECCLESIASTICI vigeſimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe dum caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouiſſimorum, & deſine inimicari: tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non iraſcaris proximo. Memorare teſtamentum Altiſſimi, & deſpice ignorantiam proximi. Abſtine te à lite, & minues peccata: homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna ſiluæ, ſic ignis exardeſcit: & ſecundùm virtutem hominis, ſic iracundia illius erit, & ſecundùm ſubſtantiam ſuam exaltabit iram ſuam. Certamen feſtinatum incendit ignem: & lis feſtinans effundit ſanguinem: & lingua teſtificans adducit mortem. Si ſufflaueris in ſcintillam, quaſi ignis exardebit: & ſi expueris ſuper illam, extinguetur: vtraque ex ore proficiſcuntur. Suſurro & bilinguis maledictus: multos enim turbauit pacem habentes.

16. AD Hebræos decimo: Scimus qui dixit: Mihi vindicta, & ego retribuam.

17. ET capite duodecimo: Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

1.B AD Epheſios quarto: Obſecro itaque vos ego

ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes inuicem in charitate, soliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis.

2. AD Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: supportantes inuicem, & donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in vno corpore.

3. AD Romanos duodecimo: Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Si fieri potest, quòd ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.

4. PRIORIS Petri tertio: In fine autem omnes vnanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles: non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed econtrariò benedicentes: quia in hoc vocati estis, vt benedictionem hæreditate possideatis.

5. AD Ephesios sexto: Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum, & vester Dominus est in cælis: & personarum acceptio non est apud eum.

6. AD Philippenses quarto: Et pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu. Decæterò fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.

7. MATTHAEI sexto: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

8. ET capite quinto: Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. & quicunque te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Qui petit à te, da ei: & volèti mutuari à te, ne auertaris. Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid amplius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergò vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est. Exod 21. Deut. 19.

9. ITEM decimooctauo: Accedens Petrus ad eum, dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies? Dicit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies: sed vsque septuagies septies. Ibidem: Nonne ergò oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? &c. Leuit. 19.

10. LVCAE sexto: Dimittite, & dimittemini.

11. MARCI vndecimo: Cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra, &c.

12. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Ne dicas: Quo modo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundùm opus suum.

13. AD Ephesios quarto: Estote inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

XV.

Quid habet sextum præceptum?

Leuit 20. b d 19 f Deut. 22. c 23. c Matth. 5. d Eccli 41. c d 1. Corinth. 6. b c d Ephes 4. d 5. a b Prouerb. 6. c d Iudæ a b c d

A PROHIBET fornicationem, adulterium, & omnem concubitum illegitimum, ac impuram qualemcunque libidinem.

a Coloss 3 a b Ephes 5. a 2. Pet. 2. b c

B Caueri præterea, & præscindi vult occasiones, quæ carnis libidinem irritant ac fouent, vt sunt [a] obscœna verba, cantilenæ inhonestæ, gestus impudici.

b 1. Thess. 4. a Hebr. 13. a Tob. 4. b 1. Cor. 7. a b c Tob. 3. c Matth. 15. b Dan. 13. a b f d 1. Tim. 5. b Eccli 9. a b Iob 31. a b Prou 6. c d Genes 9. d Deut. 25. c Gen 38. b 1. Tim 2. c 1. Cor 13. Isa 3. c d Amos 6. a b Iac. 5. a Rom. 13. d Ezech 16. 1. Tim. 5. a d

C Requirit ex aduerso fidem [b] in coniugio, tum pudicitiam omnem, siue [c] cordis in cogitationibus & desiderijs, siue [d] corporis in lingua, facie, oculis, auribus, tactu, atque omni demum habitu cultuque exteriore, vt siue soli, siue cum alijs viuamus, non modò luxus & intemperantiæ notam effugiamus, verum etiam modestiam, frugalitatem, continentiamque sedulò exerceamus.

TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1.A LEVITICI vigeſimo: Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi ſui, morte moriantur & mœchus & adultera. Qui dormierit cum nouerca ſua, &c. & poſt plura alia enormia peccata ita ſubijcitur: Cuſtodite leges meas, atque iudicia, & facite ea: ne & vos euomat terra quam intraturi eſtis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulſurus ſum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus ſum eas.

2. ITEM capite decimonono: Ne proſtituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.

3. DEVTERONOMII vigeſimoſecundo: Si dormierit vir cum vxore alterius, vterque morietur, id eſt, adulter & adultera: & auferes malum de Iſrael. Et paulo ſuperius: Quòd ſi verum eſt quod obijcit, & non eſt in puella inuenta virginitas: ejcient eam extra fores domus patris ſui, & lapidibus obruent viri ciuitatis illius, & morietur: quoniam fecit nefas in Iſrael, vt fornicaretur in domo patris ſui: & auferes malum de medio tui. & ſimilia multa in eodem capite.

4. ET capite vigeſimotertio: Non erit meretrix de filiabus Iſrael, nec ſcortator de filijs Iſrael. Non offeres mercedem proſtibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud eſt quod voueris: quia abominatio eſt vtrunque apud Dominum Deum tuum.

5. MATTHAEI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.

6. ECCLESIASTICI quadrageſimoprimo capite: Erubeſcite à patre & à matre de fornicatione: à reſpectu mulieris fornicariæ. Ne reſpicias mulierem alieni viri, & ne ſcruteris ancillam eius, neque ſteteris ad lectum eius.

7. PRIORIS ad Corinthios ſexto capite: An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, &c. regnum Dei poſſidebunt. Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergò membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit. An neſcitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri? Empti enim eſtis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.

8. AD Epheſios quarto: Hoc igitur dico, & teſtificor in Domino, vt iam non ambuletis, ſicut & Gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum, qui deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritiam.

9. ET quinto capite: Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet: ſed magis gratiarum actio. Hoc enim ſcitote intelligentes: quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti, & Dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

10. PROVERBIORVM ſexto: Quia mandatum lucerna eſt, & lex lux, & via vitæ increpatio diſciplinæ, vt cuſtodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiſcat pulchritudinem eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius: pretium enim ſcorti vix eſt vnius panis: mulier autem viri pretioſam animam capit. Nunquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo, vt veſtimenta illius non ardeant? aut ambulare ſuper prunas, vt non comburantur plantæ eius? ſic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui, non erit mundus cùm tetigerit eam. Non grandis eſt culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim vt eſurientem impleat animam: deprehenſus quoque reddet ſeptuplum, & omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet. Qui autem adulter eſt, propter cordis inopiam perdet animam ſuam: turpitudinem & ignominiam congregat ſibi, & opprobrium illius non delebitur: quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquam precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.

11. IVDAS in epiſtola ſua canonica: Subintroierunt quidam homines (qui olim præſcripti ſunt in hoc iudicium) impij, Dei noſtri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ ciuitates ſimili modo exfornicatæ, & abeuntes poſt carnem alteram, factæ ſunt exemplum, ignis æterni pœnam ſuſtinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem ſpernunt, maieſtatem autem blaſphemant. Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, &c. Et in fine: Alijs autem miſeremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis eſt, maculatam tunicam.

12.B AD Coloſſenſes tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blaſphemiam, turpem ſermonem de ore veſtro. Et paulo ſuperius: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus: propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis.

2. AD Epheſios quinto: vt ſupra hac eadem quæſtione A teſtimonio nono.

3. SECVNDAE Petri ſecundo capite: Et ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit: exemplum eorum, qui impiè acturi ſunt, ponens: & iuſtum Lot oppreſſum à nefandorum iniuria, ac luxuriòſa conuerſatione eripuit: aſpectu enim, & auditu iuſtus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iuſtam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reſeruare cruciandos: magis autem eos, qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, ſibi placentes, ſectas non metuunt introducere blaſphemantes. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem, & in perniciem, in his quæ ignorant blaſphe-

mantes

mantes in corruptione ſua peribunt, percipientes mercedem iniuſtitiæ, voluptatem exiſtimantes diei delicias: coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in conuiuijs ſuis luxuriantes vobiſcum, oculos habentes plenos adulterij, & inceſſabilis delicti.

2. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrùm vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore: non in paſſione deſiderij, ſicut & Gentes, quæ ignorant Deum.

3. AD Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros iudicabit Deus.

4. TOBIAE quarto: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, & caue ne aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta Domini Dei noſtri.

5. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Similiter autem & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi. Et nonnullis interiectis: Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat, &c.

6. TOBIAE tertio: Tu ſcis Domine, (*ait Sara*) quia nunquam concupiui virum, & mundam ſeruaui animam meam ab omni concupiſcentia. Nunquam cum ludentibus miſcui me: neque cum his, qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea conſenſi ſuſcipere.

7. MATTHAEI decimoquinto: Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem: de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt, quæ coinquinant hominem.

8. DANIELIS decimotertio. Videbant eam (*Suſannam*) ſenes quotidie ingredientem, & deambulantem: & exarſerunt in concupiſcentiam eius: & euerterunt ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos ſuos vt non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iuſtorum. Erant ergò ambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt ſibi viciſſim dolorem ſuum: erubeſcebant enim indicare ſibi concupiſcentiam ſuam &c. Et in fine capitis: Et dixit ei Daniel: Semen Chanaan, & non Iuda, ſpecies decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

9. PRIORIS ad Timotheum quinto capite: Adoleſcentiores viduas deuita: Cùm enim luxuriatæ fuerint in Chriſto, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. ſimul autem & otioſæ diſcunt circuire domos: non ſolùm otioſæ, ſed & verboſæ, & curioſæ, loquentes quæ non oportet.

10. ECCLESIASTICI nono: Ne reſpicias mulierem multiuolam: ne fortè incidas in laqueos illius. Cum ſaltatrice ne aſſiduus ſis: nec audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius. Virginem ne conſpicias, ne fortè ſcandalizeris in decore illius. Ne des fornicarijs animam tuam in vllo: ne perdas te, & hæreditatem tuam. Noli circunſpicere in vicis ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Auerte faciem tuam à muliere compta, & ne circunſpicias ſpeciem alienam. propter ſpeciem mulieris multi periérunt: & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti ſunt. colloquium enim illius quaſi ignis exardeſcit. Cùm aliena muliere ne ſedeas omninò, nec accumbas cum ea ſuper cubitum: & non alterceris cum illa in vino, ne forte decliner cor tuum in illam, & ſanguine tuo labaris in perditionem.

11. IOB trigeſimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus deſuper, & hæreditatem Omnipotens de excelſis? Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum: ſcortum alterius ſit vxor mea, &c. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima.

12. PROVERBIORVM ſexto capite: Vt ſupra, hac eadem quæſtione, A teſtimonio decimo.

13. GENESIS nono: Cùm vidiſſet Cham pater Chanaan, verenda ſcilicet patris ſui eſſe nudata, nunciauit duobus fratribus ſuis foras. At verò Sem & Iaphet pallium impoſuerunt humeris ſuis, & incedentes retrorſum, operuerunt verenda patris ſui: facieſque eorum auerſæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autem Noë ex vino, cùm didiciſſet quæ fecerat ei filius ſuus minor, ait: Maledictus Chanaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Chanaan ſeruus eius. Dilatet Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, ſitque Chanaan ſeruus eius.

13. DEVTERONOMII vigeſimoquinto: Si habuerint inter ſe iurgium viri duo, & vnus contra alterum rixari cœperit, volenſque vxor alterius eruere virum ſuum de manu fortioris, miſeritque manum, & apprehenderit verenda eius: abſcides manum illius, nec flecteris ſuper eam vlla miſericordia.

14. GENESIS trigeſimooctauo: Dixit ergò Iudas ad Onan filium ſuum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & ſociare illi, vt ſuſcites ſemen fratri tuo. Ille ſciens non ſibi naſci filios, introiens ad vxorem fratris ſui, ſemen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine naſcerentur. Et ideircò percuſſit eum Dominus, quòd rem deteſtabilem faceret.

15. PRIORIS ad Timotheum ſecundo: Volo ergò viros orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira, & diſceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia, & ſobrietate ornantes ſe, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veſte pretioſa: ſed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

16. PRIORIS Petri tertio: Similiter & mulieres ſubditæ ſint viris ſuis: vt & ſi qui non credunt verbo, per mulierum conuerſationem ſine verbo lucrifiant, conſiderantes in timore caſtam conuerſationem veſtram. Quarum non ſit extrinſecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti veſtimentorum cultus: ſed qui abſconditus eſt cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modeſti ſpiritus, qui eſt in conſpectu Dei locuples, &c.

17. ISAIAE tertio: Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ ſunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant: Decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus

Digitized by Google

minus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & diſcriminalia, & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, & ſpecula, & ſindones, & vittas, & theriſtra. Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſcia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio. Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & deſolata in terra ſedebit.

18. AMOS ſexto: Vę qui opulenti eſtis in Sion, &c. Qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris. Qui canitis ad vocem pſalterij: ſicut Dauid putauerunt ſe habere vaſa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur ſuper contritione Ioſeph. Quapropter nunc migrabunt in capite tranſmigrantium: & auferetur factio laſciuientium. Iurauit Dominus Deus in anima ſua, dicit Dominus Deus exercituum: Deteſtor ego ſuperbiam Iacob, & domos eius odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus ſuis.

19. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt: & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurum, & argentum veſtrum æruginauit: & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizâſtis vobis iram in nouiſſimis diebus. Epulati eſtis ſuper terram, & in luxurijs enutriſtis corda veſtra in die occiſionis.

20. AD Romanos decimotertio: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die honeſtè ambulemus: non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitijs, &c. ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſiderijs.

21. EZECHIELIS decimoſexto: Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma ſoror tua ipſa, & filię eius, ſicut feciſti tu, & filiæ tuæ. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis & abundantia, & ocium ipſius, & filiarum eius: & manum egeno, & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me: & abſtuli eas ſicut vidiſti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: ſed viciſti eas ſceleribus tuis, & iuſtificâſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergò & tu porta confuſionem tuam, quæ viciſti ſorores tuas peccatis tuis, ſceleratius agens ab eis: iuſtificatæ ſunt enim à te: ergò & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ iuſtificâſti ſorores tuas.

22. PRIORIS ad Timotheum quinto: Nam quę (*vidua*) in delicijs eſt, viuens mortua eſt. Teipſum caſtum cuſtodi.

XVI.

Quid docetur in ſeptimo præcepto?

A PROHIBETVR omnis rei alienæ illicita contrectatio & vſurpatio per furtum, rapinam, ſimoniam, vſuras, lucra iniuſta, dolum malum, & quoſuis contractus alios, quibus fraterna læditur charitas, ac proximus fraude circunuenitur.

Leuit. 19. c g Epheſ. 4. f 1. Cor. 6. b Luc. 6. c Actor. 8. d 4. Reg. 5. f g Deut. 25. c Prou. 11. a 20. b Eccli. 10. e 1. Theſſ. 4. b

B Exigit eregionè hoc præceptum, vt in omni negotio ſeu commercio inuiolata ſeruetur æquitas, & proximi vtilitas, ſicubi ſeſe offerat occaſio, quacunque ratione ac ope noſtra promoueatur.

Pſalm. 14. 33. b Lucæ 6. d Ezech. 18. a b c d Rom. 13. b Matth. 5. f g

TESTIMONIA.

1. A LEVITICI decimonono: Non facietis furtum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque manè. Non facies quod iniquum eſt, nec iniuſtè iudicabis. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura. Statera iuſta, & æqua ſint pondera, iuſtus modius, æquuſque ſextarius.

2. AD Epheſios quarto: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.

3. PRIORIS ad Corinthios ſexto: Iam quidem omninò delictum eſt in vobis, quòd iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, &c. neque fures, neque auari, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

4. LVCAE ſexto: Si mutuum dederitis his, à quibus ſperatis recipere; quæ gratia eſt vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos veſtros: benefacite, & mutuum date, nihil inde ſperantes: & erit merces veſtra multa, & eritis filij Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.

5. ACTORVM octauo capite: Cùm vidiſſet autem Simon, quia per impoſitionẽ manus Apoſtolorum daretur Spiritus ſanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc poteſtatem, vt cuicunque impoſuero manus, accipiat Spiritum ſanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum ſit in perditionem: quoniam donum Dei exiſtimâſti pecunia poſſideri. Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto. cor enim tuum non eſt rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc

bi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, vt nihil veniat super me horum, quæ dixistis.

6. QVARTI Regum quinto: Dixit Giezi puer viri Dei: Pepercit dominus meus Naaman Syro isti, vt non acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia currã post eum, & accipiam ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cùm vidisset ille currentem ad se, desilijt de curru in occursum eius, & ait Rectene sunt omnia? Et ille ait: Rectè. dominus meus misit me ad te, dicens: Modò venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filijs prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices, &c. Et dixit Elisæus, Vnde venis Giezi? Qui respondit? Non iuit seruus tuus quoquam. At ille ait: Nonne cor meum in præsenti erat, quando reuersus est homo de curru suo in occursum tuî? Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas, & oues, & boues, & seruos, & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, vsque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

7. DEVTERONOMII vigesimoquinto: Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor. pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore super Terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus tuus eum, qui facit hæc, & auersatur omnem iniustitiam.

8. PROVERBIORVM vndecimo: Statera dolosa, abominatio est apud Dominum: & pondus æquum, voluntas eius.

9. ET capite vigesimo: Pondus & pondus, mensura & mensura: vtrunque abominabile est apud Deum.

10. ECCLESIASTICI decimo: Nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniustitias, & iniurias, & contumelias, & diuersos dolos.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Ne quis supergrediatur, neque circunueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus.

12. PSALMO decimoquarto: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: Nec fecit proximo suo malum, &c. Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentem non accepit: Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

13. LVCAE sexto: Ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

14. EZECHIELIS decimooctauo: Vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, in montibus non comederit, &c. & hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, &c. egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem: ad vsuram dantem, & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet. cùm vniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis: virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit: à pauperis iniuria auertit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet, &c.

15. AD Romanos decimotertio: Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quidquam debeatis: nisi vt inuicem diligatis.

16. MATTHAEI quinto: Audistis quia dictum est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam, &c. & ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris. Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est.

XVII.

Quid in octauo præcepto comprehensum est?

Leuit. 19. c Exod. 23. a b Deuter. 5 c 16. d 19 d 27. c Prou. 12. c 4. d 24 c d 25. c Iacob. 4. c 1. Pet. 2. a Eph. 4. c f Prou. 17. a b c d 18. b 19 a Rom 1. d Psalm. 5. a b c Apoc. 21. b c 22 c Iacob. 5. a b c d

A PROHIBEMVR eo falsum dolosumve testimonium in quenquam proferre, & quoquo modo proximi causam in iudicio subuertere, vel etiam extra iudicium famam illius lædere: quod sanè fit à susurronibus, detractoribus, maledicis, criminatoribus, & adulatoribus. Breuiter, omne mendacium, & omnis linguæ contra proximum abusus hîc interdicitur.

Matth. 12. c Coloss. 3 b c Ephes. 4 f g Prouerb. 15. a Eccli 6. a

B Docemur interim de proximo benè & commodè loqui,

Digitized by C

loqui, nempe ad illius defenſionem & vtilitatem, ſine fuco, ſimulatione, inſidijſve.

TESTIMONIA.

1. A LEVITICI decimonono: Non mentiemini, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non maledices ſurdo. Non facies quod iniquum eſt, nec iniuſtè iudicabis. Iuſtè iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec ſuſurro in populo, &c.

2. EXODI vigeſimotertio: Non ſuſcipies vocem mendacij: nec coniunges manum tuam vt pro impio dicas falſum teſtimonium. Non ſequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, pluramorum acquieſces ſententiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoque non miſereberis in iudicio. Non declinabis in iudicium pauperis. Mendacium fugies. Inſontem & iuſtum non occides: quia auerſor impium. Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum.

3. DEVTERONOMII quinto: Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

4. ET capite decimoſexto: Iudices & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per ſingulas tribus tuas: vt iudicent populum iuſto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies perſonam, nec munera: quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum. Iuſtè quod iuſtum eſt perſequeris: vt viuas, & poſſideas Terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

5. ITEM capite decimonono: Non ſtabit teſtis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit: ſed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum. Si ſteterit teſtis mendax contra hominem, accuſans eum prævaricationis, ſtabunt ambo, quorum cauſa eſt, ante Dominum in conſpectu ſacerdotum & iudicum qui fuerint in diebus illis. Cumque diligentiſſimè perſcrutantes, inuenerint falſum teſtem dixiſſe contra fratrem ſuum mendacium: reddent ei ſicut fratri ſuo facere cogitauit, & auferes malum de medio tui: vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere. Non miſereberis eius.

6. RVRSVM capite vigeſimoſeptimo: Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. & dicet omnis populus: Amen.

7. PROVERBIORVM duodecimo: Qui quod nouit loquitur, index iuſtitiæ eſt: qui autem mentitur, teſtis eſt fraudulentus. Eſt qui promittit, & quaſi gladio pungitur conſcientiæ: lingua autem ſapientium ſanitas eſt. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem teſtis eſt repentinus, concinnat linguam mendacij. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt conſilia, ſequitur eos gaudium. Abominatio eſt Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

8. ET capite quarto: Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te.

9. ITEM capite vigeſimoquarto: Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiſcearis: quoniam repente conſurget ruina eorum: & ruinam vtriuſque quis nouit? Cognoscere perſonam in iudicio non eſt bonum. Qui dicunt impio; iuſtus es: maledicent eis populi, & deteſtabuntur eos tribus: Qui arguunt eum, laudabuntur: & ſuper ipſos veniet benedictio. Labia deoſculabitur, qui recta verba reſpondet. Ne ſis teſtis fruſtrà contra proximum tuum: nec lactes quenquam labijs tuis. Ne dicas: Quo modo fecit mihi, ſic faciam ei: reddam vnicuique ſecundùm opus ſuum.

10. ET capite vigeſimoquinto: Iaculum, & gladius, & ſagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum ſuum falſum teſtimonium.

11. IACOBI quarto capite: Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem ſuum, detrahit legi, & iudicat legem.

12. PRIORIS Petri ſecundo: Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & inuidias, & omnes detractiones, ſicut modò geniti infantes, rationabiles, ſine dolo lac concupiſcite.

13. AD Epheſios quarto: Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo: quoniam ſumus inuicem membra. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei vt det gratiam audientibus.

14. PROVERBIORVM decimoſeptimo: Malus obedit linguæ iniquæ, & falla obtemperat labijs mendacibus. Qui deſpicit pauperem, exprobrat factori eius: & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus. Non decent ſtultum verba compoſita: nec principem labium mentiens. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero ſermone reperit, ſeparat fœderatos. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud ſtultum. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum. Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt vterque apud Deum. Qui vertit linguam, incidet in malum. Munera de ſinu impius accipit, vt peruertat ſemitas iudicij. Non eſt bonum damnum inferre iuſto: nec percutere principem, qui recta iudicat.

15. ET capite decimooctauo: Labia ſtulti miſcent ſe rixis: & os eius iurgia prouocat. Os ſtulti contritio eius: & labia ipſius, ruina animæ eius. Verba bilinguis, quaſi ſimplicia: & ipſa perueniunt vſque ad interiora ventris.

16. ITEM decimonono capite: Teſtis falſus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet.

17. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum: vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos &c. Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte & non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

18. PSALMO quinto: Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Virum ſanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Ibidem: Quoniam non eſt in ore eorum veritas: cor

eorum vanum est. Sepulcrum patens est gutur eorum, linguis suis dolosè agebant, iudica illos Deus. Decidant à cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine.

19. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis autem, & incredulis &c. & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda.

20. ET capite vigesimosecundo: Beati, qui lauant stolas suas in sanguine Agni: vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis, qui amat, & facit mendacium.

21. IACOBI tertio: Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir. potest etiam freno circunducere totum corpus. Si autem equis frena in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circunferimus. Ecce & naues, cùm magnæ sint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo vbi impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quàm magnam syluam incendit? Et lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium, & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & Patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio, & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Nunquid potest, fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam. Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse aduersus veritatem. non est enim ista sapientia desursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio: ibi inconstantia, & omne opus prauum.

1.B MATTHAEI duodecimo: Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

2. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem. Ibidem: Verbum Christi habitet in vobis adundanter, in omni sapientia, docentes, & commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo. Omne, quodcunque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

3. AD Ephesios quarto: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni.

4. PROVERBIORVM decimoquinto: Responsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. Lingua sapientum ornat scientiam: os fatuorum ebullit stultitiam. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Labia sapientum disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.

5. ECCLESIASTICI sexto: Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua eucharis in bono homine abundat.

XVIII.

Duo postrema præcepta quid continent?

Deuteron. 5. c Eccli 25. d Matth. 5. d Roman. 13. c 1. Thessal. 4. a b Iac. 1. c Isaiæ 1. f Eccli 5. a 18. d Psal. 9. c 61. b Actor. 20. f

A VETANT concupiscentiam vxoris, ac rei alienæ: vt non solùm ab vxore aliena, illicitis commercijs, & externa apertaque iniustitia nos abstineamus; sed etiam ne voluntate quidem noceamus cuiquam, aut nocere deliberemus.

Iob 31. a b 1. Corinth. 10. c Tob. 9. c d 10. d Gen. 24. g 1. Timoth. 6. b

B Igitur hoc vtrunque præceptum cordis sinceritatem & beneuolentiam erga omnes integram esse vult, vt, quę in rem & salutem proximi cedunt, optemus ex animo, neque cupiditati vnquam, cum leui alterius iniuria, consentiamus.

TESTIMONIA.

1.A DEVTERONOMII quinto: Non concupisces vxorem proximi tui: non domum, non agrum, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, & vniuersa quæ illius sunt.

2. ECCLESIASTICI vigesimoquinto: Ne respi-

reſpicias in mulieris ſpeciem, & non concupiſcas mulierem in ſpecie.

3. MATTHAEI quinto: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.

4. AD Romanos decimotertio: Non adulterabis &c. Non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur: Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

5. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Hæc eſt voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrûm vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore: non in paſſione deſiderij, ſicut & Gentes, quæ ignorant Deum: & ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuum: quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus.

6. IACOBI primo: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem.

7. ISAIAE primo: Principes tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & cauſa viduæ non ingreditur ad illos.

8. ECCLESIASTICI quinto: Noli attendere ad poſſeſſiones iniquas, & ne dixeris: Eſt mihi ſufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis. Ne ſequaris in fortitudine tua concupiſcentiam cordis.

9. ET capite decimooctauo: Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

10. PSALMO nono: Exacerbauit Dominum peccator &c. Inſidiatur vt rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

11. ET ſexageſimoprimo: Nolite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere.

12. ACTORVM vigeſimo: Argentum & aurum, aut veſtem nullius concupiui.

1.B IOB trigeſimoprimo: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus deſuper, & hæreditatem Omnipotens de excelſis? Si deceptum eſt cor meum ſuper muliere, & ſi ad oſtium amici mei inſidiatus ſum, &c. Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Nemo quod ſuum eſt quærat, ſed quod alterius.

3. TOBIAE nono: Fleuit Gabelus, benedixitque Deum, & dixit: Benedicat te Deus Iſrael, quia filius es optimi viri, & iuſti, & timentis Deum, & eleemoſynas facientis: & dicatur benedictio ſuper vxorem tuam, & ſuper parentes veſtros: & videatis filios veſtros, & filios filiorum veſtrorum, vſque in tertiam & quartam generationem: & ſit ſemen veſtrum benedictum à Deo Iſrael, qui regnat in ſæcula ſæculorum.

4. ET capite decimo: Raguel Tobiam ſaluum atque gaudentem dimiſit à ſe, dicens: Angelus Domini ſanctus ſit in itinere veſtro, perducatque vos incolumes, & inueniatis omnia rectè circa parentes veſtros, & videant oculi mei filios veſtros priuſquam moriar.

5. GENESIS vigeſimoquarto: Dimiſerunt ergò eam, & nutricem illius, ſeruumque Abraham, & comites eius, imprecantes proſpera ſorori ſuæ, atque dicentes: Soror noſtra es, creſcas in mille millia, & poſſideat ſemen tuum portas inimicorum ſuorum.

6. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Tu autem ô homo Dei hæc fuge.

XIX.

Quò demùm referenda ſunt mandata Decalogi omnia?

A AD Charitatem, quam nobis geminam duæ illæ[a] Tabulæ, quibus Dei digito mandata hæc inſcripta fuêre, commendant. Docent enim primæ mandata, quæ ad charitatem Dei: mandata verò ſecundę Tabulæ, quæ ad charitatem proximi ſpectant. [a] Exod. 32. & 34.

B Igitur ex his decem duo quidem priora id faciunt, vt quæ vitia cultui honoriſque Dei maximè aduerſantur, Idololatria ſcilicet ac periurium, inprimis caueamus. Tertium porrò mandatum admonet, verum purumque cultum corde, ore, ac opere fideliter exhibendum eſſe. Quod ſanè vbi rectè obſeruatur, ſolus vtique Deus in omnibus & ſuper omnia diligitur ac honorificatur.

C Iam ſumma Præceptorum, quæ ad proximum diligendum pertinent, vel hoc vno conſtat, [b] *Quod ab alio oderis fieri-* [b] Tob. 4. f

Digitized by Google

ri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Cui reſpondet illa
c Matth. 7.b Luc. 6.d Chriſti ſententia: c *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex, & Prophetæ.*

TESTIMONIA.

1. A EXODI trigeſimoſecundo: Reuerſus eſt Moyſes de monte, portans duas tabulas teſtimonij in manu ſua, ſcriptas ex vtraque parte, & factas opere Dei: ſcriptura quoque Dei erat ſculpta in tabulis.

2. ET capite trigeſimoquarto: Præcide tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ, quas fregiſti. Excidit ergò duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte conſurgens aſcendit in montem Sinai, ſicut præceperat ei Dominus, portans ſecum tabulas.

1. C TOBIAE quarto: Quod ab alio, vt in textu.

2. MATTHAEI ſeptimo: Omnia quæcunque &c. vt in textu.

3. LVCAE ſexto: Prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

XX.

Quæ ſunt fraternæ charitatis officia & argumenta?

1. Cor. 13.b Greg. lib. 10. Moral. ca. 8 A DE his Paulus ita diſſerit: *Charitas patiens eſt, benigna eſt: Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati: omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet.*

Ioan 13. a Luc. 22.b B Chriſtus verò, vt ſeipſum nobis veræ perfectæque charitatis exemplum præbeat, in poſtrema illa cœna, quam præclaris ſuæ charitatis indicijs mirè condiuit, tam ſeriò dixit:
a Ioan. 13.d a *Mandatum nouum do vobis: vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem.* Ac iterum: b *Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos.* Quod tan-
c Rom. 13.c ti eſt ſanè momenti, vt Paulus affirmet, c *Qui diligit proximum, legem impleuit.*

C Igitur vt hunc de Charitate locum oraculo diuino abd Deut. 30.d ſoluamus, d *Elige vitam, vt & tu viuas, & ſemen tuum: & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci eius, & illi adhæreas: ipſe eſt enim vita tua, & longitudo dierum tuorum.*

D Tum ne quiſquam dubitet, Euangelicam Chriſti doctrinam hac in parte cum Lege quadrare, dictũ illud à Chri-
e Matt. 19.b ſto meminerimus: e *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Et alibi poſt commendata Charitatis præcepta & opera, idem
f Luc. 10.e g Rom. 2.b hæc verba ſubiunxit: f *Hoc fac, & viues.* g *Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.*

h Gen. 6.b 7.a In oratione Manaſſis. Sap. 10. a b c Matt. 23. d i. k Ioh. 13.c Luc. 1. & 2.d Iac. 2.d E Ex hiſce factoribus h erant Abel, Noë, Abraham, Zacharias, & cæteri, quos ſcriptura iuſtos apud Deum fuiſſe teſtatur; vt qui opere & veritate Deum proximumque diligerent.

i Pſal. 118.d k Ibidem. x l Pſal. 118.d m Pſal. 118. F Quare Dauid inter eos haud poſtremus, & ſanctè gloriabundus canit, i *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatáſti cor meum.* k *Dilexi, ſeruaui, cuſtodiui mandata tua, & teſtimonia tua:* l *In cuſtodiendis illis retributio multa.* m *Maledicti qui declinant à mandatis tuis.*

TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA.

1.A PRIORIS ad Corinthios decimotertio, vt in textu.

2. GREGORIVS libro decimo Moralium, capite octauo. Legis multiplicitatem benè Paulus enumerat, dicens: Charitas patiens est, benigna est: non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non quærit quę sua sunt, nō irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Patiens quippe est charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna verò est, quia pro malis bona largiter ministrat. Non æmulatur, quia per hoc, quòd in præsenti mundo nihil appetit, inuidere terrenis successibus nescit. Non inflatur, quia cùm præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exaltat. Non agit perperàm, quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quicquid à rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa, quia quo ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenùs aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt, quia cuncta, quæ hîc transitoriè possidet, velut aliena negligit: cùm nihil sibi esse propriū, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Nō irritatur, quia & iniurijs lacessita, ad nullos se vltionis suæ motus excitat: cùm pro magnis laboribus maiora pòst præmia expectat. Non cogitat malum, quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitus eruit, versari in animo, quod inquinet, nescit. Non gaudet super iniquitate, quia quo sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati, quia vt se cæteros diligens, per hoc quod rectum in alijs conspicit, quasi de augmento proprij profectus hilarescit. Multiplex ergò ista lex Dei est, quæ contra vniuscuiusque culpæ iaculum, quod perimendam mentem impetit, institutionis suæ munimine semper occurrit: vt quia antiquus hostis varia circumfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet.

1.Cor. 13.

Charitas quomodò patiens sit, benigna, &c.

1.B IOANNIS decimotertio: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

2. LVCAE vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cū eo, & ait illis: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum, antequàm patiar. Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem, &c.

3. IOANNIS decimotertio: Mandatum nouum do vobis &c. vt in textu. In hoc cognoscēt omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem.

4. Et decimoquinto: Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis: vt gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur. Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.

5. AD Romanos decimotertio: Nemini quicquam debeatis; nisi vt inuicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem impleuit. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

C DEVTERONOMII trigesimo: Elige vitam, &c. vt in textu.

1.D MATTHAEI decimonono, 2. LVCAE decimo, 3. AD Romanos secundo, vt in textu.

1.E GENESIS sexto: Noë vir iustus atq; perfectus fuit in generationibus suis, cū Deo ambulauit.

2. Et septimo: Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac.

3. IN oratione Manassis: Tu igitur Domine Deus iustorum, non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, & Isaac, & Iacob, ijs qui tibi non peccauerunt.

4. SAPIENTIAE decimo: Propter quem, cùm aqua deleret terram, sanauit iterùm sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in consensu nequitiæ cùm se nationes contulissent, sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filijs misericordiæ fortem custodiuit. Hæc iustum à pereuntibus impijs liberauit fugientem, descendente igne in pentapolim. Hæc profugum iræ fratris iustum deduxit per vias rectas, &c. Hæc venditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum. Hæc populum iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus, quæ illum deprimebant. Et reddidit iustis mercedem laborum suorum, &c.

5. MATTHAEI vigesimotertio: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ.

6. Et capite primo: Ioseph autem vir eius cū esset iustus, &c.

7. IOB decimotertio: Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar.

8. LVCAE primo: Fuit in diebus Herodis, regis Iudææ, sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Erant autem iusti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela.

9. Et capite secundo: Et ecce homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, & homo iste iustus, & timoratus, expectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo.

10. IACOBI secundo: Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? &c.

1.F PSALMO centesimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Superbi iniquè agebant vsquequaque: à lege autem tua non declinaui. Memor fui nocte nominis tui Domine: & custodiui legem tuam. Non dereliqui mandata tua. Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt custodiam verba tua. A iudicijs tuis non declinaui; quia tu legem posuisti mihi. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. Iniquos odio habui; & legem tuam dilexi. Dilexi mandata tua, super aurum & topazion. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui. Multi qui persequuntur me, & tribulant me. à

testimonijs tuis non declinaui. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehemẽter. Seruaui mandata tua, & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

2. ET decimooctauo: Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

3. ITEM centesimo decimooctauo: Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

DE PRÆCEPTIS ECCLESIÆ.

I.

Sunt ne præter Decalogum alia præcepta Christianis obseruanda?

a Iacob. 1. c
b Matt. 23. a
c Matt. 19. c

A SVNT vtique, quando [a] Legislator & [b] Magister noster Christus non solùm docuit [c] præcepta Decalogi, sed etiam in vniuersum præcepit, quæ ad obedientiam Apostolicis & Ecclesiasticis mandatis præstandam spectant.

d Ioan. 20. c 17. c
e Luc. 10. c
f Matt. 18. c

B Hinc extant Euangelicæ illæ sententiæ: [d] *Sicut misit me pater, & ego mitto vos.* [e] *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.* [f] *Si non audierit eos: dic Ecclesiæ. si autem Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Vbi summum atque extremum iudiciũ Christus defert, deferriq́ue iubet ad Ecclesiam, [g] id est, ad Ecclesiæ Præpositos & Rectores, sicut Chrysostomus [h] interpretatur, &. verba Euangelij mox sequentia declarant atque conuincunt.

g 3 Reg 8. b
h hom. 61. in Matth. & Basil. ca. 30. constitu. monast. Itẽ Theophyl. & Euthym. in cap. 18. Matth.

C Proindè nec frustrà scriptum est de Apostolo Paulo: [i] *Perambulabat Syriam, & Ciliciam, cõfirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.*

i Actor. 15. g & 16. a

TESTIMONIA AD MARGINEM CITATA.

1. A IACOBI quarto capite: Vnus est legislator, & iudex, qui potest perdere, & liberare.

2. MATTHAEI vigesimotertio: Magister vester vnus est, Christus.

3. ET decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi adolescens: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem tuam, & diliges proximum tuum sicut teipsum.

1. B IOANNIS vigesimo, 2. ET decimoseptimo, 3. LVCAE decimo, 4. MATTHAEI decimooctauo, vt in textu.

5. TERTII libri Regum octauo capite: Cõuertitq́ue rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel: omnis enim ecclesia Israel stabat.

6. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima in Matthæum: Si autem eos non audierit, dic Ecclesiæ; præsulibus scilicet atque præsidentibus.

7. BASILIVS capite trigesimo Constitutionum monasticarum: Sin arcanò curari noluerit, adhubendi de fratribus erunt etiam, qui cæteris intelligentia videantur præstare: quẽadmodum est in sacrosancto Euangelio: Si autem te non audierit, &c. quòd si ne ipsis quidem auscultauerit, tũ demùm ad Antistitem ipsum animi ipsius morbum deferre oportebit. Matth. 18.

8. THEOPHYLACTVS in caput decimũoctauum Matthæi: Quòd si te non audierit, & cum duobus vel tribus testibus argueris, ne graueris tunc Ecclesiæ Præsidibus innulgare peccatum.

9. EVTHYMIVS in idem caput Matthæi: Ecclesiam nunc vocat Præsides fidelium Ecclesiæ. Renuncia illis quæ circa hunc aguntur: fortasse illi immutabunt eum, veritum dignitatem ipsorum.

1. C ACTORVM decimoquinto: Paulus verò electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

2. ET capite decimosexto: Cùm autem pertranfirent ciuitates (*Paulus scilicet & Silas*) tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

II.

Digitized by Google

II.

Cuiuſmodi porrò ſunt Apoſtolorum Seniorumq́ præcepta, quæ Paulus cuſtodire iußit?

A PAVLI diſcipulus Dionyſius Areopagita[a] teſtatur, duplicis ea generis; vtpotè partim ſcripta, partim non ſcripta eſſe. Ad vtrunque genus pertinet, quod Ioannes affirmat Euãgeliſta:[b] *Qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos: in hoc cognoſcimus Spiritum veritatis, & ſpiritum erroris.*

B Ac primum quidem genus, quod literis mandatur, ſcriptisque legibus conſtat, ſatis eſt perſpicuum: quia libris canonicis conſtat.

C Poſterius verò circa præcepta & inſtituta ea verſatur, quæ vno Traditionum nomine compræhẽdi, & à Patribus [c]nuncupari ſolent. Non enim ſcripto, vti ſuperiora, ſed viua voce tradita, & velut per manus à Maioribus ad nos tranſmiſſa, Eccleſiæque commendata retinentur[c].

a Eccleſ. Hierar. c. 1. Et Baſil. de Spiritu S. ca. 27. Euſeb l. 1. demonſtrat. euang. ca. 8. Epiph. hær. 61. contra Apoſtolicos. Tertul. de corona militis cap. 3. & 4.

b 1 Ioan. 4. b

c Cypr. de ablut. pedũ. Hiero. contra Luciferi. ca. 4. Chryſ. in 2. ad Theſſ. homil. 4.

TESTIMONIA DE TRADITIONIBVS ſcriptis & non ſcriptis.

Partim ſcripta, partim non ſcripta Apoſtolorũ dogmata.

1. A DIONYSIVS Areopagita libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite primo: Primi illi noſtri ſacerdotalis muneris duces, in ijs, quæ nobis ſunt familiaria, ſumma illa & ſuperſubſtantialia, partim ſcriptis, partim non ſcriptis inſtitutionibus ſuis (iuxta quod ſacræ definiunt leges) nobis tradiderunt.

Parem vim ad pietatem habent.

2. BASILIVS in libro de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo: Dogmata quæ in Eccleſia prędicantur, quædam habemus è doctrina ſcripto prodita, quædam rurſus ex Apoſtolorum traditione in myſterio, id eſt, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quiſquam cõtradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura Eccleſiaſtica. Nam ſi conſuetudines, quæ ſcripto proditæ non ſunt, tanquàm haud multum habentes momenti, conemur reijcere, imprudentes & ea damnabimus, quæ in Euangelio neceſſaria ad ſalutem habentur: immò potiùs ipſam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus eſt, (vt eius, quod primum eſt, & vulgatiſſimum, primo loco commemorem) vt ſigno crucis eos, qui ſpem collocauerunt in Chriſtum, ſignemus, quis ſcripto docuit? Vt ad Orientem verſi precemur, quæ nos docuit ſcriptura? Inuocationis verba, quum oſtenditur panis Euchariſtiæ, & poculum benedictionis, quis Sanctorum in ſcripto nobis reliquit? Nec enim his contenti ſumus, quæ commemorat Apoſtolus aut Euangelium: verùm alia quoque, & antè & pòſt dicimus, tanquàm multum habentia momenti ad myſterium, quæ ex Traditione citra ſcriptum accepimus. Conſecramus autem aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis, prætereà ipſum qui baptiſmum accipit, ex quibus ſcriptis? Nónne à tacita ſecretaqúe Traditione? Ipſam porrò olei inunctionem, quis ſermo ſcripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vndè eſt traditum? Reliqua item, quæ fiunt in baptiſmo, veluti renunciare Sathanæ & angelis eius, ex qua ſcriptura habemus? Nónne ex priuata & arcana hac Traditione? Nónne ex doctrina, quam patres noſtri in ſilentio, quod curioſos & ocioſos ſummouet, ſeruârunt? Pulchrè quidem illi, nimirum docti arcanorum venerationem ſilentio conſeruari. Nam quæ nec intueri fas eſt non initiatis, quî conueniebat, horum doctrinam publicitus circunferri ſcripto? Aut quid tandem ſibi voluit magnus ille Moyſes, qui non omnia, quæ erant in templo, paſſus ſic omnibus eſſe peruia; ſed prophanos extra ſacros cancellos ſtatuit, ſed priora atria purioribus permittẽs, Leuitas ſolos dignos cenſuit, &c. Addit deindè: Ad eundem profectò modum, & qui in primordijs Eccleſiæ certos ritus præſcripſerunt Apoſtoli & Patres, in occulto ſilentioqúe myſterijs ſuam ſeruauêre dignitatem. Neque enim omninò myſterium eſt, quod ad populares ac vulgares aures effertur. Hæc eſt ratio, cur quædam citra ſcriptum tradita ſunt, ne dogmatum cognitio propter aſſuetudinem vulgò veniret in contemptum. Aliud autem eſt dogma, aliud edictum. Nam dogmata ſilentur, edicta verò publicantur.

Mota.

Cæremoniæ Baptiſmi.

Cur multa ſcribi non debuerunt.

Enumerantur aliquot Traditiones ſcriptæ. Crucis ſignum. Orare verſus Orientẽ. Verba inuocationis ſub Miſſæ ſacrificio. In Sacrificio plura dicũtur quàm quæ in euãgelio & Apoſtolo habentur.

3. EVSEBIVS libro primo de demonſtratione Euangelica, capite octauo: Cæterũ Moyſes in tabulis inanimatis, Chriſtus autem in mentibus vita præditis, perfecta noui teſtamenti documenta deſcripſit: eius verò diſcipuli ad magiſtri ſui nutum, auribus multorum doctrinam ſuam commodantes, quæcunque quidem veluti vltra habitum progreſſis, à perfecto ipſorum magiſtro præcepta fuerant, ea ijs, qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò ijs conuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisqúe indigentes, ea ipſi, ad imbecillitatem mul-

Partim literis, partim ſine illis nõ.

nulla scriptâ de quibus commendârunt Apostoli.

multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis, quasi iure quodam non scripto, seruanda commendârunt.

In Scriptura sacra non omnia expressè continentur, sed ex Apostolorum Traditione nonnulla habentur. 1. Cor. 11. & 15.

4. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Oportet autem & Traditione vti. Non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in Traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. & alibi, Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs. Et, Si continetis, nisi frustrà credidistis.

Cõsuetudinis Ecclesiasticæ vis.

5. TERTVLLIANVS de corona militis, capite tertio: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodo enim vsurpari quid potest, si traditum priùs non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, authoritas scripta. Ergo quæramus, an & traditio non scripta, non debeat recipi. Planè negabimus recipiendam, si nulla exempla præiudicent aliarum obseruationum, quas sine vllius scripturæ instrumento, solius Traditionis titulo, exindè consuetudinis patrocinio vindicamus.

Traditiones aliquot non scriptæ enumerâtur. Catechumenij Baptismi.

Denique vt à Baptismate ingrediar, Aquã adituri, ibidem, sed & aliquanto priùs, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Dehinc ter mergicamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Indè susceptι, lactis & mellis concordiam prægustamus. Exque ea die, lauacro quotidiano per totam hebdomadam abstinemus.

Communio Eucharistiæ.

Eucharistiæ sacramentum & in tempore victus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quàm præsidentium sumimus. Oblationes pro

Oblationes pro defunctis.

defunctis, pro natalitijs, annua die facimus.

Stationes.

Die Dominico ieiunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare.

Eucharistiæ custodia.

Eadem immunitate à die Paschæ in Pentecosten vsque gaudemus. Calicis aut panis etiam nostri aliquid decuri in terram, anxiè patimur.

Crucis signaculum.

Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos conuersatio exercet, frontem CRVCIS signaculo terimus.

6. ET capite quarto pergit: Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum, si legem exposcules Scripturarum, nullam inuenies. Traditio tibi prætendetur auctrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrix, &c. Et paulò pòst His igitur exemplis renũciatum erit, posse etiam non scriptam Traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probatæ tunc Traditionis ex perseuerantia obseruationis. Consuetudo autem, etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur, cũ deficit lex.

Cõsuetudo.

7. PRIMAE Ioannis quarto, vt in textu.

Traditionũ Apostolicarum vis & authoritas.

1. CYPRIANVS in sermone de ablutione pedum: Sicut par est spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est authoritas & potestas: nec minùs ratum est, quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Manet singulis propria dignitas, & vniformis in suo genere stat actio omnium: nihil addi, nihil subtrahi, nihil potest corrigi vel mutari.

Act. 8. 19.

2. HIERONYMVS in Dialogo aduersus Luciferianos capite quarto, ita Luciferum dixisse refert: An nescis Ecclesiarum hunc esse morem, vt baptizatis postea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus sanctus: Exigis vbi scriptum sit? In Actibus Apostolorum. Etiam si scripturæ authoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obtineret. Nam & multa alia, quæ per Traditionem in Ecclesijs obseruantur, authoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt: veluti in lauacro ter caput mergicare: deindè egressos lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem: die Dominico, & per omnem Pentecosten, nec de geniculis adorare, & ieiunium soluere: multaque alia scripta non sunt, quæ rationabilis sibi obseruatio vindicauit. Cui Orthodoxus respondet: Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus, manum impositurus, excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas?

Totius orbis consensus instar præcepti.

Traditiones quædã recẽsentur. Cæremoniæ Baptismi. Stationes.

Confirmationis sacramẽtum.

3. CHRYSOSTOMVS in secundum caput posterioris epistolæ ad Thessalonicenses, homilia quarta, super hæc verba: State & tenete Traditiones &c. Hinc patet, quòd non omnia per epistolam tradiderint, sed multa etiam sine literis. Eadem verò fide digna sunt tam illa, quàm ista. Itaque traditionem quoque ecclesiæ fide dignam putamus.

Non omnia Apostoli literis mandârunt. Eadem fide digna & scripta & non scripta. Traditio Ecclesiastica.

Traditio est, nihil quæras amplius.

III.

Estne vtrunque hoc præceptorum genus obseruatu necessarium?

EST planè, si Doctorem Paulum sequimur ita præcipientem: [a] *State & tenete Traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Vndè laudat hoc nomine Corinthios, quòd Apostolica [b] præcepta, quæ viua voce tradita iam acceperant, sedulò custodirent. Tum admonet Thessalonicenses, [c] vt ab omni se fratre subducant, qui inordinatè, & non secundùm traditionem ab Apostolis acceptam, ambulat.

a 2. Thess. 2. d & ibid. Chrys. ac Theophyl.

b 1. Cor. 11. a 2

c 2. Thess. 3 b

B Atque

B Atque hoc eſt, quod ſacroſancta Synodus Nicena [d] diuinæ ſcripturæ conſonans, verbis tam luculentis expreſſit: Oportet nos Eccleſiaſticas Traditiones, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine in Eccleſia retentas, vnanimiter, & inuiolabiliter obſeruare. Et apud Cyprianũ [e] legimus, non minùs ratum eſſe, quòd dictante Spiritu ſancto Apoſtoli tradiderũt, quàm quod Chriſtus ipſe tradidit. [f] Sicut enim par eſt Spiritui ſancto & Chriſto diuinitas: ita vtriuſque in ſuis inſtitutis æqua eſt authoritas & poteſtas.

d 2. Nicena contra Iconomachos, actione 7. item 8. Synod. can. 1.

e de ablut. pedum.

f Ibidem.

TESTIMONIA.

1. A SECVNDAE ad Theſſalonicenſes ſecũdo: State, & tenete &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in ſecundam ad Theſſalonicenſes, vt ſuprà, quæſtione ſecunda, C teſtimonio tertio.

3. THEOPHYLACTVS in caput ſecundum ſecundæ ad Theſſalonicenſes, ſuper ea Apoſtoli verba; Itaque fratres ſtate, &c. Vel hinc etiam perſpicuum eſt, quòd pleraque etiam ſine ſcriptis per ſermonem, id eſt, viua voce tradiderint, non ſolùm per epiſtolam. Similiter autem & hæc, & illa fide digna ſunt. Itaque & Eccleſiæ traditionem fide dignam exiſtimemus. Traditio eſt, nihil ampliùs quæras.

Apoſtolicæ ſunt Traditiones in dubitatis.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo autem vos fratres quòd per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Et ibidem: Cætera autem, cùm venero, diſponam.

5. SECVNDAE ad Theſſalonicenſes tertio: Denunciamus autem vobis fratres in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non ſecundùm traditionẽ, quam acceperũt à nobis.

1. B CONCILIVM ſecundum Nicenum actione ſeptima in ipſa definitione: Si quis Traditionem Eccleſiæ, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentem non curauerit; anathema. Et paulò antè: Fatemur autem vnanimiter, nos Eccleſiaſticas traditiones, ſiue ſcripto, ſiue conſuetudine valentes & decretas, retinere velle: quarum de numero eſt imaginum effiguratio. Item infrà: Igitur qui auſi fuerint aliud ſentire, aut docere, aut more impiorum hæreticorum Eccleſiaſticas Traditiones contaminare, aut contra iſta vafrè & improbè aliquid excogitare, quod ſit contra conſtitutionẽ eccleſiaſticam; ſi fuerint Epiſcopi aut Clerici, deponuntor; ſi Monachi aut Laici, communione priuantor.

Traditio ſcripta & non ſcripta.

Imaginum figuratio. Hæretici Eccleſiaſticas traditiones contaminare ſolent.

2 OCTAVA ſynodus generalis Conſtantinopolitana canone primo: Regulas, quæ ſanctę Catholicæ atque Apoſtolicæ, tam à ſanctis famatiſſimis Apoſtolis, quàm ab Orthodoxorum vniuerſalibus, necnon & localibus Concilijs, vel etiam à quolibet deiloquo Patre ac magiſtro, Eccleſiæ traditæ ſunt, ſeruare atque cuſtodire profitemur: his & propriam vitam & mores regentes, & omnem ſacerdotij catalogum, atque omnes qui Chriſtiano cenſentur vocabulo, pœnis & damnationibus, & è diuerſo receptionibus & iuſtificationibus, quæ per illas prolatæ ſunt atque definitæ, canonicè ſubijci decernentes. Tenere quippe traditiones quas accepimus, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam ſanctorum qui anteà fulſerunt, Paulus apertè admonet.

Traditiones Eccleſiaſticæ ſuſcipiuntur.

2. Theſſ. 2.

3. CYPRIANVS in ſermone de ablutione pedum, vt ſuprà quæſtione ſecunda, C teſtimo. primo.

IIII.

Quomodò cognoſcemus, quæ ſint Apoſtolicæ & probatæ in Eccleſia Traditiones?

A DE his nobis regulam obſeruatu dignam Auguſtinus [a] præſcribit: Illa, inquiens, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe ſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas, commendata atque ſtatuta retineri. Sic idem [b] contra Donatiſtas, immò hæreticos omnes, diſſerens, hoc grauiter admonet: Quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec Concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur.

a In epiſt. 118 ad Ianuarium, c. 1.

b lib 4. cap. 24. & lib. 2. c. 7. item l. 5. cap. 23.

B Cui Leo ille Magnus [c] conſonans, ait: Dubitandum non eſt,

c Serm. 2. de Ieiunio Pentecoſtes.

Digitized by Google

non eſt, quicquid in Eccleſia in cõſuetudinem eſt deuotionis retentum, de Traditione Apoſtolica, & de ſancti Spiritus prodire doctrina.

TESTIMONIA.

Feſtorum quorundam dierum obſeruatio ex Apoſtolica traditione deſcendit.

1 AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non ſcripta, ſed tradita &c. vt in textu: ſicuti quòd Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cælum, & aduentus de cælo Spiritus ſancti, anniuerſaria ſolennitate celebrantur, & ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſeruatur ab vniuerſa, quacunque ſe diffundit, Eccleſia.

2. ITEM libro quarto contra Donatiſtas, capite vigeſimoquarto: Quod vniuerſa tenet Eccleſia &c. vt in textu.

3. ITEM libro ſecundo, capite ſeptimo: Multa non inueniuntur in literis Apoſtolorum, neque in Concilijs poſteriorum; & tamen, quia per vniuerſam cuſtodiuntur Eccleſiam, non niſi ab ipſis tradita, & commendata creduntur.

Apoſtolicæ Traditiones.

4. SIMILITER libro quinto contra Donatiſtas, capite vigeſimotertio: Sunt multa, quæ vniuerſa tenet Eccleſia, & ob hoc ab Apoſtolis præcepta benè creduntur, quanquam ſcripta non reperiantur.

5 LEO Magnus ſermone ſecundo de ieiunio Pentecoſtes: Dubitandum non eſt, &c. vt in textu.

V.

Cuiuſmodi ſunt traditiones Apoſtolicæ, quæ Chriſtianis veniunt obſeruandæ?

A EXEMPLA ſatis multa apud Patres extant, & eos quidem, qui vel ante mille annos fidem publicam meruerunt. Nimirùm ſecundùm Traditionem [a] Origenes & [b] Auguſtinus docent, paruulos eſſe baptizandos.

a In cap. 6 epiſt. ad Rom.

b Lib. 10. de Gen. ad lit. c. 23. & cont. Donat. l. 4 c. 24.

B [c] Dionyſius & [d] Tertullianus oſtendunt, precationes & oblationes pro defunctis ad altare fieri oportere.

c de eccleſ. hierar. cap. 7.
d In exhortatione ad caſtitatẽ cap. 11 de corona militis cap. 3. & de monogã. cap. 10.

C Hinc [e] Hieronymus & [f] Epiphanius ſtatas Eccleſiæ ieiunationes, præſertim Quadrageſimæ, obſeruandas eſſe commonſtrant.

e Ad Marcellam contra errores Montani ep. 54.
f Cõtra Aetiũ hæreſi 75.

D Sic etiam [g] Ambroſius & [h] Chryſoſtomus eorũ dignitatem adſtruunt, quæ in ſacro Miſſæ officio ſolenniter peraguntur.

g In officio Mediolanenſi.
h In Liturgia.

E Tum præter [i] Damaſcenum Patres, quos Nicena Synodus ſecunda [k] citat, eadem ratione teſtantur, quòd Chriſti & Sanctorum eius Imagines deceat venerari.

i Lib. 4. de Orthod. fide c. 7. & in orat. de imag.
k Actio. 6. tom. 4. & actione 7.

F Demũ, vt cæteros omittamus, Magnus ille [l] Baſilius ob Traditionem retineri vult ſacrum Chriſma, aliasque ſolennes cæremonias, quæ Sacramentis ſanctiſſimis adhibentur.

l Lib. de Spiritu ſancto, cap. 27.

G Et addit [m] Baſilius: Si inſtituta conſuetudinesq; non ſcriptas tanquàm in eis vis magna non inſit, ſemel repudiare aggrediemur, clàm ac pedetentim ratas ipſas Euangelij ſententias improbabimus, aut potiùs ad inane nomen eius prædicationem contrahemus.

m Ibidem.

Sed

Sed Apoſtolicum exiſtimo, " ait, ijs etiam Traditionibus, quæ ſcriptæ non ſunt, inhærere.

n cap. 29 eiuſdem libri.

TESTIMONIA.

Baptiſmus paruulorũ ex Apoſtolorum traditione.

1.A ORIGENES in caput ſextũ epiſtolæ ad Romanos: Eccleſia ab Apoſtolis traditionẽ ſuſcepit, etiam paruulis baptiſmum dare.

2. AVGVSTINVS libro decimo de Geneſi ad literam, capite vigeſimotertio: Conſuetudo matris Eccleſiæ in baptizandis paruulis, nequaquàm ſpernenda eſt, neque vllo modo ſuperflua deputanda, nec omninò credenda, niſi Apoſtolica eſſet Traditio.

Conſuetudo vniuerſalis indicat Apoſtolicam traditionem.

3. IDEM libro quarto contra Donatiſtas, capite vigeſimoquarto Si quiſquam in hac re (de baptizandis paruulis) authoritatem diuinam quærat, quanquàm quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi authoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur: tamen veraciter cõijcere poſſumus, quid valeat in paruulis baptiſmi ſacramentum, ex circunciſione carnis, quã prior populus accepit, &c.

Oratur pro defunctis ex Apoſtol. traditione.

1.B DIONYSIVS Areopagita libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, capite ſeptimo: Quænã verò de huiuſmodi prece, quam ſuper defuncto peragit præſul, ex diuinis ducibus noſtris Traditio peruenit ad nos, operæpretium eſt vt dicamus &c.

Pro vxore defuncta poſtulatur & oblationes fiunt.

2. TERTVLLIANVS in exhortatione ad caſtitatem, capite vndecimo: Et iam repete, apud Deum pro cuius ſpiritu poſtules, pro qua oblationes annuas reddas.

Oblationes pro defunctis.

3. ITEM in libro de corona militis, capite tertio, loquens de Traditionibus non ſcriptis: Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitijs, annua die facimus.

4. ET de Monogamia capite decimo: Enimuerò & pro anima eius orat, & refrigerium interim adpoſtulat ei, & in prima reſurrectione conſortium, & offert annuis diebus dormitionis eius.

Oblatio in anniuerſario defuncti.

1.C HIERONYMVS in epiſtola quinquageſimaquarta, ad Marcellam contra errores Montani: Nos vnam Quadrageſimam ſecundũ Traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus.

Obſeruatio Quadrageſimæ, ſecundum tradit. Apoſt.

2. EPIPHANIVS contra Aërium hæreſi ſeptuageſimaquinta: A quo verò non aſſenſum eſt in omnibus orbis terrarũ regionibus, quòd quarto & proſabbato ieiunium eſt in eccleſia decretum? Si verò etiam oportet conſtitutionem Apoſtolorum proferre, quomodò illic decreuerunt, quarta & proſabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoſte: & de ſex diebus Paſchatis, quomodò præcipiunt nihil omninò accipere, quàm panem & ſalem & aquam, &c. manifeſtum eſt. Deindè verò ſi non de eodem argumento quartarum & proſabbatorum, ijdem Apoſtoli in Conſtitutione dixiſſent, etiam aliter vndique demonſtrare poſſemus. Attamen de hoc exactè ſcribunt. Aſſumpſit autem Eccleſia, & in toto mundo aſſenſus factus eſt, antequam eſſet Aërius, & qui ab ipſo appellantur Aëriani.

Abſtinentia feriæ 4. & 6.

Vide Clementem lib. 5. conſtit. Apoſtol. ca. 16. & 19.

Conſuetudo vniuerſalis ante exortos hæreticos.

1.D AMBROSII Miſſæ ritus & ordo, extat etiam in Liturgicis Latinis à D. Iacobo Pamelio collectis, tomo primo.

2. CHRYSOSTOMI Liturgia ſiue officium Miſſæ, quod Græcè ipſe poſt S. Baſilium & B. Iacobum conſcripſit, extat. Quo pacto autem noui teſtamenti nouam oblationem docuerit Chriſtus, eamque ab Apoſtolis Eccleſia accipiens, in vniuerſo mundo offerat Deo, videatur latiùs infrà in quæſtione ſeptima de Euchariſtia, B C.

Imaginum veneratio ex Apoſt. tradit. Orare verſus Orientem. Crucis veneratio.

1.E DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoſeptimo: Imaginis honor ad exemplar tranſit. Eſt autem hæc traditio ex earum numero, quæ Scripturæ verbis minimè expreſsæ ſunt, quemadmodum & ea, qua ad Orientem conuerſi adoramus, & ea, qua crucem adoramus, aliæque complures his ſimiles, &c. vide ſuprà quæſt. nona de Decalogo A teſtimo. duodecimo.

Imaginum veneratio à Patribus comprobata.

2. IDEM in orationibus tribus de imaginibus, plurimorum patrum antiquorum teſtimonia citat de veneratione Imaginum: vt Dionyſium Areopagitam, Baſilium, Chryſoſtomum, Leontium, Seuerianum, Sophronium, Ambroſium, Gregorium Nyſſenum, Theodoretum, Athanaſium, Cyrillum, Gregorium Nazianzenum, Euſebium Pamphyli, Stephanum Boſtrenſem, Cyrillum Hieroſolymitanum, & plures alios.

Ab Apoſtolorum temporibus viguit vſus & veneratio Imaginum.

3. In ſecunda Synodo Nicena, actione ſexta, tomo quarto: Quòd autem cum multis alijs, quæ in Eccleſia obſeruantur ſine ſcriptura, nobis imaginum veneratio tradita ſit, ab Apoſtolorum temporibus latè per hiſtorias traditum eſt, &c. vide ſuprà de Decalogo quæſt. nona teſtimonio quinto.

4. ITEM actione ſeptima: Fatemur autem &c. in Decalogo eadem quæſtione nona, B teſtimonio ſexto. Quibus addit ſancta Synodus: Igitur qui auſi fuerint aliud ſentire aut docere, aut more impiorum hæreticorum Eccleſiaſticas traditiones contaminare, aut nouam quandam vaniloquentiam inducere, aut contra iſta vafrè & improbè aliquid excogitare, quod ſit contra conſtitutionem Eccleſiaſticam: ſi fuerint Epiſcopi aut Clerici, deponuntor: ſi Monachi aut Laici, cõmunione priuãtor.

1.F BASILIVS libro de ſpiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo: Dogmata quæ in Eccleſia prædicantur, quædam habemus è doctrina &c. vide ſuprà quæſtione ſecunda, A teſtimo. ſecundo, Reliqua habentur in textu.

VI.

Quantum hodiè circa Traditiones Apoſtolicas & Eccleſiaſticas aberratur?

A PLVRIMVM, dum eas plerique contemnunt, alij negligunt, aut certè pluris non faciunt, quàm Politicorum magiſtratuum

O

ed by Google

ſtratuum conſtitutiones: & hęc inſtituta eſſe hominum fingunt, quæ vel obſeruare, vel omittere, liberum ſit, exiguæq;, aut nullius omninò frugis: ipſi ἀδιάφορα vocant.

B Sunt qui vniuerſas ferè Traditiones eiuſdem eſſe ponderis volunt, atque adeò fœdè commiſcent Scripturæ loca, perindè ac idem ſit iudicium de Traditionibus [b] Phariſaicis, & Apoſtolicis; de [c] Iudaicis, & [d] Eccleſiaſticis; de priuatis ſeu particularibus, [e] & ijs quæ totius Eccleſiæ conſenſu receptę, communiq́ue piorum vſu tot ſeculis comprobatæ, ac veluti per manus ad nos tranſmiſſæ, vbique ferè gentium comperiuntur.

b Matt 15. a b c Col. 2. b d Mar. 7. a b d 2. Theſſ. 2. d Act. 15 g16. a e Aug. in Epiſt. ad Ianuar lib. 2. c. 1. & 2. item epiſt. 86. ad Caſulan.

TESTIMONIA.

A. AD Romanos decimotertio: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: Nõ eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtũt, ipſi ſibi damnationem acquirunt: nam principes non ſunt timori boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa: Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim ſine cauſa gladium portat.

1. B MATTHAEI decimoquinto: Sine cauſa colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum. & paulò antè: Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem, &; Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis; Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam: & irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

2. AD Coloſſenſes ſecundo: Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam ſecundùm traditionem hominum, ſecundùm elementa mundi, & non ſecundùm Chriſtum. Et in fine: Si ergò mortui eſtis cum Chriſto ab elementis huius mundi: quid adhuc tanquàm viuentes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque guſtaueritis, neque contrectaueritis: quæ ſunt omnia in interitum ipſo vſu, ſecundùm præcepta, & doctrinas hominum: quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientię in ſuperſtitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad ſaturitatem carnis.

3. MARCI ſeptimo: Phariſæi, & omnes Iudæi, niſi crebrò lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem Seniorum: & à foro niſi baptizentur, non comedunt: & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum.

4. SECVNDAE ad Theſſalonicenſes ſecũdo: State, & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram.

5. ACTORVM decimoquinto: Paulus verò electo Sila profectus eſt, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum, & ſeniorum.

6. CAPITE decimoſexto: Cùm autem pertranſirent ciuitates, (*Paulus & Silas*) tradebãt eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis, & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis.

7. AVGVSTINVS in epiſtola ad Ianuariũ, centeſima decimaoctaua, capite primo: Illa quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, &c. vt ſuprà quæſtione quarta, A teſtimonio primo.

8. IBIDEM capite ſecundo: Alia verò quæ per loca terrarum regionesq́ue variantur, ſicuti eſt quòd alij ieiunant Sabbato, alij verò non: alij quotidiè communicant corpori & ſanguini Dominico, alij certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur quo non offeratur, alibi Sabbato tantùm & Dominico; alibi tantùm Dominico: & ſi quid aliud huiuſmodi animaduerti poteſt, totum hoc genus rerum liberas * habet obſeruationes: nec diſciplina vlla eſt in his melior graui prudentiq́ue Chriſtiano, quàm vt eo modo agat, quo agere viderit Eccleſiam ad quamcunque fortè deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum inter quos viuitur ſocietate ſeruandum eſt. Credo te aliquando ex me audiſſe, ſed tamen etiam nunc commemoro. Mater mea Mediolanum me conſecuta, inuenit Eccleſiam Sabbato non ieiunantem: cœperat perturbari, & fluctuare quid ageret; cùm ego talia non curabam, ſed propter ipſam conſului de hac re beatiſſimæ memoriæ virum Ambroſium: reſpondit ſe nihil docere me poſſe, niſi quod ipſe faceret, quia ſi melius noſſet, id potiùs obſeruaret. Cumq́ue ego putaſſem, nulla reddita ratione, authoritate ſola ſua nos voluiſſe admonere, ne Sabbato ieiunaremus, ſubſecutus eſt, & ait mihi: Cùm Romam venio, ieiuno Sabbato: cùm hîc ſum, non ieiuno. Sic etiam tu, ad quam fortè Eccleſiam veneris, eius morem ſerua, ſi cuiquam non vis eſſe ſcãdalo, nec quenquam tibi. Hoc cùm matri renunciaſſem, libenter amplexa eſt. Ego verò de hac ſententia etiam atque etiam cogitans, ita ſemper habui, tanquàm eam cæleſti oraculo ſuſceperim.

9. IDEM in epiſtola octogeſimaſexta, ad Caſulanum presbyterum, idem hoc repetit B. Ambroſij reſponſum.

Traditiones & Conſuetudines particulares quãtum ab vniuerſalibus differãt.

* Liberæ ſunt, quia licuit ijs Eccleſijs quæ ea ſuſceperunt non ſuſcipere, & ſuſceptas vel retinere, vel authori ate publica emendare aut etiam abrogare.

Nota. Ieiunium Sabbati.

Digitized by Google

VII.

Quid verò de ijs iudicandum, qui Ecclesiæ Traditiones repudiant, ac pro nihilo habent?

A Hos verbũ Dei redarguit ac damnat, cùm Traditiones [a] obseruandas esse decernit; cùm iubet [b] Ecclesiam audire, & Apostolorum Seniorumque [c] præcepta custodire. Verbum Dei est, quod subijcit nos Magistratibus cùm [d] Politicis, tum [e] Ecclesiasticis, modestis [f] iuxtà & dyscolis propter [g] conscientiam: vult illorum legibus & reuerentiam [h] & obedientiam deferri maximam. *Obedite*, inquit, [i] *præpositis vestris, & subiacete eis: omnia* [k] *quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.*

a 2. Thess. 2. d 1. Cor. 11
b Matth. 18. c
c Actor. 15. g 16. a
d Rom. 13. a Matth. 22. b
e Matth. 23. a Luc. 10. c
f 1. Pet. 2. c
g Rom. 13. b
h Tit. 3. a
i Heb. 13. c
k Matth. 23. a

B Quapropter isti non tam homines spernunt, [l] quã Deum ipsum Opt. Max. quem in [m] Apostolis, eorumque [n] successoribus audire ac reuereri sanè oportebat. Igitur planè verbo Dei resistunt, dum potestati & ordinationi Dei resistunt, & hinc sibi damnationem acquirunt, si Paulo [o] credimus.

l 1. Thess. 4. b 1. Cor. 14. g
m Ioan. 20. e 17. c Luc 10. c
n Cypr. epist. 69. ad Florentium Puppianũ. Basil cap. 23. constit. monasticarum.
o Rom. 13. a

C Nimirum diuina est isthæc ordinatio, quæ nec aboleri potest humana authoritate, vt certis legibus, ijsque partim scriptis, partim non scriptis, quas [p] Apostolica nobis commendat traditio, Ecclesia regatur, dogmata conseruentur, religio vindicetur, alatur cõcordia, disciplina retineatur.

p Basil. de Spir. sanc. cap. 27. Aug. lib. 4. cõtra Donat. ca. 24. & lib. 2. ca. 7. lib. 5. cap. 23. & 26. Epiph. Hæres. 55. Euseb. lib. 3. Eccles. hist. cap. 30.

TESTIMONIA.

1. A SECVNDA ad Thessalonicenses secũdo: State; & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostrã.

2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Laudo vos fratres quòd per omnia mei memores estis; & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3. MATTHAEI decimooctauo: Si Ecclesiã nõ audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publican⁹.

4. ACTORVM decimoquinto: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

5. ET capite decimosexto: Cùm pertransirẽt ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

6. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt.

7. MATTHAEI vicesimosecundo: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

8. ET capite vicesimotertio: Super cathedrã Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint &c. vt in textu.

9. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

10. PRIORIS Petri secundo capite: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: siue regi quasi præcellenti: siue ducibus tanquàm ab eo missis ad vindictam malefactorũ, laudem verò bonorum: quia sic est voluntas Dei, vt benè facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. Deum timete: Regem honorificate. Serui subditi estote in omni timore dominis, nõ tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

11. AD Romanos decimotertio: Ideò necessitate subditi estote nõ solùm propter irã, sed etiam propter conscientiam. Ideò enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorẽ, honorem.

12. AD Titum tertio: Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

13. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis: Ipsi enim peruigilant

lant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes hoc enim non expedit vobis.

14. MATTHAEI vicesimo tertio, vt in textu, & testimon. octauo.

1.B PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

3. IOANNIS vicesimo. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.

4. ITEM decimoseptimo: Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

5. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

lib. 4. ep 9. Quæ Apostolis dicta, ad Successores eorum pertinent. Luc. 10.

6. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium Puppianum: Nec hæc iacto, sed dolens profero, cùm te iudicem Dei constituas, & Christi, qui dicit ad Apostolos, ac per hoc ad omnes Præpositos, qui Apostolis vicaria ordinatione succedunt: Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit: & qui reijcit vos, me reijcit, & eũ qui me misit.

Matth. 10. Luc. 10.

7. BASILIVS in constitutionibus monasticis capite vigesimotertio: Quod Apostolis dixit, Qui vos audit &c. intelligendus est in cõmune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores, id ex multis, ijsdemque certissimis diuinarũ literarũ testimonijs, manifestissimisq; argumentis probari potest.

8. AD Romanos decimotertio: Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationẽ acquirunt.

1.C BASILIVS Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vicesimoseptimo: vt suprà quæstione secunda, A testimonio secundo.

2. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vicesimoquarto, 3. ET libro secundo, capite septimo, 4. ITEM libro quinto, capite vicesimotertio, vt suprà quęstione quarta, A testimonio secundo & sequentibus.

5. IDEM libro quinto contra Donatistas, capite vigesimosexto: Quòd autem nos admonet Cyprianus, vt ad fontem recurramus, id est, ad Apostolicam Traditionem, & indè canalem in nostra tempora dirigamus, optimũ est, & sine dubitatione faciendum.

Ad Apostolicam Traditionem confugiendum.

6. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaquinta cõtra Melchisedechianos: Termini nobis positi sunt, & fundamẽta, & ędificatio fidei, & Apostolorum Traditiones, & scripturæ sanctæ, & successiones doctrinæ, & vndiquaq; veritas Dei munita est.

Apostolorum Traditiones. Successio doctrinæ.

7. EVSEBIVS libro tertio Ecclesiasticæ historiæ, capite trigesimo: Ignatius cùm iter per Asiã faceret, licet attentissima cura à satellitibus, qui illũ ductabant, obseruaretur, Ecclesias tamen cuiusq; ciuitatis, ad quam fortè proficisceretur, familiaribus colloquijs, pijsq; hortationibus confirmauit: ac primùm, vt hæreses, quæ iam tũ primò nasci & emergere cœperũt, maximè præcauerent, sedulò admonuit. Deindè hortatus est, vt Apostolorum Traditioni mordicus adhærescerent: quã quidẽ asseuerãter testificatus, quò tutiùs posteritati reseruaretur, necessariò scriptis mandandam existimauit.

Traditioni Apost. mordicus adhærendum. Ignatius ea scriptis mãdauit.

VIII.

Quid Patres hac de re iudicârunt?

A ORIGENES, qui celebris & peruetustus est author, in hæc verba scripsit: [a] Hæreticus nobis habendus est omnis ille, qui Christo se credere profitetur, & aliud de veritate Christianæ fidei credit, quàm habeat definitio Traditionis Ecclesiasticę. Tum idem alibi: [b] Illa sola credenda est veritas, inquit, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat Traditione.

a In caput 3. epistolæ ad Titum, teste Pamphylo in apologia pro Origene. Vide etiam Irenæũ lib. 4. ca. 43.

b Lib. 1. Periarchon, in proœmio.

B Et Hieronymi verbum est: [c] Ego illud te breuiter admonendũ puto, Traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ità obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt.

c Ad Lucinium ep. 28.

C Augustinus verò ità [d] docet: Si quid diuinæ Scripturæ præscribit authoritas, non est dubitandum, quin ità facere debeamus, vt legimus: similiter etiam, si quid per orbem frequentet Ecclesia. Nam hoc, quin ità faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est. Ac rursus idem: [e] In his rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et [f] sicut præuaricatores diuinarum legum, ità contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum, coërcendi sunt.

d Epist. 118. cap. 5.

e Ad Casulanũ ep. 86.

f Dist. 11. ca. In hac.

D. Demùm Tertullianus, doctissimus & antiquissimus Ecclesiæ scriptor, toto libro [g] aduersus eos disputat, qui nihil,

g Lib de præscriptio.

Digitized by Google

hil, quod literis ſacris non ſit expreſſum, admittunt; grauiterque contendit, Traditiones & obſeruationes quaſdam Eccleſiaſticas eſſe non ſcriptas, quæ non poſſint niſi ab Hæreticis repudiari. *Si quis autem videtur contentioſus eſſe:* (vt Paulinis [a] verbis vtamur) *nos talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei.* nibus aduerſus hæreticos.

[a] 1. Cor. 11.d

TESTIMONIA.

Qui Presbyteri audiendi.

A. IRENAEVS libro quarto contra hæreſes capite quadrageſimotertio. Eis qui in Eccleſia ſunt Presbyteris obaudire oportet, his qui ſucceſſionẽ habẽt ab Apoſtolis, qui cũ Epiſcopatus ſucceſſione, charisma veritatis certũ ſecũdum placitũ Patris acceperunt. Reliquos verò, qui abſiſtũt à principali ſucceſſione, & quocũq; loco colligũtur, ſuſpectos habere, vel quaſi hæreticos, & malę ſententię, vel quaſi ſcindẽtes & elatos, & ſibi placẽtes, aut rurſus vt hypocritas, quæſtus gratia & vanæ gloriæ hoc operantes.

Reliqua habentur in textu.

IX.

Agè verò quid eſt Eccleſia?

A ECCLESIA eſt omnium Chriſti fidem atque doctrinam profitentiũ vniuerſitas, quã Princeps Paſtorum Chriſtus, tum Petro Apoſtolo, tũ huius [a] ſucceſſoribus paſcendam tradidit, atque gubernandam.

Rom. 12. b 1. Cor. 12. b 1. Pet. 5. b Ioan. 21. c Matth. 16. c

[a] Chryſ. lib. 2. de ſacerdotio. Concilium Florentinum. Bern. lib. 2. de Conſid. ad Eugeniũ, c. 8.

B Quare nomen Eccleſiæ non merentur, ſed [b] falsò arrogant ſibi Hæretici, & Schiſmatici omnes; qui, etſi fidem atque doctrinam Chriſti profiteri videntur, tamen ſummi Paſtoris ac Pontificis, quem Chriſtus ouili Eccleſiæ loco ſuo præfecit, & perpetua [c] ſucceſſione in Romana Eccleſia vſque conſeruauit, oues eſſe detrectant.

[b] Hier. contra Lucifer. c. 9. Cyprian. epiſt. 69.

[c] Iren. lib. 3. cap. 3. Tert. li 3. cont. Mar. c. 9. Optat. lib. 2. Aug. ep. 165. & 42. & in Pſal. contra partem Donati. & lib. 2. contra literas Petiliã. cap. 51.

C Hanc Petri Cathedram, hunc Eccleſiæ primatum qui negant, & oppugnant, primùm illi quidem Chriſti magnificas promiſſiones * Petro factas, & myſticas regni cæleſtis claues illi vni traditas, aliaq; multa de Petro Apoſtolorum [d] principe, ore, vertice ſcripta non intelligunt: Deindè pacem Eccleſiæ, ordinẽque certum manifeſtè perturbant, quæ abſque ſummo Antiſtite, & huius præcellenti authoritate, nec ritè gubernari, neque in vnitate, atque contra portas inferorum ſoliditate neceſſaria, diù contineri poſſet. Poſtremò Patribus, horũq; Synodis & ſcriptis de hac illuſtri Eccleſiæ [e] nota cõſentientibus, immò & totius orbis Chriſtiani conſonę voci, detrahunt impudẽter.

* Matt. 16. c Ioã. 21. e Luc. 22. c Matth. 10. a Ioan. 1. f Matth. 17. d Act. 1. c

[d] Cypr. de ſimpl. prælat. In ca. 16. Mat. h. Hilarius & Hier. idem lib. 1. in Iouinia. c. 14. Cyril. in Ioã. lib. 2. ca. 12. Aug. in Ioan. tract. 56. & 124. Orig. homil. 2. in diuerſ. euang. & tract. 6. in Matt. Baſil. de pœnit. Chryſo. hom. 87. in Ioan. & 55. in Matt. itẽ 9. de pœnit. & ſerm. de cate. & gladio S. Petri itẽ homil. in SS. Petrum & Eliam. Leo Magnus ſermo. 3. de anniuerſ. Pont. & epiſt. 89. ad Epiſc. Viẽnenſis prouin.

[e] Aug. contra ep. Fundã. cap. 4. Item de vtilit. credendi, cap. 17. & lib. 11. cont. Fauſt. cap. 2.

D Agnouit hanc Eccleſiam, eiuſq; dignitatẽ Hieronymus, cuius hęc verba [f] ſunt: Qui Petri Cathedræ iungitur, meus eſt. Agnouit Optatus [g] Afer, qui Petri Cathedram inter veras Eccleſiæ notas primam eſſe teſtatur. Agnouit Auguſtinus, [h] qui apertè ſcribit, in Romana Eccleſia ſemper Apoſtolicæ Cathedræ prin-

[f] Ad Damaſ. epiſt. 58. & ad eundem epiſt. 57.

[g] Lib. 2 contra Donat.

[h] Epiſt. 162. 90. 92. 93. & 165.

principatum viguisse. Agnouit[i] Cyprianus, qui omnium hæresum & schismatum pullulantium causam in eo statuit, quòd vni & summo sacerdoti ac iudici vicę Christi non obtemperatur. Agnouit Ambrosius,[k] vt dixerit, se in omnibus cupere Romanam sequi Ecclesiam.

i Epist. 55. & 69. ité Hier. contra Luciferia. c. 4. & Leo epist. 84. ad Anast. Thessalonic. cap. 11.

k Lib. 1. de Sacram. cap. 1. & de obitu Satyri.

His autem omnibus antiquior, & Apostolicorũ temporum vicinus, vereque Apostolicus vir Irenæus,[l] tale tribuit elogium Ecclesiæ Romanæ: Ad hanc, inquit, Ecclesiam propter potẽtiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt vndique fideles: in qua semper ab ijs qui sunt vndiq;, cõseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio.

l Lib. 3. cap. 3. Tert. de præscrip hær. c. 36. Cyp. ep. 43. & 46. Theodor. lib. 2. hist. cap. 4. Bern. ep. 190. ad Innocent. & lib. 2. de Consider. cap. 8. Concil. Chalced. act. 3. Anaclet. epist. 1. & 3. Marcel epist. 1. Synod. Alexandrina ad Felicem.

TESTIMONIA.

1.A AD Romanos duodecimo: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

2. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Sicut corpus vnum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, vnum tamen corpus sunt: ita & Christus. Etenim in vno Spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati sumus.

3. PRIORIS Petri quinto capite: Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

DE PASTORE VNIVERSALIS ECCLESIÆ.

4. IOANNIS vigesimoprimo: Cùm ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis, diligis me plùs his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei iterùm: Simon Ioannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò: Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertiò, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oues meas.

5. MATTHAEI decimosexto: Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

Ioan. 21. Nota: tum Petro, tum successoribus curam ouium cõmissam. Matth. 24. Luc. 12.

6. CHRYSOSTOMVS libro secundo de Sacerdotio: Quanam de causa idem ille sanguinem effudit suum? certè vt pecudes eas acquireret, quarum curam tum Petro, tũ Petri successoribus committebat. Iure igitur ac meritò sic loquebatur Christus: Quisnam fidelis seruus & prudens, quem Dominus super familiã suam constituit?

7. CONCILIVM Florentinum, vt suprà de Symbolo, quæstione decimanona, C testim. decimotertio.

8. BERNARDVS libro secundo de consideratione ad Eugenium Pontificem Maximũ, capite octauo: Age indagemus adhuc diligentius quis sis, quam geras videlicet pro tempore personã in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noẽ, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, authoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, vnctione Christus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ sunt. Sunt quidem & alij cæli ianitores, & gregum pastores, sed tu tanto gloriosius, quanto differentius vtrunque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi vniuersi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, sed & pastorum tu vnus omniũ pastor. Vndè id probẽ quæris? Ex verbo Domini. Cui enim nõ dico Episcoporũ, sed etiam Apostolorũ, sic absolutè & indiscretè totæ commissæ sunt oues? Si me amas Petre, pasce oues meas. Quas? Illius vel illius populos ciuitatis, aut regionis, aut certi regni? Oues meas, inquit. Cui nõ planũ, non designâsse aliquas, sed assignâsse omnes? Nihil excipitur, vbi distinguitur nihil. Et cætera, vt suprà de Symbolo, eadẽ quæstione, C testimon. duodecimo.

dignitas & authoritas.

Nota.

Matth. 16. Ioan. 21.

Pastorum omnium pastor.

Ex Scripturis probat. Ioan. 21.

1.B HIERONYMVS in dialogo contra Luciferianos, capite nono: Breuem tibi apertãq; animi mei sententiam proferam: In illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, vsque ad diem hanc durat. Si cubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vt putà Marcionistas, Valentinianos, Montenses siue Campitas: scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogã: ex hoc enim ipso, quòd posteà instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolus prænunciauit. Nec sibi blãdiantur, si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare quod dicunt, cùm & diabolus de scripturis aliqua fit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.

In qua Ecclesia permanẽdum.

Hæreticorũ Ecclesia est Antichristi synagoga.

Scripturarũ citatio non semper rectè fit.

2. CYPRIANVS Epistola sexagesimanona ad Florentium seu Puppianum: Etsi contumax ac superba obaudire nolẽtium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit: & cæt. vt suprà de Symbolo quæst. decimaoctaua B rest. decimo quarto.

lib. 4. ep. 9.

SVCCESSIO ROMA. PONTIFICVM.

3. IRENAEVS aduersus hæreses libro tertio, capite tertio: Sed quoniã valdè longũ est, in hoc tali volumine omnium Ecclesiarũ enumerare successiones, maximæ, & antiquissimę, & omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus Apostolo-

Rom. Pontificis quãta

Successio Rom. Pontificum.

Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatę & cõſtitutæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per ſucceſſiones Epiſcoporum peruenientem vſque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per ſuũ placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam ſententiam, præterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Eccleſiam propter potentiorem principalitatem, neceſsè eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper ab his, qui ſunt vndique, conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio. Fundantes igitur & inſtruentes beati Apoſtoli Eccleſiam, Lino epiſcopatum adminiſtrandæ Eccleſiæ tradiderunt. Succedit autem ei Anacletus: poſt eum tertio loco ab Apoſtolis epiſcopatum ſortitur Clemens, qui & vidit ipſos Apoſtolos, & contulit cum eis, cùm adhuc inſonantem prædicationem Apoſtolorum & traditionem ante oculos haberet. Huic autem Clementi ſuccedit Euariſtus, & Euariſto Alexander, ac deinceps ſextus ab Apoſtolis conſtitutus eſt Sixtus, & ab hoc Teleſphorus, qui etiam glorioſiſſimè martyrium fecit, ac deinceps Higinus, poſt Pius, poſt quem Anicetus. Cùm autem ſucceſſiſſet Aniceto Soter, nunc duodecimo loco Epiſcopatum ab Apoſtolis habet Eleutherius. Hac ordinatione & ſucceſſione, ea quæ eſt ab Apoſtolis in Eccleſia traditio, & veritatis præconiatio peruenit vſque ad nos. Et eſt pleniſſima hæc oſtenſio, vnam & eandem viuificatricem fidem eſſe, quæ in Eccleſia ab Apoſtolis vſque nunc ſit conſeruata, & tradita in veritate.

Fides ab Apoſtolis per ſucceſſione perpetuò conſeruata, cõfundit hæreticos.

Eccleſiæ Rom. dignitas & conſtantia in fide Apoſtolica.

Rom. Pont. ex ordine numerantur vſq; ad Irenæi ætatem.

Irenæi ætas.

Rectæ fidei indicium.

4. TERTVLLIANVS libro tertio aduerſus Marcionem, capite nono, poſtquam de Apoſtolis Euangelij primis prædicatoribus egiſſet, addit:

Quorum diſcipuli, qui ſucceſſere per orbem,
Conſtati virtute viri, noſtrique magiſtri,
Conuictor operis nobis tribuere honores.
Ex quibus electum magnum, plebique probatum
Hac cathedra, Petrus qua ſederat ipſe, locatum
Maximus Roma Linum, primum conſidere iuſſit.
Poſt quem Cletus & ipſe, gregem ſuſcepit ouilis.
Huius Anacletus ſucceſſor ſorte locatus.
Quem ſequitur Clemens; ſi apoſtolicus bene notus.
Euariſtus ab hoc exit, ſine crimine legem.
Sextus Alexander Sixto commendat ouile.
Poſt expleta ſui qui luſtri tempora tradit
Teleſphoro; excellens hic erat, martyrq; fidelis;
Poſt illum ſocius legis, certuſq; magiſter;
Quum veſtri ſceleris ſocius præcurſor & auctor
Aduenit Romam Cerdo, noua vulnera geſtans,
Detectus, quoniam voces & verba venenis
Spargebat furtim; quapropter ab agmine pulſus,
Sacrilegum genus hoc genuit, ſpirante dracone.
Conſtabat pietate vigens Eccleſia Roma
Compoſita à Petro, cuius ſucceſſor & ipſe,
Iamque loco nono cathedram ſuſcepit Higinus.
Poſt hũc deinde Pius, Hermas cui germine frater,
Angelicus paſtor, qui tradita verba locutus,
Aquæ Pio ſuſcepit Anicetus ordine ſortem.
Sub quo Marcion hic veniens, noua Ponticа peſtis,
Nondum ſecretum facinus ſub corde recluſum,
Paſſim vulgo loquens latebroſa perfidus arte.
Sed poſtquam cœpit mortis proferre ſagittas,
Abiectus meritò tam ſani criminis auctor,
A ſanctis reprobus; patuit mirabile monſtrum.

Succeſſores Apoſtolorum.

Petrus ſedit in Cathedra Romana, in qua quidam alij ſucceſſerunt.

Cerdo Romam veniẽs damnatur.

Romana Eccleſia à Petro conſtituta pietate viget.

Marcion hæreſin ſpargens excõmunicatur.

5. OPTATVS Mileuitanus libro ſecundo contra Donatiſtas: Probamus eam eſſe Eccleſiam Catholicam, quæ ſit in toto terrarum orbe diffuſa. Eius iam commemoranda ſunt ornamenta: & videndum vbi ſint quinque dotes, quas tu ſex eſſe dicis, inter quas Cathedra eſt prima: Vbi niſi ſederit epiſcopus, coniungi altera dos non poterit, qui eſt annulus: videndum eſt, qui, & vbi prior Cathedra ſederit. Si ignoras, diſce: ſi nõſti, erubeſce. Ignorantia tibi adſcribi non poteſt. Reſtat ergò vt noueris. Scientem errare, peccatum eſt. Nam ignorantibus nonnunquam ſolet ignoſci. Igitur negare non potes, ſcire te in vrbe Roma Petro primò Cathedram Epiſcopalem eſſe collatam: in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus: vnde & Cephas appellatus eſt: in qua vna Cathedra, vnitas ab omnibus ſeruaretur, ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent: vt iam ſchiſmaticus & peccator eſſet, qui contra ſingularem cathedram, alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quæ eſt prima de dotibus, ſedit prior Petrus. Cui ſucceſſit Linus, Lino ſucceſſit Clemens, Clementi Anacletus &c. Iulio Liberius, Liberio Damaſus, Damaſo Siricius hodiè, qui noſter eſt ſocius, cum quo nobis totus orbis commercio formatarum, in vna communionis ſocietate concordat. Veſtræ Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis ſanctam Eccleſiam vindicare.

Primaria nota Eccleſia.

aliàs, In quo vno cathedræ vnitas. vel, quo in vna Cathedra, vnitas.

6. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſexageſimaquinta ad Generoſum: Si ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſiderandus eſt, quanto certius & verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus, cui totius Eccleſiæ figuram gerenti, Dominus ait; Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim ſucceſſit Linus; Lino Clemens; Clementi Anacletus; &c. Damaſo Siricius; Siricio Anaſtaſius. In hoc ordine ſucceſſionis, nullus Donatiſta epiſcopus inuenitur. In illum autem ordinem Epiſcoporum, qui ducitur ab ipſo Petro vſque ad Anaſtaſium, qui nunc eandem Cathedram ſedet, etiamſi quiſquam traditor per illa tempora ſubrepſiſſet, nihil præiudicaret Eccleſiæ & innocentibus Chriſtianis: quibus Dominus prouidens, ait de præpoſitis malis; Quæ dicunt, facite: quę autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Vt certa ſit ſpes fidelis, quæ non in homine, ſed in Domino collocata, nunquam tempeſtate ſacrilegi ſchiſmatis diſſipetur.

Succeſſio Rom. põtificum vſq; ad ætatem Optati.

Hæretici originem ſuę cathedræ reddere nequeunt.

A Petro vſque ad Auguſt. ætatem Rom. Pont. in eadẽ doctrina fidei conſentientes.

Matth. 16.

7. ITEM in epiſtola quadrageſimaſecunda ad Madaurenſes: Videtis certè multos præciſos à radice Chriſtianæ ſocietatis, quæ per ſedes Apoſtolorum, & ſucceſſiones epiſcoporum, certa per orbem propagatione diffunditur, de ſola figura originis, ſub Chriſtiano nomine, quaſi areſcentia ſarmenta gloriari, quas hæreſes & ſchiſmata nominamus: præciſa, prædicta, ſcripta ſunt omnia.

Matth. 23.

Eccleſię propagatio per ſedes Apoſtolorum & ſucceſſiones Epiſcoporum.

8. IDEM in Pſalmo contra partem Donati: Numerate ſacerdotes, vel ab ipſa Petri ſede, Et in ordine illo Patrum, quis cui ſucceſſit, videte. Ipſa eſt Petra, quam non vincunt ſuperbę inferorum portæ.

Petri ſedes, & cõtinuata in ea Roman. Põtif. ſucceſſio, petra eſt inſuperabilis.

9. ITEM libro ſecundo contra literas Petiliani Donatiſtæ, capite quinquageſimoprimo: Veruntamen ſi omnes per totum orbem tales eſſent, quales vaniſſimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit, & in qua hodiè Anaſtaſius ſedet? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam? Si propter homines, quos putas legem loqui, & non facere, nunquid Dominus Ieſus Chriſtus propter Phariſæos, de quibus ait; Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ in qua ſedebant, vllam fecit iniuriam? Nonne Illam cathedram Moyſi commendauit, & illos, ſeruato cathedræ honore, redarguit? Ait enim,

Petrus ſedit in cathedra Eccleſiæ Rom.

Not. cont. Rom. Pont. vituperatores.

Matth 23. Cathedram Moyſi ſedent; quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Hæc ſi cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blaſphemaretis cathedram Apoſtolicam, cui non communicatis. Sed quid eſt aliud, quàm neſcire quid dicere, & tamen non poſſe niſi maledicere?

DE PRIMATV PETRI.

1. C MATTHAEI decimoſexto, 2. ET Ioannis vigeſimoprimo: vide ſupra hac eadem quæſtione, A teſtimonio quinto & quarto.

3. LVCAE vigeſimoſecundo: Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.

4. MATTHAEI decimo: Duodecim autem Apoſtolorum nomina ſunt hæc. Primus: Simon, qui dicitur *Petrus*, & Andreas frater eius &c.

5. IOANNIS primo: Intuitus autem eum Ieſus, dixit: Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

6. MATTHAEI decimoſeptimo: Et cùm veniſſent Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait: Etiam. Et cùm intrâſſet in domum, præuenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi videtur Simon: Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filijs ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergò liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me, & te.

7. ACTORVM primo: In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum, dixit: Viri fratres, oportet impleri Scripturam &c.

8. CYPRIANVS in tractatu de ſimplicitate Prælatorum, ſiue de vnitate Eccleſiæ, vt ſupra de Symbolo, quæſtione decimaoctaua, B teſtimonio duodecimo.

Petrus Eccleſiæ fundamentum.

9. HILARIVS in caput decimumſextum Matthæi: O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, digneque ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur; cuius terreſtre iudicium, præiudicata authoritas ſit in cælo, vt quæ in terris aut ligata ſunt aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cælo.

Petri poteſtas. Matth. 16.

Multa ſua nomina Chriſtus Apoſtolis etiam communicauit. Matth. 5.

Petrus petra dicitur. Super Petrum ædificata Eccleſia. Matth. 16.

10. HIERONYMVS in decimumſextum caput Matthæi: Sicut ipſe lumen Apoſtolis donauit, vt lumen mundi appellarentur, cæteraque ex Domino ſortiti ſunt vocabula: ita & Simoni, qui credebat in petram Chriſtum, Petri largitus eſt nomen. Ac ſecundùm metaphoram petræ, rectè dicitur ei; AEdificabo Eccleſiam meam ſuper te. Ibidem: Prudens lector inquirat, quomodo poſt tantam beatitudinem; Beatus es Simon Bariona &c. nunc audiat; Vade retro me Satana, ſcandalum mihi es. Aut quæ ſit tam repentina conuerſio, vt poſt tanta præmia, ſatanas appelletur. Sed ſi conſideret, qui hoc quærit, Petro illam benedictionem, & beatitudinem, ac poteſtatem, & ædificationem ſuper eum Eccleſiæ, in futuro promiſſam, non in præſenti datam, intelliget. AEdificabo, inquit, ſuper te Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & dabo tibi claues regni cælorum: omnia de futuro. Quæ ſi ſtatim dediſſet ei, nunquam in eo prauæ confeſſionis error inueniſſet locum.

Apud Matthæum promiſſa eſt ædificatio Eccleſiæ ſuper Petrum. In Petro erat habere locum non potuit, niſi ante Petrum accepta. Matth. 18. Ioan. 20.

11. IDEM libro primo aduerſus Iouinianum, capite decimoquarto: At dicis, ſuper Petrum fundatur Eccleſia, licet idipſum in alio loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues regni cælorum accipiant, & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur: tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio.

Petro principatus datur ad cauendum ſchiſma: Ioan. 1.

12. CYRILLVS Alexandrinus libro ſecundo in Ioannem, capite duodecimo: Nec Simon fore iam nomen ſibi, ſed Petrus prædicit, vocabulo ipſo commodè ſignificans, quòd in eo, tanquam in Petra lapideque firmiſſimo, ſuam eſſet ædificaturus Eccleſiam.

Petrus quid ſignificet. Ædificanda Eccleſia in Petro.

13. AVGVSTINVS tractatu quinquageſimoſexto in Euangelium Ioannis: Quis enim neſciat, primum Apoſtolorum eſſe beatiſſimum Petrum?

Petrus Apoſtolorum primus.

14. IDEM tractatu centeſimo vigeſimoquarto: Hoc agit Eccleſia ſpe beata, in hac vita ærumnoſa; cuius Eccleſiæ Petrus Apoſtolus, propter Apoſtolatus ſui primatum, gerebat figurata generalitate perſonam. Quòd enim ad ipſum propriè pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Chriſtianus, abundantiore gratia vnus idemque primus Apoſtolus: ſed quando ei dictum eſt, Tibi dabo claues regni cælorum, & quodcunque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælis, & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis: vniuerſam ſignificabat Eccleſiam, quæ in hoc ſeculo diuerſis tentationibus, velut imbribus, fluminibus, tempeſtatibus quatitur, & non cadit; quoniam fundata eſt ſuper petram, vnde Petrus nomen accepit. Non enim à Petro petra, ſed Petrus à petra: ſicut non Chriſtus à Chriſtiano, ſed Chriſtianus à Chriſto vocatur.

Propter Apoſtolatus ſui primatum, Eccleſiam repreſentabat. Petrus primus Apoſtolus. Matth. 16.

Petro ad Eccleſiæ vtilitatem communem claues datæ ſunt. Petrus à petra dictus.

15. ORIGENES in diuerſos Euangeliſtas homilia ſecunda: Nemo nos exiſtimet Petro Ioannem præferre. Quis hoc fecerit? Quis eſſet altior Apoſtolorum illo, qui eſt & dicitur vertex eorum?

Apoſtolorum vertex.

16. IDEM tractatu ſexto in Matthæum: Non modica differentia eſt, quòd Petro quidem datæ ſunt claues, non vnius cæli, ſed multorum cælorum, vt quæcunque ligauerit ſuper terram, ſint ligata, non tantùm in vno cælo, ſed in omnibus cælis: & quæ ſoluerit ſuper terram, ſint ſoluta, non ſolùm in vno cælo, ſed in omnibus cælis. Ad eos autem, qui multi ſunt ligatores & ſolutores in terra, ſic dicit, vt ſoluant & alligent, non in cælis, ſicut Petrus, ſed in vno cælo, quia non ſunt in tanta perfectione ſicut Petrus, vt alligent vel ſoluant in omnibus cælis.

Petro dantur claues, non cæli, ſed cælorum. Matth. 16.

Apoſtoli cæteri ligant & ſoluunt in cælo, non in omnibus cælis.

17. BASILIVS Magnus in homilia de pœnitentia, quæ eſt inter homilias variorum argumentorum vltima: Petrus tertiò abnegauit, & collocatus eſt in fundamento. Petrus dixerat iam antea, & beatus pronunciatus fuerat: dixerat, Tu es filius Dei excelſi: & viciſſim audierat, ſe eſſe petram, ita laudatus à Domino: Licet enim petra eſſet, non tamen petra erat vt Chriſtus: Vt Petrus petra erat. Nam Chriſtus verè eſt immobilis petra: Petrus verò propter petram. Axiomata nanque ſua Ieſus largitur alijs. Largitur autem ea non euacuatus, ſed nihilominus habens. Lux eſt: Vos eſtis lux mundi, inquit. Sacerdos eſt, & facit ſacerdotes. Quis eſt, & dicit: Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Petra eſt, & petram fecit. Quæ ſua ſunt, largitur ſeruis ſuis. Argumentum hoc eſt opulenti, habere videlicet, & alijs dare.

Petrus in fundamento collocatus. Matth. 16. Aliter Petrus petra, aliter Chriſtus.

Ioan. 8. Matth. 5. Matth. 10.

18. CHRY-

Os & princeps Apostolorum: quę ob eam causam etiã Paulus inuisit. Galat. 1.

18. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaseptima in Ioannem, in ea verba, Simon Ioannis, diligis me? Quid tandem alijs omissis de his duntaxat Petrum affatur? Os erat Apostolorum, & princeps, & vertex ipsius cœtus, propterea & Paulus eum præter alios visurus ascendit: simul vt ei ostenderet iam sibi fiduciam habendam: tanquã enim negationis obliuisceretur, fratrum curam ei committit, neque negationis meminit. Et paulò pòst: Nam cùm magna Christus Petro communicãsset, orbis terrarum curam demandãsset, martyrium prædixisset,&c.

Cura fratrũ Petro commissa.

Orbis item terrarum.

Os & vertex Apostolici consortij.

19. ITEM homilia quinquagesimaquinta in Matthæum: Quid igitur Petrus, omnium Apostolorum os, vertex consortij totius? cùm omnes interrogati essent, ipse solus respondet. Ibidem: Ecclesiæ futuræ pastorem constituit. Et paulò pòst: Quæ Deus concedere solus potest, peccatorum scilicet remissionem, & vt Ecclesia tot tantisque fluctibus impetu irrumpentibus immobilis maneat, cuius pastor & caput, piscator homo atque ignobilis, terrarum orbe reluctante, adamantis naturam firmitate superet: hæc inquam omnia, quæ solius Dei sunt, se pollicetur daturum.

Ecclesiæ pastor & caput & adamãtinum fundamentum.

20. IDEM homilia nona de pœnitentia: Petrus ille Apostolorum princeps, in Ecclesia prior amicus Christi, qui reuelationem ab hominibus non accepit, sed à Patre. Hic idem Petrus, Petrum cùm dico, petram nomino indelebilem, non se: crepidinem immobilem, Apostolum magnum, primum discipulorum, primum vocatum, & primum obedientem.

Petra & crepido immobilis.

21. ET Sermone in adorationem venerabilium Catenarum & gladij sancti & Apostolorum principis Petri: Sanctum ac iustum est summis & meritis honoribus Apostolum prędicari, in quo & suam Ecclesiam, pro diuinæ illius vocis præmio, qua ipsum Dei filium esse prędicauit, ædificaturum se prędixit Dei filius, & cælorum claues eius in se fidei arrhabonem se illi daturum, & eorum, quæ ab ipso in terris ligata aut soluta fuissent, in cælis sententiam confirmaturum promisit. Et nonnullis interiectis ad ipsum Petrum sermonem dirigens: Vbinam sunt claues regni cælorum? Vbinam appellatio, qua Ecclesiæ firmamentum nominaris? Et iterum: Hunc cælestes angelorum ordines collaudãrunt, & Apostolorum chorus valde admiratus, tanquam os suum, amplexatus est ac celebrauit. Hunc, qui Christo crediderunt, ducem & magistrum sequentes, ad infidelitatis scopulos non offendunt. Hunc ad cælum vsque peruenientem, & valde illustrem spiritualis Israelis columnam, & animarum in perfidiæ pelago fluctuantium gubernatorem appellamus. Verè hic est Apostolorum firmamentum, & sacratus cælorum magister: Petrus denique magnum illud orbis terrarum miraculum, Ecclesiæ iactatio, discipulorum decus, Theologorum pulchritudo, Christi os &c. Et sub finem: Tu verò ô Petre, Christi Ecclesiæ petra & firmamentum, summe Apostolorum vertex, adesto hodiè misertus nostri &c. vt supra quæstione octaua de Decalogo, D testimonio octauo.

In Petro se Ecclesiã suã Christus ædificaturum prædixit.

Ecclesiæ firmamentum appellatur.

Spiritualis Israelis columna.

Ecclesiæ petra, & firmamentum.

22. ITEM homilia in sanctos Petrum Apostolum & Eliam Prophetam: Petro Apostolo orbis terrarum Ecclesiæ, & populorum multitudines, eius fidei committendæ erant, vel potius creditæ sunt illi claues regni cælorum. Quid enim ait illi Dominus? Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælo. Sed vide cuiusmodi peccato permisit subijci Petrum illum, talem ac tantum virum, Apostolorum verticem, fundamentum immobile, petram stabilem, & quæ frangi non posset, Ecclesiæ principem, portum inexpugnabilem, turrim firmam, & quæ non posset concuti. Petrus, inquam, illa Ecclesiæ columna ac propugnaculum, puellæ vnius, non minas, sed vnicum verbum non sustinuit. Verbum puellæ processit, & columna illa concutiebatur. Illa locuta est, & propugnaculum fluctuauit. Permissus est peccare is, cui Ecclesia credenda erat, illa videlicet Ecclesiarum columna, & portus fidei; Petrus orbis terrarum magister peccare permissus fuit ob eam maximè causam, quòd populorum multitudo illi credenda erat, ne seuerus & innocens, à venia proprijs fratribus impartienda esset alienus.

Apostolorũ vertex, fundamentum, petra stabilis, Ecclesiæ princeps & columna.

23. LEO Magnus sermone tertio in anniuersario pontificatûs sui: De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gentium vocationi, & omnibus Apostolis, cunctisque Ecclesiæ patribus præponatur; vt quamuis in populo Dei multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen propriè regat Petrus, quos principaliter regit & Christus. Ibidem: Et ego, inquit Christus, dico tibi: hoc est, Sicut meus pater tibi manifestauit diuinitatem meam, ita & ego tibi notam facio excellentiam tuam, quia tu es Petrus, id est, cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum; ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere: tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris: vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Eandem sententiam de duplici petra ijsdem verbis repetiuit sermone secundo in natali Apostolorum Petri & Pauli.

Vnus Petrus Apostolis & omnibus Ecclesiæ patribus præponitur.

Primarius omnium pastor Christus, secundarius, vero omnium pastor Petrus. Matth. 16. Nota quo modo Christus & quomodo Petrus petra sit. Ephes. 2. 1. Cor. 3. In Romano est 93.

24. IDEM epistola octogesimanona ad Episcopos per Viennensem prouinciam constitutos: Cùm Petro præ cæteris soluendi & ligandi tradita sit potestas, pascendarum tamen ouium cura specialius mandata est. Cui quisquis principatum æstimat denegandum, illius quidem nullo modo potest minuere dignitatem; sed inflatus spiritu superbiæ suæ, semetipsum in inferna demergit.

Petri priuilegia.

Petro principatũ adimentes, seipsos ad inferna demergunt.

25. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto: Tenet me in Ecclesia Catholica, ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum, successio sacerdotum.

Augustinus quam faciat successionẽ Episcoporũ à sede B. Petri primi pastoris ouium Christi.

26. IDEM in libro de vtilitate credendi ad Honoratum, capite decimoseptimo: Cùm igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circunlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.

Cui Ecclesiæ adhærendum.

Successiones episcoporũ Apostolicæ sedis.

Nota.

27. ET libro vndecimo contra Faustum Manichæum, capite secundo: Vides in hac re, quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum, vsque ad hodiernum diem, succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Successionis perpetuitas.

DE

itized by Google

DE ROMANA ECCLESIA.

Quãra cum sententia Hieronymus Rom. pontificem compellat.

1. D HIERONYMVS ad Damasum epistola quinquagesimaoctaua: Quorsum ista tam longo repetita principio? videlicet, vt paruum magnus adspicias, vt dines pastor morbidam non contemnas ouem. Et paulò pòst: Ego igitur, vt antea iam scripsi, Christi vestem in Romana vrbe suscipiens, nunc barbaro Syriæ limite teneor. Et ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam, quid mererer, ipse constitui. Verùm, vt ait gentilis poeta: Cælum, non animum mutat, qui trans mare currit. Ita me incessabilis inimicus post tergum secutus est, vt maiora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præsidijs fulta mundi, Arriana rabies fremit: Hinc in tres partes scissa Ecclesia, ad se rapere me festinat. Monachorum circa manentium antiqua in me surgit authoritas. Ego interim clamito: Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Idcircò obtestor beatitudinem tuam, per Crucem Domini, per necessarium fidei nostræ decus, per passionem Christi, vt qui Apostolos honore sequeris, sequaris & merito: ita in solio cum duodecim iudicaturus sedeas; ita te alius senem cum Petro cingat; ita municipatum cæli cum Paulo consequaris, vt mihi lucris tuis, apud quem in Syria debeam communicare, significes. Noli despicere animam, pro qua Christus mortuus est.

Cõmunionem cũ Romana Ecclesia quãti faciat Hieronymus.

Apostolos honore sequitur Roman. Pontifex.

Ioann. 19. Cant. 2. Ierem. 2. Cant. 4. Ad fidẽ Roman. Ecclesiæ hæresibus grassantibus confugit Hieronymus. Rom. 1.

2. IDEM epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Quoniam vetusto Oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam, & desuper textam, minutatim per frusta discerpit, & Christi vineam exterminant vulpes: vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficilè, vbi fons signatus & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam, censui consulendam, inde nunc meæ animæ postulans cibum, vnde olim Christi vestimenta suscepi. Neque verò tanta vastitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarum, me à preciosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum seruatur hæreditas. Ibi cespite terra fœcundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert: Hic obruta sulcis frumenta, in lolium auenasque degenerant. Nunc in Occidente sol iustitiæ oritur; in Oriente autem Lucifer ille, qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terræ, vôs aurea vasa & argentea: hic testacea vasa, vel lignea virgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quanquam igitur tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas. A sacerdote victimam salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri; communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Et post pauca: Non noui Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: Quicunque tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est. Et in fine: Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per homousion Trinitatem: vt mihi epistolis tuis, siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon detur authoritas. Et ne fortè obscuritas loci, in quo dego, te fallat, per baiulos literarum, ad Euagrium presbyterum, quem optimè nôsti, dignare scripta transmittere: simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent.

Romanæ Ecclesiæ cõmunio. Super cathedram Petri ædificata Ecclesia. Matth. 16. Exod. 12. Extra Rom. Ecclesiæ cõmunionem non est salus.

Rom. Pont. non cõmunicantes, ad Antichristũ pertinent.

3. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas: Probamus eam esse Ecclesiam Catholicam, &c. vt supra hac eadem quæstione, Bèstimonio quinto.

4. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimasecunda ad Episcopos Donatistarum: Erat Carthago transmarinis vicina regionibus, & fama celeberrima nobilis: vnde non mediocris vtique authoritatis habebat Episcopum, qui posset non curare cõspirantem multitudinem inimicorum, cùm se videret & Romanæ Ecclesiæ, in qua semper Apostolicæ cathedræ viguit principatus, & cæteris terris, vnde Euangelium ad ipsam Aphricam venit, per communicatorias literas esse coniunctum, vbi paratus esset causam suam dicere, si aduersarij eius ab eo illas Ecclesias alienare conarentur.

In Rom. Ecclesia semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus.

5. IDEM cum Patribus Concilij Carthaginensis, in epistola nonagesima ad Innocentium Pontificem Romanum: Si ergò Pelagius episcopalibus gestis, quæ in Oriente confecta dicuntur, etiam tuæ veneration i iustè visus fuerit absolutus, error tamen ipse & impietas, quæ tam multos assertores habet, per diuersa dispersos, etiam authoritate Apostolicæ sedis anathematizanda est. Et paulo superius: Hoc itaque gestum, domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis, etiam Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuenda salute multorum, & quorundam peruersitate etiam corrigenda.

Apost. sedis authoritas in hæresib. anathematizandis. Petitum Cõcilij confirmatio a Roman. pontifice.

6. IDEM cum Patribus Mileuitani concilij epistola nonagesimasecunda ad eundem Innocentium: Quia te Dominus gratiæ suæ præcipuæ munere in sede Apostolica collocauit, talemque nostris temporibus præstitit, vt nobis potius ad culpam negligentiæ valeat, si apud tuam veneration em, quæ pro Ecclesia suggerenda sunt, tacuerimus, quàm ea tu possis vel fastidiosè vel negligenter accipere, magnis periculis infirmorum membrorum Christi, pastoralem diligentiam quæsumus adhibere digneris. Noua quippe hæresis, & nimium perniciosa tentat surgere inimicorum gratiæ Christi.

Rom. põtificis authoritas implorat ad sedandã tempestatẽ Pelagianæ hæresis.

7. INTER eiusdem Augustini epistolas nonagesimatertia, est Innocentij ad Patres concilij Mileuitani: Diligenter & congruè Apostolico consulitis honori, honori inquam illius, quem, præter illa, quæ sunt extrinsecus, solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nôstis esse seruatam. Verùm hæc missa facio, neque enim hoc vestram credo latere prudentiam, qui id etiam actione firmâstis, scientes, quòd per omnes prouincias de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanent. Præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & coepiscopos nostros, non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris authorem, referre debe-

Solicitudo omnium Ecclesiarũ incũbit Rom. pontifici, ad res dubias decidendas.

In fidei negocijs iudex est.

debere, velut nunc retulit vestra dilectio, quod per totum mundum possit omnibus Ecclesijs in commune prodesse.

8. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta ad Generosum: Si ordo Episcoporum, &c. vt supra litera B testimonio sexto.

Lib.1. epistol.3

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimaquinta ad Cornelium Romanum Episcopum: Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquam moueret: nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum, iudicem se iam non Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris hæresim nouam conderet. Et paucis interpositis: Christi aduersarius & Ecclesiæ eius inimicus, ad hoc Ecclesiæ præpositum sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Ibidem: Post ista adhuc insuper Pseudoepiscopo sibi ab hæreticis constituto, nauigare audent, & ad Petri Cathedram atque ad Ecclesiam principalem, vnde vnitas sacerdotalis exorta est, à schismaticis & prophanis literas ferre, nec cogitare eos esse Romanos, (quorum fides Apostolo prædicante laudata est) ad quos perfidia habere non possit accessum.

Sūmi pontificis cōtemptus hæresum & schismatum causa est.

Petri Cathedra & Ecclesia principalis.

Rom.1.

Ad Rom. Ecclesiam perfidiæ nullus accessus.

Lib.4. epistol. 9.

10. ITEM epistola sexagesimanona ad Pupianum Florentium: Inde enim schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, indignus hominibus iudicatur.

Hæresum & schismatum origo ex summi pontificis contemptu.

11. HIERONYMVS aduersus Luciferianos capite *quinto*: Ecclesiæ salus in summi sacerdotis dignitate pendet: cui si non exors quædam & ab hominibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes.

Ex dignitate summi sacerdotis pēdet Ecclesiæ salus.

In Rom.13.

12. LEO Magnus epistola octogesimaquarta ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum, capite vndecimo: Connexio totius corporis vnam sanitatem, vnam pulchritudinem facit. Et hęc quidem connexio totius quidem corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè exigit concordiam sacerdotum. Quibus etsi dignitas non sit communis, est tamen ordo generalis: quoniam & inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris fuit quædam discretio potestatis; & cùm omnium par esset electio, vni tamen datum est, vt ceteris præemineret. De qua forma Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vindicarent: sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri Sedem vniuersalis Ecclesiæ cura confluaret, & nihil vsquam à suo capite dissideret.

Inter Apostolos discretio potestatis.

Episcopoꝝ inter se distinctio.

Penes Petri sedem, vniuersalis Ecclesiæ cura.

13. AMBROSIVS de Sacramentis libro tertio, capite primo: Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinem non habet vt pedes lauet. Vide ergò ne fortè propter multitudinem declinauit. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam.

Rom. Ecclesiæ formam in omnibus sequi cupit Ambrosius.

14. IDEM in oratione funebri de obitu fratris sui Satyri: Aduocauit ad se Episcopum, nec vllam veram putauit, nisi veræ fidei gratiam, percontatusque ex eo est, vtrumnam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret, & fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat; Lucifer enim se à nostra tunc temporis communione diuiserat.

Episcopi Catholici cum Rom. Ecclesia cōueniunt.

1. IRENAEVS libro tertio contra hæreses capite tertio: Ad hanc Ecclesiam &c. vt in textu.

2. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersus hæreticos capite trigesimosexto: Age iam qui voles curiositatem melius exercere in negocio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsidentur, &c. Si Italiæ adiaces, habes Romam, vnde nobis quoque authoritas præstò est. Statu felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt: vbi Petrus passioni Dominicę adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apostolus Ioannes posteaquam in oleum igneum demersus, nihil passus est, in insulam relegatur.

Apostolorum cathedræ.

Romanę Ecclesiæ commendatio.

3. CYPRIANVS epistola quadragesimaquinta ad Cornelium: Nos singulis nauigantibus, ne cum scandalo vllo nauigarent, rationem reddentes, scimus nos hortatos eos esse, vt Ecclesiæ Catholicæ radicem & matricem agnoscerent ac tenerent.

Lib.4. epistol. 8.

Ecclesię Catholicæ radix & matrix est Romana.

4. IDEM epistola quadragesimasexta ad Cornelium: Nos, inquiunt, (quidam reuersi ad Ecclesiam) Cornelium Episcopum sanctissimæ Catholicæ Ecclesiæ, electum à Deo omnipotente & Christo Domino nostro scimus. Nec ignoramus vnum Deum esse, vnum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, vnum Spiritum sanctum, vnum Episcopum in Catholica Ecclesia esse debere.

Lib.3. epistol.11.

Episcopus Ecclesię Catholicæ est Romanus Pontifex.

Vnus Episcopus in Catholica Ecclesia.

5. THEODORETVS historię Ecclesiasticæ libro secundo, capite quarto: Athanasius, intellectis insidijs, clam se subduxit Alexandria, & rectà in Occidentem contendit. Etenim Iulium Episcopum, qui tum Romanam rexit Ecclesiam, Eusebiani de criminibus, quæ falsò contra Athanasium confinxerant, per literas certiorem fecerant. Ille Ecclesiæ canonem secutus, & eos iussit Romam venire, & diuinum Athanasium, quò pro se in iudicio ipse responderet, vocauit. Qui vt primùm fuit accersitus, eò mature contendit. Tragœdiæ autem authores Romam ideò non sunt profecti, quòd intellexerunt sua mendacia manifestò fore deprehensa.

Rom. Pōtifex Episcoporum causas examinat.

Hæreticorum ingenium.

6. BERNARDVS epistola centesima nonagesima, ad Innocentium Papam: Oportet ad vestrum referri Apostolatum pericula quæque, & scandala emergentia in regno Dei, ea præsertim quæ de fide contingunt. Dignum nanque arbitror ibi potissimum resarciri damna fidei, vbi non possit fides sentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua sedis. Cui enim alteri aliquando dictum est, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua? Ergò quod sequitur, à Petri successore exigitur: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Id quidem modò necessarium. Tempus est vt vestrum agnoscatis, pater amantissime, principatum, probetis zelum, ministerium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & se-

Ad Rom. Pont. controuersię de fide referendæ sunt.

In Rom. Eccles & sedes non potest fides deficere.

Lucæ 22.

Rom. Pontificis eſt, fidei corruptores conterere.

& ſedem, ſi veſtra admonitione corda in fide ſuſtinentia confirmatis, ſi veſtra authoritate conteritis fidei corruptores.

Pontificis Rom. quanta dignitas & authoritas.

7. IDEM libro ſecundo de conſideratione ad Eugenium, capite octauo: Quis es? Sacerdos magnus, ſummus pontifex. Tu princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, authoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt &c. vt ſupra de Symbolo, quæſtione decimanona, C teſtimonio duodecimo.

Vniuerſalis Archiepiſcopus.

8. IN quarta generali Synodo Chalcedonenſi, actione tertia, offeruntur libelli Theodori Diaconi, Iſchyrionis Diacon, Athanaſij Preſbyteri, & Sophronij Chriſtiani contra Dioſcorum ſcripti ad Leonem Papam & Concilium: in quibus appellant Leonem vniuerſalem Archiepiſcopum & Patriarcham magnæ Romæ.

Per Legatos præſt Concilio.

Cuius legati in eadem actione dicuntur in Cõcilio primatum Leonis tenere: & primi ſententiam aduerſus Dioſcorum pronunciant in hæc verba: Vode ſanctiſſimus & beatiſſimus Archiepiſcopus magnæ & ſenioris Romæ Leo, per nos & præſentem ſanctam Synodum, vnà cum ter beatiſſ. & omni laude digno beato Petro Apoſtolo, qui eſt petra & crepido Catholicæ Eccleſiæ, & ille qui eſt rectæ fidei fundamentum, nudauit eum tam Epiſcopatûs dignitate, quàm etiam ab ſacerdotali alienauit miniſterio. In fine autem eiuſdem actionis in relatione ſanctæ Synodi Chalcedonenſis ad beatum Papam Leonem de geſtis generaliter in Synodo confirmatio petitur, atque inter cætera ita dicitur: Hæc ſunt quæ tecum, qui ſpiritu præſens eras, & complacere tanquam fratribus deliberâſti, & qui penè per tuorum vicariorum ſapientiam videbaris à nobis, effecimus. Indicamus verò, quia & alia quædam pro rerum ipſarum ordinata quiete, & propter Eccleſiaſticorum ſtatutorum definiuimus firmitatem, ſcientes quia & veſtra ſanctitas addiſcens, & probatura & confirmatura eſt eadem. Et ſub finem: Rogamus igitur, & tuis decretis noſtrum honora iudicium: & ſicut nos capiti in bonis adiecimus conſonantiam, ſic & ſummitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Petitur confirmatio Concilij Chalcedonenſis generalis a Roman. Pontifice.

Cauſæ maiores ad Sedē Apoſtolicam referēdæ ex iuſſu & inſtituto Apoſtolorum.

9. ANACLETVS Pontifex epiſtola prima ad omnes Epiſcopos, & cunctos fideles: Quòd ſi difficiliores ortæ fuerint quæſtiones, aut Epiſcoporum, vel maiorum iudicia, aut maiores cauſæ fuerint, ad ſedem Apoſtolicam (ſi appellatum fuerit) referantur, quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerunt iuſſione Saluatoris, vt maiores & difficiliores quæſtiones ſemper ad ſedem referantur Apoſtolicam, ſuper quam Chriſtus vniuerſam conſtruxit Eccleſiam, dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum Petrum:

Matth. 16.

Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.

Primatum Eccleſia Roman. a Chriſto obtinuit.

10. IDEM epiſtola tertia ad omnes Epiſcopos & ſacerdotes: Hęc verò ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas Eccleſias ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt, ſic, vt ipſe beato Petro Apoſtolo dixit: Tu es Petrus, &c. Adhibita eſt etiam ſocietas in eadem Romana vrbe beatiſſimi Apoſtoli Pauli vaſis electionis, qui vno die, vno quoque tempore gloriosa morte cum Petro, ſub principe Nerone agonizans, coronatus eſt, & ambo ſanctam Romanam Eccleſiam conſecrârunt, alijſque omnibus vrbibus in vniuerſo mundo, eam ſua præſentia atque venerando triumpho prætulerunt. Et licet pro omnibus aſſidua apud Deum omnium ſanctorum effundatur oratio, his tamen verbis Paulus beatiſſimus Apoſtolus Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: Teſtis enim eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo in Euangelio filij eius, quòd ſine intermiſſione memoriam veſtri facio ſemper in orationibus meis. Prima ergò ſedes eſt cæleſti beneficio Romanę Eccleſiæ, quam (vt memoratum eſt) beatiſſimi Petrus & Paulus ſuo martyrio conſecrârunt. Sic Roma quæ prius erat cacodæmonis artificio omnium errorum mater & altrix, excuſſis tenebris, & vanis ſuperſtitionum ritibus abiectis, filiorum Dei, exorto ſole iuſtitiæ, facta eſt copioſa propagatrix. Secunda autem ſedes apud Alexandriam, beati Petri nomine, à Marco eius diſcipulo atque Euangeliſta conſecrata eſt: quia Ipſe & in AEgypto primùm verbum veritatis, directus à Petro, prædicauit, & glorioſum ſuſcepit martyrium. Cui venerabilis ſucceſſit Abilius. Tertia autem ſedes apud Antiochiam, eiuſdem (id eſt, beati Petri) Apoſtoli nomine habetur honorabilis, &c. Inde namque & beati Apoſtoli inter ſe ſtatuerunt, vt Epiſcopi ſingularum ſcirent gentium, quis inter eos primus eſſet, quatenus ad eum potior eorum ſolicitudo pertineret. Nam & inter beatos Apoſtolos quædam fuit diſcretio. Et licet omnes eſſent Apoſtoli, Petro tamen à Domino eſt conceſſum, & ipſi inter ſe idioſum voluërunt, vt reliquis omnibus præeſſet Apoſtolis, & Cephas, id eſt, caput, & principium teneret Apoſtolatus: Qui & eandem formam ſuis ſucceſſoribus, & reliqui Apoſtoli Epiſcopis tenendam tradiderunt. Et non ſolùm hoc in nouo teſtamento eſt conſtitutum, ſed etiam in veteri fuit. Vnde ſcriptum eſt: Moyſis & Aaron in Sacerdotibus eius, id eſt, primi inter eos fuerunt. Et quamuis ita ordinatum fuerit, nemo tamen quod ſuum eſt, quærat, ſed quod alterius. Vnde ait beatus Apoſtolus Paulus: Vnuſquiſque placeat proximo ſuo in bonum ad ędificationem. Et ſicut ipſe Saluator ſuis ait Diſcipulis: Qui maior eſt veſtrûm, erit miniſter veſter, &c. Si quæ verò cauſæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad huius ſanctæ Sedis apicem eas, quaſi ad caput referte, vt Apoſtolico terminentur iudicio: quia ſic Dominum velle, ab eoqúe ita conſtitutum eſſe, antedictis teſtimonijs declaratur. Hęc verò Apoſtolica ſedes, cardo & caput (vt prætactum eſt) omnium Eccleſiarum, à Domino, & non alio, eſt conſtituta. Et ſicut cardine oſtium regitur, ſic huius ſanctæ ſedis authoritate omnes Eccleſiæ, Domino diſponente, reguntur.

Eccleſiam conſecrârunt.

Rom. 1.

Prima ſedes Romana.

2. Sedes Alexandrina.

3. Antiochena.

Inter Apoſtolos diſtinctio.

Epiſcoporum diſcrimen.

Pſalm. 98.

Rom. 15.

Matth. 20. Marc. 10.

Cardo & caput omnium Eccleſiarum à Chriſto cõſtituta eſt Apoſtolica ſedes.

11. MARCELLVS Pontifex in epiſtola prima ad Epiſcopos Antiochenæ prouinciæ: Solicitudinem omnium Eccleſiarum iuxta Apoſtolum circunferentes, diuinæ circa nos gratiæ memores eſſe debemus, qui nos per dignationis ſuæ miſericordiam, ob hoc ad faſtigium ſacerdotale prouexit, vt mandatis ipſius inhærentes, in quadam ſacerdotum eius ſpecula conſtituti, prohibeamus illicita, & ſequenda doceamus. Vnde directis per Bonifacium diaconum noſtrum literis, admonemus, vt quæ malè pullulant, abſcindantur, & malefacta corrigantur, atque bona ſectentur, & patrum noſtrorum exempla & ſtatuta imitentur. Rogamus ergò vos, fratres, vt non aliud doceatis neque ſentiatis, quàm quod à beato Petro Apoſtolo, & à reliquis Apoſtolis & patribus acce-

2. Cor. 11.

acceptistis. A illo enim primò instructi estis: ideò non oportet vos proprium derelinquere patrem, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Ecclesiæ, cui ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et reliqua. Eius enim sedes primitus apud vos fuit, quæ postea (iubente Domino) Romam translata est, cui (adminiculante gratia diuina) hodierna præsidemus die. Nec ab eius dispositione vos deuiare oportet, ad quam cuncta maiora Ecclesiastica negocia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, vt ab ea regulariter disponantur, à qua sumpserè principia. Si vestra verò Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est, quæ eius non subiecta sit ditioni, ad quam omnes, quasi ad caput, iuxta Apostolorum eorumque successorum sanctiones, Episcopi, qui voluerint, vel quibus necesse fuerit, suffugere, eamque appellare debent, vt inde accipiant tuitionem & liberationem, vnde acceperunt informationem atque consecrationem. Quod omnibus minimè conuenit denegare Episcopis, sed absque vlla custodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel expoliatione, liberè ire concedatur. Simulque ijdem (inspirante Domino) constituerunt, vt nulla Synodus fieret præter eiusdem Sedis authoritatem, nec vllus Episcopus, nisi in legitima Synodo suo tempore Apostolica authoritate conuocata, super quibuslibet criminibus pulsatus audiatur vel iudicetur: quia (vt paulo superius prælibatum est) Episcoporum iudicia, & summarum causarum negocia, siue cuncta dubia, Apostolicæ sedis authoritate sunt agenda & finienda. Et omnia comprouincialia negocia, huius sanctæ vniuersalis & Apostolicæ Ecclesiæ sunt retractanda iudicio, si huius Ecclesiæ Pontifex præceperit. Nec cui liceat sine præiudicio Romanæ Ecclesiæ (cui in omnibus causis debet reuerentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei Ecclesias nutu diuino gubernant, ad alias conuolare prouincias, vel aliarum prouinciarum Episcoporum iudicium experiri vel pati, sed omnibus eiusdem prouinciæ Episcopis congregatis, iudicium authoritate huius sedis terminetur: quod tamen (vt præfatum est) per eius vicarios, si libuerit, erit tractandum. & quicquid iniustè actum est, reformandum.

Petrus totius Ecclesiæ caput. Matth. 16 Petri sedes ab Antiochia Romã translata iubente Domino. Maioris momenti negocia cò referenda.

Episcoporũ refugium & appellatio ad sedem Rom. Consecratio Episcoporum vide.

Apostoli instituêre, vt sine huius Sedis authoritate Concilia nõ celebrentur, dubiaque ad eam referantur, &c.

12. SYNODVS Alexandrina ad Felicem secundum: Domino beatissimo, & honorabili sancto patri Felici, sanctæ sedis Apostolicæ vrbis Romæ Papæ, Athanasius & vniuersi AEgyptiorum, Thebaidorum, & Libyorum Episcopi, in sancta Alexandrina Synodo, gratia Dei congregati. Vestro sancto suggerimus Apostolatui, vt nostri, more solito solicitudinem gerere dignemini. Et paulò pòst: Idcò pater beatissime, quia semper antecessores nostri & nos à vestra Apostolica sancta sede auxilium hausimus, & nostri vos curam habere agnouimus, præfatam Apostolicam & summam expetimus iuxta canonum decreta Sedem, vt inde auxilium capiamus, vnde prædecessores nostri ordinationes & dogmata atque sublcuationes ceperunt. Ad eam quoque, quasi ad matrem recurrimus, vt eius vberibus nutriamur: quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & vos nolite obliuisci nos vobis commissos, quoniam non leuibus nos inimici nostri implicauerunt afflictionibus, & quotidie facere moliuntur, & apprehendere, aut ferire nos constringi minantur, ni eorum consentiamus erroribus: quod nequaquam, vobis inconsultis, agere præsumimus: canonibus quippe iubentibus, absque Romano, nos de maioribus causis nihil debere decernere, Pontifice. Ideoque ad propositum recurrentes, & ad brachium properantes, vestræ Apostolicæ sedis imploramus auxilium: quia, vt creditmus, non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum, sed ob id vos prædecessoresque vestros, Apostolicos videlicet præsules, in summitatis arce constituit, omniumque Ecclesiarum eos curam habere præcepit, vt nobis succurratis, nosque tuentes, cui omne Episcoporum iudicium est commissum, liberare ab hostibus nostris non negligatis. Nam scimus in Nicæna magna synodo trecentorum octodecim Episcoporum, ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani Pontificis sententia Concilia celebrare, nec Episcopos damnare, licet hæc & alia quàm plura necessaria, ab hæreticis, qui nos quotidie infestant & perdere nituntur, vt facilius nos capere possint, sint synodica capitula incensa, nobisque sublata. Et paulo inferius: Vos ergò (vt semper vestræ Sedi sanctæ consuetudo fuit) periclitantibus subuenite, oppressos roborate, tribulatis manum porrigite, taliaque prohibete, & leges imponite, vt Apostolica doctrina, quæ in Deo est, citò ad victoriam iudicium perducere valeat nostrum, nosque (Apostolorum principe suffragante Petro) ab imminentibus periculis liberare. Et nonnullis interiectis: Similiter & à supradictis Patribus est definitum consonanter, vt si quisquam Episcoporum, aut Metropolitanum, aut comprouinciales, vel iudices suspectos habuerit, vestram sanctam Romanam interpellet sedem, cui ab ipso Domino potestas ligandi ac soluendi specialiter est priuilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentum à Deo fixum & immobile percepit; quoniam ipsam formam vniuersorum titulorum lucidissimam, Dominus Iesus Christus vestram Apostolicam constituit Sedem. Ipsa est enim sacer vertex, in quo omnes Ecclesiæ vertuntur, sustentantur, releuantur. Et sicut in Christo Christiani, & in Petra, id est, Christo, Petrus, Petri renouantur Ecclesiæ. Tu es enim (sicut diuinum veraciter testatur eloquium) Petrus, & super fundamentum tuum, Ecclesiæ columnæ; id est, Episcopi, qui Ecclesiam sustinere, & proprijs humeris portare debent, tibi sunt confirmatæ, tibique claues regni cælorum commissi, atque ligare & soluere potestatiuè, quæ in terra, & quæ in cælis sunt, promulgauit. tu profanarum hæresium, & impetitorum, atque omnium infestantium depositor, vt princeps & doctor, caputque omnium orthodoxæ doctrinæ, & immaculatæ fidei existis. Igitur ne despicias, pater, tuorum patrum pietatem, bonamque intentionem. Et sicut illi, patres & prædecessores nostros à multis liberauerunt oppressionibus & angustijs, ita nos liberare digneris. Nam fuit semper vestræ sanctæ & Apostolicæ Sedi licentia, iniustè damnatos vel excommunicatos, potestatiuè sua authoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, Apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris & anterioribus contigit temporibus. Porrò, & ipsi primates, qui Episcoporum & summorum Ecclesiasticorũ negociorum causas suscipere debent, in præfixa Nicæna synodo sunt dinumerati, ne impellerem contentio ex hoc oriretur;

Vide Lector quàm honorificè in hac epistola sentiat R. Athanasius cũ tota Synodo de Rom. Pontificis & Apostolicæ sedis authoritate.

Ad Rom. sedẽ tanquam ad matrem confugiunt. Isaiæ 49.

Sine causis fidei nihil decernendum vel innouandũ.

Omniũ Ecclesiarum cura.

Nicena synodus quid de Rom. Põtif. authoritate decreuerit Ide adstruit Iulius I. in rescripto cõtra Orientales. Verba Canonis habentur c. 2. eius rescripti. Atticani Canones Nicenos de Roman. Pontifice combusserunt.

Vide Iuliũ in eodẽ rescripto, c. 3.

Matth. 16.

Apostolicæ sedis authoritas.

Episcopi columnæ Ecclesiæ. Rom. Pontifex hæresiũ & errorum repurgator.

Iniustè damnatos restituit.

O ſanctiſſime Pater patrum, abſcinde blaſphemias, & iactantiam vaniloquorum, & inſidiantium infeſtationes, nos & fratres noſtros opprimentium, atque perdere volentium, qui ad vos, quaſi ad caput confugimus, vt veſtro ſuffulti auxilio liberemur, & vobis nobiſque commiſſas Chriſti oues, à luporum ore, Domino adminiculante, antequam deglutiantur, eripiamus. Nec enim fas eſt, ſupplicum Apoſtolicæ ſedis ſcripto aut ſine ſcripto preces oblatas deſpicere, ſed (vt condecet, & priuilegium veſtræ ſedis eſt) & nos & illi canonicaliter conuocemur, & ante vos de noſtris obiectionibus canonicè cum omni probitate concertemus, ſicut prædeceſſores noſtri penes veſtros fecerunt anteceſſores, & ſicut canonica in prædicta ſancta ſynodo docent inſtituta, & veluti palliati verbi per ventilabrum canonicæ examinationis, plenam purgationem in communi conſiſtentes auditorio, de maturis & enutrientibus Catholicæ Eccleſiæ dogmatibus, quæ confirmant cor hominis, per participationem paternarum conſequamur inſtitutionum. Antiquis enim regulis ſancitum eſt, vt quicquid quamuis in remotis, aut longinquis poſitis prouincijs ſuper Epiſcoporum querelis aut accuſationibus ageretur, non prius tractandum vel accipiendum eſſet, quàm ad notitiam almæ ſedis veſtræ fuiſſet deductum, vt huius authoritate iuxta, quæ fuiſſet pronunciatio infirmaretur, aut firmaretur, indeque ſumerent normam, vnde Eccleſiæ ſumpſère prædicationis exordium, ne paſſim ab inſidiatoribus columnæ euerterentur Eccleſiæ. Veſtrum eſt, nobis manum porrigere, quia vobis commiſſi ſumus. Veſtrum eſt nos defendere atque liberare, noſtrumque eſt, à vobis auxilium experere, veſtris parere iuſſionibus. Scimus enim (vt ſemper veſtræ Sedis præſules, primò Apoſtoli, deinde ſucceſſores eorum fecerunt) vos vniuerſalis Eccleſiæ, & maximè Epiſcoporum, qui oculi, propter contemplationem & ſpeculationem, vocantur Domini, curam gerere, ac de relaxatione & lege noſtra aſſiduè cogitare debere, ſicut ſcriptum eſt: Beatus vir qui meditatur in lege Domini die ac nocte. Pſalm. 1.

Examinare Epiſcoporum cauſas.

VERBA canonis decimioctaui Nicenæ ſynodi (teſte Iulio primo, capite ſecundo in Reſcripto contra Orientales pro Athanaſio & cæteris) hæc ſunt: Omnes Epiſcopi, qui in quibuſdam grauioribus pulſantur vel criminantur cauſis, quoties neceſsè fuerit, liberè Apoſtolicam appellent Sedem, atque ad eam, quaſi ad matrem confugiant, vt ab ea (ſicut ſemper fuit) piè fulciantur, defendantur & liberentur. Cuius diſpoſitioni omnes maiores Eccleſiaſticas cauſas, & Epiſcoporum iudicia, antiqua Apoſtolorum eorumque ſucceſſorum atque canonum auctoritas reſeruauit: Quoniam culpantur Epiſcopi, qui aliter erga fratres egerint, quàm eiuſdem Sedis Papæ fieri placuerit. In Rom. eſt in priori parte tom. 2. Canon 18. Nicenus de Romanæ ſedis authoritate: qui in noſtris exemplaribus non habetur. Appellatio. Refugium tanquam ad matrem. Ex Apoſtolica inſtitutione.

CANONIS autem ſiue capituli decimino (eodem Iulio teſte, capite tertio eiuſdem Reſcripti) hæc ſunt verba: Placuit, vt accuſatus vel iudicatus à comprouincialibus in aliqua cauſa Epiſcopus, licenter appellet & adeat Apoſtolicæ ſedis Pontificem, qui aut per ſe, aut per vicarios ſuos, eius retractari negocium procuret. Et dum iterato iudicio Pontifex cauſam ſuam audit, nullus alius in eius loco ponatur aut ordinetur Epiſcopus: quoniam quamquam à comprouincialibus Epiſcopis accuſati cauſam pontificis ſcrutari liceat, non tamen definiri, inconſulto Romano Pontifice, permiſſum eſt, cùm beato Petro Apoſtolo, & non ab alio, quàm ab ipſo dictum ſit Domino: Quęcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cęlis. Subijcit verò tandem Iulius capite vigeſimonono: Si quis autem de his ampliora atque abundantiora ſcire voluerit, in ſacro noſtræ Eccleſiæ ſedis ſcrinio & ea, quæ prædiximus, inuenire poterit. Verum me dixiſſe, teſtis eſt diuinitas. Canon 19. de eadem. Matth. 16. Romę aſſeruati integri canones Niceni ſynodi.

Nota.

X.

Quanam Eccleſiæ dignitas eſt, atque authoritas?

a 1. Corinth. 12. 1 Epheſ 5. e f Ioan. 14. b d 16. b 17. b c Matth. 28. d & 16. c 1 Pſal. 120. a

A MVLTIS & eximijs ſanè dotibus, promiſſionibus, ac beneficijs illuſtrat Deus Eccleſiam ſuam, qua nil habet in terris charius. Hanc vſque ornat, conſeruat, defendit, vindicat.

a 1. Tim. 3. d Pſalm. 21. a Ioan. 10. d

B Hanc porrò conſtituit eſſe [a] domum ſuam, in qua omnes filij Dei foueantur, doceantur, & exerceantur.

b 1. Tim. 3. d Auguſt. lib. 1. contra Creſcon. cap. 33. & lib. 2. cap. 3.

C Voluit eſſe [b] columnam, & firmamentum veritatis, vt de illius non dubitemus doctrina, quæ tanquam magiſtra, cuſtos, & interpres veritatis, fidem atque authoritatem obtinet inuiolabilem.

c Matth. 16. c 7 d Epheſ. 2. d Pſalm 86. a & 47. a Auguſt in pſalm. 47 Alcimus lib 4. c 14. d Matth 16. c

D Præterea fundatam eſſe [c] ſupra firmam petram decreuit, vt certi eſſemus, eam immobilem inconcuſſamque ſtare, atque inferorum etiam [d] portis, hoc eſt, grauiſſimis aduerſariorum impugnationibus, inexpugnabilem præualere.

E De-

E Demum vult eam ſanctiſſimam quandam [e] eſſe ciuitatem ſupra montem poſitam, omnibusque conſpicuam, atque aditu facilem: ne quis, ea relicta, peſtiferas hæreticorum ſpeluncas latebrasque conſectetur, & falſis illis vocibus: *Ecce* [f] *hic eſt Chriſtus, ecce illic*, fortè perculſus, ab ea diuertat aut dimoueatur.

F Hæc eſt, quam Scriptura nobis proponit atque commendat, Chriſti [g] amica, ſoror, & ſponſa vnica; pro qua [h] redimenda, mundanda, [i] ſanctificanda, congreganda, & prorſus adiungenda ſibi, Filius Dei nihil non fecit ac pertulit, vt corpus etiam ſanguinemque ſuum ſacroſanctum illius amore tradere non dubitârit.

G Pro hac [k] rogauit, & impetrauit, vt fides, vnitas, & firmitudo eius deficeret nunquam.

H Huic [l] promiſit, fideliterque [m] tranſmiſit, & reliquit doctorem, præſidem, ac rectorem Spiritum ſanctum. *Ille*, [n] inquit, *docebit vos omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis:* [o] *ille manebit vobiſcum in æternum:* [p] *ille docebit vos omnem veritatem*, quæ videlicet ſcitu creditúque eſt neceſſaria.

e Apocal. 21. a Matth. 5. b Iſaiæ 2. a Mich. 4. a Malach. 1. c Act. 1. b Pſalm. 21. d 1. Ioan. 2. c

f Matth. 24. b & ibidem Orig. tract. 29. & 30.

g Cant. 4. b c & 6. c

h Epheſ. 5. c
i Ioan. 17. f Coloſſ. 1. c d Epheſ. 4. c 1. d

k Ioan. 17. c Luc. 22. a Matth. 16. c

l Ioan. 14. b d 15. d 16. b
m Actor. 2. a

n Ioan. 14. d

o Ibidem b

p Ioan. 16. c Aug. tract. 97. in Ioan.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS epiſtolæ ad Corinthios duodecimo: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia primùm Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum.

2. AD Epheſios quinto: Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi gloriоſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta & immaculata. Et paulò pòſt: Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit: ſed nutrit, & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec ſcit eum: vos autem cognoſcetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidem: Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

4. ET capite decimoſexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: ſed non poteſtis portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. ITEM decimoſeptimo: Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi: vt ſint vnum, ſicut & nos. Et paulò pòſt: Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas eſt. Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum. Et pro eis ego ſanctifico meipſum: vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipſi in nobis vnum ſint: vt credat mundus, quia tu me miſiſti.

6. MATTHÆI vigeſimooctauo: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi.

7. ET decimoſexto: Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

8. PSALMO centeſimo vigeſimo: Ecce non dormitabit neque dormiet, qui cuſtodit Iſrael. Dominus cuſtodit te, &c.

1. B PRIORIS epiſtolæ ad Timotheum tertio capite: Vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

2. PSALMO vigeſimoſecundo: Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit. Super aquam refectionis educauit me, &c.

3. IOANNIS decimo: Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

1. C PRIORIS ad Timotheum tertio: vt paulo ante, B teſtimonio primo.

2. AVGVSTINVS libro primo contra Creſconium Grammaticum, capite trigeſimotertio;

Eccleſiæ iudicium ſequendum in controuerſia, ſcripturis non expreſſa.

tio: Quanuis huius rei (de baptiſmo hæreticorum loquens) certè de ſcripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen ſcripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ, quam ipſarum ſcripturarum commendat authoritas; vt quoniam ſancta ſcriptura fallere non poteſt, quiſquis falli metuit huius obſcuritate quæſtionis, eandem Eccleſiam de illa conſulat, quam ſine vlla ambiguitate ſancta ſcriptura demonſtrat.

3. ITEM libro ſecundo contra eundem, capite trigeſimoſecundo: Nunc verò, quoniam canonicum non eſt quod recitas, ea libertate, ad quam nos vocauit Dominus, eius viri cuius laudem conſequi non valeo, cuius multis literis mea ſcripta non comparo, cuius ingenium diligo, cuius ore delector, cuius charitatem miror, cuius martyrium veneror, hoc quod aliter ſapuit, non accipio. Non accipio, inquam, quod de baptizandis hæreticis, & ſchiſmaticis beatus Cyprianus ſenſit, quia hoc Eccleſia non accipit, pro qua beatus Cyprianus ſanguinem fudit.

B. Cyprianum intelligit.

Cypriani ſententiam non recipit Auguſtinus, quia eam non recipit Eccleſia.

1. DE MATTHAEI decimoſexto: Super hanc petram, &c. ſupra hac eadem quæſtione, A teſtimonio ſeptimo.

2. ET capite ſeptimo: AEdificauit (*vir ſapiens*) domum ſuam ſupra petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram.

3. AD Epheſios ſecundo: Ergò iam non eſtis hoſpites, & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei: ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.

4. PSALMO octogeſimoſexto: Fundamenta eius in montibus ſanctis: diligit Dominus portas Sion ſuper omnia tabernacula Iacob. Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei.

5. ET quadrageſimoſeptimo: Sicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri: Deus fundauit eam in æternum.

6. AVGVSTINVS in pſalmum quadrageſimumſeptimum: Non inſultent hæretici per partes concilij; non ſe extollant, qui dicunt: Ecce hîc eſt Chriſtus, ecce illic. Qui dicit, ecce hîc eſt, ecce illic, ad partes inducit. Vnitatem promiſit Deus; reges in vnum collecti ſunt, non per ſchiſmata diſſipati ſunt. Sed fortè iſta ciuitas, quæ mundum tenuit, aliquando euertetur. Abſit, Deus fundauit eam in æternum. Si ergò eam Deus fundauit in æternum, quid times ne cadat firmamentum?

Hæretici ſecundùm partes vbique caſi Matth. 24.

Eccleſia ſtabilis eſt.

7. ALCIMVS Auitus Viennenſis Archiepiſcopus libro quarto, qui eſt de diluuio, capite decimoquarto; loquens de Arca Noë:

Hæc inter miſeri feruentia funera mundi
Pregrauis inſanis pulſatur motibus arca,
Compagesq; tremunt, ſtridens inuitur alabora.
Nec tamen obſtructam penetrat vis improba, quanquam
Verberet, & ſolidam fluctu feriente fatiget:
Non aliter crebras Eccleſia vera procellas
Suſtinet, & ſenis nunc diuexatur ab vndis:
Hinc Gentilis agit duros ſine morte furores,
Hinc Iudæa fremit, rabidoque hanc impetit ore.
Hæreſis ſan veſana furens exinde charybdis
Conuertit. & Graiûm ſapientia ſtulta ſophorum.
Quæ quanquã inter ſe vario certamine pugnant,
Debellanda tamen ſi quando Eccleſia, gaudent
Conſenſu vnanimi Chriſti conſurgere contra
Nauicula, & vanis mendacia fingere verbis.
Sed clauſam vacuo pulſant impune latratu. ſed fruſtra.

Eccleſiam perſequuntur, Gentiles, Iudæi, Hæretici & Philoſophi, in ea oppugnãda vnanimes.

8. DE MATTHAEI decimoſexto: Super hanc petram &c. vt hac quæſtione ſupra A teſtimonio ſeptimo.

9. DE APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Ego Ioannes vidi ſanctam ciuitatem Hieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.

2. MATTHAEI quinto: Vos eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.

3. ISAIAE ſecundo: Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob.

4. MICHEAE quarto: In nouiſſimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & ſublimis ſuper colles. & fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, &c.

5. MALACHIAE primo: Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

6. ACTORVM primo: Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.

7. PSALMO vigeſimoprimo: Apud te laus mea in Eccleſia magna: vota mea reddam in conſpectu timentium eum. Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ Gentium. Quoniam Domini eſt regnum: & ipſe dominabitur Gentium.

8. PRIMAE epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis. nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum: ſed vt manifeſti fiat quoniam non ſunt omnes ex nobis.

9. MATTHAEI vigeſimoquarto: Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, Ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis. Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

10. ORIGENES tractatu vigeſimonono in Matthæum: Vide ergò, ſi ad hæc dicere poſſumus quod ait, Ecce hîc, ecce illic: quoniam ecce hîc, ecce illic, non extra ſcripturam foras adſpiciendum eſt. Dicet enim, qui ſeducere voluerit nos, & defendere contraria veritati: Ecce hîc Chriſtus, demonſtrans (verbi gratia) hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris author dicet: Ecce hîc Chriſtus, offerens ad exemplum alterum textum, qui videtur defendere mendacij illius verbum, quod propoſuit vindicare: & ſic ex lege & prophetis, & Apoſtolis profert vnuſquiſque quæ videntur defendere mendacium illud, vtpote veritatem. Vel ſic impletur quod ait: Ecce hîc Chriſtus, ecce illic, oſtendens nõ Chriſtum, ſed aliquẽ tectum eiuſdẽ nominis; vt puta ſecundùm Marcionis doctrinam, & ſecundùm traditiones Valẽtini, aut Baſilidis longam fabuloſitatem, aut ſecundùm Apellis aduerſus Paulũ teſtimonium falſum.

Matth 24. Interpretatur illud Euangelij: Ecce hic, ecce illic.

Hæreticis ſcripturas citantibus credendum non eſt.

Erunt

Digitized by Google

Erunt autem & alij plures, qui dicturi sunt discipulis ex diuinis scripturis, coniungentes eis sunum proprium sensum: Ecce hic Christus, ecce illic. Si autem dixerint vobis; Ecce in solitudine, nolite exire: ecce in domibus, nolite credere. Quidam enim secreta proferentes, dicunt: Ecce in solitudine. Quando enim secretas & non vulgatas scripturas proferunt ad confirmationem mendacij sui, videntur dicere: Ecce in solitudine verbum est veritatis. Secretæ enim scripturæ, rectè solitudines appellantur, in quibus aut pauci sunt credentes, aut nullus. Quoties autem canonicas proferunt scripturas, in quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Vel sic: Eorum verborum falsorum professores, quidam quidem nec ab initio simulant scripturas, & sic fallere tentant. Ideò (existimo) eos sermones, qui sunt omninò extra scripturam, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, ecce in solitudine est, nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad schisma simulant diuinas scripturas, ostendere volens, dixit: Si dixerint vobis, ecce in domibus, nolite credere. Quodcunque professi fuerint de scripturis, & de mysteriis quæ sunt in eis ad demonstrationem, nolite credere quæ dicuntur. Veritas enim similis est fulguri egredienti ab Oriente, & apparenti vsque ad Occidentem. Qualis est veritas Ecclesiæ Dei: ab ea enim sola sonus in omnem terram exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum, & velociter currit sola verè veritas Dei.

Non excundum à traditione Ecclesiastica & doctrina per successionem accepta.

Scripturas crantibus hæreticis non credendum.

Psalm. 18.

11. IDEM tractatu trigesimo in Matthæum: Propterea non debemus attendere eis qui dicunt; Ecce hic Christus, non autem ostendunt tum in Ecclesia, quæ plena est fulgore ab Oriente vsque ad Occidentem, quæ plena est lumine vero, quæ est columna & firmamentum veritatis, in qua toca totus est aduentus filij hominis, dicentis omnibus, qui vbique sunt: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsque ad consummationem seculi.

Solum in Ecclesia inuenitur Christus.

1. Timo. h. 3. Ecclesiæ laus & cõmendatio. Matth. 28.

12. F CANTICORVM quarto: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Vulnerâsti cor meum soror mea sponsa. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

13. ITEM sexto: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ.

3. AD Ephesios quinto: Mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, &c. vt supra hac quæstione A testimonio secundo.

4. IOANNIS vndecimo: Prophetauit (*Caiphas*) quòd Iesus moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.

5. AD Colossenses primo: E: ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatum tenens. Ibidem: Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia.

6. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. in ædificationem corporis Christi.

7. ET capite primo: Omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

1. G IOANNIS decimoseptimo: Sanctifica eos in veritate, &c. Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt credat mundus, quia tu me misisti.

2. LVCAE vigesimosecundo: Simon, Simon, ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

3. MATTHAEI decimosexto: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

1. H IOANNIS decimoquarto, vt supra hac quæstione, A testimonio tertio.

2. ITEM decimoquinto: Cùm venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.

3. ET decimosexto, vt supra hac quæstione, A testimonio quarto.

4. ACTORVM secundo: Et repleti sunt omnes Spiritu sancto.

5. AVGVSTINVS tractatu nonagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Ipse Spiritus sanctus & nunc docet fideles, quanta quisque potest capere spiritualia, & eorum pectora desiderio maiore succendit, si quisque in ea charitate proficiat, qua & diligat cognita, & cognoscenda desideret; ita vt ea quoque ipsa, quæ nunc quomodocunque cognoscit, nondum scire sciat, sicut scienda sunt in ea vita, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. 1. Cor. 2.

XI.

Per quos tandem nos docet spiritus in Ecclesia veritatem?

A PER eos planè, quos Apostolus testatur à Spiritu sancto, vt Ecclesiam regant, esse constitutos; quales vocat Episcopos, Præpositos, Pastores itidem atque Doctores. Et hi post[a] Apostolos fuêre semper, ac etiamnum sunt, primarij Dei Ecclesiæque ministri, & summi [b] dispensatores mysteriorum Dei.

Act. 20. 1. Tim. 3. a Heb. 13. Ephes. 4. b 1. Corinth. 12. d

a August. in Psalm. 44.

b 1. Corinth. 4. a

B Horum verò authoritas cùm in alijs, tum in sacris

Digitized by Google

e Can Apo 31. Concil 1. Nicæ. Sozom. lib. 6 ca 7 Theodos. Imp. ap. ad Cyrill epistol. 4 Basil. Imp. in 8 syn act. 10 Athan. in epistol. ad solit vitæ agentes. Ruffin. lib. 1. eccles. histor. cap. 5.

e Synodis quàm maximè cernitur, vbi de fide ac religione illi non modò definire quædam, sed suo etiam iure, ac pro authoritate Apostolica contestari possunt ac dicere; *Visum est Spiritui sancto, & nobis*, sicut ex actis constat primi Concilij d Hierosolymis celebrati. Certè olim nefas erat, & extremo e supplicio expiabatur crimen, si quis iudicio summi sacerdotis, qui Moysi regebat f Cathedram, non obtemperâsset. g Atqui haudquaquam inferiorem nunc habet Ecclesia, quàm tunc Synagoga, in regendo, iudicando, ac decernendo authoritatem. Quod ius obediendi manebat Iudęis, etiam Christianis incumbit, vt Sacerdotum præcellenti dignitate præstantium h iudicia, de his quæ ad Religionem pertinent, recipiantur, approbentur, atque obseruentur.

d Actor 15. f

e Deuter. 17. b c

f Matth. 23. a

g Cypr. epist. 55. ad Cornel. & epist. 62. ad Pompeium.

h Greg lib. 2. epist. 24. ad Patriarch. & lib 2. indict. 8. epist. 30 ad Euseb. Nicephor. lib 16. hist cap. 33.

C Quapropter magno se illi crimine contaminant, qui Magistratibus Ecclesiasticis authoritatem & obedientiam adeò non deferunt, vt etiam conuellere & oppugnare palam audeant, iam quidem sacras summorum Pontificum i sanctiones, penes quos de sacris definiendi k suprema semper potestas fuit: iam verò venerandas Conciliorum generalium constitutiones, quorum in Ecclesia, vt l Augustinus loquitur, saluberrima est authoritas: iam demum certas Patrum de fide sententias, quorum in re vna communis sensus atque m consensus, firmum est testimonium Christianæ veritatis. Illud præclarè dictum est à pijs Imperatoribus, n Iniuriam facit iudicio Synodi, si quis semel iudicata & rectè disposita, reuoluere, & publicè disputare contendit.

i 3. Concil. Tolet. can. 1 Dist. 19. & 9. quæst. 3. Pater. & sequent.

k Hier. ad Damas. epist. 57 & 58 Chalced. synod. act. 3. in epistol. ad Leo. 6. Synod. act. 4.

l Epistol. 118 cap. 1. & lib. 1. contra Donat. cap. 18. Greg. vt supra.

m Vinc. Lir. cõtra nouato. Aug. lib. 1. & 2. contra Iulian. Pacianus epist. 1. ad Sympronia.

n In act. 3. concil. Chalc. Gelas. in epistol. ad Epis. Dard. Leo epistol. 43. & 50. ad Martian. & 75. ad Leonem Augustum.

TESTIMONIA.

1. ACTORVM vigesimo capite: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Episcopũ irreprehensibilem esse, &c. doctorẽ.

3. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris.

4. AD Ephesios quarto: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autem Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primo Apostolos, secundo Prophetas, tertio doctores &c. nunquid omnes doctores?

6. AVGVSTINVS in Psalmum quadragesimumquartum: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Genuerunt te Apostoli; ipsi missi sunt, ipsi prædicauerunt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum corporaliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum dixit, Cupio dissolui & esse cum Christo, multò magis optimum est, manere in carne necessarium propter vos. Dixit hoc quidem, sed quandiu hîc manere potuit? Nunquid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsque *in* posterum? Ergò illorum abscessu deserta est Ecclesia? Absit. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli; pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodiè enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? Ipsa ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij.

Philip. 1.

Psalm. 44.

Episcopi Apostolorũ successores in Ecclesia.

7. PRIO-

Digitized by Google

7. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi: & dispẽsatores mysteriorum Dei.

In Concilijs episcoporum dogmata explorantur, & negocia ecclesiastica componuntur.

1. CANON Apostolorum trigesimusoctauus, vel, iuxta nouam translationem, trigesimussextus: Bis in anno Episcoporum concilia celebrentur, vt inter se inuicem dogmata pietatis explorent, & emergentes ecclesiasticas cõtentiones amoueant.

Concilia episcoporũ cur celebrẽtur.

2. CONCILIVM primum Nicenum, canone quinto: Visum est per singulos annos in singulis prouincijs bis in anno Episcoporum cõcilium fieri, vt simul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiusmodi examinent quęstiones, vt ita demùm hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati similiter habeantur, quousque in communi, vel ipsi episcopo suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam. Fiant autem concilia semel quidem ante dies Quadragesimæ, vt omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum & solenne Deo munus possit offerri. Secundum verò agatur circa tẽpus Autumni.

Quadragesimæ dies.

LAICOS NON ESSE IVDICES ECCLESIASTICARVM RERVM.

3. SOZOMENVS libro sexto historię Ecclesiasticæ, capite septimo: Vbi verò decessit Constantinopoli Valentinianus, perqúe Thraciam Romam versus iter fecit, Episcopi Hellesponti & Bithyniæ, & alij omnes, qui Filium Patri consubstantialem asserendum putabant, mittunt ad eum pro se legatum Hypatianum Heracleæ, quod est oppidum Perinthi, episcopum, oratum vt sibi de doctrina fidei ritè constituenda in vnum conueniendi potestas permitteretur. Qui cùm venisset ad Valentinianum, & Episcoporum postulata ei exposuisset: respondit ille, sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere se eiusmodi negocijs Interponere: & ideò Sacerdotes & episcopi, inquit, quibus hæc curæ sunt, seorsum per se, vbicunque ipsis lubitum fuerit, in vnum conueniant.

Sacerdotũ & Episcoporum est de negocijs fidei & Ecclesiasticis iudicare: nõ autem principum secularium.

4. THEODOSIVS Imperator in epistola ad Cyrillum Alexandrinum, quæ est quarta inter ipsius Cyrilli epistolas: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes, & Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicandæ præfici oportet eos, qui circũquaque sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores & sumus, & posthac erimus.

Doctrinæ dijudicandę præfici oportet Episcopos.

5. BASILIVS Imperator actione decima in fine Synodi octauæ generalis, in oratione ad Synodum ipsam: De vobis laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitùs resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hæc enim inuestigare . . quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cælestes adepti sunt claues: non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunque enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donec laicus est, ouis vocari non definet. Rursus Episcopus quantacunque sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris vocationis & dignitatis damna non patietur. Quę ergo nobis ratio est in ordine ouium constitutis? Pastores verborum subtilitatem discutiendi, & ea quæ super nos sunt, quærendi & ambiẽdi habent. Oportet nos ergò cum timore, & fide syncera hos audire, & facies eorum vereri, (cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideant) & nihil ampliùs, quàm ea, quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem, vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quòd pedes sint, minimè cogitantes, legem ponere velint oculis, (non vt natura se habet) sicut ipsi cupiunt, & singuli ad accusandũ quidem maiores, semper exitunt promptissimi: ad corrigendum autem ea, in quibus accusantur & criminantur, pigerrimi. Et moneo & exhortor omnes, qui tales sunt, vt maledictum & alternum odium auertentes, & iudicare iudices definentes, attendant sibi, & secundùm diuinam voluntatem conuersari contendant. Nam non quiescet supernum iudicium, sed contra diffidentes diuinus furor stillabit, & iustam vltionem opere cunctis ostendet.

quamuis malus, pastoris dignitatem non amittit.

Attendant laici, qui tã prõpti sunt ad reprehendendũ suos prælatos.

IN EADEM synodo canone decimoseptimo: Illud autem, tanquàm perosum, ab auribus nostris repulimus, quòd à quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali prẽsentia celebrari, cũ nusquàm sacri canones, conuenire seculares principes in concilijs, sanxerint, sed solos Antistites. Vndè nec interfuisse illos synodis, exceptis concilijs vniuersalibus, inuenimus.

Principum præsentia non est in conciliorũ celebratione necessaria.

6. ATHANASIVS in epistola ad solitariã vitam agentes, recitat hoc responsum Hosij Cordubensis Episcopi ad Constantium Imperatorem, Desine, quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs ea à nobis disce. Tibi Deus Imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit: & quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ità & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. Date (scriptum est) quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ Dei, Deo. Ibidem de eodem Constãtio loquẽs: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium: sed interim facit quod illi volupe est. Verùm ne ita quidem latere potest, cùm in proximo sit, quod eius vafriciem patefaciat. Nam si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? sin cõtrà, ista minis Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est? quando iudicium Ecclesiæ authoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ antehac synodi fuêre, multa iudicia Ecclesiæ habita. Sed neque Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Et non paucis interpositis: Grauia sunt ista, & plus quàm grauia, sed tamen istiusmodi, quæ congruant in eum, qui Antichristi imaginem induerit. Quis enim videns eum in decernendo principem se facere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non meritò dicat illum eam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Daniele prædicta est?

Ecclesiasticis negocijs ne se misceant seculares Principes.

Matth. 22.

Cum iudicio episcoporum nil commune habet Imperator.

Philip. 4.

Antichristo eos Principes seculares comparat Athanasius, qui Ecclesiasticis iudicijs præsidere contendũt.

Matth. 24. Dan. 9.

eſt? Nam cùm circumamictus ſit Chriſtianiſmo, & in loca ſancta penetret, & inibi conſiſtens deuaſtet Eccleſias, abrogans canones, vi cogens vt ſua obtineant, quis vnquàm audebit dicere, hoc tempus Chriſtianis pacatum eſſe, & non potiùs perſecutionem eſſe?

Concilij Nicæni ſententiam Cõſtantinus tanquàm à Deo prolatã veneratur.

7. RVFFINVS libro primo Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, capite quinto: Defertur ad Conſtantinum ſacerdotalis concilij ſententia. Ille tanquàm à Deo prolatam veneratur. Cui ſi quis tentâſſet obniti, velut contra diuina ſtatuta venientem, in exilium ſe proteſtatur acturum.

8. ACTORVM decimoquinto: Et quidam deſcendentes de Iudæa, docebant fratres: Quia niſi circumcidamini ſecundùm morem Moyſi, non poteſtis ſaluari. Facta ergò ſeditione non minima Paulo & Barnabæ aduerſus illos, ſtatuerunt vt aſcenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alij ex alijs ad Apoſtolos, & presbyteros in Hieruſalem ſuper hac quæſtione. Conueneruntque Apoſtoli, & ſeniores videre de verbo hoc. Cùm autem magna conquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Euangelij, & credere &c. Nunc ergò quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum? &c. Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam, & Paulum narrantes quanta Deus feciſſet ſigna, & prodigia in Gentibus per eos. Et poſtquàm tacuerunt, reſpondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me, &c. Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum, ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe &c. Tunc placuit Apoſtolis, & ſenioribus cum omni Eccleſia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barſabas, & Silam viros primos in fratribus, ſcribentes per manus eorum. APOSTOLI & ſeniores fratres, his, qui ſunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, ſalutem, &c. Viſum eſt enim Spiritui ſancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos &c. Et paulò pòſt: Paulus electo Sila, perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmãs Eccleſias, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorum. ET capite ſequenti: Cùm autem pertranſirent ciuitates, tradebat eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & ſenioribus, qui erant Hieroſolymis.

9. DEVTERONOMII decimoſeptimo: Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe perſpexeris inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam, lepram & lepram: & iudicum intra portas tuas videris verba variari: ſurge, & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Venieſque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius; ſequerisq; ſententiam eorum. nec declinabis ad dexterã, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.

10. MATTHAEI vigeſimotertio: Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

lib. 1. epiſt. 3.

11. CYPRIANVS Epiſtola quinquageſima-quinta ad Cornelium: Quomodò poſſunt cenſuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt non ſolùm fratribus, ſed & ſacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quiſquis ſacerdoti eius, & ad tempus hic iudicanti, non obtemperaret, ſtatim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in ſuperbia, vt nõ exaudiat Sacerdotem aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit: & non agent impiè etiam nunc. Item ad Samuelem, cùm à Iudæis ſperneretur, Deus dicit: Non te ſpreuerunt, ſed me ſpreuerunt. Et Dominus quoque in Euangelio: Qui audit vos, inquit, me audit, & eum qui me miſit, & qui reijcit vos, me reijcit: qui me reijcit, reijcit eum qui me miſit. Et quum leproſum mundâſſet, Vade, inquit, & demonſtra te ſacerdoti. Et cùm poſteà tempore paſſionis alapam accepiſſet à ſeruo ſacerdotis, cumq; ei dixiſſet: Sic reſpondes Pontifici? Aduerſus Pontificem Dominus contumelioſè nihil dixit, nec quicquam de ſacerdotis honore detraxit; ſed innocentiam ſuam magis aſſerens & oſtendens; Si malè, inquit, locutus ſum, exprobra de malo: ſi autem benè, quid me cædis? Item in Actibus Apoſtolorum: Poſtmodum beatus Apoſtolus Paulus, cùm ei dictum eſſet, Sic infilis in ſacerdotem Dei maledicendo? quanuis Domino iam crucifixo, ſacrilegi, & impij, & cruenti illi eſſe cœpiſſent, nec iam quicquam de ſacerdotali honore & authoritate retinerent: tamen ipſum, quanuis inane nomen, & vmbram quandam ſacerdotis cogitans Paulus, Neſciebam fratres, inquit, quia pontifex eſt. Scriptum eſt enim: Principem populi tui non maledices. Cùm hæc tanta ac talia, & multa alia exempla præcedant, quibus ſacerdotalis authoritas & poteſtas de diuina dignatione firmatur, quales putas eſſe eos, qui ſacerdotum hoſtes, & contra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreſes obortæ ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quã indè, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus Iudex vice Chriſti cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſum ſacerdotum collegium quicquam moueret: nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coepiſcoporum conſenſum, iudicem ſe iã non epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſcidio vnitatis, Chriſti Eccleſiam ſcinderet: nemo ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris hæreſim nouam conderet, niſi ſi ità eſt aliquis ſacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet ſine Dei iudicio fieri ſacerdotem, cùm Dominus in euangelio ſuo dicat: Nónne duo paſſeres aſſe veneunt, & neuter eorum cadit in terram ſine patris voluntate? Cùm illa nec minima fieri ſine voluntate Dei dicat, exiſtimat aliquis ſumma & magna, aut non ſciente, aut non permittente Deo, in Eccleſia Dei fieri, & ſacerdotes, id eſt, diſpenſatores eius, non de eius ſententia ordinari? Et paulò pòſt: Apparet quis impugnet, non ſcilicet Chriſtus, qui ſacerdotes aut conſtituit, aut protegit, ſed ille qui Chriſti aduerſarius, & Eccleſiæ eius inimicus, ad

Sacerdotum honor & dignitas.

Deut. 17.

1. Reg. 8.

Luc. 10.

Matth. 8.

Ioan. 18.

Act. 23.

Exod. 22.

Hæreſes & ſchiſmata ex inobedientia & cõtẽptu ſummi ſacerdotis naſcuntur.

Sacerdotes non fiunt ſine iudicio. Matth. 10.

Impugnatores ſacerdotum quales ſint, & quò tendãt.

ad hoc Ecclesiæ Præpositū sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atq; violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

lib.1.ep. 11. Episcopis non obedientes extra viā salutis versantur. Deut.17.

12. IDEM Epistola sexagesimasecunda ad Pomponium: Nec putent sibi vitæ aut salutis constare rationem, si Episcopis & Sacerdotibus obtemperare noluerint, cum in Deuteronomio Dominus Deus dicat: Et homo quicunque fecerit in superbia, vt non exaudiat Sacerdotē, aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Interfici Deus iussit sacerdotibus suis non obtemperantes, iudicibus à se ad tempus constitutis non obedientes: & tunc quidem gladio occidebantur, quando adhuc & circumcisio carnalis manebat: nūc autem, quia circūcisio spiritalis esse ad fideles seruos Dei cœpit, spiritali gladio superbi & contumaces necantur, dum de Ecclesia eijciuntur. Neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit.

Excommunicatio. Extra Ecclesiam non est salus.

13. GREGORIVS Magnus libro primo epistolarum, epistola vigesimaquarta ad Patriarchas Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum: Sicut sancti Euangelij quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere, & venerari me fateor. Nicænum scilicet, in quo peruersum Arrij dogma destruitur. Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomij & Macedonij error conuincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorij impietas iudicatur. Chalcedonense verò, in quo Eurychis Dioscoriqúe prauitas reprobatur, tota deuotione complector, integerrima approbatione custodio: quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit, & cuius libet vitæ atque actionis norma consistit. Quisquis eorum solliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium iacet. Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena, reprobatur; Theodorus personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantijs separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur, scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo; quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se, & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos ligant, aut religare quos soluunt. Quisquis ergò aliud sapit, anathema sit.

Concilia 4. generalia vt 4 Euangelia Gregorius veneratur.

Similiter quintum, atque vitorum ante sua tempora celebratum.

Concilia vniuersalia q̄ os damnant damnandi sunt.

14. IDEM libro secundo, Indictione vndecima, epistola decima ad Sauinum subdiaconū: Sic quatuor Synodos sanctæ vniuersalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Euangelij recipimus.

Rursus vt 4. euangelia.

15. NICEPHORVS Callistus historiæ Ecclesiasticæ libro decimosexto, capite trigesimotertio: Et tum quidem Sabbam & Theodosium illi aduersarij Chalcedonensis Synodi vi adorti sunt, si eos in partibus suis haberent, omnia se confecturos rati. Atque vbi animos eorum tentârunt, præclarus ille virtute Theodosius suggestum conscēdit, ac veluti dux quidam & Imperator pro concione monastica phalange aduocata, postquàm multitudini silentium manu designauit, voce maiore sublata, hoc sic tonitrus in morem detonuit: Si quis quatuor Synodos quatuor Euangelijs non exæquat, anathema. His verbis dictis, perinde atque angelus quidam, multitudine in stupo-

Vt 4. euangelia.

rem coniecta, cum silentio omnibus inspectātibus, per mediam turbam processit, & homines omnes cum animi cōsternatione viri eius, tanquàm egregij in bello ducis, consilium factumqúe, quo sanctas quæ dictæ sunt Synodos sacris libris accensendas esse, veluti lege lata statuit, admirati sunt. Et literas ad Imperatorem dantes, certamen se de eis ad sanguinem vsque subituros, neque etiamsi quid accidat, se vllo modo à Patrum traditionibus discessuros esse, indicārunt atque confirmārunt.

Pro Conciliorum decretis ad sanguinem decertare parati.

1.C TERTIVM Concilium Toletanum canone primo: Permaneant in suo vigore Conciliorum omnium constituta, simul & synodicæ sanctorum præsulum Romanorum epistolæ.

Rom. Pontificum decretales epistolæ in vigore permaneant.

2. DISTINCTIONE decimanona apud Gratianum, inter reliquos citatur NICOLAVS Papa in epistola ad Archiepiscopos & Episcopos per Galliam constitutos: Si, inquit, Romanorum pontificum decreto, cæterorum opuscula Tractatorum approbantur vel reprobantur, ità vt quod Sedes Apostolica probauit, hodiè teneatur acceptum, & quod illa repulit, hactenus inefficax habeatur: quanto potiùs, quæ ipsa pro Catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro varijs & multifarijs Ecclesiæ necessitatibus, & fidelium moribus diuerso tempore scripsit, omni debent honore præferri, & ab omnibus prorsus, in quibuslibet opportunitatibus discretione vel dispensatione magistra reuerenter assumi. In qua Epistola adducit etiam testimonium beati Leonis Magni, & Gelasij. LEO itaque Magnus sic ait: Ne quid verò sit, quod prætermissum à nobis fortè credatur, omnia decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentij, quàm omniū decessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ita vestram dilectionem custodiri debere mandamus, vt si quis illa contempserit, veniam sibi deinceps nouerit denegari. GELASIVS verò in decreto cum septuaginta Episcopis habito, de apocryphis scripturis hunc in modum habet: Decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diuersis temporibus ab vrbe Roma, pro diuersorum patrum consolatione, dederunt, venerabiliter suscipiendas decernimus.

Scripta constitutiones Apostolicæ Sedis in honore habenda.

In epist. 1. ad Episcopos per Campaniam, Tusciam & vniuersas prouincias cōstitutos, cap. 5.

Canones & decreta Pōtificum.

Decretales epistolæ Pontificum Rom. approbantur.

3. CAVSA nona, quæstione tertia, apud eundem Gratianum, adducitur Nicolai Pontificis primi testimonium in hæc verba: Patet profectò, Sedis Apostolicæ, cuius authoritate maior non est, iudicium à nemine fore retractādum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio. Siquidem ad illam, de qualibet mundi parte, canones appellari voluerunt: Ab illa autem nemo sit appellare permissus. Iuxta quod & Bonifacius atque Gelasius sanctissimi præsules, non suis adinuentionibus, sed Ecclesiæ Romanæ consuetudinem non ignorantes, dicunt: Bonifacius quidem Rufo & cæteris episcopis per Thessaliam & alias prouincias constitutis scribens: Nemo, ait, vnquàm Apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractare, manus obuias audacter intulit. Nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Gelasius autem in commonitorio, Fausto magistro fungenti legatione Constantinopolim dato Nobis, inquit, opponunt canones, dum nesciunt quid loquātur. Contra quos hoc ipso venire se produnt, quòd primæ Sedi, sana rectaq; suadenti, parēre fugiunt: Ipsi sunt canones, qui appellationes totius Ecclesiæ, ad huius Sedis examen voluēre deferri. Ab ipsa verò nusquàm

In epistola 8. ad Michaelem Imperatorē Constantinopolitanum. Sedis Apostolicæ authoritas.

Appellatio ad sedem Rom.

quàm prorsus appellari debere sanxerunt: ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium. Nec de eius vnquàm præceperunt iudicio iudicare, sententiamque illius constituerunt nō oportere dissolui, cuius potiùs sequenda decreta mandārūt.

Ex eadem epi. 8. Nicolai quædam alia à Gratiano non citata.

In eadem epistola sic ait idem NICOLAVS Pontifex: Animaduertendum est, quia non Nicena, non denique vlla synodus quodquam Romanæ contulit Ecclesiæ priuilegium, quæ in Petro nouerat, eam totius iura potestatis pleniter meruisse, & cunctarum Christi ouiū regimen accepisse; sicut beatus præsul Bonifacius attestatur, vniuersis Episcopis per Thessaliam constitutis scribens: Institutio vniuersalis nascentis Ecclesiæ de beati Petri sumpsit honore principium, in quo regimen eius, & summa constitit. Ex eius enim Ecclesiastica disciplina per omnes Ecclesias religionis iam crescente cultura, fons emanauit. Nicenæ synodi non aliud præcepta testantur: adeò vt non aliquid super eam ausa sit constituere, cùm videret nihil supra meritum suum posse conferri. Omnia denique huic nouerat Domini sermone concessa: Si omnia, ergò defuit nihil quod non illi concesserit. Et paulò antè idem NICOLAVS ait: Ecclesia Romanæ priuilegia, Christi ore in beato Petro firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus obseruata, & à sanctis vniuersalibus Synodis celebrata, atque à cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenus possunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari. Quoniam fundamentum quod Deus posuit, humanus non valet amouere conatus: & quod Deus statuit, firmum, validumque consistit. Illeque potissimum peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia inquam istius sedis vel Ecclesiæ perpetua sunt, diuinitus radicata, atque plantata sunt: impingi possunt, transferri non possunt; trahi possunt, euelli non possunt.

Perpetua Rom. Ecclesiæ priuilegia.

ANTERVS etiam Pontifex & martyr, in eadem quæstione tertia à Gratiano adducitur, qui in hunc modum ait: Facta subditorum iudicantur à nobis: nostra verò iudicat Deus. Citatur rursus in eadem quæstione Gelasius Pontifex, ita scribens: Cuncta per mundum nouit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententijs ligata Pontificum, sedes beati Petri Apostoli ius habeat resoluendi, vtpotè quod de omni Ecclesia fas habeat iudicandi, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio, siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerint, ab illa autem nemo sit appellare permissus. Et paulò pòst: Sed nec illa prætermittimus, quòd Apostolica Sedes frequenter, vt dictum est, more maiorum etiam sine vlla Synodo præcedente, & absoluendi, quos Synodus iniquè damnauerat, & damnandi nulla existente synodo quos oportuit, habuerit facultatem: sanctæ memoriæ quippe Athanasium synodus orientalis addixerat, quem tamen exceptum Sedes Apostolica quia damnationi Græcorum non consensit, absoluit. Sanctæ memoriæ nihilominus Ioannem Constantinopolitanum synodus etiam Catholicorum præsulum certè damnārat, quem simili modo Sedes Apostolica etiam sola, quia non consensit, absoluit: itemque sanctæ memoriæ Flauianum pontificum congregatione damnatum, pari tenore, quoniam sola Sedes Apostolica non consensit, absoluit, potiusque qui illic receptus fuerat, Dioscorum secundæ Sedis præsulem sua authoritate damnauit, & impiam synodum non consentiendo submouit, ac pro veritate vt synodus Chalcedonensis fieret, sola decreuit, in qua Pontificibus innumeris, qui latrocinio corruerāt Ephesino, veniam poscentibus sola concessit, & in sua perfidia permanentes, nihilominus sua authoritate prostrauit, quin congregatio quæ illic pro veritate reparanda collecta fuerat, est secuta; quoniam sicut id, quod prima Sedes nō probauerit, constare non potuit: sic quod illa censuit iudicandum, Ecclesia tota suscepit.

Rursus ex Gratiano. In epi. ad Episcopos Bæticæ & Tolctanæ prouinciæ. In epist. in Rom. ad Episcopos Dardaniæ.

Sedis Apostolicæ authoritas circa Episcoporum negocia exēplis ostenditur.

Athanasij,

Chrysostomi,

Flauiani,

4. HIERONYMVS epistola quinquagesimaseptima ad Damasum: Obtestor beatitudinem tuam per crucifixum, mundi salutem, per homousion Trinitatem, vt mihi epistolis tuis siue tacendarum, siue dicēdarum hypostaseōn detur authoritas. Simul etiam, cui apud Antiochiam debeam communicare, significes: quia Campenses cum Tarsensibus hæreticis copulati, nihil aliud ambiunt, quàm vt authoritate communionis vestræ fulti, tres hypostases cum antiquo sensu prædicent. Reliqua vt suprà, quæstione nona, D. testimonio secundo.

Ad Rom. Pontificis iudicium & sententiam confugit Hieronymus tuto dubia.

5. ET quinquagesimaoctaua ad Damasum, vt suprà, ibidem testimonio primo.

6. CHALCEDONENSIS synodus actione tertia in relatione ad Leonem pontificem de omnibus gestis: Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora iudicium, & sicut nos capiti in bonis adiecimus consonantiam, sic & summitas tua filijs (quod decet) adimpleat.

Confirmatio decretorum Concilij Chalcedonensis petitur à Rom. Pontifice.

7. IN actione quarta sextæ synodi generalis recitator epistolæ Agathonis Pontificis ad Cōstantium, Heraclium, & Tiberium Augustos, in qua inter cætera sic habetur: Beatus Petrus spiritales oues ecclesiæ ab ipso redemptore omnium terna commendatione pascendas suscepit: cuius adnitente præsidio, hæc Apostolica eius Ecclesia nunquàm à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est: cuius authoritatem, vtpotè Apostolorum omnium principis, semper omnis Catholica Christi ecclesia, & vniuersales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt, omnesque venerabiles Patres Apostolicam eius doctrinā amplexi, per quam & probatissima Ecclesiæ Christi luminaria claruerunt, & sancti quidem Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt: hæretici autem falsis criminationibus ac derogationum odijs insecuti. Et paulò pòst: Hæc est veræ fidei regula, quam & in prosperis, & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi Imperij Apostolica Christi ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquàm errāsse probabitur, nec hæreticis nouitatibus depraua ta succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab authoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permanet, secundùm ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Euangelijs fatus est: Petre, Petre, inquiens, ecce satan expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum: Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit: quod Apostolicos pontifices meæ exiguitatis prædecessores, confidenter feciſſe semper, cunctis est cognitum: quorum & pusillitas mea, licet impar & minima, pro susceptо tamen diuina dignatione ministerio, pedissequa cupit existere.

Rom. ecclesia nunquā erauit in fide. Synodi generales & SS. Patres doctrinam Apostolicæ Sedis secuti sunt: hæretici verò eā oppugnare sunt soliti.

Ioan. vlt.

Nunquàm erauit Rom. Ecclesia in fide. Eadem habet Iulius Pontifex & martyr in epistola ad episcopos Galliæ & Hispaniæ, & post eum Marcus papa in rescripto ad Athanasium & Episcopos Aegypti

Ex pollicitatione diuina.

Luc. 22.

IN eadem actione recitatur epistola Agatho-

Hæc epistola siue suggestio synodica, vna cum præcedenti approbata est ab ipsa Synodo. actione 3. & 17.

thonis, & Romanæ synodi centum viginti quinque Episcoporum, ad eosdem Imperatores. Credimus, quia quod paucis raroque concessum est, à Deo coronato vestro imperio diuinitus concederetur, & per ipsum Catholicæ atque Apostolicæ veræ nostræ fidei splendidissimum in omnium mentes emicet lumen, quod ex veri luminis fonte, tanquàm de radio viuifici fulgoris, per ministros beatos Petrum & Paulum apostolorum principes, eorumque discipulos & Apostolicos successores, gradatim vsque ad nostram paruitatem, Dei opitulatione seruatum est, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falsitatis nebulis confœdatum, nec intermixtis hæreticis prauitatibus velut caliginosis nebulis perumbratum immune atque syncerum, & suis radijs perlustratum, pijssimis conatibus conseruare cupit vestrum à Deo coronatum fastigium. In hoc enim tam Apostolicæ Sedis, quamque nostri exigui famulatus prædecessores vsque hactenus non sine periculis desudârunt: nunc decretali commonitione cum Apostolicis Pontificibus consulentes, nunc synodali definitione, quæ veritatis regula continebat, omnibus innotescentes: & terminos, quos transgredi nefas est, vsque ad animæ ipsius exitum constanter defendentes, non seducti blanditijs, non periculis territi, vt illam in Euangelijs Domini nostri sententiam operibus demonstrarent, qua sententialiter præcepit, dicens: Qui me confessus fuerit coram hominibus, &c. & subsequenti pœna deterret, quia seueriter comminatur: Qui me negauerit, &c. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari; sicut nec ipse veritatem variari admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus.

Doctrina Apostolica, syncera & immaculata ab omnibus hæresibus in Apostolica sede seruata est.

Summorũ pontificum conatus in conseruanda tuenda que vera fide.

Prouerb. 22.

Matth. 10.

Vera fides non mutatur secundũ tempora. Mal. 3.

8. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima authoritas, commendata atque statuta retineri.

Concilioru Generaliũ saluberrima authoritas.

9. IDEM libro primo contra Donatistas, capite decimooctauo: Illis temporibus, antequàm plenarij concilij sententia, quid in hac re sequendum esset, totius Ecclesiæ consensio confirmâsset, visum est Cypriano, &c.

Concilium plenarium totius Ecclesiæ consensio ab Augustino appellatur.

10. GREGORIVS libro primo, epistola vigesimaquarta &c. vt suprà in hac eadem quæstione ii testimonio decimotertio & sequenti.

11. VINCENTIVS Lirinensis in libello suo aureo aduersus prophanas omnium hæresẽon nouationes: Sæpè magno studio & summa attentione perquirens à quamplurimis sanctitate & doctrina præstantibus viris, quonam modo possim certa quadam, & quasi generali ac regulari via, Catholicæ fidei veritatem, ab hæreticæ prauitatis falsitate discernere, eiusmodi semper responsum ab omnibus ferè retuli: Quòd siue ego, siue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueosque vitare, & in fide sanus atque integer permanere, duplici modo munire fidem suam, Domino adiuuante, deberet. Primò scilicet, diuinæ legis authoritate: tum deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione. Hîc forsitan requirat aliquis: Cùm sit perfectus Scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est, vt ei Ecclesiasticæ intelligentiæ iungatur authoritas? Quia videlicet Scripturam sacram, pro ipsa sui altitudine, non vno eodemque sensu vniuersi accipiunt, sed eiusdem eloquia aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur: vt penè quot homines sunt, tot illinc sententiæ erui posse videantur. Aliter nanque illam Nouatianus, aliter Photinus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit, aliter Arrius, Eunomius, Macedonius, aliter Apollinaris, Priscillianus, aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius, aliter postremò Nestorius. Atque idcircò multum necesse est propter tantos tam varij erroris anfractus, vt Propheticæ & Apostolicæ interpretationis linea secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur. In ipsa Catholica ecclesia magnoperè curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est: &c. vt suprà in Symbolo quæstione decima octaua, ☐ testimonio duodecimo. Ibidem post multa pergit Vincentius: Quæ cùm ita sint, ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicæ fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum, credendumque decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno, præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Et post quædam: Profanas, inquit Paulus, vocum nouitates deuita. Quid est profanas? Quæ nihil habent sacri, nihil religiosi, ab Ecclesiæ penetralibus, quæ est templum Dei, penitus extraneas. Profanas, inquit, vocum nouitates. Vocum, id est, dogmatum, rerum, sententiarum nouitates, quæ sunt vetustati, quæ antiquitati contrariæ. Quæ si recipiantur, necesse est vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur: Necesse est vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ & sacerdotes, tanta confessorum millia, tãti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis per catholicam fidem Christo capiti incorporatus, tanto seculorum tractu ignorâsse, errâsse, blasphemâsse, nescisse quid crederet, pronuncietur. Profanas, inquit, vocum nouitates deuita, quas recipere atque sectari, nunquàm catholicorum, semper verò hæreticorum fuit. Et reuerà, quæ vnquàm hæresis, nisi sub certo nomine, certo loco, certo tempore ebulliuit? Quis vnquàm hæreses instituit, nisi qui se priùs ab Ecclesiæ Catholicæ vniuersitatis & antiquitatis consensione discreuerit? Et post pauca: Hoc apud omnes ferè hæreses quasi solenne est ac legitimum, vt semper profanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis scita fastidiant, & per oppositiones falsi nominis scientiæ à fide naufragent. Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, deposita sanctorum patrum & commissa seruare, damnare profanas nouitates, & sicut dixit atque iterum prædixit Apostolus: Si quis annunciauerit, præterquam quod acceptum est, anathemare. Et aliquibus interpositis: Sed dicet aliquis: Si diuinis eloquijs, sententijs, promissionibus, & diabolus & discipuli

Optima ratio ab hæresibus sibi cauendi.

Cur scripture testimonijs omnia transigi nequeant.

Scripturarũ alia atque alia apud hæreticos, eaque sæpè contraria expositio.

Tenendum quod vbique, quod semper & ab omnibus creditum est.

Verus & germanus catholicus quis est.

1. Tim. 6.

Profanæ nouitates nonnaque in fide dogmata si suscipiantur, quæ & quanta incommoda sequantur.

Hæreticorũ proprium, nouitates profanas sectari.

Catholicorum proprium est, damnare nouitates & depositã seruare.

Matth. 4.

scipuli eius vtuntur, quorum alij sunt Pseudoapostoli, alij Pseudoprophetæ, & Pseudomagistri, & omnes ex toto hæretici: quid facient Catholici homines, & matris Ecclesiæ filij? quonam modo in scripturis sanctis veritatem à falsitate discernent? Hoc scilicet facere magnoperè curabunt, quod in principio Commonitorij istius sanctos & doctos viros tradidisse nobis scripsimus, vt diuinum canonem secundùm vniuersalis Ecclesiæ Traditiones, & iuxta catholici dogmatis regulas interpretentur, in qua item Catholicæ Apostolicæque Ecclesiæ sequantur necessè est vniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Et si quando pars contra vniuersitatem, nouitas contra veritatem, vnius vel paucorum errantium dissensio contra omnium, vel certè multò plurium catholicorum consentionem rebellauerit, præferant partis corruptioni, vniuersitatis integritatem: in qua eadem vniuersitate nouitatis profanitati, antiquitatis religionem: itemque in ipsa vetustate vnius, siue pauciſſimorum temeritati, primùm omnium generalia, si qua sunt, vniuersalis Concilij decreta præponant; tunc deindè, si id minus est, sequantur quod proximum est, multorum atque magnorum consentientes sibi sententias magistrorum: quibus, adiuuante Domino, fideliter, sobriè, solicitè obseruatis, non magna difficultate noxios quosque exurgentium hæreticorum deprehendemus errores. Hic iam consequens esse video, vt exemplis demonstrem, quonam modo profanæ hæreticorum nouitates, prolatis, atque collatis veterum magistrorum concordantibus sibimet sententijs, & deprehendantur & condemnentur: quæ tamen antiqua sanctorum patrum consensio, non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solùm certè præcipuè in fidei regula, magno nobis studio & inuestiganda est, & sequenda. Sed neque semper, neque omnes hæreses hoc modo impugnandæ sunt, sed nouitiæ recentesque tantummodò, cùm primum scilicet exoriuntur, antequàm infalsârint vetustæ fidei regulas, ipsius temporis vetentur angustijs, ac priusquàm manante latiùs veneno, maiorum volumina vitiare conentur. Cæterùm dilatatæ, & inueteratæ hæreses, nequaquàm hac via aggrediendæ sunt, eò quòd prolixo temporum tractu, longa ijs furandæ veritatis patuerit occasio. Atque ideò quascunque illas antiquiores vel schismatum, vel hæreseôn profanitates, nullo modo nos oportet, nisi aut sola, si opus est, scripturarum authoritate conuincere, aut certè iam antiquitus vniuersalibus sacerdotum catholicorum concilijs conuictas, damnatasque vitare. Itaque cùm primùm mali cuiusque erroris putredo erumpere cœperit, & ad defensionem sui quædam sacra legis verba furari, eaque fallaciter & fraudulenter exponere: statim interpretando canoni maiorum sententiæ congregãdæ sunt, quibus illud quodcunque exurget nouitium, ideoque profanum, & absque vlla ambage prodatur, & sine vlla retractatione damnetur. Sed eorum duntaxat Patrum sententiæ conferendæ sunt, qui in fide & communione catholica sanctè, sapienter, constanter vtuentes, docentes, & permanentes, vel mori in Christo fideliter, vel occidi pro Christo feliciter meruerunt. Quibus tamen hac lege credendum est, vt quicquid vel omnes, vel plures vno eodemque sensu, manifestè, frequenter, perseueranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratoque habeatur. Quicquid verò, quanuis ille sanctus & doctus, quanuis Episcopus, quanuis Confessor & martyr, præter omnes, aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, & occultas, & priuatas opiniunculas à communis, & publicæ, ac generalis sententiæ authoritate secretum sit, nec cum summo æternæ salutis periculo, iuxta sacrilegam hæreticorum, & schismaticorum consuetudinem, vniuersalis dogmatis antiqua veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Quorum beatorum Patrum sanctum catholicumq; consensum, ne quis sibi temerè contemnẽdum fortè arbitretur, ait in prima ad Corinthios Apostolus: Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primùm Apostolos, quorum ipse vnus erat: secundò prophetas, qualem in Actibus Apostolorũ legimus Agabum: tertiò Doctores, qui Tractatores nunc appellantur, quos hic idem Apostolus etiam Prophetas interdum nuncupat, eò quòd per eos prophetarum mysteria populis aperiebantur. Hos ergò in Ecclesia Dei diuinitus per tempora & loca dispensatos, quisquis in sensu catholici dogmatis vnum aliquid in Christo sentientes contempserit, non hominem contemnit, sed Deum: à quorum veridica vnitate ne quis discrepet, impensius obtestatur idem Apostolus, dicens: Obsecro autem vos fratres, vt id ipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Quòd si quis ab eorum sententiæ communione defecerit, audiat illud eiusdem Apostoli: Non est Deus dissensionis, sed pacis.

Scripturæ quemadmodum interpretãdæ.

Concilij vniuersalis decreta: ac deindè patrum consentientes sententiæ sequendæ.

Contemnẽs patrum in fide consensum, Deum contemnit.

1. Cor. 12.

1. Cor. 1.

1. Cor. 14.

IBIDEM: Diximus in superioribus hanc fuisse semper, & esse hodieq; catholicorum cõsuetudinem, vt fidem vêram duobus his modis approbent: Primùm diuini canonis authoritate, deindè Ecclesiæ Catholicæ traditione: non quia canon solus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quia verba diuina, pro suo plerique arbitratu interpretantes, varias opiniones erroresque concipiant. Atque ideò necesse sit, vt ad vnam Ecclesiasticæ sensus regulam scripturæ cælestis intelligentia dirigatur, in his duntaxat præcipuè quæstionibus, quibus totius catholici dogmatis fundamenta nituntur. Item diximus in ipsa rursus Ecclesia, vniuersitatis pariter, & antiquitatis consensionem spectari oportere, ne aut ab vnitatis integritate in partem schismatis abrumpamur, aut è vetustatis religione in hæreseôn nouitates præcipitemur. Item diximus, in ipsa Ecclesiæ vetustate duo quædam vehementer studioseque obseruanda, quibus penitus inhærere deberent, quicunque hæretici esse nolint. Primùm, si quid esset antiquitus ab omnibus Ecclesiæ catholicæ sacerdotibus vniuersalis concilij authoritate decretum. Deindè, si qua noua exurgeret quæstio, vbi id minimè reperiretur, recurrendum ad sanctorum patrum sententias, eorum duntaxat, qui suis quique temporibus & locis in vnitate communionis, & fidei permanentes, magistri probabiles extitissent. Et quicquid vno sensu atque consensu tenuisse inuenirẽtur, id Ecclesiæ verum & catholicum absque vllo scrupulo iudicaretur. ET in fine: Necesse est profectò omnibus deinceps catholicis, qui esse Ecclesiæ matris legitimos filios probare studẽt, vt sanctæ sanctorum patrum fidei inhæreant, adglutinentur, immoriantur: profanas verò profanorum nouitates detestentur, horrescãt, infectentur, persequantur.

Summaria repetitio eorum quæ dicta sunt.

Nouarum hæresum confutatio ex sententijs antiquorum Patrum.

Antiquatũ hæresum quomodo instituenda confutatio.

Consensus Patrum.

Fidei sanctorum Patrum inhærendum.

lianum Pelagianum, capite tertio, adducturus testimonia sanctorum Patrum de originali peccato, sic ait: Sed tu qui tam crebrò nobis Manichæorum nomen opponis, quos & quales viros & quantos fidei catholicæ defensores, tam execrabili criminatione appetere audeas, si cingulas, intuere. Non quidem omnium de hac re sententias, nec omnes eorum, quos commemorabo, me congregaturum esse polliceor, quia nimis longum est, & necesse esse non arbitror: sed ponam pauca paucorum, quibus tamen nostri contradictores cogantur erubescere & cedere, si vllus in eis vel Dei timor, vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ superauerit. Et capite sexto: Absit vt Constantinopolitanus Ioannes de baptismate parvulorum, eorumque à paterni chirographi liberatione per Christum, tot ac tantis coepiscopis suis, maximeque Romano Innocentio, Carthaginensi Cypriano, Cappadoci Basilio, Gregorio Nazianzeno, Gallo Hilario, Mediolanensi resistat Ambrosio. Alia sunt in quibus inter se aliquando etiam doctissimi, atque optimi regulæ catholicæ defensores, salua fidei compage, non consonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Hoc autem, vndè nunc agimus, ad ipsa fidei pertinet fundamenta.

Augustinus oppugnat Pelagianos sanctorum Patrum sententijs.

Sancti Patres in quibus rebus aliquando dissentiant.

15. Idem aduersus eundem libro secundo, capite nono: Hoc, inquit, probauimus catholicorum authoritate sanctorum, qui & hoc asserunt, quod de originali peccato dicimus, & illa quinque esse vera omnia confitentur. Ac per hoc non est consequens, vt hoc falsum sit, quia vera sunt illa. Tales quippe ac tanti viri, secundùm catholicam fidem, quæ antiquitus toto orbe diffunditur, & hoc, & illa vera esse confirmant; vt vestra fragilis, & quasi argentula nouitas, sola authoritate conteratur illorum, præterquàm quòd ea dicunt; vt se per eos loqui veritas ipsa testetur. Et capite decimo: At ego vbicunque sis, vbicunque legere ista potueris, te ante istos iudices intus in tuo corde constitue; quos non amicos meos & inimicos tuos, aliqua in meâ partem gratia propendentes, aliquo abs te merito tuę offensionis auersos, & ob hoc tibi aduersos, in hac nostra disceptatione constitui cognitores: Nec eos qui nunquàm fuerunt, aut non sunt, aut quorum sententiæ, de hoc quod inter nos disputatur, incertæ sunt, inani cogitatione confinxi; sed sanctos, & in sancta Ecclesia illustres Antistites Dei, non Platonicos & Aristotelicis & Zenonicis, alijsque huiuscemodi, vel Græcis, vel Latinis, quanquàm & istis aliquos eorũ, verùm omnes sacris literis eruditos, nominatim, sicut oportebat, expressi: eorumque sententias, quantum sufficere videbatur, sine vlla editas ambiguitate digessi, vt in eis timeas non ipsos; sed illum qui sibi eos vtilia vasa formauit, & sancta templa cõstruxit, qui tunc de ista causa iudicauerunt, quando eos nemo potest dicere, perperàm cuiquam vel aduersari, vel fauere potuisse. Nondum enim extiteratis, contra quos susciperemus de hac quæstione conflictum. Nondùm eratis, qui diceretis, quod in libris tuis potiùs, quia de vobis multitudini mentiri fuerimus, & quòd Cælestianorum vel Pelagianorum nomine homines terreamus, & quòd terrore ab omnibus extorqueamus assensum. Certè ipse dixisti, quòd omnes iudices ab odio, amicitia, inimicitia, ira vacuos esse deceat: pauci tales potuerunt inueniri. Sed Ambrosium, aliosque collegas eius, quos cum illo commemorauit, tales fuisse credendum est. Verùm & si tales non fuerunt in his causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hîc viuerent, suo iudicio finierunt; ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt, nullas nobiscum vel vobiscum amicitias attenderũt, vel inimicitias exercuerunt: neque nobis neque vobis iratus fuit, neque nos neque vos miseratus fuit. Quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondùm vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus: & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus; nondùm vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Et paulò pòst. Et addis, ad aliquid inueniendum, multitudinem nihil prodesse cæcorum: Etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsqueadeò permiscuit imis summa longus dies, vsqueadeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Pelagius, Cælestius, Iulianus; & cæci sint Hilarius, Gregorius, Ambrosius? Sed qualiscunque homo sis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, si tamen non in te spes est omnis emortua sanitatis; & quodammodò audio vocem tuam. Respondes, Absit vt audeam cæcos istos viros, vel cogitare, vel dicere. Et sub finem: Talibus post Apostolos sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, pastoribus, nutritoribus creuit. Idcò profanas voces vestræ nouitatis expiauit, &c. His igitur eloquijs, & tanta authoritate sanctorum, profectò aut sanaberis Dei misericordia donante: quod quantum tibi optem, videt qui facit: aut si, quod abominor, in eadem quæ tibi videtur sapientia, & est magna stultitia, perduraueris: non tu iudices quæsiturus es, vbi causam tuam purges; sed vbi tot sanctos doctores egregios atque memorabiles catholicæ veritatis accuses, Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympium, Hilarium, Gregorium, Ambrosiũ, Basilium, Ioannem, Innocentium, Hieronymum, cæterosque socios ac participes eorum; insuper & vniuersam Christi Ecclesiam, cui diuinæ familiæ Dominica cibaria fideliter ministrantes, ingẽti in Domino gloria claruerũt.

Patres docuerunt quod in Ecclesia inuenerunt, & à maioribus acceperunt.

Hodiè benè audent quidam.

Argutula nouitas hæreticorum. Sanctorum Patrum authoritate conteritur.

Antiqui Patres sunt integri & incorrupti iudices in dirimendis controuersijs posteà exortis.

14. Pacianus Barcilonensis episcopus epistola prima ad Sympronianũ Nouatianũ, de Catholico nomine: Quid parua nobis de Apostolicis viris, parua de primis sacerdotibus, parua de beatissimo Cypriano martyre, atque doctore currit authoritas? An volumus docere doctorem? an sapientiores illo sumus, & spiritu carnis inflamur aduersus eum, quem æternum Dei testem nobis cruor, & clarissima passionis corona produxit? Quid tot eorum partium sacerdotes, quos per totum orbem, cum eodem Cypriano, pax vna solidauit? Quid tot annosi Episcopi, tot martyres, tot confessores? Agè, si illi vsurpando nomini huic (Catholicum intelligit) authores idonei non fuerunt; nos idonei erimus negando? & nostram potiùs authoritatem patres sequentur, & emendanda sanctorum cedet antiquitas, & iam putrescẽtia vitijs tempora, canos Apostolicæ antiquitatis eradent?

Patres quos Augustinus citauerat aduersus Pelagianos.

Vide quanti faciat Patrum authoritatem. Coloss. 2.

STABILITAS DECRETORVM GENERALIS CONCILII.

15. Actione tertia Concilij Chalcedonẽsis, in Edicto siue legibus Valentiniani & Martiani Imperatorum, quas quidem leges beatissimus Papa Leo in suis confirmauit epistolis: quibus interdicuntur prohibenturque disputa-

tationes de fide coram vulgo, & confirmantur Chalcedonenſis Concilij decreta atque ſtatuta, hæc leguntur verba: Ceſſet iam profana contentio. Nam verè impius atque ſacrilegus eſt, qui poſt tot ſacerdotum ſententiam, opinioni ſuæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippe dementiæ eſt, in medio & perſpicuo die commentitium lumen inquirere. Quiſquis enim poſt veritatem repertam, aliquid vlteriùs diſcutit, mendacium quærit. * Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Chriſtiana publicè turbis adunatis & audientibus, tractare conetur in poſterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occaſionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religioſiſſimæ Synodi, ſi quis ſemel iudicata, ac rectè diſpoſita, reuoluere, & publicè diſputare contendit; cùm ea, quæ nunc de Chriſtiana fide ſtatuta ſunt, iuxta Apoſtolicas expoſitiones, & ſtatuta ſanctorum patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita eſſe noſcuntur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non ſolùm contra fidem benè compoſitam veniunt, ſed etiam Iudæis & paganis, ex huiuſcemodi certamine, prophanant veneranda myſteria. Igitur ſi clericus erit, qui publicè tractare de religione auſus fuerit, à cõſortio clericorum remouebitur: ſi verò militia præditus ſit, cingulo ſpoliabitur. Cæteri etiam huius criminis rei, de hac ſanctiſſima vrbe pellentur, pro vigore iudiciario, etiã cõpetentibus ſupplicijs ſubiugandi. Conſtat enim, hinc hæreticæ inſaniæ exordia fomitemque præberi, dum publicè quidam diſputant atque contendunt. Vniuerſi ergò, quæ à ſancta ſynodo Chalcedonenſi ſtatuta ſunt, cuſtodire debebunt, nihil poſteà dubitaturi. Hoc itaque noſtræ commoniti Serenitatis edicto, abſtinete à prophanis vocibus, & vlteriùs definite de diuinis diſputare, quod nefas eſt: Quia nõ ſolùm diuino iudicio peccatũ hoc (prout credimus) punietur, verùm etiam legum & iudicum authoritate coërcebitur.

Qui ſemel in Cõcilio generali definita, in dubium vocãt aut retractant, impij & ſacrilegi ſunt.

* L. Nemo. C. de ſumma Trin. & fide Cath.

In Romano eſt epiſt. 11.

16. GELASIVS Pontifex in epiſtola ad Epiſcopos Dardaniæ: Quapropter ſtultitiã reſpuẽtes inanium querelarum, percurrere vos oportet ab ipſis beatis Apoſtolis, & conſiderare prudenter; quoniam patres noſtri catholici, doctiſque pontifices in vnaquaque hæreſi quolibet tempore ſuſcitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque Apoſtolica ſecundùm ſcripturarum tramitem, prædicationemque maiorum, facta ſemel congregatione ſanxerunt, inconuulſum voluerint deinceps firmumq; conſtare, nec in eadem cauſa denuò quæ præfixa fuerant retractari qualibet recenti præſumptione permiſerint, ſapientiſſimè præuidentes, quoniam ſi decreta ſalubriter cuiquam liceret iterare, nullum cõtra ſingulos quoſque prorſus errores ſtabile perſiſteret eccleſiæ conſtitutum, ac ſemper iiſdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam ſi limitibus etiam præfixis poſitarum ſemel ſynodalium regularium, non ceſſant eliſæ peſtes, reſumptis certaminibus contra fundamentum ſeſe veritatis attollere, & ſimplicia quæque corda percutere; quid fieret, ſi ſubindè fas eſſet perfidis inire Concilij, cùm quamlibet illa manifeſta ſit veritas, nunquàm deſit quod pernicioſa depromat & falſitas, tametſi ratione, vel authoritate deficiens, ſola tamen contentione non cedens: Quæ maiores noſtri diuina inſpiratione cernentes neceſſariè præcauerunt, vt * contra vnamquamque hæreſim coacta ſynodus pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apoſtolica promulgâſſet, non finerent poſt hæc nouis retractationibus mutilari, ne prauis occaſio præberetur, quæ medicinaliter fuerãt ſtatuta pulſandi: ſed authore cuiuslibet inſaniæ, ac pariter errore damnato ſufficere iudicãrunt, vt quiſque aliquando huius erroris communicator exiſteret, principali ſententia damnationis eius eſſet obſtrictus; quoniam manifeſtè quilibet vel profeſſione ſua, vel communione poſſet agnoſci.

* for. quod

17. LEO Magnus in epiſtola quadrageſimatertia ad Martianum Auguſtum: Obteſtor & obſecro clementiã veſtrã; vt in præſenti ſynodo fidem, quam beati patres noſtri ab Apoſtolis ſibi traditã prædicãrunt, nõ patiamini, quaſi dubiã retractari: & quæ olim maiorum ſunt authoritate damnata, rediuiuis non permittatis conatibus excitari. Illudque potius iubeatis, vt antiquæ Nicenæ ſynodi conſtituta, remota hæreticorum interpretatione permaneant.

In Rom. 45. Semel in concilio definita, non in dubium reuocanda.

18. IDEM in epiſtola quinquageſima ad eundem: Compreſſa vel remota inquietudine ac praui tate paucorum, facilè firmabitur probãda concordia; ſi in eam fidem, quam Euangelicis & Apoſtolicis prædicationibus declaratã, per antiquos patres noſtros accepimus & tenemus, omnium corda concurrant, nulla penitus diſputatione cuiuſquam retractationis admiſſa, ne per vanam, fallacemque verſutiam aut infirma videãtur, aut dubia, quę in ipſo angulari lapide Chriſto fundata ſunt, & fine fine manſura.

In Rom 52. Retractatio non admittenda in negocijs fidei ſemel definitis ab Eccleſia.

Semel definita in Eccleſia, non reuocanda in dubium, aut retractanda.

19. ET in epiſtola ſeptuageſimaoctaua ad Leonem Auguſtum: De rebus & apud Niceam, & apud Chalcedonam (ſicut Deo placuit) definitis, nullum audemus inire tractatum: tanquã dubia vel infirma ſint, quæ tanta per Spiritum ſanctum fixit authoritas.

In Rom 84. Conciliorũ generalium de fide decreta, non vocãda ſunt in dubium.

XII.

Quorſum verò ſpectat diuina iſthæc ordinatio, vt Paſtores & Doctores in Eccleſia conſeruentur?

A NON parùm vtilis ac ſalutaris eſt nobis diuina hæc ordinatio, qua poteſtas & hierarchia Eccleſiaſtica Politicos magiſtratus omnes longè * antecellit. Eſt enim poteſtas hæc ſpiritualis, qua Chriſtianus populus ad ſpiritualia æternaque bona conſequenda maximè promouetur.

* Chryſ. lib. 3. de ſacerdot. idem hom. 4. & 5 de verbis Iſaiæ. Ignatius ad Smyrnenſes. Amb. in exhortat. ad virgines, & li. de dignit. ſacerd. cap. 2.

B Pro-

B Prodeſt in primis, vt Pauli verbis [b] vtamur, *ad cõſummationem ſanctorum*, hoc eſt, vt qui illa poteſtate funguntur, exhibeant [c] omnem hominem perfectum in Chriſto, ſicut idem Paulus alibi loquitur, ſuoque ſtudio fideles ad ſanctitatis, in quam vocati ſunt, [d] perfectionem adducant.

[b] Epheſ. 4. b c

[c] Coloſſ. 1. d

[d] 1. Theſſ. 4. b 2. Tim. 3. d 2. Cor. 13. d

C Prodeſt etiam *in opus miniſterij*, vt qui ſunt & dicuntur miniſtri præcipui Eccleſiæ, habeãt quod [e] vigilent ac curent ſemper pro concrediti ſibi ſummi muneris ratione.

[e] Actor. 20. f Heb. 13. c Cyprian. epiſt. 66. ad Furnenſes.

D Prodeſt præterea * *in ædificationem corporis Chriſti*, vt nôrint hi ſpirituales & ſapientes [f] architecti, circa [g] corpus Chriſti myſticum, quod ſingularem in ædificando contentionem requirit, continenter ſibi eſſe verſandum, vt iam veræ fidei fundamenta iaciant ac confirment, iam reliqua, fidelibus ad perfectam iuſtitiam neceſſaria, [h] ſuperſtruant.

* Epheſ. 4 c

[f] 1. Cor. 3. b

[g] Epheſ. 1. d Coloſſ. 1. c d Epheſ. 2. d

[h] 1. Cor. 3. c

E Prodeſt demùm, *vt [i] non ſimus paruuli fluctuantes, ac circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum*. Hoc eſt, propter imbecilliores, qui ſemper in Eccleſia ſunt plurimi, neceſſarium eſt munus antiſtitum eccleſiaſticorum, præſertim hæreſum ventis, ac perſecutionum [k] procellis in Eccleſiæ domum irrumpentibus. Tum enim opus eſt præſenti eorum præſidio, qui pro authoritate velint & poſſint [l] arcere lupos, oues defendere, zizania extirpare, & ſana confirmare dogmata, ne ſimplices alioquin fallacium, ac [m] perditorum hominum verbis, ſcriptis, & exemplis à via veritatis regia ſeducantur; quin potiùs, vt omnes veritatem non modò cognoſcentes, ſed etiam facientes, in illo qui caput eſt Chriſtus, grandeſcant atque proficiant, vt idem Paulus [n] adiunxit.

[i] Epheſ. 4. d 1. Cor. 14. d Rom 15. a Actor. 14. d 1. Theſſ. 3. d 4. a Ezech. 34. a

[k] Matth. 7. d

[l] Actor. 20. f Ezech. 33. b 2. Tim. 2. d 4. a Tit. 1. c

[m] 2. Pet. 2. a 3. a Ro. 16. a Iudæ d a b c Matth. 7. c

[n] Epheſ. 4. d

TESTIMONIA.

1. A CHRYSOSTOMVS libro tertio de ſacerdotio, poſtquàm de tremendo Miſſæ ſacrificio locutus eſſet, ita ſubiungit: Nam ſi quis cõſideret quantum id ſit myſterium, vt is ſcilicet, qui homo ipſe ſit, carne ac ſanguine etiamnum conſtans, ijsque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat: tum probè intelliget, quanto ſacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus ſancti gratia dignata fuerit. Operantibus enim illis, tam ſacra hæc quæ dico, initiantur, perficiunturque tum etiam alia his multo interiora, quæ ipſa ad dignitatis, ſalutiſque noſtræ rationem ſpectant. Iccirco qui terram incolunt, atque in ea verſantur, ijs commiſſum eſt, vt ea quæ in cælis ſunt, diſponant: ijs datum eſt vt poteſtatem habeant, quam Deus optimus, neque angelis, neque Archangelis, datam eſſe voluit: Neque enim ad illos dictum eſt: Quæcunque alligaueris in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque ſolueris in terra, erunt ſoluta & in cælo. Habent quidem & terreſtres principes vinculi poteſtatem, verùm corporum ſolùm. Id autem quod dico ſacerdotum vinculum, ipſam etiam animam contingit, atque ad cælos vſque peruadit: vſqueadò, vt quæcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſupernè rata habeat, ac ſeruorũ ſententiã Dominus cõfirmet. Etenim quidnã hoc aliud eſſe dicas, niſi omnem rerũ cæleſtiũ poteſtatẽ illis à Deo conceſſam? Quorumcunque enim, ait, peccata remiſeritis, remiſſa ſunt. Quæniam obſecro,

Sacerdotũ quanta dignitas.

Matth. 16. & 18. Excedit poteſtas eorũ poteſtatem principum.

Ioan. 20.

ſecro, poteſtas hac vna maior eſſe queat? Pater omnifariam Filio poteſtatem dedit; cæterùm video ipſam eandem omnifariam poteſtatem à Deo Filio illis traditam.

2. IDEM homilia quarta de verbis Iſaiæ, Vidi Dominum: Ozias cùm eſſet rex cinctus diademate, quoniam erat iuſtus, elatus eſt animo, maiore ſpiritu concepto, quàm pro dignitate, ingreſſus eſt templum. Et quid dicit Iſaias? Ingreſſus eſt ſancta ſanctorum, aitque, Volo adolere incenſum. Rex cùm eſſet, ſacerdotij principatum vſurpat. Volo, inquit, adolere incenſum, quia iuſtus ſum. Sed mane intra tuos terminos: alij ſunt termini regni, alij termini ſacerdotij; hoc regnum illo maius eſt. Neque enim ex his quæ videntur, hîc declaratur Rex, neque è gemmis illi affixis, neque ex auro quo amictus eſt, debet æſtimari rex. Ille quidem ea quæ ſunt in terris ſortitus erat adminiſtranda: cæterùm ſacerdotij ius è ſupernis deſcendit: Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo. Regi ea quæ hîc ſunt, commiſſa ſunt, mihi cæleſtia: mihi cùm dico, ſacerdotem intelligo. Itaque cùm videris ſacerdotem indignum, ne traducas ſacerdotium. Non enim oportet damnare res, ſed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accuſatur ordo Apoſtolicus, ſed illius animus: nec crimen eſt ſacerdotij, ſed malum animi. Et tu igitur ne ſacerdotium vituperes, ſed ſacerdotem malè re bona vtentem. Regi corpora commiſſa ſunt, Sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, ſacerdos autem maculas peccatorum. Ille cogit, hic exhortatur. Ille neceſſitate, hic conſilio. Ille habet arma ſenſibilia, hic arma ſpiritualia. Ille bellum gerit cum barbaris, mihi bellum eſt aduerſus dæmones. Maior hic principatus: propterea rex caput ſubmittit manui ſacerdotis: & vbique in veteri ſcriptura, ſacerdotes inungebant reges.

3. IDEM homilia quinta de iiſdem verbis Iſaiæ: Sacerdotium principatus eſt, ipſo etiam regno venerabilius ac maius. Ne mihi narres purpuram, neque diadema, neque veſtes aureas: vmbræ ſunt iſthæc omnia, vernisque floſculis leuiora. Omnis enim, inquit, gloria flos graminis, etiamſi ipſam gloriam regalem dixeris. Ne, inquam, mihi narres iſta: ſed ſi vis videre diſcrimen, quantum abſit rex à ſacerdote, expende modum poteſtatis vtrique traditæ, videbis ſacerdotem multò ſublimiùs rege ſedentem. Quanquàm enim nobis admirandus videtur thronus regius ob gemmas affixas, & aurum quo cinctus eſt: tamen rerum terrenarum adminiſtrationem ſortitus eſt, nec vltra poteſtatem hanc præterea quisquam habet authoritatis. Verùm ſacerdoti thronus in cælis collocatus eſt, & de cæleſtibus negocijs pronunciandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipſe cælorum rex: Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælis: & quæcũque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri poſſit? A terra iudicandi principalem authoritatem ſumit cælum. Nam iudex ſedet in terra, Dominus ſequitur ſeruum: & quicquid hic in inferioribus iudicârit, hoc ille in ſupernis comprobat. Itaque medius ſtat ſacerdos inter Deũ & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & noſtras petitiones illuc perferens: Dominum iratum reconcilians vtriquę naturæ, nos qui offendimus eripiens ex illius manibus. Eoque Deus ipſum regale caput ſacerdotis manibus ſubiecit, nos erudiens, quòd hic princeps eſt illo maior. Siquidem id quod minus eſt, benedictionem accipit ab eo quod præſtantius eſt.

4. IGNATIVS in epiſtola ad Smyrnenſes: Honorate Deum, vt authorem omnium & Dominum, Epiſcopum autem tanquàm principem ſacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem ſecundùm Deum, ſacerdotium verò ſecundùm Chriſtum, & poſt hunc honorare etiam oportet Regem. Nemo enim potior eſt Deo, neque ſimilis ei, neque Epiſcopo honorabilior in Eccleſia, ſacerdotium Deo gerenti pro mundi ſalute: neque regi quis ſimilis eſt in exercitu, pacem & beneuolentiam omnibus principibus cogitanti. Qui enim honorat Epiſcopum, honorabitur à Deo: & qui inhonorauerit eum, à Deo inhonorabitur. Si enim quis contra regem inſurgens, damnatione dignus eſt, quomodò vltionem euadere poterit, qui præter Epiſcopum aliquid egerit? Sacerdotium enim ſumma eſt omnium honorum, qui in hominibus conſiſtunt: quod ſi quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominũ Ieſum Chriſtũ primogenitum totius creaturæ, & ſolũ natura principẽ ſacerdotẽ Dei. Omnia benè vobis ordinate, quæ mandata ſunt in Chriſto: Laici Diaconis ſubditi ſint, Diaconi Presbyteris, Presbyteri Epiſcopo, Epiſcopus Chriſto, ſicut ipſe Patri.

5. AMBROSIVS in exhortatione ad virgines: Habemus nos ſacerdotes noſtram nobilitatem, præfecturis & conſularibus præferendam: habemus, inquam, fidei dignitates, quæ perire non nôrunt.

6. IDEM in libro de ſacerdotali dignitate, capite ſecundo: Honor & ſublimitas Epiſcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longè erit inferius, quàm ſi plumbi metallum, ad auri fulgorem compares: quippe cùm videas Regum colla & Principum ſubmitti genibus ſacerdotum, & exoſculatis eorum dextris, orationibus eorum credent ſe communiri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, cui non ſolùm præferri à Domino meruit, ſed vt eam quoque iure tueatur patrio, præceptis imperatum eſt Euangelicis? Sic certè à Domino ad beatum Petrum dicitur: Petre, amas me? Et ille: Tu ſcis Domine quia amote. Et cùm tertiò fuiſſet interrogatus, & trina reſponſione fuiſſet ſubſequutus, repetitum eſt à Domino tertiò, Paſce oues meas. Quas oues, & quem gregem, non ſolùm tunc beatus ſuſcepit Petrus, ſed & nobiſcum eas ſuſcepit, & cum illo eas nos ſuſcepimus omnes. Vndè regendæ ſacerdotibus cùm traduntur, meritò rectoribus ſuis ſubdi dicuntur.

1.B AD Epheſios quarto: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores, & doctores ad conſummationẽ ſanctorum in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti: vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circunuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput Chriſtus.

2. AD Coloſſenſes primo: Docentes omnem hominẽ, in omni ſapiẽtia, vt exhibeamus omnẽ hominẽ perfectũ in Chriſto Ieſu: in quo & laboro, certando ſecundũ operationẽ eius, quã operatur in me in virtute. 3. PRIO-

Hie. 7.

Nullus Epiſcopo honorabilior in Eccleſia.

Coloſſ. 1.

Epiſcopalis dignitas & ſublimitas comparationibus nullis adæquatur.

Ioan. 21.

2. Para. 26.

Sacerdotij dignitas regia dignitate præſtat.

Matth. 18.

Propter malos non eſt traducendũ ſacerdotium.

2 Reg. 10. & 16.

Iſa. 40. 1. Pet. 1.

Sacerdotum maior, quàm regum poteſtas.

Matth. 18.

3. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quarto: Non enim vocauit nos Deus in immunditiã, ſed in ſanctificationem.

4. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimotertio: De cætero fratres, gaudete, perfecti eſtote, &c.

1.C ACTORVM vigeſimo capite: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

2. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes.

Ille. 2. ep. 9. Sacerdotum officiũ, eſt ſacrificijs & orationibus vacare.

3. CYPRIANVS epiſtola ſexageſimaſexta ad Furnenſes: Singuli diuino ſacerdotio honorati, & in clerico miniſterio conſtituti, non niſi altari & ſacrificijs deſeruire, & precibus atque orationibus vacare debent. Scriptum eſt enim: Nemo militans Deo, obligat ſe moleſtijs ſecularibus, vt poſſit placere ei, cui ſe probauit. Quod cùm de omnibus dictum ſit, quanto magis moleſtijs, & laqueis ſecularibus obligari non debent, qui Diuinis rebus & ſpiritualibus occupati, ab Eccleſia recedere, & ad terrenos & ſeculares actus vacare non poſſunt? Cuius ordinationis & religionis formam Leuitæ priùs in lege tenuerunt, vt cùm terram diuiderent, & poſſeſſiones partirentur vndecim tribus, Leuitica tribus, quæ templo, & altari, & miniſterijs diuinis vacabat, nihil de illa diuiſionis portione perciperet, ſed alijs terram colentibus, illa tantùm Deum coleret, & ad victum atque alimentum ſuum ab vndecim tribubus de fructibus qui naſcebantur, decimas perciperet. Quod totum fiebat de authoritate & diſpoſitione diuina, vt qui operationibus diuinis inſiſtebant, in nulla re auocarentur, nec cogitare, aut agere ſecularia cogerentur. Quæ nunc ratio & forma in clero tenetur, vt qui in Eccleſia Domini ordinatione clerica promouentur, in nullo ab adminiſtratione diuina auocentur, ne moleſtijs & negocijs ſeculari-

Nume 18. bus alligentur, ſed in honore ſportulantium fratrum, tanquàm decimas ex fructibus accipientes, ab altari & ſacrificijs non recedant, & die & nocte cæleſtibus rebus & ſpiritualibus ſeruiant.

1.D AD Epheſios quarto, vt ſuprà hac quæſtione, B teſtimonio primo.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Dei enim ſumus adiutores: Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis. Secundùm gratiam Dei, quæ data eſt mihi, vt ſapiẽs architectus fundamentum poſui: alius autem ſuperædificat, &c.

3. AD Epheſios primo: Ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

4. AD Coloſſenſes primo: Et ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, &c. Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti, in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia: cuius factus ſum ego miniſter ſecundùm diſpenſationẽ Dei, quæ data eſt mihi in vos, vt impleam verbum Dei.

5. AD Epheſios ſecundo: Eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei: ſuperædificati ſuper fũdamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu: in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum ſanctum in Domino.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis autem ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, vnuſcuiuſque opus manifeſtum erit &c.

1.E AD Epheſios quarto, vt ſuprà B teſtimo. primo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Fratres nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote: ſenſibus autem perfecti eſtote.

3. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. Vnuſquiſque veſtrum proximo ſuo placeat in bonum, ad ædificationem.

4. ACTORVM decimoquarto: Cumque euangelizãſſent (*Paulus & Barnabas*) ciuitati illi, (*Derbæ*) & docuiſſent multos, reuerſi ſunt Lyſtram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas diſcipulorum, exhortantesq; vt permanerent in fide, &c.

5. PRIORIS ad Theſſalonicenſes tertio: Miſimus Timotheum fratrem noſtrum, & miniſtrum Dei in Euangelio Chriſti ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide veſtra: vt nemo moueatur in tribulationibus iſtis.

6. ET capite quarto: De cætero ergò, *fratres*, rogamus vos & obſecramus in Domino Ieſu, vt quemadmodum accepiſtis à nobis quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, ſic & ambulecis vt abũdetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.

7. EZECHIELIS trigeſimoquarto: Hæc dicit Dominus Deus: Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos: nõnne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmũ fuit, non conſolidâſtis, & quod ægrotum non ſanâſtis, quod confractum eſt non alligâſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, & quod perierat non quæſiſtis: ſed cum auſteritate imperabatis eis, & cum potentia. Et diſperſæ ſunt oues meæ, eò quòd non eſſet paſtor: & factæ ſunt in deuorationem omnium beſtiarum agri, & diſperſæ ſunt.

8. MATTHAEI ſeptimo: Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſuprà petram, & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerũt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

9. ACTORVM vigeſimo: Attendite vobis, & vniuerſo gregi &c. Ego ſcio quoniam intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobiſipſis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe. Propter quod vigilate, &c.

10. EZECHIELIS trigeſimotertio: Quod ſi ſpeculator viderit gladium venientem, & non inſonuerit buccina: & populus ſe non cuſtodierit, veneritq; gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate ſua captus eſt, ſanguinem autẽ eius de manu ſpeculatoris requiram. Et tu fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael: audiens ergo ex ore meo ſermonẽ, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius à via ſua: ipſe impius

impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium vt à vijs ſuis conuertatur, non fuerit conuerſus à via ſua: ipſe in iniquitate ſua morietur: porrò tu animam tuam liberâſti.

31. POSTERIORIS ad Timotheum ſecundo: Stultas autem, & ſine diſciplina quæſtiones deuita: ſciens quia generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare: ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcãt à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.

32. IBIDEM capite quarto: Prædica verbum, inſta opportunè, importunè: argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Erit enim tempus, cùm ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple. Sobrius eſto.

33. AD Titum primo: Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, &c. amplectentem eum, qui ſecundùm doctrinam eſt, fidelem ſermonem: vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & ſeductores: maximè qui de circuncisione ſunt: quos oportet redargui: qui vniuerſas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

34. SECVNDAE Petri ſecundo: Fuerunt verò & pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant: ſuperinducentes ſibi celerem perditionem. Et multi ſequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam olim non ceſſat: & perditio eorum non dormitat.

35. ET capite tertio: Scientes quòd venient in nouiſſimis diebus in deceptione illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambulantes.

36. AD Romanos decimoſexto: Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos, qui diſſenſiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didiciſtis, faciunt, & declinate ab illis. Huiuſcemodi enim Chriſto Domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri: & per dulces ſermones, & benedictiones, ſeducunt corda innocentium.

37. IVDAS Apoſtolus in epiſtola ſua canonica: Vos autẽ chariſſimi memores eſtote verborum, quæ prædicta ſunt ab Apoſtolis Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui dicebant vobis, quoniam in nouiſſimo tempore venient illuſores, ſecundùm deſideria ſua ambulantes in impietatibus. Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipſos, animales, Spiritum non habentes. Et in principio epiſtolæ: Subintroierunt quidam homines (qui olim præſcripti ſunt in hoc iudicium) impij, Dei noſtri gratiam transferentes in luxuriam, &c. Et paulò pòſt: Hi autem quæcunque quidem ignorant, blaſphemant; quæcunque autem naturaliter, tanquàm muta animalia, nôrunt, in his corrumpuntur. Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conuiuantes ſine timore, ſemetipſos paſcentes, nubes ſine aqua, quæ à ventis circunferuntur, arbores autumnales, infructuoſæ, bis mortuæ, eradicatæ, &c. Hi ſunt murmuratores queruloſi, ſecundùm deſideria ſua ambulantes, & os eorum loquitur ſuperba, mirantes perſonas quæſtus cauſa.

38. MATTHAEI ſeptimo: Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos.

39. AD Epheſios quarto, vt ſuprà hac quæſtione, B teſtimonio primo.

XIII.

Quo pacto inſignes hos fructus conſequemur?

a Rom. 12. a

A ITA nimirum, ſi non altè, ſed ſobriè [a] ſapiamus,

b Epheſ. 4. a Ioan. 10. a & 21. a

ſoliciti ſemper [b] ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt noſmet oues Chriſti humiles, obedientesque præſtemus.

c Ioan. 10. a Tit. 3. a Heb. 13. c Matth. 10. b

B Quarum ſanè ouium illud eſt proprium, [c] lupos fugere: nec alienos, ſed ſuos paſtores ſequi: illis, velut ordinarijs ouilis Dominici præfectis, ſeſe [d] ſubmittere, in illis audire [e] Spiritum veritatis.

d Bernar. de præcep. & diſpenſ. cap. 12.
e Ioan. 15. d 14. b 16. b

f Matth. 23. a Philip. 2. c Ioan. 21. g Matth. 18. c Deut. 17. b c

C Is eſt, qui per [f] malos etiam Præpoſitos Dominicum gregem docere, paſcere, & conſeruare dignatur: quique per eoſdem, tum Dei Patris, tum Eccleſiæ matris præcepta nobis his verbis commendat: [g] *Audi, fili mi, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.* Et rurſus idem inculcans, *Conſerua*, [h] inquit, *fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.*

g Prouer. 1. a Epiphan. hæreſ. 75.

h Prouer. 6. c

TESTI

TESTIMONIA.

1. A Ad Romanos duodecimo: Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.

2. Ad Ephesios quarto: Soliciti seruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis.

3. Ioannis decimo: Qui intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt, & proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cùm proprias omnes emiserit, ante eas vadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.

4. Item vigesimoprimo: Pasce oues meas.

1. B Ioannis decimo, vt paulo ante A testimonio tertio.

2. Ad Titum tertio: Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.

3. Ad Hebræos decimotertio: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim perui-gilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

4. Matthaei decimo: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

5. Bernardvs in libro de præcepto & dispensatione, capite duodecimo: Quid interest, verum per se, an per suos ministros, siue homines, siue angelos, hominibus innotescat suum placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubijs percipienda, & in præcipienda fallere possunt. Sedenim quid hoc refert tua, qui conscius non es, præsertim cum teneas de scripturis, quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirunt, quia angelus Domini exercituum est? Requirant, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla scriptura tradiderit, vel ratio manifesta probauerit: de huiusmodi quippe, nec præceptor expectandus, nec prohibitor auscultandus est: sed quod ita latere, aut obscurè scire cognoscitur, vt in dubium venire possit, verumnam Deus ita, aut aliter forte velit, si non de labijs custodientibus scientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique diuina potius consilia requirerentur, quàm ab illo, cui credita est dispensatio mysteriorum Dei? Ipsum proinde, quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his, quæ apertè non sunt contra Deum, audire debemus.

In Superioribus auditur Deus.

Obiectio.

Solutio. Malach. 2.

Superior tanquam Deus audiendus in his, quæ non sunt apertè contra Deum.

6. Ioannis decimoquinto: Mittam vobis à Patre Spiritum veritatis.

7. Et capite decimoquarto: Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis. Ibidem: Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

8. Item capite decimosexto. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

1. C Matthaei vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt scribæ, & pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere.

2. Ad Philippenses primo: Quidam quidem & propter inuidiam, & contentionem: quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant: quidam ex charitate &c. quidam autem ex contentione Christum annunciant non syncerè &c. Quid enim? Dum omni modo, siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

3. Ioannis vndecimo: Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Iesus moriturus erat pro gente.

4. Matthaei decimooctauo: Si Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.

5. Deuteronomii decimoseptimo, vt supra, quæstione vndecima B testimonio nono.

6. Proverbiorvm primo, vt in textu.

7. Epiphanivs hæresi septuagesimaquinta contra Aërium, de quibusdam traditionibus loquens: Ecclesia, inquit, necessariò hoc perficit, traditione à patribus accepta. Quis autem poterit statutum matris dissoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit: Audi fili sermonem patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ: ostendens per hoc, quòd & in scriptis, & sine scripto docuit pater, hoc est Deus, & Vnigenitus, & Spiritus sanctus. Mater autem nostra Ecclesia habet statuta in se posita, indissolubilia, quæ dissolui non possunt. Quum itaque ordinata sint in Ecclesia statuta, & bene se habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus est rursus etiam hic seductor.

Proue.

Matris Ecclesiæ statuta dissolui non possunt.

8. Proverbiorvm sexto, vt in textu.

XIIII.

Quæ sunt præcepta Ecclesiæ?

Præcipva quinque numerantur, cuique Christiano, & scitu, & obseruatu certè necessaria.

I. [a] *Statutos Ecclesiæ festos dies celebrato.*

II. [b] *Sacrum Missæ officium diebus festis reuerenter audito.*

III. [c] *Ieiunia certis diebus, temporibusque indicta obseruato,* vt in Quadragesima, Quatuor anni temporibus, & festorum quorundam solennium pridianis

a Conc. Lugd. apud Iuuenem. p. 4. cap. 14. 2. Matiscon. c. 1. Mogunt. can. 26. & 37. Trib. can. 33. Ignat. ad Philippens.

b Conc. Agath. c. 47. & 2. Tribur. c. 35. Iuc. 1. Anim. 1. cap. 28.

c Canon Apo. 68. Gangren. can. 15. Ignat. ad Phil. Mogunt. can. 34. & 35. Salegunst. can. 1. & 2. Bernon. vig. 1. & Andreæ. Vide Burchard. lib. 13. & Iuonem p. 4.

diebus, quos maiores noſtri, quòd ijſdem temporibus in templis noctu peruigilaretur, Vigilias [d] appellârunt.

d Tertull. lib. 2. ad vxorem, c. 4. & in Apologet. c. 2.

IIII. [e] *Peccata tua Sacerdoti proprio annis ſingulis confitetor.*

e Synod. Lateranenſ. canon. 21. Tridentin. ſ. 14. canon. 8.

V. [f] *Sacroſanctam Euchariſtiam ad minimum ſemel in anno, idque circa feſtum Paſcha, ſumito.*

f Lateranenſ. & Tridentin. ſeſſ. 13. canon. 9.

TESTIMONIA.

DE FESTIS DIEBVS CELEBRANDIS.

Feriarum tempora.

1. [1] CONCILIVM Lugdunenſe capite tertio, vt eſt apud Ivonem parte quarta, capite decimoquarto, & apud Gratianum de conſecratione diſtinctione tertia: Pronunciandum eſt laicis, vt ſciant tempora feriandi per annum, id eſt, omnem Dominicam, à veſpera vſque ad veſperam: ne Iudaiſmo capiantur. Feriandi verò per annum iſti ſunt dies: Natalis Domini, ſancti Stephani, ſancti Ioannis Euangeliſtæ, Innocentium, ſancti Sylueſtri, octauæ Domini, & Theophaniæ, Purificatio ſanctæ Mariæ, ſanctum Paſcha, cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Aſcenſio Domini, ſancti dies Pentecoſtes, ſancti Ioannis Baptiſtæ, duodecim Apoſtolorum, maximè tamen ſanctorum Petri & Pauli, qui mundum ſua prædicatione illuminauerunt, ſancti Laurentij, Aſſumptio ſanctæ Mariæ, Natiuitatis eiuſdem, Dedicatio baſilicæ ſancti archangeli Michaëlis, Dedicatio cuiuſcunq; oratorij, & omnium Sanctorum, & ſancti Martini: & illæ feſtiuitates, quas ſingulí Epiſcopi in ſuis epiſcopatibus cum populo collaudauerint, quæ vicinis tantùm circummorantibus indicendæ ſunt, non generaliter omnibus. Reliquas verò feſtiuitates per annum, non ſunt cogendæ ad feriandum, nec prohibendi. Indictum verò ieiunium quando fuerit denunciatum, ab omnibus obſeruetur.

Ieiunia indicta.

Diei Dominicæ religioſa obſeruatio.

2. SECVNDVM concilium Matiſconenſe capite primo. Cuſtodite diem Dominicam, quæ nos denuò peperit, & à peccatis omnibus liberauit. Nullus veſtrûm litium fomitibus vacet: nullus cauſarum actiones exerceat: nemo ſibi talem neceſſitatem exhibeat, quæ iugum ceruicibus iumentorum imponere cogat. Eſtote omnes hymnis & laudibus Dei animo corporeque intenti. Si quis veſtrûm proximam habet Eccleſiam, properet ad eandem, & ibi Dominico die ſemetipſum precibus, lachrymiſque afficiat. Sint oculi manuſque veſtræ toto illo die ad Deum expanſæ: ipſe eſt enim dies requietionis perpetuus, ipſe nobis per ſeptimæ diei vmbram inſinuatus noſcitur in lege & prophetis. Iuſtum igitur eſt, vt hanc diem vnanimiter celebremus, per quam facti ſumus, quod non fuimus. Fuimus enim ante ſeruí peccati, ſed per eam facti ſumus filij iuſtitiæ. Exhibeamus Domino liberam ſeruitutem, cuius nos nouimus pietate de ergaſtulis liberatos erroris: non quia hoc Dominus noſter à nobis expetit, vt corporali abſtinentia diem Dominicam celebremus, ſed quærit obedientiam, per quam nos, calcatis terrenis actibus, ad cælum vſque miſericorditer proueheat. Si quis itaque veſtrûm hanc ſalubrem exhortationem partui penderit, aut contemptui tradiderit, ſciat ſe pro qualitatis merito principaliter à Deo puniri, & deinceps ſacerdotali quoque iræ implacabiliter ſubiacere. Si cauſidicus fuerit, irreparabiliter cauſam omittet: ſi ruſticus aut ſeruus, grauioribus ſuſtium ictibus verberabitur: ſi clericus aut monachus, menſibus ſex à conſortio ſuſpenderetur fratrum.

Genes. 1.

Feſtorum dierum deſignatio.

3. CONCILIVM Moguntinum ſub Carolo Magno celebratum, canone trigeſimoſexto: Feſtos dies in anno celebrare ſancimus, hoc eſt, diem Dominicum Paſchæ, cum omni honore & ſobrietate venerari. Simili modo tota hebdomada illa obſeruari decreuimus, diem Aſcenſionis Domini pleniter celebrare. Item Pentecoſten ſimiliter, vt in Paſcha. In Natali Apoſtolorum Petri & Pauli diem vnum, Natiuitatem ſancti Ioannis Baptiſtæ, Aſſumptionem ſanctæ Mariæ, Dedicationem ſancti Michaëlis, natalem ſancti Remigij, ſancti Martini, ſancti Andreæ, in Natali Domini dies quatuor, octauas Domini, Epiphaniam Domini, Purificationem ſanctæ Mariæ, & illas feſtiuitates martyrum vel confeſſorum obſeruare decreuimus, quorum in vnaquaque parochia ſancta corpora requieſcunt. Similiter etiam dedicationem templi.

Dominicus dies celebratio.

4. ITEM canone trigeſimoſeptimo: Omnes dies Dominicos cum omni veneratione decreuimus obſeruare, & à ſeruili opere abſtinere, & vt mercatus in eis minimè fit, nec placitum, vbi aliquis ad mortem vel ad pœnam iudiceatur.

Diebus Dominicis & feſtis quid agendum, & à quibus abſtinendum.

5. CONCILIVM Tribvrienſe ſub Arnulpho Imperatore, canone trigeſimoquinto: Secundùm Sanctorum ſtatuta Patrum, in hoc ſancto præiudicamus Concilio, vt nullus comes, nulliuſque omninò ſecularis, diebus Dominicis, vel Sanctorum in feſtis, ſeu Quadrageſimæ aut ieiuniorum, placitum habere: ſed nec populum illo præſumat coercere: Quia inde irascitur Deus, cùm tantum ſuo ſancto ſeruitio debet populus defudare, inuenitur lites & contentiones frequentare. Diebus verò Dominicis, & Sanctorum feſtis, vigilijs & orationibus inſiſtendum, & ad Miſſas cuilibet Chriſtiano cum oblationibus eſt currendum, & tantummodò Deo vacandum. Diebus Quadrageſimæ, & ieiuniorum, ſumma deuotione ieiunandum, & omni intentione eſt orandum, atque vnicuique pro facultatibus ſuis eleemoſynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ. Arguit enim eos, qui contentiones & lites tempore ieiuniorum, & quia debitoribus debita exigunt, Dominus per prophetam, dicens: Ecce in diebus ieiuniorum veſtrorum inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis: ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & per vtitis pugnoſ impiè.

Ieiuniorum dies.

Iſaiæ 58.

6. IGNATIVS in epiſtola ad Philippenſes: Dies feſtos ne lite [illegible].

Feſti dies ter pore Ignatij celebrati.

DE

DE AVDIENDO MISSAE SACRIFICIO.

Missæ integræ audiendæ.

1.II. CONCILIVM Agathense canone quadragesimoseptimo: Missas die Dominico saecularibus totas audire, speciali ordine præcipimus, ita vt ante benedictionem sacerdotis, egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publicè confundantur.

2. IBIDEM canone vigesimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariusque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus. Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus aut parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas supra diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere, aut tenere voluerint, à communione pellantur.

3. CONCILIVM Triburiense canone trigesimoquinto, vt supra in I. præcepto Ecclesiæ de festis, testimonio quinto.

Ante benedictionem non egrediendum.

4. CONCILIVM primum Aurelianense canone vigesimooctauo: Cùm ad celebrandas Missas in Dei nomine conuenitur, populus non ante discedat, quàm Missæ solennitas compleatur: & vbi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

DE IEIVNIIS ECCLESIASTICIS.

Ieiunium quadragesimæ, feriæ quartæ & sextæ antiquitus obseruatum.

1.III. CANON Apostolorum sexagesimusoctauus: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, sanctam Paschæ quadragesimam non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur. Si sit autem laicus, segregetur.

Anathema comminatur ieiunia ecclesiæ dissoluentibus.

2. CONCILIVM Gangrense canone decimonono. Si quis eorum, qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Rursus ieiunium Quadragesimæ, feriæ quartæ & sextæ.

3. IGNATIVS in epistola ad Philippenses: Quadragesimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuersationis. Hebdomadam etiam passionis nolite despicere. Quarta verò & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

Quatuor temporum ieiunia.

4. CONCILIVM Moguntinum sub Carolo Magno, canone trigesimoquarto. Constituimus vt quatuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obseruentur, id est, mense Martio, hebdomada prima. Et feria quarta & sexta & sabbato veniant omnes ad Ecclesiam hora nona cum litanijs ad Missarum solennia. Similiter in mense Iunio, hebdomada secunda, feria quarta & sexta & sabbato ieiunetur vsque ad horam nonam, & à carne ab omnibus abstineatur. Similiter in mense Septembrio, hebdomada tertia, & in mense Decembrio, hebdomada quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini, sicut est in Romana Ecclesia traditum.

Litaniæ.

Indicta ieiunia violantes.

Can. 19.

5. IDEM canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

6. CONCILIVM Salegunstadiense canone primo: Vt quatuordecim dies omnes Christiani ante festiuitatem sancti Ioannis Baptistæ in abstinentia sint carnis & sanguinis, nisi infirmitate impediente, aut alicuius festi solennitate, quæ in illo Episcopio celebris habetur, intercedente. Et ante natiuitatem Domini similiter, & in vigilia Epiphaniæ, & in omnium vigilijs Apostolorum, & in vigilia Assumptionis sanctæ Mariæ, & in vigilia sancti Laurentij, necnon etiam in vigilia Omnium Sanctorum: adijcientes prædictis vigilijs vnam horam refectionis, excepta infirmitate: & nisi aliquis sit, qui proprio voto maiori abstinentia vti velit.

Peculiaris quædam in Germania abstinentiæ obseruatio in Iunio.

Ieiunia vigiliarum.

Votum maioris abstinentiæ.

Ieiunium quatuor temporum, & eius inueniendi ratio difficilior, quàm ea quæ est nostri temporis.

7. IDEM canone secundo: De incerto autem ieiunio quatuor temporum, hanc certitudinem statuimus, vt si calendæ Martij in quarta feria, siue antea euenerint, eadem hebdomada ieiunium celebretur. Si autem calendæ Martij in quintam feriam, aut sextam, aut sabbatum distenduntur, in sequentem hebdomadam ieiunium differatur. Simili quoque modo, si calendæ Iunij in quartam feriam, aut antea euenerint, in subsequente hebdomada ieiunium celebretur. Et si in quintam feriam, aut sextam, aut sabbatum contigerit, ieiunium in tertiam hebdomadam referuetur. Et hoc sciendum est, quòd si quando ieiunium mensis Iunij in vigilia Pentecostes, secundùm prædictam regulam euenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes: & tunc propter solennitatem Spiritus sancti, Diacones Dalmaticis induantur, & Alleluia canteur, &, Flectamus genua, non dicatur. Eodem modo de Septembris ieiunio constitutum est, vt si calendæ Septembris in quarta faria euenerint, aut antea, ieiunium in tertia hebdomada celebretur: & si in quinta, aut sexta, aut sabbato contigerint, in quarta hebdomada ieiunandum erit. In Decembri illud obseruandum erit, vt proximo sabbato ante vigiliam Natalis Domini celebretur ieiunium: quia si vigilia in Sabbato euenerit, simul vigiliam & ieiunium celebrare non conuenit.

Cur ieiunia Sanctorum festis præmittantur.

8. BERNARDVS in vigilia sancti Andreæ Apostoli: Sanctorum festa præcipua patrum sanxit authoritas votiuis præuenienda ieiunijs. Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si affuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidiè peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: nec tutum omninò est, celebrandas suscipere festiuitates sacras, maximeque eas, quæ maximæ sunt, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quò & digniores, & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum. Et paulo post: Non modò tamen præparatio est ad proximam celebritatem, obseruatio præmissa ieiunij, est & admonitio quædam, eruditioque non parua. Discimus ex hoc ipso, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quòd ieiunijs solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si tenuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam solennitatis, magni & æterni Sabbati, quod præstolamur. Nec causaberis vigiliam longiorem, si æternitatem festiuitatis attendas.

Abstinentia purificamur.

Act. 14. Nota.

9. BVRCHARDVS VVormatiensis Episcopus libro decimotertio decretorum, 10. Et Iuo Carnotensis episcopus parte quarta decreti, quos

ti, quos patres, & quæ decreta citent de ieiunio Ecclesiastico, vide infra de bonis operibus, quæstione quarta, A testimonio vigesimoquarto & sequentibus.

Statio.

Ieiuniorum obseruatio tempore Tertulliani.

Vigiliæ.

11. TERTVLLIANVS libro secundo ad vxorem, capite quarto: Sed viderit qualiter viro (*infideli*) officia pendat (*mulier fidelis.*) Domino certè non poterit pro disciplina satisfacere, habens in latere diaboli seruum, procuratorem domini sui, ad impediendа fidelium studia & officia. Vt si statio facienda est, maritus (*infidelis*) de die condicat ad balneas: si ieiunia obseruanda sunt, maritus eadem die conuiuium exerceat: si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio adueniat. Quis enim finat coniugem suam visitandorum fratrum gratia, vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, si ita oportuerit, à latere suo eximi libenter feret? Quis denique solennibus Paschæ abnoctantem securus sustinebit?

Cœtus antelucani ad canendum Christo.

12. IDEM in apologetico aduersus Gentes, capite secundo: Plinius Secundus, cùm Prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipse tamen multitudine perturbatus, quid de cætero ageret, consuluit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum & Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam; homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse, delatos verò puniri oportere.

DE CONFESSIONE ET COMMVNIONE IN PASCHATE.

Confessio & communio annua.

Pœna non communicantium.

Non nisi proprius sacerdos, siue ordinarius superior, & qui ab eo commissionem habet, possunt absoluere à peccatis.

Vt minimùm semel in anno confitendum.

Communicandum in Paschate.

13. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum: nisi forte, de consilio proprij sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vnde hoc salutare statutum frequenter in Ecclesijs publicetur, ne quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere vel ligare.

14. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, canone octauo: Si quis dixerit confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem, & traditionem humanam à pijs abolendam: aut ad eam non teneri omnes & singulos vtriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilij Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, vt non confiteantur tempore quadragesimæ; anathema sit.

15. CONCILIVM Lateranense, vt paulo ante in 1111. Ecclesiæ præcepto, testimonio primo.

16. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone nono: Si quis negauerit omnes, & singulos Christi fideles vtriusque sexus, cùm ad annos discretionis peruenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum, iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ; Anathema sit.

XV.

Quem fructum adfert horum præceptorum obseruatio?

A HÆC & eiusmodi reliqua Ecclesiæ tum instituta, tum præcepta, tot seculis recepta, magnoque piorum consensu & vsu confirmata, pietati atque rationi valdè consentanea, insignes secum adferunt commoditates.

B Sunt enim fidei, humilitatis, & obedientiæ Christianæ salutaria exercitia: honestam [a] disciplinam, & concordiam popularem promouent: religionis pulchra existunt symbola; notas præbent demum & indicia interioris nostræ pietatis, quibus ad [b] ædificationem, & bonis collucere, & malis prælucere oporteat.

a Philip. 4. b 1. Cor. 14. f g

b Matth. 5. b Rom. 15. c Philip. 2. a o

C Breuiter hæc eò nos promouent, vt Apostolicus ille canon, [c] *Omnia honestè, & secundùm ordinem fiant in vobis*, ad vnguem obseruetur.

c 1. Cor. 14. 3

TESTIMONIA.

1. B AD Philippenses quarto: De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

2. PRIOR 1 ad Corinthios decimoquarto: Cùm conuenitis, vnusquisque vestrùm psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua quis

Digitized by Google

quis loquitur, secundùm duos, aut vt multùm tres, & per partes, & vnus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo. Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Quòd si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare; vt omnes discant, & omnes exhortentur. & spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesijs sanctorum doceo. Mulieres in Ecclesijs taceant, &c. Omnia autem honestè, & secundùm ordinem fiant.

3. MATTHAEI quinto capite: Sic luceat lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

4. AD Romanos decimoquinto: Vnusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.

5. AD Philippenses secundo: Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum. Ibidem: Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus: vt sitis sine querela, & simplices filij Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ, & peruersæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo.

C PRIORIS ad Corinthios decimoquarto, vt paulo ante, A testimonio secundo.

XVI.

Vbi necessaria est nobis Ecclesiæ authoritas?

A PRIMVM in eo quidem, vt scripturas Canonicas, & veras, ab adulterinis certò discernamus. Vnde testatur Hieronymus: [b] Nouum & vetus Testamentum recipimus in eo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas. Et [c] Augustinus: Ego verò, inquit, Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas.

a Gal. 1. 81. Tolet. can. 22. Aug. serm. 129. de temp. Idem lib. 13. conf. Faust. ca. 4. & 5. Item lib. 28. ca. 2. & 4.

b In symb. ad Damas. & Aug. serm. 191. de temp. Con. Laod. can. 59. Con. 3. Car. can. 47. Concil. Trid sess. 4.

c Contra epist. Manich. ca. 5.

B Deinde, vt constet de vero Scripturæ [d] sensu, & apta interpretatione: ne alioquin sine fine dubitemus ac disceptemus de verborum sententia. Omnes enim Hæretici, vt scripsit idem [e] Augustinus, ex sacris Scripturis falsas atque fallaces opiniones suas conantur defendere. Atqui non in legendo, sed in intelligendo Scripturæ consistunt, Hieronymo [f] teste.

d Isa. 59. d Aug. lib. 1. c. 33. contra Cresc. & de vtilitate Eccl. fidei, c. 22. Trid. sess. 4. Vinc. Lirin. contra nouatores.

e Lib. 1. de Trinit. c. 3. Hilar. lib. 2. ad Constant. Vinc. Lir.

f Cont. Luciferian c. 9. & in cap. 1. ad Galat. Hilar. 2. de Trinit.

C Tertiò, vt in grauioribus de fide quæstionibus atque [g] controuersijs, quæ possunt incidere, iudex [h] adsit, atque legitima illius authoritas interponatur. Vt enim verissimum est, quod contra hæreses docet [i] Epiphanius, à diuina scriptura non posse accipi omnia: ita rectissimè [k] Augustinus illud affirmat, Palam est, quod in re dubia, ad fidem & certitudinem plurimùm valeat authoritas Ecclesiæ Catholicæ. Non enim deesse potest Ecclesiæ Spiritus, qui ipsam in omnem ducat veritatem, sicut Christus [l] ipse promisit.

g Deut. 17 b
h Actor. 15. bc

i Hæresi 61. contra Apostolicos.

k Lib 11. cont. Faust. cap. 2. & lib. 7. contra Donatist. cap. 51. Item in 1 fal. 57.

l Ioan. 14 b d & 16. c

D Rursus, vt pro ratione personarum, locorum, & temporum canones [m] constituantur, disciplina integra conseruetur, ac iura dicantur. Dedit enim hanc potestatem Deus Ecclesiæ [n] ad ædificationem, & non ad destructionem.

m Canon Apostol 38. & Synod 1 Nic. 11. Concil. Lateran. can. 6.

n 2. Cor. 10. b 13. c

E Præterea, vt quam [o] Christus instituit coercendi & ex-

o Matth. 18. c & ibidem Hieronymus.

Digitized by Google

o 1. Cor. 13. b. 1. Tim. 1. d

& excommunicandi poteſtatem, qua Paulus * etiam eſt vſus, peruicaces ſentiant, ipſaque corrigantur, & comprimantur. Hinc p Auguſtinus; Eis, inquit, per quos Eccleſia regitur, adeſt ſalua pace poteſtas diſciplinæ, aduerſus improbos aut nefarios exercendæ.

p Lib. de fide & operibus cap. 16. & c. 3. Idem lib. 3 contra Parmenianum cap. 2. Gregor. homil. 26. in Euang. 1. Chryſoſt. lib. 3. de ſacerdotio.

F Igitur in his omnibus, vt cætera omittamus, Eccleſiæ authoritatem non ſolùm vtilem, ſed etiam neceſſariam eſſe conſtat, vt ſine illa quidem nihil aliud Chriſtiana Reſpublica, quàm confuſio Babylonica poſſit exiſtimari. Proinde ſicut Scripturæ, propter teſtimonium diuini Spiritus in illa q loquentis credimus, adhæremus, ac tribuimus maximam authoritatem: ſic Eccleſiæ fidem, reuerentiam, obedientiamque debemus, quòd eo ipſo r Spiritu à Chriſto capite, ſponſoque ſuo informata, dotata ſimul & confirmata ſit, vt non poſſit non eſſe quod dicit Paulus, s *columna & firmamentum veritatis.*

q 2. Pet. 1. d 2. Timoth. 3. d Matth. 18. c Ioan. 14. b d & 16. c

r Act. 20. a Epheſ. 1. a

s 1. Timoth. 3. 1

TESTIMONIA.

1. A AD Galatas ſecundo: Deinde poſt annos quatuordecim iterum aſcendi Hieroſolymam cum Barnaba, aſſumpto & Tito. Aſcendi autem ſecundùm reuelationem, & contuli cum illis Euangelium, quod prædico in Gentibus, ſeorſum autem ijs, qui videbantur aliquid eſſe: ne forte in vacuum currerem, aut cucurriſſem.

2. CONCILIVM primum Toletanum canone vigeſimoprimo, in aſſertione Catholicæ fidei: Si quis dixerit, vel crediderit alias ſcripturas, præter quas Eccleſia catholica recipit, in authoritate habendas, vel eſſe venerandas; anathema ſit.

Eccleſia veras ſcripturas à falſis diſcernit.

3. AVGVSTINVS ſermone centeſimo vigeſimonono de tempore: Si quis aliquas ſcripturas præter eas, quas catholica Eccleſia recepit, vel in authoritate habendas eſſe crediderit, vel fuerit veneratus; anathema ſit.

4. IDEM libro decimotertio contra Fauſtum Manichæum, capite quarto: Si autem alios, quos dicat Apoſtolorum noſtrorum, codices protulerit, quomodo eis ipſe authoritatem dabit, quam per Eccleſias Chriſti, ab ipſis Apoſtolis conſtitutas, non accepit, vt inde ad poſteros firmata commendatione tranſcurreret? Quomodo ille, cui non credo, proferet mihi ſcripturas, quibus de illo credam: & eis ipſe conatur dare authoritatem, cùm ego ipſi non credam?

Scripturæ authoritatẽ recipiunt ab Eccleſiæ teſtimonio.

5. ET capite quinto: Quid ergò reſpondetis? Cuiuam de Chriſto credideritis, quibus teſtes alienigenæ non placent? Noſtrorum porrò librorum authoritas, tot gentium conſenſione, per ſucceſſiones Apoſtolorum, Epiſcoporum, Conciliorumque roborata, vobis aduerſa eſt.

Canonicarũ Scripturarum approbatio vnde.

6. ITEM libro vigeſimooctauo contra Fauſtum Manichæum, capite ſecundo: Cùm cœpero Matthæi Euangelium recitare Apoſtoli Ieſu, vbi narratio nativitatis eius tota contexitur, continuò dices illam narrationem non eſſe Matthæi, quam Matthæi eſſe dicit vniuerſa Eccleſia, ab Apoſtolicis ſedibus, vſque ad præſentes Epiſcopos, certa ſucceſſione perducta. Tu mihi quid contra lecturus es? Aliquem fortè librum Manichæi, vbi Ieſus negatur eſſe natus ex virgine. Sicut ergò ego credo illum librum eſſe Manichæi, quoniam ex ipſo tempore, quo Manichæus viuebat in carne, per diſcipulos eius certa ſucceſſione præpoſitorum veſtrorum, ad veſtra vſque tempora cuſtoditus atque perductus eſt: ſic & iſtum librum crede eſſe Matthæi, quem ex illo tempore, quo Matthæus ipſe in carne vixit, non interrupta ſerie temporum, Eccleſia certa connexionis ſucceſſione, vſque ad tempora iſta perduxit. Et dic mihi, cui libro potius credere debeamus, eiuſne Apoſtoli, qui Chriſto, cùm adhuc in terra eſſet, adhæſerat; an neſcio cui Perſæ, qui tanto poſt natus eſt? Sed alium fortè proferes librum, qui nomen habeat alicuius Apoſtoli, quem à Chriſto conſtat electum, & ibi Chriſtum natum ex Maria non eſſe, lecturus es. Cùm ergò neceſsè ſit alterum horum librorum eſſe mendacem, cui nos potius cenſes fidem accommodare debere? Eine, quem illa Eccleſia ab ipſo Chriſto inchoata, & per Apoſtolos prouecta, certa ſucceſſionum ſerie, vſque ad hæc tempora toto terrarum orbe dilatata, ab initio traditum & conſeruatum agnoſcit atque approbat: an ei, quem eadem Eccleſia incognitum reprobat, cùm etiam proferatur ab hominibus ita veracibus, vt Chriſtum laudent eſſe mentitum?

Scripturæ ab Eccleſia approbatæ, ſunt approbandæ: ab ea verò reprobatę, reijciendæ.

7. ET capite quarto: Aut ſi etiam de Matthæo, vtrum ipſe iſta ſcripſerit, dubitat, de ipſo quoque Matthæo non potius id credat, quod inuenit in Eccleſia, quæ ab ipſius Matthæi temporibus vſque ad hoc tempus certa ſucceſſionum ſerie declaratur: & credat neſcio cui, ex tranſuerſo de Perſide, poſt ducentos vel amplius annos venienti, & ſuadenti vt illi potius, quid Chriſtus dixerit, fecerit quę, credatur: cùm ipſe Apoſto-

Eccleſię potius credendum quam hæreticis poſt exortis.

Paulo non crederetur, nisi euangelium suum contulisset cum Ecclesiæ præfectis. Galat. 2.

Apostolus Paulus, post ascensionem Domini de cælo vocatus, si non inueniret in carne Apostolos, quibus communicando, & cum quibus conferendo Euangelium, eiusdem societatis esse appareret, Ecclesia illi omninò non crederet? Sed cùm cognouisset eum hoc annunciantem, quod etiam illi annunciabant, & in eorum communione atque vnitate viuentem, accedentibus etiam per eum talibus signis, qualia & illi operabantur; ita, eum Domino commendante, meruit authoritatem, vt verba illius hodiè ficaudiantur in Ecclesia, tanquam in illo Christus, ficut ipse verissimè dixit, loquens audiatur. Reputat Manichæus credi sibi debere ab Ecclesia Christi, loquenti contra scripturas, tanta & tam ordinata authoritate firmatas; per quas ei præcipuè commendatum est, vt quisquis illi annunciauerit, præterquam quod accepit, anathema sit.

1. Cor. 14.

Galat. 1.

8. HIERONYMVS in explanatione symboli ad Damasum: Nouum & vetus Testamentum &c. vt in textu.

9. AVGVSTINVS sermone centesimo nonagesimoprimo de tempore: Nouum & vetus Testamentum recipimus in illo librorum numero, quem sanctæ Ecclesiæ Catholicæ tradit authoritas.

Ecclesiæ iudicium in recensendis diuinarum literarum libris.

10. CONCILIVM Laodicenum canone vltimo, libros canonicos noui & veteris Testamenti enumerat, qui tunc temporis certam authoritatem obtinebant.

11. CONCILIVM certium Carthaginense canone quadragesimoseptimo: Placuit, vt præter scripturas canonicas nihil in Ecclesia legatur sub nomine diuinarum scripturarum. Sunt autem canonicæ scripturæ, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Iesu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Dauidicum, Salomonis libri quinque, Libri duodecim Prophetarum, Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Iudith, Hesther, Esdræ libri duo, Machabæorum libri duo. Noui autem Testamenti, Euangeliorum libri quatuor, Actuum Apostolorum liber vnus, Pauli Apostoli epistolæ tredecim, eiusdem ad Hebræos vna, Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iudæ Apostoli vna, & Iacobi vna, Apocalypsis Ioannis liber vnus. Huic Concilio interfuit diuus AVGVSTINVS, qui in libro secundo de Doctrina Christiana, capite octauo, eundem habet canonicarum scripturarum catalogum.

Libri Canonici veteris & noui testamenti apud S. Augustinum idem sunt cum nostris.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Sacrosancta Oecumenica & generalis Tridentina Synodus, in spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea tribus Apostolicæ sedis legatis, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, vt sublatis erroribus puritas ipsa Euangelij in Ecclesia conseruetur: quod promissum ante per prophetas in scripturis sanctis, Dominus noster Iesus Christus Dei filius proprio ore primùm promulgauit: deinde per suos Apostolos tanquam fontem omnis & salutaris veritatis, & morum disciplinæ, omni creaturæ prædicari iussit: perspiciensque hanc veritatem & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab Apostolis acceptæ, aut ab ipsis Apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ ad nos vsque peruenerunt: orthodoxorum patrum exempla sequuta, omnes libros, tam veteris, quàm noui testamenti, quum vtriusque vnus Deus sit author, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus à Christo, vel à Spiritu sancto dictatas, & continua successione in Ecclesia catholica conseruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia suscipit ac veneratur. Sacrorum verò librorum indicem huic decreto asscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur: sunt verò infrà scripti: Testamenti veteris quinque Moysi, id est, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium. Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus & secundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Iudith, Hesther, Iob, Psalterium Dauidicum centum quinquaginta Psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Esaias, Hieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim prophetæ minores, id est, Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorum, primus & secundus. Testamenti noui, quatuor Euangelia, secundùm Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem: Actus Apostolorum à Luca Euangelista conscripti: quatuordecim epistolæ Pauli Apostoli, ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos: Petri Apostoli duæ, Ioannis Apostoli tres, Iacobi Apostoli vna, Iudæ Apostoli vna: & Apocalypsis Ioannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros, cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueuerunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit.

Catalogus librorum sacrorum vtriusque testamenti in Tridentina synodo pro vulgatus.

Veritas morum quæ disciplina partim scriptis libris, partim nõ scriptis traditionibus continetur.

Vetus vulgata editio approbatur. Traditiones contemptores anathemate feriuntur.

13. AVGVSTINVS contra epistolam Manichæi, quam vocant Fundamenti, capite quinto: Quæro ergò, quis sit ille Manichæus? Respondebitis, Apostolus Christi. Non credo. Iam quid dicas, aut facias, non habebis: promittebas enim scientiam veritatis, & nunc quod nescio cogis vt credam. Euangelium fortè mihi lecturus es, & inde Manichæi personam tentabis asserere. Si ergò inuenires aliquem, qui Euangelio nondum credit, quid faceres dicenti tibi, Non credo? Ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret authoritas. Quibus ergò obtemperaui dicentibus, Credite Euangelio, cur eis non obtemperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo? Elige quid velis. Si dixeris, Crede Catholicis; ipsi me monent, vt nullam fidem accommodem vobis. Quapropter non possum illis credens, nisi tibi non credere. Si dixeris, Noli catholicis credere; non rectè facies per Euangelium me cogere ad Manichæi fidem, quia ipsi Euangelio, catholicis prædicantibus, credidi.

Euangelio Augustinus non crederet, nisi authoritate Ecclesiæ permotus.

15. B ISAIAE quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

2. AVGVSTINVS libro primo, capite trigesimotertio contra Cresconium grammaticum: Quanuis huius rei (*non re baptizandos esse hæreticos*) certè de Scripturis canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen Scripturarum, etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum Scripturarum

In rebus dubijs, ad Ecclesiæ iudicium confugiendum.

rum commendat authoritas, vt quoniam sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta Scriptura demonstrat.

Ecclesiæ, cui Christus testimonium perhibet, ritus sequendus.

3. IDEM de vnitate Ecclesiæ contra epistolam Petiliani, capite vicesimosecundo: Dicat mihi nunc hæreticus; Quomodo me suscipis? Citò respondeo; Sicut suscipit Ecclesia, cui Christus perhibet testimonium. Nunquid tu melius potes nôsse quomodo suscipiendus sis, quàm Saluator noster, medicus vulneris tui? Hic fortè dicis; Lege ergò mihi quemadmodum Christus suscipi iusserit eos, qui ab hæreticis transire ad Ecclesiam volunt. Hoc apertè atque euidenter, nec ego lego, nec tu. Nunc verò cùm in Scripturis non inueniamus aliquos ad Ecclesiam transisse ab hæreticis, & sicut ego dico, aut sicut tu dicis, esse susceptos, puto si aliquis sapiens extitisset, cui Dominus Iesus Christus testimonium perhibet, & de hac quæstione consuleretur à nobis, nullo modo dubitare deberemus id facere, quod ille dixisset, ne non tam ipsi, quàm Domino Iesu Christo, cuius testimonio commendabatur, repugnare iudicaremur. Perhibet autem testimonium Christus Ecclesiæ suæ. Quomodo ergò suscipit ista Ecclesia, per omnes gentes incipientibus ab Hierusalem, remotis omnibus ambagibus & tergiuersationibus, sic suscipiendus es. Quod si non vis, non mihi, aut cuiquam hominum, qui vult ita suscipere, sed ipsi Saluatori contra salutem tuam perniciosissimè reluctaris, qui te sic suscipiendum esse non vis credere, quemadmodum suscipit illa Ecclesia, quam testimonio suo commendat ille, cui fateris nefarium esse non credere.

Cui qui repugnant, nõ homini, sed Christo cõtra suam salutem ad uersatur.

Scripturarũ interpretatio quẽadmodum fieri debeat.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione quarta: Ad coërcenda petulantia ingenia, sacrosancta Synodus decernit, vt nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum, ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu & interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra vnanimem consensum Patrum, ipsam scripturam sacram interpretari audeat: etiamsi huiusmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contrauenerint, per Ordinarios declarentur, & pœnis à iure statutis puniantur.

Ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ.

5. VINCENTIVS in libello aduersus profanas Hæresêon nouationes, vt supra quæstione vndecima, C testimonio vndecimo.

Hæretici scripturis suas opiniones conantur defendere.

6. AVGVSTINVS libro primo de Trinitate, capite tertio: Nec ipsis sanctis Diuinorum librorum authoritatibus vllo modo quisquam rectè tribuerit, tam multos, & varios errores hæreticorum, cùm omnes ex eisdem Scripturis, falsas atque fallaces opiniones suas conentur defendere.

Hæretici scripturas sinit sensu crepant. Scriptura non in legendo, sed in intelligendo consistit.

7. HILARIVS Pictauensis in libro secundo ad Constantium Augustum, quem ipse ei tradidit Memento neminem hæreticorum esse, qui se nunc non secundùm Scripturas prædicare ea, quibus blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellus, verbum Dei cùm legit, nescit. Hinc Photinus &c. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim, non in legendo sunt, sed in intelligendo, neque in prænaricatione sunt, sed in charitate.

8. VINCENTIVS Lirinensis aduersus profanas hæreseon nouationes: Hic fortasse aliquis interroget, an & hæretici diuinæ scripturæ testimonijs vtantur? Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per singula quæque sanctæ legis volumina, per Moysi, per Regnorum libros, per Psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue alienos, siue priuatim, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuijs, siue in plateis, nihil vnquam penè de suo proferunt, quod non etiam scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samosateni opuscula, Priscilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarumque pestium: cernas infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quæ non noui, aut veteris testamenti sententijs fucata, & colorata sit. Sed tanto magis cauendi, & pertimescendi sunt, quanto occultius sub Diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, si nudi & simplices exhalentur: atque idcircò eos cælestis eloquij, velut quodam aromate, adspergunt, vt ille, qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quædam temperaturi pocula, prius ora melle circunlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, ab intus autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium, nisi Prophetarum, & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadam synceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccatum mundi, tanquam vellera quædam texuerunt? Qui sunt lupi rapaces, nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaqua possunt, dilacerant? Sed vt facilius incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententijs, velut quibusdam velleribus obuoluunt: vt cùm quisque lanarum mollitiem præsenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos, id est, cùm cœperint diuinas illas voces, non iam proferre tantùm, sed etiam exponere, nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli Psalmorum authoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli, sententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cùm ea, quę similiter protulerant, interpretari non similiter cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: Ipse enim Sathanas transfigurat se in angelum lucis: Non est ergò magnum, si ministri eius transfigurantur, sicut ministri iustitiæ. Ergò secundùm Apostoli Pauli magisterium, quotiescunque vel Pseudoapostoli, vel Pseudopro-

Crebra apud hæreticos diuinarum literarũ citatio, etiam in cõuiuijs & plateis.

Cur scripturis vtãtur.

Matth. 7.

Hæretici scripturis tanquam ouium vestimentis, lupum tegunt.

Fructus, ex quibus cognoscendi, sunt nouitiæ interpretationes, Ecclesiæ doctrinæ aduersantes.

2. Cor. 11. Hæretici citantes scripturas, transfigurant se in Apostolos Christi.

doprophetæ, vel Pseudodoctores diuinæ legis sententias proferunt, quibus malè interpretatis errores suos adstruere conentur, non dubium est, quin authoris sui callida machinamenta fectentur: quæ ille nunquam profectò comminisceretur, nisi sciret omninò nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quàm vt vbi nefarij erroris fibi inducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur authoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur quòd sacræ legis exemplis diabolus vti soleat? Legat Euangelia, in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominum Saluatorem: & statuit illum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quòd angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis: In manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet miselli hominibus, qui ipsum Dominum maiestatis Scripturarum testimonijs adpetunt? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? scriptum est enim, inquit. Magnoperè nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto euangelicæ authoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica, seu prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli, membris Christi: perfidi fidelibus: sacrilegi religiotis: hæretici postremò catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est, filius esse vis Dei, & hæreditatem regni cælestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiam templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam hæreticorum sibi talia persuadentem, vnde probas, vnde doces, quòd Ecclesiæ Catholicæ vniuersalem & antiquam fidem dimittere debeam? statim ille: Scriptum est enim. Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille authoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo, & malo more interpretatis, ex arce Catholica in hæreseos barathrum infelix anima præcipitetur.

Dæmonis artes etiam imitantur.

Diabolus etiam eluit scripturas. Matth. 4.

Psalm. 90.

Diabolus per eos loquitur, qui scripturas contra Catholicam fidem proferunt. Suadet dæmon per hæreticos, vt antiquam Ecclesiæ fidem deseramus.

9. HIERONYMVS aduersus Luciferianos capite nono: Nec sibi blandiantur Marcionitæ, Valentiniani, &c. si de Scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cùm & diabolus de Scripturis aliqua sit locutus, & Scripturæ non in legendo constent, sed in intelligendo. Alioqui si literam sequimur, possumus & nos quoque nouum nobis dogma componere: vt asseramus in Ecclesiam non recipiendos, qui calceati sint, & duas tunicas habeant.

Matth. 4. Scripturæ non in legendo, sed in intelligendo constant. Matth. 10. Luc. 10.

10. IDEM in caput primum ad Galatas Marcion & Basilides, & cæteræ hæreticorum pestes, non habent Dei Euangelium: quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanum fit Euangelium, quod docetur. Nec putemus in verbis Scripturarum esse Euangelium, sed in sensu. Non in superficie, sed in medulla. Non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Dicitur in propheta de Deo: Sermones eius boni sunt cum eo. Tunc Scriptura vtilis est audientibus, cùm absque Christo non dicitur; cùm absque Patre non profertur; cùm sine Spiritu non eam insinuat ille qui prædicat. Alioquin & diabolus, qui loquitur de scripturis, & omnes hæreses, secundùm Ezechielem, inde sibi consuunt cerulcalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis. Et post pauca: Grande periculum est in Ecclesia loqui, ne forte interpretatione peruersa, de Euangelio Christi, hominis fiat Euangelium; aut quod peius est, diaboli.

Hæretici carent Euangelio.

Euangelium non est in verbis scripturarum, sed in sensu. Mich. 2.

Ezech 13. Euangelium Christi fit hominis aut diaboli, quando ex proprio cerebro interpretatur.

11. HILARIVS libro secundo de Trinitate: Extiterunt plures, qui cælestium verborum simplicitatem pro voluntatis suæ sensu, non pro veritatis ipsius absolutione susciperent, aliter interpretantes, quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, non de Scriptura est. & sensus, non sermo, fit crimen.

Hæresis non tam de scriptura quam de intelligentia est.

1. C DEVTERONOMII decimoseptimo: Si difficile & ambiguum &c. vt supra quæstione vndecima, B testimonio nono.

ECCLESIAE AVTHORITAS EXTRA SCRIPTVRAM.

2. ACTORVM decimoquinto: vt ibidem testimonio octauo.

3. EPIPHANIVS hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos: Oportet autem & traditione vti. Non enim omnia à Diuina scriptura accipi possunt. Quapropter aliqua in scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in ecclesijs. Et, Si continetis, nisi frustra credidistis.

Scriptura non omnia continet.

1. Cor. 11. 14. 15.

4. AVGVSTINVS libro vndecimo contra Faustum, capite secundo: Vsqueadeo inuicta sunt, quæ aduersus vos de Diuinis codicibus proferuntur, vt non sit aliud quod dicatis, nisi eos esse falsatos. Quæ iam authoritas literarum aperiri, quis sacer liber euolui, quod documentum cuiuslibet scripturæ ad conuincendos errores vestros exeri potest, si hæc vox admittitur, si alicuius ponderis æstimatur? Et paulò pòst: Quid si alius simili insania, sed tamen, qua tua duritia confringatur, existat & dicat, Immò illud, quod pro te sonat, falsum est: hoc autem quod contra te est, verum est: quid acturus es, nisi forte alium librum prolaturus, vbi quicquid legeris, secundùm tuam sententiam possit intelligi? Hoc si feceris, non de aliqua eius particula, sed de toto audies contradicentem & clamantem, Falsus es. Quid ages? Quò te conuertes? Quam libri à te prolati originem, quam vetustatem, quam seriem successionis testem citabis? Nam si hoc facere conatus fueris, & nihil valebis: & vides in hac re quid Ecclesiæ Catholicæ valeat authoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum vsque ad hodiernum diem succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Hæretici scripturis conuicti, dicitur eas falsatas.

Ecclesiæ Catholicæ authoritas in approbatione sacrorũ librorum.

5. IDEM libro septimo contra Donatistas, capite quinquagesimotertio: Sed nobis tutum est, in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt: id autem fiducia securæ vocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri & saluatoris Iesu Christi, vniuersalis Ecclesiæ consensione roboratum est.

Secutè asserimus, quod Ecclesiæ Catholicæ extensione roboratũ est.

6. ITEM in Psalmum quinquagesimumseptimum: In ventre Ecclesiæ, veritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesiæ separatus fuerit, necesse est vt falsa loquatur. Necesse est, inquam, vt falsa loquatur; qui aut concipi noluit, aut quem conceptum mater excussit.

Veritas in Ecclesia.

7. IOANNIS decimoquarto, §. ET decimosexto, vt supra quæstione decima, A testimonio tertio & quarto.

CANONES CONSIDERE.

1. D CANON Apostolorum trigesimusoctauus, vel iusta nouam translationem trigesimussextus: Bis in anno Episcoporum Concilia

Concilia cur celebrentur.

cilia celebrentur, vt inter ſe inuicem dogmata pietatis explorent, & emergentes Eccleſiaſticas contentiones amoueant.

2. PRIMA ſynodus Nicena canone quinto: Viſum eſt, per ſingulos annos in ſingulis quibuſque prouincijs, bis in anno Epiſcoporum Concilia fieri, vt ſimul in vnum conuenientes ex communi prouincia, huiuſmodi examinent quæſtiones, vt ita demum hi, qui ob culpas ſuas Epiſcoporum ſuorum offenſam meritò contraxerunt, dignè etiam à cæteris excommunicati ſimiliter habeantur, quouſque in communi, vel ipſi Epiſcopo ſuo viſum fuerit, humaniorem circa eos ferre ſententiam.

3. CONCILIVM Lateranenſe magnum, canone ſexto: Sicut olim à ſanctis patribus noſcitur inſtitutum, Metropolitani ſingulis annis cum ſuis Suffraganeis prouincialia non omittant concilia celebrare, in quibus de corrigendis exceſſibus, & moribus reformandis, præſertim in clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum.

4. SECVNDAE ad Corinthios decimo: Nam, etſi amplius aliquid gloriatus fuero de poteſtate noſtra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in deſtructionem veſtram &c.

5. ET capite decimotertio: Vt non præſens durius agam ſecundùm poteſtatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in deſtructionem.

Excommunicandi authoritas.

1. E MATTHAEI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, &c. Si Eccleſiam non audierit: ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.

Matth. 18.

2. HIERONYMVS in caput decimumoctauum Matthæi: Quia dixerat; Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus; & poterat contemptoris fratris hæc occulta eſſe reſponſio, vel tacita cogitatio: ſi me deſpicis, & ego te deſpicio: ſi tu me condemnas, & mea ſententia condemnaberis: Poteſtatem tribuit Apoſtolis, vt ſciant, qui à talibus condemnantur, humanam ſententiam diuina ſententia roborari, & quodcunque ligatum fuerit in terra, ligari pariter & in cælo.

In excommunicatione, humana ſententia, diuina roboratur.

3. PRIORIS ad Corinthios quinto: Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens, eum, qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini noſtri Ieſu Chriſti, tradere huiuſmodi ſatanæ in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Non eſt bona gloriatio veſtra. Neſcitis quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit?

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Habens fidem, & bonam conſcientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus eſt Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, vt diſcant non blaſphemare.

Poteſtas excommunicandi in eccleſia.

5. AVGVSTINVS libro de fide & operibus, capite quinto: Cùm eis, per quos Eccleſia regitur, adeſt ſalua pace poteſtas diſciplinæ aduerſus improbos, aut nefarios exercendæ, tunc rurſus, ne ſocordia ſegnitiaque dormiamus, alijs aculeis præceptorum, quæ ad ſeueritatem coërtionis pertinent, excitandi ſumus, vt greſſus noſtros in via Domini ex vtriſque teſtimonijs, illo duce atque adiutore dirigentes, nec patientiæ nomine torpeſcamus, nec obtentu diligentiæ ſæuiamus.

6. ET capite tertio: Non omittendum cenſuit Chriſtus Eccleſiæ diſciplinam: immò verò admonuit adhibendam, quando ait; Attendite vobis: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si autem non audierit te, aſſume tecum vnum vel duos, vt in ore teſtium duorum vel trium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem nec Eccleſiam audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Deinde ipſius ſeueritatis terrorem graniſſimum adiecit, etiam eo loco dicens: Quæ ſolueritis in terra, ſoluta erunt & in cælo: Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt in cęlo. Prohibet etiam ſanctum dare canibus. Nec contrarius eſt Apoſtolus Domino, quia dicit: Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timoré habeant: cùm ille dicat, Corripe eum inter te, & ipſum. Vtrunque enim faciendum eſt, ſicut & infirmitatis diuerſitas admonet eorum, quos vtique non perdendos, ſed corrigendos, curandoſque ſuſcepimus, & alius ſic, alius autem ſic ſanandus eſt: ita etiam eſt ratio diſſimulandi & tolerandi malos in Eccleſia: & eſt rurſus ratio caſtigandi & corripiendi, non admittendi, vel à communione remouendi.

Matth. 18.

Seueritatis terrorē graniſſimū adiecit Dominus.

Matth 7.

1. Tim. 5.

Excommunicatio fit diſcreta.

7. ET libro tertio contra epiſtolam Parmeniani, capite ſecundo: Cùm quiſque fratrum, id eſt, Chriſtianorum, intus in Eccleſiæ ſocietate conſtitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehenſus, vt anathemate dignus habeatur, fiat hoc vbi periculum ſchiſmatis nullum eſt, atque id cum ea dilectione, de qua ipſe alibi præcipit, dicens, vt inimicum non eum exiſtimetis, ſed corripite vt fratrem. Non enim eſtis ad eradicandum, ſed ad corrigendum. Quòd ſi ſe non agnouerit, neque pœnitendo correxerit, ipſe foras exiet, & per propriam voluntatem ab eccleſiæ vnitate dirimetur. Nam & ipſe Dominus, cùm ſeruis volentibus zizania colligere, dixit; Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem: præmiſit cauſam, dicens; Ne fortè cùm vultis colligere zizania, eradicetis ſimul & triticum. Vbi ſatis oſtendit, cùm metus iſte non ſubeſt, ſed omninò de frumentorum certa ſtabilitate, certa ſecuritas manet: id eſt, quando ita cuiuſque crimen notum eſt omnibus, & omnibus execrabile apparet, vt vel nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere; non dormiat ſeueritas diſciplinæ, in qua tanto eſt efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior confirmatio charitatis. Tunc autem hoc fine labe pacis & vnitatis, & ſine læſione frumentorum fieri poteſt, cùm congregationis Eccleſiæ multitudo ab eo crimine, quod anathematizatur, aliena eſt. Tunc enim adiuuat præpoſitum potius corripientem, quàm criminoſum reſiſtentem.

Quãdo fieri non debeat excommunicatio.

2. Theſſ. 3.

Matth. 13.

8. GREGORIVS homilia vigeſimaſexta in Euangelia: Apoſtolorum profectò nunc in Eccleſia Epiſcopi locum tenent: ligandi atque ſoluendi authoritatem ſuſcipiunt, qui gradum regiminis ſortiuntur. Grandis honor, ſed graue pondus iſtius eſt honoris. Durum quippe eſt, vt qui neſcit tenere moderamina vitæ ſuæ, iudex vitæ fiat alienæ. Et plerunque contingit, vt hic iudicij locum teneat, cui ad locum vita minimè concordat. Ac proinde ſæpè agitur, vt vel damnet immeritos, vel alios

Epiſcopi apoſtolorũ locum tenent in Eccleſia.

alios ipſe ligatus ſoluat. Sæpè in ſoluendis ac ligandis ſubditis ſuæ voluntatis motus, non autem cauſarum merita ſequitur &c. Cauſæ ergò penitus ſalſæ ſunt, & tunc ligandi atque ſoluendi poteſtas exercenda: videndum eſt, quæ culpa, aut quę ſit pœnitentia ſequuta poſt culpam: & quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam viſitat, illos Paſtoris ſententia abſoluat. Tunc enim vera eſt abſolutio præſidentis, cùm æterni arbitrium ſequitur iudicis. Et nonnullis interiectis: Sed vtrum iuſtè, an iniuſtè obliget paſtor, paſtoris tamen ſententia gregi timenda eſt, ne is qui ſubeſt, & cùm iniuſtè forſitan ligatur, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergò vel abſoluere indiſcretè timeat vel ligare. Is autem, qui ſub manu paſtoris eſt, ligari timeat vel iniuſtè: nec paſtoris ſui iudicium temerè reprehendat, ne etſi iniuſtè ligatus eſt, ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa, quæ non erat, fiat.

Sententia paſtoris, licet iniuſta, timenda eſt.

9. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Habent quidem & terreſtres principes vinculi poteſtatem, verùm corporum ſolùm. Id autem quod dico ſacerdotum vinculum, ipſam etiam animam contingit, atque ad cælos vſque peruadit: vſque adeò, vt quæcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſupernè rata habeat, ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Plura vide ſupra de Symbolo, quæſtione decimanona, C teſtimonio quarto.

Vinculum ſacerdotum ipſam attingit animã.

Seruorum ſententiam Dominus confirmat.

1. PETRI POSTERIORIS Petri primo capite: Et habemus firmiorem Propheticum ſermonem: cui bene facitis attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris: hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia: ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines.

2. POSTERIORIS ad Timotheum tertio capite: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

3. MATTHAEI decimooctauo: Dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, &c. vt ſupra hac quæſtione E teſtimonio primo.

4. IOANNIS decimoquarto, 5. ET decimoſexto, vt ſupra quæſtione decima, A teſtimonio tertio, & quarto.

6. ACTORVM ſecundo: Et cùm complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus eſt repentè de cælo ſonus, tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant ſedentes. Et apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum: & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto, & cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis.

7. AD Epheſios quarto: Vnum corpus & vnus ſpiritus, &c. vt in Symbolo quæſtione decimaoctaua, B teſtimonio ſeptimo.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt ſciat quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

XVII.

Quis eſt doctrinæ totius de Eccleſiæ præceptis, & traditionibus vſus ac fructus?

A INGENS profectò eſt ac varius. Atque primus quidem, vt intelligamus, nos ſolis literis ſeu Scripturis diuinis minimè alligari. Quid enim (vt Irenæi [a] verbis vtamur) ſi neque Apoſtoli quidem ſcripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias? Itaque luculenter dixit [b] Baſilius: Dogmata quæ in Eccleſia ſeruantur ac prædicantur, quædam habemus è doctrina ſcripto prodita; quædam rurſus ex Apoſtolorum traditione in myſterio, id eſt, in occulto tradita, recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem: nec his quiſquam contradicit, quiſquis ſanè vel tenuiter expertus eſt, quæ ſint iura Eccleſiaſtica.

[a] Lib. 3. c. 4. Epi. hæreſ. 61.

[b] Lib. de ſpiritu ſancto, cap. 27.

B Neque dubium eſſe poteſt, quin Chriſtus [c] & Apoſtoli multa tum egerint, tum docuerint, quæ etſi ſcripta quidem non ſint, ad nos tamen poſterosque maximè pertineant. De quibus generatim [d] Paulus admonens: *De cætero fratres*, inquit, *quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcun-*

[c] Ioan. 20. & 21. & Aug. epiſt. 108. ad Seleuciam.

[d] Phil. 4. b

Digitized by Google

quæ iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiscum.

C Proximus est, rectè vti Christiana libertate, quam homines otio luxuque capti, si vnquam aliâs, nunc maximè dant in occasionem carnis, vt Apostolus [e] loquitur: illius prætextu, fœdis voluptatibus inseruiunt, & quidquid ferè libet, etiam circa Religionis instituta mutanda, id licere sibi arbitrantur. Atqui ab ista prophana nouitate ac temeritate nos reuocant, tuentur, deterrent Apostolica & Ecclesiastica dogmata simul & instituta: quæ frænum inijciunt humanæ licentiæ, docentque conuenienter vti Christiana libertate: ita nimirum, vt nos à [f] iugo peccati, & à seruitute veteris legis per Christum liberi effecti, [g] vltrò libenterque præstemus Christianum officium, seruiamus Deo in iustitia & sanctitate, ducem sequamur Spiritum in lege charitatis, iustitiæ serui, obedientiæ filij, humilitatis cultores, patientiæ custodes, pœnitentiæ & crucis amatores. *Vos*, inquit [h] Apostolus, *in libertatem vocati estis fratres: tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus seruite inuicem*. Ad quam Spiritus charitatem sanctæ seruitutis obsequio & alendam, & conseruandam, cùm honesta cuncta prosunt, tum ingens pondus adferunt piè obseruatæ Ecclesiæ traditiones.

e Gal. 5. b
2. Pet. 2. d

Augustin. epist. 118. c. 2. & 5.

f 1. Pet. 1. d
Rom. 6. d
Gal. 3. b & 4. d
Rom. 8. a
g Gal. 5. b
Coloss. 3. d
Luc. 1. g
2. Cor. 3. d
Rom. 6. c
1. Cor. 9. c
1. Pet. 1. d 2. d
Luc. 21. i
Matth. 4. c 16. d
h Gal. 5. b

D Postremus est, vt verum inter legitimos, & nothos Ecclesię filios, seu inter Catholicos, & Hæreticos, discrimen inde accipiamus. [i] Illi enim simpliciter in doctrina Ecclesiæ, siue scripto ea, nempe Biblicis literis tradita sit, siue Patrum traditione comprobata, acquiescunt. Sequuntur enim verbum Dei: [k] *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.*

i Vincent. Lirinens.

k Prou. 22. d
Eccli 7. b
Deut 31. a
Ierem. 6. d

E Hi verò, qui sunt Hæretici, ab hac simplicitate fidei, & à venerandæ matris Ecclesiæ, sanctorumque Patrum probata sententia discedunt, nimiumque sibi, vel desertoribus Ecclesiæ fidunt, adeoque ne moniti quidem resipiscunt. Quare Paulus de ijs tam seriò sanxit, dum ait: [l] *Hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita: sciens quia subuersus est, qui eiusmodi est.* Atque vt cum [m] Cypriano concludamus, Quisquis ab Ecclesiæ vnitate discesserit, cum Hæreticis necesse est inueniatur.

l Tit. 3. c

m Ad Pompeium.

TESTIMONIA.

1.A IRENAEVS libro tertio aduersus hæreſes Valẽtini, capite quarto: vt ſuprà de Symbolo, quæſtione viceſimaſecunda, D teſtimonio ſecundo.

2. EPIPHANIVS hæreſi ſexageſimaprima contra Apoſtolicos, vt ſuprà, quæſtione decimaſexta de præcep. Eccle. C teſtimonio tertio.

3. BASILIVS libro de ſpiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo, vt ſuprà ibidem, quæſtione ſecunda, A teſtimonio ſecundo.

1.B IOANNIS vigeſimo: Multa quidem, & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorum, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc.

2. ET vigeſimoprimo: Sunt autem & alia multa, quæ fecit Ieſus: quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros.

3. AVGVSTINVS epiſtola centeſima octaua ad Seleucianam, vbi cùm diſputaret quando Apoſtoli baptizati ſint: Sed non omnia, inquit, quæ facta ſunt, etiam ſcripta inueniuntur. *Non omnia ſcripta.*

4. AD Philippenſes quarto, vt in textu.

1.C AD Galatas quinto, vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri ſecundo: Libertatem illis promittentes, cùm ipſi ſerui ſint corruptionis.

3. AVGVSTINVS epiſtola centeſima decimaoctaua ad Ianuarium, vt ſuprà quæſtione quarta, A in textu, & teſtim. primo, & quæſtione octaua, C in textu.

4. PRIORIS Petri primo capite: Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati.

5. AD Romanos ſexto: Liberati autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Et paulò pòſt: Nunc verò liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. AD Galatas tertio: Chriſtus nos redemit de maledicto legis.

7. ET capite quarto: Itaque fratres, non ſumus ancillę filij, ſed liberę: qua libertate Chriſtus nos liberauit.

8. AD Romanos octauo: Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis.

9. PSALMO quinquageſimotertio: Voluntariè ſacrificabo tibi.

10. AD Coloſſenſes tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini ſicut Domino, & nõ hominibus: ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſeruite.

11. LVCAE primo: Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. In ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.

12. SECVNDAE ad Corinthios tertio: Vbi autem Spiritus Domini, ibi libertas.

13. AD Romanos ſexto, vt ſuprà C teſtimonio quinto.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.

15. PRIORIS Petri primo: Animas veſtras caſtificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, ſimplici ex corde inuicem diligite attentiùs.

16. ET capite ſecundo: Si benè facientes patienter ſuſtinetis: hæc eſt gratia apud Deum.

17. LVCAE vigeſimoprimo: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

18. MATTHAEI quarto: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

19. ET decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.

20. AD Galatas quinto, vt in textu.

1.D VINCENTIVS Lirinẽſis aduerſus prophanas nouationes hæreticorum: Cunctis ſatis euidenter perſpicueque monſtratur, hoc apud omnes ferè hæreſes quaſi ſolenne eſſe ac legitimum, vt ſemper prophanis nouitatibus gaudeant, antiquitatis ſcita faſtidiant, & per oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, à fide naufragent: Contrà verò Catholicorum hoc ferè proprium, depoſita ſanctorum patrum & commiſſa ſeruare, damnare prophanas nouitates. *Hæreticorũ proprium, gaudere nouitatibus.*

2. PROVERBIORVM vigeſimoſecundo, vt in textu.

3. ECCLESIASTICI octauo: Non te prætereat narratio ſeniorum: ipſi enim didicerunt à patribus ſuis: quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.

4. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi; maiores tuos, & dicent tibi.

5. IEREMIAE ſexto: Hæc dicit Dominus: State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus veſtris.

1.E AD Titum tertio, vt in textu.

2. CYPRIANVS ad Pompeiũ, vt in textu.

XVIII.

Quæ demùm eſt ſumma omnium ſuperiorum?

A QVÆ à principio quidẽ hucuſque tractata ſunt de ſumma Chriſtianæ doctrinæ, eò ſpectant, vt vera Chriſtiani hominis Sapientia conſtituatur: quæ tribus illis [a] virtutibus, [b] *Fide, Spe, & Charitate* compræhenditur. Et Fide quidem veritati Dei firmiter [c] aſſentitur, eique innititur anima. Spe, autem propiùs [d] adhuc appræhendit bonitatem Dei, fide iam cognitam atque conceptam: Charitate [e] demùm

a Aug. lib. 2. Retract. ca. 23.
b 1. Cor. 13. d 2. Tim. 2. d
c Heb. 11. a
d Galat. 5. a
e Rom. 8. g Ioan. 14. c Rom. 13. c

Deo, proximoque propter Deum, coniungitur & vnitur.

B Cæterùm de fide nos docet Symbolum Apostolicum, dum ea proponit, quæ maximè sunt credenda, & profitenda Christiano. De his verò quæ speranda & desideranda, precatio nos instituit Dominica. Ad charitatem verò spectant, quæ duabus tabulis Decalogus exhibet.

Aug. in Enchir. cap. 7.

C Præclarè igitur [f] Origenes: Puto, inquit, quòd prima salutis initia, & ipsa fundamenta Fides est: profectus verò, & augmenta ædificij, Spes: perfectio autem & culmen totius operis, Charitas.

f Inc. 4. ep. ad Rom.

D Illi ergò beati, qui audiunt [g] & custodiunt verbum Dei, quique voluntatem Patris cognoscunt & faciunt, in Fide, Spe, & Charitate, duce Christo ambulantes & perseuerantes.

g Luc. 11. d Rom. 2. b Luc. 6. g Matth. 7. c d 19. c e. Ioan. 15. a Matth. 10. c & 24. b

E Et hactenùs pro instituti quidem nostri ratione, satis de summis illis virtutibus: quæ cùm diuinitùs infundantur, ac diuinos mortales faciant, iure quidem Theologicæ nuncupantur, rectequè ad sapientiam Christianam referuntur.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite sexagesimotertio, vt suprà de fide & symbolo, quæstione secunda, testimonio secundo.

2. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Nunc autem manent, fides, spes, charitas: tria hæc maior autem horum est charitas.

3. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Sectare verò iustitiam, fidem, spem, charitatem.

4. AD Hebræos vndecimo: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

5. AD Galatas quinto: Nos enim spiritu ex fide, spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neq; præputium: sed fides, quę per charitatem operatur.

6. AD Romanos octauo: Certus sum quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neq; principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

7. IOANNIS decimoquarto: Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.

8. AD Romanos decimotertio: Qui diligit proximum, legem impleuit.

B AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite septimo: Propheta ait, Et erit, Omnis qui cunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit: propter hoc Dominica oratio. Sed Apostolus cùm ad ipsam gratiam commendandam hoc propheticum commemorâsset testimonium, continuò subiecit: Quomodò autem inuocabunt in quem non crediderunt? propter hoc Symbolum. In his duobus tria illa intuere. Fides credit, Spes & Charitas orant. Sed sine fide esse non possunt, ac per hoc & fides orat. Propterea quippe dictum est: Quomodò inuocabunt, in quem non crediderunt?

C ORIGENES in caput quartum epistolæ ad Romanos, vt in textu.

1. D LVCAE vndecimo: Beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud.

2. AD Romanos secundo: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

3. LVCAE sexto: Quid autem vocatis me, Domine, Domine: & non facitis, quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit: similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum &c. Qui autem audit, & non facit: similis est homini ædificanti domum suam super terram sine fundamento, &c.

4. MATTHAEI septimo: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die, &c. Omnis ergò, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, &c. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto &c.

5. ITEM decimonono: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

6. ET vigesimoquinto: Esuriui, & dedistis mihi manducare &c.

7. IOANNIS decimoquinto: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum (*Pater meus*).

8. MATTHAEI decimo, 9. ET vigesimoquarto: Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

XIX.

An ne aliud quicquam ad doctrinam Christianam spectat?

A Etiam: huc enim planè spectat doctrina de Sacramẽtis, vt nôrint Christiani, quibus veluti instrumentis diuinitùs institutis habeant opus [a] ad Fidem, Spem & præcipuè Charitatem, accipiendam, exercendam, augendam, conseruandam, ac etiam reparandam.

a Aug. in Ioan. tract. 120.

B Adde, quod neque Sapientia, neque Iustitia Christiana constitui ac retineri absque Sacramentis potest, vt sine quibus [b] Religionem vniuersam extingui prorsùs necesse sit. Habent igitur ea sublimem in doctrina Christiana locum, & necessariam quoque tractationem.

b Aug. libr 19 cont. Faust. c. 11. & de vera relig. cap. 17. Item epist. 118. cap. 1.

TESTIMONIA.

Ioan. 19.

A AVGVSTINVS in Ioannem tractatu cẽtesimo vigesimo: Vigilanti verbo Euangelista vsus est, vt non diceret, Latus eius percussit, aut vulnerauit, aut quid aliud, sed, Aperuit; vt illic quodammodò vitæ ostium panderetur, vndè sacramenta Ecclesiæ manauerunt, sine quibus ad vitam, quæ vera vita est, non intratur.

Sine Sacramentis Ecclesiæ non intratur ad veram vitam.

1.B. IDEM libro decimonono contra Faustũ Manichæum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis, seu verum, seu falsum coagulari homines possunt, nisi aliquo signaculorũ vel sacramentorum visibilium consortio colligentur.

Sacramẽtis in religione colligantur homines.

2. ET in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Nunc verò, quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus, tempore seruitutis in veteri lege, multis sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei, quæ per prophetas ventura canebatur. Quæ vbi venit, ab ipsa Dei sapientia homine assumpto, à quo in libertatem vocati sumus, pauca sacramenta saluberrima constituta sunt, quæ societatem Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis continerent.

In veteri lege plura Sacramenta quàm in noua.

3. ITEM epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite primo: Primò itaque tenere te volo, quod est huius disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum, sicut ipse in Euãgelio loquitur, leui iugo suo nos subdidisse, & sarcinæ leui: vndè sacramentis numero paucissimis, obseruatione facilimis, significatione præstantissimis, societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, communicatio corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis canonicis commendatur, exceptis ijs, quæ seruitutem populi veteris, pro congruentia cordis illorum, & prophetici temporis onerabant, quæ & in quinque libris Moysi leguntur.

Sacramẽtis nouæ legis ijsque saluberrimis societas Christiani populi cõtinetur.

Matth. 11. Societas noui populi paucissimis & præstantissimis sacramentis colligata, cuiusmodi sunt exempli gratia, Baptismus & Eucharistia.

CAPVT QVARTVM
DE SACRAMENTIS.

I.

Cur de Sacramentis docendi sunt Christiani?

QVIA Sacramentorum cognitio & vsus facit, vt illi accepta ex IESV CHRISTI meritis gratia, quæ per [a] Sacramenta ipsa confertur, legitimè exerceantur, & conseruentur, atq; promoueantur in diuino cultu.

a Tit. 3. b Ioan 3. a 6. f & 20. c f

TESTIMONIA.

1. AD Titum tertio capite: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti.

2. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

3. ET capite sexto: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Caro mea, verè est cibus: & sanguis meus, verè est potus, &c. Qui manducat me, & ipse viuet propter me.

me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. Item vigesimo capite: Insufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

II.

Quid, & quotuplex est cultus Diuinus?

A CVLTVS diuinus dicitur, quem Christianus tãquàm præcipuum ac summum [a] obsequium debet ac præstat Creatori ac Saluatori suo Deo Opt. Max.

a Augustin. lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 1.

B Neque enim est dubium, hominem ea potissimum [b] causa, vt Deum purè integréque colat, & initio conditum, & posteà redemptum, atque ad id omninò destinatum esse.

b Prouer. 16. a Genes. 1. c d 2. Corinth. 5. c 1. Timoth. 5. b 1. Petr. 3. b

C Diuinus autem cultus est duplex; interior, & exterior. Interior, quo per intellectum & affectum Deo [c] coniungimur, Fide, Spe & Charitate, vt anteà dictũ est, perficitur. Exterior, est professio quædam cultus interioris, quem [d] externis quibusdam, & visibilibus signis ritibusque declaramus. Deus enim, qui bonorum nostrorum [e] non eget, quippe beatus per se, totusque perfectus, tamen sicut totum ipse hominem tum corpore tum animo constare voluit; sic eundem [f] quoque totum, hoc est, secundùm omnem sui partem reposcit, à quo syncerè studioséque colatur: anima quidem secundùm interiorem, vti docuimus; corpore [g] verò secundùm exteriorem cultum cum interiore coniunctum: quod multis sanè modis, sed vel maximè & saluberrimè per vsum Sacramentorum præstatur.

c August. in Enchir. cap. 2. & 3.

d Matth. 5. b Rom. 12. d 2. Cor. 8. d 1. Cor. 14. g

e Psal. 15. a 1. Tim. 6. d Matth. 5. g Genes. 1. a

f Prouer. 16. a Luc. 10. e Matth. 22. d Deut. 6. b

g 1. Cor. 6. d Psal. 83. a

D Sic enim diuinæ visum est Sapientiæ, mortaliũ se imbecillitati accommodare, suamque virtutem, per quasdam [h] externas res & signa, quæ sensibus percipiuntur, exercere. Animus quippe noster immortalis, in hoc obscuro & caduco corpore, velut carcere quodam, inclusus, sensuum ministerio plurimum vtitur, neque citra [i] hoc adminiculum ad diuina capessenda solet assurgere. Itaque tum in veteri, tum in noua lege Sacramenta, multaque ad cultum externũ pertinentia, instituit Deus, ac Dei populus semper obseruauit.

h Aug. in Psal. 73. & lib. 19. contra Faustu. cap. 13. Item lib. de doctr. Christ. cap. 9. Quæst. 84. super Leuit. & 33. super Numer. Tertul. de cor. milit. cap. 3. Gregor. in 1. Regum lib. 6. cap. 3.

i Chrysost. hom. 60. ad pop. Antioch. & 83. in Matth.

TESTIMONIA.

λατρεία Gr. cultus, qua Deus colitur.

A AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite primo: Quæ itaque λατρεία Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum: vel quæ θρησκεία Græcè, Latinè autem religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσέβειαν, nos verò non vno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare: hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitq; suos cultores deos.

1.B PROVERBIORVM decimoſexto: Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.

2. GENESIS primo: Faciamus hominem ad imaginem,& ſimilitudinem noſtram. Et creauit Deus hominem ad imaginẽ ſuam: ad imaginem Dei creauit illum.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Et pro omnibus mortuus eſt Chriſtus: vt, & qui viuunt,iam non ſibi viuant,ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit.

4. PRIORIS ad Theſſalonicenſes capite quinto: Non poſuit nos Deus in iram, ſed in acquiſitionem ſalutis per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,qui mortuus eſt pro nobis: vt ſiue vigilemus,ſiue dormiamus, ſimul cum illo viuamus.

5. PRIORIS Petri capite tertio: In hoc vocati eſtis, vt benedictionem hæreditate poſſideatis.

1.C AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſecundo: Hominis ſapientia pietas eſt. Habes hoc in libro ſancti Iob: Nam ibi legitur, quòd ipſa ſapientia dixerit homini: Ecce pietas eſt ſapientia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, diſtinctius in Græco reperies θεοσέβειαν, qui eſt Dei cultus. Dicitur enim Græcè pietas & aliter, id eſt, εὐσέβεια, quo nomine ſignificatur bonus cultus, quanuis & hoc præcipuè referatur ad colendum Deum. Sed nihil eſt commodius illo nomine, quo euidenter Dei cultus expreſſus eſt, cùm quid eſſet hominis ſapientia diceretur. An hoc ipſum tibi fortaſsè deſideras breuiter aperiri, atque in ſermonem colligi breuem, quonam modo ſit colendus Deus?

Hominis ſapientia pietas eſt. Iob 28. iuxta Septuaginta.

2. CAPITE tertio: Hîc ſi reſpondero, Fide, Spe, Charitate colendum Deum: profectò dicturus es,breuius hoc dictum eſſe quàm velis.

Fide, Spe, Charitate Deus colendus eſt.

3. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona, & glorificẽt patrem veſtrum,qui in cælis eſt.

4. AD Romanos duodecimo: Prouidentes bona non tãtùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.

5. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non ſolùm coram Deo, ſed etiam coram hominibus.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honeſtè, & ſecundùm ordinem fiant.

7. PSALMO decimoquinto: Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

8. PRIORIS ad Timotheum ſexto: Beatus & ſolus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem.

9. MATTHAEI quinto: Eſtote ergo vos perfecti,ſicut & pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

10. GENESIS ſecundo: Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.

11. PROVERBIORVM decimoſexto: Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.

12. LVCAE decimo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua,& ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua.

13. MATTHAEI vigeſimoſecundo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,& in tota anima tua,& in tota mente tua.

14. DEVTERONOMII ſexto: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota fortitudine tua.

15. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt? Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro.

16. PSALMO octogeſimotertio: Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum.

1.D AVGVSTINVS in Pſalmum ſeptuageſimumtertium: Si diſcernimus duo teſtamenta, vetus & nouum,non ſunt eadem Sacramenta,nec eadem promiſſa;eadem tamen pleraque præcepta. Videamus quare præcepta eadem: quia ſecundùm hæc Deo ſeruire debemus. Sacramenta non eadem; quia alia ſunt Sacramẽta dantia ſalutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui teſtamenti dant ſalutem, Sacramenta veteris teſtamenti promiſerunt Saluatorem. Mutata ſunt Sacramenta; facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora.

Sacramenta nouæ legis præſtantiora ſacramẽtis veteris teſtamẽti.

Dant ſalutem.

2. IDEM libro decimonono contra Fauſtum Manichæum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis, ſeu verum, ſeu falſum coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorũ, vel Sacramentorum viſibilium conſortio colligentur: quorum Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimum, & ideò contempta Sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas.

Vis ſacramentorum inexplicabilis contempta ſacrilegos facit.

3. ITEM libro tertio de doctrina Chriſtiana,capite nono: Hoc verò tẽpore poſteaquàm Reſurrectione Domini noſtri Ieſu Chriſti manifeſtiſſimum indicium noſtræ libertatis illuxit, ne eorum quidem ſignorum, quæ iam intelligimus, operatione graui onerati ſumus: ſed quædam pauca pro multis, eademq; factu facilima, & intellectu auguſtiſſima, & obſeruatione caſtiſſima,ipſe Dominus, & Apoſtolica tradidit diſciplina: ſicuti eſt baptiſmi ſacramentum, & celebratio corporis & ſanguinis Domini.

Sacramenta nouæ legis vnde profecta ſint, & quantæ dignitatis.

4. RVRSVS quæſtione octogeſimaquarta ſuper Leuiticum: Quomodò ergò & Moyſes ſanctificat,& Dominus? Non enim Moyſes pro Domino, ſed Moyſes viſibilibus ſacramentis per miniſterium ſuum: Dominus autem inuiſibili gratia per Spiritumſanctum, vbi eſt totus fructus etiam viſibilium ſacramentorum. Nam ſine iſta ſanctificatione inuiſibilis gratiæ,viſibilia Sacramenta quid proſunt? Et poſt pauca: Proindè colligitur,inuiſibilem ſanctificationem quibuſdam affuiſſe, atque profuiſſe, ſine viſibilibus Sacramentis, quæ pro temporum diuerſitate mutata ſunt, vt alia tunc fuerint,& alia modò ſint: viſibilem verò ſanctificationem, quæ fieret per viſibilia Sacramenta, ſine iſta inuiſibili poſſe adeſſe, non poſſe prodeſſe. Nec tamen ideò Sacramentum viſibile contemnendum eſt: nam contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari nullo modo poteſt. Hinc eſt quòd Cornelius, & qui cum eo erant, cùm iam inuiſibiliter infuſo ſancto Spiritu ſanctificati apparẽrent, baptizati ſunt tamen: nec ſuperflua iudicata eſt viſibilis ſanctificatio, quã inuiſibilis iam præceſſerat.

Sacramentorum effectus eſt inuiſibilis gratiæ ſanctificatio.

Contemnere non licet viſibile Sacramẽtum. Actor. 10.

5. IDEM quæſtione trigeſimatertia ſuper Numeros: Eadem quippe ſunt in vetere & nouo: ibi obumbrata,hîc reuelata: ibi præfigurata,hîc manifeſtata. Nam non ſolùm Sacramẽta diuerſa ſunt, verùm etiam promiſſa ibi videntur temporalia proponi, quibus ſpiritale præmium occultè ſignificetur: hîc autem manifeſtiſſimè ſpiritalia promittuntur & æterna.

Diſcrimen Sacramentorum veteris & nouæ legis.

6. FERE

Virtus Sacramentorum.

6. TERTVLLIANVS in libro de reſurrectione carnis, capite octauo: Sed & caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur.

Per Sacramenta confertur gratia.

7. GREGORIVS libro ſexto, capite tertio in primum Regum, ſiue in caput decimumſextum libri primi Regum: Foris ſacramenta percipimus, vt intus ſancti Spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, Deus intus operatur, & non homo. Foris nanque homo ſurgit, intus ſe Spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, ſed in eum, cui ordo datur, Spiritus dirigitur, vt foris ſublimitate ſuſcipiat ordinis, & intus robur ſancti Spiritus.

Vis ſpiritualis per ſenſibilia Sacramenta præbetur.

8. CHRYSOSTOMVS homilia ſexageſima ad populum Antiochenum, & homilia octuageſima tertia in Matthæũ: Nihil ſenſibile nobis Chriſtus tradidit, ſed res quidẽ ſenſibiles, omnes autem intelligibiles. Itidem & in Bapiſmate, per rem, nempe ſenſibilem aquam, donum cõfertur: intelligibile verò quod perficitur, generatio & renouatio. Si enim incorporeus eſſes, nuda & incorporea tibi dediſſet ipſa dona: ſed quoniam anima corpori conferta eſt, in ſenſibilibus intelligibilia tibi præbet.

III.

Quid eſt Sacramentum?

a Bern. ſer. de Cœna Domini. Aug. lib. 10. de Ciuit. Dei, cap. 5. & lib. 3 de doct. Chriſt. cap. 9. Ambr. lib. 4. de Sacramentis cap. 4. Concil. Florent. in Decr. & Trident. ſeſſ. 7.

A EST [a] diuinæ & inuiſibilis gratiæ externum & viſibile ſignum à Chriſto inſtitutum, vt per id quiſque Dei gratiam accipiat, atque ſanctificationem.

B Quare non quæuis ſigna ſunt, quæ Eccleſiæ Sacramenta dicuntur: ſed certa, ſacroſancta, & efficacia ſigna, Chriſtianis ex Diuina inſtitutione & promiſſione commendata.

b Aug. epiſt. 23. & de catechizandis rudib. ca. 26.

C Signa [b] quidem idcircò, quoniam externa quadam ſpecie & ſimilitudine id nobis referunt & declarant, quod per ipſa Deus nobiſcum inuiſibiliter atque ſpiritualiter agit.

c Aug. in Pſal. 73. & 77. & lib. 19. contra Fauſtum, cap. 11. 13. & 16.

d Ser. de cœna Domini.

D Certa [c] verò, ſacroſancta ſimul & efficacia ſigna, quoniam indubiè, quam gratiam ſignificant, etiam continent, conferuntque ad noſtram ſanctificationem. Sacramenta enim, quantum in ſe eſt, (vt [d] Cyprianus loquitur) ſine propria eſſe virtute non poſſunt; nec vllo modo diuina ſe abſentat maieſtas myſterijs, quamuis etiam ab indignis [e] adminiſtrentur.

e Aug. lib. 3. contra Donatiſtas, cap. 10. & lib. 5. c. 20.

E Vt, exempli cauſa, in Sacramento Baptiſmi exterior ablutio, quæ ſordes corporis purgat, efficax eſt ſymbolum [f] interioris ablutionis, vtpotè teſtimoniũ præbens indubitatum, quòd ſpiritualiter anima purificetur. Sic res aliæ viſibiles & externæ, vt oleum, panis viniqúe ſpecies, quarum in Sacramentis neceſſarius eſt vſus, aptè nobis conſtituuntur, tum ad ſignificandum, tum ad conferendum homini diuinam gratiam, animæqúe ſalutem, modò ad hæc non indignè [g] accedatur.

f Tit. 3. b Rom. 6. a b 1. Cor. 6. c Tertullian. in lib. de reſurrect. & carnis. cap. 8.

g Proſper ſenten. 69 ex Auguſt. in pſal. 140.

h Concil. Florent. Ioan. 3. a Tit. 3. a Act. 8. c. 1. b Luc. 24 g Ioan. 6. f 20. f

F Per Baptiſmum [h] etenim regeneramur & renouamur: per Confirmationem augemur & roboramur: per Euchariſtiã nutrimur & reficimur: per Pœniten-

nitentiam reſtituimur & ſanamur in vita ſpirituali; in qua per reliqua itidem Sacramenta, pro ſua cuiuſque ratione, iuuamur atque prouehimur, vt ſuo deindè loco aperiemus.

TESTIMONIA.

Etymologia nominis Sacramenti.

1.A BERNARDVS in ſermone de cœna Domini: Sacramẽtum dicitur ſacrum ſignum, ſiue ſacrum ſecretum. Et paulò pòſt: Appropinquans paſſioni Dominus, de gratia ſua inueſtire curauit ſuos, vt inuiſibilis gratia ſigno aliquo viſibili præſtaretur. Ad hæc inſtituta ſunt omnia ſacramenta. Diuiſiones gratiarum, diuerſis ſunt traditæ ſacramentis.

Sacramenta ſunt ſigna ad inuiſibilem gratiã conferendã inſtituta.

2. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite quinto: Sacrificium viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt.

Sacramentum, id eſt, ſacrum ſignum.

3. IDEM libro tertio de doctrina Chriſtiana, capite nono: Quędam pauca ſigna pro multis, eademque factu facilima &c. vt ſuprà, quæſtione ſecunda, D teſtimonio tertio.

4. AMBROSIVS libro quarto de Sacramẽtis, capite quarto: Author ſacramentorum quis eſt, niſi Dominus Ieſus? De cælo iſta ſacramenta venerunt.

Chriſtus Sacramentorum author.

5. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Eccleſiæ: Sacramenta veteris legis non cauſabant gratiam, ſed eam ſolùm per paſſionem Chriſti dandam eſſe figurabant. Hæc verò noſtra, & continent gratiã, & ipſam dignè ſuſcipientibus conferunt.

Continent & conferũt gratiam Sacramenta. A Chriſto inſtituta.

6. CONCILIVM Tridẽtinum ſeſſione ſeptima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit Sacramenta nouæ legis nõ fuiſſe omnia à Ieſu Chriſto Domino noſtro inſtituta, aut eſſe plura, vel pauciora, quàm ſeptem, videlicet Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium; aut etiam aliquod horum ſeptem non eſſe verè, & propriè Sacramentum; anathema ſit. CANONE ſecundo: Si quis dixerit, ea ipſa nouæ legis ſacramenta à ſacramentis antiquæ legis non differre, niſi quia cæremoniæ ſunt aliæ, & alij ritus externi; anathema ſit. CANONE ſexto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam ſignificant; aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantùm externa ſint acceptæ per fidem gratiæ vel iuſtitiæ, & notæ quædam Chriſtianæ profeſſionis, quibus apud homines diſcernuntur fideles ab infidelibus; anathema ſit. CANONE ſeptimo: Si quis dixerit, non dari gratiam per huiuſmodi Sacramenta ſemper, & omnibus, quantum eſt ex parte Dei, etiam ſi ritè ea ſuſcipiant, ſed aliquando, & aliquibus; anathema ſit. ET canone octauo: Si quis dixerit, per ipſa nouæ legis Sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, ſed ſolam fidem diuinæ promiſſionis ad gratiam conſequendam ſufficere; anathema ſit.

A veteris legis ſacramentis differunt.

Continent & conferũt gratiam.

Ex opere operato.

7.C AVGVSTINVS epiſtola vigeſimatertia ad Bonifacium: Si Sacramenta quandam ſimilitudinem earum rerum, quarum Sacramenta ſunt, non haberent, omninò ſacramenta non eſſent.

Signa ſunt earum rerum, quarũ ſunt Sacramenta.

8. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigeſimoſexto: Cùm ei benè commendatum fuerit, ſignacula quidem rerum diuinarum eſſe viſibilia, ſed res ipſas inuiſibiles in eis honorari &c.

1.D IDEM in pſalmum ſeptuageſimumtertium: Alia ſunt ſacramenta dantia ſalutem, alia promittentia Saluatorem. Sacramenta noui teſtamenti dant ſalutem, ſacramenta veteris teſtamenti promiſerunt Saluatorem. Mutata ſunt ſacramenta, facta ſunt faciliora, pauciora, ſalubriora, feliciora.

Sacramenta nouæ legis dant ſalutẽ.

2. IDEM in pſalmum ſeptuageſimumſeptimum: Et cùm eſſent omnia communia ſacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ ſacramentorum virtus eſt.

Gratia eſt Sacramentorum virtus.

3. ET libro decimonono contra Fauſtum Manichæum, capite vndecimo: Sacramentorum vis inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta ſacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, ſine qua non poteſt perfici pietas.

Vis ſacramentorum.

4. CONTRA eundem eiuſdem libri capite decimotertio: Prima Sacramenta ideò ablata, quia impleta: & alia ſunt inſtituta virtute maiora, vtilitate meliora, actu faciliora, numero pauciora.

Virtute maiora & vtilitate meliora Sacramenta nouæ legis.

5. ET capite decimoſexto: Quid enim ſunt aliud quæque corporalia Sacramenta, niſi quædam quaſi verba viſibilia, ſacroſancta quidẽ, veruntamen mutabilia & temporalia? Deus enim æternus eſt, nec tamen aqua, & omnis illa actio corporalis, quæ agitur cùm baptizamus, & fit, & tranſit, æterna eſt: vbi rurſus etiam illæ ſyllabæ celeriter ſonantes & tranſeuntes, cùm dicitur Deus, niſi dicantur, non conſecratur. Hæc omnia fiunt & tranſeunt, ſonant & tranſeunt: virtus tamen, quæ per iſta operatur, iugiter manet: & donum ſpiritale, quod per iſta inſinuatur, æternum eſt.

Virtus Sacramentorum manet, licet actio & prolatio verborum tranſeat.

6. CYPRIANVS in ſermone de Cœna Domini, vt in textu.

7. AVGVSTINVS libro tertio contra Donatiſtas, capite decimo: Baptiſmus Chriſti verbis euangelicis conſecratus, & per adulteros, & in adulteris ſanctus eſt, quanuis illi ſint impudici & immundi: quia ipſa eius ſanctitas polluì non poteſt, & ſacramento ſuo diuina virtus aſſiſtit, ſiue ad ſalutem benè vtentium, ſiue ad perniciem malè vtentium. An verò ſolis vel etiam lucernę lux, cùm per cœnoſa diffunditur, nihil indè ſordium contrahit; & baptiſmus Chriſti poteſt cuiuſquam ſceleribus inquinari?

Miniſtri mali Sacramentis ſuã vim non adimunt.

Simile.

8. IDEM libro quinto contra eoſdem, capite vicеſimo: Si Deus adeſt Sacramentis & verbis ſuis per qualeslibet adminiſtrentur, & Sacramẽta Dei vbique recta ſunt, & mali homines, quibus nihil proſunt, vbique peruerſi ſunt.

Sacramentis non nocet miniſtrorum improbitas.

1.E AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum.

2. AD Romanos ſexto: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mortẽ ipſius baptizati ſumus. Et paulò pòſt: Qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato.

3. PRIOR IS ad Corinthios ſexto: Neque fornicarij &c. regnum Dei poſſidebunt. Et hæc quidem fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.

4. TERTVLLIANVS in libro de Resurrectione carnis, capite octauo: Caro abluitur, vt anima emaculetur &c. vt suprà, quæstione secunda, D testimonio sexto.

5. PROSPER sententia sexagesimanona, ex Augustino in psalmum centesimum quadragesimumsecundum desumpta: Sacramentum pietatis in iudicium sibi sumit indignus. Benè enim esse non potest malè accipienti, quod bonum est.

Malè vtentes Sacramentis.

1.F CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Horum septem Sacramentorum, quinque prima ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen, multiplicationemque ordinata sunt. Per baptismum enim spiritualiter renascimur; per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide; renati autem & roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur: Spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem. Per Ordinè verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per Matrimonium corporaliter augetur.

Singula Sacramenta quid efficiant.

2. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

3. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt suprà E testimonio primo.

4. ACTORVM octauo: Cùm audissent Apostoli, qui erant in Hierosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei &c. Tunc imponebãt manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

5. ET capite primo: Accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ.

6. LVCAE vigesimoquarto: Ego mitto promissum Patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate, quoadusq; induamini virtute ex alto.

7. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Caro enim mea, verè est cibus: & sanguis meus, verè est potus. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

8. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.

IIII.

Quibus partibus constat vnumquodque Sacramentum?

a Concilio Florentino. Augustino in Ioannem.

A VERBO, [a] & elemento. Per Verbum hîc intellige certa quædam & determinata verba, in quibus ipsa consistit forma, quam vocant, Sacramenti. Per Elementum accipe res externas, quæ vera materia sunt Sacramentorum, vt aqua, oleum, panis, vinum, & eiusmodi.

B Iam his partibus perfectè sumptis adiunguntur reliqua, quæ ad cuiusque Sacramenti, tum idoneam collationem, tum dignam susceptionem spectant, videlicet institutio diuina, [b] minister idoneus, intentio recta in ministro, Fides in suscipiente, & si quæ sunt huius generis alia.

b Trident. sy. 7. sess. 7. canon. 10. & 11. de Sacramentis in genere. Item Florentina.

TESTIMONIA.

Materia, Forma, Minister, Intentio, necessaria sunt ad vnumquodque Sacramentum.

1.A CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus, tanquàm materia; verbis, tanquã forma; & persona ministri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Quorum si aliquod desit, non perficitur Sacramentum.

Ex verbo & elemento constat Sacramentum. Ioan. 15.

2. AVGVSTINVS tractatu octogesimo in Ioannem: Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum etiam ipsum, tanquàm visibile verbum. Vndè ista tanta virtus aquę, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciẽte verbo: nõ quia dicitur, sed quia creditur? Nã & in ipso verbo, aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.

Virtus manens.

1.B TRIDENTINA Synodus Sessione septima, canone decimo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem; anathema sit.

Non quilibet Christianus est Sacramentorum minister.

2. ET canone vndecimo: Si quis dixerit, in ministris, dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem, saltem faciẽdi quod facit Ecclesia; anathema sit.

In ministris requiritur intentio faciendi quod facit Ecclesia.

3. FLORENTINVM, vt suprà A testimonio primo.

V.

Quot sunt Sacramenta?

a Conc Floren. Const. sess. 25. Et Trident. sess. 7. can. 1.

A SEPTEM, [a] quæ à Christo per Apostolos accepta conseruauit, ac fideliter dispensauit hucusque Christi [b] sponsa,

Digitized by Google

[b] sponsa, & columna veritatis Ecclesia. Sunt autem hæc: [c] Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

b Cantic 4. c 1. Tim. 3. d

c Matth. 28. d Actor 8. e Matth. 26. e Ioan. 20. f Lucæ 5. g 1. Tim. 4. d Ephes. 5. g

B Nec refert sanè, si eiusmodi vocabula in Scripturis non extent omnia, modò de re ipsa constet, ac Sacramentorum veritas & virtus diuinis testimonijs approbetur. Quanquàm [d] ea, quæ vniuersalis Ecclesia ex Apostolorum traditione retinet, atque conseruanda commendat, etiamsi in Scriptura diuina non reperiantur, plenam apud nos fidem, vt anteà docuimus, habere merentur. Ac de singulorum quidem Sacramentorum institutione posteà suo loco.

d Aug. lib. 4. cõt. Donat. cap. 24. Et lib. 2. c. 7. lib 5. cap. 22. Item epist. 118. ad Ianuar. Chrysost. in 2. ad Thess. 2. hom. 4.

C Vis autem eorum, vt fidissimus Scripturæ interpres Augustinus [e] inquit, inenarrabiliter valet plurimùm, & ideò contempta sacrilegos facit. Impiè quippe contemnitur, sine quo non potest perfici pietas. Atque vt idem alibi [f] docet: Contemptor visibilis Sacramenti, inuisibiliter sanctificari nullo modo potest.

e Lib. 19. cont. Faust. ca. 11. & 16. Item tract. 80. in Ioannem.

f Super Leuit. quæst. 84. & lib. 32. contra Faustũ ca. 14.

TESTIMONIA.

Septem sunt Sacramenta.

1. A CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Nouæ legis septem sunt Sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, Ordo, & Matrimonium.

Sacerdotes Catholici quamuis mali, fideliter docent de 7. Sacramentis Ecclesiæ.

2. CONCILIVM Constantiense Sessione decimaquinta, hunc articulum octauum Ioannis Hus damnauit, Sacerdotes quomodolibet crimino-è viuentes, sentiunt infideliter de septem Sacramentis Ecclesiæ.

3. CONCILIVM Tridentinum Sessione septima, canone primo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta; aut esse plura, aut pauciora quàm septem, videlicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, & Matrimonium; aut etiam aliquod horum septem non esse verè, & propriè Sacramentum; anathema sit.

Non plura nec pauciora quàm septem, sine verè & propriè Sacramenta nouæ legis a Christo instituta.

4. CANTICORVM quarto: Vulnerásti cor meum soror mea sponsa.

5. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt scias quomodò oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. MATTHAEI vigesimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

7. ACTORVM octauo: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

8. MATTHAEI vigesimosexto: Accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

9. IOANNIS vigesimo: Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.

10. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini &c.

11. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manũ presbyterij.

12. AD Ephesios quinto: Sacramentum hoc magnum est. ego autem dico, in Christo & in Ecclesia.

1. B AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto. 2. ITEM libro secundo, capite septimo, 3. ET libro quinto, capite vigesimotertio, 4. ITEM in epistolã centesima decimaoctaua, capite primo, quæ habeat, vide suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione quarta, A partim in textu, partim testimonio primo, tertio, & quarto.

5. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in secundum caput posterioris ad Thessalonicenses, vt suprà ibidem, quæstione secunda, C testimonio tertio.

1. C AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo. 2. ET decimosexto: suprà, quæstione tertia, D testimonio tertio & quinto.

3. IDEM tractatu octogesimo in Ioannem: Vndè ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat?

4. ITEM super Leuiticum quæstione octogesimaquarta, vt suprà, quæstione secunda de Sacramentis, H testimonio quarto.

5. IDEM libro trigesimosecundo cõtra Faustum, capite decimo quarto: Quisquis illatunc etiam opera, quæ ad significandum agi iubebantur, non obseruabat, pœnas diuinitus cõstitutas,

Sacramentorum violatores pœnas luunt.

tutas, rectissimo iudicio persoluebat. Sicut nũc si quis Sacramenta noui testamenti pro temporis ratione distincta, fuerit ausus sacrilega temeritate violare.

VI.

Quare instituta sunt Sacramenta?

A PRIMVM, vt sint præsentissima remedia contra peccatum, quod lethalis est [a] animæ morbus, ac, nisi hoc tempore curetur, perpetuam adfert damnationem. Quamobrem hæc longè [b] præstant legis antiquæ Sacramentis, virtute vtique maiora, vtilitate meliora, numero pauciora, intellectu augustiora, obseruatione faciliora, significatione præstantiora, quæ præterquàm quòd significant, etiam sanctificant, ac salutem dant: vt è Scripturis Augustinus [c] optimè colligit.

a Sapien. 16. b Eccli. 21. a Rom. 6. d

b Florent. Conc. Triden. Sess. 7. can. 2. & 4. de Sacramentis in genere.

c Lib. 19 contra Faustum ca. 13 lib. 3. de doct. Christ. cap. 9 Epist. 118. ca. 1.

B Secundò, vt habeamus certa efficaciaque signa diuinæ erga nos gratiæ & voluntatis, quæ dum in sensus externos incurrunt, non solùm excitant fidem in Christum, Deique [d] misericordiam & bonitatem, verumetiam viuifica sunt instrumenta, per quæ visum est Deo, [e] salutem nostram efficaciter operari. Vt præclarè dictum sit [f] iam olim, per seipsum quoque Sacramentum multùm valere.

d Rom 9. e

e Tit. 3. b Ioan. 6. f & 20 f

f August. lib. 4. contra Donat. cap. 24.

C Tertiò, vt [g] extent veluti symbola & externæ notæ Christianæ professionis, quibus Dei & Ecclesiæ filij se mutuò agnoscant: vtque in vnione, humilitate, & obedientia se fructuosè exerceant & contineant, atque ità vnius religionis necessarijs quasi nexibus, & fœderibus inter se inuicem maneant colligati. Alioquin sine Sacramentis nec constare, nec discerni satis vlla religio potest.

g Idem lib. 19. cõtra Faustum ca. 11. & ca. 17. de vera religione. Basil. hom. 13. in exhortatione ad Baptismum.

TESTIMONIA.

1. A SAPIENTIA decimosexto: Homo autem occidit quidem per malitiam, & cum exierit spiritus, non reuertetur, nec reuocabit animam quæ recepta est.

2. ECCLESIASTICI vigesimoprimo: Quasi à facie colubri fuge peccata.

3. AD Romanos sexto: Stipendia peccati mors.

Præstant Sacramentis veteris legis.

4. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sacramenta veteris legis non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam figurabant: Hæc verò nostra, & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt.

Inter se quid differant.

5. CONCILIVM Tridentinum Sessione septima, canone secundo de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, ea ipsa nouæ legis Sacramenta à Sacramentis antiquę legis non differre, nisi quia cæremoniæ sunt aliæ, & alij ritus externi; anathema sit.

Ad salutem necessaria quomodo sunt.

6. ET canone quarto: Si quis dixerit, Sacramenta nouæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua; & sine eis, aut eorum voto, per solam fidem homines à Deo gratiam iustificationis adipisci: licet omnia singulis necessaria non sint; anathema sit.

7. AVGVSTINVS libro decimonono cõtra Faustum Manichęum, capite decimotertio, vt suprà quæst. tertia, D testimonio quarto.

8. IDEM libro tertio de doctrina Christiana, capite nono, vt suprà quæst. secunda, D testimonio tertio.

Præstantia Sacramẽtis veteris legis.

9. ITEM in epistola centesima decimaoctaua, capite primo: Dominus noster Iesus Christus Sacramentis numero pauciſſimis, obseruatione facillimis, significatione præstantissimis societatem noui populi colligauit, sicuti est Baptismus Trinitatis nomine consecratus, Communicatio Corporis & sanguinis ipsius, & si quid aliud in scripturis commendatur.

1. B AD Romanos nono: Vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

2. AD

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

3. IOANNIS sexto: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

4. Et capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

5. AVGVSTINVS libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto, volens ex circumcisione ostendere quid valeat in paruulis Baptismus: Cur, inquit, præceptum est Abraham, vt omnem deinceps infantē masculum octauo die circumcideret, qui nondum potuerat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiā; nisi quia & ipsum per seipsum sacramentum multum valebat? &c.

Ipsum per se Sacramenti plurimum valet.

1. C AVGVSTINVS libro decimonono contra Faustum, capite vndecimo: In nullum nomen religionis &c. vt suprà, quæstione secunda, D testimonio secundo.

2. IDEM in libro de vera religione, capite decimoseptimo: Vbi venit gratia Dei, quæ per prophetas ventura canebatur, ab ipsa Dei sapientia homine assumpto, à quo in libertatem vocati sumus, pauca Sacramenta salutherrima constituta sunt, quæ societatem Christiani populi, hoc est, sub vno Deo liberæ multitudinis, continerent.

Vinculum fidelium.

3. BASILIVS in exhortatione ad baptismum, quæ est homilia decimatertia ex homiliis variorum argumentorum ad populum: Tesseram duces sub se militantibus dant, vt amici facilius inuicem se nocentes exhortentur, & si cum hostibus commisceantur, eo facilius discerni ac separari possint. Quòd si fortè commilitonum separatio fiat, nemo te, quarum, nostrarum an aduersarij, partium sis nouerit, nisi mysticis signis familiaritatem præ te feras, nisi signatum sit super te lumen vultus Domini: nisi characterem in te agnoscat angelus, quonam modo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodo, inquam, dices, Dei sum, signa non ostendens? An ignoras quemadmodum signatas domos in Aegypto exterminator præterijt, in non signatis verò primogenita peremit? Thesaurus non obsignatus, furibus facilè patebit.

Signa Christianorum Exod. 4.

VII.

Quid verò sentiendum de Sacramentorum ministris?

A ITA planè sentiendum est de illis, tanquàm [a] ministris Christi & dispensatoribus mysteriorum Dei, qui [b] portant vasa Domini, Tabernaculoque deseruiunt, qui & sacris ex professo præsunt, eaque iure quodam administrant. Non enim omnibus [c] indifferenter, sed sacerdotibus & Episcopis incumbit, ac diuinitus iniunctum est, Sacramenta conficere, dispensare, vel administrare.

a 2. Cor. 4. a

b Isa. 52. c Num. 1. g 3. Reg. 8. a

c Num. 16. a b 2. Reg. 6. b 2 Para 26. c d Concilij Nicænum, can. 14. Trid. sess. 7. de Sacram. in genere, can. 10.

B At nè putemus vnquàm ex vita & probitate ministrorum [d] Sacramenta pendêre, hanc nobis regulam præscribit [e] Augustinus: Non ideò veriora & sanctiora sunt Sacramenta, quia per meliorem ministrantur: illa nanque per se ipsa vera & sancta sunt, propter verum & sanctum Deum, cuius sunt. Et rursùs: [f] Memento Sacramentis Dei obesse nihil mores malorum hominum, quò illa vel omninò non sint, vel minùs sancta sint. Suffragatur his [g] Ambrosij illa sententia: Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum: putà in administratione Sacramentorum. Nam & per [h] indignos consueuit Deus operari, & nihil propter Sacerdotis vitam Sacramenti gratia læditur, Chrysostomo [i] teste.

d 1. Cor. 1. b 3. a Conc. Trid. sess. 7. de Sacram. can. 12. N. 21an. orat. 40. in sanctum Baptisma.

e Contra Crescon. lib. 4. cap. 20. Et lib. 4. cont. Donatistas, cap. 4.

f Contra literas Petiliani lib. 2 ca. 47. Idem in tractatu 5. in Euang. Ioan.

g De his qui mysterijs initiantur, cap. 5.

h Ioan. 11. g Matth. 23. a

i Homil. 8 in 1. Corinth.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Corinthios capite quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.

2. ISAIAE quinquagesimosecundo: Mundamini qui fertis vasa Domini.

3. NVMERORVM primo: Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Tribum Leui noli numerare: sed constitue eos super tabernaculum testimonij, & cuncta vasa eius, & quicquid ad cæremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculum & omnia vtensilia eius. Cùm proficiscendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum. quisquis externorum accesserit, occidetur.

4. TERTII Regum octauo capite: Tulerũt arcam sacerdotes, & portauerunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarij quæ erant in tabernaculo: & ferebãt ea sacerdotes & Leuitæ.

5. NVMERORVM decimosexto: Cùm stetissent aduersus Moysen, (*Core, Dathan atque Abiron*) dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus &c. Dixitque (*Moyses*) ad Core: Audite filij Leui: Num parùm vobis est quòd separauit vos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei? &c.

6. SECVNDI Regum sexto: Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

7. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto capite: Sed cùm roboratus esset, (*Ozias*) eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusce modi ministerium: Egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriã hoc à Domino Deo. Iratusq; Ozias, tenens in manu thuribulũ vt adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte eius coram Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis. Cumq; respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eũ. Sed & ipse perterritus, accelerauit egredi, eò quòd sensisset illicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam electus fuerat de domo Domini.

Sacramenta ministrare non est omnium.

8. PRIMA synodus Nicena, canone decimoquarto: Peruenit ad sanctum Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris Sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, vt hi qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant, &c.

9. TRIDENTINA synodus sessione septima de Sacramentis in genere, canone decimo: Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem; anathema sit.

10. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

2. ET capite tertio: Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius, cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollò rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat Deus.

Ministrorũ improbitas nihil detogit sacramentis.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione septima de Sacramentis in genere, canone duodecimo: Si quis dixerit, ministrum, in peccato mortali existentem, modò omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, seruauerit, non conficere, aut conferre Sacramentum, anathema sit.

4. GREGORIVS Nazianzenus oratione quadragesima in sanctum Baptisma: Ne dicas, Baptizet me Episcopus, atque is Metropolitanus, aut Hierosolymitanus, (non enim locorum est gratia, sed Spiritus) isque etiam claro & nobili genere ortus, (graue enim fuerit, nobilitati meæ ob eius qui baptizat, obscuritatem, labẽ, ac dedecus inferri) aut si Presbyter, saltem qui cælebs sit, qui continentiæ laude atque angelica viuendi ratione floreat. Graue enim fuerit, si in purgationis tempore inficiar atque commaculer. Ne concionatoris aut baptizantis authoritatem inquiras. Alius horum iudex est, ac rerum obscuratum explorator: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tibi autem quiuis ad purgationem satis idoneus est, qui modò inter probatos censeatur, ac non apertè condemnatus sit, atque ab Ecclesia alienus. Qui curationis indiges, in iudices iudicium ne arripe, nec eorum, à quibus purgaris, dignitates excute, nec inter genitores delectum habe. Est quidem alius alio præstantior, vel inferior: te autem quiuis est superior. Sic tecum reputa. Sint duo annuli, alter aureus, alter ferreus: atque ambo eandem Imperatoris imaginem insculptam habeant, ac deindè ceram imprimant: Quid tãdem hoc signum ab illo signo differet? Nihil. Materiam in cera internosce, quamlibet singulari solertia sis: Dic vtrum è duobus signis aureo annulo, vtrum ferreo expressum sit, quoque modo vnum idemque signum exiſtat. Discrimen enim in materia est, non in signo. Sic tibi quoque omnes qui baptizandi munere funguntur, idonei habeantur. Quanuis enim alius alium vitæ probitate antecellat, eadem tamen Baptismi vis est. Ac quiuis tibi initiator est, qui modò eadem fide informatus est.

Ministri conditio nihil baptismo cõfert.

Similitudine docet cãdem esse baptismi vim, a quocunque fideli conferatur.

5. AVGVSTINVS contra Cresconium Grãmaticum libro quarto, capite vigesimo: Non ideò veriora &c. vt in textu. Et ideò fieri potest, vt accedens ad societatem populi Dei, alium inueniat à quo facilè baptizetur, alium eligat quem salubriter imitetur. Certus est enim, sanctum esse Sacramentum Christi, etiã si per minus sanctum, vel non sanctum hominem ministratum est; se autem eiusdem ipsius sacramenti sanctitate puniri, si indignè acceperit, si malè vsus fuerit, si ei non conuenienter & congruè vixerit.

6. IDEM libro quarto contra Donatistas, capite quarto: Si per vim Sacramenti Dei auarus dimittit peccata, etiam hæreticus. Si per meritum suum, nec ille nec ille.

7. ITEM libro secundo contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimoseptimo: Memento Sacramentis Dei, &c. vt in textu.

8. ET tractatu quinto in Euangelium Ioannis: Aliud est baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptisma enim talo est, qualis est ille in cuius potestate datur: non qualis est ille, per cuius ministerium datur. Quid tibi facit minister malus, vbi bonus est Dominus? Sint ministri iusti, si volunt: Si autem noluerint esse iusti qui Cathedram Moysi sedent, secundum me fecit magister meus, de quo spiritus eius dixit: Hic est qui baptizat. Quomodò secundum me fecit? Scribæ, inquit, & Pharisæi super cathedram Moysi sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro. Cum istis computo iustos ministros. Qui verò fuerit superbus minister, cũ Zabolo computatur, sed non contaminatur

Ioan. 3.

Matth. 23.

Baptismus non contaminatur, dũ

per ministrum malũ conficitur.

natur donum Christi, quod per illum fluit purum. Baptisma quod dabatur à Paulo, & quod dabatur à Petro, Christi est: & quod datum est à Iuda, Christi erat. Dedit Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannem. Quia si datus est à Iuda, baptismus Christi erat: qui autem à Ioanne datus est, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi, etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioannis, etiam per manus Ioannis dato, rectè præponimus. Etenim dictum est de Domino antequam pateretur, quia baptizabat plures quàm Ioannes. Deinde subiunctum est, Quanuis ipse non baptizaret, sed discipuli eius. Ipse, & non ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Ergò baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas inter discipulos eius. Quos baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergò quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter; si baptismus Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam; quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat.

Actor. 19.

Baptismati Ioannis præstitit baptismus per Iudam ministratus. Ioan. 4.

Christus baptizauit, quos Iudas baptizauit.

Ioan. 1.

9. AMBROSIVS in libro de his qui mysterijs initiantur, capite quinto: Non merita personarum &c. vt in textu.

10. IOANNIS vndecimo: Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, &c. Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Iesus moriturus erat pro gente &c.

11. MATTHAEI vigesimotertio: Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere, dicunt enim, & non faciunt.

12. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in priorem ad Corinthios: Nihil propter sacerdotis vitam &c. vt in textu.

VIII.

Quid iudicandum de Cæremonijs, præcipuè quarum solennis est vsus in Sacramentis?

A CÆREMONIÆ ab Ecclesia probatæ, ritus [a] quidam sunt externi, religiosè ac decenter instituti: Primùm, vt signa, testimonia, & exercitia sint cultus interioris, quem [b] Deus in primis requirit.

a Ioan. 9. a 11. d f 20. e Lucæ vlt. g Marc 7 d 8. e 10 b Matth. 8 a 14 b

b Ioan. 4. c Matth. 15. b Isaiæ 1. c

B Deinde, vt viua extent religionis incitamenta, quibus fragilitas humana ceu adminiculis fulciatur, & ad sacra mysteria tum capessenda, tum retinenda veluti manu ducatur.

C Postremò, vt quæ ad cultum diuinum promouendum, & ad disciplinam [c] concordiamque conseruandam publicam pertinent, honestè, ac decenti quodam [d] ordine, sicuti Apostolus iubet, in Ecclesia peragantur.

c Leo epist. 81. ad Dios. Innoc. ad Decen. Eugubi epist. 1 Concil. 4. Toletan. can. 2.

d 1. Cor. 14. g Phil. 4. a b

D Eæ verò cæremoniæ, quarum est vsus in Sacramentorum administratione, quasque veluti per manus traditas, & commendatas nobis [e] à Patribus [f] accepimus, ingenti præcipuè studio retineri, & obseruari debent. Nam præterquam quòd decorem illæ Sacramentis afferunt, & reuerentiam quandam conciliant, singulari quoque [g] antiquitatis commendatione nobis sunt venerandæ.

e Ierem. 6 d Prou. 22. d f Basil. de Spiritu sanct. c. 27. Trid. Concil. sess. 17. can. 13 de Sacram.

g Tertull. de corona militis, cap. 3. Dionysius de eccles. Hierarch. per totum.

E Tum præter institutionem vetustissimam & Apostolicam, habent fœcunditatem mysteriorum grauitate atque dignitate plenam, vt sanctissimi doctissimique [h] Patres annotârunt. De his demum, alijsque id genus, præclarè ita [i] Damascenus: Quæ Christiana re-

h Ambros. de iniciand. myst. Augustin. & alij passim. Vide Isidor. de offic. eccles. & plures alios.

i In sermone de cæsumoni.

ligio erroris neſcia ſuſcipit, & in tot ſecula ſeruat inconcuſſa, minimè vana ſunt, ſed vtilia, Deo placita, ſalutiq́ue noſtræ conducibilia plurimùm.

F Rident interim Sectarij cæremonias, quæ Sacramentis adhibentur: ſed ipſi magis ridendi, aut potius deplorandi, quòd cæco iudicio, & hoſtili odio (peſſimis conſultoribus) freti, aduerſus veritatem clariſſimam bellum gerant. Certè de Baptiſmi cæremonijs vel antiquiſſimi Theologi nobis teſtantur, [k] Dionyſius, [l] Clemens, [m] Tertullianus, [n] Origenes, Cyprianus, [o] Baſilius, [p] Chryſoſtomus, [q] Cyrillus.

k Dionyſ. [illegible] eccle. hierarch.
l Clem. epiſtol. 3.
m Tertull. [illegible] mi[illegible]
n Orig. homil. 2. in Num.
o Cyprian epiſtol. 70.
p Baſil. de Spiritu ſanct. c. 27.
q Chryſ. homil. de Adam & Eua.
r Cyrill. [illegible]

G Nugentur licèt ac blaſphement impij: magno quidem Patres illi conſenſu commendant abrenunciationem, exorciſmos, aquam benedictam, ſacrum Chriſma, crucis ſignaculum. Ante annos bis ſexcentos ferè ſcripſit Baſilius [s] in hunc modum: Conſecramus aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis, & præterea eum qui baptiſmum accipit.

s Baſil. ibid. Vide Rabanum de inſtit. cler. lib. 1. cap. 7. [illegible] lib. 2. de offic. eccleſ. cap. 20. Ambroſ. lib. 1. & 3. de Sacrament. & de iis qui myſteriorum [illegible] Auguſt. lib. 1. de nupt. [illegible] & lib. 2. cap. 18. & 29. & lib. 4. de Symb. ad Catech. cap. 1.

H Verùm de Cæremonijs, quæ Sacramentis omnibus adiunguntur, ſigillatim admonere, vt longum eſt, ita difficile, & huic quidem inſtituto haud neceſſarium. Quin & apertè fatetur Origenes, in [t] Eccleſiaſticis huiuſmodi obſeruationibus eſſe nonnulla, quæ omnibus quidem facere neceſsè ſit; rationem autem eorum, cur ita fiant, nondum ſatis eſſe compertam.

t Homil. 5. in Numer. & Dionyſ. cap. 2. & vlt. eccleſ. hierarch. & Auguſt. lib. 3. de doctrin. Chriſt. cap. 9.

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS nono capite: Liniuit lutum ſuper oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloë (quod interpretatur Miſſus.) Abiit ergò, & lauit, & venit videns.

2. IDEM vndecimo capite: Ieſus ergò vt vidit eam (*Mariam*) plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit &c. Et paulò pòſt: Ieſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo, venit ad monumentum &c. Et rurſum pòſt: Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit &c. Hæc cùm dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et ſtatim prodijt qui fuerat mortuus, ligatis pedes, & manus inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata. Dixit eis Ieſus: Soluite eum, & ſinite abire.

3. ITEM vigeſimo: Hæc cùm dixiſſet, inſufflauit & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum.

4. LVCAE vltimo: Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus ſuis benedixit eis.

5. MARCI ſeptimo: Et adducunt ei ſurdum, & mutum, & deprecabantur eum, vt imponat illi manum. Et apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius: & exſpuens tetigit linguam eius: & ſuſpiciens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephphata.

6. ITEM octauo capite: Adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & exſpuens in oculos eius, impoſitis manibus ſuis, interrogauit eum, ſi quid videret, &c. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius: & cœpit videre.

7. IBIDEM capite decimo: Et complexans eos, (*paruulos*) & imponens manus ſuper illos, benedicebat eos.

8. MATTHAEI octauo: Extendens Ieſus manum, tetigit eum, (*leproſum*) dicens: Volo, Mundare.

9. IBIDEM decimoquarto: Acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, aſpiciens in cælum benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis.

10. IOANNIS quarto: Sed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus: & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.

11. MATTHAEI decimoquinto: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè eſt à me.

12. ISAIAE primo: Solennitates veſtras odiuit

odiuit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens. Et cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

In Rom. 7. Concordia in diuino cultu, Romæ & Alexandriæ.

1. C LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum: Non ergò patimur, vt cùm vnius nos esse corporis & fidei fateamur, in aliquo discrepemus, & alia doctoris, alia discipuli instituta videantur, (*Petri scilicet Apostoli, & Euangelistæ Marci.*

In Rom. 29.

2. INNOCENTIVS primus ad Decentium Eugubinum epistola prima: Si institutа Ecclesiastica, vt sunt à beatis Apostolis tradita, integra vellent seruare Domini sacerdotes, nulla diuersitas, nulla varietas in ipsis ordinibus & consecrationibus haberetur. Sed dum vnusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, inde diuersæ in diuersis locis vel ecclesijs aut teneri, aut celebrari videntur: ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt traditiones antiquas, humana præsumptione corruptas putant sibi aut ecclesias non conuenire, aut ab Apostolis vel ab Apostolicis viris contrarietatem inductam.

D Petri institutа & Rom. Ecclesiæ obseruanda.

Quis enim nesciat aut non aduertat, id, quod à principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc vsque custoditur, ab omnibus debere seruari?

Concordia in diuinis officijs celebrandis.

3. CONCILIVM quartum Toletanum canone secundo: Vnus ordo orandi atque psallendi à nobis per omnem Hispaniam atque Galliciam conseruetur: vnus modus in Missarum solennitatibus, vnus in vespertinis officijs, nec diuersa sit vltra in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in vna fide continetur & regno.

4. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Omnia autem honestè, & secundùm ordinem fiant.

5. AD Philippenses quarto: Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Et paulò pòst: De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iusta, quæcunque sancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate.

I. D IEREMIAE sexto: Hæc dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris.

2. PROVERBIORVM vigesimosecundo: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

3. BASILIVS de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo: Dogmata, quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus è doctrina scripto prodita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus. Quorum vtraque parem vim habent ad pietatem, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura ecclesiastica. Reliqua vide supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A testimonio secundo.

Cæremoniarum obseruatio præcipitur.

4. TRIDENTINVM concilium canone decimotertio de Sacramentis in genere, sessione septima: Si quis dixerit, receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solenni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato à ministris pro libito omitti, aut in nouos alios per quemcunque ecclesiarum pastorem mutari posse; anathema sit.

5. TERTVLLIANVS de corona militis, capite tertio: Habentes obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit &c. vt supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A testimonio quinto.

6. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia, in singulis propè capitibus tractat de cæremonijs in antiqua Ecclesia vsitatis. Et primùm quidem in secundo capite, de cæremonijs Baptismi: in tertio de cæremonijs circa Sacrificium Missæ, & sacram synaxim obseruari solitis: in quarto circa consecrationem Chrismatis & vnguenti: in quinto de ritu sacrorum ordinum: in sexto de consecratione monachorum: in septimo denique de ijs cæremonijs, quæ circa mortuos adhibentur.

E DAMASCENVS, vt in textu.

DE CAEREMONIIS BAPTISMI.

Baptizandus susceptorē eligit.

1. F DIONYSIVS Areopagita capite secundo Ecclesiasticę hierarchię: Porrò qui tam sublimium ac tam cælestium munerum sacro fuerit desiderio & amore captus, accedit ad aliquem ex fidelium numero, oratqúe vt se ad pontificem ducat: sequuturum omnia quæcunque sibi tradentur, penitis atque ex toto animo spondens: precaturqúe tum vt se adducat, tum vt reliquæ deinceps regendæ vitæ suæ suscipiat curam. Illum, etsi salutis eius sacro amore succenditur, celsitudinem tamen rei humanamqúe infirmitatem metentem, continuò horror & angustia difficultatis inuadit. Postremò tamen facturum, quod ille postulat benignissimè pollicetur. assumensqúe hominem ad pontificem ducit. ille magna cum lætitia (non secus quàm ouem perditam) in humeris virum Luc. 15. suscipiens, primùm quidem secretius ex corde gratias agit, tum in orantis quoque habitum sternitur, adoratqúe supplex atque veneratur summum illud beneficiumqúe principium, à quo & vocanda vocantur, & saluanda saluantur. Deinde sacros omnes gradus, vt sibi cooperentur, ac pro salute viri simul congaudeant, agantqúe diuinæ clementię grarias, in sanctam ecclesiam cogit: atque initiò quidem hymnum aliquem sacris libris insertum, simul cum omnibus ecclesiæ ordinibus canit. Post hæc deosculatis sanctis altaribus, ad virum adstantem proficiscitur, percontaturqúe ab eo, quidnam volens eò venerit. Illo autem (iuxta quod à susceptore suo fuerat edoctus) impietatem, & veri boni ignorantiam accusante, ac diuinę vitæ opere tam diu se fu sse destitutum ingemiscente, atque orante, vt eius sacratissimo munere ac prece, Deo diuinisqúe mysterijs frui mereatur: contestatur ei, oportere ex integro totoqúe corde accedere ad Deum, per cuncta perfectum & immaculatum. Tum diuinæ quoque conuersationis ac vitæ illi explicans rationem, an ita velit deinceps viuere, scisciatur. Quod vbi ille pollicitus fuerit, imponit eius capiti manum, consignansqúe illum sacerdotibus mandat, vt virum susceptoremqúe describant. Postea verò quàm illi descripsêre, sacram effundit precem, quam cùm omnis secum Ecclesia terminauerit, discingit quidem ipsum ac ministrorum manibus exuit: deinde Occidentem versus illum statuens intendentem, manusqúe impingentem ad eandem regionem conuersas, insufflare illum ter Satanam iubet, ac præterea abrenunciationem profiteri. Et cùm post trinam abrenunciationis contestationem tertiò se ille abrenunciare professus fuerit, ad Orientem illum traducit, aspicientemqúe in cælum, atque intendentem manus,

Interrogatio Episcopi.

Hebr. 6.

Catechismus.

Manus impositio. Consignatio.

Nominum inscriptio.

Ad Occidentem conuersio. Exorcismus.

Abrenunciatio.

Ad Orientem conuersio.

manus, Christo, sacrisque omnibus diuinitus traditis consentire iubet. Postquam verò & hoc ille fecerit, rursus ter illum professeri monet. Trina verò ea confessione peracta, rursus ille orans benedicit, eique manus imponit. Et cùm illum ministri perfectè exuerint, deferunt sacerdotes sanctum vnctionis oleum. At verò pontifex trino crucis sanctæ signaculo vnctionem inchoans, inungendum iam sacerdotibus toto corpore hominem tradit: ipse ad adoptionis matrem proficiscitur, eiusque aquas sancta prece ac inuocatione sanctificans, terque in eas ad crucis effigiem sanctissimum fundens vnguentum, illasque hoc ritu perficiens, terque ad numerum sacræ effusionis carmen (quod Prophetæ Dei pleni diuinitusque afflati cecinêre) pronuncians, semel scilicet per singulos sancti vnguinis iactus, iubet adferri hominem, & cùm illum eiusque susceptorem quispiam sacerdotum ex descriptione celsa voce prædicauerit, ille quidem à sacerdotibus se tenentibus in aquam ducitur ad pontificis manum. Pontifex autem superne adstans, cùm rursus per aquas sub pontificis manu sacerdotes eius qui initiatur inclamauerint nomen, ter illum pontifex mergit, hac trina illius mersione & emersione tres beatitudinis diuinæ personas inclamans. Assumentes autem illum sacerdotes, susceptori suique accessus duci consignant, & vnà cum ipso illum vestem baptizati munditiæ congruam induunt: tecteque indutum rursum ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsus vnguento virum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Ista quidem veluti in signis, sanctæ ac diuinæ regenerationis consummatio est. Quæ profectò nihil habet in se indecens, nihil vel ex ipsis carnalibus imaginibus fœdum: sed adsunt illi dignissimæ intelligentiæ signa, naturalibus & humanis ac decentissimis speculis informata. Subiungit verò paulò pòst singularum cæremoniarum & rituum prædictorum explicationem mysticam.

Fidei professio. Manuum impositio. Inunctio cum signo Crucis. Fontis benedictio cùm infusione sacri vnguenti ad crucis formam. Citatio nominis. Trina immersio in aquam. Susceptor vel patrinus. Candida vestis. Inunctio episcopalis post baptismum. Communio.

2. Clemens epistola tertia ad vniuersos, de officio sacerdotis & clericorum: Si quis ergò fidelis voluerit existere, & desiderat baptizari, exutus prioribus malis, de reliquo pro bonis actibus hæres bonorum cælestium ex gestis propriis fiet. Accedat autem qui vult ad sacerdotem suum, & ipsi det nomen suum, atque ab eo audiat mysteria regni cælorum, ieiunijs frequentibus operam impendat, ac semetipsum in omnibus probet, vt tribus mensibus iam consummatis, in die festo possit baptizari. Baptizetur autem vnusquisque in aquis perennibus, nomine Trinæ beatitudinis inuocato super se, peruunctus primò oleo per orationem sanctificato, vt ita demum, per hæc consecratus, possit percipere locum cum sanctis.

Dare nomen. Catechismus. Baptismus in nomine Trinitatis. Inunctio.

3. Tertullianus de corona militis, capite tertio: Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius, in Ecclesia sub antistitis manu contestamur nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis eius. Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Inde susceptí, lactis & mellis concordiam prægustamus.

Abrenunciatio. Immersio triplex.

4. Origenes homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisque fidelium, cùm primum venit ad aquas baptismi, cùm signacula fidei prima susceperit, & ad fontem salutaris accesserit, quibus ibi tunc vsus sit verbis, & quid renunciauerit diabolo; non se vlturum pompis eius, neque operibus eius, neque vllis omninò seruitijs eius ac voluptatibus patiturum.

Abrenunciatio.

5. Cyprianus epistola septuagesima ad Ianuarium & cæteros: Oportet vero mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis qui baptizatur, abluere. Et paulò pòst: Sed & ipsa interrogatio quæ fit in Baptismo, testis est veritatis. Nam cùm dicimus, Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum per sanctam Ecclesiam? intelligimus remissionem peccatorum non nisi in Ecclesia dari. Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, &c.

Libri epistolarum. Aquæ sanctificatio. Fidei professio. Inunctio post baptismum.

6. Basilius de Spiritu sancto, capite vicesimoseptimo: Consecramus autem aquam Baptismatis, & oleum vnctionis, præterea ipsum qui Baptismum accipit, ex quibus scriptis? Nonne à tacita secretaque traditione? Ipsam porrò olei inunctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Iam ter immergi hominem, vnde est traditum? Reliqua item, quæ fiunt in Baptismo, veluti renunciare Satanæ & angelis eius, ex qua scriptura habemus? Nonne ex priuata & arcana hac traditione? Nonne ex doctrina, quam patres nostri in silentio, quod curiosos & ocioso submouet, seruârunt?

Aquæ sanctificatio & olei. Inunctio. Trina immersio. Abrenunciatio.

7. Chrysostomus in homilia de Adam & Eua: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: Quòd cùm ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ ingrediuntur, quàm exorcismis, & exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur, & deinceps vasa eius eripiantur, in possessionem transiata illius victoris, qui captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Exorcismus. Psalm 67. Ephes. 4.

8. Cyrillus Ierosolymitanus Catecheſi prima mystagogica: Primùm ingressi estis in porticum domus baptisterij, & stantes versus Occidentem, mandari vobis audistis, vt protensa manu, tanquam præsenti Satanæ renunciaretis. Veruntamen audis, quòd nutu manus, tanquam ad præsentem dicitur: Renuncio tibi Satana. Doceris mox & alteram renunciationis partem addere, Et omnibus tuis operibus. Postea dicis, Et omni pompæ illius. Dicis præterea, Et omni tuo cultui. Cùm itaque Satanæ renunciaueris, & omne cum illo pactum rescideris, aperitur tibi paradisus Dei, quem ipse ad Orientem plantauit. Et huius rei symbolum est, cùm ab occasu conuerteris ad ortum, quæ lucis est regio. Tum admonebaris vt diceres: Credo in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, & in baptisma pœnitentiæ. Et hæc quidem in exteriori domo gesta sunt: in sequentibus verò mysticis institutionibus, in sancta sanctorum ingrediemur.

Versus Occidentem fit renunciatio. Ad Orientem conuersio. Professio fidei.

9. Idem Catecheſi secunda mystagogica: Statim igitur, vt ingressi estis, vestem exuistis: Deinde verò iam exuti, exorcizato oleo à summis capillis ad infimos vsque peruncti estis, & participes effecti fructiferæ illius oleæ Iesu Christi. Illud ergò exorcizatum oleum, symbolum est pinguedinis Christi nobiscum communicatæ, & quòd omne vestigium diabolicæ operationis in nobis deletum sit. Nam vt insufflationes sanctorum, & nominis Dei inuocatio, tanquam vehementissima quædam flamma vrit dæmones, & in fugam conuertit: sic & exorcizatum hoc oleum per orationem Deique inuocationem, tantam virtutem consequitur, vt non modo ardentia peccatorum vestigia ex-

Inunctio. Vis exorcismi & insufflationis. Olei exorcizati virtus.

gia expurget, verùm etiam omnes inuiſibiles dæmones repellat. Poſtea deducebamini ad ſanctum diuini Baptiſmi lauacrum: atque tunc vnuſquiſque interrogabatur, an crederet in nomen Patris,& Filij,& Spiritus ſancti: & confeſſi eſtis ſalutarem confeſſionem, & merſi ter in aqua, rurſus emerſiſtis.

Profeſſio fidei.

Trina immerſio.

10. ITEM Catecheſi tertia myſtagogica: Nobis poſtquam ex aquis ſacri lauacri aſcendimus, datum eſt chriſma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus eſt Chriſtus. De quo & beatus Eſaias in ſua prophetia, ex perſona Domini locutus eſt. Spiritus Domini ſuper me, quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me. Cæterùm vide, ne illud eſſe putes vnguentum tantùm. Quemadmodum enim panis Euchariſtiæ, poſt ſancti ſpiritus inuocationem, non amplius eſt panis communis, ſed eſt Corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum non amplius eſt vnguentum nudum, neque (ſi quis ita appellare malit) commune, poſtquam iam conſecratum eſt: ſed eſt Chariſma Chriſti, quod aduentu ſpiritus ſancti, per ipſius diuinitatem, energiam habet. Quo frons & alij ſenſus corporis tui ſymbolicè inunguntur, & corpus quidem iſto viſibili vnguento perungitur, anima verò ſancto viuificoque ſpiritu ſanctificatur. Ac primùm quidem fronti illinitur, vt eum abſtergat à vobis pudorem, quem primus homo tranſgreſſor perpetuò circunferebat: ſimulque efficiat, vt poſſitis vultu non velato gloriam Domini intueri. Deinde verò aures vnguntur, vt ad audiendum diuina myſteria aures accipiatis, de quibus dicebat Eſaias: Et addidit mihi Dominus aures ad audiendum. Et Dominus in Euangelio: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Poſtea nares: Vt diuinum recipientes vnguentum, dicatis: Chriſti gratus odor eſt Deo in his qui ſaluantur. Tum verò & pectus inungitur: vt induti thoracem iuſtitiæ, fortiter aduerſus inſultus diaboli conſiſtatis. Vt enim ſaluator poſt Baptiſmum, & illum ſancti ſpiritus aduentum, egreſſus in prælium deuicit aduerſarium: ſic & vos poſt ſacrum baptiſma, & Chriſma myſticum, induti armis ſancti Spiritus, aduerſus oppoſitam vobis poteſtatem conſiſtitis, & præliamini, dicentes: Omnia poſſum in eo qui me confortat, Chriſto, &c.

Chriſmatis inuoctio poſt baptiſmum.

Iſaiæ 61. Lucæ 4.

Transſubſtantiatio.

Chriſmatis dignitas & virtus.

Frontis inunctio.

Aurium.

Iſaiæ 50. Marth 13.

Narium.

2. Cor. 2.

Pectoris.

Marth. 4.

Philip. 4.

11. DENIQVE Catecheſi quarta myſtagogica: Exutis veſtibus antiquis, & ijs quæ ſunt ſecundùm ſpiritum albæ induti, perpetuò iam in albis incedere oportet. Non hoc ideò dicimus, quaſi alba te ſemper veſtimenta habere ſit neceſſè, ſed quòd his quæ verè alba, ſplendida & ſpiritalia ſunt, veſtiri te oporteat.

Candida veſtis.

1. GBASILIVS de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo, vt paulo ante, F teſtimonio ſexto.

2. RABANVS Maurus Moguntinenſis archiepiſcopus libro primo de inſtitutione clericorum, capite vigeſimoſeptimo: Catechizandi ordo hic eſt: Primùm interrogatur paganus, ſi abrenunciat diabolo & omnibus damnoſis eius operibus, atque fallacibus pompis: vt primùm reſpuat errorem, & ſic appropinquet ad veritatem, poſſitque iuxta Apoſtolum, deponere veterem hominem ſecundum priſtinam conuerſationem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris, abnegans impietatem & ſeculária deſideria. Deinde apoſtolicæ fidei oſtenditur ei ſymbolum, & exquiritur ab eo, ſi credat in Deum Patrem omnipotentem, & in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum, & in Spiritum ſanctum, vnum Deum in Trinitate & vnitate: ſi confiteatur vnam eſſe ſanctam Eccleſiam Catholicam, & ſi credat remiſſionem peccatorum, & carnis reſurrectionem. Hæc ergò omnia, ſi ſe verè profitetur credere, iam incipit per fidem induere nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt, in iuſtitia, & ſanctitate veritatis: quo tamen plenè induitur, quando per Baptiſmi lauacrum regeneratur. At poſtquam ſe per confeſſionem veræ fidei in alterius commendauerit dominium, & per abrenunciationem à prioris poſſeſſoris ſe alienauerit ſeruitio, exufflatur ab eo ſæua poteſtas, vt per pium ſacerdotis miniſterium Spiritui ſancto cedat fugiens ſpiritus malignus: ſignaturque in ſe homo ſignaculo crucis tam in fronte, quàm in corde, vt ipſe apoſtata diabolus, in vaſe ſuo priſtino, ſuæ interemptionis cognoſcens ſignum, iam ſibi deinceps ſciat illud eſſe alienum. Exinde iam dicuntur ſuper eum orationes, vt fiat catechumenus. Tunc datur ei ſal benedictum in os, vt per ſal typicum, ſapientiæ ſale conditus, fœtore careat iniquitatis, & nec à vermibus peccatorum vltra putrefiat, ſed magis illæſus feruetur ad maiorem gratiam percipiendam. Dehinc iterum exorcizatur diabolus, vt ſuam nequitiam agnoſcens, & iuſtum ſuper ſe iudicium Dei timens, recedat ab homine, nec iam contendat eum arte ſua ſubuertere, ne Baptiſmum conſequatur, ſed magis honorem Deo creatori ſuo exhibens, reddat opus factori ſuo. Poſtea tanguntur ei nares, & aures cum ſaliua, & dicitur ei illud verbum Euangelicum, quod Ieſus, quando ſurdum & mutum ſanauit, tangens cum ſputo linguam eius, & mittens digitos ſuos in auriculas eius, dixit, Epheta: quod eſt, adaperire. Hoc enim Sacramentum hic agitur, vt per ſaliuam typicam ſacerdotis, & tactum, ſapientia & virtus diuina ſalutem eiuſdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, vt aperiantur illi & aures ad audiendum mandata Dei, ſenſuque intimo cordis reponendum. Deinde benedictione ſacerdotali munitur, vt ad ſacrum Baptiſmum cum fide accepta cuſtodiatur. Vngetur illius tunc pectus de oleo ſanctificato cum inuocatione ſanctæ Trinitatis, vt nullæ reliquiæ latentis inimici in eo reſideant, ſed in fide ſanctæ Trinitatis mens eius confortetur. Vngetur & inter ſcapulas de eodem oleo, vt vndique munitur, & ad bona opera facienda per Dei gloriam roboretur.

Ordo catechizandi. Abrenunciatio.

Epheſ. 4.

Titus. Profeſſio fidei.

Ephes. 4.

Exufflatio.

Conſignatio.

Sal benedictum.

Exorciſmus.

Narium & aurium attactus cum ſaliua.

Marc. 7.

Olei ſanctificati inunctio in pectore & inter ſcapulas.

3. ET capite vigeſimooctauo: Poſt hæc conſecratur fons, & ad ipſum baptiſmum catechumenus accedit, & ſic in nomine ſanctæ Trinitatis trina ſubmerſione baptizatur. Et rectè homo, qui ad imaginem ſanctæ Trinitatis conditus eſt, per inuocationem ſanctæ Trinitatis ad eandem renouatur imaginem; &, qui tertio gradu peccati, id eſt, conſenſu cecidit in mortem, tertiò eleuatus de fonte, per gratiam reſurget ad vitam. Poteſt & hæc trina merſio, triduanam Domini ſepulturam ſignificare, maximè cùm dicit Apoſtolus: Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in morte, vt quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus, & reliqua. Oportet ergò cum inuocatione ſanctæ Trinitatis ſub trina merſione baptiſmum confici: vt ſecundùm perſonarum differentiam myſte-

Conſecratio fontis.

Cur in nomine S. Trinitatis baptizetur trina merſione.

Rom. 6.

rium

rium baptismi celebretur, & secundùm vnitatem substantiæ, vnum baptisma fiat. vnde dicit Apostolus: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, & reliqua. Postquam enim ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro à presbytero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, vt regni Christi particeps fiat, & à Christo Christianus possit vocari. Scriptum est in Euangelio ita: *Baptizatus autem* Iesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt cæli, & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam & venientem supra se. Bene quidem baptismo continuatur chrismatis vnctio: quia Spiritus sanctus, qui per illud chrisma sua virtutis admixtione sanctificat credentes, baptizato Iesu, statim super illum in columbæ specie descendit: cuius videlicet typum præferebat columba illa, quæ in diluuio ad arcam reportauit ramum olivæ virentibus foliis, significans vtique, quòd Spiritus sanctus per chrismatis vnctionem in baptismate virorem conferat fidelibus cælestis gratiæ.

Enhef 4. Vestis in vertice, quid designet.

Matth 3.

Genes 8.

4. ISIDORVS Hispalensis episcopus libro secundo de officijs ecclesiasticis, capite vigesimo: Exorcizantur autem catechumeni primùm, deinde salem accipiunt, & vnguntur. Exorcismus autem sermo increpationis est contra immundum spiritum in energumenis siue catechumenis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malitia, vel violenta incursio, expulsa fugetur. Quod significat et lunaticus ille, quem increpauit Dominus Iesus, & exijt ab illo dæmonium. Potestas autem diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, vt ei renuncient, atque eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini per Sacramentum baptismatis transferantur. Quod quia paruuli per se renunciare non possunt, per corda & ora gestantium adimpleatur. Sal autem in ministerio catechumenis datur, à patribus ideò est institutus, vt eius gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque delipiant à sapore Christi: nec sint fatui, & retrò respiciant sicut vxor Loth.

Exorcismus quid.

Matth. 17.

Paruuli per ora gestantium renunciant.

Sal cur adhibeatur.

Gen 19.

5. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite primo: Ergò quid egimus saluato? Nempe apertionem: quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos, & nares. Quod significat in Euangelio Dominus noster Iesus Christus, cùm ei oblatus esset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat os, quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbum est, & Latinè dicitur, adaperire. Idcò ergò tibi sacerdos aures tetigit, vt aperirentur aures tuæ ad sermonem, & ad eloquium sacerdotis. Nares, vt bonum odorem accipias pietatis æternæ, & sis in te fidei deuotioni sque plena fragrantia. DEINDE CAPITE SECVNDO: Venimus ad fontẽ, ingressus es. Occurrit tibi Leuita: occurrit presbyter: vnctus es quasi athleta Christi. Quando te interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Abrenuncias sæculo & voluptatibus eius? quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui &c. CAPITE TERTIO: Deinde accessisti propius, vidisti fontem, vidisti & sacerdotem supra fontem. ET CAPITE QVINTO: Forma baptismatis & vsus hoc habet, vt ante fons consecretur, & tunc descendat qui baptizandus est. Nam vbi primùm ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem, postea & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit præsentia Trinitatis æternæ.

Aurium & narium attactus.

Marc. 7.

Inunctio. Abrenunciatio.

Fontis consecratio.

Exorcismus.

7. IDEM libro secundo de Sacramentis, capite quinto: Venit sacerdos, precem dicit ad fontem, inuocat Patris nomen, præsentiam Filij, & Spiritus sancti, vtitur verbis cælestibus. Cælestia verba quæ sunt? quòd baptizemur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. ET capite sexto: Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo. & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, Credo. & mersisti. Tertio interrogatus es, Credis & in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo. tertiò mersisti. Ergò mersisti, venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regenerauit ex aqua & Spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam æternam.

Forma baptismi.

Fidei professio.

Inunctio post baptismum qua verborum forma fiat.

7. PRAETEREA libro tertio de Sacramentis, capite primo: Accipis autem mysterium, hoc est, vnguentum supra caput. Ascendisti de fonte, quid secutum est? Audisti lectionem, succinctus est summus sacerdos. Licet enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Succinctus inquam summus sacerdos, pedes tibi lauit. Non ignoramus quòd Ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Vide ergò ne forte propter multitudinem declinauit. ET secundo capite: Sequitur spirituale signaculum, quia post fontem superest, vt perfectio fiat &c. Post hæc quid sequitur? venire habes ad altare &c.

Lotio pedũ in Ecclesia Mediolanensi.

8. IDEM in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite primo: Aperite aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum carpite: quod vobis significauimus, cùm apertionis celebrantes mysterium, diceremus: Effeta, quod est, Adaperire. Hoc mysterium celebrauit Christus in Euangelio, sicut legimus, cùm mutum curaret & surdum. CAPITE SECVNDO: Post hæc reserata tibi sunt sancta sanctorum: ingressus es regenerationis sacrarium. Repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciasti diabolo, & operibus eius, mundo, & luxuriæ eius, ac voluptatibus. Vidisti illic Leuitam, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Ingressus vt aduersarium tuum cerneres, cui renunciandum mox putares, ad Orientem conuerteris. Qui enim renunciat Diabolo, ad Christum conuertitur, illum directo cernit obtutu. DEINDE CAPITE TERTIO: Aqua sine prædicatione Dominicæ crucis, ad nullos vsus futuræ salutis est. Cùm verò salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritalis lauacri, & salutaris poculi temperatur. CAPITE SEXTO: Post hæc vtique ascendisti ad sacerdotem: considera quid secutum sit. Nonne illud quod ait David: Sicut vnguentum in capite? Omnes enim in regnum Dei, & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memento euangelicæ lectionis. Etenim Dominus noster Iesus in Euangelio lauit pedes discipulis suis &c. CAPITE SEPTIMO: Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset indicium quòd exueris inuolucrum peccatorum, induëris innocentiæ casta velamina. Et in fine capitis: Repete quia accepisti signaculum spirituale, spiritum sapientiæ & intellectus &c. DENIQVE CAPITE OCTAVO: His abluta plebs diues insignibus, ad Christi contendit, altaria &c.

Aurium attactus.

Marc. 7.

Abrenunciatio.

Ad Orientem conuersio.

Aquæ baptismalis benedictio.

Inunctio Psalmista.

Ioan 13. Lotio pedum.

Candida vestimenta.

Confirmatio. Isaiæ 11.

Communio.

9. AV-

Exorcismi in baptismis.

9. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimo, in veritate, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis; eâque renunciatur, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donec eruantur inde per Sacramentum Baptismatis Christi, quid est, nisi peccatum?

Cur exufflâtur in toto orbe paruuli baptizandi.

10. IDEM libro secundo de nuptijs & concupiscentia, capite decimooctauo: Accusat (Iulianus) Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua vbique omnes baptizandi infantuli non ob aliud exufflantur, nisi vt ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo necesse est vasa eius possideantur.

Exorcismus & exufflatio paruulorum. antiquissima Ecclesiæ traditio.

11. ET capite vicesimonono: Neque enim ex quo esse cœpit Manichæi pestilens ista doctrina, ex illo cœperunt in Ecclesia Dei, paruuli baptizandi exorcizari & exufflari, vt ipsis mysterijs offenderetur, non eos in regnum Christi, nisi erutos à tenebrarum potestate transferri. Et infrà. Hos (Ambrosium & Cyprianum intelligit) iste audeat dicere Manichæos, & antiquissimam Ecclesiæ traditionem isto nefario crimine aspergat, qua exorcizantur & exufflantur paruuli, vt in regnum Christi à potestate tenebrarum, hoc est, diaboli & angelorum eius eruti transferantur.

Exorcismi. Orationes. Insufflationes. Cilicium. Inclinatio.

12. ITEM libro quarto de Symbolo ad Catechumenos capite primo, alloquens catechumenos: Omnia sacramenta, quæ acta sunt, & aguntur in vobis per ministerium seruorum Dei, exorcismis, orationibus, canticis spiritalibus, insufflationibus, cilicio, inclinatione ceruicum, humilitate pedum, pauor ipse omni securitate appetendus: hæc omnia, vt dixi, esca sunt, quæ vos reficiunt in vtero, vt renatos ex baptismo, hilares vos mater exhibeat Christo.

Symbolum.

Accepistis & Symbolum, protectionem parturientis contra venena serpentis.

Ratio malarum cæremoniarum obscura est.

1. HORIGENES homilia quinta in librum Numerorum: Sed & in Ecclesiasticis obseruationibus sunt multa huiusmodi, quæ omnibus quidem facere necesse est, nec tamen ratio eorum omnibus patet. Nam quòd (verbi gratia) genua flectimus orantes, & quòd ex omnibus cæli plagis ad solam Orientis partem conuerti orationem fundimus, non facilè cuiquam puto ratione compertum. Sed & Eucharistiæ siue percipiendæ, siue eo ritu quo geritur explicandæ, vel eorum quæ geruntur in baptismo verborum, gestorumque, & ordinum atque interrogationum ac responsionum, quis facilè explicet rationem? Et tamen omnia hæc operta & velata portamus super humeros nostros, cùm ita implemus ea & exequimur, vt à magno pontifice, atque eius filijs tradita, & commendata suscepimus. Cuncta hæc ergo, & horum similia congerimus, nec tamen eorum assequimur rationem: leuamus humeris nostris, & portamus adoperta & obtecta diuina mysteria: Nisi quis sit inter nos Aaron aut filius Aaron, quibus ista conceditur nuda & reuelata perspicere. Ita tamen conceditur, vt sciant sibi velanda hæc & operienda, vbi cæteris dari ea, & in opus proferri ratio poposcerit.

Apostoli cur signis visibilibus & ex eis cæremonijs vti.

2. DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite primo: Necessariò itaque primi illi nostri sacerdotalis muneris duces, cùm ex summa supersubstantialique deitate ipsi sancti muneris plenitudinem percepissent, & idipsum demeeps proferre & propagare à diuina bonitate missi essent, ipsique (vt qui tranquillent in Deum) posteros ad diuina proue here affatim cuperent, visibilibus signis cælestia Sacramenta texerunt, varietateque ac multitudine, quod vnicum est collectum, tradiderunt: & in humanis imaginibus res diuinas, materialibusque figuris spiritualium maiestatem, atque in ijs quæ nobis sunt familiaria, summa illa & supersubstantialia partim scriptis, partim non scriptis institutionibus suis (iuxta quod sacræ definiunt leges) nobis tradiderunt: non modò profanæ multitudinis causa, cui ne ipsa quidem fas est signa contingere; verùm ob id quoque, quòd hæc nostra sacratissima functio significatiua est, plenaque (vt dixi) signis pro modo & ratione captus nostri, indigetque visibilibus figuris, quibus veluti adminiculis ad eorum augustiorem intelligentiam subuehamur.

Mularum cæremoniarum & rerum significatio nobis obscura.

3. IDEM capite vltimo: Plurima ex his, quæ ignoramus, causas habent dignissimas, nobis quidem ignoratas, verùm præstantioribus ordinibus cognitas. Complura item summas illas altissimasque substantias latent: soliqué sapientissimæ, ac sapientiæ doctori, diuinitati nota sunt.

Signorum ignotorum veneratio.

4. AVGVSTINVS libro tertio de Doctrina Christiana, capite nono: Sub signo seruit, qui operatur aut veneratur aliquam rem significantem, nesciens quid significet: qui verò aut operatur, aut veneratur vtile signum diuinitus institutum, cuius vim significationemque intelligit, non hoc veneratur quod videtur & transit, sed illud potius, quò talia cuncta referenda sunt. Qui autem non intelligit quid significet signum, & tamen signum esse intelligit, nec ipse premitur seruitute Melius est autem vel premi incognitis, sed vtilibus signis, quàm inutiliter ea interpretando, à iugo seruitutis eductam ceruicem laqueis erroris inserere.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

I.

Quid est Baptismus, & an cunctis necessarius?

EST hoc nouæ legis primum & maximè necessarium Sacramentum, in ablutione corporis exteriore, & legitima verborum enunciatione, iuxta Christi institutionem, consistens.

Actor. 2. f Marc. 16. d Ioan. 3. c 4. a Tit. 3. b Matth. 28. d Ephes. 5. f 1. Petr. 3. d

Digitized by Google

B Neceſſarium inquam Sacramentum, non ſolùm [a] adultis, ſed etiam [b] paruulis, ac ſimul eis efficax ad ſalutem æternam conſequendam. Naſcuntur omnes iræ [c] filij: opus igitur habent etiam paruuli emundatione peccati, nec poſſunt abſque [d] hoc Sacramento mundari, & in filios Dei regenerari. Nam & generatim Legiſlator edixit: [e] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Alibi verò: [f] *Non eſt voluntas ante Patrem veſtrum, qui in cælis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis.* Perirent [g] autem non baptizati etiam paruuli, ſicut olim in Synagoga Hebræorum pueri [h] incircunciſi.

C Iam cùm ſit vnum [i] Baptiſma Chriſti fidelium, hoc ſemel acceptum, nefarium eſt [k] prorſus iterare, quicquid demùm prætexant iam olim [l] damnati Anabaptiſtę. Cum Synodo Conſtantinopolitana dicendum eſt: Confiteor [m] vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum. Et cum Auguſtino: [n] Rebaptizare hæreticũ hominẽ, omninò peccatũ eſt: rebaptizare autem Catholicum, immaniſſimum ſcelus eſt: quod idcircò Cæſareis etiam [o] legibus prohibetur.

a Trident. ſeſſ. 5. cap. 4 & ſeſſ. 7. can. 5. de bapt. ſimo. Aug. tract. 11. in Ioan. Ambroſ. de myſter. init. cap. 4. Clemen. epiſt 4. ad Iulium.

b Concil. Lateran. can. 1. & Mileuit. can. 2. Dionyſ. Eccleſ. hierarch. cap. 7. Cyprian. epiſt 52. Chryſoſt. homil. de Adam & Eua.

c Epheſ. 2. a Trident. ſeſſ. 5.

d Auguſt. epiſt. 28. & lib. 3. de anima & eius orig. cap. 9. Item lib. 1. de pec. mer. cap. 23.

e Ioan. 3. a Auguſt. lib. 3. de pec. mer. cap. 4. & 12.

f Matth. 18 b Bernard. ſermon. 66. in cantic. & epiſt. 240. ad Hild. ſont.

g Auguſt. de nupt. & concup. lib. 1 ca. 20. & lib. 2. c. 17. Item ſermon. 14. de verb. Apoſt.

h Geneſis 17. b

i Epheſ. 4. a Baſil. de Spirit. ſanct. cap. 10. Alcimus Auitus lib. 4. cap. 8.

k Hebr. 6. a Clemen. conſtitut. apoſtol. lib. 6. cap. 15. Ephræm tractat. de pœnitent. Damaſc. lib. 4. cap 10.

l In Concil. Carthaginenſ. 1. can. 1. & Viennenſ. Tridentin. ſeſſ. 7. can 9. de Sacrament. & 11. de Baptiſm. Auguſt. tractat. 11. in Ioan. Beda in 3 cap. Ioan.

m In Symbolo fidei.

n Epiſtol. 203. & lib. de vnico bapt. contra Petil. cap. 13. Leo epiſtol. 79. ad Nicetam, cap. 7. & 37 ad Leonem Rauen.

o C. lib. 1. Ne ſanctum bapt. iteret.

TESTIMONIA.

1. A ACTORVM ſecundo: Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrûm in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

2. MARCI decimoſexto capite: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

3. IOANNIS tertio: Poſt hæc venit Ieſus, & diſcipuli eius in terram Iudæam: & illic demorabatur cum eis, & baptizabat.

4. ET capite quarto: Quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius.

5. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

6. MATTHAEI vigeſimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia quęcunque mandaui vobis.

7. AD Epheſios quinto: Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

8. PRIORIS Petri tertio capite: In arca pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit Baptiſma: non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

1. ■ CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſexta, capite quarto: Iuſtificatio impij eſt tranſlatio ab eo ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per ſecundum Adam Ieſum Chriſtum, ſaluatorem noſtrum. quæ quidem tranſlatio poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt, ſicut ſcriptum eſt: Niſi quis renatus fuerit &c. — Iuſtificatio non fit ſine baptiſmo aut eius voto. — Ioan. 3.

2. ITEM ſeſſione ſeptima, canone quinto de Baptiſmo: Si quis dixerit, Baptiſmum liberum eſſe, hoc eſt, non neceſſarium ad ſalutem; anathema ſit. — Baptiſmus neceſſarius ad ſalutem.

3. AVGVSTINVS tractatu decimotertio in Ioannem: Quantumcunque catechumenus proficiat, adhuc ſarcinam iniquitatis ſuæ portat: non illi dimittitur, niſi cùm venerit ad Baptiſmum. — Baptiſmi neceſſitas.

4. AMBROSIVS in libro de iis qui myſterijs initiantur, capite quarto: Creditur catechumenus in crucem Domini Ieſu, qua & ipſe ſignatur: ſed niſi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, remiſſionem non poteſt accipere peccatorum, nec ſpiritalis gratiæ munus haurire.

5. CLEMENS epiſtola quarta ad Iulium & Iulianum: Nec putetis, quòd etiam ſi omnem pietatem colatis, omnemque iuſtitiam, baptiſmum verò non accipiatis, ſpem poſſitis habere apud — Quàm neceſſarius baptiſmus.

apud Deum: Immò maiori pœna digni eritis, qui bona opera non bene operati estis. Confertur enim meritum homini ex bonis gestis, sed si ita geratur, sicut Deus iubet. Deus autem iussit, omnem coleum se, Baptismo consignari. Quod si vos renueritis, vt vestræ voluntati magis, quàm Dei obtemperetis; contrarij sine dubio & inimici estis voluntati eius. Sed dicitis forsasse: Quid confert aquæ baptismus ad Dei cultum? Primò quidem, quia quod Deo placuit, impletur. Secundò, quia regenerato ex aquis, & Deo renato, fragilitas prioris nativitatis, quæ vobis per hominem facta est, amputatur, & ita demum peruenire poteritis ad salutem: Aliter impossibile est. Sic enim nobis cum sacramento verus Prophera testatus est, dicens: Amen amen dico vobis, nisi quis denuò renatus fuerit ex aqua viua, non introibit in regnum cælorum. Festinate ergò accelerate. Est enim in aquis illis misericordia eius quædam, quæ ex initio ferebatur super eas: & agnoscit eos qui baptizantur sub appellatione triplicis sacramenti, & eripit eos de supplicijs futuris, quasi donum quoddam offerens Deo animas per baptismum consecratas. Confugite ergò ad aquas illas: solæ sunt enim, quæ possint vim futuri ignis extinguere. Ad quas, qui moratur accedere, constat, in eo adhuc infidelitatis idolum permanere, & ab ipso prohiberi ad aquas properare, quæ salutem conferunt. Siue enim iustus, siue sit iniustus, baptismus ei per omnia necessarius est. Iusto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio, & regeneretur Deo; iniusto verò, vt peccatorum, quæ gessit, remissio concedatur.

Matth. 28. Ioan. 3.

Ioan. 3.

6. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone primo: Sacramentum Baptismi, quod ad inuocationem individuæ Trinitatis consecratur in aqua, tam paruulis, quàm adultis in forma Ecclesiæ, à quocunque ritè collatum, proficit ad salutem &c.

Parvulis & adultis necessarius Baptismus.

7. CONCILIVM Mileuitanum canone secundo: Item placuit, vt quicunque paruulos recentes ab vteris matrum, baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro expietur; vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non verè, sed falsè intelligatur; anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt, nisi quemadmodum Ecclesia catholica, vbique diffusa semper intellexit: propter hanc enim regulam fidei, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideò in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt. Eundem canonem repetiuit Concilium Tridentinum sessione quinta.

Parvuli bapt. propter peccatum Originale.

Rom. 5.

8. DIONYSIVS Areopagita de ecclesiastica hierarchia capite septimo: Verùm ea de re ista quoque dicimus, quæ sancti præceptores nostri ex pristina traditione edocti, ad nos deriuârunt. Aiunt enim, quod est verissimum, infantes (si sancta lege formentur) ad sacrum perueniendos habitum, omni errore liberos & vitæ exortes impuræ. Istud cùm pijssimis ducibus nostris in mentem veniisset, visum est admittere infantes hoc modo, vt naturales oblati parvuli parentes, puerum vni ex fidelibus tradant præclaro diuinarum rerum magistro, sub quo iam puer sit quasi sub patre diuino, sanctæque salutis alumno. Hanc itaque præsul spondentem, puerum iuxta sanctam educaturum vitam, requirit vt abrenunciationem profiteatur, fidemque confiteatur: non (vt illi recentes aiunt) alium pro alio imbuat sacris. Neque enim hoc ille ait, Ego pro puero abrenunciationes facio, aut fidei sacramenta profiteor. sed ita puer renunciat & profitetur, id est, spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, vt abrenuncret contrarijs omninò, profiteaturque & peragat omnia quæ pollicetur. Nihil igitur (vt reor) indignum est, si ad diuinum institutum puer adducitur, sanctum habens præceptorem, qui illi diuinarum rerum habitum tradat, malorumque seruet immunem.

Parvuli sine baptismo aeternis ignibus non eripiuntur.

Parentes seu susceptor & sponsor parvuli.

Quomodò puer per susceptorem abrenunciat & fidem profitetur.

9. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum: Quantum verò ad causam infantium pertinet, quos dixisti intra secundum, vel tertium diem quo nati sint constitutos, baptizari non oportere, & considerandam esse legem circumcisionis antiquæ, vt intra octauum diem eum, qui natus est baptizandum & sanctificandum non putares, longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo consensit, sed vniuersi potius iudicauimus, nulli hominum nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Nam cùm Dominus in Euangelio suo dicat, Filius hominis non venit animas hominum perdere, sed saluare: quantum in nobis est, si fieri potest, nulla anima perdenda est. Et paulò pòst. Deus vt personam non accipit, sic nec ætatem, cùm se omnibus ad cælestis gratiæ consecutionem æqualitate libratа præbeat patrem. Quòd autem in Iudaica circumcisione carnali octauus dies obseruabatur, sacramentum est in vmbra atque in imagine ante præmissum, sed veniente Christo veritate completum. Quæ imago cessauit, superueniente postmodum veritate, & data nobis spirituali circumcisione. Propter quod neminem putamus à gratia consequenda impediendum esse ea lege, quæ iam statuta est, nec spiritalem circumcisionem impediri carnali circumcisione debere, sed omnem omninò hominem admittendum esse ad gratiam Christi, quando & Petrus in Actibus Apostolorum loquatur & dicat: Dominus mihi dixit, neminem communem dicendum & immundum. Cæterùm si homines impedire aliquid ad cõsecutionem gratiæ posset, magis adultos & proiectos & maiores natu possent impedire peccata grauiora. Porrò autem si etiam grauissimis delictoribus, & in Deum multùm ante peccantibus, cùm postea crediderint, remissa peccatorum datur, & à baptismo atq; à gratia nemo prohibetur: quanto magis prohiberi nõ debet infans, qui recèns natus, nihil peccauit, nisi quòd secundũ Adam carnaliter natus, cõtagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit? qui ad remissam peccatorũ accipiendam hoc ipso facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et ideircò frater charissime, hæc fuit in concilio nostra sententia, à baptismo atque à gratia Dei, qui omnibus misericors, & benignus, & plus est, neminem per nos debere prohiberi. Quod cùm circa vniuersos obseruandum sit atque retinendum, tum magis circa infantes ipsos, & recèns natos obseruandum putamus, qui hoc ipso de ope nostra, ac de diuina misericordia plus merentur, quòd in primo statim natiuitatis suæ ortu plorantes ac flentes, nihil aliud facimus, quàm deprecantur.

Lib. 3 epist. 9.

Genes. 17.

Parvulos primum nasci eos baptizandos.

Luc. 9. Galat. 2.

Actor. 10.

Originale peccatum in infantibus.

Concilij Carthaginensis sententia de nõ arcendis à baptismo infantibus.

Paruulos baptizandos propter originale peccatum, Ecclesia Catholica prædicat.

10. CHRYSOSTOMVS homilia de Adam & Eua: Prædicat Ecclesia Catholica vbique diffusa, debere paruulos baptizari propter originale peccatum. Et paulò pòst: Quia ipsa conceptio sine carnis cupiditate non fit, ideò dixi de transgressione peccati: venio in originale cupiditatis, vt baptismus paruulorum abluat omne originale peccatum. Et post nonnulla: Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta ecclesia, siue sint paruuli, siue iuuenes, vniformiter agit, non ocioso contemplemur intuitu: quòd cùm ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius tantem vitæ ingrediuntur, quàm exorcismis & exufflationibus clericorum &c. vt supra, quæstione octaua, de Sacramentis in genere F testimonio septimo.

Exorcismi & exufflationes.

11. AD Ephesios secundo: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

Paruuli baptizati propter originale peccatum.

12. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de peccato originali canone quarto: Si quis paruulos recentes ab vteris matrum baptizandos negat, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti; aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lauacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam; vnde fit consequens, vt in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum, non vera, sed falsa intelligatur; anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id quod dixit Apostolus: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt: nisi quemadmodum Ecclesia Catholica vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam paruuli &c. vt Concilium Mileuitanum supra testimonio septimo.

Rom. 5.

Ex Apostolorum traditione.

13. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymum: Item quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt; hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat ecclesiam, vbi propterea cum baptizãdis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Qui autem non viuificatur in Christo, restat vt in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apostolus; Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem.

Sine baptismo non saluantur paruuli.

Rom. 5.

Ante baptismum decedentes paruuli, non liberantur a peccato originali.

14. IDEM libro tertio de anima & eius origine, capite nono: Noli credere, noli dicere, noli docere, infantes antequam baptizentur morte præuentos, peruenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse catholicus.

Soto baptismo saluantur paruuli.

15. ITEM de peccatorum meritis & remissione libro primo, capite vigesimotertio: Nulla ex nostro arbitrio, præter baptismum Christi, salus æterna promittatur infantibus, quam non promittit scriptura diuina, humanis omnibus ingenijs præferenda.

16. IOANNIS tertio, vt in textu.

Per baptismum incorporantur Ecclesiæ.

17. AVGVSTINVS libro tertio de peccatorum meritis & remissione, capite quarto: Vnde fit consequens, vt quoniam nihil agitur aliud, cùm paruuli baptizantur, nisi vt incorporentur Ecclesiæ, id est, Christi corpori, membrisque socientur: manifestum fit eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, pertinere: non autem damnari possent, si peccatum vtique non haberent.

Ad damnationem pertinent, nisi baptizentur.

18. CAPITE duodecimo ea verba exponens prioris ad Corinthios septimo: Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt: Illud tamen (inquit) fine dubitatione tenendum est, quæcunque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atque ad dimittenda peccata, nisi Christiana & ecclesiastica institutione, & sacramentis efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet sanctis & iustis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à regno Dei separatos in damnationem venire compellit: nec paruuli, de quibuslibet sanctis iustisque procreati, originalis peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint baptizati; pro quibus tanto impensius loqui debemus, quanto pro se ipsi minus possunt.

Propria infantum sanctificatio fit per Baptismum.

19. MATTHAEI decimooctauo, vt in textu.

20 BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica: Videte detractores, videte canes. Irridentnos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum, atque in vtroque sexu festinant proscribere Christum, in adultis, & paruulis, in viuis, & mortuis. Hinc quidem infantibus ex impossibilitate naturæ, inde verò adultis ex difficultate continentiæ præscribentes. Quid enim si infans pro se loqui non potest, pro quo vox sanguinis fratris sui, & talis fratris, clamat ad Deum de terra? Adstat & clamat nihilominus mater ecclesia. Quid tamen infans? Nónne & ipse videtur tibi inhiare quodammodo de fontibus saluatoris, vociferari ad Deum, suisque vagitibus clamitare, Domine, vim patior, responde pro me? Plagitat auxilium gratiæ, quia vim patitur ab origine. Clamat innocentia miseri, clamat ignorantia paruuli, clamat addicti infirmitas. Ita ergò clamant hæc omnia, sanguis fratris, fides matris, destitutio miseri, & miseria destituti. Et clamatur ad patrem. Porrò pater seipsum negare non potest, pater est. Nemo mihi dicat, quia non habet fidem, cui mater impertit suam, inuoluens illi in sacramento, quousque idoneus fiat proprio non tantùm sensu, sed assensu euolutam puramque percipere. Nunquid breue pallium, vt non possit ambos cooperire? Magna est Ecclesiæ fides. Nunquid minor fide Chananææ mulieris, quam constat & filiæ sufficere potuisse & sibi? ideò audiuit: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi, sicut petisti. Nunquid minor fide illorum, qui paralyticum per tegulas demittentes, animæ illi simul & corporis obtinuêre salutem? Denique habes: Quorum fidem vt vidit, ait paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et paulò pòst: Tolle grabatum tuum, & ambula. Qui hæc credit, facilè huic persuadebitur, meritò ecclesiam præsumere nõ solùm paruulis baptizatis in sua fide salutem, sed etiã interfectis pro Christo infantibus coronam martyrij. Quę cùm ita sint, nullum præiudicium sustinebunt regenerati de eo quod dictum est, Sine fide Impossibile est placere Deo: cùm sine fide non sint, qui in testimonium fidei baptismi gratiam perceperunt. Sed neque de eo quod item dictum est: Qui verò nõ crediderit, cõdemnabitur. Quid enim credere est, niti fidẽ habere? Itaq; & mulier saluabitur per generationem filiorum, si permanserit in fide cum lenitate: & infantibus per lauacri regenerationẽ succurretur: & adulti qui cõtinere nõ poterunt, conlugij tricesimo fructu se rediment. Christus propter hoc mortuus est, & resurrexit, vt viuorum dominaretur & mortuorum. Propter hoc quoque

Hæretici Catholicos irridet propter infantium baptismum.

Genes. 4.

Isaiæ 38.

Mater Ecclesia fidem suam paruulo communicat.

Fides aliena aliis prodest.

Matth. 15.

Matth. 9.

Hebr. 11.

Paruuli baptizari non sunt omninò sine fide.

Marc. 16. 1. Tim. 2.

Rom. 14.

quoque & infans natus est, & per singulos ætatum gradus profecit in virum, vt nulli deesset ætati.

21. IDEM in epistola ducentesima quadragesima ad Hildefonsum comitem, de Henrico hæretico scribens: Paruulis Christianorum, Christi intercluditur vita, dum baptismi negatur gratia: nec saluti propinquare sinuntur, saluatore licèt piè clamante pro eis: Sinite, inquit, paruulos venire ad me. Ergóne qui homines & iumenta saluauit, quemadmodum multiplicauit misericordiam suam Deus, ad solos tamen innocentes non patitur eandem tam multam misericordiam peruenire? Quid, quæso, quid inuidet paruulis saluatorem paruulum qui natus est eis? Inuidia hæc diabolica est: inuidia hac mors intrauit in orbem terrarum. An putat paruulos saluatore non egere, quia paruuli sunt? Si ita est, ergò gratis magnus Dominus factus est paruus: vt omittam quòd flagellatus est, quòd sputis illitus, quòd cruci affixus, quòd denique mortuus est. Non est hic homo à Deo, qui sic contraria Deo, & facit, & loquitur. Pró dolor: auditur tamen à pluribus, & populum, qui sibi credat, habet. O infelicissimum populum. Ad vocem vnius hæretici filiarum in eo omnes propheticæ & apostolicæ voces, quæ de conuocando in vna Christi fide è cunctis nationibus Ecclesia, vno veritatis spiritu cecinerunt. Ergò fefellerunt diuina oracula, falluntur omnium oculi & animi: qui quod legunt prædictum, intuentur impletum. Quam certè manifestam omnibus veritatem solus iste, stupenda, & prorsus Iudaica cæcitate, aut non videns, aut inuidens adimpletam, simul nescio qua arte diabolica persuasit populo stulto & insipienti, de re manifesta nec suis credere oculis: fefellisse priores, errare posteros, totum mundum etiam post effusum Christi sanguinem perditum iri, & ad solos, quos decipit, totas miserationum Dei diuitias, & vniuersitatis gratiam peruenisse. Et nunc huius rei gratia, licèt in multa corporis infirmitate, iterarripui ad has partes, quas potissimùm singularis ferus depascitur, dum non est qui resistat, neque qui salutem faciat. Quippe de tota Francia pro simili effugatis malitia, has solas sibi inuenit expositas, in quibus fiduciaiter, sub tuo dominatu, in gregem Christi toto furore bacchatur. Quod tuóne honori congruat, princeps illustris, ipse iudicato. Nec mirum tamen, si serpens ille callidus decepit te, quippe speciem pietatis habens, cuius virtutem penitus abnegauit.

22. AVGVSTINVS de nuptijs & concupiscentia libro primo, capite vigesimo: Ab hac igitur potestate tenebrarum, quarum est diabolus princeps, id est, à potestate diaboli, & angelorum eius, quisquis erui, cùm baptizantur, negauerit paruulos, ipsorum Ecclesiæ sacramentorum veritate conuincitur, quę nulla hęretica nouitas in Ecclesia Christi auferre, vel mutare permittitur, regente atque adiuuante capite totum corpus suum, pusillos cum magnis. In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis; eiqúe renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Quid ergò in eis est, per quod in potestate diaboli teneantur, donec eruantur inde per sacramentum baptismatis Christi, quid est, nisi peccatum?

23. ITEM libro secundo de nuptijs & concupiscentia, capite decimoseptimo: Inquantum homines sunt paruuli, bonum est naturæ, cuius auctor est Deus: inquantum autem cum peccato nascuntur, perituri, si non renascantur, ad semen pertinent maledictum ab initio, illius antiquæ inobedientiæ vitio. Ab hac fide Apostolica atque Catholica, veracissima, atque fundatissima, cum Pelagianis iste (Iulianus) discedens, non vult nascentes esse sub diabolo, ne paruuli portentur ad Christum, vt eruantur à potestate tenebrarum, & in regnum ipsius transferantur.

24. IDEM sermone decimoquarto de verbis Apostoli, capite secundo: Nos dicimus parnulos aliter salutem & vitam æternam non habituros, nisi baptizentur in Christo. Capite decimotertio? Vbi ponis paruulos baptizatos? Profectò in numero credentium. Nam ideò & consuetudine Ecclesiæ antiqua, canonica, fundatissima, paruuli baptizati fideles vocantur. Et sic de his quærimus, Iste infans Christianus est? Respondetur, Christianus. Catechumenus, an fidelis? Fidelis vtique à fide, fides à credendo. Inter credentes igitur, baptizatos paruulos numerabis: nec iudicare vllo modo aliter audebis, si non vis esse apertus hæreticus. Ergò ideò habent vitam æternam; quia qui credit in filium, habet vitam æternam. Item capite decimoquarto: Noli eis sine ista fide, & sine isto sacramento huius fidei, promittere vitam æternam. Et capite decimooctauo: Absit vt ego dicam non credentes infantes. Iam superius disputaui, credit in altero, qui peccauit in altero: dicitur credit & valet, & inter fideles baptizatos computatur. Hoc habet authoritas matris Ecclesię, hoc fundatus veritatis obtinet canon: contra hoc robur, contra hunc inexpugnabilem murum, quisquis arietat, ipse contringitur. Ergò prodest Christus aliquid infantibus baptizatis; & sicut ego doceo, & sicut mecum tota Ecclesia dicit, credentibus prodest. Et capite decimonono: Credunt & infantes. Vnde credunt? Quomodo credunt? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Postea verò: Multi modi sunt sanctitatis, & multi modi sunt sanctificationis. Quomodo ergò sanctificatur vir infidelis in vxore, & tamen perit, nisi baptizetur: sic filij fidelium, etsi ad quendam modum sanctificati sunt, pereunt tamen, si non fuerint baptizati.

25. GENESIS decimoseptimo: Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

1. C AD Ephesios quarto. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma.

2. BASILIVS in libro de Spiritu sancto, capite decimoquinto: Vnum nouimus salutiferum baptisma, quandoquidem vna est pro mundo mors, & vna ex mortuis resurrectio, quarum figura est Baptisma.

3. ALCIMVS Auitus Viennensis Archiepiscopus libro quarto, qui est de diluuio, capite decimooctauo, referens verba Dei ad Noë Genes. 9. Nequaquam vltra interficietur omnis caro aquis diluuij:

Verò autem terris ex hoc iam non erit vltrà
Diluuium regnans, carnem quod cæteràt omnem:
Vnum quòd fuerit signo monstrabitur vno:
Nec simulem repetit a necem peccata videbunt.
Et si crimen erit, terror non deerit alter.
Sic vnum gentes iurans Baptisma sacrabat,
Vt semel ablutę lymphis purgantibus orbę,
Baptismum haud liceat nobis sperare secundum.

4. AD Hebræos sexto: Impossibile enim est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiã donum

Matth. 19.

Inuidèt hæretici saluté paruulis.

Per Baptismum eruitur a potestate dæmonis.

Exorcismi vertas in paruulis. Abrenunciane per ora gestantium.

Perituri, si non renascantur.

Sine baptismo non saluantur.

Paruuli baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur

Credit in altero, qui peccauit in altero.

Ab Ecclesię authoritate.

1. Cor. 7. Pereunt fidelium filij si non fuerint baptizati.

Vnicum baptisma.

Vnicus diluuio, designatur vnicum Baptisma.

donum cœleſte, & participes facti ſunt Spiritus ſancti, guſtauerunt nihilominus bonum Dei verbum, virtuteſque ſæculi venturi, & prolapſi ſunt: rurſus renouari ad pœnitentiam, rurſum crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habentes.

Rebaptizãtes crucifigunt Dominum.

5. CLEMENS Pontifex & martyr libro ſexto conſtitutionum Apoſtolicarum, capite decimoquinto: Qui myſterio Baptiſmi initiatos, iterum baptizare aggrediuntur, iterum agunt in crucem Dominum, iterumque eum interficiunt, irrident diuina, ludibrio habent ſancta, contumelia afficiunt Spiritum ſanctum, & ſanguinem illum ſanctum, vt communem, partipendunt; impij ſunt in eum, qui miſit; in eum, qui paſſus eſt; in eum, qui teſtimonium præbuit. Et poſt pauca: Baptizare autem veſtros pueros infantes, & educate eos in diſciplina, & monitione Dei: Sinite enim, ait Dominus, pueros venire ad me, & ne prohibete eos.

Paruuli baptizandi.

Marc. 10.

6. EPHRAEM tractatu de pœnitentia ante finem, tomo tertio: Agens contra hæreticos qui negabant pœnitentiam poſt Baptiſma: Quo pacto (inquit) dicis, poſt baptiſma non eſſe pœnitentiam? Imò, inquit, (hæreticus ſcilicet) Paulus ait, Impoſſibile eſſe, eos qui ſemel illuminati ſunt, rurſus renouari ad pœnitentiam; rurſumque crucifigere ſibimetipſis Chriſtum, & tranſgreſſores recipi. Breuiter ergo tibi ſenſum dicti exponam, ne in longam narrationem oratio protrahatur: non de pœnitentia id dixit Paulus; verùm de ſecundo baptiſmate, quod iterum baptizari eum ſit impoſſibile, qui ſemel in Chriſto baptizatus eſt. quoniam idem ait Apoſtolus: Quicunque in Chriſto baptizati ſunt, in morte ipſius baptizati ſunt. Propter baptiſma igitur, dixit impoſſibile eſſe eos, qui prolapſi ſunt, rurſus crucifigere Chriſtum, id eſt, rurſum baptizari. Vna eſt Crux: vnum eſt (inquit) etiam baptiſma. Si ſecunda crux eſt, erit & ſecundum baptiſma. Ad Hebræos quippe ſcribens, volebat oſtendere, Chriſti baptiſma non eſſe commune. de baptiſmate igitur loquitur: putabãt enim id legali eſſe ſimile. Vt ergo perſuaderet ijs, diuinum illud eſſe; dicit, apud nos impoſſibile eſſe, eos qui prolapſi ſunt, iterum baptizari. nam diuerſa ipſi faciunt baptiſmata. Quemadmodum etiam antea, de purificatione verba faciens, reprehenderat: & Chriſtus quoque oſtenderat, legale baptiſma eſſe commune; cùm diceret, Phariſæos aſſiduè baptizari ac lauari, cùm eſſent immundi. Ait enim: ne quod foris eſt calicis, & paropſidis laues: ſed quod intus eſt, plenum rapina & amaritudine. Non ergo dixit Paulus de pœnitentia, impoſſibile eſſe ſemel illuminatos reſipiſcere: ſed, de non rebaptizando.

Heb. 6. Apoſtolus loquitur de Baptiſmo, tum de pœnitentia.

Rom. 6.

Heb. 6.

Matth. 23.

7. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimo: Iam verò Baptiſmum vnum in peccatorum remiſſionem, & vitam æternam confitemur. Baptiſmus quippe mortem Domini deſignat. Per Baptiſmum enim cum Domino ſepelimur, vt diuinus Apoſtolus ait. Quemadmodum igitur Dominus ſemel morte perfunctus eſt: ſic nos etiam ſemel baptizari neceſſe eſt, baptizari inquam, vt à Domino dictum eſt, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Quibus ſcilicet verbis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti confeſſionem edocemur. Quocirca qui in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum baptizati, vnamque in tribus perſonis naturam edocti, Baptiſmum repetunt, ij nimirum Chriſtum rurſus, vt eſt apud Apoſtolum, in crucem agunt. Impoſſibile enim eſt, inquit, eos, qui ſemel illuminati ſunt, & cæt. rurſus ad pœnitentiam innouari, crucifigentes iterum ſibijpſis Chriſtum, atque oſtentui habentes. At qui in ſanctam Trinitatem minimè baptizati ſunt, hi denuò baptizentur neceſſè eſt.

Vnum Baptiſma.

Rom. 6.

Rebaptizati iterum crucifigunt Chriſtum.

Heb. 6.

8. PRIMVM Concilium Carthaginenſe canone primo: Illicitas eſſe ſancimus rebaptizationes, & ſatis eſſe alienum à ſyncera fide, & catholica diſciplina. Damnatur anabaptiſmus.

9. CONCILIVM Viennenſe ſub Clemente quinto: Baptiſma vnicum baptizatos omnes in Chriſto regenerans, eſt (ſicut vnus Deus, & fides vnica) ab omnibus fideliter confitendum. Quod celebratum in aqua in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, credimus eſſe, tam adultis, quàm paruulis communiter perfectum remedium ad ſalutem. Vide in Clementinis, tit. de ſumma Trinit. & fide Catholica.

10. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſeptima, canone nono, de ſacramentis in genere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt, ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, vnde ea iterari non poſſunt; anathema ſit. Character Baptiſmi, Confirmationis, & Ordinis.

11. ITEM in eadem ſeſſione, canone decimotertio de Baptiſmo: Si quis dixerit, paruulos, eô quòd actum credendi non habent, ſuſcepto baptiſmo inter fideles computandos non eſſe, ac propterea, cùm ad annos diſcretionis peruenerint, eſſe rebaptizandos; aut præſtare omitti eorum baptiſma, quàm eos non actu proprio credentes baptizari in ſola fide Eccleſiæ; anathema ſit. Paruuli inter fideles numerandi. Paruuli baptizati non rebaptizandi poſtea.

12. AVGVSTINVS tractatu vndecimo in Ioannem: Rectè intellexit Nicodemus natiuitatem carnis. Sic & tu intellige natiuitatem ſpiritus. Quicunque tibi dixerit, vt ſpiritaliter iterum naſcaris: reſponde quod dixit Nicodemus: Nunquid poteſt homo iterum in ventrem matris ſuæ intrare, & naſci? Iam natus ſum de Adam, non me poteſt iterum generare Adam. Iam natus ſum de Chriſto, non me poteſt iterum generare Chriſtus. Quomodo vterus non poteſt repeti, ſic nec baptiſmus. Ibidem: Plus vos perſequuntur (Donatiſtæ) qui vos illudendo ſeducunt; Veni, veni, baptizare hîc, hîc habes verum baptiſmum. Noli ludere, vnus eſt verus, ille luſus eſt. Seduceris, & iſta perſecutio grauis tibi erit. Iſti etiam audent dicere, quia perſecutionem ſolent pati à catholicis regibus, aut à Catholicis principibus. Quam perſecutionem tolerant? Afflictionem corporis. Perſecutionem, quam faciunt, grauior eſt. Caue quando vult ludere Iſmael cum Iſaac, quando tibi blanditur, quando offert alterum baptiſmum: reſponde, habeo iam baptiſmum. Si enim verus eſt iſte baptiſmus, quiſquis vult alterum dare, illudere vult. Caue animæ perſecutorem. Et paulò pòſt: Mirantur quia commouentur poteſtates Chriſtianæ aduerſus deteſtandos diſſipatores Eccleſiæ. Non ergò mouerentur? Et quomodo redderent rationem de imperio ſuo Deo? Intendat charitas veſtra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges ſeculi Chriſtianos, vt temporibus ſuis pacatam velint matrem ſuam Eccleſiam, vnde ſpiritaliter nati ſunt. Videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales ſe perpeti conqueruntur. Baptiſmus repeti non poteſt, vt nec carnalis natiuitas. Gen. 21. Anabaptiſtæ ſunt illuſores. Rectè perſequuntur hæreticos Catholici principes. Pro mortibus ſempiternis mortem temporalem patiuntur.

13. BEDA in caput tertium euangelij ſecundùm Ioannem: Notandum autem, quia quod de carnali dixit, hoc etiam de ſpirituali eſt regeneratione ſentiendum: nequaquam videlicet eam,

Non magis iterari potest spiritalis, quàm carnalis nativitas.

cet eam, postquàm semel expleta fuerit, posse repeti. Siue enim hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille quidem, qui ita baptizatus est, à nobis Catholicis rebaptizari, ne confessio, vel inuocatio tanti nominis videatur annullari.

14. SECVNDA synodus generalis, quæ est prima Constantinopolitana, in Symbolo: Cõfitemur vnum baptisma in remissionem peccatorum.

15. AVGVSTINVS epistola ducentesima tertia ad Maximinum Episcopum: Rebaptizare igitur hæreticum hominem &c. vt in textu.

16. IDEM in libro de vnico baptismo contra Petilianum, capite decimotertio: Ego autem, vt quod de hac re sentio breuiter dicam, rebaptizare hæreticos, quod illi (Cyprianus scilicet & eius socij) fecisse dicuntur, tunc fuit humani erroris: rebaptizare autem Catholicos, quod adhuc isti faciunt, semper est diabolicæ præsumptionis.

Anabaptismus est diabolicæ præsumptionis.

In Rom. 85.

17. LEO Magnus epistola septuagesimanona ad Nicetam Episcopum Aquileiensem, capite septimo: Hanc regulam, vt scitis, seruandam omnibus Ecclesijs prædicamus, vt lauacrum semel initum, nulla iteratione violetur, dicente Apostolo: Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma. Cuius ablutio nulla iteratione temeranda est, sed (vt diximus) sola sanctificatio Spiritus sancti inuocanda est; vt quod ab hæreticis nemo accipit, à Catholicis sacerdotibus consequatur.

Baptismus non iterandus.

Ephes. 4.

18. IDEM epistola trigesimaseptima ad Leonem Rauennatem Episcopum: Scimus quidem inexpiabile esse facinus, quoties iuxta hæreticorum damnata à sanctis patribus instituta, cogitur aliquis lauacrum quod regenerandis semel tributum est, bis subire, Apostolica reclamante doctrina, quæ nobis vnicam prædicat in Trinitate Deitatem, vnam in fide confessionem, vnum in baptismate Sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur, quoniam non potest in iterationis crimen deuenire, quod factum esse omninò nescitur.

In Rom. 35.

Inexpiabile facinus est rebaptizatio.

Ephes. 4.

Agit de eorum baptismo, de quibus non constat an sint baptizati.

19. IVSTINIANVS in Codice, libro primo, titulo sexto, Ne sanctum baptisma iteretur, L. secunda Imperatorum Honorij & Theodosij: Si quis rebaptizare quempiam de ministris Catholicæ sectæ fuerit detectus, vnà cum eo, qui piaculare crimen commisit, (si tamen criminis per ætatem capax sit) & hic cui persuasum sit, vltimo supplicio percellatur.

Vltimum supplicium in Anabaptistas constitutum.

II.

Quæ circa hoc Sacramentum præcipuè sunt notanda?

A ELEMENTVM abluens, eiusque significatio, verbum, minister, & effectus Baptismi.

B Elementum est [a] aqua simplex, materia ad hoc necessaria, quæ natura sua sordes corporis abluere solet. Cui hęc pulchrè respondet significatio, Baptismo animam [b] emundari peccatis, & hominem, vti dicemus, iustum effici.

[a] Ioan. 3. & Ephes. 5. & Act. 8. & 10. & Tertul. cap. 2. de Bapt. & Florent. Chrys. hom. 24. in Ioan.

[b] Tit. 3. [b] Act. 8. & 16. Conc. 6. c

C Verbum, quo [c] Sacramenti forma consistit, ex Christi præcepto sic habet: [d] *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

[c] Conc. Laterau. & Florent. Aug. lib. 6 cõt. Donat. c. 25. Didymus lib. 2. de spir. san.

[d] Matth. 28. [d] Amb. de iis qui myst. init. cap. 4.

D Et quanquàm sit Sacerdotum munus, baptismũ administrare, tamen vbi necessitas vehementer vrget, baptizare possunt alij [e] quoque, ne impijs quidem, & hæreticis exceptis, modò à forma Ecclesiæ, & eius verbis conceptis non recedatur.

[e] Aug. cõt. Parmen. lib. 2. cap. 13. Et de vnic. bapt. c. 9. Cõt. Donat. li. 3. c. 15. & lib. 7. cap. 53. Hilar. in psal. 67. Con. Later. can. 1. Florent. & Triden. can. 4. de bapt.

TESTIMONIA.

1. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.

2. AD Ephesios quinto: Vt Ecclesiam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

3. ACTORVM octauo: Dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Et iussit stare currum: & descenderunt vterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizauit eum.

4. ET decimo: Tunc respondit Petrus: Nunquid aquam quis prohibere potest vt non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperũt sicut & nos?

5. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone secundo de Baptismo: Si quis dixerit, aquam veram, & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideò verba illa Domini nostri Iesu Christi; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto; ad metaphoram aliquam detorserit; anathema sit.

Materia baptismi.

Ioan. 3. b

6. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis Ecclesiæ: Materia huius Sacramenti, est aqua vera & naturalis: nec refert, frigida sit an calida.

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima quarta

Aqua ad baptiſmum perfectè neceſſaria. Actor. 10

quarta in Ioannem: Nam quòd perneceſſaria ſit aqua, vel indè perſpicuum eſt, quòd cùm antè aquam ſpiritus inſpirâſſet, in hoc tamen non quieuit Apoſtolus, ſed ad aquæ neceſſitatem oſtendendam ait: Nunquid aquam quis prohibere poteſt, vt non baptizentur hi, qui Spiritum ſanctum acceperunt, ſicut & nos? Quænam ergò aquæ neceſſitas? Iam abſconditum vobis myſterium aperiam. Sunt & alia, nunc verò ex omnibus vnum expoſuiſſe ſufficiat. Primùm diuina in hoc conſummantur indicia, ſepultura, mortificatio, reſurrectio, vita, & hæc ſimul omnia. In aqua enim, tanquàm in ſepulcro, caput immergentibus vetus homo ſepelitur, & ſubmergitur, deindè nobis emergentibus nouus reſurgit indè. Vt facile nobis eſt immergi, & emerſos reſpirare: ità Deo veterem ſepelire hominem, & nouum induere. Præterea ter ad id fit, vt hinc Patris, & Filij, & Spiritus ſancti virtutem hæc omnia implere intelligas. Quod ne coniectura à me, ſed vero ſenſu dictum intelligas, audi Paulum: Conſepulti, inquit, ſumus cum illo per baptiſmum in mortem. Et iterùm: Noſter vetus homo ſimul crucifixus eſt. Et iterùm: Complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius.

Ter repetita ablutio.

Coloſſ. 2. Rom. 6 Ibidem.

8. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis.

9. ACTORVM ſecundo: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

10. PRIDRIS ad Corinthios ſexto: Et hæc quidem fuiſtis: ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.

11. C CONCILIVM Lateranenſe magnum canone primo: Sacramentum baptiſmi, quod ad inuocationem individuæ Trinitatis, videlicet Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, conſecratur in aqua, tam paruulis, quàm adultis in forma Eccleſiæ, à quocunque ritè collatũ, proficit ad ſalutem.

Forma Baptiſmi Latinorum & Græcorum.

2. ET Concilium Florentinum: Forma huius Sacramenti eſt: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Non tamen negamus, quin & per illa verba, Baptizetur talis ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: vel, Baptizatur manibus meis talis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, verum perficiatur baptiſma: quoniã cùm principalis cauſa, ex qua baptiſmus virtutem habet, ſit ſancta Trinitas; inſtrumentalis autem ſit miniſter, qui tradit exteriùs Sacramentum, ſi exprimitur actus, qui per ipſum exercetur miniſtrum, cum ſanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum.

Certa Baptiſmi forma neceſſaria.

3. AVGVSTINVS de baptiſmo contra Donatiſtas libro ſexto, capite vigeſimoquinto: Certa illa Euangelica verba, ſine quibus non poteſt baptiſmus conſecrari, tantum valent, vt per illa ſic euacuentur, quæcunque in prece vitioſa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodum dæmonium Chriſti nomine excluditur. Et paulò pòſt: Si autem ipſe malus eſt atque peruerſus, ſi precem integram dicat, & nulla ex parte fidei catholicæ aduerſam, non ideò ipſe rectus eſt, quia illa recta eſt: & ſi in aliquibus peruerſam precem afferat, Deus adeſt verbis Euangelicis ſuis, ſine quibus baptiſmus Chriſti conſecrari non poteſt: & ipſe ſanctificat Sacramentum ſuum, vt homini ſiue antequàm baptizetur, ſiue cùm baptizatur, ſiue poſtea qui ſe deo ad ſe veraciter conuerſo, idipſum valeat ad ſalutem, quod ad perniciẽm, niſi cõuerteretur, valeret. Cæterùm quis neſciat non eſſe baptiſmum Chriſti, ſi verba Euangelica, quibus ſymbolum conſtat, illic defuerint? Sed facilius inueniuntur hæretici, qui omninò non baptizent, quàm qui non illis verbis baptizent.

4. DIDYMVS Alexandrinus libro ſecundo de Spiritu ſancto: Quis non ex ipſa cogetur veritate ſuſcipere indifferentiam ſanctæ Trinitatis, dum vna ſit fides in Patre, & Filio, & Spiritu ſancto, & lauacrum detur atque firmetur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti? Non arbitror quenquam tam vecordem atque inſanum futurum, vt perfectum baptiſma putet, quod datur in nomine Patris, & Filij, ſine aſſumptione Spiritus ſancti: aut rurſus in nomine Patris, & Spiritus ſancti, Filij vocabulo prætermiſſo: aut certè in nomine Filij, & Spiritus ſancti, non præpoſito vocabulo Patris. Licet enim quis poſit exiſtere ſaxei, vt ità dicam, cordis, & penitus mente alienæ, qui ità baptizare conetur, vt vnum de præceptis nominibus prætermittat, (videlicet contrarius legislator Chriſti) tamen ſine perfectione baptizabit: immò penitus à peccatis liberare non poterit, quos à ſe baptizatos exiſtimauerit.

Forma mutilata eſſe non debet. Singularum perſonarum S. Trinitatis nomina exprimenda ſunt.

5. MATTHAEI vigeſimooctauo: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

6. AMBROSIVS in libro de ijs, qui myſterijs initiantur, capite quarto: Catechumenus, niſi baptizatus fuerit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, remiſſionem non poteſt accipere peccatorum, nec ſpiritalis gratiæ munus haurire.

Miniſter in neceſſitate.

11. D AVGVSTINVS libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimotertio: Si laicus aliquis pereunti dederit, neceſſitate compulſus, quod cùm ipſe acciperet, dandum eſſe addidicit, neſcio an piè quiſquam dixerit eſſe repetendum. Nulla enim cogente neceſſitate ſi fiat, alieni muneris vſurpatio eſt: ſi autem neceſſitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum eſt. Et paulò pòſt: Et hæc quidem alia quæſtio eſt, verùm & ab ijs, qui nunquàm fuerunt Chriſtiani, poſſit baptiſmus dari. nec aliquid temerè indè affirmandum eſt, ſine authoritate tanti concilij, quantum tantæ rei ſufficit. De ijs verò, qui ab Eccleſiæ vnitate ſeparati ſunt, nulla iam quæſtio eſt, quin & habeant, & dare poſſint, & quin perniciosè habeant, perniciosèque tradant extra vinculum pacis. Hoc enim iam in ipſa totius orbis vnitate diſcuſſum, conſideratum, perfectum atque firmatum eſt.

Non baptizati, an baptizare poſſint.

Hæretici verum baptiſmum conferunt.

2. IDEM in libro de vnico baptiſmo, capite nono: Quiſquis extra Eccleſiam fuerit ab hæreticis, vel ſchiſmaticis, tamen Chriſti baptiſmate conſecratus, cùm ad Eccleſiam venerit, non eſt negandum Sacramentum veritatis, quo imbutus eſt; ſed adijcienda eſt pietas vnitatis, à qua ſeparatus eſt, & ſine qua illud ineſſe illi poſſit, prodeſſe non poſſit. Hoc facimus, hoc à maioribus traditum accepimus, hoc in Catholica Eccleſia, quæ toto orbe diffunditur, contra omnes falſitatis nebulas cuſtodimus.

Vnus baptiſmus etiam extra Eccleſiam conferitur.

3. ITEM libro tertio contra Donatiſtas, capite decimoquinto: Quamobrem ſi euangelicis verbis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, Marcion baptiſmum conſecrabat, integrum erat ſacramentum. quantus eius fides, ſub eiſdem verbis aliud opinantis, quàm catholi-

Hæretici baptiſmus, verum eſt Sacramentũ, ſi debitã formam ſeruent.

Digitized by Google

tholica veritas docet, non eſſet integra, ſed fabulosis falſitatibus inquinata. Nam ſub eiſdem verbis, id eſt, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, non ſolùm Marcion, aut Valentinus, aut Arrius, aut Eunomius, ſed ipſi carnales paruuli Eccleſiæ, quibus dicebat Apoſtolus, 1. Cor. 3. Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus, ſi poſſent ſinguli diligenter interrogari, tot diuerſitates opinionum forta ſſis, quot homines, numerarentur. Animalis e- 2. Cor. 2. nim homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Nunquid tamen ideò non integrum ſacramentum accipiunt?

4. Et libro ſeptimo, capite quinquageſimotertio contra Donatiſtas: Veruntamen ſi quis fortè me in eo concilio conſtitutum, vbi talium rerum quæſtio verſaretur, non præcedentibus talibus, quorum ſententias ſequi mallem, vrgeret vt dicerem, quid ipſe ſentirem: ſi eo modo affectus eſſem, quo eram cùm iſta dictarem, nequaquàm dubitarem habere eos baptiſmũ, qui vbicunque, & à quibuſcunque illud verbis euangelicis conſecratum, ſine ſua ſimulatione, & cum aliqua fide accepiſſem; quanquàm eis ad ſalutem ſpiritalem non prodeſſet, ſi charitate caruiſſent, qua catholicæ inſererentur Eccleſiæ. Si enim habeam, inquit, fidem, vt 1. Cor. 13. montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum: ſicut iam præteritis Maiorum ſtatutis, non dubito etiam illos habere baptiſmum, qui quanuis fallaciter id accipiant, in eccleſia tamen accipiunt, vel vbi putatur eſſe Eccleſia ab eis, in quorum ſocietate id 1. Ioan. 2. accipitur, de quibus dictum eſt, Ex nobis exiêrunt. Vbi autem neque ſocietas vlla eſſet ità credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ità crederet, ſed totum ludicrè, & mimicè, & ioculariter ageretur, vtrum approbandus eſſet baptiſmus, qui ſic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis oraculum, concordi oratione, & impenſis ſimplici deuotione gemitibus implorandum eſſe cenſerem: ità ſanè, vt poſt me dicturos ſententias, ne quid iam exploratum, & cognitum afferrent, humiliter expectarem: quanto magis ergò nunc, ſine præiudicio diligentioris inquiſitionis, vel maioris authoritatis, illud dixiſſe accipiendus ſum.

5. Hilarius Pictauorum epiſcopus in Pſalmum ſexageſimumſeptimum, loquens de Eunucho Candaces reginæ Aethiopum: Eccè aqua, inquit, quis prohibet me baptizari? Sacramentum ipſum Baptiſmi adeò impatientis deſiderij cupiditate præueniens, vt à diacono miniſterium Apoſtolici officij ſalutis ſuæ cupidus exigeret. Actor 8. Apoſtolorum officiũ erat baptizare.

6. Lateranense Concilium magnum ſub Innocentio tertio celebratum, canone primo: Sacramentum baptiſmi, quod ad inuocationem indiuiduæ Trinitatis conſecratur in aqua, tam paruulis, quàm adultis in forma Eccleſiæ, à quocunque ritè collatum, proficit ad ſalutem. A quocunque poteſt conferri.

7. Concilium Florentinum: Miniſter huius Sacramenti eſt ſacerdos, cui ex officio competit baptizare: in cauſa autem neceſſitatis, non ſolùm ſacerdos, vel diaconus, ſed etiam laicus, vel mulier, immò etiam paganus, & hæreticus, baptizare poteſt, dummodò formam ſeruet eccleſiæ, & facere intendat, quod facit Eccleſia. Miniſter ordinarius Baptiſmi, eſt ſacerdos. In cauſa neceſſitatis quiuis homo.

8. Concilium Tridentinum ſeſſione ſeptima, canone quarto de baptiſmo: Si quis dixerit, Baptiſmum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, cũ intentione faciendi quod facit eccleſia, non eſſe verum baptiſmum; anathema ſit. Ab hæreticis collatum baptiſmum quando verum.

Baptiſmus quando verum Sacramentum ſit.

Per ludum & iocum baptizati.

III.

Quem fructum & effectum præſtat Baptiſmus?

A Evm planè, quem docente Chriſto,[a] ac teſtibus Apoſtolis Petro & Paulo diſcimus, nimirum per Baptiſmum & peccata remitti, & Spiritum dari, quo & vetus homo abolcatur, & noua fiat in Chriſto creatura. Quippe ſuſceptus ritè Baptiſmus, non hoc modò largitur, vt impio plenè peccata omnia condonentur, atque tollantur, ſed etiam vt baptizatus planè innouetur, ac verè innocens, iuſtus, ſanctus, & cæleſti gloria dignus in Chriſto efficiatur. Vt iure à Paulo dictũ ſit omnibus baptizatis:[b] *Abluti eſtis, ſanctificati eſtis, iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.* Atque alibi teſtatur[c] idem, Baptiſmum eſſe lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti:[d] Lauacrum etiam aquæ in verbo vitæ. Et rurſus ille ſcribit:[e] *Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.*

a Mar. 16. d Act. 2. f 22. d 1. Pet. 3. d Ezech. 36. e 1. Cor. 6. c Rom. 6 a b Baſil hom. 13. in exhort. ad bapt. & lib. de Spir. ſanct. cap 15. Auguſt. lib. 1. contra 2. epiſt. Pelag. cap. 13. & lib. 3. c. 9. in enchir. ca. 64. Beda in cap. 3. Ioan. Damaſc. lib. 4. cap. 10. Greg. lib. 9. epiſt 39. Hieron. ad Oceā. epiſt 85. c. 2. Nazianz. orat. 40. in ſanct. Baptiſma. Clem. Alexand. lib. 1 pædag. ca. 6. Chryſoſt. ad Neoph & ad baptizandos.

b 1. Cor. 6. c Ambr. lib. 1. de Sacrament. ca. 4 Conc. Floren. & Triden. ſeſſ. 5. can. 5.

c Tit. 3 b Auguſt. epiſt. 23. & Queſt. 33. ſuper Numer. Lact. 4 conſeſſ. ca 4. Lactan. lib. 1. diuin. inſtit c 25 Cypria. epiſt. 2. d Epheſ. 5. e

e Gal 3 d Rom. 6. a

B Scitè[f] Bernardus ac breuiter Sacramenti huius effectus præcipuos complectitur: Lauamur in Baptiſmo,

f Serm. in Cœn. Domin. Vide Cypria. de bapt. Chriſti & ablut. ped. Ca. rug. in c. 6. ad Ro. a. & hõ.

14 in Luc. Ruricium Augustodu. apud Augustinum lib. 1. cont. Iulianū, cap. 4.

mo, inquit, quia deletur chirographum damnationis noſtræ, & gratia hæc nobis confertur, ne iam nobis concupiſcentia noceat, ſi tamen à conſenſu abſtineamus.

g Iaco 1. c Rom. 6. b 7. b Tridea ſeſſ. 6. can. 5. Aug. lib. 1. de nup. & concupiſc. cap. 23. & 25. & lib. 1 contra 2. epiſt. Pelag. cap. 11. item lib. 1 retra. c. 15. & lib. 13. de Trin. c. 6. de pec. mer. lib. 2. c. 9 & li. 2. cap. 32. & 34.

C Quæ [g] concupiſcentia in renatis manens, non per ſe peccatum eſt, ſed, vt Theologi appellant, fomes peccati, ad agonem relictus, vt baptizati hac occaſione vigilantiùs Dei gratiam quærant, virtutes ſtudioſiùs exerceant, fortiuſque certando maiorem ſibi gloriam parent. Itaque, vt Paulus docet, [h] *Nihil damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Jeſu, qui non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm ſpiritum ambulant,* [i] quique ſecundùm Pauli doctrinam & exemplum, veterem hominem exuentes, de die in diem ſecundùm [k] interiorem hominem renouantur: id quod proprium eſt [l] baptizatorum.

h Rom. 8. a

i Col. 3. b Epheſ. 4. c

k 2. Cor. 4. d

l Rom. 6. a

TESTIMONIA.

1. A MARCI decimoſexto: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit.

2. ACTORVM ſecundo: Baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.

3. ET vigeſimoſecundo: Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine ipſius (inquit Ananias ad Paulum).

4. PRIORIS epiſtolæ Petri capite tertio: Cùm fabricaretur arca, in qua pauci, id eſt, octo animæ ſaluæ factæ ſunt per aquam. Quod & vos nunc ſimilis formæ ſaluos facit baptiſma: non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

5. EZECHIELIS trigeſimoſexto: Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum &c.

6. PRIORIS ad Corinthios ſexto, vt in textu.

7. AD Romanos ſexto: An ignoratis quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortē: vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: ſimul & reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, & vltrà non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Et paulò pòſt: Ità & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo, in Chriſto Ieſu.

8. BASILIVS Magnus in exhortatione ad baptiſmū, quæ eſt decimatertia inter homilias variorum argumentorum: Baptiſmus eſt captiuorū, & æris alieni remiſſio, peccati mors, animæ regeneratio, amictus ſplendens, charaEffectus baptiſmi.

cter indeprehenſibilis, cæli iter, regni cæleſtis conciliatio, adoptionis gratia.

9. IDEM in libro de ſpiritu ſancto, capite decimoquinto: Tribus demerſionibus, ac totidem inuocationibus, magnum baptiſmatis myſterium peragitur, vt & mortis figura adumbretur, & per traditionem diuinæ cogitationis animus repurgetur eorum, qui baptizantur. Purgatur animus.

10. AVGVSTINVS libro primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite decimotertio. Dicimus baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, vndè creſcant iterùm reſecanda peccata. Nam & iſtam ſimilitudinem comperi, ſuæ illos adhibere calumniæ, tanquàm hoc nos ſentiamus atque dicamus. Omnium peccatorum indulgentia in baptiſmo. Aufert crimina, & non radit.

11. ITEM libro tertio, capite tertio: Baptiſmus abluit quidem peccata omnia, prorſus omnia factorum, dictorum, cogitatorum, ſiue originalia, ſiue addita, ſiue quæ ignoranter, ſiue quæ ſcienter admiſſa ſunt: ſed non aufert infirmitatem, cui regeneratus reſiſtit, quando bonum agonem luctatur. Abluit prorsus omnia peccata.

12. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite ſexageſimoquarto: Excepto baptiſmatis munere, quod contra originale peccatum donatum eſt, vt quod generatione attractum eſt, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata quæcunque corde, ore, opere commiſſa inuenerit, tollit. hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua ſoluitur omnis reatus, & ingeneratus & additus &c. Baptiſmus & originale peccatū, & actiua omnia tollit.

13. BEDA in caput tertium Ioannis: Spiritalis generatio tota inuiſibiliter agitur. Nam videre quidem, qui baptizatur, in fontem deſcendere, videtur aquis intingi, videtur de aquis aſcendere: quid autem in illo lauacrum regenerationis egerit, minimè poteſt videri. Sola autem fidelium pietas nouit, qua peccator in fontem deſcendit, ſed purificatus aſcendit: Effectus baptiſmi inuiſibilis.

Digitized by Google

cendit: filius mortis descendit, sed filius resurrectionis ascendit. Sola hoc ecclesia mater, quę generat, nouit. Cæterùm oculis insipientium videtur talis exire de fonte, qualis intrauit, totumq; ludus esse quod agitur.

Remissio peccatorum æqualis, gratia non item.

14. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimo: Quanuis autem peccatorum remissio omnibus æquè per Baptismum detur; Spiritus tamen gratia pro fidei ac præcedentis purgationis modulo, ac ratione comparatur. Et quidem nunc Spiritus sancti primitias per Baptismum accipimus, ac regeneratio nobis alterius vitæ initium, & signaculum, & præsidium, & illuminatio efficitur.

Peccata prorsus dimitti in baptismo.

15. GREGORIVS Magnus libro nono, epistola trigesimanona ad Theotistam patritiam: Si qui sunt qui dicunt peccata in baptismate superficietenus dimitti, quid est hac prædicatione infidelius, in qua ipsum fidei Sacramentum festinant soluere? in quo principaliter ad cælestis munditiæ mysterium anima ligatur, vt absoluta radicitus à peccatis omnibus, soli illi inhæreat, de quo Propheta ait: Mihi autem adhærere Deo bonum est. Certè enim maris rubri transitus figura sancti baptismatis fuit, in quo hostes à tergo sunt mortui, sed alij contra faciem in eremo sunt inuenti. Sic quippe omnes qui in sancto baptismate tinguntur, eorum peccata præterita omnia laxantur; quia eis veluti Aegyptij hostes à tergo moriuntur. Sed in eremo alios hostes inuenimus; quia dum in hac vita viuimus, priusquàm ad promissionis patriam pertingamus, multæ tentationes nos fatigant, & ad terram viuentium tendentibus iter includere festinant. Qui ergò dicit peccata in baptismate funditus non dimitti, dicat in mari rubro Aegyptios non veraciter mortuos. Si autem fatetur Aegyptios veraciter mortuos, fateatur necesse est peccata in baptismate funditus mori: quia nimirùm plus valet in absolutione nostra veritas, quàm vmbra veritatis. In Euangelio Dominus dicit: Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed mundus est totus. Si igitur peccata in baptismate funditus minimè diminuuntur, quomodò is qui lotus est, mundus est totus? Totus enim mundus dici non potest, cui de peccato aliquid remansit. Sed nemo resistit voci veritatis, quæ ait: Qui lotus est, mundus est totus. Nihil ergò ei de peccati sui contagione remanet, quem totum fatetur mundum ipse qui redemit.

Pſal. 72.
Exod. 14.

Ioan. 13.

Omnia crimina condonata.

16. HIERONYMVS in epistola octogesimatertia ad Oceanum, capite secundo: Omnia, inquit, nobis in baptismate condonata sunt crimina: nec post indulgentiam, iudicis est metuenda seueritas, dicente Apostolo: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Omnia peccata donata sunt: benè & fideliter. Et paulò pòst: Quantam vim habeat baptisma, & aqua in Christo sanctificata gratiam, docebo: Rudis mundus, necdum sole rutilante, nec pallente luna, nec astris micantibus, incompositam & inuisibilem materiam, abyssorum magnitudine & deformibus tenebris opprimebat. Solus spiritus Dei, in aurigæ modum, super aquas ferebatur, & nascentem mundum in figura baptismi parturiebat &c. Peccat mundus, & fine aquarum diluuio non purgatur. Statimq; columba Spiritus sancti, expulso alite teterrimo, ità ad Noë, quasi ad Christum in Iordane, deuolat: & ramo refectionis, ac luminis, pacè orbi annunciat. Pharao cum exercitu suo, nolens populum Dei exire de Aegypto, in typo baptismatis suffocatur. Est plura alia ex scripturis copiosè.

Cor. 6.

Genes. 1.

Figuræ baptismi.

Gen. 7. & 8.

Exod. 14.

17. GREGORIVS Nazianzenus oratione quadragesima in sanctum Baptisma: Baptismus splendor est animarum, vitæ in melius mutatio, conscientiæ ad Deum interrogatio. Baptismus infirmitatis nostræ adiumentum. Baptismus carnis est abiectio, Spiritus effectatio, verbi participatio, figmenti correctio, peccati diluuium, lucis communicatio, tenebrarum oppressio. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fidei adminiculum, mentis perfectio, cælestis regni clauis, vitæ commutatio, seruitutis depulsio, vinculorum soluzio, compositionis in meliorem statum conuersio. Quid plura commemorare attinet? Baptismus omnium Dei beneficiorum præclarissimum est, & præstantissimum. Vt enim quædam Sancta sanctorum vocantur, & Cantica canticorum, quòd scilicet latiùs pateant, ac plura complectantur, præcipuamq́ue dignitatem habeant: eodem modo Baptismus quoque illuminatio dicitur, quòd omnes alias illuminationes sanctitate præcedat. Quēadmodum autem Christus, huius dator, multis ac diuersis nominibus appellatur, ità ipsum quoque donum varia nomina sortitur: siue id nobis ob miram quandam rei lætitiam, accidat, (fit enim ferè, vt qui rem aliquam impensè amant, nomina quoque ipsa libenter vsurpent) siue quòd multiplex huius beneficij vtilitas, multas quoque appellationes nobis peperit. Donum vocamus, gratiam, baptismum, vnctionem, illuminationem, incorruptionis indumentum, regenerationis lauacrum, sigillum, ac denique excellentissimo quouis nomine appellamus. Donum dicitur, quia ijs, qui nihil priùs contulerunt, datur. Gratia, quia etiam debentibus. Baptismus, quia peccatum in aqua sepelitur. Vnctio, quia sacer & regius. Huiusmodi enim ea erant, quæ vngebantur. Illuminatio porrò, quia splendor & claritas. Indumentum, quia ignominiæ nostræ velamen est. Lauacrum, quia ablut. Sigillum, quia conseruatio est, ac dominationis significatio. Et paulò pòst: Atque hæc Baptismi gratia & facultas est, non orbem terrarum, vt olim aquis obruens, sed vnius cuiusque hominis peccatum purgans, easq́ue obstructiones, vel maculas, quæ vitio contrahuntur, prorsus abstergens. Quandoquidem autem duabus partibus, hoc est, animo & corpore constamus, quarum altera in aspectum cadit, altera oculorum sensum fugit: duabus quoq; rebus constat Baptismus, aqua scilicet & spiritu, illa visibili & corporeo modo accepta, hoc verò incorporeo & inuisibili concurrente: illa typica, hoc verò, & intimos animi finus purgante. Qui primæ natiuitati opem & adiumentum ferens, ex veteribus nouos, ex humanis diuinos efficit, absque igne nos rursus conflans, & absque confractione rursus effingēs. Nam, vt compendio dicam, nihil aliud esse vim & facultatem Baptismi existimare debemus, quàm secundæ vitæ ac purioris viuendi rationis pactum cum Deo initum. Ibidem post multa: Excessit à te impurus & crassus spiritus, per Baptismum eiectus ac profligatus. Disrumpitur se in fugam coniectum, non patitur se domo & tecto carere. Ambulat per loca inaquosa, diuinaq́ue influxione minimè perfusa illic commorari gestit; vagatur, quærens requiem, non inuenit; animas Baptismo consignatas offendit, quarum vitia lotione obruta sunt: aquam perhorrescit, lustricis

Baptismi vt admirabilis.

Baptismi varia nomina.

Cur dicatur donum.

Gratia.

Baptismus.

Vnctio.

Illuminatio.

Indumentū.

Lauacrum.

Sigillum.

Peccata singulorum purgat, & maculas vitiorum prorsùs abstergit.

Aqua & spiritu constat.

Dæmon Baptismo expellitur à nouis.

Matth. 12.

Vitia obrui & sint lo tione

stricis vndis, non secùs ac Legio marinis, suffocatur.

Mund. v. Effectus baptismi.

18. CLEMENS Alexandrinus libro primo pædagogi, capite sexto: Qui tingimur, abstersis peccatis, quæ diuino spiritui instar caliginis tenebras offundebant, liberum, ab omnique impedimento vacuum, & lucidum habemus spiritus oculum: quo quidem solo, quod diuinum est, intuemur, cælitus influente nobis sancto Spiritu. Et paulò antè: Tincti, illuminamur: illuminati, in filios adoptamur: adoptati, perficimur: perfecti, immortales reddimur. Ego, inquit, dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Multis autem modis vocatur hoc opus, Gratia, Illuminatio, Perfectum, & Lauacrum.

PAL. Nomina baptismi.

Lauacrum. Gratia. Illuminatio. Perfectum.

Lauacrum quidem, per quod peccata abstergimus. Gratia autem, qua remittuntur pœnæ quæ peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam sanctam illam, & salutarem lucem intuemur, hoc est, per quam id quod est diuinum perspicimus. Perfectum autem dicimus, cui nihil deest. Quid enim ei deest, qui Deum nouit? Est enim reuerà absurdum Dei vocari gratiam, quæ non sit perfecta, & vndequaque plena. Qui est autem perfectus, perfecta vtique largietur. Nec longè pòst: Illuminatione tenebras deleri necesse est. Tenebræ autem sunt ignoratio, per quam in peccata incidimus, circa veritatem hallucinantes. Cognitio ergò est illuminatio, quæ delet ignorationem, & perspicacem videndi facultatem inserit. Quinetiam eorum, quæ sunt deteriora, reiectio, est meliorum reuelatio. Quæ enim malè colligauit ignoratio, ea pulchrè resoluit agnitio. Hæc autem vincula quàm celerrimè remittuntur, humana quidem fide, diuina verò gratia, cùm remittuntur peccata vno medicamento Pæonio, nempe verbali baptismo. Omnia ergò peccata eluimus, & euestigiò mali non sumus amplius. Vna est hæc gratia illuminationis, quòd non sint ijdem mores, qui erant antequàm lauaremur.

Decem baptismi munera.

19. CHRYSOSTOMVS in homilia ad neophytos Eccè libertatis serenitate perfruuntur, qui tenebantur paulò antè captiui: & ciues ecclesiæ sunt, qui fuerunt in peregrinationis errore: & iustitiæ in sorte versantur, qui fuerunt in confusione peccati. Non enim sunt tantùm liberi, sed & sancti: non tantùm sancti, sed & iusti: nec solùm iusti, sed & filij: nec solùm filij, sed hæredes: nec solùm hæredes, sed & fratres Christi: nec tantùm fratres Christi, sed cohæredes: non solùm cohæredes, sed & membra: non membra tantùm, sed & templum: nec tantùm templum, sed organa spiritus. Vides quot sunt baptismatis largitates? Sed multis quidem videtur, cælestem gratiam in peccatorum tantùm remissione consistere: nos autem honores computauimus decem. Hac de causa etiam infantulos baptizamus, vt non sint coinquinati peccato, vt eis addatur sanctitas, iustitia, adoptio, hæreditas, fraternitas Christi, vt eius membra sint omnes, vt spiritus habitator fiat.

Non sola peccatorum remissio.

Verba Græca tolle Aug. lib. 1. cont. Iulia. cap. 6. sic habent: Διὰ τοῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καὶ τὰ ἁμαρτήματα οὐκ ἔχοντα. id est, Ideò & infantes baptizamus, quamuis peccata non habentes, intelligo, propria, quæ ipsi commiserint.

Nomina Baptismi varia. Lauacrum regenerationis. Tit. 3.

20. IDEM in homilia ad baptizandos. De ipsius mysticæ purificationis vocabulo dicamus: non enim ei vnum vocabulum est, sed multis & diuersis nominibus nuncupatur. Nam hæc expurgatio Lauacrum iterùm regenerationis dicitur: Saluauit enim, ait Apostolus, nos per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti. Dicitur & illuminatio: & ità illud Paulus Apostolus nuncupauit. Recommemorate namque, ait, priores dies, quibus illuminati multam collectationem sustinuistis passionum. Et iterùm: Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum cœleste &c. Vocatur & Baptisma: Quotquot enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Vocatur & Sepultura: Consepulti enim, ait idem, sumus per baptismum in mortem. Vocatur Circumcisio: In quo, inquit, & circuncisi estis circumcisione non manufacta in expoliationem corporis peccatorum carnis. Vocatur Crux: Vetus etenim, inquit, homo crucifixus est, vt conteratur corpus peccato. Est & alia vocabula multa proferre, sed ad prius dictum nomen redeamus. Sordes corporis suorum lauacrum emundabat: diuinæ autem gratiæ lauacrum, non corporis, sed animæ maculam sordesque mundare consueuit. Non enim eos, qui mortua corpora tetigerunt, sed eos, qui operibus mortuis prægrauantur, efficit mundos. Etsi mollis, etsi fornicator, etsi idolis seruiens, & si quid aliud huiusmodi gerens quispiam reperiatur, etsi omni humana detestabilitate fuerit prægrauatus, etsi totius malitiæ nodis adstrictus: cùm ad illam natatoriam venerit, cùm illius fontis diuinos senserit riuos, Solis radijs mundior eluatur. Et ne putes ambitionis gratia hæc verba proferri, audi Paulum de huius lauacri virtute dicentem: Nolite errare, nec hi, qui idolis seruiunt, nec fornicatores, nec adulteri, &c. Sed inquis, Quid hoc ad tractatum propositum? Nam hoc quæritur, si omnia lauacri mundantur virtute. Et ideò accipe quæ sequuntur. Et hæc, inquit, quidem eratis, sed lauati estis, &c. Nos quidem pollicemur vobis ostendere totius malitiæ vinculis absolui, & omni immunditia liberari eos, qui hoc lauacrum promerentur: Verùm ratio longè maiora declarat. Non enim mundos tantùm, sed & sanctos & iustos effectos ostendit. Non enim dixit, lauati estis tantùm, sed & sanctificati, & iustificati. Nam si Imperatoris præceptio, paucis conscripta literis, multorum criminum reos liberare consueuit, aljs quoque præstare culmina dignitatum: multò magis Dei Spiritus sanctus & cuncta potens, omni vos malitia liberabit, & multam iustitiam largietur. Et sicut scintilla ignis exigua, in profundi maris pelagus cadens, aquarum copia non paulatim, sed statim extinguitur, & ilicò nihilum esse demonstratur: ita & omnis humana malitia, quando ad natatoriam cælestium fontium valuerit peruenire, illius scintillæ facilìs extinguitur ardore. Et ob quam causam, inquis, hoc quod nobis peccata concedit, non lauacrum remissionis peccatorum dicitur, nec lauacrum purificationis, sed lauacrum regenerationis? Quia non nobis simpliciter peccata concedit, nec simpliciter nos purificat malis actibus implicatos, sed tanquàm è cælo generatos efficit. Nec multò pòst: Vt statuam auri metallo confectam, aliquanti temporis metis fumo, & puluere, & æruginis sordibus coinquinatam, cùm artificis manus acceperint, renouant fornacis ardore, & splendidam nobis lucidamque demonstrant: ità & nostram naturam Deus æruginatam mole peccati, & malorum gestorum fumo violatã, & omni pulchritudine, quam primò ei donauerat, denudatam, in illos aquarum fontes, tanquàm in purgatorium mittit: & pro flamma spiritus gratiam subministrat, & eximiè rudes effectos, etiam Solis radijs eluat clarius lucentes

Illuminatio. Hebr. 10. & 6.

Baptismus. Gal. 3.

Sepultura. Rom. 6.

Circumcisio. Coloss. 2.

Crux. Rom. 6.

Mundat omnia Baptismus.

Solis radijs mundior, tecèns baptizatus. 1. Cor. 6.

Comparatio pulchra, qua peccata omnia deleri & iustitiam conferri docet. Simile.

Omnis humana malitia extinguitur. Cur potiùs dicatur lauacrum regenerationis, quam purificationis. Tit. 3.

Simile.

lucentes, veterem hominem conterens, nouũ autem ostendens longè meliorem.

21. PRIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

Quid præstet Baptismus.

22. AMBROSIVS libro primo de Sacramentis, capite quarto: Cæterùm qui per hunc fontem transit, transit à terrenis ad cælestia: hoc est enim Pascha, id est, transitus eius, transitus à peccato ad vitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationẽ. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

Effectus Baptismi.

23. CONCILIVM Florentinum, in doctrina de Sacramentis: Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpæ originalis & actualis; omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda est satisfactio; sed morientes antequàm culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum, & Dei visionem perueniunt.

Gratia baptismi omninò tollitur quicquid propriam peccati rationem habet. Rom. 8, 6.

24. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, in decreto de originali peccato, canone quinto: Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat; aut etiam assert non tolli totum id, quod veram, & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tãtùm radi, aut non imputari; anathema sit. In renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis ijs, qui verè consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem; qui non secundùm carnem ambulant: sed, veterem hominem exuentes, & nouũ, qui secundùm Deũ creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt, hæredes quidẽ Dei, cohæredes autẽ Christi, ità vt nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur.

Coloss. 3. Ephes. 4.

Rom. 8.

25. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum &c. vt in textu.

26. AVGVSTINVS ad Bonifacium epistola vigesimatertia: Aqua exhibens forinsecus

Sacramentũ baptismi quid operetur.

Sacramentum gratiæ, & Spiritus operans intrinsecus beneficium gratiæ, soluens vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerans hominem in vno Christo, ex vno Adam generatum.

Num. 19. Mundat baptismus.

27. IDEM super Numeros quæstione trigesimatertia: Qui sacramẽto baptismi rectè abluitur, q̃ illa aspersionis aqua figurabatur, mũdatur spiritaliter, id est, inuisibiliter in carne, & in anima, vt sit mundus & corpore, & spiritu.

Baptismus animum mutat.

28. ET libro quarto confessionum, capite quarto, de quodam suo amico loquens: Cùm laboraret ille febribus, iacuit diu sine sensu in sudore lethali. Et cùm desperaretur, baptizatus est nesciens, me non curante, & præsumente id retinere potiùs animam eius, quod à me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longè autem aliter erat, nam recreatus est, & saluus factus. Statimque vt primùm cum eo loqui potui, potui autem mox vt ille potuit, quoniam non discedebam, & nimis pendebamus ex inuicem, tentaui apud illum irridere, tanquàm & illo irrisuro mecum baptismum quem acceperat, mente atque sensu absentissimus, sed tamen se iam accepisse didicerat. At ille ità me exhorruit vt inimicum, admonuitque mirabili & repentina libertate, vt si amicus esse vellem, talia sibi dicere desinerem. Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos &c.

29. LACTANTIVS libro tertio diuinarũ institutionum, capite vigesimoquinto, vel in alijs exemplaribus capite vigesimosexto: Dei præcepta, quia & simplicia, & vera sunt, quãtum valeant in animis hominum, quotidiana experimenta demonstrant. Da mihi virũ, qui sit iracundus, maledicus, effrenatus: patientissimus Dei verbis tam placidum, quàm quem reddam. Da cupidum, auarum, tenacem: iã tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam plenis manibus largientem. Da timidum doloris ac mortis: iam cruces & ignes, * taurum contemnet. Da libidinosum, adulterum, ganeonem: iam sobrium, castum, continentem videbis. Da crudelem & sanguinis appetentem, iam in veram clementiam furor ille mutabitur. Da iniustum, insipientem, peccatorem: continuò & æquus, & prudens, & innocens erit: vno enim lauacro malitia omnis abolebitur. Tanta diuinæ sapientiæ vis est, vt in hominis pectus infusa, matrem delictorum stultitiam, vno semel impetu expellat. Ad quod efficiendum non mercede, non libris, non lucubrationibus opus est. Gratis ista fiunt, facilè, citò, modò pateant aures, & pectus sapientiam hauriat. Nemo vereatur nos: aquam non vendimus, nec solem mercede præstamus. Dei fons vberrimus ac plenissimus patet cunctis, & hoc cæleste lumen vniuersis oritur, quicunque oculos habent. Nũ quis hæc philosophorum, aut vnquàm præstitit, aut præstare, si velit, potest?

* al. periculũ omne &

Lauacro Baptismi omnis malitia abolebitur.

30. CYPRIANVS epistola secunda ad Donatum: Cùm in tenebris atque in nocte cæca iacerem, cumque in salo iactantis seculi nutabundus, ac dubius, vestigijs oberrantibus, fluctuarem, vitæ meæ nescius, veritatis ac lucis alienus, difficile prorsùs, ac durum pro illis tũc moribus opinabar, quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, vt quis renasci denuò posset: vtque in nouam vitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponere: corporis licet manente compage, hominem animo ac mente muraret. Qui possibilis, aiebam, est tanta conuersio, vt repentè ac perniciter exuatur, quod vel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, vel vsurpatũ diũ senio vetustatis inoleuit? alta hæc & profunda penitùs radice sederunt.

lib. 2. ep. 2.

Baptismus hominem animo ac mente mutat.

31. AD Ephesios quinto: Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt illã sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ.

32. AD Galatas tertio, vt in textu.

33. AD Romanos sexto, vt antè, A testimonio septimo.

1. B BERNARDVS in sermone de Cœna Domini: Dixi vobis sæpiùs, nec mẽte excidere debet: quoniã in casu primi hominis cecidimus omnes. Cecidimus autem super aceruũ lapidũ, & in luto: Vndè non solũ inquinati, sed etiam vulnerati, & grauiter quassati sumus. Lauari quidẽ citò possumus, ad sanandum verò opus est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ: & gratia hæc nobis confertur, ne iam nobis concupiscentia noceat: si tamen à consensu abstineamus: atq; ita tanquã sanies inueterati hulceris remouetur, dũ tollitur damnatio & respõsum mortis, quod priùs indè manabat.

Lauamur, à damnatione liberamur, & gratiam accepimus.

2. CYPRIANVS in sermone de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis. Bonis sæpè malorum ministeria suffragantur. Suppositaque ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redemptoris, & licet plenam nõ haberet virtutem, suscipit tamen Christus baptisma Ioannis. Præparabat viam Domino Ioannes, lauando exteriùs corpora, vt præcederet exterius lauacrum, sequiturũ baptisma, in quo conferretur animarum ablutio, & peccatorum

Baptismus Ioannis, alius a baptismo Christi.

Animarum ablutio & remissio peccatorũ.

torum remiſſio. Præceſſit quod erat ex parte, vt conſummatio ſequeretur.

Gen. 2. 3. IDEM de ablutione pedum. Ornata & honorata eſt Eccleſia quaſi paradiſus, in amplitudinis ſuæ vmbilico fontem continens gratiæ ſingularis, flumina creans in vitam æternam ſaltientia, viuam habens originem, & decurſum perennem. Hinc egredientia quatuor euãgelij flumina, per vniuerſum mundum ſecum regenerationis euehunt lauacrum, & de abdito & ſecretiſſimo Spiritus ſancti munere, huius gratiæ liquor emanat, ſic lauans quos parentalis labes infecerat, vt nec actualis, nec originalis macula, aliqua ſui poſt ablutionem illam veſtigia derelinquat. Præteritis lotis, vita deinceps arbitrio eſt proprio deducenda, ità tamen, vt actualibus aliquando recrudeſcentibus, iam non imputentur originalia, nec propter illa damnationi obnoxius ſit, cui ſemel illa ſunt in baptiſmo indulta. In originalibus enim corruptio naturæ abijci & exterminari meruerat: ſed quia non erat voluntas in culpa, prouidit Deus generali damnationi remedium, & ſuæ ſententiam iuſtitiæ temperauit, hæreditariũ onus à ſobole remouens, & miſericorditer ablutione & vnctione medicinali, corruptionis primitiuæ fermentũ expurgans.

Ioan. 4.

Originale & actualia peccata plenè tollit.

4. ORIGENES in caput ſextum epiſtolę ad Romanos. De hoc etiam paruulorum peccato, Dauid dixiſſe credendus eſt illud, quod ſuprà memorauimus: quia in peccato concepit me mater mea. Secundùm hiſtoriam enim, nullum matris eius declaratur peccatum. Pro hoc & Eccleſia ab Apoſtolis traditionem ſuſcepit, etiam paruulis baptiſmum dare. Sciebant enim illi, quibus myſteriorũ ſecreta commiſſa ſunt diuinorum, quia eſſent in omnibus genuinæ ſordes peccati, quæ per aquam & ſpiritum ablui deberent.

Pſal. 50.

Traditio Apoſtolica.

Paruuli per baptiſmum ab Originali peccato liberantur.

5. IDEM homilia decimaquarta in Lucam: Paruuli baptizantur in remiſſionem peccatorum. Quorum peccatorum? vel quo tempore peccauerunt? aut quomodò poteſt vlla lauacri in paruulis ratio ſubſiſtere, niſi iuxta illum ſenſum, de quo paulò antè diximus; Nullus mundus à ſorde, nec ſi vnius diei quidem fuerit vita eius ſuper terram? Et quia per Baptiſmi Sacramentum, natiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptizantur & paruuli: Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cælorum.

Baptiſmus in paruulis abluit peccatum originale.

Iob 14. iuxta Lxx.

Ioan. 3.

6. RETICIVS Auguſtodunenſis Epiſcopus de Baptiſmo loquens, apud Auguſtinum libro primo contra Iulianum, capite tertio: Hanc eſſe principalem in Eccleſia indulgentiam, neminem præterit, in qua antiqui criminis omne pondus exponimus, & ignorantiæ noſtræ facinora priſca delemus, vbi & veterem hominem cum ingenitis ſceleribus exuimus. Audis (ſubiungit Auguſtinus) antiqui criminis põdus, audis priſca facinora, audis cũ ſceleribus ingenitis hominem veterem, & audes aduersùs hæc ruinoſam conſtruere nouitatem?

Omne pondus antiqui criminis exponimus.

CONCVPISCENTIA.

1. C IACOBI primo: Vnuſquiſque verò tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deindè concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem.

2. AD Romanos ſexto: Non ergò regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius.

3. ET capite ſeptimo: Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret; Non concupiſces. Occaſione autem accepta, peccatum per mandatum operatũ eſt in me omnẽ concupiſcentiã.

4. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione quinta, in decreto de Originali peccato, canone quinto: Manere in baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem, hæc ſancta Synodus fatetur, & ſentit; quæ cùm ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus, & viriliter per Ieſu Chriſti gratiam repugnantibus non valet: quinimmò, qui legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiſcentiam, quam aliquando Apoſtolus peccatum appellat, ſancta Synodus declarat Eccleſiam Catholicam nunquàm intellexiſſe Peccatũ appellari, quod verè, & propriè in renatis peccatũ ſit, ſed quia ex peccato eſt, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium ſenſerit; anathema ſit.

Concupiſcentia cur in baptizatis manet.

2. Tim 2.

Rom. 7.

Impropriè vocatur peccatum.

5. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiſcentia, capite vigeſimotertio: Concupiſcentia, quæ ſolo Sacramento regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione traijcit in poſteros; niſi ab illo, & ipſi regeneratione ſoluantur, (Nam ipſa quidem concupiſcentia iam non eſt peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non conſentitur, atque vt ea perpetrent, à regina mente membra non dantur: vt ſi non fit, quod ſcriptum eſt, Non concupiſcas; fiat ſaltem quod alibi legitur, Poſt concupiſcentias tuas non eas. Sed modo quodam loquendi peccatum vocatur, quòd & peccato facta eſt, & peccatũ, ſi vicerit, facit) reatus eius valet in generato. Quem reatum Chriſti gratia per remiſſionem omnium peccatorum in regenerato, ſi ad mala opera ei quodammodò iubenti nõ obediat, valere non ſinit. Sic autem vocatur peccatum, quia peccato facta eſt, cùm iam in regeneratis non ſit ipſa peccatum; ſicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua; & manus vocatur ſcriptura, quam facit manus. Itemque ſic vocatur peccatum, quia peccatum, ſi vincit, facit; ſicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, ſed quòd pigros faciat.

Concupiſcentia non eſt peccatum in regeneratis.

Exodi 20. Eccli. 18.

Quomodò peccatũ appelletur.

6. ET capite vigeſimoquinto: Si quæritur, quomodò iſta concupiſcentia carnis maneat in regenerato, in quo vniuerſorum facta eſt remiſſio peccatorum, quandoquidẽ per ipſam ſeminatur, & cum ipſa carnalis gignitur proles parentis etiam baptizati: aut certè ſi in parente baptizato poteſt & eſſe, & peccatum non eſſe, cur eadem ipſa in prole peccatum ſit; ad hæc reſpondetur, dimitti concupiſcentiam carnis in baptiſmo, non vt non ſit, ſed vt in peccatum non imputetur. Quanuis autem reatu ſuo iam ſoluto, manet tamen donec ſanetur omnis infirmitas noſtra, proficiente renouatione interioris hominis de die in diem, cùm exterior induerit incorruptionem: non enim ſubſtantialiter manet, ſicut aliquod corpus, aut ſpiritus, ſed affectio eſt quædam malæ qualitatis, ſicut languor. Non ergò aliquid remanet, quod non remittatur; cùm ſit, ſicut ſcriptum eſt, Propitius Dominus omnibus iniquitatibus noſtris: ſed donec fiat & quod ſequitur, Qui ſanat omnes languores tuos, qui redimit de corruptione vitam tuam; manet in corpore mortis huius carnalis concupiſcentia. Cuius vitioſis deſiderijs ad illicita perpetranda non obedire præcipimur, ne regnet peccatum in noſtro mortali corpore: quæ tamen concupiſcentia quotidiè minuitur in proficientibus, & continentibus; accedente autem ſenectute, multò maximè. Qui verò ei nequiter ſeruiunt, tantas in eis vires accipit, vt plerunque iam ætate deficientibus membris, eiſdemq; partibus corporis ad illud opus iam mouerí minùs valenti-

Quomodò concupiſcentia dimittitur in baptiſmo.

1. Cor. 4.

Pſal. 102.

Rom. 6.

valentibus, turpiùs, & procaciùs insanire non desinat.

Cur aliquà. do peccà ũ appelletur.

7. Idem libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio Concupiscentia carnis, etiamsi vocatur peccatum, non vtique quia peccatum est, sed quia peccato facta est, sic vocatur: sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eam fecerit. Peccata autem fiunt, quæ secundùm carnis concupiscentiam, vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur, quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur. Et ista ipsa carnis concupiscentia in baptismo sic dimittitur, vt quanquàm tracta sit à nascentibus, nihil noceat renascentibus. Ex quibus tamen si filios carnaliter gignũt, rursùs trahitur, rursusque & nocitura nascentibus, nisi eadem forma renascẽtibus remittatur, & insit nihil obsutura vitę futurę, quoniã reatus eius generatione tractus, regeneratione dimissus est. Et ideò iam non sit peccatum, sed sic vocetur, siue quòd peccato facta sit, siue quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei vincente delectatione iustitiæ non cõsentiatur. Nec propter ipsam, cuius iam reatus lauacro regenerationis absumptus est, dicunt in oratione baptizati, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: sed propter peccata quæ fiunt, siue in eius consensionibus, cùm ab eo quod libet vincitur quod placet, siue cùm per ignorantiam malum quasi bonum placet.

Peccati descriptio.

Matth. 6.

8. Item libro primo Retractationum, capite decimoquinto: Sed hoc peccatum, de quo est locutus Apostolus, ideò peccatum vocatur, quia peccato factum est, & pœna peccati est: quandoquidem hoc de concupiscentia carnis dicitur; quod aperit in consequentibus, dicens: Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: velle enim adiacet mihi, perficere autem bonum, non. Perfectio quippe boni est, vt nec ipsa concupiscentia peccati sit in homine, cui quidem quando benè vititur, non consentit voluntas: veruntamen non perficit bonum, quia inest adhuc concupiscentia, cui repugnat voluntas, cuius concupiscentiæ reatus in baptismate soluitur, sed infirmitas manet, cui donec sanetur, omnis fidelis, qui benè proficit, studiosissimè reluctatur.

Rom. 7. Cur ab Apostolo peccatum appelletur.

Reatus soluitur, infirmitas manet.

9. Et libro decimotertio de Trinitate, capite decimosexto: Quanuis & ipsa mors carnis de peccato primi hominis originaliter venerit, tamen bonus eius vsus gloriosissimos martyres fecit. Et ideò non solùm ipsa, sed omnia seculi huius mala, dolores laboresque hominum, quanquàm de peccatorum, & maximè de peccati originalis meritis veniant, vndè facta est & ipsa vita vinculo mortis obstricta, tamen & remissis peccatis, remanere debuerunt, cum quibus homo pro veritate certaret, & vndè exerceretur virtus fidelium: vt nouus homo per testamentum nouum, inter mala huius seculi nouo seculo præpararetur, miseriam, quam meruit vita illa damnata, sapienter tolerans, & quia finietur prudenter gratulans; beatitudinem verò, quam liberata vita futura sine fine habitura est, fideliter & patienter expectans.

Remisso originali peccato, multę infirmitates quare maneant.

10. Idem libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite trigesimonono: In parnulis certè gratia Dei per baptismum eius, qui venit in similitudine carnis peccati, id agitur, vt euacuetur caro peccati. Euacuatur autem, non vt in ipsa viuente carne concupiscentia conspersa, & innata, repentè absumatur, & non sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti peruenire potuerit, ibi habet cum qua pugnet, eamq; adiuuante Deo superet, si non in vacuum gratiam eius susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grãdibus hoc præstatur in baptismo, (nisi fortè miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris) vt lex peccati, quæ inest in membris repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & nõ sit: sed, vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum est, cùm eidem concupiscentiæ subiecta mente seruiret, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit, habeatur. Ipsa verò soluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & interclusione destructa, quæ hominem à suo creatore separabat, maneat in certamine, quo corpus nostrum castigamus, & seruituti subijcimus, vel ad vsũ licitos & necessarios relaxanda, vel continentia cohibenda.

Baptismus, quicquid propriè peccati rationẽ habet, tollit.

11. Item libro secundo, capite trigesimotertio: Non intelligunt quomodò res, quarum reatum, ne post hanc vitam obsint, Deus soluit; tamen eas ad certamen fidei sinit manere, vt per illas erudiantur & exerceantur, proficientes in agone iustitiæ.

12. Et capite trigesimoquarto: Verùm quia & tales non desunt, quemadmodùm eis hac quæstione proposita respondemus, dicentes, ante remissionem esse illa supplicia peccatorum, post remissionem autem certamina exercitationesque iustorum: ità & illis, quos de morte corporis similiter mouet, respondere debemus, vt eam & peccato accidisse fateamur, & post peccatorum remissionem, vt magnus timor eius à proficientibus superetur, ad certamen nobis relictam esse non dedignemur. Et paulò pòst: Vnde mirandum non est, & mortem corporis non fuisse euenturam homini, nisi præcessisset peccatum, cuius etiã talis pœna consequeretur: & post remissionem peccatorum eam fidelibus euenire, vt in eius timore vincendo exerceretur fortitudo iustitiæ. Et infrà: Sicut illi primi homines posteà iustè vincendo, vndè meritò creduntur per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerũt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea iustè vixerit; non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum, ad quem Prophera cùm missus esset, eique propter peccatum quod commiserat, euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respondente Propheta, quòd illud ei flagitium facinusque remissum sit: & tamen consecuta sunt, quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio. Quare & hìc non dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimisso peccato, quod erat minatus impleuit; nisi quia rectissimè, si dictum fuerit, respondebitur, remissionem illã peccati factam, ne homo à percipienda vitã impediretur æternã: subsecutum verò illius comminationis effectum, vt pietas hominis in illa humilitate exerceretur atque probaretur. Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit, & post peccatorum remissionem, propter exercendam iustitiam non ademit.

Remisso originali peccato, multæ pœnæ relinquuntur.

2. Reg. 12. Pœna post dimissam culpam luẽda restat nõnunquàm.

13. Ad Romanos octauo, vt in textu.

14. Ad Colossenses tertio: Expoliãtes vos veteroni

terem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius, qui creauit illum.

15. AD Ephesios quarto: In ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu. deponere vos secundùm priſtinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

16. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamē is, qui intus est, renouatur de die in diem.

17. AD Romanos sexto: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem &c. vt suprà A testimonio septimo.

IIII.

Quid à nobis requirit acceptum tanti Sacramenti beneficium?

A PRIMVM à nobis summam postulat, & assiduam animi gratitudinem, vt prædicemus, amemus, & celebremus eum, [a] *qui secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum hoc regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundùm spem vitæ æternæ.*

a Tit.3.b

b Orig. hom. 12. in Numeros.

B Deindè sic huius sacramenti mysterium [b] rememorandum est, vt identidem seipsum quisque admoneat præclaræ illius suæ sponsionis, & Christianæ professionis, quam in sacro lauacro per [c] sponsores edidit. Cogitet igitur Christianus, illic se ex iræ filio, & Satanæ seruo, [d] Dei filiū, Christiq; membrū, & cohæredem, viuumq; [e] templum Spiritus sancti factū esse.

c Dionys. Areopag. ca. 7. eccl. hiera. Aug. de nupt. & concup. lib. 1. c. 20. & lib. 1. de pec. mer. ca. 19. & li. 4. contra Donat. ca. 24.

d Rom. 8. a c Galat. 4. a d

e 1. Cor. 6. d

C Ingressus es regenerationis sacrariū, inquit [f] Ambrosius: repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciâsti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius, ac voluptatibus. [g] Memor esto sermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ series cautionis. Et præclara Pauli baptizatos omnes adhortantis vox est: [h] *An ignoratis quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.*

f Amb. de initiā. myst. c. 2. Chrys. hom. 21. ad populum Antioch. Aug. lib. 4. de Symb. ad Catechu. c. 1.

g Amb. lib. 1. de sacramē. cap. 2. Cyrill. Ieroſol. catech. 1. mystago Ephrem serm. de Compunct. animi.

h Rom. 6. a Galat. 3 d Aug. de fide & oper. c. 26. Alcimus lib. 4. cap. vlt.

TESTIMONIA.

A. AD Titum tertio, vt in textu.

1. B ORIGENES homilia duodecima in Numeros: Recordetur vnusquisque fidelium &c. vt suprà de Sacramentis in genere, quæst. octaua, F testimonio quarto.

Memoria abrenunciationis factæ in baptismo.

2. DIONYSIVS Areopagita capite septimo Ecclesiasticæ Hierarchiæ: Cùm pijssimis ducibus nostris in mentem venisset, visum est admittere infantes: &c. vt suprà quæstione prima de Baptismo, B testimonio octauo.

Per corda & ora gestantium renunciant.

3. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite vigesimo: In veritate itaque, non in falsitate, potestas diabolica exorcizatur in paruulis: ei renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestātium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur.

Per verba gestantium fidem profitentur, & diabolo, ac mundo renunciant.

4. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite decimonono: Si propterea rectè fideles vocātur (paruuli) quoniam fidem per verba gestantium quodammodò profitentur; cur non priùs etiam pœnitentes habentur, cū per eorundem verba gestantium diabolo & huic seculo renūciare monstrātur? Totum hoc in specie vi sacramenti, & diuinæ gratiæ, quam Dominus donauit Ecclesiæ.

Responsio alioru pro infantibus valet.

5. ITEM libro quarto contra Donatistas, capite vigesimoquarto: Cùm alij pro infantibus respon-

Digitized by Google

reſpondent, vt impleatur erga eos celebratio ſacramenti, valet vtique ad eorum conſecrationem, quia ipſi reſpondere non poſſunt. At ſi pro eo qui reſpondere poteſt, alius reſpondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Euangelio dictum eſt, quod omnes, cùm legitur, naturaliter moueat: Aetatem habet, ipſe pro ſe loquatur. Ioan. 9.

6. AD Romanos octauo: Nihil ergò nunc damnationis eſt ijs, qui ſunt in Chriſto Ieſu: qui non ſecundùm carnem ambulant. Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit me à lege peccati & mortis. Et paulò pòſt: Quicunque ſpiritu Dei agũtur, ij ſunt filij Dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & conglorificemur.

7. AD Galatas quarto: Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem eſtis filij, miſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non es ſeruus, ſed filius: Quòd ſi filius: & hæres per Deum. Ibidem: Nos autem fratres ſecundùm Iſaac promiſſionis filij ſumus. Itaque fratres, non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos liberauit.

8. PRIORIS ad Corinthios ſexto: An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?

9. AMBROSIVS libro primo de ſacramẽtis, capite ſecundo: Quando te Leuita interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid reſpondiſti? Abrenuncio. Abrenuncias ſeculo & voluptatibus eius? quid reſpondiſti? Abrenuncio. Memor eſto ſermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ ſeries cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adſtrictus, & reluctantem te fœnerator adſtringit: ſi recuſas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiſeris, conſidera, vel quibus promiſeris. Leuitam vidiſti, ſed miniſter eſt Chriſti. Vidiſti illum ante altaria miniſtrare. Ergò chirographum tuum tenetur nõ in terra, ſed in cælo. Abrenunciatio quæ fit in baptiſmo, in mentem reuocanda eſt.

5. CYRILLVS Ieroſolymitanus Archiepiſcopus catecheſi prima myſtagogica, de abrenunciatione baptizandorum agens: Iſtud, inquit, non ignores, quòd quæcunque dicis, illa præſertim formidabili hora, ſcripta ſunt in libris Dei abſcõditis: vt ſi quid deinceps aduerſùs illa pronunciata patraueris, tanquàm præuaricator iudiceris.

10. AMBROSIVS in libro de his qui myſterijs initiantur, capite ſecundo: Ingreſſus es regenerationis ſacrarium &c. vt in textu, & quæſtione octaua de ſacramentis in genere G teſtimonio octauo.

Abrenunciationis vocem quẽcunque vitandum.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaprima ad populum Antiochenum: Vocis illius recorderis, quam, dum ſacris initiareris, emiſiſti: Abrenuncio tibi Satana, & pompæ tuæ, & cultui tuo. Circa margaritarum enim cultum inſania eſt pompa ſatanica. Aurum enim cepiſti, non vt corpus vincias, ſed vt pauperes ſolnas & enutrias. Dic igitur continuè, Abrenuncio tibi Satana. Nihil hactenus voce, ſi ipſam per opera exhibeamus: hanc & vos, initiandi, diſcere cenſeo. Et paulò pòſt: Hoc igitur dicamus, Abrenuncio tibi Satana; tanquàm in illa die huius vocis rationem reddituri, & ipſam cuſtodiamus, vt ſaluum tunc reddamus depoſitum. Et ſub finem: Sicut ſine calceamentis vel veſtimentis veſtrum nemo in forum deſcendere eligeret: ità ſine verbo hoc nunquàm in forum prodeas, ſed cùm es ianuæ veſtibula tranſgreſſurus, hoc priùs loquere verbum: Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Chriſte. Ne vnquã abſq; hac voce exeas: hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Cũ hoc verbo & crucẽ in frõte imprimes: ſic enim nõ tantũ homo occurrens, verùm nec ipſe diabolus te quicquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbique apparentem.

Baptizandi Deo, & angelis conſcribẽtibus dicunt, Renuncio diabolo.

3. AVGVSTINVS libro quarto de Symbolo ad Catechumenos, capite primo: Diabolo vos renũciare profeſſi eſtis: in qua profeſſione, non hominibus, ſed Deo, & angelis eius conſcribentibus dixiſtis, Renuncio. Renunciare non ſolùm vocibus, ſed etiam moribus: non tantùm ſono linguæ, ſed & actu vitæ: nec tantùm labijs ſonãtibus, ſed operibus pronunciãtibus. Scitote, vos cũ callido, antiquo, & veterioſo inimico ſuſcepiſſe certamen: non in vobis poſt renunciationem inueniat opera ſua: non iure vos attrahat in ſeruitutem ſuam. Deprehenderis enim, & deiegeris Chriſtiane, quando aliud agis, & aliud profiteris. Fidelis in nomine, aliud demonſtrans in opere, non tenens promiſſionis tuæ fidem. Quid tibi cum pompis diaboli quibus renunciaſti? Quid tibi cũ pompis diaboli amator Chriſti? Noli te fallere; odit enim tales Deus, nec inter ſuos deputat profeſſores, quos cernit viæ ſuæ deſertores.

4. AMBROSIVS libro primo de ſacramẽtis, capite ſecundo: Quando te Leuita interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius? quid reſpondiſti? Abrenuncio. Abrenuncias ſeculo & voluptatibus eius? quid reſpondiſti? Abrenuncio. Memor eſto ſermonis tui, & nunquàm tibi excidat tuæ ſeries cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adſtrictus, & reluctantem te fœnerator adſtringit: ſi recuſas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiſeris, conſidera, vel quibus promiſeris. Leuitam vidiſti, ſed miniſter eſt Chriſti. Vidiſti illum ante altaria miniſtrare. Ergò chirographum tuum tenetur nõ in terra, ſed in cælo.

5. CYRILLVS Ieroſolymitanus Archiepiſcopus catecheſi prima myſtagogica, de abrenunciatione baptizandorum agens: Iſtud, inquit, non ignores, quòd quæcunque dicis, illa præſertim formidabili hora, ſcripta ſunt in libris Dei abſcõditis: vt ſi quid deinceps aduerſùs illa pronunciata patraueris, tanquàm præuaricator iudiceris.

Abrenunciatio aſſeruatur in cælis, proferenda in die iudicij.

6. EPHRAEM in ſermone de compunctione animi tomo tertio: Semel abrenunciaſti ſatanæ & angelis eius; pactus autem es Chriſto coram multis teſtibus: at vide cuinam pactus ſis, & ne paruipendas. Id pono noueris, quod Angeli in hora illa voces tuas, & pacta tua, abrenunciationemque tuam deſcripſerint: & in cælis, vſque ad horribilem illum iudicij diem conſeruant. Non pertimeſcis? non exhorreſcis? In die iudicij proferent Angeli chirographum tuum, & verba oris tui coram formidabili tribunali: vbi etiam Angeli cum tremore adſiſtent. tunc{q} lugubrem illam auditurus es vocem: Ex ore tuo te iudico, ſerue nequã. Lucæ 19.

7. AD Romanos ſexto, vt in textu.

8. AD Galatas tertio: Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.

Poſt baptiſmum bonã vita eſt neceſſaria. Ioan. 3.

9. AVGVSTINVS de fide & operibus, capite vigeſimoſexto: Sancto baptiſmo conſona ſit vita Chriſtiana, ne cuiquam homini, ſi vtrumlibet defuerit, vita promittatur æterna. Qui enim dixit, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cælorum: ipſe etiam dixit, Niſi abundauerit iuſtitia veſtra ſuper Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. De illis quippe ait: Scribæ & Phariſæi ſuper cathedram Moyſi ſedent: quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Ergò iuſtitia eorum eſt dicere, & non facere: ac per hoc noſtram eſſe voluit abundantem ſuper illorum, dicere & facere: quæ ſi non fuerit, non intrabitur in regnum cælorum. Matth. 5. Matth. 23.

10. ALCIMVS Auitus Viennenſis Archiepiſcopus libro quarto, capite vltimo:

Arca vetus Noe, Chriſti eſt Eccleſia per quam,
Extra etiam quam nemo poteſt ſaluarier: ergò

Baptizati ſolicitè ſint ne peccent.

Quicunque es Chriſti Baptiſmate lotus in arca,
Hoc votis, precibusq; petas, hoc fletibus opta:
Ne tedeant peccata tibi, ne merſa leuentur,
Mortua ne ſurgant, neu debellata rebellent.
Ne poſt ablatum valeant diſcrimina crimen,
Et flammam timeas, quia iam non ſuppetit vnda.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

I.

Quod eſt alterum à Baptiſmo Sacramentum?

CONFIRMATIO, quæ Sacramẽtum eſt nouę legis æquè ſacroſanctum, vt Auguſtinus [a] inquit, ac ipſe Baptiſmus: quod baptizatis cõfertur cum impoſitione manuum Epiſcopalium, & ſacri Criſmatis inunctione.

[a] lib 2. cont. lit. Petilian. c. 104. Cõc. Elib. c. 38. Aurel. c. 3. Land. can. 48 Meld. c. 6. Florent. Conſtantien. ſeſſ. 15. Trid. ſeſſ. 7 can. 1 Bern. in vita Malach. epiſc. Per. Damian. ſerm. 1 de dedicatione Eccleſiæ. Iſidor. de eccleſ offic. lib. 2 cap. 25. & 26. Raban. de inſtit. cler. lib. 1. cap. 30.

TESTIMONIA DE SACRAMENTO Confirmationis.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra literas Petiliani Donatiſtæ, capite centeſimo quarto: Caput eſt ipſe Saluator corporis. Per barbam non incongruè fortitudo intelligitur. Ergò ad eos, qui ſunt fortes in eccleſia eius, & adhærent ori eius, vt ſine timore prædicent veritatem, ab ipſo Chriſto, tanquàm à capite, ſanctum deſcendit vnguentum, id eſt, ſanctificatio ſpiritalis. Per oram veſtimenti, ſignificantur perfecti fideles in Eccleſia. Et poſt pauca: In hoc vnguento ſacramentum chriſmatis vultis interpretari, quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe Baptiſmus: ſed poteſt eſſe & in hominibus peſſimis &c.

Pſal. 132.

2. CONCILIVM Elibertinum vel Eliberinum canone trigeſimooctauo: Peregrè nauigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem (qui lauacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus) baptizare in neceſſitate infirmitatis poſitum catechumenum, ità vt, ſi ſuperuixerit, ad Epiſcopum eum perducat, vt per manus impoſitionem perfici poſſit.

3. AVRELIANENSE Conciliũ capite tertio, teſte Gratiano, de conſecratione diſtinctione quinta: Vt ieiuni ad Confirmationem veniant perfectæ ætatis, vt moneantur confeſſionẽ facere priùs, vt mundi donum Spiritus ſancti valeant accipere: & quia nunquàm erit Chriſtianus, niſi in Confirmatione epiſcopali fuerit chriſmatus.

Quomodò ad hoc ſacramentum ſit accedendum.

4. CONCILIVM Laodicenum canone quadrageſimooctauo: Oportet baptizatos poſt baptiſmum ſacratiſſimum chriſma percipere, & cæleſtis regni participes fieri.

5. CONCILIVM Meldenſe capite ſexto, apud Gratianum de conſecratione, diſtinctione quinta: Vt Epiſcopi non niſi ieiuni per impoſitionem manuum Spiritum ſanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Paſcha videlicet, & Pentecoſte, à ieiunis celebrari debet baptiſmus: ità etiam traditionem Spiritus ſancti à ieiunis pontificibus conuenit celebrari.

6. CONCILIVM Florentinum: Secundum Sacramentum eſt Confirmatio &c.

7. CONCILIVM Conſtãtienſe ſeſſione decimaquinta, in condemnatione octaui articuli Ioannis Hus, meminit ſeptem Sacramẽtorum.

8. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſeptima canone primo de Confirmatione: Si quis dixerit, Confirmationem baptizatorum otioſam cæremoniam eſſe, & non potiùs verũ, & proprium Sacramentum; aut olim nihil aliud fuiſſe quàm catecheſin quandam, qua adoleſcentiæ proximi, fidei ſuæ rationem corã Eccleſia exponebant; anathema ſit.

9. BERNARDVS in vita Malachiæ Epiſcopi Hiberniæ: Malachias vſum ſaluberrimum Confeſſionis, ſacramentum Confirmationis, contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabant aut negligebant, de nouo inſtituit. Cùm autem eſſet illi ſtudiũ & zelus maximus circa cultum diuinorum, & venerationem ſacramentorum: ne fortè de his aliquid conſtitueret, vel doceret ſecùs, quàm ritus haberet vniuerſalis Eccleſiæ, ſubijt animum, adire epiſcopum Malchum, qui ſe pleniùs de omnibus informaret. Hic erat ſenex plenus dierum & virtutum: & ſapientia Dei erat in illo. Is puerum mente captum, ex his quos Lunaticos vocant, inter confirmandum ſacra vnctione ſanauit.

Confeſſionis, Confirmationis, & Coniugij ſacramentum.

Miraculum per Confirmationem.

10. PETRVS Damianus ſermone primo de dedicatione eccleſiæ: Secundum eſt ſacramentum Confirmationis. In baptiſmate ſpiritus datur ad veniam, hîc ad pugnam: ibi mundamur ab iniquitatibus, hîc virtutibus præmunimur. Nónne in ſuperliminari fronte domus noſtræ terreſtris, conſecrata manus ſacri chriſmatis imprimit vnctionem? Nec quilibet tanti myſterij legitur executor, ſed ſolus epiſcopus, ſuper cuius caput fuſum eſt vnctionis oleum, & cuius ditioni ſacerdotalis ſubditur multitudo. Baptiſmi gratiam omni homini, vel omni ſexui tradidit authoritas antiquorum: Confirmationis autem inſigne, ſola pontificalis perſona ſuæ vendicat dignitati. Indè eſt, quòd decretales paginæ, & ſanctorum patrum inſtituta decernunt, non eſſe differendam poſt baptiſmum ſacramenti huius virtutem, ne nos inermes inueniat fraudulentus ille contor-

Differentia baptiſmi & Confirmationis.

Epiſcopus huius ſacramenti miniſter.

Cur non ſit facilè differenda huius ſacramenti ſuſceptio.

contortor, à quo nemo vnquam nocendi inducias extorſit. Delibuti igitur vtriuſque roris vnguento, illo ſanati, confortati iſto, ſecurius

1. Reg. 17. deſcendamus ad ſingulare certamen. Nec nos deterreant arma Goliæ, vel magnitudo moueat ſtaturalis, quia nobiſcum eſt magnus Dominus Deus noſter, & magna virtus eius, ap-

Pſalm. 34. præhendens arma & ſcutum, vt exurgat in adiutorium nobis.

11. ISIDORVS Hiſpalenſis libro ſecundo de eccleſiaſticis officijs, capite vigeſimoquinto: Chriſmatis vnguentum Moyſes primùm in

Exod. 30. Exodo, iubente Domino, compoſuit, & confudit, quo primi Aaron & filij eius, in teſtimonium ſacerdotij & ſanctitatis, perunctí ſunt.

Chriſma. Deinde quoque & reges eodem chriſmate ſacrabantur. vnde & Chriſti nuncupabantur,

Pſalm. 104. ſicut ſcriptum eſt: Nolite tangere Chriſtos meos. Eratque eodem tempore in regibus & ſacerdotibus tantùm myſtica vnctio, qua Chriſtus figurabatur: vnde & ipſum nomen à chriſmate ductum eſt. Sed poſtquam Dominus noſter verus rex & ſacerdos æternus, à Deo patre cæleſti myſtico vnguento eſt delibutus, iam non ſoli pontifices & reges, ſed omnis Eccleſia vnctione chriſmatis conſecratur, pro eo quòd membrum eſt æterni ſacerdotis & regis. Ergò

1. Pet. 2. quia genus regale & ſacerdotale ſumus, ideò poſt lauacrum vngimur, vt Chriſti nomine cenſeamur.

12. ET capite vigeſimoſexto: Sed quoniam poſt baptiſmum per Epiſcopos datur Spiritus ſanctus cum manuum impoſitione, hoc in Actibus Apoſtolorum feciſſe meminimus Apo-

Actor. 19. ſtolos. Sic enim legitur: Factum eſt dum Apollos eſſet Corinthi, Paulus, peragratis ſuperio-

Actor. 8. ribus partibus &c. Item alio in loco: Cùm audiſſent qui erant Hieroſolymis Apoſtoli &c. Spiritum autem ſanctum accipere poſſumus, dare autem non poſſumus: ſed vt detur, Deum

Innocent. I. ad Decentium. inuocamus. Hoc autem à quo potiſſimùm fiat, (quemadmodum Papa ſanctus Innocentius ſcribit) ſubijciam: dicit enim non ab alio, quàm ab epiſcopo fieri licere: Nam presbyteri licèt ſint ſacerdotes, pontificatus tamen apicem non

Miniſter huius ſacramenti. habent. Hoc autem ſolis pontificibus deberi, vt vel conſignent, vel paracletum ſpiritum tradant, quod non ſolùm eccleſiaſtica conſuetudo

Actor. 8. demonſtrat, verùm & ſuperior illa lectio Apoſtolorum, quæ aſſerit Petrum & Ioannem eſſe directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum ſanctum.

13. RABANVS archiepiſcopus Moguntinus de inſtitutione clericorum libro primo, capite trigeſimo: Nouiſſimè autem à ſummo ſacerdote per impoſitionem manus, paracletus traditur baptizato Spiritus ſanctus, vt roboretur per Spiritum ſanctum ad prædicandum alijs idem donum, quod ipſe in baptiſmate conſecutus eſt, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chriſmate per ſacerdotem in capitis ſummitate, per pontificem verò in fronte: vt priori vnctione ſignificetur Spiritus ſancti ſuper ipſum deſcenſio ad habitationem Deo conſecrandam, in ſecunda quoque, vt eiuſdem Spiritus ſancti ſeptiformis gratia, cum omni plenitudine ſanctitatis, & ſcientiæ, & virtutis, venire in hominem declaretur. Tunc enim ipſe Spiritus ſanctus poſt mundata & benedicta corpora atque animas, libens à patre deſcendit, vt vas ſuum ſua viſitatione ſanctificaret & illuſtraret: & nunc in hominem ad hoc venit, vt ſignaculum fidei, quod in fronte ſuſcepit, faciat eum donis cæleſtibus repletum: & ſua gratia confortatum, intrepidè & audacter coram regibus, & poteſtatibus huius ſeculi portare, ac nomen Chriſti libera voce prædicare. Et paulò pòſt: Bene quippe conuenit, vt per ſacrum chriſma, & per pinguedinem oliuæ, gratia Spiritus ſancti tribuatur: quia in pſalmo ſcriptum eſt de ipſo Saluatore, quòd vnxerit eum Deus pater oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis. & item de nobis, quòd exhilaret faciem noſtram in oleo. χρίσμα Græcè, Latinè vnctio nominatur, ex cuius nomine & Chriſtus dicitur, & ex ipſo homo poſt lauacrum ſanctificatur. Nam ſicut in baptiſmate peccatorum remiſſio datur ad veniam, ita per vnctionem ſanctificatio Spiritus adhibetur ad gloriam. Et hoc de priſtina vnctione tractum eſt exemplum, qua vngi in ſacerdotium & regnum ſolebant antiqui: vnde & Aaron & filij eius, poſt lauacrum, à Moyſe vncti ſunt, vt ſacerdotes Domini fierent. Et Dauid, & Salomon, & cæteri reges per prophetas & ſacerdotes perfuſi ſunt cornu olei, vt regni gubernacula tenerent. Quod dum carnaliter fit, ſpiritaliter proficit, quomodo & ipſa baptiſmi gratia viſibilis actus eſt, quòd in aqua mergimur: ſed ſpiritalis effectus, quòd à delictis mundamur. Videamus ergò & ipſam olei naturam, ſi quid in ea huic ſignificationi conueniens poſſit intelligi. Oleum nanque ardens illuminat, & medicans ſanat, & aquis infuſum perſpicuas eas reddit: quod bene gratiam Spiritus ſancti poteſt demonſtrare. Ipſe enim flamma charitatis, & ſplendore ſapientiæ animas illuminat. Ipſe medicamine clementiæ ſuæ, per veniam peccatorum, vulnera ſanat. Ipſe admixtione virtutis ſuæ, aquas baptiſmi, ad effugandas peccatorum tenebras, veraciter illuſtrat.

Chriſmate cur & a ſacerdote in ſummitate capitis, & ab epiſcopo in fronte baptizati ſignentur.

Confirmationis effectus.

Materia huius ſacramenti.

Pſalm. 44. & 103. Chriſma.

Exod. 29.

Olei proprietates.

II.

Vnde nobis comprobatur hoc Sacramentum?

A TESTIMONIVM habet à diuina Scriptura, ſecundùm Patrum, & [a] Eccleſiæ concordem ſententiam atque interpretationem. Huc enim ſpectat, quod Lucas [b] Euangeliſta ſemel atque iterum ſcribit de Apoſtolis, qui ſuper baptizatos manus impoſuerunt: hoc ſigno vtentes viſibili, diuinituſque inſtituto, quòd Chriſto iam initiatis noua & amplior Spiritus ſancti gratia conferretur. Quare cùm Apoſtoli ma-

a Cyprian. epiſt. 70. Aug. lib. 5. contra Donat. cap. 20. Item tract. 6. in epiſt. Ioan.

b Actor. 8. c & ip. a Cyprian. epiſt. 73. ad Iubaianum.

c Ibidem. nus illis impoſuiſſent, acceperunt, vt c Lucas de ijſdem baptizatis refert, Spiritum ſanctum, cum acceſſione ſcilicet ac exuberantia quadam gratiæ ſpiritualis.

B Nunc verò, vbi Apoſtolorum vicem Epiſcopi gerunt, & locum tenent, non fraudat Deus Eccleſiam ſuam hac tam ſalutari gratia, ſed per eoſdem Epiſcopos d in hoc Sacramento efficaciter operatur, vt adſit, Cypriano e teſte, & veritas ſigno, & Spiritus Sacramento.

d Hier. contra Luciferianos cap. 4.

e Ser. de vnctione chrismatis.

C Atque huc pertinet veteris Eccleſiæ Canon: f Omnes fideles per manus impoſitionem Epiſcoporum Spiritum ſanctum poſt baptiſmum accipere debent, vt plenè Chriſtiani inueniantur: quia cùm Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur.

f Vide in primi tomi Synodo xxx. in cap. ii. ad omnes Chriſtianos.

TESTIMONIA.

Lib. 1. epiſtol. 12.

Baptizati Chriſmate inungendi.

Oleum in altari ſanctificatum.

Olei benedictio.

Sacramentis Deus adeſt, etiamſi per malos miniſtrentur.

1. A CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſima ad Ianuarium & cæteros: Vngi quoque neceſſè eſt eum, qui baptizatus ſit, vt accepto chriſmate, id eſt, vnctione, eſſe vnctus Dei, & habere in ſe gratiam Chriſti poſſit. Porrò autem euchariſtia eſt, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari ſanctificatum.

2. AVGVSTINVS libro quinto de baptiſmo contra Donatiſtas, capite vigeſimo: Quomodo aquam mundat & ſanctificat homicida? Quomodo benedicunt oleum tenebræ? Si autem Deus adeſt Sacramentis & verbis ſuis, per quales libet adminiſtrentur, & Sacramenta Dei vbique recta ſunt, & mali homines quibus nihil proſunt, vbique peruerſi ſunt. Et poſt pauca: Cur autem ad verba quæ procedunt ex ore homicidæ, poſſit tamen Deus oleum ſanctificare; & in altari quod hæretici poſuerunt, non poſſit, neſcio: niſi fortè quem cor hominis fallaciter conuerſum intus non impedit, lignum fallaciter poſitum impedit foris, quo minus ſacramentis ſuis adeſſe dignetur, nullis hominum falſitatibus impeditus? Si ergò ad hoc valet, quod dictum eſt in Euangelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem ſacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel ſuper aquam baptiſmi, vel ſuper oleum, vel ſuper euchariſtiam, vel ſuper capita eorum quibus manus imponitur? Quæ omnia tamen & fiunt & valent, etiam per homicidas, id eſt, per eos qui oderunt fratres, etiam in ipſa intus Eccleſia. Cùm dare nemo poſſit quod non habet; quomodo dat homicida Spiritum ſanctum? Et tamen ipſe intus etiam baptizat. Deus ergò dat etiam ipſo baptizante Spiritum ſanctum.

Ioan. 9.

Sacramenta quatuor cõmemorat.

3. IDEM tractatu ſexto in epiſtolam B. Ioannis: Primis temporibus cadebat ſuper credentes Spiritus ſanctus: & loquebantur linguis, quas non didicerant, quomodo Spiritus dabat eis pronunciare. Signa erant tempori opportuna. Oportebat enim ita ſignificari in omnibus linguis Spiritum ſanctum: quia Euangelium Dei per omnes linguas curſurum erat toto orbe terrarum. Significatum eſt illud, & tranſijt. Numquid modo, quibus imponitur manus vt accipiant Spiritum ſanctum, hoc expectatur vt linguis loquantur? Aut quando impoſuimus manum iſtis infantibus, attendit vnuſquiſque veſtrûm verum linguis loquerentur? Et cùm videret eos linguis non loqui, ita peruerſo corde aliquis veſtrûm fuit vt diceret, Non acceperunt iſti Spiritum ſanctum; nam ſi accepiſſent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum eſt? Si ergò per hæc miracula modò teſtimonium præſentiæ Spiritus ſancti non fit; vnde cognoſcit quiſque accepiſſe ſe Spiritum ſanctum? Interroget cor ſuum: ſi diligit fratrem, manet Spiritus Dei in illo. Videat, probet ſeipſum coram oculis Dei: videat ſi eſt in illo dilectio pacis & vnitatis, dilectio Eccleſiæ toto terrarum orbe diffuſæ.

Manum Epiſcopalũ impoſitione infantes & alij accipiant Spiritum ſanctũ, licèt linguis non loquantur.

4. ACTORVM octauo: Cùm autem audiſſent Apoſtoli, qui erant Ieroſolymis, quòd recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum, & Ioannem: Qui cùm veniſſent, oraterunt pro ipſis vt acciperent Spiritum ſanctum: nondum enim in quenquam illorum venerat, ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Ieſu. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum ſanctum.

5. ET decimonono: His auditis, baptizati ſunt in nomine Domini Ieſu. Et cùm impoſuiſſet illis manus Paulus, venit Spiritus ſanctus ſuper eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

Actor. 8.

6. CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſima tertia ad Iubaianum de hæreticis baptizandis: Idcircò, quia Samaritani legitimum, & Eccleſiaſticum baptiſmum conſecuti fuerant, baptizari eos vltra non oportebat: ſed tantummodò quod deerat, id à Petro & Ioanne factum eſt, vt oratione pro eis habita, & manu impoſita, inuocaretur & infunderetur ſuper eos Spiritus ſanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Eccleſia baptizantur, præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem, ac manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur, & ſignaculo Dominico conſummentur.

Manuum Epiſcopalũ impoſitione Spiritum ſanctũ conſequuntur baptizati.

7. B HIERONYMVS aduerſus Luciferianos capite quarto: An neſcis (inquit Luciferianus) etiam Eccleſiarum hunc eſſe morem, vt baptizatis poſtea manus imponantur, & ita inuocetur Spiritus ſanctus? Exigis vbi ſcriptum ſit? In Actibus Apoſtolorum. Etiamſi Scripturæ authoritas non ſubeſſet, totius orbis in hanc partem conſenſus inſtar præcepti obtineret. Nam & multa alia quæ per traditionem in Eccleſijs obſeruantur, authoritatem ſibi ſcriptæ legis vſur-

Actor. 8. & 19.

Minister Confirmationis Episcopus.

vsurpauerunt: velut in lauacro ter caput mergitare, &c. ORTHOD. Non quidem abnuo hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, vt ad eos, qui longè in minoribus vrbibus per presbyteros, & diaconos baptizati sunt, Episcopus ad inuocationem sancti Spiritus, manum impositurus excurrat. Sed quale est, vt leges Ecclesiæ ad hæresim transferas, & virginis integritatem, per meretricum lupanaria patiaris spurcari? Episcopus si imponit manum, ijs imponit, qui in recta fide baptizati sunt: qui in Patre, & Filio, & Spiritu sancto tres personas, vnam substantiam crediderunt. Arrianus verò, cùm aliud nihil crediderit, (claudite quæso aures qui audituri estis, ne tanta impietatis vocibus pollnamini) nisi in Patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in Spiritu sancto vtriusque seruo: quomodo Spiritum sanctum ab Ecclesia recipiet, qui necdum remissionem peccatorum consecutus est? Spiritus quippe sanctus, nisi mundam fidem non incolit: nec habitator eius templi efficitur, quod antistitem non habet veram fidem. Quòd si hoc loco quæris, quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus Episcopi, non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui: disce hanc obseruationem ex ea authoritate descendere, quòd post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit.

Actor. 2.

In die coenę Domini chrisma conficitur.

Chrisma vnde conficiatur.

2. CYPRIANVS de vnctione chrismatis & alijs Sacramentis: Hodiè in Ecclesia cum cæteris vnctionibus, ad populum acquisitionis sanctificandum, in participationem dignitatis &, nominis, sacrum chrisma conficitur: in quo mixtum oleo balsamum, regiæ, & sacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem, quibus dignitatibus initiandis diuinitus est vnctio instituta. Et paulò pòst: Hodiè, vt diximus, vnguentum ad sanctificationem paratur, cuius fragrantia adolescentulæ & nouellæ animæ, accedentes ad fidem, illectæ delectantur, & exinanitionis eius suauitate delibutæ, diligunt & sequuntur aromatum largitorem, & vsque ad regis accubitum spiramine illo trahuntur, & post odorem illum vbique, desiderio sancto perurgente, sitibundæ discurrunt. Nihil hoc oleum commune habet cum liquoribus, qui ex quorundam fructuum pinguedine exprimuntur, nec vis eius est ex crassitudine penetratiua, quæ secundùm quasdam naturales rationes emollit & temperat spissamenta humorum, quos solet intrinsecus adstringere siccitas aliqua, vel corruptio conglobare. Non hæc medendis corporibus est vnctio instituta: quia sanctificatis elementis, iam non propria natura præbet effectum, sed virtus diuina potentius operatur, sed adest veritas signo, & Spiritus sacramento: vt & ipsis rerum efficientijs gratiæ dignitas pateat, & interiori homini quanta ex his detur authoritas deiformi conuersatione, & cælestibus moribus innotescat. Hoc oleo antiquitus sacerdotes sacrabantur, & reges, & ipsi altarium lapides delibuti, spiritalem intelligi volebant sacris mysterijs inesse pinguedinem. Et sicut oleum fluitat, & humidis quibuslibet superfertur, ita excellentia sacerdotalis, & regiæ dignitatis, secundùm formam Dei & Christi, sub sè omnia continens, regimen & munimen tam actiuæ, quàm contemplatiuæ vitæ obtinet: & ex hoc humore constat descendere omnes gratiarum diuisiones, quas Spiritus sanctus, prout vult, singulis distribuit & largitur. Ex huius vnctionis beneficio, & sapientia nobis & intellectus diuinitus datur, consilium & fortitudo cælitus illabitur, scientia & pietas & timor inspirationibus supernis infunditur. Hoc oleo vncti, cum spiritalibus nequitijs colluctamur, nec fœtoribus spurijs imbui possumus, qui balsami spiritalis odore fragramus. Hoc oleum &c. Et quibusdam interiectis: Nec tamen cessantibus his, quæ ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo Christiano circuncisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana contempsit: sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis, non solùm in regibus & sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo: vt ficut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus, ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam vnctionis, quàm nominis, & dicantur à Christo Christiani, vt sint sui, Christo duce, rectores & duces, & offerant Deo quotidianum sacrificium, ordinati à Deo sanctimoniæ sacerdotes.

Effectus vnctionis.

Actor. 2. Septem dona Spiritus sancti. Isaiæ 11.

Christus à Chrismate dictus. Psalm. 44.

Chrisma quantum ab alijs liquoribus differt.

C VRBANVS primus Pontifex & martyr in epistola ad omnes Christianos, vt in textu.

III.

Quæ sunt necessaria ad conficiendum hoc Sacramentum?

A TRIA præcipuè ad hoc requiruntur: Sacramenti propria materia, certa verborum forma, & minister idoneus.

B Materia ex oleo & [a] balsamo mixta est, quæ ab Episcopo consecrata, sacri [b] Chrismatis nomen iam olim obtinuit, & in hoc Sacramento fronti solenni ritu illinitur.

C Forma verborum hæc præscripta est, [c] Signo te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

a 2. Con. Bracar. cap. 4. Cypr. de vnct. chrism. Gregor. in 1 cap. Cantic. Fabian. epistol. 2. cap. 1. & Conc. Flor.

b Cyprian. vt sup. & epistol. 70. Basil. de spiritu sanct. cap. 27. Fabian. qui vixit anno 241. epist. 2.

c Conc. Florent. 2. Col. 1. d Ephes. 1. e Ambr. de his qui myster. init. cap. 7. & lib. 1. de Spirit. sanct. ca. 6.

D Mi-

Digitized by Google

D Minister Sacramenti huius solus est Episcopus, [d] vt Apostolorum exemplum, forma, & traditio retineatur. Qua de re iam olim ita sancitum accepimus: [e] Manus impositionis Sacramentum, magna veneratione tenendum est, quod ab alijs perfici non potest, nisi à summis Sacerdotibus. Nec tempore Apostolorum ab alijs, quàm ab ipsis [f] Apostolis legitur, aut scitur esse peractum.

d Act. 8. e Clemens epist. 1. Vrban. Melchiad. Damas. epist. 1. Leo epist. 81. d Episc. Gen. & Gall. Concil. Worm. can. 5. Flor. & Tridentin. can 3
e Euseb. Pontif. & martyr vixit anno 310. epist. 3. ad Episcopos Tusciæ & Campaniæ. Innocent. 1. epist. 1 ad Decent. cap 3.
f Act. 8. c & 19. a

TESTIMONIA.

Balsamum pro salute animarum per sancti Spiritus invocationem consecratur. Act. 8.

1. B Concilium secundum Braccarense canone quarto: Placuit vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per Ecclesias datur, quia à singulis tremisses pro ipso exigi solent, nihil vlterius exigatur: ne fortè quod pro salute animarum per invocationem sancti Spiritus consecratur, sicut Simon magus donum Dei pecunia voluit emere, ita nos venundare damnabiliter videamur.

2. Cyprianus in sermone de vnctione Chrismatis & alijs Sacramentis, vt supra, quæstione præcedenti, B testimonio secundo.

Chrisma ex oleo & balsamo constat.

3. Gregorius Magnus in caput primum Canticorum: In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur.

Chrismatis renouatio singulis annis fieri debet.

4. Fabianus epistola secunda ad omnes Orientales Episcopos, capite primo Literis vestris inter cætera insertum inuenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos à vestro nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere, sed duos aut tres annos confectionem sancti chrismatis semel actam conseruare. Dicunt enim, vt in memoratis apicibus reperimus, nec balsamum per singulos annos posse reperire, nec necesse fore, per singulos annos chrisma conficere, sed dum vna confectio chrismatis abundat, aliam fieri necesse non habere. Errant enim, qui talia excogitant, & mente vesana potius quàm recta sentientes, hæc dicunt. In illa enim die Dominus Iesus, postquam cœnauit cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) chrisma conficere docuit. Ipsa enim lauatio pedum, nostrum significat baptismum, quando sancti chrismatis vnctione perficitur atque confirmatur. Nam sicut ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renouanda, & fidelibus tradenda: quia nouum sacramentum est per singulos annos, & iam dicto die innouandum, & vetus in sanctis Ecclesijs cremandum. Ista à sanctis Apostolis & successoribus eorum accepimus, vobisque tenenda mandamus. Hęc sancta Romana Ecclesia, & Antiochena à tempore Apostolorum custodit Hęc Hierosolymorum & Ephesinorum tenet. In quibus Apostoli præsidentes, hæc docuerunt, & vetus chrisma incendi, & non amplius, quàm vno anno vti, permiserunt, atque deinceps nouo frui, & non veteri iubentes docuerunt.

Christus in vltima cœna Chrisma conficere docuit.

Vetus chrisma cremandum. Apostolica traditio.

Materia Confirmationis.

5. Concilium Florentinum in doctrina de Sacramentis: Materia Confirmationis est Chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ: & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ, per Episcopum benedictum.

6. Cyprianus de vnctione Chrismatis, vt supra, quæstione secunda, B testimonio secundo.

7. Et epistola septuagesima, ibidem, A testimonio primo.

8. Basilius Magnus in libro de Spiritu sancto, capite vigesimoseptimo, vbi enumerat Traditiones nõ scriptas: Confecramus aquam baptismatis, & oleum vnctionis &c. vide supra de præceptis Ecclesiæ, quæstione secunda, A testimonio secundo.

9. Fabianus Pontifex & martyr epistola secunda ad Orientales, vt supra in hac eadem quæstione, testimonio quarto.

1. C Concilium Florentinum in doctrina de Sacramentis: Forma autem est, Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis in nomine patris &c. vt in textu.

2. Secunda ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, & qui vnxit nos Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.

3. Ad Ephesios primo capite: In quo (*scilicet Christo*) & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.

Signaculũ Spiritale. Isaiæ 11.

4. Ambrosius de his qui initiantur mysterijs, capite septimo: Repete quia accepisti signaculum spiritale, Spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, spiritum sancti timoris, & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

Signauit te Pater, confirmauit te Christus. 2. Cor. 1.

5. Idem libro primo de Spiritu sancto, capite sexto: In Spiritu viuimus, & ipse est pignus hæreditatis nostræ. Sicut & Apostolus scribens ad Ephesios ait: In quo credentes signati estis Spiritu promissionis sancto. Sancto igitur spiritu signati sumus, non natura, sed à Deo, quod scriptum est: Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris. Signati ergò Spiritu à Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur, vt renascamur, ita etiam Spiritu signamur, vt splendorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vtique spirituale signaculum. Nam etsi Spiritu signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis cælestis effigiem. Et paulo inferius: Atque vt sciamus cordis nostri magis hoc, quàm corporis signaculum, docet Propheta,

Cap. 1.

2. Cor. 1.

Spiritu signamur, vt possimus gratiam tenere. Etsi signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur.

Pſalm.4. pheta, qui dicit, Signatum eſt in nobis lumen vultus tui Domine, dediſti lætitiam in corde meo.

1. ☐ ACTORVM octauo: Miſerunt ad eos Petrum & Ioannem, &c. vt ſupra, quæſtione ſecunda, A teſtimonio quarto.

2. CLEMENS Pontifex & martyr in epiſtola quarta ad Iulium & Iulianum. Vide infra, quæſtione quinta, A teſtimonio quinto.

3. VRBANVS, vt ſupra, quæſtione ſecunda, C in textu.

4. MELCHIADES, vt infra, quæſtione quinta, A teſtimonio ſecundo.

In Rom.5. Soli pontifices Chriſmate frontes baptizatorum vngunt. 5. DAMASVS epiſtola quarta de Chorepiſcopis: Quòd verò eis non liceat Chriſma conficere, nec Chriſmate baptizatorum frontes ſignare &c. quæ omnia ſolis pontificibus deberi tam ex ſuperioribus, quàm ex aliis patrum conſtitutis, aut ſacris canonibus edocti eſtis.

In Rom.92. Solis pontificibus licet. 6. LEO Magnus epiſtola octogeſimaoctaua ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ, de Chorepiſcopis loquens. Nec erigere eis altaria &c. nec Chriſma conficere, nec Chriſmate baptizatorum frontes ſignare licet. Hæc enim omnia illicita ſunt Chorepiſcopis, & ſolis deberi ſummis pontificibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & diſcretio graduum, & dignitatis faſtigium ſummi pontificis demonſtretur.

7. CONCILIVM VVormatienſe canone octauo, eadem habet verba, quæ Leo.

Ordinarius minister. 8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ordinarius miniſter eſt Epiſcopus. Et cùm cæteras vnctiones ſimplex ſacerdos valeat exhibere, hanc non niſi Epiſcopus debet conferre; quia de ſolis Apoſtolis legitur (quorum vicem tenent epiſcopi) quòd per manus impoſitionem Spiritum ſanctum dàbant, quemadmodum Actuum Apoſtolorum lectio manifeſtat. Loco autem illius manus impoſitionis, datur in Eccleſia confirmatio. Legitur tamen aliquando, per Apoſtolicæ ſedis diſpenſationem, ex rationabili, & vrgente admodum cauſa, ſimplicem ſacerdotem, chriſmate per Epiſcopum confecto, hoc adminiſtrâſſe Confirmationis Sacramentum.

Actor.8.

Minister ordinarius. 9. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione ſeptima, canone tertio de Confirmatione: Si quis dixerit, ſanctæ Confirmationis ordinarium miniſtrum non eſſe ſolum Epiſcopum, ſed quemuis ſimplicem ſacerdotem; anathema ſit.

Apoſtolorum locum tenentes, ſolli miniſtri ſunt. 10. EVSEBIVS Pontifex & martyr epiſtola tertia ad Epiſcopos Tuſciæ & Campaniæ: Manus impoſitionis ſacramentum magna veneratione &c. vt in textu. neque ab aliis, quàm ab illis, qui eorum locum tenent, vnquam perfici poteſt, aut fieri debet. Nam ſi aliter præſumptum fuerit, irritum habeatur & vacuum, nec inter eccleſiaſtica vnquam reputabitur Sacramenta.

Inter Eccleſiaſtica ſacramenta, In Rom.29. 11. INNOCENTIVS primus epiſtola prima ad Decentium Eugubinum, capite tertio: De conſignandis verò infantibus manifeſtum eſt, non ab alio, quàm ab epiſcopo fieri licere. Nam presbyteri licèt ſint ſacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hęc autem pontificibus ſolis deberi, vt vel conſignent, vel paracletum ſpiritum tradant, non ſolùm conſuetudo eccleſiaſtica demonſtrat, verùm & illa lectio Actuum Apoſtolorum, quæ aſſerit, Petrum & Ioannem eſſe directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum ſanctum. Nam preſbyteris, (ſeu extra Epiſcopum, ſeu præſente Epiſcopo baptizant) Chriſmate baptizatos vngere licet, ſed quod ab epiſcopo fuerit conſecratum, non tamen frontem ex eodem oleo ſignare, quod ſolis debetur epiſcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum. Verba verò dicere non poſſum, ne magis prodere videar, quàm ad conſultationem reſpondere.

Baptizatos chriſmate vngut preſbyteri, ſed nō in fronte, quod ſolis epiſcopis debetur, Formā prodere non vult.

12. ACTORVM octauo, vt quæſtione præcedenti, A teſtimonio quarto.

13. ET decimonono, ibidem teſtimonio quinto.

IIII.

Cur autem baptizati ſacro Chriſmate inunguntur?

A QVIA per Spiritum ſanctum ſic nobis Apoſtoli tradiderunt, ſicuti [a]Clemens & [b]Dionyſius, Petri Paulique Apoſtolorum diſcipuli, probant. Tradiderunt autem illi quod à Domino ipſo vtique acceperant, de Chriſmate conficiendo, vt grauis eſt teſtis [c]Fabianus, idem & Chriſti martyr, & pontifex Eccleſiæ.

a Epiſtol. 4. ad Iulium & Iulian.
b De eccl. hierarch. cap. 4. & 2.
c In epiſt. ad Orientales Epiſcopos.

B Sacroſanctæ etiam [d] Synodi præceptum de hoc tale extat: Oportet baptizatos poſt Baptiſmum ſacratiſſimum Chriſma percipere, & cæleſtis Regni participes fieri. Rationem Cyprianus [e] reddit hanc, vt accepto Chriſmate, id eſt, vnctione, Chriſtianus eſſe vnctus Dei, & habere in ſe Chriſti gratiam poſſit, teneatque ſanctitatem.

d Synod. Laodic. can. 48. Cornel. ad Fabium Antioch. apud Euſeb. lib 6. hiſtor. cap. 35. Theodoret. de hæreſ. fabul. in Nouato.
e Epiſt. 70. & de vnctio. chriſm. Orig. hom. 9. in Leuit. Cyrill. Ieroſol. catech 3. myſtag.

C Atque vnguentum hoc viſibile, quo Eccleſia baptizatos vngit, vt [f] Auguſtinus docet, ſignificat inuiſibilis

f Lib. 15. de Trinit. cap. 26. Pacianus Barcilon. de Baptiſm. & epiſt. 2. ad Sympronian.

Digitized by Google

bilis gratiæ donum, quo Spiritus ſanctus Chriſtum inprimis, qui & à[g] Chriſmate nomen ſuum trahit, ac deinde Chriſtianos omnes interna vnctione imbuit atque confirmat. Vnde pulchrè[h] Tertullianus, veluti ad olei naturam alludens, ita de hoc Sacramento ſcripſit: Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manuum impoſitione adumbratur, vt & anima Spiritu illuminetur.

D Vnde qui ſacrum Chriſma reijciunt, magnum illi imperitiæ ſuæ argumentum præbent, vt qui apertè antiquiſſimam & vetuſtiſſimam Apoſtolorum inſtitutionem negent, ac perpetuum Eccleſię vſum ac traditionem temerè damnent.

g In ſententijs Proſperi 342 ex Aug. nullam gratiam Ioan. & ſermon. 47 de verb. Domini. Rabanus lib. 1. cap. 30. Iſidor. lib 2. cap. 25

h Lib. de carnis reſurrect. cap. 8. Item to lib. de baptiſm. cap. 7. 8. 9. Theodoret. in 1. Contr. coru. Dionyſ. Clemens, Tertull. Fabian. Corne. Cyprian. Orige. Cyrillus Ieroſol. Baſil. Nazianz. Amphiloch. in vita Baſilii. Optat. lib. 1. contra Donatiſt. &c. Conc. Rom. lib. 1. cap. 8. Item Carthagin. can. 4. 3. can. 36. & 4. can. 30. 1. Toletan. can. 20. 1. Veſ. ſecun. 3. Trident. ſeſſ. 7. can. 2.

TESTIMONIA.

1. A BASILIVS Magnus in libro de Spiritu ſancto, capite vigeſimoſeptimo: Conſecramus aquam baptiſmatis & oleum vnctionis &c. vt ſupra de præceptis Eccleſiæ, quæſtione ſecunda, A teſtimonio ſecundo.

2. CLEMENS Pontifex epiſtola quarta ad Iulium & Iulianum diſcipulos ſuos, vt infra quæſtione quinta, A teſtimonio quinto.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite quarto: Sed enim alia eſt huius finitima veneranda confectio vnguenti: conſecrationem eam vocant præceptores noſtri. Huius itaque partes &c. Deinde docens myſterium confectionis vnguenti, iuxta eundem (inquit) ſynaxis modum, eorum qui necdum initiati ſunt, abſoluuntur ordines, vbi ſcilicet præceſſit pontificis circum omnem phani ambitum redolens thure profectio, pſalmorumque modulatio, & lectio ſcripturarum diuinarum. Sumptum deinde vnguentum pontifex ſacris imponit altaribus, duodecim ſacris aliis circunfectum, reſonantibus omnibus voce ſanctiſſima melos ſacrum, quod diuinitus afflati prophetæ didicerunt. Completaque oratione ſuper eo ſolenni in ſanctiſſimis eorum, quæ ſacrantur, conſummationibus, eo vtitur ad omnem fermè ſacerdotalis officij functionem. Et paulò pòſt: Eſt igitur, vt dixi, quod nunc laudatur à nobis ſacroſanctum myſterium eius ordinis atque virtutis, vt ſacerdotalia cuncta perficiat. Atque ideò ſancti præceptores noſtri iſtud quaſi æquali ordine atque officio, ſacro ſynaxeos coniunxêre myſterio, eiſdem imaginibus vt plurimùm, & diſtinctionibus myſticis, & eloquijs ſubnixum ſacris. Ibidem: Dicimus igitur vnguenti compoſitionem collectionem eſſe quandam ſpirantium ſuauiter materiarum, habentem in ſe affatim odoratas qualitates, cuius qui participes ſunt, pro quantitate eius, quæ in illis fit, fragrantis participationis, odoris ſuauitate replentur. Nec longè à fine: Sed & ipſi qui ſacratiſſimo regenerationis myſterio conſecratur, aduentum ſancti Spiritus conſummans inunctio largitur vnguenti &c. Vnde, vt opinor, iuxta ſacratiorem ſenſum, traditione diuina ſancti noſtræ ſacerdotalis functionis duces, honeſtiſſimum iſtud vnguenti conſecrandi munus, teleten ab effectu rei, quæ in eo perficitur, nominant.

4. ET capite ſecundo, vt infra, quæſtione quinta, B teſtimonio primo.

5. FABIANVS, vt ſupra, quæſtione tertia, B teſtimonio quarto.

1. B SYNODVS Laodicena canone quadrageſimooctauo: Oportet baptizatos poſt &c. vt in textu.

2. CORNELIVS Pontifex & martyr in epiſtola ad Fabium Antiochenum, teſte Euſebio Cæſareenſi libro ſexto hiſtoriæ eccleſiaſticæ, capite trigeſimoquinto, de Nouato loquens: Vbi Exorciſtarum (inquit) præſidio ſpiritu illo malo eſſet liberatus; & poſt in tam grauem morbum, vt iam fermè mori putaretur, incidiſſet, in lecto, in quo decumbebat, aqua circunfuſus, baptiſmum accepit, ſi modò talem hominem baptiſmum accepiſſe dicendum ſit. Verùm morbo tandem elapſus, neque cætera quibus poſt baptiſmum ſecundùm Eccleſiæ canonem imbui oportuerat, acquieuit, neque Domini ſigillo ab Epiſcopo obſignatus fuit. Quo quidem neutiquam potitus, quo modo, quæſo, Spiritum ſanctum adeptus eſt?

In Rom. 3.

3. THEODORETVS in compendio hæreticarum fabularum libro tertio de Nouato: Pœnitentiam à ſuo conuentu arcent penitus, iiſque qui ab ipſis tinguntur, ſacrum Chriſma non præbent. Quocirca eos etiam, qui ex hac hæreſi corpori Eccleſiæ coniunguntur, benedicti Patres vngi iuſſerunt.

4. CYPRIANVS epiſtola ſeptuageſima, vt ſupra, quæſtione ſecunda, A teſtimonio primo.

5. IDEM in ſermone de vnctione Chriſmatis, vt eadem quæſtione ſecunda, B teſtimonio ſecundo.

6. ORIGENES homilia nona in Leuiticum: Quicunque vnguento ſacri Chriſmatis delibuti ſunt, ſacerdotes effecti ſunt, ſicut & Petrus ad omnem dicit Eccleſiam: Vos autem genus electum, & regale ſacerdotium, gens ſancta.

1. Petri 2.

7. CYRILLVS Ieroſolymitanus Catech. 3. tertia myſtagogica: Et nobis poſtquam ſimiliter ex aquis ſacri lauacri aſcendimus, datum eſt Chriſma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus eſt Chriſtus. De quo & B. Iſaias in ſua propheria, ex perſona Domini locutus eſt: Spiritus Domini ſuper me: quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus miſit me. Oleo enim, aut

Vnguenti confectio in primitiua Eccleſia.

Chriſma habuerunt in omni fere epiſcopali functione.

Chriſmatis excellentia.

Materia cõpoſitionis vnguenti.

Chriſmatis inunctio poſt baptiſmum quid conferat.

Apoſtoli perfectionem vocant.

Secundum Eccleſiæ canonem ab epiſcopo baptizati confignantur.

Nouatiani ſacrũ chriſma baptizatis non præbent.

Chriſmatis vnguentũ.

Chriſma datur poſt baptiſmum.

Iſaiæ 61.

Goo

ur vnguento corporali, Christus ab hominibus vnctus non est: sed pater saluatorem illum mundi totius constituens, vnxit eum sancto Spiritu. Cæterùm vide ne illud esse putes vnguentum tantùm: quemadmodum enim panis Eucharistiæ, post sancti Spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, non amplius est vnguentum nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune, postquam iam consecratum est sed est Charisma Christi, quod aduentu Spiritus sancti per ipsius diuinitatem energiam habet. Quo frons & alij sensus corporis tui symbolicè inunguntur: & corpus quidem illo visibili vnguento perungitur: anima verò, sancto viuificoque spiritu sanctificatur. Huius sancti chrismatis dono accepto, meritò appellamini Christiani: veram efficiens appellationem in ipsa regeneratione: antequam enim hæc gratia vobis donata esset, non eratis propriè digni eo nomine, sed pergentes eò vsque progressi estis vt efficeremini Christiani. Ne ignoretis, in veteri lege huius Chrismatis symbolum præcessisse. Moyses enim &c. Sed hæc quidem in figura contingebant illis, nobis verò non in figura, sed in veritate. Est enim hoc sanctum, ad protegendum corpus spiritualiter, & ad salutem animæ.

Transubstantiatio.

Chrismatis dignitas.

Propter acceptũ chrismate Christiani propriè dicimur.

1. C AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite vigesimosexto: Neque aliquis discipulorum eius dedit Spiritum sanctum. Orabant quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam, non ait, Date & mihi hanc potestatem, vt dem Spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus, vt accipiat Spiritum sanctum. Quia neque scriptura superius dixerat, Videns autem Simon quòd Apostoli darent Spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon, quòd per impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus. Propter hoc & Dominus ipse Iesus Spiritum sanctum, non solùm dedit vt Deus, sed etiam accepit vt homo, propterea dictus est plenus gratia, Et manifestius de illo scriptum est in Actibus Apostolorum: Quoniam vnxit eum Deus Spiritu sancto. Non vtique oleo visibili, sed dono gratiæ, quod visibili significatur vnguento, quo baptizatos vngit Ecclesia. Nec sanè tunc vnctus est Christus Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam, præfigurare dignatus est, in qua præcipuè baptizati accipiunt Spiritum sanctum.

Actor. 8. Episcopo vti munus, imponere manus baptizatis.

Actor. 10. Visibile vnguentum significat donum gratiæ.

2. PACIANVS Barcilonensis Episcopus de Baptismo: Recipiendus est Christus, vt generet: quia sic Ioannes Apostolus dicit: Quotquot eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Hæc autem compleri aliàs nequeunt, nisi lauacri, & chrismatis, & Antistitis sacramento. Lauacro enim peccata purgantur, Chrismate sanctus Spiritus superfunditur: vtraque verò ista, manu & ore Antistitis impetramus.

Ioan. 1.

Chrismate superfunditur Spiritus sanctus.

3. IDEM in epistola prima ad Sympronianum: Si ergò & lauacri & Chrismatis potestas, maiorum longè charismatum, ad Episcopos ex Apostolorum forma & potestate descendit, & ligandi quòque ius adfuit atque soluendi.

Chrismatis conferendi potestas.

3. PROSPER in sententijs Augustini, sententia trecentesima quadragesimasecunda: Christi nomen à chrismate est, id est, ab vnctione: Quia ideò omnis Christianus sanctificatur, vt intelligat se non solùm sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.

Christi nome a chrismate.

5. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem: Christi nomen à chrismate dictum est. Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nuncupatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit.

Ad luctam Christiani vnguntur.

6. ET sermone quadragesimoseptimo de verbis Domini, eadem habet ad verbum.

7. RABANVS Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione clericorum, capite trigesimo. vide supra, quæstione prima de Confirmatione, testimonio decimotertio.

8. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite vigesimoquinto, vt ibidem, testimonio vndecimo.

9. TERTVLLIANVS in libro de carnis resurrectione, capite octauo, vt in textu, & de sacramentis in genere, quæstione secunda, D testimonio sexto.

10. IDEM in libro de Baptismo, capite septimo: Exinde egressi de lauacro, perungimur benedicta vnctione de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotium solebant. Ex quo Aaron à Moyse vnctus est, vnde Christus dicitur à chrismate, quod est vnctio, quæ Domino nomen accommodauit, facta spiritalis, quia spiritu vnctus est à Deo patre, sicut in Actis: Collecti sunt enim verè in ista ciuitate aduersus sanctum filium tuum, quem vnxisti. Sic & in nobis carnaliter currit vnctio, sed spiritaliter proficit: quomodo & ipsius Baptismi carnalis actus, quòd in aqua mergimur, spiritalis effectus, quòd delictis liberamur. ET capite octauo pergit: Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans Spiritum sanctum.

Exod. 29. Christus à chrismate.

Actor. 4.

Visibilis vnctio spiritus intus operatur.

Manus impositio.

11. THEODORETVS in primum caput Cant. eorum: Sacri baptismatis recordare: in quo qui initiantur, post Satanæ abnegationem & Dei confessionem, veluti signo ac nota quadam regia spiritalis vnguenti Chrismate inuncti, sub ea visibili vnguenti specie, inuisibilem sanctissimi Spiritus gratiam suscipiunt.

Inuisibilem S. S. gratiam suscipiunt inuncta Chrismate.

1. D DIONYSIVS Areopagita, 2. CLEMENS, 3. TERTVLLIANVS, 4. FABIANVS, 5. CORNELIVS, 6. CYPRIANVS, 7. ORIGENES, 8. CYRILLVS Ierosolymitanus, 9. BASILIVS, 10. PACIANVS, vt supra tum in hac, tum in superioribus quæstionibus.

11. AMPHILOCHIVS Iconiensis Episcopus in vita diui Basilij Magni: Admiratus quoque Maximinus Episcopus Basilij in Deum dilectionem, oransque vestiuit eum resurrectionis Christi indumento. Baptizauit autem & Eubulum, atque vngens eos sancto chrismate, tradidit illis viuificam communionem.

Chrismate inunctus Basilius ab Episcopo.

12. OPTATVS Mileuitanus libro secundo contra Donatistas; Ampullam quoque Chrismatis per feneſtram, vt frangerent, Donatistæ iactauerunt. Ex cùm casum adiuuaret abiectio, non defuit manus angelica, quæ ampullam spiritali subuectione deduceret; proiecta casum sentire non potuit. Deo muniente, illæsa, inter saxa conſedit.

Miraculum factum in ampulla chrismatis.

13. CONCILIVM Romanum sub Syluestro canone quinto: Constituit etiam clara voce Syluester Episcopus vrbis Romæ, vt nemo presbyterorum Chrisma conficeret, dicens: quoniam Christus à Chrismate vocatur.

Chrisma conficere solus Episcopus debet.

14. CONCILIVM secundum Carthaginen-

se canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio, & puellarum conseeratio, à presbyteris non fiant.

15. CONCILIVM tertium Carthaginense canone trigesimosexto: Vt presbyter inconsulto Episcopo virgines non consecret: Chrisma verò nunquam conficiat.

16. CONCILIVM quartum Carthaginense canone trigesimosexto: Presbyteri, qui per diœceses ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis, sed à suis; nec per iuniorem clericum, sed aut per seipsos, aut per illum, qui sacrarium tenet, ante Paschæ solennitatem Chrisma petant.

17. CONCILIVM primum Toletanum canone vigesimo: Quamuis penè vbique custodiatur, vt absque Episcopo Chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel presumptis presbyteri dicuntur Chrisma consecrare, placuit ex hac die nullum alium, nisi Episcopum Chrisma conficere, & per diœcesin destinare, ita vt de singulis Ecclesijs ad Episcopum ante diem Paschæ diaconi destinentur, aut subdiaconi, qui confectum Chrisma ab Episcopo destinatum, ad diem Paschæ possint ad tempus deferre.

18. CONCILIVM primum Vasense canone tertio: Per singula territoria presbyteri, vel ministri ab Episcopis, non prout libitum fuerit, à vicinioribus, sed à suis proprijs, per annos singulos petant Chrisma, appropinquante solennitate paschali: nec per quemcunque ecclesiasticum, sed si qua necessitas, aut ministrorum occupatio est, per subdiaconum; quia inhonorum est, inferioribus summa committi. Vnde petendum.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione septima, de Confirmatione canone secundo: Si quis dixerit, iniurios esse Spiritui sancto eos, qui sacro Confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt; anathema sit. Chrismati virtutem adimentes.

V.

Quis Sacramenti huius est vsus & fructus?

A IN Baptismo [a] regeneramur ad vitam; post Baptismum autem in hoc Sacramento confirmamur ad pugnam. In Baptismo abluimur, hoc verò post Baptismum roboramur, vt regeneratis custos, & consolator, & tutor adsit Spiritus sanctus. Hæc summi & Pontificis & martyris Melchiadis est doctrina.

a Melchiades ad Hispan. Episcopos. vixit anno 311. Concil. Vincent. Petrus Chrys. lib. 6. epist. 30.

Nec dissentit ab eo quod [b] Clemens testatur, se ab Apostolis ipsis accepisse: Cùm regeneratus, inquiens, quis fuerit per aquam, postmodum septiformis Spiritus gratia ab Episcopo confirmetur, quia aliter perfectus Christianus esse nequaquam poterit.

b Epistol. 4. ad Iulium & Iulianum. vixit Apostolorum tempore. Ambr. lib. 3. de sacrament. cap. 2. & de ijs qui myst. init. cap. 7.

B Prodest igitur hoc [c] Sacramentum mirificè, vt qui fidei mysterijs initiati sunt, sicut geniti [d] modò infantes & adhuc imbecilles, in Christo adolescant atque corroborentur.

c Dionys. de Eccles. hierarch. cap. 2.
d 1. Pet. 2. a

C Hos ceu Christianæ militiæ tyrones Episcopus admonet inunctione, vt aduersus tot hostes, & quotidiana pericula [e] Spiritu principali confirmentur. Consignat illis Cruce [f] frontem, quæ pudoris est sedes, vt constanter, & intrepidè nomen Domini confiteantur: impingit & alapam, vt Christianam militiam inuicta patientia exercendam, & ornandam esse sibi perpetua memoria retineant.

e Psalm. 50. c

f August. in Psalm. 141 Luc. 9. c Matth. 10. c 1. Pet. 2. d Luc. 21. d Matt. 5. f Actor. 4. & 5.

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit, &c. vt quæstione prima de Baptismo, B in textu.

2. MELCHIADES Pontifex & Martyr, quem alij Melciadem, nonnulli Miltiadem vocant, in epistola ad Hispaniæ Episcopos: De his verò, super quibus rogitâstis vos informari, id est, verum maius esset Sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptismus, scitote vtrunque magnum esse Sacramentum. Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis pontificibus, quod à minoribus perfici

Collatio Baptismi cum Confirmatione.

Digitized by Google

fci non poteſt, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum eſt. Sed ita coniuncta ſunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem niſi morte præueniente, nullatenus poſſint ſegregari, & vnum ſine altero ritè perfici non poteſt. Nam vnum (præueniente morte) ſaluare ſine altero poteſt, aliud autem non poteſt. Vnde ſcriptum eſt: In diebus illis, dicit Dominus: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Adquirerarmus ſummas diuitias bonitatis Dei. Quod in confirmandis neophytis manus impoſitio tribuit ſingulis, hoc tunc Spiritus ſancti deſcenſio in credentium populos, donauit vniuerſis. Sed quia diximus, quòd manus impoſitio & confirmatio ad Baptiſmi perfectionem pertineat, & qui iam regeneratus in Chriſto eſt, confirmare aliquid poſſit, forte cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt poſt myſterium baptiſmatis, myſterium Confirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita, dilectiſſimi. Attendat charitas veſtra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator, quemcunque in militum receperit numerum, non ſolùm ſignet receptum, ſed etiam armis comperentibus inſtruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munitio eſt. Dediſti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodeſt, ſi quiſquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, niſi prouidere ſtudeat & tutorem? Itaque paracletus regeneratis in Chriſto, cuſtos & conſolator & tutor eſt. Ideò dicit ſermo diuinus: Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam. Ergò Spiritus ſanctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præſtat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris, inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendum eſt, in baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum confirmamur ad pugnam: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum roboramur. At ſi continuò tranſicuris ſufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen neceſſaria ſunt confirmationis auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat mox in pace beati ſeculi recipiendos: Confirmatio autem armat & inſtruit ad agones huius mundi & prælia reſeruandos. Qui autem poſt Baptiſmum, cum acquiſita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non poteſt peccare poſt mortem. Hic, ſi forte illud etiam requirere velimus, poſt paſſionem & reſurrectionem Chriſti, quid Apoſtolis profuerit aduentus Spiritus ſancti, ipſe Dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, non poteſtis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ipſe docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiam dilatatur? Itaque ante deſcenſionem Spiritus ſancti vſque ad negationem, Apoſtoli deterrentur: poſt viſitationem verò eius, vſque ad martyrium contemptu ſalutis armantur. Secundùm hoc per Chriſtum redimimur, per Spiritum verò ſanctum, dono ſapientiæ ſpiritualis illuminamur, ædificamur, eruditur, inſtruimur, conſummamur, vt illam Spiritus ſancti vocem audire poſſimus: Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in via hac, qua gradieris. De Spiritu ſancto accipimus, vt ſpirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. De Spiritu ſancto accipimus, vt ſapiamus inter bonum malumque diſcernere, iuſta diligere, iniuſta reſpuere, vt malitiæ ac ſuperbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuerſis illecebris, & fœdis indigniſque cupiditatibus reſiſtamus. De Spiritu ſancto accipimus vitæ amorem & gloriæ ardorem, vt ſuccenſi diuinitus, erigere à terrenis mentem ad ſuperna & diuina valeamus.

Ioelis 2.

Pſalm. 126.

Effectus cõfirmationis & baptiſmi quomodo differant.

Ioan. 16.

Spiritus ſanctus quid conferat nobis.

Pſalm. 31.

1. Cor. 2.

3. CONCILIVM Florentinum: Effectus autem huius Sacramenti eſt, quia in eo datur Spiritus ſanctus ad robur, ſicut datus eſt Apoſtolis in die Penteceſtes, vt Chriſtianus audacter Chriſti confiteatur nomen. Ideoque in fronte, vbi verecundiæ ſedes eſt, confirmandus inungitur, ne Chriſti nomen confiteri erubeſcat, & præcipuè crucem eius, quæ Iudæis eſt ſcandalum, gentibus autem ſtultitia, propter quod ſigno crucis ſignatur.

Confirmationis effectus. Act. 2.

Cur in fronte vngamur.

1. Cor. 1.

4. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro ſexto, epiſtola prima ad Theobaldum Abbatem: Illa quæ ab Epiſcopis fit Confirmationis vnctio, non iteratur planè hac ratione; quia ſemel Chriſtianus poſt Baptiſmum armis Spiritus Dei, per illam vnctionem aduocati, contra Satanæ, mundique bella munitus, alio rurſum Spiritu, vel alijs armis illa ſimplici vnctione muniri non poſſe monſtratur. Et poteſt quidem ſegnitie propria, ab hoſte, his armis depoſitis, vinci: poteſt & eiſdem reſumptis iterum hoſtem vincere: nec tamen ea de cauſa, vnica vnctio iteranda eſt: quia quotieſcunque hoſtem ſuperat, non per alium & alium ſpiritum, ſed per eundem ſpiritum ſanctum hoc fieri, ſimplicitate ſua vnctio ſacra deſignat.

Vnctione confirmationis quæ non iteratur, baptizatus armatur.

5. CLEMENS Pontifex & martyr epiſtola quarta ad diſcipulos ſuos Iulium & Iulianum: Omnibus feſtinandum eſt, ſine mora renaſci Deo, & demum conſignari ab Epiſcopo, id eſt, ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti percipere, quia incertus eſt vniuſcuiuſque exitus vitæ. Quum autem regeneratus fuerit per aquam, & poſtmodum ſeptiformi Spiritus gratia ab Epiſcopo (vt memoratum eſt) confirmatus, quia aliter perfectus eſſe Chriſtianus nequaquam poterit, nec ſedem habere inter perfectos, ſi non neceſſitate, ſed incuria aut voluntate remanſerit, (vt à beato Petro accepimus, & cæteri ſancti Apoſtoli, præcipiente Domino, docuerunt) & demum ex operibus bonis oſtendat in ſe ſimilitudinem eius, qui eum genuit, patris.

Septiformis gratia in Confirmatione percipitur.

Perfectus Chriſtianus non eſt, qui cõfirmatus non ſit. B. Petri & Apoſtolorum doctrina.

6. AMBROSIVS libro tertio de Sacramentis, capite ſecundo: Sequitur ſpiritale ſignaculum, quod audiſtis hodiè legi, quia poſt fontem, ſupereſt vt perfectio fiat, quando ad inuocationem ſacerdotis Spiritus ſanctus infunditur, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pietatis, ſpiritus ſancti timoris. Septem quaſi virtutes ſpiritus. Et omnes quidem virtutes ad ſpiritum pertinent, ſed iſtæ quaſi cardinales ſunt, quaſi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm conſilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor ſeculi infirmitas, ita timor Dei magna eſt fortitudo. Iſtæ ſunt ſeptem virtutes quando conſignaris. Nam vt ait Apoſtolus ſanctus, Quia multiformis eſt, inquit, ſapientia Domini noſtri, & multiformis ſapientia Dei, ita multiformis eſt Spiritus ſanctus, qui habet diuerſas variaſque virtutes. Vnde & Deus virtutum dicitur: quod aptari poteſt Patri & Filio & Spiritui ſancto.

Spiritus ſancti dona cõferuntur. Iſaiæ 11

1. Cor. 12.

7. IDEM de iis qui mysterijs initiantur, capite secundo: Vnde repete quia recepisti signaculum spiritale, spiritum sapientiæ & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis & pietatis, spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te Deus Pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione didicisti.

8. B DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite secundo: Assumentes autem baptizatum sacerdotes, susceptori suique accessus duci confignant, & vnà cum ipso illum vestem baptizati munditiæ congruam induunt: sicque indutum, rursus ad pontificem ducunt. Ille diuino ac deifico prorsus vnguento virum signans, sacratissimæ communionis participem facit. Et sub finem capitis Enumerò illa perficiens vnctio facit ita perfectum, fragrantia suauissimi odoris insignem, quippe diuinæ generationis sacrosancta perfectio, diuino spiritui quæ fuerint perfecta, coniungit. Porrò aduentum illum secretissimum spiritus, qui intelligibiliter odore suaui fragrantes facit ac perficit, cùm sit prorsus ineffabilis, spiritaliter intelligendum dimitto, qui diuini spiritus sanctam ac deificam societatem in anima sua percipere meruerunt. In fine autem omnium, pontifex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem deificam tradit.

2. PRIORIS Petri secundo: Sicut modò geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite: vt in eo crescatis in salutem.

9. C PSALMO quinquagesimo: Redde mihi lætitiam salutaris tui: & spiritu principali confirma me.

2. AVGVSTINVS in Psalmum centesimum quadragesimumprimum: Vsquaedeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nôstis, ore accipimus, quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubescitur, ille qui dixit; Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo, qui in cælis est: ipsam ignominiam quodammodò, & quam Pagani deridem, in loco pudoris nostri constituit. Audis hominem insultare impudenti & dicere, frontem non habet. Quid est, frontem non habet? Impudens est. Non habeam nudam frontem, tegat eam crux Domini mei.

In fronte cui configuamur cruce.

3. LVCAE nono: Qui me erubuerit, & meos sermones: hunc Filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.

4. MATTHAEI decimo: Omnis ergò, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.

5. PRIORIS Petri secundo: Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati sufferetis? Sed si bene facientes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius qui peccatum non fecit, &c.

6. LVCAE vigesimoprimo: Ego dabo vobis os, &c. Trademini autem à parentibus &c. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

7. MATTHAEI quinto: Ego dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram, &c.

8. ACTORVM quarto: Repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & Seniores audite: Si nos hodiè dijudicamur in benefacto hominis infirmi, &c. notum sit omnibus vobis &c. Videntes autem Petri constantiam, & Ioannis, comperto quòd homines essent sine litteris &c. Ibidem: Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quàm Deum &c. At illi comminantes dimiserunt eos. Et paulò pòst: Et cùm orâssent, motus est locus, in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri.

9. Et quinto: Et iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica &c. Et paulò pòst: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum, quem vos interimistis &c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt ne omninò loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu Concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

I.

Quid significat nomen Eucharistiæ?

a Dionys. Eccle. hier. ca. 2 & 3. Concil. Trident. sess. 13. cap. 2. & 3.

SVMMVM illud[a] & longè sacratissimum Sacramentum, quo nihil habet Ecclesia dignius, admirabilius, efficacius, salubriusve, hoc vno nomine designatur.

b Ambros. lib. 5. de Sacrament. cap 3. Cyprian. de lapsi. Origen. contra Celsum lib. 8.

B Et rectè quidem Eucharistia, tanquam bona[b] gratia, seu gratiarum actio dicta est, quia præcipuum & maxi-

& maximum [e] Dei donum, ipsumque omnis gratiæ fontem & authorem continet; summorumque nos bonorum admonet, pro quibus acceptis gratiarum actionem, laudem, & gloriam summam Deo summo debemus. Maius enim beneficium optare non potuissemus, quàm quòd Christus Iesus Dominus noster de Virgine natus, cruci affixus, & in gloriam [d] assumptus, se nobis totum ita largiatur, vt etiam nunc corpus eius sanguinemque verè sumamus, illique, per hoc diuinum Sacramentum, prorsus [e] incorporemur.

e Chrysost. homil 60 ad popul. & 83. in Matth. Item 45. in Ioan & 61. ad popul. Antiochenum.

d Chrysost. lib. 3. de sacerdot. & hom. 2 ad popul. Antiochen. & 3. ad Ephes.

e Cyrill. in Ioan. lib. 4. ca 16. & 17. lib. 10. cap 13. lib. 11. cap. 26. & 27. Hilarius de Trinit. lib. 8. Iren. lib. 4. cap 2. Cyrill. Ierosol. Catech. 22. mystag. Chrysost. hom. 45. in Ioan & 61. ad popul. Antiochen.

TESTIMONIA.

1. A DIONYSIVS Areopagita de Ecclesiastica hierarchia capite secundo: In fine autem omnium, ponti fex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem deificam tradit.

Concomitantia Rom. 6.

2. IBIDEM capite tertio: Est enim, iuxta inclytum præceptorem nostrum, Sacramentorum consummatio. Et paulò pòst: Neque enim fermè fas est, sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ augustissimumque sacramentum compleat. In eodem capite vocat sacrosancta, & augustissima mysteria.

Sacramentorum consummatio.

Augustissimum Sacramentum.

Totus Christus sub vtra libet specie, & sub quauis parte cõtinetur.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Ergò Saluator noster, discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annunciare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tanquam spiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoque symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos, tanquam membra arctissima, fidei, spei, & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt id ipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Eucharistiæ donũ quàm excellens.

Psalm. 110.

1. Cor. 11.

Cibus animæ. Ioan. 6.

Antidotũ.

Pignus. Ephes. 2.

Symbolum vnitatis. Rom. 12.

1. Cor. 1.

Eucharistia dicitur gratia Christi.

2. CYPRIANVS de lapsis cùm retulisset nonnulla miracula de Eucharistia. Documento, inquit, vnius ostensum est, Dominum recedere cùm negatur: nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Eucharistia vocatur gratia salutaris.

3. ORIGENES libro octauo contra Celsum: Nos, qui rerum omnium conditori placere studemus, cum precibus & gratiarum pro beneficijs acceptis actione oblatos panes edimus, corpus iam per precationem factos sanctum quoddam & sanctificans, vtentes eo cum sano proposito. Ibidem postea: Hoc cauemus, ne ingrati erga Deum habeamur. Habemus etiam eius gratiarum actionis symbolum, panem qui Eucharistia vocatur.

Per precationem panis fit corpus Christi.

Symbolum gratiarum actionis.

4. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & octogesimatertia in Matthæum: Credamus vbique Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum, & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus, & præcipuè in mysterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile traditum nobis à Christo, sed rebus quidem sensibilibus: omnia verò quæ tradidit, insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est, donum illud conceditur: quod autem in ea conficitur, regeneratio scilicet ac renouatio, intelligibile quiddam est: nam si tu incorporeus esses, nudè ipsa dona incorporea tradidisset tibi: quoniam verò corpori coniuncta est

Simpliciter & sincam bigũtare credendum corpꝰ Christi in Eucharistia.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

anima tua, in ſenſibilibus intelligenda tibi traduntur. O quot modò dicunt, vellem formam & ſpeciem eius, vellem veſtimenta ipſa, vellem calceamenta videre. Ipſum igitur vides, ipſum tangis, ipſum comedis. Veſtimenta eius deſideras videre, ipſe verò ſeipſum tibi tradit, non vt videas ſolùm, verumetiam vt tangas, & in te habeas. Et paulò poſt: Veniat in mentem tibi quo ſis honore honoratus, qua menſa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli videntes, tremunt, nec abſque pauore, propter fulgorem qui inde reſilit, adſpicere poſſunt, & nos in vnam cum illo maſſam reducimur. Chriſti corpus vnum, & caro vna facti ſumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis paſtor vnquam membris ſuis oues ſuas nutriuit? Multæ matres poſt partum alijs nutricibus infantes dederunt, quos ipſe facere noluit, ſed proprio corpore nos alit, & ſibi coniungit atque conglutinat. Conſideremus autem, ex noſtra generatus eſt ſubſtantia: Sed nihil hoc, inquies, ad omnes pertinet. Immò ad omnes. Nam ſi ad naturam noſtram deſcendit, patet quoniam ad omnes: quòd ſi ad omnes, & ad vnumquenque profectò. Sed quomodo non omnes inde lucrum conſecuti ſunt, inquies? Id certè non illius cauſa, qui maximè hoc optat, accidit: ſed eorum culpa, qui eum ſuſcipere nolunt. Singulis enim fidelibus per hoc myſterium ſe coniungit: & quos peperit, non alij nutriendos tradit, ſed ipſe ſtudioſiſſimè alit, hac etiam re tibi perſuadens, carnem illam tuam aſſumpſiſſe. tanta igitur charitate, atque honore affecti, non torpeamus. Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua preſſione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc menſam, & ad huius calicis ſpiritalem accedamus papillam: immò verò maiore deſiderio, quaſi lactentes pueri, gratiam ſpiritus ſugamus: vnus ſit nobis dolor, vna mœſtitia, ſi hoc alimento ſpirituali priuamur.

Ipſum vides, tangis, comedis.

Ea re alimur, quam tremunt angeli.

In vnã cum illo maſſã reducimur.

Pſalm. 105. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius?

Oues ſuis membris nutrit.

Proprio corpore alit.

Singulis per Euchariſtiã ſe coniungit.

Quanto deſiderio ad communionem accedendum.

5. IDEM homilia quadrageſimaquinta in Ioannem, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenum: Vt autem non ſolùm per dilectionem, ſed re ipſa in illam carnem conuertamur: per cibum id efficitur, quem nobis largitus eſt. Cùm enim ſuum in nos amorem indicare vellet, per corpus ſuum ſe nobis commiſcuit, & in vnum nobiſcum redegit, vt corpus cum capite vniretur. Hoc enim amantium maximè eſt. Hoc Iob ſignificabat de ſeruis, à quibus maximè amabatur, qui ſuum amorem præ ſe ferentes dicebant: Quis daret nobis vt eius carnibus impleremur? Quod Chriſtus fecit, vt maiori nos charitate adſtringeret, & vt ſuum in nos oſtenderet deſiderium, non ſe rantùm videri permittens deſiderantibus, ſed & tangi, & manducari, & dentes carni ſuæ infigi, & deſiderio ſui omnes impleri. Et poſt paulum: Parentes ſæpenumerò liberos ſuos alijs alendos dederunt, ego autem mea carne alo, me vobis exhibeo, omnibus faueo, omnibus optimam de futuris ſpem præbeo. Qui in hac vita ita ſe nobis exhibet, multò magis in futura. Veſter ego frater eſſe volui, & communicaui carnem propter vos & ſanguinem: & per quæ vobis communctus ſum, ea rurſus vobis exhibui. Hic ſanguis facit, vt imago in nobis regia floreat: hic ſanguis pulchritudinem atque nobilitatem animæ, quam ſemper irrigat & nutrit, langueſcere non ſinit. Sanguis enim à cibo nõ fit repentè, ſed prius aliud quiddam: hic quàm primùm irrigat animam, eamq; vi quãdam magna imbuit. Hic myſticus ſanguis dæmones procul pellit, angelos & angelorum Dominum ad nos allicit. Dæmones enim cùm Dominicum ſanguinem in nobis vident, in fugam vertuntur, angeli autem concurrunt. Hic ſanguis effuſus, vniuerſum abluit orbem terrarum, de quo multa Paulus ad Hebræos proſecutus eſt. Hic ſanguis abdita & ſancta ſanctorum purgabat. Quòd ſi eius figura tantam habuit vim in templo Hebræorum, in media Ægypto liminibus adſperſus, longè magis veritas.

Per Euchariſtiam ſe ipſa in Chriſti carnem conuertimur.

Singularis in nos amor hic relucet.

Iob 31.

Permittit ſe tangi, manducari, & dentes carni ſuæ infigi.

Sua carne nos alit.

Exod. 12.

6. ITEM libro tertio de ſacerdotio: O miraculum, ô Dei benignitatem: qui cum patre ſurſum ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti. Fit autem id nullis præſtigijs, ſed apertis ac circunſpicientibus circunſiſtentium omnium oculis. Num tibi iſta contemptu ac deſpectu digna eſſe videntur? aut eiuſmodi, vt poſſit quis contra ea attolli atque inſurgere? Ponito ob oculos Heliam illum &c. Hoc ergò myſterium omnium maximè horrendum verendumque, quis tandem qui inſanus idem minimè ſit, quique è teſtate non exierit, faſtidire ac deſpicere poterit?

Qui ſurſum ſedet, hic à nobis eodẽ tẽporis articulo pertractatur.

Sacrificium Miſſæ myſterium maximè horẽdum verendumq; nonniſi ab inſanis deſpicitur.

7. HOMILIA item ſecunda ad populum Antiochenum: Tanquam maximam hæreditatem Heliſæus meloten ſuſcepit: etenim verè maxima fuit hæreditas, omni auro pretioſior. Et erat poſthac duplex Helias ille, & erat ſurſum Helias, & deorſum Helias. Noui quòd iuſtum illum beatum putatis, & velletis quiſque eſſe vt ille. Quid igitur, ſi vobis demonſtrauero quid aliud, quod illo multò maius omnes ſacris myſterijs imbuti recepimus? Helias nempe meloten diſcipulo reliquit. Filius autem Dei aſcendens, ſuam nobis carnem dimiſit: ſed Helias quidem exutus, Chriſtus autem & nobis reliquit, & ipſam habens aſcendit. ne igitur animo concidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim ſanguinem ſuum pro nobis effundere non recuſauit, & carnem ſuam, & rurſum ipſum ſanguinem nobis communicauit, nihil pro ſalute noſtra recuſabit.

Carnem ſuã nobis dimiſit, quã eandem habet & aſcendit.

8. ET homilia tertia in epiſtolam ad Epheſios, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenum: De corpore nobis ſermo eſt, & quidem de eo, quod ab iſto nihil differat, nec diſtet. Quotquot in corpore Chriſti communicamus, quotquot ſanguinem illius deguſtamus, cogitemus quòd illius corpus & ſanguinem guſtamus, qui in cæleſtibus ſedet, qui ab Angelis adoratur, qui proximè conſiſtit immortali Dei potentiæ. Hei, quot nobis ad ſalutem viæ ſunt? Corpus ſuum nos fecit, corpus ſuum nobis tradidit, & tamen nihil horum à malis nos auertit. O tenebras, & multam profunditatem, ô ſtupiditatem omni dolore vacuam.

Eius corpus deguſtamꝰ, qui in cæleſtibus ſedet, & ab angelis adoratur.

9. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimoſexto Mannæ alimentum non æternam vitam, ſed breue famis remedium adferebat. Non ergò erat cibus verus, id eſt, panis de cælo. Sanctum verò Chriſti corpus, ad immortalitatem & vitam æternam cibus eſt: ita inquit, Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur inde lucrati ſunt, qui mortui fuerunt? non erat igitur potus ille verus, ſed verus potus eſt ſanguis Chriſti, quo radicitus mors euertitur atque deſtruitur. Non enim hominis ſimpliciter ſanguis

Præfertur hoc Sacramentũ mannæ, & aquæ de petra fluenti.

Siquis Chriſti, quem in Sacramento ſumimus, quam efficaciam habeat.

In Eucharistia ipsum filium Dei suscipimus.

sanguis est, sed eius qui naturali vitæ coniunctus, vita effectus est. Propterea corpus & membra CHRISTI sumus: quia per hanc benedictionem mysterij ipsum filium Dei suscipimus.

Ioan. 6.

16. ET capite decimoseptimo: Quoniam res ardua est, & fide magis, quàm alio modo recipitur: ideò multis, atque varijs modis, mirabilem eius vtilitatem exponit, fundamentum & basim fidem esse confirmans. Qui manducat, inquit, carnem meam, & bibit sanguinem meum in me manet, & ego in illo. Sicuti enim si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat: necesse est, si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ità coniungatur, vt Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Simile quodammodò apud Matthæum comperies: Simile est, inquit, regnum cælorum fermento, quod acceptum abscõdit mulier in farinæ satis tribus. Quid igitur fœmina sit, & quæ satorum trinitas, aut omninò fatum quid sit, loco suo dicemus: nunc autem de fermento solùm dicamus. Sicut parum (vt Paulus ait) fermenti totam massam fermentat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertrãsit.

Simile.

Christus per Eucharistiã coniungimur.

Matth. 13.

1. Cor. 5.

17. IDEM libro decimo in Ioannem, capite decimotertio: Non tamen negamus recta nos fide, charitateque sincera Christo spiritaliter coniungi. Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundùm carnem cum illo esse, id profectò pernegamus, idque à diuinis scripturis omninò alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christum etiam sic vitem esse, nos verò palmites, qui vitam indè nobis acquirimus? audi Paulum dicentem: Quia omnes vnum corpus sumus in Christo. Quia etsi multi sumus, vnum tamen in eo sumus. Omnes enim vno pane participamus. An fortassis putat (aduersarius Christi) ignotã nobis mysticæ benedictionis virtutem esse? Quæ cùm in nobis fiat, nónne corporaliter quoque facit communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? cur enim membra fidelium membra Christi sunt? Nescitis, inquit, quia membra vestra, membra sunt Christi? membra igitur Christi, meretricis faciã membra? absit. Saluator etiã: Qui mãducat carnem meã, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet & ego in eo. Vndè cõsiderandum est, nõ habitudine solùm, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, verumetiã & participatione naturali. Nam quemadmodùm si quis igne liquefactam cerã, aliæ ceræ similiter liquefactæ ità miscuerit, vt vnum quid ex vtriusque factum videatur: sic cõmunicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatẽ & vitã traduci, nisi naturalis vitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti: Christo (obsecro te) fidem præbe. Amen amẽ, inquit, dico vobis, nisi mãducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die. Audis apertè clamantem non habituros vitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem eius mãducauerimus. In vobis autem ipsis dicit, id est, in corpore vestro. Vt autem scires, iure hoc vitæ caro intelligi posse; hæc enim nos in nouissimo die suscitat.

Incorporamur Christo per hoc Sacramentum.

Participatione naturali in nobis est.

1. Cor. 6.

Ioan. 6.

Et quo modo, dicere non grauabor. Caro vitæ facta vnigeniti caro, ad virtutem vitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea vnigenitus Dei filius. Vndè quia vnus est cum carne sua: ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secundùm carnem palmites nos dici pernegat? An non conuenienter dici potest, vitem, humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturæ? eiusdem enim naturæ vitis & palmites sunt. Ità & spiritaliter & corporaliter nos palmites & Christus vitis est.

Ioan. 15

18. ITEM libro vndecimo in Ioãnem, capite vigesimosexto: Considerandum est, si ad vnitatem consensus & voluntatis, naturalem etiam inuenire possumus, per quam nos inter nos, & omnes Deo colligemur: fortassis enim etiam corporali vnione coniungimur, licet adeò diseparati simus, vt vnusquisque seorsum & subsistat, & circunscribatur. Nam si Petrus & Paulus vnum vnitate in Christo sint, Petrus tamen Paulus non est. Age igitur cùm Trinitas vnum natura sit, consideremus quomodò etiam nos ipsi inter nos corporaliter, & cum Deo spiritaliter vnum sumus. Ex Dei patris substantia vnigenitus prodiens, & totum in sua natura genitorem possidens, caro factus secũdùm scripturam est, sicq; ipsum naturę nostræ ineffabiliter coniunxit atque vniuit. Qui enim natura Deus est, verè homo factus est, nõ theophorus, id est, Deum in se per gratiam habens, vt mysterij vim ignorantes contendunt: sed verus Deus simul & homo est. Sic quæ inter se plurimùm secundùm naturam distant, in vno seipso coniunxit, & diuinæ naturæ participes nos effecit: Communicatio enim spiritus, & (vt ità dicam) mansio primùm in Christo fuit, & ab eo in nos penetrauit; cùm homo factus, ipse tẽplum suũ proprio spiritu perunxit atque sanctificauit. Origo igitur & via, qua spiritu sancto participamus, & Deo vniti sumus, Christi mysterium est. Omnes enim in illo sanctificamur. Vt igitur inter nos & Deum singulos vniret, quanuis corpore simul & anima distemus, modum tamen adinuenit, cõsilio patris & sapientiæ suæ congruentem: suo enim corpore credentes, per communionem mysticam benedicens, & secum, & inter nos vnum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui vnius sancti corporis vnione in vno Christo vniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam si omnes vnum panem manducamus, vnum omnes corpus efficimur: diuidi enim atque seiungi Christus non patitur. Idcircò etiã Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi secundùm Paulũ. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum, qui est inuisibilis, accepimus, ipsi potiùs, quàm nobis, mẽbra nostra accommodantur. Quòd autem Ecclesia corpus à singulis hominibus tanquã membris cõpositũ, saluator verò caput sit, Paulus ostendit, dicens: Vt in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, ex quo totũ corpus compactum & connexum per omnem iunctũram subministrationis secundùm operationem in mensuram vniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Quòd autem corporalis hæc vnio ad Christum participatione carnis eius acquiritur, ipse rursus Paulus de mysterio pietatis differẽs, testatur: Quod alijs, inquit, generationibus non est agnitũ filijs hominũ, sicut nũc reuelatũ est sanctis Apostolis eius & prophetis in spi-

Per communionem mysticam vnum nos corpus fieri.

Ephes. 5.

Ephes. 4.

Corporalis vnio ad Christum.

Ephes. 3.

in ſpiritu, eſſe gentes cohæredes, & concorpores, & comparticipes promiſſionis in Chriſto. Si autem omnes inter nos in Chriſto vnum ſumus corpus, nec inter nos ſolùm, verùm etiam cum eo, qui per carnem ſuam ad nos tranſiuit: quomodò vniuerſi & inter nos, & in Chriſto vnum non erimus? Chriſtus enim eſt huius vnionis vinculum, qui Deus ſimul & homo eſt. Sed de vnione corporali ſatis.

Corporaliter nobis vnitur per cõmunionẽ myſticam.

13. ET capite vigeſimoſeptimo: Corporaliter filius per benedictionem myſticam nobis vt homo vnitur, ſpiritaliter autem vt Deus, ſui ſpiritus gratia, noſtrum ad nouam vitam, & diuinæ naturæ participationem, ſpiritum redintegrans. Nexus igitur vnionis noſtræ ad Deum patrem Chriſtus eſt: nobis quidem vt homo, Deo autem patri vt Deus naturaliter vnitus. Non erat enim poſſibile, corruptioni ſubiectam hominis naturam ad immortalitatem conſcendere, niſi natura immortalis atque incommutabilis ad eam deſcendiſſet, ac communione participationeque ſui, à mortalitatis noſtræ terminis, ad ſuum bonum reformatos eleuaret. Conſummati ergò ſumus, reductique ad vnionem Dei patris mediatione ſaluatoris, id eſt, Chriſti. Filium enim Dei natura patri vnitum, corporaliter ſubſtantialiterque (vt dictum eſt) accipientes clarificamur glorificamurque, ſupremæ facti naturæ participes.

Corporaliter ſubſtantialiterque accipientes filium Dei.

Per naturæ veritatem Chriſtus in nobis eſt, quia verè verbum carnem cibo Dominico ſumimus.

14. HILARIVS Pictauienſis Epiſcopus libro octauo de Trinitate: Eos nunc, qui inter patrem & filium voluntatis ingerunt vnitatẽ, interrogo, vtrúmne per naturæ veritatem hodiè Chriſtus in nobis ſit, an per concordiam voluntatis? Si enim verè verbum caro factum eſt, & nos verè verbum carnem cibo Dominico ſumimus, quomodò non naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt, qui & naturam carnis noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub ſacramento nobis communicandæ carnis admiſcuit? Ità enim omnes vnum ſumus, quia & in Chriſto pater eſt, & Chriſtus in nobis eſt. Quiſquis ergò naturaliter patrem in Chriſto negabit, neget priùs non naturaliter, vel ſe in Chriſto, vel Chriſtum ſibi ineſſe, quia in Chriſto pater, & Chriſtus in nobis, vnum in his eſſe nos faciunt. Si verè igitur carnem corporis noſtri Chriſtus aſſumpſit, & verè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Chriſtus eſt, nosque verè ſub myſterio carnem corporis ſui ſumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo eſt, & ille in nobis, quomodò voluntatis vnitas aſſeritur, cùm naturalis per ſacramentum proprietas, perfectæ ſacramentum ſit vnitatis?

Sub myſterio vere ſumimus carnem corporis Chriſti.

15. IRENAEVS libro quinto aduerſùs hæreſes Valentini & ſimilium, capite ſecundo: Vani ſunt omnimodò, qui vniuerſam diſpoſitionem Dei contemnunt, & carnis ſalutem negant, & regenerationem eius ſpernunt, dicentes non eam capacem eſſe incorruptibilitatis. Sic autem ſecundùm hæc videlicet, nec Dominus ſanguine ſuo redemit nos, neque calix Euchariſtiæ communicatio ſanguinis eius eſt, neque panis quem frangimus, communicatio corporis eius eſt. Sanguis enim non eſt, niſi à venis & carnibus, & à reliqua, quæ eſt ſecundùm hominem, ſubſtantia, qua verè factum Verbum Dei, ſanguine ſuo redemit nos. Quemadmodum & Apoſtolus eius ait: In quo habemus redemptionem, per ſanguinem eius, & remiſſionem peccatorum. Et quoniam membra eius ſumus, & per creaturam nutrimur: creaturam autem ipſe nobis præſtat, ſolem ſuum oriri faciens, & pluens quemadmodùm vult: eum calicem, qui eſt creatura, ſuum ſanguinem, qui effuſus eſt, ex quo auget noſtrum ſanguinem: & eum panem, qui eſt à creatura, ſuum corpus confirmauit, ex quo noſtra auget corpora. Quando ergò & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Euchariſtia ſanguinis & corporis Chriſti, ex quibus augetur & conſiſtit carnis noſtræ ſubſtantia, quomodò carnem negant capacem eſſe donationis Dei, qui eſt vita æterna, quæ ſanguine & corpore Chriſti nutritur, & membrum eius, quẽadmodum & beatus Apoſtolus ait, in ea quæ eſt ad Epheſios epiſtola: Quoniam membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius: non de ſpirituali aliquo, & inuiſibili homine dicens hæc: (ſpiritus enim neque oſſa, neque carnes habet) ſed de ea diſpoſitione, quæ eſt ſecundùm verum hominem, quæ ex carnibus, & neruis, & oſſibus conſiſtit, quæ de calice, qui eſt ſanguis eius, nutritur, & de pane, qui eſt corpus eius, augetur.

Reſurrectio probatur per veram participationem carnis & ſanguinis Chriſti. 1. Cor. 10.

Ephe. 1. & 5.

Epheſ. 5.

Luc. 24.

16. CYRILLVS Hieroſolymitanus Catecheſi quarta myſtagogica: Sub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur ſanguis, vt ſumpto corpore & ſanguine Chriſti, efficiaris ei comparticeps corporis & ſanguinis. χριστοφόροι γινόμενοι. Sic Chriſtophori erimus, hoc eſt, Chriſtum ferentes, cùm eius corpus & ſanguinem in membra noſtra receperimus: atque ità, vt beatus Petrus dicit, diuinæ naturæ conſortes efficiemur.

Comparticipes corporis & ſanguinis.

Diuinæ conſortes naturæ. 2. Pet. 1.

17. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaquinta in Ioannem, & ſexageſimaprima ad populum Antiochenum, vt hac eadem quæſtione, Beſtimonio quinto.

II.

Quæ in hoc Sacramento præcipuè continentur?

a Cyrill. Hieroſol. catech. 4. myſt. b Matth. 26. c Mar. 14. c Luc. 22. b c 1. Cor. 11. c f g

A TRIA[a] continet Euchariſtia, ſpecies viſibiles, veritatem[b] corporis & ſanguinis Dominici, & ſpiritualis gratiæ virtutem.

e Theophyl. in Mar. 14. c. & Mart. 26. ac in Ioã. 6 Cyril. ad Calof. Amb. li 4. de Sacra. c. 4. & li. 6. c. 1. d Damaſc. lib. 4. cap. 14.

B Quod enim oculis noſtris apparet,[e] ſpecies ſunt viſibiles, panis videlicet ac vini. Quod autem ſub ſpeciebus ijſdem fides noſtra, non[d] ſenſus ac ratio comprehendit, id verum corpus & ſanguis eſt Chriſti Saluatoris.

C Cæte-

C Cæterùm quod participatione Sacramenti huius conſequimur, [c] eximia quædam eſt Spiritus ſancti gratia, fructus nimirùm & effectus, vt oſtendemus, ſalutaris Euchariſtiæ.

[c] Aug. tract. 26. in Ioan. & alij poſtea citandi.

TESTIMONIA.

Contra negantes veritatem corporis & ſanguinis Domini in Euchariſtia.

Ioan. 2.

1.A CYRILLVS Ieroſolymitanus Catecheſi quarta myſtagogica: Cùm igitur Chriſtus ipſe ſic affirmet atque dicat de pane, Hoc eſt corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente, Hic eſt ſanguis meus: quis, inquam, dubitet, & dicat non eſſe illius ſanguinem? A quam aliquando mutauit in vinum, quod eſt ſanguini propinquum, in Cana Galilææ, ſola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in ſanguinem tranſmurâſſet? Si enim ad nuptias corporeas inuitatus ſtupendum miraculum operatus eſt, & non multo magis corpus & ſanguinem ſuum filijs ſponſi dediſſe illum confitebimur? Quare omni cum certitudine corpus & ſanguinem Chriſti ſumamus. Nam ſub ſpecie panis, datur tibi corpus: & ſub ſpecie vini, datur ſanguis. Et paulò pòſt: Ne ergò confideres tanquàm panem nudum, & vinum nudum: corpus enim eſt & ſanguis Chriſti, ſecundùm ipſius Domini verba. Quanuis enim ſenſus hoc tibi ſuggerit, tamen fides te confirmet, ne ex guſtu rem iudices, quin potiùs habeas ex fide pro certiſſimo, ità vt nulla ſubeat dubitatio, eſſe tibi donata corpus & ſanguinem. Et poſt pauca: Hoc ſciens & pro certiſſimo habès, panem hunc, qui videtur à nobis, non eſſe panem, etiamſi guſtus panem eſſe ſentiat, ſed eſſe corpus Chriſti. Et vinum, quod à nobis conſpicitur, tametſi ſenſui guſtus vinum eſſe videatur, non tamen vinum, ſed ſanguinem eſſe Chriſti.

Sub ſpecie panis datur corpus, & ſub vini ſpecie ſanguis.

Nullo modo dubitandum de veritate, etiáſi ſenſus aliter iudicet. Non eſſe panem nec vinum, ſed corpus & ſanguinem.

2. MATTHAEI vigeſimoſexto: Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditqúe diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic eſt enim ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effunderetur in remiſſionem peccatorum.

3. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Ieſus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc eſt corpus meum. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes. Et ait illis: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, qui pro multis effundetur.

4. LVCAE vigeſimoſecundo: Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquàm cœnauit, dicens: Hic eſt calix nouum teſtamentum in ſanguine meo, qui pro vobis fundetur.

5. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Ieſus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite & manducate: hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, poſtquàm cœnauit, dicens: Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. hoc facite quotieſcunque bibetis, in meam commemorationem. Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annunciabitis donec veniat. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis, & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo: & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit: non diiudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi, &c.

1.B THEOPHYLACTVS in Marci decimumquartum caput: Hoc eſt corpus meum, hoc, inquam, quod ſumitis. Non enim figura, & exemplar quoddam Dominici corporis panis eſt, ſed in illud ipſum conuertitur corpus Chriſti. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea eſt: non dixit, figura eſt carnis meæ, ſed caro mea eſt. Et iterùm: Niſi ederitis carnem filij hominis. Et quomodo, inquis, caro non videtur? O homo, propter noſtram infirmitatem iſtud fit. Quia enim panis quidem, & vinum ex his ſunt quibus aſſueuimus, ea non abhorremus: ſanguinem verò propoſitum, & carnem videntes, non ferremus, ſed abhorreremus: idcircò miſericors Deus, noſtræ infirmitati condeſcendens, ſpeciem quidem panis & vini ſeruat, in virtutem autem carnis & ſanguinis tranſelementat. Sanguinem verò noui teſtamenti dixit, opponendo veteri. Habebat enim & vetus teſtamentum ſanguinem, quo aſpergebantur & populus & liber legis.

Panis, non figura eſt corporis Chriſti, ſed in Chriſti corpus conuertitur. Ioan. 6.

Cur Chriſti caro nobis ſub aliena ſpecie præbeatur.

Tranſelementatio.

Exod. 24.

2. ITEM in Matthæi caput vigeſimumſextũ: Porrò dicens, Hoc eſt corpus meum, oſtendit quòd ipſum corpus Domini eſt panis, qui ſanctificatur in altario, & non reſpondens figura. Non enim dixit, Hoc eſt figura: ſed, Hoc eſt corpus meum. Ineffabili enim operatione transformatur, etiamſi nobis videatur panis: quoniam infirmi ſumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maximè hominis carnem: & ideò panis quidem apparet, ſed reuerà caro eſt. Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic eſt enim ſanguis meus, qui eſt noui teſtamenti, qui pro multis effunditur in remiſſionem peccatorum. Sicut vetus teſtamentum immolationem habebat & ſanguinem, ità & nouum teſtamentum ſanguinem habet ac immolationem.

Non figura, ſed corpus & caro Domini eſt, etiam ſi videatur eſſe panis.

Transformatur.

Cur ſub aliena ſpecie

Immolatio.

3. ET in Ioannis caput ſextum: Attende autem quòd panis, qui à nobis in myſterijs manducatur, non eſt tantùm figuratio quædam carnis Domini, ſed ipſa caro Domini: non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura eſt carnis: ſed, Caro mea eſt. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſſionem ſancti ſpiritus, in carnem Domini. Et ne quem conturbet, quòd credendus ſit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille, qui manducabatur, in corpus eius murabatur, & ſimilis fiebat ſanctæ eius carni, & in augmentum, & ſuſtentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur. Et quomodò (inquit) non appàret nobis caro, ſed panis? Vt non abhorreamus ab eſu. Nam ſi quidem

Non figura tantum carnis, ſed ipſa caro Domini.

Transformatur panis.

Cur ſub ſpecie alie-
na.

dem caro apparuisset, insuauiter affecti essemus erga communionem. Nunc autem condescendente Domino nostræ infirmitati, talia apponit nobis mysticus cibus, qualibus alioquin assueti sumus.

Insaniunt qui huius sanctitatem in solo usu constituũt.

4. CYRILLVS Alexandrinus in libro ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc afferunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur, sed benedictionis vis ac facultas, & vitificans gratia, perpetua in ipso existit.

Cur sub aliena specie.

5. AMBROSIVS libro quarto de Sacramẽtis, capite quarto: Didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi, & quòd vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cælestis. Sed fortè dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ità etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, vt nullus horror cruoris sit, & pretium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergò quia quod accipis, corpus est Christi.

Ioan. 6.

6. IDEM libro sexto de Sacramentis, capite primo: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ità vera caro, sicut ipse dicit, quam accepimus: & verus eius sanguis est potus. Sed fortè dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentem: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam æternam. Fortè dicas: Quomodò vera? Qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare, & conuertere genera instituta naturæ. Deindè, vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quòd carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit, Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quò recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideò in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutemq; consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de cælo descendi. Sed caro non descendit è cælo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodò ergò descendit panis è cælo, & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus consors est, & diuinitatis, & corporis: & tu, qui accipis eius carnem, diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento.

Sermone Christi cõuertuntur & mutantur instituta naturæ. Ioan. 6.

Cur tribuũtur corporis & sanguinis sub aliena specie, ea tamen quæ rei conueniunt similitudinem.

Diuinitatis participes efficimur.

7. DAMASCENVS libro quarto Orthodoxæ fidei, capite decimoquarto: Quamobrem si sermo Dei viuus est & efficax, ac Dominus omnia quæcunque voluit fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est; Fiat firmamentum, & factum est: si verbò Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si cælum & terra, aqua item, & ignis, & aer, & omne eorum ornamentum, Domini verbo completum & absolutum est, atque hoc etiam nobilissimum animal, quod homo nuncupatur: si ipsemet Deus Verbum, postea quàm ità voluntas ipsius tulit, homo factus est, atque ex puris & immaculatis sanctæ ac semper Virginis sanguinibus carnem sibi ipsi sine semine condidit, quid tandem afferri potest, quin ex pane corpus suum, ex vino & aqua sanguinem suum, efficere queat? Dixit antiquitùs; Producat terra herbam virentem: atque ea etiamnum orto imbre fœtus suos producit, diuino præcepto impulsa ac roborata. Dixit Deus, Hoc est corpus meum, & hic sanguis meus, &, Hoc facite in meam commemorationem: atque omnipotenti ipsius præcepto, donec ipse veniat, hoc efficitur: (His enim verbis vsus est, Donec veniat) ac pluuia huic nouæ segeti per consecrationem existit sancti Spiritus vis inumbrans. Quemadmodùm enim quicquid Deus fecit, id sancti Spiritus opera fecit: eodem modo nunc quoque Spiritus operatio, ea quæ naturam superant, efficit, quæque nisi sola fide capi atque intelligi nequeunt. Quo tandem modo mihi fiet istud? aiebat sancta Virgo, quoniam virum non cognosco. Respondet Archangelus Gabriel; Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Tu quoque nunc quæris, quomodò panis corpus Christi, & vinum cum aqua coniunctum sanguis Christi fiat? Tibi item respondeo; Spiritus sanctus superuenit, eaque efficit, quæ orationis facultatem, ac mentis intelligentiam excedunt. Panis porrò & vinum ob eam causam adhibentur, quia Deo nota & explorata est humana imbecillitas, quippè quæ vt plurimum ea, quæ vsu & cõsuetudine minimè trita sunt, grauiter ferat, & auersetur. Quo fit, vt ille, pro ea, qua vti solet, erga nos indulgentia, per ea quæ naturæ vsitata ac familiaria sunt, ea quæ naturam superant, efficiat. Et quemadmodùm ipse, quoniam in hominum more positum est, vt aqua lauentur, & oleo vngantur, idcircò in Baptismo gratiam Spiritus cum oleo & aqua copulauit, fecitque illud lauacrum regenerationis: eodem modo, quoniam ità fert hominum vsus atque consuetudo, vt panem edant, vinumque & aquam bibant, idcircò diuinitatem suam cum ipsis coniunxit, eaque corpus & sanguinem suum fecit, vt per vsitata naturæque consentanea, ad ea, quæ supra naturam sunt, assurgamus. Sanè corpus diuinitati verè vnitum est illud corpus, quod ex sancta Virgine ortum est: non quòd assumptum illud corpus è cælo descenderit: sed quia panis ipse ac vinum in corpus & sanguinem Dei immutantur. Quòd si, quo pacto id fiat, requiris, sat tibi sit audire, quòd per sanctum Spiritum id fiat, quemadmodum & ex sancta Dei matre, per Spiritum sanctum Dominus sibi ipsi, & in seipso carnem condidit. Nec quicquam amplius nobis perspectum & exploratum est, quàm quòd verbum Dei verum est & efficax, atque omnipotens: nam modus eiusmodi est, vt nulla ratione indagari queat. Quin ne hoc quoque alienum fuerit dicere, quòd quemadmodum naturaliter panis per cibum, & vinum & aqua per potum, in comedentis ac bibentis corpus & sanguinem immutantur, corpusque alterum fiunt, atque à priori ipsius corpore diuersum: sic propositionis panis ac vinum & aqua per sancti Spiritus inuocationem, & aduẽtum, mirabili modo in Christi corpus & sanguinem vertuntur, nec sunt duo, sed vnum & idẽ. Quocirca ijs, qui sacramentum istud per fidem dignè percipiunt, in peccatorum remissionem, & vitam æternam, animique & corporis præsidium cedit: ijs contrà, qui perfidè, indigneque suscipiunt, in pœnam ac supplicium: haud secùs videlicet, ac Domini mors credentibus quidem, vita & incorruptio extitit ad sempiternæ beatitudinis oblectationem, incredulis autem, Dominique carnificibus, in pœnam, ac cruciatum sempiternum. Nec verò panis & vinum

Verbi Dei efficacia, in rerum productione, & commutationes Genesi.

Ioan. 6.

Genes. 1.

Matth. 26. Verba consecrationis ex institutione & præcepto vim habẽt.

Non nisi fide capiuntur Transubstantiatio, Luc. 1.

Cur sub specie panis & vini institutum hoc Sacramẽtum.

Panis & vinum immutantur in corpus & sanguinem Domini.

Modus ratione indagari nequit. Simile.

Non sunt nuda figura corporis & sanguinis Christi, sed corpus & sanguis. Ioan. 6.

vinum corporis Christi figura sunt, (absit enim hoc) verùm ipsummet Domini corpus diuinitate affectum: quippè cùm Dominus ipse dixerit, Hoc est, non corporis signum, sed corpus, nec sanguinis signum, sed sanguis. Et priùs adhuc, ad Iudæos sermonem habens: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Caro enim mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus. Ac rursùs, Qui manducat me, viuet. Ac proindè summo cum metu, & pura conscientia, fideque haudquaquàm dubia accedamus: ac profectò sic nobis fiet, quemadmodùm firmè ac constanter credimus. Ipsum porro omni puritate colamus, hoc est, & spirituali, & corporea: siquidem duplex ipse est. Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus, atque & oculis & labijs, & frontibus impositis, diuini carbonis participes efficiamur, vt ignis desiderij in nobis infixi, assumpta ea, quæ ex carbone oritur, inflammatione, peccata nostra exurat, ac pectora nostra collustret: demusque operam, vt per diuini ignis perceptionem inardescamus, Dijque efficiamur. Vidit quippè carbonem Esaias. Carbo porrò non simplex lignum est, sed igni vnitum. Sic panis quoque communionis, non simplex panis est, sed diuinitati vnitus. Corpus autem, quod diuinitati vnitum est, non vna natura est: sed vna quidem corporis, altera autem diuinitatis cum ipso coniunctæ. Quo fit, vt vtrumque, non vna natura sit, sed duæ. Abrahamum, ex alienigenarum strage redeuntem, ille summi Dei sacerdos Melchisedech pane ac vino excepit. Mensa illa mysticam hanc adumbrabat, quemadmodùm & sacerdos ille veri pontificis Christi figuram & imaginem præ se ferebat. Tu enim, inquit, es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Panem hunc panes propositionis adumbrabant. Hoc videlicet illud est purum & incruentum sacrificium, quod Dominus à Solis ortu vsque ad occasum oblatum iri per Prophetam prædixit. Corpus ac sanguis Christi est, ad animæ & corporis nostri incolumitatem tendens, quod nec consumitur, nec corrumpitur, nec in secessum abit, (auertat hoc Deus) verùm ad nostram substantiam & conseruationem tendit, atque omne incommodum propulsat, eamque vim habet, vt spurcitiem omnem abstergat. Si adulterinum aurum nanciscatur, per explorantem inflammationem purgat, ne in futurum cum mundo condemnemur. Omnes enim morbos, immissasque calamitates purgat: quemadmodùm ait Apostolus, Si enim nosipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. Cùm iudicamur autem à Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Atque hoc est quòd ait; Itaque qui percipit corpus & sanguinem Domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Per illud porrò purgati, corpori Domini, ipsiusque spiritui vnimur, ac Christi corpus efficimur. Panis hic delibatio est futuri panis, qui supersubstantialis est. Siquidem supersubstantiale, vel futurum significat, hoc est panem futuri seculi, vel eum, qui ad tuendam substantiam nostram adhibetur. Quamobrem, siue hoc, siue illo modo accipiatur, corpus Domini aptè dicetur. Viuificus etenim spiritus est caro Domini: quandoquidem ex viuifico spiritu concepta est. Quod enim ex spiritu natum est, spiritus est. Quæ tamen non eò à me commemorantur, vt corporis naturam submoueam, ac de medio tollam, verùm vt illud viuificum esse ac diuinum ostendam. Quòd si nonnulli panem ac vinum corporis ac sanguinis Domini * figuram esse dixerunt, quemadmodùm ille diuinitùs afflatus Basilius, non hoc post consecrationem dixerunt, sed antequàm oblatio ea consecraretur, hoc vocabulum vsurpârunt. * Participatio autem etiam hoc sacramentum dicitur: quia per illud diuinitatis Iesu participes efficimur. † Cõmunio item optimo iure appellatur: quia per illud cum Christo commercium habemus, atque adeò nos inter nos communicamus atque copulamur. Quoniam enim ex vno pane participamus, omnes vnum Christi corpus, & vnus sanguis, & alij aliorum membra efficimur, Christique concorporei existimus. Cæterùm illud pro viribus caueamus, ne sacramentum hoc, vel ab hæreticis accipiamus, vel illis demus. (Nolite enim dare sanctum canibus, inquit Dominus, nec proijciatis margaritas vestras ante porcos:) ne alioqui & eorum errorem, & condemnationem nobis contrahamus. Nam si omninò hoc affert istud sacramentum, vt & Christo, & alij alijs vniamur, non est dubium quin omnibus, qui nobiscum illud percipiunt, animo ac voluntate copulemur. Ex voluntate quippè coniunctio hæc existit, non autem citra animi nostri sententiam. Omnes enim, vt Apostoli verbis vtar, vnum corpus sumus, quoniam ex vno pane participamus. Figuræ porrò rerum futurarum idcircò dicuntur, non quòd non verè corpus ac sanguis Christi sint, sed quòd nunc quidem diuinitatis Christi per ea participes efficiamur, tunc autem intellectuali modo, ac per solum aspectum.

Effectus.

Ioan. 6.

Genes. 14.

Figuræ sanctissimi Sacramenti.

Psal. 109.

Leuit. 24. Malach. 1.

1. Cor. 11.

Panis supersubstãtialis.

Ioan. 3.

Nomine aliquot Eucharistiæ.

* ἀντίτυπα

* συνάλαξις

† κοινωνία

1. Cor. 10.

Concorporei Christi.

Eucharistiæ sacramentũ ab hæreticis nec accipiẽdum, nec illis dandum. Matth. 7.

Cur dicatur futurorum figura. hoc est, figuræ, cùm tamen adsit ipsa veritas.

C AVGVSTINVS tractatu vigesimosexto in Euangelium Ioannis: Et nos hodie accepimus visibilem cibum: sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Quàm multi de altari accipiunt, & moriuntur, & accipiendo moriuntur. Vndè dicit Apostolus: Iudicium sibi manducat & bibit. Nónne buccella Dominica venenum fuit Iudæ? Et tamen accepit: & cùm accepit, in eum inimicus intrauit: non quia malum accepit, sed quia bonum malè malus accepit.

Aliud est Sacramentum, aliud virtus vel effectus Sacramenti. 1. Cor. 11. Ioan. 13.

III.

Quæ sunt præcipua de hoc Sacramento capita scitu necessaria?

A Ea quinque potissimum sese offerunt: Primum * de veritate Eucharistiæ. Alterum de panis & vini transubstantiatione. Tertium de adoratione eius. Quartum

* De veritate Eucharistiæ extant partim testimonia apud Rossensem lib. 4. aduersus Occolã-

pedium. Item apud Tō. Illum. Groppeum, & Garcium.

Quartum de eiusdem oblatione & sacrificio. Postremum de sumptione ipsius sub altera, vel vtraque specie. De his enim præcipuè hac quidem tempestate scire, magnum est operæprecium.

IIII.

Quid igitur de veritate Eucharistiæ sentiendum?

A Id planè, vt cum tota Ecclesia contra omnes [a] Capharnaitas certò credamus, sub speciebus panis & vini verâ Iesu Christi [b] carnem, ac verum eius sanguinem in Eucharistia exhiberi, ministerio quidem Sacerdotis, virtute autē ac potentia Domini nostri Iesu Christi, apud quem impossibile [c] non est omne verbum. *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.*

a Ioan. 6. f & ibid. Cyrill. Aug. tract 27. in Ioan. Cypr. in de cœna Domini. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.
b Conc. Eph. 1. Nicænum 2. actio. 6. Lateranen. cap. 1. Constan. sess. 8. Florent. Tridentin. sess. 13. cap. 1. & 3. Ignatius ad Smyrnæos, iuste Theodo. in dial. 3. Tertul. de resur. carnis ca. 8. & de idolo. ca. 7. Cyprian de lapsis. Hesych. in ca. 22. Leuit. Optatus lib. 6. Leo serm. 7. de Passio. & epist. 23. Theodor. dial. 2.
c Luc. 1. & Marc. 10. d
d Psal. 148. & Damasc. li. 4. de Orthod. fide ca. 14. idem in historia de Barlaam & Ioasa. c. 19. li. 3. Paralip. c. 45. Ambros. lib. 3. de Sacramē. ca. 4. & 5. Cyrill. lib. 4. in Ioan. cap. 13. Petrus Cluniacen. lib. 1. epist. 2.

B Dixit autem in cœna illa pridiè quàm pateretur, instructa, cùm panem primùm, [e] ac deindè calicē suis manibus apprædiisset: cumque de huius Sacramenti, tum institutione, tū veritate certos omnes reddere vellet, dixit inquam planissimè: [f] *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Dixit: [g] *Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur.* De qua institutione dixit & anteà: [h] *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.* Dixit: [i] *Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum.* [k] *Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.*

e Luc. 22. b Mar. 14. c Matt. 26. c 1. Corinth. 11. c Iustin Apol. 2. Irenæus lib. 4. cap. 32. & 34. Iuuencus lib. 4. Euangelistæ. Tertul. lib. 5. cōt. Marci. cap. 8.
f Luc. 22. b
g Marc. 14. c Matth. 26. c
h Ioan. 6. f Vide Hilar. 8. de Trinit. Cyrill. in Ioan. lib. 4. cap. 16. Origen hom. 8. in Num. Emiss. hom. 5. de Pascha. Leo ser. 6. de iciu. sept. mens. Cabilo. c. 46.
i Ibid. Vide Cyrill. li. 4. in Ioan. ca. 15.
k Ibid. Vide Cyril. li. 4. c. 12. & Theophyl. in c. 6. Ioan. & in 14. Marci. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

C Nec obscura sunt alia tum Euangelistarū, tum [l] Apostoli Pauli testimonia, quæ nobis hanc fidem euidenter adstruunt, ne quis [m] dubitare possit, Christum in Eucharistia totum secundùm diuinam humanamq; naturam existere, & nobiscum manere vsque ad [n] seculi cōsummationem.

l 1. Corinth. 10. de 11. c
m Epiph. in Ancorato, Cyrill. Ierosol. cath. 4. mystag. Chrys. hom. 83. in Matt. Leo ser. 6. de iciu. sept. mens.
n Matth. 28. d Conc. Viennen. in Clementin. tit. de sum. Trin. & venerat. Sanct.

D Igitur [o] eandem planè Christi carnem in templis habemus & sumimus, quæ olim in Palæstina coràm [p] cernebatur: sed ea nec sensibus hîc patet, nec transmutationi & corruptioni est obnoxia: vtpotè inuisibilis, impassibilis, immortalis, summa & diuina resplendens gloria, quam

o Aug. in Psalm 98. & 33. Prosper de promiss. & prædict. p. 2. cap. 53.
p Chrys. hom. 2. in poste. ad Timo. & 24. in 1. Cor. & apud Damasc. lib. 3 Parall. cap. 30. Presbyter. Achaiæ in histo. S. Andreæ.

Digitize

quam ſolis fidei oculis licet hoc tempore intueri: Beati autem in cælis clarè perſpiciunt incredibili cum voluptate.

E Et ſunt adhuc Sacramentarij, (ô horrendam, [q] ſępeque damnatam impietatem) qui adorandum hoc magis, quàm inueſtigandum myſterium, dum ſenſu ſuo aſſequi non poſſunt, etiam negare audēt, Euangelij verba, quanuis luculenta, mirè deprauantes. Quod nihil eſt aliud ſanè, quàm velut è mundo ſolem tollere, ſummoque ſponſi theſauro ſponſam Eccleſiā ſpoliare, & panem vitæ fidelibus eripere: ne ſit demùm, vndè exules illi in hoc mundi deſerto paſcantur atque ſuſtententur.

q Syno Nic. 2. act. 6. 18. 3 Rom. 4. Vercell. ſub 1. co. 9. Turon. ſub Vit. 2. Roman. ſub Nicol. 2. Roman. ſub Gregor. 7. Conſtantienſ. ſeſſ. 7. in artik. 3. Ioan. Vuiclef. Trident. ſeſſ. 13. can. 1.

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS ſexto: Litigabant ergò Iudęi ad inuicem, dicentes: Quomodò poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Dixit ergò eis Ieſus &c. Hæc dixit in Synagoga docens, in Capharnaum. Multi ergò audientes ex diſcipulis eius, dixerunt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite vigeſimoſecundo, ſuper ea verba, Hoc vos ſcandalizat? Si ergò videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priùs: Ex imperitia, inquit, multi qui Chriſtum ſequebantur, verba ipſius non capientes, perturbabantur. Nam cùm audiſſent, Amen amen dico vobis, niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis: ad immanes ferarum mores vocari ſe à Chriſto arbitrabantur, incitariqúe vt vellent crudas hominis carnes manducare, & ſanguinē bibere: quæ vel auditu horribilia ſunt. Nōdùm enim myſterij huius formā & diſpenſationem pulcherrimam cognouerāt. Illud etiā adhæc cogitabāt, quomodò caro huius hominis æternam nobis vitam largietur? aut quomodò ad immortalitatem adducere poterit? Quæ quum intelligeret is, cuius oculis omnia nuda ſunt atque aperta, alios ad fidem impellit: Fruſtrà, inquit, ô vos, propter verba mea conturbamini: Quòd ſi credere non vultis vitam vobis à meo corpore dari: quid facietis, quando in cælum volare me conſpicietis? Non enim aſcenſurum me ſolum modò in cælum profiteor, ne rursùs quomodò id fieri poſſit quæratis: ſed oculis etiam ità fieri veſtris cernetis. Quid igitur hoc videntes dicetis? An non erit hoc magnum dementiæ veſtræ argumentum? ſi enim putatis carnem meā vitam vobis adferre non poſſe, quomodò tanquàm volucris in cælum aſcendet? quomodò per aëra volabit? hoc enim ſimiliter generi humano impoſſibile eſt. Quòd ſi præter naturam caro mea in cælum conſcendet, quid prohibet, ne ſimiliter præter naturam viuificet? Nam qui terreſtre hoc corpus, cæleſte confecit, is etiam viuificum reddidit, quanuis natura ſui corruptibile fuerit.

3. AVGVSTINVS tractatu vigeſimoſeptimo in euangelium Ioannis: Caro non prodeſt quicquam, ſed quomodò illi intellexerunt carnem quippe ſic intellexerunt, quomodò in cadauere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodò ſpiritu vegetatur. Sicut illi intellexerunt carnem, non ſic ego do ad manducandum carnem meam. Vide eundem Auguſt. in Pſalmum nonageſimumoctauum, hæc eadem quæſt. D teſtimonio primo.

4. CYPRIANVS de cœna Domini: Orta fuerat aliquando, ſicut in Euangelio Ioannis legitur, de nouitate verbi huius quæſtio: & ad doctrinam myſterij huius obſtupuerant auditores, cùm diceret Dominus: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod quidam, quia non credebant, nec poterant intelligere, abierunt retrò: quia horrendum eis & nefarium videbatur veſci carne humana: exiſtimantes hoc eo modo dici, vt carnem eius vel elixam, vel aſſam, ſectamque membratim, edere docerentur, cùm illius perſonæ caro, ſi in fruſta partiretur, non omni humano generi poſſet ſufficere, qua ſemel conſumpta, videretur interiſſe religio, cui nequaquàm vltetius victima ſupereſſet. Sed in cogitationibus huiuſmodi caro & ſanguis non prodeſt quidquam: quia ſicut ipſe magiſter expoſuit, verba hæc ſpiritus & vita ſunt: nec carnalis ſenſus ad intellectum tantæ profunditatis penetrat, niſi fides accedat.

5. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda: In ſpeciebus humano victui & vitæ magis congruentibus, hoc ſacramentum conſtituit: vt agnoſcerent aduertentes, per ſpeciem quidem panis terreni, ſed per veritatem panis cæleſtis, non mortalem, quam ſolet ille, ſed vitam datam hominibus immortalem. Vndè ſolitario & ſtupendo miraculo, latet in illo ſacramento quod eſt, & patet quod nō eſt: ne cruda carne, ne viua, & maximè humana, veſci homo contra vſum & naturam refugiat. quod olim quidā etiam ex diſcipulis execrantes, nec quod indè à Domino dictū fuerat capiētes dixerunt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Sed nō eſt durus, immò lenis & ſuauis ſermo. Quia & ſi hominis Chriſti caro comeditur: non tamen læſi, aut detruncati, nō imminuti, aut mutilati, non nolentis, neque dolentis; ſed volentis & conſolentis caro comeditur, & ſanguis bibitur,

Leuit. 17. Deut. 12.

Capharnaitæ quam crasſè Chriſti verba intellexerint.

Hcb. 4.

Capharnaitarum & diſcipulorum quorundam crassa imaginatio de edenda Chriſti carne.

Ioan. 6. Quomodò Capharnaitæ & diſcipuli intellexerint verba Chriſti de edenda ipſius carne.

Caro non prodeſt quidquam. Ioan. 6. Verba Spiritus & vita eſt. quomodo dicātur.

Cur Chriſtus Euchariſtiæ ſacramentum ſub panis vniq; ſpecibus inſtituerit.

Ioan. 6. Sermo Chriſti de Euchariſtia non eſt durus, ſed lenis & ſuauis.

bibitur, ipſo (iuxta beati Apoſtoli Andreę verba) in ſuo regno, integro, intacto, inuiolato, immortali, incorruptibili, immò ſpecioſo, glorioſo, adorando permanente, & mortales per iam immortale corpus ſuum, ad eandem immortalitatem perducente. Non eſt ergò durum, crudele; ſed pium & amabile: quia non nolens, neque coactus; ſed volens & ſponta-

Nec irrationabile.

neus hominibus carnem ſuam ad manducandum, ſanguinem ad bibendum dedit. Nec irrationabiliter: quia vndè peccatoribus venia, indè largitori tantæ gratię debetur & gloria. Manet tamen tecta veritas & carnis & ſanguinis honeſta panis & vini ſpecie: vt & vſui humano condeſcendatur, & fides exerceatur, & meritum augeatur. Indè eſt quòd ſacramentum, myſterium, ſpecies & figura vocatur: quia intra hoc, quod exterior forma nunciat, virtus diuina verum corpus & ſanguinem redemptoris occultat. Sed adhuc carnalis animus, & nondum plenè ab humana conſuetudine defœcatus, obijcit & dicit:

Cur veritatem ſub panis ac vini ſpecibus tectam eſſe voluerit.

Obiectio.

Verum quidem corpus & ſanguinem redemptoris ſub panis ac vini ſpecie in altaris ſacramento dari fidelibus ſcio: ſed cur ad manducandum, vel bibendum detur (ſi liceat quærere) quæro. Nam ſi ad honorandum, ſi ad adorãdum tantummodò daretur, quæſtio non eſſet. Sed quia etiam ad mãducandum datur, animum nondum perfectè ſublimia ſapientem mouet. Quem enim non moueat, ſicut quondam illos Chriſti diſcipulos mouit; contra humanum morem, contra pietatem, carnem Chriſti vel ſanguinem, immò Deum & hominem ab hominibus, magiſtrum à diſcipulis, Dominum à ſeruis, Chriſtum à Chriſtianis manibus frangi, dentibus atteri, & velut eſcarum more communium deuorari? Hæc (inquam) qui obijcis, ſicut ipſe faceris, à primis Chriſti diſcipulis Chriſto obiecta ſunt, quando ab eis dictum eſt: Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Hæc à Iudæis incredulis, & de hac re litigantibus, dicta ſunt: Quomodò poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Hæc certè quæſtio non noua, ſed antiqua; non recens, ſed vetuſtiſſima eſt: quæ ſicut in ipſis Chriſtianæ fidei fundamentis exorta eſt; ſic non à quolibet doctore, ſed ab ipſo Saluatore (vt ſanctum Euãgelium loquitur) extincta eſt. Cumque ſimul ac penè eodem momento & ortum habuerit & occaſum, nimium rudis Chriſtianus videtur, qui talibus quæſtionibus ante mille annos ſepultis mouetur. Quia tamen nihil contemnẽdum eſt, quod vel fidem lædere, vel ad ſcandalum quorumlibet poſſit corda mouere: ferat hoc etiam æquanimiter, quæ omnia ſuffert, charitas, vt membrorum Chriſti per eius patientiam ſanetur infirmitas. Nam & hoc Saluator ipſe, medicus videlicet cæleſtis, de talibus infirmis faciendum eſſe docuit, quando rudibus adhuc diſcipulis, & propter huiuſmodi verba ſcandalizatis, non aſperè corripiens, ſed benignè admonens, dixit: Hoc vos ſcandalizat? Si ergò videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priùs? Spiritus eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquam. Quibus breuibus verbis totum hoc ænigma, ſi attendas, ſole clarius ſapientia Dei diſſoluit: quia ſpirituali lumine carnalium cogitationum nebulas effugauit. Si (inquit) videritis filium hominis aſcendentem vbi erat priùs? Spiritus eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquam. Hoc eſt, quia me hominem inter homines videtis; nihil de me adhuc, quantum ad hoc ſacramentum ſpectat, plus quàm de alio homine ſentire poteſtis: & ideò carnaliter ſapientes, velut per fruſta conciſam carnem meam me vobis velle dare creditis. Sed poſtquàm in cælum aſcendero, poſtquàm hanc carnem, de qua agitur, adhuc mortalem, in Deum glorificauero; tunc intelligetis, quia ſpiritus eſt, qui viuificat. hoc eſt, verba mea ſpiritualiter accepta, viuificant. Caro autem non prodeſt quicquam: quia carnaliter intellecta, mortificant. Dabo enim carnem meam hominibus, non more cadauerum detruncandam, minuendam, conſumendam; quia ſic accepta caro mea, non prodeſſet quicquam: ſed dabo eam abſque dolore diuidendam, abſque imminutione partiendam, abſque conſumptione comedendam: quia ſpiritus eſt, qui viuificat; & quia ſic intellecta & accepta caro mea, vitam non mortalem, ſed æternam, percipientibus donat.

Quomodò Chriſtus carnem ſuã manducandam dederit.

6. CONCILIVM Epheſinum primum in epiſtola ſynodica ad Neſtorium: (quam Alexandrino Concilio tribuunt, lectam tamen & approbatam in Epheſina ſynodo:) Neceſſariò igitur & hoc adijcimus: Annunciantes enim, ſicut ſecundùm carnem, mortem vnigeniti filij Dei, id eſt, Ieſu Chriſti, & reſurrectionem eius & in cælos aſcenſionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Eccleſijs ſacrificij ſeruitutem: ſic etiam ad myſticas benedictiones accedimus, & ſanctificamur, participes ſancti corporis & pretioſi ſanguinis Chriſti omnium noſtrum redemptoris effecti, non vt communem carnem percipientes, (quod abſit) nec vt viri ſanctificati, & verbo coniũcti ſecundùm dignitatis vnitatem, aut ſicut diuinam poſſidentis habitationem, ſed vt verè viuificatricem, & ipſius verbi propriam factam. Vita enim naturaliter, vt Deus exiſtens, quia propriæ carni vnitus eſt, viuificatricem eam eſſe profeſſus eſt. Et ideò, quanuis dicat ad nos: Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem: non tamen eam, vt hominis vnius ex nobis, exiſtimare debemus: quomodò enim iuxta naturam ſuam viuificatrix eſſe caro poterit hominis? ſed vt verè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis eſt factus & vocatus.

Incruentum ſacrificium.

Percipimus verè viuificatricem carnem.

Ioan. 6.

7. SECVNDA ſynodus Nicena actione ſexta, tomo tertio: Nemo vnquàm ſanctorum Apoſtolorum, qui tubæ ſunt Spiritus ſancti, aut glorioſorum patrum noſtrorum, incruentum noſtrum ſacrificium, in memoriam paſſionis Chriſti Domini Dei noſtri, & totius ſuæ diſpenſationis factum, imaginem corporis illius dixerit. Nam is qui accepit à Domino, ſic non dicit aut confitetur, ſed audiunt eum ſic dicentem Euangelicè: Niſi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinẽ, non intrabitis &c. &, qui manducat & c. Et cùm accepiſſet panem & gratias egiſſet, fregit & dedit diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite & edite: Hoc eſt corpus meum. Et accepto calice cùm gratias egiſſet &c. Non autem dixit: Sumite, edite imaginem corporis mei. Quin etiam Paulus diuinus Apoſtolus, è ſacris Domini verbis hauriens, dixit: Ego accepi à Domino quod & tradidi &c. Legas quouſque voles, nunquàm inuenies, neque Dominum, neque Apoſtolos, neque Patres, incruentum illud ſacrificium, quod à ſacerdote offertur, imaginem dixiſſe, verùm ipſum corpus, & ipſum ſanguinem. Attamen ante ſanctificationis conſecrationem quibuſdã patribus piè ſanè viſum eſt, ἀντίτυπα, hoc eſt, exẽplar ſimilis formæ nominare, quorum

Nec Apoſtoli nec Patres dixerũt Euchariſtiã eſſe imaginem corporis Chriſti, ſed ipſum verum corpus.

Ioan. 6.

Matth. 26.

1. Cor. 11.

Incruentum ſacrificiũ.

Exẽplar ſiue ἀντίτυπα

Hæreſis cõtra veritatẽ Euchariſtiæ ante 1550. annos a Chriſto dãnata eſt.

1. Cor. 13.

Ioan. 6.

Reſpoſio.

Euchariſtia honoranda, adoranda, manducanda. Ioan. 6.

nonnulli appellârũt, sed ante cõsecrationẽ.

rum de numero Eutychitarum, constans is propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ insaniæ expugnator clarus, item Basilius eiusdem superstitionis auerruncator: qui apertam & planam rectorum & probatorum dogmatum viam docentes, vno ore & spiritu loquuntur: hic quidem, exponens dictum illud in Prouerbijs Salomonis: Edite meum panem, & bibite vinum, quod commiscui vobis, hæc inquit: Per panem & vinum ἀντίτυπα membrorũ corporalium Christi prædicat. Ille verò ex eodem fonte hauriens, vt omnes sacerdotij mystæ cognoscunt, in precatione diuinæ anaphoræ (ità Græci Missæ partem vocant) sic alibi legit: Confidentes tuo sacro altari appropinquamus, & proponentes ἀντίτυπα sancti corporis & sanguinis Christi tui, te precamur & inuocamus. Et quæ deinceps sequuntur, sententiam patris amplius confirmant, quòd ante sanctificationem ἀντίτυπα vocauerint: post consecrationem autem, corpus Domini & sanguinem Christi, atque ità esse creduntur. Sed generosi isti, sacrarum imaginum cupientes contemplationem obscurare, aliam scilicet imaginem introduxerunt, quæ sanè non imago est, sed corpus & sanguis. Verùm vafritia & improbitate confusi, falsò sophismate seipsos subuertunt, hanc sacram oblationem positione fieri dicentes. Verùm quemadmodũm istud dicere, aperta insania est: sic & imaginem asserere corpus & cruorem Domini, eiusdem est dementiæ. Et præter id quod est singularis ruditatis opus, impietatem quoque admixtam habet.

Iconoclastas intelligo.

Insania, dementia & impietas est, corpus Domini imaginem asserere.

3. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, capite primo: Vna est fidelium vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omninò saluatur, in qua idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, vt ad perficiendum mysterium vnitatis, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc vtique sacramentũ nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse cõcessit Apostolis, & eorum successoribus Iesus Christus.

Veritas corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini. Transubstantiatio.

Soli sacerdotes possunt consecrare.

9. CONCILIVM Constantiense sessione octaua, damnat hostres primos articulos Ioannis Vuicleff: 1. Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis, manet in Sacramento altaris: 2. Accidentia panis, non manent sine subiecto in eodem Sacramento: 3. Christus non est in eodem Sacramento identicè, & realiter in propria præsentia corporali.

Transubstantiatio. Accidentia sine subiecto. Christi præsentia in sacramento.

10. CONCILIVM Florentinum: Forma Sacramenti Eucharistiæ sunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum: Sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ità tamen, quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus.

Verba Christi efficiunt à sacerdote: Transubstantiatio.

Totus sub vtralibet specie & particulis.

11. CONCILIVM Tridentinum, sessione decimatertia, capite primo: Principiò docet sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum atque hominem verè, realiter, ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Neque enim hæc inter se pugnant, vt ipse Saluator noster semper ad dexteram Patris in cælis assideat, iuxta modum existẽdi naturalem, & vt multis nihilominùs alijs in locis Sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existẽdi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilẽ tamen esse Deo cogitatione per fidem illustrata assequi possumus, & constantissimè credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissimè professi sunt, hoc tam admirabile Sacrãmentum in vltima cœna Redemptorem nostrum instituisse, cùm, post panis viniqúe benedictionem, se suum ipsius corpus illis præbere, ac suum sanguinem, disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba à sanctis Euangelistis commemorata, & à diuo Paulo posteà repetita, cũ propriã illam, & apertissimam significationẽ præ se ferant, secundùm quam à Patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitiũ est, ea à quibusdam contentiosis & prauis hominibus, ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra vniuersum Ecclesiæ sensum detorqueri: quæ tanquam columna, & firmamentum veritatis, hæc ab impijs hominibus excogitata commenta, velut Satanica, detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

In cælis esse & nihilominus in altari.

Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22.

1. Cor. 11. Aperta est verborum Christi significatio. Commentitij & imaginarij tropi hæreticorũ.

12. ET capite tertio: Et semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, &c. supra quæstione prima A testimonio quarto.

13. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, teste Theodoreto in dialogo tertio Eranistis seu Polymorphi: Eucharistias & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Seruatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quã pater sua benignitate suscitauit.

Eucharistia est caro Seruatoris nostri.

14. TERTVLLIANVS in libro de resurrectione carnis, capite octauo: Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur.

Caro corpore & sanguine Christi vescitur.

15. IDEM libro de idololatria, capite septimo: Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens Christianum ab idolis in ecclesiam venire, de aduersaria officina in domum Dei venire, attollere ad Deum Patrem manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersùs Deum adorãtur, eas manus admouere corpori Domini, quæ dæmonijs corpora conferunt. Nec hoc sufficit. Parùm fit, si ab alijs manibus accipiãt quod contaminãt, sed etiam ipsæ tradunt alijs quod contaminauerunt. Ad legantur in ordinem ecclesiasticũ artifices idolorum. Prõ scelus! Semel Iudæi Christo manus intulerũt, isti quotidiè corpus eius lacessunt. O manus præcidendæ. Viderint iam an per similitudinem dictum sit, Si te manus tua scandalizat, amputa eam. Quæ magis amputandæ, quàm in quibus Domini corpus scandalizatur?

Manus quibus idola facta sunt, tangũt corpus Christi.

Corpus Christi quotidiè lacessunt. Matth. 18.

16. CYPRIANVS libro de lapsis: Adest militum Christi cohors candida, qui persecutionis vrgentis ferociam turbulentiam stabili congressione fregerunt, &c. Sanctificata ora cælestibus cibis, post corpus & sanguinem Domini, profana contagia, & idolorum reliquias respuerunt. Et post multa: A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini sordidis & nidore

Ora sanctificata post corpus & sanguinem Domini, respuerũt quæ erant idolis immolata.

infectis manibus accedunt, &c. vt infrà quæstione decima, D teſtimonio tertio. Et quibuſdam interiectis: Tumens animus, & ſuperbus, nec quia victus eſt, fractus eſt. Iacens ſtantibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non ſtatim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini ſanguinem bibat, ſacerdotibus ſacrilegus iraſcitur. Atque ô tuam nimiam furioſe dementiam. Iraſceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini miſericordiam deprecatur; qui vulnus tuum ſentit, quod ipſe nō ſentis; qui pro te lachrymas fundit, quas forſitan ipſe non fundis.

Domini corpus inquinatis manibus, aut ore polluto Domini ſanguiné accipere.

17. HESYCHIVS in caput vigeſimumſecūdum Leuitici, tractans ea verba, Qui comederit de ſanctificatis per ignorantiam, &c. Sancta (inquit) ſanctorum ſunt propriè Chriſti myſteria, quia ipſius eſt corpus, de quo Gabriel ad Virginem dicebat: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi, ideò quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur filius Dei. Sed & Eſaias; Sanctus Dominus, & in altis habitat, in ſinu videlicet Patris.

Euchariſtia eſt ipſum Chriſti corpus, de quo Gabriel &c. Luc. 1.

Eſaiæ 6.

Ab hoc enim non ſolùm alienigenas, & inquilinos, & mercenarios ſacrificij prohibuit, ſed nec per ignorantiam percipere præcepit. Per ignorantiam autem percipit, qui virtutem eius & dignitatem ignorat, qui neſcit, quia corpus hoc & ſanguis eſt ſecundùm veritatem, ſed myſteria quidem percipit, neſcit autem myſteriorum virtutem. Ad quem Salomon dicit, vel magis ſpiritus, qui in eo eſt: Quando ſederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ poſita ſunt ante te. Apertè & ipſe compellens, & cogens eum, qui ignorat, addere quintam partem: hæc enim quinta addita intelligere nos intelligibiliter diuina & myſtica facit. Quid ſit autem quinta, ipſa te verba legislatoris docere poſſunt, ait enim: Addet quintā partem cum eo quod comedit. Et quomodò eius, quod iam comedit & conſumpſit, addere quis quintam poteſt? neque enim aliud, aut aliundè, ſed de ipſo, & cum eo, vel ſicut LXX. ſuper ipſum, iubet addi quintam. Ergò quinta eius ſuper ipſum, ſermo eſt, qui prolatus eſt ab ipſo Chriſto, ſuper Dominicum myſterium: Ipſe enim liberat nos ab ignorantia, remouetque nos additus, carnale quippiam & terrenum de ſanctis arbitrari, ſed diuinè ea & ſpiritualiter accipi ſancit, quod quinta propriè nominatur: quia qui in nobis eſt diuinus ſpiritus, & ſermo quem tradidit, qui in nobis ſunt, componit ſenſus, & non ſolum noſtrum guſtum producit ad myſterium, ſed & auditum, & viſum, & tactum, & odoratum, ità vt nil in eis minori rationi & infirmæ menti proximum, de his videlicet, quæ valdè ſuperna ſunt, ſuſpicenatur. Quicunque ergò ſanctificata per ignorantiam comederit, ignorans eorum virtutem, ſicut diximus: Addet quintam eius ſuper eo, & dabit Sacerdoti in ſanctuarium. Sanctificationem enim myſtici ſacrificij, & à ſenſibilibus ad intelligibilia translationem, ſiue commutationē, ei qui verus eſt ſacerdos, videlicet Chriſto, oportet dari, id eſt, ipſi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius virtutem & prolatum ab eo verbum, quæ videntur, tam ſanctificata ſunt, quàm cunctum carnis excedunt ſenſum.

Per ignorātiā Euchariſtiam percipit, qui neſcit quòd ſit corpus & ſanguis Chriſti ſecundùm veritatem.

Prouer. 23.

Leuit. 22.

Verba Chriſti prolata ſuper myſterium, nil ſinunt nos terrenum de Euchariſtia cogitare.

Verbi Chriſti virtute ſanctificantur & commutantur, panis & vinum.

18. OPTATVS libro ſexto contra Donatiſtas: Iam illa oſtendenda ſunt, quæ crudeliter ac ſtultè vos feciſſe, negare minimè poteritis. Quid enim eſt tam ſacrilegum, quàm altaria Dei (in quibus & vos aliquando obtuliſtis) frāgere, radere, remouere? In quibus vota populi, & membra Chriſti portata ſunt: Quò Deus omnipotens inuocatus ſit. Quò poſtulatus deſcendit Spiritus ſanctus: vnde à multis pignus ſalutis æternæ, & tutela fidei, & ſpes reſurrectionis accepta eſt. Altaria, inquam, in quibus fraternitatis munera non iuſſit Saluator poni, niſi quæ eſſent de pace condita. Depone, inquit, munus tuum ante altare, & priùs concorda cum fratre tuo, vt poſſit pro te ſacerdos offerre. Quid eſt enim altare, niſi ſedes & corporis & ſanguinis Chriſti? Hæc omnia furor veſter aut rapit, aut fregit, aut remouit. Et paulò pòſt: Si liuoris iudicio nos vobis ſordidi videbamur, quid vobis fecerat Deus, qui illuc inuocari conſueuerat? Quid vos offenderat Chriſtus, cuius illic per certa momenta corpus & ſanguis habitabat? Quid vos offendiſtis etiam vos ipſi, vt illa altaria frangeretis, in quibus ante nos per longa temporum ſpatia, ſanctè (vt arbitramini) obtuliſtis? Dum impiè perſequimini manus noſtras illic, vbi corpus Chriſti habitabat, feriſtis & veſtras. Hoc modo Iudæos eſtis imitati. Illi iniecerunt manus Chriſto in cruce: à vobis percuſſus eſt in altari. Si Catholicos illic inſectari voluiſtis, vel veſtris illic antiquis oblationibus parceretis. Ibi modò ſuperbus inuentus es, vbi iam dudum humilis offerebas: ibi libenter peccas, vbi pro multorum peccatis orare conſueueras. Hoc faciendo in numerum ſacrilegorum ſacerdotum libenter intrāſtis, ſociati ſceleribus prophanorum. De quibus apud Dominum Elias propheta querelam deponit. His enim locutus eſt verbis, quibus & vos inter alios ab ipſo accuſari meruiſtis: Domine, (inquit) altaria tua confregerunt. Dum dicit, tua, indicat quia res eſt Dei, vbi Deo aliquid à quocunque oblatum eſt. Sufficeret inſaniæ veſtræ, quòd membra laniāſtis Eccleſiæ, quòd Dei populos iam dudùm in vnitate poſitos, veſtris ſeductionibus diuiſiſtis. Inter hęc omnia vel altaribus parceretis. Cur vota & deſideria hominum cum ipſis altaribus euertiſtis? Illac ad aures Dei aſcendere populi ſolebat oratio. Cur concidiſtis precibus viam? & ne ad Deum ſupplicatio de more ſolito aſcenſum haberet, impia manu quodammodò ſcalas ſubducere laborāſtis? Et poſt pauca: Ergò & fregiſſe vos, & raſiſſe conſtat altaria. Quid eſt quòd in hac re ſubitò veſter quaſi languere viſus eſt furor? Videmus enim vos poſtcà mutāſſe conſilium, & altaria à vobis iam non frangi, ſed radi tantum modò, aut remoueri. Si hoc ſufficiebat, illa quæ priùs facta ſunt iudicatis, quia fieri minimè debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum eſt, dum fregiſtis etiam calices, Chriſti ſanguinis portatores: quorum ſpecies reuocāſtis in maſſas, mercem nefarijs nundinis procurantes, ad quam nec emptores eligere voluiſtis ſacrilegi, dum inconſideratè vendidiſtis. Paſſi etiam eſtis comburi manus veſtras, quibus ante nos, eoſdem calices tractabatis. Eam rem tamen paſſim vendi iuſſiſtis. Emerunt forſitan in vſus ſuos ſordidæ mulieres: Emerunt Pagani, facturi vaſa, in quibus incenderent idolis ſuis. O ſcelus nefarium, ô facinus inauditum: auferre Deo, quod idolis præſtes. Subducere Chriſto, quod proficiat ſacrilegio.

Sacrilegum eſt altaria Dei frāgere, radere, remouere.

In quibus Chriſti membra ſunt portata.

Matth. 5.

Altare eſt ſedes corporis & ſanguinis Chriſti, in eoque per certa momenta habitat.

1. Reg. 19.

Calices Chriſti ſanguinis portatores frāgere, immane facinus.

19. LEO Magnus ſermone ſeptimo de paſſione Domini: Diuino intelligimus diſpoſitum fuiſſe conſilio, vt ſacrilegi Iudæorum Principes, & impij Sacerdotes, qui ſæuiendi in Chriſtum occaſiones ſæpè quæſiuerant, non niſi in ſolen-

solennitate paschali, exercendi furoris sui acciperent potestatem. Oportebat enim vt manifesto implerentur effectu, quæ diu fuerant figurato prom:ssa mysterio, vtque m significatiuam omnis vera remoueret, & vt vno explerentur sacrificio variarum differentia victimarum. Nam omnia illa, quæ de immolatione agni diuinitùs per Moysen fuerant præstituta, Christum prophetârant, & Christi occisionem propriè nunciârant. Vt ergò vmbræ cæderent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur. Et nonnullis interiectis: Diligentes pontifices & soliciti sacerdotes seditiones turbarum fieri in præcipua solennitate metuebant, non vt populus non peccaret, sed ne Christus euaderet. At Iesus cõsilij sui certus, & in opere paternæ dispositionis intrepidus, vetus testamentum consummabat, & nouum pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticam cœnam, cùm in Caiphæ atrio tractaretur, quomodo Christus posset occidi; ille corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditore submoto, vt ostenderetur nulla iniuria exasperatus, qui in volũtaria erat impietate perstiturus. 20. IDEM epistola vicesimatertia ad clerum & plebem Constantinopolitanæ vrbis: (quæ in Tomis Conciliorum est vigesimasecunda) Extra donum diuinæ gratiæ, & extra sacramẽtum habendi sunt salutis humanæ, qui negantes naturam nostræ carnis in Christo, & Euangelio contradicunt, & Symbolo reluctantur. Nec sentiunt se in hoc præruptum sna obcæcatione deduci, vt nec in passionis Dominicæ, nec in resurrectionis veritate consistant: quia vtrunque in Saluatore vacuatur, si in eo nostri generis caro non creditur. In quibus isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus desidiæ torpore iacuêre, vt nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, vt nec ab infantium linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei tacuatur? Quia in illa mystica distributione spiritualis alimoniæ hoc impartitur, hoc sumitur, vt accipientes virtutẽ cælestis cibi, in carnẽ ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus. 21. THEODORETVS Dialogo secundo, qui inscribitur Inconfusus. Orthodoxus: Dic ergò, mystica symbola, quæ Deo à Dei sacerdotibus offeruntur, quorumnam dicis esse symbola? Eranistes: Corporis & sanguinis Domini. Orth. Corporis quod verè est, vel verè non est? Eran. Quod verè est. Orth. Optimè, oportet enim imaginis esse exemplar archetypum. Etenim pictores imitantur naturam, & eorum quæ videntur depingunt imagines. Eran. Verum. Orth. Si ergò diuina mysteria corpus quod verè est repræsentant: ergò corpus etiam nunc Domini quoque corpus est, non in naturam diuinitatis mutatum, sed impletũ diuina gloria. Eran. Opportunè accidit vt verba faceres de diuinis mysterijs. Nam vel ex eo ipso tibi ostendam corpus Domini in aliam mutari naturam; Respõde ergò ad mea interrogata. Orth. Respondebo. Eran. Quid appellas donũ quod affertur, ante inuocationẽ sacerdotis? Orth. Non oportet apertè dicere, est enim verisimile adesse aliquos mysterijs non initiatos. Eran. Respõdeatur ænigmaticè. Orth. Id quod fit ex huiusmodi seminibus nutrimẽtum. Eran. Aliud autem signum quomodò nominamus? Orth. Commune etiam hoc nomẽ, quod potus speciem significat. Eran. Post sanctificationem autem quomodò ea appellas? Orth. Corpus Christi, & sanguinem Christi. Eran. Et credis te fieri participem Christi corporis & sanguinis? Orth. Ita credo. Eran. Sicut ergò symbola Domini corporis & sanguinis, alia quidem sunt ante inuocationem sacerdotis, sed post inuocationem mutantur, & alia fiunt: ità etiam corpus Domini post assumptionem mutatur in diuinam substantiam. Orth. Quæ ipse texnisti retibus captus es. Neque enim signa mystica post sanctificationem recedunt à sua natura. Manent enim ■ priore substantia, & figura, & forma, & videri, & tangi possunt, sicut & prius: intelliguntur autem ea esse, quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, vt quæ illa sint quæ creduntur. Confer ergò imaginem cum exemplari, & videbis similitudinem. Eran. Atqui symbolum mysticum priorem mutat appellationem, neque enim ampliùs nominatur, quod prius vocabatur, sed corpus appellatur. Oportet ergò etiam veritatem, Deum, & non corpus vocari. Orth. Ignarus mihi esse videris, non enim corpus solùm, sed etiam panis vitæ nominatur, ita Dominus ipse appellauit.

22. LVCAE primo: Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

23. MARCI decimo: Omnia possibilia sunt apud Deum.

24. PSALMO centesimo quadragesimooctauo: Ipse dixit, & facta sunt, &c. vt in textu.

25. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimoquarto: Quamobrem si fermo Dei viuus est & efficax, ac Dominus omnia quæcunque voluit fecit, &c. vt suprà, quæstione secunda, B testimonio septimo.

26. IDEM in historia de Barlaam & Ioſaphat capite decimonono, sic Barlaam alloquitur ipsum Ioſaphat: Adhæc vnum Baptisma exaqua & Spiritu sancto in peccatorum remissionem confitere. Atque insuper ab omni labe pura Christi mysteria accipe, certissimè credẽs Dei nostri corpus & sanguinem esse, quæ hominibus fide præditis, ad peccatorum veniam dono dedit. Christus enim ea nocte, qua tradebatur, testamentum nouum discipulis suis, & Apostolis, ac per eos omnibus, qui in ipsum crediturí erant, in hæc verba sanxit: Accipite, & manducate, hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. Eodemq; modo sumptum calicem ipsis porrexit, dicens: Hic est sanguis meus, noui testamẽti, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. hoc facite in meam commemorationem. Ipse igitur Dei sermò viuus & efficax, atque sua virtute nihil non efficiens, per diuinum ac sacrosanctum sermonem, ac Spiritus sancti aduẽtum, ex oblationis pane & vino corpus suum ac sanguinẽ efficit, atq; immutat.

27. ET libro tertio Parallelorum, capite quadragesimoquinto ex Eusebio: Multi peccatores, cùm Presbyteri sint, sacris operantur, nec Deus eos auersatur: verùm per Spiritum sanctum proposita dona consecrat. Ac panis quidem pretiosum Domini corpus efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis.

28. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus: sed panis iste panis, est ante verba sacramentorum: vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus;

Vna sacrificio variæ explete sunt victimæ legis veteris.

Hostia hostiam excludit &c.

Christus ordinans corporis & sanguinis sui sacramẽtum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri. In Rom. 25.

Veritas corporis & sanguinis in sacramento Christi tam nota est in Ecclesia, vt & infantes eam fateantur.

Transimus in Christi carnem sumentes hûc cibum.

Eucharistia à sacerdotibus Deo offertur.

Ex veritate Eucharistiæ docet Christũ habere verum corpus.

Post sanctificationem appellatur corpus & sanguis Christi.

Manent signa siue species in eadem substantia, hoc est, natura: alioquin quomodo sunt facta ea quæ intelliguntur & adorantur?

Sunt illa quæ creduntur

Nominatur corpus Christi & Panis vitæ. Ioan. 6.

Certissimè credè Eucharistiam esse Dei nostri corpus & sanguinẽ, datà fidelibus ad veniam peccatorum. Lucæ 22.

Heb. 4.

Fit corpus immutato pane.

Etsi peccatores sint sacerdos, per Spiritum consecrantus dona

Panis fit corpus Domini, & poculum sanguis.

Ante consecrationem panis est, post eam verò caro est Christi. Consecratio sit verbis Christi. for. * Nam per

mus. Quomodò poteſt, qui panis eſt, corpus eſſe Chriſti? Conſecratione. Conſecratio igitur quibus verbis eſt, & cuius ſermonibus? Domini Ieſu. * Nam reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris: vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non ſuis ſermonibus ſacerdos, ſed vtitur ſermonibus Chriſti. Ergò ſermo Chriſti hoc conficit Sacramentum. Quis ſermo Chriſti? Nempe is quo facta ſunt omnia. Iuſſit Dominus, & factum eſt cælum: iuſſit Dominus, & facta eſt terra: iuſſit Dominus, & facta ſunt maria: iuſſit Dominus, & omnis creatura generata eſt. Vides ergò, quàm operatorius ſit ſermo Chriſti! Si ergò tanta vis eſt in ſermone Domini Ieſu, vt inciperent eſſe, quæ non erant: quanto magis operatorius eſt, vt ſint quæ erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Ergò tibi vt reſpondeam, non erat corpus Chriſti ante conſecrationem: ſed poſt conſecrationem dico tibi, quòd iam corpus eſt Chriſti. Ipſe dixit, & factum eſt: ipſe mandauit, & creatum eſt. Tu ipſe eras, ſed eras vetus creatura: poſteaquàm conſecratus es, noua creatura eſſe cœpiſti. Vis ſcire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Chriſto noua creatura. Accipe ergò, quemadmodum ſermo Chriſti creaturam omnem mutare conſueuerit, & mutat quando vult inſtituta naturæ. Quomodò requiris? Accipe, & primò omnium de generatione eius ſumamus exemplum. Cõſuetudo eſt, vt non generetur homo, niſi ex viro & muliere, & conſuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit ſacramentum, & de Spiritu ſancto & Virgine natus eſt Chriſtus, hoc eſt, mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Vides ergò quia contra inſtituta & ordinem homo eſt natus ex Virgine. Accipe aliud: Vrgebatur populus Iudæorum ab Aegyptijs, intercluſus erat mari, diuino imperio virga Moyſes tetigit aquas, & ſe vnda diuiſit: non vtique ſecundùm ſuæ naturæ conſuetudinem, ſed ſecundùm gratiam cæleſtis imperij. Accipe aliud: Sitiebat populus, veniebat ad fontem, amarus erat fons. Miſit lignum ſanctus Moyſes in fontem, & factus eſt dulcis fons, qui amarus erat, hoc eſt, mutauit conſuetudinem naturæ ſuæ, accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartum exemplum: Ceciderat ferrum ſecuris in aquas: quaſi ferrum, ſua conſuetudine demerſum eſt. Miſit lignum Eliæus, ſtatim ferrum eleuatum eſt, & aquis ſupernatauit, vtique contra conſuetudinem ferri. Eſt enim materies grauior, quàm aquarum eſt elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quantum operetur ſermo cæleſtis? Ergò didiciſti &c. vt ſuprà quæſt. ſecunda, B teſtimonio quinto.

29. Et capite quinto: Vis ſcire quia verbis cæleſtibus conſecratur? Accipe quę ſunt verba. Dicit ſacerdos: Fac nobis hanc oblationem aſſcripram, rationabilem, acceptabilem: quod eſt figura corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pridiè quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractumque Apoſtolis ſuis & diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Accipite & edite ex hoc omnes: Hoc eſt enim corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem, poſtquàm cœnatum eſt, pridiè quàm pateretur, accepit, reſpexit ad cælum, ad te ſancte pater omnipotens æterne Deus, gratias agens: benedixit, Apoſtolis & diſcipulis ſuis tradidit, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: hic eſt enim ſanguis meus. Vide ſingula. Qui pridiè, inquit, quàm pateretur, in ſanctis manibus ſuis accepit panem. Antequàm conſecretur, panis eſt: vbi autem verba Chriſti acceſſerint, corpus eſt Chriſti. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes: hoc eſt enim corpus meum. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini & aquæ plenus. Vbi verba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergò videte quantis generibus potens eſt ſermo Chriſti vniuerſa conuertere. Deindè ipſe Dominus Ieſus teſtificatur nobis, quòd corpus ſuum accipiamus & ſanguinem. Nunquid debemus de eius fide & teſtificatione dubitare? Iam redi mecum ad propoſitionem meam. Magnũ quidem & venerabile, quòd manna Iudæis plnit è cælo. Sed intellige: Quid eſt amplius? manna de cælo, an corpus Chriſti? Corpus Chriſti vtique, qui author eſt cæli. Deindè manna qui manducauit, mortuus eſt. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remiſſio peccatorum, & non morietur in æternum. Ergò non otiosè cùm accipis, tu dicis, Amen: iam in ſpiritu confitẽs, quòd accipias corpus Chriſti. Dicit tibi ſacerdos, corpus Chriſti. Et tu dicis, Amen: hoc eſt, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

30. Cyrillvs libro quarto in Ioannem, capite decimotertio: Animus malignus quæcunque non intelligit, ſtatim tanquàm friuola falſaque per arrogantiam eijcit, nulli cedens, nec aliquid ſupra ipſum eſſe exiſtimans: quales Iudæos fuiſſe comperiemus. Nam cùm oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac poteſtatem, ſignorum miraculo perceperunt, ſermonem eius libenter ſuſcipere: &, ſi qua difficilia videbantur, eorum ſolutionẽ quærere: contrà omninò faciunt: Et quomodò poteſt hic carnem ſuam nobis dare? De Deo non ſine magna impietate conclamant, nec in mẽtem venit, nihil eſſe impoſſibile apud Deũ. Nam cùm animales eſſent, (vt ait Paulus) ſpiritalia intelligere non poterant. Sed fatuitas quædam tam magnũ ſibi videtur myſterium: ſed nos magnum quęſo à peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem myſterijs adhibentes, nunquàm in tam ſublimibus rebus, illud, Quomodò, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum eſt, & extremi ſupplicij cauſa. Ideò Nicodemus etiam cùm diceret: Quomodò hæc fieri poſſunt? meritò audiuit: Tu es magiſter in Iſrael, & hęc ignoras? Aliorũ igitur, vt diximus, culpa perdocti, quum Deus operatur, non quæramus quomodò, ſed operis ſui viam atque ſcientiam illi ſoli concedamus. Nam quemadmodùm, quanuis nullus nouit quidnam ſecundùm naturam Deus ſit, iuſtificatur tamen per fidem, quum credat præmia illum redditurum, quærentibus eum: ſic etſi operum eius rationem ignorat, quum tamen fide omnia illum poſſe non dubitet, non contemnenda probitatis huius præmia conſequetur. Iàm profectò nos affici per prophetam Eſaiam Dominus ipſe hortatur: Non enim ſunt conſilia mea, inquit, vt conſilia veſtra, nec ſicut viæ veſtræ viæ meæ ſunt, dicit Dominus: ſed ſicut exaltatur cælum à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Qui autem ſapientia & virtute adeò excellit, quomodò non operabitur ità miraculosè, vt operum

Quàm efficax ſit ſermo Chriſti tum in producendis, tũ in tranſmutandis rebus. Pſal. 148.

Adhibet exempla. Primum.

Secundum. Exod. 14.

Tertium. Exod. 15.

Quartum. 4. Reg. 6.

Adducit verba Canonis Miſſæ.

Ante Conſecrationẽ panis eſt, poſt non item.

Efficacitas verborum Chriſti.

Non eſt dubirandum de veritate corporis Chriſti.

Vera fertur Mannæ.

Ioan. 6. Nihil apud Deum impoſſibile. 1. Cor. 2.

Illud Quomodò, Iudaicum verbum, hic ne cogitandũ quidem. Ioan. 3.

Iſaiæ 55.

Operatur Deus miraculosè, ita

Google

vt operis ratio mentẽ noſtram effugiat.

operum ſuorum ratio mentem noſtram effugiat? Nónne vides quid ſæpenumerò mechanici faciunt? Incredibilia videntur nobis nonnunquam enarrare: ſed tamen quia ſimilia ipſos feciſſe vidimus, poſſe peragi ab ipſis facilè credimus. Quomodo igitur ſummis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omnium opificem Deum ita contemnunt, vt Quomodo, in operibus ſuis dicere audeant? quem totius ſapientiæ largitorem eſſe non ignorant: quem

Matth. 19.

omnia poſſe ſcriptura nos docuit. Si verò tu ô ludæe, Quomodo, etiam nunc clamas: hanc tuam imperitiam ego quoque ſecutus, libenter quomodo ex AEgypto exiuiſti rogabo: quomodo in ſerpentem Moſaica fuit virga conuerſa? quomodo lepra manus affecta, vno momento temporis in priſtinum ſtatum reſtituta iterum fuit? quomodo in naturam ſanguinis aquæ tranſierunt? quomodo patres tui per media maria, vt per aridam effugerunt? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit? quomodo è lapide fontes aquarum fluebant? quomodo ſteterit Iordanis? quomodo ſolo clamore inexpugnabilis Hiericó cecidit? innumerabilia ſunt, in quibus ſi Quomodo quæris, vniuerſam euertere tibi ſcripturam neceſſè erit, prophetarum doctrinam & ipſius Moſis ſcripta contemnenti. Quare credidiſſe Chriſto potius vos oportuit, & ſi quid arduum videbatur, ab eo humiliter petere, quàm veluti temulentos exclamare: Quomodo poteſt hic nobis ſuam carnem dare? Nónne videtis, quia quum hæc dicatis, ſtatim cum iſta voce arrogantia magna ſignificatur?

Nõ eſſe quærendũ, Quomodo, in Dei operibus exẽplis oſtendit.

31. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda ad quoſdam prouinciales Epiſcopos contra Petrobruſianos, contra id quod dicunt, Miſſam nihil eſſe, nec celebrari debere: Poſt Baptiſmum negatum, poſt cruces exuſtas, poſt templa deſtructa, ve nihil ſacrum punienda veſtra temeritas intemeratum relinquat; quarto iam loco ad ipſum crucifixum, & templorum Dominum, & Baptiſmi largitorem ſe extendit; & non tantùm quæ eius ſunt, ſed & ipſum Eccleſię ſuæ auferre molitur. Negat corpus Chriſti & ſanguinem diuini verbi virtute, vel Sacerdotum miniſterio confici: totumque inane ac ſuperuacuum eſſe, quicquid in altaris ſacramento, altaris miniſtri agere videntur, affirmat. Si hæreſis hæc veſtra Berengarianis limitibus contenta eſſet, quæ veritatem quidem corporis Chriſti, ſed non ſacramentum, vel ſpeciem aut figuram negabat; facilè me huius capituli labore expedirem; & non dico ad Ambroſium, Auguſtinum, Gregorium, antiquos & ſanctos Eccleſiæ Doctores, quos abieciſtis: ſed ad moderni temporis doctos & Catholicos viros, Lanfrancum, Guitmundum, Algerum, vos mitterem: quorum primus de veritate corporis & ſanguinis Chriſti, quæ ſacramentorum velamine tegitur, benè, plenè, perfectè; ſequens melius, plenius, perfectius; vltimus optimè, pleniſſimè, perfectiſſimè diſſeruit; adeò vt nihil etiam ſcrupuloſiſſimo lectori quærendum reliquerint. Iſtorum libri ſi à vobis legerentur, & lecti intelligerentur, vos verè à ſtulta pertinacia reſipiſcere cogerent: vtpote qui multos errantes reuocauerunt, multos dubios inſtruxerunt, multos etiam fideles in rectæ fidei regula confirmauerunt. Sed quia errorem errore, hæreſim hæreſi, nequitiam nequitia ſuperaſtis; non tantùm veritatem carnis & ſanguinis Chriſti, ſed & ſacramentum, ſpeciem, ac figuram negatis, & ſic abſque ſummi & veri Dei ſacrificio, eius populum eſſe cenſetis; nouus error, nouo opere confutandus eſt. Ex poſt multa: Sed fortè impoſſibile putatur, vt vel panis in carnem, vel vinum commutetur in ſanguinem. Fortaſſis & hoc cogitatur, illius vnius corporis Chriſti ſinitam ſatisque modicam quantitatem, mortibus totius mundi per tanta ſecula non poſſe ſufficere. hoc enim eſt, quod quondam Berengarium dixiſſe audiui. Nam fortè Andegauis conſtitutus, & de hoc corporis Chriſti ſacramento cum quibuſdam agens, Si, inquit, corpus Chriſti tantæ fuiſſet magnitudinis, quantæ turris hæc, quæ in conſpectu noſtro immenſa mole attollitur, à tot totius orbis populis comeſtum, ante multa iam annorum ſpatia defeciſſet. Quantum peruerſus, tantum peruerſa locutus. Sed quid reſpondendum eſt eis, qui nihil volunt Deum poſſe, niſi quod poſſunt; nihil ſcire, niſi quod ſciunt; nihil agere, niſi quod agunt? Quid reſpondebitur eis, qui æternæ ſapientiæ altitudinem, qui diuinæ virtutis omnipotentiam ſic coarctare nituntur, vt ſi eis aſſenſus præbeatur, ſapientia Dei, & omnipotentia pereunte, Deus iam Deus eſſe non poſſit? Quid dicetur ſurdis, & audire nolentibus Prophetam clamantem, Quis cognouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? & in alio loco: Quæ eſt via ſapientiæ, aut quis locus intelligentiæ? Abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Et alius: Quis tranſfretauit mare, & adduxit eam, & attulit ſuper aurum electum? Nónne à mari vſque ad mare, & ab ortu Solis vſque ad occaſum, totus mundus inſonat, Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis? Et quis vniuerſa enumeret? Item poſt pauca: Videtigitur, quiſquis in ſacramento Eccleſiæ panem in Chriſti carnem, vinum in eius mutari ſanguinem, aut non credis, aut dubitas: quia vel de voluntate eius, vel de potentia, vel de vtroque diffidis. Nulla enim res alia te, vel ad non credendum, vel dubitandum impellit. Aut enim voluit, & non potuit; aut potuit, & non voluit; aut neque voluit, neque potuit. Sed quòd voluerit, ſi Euangelio credis, dubitare non potes. Nam in ſui memoriam hoc fieri non præciperet, ſi hoc fieri noluiſſet. Quòd verò potuerit, ſi Prophetæ credis, certum tenebis. Nam ſi omnia quæcunque voluit, fecit; vtique & hoc, quia voluit, fecit. Voluit ergò & potuit, vt panis in carnem ſuam, & vinum conuertatur in ſanguinem ſuum. Et quia voluit & potuit, idcircò & fecit. Si enim Deus omnipotens eſt, & Chriſtus Deus eſt: ſequitur, quia ad conuertendum panem in corpus ſuum, & vinum in ſanguinem ſuum, omnimodè, ſicut & ad vniuerſa, potens eſt. Et quanuis omnipotentia Dei cuncta hoſtilia munimenta diſſoluat, ſequantur tamen (vt dictum eſt) exempla, quibus etiam brutæ pecudes acquieſcere cogantur. Quid, inquam, dicis, qui veritati tam lucidæ contradicis? Non credo, ait ille; Dubito, dicit iſte, quòd panis altaris in carnem, vinum conuertatur in ſanguinem: quia alterius generis ſubſtantiam in alterius ſubſtantiæ genus conuerti, mihi nouum atque inſolitum eſt. Nouum, quia nunquam factum eſt: inſolitum, quia nunquam vſum eſt. Si recolere, inquam, volueris præcedentia tempora, quod dixiſti nouum, vetus eſſe reperies: quod dixiſti inſolitum, vſitatum eſſe cognoſces. Relege (vt ait Ambroſius) virgam Moyſi mutatam in ſerpentem, recole aquas AEgyptiacas mutatas in ſanguinem: & ſi agnoueris diuerſas ſubſtantias virgæ & ſerpentis, aquarum & ſanguinis, ab

Patres ſacramentariorũ noſtrorum.

Conantur Chriſtum ipſum Eccleſiæ ſuæ auferre.

Sacramentarij quos legere deberent.

Berengarij obiectio & blaſphemia.

Reſponſio, nó eſſe metiendã potentiam Dei ſecundum noſtram.

Iſaiæ 40.

Iob 28.

Baruch 3.

Pſalm. 134.

Cùm Chriſtus & voluerit & potuerit panẽ ac vinum in carnem & ſanguinem mutare, neceſſariò conſequitur eam & ſanguinem eſſe in Euchariſtia.

Lib. 4. de Sacramentis cap. 4.

opinione malè concepta resipisce.

1. B LVCAE vigesimosecundo, 2. MARCI decimoquarto, 3. MATTHAEI vigesimosexto, 4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt supra, quæstione secunda, A testimonio quarto, tertio, secundo, & quinto.

5 IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Nos autem postea quàm ita abluimus, expiauimusque eum, qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locum, quo conuenerunt comprecandi causa, contentis animis, & pro se, & pro eo qui illustratus est, omnibusque aliis qui vbique sunt, vt & veritatis discipuli, & re ipsa bonæ sanctæque vitæ cultores, & præceptorum custodes postimus inueniri, vt æternam salutem adipiscamur. Sub finem precum nos inter nos osculo salutamus: deinde ei qui præpositus est fratribus, panis offertur, & poculum aqua & vino temperatum, quæ cùm accepit, laudem & gloriam omnium Parenti, Filii, Spiritusque sancti nomine tribuit, gratiasque diu agit, quòd ab eo his dignus sit habitus: quibus ritè perfectis, precibus & gratiarum actioni, populus omnis qui adest, benedicit, dicens: Amen. Amen autem Hebraico sermone, idem quod fiat, significat. Postea quàm & is qui præest, gratias egit, & populus omnis benedixit, ij qui apud nos diaconi dicuntur, dant vnicuique eorum qui adsunt, percipiendum panem, vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, qua nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credit, quæ nos dicimus, & expiatus est lauacro, quod in remissionem peccatorum regenerationemque datur, & ita viuit, vt Christus tradidit. Neque enim hæc communem vsitatumque panem, vsitatamque potionem capimus, sed quemadmodum per Dei Verbum homo factus Iesus Christus conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesque nostræ communione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane, cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum: dixisse etiam accepto poculo, cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibique soli dedisse. Nos autem postea deinceps hæc inter nos semper recolimus & admonemus, & qui opes habemus, egentibus omnibus subuenimus, & vnà semper sumus. In omnibus quibus vtimur, Parentem omnium per Filium suum Iesum Christum, Spiritumque sanctum laudamus. Die, qui Solis dicitur, omnes, qui in oppidis, vel agris morantur, vnum in locum conueniunt, commentariaque Apostolorum, vel Prophetarum scripta leguntur quandiu hora patitur: deinde vbi is, qui legit, desitit, is qui præest, admonet & hortatur, vt ea quæ lecta sunt, bona imitemur: tum surgimus omnes & comprecamur, conclusque nostris precibus, panis, iam vt dixi, vinumque & aqua offeruntur, tumque is, qui primum locum tenet, eodem modo preces gratiarumque actionem pro viribus mittit, populusque benedicit, dicens, Amen. & ijs quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, vnusquisque participat, eademque ad eos qui absunt, diaconis dantur perferenda. Quibus copiæ suppetunt, ijsi volunt, suo quisque arbitratu quod vult largitur: quodque colligitur & cogitur, apud eum qui præest, reponitur: isque pupillis & viduis, isque quos morbus, aliaue causa inopes fecit, & ijs qui in vinculis sunt, & hospitibus, omninoque omnibus, qui aliqua indigentia premuntur, subuenit. Die autem Solis, omnes publicè conuenimus, quòd is primus est dies, in quo Deus tenebras & materiam cùm mutâsset, mundum effecit: & quòd eodem die Iesus Christus conseruator noster à mortuis excitatus est. Pridiè enim Saturni, eum in crucem sustulerunt, & postridiè Saturni, qui Solis dies est, cùm Apostolis discipulisque suis apparuisset, hæc illis tradidit, quæ vobis quoque consideranda permittimus.

6. IRENAEVS libro quarto aduersus hæreses, capite trigesimosecundo: Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicens, Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

7. ET capite trigesimoquarto: Quomodo autem constabit eis, eum panem, in quo gratiæ actæ sunt, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes, & terra dat primum quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica? Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

8. IVVENCVS Presbyter libro quarto Euangelicæ historiæ:

Hæc vbi dicta dedit, palmis sibi frangere panem
Diuisumque dehinc tradit, sanctumque precatus
Discipulos docuit proprium se dedere corpus.

Hinc

Modus celebrãdæ efficium Missæ Iustini tempore.

Gratiarum actio.

Post Cõsecrationẽ factam cõmuni absentes. Deferebantur ad absentes Eucharistia.

Eucharistia dicitur hoc Sacramentum.

Non est panis communis.

Est caro & sang. Christi.

Lucæ 22. 1. Corinth. 11. Matth. 26. Marc. 14.

Ritus Dominicis cognoscebant Christiani ad lectiones Scripturarũ & orationes audiendas. Ad orandũ Ad audiendũ officium Missæ.

Ad cõmunicandum. Diaconi perferunt eum

muninem absentibus. Ad colligẽdas eleemosynas.

Cur dies Dominicus celebris haberetur apud nos.

Id quod antea panis erat, confitetur esse corpus suum. Noui testamenti nouæ oblatio.

Malach. 1.

Veritas corporis Domini & sanguinis in Sacramento.

Caro nostra alitur corpore & sanguine Domini.

Non est cõmunis panis post cõsecrationẽ, sed licet species terrena constet, cõtinet tamen rem cœlestẽ, scilicet corpus Domini.

Christus docet se tradere proprium corpus & sanguinem.

Hinc calicem sumit Dominus, vinoque repletum
Gratis sanctificat verbis, potumque ministrat,
Edo vtique suum se diuisisse cruorem.
Atque ait: Hic sanguis populi delicta remittet:
Hunc potate meum: nam (veris credite dictis)
Posthac non vnquam vitis gustabo liquorem,
Donec regna patris melioris munere vitae,
In noua me rursus concedent surgere vina.

9. TERTVLLIANVS libro quinto aduersus Marcionem, capite octauo:

Christus corpus suũ dedit & sanguinem.

Ante diẽ, quam quum pateretur pascha celebrãs,
Discipulisque suis tradens memorabile factum,
Acceptum panem pariter vitisque liquorem
Corpus, ait, sanguisque meus, qui funditur, hic est
Pro vobis; fieri semper quod postea iussit.

Iussit semper hoc fieri.

10. LVCAE vicesimosecundo.

11. MARCI decimoquarto.

12. MATTHAEI vicesimosexto: vt supra quæstione secunda, A testimonio quarto, tertio, & secundo.

13. IOANNIS sexto: vt in textu.

14. HILARIVS Pictauensis libro octauo de Trinitate: Non est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam atque imprudentem prædicationem cœlestium dictorum sanitati alienæ, atque impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. Quæ scripta sunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus: ipse enim ait: Caro mea vera est esca, & sanguis meus verè est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De veritate carnis & sanguinis, non relictus est ambigendi locus. nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, vt & nos in Christo, & Christus in nobis sit. An ne hoc veritas non est? Contingat planè his verum non esse, qui Christum Iesum verum esse Deum negant. Est ergò in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est.

De veritate carnis & sanguinis, non est relictus ambigendi locus.

15. CYRILLVS Alexandrinus libro quarto in Ioannem, capite decimosexto: Caro mea verè est cibus &c. Distinguit rursus inter mysticam benedictionem & manna; & aquarum fluenta ex lapide, & calicis sancti communicationem.

Eucharistia à manna differt.

16. ORIGENES homilia septima in librum Numerorum: Lex Dei iam non in figuris, & in imaginibus sicut prius, sed in ipsa specie veritatis agnoscitur: & quæ prius in ænigmate designabantur, nunc in specie & veritate complentur. Antea in ænigmate fuit baptismus in nube & in mari, nunc autem in specie regeneratio est in aqua & in Spiritu sancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nunc autem in specie caro verbi Dei est verus cibus, sicut & ipse dicit: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.

4. Conse.

Caro Verbi nunc non in ænigmate est cibus. Ioan. 6.

17. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum &c. vide infra quæstione quinta, A testimonio decimoseptimo.

18. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis. vt infra hac eadem quæstione, C testimonio sexto.

19. CONCILIVM Cabilonense secundum, capite quadragesimosexto: In perceptione corporis & sanguinis Dominici, magna discretio adhibenda est. Cauendum est enim, ne si nimium in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Si verò indiscretè accipiatur, timendum est illud, quod ait Apostolus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Iuxta eiusdem ergò Apostoli documentum, probare se debet homo, & sic de pane illo manducare, & de calice bibere, vt videlicet abstinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animamque suam, præparet se ad percipiendum tantum sacramentum exemplo Dauid, qui nisi se fassus fuisset abstinuisse ab opere coniugali ab heri & nudiustertius, panes propositionis nequaquam à sacerdote accepisset.

Cõmunio sacra non nimiũ differenda. Ioan. 6.

1. Cor. 11. Præparatio ad communionem.

1. Reg. 21.

20. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoquinto: Ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ego enim, dixit (id est, corpus meum quod comedetur) resuscitabo eum. Non enim alius, ipse est quàm caro suat non id dico, quia natura non sit alius, sed quia post incarnationem in duos se diuidi filios minimè patitur. Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per meam carnem in nouissimo die comedentes resuscitabo. Et paulò pòst: Et quemadmodum si quis scintillam ignis in fœno aut palea occultauerit, totum inde ignitum necessariò fiet: sic Verbum Dei tanquam scintilla in naturam nostram immissum, totam inde inflammauit, atque ad vitam, interitu penitus destructo, reduxit.

Resuscitabimur virtute corporis Christi, quod in sacramento manducamus.

Simile.

21. ET capite duodecimo, in ea verba, Panis quem ego dabo &c. Dedit pro vita omnium corpus suum Dominus, & per illud rursum vitam in nobis immittit: & quomodo, dicam breuiter pro viribus meis. Nam quum viuificans Dei filius in carne habitauerit, ad suum bonum eam, id est, ad vitam reformauit, & totus (vt ita dicam) toti ineffabili modo vnionis coniunctus, viuificantem ipsam effecit: quia natura viuificans est, propterea participantes hæc caro viuificat: eijcit enim mortem ab eis, & interitum penitus expellit.

Participantes hæc caro viuificat.

22. THEOPHYLACTVS in caput sextum Ioannis, 23. ET in caput decimumquartum Marci, vt supra quæstione secunda, B testimonio tertio & primo.

24. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda contra Petrobrusianos: Dic Domine testator noui & æterni testamenti, verum testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternum esse decreueris. Audiant isti non me, sed te: vt conuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergò? In cœna vltima, quam cum discipulis tuis vetus Pascha nouo commutans celebrâsti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnâsti, dicens: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulacra, quæ oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt. Auditis hoc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo Pater clamans præcipit: Ipsum audite. Auditis eum dantem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cælestia, & corpora terrestria: & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui, hic subiacet, corpus est. Vnde ne quis putaret animalis cuiusliber, aut homi-

Testamentum Christi nõ vnius diei fuit, sed æternum est.

Psalm. 113. & 134. Matth. 17. Marc. 9. & Luc. 9.

Suum, non alterius corpus Christus discipulis dedit.

hominis cuiuslibet hoc esse corpus; ad excludendum omne aliud sensibile, vel insensibile corpus; postquam dixit, Accipite, hoc est corpus; adiunxit, meum. Suum ergò, non alterius, corpus discipulis dedit. Rursus ne fortè alicui cogitatio occulta * subreperet; potuisse creare in manibus suis corpus, quod suum quidem esset, sed tamen, quod ipse erat, non esset; addidit, Quod pro vobis tradetur. Ac si diceret: Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alterum, aut alterius, sed meum: non permutatum, vel nouiter creatum; sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est (ait) sanguis. Non bouis aut arietis, non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus; sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstrandam veritatem corporis & sanguinis Domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nónne & longè ante passionem, commendans manificum & salutare sacramentum, discipulis & Iudæis sæpè dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis? & panis quem ego dabo, caro mea est? &, Caro mea verè est cibus: & sanguis meus verè est potus? Hoc quare? Vt si nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris. Rursus audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cùm esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatione, factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendum, quia vnicè amplectendum est tantum, tantæ misericordiæ opus; tacito sæpè nomine filij Dei, quod per se est, nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis est. Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus putetur; idcircò filij hominis, ne alterius quàm sua æstimetur.

* al. subripere

Ioan. 6.

Christus cur corpus suum carnem filij hominis appellârit.

1. CORINTHIORVM decimo: Calix benedictionis, cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est; & panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes, qui de vno pane participamus. Et paulò pòst: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

2. ET capite vndecimo, vt supra quæstione secunda, A testimonio quinto.

3. EPIPHANIVS in Ancorato: Videmus quòd accepit Saluator in manus suas, veluti Euangelium habet, quòd surrexit in cœna, & accepit hæc, & vbi gratias egisset, dixit, hoc meum est, hoc & hoc. Et videmus quòd non æquale est, neque simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamentis membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ, & insensibile, quantum ad potentiam. Et voluit per gratiam dicere, hoc meum est. hoc & hoc: & nemo non fidem habet sermoni. Qui enim non credit esse ipsum verum, sicut dixit, Is excidit à gratia & salute. Quod autem audiuimus, id credimus quod est ipsius. Dominum verò nostrum nouimus totum sensum, totum sensitivum, totum Deum, totum mouentem, totum operantem, totum lucem, totum incomprehensibilem, sed qui cum gratia hoc nobis largitus est.

Eucharistiæ forma rotunda.

A gratia & salute excidit qui non credit in Eucharistia verum corpus Christi cõtineri.

4. CYRILLVS Ierosolymitanus Catechesi quarta mystagogica: Cùm igitur Christus ipse sic affirmet atque dicat de pane, Hoc est corpus meum: quis deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque confirmante & dicente, Hic est sanguis meus: quis, inquam, dubitet & dicat non esse illius sanguinem?

Quis audeat dubitare?

5. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & sexagesima ad populum Antiochenum: Credamus itaque vbique Deo, nec repugnemus ei, etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdum esse videatur quod dicit: superet & sensum, & rationem nostram sermo ipsius: quod in omnibus, & præcipuè in mysterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodò adspicientes, sed verba quoque eius tenentes. Nam verbis eius defraudari non possumus, sensus verò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sæpius atque sæpius fallitur: quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus, &c. vt supra quæstione prima, II testimonio quarto.

Credendum dicenti, Hoc est corpus meum, etiamsi sensus absurdum videatur.

6. LEO Magnus sermone sexto de ieiunio septimi mensis: Dicente Domino, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, sic sacræ mensæ communicare debetis, vt nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis: Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: frustra ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod accipitur, disputatur.

Marc. 14.

Ioan. 6.

Nihil prorsus de veritate corporis & sanguinis ambigendum.

7. MATTHÆI vigesimooctauo: Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi.

8. CONCILIVM generale Viennense sub Clemente quinto celebratum, approbauit Clementinas constitutiones. In vna verò earum Constitutionum, quæ habetur titulo de Reliquijs & veneratione Sanctorum, recitantur & approbantur literæ Apostolicæ Vrbani quarti de celebratione festi Corporis Christi: vbi inter cætera quæ pulcherrimè de venerabili Eucharistiæ Sacramento ab Vrbano d. efferuntur, ita dicitur: In hac verò sacramentali Christi commemoratione, Iesus Christus præsens, sub alia quidem forma, in propria verò substantia est nobiscum. Ascensurus enim in cælum, dixit Apostolis, & eorum sequacibus: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi, benigna ipsos promissione confortans, quòd remaneret & esset cum eis etiam præsentia corporali.

Christus corporalem præsentiam promisit Ecclesiæ vsque ad consummationem sæculi.

1. D AVGVSTINVS in Psalmum nonagesimumoctauum: Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit. Et paulò pòst: Durum illis visum est quod ait: Nisi quis manducaverit carnem meam, non habebit vitam æternam: acceperunt illud stultè, carnaliter illud cogitauerunt, & putauerunt quòd præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis, & dixerunt: Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo.

Caro in qua ambulauit, nobis ad manducandum data est.

Adoratio Eucharistiæ. Ioan. 6. Capharnaitarum sententia.

2. IDEM in Psalmum trigesimumtertium, concione prima, mystice de Christo exponens illud, quod primi Regum vigesimoprimo scriptum est de Dauid, Immutauit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum &c. pro quo ipse legit, Et ferebatur in manibus suis. Ait igitur Augustinus: Hoc verò, fratres, quomodo

posset

posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David secundùm literam, non inuenimus; in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis; quando commendans ipsum corpus suum, ait; Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis. ET concione secunda: Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cùm commendaret ipsum corpus suum & sanguinem suum, accepit in manus suas quod nôrunt fideles; & ipse se portabat quodammodo, cùm diceret, Hoc est corpus meum.

Christus in victima cœnæ tulit seipsum manibus suis. Matth. 26.

3 PROSPER Rhegiensis Episcopus parte secunda, capite vigesimoquinto, de promissionibus & prædictionibus: Portatus est quippe & Iesus Dominus in manibus suis, dum suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. De quibus mysteriis, qui etiam illud nôsse desiderat, quomodo sit Dauid saltans ante arcam nudatus coram seruis & ancillis suis, vt Christum crucifixum præsentibus viris & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ Augustini Episcopi dicta inspiciat, quibus latius in his peruagatus penè omnia comprehendit.

Gestauit se manibus suis. 1. Cor. 11. 2. Reg. 6.

4. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in posteriorem epistolam ad Timotheum: Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamnunc sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam ante sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ locutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant: ita & oblatio eadem est.

Eadem oblatio hodiè cum ea quã Christus dedit discipulis in vltima cœna.

Eidem verbis fit cõsecratio quibus vsus est Christus.

5. IDEM homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios, de communione corporis Christi loquens: Cum honore & munditia omni ad Deum accedamus: & quando id propositum videris, dic tecum: Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego sum: non amplius captiuus, sed liber. Propter hoc, cælum, & quæ in eo bona sunt, me accepturum spero: propterea immortalem vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non est. Hoc corpus sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi scissum est, & petræ, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cruentatum, lancea vulneratum, fontes sanguinis & aquæ vniuerso orbi salutares scaturiuit. Et paulò pòst: Christus medio draconis ventre rupto atque discerpto, ex adytis clarissimus euasit, & radios, non ad hoc vsque cælum, sed ad ipsum supernum thronum dimisit. Illuc nanque ipsum extulit, quod etiam nobis exhibuit, & vt reneremus, & vt manducaremus: quod maximum dilectionis signum est. Quos enim amamus, nonnumquam etiam morsu petimus. Quare Iob, vt seruorum in se amorem ostenderet, dicebat illos sæpenumerò nimio in se amore dixisse, Quis det de carnibus eius, vt saturemur? Ita & Christus suam carnem dedit nobis, vt ea saturaremur, quo nos in plurimum sui amorem allexit. Hoc corpus in præsepi reueriti sunt Magi, & viri impij & barbari longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Tu verò non in præsepi id, sed in altari, non mulierem, quæ in vinis teneat, sed sacerdotem præsentem, & Spiritum perabundè super propositio diffusum sacrificio vides. Et post pauca: Neque angelos, neque archangelos, non cælos, non cælos cælorum, sed ipsum horum omnium tibi Dominum ostendo. Animaduertis quonam pacto, quod omnium maximum est atque præcipuum in terra, non conspicaris tantùm, sed tangis: neque solùm tangis, sed comedis, & eo accepto domum redis. Nota.

Idè corpus quod à nobis sumitur, crucifixum fuit hoc. Matth. 27.

In cælo fulsit idem illud quod nobis exhibetur. Singularis in nos amor.

Ioh 31.

Nota.

6. IDEM apud Damascenum libro secundo Parallelorum, capite quinquagesimo: Cùm olim ianuas sanguine delibutas exterminator vidit, impetum facere non est ausus. Nunc, cùm diabolus, non corporis sanguinem foribus impositum, sed Veritatis cruorem, cruorem inquam Christiferi illius templi fidelium ori aspersum viderit, an non multò magis sese reprimet? Nam cùm angelus figuram duntaxat conspicatus, reuerentia affectus sit, quanto magis diabolus conspecta Veritate fugam capesset? Et: Quemadmodum mulier filium sanguine & lacte suo alit: sic Christus eos quos genuit, sanguine suo semper alit. Exodus. Non agni typici sanguis, sed veritatis.

7. PRESBYTERI Achaiæ, in historia sancti Andreæ Apostoli: Omnipotenti Deo (inquit Andreas) ego omni die sacrifico, non thuris fumum, nec hircorum sanguinem, nec taurorum mugientium carnes, sed immaculatum agnum quotidiè in altari crucis sacrifico: cuius carnes posteaquam omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinem biberit, agnus, qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus, & cùm verè sacrificatus sit, & verè carnes eius manducatæ sint à populo, verè sanguis eius sit haustus, tamen (vt dixi) integer permanet, & immaculatus, & viuus. Agnus immaculatus quotidiè immolatus & sumitur, nec sumptus consumitur. Verè manducantur eius carnes.

1. E SECVNDA synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio: vt supra, in eadem hac quæstione, A testimonio septimo.

2. DE Synodo Vercellensi sub Leone nono, item de Turonensi sub Victore secundo, & Romana sub Nicolao secundo, in quibus hæresis Berengarij damnata est, ita scribit Guitmundus Archiepiscopus Auersanus, libro primo de veritate corporis & sanguinis Christi in Eucharistia: Aucupatis ergò nonnullis velut ratiunculis, (neque enim vlla vnquam hæresis, sine aliqua verisimilitudine rationis inualescere potuit) adhibitis quoque paucis malè intellectis à se capitulis scripturæ sacræ, quæ multis errantibus laqueus est mortis, per egenos scholasticos iam per alimoniam qua sustentabat eos, & per suos dulces sermones corruptos, quaquauersum potuit, clanculò huius tanti mali nefandissimum virus effudit. Si qui autem præterea aliquo modo receperint eum, hi sunt qui ex Apostolorum sententia territi, (qua dicitur, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit) communionem sacram, quam pro Ecclesiastico more sumere coguntur, mâllent aut nullam, aut non tantam esse, quàm eius metu se à flagitijs aliquatenus temperare. Ita igitur & per tales execranda pestis paululum adoleuit. Mox ergò incipientibus his palam audiri, catholici viri grauiter commoti, atque intolerabiliter ferentes, præsidente per semetipsum beatissimæ memoriæ domino Papa Leone, Vercellis Concilium ponunt. In quo post diligentissimam de corpore & sanguine Domini rationem, Berengarium, & omnes eius in hac hæresi fautores perpetuo anathemate, nisi resipiscerent, damnauerunt. Cumque iam defunctum sanctum Leonem Papam, & sanctos viros qui interfuere Con- Ex Guitmundo. Berengarianæ hæresis principium. 1. Cor. 11. Vercellense concilium contra Berengarium sub Leone 9. Nota veterem hæreticorum mortem.

re Concilio, maledicis verbis & scriptis lacessere non desineret, sanctissimum illud, ac reuerendissimum Ecclesiæ Dei speculum, summum non pontificem, sed pompificem atque pulpificem vocans, eumque infatuatione Lanfranci infatuatum, concilium vanitatis adunâsse blasphemans: Turonis item generali aggregato concilio, præsenti venerabili nunc Papa Gregorio, Romano tunc Archidiacono, panem & vinum in sacrificio Domini, non vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propriæ manus sacramento, confirmauit. Inde postmodum desipiscens, itidem Romæ in generali Concilio, conflictu rationis reuictus, libellos suos propria manu sub præsentia felicis memoriæ Papæ Nicolai, coram omni synodo cremauit, errorem anathematizauit, confessionemque bonam, quam Turonis fecerat, præstito identidem propriæ manus sacramento, renouauit his verbis: Ego Berengarius indignus Diaconus ecclesiæ sancti Mauritij Andegauensis, cognoscens veram, catholicam & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam, de qua hactenus infamatus sum, quæ adstruere conatur, panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodò Sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: nec posse sensualiter, nisi in solo Sacramento manibus sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedi, & ore & corde profiteor, de sacramentis Dominicæ mensæ, eam fidem me tenere, quam Dominus & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta synodus authoritate Euangelica, & Apostolica tenendam tradidit, mihiq; firmauit: scilicet panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem, non solùm Sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse: & sensualiter, non solùm sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri: iurans per sanctam & homoousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Euangelia. Eos verò qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuncio.

Turonense Concilium sub Victore 2. Palinodia Berengarij.

Romanum sub Nicolao 2. Rursus palinodiam canit, & suos libros combusit.

Confessio Berengarij Catholica.

Eandem eisdem verbis refert Lanfrancus in libro contra Berengarium, & Gratianus, de Consecr. dist. 2.

Fides Ecclesiæ Rom. & sedis Apostolicæ de venerabili Sacramento.

Sacramentarij nostri à proprio patre anathemate æterno digni pronũciantur.

3. De ijsdem synodis iam dictis, & primùm de Romana, quæ sub Leone nono celebrata est, ita scribit Lanfrancus Archiepiscopus Cantuariensis libro de Eucharistiæ sacramento aduersus Berengarium: Tempore sancti Leonis Papæ delata est hæresis tua ad Apostolicam sedem. Qui cùm synodo præsideret, ac resideret secum non parua multitudo Episcoporum, Abbatum, diuersique ordinis, à diuersis regionibus, religiosarum personarum: iussum est in omnium audientia recitari, quas mihi de corpore & sanguine Domini literas transmisisti. Portitor quippe earũ legatus tuus, me in Normannia non reperto, tradidit eas quibusdam clericis. Quas cùm legissent, & contra vnitatissimam Ecclesiæ fidem scripras animaduertissent; zelo Dei accensi, quibusdam ad legendum eas porrexerunt, plurimis earum sententias verbis exposuerunt. Itaque factum est, vt non deterior de te, quàm de me fuerit orta suspicio, ad quem videlicet tales literas destinaueris; putantibus multis, me fouere quæ à te dicerentur, vel gratia qua te diligerem, vel fide qua reuera ita esse indubitanter tenerem. Igitur cùm à quodam Rhemensi clerico Romam perlatas recitator legeret, intellecto quòd Ioannem Scotum extolleres, Paschasium damnares, communi de Eucharistia fidei aduersa sentires: promulgata est in te damnationis sententia, priuans te communione sanctæ Ecclesiæ, quam tu priuare sancta eius communione satagebas. Post hæc præcepit Papa; vt ego surgerem, praui rumoris à me maculam abstergerem, fidem meam exponerem; expositam, plus sacris authoritatibus, quàm argumentis probarem. Itaque surrexi, quod sensi dixi, quod dixi probaui, quod probaui omnibus placuit, nulli displicuit. Dehinc declarata est synodus Vercellensis, quæ tunc proximo Septembri, eodem præsidente Pontifice, est celebrata Vercellis: Ad quam vocatus non venisti. Ego autem, præcepto ac precibus præfati Pontificis, vsque ad ipsam synodum secum remansi. In qua, in audientia omnium, qui de diuersis huius mundi partibus illuc conuenerant, Ioannis Scoti liber de Eucharistia lectus est, ac damnatus; sententia tua exposita ac damnata; fides sanctæ Ecclesiæ, quam ego teneo ac tenendam aditruo, audita, & concordi omnium assensu confirmata. Duo clerici, qui legatos tuos se esse dixerunt, volentes te defendere, in primo statim aditu defecerunt, & capti sunt. Ab hac sententia nunquam discessit S. Leo in omnibus suis Concilijs, seu quibus ipse præsentiam suam exhibuit, seu quæ per legatos suos in diuersis prouincijs congregari instituit. Quæ sententia non effugit successorem quoque suum, felicis memoriæ, Papam Victorem. Sed quicquid de hac re, seu cæteris ipse statuit, statuiue præcepit; hoc etiam iste sua atque omnium Conciliorum suorum authoritate firmauit. Denique in concilio Turonensi, cui ipsius interfuêre, ac præfuêre legati, data est tibi optio defendendi partem tuam. Quam cùm defendendam suscipere non auderes, confessus coram omnibus communem Ecclesiæ fidem, iurâsti te ab illa hora ita crediturum, sicut in Romano Concilio te iurâsse (postea) est superius comprehensum. Porrò quid de hac re tempore Nicolai gestum sit, breuiter supra referaui. Et cætera quidem (inquit paulo ante Lanfrancus) à beatæ memoriæ Nicolao totius Christiani nominis summo Pontifice, & à centum tredecim episcopis Romæ audita, examinata atque damnata sunt. Tu quoque inclinato corpore, sed non humiliato corde, ignem accendisti, libros què peruersi dogmatis, in medio sancti Concilij, in eum conieciſti; iurans per id, quod rebus omnibus incomparabiliter maius est, fidem à patribus, qui præsentes erant, traditam, inuiolabiliter te seruaturum, veteremque doctrinam tuam de corpore & sanguine Domini, ab illa die alijs non prædicaturum. Huius propositi sacrilegus violator, contra præfatam synodum, contra catholicam veritatem, contra omnium Ecclesiarum opinionem scriptum postea condidisti.

Ex Lanfranco.

Romana synodus sub Leone 9. aduersus Berengarium.

Vercellẽsis synodus sub Leone 9. cõtra eundem Berengarium.

Non illius Francisci qui post vixit.

Turonensis synodus sub Victore 2. aduersus Berengarium. Palinodia prima Berengarij. Synodus Romana sub Nicolao 2.

Comburit Berengarius libros suos, & suam hæresim abiurat secundò.

Inconstantia Berengarij.

4. De Romana synodo celebrata sub Gregorio septimo aduersus Berengarium, ita scribit Thomas VValdensis, tomo secundo de Sacramentis, capite quadragesimotertio: Berengarius sub Leone accusatus condemnatur: recidiuat: sub successore eius Victore accusatus condemnatur. Successit Victori Stephanus, Stephano Benedictus, Benedicto Nicolaus, sub quo Romæ vincitur, condemnatur coram Concilio generali celebrato Romæ in Ecclesia Constantiniana. Iterum desipit: Succedit Nicolao Alexander, Alexandro Gregorius septimus: qui antea dictus est Hildebrandus, qui prius deiecit eum Turonis, cùm fungeretur ibi le-

Ex Thoma VValdensi. Inconstantia Berengarij.

Synodus Romana sub Gregorio 7.

ibi legatione Papæ Victoris, & iam vltimatè confutauit eum Romæ in Ecclesia Saluatoris, sicut acta formata declarant eiusdem concilij, & ea repperi in annoso libro Decretorum Pontificum sub Decreto eiusdem. In quibus sic scriptum: Anno ab incarnatione sempiterni principij millesimo septuagesimonono, mense Februarij, indictione secunda, pontificatus verò domini Gregorij Papæ septimi sexto anno, ad honorem Dei, & ædificationem Ecclesiæ sanctæ, salutem quoque tam corporum, quàm animarum, ex præcepto sedis Apostolicæ conuenerunt finitimi, & diuersarum prouinciarum Archiepiscopi, Episcopi, religiosique personę, vt sanctam synodum celebrarent: Omnibus igitur in Ecclesia Saluatoris congregatis, habitus est sermo de corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi. Et paulò pòst: Denique Berengarius huius erroris magister, post longo tempore dogmatizatam impietatem, errâsse se coram Concilio frequenti confessus, veniamque postulans & orans, ex Apostolica clementia meruit. Iurauitque sicut nunc in sequentibus continetur: Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum, quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba nostri Redemptoris, substantialiter conuerti in veram, ac propriam, & viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram Patris: & verum sanguinem Domini nostri Iesu Christi, qui de latere eius, non tantùm per signum, & virtutem Sacramenti, sed etiam in proprietate naturæ, & veritate substantiæ, sicut in hoc breui continetur: & ego legi, & vos intelligitis: sic credo. Nec contra hanc fidem vlterius docebo: sic me Deus adiuuet, & hæc sacra Euangelia.

Secunda cõfessio Berengarij facta in synodo Romana sub Gregorio VII. Substantialiter conuerti in veram & viuificatricẽ carnem.

5. CONCILIVM Constantiense sessione octaua damnauit hunc articulum tertium Ioannis VVicleff: Christus non est in Sacramento altaris identicè, & realiter propria præsentia corporali. Adest identice & realiter propria præsentia corporali.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, canone primo: Si quis negauerit, in sanctissimæ Eucharistię Sacramento contineri verè, realiter, & substantialiter corpus & sanguinem vnà cum anima, & diuinitate Domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum; sed dixerit tantummodò esse in eo, vt in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit. Non adest vt in signo vel figura aut virtute tantum.

V.

Quid verò de Transsubstantiatione?

A Hîc duo in primis animaduertenda, eaque apertè profitenda sunt: alterum, sacerdotem [a] qui conficiat Eucharistiam, legitimè ordinatum esse oportere: alterum, tantam inesse vim in [b] verbis illis arcanis, & consecratorijs, quibus idem Sacerdos Christi vice panem & vinum in altari consecrat, vt panis quidem in Corpus; vinum autem in Sanguinem Domini subitò [c] transmutetur.

a Concil. Lateranens. cap. 1. Chrysostom. lib. 3. de sacerd. Hieronym. ad Heliod. epistol. 1. cap. 7. & 15. ad Euagrium.

b Iustin. apolog. 2. Iren. lib. 5. ca. 2. Ambros. lib. 4. de sacrament. cap. 4. & de his qui myst. init. ca. 9. Augustin. serm. 28. de verb. Domin. Cyprian. de cœna Domini. Chrysost. homil. 2. in 2. ad Timoth. & de prod. Iudæ. Vide Bessarionem hac de re. & Nyssen. in Orat. cateche. cap. 37. & Orat. de sancto baptism. Prosper de consecrat. distinct. 2. cap. Nos autem. c Euseb. Emis. homil. 5. de pasch. Cyprian. serm. de cœna Domin. Cyrill. Ierosol. Cate. 1 3. & 4. mystag. Ambros. lib. 5. de Sacrament. ca. 4. & lib. 4. ca. 4. & 5. Item lib. 4. de fide ca. 5. Chrysostom. in Matth. homil. 83. & de Encæn. Damasc. lib. 4. cap. 14. Petrus Cluniac. lib. 1. epistol. 2.

d Concil. Lateranens. cap. 1. Tridentin. sess. 13. cap. 4. & can. 2. Vide & Roman. sub Gregor. VII. Constant. sess. 8. articul. 1 & 2. Item Florent. Concilium. & Lanfranc.

B Verè stupenda, solaque fide metienda transmutatio, quæ omnipotente Christi virtute per ea ipsa verba operante fit: nec immeritò à sancta Catholica Ecclesia [d] Transsubstantiatio appellata est, quòd panis vinique substantia in Corpus Sanguinemque Christi certò conuertatur.

C Si enim valuit tantum sermo Eliæ, vt ignem de cælo deuocaret; non valebit Christi sermo (sic enim colligit [e] Ambrosius) vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti, [f] *Ipse dixit, & facta sunt; ipse mandauit, & creata sunt.* Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare,

e Ambros. de iis qui myst. initiant. cap. 9. Et lib. 4 de Sacrament. cap. 4.

f Psalm. 148. a

quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Atqui Christi sermone nihil apertius, dum ait, [g] *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus:* vt nullus omninò relictus sit locus suspicandi, post consecrationem panem & vinum in Eucharistia manere.

g Matth. 26. c Marc. 14. c & ibidem Theophylactus atque in 6 car. soaunis Vide etiam Gregor. Nyss. in or. car catechet. cap 37. & Guitmundum lib 3.

TESTIMONIA.

Sacerdos ritè ordinatus, solus hoc Sacramentum conficit.

1. A CONCILIVM Lateranense magnum capite primo: Hoc Sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui fuerit ritè ordinatus secundùm claues Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, & eorum successoribus IESVS Christus.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Si quis consideret quantum id sit mysterium, veis scilicet, qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, isque inuolutus, beatæ atque immortali naturæ illi fieri propior queat; tum probè intelliget, quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus sancti gratia dignata fuerit: operantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico, initiantur perficiunturque; tum etiam alia his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisque nostræ rationem spectant.

Operantibus sacerdotibus perficiuntur sacræ Eucharistiæ mysteria.

3 HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum capite septimo: Absit vt de his quidquam iniustrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus.

Presbyteri Christi corpus sacro ore conficiunt.

4. IDEM epistola octogesimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur mensarum & viduarum minister vt supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur?

Ad preces presbyteri corpus sanguisq; Christi conficitur.

5. IVSTINVS Apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium: Cibum qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesque nostræ communione aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus &c. vt supra quæstione quarta, B testimonio quinto.

Eucharistia verbis Christi conficitur.

6. IRENAEVS libro quinto aduersus hæreses, capite secundo: Quando & mixtus calix, & fractus panis percipit verbum Dei, fit Eucharistia sanguinis & corporis Christi, &c. vt supra quæstione prima, B testimonio decimoquinto.

Virtute verborum fit Eucharistia.

7. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite quarto: Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. * Nam reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur: Oratione peritur pro populo, pro regibus, pro cæteris; vbi venitur vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergò sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Vide supra quæstione quarta, A testimonio vicesimooctauo.

for.* Nam per

Verbis Christi fit consecratio.

8. IDEM in libro de his qui mysterijs initiantur, capite nono: Quantis vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: &c. Et nonnullis interiectis: Quòd si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina &c. vt infra hac eadem quæstione, C testimonio primo.

9. AVGVSTINVS sermone vicesimooctauo de verbis Domini: Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Memini sermonis mei, cùm de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergò in oratione Dominica, quæ postea sequitur, ait, Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideò ergò Græcè ἐπιούσιον dicitur.

Eadem sunt verba S. Ambros. lib. 5. de Sacram. ca. 4. quæ habentur c. 2. de Spe, quæst. 10. test. penult. Post Christi verba prolata, non panis, sed corpus Christi appellatur.

10. CYPRIANVS de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum est: Hoc facite in meam commemorationem &c. vt infra quæstione septima, M testimonio primo. Et non ita multò pòst: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro.

Lucæ 22.

Omnipotentia verbi, panis natura mutatur in carnem.

11. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in secundam epistolam ad Timotheum: Quemadmodum verba quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant; ita & oblatio eadem est. Reliqua vide supra quæstione quarta, B testimonio quarto.

Isdem verbis nunc consecrant quib. Christus.

12. IDEM in homilia de proditione Iudæ: Et nunc ille præstò est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui propolita de consecratione mensæ Domini corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meum: hoc verbo propolita consecrantur. Et sicut illa vox, quæ dixit, Crescite & multiplicamini & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa, semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernum diem, & vsque ad eius aduentum, præstat sacrificio firmitatem.

Christus consecrat.

Quib. Christi verbis consecratio fiat.

13. BESSARION Archiepiscopus Constantinopolitanus in libro de Sacramento Eucharistiæ, & verbis quibus consecratio peragitur: Enimuerò nemo est, quem lateat, quemadmodum panis in corpus & sanguinem Christi in instanti facta transubstantialitas humanam omnem facultatem excedit, ingensque opus est & certè diuinum, ita etiam huius Sacramenti efficientia verba instar ipsius Sacramenti, eximiæ cuiusdam virtutis esse debere. Christi verò diuinis verbis nihil esse potentius, nihil efficacius esse posse manifestum est. Quamobrem fateri necesse est, Dominicis illis verbis, & nullis alijs, diuinum hoc Sacramentum confici posse. Nec enim diuinissima per diuinam potentiam confici negauerit quispiam, nec

Quòd solis verbis Christi fiat consecratio, multis argumentis probat. Primum.

verbis

verbis Christi nihil omninò efficacius esse, cùm non modò homo, verùm etiam Deus sit, creatorq́ue omnium, qui solo nutu cuncta produxit, qui verbo ægros curauit, mortuos suscitauit, cæteraq́ue miracula fecit, quæ in Euangelijs recitantur. Præterea, humanæ preces tunc facilimè quod orant consequuntur, cùm id meritæ sint, & à bene meritis effundantur. Atqui panis & vini in corpus & sanguinem transmutatio, non petentium meritis, sed eius potentia, qui ex nihilo cuncta produxit, per sacerdotem, tanquam per instrumentum quoddam efficitur. Vnde non minus ab indignis sacerdotibus atque peruersis, quàm à bonis sanctisq́ue consecratur. Ex quo manifestum est, non orantis sanctitatem, sed ipsum Dominum proprijs suis verbis à sacerdote prolatis, panem & vinum in proprium corpus transmutare. Nam si humanæ preces hoc possent, potius bonorum virorum preces, etsi non sacerdotum, quàm prauorum sacerdotum, hoc diuinum opus efficerent. Atqui indecens esset, atque ab humanæ salutis alienum, existimare tantum Sacramentum à re dubia dependere: quippe dubium atque ambiguum est, an preces & supplicationes nostræ Deo acceptæ sint futuræ: ex quo fieret, vt & salus à nobis virtute huius mysterij expectata, dubia foret. Quod ne accidat, immò salus nostra, quam dignè participantibus hoc Sacramentum præbet, certa atque indubia sit, necesse est Dominicis verbis duntaxat, & nullis alijs, tantum confici sacramentum &c. Panis & vini substantia in sua permanet natura, donec omnia illa, quæcunque sunt quæ Sacramentum perficiunt, verba dicuntur. Quibus dictis mox consecratio fit, transubstantialitas perficitur, consummatur Sacramentum. Præter hæc omnia, cùm hoc immaculatum sacrificium in sui memoriam fieri iusserit Dominus. Hoc enim, inquit, facite in meam commemorationem: certè expressior eius memoria fit, cùm illius verba ex sacratissimo illo ore prolata repetimus, quàm si alia quæcunque referamus. Quod confirmat Apostolus Paulus, dum dicit, Domini mortem in hoc sacrificio annunciari. Quo enim modo annunciari expressius potest, quàm dum corpus & sanguis eius, proprijs eius verbis, quàm quibusuis alijs, tantum conficitur Sacramentum. Veruntamen concurrere Patrem ac Spiritum sanctum Filio, in hoc diuino opere transubstantialitatis panis & vini in corpus & sanguinem Christi, fas est à fidelibus credi. Omnia enim opera in creaturis Trinitati communia sunt, nihilq́ue fit omninò, nisi creante Filio, beneplacito Patris, & Spiritus sancti voluntate. Est autem ad hæc necessarius, & idoneus, & sufficiens minister. Sufficientis autem est, qui potestatem per consecrationem habuit, & sacerdos factus est. Nec enim à quocunque prolata eiusmodi verba efficere possunt quod quæritur: immò verò nihil omninò possunt, nisi à sacerdote proferantur. Eius rei ratio est, quòd ita Deo placitum est, ita ordinauit, hanc tulit legem. Transgressori igitur legis & voluntatis eius, dignum paratum est meritum, ne quid facere possit. Oportet enim sacerdotem, cum debita intentione, ad ea quæ Dominus mandauit, accedere. Siquidem mandauit nobis, vt in eius commemorationem hæc ageremus, vt sciamus corpus eius & sanguinem (instrumentaliter ipsi facientes, cùm hæc operamur) mortem eius annunciare. Si quis enim vel verba Domini, vel alia quæ libet, quibus existimet huiusmodi Sacramentum confici, pronuncijs, non ad ea quæ dicta sunt intendens, seque id agere, quod ille iussit, arbitretur, nihil omninò agit: sed suo frustratus desiderio, fallitur. Materiam præterea ad hæc aptam & conuenientem esse necesse est: oportet enim panem ex frumento, vinum ex vite fieri. Quòd si aliter sacerdos, etiam cum debita intentione, vel ipsa verba Domini, & alia quæcunque pronunciet, vanus est omnis labor: nec enim vnquam ex hordeo milioue, aut alio seminum genere panis factus, neque sicera aut lac aut mel, in corpus & sanguinem Domini transmutaretur. Hoc canones Apostolorum, hoc posteriores Doctores affirmant. Quamobrem hoc Quoniam ille opifex rerum ita voluit, ita constituit: transgredi autem, & vitare quicquam eorum, quæ ille ordinauit, nefas est. Hæc ergò ad sacri mysterij consummationem necessaria prorsus sunt, & sine quibus nihil omninò fieri potest. Vide alia multa copiosius ibidem.

Secundum.

Tertium.

Quintum.

Nonum.

2 Cor. 11.

Vndecimum.

14. GREGORIVS Nyssenus in oratione catecherica, quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Hic panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus Verbi, (*id est, non quia comeditur eo progrediens, vt Verbi corpus euadat. Sic enim in Panoplia Euthymij titulo 21. vertit Franciscus Zinus*) sed à verbo, quemadmodum dictum est, transmutatus, nempe, Hoc est corpus meum, &c. infra hac eadem quæstione, Cæstimonio octauo.

1. Tim. 4.

Nõ fit Christi corpus sumptione nostra, sed virtute verborum Christi. Matth. 26.

15. IDEM in oratione de sancto Baptismate: Panis initio est panis communis, sed vbi eum mysterium sacrificauerit, corpus Christi, & dicitur, & est, eodem modo vinum: cùm sint res exigui precij ante benedictionem, post sanctificationem, quæ à spiritu procedit, vtrunque eorum excellenter operatur.

Panis & vinum per benedictionē fiunt corpus & sanguis Christi.

16. PROSPER, siue Augustinus in libro sententiarum Prosperi, vt citat Gratianus, de consecratione distinctione secunda: Nos autem in specie panis & vini, quam videmus, res inuisibiles, id est, Christi carnem, & sanguinem honoramus: nec similiter comprehendimus has duas species, ex quibus consecratur Dominicum corpus, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus: cùm fideliter fateamur, ante consecrationem esse panem & vinum, quod natura formauit, post consecrationem verò Christi carnem & sanguinem, quod benedictio consecratit.

Honoramus carnē & sanguinem.

Ante consecrationem panis est, benedictio verò facit vt sit caro Christi.

17. EVSEBIVS Emisenus, aut verius EVCHERIVS Lugdunensis Episcopus, homilia quinta de Paschate: Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & fideribus illaturus, necessarium erat vt nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis illa victima viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè vnica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie: nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Vnde meritò cælestis confirmat authoritas: Quia caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Recedat ergò omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem, qui author est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicēs: Accipite & edite: hoc est enim corpus meū: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite: hic est

Ioan. 6. Recedat omne infidelitatis ambiguum. Conuertit in substantiam corporis & sanguinis sui. Matth. 26.

hic est sanguis meus. Ergò sicut ad nutum præcipientis Domini repentè ex nihilo subsistiterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, vasta terrarum, pari potentia in spiritualibus Sacramentis verbo præbetur virtus, & rei seruit effectus. Quanta itaque & quàm celebranda beneficia vis diuinæ benedictionis operetur, attende: & vt tibi nouum & impossibile non debeat videri, quòd in Christi substantiam terrena & mortalia commutantur, teipsum, qui iam in Christo es regeneratus, interroga.

Vis diuinæ benedictionis.

In Christi substantiam commutantur.

18. CYPRIANVS in sermone de cœna Domini: Panis iste communis in carnem & sanguinem mutatus, procurat vitam & incrementum corporibus: ideoque ex consueto rerum effectu fidei nostræ adiuta infirmitas, sensibili argumento edocta est, visibilibus Sacramentis inesse vitæ æternæ effectum, & non tam corporali, quàm spirituali transitione Christo nos vniri. Et paulò pòst: Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia verbi factus est caro: & sicut in persona Christi humanitas videbatur, & latebat diuinitas: ita Sacramento visibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.

Visibilibus Sacramẽtis inest vitæ æternæ effectus.

Panis non effigie, sed natura mutatus, factus est caro.

9. CYRILLVS Ierosolymitanus catechesi mystagogica prima: Panis & vinum Eucharistiæ, ante sacram inuocationem adorandæ Trinitatis, panis erat & vinum merum; peracta verò inuocatione, panis quidem fit corpus Christi, vinum autem sanguis Christi.

Panis fit corpus Christi, & vinum fit sanguis.

20. ET catechesi mystagogica tertia: Panis Eucharistię post sancti Spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi.

Non est amplius panis.

21. IDEM catechesi mystagogica quarta: Aquam aliquando mutauit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilææ, sola voluntate: & non erit dignus cui credamus, quòd vinum in sanguinem transmutâsset? &c. vt supra quæstione secunda, A testimonio primo.

Vt aquã in vinum mutauit, ita & vinum in sanguinẽ transmutat.

22. AMBROSIVS libro quinto de Sacramentis, capite quarto: Dixi vobis quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.

Post consecrationem non est amplius panis.

23. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto. Vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Et post pauca: Si tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse quæ non erant, quanto magis operatorius est vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? &c. vt supra quæstione quarta, A testimonio vicesimooctauo.

Per consecrationẽ de pane fit caro Christi.

24. ET capite quinto: Vis scire quia verbis cælestibus &c. vt quæstione quarta, A testimonio vicesimonono.

25. IDEM Ambrosius libro quarto de fide ad Gratianum Augustum, capite quinto: Nos autem quotiescunque sacramenta sumimus, quæ per sacræ orationis mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annunciamus.

Sacramenta transfigurãtur in carnem & sanguinem.

26. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenum: Non sunt humanæ virtutis hæc opera, quæ tunc in illa cœna confecit: ipse nunc quoque operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Latius supra quæstione prima, B testimonio quarto.

Non humanę virtutis opera.

Christus est qui transmutat.

27. IDEM in sermone de Eucharistia in enœnijs: Num vides panem? num vinum? num ficut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Ne sic cogites. Quemadmodum enim si cera igni adhibita, illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hîc puta mysteria consumi corporis substantia.

Mysteria consumuntur corporis substantia.

28. IOANNES Damascenus libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto, vt supra quæstione secunda, B testimonio septimo. vbi hos habet loquendi modos: Ex pane & vino Christus efficit corpus. Fecit hæc corpus & sanguinem suum. Panis & vinum immutantur in corpus & sanguinem Dei. Panis vinumque & aqua per inuocationem & aduentum Spiritus sancti mirabili modo in corpus & sanguinem Christi vertuntur, nec duo, sed vnum & idem sunt.

Transmutãtur in corpus & sanguinẽ Domini.

29. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda: Videant quàm sit stulta incredulitas, quàm cæca dubitatio; vel non credere, vel dubitare panem in Christi carnem, vinum mutari in eius sanguinem, virtute diuina, cùm per eandem multa sæpè commutentur in aliud, in rerum natura. Nónne coralius lapis de igne fit lapis, cùm diuersa fit substantia ignis & lapidis? Nónne reguli puluere, æs in aurum mutatur: quæ duo licèt in metalli nomine conueniant, in natura tamen valdè disparia sunt? Nónne phœnix quingentorum annorum (vt dicitur) auis, inter aromata succensa moriens, de solo puluere reuiuiscit, cùm alia puluueris, alia iam fit substantia auis? Et ne fortè ista inusitata, vel incognita sibi esse cauetur, attendat vsitatissima & quotidiana: & sic, etiam si negligenter attenderit, dubitare cessabit. Et vt melius suis manibus, quàm alienis operibus acquiescat, de fœno vel filice notissima arte diuersissimæ naturæ vitrum conficiat: sicque (vt sic dicam) non diuina, sed sua miracula admiretur. Cernat liquidissimum & fluidum aquæ elementum, brumali apud nos, omni autem tempore apud Noricos & Scythas, in glacialem testam tenacissimè congelari; in Alpibus etiam & multis terrarum partibus vsque adeò obdurari, vt de aqua lapis fiat, & crystallus dicatur, quæ est glacies multos durata per annos. Consideret de eodem crystallo, vel vase vitreo, & perspicuo, aqua repleto, cùm solis radio opponitur, contra complexiones elementorum, ignem exire: cùm crystallus frigidus & siccus, aqua (quod plus est) frigida & humida, ignis calidus & siccus esse probetur. Intueatur ipsum simul orbem terrarum, qualiter de hoc informi & infimo terræ elemento, tam diuersa in substantijs, varia in qualitatibus, in coloribus multiformia, in virtutibus multiplicia, iussu conditoris assiduè procreentur: quæ si per singula considerentur, victus rerum infinitate ante consideratorem, quàm consideranda deficient. Sed quid ad comprobandam veritatem de pane mutatæ carnis, & de vino mutati sanguinis Christi exemplis immoror: cùm quotidiè ipsum, de quo agitur, panem in humanam carnem conuerti, vinum in humanum sanguinẽ videam; itaq; hoc manifestum fit, vt ad hoc asserendum non fidem consulere, sed oculos aperire necesse sit? Testis est mundus, testis est omnis homo: maximè cùm sine hac mutatione panis in carnem, & vini in sanguinem, nec vnus possit subsistere homo. Vnde in omni homine natura operatur: q; de solo Christo homine, aut scrupulosi dubitant, aut infideles nõ credunt. In omni planè homine per digestionẽ congruam natura operatur: quod de Christo solo homine per consecrationem diuinam fieri dubitatur. Operatur

Panis & vini in Christi carnẽ & sanguinem transmutatio, variis exemplis rerum naturalium ostenditur.

Reguli puluis æs in aurum conuertit.

Phœnix è suo puluere reuiuiscit.

Crystallus ex aqua efficitur.

Naturæ vi panis in carnem hominis conuertitur.

ratur sanè natura per digestionem in corpore humano, vt panis in carnem, vinum conuertatur in sanguinem, dum (sicut sciunt hi qui vel leuiter rerum humanarum scientiam attigerunt) delæcatiorem, ac puriorem suscepti cibi vel potus partem à fæculenta segregans, singulis corporis membris, ad nutriendam, confouendam, adaugendam, carnis & sanguinis substantiam, impertit; ignobiliorem, nec corpori necessariam partem, per egestionem ordinatam respuit. Fit igitur hoc modo, omnibus notissimo, de pane càro, de vino sanguis: & hoc non in vno homine, sed in omni homine; nec in vno tempore, sed in omni tempore. Quare ergò non creditur, quare dubitatur, Deum hoc posse per virtutem, quod potest natura per digestionem? An potuit illud Deus dare humanæ origini, & non potuit restaurationi? An potuit illud constituere creans hominem, & non potuit hoc facere redimens hominem? An debuit illud fieri, cùm homo à Deo plasmatus est; & non debuit, cùm homo à Deo susceptus est? Cesset ergò infidelitas, sanetur dubietas: quia omniporens verbum Dei, per quod omnia facta sunt, sicut quotidiè facit, vt per comestionem & digestionem humanam, panis in carnem, & vinum vertatur in sanguinem multorum filiorum hominum: sic quotidiè facit, vt per consecrationem & virtutem diuinam, panis & vinum commutetur in carnem & sanguinem suum, hoc est, vnius filij Dei & hominis, non multorum filiorum hominum. Qui enim dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt; qua potentia facit hoc vniuersaliter in alijs, eadem potentia facit hoc singulariter in seipso; vt mutatio substantiarum, quæ hominibus solebat conferre mortalem vitam, nunc eisdem hominibus, sed fidelibus, conferat sempiternam. Sed quid mirantur homines Deum facere aliquid de aliquo, cùm in principio creauerit cuncta de nihilo? Nam longè maius est (vt dicunt sancti patres Ecclesiæ) non substistentia creare, quàm ex substistentibus alia & alia formare. Sed fortè aliquis econtra: Non potest quidem negari res in res multis modis conuerti: sed in his quando substantiæ in substantias mutantur, species quoque pariter conuertuntur. In hoc autem sacramento, etiamsi substantia mutetur, forma tamen non mutatur. Et possem quidem dicere, fastidiosissimè ista requiri, cùm totam omnipotentiam sibi vendicare velit impotentissimus homo, & totam sapientiam insipientissimus homo, maximè cùm certa ratio sit, & penè omnibus manifesta, cur mutata substantia, non mutetur pariter & forma. Sed quia necesse est, talia cuncta pati, vt hominibus terrijcæli arcana rimantibus satisfiat, dentur & inde exempla: vt sicut ostensum est mutata in rerum natura species cum substantia, sic etiam ostendatur mutari aliquando substantiam non mutata pristina forma. Et ne sic necesse ad inquirenda peregrina exempla quaquam me vires animi fatigare, dè quibuldam [illegible] ad præcedentia probanda protrahantur: sic quibus inuisibilium, rerum visibilium exemplis, vera [illegible] corporis sensibus demonstrabo. Agite ergò agite paruulos oculos [illegible] Christi sub sacramento [illegible] Christi substantiam [illegible] mutari [illegible]

lium acquiesce. Aspice aquam in glaciem commutatam, glaciem in crystallum alteratam; & cernes in his apertè substantias permutari, formas substantiarum seu species reseruari.

1. B. Concilium Lateranense magnum capite primo: Iesu Christi corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & vino in sanguinem potestate diuina, &c. Transsubstantiationis nomen

2. Concilium Tridentinum sessione decimatertia, capite quarto: Quoniam autem Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò sancta hæc Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conuersionem fieri totius substantiæ panis, in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis eius: quæ conuersio conuenienter & propriè à sancta Catholica Ecclesia Transsubstantiatio est appellata. Conuersio totius substantiæ panis & vini. Transsubstantiationis nomen conuenienter est.

3. Item canone secundo: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini vnà cum corpore & sanguine Domini nostri Iesu Christi: negaueritque mirabilem illam & singularem conuersionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus duntaxat speciebus panis & vini: quam quidem cõuersionem catholica Ecclesia aptissimè Transsubstantiationem appellat; anathema sit. Conuersio mirabilis totius substantiæ panis & vini. Aptissimè transsubstantiationis nomen.

4. Concilium Romanum sub Gregorio septimo in confessione Berengarij, vt supra quæstione quarta, Ecclesimonio quarto, vbi hac verborum forma vtitur: Panis & vinum substantialiter conuertuntur in veram & propriam ac viuificatricem carnem & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Substantialiter conuertuntur.

5. Concilium Constantiense sessione octaua damnat hunc articulum Ioannis Wicleff: 1. Substantia panis materialis & vini materialis manent in Sacramento altaris. Item hunc: 2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem Sacramento. Substantia panis non manet.

6. Concilium Florentinum: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur. Substantia panis & vini conuertuntur.

7. Lanfrancus in libro de Sacramento Eucharistiæ: Confitetur Ecclesia toto terrarum orbe diffusa, panem & vinum ad sacrandum proponi in altari: sed inter sacrandum incomprehensibiliter & ineffabiliter in substantiam carnis & sanguinis commutari. Et rursus in eodem libro: Credimus igitur terrenas substantias, quæ in mensa Dominica per sacerdotale ministerium dominus sanctificantur, ineffabiliter, incomprehensibiliter, mirabiliter operante superna potentia, conuerti in essentiam Dominici corporis; tolerantis ipsarum rerum speciebus, & quibusdam alijs qualitatibus, ne percipiente [illegible] horreremus, & vt credentes hoc præmia ampliora percipiamus. [illegible] Dominico corpore existente in cœlestibus ad dexteram Patris [illegible] ipsum [illegible] non ipsum autem

In substantiam carnis & sanguinis commutari.

Conuerti in essentiam Dominici corporis.

Ioan. 1.

Psalm. 148.

Maius est opus, ex nihilo creare, quam ex substantibus substantias aliud producere.

Substantiam panis mutari pristina manente specie, exemplo aquæ in glaciem.

Digitized by Google

autem, si spectes panis viniqúe speciem, cæteraqúe superius compræhensa. Hanc fidem tenuit à priscis temporibus, & nunc tenet Ecclesia, quæ per totum diffusa orbem, Catholica nominatur.

Fides Ecclesiæ catholicæ.

Eucharistia præfertur mannæ.

6. CAMBROSIVS in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite nono: Considera nunc, vtrum præstantior sit panis angelorum, an caro Christi, quæ vtique corpus est vitæ. Manna illud è cælo, hoc supra cælum: illud cæli, hoc Domini cælorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur, hoc alienum ab omni corruptione: Quod quicunque religiosè gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo: Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & sitit: tu cùm biberis, sitire non poteris. Et illud in vmbra, hoc in veritate. Si illud quod miraris, vmbra est: quantum istud est, cuius & vmbram miraris? Audi quia vmbra est, quæ apud Patres

1. Cor. 10.

facta est Bibebant, inquit, de consequente eos petra: petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora? potior est enim lux, quàm vmbra: veritas, quàm figura: corpus authoris, quàm manna de cælo. Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit: maioremqúe vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursus appræhendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam & serpentis & virgæ? Currebant AEgypti flumina puro aquarum meatu, subitò de fontium venis sanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuijs. Rursus ad prophetæ preces cruor cessauit fluminũ, aquarum natura remeauit. Circunclusus vndique erat populus Hebræorum, hinc AEgyptijs vallatus, inde mari clausus. Virgam leuauit Moyses, separauit se aqua, & in murorum speciem congelauit, atque inter vndas via pedestris apparuit. Iordanis retrorsum conuersus, contra naturam in sui fontis conuertitur exordium. Nónne claret, naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluuialis fluctus esse mutaram? Sitiebat populus patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, vt aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath flunius amarissimus erat, vt sitiens populus bibere non posset. Misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subitò gratia temperauit. Sub Helisęo propheta vni ex filijs Prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim mersum est. Rogauit Helisæum qui amiserat ferrum, misit etiam Helisæus lignum in aquam, & ferrum natauit: vtique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam, quàm naturam, & adhuc tamen propheticę benedictionis numeramus gratiam. Quòd si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentum illud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quòd si tantum valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergò Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare, naturas. Sed quoad argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisqúe exemplo adstruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cùm Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quæramus, viro mixta fœmina generare consuenit. Liquet igitur quòd prętęr naturę ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Vera vtique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: verè ergò carnis illius Sacramentum est. Ipse clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum cælestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur esse, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

Potior veritas quam figura.

Exemplis probat naturam mutari mutatione m. Exod 7.

Exod. 14.

Iosue 3.

Num. 20.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

Benedictione diuina hoc sacramentum conficitur. Species suas naturæ elementorum mutantur. Psalm. 148.

Corpus quod conficimus, ex virgine est.

Ante benedictionem nominatur alia species, panis scilicet, & vinũ post consecrationem corpus & sanguis appellatur.

2. IDEM libro quarto de Sacramentis, capite quarto, vt supra quæstione quarta, A testimonio vicesimooctauo.

3. PSALMO centesimo quadragesimooctauo, vt in textu.

4. MATTHAEI vicesimosexto, supra quæstione secunda, A testimonio secundo.

5. MARCI decimoquarto, ibidem testimonio tertio.

6. THEOPHYLACTVS in decimumquartum Marci, 7. ET in sextum caput Ioannis, ibidem, B testimonio primo & tertio.

8. GREGORIVS Nyssenus in oratione Catechetica, quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Quærebatur quemadmodum quod est in illo corpus Christi, viuificat omnem hominum naturam, in quibus est fides, omnibus distributum, & ipsum minimè diminutum. Fortasse ergò non procul absumus à probabili ratione. Nam si cuiuslibet hominis substantia seu consistentia est ex alimento, id autem est cibus & potus, est autem in cibo panis; in potu autem aqua vino condita. Dei autem verbum, sicut prius est definitum, quod est Deus & verbum, humana est natura contemperatum, & cùm esset in nostro corpore, non aliquam aliam humanæ naturæ innouauit constitutionem: sed per ea, quæ sunt consueta & congruentia, suo corpori dedit permansionem, cibo & potu continens substantiam. Cibus autem erat panis. Quomodo ergò in nobis, sicut iam sæpè dictum est, qui panem videt, humanum corpus videt quodammodo, quòd cùm ille in eo fuerit, hoc fit ita illic quoque, quod Deum susceperit corpus, cùm panis alimentum accepisset, quadam ratione idem erat quod ille, alimento, vt dictum est, transeunte in naturam corporis. Nam quod est omnium proprium, id quoque pro certo & constanti est in illa carne, nempe quòd illud quoque corpus pane continebatur. Corpus autẽ, Dei verbi inhabitatione, ad diuinam transmutatum est dignitatem. Reśè ergò nunc quoque

Dei verbo panis ant. consecratus in Christi corpus trãsmutatur.

que Dei verbo sanctificatum panẽ, in Dei verbi corpus credo transmutari. Etenim panis erat potestate illud corpus. Fuit autem sanctificatus habitatione verbi, quod tanquàm in tabernaculo hãbitauit in carne. Igitur vndè in illo corpore transmutatus panis, transit in diuinam virtutem, per idem nunc fit similiter. Nam & illic verbi gratia sanctum fecit corpus, cui ex pane erat substantia, & quodammodò ipsum quoque erat panis: & hic similiter panis, sicut dicit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per cibum & potum procedens ad corpus verbi, sed à verbo, quemadmodum dictum est, transmutatus, nempe, Hoc est corpus meum. Cùm autem omnis caro alãtur etiam per humorem, neque enim, nisi cum eo coniungatur, id quod est in nobis terrestre in vita permanserit. Quomodò autem per durum & solidum alimentum, soliditatem corporis fulcimus ac stabilimus: eodem modo etiam humori adiungimus accessionem ex natura eiusdem generis. Qui quidem cùm fuerit in nobis, per alterandi facultatem fit sanguis, & maximè si per vinum acceperit virtutem transmutãdi in calidum. Quoniam ergò hanc quoque partem accepit caro illa Dei susceptrix ad Dei constitutionem: manifestatum autem verbum propterea se admiscuit interitui obnoxiæ hominum naturæ, vt communione diuinitatis simul etiam deificetur humanitas: ea de causa per suæ gratiæ dispensationem, se per carnem inserit omnibus credentibus, commistus & contemperatus corporibus credentium, quibus substantia est ex pane & vino, vt vnione cum eo quod est immortale, fit etiam homo particeps incorruptionis. Hæc autem dat virtute benedictionis, in illud transelementata eorum quæ apparent natura.

1 Tim. 4.

Non quia comeditur, sed per verbum Christi fit corpus sit.

Immortalitatis effectum participes ex coniunctione carnis Christi.

Virtute Benedictionis panis & vini natura transelementatur.

9. GVITMVNDVS archiepiscopus Auersanus libro tertio de Sacramento Eucharistiæ aduersus Berengarium, cùm refutãsset eorum sententiam, qui negant veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sic ait: Hæc interim contra vmbraticos dicta sint. Nunc contra illos habenda est ratio, qui Ecclesiæ rationibus expugnati, iam quidem negare nequeunt substantiam corporis Christi, cibo inesse Dominico, panem tamen & vinum per verba Saluatoris, in carnem eius & sanguinem veri nequaquàm credentes, sed Christum pani & vino commiscentes, tanquàm subtiliori ratione, hæresim alteram condiderunt. Quos quidem alios dico, quasi alio errore detentos: nam aliàs idem sunt. Nam primùm quidem, apud quos possunt, quantumcunque possunt, nihil de corpore & sanguine Domini substantialiter sacramentis inesse contendunt: sed indè (vt diximus) pulsi, confugere malunt ad hanc impietatem, quàm synceram tenere cum aliis hominibus humiliter veritatem. Et eorum rationibus confutatis: Quapropter, inquit, cùm & istæ causæ nihil valeant, nec aliæ ipsi afferant; quæ insania est, vt Christum, vt ità dixerim, sua authoritate impanent, & inuinent? Et quidem Christum incarnari, humanæ redemptionis ratio exposcebat, quod futurum Prophetæ prædixerunt, factum Christus ostendit, Apostoli prædicauerunt, mundus credidit. At impanari, vel inuinari Christum, nulla (sicut ostendimus) expetit ratio, nec Prophetæ prædixerunt, nec Christus ostendit, nec Apostoli prædicauerunt, nec mundus, exceptis his pauciſſimis hæreticis, credidit. Vndè igitur eos malus error iste peruasit? Totus mundus concinit: Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, ità Deus & homo vnus est Christus. Nemo dicere audet: ità Deus & homo, & panis & vinum, vnus est Christus. Vndè igitur istis hæc noua companatio? Deindè productis Patrum testimonijs de conuersione panis in corpus, & vini in sanguinem, ità subijcit: Hos impanatores suos ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cùm accipiens panem, gratiasque agens, ac benedicens, ait: Hoc est corpus meũ. Non ait; In hoc latet corpus meum: Nec dixit; In hoc vino est sanguis meus: sed dixit; Hic est sanguis meus &c. Equidem ego de hac impanatione mecum etiam atque etiam retractans, non satis verbis exprimere possum, quantum super istorum stultissima audacia, & insanissima præsumptione admiror pariter & indignor. Nam contra diuinas authoritates, humana ratione incedere, id quidem insanum: sine ratione autem, id longè insanius. At verò & sine ratione, & contra rationem aduersus Deũ semper latrare, id prorsùs suprà quàm dici possit, insanissimum. Isti enim nequiores nequissimis, fratres suos vmbraticos præ se iustificauerunt. Illi quippe iudicium sensuum transcendere non valentes, tanquàm ex infirmitate errãsse videri possunt. Hi verò neque ex sensibus, neque ex vlla ratione, neque scriptura aliqua, causas erroris sui mutuantes, sola penitus superbia vesanire videntur, dum reclamante natura, quam tantoperè defensitare solẽt (quomodò enim in solido corpore panis, alterum corpus latere possit, videri nõ potest) reclamante, inquam, natura, reclamantibus scripturis sacris, nullo sanctorũ Patrũ testimonio, nullo diuino oraculo, nullo miraculo fulti, munitã vndiq; Catholicam pietatẽ, bestialiter obstinati, ob hoc tantùm oppugnare videntur, ne ab ea victi esse videantur.

Vmbratici. Contra eos qui veritatẽ Dominici corporis in Eucharistia admittunt: sed Transubstantiationẽ negãt.

Impanari vel inuinari Christum, quam absurdum sit.

Cõpanatio.

Impanatores verbis Christi cõfutantur.

Stupiditas negantium Transubstantiationem, & tamen ipsam Christi præsentiam in Sacramento profitentiũ.

VI.

Estne venerandum nobis, adorandumque hoc Sacramentum?

A EST[a] maximè, sic postulante à nobis officio Religionis; vt quem adesse in Eucharistia credimus, cultu quoque debito prosequamur, creaturæ Creatorem, serui Dominum atque Redemptorem Optimũ Maximum.

a Aug. in Psal. 98. Amb. lib. 3. de spiritu sancto, c. 12. Matth. 4. b Apoc. 14. b 19. b 22. b Triden. sess. 13. cap. 5. & can. 6. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

B De quo scriptura[b] ipsa pronunciat: *Adorent* b Heb. 1. b Psal. 96. b

c Psal.71.b

eum omnes Angeli Dei. Et rursùs, [c] *Adorabunt eum omnes Reges terræ: omnes gentes seruient ei.* Tum alibi diuinus Propheta, cùm hoc sacramentum, eiusque magnitudinem contemplatur, non sat habet dicere, [d] *Edent pauperes, & saturabuntur: & laudabunt Dominum*: sed hoc etiam addit, *Adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ Gentium*. Item: *Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ.*

d Psal. 21. d Vide ibidem Euthy. Eus. b. in cathena, Aug. expos. prima. & epist. 120. ad Honoratum cap. 24. & 27.

e Matth. 2. b Chrys. hō. 24 in 1. ad Corint. & homil 7. in Matth. Ioan 9. f Matth. 14. d 9. c & 28. d Luc. 24. g

C Laudantur sanè [e] Magi, similesque nonnulli apud Euangelistas, quòd Christo adhuc in carne mortali honores diuinos exhibuerint, coram eo procidentes, eumque adorantes. Atqui nobis idem nunc est Christus in Eucharistia: non [f] mortalis, sed immortalis, omni gloria & virtute prorsùs admirabilis. Quam nos fidem religioso corporis animique cultu iure testamur, dum Christianæ humilitatis, & debitæ gratitudinis officium coram tremenda illa, semperque reuerenda Dei Maiestate [g] venerabundi ac supplices exhibemus.

f Rom. 6. b Psal 94. a

g Chrys hom. 61 ad pop. hom. 3 in epist. ad Ephes. item lib. 6 de sacerd. hō. 2. de verbis Isaiæ hom. 3 & 4 contra Anomœos Nilus epist. ad Anastas. Amb. orat. 1. præparat. ad Missam. Nazianz. orat. in Gorgoniam. Greg. 4. dialog c. 58 Orig. hom. 5. in diuersos Euang. locos.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimumoctauum, in ea verba: Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Suppedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci ὑποπόδιον dixerunt Latini scabellum: & alij dixerunt suppedaneum. Sed videte fratres quid nos iubeat adorare. Alio loco scriptura dicit: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Ergò terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quòd sit scabellum pedum Dei? Et quomodò adorabimus terram, cùm dicat apertè scriptura, Dominum Deum tuum adorabis: & hîc dicit, Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum: timeo adorare terram, ne damnet me, qui fecit cælum & terram. Rursum timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura, Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodò sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi priùs adorauerit: inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro viuificat? Ipse Dominus dixit, cùm de ipsa commendatione, eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui viuificat, caro autem nihil prodest. Ideò & ad terram quamlibet, cùm te inclinas atque prosternis, non quasi terram inuocaris, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est quod adoras; propter ipsum enim adoras: ideò & hîc subiecit, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.

Isa. 66.

Matth. 4. Deut. 6.

Quomodò adoretur scabellum pedum Dei.

Nemo Christi carnem manducat, nisi priùs adorauerit. Peccamus non adorando

Ioan. 6.

2. AMBROSIVS libro tertio de Spiritu sancto, capite duodecimo: Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodiè quoque in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu (vt suprà diximus) adorarunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cùm adoraretur tanquàm Dei filius, natus ex Maria negabatur.

Isa. 66.

Caro Christi in mysterijs adoratur.

3. MATTHAEI quarto: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

4. APOCALYPSIS decimoquarto: Adorate eum, qui fecit cælum, & terram, mare, & fontes aquarum.

5. ITEM decimonono & vigesimosecundo: Deum adora.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite quinto: Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in Catholica Ecclesia semper recepto latriæ cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideò minùs est adorandum, quòd fuerit à Christo Domino, vt sumatur, institutum. Nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater

Latriæ cultus huic Sacramento debetur.

Digi

Heb.1. Pſal.96. Matth.2. Matth.28.

Pater æternus introducens in orbem terrarũ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei quem Magi procidentes adorauerunt, quem denique in Galilæa ab Apoſtolis adoratum fuiſſe ſcriptura teſtatur. Declarat præterea ſancta Synodus piè, & religiosè admodum in Dei Eccleſiam inductum fuiſſe hunc morem, vt ſingulis annis peculiari quodam, & feſto die præcelſum hoc, & venerabile Sacramentum ſingulari veneratione, ac ſolennitate celebraretur, vtque in proceſſionibus reuerenter, & honorificè illud per vias, & loca publica circumferretur. Aequiſſimum eſt enim, ſacros aliquos ſtatutos eſſe dies, cùm Chriſtiani omnes ſingulari, ac rara quadam ſignificatione gratos, & memores teſtentur animos erga communem Dominum, & Redemptorem, pro tam ineffabili, & planè diuino beneficio, quo mortis eius victoria, & triumphus repræſentatur. Ac ſic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæreſi triumphum agere, vt eius aduerſarij in conſpectu tanti ſplendoris, & in tanta vniuerſæ Eccleſiæ lætitia poſiti, vel debilitati & fracti tabeſcant, vel pudore affecti & confuſi, aliquando reſipiſcant.

Feſtum ſanctiſſimi Sacramenti.

Circumferenda Euchariſtia in proceſſionibus.

7. In eadem ſeſſione canone ſexto: Si quis dixerit, in ſancto Euchariſtiæ Sacramento Chriſtum vnigenitum Dei filium non eſſe cultu latriæ, etiam externo adorandum: atque ideò nec feſtiua peculiari celebritate venerandum, neque in proceſſionibus, ſecundùm laudabilem, & vniuerſalem Eccleſiæ ſanctæ ritum, & conſuetudinem ſolenniter circumgeſtandum, vel non publicè, vt adoretur, populo proponendum, & eius adoratores eſſe idololatras; anathema ſit.

Anathemate feruntur adorationẽ & deportationem negantes.

8. Petrvs Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo, epiſtola ſecunda: Sed adhuc vrges & dicis: Et ſi data eſt caro Chriſti hominibus immortaliter & inuiolabiliter, ad honorandum, ad adorandum, quare ad comedendum? Quòd enim honorari, quòd adorari debeat, fidelibus omnibus certum eſt. Et poſt pauca: Dat planè carnem ſuam, dat ſanguinem ſuum, non ſolùm ad honorandum, non ſolùm ad adorandum, ſed etiam ad manducandum & bibendum Chriſtus hominibus.

Certum fidelibus eſt, adorandam Euchariſtiã eſſe.

9. B Ad Hebræos primo: Et cùm iterùm introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes angeli Dei.

2. Pſalmo nonageſimoſexto: Adorate eũ omnes angeli eius: audiuit, & lætata eſt Sion.

3. Et ſeptuageſimoprimo: Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes ſeruient illi.

4. Item vigeſimoprimo: Edent pauperes, & ſaturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirunt eum &c. Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ Gentium.

5. Evthymivs in Pſalmum viceſimumprimum: Edent pauperes & ſaturabuntur &c. Pauperes ſunt veri omnes Chriſtiani: qui tamen ſpiritualem cibum Euangelicæ comedũt doctrinæ, qua verè alitur atque augeſcit anima. Vel aliter: Comedent fideles Saluatoris corpus, cum quo & ſanguinem eius bibent: & ſaturabuntur, ſancto nimirùm repleti Spiritu, hymnisque & laudibus in menſa illa Deum extollent: ità vt verſiculus ſuperior, non ſolùm prophetiam contineat de Euangelio, ſed de myſtico etiam menſæ illius ſacramento. Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi. Ait enim Dominus in Euangelio: Ego ſum panis vitæ. & rursùs: Si quis mãducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, cuſtodiẽs videlicet pariter mandata. Per cor autem, totum hominem intelligit, eò quòd illa pars cæteris omnibus partibus in quouis animante vitæ ſit magis particeps. Licet moriantur, inquit, reſurgent tamen in vitam æternam.

Fideles Chriſti corpus comedent, & cum eo ſanguinem eius bibent.

Ioan.6.

6. Evsebivs in catena Doctorum Græcorum in Pſalmos, circa eundem verſum: Modò (inquit) Edẽt, paulò verò pòſt dicet, Comederunt, & adorauerunt omnes pingues terræ. Verùm cùm comediſſent, pingues facti ſunt. Priuſquàm verò comederent, pauperes appellabantur. quibus pollicetur, vt cibo à ſe exhibendo vtantur. Sed quis ex comeſtione fructus? Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi: nam panis vitæ ab illo exhibitus, immortalitatem parit, & vitam æternam. Inquit enim: Ego ſum panis vitæ, qui de cælo deſcendi, & vitam mundo affero. Et rursùs: Si quis manducauerit ex pane meo, viuet in æternum. & reliqua. Cernis quomodò hæc Pſalmo congruant: Edent pauperes, & ſaturabuntur. Et, Viuent corda eorum in ſeculum ſeculi.

Panis vitæ immortalitatem parit. Ioan. 6.

7. Avgvstinvs in pſalmum vigeſimoprimum, expoſitione prima: Manducauerunt corpus humilitatis Domini ſui, etiam diuites terræ, nec ſicut pauperes ſaturati ſunt vſque ad imitationem, ſed tamen adorauerunt.

Adoratio.

8. Idem epiſtola centeſima vigeſima ad Honoratum, capite vigeſimoquarto: Vota mea reddam coram timentibus eum. Vota ſua, ſacrificium vult intelligi corporis ſui, quod eſt fidelium ſacramentum. Ideò cùm dixiſſet; Vota mea reddam coram timentibus eum; continuò ſubiunxit, Edent pauperes, & ſaturabuntur: ipſi enim ſaturabuntur pane, qui de cælo deſcendit, qui ei cohærentes, & eius pacem dilectionemque ſeruantes, imitantur eius humilitatem. Ideò pauperes in hac paupertate, & ſaturitate præcipuè Apoſtoli claruerunt.

Vota, ſacrificium corporis Chriſti, fidelium ſacramentũ intelligit.

9. Et capite viceſimoſeptimo: Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ: Diuites terræ, ſuperbos intelligere debemus, ſi rectè ſuperiùs pauperes humiles intelligebamus, de quibus in Euangelio Dominus dicit; Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Neque enim fruſtrà ità diſtincti ſunt, vt de pauperibus ſuprà diceretur, Edent pauperes, & ſaturabuntur: hîc verò, Mãducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Et ipſi quippe adducti ſunt ad menſam Chriſti, & accipiunt de corpore & ſanguine eius; ſed adorant tantùm, non etiam ſaturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim pauperem, dedignantur eſſe pauperes: quia Chriſtus pro nobis paſſus eſt, relinquens nobis exemplum, vt ſequamur veſtigia eius. Veruntamen quòd humiliauit ſemetipſum, factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, aſpernantur diuites, & ſimilia perpeti reſpuunt; timore non magnitudine, infirmitate ergò non ſanitate. Sed quia Deus exſtitauit eum à mortuis, & donauit ei nomen, quòd eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Iesv flectatur omne genu, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum; fama celſitudinis eius, & gloria nominis eius in Eccleſia vſquequaque diffuſa, permoti & ipſi veniunt ad mẽſam, manducant & adorant, non tamen ſaturantur, quia non eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam.

Matth. 5. Pſal.21. 1.Pet.2. Philip.2.

Superbi etiã adorant Chriſtũ in Euchariſtia.

1.C Matthæi ſecundo: Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum.

2. Chrysostomvs homilia vigeſimaquarta in priorem ad Corinthios: Hoc corpus in præſepi reuerenti ſunt Magi, & viri impii, & barba-

Matth. 2.

barbari, longo itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltem barbaros nos, qui cælorum ciues sumus. Illi enim cùm id præsepe & tugurium tantùm, neque eorum quicquam, quæ tu nunc intueris, viderent, summa accesserunt reuerentia & horrore. Tu verò non in præsepi id, sed in altari: non mulierem, quæ in vlnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio vides. Nec simplex vt illi corpus intueris, sed & eius potentiam, & omnem cognoscis administrationem, & nihil eorũ quæ per ipsum facta sunt ignoras, & diligenter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrescamusque, & maiorem quàm barbari illi præ nobis feramus pietatem, vt non simpliciter, neque frigidè accedentes vehementiori igni caput obijciamus. Hæc autem non dico, vt non accedamus, sed ne temere accedamus.

Vt Magi cũ summa reuerentia adorârunt Christum in vlnis matris, ità nobis in altari adorandus.

3. IDEM homilia septima in Matthæum: Imitemur nos saltem deuotionem Magorum, & alacres & prompti ad pueri accurramus domum. Etsi Rex, etsi populus, etsi Tyrannus huius velint cursum itineris impedire, nequaquàm tamen accensi desiderij extinguamus ardorem, quoniam & illi, nisi vidissent puerum, nec periculum, quod intentabatur à Rege, vitâssent. Priùs enim quàm puerum cernerent, vndique illis opponebantur timores, conturbationes atque discrimina: postquàm verò adorârunt, securitas, & tranquillitas subsequuta est: nec iam stella eos, sed Angelus suscipit, quia scilicet adorando, facti fuerant sacerdotes, cum supplicatione etiam muneribus oblatis. Et tu itaque in Bethlehem festinus accurre, ac domum spiritualis panis ingredere. Et si Magus fortè sis, nihil te ad hunc Regem introire prohibebit, modò vt adoraturus atque honoraturus Dei filium, & non quasi conculcaturus aduenias: modò vt honorem ipsum cum gaudio ac tremore offeras: possunt enim vtraque hæc pariter conuenire: Sed caue ne Herodi efficiaris similis, & dicas, Vt & ego veniens adorem eum: cumque venerís, interimere coneris. Huius etenim similes sunt, qui indignè aburuntur communione mysterij. Reus est enim, inquit, iste corporis & sanguinis Domini. Qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum, & regno Christi iugiter inuidentem, longè sanè Herode illo nequiorem, mõmonam scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gestit, suosque cultores simulat, & mittit ad Christum, vt specie quidem adorare videantur; quantum verò in ipsis est interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur, ne quando speciem supplicum atque adorantium geramus, opere verò existamus inimici. Igitur adoraturi Christum cuncta proijciamus è manibus. Si habuerimus aurum, offeramus ipsi. Quis vestrum, qui innumeris estis Christi beneficijs obligati, tam longinquæ propter eum arripuit expeditionis laborem, quàm illi barbari, immò sapientiores profectò sapientibus? Verùm quid ego de spatio loquor itineris longioris, cùm plurimæ fœminarum tanta iam animi mollitudine resoluantur, vt nisi aduectæ mulis, quamlibet exiguo spatio à domibus suis venire nequeant ad videndum Dominum in præsepio spirituali? Sed ex his quoque, qui certè ambulandi laborem ferunt, alij secularium negociorum tumultus, alij theatrales turbas sanctis cœtibus anteponunt. Et barbari quidem illi priusquàm Christum viderent, tam longam propter ipsum exuperauerunt viam, tu verò nec posteaquàm videris, illos probaris imitari. Nam & cùm eum videris, ità eum relinquis, vt post illum curras ad theatra, ac mimum potiùs & videre, & audire desideres. Atque vt eadem rursùs attingam quæ antè sum insectatus, Christum quidem in spiritali situm præsepio derelinquis, properas verò iacentem in scena spectare meretricem. Hoc autem quibus tandem putamus dignum esse supplicijs? Respondeo obsecro, si se quispiam introducere te polliceretur ad regem, & ostenderet tibi illum vndique coruscantem, atque inter varios pompæ suæ ornatus sedentem, putasne theatrale spectaculũ aulicæ præponeres dignitati, cùm certè ne hinc quidem tibi aliquod commodum quæreretur? At verò ex hac mensa spiritualium fons emanat bonorum, & hanc tu statim relinquens curris ad theatrum, vt natantes fœminas, & sexum illum publicis oculis intuearis expositum, vt (inquam) istud aspicias, sedentem iuxta donorum cælestium fontem relinquis. Non aquam de hoc nobis fonte largitur, sed sanguinem viuum, qui quanquàm ad mortis Dominicæ testimonium sumitur, nobis tamen causa sit vitæ. Tu verò relinquis huius sanguinis fontem calicemque reuerendum, & ad diabolicum illum fontem festinus accurris.

Christus in spiritali situs præsepio, altari scilicet.

Magorum exemplo ad pueri domũ accurramus.

Sanguinem Christus viuum largitur, qui nobis causa sit vitæ. Calix reuerendus.

4. IOANNIS nono: Tu credis in filium Dei? &c. At ille ait: Credo Domine. Et procidens, adorauit eum.

5. MATTHÆI decimoquarto: Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè Filius Dei es.

6. ET capite nono: Eccè princeps vnus accessit, & adorabat eum.

7. ITEM vigesimooctauo: Vndecim autem discipuli abiérunt in Galilæam in montem, vbi constituerat illis Iesus. Et videntes eum adorauerunt.

8. LVCÆ vigesimoquarto: Et ferebatur in cælum. Et ipsi adorantes, regressi sunt in Hierusalem.

9. AD Romanos sexto: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur.

10. PSALMO nonagesimoquarto: Venite, exultemus Domino, &c. Quoniam Deus magnus Dominus: & rex magnus super omnes Deos. Quia in manu eius sunt omnes fines terræ: & altitudines montium ipsius sunt. Quoniã ipsius est mare, &c.

11. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenum, & homilia tertia ad Ephesios: Cogitemus quòd illum sursum sedentem, qui ab Angelis adoratur, hunc degustamus. Confidera quæso, mensa regalis est appositа, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt; igitur adora & communica. Dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis dominica; cùm audieris, oremus omnes communiter, cùm vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descendere.

Degustamus eum, qui sursum est, & ab angelis adoratur. Adora & communica.

12. IDEM libro sexto de Sacerdotio: Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur. Ego verò & commemorantem olim quendam audiui,

Tempore sacrificij Missæ præsens est angelorum multitudo magna.

Non debemus gerere speciem adorantium, opere verò inimici esse.

1. Cor. 11.

Herodi similes, qui communione mysterij abuntur.

Accede adoraturus & honoraturus Dei filium.

Magi adorando oblatis muneribus facti sunt sacerdotes.

Visum de angelorum præsentia.

Alterum.

Angeli sacram mensam cum reuerentia circumstant.

Christus semet in sacris mysterijs ostendit.

Tempore sacrificij etiam angeli Domino genu flectunt & archangeli rogant, habentes sacrã oblationem in fauore.

Angelorũ coetus Domini protendentium oratio pro genere humano ad Christum.

Energumeni cur tunc à diacono adducantur, iussi caput inclinare.

Cur tempore sacrificij adducantur cæmoniaci.

Quia nunc Christus velut pro tribunali sessurus & in Sacramẽto præsens futurus est, pro illis cũ vniuersus populus orat.

Cum angelis Deũ illic adoramus.

S. Chrysostomus videt ecclesiã plenam Angelis tempore Missæ. Sacrificium diuinum & inuentum in Missa offertur. Angeli tempore sacrificij è cælo descendentes Christũ venerantur in Eucharistia.

essui, cùm diceret, senem quendam virum admirabilem, ac cui reuelationum mysteria multa diuinitùs fuissent detecta, sibi narrâsse, se tali olim visione dignum habitum à Deo esse, ac per illud quidem tempus derepentè angelorum multitudinem conspexisse (quatenus humanus adspectus ferre poterat) fulgentibus vestibus indutorum, altare ipsum circundantium: denique sic capite inclinatorum, vt si quis milites præsente rege stantes videat: id quod facilè mihi ipse persuadeo. Item & alius quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audijsset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura & munda conscientia fuerint participes spiritum efflaturi, ab angelis illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum hinc rectà in cælum abducuntur.

13. ITEM homilia prima de verbis Isaiæ, Vidi Dominum: Miser & infelix, oportebat te cum tremore ac reuerentia angelicam glorificationem resonare, cumque terrore confessionem reddere conditori, ac per hanc delictorũ veniam postulare. Tu verò mimorum & saltatorum mores hinc inducis, dum indecenter manus iactas, pedibus sis insultas, totoque circumageris corpore. Et quî fit, vt non metuas, neque horrescas, hæc audens aduersus talia eloquia? Non cogitas ipsum hîc inuisibiliter adesse Dominum, qui vniuscuiusque motum metitur, & conscientiæ rationem habet? Non cogitas, quòd angeli huic stupendæ assistunt mensæ, cumque reuerentia hanc circumuallãt? Verùm tu ista non cogitas.

14. ET homilia tertia de incomprehensibili Dei natura contra Anomœos: Ingentem, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tantaque cum attentione sermonem audit meum, sæpenumerò tempore illo perhorrendo requisiui, & tamen nunquã videre potui, atque ità me vehemens cepit suspirium, quòd cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse propiùs adsit, frequentes ad finem vsque dicendi patientissimè perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis magister & Dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est, vacua desertaque ecclesia redditur. Et nonnullis interiectis: Tempore illo mi frater charissime, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli Domino genu flectunt, & archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere reges consueuerunt: eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolãsti. Agitatos quoque ob eam rem diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt tu miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtilis defensionem & auxilium.

15. IDEM homilia quarta contra eosdem Anomœos Gratiam reddam, si vos docuero, quamobrem illa præ cæteris oratio solet fieri, & cur homines dæmone agitatos, & furore acritos terrimo, adduci tempore illo, & capita inclinare iubet diaconus. Qua de causa igitur agitur ita dicam. Vincula perquàm praua & grauia agitatio dæmonum est: vincula enim ferro validiora. Vt itaque tempore instante, quo iudex prodire, & pro tribunali sedere solitus est; custodes carceris, homines quos in vinculis tenent, omnes carcere educunt, & pro cancello septisque fori collocant squalentes, sordentes, coma expletos nimia, pannis miserrimè obductos: sic patres statuerant, vt quum breui Christum velut pro tribunali sedere, in ipsisque sacramentis apparere futurum esset, homines dæmone agitati illi tanquàm vinculis quibusdam retenti adducerentur, non vt rerum quas commisissent, examen subirent modo eorum qui in vinculis sunt, nec vt luerent pœnas, & supplicio afficerentur: sed vt populo, vniuersaque ciuitate præsente, communes pro his fierent supplicationes, vt omnes iugi concordia Dominum communem orarent pro his, & quòd misereretur, magno clamore contenderent. Cæterùm vt his tunc succensui, qui orationem huiusmodi negligerent, foris que tempore eo versarenturi sic impræsentiarum his qui intus constant, succensendum vtique reor, non quia intus manent, sed quòd cum eo quo debent, maneant loco, nihilo melius afficiuntur, quàm qui foris euagantur. Disputant enim inter sese, & aut iocantur, aut negocia tractant tempore illo perhorrendo. Et paulò pòst: Haud illa diaconi exhortatio erecti constantisque frustrà & sine causa instituta sancitaque est: sed vt nostras repentes humi cogitationes erigeremus, &c. Cogita apud quem proximè stas, quibuscum inuoces Deum, scilicet cum Cherubin, cum Seraphin, cum omnibus cæli virtutibus: animaduertere quos habeas socios: satis hoc tibi fit ad sobrietatem, cùm recordaris te corpore constantem, & carne coagmentatum, admitti cum virtutibus incorporeis commendare omnium Dominum.

16. NILVS Abbas epistola ad Anastasium Episcopum: Ioannes Sacerdos admirandus, ecclesiæ Constantinopolitanæ, immò verò totius orbis splendor, vir animi perspicacis, omni ferè tempore, videbat domum Domini refertam Angelorum cœtu, & tunc in primis, cùm diuinum & incruentum sacrificium offerebatur, quo quidem tempore stupore & lætitia plenus rem præcipuis amicis spiritualibus priuatim enarrauit. Cùm cœpisset, inquit, sacerdos sanctum sacrificium, seu oblationem facere, plurimæ statim ex beatis illis virtutibus è cælo descendentes, stolis indutæ splendidissimis, nudis pedibus, intentis oculis, pronæ, altare magno cum silentio & reuerentia, quoad venerandum illud mysteriũ expletum fuit, circunsteterunt. Deindè huc illuc singulæ per totam domum diffusæ, Episcopis & Presbyteris & Diaconibus distributionem corporis & pretiosi sanguinis ministrantibus, adhæserunt, satagentes, & sedulò adiuuantes. Hæc autem scribo, vt diuini sacrificij dignitatem cognoscentes, caueatis, ne illud negligenter diuino timore abiecto, administretis.

17. AMBROSIVS oratione prima præparatoria ad Missam inter alia sic orat: Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui, quo quotidiè in Ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctifi-

sanctificamur, atque vnius tuæ summæque diuinitatis participes efficimur: quatenùs des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus, bona conscientia ad Altare tuum accedam, ità vt hæc cælestia sacramenta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita: Et, Qui manducat me, vita viuet propter me: ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Panis dulcissime, sana palatum cordis mei, vt sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, vt nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime, habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meum, & dulcedine saporis tui repleantur viscera animæ meæ. Manducet te angelus pleno ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo, ne deficere possit in via tali recreatus viatico. Panis sancte, panis vitæ, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cælo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus. Intra in animam meam: sana & sanctifica me interiùs & exteriùs. Esto tutamentum & perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procul à præsentia tua: vt foris & intus per te munitus, recto tramite perueniam ad tuum regnum: vbi non mysterijs, sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cùm tradideris regnum Deo patri, & erit Deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate menstrua: vt nec esuriam, nec sitiam in æternum.

Ioan. 6.

Adorat Ambrosius Christum in Eucharistia.

18. GREGORIVS Nazianzenus oratione vndecima in laudem sororis suæ Gorgoniæ: Aduersa corporis valetudine tenebatur (soror videlicet) grauiterque laborabat: eratque insolens quoddam & prodigiosum morbi genus &c. Desperatis omnibus alijs auxilijs, ad mortalium omnium Medicum confugit, atque in tempesta nocte captata, cùm morbus nonnihil remisisset, ad Altare cum fide procumbit, cùque, qui super ipso honoratur, cum ingenti clamore inuocans, omnibusq; nominibus appellans, atque omnia ea, quæ vnquàm mirificè gesserat, velut in memoriam ei reuocans (nam & veteres, & nouas historias callebat) tandem pia & præclara quadam impudentia effertur. Eam, quæ Christi fimbria sanguinis profluuium compresserat, imitatur. Quidque fecerit, audite. Cùm caput suum pari cum clamore, lachrymisque (mulierculæ illius instar, quæ olim Christi pedes rigauit) altari admouisset, nec se priùs illud dimissuram esse denunciasset, quàm sanitatem obtinuisset, ac deindè hoc suo pharmaco corpus totum perfudisset, & si quid vspiam antiryporum pretiosi corporis aut sanguinis manus recondiderat, id lachrymis admiscuisset (ô rem admirandam) statim liberatam se morbo sentit, & corpore, & animo, & mente leuis discedit, pro spei mercede, id quod sperauerat, consecuta, & per animæ robur corporis robur accipiens.

Adoratur Eucharistia.

Mattb 9.

Luc. 7.

19. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimo octauo: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri?

Angelorum chori adsunt in immolatione hostiæ.

20. ORIGENES homilia quinta in diuersos Euangelij locos: Quando sanctum cibum illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ panis & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti.

Cū Centurione dicendum, Domine, non sum dignus. Matth. 8.

VII.

Quid porrò de altaris Sacrificio credendum est?

A IDEO proculdubiò, institutam esse Eucharistiam non in eum vsum tantùm, vt à Christianis velut alimentum salutare sumatur; vndè [a] cibus, potus, viuus ac vitæ panis dicitur: sed etiam vt tanquàm summum & proprium noui Testamenti sacrificium [b] offeratur: vt hinc iam olim nomen acceperit hostiæ, sacrificij, victimæ, oblationis, holocausti.

a Ioan. 6. & 1. Cor. 10 & 11. & Prouer. 9.

b Dionys. Eccles. hier. cap. 3. & epist. 8. Ignat. ad Smyrn. Iustin. in dial. cu Tryph. Basil. ser. 2. de Baptis. c. 2. Tertull. de oratio. cap. 14. Aug. epist. 23 & lib. 20. cont. Faustum, cap. 21. Fulgent. lib. 2. ad Monimum, cap. 2. & 5. Theodor. hist. sanct. cap. 20. Abbas lib. 5. c. 10. Damasc. in vita Basil. & Iosa. c. 12. 19. 30. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 22. & Chrysost. homil. 17 ad Hebr.

B Offertur autem in iugem * passionis Dominicæ memoriam, & gratiarum actionem, atque vt credentibus prosit ad [c] huius & futuræ vitæ mala depellenda, bonaque impetranda: neque solùm viuis, sed etiam defunctis prosit in remissionem peccatorum, sicut è scriptura diuina, & traditione [d] Apostolica grauissimi Patres asseuerant.

c Iacobus, Basilius, & Chrysostomus in Liturgijs. Aug. 21. de ciuit. c. 27. Chrysost. hom. 77. in Ioan. & 3. in Act. Gregor. 12. dial. ca. 17. Beda lib. 4. Anglic. histor. cap. 22.

d Clemens epist. 3. Iren. lib. 4. cap. 32. Chrysost. hom. 3. ad Philip. & hom. ad popul. Damasc. in orat. de defunct.

C Hoc

C Hoc est eximium illud & incomparabile sacrificium, quod Christus in extrema cœna sub panis & vini specie [c] instituens, suis Apostolis, vt primis noui Testamenti sacerdotibus, horumque successoribus, vt offerrent, his [f] verbis demandauit: *Hoc facite in meam commemorationem.*

c Iren. lib. 4. cap 32. Euseb. lib. 5. ca. 16. demonst euang. Cypr. ep. 63 Aug. 10. de ciuita. cap. 20 lib. 20. contra Faust. cap. 21. in psal. 33. concione 2.

f Luc. 22 b Chrys. hom. 83. in Matth. & 24. in priorem ad Corint. Martial. ad Burdc. ca. 3. Areop. ca. 3 Eccle. hier. 21. Clemens lib. 3 constit Apost. ca. 18. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

D Hæc est oblatio, quæ per varias sacrificiorum naturæ [g] & legis tẽpore similitudines [h] figurabatur, vtpotè quæ bona omnia per illa tum significata, velut illorũ omnium consummatio & perfectio complectitur.

g Gen. 4. a 8. d & 14. d Exodi 12. a b

h Aug. lib. 10. de ciuit. cap. 20. & lib. 6. cont. Faust. cap. 5.

E Hoc illud est iuge sacrificium, quod non nisi ad finẽ mundi [i] abolendũ Daniel [k] testatur.

i Hippol. de consum. mundi. Chrys. hom. 49. operis imperfec.

k Daniel. 12 d 9 g

F Ad hoc spectat Sacerdotium [l] secundùm ordinem [m] Melchisedech, quod etiã Dauid in Christo futurum, & permansurum prædicat.

l Psal 109. b Hebr. 7. ab Gen. 14. d

m Cyprian. epist 63 Euseb. lib. 5. de demonst. cap. 5. Hieron. ad Marcellam epist. 17. cap. 2. & 126. ad Euagr. Aug. in psal 33. concione 2. Epiphan. hæres. 55. Damasc. lib. 4. cap. 14.

G Hæc oblatio munda, quam nulla vel indignitas, vel malitia offerentium inquinare possit: quæ Iudaicæ legis [n] Sacrificijs quamplurimis vnicè [o] succedens, apud Gentes in omni loco, id est, toto [p] orbe terrarum, ad celebrãdum Dei & redemptoris nostri nomen offertur atque sacrificatur, vt apud Malachiam legimus.

n Numer. 28. & 29.

o Augus. 17. de ciuit. cap. 20. Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

p Malach. 1. c Vide Martial. ad Burd. cap. 3. Iustin. in dial. cum Tryph. Iren. lib. 4. cap. 32. 33. & 34. Chrys. in psal. 95. Augus. 19 de ciuit. cap. 23. & lib. 18. cap. 35.

H Hæc est Missæ oblatio, Sacrificium, * Liturgia, cui testimonium omni exceptione maius præbent Canones & Traditiones [q] Apostolorum, sanctæ [r] Synodi, magnus consensus & vsus perpetuus totius Ecclesiæ Græcæ [s] & Latinæ, Orientalis & Occidentalis.

* Actor. 13. a

q Can. 9 & 9. Apostol Clemens lib. 6. constit. Apost. cap. 23.

r Nicen. 1. cap. 14 Laod. ca. 19. & 57. Ephe. in epist. ad Nesto. &c. Trid. sess. 22. cap. 1.

s Vide Liturgiam Iacob. Basil. Chrysost. Ambro. Gregor. &c.

I Quod Missæ [t] Sacrificium, si rẽ omnẽ æquè perpẽdimus, est reuerà Dominicæ passionis, & illius cruenti sacrificij, quod in cruce pro nobis est oblatum, sancta quædam & viua repræsentatio, atq; simul incruenta, & efficax oblatio.

t Missæ nomen habet Alex. 1. epist. 1. Telesph. Felix 1. epist. 2. Higin. & Soter. apud Grat. Euaristus apud Iuonem & Fabian. in cod. decretor. 16. librorum. Damasus in Alexan. Sixto. 1. Telesph. & Felice 1 Item epist. 4. Carthag. 2. ca. 3. Agathen. ca. 21. Ambros. epist 33. Augustin. ser. 91. 237. ca. 8. & 251. de temp. Item in Concil. Milevit. can. 12. & 4. Carth. can. 84. Leo epist 81. ad Dioscor. & 88. ad episcop. Gal. & Ger.

K Ex qua fit primùm, vt memoria, fides, & gratitudo nostra in Redemptorẽ ipsum viuida quotidiè excitetur, cõfirmeturque, secundùm illud, [v] *Hoc facite in meam commemorationem.* Quorum verborum Ecclesia tam sedula interpres fuit, vt omnẽ incruẽti huius Sacrificij externum ornatũ, [x] vestes sacras, vasa, ritus, actio-

v Luc. 22. b 1. Corinth. 11. e

x De cæremon Missæ Dionys. de Eccle. hierar. cap. 3. Isidorus, Alcuinus

Remig. Rabanus, Amal. Ruper. Tuitien. Innocen. 3 &c. Concil. Triden. sess. 22. cap 5 & can. 7. Chrysost. homil. 3. & 14. ad Ephes. Prudent. in Petriste. hym. 2. Optatus lib. 6. Hier. ad Theoph. ante libros eius paschales. Cyrill. cate. 5. mystag. Clemens epist. 2. ad frat. Dom. Bed. lib. 1. hist. Angl. cap 29.

nesq; omnes ità instituerit, vt ob oculos circũstãtiũ nihil aliud, quàm cõmemoratio illa sancta obuersetur, tantiq; Sacrificij maiestas magis cõmẽdetur, ac mẽtes fideliũ his tum signis, tum adminiculis exterioribus ad meditationẽ rerũ diuinarum, quæ in hoc Sacrificio latent, faciliùs sustollantur, & veluti manu ducantur.

L Hinc fit etiã, vt oblationis Christi in cruce factæ, & redemptionis fructus nobis, atque credentibus itidem omnibus tam [y] defunctis, quàm viuis, applicetur.

y Cypria. epist. 66 Chrysostomil. 41. in 1. Cor. & 21. in Act. Damasc. in orat. de defunct. August. de cura. cap. 1. & serm. 32. de verb. Apost. c. 1. & 2. Item lib 9. confess. cap. 11. 12. 13. Epiphan. contra Aetium hæresi 75.

M Quare Cyprianus [z] hoc Sacramentum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates tum medicamentum, tum holocaustum esse testatur. Martialis verò [a] Apostoli Petri discipulus, ità scribit: Quod Iudęi per inuidiã immolauerũt, putantes se nomen eius à terra abolere, id causa salutis nostræ in ara sanctificata, ponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitã præstandã, & mortẽ effugandam. Omittimus interim eiusdem fidei & sententię testes Patres alios, vt instituta nobis breuitas retineatur.

z Serm. de cœna Domini. Vide Iacob. in Liturg. Basil. & Chrysost.

a Ad Burdegal. cap. 3. Vide Hieron. in cap. 1. ad Titum. Ambros. 1. offic. cap. 48. & in Psal. 38 Alexan epist. 1. & 2. Nazian. orat. 3 August. ser. 4. de Innocent. 3. Braccar. can. 1. Gregor. hom. 37. in Euang. Trident. cap. 2. sess. 22.

N Ex quibus liquidò constat, Christum dici, & esse nobis Sacrificium duplici modo, cruento videlicet, ac [b] incruento. Nam in cruce cruentũ ille Sacrificium pro nobis obtulit [c] sese, vt typo paschalis agni, qui apud Iudæos [d] immolabatur, verus ipse agnus sine macula, id est, figuræ, veritas responderet. In cœna verò, [e] sicut & in altari, modo cultuq; incruento, quẽadmodùm & Cyrillus [f] vocat, idem offerri voluit, vt oblatio Melchisedech, [g] qui panem vinumq; obtulit, consummationem suam acciperet, maneretque verus Sacerdos secundùm ordinem Melchisedech, ac eius sacerdotiũ esset in æternum, nullo vnquàm alio succedente.

b Concil. Ephes. in epist. ad Nestor. 2. Synod. Nicen. Act. 6. tom. 3. Aug. cõtra Faust lib. 20. cap. 21.
c Ephes. 5. a Heb. 10. c
d Exod. 12. a b Marc. 14. b
e Euseb. lib. 1. demonst. Euang. cap. 10. Nazian. orat. 4. & in carm. ad episcop. Item ad Constantinopol. Nysse. orat. 1. in resurrect. Christi.
f Ep. 10. ad Nestor. & interp. Anat. 11.
g Gen. 14. d Heb. 7. a Psal. 109. a Hier. 100. in cap 26. Matth. Oecumen. in cap. 5. ad Hebræos. Sedulius lib. 3. o per. Paschalis. Claud. Marius lib. 3. in Genesin.

O Illic semel, [h] & vno duntaxat in loco Iudææ peregit Sacrificiũ, de quo Paulus Hebræis scribens differit: hîc [i] verò sæpiùs, & omni in loco, nempe per omnem passim Ecclesiam sacrificatur, vt Malachias Propheta [k] confirmat. Illic in mortem offertur; hîc in mortis illius iugem

h Heb. 9. g 10. c
i Chry. hom. 17. in epist. ad Heb. Aug. epist. 23. Theoph in cap. 5. 7. & 10. ad Heb. item Oecumen. & Photius.
k Malach. 1. c

ized by

gem viuamq; recordationem,[1] & salutiferam eius, quæ indè velut à capite ad membra dimanat, participationem; vt nimirum illius in cruce oblati Sacrificij fructus ac efficientia, hoc Missæ sacrificio quotidiè nobis exhibeatur atque applicetur.

[1] Petrus Cluniac. lib. 1. epist. 2.

TESTIMONIA.

1. A IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Itē: Ego sum panis vinus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Item: Caro enim mea, verè est cibus & sanguis meus, verè est potus. Rursùs: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. PRIORIS ad Corinthios decimo: Panis, quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est?

3. ET capite vndecimo: Quotiescunque manducabitis panem hunc &c.

4. PROVERBIORVM nono: Sapientia immolauit victimas suas, miscuit vinum, & posuit mensam suam. Misit ancillas suas vt vocarent ad arcem, & ad mœnia ciuitatis: Si quis est paruulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

Ritus sacrificij, tempore Dionysij, hoc est, ætate Apostolorum.

5. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ hierarchiæ capite tertio: Inspiciamus per singula mysterij sanctissimi ritū, exactissimamq́ confectionem: & quid spiritaliter signet, indagare pergamus. Itaque pontifex quidem vbi orationem sanctam supra diuinum altare peregit, ex ipso incensum adolere inchoans, omnem phani ambitū circuit. Demùm ad sanctum altare iterùm rediens, psalmorum incipit melos, concinentibus secum sacra carmina omnibus ecclesiastici ordinis gradibus: deindè ministrorum officio, sanctarū scripturarū lectio suo ordine recitatur. Post hæc extra delubrum catechumeni fiunt, & cum ipsis energumeni, & ij quoque, qui in pœnitentia sunt. Manent autem intus soli, qui diuina spectare merentur atque percipere. Porrò ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus adstāt, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus sanctum panem, & benedictionis calicem, sacrosanctis altaribus imponunt, cū antè præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atq; confessio. Ad hæc venerādus antistes oratione sanctissimā peragens, pacem sanctā omnibus nunciat, & cùm se mutuò omnes salutauerint, mystica sanctorū recitatio fit. Vbi verò manus tū antistes, tū sacerdotes aqua lauerunt, pontifex ad medium diuini assistit altaris: circunstant autem soli cū sacerdotibus electi quique ex ministrorum numero. At verò pontifex, cū diuina munera laude prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat venerandis operta atque abdita signis, in conspectum agit, diuinaq́ munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem & ipse conuertitur, & reliquos vt communicent hortatur. Sumpta demùm atq; omnibus tradita communione diuina, gratias referens, finē mysterijs imponit. Ac multi quidē sola in signa diuina prospiciūt: ipse aūt semper diuino spiritu ad excelsa signorum intuta, felicibus & intelligibilibus intuēda luminibus, pontificia dignitate ac merito, mūditiaq; singulari diuini capaciorisq́ sensus, attollitur. Explicat deinde latiùs singulorum rituū causas, & significationes mysticas.

Ostensio vel elevatio Eucharistiæ.

6. IDEM in epistola octaua ad Demophilum monachum: Cùm aliquando in Cretam veniſſem, sanctus Carpus me suscepit hospitio, vir ob eximiam animi munditiam ad Dei speculationem vltra fermè omnes aptissimus. Denique nunquam sancta mysteria celebrare cœpisset, nisi priùs inter eas preces (quæ anteà consummantur) sacra illi ac propicia visio apparuisset. Sanctus Carpus sancta mysteria celebrat.

7. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses: Non licet sine Episcopo, neque offerre, neque † sacrificiū immolare, neque Missas celebrare. Sacrificium immolare.

8. IVSTINVS philosophus & martyr in dialogo cum Tryphone aduersùs Iudæos: Deus ipse testis est, qui ait; In omni loco in Gentibus hostias acceptas gratasq́ immolari. Neque verò à quoquam hostias Deus accipit, nisi à suis sacerdotibus. Itaque omnia sacrificia, quæ suo nomine facienda Iesus Christus tradidit; id est, in Eucharistia panis & poculi, quæ in omni loco à Christianis fiunt, præoccupatione vsus Deus, sibi grata esse testatur. Quæ autem à vobis, vestrisq́ illis sacerdotibus fiunt, improbat his verbis: Sacrificiaq́ue vestra è manibus vestris non accipiam &c. Malach. 1. Sacrificium Eucharistiæ suo nomine Christus faciendum tradidit. Ibidem.

9. BASILIVS sermone secundo de Baptismo, capite secundo: An periculosum non sit, si quisquam corde à conscientia aut praua, vel immunditia, aut inquinamento non repurgato, sacerdotio fungatur? Moses per ea, quæ tunc in lege à Deo data posuit, typum quendam ad nostri exhortationem præfigens, scribit: Et dixit Dominus ad Mosen; Loquere ad Aaron, dicens: Homo ex stirpe tua, in generationibus vestris, habens in seipso maculam, non accedat ad offerendum dona Deo ipsius &c. Dominus verò dicit, Templo maior est hic, instruit nos tanto sceleſtiorem & impium magis esse eum, qui cū impurus sit, corpus Domini administrare audet, qui seipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem bonę fragrantiæ dedit, quanto corpus vnigeniti filij Dei excellentius est arietibus ac tauris. Excellentius dico non collationis ratione: est enim excellētia incomparabilis. At maculam & vitium iā in nouo testamento, non referre oportet ad corpus, sed ad iustificationes Euangelicæ pietatis. Quando videlicet præceptū Dei, vel non plenè, vel mutilē, vel non ità fit, vt Deo placere possit, & quasi tuber, vel lepra quædā humani sensus illi infigitur. Necessariū itaque semper quidem est, maximè verò tāti festi tempore, mysterij celebrandi, seruare præceptū Apostoli dicentis: Cùm has itaq; promissiones habeamus dilecti, repurgemus nosipsos ab omni inquinamēto carnis ac spiritus, perficiētes sanctificationem in timore Dei, nec vllam aliquā in re dantes offensionem, ne vituperetur ministerium Periculosum esse vt immundus fungatur sacerdotio nouæ legis. Leuit. 21. Tanto magis impium est offerre Corpus Domini impuro corde, quanto corpus filij Dei excellentius est arietibus & tauris. 2. Cor. 7.

1. Cor. 6. Dignus quomodò fiat quis ad sacrificandum mysterium Domini.

sterium, sed in omnibus commendemus nos ipsos tanquàm Dei ministri. Hoc pacto poterit quis dignus fieri ad sacrificandum mysterium Domini, secundùm Euangelium Dei.

Sacrificiorũ orationibus oportet interesse.

10. TERTVLLIANVS in libro de oratione capite decimoquarto: Similiter de stationũ diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quòd statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergò deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nónne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato vtrunque saluũ est, & participatio sacrificij, & executio officij.

Ad aram Dei stare.

Sacrificij participatio.

11. AVGVSTINVS epistola vigesimatertia ad Bonifacium episcopum: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in Sacramento non solùm per omnes Paschæ solénitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mentitur qui interrogatus eum responderit immolari? Si enim Sacramenta quãdam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent, &c.

In sacramẽto quotidie populis immolatur Christus.

12. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo: Quis Antistitum in locis sanctorum corporum assistẽs altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat, ad amandam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Ibidem: Longè quippe minoris peccati est, ebrium redire à martyribus, quàm vel ieiunum sacrificare martyribus. Sacrificare martyribus dixi, non dixi sacrificare Deo in memorijs martyrum: quod frequentissimè facimus, illo duntaxat ritu, quo sibi sacrificari noui Testamenti manifestatione præcepit: quod pertinet ad illum cultum, quæ latria dicitur, & vni Deo debetur. Sed quid agam, & tãtæ cæcitati istorum hæreticorum quando demonstrabo, quam vim habeat quod in Psalmis canitur: Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutare meum? Huius sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur: post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur.

Assistentes altari sanctis martyribus Deo sacrificare.

Frequentatur apud Christianos sacrificium à Christo institutum & præceptum.

Psal. 49.

13. PVLGENTIVS Ruspensis Episcopus libro secundo ad Monimum, capite secundo: Dicis à nonnullis te interrogatum de sacrificio Corporis & Sanguinis Christi, quod plerique soli Patri existimant immolari. Hanc etiam asseris hæreticorum esse quasi palmarem interrogationem. Sed nouum non est, vt hæretici, priuati lumine veritatis, illis se propositionibus veritatem superaturos arbitrentur, quibus facilimè superantur. Gloria namque in confusione ipsorum est, qui terrena sapiunt. &c. Quomodò Dei filium non oderunt, quem vnigenitum quidem verbis negare non possunt, sed eum à natura Patris inconsiderata peruersitate discernunt? Aut quomodò in anima suas impiè non faciunt, qui Dei vnigenitũ filium, Deum scilicet verum, nec glorificare cum Patre consentiunt, nec vno eodemque sacrificio pariter honorari permittunt. CAPITE deindè tertio & quarto probat Patriarchas Abraham, Isaac & Iacob non solùm Patri, sed & Filio sacrificâsse, ac proindè etiam modò in Ecclesia filio offerri sacrificium.

Huius sacrificij caro & sanguis præfigurata.

Philip. 3.

Sacrificio vno eodemque Pater & Filius honorantur.

14. ET capite quinto: Vtum de prophetis testimonium proferemus, quo possit euidenter ostendi, prophetas sanctos diuinitùs inspiratos, certo fidelissimoque vaticinio prædixisse, noui quoque tempore testamẽti spirituales hostias, non Patri tantùm, sed etiam Filio à fidelibus offerendas. Prophetæ testimonium de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur, Sophonias quippe dicit: Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meæ in testimoniũ &c. quia tunc transferam super populos linguam in progenies eius, vt inuocent omnes nomen Domini, & seruiant ei sub iugo vno, à transfumine Aethiopiæ suscipiam obseruãtes me, qui dispersi sunt, adferent hostias mihi in illo die. Quid hac, rogo, vaticinatione lucidius? vel quod hîc tenebrosæ obstinationis latibulũ hæretica potest infidelitas reperire, quo possit lumen tantæ manifestationis effugere? &c. Eccè ille, qui se expectandum in die resurrectionis suæ præcipit, ipse sibi hostias ab omnibus gentibus offerendas ostendit, vt agnosceretur sacrificium illud esse acceptabile Deo, quod cõmuniter Patri & Filio supplex offert fidelium puraqúe deuotio. Et paulò pòst: Si qui Catholici fideles, huius sacramenti nunc vsque videbantur ignari, deinceps scire debent, omne cuiuslibet honorificẽtiæ, & sacrificij salutaris obsequiũ, & Patri, & Filio, & Spiritui sancto, hoc est, sanctæ Trinitati, ab Ecclesia catholica pariter exhiberi: in cuius vtiq; vno nomine manifestum est sanctum quoq; Baptisma celebrari. Neq; enim præiudiciũ Filio vel sancto Spiritui comparatur, dum ad Patris personã precatio ab offerẽte dirigitur. Cuius cõsummatio, dũ Filij & Spiritus sancti complectitur nomen, ostẽdit nullũ esse in Trinitate discrimen. Quia dum ad solius Patris personã honoris sermo dirigitur, benè credentis fide tota Trinitas honoratur. Et cũ ad Patrẽ litantis destinatur intẽtio, sacrificij munus omni Trinitati vno eodemq; offertur litantis officio. Nos itaq; dum Trinitati, quę vnus & verus est Deus, vnum sacrificiũ offerimus, vanis hæreticorũ nõ moueamur obiectis. Cũ ad hoc sequendum, ac robustissimè retinendum, & diuinitus promulgatis instruamur oraculis, & præcedentium sanctorum firmemur exemplis.

Testimonium Sophoniæ de sacrificio, quod nunc in Ecclesia geritur. Sopho 3.

Sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhibetur.

Nõ fit præiudicium alijs personis, dum ad Patrem oratio ab offerente dirigitur.

Dum ad Patrem litantis destinatur intẽtio, sacrificium vno litantis officio offertur Trinitati.

15. THEODORETVS capite vigesimo sanctorum Patrum historiæ in vita sancti Maris: Cùm longo tempore diuinus Maris desiderasset videre offerri spiritale & mysticum sacrificium, rogauit vt diuini doni illic fieret oblatio. Ego verò lubenter parui: & iussi sacra vasa afferri, pagus enim haud longè aberat: & pro altari vsus diaconorum manibus, mysticum, diuinum, & salutare obtuli sacrificium. Ille autẽ omni spirituali implebatur voluptate, & existimabat seipsum cælũ videre: dicebátq; se nunquàm tantam cepisse lætitiam. Ego autem cùm ab eo valdè fuerim dilectus, putaui me & ei iniuriã esse facturũ, si non etiam mortuum laudauerim, & alijs, si non hanc optimam philosophiam eis proposuerim imitandam.

Desiderabat videre offerri mysticum sacrificium.

Diaconorũ manibus pro altari vsus obtulit Theodoretus diuinũ sacrificium.

16. ALCIMVS Auitus libro quinto, qui est de transitu maris rubri, capite decimo; post explicatam historiam Exodi duodecimo, inquit:

Ergò agnosce tuum in nobis rex Christe cruorem,
Atque tuos educ Aegypti è carcere seruos,
Et quocunque loco sanctum macta beris agnum,
Ing, cibos sanctum porrexeris hostia corpus
Christe tuum, non attingat tua dextera vindex.
Prætereà veterem exutos formamq, virumque,
In vitæ nouitate tuum fac sumere corpus,
Et sactum æterni calicis potare cruorem.

Christus quodam modo mactatur in sacrificio Missæ, eiusque efficacia.

17. DA-

17. DAMASCENVS in vitâ Barlaam & Ioſaphat capite decimo octauo (loquitur de Monachis) procul inter ſecluſtructis ædiculis, Dominicis diebus ad vnam & eandem Eccleſiam pergunt, ac vnanimi myſteria, hoc eſt, incruentum puri corporis, ac pretioſi ſanguinis Chriſti ſacrificium, percipiunt: quæ quidem Dominus piis in peccatorum remiſſionem, ac tam animæ, cum corporis illuminationem & ſanctificationem donauit.

18. ET capite decimonono: Cùm Barlaam ad Regis filij cubiculum redijſſet, atque incruenti ſacrificij ſacrum peregiſſet, immaculata Chriſti myſteria ipſi impertiuit.

19. ITEM capite trigeſimonono: Barlaam deindè ad quoſdam fratres longo intervallo ab ipſo diſſitos, eum (Ioſaphatem) amandat, vt ea, quæ ad ſacroſanctum ſacrificium conficiendum accommodata erant, afferret. Cùm igitur longinquum illud iter fortiſſimo animo confeciſſet, atque ea, quæ ad ſacroſanctum ſacrificium opus erant, attuliſſet, diuiniſſimus Barlaam incruentum ſacrificium Deo obtulit: perceptiſque Chriſti ab omni labe puris myſterijs, ac Ioſaphato nem impertitis, ſpiritu exultauit.

20. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacẽſis libro primo, epiſtola ſecunda contra Petrobruſianos, negantes Miſſę ſacrificiũ. Reſpondet vobis, ô hoſtes Dei, Eccleſia Dei: ſe neque abſque ſacrificio eſſe, nec illo ſuo ſacrificio aliquid aliud, quàm corpus & ſanguinem ſui Redemptoris offerre. Offert quidẽ illa Domino Deo ſuo ſacrificium ſpiritus contribulati, de quo Propheta, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: offert ſacrificiũ iuſtitiæ, de quo idẽ, Tunc acceptabis ſacrificiũ iuſtitiæ: offert & ſacrificiũ laudis, de quo qui ſuprà, Immola Deo ſacrificium laudis: Sed longè acceptabilius offert ſacrificium, eum ſcilicet, qui, iuxta Apoſtolum, per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, vt emundaret conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti. Offert agnum Dei, qui tollit peccata mundi: qui nec immolatus moritur, nec diuiſus minuitur, nec comeſtus conſumitur. Offert ipſũ pro ſe ipſa, qui ſe obtulit pro ipſa: & quod ille fecit ſemel moriendo, hoc illa facit ſemper offerendo. Sed quia noui hæc magis dicenda eſſe fidelibus venerantibus, quàm infidelibus irridentibus; recondãtur interim margaritæ, ne à porcis conculcentur: & cur ſacrificare Deo cæli terrigenas prohibeatis, quanto miſſi poteſtis, aſtruite. Cumque hoc ſit cultus diuum, & ſubditi Deo animi præcipuũ, & ab ipſo Deo conſtitutum indicium: afferte ſi qua pro vobis ſunt, quæ nulla vt credo ſunt; cur ſeruos Domino, homines Deo, conditori condita, redemptori redempta, famulari non vultis; ei-ſque ſoli debitum, & ab iſtis exhibendum veneration is genus reddi, quantis poteſtis nequitiæ viribus, non finatis. Dicite, quæſo, cur ſacrificia Chriſtiana vobis Chriſtianis (ſi tamen hoc eſtis) non placent? cùm ſigno ſacrificiorum ſemper ſuos Deus ab alienis ſecreuerit, cùm diuinã ſeruitutem ab humanis obſequijs hoc ſigno diſcreuerit, cùm honorem creatori ſingulariter debitum, ab eo honore, quo ſe inuicem rationalis creatura præuenire iuxta Apoſtolum debet, hoc maximè ſigno diſtinxerit. Quorsũ iſtai Vt videãtes patres antiquos, & omnes priorum temporum iuſtos, Deo per iuſtitiam & ſacrificia placuiſſe, vt antecedentes Deum ſibi ſoli ea fieri præcepiſſe, vt audientes eum diis alienis ſacrificantes eradicaſſe, agnoſcentes, inquam, per ſacrificia maximè, Deo deitatis honorem à ſanctis omnibus, ſeculis omnibus exhibitum, concedatis, quod hactenus prohibuiſtis, & debitum Deo ſacrificiorum munus offerre, noſtri ſeculi homines permittatis. Vt quid enim prohibentur filij ſequi patres ſuos? Cur, quos fide imitantur, præcipuo fidei ſigno imitari non ſinuntur? An ſortè Iudæorum ſacrificia Deus approbat, & Chriſtianorum reprobat? Nónne magis circa eorum ſacra nauſeat, dicens per Iſaiam; Plenus ſum, holocauſta arietum, & adipem pinguium, & ſanguinẽ vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui? Nónne & per alium Prophetam ait, Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos? Nónne & per Malachiam loquitur; Non eſt mihi voluntas in vobis: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra? Quod dicens, non ſacrificia illi tempori data reſpuit, ſed prauam vitam ea offerentium arguit. Vndè & per Eſaiam ſubdit; Manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Mirum valdè, ſi præcipuus (vt iam dictum eſt) deitatis cultus, Deo noſtro tẽpore non defertur, qui omni ante noſtra tempora tempore, ſummo ſtudio, ſolicita deuotione frequentabatur. Mirum ſi Chriſtiani à ſacrificijs vni, & Deo offerendis arcentur, cùm Patriarchæ, Prophetę, Iudæi, Gentiles, Fideles, ab ipſo Deo, ipſi Deo ſacrificare, cogantur. Mirum nunc primùm de mundo diuina auferri ſacrificia, cùm nunquàm mundus in retroactis generationibus ſuis abſq; ſacrificiorum ſacris fuerit. Nam nec in profundis ignorantiæ & nequitiæ ſuæ tenebris ità Deo perijt, vt non haberet aliquos, & ſi pancos, qui & per iuſtitiã Deum colerent, & per ſacrificia eum ſe colere demonſtrarẽt. At nunc ſi nouam veſtrã doctrinam mundus exaudiat; faciet quod nunquàm fecerat, & more captiuati illius populi, ſedebit abſque lege, abſq; rege, abſq; ſacerdotio, abſque Ephod, & Theraphim: cumque Deo ſacrificare ceſſauerit, & ipſe Dei eſſe ceſſabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquàm fuit nec tẽpore iræ; vt Chriſtianis Deo ſacrificare ceſſantibus, cultus, qui ſemper in mũdo fuerat, omninò de mundo pereat; & qui, Deũ ritu ſuo colens, Deo eſſe ſubditus probatur, cultum eius abijciens, abſque aliquo Deo prorſus eſſe videatur.

21. B. CHRYSOSTOMVS homilia decimaſeptima in epiſtolam ad Hebræos: Quid ergò nos? Nónne per ſingulos dies offerimus? Offerimus quidem, ſed ad recordationem facientes mortis eius. Et vna eſt hæc hoſtia, non multæ. Quomodò vna eſt, & non multæ? Quia ſemel oblata eſt, oblata eſt in ſancta ſanctorum: hoc autem ſacrificium exemplar eſt illius, idipſum ſemper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, cras alium, ſed ſemper eundem ipſum. Proindè vnum eſt hoc ſacrificium, hac ratione: Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Chriſti ſunt? Nequaquã, ſed vnus vbiq; eſt Chriſtus, & hic plenus exiſtens, & illic plenus, vnũ corpus. Sicut enim qui vbiq; offertur, vnum corpus eſt, & non multa corpora: ità etiam & vnum ſacrificium. Pontifex autem noſter ille eſt, qui hoſtiam mundãtem nos obtulit: ipſam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, conſumi non poteſt. Hoc autem quod facimus, in cõmemorationem quidem fit eius quod factum eſt: Hoc enim facite, inquit, in meã cõmemorationẽ. Non aliud ſacrificium, ſicut pontifex, ſed idipſum ſemper facimus; magis autem recordationem ſacrificij operamur. Sed quia ſacrificij huius mẽtionem feci, volo pauca ad vos inuitatos dicere. Pla-

Intercessio pro defunctis & oblationes pro illis fiebant.

Sacrificium pro defunctis cum ipſorum nominibus offerebatur.

Incruentum ſacrificium Deo obtulit.

Eccleſia nõ eſt abſque ſacrificio, nec illo aliquid aliud quàm corpus & ſanguinem ſui Redemptoris offert. Pſal. 50. Pſal. 49.

Heb. 9.

Matth. 7.

Sacrificare Deo, præcipuum cultum & ſubditi Deo animi indicium.

Deus ſuos ab alienis ſacrificijs ſemper ſecreuit.

Omnes iuſti Deo per iuſtitiam & ſacrificia placuerunt.

Quotidiè vnã hoſtiã offerimus in memoriã mortis Chriſti.

Eundem ſemper agnum offerimus vbique.

Eandem offerimus hoſtiam quam Chriſtus obtulit. Luc. 22.

O peremat ſacrificij recordatio.

Iſai. 1.

Pſal. 49.

Malach. 1.

Iſa. 1

re. Plurimi ex hoc sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij sæpiùs, &c.

PRO VIVIS.

2. IACOBVS, Basilius, & Chrysostomus in Liturgijs suis, vt infrà, M. testimonio secundo, tertio, & quarto.

3. AVGVSTINVS libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite octauo: Vir tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Fussalensi fundum Zabedi appellatum, vbi cùm afflictione animalium, & seruorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim noxiam perpeti compertisset, rogauit nostros, me absente, presbyteros, vt aliquis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit vnus, obtulit ibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, vt cessaret illa vexatio Dei protinùs miserante, cessauit.

Sacrificij corporis Christi oblatione, dæmonis vexatio tollitur.

4. CHRYSOSTOMVS homilia septuagesimaseptima in Ioannem: Ideò in mysterijs inuicem salutamus, vt multi vnum efficiamur, & communes pro non initiatis preces effundimus, & pro infirmis, & terræ & maris, & vniuersi orbis fructibus sacrificamus.

Sacrificamus pro omnibus fructibus.

5. IDEM homilia decimaoctaua in Acta Apostolorum: Ac fora quidem ac balnea faciũt multi, ecclesias autem non item, & omnia magis quàm has. Ideò oro ac supplico, & gratiam peto, immò & legem pono, vt nullus, qui habet villam, appareat carere ecclesia. Ne mihi dixeris: propè est, in vicinia est, magnus est sumptus, non magnum commodum: si quid habes insumendum in pauperes, illuc insume: melius illuc, quàm ibi: educa magistrum, educa diaconum, & sacerdotalem ordinem. Quasi ducta vxore vel sponsa, vel data virgine, sic erga ecclesiam affectus sis: dotem inscribe illi: ità tibi benedictionis prædium multiplicabitur. Quid enim non erit illic bonorum? Parúmne est, oro, torcular benedici? parúmne est, Deũ ex omnibus frugibus ac decimis priùs partem ac decimas accipere? Ad pacem agricolarum hoc vtile. Venerabilis erit & presbyter posteà, & ad securitatem agri conducet. Preces illic perpetuæ propter te, laudes & synaxes propter te, oblatio per singulos dies Dominicos. Quid magis mirandum, quòd alij extruũt clara sepulcra, vt posteri audiant, quòd ille constructit, an quòd tu ecclesias excitas? Cogita quòd vsque ad Christi aduentum mercedem habiturus sis, qui altare Dei excitaturus es. Et paulò pòst: Parùm est, dic oro, in sanctis oblationibus nomen tuum semper referri, & quotidiè pro villa preces ad Deum fieri?

Oblatio per singulos dies Dominicos, propter eum qui in villis suis Ecclesiam construit.

In sanctis oblationibus.

6. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoseptimo: Hoc quoque quod audiuimus, quendam apud hostes in captiuitate positum, & in vinculis religatum fuisse, pro quo sua coniunx diebus certis sacrificium offerre consueuerat, qui longo pòst tempore ad coniugem reuersus, quibus diebus eius vincula soluerentur, innotuit: eiusque coniunx illos fuisse dies in quibus pro eo sacrificium offerebat, recognouit. Ex alia etiam re, quæ nobis ante annos septem gesta est, certissimè confirmatur: Agathus enim Panormitan' Episcopus, sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atq; testantur, cùm beatæ memoriæ antecessoris mei tempore iussus esset vt Romam veniret, vim nimiæ tempestatis pertulit, ità vt se ex tanto vndarum periculo euadere posse diffideret. Nauta verò illius Baraca nomine, qui nunc eiusdem Ecclesiæ clericatus officio fungitur, pòst nauem carabum regebat, ruptoque fune, cum eodem carabo, quem regebat, inter vndarum cumulos repentè disparuit. Nauis autem, cui Episcopus præerat, tandem pòst multa pericula ad Osticam insulam fluctibus quassata peruenit. Cumque die tertio Episcopus nautam, qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparère, vehementer afflictus, mortuum credidit, sed per obsequium charitatis viuo vnum, quod mortuo debebat, impendit: & omnipotenti Deo pro absolutione eius animæ offerre sacrificium victimæ salutaris iubet: quo oblato, restaurata naue, perrexit ad Italiam. Cumque ad Romanum portum venisset, illic nautam reperit quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gauisus est, & eum, qualiter tot diebus in illo tàm maris periculo viuere potuisset, inquisiuit. Qui videlicet indicauit, quoties in illius tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat, fuisset carabo versatus, qualiter cum illo vndis pleno natauerat, & quoties eo à superiori parte deorsum verso ipse carinę eius superfederat, adiungens cùm diebus ac noctibus hoc incessanter facerem, iamq; eius virtus funditùs ex tam simul & labore cecidisset, quo cum ordine diuina misericordia seruauerit, indicauit. Etenim, quod etiam nunc vsque testatur, dicens: Laborans in fluctibus atque deficiens, subitò mentis pondere sum grauatus, ità vt neq; vigilare me crederem, neq; depressus somno essem: & ecce in eodem medio mari me posito quidam apparuit, qui mihi panẽ ad refectionem detulit. Quem mox vt comedi, vires recepi, nec longè pòst nauis transiens affuit, quæ me ab illo vndarum periculo susceptit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisiuit diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo presbyter in Ostica insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolauit.

Oblatio sacrificij victimæ salutaris pro anima nauta, & eiusdem mirabilis efficacia.

Hostia sacræ oblationis immolata pro nauta.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historiæ, capite vigesimosecundo: In præfato autem prælio, quo occisus est rex Elbuini, memorabile quoddam factum esse constat, quod nequaquàm silentio prætereundum arbitror, sed multorum saluti, si referatur, fore proficuum. Occisus est ibi inter alios de militia eius, iuuenis vocabulo Huma, qui cùm die illo, & nocte sequente inter cadauera occisorum similis mortuo iaceret, tandem recepto spiritu reuixit, ac residens, sua vulnera, prout potuit, ipse alligauit. Deindè modicum quiescens, leuauit se, & cœpit abire sicubi amicos, qui sui curam agerent, posset inuenire. Quod dum faceret, inuentus est, & captus à viris hostilis exercitus, & ad dominum ipsorum, Comitem videlicet Edilredi Regis, adductus. A quo interrogatus quis esset, timuit se militem fuisse confiteri, rusticum se potiùs & pauperem, atque vxorio vinculo colligatum fuisse respondit, & propter victum militibus adferendum in expeditione se cum suis similibus venisse testatus est. At ille suscipiens eum, curam vulneribus egit, & vbi sanari cœpit, nocte eum, ne aufugeret, vinciri præcepit, nec tamen vinciri potuit. Nam mox vt abiêre, qui vinxerant, eadem sunt eius vincula soluta. Habebat enim germanum fratrem, cui nomen erat Tuma, presbyterum, & abbatem monasterij in ciuitate, quæ hactenùs ab eius nomine Tumacestir dognominatur. Qui cùm eũ in pugna peremptum audiret, venit quærere, si fortè corpus eius inuenire posset: inuentum ipsum alium, illi per omnia simillimũ, putauit ipsum esse, quem ad monasteriũ suum deferens, honorificè sepeliit, & pro absolutione animæ eius sæpius Missas facere curauit. Quarũ celebratione factum

Vi sacrificij oblati vincula soluta.

Virtute sacrificij vincula captiui soluuntur.

Missarum celebratio.

Digitized by

Quo tempore eius quem defunctum putabat.

est, quod dixi, vt nullus posset eũ vincire, quin continuò solueretur. Interea Comes, qui eum tenebat, mirari & interrogare cœpit, quare ligari non posset, an fortè literas solutorias, de quibus fabulæ ferunt, apud se haberet, per quas ligari non posset? At ille respondit, nihil talũ artium nôsse. Sed habeo fratrem, inquit, presbyterum in mea prouincia, & scio, quia ille me interfectum putans, pro me Missas crebras facit, & si nunc in alia vita essem, ibi anima mea per intercessiones eius solueretur à pœnis. Dumque aliquanto tempore apud Comitem teneretur, animaduertunt, qui eum diligentiùs considerabant, ex vultu & habitu, & sermonibus eius, quia non erat de paupere vulgo, vt dixerat, sed de nobilibus. Tunc secretè aduocans eum Comes, interrogauit intentiùs vndè esset, promittẽs nihil ei mali facturum pro eo, si simpliciter sibi quis esset, proderet. Quod dum ille faceret, ministrum se regis fuisse manifestans, respondit: Et ego per singula tua responsa cognoueram, quòd rusticus non eras. Et nunc dignus es morte, quia omnes fratres, & cognati mei in illa sunt pugna interempti, nec tamen occidam, ne fidem, quam promisi, præuaricem. Vt ergò conualuit, vendidit eum Londoniæ Fresoni cuidam, sed nec ab illo, nec cùm illuc duceretur, vllatenùs potuit alligari. Verùm cùm alia atque alia vinculorum genera hostes imponerent, cumque vidisset, qui emerat, eum vinculis non potuisse cohiberi, donauit ei facultatem sese redimẽdi, si posset. A tertia autem hora, quando Missæ fieri solebant, sæpissimè vincula soluebantur. At ille dato iureiurando vt rediret, vel pecuniam illi pro se mitteret, venit Canticam ad Regẽ Lodheri, qui erat filius sororis Edildridæ reginæ, qui & ipse quondam eiusdem reginæ minister fuerat, petijtque, & accepit ab eo pretium suæ redemptionis, ac suo domino pro se, vt promiserat, misit. Qui post hæc patriam reuersus, atque ad suum fratrem perueniens, replicauit ex ordine cuncta, quæ sibi aduersa, quæ in aduersis solatia, prouenissent, cognouitq; referẽte eo, illis maximè temporibus sua fuisse vincula soluta, quibus pro se Missarum fuerant celebrata solennia. Sed & alia, quæ periclitanti ei commoda contigissent & prospera, per intercessionem fraternam, & oblationem hostiæ salutaris, cælitùs sibi fuisse donata intellexit. Multiqúe hæc à præfato viro audientes, accensi sunt in fide ac deuotione pietatis ad orandum, vel eleemosynas faciendas, vel ad offerendas Domini victimas sacræ oblationis, pro ereptione suorum, qui de seculo migrauerant. Intellexerunt enim, quòd sacrificium salutare, ad redemptionem valeret, & animæ, & corporis sempiternam. Hanc mihi historiam etiam hi, qui ab ipso viro, in quo facta est, audiêre, narrârunt: vndè eam qui aliquando comperi, indubitanter historiæ nostræ Ecclesiasticæ inserendam credidi.

Per Missas crebras & orationes anima soluitur à pœnis.

Rursum vincula eiusdem Sacrificij virtute soluuntur.

Per oblationem hostiæ salutaris multa commoda & prospera contingũt.

Sacrificium salutare valet ad redẽptionem animæ & corporis sẽpiternam.

TRADITIO APOSTOLICA.

8. CLEMENS Pontifex & martyr epistola tertia de officio sacerdotum & clericorum: Hîc, ergò, hoc est, in præsenti vita positos, oportet nos agnoscere voluntatem Dei, vbi & agendi, & sacrificandi est locus, quoniam in alijs locis sacrificare & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet ciuitatem, consecratus fuerit. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec ritè celebranda, docente nos nouo & veteri testamẽto. Hæc Apostoli à Domino acceperunt, & nobis tradiderunt: hæc nos docemus, vobisque & omnibus, absque reprehensione tenere & docere, quibus agendum est, mandamus.

Sacrificare & Missas celebrare in certis locis.

Ex Apostolorum traditione.

9. IRENAEVS aduersus hæreses libro quarto, capite trigesimosecundo Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum, qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicẽs: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mũdo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo testamento, de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris. Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur Deo, & hoc purum, nomen autem eius glorificatur in gentibus.

Matth. 26. Christus nouũ testamenti nouã docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens vbique offert. Malach. 1.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorũ, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis, &c.

PRO DEFVNCTIS. Apostoli dederunt memoriam mortuorum in Sacrificio. Item. Ab Apostolis sancitũ.

11. ITEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum, vbi eadem habet: sic enim inquit: Non temerè ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorũ agatur commemoratio. Sciunt enim indè illis multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Cùm enim totus constiterit populus extensis manibus, sacerdotalisque plenitudo, & tremendum proponatur sacrificium, quomodò Deum non exorabimus pro his deprecantes?

12. IOANNES Damascenus in oratione de defunctis, siue, quòd ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, vluorum Missis & beneficijs iuuẽtur: Porrò Verbi discipuli atque conspectores, à quibus orbis vniuersus captus est, illi inquam Saluatoris discipuli, ac diuini Apostoli, vt in tremendis, ac puris, vitamque afferentibus mysterijs, eorum, qui cum fide diem vitæ extremum clausissent, memoria fieret, instituerunt, &c. vt infrà, L. testimonio quarto.

Apostolorum institutio de mortuorum cõmemoratione in Sacrificio.

INSTITVTIO.

1. IRENAEVS libro quarto contra hæreses, capite trigesimo secundo, vt suprà, B testimonio nono.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de demonstratione Euangelica, capite decimo: Itaque post omnia, quasi mirabilem quandam victimam, sacrificiumque eximium Patri suo operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiusque rei memoriam, vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. Hoc etiam prophetarum præcipuus Dauid, qui quod futurum erat, spiritu suo diuino præniderat, vaticinatus est, vbi ait: Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit precem meam: & sustulit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis, & statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos: & immisit in os meum canticum nouum, carmen Deo nostro. Quod porrò sit hoc nouum canticum, decla-

Christus hoc Sacrificium instituit.

Psal. 39.

rat dicentes, vbi ait: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocaustia & pro peccato non probasti, tunc dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem Deus voluntatem tuam, volui. & subnectit: Annunciaui iustitiam in Ecclesia magna. Sic planè docens pro antiquis sacrificijs & holocaustis, Christi aduentum per assumptionem humani corporis, eiusque corpus perfectum, Deo oblatum esse, ipsumque hoc Ecclesiæ suæ nunciat cum gaudio, tanquam ingens mysterium, quod prophetica voce in capite libri propositum, expressumque sit. Quum ergo huius sacrificij memoriam signis quibusdam in mensa celebrandam, corporisque item illius, salutarisque sanguinis, vt noui Testamenti institutum habet, acceperimus, rursus à propheta Dauid inuitamur ad dicendum: Parásti in conspectu meo mensam, contra eos qui affligunt me: Pinguefecisti in oleo caput meum. & calix tuus inebrians, quàm præstans est! Palam igitur in his mysticam significationem, & odorum afferentiam, mensæ Christi sacrificia, quibus operantes, incruentas, & rationales, eique suaues victimas, in tota vita supremo Deo offerre, per eminentissimum omnium ipsius pontificem, edocti sumus. Hoc ipsum magnus quoque propheta Isaias, mirabiliter animo spiritu indicante prouidit, & antequam fieret prædicauit, dicit igitur sic: Domine Deus meus, glorificabo te, laudabo nomen tuum, quoniam fecisti res mirabiles. Et quænam hæ sint res mirabiles, planè deinceps ostendit, dicens: Faciet Dominus Sabaoth conuiuiũ omnibus gentibus. bibent lætitiã, bibent vinũ, vngentur vnguento, trade hæc omnia gẽtibus. Cõuiuium enim hoc in oẽs gentes. Huiusmodi sanè erant Esaiæ mirabilia, quæ bonæ cuiusdam fragrantiæ, vnguentique vnctionem, non Israel, sed omnibus gentibus promittebant; ex quo non immerito propter vnguenti vnctionem Christianorum appellationem consecutæ sunt, sed vini quoque lætitiam gentibus vaticinatur; in eo noui testamenti, quod à Christo cõditum est, mysterium fabulosè quidem significans, quod sanè apud omnes gentes in præsenti tempore perspicuè celebratur. Et paulo ante cùm de Gentibus & Iudæis ad Christum conuersis ageret: Meritò sanè, inquit, quando illius memoriam, corporisque eiusdem, & sanguinis recordationem quotidiè celebrant, & ad longè præstantius & sacrificium & munus assumpti sunt, quàm illud antiquius fuerit.

3. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæcilium: Si Iesus Christus Dominus & Deus noster, ipse summus sacerdos Dei patris, & sacrificium patri seipsum primus obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse. Et paulò pòst: Aremmus ergo manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus, vt sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, vt hora ipsa sacrificij solis inderet occasum & vesperam mundi, sicut in Exodo scriptum est: Et occident illum omne vulgus synagogæ filiorum Israel ad vesperam. Et iterum in Psalmis: Adleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus. Et quia passionis eius mentionem in sacrificijs omnibus facimus, (passio est enim Domini, sacrificium quod offerimus) nihil aliud quàm quod ille fecit, facere debemus. Scriptura enim dicit: Quotiescunque enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem Domini annunciabitis quoadusque veniat. Quotiescunque ergò calicem in commemorationem Domini, & passionis eius offerimus, id quod constat Dominum fecisse, facimus.

4. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: Vnde verus ille mediator, inquantum formam serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus, cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere, ne vel hac occasione quisquam existimaret, cuilibet sacrificandum esse creaturæ. Per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesiæ sacrificium: quæ cùm ipsius capitis corpus sit, se ipsam per ipsum discit offerre. Huius veri sacrificij multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt fastidio multùm commendaretur. Huic summo veroque sacrificio cuncta sacrificia falsa cesserunt.

5. IDEM libro vigesimo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoprimo, vt supra, A testimonio duodecimo.

6. ET in Psalmum trigesimumtertium concione secunda: Coram regno patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abijt: quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech. Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio.

7. LVCAS vicesimosecundo, vt in textu.

8. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum: Hac de causa, desiderio desideraui, inquit Dominus, hoc pascha vobiscum comedere, hoc est, tradere vobis res nouas, & pascha dare, quo vos spirituales faciam. Ipse quoque bibit ex eo, ne auditis verbis illis diceretis: Quid igitur, sanguinem bibimus, & carnem comedimus? ac ideò perturbarentur. Nam & quando prius de his verba fecit, multi solummodò propter verba scandalum passi sunt. Ne igitur tunc id quoque accideret, primus ipse hoc fecit, vt tranquillo animo ad communicationem mysteriorum induceret. Quid porrò vetus quoque illud, inquies, facere oportet? Minimè: idcò enim, Hoc facite, dixit, vt ab illo abduceret. Præterea dimissionem hoc peccatorum facit, sicut certè fecit, superuacaneum illud omninò est. Sed sicut in veteri, eodem hic modo in beneficio reliquit, & memoriam mysteriorum colligauit, etiam hinc hæreticorum ora frænando. Nam quando dicunt, vnde patet immolatum Christum fuisse, præter alia multa hæc etiam mysteria afferentes, ora ipsorum conuincimus. Si enim mortuus Iesus non est, cuius symbolum, aut signum hoc sacrificium est? Vides quantum ei studium fuerit, vt semper memoria teneamus pro nobis ipsum mortuum fuisse. Nam quum ait Marcion, Valentinus, Manichæus eorumque sequaces negatori erant hanc dispensationem, in memoriam passionis per hoc semper

Mysticum sacrificium.

Incruentas victimas in mensa Dominica offert Ecclesia, sumens à Christo.

Isaiæ 25.

Christus est offerens & oblatio. Sacrificium Ecclesiæ. Figuræ omnes veri sacrificij.

Huic summo veroque sacrificio cuncta falsa cesserunt.

Christus de corpore & sanguine suo ipse instituit sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Psalm. 109. HOC FACITE. Luc. 22.

Christus bibit sanguinem suum in Cœna.

Dicens, hoc facite, veteris agni sacrificium abrogauit.

Per oblationem huius mysterij sacrificij, cruentum eorum quorundam hæreticorum confutatur.

Lib. 2. epistol. Scripsum primo sacrificium Deo patri, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit.

Cur Christi post cœnam obtulisse hoc sacrificium nos ante meridiem celebremus.

Exod. 12.

Psalm. 140

semper ita reducit mysterium, vt nemo non insanus seduci possit. Ita per sacratissimam istam mensam & saluat, & docet: hoc enim caput bonorum omnium est.

Cur Deus olim sanguinem adspiserit.

9. IDEM homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios: Et in veteri quidem testamento, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipsum accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hic autem multò admirabilius, & magnificentius sacrificium præparauit, & quum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Et paulo post: Sed quare addit, quem frangimus? Hoc in Eucharistia videre licet, in cruce autem minimè, sed omninò contra: Os enim eius, inquit, non conteretur. Sed quod in cruce passus non est, id in oblatione patitur propter te: frangi sustinet, vt omnes sarier.

Probrutorũ cæde seipsũ offerendum præcipit. Exod. 12. Num. 9. Fractio Eucharistiæ.

10. MARTIALIS in epistola ad Burdegalenses, capite tertio: Dum altaria dæmonum in puluerem redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata in nomine Domini Dei Israel, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum, sed Dei in ea frequentaris: Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animam suam posuit: cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora perceperit. Sacrificium enim Deo creatori offertur in ara, non homini, neque angelo. Nec solùm in ara sanctificata, sed vbique offertur Deo oblatio munda, sicut testatus est: cuius corpus & sanguinem in vitam æternam offerimus, dicentes: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Ipse enim corpus habens & immaculatum, & sine peccato, quia conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, in ara crucis ipsum permisit immolari. Quod autem Iudæi per inuidiam immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam: hoc enim ipse Dominus noster iussit nos agere in sui commemorationem. Nam de sacrificijs idolorum notum vobis à me factum est, quia ea maximè de causa dominabatur vobis diabolus. Et sicut communio viui Dei est vobis vita, sic participatio mensę simulacrorum, erat vobis æterna mors, & infirmitates, & corruptiones, & nimię tribulationes huius seculi.

Altare ad cõsecrationẽ reseruatũ dedicatur.

Sacrificium Deo offertur in ara sanctificata. Christi corpus & sanguinem offerimus. Ioan. 4.

Hoc remedio vita præstatur, & mors effugatur. Christus iussit in sui memoriam hoc Sacrificium offerri.

11. DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ hierarchiæ capite tertio: Hinc iam venerandus antistes diuinis altaribus adstans, sancta & diuina laudat Iesu opera, quæ ineffabilis prouidentiæ ratione in salutem generis nostri, voluntate sanctissimi patris in Spiritu sancto (vt eloquia diuina tradunt) consummauit. Peracta verò laude, venerandaque ipsorum intelligibili speculatione spiritualibus inspecta luminibus, tum verò etiam ad sacra mysteria in signis celebranda progreditur, idque ex traditione diuina. Quocirca reuerenter simul, & ex pontificali officio, per sacras diuinorum operum laudes, quòd hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) liceat, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans. Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deinde tanto ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & simulo ipsi Christo pro viribus euadere, vt & sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad communionem accessuri sunt, dignè participent: sicque veneranda mysteria consummat, & laudata oculis subijcit, in signis sanctè propositis.

Christus cũ dixit, hoc facite &c. hostiam salutarem fieri petit.

12. CLEMENS Pontifex & martyr libro quinto Apostolicarum constitutionum, capite decimooctauo: Domino sexta feria in crucem acto, & lucescente Dominico die à mortuis excitato, completa est scriptura, quæ aiebat; Resurge Deus, & iudica terram, quoniam tu eris hæres in omnibus gentibus. & rursus; Nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in salutari, cum fiducia agam in eo; &, Tu Domine miserere mei, & suscita me, & retribuam eis. Idcirco igitur & vos excitato Domino à mortuis, facite sacrificium vestrum, de quo vobis per nos constituit, inquiens; Hoc facite in meam commemorationem. Ac postea deponite ieiunium lætantes, & diem festum agentes, quoniam suscitatus est à mortuis Iesus Christus pignus nostræ resurrectionis: & sit hoc vobis legitimum sempiternum vsque ad consummationem seculi, donec veniat Dominus.

Psalm. 81. Psalm. 11. Psalm. 40. Offerendum sacrificium ex Christi constitutione vsque ad consummationem seculi. Luc. 22.

13. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda: Quia de veritate sacrificij Christiani sufficientia, vt credo, dicta sunt: dicite cur idem sacrificium, hoc est (vt iam dixi) corpus & sanguinem redemptoris cæteris inuidentes, discipulis, qui cœnæ Domini illi famosæ & vltimę ante passionem interfuerunt, tantùm, & nunquam postea nisi tunc, datum concedatis. Quòd si differtis, sicut nunc vsque distulistis: probo nec illis tantùm, nec tunc tantùm hoc datum; sed fidelibus cunctis largum munus, à largitore omnium munerum, vsque ad consummationem seculi præparatum. Sed ineffabiliter admiror, & admirans obstupesco, vnde opinio hæc innasci hominibus Euangelio Dei (vt dicunt) credentibus potuit, cùm Christi verba huic nouæ hæresi contraria sic ibi posita sint, vt sica dubia, vel obscura putantur, nulla eius eloquia, vel præcepta certa, vel perspicua esse videantur. Quid enim certius, quid clarius dici potuit contra eos, qui corpus Christi & sanguinem per sacramentum tunc tantùm facta, tunc tantùm data astruunt, quàm quod ipse Christus discipulis suis præcepit, dicens, Hoc facite in meam commemorationem? Nam postquam dixit, Accipite & comedite, hoc est corpus meum. &, Accipite & bibite, hic est sanguis meus: statim quod dixi, adiunxit: Hoc facite in meam commemorationem. Quomodo ergò potest dici semel tantùm factum, & semel præsentibus datum sacramentum, cùm nullum Apostolorum excludens, nullum tempus excipiens, Christus dixerit, Hoc facite in meam commemorationem? Quomodo igitur audet hæreticus dicere, Nolite hoc facere: cùm Christus imperet, dicens, Hoc facite? Hoc planè, non aliud: hoc idem, quod accipitis ad comedendum, quod sumitis ad bibendum, corpus scilicet meum & sanguinem. Hoc (inquam) facite in meam commemorationem. Quid vltra? quid vltra certè quæretis? Ecce hoc solum & breuissimum verbum, multa & prolixissima erroris verba destruit: vt nisi ex superabundanti non sit vlterius necesse quærere, vnde nequam hostis debeat interire. Non enim solummodò dixit, Accipite & comedite; vel, Accipite & bibite: sed addidit, Quod accipitis, & comeditis, quod accipitis, & bibitis, hoc facite. Si hoc ita est: falsum est, quod à vobis, ô hæretici, dictum est, tunc tantùm hoc sacramentum à Christo datum,

Probatio cõtra hæreticos, qui Christianis Eucharistiæ donum inuidentes cœnam Dominicam non pro discipulis tantùm, sed pro omnibus fidelibus ad consumm. ationem vsque seculi instituiam. Christi verba eorũ hæresi apertissimè contraria.

tum: tunc tantum ab Apostolis susceptum: quia quod tecit, eos facere præcepit; quod eis distribuit, hoc eos alijs distribuere voluit.

FIGVRAE. 1. IN GENESIS quarto: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera illius.

2. ITEM capite octauo: AEdificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratusque est Dominus odorem suauitatis.

3. ET decimoquarto capite: At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi, benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creauit cælum & terram &c.

4. EXODI duodecimo: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: iuxta quem ritum tolletis & hœdum. Et seruabitis eum vsque ad quartamdecimam diem mentis huius: immolabitque eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Et sument de sanguine eius, ac ponent super vtrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero Terram AEgypti.

5. AVGVSTINVS libro decimo de ciuitate Dei, capite vigesimo: vt suprà, C testimonio quarto.

6. IDEM libro sexto contra Faustum Manichæum, capite quinto, de sacrificijs veteris testamenti loquens: Et ipsa, inquit, figuræ nostræ fuerunt, & omnia talia multis & varijs modis vnum sacrificium, cuius nunc memoriam celebramus, significauerunt. Vnde isto reuelato, & suo tempore oblato, illa de agendi celebritate sublata sunt, sed in significandi authoritate manserunt.

Figuræ nostri sacrificij.

IVGE SACRIFICIVM. 1. E HIPPOLYTVS Episcopus & martyr in oratione de consummatione mundi & Antichristo: Lugebunt etiam ecclesiæ luctum magnum, quia nec oblatio, nec sustitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instar erunt, preciosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis: liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ.

In diebus Antichristi auferetur liturgia.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimanona operis imperfecti in Matthæum, in ea verba, Cùm ergò videritis abominationem: Et sic prophetæ verba significant magis de consummatione mundi: prophetia tamen, sicut docet Christus, ad vtrunque est dicta. Sunt autem verba illa sic: In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit in loco sancto, vsque ad consummationem temporis, & consummatio dabitur super solitudinem. Illic exercitus Romanus dictus est abominatio desolationis, quia ad desolationem redacturus fuerat Iudaicum cultum: hic autem Antichristus dicitur abominatio desolationis, quia multorum Christianorum animas facturus est desolatas à Deo. Nam antequam caperent Romani Hierusalem, in dimidio hebdomadis Christus per suam doctrinam tulit de medio iuge sacrificium Iudæorum. Nam dicitur tribus annis & sex mensibus docuisse, qui numerus facit dimidium septem annorum, vt illud sacrificium quod iugiter fuerat in vsu, tolleretur de medio, & offerretur sacrificium laudis in voce, & sacrificium iustitiæ in operibus, & sacrificium pacis per Eucharistiam. Vsque ad finem autem seculi tumultus est, quia Iudaica consuetudo de sacrificijs offerendis nunquam est reparanda. Item in medio hebdomadis, hoc est, tribus annis & sex mensibus, hoc sacrificium Christianorum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit, qui aut in Ecclesiam ineret, aut oblationem offerat Deo.

Dan. 9.

Sacrificium Christianorum ab Antichristo tollendum.

3. DANIELIS duodecimo: Et à tempore cùm ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta.

4. ET capite nono: Et post hebdomadas sexagintaduas occidetur Christus &c. Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis: & vsque ad consummationem & finem perseuerabit desolatio.

MELCHISEDECH. 1. E PSALMO centesimonono: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech.

2. AD Hebræos septimo: Hic enim Melchisedech rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei. Et paulò pòst: Si ergò consummatio per sacerdotium Leuiticum erat, quid adhuc necessarium fuit secundùm ordinem Melchisedech, alium surgere sacerdotem, & non secundùm ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat.

3. GENESIS decimoquarto, vt suprà, D testimonio tertio.

4. CYPRIANVS epistola sexagesimatertia ad Cæcilium: Admonitos nos scias, vt in calice offerendo Dominica traditio seruetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecerit: vt calix, qui in commemorationem eius offertur, mixtus vino oferatur. Nam cùm dicat Christus, Ego sum vitis vera: sanguis Christi, non aqua est vtique, sed vinum. Nec potest videri sanguis eius, quo redempti & viuificati sumus, esse in calice, quando vinum desit calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui scripturarum omnium sacramento ac testimonio prædicetur. Inuenimus enim & in Genesi circa sacramentum Noë hoc idem præcurrisse, & figuram Dominicæ passionis illic extitisse, quòd vinum bibit, &c. Item in sacerdote Melchisedech, sacrificij Dominici sacramentum præfiguratum videmus, secundùm quòd scriptura diuina testatur, & dicit: Et Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos Dei summi, & benedixit Abraham. Quòd autem Melchisedech typum Christi portaret, declarat in Psalmis Spiritus sanctus, ex persona patris ad filium dicens: Ante Luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Qui ordo vtique hic est, de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster Iesus Christus? qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, id est, panem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem.

Lib. 2. epist. 3.

Mixtio vini & aquæ in calice. Ioan. 15.

Genes. 3.

Genes. 14.

Psalm. 109. Sacrificium Melchised. nostri sacrificij typus est.

Christus sacrificium obtulit secundum ordinem Mel-

chisedech in victima cruenta.

nem. Et paulò pòst: Vt ergò in Genesi per Melchisedech sacerdotem benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit ante imago sacrificij Christi, in pane & vino scilicet constituta: quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit: & qui est plenitudo, veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Sed & per Salomonem Spiritus sanctus typum Dominici sacrificij antè præmonstrat, immolatæ hostiæ & panis & vini, sed & altaris & Apostolorum faciens mentionem: Sapientia, inquit, ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem: Mactauit suas hostias, miscuit in cratera vinum suum, & parauit mensam suam: Et misit seruos suos, conuocans cum excelsa prædicatione ad craterem &c.

Prou. 9.

5. EVSEBIVS libro quinto de demonstratione Euangelica, capite tertio: Et sanè oraculi exitus admirabilis ei qui contempletur, quemadmodum Saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu, ea quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus spirituale, secundùm ecclesiasticas sanctiones, sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant; quæ sanè mysteria Melchisedech tanto ante spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait: Et Melchisedech rex Salem, protulit panes & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi, & benedixit Abraham.

Per ministros suos administrat Christus sacrificiũ secundùm ordinem Melchisedech.

Figuræ oblationis nostræ.

6. HIERONYMVS in epistola decimaseptima ad Marcellam, sub nomine Paulæ & Eustochij, vt commigret Bethlehem, capite secundo: Recurre ad Genesim, & Melchisedech regem Salem, huius principem inuenies ciuitatis: qui iam tunc in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum, in Saluatoris sanguine & corpore dedicauit.

Melchisedech in typo Christi panem & vinum obtulit.

7. IDEM ad Euagrium epistola centesima vigesimasexta: Sic & Melchisedech, eò quòd Chananæus fuerit, & non de genere Iudæorum, in typum præcessisse sacerdotis filij Dei, de quo dicitur in centesimonono psalmo: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Ordinem autem eius multis modis interpretantur, quòd solus, & rex fuerit, & sacerdos, & ante circuncisionem functus sacerdotio: vt non gentes ex Iudæis, sed Iudæi à gentibus sacerdotium acceperint, neque vnctus oleo sacerdotali, vt Moysi præcepta constituunt, sed oleo exultationis & fidei puritate: neque carnis & sanguinis victimas immolauerit, & brutorum animalium sanguinem dextera susceperit, sed pane & vino simplici puroque sacrificio, Christi dedicauerit sacramentum, & multa alia quæ epistolæ breuitas non recipit.

Leuit. 3.

Panis & vini puro sacrificio. Christi sacramentum dedicauit.

8. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumtertium, concione secunda: Coram regno ergò patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum, & abijt: quia erat ibi sacrificium secundùm ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificium secundùm ordinem Melchisedech. Mutauit ergò vultum suum in sacerdotio; & dimisit gentem Iudæorum, & venit ad gentes. Quid est ergò, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quàm misericordia Domini nostri Iesu Christi?

Instituit sacrificiũ de corpore & sanguine suo secundùm ordinem Melchisedech.

9. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaquinta Melchisedechianorum: Obtulit ipsi Abraham panes & vinum &c. quandoquidem ex ipso ex circuncisione futurum erat sacerdotium, vt omnis altitudo quæ se effert contra cognitionem Dei, per cognitionem Dei destrueretur, ad hoc, vt ne se iactans circuncisio de sacerdotio, contradicere posset sacerdotio sanctæ ecclesiæ. Abraham enim obtulit ipsi Melchisedech decimam. Qui verò ab Abrahamo descenderunt, ipsi Leui offerunt & Aaron. Post tempus autem cùm rursus esset sacerdotium ex circuncisione per Aaron & filios ipsius, consequenter scriptura dicit per Dauidem, post generationes duodecim à generatione Leui, septimam verò à successione Aaron: natura visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, verùm ad id quod ante Leui, & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in Ecclesia viget à Christo, & hucusque dum non amplius semen secundùm successionem eligitur, sed forma iuxta virtutem quæritur. Primum enim sacerdotium in præputio per Abel perficitur: sed & deinceps per Noë: tertium verò per Melchisedech. Et paulò pòst: Quando Abraham fuit annorum octogintaocto, aut nonaginta plus minus, tunc Melchisedech ipsi obuiam venit, & propositi ipsi panes & vinum, mysteriorum ænigmata præfigurans & exemplaria: quum Dominus noster dicat: Ego sum panis viuens. & exemplar sanguinis ipsius, qui ex latere ipsius compuncto fluxit, ad purgationem inquinatorum, & respersionem ac salutem animarum nostrarum.

Panis & vinum Melchisedech erant mysteriorum exemplaria. Ioan. 6.

10. DAMASCENVS libro quarto de Orthodoxa fide, capite decimoquarto: Abraham ex alienigenarum strage redeuntem ille &c. vide suprà quæstione secunda, B testimonio septimo.

11. NVMERORVM vigesimooctauo: Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: vnum offeretis manè, & alterum ad vesperum: decimam partem ephi similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin. holocaustum iuge est, quod obtulistis in monte Sinai in odorem suauissimum incensi Domini. & libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam iuxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorum eius, oblationem suauissimi odoris Domino. Die autem Sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba quæ ritè funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum &c. vbi de oblationibus singularum solennitatum agitur.

12. CAPITE verò vigesimonono de oblationibus & sacrificijs solennitatum septimi mensis.

13. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite vigesimo, exponens illud, Venite, comedite panem meum, &c. Hic certè agnoscimus Dei sapientiam, hoc est, verbum Patri coæternum, in vtero virginali domum sibi ædificasse, corpus humanum, & huic tem-

Prou. 9.

Digitized by Goog

tanquam capiti membra, Ecclesiam subiunxisse, martyrum victimas immolâsse, mensam in vino & panibus præparasse, vbi apparet etiam sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech; insipientes & inopes sensit vocâsse, quia, Psalm 109. 1. Cor. 1. ficut dicit Apostolus, Infirma huius mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Quibus tamen infirmis, quod sequitur, dicit. Derelinquite insipientiam, vt viuatis; & quærite prudentiam, vt habeatis vitam. Participem autem fieri mensæ illius, ipsum est incipere habere vitam. Prou. 9. Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, vbi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet: quid credibilius dicere intelligitur, quàm quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam sacerdos ipse mediator Testamenti noui exhibet secundùm ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificijs veteris Testamenti, quæ immolabantur in vmbra futuri; propter quod etiam vocem illam in psalmo tricesimo & nono eiusdem mediatoris per prophetiam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfeciſti mihi: quia pro illis omnibus sacrificijs & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur.

Cap. 5.

Sacrificium Melchisedech tum successit aliis sacrificijs typicis. Psalm. 39. Pro omnibus aliis sacrificijs offertur corpus Christi.

4. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda contra Petrobrusianos: Sacrificium Christiani orbis non multiplex est, sed simplex; non plura, sed vnum: quia sicut in toto mundo vnus tantùm est populus Christianus, qui illud offert, & vnus Deus cui offert, & vna fides per quam offert; ita & ipsum vnum est, quod offert. Cessit pluralitas Iudaicarum hostiarum, vnitati victimæ Christianæ: quæ quia non poterat perfectum facere seruientem multiplicitate sua, prouisa est à Deo hostia, quæ offerentes mundaret, sanctificaret, perfectos faceret simplicitate sua. Bos, vitulus, aries, agnus, capra, hircus, carnibus, & cruore implent altaria Iudæorum; solus agnus Dei, qui tollit peccata mundi, altari superponitur Christianorum. Et infrà: Hoc est nostrum sacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui testamenti, hoc noui populi holocaustum: quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio, Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum est, aliud nunc offertur, sed quod * dictum est, semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit.

Christiani orbis vnicũ sacrificium successit variis Iudæorum hostijs.

Mũdat, sanctificat, & perficit offerentes.

Christ⁹ præcepit hoc semper offerri.

* for. vt

OBLATIO MVNDA.

5. MALACHIAE primo: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

Malach. 1.

6. MARTIALIS apostolus Galliæ ad Burdegalenses, capite tertio, vt suprà, Ctestimonio decimo.

7. ITEM Iustinus philosophus & martyr aduersus Iudæos dialogo cum Tryphone habito, vt suprà, A testimonio octauo.

8. IRENAEVS libro quarto aduersus hæreses, capite trigesimosecundo, vt suprà, B testimonio nono.

9. ITEM in eodem libro quarto, capite trigesimotertio. Quoniam nomen filij, proprium patris est, & in Deo omnipotente, per Iesum Christum offert Ecclesia, bene ait secundùm vtraque, Et omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Incensa autem Ioannes in Apocalypsi, orationes ait esse sanctorum.

Malach. 1. Apocal. 5. & 8.

10. ET capite trigesimoquarto: Igitur Ecclesiæ oblatio, quam Dominus docuit offerri in vniuerso mundo, purum sacrificium reputatum est apud Deum, & acceptum est ei, non quòd indigeat à nobis sacrificium, sed quoniam is qui offert, glorificatur ipse in eo quod offert, si acceptetur munus eius. Et post pauca: Et non genus oblationum reprobatum est, oblationes enim & illic, oblationes autem & hic: sacrificia in populo, sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantùm, quippe cùm iam non à seruis, sed à liberis offeratur. Et pòst: Quoniam igitur cum simplicitate Ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium apud Deum deputatum est. Oportet enim nos oblationem Deo facere, & in omnibus gratos inueniri fabricatori Deo, in sententia pura, & fide sine hypocrisi, in spe firma, in dilectione feruenti, primitias earum, quæ sunt eius creaturarum offerentes: & hanc oblationem Ecclesia sola puram offert fabricatori, offerens ei cum gratiarum actione ex creatura eius. Et post pauca, de oblatione quorundam hæreticorum loquens, ait: Quomodo autem constabit eis, eum panem in quo gratiæ actæ sint, corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, Verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes: & terra dat primùm quidem fœnum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica? Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergò aut sententiam mutent, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiæ, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & vnitatem prædicantes carnis & spiritus. Quemadmodum enim qui est à terra panis percipiens inuocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & cælesti: Sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Offerimus autem ei, non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, & sanctificantes creaturam.

Ecclesię oblatione Dominus offerri docuit in vniuerso mundo.

Veritas corporis & sanguinis.

Oblatio Eucharistiæ.

11. CHRYSOSTOMVS in homilia super psalmum nonagesimumquintum, illud Malachiæ citans, Non est mea voluntas in vobis, &c. Vide quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thymiama verò purum appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. hic enim suffitus Deum refocillat, non is qui à terrenis radicibus sumitur, sed qui à puro corde exhalatur. Vides vt vbique locorum concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere? vides nullis finibus circunscriptum neque altare, neque canticum? In omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidem mystica mensa, cæleste summeque venerandum sacrificium. Est autem & in nobis varia sacrificiorum differentia, &c. vbi cùm explicâsset multa alia esse noui testamenti sacrificia, concludit hoc modo: Habemus igitur primum sacrificium illud saluare donum: secundum, martyrum:

Malach. 1.

Incruenta hostia.

Angelicum sacrificium.

Summè venerandum sacrificium.

Varia sacrificiorũ genera apud Christianos, inter quæ primũ est hoc nostrum.

tyrum: tertium, deprecationis: quartum, iubilationis: quintum, iustitiæ: sextum, eleemosynæ: septimum, laudis: octauum, cõpunctionis: nonum, humilitatis: decimum, prædicationis: tametsi quiddam prætermiſi, quum animo nouem enumerârim, putaui me tradidiſſe decem. Quodnam igitur ſacrificij genus prætermiſſum eſt? Eſt decimum ſacrificium, fructificationis.

Malach. 1. A Malachia prædictum.

12. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite vigeſimotertio: Dei præclariſſimum atque optimum ſacrificium nos ipſi ſumus. Hæc eſt ciuitas eius, cuius rei myſterium celebramus oblationibus noſtris, quæ fidelibus notæ ſunt. Ceſſaturas enim victimas, quas in vmbra futuri offerebant Iudæi: & vnum ſacrificium gentes à ſolis ortu vſque ad occaſum, ſicut iam fieri cernimus, oblaturas, per prophetas Hebræos oracula increpuêre diuina.

Cap. 1.

13. IDEM libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite trigeſimoquinto: Malachias prophetans Eccleſiam, quam per Chriſtum iam cernimus propagatam, Iudæis apertiſſimè dicit ex perſona Dei: Non eſt mihi voluntas in vobis &c. Ab ortu ſolis &c. Hoc ſacrificium per ſacerdotium Chriſti ſecundùm ordinem Melchiſedech, cùm in omni loco à ſolis ortu vſque ad occaſum Deo iam videamus offerri, ſacrificium autem Iudæorum, quibus dictum eſt: Non eſt mihi voluntas in vobis, nec accipiam &c. ceſsâſſe negare non poſſunt: quid adhuc expectant alium Chriſtum, quum hoc quod prophetatum legunt, & impletum vident, impleri non potuerit, niſi per ipſum?

Sacerdotiũ Chriſti ſecundum ordinem Melchiſedech a Malachia prædictum.

14. H ACTORVM decimotertio: Erant autem in Eccleſia, quæ erat Antiochiæ, prophetę, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Miniſtrantibus (in Græco eſt, λειτουργούντων) autem illis Domino, & ieiunantibus dixit illis Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos.

15. CANON tertius Apoſtolorum: Si quis Epiſcopus, aut presbyter, præter ordinationem Domini, alia quædam in ſacrificio offerat ſuper altare, id eſt, aut mel, aut lac: aut pro vino ſiceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra conſtitutionem Domini faciens, congruo tempore deponatur.

16. ITEM Canon nonus: Si quis Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex ſacerdotali catalogo facta oblatione non communicauerit, aut cauſam dicat, vt ſi rationabilis fuerit, veniam conſequatur: aut ſi non dixerit, communione priuetur, tanquam qui populo cauſa læſionis extiterit, dans ſuſpitionem de eo, qui ſacrificauit, quòd rectè non obtulerit.

17. CLEMENS Pontifex & martyr libro ſexto Apoſtolicarum conſtitutionum, capite viceſimotertio: Circunciſionem ſuſtulit (*Chriſtus*) quam in ſe impleuit, ipſe enim erat, cui reſeruata erat expectatio gentium. Iam Baptiſma, ſacrificium, ſacerdotium, cultum loco circunſcriptum aliter mutauit; pro baptiſmis enim quotidianis, vnum tantùm dedit, qui ſit in mortem eius. Pro vna tribu ſacerdotali, iuſſit ex vnaquaque gente optimos quoſque ad ſacerdotium eligere, neque corporum vitia contemplari, ſed religionem, & vitam. Pro ſacrificio cruento, rationale, & incruentum, ac illud myſticum ſacrificium corporis, & ſanguinis Domini, quod in ſymbolum mortis eius celebratur. Pro cultu circunſcriptione loci definito, ab oriente vſque ad occidentem in omni loco dominationis eius eundem laudibus celebrare præcepit.

Genes. 49. Sacerdotiũ nouæ legis.

Chriſtus inſtituit ſacrificiu rationale, incruentum corporis & ſanguinis ſui. Malach. 1.

18. CONCILIVM primum Nicenum canone decimoquarto: Hoc neque regula, neque conſuetudo tradidit, vt hi, qui offerendi ſacrificij non habent poteſtatem, his, qui offerunt, corpus Chriſti porrigant.

Offerendi ſacrificij poteſtatem nõ habent Diaconi.

19. CONCILIVM Laodicenum canone decimonono: Quoniam Catechumenorum orationem ſeparatim, & prius poſt tractatum Epiſcoporum oporteat celebrari. Quibus egreſſis orent etiam hi, qui in pœnitentia ſunt conſtituti, & poſt manus impoſitionem his quoque abſcedentibus, tunc fideles orare debebunt. Quorum tres orationes fiant, vna quidem (id eſt, prima) per ſilentium, ſecunda verò & tertia per vocis pronunciationem. Et tunc demum oſculo pacem dari debere. Et poſteaquam preſbyteri epiſcopo pacem dederint, tunc etiam laicos dare. Et ſic oblatio offeratur. Solis autem miniſtris altaris licebat ingredi ad altare, & ibidem communicare.

20. ET canone quinquageſimooctauo eiuſdem Concilij: Non oportet in domibus oblationes ab Epiſcopis ſine presbyteris fieri.

21. CONCILIVM Epheſinum in epiſtola ad Neſtorium, vt ſuprà quæſtione quarta, A teſtimonio ſexto.

22. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaſecunda, capite primo: Quoniam ſub priori teſtamento, teſte Apoſtolo Paulo, propter Leuitici ſacerdotij imbecillitatem conſummatio non erat: oportuit, Deo patre miſericordiarum ita ordinante, ſacerdotem alium ſecundùm ordinem Melchiſedech ſurgere, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui poſſet omnes, quotquot ſanctificandi eſſent, conſummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & Dominus noſter, etſi ſemel ſeipſum in ara crucis, morte intercedente Deo Patri oblaturus erat, vt æternam illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem ſacerdotium eius extinguendum non erat; in cœna nouiſſima, qua nocte tradebatur, vt dilectæ ſponſæ ſuæ Eccleſiæ viſibile, ſicut hominum natura exigit, rẽlinqueret ſacrificium, quo cruentum illud, ſemel in cruce peragendum, repræſentaretur; eiuſque memoria in finem vſque ſeculi permaneret; atque illius ſalutaris virtus in remiſſionem eorum, quæ à nobis quotidiè committuntur, peccatorum applicaretur; ſacerdotem ſecundùm ordinem Melchiſedech ſe in æternum conſtitutum declarans, corpus & ſanguinem ſuum ſub ſpeciebus panis & vini Deo Patri obtulit; ac ſub earundem rerum ſymbolis, Apoſtolis, quos tunc noui teſtamenti ſacerdotes conſtituebat, vt ſumerent, tradidit, & eiſdem, eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus, vt offerrent, præcepit, per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem: vti ſemper catholica Eccleſia intellexit, & docuit. nam celebrato veteri Paſcha, quod in memoriam exitus de AEgypto multitudo filiorum Iſrael immolabat, nouum inſtituit Paſcha, ſeipſum ab Eccleſia per ſacerdotes ſub ſignis viſibilibus immolandum in memoriam tranſitus ſui ex hoc mundo ad Patrem, quando per ſui ſanguinis effuſionem nos redemit, eripuitque de poteſtate tenebrarum,

Doctrina Concilij de ſacroſancto Miſſę ſacrificio. Heb. 7.

Pſalm. 109.

Chriſtus in cœna obtulit tanquam ſacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedech.

Luc. 22.

Exod. 13.

Digitized by Google

Coloss. 1.

& in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate, aut malitia offerentium inquinari potest: quam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit; & quam non obscurè innuit Apostolus Paulus, Corinthijs scribens, cùm dicit: Non posse eos, qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sunt, mensæ Domini participes fieri: per mensam, altare vtrobique intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum, naturæ, & legis tempore, similitudines figurabatur; vtpotè, quæ bona omnia, per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur. In eadem sessione canone primo de Sacrificio Missæ: Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium; aut quòd offerri non sit aliud, quàm nobis Christum ad manducandum dari; anathema sit. Et canone secundo: Si quis dixerit, illis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes; aut non ordinâsse, vt ipsi, alijque sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum; anathema sit.

Per Malachiam prædictum. Cap. 1. 1. Cor. 10. A B. Paulo insinuatum.

Per sacrificia alia figuificatum.

In Missa offertur verũ & proprium sacrificium.

Per hoc facite, sacerdotes instituit Apostolos.

10. IACOBVS, Basilius, Chrysostomus, in Liturgijs, vt infrà Mi testimonio secundo, & sequentibus.

MISSAE NOMEN. Hanc epistolam agnouit Cõcil. Tribur. Missarum solennia.

1. ALEXANDER primus in epistola prima ad omnes orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum quoque oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est, vt eius, cuius corpus & sanguis conficitur, passio celebretur, ita vt repulsis opinionibus superstitiosum, panis tantùm & vinum aqua permixtum, in sacrificio offerantur. Non debet enim (vt à patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Ipsa verò Veritas nos instruit, calicem & panem in sacramento offerre, quando ait: Accepit Iesus panem, & benedixit &c.

Panis & vinum aqua permixtũ, offerendum in sacrificio.

Matth. 26.

2. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epistola ad omnes Christi fideles, capite secundo: Nocte verò sancta natiuitatis Domini Saluatoris Missas celebrent, & hymnum angelicum in eis solenniter decantent, quoniam & eadem nocte ab angelo pastoribus nunciatus est, sicut ipsa veritas testatur, dicens: Pastores erant in &c. Reliquis enim temporibus, Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ, quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur. Ab episcopis autem idem angelicus hymnus pro tempore & loco in Missarum solennijs celebrandus est, atque solenniter recitandus.

Missas celebrare.

Luc. 2. Missarum celebrationes.

Marc. 15. Actor. 2.

Missarum solennia.

3. FELIX primus Pontifex & martyr in epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Nos verò ad supplementum vestrum fratres, & coepiscopos nostros vocauimus amplius quàm septuaginta, cum quibus hæc, quæ subter habentur, inserta regulariter tractando decreuimus &c. Et postea: Quapropter in præfata constituimus synodo, vobisque & omnibus Ecclesijs tenendum & agendum mandamus, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur, ne memoriæ eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi.

Super memorias Martyrum Missæ celebrentur.

4. HIGINVS Pontifex & martyr apud Gratianum de consecratione distinctione prima: Omnes Basilicæ cum Missa debent semper consecrari: vt Ecclesiæ destructæ, vbi autem plures sunt &c.

Cum Missa.

5. SOTER Pontifex & martyr, apud eundem Gratianum de consecratione, distinctione prima capite: Hoc quoque statutum est, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus &c.

Missarum solennia celebrare.

6. EVARISTVS Pontifex & martyr, apud Iuonem parte tertia, capite quarto, & Burchardum libro tertio Decretorum, capite vigesimoseptimo: Omnes basilicæ cum Missa debent semper consecrari.

Cum Missa.

7. FABIANVS Pontifex & martyr, vt habetur in Codice decretorum sexdecim librorum libro quinto, capite nono: Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis, qui orationes vel actiones, & reliquas obseruationes in Missa secundùm ritum implere non potest.

In Missa.

8. DAMASVS Pontifex in pontificali de Alexandro pontifice & martyre loquens in ipsius vita, sic ait: Hic passionem Domini misceuit in precatione sacerdotum, quando Missæ celebrantur.

Missæ celebrantur.

9. DEINDE de Sixto primo: Et constituit, vt Missarum actionem sacerdote incipiente, populus hymnum decantaret, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, &c.

Missarum actio.

10. ITEM de Telesphoro: Hic fecit vt in natali Domini nostri Iesu Christi noctu Missæ celebrarentur, cùm omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare, quia ea hora Dominus noster ascendit in crucem. & vt ante sacrificium, hymnus diceretur angelicus, hoc est, Gloria in excelsis Deo.

Missas celebrare.

11. ET de Felici primo: Hic constituit supra sepulcra aut memorias martyrum, Missas celebrari.

Missas celebrari.

12. IDEM Damasus epistola quarta de Chorepiscopis: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec diaconos, aut subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere, aut sacrare, &c. nec publicè quidem in Missa quemquam pœnitentem reconciliare, &c.

In Rom. 4.

In Missa.

13. CONCILIVM Carthaginense secundum canone tertio: Ab vniuersis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio, & puellarum consecratio à presbyteris non fiant. Vel reconciliare quenquam in publica Missa, presbytero non licere, hoc omnibus placet.

In publica Missa.

14. AGATHENSE Concilium capite vicesimoprimo: Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariusque conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat, propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus: Pascha verò, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali S. Ioannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, aut in parochijs teneant. Clerici verò, si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratorijs (nisi iubente aut permittente Episcopo) Missas facere, aut tenere voluerint, à communione pellantur.

Missas tenere.

Missas facere.

15. AMBROSIVS epistola trigesimatertia ad Marcellinam sororem suam, de tradendis basilicis: Sequenti die (erat autem Dominica) post lectiones atque tractatum, dimissa cate-

dilechumenis, symbolum aliquibus competentibus in baptisteriis tradebam basilicæ. Illic nunciatum est mihi, comperto quòd ad Portianam basilicam de palatio decanos mississent, & vela suspenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen manu in munere, Missam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Castalium quendam, quem presbyterum dicerent Arriani. Hunc autem in platea offenderant transeuntes. Amarissimè flere, & orare in ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, * nec huius sanguis in causa Ecclesiæ fieret, certè vt meus sanguis pro salute non solùm populi, sed etiam pro ipsis impijs effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus, eripui initoriæ virum.

* nec cuius

16. AVGVSTINVS sermone nonagesimoprimo de tempore: In lectione quæ nobis ad Missas legenda est, fratres charissimi, audituri sumus, quòd filij Israël post transitum maris rubri venerunt Mara, &c.

Ad Missas

17. IDEM sermone ducentesimo trigesimoseptimo de tempore, capite octauo: Ecce post sermonem fit Missa catechumenis. Manebunt fideles; veniatur ad locum orationis. Scicis quò accessuri sumus, quid prius Deo dicturi sumus? Dimitte nobis debita nostra &c.

Vt Missa catechumenis.

18. ET in sermone ducentesimo quinquagesimoprimo, agens de celebranda Dominica die: In die verò nullus se à sacra Missarum celebratione separet, neque otiosus quis domi remaneat, cæteris ad Ecclesiam pergentibus, neque in venatione se occupet, & diabolico mancipetur officio, circumuagando campos & syluas, clamorem & cachinnum ore exaltans; non gemitum, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum proferens. Adhuc quoque, quod detestabilius est, ad Ecclesiam aliqui venientes non intrant, non insistunt precibus; non expectant cum silentio sanctarum Missarum celebrationem: sed quando lectiones diuinæ intus leguntur, tunc ipsi foris aut causas dicere, aut diuersis studeant calumnijs impugnare, aut videlicet in alea, vel in locis inutilibus insudare. Adhuc quoque, quod valde dolendum est, conqueri vobiscum volo, quia sunt aliqui, & maximè potentes istius mundi, qui cum veniunt ad Ecclesiam, non sunt deuoti ad laudes Dei celebrandas, sed cogunt Presbyterum, vt abbreuiet Missam, & ad eorum libitum cantet: nec ei licet morem ecclesiasticum sequi, propter illorum gulam & auaritiam.

Missarum celebratio.

Missa cantetur extra monasteria cum ecclesiastico.

19. CONCILIVM Milcuitanum, cui Augustinus interfuit, canone duodecimo: Placuit etiam & illud, vt preces, vel orationes, seu Missæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, siue præfationes, siue commendationes, seu manus impositiones, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omninò dicantur in Ecclesia, nisi quæ à prudentioribus tractatæ vel comprobatæ in Synodo fuerint, ne fortè aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium fit compositum.

Missæ non probatæ celebrentur.

20. CONCILIVM quartum Carthaginense, cui etiam interfuit Augustinus, canone octogesimoquarto: Vt Episcopus nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue hæreticum, siue Iudæum, vsque ad Missam catechumenorum.

Missa catechumenorum.

21. LEO Magnus epistola octogesimaprima ad Dioscorum Alexandrinum: Vt autem in omnibus obseruantia nostra concordet, illud quoque volumus custodiri, vt quum solenniorem festiuitas conuentum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo conuenerit, quam recipere basilica simul vna non possit, sacrificij oblatio indubitanter iteretur, ne his tantùm admissis ad hanc deuotionem, qui primi aduenerint, videantur hi, qui postmodum confluxerint, non recepti: cùm plenum pietatis atque rationis sit, vt quoties Basilicam, in qua agitur, præsentia nouæ plebis impleuerit, toties sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, vt quædam pars populi sua deuotione priuetur, si vnius tantùm Missæ more seruato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte conuenerint. Studiosè ergò dilectionem tuam & familiariter admonemus, vt quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, vt per omnia nobis & fide & actibus congruamus.

Sacrificij oblatio iterari præcipitur in eodē die & templo.

Vnius Missæ.

22. IDEM epistola octogesimaoctaua, ad Episcopos Germaniæ & Galliæ: Nec publicè quidem in Missa quenquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere Chorepiscopis, vel presbyteris licet.

In Rom. 9. Publicè in Missa.

CÆREMONIAE.

1. K. LVCAE vigesimosecundo, 2. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, vt in textu.

3. DE cæremonijs Missæ vide Dionysium Areopagitam libro de Ecclesiastica hierarchia, capite tertio, vt suprà A testimonio quinto. Scripserunt de ijsdem cæremonijs & ritibus quamplurimi alij: atque ij præsertim, qui libros edidêre de diuinis, vel ecclesiasticis officijs, vt Isidorus Hispalensis, Walafridus abbas Augiensis, Alcuinus, Amalarius archiepiscopus Treuirensis, Angelomus, Rabanus archiepiscopus Moguntinus de institutione clericorum, Remigius Altisiodorensis, Herigerus abbas Lobiensis, Berno abbas Augiensis de officio Missæ, Bernoldus Constantiensis presbyter, Iuo Carnotensis in sermonibus de rebus Ecclesiasticis, Hildebertus Cenomannensis, Anselmus Cantuariensis, Honorius Augustodunensis, Hugo Victorinus, Rupertus Tuitiensis, Innocentius tertius in libris de officio Missæ, Guilielmus Altisiodorensis, Ioannes Beleth, Thomas Aquinas opusculo de expositione Missæ, & in tertia parte quæstione octuagesimatertia, Guilhelmus Durandus episcopus Mimatensis, Micrologus, & plures alij.

Vide Trith. de Script. Eccles. Item Ordinem Rom. cum adiunctis Scriptoribus, per Melchiorē Hittorpium Coloniæ editum anno 1568.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite quinto. Cumque natura hominum ea sit, vt non facilè queat sine adminiculis exterioribus ad rerum diuinarum meditationem sustolli: propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, vt scilicet quædam summissa voce, alia verò elatiore, in Missa pronunciarentur, instituit. Cæremonias item adhibuit, vt mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex Apostolica disciplina & traditione; quo & maiestas tanti sacrificij commendaretur, & mentes fidelium, per hæc visibilia religionis & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Cur Ecclesia ritus & cæremonias Missæ instituerit, ex traditione Apostolica.

5. IBIDEM canone septimo: Si quis dixerit, cæremonias, vestes, & externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica vtitur, irritabula impietatis esse magis, quàm officia pietatis; anathema sit.

Cōtemnentes cæremonias, & ritus Missæ, anathemate feriuntur.

6. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephesios: Oro te, an voles matribus illoris ad oblationem accedere? Non arbitror, sed malles vtique potius omninò non accedere, quàm

zed by Google

re, quàm sordidis accedere manibus. Cùm ergo in modico adeò sis religiosus, audes accedere & contrectare, cùm animam habeas sordidam? Atqui manibus quidem ad tempus continetur, in illam verò totus resoluitur. Cur non vasa vides ità vndique lota, ità splendida? Illis debebant nobis animæ, & puriores, & sanctiores, atque illustriores esse. Quamobrem? Quoniam illa propter nos talia fiunt. Illa non participant eum, quem in se habent, non tentiunt illum; nos verò planè. Nunc verò sordido vase nolles vti, anima verò sordida accedis? Multam video huius rei inæqualitatem. Eadem habet homilia sexagesimaprima ad Antiochenos.

Vasa splendida adhibentur, vt illis splendidiores discamus habere animas.

7. Et homilia decimaquarta in eandem epistolam: Tu cum Cherubim apud thronum Regis constituris, conuiciaris fratrem? Non vides sacra illa vasa? Non ad vnum semper illa vturpantur? Audetne quisquam illis ad aliud quicquam vti? Iam tu vasis istis sanctior es, idque multò. Cur itaque teipsum sordidum reddis & pollutum?

Vasis sacris nemo ad res prophanas vti audet.

8. Prudentius in PeriStephanôn hymno secundo. Præfectus ità beatum Laurentium alloquitur:

Hunc esse vestris Orgijs
Moremque & artem, proditum est:
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

Auro libant antistites, & argenteis scyphis, adstantibus aureis candelabris.

Cui sic deinde respondet sanctus martyr:

Est dies, inquit, non nego,
Habetque nostra Ecclesia
Opumque & auri plurimum,
Nec quisquam in orbe est ditior.
Is ipse tantum non habet
Argenteorum enigmatum
Augustus, arcem possidens,
Cui nummus omnis seruitur.

9. Optatus Mileuitanus libro sexto contra Donatistas: Si sufficerat remouere altaria, non licuit frangere: Si oportuit frangere, rasisse peccatum est. Quæ est ista noua & stulta sapientia, nouitatem quærere in visceribus manifestatis, & remota quasi quadam corporis cute, in latente corpore cutem quasi alteram quærere: Vndè cùm aliquid fuerit ablatum, minui potest, mutari non potest. Rasisti equidem quod tibi visum est: sed adhuc tibi est quod odisti? Quid, quòd si sic coniurâstis, vt quæ à nobis in nomine Dei in ipso mysterio facta sunt, immunda viderentur. Quis fidelium nescit in peragendis mysterijs ipsa ligna linteamine cooperiri? Inter ipsa Sacramenta velamen potuit tangi, non lignum. Aut si tactu possit penetrari velamen, ergò penetrantur & ligna. Si penetrari possunt ligna, penetratur & terra. Si à vobis lignum raditur, & terra, quæ subter est, fodiatur. Altam facite scrobem, dum pro vestro arbitrio quæritis puritatem. Sed obseruate ne veniatis ad inferos, & illic inueniatis Core, Dathan, & Abiron schismaticos, magistros scilicet vestros. Ergò & fregisse vos & ratisse constat altaria. Quid est quòd in hac re subitò vester quasi languere visus est furor? Videmus enim vos postea mutâsse consilium, & altaria à vobis iam non frangi, sed radi tantummodò, aut remoueri. Si hoc sufficiebat, illa quæ prius facta sunt iudicaris, quia minimè fieri debuerunt à vobis. Hoc tamen immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices, Christi sanguinis portatores &c. vt supra quæstione quarta, a testimonio decimooctauo.

Altaria tempore Cæciliani linteamine cooperiuntur.

Num. 16.

Calices Christi sanguinis portatores.

10. Hieronymus in epistola ad Theophilum Alexandrinum ante libros Paschales: In opere tuo vtilitatem spectauimus Ecclesiarum, vt discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire, sacrosque calices, & sancta velamina, & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis maiestate veneranda.

Reuerenter tractandi sacri calices &c.

11. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi quinta mystagogica: Vidistis diaconum aquam lauandis manibus porrigentem sacerdoti &c. Deinde clamat diaconus longè pòst: Complectimini & osculemini vos inuicem: atque tunc mutuo nos osculo salutamus. Postea clamat sacerdos: Sursum corda. Vos deinde respondetis: Habemus ad Dominum. Deinde dicit sacerdos: Gratias agamus Domino. Ad hæc vos subijcitis: Dignum & iustum est. Facimus deinde mentionem cæli, & terræ, & maris, Solis & lunæ, & siderum ac vniuersæ creaturæ, tam ratione præditæ, quàm irrationalis: tam istius quæ videtur, quàm illius quæ sub aspectum nostrum non cadit: angelorum, archangelorum, virtutum, dominationum, principatuum, potestatum, thronorum & Cherubim, faciem operientium, quasi diceremus illud Dauidis: Magnificate Dominum mecum. Commemoramus etiam illa Cherubim, quæ in spiritu sancto cernebat Esaias, circunstantia thronum Dei: ac alis quidem duabus faciem velantia, atque dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth. Propterea enim traditam nobis hanc Seraphicam theologiam recitamus, vt in illa cælesti hymnodia, cum supramundana militia communicemus: atque sic per eiusmodi hymnos nosipsos sanctificantes, Deum benignissimum oramus, vt super illa proposita, sanctum Spiritum emittat, vt panem quidem faciat corpus Christi, vinum verò sanguinem Christi. Omninò enim quod attigerit Spiritus sanctus, hoc sanctificatur & tranimutatur. Deinde verò postquam confectum est illud spirituale sacrificiū, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum, pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro regibus, pro militibus, pro socijs, pro ægrotis & afflictis, & in summa pro his omnibus qui egent auxilio. Indigemus autem omnes. Cùm hoc sacrificium offerimus, postea facimus mentionem etiam eorum, qui ante nos obdormiérunt. Primùm Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus illorum & deprecationibus suscipiat preces nostras. Deinde pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis, denique pro omnibus oramus, qui inter nos vitæ functi sunt, maximū esse credentes animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij. Quod exemplo vobis demonstrare volumus. Scio enim multos dicere: Quid iuuat animam in peccatis ex hoc mundo decedentē, etiamsi in hoc sacrificio mentio illius fiat? An enim si rex aliquis eos à quibus offensus est, in exilium pepulerit, postea verò illorum propinqui coronam aliquam conficientes, pro his, qui sunt in supplicio, exulibus, eidem offerent, nonne condonationem aliquam supplicio-

Quæ fiant & dicantur in Sacrificio Missæ.

Cultus incruentus.

Memoria sanctorum in Missa.

Memoria defunctorum.

Maximum animarum iuuamen.

rum

horum ipſis dederit? Ad eundem modum & nos, pro defunctis precationes adhibentes, quamuis ſint peccatores, non quidem coronam pleſtimus, ſed Chriſtum pro noſtris peccatis mactatum offerimus, vt & nobis, & illis eum, qui eſt benigniſſimus, propitium reddamus: Poſtea dicitis illam orationem, quam Saluator ſuis diſcipulis tradidit, cum pura conſcientia patrem nuncupantes Deum, atque dicentes: Pater noſter qui es in cælis &c. Sacerdos autem poſtea dicit: Sancta ſanctis. Vos deinde reſpondetis: Vnus ſanctus, vnus Dominus Ieſus Chriſtus. Auditis deinceps diuina quadam melodia pſallentem, atque ad ſacrorum myſteriorum communionem vos adhortantem: Guſtate & videte, quòd Chriſtus eſt Dominus &c.

Sacrificium propitiatorium.

Pſalm. 33.

12. CLEMENS Pontifex & martyr epiſtola ſecunda ad fratrem Domini: De vaſis ſanè ſacris ita gerendum eſt: Altaris palla, cathedra, candelabrum, & velum, ſi fuerint vetuſtate conſumpta, incendio dentur. quoniam non licet ea, quæ in ſanctuario fuerint, malè tractari, ſed incendio vniuerſa tradantur. Cineres quoque eorum in baptiſterio inferantur, vbi nullus tranſitum habeat, aut in pariete, aut in foſſis pauimentorum iactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur. Nemo per ignorantiam clericus palla mortuum credat obuoluēdum, aut Diaconus ſcapulas operire velit, quæ fuit in altari, aut certè quæ data eſt in menſam Domini. Qui hæc fecerit, vel leuiter quaſi nihil & negligenter habuerit diuina myſteria, Diaconus triennio. ſexquè menſibus à Dominico alienus erit altari, grauí percuſſus anathemate. Quòd ſi clericum presbyter non commonuerit, decem annis & quinque menſibus excommunicatus ſit, propterea quòd de Dominicis ſacramētis ſubiecta tibi non commonuerit miniſteria, & poſtea cum grandi humilitate matri reconciliretur Eccleſiæ. Pallas verò & vela, quæ in ſanctuarij ſordidata fuerint miniſterio, diaconi cum humilibus miniſtris iuxta ſacrarium lauent, non ejicientes foras à ſacrario velamina Dominicæ menſæ, ne fortè puluis Dominici corporis malè decidat à tindone foris abluta, & erit hæc operanti peccatum: idcircò intra ſacrarium miniſtris præcipimus, hæc ſancta cum diligentia cuſtodire. Sanè peluis noua comparetur, & præter hoc nihil aliud tangat. Sed nec ipſa peluis velis apponatur lauandis, niſi quæ ad Dominici altaris cultum pertinent. Pallæ altaris ſolæ in ea lauentur, & inalta, vela ianuarum. De velis autem ianuarum, cura ſit Oſtiarijs ex admonitione Maiorum, ne quis negligens aut ignarus, ad velum ianuæ domus Domini, manus inconditè tergat: ſed ſtatim coercitus, diſcat omnis homo, quia velum atrij domus Domini ſanctum eſt.

Quanta in veneratione habenda ea, quibus vtitur Eccleſia in altari.

Puluis Dominici corporis.

13. BEDA libro primo hiſtoriæ Anglicanæ, capite vigeſimonono: Præterea idem Papa Gregorius Auguſtino Epiſcopo, quia ſuggeſſorat ei multam quidem ibi eſſe meſſem, ſed operarios paucos, mittit cum præfatis legatarijs ſuis plures cooperatores ac verbi miniſtros: in quibus primi & præcipui erant Mellitus, Iuſtus, Paulinus, Rufinianus, & per eos generaliter vniuerſa, quæ ad cultum erant ac miniſterium Eccleſiæ neceſſaria, vaſa videlicet ſacra, & veſtimenta altarium: ornamenta quoque eccleſiarum, & ſacerdotalia, vel clericalia indumenta, ſanctorum etiam Apoſtolorum ac martyrum reliquias, necnon & codices plurimos. Mittit etiam literas, in quibus ſignificat ſe ei pallium direxiſſe, ſimul ei inſinuat qualiter Epiſcopos in Britannia conſtituere debuiſſet.

Neceſſaria ad miniſterium Eccleſiæ mittit in Angliam B. Gregorius.

Pallium à quo oporteat.

1. CYPRIANVS epiſtola ſexageſimaſexta ad Clerum & plebem Furnitanorum: Epiſcopi anteceſſores noſtri religioſè conſiderantes, & ſalubriter prouidentes, cenſuerunt ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret: ac ſi quis hoc feciſſet, non offerretur pro eo, nec ſacrificium pro dormitione eius celebraretur: neque enim apud altare Dei meretur nominari in ſacerdotum prece, qui ab altari ſacerdotes & miniſtros voluit auocare. Et ideò Victor cùm contra formam nuper in concilio à ſacerdotibus datam, Geminium Fauſtinum presbyterum auſus ſit tutorem conſtituere, non eſt quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Eccleſia frequentetur, vt ſacerdotum decretum religioſè & neceſſariè factum ſeruetur à nobis: ſimul & cæteris fratribus detur exemplum, ne quis ſacerdotes, & miniſtros Dei, altari eius & Eccleſiæ vacantes, ad ſeculares moleſtias deuocet. obſeruari enim deinceps poterit, ne vltrà hoc fiat circa perſonam clericorum, ſi quod nunc factum eſt, fuerit vindicatum.

PRO DEFVNCTIS Lib. 1. epiſtol 9.

Sacrificium altaris pro defunctis

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaprima in priorem epiſtolam ad Corinthios: Abierit mortuus peccator ſanè, gaudere decet, peccata impedita eſſe, & non accumulatum malum, nitiquè quantum fieri poteſt, vt iuuetur non lachrymis, ſed prece, ſupplicationibus, eleemoſynis, oblationibus. Non eſt temerè hoc excogitatum, nec fruſtrà memoriam mortuorum inter ſacra myſteria celebramus, aut accedimus, pro iſtis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes, ſed vt his conſolatio hinc aliqua fiat. Nec temerè qui altari aſſiſtit, inter horrenda myſteria clamat, Pro omnibus in Chriſto dormientibus, & pro his qui memoriam celebrant illorum. Nam nunquam iſta fiant, neque hæc dicantur, ſi pro illis commemorationes non fierent. Neque enim ſcena iam amplius noſtra ſunt, ſed ſpiritus ordinatione fiunt. Opitulemur igitur his fratres, memoriam pro ipſis faciamus. Nam ſi Iobi illius liberos patris victima purgauit: quid dubites, è nobis quoque, ſi pro dormientibus offeramus, ſolatij quiddam illis acceſſurum? Gratificari Deus propter alios alijs ſolet, quod Paulus hic oſtendit: Vt ex multis, inquit, perſonis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur. Ne defatigemur mortuis auxilium ferendo, preces pro ipſis offerendo: communis totius orbis victima preces ſunt. Hinc pleni fiducia, pro toto etiam orbe ſupplicamus, inter martyres, inter confeſſores, inter ſacerdotes mortuos recenſemus. Vnum enim corpus omnes ſumus, ſint membra licèt alia alijs illuſtriora, vndique veniam ipſis impetrare licet, precibus pro ipſis effuſis, muneribus datis, conſortio eorum, inter quos velut commune corpus referuntur. Quid ergò dolens? quid lachrymaris? cùm impetrandæ mortuo veniæ tot extent rationes?

Iuuantur oblationibus. Memoria mortuorum in ſacris myſterijs.

Iobi

Solatium mortuorum ex oblatione. 2. Cor. 1.

Communis totius orbis victima.

3. IDEM homilia vigeſimaprima in Acta Apoſtolorum: Non fruſtrà oblationes pro defunctis fiunt, non fruſtrà preces, non fruſtrà eleemoſynæ. Hæc omnia ſpiritus diſpoſuit, volens vt nos mutuum iuuemus. Vide enim, vtilitatem accipiet ille per te, & tu per illum; contemptis opibus inductus es ad faciendum aliquid generoſum: & tu illi ſalutis, & ipſe tibi eleemoſynæ factus eſt author. Ne dubitæ, quia erit aliquis fructus ſuauis. Non temerè

Oblationes, preces & eleemoſynæ pro defunctis.

diaconus clamat: Pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui memoriam illorum faciunt. Non diaconus est qui talem illam vocem emittit, sed spiritus: non sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia propositа sunt bene ordinata, adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei, cum tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus, & putas temerè hæc fieri? Igitur & alia temerè, & quæ pro ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vniuersitate? Absit. Sed omnia cum fide fiunt.

Memoria mortuorũ in Missa ab Apostolis profecta.

4. IOANNES Damascenus in oratione, Quòd ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & beneficijs iuuentur: Porrò autem Verbi discipuli atque conspectores, à quibus orbis vniuersus captus est, illi inquam Saluatoris discipuli, ac diuini Apostoli, vt in tremendis ac puris vitamque afferentibus mysterijs, eorum, qui cum fide diem vitæ extremum clausissent, memoria fieret, instituerunt. Quod etiam firmè atque constanter, ac sine vlla controuersia Catholica & Apostolica Ecclesia, ab extremis finibus ad extremos vsque fines, ab eo tempore ad hunc vsque diem semper retinuit, ac tantisper dum mundus hic erit, retinebit. Nec verò inconsideratè ac temerè & sine ratione hoc ab illis est institutum.

Nota.

Neque enim quicquam, quod vtilitate careat, Christianorum religio, quæ ab omni errore aliena est, suscepit, fixumque semper ac stabile retinuit: sed frugifera omnia, Deoque grata, atque accepta, maioremque in modum vtilia, atque ita comparata, vt maxima ex ijs salus oriatur. Et infrà: Quin magnus quoque Athanasius in elegantissima illa Oratione, quam de ijs, qui è vita discesserunt, edidit, his verbis vtitur: Etiamsi in aere collocatus sit ille, qui cum pietate diem vitæ extremum egit, tamen implorata Christi Dei ope, oleum ac ceram ad ipsius sepulcrum accendere ne recuses. Grata enim & accepta hæc Deo sunt, ingensque ab eo præmium referunt. Oleum enim ac cera holocausti instar sunt: incruentum autem sacrificium, Deum placat. Beneficentia denique erga pauperes, bonæ omnis remunerationis incrementum est. Quamobrem ei, qui pro defuncto oblationem facit, &c. Nam & diuinarum rerum præcones Apostoli, & sacri magistri, & Spiritu sancto inspirati Patres, ac numine diuino, quantum fas est, correpti, potentiæque ipsius, quæ hominem extra se rapit, vtcunque participes effecti, diuino ore, vti Deo gratum erat, ista omnia, hoc est Missas, & preces, ac psalmorum cantus, anniuersariasque eorum, qui morte prærepti sunt, commemorationes instituerunt, atque sanxerunt. Quæ quidem ad hunc vsque diem benigni Dei gratia, ab ortu Solis vsque ad occasum, & Septentrionem ac Meridiem, in Domini Dei, qui regum in reges imperium obtinet, laudem atque gloriam augentur, ac nouis subinde accessionibus amplificantur.

Athanasij eadem de re testimonium.

Oleũ & cera ad sepulcrũ accendenda.

Anniuersarię mortuorum cõmemorationes ab Apostolis institutæ.

2. Mach. 12.

5. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed & si nusquam in scripturis veteribus omninò legeretur, non parua tamen est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas: vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.

Nota.

6. ITEM de verbis Apostoli, sermone trigesimo secundo, qui alijs est trigesimus quartus, capite primo: Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monimentorum opulenta constructio, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. CAPITE secundo: Orationibus verò sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari: vt cum eis misericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum, vniuersa obseruat Ecclesia, vt pro eis, qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur?

Sacrificio salutari non dubitãdum adiuuari mortuos.

Nota.

7. ET libro nono Confessionum, capite vndecimo: Et mox ambobus, (*mihi & fratri meo*) Ponite, inquit, (*Monica*) hoc corpus vbicunque, nihil vos eius cura conturbet: tantùm illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei vbi fueritis.

Memoria defuncti ad altare.

8. ITEM capite duodecimo, de eadem matre sua Monica loquens: Cùm ecce corpus elatum est, imus & redimus sine lachrymis. Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cùm offerretur pro ea sacrificium pretij nostri, iam iuxta sepulcrum posito cadauere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego fleui, sed toto die grauiter in occulto mœstus eram.

Pro Monica sacrificiũ pretij nostri oblatum.

9. PRAETEREA capite decimotertio: Non ista mandauit (*Monica*) nobis, sed tantummodo memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit, cui nullius diei prætermissione seruierat, vnde sciret dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis, qua triumphatus est hostis computans delicta nostra, & quærens quid obijciat, & nihil inueniens in illo in quo vincimus.

Memoriam sui ad altare fieri petijt.

Coloss. 2.

10. EPIPHANIVS contra Aërium, hæresi septuagesimaquinta: Deinde, qua ratione post mortem nominatis (inquit Aërius) nomina mortuorum? Orat enim, inquit, viuens, aut dispensationem facit, quid profuerit mortuo? Si verò omninò preces eorum, qui hìc sunt, prosunt illis qui isthic sunt, igitur nemo sit pius, neque boni quicquam faciat, sed acquirat amicos quosdam per quem vult modum, aut per pecunias persuadens, aut amicis id in obitu demandans, & orent pro ipso, vt ne quid illic patiatur, neque immedicabilia peccata ab ipso perpetrata requirantur. Ad quæ postea respondens Epiphanius, ita ait De eo verò, quòd proferantur nomina vita defunctorum, quid hoc magis fuerit vtile? quid hoc commodius & magis admiratione dignum? quod credunt præsentes, quòd hi qui decesserunt, viuunt, & non sunt nulli, sed sunt & viuunt apud Dominum: & vt pientissimam prædicationem recenseam, quod spes est orantibus pro fratribus, velut qui in peregrinatione sint. Prosunt autem & preces pro ipsis fientes, etiamsi totam culpam non abscindant. Verumenimuerò eò quòd nos sæpè dum in mundo sumus, fallimur & erramus, tum inuiti, tum voluntariè, quo id quod perfectius est significetur, & pro iustis, & pro peccatoribus memoriam facimus: pro peccatoribus quidem misericordiam Dei implorantes, pro iustis verò & Patribus, & Patriar-

Argumenta Aerij hæretici.

Responsio Epiphanij.

Pro peccatoribus memoria fit sacrificio.

triarchis, Prophetis, Apoſtolis, Euangeliſtis, Martyribus ac Confeſſoribus, Epiſcopisqúe & Anachoretis, & pro vniuerſo ordine, vt Dominum Ieſum Chriſtum ab hominum ordine ſeparemus, per honorem, quem ipſi exhibemus, & vt adorationem ipſi præſtemus, illud mente voluentes, quòd Dominus non eſt alicui homini adæquatus, etiamſi millies, & vltra, in iuſtitia degat vnuſquiſque homo. Et poſt pauca: Deindè verò rursùs ad propoſiti argumenti conſequentiam deueniam, quòd Eccleſia neceſſariò hoc perficit, traditione à Patribus accepta. Quis autem poterit ſtatutum matris diſſoluere, aut legem patris? velut Salomon dicit, Audi fili ſermonem patris tui, & ne repudies ſtatuta matris tuæ: oſtendens per hoc quod & in ſcripturis, & ſine ſcripto docuit pater, hoc eſt Deus, & Vnigenitus, & Spiritus ſanctus. Mater autem noſtra Eccleſia habet ſtatuta in ſe poſita, indiſſolubilia, quæ diſſolui non poſſunt. Quum itaque ordinata ſint in eccleſia ſtatuta, & benè ſe habeant, & omnia mirabiliter fiant, confutatus eſt rursùs etiam hic ſeductor. Sed & hoc relicto, velut ſcarabæo, aut cãtharide, aut bupreſti animalculo, per eccleſiaſticum fundamentum & Dei potentiam conculcato, ad reliquas conſequenter procedamus, Deum auxiliarium inuocantes.

Ex Traditione à patribus accepta pro mortuis ſe ſupplicatur. Prou. 1.

PROPITIATORIVM. Luc. 22.

1. M. CYPRIANVS in ſermone de cœna Domini: Ex quo à Domino dictum eſt: Hoc facite in meam commemorationem, hæc eſt caro mea, & hic eſt ſanguis meus, quotieſcunque his verbis & hac fide actum eſt, panis iſte ſubſtantialis, & calix benedictione ſolenni ſacratus, ad totius hominis vitam ſalutemqúe proficit, ſimul medicamentum & holocauſtum ad ſanandas infirmitates, & purgandas iniquitates exiſtens.

Vtilitas huius Sacrificij.

2. IACOBVS in ſua Liturgia: Noſtras animas ſanctifica, corporaqúe & ſpiritus, necnon cogitationes noſtras ad pietatem conuerte, vt pura conſcientia tibi dona offeramus, munera, fructuum oblationes, vt ea deleantur delicta, quæ admiſimus, & vt toti populo tuo ſis propitius. Ibidem: Vt tibi grato & diuino oblato ſacrificio, digni abs te habeamur vita æterna. Item: Ne auerſeris nos peccatores, verendum hoc & incruentum ſacrificium attreſtantes. Supplicamus & imploramus bonitatem tuam, ne myſterium hoc, quod ad ſalutem nobis diſpenſatum eſt, in condemnationem populo ſit: ſed in abolitionem peccatorum, ac animarum & corporum renouationem, &c. Admitte nos accedentes ad ſanctum tuum altare, ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ, vt digni ſimus, qui offeramus tibi munera, & ſacrificium pro nobis, & pro ijs, quæ populus per ignorantiam admiſit: daqúe nobis, Domine, vt tibi cum omni metu, ac pura conſcientia hoc ſacrificium ſpiritale atque incruentum offeramus, quod vbi admiſeris in ſanctum, ſupercæleſte, ac intellectuale tuum altare, in odorem ſuauitatis ſpiritalis, viciſſim mitte nobis gratiam ſpiritus tui ſanctiſſimi. ô Deus, reſpice in nos, & ad noſtrum hoc rationale obſequium intuere, idqúe accipe, vt Abel dona accepiſti, Noë ſacrificia, Moyſis & Aaronis ſacerdotia, Samuelis pacifica, Dauidis pœnitentiam, Zachariæ incenſum: vt de manu Apoſtolorum tuorum verum hunc cultum accepiſti, ita quoque è manibus noſtris, qui peccatores ſumus, recipe munera hæc propoſita per tuam benignitatem: & fac vt oblatio noſtra grata & acceptabilis ſit, per ſpiritum ſanctum ſanctificata, in propitiationem peccatorum noſtrorum, & eorum quæ populus per ignorantiam admiſit, & in requiem animarum eorum, qui ante nos dormiunt, vt & nos abiecti, & peccatores, & indigni ſerui tui, digni habiti, qui ſine dolo miniſtremus ſancto altari tuo, mercedem accipiamus fidelium & prudentium diſpenſatorum, gratiamqúe inueniamus, & miſericordiam in die illa tremenda retributionis tuæ iuſtæ & bonæ. Et nonnullis interiectis: Miſerere noſtri: quandoquidem veremur ac tremimus, cùm tuum ſanctum altare nobis accedendum eſt, & offerendum ſacrificium hoc verendum & incruẽtum pro noſtris peccatis, & pro ijs quæ populus per ignorantiam admiſit.

Pro defunctis.

Incruẽtum.

3. BASILIVS Magnus in Liturgia ſua: Da Domine & pro omnibus noſtris peccatis, & populi tui ignorantia, acceptabile & ſuſceptibile fieri ſacrificium noſtrum in cõſpectu tuo. Ibidem: Suſcipe nos appropinquantes ſancto altari tuo, ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ, vt ſimus digni offerre tibi rationabile iſtud, & abſque ſanguine ſacrificium pro noſtris peccatis & populi ignorantia.

Propitiatorium pro viuis.

4. CHRYSOSTOMVS in Liturgia ſua: Fac nos dignos vt offeramus tibi deprecationes, & ſupplicationes, & ſacrificia immaculata pro populo tuo. Et poſt pauca: Miniſtrare tibi, magnum ac formidandum etiam ſupercæleſtibus virtutibus. Attamen propter ineffabilem, & immenſam tuam humanitatem, intrepidè & irreuocabiliter factus es homo, & ſummus pontifex noſter. Sacrificiorum ritum inſtituiſti, ac ſolennis huius & immaculati ſacrificij celebrationem nobis tradidiſti, tanquàm Dominus omnium. Reſpice ad me peccatorem, vt aſſiſtam ſanctæ tuæ huic menſæ, conſecrem ſanctum & immaculatum tuum corpus & precioſum ſanguinem. Tu enim es qui offers, & offerris, & accipiens, & dans, Chriſte Deus noſter. Et nonnullis interiectis: Domine Deus omnipotens, ſolus ſanctus, qui ſuſcipis hoſtiam laudis ab ijs qui te inuocant in toto corde, ſuſcipe preces noſtras, & offer ſancto altari tuo: & fac nos dignos offerre tibi dona, & ſacrificium ſpiritale pro noſtris peccatis, atque ignorantijs populi, & præſta, vt inueniamus gratiam in conſpectu tuo, vt fiat acceptabile ſacrificium noſtrum, & inhabitet ſpiritus gratiæ tuæ bonus ſuper nos, & ſuper hæc appoſita ſacramenta, & ſuper omnem populum. Et nonnullis interpoſitis: Amplius obtulimus tibi hanc rationabilem hoſtiam, pro orbe, pro ſancta catholica & apoſtolica Dei Eccleſia, & ijs qui caſta in conuerſatione ac ſobria degunt. Pro fideliſſimis & Deo dilectis Imperatoribus noſtris, & toto palatio, & omni exercitu eorum.

Pro quibus offeratur.

5. MARTIALIS in epiſtola ad Burdegalenſes, capite tertio: Quod Iudæi per inuidiam &c. vt ſuprà, Teſtimonio decimo.

6. HIERONYMVS in caput primum epiſtolæ ad Titum: Quid de Epiſcopo ſentiendum eſt, qui quotidiè pro ſuis populiqúe peccatis, illibatas Deo oblaturus eſt victimas?

Pro ſuis & populi peccatis offert epiſcopus.

7. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite quadrageſimooctauo: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cæleſtibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Chriſtus offertur: ſed offertur quaſi homo, quaſi recipiens paſſionem, & offert ſe ipſe quaſi ſacerdos, vt peccata noſtra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quaſi aduocatus interuenit. Hic ergò in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic fa-

Offertur vt peccata dimittat.

Intellige de alicna ſpecie.

lic facie ad faciem, vbi plenâ perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

Sacerdotum est pro populo offerre sacrificium.

8. IDEM in psalmum trigesimumoctauum: Vidimus principem sacerdotem ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, vt possimus, sacerdotes, vt offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio: quia etsi nunc Christus non videtur offerre: tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur. Immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium, quod offertur.

Christi corpus in terris offertur.

9. ALEXANDER primus Pontifex & martyr, in epistola prima ad omnes Orthodoxos, capite quarto: In Sacramentorum oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, &c. vt suprà, I testimonio primo. Ac deindè: Crimina atque peccata, oblatis his Domino sacrificijs delentur. Idcircò & passio eius in his commemoranda est, qua redempti sumus, & sæpiùs recitanda, atque hæc Domino offerenda. Talibus hostijs delectabitur & placabitur Dominus, & peccata dimittet ingentia. Nihil enim in sacrificijs maius esse potest, quâ corpus & sanguis Christi. Nec vlla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit. Quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus venerãda. Et sicut potior est cæteris, ità potiùs excoli, & venerari debet.

Matth 26. Crimina delentur.

Placabitur Dominus, & peccata ingentia dimittet.

10. IDEM epistola secunda ad omnes Episcopos: Quos sibi sacrari, & in ordine Apostolatus constitui voluit, ipsi pro populo interpellant, & populi peccata comedant, quia precibus suis & oblationibus ea delent, atque consumunt.

Osee 4.

11. GREGORIVS Nazianzenus oratione tertia, quæ est prima in Iulianum Imperatorem: Atque hinc quidem facinora sua auspicatur, quemadmodum narrant, qui ipsius arcanis gloriantur (Proh in quos sermones incurrere cogor?) impuro & nefario sanguine Lauacrum extergit, initiationi nostræ execrabilem initiationem opponens, sus videlicet in cœno prouoluta, sicut est in prouerbio: manusque suas profanat, vt nimirùm eas ab incruento sacrificio, per quod nos Christo ipsiusque passionibus & diuinitati communicamus, eluaret ac repurgaret.

Incruento sacrificio Christi passionibus & diuinitati communicamur.

12. AVGVSTINVS sermone quarto de Innocentibus: Quid reuerentius, quid honorabilius dici potest, quàm sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech? Rectè sub altario iustorum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. Nec immeritò illic iusti vindictam sanguinis postulant, vbi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuenienter igitur, & quasi pro quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, vbi mors Domini quotidiè celebratur, sicut ipse ait: Quotiescunque hæc feceritis, mortem meam annunciabitis, donec veniam: scilicet vt qui propter mortem eius mortui fuerant, sub sacramenti eius mysterio requiescant.

Psal. 109.

Pro peccatoribus in altari Christi sanguis effunditur.

1. Cor. 11.

13. TERTIVM concilium Braccarense, capite primo: Cùm omne crimen atque peccatum, oblatis Deo sacrificijs deleatur, quid de cæterò pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione eratur?

Omne crimẽ deletur.

14. GREGORIVS homilià trigesimaseptima in Euangelia: Singulariter nanque ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se resurgens à mortuis, iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterùm patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis, ad absolutionem nostram, passionem illius reparamus. Multos, vt arbitror, vestrum, fratres charissimi, contigit nôsse hoc, quod volo ad memoriam vestram narrando reuocare. Non longè à nostris fertur temporibus factum, quòd quidam ab hostibus captus, longè transductus est. Cumque diù teneretur in vinculis, eum vxor sua, cùm ex eadem captiuitate non reciperet, extinctum putauit. Pro quo iam velut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerre. Cuius toties vincula soluebantur in captiuitate, quoties ab eius coniuge oblatæ fuissent hostiæ pro animæ eius absolutione. Non longo pòst tempore reuersus, admirans valdè, suæ indicauit vxori, quòd diebus certis hebdomadibus singulis eius vincula soluebantur. Quos videlicet dies eius vxor atque horas discutiens, tunc eum recognouit absolutum, cùm pro eo sacrificium meminerat oblatum. Hinc ergò, fratres charissimi, hinc certa consideratione colligite, oblata à nobis hostia sacra quantum in nobis soluere valeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.

Applicatur nobis sacrificium cruentum.

Vide eiusdem lib. 4. dial. cap. 57.

Vincula soluta per oblationem sacrificij.

Solvit ligaturã cordis.

15. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimasecunda, capite secundo: Et quoniam in diuino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara Crucis semel seipsum cruentè obtulit; docet sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsumque fieri, vt, si vero corde, & recta fide, cum metu ac reuerentia, contriti ac pœnitentes, ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit. vna enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tũc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diuersa. Cuius quidem oblationis, cruentæ inquam, fructus, per hanc incruentam vberrimè percipiuntur: tantùm abest, vt illi per hanc quouis modo derogetur. Quare non solùm pro fidelium viuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, ritè, iuxta Apostolorum traditionem, offertur. Ibidem, canone tertio: Si quis dixerit, Missæ sacrificium tantùm esse laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in Cruce peracti, non autem propitiatorium; vel soli prodesse sumenti; neque pro viuis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & alijs necessitatibus offerri debere; anathema sit.

Propitiatorium est.

Quomodò crimina & ingentia peccata deleat.

Fructus huius Sacrificij.

Propitiatorium.

1. N. CONCILIVM Ephesinum in epistola ad Nestorium, vt suprà, quæstione quarta, litera A testimonio sexto.

INCRVENTVM.

2. SECVNDA synodus Nicena, actione sexta, tomo tertio, vt suprà ibidem, A testimonio septimo.

3. AVGVSTINVS contra Faustum libro vigesimo, capite vigesimoprimo, vt suprà, hac eadem quæstione, A testimonio duodecimo.

4. AD

4. AD Epheſios quinto: Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.

5. AD Hebræos decimo: Vna enim oblatione, conſummauit in ſempiternum ſanctificatos.

6. EXODI duodecimo, vt ſuprà, D teſtimonio quarto.

7. MARCI decimoquarto: Et primo die azymorum quando Paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli.

8. EVSEBIVS de demonſtratione euangelica libro primo, capite decimo, vt ſuprà, C teſtimonio ſecundo.

9. GREGORIVS Nazianzenus oratione quarta, quę ſecunda eſt in Iulianum Imperatorem: Non iam filios ſuos & filias ſuas dæmonijs immolabunt; quod olim Iſraeli à Prophetis obijciebatur. Sed quid hæc colligo? Ad præſentia & noſtra me conuertam. Non iam in ſacras noſtras ædes prauos oculos injcient: non iam aras, à puriſſimo, & incruento ſacrificio nomen habentes, ſceleſto ſanguine contaminabunt: nec loca non adeunda per impia altaria probro ac dedecore afficient. Non iam ſacrilega manu votiua dona diripient & profanabunt, impietatem auaritia cumulantes. Non iam Presbyterorum canitiem, Diaconorum ſanctitatem, Virginum pudorem contumelia perfundent.

Pſal. 105.

Aras à puriſſimo & incruento ſacrificio nomen habentes.

10. IDEM in carmine ad Epiſcopos:

O qui ſacra Deo offertis non tincta cruore,
Clari cuſtodes animarum, quique Tonantis
Figmentum manibus regitis mirabile veſtris,
Quique Deum humano generi ſociatis in vnum,
Lux vitæ, fidei columen fundamina mundi,
Doctores vitæ, nullo quæ claudimur æuo,
Chriſtiferi, ſolijs præclari quique ſedetis
Sublimes.

Offerunt ſacerdotes ſacra, ſiue ſacrificia incruenta.

11. ET in carmine ad Conſtantinopolitanos Epiſcopos, & ipſam Vrbem:

O qui ſacra Deo offertis non tincta cruore,
Vnum in perſonis qui colitis quę tribus.

Incruenta ſacrificia offerunt.

12. GREGORIVS Nyſſenus in Chriſti Reſurrectionem oratione prima: Qui poteſtate ſua cuncta diſponit, non ex proditione ſibi impendentem neceſſitatem, non Iudæorum quaſi prædonum impetum, non iniquam Pilati ſententiam expectat, vt eorum malitia ſit cõmunis hominum ſalutis principium & cauſa, ſed conſilio ſuo anteuertit, & arcano ſacrificij genere, quod ab hominibus cerni non poterat, ſeipſum pro nobis hoſtiam offert, & victimã immolat, ſacerdos ſimul exiſtens, & agnus Dei, ille, qui mundi peccatum tollit. Quando id præſtitit? cùm corpus ſuum diſcipulis congregatis edendum, & ſanguinem bibendum præbuit, tunc apertè declarauit agni ſacrificium iam eſſe perfectum. Nam victimæ corpus non eſt ad edendum idoneum, ſi animatum ſit. Quare cùm corpus edendum, & ſanguinem bibendum diſcipulis exhibuit, iam arcana, & non aſpectabili ratione corpus erat immolatum, vt ipſius myſterium peragentis poteſtati collibuerat. Et animã in illis erat, in quibus eadem ipſa poteſtas illam diſpoſuit, ſimulque eum diuina virtute, quæ cum illa erat coniuncta, in ea regione cordis verſata eſt. Itaque ſi quis indè tempus incipiat dimetiri, cùm ſacrificium Deo factum eſt à Magno illo principe Sacerdotum, qui ratione, quæ nec verbis explicari, nec oculis perſpici potuit, ſe ipſum pro communi hominum ſalute tanquàm agnũ obtulit, ſiõ recedet à veritate. Erat enim veſpera, cùm ſacrum illud corpus comederunt, quam quidem veſperam nox, quæ paraſceuen antecedit, excepit.

Arcano ſacrificij genere Chriſtus ſeipſũ pro nobis hoſtiam offert in vltima cœna. Idem ſacerdos & victima.

Matth. 26.

Cùm corpus edendũ diſcipulis exhibuit, iam erat immolatũ arcana ratione.

Obtulit in cœna pro communi hominum ſalute, corpus ſuum tanquam agnum.

13. CYRILLVS Alexandrinus epiſtola decima ad Neſtorium: Dum vnigeniti filij Dei, hoc eſt, Ieſu Chriſti, mortem ſecundùm carnẽ, & reſurrectionem ex mortuis annunciamus, aſſumptionemque in cælos confitemur, incruentum in Eccleſijs perficimus cultum, atque ità ad myſticas accedimus benedictiones ac ſanctificamur, participes facti ſanctæ carnis, pretioſique ſanguinis ſeruatoris noſtri omnium Ieſu Chriſti, nec vt communem carnem accipimus, &c.

14. IDEM in declaratione anathematiſmi vndecimi: Sanctum ac viuificum incruentumque in Eccleſijs celebramus ſacrificium, non hominis alicuius nobis ſimilis & communis corpus: conſimiliter & precioſum ſanguinem eſſe, quod proponitur, credentes, ſed magis tãquàm proprium viuificantis verbi corpus & ſanguinem accipimus. Communis enim caro viuificare non poteſt. Et hoc ipſe Seruator teſtatur, dicens: Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui viuificat. Quoniam enim verbi facta eſt propria, ob eam cauſam intelligitur, & eſt viuifica, ſicut Seruator dicit: Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, etiam ille viuet propter me. Quia verò Neſtorius, & qui cum illo ſentiunt, myſterij huius virtutem temerè diſſoluunt, propterea, idque meritò, conſtitutus eſt hic Anathematiſmus.

Vide l. 16. Concil. Incruentum in Eccleſijs ſacrificium celebratur, & quale ſit illud.

Ioan. 6.

Ibidem.

15. GENESIS decimoquarto, vt ſuprà, D teſtimonio tertio.

16. AD Hebræos ſeptimo, vt ſuprà, F teſtimonio ſecundo.

17. PSALMO centeſimo nono, ibidem teſtimonio primo.

18. HIERONYMVS in caput vigeſimumſextum Matthæi: Poſtquàm typicum Paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat: aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſgreditur ſacramentum, vt quomodò in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipſe quoque veritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret.

Chriſtus ſecundum ordinem Melchiſedech, in vltima cœna obtulit.

Geneſ. 14.

19. OECVMENIVS in caput quintũ epiſtolæ diui Pauli ad Hebræos, ſuper ea verba, Tu es ſacerdos in æternum &c. Neque enim de ea, quæ ſemel à Deo facta eſt oblatio & hoſtia, dixiſſet, In æternum, ſed reſpiciens ad præſentes ſacrificos, per quos medios Chriſtus ſacrificat & ſacrificatur: qui etiam in myſtica cœna modum illis tradidit huiuſmodi ſacrificij.

Chriſtus per Sacerdotes exercet perpetuo ſacerdotiũ Melchiſedech.

20. SEDVLIVS libro tertio operis Paſchalis (vel iuxta aliorum ſectionem libro quarto) deſcribens mundationem decem leproſorum Lucæ 17.

Denique põtificum princeps ſummuq; ſacerdos,
Quis niſi Chriſtus adeſt? geminis libaminis auctor,
Ordine Melchiſedech, cui dantur munera ſemper
Quæ ſua ſunt, ſegetis fructus, & gaudia vitis.

Chriſtus auctor ſacrificij Melchiſedechici.

21. CLAVDIVS Marius Victor libro tertio Commentariorum in Geneſin:

Melchiſedech, vinumq; & panem adtulit obuius
Obtulerat, rex ille Salem, qui munere tali
Myſtica præmiſit ſummis libamina Chriſti:
Cuius de manibus ſumens Eccleſia corpus
Vinificum panem, cæleſti potat cruore eſt.

Oblatio Melchiſedech præfigurabat Chriſti ſacrificium Euchariſtiæ.

22. AD Hebræos nono: Neque vt ſæpè offerat ſemetipſum, quemadmodum Pontifex &c. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem ſemel in conſummatione

Digitized by Google

matione seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadùm statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

2. Et capite decimo, vt suprà, N testimonio quinto.

3. Chrysostomvs homilia decimaseptima in epistolam ad Hebræos: Imperauit semper offerri, propter infirmitatem, vt & memoria peccatorum fieret: Quid ergò nos? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, &c. vt suprà hac eadem quæstione, Il testimonio primo.

4. Avgvstinvs epistola vigesimatertia ad Bonifacium Episcopum: Nónne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento, non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari?

Omni die immolatur.

5. Theophylactvs in capitis quinti ad Hebræos hæc verba scribens: Tu es sacerdos in æternum &c. Dicant igitur Iudæi nobis, quisnam fuerit alius sacerdos secundùm ordinem Melchisedech præter Christum? Nónne omnes sub lege fuerunt? Nónne omnes sabbatum celebrabant, & victimas offerebant? Manifestissimè igitur de Christo hoc dictum est. solus enim ille pane & vino sacrificium consecrauit, perindè ac Melchisedech. Qui verò dixit, In æternum? Quoniam etiamnum vnà cum corpore, quod pro nobis immolauit, apud Deum & Patrem intercedit &c. Vel quia quæ in singulos dies fit, & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque adeò ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur.

Genes. 14.

Per ministros in perpetuum offert Christus.

1. Cor. 11.

6. Idem in eiusdem epistolæ capitis septimi illa verba, Manet sacerdos in perpetuum: Dicimus Christum cùm æternus sit & immortalis, reuerà semper esse sacerdotem. Nam & nunc quidem semper seipsum pro nobis offerre creditur per ministros suos.

7. Item in caput decimum ad Hebræos: Suboritur hic quæstio, Num & nos nostias incruentas offeramus? Cui respondemus, omninò: cæterùm memoriam facimus mortis Domini, estque vna ipsa, non multæ, quandoquidem semel oblatus est. Nam eundem semper offerimus, immò potiùs memoriam illius oblationis facimus, qua se ipse obtulit, ceu iam nunc facta sit. Proindè vnum est sacrificium. Nam quod ad quæstionem attinet, postquàm multis in locis offertur, nũ igitur multi Christi erunt? nequaquàm, sed vnus est vbique & hic plenus, & illic plenus, & perfectus, vnumque corpus. Quemadmodum enim in multis locis oblatus Christus vnum corpus est, & non multa corpora, sic & vnum sacrificium. Nam illam hostiam offerimus, quæ tum est oblata: illic autem alius erat qui heri oblatus erat, agnus fortassè, à victima quæ hodiè offertur, nec veluti commemoratio erat hesternæ oblationis; qui hodiè offerebatur agnus, sed ipse per seipsum sacrificium perficiebat.

Non repugnat nostra oblatio vnicæ illi oblationi, quæ semel in cruce peracta est.

Vnum est sacrificium.

In veteri lege erat sumptus per alia hostia.

8. Oecvmenivs in quintũ caput epistolæ ad Hebræos, vt suprà, N testimonio decimonono.

9. Photivs apud Oecumenium in eundem locum Quia etiam Christus sine sanguine hostiam obtulit, deindè postmodùm suum ipsius etiam corpus: propterea aptè dictum est, Christum esse sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech.

Cur factus dicatur secundùm ordinem Melchisedech.

10. Idem Oecumenius in caput septimum super illa verba, Manet sacerdos in perpetuũ: Eo modo perpetuitatem accipito, quo & cætera: Aut quòd etiam modus sacerdotij Melchisedech (nõsti autem quid dicam) in perpetuum maneat.

11. Item in eiusdem epistolæ caput decimum Qui multas, inquit Apostolus, & easdem singulis annis offerunt hostias, perficere nequeunt illos, qui secundùm legem conuersantur. Quid ergò? An ne nos semper offerimus hostias sanguine carentes? Sed vnius eiusdemque mortis Christi memoriam facimus, & vnum Christi corpus semper edimus. Non enim nunc quidem vnius Christi, aliàs verò alterius, sed semper eiusdem: Iudæorum verò hostiæ variæ habebant victimas, nempe oues, boues, capras: ideò multæ sunt hostiæ: nostra verò, quanquàm actione multæ sint, vnica tamen est potestate.

Nostra hostia eadem.

12. Malachiae primo, vt suprà, G testimonio quinto.

13. Petrvs Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda: Iam illud, quod non modò ab incredulis opponitur, sed & à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cùm Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat; maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idem Christus offeratur; videndum est. Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causa à Dei filio (qui est iuxta Apostolum Dei sapientia) factum & traditum est. Quæ sapientia, quia summè rationabilis, immò totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vndè cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum sustradidit, non absque certa ratione (vt certum est) fecit. Quæ sola ratio omnibus satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti authorem, Deum & Dei esse sapientiam credunt. Placuit tamẽ largitori tanti muneris, causam reddere tantæ largitionis. Quam causam, dando ipsum sacramentum, aperuit. Nam postquàm dixit, Hoc facite: statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergò causa sacramenti; commemoratio Christi. Nouerat Saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem: nouerat singulare opus, quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum, quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat hoc se opere saluaturum hominem: sed absque huius operis dilectione, nullum saluari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum: sic mortalibus, pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandum erat, vepote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro ipsis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc certè solemniter commendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte: nec fugax memoria diù retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi inesse oportebat,

Sacrificium altaris non est superfluum. 1. Cor. 11.

Ratio cur lex nostra sacrificium toties iteretur.

ogle

signo rei congruente veluti funè insolubili colligata est cordi memoria: quo fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis pretium cogitaret; indeque redemptori agens gratias, fide quæ per dilectionem operatur, nequaquàm se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mentibus humanis huius rei vtcunque absque signo visibili ineſſe memoria, ſicut multarum rerum tam diuinarum, quàm humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina, in eis, aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendam, Segnius irritant animos demissa per aurem, Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & res tanta erat, vt ad eam cogitandam, amandam, amplectendam, non segniter, sed insigniter humani animi mouendi essent: dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria, non tantùm auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signũ hoc à Christo propositum est, quod ità signum est, vt sit tamen idem quod signat. Item: Ità verò est idem quod signat, vt quantum ad corpus, id est, ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus, vt olim, dolores aut mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm licet inuiolabiliter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum his & quibusdam alijs signis, inquantum fieri potest, mors Domini maximè repræsentatur. Vndè, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idem quod signat, quamtamen maximè signat. Maximè autem dixi: quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu quem suprà commemorauí. Quoties (ait) manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis. Et post pauca: Quæ memoria amorem excitans, de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret: licèque quotidiè per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem & plenè tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus: nec tamen idcircò (vt dixi) superfluus est in altari oblatus. Et vt in ipso à te ipso hoc discas: Aduerte, quicunque hæc legis, teque ipsum interroga, quando magis mouearis: si tamen quod profiteris firmiter credis: vtrùm quando dicitur, Christus olim inter homines apparuit, an quãdo dicitur, Christus nunc inter homines conuersatur: quando dicitur, Olim in cruce pependit; an quãdo dicitur, Nunc in altari offertur: vtrum (inquam) te magis moueat, & ad admirandũ & amandum accendat, eius prædicta absentia, quàm demonstrata præsentia. Sed scio quia non differetis quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus quàm absentibus rebus: quia istis plerunq; non creditur, de illis vel in modico dubitare animus non finitur. Mouetur igitur magis ad præsentẽ, quàm ad absentẽ; mouetur magis ad visum, quàm ad auditum Christum: mouetur ad admirandum, mouetur ad amandum: quo amore, amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christum amor est, tãta est & indulgẽtia, ipso Domino attestãte, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Hostius.

Eucharistia ità signum est, vt efficiat id quod designat.

1. Cor. 11.

Eucharistia sacramentũ innouat redemptionẽ, & quotidiana gignit remissionẽ.

Anima hominis magis mouetur ad præsentem & visum in sacramento, quàm ad absentem & auditum Christum. Luc. 7.

VIII.

Estne sub altera tantùm, panis scilicet; an verò sub vtraque panis ac vini specie, sumenda Eucharistia?

A De Sacerdotibus quidem, seu sacrificantibus constat, ambas Sacramenti species illis esse sumendas, sine quibus neque ritè consecrare, neque offerre possent Eucharistiam. Cuius rei causam, ex sacrificio ipso pendentem, reddere hîc iam necesse non est.

B De alijs verò fidelibus non sacrificantibus, illud fatendum est, nullo eos Diuino præcepto ad Eucharistiæ Sacramentum sub specie vtraque sumendum adstringi, sed ad salutem illis esse satis, alterius speciei communionem. Igitur si veteris Ecclesiæ statum repetimus, [a] nunc vnam tantùm, nunc vtramque speciem fidelibus dispensatam fuisse comperiemus. Si verò Scripturam sacram consulimus, [b] sic illa de hoc Sacramento differit, vtmodò panis & calicis, modò solius quidem panis soleat meminisse. Vbi enim legimus, [c] *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* legimus etiam, *Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in*

[a] Tertul. lib. 2. ad vxor. c. 5. Cyprian. serm. 5. de lapsis. Orig. hom. 13. in Exod. Basil. ad Cæs. pat. Hieron. apologia pro libris contra Iouinianum cap. 6. Petrus Cluniac. lib. 1. miraculor. cap. 1. [b] 1. Cor. 10. & 11. Actor. 2. 8

[c] Ioan. 6. f

Ibidem.

Concil Trident. sess. 21. cap. 1.

uet in æternum. Et qui dixit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam:* dixit etiam, [d] *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.* Et rursùs idem qui affirmauit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo:* affirmauit & illud, [e] *Qui manducat hunc panem, viuet in æternum:* vt omittamus quæ [f] Lucas de fractione solùm panis adducit.

d Ibidem.

e Ibidem.

f Luc. 24. e Act. 2. g 20. b 27. f Aug. ep. 86. ad Cæsul. & Chrys. hom. 27. operis imperfecti. Ifidorus in Leuitici cap. 9.

C Neque Christi nobis hîc deest exemplum, qui primùm in extrema illa cœna [g] sub vtraque specie hoc instituit, ac Apostolis tradidit Sacramentum. Deindè verò in Emaus cum duobus discipulis agens, sub vna solùm specie [h] porrexit illis Eucharistiam, ac posteà statim illinc sese subduxit, sicut Euangelicũ hunc locum Patres interpretantur.

g Matth. 26. c Marc. 14. c Luc. 22. b 1. Cor. 11. e

h Luc. 24. e & ibidem Theoph. & Beda. Chry. in Matth. operis imperfecti, hom. 47 & August. lib. 3. de cõsensu Euang. cap. 25.

D Proindè damnandi non sunt, siue qui nunc vnica contenti specie, ab vsu calicis abstinent, & multis ab hinc seculis [i] abstinuisse leguntur, siue qui olim, cùm ità probaret Ecclesia, vtramque speciem in vsu publico habuêre.

i Euseb. lib. 6 eccles. hist. cap. 36. August. hom. 26 ex homilijs 50. & serm. 252. de tẽpore Ambros. in Satyrum. Paulinus in vita S. Ambrosij. Amphyloch. in vita Basilij. Beda Anglicanæ histor. lib. 4. c. 14. & 24. Theodoretus in Philotheo, in vita 26. quæ est Simeonis Euagrius li. 4. eccle. histor. cap. 35. Gregor. Turon libr. in gloriam Martyr. cap. 86. & Guliel. abbas in vita S. Bernar. lib. 1. cap. 12.

E Verùm magister rerum vsus paulatim docuit, maiore cum populi commoditate, ac minore periculo, multisque de causis frugiferè fieri, vt omisso calicis vsu, alterius tantùm speciei communio retineatur. Atque ità faciendum iamdiù decreuit Ecclesia, non discedens illa quidem à sponsi sui instituto præceptoue (columna enim [k] & firmamentum veritatis est, & mysteriorum Dei fida [l] dispensatrix) sed potestatem à sponso acceptam in dispensandis mysterijs ad [m] ædificationem communemque fidelium vtilitatem conuertens, prout temporum hominumque conditio, quæ nonnulla etiam in sacris immutari cogit, postulare videtur.

k 1. ad Timoth. 3. d

l 2. Cor. 4. a

m 2. Cor. 10. b 13. c Concil. Triden. sess. 21. cap. 2.

F Nam & Euangelij nobis verba [n] declarant, Christum in cœna cum illis egisse, quibus potestatem fecit non sumendæ modò, sed etiam consecrandæ offerendæque Eucharistiæ, immò [o] & ordinandæ & administrandæ totius Ecclesiæ. Horum iudicio, prudentiæ, & authoritati reliquit, cùm de alijs plerisque ad rem Christianam spectantibus, tum de modo ordineque dispensandæ fidelibus Eucharistiæ, ius in posterum constituendi, atque pro ratione temporum ritè dis-

n Matth. 26. c Marci 14. c Luc. 22. b Iustin. in apolog. 2. ad Antonin.

o Act. 20. f 1. Pet. 5. a Luc. 10. c Ephes. 4. c

ponen-

ponendi. Id probat etiam [p] ex Paulo [q] Augustinus, & multis Apostolorum institutis euinci facilè potest.

[p] 1. Cor. 11. 3
[q] Ad Ianuarium, ep. 118. cap. 6.

G Nec est cur Laicis iniuria irrogari vlla putetur, si, vt in plerisque itidem [r] alijs, hac in parte non æquatur Sacerdotibus. Nam in confesso est, Christum non esse dissectum in partes duas secundùm duo Sacramenti huius signa, sed tam sub vna, quàm sub vtraque specie, immò sub vnius etiam hostiæ consecratæ [s] particula, Christum totum exhiberi atque sumi, videlicet secundùm carnem, animam, sanguinẽ, diuinitatem. Vbi autem Christus totus ac integer sumitur, illic deesse non potest integer quoque fructus & efficax gratia tanti Sacramenti. Quapropter nulla hîc laici vtilitate fraudantur, siue rem ipsam in Sacramento contentam, Christum scilicet Deum & hominem, spectes; siue [t] fructum & gratiam, quæ Eucharistiam sumentibus, ad animarum salutem donatur, quæras: sed tantum hi sub altera accipiunt, quantum sub vtraque, si liceret, specie essent percepturi.

[r] Matth. 18. c. Ioan. 20. f. 1. Tim. 3. a b c & 4. d ad Timo. 1. b
[s] Basilius ad Cæsar. patr. Cyrill. ad Calosyrium, & in Ioan. lib. 4. c. 17. Concil. Florent. Euseb. Emissenus homil. 5. de pasch. Trident. sess. 13. cap. 3. & de Consec. dist. 2. c. Qui manducat, & c. Augustin.
[t] Ioan. 6. f. 1. Cor. 10. d

H Qua de re [u] ambigendi, vel disceptandi amplius nullus iam relictus est locus, posteaquàm Spiritus sanctus, qui iuxta promissionem [x] Christi docet, ac regit Ecclesiam, certam nobis & explicatam sententiam edidit, editamque semel ac iterum sacrosanctæ [y] Synodi non violanda authoritate confirmauit. Vndè perspicuè colligi potest, hãc sub altera specie communicandi consuetudinem, præcepto diuino haud aduersari, Ecclesiæ legitima authoritate fulciri, temporis longæuitate, magnoque populorum fidelium consensu comprobari, ratione ac vtilitate certa commendari; ac demùm pro lege, quam sola mutare possit Ecclesia, certò habendam esse.

[u] Augustin. ad Ianuar. ep. 118. cap. 5.
[x] Luc. 22. c. Ioan. 14. b d & 16. b & 16. 13.
[y] Synod. Constantiensis sess. 13. Basil. 30. Tridentina sess. 21.

I Sed nec aduersarij, quantumuis hîc obstrepant, eiusmodi in communicando ritus initium vllũ possunt demonstrare. vt mirum sit adhuc reperiri, qui priuatæ pietatis specie ducti, aliter sibi persuadeant, & hac in parte cum nouis Ecclesiæ contemptoribus [z] aduersùs venerandam totius Ecclesiæ [a] authoritatem conspirent. His verendum est sanè, ne, dum externa Sacramenti signa tantoperè vrgent, & contentioni seruiunt, Sacramenti fructum internum, adeoque Christum totum amittant; vt ab omni vsu Sa-

[z] 2. Tim. 3. d Matth. 18. c
[a] Augustin. contra Cresconium lib. 4. cap. 33.

cramenti præſtet eos penitus abſtinere. Quandoquidem neque[b] Fides, neque Sacramenta vllis, niſi perſiſtentibus in Eccleſiæ vnitate, ſunt ſalutaria. Vt hinc Auguſtinus[c] dixerit; Omnia Sacramenta Chriſti nõ ad ſalutem, ſed ad iudicium habẽtur ſine charitate vnitatis. Ac iterum;[d] Quid prodeſt homini vel ſana fides, vel ſanum fortaſsè fidei Sacramentum, vbi lethali vulnere ſchiſmatis perempta eſt ſanitas charitatis? Nec dubium ſanè, quin grauiter in Chriſtum ipſum peccent, qui hoc vnitatis ſanctiſſimo[e] ſymbolo ad ſchiſmaticæ diuiſionis ſymbolum audent abuti.

[b] Auguſt. de vnit. Eccleſ. cap. 7.

[c] Lib. 3. cont. literas Petil. cap. 40.

[d] De baptiſ. contra Donat. lib. 1. cap. 8.

[e] Aug. 21. de ciuit. ca. 25. Tridentin. ſeſſ. 13. cap. 2. &c.

TESTIMONIA.

VNA SPECIES. Domi olim ſub ſpecie panis communicabat.

1. TERTVLLIANVS libro ſecundo ad vxorem, capite quinto: Non ſciet maritus, quid ſecretò ante omnem cibum guſtes. Et ſi ſciuerit, panem, non illum credit eſſe qui dicitur. Et hæc ignorans quiſque, rationem ſimpliciter ſuſtinebit, ſine gemitu, ſine ſuſpicione panis an venen? Suſtinent quidem, ſed vt inculcent &c.

Miraculum circa corpus Domini in arca, communionis cauſa reſeruatum.

2. CYPRIANVS ſermone quinto de lapſis: Et cùm quædam arcam ſuam, in qua Domini ſanctum fuit, manibus indignis tentáſſet aperire, igne indè ſurgẽte deterrita eſt, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipſe maculatus de ſacrificio à ſacerdote celebrato, partem cum cæteris auſus eſt latenter accipere, ſanctum Domini edere, & contrectare non potuit, cinerem ferre ſe apertis manibus inuenit: documento vnius oſtenſum eſt, Dominum recedere, cùm negatur: nec immerẽtibus ad ſalutem prodeſſe quod ſumitur, quando gratia ſalutaris in cinerem, ſanctitate fugiente, mutetur.

Gratia ſalutaris.

Diligens corporis Dominici conſeruatio, ne qua particula dilabatur in terram.

3. ORIGENES homilia decimatertia in Exodum: Volo vos admonere religionis veſtræ exemplis: nõſtis qui diuinis myſterijs intereſſe conſuẽſtis, quomodò cùm ſuſcipitis corpus Domini, cum omni cautela, & veneratione ſeruatis, ne ex eo parum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid indè per negligentiam decidat. Quòd ſi circa corpus eius conſeruandum tanta vtimini cautela, & meritò vtimini: quomodò putatis minoris eſſe piaculi, verbum Dei neglexiſſe, quàm corpus eius?

Tempore perſecutionis ſolebãt fideles ſecũ domum deferre corpus Domini, atque illic communicare.

4. BASILIVS Magnus in epiſtola ad Cæſariam Patritiam (quæ Græcè extat): Illud autẽ, in perſecutionis temporibus neceſſitate cogi quempiam, non præſente ſacerdote aut miniſtro (id eſt, Diacono) communionem propria manu ſumere, nequaquàm eſſe graue, ſuperuacaneum eſt demonſtrare, propterea quòd longa conſuetudine, hoc ipſo rerum vſu confirmatum eſt. Omnes enim in eremis ſolitariam vitam agentes, vbi non eſt ſacerdos, communionem domi ſeruantes, à ſeipſis communicãt. In Alexandria verò & in Aegypto, vnuſquiſq; eorum, qui ſunt de populo, vt plurimũ habet communionem in domo ſua. Semel enim ſacrificium ſacerdote conſecrante & diſtribuente, meritò participare & ſuſcipere, credere oportet. Etenim & in Eccleſia ſacerdos dat partẽ, & accipit eam is, qui ſuſcipit cũ omni libertate, & ipſam admouet ori propria manu. Idẽ igitur eſt virtutis, ſiue vnam partem accipiet

Communio domi ſeruata.

Eiuſdẽ virtutis eſt vna pars cum multis.

quiſquam à ſacerdote, ſiue plures partes ſimul.

5. HIERONYMVS in Apologia ad Pammachium pro libris aduerſùs Iouinianum, capite ſexto: Scio Romæ hanc eſſe conſuetudinem, vt fideles ſemper Chriſti corpus accipiãt, quod nec reprehendo, nec probo. Vnuſquiſque enim in ſuo ſenſu abundat. Sed ipſorum conſcientiam conuenio, qui eodem die poſt coitum communicant: & iuxta Perſium, noctem flumine purgant: quare ad martyres ire non audent? quare non ingrediuntur eccleſias? An alius in publico, alius in domo Chriſtus eſt? Quod in eccleſia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clauſum eſt, & tenebræ quoque lucent apud Deum.

Quotidiana communio corporis Chriſti Romæ.

Cõmunio domeſticâ Romæ.

Miraculum quod accidit, cum ruſticus quidã ſuperſtitioſè atque indigne ſacrã Euchariſtiã tractaret.

6. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacenſis libro primo de miraculis, capite primo: Erat in Aruernico territorio ruſticus quidam habẽs aluearia, in quibus examina apum melleam fauorum dulcedinem conficere ſolent. Quas iam dictus ruſticus aut euolare, aut emori, aut aliquo caſu ſibi deperire pertimeſcens; vſus prauo conſilio, qui diabolica operatione, etiam de beneficijs Dei, maleficia facere conſueuerunt, & (quod eſt dictu intolerabile) ipſis quoque diuinis ſacramentis per artes magicas abutuntur; acceſſit ad eccleſiam, & ſumpto à ſacerdote (vt mos eſt fideliũ) corpore Dominico, illudqúe ore retinens, nec glutire volens, vt iam doctus fuerat, ad vaum de iam dictis aluearibus in quo apes continebantur acceſſit, atque foramini quod in eo erat ore adaptato, ſuffiare cœpit. Nam dictum ſibi fuerat, quòd ſi corpore Domini ore retento apibus in vaſe conſtitutis inſufflaret, nulla deinceps moreretur, nulla recederet, nulla deperiret; ſed omnibus integrè conſeruatis, de augmento fructus multò ampliùs quàm antè gauderet. Fecit igitur vt dictũ eſt, & ore applicito, flatũ ad interiora toto conatu mittebat. Cumq; auidus lucri anhelitum protrahẽs, vehemẽter ſufflaret, ipſo linguæ & aëris impulſu, ſactum Dominicum corpus, iuxta vas illud ad terram corruit. Cùm ecce omnis illa apum multitudo de intimis egreſſa, ad corpus Domini ſuũ reuerẽter accurrit, atq; in morẽ rationabilũ creaturarũ de terra ſubleuatũ, habitaculis ſuis cum multa veneratione, homine illo conſpiciente, induxit. Quod cernens homo, aut negligẽs, aut paruipẽdens quod acciderat, ad alia agenda, ad quæ domeſtica cura eum vocabat, greſſum cõuertit. Sed dũ iter ageret, repentino, & (vt ipſe pòſt narrabat) intolerabili timore turbatus, ſe nequiter egiſſe tandem mente ſanior cogitare cœpit.

Apes reuerentur Euchariſtiam.

by Google

cepit. Vndè compunctus, immò vi interna cõpulsus, mox retrò pedem tulit: atque in vindictam sceleris sui aper, quarum vitam opere nefario conseruare volebat, superiecta multa aquæ violentiâ, enecauit. Quibus extinctis, dum intima fauorum, quos sibi recondere & conseruare volebat, rimaretur; eccè (mirabile dictu) conspicit corpus Dominicum, quod ex eius ore lapsum fuerat, in formam speciosissimi pueri, veluti cùm recens nascitur, immutatum, inter fauos & mella iacere. Ad quod miraculum, vt dignũ erat, stupefactus intremuit: sed quid indè agere deberet aliquãdiu hæsitãs, hoc apud se inuenit consilium: vt eum in manibus accipiens, ad ecclesiã deferret; & quia sibi exanimis videbatur, nullo sciente solus Deum puerulum tumularet. Quod dum aggressus esset, eumque in manibus sumens ad ecclesiam quasi secretò tumulandum portaret, subitò ab indignè ferentis manibus inuisibiliter ereptus disparuit. Quæ nuper gesta, ipse quidem ità per ordinem proprio presbytero, presbyter autem suo Claromontẽsi episcopo, ille verò mihi, ego quoque omnibus istud legentibus scribendo intimare curaui. Nec verò tanti piaculi ex toto in posterũ dilata vltio fuit: sed in breui locus antè populosus, vario casu habitatore pereunte, in solitudinem redactus est.

Eucharistia in speciosum puerulum conuertitur.

7. PRIORIS ad Corinthios decimo: Calix benedictionis, cui benedicimꝰ, nónne cõmunicatio sanguinis Christi est? & panis, quẽ frãgimus, nónne participatio corporis Domini est?

8. ET capite vndecimo: Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis &c. Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, &c. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

9. ACTORVM secundo: Erant autem perseuerãtes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

10. IOANNIS sexto, vt infrà, G testimonio decimoquarto.

11. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima, capite primo: Sed neque ex sermone illo, apud Ioannem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei communionem à Domino præceptam esse, vtcunque iuxta varias sanctorum patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis: dixit quoque: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternũ. Et qui dixit, Qui manducat meã carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitã æternã: dixit etiam; Panis quẽ ego dabo, caro mea est pro mũdi vita. Et deniq; qui dixit, Qui manducat meã carnẽ, & bibit meũ sanguinẽ, in me manet, & ego in illo: dixit nihilominus: Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternum.

Ioannis sexto non minus approbarit communio vtriusque speciei, quam vtriusque. Ioan. 6.

12. LVCAE vigesimoquarto: Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euanuit ex oculis eorum, &c. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodò cognouerunt eum in fractione panis.

13. ACTORVM secundo, vt suprà, testimonio nono.

14. ITEM vigesimo: Vna autem Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis &c.

15. ITEM vigesimoseptimo: Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium, & cùm fregisset, cœpit mãducare.

Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum.

16. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum: Dies resurrectionis Domini, prima sabbati à Matthæo, à cæteris autem tribus, vna sabbati dicitur: quem constat eum esse, qui Dominicus posteà appellatus est. Aut ergò post peractum diem sabbati, noctis initio fuerant congregati, quæ vtique nox iam ad diẽ Dominicum, hoc est, ad vnam sabbati pertinebat: & ita eadem nocte frãcturus panem, sicut frangitur in sacramento corporis Christi, produxit sermonem vsque ad medium noctis, vt post sacramenta celebrata, rursùs vsque ad diluculum alloquens congregatos, quoniã multum festinabat, vt lucescente proficisceretur Dominico die. Aut certè &c.

Matth. 28. Mar. 16. Luc. 24. Ioan. 20. Dominicus dies.

Fractionem panis, de qua Act. 20. de communione interpretatur Augustinus.

17. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum: Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat: sanctificatum autem, alterum sanctificare non potest, quanuis ipsum sit sanctum: Vtputà signas panem tuum, quem manducas, sicut ait Paulus: Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem: sanctificâsti eum, non fecisti sanctificationem. Quod autem sacerdos de manu sua dat, non solùm sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est: quoniam hoc non solum datur, quod videtur, sed etiam illud quod intelligitur. De sanctificato ergò pane licet & animalibus iactare, & infidelibus dare: quia non sanctificat accipientẽ. Si autem tale esset quod de manu sacerdotis accipitur, quale est quod in mensa manducatur, omnes de mensa manducarent, & nemo de manu sacerdotis acciperet. Vndè & Dominus in via non solùm benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleophæ & socio eius. Et Paulus nauigans non solùm benedixit panem, sed de manu sua porrexit Lucæ, & cæteris discipulis suis. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum: quia non solùm sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.

1. Tim. 4.

Luc. 24. Act. 27. In Emaus communicârunt discipuli. Item in naui Paulus, Lucas & discipuli.

18. ISICHIVS in Leuitici caput nonum: Vt gloria Domini videretur, id est, vt aduentus celebraretur Spiritus, iste est sermo, inquit, quem præcepit Dominus, facite, videlicet mysticus, de quo præceperat Dominus: Hoc facite in meam commemorationem. Sermonem autem legislator ex consuetudine illud vocat, quia plus sermone subsistit huius dispensatio mysterij, maximè Dominico verbo ea quæ apparent, in aliud aliquid maius & intelligibile transferente. Vndè cùm Manna imaginem panis vitæ, qui descendit de cælo, præsentaret: Hic est panis, ait, quem dedit vobis Dominus ad comedendum, hic est sermo quem constituit Dominus. Quid ergò ex his quæ dicta sunt legislator significat, nisi quia sine dubio agẽtibus eis sanctum mysterium, & Dominicam cœnam celebrantibus, aduenit spiritus? Erat enim dies qui appellatur Dominicus, in quo oportebat modis omnibus agere Apostolos mystica & sacra. Nam & nos illorum sequẽtes traditionem, Dominicam diem diuinis conuentibus sequestramus. Inuenimus autem & Christum similiter post resurrectionẽ à mortuis, per mysticæ cœnæ, & panis fractionem manifestatum, quod apertè Lucas tradit.

Luc. 22.

Transubstantiatio in Eucharistia.

Dominicâ die oportebat Apostolos Eucharistiam celebrare sicut & Christus fecit. Luc. 24.

19. MATTHAEI vigesimosexto. Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum. Et accipien-

piens calicem, gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic est enim sanguis meus &c.

2. MARCI decimoquarto: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes &c.

3. LVCAE vigesimosecundo: Et accepto pane, gratias egit, &c. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum &c.

4. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Similiter & calicem, &c. vt suprà quæstione secunda, A testimonio quinto.

5. LVCAE vigesimoquarto. vt suprà, B testimonio duodecimo.

Communio in Emaus.

6. THEOPHYLACTVS in vigesimumquartum caput Lucæ: Insinuatur autẽ & aliud quiddam, nempe quòd oculi eorum, qui benedictum panem assumunt, aperiuntur vt agnoscant illum. Magnam enim, & indicibilem vim habet caro Domini.

Ex Augustino sumpta.

7. BEDA in vigesimumquartum caput Lucæ: Certi mysterij causa factum est, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum, non nisi in fractione panis agnoscerent, ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus. vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Aperirentur vtique ad eius cognitionem, remoto scilicet impedimento, quo tenebantur ne agnoscerent. Nõ autem incongruenter accipiamus, hoc impedimentum in oculis eorum à satana fuisse, ne agnosceretur Iesus, sed tamen à Christo facta est permissio vsque ad sacramentum panis, vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus posset agnosci.

1. Cor. 10.

8. CHRYSOSTOMVS homilia decimaseptima operis imperfecti in Matthæum, vt suprà, B testimonio decimoseptimo.

9. AVGVSTINVS libro tertio de consensu Euangelistarum, capite vigesimoquinto: Oculis eorum acciderat aliquid, quod ità manere permissum est vsque ad fractionem panis, certi mysterij causa, vt eis in illo alia ostenderetur effigies, & sic eum, non nisi in fractione panis agnoscerent, sicut Luca narrante monstratur. Pro merito quippe mentis eorum adhuc ignorantis quòd oportebat Christum mori & resurgere, simile aliquid eorum oculi passi sunt: non veritate fallente, sed ipsis veritatem percipere non valentibus, & aliud quàm res est opinantibus: ne quisquã se Christum agnouisse arbitretur, si eius corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cuius vnitatem in sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus panis, vnum corpus multi sumus: vt cùm eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum. Et paulò pòst: Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à satana factum fuisse, ne agnosceretur Iesus: sed tamen à Christo est facta permissio vsque ad sacramentum panis: vt vnitate corporis eius participata, remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Christus posset agnosci.

1. Cor. 10.

10. EVSEBIVS Cæsareensis historiæ Ecclesiasticæ libro sexto, capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum, hanc citat historiam: Erat, inquit, quidam Serapion apud nos fidelis senex, qui licet magnam vitæ partem integrè & incorruptè transegisset, tempore tamen persecutionis, præ imbecillitate animi, lapsus est. Hic sæpenumerò in Ecclesiam denuò recipi supplex postulabat: sed nemo, quia idolis sacrificâsset, eius postulationi aliquando auscultauit. Qui in grauem morbum delabens, triduo deinceps mutus & absque sensu vixit: quarto autẽ die paululùm releuatus, nepotem ad se accersit, ficq; alloquitur: Quousque, fili, me detinetis? properate, obsecro, & me ocyus dimittite. Aliquem ex presbyteris aduoca ad me. Quæ cùm dixisset, iterùm fit mutus. Puer currit ad Presbyterum: nox iam erat. Ille fortè morbo vexatus, accedere ad eum non poterat: sed tamen, quoniam à me quidem mandatum dabatur, vt qui iam essent vita emigraturi, sanctorũ mysteriorum (dummodò peterent, & vel maximè si anteà, dum integra valetudine erant, supplices petiuissent) participes fierent, ficque cum pace dimissi, & bona spe confirmati, ex hac luce decederent: puero exiguam quandam Eucharistiæ partem dedit, præcipiens vt eam madefactam in os senis infunderet: quam puer secum adferens, rediit. Cui iã appropinquanti, priùs quàm cũ eo quod gestabat intraret ædes, Serapion denuò voce recuperata dixit: Venisti fili? Tametsi presbyter non potest venire, tu tamẽ præsta quod tibi in mandatis dederit, & dimitte me abire. Particulã igitur puer, quã apportârat, madefactã in os senis infundit. Atque ille, simul atque eam pedetentim per fauces demiserat, ilicò extremum spiritum edidit.

Morituri communicabant.

Communicat Serapiõ sub vna specie.

11. AVGVSTINVS libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimasexta: Quanta solicitudine obseruamus, quando nobis corpus Christi ministratur, vt nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat: tanta solicitudine obseruemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliquid aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat. Quia non minùs reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quàm ille qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

Solicitudo circa corpus Dominicũ, ne quid ex eo in terrã decidat.

12. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecundo de tempore: Mulieres quomodò nitidum exhibent linteolum, vbi corpus Christi accipiant: sic corpus castum & cor mũdum exhibeant, vt cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant.

Linteolo corpus Christi accipiebant.

13. AMBROSIVS in oratione funebri de excessu fratris sui Satyri: Quid igitur obseruãtiam eius erga Dei cultum prædicem: qui priusquàm perfectioribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cùm ea qua vehebatur nauis scopulosa illisa vado, & vrgentibus hinc atque indè fluctibus solueretur, non mortẽ metuens, sed ne vacuus mysterij exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum poposcit: non vt curiosos oculos infereret arcanis, sed vt fidei suæ consequeretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuolui in collo, atque ità se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutã tabulã, cui supernatans iuuaretur, quoniã fidei sollius arma quæsierat. Itaq; his se tectum atque munitũ satis credens, alia auxilia nõ desiderauit. Nec defuit spes, nec fefellit opinio. Denique primus seruatus ex vndis, & in portum terrenæ stationis erectus, præsulem suum, cui se crediderat, recognouit: statimq; vbi etiam cæteros seruulos suos, vel ipse liberauit, vel liberatos cõperit, negligens facultatum, nec amissa desiderans,

Corpus Christi, nauigantes Christiani, secum hãbebant.

rans, Dei ecclesiam requisiuit, vt ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullum referendæ gratiæ maius esse officium.

5. PAVLINVS in vita sancti Ambrosij: Honoratus sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cùm in superiori domo se ad quietem composuisset, tertiò vocem vocantis se audiuit, dicentisque sibi: Surge, festina: quia modò est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto (Ambrosio) Domini corpus. Quod vbi accepit, emisit spiritum, bonum viaticum secum ferens, vt in virtute escæ anima refectior, angelorum nunc consortio, quorum vitam vixit in terris, & Eliæ societate lætetur.

Ambrosius morituus, corpus Domini sumpsit tāquàm viaticum.

6. AMPHILOCHIVS episcopus Iconiensis in vita Basilij Magni: Diuidens (Basilius cùm sacris operaretur) panem in tres partes, vnam quidem communicauit timore multo, alteram autem seruauit consepelire secum: tertiam verò imponens columbæ aureæ, quæ pependit super altare. Et sub finem: Et circa horam nonam stetit magnus pater noster Basilius ad ministerium Missæ in sancta ecclesia simul cum cleri & ciuitatis capitaneis: & iterùm cum ipsis panem sumens, dimisit eos, instruens & osculans eos in osculo sancto, & nouũ Christi militem commendans etiam & omnes Domino, atque dispositam sibi consepelire sumpsit tertiam partem, quæ à Domino data fuit ei communionis: & recumbens in lecto, gratias egit extensè Domino & Deo nostro, in peregrinatione à corpore, & fide medici, & adhuc gratiæ cùm essent in ore eius, reddidit Domino spiritum.

Conseruatio corporis Dominici.

7. BEDA libro quarto Anglicanæ historiæ, capite decimoquarto, de puero ægrotante loquens: Credidit verbis pueri presbyter: vocatisque fratribus, parari prandium, Missas fieri, atque omnes communicare, more solito præcepit, simul & infirmanti puero de eodem sacrificio Dominicę oblationis particulam deferri mandauit. Quibus ità gestis, non multò pòst eadem ipsa die puer defunctus est.

Missas fieri.

Communio sub vna specie.

8. ITEM capite vigesimoquarto: Rogauit ergò Cedmon ministrum suum vespere, incumbente nocte, qua de seculo esset transiturus, vt in ea sibi locum quiescendi præpararet. Qui miratus cur hoc rogaret, qui nequaquàm adhuc morituus esse videbatur, fecit tamẽ quod dixerat. Cumque ibidem positi vicissim aliqua gaudente animo vnà cum eis, qui ibidem anteà inerant, loquerentur, ac iocarentur, & iam mediæ noctis tempus esset transcensum, interrogauit, si Eucharistiam intus haberent. Respondebant: Quid opus est Eucharistia? Neque enim mori adhuc habes, qui tam hilariter nobiscum velut sospes loqueris. Rursùs ille: Et tamen, ait, afferte mihi Eucharistiã. Qua accepta in manu, interrogauit, si omnes placidum erga se animum, & sine querela controuersiæ ac rancoris haberent. Respondebant omnes, placidissimam se mentem ad illũ, & ab omni ira remotam habere: eumque vicissim rogabant, placidam erga ipsos mentem habere. Qui confestim respondit: Placidã ego mentem, filioli, erga omnes famulos Dei gero. Sicque se cælesti muniens viatico, vitæ alterius ingressui parauit, & interrogauit, quàm propè esset hora, qua fratres ad dicẽdas Domino laudes nocturnas excitari deberent. Respondebãt: Non longè est. At ille: Benè, ergò expectemus horam illam. Et signans se signo sanctæ Crucis, reclinauit caput ad cernical, modicumque obdormiens, ità cum silentio vitam finiuit.

Eucharistiã morituus affari iubet, eamque manu tenẽs sumpsit.

9. THEODORETVS Cyri Episcopus in Philotheo, siue in historia sanctorum patrum, in vita vigesimasexta, quæ est Simeonis: Moysis & Heliæ diuinorum virorum exemplo, quadraginta dies ieiunare decreuit. Quare Bassum, qui ea tempestate oppidorum presbyteris præfectus, multa loca circuibat, rogat, vt nulla re intra domunculam relicta, foresipsos cæmentis obstrueret. Qui rei difficultate proposita, ab huiusmodi incepto deterrebat, violentamque sibi mortem consciscere quẽquam, non esse virtutem, sed vitium, & primum & maximum admonebat. His acceptis, vir Dei, Depone, inquit, ô pater hîc decem panes, & aquæ lagenam. nam si corpus cibi indigere sensero, sumam illum. Rectè, inquit ille. Mox pane & aqua depositis, fores obstruxit, vt iusserat. Post quadraginta dies reuersus Bassus, dirutis foribus ingreditur, panumque numerum, & aquæ lagenam ità, vt reliquerat, certè, at illum exanimem, atque mutum & immobilem inuenit. Quare accepta spongia labra illius primùm madefacit, mox diuinorum mysteriorum symbola imposuit: quibus ille refectus, surrexit, ac cibi aliquãculum sumpsit, lactucas scilicet, cicoria, aliaque huiusmodi, quas dentibus non admodùm confectas demittebat in stomachum. Quam rem admiratus Bassus, in proprium gregẽ se recepit, magnumque hoc miraculum suis enarrauit, quos plusquã ducentos habebat: illos tamen neq; iumentum, neq; molas possidere, neque allatas pecunias accipere, neq; monasterij foribus, aut ad res necessarias parandas, aut ad amicos inuisendos egredi, sed intus manere, & id tantũ, quod Spiritus sancti gratia sibi missum fuisset, accipere volebat.

Simeon 40. diebus ieiunare decreuit.

Communicat Simeon sub vna specie.

10. EVAGRIVS Scholasticus ecclesiasticæ historiæ libro quarto, capite trigesimoquinto: Epiphanio mortuo, in sede Constantinopolitana successit Mænas: cuius temporibus miraculum editum fuit planè memorabile. Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, vt si quando multæ admodum particulæ puri & immaculati corporis Christi Dei nostri supereessent, pueri impuberes, qui scholas frequentabant, accerserentur, easque manducarẽt. Quod cùm factum fuit, filius cuiusdam hominis, Hebræi quidem opinione, arte autem vitrarij, vnà cum pueris versatus est: qui quidem parentibus percontantibus ab eo causam moræ, respondit, vti res se habuit, seq; cum alijs pueris pariter comedisse. Hebræus bile, furore, & iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum conijcit. Postquàm verò mater puerum quæritans, reperire non potuit, passim per totam vrbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, & flebilibus lamentis se dedens. Triduo autem pòst, ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu miserabiliter diuexata, nomine puerum compellat. Puer, matris vocem vt agnouit, è clibano responsum dat. Mater, effractis foribus, intrò irrumpit: videt puerum in medijs carbonibus candentibus consistentem, illæsum ab ignis incendio. Qui cùm rogaretur, quo pacto illæsus manserit; Mulier, inquit, veste amicta purpurea, crebrò ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammas corpus ambientes extinguerem; cibum denique dedit, quoties esuriebam. Qua re ad Iustinianum perlata, puerum cum matre lauacro regenerationis tingendos decernit; patrem autem pueri, qui recusauit in numerum Christianorum asscribi, in Sycis cruci suffigendum curauit.

Eandem historiã repetit Nicephorus lib. 17. histor. Eccl. cap. 29. addens se reliquias corporis Domini ad eundẽ modum cùm puer esset, edisse frequenter.

Miracula.

B Virgini intelligit.

11. GREGORIVS episcopus Turonensis libro primo de gloria Martyrum, capite octuagesimosexto: Recolo quod in adolescentia mea gestum audiui. Dies passionis erat Polycarpi martyris magni, & in Ricomagensi vico ciuitatis Aruernæ eius solennia celebrabantur. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit: acceptaque turre diaconus, in qua mysterium Dominici corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusque templum, vt eam altari superponeret, elapsa de manu eius ferebatur in aëra, & sic ad ipsam ar. m accedens, nunquàm eam manus diaconi potuit assequi: quod non alia credimus actum de causa, nisi quia pollutus erat in conscientia. Sæpiùs enim ab eodem adulteria ferebantur admissa. Vni tantùm presbytero, & tribus mulieribus, ex quibus vna mater mea erat, hæc videre licitum fuit, cæteri non viderunt. Aderam, fateor, & ego tunc temporis huic festiuitati, sed hæc videre non merui.

Tempus offerendi sacrificium. Turris, in qua erat corpus Domini.

12. GVILHELMVS Abbas sancti Theodorici, in vita sancti Bernardi libro primo, capite vndecimo: Agebatur solennitas quædam præcipua, & frater aliquis, quem pro secreta culpa ab altaris sacri communione suspenderat, notari timens, & ruborem non sustinens, ad manum eius cum cæteris nimium præsumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens erat, repellere hominem noluit, sed intimo corde orabat Deum, vt de tanta præsumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam, non poterat ad interiora trajicere, & diù multumque conatus, cùm nullo modo præualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta denique hora orationis sexta, patrem sanctum traxit in partem, cuius pedibus aduolutus, cum multis ei lachrymis, quod patiebatur, aperuit, & aperto ore ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum, confitentem absoluit, & sine difficultate recepit Dominica sacramenta.

Communicabat tempore D. Bernardi sub vna specie apud altare.

Aperto ore Eucharistia ostendebat.

1E PRIORIS ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui, columna, & firmamentum veritatis.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

3. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Nam & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram: non erubescam.

4. ET capite decimotertio: Ideò hæc absens scribo, vt non præsens durius agam secundùm potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

5. CONCILIVM Tridentinum, sessione vigesimaprima, capite secundo: Præterea declarat sancta Synodus, hanc potestatem perpetuò in Ecclesia fuisse, vt in Sacramentorum dispensatione, salua illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium vtilitati, seu ipsorum Sacramentorum veneration, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire iudicaret, id autem Apostolus non obscurè visus est innuisse, cùm ait: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. atq; ipsum quidem hac potestate vsum esse satis constat, cùm in multis aliis, tùm in hoc ipso Sacramento, cùm, ordinatis nonnullis circa eius vsum, Cætera, inquit, cùm venero, disponam. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia hanc suam in administratione Sacramentorum authoritatem, licet ab initio Christianæ religionis non infrequens vtriusque speciei vsus fuisset, tamè progressu temporis, latissimè iam mutata illa consuetudine, grauibus, & iustis causis adducta, hãc consuetudinem sub altera specie communicandi approbauit, & pro lege habendam decreuit: quam reprobare, aut sine ipsius Ecclesiæ authoritate pro libito mutare non licet.

1. Cor 6.
2. Cor. 6.

1. Cor 11.

IBIDEM canone secundo: Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis, & rationibus adductam fuisse, vt laicos, atque etiam Clericos non conficientes, sub panis tantummodò specie communicaret; aut in eo errâsse; anathema sit.

1.F MATTHAEI vigesimosexto: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis, &c. Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, &c.

2. MARCI decimoquarto: Vespere autem facto, venit cum duodecim, &c. Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, &c.

3. LVCAE vigesimosecundo: Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cũ eo, &c. Et accepto pane, gratias egit.

4. IVSTINVS philosophus & martyr in apologia secunda pro Christianis ad Antoninum Pium Imperatorem: Apostoli in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ità sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum: dixisse etiam, accepto poculo, cùm egisset gratias: Hic est sanguis meus, sibiq́ue solis dedisse.

Luc. 22. Marc 14. Matth 26. 1. Cor. 11.

5. ACTORVM vigesimo: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.

6. PRIORIS Petri quinto: Pascite qui in vobis est gregem Dei, &c.

7. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit.

8. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. alios autem pastores, & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circunuentionem erroris.

9. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Cætera autem, cùm venero, disponam.

10. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto: Nanq; Saluator, quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit arctiùs infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos ecclesias disposituras erat, seruaret hunc locum.

1.G MATTHAEI decimooctauo: Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, &c.

2. IOANNIS vigesimo: Quorum remiseritis peccata, &c.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, &c. Diaconos similiter pudicos, &c. Qui enim benè ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, &c.

4. ET capite quarto: Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Noli negligere gratiam: quæ in te est, quæ data est tibi &c.

5. AD

Digitized by Google

5. AD Titum primo: Constituas per ciuitates presbyteros.

6. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam, vt suprà, B testimonio quarto.

7. CYRILLVS Alexandrinus ad Calosyrium Episcopum Arsenoiten: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad sanctificationem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliqui in alium diem. Insaniunt verò, qui hæc asserunt. Neque enim alteratur Christus, neque sanctum eius corpus immutatur: sed benedictionis visae facultas, & viuificans gratia, perpetua in ipso existit.

Reliquiæ corporis Dominici ad sanctificationem vtiles.

8. IDEM libro quarto in Ioannem, capite decimoseptimo: Sicut parum, vt Paulus ait, fermenti totam massam fermentat: sic parvula benedictio totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo Christus in nobis manet, & nos in Christo. Verè enim totum fermentum in totam massam pertransit.

Paruula Eucharistiæ portio quid vim habeat.

9. CONCILIVM Florentinum: Sacerdos in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem conuertuntur, ita tamen, quòd totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini: sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ, & vino consecrati, separatione facta, totus est Christus.

Sub qualibet parte hostiæ totus Christus continetur.

10. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta de Paschate: Eucharistiæ sacra perceptio, non in quantitate, sed in virtute consistit. Quod corpus sacerdote dispensante tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod cùm ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ita integrum esse probatur in singulis. De quo sensu Apostolica sententia derivata est, dicens: Qui multa, non abundabit: & qui modicum, non minorabit. Si fortè panes esurientibus apponeremus, non ex toto peruenirent ad singulos: quia particulatim & minutatim proportione sua quisque præsumeret. De hoc verò pane cum assumitur, nihilo minus habent singuli, quàm vniuersi: totum vnus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi.

Tantum est in exiguo, quantum in toto.

Nihil minus habent singuli quã vniuersi.

11. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite tertio: Verissimum est, tantundem sub alterutra specie, atque sub vtraque contineri: totus enim, & integer Christus sub panis specie, & sub quauis ipsius speciei parte: totus item: sub vini specie, & sub eius partibus existit. Ibidem canone tertio: Si quis negauerit, in venerabili sacramento Eucharistiæ sub vnaquaque specie, & sub singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri; anathema sit.

Tantum sub alterutra, quantum sub vtraque specie continetur.

Sub singulis partibus totus.

12. APVD Gratianum de Consecratione distinctione secunda, capite, Qui manducant. & apud Bedam in caput decimum prioris epistolæ ad Corinthios, ex sermone Augustini de verbis Euangelij: Manducetur Christus: viuit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec, quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & nôrunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: vnusquisque accipit partem suam: vndé & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Totus erat apud patrem, quando venit in Virginem, impleuit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, vt eum homines manducarent: & manebat integer apud patrem, vt Angelos pasceret.

Per partes manducatur, & manet integer totus.

13. APVD eundem Gratianum eadem distinctione ex Hieronymo, in sermone Dominicæ quintæ post Epiphaniam: Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Et apud eundem Gratianum in eadem distinctione, ait Hilarius: Vbi pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in eius figura præcessit, de quo dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus parauerat, inuenit minus. Non est omnino quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

Exod. 16. 2. Cor. 8.

14. IOANNIS sexto: Ego sum panis vitæ. Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et paulò pòst: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea, verè est cibus: & sanguis meus, verè est potus. qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

15. PRIORIS ad Corinthios decimo, vt suprà, B testimonio septimo.

1. H AVGVSTINVS in epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite quinto, respondens quibusdam quæstionibus de ieiunio, & tempore oblationis: Ad hæc, inquit, ita respondeo, vt quid horum sit faciendum, si diuinæ scripturæ præscribit authoritas, non sit dubitandum quin ita facere debeamus vt legimus, vt iam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia. Nam & hinc quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est.

Insaniæ est disputare, an sit faciendum quod vniuersa obtinet Ecclesia.

2. LVCAE vigesimosecundo: Simon, Simon, ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos.

3. IOANNIS decimoquarto: Ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. vos autem cognoscetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Ibidem Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.

4. ET decimosexto: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.

5. ISAIAE quinquagesimonono: Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus

meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & vsque in sempiternum.

6. SYNODVS Constantiensis sessione decimatertia: Cùm in nonnullis mundi partibus, quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianum debere sacramentum Eucharistiæ sub vtraque panis & vini specie suscipere: & non solùm sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent, etiam post cœnam, vel aliàs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant, contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Constantiense, in Spiritu sancto legitimè congregatum, aduersus hunc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura plurium Doctorum, tam diuini, quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit & definit, quòd licèt Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile sacramentum: tamen hoc non obstante, sacrorum canonum authoritas, laudabilis, & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Et sic hęc consuetudo, ad euitandum aliqua pericula & scandala, est rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, postea à conficientibus sub vtraque, & à Laicis tantummodò sub specie panis suscipiatur, cùm firmissimè credendum sit, & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis, quàm sub specie vini veraciter contineri. Vnde cùm huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem, aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum: & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquam hæretici arcendi sunt, & grauiter puniendi per diœcesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouincijs, in quibus contra hoc decretum aliquid fuerit forsan attentatum aut præsumptum, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos, & eorum fautores, salubriter adinuentas. Item ipsa sancta Synodus decernit, & declarat super ista materia, reuerendissimis in Christo patribus & Dominis, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, & eorum in spiritualibus vicarijs vbilibet constitutis, processus esse dirigendos, in quibus eis committatur & mandetur, authoritate huius sacri Concilij, sub pœna excommunicationis, vt effectualiter puniant eos contra hoc decretum excedentes, qui communicando populum sub vtraque specie panis & vini exhortati fuerint, & sic faciendum esse docuerint: & si ad pœnitentiam redierint, ad gremium Ecclesiæ suscipiantur, iniuncta eis pro modo culpæ pœnitentia salutari. Qui verò ex illis ad pœnitentiam redire non curauerint animo indurato, per censuras ecclesiasticas per eos, vt hæretici sunt coercendi, inuocato etiam ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachij secularis.

7. CONCILIVM Basileense sessione trigesima: Vt lucidius videatur pro declaratione Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ tenendum sit, & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarum, sacrorumque canonum, & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, consideratisque omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici communicantes, & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini, sacrum Eucharistię sacramentum. Sed Ecclesia, quæ regitur Spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi (sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius sacramenti, & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis cõmunicet, secundùm ordinationẽ seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum, atque canonum, multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine authoritate Ecclesiæ ipsam immutare.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaprima: Cùm de tremendo & sanctissimo Eucharistiæ Sacramento varia diuersis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis prouincijs multi à Catholicæ Ecclesiæ fide, atque obedientia videantur discessisse: censuit ea sacrosancta Synodus, quæ ad Communionem sub vtraque specie, & parnulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter eunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de ijs aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quàm est his decretis explicatum atque definitum. IBIDEM capite primo: Itaque sancta ipsa Synodus, à Spiritu sancto, qui spiritus est sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & pietatis, edocta, atque ipsius Ecclesiæ iudicium, & consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo diuino præcepto laicos, & Clericos non conficientes, obligari ad Eucharistiæ Sacramentum sub vtraque specie sumendum: neque vllo pacto, salua fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in vltima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & Apostolis tradidit, non tamen illa institutio & traditio eò tendunt, vt omnes Christi fideles statuto Domini ad vtranque speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo, apud Ioannem sexto, rectè colligitur, vtriusque speciei Communio-

Cõcilij Cõstantiens. doctrina de communione vtriusq; speciei. Matth. 26. Marci 14. Luc. 22.

Non debet confici hoc sacramentũ post cœnam, aut sumi a non ieiunis.

Integer Christus sub vna specie continetur.

Pro lege habenda consuetudo cõmunicandi sub vna specie, nec sine Ecclesiæ authoritate mutanda.

Puniendi, qui docent communicandum populum sub vtraque specie.

Non conficientes non adstringuntur ex Christi præcepto ad communionem sub vtraque specie. Matth. 28.

Totus sub alterutra specie Christus.

Pro lege habenda hæc consuetudo.

Non docendũ aut credendum aliter.

Ibidem.

Nullo præcepto adstringi non conficientes ad communionem vtriusque speciei. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Digitized by Google

munionem à Domino præceptam esse, vtcunque iuxta varias sanctorum Patrum & Doctorum interpretationes intelligatur. Nanque qui dixit, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: dixit quoque, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum &c. vt suprà B testimonio vndecimo. ITEM capite secundo, vt suprà, E testimonio quinto. Deinde capite tertio: Insuper declarat, quamuis Redemptor noster, vt antea dictum est, in suprema illa cœna hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit, & Apostolis tradiderit, tamen fatendum esse, etiam sub altera tantùm specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi; ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia, necessaria ad salutem, eos defraudari, qui vnam speciem solam accipiunt. Ibidem canone primo: Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles vtramque speciem sanctissimæ Eucharistiæ Sacramenti sumere debere; anathema sit. Canone secundo, vt suprà, B testimonio quinto. Et Canone tertio: Si quis negauerit, totum, & integrum Christum, omnium gratiarum fontem, & authorem, sub vna panis specie sumi, quia, vt quidam falsò asserunt, non secundùm ipsius Christi constitutionem sub vtraque specie sumatur; anathema sit.

Ioan. 6.

Matth. 26. Marc. 14. Sub altera specie totus Christus continetur.

Anathema.

1. I PRIORIS ad Timotheum tertio, vt suprà, E testimonio primo.

2. MATTHAEI decimooctauo: Si Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.

3. AVGVSTINVS contra Cresconium Grammaticum libro primo, capite trigesimotertio: Quamuis huius rei (scilicet de Baptismo hæreticorum) certè de scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat authoritas, vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat.

Scripturam sequitur quisquis Ecclesiæ sententiam amplectitur.

In difficilibus quęstionibus Ecclesia consulenda.

4. ET in libro siue epistola contra Petiliani epistolam, de vnitate Ecclesiæ, capite quarto: Totus Christus caput & corpus est. Caput vnigenitus Dei filius, & corpus eius Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunque de ipso capite ab scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus, Quicunque de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia, quia de Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia, Qui non credunt Christum in carne veniisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur; aut non in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur per quas est Ecclesia, non vtique sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus. Nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimonijs contradicunt. Item quicunque credunt quidem quòd Christus Iesus, ita vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est resurrexit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum, & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia; sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Catholica Ecclesia.

Vnitati Ecclesiæ non communicantes non sunt in Ecclesia.

Ephes 5.

Nō satis est de Deo & Dei filio recte sentire, nisi etiam ab Ecclesia non dissentiamus.

5. IDEM libro tertio contra literas Petiliani Donatistæ, capite quadragesimo: Omnia sacramenta &c. vt in textu.

6. ITEM libro primo de Baptismo contra Donatistas, capite octauo: Quid prodest homini, &c. vt in textu.

7. ET libro vigesimoprimo de Ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Hæretici & schismatici ab huius vnitate corporis separati, de quo ait Apostolus, Vnus panis, vnum corpus multi sumus; possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi vtile, immò verò etiam noxium, quo iudicentur grauius, quàm vel tardius liberentur. Non sunt enim in eo vinculo pacis, quod illo exprimitur sacramento.

1. Cor. 10.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaterua, capite secundo: Pignus præterea hoc Sacramentum esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis, adeoque symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos, tanquam membra arctissima, fidei, spei, & charitatis connexione adstrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Ephes. 2.

1. Cor. 12. Ephes. 5. Rom. 12. 1. Cor. 1.

9. ET capite octauo: Demùm verò paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat, & obsecrat per viscera misericordiæ Dei nostri, vt omnes & singuli, qui Christiano nomine censentur, in hoc vnitatis signo, in hoc vinculo charitatis, in hoc concordiæ symbolo iam tandem aliquando conueniant, & concordent.

IX.

Quem fructum exhibet ritè sumpta Eucharistia?

A PLVRIMVM sanè maximumque præbet. Hoc enim sacrum est conuiuium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria * Passionis eius, mens impletur [b]gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur: vt præclarè horum fructuum sensu experientiaque excitata decantat Ecclesia.

* Basil. serm. 1. de Baptis. ca. 3.

[a] Ambros in Psalm. 118. serm. 15. vers. 4 Concil. Trident. sess. 13. cap. 2.

B Hic est [b] panis, qui de cælo descendit, & dat vitam mun-

[b] Ioan. 6 & sequ. & ibidem Theophylactus & Cyrillus.

mundo, nostrosque animos in vita spirituali sustentat atque confirmat.

C Hæc sacra synaxis, siue communio, [c] quæ fideles tanquam eiusdem corporis membra inter se iungi, ac sanctorum piorumque omnium meritis associari significat atque præstat: tum, quod augustius est, eosdem capiti suo Christo [d] arctissimè vnit, vt in eo illi [e] maneant, & ipse in illis, atque ita vitam æternam consequantur.

D Hoc est [f] viaticum nostræ peregrinationis, quod in huius vitæ deserto militiaque versantibus, & hinc ad cœlestem Hierusalem contendentibus, veluti Manna [g] Patribus datum, affert consolationem, delectationem, virtutem, & gratiam longè efficacissimam.

E Ac præcipuè quidem duo (vt egregiè docet [h] Bernardus) in nobis operatur hoc Sacramentum, vt & sensum minuat in minimis, & in grauioribus peccatis tollat omninò consensum. Si quis vestrûm non tam sæpè modò, non tam acerbos sentit iracundiæ motus, inuidiæ, luxuriæ, aut cæterorum huiusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus Sacramenti operatur in eo; & gaudeat quòd pessimum vlcus accedat ad sanitatem. Et idem [i] alibi: Hoc corpus Christi ęgris medicina, peregrinantibus via: quod debiles confortat, valentes delectat, languorem sanat. Per hoc homo mansuetior efficitur ad correptionem, patientior ad laborem, ardentior ad amorem, sagacior ad cautelam, ad obedientiam promptior, ad gratiarum actionem deuotior.

F Quare nihil mirum à magno Ignatio [k] scribi, vt ad Eucharistiam Deique gloriam, sicut ille appellat, frequenter & properè accedamus. Quando enim assiduè hoc ipsum agitur, expelluntur potestates Satanæ, qui actus suos in sagittas ad peccatum ignitas conuertit. Medicamentum est panis ille immortalitatis, antidotum non moriendi, sed in Deo per Iesum Christum viuendi.

c 1 Corinth 10. d Conc. Florentinum.

d Chrysostom homil. 45 in Ioan. & 61 ad pop. Hil. lib. 8. Ie Trinit. Leo serm. 14. de pass. Domin. Cyrillus lib. 11. in Ioan. cap. 26 lib. 10. 13. & lib. 4 ca. 17. Nyssen. orat. catech. c. 37.

e Ioan. 6. f Nicen. conc. can. 12. 2. Aurel. can. 17. 2. Aurel. can. 24. Chrys. lib. 6. de sacerdot. Paulin. in vita Ambros. Euseb. lib. 6 histor. eccles. cap. 36 Nicephor. lib. 8. cap. 41. & lib. 13. c. 37 Cedren. in Mauritio & Phocæ imperio. Greg. hom. 40. in Euangel.

g Exod. 16 c d e f g Deut. 8. a Sapient. 16. c Ioan. 6. f Alcimus lib 5. cap 20

h Serm. de cœna Dom. Lege Cyrillum lib. 11. in Ioannem cap. 17. & lib. 3 cap 37 Cassian. collat. 22. cap. 6.

i Citatur à B. Thoma opusculo 59 cap. 5. Vide etiam Chrysostom. homil 24. in 1. Corinth. & 50. in Matth. Petrus Cluniac. lib. 1. epistol. 22.

k Ad Ephes. Vide Basilium ad Cæsariam Pat. Ambros. lib. 5. de Sacramentis cap. 4 Chrysost. homil. 61. ad Antioch. Cyprian. sermon. 6. de orat. Dom. Hieronym. ad Lucinium epistol. 28. Cyrill. lib. 11 in Ioannem ca. 37 Cassian. collat. 22. cap. 21.

TESTIMONIA.

1. A BASILIVS sermone primo de Baptismo, capite tertio, Quòd qui per Baptismum regeneratus est, participatione deinceps diuinorum mysteriorum nutriri debeat: Circa finem Euangeliorum scriptum est, Acceptum igitur Iesus panem, gratijs actis, fregit ac dedit discipulis & dixit, Accipite, edite, hoc est corpus illud meum, quod pro vobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Et acceptum quoque poculum, gratijs actis, dedit illis dicens, Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis ille meus, sanguis noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Hoc facite in mei rememorationem. Attestatur istis & Apostolus dicens: Ego enim accepi à Domino &c. Quid itaque vultatis habe-

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

1. Cor. 11.

Sumentes Eucharistiã memores simus Christi pro nobis mortui. 2. Cor. 5.

bent hæc verba? Vt edentes ac bibentes perpetuò memores simus eius, qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, atque ita instruamur necessariò custodire in conspectu Dei ac Christi eius traditum ab Apostolis dogma, quo dicit, Charitas enim Dei constringit nos, iudicantes hoc, quòd si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaque mortuos esse. Et pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt, iam non amplius sibi ipsis viuant, sed ei qui pro ipsis est mortuus ac resurrexit. Et quibusdam interiectis: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem Domini, ad rememorationem eius qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, non solùm purum esse à quouis inquinamento carnis ac spiritus, ne ad iudicium edat & bibat, sed & euidenter ostendere & exprimere memoriam eius, qui pro nobis mortuus est ac resurrexit, in eo, quòd & mortificatus est peccato, mundo, ac sibi ipsi, & Deo viuit in Christo Iesu Domino nostro.

Quomodo accedentem ad Eucharistiam oportet esse memore mortis Christi.

2. AMBROSIVS in Psalmum centesimum decimumoctauum, sermone decimoquinto, versu quarto: Habes Apostolicum cibum, manduca illum, & non deficies. Illum ante manduca, vt postea venias ad cibum Christi, ad cibum corporis Dominici, ad epulas sacramenti, ad illud pōculum quo fidelium inebriatur affectus, vt lætitiam induat de remissione peccati, curas seculi huius, metum mortis, solicitudinesque deponat. Hac ergò ebrietate corpus non titubat, sed resurgit. animus non confunditur, sed consecratur.

Effectus sacramenti.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite secundo: Saluator noster, discessurus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo diuitias diuini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum; & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annunciare mortem, donec ipse ad iudicandum mundum veniat. Sumi autem voluit sacramentū hoc, tanquam spiritalē animarū cibū, quo alantur, & cōfortentur viuētes vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipse viuet propter me: & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præseruemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis; adeoque symbolum vnius illius corporis, cuius ipse caput existit, cuique nos, tanquam membra arctissima fidei, spei, & charitatis connexione astrictos esse voluit, vt idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

Dēi amoris significatio.

Passionis memoria.

Cur sumi voluerit.

Ioan. 6.

Pignus futuræ gloriæ. Symbolum vnitatis. 1. Cor. 11. Rom. 12. Ephes. 5. 1 Cor. 1.

1. B IOANNIS sexto: Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Ego sum panis vitæ. Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Ego sum panis vitæ. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum.

2. THEOPHYLACTVS in caput sextum Ioannis: Manifestè nobis hoc loco de mystica communione corporis sui dicit: Nam panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Attende autem quòd panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam &c. vt suprà quæstione secunda, B testimonio tertio. Et paucis interpositis: Non nudi hominis caro est, quæ manducatur, sed Dei, & quæ deificare valet, vtpotè contemperata deitati.

Ioan. 6.

3. CYRILLVS Alexandrinus in caput sextum Ioannis: vt suprà quæstione prima, B testimonio nono & decimo. & quæstione quarta, B testimonio decimoquinto, vicesimo, & vicesimoprimo.

4. ET libro quarto in Ioannem, capite decimoquarto: Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatæ vitæ fidei participes esse, qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Vita enim secundùm naturam ille est, qui ex viuo patre genitus est: sed non minus corpus quoque suum viuificat. Coniunctum enim ineffabiliter est filio Dei, à quo vniuersa viuificantur. Idcircò corpus suum dicitur, & vnus cum eo est. Nempe post incarnationem vnus est, & vnus manet absque diuisione vlla, præterquam quòd Dei Patris verbum, & templum à virgine sumptum idem natura non sunt. Non enim est eiusdem substantiæ verbo Dei homo assumptus: vnus tamen cum illo est coniunctione ineffabili. Quoniam igitur saluatoris caro Verbo Dei, quod naturaliter vita est, coniuncta, viuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc vitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ vita effecta est. Hac de causa in exuscitandis mortuis, non solummodò verbo, atque imperio, vt Deus vtebatur; verùm etiam carnem suam, quasi cooperatricem, nonnunquam adhibebat: vt reipsa ostenderet, carnem quoque suam, quoniam sibi coniuncta est, viuificam esse; atque fideles doceret, suum, non alterius, corpus esse. Nam quando synagogæ principis filiolam suscitabat, manum eius apprehendit, vt scribitur, & erexit dicens: Puella, surge: ita vt Deus & verbo, & carnis suæ tactu eam excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine, operationem producens. Quando etiam in ciuitatem Naim vocatam, ingrediebatur, & offerebatur vnigenitus matris filius iam mortuus, tetigit corpus eius dicens: Adolescens, tibi dico, surge. Non ergò verbo solùm semper (vt diximus) verùm etiam tactu mortuos excitabat, vt ostenderet corpus quoque suum viuificare posse. quòd si solo tactu suo corrupta redintegrantur: quomodo non viuemus, qui carnem illam gustamus & manducamus? reformabit enim omninò ad immortalitatem suam participes sui. Nec velis Iudaicè Quomodo quærere, sed recordare, quanuis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis suæ oblita, æstuat. Hoc sanè modo etiam nos, quanuis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ, ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Oportuit enim certè, vt non solùm anima per Spiritum sanctum in beatam vitam ascenderet, verùm etiam vt rude atque terrestre hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu, & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus inaudita nobis excogitata esse mysteria: videbit enim, si attentius quærit, hoc ipsum à Mosis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim Maiores eorum ab ira AEgyptiorum liberauit, quando mors in primogenita AEgyptij sæuiebat? nónne palàm est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducārunt, & postea

Corpus Christi viuificat.

Quādo carnē verbi viuificantem edimus, vitam in nobis habemus.

Cur carnē suam Christus in excitandis mortuis adhibuerit.

Matth. 9.

Luc. 7.

Si tactu solo corrupta redintegrātur, multò magis viuemus, qui carnem illam manducamus.

Figura.

Exodi. 12.

postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, propterea mortem ab eis diuertisse? pernicies nanque, id est, carnis huius mors, aduersus genus humanum, propter primi hominis transgressionem, furebat. Terra enim es, & in terram reuerteris, propter peccatum audiuimus. Verùm quoniam per carnem suam Christus atrocem hunc euersurus erat tyrannum, propterea id mysterium apud priscos obumbrabatur, & ouinis carnibus atque sanguine sanctificati (Deo ita volente) perniciem effugiebant. Cur igitur ô Iudæe turbaris, præfiguratam veritatem iam videns? cur inquam turbaris, si Christus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, quum oporteret te Mosaicis legibus institutum, & priscis vmbris ad credendum perdoctum, ad intelligenda hæc mysteria paratissimum esse?

Genes. 3.

1. CYPRIANVS ad Corinthios decimo: Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus, omnes, qui de vno pane participamus.

Effectus Sacramenti Eucharistiæ.

2. CONCILIVM Florentinum: Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur digné sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris eius vnitur, consequens est, quòd per hoc sacramentum in sumentibus digné gratia augeatur: omnemque effectum, quem materialis cibus & potus, quo ad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando & delectando, sacramentum hoc, quo ad vitam operatur spiritualem: in quo gratam Saluatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum, vt suprà quæstione prima, B testimonio quinto.

4. HILARIVS libro octauo de Trinitate, ibidem testimonio decimoquarto.

In id quod sumimus, transimus.

5. LEO sermone decimoquarto de passione Domini: Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quàm vt in id, quod sumimus, transeamus: & in quo mortui, & sepulti, & conresuscitati sumus, ipsum per omnia, & spiritu, & carne gestemus, dicente Apostolo:

Coloss. 3.

Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cùm enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum Christo apparebitis in gloria.

6. CYRILLVS libro vndecimo in Ioannem, capite vigesimosexto: Item libro decimo, capite decimotertio: Et libro quarto, capite decimoseptimo: vt suprà quæstione prima, B testimonio decimo & sequentibus.

7. GREGORIVS Nyssenus in oratione catechetica quæ dicitur Magna, capite trigesimoseptimo: Quoniam homo est duplex, vt qui sit compositus ac contemperatus ex anima & corpore, necesse est vt qui seruantur, sequantur eum qui ducit ad vitam. Ergò anima quidem cum ipso contemperata per fidem, hinc salutis habet occasionem. Nam vnio cum vita, vitæ habet societatem. Corpus autem alio modo venit ad participationem & contemperationem eius quod dat salutem. Quo modo enim qui venenum sumpserunt dolo & ex insidijs, alio medicamento extinguunt vim quæ affert interitum. Oportet autem sicut exitiale, ita etiam salutare medicamentum admitti intra viscera hominis, vt per illa distribuatur in vniuersum corpus virtus eius quod fert opem. Ita cùm id gustauerimus, quod nostram dissoluit naturam, rursus necesse est vt opus habeamus eo, quod cogit ac conciliat id quod erat dissolutum: vt cùm intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnum, quod corpori fuerat inditum, per contrariam repellat affectionem. Quid hoc ergò est? Nihil aliud, quàm illud corpus, quod & morte ostensum sunt esse potentius, & nostræ vitæ fuit initium. Quomodo autem parum fermenti, vt dicit Apostolus, sibi assimilat totam consperſionem, ita corpus à Deo morte affectum, cùm fuerit intra nostrum, totum ad se transmutat & transfert. Quomodo enim cùm quod est exitiale mistum fuerit cum sano, quidquid est contemperatum, simul redditur inutile: ita etiam corpus immortale, cùm fuerit intra eum, qui sumpsit, vniuersum quoque transmutat in suam naturam. Sed fieri non potest, vt sit aliquid aliter intra corpus, nisi per esum & potionem misceatur visceribus. Cùm autem solum illud corpus, quod Deum suscepit, hanc gratiam acceperit, ostensum sit autem aliter fieri non posse, vt nostrum corpus sit in immortalitate, nisi per communionem cum immortali factum sit particeps incorruptionis: oportet considerare, quomodo fieri potuerit, vt vnum illud corpus, quod tam multis fidelium millibus in vniuerso orbe terrarum semper distribuitur, totum per partem sit in vnoquoque, & ipsum in se totum maneat. &c.

Medicamentum expellens venenum damnum est Eucharistia.

1. Cor. 5. Corpus Christi cùm fuerit intra nostrum, illud totum ad se transmutat.

Corpus nostrum per communionem cum immortali Christi corpore, fit particeps incorruptionis.

8. IOANNIS sexto: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

1. D CONCILIVM Nicenum primum, canone duodecimo: De his verò, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc, ita vt si fortè quis recedat ex corpore, vltimo & necessario vitæ suæ viatico non defraudetur. Quòd si desperatus aliquis, accepta communione superuixerit, sit inter eos, qui sola oratione communicant, donec statutum tempus compleatur. De omnibus tamen his, qui à corpore recedunt, & Eucharistiam postulant, in tradenda eis communione, cura & probatio sit Episcopi.

Viaticum morientium.

2. CONCILIVM Arelatense secundum, canone duodecimo: De his qui in pœnitentia positi vitam excesserunt, placuit nullum communione vacuum debere dimitti, sed pro eo, quòd honorauit pœnitentiam, oblatio illius recipiatur.

3. CONCILIVM Aurelianense tertium, canone vigesimoquarto: Si quis pœnitentiæ benedictione susceptâ, ad secularem habitum militiamque reuerti præsumpserit, viatico concesso, vsque ad exitum excommunicatione plectatur.

4. CHRYSOSTOMVS libro sexto de Sacerdotio: Quidam mihi narrauit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & vidisset ipse, & audijsset, quòd qui de vita hac emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes, spiritum efflaturi, ab angelis, illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum, hinc rectà in cælum abducuntur.

Corpus per Eucharistiã quomodo veniat ad conrei petationem cũ eo quod dat salutẽ.

5. PAVLINVS in vita B. Ambrosij, vt suprà in præcedenti quæstione, D testimonio quinto.

6. EVSEBIVS historiæ Ecclesiasticæ libro sexto, capite trigesimosexto, ex epistola Dionysij Alexandrini ad Fabium Antiochenum,

hanc

hanc habet historiam: Erat quidam Serapion, &c. vt suprà quæstione octaua, D testimonio primo.

Lucianus martyr mortuus, incarcere Eucharistiam sumpto sacrificio communicat, & reliquos ad cõmunionem hortatur.

7. NICEPHORVS libro octauo Ecclesiasticæ historiæ capite tricesimoprimo: De Luciano martyre illud est decantatum: morituro eum, quum vis tyrannica, neque templi, neque sacrarij copiam faceret, & vincula quoque, atque plagæ motum prorsus denegarent, in suo ipsius pectore discumbentem, horrendo illo operatum esse mysterio, ad eumque modum, & ipsum participâsse de immaculato sacrificio, & alijs, vt itidem communicarent, suasorem fuisse. Sacrum id in carcere perficiebatur, & ecclesiæ specimen sacer ille chorus, qui eum iam morientem stipabat, repræsentabat.

Eadem habet libro quarto dialogorum capite decimoquinto.

S. Romula moritura viaticum petijt & accepit.

8. IDEM libro decimótertio, capite trigesimoseptimo, scribens de exilio sancti Ioannis Chrysostomi: Pityuntem, inquit, cùm duceretur, & iam ad Deum migraturus esset, noctu ei oranti, qui vitæ eius duces fuerant, & Petrus & Ioannes assistentes, perquàm amicè cum eo sunt colloquuti: eique, cùm aduersus dæmones victoriam, tum postremò migrationem ad Deum, & quæ eum exceptura essent bonorum perceptionem cum lætitia annunciârunt. Dein cælesti & ineffabili eum esca pauerunt: ex quo tempore nihil postea cibi sumpsit. Dicta hæc ab eis sunt, quibus ille ea secum versantibus concredidit. Ad Comanenos autem Armeniæ quum veniisset, ad templum Basilisci martyris ductus est, qui episcopus fuisse, & sub Maximino Nicomediæ martyrij certamen obijsse dicitur. Ibi in somnis ei apparens martyr: Bono, inquit, animo esto, Ioannes frater, vtrunque crastina dies coniunget. Ille etiam custodi templi, vt locum Ioanni pararet, præcepit. Ex eo loco cùm triginta stadiorum iter confecissent, præter opinionem recta via excidentes, errabundi ad martyris ædem reuersi sunt. Itaque cùm res suas disposuisset, linguam ad docendum mouisset, lætius se, ita vt calceos quoque indueret, vestibus suis ornâsset, & per communionem diuinam sanctificationem percepisset: Gloria tibi, inquit, Domine de rebus omnibus. Et seipso signo crucis, sub qua vixerat, obsignato, beatam illam ingressus est profectionem, cum Christo viuens & regnans, pro quo labores longos pertulit, suo quidem nomine per migrationem talem felix & beatus: eis autem qui eum cognouerunt, & vel mediocriter mellitam eius doctrinam degustârunt, deplorandus.

S. Basiliscus quidem apparet, mortemque prædicat.

Percõmunionem diuinã Chrysostomus moriturus sanctificationem percepit.

9. GEORGIVS Cedrenus in historiarum compendio, describens imperium Mauritij: Experrectus Mauritius, statim accubitorem suum misit, qui Philippicum adduceret. Qui desperata ob id vita, prius communionem sacram experijt, eaque percepta ad Imperatorem abijt, vxorem relinquens, quæ saccum induta & cinere conspersa eiulabat.

Philippici, desperata vita, communionem sacram percepit.

10. ET in imperio Phocæ: Fama obtinet, Theodosium Mauritij F. ad Chosroen legatum, missis à Phoca ministris Niceæ captum, iussumque necari, cùm ad locum, cui nomen est Leucactæ, peruenisset. Theodosium porrò petiuisse, vt prius, quàm necaretur, diuinis impertiri posset mysterijs. Quod postquam impetrauerit, actis Deo gratijs, lapidem à terra sustuliisse, eoque ter pectus suum percussisse, ita orantem: Domine Iesu Christe, tu scis me nulli hominum iniuriam feciisse. nunc ergò mihi eueniat, vt tua iubes potentia. Hæc fato, caput fuisse amputatum.

Theodosius Mauritij filius necandus prius sacram perit, & impetrat communionem.

11. GREGORIVS homilia quadragesima in Euangelia: Romula ea, quam Græco vocabulo paralysim medici vocant, molestia corporali percussa est, multisque annis in lectulo decumbens, penè omnium iacebat membrorum officio destituta, nec tamen hæc eadem eius mentem ad impatientiam flagella perduxerant. Nam ipsa ei detrimenta membrorum, facta fuerant incrementa virtutum. Et nonnullis interiectis: Nocte igitur quarta Redemptam magistram suam vocauit, qua veniente, viaticum petijt, & accepit. Necdum verò eadem Redempta, vel alia eius discipula à lectulo iacentis discesserat, & ecce subitò in platea ante cellulæ eiusdem ostium, duo chori psallentium constiterunt, & sicut se dicebant sexus ex vocibus discreuisse, psalmodiæ cantus dicebant viri, & fœminæ respondebant. Cumque ante fores cellulæ exhiberentur cælestes exequiæ, sancta illa anima carne soluta est.

12. EXODI decimosexto: Vespere comedetis carnes, & manè saturabimini panibus, &c. Manè quoque ros iacuit per circuitum castrorum. Cumque operuisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum in similitudinem pruinæ super terram. Quod cùm vidissent filij Israel, dixerunt ad inuicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum. Hic est sermo, quem præcepit Dominus: Colligat vnusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita, iuxta numerum animarum vestrarum quę habitant in tabernaculo sic tolletis. Fecerunt que ita filij Israel: & collegerunt, alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: sed singuli iuxta id quod edere poterant, congregauerunt. Et paulò pòst: Appellauitque domus Israel nomen eius Man: quod erat quasi semen coriandri album, gustusque eius quasi similæ cum melle. Filij autem Israel comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem: hoc cibo aliti sunt, vsquequo tangerent fines terræ Chanaan. Gomor autem decima pars est ephi. 2. Cor. 8.

13. DEVTERONOMII octauo: Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi quòd non in solo pane viuat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Domini.

14. SAPIENTIAE decimosexto: Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat: & deseruiens vniuscuiusque voluntati, ad quod quisque volebat, conuertebatur.

15. IOANNIS sexto: Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens: vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur.

16. ALCIMVS Auitus libro quinto, capite vicesimo:

Sic longeua fuit, sed non damnosa vetustas,
Dum sacrum populo victum, cadentia manna
Ferrent, & cæli frugem terrena viderent.
Mystica quæ longè præciperet ante figura,
Virgineo ex vtero, purum sine semine, Christi
Edendum, nobisque aliquando corpus edendum:
Quas caperet pascendus homo, de sede superna
Illabente Deo, sanctis altaribus escas.

Manna figura fuit Eucharistiæ.

Digitized by Google

1. BERNARDVS in sermone de cœna Domini: Cecidimus super aceruum lapidum, & in luto: vnde non solùm inquinati, sed etiam vulnerati, & graniter quassati sumus. Lauari quidem citò possumus, ad sanandum verò opus est curatione multa. Lauamur igitur in baptismo, quia deletur chirographum damnationis nostræ & gratia hæc nobis confertur, ne iam nobis concupiscentia noceat, si tamen à consensu abstineamus: atque ita tanquam sanies inueterati vlceris remouetur, dum tollitur damnatio, & responsum mortis, quod prius inde manabat. Sed quis poterit tam efferos motus frangere? quis prurtum vlceris huius ferre queat? Confidite, quia & in hoc gratia subuenit, & vt securi sitis, sacramenti Dominici corporis & sanguinis precioli inuestituram habetis. Duo enim illud sacramentum operatur in nobis: vt videlicet & sensum minuat in minimis, &c. vt in textu.

Baptismo sordes peccati abluimur.

Eucharistiæ virtute concupiscentiæ motus minuuntur.

2. CYRILLVS libro quarto in Ioannem, capite decimoseptimo: Pias quæso cogitationes suscipias, studiosè, sanctéque viuas, & benedictione participes, quæ (mihi crede) non mortem solùm, verùm etiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cùm in nobis maneat Christus, fœuientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit. Ibidem: Sicut parum fermenti (vt Paulus ait) totam massam fermentat, sic parvula benedictio totum hominem in seipsum attrahit & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo.

Morbos depellit, concupiscentiam sedat, pietatem corroborat &c. 1. Cor. 5.

Totum hominem in seipsum attrahit, & sua gratia replet.

3. IDEM libro tertio in Ioannem, capite trigesimoseptimo: Sciant baptizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, si rarius in Ecclesiam proficiscantur, & longo temporum spatio, propter simulatam religionem, mystícè communicare Christo recusent, ab æterna se vita procul depellere: quippe recusatio huiusmodi, quanuis ex religione proficisci videatur, & scandalum facit, & laqueos instruit: quare oportet omnibus viribus à peccato mundari, & rectè viuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia, ad sumendam vitam concurrere. Sed variæ sunt diaboli multiplicesque ad decipiendum insidiæ. Nam primùm ad viuendum turpiter inducit: deinde cùm malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Christi gloria persuadet, qua possent à turpitudine voluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quare demus operam, oro, vt vinculis eius abruptis, & iugo seruitutis peccatorum excusso, in timore Domino seruiamus. Et vt carnis voluptate per continentiam superata, ad cælestem gratiam accedamus, corporisque Christi participes efficiamur. Sic enim, sic inquam, diabolum fugabimus, & diuinæ naturæ participes, ad vitam & incorruptibilitatem ascendemus.

Incommoda & damnatio communicantium.

4. CASSIANVS Collatione vicesimasecũda, quę est altera Abbatis Theonę, capite sexto: Nouimus fratrem, qui cùm castimoniam cordis & corporis summa circunspectione atque humilitate promeritam, iugiter possideret, ac nequaquam nocturnis ludificationibus tentaretur, quoties tamen se ad percipiendam communionem Dominicam præparâsset, immundo fluxu dormiens fœdabatur. Qui cùm multo se tempore à sacrosanctis mysterijs trepidus abstineret, tandem hanc ad seniores detulit quæstionem, remedium impugnationis sedoloris sui medicabili eorum consilio consecuturum se esse confidens. Sed cùm primam causam morbi eius spiritalium medicorum doctrina discuteret, quæ solet ex abundanti cibo-

Diabolus pollutionibus nocturnis conatur impedire communionem.

rum præsumptione descendere, eamque memorato fratri deprehenderent non inesse, atque hanc illusionem nequaquam vitio saturitatis constaret emergere, eo quòd nec fratris nota districtione solennium dierum, quibus illa pollutio contingebat specialis exceptio, hoc illos paceretur opinari: ad secundam huius valetudinis causam illicò transtulerunt inquisitionis indaginem, discutientes ne animæ forsitan culpa, caro exhausta ieiunio, impuris illusionibus vrgeretur, quibus etiam districtissimi viri, cùm paululum elati, de sui corporis fuerint puritate, per superbiæ vitium polluuntur; quòd scilicet donum præcipuum Dei, id est, corporis castitatem, humanis se viribus obtinuisse crediderint. Interrogatus igitur, vtrum industriam suam ita capacem huius crederet esse virtutis, vt ope diuini non egeret auxilij summa hunc impium sensum execratione detestans, cùm se humiliter astruxisset, ne cæteris quidem diebus corporis puritatem retinere potuisse, nisi diuina in omnibus gratia fuisset adiutus. Illi confestim ad causam tertiam recurrentes, occultas diabolicæ factionis insidias peruiderunt, probanteſque, nec animæ culpam esse, nec carnis, sacrosanctis eum epulis debere misceri confidentissimè censuerunt, ne scilicet si in hac * obstinatione durâsset, versutis maligni hostis laqueis obligatus, sanctificationis & corporis Christi particeps esse non posset; & per hanc fraudem medicina remedij salutaris in perpetuum fraudaretur. Quo facto, ita omnis diabolicæ factionis scena detecta est, vt mox virtute Dominici corporis protegente, illa præteritæ illusionis consuetudo cessaret.

* abstinentia

Eucharistiæ sumptione liberatur à diaboli illusionibus.

5. BERNARDVS, teste D. Thoma Aquinate, in opusculo quinquagesimonono capite, vel prædicamento, quinto: Corpus Christi, &c. vt in textu.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquarta in priorem epistolam ad Corinthios: Quemadmodum frigida accessio periculosa est, ita nulla mysticæ illius cœnæ participatio, pestis est & interitus. Ipsa nanque mensa animę nostræ vis est, nerui mentis, fiduciæ vinculum, fundamentum, spes, salus, lux, vita nostra. Si hinc hoc sacrificio muniti migrabimus, maxima cum fiducia sanctum ascendemus vestibulum, tanquam aureis quibusdam vestibus vndique contecti. Et quid futura commemoro? Nam dum in hac vita sumus, vt terra nobis cælum fit, facit hoc mysterium.

Communionis intermissio.

Per digestam communionem fit vt terra nobis cælum sit.

7. IDEM homilia quinquagesimaprima in Matthæum: Tangamus ergò etiam nos fimbriam vestimenti eius, vel potius, si volumus, ipsum totum habemus. non enim vestis solùm, sed corpus ipsius nobis propositum est, vt non tangamus solummodò, sed vt comedamus & saturemur. Adeamus igitur Christum singuli ægrotantes magna cum fide. Nam si qui fimbriam vestimenti eius tunc tetigerunt, rectè omnes conualuerunt: quanto magis corroborabimur, si totum in nobis habebimus! Cum fide autem accedere, non est vt tantummodò propositum corpus recipias, verùm etiam multò magis, vt mundo corde tangas, vt sic adeas quemadmodum ad ipsum Christum. Quid enim si vocem eius non audis? nónne vides iacentem, immò verò & loquentem per Euangelistam ipsum audis? Credite igitur omnes, quia etiam nunc illa cœna celebratur, in qua Christus ipse recumbebat. Nihil quippe interest inter illam, & hanc. Non enim hæc ab homine, illa ab ipso conficitur, sed & hanc, & illam ipse efficit.

Adhortatio ad communionem.

Matth. 14.

Cœna ipsa in qua Christus recumbebat, etiam nunc celebratur.

8. Pr-

Fructus & effectus Eucharistiæ.

3. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo, epistola secunda contra Petrobrusianos: Non est superfluum Christi corporis & sanguinis sacramentum: quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum, quia non tantùm per id quod Deus est, sed etiam per id quod homo est, nobiscum est vsque ad consummationem seculi. Non est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idem corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur Deitate & gloria eius.

4. IGNATIVS in epistola ad Ephesios, vt in textu.

2. BASILIVS ad Cæsariam Patritiam: Communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulchrum est & valdè vtile, ipso manifestè dicente: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Quis enim ambigit, quin frequens vitæ participatio, nihil aliud sit, quàm pluribus modis viuere? Nos ideircò quater in singulis hebdomadis communicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadæ, in Parasceue, & in Sabbato, ac in alijs diebus, si qua memoria fuerit sancti alicuius, &c. vt suprà quæstione octaua, de Eucharistia, B testimonio quarto.

Ioan. 6.

Frequens communio quæ sit.

Eadem habet B. August. serm. 28. de verb. Domini.

Rara communio reprehenditur.

3. AMBROSIVS libro quinto de sacramentis, capite quarto: Dixi vobis, quòd ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur &c. vt supra de spe & oratione dominica quæstione decima, testimonio decimoseptimo. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Græci in Oriente facere consuérunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi profit. Sic viue, vt quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere: quomodo Iob sanctus pro filijs suis offerebat quotidie sacrificium, ne fortè aliquid vel in corde, vel in sermone peccâssent. Ergò tu audis quòd quotiescunque offertur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significetur, & remissio peccatorum: & panem istum vitæ non quotidianum assumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est, cæleste & venerabile sacramentum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Quotidiè si accipis, quotidie tibi hodiè est. Si tibi hodiè est Christus, tibi quotidie resurgit. Quomodo? Filius meus es tu, ego hodiè genui te.

Iob 1.

Psalm 2.

4. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimaprima ad populum Antiochenum: In alijs quidem temporibus, cùm puri frequenter sitis, non accediti: (*ad sacram scilicet communionem, nam de ea loquitur*) in Pascha verò, licèt sit aliquid à vobis patratum, accediti. O consuetudinem, ô præsumptionem, sacrificium frustrà quotidianum. In cassum assistimus altari, nullus qui communicetur. Hæc non vt temerè communicemini, dico, sed vt vos dignos reddatis. Non es hostia dignus, vel communione, ipsum nec oratione. Adstantem audis præconem, atque dicentem: Quotquot estis in pœnitentia, omnes orate. Qui cunque non participes sunt, in pœnitentia tanti. Quis ergo, si es in pœnitentia, accedere non debes? qui nunquam non communicas, est ex pœnitentibus. Cur itaque dicis habere quod non potestis orare? Tu verò stas impudens. Ac non nones, sed ex his qui possunt esse participes, & nihil curas, aut magnum opus censes. Considera quæso, mensa regalis est apposita, angeli mensæ ministrantes, ipse rex adest, & tu adstas oscitans. Sordescunt tibi vestimenta, & nihil est tibi curæ. At pura sunt, igitur adora & communica. Per singulos dies venit discumbentes visurus, omnes alloquitur. Et nunc in conscientia dicet: Socij, quomodo adestis his, non habentes vestem nuptialem? Non dixit, quare discubuistis? Sed ante reclinationem & ingressum semetipsum indignum esse fatetur. Non enim dixit: Quare recubuisti? sed, quid intrâsti? Hæc etiam nunc nobis omnibus loquitur, impudenter & procaciter adstantibus. Omnis enim qui mysteriorum participio non fruitur, impudens & procax est, si adstat. Propterea qui sunt in peccatis, priores eijciuntur. Sicut enim ad mensam veniente domino, seruos, qui dominum offenderunt, adesse non oportet, sed procul arcentur: ita scilicet & hic dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis Dominica: cùm audieris, oremus omnes communiter: cùm vela videris retrahi, tunc supernè cælum aperiri cogita, & angelos descendere. Sicut itaque prophanorum fas est adesse neminem, ita nec vllum sacratorum quidem ac sordidorum. Dic mihi, si quis in conuiuium vocatus, manus abluerit, & recumberet, & mensę paratus adesset, postmodum nihil gustaret, non afficit contumelia vocantem? Nónne melius huiusmodi nec veniſſe? Ita scilicet & tu, veniſti, cecinisti Deo laudem, cum omnibus es confessus de dignis esse, cum indignis non secedendo: quomodo manfisti, neque participas de mensa? Indignus sum, inquit. Igitur & illa quę per preces fit communione. Non enim per proposita tantùm, verùm per illa cantica spiritus semper descendit. Nónne vides ministrum spongia mensam circunlinientem, & expurgantem domum, & tabellas ponentem? Hoc per preces efficitur, per præconis vocem. Sicut spongia circunlinimus Ecclesiam, vt in Ecclesia munda proponantur omnia, ne qua sit macula, ne qua ruga. Indigni sunt & oculi peccatorum hisce spectaculis, indignæ sunt & aures. Si enim bestia, inquit, tangat montem, lapidabitur. Ita nec ascensu digni fuerunt, licèt post hæc & accesserint, & viderint vbi Deus constiterat: post hæc accedere licet & videre. Cùm adest quidem, abi: non tibi magis adstare licet, quàm Catechumeno. Alioqui par non est, nondum attigisse mysteria: & postquam attigeris, offendisse, contempsisse, & se gratia indignum constituisse. Poterant & plura terribilioraque commemorari, sed ne mentem vestram grauemus, hæc quoque sufficiant. Qui enim his non emendantur, neque pluribus. Ne maius itaque vobis iudicium faciamus, vos exhortamur, non vt accedatis, sed vt præsentia vos & accessu dignos constituatis. Dic mihi, si quis rex statuisset atque dixisset: Si quis hoc facit, mensæ meæ sit particeps: nónne propter hoc omnia feciſſetis? In cælum vos vocauit, ad magni regis mensam & admirabilis, & retrocedimus, & cessamus, & non festinamus, nec ad rem accurrimus: & quæ nobis est salutis spes? Non vacat imbecillitatem accusare, non naturam, sola nos negligentia facit indignos. Hęc quidem à nobis dicta sunt. Qui verò corda compungit, qui compunctionis dat spiritum, corda nostra compungat, & in profundo semina ponat, & ab ipso timore concipiat, & pariat spiritum salutis; & cum fiducia accedat. ait ei, Filij tui, sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Nihil vetus, immite nihil, nihil

Mensa regalis apposita est, angeli ministrant, ipse adest rex. Adora & communica. Matth. 22.

Dum profertur sacrificium, & Christus immolatur, & ouis Dominica, peccatores eijciuntur è loco sacrificij.

Cecinisti Deo laudem.

Peccatorum oculi indigni sunt videre oblationem sacrificij, item aures &c. Exod. 19.

Sacrificium quotidianum.

Ratio communionis frequentis assignatur.

Ecclesiæ affectus.

Psalm. 127.

crudele: tales enim nouellæ sunt ad fructum idoneæ, fructum mirabilem oliuę dico. Et fortes, ita vt omnes fiant in circuitu mensæ. Et nec temerè, nec à casu huc conueniant, sed cum metu & timore. Sicut autem cibus cùm sit nutritiuus, si à crudo sumatur, omnia perdit & corrumpit, & fit morbi causa: ita scilicet & horrenda mysteria.

Indignè cõmunicantes.

5. CYPRIANVS sermone sexto de oratione Dominica: Panem nostrum vocamus, quia Christus, noster (qui corpus eius contingimus) panis est, &c. supra de spe & oratione Dominica quæstione decima, testimonio decimosexto.

6. HIERONYMVS in epistola vigesimaoctaua ad Lucinium: De sabbato quod quæris, verum ieiunandum sit: & de eucharistia, an accipienda quotidie, quid Romanæ ecclesiæ & Hispaniæ obseruare prohibentur: scripsit quidem & Hippolytus vir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è varijs authoribus edidêre. Sed ego illud tebreuiter admonendum puto, traditiones ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant) ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt: Nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subuerti. Atqui vtinam omni tempore ieiunare possimus, quod in Actibus Apostolorum diebus Pentecostes, & die Dominico, Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus. Nec tamen Manicheæ hæreseos accusandi sunt, cùm carnalis cibus præferri non debuerit spirituali: Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri, & pungente conscientia, semper accipere, & Psalmistam audire dicentem: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus: & cum eo canere, Eructauit cor meum verbum bonum.

Quotidiana communio olim in vsu Romę & in Hispanijs fuit.

Actor. 13. 20, 27.

Vtinã possimus semper Eucharistiã digne percipere.

Psalm. 33. & 44.

7. CYRILLVS libro tertio in Ioannem, capite trigesimoseptimo, vt suprà hac quæstione, B testimonio tertio.

8. CASSIANVS Collatione vicesimatertia, quæ est tertia Abbatis Theonæ, capite vicesimoprimo: Nec ex eo debemus nos à Dominica communione suspendere, quia nos agnoscimus peccatores, sed ad eam magis ac magis est, & propter animæ medicinam, & purificationem spiritus auidè festinandum: veruntamen ea humilitate mentis ac fide, vt indignos nos perceptione tantæ gratiæ iudicantes, remedia potius nostris vulneribus experamur. Alioquin nec anniuersaria quidem dignè est præsumenda communio, vt quidam faciunt, qui in monasterijs consistentes, ita sacramentorum cælestium dignitatem, & sanctificationem, ac meritum metiuntur, vt æstiment ea non nisi sanctos atque immaculatos debere præsumere, & non potius vt sanctos mundosque nos sua participatione perficiant. Qui profectò maiorem arrogantiæ præsumptionem, quam declinare sibi videntur, incurrunt, quia vel tunc, cùm ea percipiunt, dignos se eius perceptione dijudicant. Multo enim iustius est, vt cum hac cordis humilitate, qua credimus, & fatemur, illa sacrosancta mysteria nunquam pro merito nos posse contingere, singulis ea Dominicis diebus, ob remedium nostrarum ęgritudinum præsumamus, quàm vt vana persuasione cordis elati, vel post annum dignos eorum participio nos esse credamus.

Auidè ad sacram communionem cur accedendum.

Etiam omni die Dominico.

X.

Quenam ad Eucharistiam dignè sumendam, eiusque fructus consequendos requiruntur?

a 1. Corinth. 11. f g & ibidem Theophyl. & Anselm. Item Gregor. in 1. Reg lib 2 cap. 1. Nysse. de perfecti Christiã. hominis forma.
b Sermones. de temp.

A EXPEDITA est Apostoli responsio: [a] *Probet seipsum homo, & sic de pane illo edat:* quemadmodum & Augustinus [b] dixit: In Christi corpore vita nostra consistit: mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam.

B Hæc autem probatio sui, & vitæ mutatio, in quatuor potissimum rebus versatur, videlicet, vt adsit fides, pœnitentia, mentis attentio, & Christiani hominis habitus decens.

c Basil. quæst. 172. in regulis breuiorib. siue ccpend. explicatus.

C Fides hoc postulat, ne [c] de his quæ diximus, alijsque similibus ad hoc mysterium pertinentibus, quicquam dubites. Id fiet, si simpliciter quidem in fide atque sententia [d] Ecclesiæ, vt est sanè necessarium, per omnia acquiescas.

d 1. Timoth. 3. d

e Basil serm. 1. de bapt. c. 1. & serm. 2. cap. 2. Cyprian. de lapsis. Concil. Tridentin. sess. 13. cap. 7. Hesych. in cap. 26 Leuit. Chrysostom. homil. 10. in Gen. & 20. in Matth. Petrus Cluniac. lib. 1. miracl. cap. 23. &
f Chrysostom. hom. 83 in Matth. & 3. ad Ephes. 60 & 61. ad pop. Antiochenum.

D Pœnitentia, [e] de qua mox plura dicemus, peccatorum detestationem, & explicatam coram Sacerdote confessionem, impetratamque absolutionem exigit.

E Animus deinde [f] præsens accedat opus est, qui se

per

per meditationes & precationes [g] pias ad hoc tantum Sacramentum feriò conuertat.

[g] Ambrof. in oratione ante Miſſam.

P Poſtremò decens habitus, & compoſitio poſtulat, ad ſacram Synaxim neminem, niſi [h] caſtum, [i] ieiunum, modeſtum, humilem, [k] ſupplicem, minimeque ſordidum accedere.

[h] Auguſt. ſerm. 2 & 252. de temp. Caſſian. Collat. 22. c. 5. lib. 6. inſtitut. cap 8.
[i] Auguſt. ad Ianuarium, epiſtol. 118. cap. 6.
[k] Origen. homil. 5. in diuerſ. quæſtiones. Caſſian. Collat. 22. cap. 7.

G Qui verò ſacram Euchariſtiam indignè ſumunt, non vitam, ſed iudicium ſibi ſumunt, & [l] rei ſunt corporis & ſanguinis Domini, Apoſtolo teſte: quales cum Iuda & Iudęis, ſanguinarijs Chriſti hoſtibus, grauiſſimè condemnabuntur.

[l] 1. Corinth. 11. Chryſoſt. homil 45. in Ioan. & 61. ad popul. Antioch. Baſil. ſerm 2. de baptiſ. cap. 3. Theodoret. in 1. Corint. cap. 11 Caſſian. Collat. 22. cap 3. Petrus Cluniac lib. 1. miſtic. cap. 25.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Itaque quicunque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis, & ſanguinis Domini. Probet autem ſeipſum homo: & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit: non dijudicans Corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd ſi noſmetipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. Dum iudicamur autem, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur.

1. Cor. 11.

2. THEOPHYLACTVS in caput vndecimum prioris ad Corinthios: Non alium tibi iudicem attribuo, verùm teipſum tibi ipſi commendo. Iudica igitur & explora conſcientiam tuam, & ſic accede, non quando fuerint feriæ, ſed quando purum teipſum ac dignum inueneris.

Explorandæ conſcientiæ ante cõmunionem.

3. ANSELMVS in eundem locum: Nemo præſumat accedere indignus, ſed homo, id eſt, rationabiliter agens, probet, id eſt, diſcutiat & examinet prius ſeipſum, qui etiam ex eo quòd homo eſt, ſine peccato non eſt. Probet antea ſeipſum, id eſt, vitam ſuam inſpiciat & conſideret, an dignè poſſit accedere, vel non. Rarò enim poteſt inueniri quiſquam ita magnus & iuſtus, vt in eo per diſcuſſionem non inueniatur aliquid, quod debeat eum à corpore & ſanguine Domini retardare, niſi confeſſus fuerit illud, & per pœnitentiam deleuerit. Probet ſe, & ſic, id eſt, poſtquam ſe probauerit, edat de pane illo, & bibat de calice, quia tunc ei proderit. Ideò prius ſe diſcutiat & purget, quia qui manducat & bibit indignè, id eſt, ſine ſui examinatione, iudicium ſibi manducat & bibit. Indignè manducat & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia commiſit, & non confitetur ea, priuſquam ad communionem accedat.

Probatio quæ ſit ante communionem quomodo intelligenda.

Confeſſio & pœnitentia.

Indignè quis communicet.

4. GREGORIVS libro ſecundo, capite primo in librum primum Regum: Probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Quid enim eſt hoc loco ſe probare, niſi euacuata peccatorum nequitia, ſe probatum ad Dominicam menſam, & purum exhibere? De repletis etiam ſubdit: Qui enim manducat & bibit, indignè, iudicium ſibi manducat, & bibit. Qui ergo quotidiè delinquimus, quotidie ad pœnitentię lamenta curramus, quia ipſa ſola virtus eſt, quæ euacuat, quod in ventre animæ culpa coadunat. Et tunc verè fameli ſaturantur, quia quo ſtudiosius mundamur lamento pœnitentiæ, eo vberiorem diuinæ gratiæ fructum recipimus in ſpiritali refectione.

Probatio qualis.

2. Cor. 11.

Pœnitentia vtilis.

5. GREGORIVS Nyſſenus de perfecti Chriſtiani hominis forma ad Olympium monachum. Si aliquis etiam ad myſterium reſpiciens, dicat cibum & potum propriè Dominum nominari, ne id quidem à germana ſignificatione receſſerit, verè enim caro ipſius eſt cibus, & ſanguis eius verè eſt potus. Atque in hac quidem ſignificatione omnibus, vt eius participes ſint, facultas datur: ipſa enim talis alimenti & potionis communicatio, ſit accipientium ſine diſcrimine cibus & potus. Cùm tamen Apoſtolus ita definiuerit: Probet autem, inquit, ſeipſum quiſque, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim indignè manducat & bibit, iudicium ſibi manducat & bibit. Hunc autem reſpiciens Euangeliſta, planè videtur eandem ſignificationem cõfirmaſſe. Cùm myſticæ paſſionis tempore nobilis ille Senator immaculata, mundaq; ſindone inuoluens Domini corpus, in nouo & puro monumento poſuit. Quamobrem & Apoſtoli præcepto, & Euangeliſtæ obſeruatione commonemur, vt ſanctum Domini corpus pura conſcientia ſuſcipiamus. quòd ſi aliqua peccati macula infecta ſit, eam aqua lachrymarum abluamus & expurgemus.

1. Cor. 11.

Matth. 27. Pura conſcientia Chriſti corpus ſumendum exemplo Ioſephi

6. AVGVSTINVS ſermone primo de tempore: Quantum poſſumus cum Dei adiutorio laboremus, vt cum ſyncera & pura conſcientia, & mundo corde, & caſto corpore ad altare Domini poſſimus accedere, & corpus & ſanguinem eius non ad iudicium, ſed ad remedium animæ noſtræ mereamur accipere. In Chriſti enim corpore vita noſtra conſiſtit, ſicut & ipſe dixit: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Mutet ergò vitam, qui vult accipere vitam. Nam ſi non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam; & magis ex ipſa corrumpitur, quàm ſanetur; magis occiditur, quàm viuificetur.

Pura conſcientia accedendum & caſto corpore.

Ioan. 6.

Vitę mutatio neceſſaria eſt.

1. C BASILIVS Magnus quæſtione centeſima ſeptuageſimaſecunda, ex quæſtionibus compendiò explicatis: ſiue, in regulis breuioribus, interrogatione eadem: Quanto cum timore, qualiue cum animi perſuaſione, affectioneve corpus & ſanguinem Chriſti communicemus? Reſp. De timore quidem habemus Apoſtolum, qui dicit, Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit. Fidem autem faciunt verba Domini, qui dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur

1. Cor. 11.

Luc. 22.

Fides de veritate corporis Dominici & manifestatæ ac bonitate eius ante cõmunionem est imprimis necessaria. Ioan. 1. Philip. 2.

hoc facite in meam commemorationem: & testimonium etiam Ioannis, qui cùm gloriam verbi prius posuisset, pòst confestim modum assumptæ humanitatis adiecit, cùm dixit, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. itemque Apostoli, apud quem scriptum est, Quòd cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quotiescunque igitur animus, fide his atque huiusmodi verbis adhibita, qua quidem in cognitionem venerit maiestatis tantæ gloriæ, qua verò incredibilem magnitudinem humilitatis & obedientiæ admiratus fuerit, quòd videlicet ille talis ac tantus patri obediens fuerit vsque ad

Vnde charitas excitetur Rom. 6.

mortem pro vita nostra: prorsus in eo charitatem arbitror excitari erga Deum patrem, qui proprio filio non pepercerit, sed pro nobis omnibus illum tradiderit: similiterque impelli ad diligendum vnigenitum filium, qui obediens fuit vsque ad mortem pro redemptione & salute nostra: atque ita assentiri Apostolo potest, qui quidem ipsi qui sani sunt, quandam veluti regulam exponit, eam videlicet, quæ in

2. Cor. 5.

his bona est conscientia, cùm ait, Charitas Christi vrget nos, æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus, vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Hoc modo animo affectus, & paratus esse debet, qui panem & calicem communicat.

2. PRIORIS ad Timotheum tertio: Ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

1. D BASILIVS Magnus sermone, vel libro primo de baptismo, capite tertio: Oportet igitur accedentem ad corpus ac sanguinem Domini, vt suprà quæstione nona, A testimonio primo.

2. IDEM sermone, siue libro secundo de baptismo, capite tertio: Grauissimum supplicium in lege Deus aduersum eos decreuit, qui cùm sint immundi, sancta contingere non verentur. Typicè nanque illis quidem, nobis verò admonitionis gratia, scriptum est ad hunc modum: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Dic Aaroni & filijs eius: Abstineant à sanctis filiorum Israel, nec polluant nomen meum sanctum, quæcunque illi mihi sanctificant. Ego Dominus. Dic illis, in generationibus ipsorum: Quisquis hominum ab omni vestro semine, ad sancta, quæcunque filij Israel Domino sanctificant, in immunditia sua constitutus, accedit, exterminabitur anima illius à facie mea. Ego Dominus. Si tales minæ aduersum eos positæ sunt, qui temerè ad sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur: quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est templo, secundùm Domini vocem, tanto grauius & terribilius est, in animæ impuritate constitutum, corpus Christi temerè contingere, quàm sit accedere ad arietes, vel tauros, dicente Apostolo: Itaque qui edit panem, aut bibit poculum Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: immò vehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente, cùm dicit: Probet autem quisque seipsum, & sic de pane hoc edat, & de poculo bibat. Qui nanque manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quòd si in immunditia tantùm constitutus (Immunditiæ verò proprietatem typicè ex lege discimus) tam terribile iudicium habet, quanto magis, qui cùm in peccato sit, corpus Domini contingere audet, grauius sibi accersit iudicium? Mundemus itaque nos ab omni inquinamento, (differentia verò inquinamenti & immunditiæ, sapientibus est manifesta) atque ita ad sancta accedamus, vt iudicium eorum, qui Dominum occiderunt, effugiamus: propterea quòd quisquis ederit panem, & biberit poculum Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Habebimus autem vitam æternam, sicut promisit, qui mentiri nequit, Dominus ac Deus noster Iesus Christus, si edentes ac bibentes memores fuerimus eius, qui pro nobis est mortuus, & sententiam Apostoli seruauerimus, dicentis: Dilectio

2. Cor. 5.

nanque Dei nos constringit, iudicantes hoc, quòd si vnus pro omnibus mortuus est, omnes itaque mortuos esse. Et pro omnibus mortuum esse, vt qui viuunt, iam non amplius sibi ipsis viuant, sed ei qui pro nobis est mortuus ac resurrexit, quod & in baptismate professi sumus ac polliciti.

3. CYPRIANVS in sermone de lapsis Contra euangelij vigorem, & Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio: irrita & falsa pax, periculosa dantibus, & nihil accipientibus profutura. Non quærunt sanitatis patientiam, nec veram de satisfactione medicinam. Pœnitentia de pectoribus excussa est, grauissimi extremique delicti memoria sublata est. Operiuntur morientium vulnera: & plaga letalis altis & profundis viscerib⁹ infixa, dissimulato dolore contegitur. A diaboli aris reuertentes, ad sanctum Domini sordidis & infectis nidore manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc penè ructantes, exhalantibus etiam nunc scelus suum faucibus, & contagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quando occurrat scriptura diuina, & clamet & dicat: Omnis mundus manducabit carnem, & anima quæcunque manducauerit ex carne sacrificij salutaris, quod est Domini, & immunditia ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Apostolus

Leuitic. 22.

item testatur & dicit: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ dæmoniorum. Idem contumacibus & pertinacibus comminatur & denunciat, dicens: Quicunque ederit panem aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Spretis his omnibus atque contemptis, vis infertur corpori eius & sanguini: & plus modò in Dominum manibus atque ore delinquunt, quàm cùm Dominum negauerunt. Ante expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minantis, pacem putant esse, quam quidam verbis fallacibus venditant.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione decimatertia, capite septimo: Si non decet ad sacras vllas functiones quempiam accedere, nisi sanctè: certè, quo magis sanctitas & diuinitas cælestis huius Sacramenti viro Christiano comperta est, eo diligentius cauere ille debet, ne absque magna reuerentia & sanctitate ad id percipiendum accedat, præsertim cùm illa plena formidinis verba apud Apostolum

Iudicij reũ qui Dominum occiderunt, incurrit⁹.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

Vis infertur corpori & sanguini Domini.

Ante expiata delicta & exomologesin facti criminis.

Cum reuerentia cui accedendum.

1. Cor. 11. Sacerdos eũ peccati conscientia sacrificat.

lum legamus: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quare communicare volenti reuocandum est in memoriã eius præceptum: Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, vt nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumuis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali Confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. quod à Christianis omnibus, etiam ab ijs sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò seruandum esse decreuit, modò non defit illis copia confessoris. quòd si, necessitate vrgente, sacerdos absque præuia confessione celebrauerit, quamprimùm confiteatur. Ibidem canone vndecimo: Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum; anathema sit. Et, ne tantum Sacramentum indignè, atque ideò in mortem, & condemnationem sumatur; statuit, atque declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis grauat, quantumcunque etiam se contritos existimẽt, habita copia confessoris, necessariò præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando defendere præsumpserit, eo ipso excommunicatus existat.

Quibus probatio necessaria. Notent Sacerdotes. Sola fides non est sufficiens præparatio. Confessio Sacramentalis communioni præmittẽda.

5. HESYCHIVS presbyter Hierosolymorum, in caput vigesimumsextum Leuitici: Sanctuarium Domini paueamus, vt nec corpus nostrum polluamus, neque ad corpus Christi, in quo est omnis sanctificatio, (in ipso enim omnis plenitudo inhabitat diuinitatis) sine subtili dijudicatione nostri, temerè accedamus, sed priùs nosmetipsos probemus, reminiscentes eius qui dixit: Quicunq; comederit panem, aut biberit calicem Domini indignè &c. Probet autem &c. Qualem probationem dicit? Id est, vt in corde mundo atque conscientia, & pœnitentiam eorum, quæ olim deliquit, intendẽti, participetur sanctis, ad ablutionem peccatorum suorum.

1. Cor. 11. Pœnitentia ad probationem pertinet.

6. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Eccè tandem ad finem sanctę Quadragesimæ venimus, & ieiunij nauigationem perfecimus, appulimusque Dei gratia in portum. Verùm non ideò negligentes simus, sed hac de causa iterùm maius studium, maiorem diligentiam, maioremque vigilantiam exhibeamus. Et paulò pòst: Quia in magnam hanc hebdomadam peruenimus Dei gratia, nunc maximè, & ieiunij cursus intendendus, & magis continuandæ sunt preces, faciendaque diligens & pura peccatorum confessio, & in bonis operibus sedulitas, eleemosyna larga, æquitas, mansuetudo, aliæque virtutes: vt talibus ornati virtutibus, vbi in diẽ Dominicum venerimus, Domini liberalitate fruamur.

Inter cæteras præparationes faciẽda pura peccatorum confessio.

7. ITEM homilia decima in Matthæum: Tempus quidem confessionis æquè & lotis baptismate, & illotis prophanisque incumbit: illis quidem, vt post patentia criminum vulnera, pœnitentia interueniente curentur, & ad sacra mysteria redire mereantur: his verò, vt ablutis in baptismo maculis, ad Dominicam mensam, munda iam conscientia accedant. Absistamus igitur ab hac fluida dissolutaque vita.

Cur confessio peccatorum sacram communionem præcedere debeat.

8. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite secundo: In Teutonicis partibus Presbyter quidam cùm in luto scelerum voluaretur, non verebatur tamen ad altare Domini irreuerenter accedere, & sacramenta redemptionis nostræ, Missam frequentius celebrando, temerare. Quod cùm longo tempore, abiecto Dei timore, agere non formidaret, iram pariter & misericordiam Domini, vt subiecta declarant, mirabiliter sensit. Nam cùm & scelus non desereret, & sacra diuina impuris manibus (vt sæpè dictum est) attrectaret: contigit quadam die, dum vsque ad perceptionem sacri corporis Christi, totam de more Missam explicãsset, iamque se ad sacramenta ipsa sumenda pararet: repentè caro Christi cum sanguine, tam immundum vlterà non ferens habitaculum, ab ipsius iam penè tenentis manibus euanuit. Admirans ille & obstupescens, ab altari citissimè, Missa finita, recessit. Cumque indignationem Domini, tam euidentis signi ostensione, circa se commotam agnosceret, volens tamen hoc certius comprobare, secundò Missam aggressus est. Cui vniuersa vt priùs peragenti, cùm ad sumenda sacramenta ventum esset, simul omnia, vt priùs, subtracta sunt. Iam verò, vt dignum erat, in metum & trepidationem non modicam perductus, vt de toties repetito miraculo iam absque vlla hæsitatione certissimus redderetur; tertiò quoque, quod iam bis contigerat, attentare veritus non est. Sed cùm omnibus vt antè peractis, iam solicitior, quæ apposita erant, oculis obseruaret, & manibus contrectaret, osque ad sumendum aptaret; subitò oculis, manibus, & ori, tertiò inuisibiliter sublata disparuerunt. Tandem igitur tam euidenti miraculo tremefactus Presbyter, se pessimè egisse, seque terribilem iram Domini incurrisse absque vlla dubitatione cognoscẽs; cor mutauit, & qualiter euadere à tanto periculo posset, solicitus cogitare cœpit. Vltimum ergò peccantibus remedium pœnitentiam esse sciens, ad eam toto corde confugit; & proprium Episcopum adiens, ei cuncta, quæ fecerat, quæque contigerant, cum multis lachrymis patefecit, impositumque sibi ab eo laborem pœnitendi, toto animi nisu, tam deuotè, quàm constanter exercuit. Longo temporis spatio in hac pœnitudine transacto, ad Episcopum rediit, eique vt patri secreto cuncta pandens, vt sacramentorum esse particeps mereretur, humiliter deprecatus est. Cuius conuersionem iam Deo acceptam, tam ex his, quæ ab eo audierat, quàm ex his, quæ in eo videbat, confidens, vt sacerdotale officium aggrederetur, assensit. Quod ille, de Domini bonitate, & conscientiæ testimonio confisus, non iam præsumptione, sed deuotione implere curauit. Accedens itaque ad altare, totumq; se lachrymis & contritione cordis immolans Deo, vsque ad perceptionem sacramentorum, vniuersa ritè peragens, peruenit. Et eccè, nouo & inaudito nostris duntaxat seculis miraculo, trium antedictarum Missarum panes, qui indignè sumere volenti sublati fuerant, cælitùs allati sunt; eoque iam diuino iudicio ad hæc sumenda digno facto, ante eum super altare positi apparuerunt. Cumque etiam oculos in calicem admouisset, conspexit penè vsque ad summitatem sanguine repletum, & illarum Missarum detrimenta, ad istius prouenisse augmenta. Admirans igitur, & toto hominis interioris iubilo Deo gratias agens, suamque pœnitentiam susceptam, ac Domini maiestatem placatam cognoscens, certus factus est de Domini misericordia: & qui vnum apposuerat, quatuor panes, immò vnum Christi corpus & sanguinem,

Hostia sacra à sacrificãtis conspectu euanescit secundo ac tertio.

Pœnitenti sacerdoti, cùm bona Episcopi voluntate sacrificaret, tres primũ sublati panes referuntur.

cum multa, vt dignum erat, exultatione percepit. Hoc quoque præfatus Claromontensis episcopus mihi retulit, in præsentia plurimorum.

9. ET capite tertio: Sed & illud, quod apud eundem locum de re simili contigit, silendum non est. Erat ibi iuuenis mundanæ vanitati deditus, &, vt in illa ætate homines solent, voluptati frena relaxans. Cui cùm diù deseruiret, contigit eum super quadam maritata muliere infamiæ nota aduri. Cumque per aliquantum temporis hac suspicione apud vicinos quosque teneretur, accidit vt incurreret tantam ægritudinem, quæ de vita eius homines cogeret desperare. Qui cùm lecto decumberet, & iam iamque morti proximus fieret; inuitatus est ad eũ more ecclesiastico presbyter, vt eius confessionem susciperet, & ei morienti viaticum salutis humanæ præberet. Cùm verò venisset, hortari eum cœpit & commonere instanter, vt peccata sua confiteri non erubesceret; crimenque illud, vnde specialiter infamatus fuerat, salubri confessione manifestaret. Acquieuit ille, & confiteri scelera sua studiosè aggressus est. Quod dum explésset, & rursus super præfato crimine à presbytero interrogaretur, mentitus est, dicens se inde nullatenus reum esse. Cumq; presbyter diutina hominis infamia, suspicione actus, ab inquisitione non desisteret, ait ille: Sic (inquit) hoc Domini corpus, quod attulisti, ad salutem susciperе merear, sicut huius rei, quæ mihi obijcitur, aliquando culpam non incurri. Hac presbyter responsione credulus redditus, Dominicam ei communionem iam securus tradidit. Qua ore suscepta, glutiendi virtus ægro protinus ablata est. Nam cùm paulò antè, quibuslibet etiam grossioribus cibis facilis esset ad ima descensus, hoc paruissimum corporis Christi fragmen, non dicam stomachum, sed nec etiam guttur vel paululùm attingere potuit. Hoc sentiens ille, niti quantum potuit cœpit, vt illud glutire valeret. Quod dum multoties conaretur, & frustrari semper suos conatus cerneret: coactus ipsa glutiendi impotentia, iuxta lectum, quo decumbebat, illud exspuendo proiecit. Cuius rei euentu valdè territus, presbyterum, qui discesserat, ad se reuocari rogauit. Redijt ergò presbyter; & infirmum reuisens, cur se reuocâsset quæsiuit. At ille, spiritu Dei agente compunctus, confessus est se malè egisse, se Deo mentitum fuisse, verumque quod antè negauerat esse. Quem cum multo gemitu pœnitentem & satisfacientem, is qui aduenerat presbyter intuens, compassus confitenti & mœrore confecto, eum vt moris est absoluit, atque rursus Dominico corpore refecit. Quo suscepto, cum tanta illud libertate glutiuit, vt verè tunc appareret, non casu, sed virtute diuina, ne antè hoc susciperе posset, prohibitum fuisse. Post hanc igitur reatus confessionem, & corporis Christi perceptionem, paululùm superuiuens, in pace quieuit. Hoc non à duobus tantùm, aut tribus testibus didici, sed à Priore iam dicti loci, honesto & fide digno viro, & fratribus eiusdem monasterij ac multis alijs, quorum quidam se hoc vidisse, alij à presbytero se audisse testati sunt.

Adolescens impuræ vitæ conscientia Eucharistiã deglutire non potest.

10. ITEM capite quinto: Erat penè eodem tempore frater quidam in monasterio, quod in Francia apud Turrim super Maternam sub iure nostro est, cui cura eiusdem loci commissa fuerat. Qui diuturnæ ægritudinis necessitate coactus, Rodulfum tunc abbatem monasterij Catalaunensis, propter medelam, tam animæ, quàm corporis, quarum ille rerum non ignarus erat, ad se venire rogauit. Ad quem ille, charitate prouocatus, venire non distulit, & veniens mox ægrum visitare curauit. Cumque non mediocriter eum grauari infirmitate cerneret, hortari eum ad confitẽdum cœpit. Quod ille se libenter agere professus, confiteri peccata sua, sed non in simplicitate spiritus, aggressus est. Nam grauiora, & mortifera, stulto pudore reticens, quotidiana tantùm, & quæ leuia videbantur, timore Dei postposito, fatebatur. Qua palliata confessione completa, corpus Dominicum sibi afferri deprecatus est. Quo allato, & præsumptuoso ore suscepto, cùm diù mukumkq; illud traijcere conaretur, nec valeret, cum vino, quod susceperat, frusta omnia comminuti corporis Christi, in vas, quod ori eius suppositum fuerat, refundere coactus est. Hoc casu, immò diuino iudicio, Abbas qui aduenerat permotus, & ægrum non plenè confessione purgatum ratus; rursus eum admonere cœpit, vt si aliquod facinus reticuisset, vera sibi confessione reuelare non erubesceret. Qui & hortatu eius, & diuino instinctu compunctus, ad cor reuersus est, & quicquid pestis intus latebat euomens, crimina, quæ antè letali pudore celauerat, vitali & vera confessione, non iam fictè, sed veraciter corde contrito & humiliato patefecit. Cumque omni fæce iniquitatis, per antidotum pœnitentiæ purgatus fuisset, & vera confessione per Abbatem prædictum absolutionem meruisset: Eucharistiam, quam priùs reijcere compulsus fuerat, allatam deuotè suscepit, & absque vlla difficultate, vt sanissimus aliquis, glutiuit. Et vt de miraculo omnis dubitatio tolleretur, qui particulam corporis Christi, quam glutire non potuit, reijcere per frusta compulsus fuerat, post confessionem non solùm corpus Domini, sed etiam cibos alios, absque vllo impedimento suscepit. Sic igitur confessione, absolutione, sacramenti susceptione, frater ille in Domino confortatus, tribus posteà tantùm diebus superuixit, & sic defunctus est. Hoc ab eodem Radulpho abbate cognoscens, cunctis legentibus vel audientibus communicare volui.

Qui peccati conscientia pressus Eucharistiam sumptam reijciebat, ritè confessus, eandem pie consecutus.

11. E CHRYSOSTOMVS homilia octogesimatertia in Matthæum, & homilia sexagesima ad populum Antiochenum: Nemo igitur nauseans accedat, nemo remissus, sed excitati, incensi ac feruentes omnes accedant. Nam & Iudæi stantes, calceati, & baculos in manibus habentes cum festinatione comedebant, quanto magis nobis vigilandum est? Nam illi ab Aegypto in Palæstinam erant profecturi, & ideò viatoris habitum habebant: tu de terra in cælum ascensurus es. Vigilandum igitur est: non enim paruum supplicium indignè communicantes expectat. Et post pauca: Qua igitur re mundiorem esse non oportet eum, qui hoc sacrificio participaturus est? quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hanc carnem pertractat, os quod igne impletur spirituali, lingua quæ cruentatur hoc admirabili sanguine? Veniat in mentem tibi quo fis honore honoratus, qua mensa fruaris. Ea nanque re nos alimur, quam angeli videntes tremunt, nec absque pauore propter fulgorem, qui indè refilit, adspicere possunt, & nos in vnam cum illo massam redigimur: Christi corpus vnum, & caro vna facti sumus. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? quis pastor vnquàm membris suis oues suas nutriuit? Et paucis interiectis: Non videtis quanta infantes animi alacritate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Non minore cupiditate nos quoque ad hanc mensam,

Animo præsenti ad cõmunionem accedẽdum, & magno desiderio.

Psal. 105.

Similitudo pulchra.

Vnus sit nobis dolor, sacra communione priuati. Quid cogitandum.

mensam, & ad huius calicis spiritalem accedamus pœnitentiam: immò verò maiore desiderio quasi lactentes pueri, gratiam spiritus sugamus: vnus sit nobis dolor, vna mœstitia, si hoc alimento spirituali priuamur.

2. IDEM homilia tertia in epistolam ad Ephesios, & sexagesimaprima ad pœnitentiam populum Antiochenum: Quotquot in corpore Christi communicamus, quotquot sanguinem illius degustamus, cogitemus quòd illius corpus & sanguinem gustamus, qui in cœlestibus sedet, qui ab angelis adoratur, qui proximè consistit immortali Dei potentiæ. Et quibusdam interpositis: Adstat mensa regia, adsunt angeli mensæ huius ministri, adest rex ipse, & tu oscitabundus adstas? Sordidis indutus es, & nihil curas? Sed vestibus es mundis? Recumbe itaque & communica. Quotidiè venit, vt discumbentes videat, omnibus loquitur, & nunc etiam in conscientijs dicit, &c.

3. AMBROSIVS habet in tomo quarto post librum de dignitate sacerdotali duas precationes ad Missam præparantes. Prior sic incipit, Summe Sacerdos & vere Pontifex Iesu Christe &c. Altera verò, Summa & incomprehensibilis natura &c.

1. E AVGVSTINVS sermone secundo de tempore: Inuitati sumus ad mensam, vbi non inuenitur cibus hominum, sed panis ponitur Angelorum. Et ideò quotiescunque aut dies natalis Domini, aut reliquæ festiuitates adueniunt, sicut frequenter admonui, ante plures dies non solùm ab infelici concubinarum consortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinete.

Casto corpore accedendum.

2. IDEM sermone ducentesimo quinquagesimosecundo de tempore: Qui ad istud altare casto corpore, & mundo corde, cum munda & secura conscientia venit, ad illud altare quod in cœlis est, felici transmigratione perueniet. Ad extremum, fratres charissimi, non est graue nec laboriosum quod suggero: hoc dico, quod vos frequenter facere adspicio. Omnes viri quando communicare desiderant, lauant manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, vbi corpus Christi accipiant. Non est graue quod dico fratres; quomodò viri lauant aqua manus suas, sic eleemosynis lauent conscientias suas. Similiter & mulieres, quomodò nitidum exhibent lintcolum, vbi corpus Christi accipiant; sic corpus castum, & cor mundum exhibeant, vt cum bona conscientia Christi sacramenta suscipiant. Rogo vos fratres, nunquid est aliquis, qui in arca sordibus plena velit mittere vestem suam? Et si in arca sordibus plena vestis non mittitur preciosa, qua fronte in anima, quæ peccatorum sordibus inquinatur, Christi Eucharistia suscipitur?

Casto corpore & mundo corde.

Munditia animæ exterasa.

3. CASSIANVS Collatione vicesimasecunda, quæ est Theonæ Abbatis secunda, capite quinto: Omni quidem industria, quantum in nobis est, studere debemus, vt immaculatam castimoniæ puritatem illo vel maximè tempore teneamus, quo venerandis assistere optamus altaribus, & vigilantissima circunspectione præcauendum est, ne carnis integritas præcedente tempore custodita, in ea præcipuè, in qua nos ad communionem salutaris conuiuij præparamus nocte, fraudetur. Verùm si hostis ille nequissimus, vt nobis cælestis remedij subtrahat medicinam, custodiam sopitæ mentis illuserit, ità duntaxat, vt nullo reprehensibili interueniente pruritu, nullo contaminetur oblectationis assensu, sed egestionem, aut naturali necessitate propulsam, aut certè impugnatione diaboli absque sensu voluptatis elicitam, ad impedimentum nostræ sanctificationis obtenderit, possumus & debemus ad gratiam salutaris cibi confidenter accedere. Sin verò nostro vitio hæc fuerit egesta concretio, conuenientes conscientiam nostram, illud Apostolicum formidemus: Qui manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini &c.

Cæte ad Eucharistiam accedere debemus.

1. Cor. 11.

Quæ pollutio nocturna impediat, vel non impediat communionem.

4. IDEM libro sexto de Cœnobiorum institutis, capite octauo: Si agonis mundialis intelleximus disciplinam, cuius exemplo beatus Apostolus nos voluit erudire, docens quanta in illa sit obseruatio, quanta diligentia, quanta custodia, quid nos conueniet facere, qua puritate oportebit custodire nostri corporis atque animæ castitatem, quos necesse est quotidiè sacrosanctis agni carnibus vesci, quas neminem immundum contingere etiam veteris legis præcepta permittunt. In Leuitico nanque ità præcipitur: Omnis mundus manducabit carnes. Et anima quæcunque comederit de carnibus sacrificij salutaris quod est Domini, in qua est immunditia, peribit coram Domino.

1. Cor. 9. Quanta requiratur caritas in cõmunicantibus.

5. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite sexto: Liquidò apparet, quando primùm acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est vniuersæ Ecclesiæ, quod à ieiunis semper accipitur? Et hoc enim placuit Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti, in os Christiani priùs Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideò per vniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim, quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum conuenire debent, aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Nanque Saluator quo vehementiùs commẽdaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit arctius infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideò non præcepit quo deinceps ordine sumeretur, vt Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, seruaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, vt post cibos alios semper acciperetur, credo quòd eum morem nemo variâsset.

In vniuersa ecclesia à ieiunis corpus Christi accipitur.

1. Cor. 11. Cur Christus post cœnam corpus & sanguinem Apostolis porrexerit. Ordinem & modũ communicandi reliquit Ecclesiæ & Apostolis.

6. ORIGENES in diuersos euangelij locos, homilia quinta: Quando sanctum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergò humilians temetipsum, imitare hũc Centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum.

Centurionis verbis vtendum in communione. Matth. 8.

7. CASSIANVS Collatione vicesimasecũda, quæ est Abbatis Theonæ altera, capite septimo: Tanta cor nostrum humilitatis debemus vallare custodia, vt hanc definitionem perpetua sensuum stabilitate teneamus, nequaquàm nos posse ad tantum purificationis meritum peruenire, vt si hæc, quæ suprà dixi, per Dei gratiam omnia fecerimus, indignos tamen nos communione sacri corporis esse credamus. Primùm, quia cælestis illius mannæ tanta maiestas est, vt nemo hac lutea carne circundatus per suum meritum eius edulium, & non ex gratuita Domini largitate percipiat. Deindè quia nullus ità circunspectus in huius mundi potest esse conflictu, vt eum saltem rara vel leuia peccatorum tela non feriant.

Cur cum humilitate accedendũ ad Eucharistiam.

1. G PRIORIS, ad Corinthios vndecimo, vt

mo, vt suprà, A testimonio primo.

2. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquinta in Ioannem, & sexagesimaprima ad populum Antiochenum: Si purè accesseris, ad salutem accessisti: sin praua conscientia, ad pœnam & supplicium. Qui enim manducat & bibit indignè sanguinem Domini, iudicium sibi manducat & bibit. Nam si qui regiam purpuram coinquinarit, haud secùs, quàm qui scindunt, puniuntur: quid mirum si qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idem supplicium suheant, quod qui eum clauis cruci affixerunt? Vide quàm formidandam pœnam his minetur Paulus: Irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est?

1. Cor. 11. — Supplicium idem cum illis qui crucifixerunt Christum. Hebr. 12.

3. BASILIVS Magnus sermone seu libro secundo de baptismo, quæstione vel capite tertio, vt suprà, in hac quæstione, D testimonio secundo.

4. THEODORETVS in caput vndecimũ prioris ad Corinthios: Illud autem, Reus erit corporis & sanguinis, hoc significat, quòd quemadmodum tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultârunt, & cum probris & conuicijs affecerunt Iudæi, ità cum ignominia & dedecore afficiunt, qui sanctissimum eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum & incestum os immittunt.

Iudæ & sanguinarijs Iudæis cõparantur indignè communicãtes.

5. CASSIANVS Collatione vicesimasecũda, quæ est Abbatis Theonæ secunda, capite quinto: Illud Apostolicum formidemus: Qui manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè &c. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non discernens corpus Domini: id est, nequaquàm illum cælestem cibum à communium escarum vilitate secernens, nec talem esse dijudicans quem non nisi pura liceat mente vel carne præsumere. Denique infert: Ideò inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi; spirituales scilicet infirmitates ac mortes ex hac specialiter dicens præsumptione generari. Multi enim qui * cum illicita vsurpatione præsumunt, infirmantur fide, & imbecilli sunt mente, passionum scilicet languoribus inuoluti, & dormiunt somno peccati, ab hoc sopore lethali nequaquàm salutari solicitudine resurgentes. Deinceps sequitur: Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur: hoc est, si nosmetipsos perceptione sacramentorum quotiescunque peccati vulnere præuenimur, iudicaremus indignos, impenderemus vtique studium, vt per pœnitudinis emendationem ad ea dignè possemus accedere, & non tanquàm indigni seueriss. infirmitatum flagris castigaremur à Domino, vt vel sic compuncti ad remedia nostrorum vulnerum recurramus, ne digni præsentis seculi breuissima correptione non habiti, in futuro simul cum huius mundi peccatoribus condemnemur. Quod etiam in Leuitico euidenti denunciatione præcipitur: Omnis mundus manducabit carnes, & anima quæcunque comederit de carnibus sacrificij salutaris quod est Domini, in qua est immunditia, peribit coram Domino.

1. Cor. 11. Explicat Apostoli locum de indigne communicantibus. — * cum — Leuit. 22.

6. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite vigesimoquinto: Apud castrum Liziniacum, quod in Pictauenti pago situm est, nuper quidam Presbyter erat, qui mundissimam atque omnia mundantem Christi carnem & sanguinem, in altaris sacramento frequenter officio, non deuotione sumebat. nec ab immundis tamen carnis operibus sese cohibebat. Cumque vt sui immundus multo tempore in cœno luxuriæ versaretur, & sumptibus scortoribus delectaretur: territus conscientiæ malo, sicut aliquando & mali ad horam compunguntur, familiaritatem quorundam virorum expetijt, & abbati Bonæ vallis, ac fratribus eiusdem monasterij, se in amicitia specie tenus copulauit. Qui longo tempore eum de vitæ emendatione commonentes, & vt seculo renunciâret assiduè exhortantes, nihil ab eo impetrare præter inanem spem aliquando potuerunt. Nam libenter, quæ dicebant, audire se fingens, & semper eos de cõuersione suspendens, de societate sanctorum illorum gloriabatur, nec admonitione vel exemplis eorum à malis retrahebatur. In his atque alijs perditæ atque perdendæ vitæ suæ actibus perdurans, & obstinatione impia iram sibi in die iræ thesaurizans, in morbum incidit; quo post aliquot dies ingrauescente, ad extrema peruenit. Adierat eum, vt visitationis gratia, Prior iam dicti monasterij, atque cum eo per aliquantum diei spatium, ipso quoque rogante, permanserat. Et eccè nocte superueniente, cùm cunctis discedentibus solus lecto eius assideret, clamare terribiliter æger ille ad Priorem cœpit: Succurre, ait, succurre. Eccè duo supra omnem feritatem expauendi leones in me impetum faciunt, hianti ore ac rictu feroci per frusta discerpturi, me totum consumere volunt. Deprecare citò Dominum, vt ab his eripiar, antequàm morsibus eorum consumar. Dicebat hæc, & tremebat, ac velut deuoraturos fugiens, timore defecto corpori vires addente, retrocedebat. Prior verò vocis illius ac gestus terrore turbatus, non sine multo & ipse timore erat: ad preces tamen ipsa necessitate impellente conuersus, pro misero illo, vt poterat, Dominum exorabat. Quo orante, mutata vox ægri: Benè, inquit, benè. Recesserunt crudeles bestiæ, & per orationes tuas iã vltrà nusquàm apparent. Et quia vsque ad vltimum spiritum semper compos sui extitit, nec, vt quidam morientium solent, vel in modico sensu imminutus fuit; conuersus ad Priorem, loqui cum eo de quibuslibet velut sanissimus cœpit. Cumque tam de his, quàm de alijs multa inter se verba conferrent, horæ ferè vnius spatio elapso, rursum inclamare longè terribilius, quàm primò exorsus est: En, inquit, en ignis de cælo vt torrens inundans descendit, & super hunc lectum meum veniens, iam iamq; me in fauillam vsque cõburet. Festina, adiuua, ora, si forte & ab hac morte eripi valeam. Et hæc dicens, manibus & brachijs opertoria sublenabat, eaque velut aliquid iuuare possent, inusibilibus ignibus turbatus opponebat. Sed nequicquàm. Non enim corporalia tegmina à spiritualibus incendijs tegere poterant, quem cælesti vindictæ impia opera exponebant. Prior, adaucto timore, denuò ad orationem conuertitur, & quantum in tali casu possibile erat, Domini misericordiã deprecatur. Illo vt suprà orationi instante, post paululum, patiens gratulationis vocibus preces eius interrupit, dicens: Quiesce, iam ab igne tutus sum. Nam dum super me (vt dixi) cum impetu descenderet, interpositus est linteus, vsque ad quem ignis peruenit, sed eum transire non potuit. Iam & ab isto periculo ereptus, oro ne à me discedas, quousque quis istorum finis futurus sit agnoscas. Tunc Prior, qui tam timore, quàm hospitandi necessitate recedere

Presbyter impurè vitæ emendatio — Aegro, leonum specie, Dæmones minitantur. — Igni terribiliter ultrà cælitus prolapso, infelix sacerdos territus.

volebat,

volebat, subsistit, & ab oratione surgens, rursum ei assidit. Cumque eum tantis terroribus anxium consolaretur, & vterque ad inuicem, vt prius colloqueretur; subitò ægrotus ad inuisibilia raptus obmutuit. Prior eum raptum ab humanis intelligens, rei exitum præstolabatur. Cùm eccè, post multum noctis spatium, homo ad se rediit, & miserabiliter ingemiscés, ait: Ha ha, ad iudicium æternum raptus sum; & heu miser æterna morte damnatus sum. Traditus sum horrendis tortoribus, igne inextinguibili cum diabolo & angelis eius perpetuò cruciandus. Eccè, eccè, ignita sartago plena bullienti adipe, quam coram me tormẽtorum ministri detulerunt, eamque ad me frigendum vndique succenderunt. Et cùm Prior orationi, sicut iam bis fecerat, tertiò quoque incubuisset, ille ait: Cessa, cessa pro me orare; nec pro illo vltrà fatigeris, pro quo nullatenùs exaudieris. Priore verò dicente, Frater redi ad cor, & misericordiam, dum adhuc viuis, à Deo require: ille adiecit, Putas (ait) me vt insanum loqui? Non insanio, sed sana mente quæ dixi confirmo. Et cuculam Prioris manu tenens, eum interrogauit: Nónne hoc quod manu teneo, cuculla tua est? Quo respondente, Est: adiunxit, Sicut hæc vestis cuculla est, & sicut hoc, quod substratum mihi est, palea est; sic & hoc quod coràm cerno, ignita sartago est. Et dum hæc loqueretur, gutta inuisibilis ignis de illa, quam dicebat sartagine exiens, in manum eius, Priore vidente, cecidit; & mirabile dictu, cutem & carnem vsque ad intima ossis consumpsit. Tunc ille acri cum gemitu, En (inquit) indubia rei probatio. Nam sicut ista, quã vides, de sartagine prolapsa gutta, carnis partem consumpsit: sic confestim totum me ignea vorago consumet. Priore ad ista stupente, iterùm dixit: Eccè sartaginem ipsam ministri infernales propiùs afferunt, & vt me in illam injiciant, iam iamque manus adaptant. Et post modicum: Eccè linteum in quo iaceo vndique concurrentes accipiunt, & me in ignitam sartaginem, æternum frixuram projciunt. Hoc velut vltimum vale mox vt Priori, atque his, qui ad hoc horrendum spectaculum conuenerant, dixit; subtracta voce, ac reflexa cervice, puniendum spiritum, condemnatis spiritibus tradidit. Tantus verò terror omnes inuasit, vt ilicò vniuersi aufugerent, neque aliqui in domo, vbi cadauer mortis remanserat, remanere auderent. Facto manè, miserum cadauer sepulturæ mandatum est. Post aliquot autem dies, cùm ad vniuersos circa positos hæc tam terribilis fama peruenisset; rei veritatem probare volentes, tumulum aperuerunt, atque fossam illam, quam in manu adhuc viuentis Presbyteri, gutta prænuncia damnationis fecerat, in mortui cadauere inuenerunt. Quæ omnia, secundùm quod beatus Gregorius dicit, nullo modo propter se infelix Presbyter vidit, cui nihil visio ipsa profecit; sed quanta cautela sacerdotale officium administrandum, quàm reuerenter diuina mysteria tractanda, superna per eum dispositio demonstrauit.

Horrendum Dei iudicium in impœnitentem.

Improbam vitam infelix plerumque mors sequitur.

DE POENITENTIAE SACRAMENTO.

I.

Quid est Pœnitentiæ Sacramentum?

EST, in quo Sacerdotalis absolutio à peccatis, quæ detestatus, riteque confessus quis fuerit, impenditur.

Trident. sess. 14. cap. 1. & can. 1. Item sess. 6. cap. 14. & can. 29. Floren. & Cõstantiense sess. 15. Nysse. in vita Moysis. Bernar. in vita Malach.

B Quam absoluendi potestatem vt in Ecclesia certam haberemus, diuina promissio [a] Sacerdotibus facta hæc fuit: [b] *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Tum alio in loco, *Amen dico vobis*, inquit, [c] Dominus, *quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.*

a Trident. sess. 14. cap. 6. & can. 10. Amb. lib. 1. de pœnitent. ca. 2. & 7. Item lib. 2. cap. 2.
b Ioan. 20. Ibidem Cyrill. lib. 12. cap. 56. Greg. hom. 26. in Euang. Chrysost. hom. 85. in Ioan.
c Matth. 18. Cypr. epist. 54. ad Cornel. Hilar. ca. 16. in Matth. Pacian. ep. 1. ad Sympro. Hieron. ad Heliod. epist. 1. cap. 7. August. lib. 20. de ciuitate Dei, cap. 9. Chrys. hom. 5. de verbis Esaiæ, Vidi Dominum.

C Ex quibus liquidò cernitur, præstantem, & consolationis plenam Sacramenti huius efficaciam esse, vt quo remittantur quæcunque peccata fœdissimè perpetrata, & soluantur indiscriminatim, qui coram Deo reas habent conscientias: idque Sacerdotum ministerio, ex diuina Christi institutione. Quare Sacer-

Sacerdotũ potestas & authoritas nunc longè quàm [d] olim, est excellentior, pluriſqúe facienda, vt quibus non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt, [e] Chryſoſtomo teſte. Et Auguſtinus: [f] Quid facit Eccleſia, inquit, cui dictum eſt, Quæ ſolueritis ſoluta erunt? niſi quod ait Dominus ad diſcipulos: [g] *Soluite eum, & ſinite abire?*

d Leuit. 4. e f g 5. a b d 6 a 13. a c e 14. a c Matth. 8. a Luc. 17. d

e Chryſ. lib. 3. de Sacerdotio.

f Aug. de verbis Domini ſerm. 8. c. 1. & 2. Vide etiam ſer. 44. & in Ioan. tract. 49. & in homil. 27. ex 50. & in Pſalm. 101. conc. 2.

g Ioan. 11.

TESTIMONIA.

Cur inſtitutum ſit Pœnitentiæ Sacramẽtum.

1. A CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta in doctrina de Sacramento pœnitentiæ, capite primo: Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum eſſet, vt iuſtitiam in Baptiſmo ipſius beneficio & gratia ſuſceptam, conſtanter tuerentur; non fuiſſet opus, aliud ab ipſo Baptiſmo Sacramentum ad peccatorum remiſſionem eſſe inſtitutum. Quoniam autem Deus, dites in miſericordia, cognouit figmentum noſtrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui ſeſe poſteà in peccati ſeruitutem, & Dæmonis poteſtatem tradidiſſent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ; quo lapſis poſt baptiſmum, beneficium mortis Chriſti applicatur. Fuit quidem Pœnitentia vniuerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinâſſent, quouis tempore ad gratiam & iuſtitiam aſſequẽdam neceſſaria, illis etiam, qui Baptiſmi Sacramento ablui petiuiſſent, vt, peruerſitate abiecta & emendata, tantam Dei offenſionem, cum peccati odio, & pio animi dolore deteſtarentur. vndè Propheta ait: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Et princeps Apoſtolorum Petrus peccatoribus baptiſmo initiandis, pœnitentiam commendans, dicebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrũm. Porrò nec ante aduentum Chriſti Pœnitentia erat Sacramentum, nec eſt poſt aduẽtum illius cuiquam ante baptiſmum. Dominus autem Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipuè inſtituit, cùm à mortuis excitatus, inſufflauit in diſcipulos ſuos, dicens: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Quo tam inſigni facto, & verbis tam perſpicuis, poteſtatem remittendi, & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles, poſt baptiſmum lapſos, Apoſtolis, & eorum legitimis ſucceſſoribus fuiſſe communicatam, vniuerſorum patrum conſenſus ſemper intellexit. Et Nouatianos, remittendi poteſtatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Eccleſia Catholica, tanquàm hæreticos, explosit, atque condemnauit. Quare veriſſimum hunc illorum verborum Domini ſenſum ſancta hæc Synodus probans, & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad poteſtatem prædicandi verbum Dei, & Chriſti Euangelium annunciandi, contra huiuſmodi ſacramenti inſtitutionem falsò retorquent.

Pſal. 102.

Pœnitentia ſemper fuit neceſſaria ad gratiam & iuſtitiam aſſequendã.

Ezech. 18.

Luc. 13.

Actor. 2.

Quando ſacramentum inſtitutum. Ioan. 20.

2. ET canone primo: Si quis dixerit, in catholica eccleſia Pœnitentiam non eſſe verè, & propriè Sacramentum, pro fidelibus, quoties poſt baptiſmum in peccata labuntur, ipſi Deo reconciliandis, à Chriſto Domino noſtro inſtitutum; anathema ſit.

Verè, & propriè ſacramentum à Chriſto inſtitutum.

3. ITEM ſeſſione ſexta, capite decimoquarto: Qui verò ab accepta iuſtificationis gratia per peccatum exciderunt, rurſùs iuſtificari poterunt, cum, excitante Deo per pœnitentiæ Sacramentum, merito Chriſti amiſſam gratiam recuperare procurauerint. hic enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio; quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti Patres aptè nuncupárunt. Etenim pro ijs, qui poſt baptiſmum in peccata labuntur, Chriſtus Ieſus ſacramentum inſtituit Pœnitentiæ, cùm dixit: Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Vndè docendum eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum, multò aliam eſſe à baptiſmali, eaque contineri non modò ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem ſacramentalem confeſſionem, ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & ſacerdotalem abſolutionem; itemque ſatisfactionem per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia; non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramẽto, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur, ſed pro pœna temporali; quæ, vt ſacræ literæ docent, non tota ſemper, vt in baptiſmo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei quam acceperũt, ingrati Spiritum ſanctum contriſtauerunt, & templum Dei violare non ſunt veriti. De qua ſcriptum eſt: Memor eſto vndè exciderís: age pœnitentiam, & prima opera fac. Et iterùm: Quæ ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et rurſùs: Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.

Secũda poſt naufragium tabula.

Inſtituta à Chriſto ſacramentũ. Ioan. 20.

Pœnitentia ante baptiſmũ differt ab ea, quæ poſt baptiſmum requiritur.

Satisfactio fit pro pœna temporali.

Nũm. 2. Reg. 12. & 24. Epheſ. 4. 1. Cor. 3.

Apoc. 2.

2. Cor. 7. Matt. 3. & 4. Luc. 3.

4. ITEM canone vigeſimonono: Si quis dixerit, cum, qui poſt baptiſmum lapſus eſt, non poſſe per Dei gratiam reſurgere; aut poſſe quidem, ſed ſola fide amiſſam iuſtitiam recuperare ſine ſacramento Pœnitentiæ, prout ſancta Romana, & vniuerſalis Eccleſia, à Chriſto Domino, & eius Apoſtolis edocta, hucuſque profeſſa eſt, ſeruauit, & docuit; anathema ſit.

Sine ſacramento Pœnitentiæ nõ recuperatur amiſſa iuſtitia.

5. CONCILIVM Florentinum: Quartum ſacramentum eſt Pœnitentia, cuius quaſi Materia, &c.

6. CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione decimaquinta, damnat octauum articulum Ioannis Huſs, qui ita habet, Sacerdotes quomodolibet criminosè viuentes, infideliter ſentiunt de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ.

7. GREGORIVS Nyſſenus libro de vita Moyſis, ſiue de vita perfecta: Moyſes rurſus per lapidẽ inundare aquis eremum fecit: quæ res, quantum qualeque ſit pœnitentiæ ſacramen-

Pœnitentiæ ſacramentum.

men-

mentum, docet. Nam qui postquàm semel biberunt è lapide, quamuis ad ventrem, & Aegyptias voluptates lapsi, bonorum priuatione, ac doloris perpessione in deserto condemnentur; possunt tamen virtute pœnitentiæ, lapsdē, quē dereliquerunt, inuenire, ac fontes, quos delinquendo obserārunt, pœnitendo reserare.

Trium sacramentorū vsum restituit in Hybernia Malachias.

8. BERNARDVS in vita sancti Malachiæ episcopi Hyberniæ: Vsum saluberrimum confessionis, sacramentū Confirmationis, contractum coniugiorū; quæ omnia aut ignorabant, aut negligebant, Malachias de nouo instituit.

Minister huius sacramenti quis sit.

1. CONCILIVM Tridentinum, sessione decimaquarta in doctrina de sacramento Pœnitentiæ, capite sexto: Circa Ministrum autem huius sacramenti, declarat sancta Synodus, falsas esse, & à veritate Euangelij penitùs alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosuis homines, præter Episcopos, & sacerdotes, Clauium ministerium perniciosè extendunt; putantes verba illa Domini: Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter, & promiscuè, contra institutionem huius sacramenti, ità fuisse dicta, vt quiuis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieuerit; secreta verò per spontaneam confessionē, cuicunque factam. Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti, in ordinatione collatam, tanquàm Christi ministros, functionem remittendi peccata exercere, eosq; prauè sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem nō esse contendunt. Quamuis autem Absolutio sacerdotis, alieni beneficij sit dispensatio, tamen non est solùm nudum ministerium, vel annunciandi Euangelium, vel declarandi remissa esse peccata; sed ad instar actus iudicialis, quo ab ipso, velut à iudice, sententia pronunciatur, atque ideò nō debet pœnitens adeò sibi de sua ipsius fide blandiri, vt, etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi, & verè absoluendi, desit, putet tamen se, propter suam solam fidem, verè, & coram Deo esse absolutum. nec enim fides sine pœnitentia remissionem vllam peccatorum præstaret: nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem ioco se absoluentem cognosceret, & non alium serio agentem, sedulò requireret.

Matth. 18.

Ioan. 20.

2. IBIDEM canone decimo: Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & soluendi non habere; aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus, & singulis Christi fidelibus esse dictum: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo; & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo: &, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. quorum verborum virtute quilibet absoluere possit peccata, publica quidem per correptionē duntaxat, si correptus acquieuerit; secreta verò per spontaneam confessionem; anathema sit.

Nouatianorum hæresim, qua sacerdotibus alienabut potestatem remittendi peccata, damnat.

3. AMBROSIVS libro primo de Pœnitentia, capite secundo. Sed aiunt, se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reseruent. Immò nulli maiorem iniuriam faciunt, quàm qui eius voluntatem mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cùm ipse in Euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite Spiritum sanctū: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, detenta erunt: quis est ergò qui magis honorat, verum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget, & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: in quo se suamque sententiam sua damnat sententia. Dominus enim par ius, & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergò qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundùm Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ità istorum assertio seipsam strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodò igitur potest alterum licere, alterum non licere? Quibus donatum est vtrunque; aut vtrunque licere manifestum est, aut vtrunque non licere certum est: Ecclesiæ autem vtrunque licet, hæresi vtrunque non licet. Ius enim hoc solis permissum sacerdotibus est. Rectè igitur hoc Ecclesia vindicat, quæ veros Sacerdotes habet: hæresis vindicare nō potest, quæ sacerdotes Dei non habet. Non vindicando autem ipsa de se pronunciat, quòd cū Sacerdotes non habeat, ius sibi vindicare non debeat sacerdotale: Ità in impudenti contumacia pudentem cernimus confessionem. Spectat etiam illud, quoniam qui Spiritum sanctum accepit, & soluendi peccati potestatem, & ligandi accepit. Sic enim scriptum est: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur; & quorum retinueritis, detēta erunt. Ergò qui soluere non potest peccatum, non habet Spiritum sanctum. Munus enim Spiritus sancti est officium sacerdotis: ius autem Spiritus sancti in soluendis ligandisq; criminibus est. Quomodò igitur munus eius vindicāt, de cuius diffidunt iure & potestate? Quid, quòd insolentiores sunt? Nam cùm ad misericordiam promptior, quàm ad seueritatem sit spiritus Dei, quod ait se velle, id nolunt; quod nolle, hoc agunt: cùm vindicare iudicis sit, remittere misericordis. Tolerabilius igitur Nouatiane remitteres, quàm ligares. Aliud enim quasi delinquendi * parcus vsurpares, aliud quasi ærumnæ compassus ignosceres. Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus, relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem author vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini pœnitentiam dandam putauit, ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret, ne ligando sperari à se faceret solutionē. In eo igitur patrē vestrū propria damnatis sententia, qui distinctionē peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis putetis, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionē nō facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiā sacerdotibus suis sine vlla exceptione cōcessit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret & pœnitentiā. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus. Ità nec Nouatianus probatur, qui veniam intercluſit omnibus; nec vos eius discipuli, imitatores eiusdem, & condemnatores, qui ibi minutis studia pœnitentiæ, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autem ista peruersitas est, vt vobis vindicetis possibilia concessu, Deo (vt ipsi dicitis) impossibilia reseruetis? hoc est, sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam sæuiendi relinquere. Et vbi est illud? Sit autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: Vt iustificeris in

Ioan. 20.

Par ius ligandi & soluendi sacerdotibus a Christo cōcessum.

Ioan. 20.

*aliàs, parte

Maiora crimina, maioribus fletibus abluuntur.

Rom. 3.

Psal.50. sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris? Vt cognoscamus igitur Deum misericordiæ magis indulgentem esse quàm seueritatis tenacem, ipse ait: Misericordiam malo, quàm sacrificium.

Oseæ 6.

Suam potestatem Deus hominibus communicauit.

4. Et capite septimo: Vult Dominus plurimùm posse discipulos suos, vult à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Denique ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cùm ipse

Ioan 14.

Actor.9. Saulo reddere posset visum videndi, eum tamen ad Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi,

Matth.14 quos amiserat. Petrum quoque secum in mari iussit ambulare, & quia titubauit, reprehendit illicò, eò quòd dona gratiarum fidei paucillitate minuisset. Dedit enim discipulis, vt

Matth 5. Ioan. 8. lux mundi essent per gratiam, qui erat ipse lux mundi. Et quia discensurus esset è cælo & in

4. Reg. 2. cælum ascensurus, Etiam ad cælum leuauit, indè eum terris placito redditurus tempore. Baptizaturus quoque in Spiritu sancto & igni, per

Matth.3. Ioannem baptismatis sacramenta præmisit. Omnia denique donauit discipulis suis, de quibus ait: In nomine meo dæmonia eijcient &c.

Mar. 16. Omnia ergò dedit: sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget.

Contra Nouatianos. Cur ergò manus imponitis, & benedictionis opus creditis, si quis fortè reualuerit ægrotus? Cur præsumitis aliquos à colluuione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominem peccata dimitti non licet? In baptismo vtique remissio peccatorum omnium

Idem ius sacerdotibus in sacramẽto Baptismi & pœnitentiæ. est. Quid interest, vtrum per pœnitentiam, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdotes vindicent? vnũ in vtroq; ministerium est. Sed dices, quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentia? nónne Dei nomen operatur? Quid ergò? vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiam, vbi vultis repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantiæ, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint, qui volunt agere pœnitentiam. Perperi videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuuiem fordidatorum.

5. Idem libro secundo de pœnitentia, capite secundo: Possem quidem etiam illud dicere ei, qui hoc, quod scribitur ad Hebræos, de pœnitentia dictum putat, quia quæ impossibilia

Hebr. 6. sunt homini, possibilia sunt apud Deum: & potens est Deus quando vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non posse concedi. Et ideò quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nam & impossibile videbatur, vt peccatum ablueret

4 Reg 5. aqua. Denique Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter

Ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissa potestas remittendi peccata. impossibile videbatur per pœnitentiam peccata dimitti: Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Factum est igitur possibile, quod impossibile videbatur.

6. Ioannis vigesimo: Accipite Spiritum sanctum, &c. vt in textu.

7. Cyrillvs Alexandrinus libro duodecimo in Ioãnem, capite quinquagesimosexto: Quomodò igitur (dicet quisquam) si tunc aberat Thomas, quando Christus suffians dixit, Accipite Spiritum sanctũ, spiritus ipse particeps factus est? Dicimus igitur virtutem spiritus ex intentione dantis Christi, in omnes discipulos pertransisse: non enim quibusdam, sed

An B. Thomas etiam absens acceperit Spiritum sanctum, & potestatem remittendi peccata. omnibus discipulis dedit. Quare libertate dantis, non solùm præsentes, sed etiam absentes Apostoli Spiritum sanctum acceperunt. Quòd autem non violenta, sed tuta veraque ista ratio sit, authoritate sanctæ Scripturæ monstrabimus. Iussit Deus quondam Moysi septuaginta seniores Iudæorum eligere. Dixit autem de spiritu, qui erat in Moyse, ablaturum se, atque impositurum in illis. Quum verò duo Heldad & Medad de septuaginta, &c. Et quibusdam interiectis: Qua igitur ratione, diuinæ naturæ dignitatem ac potestatem discipulis suis Saluator largitus est? quia certè absurdum non est peccata remitti posse ab illis, qui Spiritum sanctum in seipsis habeant. Nam cùm ipsi remittunt, aut detinent, spiritus, qui habitat in eis, per eos remittit & detinet. Erit autem id

Num.11. Sacerdotes per sacramentum baptismi, & pœnitentiæ peccata cõdonant. per eos duobus, vt arbitror, modis: primùm baptismo, deindè pœnitentia. Nam aut credẽtes, & vitæ sanctimonia probatos homines, ad baptismum inducunt, & indignos indè diligẽter expellunt: aut ecclesiæ filios peccantes quidem increpant, pœnitentibus autem indulgẽt. Sicut Paulus olim fornicantem apud Corinthios, in perniciem carnis tradebat, vt spiritus

1. Cor. 5. eius saluaretur: recepitque rursùs, ne maiore submergeretur dolore. Quum igitur spiritus Christi habitans in hominibus, veri Dei operationem efficiat, quomodò non erit natura Deus, qui naturaliter potestatem diuinæ naturæ ac dignitatem possidet, quum in diuinam legem eximiam habeat authoritatem?

8. Gregorivs homilia vigesimasexta in Euangelia, in ea verba, Quorum remiseritis peccata &c. Eccè non solùm de semetipsis securi fiunt, sed etiam alienæ obligationis potestatem relaxationis accipiunt, principatumque

Principatus superni iudicij. superni iudicij sortiuntur; vt vice Dei, quibusdam peccata retineant, quibusdam relaxẽt. Sic sic eos à Deo decebat erigi, qui tantum pro Deo consenserant humiliari. Eccè qui districtum Dei iudicium metuunt, animarum iudices fiunt: & alios damnant, vel liberant, qui semetipsos damnari metuebant. Horum profectò nunc in Ecclesia Episcopi locum tenent. Ligandi atq; soluendi authoritatẽ suscipiunt, qui gradum regiminis sortiuntur. Grandis honor, sed graue põdus istius est honoris. Durum quippe est, vt qui nescit tenere moderamina vitæ suæ, iudex vitæ fiat alienæ.

Animarum iudices Apostoli & Episcopi constituti. 9. Chrysostomvs homilia octogesimaquinta in Ioannem: Non dixit, Accepistis: sed, Accipite Spiritum sanctum. Non tamen quispiam erraret, si tunc Apostolos potestatem quandam & gratiam spiritualem accepisse diceret, non tamen vt mortuos suscitarent, & virtutes ostenderent, sed vt peccata dimitterent differentes enim sunt gratiæ spiritus: quare addidit, Quorumcunque remiseritis peccata, remissa sunt: ostendens quod virtutis genus largiatur. Post quinquaginta autem dies, signorum operationem acceperunt, ideò inquit: Accipietis virtutem venientis in vos Spiritus sancti, & eritis mihi testes: per signa scilicet. Est enim inenarrabilis spiritus gratia, & multiplex donum.

Ioan.20. Potestas & gratia spiritalis ad remittenda peccata Apostolis donata est.

Actor.1.

10. Matthaei decimooctauo: Amẽ dico vobis, quæcunque alligaueritis, &c. vt in textu.

11. Cyprianvs epistola quinquagesimaquarta ad Cornelium: Ipse legem dedit, vt ligata in terris etiam in cælis ligata essent: solui autem possent illic, quæ hic priùs in Ecclesia soluerentur.

Lib. 1. epi. 3. 12. Hilarivs canone decimosexto in Matthæum: O beatus cæli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur; cuius terrestre iu-

Iudicium terrestre præcedit cæleste sententiam.

stre iudicium præiudicata authoritas sit in cælo, vt quæ in terris aut ligata sunt, aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cælo.

Quod Deus per sacerdotis suos facit, in remissione peccatorũ, ipsius potestas est. Matth. 16.

13. PACIANVS Episcopus ad Sympronianum Nouatianum epistola prima: Nunquàm Deus non pœnitenti comminaretur, nisi ignoscere pœnitenti. Solus hoc, inquit, Deus poterit. Verum est: sed & quod per sacerdotes suos facit, ipsius potestas est. Nã quid est illud quod Apostolis dicit: Quæ ligaueritis in terris, ligata erunt & in cælis: & quæcunque solueritis in terris, soluta erunt & in cælis? Cur hoc, si ligare hominibus ac soluere non licebat? an tantùm hoc solis Apostolis licet? Ergò & baptizare solis licet, & Spiritum sanctum dare solis, & solis gentium peccata purgare: quia totum hoc non alijs, quàm Apostolis, imperatum est? Quòd si vno in loco, & resolutio vinculorum, & sacramẽti potestas datur: aut totum ad nos ex Apostolorum forma & potestate deductum est, aut nec illud ex decretis relaxatum est. Ego, inquit, fundamentum posui: alius autem superædificat. Hoc ergò superędificamus, quod Apostolorum doctrina fundauit. Denique & Episcopi, Apostoli nominantur: sicut de Epaphrodito Paulus edisserit. Fratrem & commilitonẽ, inquit, meum, vestrum autẽ Apostolum. Si ergò & lauacri, & chrismatis potestas, maiorum lõgè charismatum, ad Episcopos indè descendit: & ligandi quoq; vis adfuit, atq; soluẽdi. Quod etsi nos id ob nostra peccata temerariè vindicamus, Deus tamen illud, vt sanctis, & Apostolorũ cathedram tenentibus, nõ negabit, qui Episcopis etiam vnici sui nomen indulsit. Nemo Episcopum hominis contemplatione despiciat. Recordemur, quòd Petrus Apostolus Dominum nostrum Episcopum nominãrit: Sed conuersi, inquit, modò ad Episcopum, & pastorem animarũ vestrarum. Quid Episcopo negabitur, in quo Dei nomen operatur? Reddet quidem ille rationem, si quid perperàm fecerit, vel si corruptè & impiè iudicãrit. Nec præiudicatur Deo, quò minùs mali ædificatoris opera rescindat: intereà, si pia illa administratio est, adiutor Dei operum perseuerat. Eccè Apostolus ad laicos scribit: Si cui quid donatis, & ego. nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi, vt nõ possideatur à Satana. non enim versutias eius ignoramus. Si autẽ quod laici donant, Apostolus donãsse se dicit: quod Episcopus fecerit, qualiter respuetur? Ergò nec chrisma, nec baptisma, nec criminum remissio, nec innouatio corporis sanctæ potestati eius indulta est: quia nihil propria vsurpatione mandatum est, totumque id ex Apostolico iure defluxit.

Epiſcopi vocantur Apoſtoli. Philip. 2.

Chriſmatis poteſtas ab Apoſtolis ad Epiſcopos deſcendit.

Etiam malis Epiſcopis facultas dimittendi peccata eſt conceſſa. 1. Pet. 2.

2. Cor. 2.

Poteſtas omnis Epiſcoporum ex Apoſtolico iure defluxit.

14. HIERONYMVS epistola prima ad Heliodorum capite leptimo: Absit vt de his quidquam sinistrum loquar, qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiũt: per quos & nos Christiani sumus. Qui claues regni cælorum habentes, quodammodò ante iudicij diem iudicant: qui sponsam Domini sobria castitate conseruant.

Sacerdotes ante iudicij diem, quodammodo iudicant.

15. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite nono, ea verba Apocalypsis exponens, Et vidi sedes, & sedentes super eas, & iudicium datum est: Non hoc putandum est de vltimo iudicio dici, sed sedes præpositorũ, & ipsi præpositi intelligendi sunt, per quos Ecclesia nũc gubernatur. Iudicium autem datum, nullum melius accipiendum videtur, quàm id quod dictum est. Quæ ligaueritis in terra, ligata erunt & in cælo: & quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. Vndè Apostolus: Quid enim mihi est, inquit, de his, qui foris sunt iudicare? Nónne de his, qui intus sunt, vos iudicatis? 1. Cor. 5

Apoc. 20.

16. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de verbis Esaiæ, Vidi Dominum: Quanquàm nobis admirandus videtur thronus regius ob gẽmas affixas, & aurum quo obtectus est: tamen rerum terrenarum administrationem fortitus est, nec vltra potestatem hanc præterea quidquam habet authoritatis. Verùm sacerdoti thronus in cælis collocatus est, & de cælestibus negocijs pronunciãdi habet authoritatem. Quis hæc dicit? Ipse cælorum rex: Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cælis: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis. Quid cum hoc honore conferri possit? A terra iudicandi principalem authoritatem sumit cælum. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruũ, & quidquid hic in inferioribus iudicãrit, hoc ille in supernis comprobat.

De cælestibus pronunciandi authoritas. Matth. 18.

Cælum iudicandi authoritatem sumit à terra.

1. LEVITICI quarto: Si peccauerit princeps, & fecerit vnum è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur: & posteà intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum. Ponetque manum suam super caput eius: cumque immolauerit eum in loco vbi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim eius. Adipem verò adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quòd si peccauerit anima per ignorantiam, de populo terræ, vt faciat quicquam de his, quæ Domini lege prohibẽtur, atque delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam. Ponetq; manum super caput hostiæ quæ pro peccato est: & immolabit eam in loco holocausti. Tolletq; sacerdos de sanguine in digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem autem adipem auferẽs, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino: rogabitq; pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimã pro peccato, ouem scilicet immaculatam: ponet manum super caput eius, & immolabit eam in loco vbi solent cædi holocaustorum hostiæ. Sumetq; sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis: cremabit super altare in incensum Domini: rogabitq; pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

2. DEINDE capite quinto: Anima, quæ iurauerit, & protulerit labijs suis, vt vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum iuramẽto & sermone firmauerit, oblitaq; posteà intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam siue capram, orabitque pro ea sacerdos & pro peccato eius: sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarũ Domino, vnũ pro peccato, & alterum in holocaustum, dabitq; eos sacerdoti: qui primum offerẽs pro peccato, retorquebit caput eius ad pennulas, ità vt collo adhæreat, & non penitùs abrũpatur. Et asperget de sanguine eius parietem altaris. quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro

peccato est. Alterũ verò adolebit in holocaustum, vt fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Et paulò post. Anima si prævaricans cæremonias, per errorem in his, quæ Domino sunt sanctificata, peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus Sanctuarij: ipsumq; quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei. Anima si peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatũ de gregibus sacerdoti, iuxta mẽsuram, æstimationemq; peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.

3. ITEM capite sexto: Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Anima quæ peccauerit, & contempto Domino, negauerit proximo suo depositum quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, conuicta delicti, reddet omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domino cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationem, mensuramq; delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccauit.

4. ET decimotertio: Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens. Homo, in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Qui cùm viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem leprę humiliorem cute & carne reliqua: plaga leprę est, & ad arbitrium eius separabitur. Sin autem lucẽs candor fuerit, &c. Et post pauca: Quòd si rursùm versa fuerit in alborem & totum hominem operuerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet. Iterùm: Porrò si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronunciet mundum.

5. ITEM capite decimoquarto: Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens: Hic est ritus leprosi, quando mundandus est: Adducetur ad sacerdotem: qui egressus de castris, cùm inuenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat duos passeres viuos pro se, quibus vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum, & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo adsperget illum, qui mundandus est, septies, vt iure purgetur: & dimittet passerem viuum, vt in agrũ auolet, &c. Rogabitque pro eo corã Domino, & faciet sacrificium pro peccato: tunc immolabit holocaustũ, & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo ritè mundabitur, &c.

6. MATTHAEI octauo: Vade, ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses in testimonium illis.

7. LVCAE decimoseptimo: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt.

8. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Corporis lepram purgare, seu verius dicam, haud purgare quidẽ, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: neque nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquireretur. At verò nostris sacerdotibus, non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est: quare iudicio quidem meo, qui istos despiciunt, contemnũtque, multo sceleratiores, ac maiori supplicio digni fuerint, quàm fuerit Dathan vnà cum suis omnibus. *Non tam probãt purgatam animæ lepram Sacerdotes, quam purgant.*

9. AVGVSTINVS de verbis Domini sermone octauo, capite primo: Quis peccatorem mortuum in peccatis resuscitabit, nisi qui semoto lapide clamauit, dicens: Lazare, prodi foras? Quid est autem foras prodire, nisi quod occultum erat foras prodere? Qui confitetur, foras prodit. Foras prodire non posset, nisi viueret. Viuere non posset, nisi resuscitatus esset. Ergò in confessione sui accusatio, Dei laudatio est. CAPITE secundo: Dicit ergò aliquis; Quid prodest Ecclesia, si iam confessor voce Dominica resuscitatus prodit? Quid prodest Ecclesia confitenti, cui Dominus ait, Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo? Ipsum Lazarum attende: cum vinculis prodit. Iam viuebat confitendo, sed nondum liber ambulabat vinculis irretitus. Quid ergò facit Ecclesia, cui dictum est, Quæ solueritis, soluta erunt; nisi quod ait Dominus continuò ad discipulos, Soluite illum & finite abire? *Ioan. 11.* *Comparatur peccator pœnitens cum Lazaro resuscitato, & Ecclesia cum Apostolis eum soluentibus.* *Matth. 18.*

10. ITEM de verbis Domini, sermone quadragesimoquarto, capite sexto: Opus est ergò vt qui reuixit, soluatur, & ire permittatur. Hoc officium discipulis dedit, quibus ait: Quæ solueritis in terra, soluta sunt & in cælo. *Matth. 18.*

11. ET tractatu quadragesimonono in Ioannem: Quid est procedere, nisi ab occultis velut exeundo manifestari? Sed vt confitearis, Deus facit magna voce clamando, id est, magna gratia vocando. Ideò cùm processisset mortuus adhuc ligatus, confitens & adhuc reus; vt solueretur peccata eius, ministris hoc dixit Dominus, Soluite illum, & finite abire. Quid est, soluite, & finite abire? Quæ solueritis in terra, soluta erunt & in cælo. *Ioan. 11.* *Matth. 18.*

12. RVRSVM in libro quinquaginta homiliarum, homilia vigesimaseptima, capite tertio: Eleuatus est Lazarus, processit de tumulo: & ligatus erat, sicut sunt homines in confessione peccati agentes pœnitentiam. Iam processerunt à morte; nam, non confiterentur, nisi procederent. Ipsum confiteri, ab occulto & tenebroso procedere est. Sed quid Dominus Ecclesiæ suæ? Quæ solueritis, inquit, in terra, soluta erunt & in cælo. Proindè Lazaro procedente, quia impleuit Dominus misericordiæ suæ bonum, perducere ad confessionem mortuum latentem, putentem, iam cætera * implet Ecclesiæ ministeria, Soluite illum & finite abire. *Ioan. 11.* *Matth. 18.* * for. implẽt, vel ministerio.

13. ITEM in psalmum centesimum primum concione secunda: Quid prodesset Lazaro, quia processit de monumento, nisi diceretur, Soluite eum, & finite abire? Ipse quidem voce de sepulcro suscitauit, ipse clamando animam reddidit, ipse terrenam molem terreno sepulcro impositam vicit, & processit ille victus. Non ergò pedibus proprijs, sed virtute producentis: fit hoc in corde pœnitentis. Cùm audis hominem pœnitere peccatorum suorum, iam reuixit; cùm audis hominem confitendo proferre *Ioan. 11.* *Vide etiam Ambrosium lib. 2 de pœnitẽtia, ca. 7.*

ferre conſcientiam, iam de ſepulcro eductus eſt, ſed nondùm ſolutus eſt. Quando ſoluitur? A quibus ſoluitur? Quæ ſolueritis, inquit, in terra, erunt ſoluta & in cælo. Meritò per Eccleſiam dari ſolutio peccatorum poteſt: ſuſcitari autem ipſe mortuus, non niſi intùs clamante Domino poteſt. Hæc enim Deus interiùs agit. 14. IOANNIS vndecimo, vt in textu.

Matth. 18.

II.

Cur opus eſt Pœnitentiæ Sacramento?

A VT homo poſt baptiſmum relapſus, & inimicus Dei factus, per hoc Sacramentum remiſſione peccatorum accepta, Deo reconcilietur, & ex mortuo viuus, ex impioque iuſtus efficiatur.

Amb. lib. de pœnitentia 1 & 2. Aug. lib. de adult. coniug. ca. 28. & lib. 2. c. 16. Concil. Lateran. can. 1. Triden. cap. 2 ſeſſ. 14. item Floren. Hier. lib. 2. aduerſus Pelag.

B Vndè Patres [a] pœnitentiam non temerè ſecundam poſt naufragium Tabulam vocant, qua ſcilicet ex vortice mortalis peccati tanquàm è naufragio ſubuehi, & in gratiam amicitiamque Dei transferri vnuſquiſque poſſit, quantumlibet multis magniſque criminibus prægrauatus.

[a] Pacian. epiſt. 1 ad Sympro. Hiero. in cap. 3. Iſ. & epi. 8. ad Demetriad. de ſeruan. virg. cap. 6. Ambroſ. ad virg. lapſam cap 8. Triden. ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ 14. can. 2. Tertull. de pœnitent. cap. 7. Ezechiel. 18. g & 33. c

TESTIMONIA.

1. A AMBROSIVS ſcripſit duos integros libros de pœnitentia, de quibus ità loquitur in pſalmum triceſimumſeptimum ſcribens, in præfatione: De pœnitentia duos iamdudùm ſcripſi libellos: & iterùm ſcribẽdum arbitror. Primùm, quia vtile eſt vel quotidiè veniam delictorum precari: deindè, quoniam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ vel profectus eſt, ſi geratur: nunc autem quemadmodùm agi pœnitentia debeat, exprimendum eſt. Nihil enim prodeſt agere, niſi ità agatur vt oportet.

Nihil prodeſt agere pœnitentiã, niſi ità agatur vt oportet.

2. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugijs, capite vigeſimooctauo: Quæ autem baptiſmatis, eadem reconciliationis eſt cauſa, ſi fortè pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipſos enim ex hac vita ſine arra ſuæ pacis exire velle debet mater Eccleſia.

Vt non regeneratis baptiſmus, ita lapſis hoc ſacramentum neceſſariũ eſt.

3. IDEM libro ſecundo, capite decimoſexto: Si autem accuſando adulteram occiderit, hoc peccatum, quoniam tranſactum eſt, & in eo non permanetur, & ſi à catechumeno factũ eſt, baptiſmate abluitur; & ſi à baptizato, pœnitẽtia & reconciliatione ſanatur.

Homicidiũ à baptizato cõmiſſum, reconciliatione ſanatur, ſicut à non baptizato per baptiſmum abluitur.

4. CONCILIVM Lateranenſe magnum canone primo: Si poſt ſuſceptionem baptiſmi quiſquam prolapſus fuerit in peccatum, per veram pœnitentiam ſemper poteſt reparari.

5. CONCILIVM Tridentinum capite ſecundo, ſeſſione decimaquarta: Cæterùm hoc ſacramentum multis rationibus à baptiſmo differre dignoſcitur. Nam præterquàm quòd materia, & forma, quibus ſacramenti eſſentia perficitur, longiſſimè diſtãdet: conſtat certè, baptiſmi miniſtrum iudicem eſſe non oportere; cùm eccleſia in neminem iudiciũ exerceat, qui non priùs in ipſam per baptiſmi ianuam fuerit ingreſſus. Quid enim mihi, inquit Apoſtolus, de ijs qui foris ſunt iudicare? Secùs eſt de domeſticis fidei, quos Chriſtus Dominus lauacro baptiſmi ſui corporis membra ſemel effecit. nam hos, ſi ſe poſteà crimine aliquo contaminauerint, non iam repetito baptiſmo abluí, cùm id in Eccleſia Catholica nulla ratione liceat, ſed aut hoc tribunal, tanquàm reos, ſiſti

Pœnitentiæ ſacramentũ à baptiſmo quid differat.

Prima differentia.

Secunda.

1. Cor. 5.

voluit; vt per ſacerdotum ſententiam non ſemel, ſed quoties ab admiſſis peccatis ad ipſum pœnitentes confugerint, poſſent liberari. Alius eſt præterea baptiſmi, & alius pœnitentiæ fructus. Per baptiſmum enim Chriſtum induentes, noua prorsùs in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remiſſionem conſequentes: ad quam tamen nouitatem, & integritatem, per ſacramentum pœnitentiæ, ſine magnis noſtris fletibus, & laboribus, diuina id exigente iuſtitia, peruenire nequaquàm poſſumus: vt meritò pœnitentia, laborioſus quidam baptiſmus à ſanctis patribus dictus fuerit. Eſt autẽ hoc ſacramẽtũ pœnitentiæ lapſis poſt baptiſmũ ad ſalutem neceſſarium, vt nondum regeneratis ipſe baptiſmus.

Tertia, ex parte effectus.

Laborioſus baptiſmus pœnitentia. Damaſ. lib. 4. cap. 10.

Lapſis hoc ſacramentũ neceſſarium ad ſalutem, vt non regeneratis baptiſmus.

6. CONCILIVM Florẽtinum: Effectus huius ſacramenti eſt abſolutio à peccatis.

7. HIERONYMVS libro ſecundo aduersùs Pelagianos, adfert multa ſcripturę teſtimonia, quibus pœnitentia ab effectu ſuo commendatur.

1. B PACIANVS epiſtola prima ad Sympronianum Nouatianum: Pigeat ſanè peccare, ſed pœnitere non pigeat: pudeat perclitari, ſed non pudeat liberari. quis naufrago tabulam, ne euadat, eripiet? quis ſanandis vulneribus inuidebit?

Pœnitentia comparatur tabulæ quã naufragus amplectatur.

2. HIERONYMVS in caput tertium Iſaiæ: Secunda enim poſt naufragium tabula, pœnitentia eſt: & conſolatio miſeriarum, impietatem ſuam abſcondere.

Pœnitentia eſt ſecunda poſt naufragium tabula.

3. IDEM epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate, capite ſexto: Pœnitentia quaſi ſecunda poſt naufragium miſeris tabula ſitin virgine, integra ſeruetur nauis.

Secunda tabula.

4. AMBROSIVS ad virginem lapſam capite octauo: Pœnitudo neceſſaria eſt, ſicut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quanta putas, & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æquet crimina, aut certè excedat? Pœnitentia non verbis agenda eſt, ſed & actu. Cùm animo conceperis, non aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quàm pœnitentiæ ſolatium, quantumuis afflictionẽ, quantũuis laborem, & indecorem ſubire eſto cõtentus dummo-

dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Et post pauca: Sed tu quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, insiste misera fortiter, inhære tanquàm naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari.

Inhærè dum pœnit entiæ vt naufragus tabulæ.

5. CONCILIVM Tridētinum sessione sexta, capite decimoquarto: Lapsi reparationem secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres aptè nuncupârunt.

Tabula secunda deperditæ gratiæ post naufragiū.

6. ITEM sessione decimaquarta, canone secundo: Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum pœnitētiq; sacramentū esse dixerit, quasi hæc duo sacramēta distincta non sint, atque ideò pœnitentiam non rectè secundā post naufragium tabulam appellarit; anathema sit.

7. TERTVLLIANVS in libro de pœnitētia capite septimo: Nemo idcircò deterior sit, quia Deus melior est, totiens delinquēdo, quotiens ignoscitur. Cæterùm finem vtique euadendi habebit, cùm offendendi non habebit. Euasimus semel, hactenùs periculosis nosmetipsos inferamus, etsi iterùm euasuri videmur. Plerique naufragio liberati, exindè repudium & naui & mari dicunt; & Dei beneficium, salutem suam scilicet, memoria periculi honorant. Laudo timorem, diligo verecundiam; nolunt iterùm diuinę misericordiæ oneri esse; formidant videri inculcare, quod consecuti sunt: bona certè sollicitudine iterùm experiri vitant, quod semel didicerunt timere. Ità modus temeritatis, testatio est timoris. Timor aūt hominis, Dei honor est. Sed enim peruicacissimus hostis ille, nunquàm malitiæ suæ ocium facit. Atquin tunc maximè sæuit, cùm hominē plenè sentit liberatum; tunc plurimum accenditur, dum extinguitur. Doleat & ingemiscat necesse est, venia peccatorum permissa, tot in homine mortis opera diruta, tot titulos damnationis retrò suæ erasos. Dolet, quòd ipsum & angelos eius, Christi seruus ille peccator iudicaturus est. Itaque obseruat, oppugnat, obsidet, si qua possit aut oculos concupiscentia carnali ferire, aut animum illecebris secularibus irretire, aut fidem terrenæ potestatis formidine euertere, aut à via certa peruersis traditionibus detorquere: non scandalis, non tentationibus deficit. Hæc igitur venena eius prouidens Deus; clausa licet ignoscētiq; ianua, & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patēre. Collocauit in vestibulo pœnitentiam secūdam, quæ pulsantibus patefaciat; sed iam semel, quia iam secundò; sed amplius nunquàm, quia proximè frustrà. Non enim & hoc semel satis est? Habes quod iam non mereberis; amisisti enim quod acceperas. Si tibi indulgentia Domini accommodat vndè restituas quod amiseras; iterato beneficio gratus esto, nedum ampliato: maius est enim restituere, quàm dare; quoniam miserius est perdidisse, quàm omninò non accepisse. Verùm non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat: pigeat iterùm periclitari, sed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina est. Gratus in Dominum extiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem.

Non ideò peccandum, quia Deus ad ignoscēdum pœnitentibus facilis est.

8. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

9. ET apud eundem trigesimotertio: Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs vestris pessimis: & quare moriemini domus Israel? Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua: & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem: omnes iustitiæ eius oblitioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, fecerit̄q; iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamq́ reddiderit, in mandatis vitę ambulauerit, nec fecerit quidquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iustitiam fecit, vita viuet.

Post baptismum superest pœnitentiæ remedium tanquam altera ianua ad indulgentiam.

III.

Quando hoc Sacramentum ritè accipitur, & efficaciter operatur?

Concil. Flor. & Trid. sess. 14. cap. 3. & can. 4.

A CVM is, qui remissionem peccatorum implorat, tres illas partes seu actiones adhibet, Contritionem, Confessionem, & Satisfactionem; quæ totam hominis ad Deum conuersionem, pœnitentis officium, & renouationem complectuntur. De quibus ità Chrysostomus: [a] Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius cōtritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. Hanc esse frugiferam pœnitentiam Chrysostomus asserit, vt quibus modis Deum offendimus; offendimus autem corde, ore, ac opere;

a Sermon. de pœnitentia. 2. Reg. 16. a b c Psal. 50. d a 6. b 37. a d 101. a b 2. Reg. 12. d 24. b 3. Reg. 21. g Ioan. 3. b c

opere; ijſdem reconciliemur Deo, corde quidem per Contritionem, ore per Confeſſionem, ac opere per Satisfactionem.

B Ad Contritionem pertinet illud, [b] *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.* [b] Pſal. 50 d

C Confeſſionem his verbis Lucas indicat: [c] *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus ſuos.* Et [d] Iacobus Apoſtolus docet: *Confitemini alterutrum peccata veſtra.* [c] Actor. 19 d Num. 5. a [d] Iacob. 5 d & ibid. Beda.

D Ad Satisfactionem porrò ſpectant, digni [e] pœnitentiæ fructus, quos Ioannes Baptiſta poſtulat, inter quos & eleemoſynæ. De his autem Daniel propheta: [f] *Peccata tua,* inquit, *Eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperum.* Grande ſcelus grandem habet neceſſariam Satisfactionem, ait [g] Ambroſius. [e] Matt. 3. a b Lucæ 3. b Actor. 26. a [f] Dan. 4. a [g] Ambroſ. ad virg. lapſam cap. 8. & 2. Corint. 12. g

E Atque eò referendum etiam, quod Paulus ait [h] de Corinthijs deplorandis, quandoquidem ſuper immunditia, fornicatione, & impudicitia quam geſſerant, pœnitentiam necdum egiſſent. [h] 2. Corint. 12. g

TESTIMONIA.

Materia huius ſacramenti.

1. A CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quartum Sacramentum eſt Pœnitentia, cuius quaſi materia ſunt actus Pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes. Quarum prima eſt cordis contritio, ad quam pertinet, vt doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Secunda eſt oris confeſſio, ad quam pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, ſuo ſacerdoti confiteatur integraliter. Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis ſecundùm arbitrium ſacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium, & eleemoſynam.

Forma.

Forma huius ſacramenti, ſunt verba abſolutionis, quæ ſacerdos profert, cùm dicit: Ego te abſoluo &c.

Materia.

2. CONCILIVM Tridentinum capite tertio, ſeſſione decimaquarta in doctrina de Sacramento Pœnitentiæ: Sunt autem quaſi materia huius Sacramenti ipſius pœnitentis actus, nempe contritio, confeſſio, & ſatisfactio. Qui quatenus in pœnitente, ad integritatem ſacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remiſſionem ex Dei inſtitutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur. Et ibidem: Docet præterea ſancta Synodus, ſacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipſius vis ſita eſt, in illis miniſtri verbis poſitam eſſe, Ego te abſoluo, &c. Quibus quidem de Eccleſiæ ſanctæ more preces quædam laudabiliter adiunguntur; ad ipſius tamen formæ eſſentiam nequaquam ſpectant, neque ad ipſius Sacramenti adminiſtrationem ſunt neceſſariæ.

Forma.

Tres actus in Pœnitente requiruntur.

3. IN eadem ſeſſione canone quarto: Si quis negauerit, ad integram, & perfectam peccatorum remiſſionem requiri tres actus in pœnitente, quaſi materiam Sacramenti pœnitentiæ, videlicet, Contritionem, Confeſſionem, & Satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantùm eſſe pœnitentiæ partes, terrores ſcilicet incuſſos conſcientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex Euangelio, vel abſolutione, qua credit quis ſibi per Chriſtum remiſſa peccata; anathema ſit.

4. CHRYSOSTOMVS in ſermone de Pœnitentia: Perfecta pœnitentia cogit &c. vt in textu, & infrà quæſtione decima, A teſtimonio nono.

5. SECVNDI Regum decimoſexto: Venit ergò rex Dauid vſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & maledicebat, mittebatque lapides contra Dauid, & contra vniuerſos ſeruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuerſi bellatores à dextro, & à ſiniſtro latere regis incedebant. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir ſanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuerſum ſanguinem domus Saul &c. Et paulò pòſt: Dimittite eum, ait rex, vt maledicat iuxta præceptum Domini: ſi forte reſpiciat Dominus afflictionem meam: & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque Dauid & ſocij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduerſum eum, terramque ſpargens.

6. PSALMO quinquageſimo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies. Ibidem: Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & peccatum meum contra me eſt ſemper. Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: vt iuſtificeris

ceris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

7. ET psalmo sexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum: lachrymis meis stratum meum rigabo.

8. ET trigesimoseptimo: Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea, &c. Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper. Quoniam iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo.

9. ITEM psalmo centesimoprimo: Ossa mea sicut cremium aruerunt. Percussus sum vt fœnum, &c. Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

10. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.

11. ET capite vigesimoquarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquam numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige vnum quod voluëris ex his, vt faciam tibi. Cumque venisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

12. TERTII Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, in tantùm vt sequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbitem, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

13. IONAE tertio capite: Et clamauit, & dixit in Ninive ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

B PSALMO quinquagesimo, vt in textu, & suprà testimonio sexto.

1. C ACTORVM decimonono: Multi credentium &c. vt in textu.

2. NVMERORVM quinto: Vir, siue mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligëtiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintamque partem desuper ei, in quem peccauerint.

3. IACOBI quinto: Confitemini alterutrum &c. vt in textu.

4. BEDA in caput quintum epistolæ D. Iacobi: Grauioris lepræ immunditiam, iuxta legem, sacerdoti pandamus, atque ad eius arbitrium qualiter, & quanto tempore iusserit, purificari curemus.

5. D MATTHAEI tertio: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Et infrà: Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

6. LVCAE tertio: Facite ergò fructus dignos Pœnitentiæ.

7. ACTORVM vigesimosexto inquit Paulus: Sed his, qui sunt Damasci primùm, & Ierosolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.

8. DANIELIS quarto: Peccata tua eleemosynis &c. vt in textu.

9. AMBROSIVS in libro ad virginem lapsam capite octauo, vt infrà, quæstione octaua, D testimonio tertio.

E SECVNDAE ad Corinthios duodecimo: Timeo ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

IIII.

Quid est Contritio?

Tridentin. cap. 4 sess. 14. Florentin. August. serm. 3. in Natali Domini, & cap. 2. de pœnitentiæ medicina, seu homil. 50. ex 50. Ibidem cap. 15. Fulg. lib. 1. de remission. peccat. cap. 12. a Chrysostom. in Psal. 50. & de compunct. cord. lib. 1. & 2. Augustin. de pœnitent. med. cap. 9. Ambros. cap. 8. ad virg. lapsam. Trident. sess. 14. cap. 4.

A EST animi dolor, & quæ de peccatis propter Deum offensum concipitur detestatio, cum proposito vitæ in melius commutandæ coniuncta.

B Hæc contritio paratur, si quis peccatorum suorum fœditatem, magnitudinem, ac multitudinem sedulò intueatur: si de summa bonitate offensa, de Dei gratia, cæterisque donis amissis solicitè cogitet: si mor-

mortis incertę ineluctabilem[b] neceſſitatem, futuri iudicij horrendam ſeueritatem, ac paratas etiam peccatoribus pœnas ſempiternas expendat atque pertimeſcat.

[b] Hebr. 9 g Sophon. 2. d Matth. 25. d Marc. 9. g

C Huc pertinet illud Ezechiæ: [c] *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Et illud Dauidis: [d] *A iudicijs tuis timui.* Et quod idem gemens orat: [e] *Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.* Nec multo poſt: [f] *Iniquitatem meam annunciabo: & cogitabo pro peccato meo.*

[c] Iſaiæ 38. c
[d] Pſalm. 118. p
[e] Pſalm. 37. b
[f] Ibidem d

D Quin & manifeſta Dei vox eſt ad peccatorem: [g] *Charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam.* Sed & Chriſtus in Euangelio, [h] *Timete eum,* inquit, *qui, poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam, ita dico vobis, hunc timete.* Iam verò contritionis hic dolor ita demum ad remiſſionem peccatorum nos præparat, ſi cum [i] fiducia diuinæ miſericordiæ, votoque præſtandi ea, quæ ad [k] Pœnitentiæ Sacramentum ſpectant, coniungatur.

[g] Apocal. 2. b 2. ad Corinth. 12. g & 7. c
[h] Lucæ 12. e Matth. 10. d
[i] Ambroſ. lib. 1. de pœnit. cap. 1.
[k] Auguſtin. de pœnitentia med. c. 11. & in Enchirid. c. 65. Ambroſ. in Pſalm. 37. & c. 8. ad virg. lap.

TESTIMONIA.

Contritio generatim quid ſit.

1. A CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta, capite quarto: Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor, ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi deinceps. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic Contritionis motus neceſſarius; & in homine poſt Baptiſmum lapſo ita demum præparat ad remiſſionem peccatorum, ſi cum fiducia diuinæ miſericordiæ, & voto præſtandi reliqua, coniunctus ſit, quæ ad ritè ſuſcipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur ſancta Synodus hanc Contritionem, non ſolùm ceſſationem à peccato, & vitæ nouæ propoſitum, & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere, iuxta illud: Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis; & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Et certè, qui illos Sanctorum clamores conſideraverit: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: Laboraui in gemitu meo: lauabo per ſingulas noctes lectum meum: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ: & alios huius generis: facilè intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum deteſtatione manâſſe. Docet præterea, etſi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam eſſe contingat, hominemque Deo reconciliare, priuſquam hoc Sacramentum actu ſuſcipiatur; ipſam nihilominus reconciliationem ipſi contritioni, ſine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non eſſe adſcribendam. Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat, cum ſpe veniæ; declarat, non ſolùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei eſſe, & Spiritûs ſancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantùm mouentis, quo pœnitens adiutus viam ſibi ad iuſtitiam parat. Et quamuis ſine Sacramento Pœnitentiæ per ſe ad iuſtificationem perducere peccatorem nequeat; tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam diſponit. Hoc enim timore vtiliter concuſſi Niniuitæ, ad Ionæ prædicationem, plenam terroribus, pœnitentiam egerunt, & miſericordiam à Domino impetrarunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur catholicos ſcriptores, quaſi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ, abſque bono motu ſuſcipientium, gratiam conferre: quod nunquam Eccleſia Dei docuit, nec ſenſit: ſed & falsò docent; Contritionem eſſe extortam, & coactam, non liberam & voluntariam.

Vt eſt pars huius Sacramenti, quid requirat.

Ioel. 2.

Ezech. 18.

Pſalm. 50.

Pſalm. 6.

Iſaiæ 38.

Votum Sacramenti in Contritione includitur.

Attritio donũ Dei eſt, diſponens ad gratiam ſuſcipiendam in Sacramento.

Ion. 3. Matth. 12. Lucæ 11.

2. CONCILIVM Florentinum: Ad cordis contritionem pertinet, vt doleat pœnitens de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.

Ad Contritionem quæ pertineant.

3. AVGVSTINVS ſermone tertio in Natali Domini, qui eſt ſeptimus de tempore: Pœnitentiam certam non facit, niſi odium peccati, & amor Dei. Quando ſic pœnites, vt tibi amarum ſapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpore, ipſum te cruciat in mente; iam tunc bene ingemiſcis ad Deum, & dicis: Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci. Bene tibi ſoli peccaui, quia nullus hominum ſine peccato: & ideò tibi ſoli peccaui, quia nullus eſt ſine peccato. Da Domine miſericordiam miſero, qui tam diu pepercisti criminoſo. Inclinet ad remedium humilitas pœnitentis, quem permouere non potuit

Pſalm. 50.

potuit diuturnitas peccantis peccatoris. Dic illi in ſicu cordis, Adſpice infelicem pietas immenſa, reſpice crudelem miſericordia publica. Deſperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro. Serua pietatem manſuetudinis, qui tam diu ſuſpendiſti gladium vltionis: dele numeroſitatem criminum multitudine miſericordiarum. Iſta eſt, filioli, vera pœnitentia, quando ſic conuertitur quis, vt non reuertatur: quando ſic pœnitet, vt non repetat. Et paulò poſt: Aperiant aures ſuas ad præcepta Chriſti, quæ fortaſsè patuerunt hucuſque ad audienda ludibria. Aperiant oculos ſuos ad nitorem, qui hucuſque ad ignominiam patuerunt. Compungat pœnitentia criminum, quos hucuſque tranſpunxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quem vitia proſtrauerunt. Aperiant medicamento pœnitentiæ nares ſuas, quibus illis fœteat conſuetudo peccati.

4. IDEM in libro de Pœnitentiæ medicina, capite ſecundo, ſiue in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquageſima, capite ſecundo: Omnis qui iam arbiter voluntatis ſuæ conſtitutus eſt, cùm accedit ad ſacramenta fidelium, niſi eum pœnitcat vitæ veteris, nouam non poteſt inchoare.

Pœnitentia veteris vitæ neceſſaria eſt.

5. IDEM capite decimoquinto, in homilia eſt capite quinto: Quid autem Dauid obtulit Domino, vnde illum propitiaret ſibi? Quoniam ſi voluiſſes, inquit, ſacrificium, dediſſem: vtique holocauſtis non delectaberis. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Non ſolùm ergò deuotè obtulit, ſed etiam iſta dicendo, quid offerri oporteret, oſtendit. Non enim ſufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere; niſi etiam de his quæ facta ſunt, ſatisfiat Deo per pœnitentię dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis. Beati enim miſericordes, quoniam ipſorum miſerebitur Deus. Non enim dictum eſt, vt tantùm abſtineatis à peccatis; ſed & de præteritis, inquit, deprecare Dominum, vt tibi dimittantur. Et Petrus iam erat fidelis, iam in Chriſto & alios baptizauerat. Intuere ergò Petrum præſumentem accuſatum, timentem vulneratum, flentem ſanatum. Iam etiam poſt aduentum de cælo Spiritus ſancti, quidam Simon pecunia voluit eundem Spiritum ſanctum emere, ſceleratiſſimum, & impium mercimonium cogitans, iam baptizatus in Chriſto: & tamen pœnitentiæ conſilium, ab ipſo Petro correptus, accepit. Dicit etiam Apoſtolus Paulus, qui vtique fidelibus mittebat epiſtolas: Ne iterum cùm venero ad vos, humiliet me Deus: vt lugeam multos ex his, qui ante peccauerunt, & non egérunt pœnitentiam ſuper immunditia, & luxuria, & fornicatione, quam geſſerunt. Circunſtant ergò nos & præcepta rectè faciendi, & exempla non tantùm rectè facientium, ſed etiam pœnitentium, ad recipiendam ſalutem, quæ fuerat amiſſa peccando.

Ad veram pœnitentiam quæ requiruntur.

Pſalm. 50.

Matth. 5.

Eccli. 21.

Matth. 26.

Actor. 7.

2. Cor. 12.

6. FVLGENTIVS Ruſpenſis Epiſcopus libro primo de remiſſione peccatorum ad Euthymium, capite duodecimo: Nonnulli ſcelerum ſuorum conſideratione perterriti, pro iniquitatibus quidem ſuis in oratione gemunt, nec tamen ab iniqua operatione diſcedunt. Patantur ſe malè feciſſe, nec vllum finem volunt malis factis ſuis imponere. Accuſant humiliter in conſpectu Dei peccata, quibus tenentur oppreſſi, & eadem peccata, quæ humilitate ſermonis accuſant, corde peruerſo contumaciter cumulant. Indulgentiam, quam lachrymoſis gemitibus poſcunt, ipſi ſibi prauis operibus adimunt. Medelam poſtulant à medico, & in perniciem ſuam ſubrogant adiutorium morbo. Tales nunquam diluunt gemendo peccatum, quia non deſinunt peccare poſt gemitum.

Nõ ſatis eſt dolere de malis commiſſis, ſed oportet habere propoſitum deinceps ab illis abſtinendi in poſterum.

7. B CHRYSOSTOMVS in Pſalmum quinquageſimum duas habet homilias, in quarum poſteriore ſic ait: Habeto codicem conſcientiam tuam, & ſcribe quotidiana peccata. Quando accubueris ſuper ſtratum tuum, & neminem infeſtum pateris, antequam veniat tibi ſomnus, profer in medium codicem conſcientiam tuam, & reminiſcere peccata tua, ſi quid in verbo, ſeu in facto, vel in cogitatione peccâſti. Hoc enim dicit Propheta: Iraſcimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Et poſt pauca: Dicito in corde tuo, & in anima tua: Expendimus diem, ô anima, quid boni fecimus, aut quid mali operati ſumus? Et ſi quid boni feciſti, gratias age Deo: ſi quid mali, de cætero ne facias. Et rurſus paulò pòſt: Propone tibi timorem gehennæ, ſuperducito ei ſecturæ ictum non habentem dolorem. Iudicium facito tibimetipſi terribile, leuiorem præpara confeſſionem cogitatuum tuorum, vt non in futuro die ignauior ſis ad perſcrutanda peccata.

Examen conſcientiæ veſpertinum.

Pſalm. 4.

2. IDEM in libro primo de Compunctione cordis, ſub finem: Quid, dic mihi, corporis viribus opus eſt, cùm cor conterere debeamus? Hoc ſolum eſt, quod expoſcitur à nobis, vt ſemper recordemur, & ad animum reuocemus mala noſtra, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, vt pro his ſupplicemus Deo, vt gehennam ponamus in conſpectibus noſtris, & angelos, qui in die iudicij vbique diſcurrunt, & congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudendi ſunt in gehennam, ac ſupplicijs tradendi. Ponamus etiam & illud ante oculos, quanti doloris eſt excludi ac proijci à regno cęlorum, quod, vt mihi videtur, grauius eſt ipſa gehenna. Nam & ſi ignis ille non arderet, & immortalis illa pœna non eſſet parata, hoc ſolùm, quòd alieni efficimur à Chriſto, & excludimur à bonis æternis, nónne omni pœna cruciabilius diceretur? Quòd ſi non ſufficiunt hæc ad erigendas animas, & incitandas ad ſpem; illud ſaltem ad memoriam reuocemus exemplum, quod de virginibus refertur, quæ excluſæ à thalamo ſponſi ſunt propter olei defectum. Ponamus noſmetipſos in illis, quæ excluduntur, & videamus qui dolor, & quæ pœna ſit, ſi cogitemus eadem poſſe & nos pati, ſi negligimus.

Gehenna ob oculos ponenda.

A regno cælorum ſeparari quàm luctuoſum.

3. ET libro ſecundo circa finem: Tantum boni confert meminiſſe frequentius hominem peccati ſui, vt etiam Paulum Apoſtolum videamus, ea quæ abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in medium: & cùm culpam de præſentibus non haberet, tamen quoniam recordationes peccatorum, & luctum gemitumqúe ſciebat animæ prodeſſe, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commiſſa, gratia baptiſmi, & confeſſio fidei aboleuerat. Et poſt pauca: Oportet ergò recordari nos priora delicta, etiam ea, pro quibus veniam conſecuti ſumus, vt intuentes quàm ingentem modum debiti remiſit nobis Deus, & amplius eum diligere poſſimus, & verecundiam pudoremqúe concipere, atque ex his corde compungi: conſiderantes, quòd niſi miſeratio ipſius ſubueniſſet, tantum illud peccatorum pondus ſine dubio in imis nos inferni pœnis ſupplici-

Peccatorum memoria quàm fructuoſa ſit. 1. Tim. 2.

ciſſ-

ciſſque preſſiſſet. Paulus etiam illa meminerat, quæ peremerat indulgentia: nos verò nec iſta recordamur, quæ poſt baptiſmum commiſimus, in quibus vtique periculum nobis ſaluum eſt, & reos nos atque in vinculis poſitos tenet. Quòd ſi aliquando ad recordationem venerimus, & viſi fuerimus paululum inde cogitare, & eſſe ſoliciti, ſtatim effugit cogitatio, & tranſimus ad alia; & nec integra quidem hora patimur animam noſtram afflictione mœroris huius adſtringi. Hæc igitur cauſa eſt, quòd malis addimus mala, dum priorum memoria non permanet, nec dolor aliquis inuritur pro conſcientia delicti. Hinc eſt, vnde nec ad confeſſionem accedimus. Quomodo enim confitebimur, quorum ne memoriam quidem tenemus? Et ſic conſuetudine contemnendi, dum de præteritis dolor nullus eſt, facilius ſuperuenientibus malis locum damus. Quòd ſi omnis ex anima ſtimulus auferatur, & cuncta ei ſecuritatis fræna laxentur: quis eam poſt hæc tenebit, aut quis eam de præcipitijs reuocabit? Quid prohibet, vbi nihil metuitur, vbi nihil verecundiæ, nihil pudoris admittitur, vt non in omnes perditionis foueas demergatur?

Contra eos qui peccatorum fœditatem, & damna animæ nolunt expendere.

Tribunal mētis aſcendendum, ad compatandam compunctionem. 2. Cor. 5.

4. AVGVSTINVS libro de Pœnitentiæ medicina, capite nono, vel quarto capite in homilia quinquageſima: Aſcendat homo aduerſum ſe tribunal mentis ſuæ: exiſtimet illud, quòd oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti, vt illud recipiat vnuſquiſque, quod per corpus geſſit, ſiue bonum, ſiue malum: conſtituat ſe ante faciem ſuam, ne hoc ei poſtea fiat. Namminatur hoc Deus peccatori, dicens: Arguam te, & ſtatuam te ante faciem tuam. Atque ita conſtituto in corde iudicio: adſit accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor. Inde quidam ſanguis animi confitentis per lachrymas profluat. Poſtremò, ab ipſa mente talis ſententia proferatur, vt ſe indignum homo iudicet participatione corporis & ſanguinis Domini: Vt qui ſeparari à regno cælorum timet per vltimam ſententiam ſummi iudicis, per eccleſiaſticam diſciplinam à ſacramento cæleſtis panis interim ſeparetur. Verſetur ante oculos imago futuri iudicij: vt cùm alij accedunt ad altare Dei, quò ipſe non accedit, cogitet quàm ſit contremiſcenda illa pœna, qua percipientibus alijs vitam æternam, alij in mortem præcipitentur æternam.

Pſalm. 49.

Accuſatrix cogitatio, teſtis conſcientia, carnifex timor.

Matth. 25.

5. AMBROSIVS ad virginem lapſam, capite octauo: Pœnitentia ergò non verbis agenda eſt, ſed & actu. Hæc autem ſic agitur: Si tibi ante oculos ponas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas poſitam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorum, & ſtridor dentium ſine fine. Cùm hæc certa fide, ſicut eſt, animo conceperis, quia neceſſè eſt prænarlcatricem animam tartareis pœnis, & gehennæ ignibus tradi, nec aliud remedium conſtitutum eſſe poſt baptiſmum, quàm pœnitentię ſolatium, quantamuis afflictionem, quantumuis laborem, & indecorem ſubire eſto contenta, dummodò ab æternalibus pœnis libereris. Ergò hæc tu tecum cogitans, & mente retractans, proprij facti tu ipſa iudex eſto crudelior. In primis omnis cura vitæ huius interimenda tibi eſt, & quaſi mortuam te exiſtimans, ſicut es, quomodo poſſis reuiuiſcere cogita. Deinde lugubris tibi accipienda eſt veſtis, & mens ac membra ſingula digna caſtigatione punienda. Reliqua vide infrà, quæſtione octaua, D teſtimonio tertio.

Quarum rerum cogitatione contritio comparetur. Matth. 8.

Non aliud remedium poſt baptiſmum, quam pœnitentię ſolatium.

Contritio quomodo paratur.

6. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta, canone quinto: Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per diſcuſſionem, collectionem, & deteſtationem peccatorum, qua quis recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum ſuorum grauitatem, multitudinem, fœditatem, amiſſionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incurſum, cum propoſito melioris vitæ, non eſſe verum & vtilem dolorem, nec præparare ad gratiam, ſed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem; denum, illam eſſe dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium; anathema ſit. Iſaiæ 38.

7. AD Hebræos nono capite: Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium.

8. SOPHONIAS primo capite: Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris ſuper ciuitates munitas, & ſuper angulos excelſos.

9. MATTHAEI vigeſimoquinto: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.

10. MARCI nono: Bonum eſt tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem: vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

11. C ISAIAE trigeſimooctauo, 2. PSALMO centeſimo decimooctauo, 3. ET trigeſimoſeptimo, vt in textu.

12. D APOCALYPSIS ſecundo: Angelo Epheſi eccleſiæ ſcribe, &c. Sed habeo aduerſum te, quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. ſin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.

13. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo: Timeo ne iterum cùm venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſuper immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam geſſerunt.

14. ET capite ſeptimo: Nunc gaudeo: non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Contriſtati enim eſtis ſecundùm Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſeculi autem triſtitia mortem operatur.

15. LVCAE duodecimo, vt in textu.

16. MATTHAEI decimo: Timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.

17. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite primo: Nemo poteſt bene agere pœnitentiam, niſi qui ſperauerit indulgentiam. Spes veniæ.

18. AVGVSTINVS in libro de Pœnitentiæ medicina, capite vndecimo, vel quarto capite in homilia quinquageſima: Iudicet ergò ſeipſum homo in iſtis voluntate, dum poteſt, & mores conuertat in melius: ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem, à Domino iudicetur. Et cùm ipſe in ſe protulerit ſeueriſſimæ medicinæ, ſed tamen medicinæ, ſententiam, veniat ad antiſtites, per quos illi in Eccleſia claues miniſtrantur: & tanquam bonus iam incipiens eſſe filius, maternorum membrorum ordine cuſtodiro, à præpoſitis ſacramentorum accipiat ſatisfactionis ſuę modum: vt in offerendo ſacrificio cordis contribulati deuo-

Ad clauem eccleſiæ poſt contritionem cōfugiendum, & ſatisfactionis modus accipiendus.

deuotus & ſupplex, id tamen agat, quod non ſolùm illi profit ad recipiendam ſalutem, ſed etiam ceteris ad exemplum. Vt ſi peccatum eius non ſolùm in graui eius malo, ſed etiam in tanto ſcandalo eſt aliorum; atque hoc expedire vtilitati Eccleſiæ videtur antiſtiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuſet, non reſiſtat, non letali, & mortiferæ plagæ, per pudorem addat tumorem. Meminerit ſemper, quòd ſuperbis Deus reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Quid enim eſt infelicius, quid peruerſius, quàm de ipſo vulnere, quod latére non poteſt, non erubeſcere, & de ligatura eius erubeſcere?

Iacob. 4. 1. Pet. 5. Infelices qui de ligatura erubeſcunt, & non de vulnere.

8. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite ſexageſimoquinto: Sed neque de ipſis criminibus quantumlibet magnis remittendis in ſancta Eccleſia, Dei deſperanda eſt miſericordia agentibus pœnitentiam ſecundùm modum ſui cuiuſque peccati. In actione autem pœnitentiæ, vbi tale crimen commiſſum eſt, vt is qui commiſit, à Chriſti etiam corpore ſeparetur, non tam conſideranda eſt menſura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Verùm quia plerunque dolor alterius cordis occultus eſt alteri, neque in aliorum notitiam per verba, vel quæcunque alia ſigna procedit, cùm ſit coram illo cui dicitur, Gemitus meus à te non eſt abſconditus: rectè conſtituuntur ab ijs, qui Eccleſiæ præſunt, tempora pœnitentiæ, vt fiat etiam ſatis Eccleſiæ, in qua remittuntur ipſa peccata: extra eam quippe non remitterentur. Ipſa namque propriè Spiritum ſanctum pignus accepit, ſine quo non remittuntur vlla peccata, ita vt quibus dimittuntur, conſequantur vitam æternam.

Pſalm. 37. Pia fides Eccleſiæ tempora pœnitentiæ conſtituunt.

Pſalm. 50.

9. AMBROSIVS in pſalmum trigeſimumſeptimum: Qui pœnitentiam agit, offerre ſe debet ad pœnam, vt hic puniatur à Domino, non ad ſupplicia æterna ſeruetur. Ibidem: Plurimùm ſuffragatur reo verecunda confeſſio, & pœnam, quam defenſione euitare non poſſumus, pudore ſubleuamus. Et ſub finem: Vt febres in alto titæ non queunt mitigari; cùm foras eruperint, ſpem adferunt detinendi; ita peccatorum morbus dum tegitur, inardeſcit; ſi confeſſionibus proditur, euaporat.

10. IDEM ad virginem lapſam capite octauo, vt ſuprà II teſtimonio quinto, & infrà quæſtione octaua, D teſtimonio tertio.

V.

Eſtne Confeſſio neceſſaria?

A EST vtique: non ſolùm autem, vt quidam falsò autumant, interior illa, quæ coram Deo [a] quotidie facienda eſt Dauidis exemplo, qui ait: [b] *Dixi: Confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino:* verùm etiam hæc exterior, quæ apud [c] Sacerdotem de criminibus peragitur omnibus, quæ poſt examinatam ſedulò conſcientiam, in mentem homini veniunt.

a Chryſoſt. homil. 42. in Matth.
b Pſalm. 31. b
c Origen. in pſalm. 37 homil. 1. & homil. 2. in Leuit. Chryſoſtom. lib. 3. de ſacerd. Nyſſen. orat. in eos qui alios verbis iudicât. Petrus Cluniac. lib. 1. miracul. c. 3. 4. 5. 6. & lib. 2. cap. vltimo.

B Ita de hominibus Eccleſiæ primitiuæ ſcriptum eſt: [d] *Multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus ſuos.*

d Actor. 19. d

C Quam confitendi rationem eſſe neceſſariam, non Eccleſiæ [e] modò ſacra iura, & Patrum [f] veneranda ſcripta confirmant, ſed etiam Chriſti diuina verba concludunt, declarantque, cùm ait: [g] *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Atqui remittere, vel retinere peccata (cùm iudicis hęc ſint officia) nullus rectè poteſt Sacerdos, niſi peccantis cauſam, de qua iudicandum eſt, probè antea cognitam habuerit atque perſpectam. Quæ cauſę cognitio prius haberi non poteſt, quàm is, qui expendendum ſe Sacerdoti, vt [h] iudici ac [i] medico ſuo, abſoluendumque tradit, ſpontanea confeſſione vulnera ſua ſigillatim detegat, atque ita aperiat, vt Sacerdos, vbi peccata ſoluenda, & vbi liganda ſint, explicatè cognoſcere queat.

e Concil. Lateran. can. 21. Florent. & Tridentin. ſeſſ. 14. cap. 5.
f Clemens epiſtol. 1. ad fratrem Dom. Dionyſ. epiſtol. 8. ad Demoph. Tertull. de pœnit. cap. 8. 9. 10. 12. Orig. in pſalm. 37. homil. 1. & 2. & homil. 2. in Leuit. Cyprian. de lapſ. Paſianus in paræneſi ad pœnit. Hieronym. in c. 10. Eccleſiaſtæ. Chryſoſt. homil. 32. in Geneſ. & 10. in Matth.
g Ioan. 20. f
h Auguſtin. lib. 20. de ciuit. Dei cap. 9. Gregor. homil. 26. in Euangel. Chryſoſtom. lib. 3. de ſacerd. & homil. 6. de verb. Iſaiæ. Hieronym. ad Heliod. epiſtol. 1. cap. 7.
i Concil. Laterane. can. 21. Vormatienſe cap. 26. Origen. homil. 1. & 2. in pſalm. 37.

TESTI-

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS homilia quadragesimasecunda in Matthæum: Tu ipse tibi iustus sis iudex, exige à teipso rationem & correctionem, largos lachrymarum effunde fluuios, ingentes compunctionis gemitus redde, humilimus iis, laboribus ac vigilijs teipsum afflige, peccata tua per singulas species recole. Non paruus est hic cruciatus animæ, nec quantus sit, ab alio cognoscitur, nisi ab eo qui compunctus est, qui non ignorat hac re animam in hac vita maximè torqueri: nec est nescius, quantus dolor ex memoria peccatorum nascatur. Quas ob res iustitiam Deus huic pœnitentiæ in præmium proposuit, dicens: Dic tu prius peccata tua, vt iustificeris. Non est profectò, non est insufficiens ad emendandum via, si cùm omnia secundùm speciem in vnum peccata collegeris, assiduè animo deinde ipsa verses, ac de ipsis continuè mediteris & cogites.

Peccata per species singulas recolenda.

Idque ante vitæ incertum terminum faciendum.

Psalm 44 secundum lxx. Omnia peccata secundum speciem in vnum colligere.

Lucæ 15. Pœnitentiæ lucerna.

2. PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

3. ORIGENES homilia prima in psalmum trigesimumseptimum: Christus quidem erat archiatros, qui posset curare omnem languorem, & omnem infirmitatem: Discipuli verò eius Petrus, vel Paulus, sed & prophetæ medici sunt, & hi omnes, qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibusque curandorum vulnerum disciplina commissa est, quos voluit Deus in Ecclesia sua esse medicos animarum, quia non vult Deus noster mortem peccatoris, sed pœnitentiam & orationem eius expectat.

Medici animarum in Ecclesia.

4. IDEM homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis, audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Est ista prima &c. Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte; & cùm non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum, qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei.

Laboriosa per pœnitentiam remissio. Psalm. 6. Non erubescit sacerdoti indicare peccatũ, & quærere medicinã. Psalm. 31.

Christianorum & Monachorũ in primis moribus vetus sæculum.

5. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt suprà quæstione prima, Testimonio octauo.

6. GREGORIVS Nyssenus oratione ad eos, qui durius & acerbius alios iudicant, atque condemnant, quique conuersione indigent, & pœnitentia, siue in mulierem peccatricem: Afflictionis participem, & socium sume sacerdotem, vt patrem: quis enim tam falsò nominatur pater, aut tam duro atque adamantino animo præditus est, qui non filijs mœrentibus doleat, & gaudentibus lætetur? Sacerdos ita tristatur ob peccatum illius, quem propter religionem habet loco filij, vt Iacob visa tunica Ioseph sanguine conspersa querebatur; vt Dauid luxit Abialonis interitum; vt Heli Ophnim & Phineem, qui in acie ceciderant; vt Moses impium populum, qui rerum nouarum studiosus vitulum sibi confluauerat. Quamobrem maior tibi in eo fiducia sit, qui te in Deo genuit, quàm in illis, à quibus corpore procreatus es. Audacter offende illi, quæ sunt recondita animi arcana tanquam occulta vulnera medico rẽtege. Ipse & honoris, & valetudinis tuæ rationem habebit. filiorum dedecore magis mouentur parentes, quàm ipsi filij. Nam vt filiorum gloria ad parentes pertinet, sic etiam dedecus & turpitudo. Incertus est, fratres, terminus vitæ. discessum è vita diligentia præuertamus. Absurdum enim est, cùm illi, qui corporis valetudinis rationem habent, se ipsos expurgent ante Caniculæ exortum, ne quod humidum in illis est, vehementi ipsius ardore corrumpatur, & morbos pariat, eos qui animi curam gerunt, incertum mortis diem non antenertere, & ardorem excruciantis illius ignis, qui in æternum comburit, & nullum vnquam refrigerium admittit. Drachmam Euangelicam, quam acceperas, & qua dives effectus fueras, ignauia tua perdidisti' pœnitentiæ lucernam accende. Inclinare diligenter. Illam in terrenis affectionibus defossam conquire, inuentam tolle, atque conserua, vt nos vicini gratulemur, & eo gaudio afficiamur, quod est in Christo.

Sacerdos cũ pater sit pœnitentiũ, ob eorum peccatũ dolet.

Genes. 37.

2. Reg. 18.
2. Reg. 4.
Exod. 32.

Animi arcana vulnera, sacerdoti vt medico retegenda.

7. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite tertio:

8. ET capite quinto, Vide suprà quæstione decima de Eucharistia, Testimonio nono, & decimo.

9. ITEM capite quarto: Ad monasterium sancti Ioannis Angeliacensis, quod in Xantonensi pago situm est, presbyter quidam Gilbertus nomine ad conuersionem venit, atque ibi per aliquantum temporis quoad vixit, deuotè conuersatus est. Contigit autem non multo tempore elapso, eum ex infirmitate, quam incurrerat, ad extrema venire. Cumque licut mos Christianorum est, & maximè monachorum, in substrato cilicio & cinere, à fratribus compositus, iaceret, atque horam vocationis suæ expectaret: fratres monasterij, vt eius exitum orationibus commendarent, venerunt, & eum vndique psallendo circunsteterunt. Qui cùm vt defungeretur expectarent; ecce subitò resumpto spiritu, & apertis oculis, acclamare cœpit professionem fidei, quæ quotidie decantatur, hoc est, Quicunque vult saluus esse, &c. Et cùm prius idiota, & imperitus literarum fuisse ab omnibus agnosceretur, ita distinctè, & apertè singula proferebat, vt à nescientibus, si fortè adessent, peritissimus in talibus extitisse crederetur. Qua de causa omnes qui astabant stupefacti, euentum rei admirabantur. Qui cùm diu admirantes hæsissent; tandem Prior Gregorius nomine, cui præ cæteris hoc incumbebat, vir bonę religionis, intelligens eum aliquid in occulto vidisse; ad eum se inclinauit, & quę causa clamoris esset, vel si quicquam, quod eos lateret vidisset, interrogauit. Ad quod ille: Vidi (ait) personam reuerendæ formæ, candidi habitus, & venerandæ caniciei, paulo ante vas eum aqua afferre, mihiqúe dicere: Noueris causam aduentus mei ad te hanc esse, vt pedes tuos, qui inquinati sunt, abluam, eis ablutis totum te mundum reddam. Cumque admirari me super his quę dicebat cerneret, adiecit: Non nôsti (ait) ad purgationem tuĩ hanc aquam esse necessariam, qui tale quod ipse nôsti crimen commisisti, quod de industria celans, nulli hactenus reuelare voluisti? Vnde scias te nullatenus posse saluari, nisi quod perniciosè celaueras, salubriter studeas confitendo manifestare. Deus verò multa sua misericordia, neque pro tanto etiam reatu te perire permittens, ad sensus corporeos te reuire permittit, vt de tanto crimine confitendo pœnitere, & pœnitendo salutem consequi merearis. Hac igitur de causa & à vobis abfui, & ad vos reuire permissus sum. His ita dictis, aliis remotis, Priorem aduocans, peccatum illud ei confessus est. A quo huius, &

Saluari non potest, nisi confiteatur peccatum quod celauit.

omnium peccatorum ſuorum abſolutione ſuſcepta, ſequenti die, prima hora diei, aſſantibus, & orantibus fratribus, læto vultu, bono fine quieuit. Hoc non ab alio, ſed à monacho eiuſdem monaſterij, Lecto nomine, qui hæc omnia viderat & audierat, agnoui. Hic enim poſtea Cluniacum gratia deuotionis veniens, ſcriptor noſter, & filius in Chriſto chariſſimus fuit.

10. DEINDE capite ſexto. Addendum iam mihi videtur, illud non contemnendum miraculum, quod ipſe cum pluribus, vt ſequentia docebunt, conſpexi. Cauſa fuit ſatis omnibus illius temporis hominibus nota, qua cum pluribus noſtrorum Romam adij. Rediens inde, Romanas febres ſatis acerbas mecum retuli. Pro quibus curandis, fuit conſilium, vt patrium ſolum, & natiuum repeterem aërem. Ea de cauſa Celtinanias nobile Cluniacenſe monaſterium petij, atque ibi totam Quadrageſimam, longè moleſtiorem febrium ardoribus, quàm reumatorum laboribus, tranſegi. Interea dum in ſequeſtrata domo, toto illo tempore decumberem; ecce cuiuſdam fratris infirmi, in inferiori & proxima domo iacentis, clamoribus penè continuis excipior, & de die in diem magis magiſque moleſtor. Vociterabatur ſanè in primis, quæcunque turbato morbis animo confusè occurrere poterant. Ad poſtremum verò hoc vnum ſemper & ſolum, abſque aliqua interpolatione, toto anniſu inclamabat: Et ô fratres, quare non ſuccurritis? Cur non miſeremini? cur non remouetis à me maximum, & terribilem (vt verbo ipſius vtar) runcinum iſtum, qui poſterioribus pedibus contra me verſis, calcibus caput meum conquaſſat, faciem diſſipat, dentes conterit? Remouete domini, remouete eum, rogo vos per Dominum, remouete eum. Et conuerſa voce ad eum, quem in forma equi conſpiciebat dæmonem, cunctis audientibus loquebatur. Verba autem eius, quantum imitari valeo, dicturus ſum: Per Dominam meam ſanctam Mariam matrem Domini, & per ſanctos Apoſtolos adiuro te, ne me torqueas, ſed me in pace dimittas. Fuerat autem idem frater ante conuerſionem miles ſecundùm ſeculum ſtrenuus, mihique in monaſtico ordine per multum temporis ſatis notus, bonæ vir fidei, &, inquantum hominibus notum eſſe poterat, honeſtæ converſationis. Pertuli vtcunque voces has per totam ferè Quadrageſimam: quo toto tempore, nec ipſe à clamore ceſſauit, nec mihi, propter infirmitatis incommoditatem, eum adire facultas fuit. In huius autem clamoris continuatione, Paſchalis aduenit ſolennitas. Qua tranſacta, cùm iam aliquantulum conualuiſſem, adhuc tamen æger, ad ægrum acceſſi, & quid ſibi in tam diuturna vociteratione vellet, requiſiui. Ad quod ille reſpondit: Runcinus ille, ille certè ille, mihi intolerabiliter moleſtus eſt. Vultum meum aſſiduis ictibus conterit, & inter hæc oſtendebat quaſi digito locum, murum ſcilicet, cui ipſe adhærebat. Interea videntibus quamplurimis, qui mecum aſtabant, cœpit caput huc illucque conuertere, & quaſi à ferientis ictibus ſubducens, nitebatur illud in pului-nari, vel defubtus abſcondere. Miſerebamur hominis anguſtijs, nihil aliud præſtare valentes. Aſſeruimus itaque benedictam aquam præcepi; infirmum ipſum, & locum, quem oſtendebat, eadem aſperſi: poſt aſperſionem verò, vtrum dæmonem illum adhuc videret, quæſiui. Qui ſe illum, & videre, & ſolita ab eo pati denunciauit. Sed ne miretur aliquis benedictæ aquæ aſperſione dæmonem non fugatum, agnoſcat, tabe interius latente, vnguenta exterius adhibita, nihil proficere poſſe. Tabem autem voco letale peccatum; quod quandiu in interioribus cuiuslibet latuerit, nullius exterius ſacramenti perceptio ei prodeſſe poterit. Quod in præcipuis Eccleſiæ ſacramentis, videlicet baptiſmate, & corpore Domini, apertè oſtenditur. Si enim malitia interiore manente ſaluare iſta poſſent; nec Iudas, poſt acceptum cum alijs diſcipulis corporis Chriſti ſacramentum, laqueo ſe ſuſpenderet, nec Simoni mago iam baptizato Petrus diceret: Non eſt tibi pars, neque ſors in ſermone iſto. In felle enim amaritudinis & obligatione peccati, video te eſſe. Sicut enim ſacramenta fidei, ita & opera fidei ſeruari Chriſtus præcepit: vt in hoc eodem baptiſmatis ſacramento agnoſcere datur, quod inſtitutor eiuſdem ſacramenti declarat. Qui enim dixit, Ite docete omnes gentes; baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: ipſe ſubiunxit; Docentes eos ſeruare omnia, quæcunque mandaui vobis. Vtrunque ergo mandauit, vtrunque ſeruari voluit; neutrum ſine altero ad ſalutem ſufficere poſſe monſtrauit. Sic æger iſte, & aqua ſalutari potuit aſpergi, & tamen propter occultam (vt poſt apparuit) peccati labem, non potuit à dæmone liberari. Quod ſtatim vt aduerti, eum, vt ſtudioſè præteritam vitam ſuam perſeueraret, & ſi quid noxium, maximè de grauioribus, in ea recognoſceret, confiteretur, hortatus ſum. Hoc poſtquam conceſſit, remotis alijs, & duobus tantùm mihi adhibitis, ante illum conſedi, & cruciculam ligneam cum imagine Domini, vti magis ad confitendum animaretur, donec omnia conſummata ſunt, manu tenui. Confiteri ergo cœpit, & confitendo aliquandiu proceſſit. Et quia multa infirmitas ordinem verborum eius aliquando perturbabat, iuuabam eum, reducendo ei ad mentem, vt quæque animo occurrere poterant. At ille modico meo adiutorio confeſtim reſumpto ordine, quod cœperat exequebatur. Cumque plurima explicuiſſet, & iam ad alia explicanda pergeret; ecce, rurſus auertere faciem, & huc illucque conuertere, atque (vt iam dixi) ſub puluinari aliquando nitebatur abſcondere. Cumque quærerem, quid ille incompoſitus geſtus ſibi vellet. Ecce, ait, domine, ille, qui ſemper mihi adeſt, runcinus, ſolito acrius inſtat, & toto niſu calcibus, dentes, ac totum caput meum conterit. At ego: Inſta ergò & tu frater; malignus ſpiritus eſt, impedire feſtinans ſalutem tuam; quem, ſi perſteteris, vinces. Mox ille ad propoſitum confeſſionis reuerſus, deuotius quàm cœperat confitebatur: nihil quod occurrere poſſet, tam de ſeculari, quàm de monaſtica vita, prætermiſit. Cùm ecce ſubitò in ipſo narrationis progreſſu, noua querela exoritur, & vox infirmi mecum loquentis ad neſcio quem alterum dirigitur. Quid (inquit) me impedis? Quid verba mea intercidis? Aut die, quod dicere volo, aut me dicere ſine. Cùm verò interrogarem, cui, vel quare iſta loqueretur, reſpondit: Aſtat capiti meo vir prorſus incognitus, à quo omnia, quæcunque malè geſſi, narrari audeo: ſic tamen illa memorat, vt me illa proferre non ſinat. Vera quidem dicit, ſed me ea volentem loqui impedit. Ego & hunc dæmonem eſſe dicens, ne à propoſito deſiſteret, exhortabar. Ille autem denuò ad priora rediens, ad finem cœpta perducere nitebatur. Sed mirum erat ſpectaculũ cernere, quoties ille verba mutare coactus, nunc mihi peccata ſua confitens loquebatur,

Manente in conſcientia mortali peccato, ſacramenta non proſunt.

Actor. 8.

Matth. 28.

Diabolus confitentem peccata impedire conatur.

tur, nunc de dæmonibus aliquando verbis, aliquando verberibus, os eius obturare laborantibus, conquerebatur. Quandoque namque runcinum sibi calcibus os contundere, quandoque assidentem capiti suo dæmonem verba intercidere, multo cum gemitu & suspirijs fatebatur. Ferè enim (nisi fallor) quadragies hæc confessionis interruptio à dæmonibus facta est. Intantùm pertinax hostis, & more sibi solito humanæ perditionis auidus, mecum pariter, & cum illo certabat. Productum est hoc nostrum prælium, ab hora diei prima, vsque ad horam tertiam. Tunc planè hora illa, qua maximè se hominibus infundere spiritus Dei solet, eiusdem spiritus auxilio, vicimus. Vicimus nos, inquam; sed rectius ille victisse dicitur, sine quo malus spiritus nunquam vincitur. Vicit certè nequam hostem diuina miseratio, & egregiam præteritæ vitæ suæ memoriam, atque animositatem proferendi, fratri in extremis iam agenti concedens, perfectam ei purgationem per plenam confessionis satisfactionem largitus est. Et miranda, sed multò magis veneranda, atque diligenda supernæ pietatis erga miseros affluentia: quæ ante fratrem istum mundo excedere non permisit, donec quod verè obstare ei ad salutem æternam posset, per pœnitentiæ, & confessionis remedia indulsit. Quantæ verò memoriæ in confessione fuerit, ibidem etiam tunc probaui. Dixit enim se ante plures annos altare benedictum cuidam fratri commisisse: vnde hac occasione, vtrum bene memoria vigeret, certificari cupiens, altare illud à fratre, quem nominauerat, perquiri fecì, quod post inquisitionem, ab eodem, cui commissum fuerat, mihi allatum est. Confessione ergò completa, fratres aduocans, ægrum, vt moris est, absolui, pœnitentiamque pro eo fratribus, si ille defungeretur, indixi. Quam absolutionem multa cum deuotione frater ille suscipiens, crucem sibi à me oblatam supplex adorauit, atque salutiferæ passioni Domini animam corpusque suum intentissimè commendauit. His omnibus expletis, coram cunctis tam monachis, quàm laicis, qui astabant, interrogo; quid de runcino illo sæpè nominato, de quo toties questus fuerat, diceret, vel si eum adhuc, vt prius, videret. At ille, quasi cum multo timore eleuans caput, & oculos velut iam iamque ferendus ad locum solitum dirigens, indeque ad alia vicina loca circunducens, subito gaudio, obortis lachrymis, ait; Per animam patris mei, non comparet. Cumque & de illo pessimo consiliario, qui capiti eius tandiu adhæserat, requirerem; etiam ad eundem locum, vbi ante illum conspexerat, intuitum reflectens, Et iste, ait, abscessit. Gratias omnes toto corde agimus Deo, qui saluat sperantes in se. Exinde verò studiosius eum obseruari, proprijs deputatis custodibus mandaui. Nec fuit qui postea eum saltem in modico clamantem audiret: cùm antea fratres in illa domo iacentes, eius fatigati clamoribus, quiescere non valerent. Interrogatus frequenter à fratribus, & etiam à famulis, vtrùm aliquid illorum videret, quæ priùs viderat, nihil triste se videre, nihil prorsus molestiæ pati, affirmabat. A me ipso de istis postea interrogatus, omnia sibi læta, & pro voluntate esse respondit. Toto illo die, cum subsequenti nocte postea superuixit, sequēti circa sextam in pace vitam finiuit, bonam spem salutis suæ, & exemplum veræ pœnitentiæ nobis derelinquens.

Dæmonis pertinacia ad impediē dum confitentem.

Perfecta purgatio, per plenam confessionem.

Singulorum peccatis expositis, absoluitur Pœnitens.

Conscientia per confessionem expurgata, Diaboli machinationes repelluntur.

II. LIBRO demùm secundo, capite vltimo: Regressus ab Angliæ partibus, dum Cluniacū tendens per Franciam iter agerem, ad quoddam monasterium Cluniacensis ordinis, quod Radolium vocatur, & ad charitatem pertinet, hospitandi causa diuerti. Præsidebat tunc eidem loco, more Prioris, frater quidam Bernardus nomine, Pictauus natione, iuuenis ætate, elegãs moribus, opere strenuus, domui sibi commissæ prudenter prouidens. Detinebatur tunc valida febri, tamq; graui, vt lecto assiduè decumbere cogeretur. Veni ergò, & tali morbo eum grauatum inueni. Accessi statim facta regulari oratione ad ipsum, & qualiter se haberet solicitè perquisiui. Respondit ille, quod clarum erat, nec aliquem cernentem latere poterat; multum se incommodo iam dicto grauari. Monui pro officio, vt quandiu cõpos sui erat, conscientiam scrutaretur, peccata confiteretur, nec aliquid ad salutem animæ pertinens intermitteret, sed confessione, deuotione, oratione, ad iter peregrinum securè explendum, se toto, quo posset conamine, pararet. Acquieuit monitis libens; & semotis alijs, me tantùm coram eo residente, confiteri deuotè aggressus est. Expleta, prout tunc datum fuit, confessione, feci quod meum erat, & ægrum confitentem Christiano more absolui. Iniuncta verò ei congrua, iuxta quod ab ipso audieram, & mihi visum est, pœnitentia, die sequenti ad ipsum rediturus recessi. Facto manè, vt proposueram redij, & remotis astantibus, secretò eum de similibus, vt priùs fecerã, admonebam. At ille, vt potuit corpore, totus autem mente, ad me conuersus, Peccaui, ait, domine, & valdè peccaui, quòd de hesterna cõfessione, quam purè facere debuissem, de industria quædã subtraxi. Ea de causa ad iudicium hac nocte vocatus, mira & tremenda videre coactus sum. Adstabat quodam in loco multitudo hominum tetri coloris, horrendæ formæ, quorum deformitatẽ vix visus humanus tolerare poterat. Allatæ sunt ab eis lances geminæ, in quarum vna animam meam, in alia opera mea cernebam. Accusabãt me vndique, & quandoque vera, quandoque falsa plurima, more suo, proferebant. Aestuabam constitutus in arcto, nec tot, vt videbatur, millibus hominum innumera obijcientibus, præ timore respondere poteram. Cumq; diù huiusmodi litibus & accusationibus me, ad omnia suspensum ac trementem, vexãssent: occurrebat tandem formosus, vt videbatur vir, & in medio astans, turbis insanientibus, immò vt animo conceperam dæmonibus; Quid, inquit, quæritis? Non est iste planè, non est iste de vestris. Eripuit, eripuit eum certè de manibus vestris, ea quam hesterno die Abbati suo fecit confessio. Non sic est, inquiunt; non sic est, vt dicis. Nouimus enim, & benè conscij sumus, quid dixerit, & quid retinuerit. Tacuit pro certo quædam, quorum sibi ipse conscius est; non obliuione inductus, sed deliberatione seductus. Cũ igitur bonus ille defensor mens, prolatam, licet à mendacibus, veritatem negare non posset, nec tamen me deserere vellet, consumpsi in immenso labore ac formidine totam hanc noctem. Qua transacta, aurora vt credo dante diei principium, expergefactus ad me redij. Nũc quia plenè intelligo, multam mihi à Deo hac vitione impensam misericordiam, vt fateri me velit, quod tacere decreueram, detegam Deo cuncta ex integro, tibique pater, nec vltrà meam animam parata salute fraudabo. His dictis, ad confitendum rursum conuersus, quicquid exhauriendum reliquerat, totum

Confessionis non integræ factæ punitio.

per Dei gratiam exhausit. Expleta veraci & deuota confessione, absolui pro officio fratrem, & oleo sacro inunctum, Christi corpore ad æternam vitam obtinendam refectum, Deo & fratrum precibus intentè commendaui; sicque valefaciens ei, cum socijs recessi.

B ACTORVM decimonono, vt in textu.

C CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, canone vigesimoprimo: Omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum: nisi forte de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus, ab eius perceptione, duxerit abstinendum: alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Vnde hoc salutare statutum, frequenter in Ecclesijs publicetur, ne quisquam ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet, & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere, vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, vt, more periti medici, superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens, & peccatoris circunstantias, & peccati, per quas prudenter intelligat, quale illi consilium debeat exhibere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. Caueat autem omninò, ne verbo, vel signo, vel alio quouis modo, prodat aliquatenus peccatorem; sed, si prudentiori consilio indiguerit, illud absque vlla expressione personæ, cautè requirat: quoniam qui peccatum in pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solùm à sacerdotali officio deponendum decernimus, verùm etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam, in arctum monasterium detrudendum.

Confessio annua.

Alienus Sacerdos non potest soluere aut ligare.

Inquisitio circunstantiarum peccati & peccatoris.

Sigillum Confessionis.

Pœna reuelantis Confessionem.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Ad oris Confessionem pertinet, vt peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter, &c. Minister huius Sacramenti est Sacerdos habens authoritatem absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris.

Non quiuis Sacerdos huius Sacramenti minister est.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta, capite quinto: Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ iam explicata, vniuersa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse à Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus, post baptismum lapsis, iure diuino necessariam existere: quia Dominus noster Iesus Christus, è terris ascensurus ad cælos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit, tanquam præsides, & iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint; quo, pro potestate clauium, remissionis, aut retentionis peccatorum, sententiam pronuncient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, nec æquitatem quidem illos in pœnis iniungendis seruare potuisse, si in genere duntaxat, & non potius in specie, ac sigillatim, sua ipsi peccata declarâssent. Ex his colligitur, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiam si occultissima illa sint, & tantum aduersus duo vltima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum grauius sauciant, & periculosiora sunt ijs, quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quanquam rectè, & vtiliter, citraque omnem præsumptionem in confessione dicantur, quod piorum hominum vsus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque alijs remedijs expiari, possunt. Verùm cùm vniuersa mortalia peccata, etiam cogitationis, homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam, cum aperta, & verecunda confessione, à Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri studeant, procul dubio, omnia diuinæ misericordiæ ignoscenda exponunt. Qui verò secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil diuinæ bonitati, per sacerdotem remittendum, proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea, etiam eas circunstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quòd fine illis, peccata ipsa, neque à pœnitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant; & fieri nequeat, vt de grauitate criminum rectè censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis, pœnitentibus imponere. Vnde alienum à ratione est, docere circunstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut vnam tantùm circunstantiam confitendam esse, nempe peccâsse in fratrem. Sed & impium est, Confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim, nihil aliud in Ecclesia à pœnitentibus exigi, quàm vt, postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientiæ suæ fines omnes & latebras exploraurit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse memineri: reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in vniuersum, eadem Confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa verò huiusmodi Confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, grauis quidem videri posset, nisi tot, tantisque commodis, & consolationibus leuaretur, quæ omnibus, dignè ad hoc sacramentum accedentibus, per Absolutionem certissimè conferuntur. Cæterùm, quo ad modum confitendi secretò apud solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cùm ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publicè confiteri possit; non est tamen hoc diuino præcepto mandatum, nec satis consultò humana aliqua lege præciperetur, vt delicta, præsertim secreta, publica esset confessione aperiunda. Vnde cùm à sanctissimis, & antiquissimis Patribus, magno, vnanimique consensu, secreta Confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta vsa est, & modò etiam vtitur, fuerit semper commendata; manifestè refellitur inanis eorũ calumnia, qui eam à diuino mandato alienam, & inuentũ humanum esse, atque à Patribus, in Concilio Lateranensi cõgregatis, initium habuisse, docere non verentur. neque enim per Lateranẽse Conciliũ Ecclesia statuit, vt Christi fideles confiterentur, q̃ iure diuino necessariũ, & institutũ esse intellexerat; sed vt pra-

Integra peccatorum confessio à Christo tẽ stituta, & ad salutem lapsis necessaria.

In specie & sigillatim peccata confitenda.

Vniuersa mortalia peccata, quæ memoriæ post diligens examen occurrunt, confitenda necessariò.

Circunstantiarum confessio.

Confessio sacramentalis non est impossibilis, aut carnificina conscientiæ.

Psalm. 18.

Confessio aliquando publica esse potest.

Secreta Confessione Sacramentalis vsus est ab initio Ecclesiæ.

præceptum Confessionis, saltem semel in anno, ab omnibus, & singulis, cùm ad annos discretionis peruenissent, impleretur. vnde iam in vniuersa Ecclesia, cum ingenti animarum fructu obseruatur hoc ille salutaris confitendi, sacro illo, & maximè acceptabili tempore Quadragesimæ: quem morem hæc sancta Synodus maximè probat & amplectitur, tanquam pium & meritò retinendum.

De annua confessionis præceptum Ecclesiæ est.

4. CLEMENS epistola prima ad fratrem Domini: Quòd si fortè alicuius cor, vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum ex his, quæ superius memorauimus, latenter irrepserit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic qui præest, vt ab ipso per verbum Dei & consilium salubre curetur, quò possit integra fide & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuæ vitæ præmia peruenire. Et infrà: Instruebat (B. Petrus) actus suæ vitæ omni hora custodire, & in omni loco Deum respicere: firmiter scire, cogitationes malas cordi suo aduenientes, mox ad Christum allidere, & sacerdotibus Domini manifestare.

Non erubescat confiteri peccata huic qui præest.

Sacerdotibus cogitationes malas patefaciendas docuit D. Petrus.

5. DIONYSIVS Areopagita epistola octaua ad Demophilum: Tu verò procidentem sacerdoti impium (vt ais) atque peccatorem, nescio quo pacto, contra disciplinæ ordinem adstans, calce abiecisti ac repulisti. Cùm ille quidem verecundè (quod oportuit) fateretur, se ad peccatorum remedia quærenda venisse: neque exhorruisti insuper, & sacerdotem optimum lacerare conuicijs, miserabilem eum dicens, qui pœnitentem, atque impium iustificâsset.

Conseruando vt peccatores sacerdoti procidere erubescant sua peccata confitentes.

6. TERTVLLIANVS in libro de pœnitentia, capite octauo: Tantum releuat confessio delictorum, quantum dissimulatio exaggerat. Confessio enim satisfactionis consilium est, dissimulatio contumaciæ. Et capite nono. Huius igitur pœnitentiæ secundæ & vnius, quanto in arcto negocium est, tanto operosior probatio est: vt non sola conscientia præferatur, sed aliquo etiam actu administretur. Is actus, qui magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exomologesis est, qua delictum Domino nostrum conficimur, non quidem vt ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Itaque exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ illicem. De ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare: exterùm, pastum & potum pura nôsse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ iniungere. Hæc omnia exomologesis, vt pœnitentiam commendet, vt de periculi timore Dominum honoret, vt in peccatorem ipsa pronuncians pro Dei indignatione fungatur, & temporali afflictione æterna supplicia, non dicam frustretur, sed expungat. Cùm igitur prouoluit hominem, magis releuat: cùm squalidum facit, magis mundatum reddit: cùm accusat, excusat: cùm condemnat, absoluit. Inquantum non peperceris tibi, tantum tibi Deus, crede, parcet. ITEM capite decimo: Plurésque tamen hoc opus, vt publicationem sui aut suffugere, aut de die in diem differre, præsumo, pudoris magis memores, quàm salutis: velut illi, qui in partibus verecundioribus corporis contracta vexatione, conscientiam medentium virant, & ita cum erubescentia sua pereunt. Intolerandum scilicet pudori, Domino offenso satisfacere, saluti prodactæ reformari. Næ tu verecundia bonus, ad delinquendum expandens frontem, ad deprecandum verò subducens. Ego rubori locum non facio, cùm plus de detrimento eius acquiro, cùm ipse hominem quodammodo exhortatur: Ne me respexeris, dicens, pro te mihi melius est perire. Certè periculum eius tunc si fortè onerosum est, cùm penes insultaturos in risiloquio consistit, vbi de alterius ruina alter attollitur, vbi prostrato supersedendit. Cæterùm inter fratres atque conseruos, vbi communis spes, metus, gaudium, dolor, passio (quia communis spiritus de communi Domino & patre) quid tuos aliud quàm te opinaris? Quid consortes casuum tuorum, vt plausores fugis? Non potest corpus de vnius membri vexatione lætum agere: condoleat vniuersum, & ad remedium conlaboret, necesse est. In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus. Ergò cùm te ad fratrum genua protendis, Christum contrectas, Christum exoras. Æquè illi cùm super te lachrymas agunt, Christus patitur, Christus patrem deprecatur. Facilè impetratur semper, quod filius postulat. Grande planè emolumentum verecundiæ, occultatio delicti pollicetur. Videlicet si quid humanæ notitiæ subduxerimus, proinde & Deum celabimus. Adeone existimatio hominum, & Dei conscientia comparantur? An melius est damnatum latére, quàm palam absolui? Miserum est sic ad exomologesin peruenire. ET capite duodecimo: Si de exomologesi retractas, gehennam in corde considera, quam tibi exomologesis extinguet: & pœnæ primi magnitudinem imaginare, vt de remedij adeptione non dubites. Et post pauca: Igitur cùm scias aduersùs gehennam, post prima illa intinctionis Dominicæ monimenta, esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam differs? Cur cessas aggredi, quod scias mederi tibi? Mutæ quidem animæ & irrationales, medicinas sibi diuinitus attributas in tempore agnoscunt. Cernus fagitta transfixum, vt ferrum & irreuocabiles moras eius de vulnere expellat, scit sibi dictamno medendum. Hirundo, si excæcauerit pullos, nouit illos oculare rursus de sua chelidonia. Peccator restituendo sibi institutam à Domino exomologesin sciens, præteribit illam, quæ Babylonium regem in regna restituit? Diu enim pœnitentiam Domino immolârat, septenni squalore exomologesin operatus, vnguium aquilinum in morem efferatione, & capilli iniuria horrorem leoninum præferente. Pro malæ tractationis! Quem homines perhorrebant, Deus recipiebat. Contra autem Ægyptius Imperator, qui populum Dei aliquando afflictum, diu Domino suo denegatum, persecutus, in prælium irruit, post tot documenta plagarum, dirimendi maris, quod soli populo peruium licebat, reuolutis fluctibus perit. Pœnitentiam enim, & ministerium eius exomologesin abiecerat. Quid ego vltra de istis duobus humanæ salutis quasi Pharis, ftyli potius negocium, quàm officium conscientiæ meæ curans? Peccator enim omnium notarum cùm sim, nec vlli rei nisi pœnitentiæ natus, non facilè possum super illa tacere, quàm ipse quoque & stirpis humanæ, &

Contra eos qui ob pudorem & verecundiam refugiunt confitem peccata & satisfacere.

Sacrificium opertæ.

Presbyteris aduolui.

A Domino institutæ exomologesis.

Daniel. 4.

Exod. 14.

nz, & offensæ in Dominum princeps Adam, exomologesi restitutus in paradisum suum, non tacet.

7. ORIGENES homilia prima in Psalmum trigesimumseptimum, vide suprà hac eadem quæstione, A testimonio tertio.

8. IDEM homilia secunda in Psalmum eundem: Omnibus igitur flagellis emendari, verberariqúe paratus sum, & nihil horum recuso, tantùm vt supplicia æterni ignis effugiam. Ego ergò in flagella paratus sum, & dolor meus coram me est semper. Ante oculos meos habeo dolorem meum, vt futuros pœnarum dolores, præsentibus possim doloribus compensare. Quoniam iniquitatem meam pronuncio. Pronunciationem iniquitatis, id est, confessionem peccati, frequentius diximus. Vide ergò quid edocet nos scriptura diuina, quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim ficut ij, qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humoris, vel phlegmatis stomacho grauiter, & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam hi, qui peccauerunt, si quidem occultant, & retinent intrà se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate, vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum, & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam. Tantummodò circunspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente, qui condolendi & compatiendi nouerit disciplinam: vt ita demum, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias, & sequaris: si intellexerit, & præuiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat, & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est.

9. IDEM homilia secunda in Leuiticum, vt suprà A testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu, vel sermone de lapsis: Denique quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, qui quanuis nullo sacrificij, aut libelli facinore constricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipsum apud sacerdotes Dei dolenter, & simpliciter confitentes, exomologesin conscientiæ faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medelam, paruis licet, & modicis, vulneribus exquirunt, scientes scriptum esse: Deus non deridetur. Iterum paulò pòst: Confiteantur singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc, qui deliquit, in seculo est, dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotes, apud Dominum grata est. Conuertamur ad Dominum mente tota, & pœnitentiam criminis, veris doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur.

11. PACIANVS in paræneſi ad pœnitentiam, siue in libello de pœnitentia & confessione: Vos primùm appello fratres, qui criminibus admissis, pœnitentiam recusatis, vos inquam post impudentiam timidos, post peccata verecundos: qui peccare non erubescitis, & erubescitis confiteri. Et paulò pòst: Ecce iterum Apostolus ad Sacerdotem: Manus citò nulli imponas, nec communices peccatis alienis. Quid facies tu, qui decipis Sacerdotem? qui aut ignorantem fallis, aut non ad plenum scientem probandi difficultate confundis? Rogo ergò vos, fratres, etiam pro periculo meo, per illum Dominum, quem occulta non fallunt, definite vulneratam tegere conscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus etiam secaturos, etiam peruſturos. Meminimus quosdam, remota etiam, & verecunda membrorum non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate durâsse, & quantum est illud, quod homines præstiterunt? peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta subducet? & habet aliquid, quod in illo erubescat, qui Dominum læsit? An ficilli melius est perire, ne tu, pudore timidus, fine pudore moriaris, non faciens pudori locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quòd si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorum timere nolite. Nullum corpus membrorum suorum vexatione lætatur, immò pariter dolet, & ad remedium conlaborat: In vno & altero Ecclesia est, Ecclesia verò Christus, atque ideò qui fratribus peccata sua non tacet, Ecclesiæ lachrymis adiutus Christi precibus absoluitur. Nunc ad eos sermo fit, qui bene ac sapienter vulnera sua pœnitentiæ nomine confitentes, nec quid sit pœnitentia, nec quæ vulnerum medicina, nouerunt: similesqúe sunt illis, qui plagas quidem aperiunt ac tumores, medicisqúe etiam adsidentibus confitentur: sed admoniti, quæ imponenda sunt, negligunt, & quæ bibenda, fastidiunt.

12. HIERONYMVS in caput decimum Ecclesiastę super ea verba, Si momorderit serpens in silencio: Si quem serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno interfecerit: si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri, & magistro voluerit confiteri, magister qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina non curat.

13. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim, & homilia decima in Matthæum, vt suprà, quæstione decima de Eucharistia, D testimonio sexto & septimo.

14. IOANNIS vigesimo, vt in textu.

15. AVGVSTINVS libro vigesimo de Ciuitate Dei, capite nono, vt suprà, quæstione prima, B testimonio decimoquinto.

16. GREGORIVS homilia vigesimasexta in Euangelia, vt suprà, ibidem, B testimonio octauo.

17. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, & homilia quinta de verbis Isaiæ, ibidem, C testimonio octauo, & B testimonio decimosexto.

18. HIERONYMVS ad Heliodorum, ibidem, B testimonio decimoquarto.

19. CONCILIVM Lateranense canone vigesimoprimo, vt suprà, hac eadem quæstione, C testimonio primo.

20. CONCILIVM VVormatiense, capite vigesimoquinto: Pœnitentibus, secundùm differentiam peccatorum, sacerdotis arbitrio pœnitentię decernuntur. Debet itaqúe Sacerdos in pœnitentia danda singulorum causas singulatim considerare, originem quoque, modumqúe culparum, & affectus gemitusqúe delinquentium diligenter examinare, manifestèque cognosce-

Ficatur Sacerdoti.

Simile.

Psalm. 37.

Confessionis peccatorum necessitas. Egregia similitudo.

Contra eos qui restè quidè confitentur, sed satisfactionem impositam refugiunt, aut Sacerdotis consilia negligunt.

Qualis Confessarius quærendus sit.

Confessionem aliquando publicam esse conuenit.

Ecclesiast.

Peccati venenum per confessionem euomendum.

Quod ignorat medicina non curat.

Confessio apud Sacerdotem.

Galat. 6.

Remissio per Sacerdotes fit in hac vita.

Contra eos qui confiteri erubescunt.

1. Tim. 5. In eos qui ficte aut nõ integrè cõfitentur.

Confessarij officium.

cognoscere: temporum etiam & personarum, locorum quoque & ætatum qualitates inspicere, vt etiam pro consideratione locorũ, ætatum, vel temporum, seu pro qualitate delictorum, atque gemitum vnuscuiusque delinquentis, à sacris regulis oculos non reflectat. 21. ORIGENES homilia prima & secunda in Psalmum trigesimumseptimum, vt suprà, A testimonio tertio, & C testimonio octauo.

VI.

Quomodò Patres de Confessione scribunt?

A HI certè non modò confitendi vtilitatem & vsum, qui semper in Ecclesia fuit, sed ius etiam atque necessitatem nobis magno consensu commendant comprobantque.

B Vt verò è plurimis paucos & probatissimos illos testes producamus, sic habet in primis Magnus ille Basilius: [a] Necessarium videtur, his, quibus dispensatio Mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & hi, qui antiquitùs pœnitebant, inueniuntur apud Sanctos confessi esse peccata sua.

[a] Quæst. 288. in regulis breuioribus. Vide etiam quæst. 229. & in epist. de canonica ad Amphilochium, can. 73.

C Tum Cyprianus, [b] Confiteantur, inquit, singuli, quæso vos fratres, delictum suum, dum adhuc qui delinquit, in seculo est, dũ admitti eius confessio potest, dum satisfactio cuiusque, & remissio facta per Sacerdotes apud Dominum grata est.

[b] De lapsis. Vide eundē epist. 10. & 55.

D Accedit his Augustini sententia, qui docet in hunc modum: Agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia, vt oret pro vobis Ecclesia. Nemo sibi dicat, Occultè ago, apud Deum ago: nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergò sine causa dictum est: [c] *Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo?* Ergò sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei? Frustramus verba Christi? Promittimus vobis quod ille negat? Nónne vos decipimus? Tum alibi, [d] Sunt, inquit, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim, aut erubescunt, siue dedignantur se ostendere sacerdotibus, quos tamen inter lepram [e] & lepram discernere per Legislatorem constituit Dominus. Sed nolo, vt ipsa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram Domini Vicario, vel tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius similiter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur Vicarium.

[Homil. 49. ex 50. c. 3. & hom. 51. 41 & 50. c. 4 & 5.]
[c] Matth. 18. Ioan. 20. c
[d] Lib. 2. de visit. infirmo. cap. 4.
[e] Leuit. 13. & 14. & Luc. 17. & Matth. 8. a

E Nec minus est euidens, quod Leo ille Magnus scriptum reliquit: [f] Multiplex misericordia Dei ità lapsibus subuenit humanis, vt non solùm per Baptismi gratiam, sed etiam per Pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ; vt qui

[f] Epist. 91. ad Theodorum Fo. oiulicnsem Epis. Vide eundem epist. 80. ad

Epiſcop. Campanien. cap. 2.

regenerationis donum violâſſent, proprio ſe iudicio condemnantes, ad remiſſionem criminum peruenirent, ſic diuinæ bonitatis præſidijs ordinatis, vt indulgentia Dei niſi ſupplicationibus Sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim 1.Tim.2.b Dei & hominum homo CHRISTVS IESVS, hanc Prępoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & confitentibus actionem pœnitentiæ darent: & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem ſacramẽtorum per ianuam reconciliationis admitterent.

TESTIMONIA.

1.B BASILIVS in regulis breuioribus, ſiue quæſtionibus compendio explicatis, quæſtione ducenteſima octogeſimaoctaua: Neceſſarium videtur &c. vt in textu.

2. IDEM quæſtione ducenteſima vigeſimanona compendio explicata: Interrogatio. Nũquid flagitioſè facta, abiecta omni verecundia, enunciari apud omnes debeant, an apud aliquos tantummodò? & ſi hoc, apud quos, & cuiuſmodi? Reſponſio: Omninò in peccatorum confeſſione eadem ratio eſt, quæ etiam in apertione vitiorum corporis. Vt igitur vitia corporis nequaquàm quibuſuis temerè homines aperiunt, ſed ijs tantummodò, qui rationem, qua ea curanda ſunt, teneant. eodem modo etiam peccatorum confeſſio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea poſſint curare: conſentaneum in modum illi, quod ſcriptum eſt, Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infirmiorum portate. hoc eſt, tollite diligentia & cura veſtra.

Non quibuſuis confitendum.

Roma.

3. IDEM in epiſtola tertia canonica ad Amphilochium, canone ſeptuageſimotertio: Sin autem vnuſquiſque eorum, qui in prædictis peccatis iacẽre, confeſſus bonus euaſerit, & is cui à Dei benignitate ligandi & ſoluendi credita eſt poteſtas, ſi ſit clementior, videns ſummam eſſe, qui peccauit confeſſionem, ad diminuendum pœnarum tempus, non eſt dignus damnatione, cùm quæ eſt in ſcripturis, nobis hiſtoria ſignificet, quòd qui cum maiori labore confitentur, Dei miſericordiam celeriter apprehendant.

Confeſſio. Matth.18. Ioan 20.

1.C CYPRIANVS in tractatu vel ſermone de lapſis: Cõfiteantur ſinguli &c. vt in textu. & ſuprà, quæſtione quinta, C teſtimonio decimo.

Lib.3. ep.14.

2. IDEM epiſtola decima ad Presbyteros & Diaconos: Hæc qui ſubtrahit fratribus noſtris, decipit miſeros, vt qui poſſunt agentes pœnitentiam veram Deo patri miſericordi precibus & operibus ſuis ſatisfacere, ſeducantur, vt magis pereant, & qui erigere ſe poſſent, plus cadant. Nam cùm in minoribus peccatis agant peccatores pœnitentiam iuſto tempore, & ſecundùm diſciplinæ ordinem ad exomologeſim veniant, & per manus impoſitionem Epiſcopi & cleri, ius communicationis accipiant, nunc crudo tempore perſecutione adhuc perſeuerante, nondùm reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondùm pœnitentia acta, nondùm exomologeſi facta, nondùm manu eis ab Epiſcopo & clero impoſita, Euchariſtia illis datur, cùm ſcriptum ſit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.

Precibus & operibus ſatisfacere.

Exomologeſis. 1.Cor.11.

3. ET epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium: Honor ergò datur Deo, quando ſic Dei maieſtas & cenſura contemnitur, vt cùm ſe ille indignari & iraſci ſacrificantibus dicat, & cùm pœnas æternas, & ſupplicia perpetua comminetur, proponatur ſacrilegis atque dicatur, ne ira cogitetur Dei, ne timeatur iudicium Domini, ne pulſetur ad Eccleſiam Chriſti, ſed ſublata pœnitentia, nec vlla exomologeſi criminis facta, deſpectis Epiſcopis atque calcatis, pax à presbyteris verbis fallacibus prædicetur, ne lapſi ſurgant, aut foris poſiti ad Eccleſiam redeant, communicatio non communicantibus offeratur? Quibus etiam non ſatis fuit ab euangelio receſſiſſe, ſpem lapſis ſatisfactionis & pœnitentiæ faſtuliſſe, fraudibus inuolutos, vel adulterijs commaculatos, vel ſacrificiorum funeſta contagione pollutos, ne Deum rogarent, ne in Eccleſia exomologeſin criminum facerent, ab omni & ſenſu, & fructu pœnitentiæ remouiſſe, niſi foris ſibi exercere Eccleſiam, & contra Eccleſiam conſtituiſſet conuenticulum perditæ factionis, cùm malè ſibi conſciorum, & Deum rogare ac ſatisfacere nolentium caterua conflaret.

Lib.1.ep.3.

Criminis exomologeſis.

In Eccleſia exomologeſim criminum facere.

Satisfacere nolentium caterua.

4.D AVGVSTINVS homilia quadrageſimanona ex libro quinquaginta homiliarum: Agite pœnitentiam &c. vt in textu.

Eadem verba habet Ambr. in exhortatione ad pœnitentiam.

2. IDEM homilia quadrageſimaprima: Nõ ſolùm poſt pœnitentiam ab illis vitijs ſe homo ſeruare debet, ſed & ante pœnitentiam, dum ſanus eſt: quia ſi ad vltimum vitæ ſteterit, neſcit ſi ipſam pœnitentiam accipere, ac Deo & fratribus peccata ſua confiteri poterit.

Deo ac ſacerdoti peccata confiteri.

3. ET homilia quinquageſima, capite quarto: vel in libro de pœnitentiæ medicina, capite decimo: Quiſquis poſt baptiſmum aliquorum priſtinorum malorum opere obligatus tenetur, vſque adeóne ſibi inimicus eſt, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus eſt, cùm ità peccat & viuit. Nam vtique, quòd ipſe perſeuerans peccat, theſaurizat ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum detrectat aut differt, aut dubitat confugere ad ipſas claues Eccleſiæ, quibus ſoluatur in terra, vt ſit ſolutus in cælo & audet ſibi poſt hanc vitam, quia tantùm Chriſtianus dicitur, ſalutem aliquam polliceri? Et poſt paucà: iudicet ergò ſeipſum homo in iſtis voluntatis dum poteſt, & mores conuertat in melius; ne cùm iam non poterit, etiam præter voluntatem à Domino iudicetur, &c. vt ſuprà, quæſtione quarta de pœnitentia, D teſtimonio ſeptimo.

Rom.2.

Peccatorum vinculis implicitus, ad claues Eccleſiæ confugere debet. Matth.16.

4. ET

4. ET tapite quinto: Sed fac incertum esse, vtrùm ignoscat Deus. Quid perdit, cùm supplicat Deo, qui salutem perdere non dubitauit, cùm offenderet Deum? Quis enim certus est, quòd etiam Imperator ignoscat? Et tamen pecunia funditur, maria transmittuntur, procellarum incerta subeuntur: & penè vt mors euitetur, mors ipsa suscipitur. Supplicatur deindè per homines homini, sine dubitatione fiunt ista, quum sit dubium quo fine prouenians, & tamen certiores sunt claues Ecclesiæ, quàm corda regum: quibus clauibus quodcunque in terra soluitur, etiam in cœlo solutum promittitur. Et multo est honestior humilitas, qua se quisque humiliat Ecclesiæ Dei: & labor minor imponitur, & nullo temporalis mortis periculo mors æterna vitatur.

Matth. 16.

1. MATTHÆI decimooctauo, vt suprà quæstione prima, B in textu.

6. IOANNIS vigesimo, ibidem.

7. AVGVSTINVS in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Sunt quidam qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina &c. Et quibusdam interpositis: Ergò ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitùs participem. Non seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat, sacerdote inconsulto, ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non abnegamus, quin fit ad Deum frequenter referenda confessio peccatorum. Beatus etenim qui tenebit, & allidet paruulos, vel maximos suos, ad petram. Petra autem Christus est. Sed testamur, & testatur illud sana doctrina, ne tibi applaudétium fauens auribus, quoniam priùs eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuum, salubri iudicio: alioquin & sub lege, & sub gratia, Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum diuinum quomodò consummaretur? Confitemini alterutrùm peccata vestra, quomodò compleretur? Ergò cicatricum tuarum arbiter Dei vice, Dominus adhibeatur presbyter; & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Deindè capite quinto ità subiungit: Adstantem coram te sacerdotem angelum Dei existima. Labia quidem sacerdotis, ait Malachias, custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius. Angelus enim Domini exercituum est. Et cum qua & Deum, & angelum eius decet reuerentia, Dei ministrum affari? Aperi ei penetralium tuorum abditissima latibula, conscientiarum verecundarum penitiora reuela repagula. Non te pudeat coram vno dicere, quod te non puduit fortitan corã multis, & cum multis facere. Nam humanum est peccare, Christianum est à peccato desistere, diabolicum est perseuerare. Ergò quæ mentem grauiùs exacerbant facinora, Dei angelo manifesta: nihil obscurum dicens, culpam nullis ambagibus inuolues, nullis circumitionibus, quod verum est, operies. Designanda etiam sunt in quibus peccâsti loca, si recordaris, & tempora, cum quibus peccâsti personis, non nomina ipsarum, etiam vt à peccato desistant secretò corrigenda familiaritas, in qua peccâsti labilis ætas, quo gradu iam Ecclesiæ inseruiebas, vtrùm semel, an ex consuetudine; vtrùm necessitate, an ex voluntate cecidisti. His enim omnibus tua instant iudicia &c. Hæc autem omnia si taceantur, vel dicta callidè pallientur, animam iugulant: si denudentur, cum penitentia euanescunt. In nihilum redigenda ordine competenti prosequere, sine circunlocutione edissere peccata, pro viribus, immò viriliter extirpare contende. Heu cur erubescis confiteri, quod facere nequaquàm erubuisti? Melius est coram vno aliquantulum ruboris tolerare, quàm in die iudicij coram tot millibus hominum graui compulsa denotarum tabescere. Confitere igitur, chare mi, nominetenus quæ te remordent flagitia, detege specialiter quæ scis specialia, quotidiana de quibus non fuisti mundus, saltem cogitatione in collecta generali appone; sicq; ex indulgentia confide.

Non soli Deo, sed & sacerdoti confitendũ.

Psal. 136.

1. Cor. 10.

Luc. 17.

Luc. 5.

Malach. 2.

Modus confitendi.

8. LEVITICI decimotertio, vt suprà quæstione prima, C testimonio quarto.

9. ET decimoquarto, 10. LVCÆ decimoseptimo, 11. MATTHÆI octauo, ibidem testimonio quinto, & sequentibus.

In Rom. 59.

1. E LEO epistola nonagesimaprima ad Theodorum Foroiulienſem Episcopum: Sed vt quoquo modo instruatur ambiguitas consulentis, quid de pœnitentium statu Ecclesiastica habeat regula, non tacebo. Multiplex misericordia Dei, & cætera, vt in textu, per ianuam reconciliationis admitterent. Cui vtique operi ipse Saluator interuenit, nec vnquam abhis abest, quæ ministris suis exequenda commisit, dicens: Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi; vt si quid per seruiturem nostram bono ordine & gratulando impletur affectu, non ambigamus per Spiritum sanctum fuisse donatum. Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo, à munere indulgentiæ præsentis exciderit, & prius quàm ad constituta remedia perueniat, temporalem vitam humana conditione finierit: quod manens in corpore non receperit, consequi, exutus carne, non poterit. Nec necesse est nobis, eorum, qui sic obierint, merita actusque discutere: cùm Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale ministerium implere non potuit, suæ iustitiæ reseruauerit: ità potestatem suam timeri volens, vt hic terror omnibus prosit, & quod quibusdam tepidis aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multum enim vtile ac necessarium est, vt peccatorum reatus ante vltimum diem sacerdotali supplicatione soluatur. His autem qui in tempore necessitatis, & in periculi vrgentis instantia, præsidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc salus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iustificeris. Et iterùm: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. In dispensandis itaque Dei donis, non debemus esse difficiles, nec accusantium se lachrymas, gemitusque negligere, cùm ipsam * pœnitentiam ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo: Ne fortè det illis Deus pœnitentiam, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem. Vndè oportet vnumquenque Christianum conscientiæ suæ habere iudicium, ne conuerti ad Deum de die in diem differat: nec satisfactionis sibi tempus in fine vitæ suæ constituat, quem periculosè ignorantia humana concludit, vt ad paucarum horarum spatium se reperiat incertum: & cùm possit ple-

Quàm periculosum, mori sine absolutione sacramentali.

Satisfactio.

Ezech. 33. Isa. 43.

Psal. 129.

* al. pœnitendi affectionem.

2. Tim. 2.

Non differenda conuersio & satisfactio.

fit pleniore satisfactione indulgentiam promereri, illius temporis angustias eligat, quo vix inueniat spatium vel confessio pœnitētis, vel reconciliatio sacerdotis. Verùm (vt dixi) etiam talium necessitati ità auxiliandum est, vt nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam etiam amisso eis vocis officio, per indicium integri sensus quærere probentur. Quòd si aliqua vi ægritudinis ità fuerint aggrauati, vt quod paulò antè poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant: testimonio eis fidelium circunstantium prodesse debebunt, vt simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur; seruata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum, à fide discedendo, peccârunt.

Reconciliatio sacerdotis.

In Rom. 86 2. IDEM epistola octogesima ad Episcopos per Campaniam, Samnium, & Picenum constitutos, capite secundo. Illā etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, quam nuper agnoui à quibusdā illicita vsurpatione cōmitti, modis omnibus constituo submoueri, (de pœnitentia videlicet, quę ità à fidelibus postulatur) ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta professio publicè recitetur; cùm reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamuis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere nō veretur: tamen quia non omniū huiusmodi sunt peccata, vt ea, quæ pœnitētiā poscunt, non timeāt publicare, remoueatur tā improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remedijs arceantur: dum aut erubescūt, aut metuūt inimicis suis sua facta referari, quibus possent legū cōstitutione percelli. Sufficit enim illa cōfessio, quæ primū Deo offertur, tūc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentiū precator accedit. Tunc enim demùm plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Confessio secreta apud sacerdotes sufficit, nec expedit publicam facere.

VII.

Quid porrò de Satisfactione sentiendum est?

Gregorius in cap. 9. libri 1 Regum. Basilius quæst. 12. in regulis breuioribus.

A ID videlicet, quòd alia CHRISTI Redemptoris propria, alia fidelium pœnitentium communis sit satisfactio. Illa semel [a] in corpore CHRISTI crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta est, vt qui natura sunt [b] iræ filij, DEO reconcilientur: Hæc verò, quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidiè peragitur, cùm pœnitentes post Confessionem ea, quæ Sacerdos absoluens iniunxit, perficimus; aut cùm vltrò quidem dignos pœnitentiæ fructus edimus, quibus anteactæ vitæ errata siue commissa, aliqua saltem ex parte, compensemus.

a Heb 9. f e g Ephe. 5. a 4. g 1. Ioan. 2. a Ioan. 1. d

b Ephes. 2. a 2. Cor. 5. d Cyprian. epist. 59. & 10. Tertul de pœnitentia cap. 5. 7. 8. 9. Concil Trident. sess 14. cap. 8. & 9. de sacramento Pœnitentiæ.

B Hæc [c] vindicatoria simul & emendatoria quædam est Satisfactio, & Redemptoris CHRISTI beneficium atque Satisfactionem adeò non obscurat, vt magis etiam commendet, illustretque. Illa enim præeunte, ac præcipuè [d] cooperante, iuxta diuinam scripturam, iudicium [e] facimus, & iustitiam, delicta nostra contra nosiipsos vindicantes, & residuas in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes atque promerentes: denique hac ratione testantes, nos CHRISTI Crucem libenter amplecti, [f] abnegare nos ipsos, mortificare carnem, veteris nos hominis odio commotos ad perfectiora conniti, dum aduersus deprauati animi motus ardenti zelo fortiterque certamus.

c Exod. 22. g Num. 12. c d 14. d e f & 16. b d Psal. 98 b 2. Reg. 12. a c Aug. lib. 2. de peccatorum merit. cap. 34. & lib. 22. contra Faustu cap. 67. Gregor. lib. 9 Moral. c 27 2 Reg. 24. b c Prouerb. 11. d Eccli. 5. a August. tract. 124. in Ioan.

d Chrysost. homil. 80. ad pop.

e Isa. 56 a Ezech. 18 e f Iere. 22. a 2. Corinth. 7. c Psal. 50 a & Chrysost. ibid. & in 3 cap. Matth.

f Luc. 9. c Matt. 16. d Roma 6 a b Ephes. 4. e Coloss. 3 b

C Quo quidem pacto Satisfactioni operam dabāt [g] Dauid, Niniuitæ, & alij, quos in cilicio, cinere, gemitu,

g 2. Reg. 12. d 1. Paral. 21. c Psal. 34. c 68. b Ion. 3. b

mitu, luctu, ieiunijs, alijsque afflictionibus pœnituisse constat, qui & hinc Deo grati & approbati fuisse leguntur. Quam pœnitentiæ partem Scriptura confirmans, nobisque commendans, clamat: [b] *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu.* Et alibi: [i] *Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Et quidem Paulus [k] docet, tristitiã, quæ secundùm Deum est, operari vindictam: & generatim admonet: [l] *Si nosipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur à Domino.*

a 1. Reg. 21. g 1. Mach. 3. b Ioel 2. Mach. 3. d Matth. 11. e Luc 10. f Iudith 4. b c d 7. a 8. a b 9. a Ioel. 2. c Daniel. 9. a Iob 42. b Ier. 6. g 1. c. 5. & 48. f 49. a Zech 7. c Thren. 2. c h Ioel 2. c

i Zach. 18. g

k 2. Cor. 7. e

l 1. Cor. 11. g

D Eapropter non est, cur de Satisfactionis nomine, quod certè Patribus est perquàm familiare, disceptemus, cùm in scripturis res ipsa perspicuè proponatur.

TESTIMONIA.

Præter Christi satisfactionẽ, necessaria est etiã nostra satisfactio &c.

2. Tim. 2.

1. Pet. 2.

Coloss. 1.

1. A GREGORIVS in caput nonum libri primi Regum in illa verba, dixit Samuel coco &c. Non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit, vt qui redimi, & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat, qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus. Quasi dicat, quod expleuit Christus, nõ valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimpleat. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ desunt passioni Christi in corpore meo.

Deus, quamuis in ipso est, nobis omnia condonauit, sed tamen pœnitentia nostra opus est.

Psal. 100.

2. BASILIVS quæstione duodecima in regulis breuioribus, seu compendio explicatis quæstionibus: Deus pro remissione peccatorũ nostrorum dimisso vnigenito filio suo, quantum in ipso est, ea antè iam omnibus condonauit. Quoniam autem misericordiam, & iudicium sanctus vt canit, & testatur Deum misericordem esse, & iustum, necesse est, vt quæ & à prophetis, & ab apostolis, suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præstentur, vt appareant iudicia iustitiæ Dei, & misericordia eius consummetur ad condonationem peccatorum.

3. AD Hebræos nono: Neque vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit: Et quemadmodùm statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: secundò sine peccato apparebit expectantibus se, in salutem.

4. AD Ephesios quinto Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Ibidem: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea vt illam sanctificaret, mundans lauacro, &c.

5. ET capite quarto: Donantes inuicem, sicut & Deus in Christo donauit vobis.

6. PRIMAE Ioannis secundo: Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mũdi.

7. IOANNIS primo: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

8. AD Ephesios secundo Eramus natura filij iræ sicut & cæteri Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu.

9. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergò legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

10. CYPRIANVS epistola quinquagesimanona ad Fidum presbyterum: Legimus literas tuas, frater charissime, quibus significasti de Victore quodam presbytero: quòd ei, antequàm pœnitentiam plenam egisset, & Domino Deo, in quem delinquerat, satisfecisset, temerè Therapius collega noster, immaturo tempore, & præpropera festinatione pacem dederit. Quæ res nos satis mouit, recessum esse à decreti nostri authoritate, vt ante legitimum, & plenum tempus satisfactionis, & sine peritu & cõscientia plebis, nulla infirmitate vrgente, ac necessitate cogente, pax ei concederetur.

Lib. 3. ep. 14.

Deo facienda satisfactio.

11. IDEM epistola decima ad Clerum: Agentes pœnitentiam veram, possunt Deo Patri misericordi precibus & operibus suis satisfacere.

Lib. 3. ep. 14. Precibus & operibus Deo satisfacere.

12. TERTVLLIANVS libro de Pœnitẽtia capite quinto: Ità qui (loquitur de relapso) per delictorum pœnitentiam instituerat Domino satisfacere, diabolo per aliam pœnitentiam

Satisfacere Domino.

pœni-

pœnitentiæ satisfaciet. Et capite septimo: Non statim succidendus ac subruendus est animus desperatione, si secundæ quis pœnitentiæ debitor fuerit: pigeat sanè peccare rursùs, sed rursùs pœnitere non pigeat; pigeat iterùm periclitari, sed non iterùm liberari. Neminem pudeat. Iteratæ valetudinis, iteranda medicina est. Gratus in Dominum exiteris, si quod tibi Dominus offert, non recusaueris. Offendisti, sed reconciliari adhuc potes. Habes cui satisfacias, & quidem volentem. Et capite octauo: Id si dubitas, euolue quæ spiritus ecclesijs dicat; Desertam dilectionem Ephesijs imputat; stuprum & idolothytorum esum Thyatirenis exprobrat; Sardos non plenorum operum incusat; Pergamenos docentes peruersa reprehendit; Laodicenos sidentes diuitijs obiurgat: & tamen omnes ad pœnitentiam commonet, sub comminationibus quidem. Non comminaretur autem non pœnitenti, si non ignosceret pœnitenti. Et capite nono: Satisfactio cõfessione disponitur, confessione pœnitẽtia nascitur, pœnitentia Deus mitigatur. Vide plura suprà, quæstione quinta de pœnitentia, Cresti monio sexto.

Satisfactio.

Apoc. 2. & 3.

Satisfactio confessione disponitur. Pœnitentia Deus mitigatur.

13. Concilivm Tridentinum sessione decimaquarta, capite octauo de Pœnitentię Sacramento: Demùm, quo ad Satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus, quemadmodùm à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ità vna maximè nostra ætate, summo pietatis prætextu, impugnatur ab ijs, qui speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegárunt: sancta Synodus declarat, falsum omninò esse, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquàm remitti, quin vniuersa etiam pœna cõdonetur. Perspicua enim, & illustria in sacris literis exempla reperiuntur, quibus, præter diuinam traditionem, hic error quàm manifestissimè reuincitur. Sanè & diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiã recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter verò, qui semel à peccati & Dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono, scientes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ità nobis absque vlla Satisfactione peccata dimittantur, vt occasione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij, & contumelioſi Spiritui sancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubiò enim magnoperè à peccato reuocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquijs; & vitiosos habitus, malè viuendo comparatos, contrarijs virtutum actionibus tollunt. Neque verò securior vlla via in Ecclesia Dei vnquàm existimata fuit ad amouendam imminentem à Domino pœnam, quàm vt hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quòd dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimam quoque indè arrham habentes, quòd si compatimur, & cõglorificabimur. Neque verò ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exoluimus, vt non sit per Christum Iesum. nam qui ex nobis, tanquam ex nobis, nihil possumus; eo cooperante, qui nos confortat, omnia possumus: ità non habet homo vndè glorietur: sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo viuimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre. Debent ergò sacerdotes Domini, quantum spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminũ, & pœnitentium facultate, salutares, & conuenientes satisfactiones iniungere: ne, si fortè peccatis connitentes, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leuissima quædam opera pro grauissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, vt Satisfactio, quam imponũt, non sit tantùm ad nouæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam, & castigationem. nam Claues sacerdotum non ad soluendum duntaxàt, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent; nec propterea existimárunt, Sacramentum Pœnitentiæ esse forum iræ, vel pœnarum, sicut nemo vnquàm Catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti, & satisfactionis Domini nostri Iesu Christi, vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Nouatores intelligere nolunt, ità optimam pœnitentiam nouam vitam esse docent, vt omnem Satisfactionis vim, & vsum tollant.

Satisfactio hodie maximè impugnatur.

Culpa remittitur aliquando sine vniuersæ pœnæ condonatione. Num. 14. 2. Reg. 12. & 24. 1. Par. 21.

1. Cor. 3. Ephes. 4.

Rom. 2. Satisfactionarum pœnarum vtilitas.

2. Cor. 3. Rom. 8.

2. Tim. 2.

Philip. 4. 1. Cor. 15. 2. Cor. 10.

Quales satisfactiones iniungẽdæ.

Claues Sacerdotum etiam ad ligandum valent.

Nostra satisfactio nõ minuit Christi satisfactionẽ.

Pœnæ diuinitus inflictæ, quando vim satisfaciendi habeant.

14. Item capite nono: Docet præterea, tantam esse diuinæ munificentiæ largitatem, vt non solùm pœnis, sponte à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam, quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.

1. B Exodi trigesimo secundo capite: Reuersusq; (*Moyses videlicet*) ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, fecerunt q; sibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istũ quò locutus sum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergò Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

2. Nvmerorvm duodecimo capite: Iratusque Dominus contra eos, (*Aaron scilicet & Mariam*) abijt: nubes quoque recessit, quæ erat super tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam lepra, ait ad Moysen: Obsecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod stultè commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & vt abortiuum quod proijcitur de vulua matris suæ. ecce iam medium carnis eius deuoratum est à lepra. Clamauit q; Moyses ad Dominum, dicens: Deus, obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater eius spuisset in faciem illius, nõne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & postea reuocabitur. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus: & populus non est motus de loco illo, donec reuocata est Maria.

3. Et capite decimoquarto: Et ait Moyses ad Dominum: Dimitte, obsecro, peccatum populi huius secundùm magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto vsque ad locum istum. Dixitque Dominus:

nus: Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderunt maiestatem meam, & signa quæ feci in Aegypto, & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt Terram pro qua iurauit patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc, quã circuiuit: & semen eius possidebit eã. Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per viam Maris rubri. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens: Vsquequò multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israel audiui. Dic ergò eis: Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis. In solitudine hac iacebunt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurâstis contra me, non intrabitis Terrã, super quam leuaui manum meam vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Paruulos autem vestros, de quibus dixistis quòd prædæ hostibus forent, introducam: vt videant Terram, quæ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebunt in solitudine. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum quadraginta dierum, quibus considerâstis Terram: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam: quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit aduersùm me: in solitudine hac deficiet, & morietur. Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam Terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes Terræ quòd esset mala, mortui sunt, atque percussi in conspectu Domini. Iosue autem filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus, qui perrexerãt ad considerandam Terram. Locutusque est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis.

4. ITEM capite vicesimo: Tulit igitur Moyses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles & increduli: Num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere? Cumque eleuâsset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ità vt populus biberet & iumenta. Dixitq; Dominus ad Moysen & Aaron: Quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Et paucis interiectis: Locutus est Dominus ad Moysen, Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: nõ enim intrabit Terram, quã dedi filijs Israel, eò quòd incredulus fuerit ori meo, ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron & filium eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cumq; nudaueris patrẽ veste sua, indues ea Eleazarum filiũ eius: Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyses vt præceperat Dominus: & ascenderũt in montẽ Hor coram omni multitudine. Cumq; Aaron spoliâsset vestibus suis, induit eis Eleazarum filiũ eius. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

5. PSALMO nonagesimo octauo: Moyses, & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius: Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis. Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum.

6. SECVNDI Regum duodecimo capite: Dixit autem Nathan ad Dauid: Tu es ille vir: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego vnxi te in regẽ super Israel, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo, dediq; tibi domum Israel & Iuda: & si parua sunt ista, adijciam tibi multo maiora. Quare ergò contempsisti verbum Domini vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternũ, eò quòd despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt esset vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus: Eccè, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis Solis huius. Tu enim fecisti absconditè: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis. Et Dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino, &c. vt infrà hac eadem quæstione, C testimonio primo.

7. AVGVSTINVS libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite tricesimo quarto: Sicut primi homines postea iustè viuendo, vndè meritò creduntur, per Domini sanguinem ab extremo supplicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis, homo in ea iustè vixerit; non continuò meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de patriarcha Dauid in libro Regnorum; ad quem Propheta cùm missus esset, eique propter peccatum, quod commiserat, euentura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respõdente Propheta, quòd illud ei flagitium factusq; remissum sit: & tamẽ consecuta sunt quæ Deus fuerat comminatus, vt sic humiliaretur à filio. 2. Reg. 12.

Dauid est confessione peccati veniam meruit, tamen pœnam nõ euasit.

8. IDEM libro vigesimo secundo contra Faustum Manichæum, capite sexagesimo septimo: Quid aliud quàm cordis eius (Dauidis nempe) profunda cernebat spiritus Dei, quando correptus per Prophetam dixit, Peccaui: continuoque ad hoc vnum verbum audire meruit, quòd acceperit veniam? Ad quam rem, nisi ad sempiternam salutem? Neque enim prætermissa est in illo, secundùm Dei comminationem, flagelli paterni disciplina, vt & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter, probaretur. Haud verò mediocre fidei robur fuit, aut paruum mitis & obedientis animi indicium, cùm audisset à Propheta, quòd sibi Deus ignouisset, & tamen quæ fuerat cõminatus, consequenter euenissent, non se dicere Prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare aduersùs Deum, quasi falsam peccatorum eius indulgentiam pronunciauerit. Intelligebat enim vir altè sanctus, & non contra Deum, sed ad Deum leuans animam suam, nisi Dominus esset confitenti pœnitentiq; propitius, quantum pœnarum æternarum eius essent digna. 2. Reg. 12.

Quare Dauid post acceptam veniam peccatorum, adhuc pœnas luerit.

Pœna post veniam culpæ emendatio est, & medicina.

digna peccata: pro quibus cùm temporalibus emendationibus vreretur, videbat erga se & manere veniam, & non negligi medicinam.

9. GREGORIVS libro nono Moralium in Iob, capite vicesimoseptimo, tractans ea verba capitis noni, Sciens quòd non parceres delinquenti: Si delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cùm à delicto mundus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, & delinquenti nõ parcit? Quia cùm delicta plangimus, nequaquàm iam delinquentes sumus. Sed quid est quòd Petrus, cùm negat, respicitur, & Redemptoris negati respectu, ad lachrymas vocatur? Quid quòd Paulus, cùm Redemptoris nomen in terra conaretur extinguere, eius verba de cælo meruit audire? Sed tamen culpa in vtroque punita est: quia & de Petro, teste Euangelio, scriptum est: Recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: & egressus foras, flevit amarè. Et de Paulo hæc eadem, quæ hunc vocauit, veritas dicit: Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati. Delinquenti ergò Dominus nequaquàm parcit, quia delictũ sine vltione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenùs sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionẽ meruit: Dominus trãstulit peccatum tuum. Et tamẽ multis post cruciatibus afflictus, ac fugiẽs, reatum culpæ, quã perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus. Benè ergò dicitur: Sciens quòd non parceres delinquenti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare.

Iob 9.

Luc. 22.

Actor. 9.

Luc. 22.

Actor. 9. Deus delinquenti non parcit, quia delictum sine vltione non deserit.

2. Reg. 12.

Sanctis vnda à peccato originali abluimur, sed pœnas adhuc quasdam luimus.

Iob 9.

10. SECVNDI Regum, capite vicesimoquarto: Percussit autem cor Dauid eum, postquàm numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto: sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem Dauid, dicens: Vade, & loquere ad Dauid: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque veniisset Gad ad Dauid, nunciauit ei, dicens: Aut septẽ annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergò delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad: Coarctor nimis: sed melius est vt incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitq; Dominus pestilentiam in Israel, de manè vsque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsq; ad Bersabee septuaginta millia virorum. Cumq; extendisset manum suam Angelus Domini super Ierusalem, vt disperderet eam, misertus est Dominus super afflictionem, & ait Angelo percutienti populum: Sufficit: nunc contine manum tuam. erat autẽ Angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusæi. Dixitq; Dauid ad Dominum cùm vidisset Angelum cædentem populum: Ego sum qui peccaui, ego iniquè egi: isti, qui oues sunt, quid fecerũt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei.

11. PROVERBIORVM vndecimo capite: Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

12. ECCLESIASTICI quinto capite: Ne sequaris in fortitudine tua cõcupiscentiam cordis tui: & ne dixeris: Quomodò potui? aut quis me subijcier propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Ne dixeris: Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum.

13. AVGVSTINVS tractatu centesimo vicesimoquarto in Euangelium Ioannis: In malis quæ quisque patitur, non in bonis quibus fruitur, opus est patientia. Hanc itaque vitam, de qua scriptum est; Nunquid non tentatio est vita humana super terram? in qua quotidie clamamus ad Dominum; Libera nos à malo, cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis; quanuis vt in eam veniret miseriam, primùm fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna, quàm culpa; ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ, temporaliter homine detinet pœna, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.

Iob 7.

Matth. 6.

Productior est pœna, quàm culpa, ne parua putetur culpa.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octogesima ad populum Antiochenum: Totam vitam in peccatis absumpsi, & si pœnitentiam egero, saluabor? & maximè. Vnde constat? Ex Domini clementia. Ne tuæ confidas pœnitentiæ: Tua namque pœnitentia, tanta nequit peccata delere. Si sola foret pœnitentia, iure timeres: sed postquam cum pœnitentia commiscetur Dei misericordia, confide, quoniam tuam vincit nequitiam: multùm enim est misericors Deus, & tantum clemens, vt neque filio pepercerit, vt ingratos seruos redimeret. Nec mihi dicas; Nimium peccaui, & quomodo possum saluari? Tu non potes, tuus potest Dominus: & ita delet peccata, vt nec eorum remaneat vestigium. In corporibus quidem hoc non licet, quin etiam si millies medicus elaboret, & imponat vulneri remedia, vulnus quidem tollit, cicatrix verò permanet, vulneris circunferens argumentum, adspectus deformitatem. Et licet in infinitum medicus contendat, non tamen cicatricem delere potest. Ipsa nanque naturæ repugnat imbecillitas, & artis impotentia, vilitasque medicamentorum. Deus autem cùm delet peccata, neque cicatricem relinquit, neque permittit remanere vestigium, sed cum sanitate pulchritudinem quoque restituit: cum liberatione à pœna, dat & iustitiam, & præuaricatum non præuaricato similem reddit. Si nanque vel infinita quis habens vulnera, pœnitentiam egerit, & aliquid fecerit boni, sic ea Deus delet, vt neque cicatricem, neque vestigium, neque peccatorum ostendat indicium.

Pœnitentia nostra Dei misericordia nititur.

In pœnitente delentur peccata, vt ne vestigiũ quidem remaneat.

15. ISAIAE quinquagesimosexto: Hæc dicit Dominus: Custodite iudicium, & facite iustitiam, quia iuxta est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueletur.

16. EZECHIELIS decimooctauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet. Ibidem: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam: ipse animam suam viuificabit.

17. IERE-

17. IEREMIAE vigesimosecundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iustitiam, &c.

18. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: seculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negocio.

19. PSALMO quinquagesimo: Miserere mei Deus, secundùm magnam misericordiam tuam. Et secundùm multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Ampliùs laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris, &c.

20. CHRYSOSTOMVS in Psalmum quinquagesimum, multa habet de pœnitentia Dauid.

21. ITEM in caput Matthæi tertium scribens, homilia decima sic ait: Agamus pœnitentiam, etiam si indulgentiæ modum peccata excedere videantur, & non modò venia peccatorum, verùm etiam præmiorum gloria perfruemur. Pœnitentiam verò dico, non solùm vt à malis prioribus desistamus, verùm etiam vt bonorum operum fructibus impleamur. Facite, inquit, fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? Si vtique peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam & propria. Longo es tempore fornicatus? à legitimo quoque vsu suspendere coniugij, ac perpetuam continentiam sæpiùs paucorum dierum castitate meditare. Iniuriâ vel opere cuiquam, vel sermone fecisti? refer benedictionis verba conuiciis: & percutientes te, nunc officijs, nunc etiam beneficijs placare cõtende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus. Delicijs antè & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrunque compensa: cura vt detrimentum, quod ex anteactis accepisti, abigas. Vidisti impudicis alienum decorem oculis? fœminam iam omninò ne videas, maiore tactus cautione, quo tutior post vulnera.

Matth. 3.

Egregia similitudo.

22. LVCAE nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me.

23. MATTHAEI decimosexto: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

24. AD Romanos sexto: Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? Et paulò pòst: Vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

25. AD Ephesios quarto: Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Christo, deponere vos secundùm pristinam cõuersationẽ veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est &c.

26. AD Colossenses tertio: Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius, qui creauit illum, &c.

1. C. SECVNDI Regum duodecimo: Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus paruulum, quem pepererat vxor Uriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusque est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

2. PRIMI Paralipomenon vigesimoprimo: Leuansque Dauid oculos suos, vidit Angelum Domini stantem inter cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & versum contra Ierusalem: & ceciderunt tam ipse, quàm maiores natu vestiti cilicijs proni in terram, &c.

3. PSALMO trigesimoquarto: Ego autem cùm mihi molesti essent, induebar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meam: & oratio mea in sinu meo cõuertetur. Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

4. ET sexagesimooctauo: Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimentum meum cilicium: & factus sum illis in parabolam.

5. IONAE tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suũ à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

6. TERTII Regum vigesimoprimo: Itaq; cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

7. PRIMI Machabæorum secundo, postquã Mathathias deplorãsset cum filijs suis desolationem Ierusalem, sic de eo dicitur: Et scidit vestimenta sua Mathathias, & filij eius: & operuerunt se cilicijs, & planxerunt valdè.

8. EODEM libro, capite tertio: Et congregati sunt, (*Iudas cùm aduersus eos missus esset exercitus à*

sus à Lysia) & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo: & discinderunt vestimenta sua, &c.

9. SECVNDI Machabæorum capite tertio: Accinctæque mulieres cilicijs pectus, per plateas confluebant.

10. MATTHÆI capite vndecimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitētiam egissent. Verumtamen dico vobis: Tyro, & Sidoni remissius erit in die iudicij, quàm vobis.

11. LVCÆ decimo: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere sedentes pœniterent.

12. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs, & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se Sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: & clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter ne darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorū in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierēt in opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus, circuiuit omnem Israel, allocutusq; est eos, dicens: Scitote quoniā exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in cōspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit: sic erunt vniuersi hostes Israel: si perseueraueritis in hoc opere, quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ità vt etiam hi, qui offerebant Domino holocaùsta, præcincti cilicijs offerrēt sacrificia Domino, & erat cinis supra capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

13. ITEM capite septimo: Filij autem Israel vt viderunt multitudinem illorum, prostrauerunt se super terram, mittentes cinerē super capita sua, vnanimes orantes vt Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum.

14. CAPITE octauo: Et in superioribus domus suæ (*vidua Iudith*) fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & neomenias, & festa domus Israel. Et nōnullis interiectis: Sed quia patiēs Dominus est, (*inquit Iudith ad presbyteros Chabri & Charmi*) in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus: non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur. Et ideò humiliemus illi animas nostras, & in spiritu constituti humiliato, seruientes illi, dicamus flentes Domino, vt secundùm voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam.

15. ET capite nono: Iudith ingressa est oratorium suum: & induēs se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum.

16. IOELIS secundo: Magnus dies Domini, & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? Nūc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestrā, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium, & libamen Domino Deo vestro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & sugētes vbera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini: & dicent: Parce Domine, parce populo tuo.

17. DANIELIS nono: Et posui faciē meam ad Dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere.

18. IOB quadragesimosecundo: Idcircò ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere.

19. IEREMIÆ sexto: Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi, planctum amarum.

20. ITEM capite quarto: Accingite vos cilicijs, plangite & vlulate: quia non est auersa ira furoris Domini à nobis.

21. ET capite vigesimoquinto: Vlulate pastores, & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis.

22. CAPITE quadragesimooctauo: Omne enim caput caluitium, & omnis barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

23. ITEM quadragesimonono: Accingite vos cilicijs, plangite.

24. EZECHIELIS septimo: Accinget se cilicijs, & operiet eos formido.

25. THRENORVM secundo: Sederunt in terra, conticuērunt senes filiæ Sion: conspersērunt cinere capita sua, accincti sunt cilicijs, abiecerunt in terrā capita sua virgines Ierusalem.

26. IOELIS secundo, vt paulò antè, C testimonio decimosexto.

27. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitētiam &c. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

28. POSTERIORIS ad Corinthios septimo, vt suprà B testimonio decimooctauo.

29. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Si nosipsos &c. vt in textu.

VIII.

Profer aliquot Patrum de Satisfactione sententias?

A CYPRIANVS ille, sanctissimus Martyr & testis grauissimus,

mus, in hunc modum docet: [a] Deus quantum patris pietate indulgens est, tantum iudicis maiestate metuendus est. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit: pœnitentia crimine minor non sit: orare oportet impensiùs, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus insomnes ducere, tempus omne lachrymosis occupare lamentationibus, stratos solo adhærere cineri, in cilicio volutari & sordibus. Idemque rursus: [b] Rogandus est Deus, & satisfactione nostra placandus, delicta nostra reputanda, actus nostri & animi secreta voluenda, conscientiæ merita ponderanda. Nec multò pòst: Pœnitentiæ iter, quod ostendit antistes, amplectamur: remedia vitalia, quæ de scripturis cælestibus ille depromit, assumamus, & ex vulneribus etiam occultis, quorum exomologesin fecimus, exponentes apud eum conscientiæ nostræ pondus, salutarem medicinam exquiramus: nec cessemus in agenda pœnitentia, atque in Domini misericordia deprecanda; ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

a De lapsis. Idem epist. 54. ad Cornelium & epist. 10. ad Clerum.

b De lapsis. Vide eundē de eleemos.

B Et [c] Augustinus clarissimè dixit: Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

c Homil. 50. ex homil. 50. cap 5. Vide etiam in Enchiridio. cap. 70. 71 & 65.

C Tum apud Hieronymum [d] legimus in hunc modum: Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs: longus risus perpeti compensandus est fletu: mollia linteamina & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda.

d In Epitaphio Paulæ ad Eustoch. epist 27. c. 7. & Chrysost. homil. 10. in Matt.

D Eodem spectans Ambrosius: [e] Qui agit pœnitentiam, inquit, non solùm diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendationibus factis operire & tegere delicta superiora, vt ei non imputetur peccatum. Atque idem alibi: [f] Grandi plagæ, alta & prolixa opus est medicina. Grande scelus, grandem necessariam habet satisfactionem. Ità demùm Gregorius: [g] Cogitandum est summoperè, vt qui se illicita meminit commisisse, à quibusdam etiam licitis studeat abstinere; quatenùs per hoc conditori suo satisfaciat.

e Lib. 2. de Pœnitentia, cap. 5. Item lib. 1. cap. 16.

f Ad vitg. lap. cap. 8. Similiter lib. 1. de pœnitent. cap. 2.

g Hom. 34. in Euāgelia. Vide Emisenū ad monachos, hō 5. & 10. Item Theodoretum in epitome diuinorū decret. ca. de pœntētia, & lib. 4. hæreticarū fabularū de Audianis.

TESTIMONIA.

1. A CYPRIANVS in sermone vel tractatu quinto de lapsis: Deus quantum patris pietate indulgens est &c. vt in textu.

2. IDEM epistola quinquagesima quinta ad Cornelium, loquens de hæreticis: Super hæc non indignabor? dicit Dominus. Et intercedunt, ne rogetur Deus, qui indignari se ipse testatur. Intercedunt, ne exoretur precibus, & satisfactionibus Christus, qui negantem se negare professur. Nos in ipso persecutionis tempore de hoc ipso literas misimus, nec auditi fumus: concilio frequenter acto, non consensione tantùm nostra, sed & comminatione decreuimus, vt pœnitentiam fratres agerent; vt pœnitentiam non agentibus, nemo temerè pacem daret. Et illi contra Deum sacrilegi, contra sacerdotes Dei impio furore temerarij, de Ecclesia recedentes, & contra Ecclesiam parricidalia arma tollentes, elaborant (ve opus suum diaboli malitia consummet) ne vulneratos

Lib. 2. epi. 3.

Precibus & satisfactionibus exoratur Christus.

Hæretici dant operã, ne Deo indignanti satisfiat.

diuina clementia in Ecclesia sua curet: miserorum pœnitentiam, mendaciorum suorũ fraude corrumpunt, ne Deo indignanti satisfiat, ne Christum Dominum suum, qui Christianus esse vel erubuit antè, vel timuit, postmodùm quærat: ne ad Ecclesiam, qui de Ecclesia recesserat, redeat. Datur opera, ne satisfactionibus, & lamentationibus iustis, delicta redimantur, ne vulnera lachrymis abluantur. Pax vera falsæ pacis mendacio tollitur: salutaris sinus matris, nouerca intercedente, præcluditur, ne de pectore atque ore lapsorum fletus & gemitus audiatur.

Ne satisfactionibus delicta redimantur.

Lib. 3. ep. 14.

3. IDEM epistola decima ad Clerum, vt in superiori quæstione, A testimonio vndecimo.

Nostra satisfactione placandus Dominus.

4. RVRSVS in sermone seu tractatu de lapsis: Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est. Delicta nostra reputemus, actus nostros & animi secreta reuoluẽtes, conscientiæ merita ponderemus. Redeat in cor nostrum, non ambulâsse nos in vijs Domini, & abiecisse legem Dei. Tumens animus & superbus nec quia victus est, fractus est. Iacens stantibus, & integris vulneratus minatur: & quòd non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat, aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Atque ô tuam nimiam furiosè dementiã. Irasceris ei, qui abs te auertere iram Dei nititur: ei minaris, qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui vulnus tuum sentit, quod ipse nõ sentis, qui pro te lachrymas fundit, quas fortitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen & cumulas, & cùm sis ipse implacabilis ad Antistites & sacerdotes Dei, putas circa te Dominum posse placari? Accipe potiùs & admitte quæ loquimur. Quid surdæ aures salutaria præcepta non audiunt, quæ monemus? Quid cæci oculi pœnitentiæ iter non vident, quod ostendimus? Quid perculsa & alienata mens remedia vitalia non percipit, quæ de scripturis cælestibus, & discimus, & docemus? Et post quædam: Quàm multi quotidiè pœnitentiam non agentes, nec delicti sui conscientiam confitentes, immundis spiritibus adimplentur: quàm multi vsque ad insaniam mentis excordes, dementiæ furore quatiuntur? Quanto & fide maiores, & timore meliores sunt, &c. vt supra quæstione quinta C testimonio decimo. Et paulò pòst: Nec cesset in agenda pœnitentia, atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur.

Satisfactio neglecta, cumulat peccata.

Eleemosynis purgantur peccata.

5. IDEM in sermone vel tractatu de opere & eleemosynis, monet vt peccata nostra eleemosynis redimamus: atque inter cætera hos loquendi modos vsurpat: Sordes quascunque contrahimus, eleemosynis abluamus. Sicut lauacro aquæ salutaris, gehennæ ignis extinguitur, ità eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Emundandis purgandisque peccatis nostris, medelis spiritualibus vulnera nostra curemus. Dedit Dominus curandis sanandisque vulneribus remedia salutaria, Satisfacere pro delictis. Quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerunt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari.

Pro delictis satisfacere.

1. B AVGVSTINVS homilia quinquagesima in libro quinquaginta homiliarum, capite quinto: vel, in libro de Pœnitentiæ medicina, capite decimoquinto: Non sufficit mores in melius commutare, &c. vt in textu.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidiè perpetranda, & eleemosynis quotidiè redimenda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus; non ad hoc emendus quodammodò, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

Galat. 5. 1. Cor. 6

Eccli. 5. Si non negligatur cõgrua satisfactio.

3. EODEM libro, capite septuagesimoprimo: De quotidianis autem, breuibus, leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omninò hæc oratio minima, & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium, scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit: si quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra: quoniam non desunt quæ dimittantur, ità veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: id est, si fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

Satisfactio pro leuibus peccatis, & pœnis, dimissa culpa, restantibus.

4. EODEM libro, capite sexagesimoquinto: Sed neque de ipsis criminibus quamlibet magnis remittendis in sancta Ecclesia, Dei desperanda est misericordia agentibus pœnitẽtiam &c. vt suprà quæstione quarta, D testimonio octauo.

1. C HIERONYMVS in Epitaphio Paulæ ad Eustochium, epistola vigesimaseptima, capite septimo: Affligendum corpus, quod multis vacauit delicijs, &c. vt in textu.

2. CHRYSOSTOMVS homilia decima in Matthæum, vt in superiori quæstione, B testimonio vigesimoprimo.

1. D AMBROSIVS libro secundo de pœnitentia, capite quinto: Qui agit pœnitentiam, &c. vt in textu.

Pœnitentiæ opera.

2. IDEM libro primo de pœnitentia, capite decimosexto: Volo veniam reus speret: petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus: vt ignoscatur, obsecret: & cùm secundò, & tertiò fuerit dilata eius communio, credat remissius se supplicâsse. fletus augeat miserabilior, postea reuertatur, teneat pedes brachijs, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, vt de ipso dicat Dominus Iesus: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cognoui quosdam in pœnitentia sulcâsse vultum lachrymis, exarâsse continuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido, mortis speciem spiranti in corpore prætulisse.

Luc. 7.

3. IDEM ad virginem lapsam capite octauo: Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præstiterunt. Defluant oculi lachrymas, qui masculum simpliciter non adspexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totũ corpus incuria maceretur; cinere adspersum, & opertum cilicio perhorrescat, quia malè tibi de pulchritudine placuit. Cor verò sit liquescens sicut cera ieiunijs, inquietans seipsum, & cogitationibus ventilans, quare sit ab inimico subuersum. Sensus etiam crucietur, quia in membra corporis eum haberet dominationẽ, malo cessit imperio. Talis vita, talis actio pœnitẽ-

Opera pœnitentiæ.

Psalm.

nitentiæ si fuerit perseuerans, audebit sperare, etsi non gloriam, certè pœnę vacuationem. Dicit enim Deus: Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Conuertimini ex toto corde vestro, in ieiunio & fletu, in planctu: dirumpite corda vestra, & non vestimentum, quoniam pius & misericors sum. Sic conuersus magnus ille Dauid, iustificatus est. Sic Niniue peccatrix illa ciuitas incumbentem sibi euasit interitum. Peccator ergò si sibipsi non pepercit, à Deo illi parcitur. Et si futuras pœnas gehennæ perpetuas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, seipsum ab æterno iudicio liberat. Grandi plagæ, alta, & prolixa opus est medicina. Grande scelus, grandem habet necessariam satisfactionem. Nam non est dubium, leuius esse crimen, vbi peccatum suum vltrò homo confitetur, & pœnitet. At vbi celans mala sua, inuitus detegitur, & nolens publicatur, illud grauius scelus est, quod tibi vtique prouenisse negare non poteris. Et ideò fortius est dolendum, quia peccatum est fortius. Si mente cernerent homines peccatores, quale iudicium immineat mundo, sensus humanus non dispergeretur vanitate seculari, si non infidelitate grauaretur. Quantumuis & qualemuis cruciatum longior vita duceret optarent, dummodò in illas pœnas æterni ignis non incurrerent. Sed tu, quæ iam ingressa es agonem pœnitentiæ, infiste misera fortiter, inhære tanquam naufragus tabulæ, sperans per ipsam te de profundo criminum liberari. Inhære pœnitentiæ vsque ad extremum vitæ.

Zach. 1. Ioelis 2. 2. Reg. 12. Ionæ 3. Compensare pœnas perpetuas. Grandior satisfactio quando adhibenda. Inhære pœnitentiæ tanquam naufragus tabulæ.

4. ITEM libro primo de pœnitentia, capite secundo: Qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina, maioribus abluuntur fletibus.

5. GREGORIVS homilia trigesimaquarta in Euangelia: Cogitandum est summoperè &c. vt in textu.

6. EVSEBIVS Emisenus homilia quinta ad Monachos: Non putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota incumbendum est spiritus contritione, vt vetusta mala tanquam sagittę quædam de conscientia debellentur. Non sufficit summis labijs dicere: Peccaui, parce, remitte. Et Saul dicebat, Peccaui: sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. & hoc quare? Quia confessionem illam nuda magis verba, quàm veri gemitus, exprimebant: quia non compensabat magnitudinem criminis, lenta humiliatio supplicantis. Non leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur: nec transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus.

Pœnitentia vera quem ad modum agitur. 1. Reg. 15. 2. Reg. 12.

7. IDEM homilia decima ad monachos: Hæc itaque principalia mala ingenti rugitu, gemitu, & fonte indigent lachrymarum, etqúe post lachrymandum est cum propheta: Rugiebam à gemitu cordis mei, lauabo per singulas noctes lectum meum. & iterum: Ego autem cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Nemo despiciat hanc humilitatem. Summus rex erat, qui ista dicebat: summus rex erat, qui ista faciebat. Oportet itaque, sicut supra mortuum conclamatum, ita magnos supra extinctam animam dare planctus: & quomodo solet mater orba super amissione vnici sui fracto pectore lamentari, ita conuenit super vnicam suam, sed cum spe reparationis, affligi. De qua vnica sermo propheticus dicit: Eripe à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam. Quare vnicam dixit? Siue quia tanquam vnica diligenda est, siue quia ipsa sola, & singula ante tribunal cæleste rationem, remotis omnibus solatijs, reddituta est: ita inquam necesse est super hanc vnicam criminum matrone confossam, totum pondus doloris effundi, si fortè possit lachrymarum viuificis fontibus, calore fidei suscitari. Ac condenda est compunctio, corroborandę sunt preces futuri recordatione iudicij, misericordiarum operibus adiuuandę. Audienda est prophetæ sententia, sed audienda obedientiæ aure, dicentis: Accipe (inquit) ô rex consilium meum, & peccata tua eleemosynis redime.

Psalm. 37. Psalm. 6. Psalm. 101. Psalm. 21. Daniel. 4.

8. THEODORETVS in Epitome diuinorum decretorum, capite de Pœnitentia: Sunt ergò medicabilia, etiam quæ post baptismum fiunt vulnera: medicabilia autem, non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eis manu impertienda. Nolite, inquit, dare sanctum canibus, nec margaritas porcis. Has habet Ecclesia leges de pœnitentia.

Remissio post baptismum laboriosior. Pœnitentia quantitati peccati cõmoderata. Matth. 7.

9. IDEM libro quarto hæreticarum fabularum, de Audianis: Hi se iactant peccata remittere. Postquam enim sacros libros vnà cum adulterinis biperritò diuiserint, eos enim mirandum in modum arcanos & mysticos existimant, & hinc & illinc per versus posuerint, iubent vnumquenque inter eos transire, & quæ à se peccata sunt, confiteri. Deinde confessis donant remissionem, non tempus ad pœnitentiam, vt iubent leges Ecclesiæ, præscribentes, sed sua potestate condonantes. Scientes autem, qui transeunt, id quòd agitur ludum esse, vera quidem peccata celant, quædam autem parua & ridicula dicunt, quæ etiam dicere vereretur aliquis, nisi eadem qua ipsi, amentia laboraret.

Audiani hæretici remittunt peccata sine imposita satisfactione. Nota.

IX.

Estne etiam Satisfactioni post mortem locus?

A AD hoc explicandum, varia morientium conditio est obseruanda. Horum enim alij gratiam Dei, vitæque innocentiam ad finem vsque conseruant. Ad quos pertinet Manassis[a] dictum, Iustis, & ijs qui non peccauerunt, vt Abraham, Isaac, & Iacob, pœniten-

[a] In oratione Manassis pœnitentis.

tiam non esse positam. Alij peccauerunt quidem, & ex accepta Dei gratia exciderunt, sed criminum sordes dignis pœnitentię fructibus in hac vita expiârunt: vt [b] Dauid, [c] Ezechias, [d] Petrus, [e] Magdalena. Vtrumque hoc genus nulla post mortem eget satisfactione, sed ab ea prorsus est liberum.

b 2. Reg. 12. c Psalm. 6. & c Isaiæ 38. c
d Matth. 26. g
e Luc. 7. f

B At longè plures sunt homines medij generis morientes, nec valdè mali, vt [f] Augustinus indicat, qui peccatorum suorum pœnitentiam in vita perfectam non præstiterunt: ideoque per ignem [g] saluandi, vt quod satisfactioni pro hac vita conuenienti defuit, in altero seculo iustitię diuinę persoluatur. [h] *Nihil* enim *coinquinatum, intrabit in sanctam illam ciuitatem*.

f In Enchirid. cap. 110. Beda in cap. 11. Prouerb.

g 1. Corinth. 3. c Sic interpretatur eum locum idē Augustinus in Psal. 37. lib. 21. de ciuitat. Dei, cap. 26. de fide & operibus cap. 16. & in psalm. 80. Origen. homil. 12. & 13. in Ierem. 25. in Num. & 6. in Exod. Gregor. lib. 4. dialog. cap. 39. Beda in 3. cap. Lucæ.
h Apocal. 21. g Psalm. 14. a & 23. a

C Huiusmodi ergò defunctis, vt ad quæstionem propositam respondeamus, subeunda est quædam, & grauis illa profectò, post mortem satisfactio. Quam interim Deus, pro ingenti clementia sua, relaxare [i] cõsueuit, pietate viuorum intercedente, vt defuncti, suorum in Ecclesia fratrum, adeoque membrorum adiuti suffragijs, à peccatis, horrendisque peccatorum pœnis, releuentur. Et huc spectat, quod sacrę Scripturę tradit authoritas, [k] *Sancta & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur*. Vndè laudatus est Iudas ille Machabæus, quòd singulari religione ductus, pro mortuorum peccatis, non preces modò, sed etiam sacrificium [l] offerri solicitè atque sumptuosè curârit.

i Augustin. vt suprà & lib. 21. de ciuitat. cap. 24. homil. 16. ex 50. & serm. 41. de sanctis. Gregor. 4. dialog. cap. 39. Bernard. de obitu Humberti. Damascen. in oration. de defunctis. Concil. Florentin. Tridentin sess. 6. can. 30. & sess. 25. part. 1.
k 2. Mac. 12. g Vide etiam 1. Reg. 31. d & ibid. Beda 1. & 2. Reg. 1. b 3. f. g Tob 4. d Eccli 7. d 17. c 38. c Ierem. 16. a b 24. 1. Timoth. 1. d 1. Ioan. 3. d

l Ibidem.

D In hanc sententiam cõceduntvenerandę [m] Synodi, & Patres, qui veram Ecclesiæ doctrinam tradiderunt. Ex quibus, vt vnus pro multis, idemque fide dignissimus testis [n] Augustinus proferatur: In Machabæorum libris (inquit) legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam omninò in scripturis veteribus legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quę in hac consuetudine claret, authoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Et rursus alibi: [o] Purgatorias pœnas nullas futuras opinandum est, nisi ante illud vltimum tremendumque iudicium. Et quid illis verbis luculentius? [p] Orationibus sanctæ Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum (defunctorum)

m Concil. 4. Carthagin. can. 79. & 95 Toletan. 1. cap. 12. Tribuniense can. 31. Bracarens. 1. can. 34. Florent. Tridentin. sess. 25. & sess. 22. cap. 2. & can. 1.
n Lib. de cura pro mortuis gerenda, cap. 1.

o De ciuitate Dei, lib 21. cap. 16. Vide Matth. 12. c 5. 1 Malach. 3. a Phil. 2. b Apocal. 5. a d

p Augustin. de verb. Apostol. serm. 32. c 12. Similiter 1. Gloss. lib. 1. de offic. Eccles. ca. 18. Ba-

rum) ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari; vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm peccata eorum meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, vniuerſa obſeruat Eccleſia. Sic Auguſtinus ante M c c. annos, vt interim eo vetuſtiores etiam, [q] Cyprianum, [r] Origenem, [s] Dionyſium, [t] Clementem, in hac doctrina maximè conſentientes, prætermittamus.

banus lib. 2. de inſtitutione Cleri. cap. 44.

q Epiſtol. 52. & 66.
r Vt ſupra
s De eccleſ hierarch. c. 7.
t Epiſtol. 1. & lib. 6. Conſtit. Apoſtol. cap. 29.

E Quocirca [v] Chryſoſtomus palam hortatur, vt pro viribus & ipſi defunctos iuuemus, & alios, qui pro ipſis orent, commonefaciamus. Non enim temerè ab Apoſtolis hæc ſancita fuerunt, vt in tremendis myſterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim illis inde multum contingere lucrum, vtilitatem multam. Ita Chryſoſtomus.

v Homil. 3. in epiſtol. ad Philip. & 41. in 1. Cor. & 69. ad popul. Damaſc. in oration. de defunctis. Athanaſius & Nyſſenus apud Damaſcen. Ephr. in teſtamento ſuo.

F Hoc eſt demum, quod aduerſus [x] Aërianos Eccleſia, fida Scripturæ interpres, vſque docuit, ignem [y] eſſe quendam purgatorium ſeu emendatorium, vt Auguſtinus [z] appellat; eoque pœnas peccatorum, quas hîc pœnitentia perfectè non diluit, defunctis in Chriſto fidelibus luendas & expiandas eſſe, niſi, prout Auguſtinus [a] loquitur, viuentium ſuorum pietate illi releuentur.

x Epiphan. hæreſi 75. & Auguſtin hæreſi 53. Item Damaſcen. de hæreſibus.
y Tridentin. ſeſſ. 25. & 6. Vide & Concilium Florentinum.

z In pſalm. 37. & lib. 12. de Gen. contra Manich. ca. 20. Gregor. in 3. pſalm. pœnitential. & lib. 4. dialog. cap. 39. Bernard ſermon. 66. in Cantica.

a In Enchirid. cap. 110. Et de cura pro mortuis gerenda, cap. 1. 4. & 18.

TESTIMONIA.

1. A MANASSES rex Iuda in oratione cùm captus teneretur in Babylone: Tu igitur Domine Deus iuſtorum, non poſuiſti pœnitentiam iuſtis, Abraham, & Iſaac, & Iacob, ijs qui tibi non peccauerunt: ſed poſuiſti pœnitentiam propter me peccatorem.

2. SECVNDI Regum duodecimo: vt ſupra quæſtione ſeptima, & teſtimonio primo.

3. PSALMO ſexto: Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum: lachrymis meis ſtratum meum rigabo &c.

4. ISAIAE trigeſimooctauo: Recogitabo tibi (*inquit Ezechias*) omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

5. MATTHAEI vigeſimoſexto: Tunc cœpit deteſtari, & iurare quia non nouiſſet hominem. Et continuò gallus cantauit. Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu, quod dixerat: Priuſ quàm gallus cantet, ter me negabit. Et egreſſus foras, fleuit amarè.

6. LVCAE ſeptimo: Et ecce mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd accubuiſſet in domo Phariſæi, attulit alabaſtrum vnguenti: & ſtans retrò ſecus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem Phariſæus, qui vocauerat eum, ait intra ſe dicens: Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique, quæ, & qualis eſt mulier, quæ tangit eum, quia peccatrix eſt. Et reſpondens Ieſus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere, &c. Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi non dediſti: hæc autem ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe: Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te ſaluam fecit: vade in pace.

7. B AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centeſimodecimo: Neque negandum eſt, defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificium Mediatoris offertur, vel eleemoſynæ in Eccleſia fiunt. Sed eis hæc proſunt, qui cum viuerent, vt hæc ſibi poſtea prodeſſe poſſent, meruerunt. Eſt enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat iſta poſt mortem; nec tam malus, vt ei non proſint iſta poſt mortem. Eſt verò talis in bono, vt iſta non requirat; & eſt rurſus talis in malo, vt nec his valeat, cùm ex hac vita tranſierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo poſſit poſt hanc vitam releuari quiſpiam, vel grauari. Nemo autem ſe ſperet, quod hic neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri. Non igitur iſta, quæ pro defunctis commendandis frequentat Eccleſia, illi Apoſtolicæ ſunt aduerſa ſententiæ, qua dictum eſt: Omnes enim adſtabimus

Animæ defunctorum ſacrificio Mediatoris, & eleemoſynis iuuantur.

Triplex mortuorum genus.

Rom. 14.

2.Cor.5. bimus &c. quia etiam hoc meritum sibi quisque, cùm in corpore viueret, comparauit, vt ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt. Et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore? Cùm ergò sacrificia, siue altaris, siue quarumcunque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valdè bonis gratiarum actiones sunt: pro non valdè malis, propitiationes sunt: pro valdè malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, vt fit plena remissio, aut certè tolerabilior fiat ipsa damnatio. Hæc ibi. Eadem etiam hęc verba omnia, & eodem modo citat, & hinc se ea desumpsisse affirmat, libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secunda. Habet similia libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto.

Tãtum vtit dolor, quãtum hæseret temporalium rerum amor.

2. BEDA presbyter in caput vndecimum Prouerbiorum: Notandum autem, quòd etsi impijs post mortem spes veniæ non est: sunt tamen qui de leuioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolui: vel pœnis videlicet castigati, vel suorum precibus, eleemosynis, Missarum celebrationibus absoluti: sed hæc quibuscunque fiunt, & ante iudicium, & de leuioribus fiunt erratis.

Suorũ precibus, eleemosynis & Missarum celebrationibus absoluuntur.

3. PRIORIS ad Corinthios tertio: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem.

4. AVGVSTINVS in Psalmum trigesimumseptimum: Domine, ne in indignatione tua arguas me. Non sim inter illos, quibus dicturus es, Ite in ignem æternum. Neque in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me; & talem me reddas, cui emendatorio igne non opus sit, propter illos, qui saluti erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare, nisi quia hîc ædificant supra fundamentum, ligna, fœnum, stipulam? AEdificarent autem aurum, argentum, lapides pretiosos, & de vtroque igne securi essent: non solùm de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios; sed etiam de illo, qui emendabit eos, qui per ignem salui erunt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, saluus erit, contemnitur ille ignis. Ita planè quamuis salui per ignẽ, grauior tamen erit ille ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Et nõstis, quanta hîc passi sunt mali, & possunt pati: tamen tanta passi sunt, quanta potuerunt pati & boni. Quid enim quilibet maleficus, latro, adulter, sceleratus, sacrilegus pertulit legibus, quod non pertulit martyr in confessione Christi? Ista ergò quæ hîc sunt mala, multo faciliora sunt: & tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur, quicquid iusseris faciunt. Quanto melius facient quod iubet Deus, ne illa grauiora patiantur?

Matth 25.

Ignis emendatorius.

1.Cor.3.

Grauitas ignis purgatorij.

5. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimosexto: Verùm qui has necessitudines (vxorem, patrem, filios, &c.) sic amat carnaliter, vt tamen eas Christo Domino non præponat, malitque ipsis carere, quàm Christo, si ad hunc fuerit articulum tentationis adductus, per ignem saluus erit, quia ex earum amissione tantum necesse est vrat dolor, quantum hæserat amor.

6. ITEM libro de fide & operibus, capite decimosexto, exponens illum locum, Fundamentum aliud &c. Ecce ille qui quæsiuit à magistro bono, quid boni faceret, vt haberet vitam æternam; & audiuit, si ad vitam venire vellet, seruanda sibi esse mandata. Et cùm quæreret, Quæ mandata, dictum est ei, Non occides &c. &, Diliges proximum tuum tanquam teipsum: vt hæc faciens, fidem Christi teneret: & procul dubiò fidem, quæ per dilectionem operatur. Porrò si faceret etiam, quod Dominus addidit, dicens, Si vis perfectus esse &c. ædificaret super illud fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos: non enim cogitaret, nisi quæ sunt Dei, quomodo placeret Deo: & hæ cogitationes sunt, quantum existimo, aurum, argentum, lapides pretiosi. Porrò si circa diuitias suas quodam carnali teneretur affectu, quamuis ex eis multas eleemosynas faceret, nec ad eas augendas fraudis aliquid rapinæque moliretur, aut earum minuendarum, vel amittendarum metu in aliquod facinus flagitiumve laberetur, alioquin iam se isto modo ab illius fundamenti stabilitate subtraheret: sed propter carnalem, vt dixi, quem in ijs habebat affectum, quo talibus bonis sine dolore carere non posset, ædificaret super fundamentum illud fœnum, ligna, stipulam: maximè si & vxorem sic haberet, vt etiam propter ipsam cogitaret ea, quæ sunt mundi, quomodo placeret vxori. Hæc igitur quoniam affectu dilecta carnali, non sine dolore amittuntur, propterea qui sic ea habent, cùm habeant in fundamento fidem, quæ per dilectionem operatur, neque huic ista vlla ratione, vel cupiditate præponant, in eorum amissione passi detrimentum, per ignem quendam doloris perueniunt ad salutem. A quo dolore atque detrimento, tanto est quisque securior, quanto ea vel minus amauerit, vel tanquam non habens habuerit. Hæc ibi, quæ eadem ex hoc loco petita repetit de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione prima.

Galat.5. Quid sit ædificare aurum &c.

1.Cor.7.

1.Cor.3. AEdificantes fœnum, stipulam.

1.Cor.7.

7. ET in Psalmum octogesimum: Nemo super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuria, putet se saluum futurum per ignem, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula: sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cælorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & ipse saluus erit per idoneum fundamentum.

Ardebit amor temporalium.

8. ORIGENES homilia duodecima in Ieremiam: Et vide si non vera sit ratio. Quis peccata non recipit? Nempe ille, qui post credulitatem & baptismum audierit Dominum dicentem, dimissa sunt tibi peccata, nec vltrà peccauerit. Si autem post lauacrum & veniam delictorum, rursus ad pristinas sordes fuerimus reuersi, & adhuc imperfecto sensu ab Apostolorum vestigijs recedentes, aut iniusta gesserimus aliqua, aut certè in ipsa iustitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat consideremus: vtrumne egredientes de præsenti seculo, si habuerimus vitia, vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quæ scientes peccauimus: an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus. Sed neutrum horum verum est, quia & pro pecca-

Et pro peccatis torquebimur, & pro iuſtitia recipiemus præmia. 1. Cor. 3.

peccatis torquebimur, & pro iuſtitia recipimus præmia quæ merentur. Si enim poſt fundamentum Ieſu Chriſti non ſolùm in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem pretioſum (ſi tamen habes aliquid auri, vel argenti) ſuperædificaueris, verùm & ligna, fœnum, & ſtipulam, quid tibi vis fieri, cùm anima ſeiuncta fuerit à corpore? verumnam ingredi vis in ſancta cum lignis tuis, cum fœno, & ſtipula, &

Cum lignis fœno & ſtipula non introibitur in regnum cœlorum.

polluas regnum Dei? an propter lignum, fœnum, & ſtipulam foris reſidere, & pro auro, argento, & lapide pretioſo nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum eſt. Quid igitur ſequitur, niſi vt primùm propter ligna ignis tibi detur, qui conſumat fœnum, lignum, vel ſtipulam? &c. Et paucis interiectis: Primùm quippe propter iniuſtitias tormenta perpetimur; deinde propter iuſtitiam coronamur.

Apocal. 10.

9. IDEM homilia decimatertia in Ieremiam: Si quis ſeruauerit lauacrum Spiritus ſancti, iſte in reſurrectionis primæ parte communicat. Si quis verò in ſecunda reſurrectione ſeruatur, iſte peccator eſt, qui ignis indiget baptiſmo, qui combuſtione purgatur, vt quicquid habuerit lignorum, fœni, & ſtipulæ, ignis conſumat. Quamobrem cùm talia poſt mortem nobis reſidere videamus, ſcripturas diligenter ſimul recitantes, reponamus eas in cordibus noſtris, & iuxta earum viuere præcepta nitamur, vt ante exceſſionis diem, ſi fieri poteſt, peccatorum ſordibus emundati, cum ſanctis valeamus aſſumi.

1. Cor. 3. Baptiſmo ignis purgatur.

10. ITEM homilia vigeſimaquinta in Numeros: Tempus igitur belli nobis eſt in hoc mundo, pugna aduerſus Madianitas eſt, ſiue aduerſum vitia carnis noſtræ, ſiue aduerſum contrarias poteſtates. Spectat nos angelorum chorus, virtutum cæleſtium pia erga nos pendet expectatio, quando vel quomodo de hoc prælio reuertamur, quid vnuſquiſque noſtrûm manubiarum reportet: & intuentur curioſius, ac ſolicitius perſcrutantur, quis noſtrûm auri hinc amplius ferat, quis etiam argenti illud pondus exhibeat, quiſve lapides deferat pretioſos. Requirunt etiam, ſi quis æs deferat, aut ferrum, aut plumbum, ſed & vas ligneum ſi fortè aliquis, aut fictile, aut aliud huiuſmodi

Poſt mortem diligenter inquiritur quid ſecum quiſque deferat. 1. Cor. 3.

2. Tim. 2.

magnæ domus vſibus neceſſarium. In magna enim domo, non ſunt tantummodò vaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia. Requiritur ergò diligenter, cùm abierimus illuc, quid vnuſquiſque noſtrûm deferat; & ſecundùm ea quæ detulerit, ſecundùm quod labor eius pro contemplatione exuuiarum probatur, etiam manſionis ei meritum deputabitur.

Probantur per ignem, & aquam. 1. Cor. 3.

Probantur tamen omnia hæc: quæ per ignem, per ignem: quæ per aquam, per aquam. Vniuſcuiuſque enim opus, quale ſit, ignis probabit. Propterea ergò ait: Hæc eſt iuſtificatio legis, quam conſtituit Dominus Moyſi: præter aurum, & argentum, & æramentum, & ferrum, & plumbum, & ſtannum, & omnis res quæ tranſit per ignem, traducite per ignem, & mundabitur. Sed & in aqua purificationis purificabuntur. Omnia quæcunque non tranſeunt per ignem, tranſibunt per aquam, & lauabitis veſtimenta veſtra die ſeptima, & mundi eritis, & poſt hæc introibitis in caſtra. Vides quomodo purificatione indiget omnis, qui exierit de prælio vitæ huius? &c.

11. ET homilia ſexta in Exodum: Triplex eſt bene agendi via, nihilominus enim vel opere, vel cogitatione, vel verbo boni aliquid agitur. Hoc enim ſignificat & Apoſtolus, cùm dicit: Qui autem ædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, triplicem bonorum indicans viam. Subiungit nihilominus triplicem etiam malorum, cùm dicit, ligna, fœnum, ſtipulam. Et paulò pòſt: Idcirco igitur qui ſaluus fit, per ignem ſaluus fit, vt ſi quid fortè de ſpecie plumbi habuerit admixtum, id ignis decoquat, & reſoluat, vt efficiantur omnes aurum bonum. Quia aurum terræ illius, bonum eſſe dicitur, quam habituri ſunt ſancti, & ſicut fornax probat aurum, ſic homines iuſtos tentatio. Veniendum eſt ergò omnibus ad ignem, veniendum eſt ad conflatorium. Sedet enim Dominus & conflat, & purgat filios Iuda. Sed & illuc cùm venitur, ſi quis multa opera bona, & parum aliquid iniquitatis attulerit, illud parum tanquam plumbum, igne reſoluitur ac purgatur, & totum remanet aurum purum. Et ſi quis plus illuc plumbi detulerit,

1. Cor. 3. Saluſi fiunt per ignem, qui aliquid peccati ſecum deferunt.

Eccli 27.

Malach. 3.

Qui plus attulerit plúbi, plus vritur.

plus exuritur, vt amplius decoquatur, vt etſi parum aliquid ſit auri, purgatum tamen reſideat. Quòd ſi aliquis illuc totus plumbeus venerit, fiet de illo hoc quod ſcriptum eſt: Demergetur in profundum, tanquam plumbum in aqua validiſſima.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigeſimonono, reſpondens ad quæſtionem, An poſt mortem purgatorius ignis ſit: ſic ait, In Euangelio Dominus dicit: Ambulate dum lucem habetis. Per prophetam quoque ait: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te. Quod Paulus Apoſtolus exponens dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Salomon quoque ait: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec ſcientia, nec ſapientia erit apud inferos, quò tu properas. Dauid quoque ait: Quoniam in ſeculum miſericordia eius. Ex quibus nimirum ſententijs conſtat, quia qualis hinc quiſque egreditur, talis in iudicio præſentatur. Sed tamen de quibuſdam leuibus culpis eſſe ante iudicium purgatorius ignis credendus eſt, pro eo quod veritas dicit: Quia ſi quis in ſancto ſpiritu blaſphemiam dixerit, neque in hoc ſeculo remittetur ei, neque in futuro. In qua ſententia datur intelligi, quaſdam culpas in hoc ſeculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari. Quod enim de vno negatur, conſequens intellectus pater, quia de quibuſdam conceditur. Sed tamen vt prædixi, hoc de paruis minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt: ſicut eſt aſſiduus ocioſus ſermo, immoderatus riſus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix ſine culpa, vel ab ipſis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, ſciunt: aut in non grauibus rebus error ignorantiæ: quæ cuncta etiam poſt mortem grauant, ſi adhuc in hac vita poſitis minimè fuerint relaxata. Nam cùm Paulus dicat, Chriſtum eſſe fundamentum, atque ſubiungat: Si quis ſuperædificauerit &c. ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Quanuis hoc de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito poſſit intelligi, tamen ſi quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, penſandum ſolicitè eſt, quia illum per ignem dixit poſſe ſaluari, non qui ſuper hoc fundamentum ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id eſt, peccata maiora, & idcirco duriora, atque tunc iam inſolubilia: ſed lignum, fœnum, ſtipulam, id eſt, peccata minuta atque leuiſſima, quæ ignis facilè conſumat. Hoc tamen ſciendum eſt, quia illic ſaltem de minimis nihil quiſque purgationis obtinebit, niſi bonis hoc actibus in hac adhuc vita poſitus, vt illic obtineat, promereatur.

1. Cor. 3.

Ligna, fœnum, ſtipulæ.

13. Be-

13. BEDA in tertium caput Lucæ, in ea verba: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni: Sunt qui ita exponunt, quòd in præsenti in spiritu, & in futuro baptizemur in igni: Vt videlicet sicut nunc in remissione omnium peccatorum, ex aqua & spiritu renascimur, ita & tunc de leuibus quibusdam peccatis, quæ hinc nobis euntibus adhæserint, Purgatorij ignis ante vltimum iudicium baptismate permundemur, dicente Apostolo: Si quis superædificauerit super hoc fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: vnius cuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Quod quanuis & de igne tribulationis in hac nobis vita adhibito possit intelligi, tamen si quis hoc de igne futuræ purgationis accipiat, pensandum solicitè est, quia illum dixit posse per ignem saluari, non qui super fundamentum Christi, ferrum, æs, vel plumbum ædificat, id est, peccata maiora, & duriora, atque tunc iam insolubilia, sed lignum, fœnum, stipulam, id est, peccata minima atque leuissima, quæ ignis facilè consumat. Hoc tamen sciendum est, quòd illic saltem de minimis nihil quisque purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, vt illic obtineat, promereatur.

Purgatorij ignis in baptismate.

1. Cor. 3.

Ex Gregorio.

14. APOCALYPSIS vigesimoprimo, in fine: Non intrabit in eam (*ciuitatem cælestem*) aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

15. PSALMO decimoquarto: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, &c.

16. PSALMO vigesimotertio: Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

1. C. AVGVSTINVS libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoquarto: Nam pro defunctis quibusdam, vel ipsius Ecclesiæ, vel quorundam piorum exauditur oratio: sed pro his quorum in Christo regeneratorum, nec vsqueadeò vita in corpore malè gesta est, vt tali misericordia iudicentur digni non esse; nec vsqueadeò bene, vt talem misericordiam reperiantur necessariam non habere. Sicut etiam facta resurrectione mortuorum non deerunt, quibus post pœnas, quas patiuntur spiritus mortuorum, impertiatur misericordia, vt in ignem non mittantur æternum. Neque enim de quibusdam veraciter diceretur, quòd non eis remittatur neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remittetur in futuro.

Quibus defunctis prosint orationes viuentium.

Spiritus patiuntur pœnas temporales.

Matth. 12.

2. IDEM homilia decimasexta in libro quinquaginta homiliarum: Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit, Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem saluus erit; sic tamen quasi per ignem: per fluuium igneum, de quo Propheticus sermo commemorat, Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium ignem, & vada fermentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertransfeundi mora. Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit quædam flammæ rationabilis disciplina. Et quantum sinistra iniquitas suggesserit, tantũ sapiens pœna desæuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ ollæ animam peccatricem comparat, dicens: Pone illam super prunas vacuam, donec concalescat æs eius, & omne stagnum eius defluat: illic sermones otiosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exundabunt: illic stagnum vel plumbum diuersorum subrepentium delictorum, quæ diuinam imaginem obscurauerant, consumentur: quæ omnia hic ab anima separari per eleemosynas, & lachrymas compendiosa transactione potuissent. Ecce sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & confixus clauis, legis morti se iunxit.

Quanta pertransfeundi mora.

Ezech. 24.

Peccata venialia illic expiabuntur.

1. Cor. 3.

Qualia peccata illic expiabuntur, qualia non item.

3. ET sermone quadragesimoprimo de sanctis, qui est sermo quartus de animabus defunctorum: Fundamentum enim aliud &c. Multi sunt, qui lectionem istam malè intelligentes, falsa securitate decipiuntur, dum credunt, quòd si supra fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, & ipsi postea ad vitam perpetuam peruenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est, quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur. Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo dixit Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine vllo remedio cruciabit. Et post. Ita peccata ipsa in hoc seculo purgantur, vt in futuro illo ignis purgatorius, aut non inueniat, aut certè parum inueniat, quod exurat. Si autem nec in tribulatione Deo gratias agimus, nec bonis operibus peccata redimimus, ipsi tam diu in illo purgatorio igne moras habebimus, quàm diu supradicta peccata minuta, tanquam ligna, fœnum, stipula, consumantur. Sed dicit aliquis; Non pertinet ad me, quandiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille purgatorius ignis durior erit, (vt & suprà in psalmum trigesimumseptimum) quàm quid potest in hoc seculo pœnarum videri, aut cogitari, aut sentiri. Et cùm de die iudicij scriptum sit, quòd erit dies vnus tanquam mille anni, & mille anni tanquam dies vnus, vnde scit vnusquisque, vtrum diebus, an mensibus, an fortè etiam & annis per illum ignem sit transiturus? Et quomodò nec vnum digitum suum in ignem vult mittere, timeat necesse est, vel tunc paruo tempore cum anima & toto corpore cruciari. Et quibusdam interpositis: Et ideò quoties in lectione Apostolica audieritis, Si quis supra fundamentum Christi superædificat aurum, argentum, lapides pretiosos, de sanctis hoc & perfectis Christianis accipite, qui velut aurum purgatum merebuntur ad æterna præmia peruenire. Illi verò superædificant ligna, fœnum, & stipulam, de bonis Christianis, sed negligentibus minuta peccata purgare, intelligite: quæ peccata si nec diuina iustitia multis tribulationibus purgauerit, nec vnusquisque eleemosynarũ largitate redemerit, non sine grandi dolore in illis implebitur illud quod dicit Apostolus; Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse autẽ saluus erit, sic tamen quasi per ignem.

Quàm grauis sit pœna purgatorij.

1. Cor. 3.

Psal. 89.

4. GRE-

4. GREGORIVM habes suprà, in hac quæstione, Testimonio duodecimo.

5. BERNARDVS in sermone de obitu Humberti Monachi: Illud scitote, quia post hanc vitam in purgabilibus locis centuplicitèr, quæ fuerint hîc neglecta, redduntur vsque ad nouissimum quadrantem.

Neglecta centuplicitèr redduntur in locis purgabilibus.

6. DAMASCENVM in oratione de defunctis, siue, Quòd ij qui cum fide ex hac vita excesserunt, viuorum Missis & beneficijs iuuentur: habes suprà in tractatu de Sacramento Eucharistiæ, quæstione septima, L testimonio quarto.

7. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis: Item definimus, si verè pœnitentes in Dei charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & omissis, eorum animas pœnis purgatorijs post mortem purgari. Et vt à pœnis hùiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ instituta: illorumque animas, qui post baptismum susceptum nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus (prout superius dictum est) sunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Propter neglectam satisfactionem in hac vita, purgatorię pœnę sustinentur. Modi quibus releuantur.

Quorum animę statim ad cælum euolent, aut in infernũ descendant.

8. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone trigesimo: Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori pœnitenti ita culpam remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, vt nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exoluendæ vel in hoc sæculo, vel in futuro in Purgatorio, antequam ad regna cælorum aditus patere possit; anathema sit.

Pœna nonnunquam restat exoluenda in Purgatorio.

9. ITEM Concilium Tridentinum sessione vigesimaquinta, parte prima, in decreto de Purgatorio: Cùm Catholica Ecclesia, Spiritu sancto edocta, ex sacris literis, & antiqua Patrum traditione, in sacris Conciliis, & nouissimè in hac œcumenica synodo docuerit, Purgatorium esse, animasque ibi detentas, fidelium suffragijs, potissimùm verò acceptabili altaris sacrificio iuuari: præcipit sancta Synodus episcopis, vt sanam de Purgatorio doctrinam, à sanctis Patribus, & sacris Conciliis traditam, à Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & vbique prædicari, diligenter studeant. Apud rudem verò plebem difficiliores, ac subtiliores quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerunque nulla fit pietatis accessio, à popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quę specie falsi laborant, euulgari, ac tractari non permittant. Ea verò, quæ ad curiositatem quandam, aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala, & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem Episcopi, vt fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynæ, aliaque pietatis opera, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus defunctis fieri consueuerunt, secundùm Ecclesiæ institutа piè, & deuotè fiant; & quæ pro illis ex testatorum fundationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctoriè, sed à sacerdotibus, & ecclesiæ ministris, & alijs, qui hoc præstare tenentur, diligenter, & accuratè persoluantur.

Doctrina Ecclesię Catholicæ de Purgatorio & suffragijs viuorum.

Opera quibus animæ iuuantur.

10. SECVNDI Machabæorum duodecimo: At verò fortissimus Iudas hortabatur populum conseruare se sine peccato, sub oculis videntes, quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiosè de resurrectione cogitans. (nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos sperarer, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis) & quia considerabat quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergò, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur.

11. PRIMI Regum capite trigesimoprimo, eoque vltimo: Cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philistijim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntque Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi: & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

12. BEDA expositionum allegoricarum in Samuelem libro quarto, capite decimo, in ea verba vltimi capitis libri primi Regum, Et ieiunauerunt septem diebus: Rectè, inquit, & ad literam pro mortuis, vt ad requiem peruenire valeant, septem diebus ieiunatur.

13. SECVNDI Regum primo: Apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit, omnesque viri, qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionathan filium eius, & super populum Domini, & super domum Israel, eò quòd corruissent gladio.

14. ET capite tertio: Dixit autem Dauid ad Ioab, & ad omnem populum, qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. porrò rex Dauid sequebatur feretrum. Cumque sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner: fleuit autem & omnis populus. Plangensque rex & lugens Abner, ait: Nequaquam vt mori solent ignaui, mortuus est Abner. Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggrauati: sed sicut solent cadere coram filijs iniquitatis, sic corruisti. Congeminansque omnis populus fleuit super eum. Cumque venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quidquam. Omnisque populus audiuit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi.

15. TOBIAE quarto: Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus.

16. ECCLESIASTICI septimo: Gratia dati in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam.

17. ET capite decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in inferiores partes terræ.

18. ITEM capite trigesimooctauo: In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

19. IEREMIAE decimosexto: Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum conuiuij, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos: quia abstulisti pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. Et morientur grandes, & parui in terra ista non sepelientur, neque plangentur, & non se incident, neque caluitium fiet pro eis. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

20. POSTERIORIS ad Timotheum primo: Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpè me refrigerauit, & catenam meam non erubuit: sed cùm Romam venisset, solicitè me quæsiuit, & inuenit. Det illi Dominus inuenire misericordiam à Domino in illa die.

21. PRIMAE Ioannis quinto: Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem.

1. II CONCILIVM quartum Carthaginense (cui interfuit D. Augustinus) canone septuagesimonono: Pœnitentes, qui attentè leges pœnitentiæ exequuntur, si casu in itinere, vel in mari mortui fuerint, vbi eis subueniri non possit, memoria eorum, & orationibus, & oblationibus commendetur.

Orationes & oblationes pro mortuis.

2. ITEM canone nonagesimoquinto: Qui oblationes defunctorum, aut negant ecclesijs, aut cum difficultate reddunt, tanquam egestatem necatores excommunicentur.

Egestatem necatores.

3. CONCILIVM Toletanum vndecimum, canone duodecimo: De his autem, qui accepta pœnitentia, antequam reconcilientur, ab hac vita recesserint, placuit nobis, vt & memoria talium in ecclesijs commendetur, & oblatio pro eorum delicto à Presbyteris recipiatur.

Oblatio pro mortuorum delicto.

4. TRIBVRIENSE, canone trigesimoprimo: Si quis inuentus fuerit furtum, aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare. & eleemosyna pro eo data, in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis fordescat.

5. CONCILIVM Braccarense primum, canone trigesimoquarto: Placuit, vt qui aut per ferrum, aut per venenum, aut per precipitium, aut suspendium, aut quolibet modo violentam sibi ipsis inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

6. CONCILIVM Florentinum in literis vnionis, vt suprà, hac quæstione, C testimonio septimo.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquinta, vt suprà, hac quæstione, C testimonio nono.

8. IDEM sessione vigesimasecunda, capite secundo, & canone tertio, vt suprà, quæstione septima de Eucharistia, M testimonio decimoquinto.

9. AVGVSTINVS libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo, volens respondere ad quæstionem, Verùm profit cuiquè, quòd post mortem corpus eius apud sancti alicuius memoriam sepeliatur: Dicis (inquit) videri tibi, non esse manes mortuorum animorum religiosorum atque fidelium, pro suis ista curantium. Adiungis etiam vacare non posse, quòd vniuersa pro defunctis Ecclesia supplicare consueuit: vt hinc & illud conijci possit, homini prodesse post mortem, si fide suorum humando eius corpori talis prouideatur locus, in quo appareat opitulatio etiam isto modo quæsita sanctorum. Sed cùm hæc ita sint, quomodo huic opinioni contrarium non sit, quod dicit Apostolus; Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque secundùm ea quæ corpus gessit, siue bonum, siue malum: non te fatis videre significas. Hæc quippe Apostolica sententia, ante mortem admonet fieri, quod possit prodesse post mortem: non tunc quando iam recipiendum est, quod quisque gesserit ante mortem. Verùm hæc ita soluitur quæstio, quoniam quodam vitæ genere acquiritur, dum in hoc corpore viuitur, vt aliquid adiuuent ista defunctos, ac per hoc secundùm ea, quæ per corpus gesserunt, eis, quæ post corpus religiosè pro illis facta fuerint, adiuuantur. Sunt enim quos nihil omninò adiuuant ista: siue pro eis fiant, quorum tam mala sunt merita, vt neque talibus digni sint adiuuari: siue pro eis, quorum tam bona, vt talibus non indigeant adiumentis. Genere igitur vitæ quod gessit quisque per corpus, efficitur vt prosint, vel non prosint, quæcunque pro illo piè fiunt, cùm reliquerit corpus. Nam meritum per quod ista prosint, si nullum comparatum est in hac vita, frustrà quæritur post hanc vitam. Ita fit, vt neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit religionis impendat; & tamen ferat vnusquisque secundùm ea, quæ per corpus gessit. Vt enim hoc quod impenditur, possit ei prodesse post corpus, in ea vita acquisitum est, quam gessit in corpore. (Hucusque hæc citat in libro de octo Dulcitij quæstionibus, quæstione secunda.) Poterat inquisitioni tuæ sufficere mea breuis ista responsio: sed quia alia mouent, quibus respondendum existimo, parumper attende. In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi &c. vt in textu. De conditione sepulturæ, & ijs quorum corpora apud memoriam sanctorum sepeliuntur, capitibus sequentibus differit.

Paulini Episcopi sententia & quæstio.

1. Cor. 5.

Solutio quæstionis.

Varia meritorum genera, ex quibus vnum est cui prosunt viuorum opera.

2. Mach. 12

10. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Tanta est Dei misericordia in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam, vt etiam prima hominis ætas, id est, infantia, quæ sine vllo renisu subiacet carni; & secunda, quæ pueritia nuncupatur, vbi nondum ratio suscepit hanc pugnam, & ferè sub omnibus vitiosis delectationibus iacet, &c. Si sacramenta mediatoris acceperit, etiamsi hanc in eis annis vitam finiat, translata scilicet potestate tenebrarum in regnum Christi, non solùm pœnis non præponetur æternis, sed ne vlis quidem post mortem purgatoria tormenta patiatur. Sufficit enim sola spiritalis regeneratio, ne post mortem obsit, quod carnalis generatio cum morte contraxit, &c. Quisquis igitur cupit pœnas euadere sempiternas, non solùm baptizetur, verùm etiam iustificetur in Christo, ac si verè transeat à diabolo ad Christum. Purgatorias autem pœnas nullas futuras opinetur, nisi ante illud vltimum tremendum què iudicium.

Rom. 9

Pueri baptizati ante rationis vsum mortui, sine purgatorio saluantur.

11. MATTHAEI duodecimo: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus, spiri-

ſpiritus autem blaſphemiæ non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro.

12. ET capite quinto: Eſto conſentiens aduerſario tuo citò dum es in via cum eo: ne forte tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro: & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.

13. MALACHIAE tertio: Ecce venit (*Dominator*,) dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis ſtabit ad videndum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum: & ſedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia.

14. AD Philippenſes ſecundo: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.

15. APOCALYPSIS quinto: Nemo poterat neque in cælo, neque in terra, neque ſubtus terram aperire librum, neque reſpicere illum. Ibidem: Et omnem creaturam, quæ in cælo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & Agno: benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum.

16. AVGVSTINVS de verbis Apoſtoli, ſermone trigeſimo ſecundo, vel ſecundùm alios trigeſimo quarto, capite primo: Pompa funeris, agmina exequiarum, ſumptuoſa diligentia ſepulturæ, monumentorum opulenta conſtructio, viuorum ſunt qualiacunque ſolatia, non adiutoria mortuorum. Et capite ſecundo immediatè ſubiungit: Orationibus verò ſanctæ Eccleſiæ, & ſacrificio ſalutari, & eleemoſynis, quæ pro eorum ſpiritibus erogantur, non eſt dubitandum mortuos adiuuari; vt cum eis miſericordius agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum, vniuerſa obſeruat Eccleſia, vt pro eis qui in corporis & ſanguinis Chriſti communione defuncti ſunt, cùm ad ipſum ſacrificium loco ſuo commemorantur, oretur, ac pro illis quoque id offerri commemoretur. Cùm verò eorum commendandorum cauſa opera miſericordiæ celebrantur, quis eis dubitet ſuffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omninò ambigendum eſt iſta prodeſſe defunctis, ſed talibus, qui ita vixerint ante mortem, vt poſſint eis hæc vtilia eſſe poſt mortem. Nam qui ſine fide, quæ per dilectionem operatur, eiuſque ſacramentis de corporibus exiêrunt, fruſtrà illis à ſuis huiuſmodi pietatis impenduntur officia &c. Non ergò mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis boni aliquid operantur ſui, ſed eorum præcedentibus conſequentia iſta reddduntur. Non enim dictum eſt, niſi cùm hic viuerent, vt eos hæc aliquid adiuuarent, cùm hic viuere deſtitiſſent. Et ideò iſtam finiens quiſque vitam, niſi quod meruit in ipſa, non poterit habere poſt ipſam. Permittantur itaque pia corda charorum de ſuorum moribus contriſtari dolore ſanabili, & conſolabiles lachrymas fundant conditione mortali, quas citò reprimat fidei gaudium, qua creditur fideles, quando moriuntur, paululum à nobis abire, & ad meliora tranſire &c. Sit pro viribus cura ſepeliendi, & ſepulcra conſtruendi; quia & hæc in ſcriptis ſanctis inter bona opera deputata ſunt. Nec ſolùm in corporibus Patriarcharum, aliorumque ſanctorum, & humanis cadaueribus quorumcunque facientium, verùm etiam in ipſius Domini corpore prædicari, atque collaudari ſunt, qui ita fecerunt. Impleant hæc homines erga ſuos officia poſtremi muneris, & ſui humani lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant ſpiritus defunctorum, oblationes, orationes, erogationes, multo pro eis obſeruantius, inſtantius, abundantius impendantur, qui ſuos carne, non ſpiritu mortuos, non ſolùm carnaliter, ſed etiam ſpiritaliter amant.

17. ISIDORVS libro primo de officijs eccleſiaſticis, capite decimooctauo: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum hoc orbem cuſtoditur, credimus quòd ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. Hoc enim vbique Catholica tenet Eccleſia, quæ niſi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum ſpiritibus, vel eleemoſynam faceret, vel Deo ſacrificium offerret. Nam & cùm Dominus dicit, Qui peccauerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſæculo, neque in futuro; demonſtrat, quibuſdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò in quodam loco à ſancto Auguſtino dictum eſt, Defunctorum animas ſine dubio pietate ſuorum viuentium releuari, cùm pro illis ſacrificium offertur, vel eleemoſynæ fiunt: ſi tamen aliquod ſibi quiſque meritum præparauit, dum adhuc in corpore viueret, pro quo iſta proſint, quæcunque pro illo fiunt. Nam non omnibus proſunt. Et quare non omnibus proſunt, niſi propter differentiam vitæ, quam quiſque geſſit in corpore? Nam pro valdè bonis gratiarum actiones ſunt, pro non valdè malis propitiationes ſunt: pro valdè malis, etſi nulla ſunt adumenta mortuorum, qualeſcunque conſolationes viuorum ſunt. Quibus autem proſunt, aut ad hoc proſunt, vt ſit plena remiſſio peccatorum, aut certè, vt tolerabilior fiat ipſa damnatio.

18. RABANVS Maurus libro ſecundo de Inſtitutione Clericorum, capite quadrageſimoquarto: Sacrificium pro defunctorum fidelium requie offerre, vel pro eis orare, quia per totum orbem hoc cuſtoditur, creditur quòd ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. Hoc enim vbique Catholica tenet Eccleſia: quæ niſi crederet, fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum ſpiritibus eleemoſynam faceret, vel ſacrificium Deo offerret. Nam & cùm dicit, Qui peccauerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei in hoc ſæculo, neque in futuro: demonſtrat, quibuſdam illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergò vt in libris dialogi ſanctus Gregorius narrat, & Beda magiſter in geſtis Anglorum, frequenter exemplo oſtenſum, ſeu viſione reuelatum eſt, animabus defunctorum multùm prodeſſe oblata pro eis ſacrificia. Et in quodam loco dictum eſt à ſancto Auguſtino, defunctorum animas ſine dubio pietate ſuorum viuentium releuari, &c. vt ex eodem refert Iſidorus.

19. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaſecunda, ad Antonianum ſcribens: Floret Eccleſia tot virginibus coronata, & caſtitas ac pudicitia tenorem gloriæ ſuæ ſeruat: nec quia adultero pœnitentia, & venia laxatur, continentiæ vigor frangitur. Aliud eſt ad veniam ſtare, aliud ad gloriam peruenire: aliud, niſi

Quibus operibus certò iuuentur mortui.

Quibus proſint.

Galat. 5.

Cura ſepulcra conſtruendi.

Genes. 49.

Ioan. 19.

Spiritus defunctorum vt iuuandi.

Traditio Apoſtolica, orare & ſacrificare pro mortuis.

Matth. 12.

Purgatorius ignis.

Ex encheridio ad Laurent. cap. 110.

Apoſtolica traditio.

Matth. 12.

Lib. 4. dial. ca. 56. & ſequenti. Lib. 5. Angl. hiſt. cap. 13.

Lib. 4. epiſtola.

Matth. 5.

No nisi non exeat carcerem, donec soluat nouissimum quadrantem. 1. Cor. 5.

sum in carcerem, non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem: aliud, statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud, pro peccatis longo dolore cruciatuum emundari, & purgari diu igne: aliud, peccata omnia passione purgâsse: aliud denique, pendere in die iudicij ad sententiam Domini: aliud, statim à Domino coronari.

Lib. 1. epist. 9.

10. IDEM epistola sexagesimasexta ad plebem & Clerum Furnitanorum: Quod Episcopi antecessores nostri religiosè considerantes, & salubriter prouidentes, censuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam Clericum nominaret; ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari sacerdotes & ministros voluit auocare. Et ideò Victor, cùm contra formam nuper in Concilio à sacerdotibus datam, Geminium Faustinum presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est quòd pro dormitione eius apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine eius in Ecclesia frequentetur, vt sacerdotum decretum religiosè, & necessariè factum, seruetur à nobis.

Sacrificii celebratio pro dormitione fidelium.

11. ORIGENEM habes suprà in hac quæstione, Testimonio octauo, & sequentibus.

12. DIONYSIVS Areopagita in libro de Ecclesiastica hierarchia, capite septimo: Coacto sancto cœtu, venerandus antistes (si quidem sacerdotalis ordinis fuerat, qui obdormiuit) ante sanctum altare inclinans eum, orationem ad Deum inchoat & gratiarum actionem. Si autem aut honestissimis monachis, aut sanctæ plebi insertus erat, ad venerandum sacrarium ipsum ante sacerdotum reclinat ingressum, deinde precem cum gratiarum actione peragit Præsul. Deinceps verò ministri diuinis inserta eloquijs, veritima de nostra resurrectione promissa recitantes, consentanea, tantundemque valentia canunt psalmorum cantica: deinde ministrorum primus dimittit Catechumenos, sanctosque iam defunctos concelebrat, cum quibus & nuper vita functum pari laudatione prosequitur: hortaturque omnes, vt sibijpsis identidem postulent beatam in Christo consummationem. Postea accedens venerabilis Præsul, precem super eo sacratissimam peragit: & post orationem ipse quoque Pontifex defunctum salutat, & post illum qui adstant omnes. Vbi verò cuncti consalutauerunt, super defuncto fundit oleum Pontifex, & oratione pro omnibus facta, honesto in loco ponit corpus cum æqualibus aliis corporibus sanctis. Postea verò explicans Dionysius precationem Antistitis, inquit: Precatur oratio illa diuinam clementiam, vt cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto; eumque in luce statuat, & regione viuorum, in finibus Abrahæ, Isaac & Iacob, in loco vnde aufugit dolor, & tristitia, & gemitus. Et paulò pòst: Ac fortasse, inquies, ista quidem rectè à nobis dici, verùm ambigere, cuius rei gratia Præsul diuinam precatur clementiam, defuncto peccatorum veniam postulans, & æqualem sanctis ac lucidissimam sortem. Si enim eorum quæ in vita gessit, bonorum aut malorum à diuina iustitia percipiet præmia: perfecit autem actiones suas in vita ista defunctus, quænam hunc oratio Præsulis ad aliam (præterillam quam meruit vitæ hic actæ respondentem) transferet requiem? Non ignoro quidem & ego diuinis eloquijs accedens, singulis reddendam pro meritis sortem. Quòd autem & iustorum preces etiam in vita ista, & nedum post mortem, (nedum, id est, quanto magis, teste Damasceno in sermone de defunctis) ijs solis prosint, qui digni sunt, scriptura nos edocet sacrosancta traditio. Quid enim Sauli profuit Samuelis oratio? &c. Itaque scripturæ sacræ acquiescens, veiles in hac vita esse dixerim sanctorum preces, hoc modo scilicet, si quis sanctorum munerum desiderio incensus, ad eaque percipienda piè affectus, paruitatis tamen propriæ conscius, quempiam sanctorum virorum adeat, oretque sibi adiutorem & precatorem accedere, capiet ex hoc omninò vtilitatem commoda cuncta excedentem, &c. Hanc si quis spernat sacrosanctam disciplinam, atque infelici relatione seductus, dignum se diuina arbitretur familiaritate, sanctoque despiciat; hic certè si petitiones indignas Deo, neque sacras postulârit, intentoque careat diuinorum desiderio, sibique ipsi consentaneo, imperita postulatione per seipsum nunquam potietur. Quænam verò de huiusmodi prece, quam super defuncto peragit Præsul, ex diuinis ducibus nostris traditio peruenit ad nos, operæpretium est vt dicamus: Didicit igitur de scripturis diuinitus traditis, vt his, qui piè vixerunt, lucidissima diuinaque vita pro merito ab æquissimis iudicibus redditur, non recordante diuina bonitate per summam clementiam maculas, quæ illis ex humana infirmitate adhæserunt. Nullus enim (inquit) est mundus à labe. Ista quidem nouit Pontifex promissa à sanctis eloquijs: petit autem ea fieri, donarique eis, qui piè vixerunt, præmia sacra &c. Neque enim vnquam peteret Pontifex diuinæ iustificationis prædicator, quæ Deo sciret non esse gratissima, & quæ largiturum se ille nequaquam promisisset. Quocirca prophanis vita functis non ista imprecatur. Et paulò pòst: Cæteros verò ita pontificibus oportet animum intendere, quæcunque illi gesserint, tanquam à Deo agitatis. Qui enim (inquit) vos spernit, me spernit.

Ritus sepeliendi, Dionysij & Apostolorum tempore.

Apostolos intelligit.

Ieremi. 25. Matth. 16.

Summa orationis, quam pro mortuo facit præsul.

Iob 14. a tuxa lxx.

Luc. 10.

13. CLEMENS epistola prima, ad Iacobum fratrem Domini scribens: Instruebat (diuus Petrus) actus suæ vitæ omni hora custodire, &c. mortuos sepelire, & diligenter eorum exequias peragere, pro eisque orare & eleemosynas dare.

Beatus Petrus docuit orandum esse pro defunctis & eleemosynas dandas.

14. IDEM libro sexto Constitutionum Apostolicarum, capite vicesimonono: Sine vlla verò huiusmodi obseruatione (superstitiosa Gentium aut Iudæorum) conuenite in cœmeterijs ad legendum sacros libros, & canendum Psalmos pro mortuis martyribus * & sanctis omnibus, qui sunt à seculo defuncti, ac pro fratribus vestris, qui in Domino mortui sunt; & Eucharistiam Deo acceptam antitypon, id est, sacramentum regalis corporis Christi offerte in Ecclesijs vestris, & in cœmeterijs, atque etiam cum excedunt è vita prosequimini cantu Psalmorum, si fuerint fideles: Pretiosa enim in conspectu Domini mors sanctorum eius. & alibi, Memoria, inquit, iusti cum laudatione; &, iustorum animæ in manu Domini. Qui enim Deo crediderunt, quamuis iactent in sepulcro, non sunt mortui; aiente enim Dominus Sadducæis: De resurrectione mortuorum non legistis quod scriptum est, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob? non est igitur Deus mortuorum, sed viuorum Deus, omnes enim ei viuunt. Ergò eorum, qui apud Deum viuunt, ne reliquiæ quidem corporum sunt inhonoratæ: siquidem Elisæus Propheta, postquam defunctus est, mor-

Psalmi canuntur, & Eucharistia offertur pro defunctis.

* in gratiarum scilicet actionem Deo, & ad impetrandam eorum intercessionem.

Psalm. 115. Eccli 45. Sapient. 3.

Matth. 22.

Oratio pro defunctis.

Orat pontifex pro peccatorum remissione, & pro quiete æterna.

Obiectionis solutio.

4. Reg. 13. mortuum suscitabit à piratis Syriæ occisum, attigit enim corpus eius corpus Elisæi, & excitatus reuixit; quod quidem nunquam accidisset, nisi corpus Elisæi sanctum esset.

1. E CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Philippenses: Lugeamus peccatores non solùm mortuos, sed & viuentes. Gaudeamus propter iustos, non solùm viuentes, sed & mortuos. Iterum postea: Deplorato eos, qui in diuitijs mortui sunt, & nihil consolationis suis ipsorum animabus ex diuitijs suis procurârunt: eos qui cùm potestatem abluendorum peccatorum habuissent, noluerunt. Hos, inquam, non vnum, aut alterum deploremus diem, sed omnem nostram vitam. Non sunt absurdi affectus hæ lachrymæ, sed magni amoris. Defleamus istos, iuuemus eos pro viribus, procuremus illis aliquid auxilij, modici quidem, attamen iuuemus eos. Quomodo, quæve ratione? Precantes. Adhortemur & alios, vt pro illis orent; pauperibusque indesinenter pro illis eleemosynas demus. Habet res ista nonnihil consolationis. Audi quippe, quid Deus dicat: Protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid seruum meum. Si memoria duntaxat iusti tantum valuit, quando & opera pro tali fiunt, quid non poterunt? Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cælos extendente, cœtu item sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt: Catechumenos verò, neque isto solatio dignamur, sed omni huiusmodi destituti sunt auxilio, vno quodam dempto. Quonam illo? Pauperibus illorum nomine dare licet, vnde illis nonnihil refrigerij accedit. Nam ita vult Deus, vt nos inuicem mutuò iuuemus.

Precibus & eleemosynis iuuandi defuncti.

4. Reg. 19.

Ab Apostolis instituta est commemoratio mortuorum sub Missæ sacrificio.

2. IDEM homilia quadragesimaprima in priorem epistolam ad Corinthios: Abierit peccator sanè, gaudere &c. vide suprà de Sacramento Eucharistiæ, quæstione septima, L. testimonio secundo.

3. IDEM homilia sexagesimanona ad populum Antiochenum habet eadem, quæ paulo ante ex homilia tertia in epistol. ad Philippenses allata sunt.

4. DAMASCENVM in oratione de defunctis, siue, Quòd ij, qui cum fide ex hac vita &c. habes in septima quæstione de Sacramento Eucharistiæ, L. testimonio quarto.

5. ATHANASIVM habes ibidem, à Damasceno citatum.

6. GREGORIVS Nyssenus, teste Damasceno in eadem oratione: Nihil, inquit, absque ratione & vtilitate à prædicatoribus, & discipulis Christi traditum, & in omnibus Ecclesijs Dei prædicatum. Res autem modis omnibus vtilis, & Deo in primis grata, in diuinis præclarisque operationibus eorum, qui in recta fide decesserunt, facere memoriam.

A Christi discipulis traditum, & vbique prædicatum.

7. EPHRAEM in testamento suo: Et nunc volo, fratres mei, commonefacere & adhortari vos, firmiterque constabilire, vt post meum exitum ac transitum, assiduè memoriam mei in vestris precibus faciatis. Et paulò pòst: Reminiscamini autem mei vilis & abiecti, in sanctis vestris precibus, cunctisque deprecationibus. Et infrà: Oro vos quoque dilectissimi, ne cum aromatibus me sepeliatis. At date vaporationem fumi boni odoris in domo Domini; & me orationibus potius vestris comitamini: & pro suaui odore, aromatibusque pellucentibus, vestris me orationibus atque deprecationibus adiuuate, obsecro, semper mei in ipsis memoriam facientes. Post nonnulla: Comitamini me in Psalmis, atque orationibus vestris, & assiduè pro mea paruitate oblationes facere dignemini: & quando diem trigesimum compleuero, mei memoriam faciatis. Mortui enim, in precationibus atque oblationibus, commemorationis sanctorum viuentium beneficio afficiuntur. Et videte in rebus etiam creatis singulis aliquid simile: veluti, germen vitis, racemusque acerbus in agro, & vinum expressum in dolijs est, atque in ædibus. Quando igitur racemus in vite maturo ruerit, tunc vinum agitabitur, ac de sua quodammodo natura recedet, quamuis immotum domi esse videatur. Similiter etiam de cepa intelligite: cùm enim in domo fuerit aliqua arida, & aliqua in agro sata; eodem tempore quo hæc suam viriditatem explicat, etiam illa domi arida germinat. Si igitur creaturarum fœtus sic inter sese consentiunt: quanto magis mortui in viuentium commemorationibus atque oblationibus recreabuntur? Quod si mihi scitè respondeas, hæc naturam rerum creatarum sequi: intelliges te esse primitias quasdam creaturarum Dei. Quòd si adhuc non te simile conuincit, nisi testimonium quoque adduxero: audi patienter quæ scripta sunt: & si volueris, prudenter etiam intelliges quæ dicuntur. Seruus Dei Moyses, in benedictionibus, nonne Ruben ad tertiam vsque generationem benedixit? Si ergo non redimuntur mortui: qua de causa Ruben vsque ad tertiam generationem benedixit Moyses? Et si non est resurrectionis memoria; audi quid clamet Apostolus Paulus, dicens: Si omnino mortui non resurgunt, cur & baptizantur pro mortuis? Qui enim erant sub lege, ad exspectationem resurrectionis in mysterio detinebantur concluſi, in eam fidem quæ reuelanda erat. Sicut legistis, quòd in oblationibus sacrificiorum, sacerdotes in lege mundabant etiam eos, qui suis iniquitatibus in bello vulnerati erant: pleni enim operibus iniquitatis, & ijs quæ scripta sunt, tenebantur. Quanto autem magis noui testamenti sacerdotes Christi, delere meritò poterunt debita eorum qui decedunt in sanctis oblationibus & precationibus linguarum suarum? Cùm verò ad memoriam mei faciendam acceſſeritis; videte fratres, ne quisquam in sancta peccet.

Petit pro se defuncto orari.

Oblationes Trigesimus depositionis dies.

Similitudinibus probat viuos iuuare defunctos.

Probat ex scriptura.

Deut. 33.

1. Cor. 15.

Galat. 3.

2. Mach. 12.

1. F EPIPHANIVS contra hæreses, hæresi septuagesimaquinta, vt suprà, quæstione septima, de Sacramento Eucharistiæ, L. testimonio decimo.

2. AVGVSTINVS libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesimatertia: Pertur Aërius propria quoque dogmata addidisse nonnulla, dicens, orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solenniter celebranda esse ieiunia.

Aërij hæresis

3. DAMASCENVS in libro de hæresibus, de Aërio scribens sic inquit: Cùm sibi Episcopatum denegatum videret, multa contra Ecclesiam docere instituit, Arianorum nulli secundus. Adiecit autem quædam de suo. Negat enim quicquam offerendum esse pro mortuis.

4. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, & vigesimaquinta, vt supra in hac

quæstione, C testimonio octauo & nono.

5. FLORENTINVM vide ibidem, C testimonio septimo.

6. AVGVSTINVM in Psalmum trigesimumseptimum, vide supra in hac quæstione, B testimonio quarto.

7. IDEM libro secundo de Genesi, contra Manichæos, capite vigesimo: Qui coluerit agrum suum interius, & ad panem suum quanuis cum labore peruenerit, potest vtique ad finem vitæ huius hunc laborem pati; post hanc autem vitam, non est necesse vt patiatur. Sed qui forte agrum non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in vita maledictionem terræ suę in omnibus operibus suis, & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. Ita nemo euadit istam sententiam, quæ prolata est in Adamum, Maledicta terra &c. Sed agendum est, vt saltem in hac tantùm vita sentiatur.

Ignis purgationis.

Genes 3.

8. GREGORIVS in tertium psalmum pœnitentialem, super primum versum, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Quasi dicat: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum, alij flammis expientur purgatorijs, alij sententiam æternæ subeant damnationis. Sed quia illum transitorium ignem, omni tribulatione æstimo præsenti intolerabiliorem, non solùm in furore æternæ damnationis opto non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari.

Psalm. 6. 37.

Flammis purgatorijs nonnulli expiantur.

Acerbitas pœnarum purgatorij.

9. EVNDEM in libro quarto dialogorum, capite trigesimonono, habes hac quæstione, B testimonio duodecimo.

10. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica Canticorum: Videte detractores, videte canes. Irrident nos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorum suffragia postulamus. In omni genere hominum, atque in vtroque sexu, festinant proscribere Christum, in adultis, & paruulis, in viuis, & mortuis, &c. Mortuos viuentium fraudantes auxilijs: viuentes nihilominus sanctorum, qui decesserunt, suffragijs spoliantes. Et paulò pòst: Non credunt autem ignem Purgatorium restare post mortem, sed statim animam solutam à corpore, vel ad requiem transire, vel ad damnationem. Quæram ergò ab eo, qui dixit quoddam peccatum esse, quod neque in hoc seculo, neque in futuro remitteretur; cur hoc dixerit, si nulla manet in futuro remissio purgatio ve peccati?

Catholicos irrident hæretici, quòd pro mortuis orent. Vide epist. Petri Venerabilis Abbatis Cluniacensis contra Petrobusianos hæreticos.

Purgatorium post mortem restare non credebant antiqui hæretici. Matthæus.

11. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite centesimodecimo: Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificium Mediatoris offertur, &c. Reliqua posita sunt initio huius quæstionis, B testimonio primo.

12. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite primo: Nam dicis (alloquitur Paulinum Episcopum) videri tibi non esse inanes motus animorum religiosorum atque fidelium pro suis istâ curantium. Ibidem: Ita fit, vt neque inaniter Ecclesia, vel suorum cura pro defunctis, quod potuerit, religionis impendat, &c. Totum hunc locum habes suprà, hac quæstione, D testimonio nono.

13. IN eodem libro, capite quarto: Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum: quoniam si nonnulla religio est, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur attenditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quæ sint adiumenta mortuorum: nisi ad hoc, vt dum recoluunt, vbi sint posita eorum, quos diligunt, corpora, eisdem sanctis illos, tanquam patrónis, susceptos apud Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiam si talibus locis eos humare non possent. Deinde explicans, quare sepulcra vocentur monumenta, (quòd nimirum mentem moneant) subiungit: Cùm itaque recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus. Qui cùm defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, enim prodesse non dubium est ijs, qui cùm in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Verùm etsi aliqua necessitas vel humari corpora, vel in talibus locis humari, nulla data facultate permittat, non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum; quas faciendas pro omnibus in Christiana & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus, quorunque sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: vt quibus ad ista desunt parentes aut filij, aut quicunque cognati vel amici, ab vna eis exhibeantur pia matre communi. Si autem deessent istæ supplicationes, quæ fiunt recta fide ac pietate pro mortuis, puto quòd nihil prodesset spiritibus eorum, quamlibet in locis sanctis exanima corpora ponerentur.

Sanctis tanquam patronis mortui commendantur.

Commendat animam Martyri.

Supplicandum pro Spiritibus mortuorum.

14. ET capite decimooctauo eiusdem libri: Quæ cùm ita sint, non existimemus ad mortuos, pro quibus curam gerimus, peruenire, nisi quòd pro eis siue altaris, siue orationum, siue eleemosynarum sacrificijs solenniter supplicamus: quanuis non pro quibus fiunt omnibus prosint, sed ijs tantùm, quibus, dum viuunt, comparatur vt prosint. Sed quia non discernimus, qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, vt nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint & debeant peruenire. Melius enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quàm eis deerunt, quibus prosunt. Diligentius tamen facit hæc quisque pro necessarijs suis, quòd pro illo fiat similiter à suis.

Sacrificium altaris, orationum & eleemosynarum pro defunctis.

Regeneratis omnibus hæc beneficia cur præstanda sunt.

X.

Quæ commendatio ac dignitas est Pœnitentiæ?

Matt 3. ab 4. & Marc. 1. ab Luc 15. b Matth 7. b 11. b

A HÆC est Euangelicæ prædicationis exordium, Angelorum in cælis gaudium, via in terris arcta, & angusta porta, per quam fideles ad vitam contendunt, & violenti rapiunt regnum cælorum. [a] Hæc lapsos erigit, saucios curat, imbecilles roborat, mortuos viuificat,

a Lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 1. Basil. in homilia de vera pœnitentia Chrysostomus

ficat, perditos restituit: omnia demum quæ peccatum vitiat, Pœnitentia in nobis redintegrat. Hac veteris vitæ odium, nostriq; contemptum, & omnem submissionem testamur: hac ipsa duce lugentes [b] consolationem, saucij curationem, humiles verò exaltationem reportamus. homilijs & sermone de pœnitentia.

[b] Matth. 5. a

B Hęc est, qua Dęmones & vitiorum pestes superamus, qua meritas [c] pœnas auertimus, Dei placamus iram, conciliamus gratiam, & gloriam æternam comparamus. [c] Ierem. 18. a Ezechiel. 18. e f g & 33 c d Ionæ 3. b Matth. 3. b 2 Corinth. 7. c Actor. 11. c

C Hinc illæ Christi voces in Euangelio: [d] *Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.* [e] *Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* [f] *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* At is demum veram pœnitentiam agit, vt Cypriani verbis hæc omnia concludamus, qui Dei & Sacerdotis præceptis obediens, & obsequijs suis & operibus iustis Dominum promeretur. [d] Matth. 4. e [e] Luc. 5. f [f] Luc. 13. a Cyprian. epistol. 11.

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI tertio: In diebus autem illis venit Ioannes Baptista prędicans in deserto Iudæę, & dicens: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam, dicentem: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ, & mel siluestre. Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem; & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata sua. Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

2. ET capite quarto: Exinde cœpit Iesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

3. MARCI primo: Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Ibidem: Venit Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni Dei, & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, & credite Euangelio.

4. LVCAE decimoquinto: Dico vobis (*inquit Saluator ad Pharisæos & Scribas*) quòd ita gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam vnam, nonne accendit lucernam, & euerit domum, & quærit diligenter, donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas, & vicinas, dicens: Congratulamini mihi quia inueni drachmam, quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

5. MATTHAEI septimo: Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quę ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam.

6. ITEM vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistę vsque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

7. AVGVSTINVS, vel quisquis author est, libro de vera & falsa pœnitentia, capite primo: Quantum sit appetenda gratia pœnitentiæ, omnis authoritas declarat, omnis bonorũ vita conatur ostendere: languores enim sanat, leprosos curat, mortuos suscitat, vitia fugat, virtutes exornat, mentem munit & roborat, omnia satiat, omnia redintegrat, omnia lætificat, sanitatem auget, quam conseruat. Claudis gressum, cæcis copiam, cæcis restituit visum. Temperat successus, constringit impetus, moderatur excessus. Ignorans se, per hanc se recognoscit: quærens se, per hanc se inuenit. Hæc est, quæ homines ad angelos ducit, & creaturam reddit creatori. Ista ouem perditam monstrauit quærenti, & decimam drachmam obtulit anxianti. Hæc dissipatorem filium ad patrem reduxit, & vulneratum à latronibus custodi curandum reseruauit. In hano omne bonum inuenitur, per hanc omne bonum conseruatur: fugat tenebras, inducit lucem, excoquit omnia ipsa ignis consumens. Pœnitentiæ virtus. Luc. 15. Ibidem. Luc. 10.

8. BASILIVS scripsit homiliam vnam de pœnitentia, quæ est vltima inter homilias variorum argumentorum ad populum.

9. CHRYSOSTOMVS scripsit decem homilias admodum egregias de Pœnitentia, quæ habentur in Tomo quinto: post quas sequitur sermo de pœnitentia, vbi sic habet: O pœnitentia, quæ peccatum miserante Deo remittis, & paradisum reseras; quæ conteritum sanas hominem, & tristem exhilaras; vitam de interitu reuocas, statum restauras; honorem renouas, fidu- De sermone de pœnitentia. Tomo quinto.

fiduciam das; & reformas vires, gratiamque abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te noui referam? Omnia ligata tu soluis, omnia solura reseras, omnia aduersa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. O pœnitentia rutilantior auro; splendidior sole, quam non vincit peccatum, nec defectio superat, nec desperatio delet. Pœnitentia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugit furorem, firmat amorem, calcat superbiam, linguam continet, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre: si violentus quærat quæ habet, non vetat: si vestem dirimat, non refragatur: percutienti maxillam, præbet alteram. Iam angariatus vltrò adijcit, castigatus gratias agit, prouocatus tacet, exasperatus blanditur: superiori supplex est, inferiori subiacet: in corde eius contritio est, in ore eius confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta & fructifera pœnitudo. Sic pœnitenti præstò est Deus, esurienti nutritor, sitienti potator. Sapienti quod stultum putatur, sapit: quod triste est, placet: quod molle est, displicet: quod fluxum est, horret. O pœnitentia misericordiæ mater, & magistra virtutum, magna opera tua, quibus reos resoluis, ac reficis delinquentes, lapsos releuas, recreas desperatos. Per te nobis Christus regnum cælorum appropiatum designat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Ita & Baptista clamat: Facite fructus dignos pœnitentiæ, quoniam ecce adest regnum Dei. Per te subitò rapuit latronem Christus ad regnum: per te Dauid post flagitium felix iterum recepit Spiritum sanctum: per te Manasses post cruenta facinora, ecce meruit fieri acceptabilis: per te Petro Apostolo, postquam ter negauit, data est indulgentiæ dextera: per te filius prodigus regressus ad patrem, non solùm amplexum, osculumque paternum, sed etiam epulum vituli saginati, vestemque insignem promeruit adipisci: per te mulier fornicaria vberes stillauit lachrymas, fonteque sui baptismi protinus lauit pedes Christi, crineque deterst: per te Niniue ciuitas magna, populusque integer barbarorum subitò Deum sapuit, virtutem tuam sensit, odorem tuum accepit, saporem tuum strinxit, dulcedinem tuam gustauit, cilicium contraxit, cinerem tuum comedit, ieiunium tuum protraxit, lachrymas tuas profudit, gemitum tuum suspiriumque persensit, fructusque vbertatis tuæ abundanter exhibuit: & sic per opera tua, non solùm decretæ mortis discrimen euasit, sed etiam vitæ incognitæ coronam accepit. Cuius similitudini pœnitentiam comparemus? Sic est quomodo ager fructifer, aut vinea fœcunda, aut etiam arbor fructifera: fructus eius edit peccator famelicus, proficit in fiducia Dei, acceptaque remissione pinguescit in vita.

Pœnitentiæ vis.

Matth. 4.

Matth 3. Luc 23.

Marc. 14.

Matth. 26. Luc 15.

Luc 7.

Ion 3.

10. MATTHAEI quinto: Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

1. B IEREMIAE decimooctauo: Ait Dominus: ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. Repentè loquar aduersum gentem & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei. Et subitò loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud.

2. EZECHIELIS decimooctauo: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Et paulò pòst: Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur. Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam: ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Iterum ibidem: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

3. ET capite trigesimotertio: Tu ergò fili hominis dic ad domum Israel: Sic locuti estis, dicentes. Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus: quomodo ergò viuere poterimus? Dic ad eos: Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs vestris pessimis: & quare moriemini domus Israel? Tu itaq; fili hominis dic ad filios populi tui: Iustitia iusti nõ liberabit eum, in quacunq; die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua: & iustus non poterit viuere in iustitia sua, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixero iusto quòd vita viuat, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatem: omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iustitiam fecit, vita viuet.

4. IONAE tertio, vt suprà quæstione septima, de Pœnitentia, C testimonio quinto.

5. MATTHAEI tertio: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

6. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

7. ACTORVM vndecimo: Glorificauerunt Deum, dicentes: Ergò & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

1. C MATTHAEI quarto, 2. LVCAE quinto, vt in textu.

3. LVCAE decimotertio: Aderant autem quidam ipso in tempore, nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificijs eorum. Et respondens dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Sicut illi decem & octo,

octo, supra quos ceciderunt is in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Ierusalem? Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis. Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem ficu habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dicit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora: & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

4. CYPRIANVS epistola decimaquarta ad Clerum: Pœnitentiam autem ille agit, qui diuinis præceptis mitis & patiens, & sacerdotibus Dei obtemperans, obsequijs suis & operibus iustis Dominum promereatur. Lib. 3. epist. 18. Operibus Deum promeremur.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

I.

Quid de Sacramento extremæ Vnctionis credendum est?

IDIPSVM nempe, quod Catholica Ecclesia constanter docet, signum hoc esse sacrum, in consecrato oleo institutum, vt per illud cælestis virtus ad salutem, non animæ solùm, sed & corporis, applicetur ægrotis ex diuina institutione. a Concil. Constantiens. sess. 15 & Florentin. & Trident. sess. 14. Innocentius I. epistol. 1. ad Decentium Eugub. c. 8. Petrus Damian. serm. 1. in Dedicatione excl. sic. Bernard. in vita Malachiæ episcopi. concil. Vormatiens. can. 94.

B Cui Sacramento testimonium longè clarissimum præbet Iacobus Apostolus, cùm in hæc verba scribit: *Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.* Iacob. 5. & ibid. Beda.

TESTIMONIA.

Septem Sacramenta.

1. A CONCILIVM Constantiense sessione decimaquinta damnat articulum octauum Ioannis Hus, qui sic habet: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter sentiunt de septem sacramentis Ecclesiæ.

Sacramentum quintum. Materia. Qui sint inungendi, & in quibus partibus.

2. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Quintum sacramentum est extrema Vnctio, cuius Materia est oleum oliuæ per Episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis vngendus est: in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramenti est hæc: Per istam vnctionem, & suam pissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quicquid peccasti per visum &c. Et similiter in alijs membris. Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus verò est mentis sanatio: inquantum autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit beatus Iacobus Apostolus: Infirmatur quis in vobis? &c.

Forma. Minister. Effectus.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Visum est autem sanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de Pœnitentia adiungere ea, quæ sequuntur de Sacramento extremæ Vnctionis: quod non modò pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummatiuum existimatum est à Patribus. Primùm itaque circa illius institutionem, declarat, & docet, quòd clementissimus Redemptor noster, qui seruis suis quouis tempore voluit de salutaribus remedijs aduersus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis alijs præparauit, quibus Christiani conseruare se integros, dum viuerent, ab omni grauiore spiritus incommodo possint; ita extremæ Vnctionis sacramento finem vitæ, tanquam firmissimo quodam præsidio, muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones per omnem vitam quærat, & captet, vt deuorare animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ neruos intendat ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericordiæ deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ perspicit. CAPVT primum: Instituta est autem sacra hæc Vnctio infirmorum, tanquam verè, & propriè Sacra- Cur institutum sit hoc Sacramentum. Marc. 6. Apud Magnum inst-

nuatum, & à Iacobo fidelibus commendatum & promulgatum: sed à Christo institutum. Iacob. 5.

Sacramentum noui testamenti, à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem Apostolum, ac Domini fratrem, fidelibus commendatum, ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, &, si in peccatis sit, dimittentur ei. Quibus verbis, vt ex Apostolica traditione, per manus accepta, Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum huius salutaris sacramenti, intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab Episcopo benedictum, nam vnctio aptissimè Spiritus sancti gratiam, qua inuisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba, Per istam vnctionem, &c. CAPVT secundum Res porrò, & effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: Et oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: &, si in peccatis sit, dimittentur ei: res etenim hæc gratia est Spiritus sancti, cuius vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit; & ægroti animam alleuiat, & confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus subleuatus, & morbi incommoda, ac labores leuius fert; & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis, facilius resistit; & sanitatem corporis interdum, vbi saluti animæ expedierit, consequitur. CAPVT tertium: Iam verò, quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere, & ministrare hoc sacramentum debent, haud obscure fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. nam & ostenditur illic, proprios huius sacramenti ministros esse ecclesiæ Presbyteros, quo nomine, eo loco, non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi, aut sacerdotes, ab ipsis ritè ordinati, per impositionem manuum presbyterij. Declaratur etiam, esse hanc Vnctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim, qui tam periculosè decumbunt, vt in exitu vitæ constituti videantur: vnde & sacramentum exeuntium nuncupatur. Quòd si infirmi post susceptam hanc Vnctionem conualuerint, iterum huius sacramenti subsidio iuuari poterunt, cùm in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam, & dilucidam Apostoli Iacobi sententiam docent, hanc Vnctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam iam cessâsse asserunt, quasi ad gratiam curationum duntaxat in primitiua Ecclesia referenda esset: & qui dicunt, ritum, & vsum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione obseruat, Iacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse: & denique, qui hanc extremam Vnctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profectò Ecclesia Romana, aliarum omnium mater, & magistra, aliud in hac administranda Vnctione, quantum ad ea, quæ huius sacramenti substantiam perficiunt, obseruat, quàm quod beatus Iacobus præscripsit. Nec verò tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti iniuria esse posset. Hæc sunt, quæ de Pœnitentia, & extremæ Vnctionis sacramentis hæc sancta œcumenica Synodus profitetur, & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda, & tenenda proponit. Sequentes autem Canones inuiolabiliter seruandos esse tradit, & asserentes contrarium, perpetò damnat, & anathematizat. In eadem sessione canon primus de extrema Vnctione. Si quis dixerit, extremam Vnctionem non esse verè, & propriè sacramentum, à Christo Domino nostro insti-

Materia.

Forma.

Effectus.

Genesis.

Minister.

2. Tim. 4. Qui inungendi.

Repetitio huius sacramenti.

Hæreses de hoc sacramento.

Non contemnitur hoc Sacramentum sine Spiritus sancti iniuria.

tutum, & à beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantùm acceptum à Patribus, aut figmentum humanum; anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit, sacram infirmorum Vnctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleuiare infirmos; sed iam cessâsse, quasi olim tantùm fuerit gratia curationum; anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, extremæ Vnctionis ritum, & vsum, quem obseruat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque à Christianis absque peccato contemni; anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, Presbyteros Ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quamis communitate; ob idque proprium extremæ Vnctionis ministrum non esse solum sacerdotem; anathema sit.

Instituta à Christo.

Gratiam conferre.

Ministri.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum Episcopum, capite octauo: Sanè quoniam de hoc sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Cælestinus diaconus in epistola sua, esse à tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum; & suscitabit illum Dominus, & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab episcopo confecto, non solùm sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua aut suorum necessitate ad vngendum. Cæterùm illud superfluum videmus adiectum, vt de episcopo ambigatur, quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcircò de presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterùm si Episcopus aut potest, aut dignum ducit, aliquem à se visitandum, & benedicere & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cuius est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur posse concedi?

In Rom. ca.

Ministri.

Iacob. 5.

Expositio sum Apostoli Iacobi de hoc Sacramento.

Materia.

Qui inungi possunt.

Ministri.

Genus Sacramenti est hæc infirmorum vnctio.

5. PETRVS Damianus in sermone primo in Dedicatione ecclesiæ: Tertium sacramentum est vnctio infirmorum. Infirmantibus nobis, & vsque ad mortem mortali peccatorum febre languentibus, spiritus pietatis assistit, & recordatus est quoniam puluis sumus. Ait enim diuus Iacobus: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis est, dimittentur ei. Solennis vnctio, liquor excellens, quo sanitas redditur, peccatum dimittitur, imminuitur timor Domini. Videsne qualiter sacerdotalis manus infirmantis corpus alleuiet, & illecebrosam sensuum motionem sacratissimo mi-

Iacob. 5.

Effectus extremæ vnctionis.

tiget

Sacramentum.

tiget vnctione? Vnde & ſancti patres hanc vnctionem ſacramentum eſſe ſanxerunt.

6. BERNARDVS in vita ſancti Malachiæ Epiſcopi: Habitabat vir nobilis in vicinia Benchorenſis Monaſterij, cuius vxor cùm infirmaretur ad mortem, rogatus Malachias vt deſcenderet priuſquam moreretur, infirmam vncturus oleo; deſcendit, & intrauit ad eam. Quo viſo exultat illa, ſpe animata ſalutis. Et cùm pararet vngere eam, viſum eſt omnibus differendum potius vſque manè. Erat enim veſpera. Acquieuit Malachias, & data benedictione ſuper ægram, exiuit cum his qui ſecum erant. At verò poſt modicum ſubitò clamor factus eſt, planctus & ſtrepitus multus per totam domum, ſiquidem inſonuit quòd mortua eſſet. Accurrit Malachias tumultu audito; & ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expiraſſe, conſternatus eſt animo, ſibi impurans, quòd fraudata gratia ſacramenti obierit. Et eleuatis in cælum manibus, Obſecro Domine, (inquit) inſipienter egi, ego peccaui qui diſtuli, non iſta, quæ voluit. Hæc dicens, conteſtatus eſt in audientia omnium, nullam ſe receptarum conſolationem, nullam daturum requiem ſpiritui ſuo, niſi quam tulerat, liceret reſtituere, gratiam. Et ſtans ſuper eam, tota nocte laborabat in gemitu ſuo; & pro oleo ſancto, largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipſe quidem fic. Ad ſuos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in pſalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxerunt perui gilem. Et manè facto, exaudiuit Dominus ſanctum ſuum, quia ſpiritus Domini erat poſtulans pro eo, qui poſtulat pro ſanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperit oculos quæ fuerat mortua, & vt ſolent, qui de graui ſomno euigilant, fricans ſibi manibus frontem & tempora, ſuper lectum ſe erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè ſalutat eum. Et verſo luctu in gaudium, ſtupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audiêrunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominus, ſciens in hoc ſacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei ſaluet infirmum. Poſt hæc abijt ille, & illa conualuit, & viuens inco-

Lege Malachias, quòd mulieri fraudata gratia Sacramenti huius expiduit.

Miraculum.

lumis tempore aliquanto, vt gloria Domini manifeſtaretur in ea, peracta pœnitentia, quam ſibi Malachias iniunxerat, in bona confeſſione iterum obdormiuit, & migrauit ad Dominum. Tandem deſcribens mortem Malachiæ, ſic ait: Nec longè aberat dies ipſa, cùm talia loqueretur Malachias. Interea iubet ſe ſacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrum vt ſolenniter fieret, non ſuſtinuit vt ad ſe aſcenderent: ipſe deſcendit ad eos. Iacebat ſiquidem in ſolario, domo ſuperiori. Vngitur, & ſumpto viatico, fratrum ſe orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur.

Hoc Sacramento remittuntur peccata.

Malachias ſe ſacro oleo inungi iubet.

7. CONCILIVM VVormatienſe Canone ſeptuagetimoſecundo: Infirmatur quis in vobis? &c. Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intelligi debere &c. Pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt Sacramenti. nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo vnum genus putatur concedi?

Ex Innocentio.

Sacramentum eſt.

8. IACOBI quinto, vt in textu.

9. BEDA in caput quintum Iacobi, Vngentes eum oleo &c. Hoc & Apoſtolos feciſſe in Euangelio legimus, & nunc Eccleſiæ conſuetudo tenet, vt infirmi oleo conſecrato vngantur à presbyteris, & oratione comitante sanentur. Nec ſolùm presbyteris, ſed vt Innocentius Papa ſcribit, etiam omnibus Chriſtianis vti licet eodem oleo in ſua aut ſuorum neceſſitate vngendo. Quod tamen oleum non niſi ab epiſcopis licet confici. Nam quod ait, oleo in nomine Domini, ſignificat oleum conſecratum in nomine Domini: Vel certè, quia etiam cùm vngunt infirmum, nomen Domini ſuper eum inuocare debent. Et ſi in peccatis ſit, dimittentur ei. Multi propter peccata in anima facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Vnde Apoſtolus Corinthijs, qui corpus Domini percipere indignè ſoliti erant, ait: Ideò inter vos multi & infirmi, & imbecilles ſunt, & dormiunt multi. Si ergò infirmi in peccatis ſint, & hæc presbyteris eccleſiæ confeſſi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere, atque emendare ſategerint, dimittentur eis. Neque enim ſine confeſſione emendationis peccata queunt dimitti.

Infirmi etiam Bedæ tempore oleo ſacro inungebantur.

Oleum conſecratum.

Peccata remittuntur.

1. Cor. 11.

II.

Quid his verbis docet Apoſtolus?

A PRIMVM Sacramenti huius oſtendit elementum, ſeu materiam oleum eſſe, Pontificali benedictione (vt rectè ait [a] Beda) conſecratum. Significat autem [b] hilaritatem animi & confirmationem internam, quæ per Dei gratiam Sacramenti huius virtute ab ægroto percipitur.

[a] In ca. 6. Marc. & in 5. Luc. & ca. 5. Iacob. Innocent. 1. vt ſup. Concil. Meldenſ. c. 1. apud Burch. l. 6. cap. 75. & Iuonem part. 15. cap. 269.
[b] Theophyl. in c. 6. Marci.

B Deinde per Apoſtolum deſignatur Sacramenti miniſter proprius, nimirum [c] Sacerdos, qui ſacram hanc vnctionem cum orationibus decenter exerceat. Nec fruſtrà de Apoſtolis eſt ſcriptum: [d] *Vngebant oleo multos ægros, & ſanabant.*

[c] Chryſoſtom. lib. 3. de ſacerdot. & Origen. homil. 2. in Leuitic.

[d] Marc. 6. b & ibid. Theophyl. & Beda.

C Præterea qui ſuſcipiunt hoc Sacramentum, à Iacobo

cobo dicti sunt infirmi: quoniam, vt Ecclesiæ mos est, in grauibus & periculosis infirmitatibus tantùm sacra ista hæc vnctio celebratur[a].

[a] Petrus Cluniacensis lib. 2. miracul. cap. 20. & lib. 2. cap. 32.

TESTIMONIA.

1. A BEDA in caput sextum Marci super ea verba, Dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabant: Dicit Apostolus Iacobus, Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super ipsum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Et si in peccatis sit, dimittentur ei. Vnde patet, ab ipsis Apostolis hunc sanctum Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo, pontificali benedictione consecrato.

Apud Marcum insinuatum fuit hoc Sacramentum.

2. IDEM in caput octauum Lucæ: Quidam vicinus mihi presbyter retulit, se quandam sanctimonialem fœminam à dæmonio curare cœpisse, sed quandiu res latebat, nihil apud eam proficere potuisse. Confesso autem, quo molestabatur phantasmate, mox & ipsum orationibus, cæterisque quæ oportebat purificationum generibus effugâsse, & eiusdem fœminæ corpus ab vlceribus, quæ dæmonis tactu contraxerat, medicinali studio, adiuncto sale benedicto curâsse. Sed dum vnum de vlceribus, quod altius lateri infixum repererat, nullatenus posset, quin continuò panderetur, obducere, ab eadem ipsa quam sanare volebat, consilium quo sanaretur accepisse. Si (inquit) oleum pro infirmis consecratum, eidem medicamento adsperseris, sicque me perunxeris, statim sanitati restituar. Nam vidi quondam per spiritum in quadam longius posita ciuitate, quam nunquam corporalibus oculis vidi, puellam quandam pari calamitate laborantem, taliter à Sacerdote curatam. Fecit vt illa suggesserat, statimque vlcus remedium, quod ante respuerat, accipere consensit.

Salis benedicti vis.

Oleum pro infirmis consecratum, & eius vis.

3. ET in caput quintum Iacobi, vt suprà quæstione præcedenti, B testimonio secundo.

4. INNOCENTIVS primus epistola prima ad Decentium Eugubinum capite octauo, vt suprà, quæstione prima, A testimonio quarto.

5. CONCILIVM Meldense canone primo, teste Burchardo libro quarto, capite septuagesimoquinto, & Iuone parte prima, capite ducentesimo sexagesimonono: Presbyter in Cœna Domini ampullas tres secum deferat, vnam ad chrisma, alteram ad oleum ad catechumenos inungendos, tertiam ad infirmos, iuxta sententiam Apostolicam, vt quando quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesiæ &c.

Chrisma, oleum catechumenorum, & oleum infirmorum cõsecratur à die cœnæ Domini.

6. THEOPHYLACTVS in caput sextum Euangelij secundùm Marcum: Quòd vnxerint oleo Apostoli, solus Marcus narrat, quod & frater Domini Iacobus in catholica epistola dicit: Infirmatur quis inter vos? aduocet presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, ac gaudium, hilaritatemque spiritalem accipimus.

Iacob. 5.

Olei significatio mystica.

1. B CHRYSOSTOMVS libro tertio de sacerdotio: Sacerdotes non solùm, quum nos regenerant, sed postea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur, inquit, inter vos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo &c.

Sacerdotes sunt huius Vnctionis ministri. Iacob. 5.

2. ORIGENES homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis: audi nunc quanta sint remissiones peccatorum in euangelijs. Est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrij, &c. Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, cùm lauat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, & quum non erubescit sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. In quo impletur & illud, quod Apostolus dicit: Si quis autem infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ &c.

Psalm. 6. Psalm. 41.

Psalm. 31.

3. MARCI sexto, vt in textu.

4. THEOPHYLACTVS, & 5. BEDA in caput sextum Euangelij secundùm Marcum, vt suprà, A testimonio sexto, & primo.

1. C PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro primo de miraculis, capite vicesimo, de Benedicto quodam infirmo: Iste vir Domini ægritudine decumbens, postquam & sacri olei vnctione, & salutari Christi corporis perceptione, ad iter cæleste scandendum idoneus factus est, aduenit dies laboris vltima.

2. ET libro secundo, capite vltimo: Expleta veraci & deuota confessione, absolui pro officio fratrem, (infirmum) & oleo sacro inunctum, Christi corpore ad æternam vitam obtinendam refectum; Deo & fratrum precibus intentè commendaui.

III.

Quis est Sacramenti huius fructus & effectus?

[a] Bernard. in vita S. Malach. episcopi. Concil. Tridentin. vt suprà. Petrus Cluniacens. lib. 6. epistol. 1.

A CONFERT primùm ad remissionem [a] peccatorum, quæ quidem ab ægroto Pœnitentiæ remedijs non sunt expurgata, vt decumbentis anima peccatorum suorum onere ac morbo in primis leuetur.

B Deinde prodest ad corporalem infirmitatem vel [b] de-

Digi

[b] depellendam, vel alleuiandam, quatenus expedit eam ægroto recuperare.

[b] Ibid. Bernard.

C Postremò ad consolationem & fiduciam subministrandam valet, qua sanè in supremo illo agone exituque animæ opus est maximè, quando & cum doloribus acerbissimis, & cum horrendis dæmonibus [c] morituro est grauissimè conflictandum. Vndè licèt salus corporis ægroto non restituatur, vt qui post acceptam hanc vnctionem moritur sæpè; tamen gratia in hoc Sacramento peculiaris præbetur ad morbi vim, molestiasque constantius perferendas, & ad mortem ipsam facilius excipiendam. Atque hoc est, quod per Apostolum suum Deus promisit: *Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.* Iacob. 5.d

[c] Cyrill. Alexandrin. in oration. de exitu animæ. Greg. lib. 24 Moral. c. 11. & 18. hom. 38. in Euangel. Climacus gradu 7. Basil. Emisen. homil. de mundi [illegible] & Sulpit. de transitu sancti Martini.

D Ad quos quidem designandos effectus, etiam olei natura, seu natiua vis, pulchrè congruit, vt explicat [d] Theophylactus. Quocirca retinendum est prorsus, quod saluberrimè monet [e] Augustinus: Quoties aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat, & inde corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est, impleatur in eo: [f] *Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo; & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei.*

[d] In cap. 5. Marc.

[e] Serm. 215 de Temp. Vide etiam de sect. cath. conuer. Et de visitat. infirmorum, lib. 2. cap. 4. item in speculo.

[f] Iacob. 5.d

TESTIMONIA.

1. A BERNARDVS in vita Malachiæ episcopi, vt suprà quæstione prima, A testimonio sexto.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de hoc Sacramento, capite secundo & canone secundo, vt supra quæstione prima, A testimonio tertio.

3. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro sexto, epistola prima ad Theobaldum Abbatem: reddens rationem cur iteretur vnctio infirmorum, cùm non iteretur ea, quæ fit in Confirmatione, & Ordinatione: Iterari necesse est infirmorum vnctionem: quia Iterari necessarium est peccatorum, propter quam illa fit vnctio, remissionem. Istud indicant & ipsa verba hoc præcipientis Apostoli: Infirmatur (ait) quis in vobis: inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini. Ac sequitur, Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, * dimittentur ei. Cùm igitur certum sit causam vnctionis hanc esse, vt oratio fidei saluet illum; vt alleuet eum Dominus; vt si in peccatis sit dimittantur ei: cur non iterabitur vnctio, præcedente vnctionis causa? Nam si æger post semel redditam sanitatem, nunquam deinceps in morbum incideret, si nunquam post primam vnctionem in peccata corrueret; fateor quòd nunquam deinceps vnctionem iam dictam iterari fas esset. Quòd si rursum infirmatus fuerit, si rursum peccauerit: quæ ratio, vt rursum alleuietur, vt rursum ei peccata dimittantur, denuò eum inungi prohibebit? Nónne & Apostolus hoc se indicat velle: vt quoties quis infirmatus fuerit, toties inungatur? Nam quid aliud sonant verba illa illius: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ? Non enim ait, Infirmatur quis in vobis semel; aut, Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ semel: sed nulla mentione vnius, binæ, vel ternæ vnctionis facta, iubet nullo præfixo numero, induci ad ægrum presbyteros Ecclesiæ, fidei orationem fieri, ad alleuiationem, & peccatorum remissionem, eum oleo sacro inungi. Non igitur mihi videtur dicendum esse, quod Apostolus non dixit; addendum esse, quod ipse non scripsit; sentiendum, quod ipse, vt verba eius indicant, non sensit. Non videtur planè in illis suis verbis Apostolum, vel sensisse, vel fieri præcepisse simplicem vnctionem; cùm sciret non tantùm semel in varios morbos homines incidere, sed & frequenter in eosdem, vel diuer-

Iacob. 5.

* alibi, remittatur

Extrema vnctio iterari potest.

uersos, post adeptam suspiratem recidere: cùm nôsset, prioribus dimissis peccatis, iterum & iterum, ac multoties, miseros mortales peccare. Nam eiusdem de quo loquor Apostoli, id est Iacobi, verba sunt, In multis offendimus omnes. Qui ergò prioribus morbis ac peccatis medicinalem vnctionem prouidit, nunquid eam sequentibus morbis ac peccatis negauit? Non est planè hæc Apostolica fides, non est hæc Apostolica prædicatio; vt vel ægro congrua miseratio, vel pœnitenti peccatorum negetur absolutio. Hæc verò absolutio, quanuis sæpissimè sine cuiuslibet vnctionis sacramento, tam in ægris, quàm in sanis Ecclesiastico ministerio fiat: non debet tamen ægris cum absolutione vnctio sacra subtrahi, quibus iuxta intellectum suprà scriptum, quotiescunque infirmantur, eam iam dictus Apostolus iubet impendi.

Iacob. 5.

1. C. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi animulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris. Paueo tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam est perennis. Vereor angelos in iudicio, quoniam sunt immisericordes. Terreor mente, concipiens illius diei rigidum & immorum iudicium, horrendum tribunal, iudicem seuerum. Consternit me fluuius igneus ante forum illud inclinatus, flammisque furentibus crepitans &c.

Daniel. 7.

Et post interiecta quædam: Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore secedentem? Quandoquidem nos adeunt cælestes exercitus & potestates, ex aduersis verò copijs, tenebrarum rectores, nequitiæ domint, telonarchæ exigendis tributis præfecti, logotheræ, rationum conditores, atque actionum calculatores, in aëre agentes, necnon homicida diabolus ille princeps improbitatis, cuius lingua perinde quasi acuta nouacula, de quo propheta: Sagittæ, inquit, potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs, insidiatur tanquam leo in spelunca sua, draco magnus, apostata, orcus os suum expandens, imperator noctis, dominator mortis, & vt vindex animam coercens, conferens, supputansque cunctos actus meos, rebus, verbis, scientia, ignorantia, commissos reatus ac flagitia ab adolescentia in eam vsque diem, qua sum comprehensus. Exinde quanta formidine & tremore arbitraris animam die illa percelli horribiles intuentem, atroces, impios, & aduersos dæmones, æquè atque æthiopes caliginosos adstantes, ita vt forma ipsa quouis tormento fit grauior. Quos nimirum adspiciens anima subsultat, conturbatur, affligitur, exterretur, contrahitur, ad cælestes angelos confugiens, à quibus excepta subit aërem, & sublime petens offendit telonja, conscendentes animas obseruantia & remorantia. Siquidem vnumquodque telonium peculiaria quædam crimina profert. Primum quidem loquacitatis, quæcunque per os & linguam ex mendacio, iureiurando, periurio, otiosos item sermones, nugaces, vanos, gulæ ingluuies, abusus vini, profusiores crapulas, immodicos pariter risus atque dedecentes, cum suauijs impudicis, & fœdis ac meretricijs cantionibus. Contra verò sacrosancti angeli animam vnà deducentes, proponunt & ipsi quænam bona ore & lingua fumus locuti, orationes, gratiarum actiones, psalmos, odas, hymnos, & cantus spirituales, scripturarumque lectiones, & quæcunque bona anteacto tempore ad Deum

Tremor & certamen animæ à corpore recedentis.

Psalm. 119. Psalm. 9.

Aspectus dæmonum horrendus.

Reddenda est ratio.

ore linguaque fudimus. Alterum telonium quæcunque visu commisimus exigit, adspectus indecoros, superuacaneos, infrænes, & nimis dolosos. Tertium auditus, & quæcunque per huiusmodi sensum spiritus immundos introducunt. Quartum est olfactus, suauolentiæ vnguentorum, tetriqúe odoratus, quibus mulierculæ, mimæ & meretrices gaudent. Quintum coarguit quæcunque noxia tactu manuum improbarum sunt perpetrata. Sunt & alia vitiorum telonia, liuoris, æmulationis, nimiæ gloriæ, inanis fastus, crudelitatis, excandescentiæ, iracundiæ, furoris, scortationis, adulterij, mollitiei, inuidentiæ, veneficij, cæterarumque detestabilium ac Deo inuisarum actionum. Breuiter vnumquodque vitium & scelus suos ita deinceps telonas obtinet, id est, publicanos ac portitores. Hæc ergò, atque his maiora, & plura spectans anima, quibus terriculamentis, quanta trepidatione corripi censenda, quoad lato iudicio libera euadat? Illa est hora dolorosa, periculosa, luctuosa, inconsolabilis, donec ei pateat exitus: Stant nanque ex aduerso malorum spirituum, diuinæ potestates, actus ipsius animæ studiosos ac meritorios deprimentes, facta, dicta, cogitationes, & conceptus hauriunt. Itaque in medio stans anima meticulosa & trepidans, quousque ob actiones, dicta, factaque sua, vel damnata in vincula conijciatur, vel iustificata liberetur. Suorum enim quisque peccatorum catenis adstringetur, &c.

Animæ terror & trepidatio.

Proverbia

2. GREGORIVS libro vigesimoquarto Moralium, capite decimoseptimo: Sæpè ergò electis etiam nolentibus in cogitatione furripitur, quod in se quidem solerter inspiciunt, & ante Dei oculos quanti sit reatus attendunt, & cùm de his omnibus semper iudicia districta pertimescant, tunc tamen hæc vehementer metuunt, cùm ad soluendum humanæ conditionis debitum venientes, districto iudici appropinquare se cernunt. Et fit tanto timor acrior, quanto & retributio æterna vicinior. Ante oculos autem cordis nihil inane tunc transuolat de phantasmate cogitationis: quia subductis à medio omnibus, se & illum tantummodò considerant, cui appropinquant. Crescit pauor vicinæ retributione iustitiæ, & vrgente solutione carnis, quanto magis districtum iudicium iamiamque quasi tangitur, tanto vehementius formidatur. Et si ea quæ sciunt, nunquam se prætermisisse meminerunt, formidant tamen illa quæ nesciunt: quia videlicet semetipsos dijudicare, & comprehendere omninò non possunt, atque vrgente exitu subtiliore terrentur metu. Vnde redemptor noster solutioni carnis appropinquans, & membrorum suorum seruans speciem, factus in agonia, cœpit prolixius orare. Quid enim pro se ille cùm in agonia esset, peteret, qui in terra positus, cælestia cum potestate tribuebat? Sed appropinquante morte, nostræ mentis in se certamen expressit, qui vim quandam terroris ac formidinis patimur, cùm per solutionem carnis æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cuiuslibet anima immeritò terretur, quando post pusillum hoc inuenit, quod in æternum mutare non possit.

In hora mortis quilibet etiam iusti metuunt.

Luctus ag.

3. ET capite decimooctauo: Consideramus quippe, quòd viam vitæ præsentis nequaquam sine culpa transire potuimus: consideramus etiam, quia nec hoc quidem sine aliquo reatu nostro est, quod laudabiliter gessimus, si remota pietate iudicemur. Quis enim nostrum vitam præcedentium patrum valeat

vel

vel ſuperare, vel aſſequi? Et tamen Dauid dicit:
Pſalm. 142. Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.
1. Cor. 4. Paulus cùm diceret, Nihil mihi conſcius ſum: cauté ſubiunxit, Sed non in hoc iuſtificatus ſum. Iacobus dicit: In multis enim offendimus
Iacob. 3. omnes. Ioannes dicit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quid ergò facient tabulæ, ſi
1. Ioan. 1. tremunt columnæ? Aut quomodo virgulta immobilia ſtabunt, ſi huius pauoris turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergò carnis
Etiam iuſti anima in morte turbatur. appropinquans, nonnunquam terrore vindictæ etiam iuſti anima turbatur. Cui etſi quid tranquillum in hac vita ſapere potuit, mortis articulo interueniente concutitur, vt iurè dicl debeat: Abominabilis ſit ei panis in vita ſua, &
Iob 33. animæ eius cibus ante deſiderabilis. Vel certè propter pauoris pœnam hoc quod illic ſubditur: Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis.

4. IDEM homilia trigeſimanona in Euangelia: Cogitandum valdè eſt, quantum nobis
Pauet in hora mortis. erit terribilis hora noſtræ reſolutionis, qui pauor mentis, quanta tunc omnium malorum memoria, quæ obliuio tranſactæ felicitatis, quę formido & conſideratio iudicis. Tunc maligni ſpiritus, egrediente anima, ſua opera re-
Dæmonum importunitas. quirunt. Tunc mala quæ ſuaſerunt, replicant, vt ſociam ad tormenta trahant. Sed cur hoc de peruerſa ſolummodò anima dicimus, cùm ad electos quoque egredientes veniant, & ſuum in illis, ſi præualeant, aliquid requirant. Vnus autem in hominibus extitit, qui ante paſſionem
Ioan. 14. ſuam libera voce dixit: Iam non multa loquar vobiſcum: venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Quia enim hunc mortalem hominem vidit, ſuum in illo mundi princeps aliquid inuenire poſſe credidit. Et paulò pòſt: Vnde curandum nobis eſt, & cum magnis quotidie fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis ſua in nobis opera requirens in die noſtri exitus princeps huius mundi veniat, ſi etiam ad Deum carne morientem venit, & in illo aliquid quæſiuit, in quo ſuum inuenire nihil potuit. Quid tamen nos miſeri dicturi, quid acturi ſumus, qui innumera mala commiſimus? Quid requirenti aduerſario, & multa ſua in nobis inuenienti dicemus, niſi ſolum quod nobis eſt certum refugium & ſolida ſpes, quia vnum cum illo facti ſumus, in quo princeps huius mundi, & ſuum aliquid requiſiuit, & inuenire minimè potuit? Sed quid prodeſt quòd eidem redemptori noſtro per fidem iungimur, ſi ab eo mo-
Matth. 7. ribus diſiungamur? Ipſe enim dicit: Non omnis qui dicit, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Recta ergò opera, rectæ fidei iungenda ſunt.

5. IOANNES Climacus, in libro de triginta gradibus, gradu ſeptimo: Stephanus quidam hoc in loco habitans, ſolitariam & quietam vitam adamauerat. Hic cùm annos plurimos in monaſtico certamine egiſſet, ieiunijſque maximè & lachrymis eſſet ornatus, alijſque præterea virtutum priuilegijs floreret, cellulam ad radicem montis, in quo ſacram illam, diuinamque viſionem ſpeculatus olim fuerat Helias, ſibi conſtruxerat. Hic igitur ràm venerandus moribus, intentione maioris laboriofioriſque pœnitentiæ, profectus eſt ad Anachoretarum locum, cui Fides nomen erat. Quo in loco quum annos aliquot arctiſſimo vitæ inſtituto peregiſſet, (erat enim hic locus ab omni conſolatione mortali penitus remotus, omnibuſque ferè hominibus inuius: ſeptuaginta enim ferè millibus paſſuum, ab omni humana habitatione diſiunctus erat) rurſus extremo vitæ tempore rediit, cupiens in cellula ſua priore ſancti illius montis habitare. Erant enim ibi duo ex Palæſtina diſcipuli admodum religioſi, qui etiam prius obſeruabant cellulam ſenis. In qua cùm paucos egiſſet dies, languorem incurrit, ex quo & mortuus eſt. Igitur ante vnum extrus ſui diem repentè animo obſtupuit, aperiſque oculis ad dexteram atque ad ſiniſtram partem lectuli circunſpiciebat, & quaſi rationem quidam à ſe exigerent, cunctis qui adſtabant audientibus, aiebat, aliquando quidem: Ita ſanè: Sic reuerà eſt, ſed pro hoc tot annis ieiunaui. Aliquando verò, Non certè, ſed mentimini, hoc non feci. Deinde rurſus: Ita verè eſt: Hoc ita eſt: ſed fleui, ſed miniſtraui. Ac rurſus: Verè me accuſatis. In quibuſdam etiam aliquando aiebat: Ita ſanè, & quidem ad hæc quid dicam, non habeo, ideò miſericordia opus eſt. Et erat profectò ſpectaculum horrendum ac terrificum, inuiſibile illud, ſæuiſſimumque iudicium, in quo etiam (quod terribilius eſt) & quod non fecerat, illi obijciebant (me miſerum) quietis ac ſolitudinis ſectatori. In nonnullis verò peccatorum ſuorum, quid ad ea reſpondere poſſet, ſe non habere dicebat, qui iam ferè quadraginta annos monachus fuerat, & lachrymarum gratiam habuerat. Quidam verò mihi veraciter affirmauerunt, quòd hic, dum eſſet in eremo, leopardum quoque ex manu ſua nutriebat. Hic ipſe tamen, cùm adeò infeſtè ratio à ſe exigeretur, carne ſolutus eſt.

Ab eremo Stephanum iam moriturum rationem accuratam reddunt.

Obijciunt dæmones ea etiam, quæ non perpetrauimus.

6. EVSEBIVS Emiſenus, vel potius Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus, homilia prima ad Monachos: Paratos nos inueniat extrema neceſſitas, quæ ſæpè præuenit imparatos. Certam nobis imponat ſolicitudinem, incerta conditio: quotidianus ſit illius periculi metus, cuius neſcitur incurſus. Quàm tardè miſera anima malorum ſuorum pœnitebit, cùm die vltimo ſuperueniente, ſeparari ſe à corpore ſuo viderit; cùm ſibi in fine claudenti oculos nigreſcere & horreſcere ſempiterna nox cœperit; cùm iacere ante ſe vacuum ſalutis ac lucis infelicem commilitonem ſuum viderit, incentorem pariter ac deceptorem, cum quo de arena mundi huius per flagitium ſuum victa diſceſſit; cùm cœperit ab eodem iam diuulſa immanes & inanes dare ſuper eum planctus, & dicere: Vbi ſunt animoſitates & cupiditates tuæ, quibus hucuſque impatienter arſiſti, & arſura iugiter congregaſti? Ecce tranſierunt illa omnia tanquam vmbra, abierunt oblectamenta, & ſola in perpetuum opprobria & crimina remanſerunt. Væ mihi ò anima, ad tam perditum vas, velim nolim, reditura ſum, & propter fugitiuas voluptates nunquam effugiendis cum eo vaporibus concremanda. Quid inter hæc, cùm eam cœperit ad definitam ſententiam, & immobili lege defixam, importunus depoſiti exactor abſtrahere, & hinc inde inſultare, & inſiſtere infernalium diræ facies miniſtrorum? Quid erit, cùm ab apparitoribus mortis per hunc vaſtum aërem ſeparari, & per ſemitas tenebrarum abduci trans diem cœperit, & nequaquam remeabile iter agere per ſines illos, vbi ipſa lux deficit, cùm peregrina vbique anima, comitante malorum ſuorum triſti agmine, viderit ſe per extremas mundi oras in illud inane ac vacuum cadere de mundo, atque illud magnum chaos, quod vitæ mortiſque regionum diſcernit, intrare, & vitales auras naturæ ipſius exul amittere?

Anima alloquitur corpus.

Dirę Facies infernalium miniſtrorum.

Cùm rebus humanis Vale vltimum dicens, mortem autem ante se habens, & vitam post se relinquens, in illud horrendum, & vix oculis ateingendum pertraheretur profundum, diuersis auaritiæ ac malitiæ catenata criminibus, quantum perdidit precium, tantum exceptura supplicium?

Martinus videt assistentem dæmonem.

7. SEVERVS Sulpitius de transitu sancti Martini: Hæc locutus, diabolum vidit propè assistere. Quid hic, inquit, adstas cruenta bestia? Nihil in me funeste reperies. Abrahæ me sinus recipiet. Cum hac ergò voce, fatigatum diuinis operibus spiritum cælo reddidit.

8. IACOBI quinto, vt in textu.

Olei natiua vis & significatio.

1. D THEOPHYLACTVS in caput sextum Marci: Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium hilaritatemque spiritalem accipimus.

A Egroti inungendi post communicare sacram.

2. AVGVSTINVS sermone ducentesimo decimoquinto de tempore: Quotiens aliqua infirmitas superuenerit, corpus & sanguinem Christi ille, qui ægrotat, accipiat, & inde (siue deinde) corpusculum suum vngat, vt illud quod scriptum est impleatur in eo: Infirmatur aliquis, inducat presbyteros &c. Videre fratres quia qui in infirmitate ad Ecclesiam cucurrerit, & corporis sanitatem recipere, & peccatorum indulgentiam merebitur obtinere.

Iacob. 5.

3. IN tractatu de rectitudine Catholicæ conuersationis: Quoties aliqua infirmitas occurrerit alicui, non quærantur præcantatores, non diuini, non sortilegi, non carcarij, neque per fontes, aut arbores, aut biuia phylacteria exerceantur: sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia petat, vnde corpus suum vngatur, & secundùm Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus. Non solùm corporis, sed & animæ sanitatem accipiet, complebiturque in illo, quod Dominus in Euangelio promisit, dicens: Omnia quæcunque petieritis patrem in nomine meo, in oratione credentes, accipietis.

Iacob. 5.

4. ITEM in libro secundo de visitatione infirmorum, capite quarto: Nec prætermittendum est illud Apostoli Iacobi præceptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, vt orent super eum, vngentes eum oleo sancto in nomine Iesu, & oratio fidei saluabit infirmum. Ergò sic roges de te & pro te fieri, sicut dixit Apostolus Iacobus, immò per apostolum suum Dominus. Ipsa videlicet olei sacrati delibutio, intelligitur Spiritus sancti typicalis vnctio. Illud etiam viuificum Dominici corporis supplementum, suscipere filii mi non renuas; viaticum tibi erit saluberrimum.

Vtrum omnia quæ in sacris literis vtriusque testamenti continentur, ad Christianos, & quomodo pertineant.

5. IDEM in Speculo in præfatione: Quis ignorat, in scripturis sanctis, id est, legitimis, Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis, authoritate canonica præditis, quædam sic esse posita, vt tantùm scirentur & crederentur &c. Quædam verò sic esse iussa, vt obseruarentur & fierent, vel prohibita ne fierent? Horum autem, quæ iubendo & vetando scripta sunt, alia sunt Sacramentorum velata mysterijs, quæ multa veteris testamenti populo illi facienda mandata sunt: neque à populo Christiano nunc fiunt, sed tantummodò intelligenda requruntur atque tractantur. Alia verò etiam nunc facienda sunt, si facienda præcepta sunt: nec facienda, si prohibita. De his igitur quæ ita sunt posita in literis sacris, vel iubendo, vel vetando, vel finendo, vt etiam nunc, id est, tempore noui Testamenti, ad vitam piam exercendam morésque pertineant, hoc opus, quod in manus sumpsi, componere aggressus sum, vt quantum me Deus adiuuat, omnia talia de canonicis libris colligam, atque vt facilè inspici possint, in vnum tanquam speculum congeram. Cùm itaque Augustinus paulo ante finem speculi sui sententias adferat ex B. Iacobi epistola, inter cæteras ponit & istam: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, &c.

Iacobi Apostoli præceptum, de infirmorum inunctione, ex Augustin. sententia ad Christianos omnes pertinet.

6. IACOBI quinto, vt in textu.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

I.

Quid est Ordinis Sacramentum?

Augustin. lib. 2. contra epistol. Parmenian. cap. 13. & de bono coniug. cap. 24. & lib. 1 contra Donatist. cap. 1. Leo epistol. 81 ad Dioscor. Gregor. in cap 10. & 16. lib 1. Regum. Nyssen. Oratione de sancto Baptismat. Concil Florentin. Tridentin. sess. 23. Ambros. in 2. cap. 1 ad Corinth. Theophylact in cap. 19. Luc. Petrus Venerabil. abb. Cluniacens. lib. 5. epistol 1.

ESt, quo singularis gratia, ac potestas spiritualis quibusdam traditur, vt munus in Ecclesia ex professo gerant.

a 1. Corinth. 4. a Malach. 2. b 1. Timoth 3. a b 5. c Ephes. 4. b c 1. Corinth. 14. a d g & 12. d

B Hoc est Sacramentum per quod, velut ostium, necessariò intrant legitimi dispensatores mysteriorum & eloquiorum DEI, ministri Christi & Ecclesiæ, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & quotquot demum in Ecclesiasticis munijs obeundis ritè & cum authoritate versantur.

C Ne-

C 'Nemo enim, vt ſcriptura teſtatur, ſibi ſumit, aut ſumere debet honorem, exercendorum videlicet miniſteriorum Eccleſiæ, niſi qui vocatur à Deo, tanquam Aaron: hoc eſt, niſi Sacramento viſibilis Ordinationis initiatus, & ab Epiſcopo legitimè ordinatus, miſſusque 'fuerit ad opus certi miniſterij, quod in Eccleſia pro ſuo ſtatu gerat iuxta leges diuinę & Apoſtolicæ traditionis.

b Hebr. 5. b Actor. 1. d Cyprian. epiſt. 52. Tertullian. de præſcript. Hæretic. cap. 41. Concil. Lateranēſ. cap. 3. Innocent. III. ad Metenſes ca. Cùm ex iniuncto, tituł. de Hæreticis.

c Matth. 10. a Lucæ 9. a Marc. vltim. c Ioan. 20. c 17. c Actor. 13. a Tit. 1. b

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra epiſtolam Parmeniani, capite decimotertio: Nam illud, quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, Baptiſmum quidem non amittit qui recedit ab Eccleſia, ſed ius tamen dandi amittit; multis modis apparet fruſtrà & inaniter dici. Primò, quia nulla oſtenditur cauſa, cur ille qui ipſum baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit. Vtrunque enim ſacramentum eſt; & quadam conſecratione vtrunque homini datur, illud cùm baptizatur, iſtud cùm ordinatur; ideoque in Catholica vtrunque non licet iterari. Nam ſi quando ex ipſa parte venientes etiam præpoſiti, pro bono pacis correcto ſchiſmatis errore, ſuſcepti ſunt; etſi viſum eſt opus eſſe, vt eadem officia gerent, quæ gerebant, non ſunt rurſus ordinati, ſed ſicut baptiſmus in eis, ita Ordinatio manſit integra, quia in præciſione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum eſt, non in ſacramentis, quæ vbicunque ſunt, ipſa vera ſunt. Et cùm expedire hoc iudicatur Eccleſiæ, vt præpoſiti eorum venientes ad Catholicam ſocietatem, honores ſuos ibi non adminiſtrent: non eis tamen ipſa Ordinationis ſacramenta detrahuntur, ſed manent ſuper eos. Ideoque nō eis in populo manus imponitur, ne non homini, ſed ipſi ſacramento fiat iniuria. Et ſi quando ignoranter fit, nec animosè defenditur factum, ſed corrigitur cognitum, venia facilis impetratur. 1 Cor. 14. Deus enim noſter, non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis: nec Eccleſiæ eius Sacramenta in eis, qui ab Eccleſia receſſerunt, ſed ipſi qui receſſerunt, inimici eius ſunt. Sicut autem habent in baptiſmo quod per eos dari poſſit: ſic in Ordinatione ius dandi, vtrunque quidem ad perniciem ſuam, quandiu charitatem non habent vnitatis: ſed tamen aliud eſt prorſus non habere, aliud perniciosè habere, aliud ſalubriter habere. Et paulò pòſt: Sed ſi nos malè facimus, ipſi explicent, quomodo ſacramentum baptizati non poſſit amitti, & Sacramentum ordinati poſſit amitti: quoniam dicunt, Recedens ab Eccleſia baptiſmum non amittit, ius dandi tamen amittit. Si enim vtrunque ſacramentum eſt, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur? Neutri ſacramento iniuria facienda eſt.

Ordo eſt Sacramẽtum, quẽadmodũ & Baptiſmus: & vtrũque iterare non licet.

Ordinationis Sacramentum.

Sacramenti ordinati, & baptizati.

Vtrunq; Sacramentum eſſe nemo dubitat.

Finis Ordinationis nō amittitur, vt nec Baptiſmi Sacramentum.

2. IDEM in libro de bono coniugali, capite vigeſimoquarto: Quemadmodum ſi fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam ſi plebis congregatio non ſubſequatur, manet tamen in illis ordinatis ſacramẽtum Ordinationis; & ſi aliqua culpa quiſquã ab officio removeatur, ſacramento Domini ſemel impoſito non carebit, quamuis ad iudicium permanente.

In Ordinatis manet Sacramentum Ordinationis.

3. ET libro primo de baptiſmo contra Donatiſtas, capite primo Sacramentum baptiſmi eſt, quod habet qui baptizatur & Sacramentum dandi baptiſmi eſt, quod habet qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum baptiſmi non amittit; ſic etiam ordinatus, ſi ab vnitate receſſerit, ſacramentum dandi baptiſmi non amittit. Nulli enim ſacramento iniuria facienda eſt: ſi diſcedit à malis, vtrunque diſcedit; ſi permanet in malis, vtrunque permanet. Sicut ergò acceptatur baptiſmus, quem non potuit amittere, qui ab vnitate diſceſſerit; ſic acceptandus eſt baptiſmus, quem dedit ille, qui ſacramentum dandi, cùm diſcederet, non amiſerat. Nam ſicut redeuntes, qui priuſquam recederent, baptizati ſunt, non rebaptizantur; ita redeuntes, qui priuſquam recederent, ordinati ſunt, non vtique rurſus ordinantur, ſed aut adminiſtrant, quod adminiſtrabant, ſi hoc Eccleſiæ vtilitas poſtulat; aut ſi non adminiſtrant, ſacramentum Ordinationis ſuę tamen gerunt; & ideò eis manus inter laicos non imponitur. Nam neq; ſacramentum baptiſmi, neque ſacramentum dandi baptiſmi, quando ab eis cum Maximiniano diſceſſit, Felicianus amiſit: Nunc enim eum ſecum habent cum eiſipſis, quos cùm foris eſſet, in Maximiniani ſchiſmate baptizauit.

4. LEO Magnus epiſtola octogeſimaprima ad Dioſcorum Alexandrinum: Quòd ergò à Patribus noſtris propenſiore cura nouimus eſſe ſeruatum, à vobis quoque volumus cuſtodiri, vt non paſſim diebus omnibus ſacerdotalis vel leuitica ordinatio celebretur, ſed poſt diem ſabbati eius noctis, quæ in prima ſabbati, luceſcit, exordia deligantur, hoc eſt, ſub lege diuini officij ſubſtituantur, in quibus his, qui conſecrandi ſunt, ieiunis, & à ieiunantibus ſacra benedictio cõferatur. Quod eiuſdem obſeruantiæ erit, ſi manè ipſo Dominico die continuato ſabbati ieiunio celebretur, à quo tempore præcedentis noctis initia nõ recedunt, quam ad diem reſurrectionis, ſicut etiam in Paſcha Domini declaratur, pertinere non dubium eſt. Nam præter authoritatem cõſuetudinis, quam ex Apoſtolica nouimus venire doctrina, etiam ſacra Scriptura manifeſtat, quòd cùm Apoſtoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus ſancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes impoſuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum ſit, ne tantæ benedictionis ſacramentum negligenter videatur impletum. Et ideò piè & laudabiliter Apoſtolicis morem geſſeris inſtituris, ſi hanc ordinandorum ſacerdotum formam per eccleſias, quibus Dominus præeſſe te voluit, etiam ipſe ſeruaueris: vt his qui cõſecrandi ſunt, nunquam benedictiones niſi in die reſurrectionis Dominicę tribuantur, cui à veſpera ſabbati initium cõſtat aſſcribi, & quæ tantis diuinarum diſpenſationum myſterijs eſt conſecrata, vt quicquid &c. vt ſupra de Decalogo quæſtione vndecima, A teſtimonio decimoquarto.

In Rom. 5. Ordinatio ſacerdotalis & leuitica fieri non debet quouis tempore.

Ieiuni conſecrandi.

Actor. 13.

Sacramentum benedictionis ſacerdotalis.

1. Reg. 10. Sacrorū Ordinū Sacramenta.

5. GREGORIVS in capite decimum libri primi Regum: Samuel Saul in principem vnxit, Deus autem ei cor aliud immutauit: quia sacrorum Ordinum sacramenta ab Ecclesiæ doctoribus foris accipimus, sed sacramentorum virtute ab omnipotente Deo interius roboramur. Virtus verò sacramenti, gratia est spiritus septiformis. Quam certè gratiam qui accipiunt, quasi alio accepto corde immutantur: quia quos gratia sua sanctus Spiritus roborat, esse eos facit protinus quod non erant.

Virtus Sacramenti Ordinis.

6. ET in caput decimumsextum libri primi Regum: Dauid in medio fratrum vngitur: quia electus doctor de eo, quòd singulari sublimitate sustollitur, singulari amore nequaquam gloriatur. Et quia per ministerium hominum spiritualia in electis rectoribus dona cumulantur, adiunctum est: Et directus est spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquum. Spiritus quippe Domini post vnctionem dirigitur, quia foris Sacramenta percipimus, vt intus sancti Spiritus gratia repleamur. Foris nanque homo, intus Deus operatur, & non homo. Foris nanque homo surgit, intus se spiritus dirigit: quia ordinem religionis homo homini præbet, sed in eum cui ordo datur, spiritus dirigitur, vt foris sublimitatem suscipiat ordinis, & intus robur sancti Spiritus. Foris ordo committitur, vt quæ Dei sunt agere debeat: intus dirigitur spiritus, vt quod iniungitur, potenter agat. Magnum quippe est onus ordinis, magna fragilitas carnis. Onus ergo tantum quia debili committitur, dirigitur spiritus, vt debilis roboretur, & magnum onus tanto gratius ferat, quanto ipsum omnipotens spiritus fortius ad ferendum iuuat.

2. Reg. 16.

Sacramenta foris percipimus, vt intus Spiritus sancti gratia repleamur. Foris committitur ordo, vt quæ Dei sunt agat: intus datur spiritus, vt quod iniungitur, potenter agat.

7. GREGORIVS Nyssenus in oratione de sancto Baptismate: Eadem item verbi vis etiam sacerdotem augustum & honorandum facit, nouitate benedictionis à communitate vulgi segregatum. Quum enim heri, ac tempore superiori, vnus è multitudine ac plebe esset, repentè redditur præceptor, præses, doctor pietatis, mysteriorum latentium præsul, eaque contingunt ei, cùm nihil vel corpore, vel forma mutatus, sed quòd ad speciem externam attinet, ille sit, qui erat, inuisibili quadam vi ac gratia, inuisibilem animam in melius transformatam gerens.

Benedictio facit sacerdotem, per quam anima eius inuisibili gratia in melius mutatur.

8. CONCILIVM Florentinum in doctrina de Sacramentis: Sextum sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem: Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem: Subdiaconatus, per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem. Et similiter de alijs per rerum, ad ministeria sua pertinentium, assignationem.

Sacramentum Ordinis, & eius materia.

Forma Sacerdotij.

Forma sacerdotij, talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro viuis & mortuis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. & sic de aliorum Ordinum formis. Ordinarius minister huius sacramenti, est episcopus.

Minister.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite primo: Sacrificium & sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, vt vtrunque in omni lege exiterit. Cùm igitur in nouo testamento sanctum Eucharistię sacrificium visibile ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit, fateri etiam oportet, in ea nouum esse visibile, & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autem ab eodem Domino Saluatore nostro institutum esse, atque Apostolis, eorumque successoribus in sacerdotio, potestatem traditam consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus & sanguinem eius, necnon & peccata dimittendi, & retinendi, sacrę literę ostendunt, & Catholicæ Ecclesiæ traditio semper docuit. CAPITE secundo: Cùm autem diuina res sit tam sancti sacerdotij ministerium, consentaneum fuit, quo dignius & maiori cum veneratione exerceri posset, vt in Ecclesiæ ordinatissima dispositione plures, & diuersi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent, ita distributi, vt, qui iam clericali Tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent. Nam non solùm de sacerdotibus, sed & de Diaconis sacræ literæ apertam mentionem faciunt, & quæ maximè in illorum Ordinatione attendenda sunt, grauissimis verbis docent: & ab ipso Ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina, atque vniuscuiusque eorum propria ministeria, Subdiaconi scilicet, Acolyti, Exorcistæ, Lectoris, & Ostiarij in vsu fuisse cognoscuntur, quamuis non pari gradu. Nam Subdiaconatus, ad maiores ordines à Patribus, & sacris conciliis refertur, in quibus & de alijs inferioribus frequentissimè legimus. CAPITE tertio: Cùm scripturæ testimonio, Apostolica traditione, & Patrum vnanimi consensu perspicuum sit, per sacram Ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri: dubitare nemo debet, Ordinem esse verè & propriè vnum ex septem sanctę Ecclesiæ sacramentis. inquit enim Apostolus: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. CAPITE quarto: Quoniam verò in Sacramento Ordinis, sicut & in Baptismo, & Confirmatione, character imprimitur, qui nec deleri, nec auferri potest; meritò sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt noui Testamenti sacerdotes temporariam tantummodò potestatem habere, & semel ritè ordinatos, iterum Laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant. Quòd si quis omnes Christianos promiscuè noui Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quàm Ecclesiasticam hierarchiam, quæ est vt castrorum acies ordinata, confundere; perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Euangelistæ, omnes Pastores, omnes sint Doctores. Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter cæteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum Ordinem præcipuè pertinere, & positos, sicut idem Apostolus ait, à Spiritu sancto, regere Ecclesiam Dei, eosque presbyteris superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse: quarum functionum potestatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent. Docet insuper sacrosancta Synodus, in Ordinatione Episcoporum, Sacerdotum, & cæterorum Ordinum, nec populi, nec cuiusuis secularis potestatis & magistratus consensum, siue vocationem, siue authoritatem ita requiri, vt sine ea irrita sit ordinatio: quin potius decernit, eos qui tantummodò à populo, aut seculari potestate, ac magistratu vocati & instituti, ad hęc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiæ ministros, sed fures & latrones habendi.

Sacerdotiū externū noui testamēti. Luc. 22.

Ioan. 20.

Diuersi ministrorum Ordines.

1. Tim. 5. Actor. 6.

Minores Ordines.

1. Tim. 4.

Ordo vnus est ex VII. Sacramentis.

2. Tim. 1.

Character imprimit: & idcirco repeti sacramentū non potest.

Non omnes Christiani sunt sacerdotes.

1. Cor. 12. Ephes. 4. Episcopi presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica.

Actor. 20.

A seculari potestate aut a populo ordinati, fures & latrones habendi.

Iota.10.

& lectores, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacrę Synodo visum est Christi fideles de sacramento Ordinis docere. His autem contraria certis, & propriis canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare constituit, vt omnes, adiuuante Christo, fidei regula vtentes, in tot errorum tenebris Catholicam veritatem facilius agnoscere & tenere possint. CANON primus: Si quis dixerit, non esse in nouo testamento sacerdotium visibile, & externum; vel non esse potestatem aliquam consecrandi, & offerendi verum corpus & sanguinem Domini, & peccata remittendi, & retinendi; sed officium tantùm, & nudum ministerium prædicandi Euangelium; vel eos, qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes; anathema sit. CANON secundus: Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in Ecclesia Catholica alios Ordines, & maiores, & minores, per quos, velut per gradus quosdam, in sacerdotium tendatur; anathema sit. CANON tertius: Si quis dixerit, Ordinem, siue sacram ordinationem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino institutum; vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum à viris rerum Ecclesiasticarum imperitis; aut esse tantùm ritum quendam eligendi ministros verbi Dei, & Sacramentorum; anathema sit. CANON quartus: Si quis dixerit, per sacram Ordinationem non dari Spiritum sanctum; ac proinde frustra Episcopos dicere, Accipite Spiritum sanctum; aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui Sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse; anathema sit. CANON quintus: Si quis dixerit, sacram vnctionem, qua Ecclesia in sancta Ordinatione vtitur, non tantùm non requiri, sed contemnendam & pernicioſam esse; similiter & alias Ordinis cæremonias; anathema sit. CANON sextus: Si quis dixerit, in Ecclesia Catholica non esse hierarchiam diuina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, presbyteris, & ministris; anathema sit. CANON septimus: Si quis dixerit, Episcopos non esse presbyteris superiores; vel non habere potestatem Confirmandi, & Ordinandi; vel eam quam habent, illis esse cum presbyteris communem; vel Ordines ab ipsis collatos sine populi, vel potestatis secularis consensu aut vocatione, irritos esse; aut eos, qui nec ab ecclesiastica & canonica potestate ritè ordinati, nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & Sacramentorum ministros; anathema sit. CANON octauus: Si quis dixerit, Episcopos, qui authoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos, & veros Episcopos, sed figmentum humanum; anathema sit.

Sacerdotiũ externũ & visibile nouæ testamenti.

Ordinũ distinctio & gradus diuersi.

Propriè Sacramentum est ordinatio sacra.

Effectus.

Character.

Vnctio sacra quæ in hoc sacramento adhibetur.

Cæremoniæ.

Hierarchia Ecclesiastica.

Episcopi presbyteris superiores.

Missi à seculari potestate.

10. AMBROSIVS in duodecimum caput prioris ad Corinthios, super ea verba, Diuisiones gratiarum sunt: In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtique propriam, sed Ordinis per efficaciam Spiritus sancti.

Gratiã ordinatorum.

11. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonum Lucę: Dominus dedit seruis decem minas. Serui autem illi sunt hi, quibus in Ecclesia ministerium concreditum est, decemviriquè dicuntur esse, propter perfectionem Ecclesiasticæ præsidentię. Ordo enim in Ecclesia perfectam præsidentium dispositionem habet, & neque plures oportebat esse, neque pauciores: vt exempli gratia: Tria hæc videmus esse in Ecclesia, purgationem, illuminationem, & perfectionem. Operationes enim illas tres sortiti sunt Ordines. Diaconi purgant per instructionem & doctrinam, presbyteri illuminant per baptismum, episcopi sacerdotales Ordines constituunt & perficiunt, hoc est, ordinant. Vides Ordines cum operationibus, & neque plures, neque pauciores præsidentium Ordines. Illis igitur seruis distribuit decem minas, hoc est, dona, quæ vnicuique data sunt in vtilitatem. Omnis enim cuicunque concredita est præsidentia, etiamsi indignus fuerit, donum habet ex vnctione sua, id quod magnum diuinæ misericordiæ sacramentum est.

Hierarchia ordinis ecclesiastici tribus potissimis partibus constat. Vide Dionys. Areopag. in Ecclesiast. hierarch. cap. 5. & 6.

Donum ex vnctione.

12. PETRVS Venerabilis Abbas Cluniacensis libro sexto, epistola prima ad Theobaldum Abbatem: Cur non iteratur & illa, (vnctio) qua sacerdoti cælestia sacrificia sacraturo & tractaturo, manus inunguntur; illaquè qua pontificis caput, dum ordinatur, largiore chrismatis inundatione perfunditur? Sed nulla est causa hoc rursus agendi; nulla ratio sacerdoti, vel pontifici, iterum manus vel caput vngendi. Sacramentum enim quod semel à spiritu Dei accipiunt, etiam iudicio Ecclesiæ ab officio suspensi vel depositi, nullo pacto perdere, nulla ratione amittere possunt. Indicat hoc ipse communis & publicus Ecclesiæ vsus, quæ nec Presbyteros, post quantumlibet prolixum degradationis tempus, officio restituens, iterum consecrat: nec in Episcopis, de primis sedibus ad alias quandoque translatis, vnctionis sacramenta iterat.

Sacerdoti manus, Episcopo caput in ordinatione vngitur.

Sacramentum hoc, semel collatum, non amittitur, nec iteratur.

1. B PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi: & dispensatores mysteriorum Dei.

2. MALACHIAE secundo: Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est.

3. PRIORIS ad Timotheum tertio: Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet ergo Episcopum irreprehensibilem esse. Diaconus similiter pudicos &c.

4. ET capite quinto: Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.

5. AD Ephesios quarto: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores, & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris &c.

6. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritus autem loquitur mysteria. nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem, &c. Et paulò pòst: Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, vt & alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua. Ibidem: Mulieres in ecclesijs taceant.

7. ET capite duodecimo: Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? &c. Nunquid omnes interpretantur?

1. C AD Hebræos quinto: Nec quisquam sumit

mit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.

2. ACTORVM primo: Tu Domine, qui corda nôsti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum ministerij huius, & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum vndecim Apostolis.

Lib. 4. epistol. 2.

3. CYPRIANVS epistola quinquagesima secunda ad Antonianum. Vide infrà quæstione quinta, D in textu.

4. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum capite quadragesimoprimo, vt infrà quæstione septima, C in textu.

5. LATERANENSE Concilium sub Innocentio tertio, capite tertio: Quia nonnulli sub specie pietatis virtutem eius (iuxta quod ait Apostolus) abnegantes, authoritatem sibi vendicant prædicandi, cùm idem Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? omnes qui prohibiti, vel non missi præter authoritatem ab Apostolica sede, vel Catholico Episcopo loci susceptam, publicè, vel priuatim prædicationis officium vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur. Et nisi quantocyus resipuerint, alia competenti pœna plectantur.

Tit. 1.

Rom. 10. Nullus prædicare audeat, nisi mittatur, & authoritatem à sede Apostolica, vel episcopo habeat.

6. INNOCENTIVS tertius in epistola ad vniuersos Christi fideles, tam in vrbe Metensi, quàm in eius diœcesi constitutos, titulo de hæreticis, capite, Cùm ex iniuncto: Cùm ex iniuncto nobis Apostolatus officio, sumus secundùm Apostolum sapientibus & insipientibus debitores; pro vniuersorum salute nos oportet esse solicitos, vt & malos retrahamus à vitijs, & bonos in virtutibus foueamus. Tunc autem opus est discretione maiori, cùm vitia sub specie virtutum occultè subintrent, & angelus Sathanæ se in angelum lucis simulat & transformat. Sanè significauit nobis venerabilis frater noster Episcopus Metensis per literas suas, quòd tam in vrbe Metensi, quàm in diœcesi, laicorum, & mulierum multitudo non modica, tracta quodammodò desiderio Scripturarum, Euangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in Gallico sermone conuerti: translationi huiusmodi adeò libenter, vtinam autem & tam prudenter, intendens, vt secretis conuentionibus talia inter se laici, & mulieres eructare præsumant, & sibi inuicem prædicare: qui etiam eorum aspernantur consortium, qui se talibus non immiscent, & à se reputant alienos, qui aures, & animos talibus non apponunt. Quos cùm aliqui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quòd non ab his debent penitus inhiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidium, & cùm ipsis per eos verbum salutis proponitur, se melius habere in libris suis, & prudentius se posse id eloqui submurmurant in occulto. Licèt autem desiderium intelligendi diuinas scripturas, & secundùm eas studium adhortandi, reprehendendum non sit, sed potius commendandum: in eo tamen apparent quidam laici meritò arguendi, quòd occulta conuenticula celebrant, officium prædicationis Christi sibi vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortium aspernantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat; in tantum odit opera tenebrarum, vt Apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Euangelium omni creaturæ missurus, eis præceperit aperte dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem: & quod in aure auditis, super tecta prædicate. Per hoc manifestè denuncians, quòd Euangelica prædicatio, non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt, sed in Ecclesijs, iuxta morem Catholicum, est publicè proponenda. Nam iuxta testimonium veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem, & ad lucem non venit, ne eius opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Propter quod cùm pontifex interrogâsset Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit: Ego palam locutus sum mundo, ego semper docebam in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Porrò si quis obijciat, quòd secundùm præceptum Dominicum, non sit sanctum dandum canibus, neque margaritæ mittendæ sunt ante porcos, cùm & ipse Christus non omnibus, sed solis Apostolis dixerit: Vobis datum est nosce-re mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: Intelligat canes & porcos, non eos qui gratanter accipiunt, & margaritas libenter aceptant, sed illos, qui sanctum dilacerant, & margaritas contemnunt: quales sunt qui Euangelica verba, & ecclesiastica sacramenta, non vt Catholici venerantur, sed abominantur potius, vt hæretici, oblatrantes semper & blasphemantes, quos Paulus Apostolus, post primam, & secundam admonitionem, docet esse vitandos. Arcana verò fidei sacramenta, non sunt passim omnibus exponenda, cùm non passim ab omnibus possint intelligi; sed eis tantùm, qui ea fideliter possint concipere intellectu: propter quod simplicioribus inquit Apostolus, Quasi parvulis in Christo, lac potum dedi vobis, non escam. Maiorum enim est solidus cibus, sicut alijs ipse dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Tanta est enim diuinæ Scripturæ profunditas, vt non solùm simplices & illiterati, sed etiam prudentes, & docti non plenè sufficiant ad illius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura, quia multi defecerunt scrutantes scrutinio. Vndè rectè fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia, quæ montem tetigerit, lapidetur: ne videlicet simplex aliquis & indoctus, præsumat ad subtilitatem sacræ Scripturæ pertingere. Scriptum est enim: Altiora te ne quæsieris. propter quod dicit Apostolus: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò non eundem actum habent; ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium: quia secundùm Apostolum, alios Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores. Cùm igitur Doctorum ordo sit quasi præcipuus in Ecclesia, non debet sibi * quisquam indifferenter prædicationis officium vsurpare. Nam secundùm Apostolum, Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Quòd si fortè quis argutè respondeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cùm inuisibilis missio multò sit dignior, quàm visibilis: & diuina longè sit melior, quàm humana, potest rationabiliter responderi, quòd cùm interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquam

Laici prædicare præsumentes arguuntur.

Sacerdotum suorum simplicitatem fastidientes.

Non in occultis conuenticulis hæreticorum, sed in Ecclesijs prædicandum est.

Ioan. 1.

Marc. vlt.

Matth. 10.

Ioan. 8.

Ioan. 18.

Matth. 7.

Matth. 13.

Canes & porci qui vocentur à Christo.

Tit. 3.

Arcana fidei non passim omnibus exponenda sunt.

1. Cor. 3.

Hebr. 5.

2. Cor. 2.

Sacra scriptura difficilis ad intelligendã etiam doctis.

Psalm. 63.

Exodi 19.

Eccli 3.

Rom. 12.

1. Cor. 12.

Multi sunt ordines in Ecclesia.

Ephes 3.

* for. quisque prædicare solum debent, qui mittuntur. Rom. 10. Matth. 9.

Visibili opus est missione, nec sufficit inuisibilis.

y Google

quam nudè tantùm afferere, quòd ipſe ſit miſſus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus adſeuerét: ſed oportet, quòd adſtruat illam inuiſibilem miſſionem per operationem miraculi, vel Scripturæ teſtimonium ſpeciale. Vnde cùm Dominus vellet mittere Moyſen in AEgyptum ad filios Iſrael, vt crederent ei, quòd mitteretur ab ipſo, dedit ei ſignum, vt conuerteret virgam in colubrum, & virgam iterum reformaret. Ioannes quoque Baptiſta ſpeciale ſuæ miſſionis teſtimonium protulit de Scriptura, dicens: Ego vox clamantis in deſerto, dirigite viam Domino, ſicut ait Eſaias propheta. Non eſt ergò credendum ei, qui dicit ſe miſſum à Deo, * cùm ſit miſſus ab homine, niſi de ſe ſpeciale proferat teſtimonium de Scripturis, & eiuſdem miraculum operetur. Nam de his qui miſſi leguntur à Deo, Euangeliſta teſtatur, quòd ipſi profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Licet autem ſcientia ſit valdè neceſſaria ſacerdotibus ad doctrinam, quia iuxta verbum propheticum: Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem exquirunt ex ore eius: non eſt tamen ſimplicibus ſacerdotibus etiam ſcholaſticis detrahendum, cùm in eis ſacerdotale officium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Dijs non detrahes: ſacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem, deorum nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit, de ſeruo volente apud dominum remanere, vt dominus offerat eum dijs. Cùm enim iuxta verbum Apoſtoli ſeruus ſuo domino ſtet aut cadat, profectò ſacerdos ab Epiſcopo, cuius correctioni eſt ſubiectus, debet in manſuetudinis ſpiritu caſtigari, non autem à populo, cuius eſt correctioni præpoſitus, in ſpiritu ſuperbiæ reprehendi; cùm iuxta verbum Dominicum pater & mater non debent maledici, ſed potius honorari, quod de ſpirituali patre multò fortius debet intelligi, quàm carnali. Nec quiſquam ſuæ præſumptionis audaciam illo defendat exemplo, quòd aſina legitur reprehendiſſe Prophetam: vel quod Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Cùm aliud ſit fratrem in ſe peccantem occultè corripere, (quod quiſque tenetur efficere ſecundùm regulam Euangelicam, in quo caſu ſanè poteſt intelligi, quòd Balaam fuit correptus ab aſina) & aliud eſt fratrem ſuum delinquentem reprehendere manifeſtè, quod vtique nulli licet, ſecundùm Euangelicam veritatem. nam qui etiam dicit fratri, fatue, reus erit gehennæ ignis. Rurſus aliud eſt, quòd prælatus ſponté, de ſua confiſus innocentia, ſubditorum ſe accuſationi ſupponit, (in quo caſu præmiſſum Domini verbum debet intelligi) & aliud eſt, quòd ſubditus non tam animo reprehendendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in prælatum, cùm ei potius incumbat neceſſitas obſequendi. Quòd ſi fortè neceſſitas poſtularet, vt ſacerdos, tanquam inutilis & indignus, à cura gregis debeat remoueri, agendum eſt ordinatè apud Epiſcopum, ad cuius officium, tam inſtitutio, quàm deſtitutio ſacerdotum noſcitur pertinere.

5. MATTHÆI decimo: Conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituum immundorum, &c. Hos duodecim miſit Ieſus: præcipiens eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potius ite ad oues, quæ perierũt, domus Iſrael. Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquauit regnum cælorum. Infirmos curate &c.

6. LVCÆ nono. Conuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem, & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et miſit illos prædicare regnum Dei, & ſanare infirmos.

7. MARCI vltimo: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

8. IOANNIS vigeſimo: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.

9. ET capite decimoſeptimo: Sicut tu me miſiſti in mundum, & ego miſi eos in mundum.

10. ACTORVM decimotertio: Miniſtrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod aſſumpſi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponenteſque eis manus, dimiſerunt illos. Et ipſi quidem miſſi à Spiritu ſancto abiérunt Seleuciam; & inde nauigauerunt Cyprum.

11. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ciuitates presbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi. Si quis ſine crimine eſt, &c.

Hæretici omnes ſe à Deo miſſos eſſe dicunt. Exodi 4.

Ioan. 1. Cap. 40.

* for. cùm non ſit

Marci vlt.

Sacerdotibus etiam imperitis, non eſt detrahendum. Malach. 2.

Exodi 22. Sacerdotes Dij vocantur. Exodi 21.

Rom. 14. Sacerdos ab Epiſcopo, non à populo debet reprehendi.

Exod. 21.

Numer. 22. Ioan. 8.

Matth. 23.

Ad Mediã epiſcopi inſtitutio, quam deſtitutio ſacerdotum pertinet.

II.

Nónne omnes Chriſtiani ex æquo ſunt Sacerdotes?

A DICI quidem ita poſſunt hactenus, quòd ſicut Sacerdotes externa quædam ſacrificia & miniſteria ſacra exercere ſolent; ſic quotquot ſint in Chriſto renati, ſpiritualia quædam [b] Sacrificia, nimirum orationes, laudes, gratiarum actiones, carnis mortificationem, & id genus alia quotidie poſſint ac debeant offerre, ſeduloque exercitare: vt hinc ſpirituales coram Deo Sacerdotes, & ſpirituales offerre hoſtias in ſcriptura dicantur.

B Verùm ſi propriè nomen hoc ſacerdotij accipimus, non ſunt promiſcuè Sacerdotes omnes, ſed hi dun-

a Apocal. 1. b 5. et 1. Pet. 2. b

b 1. Pet. 2. a Roman. 12. a Pſalm. 49. d 50. d Philip. 4. d Hebr. 13. c Vide Baſil. ſerm. 2. de Bapt. cap. 8. Auguſtin. 20. de ciuitat. cap. 10. Leo ſerm. 3. in anniuerſ. Pontificat. Ambroſ. lib. 4. de Sacramentis c. 5.

duntaxat, quibus authoritas Eccleſiæ, vt Sacramentorum [c] proprij ſint miniſtri, demandauit, atque ad conſecrandum, offerendum, diſpenſandumque ſacram Euchariſtiam, & ad peccata hominum, tum remittenda, tum retinenda, ius contulit.

c Ignatius ad Heronem Chryſoſtom. lib. 3. & 6. de ſacerd. & homil. 60 ad popul. Hieronym. ad Heliodorum epiſtol. 1. cap. 7. & aduerſus Lucifer. cap. 8. Idem ad Eugenium epiſtol. 5. Victor lib. 3. de perſecutione Vandalica. Cyprian. epiſtol. 4. ad Timoth. 5. c

C Ac de his quidem nouæ legis ſacerdotibus, ſeu preſbyteris, ita Paulus: *Qui bene* [d] *præſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.* Id quod certè congruere non poteſt mulieribus, [e] quas in Eccleſia idem Apoſtolus docere vetat, ac tacere iubet: neque omninò [f] plebeijs conuenit, quorum eſt ouium more paſci, non [g] paſcere: regi, non regere: nec ſe præferre, ſed ſubijcere & ſubiacere præpoſitis; & quęcunque hi, ſiue boni, ſiue mali, in cathedra ſedentes dixerint, audire, ſeruare, & facere, vt verbo Dei præceptum legimus.

d 1. Timoth. 5. c 1. Corinth 14. g Tertullian de præſcript. cap. 41. Epiphan. hæreſi 42. & 49. f Leo epiſtol 62. ad Maximum Antiochenum. g 10. q. 10. c. d 21. e 1. Petr. 5. a & 2. c d Heb. 13. c Roman. 13. a Matth. 23. a Luc. 10. c 1. Ioan 4. b

D Quapropter ſicut in Eccleſia triumphante Angeli ſunt [h] ordine ac poteſtate differentes, qui iniuncta ſibi munia decenti quadam obſeruata diſpoſitione obeunt, ac fideliter exequuntur: ſic militans etiam Eccleſia, [i] quæ domus Dei, & velut caſtrorum acies quædam ordinata eſt, miniſtros habet ſibi peculiares, à reliquis Chriſtianis ſeiunctos, & pulchro ordine inter ſe diſpoſitos ad publica, & communia Eccleſiæ miniſteria in terris peragenda: nimirum vt pro Chriſtiano populo in his, [k] quæ ad Deum ſalutemque animarum ſpectant, ſuas illi operas ex profeſſo ac pro dignitate præſtent.

h Ephes. 1. d Coloſſ. 1. c Danicl. 7. c Dionyſ. de cæleſti hierarch. c. 10.

i 1. Timoth. 3. d Cantic. 6. c Anaclet. epiſtol. 1. 2. & 3. Iſidor lib. 2. de Eccleſ. offic. cap. 5. & ſequentibus.

k Heb. 5. a 8. a & 9. c 2. Corinth. 5. d

TESTIMONIA.

1. A APOCALYPSIS primo: Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, & fecit nos regnum, & Sacerdotes Deo & Patri ſuo.

2. ET capite quinto: Feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes: & regnabimus ſuper terram.

3. PRIORIS Petri ſecundo: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis.

4. IBIDEM: Et ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Ieſum Chriſtum.

5. AD Romanos duodecimo: Obſecro itaque vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum.

6. PSALMO quadrageſimonono: Sacrificium laudis honorificabit me.

7. ET quinquageſimo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpiciet.

8. AD Philippenſes quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus ſum, acceptis ab Epaphrodito quæ miſiſtis odorem ſuauitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo.

9. AD Hebræos decimotertio: Per ipſum ergò offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini eius. Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiſci: talibus enim hoſtijs promeretur Deus.

10. BASILIVS ſermone, vel libro, ſecundo de Baptiſmo, capite octauo: Si verò quiſquam obijciat, Quid igitur eſt quod Apoſtolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipſe poteſtatē dedit adorandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hieroſolymis poſthac, neque in monte iſto adorabitur pater? Hoc dicendum eſt, quòd illud, in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vſibus, rebuſque immundis & prophanis deputati ſunt: ſed dilatat ac diducit adorationem Dei, ab arcto Hieroſolymæ ambitu, in omnem terræ orbis locum. Et ſecundùm prophetiam hoſtiæ,

1. Tim. 2. Ioan. 4. Non quilibet locus orationi accommodatus eſt.

Malach. 1.

Digitized

hostiæ, cum qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium glorioſi mysterij obeundum propensus est, Deo dicare oportet. Nam etiamsi audiamus propheram dicentem, Vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini: neque tamen omnes mox huiusce sacerdotij ac ministerij potestatem vsurpamus, neque alius alij datam gratiam licitè potest sibi rapere, sed quisquis fidelium proprijs doni Dei terminis contentus manet, docente nos Apostolo, dum ad omnes quidem dicit: Obsecro autem vos fratres per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, &c. Et per mutuam illam membrorum corporis rectam dispositionem, quam inter se ad decentem venustatem pariter & securitatem necessariam habent, normam nobis præscribit, quàm commodè ac decenter inter nos ad beneplacitum Dei, in dilectione Christi Iesu & charismatum differentia dispositi esse debeamus.

Iohan. 6. Non omnes sumus sacerdotes proprij nominis.

Rom. 12.

10. AVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite decimo, exponens illud Apocalypsis: Sed erunt Sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis: Non vtique de solis Episcopis & presbyteris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum Chrisma: sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis. De quibus Apostolus Petrus: Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.

Apoc. 20. Non eadem significatione dicuntur Episcopi & presbyteri sacerdotes qua omnes Christiani. 1. Pet. 2.

11. LEO Papa sermone tertio in anniuersario die assumptionis suæ ad pontificatum: Licèt vniuersa Ecclesia Dei distinctis ordinata sit gradibus, vt ex diuersis membris sacrati corporis subsistat integritas: nos tamen omnes, sicut ait Apostolus, in Christo Iesu vnum sumus, nec quisquam ab alterius ita est diuisus officio, vt non ad connexionem pertineat capitis, cuiusliber humilitas portionis. In vnitate igitur fidei atque baptismatis, indiscreta nobis societas, dilectissimi, & generalis est dignitas, secundùm illud beatissimi Petri Apostoli, sacratissima voce dicentis: Et ipsi tanquam lapides viui superædificamini in domos spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum. Et infrà: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Omnes enim in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges: sancti verò Spiritus vnctio consecrat sacerdotes, vt præter istam specialem nostri ministerij seruitutem, vniuersi spirituales & rationabiles Christiani agnoscant, se regij generis & Sacerdoralis officij esse consortes. Quid enim tam regium, quàm subditum Deo animum, corporis sui esse rectorem? Et quid tam sacerdotale, quàm vouere Domino conscientiam puram, & immaculatas pietatis hostias de altari cordis offerre? Quod cùm omnibus per Dei gratiam commune sit factum, religiosum tamen nobis atque laudabile est, de die prosectionis nostræ, quasi de proprio honore gaudere, vt vnum celebretur in toto Ecclesiæ corpore Pontificij sacramentum; quod effuso benedictionis vnguento, copiosius quidem in superiora profluxit, sed non parcè etiam in inferiora descendit.

1. Pet. 2. Ex quo constat Sacerdotij Christianorum. Psalm. 132.

12. AMBROSIVS libro quarto de Sacramentis, capite primo. Sed fortè dicas: Quid hoc ad populum, si virga Sacerdotis aruerat & refloruit? Populus ipse quid est nisi sacerdotalis? Quibus dictum est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, vt ait Apostolus Petrus. Vnusquisque vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spiritale regnum est, & sacerdotium spirituale. In secundo quoque tabernaculo est thymiamaterium. Thymiamaterium est quod bonum odorem fragrare consueuit. Ita & vos iam bonus odor Christi estis, iam nullæ in vobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris.

Numer. 17. 1. Pet. 2. Spirituale est regnum & sacerdotium Christianorum, 2. Cor. 2.

13. IGNATIVS in epistola ad Heronem Ecclesiæ Antiochenæ diaconum: Sine episcopis nihil agas. sacerdotes enim sunt, tu verò minister sacerdotum. illi enim baptizant, sacerdotium agunt, ordinant, manus imponunt: tu verò eis ministras, sicut sanctus Stephanus Iacobo & cæteris presbyteris in Hierosolymis.

14. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio, vt inferius, quæstione sexta, testimonio secundo.

15. ITEM libro sexto de Sacerdotio: Eum qui pro ciuitate tota, quid dico ciuitate? imò verò pro vniuerso terrarum orbe legatus intercedit, deprecatorque est apud Deum, vt hominum omnium, non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: qualem quæso esse oportet? &c. Quum autem ille & Spiritum sanctum inuocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus assiduè pertractato: quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? quantam autem ab eo integritatem exigemus? quantam religionem? considera enim, quales manus illas administrantes esse oporteat: qualem linguam, quæ verba illa effundat: qua denique re non puriorem sanctioremve esse conueniat animam, quæ tantum illum, tamque dignum spiritum receperit. Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cælestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tum peragitur, &c. vt superius quæstione sexta de Eucharistia, C testimonio duodecimo.

Sacerdos pro mortuorum peccatis orat. Sacrificium tremendum a ministrat.

16. IDEM homilia sexagesima ad populum Antiochenum, & octogesimatertia in Matthæum: Non sunt humanæ virtutis opera proposita: qui tunc ipsa fecit in illa cœna, idem ea nunc quoque facit. Nos ministrorum tenemus locum: qui verò sanctificat ea & immutat, ipse est. Nullus itaque Iudas assistat, nullus auarus, &c. Hæc ad communicantes dico, & ad vos ministrantes. Nam & ad vos sermonem conuertere necessarium est, vt multo cum studio hæc dona distribuatis. Et paulò pòst: Verùm & tu laice, (quæ etiam habet homilia quinquagesimaprima in Matthæum) cùm sacerdotem videris offerentem, ne vt sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris, ipse te non baptizat, sed Deus est, qui tuum capit inuisibili potentia continet; & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet: ita nunc quoque cùm Deus regenerat, ipsius est solius donum.

Sacerdotes sunt ministri consecrationis & communionis: Christus verò principua omnium causa est. Sacerdotes offerunt, tanquam ministri, & baptizant vt ministri.

17. HIERONYMVS in epistola prima ad Heliodorum capite septimo: Absit vt de his quicquam sinistrum loquar: qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus: qui claues regni cælorum habentes, quodammodo ante iudicij diem iudicant.

Christi corpus sacro ore conficiunt. Matth. 16. & 18.

18. IDEM in dialogo contra Luciferianos capite octauo: Hilarius cùm diaconus de ecclesia recessisset, saluisque vt putat, turba sit mundi, ne-

Diaconus Eucharistiam con-

facere non poteſt, nec ordinariè baptiſma tradere, aut ordinare clericos.

di, neque Euchariſtiam conficere poteſt, epiſcopos & presbyteros non habens, neque baptiſma ſine Euchariſtia tradere. Et cùm iam homo mortuus ſit, cum homine pariter interijt & ſecta: quia poſt ſe nullum clericum diaconus potuit ordinare. Eccleſia autem non eſt, quæ non habet ſacerdotes. Sed omiſſis paucis homunculis, qui ipſi ſibi & laici ſunt & epiſcopi, auſculta quid de omni Eccleſia ſentiendum ſit &c.

Officiũ docendi & prædicandi quibus commiſſum ſit.

Ad ſacerdotum preces Chriſti corpus & ſanguis conficitur.

7. IDEM in epiſtola octogeſimaquinta ad Euagrium: Quis patiatur, menſarum & viduarum miniſter vt ſupra eos ſe tumidus efferat, ad quorum preces Chriſti corpus ſanguiſque conficitur?

8. VICTOR Aphricanus libro ſecundo de perſecutione VVandalica: Quantæ tunc multitudines de diuerſis regionibus & ciuitatibus, ad viſendos Dei Martyres occurrerint populorum, teſtantur viæ vel ſemitæ: quæ cùm agmina venientium nequaquam caperent, per vertices montium & vallium concurrens turba fidelium inæſtimabilis deſcendebat, cereos manibus geſtantes, ſuoſque infantulos veſtigijs martyrum proijcientes, iſta voce clamabant: Quibus nos miſeros relinquitis, dum pergitis ad coronas? qui hos baptizaturi ſunt paruulos fontibus aquæ perennis? qui nobis pœnitentiæ munus collaturi ſunt, & reconciliationis indulgentia obſtrictos peccatorum vinculis ſoluturi? quia vobis dictum eſt, Quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis. Qui nos ſolennibus orationibus ſepulturi ſunt morientes? à quibus diuini ſacrificij ritus exhibendus eſt conſuetus? vobiſcum & nos licebat pergere, ſi liceret vt tali modo filios à patribus nulla neceſſitas ſepararet.

Presbyteri & ſacerdotes ſunt miniſtri Sacramentorum. Matth. 18.

Exhibet epiſtol. 2. Sacerdotes ſacrificia Dei quotidie celebrant.

9. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaquarta ad Cornelium: Epiſcopatus noſtri honor grandis & gloria eſt, pacem dediſſe martyribus, vt ſacerdotes qui ſacrificia Dei quotidie celebramus, hoſtias Deo & victimas præparemus.

1. C PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui bene præſunt, &c. vt in textu.

2. ET capite ſecundo: Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum: ſed eſſe in ſilentio.

3. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Mulieres in eccleſijs taceant, non enim permittitur eis loqui, ſed ſubditas eſſe, ſicut & lex dicit. Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Turpe eſt enim mulieri loqui in eccleſia. An à vobis verbum Dei proceſſit aut in vos ſolos peruenit?

4. TERTVLLIANVS de præſcriptionibus aduerſus hæreticos capite quadrageſimoprimo, vt infrà, quæſtione ſeptima, C in textu.

Mulieres apud Marcioniſtas baptizant.

5. EPIPHANIVS hæreſi quadrageſimaſecunda contra Marcioniſtas: Dat (Marcion) permiſſionem mulieribus, vt baptiſmum dent. Apud ipſos enim omnia ſunt ludibrio plena, & nihil aliud, quàm etiam myſteria coram his, qui inſtituuntur atque initiantur in ſacris, perficere audeant.

Apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres epiſcoporum & presbyterorum munia. Epiphan. 3. In Rom. 16.

6. ITEM quadrageſimanona, contra Pepuzianos: Epiſcopi quoque apud ipſos ſunt mulieres, & presbyteri mulieres, & alia quæ nihil differre dicunt. In Chriſto enim Ieſu neque maſculus, neque fœmina.

7. LEM epiſtola ſexageſimaſecunda ad Maximum epiſcopum Antiochenum: Illud quoque dilectionem tuam conuenit præcauere, vt præter eos, qui ſunt Domini ſacerdotes, nullus ſibi ius docendi & prædicandi audeat vindicare, ſiue ſit ille monachus, ſiue ſit laicus, qui alicuius ſcientiæ nomine glorietur. Quia etſi optandum eſt, vt omnes Eccleſiæ filij, quæ recta & ſana ſunt, ſapiant; non tamen permittendum eſt, vt quiſquam extra ſacerdotalem ordinem conſtitutus, gradum ſibi prædicatoris aſſumat, cùm in Eccleſia Dei omnia ordinata eſſe conueniat, vt in vno Chriſti corpore & excellentiora membra ſuum officium impleant, & inferiora ſuperioribus non reſultent. 1. Cor. 12.

8. IOANNIS decimo: Ego ſum Paſtor bonus: Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor.

9. ET capite vigeſimoprimo: Paſce agnos meos. Paſce oues meas.

10. PRIORIS Petri quinto capite: Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, &c. Et cùm apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam.

11. ET capite ſecundo: Subiecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum: ſiue regi quaſi præcellenti: ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis, &c. Omnes honorate: fraternitatem diligite, &c. Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modeſtis, ſed etiam dyſcolis. Et poſt pauca: Erratis enim ſicut oues errantes, ſed conuerſi eſtis nunc ad paſtorem, & epiſcopum animarum veſtrarum.

12. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim peruigilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

13. AD Romanos decimotertio: Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinatæ ſunt. Itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt. Et poſt pauca: Ideò neceſſitate ſubditi eſtote non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.

14. MATTHÆI vigeſimotertio: Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere.

15. LVCÆ decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.

16. PRIMÆ Ioannis quarto: Qui nouit Deum, audit nos: qui non eſt ex Deo, non audit nos: in hoc cognoſcimus Spiritum veritatis, & ſpiritum erroris.

1. D AD Epheſios primo: Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus: ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro.

2. AD Coloſſenſes primo: Quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates: omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt.

3. DANIELIS ſeptimo: Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei: iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Et paulo ante: Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit.

4. DIES

Hierarchia angelorum in cælo.

4. DIONYSIVS Areopagita de cæleſti hierarchia, capite decimo: Sunt autem & angeli omnes ita inſtituti, vt inferiores ſuperioribus obaudiant, eorumque nutus enũncient: ac primi illi quidem, vt ſummi Dei ſe monentis cõſilia & voces exponant: reliqui verò proportione debita, eorum, qui à Deo monentur, exprimant voces. Intantùm enim ſumma illa omnium, & ſupereminens congruentia, quorumlibet rationalium ac ſpiritalium ſacro decori & ordinatiſſimo inſtituto proſpexit, vt ipſis quoque diſtinctionibus ſacris ordines decentiſſimè poneret. Denique hierarchiam omnem cernimus in primas, & medias, extremaſque virtutes diſtributam, immò & ipſas quoque ſingulas (vt propriè dixerim) diſtinctiones ita diſcreuit, vt in eiſdem conuenientię pulchritudo ſeruetur. Quocirca & ipſa ſacratiſſima Seraphim, alterum ad alterum clamãſſe Theologi aiunt, apertiſſimè per hoc (vt reor) indicantes, quòd diuinarum rerum notiones prima ſequentibus tradunt.

5. PRIORIS ad Timotheum tertio: Vt ſcias quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.

6. CANTICORVM ſexto: Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata?

Epiſtol. ad fratrem Domini. Eccleſia naui comparatur, & eius miniſtri miniſtris nauticis.

7. ANACLETVS Pontifex & martyr in epiſtola prima ad omnes epiſcopos & omnes fideles: Nam (vt ait B. Clemens anteceſſor noſter) ſimilis eſt omnis Eccleſiæ ſtatus naui magnæ, quæ per vndoſum pelagus diuerſis è locis & regionibus viros portat, ad vnam potentis regni vrbem properare cupientes. Sit ergò nauis author huius, Dominus ipſe omnipotens Deus gubernator verò ſit Chriſtus: tum deinde proreta officium Epiſcopus imitetur: Presbyteri nautarum. Diaconi diſpenſatorum locum teneant: hi qui catechizant, nautologis conferantur: Epibatis autem totius fraternitatis multitudo ſit ſimilis. Ipſum quoque mare hic mundus habeatur.

Sedium epiſcopalium in eccleſia diſtinctio vnde profecta ſit.

8. IDEM epiſtola ſecunda ad vniuerſos epiſcopos in Italia conſtitutos, capite quarto: Prouinciæ autem multo ante Chriſti aduentum tempore diuiſæ ſunt maxima ex parte, & poſtea ab Apoſtolis & beato Clemente prædeceſſore noſtro ipſa diuiſio eſt renouata. Et in capite prouinciarum, vbi dudum primates legis ſeculi erant, ac prima iudiciaria poteſtas, ad quos qui per reliquas ciuitates commorabantur, quando eis neceſſè erat, qui ad aulam Imperatoris vel regum confugere non poterant, vel quibus permiſſum non erat, confugiebant pro oppreſſionibus vel iniuſtitijs ſuis: ipſoſque appellabant, quoties opus erat, ſicut in lege eorum præceptum erat: ipſis quoque in ciuitatibus vel locis noſtris, Patriarchas vel Primates, qui vnam formam tenent, licet diuerſa ſint nomina, leges diuinæ & Eccleſiaſticæ poni & eſſe iuſſerunt, ad quos epiſcopi (ſi neceſſè fuerit) confugerent, eoſque appellarent, & ipſi Primatum nomine fruerentur, & non alij. Reliquæ verò Metropolitanæ ciuitates, quæ minores iudices habebant, (licet maiores comitibus eſſent) haberent Metropolitanos ſuos; qui prædictis iuſtè obedirent Primatibus, ſicut & in legibus ſeculi olim ordinatum erat, qui non Primatum, ſed aut Metropolitanorum, aut Archiepiſcoporum nomine fruerentur. Et licet ſingulæ Metropoles ciuitates ſuas prouincias habeant, & ſuos Metropolitanos iudices habere debeant Epiſcopos, ſicut prius Metropolitanos iudices habebant ſeculares, Primates tamen (vt præfixum eſt) & tunc & nunc habere iuſſæ ſunt, ad quos poſt ſedem Apoſtolicam ſumma negocia conueniant, vt ibidem, quibus neceſſè fuerit, releuentur, & iuſtè reſtituantur, & hi qui iniuſtè opprimuntur, iuſtè reformentur atque fulciantur, Epiſcoporumque cauſæ, & ſummorum negociorum iudicia (ſalua Apoſtolicæ Sedis authoritate) iuſtiſſimè terminentur. Hæc ab antiquis, hæc ab Apoſtolis, hæc à ſanctis Patribus accepimus, vobiſque (vt poſtulaſtis) rimanda, & futuris tenẽda temporibus mittimus, & reliquis fratribus prædicanda, ac cunctis fidelibus tradẽda mandamus.

Sedes Apoſtolica.

Ab Apoſtolis accepta.

Patriarchæ vel Primates.

Metropolitani ſeu Archiepiſcopi.

9. ITEM epiſtola tertia ad omnes Epiſcopos ac reliquos Chriſti ſacerdotes, capite tertio: Epiſcoporum verò ordo vnus eſt, licet ſint Primates illi, qui primas ciuitates tenent, qui & in quibuſdam locis Patriarchæ à nonnullis vocantur. Illi autem, qui in Metropoli à beato Petro Apoſtolo, ordinante Domino, & à prædeceſſore noſtro prædicto ſancto Clemente, ſeu à nobis conſtituti ſunt, non omnes Primates vel Patriarchę eſſe poſſunt: ſed illæ vrbes, quę prę-ſatis & priſcis temporibus primatum tenuêre Epiſcoporum, Patriarcharum aut Primatum nomine fruantur: reliquæ verò Metropoles, Archiepiſcoporum aut Metropolitanorum, & non Patriarcharum aut Primatum vtantur nominibus; quia hæc eadem & leges ſeculi in ſuis continent principibus: aliæ autem primæ ciuitates, quas vobis conſcriptas in quodam tomo mittimus, à ſanctis Apoſtolis, & à beato Clemente, ſiue à nobis, primates prædicatores acceperunt. Hæc verò ſacroſancta Romana & Apoſtolica Eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino Saluatore noſtro primatum obtinuit, &c. vt ſuprà, quæſtione nona de Præceptis Eccleſiæ, & teſtimonio decimo.

Primates, vel Patriarchę inſtituti ab Apoſtolis, ordinante Domino.

Metropolitani ſeu Archiepiſcopi.

10. ISIDORVS Hiſpalenſis Epiſcopus, libro ſecundo de eccleſiaſticis officijs, capite quinto: Veniamus nunc ad ſacratiſſimos ordines clericorum, eorumque originem ſingulariter demonſtremus, quod eſt ſacerdotij fundamentum, vel quo authore Pontificalis ordo adoleuit in ſeculo. Initium quidem ſacerdotij Aaron fuit, quanquam & Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc Abraham, Iſaac, & Iacob. Sed iſti ſpontanea voluntate, non ſacerdotali authoritate iſta fecerunt. Cæterùm Aaron primus in lege ſacerdotale nomen accepit, primuſque pontificali ſtola indutus, victimas obtulit, iubente Domino ac loquente ad Moyſen: Accipe, inquit, Aaron & filios eius, & applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonij: cumque laueris patrem cum filijs, indues Aaron veſtimentis ſuis, id eſt, linea & tunica, & ſuperhumerali, & rationali, quod conſtringes balteo, & pones tiaram, & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur. Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingeſque balteo, Aaron ſcilicet & liberos eius, & impones eis mitras, eruntque Sacerdotes mei lege perpetua. Quo loco contemplari oportet Aaron ſummum ſacerdotem, id eſt, Epiſcopum fuiſſe: nam filios eius, presbyterorum figuram præmonſtrãſſe. Fuerunt enim filij Aaron, & ipſi ſacerdotes, quibus meritò adſtare debuiſſent Leuitæ, ſicut ſummo ſacerdoti. Sed hoc fuit inter ſummum ſacerdotem Aaron, & filios eiuſdem Aaron, qui & ipſi ſacerdotes fuerunt, quòd Aaron ſuper tunicam accipiebat poderem, ſtolam ſanctam, coronam auream, mitram, & zo-

Sacerdotij vnde ceperit. Gen. 14. 18. 26. & 35.

Exodi 28.

Aaron Epiſcopi formam referebat: Filij Aaronis, presbyterorum.

ram auream, & superhumerale, & cætera quæ suprà memorata sunt. Filij autem Aaron super tunicas lineas cincti tantummodò, & tiarati ita adstabant sacrificio Dei. Sed forsan quæritur & hoc, cuius figuram faciebat Moyses? Si enim filij Aaron presbyterorum figuram faciebant, & Aaron summi sacerdotis, id est, Episcopi, Moyses cuius? indubitanter Christi. Et verè per omnia Christi, quoniam similitudo fuit mediatoris Dei, qui est inter Deum & hominem, Iesus Christus, qui est dux populorum, verus princeps sacerdotum, & Dominus Pontificum, cui est honor & gloria in secula seculorum, Amen. Hactenus de primordijs sacerdotalibus in veteri testamento. In nouo autem testamento post Christum Sacerdotalis ordo à Petro Apostolo cœpit, ipsi enim primus datus est pontificatus in Ecclesia Christi. Sic enim loquitur ad eum Dominus: Tu es (inquit) Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam: & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi soluendique potestatem primus accepit, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit: siquidem & cæteri Apostoli cum Petro par consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiam in toto orbe dispersi Euangelium prædicauerunt, quibusque decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus Apostolorum: qui iam non ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut prius, secundùm ordinem Aaron, sed pro vniuscuiusque vita meritoque, quomodo in eum Dei gratia contulerit, sicut ad Heli Dominus pronunciauit, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dixi, domus tua, & domus patris tui permanebunt coram me vsque in æternum: & nunc dicit Dominus: Nequaquam, sed glorificantes me glorificabo: & qui me spernit, spernetur. Quatuor autem genera sunt Apostolorum: Vnum à Deo tantùm, vt Moyses: alterum per hominem & Deum, vt Iosue: tertium tantùm per hominem, sicut his temporibus fauore populi, & potestatum in sacerdotium subrogantur. Quartum autem genus ex se est, sicut pseudoprophetæ & pseudoapostoli. Quid sit autem nomen Apostolorum, Apostoli in Latina lingua missi interpretantur, quia ipsos misit Christus euangelizare ad illuminationem omnium populorum. Episcopatus autem, vt quidam prudentium ait, nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quòd ille qui superefficitur, superintendit, curam scilicet subditorum gerens. Scopus quidem intentio est. Ergò episcopos Latinè superintendentes possumus dicere, vt intelligat, non se esse Episcopum, qui non prodesse, sed præsse dilexerit. Quòd verò per manus impositionem à præcessoribus Dei sacerdotibus Episcopi ordinantur, antiqua institutio est. Isaac enim patriarcha sanctus, ponens manum suam super caput Iacob, benedixit ei: similiter & Iacob filijs suis, sed & Moyses super caput Iosue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & ducatus in populo Israel. Sic & superimpletor legis & prophetarum, Dominus noster IESVS Christus, per manus impositionem Apostolis suis benedixit, sicut in Euangelio Lucæ scriptum est, Et perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus super eos, & benedixit eos. Et in Actibus Apostolorum ex præcepto Spiritus sancti Paulo & Barnabæ ab Apostolis manus imposita est in Episcopatum, & sic missi sunt ad euangelizandum.

Moyses Christi figuram fuisse. 1. Timoth.

Petrus primus pontifex & summus sacerdos noui testamenti. Matth. 16.

Apostoli Episcopi successerunt.

1. Reg. 2.

Manus impositio.

Genes. 27. & 49.

Numer. 27.

Luc. vltimo.

Actor. 13.

11. CAPITE autem sexto agit de Choropiscopis: septimo, de presbyteris: octauo, de Diaconibus: nono, de custodibus sacrorum: decimo, de Subdiaconibus: vndecimo, de Lectoribus: duodecimo, de Psalmistis: decimotertio, de Exorcistis: & decimoquarto capite, de Ostiarijs. Vide horum nonnulla inferius, in quæstione quarta, D testimonio secundo & sequentibus, & E testimonio quarto & sequentibus.

12. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis.

13. ET capite octauo: Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur.

14. ITEM capite decimotertio: Ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

15. SECVNDAE ad Corinthios quinto: Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Et paulo ante: Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis.

III.

Quo loco Scriptura testimonium huic Sacramento prabet?

Tit. 1. b

A ILLIC scilicet, vbi de Apostolis docet, quòd in Ecclesiæ ministris deligendis, instituendis, atque ordinandis, vsi sunt [a] manuum impositione. Hoc enim veluti symbolo certo & efficaci præsentis gratiæ, quæ in Ordinum collatione exhibetur, & [b] accipitur, Sacramentum illud nobis est commendatum.

a Actor. 6. b & 13. 2 14. d 1. Timoth. 4. d 5. d 2. Timoth. 1. b

b Ambros. lib. de dignit. sacerd. cap. 5. Niceph. lib. 11. cap. 14.

B Quare Paulus ad Timotheum à se creatum Episcopum scribens, & acceptæ in hoc Sacramento gratiæ illum admonens, [c] *Noli, inquit, negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impo-*

c 1. Timoth. 4. d & ibidem Theophyl. & Haymo.

sitio-

sitione manuum presbyterij. Et rursus ad eundem:[d] *Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

[d] 2. Timot. 1.6 & ibidem Theophylactus.

C Quoniam verò permagni[e] refert, quales in Ecclesia quibuscunque munijs præficiantur, & Ecclesiasticam potestatem ex hoc Sacramento accipiant, ad omnem Episcopum dicitur: [f] *Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.*

[e] Leo in epistol. 87. ad episcopos Mauritaniæ, quid Romæ sub Sylvestro, & in Trident. sess. 23. cap. 7. & 14. de reformatione.

[f] 1. Timoth. 5.d

TESTIMONIA.

1. A ACTORVM primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

2. ACTORVM sexto: Et elegerunt Stephanum, &c. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus.

3. ITEM decimotertio: Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi (*Saulus & Barnabas*) à Spiritu Sancto abierunt Seleuciam.

4. ET capite decimoquarto: Et cùm constituissent illis (*Paulus scilicet & Barnabas*) per singulas Ecclesias presbyteros (*vbi Græcè dicitur χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους*) & orassent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino, in quem crediderunt.

5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere &c. vt in textu, B

6. ET capite quinto: Manus citò nemini imposueris.

7. POSTERIORIS ad Timotheum primo: Admoneo te &c. vt in textu, B

8. AMBROSIVS libro de dignitate sacerdotali, capite quinto: Quis dat, frater, episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respondes, sine dubio, Deus: sed tamen per hominem dat Deus: Homo imponit manus, Deus largitur gratiam. Sacerdos imponit supplicem dexteram, & Deus benedicit potenti dextera: Episcopus initiat ordinem, & Deus tribuit dignitatem.

Gratia confertur per impositionem manuum in ordinatione.

9. NICEPHORVS libro duodecimo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquarto Martyrius porrò: At tu vir beate, ait, (ad Nectarium) nuper admodum per baptismum omnem labem abluisti, cùm etiam episcopalem dignitatem es consequutus. Vtrunque verò, & sacrum lauacrum, & munus episcopale, delictorum esse remedium, & expiationem, ex sacris nouimus constitutionibus. Ac tu quidem nunc nihil mihi differre videris à recens genito infante. Ego verò iamdudum diuino purgatus lauacro, eundem per libidinem vitæ cursum tenere perseueraui. His dictis, sacerdotij non subijt ingum.

In ordinatione Episcopali confertur remissio peccatorum.

1.B PRIORIS ad Timotheum quarto, vt in textu.

2. THEOPHYLACTVS in priorem epistolam ad Timotheum capitis quarti illa verba, Ne negligas donum, quod in te est, quod datum est tibi per prophetiam: Doctrinæ donum hic intelligit, quod accepit Episcopus factus per prophetiam, hoc est, i nperante spiritu, vt suprà commemoratum est. Cum impositione manuum presbyterij. Hoc est, Episcoporum. non enim presbyteri Episcopum ordinabant. Vide autem horrendum, quantum possit impositio sacerdotalium manuum.

Impositio manuum Episcopalis

3. HAYMO Episcopus Halberstattensis in eadem verba: Noli negligere gratiam &c. Gratiam appellat hîc fidem, & sapientiam, atque remissionem peccatorum, & gratiam episcoparum, quæ per prophetiam data est illi, quia prophetiæ spiritu reuelante cognouit beatus Paulus Timotheum dignum esse episcopali honore.

in ordinatione quid effi. tat.

Effectus Sacramenti Ordinis.

4. POSTERIORIS ad Timotheum primo, vt in textu.

5. THEOPHYLACTVS in posterioris epistolæ ad Timotheum caput primum: ea verba exponens, Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei: Quia, inquit Apostolus, noui te non simulatam habere fidem, excito te, vt gratiam Spiritus, quam accepisti ad præfecturam ecclesiæ, ad lignorum operationem, & simpliciter ad omnem quæ episcopum deceat virtutem, vt hanc semper exuscites, ac virentem & floridam facias. Quemadmodum enim ignis lignis indiget, hunc ad modum gratia spiritus opus habet promptitudine, & attentione, & sobria mente, vt semper feruear. nam nisi hæc præstò sint, extinguitur. quemadmodum & alio in loco dicit, Spiritum nolite extinguere. Quæ in te est per impositionem manuum mearum: In te quidem habitat ipsa gratia, quam accepisti cùm imponerem ego tibi manus, quando episcopum te seligebam & consecrabam. Atqui ignem istum vehementiorem & maiorem effice: quod accepisti verbum, fiducia libertateque imple ac fortitudine, staque ingenuè.

Gratia Spiritus sancti in ordinatione accepta.

1. Thessal. 5

1. C LEO Magnus, epistola octogesimaseptima ad Episcopos Aphricanos per Mauritaniam Cæsareensem constitutos, capite primo: Quid est citò manus imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris, ante experientiam disciplinæ, sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis est ille qui non meruit ordinari? Sicut enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum sectatur in eligendo sacerdote iudicium; ita grauis sceleris ipsum afficit damno, qui ad suæ dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in cuiusquam persona præmittendum est quod institutis generalibus continetur: nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit de præuaricatione collatus. Et paulò pòst: Meritò sanctorum patrum venerabiles sanctiones, cùm de sacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos sacris administrationibus censuerunt, quorum omnis ætas, à puerilibus exordijs

In Rom. 91.

Manus citò imponere quid sit.

Quales ordinandi sint.

vsque ad prouectiores annos per disciplinę Ecclesiasticæ stipendia cucurrisset, vt vnicuique testimonium prior vita præberet: nec posset de eius prouectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro castis moribus, pro actibus strenuis, celsioris loci præmium deberetur. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris, indignum est peruenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adiuuant; quàm diligens & quàm prudens habenda est dispensatio diuinorum munerum & cælestium dignitatum, ne in aliquo Apostolica & canonica decreta violentur?

Olim quandiu in minoribus Ordinibus probabantur.

2. SYNODVS Romana sub Syluestro, capite vndecimo: Ve nullus ex laica persona ad honorem acolyti vsque ad Episcopatum subleuaretur, nisi prius fuisset Lector annis triginta, deinde vno die Exorcista, & postea caperet onus Acolyti, & faceret in eodem ordine Acolyti annos decem, vt acciperet onus Subdiaconi, & in Subdiaconatu esset annos quinque. Deinde ad Diaconatus honorem perueniret sixus rogantibus triginta presbyteris examen, vt esset subdiaconus cardinalis: quia à prima sede erat constitutum, vt seruiret annos septem. Hoc enim quòd si quis desideraret Ordinem Presbyterij, ita exigeretur, vt in septem annis à cuncto clero Romano probaretur doctrinæ, nativitatis, generositatis, & consilio non expetens prædam à quoquam opinione clara, firmarent omnes presbyteri, declararent & firmarent, & sic ad Ordinem Presbyterij accederet, & faceret in eodem ordine annos tres.

3 CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite septimo reformationis: Quando episcopus ordinationem facere disposuerit, omnes, qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando Episcopo videbitur, ad ciuitatem euocentur. Episcopus autem sacerdotibus, & aliis prudentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem diligenter inuestiget, & examinet.

Examen Ordinandorum.

Ætas ordinandorum & qualitas.

4. ITEM capite duodecimo: Nullus in posterum ad Subdiaconatus ordinem ante vigesimumsecundum, ad Diaconatus ante vigesimumtertium, ad Presbyteratus ante vigesimumquintum ætatis suæ annum promoueatur. Sciant tamen episcopi, non singulos, in ea ætate constitutos, debere ad hos ordines assumi; sed dignos duntaxat, & quorum probata vita senectus sit. Regulares quoque nec in minori ætate, nec sine diligenti Episcopi examine ordinentur: primùm legis quibuscunque, quo ad hoc, penitus exclusis.

5. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

IIII.

Quot gradus in se continet hoc Sacramentum?

A GENERATIM quidem minores Ordines, maioresque continet: minores scilicet [a] quatuor, Ostiariorum, Lectorum, Exorcistarum, & Acolytorum: maiores verò tres, nempe Subdiaconorum, Diaconorum, ac Presbyterorum. Ex Presbyteris porrò alij maiores, alij minores à [b] Christo instituti inueniuntur.

[a] Concil. Carthaginens. 4 can. 6 & seqq. Item Laodicen. can. 24. & Trident. sessione 23. Ignat. ad Antioch. Dionys. Areopag. hierarch. cap. 2. Euseb. hist. lib. 6. cap. 36. ex epistola Cornelij ad Fabium.

[b] Lucæ 9. a 10. a & ibidem Beda. Clemens epistol. 1. Anaclet. epistol. 2. & 3.

B Maiores enim presbyteri, Apostoli sunt, eorumque successores [c] Episcopi, magna sanè potestate & reuerenda dignitatis prærogatiua excellentes. Nam horum est, ([d] Scriptura teste) attendere sibi & vniuerso gregi, quem à Spiritu sancto curandum pascendumque accipiunt, regere Ecclesiam, ea, quæ desunt corrigere, per ciuitates item Presbyteros constituere.

[c] Hieronym. ad Marcellam epistol. 54. Cyprian. epistol. 69. & 65. Ignat. ad Philip. Aug. in Psalm. 44.

[d] Actor. 20. 1. Pet. 5. a Hebr. 13. c ad Tit. 1. b Actor. 14. d

C Minores verò presbyteri sub Episcopis, sicut septuagintaduo [e] illi discipuli sub Apostolis, in Ecclesiæ ministerio deseruiunt, dona & sacrificia [f] pro peccatis offerunt, atque in curanda Dominica messe, tanquam [g] operarij, secundùm illos existunt.

[e] Lucæ 10. a Leo epistol. 88. ad Episcop. Gall. & German. Innocent. 3. lib. 1. de myster. altar. cap. 6.

[f] Hebr. 5 a 8. a

[g] Matth. 9 d Lucæ 10 a

D Ac minorum quidem quatuor ordinum Clerici hoc proprium habeant [h] munus, vt sacerdotibus &

[h] 4. Carthaginens. can. 6 & sequent. Isidor. lib. 2. de offic. eccles. capit. 8. &

epiſco-

episcopis multis in rebus præstò sint, vt ad sacra conuenientem populum ordinent, vtque paulatim ipsi velut quibusdam gradibus ad maiora munia in Ecclesia obeunda ritè instituantur atque præparentur.

E Cæteri verò maiores [i] tres ordines, cùm in alijs, tum in sacris Eucharistiæ mysterijs maiorem conferunt potestatem. Igitur Subdiaconus & Diaconus dictis iam mysterijs tanquam administri adesse, ipsisque sacerdotibus proximi esse possunt. Et quanquam, quòd ad Ordinis Sacramentum, ac sacrificandi authoritatem attinet, discrimen inter Episcopos & Sacerdotes non sit, [k] tamen sunt illi sacerdotibus multo excellentiores, si Ecclesiæ gubernandę, si pascendarum animarum ius, tum baptizatos confirmandi, & Clericos ordinandi potestatem consideremus.

F Verùm præsentis instituti non est, quæ singulis Ordinibus functiones & legès præscriptæ sint, enucleare. Illud sanè constat, magno in pretio cunctos Ordines habendos, ac sedulò retinendos esse. Firmum enim testimonium illi prębet sacra [l] Traditionis Apostolicæ, Ecclesiasticæque obseruationis disciplina, quæ ad nos vsque transmissa perdurat.

i Concil. Agathens. can. 21. Aquisgranens. 1. sub Ludouico Pio, cap. 22. & sequent. Rom. sub Sylu. cap. 37. & 9.

14. Carthaginens. can. 3. & seq. Isidor. lib. 2. de offic. eccles. cap. 7. & seq. Raban. lib. 1. cap. 6. & seq. Aquisgranens. cap. 6. & sequent. Amalar. lib. 1. de Actis c. 13.

k Dimissa epist. 4. Ignat. ad Philadelph. Hieron. in 1. cap. Osee. Ep. 4. Leo epistol. 88. ad epist. cap. Gall. & Germaniæ Concil. Hispalens. 2. cap. 7. Ennodius lib. 6. epist. 30.

l Ambrosius cap. 4. epist. ad Ephes.

TESTIMONIA.

Acolyti Ordinatio.

1. A CONCILIVM Carthaginense quartum, cui beatus Augustinus interfuit, canone sexto: Acolythus quum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat. Sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, vt sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari. Accipiat & vrceolum vacuum, ad suggerendum vinum in Eucharistiam sanguinis Christi.

Exorcistæ.

2. ET canone septimo: Exorcista quum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente tibi Episcopo: Accipe & commenda memoriæ, & habebo potestatem imponendi manus super energumenum, siue baptizatum, siue catechumenum.

Lectoris.

3. CANON octauus sic habet: Lector quum ordinatur, faciat de illo verbum Episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post hæc spectante plebe, tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: Accipe, & esto lector verbi Dei, habiturus, si fideliter & vtiliter impleueris officium, partem cum eis, qui verbum Dei ministrauerunt.

Ostiarij.

4. CANON nonus: Ostiarius quum ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conuersari, ad suggestionem Archidiaconi, trădat ei Episcopus claues Ecclesiæ de altario, dicens: Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clauibus recluduntur.

5. LAODICENVM Concilium canone vigesimoquarto: Quòd non oportet sacratùm à presbytero vsque ad Diaconum, & deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis vsque ad ministros, vel lectores, vel cantores, vel exorcistas, vel ostiarios, vel exercitatorum ordinis in cauponam ingredi. Lectores, Exorcistæ, Ostiarij.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite & canone secundo, vt suprà, quæstione prima, A testimonio nono.

7. IGNATIVS in epistola ad Antiochenses: Saluto Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores. Ordines Minores tempore Ignatij.

8. DIONYSIVS Areopagita libro Ecclesiasticæ hierarchiæ, capite tertio: Porrò ministrorum alij quidem pro clausis templi foribus adstant, alij proprij aliquid muneris agunt. Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, vnà cum sacerdotibus sanctum panem, & benedictionis calicem, sacrosanctis altaribus imponunt, cùm ante præcesserit ab omni clero vniuersalis laus atque Confessio. Cleri distinctio Dionysij ætate.

9. CORNELIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum, teste Eusebio libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimoquinto: Istum igitur lepidum Euangelij patronum Nouatum omninò præterij, scilicet vnum solùm Episcopum oportere esse in hac Ecclesia catholica: in qua tamen non ignorabat (quo modo enim poterat?) Presbyteros esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta duos, Exorcistas & Lectores vnà Ecclesiæ Romanæ presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Acolythi, Exorcistæ, Lectores, Ostiarij ordinum clerici imperante Cornelio & Cypriano.

verò cum Oſtiarijs quinquaginta duos, viduas & alios morbo atque egeſtate afflictatos, mille & quingentos: quos omnes Domini gratia & benignitas abundè ſuſtentat.

10. LVCAE nono: Conuocatis autem duodecim Apoſtolis, dedit illis virtutem, & poteſtatem ſuper omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et miſit illos prædicare regnum Dei, & ſanare infirmos.

11. ET capite decimo: Poſt hæc autem deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta duos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem ciuitatem, & locum, quò erat ipſe venturus.

Epiſcopi locum tenent Apoſtolorum & Preſbyteri ſeptuaginta diſcipulorum.

12. BEDA in caput decimum Lucæ: Sicut duodecim Apoſtolos formam Epiſcoporum exhibere ſimul & præmonſtrare nemo eſt qui dubitet, ſic & hos ſeptuaginta duos figuram preſbyterorum, id eſt, ſecundi ordinis ſacerdotum geſſiſſe ſtatuendum eſt. Tametſi primis Eccleſiæ temporibus, vt Apoſtolica ſcriptura teſtis eſt, vtrique preſbyteri, vtrique vocabantur Epiſcopi. Quorum vnum ſapientiæ maturitatem, alterum induſtriam curæ paſtoralis ſignificat.

13. CLEMENS Pontifex & Martyr epiſtola prima ad fratrem Domini: Epiſcopos vicem Apoſtolorum gerere, S. Petrus Dominum docuiſſe dicebat, & reliquorum diſcipulorum vicem tenere preſbyteros debere inſinuabat.

Chriſtus teſte D. Petro eadem docuit.

14. ANACLETVS Pontifex & Martyr epiſtola ſecunda ad vniuerſos Epiſcopos Italiæ, capite ſecundo: In nouo teſtamento, poſt Chriſtum Dominum à Petro ſacerdotalis cœpit ordo, quia ipſi primo Pontificatus in Eccleſia Chriſti datus eſt, dicente Domino ad eum: Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, & tibi dabo claues regni cælorum. Hic ergò ligandi atque ſoluendi poteſtatem primus accepit à Domino, primuſque ad fidem populum virtute ſuę prædicationis adduxit. Cæteri verò Apoſtoli cum eodem pari conſortio honorem & poteſtatem acceperunt, ipſumque principem eorum eſſe voluerunt. Qui etiam iubente Domino, in toto orbe diſperſi Euangelium prædicauerunt: ipſis quoque decedentibus, in locum eorum ſucceſſerunt Epiſcopi, quorum ordinatio præfacto fieri debet ordine & modo: quos qui recipit & verba eorum, Deum recipit: qui autem eos ſpernit, cum à quo miſſi ſunt, & cuius fungantur legatione, ſpernit, & ipſe indubitanter ſpernetur à Domino. Videntes autem Apoſtoli meſſem eſſe multam, & operarios paucos, rogauerunt Dominum meſſis, vt mitteret operarios in meſſem ſuam. Inde electi ſunt ab eis ſeptuaginta duo diſcipuli, quorum typum gerunt preſbyteri, atque in eorum locum ſunt conſtituti in Eccleſia.

Matth. 16.

Matth. 10. Marc. vlt. Epiſcopi Apoſtolis ſucceſſerunt.

Luc. 10.

Matth. 9. Luc. 10. Septuaginta duorum diſcipulorum locum tenent preſbyteri.

15. IDEM epiſtola tertia ad omnes Epiſcopos & Sacerdotes, capite primo: Sacerdotum, fratres, ordo bipartitus eſt, & ſicut Dominus illum conſtituit, à nullo debet perturbari. Scitis autem à Domino Apoſtolos eſſe electos & conſtitutos, & poſtea per diuerſas prouincias ad prædicandum diſperſos. Cùm verò meſſis cœpiſſet creſcere, videns paucos eſſe operarios, ad eorum adiumentum ſeptuaginta duos eligi præcepit diſcipulos. Epiſcopi verò, Domini Apoſtolorum: Preſbyteri quoque, ſeptuaginta duorum diſcipulorum locum tenent.

Bipartitus ordo Sacerdotum. Luc. 10.

Apoſtolorum locum Epiſcopi tenent.

16. B HIERONYMVS in epiſtola quinquageſimaquarta ad Marcellam aduerſus Montanum: Apud nos Apoſtolorum locum Epiſcopi tenent: apud eos Epiſcopus tertius eſt.

17. CYPRIANVS epiſtola ſexageſimanona ad Florentium ſeu Puppianum: Chriſtus dicit ad Apoſtolos, ac per hos ad omnes præpoſitos, qui Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt: Qui vos audit, me audit &c. Inde enim ſchiſmata & hæreſes obortæ ſunt & oriuntur, dum Epiſcopus, qui vnus eſt, ſuperba quorundam præſumptione contemnitur &c.

Lib. 4. epiſtol. 9. Luc. 10. Apoſtolis vicaria ordinatione ſuccedunt Epiſcopi.

18. ITEM epiſtola ſexageſimaquinta ad Rogatianum: Meminiſſe Diaconi debent, quoniam Apoſtolos, id eſt, Epiſcopos & præpoſitos Dominus elegit: diaconos autem poſt aſcenſum Domini in cælos, Apoſtoli ſibi conſtituerunt Epiſcoporum ſui & Eccleſiæ miniſtros. Quòd ſi nos aliquid audere contra Deum poſſumus, qui Epiſcopos facit: poſſunt & contra nos audere diaconi, à quibus fiunt.

Lib. 3. epiſtol. 9. Epiſcopi in Apoſtolis electi. Actor. 6.

19. IGNATIVS in epiſtola ad Philadelphienſes: Principes ſubditi eſtote Cæſari, milites principibus, Diaconi preſbyteris, vt ſacrorum adminiſtratoribus. Presbyteri verò & diaconi, atque omnis clerus ſimul cum omni populo, & militibus atque principibus, ſed & Cæſares, obediant Epiſcopo. Epiſcopus verò Chriſto, ſicut Patri Chriſtus: & ita vnitas per omnia ſeruatur.

Epiſcopo omnes obediant.

20. AVGVSTINVS in pſalmum quadrageſimumquartum. Quid eſt, Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij? Patres miſſi ſunt Apoſtoli; pro Apoſtolis filij nati ſunt tibi, conſtituti ſunt Epiſcopi. Hodiè enim Epiſcopi, qui ſunt per totum mundum, vnde nati ſunt? Ipſa Eccleſia patres illos appellat, ipſa illos genuit, & ipſa illos conſtituit in ſedibus patrum. Non ergò te putes deſertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas. Pro patribus nati ſunt tibi filij.

Pro Apoſtolis conſtituti ſunt Epiſcopi.

Pſalm. 44.

21. ACTORVM vigeſimo: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.

22. PRIORIS epiſtolæ Petri quinto: Seniores ergò, qui in vobis ſunt, obſecro &c. paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, prouidentes non coactè, ſed ſpontaneè ſecundùm Deum: neque turpis lucri gratia, ſed voluntariè: neque vt dominantes in cleris, ſed forma facti gregis ex animo. Et cùm apparuerit princeps paſtorum, percipietis immarceſcibilem gloriæ coronam.

23. AD Hebræos decimotertio: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis. Ipſi enim perulgilant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

24. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ deſunt, corrigas, & conſtituas per ciuitates preſbyteros, ſicut & ego diſpoſui tibi.

25. ACTORVM decimoquarto: Et cùm conſtituiſſent (*Paulus & Barnabas*) illis per ſingulas Eccleſias presbyteros, & orâſſent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

26. C LVCAE decimo, vt ſuprà hac eadem quæſtione, A teſtimonio vndecimo.

27. LEO epiſtola octogeſimaoctaua ad Epiſcopos Germaniæ & Galliæ, enumeratis officijs Epiſcoporum: Hæc, *inquit*, omnia illicita ſunt Chorepiſcopis, qui ad exemplum & formam ſeptuaginta diſcipulorum eſſe noſcuntur, vel preſbyteris, qui eandem geſtant formam: quoniam quamquam conſecrationem habeant, pontificatus tamen apicem non habent. Quæ omnia, ſolis deberi ſummis pontificibus

In Rom. 9.

Preſbyteri formam habent 70. diſcipulorum.

cibus authoritate canonum præcipitur, vt per hoc & discretio graduum, & dignitatis fastigium summi Pontificis demonstretur.

3. INNOCENTIVS tertius libro primo de mysterio altaris siue de mysterijs Euangelicæ legis ac sacramenti Eucharistiæ, capite sexto: In nouo testamento Christus ipse maiores & minores sacerdotes instituit, scilicet duodecim Apostolos, & septuagintaduos discipulos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum, quò erat ipse venturus. Sicut enim Pontifices summos Moyses regendis populis in lege præfecit, sed ad eorum societatis & operis adiutorium, sequentis ordinis viros & secundæ dignitatis elegit. (Nam in Eleazaro & Ithamar filijs Aaron paternæ transfudit plenitudinis abundantiam, vt ad hostias salutares, & frequentioris officij sacramenta, ministerium sufficeret sacerdotum. Et in eremo per septuaginta virorum prudentium mentes Moysi spiritum propagauit. Quibus ille vsus in populo, innumerabiles multitudines facilè gubernaret) Sic & Christus Apostolis suis discipulos addidit, quibus illi suis prædicationibus totum orbem impleuerunt. Apostolorum itaque vices, maiores obtinent sacerdotes, id est, Episcopi: Discipulorum verò, minores, id est, Presbyteri.

Maiorum & minorum sacerdotum institutio.

Exod. 28. & 29.

Numer. 11.

4. AD Hebræos quinto: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ijs, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, & sacrificia pro peccatis.

5. ET octauo capite: Omnis Pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur.

6. MATTHÆI nono, 7. ET Lucæ decimo: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergò Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

9. D CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexto & sequentibus, vt suprà, hac quæstione, A testimonio primo.

2. ISIDORVS Hispalensis libro secundo de Officijs Ecclesiasticis, capite vndecimo: Lectorum Ordo formam & initium à Prophetis accepit. Sunt Lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Isti quippe dum ordinantur, primùm de eorum conuersatione Episcopus verbum facit ad populum. Denique coram plebe traditeis codicem apicum diuinorum ad Dei verbum annunciandum. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina, & libris imbutus, sensuumque ac verborum scientia ornatus, ita vt in distinctionibus sententiarum intelligat, vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendeat oratio, vbi sententia extrema claudatur &c.

Lectores.

Isaiæ 58.

3. IBIDEM capite decimotertio: In primo ordine & ministerio Ecclesiæ esse Exorcistas secundùm officia, quæ in templo Salomonis erant disposita, quæque posterius sunt ab Esdra dispartita, inuenimus: eosque quos Esdras actores memorat templi, nunc esse Exorcistas in Ecclesia Dei &c. Hi cùm ordinantur, sicut ait Canon, accipiunt de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos.

Exorcistæ.

1. Esdræ 2.

4. Carth. c. 7.

4. ITEM capite decimoquarto: Ostiarij sunt, qui in veteri testamento ianitores templi vocabantur, qui præerant portis templi Hierusalem, quique ordinati per vices suas omnia interiora templi, vel exteriora custodiebant. Hi denique inter sanctum & inquinatum discernentes, eos tantum in ecclesia, qui sunt fideles, recipiunt. Intrare enim templum, nisi per eos non possumus: habent enim in potestate tam bonos recipiendi, quàm reijciendi indignos.

Ostiarij.

1. Paral. 23. & 26.

5. IDEM libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo: Acolyti Græcè, Latinè cereferarij dicuntur, à deportandis cereis, quando legendum est Euangelium, aut sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eo tempore non desit, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

Acolyti.

Ioan. 1.

6. RABANVS Maurus Archiepiscopus Moguntinus libro primo de institutione Clericorum, capite nono: ἀκόλυθοι Græcè, Latinè cereferarij dicuntur à deportandis cereis &c. vt Isidorus: Quorum typum præferebant illi, qui Domini mandato, in tabernaculo lucernas quotidie accendebant super candelabrum positas.

Acolyti.

Leuit. 24.

7. IDEM capite decimo: ἐξορκίσται. ex Græco in Latinum, Adiurantes, seu increpantes vocantur. Inuocant super Catechumenos, vel super eos qui habent spiritum immundum, nomen Domini Iesu, adiurantes per eum vt egrediatur ab eis. Refert Iosephus, regem Salomonem excogitâsse, suamque gentem docuisse modos exorcismi, id est, adiurationis, quibus immundi spiritus expulsi ab homine, vlterius reuerti non sunt ausi. Testatur & de eis liber Actus Apostolorum, ita dicens: Tentauerunt autem quidam, & de circumeuntibus Iudæis exorcistis, inuocare nomen Domini Iesu. Inuenimus eos quos Esdras auctores, &c. vt Isidorus.

Exorcistæ.

L. 8. Antiquitat. Iudaic. cap. 2.

Actor. 19.

8. ITEM capite vndecimo: Lectores à legendo, Psalmistæ à psalmis canendis vocati. Illi prædicant populis quid sequantur: isti canunt, vt excitent ad compunctiones animos audientium. Et paulò pòst: Lectorum ordo formam & initium à Prophetis sumpsit. Sunt ergò Lectores qui verbum Dei prædicant, quibus dicitur: Clama, ne cesses, &c. vt Isidorus.

Lectores.

Isaiæ 58.

9. ET capite duodecimo: Ostiarij sunt, qui & æditui, & ianitores in lege dicebantur. Hi apud Hebræos in veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, quique ordinati per vices suas omnia interiora templi, vel exteriora custodiebant, vt non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem Ostiarij, quòd præsint ostijs templi: ipsi enim tenentes clauem, omnia intus ex vtraque parte custodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, respuunt infideles.

Ostiarij.

2. Paral. 8.

10. CONCILIVM Aquisgranense primum sub Ludouico Pio, capite secundo: Ostiarij sunt, &c. vt Isidorus capite decimoquarto, vt suprà hac quæstione, D testimonio quarto. CAPITE tertio Lectorum ordo, &c. vt Isidorus capite vndecimo. CAPITE quarto: de Exorcistis, vt Isidorus capite decimotertio. CAPITE quinto: Acolyti Græcè, vt Isidorus libro septimo Etymologiarum, capite duodecimo, vt suprà D testimonio quinto.

11. CONCILIVM Romanum sub Syluestro, capite primo: Syluester Episcopus Vrbis Romæ, congregans fratres compresbyteros, & coepiscopos, vel Diaconos suos ciues Romanos, collegit in gremio sedis suę ducentos octoginta quatuor Episcopos, quibus Augustus Constantinus vehicula, & annonas præstari præcepit, & alij quinquaginta eorum Episcopi partis

Rinocoruris, quorum chirographus in eorum concilio declaratur, centum quadraginta duo Presbyteri Vrbis Romæ, & Diaconi sex, Subdiaconi sex, Acolyti eius concilio facti quadraginta quinque, Exorcistæ viginti duo, Lectores vrbis Romæ nonaginta, quorum præsentes parentes audiebant. Notarij Ecclesiæ quatuordecim, qui gesta diuersorum martyrum suscipientes, * ordinatè narrabant.

Presbyteri. Diaconi. Subdiaconi. Acolyti. Exorcistæ. Lectores.

* vel, ordine recitabant.

12. CAPITE tertio: Postea autem fecit gradus in medio synodi, vt non Presbyter aduersus Episcopum, non Diaconus aduersus Presbyterum, non Subdiaconus aduersus Diaconum, non Acolytus aduersus Subdiaconum, non Exorcista aduersus Acolytum, non Lector aduersus Exorcistam, non Ostiarius aduersus Lectorem, non Laicus det accusationem altquam. Ec paulò pòst: Subdiaconus, Acolytus, Exorcista, Lector, nisi &c.

Ostiarius reliquis annumeratur.

13. DEINDE capite septimo: Ita tamen Syluester clara voce dicebat ad coepiscopos, vt à Subdiacono vsque ad Lectorem, omnes subditi essent Diacono Cardinali vrbis Romæ, in Ecclesia repræsentantes tantùm Pontifici verò Presbyteri, Diaconi, Subdiacones, Acolyti, Exorcistas Lectori in omni loco repræsentantes obsequium, siue in publico, siue in gremio Ecclesiæ tantùm Pontifici.

Diaconus Cardinalis vrbis Romæ. Subdiaconi. Acolyti. Exorcistæ. Lectores.

14. CAPITE nono: Nullus Lector, vel Ostiarius vasa sacrata contingeret, nullus acolytus rem sacratam à presbytero iam alio porrigeret, nisi tantùm supportaret, quod ei sacerdos imponeret sue ore benedictum.

Lector. Ostiarius. Acolytus.

1. E CONCILIVM quartum Carthaginense canone tertio: Presbyter quum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas iuxta manum Episcopi super caput illius teneant.

Presbyteri ordinatio quomodo fiebat ætate Augustini.

2. QVARTO: Diaconus quum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

Diaconus quomodo ordinatur.

3. QVINTO: Subdiaconus quum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patenam de Episcopi manu accipiat vacuam, & calicem vacuum. De manu verò Archidiaconi, vrceolum cum aqua, & mantile, & manutergium.

Subdiaconus.

4. ISIDORVS libro secundo de Officijs ecclesiasticis, capite septimo: Presbyterorum Ordo exordium sumpsit à filijs Aaron, vt dictum est: qui enim sacerdotes vocabantur in veteri testamento, hi sunt qui nunc appellantur presbyteri: & qui nuncupabantur principes sacerdotum, nunc Episcopi nominantur. Presbyteri autem interpretantur seniores, quia seniores ætate, Græci presbyteros vocant. His enim sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesijs Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis, consortes cum Episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed sola propter authoritatem summo Sacerdoti Clericorum Ordinatio, & Consecratio reseruata est, ne à multis Ecclesiæ disciplina vendicata, concordiam solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros vt verè Sacerdotes, sub nomine Episcoporum ita affeuerat, loquens ad Titum: Huius rei (inquit) gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, quemadmodum ego tibi disposui. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse. Qua sententia ostendit presbyterum etiam sub Episcopi nomine taxari. Vnde & ad Timotheum de ordinatione Episcopi & Diaconi scribens, de presbyterio omninò tacuit, quia eos in Episcopi nomine comprehendit. Secundus enim & penè coniunctus gradus est, sicut ad Philippenses episcopis & Diaconibus scribit, cùm vna ciuitas plures Episcopos habere non possit. Et in Actibus Apostolorum presbyteros Ecclesiæ, Hierosolymam iturus, congregauit, quibus inter cætera: Videte, inquit, gregem, in quo vòs spiritus sanctus Episcopos ordinauit. Vnde etiam tales in Ecclesia presbyteros constituendos esse sicut Episcopos, & Apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur. Presbyteros autem merito, & sapientia dicit, non ætate. Nam & Moysi præcepit Deus, vt eligat presbyteros. Vnde & in Prouerbijs dicitur: Gloria senum canities. Quæ est hæc canities? haud dubiè quin Sapientia, de qua scriptum est: Canities hominum prudentia est. Cumque nongentos & amplius annos ab Adam vsque ad Abraham vixisse homines legerimus, nullus alius primus appellatus est presbyter, id est, senior, nisi Abraham: qui multo paucioribus annis vixisse comminiscitur. Non ergò propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur. Quod si ita est, miror cur insipientes constituantur.

Quomodo cum Episcopis conueniant, & quomodo ab eis differant.

Presbyterorum ortus & officium.

Tit. 1.

Actor. 20.

Presbyteri vocabulum. Numer. 11.

Prouerb. 20.

Sapient. 4.

5. ET capite octauo: Diaconorum ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim Dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron sacerdotis, & filiorum eius, rursus Leui tribus in diuini cultus ministerijs ordinarentur & consecrarentur Domino pro omnibus primogenitis, & seruirent pro Israel coram Aaron & filijs eius in tabernaculo Domini, excubantes in templo die ac nocte, ipsique gestarent arcam, & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituerent, & in promouendo tabernaculo ipsi deponerent, rursus ipsi componerent. A viginti quinque annis & supra, in tabernaculo seruire mandatum est: quam regulam constituerunt sancti Patres & in nouo testamento. In Euangelio autem primordia eorum in Actibus Apostolorum ita leguntur: Conuocantes autem duodecim Apostoli multitudinem discipulorum, dixerunt: Non placet, nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis, &c. Ex hinc iam decreuerunt Apostoli, vel successores Apostolorum, vt per omnes Ecclesias septem Diaconi, qui sublimiore gradu essent cæteris, circa aram Christi, quasi columnæ altaris assisterent, & non sine aliquo septenarij numeri mysterio. Hi sunt enim, quos in Apocalypsi legimus, septem Angeli tubis canentes: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. Ipsi enim clara voce in modum præconis admonent cunctos, siue in orando, siue in flectendo genua, siue in psallendo, siue in lectionibus audiendis: ipsi etiam, vt aures habeamus ad Dominum, clamant: ipsi quoque euangelizant: sine ipsis Sacerdos nomen habet, officium non habet. Nam sicut in Sacerdote consecratio, ita in ministro dispensatio Sacramenti est: illi orare, huic psallere mandatur: ille oblata sanctificat, hic sanctificata dispensat. Ipsis etiam Sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit à Diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, Leuitæ componunt mensam Domini, Leuitæ operiunt arcam testamenti.

Ordo Diaconorum.

Num. 4. & 8.

Concil. 3. Arelat. can. 2. Actor. 6.

Diaconi altari assistunt.

Apoc. 1. & 8.

Officia reliqua Diaconi.

Nun

Non enim omnes vident alta mysteriorum, quæ operiuntur à Leuitis, ne videant qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt: quiqúe propterea altari albis induti assistunt, vt cælestem vitam habeant, candidiqúe ad hostias immaculati accedant, mundi scilicet corpore, & incorrupti pudore. Tales enim decet Dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potius eminentia castitatis splendeant. Quales enim Diaconi ordinentur, Apostolus Paulus plenissimè scribit ad Timotheum. Nam cùm præmisisset de Sacerdotum electione, continuò subiunxit: Diaconi similiter irreprehensibiles, hoc est, sine macula, sicut Episcopi, pudici vtique, id est, à libidine continentes: non bilingues, scilicet, ne conturbent habentes pacem: non multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur & furor: non turpe lucrum sectantes, ne de cælesti ministerio lucra terrena sectentur. Est quoque turpis lucri appetitio, plus quàm de æternis, de præsentibus cogitare. Post hæc autem subiecit: Hi autem probentur primùm, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi vtique, sicut Episcopi, ante ordinationem probari debent, si digni sunt, & sic ministrare.

Habetur indicat quales esse debeãt, casti scilicet &c.

1. Tim. 3.

6. CAPITE decimo: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, in Esdra inueniuntur, appellanturqúe ibi Nathinnæi, id est, in humilitate Deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina proditione cõmonitus, Saluatorem meruit confiteri: quiqúe etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, protestante Domino ac dicente: Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Denique isti oblationes in templo Domini suscipiunt à populis, isti obediunt officijs Leuitarum, isti quoque vasa corporis & sanguinis Christi, Diaconibus ad altarium offerunt. De quibus quidem placuit Patribus, vt qui a sacra mysteria contrectant, casti sint, & continentes ab vxoribus, & ab omni carnali immunditia sint liberi, iuxta quod illis, Propheta dicente, iubetur: Mundamini, qui fertis vasa Domini. Hi igitur cùm ordinantur, sicut Sacerdotes & Leuitæ, manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantùm, & calicem de manu Episcopi, & ab Archidiacono scyphum aquæ cum aquamanili, & manutergium accipiunt.

Subdiaconi & eorum officium. 1. Esd. 8.

Ioan. 1.

Continentia subdiaconorum.

Isaiæ 52.

4 Carthag. can. 5.

7. RABANVS capite sexto libri primi de institutione Clericorum: Presbyterorum ordo exordium sumpsit à filijs Aaron &c. vt suprà Isidorus hac quæstione, E testimonio quarto.

8. ET capite septimo: Leuitæ ex nomine authoris vocati, de nomine Leui Leuitæ exorti sunt, à quibus in templo Dei mystici sacramenti mysteria explebantur. Præcepit enim Dominus &c. vt Isidorus ibidem testimonio quinto.

Exod. 29.

9. CAPITE octauo: Hypodiacones Græcè, quos nos Subdiacones dicimus, qui ideò sic appellantur, quia subiacent præceptis & officijs Leuitarum: Oblationes in templo Dei à fidelibus ipsi suscipiunt, & Leuitis supponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnæi vocantur, vt liber Paralipomenon, & Esdræ testatur: quod interpretatur, in humilitate Domino seruientes &c. vt Isidorus ibidem testimonio sexto.

10. CONCILIVM Aquisgranense capite sexto: Subdiaconi, qui apud Græcos Hypodiaconi vocantur, vt paulo ante Isidorus. Capite septimo: Diaconorum ordo à tribu Leui accepit exordium, vt suprà Isidorus. Capite octauo: Presbyterorum ordo exordium sumpsit, vt idem suprà.

11. ARATOR libro primo in Acta Apostolorum, capite decimotertio:

Iam ministerij, sacris altaribus apti,
In septem fecere viros, quos vndique lectos
Leuitas vocitare placet: quàm splendida cœpit
Ecclesia fulgere manus, quæ pocula vitæ
Misceat, & latices cum sanguine porrigat agni.
Huic numero delatus honor, sublimia secum
Sacramenta gerit, per quæ nunc longius ire
Non patitur mensura vias, ne plura loquutus,
Inuenias dixisse minus. sit cura ministris
Officium librare suum, quo laudis amictu
Hunc decet lucere chorum, quem mysticus ordo
Confecrat in numero, cui dant cælestia formam.

Apostoli ministros altaris ordinauerunt. Actor. 6. Diaconi sanguinem agni porrigunt.

12. DAMASVS Pontifex epistola quarta de Chorepiscopis, vbi cùm dixisset Chorepiscopos septuaginta discipulorum vice fungi, ita postmodum subiungit: Quòd verò eis non liceat sacerdotes consecrare, nec Diaconos, aut Subdiaconos, nec virgines, nec altare erigere, nec vngere, aut sacrare, nec Ecclesias dedicare, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publicè quidem in Missa quemquam pœnitentem reconciliare, nec formatas epistolas mittere, nec populum benedicere, nec ante episcopum in baptisterio, aut in sacrario introire, nec præsente Episcopo infantem tingere, aut signare, nec pœnitentem sine præceptione Episcopi fui reconciliare, nec eo præsente, nisi illo iubente, sacramentum corporis & sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populum docere aut saluare, nec plebem exhortari: quæ omnia solis pontificibus deberi, tam ex superioribus, quàm ex alijs patrum constitutis, aut sacris canonibus edocti estis.

In Rom. 5. Episcoporum officia alijs sacerdotibus non communia.

13. ISIDERVS libro secundo de Officijs Ecclesiasticis, capite septimo: Presbyteris sicut Episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissa est. Præsunt enim Ecclesijs Christi, & in confectione diuina corporis & sanguinis consortes cum Episcopis sunt: similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi, &c. vt suprà, E testimonio quarto.

14. HIERONYMVS in dialogo aduersus Luciferianos, vt suprà de Confirmatione, quæstione secunda, B testimonio primo.

15. LEO Magnus epistola octogesimaoctaua ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, eadem habet quæ Damasus, inter cætera ita scribens: Quamuis cum Episcopis plurima illis (*Chorepiscopis & Presbyteris*) ministeriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris legis, quædam nouæ etiam ecclesiasticis regulis sibi prohibita nouerint, sicut Presbyterorum & Diaconorum, aut Virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio, vel vnctio, &c.

In Rom. 91.

16. CONCILIVM Hispalense secundum canone septimo, de Chorepiscopis & Presbyteris agens: Quamuis cum Episcopis plurima illis &c. vt Leo Pontifex.

17. EPIPHANIVS hæresi septuagesimaquinta contra Aerium, hæresim eiusdem exponens: Erat autem ipsi sermo furiosus magis quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est Episcopus ad presbyterum? nihil differt hic ab illo: vnus enim est ordo, & vnus (inquit) honor, & vna dignitas. Imponit manus Episcopus, ita etiam presbyter: Lauacrum dat Episcopus, similiter & presbyter: dispensationem cul-

Presbyterum ab Episcopo non distingui, hæresis est Aerij.

Confutatio huius erroris.

cultus diuini facit Episcopus, & presbyter similiter. Paulo post confutans, ita ait: Dicere, ipsum episcopum & presbyterum æqualem esse, quomodo erit possibile? Episcoporum enim ordo patrum generator est: Patres enim generat ecclesiæ: Presbyterorum verò, non potens generare patres, per lauacri regenerationem generat filios Ecclesiæ, non tamen patres aut Doctores. Et quomodo possibile erat, presbyterum constituere non habentem manuum impositionem ad eligendum, aut dicere ipsum æqualem esse Episcopo? Decepit autem prædictum Aërium nugacitas ipsius, & æmulatio. Profert autem ad errorem suum, & eorum qui ipsum audiunt, quòd Apostolus scribit presbyteris & Diaconis, & non scribit Episcopis. Et ad Episcopum dicit: Ne neglexeris donum quod in te est, quod accepisti per manus presbyterij. Et rursus in alio loco Episcopis & Diaconis scribit. Quare est, inquit, idem Episcopus & Presbyter. Et non nouit ille, qui consequentiæ veritatis ignarus est, & historias profundissimas non legit, quòd cùm recens esset prædicatio, sanctus Apostolus pro re nata, velut habebat, scripsit. Vbi enim Episcopi erant iam constituti, scripsit Episcopis & Diaconis. Non enim omnia statim potuerunt Apostoli constituere: Presbyteris enim opus erat & Diaconis. per hos enim duos Ecclesiastica compleri possunt. Vbi verò non inuētus est quis dignus episcopatu, permansit locus sine Episcopo. Vbi autem opus fuit, & erant digni Episcopatu, constituti sunt Episcopi. Quum autem multitudo non esset, non inuenti sunt inter ipsos qui presbyteri constituerentur, & contenti fuerunt solo Episcopo in loco constituto. Verùm sine Diacono impossibile est esse Episcopum. Et curam adhibuit sanctus Apostolus, vt Diaconi essent Episcopo propter ministerium. Sic Ecclesia accepit complementa dispensationis, sic illo tempore erant loci. Nam singulę res non ab initio omnia habuerunt, sed progressu temporis ea, quæ ad necessariorum perfectionem requiruntur, parabantur, &c.

Argumenta Aerij refutantur. 1. Tim. 4. Philip. 1.

Mota.

Accommodat locum Pauli ad ministros diuersorum ordinum.

F AMBROSIVS in caput quartum epistolæ ad Ephesios, in ea verba: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos &c. Apostoli, episcopi sunt. Prophetæ verò, explanatores sunt scripturarum, quanuis inter ipsa primodia fuerint Prophetæ, sicut Agabus, & quatuor virgines prophetantes, sicut continetur in Actis Apostolorum, sed propter rudimenta fidei commendanda: Nunc autem interpretes Prophetæ dicuntur. Euangelistæ, Diaconi sunt, sicut fuit Philippus. Nam quauis non sint sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quemadmodum & Stephanus, & Philippus memoratus. Pastores possunt esse Lectores, qui lectione saginent populum audientem: quia non in pane tantùm viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Magistri verò Exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos: siue is qui lectionibus imbuendos infantes solebant imbuere, sicut mos Iudæorum est, quorum traditio ad nos transitum fecit, quæ per negligentiam obsoleuit. Inter istos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter reseratum occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, præsertim quia futuræ spei verba depromit. Qui ordo nunc potest esse presbyteri. Nam in Episcopo omnes ordines sunt: quia primus sacerdos est, hoc est, princeps est Sacerdotum, & Propheta & Euangelista, & cætera adimplenda officia Ecclesiæ in ministerio fidelium. Tamen postquam omnibus locis Ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata: aliter composita res est, quàm cœperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscunque diebus vel tēporibus fuisset occatio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit, aut diem, quo Eunuchum baptizaret, neque ieiunium interposuit. Neque Paulus & Silas tempus distulerunt, quo Optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus Diaconos habuit, aut diem quæsiuit quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse, sed iussit fratribus, qui cum illo ierant ad Cornelium ab Ioppe. Adhuc enim præter septem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergò crescceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia concessum est, & euangelizare, & baptizare, & scripturas in Ecclesia explanare. At vbi autem omnia loca circumplexa est Ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores, & cætera officia in Ecclesijs sunt ordinata, vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod sciret non sibi creditum vel concessum: & cœpit alio ordine & prouidentia gubernari Ecclesia: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, & vulgaris res & vilissima videretur. Hinc ergò est, vnde nunc neque Diaconi in populo prædicant, neque Clerici vel Laici baptizant, neque quocunque die credentes tinguntur, nisi ægri. Ideò non per omnia conueniunt scripta Apostoli, ordinationi quę nunc in Ecclesia est, quia hæc inter ipsa primordia sunt scripta.

Act. 8. & 21. Act. 7. Matth. 4. Differentia nascentis & iam propagatæ Ecclesiæ. Act. 8. Act. 16. Act. 10. Nota

V.

Quomodo veteres Patres de hoc Sacramento scribunt?

A DE hoc Augustinus, Doctor verè Catholicus, suam & Ecclesię sententiam[a] his verbis manifestè declarat: Quòd insufflâsse in discipulos Dominus legitur post dies paucos resurrectionis suæ, & dixisse, *Accipite Spiritum sanctum*, Ecclesiastica potestas collata intelligitur esse. Quia enim omnia in Traditione Dominica per Spiritum sanctum aguntur, idcircò cùm regula eis & forma traditur huius discipli-

[a] Lib. quæst. veteris & noui Testamēti, quæst. 93. Vide & lib. 2. contra epistol. Parmeniani, cap. 13.

Dæ-

næ, dicitur eis: *Accipite Spiritum sanctum*. Et quia verè ad ius Ecclesiasticum pertinet, statim subiecit, dicens: Cuius tenueritis peccata, tenebuntur: & cuius remiseritis, remittentur ei. Inspiratio ergò hæc, gratia quædam est, quæ per traditionem infunditur Ordinatis, per quam commendatiores habeantur. Vnde Apostolus dicit ad Timotheum: *Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per impositionem manuum presbyterij*. Semel ergò fieri oportuit, vt de cætero traditio ista non sine dono Spiritus sancti esse crederetur. Hucusque Augustinus. Ioan. 20. 1. Tim. 4.

B Extant & Apostolorum Canones, in quibus hoc modo [b] statuitur: Episcopus à duobus, aut tribus Episcopis ordinetur: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur: ita Diaconus, & reliqui Cleri. Tum [c] infrà: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Hypodiaconus, aut Lector, aut Cantor sacram Quadragesimam non ieiunauerit, aut quartam feriam, aut parasceuen, (hanc sextam feriam nunc dicimus) Ordine mouetur, nisi forte infirmitas corporis impediat. b Can. 1. 2. c Can. 61. Vide insignes canones distinctione 50. & sequentibus.

C Caius [d] verò ante annos M. c c c. Pontifex & Martyr illustris, hos ipsos gradus & Ordines sigillatim recenset, quum ait: Si quis Episcopus esse meruerit, primò Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, deinde sacretur Acolytus: dehinc verò Subdiaconus, Diaconus, & postea Presbyter: exinde, si meretur, Episcopus ordinetur. d In epistol. ad Felicem. Vide & Damasum in Pontificali de eodem Caio.

D Laudat igitur [e] Cyprianus Cornelium Episcopum, ac bonis omnibus tum in Clero, tum in populo eundem laudabili prædicatione commendari scribit: quia non ad Episcopatum subitò peruenit, sed per omnia Ecclesiastica officia promotus, & in diuinis administrationibus Dominum sæpè promeritus, ad Sacerdotij sublime fastigium cunctis Religionis gradibus ascendit: tum deinde Episcopatum ipsum nec postulauit, nec voluit, nec vi inuasit; sed quietus, modestus, castus, humilis, verecundus, demum & coactus excepit. e Epistol. 52. Sozomenus epistol. 2. ad Hesychium.

E Quos igitur Ordines vetus & Apostolica probauit Ecclesia, sicut Dionysij, [f] Anacleti, [g] Ignatijque scripta declarant, quos ætas etiam omnis complexa posterior, eos præsens Ecclesia non potest sanè non conseruare atque defendere. f De Eccles. hierarch. c. 5. & ad Demophilum. g Epistol. 2. h Ad Antiochenos.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro quæstionum veteris & noui Testamenti, quæstione nonagesimaseptima: Quòd insufflasse in discipulos Dominus legitur, &c. vt in textu.

2. IDEM libro secundo contra epistolam Parmeniani, capite decimotertio, vt suprà quin-

quæstione prima, A testimonio primo.

1.B CANON primus Apostolorum: Episcopus à duobus &c. vt in textu.

2. CANON secundus: Presbyter ab vno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici.

3. CANON sexagesimusoctauus: Si quis episcopus, aut presbyter, &c. vt in textu.

Quomodo, & qui ad Ecclesiasticos Ordines promouēdi.

4. APVD Gratianum distinctione quinquagesimanona citatur SOZIMVS Papa, qui statuit vt ad sacerdotale officium nullus, nisi per singulos gradus approbatus, accedat. Item GREGORIVS: Ne cuiuslibet meriti laicus ad summū sacerdotium adspiret. Præterea CAELESTINVS primus epistola secunda ad Episcopos Galliæ: Vt non adspiret ad summum sacerdotium, qui Ecclesiasticis disciplinis non fit imbutus.

5. ET distinctione sexagesima adducitur Cōcilium Vrbani Papæ celebratum Aluerniæ: vbi statuitur, vt Archipresbyter, vel Decanus, vel Diaconus, aut Archidiaconus non nisi qui Diaconus aut Presbyter fit, ordinetur. Deindè citatur CALIXTVS Papa, à quo decretum est, vt nullus in Præpositum, vel Archipresbyterum, vel Archidiaconum, nisi Presbyter vel Diaconus ordinetur. Vtrunque testimonio Innocentij secundi etiam confirmatur. Citatur & VRBANI Papæ decretum, vt non eligatur in episcopum, nisi in sacris ordinibus constitutus.

6. DISTINCTIONE sexagesimaprima citatur Gregorius Magnus in epistola ad Brunichildem Reginam Francorum, quæ habetur libro septimo, capite centesimo decimotertio, quo declaratur, Sacerdotes ex laicis subitò non ordinandos. ITEM Hormisda in epistola ad Episcopos Hispaniæ: Quales debeant esse qui ordinantur, & quibus gubernacula Ecclesiæ committuntur. Citatur etiam INNOCENTIVS primus ex epistola duodecima ad Aurelium, vbi scribit: Miserum est, eum fieri magistrum, qui nunquàm fuit discipulus, eum summum sacerdotem fieri, qui nunquam in vllo gradu obsequutus fuerit sacerdoti. Item LEO Magnus in epistola ad episcopos Aphricæ, vt suprà quæstione tertia, Testimonio primo. Item CONCILIVM Laodicenæ canone duodecimo, non esse eligendos ad episcopatum, nisi quos probabilis vita commendat. Præterea CAELESTINVS primus epistola tertia, capite secundo, ad Episcopos Apuliæ & Calabriæ: Rursùs ex Leone, rudibus & imperitis gubernacula Ecclesiæ committenda non esse. Videibidem plura.

7. DISTINCTIONE sexagesimasecunda & sexagesimatertia agitur de electione Ecclesiasticorum.

8. DISTINCTIONE verò sexagesimaquarta, sexagesimaquinta, & sequentibus agitur de eorum ordinatione.

1.C CAIVS Pontifex & Martyr in epistola ad Felicem Episcopum: De Episcoporum verò & Presbyterorum, Diaconorumq; & sequentium clericorum ordinationibus, sanctos Apostolos & successores eorum, & præcipuè Anacletum, & præterea alios, sufficienter statuisse cognoscimus: & idcircò non est necesse nunc replicari, nisi quod illi non statuerunt. Illud tamen nos statuentes, vobis & omnibus seruare mandamus, vt ad ordines ecclesiasticos sic ascendant in ecclesia, qui ordinari merentur, id est, si quis episcopus esse meretur, ita primò Ostiarius, deindè Lector, &c. vt in textu.

2. DAMASVS in Pontificali: Caius constituit, vt omnes ordines in Ecclesiasticis ascenderent: Si quis Episcopus fieri meruit, &c. vt in textu.

1.D CYPRIANVS epistola quinquagesimasecunda ad Antonianum, vt in textu. Lib. 4. ep. 4.

2. SOZIMVS Pontifex epistola prima ad Hesychium episcopum Salonitanum; Hoc autem specialiter & sub prædecessoribus nostris, & nuper à nobis interdictum constat, ne quis penitùs contra patrum præcepta, qui Ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non fuisset, & temporis approbatione diuinis stipendijs eruditus, nequaquàm ad summum ecclesiæ sacerdotium adspirare præsumeret: & non solùm in eo ambitio inefficax haberetur; verùm etiam in ordinatores eius, vt carerent eo ordine, quem fine ordine contra præcepta patrum credidérant præsumendum. Et paulò pòst: Obsistite talibus ordinationibus, obsistite superbiæ, & arrogantiæ venienti. Tecum faciunt præcepta patrum, tecum Apostolicæ sedis authoritas. Si enim officia secularia principem locum, non vestibulum actionis ingressis, sed per plurimos gradus examinatis, temporibus deferunt; quis ille tam arrogans, tam impudens inuenitur, vt in cælesti militia, quæ propensiùs ponderanda est, & sicut aurum repetitis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, cùm tyro antè non fuerit: & priùs velit docere, quàm discere? Assuescat in Domini castris, in Lectorum primitùs gradu diuini rudimenta seruitij: nec illi vile sit, Exorcistam, Acolytum, Subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis maiorum ordinationē temporibus. Iam verò ad Presbyterij fastigium talis accedat, vt & nomen ætas impleat, & meritum probitatis stipendia anteacta testentur. Iure indè summi pontificis locum sperare debebit. Et paulò pòst: Hæc autem in singulis gradibus obseruanda sunt tempora. Si ab infantia ecclesiasticis ministerijs nomen dederit, inter Lectores vsque ad vicesimum ætatis annum, continuata obseruatione perduret. Si maior iam & grandæuus accesserit, ità tamen, vt post baptismum statim se diuinæ militiæ desideret mancipari, siue inter Lectores, siue inter Exorcistas quinquennio teneatur: exindè Acolytus, vel Subdiaconus, quatuor annis; & sic ad benedictionem diaconatus (si meretur) accedat, in quo ordine quinque annis si inculpatè se gesserit, hærere debebit. Exindè suffraganeis stipendijs, per tot gradus datis propriæ fidei documentis, Presbyterij sacerdotium poterit promereri. De quō loco (si eò illū exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum pontificatum sperare debebit. Hac tamen lege seruata, vt neque digamus, neque pœnitens, neque viduæ maritus, ad hos gradus possit admitti. Sanè, vt etiam defensores ecclesiæ, qui ex laicis fiunt, supradicta obseruatione teneantur, si meruerint esse in ordine clericatus.

Vide & Syricij epist. 1. ad Hymerium Tarraconensem ca. 9. & seq.

Paulatim ad altiores gradus ascendendum.

Ordinum gradus.

Quot annis olim in singulis ordinibus hæserint.

Quomodo viduarum maritis non sint promouendi.

1.E DIONYSIVS Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia, capite quinto: Præsul igitur, vbi sacrandus offertur, vtroque genu posito ante altare, supra caput habet à Deo tradita Euangelia, manumque pontificis: atque hoc modo à consecrante pontifice castissimis imprecationibus consummatur. Sacerdos verò coram sancto altari ponens vtrunque genu, in capite habet pontificis dexteram, & in hunc modum à sacrante præsule sanctissimis inuocationibus consecratur. At verò minister altero tantùm coram sanctis altaribus posito genu

Modus consecrandi episcopos, sacerdotes & reliquos ministros tempore Dionysij.

genu, sacrantis se pontificis dexteram in capite præfert, atque ab eo perficitur precationibus ad eam rem accommodatis. Cuilibet autem ipsorum à benedicente pontifice crucis imprimitur signum, & per singulos sacra prædicatio nominis, consummansque consalutatio fit, cũctis sacri ordinis viris, ipsoque sacratore pontifice, eum salutantibus, qui ad aliquem sacrorum (quos diximus) ordinum ea tuerit consecratione promotus.

Ordines ecclesiastici.

2. IVBAM epistola octaua ad Demophilum monachum: Neq; enim sancta sanctorum simpliciter omnibus sunt inaccessa: verùm his appropinquat magis pontificum sacra distinctio, deindè sacerdorum ordo, quos deinceps & ministrorum sequitur gradus. Portò ijs, qui cultores sunt ordinati, adytorum portæ segregatæ sunt, iuxta quas & initiantur, & adstant, non ad custodiam, sed vt ordinem recognoscant suum, suntque ipsi populo propinquiores, quàm hi qui sacra administrant, & quàm populus ipsis quoque sacerdotibus magis accedentes. Vndè & sacrorum sanctus ordo, sacerque principatus, eos diuina percipere sacrè instituit: alijs quidem qui intra adytorum valuas sunt, sacrorum administrationem concedens. Nam hi qui diuinum (vt expressiùs dixerim) altare circunstant, diuina intuentur, atque audiunt apertè sibi reuelata: procedentesq; benignissimè ad exteriora sacrorum velaminũ, subiectis cultoribus, & sacro populo, & ijs qui purgantur ordinibus, sacra mysteria pro meritis pandunt.

3. ANACLETVS Pontifex & martyr epistola secunda ad omnes Episcopos in Italia cõstitutos, scribit de bipartito ordine sacerdotum: de ordinatione & constitutione Episcoporum ac presbyterorum: de discretione Episcoporum & ciuitatum, quæ aliqua ex parte suprà annotata sunt, quæstione secunda, D testimonio octauo, &c.

4. IGNATIVS in epistola ad Antiochenos, vt suprà quæstione quarta, A testimonio septimo.

VI.

Quis est ordo in Ecclesia magis celebratus?

PRESBYTERORVM Ordò, siue Sacerdotium: de cuius ingenti semperque reuerenda dignitate Chrysostomus & Ambrosius libros integros ediderunt. De quo magnus etiam ille Ignatius, [a] Sacerdotium, inquit, summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt: quod si quis inhonorauerit, Deum inhonorat, & Dominum IESVM Christum primogenitum totius creaturæ, & solum natura principem Sacerdotem Dei. Sic ille. Quin & dilucidè testatur Diuinum oracultum: [b] *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est.* Et rursùs: [c] *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.* Hinc & Apostolus iubet: [d] *Aduersùs presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Idque ad Timotheum Ephesiorum Episcopum scribitur, sicut & illud iam antè citatum: [e] *Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.*

a Epist. ad Smyrnenses. Vide & Chrysost. lib. 3. de sacerdo. Item hom. 4. & 5. de verbis Isaiæ, Vidi Dominum.

b Malach. 2. b Aggæi 2. b Greg. curæ past. par. 2. cap. 4.

c Deut. 17. c Et Cypr. ep. 55 & 65 Greg. lib. 12. ep. 31. ad Felicem.

d 1. Tim. 5. d Vide 2. epist. Fabian.

e 1. Timoth. 5. e

TESTIMONIA.

1. IGNATIVS in epistola ad Smyrnenses, vt in textu. & suprà de præceptis Eccles. quæstione duodecima, A testimonio quarto.

Sacerdotij dignitas.

2. CHRYSOSTOMVS libro tertio de Sacerdotio: Sacerdotium ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum cælestium classem ordinemque referendum est. Atque id perquàm meritò: quippe non mortalis quisquam, non Angelus, non Archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus author fuit, vt angelorum ministerium animo conciperent. Idcircò necesse est Sacerdotem sic esse

purum, vt si in ipsis cælis collocatus inter cæleſtes illas virtutes medius ſtaret. Et paulò pòſt: Nam ſi quis conſideret, quàtum id ſit myſterium, &c. vt ſuprà de præceptis Eccleſiæ quæſtione duodecima, A teſtimonio primo.

Matth. 28. Pater omnifariam filio poteſtatem dedit: cæterùm video ipſam eandem omnifariam poteſtatem à Deo filio illis traditam. Nam quaſi iam in cælum tranſlati, ac ſupra humanam naturam poſiti, atque noſtris ab affectibus exẽpti, ſic illi ad principatum iſtum perducti ſunt. Et paulò pòſt: Inſania enim manifeſtara, deſpicere tantum iſtum principatum, ſine quo neque ſalutis, neque promiſſorum bonorum compotes fieri poſſimus. Nam ſi non poteſt quis in regnum cælorum ingredi, niſi per

Ioan. 3. aquam & ſpiritum regeneratus fuerit: &, Qui

Ioan. 6. non manducat carnem Domini, & ſanguinem eius non bibit æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter, quàm per ſacroſanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, Sacerdotum; qui fiet, vt citra illarum opem, aut gehennæ ignem euitare quis poſſit, aut repoſitæ in cælo coronæ præmia aſſequi? Hi enim ſunt, hi ſunt, inquam, quibus tum concreditæ ſunt ſpirituales parturigenes, tum etiam baptiſmatis partus à Deo eſt commiſſus: per hos ipſos

Rom. 6. Chriſtum induimus, vnà cum Dei filio ſepelimur, beatæ carnis illius mẽbra efficimur: quo nomine ſacerdotes meritò non modò plus veneri debemus, quàm vel Principes, vel Reges, verùm etiam maiori honore, quàm parentes proprios honeſtare. Hi enim ex ſanguinibus, & voluntate carnis nos genuerunt; illi verò authores nobis ſunt natiuitatis eius, quam à Deo habemus, beatæ regenerationis illius, libertatis veræ, atq; adeò adoptionis eius, qua nos per gratiam filij Dei ſumus effecti. Corporis lepram purgare, ſeu vertiùs dicam, haud purgare quidem, &c. vt ſuprà de Pœnitentia quæſtione prima C teſtimonio octauo. Et paucis interiectis: Neque in puniendo ſolùm, ſed & in benè merendo maiorem Deus poteſtatem ſacerdotibus largitus eſt, quàm naturalibus noſtris parentibus: quos inter vtroſque tantum eſt ſanè interiectum interuallum, quantum vitam inter præſentem & æternam. Parentes enim nos in præſentem, ſacerdotes in vitam æternam generant: &c.

Sacerdotes magis honorandi quàm principes aut parentes.

3. IDEM in homilia quarta de verbis Iſaiæ, Vidi Dominum: Alij ſunt termini regni, alij termini ſacerdotij: Hoc regnum illo maius eſt, &c. vt ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione duodecima, A teſtimonio ſecundo.

4. ET homilia quinta: ibidẽ teſtimo. tertio.

6. MALACHIAE ſecundo: Labia ſacerdotis, &c. vt in textu.

7. AGGAEI ſecundo: Interroga ſacerdotes legem.

8. GREGORIVS curæ Paſtoralis parte ſecunda, capite quarto, docens ex ſacris literis quomodò ſacerdos, & concionator loqui, & prædicare debeat cum diſcretione, inter cætera ſcribit: Præconis officium ſuſcipit, quiſquis ad ſacerdotium accedit.

9. DEVTERONOMII decimoſeptimo, vt in textu.

Lib. 1. ep. 3. Sacerdotes honorandi. 10. CYPRIANVS epiſtola quinquageſimaquinta ad Cornelium: Quo modo poſſunt cenſuram Domini vltoris euadere, qui talia ingerunt, non ſolùm fratribus, ſed & ſacerdotibus, quibus honor tantus de Dei dignatione conceditur, vt quiſquis ſacerdoti eius, & adtẽpus hic iudicanti non obtemperet, ſtatim necaretur? In Deuteronomio loquitur Dominus Deus, dicens: Et homo quicunque fecerit in ſuperbia, vt non exaudiat ſacerdotem, aut iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille, & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et quæ fuliùs ſequuntur ſuprà De præceptis Eccleſiæ, quæſtione vndecima, B teſtimo. vndecimo. Deut. 17.

11. ET epiſtola ſexageſimaquinta ad Rogatianum: Dominus Deus in Deuteronomio dicit: Et homo quicunque fuerit in ſuperbia, vt non exaudiat Sacerdotem, aut Iudicem, quicunque fuerit in diebus illis, morietur homo ille: & omnis populus cùm audierit, timebit, & non agent impiè etiam nunc. Et vt ſciamus hanc Dei vocem, cum vera, & ſumma maieſtate proceſſiſſe ad honorandos ac vindicandos ſacerdotes ſuos: cùm aduersùs Aaron ſacerdotem tres de miniſtris, Chore, Dathan & Abiron, auſi ſunt ſuperbiſſe, & ceruicem ſuam extollere, & ſacerdoti præpoſito ſe adæquare, hiatu terræ abſorpti ac deuorati, pœnas ſtatim ſacrilegæ audaciæ perſoluerunt. Nec ſoli illi, ſed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpente à Domino igne conſumpti ſunt: vt probaretur, ſacerdotes Dei ab eo qui ſacerdotes facit, vindicari. In libro quoque Regnorum, cũ Samuel ſacerdos à Iudæorum populo ob ſenectutem, ſicut tu modò, contemneretur: exclamauit iratus Dominus, & dixit: Non te ſpreuerunt, ſed me ſpreuerunt. Et vt hoc vlciſceretur, excitauit eis Saul regem, qui eos iniurijs grauibus affligeret, & per omnes contumelias, & pœnas ſuperbum populum calcaret & premeret, vt contemptus ſacerdos, de ſuperbo populo vltione diuina vindicaretur. Sed & Salomon in Spiritu ſancto conſtitutus, teſtatur & docet, quæ ſit ſacerdotalis authoritas & poteſtas, dicens: Ex tota anima tua time Deum, & ſacerdotes eius ſanctifica. Et iterùm: Honora Deũ ex tota anima tua, & honorifica ſacerdotes eius. Quorum præceptorum memor beatus Apoſtolus Paulus, ſecundùm quod in Actibus Apoſtolorum legimus, cùm ei diceretur: Sic inſilis in ſacerdotem Dei maledicendo? reſpõdit, & dixit: Neſciebam fratres quia pontifex eſt: ſcriptum eſt enim, Principem populi tui non maledices. Dominus etiam noſter ipſe Ieſus Chriſtus Rex, & Iudex, & Deus noſter, vſq; ad paſſionis diem ſeruauit honorem pontificibus & ſacerdotibus, quanuis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Chriſti ſeruaſſent. Nam cùm leproſum emundaſſet, dixit ei: Vade, & monſtra te ſacerdoti, & offer donum. Humilitate ea, qua nos quoque eſſe humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quem ſciebat eſſe ſacrilegum. Item ſub ictu paſſionis, cùm alapã accepiſſet, & ei diceretur: Sic reſpondes pontifici? nil ille contumelioſè locutus eſt in perſonam pontificis, ſed magis innocentiam ſuã tutus eſt, dicens: Si malè locutus ſum, exprobra de malo: ſi autem benè, quid me cædis? Quæ omnia ab eo ideò facta ſunt humiliter, atque patienter, vt nos humilitatis, ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim ſacerdotes veros legitimè, & plenè honorari, dum circa falſos ſacerdotes ipſe talis extitit. Et paulò pòſt: Hæc ſunt enim initia hæreticorum, & ortus atque conatus ſchiſmaticorum malè cogitantium, vt ſibi placeant, vt Præpoſitum ſuperbo tumore contemnant. Sic de Eccleſia receditur, ſic altare prophanum collocatur, ſic contra pacem Chriſti, & ordinationem, atque vnitatem Dei rebellatur. Deut. 17. Sacerdotum veneratio Scripturæ teſtimonijs & exemplis cõprobatur. Lib. 3. ep. 9. Num. 16. Sacerdotum iniuriã vindicat Deus. 1. Reg. 8. Eccli. 7. Act. 23. Exod. 22. Matth. 8. Ioan. 18.

12. GREGORIVS libro duodecimo epiſtolarum, In Rom. 6.

a Reg. 24. & 26.

latum, epistola trigesimaprima ad Felicem Episcopum Messanæ: Si David Regum iustissimus in Saul, quem constabat iam à Domino reprobatum & abiectum esse, manum mittere non præsumpsit; quanto magis cauendum est, ne manum detractionis, aut vituperationis, siue indiscretionis, aut dehonorationis, quidam mittant in vnctum Domini, vel in prædicatores sanctæ Ecclesiæ? quia eorum vexatio siue detractio ad Christum pertinet, cuius vice in Ecclesia legatione funguntur. Vndè summoperè cauendum est omnibus fidelibus, ne clanculò aut publicè Episcopum suum, id est, vnctum Domini detractionibus aut vituperationibus dilanient, perpendentes illud exemplum Mariæ, quia pro eo quòd Moysi famulo Dei propter Aethiopissam detraxit, immunditia lepræ multata sit: & illud Psalmistæ: Nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et in lege diuina legitur: Dijs non detrahes: & populi tui principi non maledices. Vndè valdè prouidendum est subditis tam Clericis quàm laicis, ne Episcoporum, ne præpositorum suorum vitam temerè reprehendere audeant, si quid eos forsasse agere reprehensibiliter vident, ne vndè mala redarguunt, indè per elationis impulsum in profundiora mergantur. Admonendi sunt etiam, ne cùm culpas præpositorum suorum cõsiderant, contra eos audaciores fiant. Sed sic eorum praua apud semetipsos considerent, vt diuino timore constricti, ferre sub eis iugum reuerentiæ non recusent: quoniam facta suorum Episcoporum vel præpositorum, oris gladio non sunt ferienda, etiam cùm rectè reprehendenda videntur.

Sacerdotum vexatio & detractio ad Christum pertinet.

Num. 12.

Psal. 104.

Exod. 22.

13. PRIMUS ad Timotheum quinto, vt in textu.

14. FABIANUS Pontifex & martyr in epistola secunda ad episcopos Orientales, & cunctos fideles: In omni iudicio quatuor personas necessè est semper adesse, id est, iudices electos, & accusatores, ac defensores, atque testes. Similiter statuentes, Apostolica authoritate inhibemus, ne pastorem suum oues, quæ ei commissæ fuerant, nisi in fide errauerit, reprehendere audeant: quia facta præpositorum, oris gladio ferienda non sunt, neque potest esse discipulus super magistrum, dicente veritatis voce: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum. Et paulò pòst: Exemplo Cham filij Noë, damnantur qui patrum suorum culpas in publicum proferunt, aut eos accusare vel detrahere præsumunt. Si enim à fide deuiauerit Episcopus, erit corrigendus priùs secretè à subditis suis. Quòd si incorrigibilis, quod absit, apparuerit, tunc erit accusandus ad primates suos: aut ad sedem Apostolicam. Pro alijs verò actibus suis magis est tolerandus ab ouibus & subditis suis, quàm accusandus, aut publicè derogandus: quia quum in eis à subditis delinquitur, eius ordinationi obuiatur, qui eos eis prætulit, dicente Apostolo: Dei ordinationi resistit, qui potestati resistit, &c.

Contra detractores suorum prælatorum. Vide factũ Constantini Magni Imperat. apud Russinum lib. 1. histor. Eccle. c. 2. Theodoret. lib. 1. ca. 11. & Niceph. lib. 8. ca. 16. Matth. 10. Luc. 16. Genes. 9.

Rom. 13

VIDE similia in prima, secunda, & tertia epistola Anacleti, & in epistola Thelesphori ad omnes Episcopos.

VII.

Quid verò de malis Sacerdotibus est sentiendum?

A DIVINA isthæc est ordinatio, quæ non potest aboleri, vt non boni modò, sed mali quoque Sacerdotes in Ecclesia [a] honorentur. Vult enim in suis ministris agnosci, recipi, audiri, atque obseruari ille, qui dixit: [b] *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergò quæcunque dixerint vobis, seruate & facite: secundùm autem eorum opera nolite facere. dicunt enim, & non faciunt.*

a Eccli. 7. d Matth. 10. d Luc. 10. c. Ioan. 13. c Chrysost. hom. 2. in 2. Tim. & 65. in Genes. Orig. hom. 7. in Ezech. Bern. ser. 66. in can. Aug. epi. 137. Euseb. apud Damasc. lib. 3. Parall. ca. 45.

b Matth. 23. a Aug. ser. 49. de verbis Domini, cap. 5. & seq. Chrys. homil. 85. in Ioan.

B Cæterùm inter malos delectus quidam habendus est, vt, quod ad munus authoritatemque docendi spectat, illis tantùm fidem obedientiamque deberi intelligamus, qui ab Episcopis legitimè ordinati ac missi, sanam Ecclesiæ doctrinam profitentur; ab alijs verò, vt hostibus, & pestibus, sedulò caueamus.

C Qua de re sapientissimè monet, atque hunc in modum docet antiquissimus Irenæus: [c] Ijs qui in Ecclesia sunt presbyteris obaudire oportet, & qui successionem habent ab Apostolis, & qui cum Episcopatus successione charisma veritatis acceperunt: reliquos verò, qui absistunt à principali successione, quocunque loco colliguntur, suspectos habere, vel quasi hæreticos, & malæ sententiæ, vel quasi scindentes, & elatos,

c Lib. 4. c. 43. Vide eũdem lib. 3. c. 2. & 3.

dct.44.14 & elatos. Nec multò [d] pòst: Ab omnibus talibus abſiſtere oportet: adhærere verò his, qui Apoſtolicam, ſicut prædiximus, doctrinam cuſtodiunt, & cum preſbyterij Ordine ſermonem ſanum, & conuerſationem ſine offenſa præſtant, ad confirmationem, & correctionem reliquorum. Hæc Irenæus ille, qui ſancti Ioannis Euangeliſtæ diſcipulum Polycarpum præceptorem audiuit. Nec aliter Tertullianus [e] docet, qui hæreticis hoc exprobrat, dicens: Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconſtantes. Nunc Neophytos conlocant, nunc ſeculo obſtrictos, nunc Apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligent, quia veritate non poſſunt. Nuſquam faciliùs proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe illic, promereri eſt. Itaque alius hodiè Epiſcopus, cràs alius: hodiè Diaconus, qui cràs Lector: hodiè Preſbyter, qui cràs laicus. Nam & laicis [f] ſacerdotalia munera iniungunt. Hucuſque Tertullianus, perpulchrè nobis depingens, non ſuæ tantùm, ſed huius etiam ætatis præpoſteros mores, & prophanos in turbandis ſacris, ordinandisque miniſtris conatus ſectariorum oſtendens.

[e] Lib. de præſcriptionibus ad hæreticos ca. 41.

[f] Vide & Epiphan. hæreſi 42. & 49.

TESTIMONIA.

1. A ECCLESIASTICI ſeptimo: In tota anima tua time Dominũ, & Sacerdotes illius ſanctifica. In omni virtute tua dilige eum, qui te fecit: & miniſtros eius ne derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica ſacerdotes.

2. MATTHAEI decimo: Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me miſit.

3. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.

4. IOANNIS decimotertio: Amen amen dico vobis: Qui accipit ſi quem miſero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit.

Hebr. 13. 5. CHRYSOSTOMVS homilia ſecunda in epiſtolam ſecundam ad Timotheum: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubditi eſtote illis, ſcientes quoniam ipſi vigilant pro animabus veſtris, quaſi rationem reddituri. Nam dic, oro, ipſe tanto periculo tui gratia ſubditus eſt: tu illi obtemperare detrectes in his, quæ tibi vtilia ſunt? Etſi enim ille ſua omnia ritè diſponat, quandiù tu minùs rectè vales, angoris vacuus eſſe non poteſt, cùm duplex ab eo ratio ſit exigenda. Iam verò conſidera, quantum periculi ſit, per ſingulos ſubditorum diſcuti, rationemque pro omnibus reddere. Quantumuis illi honoris impendas, quantumlibet obſequij deferas, nihil his periculis referre par poteris. Nam etſi animam ponas, ipſe hoc pro te iugiter facit: etſi id minùs hac in vita facit, quòd perſecutionis non adſit tempus, eam tamen periculo æternæ mortis exponit. Tu contrà, neq; ad verba vſque illi ſubijci vis. Hoc nempe eſt malorum omnium cauſa, quòd rectorum authoritas periit, nulla ijs reuerentia habetur, nullus honor, nullus metus. Obaudite, inquit, præpoſitis veſtris, & ſubditi eſtote illis. At nunc peruerſa, & confuſa ſunt omnia. Neque iſtùd præpoſitorum gratia dico. Quid enim illi de noſtro honore lucrantur, niſi inquantum obtemperantes habebunt, idque pro vtilitate noſtra? Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremque damnationem indè ſuſcipiunt. Etſi patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: immò & meritorum illis accedit cumulus, atque defenſio. Noſtri denique cauſa cuncta illi faciunt. Nam ſiue honorantur à ſubditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodùm dicebat Heli: Aſſumpſi te de domo patris tui: Siue iniurijs afficiantur, hoc in Is Deus ipſe perpetitur, ſicut ad Samuelem ait Non te ſpreuerunt, ſed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus eſt: non ergò hæc illorum gratia, ſed veſtri cauſa dico. Qui honorat ſacerdotem, Deum quoque honorat: qui verò ſacerdotem ſpernit, ad id ſenſim prolabitur, vt in Deum ipſum aliquando cõtumelioſus euadat. Qui vos, inquit, ſuſcipit, me ſuſcipit. Et ſacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum ſpernere didicerunt, quia Moyſen contempſêre, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè ſacerdoti afficitur, longè maiore pietate Deum reuerebitur. Etſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam, attendit Deus, quòd ſui gratia illum etiam, qui dignus honore non eſt, obſequijs foues, ipſeq; tibi præmia exoluet. Si enim qui prophetã in nomine prophetæ ſuſcipit, mercedẽ prophetæ accipiet: profectò & qui cedit, & obtẽperat ſacerdoti, mercede ſua non deſtituetur. Nam ſi vbi de hoſpitalitate agitur tantùm, vbi quem ſuſcipis ignoras, tantum præmiorum accipis: ſi ei ſubijciaris, cui imperat Deus, non multò magis mercede donaberis? Super Cathe-

Contra eos qui obedire Sacerdotibus, quãuis malis, recuſant.

1. Reg. 2.

Matth. 10.

Num. 16.

Matth. 10.

dram

Matth. 23. dram, inquit, Moysi, sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundùm autem opera eorum ne faciatis. Malach. 2. An ignoras quid sit sacerdos? Angelus vtique Domini est. Non ex seipso loquitur: si despicis, non illum despicis, sed Deum qui illum ordinauit. Sed vndè, inquies, constat Deum fuisse illius ordinationis authorẽ? Nempe nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergò Christianus es. Quid ergò? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita. Num. 22. Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestum hominem, populi causa locutus est: multò magis loquitur per sacerdotem, plebis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudã operatus est, & per prophetas, quibus dicturus Psalm. 6. Matth. 7. est, Non noui vos, discedite à me, qui operamini iniquitatem: perque illos, qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? Nanque si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoque ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superiùs pedes, inferiùs verò sit caput. Audi quid Paulus 2. Cor. 4. Rom. 14. dicat: Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. & iterùm, Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quanto minùs magistrum? Nam si quidem hoc statuit Deus, benè facis, peccasque ni facias: sin verò contraria præcepit, noli præsumere, neque ea coneris, quæ super te sunt. Num. 16. Insurrexerunt aduersùs Aaron post vituli formatam effigiem Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergò: Nonne illi periêre? Quilibet, quæ ad se pertinent, solicitè curet. Nam si quidem fidei dogma peruertat, etiamsi Angelus sit, obaudire noli: sin verò rectè docet, noli vitæ, sed verbis intẽdere. Habes Paulum. verbis te operibusque moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vndè tibi id constat? Noli illum culpare, antequàm discas. Reatum caue. Plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem: Descendens videbo, si secundùm clamorem suum consummantur: sin autem, vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinâsti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non Dominus es. Quis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quo illum accusare præsumis. Et quomodò, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: nam si illi obtemperas, mercede priuaris. Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam, ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquẽtem circunferenti. Non igitur aliena iudicemus, sua quisque discutiat, vitamque dijudicet suam. At debet ille, inquies, melior esse quàm ego. Cur, te obsecro? Quia sacerdos est. Et quid non habet ille ampliùs, quàm tu? non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergò? Nisi sit melior, te ipsum perdis ac perimis? Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vndè enim nôsti illum te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vndè hoc nôsti, ô homo? cur teipsum per præcipitia impellis? Nempe si quis dixerit, ille purpuram habet, quanuis id scias, aurem obruis: etsi arguere possis, protinùs refilis, teque scire dissimulas, nolens gratis subire periculũ. Quid ergò hoc in loco periculum minimè necessarium suscipis? Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbum otiosum quodcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Matth. 12. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magis, ac pectus tundis, atque in humum respicis, imitando felicem publicanum? Etsi enim melior sis, hac fœda existimatione tua cuncta perdidisti. Melior es? tace, vt persistas esse melior: quòd si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si non putas, multum sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat, vbi confessus est, iustificatus descendere meruit: qui peccator non est, & esse se putat, quid (oro) nõ lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adijciet commodis? Vitam tuam diligentiùs discute. Audi quid dicat admonens Paulus: Opus Galat. 6. autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantùm habebit gloriam, & non in altero. Egregia admiratio. Nam dic, oro, si saucius proficiscaris ad medicum, nũ omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percontaris, vulnus ille habeat necne? An verò & si ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisque sanum illum esse oportuit, medicus cùm sit? Quando verò sanus medicus non est, abscedo, vulnus mecum insanabile referens? Nunquid enim si sacerdos malus sit, indè solatium capiet subditus? Nihil minùs. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis autem & tu tuorum criminum pœnas. Reuereamur diem illã, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incommoda, omnia patris reuerentia conteget. Eccli. 3. Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quàm probrum est. Etsi sensum amiserit, veniam habe: longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illũ, quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domũ, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusque, & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergò, atque considera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est, & hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Deus per malos etiã operatur. Nota. Abfit. Fides enim tua ad omnia valet, neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet: nũ 1. Reg. 6. enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuisset? Non possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus est aperire os, cæterùm cuncta Deus operatur: symbolum iste tantummodò implet. Intuere quantum inter Ioannem, & Iesum interest, & audi dicẽtem Ioannem: Ego opus habeo Matth. 3. Luc. 3. Ioan. 1. à te baptizari. &, Non sum dignus soluere ipsius corrigiam calceamenti. Sed tamen cùm tantùm interest, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes. De plenitudine enim, inquit, Ioan. 1. ipsius nos omnes accepimus. Priùs tamen quàm baptizaretur, non ille descendit, neque Ioannes illum descendere fecit. Cur ergò istud

fit? Vt scias sacerdotem symbolum implere tantummodò. Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodùm enim verba, quæ locutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant; ità & oblatio eadem est; eademque baptismi ratio est: adeò omnia in fide constituunt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia priùs ipse alacritatem voluntatis ostenderat, fidemque plenissimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur.

Act. 10.

6. IDEM homilia sexagesimaquinta in Genesim: Hoc mandatum posuit Aegyptijs Ioseph, vt ità tributum penderent Pharaoni, excepta sola Sacerdotum terra. Audiant qui nunc viuunt, quantam olim sacerdotum Idolorum curam habuerint, & discant, vt vel saltem parem habeant honorem his, quibus *omnium Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt. Si enim errantes illi, & tantam idolorum curam habentes, quia ex hoc putabant idola magis coli, si ità eorum ministros colerent: quanta non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad illorum spectat cultum? An nescitis, quòd honor ad Deum ipsum pertinet? Ne igitur respicias eum, cui honor confertur. Non enim propter illum debes quod tuum est facere, sed propter illum cuius sacerdos est, vt & ab illo retributiones vbertim accipias. Et paulò pòst: Ne igitur simus deteriores infidelibus, qui propter idolorum errorem adhuc tantum cultum exhibent illorum famulis: sed quantum distat error & veritas, tantum distant & illorum, & Dei sacerdotes. Tam excellentem igitur & honorem impendere debemus, vt multò plures è superno nobis retributiones accrescant.

Genes. 46.

Idololatræ quantum honorem deferãt sacerdotibus suis. *for. omne

7. ORIGENES homilia septima in Ezechielem: Plùs hi, qui sunt in medio, oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia, vt diximus, Diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona, nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt; omnia aduersùm humanam commentatur animam. Vndè qui curam habet vitæ suæ, neque mansuetudine hæreticorum capitur, ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui videor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur: sed ipsum dogma considerans, & pertractans Ecclesiæ fidem, à me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet secundùm præceptum Domini, qui ait: Super Cathedram Moysi sederũt Scribæ & Pharisæi. Omnia quæcunque vobis dicũt, audite, & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippè & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super Cathedram Moysi quasi scriba & pharisæus. Præceptum tibi est, ò populе, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris verò meã culpabilem vitam, atque peccata, vt non habeas iuxta dicentis vitam tuam instituere, sed ea facere quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus. Descripti sunt Actus Apostolorum, & prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus, ille docet, & his quæ docet, facit ipse contraria: aduersùm præceptum Domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis considerari debere, quàm vitas.

Cur diaboli operatur toperè impugnentur illi, qui aliis præsunt & populum docent.

Mala vita doctores audiendi, non imitãdi sunt, sed Christus & sancti.

Matth. 23.

8. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica: Iam verò qui Ecclesiam non agnoscunt, non est mirum si ordinibus Ecclesiæ detrahunt, si instituta non recipiunt, si sacramenta contemnunt, si mandatis non obediunt. Peccatores, inquiunt, sunt Apostolici, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri, ac per hoc nec dandis, nec accipiendis idonei sacramentis. Nunquàm verò duo ista conuenient, Episcopum esse, & peccatorem? Falsum est. Episcopus erat Caiphas, & tamen quantus peccator, qui in Dominum mortis dictabat sententiam? Si neges Episcopum, arguet te testimonium Ioannis, qui eum in testimonium sui pontificatus, etiam prophetâsse refert. Apostolus erat Iudas, & licet auarus, & sceleratus, electus à Domino. An tu de illius Apostolatu dubitas, quem Dominus elegit? Nónne ego, inquit, vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Audis eundem electum Apostolum, & extitisse diabolum, & negas posse esse Episcopum, qui peccator est? Super Cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi, & qui non obedierunt eis tanquàm Episcopis, inobedientiæ rei fuerunt, etiam in ipsum Dominum præcipientem & dicentem: Quæ dicunt, facite. Patet, quanuis scribæ, quanuis Pharisæi, quanuis videlicet maximi peccatores, propter Cathedram tamen Moysi ad eos quoque nihilominus pertinere quod item dixit: Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.

Epistopi & presbyteri mali, suam authoritatẽ & dignitatẽ retinent.

Ioan. 11. Actor. 1.

Ioan. 6.

Matth. 23.

Luc. 10.

9. AVGVSTINVS epistola centesima trigesimaseptima ad Hipponenses: Ad quid enim aliud sedent isti, & quid aliud captant, nisi vt quisquis Episcopus, vel clericus, vel monachus, vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credant, iactent, contendant, sed nõ omnes posse manifestari? Et tamen etiam ipsi, cùm aliqua maritata inuenitur adultera, nec proijciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cũ autem de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis, vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur. Et post pauca: Hæretici non habendo quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominũ crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant: vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatẽ, qua vbique diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari, & obscurare non possunt, homines, per quos prædicatur, adducant in odiũ, de quibus & fingere quicquid in mentem venerit, possunt. Vos autẽ non ità didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in illo docti estis. Ipse quippe fideles suos securos fecit, etiã de dispensatoribus malis, mala sua facientibus, & bona eius loquẽtibus, vbi ait: Quę dicũt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim,

Quis aliqui Episcopi, clerici, monachi aut sanctimoniales mali sunt, omnes tales esse credi volũt malenoli homines.

Nota veteres Hæreticorum artem diligenter.

Christus suos fecit securos de malis dispẽsatoribus. Matth. 23.

1.Cor.9. enim, & non faciunt. Orate quidem pro me, ne fortè alijs prædicans, ipse reprobus inueniar. Veruntamen cùm gloriamini, non in me, sed in Domino gloriemini: quantumlibet enim vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines viuo, nec mihi arrogare audeo, vt domus mea melior sit quàm arca Noë, vbi tamen inter octo homines, reprobus vnus inuentus est: Aut melior sit quàm domus Abrahæ, vbi dictum est, Eijce ancillam & filium eius: Aut melior sit quàm domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est, Iacob dilexi, Esau autem odio habui: Aut melior sit quàm domus ipsius Iacob, vbi lectum patris filius incestauit: Aut melior sit quàm domus ipsius Dauid, cuius filius cum sorore concubuit; cuius alter filius contra patrit tam sanctam mansuetudinem rebellauit: Aut melior quàm cohabitatio Pauli Apostoli, qui tamen si inter omnes bonos habitaret, non diceret quod superius commemoraui, Foris pugnæ, intus timores: nec diceret, cùm de sanctitate & fide Timothei loqueretur: Neminem habeo, qui germanè de vobis solicitus sit. Omnes enim sua quærunt, non quæ sunt Iesu Christi: Aut melior quàm cohabitatio ipsius Domini Christi, in qua vndecim boni, perfidum & furem Iudam toleraverunt: Aut melior sit postremò quàm cælum, vnde angeli ceciderunt.

Vbique malis cum bonis coniuncti. Genes. 9. Genes. 21. Malach. 1. Genes. 49. 2 Reg. 13. & 15. 2.Cor.7. Philip. 2. Ioan. 17. Isaiæ 14. Apocal. 12.

10. EVSEBIVS apud Damascenum libro tertio Parallelorum, capite quadragesimoquinto: Multi peccatores, cùm Presbyteri sint, sacris operantur, nec Deus eos auersatur: verùm per Spiritum sanctum proposita dona consecrat. Ac panis quidem pretiosum Domini corpus efficitur, poculum autem pretiosus Domini sanguis. Sunt igitur, qui se rem æquam ac rationi consentaneam facere putent, cùm ab ipsis epulo sacro excipi recusant, nescientes videlicet hinc se grauius condemnari. Quis enim es tu, qui præfectum tuum atque antistitem iudicas? An non Apostolum dicentem audisti, Principi populi tui non maledices? Ac rursum, Tu quis es qui alienum seruum iudicas? Domino suo stat, aut cadit. Ecquando nôsti ouem pastori salutem attulisse? Tune aduersus pastorem accusationem instituis? Certè quemadmodum pecus rationis expers dentes aduersus pastorem acuere non potest: sic nec ratione præditam ouem ad accusandum pastorem linguam acuere conuenit. Tu qui ab eo eruditis ac velut manu duceris, ipsum arguendi ac iudicandi potestatem non habes: quemadmodum dixit Apostolus, Nolite ante tempus iudicare, donec veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo. Penes ipsum de te sententiam ferendi potestas est. Qui autem ipsum iudicat, Dominus est. Ac rursum: Nolite iudicare: & non iudicabimini. Tu, quem debes, honorem ac venerationem redde, velut his verbis Paulus te admonet, Reddite omnibus debita: cui tributum tributum, cui honorem honorem. Fac, quæ regula poscit, expleas. Primitias frugum tuarum Ecclesiæ offer, non curiosius inquirens quonam pacto expendantur.

Mali peccatores sit sacerdos, per Spiritum consecrantur dona. Actor. 23. Exod. 22. Rom. 14. 1.Cor.4. Matth. 7. Rom. 13.

11. MATTHAEI vigesimotertio: Super Cathedram Moysi, &c. vt in textu.

12. AVGVSTINVS quadragesimonono sermone de verbis Domini, capite quinto: Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cauendus est latro. Sunt homines in Ecclesia, de quibus dicit Apostolus, Qui ex occasione euangelizant, quærentes ab hominibus commoda Philip. 1.

sua, siue pecuniaria, siue honorum vel laudis humanæ: Quomodolibet volentes accipere munera euangelizant, & non tam salutem eius quærunt cui annunciant, quàm commodum suum. Ille autem qui audit salutem ab eo, qui non habet salutem, si ei crediderit quem ille annunciat, neque in illo spem posuerit, per quem illi annunciatur salus: qui annunciat, habebit detrimentum; cui annunciatur, habebit lucrum. Et capite sexto: Habes Dominum dicentem de Pharisæis, Cathedram Moysi sedent. Non eos solos significabat Dominus: quasi verò eos qui crederent in Christum, ad Iudæorum scholam mitteret, vt ibi discerent, quemadmodum iter sit ad regnum cælorum. Nónne ideò Dominus venit, vt instrueret Ecclesiam, ipsosque Iudæos bene credentes, & bene sperantes, & bene diligentes segregaret, tanquam frumenta à paleis, & faceret vnum parietem circuncisionis, cui coniungeretur alius paries ex præputio gentium, quibus duobus parietibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis? Sed nomine Pharisæorum & scribarum significauit quosdam in Ecclesia sua futuros, qui dicerent, & non facerent: se autem figurauerat in persona Moysi. Etenim personam eius gerebat Moyses. Item capite septimo: Laicus qui vult bene viuere, cùm attenderit clericum malum, quid sibi dicit? Dominus dixit, Quæ dicunt, facite; quæ faciunt, facere nolite. Ambulabo viam Domini, non sequar istius mores. Audiam ab illo, non verba ipsius, sed Dei. Sequar Deum, sequatur ille cupiditatem suam. Quia si voluero apud Deum sic me defendere, vt dicam, Domine, vidi malè viuentem illum Clericum tuum, & ideò malè vixi: nónne mihi dicturus est, Serue nequam, non à me audieras, Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite? Malus autem laicus, infidelis, non pertinens ad gregem Christi, non pertinens ad frumentum Christi, qui tanquam palea in area toleratur, quid sibi dicit, quando cœperit illum arguere verbum Dei? Exi: quid mihi loqueris? ipsi Episcopi, ipsi Clerici non illud faciunt, & me cogis, vt faciam? Quærit sibi non patronum ad causam malam, sed comitem ad pœnam. Nam nunquam eum ille defensurus est in die iudicij, quemcunque malum voluerit imitari. Quomodo enim Diabolus omnes quos seducit, non seducit cum quibus regnet, sed cum quibus damnetur: sic omnes qui sequuntur malos, comites sibi ad gehennam quærunt, non patrocinia ad regna cælorum.

Boni laici officium. Matth. 23. Malorum laicorum consuetudo.

13. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaquinta in Ioannem: Magna dignitas Sacerdotum. Quorumcunque remiseritis, inquit, remissa sunt peccata. Quamobrem Paulus dicebat, Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, vt maximum ipsis habeatis honorem. Tu enim rem tuam cures: quam si bene ordinâris, nulla tibi alia solicitudo impendet. Sacerdos si vitam disposuerit, tuam autem non diligenter curauerit, cum impijs in gehennam detrudetur: & nonnunquam non propriis actionibus, sed nostris damnatur, nisi omnia, quæ ad se spectant, efficiat. Cùm igitur periculi magnitudinem videatis, multa eos benevolentia prosequamini: quod & Paulus significauit, dicens: Ipsi peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri: ideircò maximè colendi sunt. Quòd si eis insultabitis, neque vestra bene disponetis. Intellige quid de Iudæis inquit Christus: Super Cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcunque dixerint

Ioan. 20. Hebr. 13. Sacerdotum dignitas cũ periculo coniuncta. Ibidem. Matth. 23.

Super Cathedram Christi sedent Sacerdotes, & audiendi, quàuis sint mali.

vobis vt faciatis, facite. Nunc non est dicendum, super Cathedram Moysi, sed super Cathedram Christi sederunt sacerdotes. Eius enim acceperunt doctrinam. Quare Paulus inquit: Pro Christo legatione fungimur, tanquam Christo exhortante per nos. Nónne videris seculi principibus omnes subesse, & sæpè genere, vita, & prudentia potioribus deteriores præponi? Nihilominus principis, qui eos præposuit reuerentiâ, nihil, quales illi sint, cogitant. Quòd si homo aliquem constituerit, tantus subit metus: si Deus quem constituit, despicimus, maledicimus, innumeris afficimus contumelijs: & cùm fratres nostros iudicare prohibeamur, contra Sacerdotes linguam acuimus. Quanam hæc digna excusatione, cùm in oculo nostro trabem non videmus, festucam in proximi oculo acrius censemus? Nescis grauius te tibi iudicium præscribere, cùm ita alium iudicas? Hæc dico, non quòd indignos ad Sacerdotium assumi probem, sed miserescens, & lachrymans. Non tamen propterea à subditis iudicandi sunt, etiamsi malè & vitiosè viuant. Tu autem si tibi consules, nihil in his, quæ illis à Deo commissa sunt, damni accipies. Nam si asinum loqui fecit, & per vatem benedictiones spirituales largitus est, & in muto ore, & lingua immunda Balaam, propter offendentes Iudæos operatus est: multò magis propter vos fideles, etiam si praui sint sacerdotes, Deus omnia per eos perficiet, & mittet Spiritum sanctum.

2. Cor. 5.

Matth 7. Luce 6.

Num. 22. & sequent.

1. CIRENAEVS contra hæreses libro quarto, capite quadragesimotertio: Eis qui in Ecclesia sunt Presbyteris &c. vt in textu.

2. IDEM libro tertio, capite secundo: Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesijs custoditur, prouocamus eos, qui aduersantur traditioni, dicent se non solùm presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores, sinceram inuenisse veritatem.

3. ET capite tertio, vt suprà de præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, B testimonio tertio.

4. ITEM libro quarto, capite quadragesimoquarto: Ab omnibus igitur talibus abstinere oportet &c. vt in textu.

5. TERTVLLIANVS de præscriptionibus hæreticorum capite quadragesimoprimo: Ordinationes eorum, &c. in textu.

6. EPIPHANIVS hæresi quadragesimasecunda & quadragesimanona, vt suprà, quæstione secunda, C testimonio quinto & sexto.

VIII.

Quæ virtus est huius Sacramenti, & quis effectus?

A EXIMIA certè virtus est, & effectus multiplex. Nam qui septem his Ordinibus, quos diximus, ritè initiantur, Dei consequuntur gratiam [a] & potestatem spiritualem, vt, quæ ad Ordinum ipsorum functiones proprias pertinent, salubriter exequantur, ac inter Deum Deiúque populum idonei ministri sint constituti. Vnde Ambrosius: [b] In loco Ordinis officij Ecclesiastici positus, gratiam habet, qualisuis sit, non vtique propriam, sed Ordinis per efficaciam Spiritus sancti.

a Concil. Florentin. & Tridentin. & Augustin. lib. 2. contra epistolam Parmeniani, cap. 13. & Gregor. in cap. 10. lib. 1. Reg.

b In cap. 12. 2. ad Corint.

B Habent præterea ijdem [c] ordinati certum ex eo & illustre testimonium, quo se ministeriaque sua commendent, & comprobent alijs. Ita fit, vt ijs Ordinibus insigniti, & in ministerium Ecclesiæ segregati, rectè cognoscantur, & suo in loco habeantur, meritoque honorentur. Væ autem [d] ijs, quos non Aaronis à Deo vocati exemplum impellit, sed nouandarum rerum studium ac animi tumor, ad instar Oziæ Regis, ad Sacerdotalis dignitatis munera quomodocunque occupanda ac arripienda præcipitat. In quos Diuinus ille sermo rectè competit: [e] *Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.*

c Actor. 6. b c 13. a 14. d 15. a g 1. Timoth. 4. d Tit. 1. b Cyprian. epistol. 76.

d Numer. 16. e Hebr. 5. b 2. Paralip. 13. b c 2. Reg. 6. a b 2. Paralip. 26. c d

e Ierem. 23. e 14. e 27. c 29. b

C Et hos non Ecclesiæ ministros habendos, sed

vti

vti [f]fures, latrones, vulpes, canes, & lupos cauendos esse Scriptura monet: quoniam illi non per ostium ingrediuntur, sed aut propria temeritate, aut propter [g]magistratus duntaxat ciuilis, vel turbæ [h]popularis fauorem, ecclesiastica munia sibi sumunt, absque legitima quidem vocatione, & ordinatione, in sacra illa munia inuolantes. * *Quomodo autem prædicabunt, nisi mittantur?* vt [i]segregatus ille in ministerium Paulus inquit.

[f] Ioan. 10. a b c Cantic. 2. d Actor. 20. f Matth. 7. c

[g] Trident. sess. 23. cap. 4. [h] Laod. can. 13.

[*] Rom. 10. e

[i] Actor. 13. a

D Certè Ordine [k]confuso, & sublato Sacerdotio, Ecclesiastica corrueret Hierarchia, quæ tum ex Presbyteris, & alijs ministris, tum verò ex Episcopis rectè ordinatis constat: nec esset Ecclesia, quod dicitur, castrorum acies [l]ordinata, nec veri & legitimi Ecclesiæ ministri internoscerentur: præterea docendi munus & authoritas vilesceret, Sacramentorum dispensatio infidè præpostereque curaretur, ac vana etiam foret: functiones demum Ecclesiasticæ perturbarentur; atque, sicut res nunc ipsa nimium docet, nouæ falsæque doctrinæ, per nouos istos falsosque sponsæ ministros, glisceren: vnde grauibus etiam & exitialibus motibus, quos experimur, identidem Ecclesia concuteretur. Quapropter Apostolus Paulus, [m]non modò gradus ministrorum in Ecclesia diuersos posuit, verùm etiam quàm salutares ac necessarij essent, adiunxit, vt affirmet [n]diuinitus eos esse datos Ecclesiæ, quemadmodum antea dictum fuit, *Ad consummationem Sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi; & vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris.*

[k] Vide Leonem epistol. 87. ad episcopos Africanos, & Gregorium lib. 4. epistol. 32. Dionys. in lib. de eccles. hierarch. cap. 5.

[l] Cantic. 6. a

[m] 1. Cor. 12. d

[n] Ephes. 4. b

E Et est profectò illustris hæc nota Ecclesiæ, multoque certissima, quòd videmus perpetuam illam, nullaque hactenus ætate interruptam Episcoporum ac legitimorum in ea ordinum successionem, quos Deus in ea ad huius regni sui gubernationem integram collocauit. Eoque magis ministrorum isthæc institutio, tanquam nexus firmissimus [o] Ecclesiæ, & conseruandæ vnitatis pulcherrimum vinculum, sedulò retinenda, & in malis etiam Ecclesiæ ministris (vt diximus) propter diuinam ordinationem est vsque honoranda. Quod Augustinus intelligens, [p] In illum, inquit,

[o] Iren. lib. 3. c. 3. & lib. 4. c. 43. Optatus lib. 2. contra Donatist. Augustin. epistol. 165. & 42. Item contra epistol. Fundam. cap. 4. Et in Psalm. contra partem Donati. Tertullian. de præscript. hæret. cap. 36.

[p] Epistol. 165. Vide eundem lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 51.

inquit, ordinem Episcoporum, qui ducitur ab ipso Petro vsque ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedram sedet, si quisquam traditor per illa tempora subrepsisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus prouidens, ait de Præpositis malis: [a] *Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite*. Hæc Augustinus.

a Matth. 23.

TESTIMONIA.

1. A CONCILIVM Florentinum: Effectus Sacramenti Ordinis, est augmentum gratiæ, vt quis sit idoneus minister.

2. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimatertia, capite tertio & canone tertio, ac quarto, vt suprà quæstione prima, A testimonio nono.

3. AVGVSTINVS libro secundo contra epistolam Parmeniani, vt suprà ibidem, testimonio primo.

4. GREGORIVS Magnus in caput decimum libri primi regum.

5. ET Ambrosius in duodecimum prioris ad Corinthios, vt suprà, ibidem testimonio quinto & decimo.

1. B ACTORVM sexto: Elegerunt Stephanum, virum plenum fide, & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus. Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine, faciebat prodigia, & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano: & non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur.

2. ET capite decimotertio: Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt Cyprum. Et cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Iudæorum.

3. ITEM decimoquarto: Reuersi sunt (*Paulus & Barnabas scilicet*) Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orâssent cum ieiunationibus, commendauerunt eos Domino.

4. ET decimoquinto: Facta ergò seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alij ex alijs ad Apostolos, & Presbyteros in Ierusalem super hac quæstione. Ibidem: Perambulabat autem (*Paulus*) Syriam, & Ciliciam, confirmans ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

5. PRIORIS ad Timotheum quarto: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

6. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

7. CYPRIANVS epistola septuagesimasexta ad Magnum: Si apud Nouatianum est Ecclesia, apud Cornelium non fuit. Si verò apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter sacerdotij honorem, martyrio quoque Dominus glorificauit, Nouatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Euangelica, & Apostolica traditione contempta, nemini succedens, à seipso ortus est: habere nanque, aut tenere Ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. Foris enim non esse Ecclesiam, nec scindi aduersum se, aut diuidi posse, sed inseparabilis atque individuæ domus vnitatem tenere, manifestat scripturæ diuinæ fides, cùm de sacramento paschæ & agni, qui agnus Christum designabat, scriptum sic: In domo vna comedetur, non ejicietis de domo carnem foras. Quod item circa Raab, quæ ipsa quoque typum portabat Ecclesiæ, expressum videmus, cui mandatur & dicitur. Patrem tuum, & matrem tuam, & fratres tuos, & totam domum patris tui colliges ad te ipsam in domum tuam, & omnis qui exierit ostium domus tuæ foras, reus sibi erit. Quo sacramento declaratur, in vnam domum solam, id est, in Ecclesiam, victuros, & ab interitu mundi euasuros, colligi oportere. Quisquis autem de collectis foras exierit, id est, si quis, quannis in Ecclesia gratiam consecutus, recesserit, & ab Ecclesia exierit, reum sibi futurum, id est, ipsum sibi quòd pereat imputaturum. Quod Apostolus Paulus explanat, docens & præcipiens hæreticum vitandum esse, vt peruersum, & peccatorem, & à semetipso damnatum. Hic est enim qui reus sibi erit, non ab Episcopo electus, sed sponte de Ecclesia profugus, & hæretica præsumptione à semetipso damnatus. Et ideireò Dominus insinuans nobis vnitatem, de Diuina authoritate venientem, ponit & dicit: Ego & pater vnum sumus: ad quam vnitatem redigens Ecclesiam suam, denuò dicit: Et erunt vnus grex, & vnus pastor. Si autem grex vnus est, quomodo potest gregi annumerari, qui in numero gregis non est? aut pastor haberi quomodo potest, qui (manente vero pastore, & in Ecclesia Dei ordinatione succedanea præsidente) nemini succedens, & à seipso incipiens, alienus sit, & prophanus, Dominicæ pacis, ac diuinæ vnitatis inimicus, non habitans in domo Dei, id est, in Ecclesia Dei, in qua non nisi concordes atque vnanimes habitant? loquente in Psalmis Spiritu sancto & dicente: Deus qui habitare facit vnanimes in domo. Ibidem: Quòd verò eundem quem nos Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum sanctum nôsse dicuntur, nec hoc adiuuare tales potest. Nam & Chore, & Dathan, & Abiron cum sacerdote Aaron, & Moyse eundem Deum nouerant, pari lege, & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendum

Lib. 4. epist. 6.

Nemini succedens Nouatus, à seipso ortus est.

Exod. 12.

Iosue 2.

Tit. 3.

Ioan. 10. Ibidem.

Ordinatio succedanea.

Psalm. 67. Non est Catholica Dei idem sentire quod Ecclesia. Numer. 16.

Alieno officio sese immiscentes.

lendus atque inuocandus fuerat, inuocabant. Tamen quia loci sui ministerium transgressi contra Aaron sacerdotem, qui sacerdotium legitimum dignatione Dei atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vindicauerunt, diuinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus penderunt; nec potuerunt rata esse & proficere sacrificia, irreligiosè & illicitè, contra ius diuinæ dispositionis, oblata. Thuribula quoque ipsa, in quibus incensum illicitè fuerat oblatum, ne in vsu de cætero essent sacerdotibus, sed potius indignationis, & vltionis diuinæ memoriam corrigendis posteris exhiberent, iussu Domini conflata, atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur altari, secundùm quod loquitur scriptura diuina: Memoriale, inquit, filijs Israel, vt non accedat quisquam alienigena, qui non est ex semine Aaron, imponere incensum ante Dominum, vt non sit sicut Chore. Et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi contra Dei sacerdotes imprudenter atque hostiliter rebellauerant, quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem atque vnitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi atque offerendi licentiam vendicare conantur. Quo modo perficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus de Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur? &c. Atque vt magis intelligi posset contra huiusmodi audaciam, quæ sit censura diuina, inuenimus in tali facinore non solùm duces & authores, sed & participes pœnis destinari, nisi se à communione malorum separauerint, præcipiente per Moysen Domino & dicente: Separamini à tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum, & quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, impleuit, vt quisquis se à Chore, & Dathan, & Abiron non separâsset, pœnas statim pro impia communione persolueret. Quo exemplo ostenditur & probatur, obnoxios omnes, & culpæ, & pœnæ futuros, qui se schismaticis contra præpositos & sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint. Sicut etiam per Osee Prophetam Spiritus sanctus contestatur & dicit: Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabuntur. Docens scilicet & ostendens, omnes omninò eum authoribus supplicio coniungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergò apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia diuinitus irrogantur?

Exod. 28.

Numer. 16.

Osee 9.

1. NVMERORVM decimosexto, de seditione Chore loquens: Dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. descenderuntque viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel, qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne forte & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.

9. AD Hebræos quinto: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron.

10. PRIMI Paralipomenon decimotertio: Congregauit Dauid cunctum Israel à Sihor AEgypti, vsque dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcam Dei de Cariathiarim. Et ascendit Dauid, & omnis vir Israel ad collem Cariathiarim, qui est in Iuda, vt afferret inde arcam Domini Dei sedentis super Cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposuerunt que arcam Dei super plaustrum nouum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater eius minabant plaustrum. Porrò Dauid, & vniuersus Israel ludebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & psalterijs, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Cùm autem perueniissent ad aream Chidon, tetendit Oza manum suam, vt sustentaret arcam: bos quippe lasciuiens paululum inclinauerat eam. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eò quòd tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.

11. SECVNDI Regum sexto: Postquam autem venerunt ad aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi iuxta arcam Dei.

12. SECVNDI Paralipomenon vigesimosexto: Cùm roboratus esset, (*Ozias*) eleuatum est cor eius in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, vt adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad huiusce modi ministerium: egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo. Iratusque Ozias, & tenens in manu thuribulum vt adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte eius coram Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis. Cumque respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerunt eum. Sed & ipse perterritus, accelerauit egredi, eò quòd sensisset illicò plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsque ad diem mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam electus fuerat de domo Domini.

13. IEREMIAE vigesimotertio, vt in textu.

14. ET capite decimoquarto: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & diuinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

15. ITEM vigesimoseptimo: Non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eijciant vos, & pereatis tam vos, quàm prophetæ, qui vaticinantur vobis.

16. IDEM capite vigesimonono: Falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus.

1. C IOANNIS decimo: Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliundè: ille fur est, & latro. Fur non venit nisi vt furetur, & mactet, & perdat. Lupus rapit, & dispergit oues.

2. CANTICORVM secundo: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.

3. ACTORVM vigesimo: Ego scio (*inquit Paulus ad maiores natu Ecclesiæ Ephesinæ*) quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis

ipſis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe.

4. MATTHAEI ſeptimo: Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoſcetis eos.

5. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaterția, capite quarto, vt ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio nono.

6. CONCILIVM Laodicenum canone decimotertio: Turbis non eſſe permittendum, eorum qui ſunt in ſacerdotio conſtituendi, electionem facere.

7. AD Romanos decimo: Quomodo audient ſine prædicante? Quomodo verò prædicabunt niſi mittantur?

8. ACTORVM decimotertio: Segregate mihi Saulum & Barnabam &c. vt ſuprà hac eadem quæſtione B teſtimonio ſecundo.

In Rom. 91. 1. D. LEO Magnus in epiſtola octogeſimaſeptima ad Epiſcopos Aphricanos, per Mauritaniam Cæſarenſem conſtitutos: Quòd ſi in quibus liber Eccleſiæ gradibus prouidenter, ſciențerque curandum eſt, vt in Dei domo nihil fit inordinatum, nihilque præpoſterum; quanto magis elaborandum eſt, vt in electione eius, qui ſuprà omnes gradus conſtituitur, non erretur? nam totius familiæ Domini ſtatus & ordo turbabit, ſi quod requiritur in corpore, non inueniatur in capite.

Hierarchia eccleſiæ. 2. GREGORIVS Magnus libro quarto epiſtola quinquageſimaſecunda ad Epiſcopos Galliarum: Ad hoc diſpenſationis diuinæ prouiſio gradus diuerſos, & ordines conſtituit eſſe diſtinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impenderent, vera concordia fieret ex diuerſitate contextio, & rectè officiorum gereretur adminiſtratio ſingulorum. Neque enim vniuerſitas alia poterat ratione ſubſiſtere, niſi huiuſmodi magnus eam differentiæ ordo ſeruaret. Quia verò quæque creatura in vna eademque qualitate gubernari, vel viuere non poteſt, cæleſtium militiarum exemplar nos inſtruit: quia dum ſunt Angeli, & ſunt Archangeli; liquet, quòd non æquales ſunt, ſed in poteſtate & ordine, ſicut nôſtis, differt alter ab altero.

3. DIONYSIVS Areopagita in libro de Eccleſiaſtica hierarchia, capite quinto in initio, vbi de ſacris ordinibus tractationem inſtituit: Tempus iam admonet, poſt diuina iſtiuſmodi munia, ipſos exponere ſacros Ordines, ac diſtributiones, virtuteſque ipſorum, & actiones atque conſummationes, ſubiectamque illis trinitatem excellentium ordinum: vt oſtendatur ſacerdotij noſtri perfunctio, inordinata omnia, & incompoſita, atque confuſa ab ſe arcere ſemper atque cohibere: ornatum verò, atque ordinem, & grauitatem, in proportionibus ſanctorum ordinum ſuorum exhibere. Et quidem hierarchiam omnem cur in trinitatis diſtribuerimus numerum, in libro de cæleſti hierarchia congruè ſatis (reor) expoſuimus, dicentes, (vt habet ſacra noſtra traditio) omnem ſacrorum ordinum functionem, in ſanctiſſimas teletas diuidi, & in eos qui diuina probè callent, altoque ſacratius imbuunt, inque eos qui ab his ſanctiſſimè promouentur. ET quibuſdam interiectis: Oſtenſum eſt igitur, Antiſtitum ordinem perficientem eſſe, & perfectionis authorem: ſacerdotum verò, illuminantem atque ad lucem promouentem: porrò miniſtrorum, purgantem atque diſcernentem. Videlicet pontificalis ordo non perficere ſolum, verum & illuminare & purgare nouit. Sacerdotum verò virtus, in ſe cum illuminante habet purgantem quoque ſcientiam. Verùm quæ inferiores ſunt, ad præſtantiora tranſire nequeunt, propterea quòd fas illis non eſt, ad iſtiuſmodi proſilire ſuperbiam. Porrò ſacratiores virtutes vna cum ſuis, inferiores quoque ſua ipſa perfectione ſcientias ſacras nequaquam ignorant. Quia tamen diuinarum actionum imagines ſunt ſacerdotales diſtinctiones, ornatiſſimi atque inconfuſi diuinarum operationum ordinis infitos ſibi fulgores indicantes: in primas, ac medias, & vltimas ſanctas actiones atque ordines pontificali diſcretione diſtributæ ſunt, inſinuantes (vt dixi) in ſeipſis diuinas actiones ordinatas eſſe atque impermixtas. Quia enim ſumma illa diuinitas, eos (quibus ſe inſinuat) ſpiritus purgat primò, conſequenter illuminat, & illuminatos ad diuinam effigiem perficit: meritò ſacerdotalis diuinas imagines præ ſe ferens æmulatio, diſcretos ſeipſam in ordines, virtuteſque diſtribuit, apertè indicans, diuinas actiones in caſtiſſimis puriſſimiſque ordinibus conſtanter atque inconfuſè perſiſtere.

Ordines graduum in Eccleſia diſtincti quid deſignent.

Inordinata & incompoſita arcet Sacerdotiũ Chriſtianæ legis.

4. CANTICORVM ſexto: Pulchra es amica mea, ſuauis, & decora ſicut Ieruſalem: terribilis vt caſtrorum acies ordinata.

5. PRIORIS ad Corinthios duodecimo: Quoſdam quidem poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes ſermonum. Nunquid omnes Apoſtoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habent curationum? nunquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretantur?

6. AD Epheſios quarto: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum, &c.

7. E IRENAEVS aduerſus hæreſes libro tertio, capite tertio: Sed quoniam valdè longum eſt, in hoc tali volumine omnium Eccleſiarum enumerare ſucceſſiones, maximæ, & antiquiſſimæ, & omnibus cognitæ, à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ, & conſtitutæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per ſucceſſiones Epiſcoporum peruenientem vſque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, vel per ſuî placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem & malam ſententiam, præterquam oportet colligunt, &c. vt ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione nona, B teſtimonio tertio.

2. ET libro quarto, capite quadrageſimotertio, vt ſuprà, quæſtione ſeptima, C in textu.

3. OPTATVS Mileuitanus libro ſecundo contra Donatiſtas, vt ſuprà de præceptis Eccleſiæ, quæſtione nona, B teſtimonio quinto.

4. AVGVSTINVS epiſtola centeſima ſexageſimaquinta ad Generoſum, vt ibidem, teſtimonio ſexto.

5. IDEM epiſtola quadrageſimaſecunda ad Madaurenſes, ibidem teſtimonio ſeptimo.

6. ITEM contra epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamenti, capite quarto, vt ſuprà de fide & Symbolo, quæſtione decimaoctaua, D teſtimonio nono.

7. IDEM Auguſtinus in pſalmo contra partem

tem Donati, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, & testimonio octauo.

8. TERTVLLIANVS de præscriptionibus aduersus hæreticos capite tricesimosexto, vt suprà ibidem, & testimonio secundo.

9. AVGVSTINVS epistola centesima sexagesimaquinta: In illum ordinem Episcoporum &c. vt in textu.

10. IDEM libro secundo contra literas Petiliani, capite quinquagesimoprimo, vt suprà de Præceptis Ecclesiæ, quæstione nona, & testimonio nono.

11. MATTHÆI vigesimotertio, vt in textu.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

I.

Quid est Matrimonium?

MATRIMONIVM [a] est legitima viri fœminæque coniunctio, ad consuetudinem vitæ indiuiduam inter ipsos coniuges transigendam, diuinitus instituta.

a Augustin. in lib. de fide & operibus cap. 7. & lib. 1. de nupt. & concu. cap. 10. & 21. Lib. de bono coniug. cap. 24. Ambros. in cap. 5. Ephes. Petrus Damian. sermon. 1. de dedicat. Lucius 3. in 5. decretal. titul. 7. ca. 9. Constantiens. Concil. sess. 15. articul. 8. Tridentin. sess. 24. can. 1.

B Legitima, inquam, vt mutuus amborum [b] consensus accedat, & gradus, quos vocant, [c] consanguinitatis & affinitatis, aliaque id genus matrimonium vel prohibentia, vel dirimentia, minimè intercedant.

b Genes. 24. & Tob. 7. c d Ambros. de instit. virginis, cap. 6.

c Calixtus 1. epistol. 2. Lateranens. can. 50. Tridentin. sess. 24. can. 3. & 4. & de reform. matrimon. cap. 2. & sequent.

C Cuius quidem coniugalis coniunctionis si primarium authorem quæris, [d] Deus est Opt. Max. qui primos coniuges, & humani generis parentes in ipso paradiso coniunxit, suaque benedictione cohonestauit. Sin finem institutionis spectas, est humani generis [e] ad Dei gloriam propagatio, & coniugum inter se familiaris fidusque [f] conuictus; ac præterea [g] fornicationis in hac naturę corruptæ imbecillitate deuitatio.

d Genes. 2. d Matth. 19. a 1. Corinth. 7. a b Ephes. 5. e f g

e Genes. 2. d Fulgent. epistol. 1. cap. 4. Isidorus lib. 2. offic. ecclesiastic. cap. 19.

f Chrysostom. homil. 20. in epistol. ad Ephes. in morali exhortat. homil. 5. in 1. ad Thessal. Basilius de vera virginitate.

g 1. Corinth. 7. a Augustin. lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 7. Chrysostom. in Psalm. 43. & homil. 3. de verbis Isaiæ, Vidi Dominum.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite septimo: Quid si, inquiunt, virgo nesciens viro nupserit alieno? Hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc erit adultera: si autem sciat, iam ex hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubauerit. Sicut in iure prædiorum, tam diu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quàm diu se possidere ignorat alienum: cùm verò scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei perhibebitur, tunc iustè iniustus vocatur. Absit ergò vt sensu non humano, sed planè vano, sic doleamus cùm flagitia corriguntur, tanquam connubia dirimantur: maximè in ciuitate Domini, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia, vbi nuptiarum non solùm vinculum, verùm etiam sacramentum ita commendatur, vt non liceat viro vxorem suam alteri tradere: quod in republica tunc Romana, non solùm minimè culpabiliter, verùm etiam laudabiliter Cato fecisse perhibetur.

Vinculum & sacramentum nuptiarum.

2. IDEM in libro primo de nuptijs & concupiscentia, capite decimo: Quoniam sanè non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est; nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides; verùm etiam quoddam sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus; Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius procul dubiò sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati, quandiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat, excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi. Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius, hoc est, in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio, sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia; quod etiam sanctum

Sacramentum nuptiarum. Ephes. 5. Coloss. 3.

Psalm. 47.

Matth.19. Moyſen Dominus propter duritiam cordis illorum, Iſraëlitis permiſiſſe teſtatur: ſed lege Euangelij reus eſt adulterij; ſicut etiam illa, ſi alteri nupſerit. Vſqueadeò manent inter viuentes ſemel inita iura nuptiarum, vt potius ſint inter ſe coniuges, qui ab alterutro ſeparati ſunt; quàm cum his, quibus alijs adhæſerunt. Cum alijs quippe adulteri non eſſent, niſi ad alterutrum coniuges permanerent. Denique mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium poteſt, cum quo prius adulterium fuit Ita inter viuentes manet quoddam vinculum coniugale, quod nec ſeparatio, nec cum altero copulatio poſſit auferre. Manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: ſicut apoſtatæ anima, velut de coniugio Chriſti recedens, etiam fide perdita, ſacramentum fidei non amittit, quod lauacro regenerationis accepit: redderetur enim proculdubiò redeunti, ſi amiſiſſet abſcedens. Habet autem hoc qui receſſerit, ad cumulum ſupplicij, non ad meritum præmij.

Lege Euangelij adulteri rei ſunt, qui coniuge viuente cum alia perſona.

Vinculum coniugale ſeparatio auferre nequit.

3. ITEM capite vigeſimoprimo eiuſdem libri: Reſpondebit etiam connubij ſacramentum, De me ante peccatum dictum eſt in paradiſo, Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Quod magnum ſacramentum dicit Apoſtolus in Chriſto & in Eccleſia. Quod ergò eſt in Chriſto & in Eccleſia magnum, hoc in ſingulis quibuſque viris atque vxoribus minimum, ſed tamen coniunctionis inſeparabilis ſacramentum.

Connubij ſacramentum. Geneſ. 2.

Epheſ. 5. Cõiunctionis inſeparabilis Sacramentum.

4. IDEM de bono coniugali, capite vigeſimoquarto: Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque omnes homines in cauſa generandi eſt, & in fide caſtitatis. Quòd autem ad populum Dei pertinet, etiam in ſanctitate ſacramenti, per quam nefas eſt, etiam repudio intercedente, alteri nubere dum vir eius viuit, nec ſaltem ipſa cauſa pariendi. Quæ cùm ſola ſit qua nuptiæ fiunt, nec ea re non ſubſequente, propter quam fiunt, ſoluitur vinculum nuptiale, niſi coniugis morte. Quemadmodum ſi fiat ordinatio cleri ad plebem congregandam, etiam ſi plebis congregatio non ſubſequatur, manet tamen in illis ordinatis ſacramentum ordinationis; & ſi aliqua culpa quiſquam ab officio remoueatur, Sacramento Domini ſemel impoſito non carebit, quanuis ad iudicium permanente. Generationis itaque cauſa fieri nuptias, Apoſtolus ita teſtis eſt: Volo, inquit, iuniores nubere. Et quaſi ei diceretur, Vt quid? continuò ſubiecit, Filios procreare, matresfamilias eſſe. Ad fidem autem caſtitatis illud pertinet, Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir. Similiter & vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed mulier. Ad ſacramenti ſanctitatem illud, Vxorem à viro non diſcedere, quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari, & vir vxorem non dimittat. Hæc omnia bona ſunt, propter quæ nuptiæ bonæ ſunt, proles, fides, ſacramentum. Nec prolem autem carnalem iam hoc tempore quærere, ac per hoc ab omni tali opere immunitatem quandam perpetuam retinere, atque vni viro Chriſto ſpiritaliter ſubdi, melius eſt vtique & ſanctius: ſi tamen ea vacatione ſic vtantur homines quomodo ſcriptum eſt; Vt cogitent quæ ſunt Dei, quomodo placeant Deo.

Sãctitas Sacramenti facit, vt nec intercedente repudio, liceat alteri nubere.

Conferatur cum Sacramento Ordinis.

Proles. 1. Tim. 5.

Fides. 1. Cor. 7.

Sacramentum.

Cælibatus matrimonio præſtat.

1. Cor. 7.

5. AMBROSIVS in caput quintum epiſtolæ ad Epheſios: Myſterij ſacramentum grande in vnitate viri & fœminæ eſſe ſignificat. Nec hoc prodit, ſed aliam cauſam, quæ non diſcordet à memorato myſterio, flagitat, quam ſcit ad profectum humani generis pertinere, hoc eſt, Eccleſiæ & Saluatoris, vt ſicut relictis parentibus, homo vxori ſuæ adhæret, ita & relicto omni errore, Eccleſia adhæreat, & ſubijciatur capiti ſuo, quod eſt Chriſtus.

6. PETRVS Damianus in ſermone primo de dedicatione, agens de nuptiarum ſacramento, ita ait: Hoc magnum eſt, ait Apoſtolus, & Dominus in Euangelio: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna. Quid magis vnum, quàm illi, quibus eſt vna caro, vna menſa, vnus torus, hæreditas vna? Honorabile coniugium, (dicit vas electionis) torus immaculatus. Hoc deſtruuntur inceſtuoſa coniugia, & legitimorum hæredum digna progenies propagatur.

Matth.19.

Heb. 3.

7. LVCIVS tertius libro quinto decretalium Gregorij, titulo ſeptimo de hæreticis, capite nono, Ad abolendam: Vniuerſos, qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel de baptiſmate, ſeu de peccatorum confeſſione, Matrimonio, vel reliquis eccleſiaſticis ſacramentis, aliter ſentire, aut docere non metuunt, quàm ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat & obſeruat: & generaliter quoſcunque eadem Romana Eccleſia vel ſinguli epiſcopi per diœceſes ſuas cum conſilio clericorum, vel clerici ipſi ſede vacante cum conſilio (ſi oportuerit) vicinorum Epiſcoporum, hæreticos iudicauerint: vinculo perpetui anathematis innodamus.

Sacramenta baptiſmi, Confeſſionis, & cæterorum annumeratur Matrimonij ſacramẽtum.

Romanæ Eccleſiæ doctrina de Sacramentis, amplectenda eſt.

8. CONCILIVM Conſtantienſe ſeſſione decimaquinta damnat hunc articulum octauum Ioannis Huſs: Sacerdotes criminosè viuentes, infideliter ſentiunt de ſeptem ſacramentis Eccleſiæ, &c.

9. TRIDENTINVM ſeſſione vigeſimaquarta, canone primo: Si quis dixerit, Matrimonium non eſſe verè, & propriè vnum ex ſeptem legis Euangelicæ ſacramentis à Chriſto Domino inſtitutum, ſed ab hominibus in Eccleſia inuentum, neque gratiam conferre; anathema ſit.

aliàs in Eccleſiam inuectum.

1. GENESIS vigeſimoquarto: Et dixerunt (*Laban & Bathuel*) Vocemus puellam, & quæramus ipſius voluntatem. Cumque vocata (*Rebecca*) veniſſet, ſciſcitati ſunt: Vis ire cum homine iſto? Quæ ait, Vadam.

2. TOBIAE ſeptimo: Et apprehendens (*Raguel*) dexteram filiæ ſuæ, (*Sarę*,) dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob vobiſcum ſit, & ipſe coniungat vos, impleatque benedictionem ſuam in vobis. Et accepta charta, fecerunt conſcriptionem coniugij. Et poſt hæc epulati ſunt, benedicentes Deum.

3. AMBROSIVS de inſtitutione virginis, capite ſexto: Cùm initiatur coniugium, tunc coniugij nomen aſciſcitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, ſed pactio coniugalis. Denique cùm iungitur puella, coniugium eſt, non cùm virili admixtione cognoſcitur.

Pactio coniugalis facit coniugium.

4. CALIXTVS primus epiſtola ſecunda, capite quarto: Coniunctiones conſanguineorum fieri prohibentur, quando has & diuinæ & ſæculi prohibent leges. Leges ergò diuinæ, hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non ſolùm eijciunt, ſed & maledictos appellant. Leges ergò ſæculi, infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos verò ſequentes Patres noſtros, & eorum veſtigijs inhærentes, infamia eos notamus, & infames eſſe cenſemus, quia infamiæ maculis ſunt adſperſi.

Sanguine iunctorum coniugia prohibentur.

Nec

Nec eos viros, nec accusationes eorum, quos leges sæculi reijciunt, susci-pere debemus. Quis enim dubitat leges humanas, rationi & honestati non repugnantes, esse amplectendas, præsertim vbi vel publicæ consulunt vtilitati, vel Ecclesiasticæ dignitatis authoritatem defendunt, ac pro adminiculo tuentur? Eos autem consanguineos dicimus, quos diuinæ & Imperatorum, ac Romanorum atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditatem suscipiunt, nec repellere possunt.

5. CONCILIVM Lateranense magnum sub Innocentio tertio, capite quinquagesimo: Non debet reprehensibile iudicari, si secundùm varietatem temporum, statuta quandoque varientur humana, præsertim cùm vrgens necessitas, vel euidens vtilitas id exposcit: quoniam ipse Deus ex his quæ in veteri testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo. Cùm igitur prohibitiones de coniugio in secundo & tertio affinitatis genere minimè contrahendo, & de sobole suscepta ex secundis nuptijs, cognationi viri non copulanda prioris, & difficultatem frequenter inducant, & aliquando periculum pariant animarum, vt cessante prohibitione cesset effectus, constitutiones super hoc editas, sacri approbatione concilij reuocantes, præsenti constitutione decernimus, vt sic contrahentes de cæterò liberè copulentur. Prohibitio quoque copulæ coniugalis, quartum consanguinitatis, & affinitatis gradum decæterò non excedat, quoniam in vlterioribus gradibus, iam non potest absque graui dispendio huiusmodi prohibitio generaliter obseruari. Quaternarius enim numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quòd vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, quod constat ex quatuor elementis. Cùm ergò iam vsque ad quartum gradum prohibitio coniugalis copulæ sit restricta, eam ita esse volumus perpetuam, non obstantibus constitutionibus super hoc dudum editis, vel ab alijs, vel à nobis, vt si qui contra prohibitionem huiusmodi præsumpserint copulari, nulla longinquitate defendantur annorum: cùm diuturnitas temporum, non minuat peccatum, sed augeat: tantoque grauiora sint crimina, quanto diutius infelicem detinens animam alligatam.

Quatenus consanguinitatis & affinitatis gradũ ne excedat prohibitio coniugalis.

6. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone tertio: Si quis dixerit, eos tantùm consanguinitatis & affinitatis gradus, qui Leuitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum: nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, vt plures impediant & dirimant; anathema sit.

Leuitic. 18. Dispensatio Ecclesiæ circa gradus consanguinitatis.

7. ITEM Canone quarto: Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in ijs constituendis errâsse; anathema sit.

Impedimẽta matrimonium dirimentia.

8. IN eadem sessione in decreto de Reformatione Matrimonij, capite secundo: Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia: in quibus vel non sine magno peccato perseueratur, vel ea non sine magno scandalo diriminntur. Volens itaque sancta Synodus huic incommodo prouidere, & à cognationis spiritalis impedimento incipiens, statuit vt vnus tantùm, siue vir, siue mulier, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum vnus, & vna, baptizatum de Baptismo suscipiant; inter quos, ac baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, necnon inter baptizantem & baptizatum, baptizatiqúe patrem ac matrem, tantùm spiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad Baptismum conferendum accedat, diligenter ab ijs, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, vel quos elegerint, vt baptizatum de sacro fonte suscipiant; & eum, vel eos tantùm ad illum suscipiendum admittat; & in libro eorum nomina describat: doceatqúe eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excusari valeant. Quòd si alij, vltra designatos, baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant: constitutionibus in contrarium facientibus, non obstantibus. Si Parochi culpa, vel negligentia secus factum fuerit, arbitrio Ordinarij puniatur. Ea quoque cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illiusqúe patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur: omnibus inter alias personas huius spiritualis cognationis impedimentis omninò sublatis.

Spiritualis cognatio inter quos contrahatur.

9. ITEM capite tertio: Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, vbi sponsalia quacunque ratione valida non erunt, sancta Synodus prorsus tollit: vbi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in vlterioribus gradibus iam non potest huiusmodi prohibitio absque dispendio obseruari. Sponsalia.

10. ET capite quarto: Præterea sancta synodus, ijsdem, & alijs grauissimis de causis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium postea factum dirimit, ad eos tantùm, qui in primo, & secundo gradu coniunguntur, restringit. In vlterioribus verò gradibus statuit, huiusmodi affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere. Affinitas ex fornicatione contracta.

11. ITEM quinto: Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat; idqúe in eo multò magis locum habeat, qui non tantùm matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quòd si ignoranter id fecerit, si quidem solennitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit; eisdem subijciatur pœnis: non enim dignus est, qui Ecclesiæ benignitatem facilè experiatur, cuius salubria præcepta temerè contempsit. Si verò solennitatibus adhibitis, impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem ignorantiam habuit; tunc facilius cum eo, & gratis dispensari poterit. In contrahendis matrimonijs vel nulla omninò detur dispensatio, vel rarò: idqúe ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam. Intra gradus prohibitos contrahere.

1. C GENESIS secundo capite: Immisit ergò Dominus Deus soporem in Adam: cumqúe obdormisset, tulit vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitqúe Adam: Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Virago, quoniam de viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna.

2. MATTHAEI decimonono: Accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si licet

licet homini dimittere vxorem suam, quacunque ex causa? Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. Dicunt illi: Quid ergò Moyses mandauit dare libellum repudij, & dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium. Et post pauca: Iis autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.

4. AD Ephesios quinto: Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ. Ipse, saluator corporis eius. Sed sicut Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Veruntamen & vos singuli, vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

5. GENESIS secundo, vt paulo ante, Testimonio primo.

6. FVLGENTIVS epistola prima de coniugali debito, & voto continentiæ à coniugibus emisso, capite tertio: Iustitia vtendi coniugij hæc est, vt non explendæ libidinis, sed substituendæ prolis obtentu, sibi coniuges congruo tempore misceantur. In illis namque bonis, quæ fecit Deus, inuenitur casta copulatio vxoris & viri, in quibus Dei operibus libido non potest inueniri: nec aliquando iustitiæ congruit, quæ non hominibus ex dono conditionis, sed peccatoribus ex vitio primæ præuaricationis accessit. Sed quia sine illa in corpore mortis huius proles humana non seritur, non eam affectant coniugia casta, sed tolerant, eiúe imponit nuptialis honestas modum, sine qua non potest in carne peccati, naturalis explere fœcunditatis officium. Sic ergò quæri debet ex nuptijs fructus, vt cohibendus sit lubricæ voluptatis excessus. Quocirca si coniugalis vsus eatenus temperetur, vt non æstuanti libidini animus seruiat, sed prouentum nascituræ prolis attendat: & cùm nata fuerit, diluendam celerius spiritali generatione non negligat: non deputatur fidelibus coniugibus ad peccatum, carnis indulta commixtio: quia & coniugalis seruat confœderatio castitatem, & verecundia custodit modesta temperiem, & Deo dicandam coniugalis exhibet fœcunditas prolem, vt & redemptoris ope homo iam natus, reformetur baptismatis Sacramento, cuius opere prius formatur in vtero: & illum habeat humana natura beneficio secundæ natiuitatis patrem, quem in prima natiuitate suæ conditionis agnoscit authorem. Coniugatus ergò si fornicetur, damnabiliter peccat: si verò thori fidem non deserat, sed in vxore sua naturali duntaxat vsu aliquantulum intemperatus excedat, non solùm scilicet generationem quærens, sed aliquando libidini carnis obediens, hoc equidem sine culpa non facit. Talis autem culpa citius bene operanti, atque oranti remittitur, quia ipsi coniugi seruat maritalis charitas fidem, in qua non potest maritalis infirmitas custodire temperiem. Etsi nuptialis in vxore modestia non tenetur, à nuptiali tamen fide nulla immoderatione discedit.

7. ISIDORVS libro secundo de ecclesiasticis officijs, capite decimonono: Illæ sunt certæ nuptiæ, quæ in coniugio non libidinem, sed prolem requirunt: neque enim sic institutæ sunt, vt carnis voluptatibus seruiant, sed tantùm vt fructum propaginis quærant. Nam & ipsę dotales tabulę, causam indicant procreandorum liberorum. Quando ergò quisque luxuriosè amplius viuit, quàm necessitas procreandorum liberorum cogit, iam peccatum est. Vnde necessum est, vt quotidianis eleemosynis, ac precibus intercedant, qui thori coniugalis pudicitiam frequentius per incontinentiam commaculant.

8. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolam Pauli ad Ephesios, in morali exhortatione, multa pulchra habet de pacifico coniugum conuictu.

9. IDEM homilia quinta in priorem epistolam ad Thessalonicenses: Propter vitæ communionem, & liberorum procreationem, puella adiuncta viro est, non turpitudinis risusque gratia, vt domum administret, vt & virum ad honestatem, & castitatem erudiat, non vt illi fornicationis incitamenta porrigat.

10. BASILIVS in libro de vera atque integerrima virginitate: Tunc legitimum constat esse connubium, & secundùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Ita fiunt honorabiles nuptiæ, quando rationem coniugij non præit obscœna voluptas; sed iacto secundùm leges diuinas sancto fundamento, matrimonium necessariò sequi voluptas ipsa concubitus, vnamque carnem duas facere deprehenditur. Quia enim præcedens animæ ratio, animas apertè necessitatis ratione coniunxit, meritò ita vnitas carnis quoque, cui alligatæ sunt, vnitas sequitur. Porrò si animæ initio aliud proponant, & caro postmodum ad voluptatem prona, naturali feratur impetu, atque animas sibi alligatas, vt affectioni suę obsequantur, inducat; carnis tunc vitium secutæ animæ huiusmodi congressum execrabilem reddunt. Quod enim opus neque ratio, quæ animæ inest, neque lex iusta præcessit, id profectò vt iniquum à conscientia damnatur.

Adeir-

Prolem citò curent baptizari. Sine culpa in fidelibus coniugibus potest esse carnalis commixtio.

Libido coniugalis per fidem thori seruatam, quomodo diluatur: præsertim si adsint opera misericordiæ, vt cap. 4. docet.

In nuptijs non libido, sed proles quærenda.

Propter vitæ communionem, & liberorum procreationem institutum est matrimonium.

Secundùm diuina iura est institutum connubium, cùm causa adiumenti, & prolis fit coniunctio. Hebr. 13.

Iustitia vtendi coniugij est propter prolem coniugi.

Libidinem casta coniugia non affectant, sed tolerant.

Alium sibi finem proponentes, congressum reddit execrabilem.

1. Cor. 7. Idcircò mulier, inquit, alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit: sin verò mortuus fuerit, libera est, cui vult nubat, tantùm in Domino. Vide quòd non simpliciter dixerit, nubat, sed adiecit, in Domino tantùm. Nam & quæ per mortem viri, liberam consequitur nubendi facultatem, non tamen ea libertate posita, vtcunque nubere debet; sed tantùm in Domino. Quid est autem in Domino nubere? Non vt vile mancipium voluptatibus carnis ad concubitum pertrahi, sed iudicio, & commodioris vitæ ratione nuptias eligere. Ideò enim & matrimonij necessitatem creator in natura constituit.

Nubere in Domino. & non voluptate carnis, sed iudicio, & cõmodioris vitæ ratione cò pertrahi.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt superius Testimonio tertio.

12. AVGVSTINVS libro nono de Genesi ad literam, capite septimo: Denique vtriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, rectè excipitur honestate nuptiarum; vt quod sanis possit esse officium, fit ægrotis remedium. Neque enim quia incontinentia malum est, ideò connubium, vel quo incontinentes copulantur, non est bonum: immò verò non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed propter hoc bonum, venialeest illud malum: quoniam id quod bonum habent nuptiæ, & * quòd bonæ sunt nuptiæ, peccatum esse nunquam potest. Hoc autem tripertitum est, fides, proles, sacramentum: in fide attenditur, ne præter vinculum coniugale, cum altera, vel altero concumbatur. In prole, vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In sacramento autem, vt coniugium non separetur, & dimissus, aut dimissa nec causa prolis alteri coniungatur. Hæc est tanquam regula nuptiarum, qua vel naturæ decoratur fœcunditas, vel incontinentiæ * regitur prauitas. Vnde quia satis disseruimus in eo libro, quem de bono coniugali nuper edidimus, vbi & continentiam vidualem, & excellentiam virginalem, pro suorum graduum dignitate distinximus, diutius hic noster stylus non est occupandus.

Matrimonium remedium infirmitatis.

* al. quo

Tripertitũ bonum Matrimonij. Fides. Proles. Sacramentum. Coniugij indissolubilis nexus.

* al reijcitur

13. CHRYSOSTOMVS in psalmum quadragesimumtertium: Qui Dei opus tanta affecit ignominia, quid tandem patietur? & maximè quando qui hæc facit, habet vxorem. Ne mihi enim dixeris naturæ cupiditatem. Propterea enim permissum fuit matrimonium, ne vltra proprios terminos progredereris. Vide enim quanto dignus eris supplicio. Nam Deus tuæ quieti & honori prospexit, vt & naturæ rabiem per vxorem compesceres, & hoc absque vllo periculo faceres, & ab omni turpitudine, & dedecore liberareris. Tu autem eum, qui tantam tui curam gerit, ex redundanti quadam & exuberanti copia, iniuria afficis.

Ad cultrandam fornicationem permissum matrimonium.

14. IDEM homilia tertia de verbis Isaiæ, Vidi Dominum &c. Si quis templum Dei violat, perdet hunc Deus. Hic non est probrum aut reprehensio, sed pœna grauissima. Nouit & Salomon peccatorum discrimen, qui furtum cum adulterio conferens, sic alicubi loquitur: Non est mirum si quis deprehendatur in furto, furatur enim, vt animam explcat esurientem: Sed adulter, ob inopiam sensus, exitium animæ suæ conciliat. Et illud, inquit, peccatum est, sed alterum minus, alterum maius: quòd alteri præbuerit occasionem peccandi fames, alteri omnis ademptâ sit excusatio. Verùm hic quoque, dixerit aliquis, compellitur naturali concupiscentia. At non permittit elabi vxor, quæ illi sorte obtigit, sed instat eripiens illi veniam. Ob id enim matrimonium, & huius legitimus vsus permittitur, ne quid horum excusare possit maritus. Hanc ob causam data est illi mulier adiutrix, vt efferuescentem naturam coerceat, vt concupiscentiæ fluctus sedet. Itaque quemadmodum gubernator in portu faciens naufragium, haudquaquam vllam impetraret veniam: sic nec is, cui quum per coniugium concessum sit quò lapsum effugiat, tamen aliena perfodit matrimonia, aut qui quamcunque fœminam curiosis aspicit oculis, habere quicquam posset quo semet excuset, nec apud homines, nec apud Deum, etiamsi decies millies allegarit naturæ voluptatem.

1. Cor. 5.

Proverb. 6.

Adulter omni caret excusatione.

Matrimonij legitimus vsus permittitur, vt vitetur fornicatio.

II.

Qua ratione Matrimonium est Sacramentum?

A QVATENVS [a] ea coniunctio, quæ inter virum & vxorem arctissima intercedit, congruum & sacrum est signum diuinitus institutum, quo Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ coniunctio sanctissima firmissimáque designatur.

[a] Ambros. in c. 5. Ephes. Augustin. vt supra. Isidor. lib. 2. offic. Ecclesiastic. cap. 19. Concil. Florentin. Trident. sess. 24. in doctrin. de Sacramento Matrimonij.

B Hoc ipsum signum Christianis cõiugibus, quando Matrimonium ritè [b] auspicantur, ad gratiam Dei prodest accipiendam. Quæ gratia coniugibus naturalem [c] perficit amorem, & indissolubilem vnitatem confirmat, eosque sanctificat, vt non modò duo sint * maneantque in carne vna secundùm suam vocationem, verùm etiam vt mutuam inter se fidem, pacem, dilectionem, & consensionem maximam vsque conseruent. Atque ita in eis efficitur, quod Apostolus do-

[b] Tob. 3. c & 8. c 8. b Suarlius epistol. 1. Tridentin. cap. 1. reformat. matrimon.

[c] Chrysostom. homil. 20. in epistol. ad Ephes. Ambros. 1. de Abrahamo cap. 7.

d Genes. 2. d

e Hebr.13. e Fulgent. epist. 2. ad Gaud. c. 5.

cet, e *Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus.*

f Ephes. 5. g Ambros. ibidem. Item epistol. 91. ad Rusticum Narb.

C Proindè Paulus f idem, vbi coniunctionis eiusmodi tractat mysterium, perspicuè dixit: SACRAMENTVM HOC MAGNVM EST: *ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Sic & Augustinus: Non tantùm, g inquit, fœcunditas, cuius fructus in prole est; nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides; verùm etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur fidelibus coniugatis. Vnde dicit Apostolus:

g Lib. 1. de nuptijs & concupisc. c. 10. & 21.

h Ephes. 5. f

h *Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam.* Et i rursus: In nuptijs plus valet sanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas vteri.

i Augustin. lib. de bono coniugali, cap. 18.

TESTIMONIA.

1. A AMBROSIVS in caput quintum ad Ephesios, vt suprà quæstione prima, A testimonio quinto.

2. AVGVSTINVS, vt in priore quæstione, A testimonio primo & sequentibus.

3. ISIDORVS libro secundo de Ecclesiasticis officijs, capite decimonono: Nuptialia bona tria sunt, proles, fides, sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur: in prole, vt amanter suscipiatur, pudicè nutriatur: in Sacramento, vt coniugium non separetur, neque causa prolis alteri coniungatur. Sacramentum autem ideò inter coniugatos dictum est, quia sicut non potest Ecclesia diuidi à Christo, ita nec vxor à viro. Quod ergò in Christo & in Ecclesia, hoc in singulis quibusque viris atque vxoribus coniunctionis inseparabile Sacramentum est. Vnde & Apostolus: Præcipio, inquit, non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere &c. vt infrà quæstione tertia, B testimonio sexto.

Bona coniugij tria, fides, proles, & sacramẽtum.

Cur matrimonium sit sacramentum. Ephes. 5.

1. Cor. 7.

4. CONCILIVM Florentinum: Septimum est sacramentum Matrimonij, quod est signum coniunctionis Christi & Ecclesiæ, secundùm Apostolum dicentem, Sacramentum hoc magnum est &c. Causa efficiens Matrimonij regulariter est mutuus consensus, per verba de præsenti expressus. Assignatur autem triplex bonum Matrimonij. Primum proles suscipienda & educanda ad cultum Dei. Secundum est fides, quam vnus coniugum alteri seruare debet. Tertium indiuisibilitas Matrimonij, propter hoc quòd significat indiuisibilem coniunctionem Christi & Ecclesiæ.

Causa efficacis matrimonij.

Triplex Matrimonij bonum.

Matrimonij indiuisibilitas.

5. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, in doctrina de sacramento Matrimonij: Matrimonij perpetuum, indissolubilemqúe nexum primus humani generis parens diuini spiritus instinctu pronunciauit, cùm dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc autem vinculo duos tantummodò copulari & coniungi, Christus Dominus apertius docuit, cùm postrema illa verba, tanquam à Deo prolata, referens dixit: Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Ratumqúe eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronunciatam, his verbis confirmauit: Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet. Gratiam verò, quę naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem vnitatem confirmaret, coniugesqúe sanctificaret, ipse Christus, venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit, quod Paulus Apostolus innuit, dicens: Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea: mox subiungens, Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Cùm igitur matrimonium in lege Euangelica veteribus connubijs per Christum gratia præstet, meritò inter nouæ legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia, & vniuersalis Ecclesiæ traditio semper docuerunt: aduersus quam impij homines huius seculi insanientes, non solùm perperam de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu Euangelij, libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesię Catholicę sensu, & ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christi fidelium iactura: quorum temeritati sancta & vniuersalis Synodus cupiens occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos, eorumqúe errores decernens anathematismos.

Gratia huius sacramenti.

Ephes. 5.

Inter Sacramenta nouæ legis annumerandum.

1. B TOBIAE tertio: Tu scis Domine, (*inquit Sara filia Raguelis*) quia nunquam concupiui virum, & mundam seruani animam meam ab omni concupiscentia. Nunquam cum ludentibus miscui me: neque cum his, qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.

2. ET capite sexto: Tunc angelus Raphael dixit ei (*Tobiæ*) Audi me, & ostendam tibi qui sunt, quibus prævalere potest dæmonium. Hi nanque qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se, & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos. Tu autem cùm acceperis eam, &c. accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus, vt in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris.

Indissolubilis nexus Matrimonij. Genes. 2.

Matrimonium inter duos tantùm contrahitur. Matth. 19.

3. ITEM

3. ITEM octauo capite: Dixitque Tobias: Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomẽ tuum in secula seculorum.

4. EVARISTVS Pontifex & martyr epistola prima ad omnes Episcopos Aphricanos: Similiter custoditum & traditum habemus, vt vxor legitimè viro iungatur. Aliter enim legitimum (vt à patribus accepimus, & à sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum inuenimus) non fit coniugium, nisi ab his qui super ipsam fœminam dominationem videntur habere, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parentibus aut propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter (vt mos est) cum precibus & oblationibus, à sacerdote benedicatur, & à paranymphis (vt consuetudo docet) custodita & consociata à proximis, tempore congruo petita, legibus dotetur, & solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant, vt bonæ soboles generentur, & Domino in actibus suis placeant. Taliter enim & Domino placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Quapropter filij charissimi & meritò illustres, fide catholica suffragante, ità peracta, legitima scitote esse, connubia.

Quomodo inchoãdum sit pic matrimonium.

Benedictio sacerdotalis.

5. CONCILIVM Tridentinum in decreto de reformatione matrimonij, capite primo: Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quandiù Ecclesia ea irrita non fecit: & proindè iure damnandi sint illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falsò affirmant, matrimonia à filijs familiâs, sine consensu parentum contracta, irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse: nihilominùs sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit. Verùm cùm sancta Synodus animaduertat, prohibitiones illas, propter hominum inobedientiam, iam non prodesse: & grauia peccata perpendat, quæ ex eisdem clandestinis coniugijs ortum habent: præsertim verò eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore vxore, cum qua clàm contraxerant, relicta, cum alia palàm contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio viuunt. Cui malo cùm ab Ecclesia, quæ de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur: idcircò sacri Lateranensis concilij, sub Innocentio tertio celebrati, vestigijs inhærendo præcipit, vt in posterum, antequàm matrimonium contrahatur, ter à proprio contrahentium parocho, tribus continuis diebus festiuis in Ecclesia inter Missarum solennia publicè denuncietur, inter quos matrimonium fit contrahendum: quibus denunciationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur: vbi parochus, viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium coniungo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: vel alijs vtatur verbis, iuxta receptum vniuscuiusque prouinciæ ritum. Quòd si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium maliciosè impediri posse, si tot præcesserint denunciationes, tunc vel vna tantùm denunciatio fiat, vel saltem parocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus, matrimonium celebretur: Deindè ante illius consummationem, denunciationes in Ecclesia fiant, vt si aliqua subsint impedimenta, facilius deregantur: nisi Ordinarius ipso expedire iudicauerit, vt prædictæ denunciationes remittantur: quod illius prudentiæ, & iudicio sancta Synodus reliquit. Qui aliter quàm præsente parocho, vel alio sacerdote, de ipsius Parochi seu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit: & huiusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit, & annullat. Insuper Parochum, vel alium sacerdotem, qui cum minore testium numero, & testes, qui sine parocho, vel sacerdote huiusmodi contractui interfuerint, necnon ipsos contrahentes grauiter arbitrio Ordinarij puniri præcipit. Præterea eadem sancta Synodus hortatur, vt coniuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent: statuitque benedictionem à proprio Parocho fieri, neque à quoquam, nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario, licentiam, ad prædictam benedictionem faciendam, alij sacerdoti concedi posse: quacunque consuetudine, etiam immemorabili, quæ potiùs corruptela dicenda est, vel priuilegio, non obstante. Quòd si quis Parochus, vel alius Sacerdos, siue regularis, siue secularis sit, etiamsi id sibi ex priuilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos, sine illorum Parochi licentia matrimonio coniungere, aut benedicere ausus fuerit; ipso iure tam diù suspensus maneat, quàm diù ab ordinario eius parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu à quo benedictio suscipienda erat, absoluatur. Habeat parochus librum, in quo coniugum & testium nomina, diemq; & locum contracti matrimonij describat, quem diligenter apud se custodiat. Postremò sancta Synodus coniuges hortatur, vt antequàm contrahant, vel saltem triduò ante matrimonij consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum piè accedant. Si quæ prouinciæ alijs, vltra prædictas, laudabilibus consuetudinibus, & cæremonijs hac in re vtuntur, eas omninò retineri sancta Synodus vehementer optat. Ne verò hæc tam salubria præcepta quenquam lateant, ordinarijs omnibus præcipit, vt cùm primùm poterunt, curent hoc decretum populo publicari, ac explicari in singulis suarum diœcesum parochialibus Ecclesijs, idq; in primo anno quàm sæpissimè fiat, deindè verò quoties expedire viderint. Decernit insuper, vt huiusmodi decretum in vnaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, à die primæ publicationis, in eadem parochia factæ, numerandos.

Hactenus fuerunt Clandestina, vera matrimonia.

Cap. 3.

Matrimonium contracturi denunciari publicè debent.

Parochi præsentia dum matrimonio coniunguntur.

Clandestina matrimonia deinceps irrita facit Concilium Tridentinum.

Benedictio sacerdotalis.

Confessio & Communio sacra ante matrimonij contractum præcedant.

Promulgatio huius noui decreti.

6. CHRYSOSTOMVS homilia vigesima in epistolam ad Ephesios: Reuerà nanque, reuerà, inquam, mysterium est, & magnum mysterium, relicto parente eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturiuit, illis videlicet desertis, qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cum consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ antè neque visa sit, neque aliquid commercij cum illo habuerit, atque hanc etiam omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes quidem, etiam cùm ita fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent, cùm non fiunt, expensis quoque pecuniis ac sumptu factoli-

Amor coniugum.

cto lætantur. Magnum reuerà myſterium, & ineffabilem quandam ſapiétiam habens. Iſtud ſuprà præfatus dixit, in Chriſto & in Eccleſia.

Epheſi. Verumtamen non propter ipſum ſolùm ità dictum eſt. Sed quid? vt vxorem ſcilicet tãquàm propriam carnem foueat, quemadmodùm & Chriſtus Eccleſiam, vxor verò vt reuereatur virum.

7. AMBROSIVS libro primo de Abraham, capite ſeptimo: Nulli licet ſcire mulierem præter vxorem. Ideò coniugij tibi datum eſt ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena

1. Cor. 7. muliere delinquas. Iunctus es vxori? noli quærere ſolutionem, quia non licet tibi vxore viuente vxorem ducere: nam & aliam quærere,

Marc. 6. cùm habeas tuam, crimen eſt adulterij. Et paulò pòſt: Cognoſcimus velut præſulem cuſtodemqúe coniugij eſſe Deum, qui non patiatur alienum torum pollui. Et ſi qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius legem violet, gratiam ſoluat. Et ideò quia in Deum peccat, ſacramenti cæleſtis amittit conſortium.

Præſul cuſtoſque cõiugij Deus.

8. GENESEOS ſecundo, vt ſuprà quæſtione præcedenti, C teſtimonio primo.

9. AD Hebræos decimotertio: Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros iudicabit Deus.

10. FVLGENTIVS epiſtola ſecunda ad Gallam de ſtatu viduali, capite quinto: Sancta ſunt Chriſtianorum coniugia, quia & coniugalis ibi caſtitas cuſtoditur in corpore, & puritas fidei ſeruatur in corde. Nam & Apoſtolica dicit authoritas, Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Non eſt ergò connubium ex colluuione peccati, ſed ex inſtitutione Dei: & in eo quod ſibi coniuges inuicem carnis debitum reddunt, in quantum id modeſtè faciunt, Chriſti præcepta cuſtodiunt:

Matrimonium Chriſtianorum cur ſit ſanctum. Heb. 13. quia nullatenus à coniugali charitate & caſtitate diſcedunt. Execratur autem adulterinos concubitus caſtitas coniugalis, & honeſtatis verecundiæ tenax, ab vna vnus, & ab vno vna expetit, quod vterque ſe vni tantùm legitimè debere cognoſcit.

1. C AD Epheſios quinto, vt ſuprà quæſtione præcedenti, C teſtimoniò quarto.

2. AMBROSIVS in caput quintum ad Epheſios, vt ſuprà quæſt. præcedenti, A teſtimo. quinto.

3. LEO Magnus epiſtola nonageſimaſecunda ad inquiſitiones Ruſtici epiſcopi Narbonenſis, capite quarto: Non omnis mulier iuncta viro, vxor eſt viri: quia nec omnis filius hæres eſt patris. Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos ſunt legitima, & inter æquales, multò priùs hoc ipſum, Domino conſtituente, quàm initium Romani iuris exiſteret. Itaque aliud eſt vxor, aliud concubina: ſicut aliud ancilla, aliud libera. Propter quod etiam Apoſtolus ad manifeſtandam harum perſonarum diſcretionem, teſtimonium ponit ex Geneſi, vbi dicitur Abrahæ: Eijce ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Vndè cum ſocietas nuptiarum ità ab initio conſtituta ſit, vt præter ſexuum coniunctionem haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum; dubium non eſt, eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuiſſe myſterium.

In Rom. 95.

Galat. 4. Gen. 21.

Habet in ſe Chriſti & eccleſiæ ſacramentũ.

4. AVGVSTINVS libro primo de nuptijs & concupiſcentia, capite decimo & vigeſimo primo, vt in quæſtione præcedenti, A teſtimonio ſecundo & tertio.

5. IDEM libro de bono coniugali, capite decimooctauo, vt in textu, & in quæſtione ſequenti, B teſtimonio tertio.

III.

An dirimi vnquàm poteſt Matrimonium?

A MATRIMONIVM dirimi non poſſe, ſed illius nexum indiſſolubilem eſſe, primi hominis verba illa demonſtrant, [a] *Relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vna.*

a Geneſ. 2. d

Quam rem [b] Chriſtus quoque confirmauit, cùm Adæ verba veluti diuina repetereret, illud etiam adiungens, *Quod Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Atque alibi docet, [c] *Omnis, qui dimittit vxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimiſſam à viro ducit, mœchatur.* Hanc porrò Dei legem, & inuiolabilem ordinationem de perpetua coniugalis nexus firmitate Paulus illuſtrans, *Ijs*, ait, [d] *qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere: quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat.* Ac poſteà [e] ſubijcit: *Mulier alligata eſt legi quanto tempore vir eius viuit.*

b Matth. 19. a Marc. 10. a Orig. tract. 7. in Matth.

c Luc. 16. c Marc. 10. b Ro. 7. a Can. Apoſt. 48. Ambr. in cap. 16. Luc.

d 1. Cor. 7. b Aug. de adult. coniug. lib. 2. c 5 & 9 Item hom. 49. ex 50. 2. Concil. Milcuit. can. 17.

e Ibid. g & Rom 7. a

B Etſi

B Etsi igitur nulla etiam speretur proles, & quælibet vitæ incommoda, durissimiq́ casus accedant, tamen contractum semel matrimonium valet, adeoq́ ratum & firmum est, si præsertim sit consummatum, vt vsque indissolubile in omni vita perseueret. Vndè non potest alter coniugum ab altero in vniuersum diuertere, nisi fortè priusquàm inter coniuges carnale commercium intercesserit, religiosæ vitæ * institutum suscipiatur. Vbi verò causæ quædam offerunt sese, ob quas aliquando coniuges separentur, non idcircò vinculum soluitur, [g] sed tori & cohabitationis communitas, quæ anteà fuit, impeditur.

f Aug. de bono coniug. c. 7. 15. 18. 24. Hier. in Epitaph. Fabiolæ ad Oceanum epist. 30 cap. 1. Isidor. lib. 2. offic. Eccles. cap. 19.

* Decre. lib. 3 tit. 32. c. 2. & 14. Trident. sess. 24. can. 6.

g Concil. Floren. Trid. sess. 24. can. 7. & 8. Aug. lib. 1. de adulter. coniug. cap. 11.

C Cuius rei causam in Christo ipso statuemus, qui summa, perpetua, & inseparabili prorsùs vnione [h] Ecclesiam, sponsam illam vnicam, semperq́ charissimam, sibi adiunxit atque copulauit. Neque solùm hæc ipsa, quæ inter virum & vxorem est, coniunctio, vinculi coniugalis habet firmitatem, verùm etiam omnem indè polygamiam, [i] ne vni videlicet viro plures nubant, aut vna pluribus detur maritis, penitùs excluditur. Quare Christus, vt Matrimonium & certiùs confirmaret, & ad puriorem primæuumq́ illum statum reuocaret, significanter dixit: [k] *Erunt duo in carne vna.* Et rursùm: *Iam non sunt duo, sed vna caro.*

h Ephes. 5. f g Cit. 5. a b c

i Isido. li. 2. de Offic. Eccle. cap. 19. Trident. sess. 24. can. 2.

k Gene. 2. d Matth. 19. e Marc. 10. b

TESTIMONIA.

1. A GENESEOS secundo, vt suprà quæstione prima, C testimonio primo.

2. MATTHAEI decimonono: Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet.

3. MARCI decimo: Ab initio autem creaturæ masculum, & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit ad vxorem suam: & erunt duo in carne vna. Itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergò Deus coniunxit, homo non separet.

Scripturæ aduersantur, contrahere Matrimonium viuente coniuge. Rom. 7.

4. ORIGENES in tractatu septimo in Matthæum: Scio quosdam, qui præsunt Ecclesijs, extra scripturam permisisse aliquam nubere viro priori viuente: & contra scripturam quidem fecerunt dicentem, Mulier ligata est quanto tempore viuit vir eius. Item, Viuente viro adultera vocabitur, si facta fuerit alteri viro. Et nonnullis interiectis: Qua enim ratione adultera est mulier, quanuis legitimè nubere videatur, viro viuente: eadem ratione & vir, quanuis legitimè accipere videatur dimissam ab aliquo viro, non accipit legitimè secundùm sententiam Christi, sed magis mœchatur, quasi alienam accipiens.

Non accipit secundùm sententiam Christi.

5. LVCAE decimosexto: Omnis, qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.

6. MARCI decimo: Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

7. AD Romanos septimo: Quæ sub viro est mulier, viuente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri. Igitur, viuente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri: vt non sit adultera si fuerit cum alio viro.

8. CANON Apostolorum quadragesimus octauus: Si quis laicus vxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimissam duxerit, communione priuetur.

9. AMBROSIVS in caput decimum sextum Lucæ: Noli vxorem dimittere, ne Deum tuæ copulæ diffitearis authorem. Etenim si alienos, multò magis vxorios debes tolerare & emendare mores. Audi quid dixerit Dominus: Qui dimittit vxorem, facit eam mœchari. Et

Lucæ

eam

enim cui non licet viuente viro mutare coniugium, potest obrepere libido peccandi. Itaque qui author erroris, etiam reus culpæ est. Quò cum paruulis fœta dimittitur? quò ticubanti vestigio grandæua detruditur? Durum, si excludas parentem, pignora teneas: vt ad contumeliam charitatis, addas etiam pietatis iniuriam. Durius, si propter matrem etiam filios simul pellas, cùm magis redimere à patre liberi debeant culpam parentis. Quàm periculosum, si fragilem adolescentulæ ætatem errori offeras? Quàm impium, si eius desticuas senectutem, cuius deflloraueris iuuentutem? Ergò inhonoratum stipendijs, & veteranum Imperator dimittat inglorium, atque imperij sui possessione detrudat, & rusticum laboris effœtum agro suo propulset agricola? An quod in subditos nefas est, in comparem fas est? Dimittis ergò vxorem quasi iure sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet, sed diuina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi legem Domini, cui obsequuntur etiam qui leges ferunt: Quæ Deus coniunxit, homo non separet. Sed non solùm hîc cæleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei soluitur. Patereisne, oro, liberos tuos viuente te esse sub vitrico? aut incolumi matre, degere sub nouerca? Pone, si repudiata non nubat: & hæc viuo viro tibi debuit displicere, cui adultero fidem seruat? Pone, si nubat, necessitas illius tuum crimen est: & coniugium quod putas, adulterium est. Quid enim refert, vtrùm id aperta criminis confessione, an mariti specie adulter admittas? nisi quòd grauius est legem criminis fecisse, quàm furtum.

Lex diuina prohibet dimissionem vxoris. Matth 19.

Vxoris dimissæ coniugiũ adulterium est.

10. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu.

11. AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs libro secundo, capite quinto: Sicut manente in se Sacramento regenerationis, excommunicatur cuiuspiam reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquàm reconcilietur Deo ità manente in se vinculo fœderis coniugalis, vxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquàm reconcilietur viro, carebit autem, si mortuus fuerit vir eius. Reus verò excommunicatus, ideò nunquàm carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quoniam nunquàm moritur Deus. Remanet itaque, vt si sapere secundùm Apostolum volumus, non dicamus virum adulterum pro mortuo deputandum, & ideò licere vxori eius alteri nubere. Quanuis enim sit mors adulterium, non corporis, sed quod peius est, animæ: non tamen de ista morte loquebatur Apostolus, cùm dicebat, Quòd si mortuus fuerit vir eius, cui vult nubat: sed de illa sola, qua de corpore exitur. Quoniam si per coniugis adulterium coniugale soluitur vinculum, sequitur illa peruersitas, quam cauendam esse monstraui, vt & mulier per impudicitiam soluatur hoc vinculo: quæ si soluitur, libera erit à lege viri. Et ideò, quod insipientissimè dicitur, non erit adulterа, si fuerit cum altero viro, quia per adulterium liberata est à priori viro. Quod si ità est à veritate deuium, vt nullus id, non dico Christianus, sed humanus sensus admittat; profectò mulier alligata est, quandiù vir eius viuit. Quod vt apertiùs dicam, quandiù vir eius in corpore est. Pari ergò forma & vir illigatus est, quandiù mulier eius in corpore est. Vndè si vult dimittere adulteram, non ducat alteram, ne quod in illa culpat, ipse committat. Similiter & mulier si dimittit adulterum, non sibi copuler alterum: alligata est enim quandiù vir eius viuit, nec à lege viri nisi mortui liberatur, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

In dimissa vxore propter fornicationem, manet adhuc vinculum fœderis coniugalis.

Mors corporis tantũ dissoluit matrimonij vinculum. 1. Cor. 7.

Et qui dimittit adulteram, non licet alteram ducere.

12. ET capite nono: Et quid ad nos, si nec saltem diuina miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non reconciliatis adulteris, non alia fiant quasi connubia, quæ conuincuntur esse adulteria? Mulier enim alligata est, quandiù vir eius viuit, Ergò consequenter & vir alligatus est, quãdiù mulier eius viuit. Hæc alligatio facit, vt alijs coniungi sine adulterina copulatione non possint. Vndè necesse est ex duobus coniugibus, quatuor adulteros fieri, si & illa adultero nupserit, & ille adulteram duxerit. Quanuis enim sceleratius mœcharur, qui non causa fornicationis vxore dimissa alteram duxerit: quod genus adulterij commemorauit Matthæus: tamen non solùm ipse mœchatur, sed sicuti est apud Marcum: Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur: & sicuti est apud Lucam, Omnis qui dimittit vxorem suam, & ducit alteram, mœchatur: & qui dimissam à viro duxerit, mœchatur. De quibus testimonijs iam satis in libro superiore disserui.

1. Cor. 7.

Ex duobus coniugibus fiunt quatuor adulteri, si cum alij contrahant. Matth. 19.

Etiam mœchatur, qui adulteram dimittens contrahit. Matth. 19. Lucæ 16.

13. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimanona, capite secundo: Non vobis licet habere vxores, quarum priores mariti viuunt. Nec vobis fœminæ habere viros licet, quorum priores vxores viuunt. Adulterina sunt ista coniugia, non iure fori, sed iure cæli. Nec eam fœminam, quæ per repudium discessit à marito, licet vobis ducere viuo marito. Solius fornicationis causa licet, vxorem adulteram dimittere, sed illa viuente, non licet alteram ducere. Et vobis fœminæ nec illos viros, à quibus per repudium discesserunt vxores eorum, maritos habere conceditur. Non licet, adulteria sunt, non coniugia. Contemnitur Augustinus, timeatur vel Christus.

Adulterina coniugia non iure fori, sed cæli.

Adultera viuente, non licet aliam ducere. Matth. 5.

14. CONCILIVM Mileuitanum Canone decimoseptimo: Placuit, vt secundùm Euangelicam, & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ità maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur In qua causa legem imperialem petendam promulgari.

Nec dimissus nec dimissa alteri coniungi potest.

15. AD Romanos septimo: Nam quæ sub viro est mulier, viuente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri.

16. AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite septimo: Vsqueadeò fœdus illud initum nuptiale, cuiusdam Sacramenti res est, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quãdoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur, si alteri nupserit: & ille huius mali causa est, qui reliquit. Et paulò pòst: Tantum valet illud sociale vinculum coniugum, vt cùm causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi soluatur. Posset enim homo dimittere sterilem vxorem, & ducere de qua filios habeat: & tamen non licet, & nostris quidem iam temporibus, ac more Romano nec superducere, vt amplius habeat quàm vnam viuam: & vtique relicta adultera, vel relicto adultero possent plures nasci homines, si vel illa alteri nuberet, vel ille alteram duceret. Quod tamen si non licet, sicut diuina regula præscribere videtur, quem non faciat intentum,

Nec ipsa quidem separata nonę soluitur vinculum.

Nec prolis causa viuo alicui licet coniugere.

Cur hoc vinculum insolubile.

tum, quid ſibi velit tanta firmitas vinculi coniugalis? Quod nequaquàm puto tantum valere potuiſſe, niſi alicuius rei maioris ex hac infirma mortalitate hominum quoddam ſacramentum adhiberetur, quod deſerentibus hominibus, atque id diſſoluere cupientibus, inconcuſſum illis maneret ad pœnam. Siquidem interueniente diuortio, non aboletur illa conſœderatio nuptialis: ità vt ſibi coniuges ſint etiam ſeparati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint poſt ſuum repudium copulati, vel illa viro, vel ille mulieri: nec tamen niſi in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius, talis eſt cauſa cum vxore.

Solum in Eccleſia locum habet.

2. IDEM capite decimoquinto: Semel initum connubium in ciuitate Dei noſtri, vbi etiam ex prima duorũ hominum copula quoddam ſacramentum nuptiæ gerunt, nullo modo poteſt, niſi alicuius eorum morte diſſolui. Manet enim vinculum nuptiarum, etiam ſi proles, cuius cauſa initum eſt, manifeſta ſterilitate non ſubſequatur: ità, vt iam ſcientibus coniugibus non ſe filios habituros, ſeparare ſe tamen, vel ipſa cauſa filiorum, atque alijs copulare, non liceat.

Indiſſolubile vinculum.

3. IBIDEM capite decimooctauo: Sicut duobus, pluribusve ſeruire, ſic à viro viuo, in alterius tranſire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec vnquàm licebit. Apoſtatare quippe ab vno Deo, & ire in alterius adulterinam ſuperſtitionem, ſemper eſt malum. Nec cauſa ergò numeroſioris prolis fecerunt ſancti noſtri, quod Cato dicitur feciſſe Romanus, vt traderet viuus vxorem etiam alterius domum filijs implecturam. In noſtrarum quippe nuptijs, plùs valet ſanctitas Sacramenti, quàm fœcunditas veteri.

Non licet ad ſecundu coniugium tranſire ſuperſtite cõiuge.

Sanctitas Sacramenti.

4. ET capite vigeſimoquarto: Bonum igitur. Vide ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio quarto.

5. HIERONYMVS in Epitaphio Fabiolæ ad Oceanum epiſtola trigeſima, capite primo: Præcepit Dominus vxorem non debere dimitti, excepta cauſa fornicationis: &, ſi dimiſſa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris iubetur, hoc conſequenter redundat in fœminas. Neque enim adultera vxor dimittenda eſt, & vir mœchus retinendus. Si qui meretrici iungitur, vnum corpus facit: ergò & quæ ſcortatori, impuroque ſociatur, vnum cum eo corpus efficitur. Aliæ ſunt leges Cæſarum, aliæ Chriſti: aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit. Apud illos, viris impudicitiæ frænа laxantur; & ſolo ſtupro atque adulterio condemnato, paſſim per lupanaria, & ancillulas libido permittitur: quaſi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos, quod non licet fœminis, æquè non licet viris; & eadem ſeruitus pari conditione cenſetur. Et paulò pòſt: Igitur & Fabiola, quia perſuaſerat ſibi, & putabat à ſe virum iure dimiſſum; nec Euangelij vigorem nouerat, in quo nubendi vniuerſa cauſatio, viuentibus viris, fœminis amputatur: dum multa diaboli vitat vulnera, vnum incauta vulnus accepit. Sed quid ego in abolitis, & antiquis moror, quærens excuſare culpam, cuius pœnitentiam ipſa confeſſa eſt? Quis hoc crederet, vt poſt mortem ſecundi viri in ſemetipſam reuerſa, quo tempore ſolent viduæ negligentes, iugo ſeruitutis excuſſo, agere ſe liberiùs, adire balneas, volitare per plateas, vultus circunferre meretricis; ſaccum indueret, vt errorem publicè fateretur; & tota vrbe ſpectante Romana, ante diem Paſchæ in baſilica quondam Laterani, qui Cæſareano truncatus eſt gladio, ſtaret in ordine pœnitentium, Epiſcopo, Presbyteris, & omni populo collachrymantibus, ſparſum crinem, ora lurida, ſqualidas manus, ſordida colla ſubmitteret?

Fabiola ex ignorantia vigoris Euangelij, viuente viro dimiſſo, alteri nupſerat.

Publica eiuſdem pro eo peccato pœnitentia.

6. ISIDORVS libro ſecundo de Eccleſiaſticis officijs, capite decimonono: Præcipio, inquit, Apoſtolus, non ego, ſed Dominus, vxorẽ à viro non diſcedere. Prohibet enim dimitti quacunque ex cauſa, ne alijs coniungantur ſecundùm conſuetudinem Iudæorum, quam Dominus interdixit, dicens: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, & aliam duxerit, mœchatur. Solum, (vt ait Hieronymus) adulterĩ eſt, quod vxoris vincat affectum. Et paucis interiectis: Quid ergò ſi ſterilis eſt, ſi deformis, ſi ætate vetula, ſi temulenta, ſi iracunda, ſi malis moribus, ſi luxurioſa, ſi guloſa, ſi fatua, ſi vaga, ſi iurgatrix, & maledica? tenenda eſt, velis nolis, & qualiſcunque accepta eſt, habenda. Cùm enim eſſes liber, ſponte te ſeruituti ſubieciſti, eumqúe habet quis vxorem, (vt ait Lactantius) neque ſeruam, neque liberam habere poterit, vt matrimonij fidem ſeruet: neque enim vt iuris publici ratio eſt, ſola mulier adultera eſt, quæ virum habens, ab altero polluitur, & maritus ſi alteram habeat, à crimine adulterij alienus habetur dum diuina lex duos in vnum matrimonij corpus coniunxerit, vt adulter ſit, quiſquis compagem corporis in diuerſa diſtraxerit.

1. Cor. 7.

Matth. 5. & 19.

In caput 19. Matth. ſcribens.

Tenenda eſt, velis nolis, & qualiſcunque accepta eſt vxor, habẽda. Lib. ſexto inſtit. diuinar. cap. 23.

7. IN decretalibus Gregorij libro tertio, titulo trigeſimoſecundo de cõuerſione coniugatorum, capite ſecundo, Verùm. Alexander tertius Salernitano Archiepiſcopo ſcribens, inquit: Verùm poſt conſenſum legitimum de præſenti, licitum eſt alteri, altero etiam repugnante eligere monaſterium, (ſicut ſancti quidam de nuptijs vocati fuerunt) dummodò carnalis commiſtio non interuenerit inter eos; & alteri remanenti (ſi commonitus continentiã ſeruare noluerit) licitum eſt ad ſecunda vota tranſire. Quia cùm non fuiſſent vna caro ſimul effecti, ſatis poteſt vnus ad Deum tranſire, & alter in ſæculo remanere. Vide ibidem capite ſeptimo, Ex publico, eundem Alexandrum III. ſcribentem ad Epiſcopum Brixienſem.

Ante conſummatum matrimonium licet Religionẽ, etiam ſine coniugis conſenſu, ingredi.

Licet alteri in ſeculo manenti rurſum cum alio contrahere.

8. IBIDEM capite decimoquarto, Ex parte tua, Innocentius tertius Lugdunenſi Archiepiſcopo ità ſcribit: Etſi poſſit non inconſultè videri, quòd ex quo matrimonium inter legitimas perſonas, per verba de præſenti contrahitur, illa viuentibus in illo caſu poſſit diſſolui, vt viuente reliquo, alter ad ſecunda vota tranſmigret; etiam ſi vnus fidelium, inter quos eſt ratum coniugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero ſine contumelia creatoris: niſi forte ſecus fieret ex reuelatione diuina, quæ ſuperat omnem legem, ſicut à quibuſdam ſanctis legitur eſſe factum. Nos tamen nolentes à prædeceſſorum noſtrorum veſtigijs declinare, qui reſpondere conſulti, antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licere alteri coniugum, reliquo inconſulto, ad religionem tranſire, ità quòd reliquus extunc legitimè poterit alteri copulari: hoc ipſum tibi conſulimus obſeruandum in articulo prænotato.

Ex diuina reuelatione aliquando facta diſceſſio poſt cõſummationem.

Ad religionem tranſire vel coniugum, alteri verò rurſùm contrahere licet ante conſummationem.

9. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta, canone ſexto: Si quis dixerit, Matrimonium ratum, non conſummatum, per ſolennem religionis profeſſionem alterius coniugum non dirimi; anathema ſit.

Per ſolemnem Religionis profeſſionem non diriminatur matrimonium ratũ, non cõſummatum.

10. CONCILIVM Florentinum: Tertium bonum Matrimonij eſt indiſſibilitas, propter

Matth. 5. 1. Cor. 7. Idem eſt de viro & vxore iudicium in matrimonij negocio. 1. Cor. 6.

Aliæ leges Chriſti, aliæ Cæſarum.

Ex cauſa fornicationis licet tori ſeparationem facere, ſed non inire aliud matrimonium.

Vinculum perpetuum

Vinculum matrimonij diſſolui nequit etiam ob fornicationem.

pter hoc quod ſignificat indiuiſibilem coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ. Quanuis autem ex cauſa fornicationis liceat tori ſeparationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas eſt, cùm matrimonij vinculum legitimè contracti perpetuum ſit.

11. TRIDENTINVM ſeſſione vigeſimaquarta, canone ſeptimo: Si quis dixerit, Eccleſiam errare, cùm docuit, & docet iuxta Euangelicam & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius coniugum, matrimonij vinculum non poſſe diſſolui; & vtrunque, vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe, altero coniuge viuente, aliud matrimonium contrahere; mœchariq́ue eum, qui dimiſſa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimiſſo adultero, alij nupſerit: anathema ſit.

Poſt ſeparationem tori, neutri licet aliud cõiugium cõtrahere.

Separatio quo ad torum & cohabitationem.

12. CANONE octauo: Si quis dixerit, Eccleſiam errare, cùm ob multas cauſas ſeparationem inter coniuges, quo ad torum, ſeu quo ad cohabitationem, ad certum, incertúmve tempus fieri poſſe decernit; anathema ſit.

Chriſti verba apud Matth. quomodò intelligẽda, quãdo cauſam fornicationis excipit.

13 AVGVSTINVS de adulterinis coniugijs libro primo, capite vndecimo: Reſtat vt Matthæum intelligamus à parte totum ſignificare voluiſſe; eandem tamen tenu ſſe ſententiam, non quidem vt dimittens vxorem & alteram ducens, quidam mœchetur, id eſt, qui præter fornicationem dimiſerit; quidam verò non mœchetur, id eſt, qui propter fornicationem dimiſerit, ſed omnis qui dimittit vxorem ſuã, & ducit alteram, mœchari minimè dubitetur. Nam capite nono eiuſdem libri his verbis eam difficultatem explicauerat. Cur ergò, inquis, interpoſuit Dominus cauſam fornicationis, & non potiùs generaliter ait: Quicunque dimiſerit vxorem &c. ſi & ille mœchus eſt, qui dimiſſa fornicante muliere, alteram ducit? Credo, quia illud quod maius eſt, hoc Dominus commemorare voluit. Maius enim adulterium eſſe quis negat, vxore non fornicante dimiſſa alteram ducere, quàm ſi fornicantem quis dimiſerit, & tunc alteram duxerit: nõ quia & hoc adulterium non eſt, ſed quia minus eſt, vbi fornicante dimiſſa, altera ducitur. Nam ſimili locutione vſus eſt etiam Apoſtolus Iacobus: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi. Nunquid ideò non peccatum eſt illi, qui neſcit bonum facere, & ideò non facit? Vtique peccatum eſt, ſed hoc grauius, ſi etiam ſciat & non faciat. Nec illud ideò nullum, quia minus.

Matth. 19.

Iacob. 4.

1. CAD Epheſios quinto, vt ſuprà quæſtione prima, C teſtimonio quarto.

2. CANTICORVM quinto: Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea &c. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiurâſti nos?

3. ISIDORVS libro ſecundo de officijs Eccleſiaſticis, capite decimonono: Quòd non vnus & multæ, ſed vnus & vna copulantur, ipſa prima diuinitùs facta coniunctio in exemplum eſt. Nam cùm Dominus hominem figurâſſet, eiq́ue parem neceſſariam proſpexiſſet, vnam de coſtis eius mutuatus, vnam illi fœminam finxit, ſicq́ue Adam & mulier Eua, vnà inter ſe nuptijs iuncti, formam hominibus de originis authoritate, & prima Dei voluntate ſanxerunt. Item ſecundùm ſpirituales nuptias, ſicut vnus Chriſtus, & vna Eccleſia, ità & vnus vir & vna vxor, tam ſecundùm generis documentum, quàm ſecundùm Chriſti ſacramentum. Numerus autem matrimonij à maledicto viro cœpit. Primus Lamech duabus maritatus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quòd & Patriarchæ ſimul pluribus vxoribus vſi ſunt: Ergò propterea licebit nobis plures ducere. Sanè licebit, ſed ſi qui adhuc typi alicuius futuri ſacramenti ſuperſunt, quibus plures nuptiæ figurentur. Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apoſtolus. Melius eſt enim denuò vni viro nubere, quàm explendæ libidinis cauſa cum pluribus fornicari: Sæpiùs autem nubendi licentia, iam non eſt religionis, ſed criminis.

Genes.

Contra Polygamiam.

Genes. 4.

Cur patriarchæ plures ſimul vxores habuerint.

Secundæ nuptiæ poſt mortẽ prioris cõiugis. 1. Cor. 7.

4. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vigeſimaquarta, canone ſecundo: Si quis dixerit, licere Chriſtianis plures ſimul habere vxores, & hoc nulla lege diuina eſſe prohibitum; anathema ſit.

Diuina lege prohibitũ, vt Chriſtiani ſimul plures vxores habeant.

5. GENESEOS ſecundo, vt ſuprà quæſtione prima, C teſtimonio primo.

6. MATTHAEI decimonono, 7. MARCI decimo, vt ſuprà hac eadem quæſtione, A teſtimonio ſecundo & tertio.

IIII.

: Eſtne permiſſum omnibus Mætrimonium?

A MINIMÈ: tradiderunt enim ſancti Apoſtoli, vt [a] Epiphanius inquit, peccatum eſſe, poſt decretam votoq́ue firmatam virginitatẽ, ad nuptias conuerti. Idq́ue tale, ac tantum eſſe peccatum aſſerit Hieronymus, [b] vt dicat, Virgines, quæ poſt conſecrationem nupſerint, non tam adulteras, quàm inceſtas eſſe. Et Auguſtinus [c] ait: Virgo, quæ ſi nuberet, non peccaret, ſanctimonialis ſi nupſerit, Chriſti adultera reputabitur. Reſpexit enim retrò de loco, quò acceſſerat.

a Epiphan. Hæreſi 61. contra Apoſtolicos.

b Hieron. lib. 1. contra Iouinianum ca. 7 Baſil. de virginitate, & epiſto. ad Virginem clapſam.

c In pſal 83. Vide eundem in pſal. 75. & de bono viduit. cap. 8. 9. & 11. Oecu. in 1. Cor. 7. Cypr. epiſt. 62 Chryſ. de virginita c. 39 Fulgen. epiſt. 1 c. 6 & 7.

B Pro-

Digitized by Google

B Proindè quod Apoſtolus habet, [d] *Melius eſt nubere quàm vri*, prout [e] Ambroſius diſertè pronunciat, ad non pollicitam, ad nondùm velatam pertinet. Cæterùm quæ ſe ſpopondit Deo, & ſanctum velamen accepit, iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro: & ſi iam voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Sic Ambroſius. Vndè ſemper laudatum fuit Iouiniani [f] Imperatoris Reſcriptum, & à Iuſtiniano Imperatore in Codicem relatum, [g] quod ſic habet: Si quis non dicam rapere, ſed attentare tantùm iungendi cauſa matrimonij ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali pœna feriatur.

d 1. Corinth 7. b

e Lib. ad virgin. lapſam, cap. 5. Hieron. lib. 1. in Iouinia. cap 7. Aug lib. 1. de adult. conjug. cap 16. & cap 8. de bono viduitatis. Oecum. in 1. Cor. 7. Iſidor. lib. 2. de offic. eccleſ. cap. 17. Leo epiſt. 92. ad Ruſt. ca. 14. Ephrem in illud apoſt. dictum.

f Sozom. lib 6. hiſt. c. 3 & Nicephn lib. 10 cap. 39.

g L. ſi quis. C. de Epiſc. & Cler. & Turon. can. 21.

C Iam de [h] Monachis, & [i] ſacris Ordinibus initiatis eadem ratio, idem iudicium eſt prorsùs: damnationem enim habent, ſi laxatis libidini habenis, primam fidem Deo & Eccleſiæ datam fefellerint, ſeu, vt Apoſtolus [k] loquitur, irritam fecerint. Qui vltrò ſe abdicârunt coniugio, dum ſeruandum perpetuò Cælibatum, aut voto expreſsè nuncupato firmârunt, aut ſacrorum Ordinum ſuſceptione ſaltem tacitè [l] comprobârunt, atque teſtati ſunt.

h Baſil. quæſt. 14. & ff. expl. Item ſen. 1. de inſtit. Monachorum, & Conſtitutionum monaſticarum cap. 22. & epiſt. ad monach. elapſum. Chryſo. epiſt. 6. ad Theodorum lapſum. Leo epiſt. 92. ad Ruſt. cap. 12. 14. & 15. Aug. in pſal. 75. & ſerm. 1. de communi vita Cler. cap. 4. Chalced. ſynod. cap. 16. Epiphan. hæreſi 59. & in compend. doctrin. Hier. lib. 1. contra Iouinian. cap 19. & aduersùs Vigilantium cap. 1. Auguſt. lib. 2. de adul. coniug. cap. 20 Fulgent. de fide ad Petrum, cap 3. Gregor. lib. 3. epiſt. 34. Leo epiſt. 92. ad Ruſt. cap. 3 & epiſt. 84 cap. 4. Bernard. ſerm. 65. in Cantic. Trident. ſeſſ. 24 can. 9.

k 1. Tim. 5. b Carthag 4. can. 104. Auguſt de bono vidui. cap. 3 & 9. Iſidor. lib 2. officior. eccleſ. cap. 18. 16. decretal. lib. 3. tit. 15.

D Audiant igitur verbum Dei: [m] *Si quid vouiſti Deo, ne moreris reddere*. Et, [n] *Quodcunque voueris, redde*. Tum alibi: [o] *Vouete, & reddite Domino Deo veſtro.* Quin & Chriſtus ipſe docet: [p] *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei.*

m Eccleſ. 5. a

n Ibidem, & Deut. 23. d

o Pſalm. 75. b

p Luc 9 g Bern. epi. 2. ad Fulconem. Anſelmus epiſtola 4.

TESTIMONIA.

1. A EPIPHANIVS hæreſi ſexageſimaprima contra Apoſtolicos: Aliqua in ſcripturis, aliqua in traditionibus ſancti Apoſtoli tradiderunt: quemadmodùm dicit ſanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis, & alibi: Sic doceo, & ſic tradidi in eccleſijs. Et, ſi continetis, niſi fruſtrà credidiſtis. Tradiderunt itaque ſancti Dei Apoſtoli, peccatum eſſe poſt decretam virginitatem, ad nuptias conuerti. Et ſcriptit Apoſtolus: Si nupſerit virgo, non peccauit. Quomodò igitur hoc cum illo concordat? immò etiam illam virginem dicit, quæ non eſt dedicata Deo, ſed propter penuriam raritatis in illo tempore eorum, qui in Chriſtum credebãt, neceſſariò ſic fiebat. Et quòd hæc ſic ſe habeant, docet nos idem Apoſtolus, dicens: iuniores viduas reijce: poſtquàm enim laſciuierunt contra Chriſtum, nubere volunt: habentes iudicium, quòd primam fidem reiecerunt. Si itaque & ea, quæ poſt mundi experientiam vidua fuit, atque Deo dicata, & poſteà nupſit, iudicium & condemnationem habebit, quòd primam fidem reiecit: quanto magis, quæ citra mundi experientiam, Deo dicata virgo fuit & nupſit, contra Chriſtum laſciuijt, & maiorem fidem reiecit, & iudicium habebit, velut quæ propriũ erga Deum propoſitum relaxauit?

2. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, capite ſeptimo: Si nupſerit virgo, non peccauit. Non illa virgo, quæ ſemet Dei cultui dedicauit: harum enim ſi qua nupſerit, habebit damnationem, quia primam fidem

2. Cor. 11. & 15. Peccatum eſt ad nuptias conuerti poſt virginitatẽ decretam.

1. Cor. 7. Paulus virginem non dedicatæ Deo, tantum permittit nuptas.

1. Tim. 5.

Nota argumentum Epiphanij.

Virgines ſacræ ſi nubãt damnationem habent.

1. Tim. 5.

irritam fecit. Si autem hoc de viduis dictum obiecerit⁹ quanto magis de virginibus præualebit; cùm etiam his non liceat, quibus aliquãdo licuit? Virgines enim, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incestæ.

Non tam adulteræ, quã incestæ. 1. Cor. 5.

3. BASILIVS Magnus in libro de vera virginitate: Cùm virginitatem Domino professæ sint, carnali postmodùm voluptate malè blanda delinitæ, ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quanuis ignorantiam simulent; quæ sponsi dexteram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quem, nequitiæ dans manus, dereliquit; neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se, deserto sponso, libidine incitata coniunxit. Tunc enim legitimum constat esse connubiũ, & secundùm diuina iura institutum, cùm non voluptatis affectus legis scita præcesserit, sed adiumenti necessarij, prolisque causa fuerit huiusmodi facta coniunctio. Et paulò pòst: Non se fallat, qui à virginitatis curriculo, ad carnis vitia deflexit. Coniugium quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisque malum: deindè, quia causa non esset libera, neque enim est mortuus vir eius, vt cui vult nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem, ob carnis vitia, Domini thalamis intulit.

Virginitatẽ professæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt.

Coniugium illis in peccatum reputabitur.

Adultera censetur.

4. IDEM epistola ad virginem elapsam, quæ alijs est centesima octogesimaquinta: Reuoca in memoriam honestam professionem, quam professa es coram Deo, & Angelis, ac hominibus. Reuoca in memoriam venerandam congregationem, & sacrum virginum chorum, & consilium Domini, &c. Ob hæc quis non luctu commotus dixerit: Quomodò facta est meretrix ciuitas fidelis Sion? Quomodò autem non ipse Dominus ad aliquem ex his, qui nunc in spiritu Ieremiæ obambulant, dixerit: Vidisti quæ fecit mihi virgo Israel? Ego despondi ipsam mihi ipsi in fide & integritate, in iustitia & in iudicio, & in misericordia & miserationibus, quemadmodum per Oseam Prophetã ipsi promisi. Ipsa autem dilexit alienos, & viuẽte me viro immortali adultera appellatur, & non timet alteri viro commisceri, &c. Sublatis membris Christi, fecisti membra meretricis, &c. Expediret ipsi, vt mola asinaria circa collũ ipsius appensa esset, & in mare proiectus esset, potiùs quàm virginem violãsset. Quis seruus contumax ad tantam insaniam deuenit, vt herili cubili seipsum injiceret? Quis prædo ad tantam dementiam perductus est, vt ipsa Dei donaria contingeret, non supellectilem inanimatam, sed corpora viuentia, & animam inhabitantem habentia, factam ad imaginem Dei? Quis ab æterno auditus est in media ciuitate, & serena meridie, imagini regiæ formas immundorum porcorum inscribere ausus esse? Si quis humanas nuptias ignominia affecit, citra miserationem coram duobus aut tribus testibus moritur: Quanto peiore supplicio dignus censebitur, qui filium Dei conculcauit, & desponsatam ipsi sponsam adulterio contaminauit, & spiritum virginitatis contumelia affecit?

Professio virginitatis facta coram Deo, angelis, & hominibus.

Isa. 1.

Iere. 18.

Osee 2.

In corruptorem sanctæ virginis. 1. Cor. 6. Matth. 18.

5. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumtertium: Vnusquisque autem, fratres charissimi, de loco itineris sui, ad quem proficiendo peruenit, & quem vouit Deo, indè respicit retrò, cùm ipsum dimiserit. Verbi gratia, statuit castitatem coniugalem seruare (indè enim incipit iustitia) recessit à fornicationibus, & ab illicita immunditia: quando se ad fornicationes conuerterit, retrò respexit. Alius ex munere Dei maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati. Qui non damnaretur, si duxisset vxorem, post votum, quod Deo promisit, si duxerit, damnabitur, cùm hoc faciat quod ille qui non promiserat: tamen ille non damnatur, iste damnatur. Quare, nisi quia iste respexit retrò? Iam enim ille antè erat, iste autem illuc nondùm peruenerat. Sic virgo, quæ si nuberet, non peccaret: sanctimonialis si nupserit, Christi adultera repucabitur. Respexit enim retrò de loco quò accesserat.

Qui dicatur retrò respicere.

Luc. 9.

Votum castitatis.

Damnabuntur vouentes.

1. Cor. 7. Sanctimonialis si nubat, Christi adultera efficitur.

5. IDEM in psalmum septuagesimumquintum, super illud, Vouete & reddite Domino Deo vestro: Quisque quod potest voueat, & reddat. Ne voueatis, & non reddatis; sed quisque quod potest voueat, & reddat. Non sitis pigri ad vouendum: non enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis: si autem de illo cui vouetis, vouete, securi reddetis. Est quidam modus communis omnibus. Purum non facere, non castimoniali præcipitur, & nuptæ non præcipitur, adulterium non facere, omnibus præcipitur &c. Hoc totum omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, alius vouet Deo castitatem coniugalem, vt præter vxorem suam non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, vltrà nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere: & ipsi vouerunt aliquid maius quàm illi. Alij virginitatem ipsam ab incunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt & reliquerunt: & isti vouerũt plurimum. Alij vouent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnũ votum vouit, vouete & reddite Domino Deo vestro. Quisque quod vouere voluerit, voueat: illud attendat, vt quod vouerit, reddat. Vnusquisque Deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. Quare? Quia iam vouerat Domino Deo suo. Quid enim dicit de talibus Apostolus Paulus, cùm dicat viduas adolescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium. Ostendit beatiorem, si sic permanserit: non tamen damnandam, si nubere voluerit. Quid autẽ ait de quibusdam quæ vouerunt, & non reddiderũt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt, & non reddiderunt. Nemo ergò positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio; neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum: & illi qui ibi non sunt, ad Deũ non pertinent. Respondetur ei. Sed illi nõ vouerũt, tu vouisti, tu retrò respexisti. Et post pauca: Quæ autẽ respexit ad nuptias, non quia voluit nubere, damnatur; sed quia iam ante recesserat, & fit vxor Loth respiciẽdo retrorsũ Non sitis pigri qui potestis, quibus adspirat Deus apprehẽdere gradus meliores; quia non ista ideò loquimur, vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Iã qd ista tractamus, fortè volebas

Votũ paupertatis & religionis.

Non sitis pigri ad vouendum.

Vota quædam communia, quædã propria singulorũ.

Votum castitatis coniugalis & vidualis.

Votum virginitatis.

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5. Primam fidem irritã faciunt votifragi. Monachi fugiunt.

Virgines post votum nubentes cõparantur vxori Loth. Luc. 17. Adhortatio ad vouendum.

vouere,

Psalm.75. vouere, & modò non vis vouere. Sed quid tibi dixerit Psalmus, attende Non dixit, nolite vouere. sed, Vouete & reddite: Quia audisti, Reddite, non vis vouere? Ergò vouere volebas, & non reddere? Immò vtrunque fac. Vnum sit ex professione tua, aliud ex adiutorio Dei perficietur. Adspice eum qui te ducit, & non respicies retrò, vndè te eduxit. Qui te ducit, ante te ambulat, vndè te eduxit, post te est. Ama ducẽtem, & non te damnat retrò respicientem.

Reddere votum, est ex adiutorio Dei.

Nubentes post professionem continentiæ, damnantur.

7. ITEM de bono viduitatis, capite octauo: Proindè quæ se non continent, nubant antequàm continentiam profiteantur, antequàm Deo voueant: quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de talibus dicit Apostolus: Cùm enim in delicijs egerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt; id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerũt fidem, qua prius vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt.

1. Tim. 5. Primam fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt.

Adhortatio ad castitatis oblationẽ.

8. ET capite nono: Quæ potest ergò capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non capit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippe vinculo, si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali, & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur: qua expetita & electa, & voti debito oblata, iam non solùm non expedire nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus, non ait, cùm in delicijs egerint in Christo, nubunt: sed, nubere volunt: habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerũt: etsi non nubendo, sed tamen volendo.

Post voto nuncupatã castitatem non tantum nubere, sed etiam velle nubere, dãnabile est. 1. Tim. 5.

Adulterijs peior est lapsus à voto castitatis.

9. ITEM capite vndecimo: Planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito; quanto grauiùs offenditur, cùm illipsi non seruatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum: Et paulò pòst: Post voti professionem perseueranter frænandum & vincendum est quod libet, quia iam non licet.

Lib. 1. epi. 11.

10. OECVMENIVS in septimi capitis prioris ad Corinthios, hæc verba: Si nupserit virgo, non peccauit: Virginem hoc loco appellat, non eam quæ Deo consecrata est, sed innuptam puellam. Nam quæ Deo consecrata est, si nupserit, Christo reddit adulterum eum cui nubit.

Incestæ cõiunctiones.

11. CYPRIANVS epistola sexagesimaseciũda ad Pomponium: Si superueniens maritus sponsam suam iacentem cum altero videat, nónne indignatur & fremit? Quid? Christus Dominus & iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur & irascitur? Et quas pœnas incestis eiusmodi coniunctionibus comminatur? Et paulò pòst: Si autem de eis aliqua corrupta fuerit deprehensa, agat pœnitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est.

Christi adultera.

12. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite trigesimonono. Cùm capite præcedenti citãsset illud prioris ad Timoth. quinto: Postquã repudiato Christo lasciuire cœperint, nubere volunt, damnandæ, &c. Deindè attulisset & istud prioris ad Corinthios septimo: Matrimonio solutis ac viduis dico, præstare eis sic manere vt ego: tamen si se non continent, contrahant matrimonium, subiecit statim: Quamobrem eam cui liberum facit, iterum cæligat, & quod religiosum matrimonium dixit, idem ceu illegitimum damnat? Ne verear: nõ idem, sed aliud. Nam vtique, si nupsit virgo, nõ peccauit, non de ea loquitur, quæ matrimonio renunciauit: teuidens est enim eã placuisse cõmisisse, & quidem insanum: sed quæ & expers matrimonij sit, & nondum hoc aut illud cẽsuerit, sed tanquã in meditatione harum cogitationũ consistat ata & viduã, hîc, quæ virum solũ non habeat, neque etiam dum optione sua ac præiudicio obstricta teneatur, sed liberũ habeat alterutrum asciscere: illic, cui integrũ nõ sit cum alio sponso societatem coire, sed in continentiæ certamen descẽderit. Potest namq; & vidua esse, & viduarũ dignitati non accenseri, si quidẽ id nolit. Itaque inquit, Vidua cooptetur non minor annis sexaginta. Nã quæ vidua mera sit, ei, si velit, nubere permittit: at quæ perpetuò vidua agere Deo promisit, atq; interim nubit, eam vehementer damnat, quæ fœdus cum Deo pactum calcet. Non ergo his, sed illis dicit, Tamen si se non continent, contrahant matrimonium: satius est enim matrimonium contrahere, quàm ardere.

1. Cor. 7.

Virgo quæ renu ntauit coniugio, nubens intolerabili se astringit peccato.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Quæ se castam fore professa est, non potest nubere. 1 Cor. 7.

13. FVLGENTIVS Epistola prima de coniugali debito, capite sexto: Licitarum rerum vsus, licitè cum temperantia geritur, donec rei licitæ renunciatio non mouetur, & quandiù non tenetur ex vtriusque, id est, ex mariti vxorisque consensu, perpetua continẽtiæ promissio, non est illicita coniugalis admixtio. Scriptum est enim: Si duxeris vxorem, non peccãsti & si nupserit virgo, non peccauit. Verumtamen non peccet virgo, quæ nubit: inuenitur aliqua virgo peccare, si nupserit. Nõ enim peccat virgo nubens, si virginitatem Deo, priusquàm nuberet, in corde non vouit. Cæterùm, si quemadmodùm dixit Apostolus, statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginitatem suam, grauiter postmodùm peccat, si post dicatam virginitatem Deo, voluerit humano seruire connubio. Nam & viduas quasdam beatus Paulus vinculo pronunciat damnationis obstrictas, quia scilicet post continentiæ professionem, nubendi receptam non abijcijũt voluntatem. De quibus euitandis Timotheum sic instruit, Adolescentiores autem viduas deuita: cũ enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Adimit igitur cõcumbendi licentiam, continentiæ promissio, nec sola talibus fornicatio interdicitur, sed etiam maritalis admixtio prohibetur, & præuaricatricem voluntatem tenet culpabilis nexus, etiam si nullus in opere cõsequatur effectus. Neque enim frustrà scriptum est: Quia concupiscentia, cùm conceperit, parit peccatum.

1. Cor. 7.

Quæ virgo nubens, nõ peccat: quæ verò peccet. 1. Cor. 7.

Post dicatã Deo virginitatẽ, volẽti humano seruire connubio, grauiter peccat.

1. Tim. 5.

Voluntas etiam sola culpabilis est. Iacob. 1.

14. ET capite septimo: Quocirca non solùm à virginibus integritas, verùm etiam à viduis, atque coniugibus debet Deo dicata continentia cum timore & tremore seruari. Quia priusquàm sit aliquis voti reus, non condemnatur, siue virgo licitè nubat, siue maritus & vxor coniugale sibi debitum reddant. Postquàm verò quisque meliora consectans, professione seipsum continentiæ, siue integritatis obstrinxerit, grauissimè delinquit, si sibi deinceps licere putat, quod ante licitum fuerat. In talibus quippe rebus, quod vouens Deo sibi adimit voluntas, nulla deinceps impunè permittitur

Post votum continẽtiæ, nec virginibus nubere, nec coniugibus debitum coniugale reddere licet.

vſurpare neceſſitas: nec temerator voti excuſationem iuſtam ſuæ præuaricationis inueniet, quem nemo compulit vt voueret.

1.B PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Dico autem non nuptis, & viduis: bonum eſt illis ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Quòd ſi non ſe continent, nubant. Melius eſt enim nubere, quàm vri. Iis autem, qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, vxorem à viro non diſcedere, &c.

Velario & conſecratio virginum, quanta ſolennitate fieri ſoleat.

2. AMBROSIVS in libro ad virginem ipſam, capite quinto: Non es memorata diei ſanctæ Dominicæ Reſurrectionis, in quo diuino altari te obtuliſti velandam? In tanto itaque ſolenni conuentu Eccleſiæ Dei, inter lumina illa ſplendida, inter candidatos regni cæleſtis, quaſi regina regi nuptura proceſſeras. Non es memorata qualis allocutio facta eſt illa die ad te: Adſpice filia, & intuere, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, & concupiſcet rex decorem tuum, quia ipſe eſt Dominus Deus tuus? Reminiſcere ergò, quantus ad ſponſi tui & Domini nuptias cõuenerit populus. Seruare te oportuit fidem, quam ſub tãtis teſtibus pollicita es, ſemper cogitare, cui virginitatem ſponderis. Faciliùs te oportuit ſanguinem cum ſpiritu fundere, quàm perdere caſtitatem tuam. His tunc in illo die conſecrationis tuæ dictis, & multis ſupra caſtitatem tuã præconijs, ſacro velamine tecta es, vbi omnis populus dotem tuam ſubſcribens, non atramento, ſed ſpiritu, pariter clamauit, Amen. Vincor lachrymis, cùm hæc recordor: compungor ſtimulis, cùm hæc exempla conſidero. Nam ſi inter decem teſtes confectis ſponſalijs, nuptijs conſummatis, quæuis viro coniuncta mortali, non ſine magno periculo perpetrat adulterium; quid putes fore, ſi inter innumerabiles teſtes Eccleſiæ, coram angelis, exercitibus cœli, facta copula ſpiritalis per adulterium ſoluitur? Nelcio an poſſit digna mors, an pœna cogitari. Dicit aliquis: Melius eſt nubere, quàm vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondùm velatam. Cæterùm quæ ſe ſpopondit Chriſto, & ſanctum velamen accepit; iam nupſit, iam immortali iuncta eſt viro. Et iam, ſi voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita eſt, quid de illa dicendum eſt, quę occulta, & furtiua turpitudine conſtupratur, & fingit ſe eſſe, quod non eſt? Habitu virgo, facto nõ virgo. Bis adultera, & in actu, & in adſpectu.

Seruanda fides, quæ ſub tantis teſtibus pollicita eſt.

Adulterium ſpirituale. 1.Cor.7.

Melius eſt nubere, &c. ad quam virginem pertineat.

3. HIERONYMVS libro primo aduersùs Iouinianum, vt ſuprà hac quæſtione, A teſtimonio ſecundo.

4. AVGVSTINVS libro primo de adulterinis coniugijs, capite decimoquinto: Illis qui ſe non continent, vtique expedit nubere, & quod licet, expedit. Quæ autem vouerunt continentiam, nec licet, nec expedit. Porrò diſcedere ab infideli coniuge licet, ſed non expedit.

Poſt votum nec licet, nec expedit nubere.

5. IDEM in libro de bono viduitatis, capite octauo, vt ſuprà, A teſtimonio ſeptimo.

6. OECVMENIVS in prioris ad Corinthios ſeptimũ caput, vt ſuprà, A teſtimonio decimo.

7. ISIDORVS libro ſecundo de officijs eccleſiaſticis, capite decimoſeptimo: Illos dicit Apoſtolus non peccare, ſi nubant, quæ nondùm vouerunt Deo caſtitatem. Cæterùm vel quæ in corde ſuo promiſit, ſi aliud fecerit, habet damnationem, quia primam fidem, ſicut ait idem Apoſtolus, irritam fecit. Quod enim erat per naturam licitum, per votum ſibi fecit illicitum. ſicut Ananias, & Saphira, quibus de precio poſſeſſionis ſuæ retinere nihil licuit, ob quã cauſam & ſubita morte proſtrati ſunt.

1.Cor.7.

1 Tim 5. Per votum fit illicitũ, quod ante erat licitũ.

8. LEO epiſtola nonageſimaſecunda ad Ruſticum, capite decimoquarto, vt inferiùs, C teſtimonio ſeptimo.

9. EPHRAEM in reſponſione ad quendam fratrem ſciſcitãtem, ad quem hoc dictum pertineat: Melius eſt nubere, quàm vri? Apoſtolũ audi dicentẽ: Volo omnes homines eſſe ſicut & meipſum: ſed vnuſquiſq; propriũ donũ habet ex Deo: alius quidẽ ſic, alius verò ſic. Perſpicuũ ſcilicet hinc, inter ſeculares, illoſq; qui ſeculo renunciãrũt, eũ feciſſe diſcrimen, cùm diceret: Vnuſquiſq; proprũ donũ habet ex Deo; alius quidem ſic, alius verò ſic. Etenim neque ſolutos vetat legitimè matrimoniũ cõtrahere, neque eos qui ſe ſeculo abdicãrũt, à continẽtiæ lege liberat. Solutis ſiquidem concedit, dicens: Propter fornicationem autẽ, vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat. Et denuò: Honorabile connubiũ in omnibus, & thorus immaculatus: fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Cæterùm ijs qui ſeculo renunciãrunt, præcepit continentiam, dum dicit: Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Duo igitur hiſce verbis oſtendũtur ordines, vti ſupra dictũ eſt. Quare tu monache, noſce atq; cõſidera, in vtro ſis ordine conſtitutus: tũ quo ſigno, quaue nota ſis inſignitus; quæ pacta, quæue vota cum Deo feceris conſtituerisq;. Quoniam ſecundũ illa, abs te rationẽ repoſcet, quemadmodũ ait Saluator: Ex ore tuo iudicote, ſerue nequã. Secularibus igitur, ſicut ante dictum eſt, permiſit legitimè matrimonio iungi: at qui ſeculo ſe abdicãrunt, hos continere, & quidẽ legitimè continere ſe voluit. Quandoquidem ſi quoſuis verba illa cõcernerẽt: Melius eſt nubere, quàm vri: nemo hanc ipſam virtutẽ vnquã excoluiſſet: non Helias Thesbites, non Eliſeus, non Ioannes, nõ quicunq; ſe caſtrauerũt propter regnũ cælorũ, caſtamq; ſuam carnẽ ſeruãrunt Deo; ſed neq; ipſe continens fuiſſet Apoſtolus, niſi reſpexiſſet in retributionem mercedis. Ne igitur dixerimus, ſicut nonnulli prætexunt, dicẽtes: At illi iuſti fuerunt, ego verò peccator ſum. Iuſti ſiquidẽ illi euaſerũt, quod iuſtè ſanctèq; ſuã hanc præſentẽ tranſegerint vitam. Quid igitur dicemus? anne quòd iuſti illi, corporis expertes fuerint? nonne & illi corpore circumamicti erant? Apoſtolũ audi dicentem: In carne ambulantes, nõ ſecundũ carnẽ militamus, &c. Clarum itaq;, quòd & ipſi oppugnati ſint, tanquã carnẽ circunferentes, verũ reſtiterũt ſtrenuè. Vnde rurſus Apoſtolus ait: Caſtigo corpus meũ, & in ſeruitutẽ redigo, ne fortè cũ alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Manu ducẽs aũt nos ad virtutẽ, Imitatores, inquit, mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Quare attendamus fratres, ne quando noſtrã concupiſcentiã implere volumus, in Apoſtolicũ interdictum culpã reijciamus, ſermonis iſtius vim non intelligentes. Quoniam ſcriptũ eſt: Animæ doloſæ errant in peccatis. Quid verò frater audis, melius nubere, quàm vri; & non audis quod adiungit, dicens: Tempus breue eſt, reliquum eſt, vt & qui habent vxores, ſint tanquam non habentes? Quapropter caue ſpreueris illũ, qui hanc tibi impertitus eſt gratiam, oſcitanterne audies eũ, te per Apoſtolum cõpellantẽ: Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, &c. ne te fortè præuaricatorẽ cõſtituas, rurſus ædificans quæ deſtruxiſti: Sed redde Domino vota tua, quoniam ſcriptum eſt: Melius erat te non vouere, quàm cùm voueris non reddere.

Soluta licet voto ligatæ non licet contrahere matrimonium.

Probat ſic verba Apoſtoli intelligenda.

10. IN Codice Iuſtiniani tit. de Epiſcopis & Clericis, lege quinta, quæ eſt Iouiniani Imperatoris

Act. 5.

In Rom. 25.

1 Cor.7.

Ibidem.

Heb.13.

1.Cor.9.

Notent verſiagi.

Luc.19.

Matth.19.

2.Cor.10.

1.Cor.9.

2.Cor.4. & 11.

Prouer.26.

1.Cor.7.

Ibidem.

1.Tim.4.

Pœna capitis in eos cõstituta, qui matrimonio sibi nõ iuncte consentur virgines fictas.

ratoris: Si quis non dicam rapere, sed attentare tantummodò iungendi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur.

11. ITEM legis mentionem facit SOZOMENVS libro sexto historiæ Ecclesiasticæ, capite tertio. 12. NICEPHORVS item libro decimo, capite trigesimonono.

13. CONCILIVM secundum Turonicum canone vicesimoprimo: Quia in sententia Papæ Innocentij ad Victricium Episcopum Rothomagensem lata, legitur scriptum de virginibus, quæ Christo spiritaliter nupserunt, & velari à sacerdote meruerunt, si posteà nupserint, quòd vix etiam ad agendam pœnitentiam mereantur accedere, quia sic dicit. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, vt quæcunque, viuente viro, alteri nupserit, habeatur adultera: quantò magis & illa damnanda est, quæ antè immortali sponso se coniunxerat, & posteà ad humanas nuptias transmigrauit? Et adiecit: Hæ verò, quæ necdùm sacro velamine tectæ sunt, tamen in proposito virginali semper se manere simulauerant, licet velatæ non sint, si posteà nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum à Deo tenebatur. Nam si inter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui sine vindicta non debet? Post hoc de viduis adiunxit: Nam si Paulus Apostolus, si à proposito viduitatis discesserunt, dixit eas habere damnationem, vbi ait, quia primam fidem irritam fecerunt, &c. quis sacerdotum contra decreta talia, quæ à sede Apostolica processerunt, agere præsumat? vel quis (quod peius est) contra sententiam, quam vas electionis Paulus Apostolus (Spiritu sancto ministrante) promulgauit, aliud conscribere vlla ratione præsumat, cùm dicat ipse per Spiritum sanctum, Qui prædicauerit præter id, quod prædicaui, anathema sit? Et quorum authorum valere possit prædicatio, nisi quos sedes Apostolica semper aut intromisit, aut apocryphos fecit? Et patres nostri hoc semper custodierunt, quod eorum præcepit authoritas. Nos ergò hoc sequentes, quod vel Apostolus Paulus, vel Papa Innocentius statuit, in canonibus nostris inserentes statuamus obseruandum, vt nullus sacratam Deo virginem, quæ in honorem Christi vestem mutauit, aut rapere, aut competere, aut sibi coniugem sociare præsumat: quia etiam lex Romana constituit, vt quicunque sacratã Deo virginem, vel viduam fortassè rapuerit, si posteà eis de coniunctione conuenerit, capitis sententia feriantur. Itẽ, Si quis non dicam rapere, sed attentare matrimonij iungendi causa, sacram virginem ausus fuerit, capitis sententia feriatur. Cùm etiam in Chronicis habeatur de virginibus Gentilium tempore, quæ se deæ Vestæ sacrauerant, postmisso proposito, & corrupta virginali gratia, legali sententia vinas in terra fuisse defossas. Si prophana colẽtes, tali sunt sententia condemnatę; quantò magis, quæ in honorem Redemptoris fuì, se veste mutauerint, & perseuerare noluerint, vtique grauem debent expectare sententiam? sicut in Arelatensi synodo habetur insertum: De puellis, quæ se vouerunt Deo, & præclari nominis decore floruerunt, si post 25. præsertim ætatis suæ annum ad terrenas nuptias sponte tranierint, id custodiendum esse decreuimus, vt cum his, quibus se allegauerunt, communione priuentur, ità vt eis pœnitentibus, pœnitentia non negetur, cuius pœnitentiæ

Cap. 12. Virginitatẽ professæ viri merentur ad pœnitẽtiam admitti, si nupserint.

Cap. 13.

Pollicitatio quã cũ Deo pepigerunt, solui non debet. 2. Tim. 5.

Gal. 1.

Illorum tã eum valere debet prædicatio, quos sedes Apostolica mittit.

Nemo sacratam Deo virginem coniugem sibi sociare præsumat.

L. si quis. C. de epis. & cleric.

Tales excõmunicandi sunt.

communio multo tempore differatur, cùm etiam id in antiquis Miletanis canonibus fuerit statutum. Item placuit, vt quicunque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis (cùm vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si aliquo etiam morbi scrupulo periculoso compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his ad quorum curam pertinet) velauerit virginem, seu velabit intra 25. annos ætatis, non ei obstet concilium, quod de isto annorum numero constitutum est. Nos verò quos lex perimi iubet, (si cupiunt audire præcones) volumus vt conuertantur ad vitam. Nam perimendi sunt ortis gladio, & à communione priuandi, si relicta sibi decreta seniorum obseruare noluerint, & pastorem suum audire despexerint, & esse separati noluerint. Qui ergò in hac pertinacia perdurare voluerint, & plùs in volutabro malæ conuersationis permanere, quàm se de vetito coniugio separare, perenni excommunicatione damnentur. Et quicunque Episcoporum, aut presbyterorum, vel diaconorum, aut subdiaconorum, eos communicare præsumpserit, vsque ad synodum ab omnibus Episcopis excommunicatus habeatur.

Can. 16.

14. BASILIVS Magnus quæstione, vel regula decimaquarta fusiùs explicata: Cæterum horum vnusquisque, si posteà quàm intra reliquorum fratrum societatem adscriptus fuerit, factam iam ab se professionem resciderit, is perindè adspici debet, vt qui in Deum peccauerit, quem videlicet professionis suæ testem adhibuerit, cuique solenni se voto obligârit. Si verò in Deum quis peccauerit, inquit, & quis orabit pro eo? Etenim qui seipsum Deo semel deuouit, hic si ad aliud deindè vitæ genus transfuerit, sacrilegij se scelere obstrinxit, quippe qui seipsum Deo, qui se consecrauerat, veluti subterfuratus sit. Porrò huiusmodi hominibus, rationi quidem consentaneum fuerit, vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ, ne si prætereuntes quidem ea re modò, vt tecto recipiantur, ad ipsos diuerterint.

Votifragi Religiosi quales habendi.

1. Reg. 2.

Sacrilegij scelus.

15. IDEM sermone primo de Institutionibus monachorum, seu, secundùm alios, sermone quarto exercitamentorum pietatis: Danda omninò nobis sedulò opera est, ne quid quoquo pacto professione nostra indignum faciamus, néve simili atque Ananias iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initiò Ananiæ possessiunculam suam Deo non polliceri ac vouere: sed postquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per professionem Deo consecrauit, quò videlicet egregio istiusmodi facto hominum de se admirationem excitaret; de precio autem callidè posteà nescio quid interuerit, eiusmodi aduersùm se indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus minister fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocirca ante religiosæ istius vitæ professionem liberum est vnicuique, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem sequi, sibique vxorem adiungere. Vbi verò iam quis sponte sua ipse professus est, hic Deo custodire seipsum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata sunt Deo, ne sacrilegij iudicium incurrat, cũ videlicet corpus, quod semel Deo consecrauit, ministerio rursùm communis vitæ contaminet.

Ananiæ votum pauè pertæsi fecit. Actor. 5.

Post professionem & votum, non licet vxorẽ ducere: aliqui facit sacrilegium committitur.

16. ITEM in Constitutionibus monasticis capite vicesimosecundo, siue in constitutionibus exercitatorijs capite vigesimoprimo: Quemadmodùm igitur mẽbra corporis naturæ vin-

culo coniugata, à corpore auelli non possint, aut si auellantur, quæ auulsa sint, ea emortua sint necesse est: item quoque monachus, quotiescunque reliquorum fratrum corpori coniunctus est, & firmiore, quàm sit vinculum naturæ, compage vinctus teneatur, nempe ex pacto, quod is cum sancto Spiritu contraxit, nullo modo putandus est ab ijs se posse diuellere, quibuscum copulatus sit. Alioqui si hoc facit, & animæ vitam amittit, & vnà cum ea gratiã Spiritus sancti, vtpotè qui initum ipso authore fœdus violauerit. Si verò aliquis dicat, in fratribus aliquos esse vitiosos, (neque enim vniuersos opinor culpabit. Neque enim propterea vt vitiosi essent, societatem illi coierunt, vt vnanimiter cuncti improbi essent) sed si quis improbos quosdam reperiri inter fratres dicat, eiusmodi, qui & temerè officia cuncta peruertant, & honestatem negligant, & conuenientem ordini illi contemptum imminuant disciplinam, ac propterea huiusce modi hominum societatem relinqui oportere, nequaquàm is idoneam recedendi causam commentus est. Siquidem neque Petrus, neque Andreas, Ioannésve propter Iudæ improbitatẽ, se à reliquorum Apostolorum choro submouerunt, neq; alius de Apostolorum numero quispiam, hanc ad recedendum ansam arripuit, neque quominùs Christo obtemperans esset, vlla in re illius vitijs retardatus est: sed contrà potiùs, relicta illius peruersitate, Dominicæ disciplinæ seruientes ac morigeri, pietatem virtutemq; magno ipsi studio sectabantur. Et posteà: Omnis igitur prætextus excusandi sui, nimirùm vt rationi dissentaneus, præcisus ei est, & ademptus, qui à spirituali cœtu segregare se velit: demonstratumq; originem istiusmodi consilij, nihil aliud esse, quàm vitiorum intemperantiam, & laborandi fugam, & iudicij corruptelam, instabilitatemque, &c.

Pactum cũ Spiritu contractum, tacit vt Religioso non liceat vitæ suæ institutum deserere.

Excusatio profugorũ Religiosorum.

Responsio.

Causam aperit, cur à religionis instituto fœdè deficiant.

4. Et epistola priori, quæ est ad monachum elapsum ac profugum, quæ est alijs centesima octogesimatertia: Gaudium & salutem nõ præscribimus, quòd in impijs neque gaudium sit, neque salus. Admiror quomodò tanta sapientia absorpta est, quomodò tanta sinceritas dissoluta est, vndè tanta cæcitas circunfusa est, quomodò nulla in totum consideratione habita, talem ac tantã animarũ perniciem induxisti. Si enim verũ hoc est, tradidisti & animã tuam in profundum, & omnium, hanc impietatẽ audientiũ, robur exoluisti, fidem ignominia affecisti, à certamine bono aberrâsti. Quapropter doleo tui gratia. Quis enim sacerdos propter te non lamentabitur? Quis ecclesiasticus non plangit? quis laicus non tristis est? quis pietatis exercitator non luget? ferè etiam sol ipse ob ruinam tuam obscuratus est, & virtutes cæli ob interitum tuum commotæ sunt. Lachrymas effuderunt etiam lapides sensus expertes ob tuam insaniam. Plorârunt etiam inimici propter excessum iniquitatis tuæ. O ingentem stupiditatem. O vehementem crudelitatem. Non Deum timuisti? Non homines reueritus es? non homines curâsti, sed simul omnia naufragio amisisti, omnibus simul spoliatus es, &c. Vide igitur ne fortè dum vis pacta aliquorum seruare, transgrediaris pacta erga Deum, quæ professus es coram multis testibus.

Deplorat apostatæ monachi lapsum.

Tradidit animam suã in profundum.

Fidem ignominia affecit.

Insania.

Excessus iniquitatis. Stupiditas, crudelitas.

Vota Deo nuncupata, violanda non sunt.

5. Idem in epistola altera ad alium monachum elapsum, quæ est alijs centesima octogesimaquarta: Renoca in memoriam, quot ora sanctorum osculo excepisti, &c. Itaque simul etiam periurij pernicioſi sponsor fuisti, & corrupto exercitationis charactere, vsque ad Apostolos, & ipsum Dominum turpitudinem trãsmisisti. Dedecore affecisti castitatis gloriationem: Vituperâsti temperantiæ professionem, facti sumus captiuorum tragœdia, &c.

Periurij pernicioſi sponsor.

6. Chrysostomvs epistola sexta ad Theodorum lapsum: Bonum quidem nuptiæ, & ipse confiteor: Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatum: Fornicatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: Angelorum enim societati semel iunctum, illam relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmo, quanto maior ac melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias veteres verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquàm, quod absit, nuptias cogitare, &c. Atque vt illud repetam, quod in principio posui epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obijceret? Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir: multò magis hi, qui Christo potiùs quàm sibi viuunt, conditionem corporis sui habere non possunt.

Heb. 13.

Adulterij crimen.

Nuptiæ monachorum adulterio pciores.

Obiectio.

Solutio.

1. Cor. 7.

7. Leo Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite decimotertio: Propositum monachi proprio arbitrio aut voluntate susceptum, deseri non potest absque peccato. Quod enim quis vouit Deo, debet & reddere. Vndè qui relicta singularitatis professione, ad militiam, vel ad nuptias deuolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est; quia etsi innocẽs militia, & honestũ potest esse coniugiũ, electionẽ tamen meliorum deseruisse transgressio est.

In Rom. 9.

Monachi an propositum & institutum suum deserere possint. Deut. 23. Psal. 49. & 115. Eccles. 5. Ionæ 2.

8. Et capite decimoquarto: Puellæ, quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo iudicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si posteà nuptias eligunt, præuaricantur: etiamsi * consecratio non accessit, cuius vtique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

Puellę virginitatis propositum abijcientes.

* al. nondum eis gratia consecrationis.

9. Item decimoquinto: Ambigi verò non potest crimen magnum admitti, vbi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impunè calcari, quid de eis manebit, qui corruperint fœdera diuini sacramenti?

Crimen magnum admitti, cũ violatur cõsecratio & propositum deseritur.

10. Avgvstinvs in psalmum septuagesimumquintum super illud, Vouete, & reddite: Quisque quod potest voueat, & reddat, &c. vt superiùs in hac quæstione, A testimonio sexto. Nemo ergo positus in monasterio frater, dicat: Recedo de monasterio: neque enim solꝰ qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cælorum; & illi qui ibi non sunt, ad Deum nõ pertinent. Respondetur ei: Sed illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. De die iudicij cùm Dominus minaretur, quid ait? Mementote vxoris Loth. Omnibus dixit: Quid enim fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita, retrorsùm respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemplatione condiantur homines, cor habeant, non sint fatui, non retrò respiciant. Obijcimus illis quosdam qui retrò respexerũt. Illi fatui sunt in se, sed alios condiunt, quando cõmemorantur, vt illorum exemplum timentes isti, retrò ne respiciant.

Excusatio fugitiuorũ monachorum.

Luc. 17. Genes. 19.

Fatui sunt qui respiciunt retro.

11. Idem

Habetur hic sermo in editione Parisiensi tom. 1. c. sub fin. & in Concil. Aquisgran. sub Ludouico celebrato anno 816. cap. 112. Act. 2. & 4. Deserentes vitam religiosam & cōmunem. Psalm 75. Eccles 5. Virgini sacræ nubere non licet. Clerici religiosi & in communi viuentes. Psalm. 132.

11. IDEM sermone primo de communi vita clericorum, qui est quadragesimusnonus de diuersis, capite quarto: Qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto suo cadit, & à professione sancta cadit. Obserua iudicem scilicet Deum, non me. Ego scio quantum mali sit profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vouere, inquit, & reddite Domino Deo vestro, &c. Melius est non vouere, quàm vouere & non reddere. Virgo & si nunquam fuit in monasterio, & virgo sacra est, illi nubere non licet, quamuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deseruit, & tamen virgo est; dimidia ruit. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum. Professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est quàm bonum, & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito ceciderit, & extra manens clericus fuerit; dimidius & ipse cecidit.

Nec monachis, nec viginib⁹ Deo dicatis licet nuptijs iungi. Reliqua testimonia de hoc negocio habes quæst. sequenti.

12. CHALCEDONENSIS synodus generalis canone decimosexto: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similiter & monachus, non licere eis iungi nuptijs. Si verò inuenti fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus verò posse eis fieri humanitatem, si ita probauerit loci Episcopus.

DE CAELIBATV SACERDOTVM ET CLERICORVM.

Qui secundò cōtraxerant matrimonium, non sunt ad sacerdotium promouendi. Matrimonio ante cōtracto vtentes, nō suscipiuntur ab Ecclesia ad presbyteratum, diaconatum, aut subdiaconatum. Vbi sinceri sint canones. Non secundum canonem ecclesiasticum agunt, qui matrimonio ante cōtracto vtuntur, in prædictis ordinibus constituti. 1. Cor. 7.

13. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimanona contra Catharos: Reuera non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem vnius vxoris virum nō suscipit, sed eum qui se ab vna cōtinuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & presbyterum, & episcopum, & hypodiaconum: maximè vbi sinceri sunt canones Ecclesiastici. At, dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere, & presbyteros, & diaconos, & hypodiaconos. At hoc non est iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est, id semper Ecclesia per Spiritum sanctum benè disposita videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur. Dico autem quòd decorum est, propter repentina ministeria ac necessitates, vt presbyter, & diaconus, & Episcopus Deo deditus sit. Si enim etiam populo præcipit sanctus Apostolus, dicens: Vt ad tempus vacent orationi: quanto magis sacerdoti idem præcipit, vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundùm Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur.

Ad sacerdotiū ferè non nisi virgines promouentur aut vt minimū continentes aut cælibes. * solitariam vitam degentes.

14. IDEM in Compendiaria vera doctrina fidei Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ: Horum vertex est sanctum sacerdotium ex virginibus quidem vt plurimùm procedens: Si verò non ex virginibus, at ex solitariam vitam degentibus. Si verò non suffecerint ad ministerium * ad solitariam vitam degentibus, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus. Nam eum, qui secundas nuptias contraxit, non licet in ipsa ad sacerdotium suscipere: etiamsi is qui ab initio continens viduus fuerit, possit habere locum episcopi, & presbyteri, & diaconi & subdiaconi.

Bigami non ordinantur.

15. HIERONYMVS libro primo contra Iouinianum, capite decimonono: Non dicit Paulus, Eligatur Episcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios facit: sed qui vnam habuerit vxorem, & filios in omni subditos disciplina. Certè confiteris non posse esse Episcopum, qui in episcopatu filios faciat. Alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Sed & hoc inferendum, si laicus & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergò semper carendum matrimonio.

1. Tim. 3.

Episcopus qui vxoratus ad Episcopatū venit, si vratus matrimonio, vt adulter damnabitur. Sacerdoti semper carendum matrimonio.

16. IDEM aduersus Vigilantium capite primo: Proh nefas, Episcopos sui sceleris dicitur habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos, nisi prius vxores duxerint. Nulli cælibi credentes pudicitiam, immò ostendentes, quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur, & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesque de vinis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, & sedis Apostolicæ, quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt?

Ecclesiæ Orientis, Ægypti, & sedis Apostolicæ clericos, nō nisi virgines, cælibes, aut cōtinentes admittunt.

17. AVGVSTINVS libro secundo de adulterinis coniugijs, capite vicesimo: Istos, qui virilem excellentiam non putant, nisi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis coniugijs hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam Clericorum: qui plerunque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem, Domino adiuuante, perducunt. Dicimus ergò eis, Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia caperemini, nónne susceptum castè custodiretis officium, repentè conuersi ad impetrandas vires à Domino, de quibus nunquam antea cogitâstis? Sed illos, inquiunt, honor plurimùm consolatur. Respondemus, & vos timor amplior moderetur. Si enim hoc multi Dei ministri repentè, atque inopinanter impositum susceperunt, sperantes se illustrius in Christi hæreditate fulgere; quantò magis vos adulteria cauendo viuere continenter debetis, metuentes non in regno Dei minus lucere, sed in gehennæ ignibus ardere?

Qui ad Clericatum inuiti rapiebantur, continentiam etiam seruabant.

Oratione impetratur donum cōtinentiæ.

18. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: Coniugium in primis hominibus Deus instituit & benedixit. Propter quod Apostolus ait: Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus. Ideoque serui Dei in eo quòd à carnibus, & à vino abstinent, non tanquam res immundas refugiunt, sed mundioris vitæ instituta sectantur. Et in eo quòd coniugia non habent, non nuptiarum bonum, crimen esse existimant, sed continentiam iugem bonis nuptijs meliorem esse non dubitant, isto quammaximè tempore, quando dicitur de continentia: Qui potest capere, capiat. De nuptijs verò dicitur: Qui se non continet, nubat. In vna enim ratione, virtus exoritur; in altera, infirmitas remedio subleuatur. Vnde quia ægritudini semper est consulendum, propterea si cui primo contigerit priuari coniugio, si voluerit secundas, vel tertias inire nuptias, nullum de illis peccatum habebit, si eas castè seruauerit: id est, si vnus & vna

Heb. 13. Serui Dei à carnibus, vino, & coniugio abstinentes, ista nō damnāt, sed mundioris vitæ instituta sectantur. Matth. 19. 1. Cor. 7.

legitimè duntaxat coniuncti, fidem seruent, vt nec ille mulieri præter vxorem, nec illa viro præter maritum vllatenus misceatur. In talibus, etsi fuerit aliquis coniugalis excessus, qui tamen legitimum non violet torum, habebit nonnullum, sed veniale peccatum. Sed hæc illorum sunt, qui nullam vouerunt continentiam Deo. Cæterùm quisquis seipsum castrauerit propter regnum cælorum, & in corde suo continentiam Deo vouerit, non solùm si mortifero fornicationis crimine maculetur, verùm etiam si aut vir vxorem accipere, aut mulier nubere voluerit, secundùm Apostoli sententiam, damnationem habebit, quia primam fidem irritam fecit. Sicut ergò secundùm Apostoli sententiam, dignum est, vt vxori vir debitum reddat, similiter & vxor viro, quia si quis acceperit vxorem, non peccat: & si nupserit virgo, non peccat: ita secundùm eiusdem Apostoli dictum, qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & vouerit continentiam Deo, debet eam vsque in finem tota mentis solicitudine custodire, ne damnationem habeat, si primam fidem irritam fecerit. Similiter & coniugati viri, & coniugatæ mulieres, si ex consensu perennem Deo vouerint continentiam, nouerint se sui voti obnoxios detineri: nec iam sibi debere commixtionem carnis, quam primitùs licitam habuerunt, sed Deo se debere continentiam, quam vouerunt. Tunc enim vnusquisque regnum cælorum, quod sanctis promittitur, possidebit, si obliuiscens quæ retrò sunt, & in anteriora extendens seipsum, secundùm quod in psalmis dicitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro: quod scit esse licitum, & ad profectum melioris vitæ pertinere cognoscit, & libenter voueat, & celeriter reddat, & in hoc quòd vorum reddit, meliore semper conatu proficiat. Omni enim vouenti Deo, & reddenti quod vouit, ipse quoque Deus reddet cælestis regni præmia quę promisit.

Matth 19. Quisquis Deo vouit continentiam, non solùm si fornicetur, verùm etiam si velit contrahere matrimonium, habebit damnationem.

1. Tim. 5.

1. Cor. 7.

Ibidem. Semel Deo vouens castitatem, debet illã vsque in finẽ seruare, ne habeat damnationem, &c.

1. Tim 5.

Philip. 3

Psalm. 75. Vouete quod oportet.

19. GREGORIVS libro tertio epistolarum, epistola trigesimaquarta: Multorum relatione compertum, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, vt Subdiaconi suis licitè miscerentur coniugibus. Quod ne denuò quisquam præsumeret, à seruo Dei, sedis nostræ diacono ex authoritate nostri decessoris est isto modo prohibitum, vt eodem tempore ij, qui iam vxoribus fuerant copulati, vnum è duobus eligerent, id est, à suis vxoribus abstinerent, aut certè nulla ratione ministrare præsumerent. Et post pauca: De cætero verò fraternitas tua sit omninò solicita, & quos ad hoc iam officium contigerit promoueri, hoc quàm maximè diligenter inspiciat, ne si vxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur: sed ad similitudinem sedis Apostolicę, eos cuncta obseruare sua nihilominus districtione constituat.

Subdiaconis interdictus vsus coniugij.

In Rom. 95. Ad ordinem istã adstringuntur nomina diaconi, & subdiaconi, quã episcopi, & presbyteri. 1. Cor. 7.

20. LEO Magnus epistola nonagesimasecunda ad Rusticum Narbonensem Episcopum, capite tertio: Lex continentię eadem est ministris altaris, quæ episcopis atque presbyteris. Qui cùm essent laici siue lectores, licitè & vxores ducere, & filios procreare potuerunt. Sed cùm ad prędictos peruenerint gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Vnde, vt de carnali fiat spirituale coniugium, oportet eos nec dimittere vxores, & quasi non habeant, sic habere, quò & salua sit charitas * coniugiorum, & cessent opera nuptiarum.

* al. connubiorum.

1. Rom. 18.

21. IDEM in epistola octogesimaquarta ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem, capite quarto: Cùm extra Clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconibus quidem connubium carnale conceditur; vt & qui habent sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri; quantò magis in primo, aut secundo, vel tertio seruandum est, ne aut Leuitico ministerio, aut presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenâsse detegitur?

Subdiaconorum & superiorum ordinũ continentia. 1. Cor. 7.

22. BERNARDVS sermone sexagesimoquinto in Cantica, de hæreticis loquens: Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad istos se conferunt. Clerici, & sacerdotes populis, ecclesijsque relictis, intonsi, & barbati, apud eos inter textores, & textrices plerunque inuenti sunt. Interrogo vnumquempiam horum: Heus tu bone vir, quænam hæc mulier, & vnde hæc tibi? Vxórne tua? Non, inquit, nam voto meo istud non conuenit. Filia ergo? Non. Quid? Non soror, non neptis, non aliquo saltem propinquitatis vel affinitatis gradu attinens tibi? Nullo prorsus. Et quomodo tuta tibi cum ista continentia tua? Sanè nec licet tibi istud. Cohabitationem (si nescis) virorum & fœminarum in ijs qui vouêre continentiam, Ecclesia vetat. Si non vis scandalizare Ecclesiam, ejice fœminam.

Clericis & Sacerdotibus, quia vouerunt continentiam, vetat cohabitationem mulierum.

23. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto; & oppositum nihil aliud esse, quàm damnare matrimonium; posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum; anathema sit: cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.

Clericorũ in sacris cõstitutorum, & religiosorum matrimonium vtrum validum sit.

Donum castitatis vnde conquiratur.

24. PRIORIS ad Timotheum quinto: Adolescentiores autem viduas deuita: Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt; habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solùm otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

25. CONCILIVM quartum Carthaginense canone centesimo quarto: Sicut bonum est castitatis præmium, ita & maiori obseruantia, & præceptione custodiendum est. Vt si quæ viduę, quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætate, à viro relictæ, se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi, & ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculares transierint, secundùm Apostolum, damnationem habebunt: quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerunt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergò personæ, sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in conuiuio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris suis obnoxiæ, quanto magis viduæ, quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem, quam Deo sponte, non coactæ, obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad * secundas nuptias transitum fecerint?

Castitatis præmium.

Viduæ, quæ se Deo deuouerunt, & vestem religiosam assumpserunt, habebũt damnationẽ si nubant, quia fidem castitatis fregerunt. 1. Tim. 5.

Crimine adulterij notantur.

* seculares

Quæ

Quæ etsi violentia irruente, ab aliquo præreptæ fuerint, ac postea delectatione carnis atque libidinis, permanere in coniugio, raptori, vel violento viro consenserint, damnationi superius comprehensæ tenebuntur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus: Quum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

1. Tim. 5.

16. AVGVSTINVS de bono viduitatis, capite octauo & nono, vt supra hac eadem quæstione, A testimonio septimo & octauo.

27. ISIDORVS libro secundo de officijs Ecclesiasticis, capite decimooctauo: Prædicat Apostolus damnationem habere viduas, quæ post propositum continentiæ nubere cupiunt: Cùm enim, inquit, luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est, quia in eo, quod honestè primò vouerunt, non steterunt. Nec tamen, ait, nubunt, sed nubere volunt: multas enim earum reuocat à nubendo, si non amor præclari propositi, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & ideò non nubunt, quia impunè non possunt, hę melius non vouerent, & nuberent, quàm vrentur, id est, quàm occulta flamma concupiscentiæ vastarentur, quas pœnituisse professionis forma declarat, sed piget confusionis, quæ nisi correctæ cor dirigant, & Dei timore rursum libidinem vincant, in mortuis deputandæ sunt, si in delicijs agant, (vnde dicit Apostolus: Quæ autem in deliciis est, viuens mortua est) siue in laboribus, atque ieiunijs nulla cordis correctione, sed magis ostentationi quàm emendationi seruientes.

Ibidem. Primam fidem irritam fecerunt, id est, votum non seruauerunt.

Quibus melius sit nubere quàm vri.

1. Cor. 7.

1. Tim. 5.

28. IN sexto decretalium, libro tertio, titulo decimoquinto de Voto & voti redemptione: Bonifacius octauus Biterensi Episcopo: Nos attendentes, quòd voti solennitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inuenta: matrimonij verò vinculum ab ipso Ecclesiæ capite rerum omnium conditore, ipsum in paradiso & in statu innocentiæ instituente, vnionem & indissolubilitatem acceperit: præsentis declarandum duximus oraculo sanctionis, illud solum votum debere dici solenne, quantum ad post contractum matrimonium dirimendum, quod solennizatum fuerit per susceptionem sacri ordinis, aut per professionem expressam, vel tacitam factam alicui de religionibus per sedem Apostolicam approbatis. Reliqua verò vota, etsi quandoque matrimonium impediant contrahendum, & quanto manifestius sunt emissa, tanto propter plurium scandalum, & exemplum durior pœnitentia transgressoribus debeatur, non tamen rescindere possunt matrimonia post contracta.

Votum solēne in quo consistat, & quòd dirimat matrimonū contrahendum.

Redditur solenne per susceptionem Ordinis sacri, & professionē factā in approbata Religione.

1. D ECCLESIASTIS quinto: Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio. sed quodcunque voueris, redde: multoqúe melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.

2. DEVTERONOMII vigesimotertio: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, nō tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus. & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris. Quod autem semel egressum est de labijs tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es.

3. PSALMO septuagesimoquinto: Vouete &c. vt in textu.

4. LVCAE nono: Factum est autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocunque ieris. Dixit illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Ait autem ad alterum: Sequere me. ille autem dixit: Domine permitte mihi primùm ire, & sepelire patrem meum. Dixitqúe ei Iesus: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuncia regnum Dei. Et ait alter: Sequar te Domine, sed permitte mihi primùm renunciare his, qui domi sunt. Ait ad illum Iesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

5. BERNARDVS epistola secunda ad Fulconem: Cur ergò, inquis, singulariter me reprehendis, cùm & in alijs videas, quod iustius forsitan reprehendere possis? Ad quod ego: propter singularitatem erroris tui, propter immanitatem peccati tui. Nam etsi plerique alij perditè viuunt, etsi inordinati, & indisciplinati sunt, nondum tamen ordinem, aut disciplinam professi sunt. Sunt quidem peccatores, sed non preuaricatores. Tu verò quantumlibet modestè, & honestè viuas; si castè, si sobriè, si omninò religiosè te habeas: Deo tamen minus accepta est tua religio, quam deturpat voti præuaricatio.

Votifragi, quantumuis bene viuant, Deo tamen non placent.

6. ANSELMVS epistola quarta ad quandam Dominam: Si doles, adhuc salutem tuam spero: si autem non doles, quid nisi damnationem tuam expectare queo? Impossibile nanque est te vllo modo posse saluari, nisi ad habitum, & propositum abiectum redieris.

Nisi ad habitū, & propositum abiectum redeant, non saluabuntur.

V.

Cogit igitur ad Calibatum quosdam Ecclesia?

A NON cogit sanè pia prouidaque mater, quæ legem Cælibatus nemini imponit: ab ijs verò qui legem eam, vti dictum est, vltrò receperūt, exigit, [a] ne soluant religionem, neve conuentionem, quam cum Christo & eius Ecclesia sanctè iniuerunt, violent atque rescindant.

a Beda lib. 3. de tabern. & vasis eius ca. 9. & in Lucæ c. 1. Hieronym. in cap. 1. ad Titum. & in Apol. pro lib. contra Iouinian. cap 3. & 8. Origen. hom. 23. in Numer. Ambros epistol. 82. & lib. 1. offic. cap. 50. Eusseb. 1. demōst. Euangel. cap. 9. Vide Canones distinct. 28. & 82. concil. Agathens. c. 9.

B Meritò igitur vrgentur illi stare promissis, & seruare quod semel firmiter amplexi sunt, consilium Euangelicum: de quo Paulus: [b] *Et qui matrimonio iungit*

b 1. Corinth. 7. 8

Digitiz

git virginem suam, bene facit: (quandiu scilicet voto cælibatus [c] adstricta non est) *& qui non iungit, melius facit.* [d] Ac rursus: *Bonum est homini mulierem non tangere.* Quocirca laudantur à [e] Christo, & in Ecclesia semper apprimè laudati fuerunt [f] Eunuchi Euangelici, siue, vti Tertullianus [g] vocat, spadones voluntarij, qui seipsos propter Dei regnum castrauerunt, vt sint sancti [h] corpore & spiritu, Deo in carne sine carne militantes.

c Theophyl. ibid. Hieronym. lib. 1. contra Iouinian. cap. 7. Gregor. in cap. 15 lib. 1. Reg. Epiphan. hæres. 61.
d Ibidem a
e Matth. 19. b
f Isaiæ 56. b & ibid. Hieronym. Basil. lib. de virginit. Augustin. de sancta virginit. cap. 24. & 25.
g Lib. 1. ad vxorem c. 8.
h 1. Corinth. 7. f

C Vbi duplex error nobis est valdè cauendus: alter eorum, qui cum Iouiniano Matrimonium sic extollunt, vt aut [i] æquent, aut [k] anteponant hunc statum cælibatui seu virginitati, cùm Paulus [l] quidem, & Patres omnes apertè reclament: alter eorum, qui fingunt continentiam & cælibatum ab hominibus Christianis vix posse præstari, ideoque nulli eum facilè suscipiendum, aut sanctè promittendum esse contendunt. Nec intelligunt isti Euangelicæ gratiæ vbertatem, quæ talis ac tanta per Christum tot seculis data est, & quotidiè datur credentibus, [m] petentibus, quærentibus, pulsantibus, vt hi iugum Domini suaue, & continentiæ viam non minus sibi commodam, quàm salutarem experiantur. Inter quos erat & Paulus, palam affirmans: [n] *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet etiam cum tentatione prouentum.* Quamobrem Augustinus, [o] vbi locum illum, Vouete & reddite Domino Deo vestro, explicat, ita scriptum reliquit: Non sitis pigri ad vouendum: non enim viribus vestris implebitis. Deficietis, si de vobis præsumitis: Si autem de illo, cui vouetis, vouete; securi reddetis. Et idem alibi: [p] Felix necessitas, quæ ad meliora compellit.

i Hieronym. lib. 1. in Iouinian. cap. 2. Augustin. hæresi 82.
k Tridentin. sess. 24. cap. 10.
l 1. Corinth. 7. g
m Augustin. lib. 6. & 8. Confess. c. 11. Orig. Hieronym. Chrysostom. in Matth. cap. 19.
n 1. Corinth. 10. c
o Augustin. in Psalm. 75.
p Epistol. 45.

TESTIMONIA.

DE CAELIBATV SACERDOTVM ET RELIQVORVM ECCLESIASTICORVM.

Reliqua testimonia habes quæst. præcedenti. Nō nisi cælibes, aut cōtinentes ad altaris ministerium consecrandi.

1. A BEDA libro tertio de tabernaculo & vasis eius ac vestibus sacerdotum, capite nono: Sine illa castimoniæ portione, quæ ab appetitu copulæ coniugalis cohibet, nemo vel sacerdotium suscipere, vel ad altaris potest ministerium consecrari, id est, si non aut virgo permanserit, aut contra vxoriæ coniunctionis fœdera soluerit. Quod videlicet genus virtutis, nulli per legem Dei necessariò imperatum, sed voluntaria est deuotione Domino offerendum, dicente ipso de hoc: Non omnes capiunt verbum istud. Ad quam tamen benigna mox exhortatione eos, qui possint, inuitat, dicens: Qui potest capere, capiat. Et paulo post eisdem, qui vel vxorem, vel alios cognatos, & implicamenta mundi huius propter ipsum reliquerint, centuplum promittit in hac vita præmium, & in seculo futuro vitam æternam. Vnde certè gratia distinctionis, non Moyses hoc indumento vestiri Aaron & filios eius iubetur, sicut de prioribus dicitur: Vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, & filios eius cum eo. Sed facies, inquit, feminalia linea, vt operiant carnem. Ipsi, inquit, operiant carnem turpitudinis suæ, tu feminalia pontifici, & filijs eius facies, tu castitatis regulam docebis, tu abstinendum ab vxorio complexu eis, qui sacerdotio functuri sunt, intimabis. Nulli tamen violentum huiusmodi continentiæ iugum imponet

Matth. 19. Ibidem.

Nemo inuitus cogitur ad cælibatū amplectendum.

Nulli violentum cōtinentiæ iugum

gum imponendum sed cum sponte susceperint, ferre deinceps debet.

ponet; sed quicunque sacerdotes fieri, ac ministerio seruire altaris volunt, ipsi sua sponte vxorum serui esse desistent. Quod vbi perfecerint, & suscepto semel continentiæ proposito ministros se sanctuarij atque altaris fore consentiunt, aderit lex diuina, quæ velut cæterum illius habitum sacerdotibus congruum imponens, quomodo viuere, vel docere debeant, abundanter instituat, congaudensque spontaneę ipsorum deuotioni, dignum sacerdotio decus sapientiæ, patientiæ, mansuetudinis, misericordiæ, zeli spiritalis, humilitatis, timoris Domini, cæterorumque huiusmodi ornamentorum superaddat. Alioqui iniquitatis rei moriuntur. Mortem nanque certissimam incurrit animæ, si quis luxuriosè viuens, sacerdotalem sibi vsurpare gradum præsumit.

Certissimâ animę mortem incurrunt incontinentes sacerdotes.

2. IDEM in primum caput Lucæ, in ea verba, Et factum est, vt implerentur dies officij eius, abijt in domum suam: Hoc est quod dixi, quòd vicis suæ tempore pontifices, templi tantùm officijs mancipati, non solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinerent ingressu. Vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritalis inquiritur; consequenter sacerdotibus, vt semper altari queant assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Exemplum datur Sacerdotibus nostris perpetuæ castitatis.

Semper castitas obseruanda præcipitur. 1. Cor. 7.

3. HIERONYMVS in caput primum epistolę ad Titum: Si Laicis imperatur, vt propter orationem abstineant se ab vxorum coitu; quid de episcopo sentiendum est, qui quotidiè pro suis, populique peccatis, illibatas Deo oblaturus est victimas? Relegamus libros Regum, & inueniemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid, & pueris eius, nisi interrogaret, vtrum mundi essent pueri à muliere, non vtique aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudiustertius vacâsse ab opere coniugali, nequaquam panes, quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositionis panes, & corpus Christi, quantum inter vmbram & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria præfigurabantur. Quomodo itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoque, & benignitas, præcipuè esse debent in Episcopo, & inter cunctos laicos eminentia; sic & castitas propria, & (vt ita dixerim) pudicitia sacerdotalis, vt non solùm ab opere se immundo abstineat, sed etiam à iactu oculi, & cogitationis errore mens Christi corpus confectura sit libera.

Argumenta B. Hieronymi pro celibatu ministrorum altaris. 1. Reg. 21.

Panum propositionis, & corporis Christi differentia. 2. Tim. 3. Tit. 1.

Sacerdotalis pudicitia qualis in episcopo.

4. IDEM in apologia pro libris aduersus Iouinianum capite tertio: Ecce perspicuè nuptias diximus concedi in Euangelio, sed tamen eosdem in suo officio permanentes, præmia castitatis capere non posse. Quod si indignè accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, immò episcopis, & presbyteris, & diaconis, & vniuerso choro sacerdotali, & Leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. ET capite octauo: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes; Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Continentia Sacerdotum, & ministrorum altaris.

Non eliguntur nisi post Sacerdotium in æternum pudici.

5. ORIGENES homilia vigesimaterția in librum Numerorum: Si oratio iusti sicut incensum offertur in conspectu Domini, & eleuatio manuum eius sacrificium est vespertinum; dicit autem Apostolus ijs, qui in coniugijs sunt: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum in id ipsum sitis: certum est, quia impeditur sacrificium indesinens ijs, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Vnde videtur mihi, quòd illius est solius offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti, & perpetuæ se deuouerit castitati.

Psalm. 140. 1. Cor. 7.

Castitati perpetuę se deuouentes, apti sunt ad sacrificandum.

6. AMBROSIVS epistolâ octogesimasecunda ad Vercellensem Ecclesiam: Vnius vxoris virum præcipit esse, non quò exortem excludat coniugij, (nam hoc supra legem præcepti est) sed vt coniugali castimonia feruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterum, vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuitetur authoritate. Habentem enim dixit filios, non facientem: neque coniugium iterare. Quod ideò non prætermisi, quia plerique ita argumentantur, vnius vxoris virum dici post Baptismum habitæ, eò quòd Baptismo vitium sit ablutum, quo adferebatur impedimentum. Et vitia quidem, atque peccata diluuntur omnia, vt si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis, quas nulla coniugij lege sociauerit, remittantur ei omnia, sed coniugia non resoluuntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro, non lex, soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideò Apostolus legem posuit, dicens: Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir. Ergò quia sine crimine est vnius vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogatiua exuitur sacerdotis. Diximus quid legis est: dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscamus, non solùm hoc Apostolum de episcopo, & presbytero statuisse, sed etiam Patres in Concilio Nicæni tractatûs addidisse: Neque clericum quenquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduam, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem, seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio non reseruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdotem, si ijsdem adstringerentur legibus? Debet præponderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia.

Matrimonio vti in Episcopatu non licet.

Baptismi vis.

Bigamus ad sacerdotiũ inhabilis. Tit. 1.

Vita Sacerdotis præponderare debet.

7. IDEM libro primo officiorum, capite quinquagesimo, eoque vltimo, loquens de ministris altaris: Inoffensum autem exhibendum, & immaculatum ministerium, nec vllo coniugali coitu violandum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eò non prætermisi, quia in plerisque abditioribus locis, cùm ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquam vsu veteri defendunt, quando per interualla dierum sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum, aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri testamento legimus: Et lauabant vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis.

Sacerdotibus & ministris altaris, quãuis coniugatis, seruanda est continentia.

Exod. 19.

8. EVSEBIVS Pamphili libro primo de demonstratione euangelica, capite nono: Mo-

rieè

rirò aliquis quærierit, quænam causa sit, cur prisci in nuptijs, & procreatione liberorum plurimum studij posuerint: nos verò hanc partem negligamus. Aduersus hæc talem licet ex ipsis Hebræorum oraculis rationem colligere. Quicunque ante Moysen de laude pietatis nomen adepti sunt, hi tunc initium habente, tuncque primùm existente vita, fuisse memorantur: quæ verò ad nos pertinent, tendere ad finem. Quare illos magna cum cura sobolis incrementum quæsiuisse, quum per illud tempus, & numerus hominum augescerer, & multiplicaretur, atque indies robur acciperet genus humanum: nobis verò non admodum curæ esse hoc, vtpotè cùm res iam interire ac desinere, atque ad extremum finem tendere credantur, quando planè dicitur, ante vitæ consummationem, Euangelicam in foribus adesse doctrinam, & renouatio ac generatio alterius seculi, quod breui instet futurum, denunciatur. Vna igitur defensio hæc, altera autem erit huiusmodi: Priscis illis, qui remissiorem ac liberiorem vitam agebant, nihil erat impedimento, ne domui liberisque præessent, ac pariter diuinæ quoque rei vacarent, quando vnà cum vxoribus, & liberis, & domo, religioni assiduam dare operam poterant, & nusquam ob vllas res externas à meliore proposito auellebantur. Res verò nostræ innumerabilia habent, quæ extrinsecus premant, & quæ in alienas curas vndique trahant, & ab earum rerum studio, quæ Deo placent, abducant. Hanc igitur causam esse, cur nubendi ratio contrahatur, Euangelicæ doctrinæ verbum demonstrat, vbi ait: Hoc autem dico, fratres, tempus breue est: reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes. Præterit enim figura huius mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est de ijs quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino. Qui autem cum vxore est, solicitus est de ijs, quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quę Domini sunt, vt placeat Domino, vt sit sancta & corpore & spiritu; quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Palam igitur in his causam, cur à nuptijs sit abstinendum, proponit, vbi temporum, rerumque extrinsecus ingruentium stoliditatem reprehendit, quorum nihil priscis illis accidebat. Ad hæc tertia quoque ratio adiungi potest, propter quam veteres illi Dei cultores, in procreatione liberorum plurimum studij collocarent. Quum reliqui homines in morum peruersitate maius indies incrementum accepissent, atque in immanem, & ab omni humanitate alienam, & planè ferinam vitam relapsi essent, & impium prorsus omniquè religioni inimicum morem facilè corruissent: valdè pauci, & facilè numerabiles, qui supererant, ea sectantes, quæ prius à nobis dicta sunt, à multorum consuetudine, & à communi cum reliquis hominibus victu, se amouebant. Porrò autem cùm seorsum ab alijs gentibus, singulariquè more viuerent, nouam quandam reipublic. rationem, vitamque studiosam Sapientiæ, vereque ipsius Dei cultricem, & reliquis hominibus impermiscuam, instituerunt. Vt igitur posteris quoque illorum propriè religionis, tanquam scintilla quædam reparandi ignis, ita aliquod semen seruaretur, neque vnà cum ipsorum decessu, ipsorum pietas deficeret atque interiret, meritò & generandæ, & alendæ sobolis curam introduxêre, vt sic Doctores atque Magistri propriorum liberorum existerent, quippe qui posteris successores pietatis, propriæque virtutis hæredes relinquere, pulchrum atque honestum iudicarent. Hinc sanè Prophetæ innumerabiles, & viri iusti, quin ipse quoque Saluator ac Dominus noster, eiusque discipuli atque Apostoli, ab illorum disciplina profecti sunt. Quòd si qui etiam vitiosi ab eisdem prodiérunt, quasi paleæ simul cum tritico subnascentes, non ob id tamen culpandi qui genuerint, aut qui enutrierint, quando etiam de discipulis Saluatoris aliquos nouimus libertate voluntatis auersos, à recto aberrâsse. Causa igitur ob quam viri sancti priscis temporibus magno cum studio liberos susciperent, reddita est: quæ non amplius in nobis locum habere dicenda est, quippe quum, Deo fauente, per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, innumerabiles gentes, & populos, in vrbibus, & regionibus, & agris liceat nobis oculis intueri, eodem animo festinantes & ad sancta Euangelicæ doctrinæ præcepta concurrentes: quibus quidem satis superque sit, si doctores ac prædicatores diuini verbi omnibus, & vitæ vinculis, & solicitudinibus liberati, possint sufficere. His autem ipsis maximè in præsentia, vt melioribus studijs vacent liberius, seiunctus à re vxoria victus adamatur, veluti ijs, qui diuina, & incorporea sobole propaganda, occupati teneantur, & non vnius, neque duorum liberorum, sed aceruatim innumerabilis multitudinis educationem, sanctamque disciplinam, ac reliquæ institutendæ vitæ curam susceperint. Postremùm omnium si quis priscorum illorum vitas, de quibus nunc loquimur, diligenter exploret, inueniet eos initio quidem ætatis, sobolj augendæ, coniugioque vacantes, maturè autem abstinentes atque cessantes. Scriptum est enim, quòd placuerit Enoch Deo postquam genuit Mathusalam. Vbi scriptura planè post genitum filium, Deo placuisse illum, de quo loquitur, memorat, neque illi post hac alios genitos filios prodit. Noë quoque vir iustus, post susceptionem liberorum, solus cum familia, quum reliqua omnia quæcunque essent in terra perijssent, incolumis conseruatus, plurimis posthac superfuisse annis inducitur, neque tamen vsquam genuisse alios filios. Dicitur & Isaac, postquam ex vna vxore geminæ prolis pater factus est, desijsse cum illa consuescere. Et Ioseph, quum præsertim apud AEgyptios versatus sit, non plus quàm duorum filiorum pater extitisse inuenitur, quorum matrem vnam duntaxat in matrimonio habuerit. Ipse etiam Moyses, atque eius frater Aaron, antequam ipsis Deus apparuerit, filios genuisse memorantur: postquam autem diuina oracula acceperunt, non amplius genitos ab illis filios inuenias. quid porrò de Melchisedech est dicendum, cuius omninò non filius, non genus, non successio refertur? neque item Iesu, qui in Moysi locum successit, neque plurimorum aliorum prophetarum. Quum autem de Abraham, & Iacob quæri soleat, qui multiplicem sobolem propagauerint, alibi nos ociosius huiusce rei rationem reddidimus: vbi de sanctorum veterum virorum multiplici coniugio, multiplicique sobole disseruimus. Ad quæ scripta nostra

Cur in veteri lege maior habebatur cura nuptiarum & procreationis liberorum, quàm in noua lege.

Prima causa.

Secunda.

In noua lege iam adducta ciuitate locum non habens.

Tertia, eaque efficacior ratio.

Continentia patriarcharum veteris testamenti.

1. Cor. 7.

Enoch. Genes. 5. Eccli. 44.

Noë.

Isaac.

Ioseph.

Moyses & Aaron.

Melchisedech.

Iosue.

ſtra in præſenti ſtudioſos lectores remittimus: hoc vnum admonentes, ne noui quidem teſtamenti legibus, quæ ad ſuſceptionem liberorum pertinent, omninò interdici, ſed in hoc quoque ijs conſentanea, quæ de priſcis illis ſanctis viris memorantur, inſtituta haberi. Oportet enim, dicit ſermo Diuinus, epiſcopum vnius vxoris virum eſſe. Veruntamen eos qui ſacrati ſint, atque in Dei miniſterio cultuque occupati, continere deinceps ſeipſos à commercio vxoris decet: qui autem non ad tantum aſſumpti ſint ſacerdotij munus, ijs idem ſermo diuinus indulget.

1. Tim. 3. Tit. 1.

Epiſcoporum continentia.

Ex Gratiano.

9. APVD Gratianum diſtinctione vigeſimaoctaua ſequentes canones & decreta citantur Gregorij & cæterorum.

Habetur lib. 1. epiſtol. 42. Subdiaconorum continentia.

10. GREGORIVS Magnus in epiſtola ad Petrum Subdiaconum: Nullum facere ſubdiaconum præſumant Epiſcopi, niſi qui ſe victurum caſtè promiſerit. Quia nullus ad miniſterium altaris accedere debet, niſi cuius caſtitas ante ſuſceptum miniſterium fuerit approbata.

11. INNOCENTIVS ſecundus: Decernimus, vt ij qui in ordine ſubdiaconatus, & ſupra vxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio, atque eccleſiaſtico beneficio careant. Cùm enim ipſi templum, vaſa Domini, & ſacrarium Spiritus ſancti debeant eſſe, & dici, indignum eſt eos cubilibus, & immunditijs deſeruire.

Habes in 4. Tolet. c. 26. Presbyterorum & Diaconorum profeſſio de ſeruanda continentia.

12. CONCILIVM Toletanum quartum: Quando presbyteri aut diaconi per parochias conſtituuntur; oportet eos primùm profeſſionem epiſcopo ſuo facere, vt caſtè, & purè viuant ſub Dei timore, vt dum eos talis profeſſio obligauerit, vitæ ſanctæ diſciplinam retineant.

Habetur in Concil. 2. Tolet. can. 1.

13. CONCILIVM Toletanum ſecundum: De ijs, quos voluntas parentum à primis infantiæ annis clericatus officio mancipauit, ſtatuimus obſeruandum, vt mox detonſi, vel miniſterio lectorum traditi, in domo Eccleſiæ ſub epiſcopali præſentia à præpoſito ſibi debeant erudiri. At vbi octauumdecimum ætatis ſuæ compleuerint annum, coram totius cleri, plebiſque conſpectu voluntas eorum de expetendo coniugio ab epiſcopo perſeruetur: quibus ſi gratia caſtitatis Deo inſpirante placuerit, & * promiſſionem caſtimoniæ ſuæ abſque coniugali neceſſitate ſpoponderint ſeruaturos, hi tanquam appetitores arctiſſimæ viæ, leuiſſimo Domini iugo ſubdantur: ac primo ſubdiaconatus miniſterium habita probatione profeſſionis ſuæ à vigeſimo anno ſuſcipiant. Quod ſi inculpabiliter, ac inoffensè vigeſimumquintum annum ætatis ſuæ peregerint, ad diaconatus officium, (ſi ſcienter implere poſſe ab epiſcopo comprobantur) promoueri debent. Cauendum tamen eſt his, ne quando ſuæ ſponſionis immemores ad terrenas nuptias, aut ad * furtiuos concubitus vltra recurrant. Quod ſi fortè fecerint, vt ſacrilegij rei * ab Eccleſia habeantur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore deſiderium nubendi perſuaſerit, conceſſam ab Apoſtolo licentiam auferre non poſſumus, ita vt cùm proiectæ ætatis in coniugio poſiti renuntiaturos ſe pari conſenſu operibus carnis ſpoponderint, ad ſacros ordines adſpirent.

* al. profeſſionem Caſtimoniæ profeſſio apud Clericos ante ſubdiaconatum.

* al. abortiuos Sacrilegij rei. * al. rei damnentur, & ab 1. Cor. 7.

Eſt Canon 2. ſecundi Arelatenſ. Concil. Coniugati nō promouendi ad ſacerdotium, niſi promiſſa conuentia.

14. CONCILIVM Arelatenſe ſecundum: Aſſumi aliquem ad ſacerdotium in coniugij vinculo conſtitutum non oportet; niſi fuerit promiſſa conuerſio. Ex eodem tertio citat & hunc canonem: Præterea placuit, vt deinceps non ordinentur diaconi, niſi qui prius conuerſionis propoſito profeſſi fuerint caſtitatem.

Nec diaconi.

15. APVD eundem Gratianum diſtinctione octogeſimaſecunda, citatur Siricius Papa: Plurimos ſacerdotes Chriſti, atque Leuitas, poſt longa conſecrationis ſuę tempora, tam de coniugibus proprijs, quàm etiam de turpi coitu ſobolem didicimus procreâſſe, & crimen ſuum hac præſcriptione defendere, quia in veteri teſtamento ſacerdotibus, ac miniſtris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc, quiſquis ille eſt ſectator libidinum, præceptorque vitiorum, ſi æſtimat, quòd in lege Moyſis paſſim ſacris ordinibus à Deo noſtro relaxata ſunt fræna luxuriæ, cur eos, quibus committebantur ſancta ſanctorum, præmonet dicens: Sancti eſtote, quia & ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter? Cur etiam procul à ſuis domibus, anno vicis ſuę, in templo habitare inſſi ſunt ſacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum vxoribus poſſent carnale exercere commercium, vt conſcientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus, etiam expleto deſeruitionis ſuæ tempore, vxorius vſus ſolius ſucceſſionis cauſa fuerat relaxatus: quia non ex alia niſi ex tribu Leui, quiſquam ad Dei miniſterium fuerat præceptus admitti. Vnde & Dominus Ieſus, cùm nos ſuo illuſtraſſet aduentu, in euangelio proteſtatur, quia legem venerit implere, non ſoluere. Et ideò eccleſiam, cuius ſponſus eſt ſpecioſus forma, caſtitatis voluit ſplendore radiare, vt in die iudicij, cùm rurſus aduenerit, ſine macula & ruga eam poſſit, ſicut per Apoſtolum ſuum inſtituit, reperire. Quarum ſanctionum ſacerdotes omnes atque Leuitæ inſolubili lege conſtringimur, vt à die ordinationis noſtræ, ſobrietatis ac pudicitiæ & corda noſtra mancipemus & corpora, dummodò per omnia Deo noſtro in his, quæ quotidiè offerimus, ſacrificijs placeamus. Qui autem in carne ſunt, dicente electionis vaſe, Deo placere non poſſunt. Vos autem iam non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis. Et vbi poterit, niſi in corporibus (ſicut legimus) ſanctis, Dei ſpiritus habitare? Et quia aliquanti, de quibus loquimur, vt tua ſanctitas retulit, ignoratione lapſos eſſe ſe deflent, his hac conditione miſericordiam dicimus non negandam, vt ſine vllo honoris augmento in hoc, quo deiecti ſunt, quandiu vixerint, officio perſeuerent, ſi tamen poſt hæc continentes ſe ſtuduerint exhibere. Hi verò, qui illiciti priuilegij excuſatione nituntur, vt ſibi aſſerunt veteri hoc lege conceſſum, nouerint ſe ab omni eccleſiaſtico honore, quo indignè vſi ſunt, Apoſtolicæ ſedis authoritate deiectos, nec vnquam poſſe venerâda attrectare myſteria, quibus ſe ipſi, dum obſcœnis cupiditatibus inhiant, priuauerunt. Et quia exempla præſentia cauere nos præmonent in futurum, ſi quilibet epiſcopus, presbyter, atque diaconus, (quod non optamus) deinceps fuerit talis inuentus, iam nunc ſibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obſeratum: quia ferro neceſsè eſt excindantur vulnera, quæ fomentorum non ſenſerint medicinam. VIDE eundem in epiſtola quarta ad Epiſcopos Africæ, capite nono: Præterea quod dignum & pudicum & honeſtum eſt, ſuademus, vt ſacerdotes & leuitæ cum vxoribus ſuis non coeant, quia in miniſterio diuino quotidianis neceſſitatibus occupantur. Ad Corinthios namque ſic Paulus ſcribit, dicens: Abſtinete vos, vt vacetis orationi. Si ergò laicis abſtinentia imperatur, vt poſſint deprecantes audiri: quantò magis ſacerdos vtique omni momento paratus eſſe debet,

Matth. 5. Cantic. 4. Pſalm. 44. Christus voluit ſacerdotes & Leuitas non niſi teſtamenti eſſe continentes. Epheſ. 5.

Rom. 8. 1 Cor. 3. Ibidem 6. 2 Cor. 6. Sapient. 8.

Pœna incontinentis clerici.

Ex epiſtola ad Epiſcopos Africæ, à Gratiano non citata. Continentia Sacerdotum & Leuitarum. 1. Cor. 7.

Hæc iiſdem verbis ab Innocentio

I. reperita sunt in epistol. 2. ad Victricium Rothomagensem. Tit. 1.

bet, munditiæ puritate securus, ne aut sacrificium offerat, aut baptizare cogatur? Qui si contaminatus est carnali concupiscentia, quid faciet? excusabit? Quo pudore, qua mente vsurpabit? Qua conscientia, quo merito hic exaudiri se credit, cùm dictum sit: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum? Qua de re, hortor, moneo, rogo, tollatur hoc opprobrium, quod potest iure etiam gentilitas accusare. Forte creditur, quia scriptum est: Vnius vxoris virum. Non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros non admisit, qui ait: Vellem autem omnes homines sic esse, sicuti & ego. Et apertius declarat, dicens Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu.

1. Tim. 1. Tit. 1.

1. Cor. 7.

Rom. 8.

Rursum ex Gratiano.

16. In eadem distinctione octogesimasecunda citatur Innocentius primus, capite primo: Proposuisti, quid de his obseruari debeat, quos in diaconij ministerio, aut in officio presbyterij positos, incontinentes esse aut fuisse, generati filij prodiderunt. De his & diuinarum legum manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Siricij episcopi monita euidentia commeârunt, vt incontinentes, in officijs talibus positi, omni ecclesiastico honore priuarentur, nec admitterentur accedere ad ministerium, quod sola continentia oporteat impleri. Est enim vetus admodum sacræ legis authoritas iam inde ab initio custodita, quòd in templo, anno vicis suæ habitare præcepti sunt sacerdotes; vt seruientes sacris oblationibus, * puros & ab omni labe purgatos, sibi vendicent diuina ministeria, neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum vxore carnale consortium, quia scriptum est Sancti estote; quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester. Quibus vtique propter sobolis successionem vxorius vsus fuerat relaxatus: quia ex alia tribu præterquam ex semine Aaron, ad sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere; quanto magis hi sacerdotes, vel leuitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ seruare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel à sacrificijs diuinis, vel à baptismatis officio vacent? Nam si beatus Apostolus Paulus ad Corinthios scribit, dicens: Abstinete vos ad tempus, vt vacetis orationi, & hoc vtique laicis præcepit; multò magis sacerdotes, quibus & orandi, & sacrificandi iuge officium est, semper debebunt ab huiusmodi consortio abstinere. Qui, si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare vsurpabit, aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cùm dictum sit; Omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil mundum? Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum est, Vnius vxoris virum. Non ad permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait: Vellem autem omnes sic esse, sicut & ego. Quod & apertius declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu: & ad habentem filios, non generantem, dixit. Sed ea planè dispar & diuersa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa ecclesiasticæ vitæ, pariter & disciplinæ, quæ ab episcopo Siricio ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, his ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitus incipiant abstinere. Et ita gradus, in quibus inuenti fuerint, sic retententur, vt eis non liceat ad potiora conscendere. Quibus in beneficio esse debet, quòd hunc ipsum locum, quem retinent, non amittunt. Si qui autem scisse formam viuendi, missam à Siricio, decegerunt, neque statim cupiditates libidinis abiecisse, illi sunt modis omnibus submouendi: quia post admonitionem cognitam, proponendam arbitrati sunt voluptatem.

Habetur in epistol. 3. in Rom. 2. ad Exuperium Tolosanum Episcopum. Siricij decretum renouatur.

Lucæ 1. 1. Paral. 24. * al. puri & purgati

Leuitic. 11. & 20.

Numer. 18.

Continentia sacerdotum.

2. Cor. 7.

Tit. 1.

1. Tim. 3. Tit. 1.

2. Cor. 7.

Rom. 8.

17. Concilivm Agathense, quod Innocentij & Siricij decretum approbauit, capite nono, sic habet: Placuit etiam, vt si Presbyteri, vel Diaconi, coniugati, ad torum vxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentij ordinatio, vel Siricij Episcopi authoritas, quæ est his canonibus inserta, seruetur. Quòd si ad aliquos formula illa ecclesiasticæ vitæ pariter, & disciplinæ, quæ à Siricio Episcopo ad prouincias commeauit, non probabitur peruenisse, eis ignorationis venia remittitur, ita vt de cætero penitus incipiant abstinere. Et ita gradus suos, in quibus inuenti fuerint, sic retineant, vt ad potiora eis non liceat ascendere. Quibus in beneficio esse debet, &c. vt Innocentius dixit.

Siricij & Innocentii decretum renouatur.

1. B Prioris ad Corinthios septimo, vt in textu.

2. Theophylactvs in caput septimum prioris ad Corinthios: Honor itaque eius est, seruare filiam virginem, eamque ob rem laudatur. Bene enim, inquit, facit. Porrò qui elocat nuptum virginem, & ipse bene facit: non enim peccatum est elocare. Omne autem quod non est peccatum, bene fit. Melius verò est non elocare, virtus enim est. Et paulo ante: Et si nupserit virgo, non peccauit. Virginem hic dicit, non eam quæ Deo consecrata sit, (ea enim si nupserit, peccauit omninò, vtpotè quæ mœchum superinduxerit sponso suo Christo) sed innupeam dum puellam. Ea enim si nupserit, non peccauit: nec enim res impura est Matrimonium.

1. Cor 7.

Virgini quæ Deo consecrata est, nubere non licet.

3. Hieronymvs libro primo contra Iouinianum, capite septimo, vt supra, quæstione quarta, A testimonio secundo.

4. Gregorivs in caput decimumquintum libri primi Regum: Nonnulli continentiam professi, dum à carnis concupiscentia superantur, in coniugali vita saluari posse confidunt. Quidam & dum Apostoli licentiam audiunt, Vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum: sine discretione personarum, omnes in hoc præcepto concludi, & sacrorum ordinum viros coniugali copula vti posse fatentur. Huiusmodi enim sensus, Amalechita camelus est: quia quasi ex ratione incipit, sed ad irrationabilem vitam trahit.

Excusationes & argumenta incontinentium Religiosorum & Sacerdotum. 1. Cor. 7.

5. Epiphanivs hæresi sexagesimaprima contra Apostolicos, agens de ijs verbis Pauli: Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat, non peccat si nubat. Nunquid Apostolus eam quæ semel virginitatem Deo seruare decreuit, à proprio cursu detrahere volens, hæc præcepit? Non enim de his fermo est, sed de virginibus, quæ nubendi tempus excesserunt, quæ non ob virginitatem in vigore permanserunt, sed quòd viros non habuerunt, qui eas ad nuptias petiuissent.

1. Cor. 7.

Paulus quibus virginibus permittat matrimonium.

6. Matthaei decimonono: Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt Eunuchi, qui facti sunt ab homi-

hominibus: & sunt Eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

7. ISAIAS quinquagesimosexto: Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

Eunuchi euangelici commendantur.

8. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Isaiæ: In Eunuchis intelligendi sunt, de quibus Dominus in Euangelio loquitur, Qui se castrauerunt propter regna cælorum: quales erant & Apostoli, quibus admirantibus, & pro rei difficultate dicentibus, Quis ergò potest saluus fieri? Respondit Saluator: Qui potest capere, capiat. Vnde & Apostolus de huiusmodi Eunuchis, id est, de virginibus, præceptum Domini se non habere testatur: sed dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino, volens omnes esse sicut seipsum. Tempus enim, ait, in collecto est: superest, vt qui habent vxores, sic sint quasi non habeant. Qui enim liber vocatus est à seruitute & officio coniugali, iste verus est seruus Christi. Et post pauca: Qui sint Eunuchi, supra diximus, qui soliciti sunt ad ea quæ Dei sunt: de quibus loquitur & sapientia, Beata sterilis immaculata, quæ non cognouit stratum in delicto, habebit fructum in visitatione animarum. Et Eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem, neque cogitauit contra Dominum mala. Dabitur enim fidei eius electa gratia, & para in templo Domini delectabilis. Hęc sterilis virginitate fœcunda est: Hic Eunuchus regno cælorum vim facit, & violenter diripit illud. Iste custos est Sabbatorum, vt nunquam faciat opera nuptiarum. Iste elegit quæ Dominus voluit, vt plus offerat quàm præceptum est: vt non indulgentiam Apostoli eius, sed voluntatem consideret. Iste tenet fœdus Domini sempiternum, vt non ad tempus vacet orationi, & iterum ad idipsum reuertatur: sed acceptorum esse se nouerit in domo Domini, quæ est Ecclesia eius, locum optimum. Multæ enim mansiones sunt apud patrem. Et qui Eunuchus fuerit, ac fecerit vniuersa quæ scripta sunt, habebit in muris eius locum optimum, vt scilicet turris Domini efficiatur, & in sacerdotali consistat gradu: & pro carnis filijs, multos habeat filios spirituales. Talem fuisse Eunuchum quem Iesus amauit plurimùm, euangelistam Ioannem, Ecclesiasticæ tradunt historiæ, qui recubuit super pectus Iesu, qui Petro tardius ambulante, elatus virginitatis alis cucurrit ad Dominum: qui in secreta diuinæ se Natiuitatis immergens, ausus est dicere, quod euncta secula nesciebant: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum.

Matth.19.

2.Cor.7.

Sapient.3.

Plus offerõt quàm præceptum est.

1.Cor.7.

Ioan.14.

In Sacerdotali gradu constituti Eunuchi euangelici filios habent spirituales.

Ioan.13. & 21.

Ioan.20.

Ioan.1.

9. BASILIVS in libro de vera virginitate: Et sunt spadones, qui seipsos abscinderunt propter regnum cælorum: qui etiam cæteris præstantiores sunt, quia quum neque naturæ ad castitatem tuendam nitantur auxilio, neque ab hominibus, quorum sub ditione sunt, spe præmij alliciantur, ipsi semet propter regna cælorum ad virginitatis præclarum certamen exercent, coniugiumque, & simul omne seculum eius seruandæ causa contemnunt, regnumque cæleste cum sudore, gloriosisque laboribus capessunt, &c. Qui seipsum instinctu gratiæ spiritalis abscidit, præcipuumque ac singulare opus per continentiam, & ardens ad cuncta exercitium, munus summ fecit, hic suis, non alienis rectè factis, in cælesti regno honestus & clarus est. Eodem in loco interpretatur verba Esaiæ de ijsdem. Et in principio libri hanc habet sententiam: Magnum reuera quiddam ac præclarum virginitas est: quæ (vt totum simul explicem) hominem incorruptibili Deo similimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: sed cùm incorporalis animæ propria & præcipua sit, eius preciosissima integritate corpora quoque incorrupta seruantur.

Matth.19. Spadonum euangelicorum laus.

Isaiæ 56. Virginitatis commendatio.

10. AVGVSTINVS de sancta Virginitate, capite vigesimoquarto: De quibus autem spadonibus loquitur Deus per Esaiam prophetam, quibus se dicit daturum in domo sua, & in muro suo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum atque filiarum: nisi de ijs, qui seipsos castrant propter regnum cælorum? Nam illis, quibus ipsum virile membrum debilitatur, vt generare non possint, sicut sunt Eunuchi diuitum & regum, sufficit vtique cùm Christiani fiunt, & Dei præcepta custodiunt, eo tamen proposito sunt, vt coniuges si possint, haberent: cæteris in domo Dei coniugatis fidelibus adæquari, qui prolem licitè pudicèque susceptam in Dei timore nutriunt, docentes filios suos, vt ponant in Deo spem suam, non autem accipere meliorem locum, quàm est filiorum atque filiarum. Neque enim vxores animi virtute, sed carnis necessitate non ducunt.

Eunuchi euangelici. Isaiæ 56.

Matth.19.

Psalm.77. Isaiæ 56.

11. ET capite vigesimoquinto: Cùm dixisset de spadonibus; Dabo eis in domo mea, & in muro meo locum nominatum, meliorem multò quàm filiorum atque filiarum: ne quis nimium carnalis existimaret, in his verbis aliquid temporale sperandum, continuò subiecit: Nomen æternum dabo eis, nec vnquam delebit. AEternum hoc nomen, quicquid illud est, spadonibus Dei, quod vtique gloriam quandam propriam excellentemque significat, non erit commune cum multis, quamuis in eodem regno & in eadem domo constitutis. Nam ideò fortassis & nomen dictum est, quod eos quibus datur, distinguit à cæteris.

Isaiæ 56.

Propriè quædã gloria in cælo promittitur Spadonibus euangelicis.

12. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem, capite sexto: Voluntarijs spadonibus pro cupiditate cælesti, saluo matrimonio, abstinentia toleratur, quantò magis adempto? &c.

13. PRIORIS ad Corinthios septimo: Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Ibidem: Qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: &c. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius, liberata est: cui vult nubat: tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundùm meum consilium: puto autem quòd & ego Spiritum Dei habeam.

14. C HIERONYMVS aduersus Iouinianum libro primo, capite secundo: Dicit (Iouinianus) virgines, viduas, & maritatas, quæ semel in Christo lotę sunt, si non discrepent cęteris operibus, eiusdem esse meriti. Quam eius hæresim eodem libro copiosissimè confutat.

Iouinianus æquabat virginitatem matrimonio.

15. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quodvultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano

Hæresis Iouiniani.

niano quodam monacho ista hæresis Iouinianistarum orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, ficut Stoici Philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam. Virginitatem Mariæ destruebat, dicens eam pariendo fuisse corruptam. Virginitatem etiam sanctimonialium, & continentiam sexus virilis in sanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum castorum atque fidelium meritis adæquabat; ita vt quædam virgines sacræ prouectæ iam ætatis in vrbe Roma, vbi hæc docebat, eo audito nupsisse dicantur. Non sanè ipse vel habebat, vel habere volebat vxorem, quod non propter aliquod apud Deum maius meritum in regno vitæ perpetuę profuturum, sed propter præsentem prodesse necessitatem, hoc est, ne homo coniugales patiatur molestias, disputabat. Citò tamen ista hæresis oppressa & extincta est, nec vsque ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire.

Continentiam virginum sacrarum castitati coniugali æquabat: & idcircò quædam sanctimoniales nupserunt.

Melius est in virginitate manere, aut in cælibatu, quàm matrimonio iungi.

3. CONCILIVM Tridentinum sessione vigesimaquarta, Canone decimo: Si quis dixerit, statum coniugalem anteponendum esse statui virginitatis, vel cælibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quàm iungi matrimonio; anathema sit.

4. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt supra hæc quæstione, B in textu.

5. AVGVSTINVS libro sexto Confessionum, capite vndecimo: Putabam me miserum fore nimis, si fœminæ priuarer amplexibus, & medicinam misericordiæ tuæ ad eandem infirmitatem sanandam non cogitabam: quia expertus non eram, & propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius, cùm tam stultus essem vt nescirem, sicut scriptum est: Neminem posse esse continentem, nisi tu dederis. Vtique dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te iactarem curam meam.

Sapient. 8. Donũ continentiæ petentibus largitur Deus & in eum sperantibus.

6. ET libro octauo, capite vndecimo: Aperiebatur ab ea parte, qua intenderam faciem, & quò transire trepidabam, casta dignitas continentiæ, serena & non dissolutè hilaris, honestè blandiens vt venirem, neque dubitarem, & extendens ad me suscipiendum & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduę, & virgines anus, & in omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis, sed fœcunda mater filiorum gaudiorum de marito te Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris, quod isti & istæ? An verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? Proijce te securus in eum, noli metuere, non se subtrahet vt cadas. Proijce te securus, excipiet te, & sanabit te.

Castitas iuuitans Augustinum.

Castitatem seruare possumus, non tam in nobismetipsis, quàm in Domino Deo nostro.

7. ORIGENES in caput decimumnonum Matthæi tractatu septimo: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est. Quoniam autem quidam calumniantur quod Christus ait; Quibus datum est, quasi excusationem habentes, & volentes quidem esse in castitate, non autem prœualentes. Quibus est respondendum: Si quidem accipimus simpliciter, quod dictum est, Sed quibus datum est: non autem attendimus, quod alibi dicit: Petite, & dabitur vobis: &, omnis qui petit, accipit: aut fideles non sumus, aut scientes scripturas; qui enim vult capax esse verbi, quod de castitate positum est, petat credens dicenti, & accipiet, non dubitans de illo quod dictum est: Omnis qui petit, accipit. Quis est ergò qui petit? qui credit Christo dicenti: Si steteritis orantes, credite quoniam accipietis. Debet autem qui petit, omnia facere quantum ad se, vt oret spiritu, oret & mente, memor Apostolici verbi quod ait: Sine intermissione orantes. Vtile est autem scire quid debeat petere quis, vt mereatur accipere. Et quod ait: Dico vobis, etsi non dabit ei surgens propterea quòd amicus est eius, tamen propter importunitatem eius dabit ei quantos voluerit. Et addit: Et ego vobis dico; Petite, & dabitur vobis; quærite, & inuenietis; pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.

Contra eos qui dicunt, quosdã castitatem seruare non posse.

Matth. 7.

Marc. 11. Petenda est à Domino castitas ardenter & perseuerantèr. Ibidem.

1. Thess. 5.

Luc. 11.

8. HIERONYMVS in decimumnonum caput Matthæi: Non omnes capiunt verbum istud. Nemo putet sub hoc verbo vel fatum, vel fortunam introduci: quòd hi sint virgines, quibus à Deo datum sit: aut quos quidam ad hoc casus adduxerit: sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ibidem: Quasi hortantis vox Domini est, & milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis: Qui potest capere, capiat: qui potest pugnare, pugnet, superet, ac triumphet.

Quibus datur continentiæ donum. Matth. 7. Luc. 11.

9. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimatertia in caput decimumnonum Matthæi: Qui potest capere, capiat. Ita magis animat atque incendit, vel quia magnitudinem virtutis ostendit, vel quia inæstimabili misericordia sua noluit rem in necessitatem legis concludere. Et ad hæc possibile id esse monstrat, vt eligendi cupiditas crescere possit. Sed si electionis opus est id, inquies, quomodo incipiens statim dixit: Non omnes capiunt, sed quibus datum est? Vt singulare id esse certamen perdicas, non vt fortè datam necessitatem suspiceris. His enim datum est, qui sponte id eligunt: quod ideò dixit, vt ostenderet superiori nobis auxilio esse opus, (quod quidem omnibus illud expetentibus paratum est) si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippe est, quandocunque res ardua proponitur, hoc vti modo dicendi: Vt etiam quando dicebat, Vobis est datum nôsse mysteria regni cælorum, quod maximè ita esse, præsenti loco approbatur. Nam si supernæ solummodò donationis istud est, ac nihil penitus qui se in perpetua virginitate conseruant, conferre videntur: superfluè ipsis regnum cælorum pollicetur, nec meritò à cæteris ipsos Eunuchis distinguit.

Qui potest capere, capiat, quid significet.

Quibus datum sit hoc verbum.

Luc. 8. Matth. 19. Castitatis conseruatio non est à solo Deo.

10. PRIORIS ad Corinthios decimo: Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere.

11. AVGVSTINVS in Psalmum septuagesimumquintum: Non sitis pigri ad vouendum &c. vt in textu.

12. IDEM in epistola quadragesimaquinta ad Armentarium & Paulinam vxorem eius: Prius quàm esses voti reus, liberum fuit quo esses inferior: quanuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur, quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo.

Ad eos quos pœnitet vouisse.

Non

Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis manssisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior. Modò autem tanto (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris, quanto beatior, si persolueris. Nec ideò te vouisse pœniteat, immò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta simple factis: ipse adiuuabit, qui vota tua experit. Felix est necessitas, quæ in meliora compellit.

VI.

Quæ est summaria doctrina superiorum?

A Qvæ pro instituta dicta sunt hactenus breuitate, eò sunt demum referenda, vt habeant simplices assertionem Catholicam de septem Ecclesiæ Sacramentis. Quæ duplicis quidem esse generis inueniuntur. [a] Alia enim, vt priora quinque, singularem vniuscuiusque fidelis salutem promouent: alia verò, duo videlicet posteriora, multiplicando Dei populo, & Ecclesiæ propagandæ deseruiunt. Vtrunque autem illud ex diuina, nobisque necessaria institutione efficiunt. [a] Concil. Florentin.

B Enimuerò Baptismus [b] ad spiritualem vitam, quę in Christo est, regenerat. Confirmatio [c] vires porrò ac robur addit regenerato. Eucharistia [d] cibus, potus, ac viaticum est peregrinanti. Pœnitentia [e] præsens aduersus omnes animi morbos pharmacum, lapsum hominem erigit, curatque vulneratum. Succedit extrema [f] Vnctio, quę in postrema cum morte lucta munit atque consolatur emigrantem. [g] Ordo deinde ministros præbet Ecclesiæ, qui sacris præsint, ac superiora omnia ritè procurent, dispensent, conseruent, & applicent. Denique Matrimonium [h] Christianam gentem propagat, & humanæ prouidet incontinentiæ. [b] Ioan. 3. b Tit. 3. b [c] Act. 8. e [d] Ioan. 6. f [e] Ioan. 20. f Ezech. 18. g [f] Iacob. 5. d [g] Tit. 1. b 1. Corinth. 4. b [h] Ephes. 5. g 1. Corint. 7. a

C Vbi etiam istud discrimen retinendum est, quòd Baptismus, Confirmatio, & Ordo semel collata, nunquam [i] iterentur. Baptismus item necessariò suscipitur [k] ab omnibus: Eucharistia à [l] ratione vtentibus; & à relapsis [m] Pœnitentia. At est arbitrarium vti reliquis, modò nullum contemnas, aut, cùm ita fert tempus, contra ius & æquum negligas. [i] Concil. Florentin. Tridentin. sess. 7. can. 9. de Sacrament. in genere. Augustin. 2. contra epistol. Parmenian. cap. 13. [k] Ioan. 3. b [l] Trident. sess. 21. cap. 4. [m] Apocal. 2. b

D Hæc sunt igitur antidota, diuinaque remedia, quæ misericordia plenus ille [a] Samaritanus instituit, & Ecclesię præpositis dispensanda concredidit, nimirum ad probè curandos ægros, id est, peccatores omnes in Ecclesia, quoad illi, si velint, veram perfectamque sanitatem adipiscantur. Quæ quidem remedia ritè cognoscere, salubriter accipere, atque fideliter [a] Luc. 10. f. Corinth. 4. a Ioan. 20. e

etiam alijs applicare, non artis profectò humanæ, sed Christianæ est Sapientiæ. De qua cùm satis dictum sit hactenus, quemadmodum præsentis instituti ratio tulit, reliquum est, vt Christo duce, ad alteram huius operis partem, quæ CHRISTIANAM IVSTITIAM continet, porrò transeamus.

ECCLESIASTICI IIII.

SAPIENTIA filijs suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præbit in via IVSTITIAE. & qui illam diligit, diligit vitam.

TESTIMONIA.

Septem Sacramenta in quem finem sint instituta.

A CONCILIVM Florentinum: Sacramentorum quinque prima, ad spiritualem vniuscuiusque hominis in seipso perfectionem: duo vltima, ad totius Ecclesiæ regimen, multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur; per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide; Renati autem & roborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia. Quòd si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur; spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per extremam Vnctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter; per Matrimonium corporaliter augetur.

1. B IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, &c.

2. AD Titum tertio: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti.

3. ACTORVM octauo: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.

4. IOANNIS sexto: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Caro enim mea, verè est cibus: & sanguis meus, verè est potus, &c.

5. ET capite vigesimo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.

6. EZECHIELIS decimooctauo: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum, &c.

7. IACOBI quinto: Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

8. AD Titum primo: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

9. PRIORIS ad Corinthios quarto: Sic nos existimet homo vt ministros Christi: & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur.

10. AD Ephesios quinto: Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat.

1. C CONCILIVM Florentinum: Inter hæc Sacramenta tria sunt, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, à cæteris distinctiuum, imprimunt in anima indelebile. Vnde in eadem persona non reiterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.

Character quid sit, & à quot Sacramentis imprimatur.

2. TRIDENTINVM Concilium sessione septima, canone nono, de Sacramentis in genere: Si quis dixerit, in tribus Sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale & indelebile, vnde ea iterari non possunt; anathema sit.

Tria Sacramenta imprimunt characterem.

3. AVGVSTINVS libro secundo contra Epistolam Parmeniani, capite decimotertio, docet de Sacramento Baptismi & Ordinis, quòd non repetantur. Videsupra de sacramento Ordinis, quæstione prima, A testimonio primo.

Ordo & Baptismus nõ repetuntur.

4. IOANNIS tertio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.

5. TRIDENTINVM Concilium sessione vigesimaprima, capite quarto: Denique eadem sancta Synodus docet, paruulos, vsu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem: siquidem per Baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa ætate amittere non possunt. Neque ideò tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando seruauit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam, pro illius temporis ratione habuerunt: ita certò, eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controuersia credendum est.

Paruuli sine communione S. Eucharistiæ saluari possunt.

6. APOCALYPSIS secundo: Memor esto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

1. D LVCAE decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum.

2. PRIORIS ad Corinthios quarto, 5. Et Ioannis vigesimo, vt supra, B testimonio quinto & nono.

CAPVT

CAPVT QVINTVM
DE IVSTITIA CHRISTIANA.

I.

Quanam pertinent ad Iustitiam Christianam?

SVMMATIM duo, quæ his verbis continentur: [a] *Declina à malo, & fac bonum*: sicut & Isaias docet: [b] *Quiescite agere peruersè, & discite benè facere*. Hoc est, quod Paulus [c] monet, veterem cum actibus suis exuendum, & nouum hominem in iustitia & sanctitate veritatis induendum esse. Prius est in cognoscendis fugiendisque peccatis positum, quoniam ea ipsa maxima sunt mala mortalibus: posterius verò in bonis expetendis atque consectandis versatur.

a Aug. serm. 59. de temp. Chrys. in psal. 4. & hō. 16. in epist. ad Eph. Prosper sentēn. 98. ex Aug. a Psal. 36. c 33. c 1. Pet. 3. b Tob. 4. d
b Isa. 1. c Eccli. 3. d Rom. 12. b
c Col. 3. b Ephe. 4. e f g.

B Vt autem Iustitiæ hoc officium vtrunque [d] præstemus, Dei gratia per Iesum Christum nobis parta & promissa, semperque necessaria est. Ea verò præeunte [e] atque cooperante, efficitur id in nobis, quod Ioannes affirmat: [f] *Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille* (Deus) *iustus est*. Addit porrò: *Qui facit peccatum, ex diabolo est.*

d Bernar. serm. 2. de Pentecoste.
e Aug. de gratia & lib. arb. ca. 9. 15. & 16. Item in Enchirid. ca. 32. Hier. lib. 2. in Ioui. cap. 2. Concil. Trident. sess. 6. can. 2.
f 1. Ioan. 3. b

TESTIMONIA.

Iustitia in quo consistat.

1. AVGVSTINVS sermone quinquagesimonono de tempore: Iustitia non aliud est, quàm non peccare: non peccare autem, legis præcepta seruare. Præceptorum autem obseruatio duplici genere continetur, vt nihil eorum quæ prohibentur facias, & omnia quæ iubentur, implere contendas. Hoc est enim quod Psalmista dicit; Recede à malo, & fac bonum. Si à malo recesseris, & non feceris bonū, transgressor es legis; quæ non tantùm in malorum actuum abominatione, sed in bonorum perfectione completur. Neque hoc solùm tibi præcipitur, vt vestitum suis non spolies indumentis, sed vt spoliatus operias tuis.

Psalm. 33.

2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartū, super eum versum, Sacrificate sacrificium iustitiæ: Non sufficit si à malis abstineamus, sed oportet etiam bonorum accedere actiones. Quocirca etiam progrediens admonet, dicens; Declina à malo, & fac bonum. Non solùm enim improbitatis actio, sed etiam à virtute cessatio, vt puniamur, efficit. Nam & qui esurientem non pauerunt, & sitienti potum non dederunt, & qui nudum non vestierunt, non furati sunt, nec anari fuerunt, nec bona aliena ceperunt: sed quia non fecerunt eleemosynam, propterea pœnæ immortali dati sunt, & supplicio, cuius nullus est finis. Ex quo intelligimus, quòd abstinere à malis, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Propterea ergò etiam Propheta, cùm & ab improbitate per compunctionem abduxisset, & ad virtutis actionem aptiorem fecisset, & duritiam mentis emollijsset, & eam per compunctionem teneram reddidisset, incipit verba facere de iustitia, & dicit: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Iustitiam autem hic, non singularem aliquam dicit virtutem, sed vniuersam: quemadmodùm etiam virum iustum vocamus, qui omnem in se virtutem continet.

Non satis est à malo abstinere.

Psal. 96.

Matth. 25.

Psal. 4. Iustitiæ nomen generale.

3. IDEM homilia decimasexta in epistolam ad Ephesios: Non est satis à malitia liberari, si quidem consequendum sit regnum cælorum: sed & multo virtutum lucro ac prouentu opus est. Nam ad hoc quidem vt à gehenna liberemur, opus est vt abstineamus à malitia: vt verò regnum consequamur, amplectenda & vsurpanda est virtus. Nisi quispiam illud dixerit, quòd & bonum non facere, malitiæ pars quædam sit. Nam ocij istud est & segnitiei: ocium verò, malitiæ pars est: immò verò non pars, sed causa & mala radix. Omnem quippe ma-

Non sufficit à malo abstinere.

Eccli. 4.

Nihil boni facere, est malè facere.

litiam docuit ocium. Itaque cauendum, ne stultè quæstiones istas indagemus & inquiramus: nempe, quem sit habiturus locum, qui nihil boni facit: Nihil enim boni facere, hoc ipsum est malum facere. Dicas enim velim, si famulum quempiam haberes, qui etsi nec furaretur, nec conuiciaretur, nec contradiceret, immò nec inebriarétur, nec reliquorum malorum quicquam designaret: sederet tamen perpetuò otiosus, nec aliquid eorum, quæ seruus hero suo præstare debet, faceret: non flagellares illum? non vt peruersum castigares? Dic quæso. Atqui nihil dum mali operatus esset. Itaque hoc ipsum malum est. Producamus autem & ad reliqua vitæ genera sermonem. Sit agricola quisquam, qui nulla in parte ladat nostra bona, nec illis insidietur, nec furum intentet: duntaxàt consertis domi manibus otiosè sedeat, nec seminans, nec sulcum proscindens, nec boues subiugans, nec vitem colens, nec alium quenquam eorum labores facient, qui ad terræ culturam pertinent. An huiusmodi non puniemus? Atqui nihil iniuriæ intulit, ne culpare talem possimus. Verùm hoc ipso quòd otiosus fuit, iniuriam intulit. Iniuriam enim committit communi ratione, qui, quam debet, vtilitatem suam non præstat. Itaque si & in domesticis, & in opificibus, & in toto corpore magna est iniuria, non solùm mali quicquam facere, sed & bona omittere, multò magis illud vtique in corpore Christi erit.

Iustitiæ tota ratio in quo sit posita.

4. In libro sententiarum Prosperi ex Augustino, sententia nonagesimaoctaua: Tota iustitiæ ratio est, vt declinentur mala, & fiant bona: cuius obseruantiæ inter quaslibet aduersitates forma seruanda est: quia hoc solùm nunquàm amittitur, quod operi pietatis impenditur.

5. Psalmo trigesimosexto: Declina à malo, & fac bonum.

6. Et trigesimotertio: Diuerte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

7. Prioris Petri tertio: Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam.

8. Tobiæ quarto capite: Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus benè.

9. Isaiæ primo, vt in textu.

10. Ecclesiastici tertio: Sapiens cor, & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.

11. Ad Romanos duodecimo: Odientes malum, adhærentes bono.

12. Ad Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum, qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius, qui creauit illum.

13. Ad Ephesios quarto: Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Iesu. Deponere vos secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicem membra. Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo: qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, vt habeat vndè tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & Deus in Christo donauit vobis.

Pſal. 36.

14. B Bernardvs sermone primo in festo Pentecostes: Quia mandatum accepimus, vt declinantes à malo, faciamus quod bonum est, vide quemadmodùm spiritus in vtroque adiuuat infirmitatem nostram. Nam diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Propterea ad declinandum à malo, tria operatur in nobis, compunctionem, supplicationem, remissionem. Porrò ad faciendum bonum quid in nobis spiritus bonus operatur? Profectò monet, & mouet, & docet. Monet memoriam, rationem docet, mouet voluntatem.

1. Cor. 12. Ad declinandum à malo, & faciendu bonum, quæ in nobis operetur Spiritus sanctus.

15. Avgvstinvs libro de gratia & libero arbitrio ad Valentinum, capite nono: Quia ipsa bona opera ille in nobis operatur, de quo dictum est; Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate, ideò dixit Psalmus; Coronat te in miseratione & misericordia: quia eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur. Nõ enim, quia dixit, Deus est enim qui operatur in vobis, & velle, & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ità esset, non superiùs dixisset; Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Quando enim iubetur vt operétur, liberum eorum conuenitur arbitrium: sed ideò cum timore & tremore, ne sibi tribuendo quod benè operantur, de bonis tanquàm suis extollantur operibus.

Philip. 2.

Pſal. 102. Liberum est arbitrium cooperatur gratiæ Dei.

16. Et capite decimoquinto eiusdem libri: Ne putetur, nihil ibi facere ipsos homines per liberum arbitrium, ideò in Psalmo dicitur; Nolite obdurare corda vestra. Et per ipsum Ezechielem; Proijcite à vobis omnes impietates vestras, quas impiè egistis in me, & facite vobis cor nouum & spiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Israel, dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, sed conuertimini, & viuetis. Meminerimus Deum dicere, sed conuertimini, & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere: Proijcite à vobis omnes impietates vestras; cùm ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere; Facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, Facite vobis: hoc dicit, Dabo vobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est: nisi quia dat quod iubet, cùm adiuuat vt faciat cui iubet? Semper est autem in nobis voluntas libera, sed non semper est bona. Aut enim à iustitia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ,

Scripturis probatur gratiæ & liberi arbitrij concursus. Pſal. 94. Ezech. 18.

Pſal. 84. Ezech. 18.

Voluntas semper libera est, est non semper bona.

Gratia Dei facit vt bona fit voluntas, & possit implere mandata.

iustitiæ, & tunc est bona. Gratia verò Dei semper est bona, & per hanc fit, vt sit homo bonæ voluntatis, qui priùs fuit voluntatis malæ. Per hanc etiam fit, vt ipsa bona voluntas, quæ iam esse cœpit, augeatur; & tam magna fiat, vt possit implere diuina mandata quæ voluerit, cùm valdè perfectè voluerit. Ad hoc enim valet, quod scriptum est: Si volueris, conseruabis mandata: vt homo qui voluerit & non potuerit, nondùm se plenè velle cognoscat, & oret vt habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur vt faciat quod iubetur: tunc enim vtile est velle, cùm possumus; & tunc vtile est posse, cùm volumus: nam quid prodest, si quod non possumus, volumus; aut si quod possumus, nolumus?

Eccli 15.

Seruamus mandata si volumus.

4. ITEM capite decimosexto: Certum est enim, nos mandata seruare si volumus; sed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum est vt tantum velimus, quantum sufficit vt volendo faciamus. Certum est nos velle cùm volumus, sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum est, quòd paulò antè posui, Præparatur voluntas à Domino; de quo dictum est; A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet: de quo dictum est, Deus est qui operatur in vobis & velle & operari. Certum est nos facere cùm facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit; Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Cùm dicit; Faciam vt faciatis: quid aliud dicit, nisi, Auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis; & dabo cor carneum, vndè faciatis? & hoc quid est, nisi, Auferam cor durum, vndè non faciebatis: & dabo cor obediens, vndè faciatis? Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: hoc est enim dicere, Fac vt ponam custodiam ori meo: quod beneficium Dei iam fuerat consecutus, qui dixit, Posui ori meo custodiam.

Psal. 38.

Psal. 36.
Philip. 2.

Deus facit vt faciamus.

Ezech 36.

Psal. 118.

5. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite trigesimosecundo: Restat vt propterea rectè dictum intelligatur, non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam vtrumque legitur in sanctis eloquijs: Et misericordia eius præueniet me, & misericordia eius subsequetur me. Nolentem præuenit, vt velit; volentem subsequitur, ne frustrà velit.

Rom. 9.

Psal. 58. Psal. 22. Matth. 6. Gratia præueniens & subsequens.

6. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum, capite secundo: Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur. Alioquin, vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfectior est Deus: non est enim volentis neque currentis, sed miserentis & adiuuàntis Dei, vt peruenire valeamus ad calcem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt, incentiua & perfectio diaboli.

Liberi arbitrij sumus.

Rom. 9.

7. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, canone secundo: Si quis dixerit, ad hoc solùm diuinam gratiam per Christum Iesum dari, vt facilius homo iustè viuere, ac vitam æternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia vtrunque, sed ægrè tamen, & difficulter possit; anathema sit.

Gratia Dei ad quid necessaria sit.

8. PRIMASIVS Ioannis tertio, vt in textu.

II.

Quid est Peccatum?

AVGVSTINO[a] teste, Peccatum voluntas est retinendi vel consequendi quod Iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere. Et alibi docet,[b] Peccatum esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Ambrosius[c] verò, Quid est peccatum, inquit, nisi legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum?

a Lib. de duabus animabus c. 11. & lib. 1. Retract. ca. 15. & 13. Lib. de Genes ad lit imperfec. cap. 1.

b Lib. 22. cont. Faust. ca. 27. lib. 1. cont. 2. epist. Pel. cap. 13.

c Lib. de Paradiso, cap. 8. Aug. lib. 2. de consensu Euangelist. cap. 4. Beda in cap. 3. epist. Ioannis.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro de duabus animabus contra Manichæos, capite vndecimo: Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere.

Peccati definitio.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimoquinto: Definitio peccati, qua diximus, (scilicet in libro iam citato) Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere: propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodò peccatum est, non quod est etiam pœna peccati. Cur igitur inquiunt (Pelagiani) peccatum dicitis parvulorum, quorum volũtatem non tenetis ream? Respondetur, non eos proprietate voluntatis, sed origine reos teneri. Porrò autem Adam habebat vtique voluntatem, qua voluntate cùm peccasset, peccatum per eum intrauit in mundum. Et post pauca: Propterea non perturbat de paruulis quæstio, quia ex illius origine rei tenentur, qui voluntate peccauit.

Originale peccatum quomodo voluntarium sit.

3. CAPITE verò decimotertio sic ait: Illud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cùm adhuc non vtantur arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur etiam volũtarium, quia ex primi hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodò *hæreditariũ. Non itaque falsum est quod dixi (scilicet in libro de vera religione, capite decimoquarto) Vsqueadeò peccatum voluntarium malũ est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.

* al. voluntarium.

4. ITEM in libro de Genesi ad literam imperfecto, capite primo: Catholica fides est, omne quod dicitur malum, aut peccatum esse, aut

aut pœnam peccati. Nec esse peccatum, nisi prauum liberæ voluntatis assensum, cùm inclinamur ad ea, quæ iustitia vetat, & vndè liberum est abstinere; id est, non in rebus istis, sed in vsu earum legitimo. Vsus autem rerum est legitimus, vt anima in lege Dei maneat, & vni Deo plenissima dilectione subiecta sit, & cætera sibi subiecta sine cupiditate aut libidine ministret, id est, secundùm præceptum Dei.

Peccatum quid sit.

5. RVRSVS libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæum, capite vigesimoseptimo: Peccatum est factum, vel dictum, vel concupitum aliquid contra æternam legem. Lex verò æterna est, ratio diuina, vel voluntas Dei, ordinem naturalem conseruari iubens, perturbari vetans.

6. ET libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Peccata sunt, quæ secundùm carnis concupiscentiam, vel ignorantiam illicitè fiunt, dicuntur, cogitantur; quæ transacta etiam reos tenent, si non remittantur.

Peccatum quid.

7. AMBROSIVS in libro de Paradiso, capite octauo: Quid est peccatum, nisi præuaricatio legis diuinæ, & cælestium inobedientia præceptorum?

8. AVGVSTINVS libro secũdo de cõsensu Euangelistarũ, capite quarto: Denarius, tanquã iustitiæ numerus, in decẽ præceptis legis ostenditur. Porrò peccatum est legis transgressio.

9. VENERABILIS Beda in capite tertium epistolæ primæ Ioannis super ea verba, Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: Nemo dicat, aliud est peccatum, aliud iniquitas. Nemo dicat, ego peccator sum, sed iniquus non sum. Omnis enim qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas. Virtus huius sentẽtiæ facilius in lingua Græcorum, qua edita est epistola, comprehenditur. Siquidem apud eos iniquitas ἀνομία vocatur, quod significat, quasi cõtra legem, vel sine lege factum. Siquidem lex Græcè νόμος appellatur. Cùm ergò dicit Ioannes, Quia omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, hoc est, ἀνομίαν, & peccatum est iniquitas, manifestè insinuat, quia omne quicquid peccamus, contra legem Dei facimus, iuxta illud Psalmistæ: Præuaricantes repuraui omnes peccatores terræ. Omnes enim qui peccant, præuaricationis rei sunt, hoc est, non solùm illi, qui data sibi scripturæ legis scita contemnunt, sed & illi, qui innocentiam legis naturalis, quam in protoplasto omnes accepimus, siue infirmitate, siue negligentia, siue etiam ignorantia corrumpunt. Sed & Latinum nomen eidem rationi cõgruit, quòd iniquitas quasi æquitate aduersa nuncupatur, quisquis facit peccatum, & iniquitatẽ facit, & peccatum est iniquitas. Quia quicunq; peccat, cõtrarius nimirùm æquitati diuinæ legis peccando existit.

Omne peccatum fit contra legem Dei. 1. Ioan. 3.

III.

Quotuplex verò Peccatum est?

a Aug. in enchir. c. 64. b Trident. conc. sess. 5. c Psal. 50. b

A TRIPLEX, [a] Originale, Mortale, ac Veniale.

B Primùm, Originale vocamus, [b] quod à primo humani generis parente Adam transfusum, nobisque in ipsa [c] conceptione contractum, per Baptismum in Christo tollitur. De

d Rom. 5. c

quo Paulus in hunc modum: [d] *Per vnum hominem*, inquit, *peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ità in omnes homines mors pertranssijt, in quo omnes peccauerunt.* Et rursùs ad baptizatos loquens, vt vim Christiani baptismi ad hoc quoque peccatum expiandum porrigi ostenderet, apertè testatur: [e] *Abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini Jesu Christi, & in spiritu Dei nostri.*

e 1. Cor. 6. c

C Mortale verò, est peccatum (vt vocant) actuale, quod vitam spiritualem eripit, ac mortem adfert animæ peccantis: quæ mors & à Deo Deique [f] regno separat, & supplicio æterno dignum facit. Vndè scriptum est, [g] *Stipendia peccati, mors.* [h] *Iniustitia, mortis est acquisitio. Impij autem manibus & verbis accersierunt illam.*

f 1. Cor. 6. b Gal. 5. d Apocal. 21. c g Rom. 6. d h Sapien. 1. d

D Demùm, Veniale peccatum est actuale quidem, sed quod Dei inimicum hominem non efficit, cuiusque à Deo venia fidelibus facilè impetratur. De hoc Ioannes dixit: [i] *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, &*

i 1. Ioan. 1. d Aug. li. 3. cõtra duas epi. Pelagianorum cap. 3.

mus, & veritas in nobis non est. Nam & Iacobus apertè fatetur, [k] *In multis offendimus omnes.* Et si Sapienti credimus, [l] *Septies cadet iustus in die, & resurget.*

[k] Iacobi 3.
[l] Prou.24.b Eccles.7.c in Ioan.19.b

E Iam verò peccatum vnum altero esse [m] grauius constat: & quidem grauiori, pœnam [n] maiorem deberi, non solùm humanæ, sed etiam diuinæ est iustitiæ consentaneum. Proindè Christus inter culpam pœnamque scienter ac ignoranter peccantis ità discreuit: [o] *Ille seruus*, inquit, *qui cognouit voluntatem domini sui, & non præparauit, & non fecit secundùm voluntatem eius, vapulabit multis: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.* Alibi verò idem de peccato iræ, eiusque gradibus loquens, hanc tulit sententiam: [p] *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca; reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue; reus erit gehennæ ignis.* Vbi per gradus culpæ, creuit ordo sententiæ, vt [q] Gregorij verbis vtamur, dum ira sine voce, Iudicio: ira in voce, Concilio, vbi causæ sententia definitur: ira verò in voce atque sermone, Gehennæ ignibus mancipatur.

[m] Aug.li.21. de ciuit. Dei ca.16. & ser. 18. de verbis Apost.c.4.
[n] Aug. in li. de ciuit. Dei ca.16. & ser. 18. de verbis Apost.c.4.
[o] Luc.12.f
[p] Matth.5.d
[q] Gregor. 22. Moral. ca.5. Aug. in li. de sermone Domini in monte, c.21.

TESTIMONIA.

A AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoquarto: Per remissionem peccatorum stat Ecclesia, quæ in terris est, per hanc non perit quod perierat, & inuentum est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra originale peccatum donatum est, vt quod generatione attractum est, regeneratione detrahatur, & tamen actiua quoque peccata quæcunque corde, ore, opere commissa inuenerit, tollit. Hac ergò excepta magna indulgentia, vndè incipit hominis renouatio, in qua soluitur omnis reatus, & ingeneratus, & additus, ipsa etiam vita cætera iam ratione vtentis ætatis, quantalibet præpolleat fœcunditate iustitiæ, sine remissione peccatorũ non agitur. Quoniam filij Dei, quandiù mortaliter viuunt, cum morte confligunt. Et quamuis de illis sit veraciter dictum, Quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei; sic tamen spiritu Dei excitantur, & tanquàm filij Dei proficiunt ad Deum, vt etiam spiritu suo, maximè aggrauãte corruptibili corpore, tanquàm filij hominum quibusdam motibus humanis deficiant ad seipsos, & ideò peccent. Interest tamen quãtum. Neque enim quia peccatum est omne crimen, ideò crimen est etiam omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam, quandiù in hac morte viuitur, inueniri posse dicimus sine crimine: peccatum autem si dixerimus quia non habemus, vt ait sanctus Apostolus, nosmetipsos seducimus, & veritas in nobis non est.

Luce 15. Originale peccatum. Actiuum peccatum. Veniale peccatum. Rom.8. Sapient.9. Non omne peccatum est crimen. 1.Ioan.1

B CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, vt infrà in append.ce Catechismi de hominis lapsu & iustificatione secundùm doctrinam Concilij Tridentini, capite secundo & tertio.

1. PSALMO quinquagesimo: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.

3. AD Romanos quinto, vt in textu.

4. PRIORIS ad Corinthios sexto: Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

C IBIDEM: An nescitis quia iniqui regnũ Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum cõcubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

2. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autem opera carnis; quæ sunt, fornicatio, immunditia, &c. & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

3. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda.

4. AD Romanos sexto, vt in textu.

5. SAPIENTIAE primo, ibidem.

D PRIMAE Ioannis primo capite: Si dixerimus &c. vt in textu. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccauimus: mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis.

1. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite tertio: Quamuis Diabolus sit author, & princeps omnium peccatorum; non tamen filios diaboli faciunt quæcunque peccata. Peccant enim & filij Dei; quoniam si dixerint se non habere peccatum, seipsos seducunt, & veritas in eis non est. Sed ea conditione peccant, qua sunt filij adhuc huius se-

Peccata filiorum Dei. 1.Ioan.1

ſus ſeculi: qua verò gratia ſunt filij Dei, non vtique peccant, quia omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat.

1.Ioan. 3.

3. IACOBI tertio, 4. PROVERBIORVM vigeſimoquarto, vt in textu.

5. ECCLESIASTIS ſeptimo: Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.

1. E IOANNIS decimonono: Qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.

Inæqualitas pœnarum in inferno.

2. AVGVSTINVS libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite decimoſexto: Nequaquã negandum eſt, etiam ipſum æternum ignem, pro diuerſitate meritorum, quantis malorum, alijs leuiorem, alijs futurum eſſe grauiorem, ſine ipſius vis atque ardor pro pœna digna cuiuſque varietur, ſiue ipſe æqualiter ardeat, ſed non æquali moleſtia ſentiatur.

Alij magis, alij minus torquentur.

Alij magis, alij minus cruciabuntur.

3. IDEM ſermone decimooctauo de verbis Apoſtoli, capite quarto: Duæ habitationes ſunt; vna in igne æterno, alia in regno æterno. Putà quia in igne æterno aliter ille, aliter ille torquebuntur; ibi erunt, tamen ibi omnes cruciabuntur; minùs ille, plùs ille. Quia tolerabilius erit Sodomæ in die iudicij, quàm alteri ciuitati: & quidam circumeunt mare & terrã, facere vnum proſelytum; quem cùm fecerint, faciunt eum filium gehennæ duplo quàm ſunt ipſi. Putà quia alij duplo, alij ſimplo putà quia alij plùs, alij minùs. Nõ eſt regio vbi tibi eligas locum. Quæcunque ibi mitiora tormẽta ſunt, peiora ſunt, quàm quę formidas in iſto ſeculo.

Matth.10. Matth.23.

4. LVCAE duodecimo, 5. MATTHAEI quinto, vt in textu.

Gradus iræ & pœnarum diuerſarum.

6. GREGORIVS libro vigeſimoprimo Moralium, capite quinto: Raca in Hebræo eloquio vox indignantis eſt, quæ quidem animũ iraſcentis oſtendit, nec tamen plenum verbũ iracundiæ exprimit. Priùs ergò ira reprehenditur ſine voce, poſtmodùm verò ira cum voce, ſed necdùm pleno verbo formata: ad extremum quoque cùm dicitur, fatue, ira redarguitur, quæ cum exceſſu vocis, expletur etiam perfectione ſermonis. Et notandum, quòd in ira perhibet reum eſſe iudicio: in voce iræ, quod eſt Raca, reum concilio: in verbo vocis, quod eſt, Fatue, reũ gehennæ ignis. Per gradus etenim culpę, creuit ordo ſentẽtię, quia in iudicio adhuc cauſa diſcutitur; in cõcilio aũt iã cauſæ ſententia definitur; in gehenna verò ignis, ea quæ de concilio egreditur, ſententia expletur.

Matth.5.

7. AVGVSTINVS libro primo de ſermone Domini in monte, capite nono: Quid intereſt inter reum iudicio, & reum concilio, & reum gehennæ ignis? Nam hoc poſtremum grauiſſimum ſonat, & admonet quoſdam gradus factos à leuioribus ad grauiora, donec ad gehennam ignis veniretur. Non enim reatus ipſe haberet gradus, niſi gradatim etiam peccata commemorarentur. Et paulò pòſt: Gradus itaque ſunt in iſtis peccatis, vt primò quiſq; iraſcatur, & eum motũ retineat corde conceptum. Iam ſi extorſerit vocem indignantis ipſa commotio, non ſignificantẽ aliquid, ſed illum animi motum ipſa eruptione teſtantem, qua feriatur ille cui iraſcitur, plus eſt vtique quàm ſi ſurgẽs ira ſilentio premeretur. Si verò nõ ſolùm vox indignantis audiatur, ſed etiam verbũ, quo iam certam eius vituperationem, in quem profertur, deſignet & notet, quis dubitet amplius hoc eſſe, quàm ſi ſolus indignationis ſonus ederetur? Itaque in primo vnum eſt; id eſt, ira ſola: in ſecundo duo, & ira, & vox, quæ iram ſignificat: in tertio tria, & ira, & vox, quæ iram ſignificat, & in voce ipſa certæ vituperationis expreſſio. Vide nunc etiam tres reatus, iudicij, concilij, & gehennæ ignis. Nam in iudicio adhuc defenſioni datur locus. In concilio autem, quanquã & iudicium eſſe ſolear, tamen qu a intereſſe aliquid hoc loco fateri cogit ipſa diſtinctio, videtur ad concilium pertinere ſententiæ prolatio: quando non iam cum ipſo reo agitur, vtrũ damnandus ſit, ſed inter ſe, qui iudicant, conferunt, quo ſupplicio damnari oporteat, quem conſtat eſſe damnandum. Gehenna verò ignis nec damnationem habet dubiam, ſicut iudicium: nec damnati pœnam, ſicut concilium: in gehenna quippe ignis, certa eſt & damnatio, & pœna damnati. Videntur ergò aliqui gradus in peccatis, & in reatu, ſed quibus modis inuiſibiliter exhibeantur pœnæ meritis animarum, quis poteſt dicere?

Tres gradus reatus.

Pœnæ ſecundum merita animarum.

IIII.

Quare peccatum eſt fugiendum?

Eccleſiaſtici 15. d

a Pſal. 5. a Eccli. 12. b Sap. 14. b Prou. 15. b Exo. 23. b

A PRIMVM, quia *Deus nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit ſpatium peccandi,* ſed[a] *Odit omnes, qui operantur iniquitatem,* vt apertè ſcriptura teſtatur. Nec eſt quicquam Deo magis inuiſum ac exoſum, qui diligit[b] alioquin omnia quæ ſunt, & præter peccatum nihil odio atque ſupplicio perſequitur, illudque nec[c] in cælo, nec[d] in terra ſinit impunitum abire.

b Sapien. 11. d

c Iſaiæ 14. c 2. Pet. 2. b d Leuit. 26. c d e Deuter. 28. b c

e 1. Pet. 2.

f Bernard. ſerm. 3. de natiuit. Domini. g Iſaiæ 53. b

B Deindè peccatum, ne parum execrandum videatur, CHRISTO Domino, qui alioquin[e] peccatum non fecit,[f] cauſam præbuit ſubeundæ crucis, & acerbiſſimæ mortis perferendæ. Etenim,[g] *ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra:*

noſtra: poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum. [h] *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* Ac propterea quidem lauit [i] nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, vt quotquot cum ipſo per baptiſmum [k] in mortem conſepeliuntur, hi peccatis [l] mortui, iuſtitiæ viuant, ac in [m] nouitate vitæ per ipſius gratiam ambulent continenter. Cæterùm qui poſt acceptam in baptiſmo CHRISTI gratiam, iterùm voluntariè peccant, in Chriſtum peccant, Chriſtum perſequuntur, Chriſtum denuò crucifigunt, quos Chriſto iuſto iudici pœnas non minores quàm ſceleratos ethnicos, dare oportebit. Sic enim Paulus docet: [n] *Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicij.* De quibus & Apoſtolus Petrus dixit: [o] *Melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem, retrorsùm conuerti ab eo, quod illis traditum eſt ſancto mandato.* Quare qui ſtat, videat, [p] ne cadat: nam cadendo, poſteriora prioribus deteriora fiunt.

h 1.Ioan. 2.a
i Apoc.1.b
k Rom. 6.a
l 1.Pet.2.d
m Rom.6.a
n Hebr.10.a
o 2.Pet.2.d
p 1.Cor.10.c Luc.11.a Matth.12.d

C Præterea, [q] *qui faciunt peccatum, & iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ*, ſi Raphaeli credimus. Nam [r] *homo per malitiam occidit animam ſuam.* *Anima*, [s] *quæ peccauerit, ipſa morietur.* Nihil autem ea morte infelicius, qua homo à Sanctorum omnium conſortio, ab Angelorum & cælitum gaudio, atque [t] ab ipſo deniq; ſummo & æterno bono, in cuius cognitione ac fruitione ſanè omnis ſalus & perfecta hominis beatitudo conſiſtit, in æternum ſeparatur.

q Tobiæ 12.c
r Sapien.16.b
s Ezech.18.a Iaco.1.d Pſal.33.d Rom.6.d
t Matth.7.c 25.d Luc.13.f Pſal.6.b Chryſ. hom.24. in Matth. & 48. ad pop. Antiochenum. Itē epiſt. 5. ad Theodorū lapſum.

D Adhæc, ea peccati natura eſt atque malignitas, vt non ſolùm à Deo Deiſque gratia, & gloria homines etiam [v] iuſtos abducat; ſed præterea ſummis, æterniſque malis cùm corporis, tum animæ, ſubijcit: nec [x] ſolùm in hac, ſed etiam in futura vita infeliciſſimos reddit, vt in poteſtatem dæmonum redacti, ſupplicijs grauiſſimis, & malis omnibus perpetuò addicantur.

v Ezech.18.c 33.c
x Iudith 5.c Exod.32.f Num.14.d c Eccli. 21.f Pſal.10.b Luc.16.f

E Hinc notanda ſunt in ſcripturis ſacris, quæ paſſim de reprehenſis ac punitis peccatoribus exempla proferũtur, vt de [y] Cain, [z] Pharaone, [a] Nabuchodonoſore, [b] Sodomitis, [c] Aegyptijs, [d] Iſraëlitis, & cæteris, quorum ſcelera iuſtus DEVS miris ac horrendis mo-

y Gene.4.b.
z Exod.14.f
a Daniel 4.f
b Gene.19.c Ezech.16.f
c Exod.7.8.9.10.12.14.
d Deut 32.d Num.16.e f
d e f g

dis eſt perſequutus. Obſeruandæ quoque ſententiæ, quæ peccatorum peſtes fugiendas & execrandas docent. Vt, [e] *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Odio* [f] *ſunt Deo impius, & impietas eius.* [g] *Miſeros facit populos peccatum. Quaſi à* [h] *facie colubri fuge peccata.* [i] *Non Deus volęs iniquitatem tu es: neq; habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos. Qui* [k] *in vno peccauerit, multa bona perdet.* [l] *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & caue ne aliquando peccato conſentias, & prætermittas præcepta Domini Dei noſtri.*

e Ioan. 8. d

f Sapien 14. b
g Prouerb. 14. d
h Eccli. 21. a

i Pſalm. 5. a

k Eccleſ. 9. d
l Tob. 4. b
Vide Chryſ. homil. 8. ad pop. Antioch. 17 in Gen 51 & 57. in Ioan. 28. in epiſt. ad Rom. 41. in Acta. & hom. de Ioua proph. Baſil. hom. in pſalm. 33 Aug. propoſ. 42. ex epiſto. ad Rom.

F Hæc eò ſpectant, vt æquiſſimũ peccatorũ vindicẽ Deum homo cognoſcat, cognoſcendo timeat, timẽdo caueat ſaluti ſuæ, & cauendo pœnas euadat horribiles peccatorum. [m] *Multa enim flagella peccatoris.*

m Pſalm. 31. a

TESTIMONIA.

1. A ECCLESIASTICI decimoquinto: vt in textu.

2. PSALMO quinto: Odiſti omnes, qui operantur iniquitatem: perdes omnes, qui loquũtur mendacium. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus.

3. ECCLESIASTICI duodecimo: Altiſſimus odio habet peccatores, & impijs reddet vindictam.

4. SAPIENTIAE decimoquarto: Similiter autẽ odio ſunt Deo impius, & impietas eius.

5. PROVERBIORVM decimoquinto: Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iuſtorum placabilia: Abominatio eſt Domino via impij: qui ſequitur iuſtitiam, diligetur ab eo.

6. EXODI vigeſimotertio: Inſontem & iuſtum non occides: quia auerſor impium.

7. SAPIENTIAE vndecimo: Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti: nec enim odiens aliquid conſtituiſti, aut feciſti.

8. ISAIAE decimoquarto: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, concidit cadauer tuum: ſubter te ſternetur tinea, & operimẽtum tuum erunt vermes. Quomodò cecidiſti de cælo Lucifer, qui manè oriebaris? corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo; In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci.

9. SECVNDAE Petri ſecundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reſeruari: Et originali mũdo non pepercit, ſed octauum Noẽ iuſtitiæ præconem cuſtodiuit, diluuium mundo impiorum inducens: Et ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euerſione damnauit: exemplum eorum, qui impiè actura ſunt, ponens: & iuſtum Loth oppreſſum à nefandorum iniuria, ac luxuriosa conuerſatione eripuit. Nouit Dominus pios de tẽtatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reſeruare cruciãdos: magis autem eos, qui poſt carnem in concupiſcentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, ſibi placentes, ſectas non metuunt introducere blaſphemantes: vbi angeli fortitudine, & virtute cùm ſint maiores, non portant aduerſùm ſe execrabile iudicium.

10. LEVITICI vigeſimoſexto: Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſi ſpreueritis leges meas, & iudicia mea contempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me conſtituta ſunt, & ad irritum perducatis pactum meum; ego quoque hæc faciam vobis: Viſitabo vos velociter in egeſtate, & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtrà ſeretis ſementem, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meã contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubijciemini his qui oderunt vos. fugietis, nemine perſequente. Sin autem nec ſic obediêritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplum propter peccata veſtra, & conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Daboque vobis cælum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. Conſumetur incaſſum labor veſter, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduersò mihi, nec volueritis audire me, addam plagas veſtras vſque in ſeptuplum propter peccata veſtra: immittamque in vos beſtias agri, quæ conſument vos, & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertæque fiant viæ veſtræ. Quòd ſi nec ſic voluêritis recipere diſciplinam, ſed ambulaueritis ex aduersò mihi: ego quoque contra vos aduerſus incedam, & percutiam vos ſepties propter peccata veſtra, inducamque ſuper vos gladium vltorem fœderis mei. Cumque confugeritis in vrbes, mittam peſtilentiam in medio veſtri, & trademini in manibus hoſtium, poſtquàm confregero baculũ panis veſtri: ità vt decem mulieres in vno tlibano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non ſaturabimini. Sin autem nec per hæc audiêritis me, ſed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersùs vos in furore contrario, & corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra, ità vt comedatis carnes filiorum veſtrorum & filiarum veſtrarum: deſtruam

deſtruam excelſa veſtra, & ſimulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum, & abominabitur vos anima mea, in tantùm vt vrbes veſtras redigam in ſolitudinem, & deſerta faciam Sanctuaria veſtra, nec recipiam vltrà odorem ſuauiſſimum. Diſperdamque terram veſtram, & ſtupebunt ſuper ea inimici veſtri, cùm habitatores illius fuerint: vos autem diſpergam in Gentes, & euaginabo poſt vos gladium, eritque terra veſtra deſerta, & ciuitates veſtræ dirutæ.

6. DEVTERONOMII vigeſimooctauo: Quòd ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias, & facias omnia mandata eius, & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodiè, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & apprehendent te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ouium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus ſuper te famem & eſuriem, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adinuentiones tuas peſſimas in quibus reliquiſti me. Adiungat tibi Dominus peſtilentiam, donec conſumat te de terra. Percutiat te Dominus egeſtate, febri & frigore, ardore & æſtu, & aëre corrupto ac rubigine, & perſequatur donec pereas. Sit cælũ, quod ſupra te eſt, æneum: & terra, quam calcas, ferrea &c.

1. B PRIORIS Petri ſecũdo: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè: qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus: cuius liuore ſanati eſtis.

Peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur.

2. BERNARDVS ſermone tertio in Natali Domini: Agnoſce ô homo quàm grauia ſunt vulnera, pro quibus neceſsè eſt Dominum Chriſtum vulnerari. Si nõ eſſent hæc ad mortem, & ad mortem ſempiternam, nũquàm pro eorum remedio Dei filius moreretur.

3. ISAIAE quinquageſimotertio, 4. PRIMAE Ioannis ſecundo, vt in textu.

5. APOCALYPSIS primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

8. AD Romanos ſexto: Qui mortui ſumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem.

7. PRIORIS Petri ſecundo: Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus.

8. AD Romanos ſexto: Vt quomodò Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ità & nos in nouitate vitæ ambulemus.

9. AD Hebræos decimo, 10. POSTERIORIS Petri ſecundo, vt in textu.

11. PRIORIS ad Corinthios decimo: Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat.

12. LVCAE vndecimo: Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & ingreſſi habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus.

13. MATTHAEI duodecimo: Tunc vadit, & aſſumit, &c. vt apud Lucam.

14. TOBIAE duodecimo, 15. SAPIENTIAE decimoſexto, 16. EZECHIELIS decimooctauo, vt in textu.

17. IACOBI primo: Peccatum cùm conſummatum fuerit, generat mortem.

18. PSALMO trigeſimotertio: Mors peccatorum peſſima.

19. AD Romanos ſexto: Stipẽdia peccati, mors.

20. MATTHAEI ſeptimo: Diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.

21. ET capite vigeſimoquinto: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.

22. LVCAE decimotertio: Diſcedite à me omnes operarij iniquitatis.

23. PSALMO ſexto: Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem.

24. CHRYSOSTOMVS homilia vigeſimaquarta in Matthæum: Qui in gehenna vrcur, cælorum etiam regnum prorsùs amittit: quæ certè pœna maior eſt, quàm cruciatos ille flammarum. Noui autem quòd plurimi pertimeſcant tantùm gehennam, ego tamen illius gloriæ amiſſionẽ multò amariùs, quàm ipſius gehennæ dico eſſe ſupplicium. Si verò id non poſſum ſermone monſtrare, nihil eſt omninò mirandum. Neque enim nouimus illorum beatitudinem præmiorum, vt infelicitatem quoque de eorum amiſſione perſpicuè ſcire poſſimus. Cæterùm Paulus, qui iſta cognita habebat, certiſſimè nouit, quoniam excidere à Dei gratia, omnium ſit profectò miſerrimum. Et poſt pauca: Intolerabilis quidem res eſt etiam gehenna: quis neſciat? & ſupplicium illud horribile: tamen ſi mille aliquis ponat gehennas, nihil tale dicturus eſt, quale eſt à beatæ illius gloriæ honore repelli, exoſumque eſſe Chriſto, & audire ab illo, Non noui vos: atque argui, quòd eſurienti & ſitienti negauerimus cibum & potum. Eſt enim ſatius, mille fulmina ſuſtinere, quàm vultum illum manſuetudinis pietatiſque plenum, nos tamen auerſantem, videre, & illos placidiſſimos oculos nequaquàm nos adſpicere ſuſtinentes.

Intolerabilior amiſſio gloriæ, quã gehennæ ſupplicium.

A beata gloria repelli. Matth. 7. & 25.

25. IDEM homilia quadrageſimaoctaua ad populum Antiochenum: Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior regni amiſſio, hoc cogitate.

Regni amiſſio.

26. ITEM epiſtola quinta ad Theodorum lapſum: Sunt quidam abſurdi iudicij, ij duntaxàt amant effugiſſe gehennam: contrà ego multò durius eſſe tormentum quoddam aſſero, quàm gehenna eſt: hoc eſt, non aſſecutum eſſe tantam gloriam, & illinc elapſum eſſe. Nec opinor equidem tanto dolore lugendum de malis gehennæ, quanto neceſsè eſt caſum deplorare, quòd de cælis excidimus, qui eſt nimirùm cruciatus omnium duriſſimus.

De cælis excidere.

1. D EZECHIELIS decimooctauo: Si auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatẽ ſecundùm omnes abominationes, quas operari ſolet impius, nunquid viuet? omnes iuſtitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo, quod peccauit, in ipſis morietur. Et dixiſtis: Non eſt æqua via Domini. Audite ergò domus Iſrael: Nunquid via mea non eſt æqua, & non magis viæ veſtræ praue ſunt? Cùm enim auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniuſtitia, quã operatus eſt, morietur.

2. ET capite trigeſimotertio: Iuſtitia iuſti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit: & impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua: & iuſtus

& iuſtus non poterit viuere in iuſtitia ſua, in quacunque die peccauerit. Etiam ſi dixero iuſto, quòd vita viuat, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem; omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua, quam operatus eſt, in ipſa morietur.

3. IVDITH quinto: Quotieſcunque (*ait dux Achior ad Holophernem*) præter ipſum Deum ſuum, alterum coluerunt, dati ſunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotieſcunque autem pœnituerunt ſe receſſiſſe à cultura Dei ſui, dedit eis Deus cæli virtutem reſiſtendi. Denique Chananæum regem, & Iebuſæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Heuæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Heſebon proſtrauerunt, & terras eorum, & ciuitates eorum ipſi poſſederunt: & vſquedùm non peccarent in conſpectu Dei ſui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cùm receſſiſſent à via, quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, exterminati ſunt prælijs à multis nationibus, & plurimi eorum captiui abducti ſunt in terram non ſuam. Nuper autem reuerſi ad Dominum Deum ſuum, ex diſperſione qua diſperſi fuerant, adunati ſunt, & aſcenderunt montana hæc omnia, & iterùm poſſident Ieruſalem, vbi ſunt ſancta eorum.

4. EXODI trigeſimoſecundo: Reſpondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo. Ego in die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum.

5. NVMERORVM decimoquarto: Omnes homines qui viderunt maieſtatem meam, & ſigna quæ feci in Aegypto & in ſolitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, non videbunt Terram pro qua iuraui patribus eorum, nec quiſquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Quelas filiorum Iſrael audiui. Dic ergò eis: Viuo ego, ait Dominus: ſicut locuti eſtis audiente me, ſic faciam vobis. In ſolitudine hac iacebunt cadauera veſtra.

6. ECCLESIASTICI vigeſimoprimo: Quaſi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non eſt ſanitas.

7. PSALMO decimo: Pluet ſuper peccatores laqueos; ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.

8. LVCAE decimoſexto: Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno. Eleuans autem oculos ſuos, cùm eſſet in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in ſinu eius: & ipſe clamans, dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

1. GENESIS quarto: Dixit Dominus ad Cain: Maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos: vagus & profugus eris ſuper terram.

2. EXODI decimoquarto: Fugientibus Aegyptijs occurrerunt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuerſæque ſunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes ingreſſi fuerant mare, nec vnus quidem ſuperfuit ex eis.

3. DANIELIS quarto: Vox de cælo ruit: Tibi dicitur Nabuchodonoſor rex: Regnum tuũ tranſibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum beſtijs & feris erit habitatio tua: fœnum quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quòd dominetur Excelſus in regno hominum, & cuicunque voluerit, det illud. Eadem hora ſermo completus eſt ſuper Nabuchodonoſor, & ex hominibus abiectus eſt, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum eſt: donec capilli eius in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & vngues eius quaſi auium.

4. GENESIS decimonono: Igitur Dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſulphur & ignem à Domino de cælo: & ſubuertit ciuitates has, & omnem circà regionem, vniuerſos habitatores vrbium, & cuncta terræ virentia.

5. EZECHIELIS decimoſexto: Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & ocium ipſius, & filiarum eius: & manum egeno, & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me: & abſtuli eas ſicut vidiſti.

6. EXODI ſeptimo, octauo, nono, decimo, duodecimo, & decimoquarto, horrendæ atque grauiſſimæ recenſentur plagæ decem, quibus Dominus Aegyptios affecit, eò quòd non paruerit Pharao rex Aegypti Domino, vt populum Iſrael abire fineret ex Aegypto.

7. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima: deuorabitq; terram cum germine ſuo, & montium fundamenta comburet. Congregabo ſuper eos mala, & ſagittas meas complebo in eis. Conſumentur fame, & deuorabunt eos aues morſu amariſſimo: dentes beſtiarum immittam in eos, cum furore trahentium ſuper terram, atque ſerpentium. Foris vaſtabit eos gladius, & intus pauor, iuuenem ſimul ac virginem, lactentem cũ homine ſene. Dixi; Vbinam ſunt? ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

8. NVMERORVM decimoſexto: Suffeciat vobis, (*inquit Core cum complicibus ſuis 250.*) quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus: Cur eleuamini ſuper populum Domini? Locutusque Dominus ad Moyſen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè diſperdam. Et paulò pòſt: Surrexitque Moyſes, & abijt ad Dathan & Abiron: & ſequentibus eum ſenioribus Iſraël, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Et poſt pauca: Confeſtim igitur vt ceſſauit loqui, diruptа eſt terra ſub pedibus eorum: & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum: deſcenderuntq; viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Iſraël, qui ſtabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus à Domino, interfecit ducẽtos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Et quibuſdam interpoſitis: Murmurauit autẽ omnis multitudo filiorum Iſrael ſequenti die contra Moyſen & Aaron, dicens: Vos interfeciſtis populum Domini. Cumq; oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, poſtquàm ingreſſi ſunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini. Dixitque Dominus ad Moyſen: Recedite de medio huius multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque iacerent in terra, dixit Moyſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens citò ad populum vt roges pro eis: iam enim egreſſa eſt ira

est ira à Domino, & plaga desæuit. Quod cùm fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam iam vastabat incendium, obtulit thymiama: & stans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.

9. IOANNIS octauo, 10. SAPIENTIAE decimoquarto, 11. PROVERBIORVM decimoquarto, 12. ECCLESIASTICI vigesimoprimo, 13. PSALMO quinto, 14. ECCLESIASTIS nono, 15. TOBIAE quarto, vt in textu.

16. CHRYSOSTOMVS homilia octaua ad populum Antiochenum: Talis est peccantium consuetudo: omnia suspecta habent, vmbras tremunt, omnem strepitum timent, & quenque putant contra se venire: de alijs alia inter se differentibus, peccati sibijpsis conscij, putant illos de se fermocinari. Talis res peccatum est, nullo prodit arguente, nullo condemnante accusante, pauidum facit & timidum peccatorem, sicut iustitia contrarium. Audi igitur, quo modo & huius pauorem, & illius libertatem scriptura designauit: Fugit impius persequente nemine, inquit. Quo modo persequente nemine fugit? Intùs habet agentem cõscientiæ accusatorem, & hunc vbique circunfert: & sicut seipsum non potest fugere, sic nec intrinsecùs ipsum agitantem: sed quocunque abeat, flagellatur, & vulnus habet immedicabile. At non talia iustus: sed qualis, audi: Iustus tanquàm Leo, inquit, confidit.

Peccatum affert metũ magnum.

Prouer. 28. Conscientia accusans.

Ibid.

17. PRAETEREA homilia decimaseptima in Genesim: Nihil peccato peius. Ipsum enim vt introierit, non solùm confusione totos nos replet, sed & insipientes facit eos, qui antèà intellectu & sapientia multa præditi fuerant.

Peccatum insipientes facit.

18. ET homilia quinquagesimaprima in Ioannem: Nihil peccato sordidius, nihil immũdius, cuius naturam Propheta interpretatus, clamabat: Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ.

Peccato nihil immundius. Psal 37.

19. ITEM homilia trigesimaseptima in Ioannem super ea verba, Eccè sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat: Res profectò grauis est peccatum, grauis inquam res, & animi pernicies, vt nonnunquàm vi & exuperantia sua corpora quoque inficiat. Breui peccatum patratur, morbi tormenta diuturna sunt. Si grauem priorum scelerum pœnam dedimus, deindè in eadem incideremus, dabimus longè maiorem. & meritò sanè. Qui enim supplicio non fit melior, tanquàm stupidus quidem & contemptor, grauiorem sibi pœnam præparat. Ipsum nanque peccatum, semel lapsum, satis superq; cohibere, & sapientiorem reddere debebat, ne iterum in idem prolaberetur. Quòd si post datas pœnas in eadem iterùm crimina prolapsi, grauiori pœna afficimur: quid his sperandũ est, * qui in ipso supplicio in ijsdem sceleribus pertinaciter perseuerant? Et qua gratia, inquies, non omnes puniuntur? Etenim multos videmus, & quidem scelestissimos, bona corporis valetudine, & prospera fortuna lasciuientes: nolimus propterea eos admirari, sed deplorare potiùs: quòd enim in hac vita nihil aduersi patiuntur, maioris in futura supplicij est argumentum. Hoc & Paulus his verbis significauit: Dum iudicamur à Domino, corripimur, vt nõ cum hoc mundo damnemur. Hic enim correctio est, illic supplicium.

* nullo affecti supplicio.

Peccantium in hac vita prosperitas, cuius argumentum sit. 1. Cor. 11.

20. IDEM homilia vigesimaoctaua in epistolam ad Romanos: Peccatum dæmone peius eijciamus. Dæmon siquidem nõ omninò spoliat regno cælorum; sed subindè fit, vt & profit modesto ac vigilanti. Peccatum verò omninò excludit: Voluntarius quippe dæmon est peccatum, spontaneaque infania.

Peccatũ dæmone peius.

Peccatũ est voluntarius dæmon.

21. RVRSVS homilia quadragesimaprima in Acta Apostolorum: Non est ità magnum, à dæmone liberari, vt eripi à peccato. Dæmon non prohibet regnum cælorum assequi, licet cooperetur, inuitus quidem.

22. ITEM homilia de Iona Propheta: Nihil graue eque & onerosum inuenies, quàm peccatum. Et ideò Zacharias plumbo peccatum figurauit: & Dauid naturam eius describens, ait: Iniquitates meæ superauerunt caput meum, sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Peccati grauitas.

Zach. 5. Psal. 37.

23. BASILIVS homilia in Psalmum trigesimumtertium: Omni in Christum credenti angelus assistit, nisi illum à nobis per improbas actiones profligauerimus. Velut enim fumus apes fugat, & fœdus odor columbas expellit: sic angelum vitæ nostræ custodẽ abigit multa lachrymarum adspergine dignum ac graueolens peccatum.

Peccatum abigit custodem angelum.

24. AVGVSTINVS in libro expositionis quarundam propositionum ex epistola ad Romanos, propositione quadragesimasecunda: Quod autem ait, Venundatus sub peccato: intelligendum est, quòd vnusquisque peccando animam suam diabolo vendit, accepto tanquàm precio dulcedine tẽporalis voluptatis. Vndè & Dominus redemptor noster dictus est, quia hoc modo quo dictum est, venditi eramus.

Rom. 7. Peccantes diabolo animam vẽdunt vilissimo precio.

F PSALMO trigesimoprimo, vt in textu.

V.

Qua via ad peccati foueam ducit?

A TRIBVS præcipuè gradibus ad peccatum peruenitur: Suggestione, delectatione, consensu.

a Aug. l. 1. de serm. Dom. in monte cap. 12. & li. 12. de Trinit. cap. 12. Gregor. hõ. 16. in euang. & lib. 4. moral. cap. 27.

B Suggestione quidem hostis, dum nobis praua ingeritur cogitatio, siue tentatio à mundo, carne vel Satana: delectatione autem nostra, dum animo iam imiũm adlubescit, quod praua suggessit tentatio: demùm & proprio consensu, dum in peccatum ipsum voluntas delecta consentit deliberatè:

b Iacob. 2. b ibidē Heb. 12. Tob. 4. b Rom 6. b Matth. 5. d

beratè: Ex quo ſanè conſenſu peccatum iam [b] conſummatur, vt hominem non modò immundum, iniquumque faciat, & ſpiritualiter occidat; verumetiam coram Deo gehennæ obnoxium reddat, etiamſi non ſemper opere perpetretur. Vndè non temerè dictum [c] eſt illud: In ſuggeſtione ſemen, in delectatione nutrimentum, in conſenſu perfectionem ineſſe peccati.

c Greg. ad interrogationem 11. Auguſtini Cantuar.

C Quòd ſi exactiùs conſideremus, qui ſoleant gradus eſſe peccati, inprimis oritur [d] ex ſuggeſtione cogitatio, ex cogitatione affectio, ex affectione delectatio, ex delectatione cōſenſus, ex conſenſu operatio, ex operatione conſuetudo, ex conſuetudine deſperatio, ex deſperatione peccati defenſio, ex peccati defenſione gloriatio, ex gloriatione damnatio. Hæc eſt demùm longa illa & horrenda peccatorum catena: hi [e] funes atque compedes, quibus adſtrictum hominem Satanas nunc in omne genus malorum, ac tandem in tartaream abyſſum præcipitat infeliciſſimè. Atque idcircò plurimùm refert, peccatorum gradus eiuſmodi atque propagines, ne fallamur atque periclitemur, ſtudioſè diſcernere & obſeruare.

d Vide Gregorium Magnum lib. 4. moralium, cap. 27. & Iſidorum li. 2. de ſummo bono, cap. 23.

e Prou. 5. d Pſal. 118. h 2. Reg. 22. 2 Vide Aug. li. 8. confeſſionū, cap. 5. Greg. lib. 25. Moral. c. 12.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro primo de ſermone Domini in monte, capite duodecimo: Sanè conſiderandum eſt, quòd non dixit, Omnis qui concupiuerit mulierem: ſed, Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam: id eſt, hoc fine, & hoc animo attenderit, vt eam concupiſcat: quod iam non eſt titillari delectatione carnis, ſed plenè conſentire libidini, ità vt non refrænetur illicitus appetitus, ſed ſi facultas data fuerit, ſatietur. Nam tria ſunt, quibus impletur peccatum, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſione. Suggeſtio, ſiue per memoriam fit, ſiue per corporis ſenſus, cùm aliquid videmus, aut audimus, vel olfacimus, vel guſtamus, vel tangimus. Quo ſi frui delectauerit, delectatio illicita refrænanda eſt. Velut cùm ieiunamus, & viſis cibis palati appetitus aſſurgit, non fit niſi delectatione: ſed huic tamen non conſentimus, ſi eam dominantis rationis iure cohibemus. Si autem conſenſio facta fuerit, plenum peccatum erit. Notum autem Deo in corde noſtro, etiam ſi facto non innoteſcat hominibus. Ità ergò ſunt iſti gradus, quaſi à ſerpente ſuggeſtio fiat, id eſt, lubrico & volubili, hoc eſt, temporali corporum motu: quia & ſi qua talia phantaſmata intus verſantur in anima, de corpore forinſecùs tracta ſunt: & ſi quis occultus præter iſtos quinque ſenſus, motuſque corporis animum tangit, eſt etiam ipſe temporalis & lubricus: & ideò quanto illabitur occultiùs vt cogitationem contingat, tanto conuenientiùs ſerpenti comparatur. Tria ergò hæc, vt dicere cœperam, ſimilia ſunt illi geſtæ rei, quæ in Geneſi ſcripta eſt, vt quaſi à ſerpente fiat ſuggeſtio & quædam ſuaſio. In appetitu autem carnali, tanquàm in Eua, delectatio. In ratione verò, tanquàm in viro, conſenſio: quibus peractis, tanquàm de paradiſo, hoc eſt, de beatiſſima luce iuſtitiæ, in mortem homo expellitur, iuſtiſſimè omninò. Non enim cogit qui ſuadet. Et omnes naturæ in ordine ſuo gradibus ſuis pulchræ ſunt, ſed de ſuperioribus, in quibus rationalis animus ordinatus eſt, ad inferiora non eſt declinandum. Nec quiſquam hoc facere cogitur, & ideò ſi fecerit, ſine iuſta defenſione punitur. Non enim hoc committit inuitus. Veruntamen delectatio ante conſenſionem vel nulla eſt, vel tam tenuis, vt propè nulla ſit, cui conſentire, magnum peccatum eſt, cùm illicita eſt. Cùm autem quiſque cōſenſerit, committit peccatum in corde ſuo. Si autē etiam in factum proceſſerit, videtur ſatiari, & extingui cupiditas. Sed poſteà cū ſuggeſtio repetitur, maior accenditur delectatio: quæ tamē adhuc multò minor eſt, quàm illa quę aſſiduis factis in conſuetudinē vertitur. Hāc enim vincere difficiliimum eſt: & tamē etiam ipſam cōſuetudinem, ſi ſe quiſque non deſerat, & Chriſtianam militiam non reformidet, illo duce atque adiutore ſuperabit: ac ſic in priſtinam [a] poteſtatem atque ordinem & vir Chriſto, & [a] al. potentiam. mulier viro ſubijcitur. Sicut ergò tribus gradibus ad peccatum peruenitur, ſuggeſtione, delectatione, conſenſione: ità ipſius peccati tres ſunt differentiæ, in corde, in facto, in conſuetudine, tanquàm tres mortes. Vna quaſi in domo, id eſt, cùm in corde conſentitur libidini: altera iam prolata quaſi extra portam, cum in factum procedit aſſenſio: tertia, cùm vi conſuetudinis malę tanquàm mole terrena premitur animus, quaſi in ſepulcro iam puens. Quæ tria genera mortuorum Dominum reſuſcitaſſe, quiſquis Euangelium legit, agnoſcit. Et fortaſſe conſiderat, quas differentias habeat etiam ipſa

Matth. 5.

Tribus impletur peccatum.

Illicitæ delectationi conſentire, magnū peccatum eſt.

Suggeſtio comparatur ſerpenti, delectatio mulieri, cōſenſus viro. Gen. 3.

Matth. 9. Luce 7. Ioan. 11.

ipſa vox reſuſcitantis, cùm alibi dicit: Puella, ſurge. Et alibi: Lunenis, dico tibi, ſurge. Alibi, *Infremuit in ſpiritu, & fleuit, & rurſus fremuit*, & poſt deinde voce magna exclamauit: Lazare, veni foras.

2. IDEM libro duodecimo de Trinitate, capite duodecimo: Cùm huic intentione mentis, quæ in rebus temporalibus & corporalibus propter actionis officium ratiocinandi viuacitate verſatur, carnalis ille ſenſus vel animalis ingerit quandam illecebram fruendi ſe, id eſt, tanquam bono quodam priuato & proprio, non tanquam publico atque communi, quod eſt incommutabile bonum, tunc velut ſerpens alloquitur fœminam: huic autem illecebræ conſentire, de ligno prohibito manducare eſt. Sed iſte conſenſus ſi ſola cogitationis delectatione contentus eſt, ſuperioris verò authoritate conſilij ita membra retinentur, vt non exhibeantur iniquitatis arma peccato, ſic habendum exiſtimo, velut cibum vetitum mulier ſola comederit. Si autem in conſenſionem malè vtendi rebus quę per ſenſum corporis ſentiuntur, ita decernitur quodcunque peccatum, vt ſi poteſtas ſit, etiam corpore compleatur, intelligenda eſt illa mulier dediſſe viro ſuo ſecum ſimul edendum illicitum cibum. Neque enim poteſt peccatum non ſolùm cogitandum ſuauiter, verùm etiam efficaciter perpetrandum mente decerni, niſi & illa mentis intentio, penes quam ſumma poteſtas eſt, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat & ſeruiat. Nec ſanè cùm ſola cogitatione mens oblectatur illicitis, non quidem decernens eſſe facienda, tenens tamen & voluens libenter, quæ ſtatim vt attigerunt animum reſpui debuerunt, negandum eſt eſſe peccatum, ſed longè minus, quàm & ſi opere ſtatuatur implendum. Et ideò de talibus quoque cogitationibus venia petenda eſt, pectuſque percutiendum, atque dicendum, Dimitte nobis debita noſtra: faciendum quoque quod ſequitur, atque in oratione iungendum, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Neque enim ſicut in illis duobus primis hominibus perſonam ſuam quiſque portabat, & ideò ſi ſola mulier cibum ediſſet illicitum, ſola vtique mortis ſupplicio plecteretur. Ita dici poteſt in homine vno, ſi delectationibus illicitis, à quibus ſe continuò deberet auertere cogitatio, libenter ſola paſcatur, nec facienda decernantur mala, ſed tantùm ſuauiter in recordatione teneantur, quaſi mulierem ſine viro poſſe damnari: abſit hoc credere. Hæc quippe vna perſona eſt, vnus homo eſt, totuſque damnabitur, niſi hæc, quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiuntur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittantur.

3. GREGORIVS homilia decimaſexta in Euangelia: Sciendum nobis eſt, quia tribus modis tentatio agitur, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu. Et nos cùm tentamur, plerunque in delectationem, aut etiam in conſenſum labimur: quia de carnis peccato propagati, in nobiſipſis etiam gerimus vnde certamina toleramus. Deus verò, qui in vtero virginis incarnatus, in mundum ſine peccato venerat, nihil contradictionis in ſemetipſo tolerabat. Tentari ergò per ſuggeſtionem potuit, ſed eius mentem peccati delectatio non momordit. Atque ideò omnis diabolica illa tentatio foris, non intus, fuit.

4. IDEM libro quarto Moralium, capite vigeſimoſeptimo: Quatuor modis peccatum perpetratur in corde, quatuor conſummatur in opere. In corde nanque ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, & defenſionis audacia perpetratur. Fit enim ſuggeſtio per aduerſarium, delectatio per carnem, conſenſus per ſpiritum, defenſionis audacia per elationem. Culpa enim quæ terrere mentem debuit, exrollit, & deijciendo eleuat, ſed grauius eleuando ſupplantat. Vnde & illam primi hominis rectitudinem antiquus hoſtis his quatuor ictibus fregit. Nam ſerpens ſuaſit, Eua delectata eſt, Adam conſenſit: qui etiam requiſitus, confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc verò in humano genere quotidiè agitur, quod actum in primo parente noſtri generis non ignoratur. Serpens ſuadet, quia occultus hoſtis mala cordibus hominum latenter ſuggerit: Eua delectata eſt, quia carnalis ſenſus, ad verba ſerpentis mox ſe delectationi ſubſternit: Conſenſum verò Adam mulieri præpoſitus præbuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam à ſua rectitudine ſpiritus infirmatus inclinatur. Et requiſitus Adam, confiteri culpam noluit: quia videlicet ſpiritus, quo peccando à veritate diſiungitur, eo in ruinæ ſuæ audacia nequius obduratur. Eiſdem etiam quatuor modis, peccatum conſummatur in opere. Prius nanque latens culpa agitur: poſtmodum verò etiam ante oculos hominum ſine confuſione reatus aperitur: dehinc & in conſuetudinem ducitur: ad extremum verò vel falſæ ſpei ſeductionibus, vel obſtinationę miſeræ deſperationis, enutritur.

Serpens quàndo alloquitur fœminam. Manducare de ligno vetito. Serpens ſuadet. Eua delectatur. Adam conſentit. Sue viro ſimul edendum. Voluntaria oblectatio in cogitatione illicita peccatum eſt. Propter ſolam voluntatem oblectandi ſe illicitis cogitationibus, damnamur. Vide S. Thom. 12. quæſt. 74. articul. 8. Gradus per quos deſcendit peccatos ad profundum.

1. IB IACOBI primo: Vnuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem. Tribus modis agitur tentatio.

2. BEDA in primum caput Iacobi: Tribus modis tentatio agitur: ſuggeſtione, delectatione, conſenſu. Suggeſtione hoſtis, delectatione autem, vel etiam conſenſu, noſtræ fragilitatis. Quòd ſi hoſte ſuggerente delectari, aut conſentire peccato nolumus, tentatio ipſa nobis ad victoriam prouenit, qua coronam vitę mereamur accipere. Si verò & hoſtis ſuggeſtione paulatim à recta intentione abſtrahimur, & vitio incipimus illici, delectando quidem offendimus, ſed necdum lapſum mortis incurrimus. At ſi delectationem concepti corde facinoris, etiam partus prauæ ſequitur actionis, nobis iam mortis reis, victor hoſtis abſcedit. Quod vt adſtruamus exemplis, tentatus eſt Ioſeph verbis Dominæ, ſed quia concupiſcentiam libidinis non habuit, ſuggeſtione tantùm, non etiam delectatione, vel conſenſu, tentari potuit: ideò victor euaſit. Tentatus eſt Dauid viſu vxoris alienæ, & quia necdum carnis appetitum vicerat, à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus eſt. Atque vbi conceptum ſcelus perfecit, reatum mortis, etiam proprio ore iudicatus, incidit, quam tamen pœnitendo euaſit. Tentatus eſt Iudas per philargyriam, & quia erat auarus, ab ipſa ſua concupiſcentia abſtractus, & illectus, ad interitum conſentiendo decidit. Tentatus eſt Iob multipliciter: ſed quia nec poſſeſſiones, nec ſalutem corporis diuino amori præpoſuerat, tentari quidem ſuggeſtioni hoſtili potuit, ſed conſentire, vel ſaltem delectari peccato nullatenus valuit. Quod ergò dicitur, Peccatum cùm conſummatum fuerit, generat mortem: reſpicit econtrariò ad hoc, quod ſupra dictum eſt de eo, qui ſuffert tentationem, quia cùm probatus fuerit, accipiet co-

Genes. 39. 2. Reg. 11. 2. Reg. 12. Matth. 26. Iob. 1. & 2. Iacob. 1.

ronam vitæ. Sicut enim ille qui tentatus superat, præmia vitæ meretur: ita nimirum qui concupiscentijs suis illectus, à tentatione superatur, meritò ruinam mortis incurrit.

3. TOBIAE quarto. Caue ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

4. AD Romanos sexto: Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore vt obedialis concupiscentijs eius.

5. MATTHAEI quinto: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, racha, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis.

6. GREGORIVS Magnus in responsione ad vndecimam interrogationem Augustini Cantuarienſis Archiepiscopi: Tribus modis impletur omne peccatum, videlicet suggestione, delectatione, consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum: quia cùm primam culpam serpens suggessit, Eua velut caro delectata est, Adàm velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem & consensum iudex sui animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodò perpetratum non est. Cùm verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci. Si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est. In delectatione fit nutrimentum. In consensu perfectio. Et sæpè contingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat. Et cùm caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans, in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, vt ei ex ratione contradicat nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit; sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vnde & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat dicens: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat. Quapropter & captiuus erat, & captiuus non erat, sed pugnabat. Igitur legi mentis, lex quæ in membris est, repugnabat: pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaque homo est, vt ita dixerim, & captiuus & liber. Liber, ex iustitia quam diligit, captiuus ex delectatione quam portat inuitus.

7. C GREGORIVS Magnus libro quarto Moralium, capite vigesimoseptimo, vt supra hac eadem quæstione, A testimonio quarto.

8. ISIDORVS Episcopus, libro secundo de summo bono, capite vigesimotertio: Istis somnitibus quasi quibusdam gradibus coalescit omne peccatum. Cogitatio nanque prauæ delectationem parit, delectatio consensionem, consensio actionem, actio consuetudinem, consuetudo necessitatem: ficque his vinculis homo implicatus, quadam catena vitiorum tenetur adstrictus: ita vt ab ea euelli nequaquam valeat, nisi diuina gratia manum iacentis apprehendat. Peccatum admittere, cadere est in puteum: consuetudinem verò peccandi facere, os putei est coangustare, ne is qui cecidit, valeat exire. Sed interdum etiam tales Deus liberat, dum eorum desperationem ad conuersionem libertatis commutat. Ipso enim miserante peccata dimittuntur: quo protegente fit, ne in deterius peccando eatur. Nequissimum est peccare, peius est peccandi consuetudinem facere. Ab illo facilè, ab hoc cum magno labore resurgitur, dum malæ consuetudini repugnatur. Malè agendi consuetudinem, recessum esse Propheta asserit in profundum, cuius vsu quasi quadam lege homo tenetur adstrictus, vt etiam quando non vult, peccatum admittat. A lapsu verò cirò resurgere, non est in profundum ire. Apostolus legem peccati dicit esse in membris suis, quæ lex consuetudo est, quam peccando concipimus, & non ab ea cùm volumus discedimus: quia iam necessitatis vinculo per consuetudinem retinemur.

9. PROVERBIORVM quinto: Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.

10. PSALMO centesimo decimooctauo: Funes peccatorum circumplexi sunt me.

11. SECVNDI Regum vicesimosecundo: Funes inferni circundederunt me: præuenerunt me laquei mortis.

12. AVGVSTINVS libro octauo confessionum, capite quinto: Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate peruersa, facta est libido; & dum seruitur libidini, facta est consuetudo; & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi anulis quibusdam sibimet innexis, vnde catenam appellaui, tenebat me obstrictum dura seruitus. Et post nonnulla: Frustra condelectabar legi tuæ secundùm interiorem hominem, cùm lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, & captiuum me duceret in lege peccati, quę in membris meis erat. Lex enim peccati, est violentia consuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus, eo merito, quo in eam volens illabitur.

13. GREGORIVS libro vigesimoquinto Moralium, capite duodecimo: Omne peccatum, quod tamen citius pœnitendo non tergitur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum & pœna peccati: Peccatum nanque quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit.

Tribus modis impletur peccatum.

Consensione perficitur peccatum.

Rom. 7.

Gradus peccatorum.

Catena vitiorum.

Peccandi consuetudo.

Catena peccatorum.

Rom. 7.

Lex peccati est violentia consuetudinis.

Peccatum vnum trahit ad aliud.

VI.

Quomodo peccata facilè deuitantur?

A PRIMVM quidem, si quæ peccatis mala & pericula succedant, prouideamus: deinde, si illorum initijs prauisque suggestionibus, quibus ad peccandum facilè solicitamur, statim[a] occurramus atque repugnemus fortiter: postremò, si[b] vir-

a Psal. 136. b Iacob. 4. b

si[b] virtutes peccatis contrarias exercitare nitamur, Christo in his omnibus auxiliante.

B Monet igitur Ecclesiasticus: [c]*Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.* Vnde diuinum etiam oraculum pronunciat: [d]*Nónne si bene egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Atque hîc locum habet armatura [e]spiritualis, qua vult Paulus Christi milites aduersus peccatum & insidias omnes diaboli esse munitos, vt peccato repugnare, in die malo resistere, & omnia tela nequissimi extinguere possint.

b 1. Pet. 5. e Bernard. ser. mon. 5. de Quadrages. 29. ex par. 41. & 49. in Cantica. b Roman. 12. a b c Eph. 4. a e f g Philip. 4. b c Eccli. 18. d d Genes. 4. b e Eph. 6. b e Hebr. 12. b

TESTIMONIA.

1. A Psalmo centesimo trigesimosexto: Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos suos ad petram.

2. Iacobi quarto: Subditi estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.

3. Prioris Petri quinto: Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: Cui resistite fortes in fide: scientes eandem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

4. Bernardus in sermone quinto de quadragesima: Magnum discrimen aduersus diabolicæ fraudis astutias, tam crebros, imò continuos habere conflictus: quem nec videre quidem possumus, & quem nimis astutum fecerit nam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ eius. Veruntamen in nobis est si vinci nolumus, & nemo nostrum in hoc certamine deijcitur inuitus. Sub te est ô homo appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est, si volueris, dare seu negare consensum. In tua facultate est si volueris inimicum tuum facere seruum tuum, vt omnia tibi cooperentur in bonum. Ecce enim inflammat inimicus desiderium cibi, vanitatis aut impatientiæ cogitationes ingerit, aut excitat libidinis motum: tu solummodò ne consenseris: & quotiens resistiteris, totiens coronaberis. Veruntamen negare non possumus, fratres, molesta sunt hæc, & periculosa, sed & in ipso certamine, si viriliter resistimus, quædam pia tranquillitas de conscientia bona nascitur. Credo etiam, si cogitationes istas quàm citò in nobis aduertimus, non patimur remorari, sed in spiritu vehementi animus aduersus illas excitatur: quoniam inimicus confusus abscedet à nobis: non tam libenter ilicò reuertetur.

In nobis est si vinci à diabolo nolumus: Greg. 4.

Quoties resistimus suggestionibus dæmonis, toties coronamur.

Si statim repellantur, non tam citò reuertetur.

5. Et sermone vigesimonono ex paruis sermonibus: Tribus modis prouidentur bona coram Deo, cogitatione, affectione, intentione. Nam & cogitatio debet esse sancta, vnde scriptum est: Cogitatio sancta seruabit te; & affectio pura; & intentio recta. Sunt autem tria ista, id est, cogitatio, affectio, intentio, in anima: sed in ea quoque proprijs singula locis distinctis videntur. Nam cogitatio in memoria, affectio in voluntate, intentio in ratione consistit. Atque vt eorum vsum ac differentiam clarius videamus, sumamus nobis exemplum de rebus exterioribus. In corporibus si quilibet deformis color cutem tantùm inficiat, corpus quidem turpius redditur, sed nihil ei de sanitate sua ex hoc adimitur. Si ergò carni putredo aliqua, vel liuidus tumor insederit, iam non solùm decor corporis, sed salus quoque turbatur. Quòd si languor forsitan inualescens, cum ipsa carne ossa quoque medullitus occupârit, tunc demum de vita non immeritò poterit desperari. Eodem modo in anima, si peccatum suggeritur memoriæ per cogitationem, nullum tamen præbuerit aut voluntas affectum, aut deliberatio ipsa consensum: fateor quidem, deformitas est, nec audire interim anima illa meretur: Tota pulchra es amica mea. Cæterùm & si nævus est, sed non morbus. Quòd si voluntas quoque ipsa iam sensu delectationis afficitur, resistit tamen adhuc deliberatio rationis, infirmatur quidem, sed necdum moritur anima: clamet tamen necesse est: Sana me Domine, & sanabor. Tunc enim mori dicitur, quando & ipsa ratio ad peccatum per intentionem curuatur. Hoc nempe est peccatum, de quo dicitur: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Hunc triplicem gradum deplorat Dauid, ex persona peccatoris, dicens Domino, Expellendo de paradiso in latam huius seculi euagationem, Confirmâsti super me manum tuam. Et quoniam carnalia desideria sunt peccati pœna: Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ. Iam verò vbi robur deest rationis, Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Qui rursum eosdem gradus ex persona iusti decantat dicens: Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum. Delectatus enim dicit per voluntatem, exercitatus per rationem. Ne ergò à memoria expellat Deum irruens turba plurimarum cogitationum, quæ solent effluere tanquam vilis plebs in atrium: ponatur ad eius portam ianitor, cuius nomen est recordatio propriæ professionis, vt cùm turpibus sese cogitationibus senserit animus prægrauari, increpet se, & dicat sibi: Tune hæc debes cogitare, qui sacerdos es, qui clericus es, qui monachus es? Cultor iustitiæ debet in se huiusmodi quicquam admittere? decet seruum Christi, amatorem Dei, tale aliquid, vel ad modicum meditari? Hæc dicendo excludes fluxum illicitæ cogitationis per recordationem propriæ professionis. Similiter ad portam voluntatis, in qua solent manere carnalia desideria, tanquam in domo domestica familia, statuatur ostiarius, qui vocatur recordatio cælestis patriæ.

Tribus modis bona prouidentur coram Deo.

Suggestio.

Delectatio.

Ierem. 17. Isaiæ 38.

Ezech. 18.

Psalm. 37.

Ibidem.

Psalm. 76.

Quomodo resistendum suggerenti peccatum.

Contra delectationem peccati.

trix. Hic enim poteſt prauum deſiderium, quaſi canicus canem expellere, & ipſum qui ait: Apoc. 3. Ecce ſto ad oſtium, & pulſo, ſine cunctatione recipere. Iam verò ad thalamum rationis talis & tam ferox adhibendus eſt cuſtos, qui nemini parcat, ſed quicunque hoſtis, ſiue clam, ſiue palam ingredi præſumpſerit, procul eum arceat: & hæc ſit recordatio gehennæ. In cæteris ſiquidem, id eſt, memoria, & voluntate, non ita eſt intolerabile, ſi vel memoria recipiat quandoque vagam cogitationem, vel voluntas inoutam affectionem. Hoc verò grauiſſimum eſt, & omnino damnoſum, ſi vnquam ratio perdiderit intentionis rectitudinem. Contra intentionem malam.

6. ITEM ſermone quadrageſimonono in Cantica: Et quomodo (ait) ego proficere poſſum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles quòd inuideas, ſanus, ſed non conſentis. Paſſio eſt quandoque ſananda, non actio condemnanda. Tantùm non illic reſideas iniquitatem medicans in cubili tuo, qualiter videlicet ſoucas morbum, ſatisfacias peſti, perſequaris inſontem, bene ab illo geſta calumniando, deprimendo, peruertendo, atque impediendo gerenda. Alioquin non nocet ambulanti & extendenti ſe ad meliora, quod iam non ipſe operatur, ſed quod habitat in eo peccatum. Non eſt ergò damnatio illis, qui non dat membra ſua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendumve aliquo modo, magis autem confunditur ſic ſe eſſe malè affectum: & inolitum ex longo vitium, confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior inde ad omnes, atque apud ſe humilior inuenitur. Quis ſanè ſapiens hominem damnet, qui à Domino didicit mitis eſſe, & humilis corde? Abſit vt inueniatur expers ſaluris, imitator Saluatoris ſponſi Eccleſiæ Domini noſtri. Non ſentire, ſed conſentire peccatum eſt. Rom. 6. Matth. 11.

7. AD Romanos duodecimo: Obſecro itaque vos fratres per miſericordiam Dei, vt exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum. Et nolite conformari huic ſæculo, ſed reformamini in nouitate ſenſus veſtri: vt probetis quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gratiam quæ data eſt mihi, omnibus qui ſunt inter vos: Non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem: & vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. Sicut enim in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Odientes malum, adhærentes bono: Charitate fraternitatis inuicem diligentes: Honore inuicem præuenientes: Solicitudine non pigri: Spiritu feruentes: Domino ſeruientes: Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi inſtantes: Neceſſitatibus ſanctorum communicantes: Hoſpitalitatem ſectantes. Benedicite perſequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus: Idipſum inuicem ſentientes: Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Nolite eſſe prudentes apud voſmetipſos: Nulli malum pro malo reddentes: prouidentes bona non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri poteſt, quòd ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes: Non voſmetipſos defendentes chariſſimi, ſed date locum iræ. ſcriptum eſt enim: Mihi vindicta: ego retribuam, dicit Dominus. Sed ſi eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Deut. 32. Proucrb. 25.

8. AD Epheſios quarto: Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino, vt dignè ambuletis vocatione, qua vocati eſtis, cum omni humilitate, & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes inuicem in charitate, ſolliciti ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis. In ipſo (Chriſto) edocti eſtis, ſicut eſt veritas in Ieſu deponere vos ſecundùm priſtinam conuerſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. Renouamini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induite nouum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo: quoniam ſumus inuicem membra. Iraſcimini, & nolite peccare: ſol non occidat ſuper iracundiam veſtram. Nolite locum dare diabolo: qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus ſuis, quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat: ſed ſi quis bonus ad ædificationem fidei vt det gratiam audientibus. Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei in quo ſignati eſtis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Eſtote autem inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.

9. AD Philippenſes quarto: Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus propè eſt. Nihil ſoliciti ſitis: ſed in omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu. De cætero fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque pudica, quæcunque iuſta, quæcunque ſancta, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, ſiqua virtus, ſiqua laus diſciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite.

10. ECCLESIASTICI decimooctauo.

11. GENESIS quarto, vt in textu.

12. AD Epheſios ſexto: De cætero fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias diaboli. quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ, in cæleſtibus. Propterea accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. State ergò ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Euangelij pacis: in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. & galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus (quod eſt verbum Dei) per omnem orationem, & obſecrationem orantes omni tempore in ſpiritu: & in ipſo vigilantes in omni inſtantia, & obſecratione pro omnibus ſanctis: & pro me.

13. AD Hebræos duodecimo: Recogitate enim eum, qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſum ſemetipſum contradictionem: vt ne fatigemini, animis veſtris deficientes. Nondum enim vſque ad ſanguinem reſtitiſtis, aduerſus peccatum repugnantes.

DE

DE SEPTEM PECCATIS CAPITALIBVS.

I.

Quæ ſunt peccata præcipuè animaduertenda?

EA nimirum, quæ dicuntur Capitalia, quòd ſint veluti fontes, vel capita reliquorum, & è quibus, velut ex corrupta radice, peſtiferi planè fructus naſcuntur, & longa quaſi ſtirpe omnis generis vitia, turpitudines, ſcandala, damna, corruptelæ, ac peſtes humani generis deſcendunt, & vi magna profluunt.

II.

Quot ſunt peccata eiuſmodi Capitalia?

SEPTEM, quæ ſic numerantur: Superbia, Auaritia, Luxuria, Inuidia, Gula, Ira, Acedia. Sed vt hæc maximo ſemper odio perſequenda fugiendaque, ſic virtutes ſeptem, quæ peccatis illis opponuntur, ſummo quidem ſtudio & amore, ſi vitam animæ quærimus, ſunt conſectandæ. Superbiæ contraria eſt [a] Humilitas, Auaritiæ, [b] Liberalitas, Luxuriæ, [c] Caſtitas: cum Inuidia pugnat [d] Charitas, Gulæ opponitur [e] Abſtinentia, Iræ [f] Patientia: demum Acediæ Deuotio, [g] ſeu pia ſedulitas, ſedulaque pietas aduerſatur.

De his Gregor. lib. 31. Moral. c. 31. & Caſſianus Collatione 5. item lib. 5. & ſequent. lib.

a Col. 3. b
b 2. Cor. 9. b
c Act. 24. g
d 1. Cor. 13. b
e Eccli. 31. b d
f Heb. 10. g
g 1. Cor. 15. g

TESTIMONIA.

1. *Ad* Coloſſenſes tertio: Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, &c.

2. POSTERIORIS ad Corinthios nono: Neceſſarium exiſtimaui rogare fratres, vt præueniant ad vos, & præparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe ſic, quaſi benedictionem, non tanquam auaritiam. Hoc autem dico: Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus.

3. ACTORVM vigeſimoquarto: Diſputante autem illo (*Paulo*) de iuſtitia, & caſtitate &c.

4. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Charitas patiens eſt, benigna eſt. &c.

5. ECCLESIASTICI trigeſimoprimo: Vtere quaſi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, cùm manducas multùm, odio habearis. Ceſſa prior cauſa diſciplinæ: & noli nimius eſſe, ne fortè offendas. Et ſi in medio multorum ſediſti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poſcas bibere. Quàm ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non ſenties dolorem. Ignis probat ferrum durum, ſic vinum corda ſuperborum arguet in ebrietate potatum. AEqua vita hominibus vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderatè, eris ſobrius. Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem, ab initio. Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus. Vinum multùm potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multùm potatum. Ebrietatis animoſitas, imprudentis offenſio, minorans virtutem, & faciens vulnera.

6. *Ad* Hebræos decimo: Patientia vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem.

7. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles: abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino.

III.

Quid eſt Superbia, & quas gignit filias?

A SVPERBIA [a] eſt inordinatus appetitus excellentiæ, ſi-

a Vide Thom. ſor. 2. qu. 162. ar. 4. & ſeqq.

ue in-

Antioch. Bern de grad. humil. Gregor. 34. Moral. c 17. & seq. & lib 23 cap 7. Prosper ad Demet. Isidor. de summo bono lib 2. cap. 38. Fulgent. epist. 13. cap. 16 & 17.

ue intus lateat in animo, siue extrinsecus etiam sese prodat.

B Hæc vitiorum quidem omnium mater, princeps ac [b] regina est: quæ præcipuè infelicem hanc sobolem gignit, [c] Inobedientiam, iactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, curiositatem.

b Gregor. lib. 31 Moral. cap. 31. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 2. August. epistol. 56 Bernard serm. 3. ex parvis, & serm. 4. de advent.

c Deuteron. 17. c Sapient. 5. ‖ Matth. 23. b c Prov. 13. b Genes. 49. a Prov. 6 b c 1. Timoth. 5. b

C Vt autem delictum hoc maximum caueatur, Tobias in hunc modum admonet: [d] *Superbiam nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim [e] initium sumpsit omnis perditio.* Hinc Apostolica illa doctrina: [f] *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Immò si Ecclesiastico credimus, [g] *Odibilis coram Deo est & hominibus superbia. Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantauit humiles ex ipsis gentibus. Quid ergò superbit terra & cinis?*

d Tob. 4 c

e Eccli 10. b Chrysost. homil. 8. in Ioannem.

f Iacob. 4 b 1. Pet. 5 b

g Eccli 10. a Ibidem c Ibidem b

TESTIMONIA.

S. A CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimatertia ad populum Antiochenum: Quemadmodum sæui quidem venti, in tranquillum mare delati, totum ab imo subruunt, vt & arenam cum vndis misceatur: sic & ambitio, & turpis quæstus animam subeuntes, omnia subuertunt: Excæcat mentis intuitum, præsertim gloriæ furor: nam pecuniae quidem contemnere, volenti satis est facilè: honorem autem à multis collatum despicere, multi laboris indiget, magnæ sapientiæ, angelicæ cuiusdam animæ, ipsum cælestis testudinis verticem tangentis. Cogita, cùm gloriam concupiscis, quòd eam sis assecutus, & disce finem, & nihil inuenies. Cogita, quantam ea res habeat iacturam, quot & qualibus bonis priuet. Labores quidem sustinebit atque pericula, fructibus autem priuabitur & certaminum præmijs. Cùm aliquid boni faciens cogites, quòd & hominibus oporteat ostendere, & solicitus sis vt videatur: cogita quòd Deus videt, & omnem illam extingues concupiscentiam. De terra recede, & ad illud cæleste respicias theatrum. Homines licet laudauerint, mox tamen accusant, vel inuident, vel carpunt: vel si hoc non fecerint, nihil tamen omninò laudato prosunt. Deus tamen non ita, sed gaudet nostra laudans merita. Dixisti rectè, plaususque consecutus es? Si adiuti quidem sunt plaudentes, & mutati, & meliores effecti, prioribus abstinuêre malis, verò gaudendum est, non iam collatis laudibus, sed bona mirabiliq́ue mutatione: si verò laudantes quidem, & tumultuantes perseuerant, nullum autem ex plausibus fructum reportant, dolendum magis est, quoniam hæc eis in iudicium cedunt & damnationem. Sed in pietate gloriam habes? Si verè quidem sis pius, & tibi nihil conscius sis mali, oportet gaudere, non quoniam videris, sed quoniam es. Si cùm sis, multorum quidem gloriam concupiscis, cogita quòd non hi nobis iudices erunt in illa die, sed qui latentia perfectè nouit. Si verò tibi peccatorum conscius, apud omnes mundus esse suspicaris, non tantùm gaudere non oportet, verùm & dolere, & amarè gemere, diem conci-

Modus & ratio vanæ gloriæ cupiditatem restringendi.

nuè cogitantem, in quo omnia reuelantur, in quo abscondita tenebrarum illuminantur. Honore delectaris? hunc repelle, sciens quòd te debitorem constituit. Honorem tibi præbet nemo? & in hoc gaudendum est. Non enim cum alijs & hoc tibi Deus improperabit, quòd honore delectatus es. Hoc saltem lucraris, quòd maiori supplicio non eris obnoxius. Anima nanque cupiens honorem & glorificari, non videbit regnum cælorum. Non meus est hic sermo, sed Spiritus sancti. Non videbit, licet virtutem operetur. ait enim: Receperunt mercedem suam. Non prohibeo optare gloriam, sed veram volo gloriam, quæ est à Deo: cuius laus est, inquit, non ex hominibus, sed ex Deo. In abscondito simus pij, non multo circundati fastu, & ostentatione, & simulatione. Ouis pellem abijciamus, sed potius oues efficiamur. Nihil hominum gloria vilius. Dic enim mihi, si paruulorum videas puerorum multitudinem, lactentium dico, nunquid ab eis gloriam concupisces? sic erga cunctos homines disponaris propter gloriam. Idcircò cenodoxia dicitur. Nónne vides personas, quas in scena versantes induuntur, quàm sint pulchræ quidem, quàm verò splendidæ, quàm ad extremam pulchritudinis perfectionem efictæ? Potes mihi talem àdspectum in veritate monstrare? Nequaquam. Quia vacuæ sunt, & imitantur pulchritudinem: pulchritudo tamen non sunt. Similiter & gloria inanis. Cùm nolis gloriam contemnere, dic: Par Deo fio, si contempsero: & statim contemnes. Non enim potest gloriæ seruus homo, non omnium seruus esse, & ipsis seruilior mancipijs. Sicut est modestiæ principium ieiunium, id est, fundamentum & constitutio: sic & peccati superbia, & ab ea omne peccatum inchoatur. Ex superbia nascitur paupertatum despectus, pecuniarum concupiscentia, amor principatus, multæ desiderium gloriæ. Elatus, etiam nec à maioribus, nedum ab inferioribus, contumeliam pati sustinet: qui verò contumelia non tolerat affici, neque malè pati sustinebit. Qui nouit quòd Dei filius se tantum humiliauit, non extollitur. Si Deus contritum dili-

Matth. 6

Rom. 4.

Nihil hominum gloria vilius.

Omne genus peccati ex superbia nascitur.

Psalm. 50.

Digitized by Google

1. Pet. 5. Hominem reddit dæmonem.

diligit ſpiritum, econtrà ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam: nullum itaque malum par elationi: hominem reddit dæmonem, contumeliatorem, blaſphemum, periurum: cædes facit & homicidia cupere. Elatus, ſemper in doloribus viuit, ſemper indignatur, ſemper mœret. Nihil eſt quod eius poſſit explere libidinem: ſi vel regem viderit ſupplicantem & adorantem, non eſt ſatiatus, ſed magis accenſus. Sicut enim auari quanto plura ceperint, tanto plur bus egent: itidem & ſuperbi, quanto maiori funguntur honore, tanto plus concupiſcunt. Iam naturæ terminos tranſcenderunt curioſi, & ſuperflua ſatagentes, quantumcunque paſſi fuerint, non ſiſtunt. Igitur quomodo ſuperbiam extinguere poſſumus? Si Deum agnoſcamus. Nam ſi ex ignorantia Dei naſcitur, cùm ipſum agnóuerimus, expellitur omnis inſolentia. Cogita gehennam, cogita multo meliores: et cogita quòd Deo pœnas debeas. Sed non poces iſta facere, es imbecillior: cogita præſentia, ipſam humanam naturam, quàm nihil ſit homo. Cùm videris in foro mortuum efferri, orphanos ſequentes filios, vxorem viduam plangentem, præſentium rerum vilitatem cogita, & quòd ab vmbra ſomniſque nihil differunt. Sed non vis hoc: at cogita prædiuites in bellis temerè pereuntes: magnarum & illuſtrium domos conſidera nunc ſolo proſtratas: conſidera quantum potuerunt, & nunc nec eorum quidem memoria remanet. Per ſingulos enim dies, ſi velis, horum exempla reperies, magiſtratuum ſucceſſiones, proſcriptiones diuitum. Cogita cùm dormis, quo ſis dignus: nonne vel minima beſtia te poſſet interimere? Multis enim à tecto frequenter illata breuis beſtiola vel oculum eruit, vel alicuius alterius periculi cauſam attulit.

Superbia quomodo comprimatur.

2. BERNARDVS in tractatu de gradibus humilitatis, hos duodecim enumerat ſuperbiæ gradus: Curioſitatem, Leuitatem animi, Ineptam lætitiam, Iactantiam, Singularitatem, Arrogantiam, Præſumptionem, Defenſionem peccatorum, Simulatam confeſſionem, Rebellionem, Libertatem peccandi, Conſuetudinem peccandi.

3. GREGORIVS libro trigeſimoquarto Moralium, capite decimoſeptimo: Notandum quòd Leuiathan iſte, qui per corpoream beſtiam deſignatur, ſublimè videre deſcribitur: quia videlicet cordis ſuperbia, cùm exterius vſque ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur. Ipſi quippe per faſtum tumoris inflati, quaſi ex ſublimi reſpiciunt, & quo ſe deprimunt, altius extollunt. Niſi enim ſuperbia per oculos quaſi per quaſdam ſe feneſtras oſtenderet, nequaquam Deo Pſalmiſta dixiſſet: Populum humilem ſaluum facies, & oculos ſuperborum humiliabis. Et paulò pòſt: Vt Leuiathan iſte in cunctis, quæ ſuperius dicta ſunt, caderet: ſola ſe ſuperbia perculit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos areſceret, niſi per hanc prius in radice puerriſſet. Scriptum eſt nanque: Omnis peccati initium ſuperbia. Per hanc enim ipſe ſuccubuit, per hanc ſequentem hominem ſtrauit. Et poſt pauca: Sicut enim inferius radix regitur, ſed ab illa rami extrinſecus expanduntur: ita ſe ſuperbia extrinſecus celat, ſed ab illa protinus aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, niſi hæc mentem in occulto conſtringeret. Hæc eſt quæ Leuiathan iſtius ſenſum ferueſcere ſicut ollam facit. Vnde & humanas mentes in quodam feruore inſaniæ concutit, ſed per aperta opera qualiter concuſſi animam euertat, oſtendit. Intus nanque prius ebullit in elatione, quod foris poſtmodum ſpumat in opere.

Iob 41.

Pſalm. 17.

Eccli 10.

Viciorum radix ſuperbia.

4. ET capite decimooctauo: Alia vitia eas ſolummodò virtutes impetunt, quibus ipſa deſtruuntur: vt videlicet ira patientiam, gaſtrimargia abſtinentiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus, nequaquam vnius virtutis extinctione contenta, contra cuncta animę membra ſe erigit, & quaſi generalis ac peſtifer morbus corpus omne corrumpit. Et paulò pòſt: Quiſquis verò eius in ſe tyrannidem captiuâ mente ſuſceperit, hoc primum damnum patitur, quòd clauſo cordis oculo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab aliis benè geruntur, diſplicent: & ſola el quæ ipſe vel prauè egerit, placent. Semper aliena opera deſpicit, ſemper miratur quæ ipſe facit.

Superbis omnibus vitiis turbus aduerſatur.

Iudicij æquitatem perueriit.

5. ITEM capite vigeſimo: Cunctis ſuperba apud ſe cogitatione tumentibus ineſt clamor in locutione, amaritudo in ſilentio, diſſolutio in hilaritate, furor in triſtitia, inhoneſtas in actione, honeſtas in imagine, erectio in inceſſu, rancor in reſponſione. Horum mens ſemper eſt ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad laceſſendos verò alios importuna: ad ea quæ facere & debet, & præualet, ignauas ad ea autem, quæ facere nec debet, nec præualet, parata. Hæc in eo quod ſponte non appetit, nulla exhortatione flectitur: ad hoc autem, quod latenter deſiderat, quærit vt cogatur: quia dum metuit ex deſiderio ſuo vilescere, opus vim id ipſa ſua voluntate tolerare.

Externi mores & geſtus ſuperborum.

6. CAPITE vigeſimoſecundo: Ad hoc vnigenitus Dei filius formam infirmitatis noſtræ ſuſcepit, ad hoc inuiſibilis, non ſolùm viſibilis, ſed etiam deſpectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irriſionum opprobria, paſſionumque tormenta tolerauit, vt ſuperbum non eſſe hominem doceret humilis Deus.

Iob 41. Eminentiſſimum reproborum ſignum eſt ſuperbia.

7. CAPITE vigeſimotertio: Quia igitur redemptor noſter corda regit humilium, & Leuiathan iſte rex dicitur ſuperborum, aperte cognoſcimus, quòd euidentiſſimum reproborum ſignum, ſuperbia eſt: at contra, humilitas, electorum. Cùm ergò quam quiſque habeat, cognoſcitur: ſub quo rege militet, inuenitur.

Species ſuperbiæ quatuor.

8. IDEM libro vigeſimotertio Moralium, capite ſeptimo: Quatuor ſunt ſpecies, quibus omnis tumor arrogantium demonſtratur, cùm bonum aut à ſemetipſis habere ſe æſtimant, aut ſi ſibi datum deſuper credunt, pro ſuis ſe hoc accepiſſe meritis putant: aut certè cùm iactant ſe habere, quod non habent; aut deſpectis cæteris ſingulariter videri appetunt habere quod habent. A ſemetipſo enim bonum ſe habere iactabat, cui per Apoſtolum dicitur: Quid autem habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Rurſum, ne dari nobis bonum gratiæ pro noſtris præcedentibus meritis crederemus, idem Apoſtolus admonet, dicens: Gratia eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Qui etiam de ſemetipſo ait: Qui prius fui blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus: ſed miſericordiam conſecutus ſum. Quibus verbis aperte declarat, quòd gratia non pro meritis tribuatur, dum ex ſeipſo docuit, & quid de malitia meruit, & quid de benevolentia accepit. Rurſum nonnulli iactant ſe habere, quod non habent, ſicut diuina voce per Propheram de

Prima. 1. Cor. 4.

Secunda.

Epheſ. 2.

1. Tim. 1.

Tertia.

Ieremi. 48. Moab dicitur: Superbiam eius, & arrogantiam eius ego noui, & quòd non sit iuxta eum virtus eius. Et ſicut Angelo Eccleſię Laodiceæ dicitur:

Apocal. 3. Quia dicis quòd diues ſum, & locupleteratus, & nullius egeo, & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Rurſum nonnulli, deſpectis cęteris, videri appetunt ſingulariter bonum habere quod habent. Vnde &

Quarta. Luc. 18. Phariſæus idcircò de templo abſque iuſtificatione deſcendit: quia bonorum operum meritum ſibi quaſi ſingulariter tribuens, oranti publicano ſe prætulit. Sancti quoque Apoſtoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædicatione redeuntes, cùm elati dicerent: Domine,

Luc. 10. in nomine tuo etiam dæmonia nobis ſubiecta ſunt: ne de hac miraculorum ſingularitate gauderent, illicò eis reſpondit Dominus, dicens: Videbam Satanam velut fulgur de cęlo cadentem. Ipſe quippe ſingulariter elatus dixerat:

Iſaię 14. Super aſtra cæli exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis: ſimilis ero Altiſſimo. Et mirè Dominus, vt in diſcipulorum cordibus elationem premeret, mox iudicium ruinæ retulit, quod ipſe magiſter elationis accepit: vt in authore ſuperbiæ diſcerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantiæ quarta ſpecie, crebrò humanus animus labitur; vt id quod habet, habere ſe ſingulariter glorietur. In qua tamen ſimilitudini diabolicę vicinius appropinquat: quia quiſquis bonum ſe habere ſingulariter gaudet, quiſquis videri ſublimior cæteris quærit, illum videlicet imitatur, qui deſpecto bono ſocietatis angelorum, ſedem ſuam ad Aquilonem ponens, & Altiſſimi ſimilitudinem ſuperbè appetens, per iniquum deſiderium, quaſi ad quoddam culmen, conatus eſt ſingularitatis erumpere.

Superbię quarta ſpecies hominem diabolo ſimilem facit.

9. PROSPER Regienſis Epiſcopus in epiſtola ad virginem Demetriadem: Si quis eſt, qui aliqua ſe habere exiſtimat bona, quorum non Deus largitor ſit, ſed ipſe ſibi author exiſtat: manifeſtum eſt, hunc non Dei ſpiritum habere, ſed mundi, & de illa ſecularis ſapientię tumore doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Inter omnes lapſus hominum, inter omnia commiſſa peccantium, nulla eſt grauior, quàm ſuperborum ruina; maximè cùm ipſa elatio in Dei tendit iniuriam. Nam aliter inflantur, qui cupiditate extollentiæ ſingularis omnibus appetunt anteferri: aliter verò intumeſcunt, qui Dei auxilium refutantes, quæ fieri ſine ipſius opere non poſſunt, ex ſua perfici virtute contendunt, & ſpem ſuam à Domino auferunt, atque ad ſe transferunt, vt adimpleatur in eis quod ſcriptum eſt:

Omnis boni author Deus agnoſcendus.

1. Cor. 1. Iſaię 29. & 33 iuxta LXX.

Nulla grauior quam ſuperborum ruina.

Ieremi. 17. Maledictus homo, qui ſpem habet in homine, & firmat carnem brachij ſui, & à Domino diſcedit cor eius. Hæc ſuperbia à diabolo ſumpſit exordium: qui quoniam ſua, quam à creatore acceperat, potentia, & dignitate ſibi placuit, ſeque authoris ſui gloriæ comparauit, cum ijs angelis, quos in conſenſu impietatis ſuę traxerat, à cæleſti ſublimitate deiectus eſt. Et

Iſaię 14. Geneſ. 3. ideò primis hominibus nocere potuit: quia illis malè credulis, per mendacia venenata perſuaſit, vt meliores ſe futuros putarent, ſi in libertate ſui arbitrij profilirent, quàm ſi in legis datæ cuſtodia permanerent. Siue itaque in lapſu diaboli, ſiue in prævaricatione hominis, initium peccati ſuperbia eſt: quæ congruenter & auaritia nominatur, quia vtraque appellatio eum ſignificat appetitum, qui & ſuam menſuram concupiſcat excedere, & non dignetur diues eſſe niſi proprijs: tanquam habeat hoc ſimile Deo, vt bonorum ſuorum ipſe ſibi fons, ipſe ſibi ſit copia. Et paulò pòſt: Quia inter vitia aut nulla eſt, aut rara iactantia, & facilè ſpernitur, qui de opprobrio gloriatur: malum ſuperbiæ maximè virtutibus eſt cauendum, quia nullis opportunius inſidiatur, quàm quibus laus iuſta debetur. Multi enim ſeruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditantes, crucifixerunt carnem ſuam cum deſideriis & concupiſcentijs, omniumqúe illecebrarum incentiua domuerunt, non damnis victi, non perſecutionibus fracti, non proſperitatibus deprauati, mundum iſtum nec dilexêre obſequentem, nec timuêre terrentem. Tantam itaque firmitatem, & tam ſublime propoſitum qua impugnatione diabolus poſſet adoriri, niſi, vt quibus non potuerat perſuadere vitiorum amorem, immitteret laudis cupiditatem: & inde nouiſſimè inſtrueretur tentatio, vnde nocuit prima deceptio? Non itaque deſidioſis & tepidis, neque inertibus & incultis, ſed magis quibuſdam animis ſedulis, & bonorum actuum probitate luculentis, per gloriam irrepſit humanam: & quos impulſione non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariores erant meritis, tanto eos aptiores ſuis inuenit inſidijs. Sed ſolicitudo nos Apoſtoli contra hoc periculum

Superbia virtutibus, & ijs qui virtute prędi ti ſunt, maximè inſidiatur.

monet, dicens: Cum timore & tremore veſtram ſalutem operamini. Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate. Quanto ergò excellentius in mandatis Dei quiſque proficiunt, tanto maiores habent cauſas formidinis & tremoris: ne de ipſis probitatis augmentis mens ſibi conſcia, & laudis auida, in ſuperbiæ rapiatur exceſſus, & fiat immunda vanitate, dum ſibi videtur clara virtute. Si ergò omnia, quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina ſua virtute donauit: nihil magis fugiendum eſt, quàm appetitus huius concupiſcentiæ: quæ virtutem negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cùm aliæ cupiditates ea tantùm bona, quibus aduerſantur, imminuant: hæc dum omnia ad ſe trahit, ſimul vniuerſa corrumpit. Cùm itaque totius ſuperbiæ generale nomen odioſum ſit, ſiue illa de honore ſuo, ſeu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumeſcat: hæc pars ipſius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur ijs, quas perditas cupit, amica eſſe virtutibus. Sed quia ſublimiora quæque grauius corruunt, gaudet princeps ſuperbiæ, eos quos potuerit ſua impulſione proſternere, ad celſiora creuiſſe. Et poſt pauca: Inflatio & ambitio, & propriorum bonorum ſuperba defenſio, poſſunt deſtruere eleemoſynas, poſſunt euacuare martyria: ſi & magnas opes amore quis humanæ laudis effundat, & ſæua ſupplicia non ea fortitudine, quam Deus tribuit, ſed ea, quam de ſe præſumpſit, excipiat.

Philip. 2.

Superbia omnia bona corrumpit.

10. ISIDORVS libro ſecundo de ſummo bono, capite trigeſimooctauo: Omnis peccans ſuperbus eſt, eò quòd faciendo vitia, contemptui habeat diuina præcepta. Rectè ergò initium omnis peccati, ſuperbia: quia niſi præceſſerit mandatorum Dei inobedientia, tranſgreſſionis non ſequitur culpa. Omnis ſuperbia tanto in imo iacet, quanto in altum ſe erigit: tantoqúe profundius labitur, quanto excelſius eleuatur. Qui enim per propriam attollitur ſuperbiam, per Dei iuſtitiam inclinatur. Qui inflantur ſuperbia, vento paſcuntur. vnde & Prophęta: Omnes, inquit, paſtores tuos paſcet

Omnis peccans ſuperbus eſt. Eccli. 10.

Ieremi. 22. ventus, hoc eſt, ſuperbus ſpiritus. Qui de ſuis virtutibus ſuperbiunt, ex ipſis iudicandi ſunt

operi-

operibus, quibus pro virtutibus vruntur: quia rem bonam, non bona voluntate faciunt. Nam reuera ſine humilitate virtus quælibet, & ſine charitate, in vitio deputatur. Superbia ſicut origo eſt omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutum. Ipſa eſt enim in peccato prima, ipſa in conflictu poſtrema. Hęc enim prima aut in exordio mentem per peccatum proſternit, aut nouiſſimè de virtutibus ejicit. Inde & omnium peccatorum eſt maxima, quia tam per virtutes, quàm per vitia humanam mentem exterminat. Ibi cadit ſuperbia, vbi & naſcitur, vt non ſit ſuperbis aliud culpa, aliud pœna, ſed ipſa culpa ſit illis & pœna. De ſuperbia naſcitur arrogantia, non de arrogantia naſcitur ſuperbia. Nam niſi præceſſerit occulta elatio mentis, non ſequitur aperta iactantia laudis. Ita ergò in culpa præponitur ſuperbia arrogantiæ, ſicut præfertur ex origine. Vtilius eſt arroganti in quocunque vitio labi, & humilem, poſt caſum, Deo fieri, quàm per elationem ſuperbire, grauioremque ruinam, & damnationem per ſuperbiam ſumere.

Ruina eſt omnium virtutum, ſuperbia.

Eccli 10. Superbia cur dicatur omnis peccati initium.

11. FVLGENTIVS epiſtola tertia ad Probam de virginitate, capite decimoſexto: Superbia ideò initium omnis peccati dicitur, vt omne peccatum de ipſa tanquam de radice pullulare monſtretur: quę multiplici modo miſeris inferens mortem, publico certamine carnales deijcit: ſpiritales verò, ſi quos incautos inuenerit, occultiore conflictu proſternit. Quis enim neſciat fornicarios, idolis ſeruientes, adulteros, molles, maſculorum concubitores, fures, auaros, ebrios, maledicos, rapaces, ſuperbas aduerſus Deum ceruices erigere, & nequiſſimis operibus magis diabolo militare? Sunt alij, quos in conſpectu hominum ſuperbia tanquam ſuos demonſtrat hoſtes, & intrinſecus habet nequiſſimos milites. Ab his iniquitas callidè geritur, vt humanis obtutibus iuſtitia fallaciter oſtendatur. Hos Dominus noſter ſic increpat: Vos eſtis, qui iuſtificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda veſtra. Quos vt ſuperbos euidenter oſtenderet, ſequutus adiunxit: Quia quod hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Dominum. Ad eos etiam qui ſub Chriſtiana profeſſione viuunt, & Chriſti præcepta manifeſtè peccando contemnunt, ſic ipſe Chriſtus loquitur: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Tales gentium quoque doctor his verbis obiurgat: Confitentur ſe nôſſe Deum, factis autem negant: cùm ſint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi. Nam & beatus Iacobus dicit: Quid proderit, fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Nunquid poteſt fides ſaluare eum? Humilitas ergò (quam docuit Chriſtus, dicens: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.) non in ſola conſiſtit fide, ſed in fide ſimul & opere. Nam ſcriptum eſt: Quia & dæmones credunt, & contremiſcunt, qui tamen Deo humiles non ſunt. Vnde etiam Apoſtolus Paulus aſſerit, quia ſapientia carnis inimica eſt Deo. Legi enim Dei non ſubijcitur, nec enim poteſt. Quæ ſapientia, ſecundùm Iacobi ſententiam, non eſt deſurſum deſcendens, ſed terrena, animalis, diabolica.

Hypocritarum ſuperbia.

Lucæ 16.

Lucæ 6.

Tit. 1.

Iacob. 2.

Humilitas non in ſola fide conſiſtit. Matth. 11. Iacob. 2.

Rom. 8.

Iacob. 3.

12. ET capite decimoſeptimo: Manifeſta igitur ſuperbia deprehenditur, cùm manifeſtè peccatur. Attamen cùm fuco iuſtitiæ iniquitas tegitur, illa ſuperbiæ peſtilentia venenoſius ſerpit, illa periculoſius irrepit: cùm ab his, qui iuſtitiæ ſtudium gerunt, vel aliorum vita tanquam indigna deſpicitur, vel in operibus bonis aliquid humanis viribus aſſignatur. Illa denique ſuperbia, qua cæteri ab his, qui ſibi iuſti videntur, velut peccatores deſpiciuntur, in Phariſæo condemnatur. Sicut enim ſanctus Euangeliſta teſtatur, dicens: Dixit autem & ad quoſdam, qui in ſe confidebant tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros, parabolam iſtam: Duo homines aſcenderunt in templum, vt orarent, vnus Phariſęus, & alter publicanus &c. In conſpectu iudicis miſericordis & iuſti, non eſt accepta ſuperba iactatio honorum operum, ſed humilis confeſſio peccatorum. Illi etiam, qui virtutem bonæ voluntatis, aut bonæ operationis ſuis nituntur ſuperbè viribus aſſignare, ab Apoſtolo taliter denotantur: Quia ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. In ſua igitur iniuſtitia profectò deficit, qui iuſtitiæ Dei ſuperba colla non ſubijcit. In his itaque quatuor ſuperbiæ generibus, quibus diabolus, velut quadrigis vehitur, & ad gehennam miſerorum, quibus inſidet, mortifero curſu raptatur, duobus animas opprimit, quas in carne iacentes perſpicit, alijs duobus animas deijcit, quas de carne volare cognoſcit. Iſtas capiuat delectatione vitiorum, illas circumuenit elatione virtutum. Illarum ſic virginitatem præripit, vt ſe fornicari non dubitent: iſtas ſic conſtuprat & maculat, vt ſe conculcari non eſtiment.

Lucæ 18.

Rom. 10.

Quatuor ſuperbiæ genera.

13. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: Ipſa vitiorum regina ſuperbia, cùm deuictum plenè cor ceperit, mox illud ſeptem principalibus vitijs, quaſi quibuſdam ſuis ducibus deuaſtandum tradit. Quos videlicet duces exercitus ſequitur: quia ex eis proculdubiò importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Quod melius oſtendimus, ſi ipſos duces atque exercitum ſpecialiter, vt poſſumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali, ſuperba eſt. de qua, ſcriptura atteſtante, dicitur: Initium omnis peccati eſt ſuperbia. Primæ autem eius ſoboles, ſeptem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: ſcilicet inanis gloria, inuidia, ira, triſtitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his ſuperbiæ vitijs nos captos doluit, idcircò redemptor noſter ad ſpiritale liberationis prælium, ſpiritu ſeptiformis gratię plenus venit. Sed habent contra nos hęc ſingula exercitum ſuum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocriſis, contentiones, pertinaciæ, diſcordiæ, & nouitatum præſumptiones oriuntur. De inuidia odium, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi, afflictio autem in proſperis naſcitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemię proferuntur. De triſtitia malitia, rancor, putillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita naſcitur. De auaritia proditio, fraus, fallaciæ, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra miſericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuie inepta lætitia, ſcurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo ſenſus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus preſentis ſeculi, horror autem vel deſperatio futuri generantur. Quia ergò ſeptem principalia vitia, tantam de ſe vitiorum multitudinem proferunt, cùm ad cor veniunt, quaſi ſubſequentis exercitus cateruas trahunt. Ex quibus videlicet ſeptem, quinque ſpiritalia, duoque carnalia ſunt. Sed vnumquodque eorum tanta ſibi cognatione iungitur, vt non niſi vnum de altero

Vitiorum regina ſuperbia.

Radix cuncti mali ſuperbia. Eccli 10.

Omnia capitalia vitia oriuntur ex ſuperbia.

Filiæ inanis gloriæ ſiue ſuperbiæ ſpeciatim acceptæ.

Filiæ inuidiæ.

Iræ filiæ.

Accidia filiæ.

Auaritiæ filiæ.

Gulæ filiæ.

Luxuriæ filiæ.

Inter capitalia vitia quædã ſunt carnalia, quædam ſpiritalia.

altero proferatur. Prima nanque ſuperbiæ ſoboles, inanis eſt gloria, quæ dum oppreſſam mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirum dum vani nominis potentiam apperit, ne quis hanc alius adipiſci valeat, tabeſcit. Inuidia quoque iram generat, quia quanto interno liuoris vulnere animus ſauciatur, tanto etiam manſuetudo tranquillitatis amittitur: & quia quaſi dolens membrum tangitur, idcircò oppoſitæ actionis manus, velut grauius preſſa, ſentitur. Ex ira quoque triſtitia oritur: quia turbata mens, quo ſe inordinatè concutit, eo addicendo confundit: & cùm dulcedinem tranquillitatis amiſerit, nihil hanc niſi ex perturbatione ſubſequens mœror paſcit. Triſtitia quoque ad auaritiam deriuatur: quia dum confuſum cor bonum lætitiæ in ſemetipſo intus amiſerit, vnde conſolari debeat, foris quærit: & tanto magis exteriora bona adipiſci deſiderat, quanto gaudium non habet, ad quod interiùs ſecus recurrat. Poſt hæc verò duo carnalia vitia, id eſt, ventris ingluuies, & luxuria, ſuperſunt. Sed cunctis liquet quòd de ventris ingluuie luxuria naſcitur.

Quo ordine ex ſe mutuo generentur.

2. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite ſecundo: Scriptura diuina immobilem ſententiam protulit, dicens: Initium, inquit, omnis peccati ſuperbia. Quid poteſt apertius, quid probabilius dici? Initium, inquit, non alicuius, ſed omnis peccati, ſuperbia: vt euidenter oſtenderet, quòd ipſa ſit peccatorum omnium cauſa: quoniam non ſolùm peccatum eſt ipſa, ſed etiam nullum peccatum fieri potuit, poteſt, aut poterit ſine ipſa. Siquidem nihil aliud omne peccatum, niſi Dei contemptus eſt, quo eius præcepta calcantur. Quem contemptum Dei, nulla res alia perſuadet hominibus, niſi ſuperbia, quæ etiam in ipſo diabolo, vt diabolus ex angelo fieret, æternæ perditionis extitit cauſa. Denique & ipſe ſciens ſe per ſuperbiam de cæleſtibus corruiſſe, & in hunc caliginoſi aëris carcerem truſum, hominis ſubuertendo, quem Deus fecerat ſine vllo peccato, vitium perſuaſit ſerpentina calliditate ſuperbiæ: certus, quòd recepta ſuperbia, quæ eſt malorum omnium cauſa, facilè iam peccata omnia, quæ non niſi ſuperbo concipiuntur animo, perpetraret. Hinc eſt, quòd idem primus homo ſuperbi ſpiritus elatione corruptus, omnem poſteritatem ſuam, quæ in illo radicaliter fuit, neceſſitati corruptionis, ac mortalitatis addixit: vt corruptibilis, & mortalis effectus, corruptibiles mortaleſque generaret, atque ita quod in illo egerat punienda ſuperbia, in omnibus ex illo natis peccati fieret pœna. Et propterea non eo modo iam poſſumus peccato reſiſtere, ſicut ille potuit.

Eccli 10.

Superbia, omnium peccatorum cauſa.

Iſaiæ 14. Lucæ 10.

Geneſ. 3.

3. AVGVSTINVS epiſtola quinquageſimaſexta ad Dioſcorum: Niſi humilitas omnia quæcunque bene facimus, & præceſſerit, & comitetur, & conſecuta fuerit, & propoſita quam intueamur, & appoſita cui adhæreamus, & impoſita qua reprimamur, iam nobis de aliquo bono facto gaudentibus, totum extorquet de manu ſuperbia: vitia quippe cætera in peccatis, ſuperbia verò etiam in rectè factis timenda eſt, ne illa, quæ laudabiliter facta ſunt, ipſius laudis cupiditate amittantur.

Humilitas quam neceſſaria ſit.

4. BERNARDVS ſermone tertio ex parvis ſermonibus: Eſt ſuperbia cordis, ſuperbia oris, ſuperbia operis, ſuperbia habitus. Superbia cordis eſt, quando homo in oculis ſuis magnus eſt. Contra quam Sapiens orat, dicens: Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. Et alibi: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris. Superbia oris vel linguæ, quæ & iactantia dicitur, eſt quando homo non ſolùm magna de ſe ſentit, ſed etiam loquitur. Vnde pſalmiſta: Diſperdat Dominus vniuerſa labia doloſa, & linguam magniloquam. Superbia operis eſt, quando homo exteriori quadam ſuperbia, vt magnus appareat, agit. De qua idem pſalmiſta ait: Non habitabit in medio domus meæ, qui facit ſuperbiam. Superbia habitus eſt, quando homo, vt glorioſus videatur, precioſis ſe ornat veſtibus. Vnde Paulus: Non in veſte precioſa. Et Dominus: Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt, vbi ſuperbia abundat. Sunt autem quinque, quæ ad remedium tam mortiferæ peſtis, à Domino rationali animæ ſunt poſita, locus, corpus, tentatio diaboli, prædicatio Chriſti, & eius conuerſatio. Locus, quia exilium: corpus, quia oneroſum: tentatio, quia inquietat: Chriſti prædicatio, quia ædificat: & eius conuerſatio, quia informat. His, quaſi quinque ſenſibus, Deus humilitatem operatur in anima. Sicut enim anima vita eſt corporis, ita Deus vita eſt animæ: & ſicut corpus mortuum eſt, quod per quinque ſenſus ab anima non vegetatur, ita anima mortua eſt, quæ per hæc à Domino non humiliatur.

Quadruplex ſuperbia. Cordis.

Eccli 23.

Iſaiæ 3. Oris.

Pſalm. 11. Operis.

Pſalm. 100. Superbia habitus.

1. Tim. 2.

Matth. 11.

Quinque remedia contra ſuperbiam.

5. IDEM ſermone quarto de aduentu Domini: Vtile eſt abſcondere magis quàm oſtentare, ſi quid habemus boni: ſicut & mendici, cùm eleemoſynam petunt, non precioſas veſtes oſtendunt, ſed ſeminuda membra, aut vlcera, ſi habuerint, vt citius ad miſericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam Publicanus ille ſeruauit, multò melius Phariſæo: & ideò deſcendit iuſtificatus ab illo, id eſt, præ illo. Et poſt pauca: Propter quod & dicebat: Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Conſidera ſanè in his verbis, quoniam humilitas duplex eſt: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hîc dicitur cordis. Priore cognoſcimus quòd nihil ſumus: & hanc diſcimus à nobiſipſis, & ab infirmitate propria: poſteriore calcamus gloriam mundi; & hanc ab illo diſcimus, qui exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens: qui etiam quæſitus in regnum, fugit: quæſitus ad tanta opprobria, & ignominioſum ſupplicium crucis, ſponte obtulit ſemetipſum.

Pulchra ſimilitudo.

Luc. 18.

Matth. 11.

Duplex humilitas.

Philip. 2. Ioan. 6. & 18.

6. DEVTERONOMII decimoſeptimo: Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël: cunctuſque populus audiens, timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.

7. SAPIENTIAE quinto: Quid nobis profuit ſuperbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſiérunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius percurrens, &c.

8. MATTHAEI vigeſimotertio: Qui maior eſt veſtrûm, erit miniſter veſter. Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quæ aforis parent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia. ſic & vos aforis quidem paretis hominibus iuſti: intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate.

9. PRO-

9. PROVERBIORVM decimotertio: Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt.

10. GENESIS quadrageſimonono: Maledictus furor eorum, quia pertinax.

11. PROVERBIORVM ſexto: Sex ſunt, quę odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima eius: Oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia teſtem fallacem, & eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias.

12. PRIORIS ad Timotheum quinto, reprehendens Apoſtolus viduas quaſdam adoleſcentiores: Non ſolùm (inquit) otioſæ, ſed & verboſæ, & curioſæ, loquentes quæ non oportet.

13. TOBIAE quarto.

14. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

15. CHRYSOSTOMVS homilia octaua in Ioannem: Cùm Domino eiuſdem ſis reus criminis, eumque offenderis, alienis commodis doles, & ſuperbis, tanquam tibi ſoli ſit obnoxius, cui gratiam largiatur: hoc profectò non inuidiæ tantùm, & arrogantiæ, ſed vltimæ dementiæ eſt, & quantumuis grauiſſimis dignum ſupplicijs. Superbiam namque malorum omnium in te plantaſti radicem. Eccli 10. Idcircò ſapiens principium eam peccati, hoc eſt, radicem, fontemque, & matrem appellauit. Per hanc primus homo à beata illa paradiſi ſede deiectus eſt, per hanc, qui eum decepit diabolus, à tantæ dignitatis faſtigio decidit. Iſaiæ 14. Quare cùm verſutus ipſe atque ſceleſtus huius peccati naturam vimque intelligat, quòd ex ipſo etiam cælo poſſit creaturam deijcere, hanc viam aggreſſus eſt. Cùm Adam è tanta gloria deturbauit, quippe cùm Deo ſimilem eum futurum polliceretur, ſuperbia extulit, & ad ima præcipitem deuoluit. Genes. 3. Nihil enim tam alienum à diuino amore hominem reddit: Nihil tam facilè in gehennam intrudit, quàm ſuperbiæ inſania, ſub qua omnis noſtra vita immunda eſt, quanuis pudicitia, virginitate, ieiunio, orationibus, eleemoſyna, quanuis omni denique virtute præſtemus. Immundus, inquit, apud Deum omnis ſuperbus. Coerceamus ergo hanc animi elationem, hunc faſtum penitus tollamus, ſi mundi eſſe, & eo, quod diabolo paratum eſt, ſupplicio volumus liberari. Quòd enim ſuperbus, eodem quo diabolus cruciatu damnetur, audi Paulum, Non neophytum, ne in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. 1. Tim. 3. Quod in iudicium? quem in laqueum? in eandem damnationem, & in idem ſupplicium. Quonam igitur pacto hoc euitare diſcrimen poteris? ſi tecum eius naturam, multitudinem ſcelerum, tormentorum magnitudinem, & eorum, quæ in hac vita pulchra videntur, fluxum, imbecillitatemque, nihil à fœno differentem, & vernis floribus languidiorem, reputabis. Si hæ frequenter animo inſederint cogitationes, & eorum, qui rectè vixerint, meminerimus: nullo nos conatu, nullis viribus diabolus inflare poterit, neque occaſionem vllam, aut cauſam, qua nos oppugnet, inuenerit.

Nil tam alienum à Dei amore hominem reddit atque ſuperbia.

Superbia quomodo vitata poſſit.

16. IACOBI quarto.

17. PRIORIS Petri quinto.

18. ECCLESIASTICI decimo, vt in textu.

IIII.

Quid eſt Auaritia, & quarum filiarum mater?

A AVARITIA [a] eſt habendi appetitus inordinatus. Auarus enim rectè iudicatur, non ſolùm qui rapit, ſed etiam qui concupiſcit aliena, vel cupidè ſeruat ſua.

B Filiæ [b] ſunt huius peſſimæ matris, Proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, immiſericordia, ſeu inhumanitas, & cordis durities.

C Damnat hoc vitium Apoſtolus, [c] vt Idolorum ſeruitutem dixerit: ac præterea ita ſcribit: [d] *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli, & deſideria multa inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas.* Et alibi ſcriptum habemus: [e] *Auaro nihil eſt ſceleſtius.* Item, *Nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam: hic enim & animam ſuam venalem habet.* Et Chriſtus ipſe teſtatur: [f] *Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ.* Et iterum: *Nolite ſoliciti eſſe in craſtinum.* Quod Paulus etiam explicatius reddens, ita monet: [g] *Sint mores ſine auaritia, con-*

a Conſule Baſil. in diſcentes & auaros, homil. 6. & 7. Proſper lib. 2. de vita contemp. c. 15. & 16. Iſidor. de ſummo bono lib. 2. cap. 41. Auguſtin. lib. 3. ne liberto arbitrio c. 17. & ſerm. 196. de temp. Ambroſ in lib. de Nabuthe Iezrahelita. lib. 1. de Cain & Abel cap. 5.

b Gregor. lib 31. Moral. c 31. 2. Timoth. 3, 11. Corinth. 6. b Eccli 11. d Zachar. 8. c Matt. 6. c d Prouerb 22. d 21. b a

c Coloſſ 3 a Epheſ. 5. b

d 1. Timoth. 6. b Iſaiæ 5. b Matt. 10. d Abac. 2. b Iacob 5 a Eccli 11. a Baruch 3. b Pſalm. 48. d b

e Eccli 10. b Ibidem.

f Matt. 6. c Chryſoſtom. homil. 7. in Ioan. Ibidem d

g Heb. 13 a Lucæ 12. e

tenti præſentibus: ipſe enim dixit: Non te deſeram, neque derelinquam. ita vt confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor. h *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſumus.*

h 1. Tim. 6.

TESTIMONIA.

1. A BASILIVS homilia in dictum illud Euangelij, Deſtruam horrea mea, & maiora ædificabo: quæ eſt ſexta inter homilias Baſilij variorum argumentorum: Exemplum accuſati diuitis tibi vbique occurrat: qui quidem præſentia cuſtodiens, & de futurorum ſpe anxiè ſolicitus, & incertus num eſſet victurus craſtinò, hodiè peccando diem anteuertit craſtinum. Nondum collegit fructus, & iam auaritiæ iudicium, & condemnationem accepit. Quando terrena ſapis, & Deum habes ventrem, totus quoque caro effectus, vitioſis affectibus obſequeris, audi te dignam appellationem, quam tibi nullus hominum, ſed ipſe Dominus indidit: Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent: quæ autem præparâſti, cuius erunt? Habes, ſi vis, apothecas ventres pauperum, theſauriza tibi theſauros in cælo. Quæ illic reconduntur, ea neutiquam depaſcuntur tineæ, nulla depopulatur caries aut erodit, nulli ſuppilant prædones. Dixeris: Atqui tum in indigos diſpartiar, quum horrea ſecunda compleuero. Longa tibi vitæ tempora præfixiſti: vide ne te illud tempus, quod certo ac præſtituto termino accelerare ſolet, fortè corripiat. Et profectò vitam ſibi hoc modo confidentius polliceri, non bonitatis, ſed malitiæ eſt indicium. Vitam nanque tibi polliceris, non vt poſthac ſis liberalior, aut tribuas: ſed vt inſtantem mendicum à te propulſes. Eſuriens fame abſumitur, nudus frigore rigeſcit. Qui repetitur debitum, vinculis obtorto collo adſtringitur: & tu eleemoſynam in craſtinum differs? Audi Salomonem: Ne dicas, regreſſus reuertere, & cras dabo. Ignoras enim quid ſequens pariet dies. Quantam te Deo beneficentiſſimo gratiam habere, quàm hilarem eſſe te ſimul, & in inopes munificum atque liberalem oportebat, quòd non ipſe pro foribus alienis cogeris obſtreperus eſſe & querulus, ſed tuas alij occupant? Nunc autem triſtis es, & rogatu difficilis. Vnam tantùm nôſti vocem: Non habeo, non dabo: nam & pauper ego quoque ſum. Pauper es profectò, pauper & omnium egens bonorum. Pauper, inquam, charitate pauper, benignitate in indigos pauper, fide erga Deum pauper, pauper æterna ſpe. Dixeris: Cui facio iniuriam, ſi mea retineo, conſeruoque? Quæ illa, dic mihi, tua? Vnde accepta hæc ad traducendam præſentem hanc vitam inuexiſti? Perinde enim facis, ac ſi quis in theatro locum ſpectandi mox vt anteuertit alijs arripere, cæteros abarceat ingreſſu, ſuo vnius vſui adiudicans, quod ad omnium communem vſum proponitur. Tales & diuites exiſtunt. Communia nanque, quum priores obtinuerint, propria faciunt occupando. Nonne nudus ex vtero matris excidiſti? nuduſque rurſus reuerteris ad humum? Hæc tibi præſentia bona vnde? Si à caſu dixeris, impius es, eum non agnoſcens, qui te condidit, neque ei, qui dedit, rependens gratiam. Quòd ſi ex Deo te illa habere fateris, dic mihi quamobrem hæc ſortitus es? Non enim iniuſtus eſt Deus, quia ea, quæ ſunt ad victum, inæqualiter nobis diuiſerit. Cur tu dives es, ille pauper? Profectò non ob aliam cauſam, niſi vt tu benignitatis, ac fidelis adminiſtrationis mercedem accipias, ille verò patientiæ maximis præmijs honoretur. Tu verò inſatiabilis auaritiæ lacertis omnia circumplexus, & tot homines illis priuans, neminem te lædere putas. Quis, quæſo, eſt auarus? Ille, qui eo quod ſatis eſſe debet, non eſt contentus. Quis verò peculator? Ille, qui ad ſe vnum transfert, quæ ſingulorum ſunt. Tu ergò non auarus? Non tu peculator, cùm ea quę ad diſpenſandum diſtribuendumque receperis, tibi propria facis? Eſurientis eſt panis, quem tu retines: nudi eſt veſtis, quam in arca cuſtodis: diſcalceati calceus, qui apud te marceſcit: egentis argentum, quod tu terræ infoſſum poſſides. Quare tot iniurius es hominibus, quot poteras opem cõferre. O quanto dignum pretio tibi cenſebitur die iudicij verbum illud, Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum vobis paratum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere. Quanta rurſus trepidatio ac ſudor, quantæ ob oculos tenebræ ſe tibi circunfundent, condemnationem audienti? Ite maledicti in tenebras exteriores, paratas diabolo & angelis eius. Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c. Non ibi rapax accuſatur, ſed qui ſubſtantiam non communicauerit, condemnatur.

Lucæ 12. Totam hãc homiliam Baſilij diuus Ambroſius etiam tranſtulit: eſtque inter ſermones eius octogeſimus primus.

Stulti nomine quinam appellentur. Matth. 6.

Eleemoſyna non differenda in craſtinum. Prouerb. 3.

Auarorum vox, Non habeo, non dabo.

Cur hic dives, ille pauper.

2. IDEM in homilia in diuites auaros, quæ eſt ſeptima inter homilias variorum argumentorum: Incertum eſt, inquis, quid futurum ſit: neceſſitati, quæ nos quandoque vrgere poſſet, prouidendum eſt. At longè incertior defoſſi theſauri vſus: nec tamen pœna incerta, quæ tuorum morum manet inhumanitatem. Vidi ego multos ieiunantes, orantes, præteritorum pœnitentia ſuſpirantes, omnem denique ſine ſumptu pietatem oſtendentes, egentibus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cætera virtutum diligentia prodeſt? Non propterea regnum Dei conſequentur. Idcircò inquit Dominus: Difficilius eſt diuitem intrare in regnum cælorum, quàm camelum per foramen acus. Quid miſer iudici reſpondebis? Parietes veſtis, homines non veſtis? Equos phaleris ornas, fratrem tuum laceris amictum pannis aſpernaris? frumentum retinendo perdis, eſurientes non reſpicis? Aurum in terram condis, & oppreſſum non curas? Quanquam ad tuas veniunt fores, miſeram rogando vocem emittentes, tu tamen negas, affirmans rogantibus cunctis non poſſe ſufficere. Et cùm lingua deieres, manu periurus efficeris. Licet enim illa taceat, mendacium tamen tuum deprædicat, annulo quem in digito habes, conſpicua & illuſtris. Annulus inquam tuus, quantum æris alieni poſſit exoluere? Vna tantùm tuarum veſtium arcula, totum populum frigore rigentem amicire poſſet. Verùm ſuſtines inexoratus abs te pauperem reijcere, nec metuis iudicis minas, ac ea quæ ſe ille pollicitus eſt hominibus huiuſmodi redditurum. Non te miſeret? miſericordiam non inuenies. Non aperuiſti domum tuam? à regno Dei excluderis. Non dediſti panem? non vitam recipies æternam. Sed & pauperem teipſum dicis. Et ego tecum ſentio. Pauper profectò eſt, qui multis indiget. Pauperes, inquam, inſatiabiles concupiſcentia reddit. Decem talentis, totidem addere

Diuitũ bona, ſunt pauperũ: intelligе. quantũ ad vſum, non autem quantum ad proprietatem, vt ait S. Thom. 22. quæſt. 32. artic. 5. Matth. 25.

Ibidem.

Auari ſunt pauperes, quia ſemper egent, & nunquam ſatiantur.

conten-

contendis, deindè viginti coactis, etiam totidē. Nec ſolùm creſcendo non expletur, ſed ardentior redditur appetitus. Ex quo anima curis continuò premitur, dum alios ſuperare contēdunt. Oportebat illos gaudere, & gratos eſſe, quòd tam multis ſint opulentiores: illi verò mœrent ac lugent, quòd ab vno, & altero opulentioribus vincuntur. Vbi ditiorem aliquem adæquârunt, mox & alterum, à quo ſuperantur, adæquare ſtudent: & vbi iſtum quoque trāſiērunt, erga alium vltrà adæquandum rapiūtur. Tu te ſpontè inſatiabilem animo reddens, multis profectò damnum facis. Quando miſer iam partis vtēris? Quando fruēris, aut à curis habendi ceſſabis? Væh qui domui vicinam domum, & agrum agro coniungitis, vt aliquid proximo auferatis. Tu verò quid facis? Nō innumera cauſaris, vt quæ proximi ſunt auferatis? Domus, inquis, proximi ædes meas obſcurat, turbas excitat, aut errones ſuſcipit, aut tale quid aliud quodcunque prætexis, quo vexes, & agites, vellas ac laceres vicinum: nec priùs ceſſas, quàm ille neceſſitate coactus, aliò migret. Quam ob cauſam Nabuthas Iezraēlita occiſus eſt? An nō propter concupiſcentiā Achab vineā ipſius auferre volentis? Mare terminos habet, nox item leges antiquas non egreditur. Solus auarus nullum circunſcribit tempus, non terminum noſcit. Potentiæ incrementum, ſit auaris ſceleris occaſio maioris. Qui enim mala ſub ipſis patiuntur, ijſdem quoque auxilia ferre inuiti in aliorum iniurias cogūtur. O miſer, parúmper quæſo à tuo ſcelere reſpira, & tuæ conſcientiæ receſſus aliquantulum perſcrutare, tecumq; conſidera. Habes terræ partim aratro, partim arboribus vtilis tot iugera: præterea vineas, montes, campos, ſaltus, flumina, loca amœna. Quid ergò poſt hæc? Nónne telluris tres tantùm cubiti te expectant? Nónne paruus lapis ad tui miſeri corporis cuſtodiā ſatis erit? Quibus verbis te curabo? Regnū Dei non curas, gehennam non times. Infelix homo, pecuniæ naturam aliquantū inſpice. Quid attonitus aurum miraris? Lapis eſt aurum, lapis argentum, lapis margarita, lapides ſunt chryſolitus, beryllus, achates, hyacinthus, amethyſtus, iaſpis. Hæc ſumma, hi flores opū magnarū. Hos partim, cùm ſint clariſſimi, in tenebris abſcondis: partim in digitis micantibus, alijſq; in ornatibus circūfers. Quis pulchritudini formæq; fingendæ ſtudens, vnam vitę diem ſibi prorogare poterit? aut cui mors ob diuitias parcit? à quo morbus ob pecuniam abſtinet? Quouſq; igitur opes erunt animarum laqueus, mortis hamus, peccati eſca? Ad ſubſidium vitæ, non malorum incitamentum, pecunia data eſt: animæ redemptio eſt, non exitij occaſio. Sed, inquis, ob filios neceſſaria eſt. Plauſibilis eſt iſta auaritiæ excuſatio: liberos prætexitis, ac interea cordibus veſtris ſatisfacitis. Dic, quæſo, cùm Deum orāſti, & pro fœcunditate cùm precatus es, vt fieres liberorum pater, addidiſtine illud: Da liberos, vt cauſa ſint ne præceptis tui obediam? Da mihi liberos, ne veniam in regnum cælorum? Prætereà quis tibi ſponſor de ipſorum fuerit voluntate ac ingenio, vt rectè datis relictiſq; vtantur? Nam multis diuitiæ luxuriæ ſunt cauſa. An non audiſtis Eccleſiaſten dicentem? Vidi ſtultitiā multam & grauem, Diuitias in malum cuſtodiētibus ipſas conuerti. Et rurſùs: Relinquo ego homini poſt me, & quis nouit ſi ſapiens erit aut ſtultus? Conſidera itaque, ne cum multis grumnis opes cumulatas, peccatorum materiam alijs tradas, duplicīq; plectaris poſtmodùm pœna, & tuorum criminū cauſa, & aliorum, quibus cauſam dederis. Nónne cunctis liberis coniunctior eſt tibi anima tua? Huic tu primas da partes diuitis hæreditatis, vitæ videlicet æternæ diuitem materiam, deindè filijs victum tribue. Qui verò liberis careat, quam parſimoniæ cauſam obijcunt? Nolo, inquiunt, vendere, nolo pauperibus dare, ob vitæ neceſſarios vſus. Non ergò Dominus tibi præceptor erit, nec euangelium formā vitę dabit, ſed tu tibipſi iura dices ac ſtatues. Sed inquis, ego quidem bonis, dùm vixero, frui volo: poſt mortem verò in teſtamento hæredes facultatum mearum ac dominos pauperes aſcribam. Scilicet magna dignus eris liberalitatis laude, magnus tibi honor debebitur & gratia, ſi in ſepulcro iacens, & in terram conuerſus, magnificus ac ſumptuoſus apparebis. Die cuius mercedem temporis potiſſimùm expoſces? vitæne, an mortis? Nam ſi tempore, quod ad promerendum datur, in voluptatibus ac delicijs abſumpto, pauperes nequaquàm reſpexiſti: mortuus, cuiuſnam actionis aut operis mercedem petiturus es? Sed quis exitus tui temporis nunciabit? Quis de mortis genere ſponſor? Quot videmus repentinò, ac vi cæſuve extingui, qui præ doloris ac ſpiritus angustia ne vocem quidem emittere potuerunt? Quot etiam febris à ſenſu alienos facit? Quid igitur tempus expectas, in quo ſæpè rationis compos nō eris? Eum verò nox profunda, morbus grauis, nullus circà adiutor: Immò potius qui hæreditati inſidiatur, paratus aderit. Et ſub finem: Omnibus tuis ornatus hinc diſcede, fac ornent te tuæ diuitiæ. Habe illas penes te. Crede optimè conſulenti, teque amanti Ieſu Chriſto, qui ob noſtram ſalutem egere voluit, vt ex eius paupertate nos diuites eſſemus: qui etiam ſeſe pro nobis redimendis precium obtulit æternæ vitæ.

3. PROSPER libro ſecundo de vita contemplatiua, capite decimoquinto: Iubet, eccè, nobis imperioſa cupiditas, vt diuina paruipendentes, poſſeſſionum terreſtrium damnoſa compendia cogitemus: vt in eis totam ſolicitudinem curamque ponamus, vt indè nos morbida vanitate iactemus, vt amplitudine patrimonij diffuſioris elati, fieri pauperes ſpiritu negligamus. O facinus inauditum: Suaui Chriſti iugo contempto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione ſuſcipimus; & Domini noſtri leui onere, quod ſubiectos non onerat, ſed ſubleuat, poſthabito, plumbeum pondus noſtris ceruicibus aggeramus, quod citiùs poteſt deponi, quā ferri quia & ipſa cupiditas, quæ nobis ſubijcit vltrò volēntibus hoc pondus imponit, cōtemni poteſt faciliùs, quàm expleri: & ideò qui ſe illi volentes dederint oppugnanti, voluntatem reſiſtendi vlteriùs non habebunt tyrannicè dominanti. Et hoc fit iuſto Dei iudicio, vt qui cupiditati reſiſtere noluimus ingreſſuræ, iam reſiſtere nequeamus ingreſſæ. O intolerandum dæmoniacæ cupiditatis imperium, vt ex hoſtibus ſuis, quos poteſt vincere, victores faciat ſuos: promittit ingentia, & bonorum temporalium pollicitatione deceptos, impellit iam miſeros, & miſerandos in turpia. Tenet nos lucrorum pœnaliter dulcium catenis addictos, & in ſua ditione captiuos: nec trahit inuitos, ſed quod eſt deterius, quocunq; voluēris, volentes ducit. Vaſtat in nobis quicquid verecundię aut pudoris inuenerit: & quos ſuis triūphis addixit, adhuc tanquàm reſipiſcendi ſuſpectos omnibus viribus honeſtatis exarmat, ne quando contra eam, qui bellare noluimus, rebellemus. Rapit

Iſaiæ 5.

1. Reg. 21.

Cur opes diuitibus datæ. Prouerb. 13.

Excuſatio auaritiæ ſtudētium propter liberos ſuos.

Eccleſ. 5.

In eos qui liberis carent, & tamē opibus congregandis ſtudeant.

Ferreum cupiditatis imperium.

nos, ac paſſim per omnia acquiſitionum genera cupidos acquirendi diſpergit.

Danda eſt opera, vt Dei ipſum poſſideamus.

4. ET capite decimoſexto libri eiuſdem: Quem poſſidendi delectat ambitio, Deum qui poſſidet omnia quæ creauit, expedita mente poſſideat, & in eo habebit, quæcunque in eo ſanctè habere deſiderat. Sed quoniã nemo poſſidet Deum, niſi qui poſſidetur à Deo, fit ipſe primitùs Dei poſſeſſio, & efficietur ei Deus poſſeſſor & portio. Et quid poteſt eo eſſe felicius, cui efficitur conditor cenſus, & hæreditas eius dignatur eſſe ipſa diuinitas: ſi modò eam ſanctis operibus colat, omnes fructus ex illo percipiat; in illo, & de illo iugiter viuat, & nihil terrenum cum illo poſſideat? Quia omniũ conditor, cui nihil eorũ quæ fecit, valet æquari, non dedignatur cum his, quæ condidit, poſſideri. Denique quid vltrà quærit, cui omnia ſuus conditor ſit? aut quid ei ſufficit, cui ipſe non ſufficit? Hunc poſſidebat, & ab illo poſſidebatur ille qui dicebat in ſpiritu: Portio mea Dominus, dixi cuſtodire legem tuam. Et, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei.

Pſal. 118. Pſal. 15.

Omni peccato peior auaritia. Eccli. 10.

5. ISIDORVS libro ſecundo de ſummo bono, capite quadrageſimoprimo: Omni peccato peior eſt auaritia, & amor pecuniarum. Vnde & per Salomonem dicitur, Nihil eſt ſceleſtius, quàm amare pecuniam: hic enim animã ſuam venalem facit, quoniam in vita ſua proiecit intima ſua. Cupiditas omnium criminum materia eſt. Vnde & Apoſtolus ait: Radix omnium malorum cupiditas eſt: quam quidam appetentes, errauerunt à fide. Si ergò ſuccidatur radix criminum, non pullulant cæteræ ſoboles peccatorum. Multi cauſa cũpiditatis terrenæ, etiam ipſam fidem abnegauerunt: Cupiditas enim Chriſtum vendidit. Nam & pleriſque tantum in rebus alienis eſt deſiderium, vt etiam homicidium perpetrare non vereantur: ſicut Achab, qui appetitu cupiditatis ſuæ, ſanguinis expleuit effuſionem. Sæpè iniqui mala, quæ concupiſcunt, aſſequuntur, quatenùs de affectu mali deſiderij fortiùs puniantur. Electos autem ſuos Deus non dimittit ire in deſideriorum malorum perfectionem, ſed in dolorem mentem conuertit eorum, pro eo quod in ſeculo nequiter appetunt, vt hac experientia reſipiſcant, & conuertantur ad Deum, à quo mente receſſerunt. Deum ergò ſibi propitium nouerit aduerſari, qui quod temporaliter concupiſcit, non permittitur adimplere. Secreto autem Dei iudicio fieri creditur, vt duriùs pereant hi, quorum cupiditatem effectus ſtatim ſequitur actionis.

3.Reg. 21.

Nunquàm ſatiari nouit.

Nunquàm ſatiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget, quantoquè magis acquirit, tantò plus quærit: nec ſolùm deſiderio augendi excruciatur, ſed etiam amittendi metu afficitur. Inopes naſcimur in hac vita, inopes receſſuri ſumus de hac vita. Si bona mundi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflammantur, vt de confinijs ſuis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus rectè per Prophetam dicitur:

Iſaiæ 5.

Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum ad agrum copulatis vſque ad terminũ loci. Nunquid ſoli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id eſt, diabolum rapere ad perditionem, idem Propheta conſequenter annunciat, dicens:

Ibidem.

Propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino, & deſcendent fortes eius, & ſublimes, gloriofiq́ue eius ad eum. Nec mirum quòd morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis ſuæ minimè extinxerunt. Qui deſiderio cupiditatis exæſtuant, flatu diabolicæ inſpirationis vruntur.

Auaritiæ nomen generale eſt.

6. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimoſeptimo: Auaritia, quæ Græcè φιλαργυρία dicitur, non in ſolo argento, vel in nummis, vndè magis nomen duxiſſe reſonat: argento enim nummi, vel mixto argento frequentiùs apud veteres fiebant: ſed in omnibus rebus, quæ immoderatè cupiuntur, intelligenda eſt, vbicunque omninò plus vult quiſque, quàm ſat eſt.

7. IDEM ſermone centeſimo nonageſimoſexto de tempore, qui eſt vigeſimusoctauus de diuerſis, capite primo: Præcipit nobis veritas, quæ nec fallit, nec fallitur: audiamus, timeamus, cauteamus. Dico, inquit, vobis, abſtinete ab omni auaritia. Quid eſt, ab omni? Quare addidit, ab omni? Poſſet enim ſic dicere, Cauete ab auaritia. Quare hoc dixerit, velut occaſio ipſa, vndè natus eſt ſermo, appãret nobis in ſancto Euangelio. Interpellauit enim eum quidam contra fratrem ſuum, qui totum patrimonium abſtulerat; & fratri ſuo partem ſuam non reddebat. Non rapere quærebat aliena, ſed ſua à parentibus ſibi derelicta quærebat. Cauſa iuſta, cauſa breuis. Et capite ſecundo: Sed audiamus & iudicantem, & docentem. Homo, ait, homo. Qui enim pro magno habes iſtam hæreditatem, quid es niſi homo? Quis me conſtituit diuiſorem inter vos? Qui noluit eſſe diuiſor, quis me, inquit, conſtituit diuiſorem inter vos? Peris beneficium: audi conſiliũ. Ego dico vobis, Cauete ab omni cupiditate. Item capite tertio: Fortè, inquit, tu auarum & cupidum diceres, ſi quæreret aliena: ego autẽ dico: Cupidè & auarè non appetas nec tua. Hoc eſt ab omni. Non leuiter habendum eſt, fratres mei, quando Dominus noſter, Redemptor noſter, Saluator noſter, qui mortuus eſt pro nobis, qui ſanguinem ſuum precium dedit, vt redimeret nos, aduocatus & iudex noſter; non eſt leue, quando dicit, Cauete. Nouit ille quãtum mali ſit; nos non nouimus, illi credamus. Cauete, inquit. Quid? Vndè? Ab omni auaritia. Meum ſeruo, alienum non tollo. Cauete ab omni auaritia. Non ſolùm auarus eſt, qui rapit aliena; ſed & ille auarus eſt, qui cupidè ſeruat ſua. Sed ſi ſic culpatur, qui cupidè conſeruat ſua; quomodò damnatur qui rapit aliena?

Luc. 12.

Auarus eſt etiam, qui cupidè ſeruat ſua.

Inuehitur in auaros.

8. AMBROSIVS toto libro de Nabuthe Iezraelita, differit contra diuites auaros: in cuius capite primo inter cætera ſic ait: Quouſq; extenditis diuites inſanas cupiditates? Nũquid ſoli habitabitis ſuper terram? Cur eijcitis conſortem naturæ, & vindicatis poſſeſſionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata eſt. Cur vobis ius proprium ſoli diuites arrogatis? Neſcit natura diuites, quæ pauperes omnes generauit. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, neſcit fines poſſeſſionum ſepulcro includere. Omnes ſimiles creat, omnes ſimili gremio claudit ſepulcri. Quis diſcernat ſpecies mortuorum? Redoperi terram, & ſi cognoſcis diuitem, deprehende. Eruderato paulò pòſt tumulum, & ſi cognoſcis egentem, argue: niſi forte hoc ſolũ, quòd cum diuite plura pereunt. Sericæ veſtes, & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna vinentium, non ſubſidia defunctorum ſunt. Hæredes relinquens, qui litigent cum hæredibus. Si frugi hæredes ſunt, cuſtodium: ſi luxurioſi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas ſolicitudine,

dine, aut malos dimittis, qui tua facta condemnent.

9. CAPITE ſecundo: O diues, neſcis quàm pauper ſis, quàm inops tibijpſi videaris, qui te diuitem dicis? Quanto plus habueris, plus requiris: & quicquid acquiſieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non reſtinguitur. Rex Achab ſibi egere viſus eſt, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus eſt ſuo, an qui concupiſcit alienum? Alter certè pauper cenſu videtur, alter pauper eſt affectu. Affectus diues, egere non nouit: cenſus abundans, neque auari pectus explere. Quæ vox alia ſtipem publicam poſtulantis, niſi, Da mihi? Hoc eſt, da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi ſubſidium habere non poſſum. Hæc quàm abiecta, quàm vilia! Non habent enim humilitatis affectum, ſed cupiditatis incendium.

Quo plus habent, eo plus appetunt.

3. Reg. 21.

Da mihi, mendicantium eſt.

10. CAPITE tertio: Anis auibus ſe aſſociat: pecus pecori adiungitur, piſcis piſcibus, nec damnum ducunt, ſed commercium viuendi *, cùm plurimum comitatũ capeſſunt, & quoddam munimentum ſolatio frequentioris ſocietatis affectant. Solus tu homo conſortem excludis, includis feras, ſtruis habitacula beſtiarum, deſtruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, ne deſint beluæ: producis fines terræ, ne poſſis habere finitimum.

* cum plurium comitatu.

11. CAPITE quarto: Diuites magis alienum panem quàm ſuum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis ſumptum exercent ſuum. Diuites eripitis quidem pauperibus vniuerſa; pœnam tamen pauperum vos potiùs diuites ſuſtinetis. Pauperes quidem non habent, quo vtantur, vos autem nec ipſi vtimini, nec alios vti finitis. Noui ego diuitem in agrum proficiſcentem, panes breuiores vrbe delatos numerare ſolere, vt pro numero panis æſtimaretur, quot dies in agro futurus eſſet. Nolebat obſignatum aperire horreum, ne quid de condito minueretur. Panis vnus ſingulis diebus deputabatur, qui tenacẽ vix ſatiare poſſet. Comperi etiam viri fidem, ſi quando ei onum eſſet appoſitum, queri quòd pullus eſſet occiſus. Hoc ideò ſcribo, vt cognoſcatis vindicem eſſe Dei iuſtitiam, quæ lachrymas pauperum veſtro vſciſcatur ieiunio.

Alienum panem auari diuites manducant.

12. CAPITE ſexto: Quis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiungere? Quem diuitiæ eius ab inferis reuocârunt? Cuius ægritudinem pecunia mitigauit? Non in abundantia diuitiarum, inquit, vita eius. Et alibi: Nihil proſunt theſauri iniuſti, iuſtitia autem liberat à morte. Meritò clamat Propheta: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Quid enim mihi proſunt, ſi me à morte liberare non poſſunt? Quid mihi proſunt, ſi mecum poſt mortem eſſe non poſſunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vndè benè ait idem Propheta de diuitibus: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis. Hoc eſt dicere: Nihil inuenerunt in operibus ſuis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Quid eſt diues, niſi quidam inexplebilis gurges diuitiarum? Sic Propheta admonet: Qui diligit argentum, non ſatiabitur argento. Et infrà idem: Equidem hic peſſimus languor. Sicut enim fuit, ità & abijt, & abundãtia eius laborat in ventum. Equidem omnes dies eius in tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore & ira. Tolerabilior cõditio ſeruulorum. Semper in laqueis, ſemper in vinculis eſt: nũquàm liber à compedibus, quia ſemper in criminibus. Naturæ ipſius neſcit munia, nec ſomni ipſius nouit vices, aut cibi fungitur ſuauitate, cuius nullum eſt immune ſeruitium. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, ſterilitas prouentuum infœcunda perturbat, ſollicitat abundantia.

Luc. 16.

Pſal. 111.

Debitorem Deum conſtituamus.

Iob 29.

13. CAPITE ſeptimo: Neſcit auarus bona, niſi ea quæ quæſtuoſa ſunt, nominare. Sed acquieſco ei, vt bona dicantur, quæ ſunt pecuniaria. Cur ergò de bonis facitis mala, cùm de malis bona facere debeatis? Scriptum eſt enim: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Ei ergò, qui vti ſciat, multa bona ſunt: ei, qui vti neſciat, rectè mala. Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum. Quid hoc melius bono, ſi pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœneratione conſtituas? Bona ſunt, ſi aperias horrea iuſtitiæ tuæ, vt ſis panis pauperum, vita egẽtium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater. Tu verò, quod multis naſci voluit, tibi ſoli reſeruas, immò tibi ipſi adimis. Magis enim ſeruares tibi, ſi diſpertires alijs. Bonorum enim fructus munerum, in eos ipſos, qui contulerunt, conuertuntur: & gratia liberalitatis in authorem boni operis redit. CAPITE octauo: Adhuc tibi tempora viuendi longa meditaris? Stulte, hac nocte repetunt animam tuam à te. Benè ait, nocte: Nocte enim anima auari repoſcitur, quæ à tenebris incipit, & in tenebris perſeuerat. Auaro ſemper nox eſt.

Auaritiæ malum deſcribitur.

14. IDEM libro primo de Cain & Abel, capite quinto: Quid de auaritia dicam, inſatiabili pecuniæ cupiditate, & quadam æris libidine, quæ quo plura abſtulerit, eo magis inopem eſſe ſe credit? Omnibus inuida, ſibi vilis, in ſummis diuitijs inops, affectu extenuat quod cenſu abundat. Nullus rapiendi modus, vbi nulla menſura cupiendi. Sic inflammat animum, ſic igne ſuo paſcit animum, vt hoc ſolo diſtet, quod illa formarum adultera ſit, iſta terrarũ. Elementa concutit, mare ſulcat, terram effodit, cælum votis fatigat, nec ſereno grata nec nubilo, condemnat prouentus annuos, fœtuſque terrarum arguit. Sed hæc ægritudo eſt animæ, non ſanitas. Denique Eccleſiaſtes dicit: Eſt languor malus, quem vidi ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malum poſſidentis eas. Et ſuprà: Qui diligit argentum, non ſatiabitur argento, nec eſt finis acquiſitionis eorum. Si quæris theſauros, accipe inuiſibiles & occultos, quos in cæli altiſſimis, non quos in terrarum venis requiras. Eſto pauper ſpiritu, & eris diues qualicunque cenſu; quia non in abundantia diuitiarum vita eſt hominis, ſed in virtute ac fide. Iſte diuitiæ verum diuitem faciunt, ſi ſis in Deum diues.

Eccleſ. 5.

Luc. 14.

Prouerb. 10.

Pſal. 61.

Pſal. 75.

Eccle. 5. iux. 70 LXX.

15. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra miſericordiam obdurationes cordis oriuntur.

16. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei: habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita.

17. PRIORIS ad Corinthios ſexto: Vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus.

An ne-

An neſcitis quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis ſeruientes, &c. neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt.

4. ECCLESIASTICI vndecimo: Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim ſunt inſidiæ dolosi. Bona in mala conuertens inſidiatur, & in electis imponet maculam. A ſcintilla vna augetur ignis, & ab vno doloſo augetur ſanguis: homo verò peccator, ſanguinem inſidiatur.

5. ZACHARIAE octauo: Vnuſquiſque malum contra amicum ſuum ne cogitetis in cordibus veſtris: & iuramentum mendax ne diligatis: omnia enim hæc ſunt, quæ odi, dicit Dominus.

6. MATTHAEI ſexto: Non poteſtis Deo ſeruire, & Mammonæ. Ideò dico vobis, ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini. Nónne anima plus eſt quàm eſca: & corpus plus quàm veſtimentum? Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater veſter cæleſtis paſcit illa. Nónne vos magis pluris eſtis illis? Quis autem veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum? Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? Conſiderate lilia agri, &c. Nolite ergò ſoliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quærite ergò primùm regnum Dei, & iuſtitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis. Nolite ergò ſoliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibijpſi. ſufficit diei malitia ſua.

7. PROVERBIORVM vigeſimoſecundo: Non facias violentiam pauperi, quia pauper eſt neque conteras egenum in porta: quia iudicabit Dominus cauſam eius, & configet eos, qui confixerunt animam eius.

8. ET capite vigeſimoprimo: Qui obturat aurem ſuam ad clamorem pauperis, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Ibidem: Qui congregat theſauros lingua mendacij, vanus & excors eſt, & impingetur ad laqueos mortis.

1C AD Coloſſenſes tertio: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram; fornicationem, &c. concupiſcentiam malam, & auaritiã, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus; propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis.

2. AD Epheſios quinto: Hoc ſcitote intelligentes; quòd omnis fornicator, aut immũdus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

3. PRIORIS ad Timotheum ſexto, vt in textu.

4. ISAIAE quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vſque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? In auribus meis ſunt hæc, dicit Dominus exercituum, &c.

5. MARCI decimo: Filioli, quàm difficile eſt, confidentes in pecunijs, in regnum Dei introire! Facilius eſt, camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.

6. ABACVC ſecundo: Væ ei qui multiplicat non ſua. Vſquequò & aggrauat contra ſe denſum lutum? Væ qui congregat auaritiam malam domui ſuæ, &c.

7. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miſerijs veſtris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ veſtræ putrefactæ ſunt; & veſtimenta veſtra à tineis comeſta ſunt. Aurũ, & argentum veſtrum æruginauit: & ærugo eorum in teſtimonium vobis erit, & manducabit carnes veſtras ſicut ignis. Theſaurizaſtis vobis iram in nouiſſimis diebus.

8. ECCLESIASTICI trigeſimoprimo: Qui aurum diligit, non iuſtificabitur. Beatus diues, qui inuentus eſt ſine macula: & qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in pecunia, & theſauris. Quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua. Qui probatus eſt in illo, & perfectus eſt, erit illi gloria æterna: qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: ideò ſtabilita ſunt bona illius in Domino, & eleemoſynas illius enarrabit omnis Eccleſia ſanctorum.

9. BARVCH tertio: Vbi ſunt principes Gentium, qui argentum theſaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non eſt finis acquiſitionis eorum? exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt, & alij loco eorum ſurrexerunt.

10. PSALMO quadrageſimooctauo: Ne timueris cùm diues factus fuerit homo: & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non ſumet omnia: neque deſcendet cum eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipſius benedicetur: confitebitur tibi cùm benefeceris ei. Introibit vſque in progenies patrum ſuorum: & vſque in æternum non videbit lumen. Homo cùm in honore eſſet, non intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Ibidem: Et relinquent alienis diuitias ſuas; & ſepulcra eorũ domus illorum in æternum.

11. ECCLESIASTICI decimo, 12. MATTHAEI ſexto, vt in textu.

13. CHRYSOSTOMVS homilia ſeptima in Ioannem: Nullo pacto fieri poteſt, vt qui omnia ad præſentis vitæ voluptatem refert, is cæleſtibus bonis fruatur: ſed neceſſarium eſt, qui terrenis rebus inhiat, à cæleſtibus decidat. Non poteſtis, inquit, Deo ſeruire & mammonæ: vnum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoque ipſa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum derident cupiditatem, hi maximè ſunt qui Dei flagrant deſiderio: at contrà, qui illas præcipuè admirantur, hi maximè ſunt qui in Deum amorem habent remiſſiorem. Animus enim qui pecuniarum cupiditate diſtrahitur, non facilè ab his abſtinet, quæ Deum ad iram prouocant: vtpotè qui alterius ſeruus ſit domini, omnia ipſi contra diuinas leges præcipientis. Sobrij igitur ſitis aliquando, & excitemini, & cui noſtrum debeamus ſeruitium, intelligamus: eiuſque tandem ſaltem regnũ deſideremus, clamemus, præterita deflcamus tempora, quibus mammonæ ſeruiuimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Chriſti iugum & leue & facile ſubeamus. Nihil enim eorum quæ mammona, nobis Chriſtus præcipit: ſiquidem illud omnium inimicitias, hic contrà omnium amorem, omnibus ſalutem dicere. Illud nos luto & terræ affigens, neque enim aliud aurum eſt, ne noctu quidem vel minimùm reſpirare nos ſinit: hic nos inani & ſuperuacanea cura liberat, iubetq; vt in cælo theſauros ſine cuiuſquam iniuria, propria iuſtitia recondamus. Illud poſt innumeros ſudores atque miſerias, neque nobis adeſſe, neque auxilium in neceſſitatibus præſtare poteſt, quamuis multa, & grauia perpeſſi ſimus, vt ei ſe legibus parcamus, immò vehementiora afficit ſupplicio: hic etſi nobis iniungat vt calicem

Luc. 16.

Amor pecuniæ, Dei amori tollit.

Mammonæ & Chriſti præcepta contraria.

Matth.10. calicem aquæ frigidæ demus, nunquàm tamẽ nos ſine mercede dimittit, ſed incredibili liberalitate nos donat. Nónne ſummæ profectò dementiæ eſt tam leue, tam gratum imperium, & tantis redundans bonis, vt ingrato & fœdiſſimo ſeruias tyranno, contemnere: cùm nihil neque in hac, neque in æterna illa vita his, qui ipſi parent & ſeruiunt, afferre poſſit vtilitatis? Neque id ſolùm graue eſt & moleſtum, quòd nullum laborum præmium reddat, verùm quòd innumeris ſibi obſequentes, vt iam diximus, malis accumulat: plurimi ex his, qui illic cruciantur, eò quòd pecunijs ſeruierunt, earumque cupiditati indigentibus nihil erogârunt, pœnas luunt. Quod ne nobis accidat, diſpergamus, demus pauperibus, & noxijs huius vitæ curis, ſolicitudinibus, & eo quod illic nobis impendet ſupplicio, animum liberemus, & pro terrenis pecunijs iuſtitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus theſauros, qui vnà in cælum nobiſcum euadere, & proſilire, & nobis periclitantibus præſtò adeſſe, & iudicem conciliare poſſint: quem ſi nobis propitium, vt optamus, & in hac vita, & in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus ſe præparauit: quæ vtinàm omnes conſequamur.

Autri plurimi in inferno.

14. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

15. LVCAE duodecimo: Videte, & cauete ab omni auaritia: quia non in abundantia cuiuſquam vita eius eſt ex his quæ poſſidet. Dixit autem ſimilitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiuſdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Deſtruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos: requieſce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parâſti, cuius erunt? Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum dives.

16. PRIORIS ad Timotheum ſexto, vt in textu.

V.

Quid eſt Luxuria, qualemque ſobolem gignit?

A LVXVRIA [a] eſt appetitus inordinatus impuræ ac libidinoſæ voluptatis. [b] Gignit autem ex ſe mentis cæcitatem, inconſiderationem, inconſtantiam, præcipitationem, amorem ſui, odium Dei, deſiderium huius vitæ nimium, mortis futurique iudicij horrorem, ac felicitatis æternæ deſperationem.

a Videatur Proſper de vita contemp. lib. 1 ca. 6. Iſidor. de ſummo bono, lib. 2. cap. 19.

b Greg. lib. 31. Moral. ca. 30. Oſeæ 4. c. Rom. 11. e Dan. 13. f Prouer. 15. a Sapien. 4. c Pſal. 51. a 2. Timoth. 3. a Pſal. 20. b c Iacob. 4. b Epheſ. 4. e

B Aduersùs hoc peccatum, quod [c] ſapientes amentes, & homines penè pecudes facit, ita Paulus: [d] *Fugite fornicationem. Omne enim peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.* Quamobrem & alibi in hunc modum ſcribit: [e] *Fornicatio, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos: aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinet: ſed magis gratiarum actio.* Ac mirum eſt ſanè, ingenti [f] pudore non affici Chriſtianos, qui coram Deo & angelis eius fœda ſe libidine polluũt, cùm corpora membraque ſua Spiritui ſancto, & Chriſto Domino veluti [g] templa pura in baptiſmate conſecrârint. Hinc iterùm Paulus: [h] *An neſcitis quoniam membra veſtra, templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo, & non eſtis veſtri?* Tum rursùs: [i] *Neſcitis, quoniam corpora veſtra, membra ſunt Chriſti? Tollens ergò membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Ac demùm ità concludit: [k] *Empti eſtis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore*

c 3. Reg. 11. a Eccli 19. a Hier. in c. 4. Oſeæ. Ambr. lib. 1. de Cain & Abel, ca. 5. & lib. de Noe & arca, cap. 9.

d 1. Cor. 6. d & ibidem Chryſoſt. Aug. de decem chordis, cap. 10. & ſer. 16. de verbis Domini, ca. 10.

e Epheſ 5. a & ibidẽ Hieron. Vide ſextum præceptum Decalogi.

f Amb. in c. 4. Luc. Greg. 16. Moral. cap. 31.

g 1. Cor. 3 d 2. Cor. 6. d

h 1. Cor. 6. d

i Ibidem c

k Ibidem d

1 Hebr. 13 1 Corint. 6. b Epheſ 5. a Galat 5. c d Apoc. 21. c

pore veſtro:[1] *Fornicatores enim, & adulteros iudicabit Deus.*

TESTIMONIA.

1. A PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite ſexto: Pleroſque gula, & abundantia vini turpiter in luxuriam ſoluit: alios in iniuriam pudicitiæ, ſordidæ cogitationes incendunt: nonnullos de propoſito caſtitatis, occaſiones oblatæ deijciunt: quoſdam ſub impudicitiæ iugum, exempla perditè viuentium mittunt. Sunt alij, quorum vitam lingua turpis inflammat, aut turpem conſcientiam manifeſtat: qui prùs inuerecundos ſermones, aut proferunt libenter, aut audiunt: ac deindè, paulatim morbo creſcente, ab honeſtate deficiunt, attritoque pudore viles effecti, dum indecenter elegantes videri volunt, paſſim iam turpibus verbis impudenter inſaniunt. Hoc enim loquuntur quique, quod diligunt: & delectabiliter audiunt, quod aſſiduis cogitationibus voluunt. Et in fine: Hæc & his ſimilia de mulieribus colloquentes, ſuggerunt concupiſcentiæ ſuæ materiam. Hæc tamen ideò concupiſcunt, quia aut loquuntur libenter, aut audiunt. Qui niſi concupiſcentiæ morbo corrupti eſſent, nunquàm vel loquerentur talia, vel audirent: quia non eos iſta corrumpunt, ſed corruptos oſtendunt. Ac ne me iſta veraciter arguentem quiſquam iudicet arguendum, nouerit propter hoc fortè ab antiquis fuiſſe decretum, ne qui adoleſcentium legerent Geneſeos librum, ac partem pariter Ezechielis prophetæ, vel Canticum canticorum, & cætera talia, in quibus & generationes, & actus, & nomina quarundam ſcripta ſunt mulierum. Quas licet ſecundùm hiſtoriam fuiſſe credamus, earum tamen nominibus virtutes figuratas accipimus: quoniam ſicut illæ, non ſolùm viris ſuis per ſanctos mores, ſed etiam extraneis, ſine diſpendio ſui pudoris, ob nimiam pulchritudinem placuerunt, ita ſanctæ virtutes, & ſuos mirabiles omnibus reddunt, & extraneos quadam admiratione ſui perſtringunt. Hinc eſt quòd & ipſi, qui vitiosè viuunt, virtutes vitijs anteponunt: quia aliud eſt quod faciunt morbo, aliud quod coguntur probare iudicio. Sed ne fortè hæc ſpiritualia ſecundùm carnem adhuc carnales acciperent, nec virtutes cogitarent, quas mulieres illæ ſignificant, ſed ipſas cogitando carnaliter deperirent, conſultò iuniores legere ſunt illa prohibiti, quæ ſicut ſpiritualiter accepta viuificant, ità carnaliter intelligentibus ipſa carnalis intelligentia occaſiones carnalis concupiſcentiæ ſubminiſtrat. Earum quiſque nomina frequenter habet in ore, quarum deſideria vulnerato geſtat in corde: aut turpitudinem, quam exercere verecundatur in facto, tenet in animo, reus non humano iudicio, ſed diuino.

Iunioribus cur quorundam ſacræ Scripturæ librorũ lectio non permiſſa fuerit. Vide hac de re Hier. lib. 1. Commen. in Ezechielem.

2. ISIDORVS de ſummo bono libro ſecundo, capite trigeſimonono: Vnuſquiſque ſuæ deputet culpæ quòd cecidit, quoties libidine vincitur: quia niſi præceſſiſſet latens ſuperbia, non ſequeretur libidinis manifeſta ruina. Luxurioſis atque ſuperbis dæmones plus fautores exiſtunt, dumque in cæteris vitijs ſpiritus maligni deſeruiant, his tamen maiori familiaritate iunguntur, iiſque ampliùs iuxta eorum deſiderium famulantur. Principaliter his duobus vitijs diabolus humano generi dominatur, id eſt, ſuperbia mentis, & luxuria carnis. Qui delectationem refrænat libidinoſæ ſuggeſtionis, non tranſit ad conſenſum libidinis. Citò enim reſiſtit operi, qui titillanti conſenſum non accommodat delectationi. Antequàm perficiatur adulterium in opere, iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primùm fornicationes ſunt auferendæ, & non prorumpunt poſtea in opere. Hinc eſt quòd per Propheram dicitur: Accingite lumbos veſtros ſuper vbera veſtra, hoc eſt, in corde libidines reſecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor ſub vberibus eſt, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia, neſcit habere modum. Nam dum ſe vitioſus animus in explenda fornicatione, carne luxuriante laxauerit, nihilominùs ad alia nefanda ſcelera, ſuadentibus dæmonibus, tranſit: Denique cùm immoderatè metas pudoris exceſſerit, crimen criminibus adijcit, paulatimque ad deteriora procedit. Non ita ſuauis eſt amantium, immò amentium incerta carnis libido, ſicut experta: nec ità delectat fornicatio, dum primùm committitur: nam repetita, maiorem delectationem ingerit. Iam verò ſi in vſum venerit, tanto perditis dulcior fit, vt ſeparare difficilè ſit. Vndè & ſæpè ex conſuetudine delinquendi, quaſi captiui ad peccandũ cum quadam violentia trahimur: ſenſuſque noſtros contra rectam voluntatem in nobis rebellare ſentimus. Inter cætera ſeptem vitia, fornicatio maximi eſt ſceleris: quia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Chriſti, facit membrum meretricis. Maximè per carnis luxuriam humanum genus ſubditur diabolo, quàm per cætera vitia. Dæmones ſcientes pulchritudinem eſſe animæ caſtitatem, & per hanc hominem angelicis meritis, è quibus illi lapſi ſunt, coæquari: liuore percuſſi inuidiæ, injiciunt per ſenſus corporis opus deſideriumque libidinis, quatenus à cæleſtibus deorsùm deiectam animam pertrahant, ſecumque quos vicerint, gloriantes ad tartara ducant. Quando impulſu dæmonum mens ad delectationem fornicationis impellitur, diuini iudicij metus, & æterni tormenta incendij ante oculos proponantur, quia nimirùm omnis pœna, grauioris ſupplicij formidine ſuperatur. Sicut enim clauus clauum expellit, ità ſæpè recordatio ardoris gehennæ, ardorem excludit luxuriæ.

Maximi ſceleris eſt fornicatio. 1. Cor. 6.

Remedium contra cõcupiſcentias luxuriæ.

3. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De luxuria cæcitas mentis, inconſideratio, inconſtantia, præcipitatio, amor ſui, odium Dei, affectus præſentis ſeculi, horror autem, vel deſperatio futuri, generantur.

Filiæ Luxuriæ.

4. OSEAE quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

5. SECVNDI Regum vndecimo: Factum eſt ergò manè, & ſcripſit Dauid epiſtolam ad Ioab; miſitque per manum Vriæ, ſcribens in epiſtola: Ponite Vriam exaduerſò belli, vbi fortiſſimum eſt prælium: & derelinquite eum, vt percuſſus intereat.

Dæmones ſunt maximæ familiares luxurioſis, & ſuperbis.

6. DANIELIS decimotertio: Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum.

7. PROVERBIORVM decimotertio: Qui inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala.

8. SAPIENTIAE quarto: Inconſtantia cõcupiſcentiæ tranſuertit ſenſum.

9. PSALMO quinquageſimoprimo: Dilexiſti om-

ſti omnia verba præcipitationis, lingua doloſa.

10. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Hoc autem ſcito, quòd in nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa: & erunt homines ſeipſos amantes, cupidi &c. incontinentes &c. & voluptatum amatores magis quàm Dei.

11. PSALMO vigeſimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vrelibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes: & ſemen eorum à filijs hominum. Quoniam declinauerunt in te mala &c.

12. IACOBI quarto: Adulteri neſcitis quia amicitia huius mundi, inimica eſt Dei? Quicũque ergò voluerit amicus eſſe ſeculi huius, inimicus Dei conſtituitur.

13. AD Epheſios quarto: Deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritiam.

14. BERTII Regum vndecimo: Rex autẽ Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis &c. His itaque copulatus eſt Salomon ardentiſſimo amore. Fuerunt ei vxores quaſi reginæ ſeptingentæ, & concubinæ trecentæ. & auerterunt mulieres cor eius. Cumque iam ſenex eſſet, deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur deos alienos: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Aſtarthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum. Fecitque Salomon quod nõ placuerat coram Domino. Tunc ædificauit Salomon fanũ Chamos, idolo Moab, in monte qui eſt contra Ieruſalem, & Moloch idolo filiorum Ammon &c.

15. ECCLESIASTICI decimonono: Vinũ & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguent ſenſatos: & qui ſe iungit fornicarijs, erit nequam: putredo & vermes hæreditabunt illum, & exolletur in exemplum maius, & tolletur de numero anima eius.

3. HIERONYMVS in caput quartum Oſeæ: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor: Sicut enim vinum & ebrietas eum qui biberit, mentis ſuæ impotem facit: ita & fornicatio, ac voluptas peruertit ſenſum, animũque debilitat, & de rationabili homine, brutum efficit animal, vt ganeas, & lupanaria, & libidinum luſtra ſectetur.

Luxuria facit ex hominibus beſtias.

4. AMBROSIVS libro primo de Cain & Abel, capite quinto: Vini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes vaporantur interna viſcera, animus igneſcit, anima exuritur. Sæuus criminum ſtimulus, libido eſt, quæ nunquàm manere quietum patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de ſomno excitat, à negocio abducit, à ratione reuocat, aufert conſilium, amentes inquietat, lapſos inclinat, caſtis inſidiatur, potiendo inflammat, vſuque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis ſcelerum ſitis, niſi morte amantis extingui non poteſt. Et ideò ait Apoſtolus: Fugite fornicationem, vt veloci fuga tanquàm furioſæ dominæ declinare ſæuitiam, & tetro ſeruitio exire poſſimus.

Libidinis fomes ebrietas.

Libidinis mala.

1. Cor. 6.

Gen. 39.

5. IDEM de Noë & arca, capite nono: Nihil eſt quod tam miſerè ſeruituti ſubijciat hominem, quàm libido, atque eiuſmodi cupiditates, quæ iugo quodam criminum graui deprimunt miſeram conſcientiam, vt ſe nequeat attollere, vtpotè quæ libertatem innocentiæ amiſerit.

Seruitus miſerrima ſubijcit homines.

6. PRIORIS ad Corinthios ſexto, vt in textu.

7. CHRYSOSTOMVS in priorem epiſtolam ad Corinthios, homilia decimaoctaua: Membra Chriſti eſtis, inquit Apoſtolus, templum eſtis ſpiritus. Quare nolite facere membra meretricis. Non enim corpori veſtro contumeliam facitis, quia non veſtrum corpus eſt, ſed Chriſti. Hæc autem dixit, ſimul & humanitatem oſtendens, quòd eius corpus noſtrũ eſt, & à malorum licentia nos auertens. Nam ſi alienum corpus eſt, non habetis poteſtatem, vt alienum corpus iniuria afficiatis, inquit, & maximè cùm ſit Domini, neque Spiritus Sancti templum maculandum eſt. Nam ſi quiſpiam priuatam domum ingreſſus, & illam ignominia afficiens, vltimum dabit ſupplicium: qui Regis templum, ſpeluncam latronum fecerit, intelligas velim, quot mala perpetietur? His igitur conſideratis, eum qui in nobis habitat reuereare, quippe qui conſolator eſt: & tibi cõiunctum, & inhærentem timeas.

1. Cor. 3. & 6.

8. AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite decimo: Noli dicere tibi, quando forte aliquid luxurianter vis agere, vxorem non habeo, facio quod volo; non enim poſt vxorem meam pecco. Iam nõſti precium tuũ, iam nõſti quò accedis, quid manduces, quid bibas, immò quem manduces, quem bibas. Abſtine te à fornicationibus. Ne forte mihi dicas, ad fornicem vado, ad meretricem pergo, ad proſtitutam eo; nec illud præceptum violo, quo dictum eſt, Non mœchaberis, quia vxorem nondum habeo, nec poſt illam aliquid facio. Nec illud præceptum violo, vbi dictum eſt, Non concupiſces vxorem proximi tui. Qui ad publicam vado, in quod præceptum incurro? Et poſt pauca: Charior factus eſt tibi homo quàm Deus? Ergò quomodò iniuriam facio, inquis, ipſi Deo? Corrumpis teipſum. Et vndè iniuriam facio Deo, quia corrumpo meipſum? Vndè facit tibi iniuriam, qui voluerit forte lapidare tuam tabulam pictam, in qua tabula imago tua eſt in domo tua inaniter poſita ad vanum honorem tuum, nec ſentiens, nec loquens, nec videns? Si quis illam lapidet, nónne in te eſſe contumeliam factam attendis? Cùm verò imaginem Dei, quod es tu, corrumpis in te per fornicationes, & per diffluentias libidinis, attendis quia ad nullius vxorem acceſſiſti, attendis quia poſt vxorem tuam nihil feciſti, quia vxorem non habes: & non attendis, per libidines, & illicitas fornicationes cuius imaginem violâſti. Et infrà: Hoc iuſſit, hoc præcepit Dominus, ne per illicitas voluptates corruat templum eius quod eſſe cœpiſti. Nunquid hoc ego dico? Apoſtolum audite, Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus. Videtis quomodò minatur? Non vis corrumpi domum tuam, quare corrumpis domum Dei?

Fornicatio ſimplex eſt peccatum.

1. Cor. 3. & 6.

9. IDEM ſermone decimoſexto de verbis Domini, capite decimo: Iam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in Eccleſia facere adulterium intra iſtos parietes, quid te eſſet ſceleratius? Modò autem tu ipſe es templum Dei. Templum intras, templum exis, templi in domo tua manes, templum ſurgis. Vide quid agas, vide ne offendas templi habitatorẽ, ne deſerat te, & in ruinam vertaris. Neſcitis, inquit, quia corpora veſtra (& hoc de fornicatione loquebatur Apoſtolus, ne contemnerent corporalia peccata) templum in vobis eſt Spiritus ſancti, quem habetis à Deo, & non eſtis ve-

1. Cor. 6.

estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Si contemnis corpus tuũ, considera pretium tuũ.

10. AD Ephesios quinto, vt in textu.

11. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ ad Ephesios, super ea verba: Fornicatio autem, & omnis immunditia &c. Nisi Philosophorum quidam Cynicus extitisset, qui doceret omnem titillationem carnis, & fluxum seminis, ex qualicunque attritu tactuque venientem, in tempore non vitandum, & nonnulli sapientes seculi in hanc turpem, & erubescendam hæresim consensissent; nunquam sanctus Apostolus scribens ad Ephesios, ad fornicationem etiam omnem immunditiam copulásset, & ad immunditiam iunxisset auaritiam, non hanc qua pecuniam cupimus congregare, sed illam de qua suprà diximus, ne supergrediatur, & auarus fraudet in negocio fratrem suũ. Quòd scilicet insatiabilis & inexpletus, per omnia turpitudinũ genera lasciuiæq; discurrat. Sicut decet, inquit, sanctos. Ex quo sanctus non potest appellari, quicunque extra fornicationem in aliqua immunditia & auaritia voluptatum, quæ se delectauerint, inuenitur. Porrò stultiloquium esse existimo non solùm eorũ, qui aliqua narrant turpia, vt risum moueant, & facuitate simulata magis illudant eis, quibus placere desiderant.

12. AMBROSIVS in caput quartum Lucæ: Febre libido flagrantior est, grauiusq; præcipitat & inflammat: sed vbi quis resipuerit à furore, tunc conscientiæ interioris visus aperitur, factiq́e succedit pœnitentia, & pudenda sui vnusquisque facinoris erubescit. Tunc Deus timetur, & peccator cupit se celare, sed non potest. Tunc caro arguitur, diabolus accusatur: hæc quasi lerna vitiorum, ille quasi author erroris. Patescit deformitas: nudũ est enim Deo omne secretum, nec illius ficus foliis, hoc est, tegmine corporali, & iactantia seculari, flagitiorum secreta velantur. Et vnusquisque diuinum peccati conscia formidat mente iudiciũ, dicens: Qui super me montes cadant, in quibus me abscondam fissuris petrarum, cùm venerit confringere terram? Tunc tribulos & spinas animo caro, hoc est, curarum morsus solicitudinumq́e generat, æstusq; quos sibi per concupiscentiam carnis animus ipse circundedit. Et enim quasi clauis quibusdam suffigitur anima corporeis voluptatibus, & cùm semel adhæserit cupiditatibus demersa terrenis, difficilè in altum potest, vndè descendit, sine Dei fauore reuolare. Actuum enim suorũ vincta laqueis, & deliciarum secularium illecebris obnoxia iam tenetur.

13. GREGORIVS libro decimosexto Moralium, capite trigesimoprimo: Potest quoque apertiùs vermis nomine caro designari: vndè & superiùs dicitur, Homo putredo, & filius hominis vermis. Luxuriosi igitur cuiuslibet, atque carnis voluptatibus dediti, quanta sit cæcitas, demonstratur, cùm dicitur: Dulcedo illius vermis. Quid nanque caro, nisi putredo ac vermis est? Et quisquis carnalibus desideriis anhelat, quid aliud quàm vermem amat? Quæ enim sit carnis substãtia testãtur sepulcra. Quis parentum, quis amicorum fidelium, quamlibet dilecti sui tangere carnem fœturientem vermibus potest? Caro itaque cùm concupiscitur, pensetur quis sit exanimis: & intelligitur, quid amatur. Nil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitũ valet, quàm vt vnusquisque hoc quod viuum diligit, quale sit mortuum, penset. Considerata enim corruptione carnali, citiùs cognoscitur, quia cùm illicitè caro cõcupiscitur, rabes desideratur. Benè ergò de luxuriosũ mẽte dicitur, Dulcedo illius vermis: quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorem putredinis anhelat.

14. PRIORIS ad Corinthios tertio: Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autẽ templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

15. POSTERIORIS ad Corinthios sexto: Vos enim estis templum Dei viui, sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ero illorum Deus; & ipsi erunt mihi populus.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto, 17. AD Hebræos decimotertio, vt in textu.

18. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, regnum Dei possidebunt.

19. AD Ephesios quinto: Hoc enim scitote intelligentes; quòd omnis fornicator, aut immũdus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, nõ habet hæreditatem in regno Christi, & Dei.

20. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnũ Dei non consequentur.

21. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorũ erit in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda.

Mollitiei peccatum approbant Ethnici Philosophi.

Ephes. 3.

Immunditia & auaritia.

Stultiloquium.

Febre libido flagrantior.

Pudor succedit.

Apoc. 6. Isa. 24.

Quàm tenax sit carnalis voluptas.

Iob. 25.

Cæcitas luxuriosorũ. Iob. 24.

Leuit. 26.

VI.

Quid est Inuidia, & quas procreat filias?

A INVIDIA [a] est tristitia de bono alterius, & odium alienæ felicitatis respectu superiorum, quia eis non æquatur: & respectu inferiorum, ne sibi æquentur: & respectu parium, quia sibi æquantur, vt Augustinus [b] inquit. Filias [c] verò procreat, odium, susurrationem, detractionem, in aduersis aliorum rebus exultationem, in prosperis afflictionem.

B Certè Cain [d] Abel germano fratri, & Saul [e] Dauidi

a De hoc peccato scribit Cypr. serm. de zelo & liuore. Basil hom. 11. de Inuidia, & 21 in aliquot scripturæ locos. Chrysost. ad pop. hom. 44. & 45. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 5 & 9. Isido. de summo bono lib. 3 cap. 25

b Aug lib. 12. de Gene. ad lit. cap. 13. Prosper sentent. 292.

c Greg. lib. 31. Moral. cap. 31. Ioan. 3. b Rom. 1. d Prouer. 17. a 24. b & 28. d Eccles. 4. a

d Gen. 4. a Iudæ b

Dauidi destinato regi generoque suo legitur inuidisse. Hoc execrandum crimen, præterquàm quòd ab omni est charitate & humanitate remotum, homines etiã Dæmonibus persimiles reddit. *Inuidia enim Diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.* Rectè igitur Apostolus monet: *Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.*

et. Reg. 18. b c 8

f Nyssenus in vita Moys. Hieron. ad Gal. Gre. 3. par cura past. admon. 11. Aug. ser. 83. de temp. Bernard. ser. 24. & 49. in Cant. & in ser. de triplici custodia.

g Sap. 2. d Chrysost. hom. 41. in Matth. Greg. 5. Moral. ca. 33. & 34. & lib. 29. Moral. cap. 3. Augustin. de sancta virg. cap. 31.

h Galat. 5. d

TESTIMONIA.

Nihil magis Christiano cauendum quàm inuidia.

1. A CYPRIANVS in sermone de zelo & liuore: Nihil magis Christiano cauendum, nihil cautiùs prouidendum, quàm ne quis inuidia, & liuore captatur, ne quis dum zelo in fratris odia conuertitur, gladio suo nescius ipse perimatur. Quale malum est, fratres dilectissimi, quo angelus cecidit, quo circumueniri, & subuerti alta illa & præclara sublimitas potuit, quo deceptus est is qui decepit? Exindè inuidia grassatur in terris, dum liuore perituris magistro perditionis obsequitur, dum diabolum qui zelat, imitatur, sicut scriptum est: Inuidia Diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Imitantur ergò illum, qui sunt ex parte illius. Latè patet zeli multiplex & fœcunda pernicies. Radix est malorũ omnium, fons cladium, seminariũ delictorum, materia culparũ. Indè odium surgit, animositas indè procedit. Auaritiam zelus inflammat; dum quis suo non potest esse contentus, vidēs alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat; dum cernit quis alium in honoribus auctiorem. zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicij dies nõ prouidetur. Inflat superbia, exacerbat sæuitia, perfidia prævaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira feruescit, nec se iam potest cohibere vel regere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc Dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, vnitas scinditur, ad hæreses atq; ad schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dũ episcopus inuidetur, dum quis aut queritur nõ sit potiùs ordinatum, aut dedignatur alterum terre præpositum. Dumq; ab inuidis nunquàm liuor exponitur, diebus ac noctibus pectus obsidium fine intermissione laniatur. Mala cætera habent terminum, & quodcũque delinquitur, delicti consummatione finitur. In latrone conquiescit scelus homicidio admisso, & prædoni rapacitatem statuit præda possessa: zelus terminum non habet, permanēs iugiter malum, & sine fine peccatum. Quicunque es inuidus & malignus, videris quàm sis eis quos odisti insidiosus, pernitiosus, infestus: nullius magis, quàm tuæ salutis inimicus es. Quisquis ille est, quem zelo persequeris, subterfugere & vitare te poterit: tu te nõ potes fugere: vbicunque fueris aduersarius tuus, tecum est, hostis semper in pectore tuo est, pernicies intus inclusa est, ineluctabili catenarũ nexu ligatus & vinctus es, zelo dominãte captiuus es, nec solatia tibi vlla subueniunt. Perseuerans malum est, hominem persequi ad Dei gratiam pertinentem: calamitas sine remedio est, odisse felicẽ. Et idcircò, fratres dilectissimi, huic periculo consulens Dominus, ne quis zelo fratris in laqueum mortis incurreret, cùm eum discipuli interrogarent, quis inter illos maior esset? Qui fuerit, inquit, minimus in omnibus vobis, hic erit magnus. Amputauit omnem æmulationem responso suo, omnem causam & materiam mordacis inuidiæ eruit & abscidit. Discipulo Christi, zelare non licet, non licet inuidere. Exaltationis apud nos non potest esse cõtentio, de humilitate ad summa crescimus, didicimus vndè placeamus. Denique & Apostolus Paulus instruens & monens, vt qui illuminati Christi lumine tenebras nocturnæ conuersationis euasimus, in factis atque operibus luminis ambulemus, scribit & dicit: Nox transiuit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lucis, tanquàm in die decenter ambulemus: non in comessationibus &c. non in certaminibus & zelo. Si recesserunt de pectore tuo tenebræ, si nox indè discussa est, si caligo detersa est, & illuminauit sensus tuos splendor diei, si homo lucis esse cœpisti: quæ sunt Christi gere, quia lux & dies Christus est. Quid in zeli tenebras ruis? quid ad diabolum, cui renunciaueras, redis? quid Cain similis existis?

Sapient. 2. Mali fructus inuidiæ.

Discipulo Christi inuidere non licet.

Luc. 9.

Rom. 13.

2. BASILIVS in homilia de Inuidia, quæ est vndecima inter homilias variorum argumentorum: Nihil mortalium animis inuidiæ perturbatione perniciosius contingit: quę ante omnia ipsi nocet authori, alijs verò quàm minimum. Quemadmodùm enim venenum ferrum, sic inuidia hos, qui eam possident, consumit atque vastat. Magis autẽ, sicuti viperas dicunt abrupto matris ventre nasci: sic & inuidia concipientem se animam corrodere simul ac tabefacere solet. Est enim inuidia dolor de proximi prosperitate ac rerum successu conceptus. Quapropter animo inuido nunquàm tristitia, nunquàm mœstitia deest. Abundat proximi ager, domus bonis omnibus repletur, ex voto denique eueniunt omnia, in rosa & viola viuenti. Cuncta hæc tristitiæ doloriq; occasionem inuido præbent. Ex quo nihil ab homine nudo, qui omnium iaculis petitur, differre videtur. Quid hoc morbo perniciosius? Interitus vitæ, pestis naturæ, aduersa omnibus bonis ex Deo viuentibus, demùm ipsi Deo contraria. Quid enim principem malorum Dæmonem ad bellum aduersus hominem internecinum impulit? Nónne inuidia, per quam & Deo aduersari palàm deprehensus est? Dolens enim ob præclara dona homini concessa, quando Deo nocere non valuit, ipsum insidijs petijt hominem. Vidit Cain ex Deo honorem fraternum, & exarsit in inuidiam, atque eum qui honoratus erat à Deo, occidit, vt irritaret Deum, qui illum honorauerat. Quamobrem fratres dilectissimi, inuidiam fugi-

Inuidia ipsi authori ante omnia nocet.

Inuidia quid sit.

Genes. 4.

Genes. 4.

mus, pugnæ in Deum magistram, homicidij matrem, naturæ confusionem, amicitiæ ac familiaritatis expertem, calamitatem absurdissimam. Quid miser homo angeris, nihil mali passus? quid cum eo contendis, aut quid eum petis in bonis quibusdam existentem, qui de tuo nihil detrahit aut minuit? Et nonnullis interiectis: Sapiens profectò fuerit, quicunque cum inuido minimè congreditur aut cõuersatur, nec etiam in eadem esse cum eo mensa studet. Quoniam ex Salomonis sententia: Zelus hominis ex socio ipsius. Non enim Aegyptio vir Scytha inuidebit, sed suæ genti quilibet: & in eadem gente, non ignotis, sed familiaribus, & vicinis, & eiusdem artis hominibus, aut alia de causa coniunctis, & his denique coxuis, cognatis, & fratribus. Et omninò vt ærugo frumenti est vastatio, sic inuidia amicitiæ pestis. Illud autem in hoc malo laudauerit quisquam, quòd inuidus quanto in proximum vehementiùs mouetur, tanto sibimet maius parit incommodum. Quemadmodùm sagittæ magna vi emissæ, si in durum aliquid ac respuens inciderint, in emittentem facilè redeũt, sic inuidia proximis tristitiam nequaquàm affert, tantùm inuidenti officit. Quis enim vnquàm in mœrore positus aliquod propterea proximo incommodum intulit? Sese solùm vastat atque cruciat. Malum suscipis, per quod inimicus eorum fias, qui te nihil læserunt, inimicus præterea Dei boni, & qui omnis est expers inuidiæ. Fugiamus ergò fratres intolerabile malum, Serpentis id est præceptum, diaboli inuentũ, inimici satio, punitionis arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni cælorum priuatio. Nam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi. Adspectus illis est aridus & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum, anima ipso morbo suffusa, prudentiam in dignoscenda veritate ac rebus agendis minimè habens. Quid ergò faciundum, vt hanc animi pestem ab initio minimè quidem patiamur, aut in ea fortasse affecti, facilè liberemur? Primùm quidem, si nihil rerum humanarum magnum aut supra naturam existimemus: non enim in rebus fluxis bonum constituimus, sed ad sempiternorum & verorum bonorum participationem vocati sumus. Itaque nec diues æmulandus est propter diuitias, nec potens ob dignitatis ac magistratus culmẽ, nec fortis ob corporis robur, nec eloquens ob dicendi facultatem. Instrumenta sunt hæc virtutis rectè vtentibus, nihil per se veræ felicitatis habentia. Miser est qui his abutitur, non aliter quàm qui in pugna cõtra inimicos ensem corripiens, in se ac interitum suum conuertit. Omninò autem qui res humanas rationi subiecerit, & ad veram pulchritudinem laudemq; se conuerterit, multum abfuerit ab eo, vt in rebus terrenis & fluxis quenquam putet esse felicem & æmulandum. Qui verò ità fuerit animatus, vt nihil vsquàm humanum admiretur, huic proculdubiò dominari inuidia nullo modo poterit. Si quis verò ità gloriæ cupidus fuerit, vt omnes antecellere cupiat, nec secundas facilè patiatur, maximam profectò occasionem causamq; inuidiæ dabit. Et post pauca: Sic demùm teipsum incolumem seruabis, & in bonis longè maioribus claritatem habebis. Nam & virtus intra nos est, & ab ijs qui ob eam labores subeant, apta possideri. Diuitiarũ autem copia, forma corporis, potentiæ fastus intra nos nequaquàm consistit.

Inuidi familiaritas fugienda.

Inuidia nocet inuidentis.

Vituperatio inuidiæ.

Forma laudatorum hominum.

Remedia aduersus inuidiam.

3. IDEM homilia in aliquot scripturæ locos, quæ est inter varios argumẽtorum homilias vigesimaprima: Inuidia proprium est diaboli vitium. Malum hoc est, quod satis exprimi nequit, quod medicinam spernit. Qui caput aut membrum aliquod dolent, medico morbum aperiunt: at qui ægrotat inuidia, quid dicet? angunt me proximi bona? nam veritas hæc est: Attamen hæc quisque verba fateri erubescit. Quid quæso te affligit, proprium malum, an alienum bonum? certè malum tuum incurabile. Canes enim nutriendo mansuetos reddimus: inuidum verò & malignum, beneficio nostro deuinctẽdo longè peiorem reddimus. Non enim gaudet in ijs quę recepit bonis: sed tua tristatur felicitate, quòd facultas tibi sit eius vsui subueniendi. Noli igitur in diaboli deceptionem incidere. Inuidit enim tibi, inuidit inquam quum te è paradiso expulit. Ne sequere illum, néve cum eo commercium suscipe vllum. Bis enim te læsit. Primùm, quum te ab initio eiecit: deindè nunc reditum tuum turbare contendit.

Proprium diaboli vitium.

Feris deteriores sunt inuidi.

Pares aut peiores dæmonibus.

Matth. 12.

4. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquarta ad populum Antiochenum: Sicut furentes sæpenumerò gladios in se conuertunt, itidem & inuidi, solam inuisi pernictem intuentes, propriam negligunt salutem: hi feris quoque peiores. Nam illæ quidem escæ indigentes, vel à nobis irritatæ, aduersus nos armãtur: hi verò beneficijs quoque frequenter allecti, benè meritos maleficijs prosecuti sunt. Hi quidem peiores feris, dæmonibus autem pares, fortè peiores & istis. Hi nanque contra nos bellum exercent impacatum, consortibus autem generis non insidiantur. Vndè Iudæis quoque Christus os occlusit, cùm eum in Beelzebub eijcere dæmonia calumniarentur. Hi verò neque naturæ communionẽ reueriti sunt, neq; sibi pepercerunt. Nã antequàm inuisos, animas suas pœnis afficiunt, tumultus omnis & ignobilitatis eas frustrà & incassum implent. Cur enim dolet ô homo proximi bonis? Dolere nos oportebat his quæ patimur malis, non in quibus alios probabiles haberi videmus. Propterea omni venia caret istud peccatum. Nam fornicator quidem concupiscentiam prætendere potest, fur paupertatem, homicida furorem, frigidas quidem & irrationabiles, habent tamen quas prætendant excusationes. Tu verò quam dices causam rogo? Nullam penitùs, nisi tantùm intensam nequitiam. Si enim inimicos diligere iubemur, cùm & diligentes oderimus, quã pœnam luemus? Nam si diligens diligentes, nihilo gentibus melius affectus est: nihil iniuriæ operatos infestans, quam habebit veniam? quam excusationẽ? audi quid Paulus dicat: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quòd autem vbi liuor & inuidia, charitatis opera sublata sint, cuique patet. Hoc vitium & fornicatione peius est, & adulterio. Hoc enim in operato tantùm sistit: inuidiæ verò vis totã subuertit ecclesiam, & toti nocet terrarum orbi. Hæc homicidij mater est: ita fratrem Cain occidit, ita Iacob Esau, ita Ioseph fratres, ita cũctos homines diabolus. Sed tu nũc non occidis, sed multa cęde facis grauiora, fratrem optans confundi, laqueos vndiq; tẽdens, sumptos pro virtute dissoluens labores, dolẽs quòd mundi placent Domino. Non illum itaque, sed ab eo cultum impugnas. Illum afficis contumelia, tuum illius præponens honori: & quod est omnium grauissimum, indifferẽs peccatum esse videtur, cùm sit omnium atrocissimum. Siue misereris, siue vigiles, omnium es sceleratissimus, cũ inuideas fratri, & hoc il-

Omni venia & excusatione caret hoc peccatum.

Nota.

Matth. 5.

1. Cor. 13.

Fornicatione & adulterio quomodò peius.

Gen. 4. 27. 37. Sapien. 2.

lunc est

liné eſt manifeſtum. Quidam olim apud Corinthios fornicatus eſt, ſed accuſatus fuit, & breui correctus. Abeli Cain inuidit, ſed ſanatus non eſt: quin & Deo ſtatim ipſius vlceri curam afferente, magis intumeſcebat, & fluctuabatur, & ad cædem properabat. Ità hoc vitium illo peius eſt, nec medicinæ, quancunque adhibuerimus, facilè cedit. Funditùs igitur eam vndique euellamus, illud penſantes, quòd quemadmodùm offendimus Deum alienis tabeſcentes bonis, ità placemus gratulantes, & noſmetipſos participes facimus bonorum benè merenti repoſitorum. Et propterea Paulus dicit: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Vtrinque magnum lucremur emolumentum. Cogitantes itaque, quòd licet non laboremus, ſed laboranti condelectemur, illius coronarum efficimus participes: omnem eijciamus inuidiam, & in animabus noſtris charitatem plantemus. Graue quid inuidia, graue & ſimulatione plenum. Hoc mundum innumeris repleuit malis. Ex hoc morbo litibus plena ſunt tribunalia, ex hoc liuores & pecuniarũ amor, ambitio & inanis gloria. Hinc vrbes obſidentur, & mare piratas habet: hinc per orbem cædes, hinc genus noſtrum diſſipatum eſt. Quodcunque malum videris, ex hac radice producitur: iã enim & in Eccleſias debacchata eſt, & priùs innumera patrauit mala. Hoc auaritiam parit, vitium omnia confundens, & iuſtitiam corrumpens. Et poſt nonnulla: Lugeamus itaque non hos tantùm, verùm & inuidos: grauis enim & hic valdè morbus eſt. Nec aberrauerit quis, hanc diaboli filiam appellãs, & poſt hæc inanis gloriæ fructum, quin & radicem. Hæc enim vtraque mala in alterutrum ſeſe producere ſolent.

Genes. 4.

Lucrum eorum qui benè fauent alijs.

Rom. 12.

Inuidia quantum malorum illiadem inuexit.

Filia diaboli inuidia.

5. IDEM homilia quadrageſimaquinta ad populum Antiochenum: Talis eſt inuidiæ malitia, vt priùs ſe parientem offendat. Et ſicut vermis de ligno naſcens, ipſum priùs abſumit: ſic & inuidia illam priùs quæ ſe peperit, animam corrumpit, & inuiſum contrarijs, ac vellet, afficit. Nam ne mihi confideres inuiſorum procemia, ſed finem reſpice: & intellige, quòd hæc inuidentium malitia inuiſos ad maiorem perducit claritatem. Nam hi quidem & Deum in auxilium attrahunt, & cæleſti fruuntur fauore: hoc verò carẽs, omnibus redditur expugnabilis: & antequàm ab externis hoſtibus, & ab ipſo obſeſſus vitio tantùm non conſumitur: & tanquàm occultis depaſtus dentibus, ità elãculum, vt ità dicam, abſumptus remanet. Quod ſcientes, huius quæſo vitij peſtem fugiamus, & totis viribus ex noſtris relegemus animis. Omniũ enim vitiorũ hoc eſt perniciоſiſſimum, & ipſam ſalutem noſtram ſuper omnia vaſtat: Improbi nanque diaboli eſt inuentum. Et propterea Sapiens quidam dicebat: Inuidia verò diaboli introiuit mors in orbem terrarum.

Comparatur vermi de ligno naſcenti.

Omnium vitiorum perniciоſiſſimum.

Sapien. 2.

6. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite quinto: Inuidus certè, qui alienum bonum, ſuum facit inuidendo ſupplicium, nulla videtur ad inuidendum concupiſcentia prouocari, ſed tantùm ſuperbiæ morbo vexari. Sed ſi animi eius peſtem, qua præcipitatur incenſus, ſubtiliter atque rimemini, inuenietis eum & perditionis eius cupidine, cuius cupit interitum, & ſuperbiæ malo teneri, quo ſibi iugiter ingemiſcit meliorem cui inuidet, anteferri. Quis facilè poteſt, quale ſit hoc malum, verbis exprimere, quo inuidus odio hominis perſequitur diuinum munus in homine: quum potiùs amari homo debeat, etiam pro ſui meriti ſanctitate? Tantos inuidus habet pœna iuſta tortores, quantos inuidioſus habuerit laudatores. Siquidem inuidioſum facit excellentia meriti, inuidum pœna peccati: nec ei ab homine poteſt remedium adhiberi, cuius eſt vulnus occultum.

Oritur ex ſuperbia.

Inuidioſi & inuidi diſcrimen.

7. ET capite nono: Donante Domino debemus oſtendere, qualiter inuidi ſanctè viuentiũ merita, ſua faciant inuidendo peccata: & quantum in eis bonum corrumpat inuidia, qui quicquid boni fieri, vel dici à ſanctis audierint, aut omninò non credunt, aut res benè geſtas in malum, malè interpretando, conuertunt. Omne malum, quod de illis mendax fama iactauerit, ſtatim, tanquàm ſi ipſi viderint, credunt. Peraliter eis, qui illud verum non eſſe probare voluêrint, contradicunt. Omnia ſuis æmulis fingunt, eorum profectu deficiunt, odia intra ſe abſcondunt, & in ſuos cruciatus enutriunt, proficiẽtibus inuident, peccantibus fauent. De bonorum malis gaudent, de profectibus lugent, de inimicitijs gratuitis ardent, deprehendi pectoris ſui malitiam timẽt, ſemper amari, nunquàm certi. Amici diaboli, inimici etiam ſui, omnibus odioſi. Ad gaudenda anxij, ad plangenda læti, vtrobique diſperſi. Inter amicos diſcordias ſeminant: diſcordantes, ad tempus, ſi poſſunt, in diſſenſione confirmant. Opinionem bonorum mendacijs decolorant: in ſpiritualibus carnalia laudant, vt ſpiritualia bona eis deeſſe perſuadeant. Amicitias ſimulant, vt eos, qui ſe incautè ſibi commiſerũt, qua poſſunt arte decipiant. Odiorum ſibi occaſiones prauis ſuſpicionibus coaceruant: dæmones, quorum ſectantur facta, lætificant. Sanctos viros, quibus ſunt noti, contriſtant, velut amici in obſequio, hoſtes in animo. Continentes in verbo, turpes in facto. Prodigi ſecretorum, tenaces malorum: Prompti ſuſpicionum malarum, inanes bonorum. Plenĩ ſordium, præditi fraudibus. Aduerſarij corde virtutibus, praui moribus, & inſidioſi cunctis ſecum in ſimplicitate viuentibus. Hæc & his ſimilia ſunt, quæ omnes inuidos bonis voto ſiue animo inimicos oſtendunt. Conſiderate, obſecro, qualiter inuidos punitura ſint mala ſua, quos etiam bona puniunt aliena. Vbi iſti fieri poterunt boni, qui ſunt in bono mali: aut quando benè malis vſuri ſunt, qui malè bonis vti non deſinunt? Item bonis vtitur inuidus malè, quia omnibus bonis, quæ miſer execratur abiunctus, animi ſui ſupplicio relinquetur affligendus. Et quis ei poterit ſubuenire, qui ſe ſibi exhibet inuidendo carnificem? Aut vndè ſibi parabit ſalutem qui de ſalutis materia (bonis malè vtendo) facit perniciem?

Inuidorum ingenium egregiè depingitur.

Inuidus, ſui ipſius carnifex.

8. ISIDORVS de ſummo bono libro tertio, capite vigeſimoquinto: Liuor alieni boni, ſuũ punit authorem. Nam vndè bonus proficit, indè inuidus contabeſcit. Homines prauè viuentes, ſicut de bonorum lapſibus gratulantur, ità de eorum rectè factis, boniqúe perſeuerantia confunduntur. Inuidus membrum eſt diaboli, cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum. Sicut & ſuperbus membrum eſt diaboli, de quo ſcriptũ eſt: Omne ſublime videt, & ipſe rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ. Nulla eſt virtus quæ non habeat contrarium inuidiæ malum. Sola miſeria caret inuidia: quia nemo inuidet miſero, cui reuerà non liuor obijcitur, ſed ſola miſericordia adhibetur. Multi & bonos imitari volunt, & de bonorum profectibus inuidiæ liuore tabeſcunt. Quo fit, vt nec illi corrigantur à malo ſuo, ſed per inuidentiam deteriorentur, & bonos à recto ſtudio, quantum in ipſis eſt, ſi potuerint depra-

Sapien. 2.

Iob. 41. Nulla virtus caret inuidia. Sola miſeria caret inuidia.

pare conentur. Quando malos boni proficere vident, non ſcandalizentur: ſed quem finem habituri, maximè cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus præſtat, quod beato Iob Satan præſtitit. Nam dum æmulatur proſperitatibus, commouit aduerſa. Sed dum credidit eum diabolus poſſe proſternere, indè eius aucta ſunt merita, atque indè clarucrunt probabiliora patientiæ documenta. Ità requirunt inuidi aditum malæ famæ, per quam bonorum vitam maculent, ſicut oſtium quærebant Sodomitæ, quo domum Loth nocituri introirent. Illi verò cæcitate erroris percuſſi, parietes videbant, oſtium non inuenichant. Non aliter inuidi videndo velut parietem, virtutes diſſimulant: vitia verò perquirunt, per quæ eorum conſcientiam vrant.

Iob 1. & 2.

Geneſ. 19.

9. AVGVSTINVS libro vndecimo de Geneſi ad literam, capite decimoquarto. Cùm ſuperbia ſit amor excellentiæ propriæ, inuidia verò ſit odium felicitatis alienæ, quid vndè naſcatur, facis in promptu eſt. Amando enim quiſque excellentiam ſuam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquantur; vel inferioribus, ne ſibi coæquentur; vel ſuperioribus, quòd eis nõ coæquetur. Superbiendo igitur inuidus, non inuidendo quiſque ſuperbus eſt.

Inuidia quid ſit, & quomodò ex ſuperbia naſcatur.

10. PROSPER in ſententijs ex Auguſtino decerptis, ſententia ducentelima nonageſimaſecunda: Cùm ſuperbia ſit amor excellentiæ propriæ, inuidentia verò ſit odium felicitatis alienæ, quod vndè naſcatur, in promptu eſt. Amando enim quiſque excellẽtiam ſuam, vel paribus inuidet, quòd ei coæquentur; vel inferioribus, ne ſibi coæquentur; vel ſuperioribus, quòd eis non coæquetur. Superbiendo ergò quiſque inuidus, non inuidendo ſuperbus eſt.

11. GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moraliũ, capite trigeſimoprimo: De inuidia odiũ, ſuſurratio, detractio, exultatio in aduerſis proximi, afflictio autem in proſperis naſcitur.

Inuidiæ filiæ.

12. PRIMAE Ioannis tertio: Hæc eſt annunciatio, quam audiſtis ab initio, vt diligatis alterutrum. Non ſicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem ſuum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna erant: fratris autem eius, iuſta. Omnis qui odit fratrem ſuum homicida eſt.

13. AD Romanos primo: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum; vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, &c. plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, &c. Qui cùm iuſtitiam Dei cognouiſſent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte: & non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

14. PROVERBIORVM decimoſeptimo: Qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus.

15. ET capite vigeſimoquarto: Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum: ne fortè videat Dominus, & diſpliceat ei, & auferat ab eo iram ſuam. Et paulò pòſt: Cum detractoribus non commiſcearis: quoniam repentè conſurget perditio eorum; & ruinam vtriuſque quis nouit?

16. ITEM capite vigeſimooctauo: Vir, qui feſtinat ditari, & alijs inuidet, ignorat quòd egeſtas ſuperueniet ei.

17. ECCLESIASTES quarto: Contemplatus ſum omnes labores hominum, & induſtrias animaduerti patêre inuidiæ proximi: & in hoc ergò vanitas, & cura ſuperflua eſt.

18. GENESIS quarto: Factum eſt autem poſt multos dies vt offerret Cain de fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis ſui, & de adipibus eorum: & reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain verò, & ad munera illius non reſpexit: iratusque eſt Cain vehementer, & concidit vultus eius, &c.

19. IVDAS Apoſtolus in epiſtola ſua catholica: Væ illis, quia in via Cain abiêrunt.

20. PRIMI Regum decimooctauo: Præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes: Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus eſt eſt autem Saul nimis, & diſpliciut in oculis eius ſermo iſte: dixitque; Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei ſupereſt, niſi ſolum regnum? Non rectis ergò oculis Saul adſpiciebat Dauid à die illa, & deinceps, &c. Tenebatque Saul lanceam, & miſit eam, putans quòd configere poſſet Dauid cum pariete & declinauit Dauid à facie eius ſecundò, &c. Factusque eſt Saul inimicus Dauid cunctis diebus.

21. GREGORIVS Nyſſenus in vita Moyſi: Inuidia malorum princeps, mortis mater, prima peccati ianua, vitiorum radix, doloris initium, calamitatis parens, inobedientiæ cauſa, ignominiæ principium. Inuidia nos longè à paradiſo exterminauit: inuidia repulit à ligno vitæ. Inuidia, dico, mortifer ſtimulus, mucro reconditus, naturæ morbus, bilis venenoſa, tabes ſpontè adhibita, telum amarum, figens animam clauus, flamma cordis, inteſtinorum ignis: hanc qui habet, non ſuis malis, ſed alienis bonis infelix eſt: & contrà non ſuo bono, ſed malis proximi felix eſt: inuidus enim felicitate aliorum dolet, calamitatibus gaudet. Miluos cadaueribus paſci, & pretioſis vnguentis emori aiunt: videtur enim natura ſua ad putridum & putulentum eſſe affinis: quando verò huic morbo ſubiectus eſt aliquis, amicorum commodis quaſi vnguento tabeſcit: & ſi quid calamitoſum ineidiſſe proximo intellexerit, ilicò aduolat, * poſito inuadit admeo, quo ſi qua latent, diſtrahit atque diſſipat, & in medium proponit omnibus.

Inuidiæ vituperatio.

Miluis cõparantur inuidi.

* for. ⁊ noſtro

22. HIERONYMVS in caput quintum epiſtolæ ad Galatas: Inuidiam non putemus idem eſſe quod zelum. Quia zelus & in bonam partẽ accipi poteſt, cùm quis nititur ea quæ meliora ſunt æmulari. Inuidia verò, aliena felicitate torquetur, & in duplicem ſcinditur paſſionem; cùm aut ipſe eſt aliquid in eo, in quo alium eſſe non vult; aut alium eſſe videns meliorem, dolet ſe ei non eſſe contimilem. Pulchrè quidam de Neotericis, Græcum verſum transferens elegiaco metro de inuidia luſit, dicens:

Diſcrimen inter inuidiam & zelum.

Inuidia in duas paſſiones ſcinditur.

Iuſtius inuidia nihil eſt: qua protinùs ipſum
Authorem rodit, excruciat quẽ animum.

Scripſit & beatus Cyprianus librum de zelo & liuore, valdè optimum: quem qui legerit, non dubitabit annumerare operibus carnis inuidiam. Inter inuidum autem, & inuidioſum, hoc intereſt, quòd inuidus feliciori inuidet. Inuidioſus autem is eſt, qui ab alio patitur inuidiam.

Inuidi & inuidioſi diſcrimen.

23. GREGORIVS paſtoralis curæ parte tertia, admonitione vndecima: Admonendi ſunt inuidi, vt perpendant quantæ cæcitatis ſunt, qui alieno profectu deficiunt, aliena exaltatione tabeſcunt. Quid iſtis infelicius, quos dum conſpecta felicitas afficit, pœna nequiores reddit. Aliorum verò bona quæ habere non poſſunt, ſi diligerent, ſua facerent. Sic quippe ſunt vniuerſi conſiſtentes in fide, ſicut multa membra vno continentur in hoc corpore, quæ

Cæcitas & infelicitas inuidorũ.

Aliorum bóna, quomodò noſtra.

quæ per officium quidem diuersa sunt, sed eo quo sibi vicissim congruunt, vnum fiunt. Vnde fit, vt pes per oculum videat, & per pedes oculi gradiantur, ori auditus aurium seruiat, & ad vtium suum auribus oris lingua concurrat, suffragetur venter manibus, ventri operentur manus. Nimis itaque turpe est, non imitari quod sumus. Nostra sunt nimirum, quæ etsi imitari non possumus, amamus in alijs, & amantium fiunt quęque amantur in nobis. Hinc ergò pensent inuidi, charitas quantæ virtutis est, quæ alieni quoque laboris opera, nostra facit sine labore. Dicendum est inuidis, quia dum se ista intrinsecus peste consumunt, etiam quicquid in se aliud boni habere videntur, interimunt. Vnde scriptum est: Vita carnium, sanitas cordis; putredo ossium, inuidia. Quid enim per carnes, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur?

Proueb. 14.

Ærugini comparatur & vipere.

7. AVGVSTINVS sermone octogesimotertio de tempore: Sicut ærugo ferrum, ita inuidia illam ipsam animam, in qua est, interimit & consumit. Et sicut aiunt, viperas dilacerato & diruptо illo ipso materno vtero, in quo conceptæ sunt, nasci: ita & inuidiæ natura illam ipsam animam, à qua concepta est, & consumit, & perdit. Qualis hæc animæ tinea est? Quæ cogitationum tabes pectoris? Quanta rubigo, zelare in homine donum Dei, & in malo opprobrio bona aliena conuertere, aliorum gloriam facere pœnam suam, velut quosdam pectori suo admouere carnifices, cogitationibus & sensibus suis adhibere torrores, qui se intestinis cruciatibus lacerent? Non cibus talibus lætus, non potus potest esse iucundus. Suspiratur semper & ingemiscitur ac doletur: diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Et quantum ille cui inuidet successu meliore profecerit, tantum inuidus in maius incendium liuoris ignibus exardescit: pallor in facie, tremor in labijs, stridor in dentibus. Quisquis ille est quem in zelo suo persequitur inuidus, subterfugere eum forsitan poterit & vitare: inuidus verò fugere non valebit. Vbicunque fuerit, aduersarius suus secum est, hostis in pectore semper inclusus.

Miseria inuidorum.

8. BERNARDVS in sermone vigesimoquarto super Cantica: Non veniat anima mea in concilio detrahentium: quoniam Deus odit eos, dicente Apostolo: Detractores Deo odibiles. Quam sententiam Deus ipse loquens in psalmo, audi quomodò affirmet: Detrahentem, inquit, secretò proximo suo, hunc persequebar. Nec mirum, cùm id præcipuè vitium charitatem, quæ Deus est, & quidem cæteris acrius, impugnare & persequi cognoscatur, quemadmodum vos quoque potestis aduertere. Omnis qui detrahit, primùm quidem seipsum prodit vacuum charitate: deinde quid aliud detrahendo intendit, nisi vt is, cui detrahit, veniat in odium vel contemptum ipsis apud quos detrahit? Ferit ergò charitatem in omnibus qui se audiunt, lingua maledica: & quantum in se est, necat funditus & extinguit: non solùm autem, sed & in absentibus vniuersis, ad quos volans verbum fortè per eos qui præsentes sunt peruenire contigerit. Vides quàm facilè, & in breui ingentem multitudinem animarum velociter currens sermo tabe malitiæ huius inficere possit? Propterea dicit de talibus propheticus spiritus: Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vtique tam veloces, quàm velociter currit sermo. Vnus est qui loquitur, & vnũ tantùm verbum profert: & tamen illud vnum verbum vno in momento multitudinis audientium dum aures inficit, animas interficit. Corsi quidem felle liuoris amarum, per linguæ instrumentum spargere nisi amara non potest, dicente Domino: Ex abundantia cordis os loquitur. Et sunt species pestis huius, dum alij quidem nudè atque irreuerenter vti in buccam venerit, virus euomant detractionis: Alij autem quodam simulatę verecundiæ fuco conceptam malitiam, quam retinere non possunt, adumbrare conantur. Videas præmitti alta suspiria, sicque quadam cum grauitate, & tarditate, vultu mœsto, demissis supercilijs, & voce plangenti egredi maledictionem, & quidem tanto persuasibiliorem, quanto creditur ab his, qui audiunt, corde inuito, & magis condolentis affectu, quàm malitiosè proferri. Doleo, inquit, vehementer pro eo quòd diligo eum satis, & nunquam potui de hac re corrigere eum. Et alius, Mihi quidem, ait, bene compertum fuerat de illo istud, sed per me nunquam innotuisset. At quoniam per alterum patefacta est res, veritatem negare non possum: dolens dico, reuera ita est. Et addit: Grande damnum. Nam alius quidem in pluribus valet, cæterùm in hac parte (vt verum fatear) excusari minimè potest.

Matth. 15. Species detractionis.

9. IDEM sermone quadragesimonono in Cantica: Mentientes nostmetipsos nobis, sentimus aliqui nostrũm, pro nostræ imperfectionis experientia, quàm rara virtus sit, alienæ non inuidere virtuti, nedum gaudere ad illam, nedum etiam tanto plus, quàm ad propriam quenque gratulari, quanto se perpenderit in virtute superatum. Et quomodo (ais) ego proficere possum, qui fratri proficienti inuideo? Si doles, quòd inuides, sentis, sed non consentis. Passio est quandoque sananda, non actio condemnanda. Tantùm non illic resideas, iniquitatem meditans in cubili tuo, qualiter videlicet foueas morbum, satisfacias pesti, persequaris insontem, bene ab illo gesta calumniando, deprimendo, peruertendo atque impediendo gerenda. Alioqui non nocet ambulanti, & extendenti se ad meliora, quod iam non ipse operatur, sed quod habitat in eo peccatum. Non est ergò damnatio illi, qui non dat membra sua arma iniquitati, non linguam ad detrahendum, non quicquam reliqui corporis ad lædendum nocendumve aliquo modo, magis autem confunditur sic se esse malè affectum: & inolitum ex longo vitium confitendo, flendo, orando conatur expellere: & cùm non præualet, mitior inde ad omnes, atque apud se humilior inuenitur.

De primis motibus inuidiæ.

Rom. 8.

10. ITEM in sermone de triplici custodia, manus, linguæ, & cordis: An non amittunt vitam detractores Deo odibiles, odibiles vitæ? Fugit vita quos odit, & quos vita fugit, morti necessè est. An non & ipse moritur, qui venenum bibit, quod ei malesuada detractoris lingua propinat? Siquidem furtim ei dilectionis vita subtrahitur: & dum nescit, paulatim in eo fraterna charitas refrigescit. Auditurus est forsitan ipse quoque, cui detrahitur: vndique enim verba volant, & multorum prius ora sermo pertransiens, difficilè fieri potest, quin singulorum creuerit linguis, & quasi iam proiectus referatur ad eum, ad cuius spectat offensam. Itaque scandalizabitur audiens & tabescet, eoque facilius extinguetur in eo charitas, quo amplius ante vigere videbatur. Si inimicus, ait, meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: & quidem cauet sibi prudens auditor, cauet & ipse, si non desipit, qui sibi nouerit esse

Contra detractores.

Psalm. 54.

Rom. 1. Contra detractionem. Psalm. 100.

Psalm. 13.

detractum: ille, ne veneno inficiatur: iſte, ne ſcandalo perturbetur. Sed quod in ſe eſt, tamen lingua maledica, & illius percutiens conſcientiam, & iſtius vulnerans charitatem, ſecum pariter vtrunque peremit. Nunquid non vipera eſt lingua iſta? Ferociſſima planè, nimirum quæ tam lethaliter tres inficiat flatu vno. Nunquid non lancea eſt iſta lingua? Profectò & acutiſſima, quæ tres penetrat ictu vno. Lingua, inquit, eorum gladius acutus. Gladius equidem anceps, immò triceps eſt lingua detractoris. Nec verò eiuſmodi linguam, ipſo etiam mucrone, quo Dominicum latus confoſſum eſt, crudeliorem dicere verearis. Fodit enim hæc quoque Chriſti corpus, & membrum de membro; nec iam exanime fodit, ſed facit exanime fodiendo. Ipſis quoque nocentior eſt ſpinis, quas illi tam ſublimi capiti furor militaris impoſuit: ſeu etiam clauis ferreis, quos ſanctiſſimis manibus illis & pedibus conſummatio Iudaicæ iniquitatis infixit. Niſi enim huius, quod nunc pungitur & transfoditur, corporis ſui vitam illius vitæ corporis prætuliſſet, nunquam illud pro iſto mortis iniuriæ, crucis ignominiæ tradidiſſet. Et dicimus, Leuis res ſermo: tenera, mollis & exigua caro lingua hominis: quis ſapiens magni pendat? Leuis quidem res ſermo, quia leuiter volat, ſed graniter vulnerat: leuiter tranſit, ſed grauiter vrit: leuiter penetrat animum, ſed non leuiter exit: Profertur leuiter, ſed non leuiter reuocatur: facilè volat, atque ideò facilè violat charitatem.

Pſalm. 56. Lingua detractoris gladius triceps.

Matth. 27.

11. SAPIENTIAE ſecundo, vt in textu.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaprima in Matthæum: Tale certè malum inuidia eſt, qua nulla vnquam malignitas peior innenitur. Nam adulterio inquinati, voluptatis ſaltem iniquæ fructum, vt putant, aliquem capiunt, & breui tempore peccatum committunt. Inuidi autem, & multò ante ſeipſos, quàm quibus inuident, perturbant & cruciant; & ita in agendo ſemper inuidendoque ſunt, vt nunquàm peccandi afferant finem: ſed quemadmodum ſues luroſa immunditia, & dæmones noſtris damnis lætantur, ſic inuidi calamitate proximorum exultant. Cumque aliquid triſte ac doloris efficiens proximo acciderit, tunc aliquantulum acquieſcit, atque reſpirat inuidus: alienas enim iacturas, ſuos quæſtus exiſtimat, & aliorum felicitatem, miſeriam ſuam arbitratur: nec magis conſiderat quid ipſe ſuaue conſequatur, quàm quid proximo calamitoſum inferatur. Nónne igitur tales homines lapidibus petendi? Nónne omni cruciatu torquendi ſunt? Non aliter profectò, quàm canes rabie concitati, infeſtiquè dæmones, atque furiæ ipſæ. Nam quemadmodum ſcarabæi alieno ſtercore, ſic inuidi aduerſa aliorum fortuna nutriuntur, cùm ſint communes humano generi hoſtes atque inimici. Et alij quidem homines, ſi animantes rationis expertes crudeliter cædi, ac dilaniari viderint, aliquantulum commiſerantur: tu verò, cùm ſalutis beneficium conferri homini cernas, expalles, & tremis, & in ferocitatem cædendi benefactoris conſpiras. Et quid hac inſania furioſius vnquam reperietur? His profectò de cauſis fornicatores ac publicani ad cælos conſcendere potuerunt; inuidiæ autem morbo laborantes, quum intus eſſent, à regno cælorum excideruntMatth. 8.: filij autem (inquit) regni eijcientur foras. Præterea omni pranitate illi ex animis expulſa, ea quæ nunquam ſperârunt, facilè nacti ſunt: Phariſæi autem vel ea quæ retinebant bona, penitus amiſerunt: neque id iniuria. Nam inuidia peſtiferum malum, hominem in diaboli conditionem, ac in dæmonem immaniſſimum conuertit. Inuidiâ prima hominis cædes apparuit. Inuidiâ fraterna charitas contempta eſt. Inuidiâ ſanguine hominis terra primò maculata. Inuidiâ denique factum eſt, vt hiatu ſuo terra Dathan, Chore, Abiron, vniuerſumque illum populum viuos abſorpſerit. Et paulò pòſt: Nam vnde Cain fratricida effectus eſt? Vnde verò Eſau fratrem inſectabatur? Vnde Laban, vnde Iacob filij, vnde Chore, Dathan & Abiron, vnde Maria atque Aaron inquinati fuerunt? Vnde ipſe diabolus calumniæ nomen ſortitus eſt? Adhæc illud etiam tecum ſemper verte, quia non maiorem illi, cui inuides, quàm tibi ipſi facis iniuriam, cùm teipſum verſus mucronem impellas. Quid enim incommodi Cain fratri ſuo Abel intulit? Nónne illum quidem inuitus ad meliorem vitam citius tranſmiſit, ac ſeipſum ærumnis inuoluit? Eſau verò qua in re manſueto Iacob obfuit, cùm ipſe etiam paterna domo excidit, & poſt inſidias illas in aliena vagabatur regione, Iacob verò multis bonis, atque diutius abundauit? Qua in re fratres ſui Ioſeph peiorem reddiderunt? Nónne quanquam vſque ad ſanguinem ferè veniſſent, inediæ malo in extremis periculis fuerunt, cùm ille regia poteſtate in Ægypto portrectur? Nam quanto maiore inuidia laboras, tanto maiora illi offers bona, cui inuides. Deus enim, qui omnia perſpicit, cùm viderit innocentem iniuria circunuentum, extollit multò magis, clarumque illum facit, inuidentem autem deprimit.

Inuidia conuertit homines in dæmones. Geneſ. 4.

Numer. 16.

Geneſ. 4. 27.

Gen. 31. & 37.

Numer. 16. & 12.

Geneſ. 4.

Geneſ. 27.

Geneſ. 37. & 42.

Quàm execrabile malum inuidia ſit.

13. GREGORIVS libro quinto Moralium, capite trigeſimotertio: Et parvulum occidit inuidia. Inuidere enim non poſſumus, niſi eis quos nobis in aliquo meliores putamus. Parvulus ergò eſt, qui liuore occiditur, quia ipſe ſibi teſtimonium perhibet, quòd eo minor ſit, cuius inuidiâ torquetur. Hinc eſt quòd hoſtis callidus primo homini inuidendo ſurripuit, quia amiſſa beatitudine, minorem ſe immortalitate illius agnouit. Hinc eſt quòd Cain ad perpetrandum fratricidium corruit: quia deſpecto ſuo ſacrificio, prælatum ſibi infremuit, cuius Deus hoſtiam accepit, & quem meliorem ſe eſſe exhorruit, ne vtcunque eſſet, amputauit. Hinc Eſau ad perſecutionem fratris exarſit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam tamen pro eſu lenticulæ ipſe vendiderat, minorem ſe eo, quem naſcendo præibat, ingemuit. Hinc Ioſeph fratres ſui Iſmaëlitis tranſeuntibus venditderunt: quia cognito reuelationis myſterio, ne ſe fieret melior, eius profectibus obuiare conati ſunt. Hinc Saul Dauid ſubditum, lanceam intorquendo perſequitur, quia quem magnis quotidiè augeri virtutum ſucceſſibus ſenſit, vltra ſe excreſcere expauit. Parvulus itaque eſt qui inuidiâ occiditur, quia niſi ipſe inferior exiſteret, de bono alterius non doleret.

Iob 5. Inuidemus non nisi illis, quos nobis meliores arbitramur.

Geneſ. 4.

Geneſ. 25.

Geneſ. 37.

1. Reg. 18.

14. ET capite trigeſimoquarto: Sed inter hæc ſciendum eſt, quia quanuis per omne vitium quod perpetratur, humano cordi antiqui hoſtis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota ſua viſcera ſerpens concutit, & imprimendæ malitiæ peſtem mouit. De quo nimirum ſcriptum eſt: Inuidiâ diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam cùm deiectum cor liuoris putredo corruperit, ipſa quoque exteriora indicant, quàm grauiter animum veſania inſtigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, & membra fri-

Diabolicum vitium.

Sapient. 2.

Exterior ſpecies inuidi hominis.

frigescunt, sic in cogitatione rabiet, in dentibus stridor: cumque in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco * tenebrat conscientiam vulnus inclusum. Nil lætum de propris libet, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantoque extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundius suffoditur: vt quo alij ad meliora proficiant, eo ipso deterius ruant, qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in alijs actibus, perfecto opere, surrexisse putabatur. Nam inuidia cùm mentem tabefecerit, cuncta quæ intenerit bene gesta, consumit. Vnde bene per Salomonem dicitur: Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera: & quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Qui ergò liuoris peste plenè carere desiderat, illam hæreditatem diligat, quam cohæredum numerus non angustat, quæ & omnibus vna est, & singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit: magnus, qui æterna concupiscit: potest etiam sic non inconuenienter intelligi, Paruulum occidit inuidia, quoniam huius pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desiderijs infirmatur.

* al. terebrat

Prouerb. 14.

Remedium contra inuidiam.

Iob 5.

15. ITEM libro vigesimonono Moralium, capite tertio: Ecce alius fratri suo in corde tacitus inuidet, & si occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptum est, Inuidiâ diabuli mors intrauit in orbem terrarum?

Inuidi sunt membra diaboli.

Sapient. 2.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite trigesimoprimo: Superbiam sequitur inuidentia, tanquam filia pedissequa. Eam quippe superbia continuò parit, nec vnquam est sine tali prole atque comite. Quibus duobus malis, hoc est, superbiæ & inuidentiæ, diabolus præest.

Diabolus præest superbiæ & inuidiæ.

17. AD Galatas quinto, vt in textu.

VII.

Quid est Gula, & quanam illius filia?

A GVLA est cibi ac potus appetitus [a] inordinatus. [b] Filias habet, [c] ineptam lætitiam, multiloquium, scurrilitatem, [d] spurcitiem, sensuum & intellectus hebetudinem.

B Quid verò fœdius, quàm hominem à beluis naturali quadam frugalitate contentis superari, dum ventris, crapulæ, & vinolentiæ quasi mancipium agit, dum bona dissipat, valetudinem lædit, morbos accersit, ac vitam demum ipsam abrumpit eripitque sibi? Nam verè dictum illud, [e] *Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.* Item, [f] *In multis escis erit infirmitas.* Iubet ergò Christus, [g] *Attendite vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate.* Cæterùm ab ebrietate nos reuocans Paulus, [h] *Nolite, ait, inebriari vino, in quo est luxuria. Ebriosi regnum Dei non possidebunt:* vt idcircò tam grauiter interminetur quoque Propheta potatoribus: [k] *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.*

a Gregor. 30. Moral. cap. 17. Bernard. lib. de Passione Domini, cap. 42.
b Gregor. lib. 28. Moral. cap. 31.
c Exod. 32. b Iob 21. b Prouerb. 10. c Ephes. 5. a Gregor. 13. parte cur. pastor. admonitione 20. Chrysostom. hom. 57. ad popul.
d Isaiæ 28. b Eccles 10. c. Chrysost. homil. 44. in Ioan. & 58. in Matth. Hieronym. lib. 2. contra Iouinian. c. 6. & sequent. & in cap. 44. Ezechiel. & in c. 5. ad Galat. Legatur de hoc vitio Basil. homil. in ebrietatem & luxum. Augustin. de temp. serm. 231. & 232 Chrysostom. in serm. contra luxum & crapulam, & homil. 1. ad popul. Antioch. Isidor. lib. 2. de summo bono, c. 42. & 43 Ambros. de Helia & ieiunio, cap. 12. & seq.
e Eccli 37. d & 31. b Psalm. 77. d Numer. 11. g Deut. 32. c Prouerb. 21. c
f Eccli 37. d
g Luc. 21. g Vide Burchard. lib. 19. decret. & Iuonem parte 13. cap. 68. & sequentib.
h Ephes. 5. d Prouerb. 20. a Hieronym. in cap. 1. ad Tit. & epistol. 83 ad Oceanum, c. 4. Ambros. lib. 1. de pœnitent. cap 14.
i 1. Corinth. 6. b Galat. 5. c d Osee 4. c Prouerb. 31. a Eccli 19. a
k Isaiæ 5. e 22. c d Prouerb. 23. c d Amos 6. a b Luc. 6. d

TESTIMONIA.

Quinque modis à gula tentamur.

1. A GREGORIVS libro trigesimo Moralium, capite vigesimoseptimo: Sciendum est, quia quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando nanque indigentiæ tempora præuenit; aliquando verò tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit; aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratius expetit; aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi, mensuram moderatæ refectionis excedit; nonnunquam verò & abiectius est quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderij deterius peccat. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathas meruit, quia in gustu mellis constitutum edendi tempus antecessit. Et ex AEgypto populus eductus, in eremo occubuit, quia de-

1. Reg. 14.
Numer. 11.

specto

1. Reg. 2. spectò manna, cibos carnium petijt, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa subortа est, quòd ex eorum voto sacerdotis puer, non antiquo more, coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratius exhiberet. Et cùm ad Ierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia: aperte ostenditur, quòd idcircò salutem perdidit, quia cum superbiæ vitio, mensuram immoderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit, quia magno æstu desiderij vilem cibum, scilicet lenticulam, concupiuit; quam dum vendendis etiam primogenitis præmisit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit: Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vnde & lautiores cibos plerunque sine culpa sumimus, & abiectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe, quem diximus, Esau primatum per lenticulam perdidit: & Elias in eremo, per virtutem spiritus, carnes edendo seruauit. Vnde & antiquus hostis, quia non cibum, sed cibi concupiscentiam, esse causam damnationis intelligit; & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdidit; & secundum non carne, sed pane tentauit. Hinc est quòd plerunque Adam culpa committitur, etiam cùm abiecta & vilia sumuntur. Neque enim Adam solus, vt à vetito se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cùm alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat, ab his nos quasi per sententiam vetat. Et dum concupiscentes noxia attingimus, profectò quid aliud quàm vetita degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quę naturę necessitas quærit; & non, quę edendi libido suggerit.

Exech. 16.

Genes. 25.

3. Reg 17.

Genes. 3.

Matth. 4.

2. BERNARDVS in libro de passione Domini, capite quadragesimosecundo: Si contingat aliquem habere virtutem abstinentiæ cum Ioanne, scilicet vt ipsam mente, & opere exerceat: non condemnet eum, qui abstinet cum perfectissimo Iesu, id est, qui abstinentiam, prout tempora exigunt & personæ, pro vtilitate, vel proprij corporis, vel proximi nunc intendit, nunc remittit, obseruans tamen in omnibus omnia, quæ circa virtutem abstinentiæ sunt seruanda, vt semper vitij abstinentiæ oppositi, (id est, gulæ) crimen euitet: cuius vitij abusiones hoc versu notantur: Præpropere, lautè, nimis ardenter, studiosè. Præpropere enim comedunt & bibunt, qui tempus comedendi præueniunt: sola voluptate, non necessitate coacti. Legimus in vitis Patrum de sanctis patribus, qui hospitum spiritualium charitate deuincti, tempus consuetum ciborum anticipauerunt, sed comedendo in charitate, se nequaquam ieiunium exiſtimabant: ita vt etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solennia non timerent: quod quanuis nobis non conueniat trahere in exemplum, vt similiter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium separamur, eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus, quę nequaquam spiritu sancto ipsis veraciter reuelante fecissent. Lautè comedunt, qui delicatis vtuntur cibarijs sola delectatione attracti, quibus non sufficit naturalis sapor carnium siue piscium, quem creator illis imposuit; sed modis naturę contemptis, quęrunt adulterinos sapores piperis, & salsamentorum variorum, vt sibi appetitum faciant comedendi, non metuentes optimum omnium creatorem vituperare in creaturis suis, dum alios illis sapores ipsi faciunt, quàm creator naturæ earum præfuerit. O quantum huiusmodi alienos sapores homo Christianus vitare deberet, si adverteret dulcissimum & sapientissimum Dominum suum fecisse omnia bona valdè, cuius creaturas verè bonas nullus nisi malus alterare consueuit. Consuevit dico, quia quandoque lautioribus vti cibarijs pro infirmitate corporis repellenda, palato non allubente, sed renitente cibarijs, nulla vel parua culpa esset. Ad eorum igitur confusionem, quorum (vt Apostolus ait) deus venter est, & gloria in confusione eorum, quos idem adserit flendo inimicos esse crucis Christi, & imitatores illius pauperrimi & miserrimi diuitis, qui epulabatur non aliquando pro sanitatis remedio, sed pro voluntate quotidiè splendidè, propter quod nec guttam aquæ, cùm in inferno sepultus esset, meruit impetrare vt refrigeraretur lingua eius ardens profectò in flamma, quæ alienis semper & superfluis fuerat saporibus delectata; nec naturali aquæ frigore meruit refoueri, qui in voluptatibus suæ naturæ saporem alienauerat: ad horum inquam confusionem, gentilis hominis memorare sententiam non grauabor, vt erubescat nomine Christianus, cùm à meliore seipsum ignorante docetur, qui neque creaturas per creatorem venerari sciebat, nec asperos sciebat pati sapores pro Christo, quem vel nesciuit, vel non credidit pro se in crucis patibulo vinum myrrhatum bibisse cum felle mixtum, sed soli naturæ consentiens contra voluptuosos exclamat,

Gulæ abusiones quatuor. Præpropere.

Laute.

Lautioribus cibis quando vti licitum sit.

Philip. 3.

Lucæ 16. for.ª vola. prax.

Lucanus libro 4.

O prodigа rerum
Luxuries, nunquam paruo contenta parato,
Et quæsiti orbis terra pelagoque ciborum
Ambitiosa fames, ò lautæ gloria mensæ,
Discite quàm paruo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat: non erigit ægros
Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus.
Non auro gemmisque bibunt, sed gutture paruo:
Vita redit, satis est populis fluuiusque cereseque,

id est, aqua & panis. Hæc satis concordant cum illa vsitata sententia & vera: Panis & aqua, vita hominis. Nec adhuc conteruntur hac confusione durissimæ frontes voratorum, tam ipsius veritatis verissimi Iesu, quàm Apostoli eius, immò ne gentilis quidem hominis reprehensione & eruditione percussæ, & dicunt, Christiani sumus. non tamen recipiunt vocem Christi in Apostolo loquentis & monentis: Curam carnis ne feceritis in desiderijs. Vnde frequenter euenit, vt cùm adhuc escæ eorum sint in ore eorum, ira Dei ascendat super eos: qui vbi duxerunt in bonis dies suos, in puncto ad infernum descendunt, vbi vermis comedens ipsos non moritur, & ignis non extinguitur, pro delicijs breuibus mala recipientes sempiterna. Nimis comedere quid sit, omnibus notum est. Nimis enim comedit, qui vltra quàm naturæ suæ sustentandæ possit sufficere, sumit alimenta, maximè si hoc scienter fecerit. Euenit enim non rarò, vt homo suis laboribus consideratis, plus vilium sumat alimentorum, vt in labore possit subsistere, & timore deficiendi cogente mensuram refectionis excedat: à quo peccato vix credo aliquem esse immunem. Sed talia peccata crebris confessionibus, intermixtis voluntarijs abstinentijs, statim vt deprehenduntur, purganda sunt. In nullo autem genere ciborum illud vitium superfluitatis ciborum & potuum excusatur: cùm etiam legatur quòd peccatum Sodomæ fuit abundantia panis: & diabolus tentaturus Dominum, non de alio aliquo, quàm de pane tentauit, sciens profectò in nimio sumptu panis peccatum non deesse, qui primos parentes, &

Eccli 18.

Psalm. 77.

Iob 21.

Isaiæ 66. Marc. 9.

Nimis comedere.

Ecclesiast. Matth. 4.

per

Genes. 3

per ipsos homines vnius pomi comestione decepit: quanuis non ita facilè in cibis vilibus mensura excedatur, vbi sapor non decipitur, sicut in cibarijs lautè præparatis, & saporibus alteratis. Ardenter comedere, est cibos vel potus cum nimio desiderio sumere: quodtam in vilibus, quàm in delicatis potest cibarijs euenire. Cuius rei exemplum habemus in Esau, qui vilis cibi delectatione attractus, vterò vendidit primogenita sua. Ita enim habet Genesis, quia veniens Esau de agro, vidit Iacob fratrem suum coquentem lenticulam, cui dixit, Da mihi de coctione tua hac rufa, quia oppidò lassus sum. Et facta pactione cum Iacob de venditione primogenitorum, comedit in voracitate coctionem nimis desideratam, & dignitatem primogenitorum amisit. quia enim nimium ardenter desiderabat lenticulam, En, inquit, morior: quid mihi proderunt primogenita? non est dubium quin ardenter comederit acceptum, quod tam ardenter fuerat desideratum. Miserere Domine, misericordissime Iesu, mihi miserrimo peccatori, qui nullam diem sine peccato huiusmodi me sentio præterire, ne per talem excessum fidei tuæ, qua tibi genitus sum, meredr perdere dignitatem. Econtra & sanctissimos Heliam, & Ioannem Baptistam carnibus nullis vsos fuisse accepimus, & per sobrietatem temperantiæ eos nullum ex hoc omninò meritum perdidisse. Studiosè comedere, est in cibis vel in potibus nimis diu immorari. De hoc expertis loquimur, & vtinam non essemus experti, nec vnquam experturi. Frequenter solet accidere, quòd sumptus cibarijs, quæ secundùm consuetudinem necessitati sumentis possent & deberent sufficere, quædam surgat noua delectatio: quæ facit hominem improuidum, & insidias diaboli non cauentem, illi cibo cum tanto studio inhærere, tanquam nihil ante comederit, vel intra multos dies post hoc nil sit sumpturus ciborum. Et quia gulæ speciem in se deprehendunt, auxiliante Deo huic facilè possunt resistere: quia impetus eius non longius durat, quàm dum à mensa surgatur, & illius quod tanto studio desideratur, memoria subducatur. Sunt autem plurimi, qui tale studium comedendi nec peccatum existimant, nec etiam cuiquam suggerenti esse peccatum, fidem adhibeant, habentes in consuetudine damnabili, nulli desiderio resistere, quod possit à natura aliqua obumbratione defendi: nec ponunt aliquam metam desiderio comedendi, donec tempore deficiant fatigati. Sed Christianus homo comedit vt viuat, non viuit vt comedat, sicut quidam ait, idque & illud bene de inutilibus & voracibus, Nos numerus sumus, & fruges consumere nati. Christianus autem non sic, sed semper ita surgat de mensa, vt adhuc habeat appetitum plura sumendi: & eum qui adhuc esset implendus cibarijs, Domino Iesu pro grato munere conferat appetitum, qui pro nostra salute sæpiùs esurire voluit & sitire.

Ardenter comedere.

Genesis

Studiosè comedere.

3. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite trigesimoprimo: De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur.

Filiæ Gulæ.

4. EXODI trigesimosecundo: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.

5. Iob vigesimoprimo: Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.

6. PROVERBIORVM decimo: In multiloquio non deerit peccatum.

7. AD Ephesios quinto: Fornicatio, & omnis immunditia, aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarum actio.

8. GREGORIVS tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesima: Gulæ deditos superfluitas locutionis, leuitas operis, atque luxuria comitatur. Nisi enim illos immoderata loquacitas raperet, diues ille, qui epulatus quotidiè dicitur splendidè, in lingua grauius non arderet, dicens: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia cruciot in hac flamma. Quibus profectò verbis ostenditur, quia epulando quotidiè, crebrius in lingua peccauerat, qui totus ardens, refrigerari se in lingua præcipuè requirebat. Rursum quia gulæ deditos leuitas protinus operis sequitur, authoritas sacra testatur, dicens: Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Quos plerunque edacitas vsque ad luxuriam pertrahit: quia dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur. Vnde & hosti callido, qui primi hominis sensum in concupiscentiam pomi aperuit, sed in peccati laqueo strinxit, diuina voce dicitur: Pectore & ventre repes. ac si apertè diceretur: Cogitatione, & ingluuie super humana corda dominaberis. Quia gulæ deditos luxuria sequitur, propheta testatur, qui dum aperta narrat, occulta denunciat, dicens: Princeps cocorum destruxit muros Ierusalem. Princeps nanque cocorum, venter est, cui magna cura obsequium à cocis impenditur, vt ipse delectabiliter cibis impleatur. Muri autem Ierusalem, virtutes sunt animæ, ad desiderium supernæ pacis eleuatæ. Cocorum igitur princeps muros Ierusalem deijcit, quia dum venter ingluuie extenditur, virtutes animæ per luxuriam destruuntur. Admonendi ergò sunt gulæediti; ne in eo quòd. escarum delectationi incumbunt, luxuriæ se mucrone transfigant: & quanta sibi per esum loquacitas, quanta mentis leuitas insidietur, adspiciant; ne, dum ventri molliter seruiunt, vitiorum laqueis crudeliter adstringantur. Tanto enim longius à secundo parente receditur, quanto per immoderatum vsum, dum manus ad cibum tenditur, parentis primi lapsus iteratur. Itaque ne aut gulæ deditos appetitus à mentis statu deijciat, aut abstinentes afflicta caro ex elatione supplantet, audiant illi ex ore veritatis: Attendite vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius mundi. Vbi vtilis quoque pauor adiungitur: Et superueniat in vos repentinus dies ille. Tanquam laqueus enim veniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Audiant isti: Non quæ intrant per os, coinquinant hominem: sed quæ exeunt de ore, illa sunt quæ coinquinant hominem. Audiant illi: Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc, & hanc destruet. Et rursum: Non in comessationibus & ebrietatibus. Et rursum: Esca non commendat nos Deo. Audiant isti: Quia omnia munda mundis, &c. Audiant illi: Quorum deus venter est, & gloria in cõfusione ipsorum. Audiant isti: Discedent quidam à fide & veritate. Et paulò pòst: Prohibentium nubere, præcipientium abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem.

Quæ vitia ex gula nascantur.

Immoderata loquacitas.

Luc. 16.

Leuitas operis.

Exod. 32.

Luxuria.

Genes. 8.

Ierem. 52. iuxta lxx.

Luc. 21.

Ibidem.

Marc. 7.

1. Cor. 6. Rom. 13.

1. Cor. 8.

Tit. 1.

Philip. 3.

2. Tim. 4.

Audiant

Rom. 14. Audiant illi: Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus scandalizatur. Audiant isti: Modico vino vtere propter stomachum tuum & frequentes tuas infirmitates. Quatenus illi discant cibos carnis inordinatè non appetere, & isti creaturam Dei, quam non appetunt, non audeant condemnare.

1. Tim. 5.

9. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaseptima ad populum Antiochenum: Vbi ebrietas, ibi diabolus: vbi turpia verba, vbi saturitas, illic dæmones choreas agunt. Talem habebat mensam dives ille, propterea ne guttæ quidem aquæ dominus fuit.

Dæmones choreas agunt apud saturita loquentes.

Lucæ 16.

10. ISAIAE vigesimooctauo: Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt: sacerdos & propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignorauerunt iudicium. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita vt non esset vltra locus. Quem docebit scientiam?

11. ECCLESIASTICI decimo. Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes manè comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.

12. CHRYSOSTOMVS homilia quadragesimaquarta in Ioannem: Nihil gula perniciosius, nihil ignominiosius est: hæc obtusum & crassum ingenium, hæc carnalem animam reddit, hæc cæcat intellectum, nec finit, vt quicquam perspiciat.

Quam pernicies adferat gula.

13. ITEM homilia quinquagesimaoctaua in Matthæum: Sed sufficit etiam hoc diaboli furorem deprimere, cui nemo magis amicus est, quàm qui deliciis & ebrietate maculatur: hic enim fons, hæc mater, atque origo vitiorum omnium est. Hac via olim Hebræos in cultum diabolus idolorum iniecit, hac iniquos amores Sodomitarum inflammauit: Hæc enim, ait, iniquitas est Sodomæ, in copia, & plenitudine panis luxuriabantur: hac denique via mille alij gehennæ traditi, perierè. Quid enim deliciarum hæc fœditas mali non inducit? Sues ex hominibus facit, immò verò etiam suibus multo deteriores. Audiui enim multos, cùm intanæ istæ accidunt passiones, dicentes: Vtinam non esset vinum. O amentiam singularem, ô stoliditatem inauditam. Alij delinquunt, & Dei tui dona criminaris: putas ne à vino hoc factum malum? Non fecit vinum certè, sed incontinentia eorum, qui vino abusi sunt. Dicas, vtinam non esset ebrietas, non essent deliciæ: si verò dicis, vtinam non esset vinum, ordine paulatim progrediens, optabis ne sit ferrum propter homicidium, ne sit nox propter fures, ne sit lux propter calumniatores, ne sit fœmina propter adulterium, & sic omnia Dei opera tibi destruentur. Non igitur ita dicas, mentis enim istud est diabolicæ: nec vinum, sed ebrietatem crimineris: & ebrio, cùm in se fuerit reuersus, omni dedecore suo prius descripto, dicas datum esse vinum ad lætitiam, non ad turpitudinem nostram: datum est vt rideamus, non vt deridеamur: vt rectè valeamus, non vt egrotemus: vt imbecilla corpora reficiamus, non vt robur animi deijciamus: honorauit te hoc munere Deus, cur dehonestas propter intemperantiam bibendi teipsum? Audi quid ad Timotheum dicit Paulus: Modico vino vtere propter stomachum tuum, & crebras infirmitates tuas. Quòd si sanctus vir ille morbo depressus, & alternis ægritudinibus laborans, quousque magister permisit, vino non vtebatur: quam veniam nos consequemur, vino ad ebrietatem sani abutentes? Et illi quidem dicebat, Pauco vtere vino propter stomachum tuum: ebrioso verò dicit, Vtaris modico vino propter fornicationes, vt crebra turpiloquia fugias, propter pestiferas cupiditates, quas ebrietas parit. Quòd si hæc non persuadent vobis, vt ab his abstineatis, saltem propter dolores, & euersiones stomachi abstineatis. Non ad mœrorem, nec ad dolorem, sed ad lætitiam vinum datum est. Vinum enim, inquit, lætificat cor hominis: quam eius virtutem vos deijcitis. Nam quæ lætitia est, si non es in teipso, si mille doloribus vexaris, si omnia tibi circumferri videantur, si tenebris detentus quasi febricitans, hominibus indigeas, qui oleo caput tuum perfundant? Hæc non omnibus dicta esse velim, immò verò dicta sunt omnibus: non quia omnes vino corrumpantur, sed quia nullam de ebriosis curam sobrij habent: idcircò ad sobrios magis orationem direxerimus, quoniam & medicus, ægrotis omissis, sanos, qui ipsis assident, alloquitur. Vos ergò sobrios oro, ne hac turpissima insania vnquam capiamini, & vt eos qui capiuntur, diligenter sanare curetis. Nolite pati peiores bestijs homines fieri: nihil enim vltrà quàm opus est, illæ desiderant: isti autem mediocritatis terminos excedentes, irrationabiliores illis constituuntur. Quanto enim melior asinus ebrioso est, quanto canis præstantior? Omnes certè animantes, quæ rationis expertes sunt, cùm bibunt, aut comedunt, vltrà quàm satis est, etiam si mille homines cogerent, nunquam elabuntur. Peiores igitur irrationabilibus vos estis, qui inebriamini, non apud mentis compotes solùm, verumetiam apud vos iudices. Inde nanque manifestum est, canibus atque asinis vestro vos iudicio esse deteriores, & magis abiectos, quia nullum brutorum supra mensuram comedere aut bibere cogitis.

Cur à nimio vino abstinendum.

Psalm. 103.

Turpissima insania est ebrietas.

Asini & canes ebrioso homine præstantiores sunt.

14. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum, capite sexto: Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas, seminarium libidinis est. Vnde & Comicus Sine Cerere, inquit, & Libero friget Venus. Et capite septimo: Quòd si quis existimat, & abundantia ciborum potionumque se perfrui, & vacare posse sapientiæ, hoc est, & versari in deliciis, & deliciarum vitijs non teneri, seipsum decipit. cùm enim procul ab his remoti sæpè capiamur naturæ illecebris, & cogamur ea cupere, quorum copiam non habemus; quanto magis, si circundati rebus voluptatum, esse nos liberos arbitremur? Et capite octauo: Absque gustu & cibis, impossibile est humanum corpus subsistere: adesse ergò debet ratio, vt tales ac tantas sumamus escas, quibus non oneretur corpus, nec libertas animæ prægrauetur: quia & comedendum est, & deambulandum, & dormiendum, & digerendum, & posteà, inflatis venis, incentiua libidinum sustinenda. Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: omnis qui cum his miscetur, non erit sapiens. Ne tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comesos, magno partos, & perditos labore doleamus. Olerum, pomorum, ac leguminum, & facilior apparatus est, & arte impendijsque coquorum non indiget; & sine cura sustentat humanum corpus, moderateque sumptus (quia nec auidè deuoratur, quòd irritamenta gulæ non habet) leuiore digestione concoquitur. Nemo enim vno, aut duobus cibis, hisque vilibus, vsque ad inflationem ventris oneratur, quæ diuersitate carnium, & saporis delectatione

Seminarium libidinis. Terent. in Eunucho.

Sapientiæ studiũ impeditur saturitate, & vinolentia.

Quantum cibi sumendum.

Proverb. 20.

Qualibus cibis vtendum.

re percipitur. Cùm varijs odoribus fumant patinæ, adesum sit, explere stuare quasi captiuos trahunt, vnde & morbi ex fauritate nimia concitantur; multique impatientiam gulæ, vomitu remediantur: & quod turpiter ingesserunt, turpius egerunt. Hippocrates in Aphorismis docet, crassa & obesa corpora, quæ crescendi mensuram compleuerint, nisi citò ablatione sanguinis imminuantur, in paralysim,& pessima morborum genera erumpere,& idcircò necessariam esse demptionem, vt rursum habeant,in quæ possint crescere:nonenim manere in vno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere: nec posse viuere animal, nisi crescendi capax sit. Vnde & Galenus vir doctissimus, Hippocratis interpres, athletas, quorum vita & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinæ, nec viuere posse diu, nec sanos esse, animasque eorum ita nimio sanguine, & adipibus, quasi luto inuolutas, nihil tenue, nihil cæleste, sed semper de carnibus, & ructu, & ventris ingluuie cogitare.

Hippocrates.

Galenus.

Nihil tale sit cogitare potest gula deditorum animæ.

15. ITEM in caput quadragesimumquartum Ezechielis: Perspicuum est ebrietate, & sicera statum mentis euerti, & non plenè nos sapere, quando vini saturetate animus occupatur.

Sanum mentis euertit ebrietas.

16. ITEM in caput quintum ad Galatas: Quartumdecimum locum inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebriosi quippe regnum Dei non possidebunt. Et Dominus ad discipulos: Cauete, ait, ne fortè grauentur corda vestra in vino, & crapula. Vino,hominis sensus euertitur; pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur. Vnde Apostolus clamitat: Et vinum in quo est luxuria.Habet vnusquisque suæ sententiæ potestatem. Ego Apostolum sequor: in vino esse luxuriam, in vino ebrietatem. Ebrietatem autem, & luxuriam,inter carnis opera numerari, nec ille potest negare, qui eisdem passionibus vincitur. Et licet me quidam in eo libro, quem de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putent; quòd dixerim adolescentulas ita vinum debere fugere vt venenum, non me sententiæ pœnitebit. Opus quippe ibi magis vini, quàm Dei à nobis creatura damnata est: & licentiam tulimus virgini proprio ætatis calore feruenti,ne sub occasione parum bibendi, plus biberet & periret. Alioquin faciebamus, & in Christi sanguinem vinum consecrari,& Timotheo vinum vt biberet,imperatum. Ebrietas autem tam ex vino, quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, potest accidere: ex quo & de sancto dicitur; Vinum & siceram non biber. Sicera interpretatur, ebrietas. Et ne quis vinum non bibens, aliud sibi putaret bibendum: exclusa causatio est, dum omne quod inebriare potest,cum vino pariter aufertur. Quintadecima, quæ & extrema inter carnis opera, comessatio est. Manducauit quippe populus, & bibit, & surrexerunt ludere. Semper ebrietati iuncta luxuria est. Pulchrè quidam non ignobilis orator, cùm ebrium de somno describeret excitatum, ait: Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat. Qua sententia expressit, quodam modo nec mortuum eum fuisse, nec viuum.

Vini immoderatè sumpti operatio.

Ad Eustochium epist. 22.

Vinum in Christi sanguinem cõsecratur.

1. Tim. 5.

Luce 2.

Ebrietas voluntarium dæmon.

17. BASILIVS Magnus homilia decimaquarta in ebrietatem & luxum: Ebrietas dæmon est voluntarius, ex voluptate animabus nostris inditus.Ebrietas malitiæ mater est,virtutis inimica, fortem virum reddit ignauum, ex sempiterno facit lasciuum, infinitam ignorat, prudentiam extinguit. Sicut enim aqua igni est aduersa, sic vinum immodicum rationem supprimit. Qua in re, dic homo miser, à brutis differs? Nónne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepisti, reliquæ creaturæ omnis factus dominus & imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem priuans,inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisque illis videri. Nec solùm eo peiores brutis, quòd mente insani aut ebrij, sed etiam quòd sensibus longè infra illa deficere videantur. Quod quæso animal ita visu audituve, atque ebrius homo, debilitatur? Nónne familiarissimos interdum ignorant, alienis verò sæpè vt domesticis congrediuntur? An non vmbras sæpenumerò tanquam fulcos aut loca præcipita transiliunt? Aures terrifico sonitu more fluctuantis maris referta habent: terra interdum insurgere, ac in arduum ac rectum erigi, montes verò circumuoueri videntur. Quandoque ab re & præter modum rident: nunc verò sine consolationis remedio plorant,nunc item audaces & temerarij, mox timidi & ignaui. Lymphatus & malo dæmone captus, misericordia quidem dignus: ebrius verò eadem ferè & ipse patiens, minimè misericordia dignus, qui sponcaneo seruit dæmoni. Quis est qui maledictionem Cain in seipsum transfert? An non qui vino tremit, & vacillat per omnem vitam? Naturali namque firmitate deficiente, necesse est corpus continuò vacillet atque moueatur. Cùm potatione procedente eò veniunt, vt de augenda hac insania certent, & de ebrietate per ambitionem contendant: cuius authorem legis diabolum habent: victoriæ verò præmium, peccatum. Nam qui plus hauserit meri, is præ cæteris laudatur, is victoriam refert. Atque ita gloria in ignominia illorum est. Inter se nanque contendunt,& vt in iudicio aliquo defensitant. Ebrietas itaque rationis interitus, fortitudinis pernicies, senectus immatura, mors momentanea. Quid, quæso, sunt ebrij, quàm gentium idola? Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt: manus paralysi affectas habent, pedes infirmos, ac facilè offendentes.

Brutis peiores ebriosi.

Maledictionem Cain in se transferunt.

Legis eorum forum author diabolus.

Ebrietatis malum.

Ebrij sunt velut idola gentium.

18. AVGVSTINVS sermone decimosexagesimoprimo de tempore: Cùm, fratres charissimi, ebrietatis malum sit graue vitium, & Deo odibile, ita per vniuersum mundum à pluribus in consuetudinem missum est, vt ab illis qui Dei præcepta cognoscere nolunt, iam nec putetur, nec credatur esse peccatum: intantùm, vt in conuiuijs suis irrideant eos qui minus bibere possunt, & per inimicam amicitiam adiurare homines non erubescunt, vt potum amplius accipiant, quàm oportet. Qui enim alterum cogit,vt se plus quàm opus est bibendo inebriet, minus malum ei erat, si carnem eius vulneraret gladio, quàm animam eius per ebrietatem necaret. Omnes ebriosi tales sunt, quales paludes esse videntur. Quid enim in paludibus nascatur, non ignorat charitas vestra: totum quod ibi nascitur, nullum fructum habere cognoscitur. Nascuntur ibi serpentes, sanguisugæ: nascuntur ibi ranæ, & diuersa genera vermium,quæ magis horrorem possunt generare, quàm aliquid, quod ad victum proficiat, exhibere. Istæ enim herbæ vel arbores, quæ aut in ipsis paludibus, aut circa ripas earum nasci solent, nihil vtilitatis habere videntur, intantùm, vt in annis singulis incendio consumantur. Videte quod de ebrietate nascitur, igni præparatur. Tales enim

Propter cõsuetudinem putatur ebrietas non esse peccatum.

Cogentes ad nimium potum.

Ebriosi paludibus cõparantur.

Ebriosi quales fiant.

Ebrioſi qualeſ ſint.

ſunt, ſicut iam dixi, omnes ebrioſi, quorum prandia ducuntur vſque ad noctem; quorum cœnas lucifer videt; qui ſtare non poſſunt, etiam cùm videntur eſſe ieiuni; quorum ſenſus tardi, graues, obtuſi, & quodammodò iam ſepulti. Denique in ipſa frequenter ebrietate, nec ſeipſos, nec alios recognoſcunt, nec ambulare valent, nec ſtare; dicere aliquid, vel audire quod ad rationem pertineat, omninò non poſſunt. Frequenter etiam vſque ad vomitum ingurgitare ſe non erubeſcunt, & ad menſuras ſine menſura bibere. Matora enim pocula prouidentur, certa bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem mereretur ex crimine. Inde lites & rixæ naſcuntur; inde diuerſis & horrendis ſaltationibus membra torquentur; inde adulteria, & nonnunquam homicidia perpetrantur. Et quoties nimium potum accipiunt, tanquam in paralyſim reſoluti, dum ſuis pedibus ambulare non poſſunt, fœdiſſima latera, aliorum manibus portantur ad lectum. Et eſt in illis oculorum caligo, vertigo, fatigatio, & dolor capitis, ſuffuſio vultus, membrorum omnium tremor, animæ ac mentis ſtupor. In talibus impletur quod ſcriptum eſt: Cui væ? cui tumultus? cui iræ? cui rixæ? cui ſine cauſa vulnera? cui ſuffuſio oculorum? Nónne his qui morantur in vino, & eis qui inueſtigant vbi potus ſiunt, & ſtudent calicibus epotandis? Sed illi qui tales eſſe volunt, miſerabiliter ſe excuſare conantur, dicentes: Ingratum habeo amicum meum, ſi quoties illum ad conuiuium vocauero, potum ei quantum voluerit, ipſe non dedero. Et non ſit tibi amicus, qui te Deo vult facere inimicum, qui & tuus, & ſuus eſt inimicus. Si & te, & alium inebriaueris, habebis hominem amicum, habebis Deum inimicum. Et ideò ſapienter conſidera, ſi iuſtum ſit, vt te à Deo ſeparet, dum te ebrioſo coniungis. Ad extremum tu eum noli adiurare, noli cogere; ſed in poteſtate illius dimitte, vt quantum ſibi placuerit bibat; & ſi ſe inebriare voluerit, vel ſolus pereat, & non ambo pereatis. O infelicitas generis humani, quàm multi inueniuntur, qui ebrioſos, & luxurioſos amplius quàm oportet cogunt bibere, & ante oſtium pauperibus petentibus, vel vnum calicem diſſimulant dare: nec attendunt, quia illud quod luxurioſis videntur ingerere, Chriſtus in pauperibus deberet accipere, qui dixit: Quod feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Sed qui tales ſunt, quando alios in nimio potu ſepeliunt, pauperi eleemoſynam petenti dicunt; Vade, vade in ante, & dabit tibi Deus: & vtique dum ambulauerit, homo ei daturus eſt. Quid eſt ergò quod dicit, Vade in ante, & dabit tibi Deus: niſi, Vade ad illum hominem, qui habet Deum, quia daturus eſt Deus? Ac ſic ore ſuo confiterur, apud ſe Deum non eſſe, quo inſpirante, poſſit erogare pauperibus. Rogo, fratres chariſſimi, diligenter attendite & videte, quia quando animalia ducuntur ad aquam, vbi ſaturauerunt ſitim ſuam, etiam ſi ſupra aquam ipſam diutius teneantur, repleta ſiti, bibere nolunt omninò, nec poſſunt. Conſiderent ebrioſi, ſi non peiores animalibus iudicandi ſunt. Cùm enim animalia amplius, quàm eis opus eſt bibere nolunt, illi & duplum, & triplum eis quàm expedit, potum accipiunt. Et vnde triumph, aut quatuor dierum refectionem potuerant rationabilem habere, vno die cum grandi peccato contendunt perdere potius, quàm expendere, propter inuidiam, aut ebrietatem: atque vtinam potum tantummodò perderent, & non etiam ipſi perirent. Et nonnullis interiectis ſcripturæ teſtimonijs, ait: Ipſi qui contra coalumnam, & amicam ſuam ebrietatem loquentibus iraſcuntur, libera à nobis voce audiant; quia quicunque ebrioſus pœnitentiam de ipſa non egerit, ſed vſque ad mortem ſuam in ipſa ebrietate permanſerit, in æternum profectò peribit; quia non mentitur Spiritus ſanctus per Apoſtolum dicens: Neque ebrioſi regnum Dei poſſidebunt. Et ideò quicunque ſunt ebrioſi, melius faciunt vt non nobis, ſed ſibi potius iraſcantur, & cum Dei adiutorio de luto faxis ſe excutiant; vel de cloaca ebrietatis, dum adhuc tempus pœnitendi eſt, feſtinent, quanta poſſunt celeritate, Deo auxiliante, conſurgere, & totis animæ viribus cum Propheta ſupplicantes Domino dicant; Eripe me de luto, vt non inhæream. Et illud: Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum. Ebrietas enim quaſi inferni puteus, quoſcunque ſuſceperit, niſi digna ſubuenerit pœnitentia, & emendatio fuerit ſubſecuta, ita fortiter ſibi vendicat, vt eoſdem ipſos de inferni tenebroſo puteo, ad charitatis, vel ſobrietatis lucem redire ſine pœnitentia non permittat. Sed hic ante omnia intelligere & ſcire debemus, quia non vna die efficiuntur homines ebrioſi; ſed cùm paulatim adiurantibus, & cogentibus crudeliſſimis inimicis potius quàm amicis, per ſingulos dies, ſingulos aut binos calices ad potum conſuetudinarium addunt. At vbi hoc in vſum miſerint, ita eos ipſius ardor ebrietatis occupat, vt illos ſemper ſitire compellat. Sed qui ſe de hoc malo deſiderat liberare, quomodo ſibi interuallo dierum potum addendo, ad ebrietatis tenebras peruenit, ita paulatim ſubtrahendo, ad ſobrietatis lucem redeat. Qui ſi ſemel totum, quod amplius accipiebat, ſubtraxerit, vbi nimia ſiti cœperit exardeſcere, cum grandi amaritudine clamat & dicit; Mâlle ſe mori, quàm ſibi bibendi, vel inebriandi conſuetudinem tollere: nec attendit quòd tolerabilius erat illi in carne mori, quàm in anima per ebrietatem interfici. Et ideò, vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui malo quod patitur, liberetur, ſicut iam dictum eſt, per interualla dierum ſibi aliquid de nimietate potus ſubtrahat, quouſque ad rationabilem conſuetudinem redeat. Qui hoc ita, vt diximus, per partes ſubducere voluerit, & de ebrietate liberabitur, & illam intolerabilem pœnam non patietur. Ergò, fratres chariſſimi, dum hæc ſuggero, me abſoluo apud Deum. Quicunque me audire contempſerit, & ad bibendum pronus fuerit, vel in conuiuio ſuo alios adiurare, vel cogere voluerit, & pro ſe, & pro illis in die iudicij reus erit.

Menſuras ſine menſura bibere.

Triſtus ebrietatis.

Proverb. 23.

Excuſationes ebrioſorum.

Nemo ad bibendum cogendus.

Matth. 25.

Animalia bruta præcellunt ebrioſis.

Ebrioſi excludentur à regno Dei, niſi reſipiſcant.

1. Cor. 6.

Pſalm. 68.

Ibidem.

Ebrietatis vitium vſq; paratum.

Conſuetudo potandi quomodo tollenda.

39. IDEM in ſermone ducenteſimo trigeſimo ſecundo de tempore: Illud verò quale eſt, quòd ipſi infelices ebrioſi, quando ſe nimio vino ingurgitant, rident, & vituperant eos, qui rationabiliter hoc tantùm quod ſufficit bibere volunt, dicentes eis: Erubeſcite, & verecundia ſit vobis, quare non poteſtis bibere quantum nos? Dicunt enim eos non eſſe viros. Et videte miſeriam ebrioſorum. Se dicunt eſſe viros, qui in ebrietatis cloaca iacent; & illos non dicunt eſſe viros, qui honeſtè, & ſobriè ſtant. Iacent proſtrati, & viri ſunt: ſtant erecti, & viri non ſunt! Victor ebrietatis, vituperatur; & victus ebrietate, laudatur. Irridetur ſobrius, qui & ſe, & alios poteſt regere: & non irridetur, immò non plangitur ebrioſus, qui nec ſe, nec alios poteſt agnoſcere. Solet ebrioſi ita ſe excuſare vt dicãt, Perſona potens me coegit vt amplius bibam, & in

Sobrios irridentium amentia.

Nota.

Excuſatio ebrietati vacantium.

Google

Obiectio.

& in conuiuio regis nob potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus: & quod implere nolumus, non potuisse nos dicimus. Nolle, in culpa est nostra, & non posse, prætenditur. Etiam si ad hoc veniretur, vt tibi diceretur; Aut bibas, aut morteris: melius erat vt caro tua sobria occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur. Sed excusatio ista falsò obijcitur. Ipsi enim reges, & quicunque sunt alij potentes, quia, Deo propitio, & Christiani sunt, & prudentes, & sobrij, & toto corde Deum timentes, si te viderent desinisse, vt eis non acquiescas pro timore Dei inebriari, si tibi sub * hora videantur irasci, postea verò te in grandi admiratione suscipiunt, dicentes: Quantum cum illo egimus, quantis eum minis & terroribus fatigauimus, & tamen nunquam eum à sobrietate separare potuimus. Nam & Deus, qui te videt per eius amorem inebriari non velle, ipse tibi gratiam etiam illorum dabit, qui te, vt amplius biberes, videbantur hortari & cogere. Ille qui ebrietati resistit, si cum Dei adiutorio perseuerare voluerit, & pro ipsa ille aliquas pertulerit tribulationes, omnia ei Dominus ad martyrij gloriam reputabit. Et post pauca: Ideò, charissimi, tanta in felicitate se inebriant homines, quia putant ebrietatem, aut paruum, aut nullum peccatum esse. Sed pro ista ignorantia maximè sacerdotes in die iudicij reddituri sunt rationem, si commissis sibi populis, quæ, vel quanta mala de ebrietate nascuntur, assiduè nolurint prædicare. Qui ergò credit ebrietatem esse paruum peccatum, si se non emendauerit, & pro ipsa ebrietate pœnitentiam non egerit, cum adulteris, & homicidis æterna fine remedio illum pœna cruciabit, secundùm illud, quod ipsi bene nôstis beatum Apostolum prædicâsse: Neque, inquit, fornicarij, neque idolis seruientes, neque molles, neque masculorum concubitores, neque auari, neque adulteri, neque ebriosi regnum Dei possidebunt. Videte, ebriosos cum fornicatoribus, & idolis seruientibus, & masculorum concubitoribus, & adulteris iunxit.

Ignorantia ebrietati magnam causam præbet.

1. Cor. 6.

Ventri dedi ti, sæpè inuiti peccant.

20. CHRYSOSTOMVS in sermone contra luxum & crapulam: Eum qui viuit in delicijs, & ebrietati deditus est, & parasitos alit, & adulatores, & carnium voratione, & vini potatione disrumpitur, sæpè & inuitum, & sponte necesse est peccare, & extra huius loci tempus, & tùm illinc recesserit. Nam sicut nauis oneraria, quæ supra suam magnitudinem vehenda capit, oneris magnitudine grauata, submergitur: ita anima & corporis nostri natura, si plures acceperit cibos, quàm ferat natura sua, impletur, & iniectorum grauitatem non amat, & in perditionis pelagus demergitur, & nautas, & gubernatores, & eos qui in prora, & alios nauigantes, & ipsum onus cum hominibus perdit. Sicut igitur non tranquillitas maris, non scientia gubernatoris, non nautarum multitudo, non præparationis studium, non anni pars tempestiua, non aliud quicquam naui, quæ sic in tempestate est, prodest: ita & delicatis euenit, neque cogitationum multitudo, neque eruditio & admonitio, neque admoniciones & cõsilia, neque aliud quid, neq; timor futurorum, neque pudor, neque accusatio præsentium, neque aliud quid saluare potest lic periclitantem animam: sed inualescit luxus & amentia per omnia: & sub aquas nolens volens eum qui ægrotat, defert, & graue facit naufragium. Vnde nihil facile, nihil ad futuram vitam & iustificationes, quæ alibi futuræ, affert. Sed qui talibus vacat, & ad præsentem vitam inutilis fit,

Nauibus oneratis comparantur.

Ad omnia sunt inutiles & ineptæ.

ad nihil accommodus, & vbique ridiculus, tam in publicis, quàm in priuatis rebus: & si in tumultu aliquid opus est fieri, non inuenitur habere aliquid prouidentiæ, vel gubernationis: ab omnibus inimicis capi potest, omnibus inutilis, amicis & accedentibus, & non solùm periculis; & obsidionibus facilè potest rapi: non in tranquillitate solùm eum audire, pauore non caret, sed & in arduis, ob immodestiam morum, se accedenti erit inutilis. Nam ipsum illic, in aduersitatibus loquor, timor & efferminatio, & metus immodicus, & consilij inopia apprehendunt: hic autem in prosperitate, audacia, & ignominia, & intemperantia, & inflatio, & arrogantia plus inutilem, quàm superiora, efficiunt. Sanè talium non solùm corpora sic effecta, & iniucunda, & superfluis, & fœtidis vndique plena sunt, ita vt tolerari nequeant: sed & anima corpore multò iniucundior, multo maiores quàm illud morbos in se arripit ex delitijs. Nam sicut corpus non solùm superfluitates emittit naturales, sed multo plures, & vndique: Nam & oculi, & aures, & os grauedine, muco, & corruptione, & his quæ intus generantur, luculentis & impuris affectibus sunt plena: & ipsa naturâ carnis laxior fit, quàm naturalis proportio: fœtidaq; sit & inutilis, & ad omne bonum opus inutilis. Etenim & terra, quando à sua abundantia oppressa fuerit, suum innatum perdit calorem: perdit autem & suas vires, & neque ad opus, neque ad suam generationem est accommoda. Hinc autem incurabilibus, & difficilimis implicantur morbis, qui perpetuò in voluptate viuunt. Nam in tremoribus & palloribus, miriq; & pedum, & manuum doloribus, & alijs pluribus, de quibus medici dicunt, irretibiles sunt.

Incommoda animi & corporis.

21. IDEM homilia prima ad populum Antiochenum: Non simpliciter Apostolus Paulus dixit, Vino vtere: sed, Vino modico: non quòd hac admonitione & consilio Timotheus egeret, sed quòd nos indigemus. Ideireò ad illum scribens, nobis bibendi vini mensuram, & terminos statuit, tantum bibere iubens, quantum valetudinem adiuuet, quantum corpori sanitatem præbeat, & non alterum morbum: non pauciores enim, quàm continuatus aquæ potus, sed multo plures, & difficiliores animi & corporis morbos inimodica vini paris potatio, passionum bellum, absurdarum cogitationum hyemem menti introducens, & corporis vim molliorem, & solubiliorem efficiens. Non enim ita terræ natura vexata aquarum superabundantia continuè dissoluitur, vt corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis redditur vini potu continuò ingurgitata. Fugiamus igitur vtrinque intemperantiam, tum corporis valetudinem curando, tum ipsius lasciuias recidendo. Vinum enim à Deo datum est, non vt inebriemur, sed vt sobrij simus: vt delectemur, non vt doleamus. Vinum enim lætificat, inquit Dauid, cor hominis: tu verò ipsum tristitiæ materiam facis. Etenim animo grauato sunt supra modum ebrij, tenebris multis menti offusis. Medicina optima est, quando commensurationem habet optimam. Simpliciores nonnulli postquam aliquos præ ebrietate se deturpantes viderint, illos vituperare omittentes, fructum à Deo datum calumniantur, dicentes: Non fit vinum. Ipsis itaque dicamus, Non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem diaboli opus est: non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conserui inuidiam argue. Tu verò peccantem punire & corrigere omittens, benefactorem

1. Tim. 5.

Quantum bibendum.

Vinolentia quàm malos fructus producat.

Psalm. 103.

Nõ vinum, sed ebrietas damnanda.

afficis contumelia. Cùm igitur quosdam hæc dicentes audierimus, obmutescere faciamus. Non enim vsus, sed immodestia ebrietatem facit: ebrietatem, inquam, malorum omnium radicem. Vinum datum est, vt corporis imbecillitatem corroboret, non vt animi sanitatem exterminet. Noli igitur immoderatè Dei munere vtens, stultis & impudentioribus hominibus occasiones præbere. Quid enim ebrietate miserabilius? Mortuus est animatus: ebrius, dæmon est voluntarius: morbus veniam non habens, ruina excusatione carens, commune generis nostri opprobrium. Non enim in conuentibus tantùm inutilis ebrius, aut in priuatis & publicis negocijs, sed etiam solo est adspectu omnium grauissimus, fœtores exhalans teterrimos, eructationes, & oscitationes, & voces ebriorum insuaues atque molestæ, eos qui spectant & simul sunt, extremæ abominationis implent. Et quod malorum caput est, cælum ebrijs inuisum hic morbus efficit, nec æterna bona assequi permittit, sed post vitæ huius opprobrium, & illic tali morbo laborantes pœna manet æterna. Hanc igitur improbam consuetudinem recidamus, & Paulum audiamus dicentem: Vino modico vtere. Etenim ipsum modicum propter infirmitatem permisit: quòd nisi imbecillitas vexâsset, neque modicum admittere discipulum coegisset. Necessarium enim est nobis, traditos cibos & potus temporibus & necessitatibus semper metiri: & nullatenus necessitatem excedere, neque imprudenter & temerè quid facere oportet.

Immodestia ebrietatem facit.

Quàm turpis & miserabilis creatura sit ebrius.

1 Tim. 5. Temperantia in cibo potuque seruanda.

22. ISIDORVS libro secundo de Summo bono, capite quadragesimosecundo: Prima est luxuriæ materies saturitas panis: vnde & Propheta Sodomam de satietate panis accusat, dicens: Hæc fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundantia aquæ. Panem quippe Sodomitæ immoderatè sumentes, in turpitudines defluxêre flagitiorum, atque inde meruerunt, comitante superbia, cœlestibus aduri incendijs, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vtile est cauere gulam, ciborumque concupiscentiam. Quid enim tam noxium, quàm vt animus seruiat ventri & escæ, quæ sunt destruenda, testante Apostolo ac dicente: Deus autem & hunc, & hanc destruet. Proxima est ventri libido, sicut loco, sic vitio. Vbi enim ventris cura, ibi & eorum quæ circa ventrem sunt proxima. In ordine nanque membrorum, genitalia ventri iunguntur. Dumque vnum ex his immoderatè reficitur, aliud ad luxuriam excitatur. Non ad luxuriam vel ad satietatem, sed tantummodò vt corpus sustentetur, epulis est vtendum. Nam vt Philosophi dixerunt, cibandus est venter, vt contineat animam, non vt corrumpat. Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascunt, tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam Græci dixerunt, ex crasso ventre subtilem sensum gigni non posse. Nam gulæ saturitas nimia, aciem mentis obtundit, ingeniumq; hebescere facit. Libidinis ignes, ciborum fomite increscunt. Corpus autem quod abstinentia frangit, tentatio non exurit. Vnde & tres pueros abstinentes, flamma Babylonij incendij, etsi tetigit, non combussit, quia nimirum etsi desideriorum carnalium ignis abstinentium mentes inflammat, vsque ad consensum tamen concupiscentiæ, vel operis, non exurit. Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis intendat supplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hîc epularum fuerat copia. In hoc enim seculo esurire & sitire noluit: propterea illic inter flammas sitiens, stillam aquæ quæsiuit, nec meruit. Consideranda quàm vehementer arguantur commessatio & sumptuosa conuiuia. Nam per Prophetam comminatur Dominus, se non hanc relaxare iniquitatem his, qui eam libenter ambiunt. Dicit enim per Isaiam Prophetam: Ecce gaudium, & lætitia occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abstinentiam resecantur, ita omnes animæ virtutes edacitatis vitio destruuntur. Inde est quòd & princeps cocorum muros Ierusalem subuertit, quia & venter, cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neque enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cæteris vitijs, nisi prius ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquam facilè poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes, qui extra nos sunt, à nobis fortius superantur, quando prius, quæ intra nos sunt, vitia extinguuntur. Nam frustra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborum, sed eorum cupiditatem cauendam. Nam sæpè accuratius præparata, sine gulæ concupiscentia degustantur: & sæpè abiecta & vilia, edendi cupiditate sumuntur. Sicque fit, vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reputetur in vitio, quod cum desiderio degustatur. Quæ uoc sunt genera distinctionum in gulæ appetitu, id est, quid, quando, quantum, & quo modo appetatur. Quid, ad rem ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum verò, ad immoderationem refertur. Quo modo, ad impatientiam festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est, quàm venter, qui quotidianam refectionem, quotidiana famis exactione adimplet. Cum cæteris enim vitijs, etsi interdum nascimur, interdum tamen cum eis non morimur. Plerunque voluptas vescendi ita sub obtentu necessitatis subrepit, vt dum putatur seruiri necessitati, voluptatis desiderio seruiatur: nec facilè discernitur, vtrum quod accipiatur, gulæ, an indigentiæ deputetur.

Ezech. 16.

Genes. 19.

1. Cor. 6. Gula ad luxuriam prouocat.

Aciem mentis obtundit.

Daniel. 3.

Luc. 16.

Non tam ciborum qualitas, quàm cupiditas cauenda.

Quadruplex distinctio in appetitu gulæ.

Nimium importunus exactor, venter est.

23. ET capite quadragesimotertio libri eiusdem: Esca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mentis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat, vt vbi sit, nesciat. Vnde etiam & malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. Verum est, quòd iuxta Prophetam, fornicatio & ebrietas aufert cor. Vnde in Prouerbijs: Potentes, inquit, qui iracundi sunt, vinum non bibant, ne cùm biberint, obliuiscantur sapientiam. Plerisque laus est, multum bibere, & non inebriari. Audiant hi aduersum se dicentem Prophetam. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Vino multo deditos, & luxuriosè viuentes, Isaias sic arguit, dicens: Væ qui cõsurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum vsq; ad vesperum, vt vino æstuetis. De talibus & alio loco dicitur: Væ tibi ciuitas, cuius rex puer est, & cuius principes manè comedunt. Multi enim à manè vsq; ad solis occubitum ebrietati & gulæ voluptatibus deseruiunt, nec intelligunt cur nati sunt, sed consuetudine belluina detenti, luxuriæ tantùm tota die epulisq; inseruiunt. Clamat Ioel Propheta his, qui ebrietati deseruiunt, dicens: Expergiscimini ebrij, & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum

Ebrietatis fructus.

Osee 4.

Prouerb. 31.

Multum bibere, nec tamen inebriari.

Isaiæ 5.

Ibidem.

Eccles. 10.

Consuetudo belluina.

Ioel. 2.

Digitized by Google

Vinum in dulcedine. Quo testimonio non ait tantùm, Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omninò non liceat: sed adiecit, in dulcedine: quod ad voluptuosam pertinet, & prodigam effusionem. Nam quantum satis est necessitati, edocet Timotheum bibere Apostolus, dicens: Vino modico vtere. Non solùm ex vino inebriantur homines, sed etiam ex cæteris potandi generibus, quę vario modo conficiuntur. Vnde & Nazaræis, qui se sanctificabant Domino, præceptum est, Vinum & siceram non bibere. Vtraque enim statum mentis euertunt, & ebrios faciunt: luxuriam quoque carnis vtraque æqualiter gignunt. Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ita & aquam cum mensura sumunt, asserentes ad castimoniam carnis etiam aquæ abstinentiam conuenire.

1. Tim. 5.

Numer. 6. Luxuriam gignit vinum & sicera.

24. AMBROSIVS in libro de Elia & ieiunio, capite duodecimo: Sicut mater fidei, continentia: ita perfidiæ mater, ebrietas est. In quod facinus non ista præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam non habentes, nec sumptum sequentis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicant, immò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes. Aurum donant, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habent vnde cauponi potus sui precium soluant. Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquantur. Diuites sunt dum inebriantur: mox vbi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma consurgunt, calicibus tela succedunt. Pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quàm fortes sibi homines videntur in vino, quàm sapientes, quàm diserti, quàm etiam pulchri ac decori, cùm stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & sanguis ora suffundit. Fœtor ebrietatis horrori fit. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percussus, videas ora sauciorum vini lachrymas fundere, miserabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulentia, vt & molliat, & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ita & vini incendio etiam superborum hominum cor liquescit. Omnes sibi in vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, vtpotè quia pauperem se esse nescit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: sed cùm bibunt, illum regem habent, qui bibendo superauerit viros. Meritoque scriptum est, AEqualis vita hominibus, vinum in ebrietate. Sed vtinam & quod sequitur, audires: Bibas illud moderatè, vt sis sobrius. Non habes quòd accuses vinum: in iucunditatem creatum est, non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si illud moderatè bibas. Immoderatio autem potus, in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Si fortè dicas, has esse potationes vulgarium & leuissimorum hominum. Veniamus ergò ad horum potentium & fortissimorum conuiuia.

Perfidiæ mater ebrietas. Ebriorum fœtidi.

Eccli. 31. iuxta aliâ versionem.

25. CAPITE decimotertio: Primò minoribus poculis velut velitari pugna præluditur. Verùm hæc non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim vt tragœdiarum actores primò sensim vocem excitant, donec vtres vocis aperiant iter, vt postea magis possint clamoribus personare: ita isti quoque in principio præluforijs se exercent poculis, vt ferentes sitim, ne fortè restinguant eam, & satiati postea, bibere non possint. Ergò vbi res calore cœperit, poscunt maioribus poculis, feruor inardescit. Aridus tibus siti exæstuat, & vbi imminui vasa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cum ferculis, & inter moras sæpè geminantur. Deinde procedente potu longius, contentiones diuersæ, & magna certamina, quis bibendo præcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis temperandum forte vinum putet. Et hæc donec ad mensas peruenia tur secundas. At vbi consummatæ fuerint epulæ, putes iam esse surgendum: tunc de integro potum instaurant suum: & cùm consummauerint, tunc inchoare se dicunt: tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris, mensura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonotheres illic furor est, stipendium debilitas, victoriæ præmium culpa: pendet anceps diu & dubius belli euentus. Furor enim illic est præliaris. Et in fine: Quos manè insignes armis spectaueras, vultu minaces, eosdem vesperi cernas etiam à puerulis rideri, sine ferro vulneratos, sine pugna interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes.

Compotorum constitudo.

Certamen combibendi num.

26. RVRSVM capite decimoquarto: Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem. Inuitas ad prandium, efferre vis ad sepulcrum. Cibos promittis, tormenta irrogas. Vina prætendis, venena suffundis. Omne enim quicquid nocet, venenum est. Tollit sensus, viscera exurit, somnum infert, capit vexat. Etiam mator vis vini, quàm veneni est. Denique venenum vino excluditur, non veneno vinum. Meritò Deus per Moysen, non solùm veneno, sed etiam draconum veneno vinum comparauit, dicens: Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis. Et pulchrè additur, insanabilis. Multi enim reliquorum serpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini declaratum nomine. Ait enim supra de alienigenis, qui nescirent Deum: De vinea enim Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipsis.

Repræhensio eorum qui inuitant alios ad potum ac cibum immoderatum.

Deut. 32.

Ebrietas & animo & corpori nocet.

Ibidem.

27. CAPITE decimosexto: Sudant vino corpora temulentorum: si leuius ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum insaniæ, ebrietas venenum insipientiæ. Hæc sensus hominum mutat &: formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes: Siquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullum tempus præscriptum habeant quod deceat indulgere concubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis igneſcunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excedunt. Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis eruditas, hinc vomitus frequens semesas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium. Nam eadem Dominus per Ieremiam locutus est, dicens: Bibite & inebriamini, & vomite, & cadetis, & non consurgetis, & hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, umbras læpe amplectuntur sicut foueas. Notat his cum facie terra: subitò erigi & inclinari videtur, & quasi

Ebrietatis detestatio, & quantum detrimenti adferat.

Ieremi. 25.

vertatur, timentes in faciem ruunt, & solum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor, & resonantia fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur incondito, alij incoosolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est: somnus his mors est: excitari nullis vocibus possunt, quantolibet stimulando impulsu petas: nisi resipuerint, euigilare non possunt. Vnde bene Ieremias huiusmodi hominem tanquam superfluam creaturam defendum putat. Quid est homo ebrius, nisi superflua creatura?

Homo ebrius nihil aliud quàm superflua creatura.

De fœminis temulentis.

18. CAPITE decimooctauo: Sed quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet solicitiorem castitatis sobrietatisque adhibere custodiam, vsque ad ebrietatem bibunt? Deinde surgentes, quas etiam inter secreta domûs, vel audiri ab alienis non conuenit, vel videri, prodire audent in publicum non velato capite, vultu procaci. Apostolus mulieres tacere etiam in Ecclesia iubet, domi viros suos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos viris sub conspectu adolescentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, irritantes in se iuuenum libidines motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentum, & fit miserabile theatrum. Inter saltantium lapsus ocello impuro, & contaminato adspectu, terra turpi saltatione polluitur, quæ obscœnis cantibus verberatur.

1. Cor. 14. 1. Tim. 2.

Terra turpi saltatione polluitur.

1. B ECCLESIASTICI trigesimoseptimo: Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam: in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam.

2. ET capite trigesimoprimo: Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur, ne, cùm manducas multum, odio habearis. Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, ne fortè offendas. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem.

3. PSALMO septuagesimoseptimo: Et manducauerunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo. Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos. Et occidit pingues eorum, & electos Israël impediuit. In omnibus his peccauerunt adhuc.

4. NVMERORVM vndecimo: Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiusce modi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis. Vocatusque est ille locus, Sepulcra concupiscentiæ: ibi enim sepeliêrunt populum qui desiderauerat.

5. DEVTERONOMII trigesimosecundo: Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.

6. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum, & pinguia, non ditabitur.

7. ECCLESIASTICI trigesimoseptimo, vt paulo ante, B testimonio primo.

8. LVCAE vigesimoprimo: Attendite vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. Tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

9. BVRCHARDVS VVormatiensis Episcopus libro decimoquarto Decretorum, instituit tractationem de crapula & ebrietate, & ex canonibus, Patrumque ac Pontificum sententijs ostendit, quæ pœna iniungenda sit ijs, qui illis vitijs implicantur. Atque inter reliqua hunc adfert canonem ex pœnitentiali Theodori: Sacerdos quilibet si inebrietur per ignorantiam, septem dies pœniteat in pane & aqua: si per negligentiam, quindecim dies: si per contemptum, quadraginta dies. Diaconus vel monachus, secundùm ordinem, vt scriptum est, ceu & reliqui Clerici, & ministri iuxta ordinem, iudicio Sacerdotis pœniteant. Laici velut vota non habentes, si inebriantur, arguantur à Sacerdote, quòd ebrioſi regnum Dei non possidebunt, & interitus sit ebrietas: & compellat eos pœnitere. Qui cogit hominem vt inebrietur humanitatis gratia, acerrimè corripiatur, & septem dies pœniteat: si per contemptum, triginta dies. Nullus Christianus alium Christianum plus bibere cogat, quàm naturæ sufficiat. Quod si fecerit, iuxta id quod in pœnitentiali habetur, pœniteat. ET eiusdem libri capite decimotertio ex pœnitentiali Romano: Qui per ebrietatem vomitum facit, si presbyter aut diaconus est, quadraginta dies pœniteat. Si monachus, triginta dies pœniteat: si Clericus, viginti dies: si Laicus, quindecim dies. ITEM capite decimoquarto ex pœnitentiali Bedæ: Laicus si per ebrietatem vomitum facit, tres dies à carne, & vino, & cereuisia abstineat. RVRSVM capite decimoquinto ex eodem: Si quis per nequitiam alium inebriat, quadraginta dies pœniteat. Quòd si in consuetudine habuerit, communione priuetur, donec dignè pœniteat, & emendationem promittat.

Pœnitentia eorum qui se inebriât.

1. Cor. 6.

Pœnitentia eorum qui alios ad ebrietatem cogunt.

Vomentes ex ebrietate.

Alios inebriantes.

10. IVO Episcopus Carnotensis tertiadecima parte Decretorum, à capite * sexagesimonono vsque ad octogesimumsextum, habet omnia quæ Burchardus in libro decimoquarto: & quæ ex eo ante adducta sunt, apud Iuonem capite septuagesimosexto, octogesimoprimo, octogesimosecundo, & octogesimotertio reperiuntur.

* sexagesimooctauo

11. AD Ephesios quinto, vt in textu.

12. PROVERBIORVM vigesimo: Luxuriosa res, vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens.

13. HIERONYMVS in caput primum epistolæ ad Titum: Quale est autem, Episcopum videre vinolentum; vt sensu occupato, vel exaltet risum contra grauitatis decorem, & labijs dissolutis cachinnet: vel si paululum tristis cuiusdam rei fuerit recordatus, inter pocula in singultus prorumpat & lachrymas. Longum est ire per singula, & insanias, quas ebrietas suggerit, explicare. Videas alios pocula in tela vertentes, scyphum in faciem iacere conuiuę: alios scissis vestibus in vulnera aliena proruere: alios clamare, alios dormitare: qui plus biberit, fortior computatur: accusationis occasio est, adiuratum per regem frequentius non bibisse. Vomunt, vt bibant: bibunt, vt vomant. Digestio ventris, & guttur, vno occupantur officio.

Quas insanias ebrietas suggerat.

Hoc

Ephes. 5.

Hoc nunc dixisse sufficiat, quòd secundùm Apostolum, in vino luxuria est. Et vbicunque saturitas, atque ebrietas fuerint, ibi libido dominetur. Specta ventrem, & genitalia, pro qualitate vitiorum, ordo membrorum. Nunquàm ego ebrium castum putabo, qui etsi vino consopitus dormierit, tamen potuit peccare per vinum.

Ebrius nunquàm castus.

Vinolentia scurtatum est. Luxuriam parit. Qui inebriatur, mortuus & sepultus est. Gen. 9. & 19.

14. IDEM in epistola octagesimatertia ad Oceanum, capite quarto: Vinolentia scurrarũ est, & comessatorum: venterq; mero æstuans, citò despumat in libidines. In vino luxuria, in luxuria voluptas, in voluptate impudicitia est. Qui luxuriatur, viuens mortuus est: ergò qui inebriatur, & mortuus & sepultus est. Noë ad vnius horæ ebrietatem nudat femora sua, quæ per sexcentos annos sobrietate contexerat. Loth per temulentiam nesciens libidini miscet incestum: & quem Sodoma non vicerat, vina vicerunt.

Pascitur libido conuiuijs.

15. AMBROSIVS libro primo de pœnitentia, capite decimoquarto: Pascitur libido conuiuijs, nutritur delicijs, vino accenditur, ebrietate inflammatur. Grauiora sunt his fomenta verborum. Vbi caro inebriatur, mens titubat, animus vacillat, cor fluctuat.

16. PRIORIS ad Corinthios sexto: Nolite errare, neque fornicarij &c. neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc, & has destruet.

17. AD Galatas quinto: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c. homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

18. OSEAE quarto: Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

19. PROVERBIORVM trigesimoprimo: Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est, vbi regnat ebrietas: & ne fortè bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorũ pauperis.

20. ECCLESIASTICI decimonono: Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos.

21. ISAIAE quinto: Væ qui potentes &c. vt in textu.

22. ET capite vigesimosecundo: Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad calustium, & ad cingulum sacci: & ecce gandium & lætitia, occidere vitulos, & iugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum: Comedamus, & bibamus; cràs enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituum. Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus exercituum.

23. PROVERBIORVM vigesimotertio: Noli esse in cõuiuijs potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola, consumentur, & vestietur pannis dormitatio. Et paulò pòst: Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? Nónne his, qui commorantur in vino, & studet calicibus eporandis? Ne intuearis vinũ quando flauescit, cùm splenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuũ loquetur peruersa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator, amisso clauo: & dices; Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi: quando euigilabo, & rursus vina reperiam?

24. AMOS sexto: Væ qui opulenti estis in Sion &c. qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph.

25. LVCAE sexto: Væ vobis diuitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis.

VIII.

Quid est Ira, & quæ soboles ex illa nascitur?

A IRA est immoderata cupiditas puniendi eius, à quo læsum se quis arbitratur.[a] Nascuntur ex illa detestandæ filiæ, rixæ, tumor mentis, contumelię, clamor, indignatio, atque blasphemia.

a Greg. lib. 31. Moral. cap. Prouer. 29. d Iob 15. a Eccl. 19. d Ephes. 4. g

B Est[b] hoc animi virus pernicioſum, omnem iudicij prudentiæque vigorem, & animi sæpeque corporis sanitatem labefactans. Quare monuit Ecclesiastes: [c] *Ne sis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit.* Et Gentium Doctor præcepit: [d] *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & Deus in Christo donauit vobis.* Cæterùm aduersus ira-

b Lege Basil. in hom. ne quis de ira. Chrysost. ad pop. hom. 29. & sequentibus. Item hom. 6. in acta. 4. & 18. in Matth. Greg. lib. 5 Moral. c. 30 & sequentibus.

c Eccles. 7. b Eccli. 8. d 28. a b 30. d Prouer. 12. c 15. a c 18. a & 22. d 26. c 27. a Iob 5. a Psal. 4. a & 30. b

d Eph. 4. g Col. 3. b Bernard. ser. 13. in psal. Qui habitat. Ambr. lib. 1. offic. ca. 21. Aug. in psal. 4. & lib. de vera relig. cap. 46. epist. 87 & 149. Greg. lib. 8. epist. 51. ad Leont. & p. 3. curæ past. admon. 17.

Digitized by Google

cundos, contentioſos, contumelioſos iam lata eſt CHRISTI ſententia, valdeque metuenda illa: [e] *Omnis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca; reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue; reus erit gehennæ ignis.*

[e] Matth. 5. ad Greg. lib. 22. Moral. cap. 5. Aug. lib. 1. de ſermone Domini in monte cap. 19. in Enchirid. cap. 79.

TESTIMONIA.

1. A GREGORIVS libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blaſphemiæ proferuntur.

2. PROVERBIORVM vigeſimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis eſt, erit ad peccandum procliuior.

3. IOB decimoquinto: Reſpondens autem Eliphaz Themanites, dixit: Nunquid ſapiens reſpondebit quaſi in ventum loquens, & implebit ardore ſtomachum ſuum? Nunquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus? Nunquid conſilium Dei audiſti, & inferior te erit eius ſapientia? Quid nôſti quod ignoremus? quid intelligis quod neſciamus? Et ſenes, & antiqui ſunt in nobis multo veuſtiores quàm patres tui. Nunquid grande eſt vt conſoletur te Deus? ſed verba tua praua hoc prohibent. Quid te eleuat cor tuum, & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuſcemodi ſermones? Quid eſt homo, vt immaculatus ſit, & vt iuſtus appareat natus de muliere? Eccè inter ſanctos eius nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu eius. Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem? &c.

4. ECCLESIASTICI decimonono: Amictus corporis, & riſus dentium, & ingreſſus hominis enunciant de illo. Eſt correptio mendax in ira contumelioſi: & eſt iudicium, quod non probatur eſſe bonum: & eſt tacens, & ipſe eſt prudens.

5. AD Epheſios quarto: Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

1. B BASILIVS Magnus in homilia de ira, quæ eſt decima inter homilias variorum argumentorum: Quando ſemel iræ perturbatio mentem præcipitans, imperium animæ ſumpſerit, hominem penitùs in feram conuertit, nec hominem, qui rationis ſit compos, eſſe ſinit. Quod enim venenum virus emittentibus erit, hoc itè & furor animo irritaris ac perturbatis. Impetu feruntur, inſiliunt, rabie vt canes afficiuntur, pungunturque vt ſcorpij, mordent vt ſerpentes. Nouit & ſcriptura eos qui hoc vitio tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus ſeſe ob peruerſitatem ſimiles ac familiares reddiderunt. Nam & canes, & ſerpentes, & genimina viperarum, & his ſimilia nominat. Qui enim ad mutua inter ſe eiuſdem generis parati ſunt inferenda incommoda, iure feris ac venenatis aſſcribi poſſunt, quibus ex natura continuum aduerſus homines odium eſt. Effrenes linguæ, ora incuſtodita, incontinentes manus, contumeliæ, probra, accuſationes, verbera, & alia eiuſmodi, quæcunque quis enumerare poterit, iræ ſunt ac furoris fructus. Ob iram enſis acuitur, mors homini ex homine venit, fratres inter ſe ignorantur, parentes ac liberi naturæ obliuiſcuntur. Sed & ante omnia ſeipſos haud agnoſcunt irati, deindè neque quotquot habent neceſſarios. Quemadmodùm enim torrentes ad curua loca decurrentes, ſecum obuia quæque trahunt: ſic & iratorum impetus violenti & inſtabiles, omnia ſimiliter pereurrunt atque obruunt. Non eis ſenectus venerabilis, non vitæ virtus, non generis propinquitas, non acceptæ iam gratiæ, non denique quicquid aliud, quamuis æſtimâdum, in honore eſt. Momentanea quædam inſania eſt ira. Quin & maximum ſe in malum ſæpius iracundi conijciunt, & ſtudio vindicandi, ſeipſos negligunt. Eorum nanque memoria, quibus læſi ſunt, velut cæſtro quodam incitati, & animo exacerbato atque æſtuanti, non priùs deſinunt, quàm incommodum aliquod infeſtanti infligant: vel ipſi (ſi id contingat) accipiant: quemadmodùm ſæpè euenit, vt quæ per vim tentata ſunt, plus accipiant incommodi, quàm inferant. Quis enim in ea ſe mala conijceret, quæ ira feruidi homines, quauis occaſione vociferantes & exaſperati, ſubeunt atque tolerant? Nam & omni fera venenata impudentiùs ruunt, nec priùs deſiſtunt, quàm aliquo malo magno & intolerabili, ira intumeſcente, æſtuantem exatient animum. Neque enim enſis acies, neque ignis, neque horrendum aliquid, animum ira intumeſcentem ac furentem ſatis compeſcere valebit; non magis quàm à dæmonibus detenti, à quibus irati nihil nec forma, neque animi affectu differunt. Nam ij qui ad vindictam anhelant, ita quidem circum præcordia ſanguis feruet, quaſi vi ignis ebulliat & exæſtuet. Superne verò accenſa facie, alio adſpectu viſendum exhibet iratum, eam formam quæ omnibus conſueta eſt & nota, quaſi larua quadam, vt in ſcena fieri ſolet, prorſus immutans: oculi conſueti non appârent, ſed ignei micantesque, dentes acuunt, veluti ſues graſſantes: vultu ſunt liuenti ſanguine ſuffuſo. Oris tumore increbreſcente, venæ ob turbati intra viſcera ſpiritus anguſtiam diſruptæ. Vox aſpera & intenſa, ſermo inconſtans & confuſus, ac temerè cadens, nec concinnè, nec ſignificanter, ne ex parte quidem prolatus. Poſtquàm verò ira ſicut flamma ſicca materia ſuccęſa irritatos inuaſit, tunc nec ſermone dicenda, neque referenda videre licet ſpectacula. Manus quidem erectas etiam aduerſus contribules, & per omnes corporis partes diſtractas, pedes extra omnem ordinem & ab re certatim diſcurrentes: denique partes corporis omnes, inſaniæ inſtrumenta factas. Si autem pariter aliquem exaduersò concurrentem inueniant, iramque mutuam inter ſe exerceant, ea patiũtur, quæ fas eſt eos pati, qui ſub tali dæmone contendunt ac certant. Membrorum mutilationes, vulnera, mortes præmium pugnæ ferunt. Cœpit qui primus manibus iniuriam inſulit: alter vlciſcitur: hic inſtat, ille non cedit: corpus obiter vulneribus petitur. Ira verò facit, vt dolor & incommodum minimè ſentiantur. Non enim damna corporis aut ſenſum curant, cùm omni ſtudio & omnibus viribus

ſint

Homines ira in feras conuertit.

Ira ſtultum.

A dæmonibus vix irati differunt.

sint animo ad vlciscendum commoti & excitati. Ne, fratres dilectissimi, malum malo curate, neu contendite inuicem calamitate mutua vincere. In rixa enim is inferior est, qui victor est, ac peccatis longè grauior discedit. Ira certamen excitat, certamen verò conuicium, conuicium verba, verba demùm vulnera, ex quibus & mortes sæpè sequuntur. Ille maledixit, tu benedicas. Verberauit, tu patere. Expuit, nihiliqúe te existimauit, tu cogita quomodò ex terra es, & in terram reuerteris. His nanque modis atque rationibus te confirmans, longè leuiora quàm re vera sint, inuenies tibi aduersarij facta iurgiaqúe. Sic etiam talionem illi securiùs reddes, ostendesqúe quàm sis contumelijs inuulnerabilis, ac præclaram tibi patientiæ coronam comparabis, dum alterius insaniam, occasionem philosophiæ ac tuorum feceris meritorum. Quamobrem si mihi credis, probra contumeliasqúe minimè curabis: obscurum te & inglorium vocauit, nullíusqúe æstimationis? terram te ac cinerem esse dicas. Nec tu melior es patre nostro Abraham, qui se eadem vocauit: ignarum, pauperem, ignobilé nominauit? tu vermem te dicas, & è stercore genus ducere, verba Dauid memorans. His etiam Moysis decus adde. Ille ab Aaron & Maria verbis petitus probrosis, non ad Deum aduersus illos interpellauit, sed pro eis orauit. Quorum tu, dic mihi, cupis esse discipulus? beatorum hominum & Deo gratorum, an eorum qui spiritu referti sunt maligno? Quando enim verborum contumelia tentaris, illud existima, periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhæreas, seu per iram in aduersarij partes inclines. Da tempus cogitationibus, ad optimam eligendi partem opportunum. Nam è duobus alterum procul dubiò consequêris, aut inimicum tuæ mansuetudinis exemplo, munitiorem reddes: vel certè, si despexeris, acriùs illum vindicabis. Si enim malum est ira, cur malum id non euitas? Si venia dignum, cur irato succenses? Ex quo si secundus venisti ad iram, nihil te hoc iuuabit. Non enim in certaminibus palæstram priùs prouocans, sed qui superat, coronatur. Quamobrem non solùm is, qui facinus aliquod graue priùs tentauerit, sed qui mali ducis ad scelus exemplum fuerit imitatus, omninò mulctatur. Si enim te pauperem verè appellat, verum respuere nequaquàm debes. Si mentitur, quid ad te dicti vanitas? Sicut enim ad laudes tuas, si veritatem excedunt, efferri non debes: ita nec ad probra in te nõ verè iactata, minimè dolere. Nónne vides, quemadmodùm sagittæ, si duriora offendant, resultant ac excidunt: in mollibus verò & obedientibus facilè figuntur: ita & in contumelijs euenit: qui eis occurrit ac resistere quærit, illas in se recipit: qui autem mansuetudine ac patientia armatus, ad eas excipiendas se præparauerit, omninò excutiet ac euitabit. Quid, miser, angeris pauperis appellatione? Reminiscere quòd quemadmodùm nudus in mundum veniſti, nudus etiam egressurus es. Quid enim nudo pauperius? Nihil profectò graue audisti, nisi tibi ipse quæ obiecta sunt, agnoscas. Quis vnquàm ob paupertatem in carcerem ductus est? Nam egêre, non turpe quidem aut aliquod probrum fuerit, sed paupertatem generosè non ferre. Memor sis Domini nostri Iesu Christi: qui cùm dives esset, nostri gratia egêre voluit. Si verò & stultus, & indoctus appellaberis, reminiscere eorum quæ à Iudæis iactata sunt in veram sapientiam: Samaritanus es, & dæmonium habes. Si enim contrà hæc maledicta irascêris, iam ea corroborâsti. Quidnam est ira stultius? Si verò quietus & immobilis persistas, pudorem maledicenti magnum intulisti, cùm re ipsa prudentiam modestiamqúe ostenderis. Alapa seu pugillo cæsus es? expuit aliquis in faciem? Eadem & Dominus est passus. Nec enim ab expuentibus aut cædentibus faciem auertit. Calumniam pateris? & Dominus. Tua laceratur vestis? Et à Domino quoque vestis per vim extracta, & super eam missæ sortes. Nondùm condemnatus es, nondùm crucifixus. Multa tibi toleranda, vt ad eius imitationem peruenias. Talia igitur, & horum similia tibi succurrant, mentisqúe tuæ impetum ac iram compescant. Similes nanque præparationes & animi dispositiones, morsus cordis & impulsus facilè delebunt, & animi cogitationes in tranquillũ statum deducent. Quomodò igitur iræ incommoda fugiamus? Si eam nullo modo mentem rationemve occupare finamus. Quamobrem si fortè in cogitationem veniat aut cadat, eam ita retineamus, vt equum iugalé nobis ratione, vt freno quodam obtemperantem, ac ordinem proprium nequaquàm excedentem, & via ingredientem, qua à mentis recto consilio dirigitur. Et paulò pòst: Ira, quando oportet, & vt oportet, ex ratione dispensata, fortitudinem, patientiam, ac constantiam parit: præter verò rectam rationem tractata, furor, & insania efficitur. Idcircò nos Psalmus admonet: Irascimini, & nolite peccare. Ipse nanque Dominus in Euangelio, illum qui temerè fratri iratus fuerit, reum iudicij facit. Illum verò qui tanquàm pharmaco ad ea quæ oportet, ira vtitur, minimè condemnat. Dicitur nanque: Ponam inimicitiam inter te & serpentem. Et rursus: Hostes fitis Madianitis. Docentis verba sunt, vt ira veluti armis vtamur. Ideò Moyses omnium hominum mãsuetissimus, viruli idololatriam damnans, Leuitarum manus in cædem fratrum armauit: Vnusquisq;, inquit, vestrũm, gladium ad latus teneat, & transite à porta in portam, & flectite per circuitum castrorum, & suum quisque fratrem interimat, & quilibet proximum suum. Et paulò pòst Moyses ait: Vestras hodiè manus Deo consecrâstis, quilibet in filio suo, & fratre suo, vt detur vobis benedictio. Quid Phinees iustum reddidit? Nónne iusta contra fornicantes ira, qui alioqui mitis ac mansuetus existens, postquàm stuprum Zambri & scorti Madianitis palàm in populo vidit, adeoqúe impudenter admissum, vt nec tam turpe spectaculum occultari vellent: minimè eam indignum facinus passus, ira vt oportebat vsus, protinùs vtrunque trucidauit. Samuel autem Agag regem Amalech, à Saule contra mandatum Domini seruatum, nónne iusta ira in medium trahens occidit? Sic itaque fit ira sæpenumerò bonarum actionum ministra. Elias verò zelotes quinquaginta supra quadringentos turpitudinis sacerdotes, & quadringentos viros sacrorum nemorum, comedentes de mensa Iezabel, iusta sapientiqúe indignatione, in totius Israel vtilitatem, vt morte mulctarentur, effecit. Tu autem fratri tuo fine causa irascêris. Quomodò autem fine causa? Cùm sit alius qui instigat dæmon, & alius qui instigatur homo, cui tui maledicis: simile quoddam canibus admittens, qui saxa mordere solent, quando iactantes attingere non valent. Instigatus enim ac incitatus, misericordia profectò dignus est. Qui verò incitat, odio maximo est interfectõdus. In hunc igitur iram transfer hominum interfectorem, mendacij patrem, peccati ministrũ.

Fratrem

Nihil ira stultius.

Matth. 26. Isaiæ 50.

Matth. 27. Ioan. 19.

Ira incommoda quomodò vitari queant.

Ira freno rectæ rationis gubernata, laudabilis est.

Psal. 4. Matth. 5.

Genes. 3. Num. 31.

Ira veluti armis vtẽdum Sancti.

Exod. 32.

Num. 25.

1. Reg. 15.

Bonarum actionum ministra nonnunquã est ira.

3 Reg. 18.

Irascendum non tam homini quàm dæmoni, à quo ille impellitur.

Iratis hominibus quomodò resistendum, & aduersus iram remedia.

Genes. 18.

Psalm. 21. Num. 12.

Iob 1.

Luce 2.

2. Cor. 8.

Ioan. 8.

Digitized by Google

Fratrem verò in te peccantem miserebere. Nã si in peccato vsque ad extremum durabit, cum ipso dæmone æterno tradetur igni. Et iterùm post pauca: Si ex Dominico præcepto omnium vltimus esse assueueris, quonam modo maledictis præter dignitatem prouocatus, ægrè ferre aut respondere poteris? Nam si paruus puer verbis te contumeliosis peteret, occasionem tibi potiùs ridẽdi daret. Quòd si phreneti captus, & sensu excidens, verba incompositа, & stulta, minimeque vera dicat, misericordia potiùs, quàm odio dignus erit. Non igitur verba solẽt tristitiam mouere, sed superbia aduersus eum, qui nos vituperat, & vnuscuiusque de seipso phantasia. Quòd si horum alterutrum menti tuæ exemeris, inanes quidam sonorum strepitus erunt, quæ ab aduersario dicentur. Quamobrem iram omninò sedabis indignationemque, ne iram illam, quæ de cælo supra omnem impietatem, & iniustitiam hominum reuelabitur, expertare. Si enim animo sapienti amaram indignationis radicem extirpare poteris, multa cum hoc principio perturbationum semina facilè extingues. Nam & dolus, & suspicio, & infidelitas, & malignitas, & insidiæ, & audacia, & omnia his similia, huius vitij germina sunt atque appendices. Itaque fratres amantissimi, ne obsecro tantum nobis malum inducamus, animæ morbum, rationis tenebras, à Deo alienationem, obliuionem familiaritatis, principium bellorum, plenitudinem calamitatum, dæmonem pessimum nostris animis innatum, incolam quendam impudentem, nostra interiora possidentem, denique sancti Spiritus iter ad nos impedientem. Vbi inimicitiæ sunt, contentiones, indignationes, sectæ, nostris animabus perpetuos generantes tumultus, ibi spiritus mansuetudinis haud requiescit. Quamobrem beati Pauli monitis obtemperantes, omnem à nobis indignationem, ac clamorem, cum omni malitia abijciamus ac inuicem boni, ac misericordes existamus, expectantes beatam spem mansuetis omnibus promissam.

Non tam alterius verba, quàm sua peruersa nos ad iram prouocat.

Filiæ iræ.

Egregia descriptio iræ.

Ephes. 4.

Matth. 5.

2. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimanona ad populum Antiochenum: Nihil iracũdo homine insuauius, nihil grauius, nihil infestius, turpius nihil: sicut econtrà, nihil nescio irasci iucundius. Feræ potiùs, quàm iracundo homini cohabitandum est. Nam illa cùm semel mansuefacta fuerit, suam seruat legem: hunc autem quotiescunque mitigaueris, rursum efferatur, nisi quis in talem habitum ipsum induceret. Sicut enim dies clara & serena, & hyems multæ plena tristitiæ, itidem & irascentis animus, & mansueti. Quis tortor ità laniare latera poterat? quæ ignita tela corpus ita perforarent? quis furor ex naturalibus ita sensibus excedere facit, sicut furor & iræ consternatio? Noui multos ex ira morbos incurrisse, & febrium difficillimæ præsertim hæ sunt. Si verò ira corpora læduntur, animas cogita: ne cogites enim quod non vides, sed cogita, si malitiam suscipiens ita læditur, quantum patiens patietur detrimentum. Multi oculos amiserunt, in grauissimum multi morbum inciderunt: generosè quidem ferens omnia, facilè sustinebit. Veruntamen talia tanquàm grauia imperat, & horum nobis mercedem statuit gehennam, & diabolus est, & nostræ salutis inimicus: & magis huic, quàm Christo, paremus, qui saluator est, & benefactor, & protector, & talia dicit, quæ iucundiora sunt & honestiora, vtilioraque ac magis expediunt, & nobis, & necessarijs nostris plurimum prosunt. Nihil iracundia peius, charissimi, nihil ira intempestiuius. Non opus est multa dilatione, acutus est morbus. Frequenter ex ira verbum aliquis emisit, ad cuius remedium totius indiget vitæ: & aliquid commisit, quod omnem ipsius vitam subuertit. Hoc enim est difficile, quod in breui tempore, & per solam actionem, & per vnum dictaxat verbum æternis nos frequenter exclusit, & multos euacuauit labores. Itaque vos hortor, vt omnia faciatis, vt hanc feram cohibeatis. Pareamus itaque Deo, nec in barathra nos præcipitemus: sed dum tempus est, equum cohibeamus, ne sessorem subuertamus: iræ amputemus alas, ne ampliùs malum in altitudinem extollatur. Acutum enim est ira vitium, acutum & efficax animas nostras furari: propterea passim oportet et aditum obstruere: absurdum enim est, feras quidem mansuefacere posse, animam verò nostram insolescentem despicere. Ignis est vehemens ira, omnia deuorans: nam & corpus perdit, & animam corrumpit, & reddit insuauem, & in visu quenque turpissimum. Quod si furoris tempore posset irascens sibimetipsi notus fieri, non alia foret opus admonitione. Nihil enim irascentis deformius adspectu. Ebrietas quædam est ira, immò verò difficilior ebrietate, & dæmone miserabilior: sed si modestè agere meditemur, optimam philosophiæ viam inueniemus.

Nihil iracundia peius & intempestiuius. Acutus morbus.

Ignis vehemens omnia deuorans.

Dæmone miserabilior.

3. ET homilia trigesima ad populum Antiochenum: Non habitat Spiritus sanctus vbi furor: maledictus iracundus. Nihil sani potest emanare, vndè procedit ira. Sicut enim in maris tempestate multus tumultus, clamor magnus, nec ibi quis philosophandi tempus habet: ità nec in ira. Vide dæmonibus pressorum vultus, ebriorum & furentium: Quid inter ea differunt? Nónne furoris totum est? Quid enim si hoc ad tempus efficitur? Nam furens ad tempus premitur, hoc autem quid peius, quòd & se non confunduntur excusare? Nesciebam, inquit, quid dicerem. Et quare nesciebas hoc, cùm sis homo rationalis? Rationem habens, irrationalium opera facis, tanquàm effrenis equus furore correptus & impetu? Et excusatio quidem est accusatione digna. Vtinàm enim scisses quæ dicebas. Iræ sunt, inquit, verba, non mea. Quomodò sunt illius? certè vires ira non habet, nisi sumat abs te: quale si quis dicat: manus sunt, non mea, vulnera. Ab hoc igitur dæmone liberemur, cum corripiamus insipientem, sigillum pectori quasi quoddam frenum imponamus. Canis est impudens, ira: sed legem audire discat. Multò peius, pressis dæmonio sumus, qui peccamus, dispositi. Sed non spumamus, nec oculos contorquemus, nec manus. Vtinàm hoc in corpore pateremur, & non in anima. Vis tibi demonstrem animam spumantem & immundam? cogita irascentes & ebrios ex ira. Qua spuma non emittunt immundiora verba? Verè veluti fœtidam saliuam emanant, & sicut illi præsentium nõrunt neminem, ita nec hi, obtenebrata eis mente, & oculis conuersis, non amicum, non inimicum, non venerabilem, non contemnendum, sed omnes similiter adspiciunt. Nónne vides eos tremẽtes, sicut & illos? at non humi sternuntur. Sed eorum anima iacet humi, & palpitans cadit. Si nanque recta stetisset, non passa fuisset ea quæ passa est. An non esse tibi videtur animæ prostratæ, & propria spoliatæ solertia, quæ faciunt & dicunt ebrij ira? Est & alia furoris species difficilior. Qualis autem hæc? Cùm meo iram dimittere sustinent, sed proprium majus

Intempestiuo mari & dæmoniacis comparatur iracundia.

Ira vires non habet, nisi eas à nobis accipiat.

Canis est impudens.

Dæmonibus comparantur homines ex ira ebrij.

Iram in corde suo concoquere.

Digitized by Google

malum apud se nutriunt, mali memoriam quasi quendam tortorem. Ipsos enim primos occidit mali recordatio, vt omittam futura. Quantum esse putas tormentum homini præcordia percusso, quotidiè, qualiter inimicum vleiscatur, consideranti? Priorem semetipsum punit & castigat, intra seipsum tumens, aduersus se pugnans & exardescens. Nam necessè semper est apud te ignem accensum esse. Et paulò pòst: Nec ad vesperam vsque mancat, inquit Paulus: tanquàm enim tabes quædam, & tinea mentis nostræ radicem corrodit. Quam tuis visceribus feram includis? Satius est anguem, vel viperam in corde tuo latére, quàm iram, & rancorem. Illa nanq; nos repentè relinquunt, hæc autem semper remanet, dentes infigens, infundens venenum, graues adducens cogitationes. Non est contemptibilium hominum, ab ira non vinci. Contemptibilium autem est, ita timere risum extrinsecus, vt propterea capiantur, & proprio succumbant vitio, & Deum offendant, seque vleiscantur.

Ephes. 4.

Satius esse serpentem in corde latére.

4. IDEM homilia trigesimaprima ad populum Antiochenum: Bestiam cùm maximè efferatur, tunc fugimus omnes: sic & irascentem. Hócne honorem esse censes, quoniam & bestiam honoramus & furentes, cùm declinamus? Nequaquàm. Nota, magis hæc est contumelia, immò verò neque nota, neque contumelia, sed misericordia & humanitas. Non cernis nautas, cùm vehemens ventus spirauerit, vela demittentes, ne submergatur nauigium? equos, cùm in campum delati, sessorem abripuerint, à sessore non retrahi, ne vires incassum exhauriat? Ignis est ira, flamma est volox, indigens materiæ. Igni fomitem ne præbeas, & statim malum extinxeris. Non habet ex se fortitudinem ira, nisi sit alter qui nutriat eam. Nulla tibi est excusatio. Ille furore tenetur, & nescit quid agat: tu conspiciens eum cùm in eadem incideris, nec ex illo fueris correctus, quam veniam sperabis? Si quem in cõuiuio constitutus ab initio videris ebrium, & turpiter agentem, Nónne multò magis post illum inebriatus, venia fueris indignus? Itidem & hic, quam excusationem esse putamus, dicendo scilicet, Ego non cœpi? Hoc contra nos est, quòd nec illum conspicati, sumus correcti. Vt si quis diceret, Ego priùs non interfeci: propterea nanque puniri dignus es, quoniã nec exemplum intuitus, temetipsum coercuisti. Si videris vomentem ebrium, distrahi, dissipari, oculos habere distentos, immunditia mensam implere, omnes eum fugere, & postmodùm in eadem incidas: num eris magis odiosus? Talis est & irascens, immò verò vomentis venas intendit, oculos inflammat, distrahit intestina, verba multo illis immundiora cibis eructat, indigesta loquitur omnia, elaboratum nihil: non enim ira permittit, sed ficus illic humorum immoderatio stomachũ vexans, vt plurimùm omnia eijcit: itidem & hic immodicus feruor animam vexans, ea tegere, quæ tacere bonum est, non permittit. Sed effabilia dicit, & ineffabilia, non audiétes, sed seipsum dedecorans. Sicut igitur à vomentibus fugimus, sic & ab irascentibus, pulueremeorum injiciamus vomito. Quid agentes? tacéntes, canes vocemus, vt ipsa deuorent vomita. Noui, quòd audientes nauseam patimini: sed cùm hæc fieri videtis, hoc volo vos tunc pati, non autem super facto delectari. Cane sordidior est, contumelijs gaudens, qui reuertitur ad vomitum suum. Nam si postquàm semel euomuit, desitisset, non esset par illi: si verò rursum eadem vomit, manifestum est quòd eadem comedit. Quid itaque tali magis abominabile? Quid autem illo sordidius ore, quod tales cibos manducauit? Atqui hoc est opus naturæ, illud verò minimè: immò verò & hoc præter naturam, & illud. Quomodò? Non enim secundùm naturam est, temerè contumeliam inferre, sed præter naturam. Nihil igitur vt homo loquitur, sed hæc quidem vt fera, hæc autem vt furens. Sicut enim corporũ morbus est præter naturam, similiter & hoc. Et quoniam præter naturam est, si in eo moratur diu, paulatim moritur: in eo verò, quod iuxta naturam est, diu commorans non perit. Màllem cum homine cœnum edente mensam communicare, quàm cum talia loquente. Non cernitis porcos stercus mandentes? sic & isti. Quid enim fœtidius verbis quæ contumelioſi loquuntur? Studiũ eis est, nihil sanum eloqui, mundum nihil, sed si quid turpe, si quid deforme, hoc tam facere quàm dicere: & quod grauius est alios se confundere putant, cùm seipsos dedecore magis afficiant.

Feris comparantur irascentes.

Poteris cum parantur.

5. ITEM homilia sexta in Acta Apostolorum: Nihil insuauius homine iracundo, nihil onerosius, nihil molestius, nihil fœdius, quẽadmodùm scilicet nihil suauius est eo, qui nescit irasci. Melius est cohabitare bestiæ, quàm homini tali: nam illa quidem si semel cicuretur, seruat suam legem: illum autem quoties placaueris, iterùm exasperatur. Sibi enim habitum quendam talem indidit semel. Quemadmodùm enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter se multum distant, ità etiam iracundi ac mansueti animæ. Sed nondùm quæ ab illis ad alios veniunt incommoda, sed solùm quæ sibijpsis inferunt, audiuimus. Quanuis & hoc non paruum damnum, alium damno affeciſſe. Verũtamen nunc hoc consideremus: Quis tortor &c. vt suprà ex homilia vigesimanona ad populum Antiochenum, Bestimonio secundo.

Nihil insuauius iracundo.

Melius est cum bestijs habitare.

6. ET homilia quarta in Matthæum: Ponamus, si placet, iram quoque bestiam esse quandam: quantum igitur ab alijs erga mitigãdum leonem studium commodatur, tantam tu erga iracundiam impende curam, & effice huiusmodi cogitationem mitem atque mansuetam. Siquidem hæc fera, & vnguibus fæuissimis armatur, & dentibus: & nisi illam solicitè mansuefeceris, cuncta simul disperdet atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic vipera viscera queunt laniare, vt hominis iracundia ferreis quibusdam vnguibus vniuersa confodiens. Neque enim solummodò corpori nocet, sed ipsius etiam corrumpit animæ sanitatem: cunctas siquidem eius omninò vires discerpit ac deuorat: eamque ad omnia inutilem facit. Si enim ij, qui vermes in interioribus corporis nutriunt, ne respirare quidem sinuntur, vexatis profectò adeòque visceribus: quomodo nos venenatam hanc in nobis alentes viperam, iram dico, quæ omnia interiora hominis depascitur: quid vnquàm sanum aut forte poterimus cogitare aut parere?

Ira velut bestia mitiganda & mansuefaciendo.

Qualis bestia sit.

Corpori animoque nocet.

7. IDEM homilia decimaoctaua in Matthæum. Medici, quando iniurijs & calcibus cædunturfurentum, tunc illorum magis magisque miserentur, tum maximè ad reddendam illis sanitatem parantur, scientes quòd excellentiam morbi significat ea iniuria. Et tu igitur de inimicis eandem teneto sententiam, sic tractes iniurios. Illi nanque sunt maximè ægroti, omnemque violentiam sustinentes. Libera eũ à graui illo dolore, & da operam vt iram re-

Ignis est ira.

Excusatione carent iracundi.

Vomentibus comparantur.

Insanidi vt ægroti iracundi sunt.

mittat.

Sæuissimus dæmon, mētis furor.

mittat. Libera eum à sæuissimo dæmone, proprie scilicet mentis furore. Nam & cùm aliquos à dæmone actos videmus, sæpè lachrymamur: non autem agimus, vt ipsi quoque eadem illa patiamur. Hoc igitur etiam in ira percitis seruemus: illorum enim sunt similes iracundi, immò illis longè miseriores, qui vtique sensibus adhuc integris insaniunt. Propter quod veniam non meretur istorum dementia. Noli igitur insultare iacenti, quinimmò miserere. Etenim si videamus aliquem horribiliter à bile vexatum, & vertiginis suæ tenebris obtectum, quique etiam malignũ humorẽ vrgeatur euomere, porrigimus manum, & supportamus huic illucque iactatum. Et si vestimenta ille nostra polluat, non auersamur, neque abijcimus ægrotum: sed illud tantummodò vnum requirimus, quemadmodùm à tam grandi hac eum angustia liberemus. Hoc igitur etiam erga illos faciamus, vt & supportemus vomentes, & confoueamus ægros: nec eos vspiam relinquamus, priusquàm totam prorsus amaritudinem ponant: & tunc tibi gratiam, qui talis fuerit, exoluet maximam. Quando enim eiusmodi æger à passione requieuerit, tunc liquidò cognoscet, à quanta illum conturbatione sanaueris, & quid dico, ab illo tibi gratiam referendam? Deus te illicò coronabit, & innumeris remunerabit bonis, quia fratrem tuum grauissima ægritudine liberâsti: sed etiam ille te honorabit vt dominum, modestiam tuam per cuncta miratus.

Miseriores iracundi insanis sunt.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto Moralium in Iob, capite trigesimo: Virũ stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia. Sciendum nobis magnoperè est, quia quoties turbulentos motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, ad similitudinem conditoris redire conamur. Nam cùm tranquillitatem mentis ira diuerberat, dilaniatam quodammodò scissamque perturbat, vt sibimetipsi non congruat, ac vim intimæ similitudinis amittat.

Iob. 5.

Iræ refrænatio.

9. ET capite trigesimoprimo: Quanta ergò sit iracundiæ culpa pensemus, per quam dum mansuetudo amittitur, superna imaginis similitudo viciatur. Per iram sapiẽtia perditur: vt quid, quóve ordine agendum sit, omninò nesciatur, sicut scriptum est: Ira in sinu stulti requiescit: quia nimirùm intelligentiæ lucem subtrahit, cùm mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videatur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes: quia scilicet confusus animus nequaquàm explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram iustitia relinquitur, sicut scriptum est: Ira viri, iustitiam Dei non operatur: quia dum perturbata mens, iudicium suæ rationis exasperat, omne quod furor suggerit, rectum putat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse assiduus cum homine iracundo, ne discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Et idẽ: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est vt bestialiter solus viuat. Per iram concordia rumpitur, sicut scriptũ est: Vir animosus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos, quos incautè ad discordiam prouocat, peiores facit. Per irã lux veritatis amittitur, sicut scriptum est: Sol non occidat super iracundiam vestram: quia cùm menti iracundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit. Per iram, sancti Spiritus splendor excluditur: quo contrà, iuxta vetustam translationem, scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos? Cùm enim humilem diceret, quietum protinùs adiunxit. Si ergò ira quietem mentis subtrahit, suam sancto Spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, & vsque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, & nequaquàm recognoscuntur nori. Lingua quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat. In quo itaque iste ab abreptitijs longè est, qui actionis suæ conscius non est? Vndè fit plerunque, vt vsque ad manus ira prosiliat, & quò ratio longiùs recedit, audacior exurgat: seque ipsum animus retinere non valet, quia factus est potestatis alienæ, & eò furor membra foris in ictibus exercet, quò intus ipsam membrorum dominam mentem captiuam tenet. Aliquando autem manus non exerit: sed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris nanque interitum precibus exposcit, & hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse peruersus homo facere vel metuit, vel erubescit. Fitque vt voto, & voce homicidium peragat, etiam cùm à læsione proximi manibus cessat. Aliquando ira perturbato animo quasi ex iudicio silentium indicit, & quo se foràs per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, vt iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nil dicẽdo, quàm sit auersus dicat. Et nonnunquàm hæc silentij seueritas per disciplinæ dispensationem geritur, si tamen solicitè in intimis discretionis forma teneatur. Nonnũquàm verò dum accensus animus à consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus à proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem veniunt: causæque, quæ grauiùs exasperant, oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerunque ira per silentium clausa, intra mentem vehementiùs æstuat, & clamosas tacita voces format: verba sibi, quibus exasperetur, obijcit: & quasi in causæ examine posita, duriùs exasperata respondet: quod Salomon breuiter insinuat, dicens: Præstolatio impiorũ furor. Sicq; fit, vt perturbatus animus maiorem strepitum sui silentij sentiat, eumque grauius clausa iræ flamma consumat. Vndè benè ante nos quidam sapiens dixit: Cogitationes iracundi, viperæ sunt generationes: mentem comedunt matrem suam.

Quanta sit iracundiæ culpa.

Sapientia perditur per iram. Eccles 7.

Iustitia per eandem relinquitur. Iacobi. 1. Sine ratione. Amittitur humanitas. Prouerb. 22.

Concordia rumpitur. Prouer. 15.

Lux veritatis amittitur. Ephes. 4.

Sancti spiritus splendor excluditur. Isaiæ 66.

Abreptitijs iracundi similes.

Ira aliquando vsque ad manus prosilit.

Ira ad maledicta & imprecationes prosiliens.

Ira in corde recluſa nec extrinsecùs se profert.

Prouerb. 18

10. CAPITE trigesimosecundo: Sciendum verò est, quòd nonnullos ira citius accendit, facilius deserit. Nonnullos verò tardè quidem commouet, sed diutius tenet. Alij nanque accensis calamis similes, dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt: citiùs quidem flammam faciunt, sed protinùs in fauilla frigescũt. Alij autem lignis grauioribus durioribusque non dispares, accensionem tardè suscipiunt, tamen accensi semel, difficilius extinguuntur. & quia se tardius in asperitatem concitant, furoris sui diutius ignem seruant. Alij autem, quod est nequius, & citius iracundiæ flammas accipiunt, & tardius deponunt. Nonnulli verò has & tardè suscipiũt & citiùs amittũt. In quibus nimirùm quatuor modis liquidò lector agnoscit, quia & ad tranquillitatis bonum vltimus plus quàm primus

Primi & secundum genus irascentium.

Tertium & quartum.

Comparatio istorum quatuor inter se.

Digitized by Google

primus appropinquat, & in malo secundum tertius superat. Sed quid prodest, quòd iracundia quomodò mentem teneat, dicimus, si non etiam, qualiter compesci debeat, exprimamus? Duobus enim modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus quippe est, vt mens solicita, antequàm agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat: quatenùs redemptoris sui probra cogitans, ad aduersa se præparet. Quæ nimirùm venientia tanto fortiùs excipit, quanto se cautiùs ex præscientia armauit. Qui enim improuidus ab aduersitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens inuenitur, eumq; citiùs inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per solicitudinem prænotat, hostiles incursus, quasi in insidijs, vigilans expectat: & indè ad victoriam valenter accingitur, vndè nescientes deprehendi putabatur. Solerter ergò animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet aduersa meditari; vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quicquid acciderit, prouidus superet; & quicquid non accesserit, lucrum putet. Secundus autem seruandæ mansuetudinis modus est, vt cùm alienos excessus adspicimus, nostra, quibus in alijs excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter nanque illatam iniuriã tolerat, qui piè meminit quòd fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cùm surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa reuocatur; quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo sæpè se reminisci parcenda peccâsse.

Bifariam ira comprimitur.

Secundus modus.

11. ET capite trigesimoterrio: Sed inter hæc solerter scrutandum est, quòd alia est ira, quam impatientia excitat, alia quam zelus iustitiæ formac. Illa ex vitio, hæc ex virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placâsset. Hanc iram quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. Nam quo contra subditorum vitia tepuit, eo contra illum districtio æterni rectoris exarsit. De hac ira per Psalmistã dicitur: Irascimini, & nolite peccare. Quod nimirùm non rectè intelligunt, qui irasci nos nobis tantummodò, non etiam proximis delinquentibus, volunt. Si enim sic proximos, vt nos, amare præcipimur: restat vt sic eorum erratibus, sicut nostris vitijs, irascamur. De hac per Salomonẽ dicitur: Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis. De hac iterum Psalmista ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Ira quippe per vitium, oculum mentis excæcat: ira autem per zelum, turbat: quia quum saltem recti æmulatione concutitur, ea quæ nisi tranquillo corde percipi non potest, contemplatio dissipatur. Ipse nãque zelus rectitudinis, quia inquietudine mẽtem agitat, eius mox aciem obscurat, vt altiora in commotione non videat, quæ benè prius tranquilla cernebat. Sed indè subtilius ad alta reducitur, vndè ad tempus ne videat, reuerberatur. Nam ipsa recti æmulatio, æterna post paululùm in tranquillitate largiùs aperit, quæ hîc interim per cõmotionem claudit: & vndè mens turbatur ne videat, indè proficit, vt ad videndum verùs clarescat, sicut infirmanti oculo cùm collyrium immittitur, lux penitùs negatur. sed indè eam post paululùm veraciter recipit, vndè hanc ad tempus salubriter amittit. Nunquàm verò commotioni contemplatio iungitur, nec præualet mens perturbata conspicere, ad quod vix trãquilla valet inhiare: quia nec solis radius cernitur, cùm commotæ nubes cæli faciem obducunt: nec turbatus fons inspicientis imaginem reddit, quam tranquillus propriè ostendit: quia quo eius vnda palpitat, eo in se speciem similitudinis obscurat. Sed cùm per zelum animus mouetur, curandum summoperè est, ne hæc eadem, quæ instrumento virtutis assumitur, menti ira dominetur, nec quasi domina præeat: sed velut ancilla ad obsequium parata, à rationis tergo nunquàm recedat. Tunc enim robustiùs contra vitia erigitur, cùm subdita rationi famulatur. Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat, si immoderata mentem vicerit, rationi protinùs seruire contemnit, & tanto se impudentius dilatat, quanto impatientiæ vitium virtutem putat. Vndè necesse est vt hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis mouetur, attendat, ne ira extra mentis dominium transeat, sed in vltione peccati tempus, modumque consideret, surgentem animi perturbationem subtilius retractando restringat, animositatem reprimat, & motus feruidos sub æquitate disponat, vt eo fiat iustior vltor alienus, quo prius extitit victor suus, quatenùs sic culpas delinquentiũ corrigat, vt antè ipse qui corrigit, per patientiam crescat, vt feruorem suum trãscendendo dijudicet, ne intemperanter excitatus ipso zelo rectitudinis, longè à rectitudine aberret. Quia verò, sicut diximus, etiam laudãda boni æmulatio mẽtis oculũ turbat, rectè nũc dicitur: Virũ stultum interficit iracundia. Ac si apertè diceretur: Ira per zelum, sapientes turbat: ira verò per vitium, stultos trucidat, quia illa sub ratione restringitur, hæc verò irrationabiliter deuictæ menti dominatur.

Ira duplex, alia bona, alia mala: siue, ira per vitium, & ira per zelum.

Psalm. 4.

12. ECCLESIASTIS septimo: Melior est patiens arrogante. Ne fis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit.

Eccles 7.

13. ECCLESIASTICI octauo: Cum iracundo non facies rixam, & cum audace nõ eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illũ sanguis, & vbi non est adiutorium, elidet te.

Psalm. 6.

14. ET capite vigesimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem similem sibi nõ habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? Ipse cùm caro sit, reseruat iram, & propiciationẽ petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memento nouissimorum, & desine inimicari: tabitudo enim & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorẽ Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamẽtum Altissimi, & despice ignorantiam proximi. Abstine te à lite, & minues peccata: homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentiũ immittet inimicitiam. Secundùm enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutẽ hominis, sic iracundia illius erit, & secundùm substantiam suam exaltabit iram suam. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem. Si sufflaueris in scintillã, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur: vtraque ex ore profecta sunt. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos de gẽte in gentem. ciuitates munitas diutum destruxit, & domos

Ira pedissequa, non domina esse debet.

Iob 5.

magnatorum effodit. virtutes populorum cõcidit, & gentes fortes dissoluit. Lingua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus suis. qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.

15. ITEM capite trigesimo: Zelus & iracundia minuunt dies.

16. PROVERBIORVM duodecimo: Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est.

17. ET capite decimoquinto: Respõsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

18. RVRSVM capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis: & os eius iurgia prouocat. Spiritum ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

19. ITEM capite vigesimosecundo: Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: ne fortè discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ.

20. ITERVM capite vigesimosexto: Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas.

21. ET capite vigesimoseptimo: Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit?

22. IOB quinto: Verè stultum interficit iracundia, & paruulum occidit inuidia.

23. PSALMO quarto: Irascimini, & nolite peccare.

24. ET trigesimo: Miserere mei Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.

25. AD Ephesios quarto, vt in textu.

26. AD Colossenses tertio: Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: supportãtes inuicem, & donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquẽ habet querelã: sicut & Dominus donauit vobis, ita & vos, &c.

27. BERNARDVS sermone decimotertio in Psalmum, Qui habitat in adiutorio: Affectio naturalis ira hominum est, sed abutentibus bono naturæ, grauis perditio est, & miseranda pernicies. Occupemus illam fratres, in quibus expedit, ne fortè ad inutilia illicitaque prorumpat. Ego vobis dico: non autem ego, sed veritas: non ego, sed Dominus: Nolite irasci eis qui transitoria vobis auferunt, qui conuicia inferunt, qui ingerunt fortè supplicia, & post hoc faciunt nihil. Ostendam autem vobis cui debeatis irasci: Irascimini ei quę sola vobis nocere potest, sola facere, vt omnia illa non profint. Vultis scire quęnam illa sit? Iniquitas propria. Ita dico vobis, huic irascimini. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Qui perfectè huic irascitur, cæteris non mouetur, magis & amplectitur ea. Ego (inquit) in flagella paratus sum. Sit damnum, sit conuicium, sit læsio corporalis: paratus sum, & non sum turbatus: quoniam dolor meus in conspectu meo semper. Quidni exteriora omnia paruipendã in huius æstimatione doloris? Filius (inquit) veteri mei persequitur me, & conuicianti seruulo indignabor? Cor meum dereliquit me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum: & damna temporalia plãgam, aut incommoda corporalia reputabo? Hinc nimirùm nõ modò mansuetudo oritur, cui draconis flatus non noceat: sed etiam magnanimitas, quam rugitus leonis non terreat.

28. AMBROSIVS libro primo Officiorũ, capite vigesimoprimo: Caueatur iracundia: aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati, indignatio est: quæ ita animum perturbat, vt rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, vt morum tranquillitas vsu quodam affectionis proposito in naturam vertatur. Deindè, quoniam ita plerunque motus infixus est naturæ ac moribus, vt euelli atque *euitari nõ queat: si præuideri potuerit, ratione reprimatur. Aut si priùs occupatus fuerit animus ab indignatione, quàm consilio prospici ac prouideri potuerit, ne occuparetur: meditare quomodò motum animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste iræ, si potes: cede, si non potes: quia scriptum est: Date locum iræ. Iacob fratri indignanti piè cessit: & Rebeccæ, id est, patientiæ instructus consilio, abesse mãluit & peregrinari, quàm excitare fratris indignationem: & tunc redire, cùm fratrem mitigatum putaret. Et ideò tãtam apud Deum inuenit gratiã. Quibus deindè obsequijs, quantis muneribus fratrem ipsum reconciliauit sibi, vt ille præreptæ benedictionis non meminisset, meminisset delatæ satisfactionis? Ergò si præuenerit & præoccupauerit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquas locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationẽ: si non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est: Cohibe linguã tuam à malo, & labia tua ne loquãtur dolum. Deindè inquire pacem, & sequere eã. Pacem illam sancti Iacob vide: qua primùm sedato animum: si non præualueris, frænos linguæ impone tuæ: deindè reconciliationis studium non prætermittas. Hæc oratores seculi de nostris vsurpata in suis posuêre libris. Sed ille sensus huius habet gratiam, qui prior dixit. Vtemus ergò, aut temperemus iracundiam, ne sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitijs exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam: non inferius, quàm omninò non cõmoueri. Hoc nostrum est, naturæ illud. Noli respõdere irato ad iracũdiam eius, siue imprudenti ad imprudentiam eius. Citò culpa culpã excurit. Si lapides teras, nónne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, vt in maius omnia verbis extollere solent, Archytæ Tarentini dictum Philosophi, quod ad villicũ suum dixerit: O te infelicem, quàm te afflictarem, nisi iratus essem. Sed etiam Dauid, & armatam dexteram in indignatione compresserat. Et quanto plus est nõ remaledicere, quàm non vindicare? Et bellatores aduersus Nabal ad vltionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vndè aduertimus, tempestiuis quoque intercessionibus non solùm cedere nos, sed etiam delectari oportere. Eoque autẽ delectatus est, vt benediceret interuenientẽ, quòd ab studio vindictę reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerũt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus, turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pennas sicut columbę, & volabo, & requiescã? Illi ergò ad iracundiã prouocabant, hic tranquillitatẽ eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum intellectũdum magis ratione doctrinæ, quàm extirpandum nouerat,

De cohibenda ira.

Rom. 12.

Genes. 27.

Gen. 32. & 33.

Psalm. 33.

Archytæ Tarentini dictum.

2. Reg. 25.

Irascendum est iniquitati propriæ.

Psalm. 35.

2. Reg. 16.

Psalm. 39.

Psalm. 54.

Ibidem.

Psalm. 4. Irascimini & nolite peccare, vt intelligitur.

nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini vbi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, vt non rerum indignitate moueamur: alioquin non virtus, sed * lenitudo & remissio iudicatur. Irascimini ergò ita, vt à culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracũdiam. Vel certè sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur, quia citò commotus est, definit irasci alteri. Qui autem vult iram suã iustam probare, plus inflammatur, & citò in culpam cadit. Melior est autem secundùm Salomonem, qui iracundiam continet, quàm qui vrbem capit: quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus, ne in perturbationes priùs incidamus, quàm animos nostros ratio componat. Exanimat enim mentem plerunque aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improuiso percellit ictu. Ideò præuenire pulchrum est cogitatione, quæ volueudo mentem exerceat, ne repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habenis constricta mitescat.

* lenitudo

Prouer. 16.

29. AVGVSTINVS in psalmum quartum: Irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut, etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non consentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundùm Deum, vt mente seruiamus legi Dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut, agite pœnitentiam, id est, irascimini vobisipsis de præteritis peccatis, & vlteriùs peccare desinite.

Psalm. 4.

Eiusdem in expectatio.

Rom. 7.

30. IDEM in libro de vera religione, capite quadragesimoquinto: Inultos esse volumus, & rectè. habet enim hoc animi nostri natura post Deum, à quo ad eius imaginem factus est: sed eius præcepta erant seruanda, quibus seruatis, nemo nos vinceret. Nunc verò dum ipsa, cuius verbis turpiter consentimus, domatur dolore patiendi, & nos in terra laboramus, & cum magno dedecore superamur ab omnibus, quæ nos commouere ac perturbare potuerint. Itaque nolumus ab hominibus vinci, & iram nõ possumus vincere. Qua turpitudine quid execrabilius dici potest? Fatemur hominem hoc esse quod nos sumus, qui tamen & si habeat vitia, non est tamen ipse vitium. Quanto igitur honestiùs homo nos vincit, quàm vitium? Quis autem dubitet immane vitium esse inuidentiam, qua necesse est torqueatur & subijciatur, qui non vult in rebus temporalibus vinci? Melius est ergò vt homo nos vincat, quàm inuidentia, vel quodlibet aliud vitium. ET deinceps sequenti capite: Sed nec ab homine vinci potest, qui vitia sua vicerit. Non enim vincitur, nisi cùm ei eripitur ab aduersario quod amat.

Ab ira vinci turpius quã ab homine.

31. ITEM epistola octogesimaseptima ad Felicitatem & Rusticum: Sicut acetum corrumpit vas, si diutiùs ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si in alium diem duranerit.

Ira perseuerans corrumpit cor.

32. ET epistola centesima quadragesimanona ad Profuturum: Quàm vigilandum sit, ne cuiusquam odium cordis intima teneat, neque finat vt oremus Deum in cubili nostro clauso ostio, sed aduersus ipsum Deum claudat ostium, nósti optime frater: subrepit autem, dum nulli irascenti ira sua videtur iniusta. Ira enim inueterascens ira fit odium, dùm quasi iusti doloris admixta dulcedo, diutius eam in vase detinet, donec totum acescat, vasque corrumpat. Quapropter multo melius, nec iustè cuiquam irascimur, quàm velut iustè irascendo inalicuius odium iræ occultè facilitate dilabimur. In recipiendis enim hospitibus ignotis, solemus dicere; multo esse melius malum hominem perpeti, quàm forsitan per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus ne recipiatur malus. Sed in affectibus animi contrà est. Nam incomparabiliter salubrius est etiam iræ iusti pulsanti non aperire penetrale cordis, quàm admittere non facilè recessuram, & peruenturam de furculo ad trabem. Audet quippe imprudenter etiam crescere citiùs, quàm putatur. Non enim erubescit in tenebris, cùm super eam sol occiderit.

Matth. 6.

Inueterascens ira fit odium.

Præstat etiã iustè nemini irasci.

33. GREGORIVS Magnus libro octauo, epistola quinquagesimaprima ad Leontium: Quotiens ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipsum. Differ tempus furoris, & cùm tranquilla mens fuerit, quod placet vindica. Ira enim in vindicta malorum sequi debet rationem animi, non preire, vt quasi ancilla iustitiæ post tergum veniat, & non lasciua ante faciem prorumpat. Aliquando verò ostẽdenda est, & non exhibenda. Aliquando exhibenda est, sed nunquàm sequenda. Quãdo enim in executione iustitiæ placata mẽte irascimur, iracundiam & non sequimur, & exhibemus. Ira enim quæ animum perturbat, quãta consideratione cauenda est, mõstratur. De qua scriptũ est Sit omnis homo velox ad audiẽdũ, tardus autem ad loquendum, & tardus ad irã. Ira enim viri iustitiam Dei nõ operatur. Hinc rursum scriptum est: Quis potest habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum? Hinc iterùm dicitur: Noli esse cũ homine iracundo, neque ambules cum viro furioso: ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Contra hanc in laude patientiæ dictum est: Melior est vir qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem magnam. Hinc David personam in se infirmorum sumens, ait: Turbatus est præ ira oculus meus. Atque ex ipsa turbatione quid sequatur, adiunxit: Inueterauit inter omnes inimicos meos. Ex ira quippe cùm turbatus fuerit oculus cordis, inter inimicos nostros ad vetustatem deducimur: quia inter malignos spiritus ad vetusti hominis similitudinem reuocamur. Cùm igitur ira quæ cor permouet, sacra eloquia tot testimonijs detestentur, perpendamus qua intentione debemus hoc vitium fugere, quod Deo iudice, in testimonio illius totiens reprobatur.

Ira refrenda & vitãda.

Iacob. 1.

Prouer. 18.

Prouer. 22.

Prouer. 16.

Psalm. 6.

34. IDEM in parte tertia pastoralis curæ, admonitione decimaseptima: Admonendi sunt iracundi, vt æmulationi, quam se habere existimant, mansuetudinem subiungant. Ideircò nanque Spiritus sanctus in columba & in igne monstratur, quia videlicet omnes quos implet, & columbæ simplicitate mansuetos, & igne zeli ardentes exhibet. Nequaquàm ergò sancto Spiritu plenus est, qui aut in tranquillitate mansuetudinis feruorem æmulationis deserit, aut rursum in æmulationis ardore virtutem mansuetudinis amittit. Sed longè alia est ira quæ sub æmulationis specie surripit, alia quæ turbatum cor & sine iustitiæ prætextu cõfundit. Illa enim in hoc quod debet, inordinatè extenditur: hæc autem semper in ijs quæ non debet, inflammatur. Sciendum quippe est, quia in hoc ab impatientibus iracundi differunt, quòd illi ab illis illata non tolerant: isti autem etiam quæ tolerantur, important. Nam iracundi sæpè etiam se declinantes insequuntur, rixæ occasionem commouent, labore contentionis gaudent: quos tamen melius corrigimus, si in ipsa iræ suæ cõmotione declinamus.

Ira mansuetudine temperanda. Ioan. 1. Actor. 2.

Ira per zelũ & ira per vitium.

Impatiẽs & iracundus quomodò differant.

Digitized by Google

Perturbeti quippe quid audiant, ignorant: sed ad se reducti, tato libentiùs exhortationis verba resipiunt, quanto se tranquilliùs toleratos erubescunt. Menti autem furore ebriæ, omne rectum quod dicitur, peruersum videtur. Vndè & Nabal ebrio culpam suam Abigail laudabiliter tacuit, quam, digesto vino, laudabiliter dixit: & idcirco malum quod fecerat, cognoscere potuit, quia hoc ebrius non audiuit. Cùm verò ita iracundi alios impetunt, vt declinari omninò non possint, nõ aperta exprobratione, sed sub quadam sunt cautela reuerentiæ parcendo feriendi.

1. R. 25.

35. MATTHAEI quinto: Ego autem dico vobis: quia omnis, qui iratcitur fratri suo, &c. vt in textu. Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

36. GREGORIVS libro vigesimoprimo Moralium, capite quinto, vt suprà de peccatis in genere, quæstione tertia, E testimonio sexto.

37. AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite decimonono, vt suprà ibidem, testimonio septimo.

38. ET in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimonono: Sunt autem quædam peccata, quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret? Cui tamen vulneri subiecit continuò medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungens. Mox quippe ait; Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te &c. Matth. 5.

IX.

Quid est Acedia, & quas gignit filias?

Bernard. sermo. 3. & 6. de Ascens. Domini. Grego. 1. parte curæ past. admon. 16.

A ACEDIA est remissi animi languor ad benè operandum; præsertim verò tristitia est de re spirituali. Quæ has gignit[a] filias, Malitiam, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa præcepta necessaria, mentisque circa res illicitas euagationem.

a Greg. 31. Moral. cap. 31. Eccli 33 d Prou. 15. b Eccli 7. a 30. d Prouer. 17. d Psal. 118. d 39. c

b Matth. 20. a 22. a

B Huic peccato sunt obnoxij homines[b] otiosi, inertes, & quos[c] tepidos Scriptura vocat, ac omnes demùm, qui tempus hoc gratiæ, diemque salutis rebus ac studijs vanis transigunt. Finis autem huius peccati est, quem docet in Euangelio CHRISTVS: [d] *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tum alibi: [e] *Inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores.* Neque tacuit ille, quid interim à nobis, ne torpeamus, fieri velit: [f] *Videte*, inquiens, *vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit.* [g] *Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.*

c Apocal. 3 c Prou. 6. a b 10. a d 13. a 18. b 19. c d 20. a 21. d 22. b 24. d 25. c 26. b c 28. c Eccli. 5. b 7. b 14. a 22. a Psalm. 72. a Iet. 48. b Rom. 13 d 2. Corinth. 7. c Galat. 3. a Apocal. 2. a

d Matth 7. c 3. b 21. b Luc. 13. b Ioan. 15. a

e Matth. 25. c Eccli. 6. c Eccli. 9 c 2. Thess. 3. b c Gal. 6. b Heb 12. d Rom. 12. c Philip. 4. a

f Marc 13. d Matt. 24 d 25.

g Ioan. 9. a Eph. 5. d Apo. 3. a

g Luc. 13. c Matth. 7. b 11. b

C Hæc summatim perstrinximus, vt qui iustitiæ vias sunt minùs edocti, præcipuos humani generis morbos, atque execrandas pestes, quas ostendimus, nõ solùm cognoscant & obseruent, sed etiam ex præscripto diuinæ legis, à se alijsque depellere, & penitùs arcere conentur. *Beatus* verò *vir*, [h] *qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit*, quem admodùm Psaltes canit regius, vt primam iustitiæ ac beatitudinis partem, cantico suo primo demonstret.

h Psal. 1. a Bernard. serm. 33. ex parua sermonibus.

TESTIMONIA.

1. A BERNARDVS ſermone tertio de Aſcenſione Domini. Non dubito ego intellectum omnium veſtrûm (qui hîc eſtis) illuminatum eſſe: ſed non affectum æquè eſſe purgatum manifeſtis approbabo coniecturis. Omnes quod bonum eſt nôſtis, & viam per quam incedere, & quomodò in ea incedere debeatis, ſed voluntas non vna eſt. Quidam enim ad omnia viæ, & vitæ huius exercitia, non ſolùm ambulant, ſed & currunt, immò potiùs volât, vt eis & vigiliæ breues, & cibi dulces, & panni ſuaues, labores non ſolùm tolerabiles, ſed & appetibiles videantur. Alij autem non ſic, ſed corde arido, & affectione recalcitrante vix trahuntur ad hæc, vix gehennali timore compelluntur. Quoſdam nec compellimus quidem, quibus frons mulieris meretricis facta eſt, & nolût erubeſcere. Sunt iterûm multi inter nos, qui de vno pane comedunt nobiſcum, dormiunt nobiſcum, cantant nobiſcum, laborant, miſeri & miſerabiles, vtpotè ſocij tribulationis, ſed conſolationis non ita. Nunquid abbreuiata eſt manus Domini, vt omnibus donare non poſſit, qui aperit manum ſuã, & implet omne animal benedictione? Quid ergò in cauſa eſt? Illud omninò, quia nõ vident Chriſtũ cùm tollitur ab eis, id eſt, nõ cogitant quomodò eos orphanos reliquerit, quòd peregrini, & aduenę ſint ſuper terram, quòd tam diù fæculenti corporis horrido carcere teneâtur, & nõ ſint cum Chriſto. Huiuſmodi autem ſi diù ita permanſerint ſub onere, aut opprimũtur & ſuccũbunt, aut quodammodò in inferno ſunt, vt nũquàm ad plenum reſpirent in luce miſerationũ Domini, nec in libertatem ſpiritus, quæ ſola facit iugum ſuaue, & onus leue. Indè autem tam pernicioſa tepiditas emanat, quia affectus, id eſt, voluntas eorum, nondùm purgata eſt, nec bonũ ſic volunt ſicut nouerunt, à propria concupiſcentia abſtracti grauiter & illecti. Amant enim in carne ſua terrenas conſolatiũculas, ſiue in verbo, ſiue in ſigno, ſiue in facto, ſiue in aliquo alio: & ſi hęc interrumpunt aliquando, nõ tamen penitùs rumpunt. Indè eſt, quòd rarò affectiones ſuas dirigunt in Deum, & eorum cõpunctio, non continua, ſed horaria eſt. Impleri autẽ vificationibus Domini anima non poteſt, quæ his diſtractionibus ſubiacet: & quanto magis illis euacuabitur, tãto amplius illis implebitur: ſi multum, multum: ſi parum, parum. Vel certè ſi magis probas, nunquàm iſtæ illis miſceri poterunt in æternum, quia vbi vaſa vacua non inuenit, oleum ſtare neceſsè eſt: nec mittunt vinum nouum niſi in veres nouos, vt ambo conſeruentur. Neque enim ſpiritus & caro, ignis & tepiditas, in vno domicilio commorantur, præſertim cùm tepiditas ipſi Domino ſoleat vomitum prouocare. Si enim Apoſtoli adhuc carni Dominicæ inhærentes, quæ ſola ſancta (quia ſancti ſanctorum) erat, Spiritu ſancto repleri nequiuerunt, donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ (quæ ſordidiſſima eſt, & diuerſarum ſpurcitiarum phantaſijs repleta) adſtrictus, & cõglutinatus, illum meraciſſimum ſpiritũ te poſſe putas ſuſcipere, niſi carneis iſtis conſolationibus funditus renunciare tentaueris? Reuerà cùm inceperis, triſtitia implebit cor tuum: ſed ſi perſeueraueris, triſtitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & volũtas renouabitur, vel potiùs noua creabitur: vt omnia, quæ primò difficilia, immò impoſſibilia videbãtur, cum multa percurrantur dulcedine & auiditate. Emitte, inquit, ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Sicut per faciem exterior homo cognoſcitur, ſic per voluntatem demõſtratur interior. Emiſſo ergò ſpiritu, creatur & renouatur facies terræ, id eſt, terrena voluntas fit cęleſtis, parata ad nutum citiùs obedire. Beati qui tales ſunt: quia non ſolùm malum non ſentiunt, ſed in mira quadam cordis dilatatione commorantur. De illis enim, quos ſuprà commemorauimus, terribiliter ait Deus: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quia caro ſunt, id eſt, carnales, & quicquid in eis ſpiritus fuerat, in carnem euanuit.

2. ET ſermone ſexto: Vtinam autem hæc, vt intellectum admonent, moueant & affectum, ne ſit intus amariſſima contradictio, & diuiſio moleſtiſſima, dum hinc quidem ſurſum trahimur, ſed retrahimur indè deorſum. Nimirum aduertere potes in omnibus ferè religioſis congregationibus, viros repletos conſolatione, ſuperabundantes gaudio, iucundos ſemper & hilares, feruentes ſpiritu, die ac nocte meditantes in lege Dei, crebrò ſuſpicientes in cælũ, & puras manus in oratione leuantes, ſolicitos obſeruatores conſcientiæ, & deuotos ſectatores bonorum operum, quibus amabilis diſciplina, dulce ieiunium, vigiliæ breues, labor manuum delectabilis, & vniuerſa denique converſationis huius auſteritas refrigerium videatur. Contrà ſanè inuenire eſt homines puſillanimes & remiſſos, deficientes ſub onere, virga & calcaribus indigentes, quorum breuis & rara compunctio, animalis cogitatio, tepida converſatio: quorum obedientia ſine deuotione, ſermo ſine circunſpectione, oratio ſine cordis intentione, lectio ſine ædificatione, quos denique (vt videmus) vix gehennæ metus inhibet, vix pudor cohibet, vix frenat ratio, vix diſciplina coërcet. Nõ tibi horũ vita inferno penitùs appropinquare videtur, dum intellectui affectui, & affectui intellectui repugnãte, neceſsè habent mittere manum ad opera fortium, qui cibo fortium minimè ſuſtentantur, ſocij planè tribulationis, ſed non conſolationis? Exurgamus, obſecro, quicunque eiuſmodi ſumus, reſarciamus animas, ſpiritum recolligamus, abijcientes perniciоſam tepiditatem, etſi nõ quia periculoſa eſt, & Deo ſolet (vt interdum miſerabiliter plãgimus) etiam vomitũ prouocare: certè quia moleſtiſſima, plena miſeriæ & doloris, & inferno planè proxima, vmbra mortis iure cenſetur. Si quærimus quæ ſurſum ſunt, etiam ſapere & prælibare interim ſtudeamus.

3. GREGORIVS tertia parte curæ paſtoralis, admonitione decimaſexta: Aliter admonendi ſunt pigri, atque aliter præcipites. Illi nanque ſuadendi ſunt, ne agenda bona, dum differunt, amittant: iſti verò admonendi ſunt, ne, dum bonorum tempus incautè feſtinando præueniunt, eorum merita immutent. Pigris itaque iniungendum, quòd ſæpè dum opportunè agere quæ poſſumus, nolumus: paulò pòſt, cùm volumus, nõ valemus. Ipſa quippe mentis deſidia, dum congruo feruore nõ accenditur, à bonorum deſiderio funditùs, conualeſcente furtim torpore, mactatur. Vndè aperte per Salomonem dicitur: Pigredo immittit ſoporem. Piger enim rectè ſentiendo quaſi vigilat, quantus nihil operando torpeſcat. Sed pigredo ſoporẽ immittere dicitur, quia paulliſper etiam rectè ſentiendi vigilantia amittitur, dũ à bene

Voluntas non vna omnium.

Pernicioſa tepiditas vndè manet.

Tepidi quales ſint.

Tepiditas impedit Spiritus ſancti aduentum & præſentiam.

4. Reg. 4. Matth. 9. Marc. 2.

Apoc. 3. Ioan. 16.

Modus profugandi tepores.

Pſal. 103

Geneſ. 6.

Religioſi feruentes

Tepidi

Exhortatio ad tepidos.

Inferno proxima, & vmbra mortis tepiditas cenſetur.

Qua de re pigri admonendi ſunt.

Prouerb. 19

operandi ſtudio ceſſatur. Vbi rectè ſubiungitur: Et anima diſſoluta eſuriet. Nam mēs, quia ſe ad ſuperiora ſtringendo non dirigit, neglectam ſe inferiùs per deſideria expandit. Et dum ſtudiorum ſublimium vigore non conſtringitur, cupiditatis infimæ fame ſauciatur, vt quo ſe per diſciplinam ligare diſſimulat, eo ſe eſuriens per voluptatum deſideria ſpargat.

Ibidem. Hinc ab eodem rurſus Salomone ſcribitur: In

Manh. 12. deſideriis eſt omnis ocioſus. Hinc ipſa veritate prædicante, vno quidem exeunte ſpiritu munda domus dicitur: ſed multiplicius redeunte, dum vacat, occupatur. Plerunque piger dum neceſſaria agere negligit, quædam ſibi difficilia opponit, quædam verò incautè formidat: & dum quaſi inuenit quod velut iuſtè metuat, oſtendit quòd in otio quaſi non iniuſtè torpeſcat. Cui rectè per Salomonem dicitur: Propter

Prouerb. 20. frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æſtate, & non dabitur ei. Propter frigus quippe piger non arat, dum deſidia & torpore conſtrictus, agere quæ debet bona conſiderat, & diſſimulat. Propter frigus quippe piger non arat, dum parua exaduersò mala metuit, & operari maxima prætermittit. Benè autem dicitur: Mendicabit æſtate, & non dabitur ei. Qui enim nunc in bonis operibus non exudat, cùm ſoli iudicij feruentior apparuerit, quia fruſtrà regni aditum poſtulat, nihil accipiens æſtate mendicat. Benè hinc per eundem Salomonem

Eccles 11. rurſum dicitur: Qui obſeruat ventū, non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nunquam metit. Quid enim per ventum, niſi malignorum ſpirituum tētatio exprimitur? Et quid per nubes, quæ mouentur à vento, niſi aduerſitates prauorū hominum deſignantur? A ventis quippe impelluntur nubes, quia immundorum ſpirituū afflatu praui excitantur homines. Qui ergò obſeruat ventum, non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nunquam metit: quia quiſquis tentationem malignorum ſpirituum, quiſquis perſecutionem prauorum hominum metuit, neque nunc grana boni operis ſeminat, neque tunc manipulos ſanctæ retributionis ſecat.

Triſtitiæ ſeu accidiæ filiæ.

4. IDEM libro trigeſimoprimo Moralium, capite trigeſimoprimo: De triſtitia malitia, rancor, puſillanimitas, deſperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita naſcitur.

5. ECCLESIASTICI trigeſimotertio: Multam malitiam docuit otioſitas.

6. PROVERBIORVM decimoquinto: Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi deijcitur ſpiritus.

7. ECCLESIASTICI ſeptimo: Noli eſſe puſillanimis in animo tuo.

8. ET trigeſimo: Triſtitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipſum in conſilio tuo. Iucunditas cordis hæc eſt vita hominis, & theſaurus ſine defectione ſanctitatis: & exultatio viri eſt longæuitas. Miſerere animæ tuæ placēs Deo, & contine: congrega cor tuum in ſanctitate eius, & triſtitiam longè repelle à te. Multos enim occidit triſtitia, & non eſt vtilitas in illa.

9. PROVERBIORVM decimoſeptimo: Animus gaudens ætatem floridam facit; ſpiritus triſtis exiccat oſſa.

10. PSALMO centeſimo decimooctauo: Dormitauit anima mea præ tædio.

11. ET pſalmo trigeſimonono: Cor meum dereliquit me.

12. MATTHAEI vigeſimo: Egreſſus circa horam tertiā, vidit alios ſtantes in foro otioſos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam. Circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios ſtantes, & dicit illis: Quid hic ſtatis tota die otioſi? &c.

13. ET capite vigeſimoſecundo: Iterùm miſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occiſa ſunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autē neglexerunt: & abierunt, alius in villam ſuam, alius verò ad negotiationem ſuam.

14. APOCALYPSIS tertio: Et angelo Laodiciæ eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit: Amen, teſtis fidelis, & verus, qui eſt principium creaturę Dei: Scio opera tua: quia neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus eſſes, aut calidus: ſed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. quia dicis: quòd diues ſum, & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia tu es miſer, & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

15. PROVERBIORVM ſexto: Diſcurre, feſtina, ſuſcita amicum tuum: ne dederis ſomnū oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quaſi damula de manu, & quaſi auis de manu aucupis. Vade ad formicam ô piger, & conſidera vias eius, & diſce ſapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod comedat. Vſquequò piger dormies? quando conſurges è ſomno tuo? Paululùm dormies, paululum dormitabis, paululum conſeres manus, vt dormias: & veniet tibi quaſi viator, egeſtas, & pauperies quaſi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet vt fons meſſis tua, & egeſtas longè fugiet à te.

16. ET capite decimo: Egeſtatem operata eſt manus remiſſa: manus autem fortium diuitias parat. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, ſic piger his, qui miſerunt eum.

17. CAPITE decimotertio: Vult & non vult piger: anima autem operantium impinguabitur.

18. ITEM decimooctauo: Pigrum deijcit timor: animæ autem effœminatorum eſurient. Qui mollis & diſſolutus eſt in opere ſuo, frater eſt ſua opera diſſipantis.

19. ET capite decimonono: Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eſuriet. Qui cuſtodit mandatum, cuſtodit animam ſuam: qui autem negligit viam ſuam, mortificabitur. Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcella, nec ad os ſuum applicat eam.

20. CAPITE vigeſimo: Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æſtate, & non dabitur illi.

21. ET vigeſimoprimo: Deſideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus eius operari: tota die concupiſcit & deſiderat: qui autem iuſtus eſt, tribuet, & non ceſſabit.

22. ITEM capite vigeſimoſecundo: Dicit piger: Leo eſt foris, in medio platearum occidendus ſum.

23. CAPITE vigeſimoquarto: Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti: & eccè totum repleuerant vrticæ, & operuerant ſuperficiē eius ſpinæ, & maceria lapidum deſtructa erat. Quod cùm vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam. Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conſeres, vt quieſcas: & veniet tibi quaſi curſor egeſtas tua, & mendicitas quaſi vir armatus.

24. ITEM capite vigeſimoquinto: Sicut tinea veſtimento, & vermis ligno: ità triſtitia viri nocet cordi.

25. CAPITE vigeſimoſexto: Dicit piger: Leo eſt in via, & læna in itineribus: ſicut oſtium

ostium verritur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Abscondit piger manum sub ascella sua, & laborat si ad os suum eam conuerterit. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

15. ET capite vigesimooctauo: Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur egestate.

16. ECCLESIASTICI quinto: Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

17. ET capite septimo: Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab Altissimo.

18. CAPITE decimoquarto: Felix, qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.

19. CAPITE vigesimosecundo: In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis, qui tetigerit eum, excutiet manus.

20. PSALMO septuagesimosecundo: In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua &c.

21. IEREMIAE quadragesimooctauo: Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: vel, vt septuaginta transtulerunt, ὀλῶς, id est, negligenter.

22. AD Romanos decimotertio: Et hoc scientes tempus: quia hora est iam nos de somno surgere.

23. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Sæculi tristitia mortem operatur.

24. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

25. APOCALYPSIS secundo: Habeo aduersum te, quòd charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. sin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

26. MATTHAEI septimo: Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

27. CAPITE tertio: Iam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

28. ET capite vigesimoprimo: Manè autem reuertens in Ciuitatem, esurijt: Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea nisi folia tantùm: & ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum: Et arefacta est continuò ficulnea.

29. LVCAE decimotertio: Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergò illam: vt quid etiam terram occupat? At ille respondens, dicit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora: & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

30. IOANNIS decimoquinto: Ego sum vitis vera: & Pater meus agricola est: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.

31. MATTHAEI vigesimoquinto: Serue male, & piger, sciebas quia metο vbi non semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergò te committere pecuniam meam numularijs, & veniens ego recepissem vtique quod meum est cum vsura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta. omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.

32. ECCLESIASTICI sexto: Sapientia doctrinæ secundùm nomen est eius, & non est multis manifesta: quibus autem cognita est, permanet vsque ad conspectum Dei. Audi fili, & accipe consilium intellectus, & ne abijcias consilium meum. Inijce pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum: subijce humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserua vias eius.

33. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos, quò tu properas.

34. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos: neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cùm essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulare inquietè, nihil operantes, sed curiosè agentes. Ijs autem, qui eiusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Iesu Christo, vt cum silentio operantes, suum panem manducent. Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

35. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes.

36. AD Hebræos duodecimo: Propter quod remissas manus, & soluta genua, erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

37. AD Romanos duodecimo: Solicitudine non pigri: Spiritu feruentes: Domino seruientes: Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi instantes: Necessitatibus sanctorum communicantes.

38. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper: iterùm dico, gaudete.

39. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit, &c. Vigilate ergò, (nescitis enim quando Dominus domus veniat: serò an media nocte, an gallicantu, an manè) ne cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

40. MATTHAEI vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Ideò & vos estote

paratis: quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est.

41. Et capite vigesimoquinto: Vigilate, quia nescitis diem, neque horam.

42. Ioannis nono: Me oportet operari opera eius, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari.

43. Ad Ephesios quinto: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Videte itaque fratres, quomodo cautè ambuletis, &c. redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

44. Apocalypsis tertio: Esto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant. Non enim inuenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergò habe qualiter acceperis, & audieris, & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, Veniam ad te tanquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.

45. Lvcae decimotertio: Contendite intrare &c. vt in textu.

46. Matthaei septimo: Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam.

47. Et capite vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

I.C Psalmo primo: Beatus vir qui non abijt &c. vt in textu.

Psalm. 1.

2. Bernardvs sermone trigesimoquinto ex paruis sermonibus: Beatus vir qui non abijt in consilio impiorum. Pij sunt qui in Deum credunt, & ipsum colunt. Est enim pietas cultus Dei. Hic autem cultus in tribus consistit, Fide, Spe, & Charitate: quæ sunt inuisibilia. His tribus carent impij, qui Deum non colunt, & quorum consilium est, visibilia inuisibilibus, terrena cælestibus præponere. Horum caput & princeps est diabolus, qui primus à pietate recessit, & impius factus, etiam homines in paradiso positos, ab eadem pietate fraude sua deiecit, volens eos habere socios sui erroris & participes iniquitatis. Ille enim Euam seduxit, & illa virum sibi subdidit. Similiter adhuc dæmon suggerit carni, caro spiritui, & fit impiorum consilium. Dicunt enim sibi inuicem, Omnium nostrûm sit vnum marsupium. Ponunt ergò in memoria quasi in marsupio quisque obolum suum: Dæmon scilicet suggestionem, caro delectationem, spiritus consensum. Inde, tanquam de symbolo, comparant sibi victum competentem. Caro quidem combustionem, ignem scilicet qui non extinguitur. Spiritus malam conscientiam, id est, vermem, qui non moritur. Dæmon autem emit vtriusque sanguinem. Ad hoc consilium impiorum itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij seducuntur ignari, alij sequuntur spontanei. Istis necessariæ sunt quatuor virtutes, per quas armati resistant, ne in consilio eant. Inuitis necessaria est fortitudo, qua resistant vsque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita desideria, nec cedit promissionibus, nec emollitur blanditijs. Illis qui seducuntur ignari, est opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia discernit, & docet quid tenendum, quidve reijctendum sit. Iustitia indigent illi, qui sequuntur spontanei. Iustitia est rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato consentire. Iustitia & fortitudo sedem habent voluntatem, quia voluntas iusta debet esse & fortis. Est autem iustitia ordinata hoc modo, scilicet mala respuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuisse Adam, qui malo consentiens, quod vtile erat, deseruit. Prudentia & temperantia sedem habent in ratione, quia ratio prudens debet esse & temperata. Est quippe prudentia, ratio docta, scilicet à gratia, vitare contagia iniustitiæ propter iustitiam. Vitat quidem non solùm iniustitiam apertam, sed etiam illa, quæ sunt aliquo modo contra iustitiam, attendens non quod licet, sed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, sed quia iustitiæ solent esse impedimenta. Sed propter quosdam, qui ex hypocrisi hoc facinnt, additur: propter iustitiam. Iustitia est perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes sunt ad eius acquisitionem, vel conseruationem, fortitudo, temperantia, prudentia, quæ iustitiam conseruant, ne amittatur aut minuatur. Postquam verò perfecta est iustitia, & transit in affectum cordis: idem est quod illa tria: quia fortis est, prudens, temperata. Qui non abijt. Abire, pertinet ad illos, qui sunt inconstantes, & leuiter possunt impelli. Quod quidam volentes euitare, fiunt euidenter obstinati, nullius consilio acquiescentes, propositum suum immobiliter tenentes: & ideò adiunctum est, & non stetit, scilicet vt nec leuis sit, nec obstinatus. Via peccatorum est mundus, vel propria voluntas, quæ est Superbia, ex qua omnia mala: sicut ex communi sunt bona. Et in cathedra pestilentiæ non sedit. Sedet qui docet, exemplo suo faciens peccare alios. Cathedra est hæc, & quatuor pedibus subsistit. Primus pes, est malitia: secundus, contemptus Dei: tertius, irreuerentia: quartus, astutia. Malitia est, amare malum, & saporem mali habere: & malum, quia malum est, diligere, sicut facit diabolus, & nonnulli iniqui. Sed quia fit aliquando, vt tales timeant Deum, non timore bono, sed ne incurrant vel damnum rerum, vel corporis cruciatum: vt amplius fiant mali, contemnant & ipsum Deum, & fit secundus pes contemptus Dei. Item posset fieri vt malum amarent, Deum contemnerent, sed inhiberet eos pudor hominum cum quibus habitant: ideò ad augmentum mali sequitur tertius pes irreuerentia, vt nec Deum timeant, nec homines reuereantur. Ad consummationem verò malitiæ adest quartus pes astutia, vt sciant vti tribus prædictis, miscentes oleo venenum, & melli acetum. Eminens pars cathedræ, cui sedens inhæret, est potentia. Si enim potens est, qui prædicta habet, tunc plurimùm nocet, vel si potentem sibi allicere potest, quem consilio suo seducat, & ad malum impellat. Deinde apponitur puluinar vt suauiter sedeat. Puluinar fit de leuibus pennis auium, significans vanam gloriam, & fauorem popularem, quibus homines delectati extolluntur. Scabellum pedibus supponitur, ne terram tangant. Tales enim nonnulli terrenas actiones non faciunt, sed spirituales simulant, vt magis decipiant. Horum doctrina est quasi pestilentia, multa loca occupans & vastans.

Impij qui sint, & quod eorum caput.

Impiorum consilium quod sit. Prouerb. 1.

Quatuor modis itur ad impiorum consilium.

Quibus armis opus sit ad resistendum.

Via peccatorum.

Cathedra pestilentiæ. Psalm. 1.

Cathedræ pedes.

Eminens cathedræ pars.

Puluinar.

Scabellum.

DE

DE PECCATIS ALIENIS.

I.

Quæ peccata dicuntur aliena?

EA, quæ licet aliorum manibus operaque perficiantur, nobis tamen meritò imputantur, nostrasque conscientias damnationis coram Deo reas constituunt. Quamobrem de his accipi potest, quod Scriptura imperat: [a] *Ne communicaueris peccatis alienis.* Et quod orat Propheta Regius: [b] *Ab occultis meis munda me* Domine: *& ab alienis parce seruo tuo.* Eodem refert Basilius [c] Magnus, quod Ephesijs scriptum est à Paulo, [d] *Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite.* Tum illud eiusdem Apostoli: [e] *Subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.*

a 1. Tim. 5 d Vide S. Bas. lib. de vera virginitate. b Psalm. 18. c & ibid. Euthymius. Augustin. lib. 3. de libero arbitrio cap. 10. c Serm. 2. de baptist. c. 9. Augustin. serm. 18. de verb. Dom. c. 18. d Ephes. 5. c e 2. Thessal. 3. b

TESTIMONIA.

1. PRIORIS ad Timotheum quinto, vt in textu.

2. BASILIVS Magnus libro de vera virginitate: Sicut enim sanctum atque admirabilem Paulum, dum adhuc esset in corpore, alia quidem præcesserunt opera: cùm plurimi ex his, qui propter doctrinam, & conuersationem eius perfecti euasêre, in æternam illum vitam præcedentes, sudorum præmia, quos pro illis pertulit, apud iustum iudicem Deum illi parauerunt: alia verò solutum carneis vinculis, & iam cum Christo regnantem, vsque ad hanc diem consequuntur, eorum scilicet, qui per eum in sacris epistolarum eius monitis se ad virtutem exercentes, laudes semper ac præmia præclaro illi duci & præceptori optimo hinc transmittunt: sic econtra alia quidem præcedunt peccata eorum, qui pessimis sermonibus & operibus læsi, atque impediti à virtutis tramite, in infernum præcesêre, supplicia suæ damnationis authoribus illic paraturi: alia verò etiam sequuntur, eorum scilicet, qui post ipsorum mortem per summam nequitiam & exempla pessima quæ mundo reliquêre, dum eos imitari pergunt, maximè læduntur. Nam sicut hodiè quoque beatus Danid ad veram religionem, & Dei cultum prouidentiæque agnitionem mundo perutilis est, & qui propter illum in religione proficiunt, huic iam ex rectè factis suis consequentes ei transmittunt laudum voces: ita & Marcion & reliqui hæreticorum dogmatum duces, quia per eam peruersitatem doctrinæ, quam mundo inuexêre, maximè nocent: cuncti, qui salutis suæ damna per eos in hac vita perceperunt, authores perditionis suæ, etsi dudum vita functos, atrocioribus illic supplicijs tradunt. Si enim qui scandalizauerit vnum ex pusillis huiusmodi, morte dignus iudicatur: profectò qui tam multos per vitam reprobam, quòd pernicioforum operum mundo exempla reliquerit, aut in animarum perniciem falsa dogmata ingesserit, scandalizat: post mortem quoque omnium qui sua causa pereunt, dignissimè ac iustissimè mortis reus habebitur: per singulos eorum, qui sui causa hic seu vulnerantur, seu moriuntur, authore etiam vulnera mortemque suscipiente. Porrò si iuxta hunc sensum alij præcedunt actus, alijque subsequuntur: & sicut qui ex nequitia sequuntur, maiori supplicio huiusce perditionis authorem per singulos eorum, qui pernicioſa vel doctrina, vel vita pereunt, tradunt: qui verò à virtute subsequuntur, maioribus & dignioribus præmijs per singulos eorum, qui inde salutis emolumenta quæsiêrunt, & à sceleribus conuersi sunt, huiusmodi magistrum donant: & virgo igitur habet in alterutram virturis vitiorumque partem actus quosdam partim præcedentes, partim subsequentes. Atque infelix illa quidem, quæ præter delicti proprij supplicium, ex altarum etiam ruina, quibus offendiculum ac lubricum posuit, acrioribus semper supplicijs traditur. Sed illa sanè felicissima & beatissima, quæ præter coronas proprias, per singulas earum, quæ *quoniam* ex imitatione eius profecêre, coronantur: ipsa quoque post mortem in æterna vita coronis semper nouis redimitur.

Opera quædam præcedunt, quædã sequuntur Sanctor.

Malos quædam peccata antecedunt, quædam post mortem sequuntur.

Hæresiarchũ mortuorum pœnæ quotidiè augentur, propter falsa dogmata quæ post se reliquerunt. Matth. 18.

Reimortis sunt omnes qui per eorum doctrinam peccant.

3. PSALMO decimooctauo, vt in textu.

4. EVTHYMIVS in psalmum decimumoctauum: In alienis peccatis parce mihi, cùm nouerim Reges, Pontifices, parentes, & dominos, obnoxios esse subditorum, plebium, filiorum & seruorum peccatis: quando nimirum ob illorum negligentiam deliquerint.

Alienis peccatis obnoxij.

5. AVGVSTINVS libro tertio de libero arbitrio, capite decimo: Cùm duæ sint origines peccatorum, vna spontanea cogitatione, altera persuasione alterius, quò pertinere arbitror quod Propheta dicit: Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo. Verumque voluntarium est quidem. Nam sicut propria cogitatione non peccat inuitus, ita dum consentit malè suadenti, non vtique nisi volun-

Psalm. 18.

Alijs suadentes peccatũ, committit peccatum alienum.

voluntate consentit. Sed tamen grauius est, non solùm nullo suadente propria cogitatione peccare, sed etiam peccatum alteri per inuidentiam dolumque suadere, quàm ad peccandum alterius suasione traduci.

6. BASILIVS Magnus sermone vel libro secundo de Baptismo, capite nono: Cognito itaque, quomodo & secundùm quid infrugiferas arbores esse contingat, caueamus ne quicquam legitimo diuini beneplaciti studio desit; sed in omnibus commendemus nos ipsos, tanquam Dei ministros. Non hoc autem solùm, sed neque communicemus cum talibus, sicut in Christo loquens Apostolus determinatè pronunciauit, dicens: Ne communicetis infrugiferis tenebrarum operibus. Quod autem subiungit, quin magis & reprehendite, modum docet, quomodo non debeamus illis communicare. Quid verò sit communicare, & quibus id modis fiat, expendamus. Et primùm occurrit illud in parœmijs, Veni nobiscum, consors esto sanguinis: deinde & quod Apostolus dicit, Omnes vos gratiæ mecum consortes existentes. &, Communicantes tribulationi meæ. Et, Communicet autem qui in doctrina instruitur, ei qui se instruit, de omnibus bonis. Item: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Item, Arguendo argues fratrem tuum, nec reciplas propter ipsum peccatum. Et, Hæc fecisti, & tacui. Suspicaris iniquitatem, nempe, quòd similis tibi futurus sim: arguam te, & stabo contra faciem tuam. Talium communicationem æstimo secundùm opus quidem, quando mutuam quidam operam ad eundem scopum in operis perpetratione, inter se conferunt: secundùm animi verò sententiam, quando quis affectui operantis assentitur, & condelectatur. Reliqua communicatio, quæ plerosque latet, exacta diuinæ scripturæ inquisitione manifestatur, quando videlicet nec cooperatur quis, nec affectu assentitur operanti malum: cognita verò animi illius malitia, vnde quod malum est facit, obticet, & non arguit: quemadmodum hoc declarant, cùm quæ supra sunt scripta, tum quod ab Apostolo Corinthijs est dictum, nempe, quoniam non luxistis vt tolleretur è medio vestrûm qui facinus hoc perpetrauit: quibus subiunxit, Modicum fermenti totam conspersionem corrumpit. Mecuamus itaque, & obtemperemus dicenti: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio. Quòd si quis autem cooperatur quidem alicui in bono, idque omninò bono, ignorat verò affectus illius malitiam, & operis scopum, communicationis culpam in eo quòd illi cooperatur, non habebit, sed propriam mercedem iuxta proprium laborem recipiet: propterea quòd nihil commercij habet cum illius alieno, & præpostero affectu, & seipsum in canone dilectionis erga Deum conseruat, quemadmodum nobis à Domino nostro Iesu Christo in ijs, qui cùm in eodem molendino, tum in eodem lecto cum perituris constituti seruabuntur, declaratum est. Differentia verò inter eos, qui fidei meæ concrediti sunt, & qui non sunt, in debita sita est cura, non in communicatione peccatorum. Nam cura quidem propriè, & peculiariter ijs solis à me debetur, qui fidei meæ commissi sunt. Communicatio verò in malo, & operibus infrugiferis in omnibus pariter vetita est.

Ephes. 5.

Quibus modis communicatur peccatis alienis.

Prouerb. 1.

Rom. 15. Galat. 6.

Psalm. 49.

Leuit. 19.

Psalm. 49.

Participatio & communicatio cum malis, multiplex est.

1. Cor. 5.

Ibidem.

7. AVGVSTINVS sermone decimooctauo de verbis Domini, capite decimooctauo: A malis corde semper disiungimini, ad tempus cauè corpore copulamini. Nec tamen negligentes sitis in corrigendis vestris, ad curam scilicet vestram quoquo modo pertinentibus, monendo, docendo, hortando, terrendo: quibuscunque modis potestis agite. Nec cùm inuenitis in scripturis, & in exemplis sanctorum, siue qui ante, siue qui post Domini aduentum in hac vita fuerunt, quòd mali bonos in vnitate non maculant, efficiamini pigri ad corrigendos malos. Duobus modis non te maculat malus: si non consentias, & si redarguas: hoc est, non communicare, non consentire. Communicatur quippe, quando facto eius consortium voluntatis, vel approbationis adiungitur. Hoc ergò nos admonens Apostolus, ait: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum; magis autem & redarguite. Et quia parum erat, non consentire, si sequeretur negligentia disciplinæ, Magis autem, inquit, & redarguite. Videte quemadmodum vtrunque complexus est. Nolite communicare; magis autem & redarguite. Quid est, nolite communicare? Nolite consentire, nolite laudare, nolite approbare. Quid est, magis autem & redarguite? Reprehendite, corripite, coercete. Neque ergò consentientes fitis malis, vt approbetis: neque negligentes, vt non arguatis: neque superbientes, vt insultanter arguatis.

Matth. 24.

Ephes. 5.

Malorum cõsuetudo quando nõ communicat.

Ephes. 5.

Quid sit nõ communicare. Redarguere quid sit.

8. AD Ephesios quinto.

9. SECVNDAE ad Thessalonicenses tertio, vt in textu.

II.

Quot numerantur eiusmodi peccata aliena?

NOVEM, sicut nouem ferè modis committuntur, vtpotè Consilio, Iussione, Consensu, Irritatione, Laudatione seu Adulatione, Reticentia culpæ alienæ, Conniuentia vel Indulgentia, Participatione criminis, ac praua Defensione.

III.

Quando peccatum alienum consilio perpetratur?

Eccli. 27. d. Iac. 1. cl. 37. a. Iac. 1. Iob 5. c.

CVM mali scilicet consilij, quod alij sequuntur, vel sequi pos-

possent, ipsi sumus authores & administri. Exemplo sit Caiphas, [a] qui consilio suo Senatum Iudaicum in mortem Christi concitauit atque permouit. Contra verò laudatur Ioseph ab Arimathæa, & vir bonus iustusque dicitur, quia [b] non consenserat consilio & actibus eorum, Pontificum scilicet & Pharisæorum, in Christi [c] necem impiè conspirantium. Eiusdem classis fuit Demetrius [d] ille, qui cum alijs opificibus, vt suo studeret quæstui, totam penè vrbem Ephesiorum aduersus Paulum Paulique doctrinam ingenti seditione compleuit. Impegit hîc etiam infamis [e] Herodias, qua rex Herodes per adulterium fœdè abutebatur. Nam illius consilio & suasu instructa saltatrix filia, quod crudeliter appetiuit sanctissimi Ioannis obtruncatum caput, nefariè impetrauit.

a Ioan. 11. f

b Luc. 23. g Psalm. 1. a Genes. 49. a Iob 21. b

c Ioan. 11. g Matth. 16. a

d Actor. 19. c 2. Reg. 10. a 16. d 17. a b d f 3. Reg. 12. c d 21. f g 2. Paralip. 22. a b 25. d e f g 1. Esd. 4. a Esther 5. c d 7. d Daniel. 6. b c e f 1. Machab. 1. b 2. Machab. 1. c d 4. e f g Actor. 14. c

e Marc. 6. c d Matth. 14. a

TESTIMONIA.

1. Ecclesiastici vigesimoseptimo: Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet: & plaga dolosa dolosi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum alij ponit, peribit in illo. Facienti nequissimum consilium, super ipsum deuoluetur, & non agnoscet vnde adueniat illi.

2. Et capite sexto: Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus de mille. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei. Est enim amicus secundùm tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus qui conuertitur ad inimicitiam: & est amicus qui odium, & rixam, & conuitia denudabit. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.

3. Capite octauo: Cum sanctis consilium habeas: non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent. Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet. Non omni homini cor tuum manifestes: ne fortè inferat tibi gratiam falsam, & conuitietur tibi.

4. Et capite trigesimoseptimo: Noli consiliari cum eo qui tibi insidiatur, & à zelantibus te abscondè consilium. Omnis cõsiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso. A consiliario serua animam tuam. prius scito quæ sit illius necessitas: & ipse enim animo suo cogitabit: ne fortè mittat sudem in terrã, & dicat tibi: Bona est via tua, & stet ecõtrariò videre quid tibi eueniat. Cũ viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, & cum muliere de ea, quæ æmulatur: cum timido de bello: cum negociatore de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratijs agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cum operario annuali de consummatione anni, cum seruo pigro de multa operatione: non attendas his in omni consilio: Sed cum viro sancto assidua esto, quemcunque cognoueris obseruantem timorem Dei, cuius anima est secundùm animam tuam: & qui, cùm titubaueris in tenebris, condolebit tibi. Cor boni consilij statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo.

5. Iob quinto: Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium prauorum dissipat.

6. Capite duodecimo: Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse nouit & decipientem, & eum qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem.

7. Et capite decimooctauo: Nónne lux impij extinguetur &c. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam.

8. Isaiæ decimonono: Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens: quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum? Vbi nunc sunt sapientes tui? annuncient tibi, & indicent quid cogitauerit Dominus exercituum super AEgyptum. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt AEgyptum, angulum populorum eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: & errare fecerunt AEgyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens.

9. Psalmo septimo: Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foueam, quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet.

10. Et nono: Infixæ sunt Gentes in interitu, quem fecerunt. In laqueo isto, quem abscondерunt, comprehensus est pes eorum.

11. Proverbiorum vigesimosexto: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum.

12. Ecclesiastis decimo: Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

13. Ioannis vndecimo: Collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? &c. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm es-

Et pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quicquam, nec cogitatis quia expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat &c. Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

14. LVCAE vigesimotertio: Et ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio, vir bonus, & iustus: hic non consenserat consilio, & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Iudæ, qui expectabat & ipse regnum Dei. hic accessit ad Pilatum &c.

15. PSALMO primo: Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum &c.

16. GENESIS quadragesimonono: Simon & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

17. IOB vigesimoprimo: Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit à me.

18. IOANNIS vndecimo: Ab illo ergò die cogitauerunt vt interficerent eum.

19. MATTHAEI vigesimosexto: Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt vt Iesum dolo tenerent, & occiderent.

20. ACTORVM decimonono: Demetrius quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos conuocans, & eos, qui huiusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis, quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis &c. His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est ciuitas confusione, & impetum fecerunt vno animo in theatrum, &c.

21. SECVNDI Regum decimo: Cùm venissent serui Dauid in terram filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum: Putas quòd propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideò vt inuestigaret, & exploraret ciuitatem, & euerteret eam, misit Dauid seruos suos ad te? Tulit itaque Hanon seruos Dauid, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias vsque ad nates, & dimisit eos &c. Videntes autem filij Ammon quòd iniuriam fecissent Dauid, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & à Rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum. Quod cùm audisset Dauid, misit Ioab & omnem exercitum bellatorum, &c. Fugeruntque Syri à facie Israel, & occidit Dauid de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit: qui statim mortuus est. Videntes autem vniuersi reges, qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab Israel, expauerunt, & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Israel: & fecerunt pacem cum Israel: & seruierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere vltra filijs Ammon.

22. ET capite decimosexto: Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium quid agere debeamus. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: vt cùm audierit omnis Israel quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderunt ergò Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram vniuerso Israel. Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel & cùm esset cum Dauid, & cùm esset cum Absalom.

23. DEINDE capite decimosepti mo: Dixit ergò Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar Dauid hac nocte. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) perculiam eum: cumque fugerit omnis populus, qui cum eo est, percutiam Regem desolatum. Et reducam vniuersum populum, quomodo vnus homo reuerti solet: vnum enim virum tu quæris: & omnis populus erit in pace. Placuitque sermo eius Absalom, & cunctis maioribus natu Israel. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat. Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Huiusce modi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus an non? quod das consilium? Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice. Et rursum intulit Chusai, Tu nôsti patrem tuum, &c. Dixitque Absalom, & omnes viri Israel: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel: Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel vtile, vt induceret Dominus super Absalom malum. Porrò Achitophel videns quòd non fuisset factum consilium suum, strauit asinum suum, surrexitque & abijt in domum suam & in ciuitatem suam: & dispositia domo sua, suspendio interijt.

24. ET tertij Regum duodecimo: Venit ergò Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat rex, dicens: Reuertimini ad me die tertia. Respondit que Rex populo dura, derelicto consilio seniorum, quod ei dederant, & locutus est eis secundùm consilium iuuenum, dicens: Pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem eadem vos scorpionibus. Et non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum Dominus, vt suscitaret verbum suum, quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Ieroboam filium Nabath. Videns itaque populus quòd noluisset eos audire rex, respondit ei dicens: Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israel, nunc vide domum tuam Dauid. Et abijt Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda regnauit Roboam. Misit ergò rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidauit eum omnis Israel, & mortuus est. Porrò rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem: recessitque Israel à domo Dauid, vsque in præsentem diem.

25. ET capite vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantùm vt sequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel.

26. SECVNDI Paralipomenon vigesimosecundo: Quadraginta duorum annorum erat Ochosias cùm regnare cœpisset, & vno anno regnauit in Ierusalem, & nomen matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipse ingressus est per vias domus Achab: mater enim eius impulit eum vt impiè ageret. Facit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipse enim

enim fuerunt ei consiliarij post mortem patris sui, in interitum eius. Ambulauitque in consilijs eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel, in bellum contra Hazael regem Syriæ, in Ramoth &c.

27. Et vigesimoquinto Amasias verò post cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum. Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam misit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorâsti deos, qui non liberauerunt populum suum de manu tua? Cumque hæc ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? quiesce ne interficiam te. Discedensque propheta, Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieuisti consilio meo. Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio, misit ad Ioas filium Ioachas filij Iehu, regem Israel, dicens: Veni, videamus nos mutuò. At ille remisit nuncios, dicens: Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Dixisti: Percussi Edom, & idcircò erigitur cor tuum in superbiam: sede in domo tua, cur malum aduersum te prouocas, vt cadas & tu, & Iuda tecum? Noluit audire Amasias, eò quòd Domini esset voluntas vt traderetur in manus hostium propter Deos Edom. Ascendit igitur Ioas rex Israel, & mutuos sibi præbuêre conspectus: Amasias autem rex Iuda erat in Bethsames Iudæ: corruitque Iuda coram Israel, & fugit in tabernacula sua. Porrò Amasiam regem Iuda, filium Ioas filij Ioachaz, cepit Ioas rex Israel in Bethsames, & adduxit in Ierusalem: destruxitque murum eius à porta Ephraim vsque ad portam Anguli, quadringentis cubitis. Omne quoque aurum, & argentum, & vniuersa vasa, quæ repererat in domo Dei, & apud Obededom in thesauris etiam domus regiæ, necnon & filios obsidum reduxit in Samariam.

28. Primi Esdræ quarto capite: Factum est igitur vt populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando. Conduxerunt autem aduersus eos consiliatores, vt destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & vsque ad regnum Darij regis Persarum.

29. Esther quinto: Aman dissimulata fraudulenta ira reuersus in domum suam, conuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suam: & exposuit illis magnitudinem diuitiarum suarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria super omnes principes & seruos suos rex eleuâsset. Et post hæc ait, Regina quoque Esther nullum alium vocauit ad conuiuium cum rege, præter me: apud quam etiam cras cum rege pranditurus sum. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæum Iudæum sedentem ante fores regias. Responderuntque ei Zares vxor eius, & cæteri amici: Iube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & die mane regi vt appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Placuit ei consilium, & iussit excelsam præparari crucem.

30. Et capite septimo: Dixitque Harbona, vnus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod parauerat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo. Suspensus est itaque Aman in patibulo quod parauerat Mardochæo.

31. Danielis sexto: Dixerunt ergò viri illi: Non inueniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi forte in lege Dei sui. Tunc principes, & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex in æternum viue. consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, & satrapæ, senatores, & iudices vt decretum imperatorium exeat, & edictum: Vt omnis qui petierit aliquam petitionem à quocunque deo, & homine vsque ad triginta dies, nisi à te rex, mittatur in lacum leonum. Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum: vt non immutetur quod statutum est à Medis & Persis, nec præuaricari cuiquam liceat. Porrò rex Darius proposuit edictum, & statuit. Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo sicut & ante facere consueuerat. Viri ergò illi curiosius inquirentes inuenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum. Et accedentes locuti sunt regi super edicto: Rex nunquid non constituisti, &c. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum, &c. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusque est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo. Iubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusauerant Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi, & filij, & vxores eorum: & non peruenerunt vsque ad pauimentum lacu, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

32. Primi Machabæorum primo: In diebus illis exiêrunt ex Israel filij iniqui, & suaserunt multis, dicentes: Eamus, & disponamus testamentum cum Gentibus, quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Et bonus visus est sermo in oculis eorum. Et destinauerunt aliqui de populo, & abiêrunt ad regem: & dedit illis potestatem vt facerent iustitiam Gentium. Et ædificauerunt gymnasium in Ierosolymis secundùm leges Nationum: & fecerunt sibi præputia, & recessêrunt à testamento sancto, & iuncti sunt Nationibus, & venundati sunt vt facerent malum.

33. Secundi Machabæorum primo capite: De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipsi, vtpotè qui aduersus talem regem dimicauimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos, qui pugnauerunt contra nos, & sanctam ciuitatem. Nam cùm in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneæ. etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, & amici eius, & vt acciperet pecunias multas dotis nomine. Cumque proposuissent eas sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum, cùm intrâsset Antiochus: apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiserunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

34. Et capite quarto: Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa è templo furatus donauit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas ciuitates. Quod cùm certissimè cognouisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens

Antiochiæ ſecus Daphnen. Vnde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt Oniam interficeret. Qui cùm veniſſet ad Oniam, & datis dextris cum iureiurando (quamuis eſſet ei ſuſpectus) ſuaſiſſet de aſylo procedere, ſtatim eum peremit, non veritus iuſtitiam. Ob quam cauſam non ſolùm Iudæi, ſed aliæ quoque nationes indignabantur, & moleſtè ferebant de nece tanti viri iniuſta. Sed regreſſum regem de Cilicię locis adiêrunt Iudęi apud Antiochiam, ſimul & Græci: conquerentes de iniqua nece Oniæ. Contriſtatus itaque animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad miſericordiam, lachrymas fudit, recordatus defuncti ſobrietatem, & modeſtiam. accenſiſqúe animis Andronicum purpura exutum, per totam ciuitatem iubet circunduci: & in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiſerat, ſacrilegum vita priuari, Domino illi condignam retribuente pœnam. Multis autem ſacrilegijs in templo à Lyſimacho commiſſis Menelai conſilio, & diuulgata fama, congregata eſt multitudo aduerſus Lyſimachum multo iam auro exportato. Turbis autem inſurgentibus, & animis ira repletis, Lyſimachus armatis ferè tribus millibus iniquis manibus vti cœpit, duce quodam tyranno, ætate pariter, & dementia prouecto. Sed, vt intellexerunt conatum Lyſimachi, alij lapides, alij fuſtes validos arripuêre: quidam verò cinerem in Lyſimachum iecêre. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & proſtrati, omnes verò in fugam conuerſi ſunt: ipſum etiam ſacrilegum ſecus ærarium interfecerunt. De his ergò cœpit iudicium aduerſus Menelaum agitari. Et cùm veniſſet rex Tyrum, ad ipſum negotium detulerunt miſſi tres viri à ſenioribus. Et cùm ſuperaretur Menelaus, promiſit Ptolemæo multas pecunias dare ad ſuadendum regi. Itaque Ptolemæus in quodam atrio poſitum quaſi refrigerandi gratia regem adijt, & deduxit à ſententia: & Menelaum quidem vniuerſæ malitiæ reum criminibus abſoluit: miſeros autem, qui, etiam ſi apud Scythas cauſam dixiſſent, innocentes iudicarentur, hos morte damnauit. Citò ergò iniuſtam pœnam dederunt, qui pro ciuitate, & populo, & ſacris vaſis cauſam proſecuti ſunt. Quam ob rem Tyrij quoque indignati, erga ſepulturam eorum liberaliſſimi extiterunt. Menelaus autem propter eorum, qui in potentia erant, auaritiam, permanebat in poteſtate, creſcens in malitia ad inſidias ciuium.

35. ACTORVM decimoquarto: Superuenerunt autem quidam ab Antiochia, & Iconio Iudæi: & perſuaſis turbis, lapidanteſqúe Paulum, traxerunt extra ciuitatem, exiſtimantes eum mortuum eſſe.

36. MARCI ſexto: Quicquid petieris dabo tibi, (*ait Herodes ad filiam Herodiadis*) licèt dimidium regni mei. Quæ cùm exiſſet, dixit matri ſuæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptiſtæ. Cumqúe introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad regem, petiuit dicens: Volo vt protinus des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt rex propter iuſiurandum, & propter ſimul diſcumbentes noluit eam contriſtare: ſed miſſo ſpiculatore præcepit afferri caput eius in diſco. Et decollauit eum in carcere, & attulit caput eius in diſco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.

37. MATTHAEI decimoquarto: At illa præmonſta à matre ſua, Da mihi, inquit, hîc in diſco caput Ioannis Baptiſtæ &c.

IIII.

Quando Iußio eſt peccatum alienum?

a 1. Reg. 22. c d Iudith 2. a Esther 3. c d Daniel. 2. a b 6. c d Dan. Machab. 1. g 2. Machab. 6. a Marc. 6. d Actor. 2. a 2. Reg. 11. c b Ioan. 19. c Luc. 23. d

Cùm ex decreto, mandato, imperiove noſtro redit ad proximum iniuria, vel malum quodcunque perpetratur. Sic Dauid Rex innocentem occidit [a] Vriam, non ſuis quidem, aut ſeruorum manibus, ſed per literas hoc agens, atque demandans, vt in prælio ille occideretur. Et præſes [b] Pilatus mortis CHRISTI reus eſt, quòd illum in Iudæorum gratiam cruci affigendum, etſi inuitus quodammodò, authoritate ſua adiudicauit ac tradidit. Ita ſummo ſe crimine [c] Pharao & [d] Herodes obligârunt, cùm legem tyrannicam de occidendis Hebræorum infantibus ferrent. *Væ* [e] autem illis *qui condunt leges iniquas.*

c Exod. 1. c d

d Matth. 2. c

e Iſaiæ 10. a Matthæ. 5. a Marc. 7. b

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum vigeſimoſecundo: Dixitqúe rex (*Saul*) Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui. Et ait rex emiſſariis, qui circunſtabant eum: Conuertimini, & interficite ſacerdotes Domini: nam manus eorum cum Dauid eſt: ſcientes quòd fugiſſet, & non indicauerunt mihi. Noluerunt autem ſerui regis extendere manus ſuas in ſacerdotes Domini. Et ait rex ad Doëg: Conuertere tu, & irrue in ſacerdotes. Conuerſuſqúe Doëg Idumæus, irruit in ſacerdotes, & trucidauit in die illa octoginta quinque viros veſtitos ephod lineo. Nobe autem ciuitatem ſacerdotum percuſſit in ore gladij, viros & mulieres, & parvulos, & lactentes, bouemqúe & aſinum, & ouem in ore gladij.

2. IVDITH ſecundo: Anno tertiodecimo Nabuchodonoſor regis, vigeſima & ſecunda die menſis primi, factum eſt verbum in domo Nabuchodonoſor regis Aſſyriorum vt defenderet ſe. Vocauitqúe omnes maiores natu, omneſqúe duces, & bellatores ſuos, & habuit

huiꝰ cum eis mysterium consilij sui: dixitqúe cogitationem suam in eo esse, vt omnem terram suo subiugaret imperio. Quod dictum cum placuisset omnibus, vocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ, & dixit ei: Egredere aduersus omne regnum Occidentis, & contra eos præcipuè, qui contempserunt imperium meum. Non parcet oculus tuus vlli regno, omnemque vrbem munitam subiugabis mihi.

3. ESTHER tertio: Dixit Aman regi Assuero: Est populus per omnes prouincias regni tui dispersus, & à se mutuò separatus, nouis vtens legibus & cerimonijs, insuper & regis scita contemnens. Et optimè nôsti quòd non expediat regno tuo vt insolescat per licentiam. si tibi placet, decerne, vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ. Tulit ergò rex annulum, quo vtebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum, dixitqúe ad eum: Argentum, quod eu polliceris, tuum sit, de populo age quod tibi placet. Vocatiqúe sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertiadecima die eiusdem mensis: & scriptum est, vt iusserat Aman, ad omnes Satrapas regis, & iudices prouinciarum, diuersarumqúe gentium, vt quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum ex nomine regis Assueri: & literæ signatæ ipsius annulo, missæ sunt per cursores regis ad vniuersas prouincias vt occiderent atque delerent omnes Iudæos, à puero vsque ad senem, paruulos, & mulieres, vno die, hoc est, tertiodecimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autem epistolarum hæc fuit, vt omnes prouinciæ scirent, & pararent se ad prædictum diem. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimqúe in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis, qui in vrbe erant, flentibus.

4. DANIELIS tertio: Et præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis: In hora qua audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & vniuersi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hæc igitur statim vt audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ, adorauerunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex. Statimqúe in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusauerunt Iudæos &c.

5. Et capite sexto: Viri ergò illi curiosius inquirentes inuenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum. Et accedentes locuti sunt regi super edicto Rex nunquid non constituisti, vt omnis homo, qui rogaret quemquam de diis, & hominibus vsque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo iuxta decretum Medorum, atque Persarum, quod præuaricari non licet. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filijs captiuitatis Iuda, non curauit de lege tua, & de edicto, quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione sua. Quod verbum cùm audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor vt liberaret eum, & vsque ad occasum solis laborabat vt erueret illum. Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei, Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est vt omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum.

6. PRIMI Machabæorum primo: Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, vt esset omnis populus, vnus: & relinqueret vnusquisque legem suam. Et consenserunt omnes Gentes secundùm verbum regis Antiochi: & multi ex Israel consenserunt seruituti eius, & sacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt sabbatum. Et misit rex libros per manus nunciorum in Ierusalem, & in omnes ciuitates Iuda: vt sequerentur leges Gentium terræ, & prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei, & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solennes: & iussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israel. Et iussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia, & relinquere filios suos incircumcisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immundis, & abominationibus, ita vt obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei. Et quicunque non feciſſent secundùm verbum regis Antiochi, morerentur. Secundùm omnia verba hæc, scripsit omni regno suo: & prepositi principes populo, qui hæc fieri cogerent. Et iusserunt ciuitatibus Iuda sacrificare. Et congregati sunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini: & fecerunt mala super terram: & effugauerunt populum Israel in abditis, & in absconditis fugitiuorum locis. Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno ædificauit rex Antiochus abominandum idolum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iuda in circuitu ædificauerunt aras: & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant: & libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos: & apud quemcunque inueniebantur libri testamenti Domini, & quicunque obseruabat legem Domini, secundùm edictum regis trucidabant eum. In virtute sua faciebant hæc populo Israel, qui inueniebatur in omni mense & mense in ciuitatibus. Et quinta & vigesima die mensis sacrificabant super aram, quæ erat contra altare. Et mulieres, quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur secundùm iussum regis Antiochi, & suspendebant pueros à cernicibus per vniuersas domos eorum: & eos, qui circumciderant illos, trucidabant. Et multi de populo Israel definierunt apud se, vt non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt: & facta est ira magna super populum valde.

7. SECVNDI Machabæorum sexto: Sed non post multum temporis misit rex senem quendam Antiochenum, qui compelleret Iudæos vt se transferrent à patrijs, & Dei legibus: contaminare etiam quod in Ierosolymis erat templum, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi, qui locum inhabitabant, Iouis hospitalis. Pessima autem & vniuersis grauis erat malorum incursio: nam templum luxuria, & comessationibus Gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisqúe ædibus mulieres se vltrò ingerebant, intrò ferentes ea, quæ non licebat. Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus

prohibebantur. Neque autem sabbatha custodiebantur, neque dies solennes patrij seruabantur, nec simpliciter Iudæum se esse quisquam confitebatur. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: &, cùm Libert sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati, Libero circuire. Decretum autem exijt in proximas Gentilium ciuitates, suggerentibus Ptolemæis, vt pari modo & ipsi aduersus Iudæos agerent, vt sacrificarent: eos autem, qui nollent transire ad instituta Gentium, interficerent: erat ergò videre miseriam.

8. MARCI sexto: Herodes misso spiculatore præcepit afferri caput eius (*Ioannis*) in disco. Et decollauit eum in carcere.

9. ACTORVM vigesimotertio: Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit adstantibus sibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eum. &c.

10. SECVNDI Regum vndecimo: Factum est ergò manè, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab: misitque per manum Vriæ, scribens in epistola: Ponite Vriam ex aduersò belli, vbi fortissimum est prelium: & derelinquite eum, vt percussus intereat. Igitur cùm Ioab obsideret vrbem, posuit Vriam in loco vbi sciebat viros esse fortissimos. Egressíque viri de ciuitate, bellabant aduersum Ioab, & ceciderunt de populo seruorum Dauid, & mortuus est etiam Vrias Hethæus.

11. IOANNIS decimonono: Tunc ergò tradidit eis illum vt crucifigeretur.

12. LVCAE vigesimotertio: Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant, Iesum verò tradidit voluntati eorum.

13. EXODI primo: Dixit autem rex AEgypti obstetricibus Hebræorum: quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partûs tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reseruate. Timuerunt autem obstetrices Deum, &c. Præcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quidquid masculini sexûs natum fuerit, in flumen proijcite: quidquid fœminini, reseruate.

14. MATTHAEI secundo capite: Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valdè, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius à bimatu & infra secundùm tempus, quod exquisierat à Magis.

15. ISAIAE decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestram, ne incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

16. MATTHAEI decimoquinto: Ipse autem respondens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: Honora patrem, & matrem. &: Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri, vel matri, Munus quodcunque est ex me, tibi proderit: & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

17. MARCI septimo: Et dicebat illis: Bene irritum facitis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrem tuum, & matrem: &: Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban, (quod est donum) quodcunque ex me, tibi profuerit: & vltrà nõ dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis.

V.

Consensus quando alieni peccati nos reos facit?

Leuit. 20. 4 Num. 16. c de Iudith 8. b Esther 14. a c d Lucæ 11. g

a Irenæus lib. 4. cap. 46.

b Actor. 7. 8

c Actor. 23. c

d Matth. 27. c Marc. 15. b

e Actor. 3. b & 2. c

f Rom. 1. d

g Epistol. quæ est Clitis Romani ad Cyprianum.

CVM, quod ab alijs fit nequiter, à nobis quasi suffragium accipit, & saltem tacitè [a] approbatur. Ita peccauit Saulus, in Stephani protomartyris necem [b] consentiens. Peccârunt & viri ex Iudæis plures quadraginta, [c] qui facta etiam voti nuncupatione, in Pauli necem armârunt sese. Peccauerunt demum & ciues [d] Hierosolymitani, suis Magistratibus, quò Christus perderetur, suffragantes; vt idcircò Petrus illis exprobrans dixerit: [e] *Authorem vitæ interfecistis.* Notanda est igitur Pauli sententia: [f] *Non solùm qui faciunt mala, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.* Et huc referri potest, quod apud Cyprianum [g] legimus, Non est immunis à scelere, qui, vt faceret, imperauit: nec alienus à crimine, cuius consensu licet non à se admissum crimen, tamen publicè legitur.

TESTI-

TESTIMONIA.

3. LEVITICI vigesimo: Quòd si negligens populus terræ, & quasi parumpendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam super hominem illum, & super cognationem eius, succidamque & ipsum, & omnes qui consenserunt ei vt fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

2. NVMERORVM decimosexto: Locutusque Dominus ad Moysen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis huius, vt eos repentè disperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis, num vno peccante, contra omnes ira tua desæuiet? Et ait Dominus ad Moysen: Præcipe vniuerso populo vt separetur à tabernaculis Core, & Dathan & Abiron. Surrexitque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involuamini in peccatis eorum. Cumque recessissent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omnique frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis quòd Dominus miserit me vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & cæteri visitari solent, non misit me Dominus: sin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum, deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viuentes in infernum, scietis quòd blasphemauerint Dominum. Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suum, deuorauit illos cum tabernaculis suis & vniuersa substantia eorum. descenderuntque viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At verò omnis Israel, qui stabat per gyrum, fugit à clamore pereuntium, dicens: Ne forte & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.

3. IVDITH octauo: Hæc itaque cùm audisset (*Iudith*) quoniam Ozias promisisset quòd transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri, & Charmi. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, vt tradat ciuitatem Assyrijs si intra quinque dies non venerit vobis adiutorium? Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? Non est iste sermo, qui misericordiam prouocet, sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituistis ei. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, &c.

4. ESTHER decimoquarto: Et deprecabatur (*Esther*) Dominum Deum Israel, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, &c. qui nosti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatem meam, quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei, & quòd non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsque in præsentem diem. nisi in te Domine Deus Abraham, Deus fortis super omnes, &c.

5. LVCAE vndecimo: Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos. Profectò testificamini quòd consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.

6. IRENAEVS libro quarto contra hæreses Valentiniani & similes, capite quadragesimosexto: Et habemus præceptum: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Et iterum ait Apostolus: Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò fieri participes eorum. Et quemadmodum ibi peccantium damnatio participabat & reliquos, quoniam placebant eis, & vnà cum eis conuersabantur: sic & hic modicum fermentum totam massam corrumpit. 1 Cor. 5. Ephes. 5. Peccantium damnatio participat reliquos.

7. ACTORVM septimo: Saulus autem erat consentiens neci eius.

8. ET vigesimotertio: Facta autem die collegerunt se quidam ex Iudæis, & deuouerunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant.

9. MATTHAEI vigesimoseptimo: Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis vt peterent Barabbam, Iesum verò perderent.

10. MARCI decimoquinto: Pontifices autem concitauerunt turbam, vt magis Barabbam dimitteret eis &c. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

11. ACTORVM tertio: Deus glorificauit filium suum IESVM, quem vos quidem tradidistis, & negâstis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum, & iustum negâstis, & petistis virum homicidam donari vobis: auctorem verò vitæ interfecistis.

12. ET capite secundo: Viri Israëlitæ, audite verba hæc: Iesum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigijs, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut & vos scitis: hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis.

13. AD Romanos primo: Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea, quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solùm qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

14. CYPRIANVS Romanus in epistola ad Cyprianum, quæ apud eundem est trigesimaprima: Sed etiam aduersus illos qui acta fecissent, licet præsentes, cùm fierent, non assuis- ERR lib. 2. epistol. 7

sent, cùm præsentiam suam vtique, vt sic scriberentur, mandando fecissent. Non est enim immunis à scelere, qui vt fieret imperauit: nec est alienus à crimine, cuius consensu, licet non à se admissum crimen, tamen publicè legitur.

Et iubentis & consentientis est peccatum.

VI.

Quando Irritatione nobis peccatum alienum conflatur?

Cùm scientes alium ad iram, vindictam, blasphemiam, crudelitatem, aut consimilia vitia, siue dictis id fiat, siue factis, aut quacunque ratione alia, prouocamus. Vt cùm [a] vxor Iob patientissimo viro petulanter insultans, quantum in se quidem erat, suasit etiam Deum blasphemare. Et Tobiæ [b] vxor æquè morosa, maritum suis conuicijs frequenter infestans & exasperans, hoc facit, vt vir anxius domesticam iniuriam suspirijs, lachrymis & precibus ad Deum fusis prosequi cogatur. Contra verò monet [c] Ecclesiasticus: *Abstine te à lite, & minues peccata: homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam.* Sic & Salomon [d] dixit: *Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum.*

a Iob 2. a

b Tob. 2. c. d 8. 3. a b

c Eccli 28 a b Prou 15. c 18. a 22. b 26. c 29. d 30. d

d Prou. 17. b 3. d Isaiæ 33. a

TESTIMONIA.

1. PRIMI Regum primo: Affligebat quoque eam (*Annam*) æmula eius, & vehementer angebat, intantùm, vt exprobraret quòd Dominus conclusisset vuluam eius: ficque faciebat per singulos annos, cùm redeunte tempore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat eam.

2. PSALMO centesimoquinto: Dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum. Et irritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum Domini.

3. SECVNDI Machabæorum decimoquarto: Morabatur autem Nicanor Ierosolymis, nihilque iniquè agebat, gregesque turbarum, quæ congregatæ fuerant, dimisit. Habebat autem Iudam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus. Rogauitque eum ducere vxorem, filiosque procreare. Nuptias fecit: quietè egit, comiterque viuebant. Alcimus autem, videns charitatem illorum adinuicem, & conuentiones, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem rebus alienis assentire, Iudamque regni insidiatorem successorem sibi destinâsse. Itaque rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens, grauiter quidem se ferre de amicitiæ conuentione, iubere tamen Machabæum citius vinctum mittere Antiochiam.

4. AD Galatas quinto: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

5. AD Ephesios sexto: Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini.

6. AD Colossenses tertio: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, vt non pusillo animo fiant.

7. IOB secundo capite: Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere.

8. TOBIAE secundo: Sicut beato Iob insultabant reges, ita isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes: Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui: quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinum quotidiè, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vnde factum est, vt hœdum caprarum accipiens detulisset domi: Cuius cùm vocem balantis vir eius audisset, dixit: Videte, ne fortè furtiuus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc vxor eius irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Atque his, & alijs huiusmodi verbis exprobrabat ei.

9. ET capite tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium &c. Eadem die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergò cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione perfistens cum lachrymis deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

10. EC-

10. ECCLESIASTICI vigesimooctauo: Abstine te à lite, & minues peccata: &c. vt in textu. & supra de peccatis capitalibus quæstione octaua B testimonio decimo quarto.

11. PROVERBIORVM decimoquinto: Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

12. ET capite decimooctauo: Labia stulti miscent se rixis: & os eius iurgia prouocat.

13. ITEM vigesimosecundo: Eijce derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntq; causæ & contumeliæ.

14. ET capite vigesimosexto: Sicut qui apprænhendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem: ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo: & cùm fuerit deprænhensus, dicit: Ludens feci. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, iurgia conquiescent. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa peruenient ad intima ventris.

15. ITEM capite vigesimonono: Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuis.

16. ET capite trigesimo: Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat iras, producit discordias.

17. PROVERBIORVM decimoseptimo: Semper iurgia quærit malus: &c. vt in textu.

18. ET capite tertio: Ne contendas aduersus hominem frustrà, cùm ipse tibi nihil mali fecerit. Ne æmuleris hominem iniustum, nec imiteris vias eius: quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas à Domino in domo impij: habitacula autem iustorum benedicentur. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia.

19. ISAIAE trigesimotertio: Væ qui prædaris, nónne & ipse prædaberis? & qui spernis, nónne & ipse spernêris? cùm consummaueris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus desîeris contemnere, contemnêris.

VII.

Quando per laudationem, vel adulationem nostram peccato alieno fœdamur?

CÙM aliquem in malefactis, vel de improbitate commendamus, vel, tanquàm re benè gesta, calcar addimus malè currenti, vt ille in prauo instituto pergat. *Væ*[a] autem *quæ consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas*, vt est apud Prophetam. In hoc vitium incidunt nonnunquàm Ecclesiastici[b] concionatores, & Magistratus malè vulgo blandientes, dum eius licentiæ palàm fauent & applaudunt. Rectè autem Esaias: [c] *Populę meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Vndè Paulus eos iubet vitari Doctores,[d] qui per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium. *Quoniam* enim *laudatur peccator in desiderijs animæ suæ: & iniquus benedicitur, exacerbauit Dominum peccator*, vt[e] Regius Propheta testatur.

a Ezech.13 a b c d

b Ierem. 14. c 23. c d e f g 27. b c 28. d 29. b Thren. 2. e Mich. 3. b d 3. Reg. 22. a b c d

c Isa. 3. c 9. c 30. b

d Rom. 16. c 2. Petr. 2. d Hier. lib. 1. aduersus Pelag. cap. 9. & lib. 2. aduersus Iouinian. cap. 19.

e Psal. 9. a 34. d Prou. 24. b 26. d 27. c 29. a Eccle. 7. d Ierem. 9. a b c

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM vigesimoquarto: Qui dicunt impio: iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet. Præpara foris opus tuum, & diligẽter exerce agrum tuum: vt posteà ædifices domum tuam. Ne sis testis frustrà contra proximum tuum: nec lactes quenquam labijs tuis.

2. ET capite vigesimoseptimo: Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

3. ET vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam posteà inueniet apud eum magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

4. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

5. ISAIAE quinto: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

6. CHRYSOSTOMVS homilia secunda de Dauid & Saule, cuius titulus est, Magnum esse bonum non tantùm exercere virtutem, verùm etiam laudare &c. Non oportet expetere modò & æmulari virtutem, verùm etiam eos qui virtutem amplectuntur, laudibus vehere, & admirandos prædicare, nobis fructum aliquē, eumque haud vulgarem, adfert. Quemadmodùm ex aduerso prauitatem non æmulari tantùm, verùm etiam in ea viuentes laudare, supplicium haud mediocre nobis conciliat: & si fas est quiddam nouum & admirandum dicere, grauius supplicium, quàm manet illos ipsos qui malè viuunt. Id declarans Paulus, posteaquàm omnem malitiæ speciem enumerârat, accusâsseque omnes qui leges Dei conculcarit, de iis subiunxit: Qui cùm Dei iustitiam nôssent, quòd qui talia faciunt, digni sunt morte, non solùm ea faciunt, sed & comprobant illa facientes; demonstrans hoc esse grauius illo. Nam collaudare insuper delinquentes, quod ad supplicij pertinet æstimationem, longè plus est quàm delinquere. Idque iure optimo, propterea quòd hoc suffragium proficiscatur ab animo planè corrupto, & insanabili morbo laborante. Siquidem is qui dum peccat, condemnat interim peccatum suum, poterit aliquando temporis progressu ad se redire. cæterùm qui laudat malitiam, is seipsum priuauit curatione, quam adfert pœnitentia. Proindè merito Paulus pronunciauit hoc illo esse grauius. Itaque sicuti qui praua nô tantùm faciunt, verùm etiam tales collaudant ac prædicant, eandem aut etiam grauiorem pœnam fortiuntur: ita qui bonos laudibus vehunt ac suspiciunt, coronarum illis repositarum fiunt participes. Quod ipsum ita esse, è scriptura licet perspicere. Deus enim ita loquitur Abrahæ: Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.

7. CYPRIANVS in sermone de lapsis: Cùm scriptum sit: Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt, & semitas pedum vestrorum turbant. Qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem subministrat: nec comprimit delicta ille, sed nutrit. At qui contiliis fortioribus redarguit simul atque instruit fratrem, promouet ad salutem. Quos diligo, inquit Dominus, redarguo & castigo. Sic oportet & Dei Sacerdotem non obsequijs decipientibus fallere, sed remedijs salutaribus prouidere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, & in altis recessibus viscerum virus insidens, dum seruat, exaggerat. Aperiendum vulnus est & secandum, & putrantibus amputatis, medela tortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur æger impatiens per dolorem: gratias aget postmodùm, cùm senserit sanitatem.

8. BASILIVS homilia in psalmum sexagesimumprimum: Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Multi namque sunt qui pro bonis prauas comprobant actiones, & vitia virtutibus vitijs honestare contendunt. Nam scurrilem loquentem, vrbanum ac lepidum: turpiloquum verò, politicum: amarulentum & iracundum, ineruditum non contemnendum prædicant: parcum verò ac minimè liberalem, vt sobrium dispensatorem commendant: prodigum quoque, vt liberalem: libidinosum & lasciuum, vt voluptuarium & animi solutioris virum. Vtque semel omnia, vitium omne palliant adumbrata nomenclatura è vicino subiectæ virtutis. Tales sanè ore quidem benedicunt, corde autem maledicunt ac detestantur. In verborum namque benedictione omnem execrationem vitæ suæ inducunt, ac reos æternæ damnationi, ob ea quæ approbant, sese constituunt.

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimum quadragesimumquartum enarratione prima: Cogitate & videte, quoniam quicquid aliud laudatis, ideò laudatis, quia bonum est. Insanit, qui laudat quod non est bonum. Si laudes iniquum eo ipso quòd iniquus est, nónne & tu iniquus eris? Si laudes furem eo ipso quòd fur est, nónne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eo ipso quòd iustus est, nónne & tu habes in te partem laudando? Non enim laudares iustum, nisi amares: non amares, si nihil indè haberes.

10. EZECHIELIS decimotertio: Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis, vaticinare ad propheras Israël, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo, Audite verbū Domini. Hæc dicit Dominus Deus: Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israël erant. Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: cùm Dominus non miserit eos: & perseuerauerunt confirmare sermonem. Nunquid non visionem cassam vidistis, & diuinationem mendacem locuti estis? & dicitis, ait Dominus: cùm ego non sim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium: ideò ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus: Et erit manus mea super Prophetas, qui vident vana, & diuinant mendacium: in consilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel non scribentur, nec in terram Israel ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus: Eò quòd deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax: & ipse ædificabat parietem, illi autem linitebant eum luto absque palea. Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem. Siquidem ecce cecidit paries: nunquid non dicetur vobis: Vbi est litura, quam linistis? Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit: & lapides grandes in ira in consumptionem. Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento: & adæquabo eum terræ, & reuelabitur fundamentum eius: & cadet, & consumetur in medio eius: & scietis quia ego sum Dominus. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his, qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, & non sunt qui liniunt eum. Prophetæ Israel, qui prophetant ad Hierusalem, & vident ei visionem pacis: & non est pax, ait Dominus Deus. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ propheram de corde suo: & vaticinare super eas, & dic: Hæc dicit Dominus Deus; Væ quæ consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt cerutcalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas: & cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas, quæ non moriuntur, & vificarent animas, quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs.

Propter

Laudandi mali non sunt.

Roma. 1.

Plus est peccatrices laudare, quàm delinquere.

Probos laudare, fructuosum est.

Gen. 12.

Isaiæ 3.

Adulatione nutriuntur delicta.

Apoc. 3.

Simile de contrectatione vulnerum.

Psal. 61.

Vitia non nulla quæ virtutum nomine commendantur.

Approbantes vitia sese damnationi obnoxios reddunt.

Insaniunt, qui laudant quod malum est.

Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccè ego ad puluillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: & dirumpam eos de brachijs vestris, & dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum. Et dirumpam ceruicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt vltrà in manibus vestris ad prædandum: & scietis quia ego Dominus. Pro eo quòd mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego non contristaui: & confortâstis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu vestra: & scietis quia ego Dominus.

11. IEREMIAE decimoquarto: Prophetæ dicunt eis: Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. Et dixit Dominus ad me: Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & diuinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Idcircò hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius, & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi. Et populi, quibus prophetant, erunt proiecti in vijs Ierusalem præ fame, & gladio, & non erit qui sepeliat eos: ipsi & vxores eorum, filij & filiæ eorum, & effundam super eos malum suum.

12. ET capite vigesimotertio: Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: & prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israel. Et in prophetis Ierusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortauerunt manus pessimorum vt non conuerteretur vnusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas: Eccè ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terram. Hæc dicit Dominus exercituum: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis loquuntur, non de ore Domini. Dicunt his, qui blasphemant me: Locutus est Dominus: Pax erit vobis, & omni, qui ambulat in prauitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum. Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit & audiuit sermonem eius? quis confiderauit verbum illius & audiuit? Eccè turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens: super caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini vsque dum faciat, & vsque dum compleat cogitationem cordis sui: in nouissimis diebus intelligetis cõsilium eius. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, auerrissem vtique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Putásne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? & non Deus de longè? nunquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus? Audiui quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniaui, somniaui. Vsquequò istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui? Qui volunt facere vt obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrat vnusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal. Propheta, qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verè: quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Nunquid non verba mea sunt: quasi ignis, dicit Dominus: & quasi malleus conterens petram? Propterea eccè ego ad prophetas, ait Dominus: qui furantur verba vnusquisque à proximo suo. Eccè ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumunt linguas suas, & aiunt; Dicit Dominus. Eccè ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus: qui narrauerunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis: cùm ego non misissem eos, nec mandâssem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. Si igitur interrogauerit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens: Quod est onus Domini? dices ad eos: Vos estis onus, proijciam quippe vos, dicit Dominus. Et propheta, & sacerdos, & populus qui dicit: Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum eius. Hæc dicetis vnusquisque ad proximum & ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? & quid locutus est Dominus? Et onus Domini vltrà non memorabitur: quia onus erit vnicuique sermo suus: & peruertistis verba Dei viuentis, Domini exercituum Dei nostri. Hæc dices ad prophetam: Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus? Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus: Quia dixistis sermonem istum: Onus Domini: & misi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini: Propterea eccè ego tollam vos portans, & derelinquam vos, & ciuitatem, quam dedi vobis, & patribus vestris à facie mea. Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ nunquàm obliuione delebitur.

13. ET vigesimoseptimo: Vos ergò nolite audire prophetas vestros, & diuinos, & somniatores, & augures, & maleficos, qui dicunt vobis: Non seruietis regi Babylonis. Quia mendacium prophetant vobis: vt longè vos faciãt de terra vestra, & eijciant vos, & pereatis. &c. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non seruietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis. Quia non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eijciant vos, & pereatis tam vos, quàm prophetæ, qui vaticinantur vobis.

14. ITEM capite vigesimooctauo: Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania: non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcircò hæc dicit Dominus: Eccè ego mittam te à facie terræ: hoc anno morieris: aduersum enim Dominum locutus es. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

15. ET vigesimonono: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non vos seducant prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrum, & diuini vestri: & ne attendatis ad somnia vestra, quę vos somniatis: quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus. Quia hæc dicit Dominus: Cùm cœperint &c.

16. THRENORVM secundo: Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent; viderunt autem tibi assumptiones falsas, & eiectiones. Planserunt super te manibus omnes transeuntes per viam, sibilauerunt, & mouc-

& mouerunt caput suum super filiam Ierusalem.

17. MICHAEAE tertio: Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducũt populum meum, qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & si quis non dederit in ore quippiam, sanctificant super illum prælium. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione: & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Et cõfundentur qui vident visiones. Et paulò pòst: Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant, & prophetæ eius in pecunia diuinabant: & super Dominum requiescebant, dicentes: Nunquid non Dominus in medio nostrum? non venient super nos mala. Propter hoc, causã vestrî Sion quasi ager arabitur, & Ierusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa siluarum.

18. TERTII Regum vigesimosecundo: Et ait (rex Israel) ad Iosaphat: Veniésne mecum ad prælianduin in Ramoth Galaad? Dixitq; Iosaphat ad regem Israël: Sicut ego sum, ita & tu: populus meus, & populus tuus vnum sunt: & equites mei, equites tui. Dixitquè Iosaphat ad regem Israel: Quære, oro te, hodiè sermonem Domini. Congregauit ergo rex Israel prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad eos: Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? qui responderunt: Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis. Dixit autem Iosaphat: Non est hic propheta Domini quispiam, vt interrogemus per eum? Et ait rex Israel ad Iosaphat: Remansit vir vnus, per quem possumus interrogare Dominum, sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Iemla. Cui Iosaphat ait; Ne loquaris ita rex. Vocauit ergò rex Israel eunuchum quendam, & dixit ei: Festina adduc re Michæam filium Iemla. Rex autem Israel, & Iosaphat rex Iuda sedebant vnusquisque in solio suo vestiti cultu regio, in area iuxta ostium portæ Samariæ, & vniuersi prophetæ prophetabant in conspectu eorum. Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaanã cornua ferrea, & ait; Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam. Omnesquè prophetæ similiter prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prospere, & tradet Dominus in manus regis. Nuncius verò, qui ierat vt vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens: Ecce sermones Prophetarum ore vno regi bona prædicant, fiat ergò sermo tuus similis eorum, & loquere bona. Cui Michæas ait; Viuit Dominus, quia quodcunque dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad prælianduin, an cessare? Cui ille respondit; Ascende, & vade prosperè, & tradet eam Dominus in manus regis. Dixit autem rex ad eum: iterum atque iterum adiuro te, vt non loquaris mihi nisi quod verum est, in nomine Domini. Et ille ait: Vidi cunctum Israel dispersum in montibus, quasi oues non habentes pastorem, & ait Dominus: Non habent isti Dominum: reuertatur vnusquisque in domum suam in pace. (Dixit ergò rex Israel ad Iosaphat: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?) ille verò addens, ait; Propterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli astantem ei à dextris, & à sinistris: & ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus verba huiusmodi, & alius aliter. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait; Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus: In quo? Et ille ait, Egrediar, & ero spiritus mẽdax in ore omnium prophetarum eius. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacij in ore omnium Prophetarum tuorum, qui hic sunt, & Dominus locutus est contra te malum. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Mene ergò dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi? Et ait Michæas: Videbis in die illa, quando ingredieris in cubiculum, intra cubiculum vt abscondaris. Et ait rex Israel: Tollite Michæam, & mancat apud Amon principem ciuitatis, & apud Ioas filium Amalech, & dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aqua angustiæ, donec reuertar in pace. Dixitquè Michæas: Si reuersus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait; Audite populi omnes. Ascendit itaque rex Israel, & Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israel ad Iosaphat: Sume arma &c. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israel inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigæ suo: Verte manum tuam, & eijce me de exercitu, quia grauiter vulneratus sum. Commissum est ergò prælium in die illa, & rex Israel stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est vespere, fluebat autem sanguis plagæ in sinum currus, & præco insonuit in vniuerso exercitu antequàm sol occumberet, dicens: Vnusquisque reuertatur in ciuitatem, & in terram suam. Mortuus est autem rex; & perlatus est in Samariam: sepelieruntque regem in Samaria, & lauerunt currum eius in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem eius, & habenas lauerunt, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat.

19. ISAIAE tertio: Populi mei, qui te beatum dicunt, &c. vt in textu.

20. Et capite nono: Longæuus & honorabilis, ipse est caput, & propheta docens mendacium, ipse est cauda. Et erunt, qui beatificant populum istum seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Propter hoc &c.

21. ITEM trigesimo: Populus ad iracundiam prouocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei. Qui dicunt videntibus: Nolite videre: & aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt, loquimini nobis placentia, videte nobis errores. Auferte à me viã, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israel. Propterea hæc dicit sanctus Israel. Pro eo quòd reprobãstis verbum hoc, & sperãstis in calumnia, & in tumultu, & innixi estis super eo: propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio eius. Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pertinaci & non inuenietur de fragmentis eius testa, in qua portetur ignis de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea.

22. AD Romanos decimosexto: Rogo autem vos, fratres, vt obseruetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium:

23. Post-

23. POSTERIORIS epistolæ Petri secundo capite: Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur, quibus iudicium iam olim non cessat: & perditio eorum non dormitat. Et paulò pòst: Hi verò velut irrationabilia pecora, &c. pellicientes animas instabiles &c. Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reseruatur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululùm effugiunt, qui in errore conuersantur: libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis: à quo enim quis superatus est, huius & seruus est.

24. HIERONYMVS libro primo aduersus Pelagianos, capite nono: Si seruus Dei nihil amarum de suo debet ore proferre, sed semper quod dulce & suaue est, aut sacerdos & doctor serui Dei non erunt, qui fiduciali ter debent corripere peccantes, & nulli adulari, sed audacter omnes increpare: aut, si sacerdos & doctor, non solùm serui Dei, sed inter seruos eius principalem tenent locum, frustrà seruis Dei blandicias & dulcedines reseruâsti: Cùm hoc propriè hæreticorum sit, & eorum qui decipere cupiunt audientes, dicente Apostolo: Huiusmodi enim Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium. Semper insidiosa, callida, blanda est adulatio. Pulchreque adulator apud philosophos definitur, blandus inimicus. Veritas amara est, rugosæ frontis ac tristis, offenditque correctos. Vndè & Apostolus loquitur: Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis? Et Comicus: Obsequium amicos, veritas odium parit. Quapropter & pascha cum amaritudinibus comedimus: & vas electionis docet, pascha celebrandum in veritate, & sinceritate. Veritas in nobis sit & sinceritas, & amaritudo ilicò consequetur.

25. ET libro secundo aduersus Iouinianum, capite decimonono. Nunc restat, vt Epicurum nostrum, subantem in horulis suis inter adolescentulos & mulierculas, alloquamur. Fauèt tibi crassi, nitidi, dealbati. Adde, si vis, iuxta Socraticam irrisionem, omnes sues, & canes, & quia carnem amas, vultures quoque, aquilę, accipitres, & bubones. Nunquàm nos Aristippi multitudo terrebit. Quoscunque formosos, quoscunque calamistratos, quos crine compositio, quos rubentibus buccis videro, de tuo armento sunt, immò inter tuos sues grunniunt. De nostro grege tristes, pallidi, sordidati, & quasi peregrini huius seculi, licet sermone taceant, habitu loquuntur & gestu: Hei mihi, quia peregrinatio mea prolõgata est, habitaui cum habitãtibus Cedar, videlicet in tenebris huius mundi: quia lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderũt. Ne glorieris, quòd multos discipulos habeas. Filius Dei docuit in Iudæa, & duodecim tantùm illum Apostoli sequebantur. Torcular, inquit, calcaui solus, & de gentibus vir non est mecum. Ille in passione solus remansit, & Petri quoque erga eum trepidauit constantia: pharisæorum autem doctrinæ omnis populus applaudebat, dicens: Crucifige, crucifige talem. Non habemus regem, nisi Cæsarem, id est, vitia sequimur, non virtutes: Epicurum, non Christum: Iouinianum, non Apostolum Paulum. Quòd multi acquiescant sententiæ tuæ, indicium voluptatis est: non enim tam te loquentem probant, quàm suis fauent vitijs. In circulis platearum quotidiè fictus hariolus stultorum nares verberat, & obtorto fuste dentes mordentium quatit: nec tamen deest, qui semper possit induci: & pro magna sapientia deputas, si plures porci post te currant, quos gehennæ succidiæ nutrias? Post præconium tuum & balneas, quæ viros pariter & fœminas lauant, omnis impatientia, quę ardentem priùs libidinem quasi verecundiæ vestibus tegebat, nudata est & expositа: quę antè in occulto erant, nunc in propatulo sunt. Ostendisti tales discipulos, non fecisti. Hoc profecit doctrina tua, vt peccatum ne pœnitẽtiam quidem habeat. Virgines tuæ, quas prudentissimo consilio, quod nemo vnquàm legerat nec audierat, de Apostolo docuisti, Melius est nubere, quàm vri. Occultos adulteros in apertos verterunt maritos. non suasit hoc Apostolus, non electionis vas. Virgilianum consilium est: Conitigium vocat, hoc prætexit nomine culpam. Quadringenti fermè anni sunt, quòd Christi prædicatio fulget in mundo, ex quo innumerabiles hæreses tunicam illius cõsciderunt. Vniuersus penè error de Chaldæo, & Syro, & Græco sermone processerat. Basilides, magister luxuriæ, & turpissimorum complexuum, post tot annos ita in Iouinianum, quasi in Euphorbum transformatus est, vt Latina quoque lingua haberet hæresim suam. Nullàne fuit alia in toto orbe prouincia, quæ reciperet præconium voluptatis, in quam coluber tortuosus irreperet, nisi quam Petri doctrina super petram fundauerat Christum, vexillum crucis & prædicationis austeritas, idolorum templa destruxerat? Eregione luxuria ventris & gutturis subuertere nititur fortitudinem crucis. Vndè per Isaiam loquitur Deus: Populus meus, qui vos beatificant, seducunt vos, & semitas pedum vestrorum conturbant. Necnon per Ieremiam: Fugite de medio Babylonis, & seruate vnusquisque animam suam, & nolite credere pseudoprophetis, qui dicunt, pax, pax, & non est pax: qui semper ingeminãt, templum Domini, templum Domini. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & insipientia. non aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitẽtiam prouocarent: qui deuorant plebem Dei, vt cibum panis, Deum non inuocauerunt. Ieremias, captiuitatem nuncians, lapidatur à populo. Ananias, filius Azur, frangebat ad præsens ligneas torques, & in futurum ferreas præparabat. Semper Pseudoprophetæ dulcia pollicentur, & ad modicum placent. Amara est veritas, & qui eam prædicant, replentur amaritudine: in azymis enim veritatis & synceritatis, Domini pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur. Egregia sanè vox, & quam audiat sponsa Christi, inter virgines, & viduas, & cælibes, vndè & ipsum nomen inditum est, quòd cælo digni sint, quia coitu careant. Rarò ieiunate, crebriùs nubite: non enim potestis implere opera nuptiarum, nisi multum, & carnes, & nucleum sumpseritis. Nolite timere fornicationem. Qui semel in Christo baptizatus est, cadere non potest: habet enim ad despumandas libidines solatia nuptiarum. Quòd & si ceciderit is, redintegrabit vos pœnitentia: & qui in baptismate fuistis hypocritæ, eritis in pœnitentia solidæ fidei. Neque turbemini, putãtes inter iustum & pœnitentem aliquid interesse, & humiliorem gradum dare quidem

Hæretici corũ propositum, per blanditias decipere.
Rom. 16.
Adulator blandus inimicus.
Galat. 4.
Terent. in And. Exod. 12. 1. Cor. 5.
Iouinianus hæreticus, abstinentiæ & castitatis hostis, quales discipulos habeat.
Psal. 119.
Ioan. 1.
Ilaiæ 63.
Luc. 23. Ioan. 19.
Cur Iouinianus hæreticus multos sectatores habeat.
Note.
1. Cor. 7.
4. Aeneid.
Præco voluptatis Iouinianus.
Isaiæ 3.
Ier. 50. 48.
Ierem. 7. Thren. 2.
Psal. 13. Ierem. 28.
Pseudoprophetæ semper dulcia pollicentur. Amara verò.
1. Cor. 5. Exod. 12.
Cælibes quasi cælo digni.
Iouiniani doctrina.

quidem veniam, sed coronam tollere: vna est enim retributio: qui ad dexteram steterit, introibit in regna cælorum. His consilijs subulci qui Pastoribus nostris ditiores sunt, & hirci plurimas secum capras trahũt. Equi insantes in fœminas facti sunt, statim vt mulieres viderint, adhinniunt, & impatientiam suam, prò nefas, scripturarum solantur exemplis. Sed & ipsæ mulierculæ miseræ, & non miserabiles, præceptoris sui verba cantantes, Quid enim nisi semen requirit Deus? non solùm pudicitiam, sed etiam verecundiam perdidêrũt: maioriq́ue procacitate defendunt libidinem, quàm exercent. Habes præterea in exercitu tuo plures succenturiatos: habes scurras & velites in præsidijs, crassos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis calcibusq́ue defendant. Tibi cedũt: de via nobiles, tibi osculantur diuites caput. Nisi enim tu venisses, ebrij atque ructatrices paradisum intrare non poterant. macte virtute, immò vitijs, habes in castris tuis, & Amazonas exerta mamma, & nudo brachio & genu, venientes contra se viros, ad pugnam libidinum prouocantes. Et quia opulentus paterfamilias es, in auiarijs tuis non tutetures, sed vpupæ nutriuntur, quæ tota fœtidæ voluptatis lustra circunuolent. Me carpe, me dilijce: obijce crimina, quæ voluêris: argue luxuriæ & deliciarum, magis me amabis, si talis fuero: ero enim de armento tuo. Sed & ad te loquar, quæ scriptam in fronte blasphemiam, Christi confessione deiẽsti: Vrbs potens, Vrbs orbis domina, Vrbs Apostoli voce laudata, interpretare vocabulum tuum. Roma, aut fortitudinis nomen est apud Græcos, aut sublimitatis, iuxta Hebræos. serua quod diceris. virtus te excelsam faciat, non voluptas humilẽ. Maledictionem, quam tibi saluator in Apocalypsi comminatus est, potes effugere per pœnitentiã, habens exemplum Niniuitarum. Cane Iouinimi nomẽ, quod de idolo deriuatum est. Squalẽ Capitolium: templa Iouis & cæremoniæ conciderunt, cur vocabulum eius & vitia apud te vigeant? adhuc sub regibus & sub Numa Põpilio facilius Maiores tui Pythagoræ continẽtiam, quàm sub Consulibus Epicuri luxuriam susceperunt.

Ierem. 5.

Strex Iouiniani statu.

Vrbis Romæ commendatio. Roma.

Apo. 17. & 18.

Iouiniani nomen ab idolo deriuatum.

26. PSALMO nono: Quoniam laudatur peccator &c. vt in textu.

27. ET Psalmo quinquagesimoquarto: Molliti sunt sermones eius super oleum: & ipsi sunt iacula.

28. PROVERBIORVM primo: Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Si dixerint; Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustrà: deglutiamus eum sicut infernus viuentem, & integrum quasi descendẽtem in lacum. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spolijs. Sortem mitte nobiscum, marsupium vnum sit omnium nostrum.

29. ET capite decimosexto: Vir iniquus lactat amicum suum: & ducit eum per viam non bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia sua perficit malum.

30. ET capite decimoseptimo: Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominabilis est vterque apud Deum.

31. ITEM capite vigesimonono: Homo, qui blandis, fictisq́ue sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius. Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus: & iustus laudabit atque gaudebit.

32. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

33. IEREMIAE nono: Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij, & non veritatis, confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognouerũt, dicit Dominus. Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatẽ non loquẽtur, docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: vt iniquè agerent, laborauerunt. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Eccè ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei? Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gente huiusmodi non vlciscetur anima mea?

VIII.

Quando Reticentia nostra culpa peccatum alienum in nos redundat?

Bernard. de nativit. Dom. Basil. Greg. 2. Pastor. cur. pastoral. ca. 4. Aug. epist. 109. & in 7. ex 30. Prosp. li. 1. de vita contempl. c. 20. Isidor. de summo bono lib. 2. cap. 44. 45. & 46.

QVVM intempestiuum nostrum silẽtium siue subdito, siue cuiuis alteri adfert detrimentum. Exempli causa, si docendi, monendi, corripiendiq́ue fratris aut populi nobis munus incumbit, & in eo interim, dum prodesse possumus, sine iusta causa cessamus. Vndè per Isaiam testatur Dominus omni euangelizanti: [a] *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Audi porrò periculum in his, qui non absque canes [b] muti, latrare non valentes, dicuntur: [c] *Si dicente me ad*

a Isa. 58. a Ier. 23. c. 26. 30. & Ionæ 1. & 3. Corin. 9. c

b Isaiæ 56. d
c Ezech. 3. d. e. f. & 33. a. b

me ad impium, dicit Dominus: Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autẽ eius de manu tua requiram. Adeò necessarium est obseruatu, quod Paulus nõ sine graui obtestatione postulat, [d] *Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Tum idẽ alibi: [e] *Peccantes,* inquit, *coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant.*

& ibidem Hieronymus. Item Grego. hom. 11. in Ezechiel. Act. 20. d e 1. Cor. 6 b Esther 4. d

d 2. Tim. 4 d Tit. 1. c d 2. d Chryso hom. 6. in epist. ad Philip.

e 1 Tim. 5. d Leuit. 19 c Aug. ser. 15. c. 7. de verbi Domini & serm. 16. c. 4. 7. & 8.

TESTIMONIA.

Genes. 4.

Silere, cùm possis arguere, conscientiæ est. Rom. 1.

Eadem habet li. 1 epi. 24. ad Ioan. Constantinop. & reliq. Discretio in silentio. Contra silentium Pastorum. Ioan. 10.

Isaiæ 56. Ezech. 13.

Phinees.

2 Tim. 4.

Malach. 2.

Isa. 58.

9. BERNARDVS in sermone de Natiuitate sancti Ioannis Baptistæ: Nemo (fratres) vitia palpet: peccata dissimulet nemo. Nemo dicat, nunquid custos fratris mei sum ego? Nemo, quòd in fœdè, æquanimiter ferat, cùm viderit ordinem deperire, minui disciplinam. Est enim consentire silere, cùm arguere possis: & scimus, quia similis pœna facientes maneat, & consentientes.

1. GREGORIVS in secunda parte curæ pastoralis, capite quarto: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo: ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit: ita indiscretum silentium hos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpè nanque rectores improuidi humanam amittere gratiam formidantes, loqui liberè recta pertimescunt: & iuxta veritatis vocem, nequaquàm iam gregis custodiæ pastorum studio, sed mercenariorum vice deseruiunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc nanque eos per Prophetam Dominus increpat, dicens: Canes muti non valentes latrare. Hinc rursum queritur, dicens: Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel, vt staretis in prælio in die Domini. Ex aduerso quippe ascendere, est pro defensione gregis voce libera huius mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est prauis decertantibus ex iustitiæ amore resistere. Pastori enim recta timuisse dicere, quid aliud est, quã tacendo terga præbuisse? qui nimirùm si pro grege se obijcit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hinc rursum delinquenti populo dicitur: Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta: nec aperuerunt iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Prophetæ quippe in sacro eloquio nonnunquàm Doctores vocantur, qui dum fugitiua esse præsentia indicant, quæ sunt ventura, manifestant. Quos diuinus sermo falsa videre redarguit: quia dum corripere culpas metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur: qui iniquitatem peccantium nequaquàm aperiunt, quia ab increpationis voce conticescũt. Clauis quippe apertionis, sermo correptionis est: quia increpatio cuspam detegit, quam sæpè nescit ipse etiam qui perpetrauit. Hinc Paulus ait: Vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt, redarguere. Hinc per Malachiam dicitur: Labia sacerdotis custodiũt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Hinc per Isaiam Dominus admonet, dicens: Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam. Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad Sacerdotium accedit: vt ante aduentũ iudicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergò si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est Praeco mutus? Hinc est enim quòd super pastores primos in linguarum specie spiritus sanctus insedit: quia nimirùm quos repleuerit, de se protinùs loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur, vt tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur: vt videlicet voces prædicationis habeat, ne superni spectatoris iudicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est: Audiatur sonitus, quando ingreditur, vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini & non moriatur. Sacerdos nanque ingrediens, vel egrediens moritur, si de eo sonitus non audiatur: quia iram contra se occulti iudicis exigit, si fine sonitu prædicationis incedit.

Sacerdotes præconis officium suscipiunt.

Actor. 2.

Exod. 28.

Ibidem.

3. AVGVSTINVS in epistola centesima nona ad Monachas: Si hanc, de qua loquor, oculi petulantiam in aliqua vestrum aduerteritis, statim admonete, ne cœpta progrediantur, sed ex proximo corrigantur. Si autem & post admonitionem iterùm, vel alio quocunque die idipsum eam facere videritis, iam velut vulneratam sanandam prodat, quæcunque inuenire potuit hoc; priùs tamen & alteri, vel tertiæ demonstratam, vt duarum, vel trium possit ore conuinci, & competenti seueritate coërceri. Nec vos iudicetis esse maleuolas, quando hoc indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si sorores vestras, quas indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim soror tua vulnus haberet in corpore, quod vellet occultari, dũ timeret secari, nónne crudeliter abs te fleretur, & misericorditer indicaretur? Quãto ergò potiùs eam debes manifestare, ne perniciosius putrescat in corde? Et hoc quod dixi de oculo non figendo, etiam in cæteris inueniendis, prohibendis, indicandis, conuincendis, vindicandisq; peccatis diligenter obseruetur, cum dilectione hominum & odio vitiorum.

Matth. 18.

Benevolentiæ & charitatis officium est peccantes apud Superiorem deferre.

4. IDEM in libro quinquaginta homiliarũ, homilia septima: Si diligenter attenditis, charissimi, omnes Sacerdotes Domini, non solùm Episcopos, sed etiam presbyteros, & ministros Ecclesiarum, in grandi periculo esse cognoscitis. Ipsis enim contestatur spiritus sanctus, dicens: Clama, ne cesses; quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorũ. Et iterũm, Si non annunciaueris iniquo iniquitatem suam, sanguinem eius de manu tua requiram. De ipsis etiam Apostolus dicit: Obaudite præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim pernigilant tãquàm rationẽ reddituri de animabus vestris. Si profectò, fratres charissimi, vnusquisquis

Periculum pastorum & Ecclesiæ ministrorum.

Isaiæ 58.

Ezech. 3.

Hebr. 13.

que vix poterit in die iudicij rationem reddere, quid de Sacerdotibus futurum est, à quibus sunt omnium animæ requirendæ? Et ideò considerâtes periculum nostrum, orate pro nobis, vt commissis nobis gregibus ita spiritalia pastua studeamus iugiter prouidere, vt pro eis rationem bonam reddere mereamur. Confidenter ergò, fratres charissimi, quid sit quod volo vestræ dilectioni suggerere: si tamen orantibus vobis merear, vt adiuuet me, qui terret me. Inter cætera præcepta sua beatus Apostolus hoc etiam ait, Episcopum potêtem esse debere in doctrina sana, contradicentes redarguere. Magnum * opus, sed grauis sarcina. Sperabo tamen in Deum, quoniam adiuuantibus vobis in oratione pro nobis, liberabit nos de laqueo venantium, & à verbo aspero. Nulla enim causa est, quæ magis faciat dispensatorem Dei pigriorem ad arguendos contradicentes, quàm timor verbi asperi. Dum enim timemus detractiones, irrisiones, & opprobria hominũ superborum, dumq; ab eis in terrena substãtia metuimus prægrauari, timentes perdere temporalia, minùs quã oportet prædicamus æterna. Et ideò dum per illorum nequitiã aliquid mundanum perdere formidamus, peccatorum illorum vulnera medicamentis spiritalibus curare negligimus. Vndè timendum est, ne & pro nobis, & pro illis, quibus pro amore terrenarum rerum non loquimur dura, rationem in die iudicij reddere compellamur.

Tit. 1.

* alijs, Magnus honor.

Psal. 90. Reticentiæ causa, timor humanus esse solet.

5. PROSPER libro primo de vita contemplatiua, capite vigesimo: Quod verò dicit Apostolus, vt nos formam debeamus exhibere fidelibus, quid valebit, si cui vel exhortandi bonos, vel castigandi malos cura commissa est, benè viuendo se imitandum bonis exhibeat, & malos tacendo non corrigat? Ad hoc enim, nisi me fallat opinio, sanctè viuendum est sacerdoti, ne dicta sua repugnantibus factis euacuet: si quod prædicat fieri debere, non faciat: aut si quod non facit, prædicare præsumpserit. Si autem aliter egerit, nihil apud eos, qui eius vitam nouêre, proficit: quia ad hoc est Ecclesiæ Dei præpositus, vt non solùm benè viuendo, alios exemplo suæ conuersationis instituat, sed etiam fiduciali ter prædicando, singulis ante oculos peccata sua constituat: quæ pœnã maneat duros, quæ gloria obedientes, ostendat: nullius salutem desperando contemnat: animas emendari nolentium plangat, imitatus Apostolum, qui ait: Vt lugeam multos ex his, qui antè peccauerunt, & non egêrunt pœnitentiam. Et iterùm: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Quapropter sciens, quòd si quibuslibet diuitibus ac potentibus pareat, malè viuentibus autem faueat, eos perdat simul & pereat: & sanctè viuere debet propter exemplũ, & docere propter suæ administrationis officium: certus, quòd ei nihil sua iustitia suffragetur, de cuius manu anima pereuntis exigitur: quando quicunque alius perierit, quem nulla docendi necessitas manet, solus pœnas sceleris sui dabit: Ille autem cui dispensatio verbi commissa est, etiam si sanctè viuat, & tamen perditè viuentes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierint, perit. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato? Mentior, si non hoc Dominus per Ezechielem prophetam sub cuiusdam terroris denunciatione loquitur, dicens ad eum: Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel. Nec hoc transeunter debemus audire, quòd Sacerdotem speculatorem appellat: vt sicut speculatoris est de loco editiori prospicere, & plus omnibus contemplari: ita Sacerdos debet proposita sublimitate celsior cunctis, & maioris scientiæ habere gratiam, qua possit sub se viuentes instruere. Videamus iam quid diuinus sermo contineat. Audiens, inquit, ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me: vt hoc dicat Sacerdos, quod ex diuina lectione didicerit: quod illi Deus inspirauerit, non quod præsumptione humani sensus inuenerit. Annunciabis eis, inquit, ex me. Ex me, non ex te, mea verba loquêris. Non est quo in eis tanquàm de tuis inflearis, Ex me, inquit, eis annuncia. Sed iam quid annunciet audiamus. Si me dicente ad impium, Impie morte moriêris: si non fueris locutus, vt custodiat se impius à via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem verò eius de manu tua requiram. Quid potuit expressiùs, quid apertiùs potest dici? Si impio, inquit, non locutus fueris, vt ab impietate sua se custodiat, & ille periêrit, sanguinem eius de manu tua requirã. Hoc est dicere: Si ei peccata sua non annunciaueris, si eum non argueris, vt ab impietate sua conuertatur, & viuat: & te qui non increpãsti, & ipsum qui te tacente peccauit, flammis perênibus perdam. Quis, rogo, tam saxei pectoris, quis tam ferreus erit, quem sententia ista non terreat? quis tam alienus à fide, qui sententiæ isti non credat?

Sacerdos vt esse speculator debeat.

Ibidem.

Flammis tradetur vnà cum peccante, qui peccantem non increpat.

Cur Ecclesiæ præpositi constituti sunt.

1. Pet. 5.

Non satis est rectè viuere, sed malè viuêtes etiam arguendi.

2. Cor. 11.

2. Cor. 11.

Ezech. 3. & 33.

6. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite quadragesimoquarto: Non omnia tempora congruunt doctrinæ, secundùm Salomonis sententiam, dicentis: Tempus tacendi, & tempus loquendi. Non quidem per timorem, sed per discretionem, propter malorum incorrigibilem iniquitatem, nonnunquàm electos oportet à doctrina cessare. Interdùm Doctores Ecclesiæ calore charitatis ardentes conticescunt à docendo, quia non est qui audiat, testante Propheta, qui ait: Ciuitates Austri clausæ sunt, & non est qui aperiat. Qui docendi accepit officium, interdùm ad tempus facta proximi taceat, quæ statim corrigere nequaquàm existimat. Nam si corrigere potest, & dissimulat, verum est quòd consensum alieni erroris habeat.

Eccles. 3.

Discretio in docendo adhibenda.

Ier. 33.

Qui dissimulant corrigere cùm possunt, alieno peccato maculantur.

7. ET capite quadragesimoquinto: Quibus docendi forma commissa est, multum subeunt periculi, si contradicentibus veritati resistere voluerint: dum Propheta Doctorem Ecclesiæ instruat, ad summum vsque iustitiæ peruenire, cùm dicit: Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion, scilicet vt ita præemineat merito, sicut & gradu. Sequenter, ne fortè debeat à docendo timore restringi, audiat: Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere. Vndè & Ieremiæ ita Dominus ait: Accinge lumbos tuos, & surge: loquere ad eos, ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciã vultum eorum. Vndè appãret, quia & non timere, donum Dei est. Qui personam potentis accipit, & veritatem loqui pertimescit, grauis culpæ mulctatur sententia. Multi enim Sacerdotes metu potestatis veritatẽ occultant. Et habentur rei, qui à bono opere, vel à iustitiæ prædicatione rei alicuius formidine, aut potestate terrente auertuntur. Sed heu proh dolor indè metuunt, quia vel amore rerum secularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere cõfunduntur. Multi præsules Ecclesiarum timentes ne amicitiam secularium perdant, & molestiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperũ oppressores verentur, non pertimescentes quòd de veritate sine

Metus impedire corripientem non debet.

Ieremi. 1.

Vndè timor ille proficiscatur.

Bonorum pastorum sollicitudo & Sacerdotalis libertas.

reddituri rationem, pro eo quòd contigerit de plebibus sibi commissis. Quando à potentibus pauperes opprimuntur, ad eripiendos eos boni sacerdotes protectionis auxilium ferunt: nec verentur cuiusquam inimicitiarum molestias, sed oppressores pauperum palàm arguũt, increpant, excommunicant, minusquè metuunt eorum nocendi insidias, etiam si nocere valeant. Pastor enim bonus, animam suam ponit pro ouibus. Sicut peruigil pastor contra bestias oues custodire solet, ita & Dei Sacerdos super gregẽ Christi sõlicitus esse debet, ne inimicus vastet, ne persecutor infestet, ne potentioris cuiusquam cupiditas vitam pauperum inquietet. Pravi autem pastores non habẽt curam de ouibus: sed sicut legitur in Euangelio de mercenarijs, videnẽ lupum venientem, & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis rẽsistere metuunt.

Iean. 10.

Ibidem.

Damnantur pro iniquitate populi pastores mali.

Ezech. 3. 33.

8. ET capite quadragesimosexto: Sacerdotes pro populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes nõ arguant, testante Domino ad Prophetam: Speculatorem dedi te domui Israel. Si non fueris locutus, vt se custodiat impius à via sua, ille in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Sic enim Heli Sacerdos pro filiorum iniquitate damnatus est: & licet eos delinquentes admonuerit, sed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & sagaci solicitudine vnumquenque probare, iuxta testimonium Domini ad Ieremiam loquentis: Probatorem, inquit, dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorum. Sacerdotes studio corrigendi, facta perscrutari debent subiectorum, vt emendatos lucrifacere possint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, ita iustum non exulcerari. Sacerdotes curam debent habere de his qui pereunt, vt eorum redargutione, aut corrigantur à peccatis, aut, si incorrigibiles extstunt, ab Ecclesia separentur. Atrociter arguuntur, qui decipiẽdo peccantes, non solùm quia non arguunt pro peccato, sed etiam adulanter decipiunt, dicente Propheta: Et erunt qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati. Qui admonitus secretè de peccato, corrigi negligit, publicè arguendus est, vt vulnus, quod occultè sanari nescit, manifestè debeat emendari. Manifesta peccata non sunt occulta correptione purganda. Palàm enim sunt arguendi, qui palàm nocent; vt dum aperta obiurgatione sanantur, hi, qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius est enim, vt pro multorum salutione vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Iràm contra delinquentes sermo est proferendus, sicut eius qui corripitur, expostulat salus. Quod si opus est aliquam medicamenti asperitatem verborum prædicatione adspergere, lenitatem tamen corde opus est retinere. Doctores nonnũquàm duriùs ferunt increpationibus subditos: qui tamen à charitate eorum, quos corripiunt, non recedunt. Sæpè Ecclesiæ censura arrogantibus videtur esse superbia: & quod à bonis piè fit, crudeliter fieri putatur à prauis, qui non discernunt recto oculo, quod à bonis recto animo fit.

Ezech. 33.

Libera animam tuam.

Publicè qui corripiendi sint.

Lenitas semper in corde retinenda.

9. ISAIAE quinquagesimooctauo: Clama, ne cesses, &c. vt in textu.

10. IEREMIAE vigesimotertio: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, auertissem vtique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.

11. ET capite vigesimosexto: In principio regni Ioakim filij Iosiæ regis Iuda, factum est verbum istud à Domino, dicens: Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domus Domini, & loquẽris ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones, quos ego mandaui tibi vt loquaris ad eos: noli subtrahere verbum, si fortè audiant, & conuertantur vnusquisque à via sua mala: & pœnitreat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

12. ITEM capite quinquagesimo: Verbum, quod locutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ prophetæ: Annunciate in Gentibus, & auditum facite: leuate signum, prædicate, & nolite celare: dicite: Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia eius, superata sunt idola eorum.

13. IONAE primo: Et factum est verbum Domini ad Ionam filium Amathi, dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia eius coram me. Et surrexit Ionas, vt fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Ioppen, & inuenit nauem euntem in Tharsis: & dedit naulum eius, & descẽdit in eam vt iret cum eis in Tharsis à facie Domini. Dominus autem misit ventum magnum in mare, &c.

14. PRIORIS ad Corinthios nono: Nam si euangelizauero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est.

15. ISAIAE quinquagesimosexto: Speculatores eius cæci omnes, nescierunt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.

16. EZECHIELIS tertio: Fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium: Morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia, & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberãsti. Sed & si conuersus iustus à iustitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annunciãsti ei: in peccato suo morietur: & non erunt in memoria iustitiæ eius, quas fecit: sanguinem verò eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris iusto, vt nõ peccet iustus, & ille non peccauerit: viuens viuet, quia annunciãsti ei, & tu animam tuam liberãsti.

17. ET capite trigesimotertio: Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cùm induxero super eam gladium, & tulerit populus terræ virum vnum de nouissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem: & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annunciauerit populo: Audiens autem quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se obseruauerit, venerit{q} gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonũ buccinæ audiit, & non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit: si autem se custodierit

dierit, animam suam saluabit. Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina: & populus se non custodierit, venerit́q; gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergò ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciante te ad impium vt à vijs suis conuertatur, non fuerit conuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberâsti.

Tribus de causis Dei sermones retinentur, & impij impunitate abundant. Isaiæ 6.

18. HIERONYMVS in Ezechielis caput tertium, super ea verba, Si dicente me ad impium, morte morieris &c. Magnum discrimen est, Dei tacere sermones, ob triplicem causam. Vel propter timorem, vel propter pigritiam, vel propter adulationem. Vndè & Isaias: Væ, inquit, mihi misero, quia tacui. Quodq; sequitur, Tu autem animam tuam liberâsti: illud Apostolicum sonat: Si cuius opus arserit, damnum patietur, ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: vt probet vtrùm speculator externus causa sit mortis eius qui periit, an reus. Opus enim magistri, salus discipuli est. Notandumq; quòd possit iustus cadere, & si habuerit magistrum, ad meliora conuerti. Et bona igitur opera indigent assiduo præceptore, ne lapsus ab optimo cursu, retrahat pedem.

1. Cor. 3.

19. ET in caput trigesimumtertium super ea verba, Terra cùm induxero &c. Ex quibus verbis discimus, posse hominem, quamuis iniquũ & impium, si magistri verba audierit, & egerit pœnitentiam, à sua impietate saluari: nec minùs magistrum subire discrimen, si docere noluerit, vel timore discriminis, vel desperatione peccantis; dum reus est sanguinis eius, qui liberari potuit, & de morte erui, nisi magistri silentio concidisset & in vtroque liberum seruari arbitrium, dum & in magistri voluntate est, vel tacere vel loqui, & in auditoris arbitrio, vel audire & facere atque saluari, vel contemnere & proprio perire contẽptu. Et paulò pòst: Speculator terræ Iudææ, vel rex potest intelligi, vel propheta: speculator autem Ecclesiæ, vel Episcopus, vel presbyter, quia à populo electus est, & scripturarum lectione cognoscens, & præuidens quæ futura sint, annunciet populo, & corrigat delinquentem. Vndè magnoperè formidandum est, ne ad hoc officium accedamus indigni, & assumpti à populo, negligentiæ nos demus atque desidiæ; & quod his peius est, deliciis ventríq; & ocio seruientes, honorem nos accepisse putemus, non ministerium. Siquidem filius hominis non venit ministrari, sed ministrare; & pedes discipulorum lauit, vt ostenderet omnes sordes & vitia, à magistris in discipulis debere dilui atque purgari. Nec statim respondeamus: quid prodest docere, si nolit auditor facere quod docueris? Vnusquisq; enim ex suo animo atq; officio iudicatur: tu si locutus non fueris; ille si audire contempserit. De magistris negligẽtibus Salomon loquitur: Sapientia abscondita, & thesaurus occultus: quæ vtilitas in vtrisq; ?

Rei sanguinis sunt magistri qui docere noluerint.

Matth. 20. Ioan. 13.

Dicendum, etiamsi auditor non obtẽperet.

Eccli. 20.

Marci 9.

20. GREGORIVS homilia vndecima super Ezechielem: Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris, neque locutus fueris, vt auertatur à via sua impia & viuat, & ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. In quibus verbis quid nobis notandum est, quid solicitè cogitandum, nisi quia nec subiectus ex culpa præpositi moritur, nec præpositus sine culpa est, quando verba vitæ non audiens, ex sua culpa moritur subiectus? Impio etenim mors debetur. Sed & à speculatore vita vitæ nunciada est, & eius impietas increpanda. Si verò speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: quia impietatis eius meritũ fuit, vt dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinẽ eius Dominus de manu speculatoris requirit: quia ipse hunc occidit qui eum tacendo morti prodidit. In quibus vtrisque pensandum est, quantum sibi connexa sunt peccata subditorum atq; præpositorũ: quia vbi subiectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate ergò fratres charissimi, pensate, quia & quòd nos digni pastores non sumus, & iam ex vestra culpa est, quibus tales præfati sumus. Et si quando vos ad iniquitatem defluitis, etiam ex nostro hoc reatu est, quòd obsistentes atque reclamantes in prauis desiderijs non habetis. Vobis ergò & nobis parcitis, si à prauo opere cessatis. Vobis & nobis parcimus, quando hoc quod displicet, non tacemus. O quàm liber à commissorũ sibi sanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: Mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilium Dei vobis. Si enim non annunciãsset, mundus à sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annunciare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos conuenimur, nos constringimur, nos rei esse ostendimur, qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidiè tepidi & tacentes videmus. Cùm verò dicitur, Sanguinem autem eius de manu tua requirã: si hoc in loco sanguinis nomine mors corporis designatur, valdè nobis de nostro silentio augetur metus: quia si in subiectis suis is qui prælatus ad speculandum est, & de morte corporis quandoq; morituri tam grauiter reus tenetur, quo reatu de morte animæ subiecti constringitur, quæ potuisset semper viuere, si verba correctionis audisset? Sed meliùs possunt sanguinis nomine peccata signari. Vndè quidã cùm peccata carnis deflerent, dixit: Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Sanguis ergò morientis de manu speculatoris requiritur, quia peccatum subditi, culpa esse præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergò quod faciat, vt etiam moriente subdito, se liberum reddat. Surgat, inuigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est: Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Vndè hic quoque additur. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia, ipse quidem in impietate sua morietur, tu autem animam tuam liberâsti. Tunc enim subiectus moritur sine te, quãdo in causa mortis contradictorem pertulerit te. Nã morti sui non contradicis, adiungeris. Et notãdum quæ sunt quæ debeant à speculatore prædicari. Nimirùm fides, & operatio. Nam ait: Si autem non annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus

Ezech. 3.

Cur impius verba Dei non audiẽs moriatur.

Pastor tacẽs reus mortis percentium efficitur.

Actor. 20.

Sacerdos tacens quot occidat homines. Sanguis quid significet.

Psal. 50.

Prouerb. 6.

Duo sunt à speculatore prædicanda, Fides & bona opera.

horsus ab impietate sua, & à via sua impia. Impietas quippe ad infidelitatem pertinet, via verò impia ad pravam actionem. Et omnis speculator hoc habere debet studij, vt prius ad pietatem fidei, postmodum ad piam viam, id est, ad bonam actionem trahat. Sed quia de exhortatione sermo se intulit, innotescere breuiter debemus, in ore pastoris quàcus esse debeat ordo, atque consideratio locutionis. Pensare etenim doctor debet, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptum quippe est: Si rectè offeras, rectè autem nō diuidas, peccâsti. Rectè autem offerimus, cùm bono studio bonum opus agimus. Sed rectè non diuidimus, si habere discretionem in bono opere postponamus. Sæpè verba quæ hunc ad salutem reuocant, alium vulnerant. Vndè Paulus quoque Apostolus, qui Titum admonet, dicens: Argue cum omni imperio: Timotheum exhortatur dicens: Argue, obsecra, increpa cum omni patientia & doctrina. Quid est quòd vni imperium, & alij patientiam præcepit, nisi quòd vnum lenioris, alterum verò feruentioris spiritus esse conspexit? Leni per authoritatem imperij iniungenda erat seueritas verbi: is autem qui per spiritum feruebat, per patiētiam temperandus fuerat, ne si plus iusto inferuesceret, non ad salutem vulnerata reduceret, sed sana vulneraret.

Discretio in docendo.

Lenitas.

Tit. 2. 2. Tim. 4.

Cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipit Paulus.

21. ACTORVM vigesimo: A Mileto autem mittens Paulus Ephesum, vocauit Maiores natu ecclesiæ. Qui cùm venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis à prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino cum omni humilitate, & lachrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudæorum: quomodò nihil subtraxerim vtilium, quò minùs annunciarem vobis, & docerem vos publicè, & per domos, testificans Iudæis, atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quò minùs annunciarem omne consilium Dei vobis.

22. ISAIAE sexto: Væ mihi, quia tacui.

23. ESTHER quarto: Mardochæus rursum mandauit Esther, dicens: Ne putes quòd animam tuam tantùm liberes, quia in domo Regis es præ cunctis Iudæis: si enim nunc siluêris, per aliam occasionem liberabuntur Iudæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis nouit verùm idcirco ad regnum veneris, vt in tali tempore pararēris?

24. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Prædica verbum, &c. vt in textu.

25. AD Titum primo: Oportet Episcopum &c. amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem: vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere, &c. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mēdaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, vt sani sint in fide.

26. ET capite secundo: Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

27. CHRYSOSTOMVS homilia sexta in epistolam ad Philippenses: Vellem vobis perpetuò de regno disserere, de refocillatione, de aqua refocillationis, de loco viridis pascuæ. Nam super aquam, inquit, recreationis pauit me, & in loco pascuę commorari me fecit. Vellem de loco disserere, vbi nec dolor est, nec mœstitia, nec angustia. Vellem disserere de iucunda Christi præsentia. Quanquàm omnem superant sermonem, & omnem intellectum: attamen, vt possem, vellem ista disserere. Sed quid faciam? Non potest ad febricitantem, & malè dispositum de regno dici. Nam interea, donec talis est, de sanitate dicendum fuerit. Non licet ad eum, qui obnoxius est pœnæ, de honore disserere. Nam anteà quærendum est, quomodò à pœna, & supplicio liberetur. Nisi istud fuerit, quomodò illud esse poterit? Propterea ista continuè dico, vt ad illa confestim perueniamus. Nam & Deus hoc nomine gehēnam minatus est, vt nemo in gehennā incidat, vt omnes regnum consequamur. Et nos ideò continuè gehennæ mentionem facimus, vt ad regnum vos impellamus, vt per timorem emollita mente vestra, quæ regno digna sunt, facere instruamus. Ne igitur ad verborum istorū grauitatem difficiles. Nam ista verborū grauitas, occasionem animabus vestris à peccatis fugiendi parit. Nam & ferrum graue est, & malleus grauis: verùm parāt vasa vtilia, & argentea, & distorta dirigunt, ita vt nisi grauia, & dura essent, distortam materiam vtique dirigere non possent. Ad hunc modū potest & grauis noster sermo animum componere. Ne fugiamus itaq; verborum grauitatem, neque illorum verbera. Non inferuntur verbera, vt animum frangant, aut conterāt, sed vt corrigāt. Nouimus enim quo pacto per gratiā Dei percutiamus, quo modo verbera inferamus, ad hoc valentia, vt non conteramus vasculū, sed vt extenuemus, vt dirigamus, vt vtile faciamus Domino, vt offeramus illud splendidum, benè excultum in illam diem, in qua fluuius erit igneus, ne opus habeat ferre flammam illic futuram. Nisi enim igne vos hic examinaueri-mus, necesse erit omninò, vt illic igne examinemini: nec licet aliter fieri. Dies enim Domini in igne reuelatur. Melius est vt sermonibus nostris exuramini modico tēpore, quàm perpetua illa gehennæ flamma. prorsus enim manifestum est ita futurum.

Non expedit semper ea, quæ audiri iucunda sunt, dicere.

Psal. 22.

Cur gehennam Christus & concionatores minentur.

Verborum seueritas & grauitas vtilis est ad modum.

Deus.

1. Cor. 3.

28. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes, coram omnibus argue &c. vt in textu.

29. LEVITICI decimonono: Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum.

30. AVGVSTINVS sermone decimoquinto de verbis Domini, capite septimo: Iam ergò obsecrant pueri indisciplinati, & nolunt vapulare, qui sic præscribunt nobis, quando volumus dare disciplinam; Peccaui, ignosce mihi. Ecce ignoui, & iterùm peccat. Ignosce, ignoui. Peccat tertiò, Ignosce, tertiò ignoui. Iā quartò vapulet. Et ille, Nunquid septuagies septies te fatigaui? Si hac præscriptione seueritas disciplinæ dormiat, repressa disciplina, sæuit impunita nequitia. Quid ergò faciendum est? Corripiamus verbis, & si opus est, & verberibus; sed delictum dimittamus, culpā de corde abijciamus. Ideò enim Dominus subdidit, De cordibus vestris; vt si per charitatē imponitur disciplina, de corde lenitas non recedat. Quid enim tam pium, quàm medicus ferens ferramentum? Plorat secandus, & secatur: plorat vrendus, & vritur. Non est illa crudelitas, abijt vt sæuitia medici dicatur. Sæuit in vulnus, vt homo sanetur: quia si vulnus palpatur, homo perditur. Sic ergò ista monuerim, fratres mei, vt fratres nostros, qui peccauerint, omnimodò

An pueris peccantibus sit septuagies septies ignoscendum.

Correptio verborum & verberum. Matth. 18.

Disciplina & correctio sit cum charitate coniuncta. 1. Tim. 4.

diligamus, de corde nostro charitatem in eos non dimittamus, & disciplinam, cùm opus est, demus: ne per solutionẽ disciplinæ, crescat nequitia, & incipiamus propter Deum accusari: quia recitatũ est nobis, Peccantes coram omnibus corripe, vt cæteri timorem habeant. Certè si quis quod bonum verum est, distinguit tẽpora, & soluit quæstionem, verum est. Si peccatum in secreto est, in secreto corripe. Si peccatum publicum est & apertum, publicè corripe: vt ille emendetur, & cæteri timeant.

Peccata occulta aliter arguenda quam publica.

31. ET sermone decimosexto, capite quarto: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te & ipsum solum. Si neglexeris, peior es. Ille iniuriam fecit, & iniuriam faciendo, graui sei sum vulnere percussit. tu vulnus fratris tui cõtemnis? Tu eum vides perire, vel periisse, & negligis? Peior es tacendo, quàm ille conuiciando. Quandò ergò in nos aliquis peccat, habeamus magnam curam, non pro nobis (nam gloriosum est iniurias obliuisci) sed obliuiscere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui. Ergò corripe inter te & ipsum solum, intendens correctioni, parcens pudori. Fortè enim pro verecundia incipit defendere peccatum suum, & quem vis correctiorem, facis peiorem. Corripe ergò inter te & ipsum solũ. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum: quia perierat, nisi faceres. Et capite septimo: Intendite & videte: Si peccauerit, inquit, in te frater tuus, corripe eũ inter te & ipsum solum. Quare? Quia peccauit in te. Quid est, In te peccauit? Tu scis, quia peccauit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccauit, secretum quære, cùm corrigis quod peccauit. Nam si solus nõsti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, nõ es correptor, sed proditor. Ergò ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa verò corripienda sunt secretiùs, quæ peccantur secretiùs. Distribuite tempora, & concordat scriptura. Deinceps capite octauo: Sic agamus, & sic agendum est, non solùm quando in nos peccatur, sed quando peccatur ab aliquo, vt ab altero nesciatur. In secreto debemus corripere, in secreto arguere; ne volentes publicè arguere, prodamus hominem.

Non negligenda sunt proximi vulnera.

Occulta peccata occultè, publica verò publicè reprehendenda.

IX.

Quando nostra Conniuentia alienis criminibus implicamur?

Amb. serm. 2. in psal. 118. Orig. homil. 9. in Ierem. Hieron. ad Ripuarium i. pi. 53 Aug. in psal. 30. & ie. 15. de verb. Dom. Chrys. orat. 1. contra Iudæos.

A QVOTIES id, quod facultate, vel authoritate nostra emendari vindicarique potest, & debet, nos tamen impunitum, & in peius abire sinimus.

a Ro. 13. b Sap. 6. a b Psal. 2. c Aug. 2. Retract. cap 5. Epist. 45. & 50 & 204 Ite tract. 11. in Ioan. Ioan 2. Bern. serm. 60. in Cant.

B Ita peccant Magistratus, cùm gladium [a] frustrà portant, neque, quod dicuntur, ministri Dei sunt, & vindices in iram his, qui agunt scelerատè vel seditiosè. Hoc modo à rege Saul [b] peccatum fuit, cùm aduersus Dei mandatum clementior esset, ac parceret hostibus Amalechitis. Peccatum idem ab Achab Rege admissum est, quando Benadab Regem Syriæ in gratiam recepit: vndè nec seueram ita comminantis Prophetæ sententiam effugit: [c] *Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Eodem referri potest, quod [d] Apostolus Corinthijs præcipit: *Auferte malum ex vobisipsis: Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum.*

b 1. Reg. 15. b c Iudic. 20. b c 3. Num. 25. a b

c 3. Reg 20. g

d 1. Corin. 5. d Exod 22. c Deuter 13. a b & d 17. c 18. d 3. Reg. 8. c & 11. c. in ca. 5. ad Galat. Gregor. lib 12. epist. 32.

e Aug. in psal. 50. Greg. 4. dial. c 18. Chrys. hom. 9 in 1. ad Tim. Ephes 6. a Hebr 12. b Prouer 13. d 22. c 23. 29. c Eccli. 7. c 22. a 30. a b

C Secundò, hîc peccant [e] patres, & matres familiâs, heri, & præceptores, dum sibi concreditos, nimia dissimulatione, & indulgentia quadam in educãdo perdunt, & negligentia socordiaque sua in discrimen permittunt adduci. Sic paternæ prorsus indulgentiæ culpa deprauatos legimus filios [f] Heli, qui idcircò immodicæ lenitatis suæ pœnas graues dedit.

f 1. Reg. 3. c 4. d 2. Reg. 14

D Hîc

D Hîc etiam addi potest peccatum, quod vocari solet Omissio fraternæ [g] correptionis, admonitionis, vel reprehensionis. Quandoquidem CHRISTVS quoque semel atque iterum & tertiò corripiendum esse fratrem monuit, vt peccantem illum [h] lucrifaciamus. Quanquam alij distinguunt inter huiusmodi omissionem, & priorem, de qua diximus, conniuentiam, vt duos alieni peccati modos ex hisce constituant.

g Prouerb. 9. b 13. a 24. c 25. b 27. a. 28. d 29. a Eccles. 7. a Eccl. 7. c 10. d 11. a 19. b c 20. a Psalm. 140. d Corinth. 1. d 7. Thessal. 5. c 2. Thessal. 3. d 2. Timoth. 3. d 2. Timoth. 4. d 4. Tit. 1. b c 2. d

h Matth. 18. b

TESTIMONIA.

Misericordia quædam iniusta est. Deut. 19. 1. Reg. 15.

1. AMBROSIVS sermone octauo in psalmum centesimum decimumoctauum, versu secundo: Est iusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Denique in lege scriptum est de quodam: Non misereberis illius. Et in libris Regnorum legis, quia Saul postea contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat sententia diuina seruari. Vt si quis latronis filijs deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, absoluendum putet, cui adhuc latrocinandi adspiret affectus: nónne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exitia cogitantem? Certè, si gladium reprimit, vincula dissoluit, cur laxat exilio? Cur latrocinandi, qua potest clementiore via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Denique inter duos, hoc est, accusatorem & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum, si non probásset, alterum fieret ab accusatore conuictus, non id quod iustitiæ est iudex sequatur: sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori fauet, qui probare non possit, addicat innoxium. Non potest igitur hæc dici iusta misericordia. Facilitas enim veniæ, incentiuum tribuit delinquenti. Hoc ideò dictum est, vt sciamus secundùm verbum Dei, secundùm rationem dispensandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse, si serpentis interius inueniat vulneris cicatricem, cùm debeat resecare vlceris vitium, ne latius serpat, tamen à secandi vrendique proposito lachrymis inflexus ægroti, medicamentis tegat, quod ferro aperiendum fuit: nónne ista inutilis misericordia est, si propter breuem incisionis, vel exustionis dolorem, corpus omne tabescat, vitæ vsus intereat?

Iniusta exempla.

Facilitas veniæ, incentiuum tribuit delinquenti. Exemplo medici.

2. ORIGENES homilia nona in Ieremiam: Verbi gratia dictum sit: Habeat iudex propositum, quietem ciuitati, & pacem genti, cui præsidet, prouidere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer, ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, vt senectutis suæ misereatur, & ex alio vxor, ne virum suum interficiat, lachrymabili voce deploret: circunstent & parnuli liberi citò orbi futuri, quid faciet iudex? miserebitur latronis, an non? Quid in commune expedit ciuitati? Si misertus fuerit, reuertetur homicida ad pristinum scelus, sin verò in iudiciaria seueritate permanserit: vnus homo interibit, & vniuerso populo prouidebitur. Sic Deus, si pepercerit peccatori, & miserans eius, noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? quis malorum, qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non inuadet tempus, vt expleat quæcunque voluerit, & præceps feratur in vitia? Hæc autem in Ecclesia sæpè accidentia possumus considerare. Peccauit quispiam, & post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur quod rogat, in incommodum omnium venia procedit, & laxatis frenis, sceleribus panditur via. Sin verò cum rationabili deliberatione, non vt misericors, nec rursum vt crudelis iudex, sed & quasi vni prouidens, & de omnium salute pertractans, considerauerit populi damnum in vnius venia, haud dubium est, quin faciat eijci vnum de Ecclesia, vt multos saluet incolumes. Age nunc, considera mihi & medicum: si cessauerit à sectione eius vulneris, quod secandum est, si non vserit id quod indiget cauterio, videlicet propter dolores, qui ex talibus remedijs consequuntur, quomodo crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si verò (vt ita dicam) temerarius ad vulnus sector accesserit, & inusserit plagam, curat eum qui secatur & vritur, quia paululum seueritatis assumpsit, licèt visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Et quomodo vtile fuit peccatum Israel in salutem Gentium, sic vtilis est quorundam pœna aliorum saluti.

Indulgentia & misericordia crudelis in innocens.

In peccantes.

In sectionem.

Vtilis quorundam pœna saluti aliorum.

3. HIERONYMVS epistola quinquagesimatertia ad Riparium aduersus Vigilantium: Miror sanctum Episcopum, in cuius parochia esse presbyter dicitur, acquiescere furori eius, & non virga Apostolica, virgaque ferrea confringere vas inutile, & tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus fiat: nec meminerit illius dicti: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Et in alio loco: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Et iterum: Nónne odientes te, Domine, odio habui, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos. Fatebor nbi dolorem meum: sacrilegium tantum patienter audire non possum: Legi enim Syromasten Phinees, austeritatem Heliæ, zelum Simonis Cabanæi, Petri seueritatem, Ananiam & Sapphiram crucidantis, Pauliquíe constantiam, qui Elymam magum, vijs Domini resistentem, æterna cæcitate damnauit. Non est crudelitas, pro Deo pietas. Vnde & in lege dicitur: Si frater tuus, & amicus, & vxor, quæ est in sinu tuo, deprauare te voluerit à veritate, fit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum: & auferes malum de medio Israel.

In Episcopum tolerantem Vigilantium hereticum. 1. Cor. 5. Psalm. 49.

Psalm. 100.

Psalm. 138.

Numer. 25. 1. Reg. 18. Matth. 10. Actor. 5. 13.

Pro Deo pietas, non est crudelitas.

Deut. 13.

4. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimum: Veruntamen, charissimi, in tantá morum diuersitate, & tam detestábili corruptela, regite domos vestras, regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo sáne hoc pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos pertinet;

tiner, in domibus vestris agere, vt bonam rationem reddatis de his, qui vobis sunt subditi. Amat Deus disciplinam. Peruersa autem, & falsa innocentia est, habenas laxare peccatis. Valdè inutiliter, valdè perniciosè sentiet filius patris lenitatem, vt iustè postea Dei sententiæ seueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre tuo. Quid enim? Si ipse non peccat, & non facit quod filius eius, ideò non debet ab ipsa nequitia filium prohibere? An fortè vt videatur filio eius, quia & pater talia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi non displicet in filio tuo, delectat te; sed ætas desernit, non cupiditas. Maximè fratres mei filios vestros fideles attendite, quos fide dixistis, vt baptizarentur. Sed fortè negligit malus filius, vel monita patris, vel obiurgationem, vel seueritatem. Tu imple personam tuam, Deus de illo exigit suum.

Contra indulgentiam peccatum.

5. IDEM sermone decimoquinto de verbis Domini, vt supra, quæstione octaua, testimonio trigesimo.

6. CHRYSOSTOMVS oratione prima contra Iudæos: Verùm quemadmodum Iudæos culpamus, quòd legem transgrediuntur; ita multò magis vos incusamus, quòd ad transgressores legis concurritis, nec illos tantùm, qui eò concurrunt, verùm etiam eos, quibus, cùm sit authoritas prohibendi suos, nolint tamen id facere. Ne mihi dixeris: Quid mihi cum illo commercij est? Alienus est, ignotus est. Dum modò sit fidelis, dum eorundem particeps mysteriorum, dum eadem iungatur Ecclesia, & fratribus, & cognatis, & necessarijs, & cæteris omnibus est propinquior. Proinde quemadmodum non ipsi tantùm fures dant pœnas, verùm etiam eadem pœna plectuntur ij, quibus cùm esset potestas vetandi, non vetuerunt tamen: ita non solùm qui impiè agunt, verùm etiam illi, qui cùm possint ab impietate reuocare, tamen vel ob pigritiam, vel ob timiditatem id facere nolunt, simili cum illis pœna plectuntur. Alioqui talentum illud, quod acceperat ac defoderat seruus ille, reddidit integrum; attamen dat pœnas, eò quòd non auxerat lucrum: ita tu quidem, etiamsi ipse purus, & innocens perseueres, cæterùm non augeas talentum, nec fratrem pereuntem reuoces ad salutem, eadem quæ ille patitur, patieris.

Habentes authoritatem & potestatem prohibendi, culpantur, si non prohibeant mala.

Similis eos pœna manet cum peccantibus. Matth. 25.

7. B AD Romanos decimotertio: Vis non timere potestatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

8. SAPIENTIAE sexto: Melior est sapientia quàm vires: & vir prudens quàm fortis. Audite ergò reges, & intelligite, discite iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cùm essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergò reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint iusta iustè, iustificabuntur: & qui didicerint ista, inuenient quid respondeant.

9. PSALMO secundo: Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore: & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Cùm exarserit in breui ira eius.

10. AVGVSTINVS libro secundo Retractationum, capite quinto. Sunt duo libri mei, quorum titulus est, Contra partem Donati. In quorum primo libro dixi, non mihi placere, vllius secularis potestatis imperu, schismaticos ad communionem violenter arctare. Et verè tunc mihi non placebat, quia nondum expertus eram, vel quantum mali eorum auderet impunitas, vel quantum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ.

Augustinus nondum expertus putauerat schismaticos non esse vi cogendos.

11. IDEM epistola quadragesimaoctaua ad Vincentium: Non inuenitur exemplum in Euangelicis, & Apostolicis literis, aliquid petitum à regibus terræ pro Ecclesia, contra inimicos Ecclesiæ: quis negat non inuenirit? Sed nondum implebatur illa prophetia: Et nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram; seruite Domino in timore. Adhuc enim illud implebatur, quod in eodem Psalmo paulo superius dicitur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Veruntamen si facta præterita in prophetiis libris, figuræ fuerunt futurorum, in rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, vtrumque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum, & martyrum illud implebatur, quod figuratum est, quando rex memoratus pios & iustos cogebat adorare simulacra, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulo post in eodem rege figuratum est, cùm conuersus ad honorandum Deum verum, decreuit in regno suo, vt quicunque blasphemaret Deum Sidrac, Misac & Abdenago, pœnis debitis subiaceret. Prius ergò tempus illius regis, significabat priora tempora regum infidelium, quos passi sunt Christiani pro impijs. Posterius verò tempus illius regis, significauit tempora posteriorum regum iam fidelium, quos patiuntur impij pro Christianis. Et infra: Multas ciuitates videmus fuisse Donatistas, nunc esse catholicas, detestari vehementer diabolicam separationem, diligere ardenter vnitatem. Quæ tamen timoris huius, qui tibi displicet, occasionibus catholicæ factæ sunt per leges imperatorum, à Constantino, apud quem primùm vestri vltrò Cæcilianum accusauerunt, vsque ad præsentes imperatores, qui iudicium illius, quem vestri elegerunt, quem iudicibus Episcopis præstiterunt, iustissimè contra vos custodiendum esse decernunt. His ergò exemplis, à collegis meis mihi propositis, celli. Nam mea primitus sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis: nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum

Cur in Ecclesiæ principio non inuocabatur contra hæreticos brachium seculare. Psalm. 2.

In rege Nabuchodonosor figura nascentis & iam roborandæ Ecclesiæ cernitur. Daniel. 2.

Daniel. 3.

Legibus contra hæreticos latis, factum est vt multæ ciuitates resipuerint.

Prior Augustini sententia per vsum rerum, & experientiam emendata.

cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam, timore legum imperialium, conuersa est, quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ &c. Immò verò seruiant reges terræ Christo, etiam leges ferendo pro Christo. Et in principio epistolæ: Donatistæ nimium inquieti sunt, quos per ordinatas à Deo potestates cohiberi atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum iam correctione gaudemus &c. Si quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum, currere videret in præceps, nonne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quàm si corripiendum ligandumque curaret; & tamen tunc ei molestissimus, & aduersissimus videretur, quando vtilissimus, & misericordissimus extitisset? Sed planè salute reparata, tanto vberius ei gratias ageret, quanto sibi eum minus pepercisse sensisset. Et post pauca: Cùm terrori vtili doctrina salutaris adiungitur, vt non solùm tenebras erroris lux veritatis expellat, verùm etiam malæ consuetudinis vincula vis timoris abrumpat, de multorum (sicut dixi) salute lætamur, benedicentium nobiscum, & gratias agentium Deo, quòd sua pollicitatione completa, qua reges terræ Christo seruituros esse promisit, sic curauit morbidos, sic sanauit infirmos. Non omnis qui parcit, amicus est: nec omnis qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Melius est cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere.

Inquietudo hæreticorũ per potestatem secularem coercenda.

Non omnis qui parcit, &c. Prouerb. 27.

6. IDEM epistola quinquagesima ad Bonifacium: Molestus est enim & medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio, ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius mansuetudo falsa, crudelis est. Imperatores, quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perseuerantes. Quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur segnientes, & corriguntur intelligentes. Quicunque ergò legibus imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium. Quicunque autem legibus imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplitium. Nam & temporibus Prophetarum, omnes reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec euerterunt, quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur; & qui prohibuerunt, & euerterunt, super aliorum merita laudantur. Et rex Nabuchodonosor, cùm seruus esset idolorum, constituit sacrilegam legem, vt simulacrum adoraretur; sed eius impiæ constitutioni, qui obedire noluerunt, piè fideliterque fecerunt. Idem tamen rex, diuino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate constituit, vt quicunque diceret blasphemiam in Deum verum Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus interiret. Et paulò pòst: Veri autem martyres illi sunt, de quibus Dominus ait: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Non ergò qui propter iniquitatem, & propter Christianæ vnitatis impiam diuisionem, sed qui propter iustitiam persecutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Nam & Agar passa est persecutionem à Sara, & illa erat sancta, quæ faciebat, illa iniqua, quæ patiebatur. Et nonnullis interiectis: Quod enim dicunt, qui contra suas impietates leges iustas constitui nolunt, non petisse à regibus terræ Apostolos talia, non considerant, aliud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat imperator, qui ei pro pietate, contra impietatem leges ferendo seruiret, quando adhuc illud propheticum complebatur: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius? Nondum autem agebatur, quod paulò pòst in eodem Psalmo dicitur: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quomodo ergò reges Domino seruiunt in timore, nisi ea, quæ contra iussa Domini fiunt, religiosa seueritate prohibendo atque plectendo? Aliter enim seruit, quia homo est, aliter quia etiam rex est. Quia homo est, ei seruit viuendo fideliter: quia verò etiam rex est, seruit leges iusta præcipientes, & contraria prohibentes, conuenienti vigore sanciendo. Sicut seruiuit Ezechias, lucos & templa idolorum, & illa excelsa, quæ contra præcepta Dei fuerant constructa, destruendo. Sicut seruiuit Iosias, talia & ipse faciendo. Sicut seruiuit rex Niniuitarum, vniuersam ciuitatem ad placandum Dominum compellendo. Sicut seruiuit Darius, idolum frangendum in potestatem Danielis dando, & inimicos eius leonibus ingerendo. Sicut seruiuit Nabuchodonosor, de quo iam diximus, omnes in regno suo positos à blasphemando Deo lege terribili prohibendo. In hoc ergò seruiunt Domino reges, inquantum sunt reges, cùm ea faciunt ad seruiendum illi, quæ non possunt facere nisi reges. Cùm itaque nondum reges Domino seruirent temporibus Apostolorum, sed adhuc meditarentur inania aduersus Deum, & aduersus Christum eius, vt prophetarum prædicta omnia complerentur, non vtique tunc possent impietates legibus prohiberi, sed potius exerceri. Sic enim ordo temporum voluebatur, vt & Iudæi occiderent prædicatores Christi, putantes se officium Deo facere, ficut prædixerat Christus, & gentes fremerent aduersus Christianos, & omnes patientia martyrum vincerent. Postea verò quàm cœpit impleri, quod scriptum est; Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi: quis mente sobrius regibus dicat; Nolite curare in regno vestro, à quo teneatur, vel oppugnetur Ecclesia Domini vestri; non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit esse, siue religiosus, siue sacrilegus: quibus dici non potest; non ad vos pertineat in regno vestro, quis velit pudicus esse, quis impudicus? Cur enim cùm datum sit diuinitus homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniantur, & sacrilegia permittantur? An fidem non seruare leuius est animam Deo, quàm fœminam viro? Aut si ea, quæ non contemptu, sed ignorantia religionis committuntur, mitius vindicãda, nunquid idcò negligenda sunt? Melius est quidem, quis dubitauerit, ad Deum colendum doctrina homines duci, quàm pœnæ timore, vel dolore compelli. Sed non quia isti meliores sunt, ideò illi, qui tales non sunt, negligendi sunt. Multis enim profuit, (quod experimentis probauimus) prius timore, vel dolore cogi, vt postea possint doceri, aut quod iam verbis didicerant, opere sectari. Et quibusdam interpositis: Vbi est quod isti clamare consueuerunt; Liberum est credere, vel non credere? Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscite

Mansuetudo falsa, & crudelis.

1. Reg. 15. 4. Reg. 10. 12. 14. 15. 18. 23.

Daniel. 3.

Non omnes sunt beati, qui persecutionem patiuntur. Matth. 5.

Gen. 16.

Obiectionis diluitio de Apostolorum tempore.

Psal. 2.

Regis quomodo seruiant Domino in timore.

4. Reg. 18.

4. Reg. 23.

Ionæ 3.

Daniel. 14.

Daniel. 3.

Iosue 6.

Psalm. 71.

Principibus est Ecclesiam defendere.

Ad credendum Paulum quodam modo compulsus. Actor. 9.

scam in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius terrentem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios, vt perirent? Et paulò pòst: Maximianus Episcopus Vagiensis auxilium petiuit ab Imperatore Christiano, non tam sui vlciscendi causa, quàm tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non eius fuisset laudanda patientia, sed negligentia meritò culpanda. Neque enim & Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos, qui eum occidere conspirauerant, consilium illorum Tribuno, vt proderetur, effecit. Vnde factum est, vt eum ad locum, quò fuerat perducendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur insidias. Romanas etiam leges implorare minimè dubitauit, ciuem Romanum se esse proclamans, quos tunc affligi verberibus non licebat. Itemque, ne Iudæis eum interimere cupientibus traderetur, Cæsaris popposcit auxilium, Romani quidem principis, sed non Christiani. Vbi satis ostendit, quid facere deberent postea Christi dispensatores, quando Imperatores Christianos, periclitante Ecclesia, reperirent. Et rursum: Si aliter non meruit pacem habere domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello, quod contra patrem gerebat, fuisset extinctus, quamuis magna cura mandauerat suis, vt eum, quantum possent, viuum saluumque seruarent, vt esset cui pœnitenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita, suam mœstitiam consolari? Sic ergò Catholica mater, bellantibus aduersus eam &c. Ibidem: Cogunt multas inuenire medicinas, multorum experimenta morborum.

Rectè cogit Ecclesia perditos vt redeant.

Patientia quæ iam minimè laudanda Actor. 25.

Actor. 22.

Actor. 25. Paulus popposcit auxilium Christi Imperatoris.

2. Reg. 18.

7. IDEM epistola ducentesimaquarta, ad Donatum presbyterum Donatistam: Displicet tibi quia traheris ad salutem, cùm tam multos nostros ad perniciem traxeris. Quis nesciat nec damnari hominem, nisi merito malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt; sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israëlitæ recusantes, & murmurantes, tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? &c. Nondum fuerat completa illa prophetia: Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quod vtique quanto magis impletur, tanto maiore vtitur Ecclesia potestate, vt non solùm inuitet, sed etiam cogat ad bonum. Vide quemadmodum de his, qui prius venerunt, dictum est, Introduc eos: non dictum est, Compelle. Ita significata sunt Ecclesiæ primordia adhuc crescentis, vt essent vires etiam compellendi. Proinde quia oportebat eius tam viribus, & magnitudine roborata, etiam compelli homines ad conuiuium salutis æternæ, postea quàm dictum est, Factum est quod iussisti, & adhuc est locus: Exi, inquit, in vias, & sepes, & compelle intrare. Quapropter quia per multa mala & sæua, quæ in nostros committeris, tanquam spinis & asperitate pleni estis, vos tanquam in sepibus inuenimus, & intrare compellimus.

A malo prohibendi, & ad bonum cogêdi sunt nonnunquã homines.

Psalm. 71.

Ecclesia ad bonum cogit.

Luc. 14.

Duo ecclesiæ tempora, per parabolam cuiusdam cœnæ.

Hæretici in vijs & sepibus inuenientur.

8. ET tractatu vndecimo in Euangelium Ioannis: Quando vult Deus concitare potestates aduersus hæreticos, aduersus schismaticos, aduersus dissipatores Ecclesiæ, aduersus exsufflatores Christi, aduersus blasphematores baptismi, non mirentur: quia Deus concitat, vt à Sara verberetur Agar. Cognoscat se Agar, & ponat ceruicem: quia cùm humiliata discederet à domina sua, occurrit ei angelus, & dixit: Quid est Agar ancilla Saræ? Cùm conquesta esset de domina, quid audiuit ab Angelo? Reuertere ad dominam tuam. Ad hoc ergò affligitur, vt reuertatur: atque vtinam reuertatur, quia proles eius, sicut filij Iacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commouentur potestates Christianæ aduersus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Non ergò mouerentur? Et quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra quid dicam, quia pertinet hoc ad reges seculi Christianos, vt temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam, vnde spiritaliter nati sunt. Legimus Danielis visiones, & gesta prophetica. Tres pueri in igne laudauerunt Dominum: miratus est Nabuchodonosor rex laudantes Deum pueros, & circa eos ignem non nocentem: Et cùm admiratus esset, quid ait Nabuchodonosor rex, non vel Iudæus, vel circumcisus, ille qui statuam suam erexerat, & ad eam adorandam omnes coëgerat: tamen laudibus trium puerorum commotus, vbi vidit maiestatem Dei præsentis in igne, quid ait? Et ego proponam decretum omnibus tribubus, & linguis in omni terra. Quale decretum? Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrac, Misac, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem. Ecce quomodo fecit rex alienigena, ne blasphemetur Deus Israel, qui potuit tres pueros de igne liberare: & nolunt vt faciant reges Christiani, quia Christus exsufflatur, à quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis regibus à gehennarum igne liberatur? Nam tres illi pueri, fratres mei, liberati sunt ab igne temporali. Nunquid non ipse est Deus Machabæorum, qui & trium puerorum? Illos ab igne liberauit; illi in tormentis igneis corpore defecerunt, sed in legitimis mandatis animo permanserunt. Illi apertè liberati sunt, illi occultè coronati sunt. Plus est liberari de flamma gehennarum, quàm de fornace potestatis humanæ. Si ergò Nabuchodonosor rex laudauit, & prædicauit, & gloriam dedit Deo, quia liberauit de igne tres pueros, & tantam gloriam dedit, vt decretum mitteret per regnum suum; Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrach, & Misach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem: quomodo isti reges non moueantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed seipsos liberatos de gehenna? quando vident Christum, à quo liberati sunt, exsufflari in Christianis? quando audiunt dici Christiano, dicite non esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte qualia faciunt, & qualia patiuntur. Occidunt animas, affliguntur in corpore. Sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.

Nota.

2. Mach. 7.

Hæretici sempiternas mortes faciunt & temporales se pati querantur.

9. BERNARDVS sermone sexagesimosexto super Cantica canticorum: Melius proculdubio (hæretici) gladio coercerentur, illius videlicet, qui non sine causa gladium portat, quàm in suum errorem multos trahere permittantur. Dei enim minister ille est, vindex in iram

Gladius coercet hæreticos expedit. Rom. 13.

Digitized by Google

in iram ei, qui malè agit. Mirabantur aliqui, quòd non modò patienter, sed & lætè, vt videbatur, ducerentur ad mortem: sed qui minus aduertunt, quanta sit potestas diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiam in corda, quæ semel permissus possederit. Nónne plus est sibimet hominem inijcere manus, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspenderunt. Denique Iudas suspendit seipsum, diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magisqúe admiror, quòd potuit immisisse in cor eius vt traderet Dominum, quàm vt semetipsum suspenderet. Nihil ergò simile habent constantia martyrum, & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur.

Diaboli potestas in corda hæreticorum.

Matth. 27.

Constantia martyrum dissimilis est hæreticorum pertinaciæ.

10. PRIMI Regum decimoquinto: Et pepercit Saul, & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorũ, & vestibus, & arietibus, & vniuersis, quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, dicens: Pœnitet me quòd constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Et paulò pòst: Et ait Saul ad Samuelem: Immò audiui vocem Domini, & ambulaui in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autem de præda populus oues & boues, primitias eorum quæ cæsa sunt, vt immolet Domino Deo suo in Galgalis. Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergò quòd abiecisti sermonem Domini, abiecit te Dominus ne sis rex. Dixitqúe Saul ad Samuelem: Peccaui, quia præuaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

11. IVDICVM vigesimo: Conuenitqúe vniuersus Israel ad ciuitatem (*Gabaa Beniamin*) quasi homo vnus eadem mente, vnoqúe consilio, & miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrárunt, vt moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum: sed ex cunctis vrbibus, quæ sortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israel dimicarent. Inuentiqúe sunt vigintiquinque millia de Beniamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita finistra vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoque Israel, absque filijs Beniamin, inuenta sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntqúe Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? quibus respondit Dominus: Iudas sit dux vester. Statimqúe filij Israel surgentes manè, castrametati sunt iuxta Gabaa: & inde procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt &c. Ceciderunt, atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores. Quod cùm vidissent, qui remanserant de Beniamin, fugerunt in solitudinem: & pergebant ad Petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia virorum. Et cùm vltrà tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factum est, vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuersis locis, essent viginticquinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere, & fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri: sederuntqúe in Petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percussérunt, cunctasqúe vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

12. NVMERORVM vigesimoquinto: Morabatur autem eo tempore Israel in Sectim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adorauerunt deos earum. Initiatusqúe est Israel Beelphegor: & iratus Dominus, ait ad Moysen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Israel. Dixitqúe Moyses ad Iudices Israel: Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. Et ecce vnus de filijs Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum &c. Quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione perfodit ambos simul. Cessauitqúe plaga à filijs Israel.

13. TERTII Regum vigesimo: Tunc vir quidam de filijs prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me, &c. Cumqúe rex transisset, clamauit ad Regem, & ait: Seruus tuus egressus est &c. Hæc dicit Dominus, quia dimisisti &c. vt in textu.

14. PRIORIS ad Corinthios quinto: Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Et in fine: Auferte malum ex vobismetipsis.

15. EXODI vigesimosecundo: Maleficos non patieris viuere.

16. DEVTERONOMII decimotertio: Si surrexerit in medio tuí propheres, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum aeque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester vt palam fiat vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem eius: ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de Terra AEgypti, & redemit vos de domo seruitutis: vt errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio tui. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, siue vxor quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis vt animam tuam, clam dicens: Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos

ignoras

ignoras tu, & patres tui, cunctarum in circuitu gentium, quæ iuxta vel procul sunt, ab initio vsque ad finem terræ, non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum, sed statim interficies. sit primùm manus tua super eum, & postea omnis populus mittat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de Terra Ægypti de domo seruitutis: vt omnis Israel audiens timeat, & nequaquam vltra faciat quippiam huius rei simile. Si audieris in vna vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos egressi sunt filij Belial de medio tui, & auerterunt habitatores vrbis suæ, atque dixerunt: Eamus, & seruiamus dijs alienis quos ignoratis: quære solicitè & diligenter, rei veritate perspecta, si inueneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam, statim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam ac omnia, quæ in illa sunt, vsque ad pecora. quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipsa ciuitate succendes, ita vt vniuersa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multiplicetque te sicut iurauit patribus tuis, quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta eius, quæ ego præcipio tibi hodie, vt facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

17. Et capite decimoseptimo: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia.

18. Item capite decimooctauo: Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi vt diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur. Quòd si tacita cogitatione responderis: Quo modò possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non euenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit: & idcircò non timebis eum.

19. Tertio Regum decimooctauo: *Ait Elias ad Achab*, Nunc mitte, & congrega ad me vniuersum Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israel, & congregauit prophetas in monte Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Vsquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligant sibi bouem vnum, & in frusta cædentes ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bouem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam. Inuocate nomina Deorum vestrorum, & inuocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus, ait: Optima propositio &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna, & lapides, puluerem quoque, & aquam, quæ erat in aquæ ductu lambens. Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitque Elias ad eos: Apprehendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cùm apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi.

20. Hieronymus in caput quintum epistolæ ad Galatas: Scintilla res parua est, & penè dum cernitur, non videtur; sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta sui, quantuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionesque consumit. Fermentum quoque, cuius ad aliam partem in euangelio parabola temperata est, res modica videtur, & nihil, sed cùm farinæ conspersum, totam massam suo vigore corruperit, in illius vim trahit omne quod mixtum est. Ita & doctrina peruersa ab vno incipiens, vix duos, aut tres primùm in exordio reperit auditores, sed paulatim vt cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies, totam commaculat gregem. Igitur & scintilla statim vt apparuerit, extinguenda est, & fermentum à massæ vicinia remouendum, secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum, ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.

21. Gregorius libro duodecimo, epistola trigesimaprima ad Felicem Episcopum Siciliæ: Melius est vt pro multorum salute vnus condemnetur, quàm per vnius licentiam multi periclitentur. Nec mirum si inter homines hæc ratio custoditur, cùm & inter iumenta hoc fieri persæpè cognouimus, vt ea quæ scabiem aut impetiginem habere videntur, separentur à sanis, ne illorum morbo cetera damnentur & pereant.

1. C Augustinus in psalmum quinquagesimum, vt supra hac eadem quæstione, A testimonio quarto.

2. Gregorius libro quarto Dialogorum, capite decimooctauo: Et si omnes baptizatos infantes, atque in eadem infantia morientes, ingredi regnum cæleste credendum est, omnes tamen paruulos, qui scilicet iam loqui possunt, regna cælestia ingredi credendum non est: quia nonnullis paruulis eiusdem regni cælestis aditus à parentibus clauditur, si malè nutriantur. Nam quidam vir, cunctis in hac vrbe notissimus, ante triennium filium habuit annorum, sicut arbitror, quinque: quem nimis carnaliter diligens remissè nutriebat: atque idem paruulus, quod dictu graue est, mox vt eius animo aliquid obstitisset, maiestatem Dei blasphemare consueuerat, qui in hac ante triennium mortalitate percussus, venit ad mortem. Cumque eum suus pater in sinu teneret, sicut hi testati sunt qui præsentes fuerunt, malignos ad se venisse spiritus trementibus oculis puer adspiciens, cœpit clamare: Obsta pater, obsta pater. Qui clamans declinauit faciem, vt se ab eis in sinu patris absconderet. Quem cùm ille trementem requireret, quid videret: puer adiunxit, dicens: Mauri homines venerunt, qui me tollere volunt. Qui cùm hoc dixisset, maiestatis nomen protinus blasphemauit, & animam reddidit. Vt enim omnipo-

Principijs hæresco ne sistendum.

Luc. 13.

1. Cor. 5.

Secandæ putridæ carnes.

Arius hæresiarcha scintillæ nō oppressæ comparatur.

In Rom. 32.

Vnum pro multorum salute condemnari præstat.

Quibusdam paruulis clauditur aditus regni cælestis à parentibus.

Terribile exemplum de puero blasphemo.

tens

iens Deus offenderet, pro quo reatu talibus fuisset traditus executoribus, vnde viuentem pater Ioas noluit corrigere, hoc morientem permisit iterare: vt qui diu per diuinitatis patientiam blasphemus vixerat, quandoque per diuinitatis iudicium blasphemaret & moreretur: quatenus reatum suum pater eius agnosceret, & qui paruuli filij animam negligent, non paruulum peccatorem, gehennæ ignibus nutrisset.

Magni meriti est, liberos educare Deo.

3. CHRYSOSTOMVS homilia nona in priorem epistolam ad Timotheum: Neque enim parui meriti est, indultos nobis à Deo liberos, ad ipsius exercere militiam, eique ab ipsis infantiæ pannis dedicare. Nam si eiusce educationis fundamenta iecerint, maximis afficiendi sunt præmijs: quemadmodum si neglexerint, grauissimis cruciatibus. Nempe enim & Heli propter filios perijt: illos quippe cùm acrius coercere debuisset, verbis tandem lenibus monuit. Quocirca dum illis molestus esse seuera increpatione recusat, & illos & seipsum vnà perdidit. Audite hæc patres, vestrosque filios in disciplina & correptione Domini erudite summa cum diligentia. Est enim iuuentus fera, plurimisque indiget institutoribus, magistris, pædagogis, assectis, atque nutritoribus. Votique res est, post adeò exactam diligentiam, eam continere posse, non secus, quàm equus quidam indomitus, veluti fera belua. Huiusmodi quippe iuuentus est. Si igitur illi ab ipsis statim initijs, atque à prima ætate leges optimas imponamus, minimum posthac laborabimus: verùm consuetudo ipsa virtutis in legem transiet. Nihil eos agere permittamus ex his, quæ noxiè iucunda sunt, neque illis vt pueris indulgeamus: atque ante omnia illos in pudore & sobrietate seruemus, quippe huic inimica libido, omnium maximè huiusmodi turbat ætatem. Et paulò pòst: Admoneamus igitur illos, corripiamus, terreamus, minasque intentemus, & modò illud, modò illud faciamus. Magnum habemus pretiosumque depositum filios: ingenti illos seruemus cura, atque omnia faciamus, ne fur id nobis astutus auferat. At verò nunc contra penitus facimus. Nam vt fundus quidem sit optimus, cuncta molimur, eumque fideli viro magno cum studio tradimus, & agasonem atque mulionem, procuratoremque ac dispensatorem, qui nobis magna beneuolentia afficiatur, inquirimus: cæterùm quod nobis charissimum omnium est, omninò negligimus: neque curamus, quo pacto filium nostrum fideli cuipiam viro permittamus, qui ipsius tueri ac seruare pudicitiam possit? Et certè nulla nobis possessio, nullus fundus æquè nobis gratus atque charus esse debet: quippe hæc omnia filijs quæruntur. Igitur mator nobis possessionum cura est, quàm eorum, quorum illæ gratiâ comparantur: quod profectò absurdissimum atque stolidissimum est. Exerceamus igitur ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt: sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere diuitem? Bonum illum ac benignum esse doce: ità enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quòd si tenuis illi substantia fuerit, nihilo deteriori in loco erit, quàm hi qui plurima possident. Quòd si malus ille fuerit, etiamsi infinitam illi substantiam relinquas, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione fecisti, quàm si ad extremam deuenisset inopiam. Quippe filijs non ritè institutis, præstat pauperes esse, quàm diuites. Paupertas enim vel inuitos coercet, atque intra virtutis limites continet: opes verò, ne volentes quidem pudicè temperanterque viuere, sinunt: verùm exorbitare faciunt, atque peruertunt, malisque innumeris subiungunt. Matres item, filiarum vobis curam assumite: est ea cura vobis perfacilis. Curate solicitè, vt domi iugiter sint. Ante omnia pias esse, religiosasque docete, aspernari pecuniam, exteriorisque ornatus contemptrices esse, atque ita demum nuptijs tradite: eas si ità instituerits, non ipsas modò seruabitis, verùm & viros, qui illas ducturi sunt: neque viros tantùm, sed etiam filios, atque nepotes. Quippe ex radice optima surculi prodeunt firmiores, at semper in meliora proficiunt, horumque omnium merces vobis reddenda est. Non igitur tanquam vnius animæ commodis prospicientes, sed vt plurimis per vnam consulentes, magno cum studio omnia faciamus. Ita nempe paterna domo decet progredi virginem, ac matrimonio iungi, quemadmodum ex palæstrâ luctatorem, vt omnem diligentissimè rei familiaris peritiam habeat: fitque veluti fermentum, quod massam omnem in suam transfert pulchritudinem. Filij quoque adeò verendi sint præ morum honestate, & singulari pudicitiæ laude, vt ab hominibus, & à Deo laudes mereantur. Discant continere ventrem, abstineant à superfluis sumptibus, & omni magnificentia apparatûs: dispensare sua probè nouerint, pij in parentes sint: subijci, & dicto obtemperantes esse discant: ita enim & parentibus ipsis ingentes præmiorum adijcient cumulos: atque ita omnia in Dei gloriam, salutemque nostram fient.

Nota.

Filiarum cura matribus mandata.

Filij quales esse debeant.

4. AD Ephesios sexto: Et vos patres nolite ad iracundiam prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.

5. AD Hebræos duodecimo: Quis enim filius, quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes: ergò adulteri, & non filij estis.

6. PROVERBIORVM decimotertio: Egestas, & ignominia ei, qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.

7. ET capite vigesimosecundo: Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam. Et paulo antè: Prouerbium est: Adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

8. ITEM vigesimotertio: Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.

9. ET capite vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Erudi filium tuũ, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ. Qui delicatè à pueritia nutrit seruum suum, postea sentiet eum contumacem.

10. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

11. ET capite vigesimosecundo: Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet. Filia prudens hæreditas viro suo: nam quæ confundit, in contumeliam sit genitoris. Patrem & virum confundit audax, & ab impijs non minorabitur: ab verisque autem inhonorabitur.

Contra parentes, qui cùm aliarum rerum diligentem curam, filiorum fere nullam habent.

Quomodo instituendi filij.

12. ITEM capite trigesimo: Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt lætetur in nouissimo suo, & non palpet proximorum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, & quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis. Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur viscera eius. Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filium, & pauentem te faciet: lude cum eo, & contristabit te. Non corrideas illi: ne doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui. Non des illi potestatem in iuuentute, & ne despicias cogitatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde latera eius dum infans est: ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.

13. PRIMI Regum tertio: Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israel: quod quicunque audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersum Heli omnia quæ locutus sum super domum eius: incipiam, & complebo. Prædixi enim ei quòd iudicaturus essem domum eius in æternum, propter iniquitatem, eò quòd nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcircò iuraui domui Heli quòd non expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsque in æternum.

14. ET capite quarto: Quid actum est fili mi? Respondens autem ille, qui nunciabat, Fugit, inquit, Israel coram Philistijm, & ruina magna facta est in populo: insuper & duo filij tui mortui sunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta est. Cumque ille nominâsset arcam Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est. Senex enim erat vir & grandæuus: & ipse iudicauit Israel quadraginta annis.

15. TERTII Regum primo: Adonias autem filius Haggith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque sibi currus & equites, & quinquaginta viros, qui currerent ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti?

1. D PROVERBIORVM nono: Qui erudit derisorem, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diligette. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce iustum, & festinabit accipere.

2. ET capite decimoquinto: Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. Doctrina mala deserenti viam vitæ: qui increpationes odit, morietur. Non amat pestilens eum, qui se corripit: nec ad sapientes graditur.

3. ET vigesimoquarto: Qui dicunt impio: iustus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio.

4. ITEM vigesimoquinto: Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio citò: ne postea emendare non possis, cùm dehonestaueris amicum tuum. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem.

5. ET vigesimoseptimo: Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

6. RVRSVS capite vigesimooctauo: Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

7. CAPITE vigesimonono: Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus: & eum sanitas non sequetur.

8. ECCLESIASTIS septimo: Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

9. ECCLESIASTICI septimo: Filij tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia illorum.

10. ET capite decimo: Seruo sensato liberi seruient: & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur.

11. ITEM capite vndecimo: Priusquam interroges, ne vituperes quemquam: & cùm interrogaueris, corripe iustè.

12. ET capite decimonono: Corripe amicum, ne forte non intellexerit, & dicat: Non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximum, ne forte non dixerit: & si dixerit, ne forte iteret. Corripe amicum: sæpè enim fit commissio. Corripe proximum antequam commineris.

13. CAPITE item vigesimo: Quàm bonum est arguere, quàm irasci, & confitentem in oratione non prohibere? Quàm bonum est correptum manifestare pœnitentiam? sic enim effugies voluntarium peccatum.

14. PSALMO centesimo quadragesimo: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

15. AD Colossenses primo: Quem (*Christum*) nos annunciamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu.

16. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Rogamus autem vos fratres vt noueritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes.

17. POSTERIORIS ad Thessalonicenses tertio: Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commiscearmini cum illo vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem.

18. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes coram omnibus argue: vt & ceteri timorem habeant.

19. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Seruum Domini non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos, qui resistunt veritati: ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

10. ET

24. Et capite quarto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

25. Ad Titum primo capite: Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea, quæ desunt, corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Oportet episcopum &c. amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem: vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores: maximè qui de circuncisione sunt: quos oportet redargui: qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

22. Et capite secundo: Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

23. Matthæi decimooctauo. Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos: dic Ecclesiæ. si autem ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.

X.

Quid est, Participatione alienum peccatum contrahere?

Id maximè fit, quando in partem lucri cum furibus, siue raptoribus venimus: cùm itidem bona iniustè parta, vel quouis modo aliena nobis vnà cum alijs scienter vendicamus aut retinemus: cùm insuper spolijs alienis ditescimus. Quò pertinere videtur, quod Psalmographus dixit, [a] cum furibus ipsis currere, & cum adulteris portionem habere. Sic & Isaias obijcit populo Iudaico: [b] *Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.* Grauius adhuc delinquunt, qui lucrum sibi ex aliena [c] turpitudine apertè parant, vt lenones: qui vel latronibus, & notæ turpitudinis vel factionis hominibus præbere audent hospitium & locum, quò se illi, aut sua recipiant.

Tob. 2. d Proverb. 1. b 29. d Numer. 16. d Eccli 5. 12. Paral. 20. g Gregor. Turonens. in gloriam Confessor. ca. 63. & 71. Item libro 1. de gloria Martyr. ca. 38. 7. & 79. & lib. 2. cap. 13. 14. 15. 16. 17. & 20. Theod. lib. 1. hist. c. 11. & 12. Vict. lib. 1. persecut. Vandal. Ioseph. 7. d Dan. 5. a b c f 2. Machab. 3 a b c e g 3. c 9. a b 1. Machab. 6. b

a Psalm. 49. c Augustin. in psalm. 129.

b Isaiæ 1. f

c Deut. 23. e

TESTIMONIA.

1. Tobiæ secundo capite: Anna vxor eius ibat ad opus textrinum quotidie, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Vnde factum est, vt hœdum caprarum accipiens detulisset domi: Cuius cùm vocem balantis vir eius audisset, dixit: Videte, ne fortè furtiuus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.

2. Proverbiorvm primo capite: Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Si dixerint: Veni nobiscum, insidiemur sanguini, &c. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spolijs. Sortem mitte nobiscum, marsupium vnum sit omnium nostrum. Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.

3. Et capite vigesimonono: Qui cum fure participat, odit animam suam: adiurantem audit, & non indicat.

4. Nvmerorvm decimosexto: Surrexitque Moyses, & abijt ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involuamini in peccatis eorum. Cumque recessissent à tentorijs eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum cum vxoribus & liberis, omniqúe frequentia. Et ait Moyses: In hoc scietis, quòd Dominus miserit me vt facerem vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim: Si consueta hominum morte interierint, & visitauerit eos plaga, qua & ceteri visitari solent, non misit me Dominus: sin autem nouam rem fecerit Dominus, vt aperiens terra os suum, deglutiat eos &c.

5. Ecclesiastici quinto: Noli attendere ad possessiones iniquas, & ne dixeris: Est mihi sufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.

6. Secvndi Paralipomenon vigesimo: Post hæc iniit amicitias Iosaphat rex Iuda cum Ochozia rege Israel, cuius operâ fuerunt impissima. Et particeps fuit vt facerent naues, quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asion-gaber. Prophetauit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.

7. Gregorivs Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite sexagesimotertio: Leonis Romani Imperatoris filia, cùm ab spiritu vexaretur immundo, & per loca sancta duceretur, assidùe clamabat nequam spiritus: Non hinc egrediar, nisi Archidiaconus Lugdunensis aduenerit: ac nisi ipse me de hoc vasculo,

quod acquiſiui, eijciat, nullatenus hinc ſum egreſſurus. Audiens hæc Imperator, dirigit ſuos in Gallias. Quem illi repertum ſuppliciter exorant, vt cum eis ad viſitandam puellam Romam dignaretur accedere. Ille verò contradicens, & ſe indignum, per quem Chriſtus miracula oſtenderet, eſſe vociferans: admonitus Epiſcopi ſui conſilio, cum eiſdem miſſis iter dirigit. Et ad Imperatorem veniens, cum honore ſuſcipitur. Audiens autem de infirmitate puellæ, ſe ad baſilicam beati Petri Apoſtoli confert: ibique continuato cum vigilijs, & orationibus triduano ieiunio, quarta die per inuocationem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & crucis vexillum, immundum ſpiritum à corpore puellæ depellit. Qua ſanata, tria ei centenaria auri Imperator offert: ſed ille vir altioris ſpiritus, caducas diuitias pro nihilo reſpuit, dicens: Si me tuis muneribus locupletare deſideras, illud, quod cunctæ proficiat ciuitati, largire: tributum, ait, in tertio circa muros milliario populis cede: hoc vtriſque animabus ſalubre beneficium erit. Aurum verò tuum, neceſſarium non habeo: pauperibus pro tua tuorumque felicitate diſpenſa. Quod ille non abnuens, aurum pauperibus erogat, & tributum petitum ciuitati concedit. Vnde vſque hodiè, circa muros vrbis illius in tertio milliario, tributa non redduntur in publico. Poſt diſceſſum verò beati Archidiaconi, ait Imperator ſuis: Si iſte, inquit, Deum plus quàm pecuniam diligit, dignè Eccleſia illa, cuius nobis miniſter obſequitur, noſtris muneribus illuſtratur. Tunc capſam ad ſancta Euangelia recludenda, patenamque & calicem ex auro puro, pretioſiſque lapidibus præcepit fabricari. Quod miro perfectum opere, per hominem eruditum dirigit Eccleſiæ: ſed nuncius ille, inter Alpes poſitus, qui hæc exhibebat, ad aurificis cuiuſdam domum diuertit. Cumque ab eo artifex ſciſcitaretur, quid negocij gereret, rem ſecretius, ac ſimpliciter pandit: & ille, Si, inquit, meo conſilio conniuentiam præbueris, multa hæc nobis ratio poterit lucra deferre. Ad hæc ille, diabolo inſtigante ſeductus, &, vt fertur inter ruſticos ſermo vulgatus, quòd inhianti auro ac circumuentionis fallacias inferenti ſæpius animi coniunguntur, ſtatim huius conſilij effectus eſt ſectator. Tunc ille deceptor fecit ſimiles de argento ſpecies, vt nihil aliud, quàm aurum puriſſimum putarentur: & ſic opera quæ cum gemmis, filiſque aureis fuerant ſuperpoſita, ſtudioſiſſimè cum clauis affixit. Veruntamen calicem non comminuit, quia cataclyza in ipſo fuerant ſolidata. Denique portitor cum hac fraude Lugdunum aduenit. Oblatiſque muneribus, ab Epiſcopo muneratur: regreſſuſque ad ſocium, aurum de ſpeciebus figuratum recipere flagitat: artifex verò, adhuc non eſſe totum paratum pronunciat: ſed ſub ipſa explicitarum ſe nocte pollicetur. Exacta igitur cœna, cùm in cellula, qua hæc operabatur, pariter reſiderent, concuſſa ſubitò à terræ motu ſuper eos diruit: diſruptaque terra ſub pedibus eorum, ipſos pariter cum pecunia deglutiuit: deſcenderuntque viuentes ac vociferantes in tartarum. Vltuſque eſt Deus velociter de fraude Eccleſiæ ſuæ. Ego verò has ſpecies in Eccleſia Lugdunenſi ſæpiſſimè vidi. Sit hoc populis documentum, vt nullus res Eccleſiæ aut appetere, aut fraudare nitatur. Nam aliter videbit Dei iudicium ſuper ſe velociter imminere.

Pœna terribilis in ſacrilegos.

De Metia martyre.

8. ITEM capite ſeptuageſimoprimo: Aquenſibus eſt conceſſus inclytus athleta Metrias, vir in corpore, iuxta hiſtoriam actionis, magnificæ ſanctitatis: & licet conditione ſeruus, libertamen iuſtitia: qui, vt ferunt legentes certaminis eius textum, peracto curſu boni operis, à ſeculo victor abceſſit, ſæpius ſe in cælis degere virtutibus manifeſtis oſtendens. Tempore igitur quodam, cùm Franco Epiſcopus huius municipij Eccleſiam gubernaret, Childericus, qui tunc primus apud Sigebertum regem habebatur, villam eius competit, dicens: Quia iniuſtè ab Aquenſi Eccleſia retineretur; & dicto citius, conuenitur Epiſcopus. Datiſque fideiuſſoribus, in præſentia regis adiſtit, clamans & obſecrans, vt rex ad huius cauſæ audientiam præſentiam ſuam auerteret, ne cæleſti iudicio condemnetur. addens, Scio enim virtutem Metriæ viri beati, quòd velociter in peruaſorem ſuum irrogat vltionem. Denique coniuncti aduitores cauſam diſcutiunt. Inſurgit Childericus, atque improperans criminibus exacerbatum Epiſcopum, quòd res fiſci ditionibus debitas, iniquo ordine retineret, extrahi eum vi à iudicio iubet: & tantùm ablata per iudicium præſentium villa, trecentis aureis condemnauit. Pauebant ei omnes, nec quiſquam contra voluntatem eius audebat decernere, niſi quod eidem libuiſſet. Denique condemnatus ſpoliatuſque ſacerdos, ad vrbem redijt, atque proſtratus in oratione coram ſepulcro ſancti, dicto pſalmi capitello, ait. Non hic accendetur lumen, neque pſalmorum modulatio canetur gloriosiſſimè ſanctè, niſi prius vlciſcaris ſeruos tuos de inimicis ſuis, reſque tibi violenter ablatas, Eccleſiæ ſanctæ reſtituas. Hæc cum lachrymis effatus, ſentes cum acutis aculeis ſuper tumulum proiecit. Egreſſuſque clauſis oſtijs, ſimiliter in ingreſſu alias collocauit. Nec mora, corripitur peruaſor à febre: decumbit lectulo, exhorret cibum, faſtidit & potum, profert æſtuans iuge ſuſpirium. Cui etiam ſi ab ardore febris interdum ſitis accederet, aquam tantùm, nihil aliud, hauriebat. Quid plura? in hac ægrotatione integrum duxit annum: ſed mens praua non flectitur. Interea labitur cæſaries cuncta cum barba, & ita omne caput remanſit nudum, vt putares eum olim ſepultum, nuper eiectum fuiſſe poſt funera de ſepulcro. His & talibus miſer afflictus malis, ſerò recogitat, dicens: Peccaui, eò quòd expoliauerim Eccleſiam Dei, atque Epiſcopo ſancto intulerim iniuriam. Nunc autem ite quantocius, & reddita villa, ſexcentos aureos ſuper tumulum ſancti deponite. Eſt enim mihi ſpes, quòd res reddita tribuat ægrotanti medelam. Quod audientes homines eius, acceptа pecunia, fecerunt ſicut eis fuerat imperatum. Reddiderunt agrum, ſolidoſque ſuper ſepulcrum ſerui Dei poſuerunt: ſed cùm hoc feciſſent, ſtatim ille in loco quo erat, ſpiritum exhalauit: lucratuſque eſt detrimentum animæ per adeptionem acquiſitionis iniquæ. Epiſcopus autem obtinuit vltionem de inimico Eccleſiæ, quam promiſerat futuram per athletæ Dei virtutem.

Pœna eius qui prædia Eccleſiæ abſtulit, & Epiſcopo vim intulit.

Reſtitutio.

9. ITEM libro primo de gloria Martyrum, capite trigeſimooctauo: Quia iugiter mens humana turpibus erubeſcendiſque cupiditatibus inhiat, ſubdiaconus quidam, viſo per feneſtram argento, cogitat intra ſe, quod poſtero die auaritia impellente compleuit. Nocte enim conſurgens, ingreſſus eſt baſilicam ſanctorum Chryſanthi & Dariæ: deinde per feneſtram ingrediens cellulam, ac per obſcuritatem noctis palpans manibus, aliquos de vrceis capit: deinde egredi cum præda cupiens, per totam

Sacra vaſa furto ſubtrahere cupiens, punitur diuinitus.

totam noctem circumiens, nunquam potuit aditum, vnde ingressus fuerat, reperire. Dato verò die, dum opera sua obtegi conscius sceleris volnit, iuxta illud Dominici oraculi dictum, quòd, Omnis qui malè agit, odit lucem, vt non manifestentur opera eius, occultauit se in angulo cellulæ tota die ne videretur. Sequenti verò nocte quæsiuit iterum aditum, sed reperire non potuit. Sic per trium noctium curricula lecit. Tertia verò die cùm iam fame cruciaretur, accessit coram populo ad fenestram, & relicto argento confessus est opus suum, egressusque est foras cum magna verecundia, nec latuit scelus quod gesserat, populis qui aderant.

Ioan. 3.

10. Et capite septuagesimosecundo: Dionysius Episcopus Parisiorum vrbi datus est martyr: tempore verò quo Sigibertus rex cum exercitu ad vrbem illam venit, & maximam vicorum eius partem incendio concremauit, quidam de primoribus eius, ad basilicam antedicti martyris properat, non orationis deuotione, sed tantùm vt aliquid fraudaret ab æde: illicò vbi reserata ostia, ac vacuum templum à custodibus reperisset, pallam holosericam auroque exornatam ex gemmis, quæ sanctum tegebat sepulcrum, temerario ausu diripuit, secumque sustulit. Ventens autem ad castra, fuit ei necessitas nauigandi. Cumque puer eius, quem tunc creditum habebat, suspensis ad collum ducentis aureis, nauem cum eodem ascendisset, subitò à nullo tactus, de naui ruit, oppressusque aquis, nunquam potuit inueniri. Ille quoque iudicium Dei in se cernens, per pueri amissionem & auri, velociter ad litus, de quo digressus fuerat, remeauit: pallamque sepulcri summa velocitate restituit. Et licet hoc fecerit, tamen diem, in quo hæc admiserat, recurrente anni circulo, non attigit.

Pœna in spoliatorem Ecclesiæ.

11. Capite septuagesimonono: Ecclesia Agathensis vrbis, quæ sancti Andreæ Apostoli reliquijs plaudit, plerunque glorioſis illustratur miraculis, peruasores rerum suarum sæpius arguit. Denique * Gomacharius comes agrum Ecclesiæ ipsius peruadit. Tunc Leo Episcopus huius ecclesiæ, valdè mœstus, concurrit ad eum, dicens: Relinque, ô fili, res pauperum, quas ordinationi nostræ Dominus commendauit, ne tibi sit noxium, & à lachrymis egentium, qui de fructibus eius alti consueuerant, enceteris. Ille verò, quia erat hæreticus, parumpendens de his, quæ ab Episcopo dicebantur, rem in sua dominatione retinuit. Interim procedente die, arripitur à febre: cumque non modò ardore corporeo, verumetiam animæ vexaretur incommodo, misit ad Episcopum nuncios, dicens: Dignetur pro me sacerdos orationem ad Dominum fundere, & ego dimittam agrum eius. Quo orante, hic à valetudine, qua grauabatur, conualuit: factusque sanus, ait suis: Quid putatis, quid isti nunc Romani dicant? Aiunt enim me ob hoc fuisse febre grauatum, quia tulerim agrum eorum, quod mihi iuxta consuetudinem humanæ corporis accidit: veruntamen non habebunt eum me viuente. Et dicto citius misit qui eum iterum auferret. Quod cùm Episcopus comperisset, venit ad eum, dicens: Num poenitet te prius fecisse bene, quòd hoc iterum conaris euertere? ne facias, quæso, ne vltioni diuinæ subiaceas. Qui ait ad Episcopum: Si es, sile decrepite: iam infrænatum te foris, circuire vrbem super asinum faciam, vt sis ridiculo omnibus, qui te adspexerint. At ille silens ad nota recurrit præsidia: prosternitur in oratione, celebrat vigilias, ac noctem totam in lachrymis & psallentio ducit. Manè autem facto, accedit ad lychnos, qui de camera ecclesiæ dependebant, extendensque virgam, quam tenebat in manu, effregit cunctos, dicens: Non hic accendetur lumen, donec vleiscatur Deus de inimicis, & restituat res domus suæ. Hæc eo dicente, protinus hæreticus ille in redituam febrem corruit. Cumque in extremis ageret, misit ad Episcopum, dicens, Oret pro me sacerdos ad Dominum vt viuam, & restituam agrum, ac similem eius conferam dominationi. Quibus Pontifex respondit: Iam oraui ad Dominum, & exaudiuit me. Misit & alios, ac certios ad eum nuncios. Sed sacerdos in vno responso persistens, non mouebatur ad hæc, vt pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens, iussit se in plaustro componi, atque ad eundem euehi, ac per se deprecatur Episcopum, dicens: Quia dupla satisfactione restituo agrum, quem iniquè peruasi, tantùm vt oret pro me sanctitas tua. Illo quoque recusante, compulit eum vi, vt abiret ad Ecclesiam: quo discedente, vt Ecclesiam est ingressus, & hic spiritum exhalauit, recepitque confestim Ecclesiam suam.

* al Comacharius

Catholici ab hæreticis Romani appellantur.

Hæreticus ecclesiæ spoliator à Deo punitur.

12. Idem libro secundo de gloria Martyrum, capite decimotertio: Cùm ob direptionem Aruernorum Theodericus rex festinaret, & ingrediens terminum, vastatione cuncta subigeret, pars aliqua ab exercitu separata, ad Brinatensem vicum infesta prorupit, fama vulgante, quòd in basilica essent incolæ cum multis thesauris adunati. Cumque peruenissent ad locum, inueniunt multitudinem promiscui sexûs, obseratis ostijs in templo ipso cum proprijs facultatibus residere. Cumque intrare non possent, vnus per effractam, ceu fur, in altari sancto fenestram vitream ingreditur, quia qui non intrat per ianuam, hic latro est. dehinc reseratis ædis illius valuis, exercitum intromittit. At illi direpta cuncta pauperum supellectilia cum ministris ipsius basilicæ, reliquumque populum qui infra erat, eductum, foris diuiserunt haud procul à vico. Quæ cùm ad regem delata fuissent, comprehensos ex his aliquos, diuersis mortibus condemnauit. Fugiens verò ille, qui irrupta æde caput fuit huius sceleris, igne de cælo dilapso consumptus interijt: super quem cùm multi aceruum lapidum congregâssent, à tonitruis, & coruscationibus detectus, terrena caruit sepultura. Qui verò de consentaneis, latentes regem, in patriam sunt regressi, correpti à dæmone, diuersis exitibus hanc vitam crudeliter finierunt. Hæc audiens rex, omnia, quæ exinde sunt ablata, reddidit. Præceperat enim, ne in septimo à basilica milliario quis vim inferret.

Ioan. 16.

Seuera Dei vltio in Ecclesiæ direptores.

13. Et capite decimoquarto. Sigualdus cum rege præpotens, cum omni familia sua in Arbernam regionem ex regis iussu migrauit vbi cum multorum res intustè competeret, villam quandam, quam gloriosæ memoriæ Tetradius Episcopus Biturigensis, basilicæ sancti Iuliani reliquerat, sub specie obumbratæ commutationis auidus peruasit: sed mense tertio, postquam aggressus est, correptus à febre, & sine sensu effectus, declinauit caput ad lectulum. Cuius vxor, dum de hoc exitu mœsta penderet, à quodam sacerdote commonita est, vt eum, si videre vellet incolumem, auferret à villa. At illa hæc audiens, præparatis carrucis, compositoque plaustro, quo eum ueheret, mox vt prædium sunt egressi, protinus diuina iuit pariter gratia muneratis. nam iste suspi-

Prædij ecclesiastici inuasor punitur.

tatem, illa meruit ex huius incolumitate lætitiam.

14. ITEM capite decimoquinto: Pastor quidam, non strenuitate, sed nomine Ingenuus, dum in multis rebus contra basilicam sancti martyris Iuliani iniustè ageret, ad hoc leuitas eius, inimico ingrassante, conualuit, vt colonias basilicæ concupiscens, quæ agro eius erant proximæ, peruadere non timeret. Ad quem sacerdos loci, cùm aliquos de clericis quasi legatos mitteret, vt accepta ratione, quod malè peruaserat, relaxaret, ille, quasi contra iniquum hostem, telis correptis prosiluit, fugatisque sagittis clericis, res sancti in sua dominatione retinuit. Factum est autem, vt in proximo aduenirent dies passionis martyris glorioſi, ad quem ille, immemor peruasionis suæ, atque iniuriæ, quam intulerat clericis, ante quinque dies solennitatis ad vicum Briuatensem aduenit: qui cùm in domo hospitalitatis suæ conuiuio cum lætitia & exultatione fungeretur, subitò coruscatione facta tonitruum intonuit. Rursumque iterato, iaculo igneo de cælis elapso percussus est, nullo tamen de reliquis pereunte. Deinde ad exemplum omnium, tanquam rogus flammeus ardens, paulatim consumebatur. Ad quod miraculum populus, qui ad beati festa conuenerat, hæc cernens cum admiratione, metuebat, satisque illi fuit ne de rebus sancti aliquid vltrà contingeret. Quod ne fortuitò actum quis putet, cernat inter multos innoxios, vnum interisse sacrilegum.

Vltio diuina in sacrilegum.

15. CAPITE decimosexto: Quid etiam ad Becconis comitis confutandam superbiam beatus martyr sit operatus, euoluam. Hic cùm actiones ageret publicas, & elatus iactantia, multos contra iustitiam aggrauaret, casu contigit, vt dimissum accipiterem diu per diuersa vagantem perderet. Similiter vt vnus de seruientibus basilicæ sancti Iuliani, accipitrem alium, dum per viam ambularet, quasi vagum inuenit: erat enim puer ille pincerna in domo basilicæ. Quod cùm ad Becconem peruenisset, quòd scilicet puer repertum teneret accipitrem, calumniari cœpit ac dicere: Meus ille erat, inquit, & hic furto eum sustulit. Deinde succedente auaritia, misit illum vinctum in carcerem, deliberans eum in sequenti, patibulo condemnare. Tunc sacerdos mœstus valdè ad sepulcrum sancti properat, reseratisque cum gemitu cauſis, apprehensis decem aureis, per fideles amicos Becconi obtulit. Quod ille pro nihilo respuens, cum iuramento adseruit, nunquam se puerum dimissurum, nisi exinde aureos triginta acciperet. Quod presbyter desuper sepulcro sancti accipiens, Becconi transmisit: quos acceptos, satiata auri cupiditate, puerum restaurauit incolumem: sed Deus omnipotens, qui permanet ante solem, secundùm bonitatis suæ diuitias, humiliauit calumniatorem. Nam ipsius anni transacto curriculo, veniens ad sancti festiuitatem cum caterua satellitum, ingressus est limen sanctum. Procedente verò lectore, qui beatæ passionis recenseret historiam, vt reuoluit librum, & in principio lectionis, sancti Iuliani protulit nomen, confestim Becco, voce nescio qua teterrima, ad terram corruit, cruenteque spumans dare voces diuersas cœpit: inde inter suorum manus sublatus à basilica, domum reducitur. Nec fuit dubium pueris eius, hæc ob iniuriam basilicæ sancti Iuliani famuli euenisse: omnem quoque ornatum, quem super se tunc habuit, tam in auro, quàm in vestimentis, basilicæ contulit, & multa deinceps munera misit, sed vsque ad diem obitus sui fine sensu duravit.

Propter ministrum basilicæ martyris affectum iniuria pueritus comes.

16. ET capite decimoseptimo: Fuit etiam quidam Diaconus, qui relicta ecclesia, fisco se publicè iunxit, acceptaque à patronis potestate, tanta perpetrabat scelera, vt vix posset à vicinis circumpositis sustineri. Accidit autem quadam vice, vt saltus montenses, vbi ad æstiuandum omes abierant, circumiret, atque pascuaria, quæ fisco debebantur, inquireret. Cumque diuersos spoliaret iniustè, conspicit eminus greges, qui tunc sub nomine martyris tuebantur: ad quos leui cursu euolans, tanquã lupus rapax, diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ouium, dicunt ei, Ne quæsumus contingas hos arietes, quia beati martyris Iuliani dominio subiugati sunt. quibus ille hæc irridens respondisse fertur: Putasne quia Iulianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quæ voluit abstulit, ignorans miser, quòd qui de domibus Sanctorum aliquid aufert, ipsis sanctis iniuriam facit, ipso sic Domino protestante, Qui vos spernit, me spernit: &, qui recipit iustum, mercedem iusti accipiet. Contigit autem vt post dies multos, non religione, sed casu conferente, ad vicum Briuatensem properaret, proiectusque humo ante sepulcrum, mox à febre corripitur, & tanta vi caloris opprimitur, vt neque consurgere, neque puerum euocare posset: famuli verò, cùm vidissent eum extra solitum plus occumbere, accedentes: Quid tu, inquiunt, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam longus mos erat orandi, aut deuotio. Ferebant autem de eo, quòd quando quidem in ecclesia fuisset ingressus, parumper immurmurans, nec capite inclinato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cùm responsum reddere non valeret, ablatus manibus è loco, in cellam, quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur inualescente febre, proclamat se miserum incendi per martyrem, & quod primò siluerat, admotis animæ iudicij facibus, crimina confitetur, iactarique super se aquam, voce qua poterat, deprecabatur. Delatis quoque cum vasculo lymphis, & in eum sæpè deiectis, tanquam de fornace, ita fumus egrediebatur è corpore. Interea miseri artus, ceu combusti in nigredinem conuertuntur. Vnde tantus procedebat fœtor, vt vix de adstantibus posſent aliquid tolerare. Innuens enim dehinc manu, indicat se esse leuiorem: mox illis recedentibus, hic spiritum exhalauit: de quo haud dubium est, qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali discessit iudicio.

Qui de domibus Sanctorum aliquid aufert, ipsis Sanctis iniuriam facit. Lucæ 10. Matth 10.

Nota Dei vindictam in sacrilegum.

17. ET capite vigesimo: Aduenerat festiuitas sancti Iuliani, & ecce quidam è populo conspicatur ornamentis immensis beatam basilicam effulgere. Concupiscit iniqua mente, quod adipiscens non poterat occultare. Igitur discedente populo à basilica, post gratiam vespertinam, hic se in angulo basilicæ reprimens, latitauit: ac dato cunctis nocturnæ quietis silentio, operienteque vmbrosa caligine mundum, consurgit ab angulo, & nihil dubitans, vtique qui à satellite Satanæ impellebatur, super cancellum beati sepulcri cursu prosiliit rapido, detractamque à summo vnam gemmis coruscantibus crucem, ad terram deiecit, collectisque vellulis, ac palliolis, de circuitu parietum pendentibus, vnum voluculum facit, impositoque humeris, ac eleuata cruce manu, ad locum vnde discesserat repetit. ac posita capiti sarcina, peccati sopore compressus, obdormiuit. Media verò nocte circumeuntes custodes sanctam basilicam, adspiciunt in angulo vnam gemmam

Crux coruscantibus gemmis.

Ornamenta Ecclesiæ furatus deprehenditur.

mam crucis, tanquàm inbar cæleſte refulgere: obſtupefacti, accedunt cominus cum timore, admoroque cereo, inueniunt perſonam cum rebus furatis, quas auferre non potuerat, inibi decubare. Denique ſub cuſtodia eum illa nocte detentum, manè facto, cuncta, quæ fecerat, patefecit, aſſerens ſe laſſum obdormiſſe, eò quòd diutiſſimè circumiens cum falce baſilicam, oſtium, vndè egrederetur, reperire non poterat.

Et ornamenta altaris camiſias & femoralia facientes, punitur.

Sub Imperio Iuliani apoſtatæ. quomodò ſacrilegia commiſſa ſunt.

18. THEODORETVS Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro tertio, capitè vndecimo: Verùm impij Gentiles, quanquàm hæc ita accidiſſe pro certo cognoſcebant, tamen contra Deum vniuerſarum rerum moderatorem, ſe armare cœperunt. Tyrannus item ſacra vaſa in ærarium regium inferri, & portas Eccleſiæ, quam Conſtantinus ædificârat, obſerari mandat, quò nullus aditûs illis, qui in eo conuentus agere ſolêt, omninò pateret. Hanc Eccleſiam id temporis occupabant Arriani. In ſacroſanctum autem templum, ad vaſa ſacra auferenda ſimul ingrediuntur, Iulianus præfectus Oriêtis, Felix regij theſauri quæſtor, & Elpidius priuatæ pecuniæ & facultatum Imperatoris procurator, quem Romani Comitem Priuatum appellare conſueuerunt. Felicem verò & Elpidium, cùm eſſent Chriſtiani, quò impio Imperatori gratificarentur, à vera religione ac pietate deſciuiſſe ferunt. Iulianus autem, cùm eſſet in templo, aduerſus ſacram menſam minxiſſe dicitur: atque Euzoio, cum prohibere conanti, colaphum infregiſſe, dixque ſieque, res Chriſtianorum diuina cura ac prouidentia prorſus deſtitutas eſſe. Felix ſacrorum vaſorum magnificentiam conſpicatus, (Conſtantinus enim & Conſtantius ſplendidè, & amplè ea conficienda curauerant) Eccè, inquit, quàm ſumptuoſis vaſis filio Mariæ miniſtretur.

Iulianus ſpurcaculus Imperatoris aduerſus ſacram menſam minxit.

Sumptuoſa vaſa ſacra irridentur à Felice.

19. ET capite duodecimo. Sed iſti Tyranni, pro his impijs & inſanis facinoribus, non diu pòſt pœnas perſoluerunt. Nam Iulianus conteſtim in grauem morbum delapſus, viſceribus putredine exeſis, interijt: atque ſtercus, non amplius per partes illas corporis, per quas naturaliter egeri ſolet, emiſit, ſed ſceleratum eius os, inſtrumentum blaſphemiæ, partis illius ad ſtercus ejiciendum natæ, locum obtinuit. Ferunt eius vxorem, mulierem ob fidei præſtantiam egregiè nobilitatam, hæc ad maritum dixiſſe: Debes meritò, mi vir, Chriſtum Seruatorem laude prædicare, quòd tibi hac caſtigatione ſuam potentiam oſtenderit. Nam quem oppugnâſſes, planè te præterijſſet, niſi conſueta ſua lenitate vſus, has plagas diuinitùs tibi intlixiſſet. Miſer igitur partim coniugis oratione, partim cruciatu ſibi impoſito morbi cauſam perſpiciens, orat Imperatorem, vt eccleſiam his, quibus erat ablata, redderet. Sed neque ei hoc perſuaſit, & ipſe extemplò migrauit è vita.

Sacrilegi Iuliani pœna, diuinitus inflicta.

Sacrilegi Felicis pœna.

Felix autem derepentè flagello etiam cælitus impacto oppreſſus, ſanguinem dies noctesque ex ore fudit: quippe ſanguis ex omnibus vndique corporis, vt ita dicam, vaſis quibus continebatur, ad eam partem confluxit. Itaque vniuerſo eius ſanguine ad hunc modum exhauſto, ſtatim exanctus eſt, & æternæ mortis tradutus. Has quidem pœnas iſti pro ſua impietate dederunt.

20. VICTOR Epiſcopus libro primo perſecutionis Vuandalicæ: Accenditur propter hæc aduerſus Dei Eccleſiam Geſericus. Mittit Proculum quendam in prouinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad tradendum miniſteria diuina, vel libros cunctos Domini ſacerdotes, vt primò armis nudaret, & ita facilius inermes hoſtis callidus captiuâſſet. Quibus ſe non poſſe tradere clamantibus, ipſe rapaci manu cuncta depopulabatur, atque de pallijs altaris (pro nefas) camiſias tibi, & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei executor, fruſtatim ſibi comedens linguam, in breui turpiſſima conſumptus eſt morte.

21. IOSVE ſeptimo: Reſponditque Achan Joſue, & dixit ei: Verè ego peccaui Domino Deo Iſraël, & ſic & ſic feci. vidi enim inter ſpolia pallium coccineum valdè bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamq; auream quinquaginta ſiclorum: & concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque foſſa humo operui. Miſit ergò Joſue miniſtros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eodem loco, & argentum ſimul. Auferentesque de tentorio tulerunt ea ad Joſue, & ad omnes filios Iſrael, proieceruntque ante Dominum. Tollens itaque Joſue Achan filium Zaræ, argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias eius, boues & aſinos, & oues, ipſumque tabernaculum, & cunctam ſupellectilem: (& omnis Iſrael cum eo) duxerunt eos ad Vallem Achor: vbi dixit Joſue: Quia turbâſti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidauitque eum omnis Iſraël: & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt. Congregaueruntque ſuper eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vſque in præſentem diem. Et auerſus eſt furor Domini ab eis. Vocatumque eſt nomen loci illius, Vallis Achor, vſque hodie.

22. DANIELIS quinto: Baltaſſar rex fecit grande conuiuium optimatibus ſuis mille: & vnuſquiſque ſecundùm ſuam bibebat ætatem. Præcepit ergò iam temulentus vt afferrentur vaſa aurea & argentea, quæ aſſportauerat Nabuchodonoſor pater eius de templo, quod fuit in Ieruſalem, vt biberent in eis rex, & optimates eius, vxoresque eius, & concubinæ. Tunc allata ſunt vaſa aurea, & argentea, quæ aſſportauerat de templo, quod fuerat in Ieruſalem: & biberunt in eis rex, & optimates eius, vxores & concubinæ illius. Bibebant vinum, & laudabant deos ſuos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque & lapideos. In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ regiæ: & rex aſſpiciebat articulos manus ſcribentis. Tunc facies regis commutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur. Exclamauit itaque rex fortiter vt introducerent magos &c. Et paulò pòſt Ad quæ reſpondens Daniel, ait coram rege: Munera tua ſint tibi, & dona domus tuæ alteri da: ſcripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem eius oſtendam tibi. Quando eleuatum eſt cor eius, (*Nabuchodonoſor patris tui*) & ſpiritus illius obfirmatus eſt ad ſuperbiam, depoſitus eſt de ſolio regni ſui, & gloria eius ablata eſt, & à filijs hominum electus eſt, ſed & cor eius cum beſtijs poſitum eſt, & cum onagris erat habitatio eius: fœnum quoque vt bos comedebat, & rore cæli corpus eius infectum eſt, donec cognoſceret quòd poteſtatem haberet Altiſſimus in regno hominum: & quemcunque voluerit, ſuſcitabit ſuper illud. Tu quoque filius eius Baltaſſar, non humiliâſti cor tuum, cùm ſcires hæc omnia: ſed aduerſum Dominatorem cæli eleuatus es: & vaſa domus eius allata ſunt

eoram te & tu, & optimates tui, & vxores tuæ, & concubinæ tuæ vinum bibistis in eis: deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque, & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudâsti: porrò Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificâsti. Idcircò ab eo missus est articulus manus, quę scripsit hoc, quod exaratum est. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est: MANE, THECEL, PHARES. Et hæc est interpretatio sermonis. MANE: numerauit Deus regnum tuum, & complevit illud. THECEL: appensus es in statera, & inuentus es minùs habens. PHARES: diuisum est regnum tuum, & datum est Medis, & Persis. Eadem nocte interfectus est Balthassar rex Chaldæus. Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

23. SECVNDI Machabæorum tertio: Simon præpositus templi constitutus, cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Thartæi filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ & Phœnices: & nunciauit ei, pecunijs innumerabilibus plenum esse ærarium Ierosolymis, & communes copias immensas esse, quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile sub potestate regis cadere vniuersa. Cumque retulisset ad regem Apollonius de pecunijs, quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negocia eius, misit cum mandatis, vt prædictam pecuniam transportaret. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Cœlesyriam, & Phœnicen ciuitates esset peragraturus, re verâ autem regis propositum perfecturus. Sed, cùm venisset Ierosolymam, & benignè à summo sacerdote in ciuitate esset exceptus, narrauit de dato indicio pecuniarum: &, cuius rei gratia adesset, aperuit: interrogabat autem, si verè hæc ita essent. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum, & pupillorum: quædam verò esse Hyrcani Tobiæ viri valdè eminentis, in his, quæ detulerat impius Simon: vniuersa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta: decipi verò eos, qui credidissent loco, & templo, quod per vniuersum mundum honoratur, pro sui veneratione, & sanctitate omninò impossibile esse. At ille pro his, quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per vniuersam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus factauerunt se, & inuocabant de cælo eum, qui &c. Et paulò pòst: Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium præsens. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostentionis euidentiam, ita vt omnes, qui ausi fuerant parêre ei, ruentes Dei virtute, in desolationem, & formidinem conterrerentur. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit. qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerũt duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu: qui circumstetterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum eiecerunt. Et is, qui cum multis curioribus, & satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta Dei cognita virtute: & ille quidem per diuinam virtutem iacebat mutus, atque omni spe & salute priuatus. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum, & templum, quod paulò antè timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio & lætitia impletum est. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, vt inuocaret Altissimum, &c. Heliodorus autem, hostia Deo oblata, & votis magnis promissis ei, qui viuere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad regem. Testabatur autem omnibus ea, quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei. Cùm autem rex interrogâsset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Ierosolymam mitti, ait: Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quædam virtus. Nam ipse, qui habet in cælis habitationem, visitator, & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum, percutit, ac perdit. Igitur de Heliodoro, & ærarij custodia, ita res se habet.

24. ET capite quinto: Ausus est etiam (*Antiochus*) intrare templum vniuersa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum, & patriæ fuit, proditor: & sceleſtis manibus sumens sancta vasa, quæ ab alijs regibus, & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci, & gloriam, contrectabat indignè, & contaminabat. Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat quòd propter peccata habitantium ciuitatem, modicum Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio: alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse inuolutos, sicut Heliodorus, qui missus est à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statim aduenies flagellatus, & repulsus vtique fuisset ab audacia. Verùm non propter locum, gentem: sed propter gentem, locum Deus elegit. Ideoque & ipse locus particeps factus est populi malorum, postea autem fiet socius bonorum. & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterùm in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, &c.

25. ITEM capite nono: Elatus autem in ira, (*Antiochus*) arbitrabatur se iniuriam illorum, qui se fugauerant, posse in Iudæos retorquere: ideoque iussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cælesti eum iudicio perurgente, eò quòd ita superbè locutus est se venturum Ierosolymam, & congeriem lapidari Iudæorum eam facturum. Sed qui vniuersa conspicit Dominus Deus Israël, percussit eum insanabili, & inuisibili plaga. Vt enim finiuit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor diros viscerum, & amara internorum tormenta: & quidem satis iustè, quippe qui multis & nouis cruciatibus aliorum torserat viscera, licet ille nullo modò à sua malitia cessaret. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & graui corporis collisione membra vexari. Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans: ita vt de cor-

de corpore impij vermes scaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerẽt, odore etiam illius & fœtore exercitus grauaretur. & qui paulò antè sidera cæli cõtingere se arbitrabatur, cum nemo poterat, propter intolerantiam fœtoris portare. Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionẽ sui venire, diuina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus. & cùm nec ipse iam fœtorem suũ ferre posset, ita ait: Iustum est subditum esse Deo, & mortalem nõ paria Deo sentire. Orabat autem hic scelestus Dominũ, à quo non esset misericordiam consecuturus. Et ciuitatem, ad quã festinans, veniebat vt eam ad solum deduceret, ac sepulcrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere: & Iudæos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed auibus ac feris diripiẽdos traditurum, & cum paruulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Athenienſibus facturum pollicetur: templum etiam sanctum, quod priùs expoliauerat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum &c.

26. PRIMI Machabæorum sexto: Et vocauit (*Antiochus*) omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ solicitudine: & dixi in corde meo: In quantam tribulationem deueni, & in quos fluctus tristitiæ, in qua nunc sum: qui iucundus eram, & dilectus in potestate mea? Nũc verò reminiscor malorum, quæ feci in Ierusalem, vndè & abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Iudæam sine causa. Cognoui ergò quia propterea inuenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in terra aliena.

27. PSALMO quadragesimonono: Peccatori autem dixit Deus: &c. Si videbas furem, currebas cum eo; & cum adulteris portionem tuam ponebas.

28. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vigesimumnonum: Quãdo portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata ipsius. Planè si consentias, iam tua te premunt, non alterius. Quisquis enim consenserit peccatori, non alienis, sed suis grauatur. Consensio enim ad peccatum alterius, tuum fit peccatum, & non est quare queraris, quòd peccata aliena te premant. Dicitur enim tibi; Premunt te, sed tua. Vidisti furem, cucurristi cum eo. Quid est hoc? Pedibus ambulãsti ad furtum; immò mente coniunxisti te furto. Quod ipsius solum erat, factum est & tuum: quia placuit tibi. Psal. 49. Furtum alienum, cui consentis, fit tuum.

29. ISAIAE primo: Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Israël: Heu, consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Et conuertam manum meam ad te, &c.

30. DEVTERONOMII vigesimotertio: Nõ offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voueris: quia abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.

XI.

Quomodò alienum peccatum nostra defensione committimus?

A CÙM aut malefactoribus patrocinamur, aut doctrinam alterius, quamuis peruersam & impiam, tuemur, vel spargimus: quum nostra itidem cura vel opera, quod contra fas & æquum instituitur, promouere atque propugnare contendimus. Aduersus hos diuinum intonat oraculum: [a] *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Acrursus: [b] *Non sequêris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies.* a Isaiæ 5. & 10.a b Exod. 23.a

B Hæc satis de peccatis, vt vocant, alienis, quæ nunc profectò longè lateque patent, & summa quotidiè licentia, à magnatibus præsertim, perpetrantur. Adeoque vulgò ea non cauentur, vt plerique peccata non esse putent, ac flocci-pendant, etiam si suas & aliorũ sæpè conscientias his criminum sordibus conspurcent, ac perpetuis pœnis obligent. Possunt autem dictæ species omnes in tria ferè genera conijci, breuiterque, vt Magnus Basilius [c] ostendit, comprehendi. Quòd enim in alieni erroris vel peccati societatem incidimus, id c Basil. Reg. 2. de baptis. cap. 9.

mus, id fit aut re & opere, aut voluntate certóve animi proposito tantùm, aut supina negligentia, si quando admonendi & emendandi officio nostro alij defraudantur.

C Sed longè omnium deterrimum peccandi genus est, quo delinquitur in Spiritum sanctum.

TESTIMONIA.

1. A ISAIAE quinto: Væ qui dicitis &c. vt in textu.

2. ET capite decimo: Væ qui condunt leges iniquas: & scribentes, iniustitiã scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3. EXODI vigesimotertio Non sequêris turbam, &c. vt in textu.

B BASILIVS libro siue sermone secundo de baptismo, capite nono, vt suprà quæstione prima de peccatis alienis, testimonio sexto.

DE PECCATIS IN SPIRITVM SANCTVM.

I.

Quid est peccatum in Spiritum sanctum?

Vide S. Thomam in 2. 2. quæstio. 14.

EST, oblatam Dei munificentiam & gratiam, quæ Spiritui sancto, ceu fonti bonorum, tribui peculiariter solet, ex malitia contemptim abijcere. Atque hoc est peccare inexpiabiliter, vt iuxta CHRISTI verbum, [a] nec in hoc ipso, neque in futuro seculo talis tantique peccati remissio impetretur. Hac enim lege nobiscum agit Deus, vt nec gratiam in terris, neque gloriam in cælis tribuat alijs, quàm qui peccatum detestantur agnitum, & præter id bonum sibi proponunt, rectumque eligunt vitæ institutum. Cæterùm in hisce peccatis abest tum peccati detestatio; tum boni, quod sectandum erat, electio; & abijcitur prætereà id, quo Spiritus sanctus pro sua gratia hominem à peccando solet reuocare. Hinc fit, vt eiusmodi peccatis implicati, Dei gratiam aut nunquàm, aut rarò, aut ægrè admodum consequantur. Peccatur enim non ex humana imbecillitate vel fragilitate: quod vocant peccare in Patrem Patrisque potentiam, vt in Petro [b] Apostolo CHRISTVM ipsum negante cernimus: neque rursus ex ignorantia, quod est peccare, vt appellant, in Filium Filijque sapientiam, sicut [c] Saulo accidit Ecclesiam persequenti: sed quod longè grauius est, ex malignitate & peruicacia mentis peccatur: vt exemplum præbent peruersissimi & obstinatissimi illi Pharisæi.

a Matth. 12. c Marc. 3. d. Luc. 12. b

b Matt. 26. g Vide Greg. lib. 25. Moral. cap. 16.

c 1. Tim. 1. c Actor. 9. a

II.

Quot sunt peccata in Spiritum sanctum?

EIVSMODI sex recensentur, vt vulgò quidem recepta sunt

Digitized by Google

sunt eorum hæc nomina: Præsumptio de misericordia Dei, vel de impunitate peccati, Desperatio, Agnitæ veritatis impugnatio, Fraternæ charitatis inuidentia, Obstinatio, & Impœnitentia. Significantius autem erit, si quis ita numeret:

I. Diuina misericordia confidenter abuti.
II. De gratia Dei, vel salute sua prorsus desperare.
III. Veritatem Religionis aduersus suam ipsius conscientiam hostiliter oppugnare.
IIII. Pertinaci inuidia concitari grauiter ob alienæ salutis, & virtutum fraternarum successum.
V. Obfirmato animo in crimine scienter persistere.
VI. Absque pœnitentiæ proposito peruersæ vitæ finem nullum facere.

TESTIMONIA.

Triplex S. S. Patrum sententia de peccato in Spiritum sanctum.

In caput 12. Matthæi. Prima explicatio.

1. SANCTVS Thomas Aquinas in secunda parte secundæ partis summæ theologicæ, quæstione decimaquarta, Articulo primo: De peccato seu blasphemia in Spiritum sanctum tripliciter aliqui loquuntur. Antiqui enim Doctores, scilicet Athanasius, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus & Chrysostomus, dicunt esse peccatum in Spiritum sanctum, quando ad literam aliquid blasphemum dicitur contra Spiritum sanctum, siue Spiritus sanctus accipiatur, secundùm quod est nomen essentiale conueniens toti Trinitati: cuius quælibet persona & Spiritus, & sanctus est: siue prout est nomen personale vnius in Trinitate personæ. Et secundùm hoc distinguitur Matthæi duodecimo, blasphemia in Spiritum sanctum, cõtra blasphemiam in filium hominis. Christus enim operabatur quædam humanitùs, comedendo, bibendo, & alia huiusmodi faciendo: & quædam diuinitùs, scilicet dæmones eijciendo, mortuos suscitando, & alia huiusmodi, quæ quidem agebat & per virtutem propriæ diuinitatis, & per operationem Spiritus sancti, quo secundùm humanitatem erat repletus. Iudæi autem primò quidem dixerant blasphemiam in filium hominis, cùm dicebant eum voracem, potatorem vini, & publicanorum amatorem, vt habetur Matthæi vndecimo. Postmodùm autem blasphemauerunt in Spiritum sanctum, dum opera, quæ ipse operabatur virtute propriæ diuinitatis, & per operationem Spiritus sancti, attribuebant principi dæmoniorum. Et propter hoc dicuntur in Spiritum sanctum blasphemâsse. Augustinus autem in libro de verbis Domini, * blasphemiam, vel peccatum in Spiritum sanctum, dicit finalem esse impœnitentiam: quando scilicet aliquis perseuerat in peccato mortali vsque ad mortem. Quod quidem non solùm verbo oris fit, sed etiam verbo cordis & operis, non vno, sed multis. Hoc autem verbum sic acceptum, dicitur esse contra Spiritum sanctum, quia est contra remissionem peccatorum, quæ fit per Spiritum sanctum, qui est charitas & Patris & Filij. Nec hoc Dominus dicit Iudæis, quasi ipsi peccarent in Spiritum sanctum. Nondùm enim erant finaliter impœnitentes. Sed admonuit eos, ne taliter loquentes ad hoc peruenirent, quòd in Spiritum sanctum peccarent. Et sic intelligendum est quod dicitur Marci tertio, vbi postquàm dixerat, Qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, subiungit Euangelista: Quoniam dicebant, Spiritum immundum habet. Alij verò aliter accipiunt, dicentes peccatum vel blasphemiam in Spiritum sanctum esse, quando aliquis peccat contra appropriatum bonum Spiritus sancti: Sic enim Spiritui sancto appropriatur bonitas, sicut & Patri appropriatur potentia, & Filio sapientia. Vndè peccatum in Patrem dicunt esse, quando peccatur ex infirmitate: peccatum autem in Filium, quando peccatur ex ignorantia: peccatum in Spiritum sanctum, quando peccatur ex certa malitia, id est, ex ipsa electione mali. Quod quidem contingit dupliciter: Vno modo ex inclinatione habitus vitiosi, qui malitia dicitur: & sic non est idem, peccare ex malitia, quod peccare in Spiritum sanctum. Alio modo contingit ex eo, quòd per contemptum abijcitur & remouetur id, quod electionem peccati poterat impedire: sicut spes per desperationem, & timor per præsumptionem: & quædam alia huiusmodi, vt infrà * dicetur. Hæc autem omnia, quæ peccati electionem impediunt, sunt effectus Spiritus sancti in nobis. Et ideò sic ex malitia peccare, est peccare in Spiritum sanctum.

Tertia interpretatio.

** Art. sequent. & q. 20. & 21.*

Secunda.

** Sermo. 11. cap. 12. & 13.*

2. ET articulo secundo: Secundùm quod peccatum in Spiritum sanctum, tertio modo accipitur, conuenienter sex species ei assignantur: scilicet desperatio, præsumptio, impœnitentia, obstinatio, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidentia fraternæ gratiæ: quæ distinguuntur secundùm remotionem vel contemptum eorum, per quæ potest homo ab electione peccati impediri. Quæ quidem sunt vel ex parte diuini iudicij, vel ex parte donorum ipsius, vel ex parte ipsius peccati. Auertitur enim homo ab electione peccati ex consideratione diuini iudicij, quod habet iustitiam cum misericordia: & per spem, quæ consurgit ex consideratione misericordiæ remittentis peccata, & præmiantis bona. Et hæc tollitur per desperationem. Et iterum per timorem, qui consurgit ex consideratione diuinæ iustitiæ punientis peccata. Et hic tollitur per præsumptionem, dum scili-

Quomodò distinguantur species peccati in Spiritum sanctum.

scilicet aliquis præsumit se gloriam posse adipisci sine meritis, vel veniam sine pœnitentia. Dona autem Dei, quibus retrahimur à peccato, sunt duo, quorum vnum est agnitio veritatis, contra quod ponitur impugnatio veritatis agnitæ, dum scilicet aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, vt licentiùs peccet. Aliud est auxilium interioris gratiæ, contra quod ponitur inuidentia fraternæ gratiæ, dum scilicet aliquis non solùm inuidet personæ fratris, sed etiam inuidet gratiæ Dei crescenti in mundo. Ex parte verò peccati duo sunt, quæ hominem à peccato retrahere possunt. Quorum vnum est inordinatio & turpitudo actus, cuius consideratio inducere solet in homine pœnitentiam de peccato commisso. Et contra hoc ponitur impœnitentia, non quidem eo modo, quo dicit permanentiam in peccato vsque ad mortem, sicut suprà impœnitentia accipiebatur: (sic enim non esset speciale peccatum, sed quædam peccati circunstantia) sed accipitur hic impœnitentia, secundùm quod importat propositum non pœnitendi. Aliud autem est parultas & breuitas boni, quod quis in peccato quærit: secundùm illud Romanorum sexto: Quem ergò fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Cuius consideratio inducere solet hominem ad hoc, quòd eius voluntas in peccato non firmetur. Et hoc tollitur per obstinationem, quando scilicet homo firmat suum propositum in hoc, quòd peccato inhæreat. Et de his duobus dicitur Ieremiæ octauo: Nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? quantum ad primum. Omnes conuersi sunt ad cursum, quasi equus impetu vadens ad prælium, quantum ad secundum.

Quomodò peccatum in Spiritum sanctum dicatur irremissibile.

3. ITEM articulo tertio: Secundùm diuersas acceptiones peccati, peccatum in Spiritum sanctum, diuersimodè irremissibile dicitur. Si enim dicatur peccatum in Spiritum sanctum, finalis impœnitentia: sic dicitur irremissibile, quia nullo modo remittitur. Peccatum enim mortale, in quo homo perseuerat vsque ad mortem, quia in hac vita non remittitur per pœnitentiam, nec etiam in futuro dimittetur. Secundùm autem alias duas acceptiones dicitur irremissibile: non quòd nullo modo remittatur, sed quia, quantum est de se, habet meritum vt non remittatur. Et hoc dupliciter: Vno modo, quantùm ad pœnam. Qui enim ex ignorãtia, vel infirmitate peccat, minorem pœnam meretur. Qui autem ex certa malitia peccat, nõ habet aliquam excusationem, vndè eius pœna minuatur. Similiter etiam, qui blasphemabat in Filium hominis, eius diuinitate nondùm reuelata, poterat habere aliquã excusationem propter infirmitatem carnis, quam in eo adspiciebat: & sic minorem pœnam merebatur. Sed qui ipsam diuinitatem blasphemabat, opera Spiritus sancti diabolo attribuens, nullam excusationem habebat, vndè eius pœna diminueretur. Et ideò dicitur, secundùm expositionem * Chrysostomi, Hoc peccatum Iudæis non remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro: quia pro eo passi sunt pœnam & in præsenti vita per Romanos, & in futura vita in pœna inferni. Sicut etiam Athanasius * inducit exemplum deorum parentibus, qui primò quidem contra Moysen contenderunt propter defectum aquæ & panis: & hoc Dominus sustinuit patienter. Habebant enim excusationem ex infirmitate carnis. Sed postmodùm grauiùs peccauerunt, quasi blasphemãtes in Spiritum sanctum, beneficia Dei, qui eos de Aegypto eduxerat, idolo attribuentes, cùm dixerunt: Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Et ideò Dominus & temporaliter fecit eos puniri: quia ceciderunt in die illa quasi triginta tria millia hominum, & in futuro eis pœnam comminatur, dicens: Ego autem in die vltionis vlitabo & hoc peccatum eorum. Alio modo potest intelligi quo ad culpam: sicut aliquis dicitur morbus incurabilis secundùm naturam morbi, per quem tollitur id, per quod morbus potest curari, putà cùm morbus tollit virtutem naturę, vel inducit fastidium cibi & medicinæ, licet talem morbum Deus possit curare: ita etiam peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile secundùm suam naturam, inquantum excludit ea, per quæ fit remissio peccatorum. Per hoc tamen non præcluditur via remittendi & sanandi omnipotentiæ & misericordiæ Dei, per quam aliquando tales quasi miraculosè spiritualiter sanantur.

Exod 32.

4. MATTHAEI duodecimo: Ideò dico vobis: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.

5. MARCI tertio: Amèn dico vobis, quoniam omnia dimittentur filijs hominum peccata, & blasphemiæ, quibus blasphemauerint: qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti. Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

6. LVCAE duodecimo: Omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur.

7. MATTHAEI vigesimosexto: Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit. Tunc cœpit detestari, & iurare quia non nouisset hominem.

8. GREGORIVS libro vigesimoquinto Moralium, capite decimosexto: Sciendum est, quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et grauius quidem infirmitate, quàm ignorantia, sed multo grauius studio, quàm infirmitate peccatur. Ignorantiæ Paulus peccauerat, cùm dicebat: Qui priùs fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus verò infirmitate peccauit, quando in eo omne robur fidei, quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concussit, & Deum quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa, vel ignorantiæ eò facilius tergitur, quòd non studio perpetratur, Paulus qui ignorauit, sciendo correxit: & Petrus moram & quasi arescentem iam radicem fidei lachrymando solidauit. Ex industria verò peccauerunt ij, de quibus ipse per se magister dicebat: Si non veniſſem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et paulò pòst: Et viderunt & oderunt me & patrem meum. Aliud est enim, bona non facere: aliud, bonorum odisse doctorem: sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpè enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen consilio & deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim pierun-

Tribus modis peccatur.

Ignorantia. 1. Tim. 1.

Infirmitate. Matth. 26.

Ex industria. Ioan. 15.

* hom. 55. in Matth.

* in Trac quem fecit de hoc dicto suae g Exodi 16 & 17.

plerunque solet accidere, amare bonum, sed implere non posse. Ex studio verò peccare est, bonum nec facere, nec amare. Sicut ergò nonnunquam gratius est, peccatum diligere, quàm perpetrare: ita nequius est odisse iustitiam, quàm non fecisse. Sunt ergò nonnulli in Ecclesia, qui non solùm bona non faciunt, sed etiam persequuntur: & quæ ipsi facere negligunt, etiam in alijs detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate, vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur; quia videlicet si vellent implere bona, nec tamen possent, ea quæ in se negligunt, saltem in alijs amarẽt. Si enim ea ipsi vel solo voto appeterent, facta ab alijs non odissent: sed quia bona eadem audiendo cognoscunt, viuendo despiciunt, animaduertendo persequuntur, rectè dicitur: Qui ex industria recesserunt ab eo. Vndè & aptè subiungitur: Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Non enim ait, Infirmitate non intelligunt: sed, intelligere noluerunt: quia sæpè quæ facere despiciunt, etiam scire contemnũt. Quia enim scriptum est, Seruus nesciens voluntarem Domini sui, & faciẽs digna plagis, vapulabit paucis: & seruus sciens voluntarem Domini sui, & non faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis; impunitatem peccandi, existimant remedium nescrendi. Qui nimirùm sola superbiæ caligine tenebrescunt, atque ideò non discernunt, quia aliud est, nescisse: aliud, scire noluisse. Nescire enim, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere quia nesciant, quãto magis eis etiam nolentibus opponitur quòd cognoscant. Luc. 12.

Aliud est nescire, aliud scire noluisse.

9. PRIORIS ad Timotheum primo: Qui priùs blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

10. ACTORVM nono: Saulus adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem Sacerdotum, & petijt ab eo epistolas in Damascum ad synagogas; vt si quos inuenisset huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalem.

Iob 34.

III.

Quænam Præsumptio facit peccatum in Spiritum sanctum?

A EA, quæ hominem sola Dei misericordia confidentem, & ad peccandum audacem facit, sepositа videlicet ac abiecta omni iustitiæ timorisque diuini ratione.

Gregor. in cap. 3. lib. 1. Regum, & lib. 31. Moral. cap. 15. Item lib. 6. epist. 22. Fulgent. de fide ad Petrum, cap. 3. Bernar. serm. 38. ex pluribus sermonibus.

B Et sic sanè peccant hodiè complures, qui [a] sola fide in Christum sibi blandientes, vel in medijs peccatorum sordibus, [b] vt iumẽta, computrescunt; nec sibi solùm, sed alijs itidem polliceri audent [c] securitatem, modò meritis Christi, & Dei gratiæ per fidem apprehensæ fidant, quantumuis interim pœnitentiæ [d] fructus negligantur. Horum verò singulis acclamat gentium Doctor in fide & veritate Paulus: [e] *An diuitias*, inquit, *bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Quamobrem idem Paulus alibi fidem solam [f] adeò iactari non vult, vt etiam credentes omnes iubeat cum metu [g] ac tremore salutem suam operari: Fidemque commendat, non mortuam & otiosam, vt [h] Iacobus vocat, sed viuam & efficacem, quæ per [i] charitatem legitimè operatur.

a Aug. de fide & operibus, cap. 14. & 22. in Enchirid. cap. 67. & hæresi 54. Hieron. in cap. 4. Osee.
b loc. cit.
c 2. Pet. 2. d Eccles 8. e Conc. Trident. sess. 6. cap. 9. & can. 12. 13. & 14. Hieron. in cap. 4. Danielis.
d Luc. 3. b 15. a Matth. 3. b Actor. 26. e Eccli 2. d
e Rom. 2. a Eccles 8. e Eccli 15. d Augustin. tract. 33. in Ioan. & hom. 50. ex 50. cap. 4. Isidor. de summo bono, lib. 2. cap. 13.
f 1. Corinth 13. a
g Philip 2. b Psal. 2. c Prouerb. 28. g Rom. 11. c 1. Cor 4. a 10. c
h Iacobi 2. c d
i Galat. 5. a

C Contra hoc enorme peccatum sic Ecclesiasticus clamat: [k] *De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo cito proxi-*

k Eccli 5. a b Eccles 9. a Vide Augustin. de perfectione iustitiæ cap. 15. Item de correp. & gratia cap. 13. & hom. 41. ex 50. & serm. 5. de Innocentib. Greg. lib. 16. Moral. cap. 31.

mant, & in peccatores respicit ira illius. Rectè igitur Propheta: [l] *Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine.* Tum alibi: [m] *Honor regis iudicium diligit.*

l Psal 100. a Bernar. ser. 52. ex parui. & ser 6. in can. Aug. de vtil. pœnit. cap. 11.
m Psalm. 98. a

TESTIMONIA.

1. Reg 3.

1. A GREGORIVS in caput tertium libri primi Regum, super ea verba: Dominus est, quod bonum est in oculis suis, faciat. Qui simpliciùs quàm debet, istam Heli responsionem considerat, tam rectè hunc respondisse, quàm humiliter putat. Sed profectò ista responsionis humilitas, si sobriliter inspiciatur, vera humilitas non est. Verè esset humilis, si sese ad emendationem culpæ, pro qua arguebatur, obtulisset. O quanti sunt adhuc imitatores Heli, qui cum minantem sibi omnipotentem Deũ quotidiè de sacro eloquio sentiant, & tamen hominibus displicere trepidant, & diuinæ indignationis minas incurrere non formidant: & dum inimicitias hominum, velut implacabiles metuunt, de Dei misericordia etiam peccãdo confidunt. Sed inordinata fiducia apud omnipotentem Deum vindictæ locum habere potest, indulgentiam verò obtinere non potest. Incorrepto enim peccatori, & in culpę suę proposito perduranti, quid est de minanti sibi Deo dicere, Dominus est, quod bonũ in oculis suis, faciat: nisi de ornatissima Dei misericordia, inordinatè confidere? De omnipotẽtis etenim Dei misericordia ordinatè confidit, qui hoc, quod peccando delinquit, pœnitendo corrigit, flendo tergit. Peccare ergò, & de Dei creatoris clementia præsumere, pelago iustitiæ eius exponi est. Sic nimirum peccata perpetrata, non tergere pœnitendo, & de Dei misericordia præsumere, in iudicium districtionis eius offendere est. Dum ergò Heli vita in reproborum prædicatorum forma describitur, non solùm culpa lapsus ostenditur, sed etiam culpę in præcipitatione securitas. Nam qui timore pœnitentiæ, diuinæ indignationis magnitudinem placare potuit, dum neglexit quod audiuit, incurrit quod meruit. Omnipotẽs enim Deus, etsi æquitate iustus est, abundantiori tamen creditur miseratione pius. Vndè & per Prophetam dicitur: Miserationes eius, super omnia opera eius. Hinc est quòd per Ionam prophetam Ninuitis minas subuersionis protulit, & tamen pœnam euertendæ ciuitatis pœnitentibus indulsit. Hinc est etiam quòd Ezechiæ regi per prophetæ oraculum mortis pœna promittitur: sed quia rex mori metuens, coram Domino se pœnitentię lachrymis afflixit, morte, qua moreretur, apud eum, quem timuit, non inuenit. Et suprà quidem se Dominus locutum fuisse asserit, vt domus Heli & patris eius in conspectu suo vsque in sempiternum ministraret: sed qui de bona agente, bona locutus fuerat, de domo reproba iam effecta, sententiam permutauit, dicens: Nũc autem absit hoc à me. Si ergò bona promissa renocat omnipotens Deus, quia ij, quibus promiserat, malè permutantur: quanto magis minarum effectus retrahit, cùm benè conuersos eos adspicit, quibus pro admissis iniquitatibus pœnã animaduersionis intimauit? Quid ergò ad hęc dicimus, qui quotid è delinquimus, atq; in reatus nostri obligatione securi sumus? Hoc igitur ipsum, quòd districtionẽ diuinę iustitiæ nõ timemus, nobis valdè timẽdum est, quia ecce, qui diuina indignatione pijcitur, pro culpa perpetratæ negligẽtiæ, nullo timore solicitus fuisse perhibetur.

Inordinata fiducia vindictæ locum habet.

1. Reg. 3. Inordinate confidentes de Dei misericordia.

Deus misericors. Psal. 144. Iona 3. Isaiæ 38.

2. IDEM libro trigesimotertio Moralium, capite decimoquinto: Pius ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat: quia pius est, venialiter pecco. Et nemo, qui peccauerit, dicat: quia iustus est, de peccati remissione desperet. Relaxat enim Deus facinus quod defletur: sed perperare quisque timeat, quod si dignè deflere possit ignorat. Ante culpam ergò iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ita iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ita confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam: sed quẽ præsumit sibi piè parcere, semper etiam cogitet & districtè iudicare. Sub pietate itaque eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat. Hinc enim per quendam sapientem dicitur: Ne dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccatorum meorum non memorabitur. Pietatem nanque eius protinùs & iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim, & ira ab illo.

Nec præsumendum, nec desperandum.

Eccli. 5.

3. ITEM libro sexto Epistolarum, epistola vigesimasecunda, ad Gregoriam cubiculariam Augustę: Quod verò dulcedo tua in suis epistolis subiunxit, importunam se mihi existere, quoadusque scribam mihi esse reuelatum, quia peccata tua dimissa sunt: rem & difficilem etiam, & inutilem postulâsti. Difficilem quidẽ, quia ego indignus sum, cui reuelatio fieri debeat. Inutilem verò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die vitę tuę vltimo plãgere eadem peccata minimè valebis. Quę dies, quousq; veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atq; eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam ad tertium cælum ascenderat: in paradisum quoque ductus fuerat, arcana verba audiuerat, quæ homini loqui non liceret: & tamẽ adhuc trepidans, dicebat: Castigo corpus meũ, & seruituti subijcio, ne fortè alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet, qui iam ad cælum ducitur: & iam timere non vult, qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligẽtiæ solet esse securitas. Habere ergò in hac vita nõ debes securitatem, per quam negligens reddaris. Scriptum est enim Beatus vir, qui semper est pauidus. Et rursus scriptum est: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. In pauco ergò huius vitæ tempore mentem vestram necesse est vt tremor teneat: quatenùs per securitatis gaudium sine fine postmodùm exulret.

Reuelationem expectans de remissione peccatorũ, reprehenditur.

Contra securitatem de remissione peccatorum.

2. Cor. 12.

1. Cor. 9.

Mater negligentiæ, securitas.

Prouer. 28.

Psal. 2.

4. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus, de fide ad Petrum Diaconum, capite tertio: In quacunque homo ætate veram peccatorum suorum pœnitentiam egerit, & vitam suã Deo illuminante correxerit, non priuabitur indulgentiæ munere: quia Deus, sicut per Prophetam di-

Ezech. 33.

Sub spe misericordiæ diuinæ, non est in peccatis permanendum.

Eccli. 5.

Psal. 94.

Hebr. 3.

Obduratus quis vocatur.

Diligendi misericordia, & metuenda iustitia.

Matth. 12.

Psal. 13.

Quàm periculosa dilatio conuersionis.

Iudem.

Isa. 3.

Sapient. 2.

Contra eos, qui ex solafide fidem pollicentur.

ctum dicit, non vult mortẽ peccatoris siue morientis, sed magis vt reuertatur à via sua mala, & viuat anima eius. Veruntamen nullus hominum debet sub spe misericordiæ Dei in suis diuinis remanere peccatis, cùm etiam in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diutius ægrotare. Tales enim, qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, & sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquàm ita præueniuntur repentino Dei furore, vt nec conuersionis tempus, nec beneficium remissionis inueniant. Ideò vnumquenque nostrûm sacra scriptura benignè præmonet, dicens: Ne tardaueris conuerti ad Deum, & ne differas de die in diem: subitò veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te. Dicit etiam beatus Dauid: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoque Paulus concordat his verbis: Videte, fratres, ne fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis discedẽdi à Deo viuo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obduratus igitur viuit, siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum: siue qui sic misericordiã Dei sperat, vt vsque in finem vitæ præsentis in suorum criminum peruersitate permaneat. Proindè diligentes misericordiam Dei, metuentesq; iustitiam, nec de remissione peccatorũ desperemus, nec remaneamus in peccatis: scientes quia illa omnium hominum debita sic exactura æquitas iustissimi iudicis, quæ non dimiserit misericordia clementissimi redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit absolutiq; conuersos, ita iustitia repellet punietq́e obduratos. Ij sunt qui peccantes in spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum.

5. BERNARDVS sermone trigesimooctauo ex paruis sermonibus: Multiplicatæ sunt infirmitates eorũ, posteà accelerauerunt: Quid dissimulant homines in vita sua agere pœnitentiã, & extrema de confessione præsumunt? Quomodo sub vnius horæ articulo reuocari posse æstimant omnia animæ membra, cuius concupiscentiæ & desideria per totum mundũ sparsa sunt, & vbique terrarum, velut quodam visco tenentur? Non dico, ait Dominus, quin & talium saluem aliquos: potens sum enim in momento omnia reuocare: sed non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus, id est, qui in sanguine perseuerant, donec multiplicatis infirmitatibus deserantur à peccatis antequàm deserant ea, non magna talium conuenticula congregabo. Si benè memini, in toto canone scripturarum, vnum inuenies latronem sic saluatum. Noli ergò huic tam periculosæ expectationi credere temetipsum. Et quidem spiritus non modò vbi vult, sed quando vult, spirat: nec ei difficile est de subito perfectam dare contritionem cordis, quam vix multo tẽpore alij consequũtur: sed vndè scis, quòd tunc tibi ita subuenire velit, quem tu interim sic repellis? Benignus quidem est Spiritus sapientiæ, sed non liberabit maledictum à labijs suis. Audi quis ille sit: Maledictus qui peccat in spe.

6. B AVGVSTINVS in libro de fide & operibus, capite decimoquarto: Quare iam illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosis, ne mala securitate salutem suã perdant, si ad eam obtinendam sufficere solam fidem putauerint, benè autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum, non inutilestis quibusdam subobscuris sententijs Apostoli Pauli, hoc eum quidam arbitrati sunt dicere, Faciamus mala, vt veniant bona; quia dixerat, Lex subintrauit, vt abundaret delictum; vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Quod ideò verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis viribus superbissimè præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscentiarum recta fide impetrantes, pluribus, grauioribusq́e delictis, etiam lege præuaricata, onerati sunt. Ac sic magno reatu compellente confugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ merererentur, & auxilium à Domino qui fecit cælum & terram: vt diffusa per Spiritum sanctum charitate in cordibus suis, cum dilectione agerent, quæ contra seculi huius concupiscentias iuberentur, secundùm id quod prædictum fuerat in Psalmo; Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, posteà accelerauerunt. Cùm ergò dicit Apostolus, arbitrari te iustificari hominem per fidem sine operibus legis: nõ hoc egit, vt percepta ac professa fide, opera iustitiæ contẽnimantur, sed vt sciat se quisq; per fidem posse iustificari, etiam si legis opera nõ præcesserint. Sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Vndè in præsenti opere non opus est latiùs disputare, præsertim quia modò de hac quæstione prolixum librum edidi, qui inscribitur, De littera & spiritu. Quoniã ergò hæc opinio tunc fuerat exorta, aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant fidem sine operibus nihil prodesse: sicut etiam ipse Paulus, non qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planeq́e Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vndè illam fidẽ quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuitur. Plenitudo enim legis, charitas. Vndè euidenter in secunda epistola Petrus, cùm ad vitæ & morum sanctitatem hortaretur, mundumq́e iſtum transiturum prænunciaret, cælos verò nouos, & terram nouam expectari, quæ iustis inhabitãda tradetur, vt ex hoc attenderent qualiter eos oporteret viuere, vt habitatione illa digni fierẽt, sciẽs de Apostoli Pauli quibusdam subobscuris sententijs nõnullos iniquos accepisse occasionem, vt tãquàm securi de salute, quæ in fide est, benè viuere non curarent, commemorauit, quædam ad intelligendum difficillima esse in Epistola eius, quæ homines pertererent, sicut & alias scripturas, ad proprium suum interitum: cùm tamen & ille Apostolus de salute æterna, quæ nisi benè viuentibus non daretur, eadem sentiret, quæ cæteri Apostoli. Iacobus autem tam vehementer infelius est eis, qui sapiunt fidem sine operibus valere ad salutem, vt illos etiam dæmonibus comparet, dicens: Tu credis quoniam vnus est Deus, benè facis: & dæmones credunt, & contremiscũt. Quid verius, breuius, vehementius dici potuit, cùm & in Euangelio legamus hoc dixisse dæmonia, cùm Christũ filiũ Dei confiterentur, & ab illo corriperẽtur, quod in Petri confessione laudatum est? Quid prodest, ait Iacobus, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Dicit etiam, quia fides sine operibus mortua est. Quousque igi-

Rom. 5.

Psal. 118.

Rom. 5.

Psal. 15.

Rom. 3.

Quomodò iustificamur per fidem sine operibus legis.

Epistolæ catholicæ cõtra hæreticos de sola fide, scriptę sunt.

De quali fide agat Iacobus.

Galat. 5.

1. Cor. 13.

Rom. 13.

2. Pet. 3.

Iacob. 2.

Marci 1.

Matth. 16.

Iaco. 2.

Digitized by Google

tur fallantur, qui fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur?

2. ET capite vigesimosecundo: Nequaquàm ergò mens incauta fallatur, vt se existimet Deũ cognouisse, si eum fide mortua, hoc est, sine bonis operibus conficeatur, more dæmonum: & ideò se iam non dubitet ad vitam æternam esse venturam, quia Dominus dicit: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te vnum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Venire quippe debet etiam illud in mentem, quod scriptum est; In hoc cognoscimus eum, si mandata eius seruauerimus. Qui dicit, quia cognouit eum, & mandata eius non seruat, mendax est, & in hoc veritas nõ est. Et ne quisquam existimet mandata eius ad solam fidem pertinere: quanquàm dicere hoc nullus est ausus, præsertim quia mandata dixit, quę ne multitudine cogitationes parerent, in illis duobus tota lex pendet & Prophetæ: licet rectè dici posset ad solam fidem pertinere Dei mandata, si non mortua, sed viua illa intelligatur fides, quæ per dilectionem operatur: tamen posteà Ioannes ipse aperuit quid diceret, cùm ait; Hoc est mandatum eius, vt credamus nomini filij eius IESV Christi, & diligamus inuicem. Hoc itaque prodest in Deum recta fide credere, Deum colere, Deum nõsse, vt & benè viuendi ab illo sit nobis auxilium, & si peccauerimus, ab illo indulgentiam mereamur: non in factis quæ odit securi perseuerantes, sed ab eis recedentes, eique dicentes; Ego dixi, Domine miserere mei, sana animam meam, quoniam peccaui tibi: quod non habent cui dicant, qui non in eum credunt: & frustrà dicunt, qui cùm tam longè ab illo sint, à gratia mediatoris alieni sunt. Hinc illa verba sunt in libro Sapientiæ, quæ nescio quomodò intelligit pernicioſa ſecuritas, Et si peccauerimus, tui sumus: quoniam scilicet bonum & magnum Deum habemus, qui velit atque possit pœnitentium peccata sanare, non qui minimè audeat permanentes in malignitate disperdere. Denique cùm dixisset, Tui sumus: addidit, Scientes potentiam tuam: vtique potentiam cui se subtrahere nequeat, aut occultare peccator. Ideoq; secutus adiunxit; Non peccauimus autem, scientes quoniam tui sumus deputati. Quis enim dignè cogitatus habitationem apud Deum, in qua omnes prædestinatione sunt deputati, qui secundum propositum vocati sunt, non enitatur ita viuere, vt tali habitationi congruat? Quod ergo & Ioannes dicit, Hæc scripsi vobis, vt non peccetis, & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio pro peccatis nostris: non id ait, vt cum securitate peccemus, sed vt recedentes à peccato, si quod admissum est, propter illum aduocatum, quem non habent infideles, minimè de indulgentia desperemus.

3. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Creduntur autem à quibusdam etiam ij, qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate, vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus viuant, quæ nec diluant pœnitendo, nec elemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerẽt, saluti tamen per ignem: licet pro magnitudine factorum, illigitorumq́ue diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam benevolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus. Vbi secundùm scripturas sanctas, quantum Deo adiuuante potui, demonstraui eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus dicens: In Christo enim Iesu, neque circumcisio quicquam valet, neque præputium, sed fides, quæ benè per dilectionem operatur. Si autem malè, & non benè operatur, procul dubio, secundum Apostolum Iacobum, mortua est in semetipsa. Qui rursus ait; Si fidem dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porrò autem si homo sceleratus propter fidẽ solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum quod ait beatus Paulus Apostolus; Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud quod idem ipse Paulus dixit. Nolite, inquit, errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebriosi, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseuerantes criminibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodò in regno Dei non erunt?

4. ET in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesimaquarta: Aëtiani ab Aëtio sunt vocati, idemq́ue Eunomiani ab Eunomio Aëtij discipulo, quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in Dialectica prævalens, acutiùs, & celebriùs defendit hanc hæresim, dissimilem per omnia Patri asserens Filium, & Filio Spiritum sanctum. Fertur etiam vsqueadeò fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quòd nihil euiq; obesset quorumlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorum, si huius, quæ ab illo docebatur, fidei particeps esset.

5. HIERONYMVS in caput quartum Oseę: De hæreticis facilis intelligentia est, quòd quanto plures fuerint, tanto magis delinquant Deo, & glorientur in populis, & idcircò decipiant infelices, vt peccata populi comedant; & per dulces sermones deuorent domus viduarum. Cùm enim viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus, nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat quid agatis. Hæc enim dicentes, in iniquitatibus eorum subleuant animas eorum: vt non solùm non agant pœnitentiam, nec humilientur, sed gaudeant in sceleribus suis, & erecta ceruice gradiantur. Vndè & populus, & sacerdos, & hi qui docti sunt, & hi qui docuerunt, pari iudicio constringentur.

6. IOELIS primo: Computruerunt iumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothecæ: quoniam confusum est triticum.

7. SECVNDAE Petri secundo: Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululùm effugiũt, qui in errore conuersantur: libertatem illis promittentes, cùm ipsi serui sint corruptionis.

8. ECCLESIASTIS octauo: Sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. sed & hoc vanissimum iudico.

9. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite nono: Quamuis autem necessariũ sit credere, neque remitti, neque remissa vnquàm fuisse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam, & certitudinem remissionis peccatorum suo-

Ioan. 17.

1. Ioan. 2.

Matth. 20.

Galat. 5. Fides viua saluat.

1. Ioan. 3.

Isaiæ 40.

Contra pernitiosam securitatem. Sapient. 15.

1. Ioan. 2.

Contra eos, qui per purgatorij ignem falsò docent Christianos miros.

Sola fides saluat, quæ per charitatẽ operatur, Galat. 5.

Lucæ 18.

1. Cor. 3.

1. Cor. 6.

Eunomiana hæresis de sola fide.

Lucæ 20. Hæreticorũ vox est, Deum nihil nisi fidem requirere.

Contra crudelitatem iustificationis.

Google

ſum ſuorũ iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe, dicendũ eſt: cùm apud hæreticos, & ſchiſmaticos poſſit eſſe, immò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam catholicam contentione prædicetur, vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos, qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omnino dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminemque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certò credat ſe abſolutũ, & iuſtificatum eſſe, atque hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici, quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, deq; mortis, & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nã ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: ſic quilibet, dum ſeipſum, ſuamq; propriam infirmitatem, & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere poteſt, cùm nullus ſcire valeat, certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.

De propria infirmitate & indiſpoſitione formidamus.

10. IN eadem ſeſſione canone duodecimo: Si quis dixerit, fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe, quàm fiduciam diuinæ miſericordiæ, peccata remittentis propter Chriſtum: vel eam fiduciam ſolam eſſe, qua iuſtificamur, anathema ſit.

11. ET canone decimotertio: Si quis dixerit, omni homini, ad remiſſionem peccatorum aſſequendam, neceſſarium eſſe, vt credat certò, & abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.

12. ITEM canone decimoquarto: Si quis dixerit, hominem à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quòd ſe abſolui ac iuſtificari certò credat: aut neminem verè eſſe iuſtificatum, niſi qui credat ſe eſſe iuſtificatum: & hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici, anathema ſit.

Dan. 4.

13. HIERONYMVS in caput quartum Danielis ſuper ea verba, Forſan ignoſcet Deus delictis tuis &c. Cùm beatus Daniel, præſcius futurorum, de ſententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audaciter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen ſtendum, quòd ſi Nabuchodonoſor bona opera facienti venia repromittitur, multò magis alijs promittitur, qui leuiora peccata commiſerunt.

Temerè quidam promittunt peccatoribus indulgentiam.

14. LVCAE tertio: Facite ergò fructus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergò arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

15. ET decimotertio capite: Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.

16. MATTHAEI tertio: Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ &c. Omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

17. ACTORVM vigeſimoſexto: Sed his, qui ſunt Damaſci primùm, & Ieroſolymis, & in omnem regionem Iudææ, & Gentibus annunciabam, vt pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.

18. ECCLESIASTICI ſecundo: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

19. AD Romanos ſecundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius, &c.

20. ECCLESIASTIS octauo: Etenim quia non profertur citò contra malos ſententia, abſque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam ſuſtentatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius. Non ſit bonũ impio, nec prolongentur dies eius, ſed quaſi vmbra tranſeant, qui non timent faciem Domini.

21. ECCLESIASTICI decimoquinto: Nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit ſpatium peccandi: non enim concupiſcit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

22. AVGVSTINVS tractatu trigeſimotertio in Ioannem: Intendant, qui amant in Domino manſuetudinem, & timeant veritatem: etenim dulcis & rectus Dominus. Amas quòd dulcis eſt, time quòd rectus eſt. Tanquàm manſuetus dixit, Facui: ſed tanquàm iuſtus, Nunquid ſemper taceho? Miſericors & miſerator Dominus. Ita planè. Adhuc adde, longanimis; adhuc adde, & multum miſericors: ſed time quod eſt in nouiſſimo, Et verax. Quos enim modò ſuſtinet peccantes, iudicaturus eſt contemnentes. An diuitias longanimitatis, & manſuetudinis eius contemnis, ignorans quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem ſecũdùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera ſua Manſuetus Dominus, longanimis Dominus, miſericors Dominus: ſed & iuſtus Dominus, & verax Dominus. Largitur tibi ſpatium correctionis, ſed tu plus amas dilationem, quàm emendationem. Malus fuiſti heri, hodiè bonus eſto: & hodiernum diem in malitia peregiſti, vel cras mutare. Semper expectas, & de miſericordia Dei tibi plurimum polliceris; quaſi ille, qui tibi per * patientiam promiſit indulgentiam, promiſerit tibi etiam prolixiorem vitam. Vndè ſcis quid pariat craſtinus dies? Rectè dicis in corde tuo, Quando me correxero, Deus mihi omnia peccata dimittet. Negare non poſſumus, quòd correctis, atque conuerſis indulgentiam Deus promiſit. Nam in quo Prophera mihi legis, quia promiſit correcto indulgentiam; non mihi legis, quia promiſit tibi Deus longã vitã. Ex vtroq; igitur homines periclitãtur, & ſperãdo, & deſperando: contrarijs rebus, cõtrarijs affectionibus. Sperãdo qui decipitur? Qui dicit, Bonus eſt Deus, miſericors eſt Deus, facià quod mihi placet, quod libet, laxẽ habenas cupiditatibus meis, implã deſideria animæ meæ. Quare hoc? Quia miſericors eſt Deus, bonus eſt Deus, mãſuetus eſt Deus. Speãſti periclitaris. Deſperãtione autem, qui cùm inciderint in grauia peccata, putantes ſibi non poſſe iam ignoſci pœnitentibus, & ſtatuentes ſe ad damnationem ſine dubio deſtinatos, dicunt apud ſemetipſos; Iam dãnandi ſumus. Quare nõ quod volumus facimus? animo gladiatorũ ferro deſtinatorũ. Ideò moleſti ſine deſperatione enim quod timeant non habent, & vehementer timendi ſunt. Iſtos deſperatio necat, ſpes il-

Deus manſuetus eſt: ſed tamen etiam iuſtus eſt. Pſal. 24.

Iſaiæ 24.

Pſal. 102.

Rom. 2.

Pſal. 102.

* al. pœnitentiam.

Deus promiſit pœnitentibus indulgentiam, ſed non prolixiorem vitam. Prouerb. 23.

Sperando quidam decipiuntur.

Deſperatione decipiuntur alij.

los. Inter ſpem & deſperationem fluctuat animus. Metuendum eſt ne te occidat ſpes, & cùm multum ſperas de miſericordia, incidas in iudicium. Metuendum eſt rurſus ne te occidat deſperatio, & cùm putas iam tibi non ignoſci, quę grauia commiſiſti, non agas pœnitentiam, & incurras in iudicem ſapientiam, quæ dicit; Et ego veſtræ perditioni ſuperridebo. Quid ergò agit Dominus cum periclitantibus vtroque morbo? Illis, qui ſpe periclitantur, hoc dicit; Ne tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem: ſubitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te. Illis, qui deſperatione periclitantur, quid dicit? In quacunque die iniquus conuerſus fuerit, omnes iniquitates eius obliuiſcar. Propter illos ergò, qui deſperatione periclitantur, propoſuit indulgentiæ portum: propter illos, qui ſpe periclitantur, & dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum. Quando veniat vltimus dies, neſcis.

Prouer.1.

Eccli 5.

Ezech.18.

23. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquageſima, capite quarto: Illud quale eſt in quo ſibi blandiuntur, qui ſua ſe vanitate ſeducunt? Perſeuerantes enim in malitijs atque in luxurijs ſuis, cùm audiunt Apoſtolum dicentem; Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Audent ſibi præter regnum Dei, ſalutem, quam deſiderant, polliceri; atque ita inter ſe loquuntur, dum recuſant agere pœnitentiam pro peccatis ſuis, & perditos mores aliquando in melius commutare. Regnare nolo, ſufficit mihi ſaluum me eſſe. In quo primùm eos fallit, quia eorum nec ſalus vlla eſt, quorum iniquitas perſeuerat. Quod enim ait Dominus, Quoniã abundabit iniquitas, refrigeſcit charitas multorum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit; ſalutem vtique promiſit perſeuerantibus in charitate, non in iniquitate. Et nonnullis interiectis: Quapropter preſumere quis audeat de nomine Chriſtiano, & non cum omni obedientia & timore audiat Apoſtolum dicentem, Hoc enim ſcitote cognoſcentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatẽ in regno Chriſti & Dei? Nemo vos ſeducat inanibus verbis: propter hęc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite itaque effici participes eorũ. Latiùs autẽ ad Corinthios hæc dicit; Nolite errare, neq; fornicatores, neq; idolis ſeruientes &c. regnum Dei poſſidebũt. Sed videte quem admodùm timorem, & deſperationem ſaluris abſtulerit eis, qui hæc in vita veteri commiſerunt. Et hæc quidẽ, inquit, fuiſtis; ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſpiritu Dei noſtri. Quiſquis ergò poſt baptiſmum aliquorum priſtinorum malorum opere obligatus tenetur, vſqueadeò ne ſibi inimicus eſt, vt adhuc dubitet vitam mutare, dum tempus eſt, cùm ita peccat & viuit? Nam vtique quòd ita perſeueranter peccat; theſaurizat ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei. Quòd autem adhuc viuit, patientia Dei ad pœnitentiam eum adducit. Implicatus ergò quis tam mortiferis vinculis peccatorum, detrectat, aut differt, aut dubitat confugere ad ipſas claues Eccleſiæ, quibus ſoluatur in terra, vt ſit ſolutus in cælo; & audet ſibi poſt hanc vitã, quia tantùm Chriſtianus dicitur, ſaluté aliquã polliceri: nec veridicũ illud Dominicæ vocis tonitruum contremiſcit, Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum, &c. Quid ad Galatas idem Apoſtolus? Nónne talia enumerans, eodem fine concludit? Manifeſta ſunt, inquit, opera carnis, quæ ſunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorũ ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi; quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt.

Illorum ſalus nulla eſt, quorum iniquitas perſeuerat. Matth 24. Matth. 10. & 24.

Galat. 5.

No eſt ſatis eſſe Chriſtianum.

Epheſ. 5.

1. Cor. 6.

Rom. 2.

Confugiendu eſt Chriſt ano peccatori ad claues Eccleſiæ. Matth. 16.

Matth. 7.

24. ISIDORVS de ſummo bono libro ſecundo, capite decimotertio: Quamuis quiſque ſit peccator & impius, ſi ad pœnitentiam conuertatur, conſequi poſſe veniam creditur. Nullus enim de bonitate Dei dubitat, ſed ſola accipientium prauitas conferri ſibi indulgentiam abnegat. In hac vita tantùm pœnitentiæ patet libertas, poſt mortem verò nullam correctionis eſſe licentiam. Vndè & Dominus dicit, Me oportet operari opera eius, qui me miſit donec dies eſt. Veniet autem nox, quando nemo poteſt operari. Hinc & Propheta, Date, inquit, Domino Deo noſtro gloriam, antequàm contenebreſcat, id eſt, antequàm mors æterna præueniat. In hac vita dum eſtis, Deum per pœnitentiam glorificate. Adhuc in hoc ſeculo pœnitentiam operantibus Dei miſericordia ſubuenit. In futuro autem iam non operamur, ſed rationem noſtrorũ operũ ponimus. Per id deteriorantur plerunque iniqui, quòd per patiẽtiam Dei ſpatiũ accipiunt emendandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitentiã, ſed ad peccandi vſurpant audaciam. A malo autẽ in deterius vadit, qui tẽpus ſibi ad pœnitẽtiam indultum, ad libertatem prauí operis vertit. Feſtinare debet ad Deũ pœnitendo vnuſquiſq; dum poteſt, ne ſi dum poteſt noluerit, cũ tardè voluerit, omninò nõ poſſit. Proindè Propheta ait: Quærite Dominum, dum inueniri poteſt, inuocate eum, dum propè eſt. Et vbi inueniri poteſt, niſi in hac vita, in qua etiam propè eſt omnibus inuocantibus ſe? Nam tunc iam longè erit, quando dixerit, Ite in ignem æternum. Modò autem non videtur, & propè eſt: tunc videbitur, & propè nõ erit: quia & videri poterit, & non poterit inueniri. Si quando quiſque peccare poteſt, pœnitet, vitamq; ſuam viuens ab omni crimine corrigit, non dubium quòd moriens ad æternam tranſeat requiem. Qui autem prauè viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo, ſicut eius damnatio incerta eſt, ſic remiſſio dubia. Qui ergò cupit certus eſſe in morte de indulgentia, ſanus pœniteat, ſanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui pœnitentibus ſecuritatem citò pollicentur, quibus benè per Prophetam dicitur, Curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, pax, & non erat pax. Cum ignominia igitur curat contritionem, qui peccanti, & non legitimè pœnitenti, promittit ſecuritatem. Vndè & ſequitur, Confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt, id eſt, confuſi ſunt, non pœnitendo, ſed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur: atque aliter, qui de malo opere erubeſcens, corrigitur. Ille enim, quia reprehenſus eſt, confunditur: iſte, quia ſe malum feciſſe memoratur. Quanuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum ſit, ſine metu tamen homo eſſe non debet, quia pœnitentis ſatisfactio, diuino tantùm penſatur iudicio, non humano. Proindè quia miſeratio Dei occulta eſt, ſine intermiſſione flere neceſſè eſt. Neque enim vnquàm oportet pœnitentem habere de peccatis ſecuritatem. Nam ſecuritas negligentiã parit: negligẽtia autem ſæpè incautũ ad vitia tranſacta reducit.

Peccator ſi ad pœnitentiam conuertatur poteſt veniam conſequi.

Ioan. 9.

Ieremi. 3.

Contra procraſtinantes conuerſionem ſuam.

Iſaiæ 55. Pſal. 144.

Matth. 25.

Pœnitentia ad mortem vſque dilata, quàm periculoſa ſit. Securitatem pœnitẽtibus promittentes. Ier. 6.

Eccli. 5. Securitas de peccatis nũquàm habenda.

Google

dicit. Dum per pœnitentiam expulsa fuerint ab homine vitia, si fortè post hæc, intercedente securitate, quælibet culpa subrepserit, confestim delectationes pristinæ vitiorum mentem auidius irrepunt: pulsantesque hominem, in consuetis operibus grauius pertrahunt: ita vt fiant nouissima hominis illius peiora prioribus.

25. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero propheriam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero &c.

26. AD Philippenses secundo: Itaque charissimi mei (sicut semper obediſtis:) non vt in præsentia mei tantùm, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

27. PSALMO secundo: Seruite Domino in timore & exultate ei cum tremore.

28. PROVERBIORVM vigesimooctauo: Beatus homo, qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

29. AD Romanos vndecimo: Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim &c.

30. PRIORIS ad Corinthios quarto Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum.

31. ET capite decimo: Qui se existimat stare, videat ne cadat.

32. IACOBI secundo: Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, caleriacimini & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus est Deus: Bene facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est Scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum? Similiter autem & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est suscipiens nuncios, & alia via ejiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

33. AD Galatas quinto: Nam in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

1. C ECCLESIASTICI quinto: Ne dixeris: Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adijcias peccatum super peccatum. Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

2. ECCLESIASTIS nono Sunt iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrum amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eò quòd vniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verum deierat. Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. vnde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducentur.

3. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ contra Cælestium, capite decimoquinto: Nos autem huic respondentes, dicimus ideò secutum esse, Quis gloriabitur castum se habere cor, quoniam præcelsit, Cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo; cogitare debet ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inueniatur esse culpandum, cùm rex iustus sederit in throno, cuius cognitionem fugere delicta non possunt, nec illa, de quibus dictum est; Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti, qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari. Proverb. 20. Homo quàtumuis iustus timere debet. Psalm. 18.

4. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis enim ex multitudine fidelium, quandiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædestinatorum se esse præsumat? quia id occultari opus est in hoc loco, vbi fic cauenda est elatio, vt etiam per satanæ angelum, ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apostolus. Hinc & Apostolis dicebatur, Si manseritis in me; dicente illo, qui illos vtique sciebat esse mansuros. Et per Propheram, Si volueritis & audieritis me; cùm sciret ipse in quibus operaretur & velle. Et similia multa dicuntur. Nam propter huius vtilitatem secreti, ne fortè quis extollatur, sed omnes, etiam qui bene currunt, timeant, dum occultum est qui perueniant. Contra eos, qui præsumunt se esse prædestinatos. 2. Cor. 12. Ioan. 8. Isaiæ 1. Prædestinatio quod sit incerta, vtile est.

5. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia quadragesimaprima: Qui egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit à ligamento, quo erat obstrictus, & à Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam viuere debuit, post reconciliationem, quandocunque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non priuabitur, à populo diaboli separabitur. Si quis autem positus in vltima necessitate ægritudinis suæ, voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit; fateor vobis, non illi negamus, quod petit, sed non præsumimus, quia bene hinc exit. Non præsumo, non vos fallo, non præsumo. Fidelis bene viuens, securus hinc exit. Baptizatus ad horam, securus hinc exit. Agens pœnitentiam & reconciliatus, cùm sanus est, & postea bene viuens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad vltimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Vnde securus sum, securus sum, & do securitatem: vnde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. Sed dicat aliquis. Bone sacerdos, tu nescire, & nullam securitatem nobis dare posse dicis, si ille saluatur, Periculosa pœnitentia, quæ ad mortem vsque differtur.

ed by Google

& Christum adire meretur, cui morienti pœnitentia datur; qui dum vixit, dum sanus fuit, impœnitens fuit. Instrue ergò nos, rogo, quomodo bene viuere post pœnitentiam debeamus. Dico, abstinete vos ab ebrietate, à concupiscentia, à furto, & maliloquio, ab immoderato risu, à verbo otioso, vnde reddituri sunt homines rationem in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi. Omnia tamen grauia & pestifera. Et aliud dico: Non solùm post pœnitentiam ab istis vitijs se homo seruare debet, sed & ante pœnitentiam, dum sanus est: quia si ad vltimum vitæ steterit, nescit si ipsam pœnitentiam accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata sua confiteri poterit. Ecce quare dixi, quia & ante pœnitentiam bene viuendum est, & post pœnitentiam melius. Quod dico, attendite. Debeo illud planius exponere, ne me aliquis malè intelligat. Nunquid dico, damnabitur? Non dico. Sed dico etiam, liberabitur? Non. Et quid dicis mihi? Nescio: non præsumo, non promitto, nescio. Vis te de dubio liberare, vis quod incertum est, euadere? Age pœnitentiam dum sanus es. Si enim agis veram pœnitentiam dum sanus es, & inuenerit te nouissimus dies, curre vt reconcilieris: si sic agis, securus es. Quare securus es? Quia egisti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem tunc vis agere pœnitentiam ipsam, quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. Sed vnde scis, inquis, ne forte Deus dimittat mihi? Verum dicis. Vnde? Nescio. Illud scio, hoc nescio. Nam ideò tibi do pœnitentiam, quia nescio. Nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergò tene certum, dimitte incertum.

Matth. 12.

Deo & Sacerdoti peccata confitesi.

Cuttendum vt reconciliemur.

6. ITEM sermone tertio de Innocentibus, qui est sermo decimus de Sanctis: Si diem mortis suæ cogitare iugiter vellent, animum suum ab omni cupiditate, vel malitia cohiberent. Sed quod modò nolunt salubriter cogitare, necesse habent postea sine vllo remedio sustinere. Veniet enim illis dies nouissima, veniet dies iudicij, quando eis nec pœnitentiam licebit agere, nec bonis operibus se ab æterna morte poterunt redimere: quia perentitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Morièr obliuiscitur sui, qui in vita oblitus est Dei.

7. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo super ea verba capitis vicesimiquarti, Et vsque ad inferos peccatum illius. Peccatum vsque ad inferos dicitur, quod ante finem vitæ præsentis per correctionem ac pœnitentiam non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannem dicitur: Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis. Peccatum nanque ad mortem, est peccatum vsque ad mortem. quia scilicet peccatum, quod hic non corrigitur, eius venia frustra postulatur. De quo adhuc subditur: Obliuiscatur eius misericordia. Omnipotentis Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, postea inuenire non valet misericordem. Quæ nimirum sententia non solùm ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deserit: sed etiam qui in fide recta positus, carnaliter viuit, quia vltio æternæ animaduersionis non euaditur, vtrum in fide, an in opere peccetur. Nam etsi damnationis dispar est qualitas, culpæ tamen, quæ nequaquam per pœnitentiam tergitur, nulla absolutionis suppetit facultas.

ſ. Ioan. 5. Peccatum ad mortem.

Iob 24. Dei misericordia obliuiscitur eius, qui iustitiam Dei obliuiscitur.

8. PSALMO centesimo: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

9. BERNARDVS in paruis sermonibus, sermone quinquagesimosecundo: Tria sunt oscula: primum, pedum: secundum, manuum: tertium, oris. Cùm primò conuertimur, pedes Domini osculamur. Duo autem sunt pedes Domini misericordia, & veritas. Hunc vtrunque pedem Deus conuertentium cordibus imprimit, & vtrunque pedem peccator quisque, si verè conuertitur, amplectitur. Si enim solam misericordiam sine veritate reciperet, per præsumptionem caderet. Rursus si veritatem sine misericordia reciperet, nihilominus per desperationem periret. Sed vt fiat saluus, id vtrunque pedem humiliter prouoluitur, vt per veritatem peccata damnet, & per misericordiam veniam speret.

Vtrunque pedem Domini, misericordiam & veritatem scilicet, osculari debemus.

10. ITEM sermone sexto in Cantica: Felix mens, cui semel Dominus Iesus vtrunque infixerit pedem. A duobus signis cognoscite eam, quæ huiusmodi est, quæ secum necesse est referat diuinis impressa vestigijs. Ipsa sunt timor & spes: ille iudicij, ista misericordiæ repræsentans imaginem. Meritò beneplacitum est Deo super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius: cùm sapientiæ timor initium sit, spes profectus. Nam consummationem sibi charitas vendicat. Quæ cùm ita sint, non paruus fructus est in primo hoc osculo, quod ad pedes accipitur: tantùm curato, vt neutro frauderis illorum. Porrò enim si iam dolore peccati, & iudicij timore compungeris, veritatis iudicijque vestigio labia impressisti. Quòd si timorem, doloremque diuinæ intuitu bonitatis, & spe consequendæ indulgentiæ temperas, etiam misericordiæ pedem amplecti te noueris. Alioquin alterum sine altero osculari non expedit, quia & recordatio solius iudicij in barathrum desperationis præcipitat, & misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatem. Datum est & mihi misero nonnunquam federe secus pedes Domini Iesu: & modò hunc, modò illum tota deuotione amplecti, in quantum me sua benignitas dignabatur admittere. At si quando miserationis oblitus, stimulante conscientia, iudicio paulo diutius inhærerem: mox metu incredibili ac miserabili confusione deiectus, & tenebroso circunfusus horrore, hoc solum palpitans de profundis clamabam: Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Quòd si eo relicto, pedem misericordiæ plus tenere contingeret, tanta econtrariò incuria, & negligentia dissoluebar, vt confestim & oratio tepidior, & actio pigrior, & risus promptior, & sermo incautior, & omnis denique vtriusque hominis status inconstantior appareret. Proinde magistra instructus experientia, non iudicium iam solum, aut solam misericordiam, sed misericordiam pariter & iudicium cantabo tibi Domine. In æternum non obliuiscar iustificationes istas. Cantabiles mihi erunt ambæ pariter in loco peregrinationis meæ: quousque misericordia superexaltata iudicio, miseria conticescat, ac sola cantet tibi decæterò gloria mea, & non compungar.

Timor iudicij cum spe misericordiæ iungendus.

Pſalm. 146.

Prouerb. 1.

Pſalm. 18.

Pſalm. 100. & 118.

Iacob. 2.

Pſalm. 29.

11. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite vltimo: Quomodo re vera auget peccata qui desperauerit, sic potest augere peccata & qui veniam sperauerit, vt dicat sibi, Faciam quod volo: Deus bonus est: quando me conuertero, ignoscet mihi. Ita planè die tibi: Quam-

bi: Quando me conuertero, ignosce mihi, si cras tinus dies certus est tibi. Nónne ad hoc te admonet scriptura, dicens: Ne tardes conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem. subitò enim veniet ira eius, & in tempore vindictæ disperdet te? Ecce ad vtrunque vigilauit pro nobis prouidentia Dei: ne desperando augeamus peccata, propositus est pœnitentiæ portus: rursus, ne sperando augeamus, datus est dies mortis incertus.

Eccli 5.

Contra desperationē

12. PSALMO nonagesimooctauo: Honor regis iudicium diligit. Tu parasti directiones: iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti.

instituta pœnitentiæ portus: contra præsumptionē, incerta mortis hora.

IIII.

Quomodo peccatur in Spiritum sanctum Desperatione?

A Cùm præsumptioni, de qua dictum est, contrarium prorsus vitium accesserit, vt omnem spem abijciat homo, vel impetrandæ apud Deum veniæ, vel salutis æternæ consequendæ.

Augustin. serm. 58. de tempore, homil. 21 ex 50. Gregor. lib. 8. Moral. cap. 14. Isidor. lib. 2. de summo bono, cap. 14. Chrysost. homil. 2. in psalm. 50. Bernard. serm. 5. de natali Domini.

B Hoc modo peccauit desperando Cain, vt sua ipse voce testatur, cùm inquit: [a] *Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.* Peccauit & [b] Iudas Christi proditor, cùm salutis desperatione commotus, vitam laqueo sibi infelix abrupit. Atqui [c] nulla nimis est sera homini pœnitentia, vti [d] Latronis exemplo demonstratur, qui in cruce, extremisque vitæ spatijs Christi ingentem gratiam, & cælestem gloriam est consecutus.

a Genes. 4. b Bernard. serm. 11 in Cantica.

b Matth. 27. a Actor. 1. c Ephes. 4. d 2. Reg. 2. f

c Ezechiel. 18. e f g 33. e d 2. Ioan. 1. c d 2. a Ierem. 2. 1 Isaiæ 2. d e Psalm. 144. b Eccli 17. c d

d Lucæ 23. f Augustin. lib. 1. retract. cap. 19. item de correp. & gra. c. 15 & serm. 181. de temp. cap 16. Leo epist. 91. ad Theod. Concil. Tridentin. sess. 14. cap. 7.

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS sermone quinquagesimooctauo de tempore: Non qui peccauerit, sed qui in peccatis perseuerauerit, odibilis & abominabilis Deo erit. Nam vt de indulgentia diuina nemo diffidat, Dominus per Prophetam velut pater pijssimus consolatur, dicens: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Et illud: Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Sed ista tam magna misericordia tunc nobis prodest, si non tardamus conuerti ad Dominum, nec crimina criminibus superaddimus. Denique etiam in ipsis vulneribus, vel fracturis corporum, infirmitates cognoscere possumus animarum. Si enim alicui pes frangatur, aut manus, cum labore solet ad pristinum officium reuocari. Si verò secundò, & tertiò, & adhuc frequentius in eodem loco membra ipsa frangantur, potest intelligere charitas vestra, cum quantis doloribus vulnera ipsa curanda sint: & tamen post longas, & multas tribulationes, vix erit antequam ad pristinum statum membra ipsa valeant reuocari. Similis ratio in animarum fracturis seu vulneribus esse credenda est. Si semel aliquis, vel secundò peccauerit, & sine aliqua dissimulatione ad pœnitentiæ medicamenta confugerit, pristinam incolumitatem sine aliqua mora, & forsitan sine aliqua fœditate recipiet. Si verò peccatis peccata cœperint addi, & animarum vulnera magis tegendo, vel defendendo putrescere, quàm confitendo, & pœnitendo curari, timendum est, ne in illo impleatur illud, quod Apostolus dixit; An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Sed fortè cogitat aliquis tam grauia se admisisse peccata, vt iam Dei misericordiam promereri non possit. Abfit hoc à sensibus omnium peccatorum. O homo, quicunque illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam cælestis medici non attendis? Cùm enim Deus velit misereri, quia bonus est; & possit, quia omnipotens est; ipse contra se diuinæ pietatis ianuam claudit, qui Deum sibi misereri, aut non velle, aut non posse credit, eumque aut bonum, aut omnipotentem esse diffidit. Nemo ergò nec post centum peccata, nec post mille crimina, de misericordia diuina desperet. Sic tamen non desperet, vt sine vlla mora Deum sibi repropitiari festinet: ne fortè, si consuetudinem peccandi fecerit, etiam si velit de diaboli laqueis liberari, non possit.

De indulgentia diuina nemo diffidat.

Ezechiel. 33. & 18.

Periculum eorum, qui sæpius relabuntur.

Rom. 2.

Desperandum nō est de Dei misericordia cuiquam peccatori quamuis grauissimo.

2. IDEM homilia vicesimaprima ex quinquaginta: Si aliquis iam lapsus hæc (de Dauidis peccato scilicet) audit, & nimio sceleris pondere pressus, desperare iam cœpit; attendat quidem vulneris magnitudinem, sed non desperet medici potestatem. Peccatum cum desperatione, certa mors. Nemo ergo dicat: Ego si iam aliquid mali feci, iam damnandus sum, Deus malis talibus non ignoscit; cur non addo peccata peccatis? fruar seculo in voluptate lasciua, in cupiditate nefaria: iam perdita spe reparationis,

Eadē habet in Psalm. 50. scribens, Peccati grauitas ficco grandū, vt non desperemus de Dei misericordia.

tionis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Deus enim noster, sicut cauros fecit qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult, qui ceciderunt. Quisquis peccasti, & dubitas agere pœnitentiam pro peccato tuo desperando salutem tuam, audi Dauid agentem. Ad te Nathan propheta non est missus, ipse Dauid ad te missus est. Audi eum clamantem, & simul clama. Audi gementem, & congemisce. Audi flentem, & collachrymare. Audi correctum, & collætare. Si tibi non potuit intercludi peccatum, spes veniæ non intercludatur. Rex sublimis prophetam audiuit, plebeius humilis Christum audiat. Audi ergo hæc, quicunque aliquod crimen capitale feceristi, & dic cum illo: Miserere mei Deus secundùm magnam misericordiam tuam. Qui magnam misericordiam deprecatur, magnam miseriam confitetur. Quærant paruam misericordiam tuam, qui nesciendo peccauerunt. Subueni graui vulneri secundùm magnam misericordiam tuam. Graue est quod habeo, sed ad omnipotentem confugio. De meo tam letali vulnere desperarem, nisi tantum medicum reperirem. Attendis contemptores, vt corrigas; attendis nescientes, vt doceas; attendis confitentes, vt ignoscas.

Psalm. 50.

3. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimoquarto: Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: In inferno autem quis confitebitur tibi? Vnde rursum scriptum est: Impius cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Quisquis autem impietati succumbit, vitam profectò iustitiæ moriendo derelinquit. Qui verò etiam post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quàm post mortem in inferni supplicio sepelitur? Bene ergò dicitur: Sicut consumitur nubes & pertranfit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet. Quia plerunque cum perpetratione nequitiæ, etiam desperatio sociatur, & via iam reuertionis abscinditur. Rectè autem corda desperantium nubibus comparantur, quia & caligine erroris obscura sunt, & peccatorum multiplicitate condensa: sed consumpta pertranseunt, quia claritate extremi iudicij irradiata, dissipantur.

Desperatio inferno comparatur. Psalm. 6. Prouerb. 18.

Iob 7.

4. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite decimoquarto: Non per locorum spatia, sed per affectum bonum vel malum itur, recediturve à Deo. Neque enim gressu pedum, sed gressu operum, vel morum elongamus, vel propinquamus ad Deum. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ est: contemnere pœnitentiam, & permanere in culpa, descendere in infernum post mortem est. Ergò peccare, ad mortem pertinet: desperare verò, in infernum descendere. Vnde & scriptura ait: Impius dum in profundum malorum venerit, contemnit. Sæpè diabolus eos, quos conuerti ad pœnitentiam adspicit, immanitate scelerum percussos, ad desperationem deducit: vt subtracta spe veniæ, trahat in diffidentiam, quos non potuit retinere perseuerantes in culpa. Sed pœnitens præuidere debet callidas contra se hostis insidias, sicque Dei iustitiam metuat, vt tamen, quauis in magnis sceleribus, de misericordia eius confidat. Amplius lætatur Deus de anima desperata, & aliquando conuersa, quàm de ea, quæ nunquam extitit perdita: sicut de prodigo filio, qui mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est, de cuius regressu magnum fit gaudium patris. Non aliter coram Deo & angelis copiosius est gaudium de eo, qui a periculo liberatur, quàm de eo, qui nunquam incurrit peccati periculum. Quanto enim contritiones perdita, tanto magis, si fuerit inuenta, letificat: sicut in Euangelio, pastor ille exultat, qui perditam ouem inuentam humeris suis gaudens reportat. Nullus desperare debet veniam, etiam si circa finem vitæ ad pœnitentiam conuertatur. Vnumquenque enim Deus de suo fine, non de vita præterita, iudicat. Hoc quippe & legis testimonio edocetur, quòd homo de suo extremo iustificatur, quando Deus pro asini primogenito, ouem iussit offerri, hoc est, immunditiam vitæ prioris, mutandam per innocentiam boni finis. Vnde & cauda iubetur offerri in hostiam, id est, vita extrema in pœnitentiam. Multi superna respersi gratia in extremis suis ad Deum reuertuntur per pœnitentiam, & quæcunque mala gesserunt, quotidianis fletibus purgant, atque in bonis factis mala gesta commutant, quibus iustè eorum quod deliquerant ignoscitur, quia ipsi quod malè gesserunt, pœnitendo cognoscunt. In vita hominis finis quærendus est: quoniam Deus non respicit quales antea viximus, sed quales circa finem vitæ erimus.

Desperare est ad infernum descendere. Prouerb. 18.

Pœnitens Dei iustitiam metuere, & misericordiam eius cõsidere debet. Luca. 15.

In fine vitæ conuersus, desperare non debet.

Exod. 34.

Leuit. 7.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in psalmum quinquagesimum: O grandis misericordia Domini. Cùm omnis mundus conclusus in peccatis esset, venit creator vniuersitatis, & principia peccantium euacuauit, vt nullus postmodum desperaret de sua salute. Si impius es, cogita publicanum: si immundus es, attende meretricem: si homicida es, perspice latronem: si iniquus es, cogita blasphemum. Considera Paulum Apostolum prius persecutorem, postea annunciatorem: prius pernasorem, postea dispensatorem: ante hoc zizania, post hoc frumentum: antea lupum, postea pastorem: antea plumbum, postmodum aurum: antea piratam, postea gubernatorem: antea dispersorem ouium, postea dispensatorem Ecclesiæ: primò euellentem vineam, postea plantantem: prius dissipantem, & postea ædificantem. Vidisti multimodam malitiam: sed perspice ineffabilem misericordiam. Vidisti superbiam seruuli: considera beneuolentiam Domini. Nolo mihi dicas, blasphemus sum: nolo dicas, persecutor sum, immundus sum. Habes omnium ostensiones, in quem volueris portum confugito. Vis in nouo, vis in veteri? In veteri Dauid, in nouo Paulus. Nolo excusationes mihi afferas, nolo mihi ignauiam tuam prætendas. Peccâsti, pœnitere. Millies peccâsti, millies pœnitere. Hæc assiduè infundo medicamenta, & timorem intercipio. Noui enim multum conscientiæ cruciatum, scio quanta est desperatio. Stat diabolus gladium acuens, & dicens in hæc verba: Omnem iuuentutem tuam confudisti: omnem vitam tuam perdidisti: Ante eras in theatro cum amicis, in circo cum sodalibus, in lupanari cum meretricibus: Deinde rapuisti, auaritiæ studuisti, periurâsti, blasphemâsti: quæ iam tibi salutis spes est? Peristi, peristi: fruere ergò iam vel præsentis vitæ voluptatibus, ducito in lætitia cor tuum. Hæc diaboli verba sunt, ista inimici consilia: sed mea contraria sunt verba. Si lapsus es, poteris surgere: peristi, sed poteris saluari: fornicatus es, sed poteris continere: mœchatus es, sed poteris liberari: ad spectacula proruebas, sed poteris reuocare pedem: cum malis hominibus versabaris, poteris recedere, & cum bonis esse. In vtranuis partem liberum habes arbitrium, tantùm vel parua incipiat esse conuersio, paululum pœnitere. Fundans oculi lachry-

Contra desperationem prodest meminisse exempla peccatorum, qui in gratiam recepti sunt. Lucæ 18. 7. 23. 1. Tim. 1. Actor. 9. 1. Cor. 4.

2. Reg. 12. Actor. 9.

Diabolus desperationis author.

Contra desperationem instructio.

Digitized by Google

chrymam, redi ad conscientiam tuam, considera temetipsum, propone ante oculos iudicij diem, & paradisi delicias, quæ præparantur sanctis. Occidisti, sed pœnitere: mœchatus es, sed confitere: cecidisti, sed refurge: vulneratus es, adhibe tibi curam, dum viuis, dum spiras, etiam in ipso lecto positus, etiam, si dici potest, animam efflans, vt iam de hoc mundo exeas, de hac compede libereris. Pœnitere, non impeditur temporis angustia misericordia Dei. Et paulò pòst: Quid enim est peccatum ad Domini misericordiam? Tela aranex, quæ vento flante nusquam comparet. Si Deus voluerit, nullus impedier. Hæc dico, non vt negligentiores vos faciam charissimi, sed vt ad fidem vos salutaris expectationis adducam. Nunquam desperetis de vobis, sed de Dei misericordia confidite. Desperate potius de illo, qui de se desperauerit, qui reuocare pedem non vult, qui Dei præcepta contemnit & despicit, & non se cogitat essemoriturum.

Etiam animam efflans ne desperet.

Dei misericordia maior est quã peccatum.

6. BERNARDVS sermone quinto de Natali Domini: Bene dicitur Deus pater misericordiarum, cui proprium est misereri semper & parcere. Sed fortè quis dicat: Quomodo illi proprium est misereri, cuius iudicia abyssus multa? Neque enim dicitur, Omnes viæ eius sola misericordia, sed misericordia & veritas. Non minus iustus quàm misericors est, cui misericordia & iudicium decantatur. Verum id quidem: cui vult miseretur, & quem vult indurat: sed quòd miseretur, proprium illi est. ex se enim sumit materiam, & velut quoddam seminarium miserendi. Nam quòd iudicat & condemnat, nos eum quodammodo cogimus, vt longè aliter de corde ipsius miseratio quàm animaduersio procedere videatur. Ipsum audi dicentem: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus, & non magis vt conuertatur & viuat? Rectè igitur non pater iudiciorum, vel vltionum dicitur, sed pater misericordiarum: non modò quòd pater videatur misereri potius, quàm indignari, & quemadmodum pater filiorum misereatur timentium se: sed eo magis, quòd miserendi causam & originem sumat ex proprio, iudicandi vel vlciscendi magis ex nostro.

2. Cor. 1.

Psalm. 35. Psalm. 24. Psalm. 100.

Deo cur magis proprium misereri quàm iudicare & condemnare.

Rom. 9.

Ezechiel. 18.

Non pater iudiciorũ, sed misericordiarum Deus.

2. Cor. 1.

1. B GENESIS quarto: Dixitque (*Dominus*) ad eum (*Cain:*) Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitque Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Ecce eijcis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me.

2. BERNARDVS sermone vndecimo super Cantica: Hoc freno si infrenatos fuisset Cain, nequaquam desperando dixisset: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Absit, absit. Maior enim est eius pietas, quàm quæuis iniquitas.

Genes. 4. Maior est Dei pietas, quàm quæuis iniquitas.

Proverb. 18.

3. MATTHAEI vigesimoseptimo: Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt:: Qui ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in templo, recessit: & abiens laqueo se suspendit.

4. ACTORVM primo: Oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Iesum: qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerij huius. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera eius. Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem, ita vt appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldamia, hoc est, ager sanguinis.

5. AD Ephesios quarto. Hoc igitur dico, & testificor in Domino, vt iam non ambuletis, sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis in auaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum.

6. SECVNDI Regum secundo: Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait: An ignoras quòd periculosa sit desperatio?

7. EZECHIELIS decimooctauo: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam: ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

8. ET trigesimotertio capite: Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini, conuertimini à vijs vestris pessimis: & quare moriemini domus Israel? Impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. Si dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniustum: vita viuet, & non morietur. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei: iudicium, & iustitiam fecit, vita viuet.

9. PRIMAE Ioannis primo: Sanguis Iesu Christi, Filij eius, emundat nos ab omni peccato. Si confiteamur peccata nostra: fidelis est, & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.

10. ET capite secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

11. IEREMIAE tertio: Vulgò dicitur: Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid reuerteretur ad eam vltrà? nunquid non polluta, & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad

re ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te.

12. ISAIAE primo: Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere peruersè, diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.

13. PSALMO centeſimo quadrageſimoquarto: Miſerator & miſericors Dominus: patiens, & multùm miſericors. Suauis Dominus vniuerſis: & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.

14. ECCLESIASTICI decimoſeptimo: Pœnitentibus dedit (*Deus*) viam iuſtitiæ, &c. Conuertere ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominum, & auertere ab iniuſtitia tua, & nimis odito execrationem: &c. Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quaſi nihil, perit confeſſio. Confiteberis viuens, viuus & ſanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miſerationibus illius. Quàm magna miſericordia Domini, & propitiatio illius conuertentibus ad ſe?

15. LVCAE vigeſimotertio: Vnus autem de his, qui pendebant, latronibus, blaſphemabat eum, dicens: Si tu es Chriſtus, ſaluum fac temetipſum, & nos. Reſpondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es. Et nos quidem iuſtè, nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine memento mei, cùm veneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus: Amen dico tibi: hodie mecum eris in Paradiſo.

De nullo viuente deſperandum.

16. AVGVSTINVS libro primo Retractationum, capite decimonono: De quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt vtique deſperandum, nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur.

17. ITEM in libro de correptione & gratia, capite decimoquinto: Corripiantur itaque à præpoſitis ſuis ſubditi fratres correptionibus de charitate venientibus, pro culparum diuerſitate diuerſis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipſa, quæ damnatio nominatur, quam facit epiſcopale iudicium, qua pœna in Eccleſia nulla maior eſt, poteſt, ſi Deus voluerit, in correptionem ſaluberrimam cedere atque proficere. Neque enim ſcimus quid contingat ſequenti die: aut ante finem vitæ huius de aliquo deſperandum eſt, aut contradici Deo poteſt ne recipiat, & det pœnitentiam, & accepto ſacrificio ſpiritus contribulati, cordiſque contriti, à reatu quamuis iuſtæ damnationis abſoluat, damnatumque ipſe non damnet.

Excommunicationis pœna.

Non deſperandum ante finem vitæ de quoquam.

18. ET in ſermone centeſimo octogeſimoprimo de tempore, capite decimoſexto: Nunquam Deus ſpernit pœnitentiam, ſi ei ſyncerè, & ſimpliciter offeratur, ſuſcipit, libenter accipit, amplectitur, facit omnia, quatenus eum ad priorem ſtatum reuocet: quodque eſt adhuc præſtantius, & eminentius, etiam ſi quis non poterit explere omnem ſatisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen, & quamlibet breui geſtam, non reſpuit pœnitentiam, ſuſcipit etiam ipſam, nec patitur quamuis exiguę conuerſionis perire mercedem. Hoc enim mihi videtur indicare Iſaias, vbi de populo Iudæorum quædam talia ait; Propter peccatum modicè contriſtaui te, & percuſſi te, & auerti faciem meam à te, & contriſtatus es, & ambulâſti triſtis, & conſolatus ſum te. Hæc igitur habentes exempla pœnitentię, non perſeueremus in malis, nec deſperemus reconciliationem, ſed dicamus, Etiam nos redeamus ad patrem, & approximemus Deo. Nunquam, crede mihi, auerſabitur ad ſe conuerſum. Ipſe enim dicit, Deus appropians ego ſum, & non Deus de longè. Et iterum per eundem Prophetam, Peccata, inquit, ſeparant inter me & vos. Si ergò peccata ſunt, quæ nos ſeparant à Deo, auferamus medium illud obſtaculum, & nihil eſt, quod nos prohibeat coniungi Deo. Propterea enim creauit nos Deus, & eſſe nos fecit, qui non eramus, vt æterna in nos conferat bona, & præſtet regna cęlorum. Non enim nos ad hoc fecit, vt gehennæ nos tradat, ignique perpetuo. Regnum cælorum propter nos, gehenna propter diabolum facta eſt. Et hæc ita eſſe, ex Euangelijs doceam. Ipſe enim Dominus dicit his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Illis autem, qui à ſiniſtris eius erunt, dicet: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Si ergò gehenna ignis propter diabolum, propter hominem autem regnum cælorum à conſtitutione mundi præparatum eſt: tantùm eſt, ne noſmetipſos ab ingreſſu bonorum, perſiſtendo in malis, pertinaciter excludamus. Donec enim ſumus in hac vita, quantacunque nobis acciderint peccata, poſſibile eſt omnia ablui per pœnitentiam. Cùm autem abducti fuerimus ab hoc ſeculo, ibi iam etiam ſi pœnitebit nos; valdè enim nos pœnitebit, ſed nulla erit vtilitas pœnitentię, & licet ſit ſtridor dentium, licet vlulatus & fletus, licet fundamus preces, & innumeris obſecrationibus proclamemus, nemo audiet, nemo ſubueniet, nec extremo quidem digito aquam quis infundet linguæ noſtrę poſitæ in flammis: ſed audiemus illud, quod diues ille audiuit ab Abraham, Quia chaos magnum firmatum eſt inter nos & vos, & neque hinc illuc tranſire quis poteſt, neque inde huc.

Veram pœnitentiam, ſemper amplectitur Deus, quàm quis breuem.

Iſaiæ 54.

Creati ſumus ad ſalutem, non ad pœnam æternam.

Iſaiæ 58.

Matth. 25.

Donec viuimus, abluit peccata quęcunque per pœnitentiã poſſunt.

Lucæ 16.

19. LEO Magnus epiſtola nonageſimaprima ad Theodorum Foroiulienſem: Multùm vtile ac neceſſarium eſt, vt peccatorum reatus ante vltimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſoluatur. His autem quibus in tempore neceſſitatis, & in periculi vrgentis inſtantia, præſidium pœnitentiæ & mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda, quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras vera conuerſio, dicente ſpiritu Dei per Prophetam: Cùm conuerſus ingemueris, tunc ſaluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas prior, vt iuſtificeris. Et iterum: Quia apud Dominum miſericordia eſt, & copioſa apud eum redemptio. In diſpenſandis itaque Dei donis non debemus eſſe difficiles, nec accuſantium ſe lachrymas, gemituſque negligere, cùm ipſam pœnitentiam ex Dei credamus inſpiratione conceptam, dicente Apoſtolo: Ne forte det illis Deus pœnitentiam vt reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipſius voluntatem.

In Rom. 59.

Iis qui in periculo mortis conſtituti reſipiſcũt, non eſt deneganda reconciliatio.

Vera cõuerſio, nullas moras patitur.

Ezechiel. 33.

Iſaiæ 43.

Pſalm. 129.

20. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione decimaquarta, capite ſeptimo: Hanc delictorum reſeruationem, conſonum eſt diuinæ authoritati, non tantùm in externa politia, ſed etiam coram Deo vim habere. veruntamen pię admodum, ne hac ipſa occaſione aliquis

2. Tim. 2.

perear,

Quinis sacerdos, quilibet pœnitentem potest absol-

pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, vt nulla sit reseruatio in articulo mortis: atque ideò, omnes Sacerdotes, quoslibet pœnitentes, à quibusuis peccatis, & censuris absoluere possunt: extra quem articulum, sacerdotes cùm nihil possint in casibus reseruatis, id vnum pœnitentibus persuadere nitantur, vt ad superiores, & legitimos iudices, pro beneficio absolutionis, accedant.

uere in articulo mortis a quibuslibet peccatis & censuris.

V.

Quando veritatem impugnans peccat in Spiritum sanctum?

A QVVM de fidei & religionis negotio veritas non ex ignorantia, sed malitia studiosè oppugnatur, vt hinc veritatis Catholicæ lædatur synceritas.

Leo epistol. 101 ad Flauianum ca. 1. Augustin. de Gen. ad lit. lib. 7. cap. 9. & tractat. 18. in Euangel. Ioan. Item de vtilitate cred. cap. 1. Et lib 18. de ciuitat. Dei ca. 51. & lib 21. cap. 25.

B Huic peccato Phariſęi [a] obnoxij erant, quibus vel præcipuè videmus curæ fuisse, tam malignè, quàm falsò blasphemare Christum, insectari doctrinam Euangelij, testimonium [b] Apostolorum supprimere, idque contra suam ipsorum conscientiam. His non sunt absimiles, qui à Propheta dicuntur sedentes [c] in cathedra pestilentię; à Petro [d] autem, magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis; à Paulo [e] demum vocantur Hæretici, homines [f] corrupti mente, reprobi circa fidem, [g] attendentes spiritibus erroris, subuersi, & suo ipsorum [h] iudicio condemnati. Quibus annumerari potest seductor Elymas, quem Paulus palam obiurgans, mira cum vehementia dixit: [i] *O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis subuertere vias Domini rectas.*

a Matth. 12. b 15. a 21. d 22. b Ioan. 7. f g 12. b c

b Actor. 4. c 5. d

c Psalm. 1. a

d 2. Pet. 2. a

e Tit. 3. c

f 2. Timoth. 3. b c

g 1. Timoth. 4. d

h Tit. 3. c

i Actor. 13. b

C Refertur ad hanc quoque classem [k] blasphemia Spiritus: quod peccatum Christus in Iudæis magnoperè taxat, ac reliquis peccatis deterius facit. Atque vtinam modò hîc non peccaretur. Nam blasphemant Spiritum sanctum & illi, vt scribit [l] Damasus, qui contra sanctos Patrum canones, Spiritus sancti instinctu dictatos, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum: Sic Damasus.

k Matth. 12. e

l Apud Gratianum 24. quæst. 1. Violatores.

TESTIMONIA.

In Rom. 12. Contra pertinaciam hæreticorum.

1. A LEO Magnus epistola decima ad Flauianum, capite primo, de Eutychete loquens: Quid iniquius, quàm impia sapere, & sapientioribus, doctioribusque non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt, qui cùm ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad apostolicas literas, nec ad euangelicas authoritates, sed ad semetipsos recurrunt: & ideò magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt. Quam enim eruditionem de sacris noui & veteris testamenti paginis acquisiuit, qui nec ipsius quidem Symboli initia comprehendit? Et quod per totum mundum omnium regeneratorum voce depromitur, istius adhuc senis corde non capitur.

2. AVGVSTINVS de Genesi ad literam, libro septimo, capite nono: Neque enim non omnes hæretici scripturas catholicas legunt, nec ob aliud sunt hæretici, nisi quòd eas non rectè intelligentes, suas falsas opiniones, contra earum veritatem, peruicaciter asserunt.

Cur homines hæretici fiant.

Digitized by Google

Pertinaciter uenerit ſcripturam male intellectam hæretici.

3. Et tractatu decimooctauo in Euangelium Ioannis: Neque enim nata ſunt hæreſes, & quædam dogmata peruerſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi dum ſcripturæ bonæ, intelliguntur non bene: & quod in eis non bene intelligitur, etiam temerè, & audacter aſſeritur. Itaque, chariſſimi, valdè cautè hæc audire debemus, ad quæ capienda paruuli ſumus, & corde pio, & cum tremore, ſicut ſcriptum eſt, hanc tenentes regulam ſanitatis, vt quod ſecundùm fidem, qua imbuti ſumus, intelligere valuerimus, tanquam de cibo gaudeamus: quod autem ſecundùm ſanam fidei regulam intelligere non potuerimus, dubitationem auferamus, intelligentiam differamus: hoc eſt, vt etiam ſi quid neſcimus, bonum tamen & verum eſſe minimè dubitemus.

Quid agendum circa ea, quæ non intelligimus, aut capimus in rebus fidei.

4. Item de vtilitate credendi, capite primo: Si mihi Honorate, vnum atque idem videretur eſſe, hæreticus, & credens hæreticis homo, tam lingua quàm ſtylo in hac cauſa conquieſcendum mihi eſſe arbitrarer. Nunc verò cùm inter duo plurimum interſit: quandoquidem hæreticus eſt, vt mea fert opinio, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatuſque ſui gratia, falſas ac nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur: ille autem, qui huiuſmodi hominibus credit, homo eſt imaginatione quadam veritatis ac pietatis illuſus. &c.

Hæreticus, & credens hæreticis, differunt.

Hæreticus quis.

5. Idem libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquageſimoprimo: Qui ergò in Eccleſia Chriſti morbidum aliquid, prauumque ſapiunt, ſi correpti, vt ſanum rectumque ſapiant, reſiſtunt contumaciter; ſuaque peſtifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, ſed defenſare perſiſtunt, hæretici fiunt, & foras exeuntes, habentur in exercentibus inimicis. Etiam ſic quippe veris illis catholicis membris Chriſti malo ſuo proſunt, dum Deus vtitur & malis bene, & diligentibus eum, omnia cooperantur in bonum.

Pertinax defenſio erroris facit hæreticum.

Rom. 8.

6. Et libro vigeſimoprimo, capite vigeſimoquinto: Debent attendere, quàm ſit intolerabile, atque à ſana doctrina nimis deuium, vt multi, ac penè omnes, qui hæreſes impias condiderunt exeuntes de Catholica Eccleſia, & facti ſunt hæreſiarchæ, meliores habeant cauſas, quàm hi, qui nunquam fuerunt Catholici, cùm in eorum laqueos incidiſſent: ſi illos hæreſiarchas hoc facit liberari à ſupplicio ſempiterno, quòd in Catholica Eccleſia baptizati ſunt, & ſacramentum corporis Chriſti in vero Chriſti corpore primitus acceperunt: cùm peior vtique ſit deſertor fidei, & ex deſertore oppugnator eius effectus, quàm ille, qui non deſeruit, quam nunquam tenuit.

1. In Matthæi duodecimo: Phariſæi autem audientes, dixerunt: Hic non eijcit dæmones niſi in Beelzebub principe dæmoniorum.

2. Et capite decimoquinto: Tunc acceſſerunt ad eum ab Ieroſolymis Scribæ, & Phariſæi, dicentes: Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? non enim lauant manus ſuas cùm panem manducant. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei &c.

3. Et vigeſimoprimo: Nouiſſimè autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cùm ergò venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet: & vineam ſuam locabit aliis agricolis. Et cùm audiſſent principes ſacerdotum, & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam ſicut prophetam eum habebant.

4. Item vigeſimoſecundo: Tunc abeuntes Phariſæi, conſilium inierunt vt caperent eum in ſermone. Et mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis dicentes: Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo, &c. Cognita autem Ieſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus &c.

5. Ioannis ſeptimo: Alij dicebant: Hic eſt Chriſtus. Quidam autem dicebant: Numquid à Galilæa venit Chriſtus? Nónne ſcriptura dicit: Quia ex ſemine Dauid, & de Bethlehem caſtello, vbi erat Dauid, venit Chriſtus? Diſſenſio itaque facta eſt in turba propter eum &c. Reſponderunt ergò eis (*miniſtri*) Phariſæi: Nunquid & vos ſeducti eſtis? Nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? ſed turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti ſunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille, qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipſis: Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi prius audierit ab ipſo, & cognouerit quid faciat? Reſponderunt, & dixerunt ei: Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa Propheta non ſurgit.

6. Et capite duodecimo: Cogitauerunt autem principes ſacerdotum vt & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Ieſum &c. Phariſæi ergò dixerunt ad ſemetipſos: Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus poſt eum abijt.

7. Actorum quarto: Quid faciemus hominibus iſtis? quoniam quidem notum ſignum factum eſt per eos, omnibus habitantibus Ieruſalem: manifeſtum eſt, & non poſſumus negare. Sed ne amplius diuulgetur in populum, comminemur eis, ne vltra loquantur in nomine hoc vlli hominum.

8. Et capite quinto: Iniecerunt manus in Apoſtolos, & poſuerunt eos in cuſtodia publica.

9. Pſalmo primo: Beatus vir, qui non abijt in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſteterit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.

10. Poſteriorum Petri ſecundo: Fuerunt verò & pſeudoprophetæ in populo, ſicut & in vobis erunt magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant: ſuperducentes ſibi celerem perditionem. Et multi ſequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blaſphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus iudicium iam olim non ceſſat: & perditio eorum non dormitat.

11. Ad Titum tertio: Hæreticum hominem poſt vnam, & ſecundam correptionem deuita: ſciens quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit proprio iudicio condemnatus.

12. Poſteriorum ad Timotheum tertio: Quemadmodum autem Iannes, & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed vltrà non proficient: inſipientia enim

eorum

eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit, &c. Mali autem homines, & seductores proficient in peius, errantes, & in errorem mittentes.

13. PRIORIS ad Timotheum quarto: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, &c.

14. AD Titum tertio, vt paulo ante, B testimonio vndecimo.

15. ACTORVM decimoctauo: O plene omni dolo, vt in textu.

1. C MATTHAEI duodecimo: Dico vobis: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur.

2. DAMASVS apud Gratianum causa vigesimaquinta, quæstione prima, capite Violatores: Violatores canonum voluntarij, grauiter à sanctis Patribus iudicantur: & à sancto Spiritu, (instinctu cuius ac dono dictati sunt) damnantur: quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongruè videntur; qui contra eosdem sacros canones non necessitate compulsi, sed libenter aliquid &c. vt in textu. Contemnentes canones.

VI.

Quomodo Inuidentia fraterna gratiæ peccatum est in Spiritum sanctum?

A QVANDO dolemus ac tristamur grauiter de splendore augmentove virtutum donorumque Dei, quibus frater est conspicuus. Augustin. libro 1. de serm. Domini in mõte, ca. 22. & 1. retract. c. 19.

B Quod crimen non tam hominis videtur esse proprium, quàm Satanæ, [a] qui Dei gratiam in homine tum augeri, tum conseruari fert impatientissimè; & idcircò non modò fratrum [b] accusator, verùm etiam Dei, & bonorum omnium implacabilis est [c] aduersarius, qui tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Satanæ filij ex Iudæis fuêre, qui nascentem Euangelij gratiam omninò gentibus inuidebant, vt in [d] Actis Apostolicis legimus.

a Sap. 2. d

b Apoc. 12. e

c 1. Pet. 5. c

d Actor. viii 13. g Genes. 4. a

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS libro primo de sermone Domini in monte, capite vicesimosecundo: Peccatum ergò fratris ad mortem puto esse, cùm post agnitionem Dei, per gratiam Domini nostri Iesu Christi, quisque oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Peccatum autem non ad mortem est, si quisquam non amorem per odium à fratre abrenauerit, sed officia fraternitati debita, per aliquam infirmitatem animi, non exhibuerit. Quapropter & Dominus in cruce ait: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Nondũ enim gratiæ Spiritus sancti participes facti, societatem sanctæ fraternitatis inierant. Et beatus Stephanus in Actibus Apostolorum orat pro eis, à quibus lapidatur, quia nondum Christo crediderant, neque aduersus illam communem gratiam dimicabant. Et Apostolus Paulus propterea credo non orat pro Alexandro, quia iam frater erat, & ad mortem, id est, inuidentiæ facibus, fraternitatem oppugnando, peccauerat. Pro his autem, qui non abruperant amorem ad mortem, sed timori succubuerant, orat, vt eis ignoscatur. Sic enim dicit; Alexander ærarius multa mala mihi ostendit; reddet illi Dominus secundùm opera eius, quem & tu deuita: valde enim restitit nostris sermonibus. Deinde subiungit, pro quibus orat, ita dicens: In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Et post pauca: Et hoc est fortasse peccare in Spiritum sanctum; id est, per malitiam, & inuidiam, fraternam oppugnare charitatem post acceptam gratiam Spiritus sancti, quod peccatum Dominus neque hic, neque in futuro seculo dimitti dicit. Vnde quæri potest, vtrum in Spiritum sanctum Iudæi peccauerint, quando dixerunt, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum, dæmonia Dominus expelleret: vtrum hoc in ipsum Dominum dictum accipiamus, quia de se dicit alio loco: Si enim patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? An quoniam de magna inuidentia dixerunt, ingrati tam præsentibus beneficijs, quamuis nondum Christiani fuerint, tamen propter ipsam inuidentiæ magnitudinem, in Spiritum sanctum peccâsse credendi sunt? Non enim hoc colligitur de verbis Domini. Quamuis enim in eodem loco dixerit, Quicunque enim dixerit verbum nequam in Filium hominis, remittetur ei: Qui autem dixerit verbum aduersus Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: tamen videri potest ad hoc eos monuisse, vt accedant ad gratiam, & post acceptam gratiam non ita peccent, vt nunc peccauerunt. Nunc enim in filiũ hominis dixerunt verbum nequam, & potest eis dimitti, si conuersi fuerint, & ei crediderint, & Spiritum sanctum acceperint: quo accepto, si fraternitati inuidere, & gra-

1 Ioan. 5. Peccatum ad mortem.

Inuidentia fraternæ pacis.

Luc. 23. a

Act. 7. a

2. Tim. 4.

Inuidentia fraternæ charitatis.

Matth. 12. & Marc. 3.

Matth. 12. g

Matth. 12.

& gratiam, quam acceperant, oppugnare volucrint, non eis dimitti, neque in hoc seculo, neque in futuro. Nam si eos sic haberet condemnatos, vt nullam spem illis reliquisset, non adhuc monendos iudicaret, cùm addidit dicens: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonũ: aut facite arborẽ malam & fructum eius malum. Sic itaque accipiatur diligendos inimicos esse, & benefaciendum his, qui nos oderunt, & orandum pro his, qui nos persequuntur, vt pro quibusdam etiam fratrum peccatis intelligatur non præceptum esse, vt oremus: ne per imperitiam nostram diuina scriptura, quod fieri non potest, à se dissentire videatur.

Matth. 12. Matth. 5.

2. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono: Loco alio (nimirum libro primo de sermone Domini in monte, capite vicesimosecundo) Peccatum fratris ad mortem, de quo dicit Ioannes Apostolus: Non pro illo dico vt roget quis; ita definiui, vt dicerem: Peccatum fratris ad mortem puto esse, cùm post agnitionem DEI, per gratiam Domini nostri IESV Christi, quisque oppugnat fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam, qua reconciliatus est Deo, inuidentiæ facibus agitatur. Quod quidem non confirmaui, quoniam hoc putare me dixi; sed tamen addendum fuit, si in hac tam scelerata mentis peruersitate finierit hanc vitam: quoniam de quocunque pessimo in hac vita constituto, non est vtique desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur.

1. Ioan. 5. Peccatum ad mortem, inuidentia fraternæ charitatis.

De nullo desperandum in hac vita.

1. II SAPIENTIAE secundo: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum: imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

2. APOCALYPSIS duodecimo: Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

3. PRIORIS Petri quinto: Sobrij estote, & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.

4. ACTORVM vndecimo: Cùm autem ascendisset Petrus Ierosolymam, disceptabant aduersus illum, qui erant ex circuncisione, dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducâsti cum illis?

5. ET capite decimotertio: Sequenti verò sabbato penè vniuersa ciuitas conuenit audire verbum Dei. Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes. Tunc constanter &c.

6. GENESIS quarto: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain verò, & ad munera illius non respexit: iratusque est Cain vehementer, & concidit vultus eius.

VII.

Quæ obstinatio facit peccatum in Spiritum sanctum?

Augustin. in Enchirid. c. 83. & in psalm. 58. concione 1. Gregor. homil. 11. super Ezechiel. Bernard. lib. 2. de consideratione c. 2. & in serm. de conuersione ad Clericos, cap. 4.

A EA nimirum, quæ obfirmatum planè animum adfert aduersus bene monentem, vt nullis quidem rationibus ab instituto damnabili se deflecti quis patiatur.

a Exod. 7. & deincept. Augustin. quæst. 18. & 24 super Exodum, & serm. 88. de tempor. Gregor. 31. Moral. cap. 11. & libro 1. cap. 5.

B Fuit hoc peccato insigniter obstrictus rex [a] Pharao, qui etsi toties moneretur à Moyse, & subinde flagellis Dei grauissimis affligeretur: tamen in proposito tyrannico perstitit, & [b] perijt obstinatus. Nota est

b Exodi 14. g

c Ierem. 6. a & 8. b Isaiæ 48. a Zachar. 7. c Genes. 49. a

& Iudæorum inuicta [c] pertinacia, quos suis veluti coloribus depingens Stephanus, [d] *Dura ceruice*, inquit, *& incircuncisis cordibus, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis.* Nec sunt dissimiles hodiè, qui nouis addicti sectis, ne audire quidem, aut legere sustinent Catholicè docentem, quasi [e] aspidum instar occlusis illi contra dulcem melodiam, id est, sanam Ecclesiæ

d Actor. 7. f

e Psalm 57. a

doctrinam, auribus, dicere videantur: [f] *Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.* Quod nihil aliud est, quàm, vt Paulus [g] loquitur, secundùm duritiam, & impœnitens cor, thesaurizare sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Nam vt Salomon

f Iob 21. ab

g Rom. 2. a

h Prouerb. 29. 1. Bernard. serm. 42. in Cantica.

quoque docet [h], *Viro, qui corripientem dura ceruice contemnit, repentinus ei superueniet interitus: & eum sanitas non sequetur.*

TESTI-

TESTIMONIA.

Cōtemnens remissionē peccatorū

1. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimotertio: Qui in Ecclesia remitti peccata non credens, contemnit tantam diuini muneris largitatem, & in hac obstinatione mentis diem claudit extremum, reus est illo irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata dimittit.

2. ET in psalmum quinquagesimumoctauum, concione prima: Ergò non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Hoc duobus modis intelligi potest. Siue quià omninò nulla peccata impunita relinquit Deus; siue quòd est quædam iniquitas, quam qui operantur, omninò eorum Deus non miseretur. Secundùm istos duos modos breuiter, quantum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis, parua magnaue sit, puniatur necesse est; aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. Ergò fratres puniamus nostra peccata, si quærimus misericordiam Dei. Non potest Deus misereri omnium operantium iniquitatem, quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata. Prorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti, quod impunitum esse non possit; sed à te puniatur potius, vt facias quod illo psalmo scriptum est, Præueniamus faciem eius in confessione. Quid est, Præueniamus faciem eius in confessione? Antequam ipse attendat vt puniat, tu præueni confitendo, & puni. Non ille inueniat quod puniat; quia cùm tu punis iniquitatem, facis æquitatem. Et ideo tui miserebitur Deus, quia iam te operantem æquitatem inuenit Deus. Quid est, operantem æquitatem? Quia hoc in te odisti, quod & ille odit; vt incipias placere Deo, dum hoc in te punis, quod displicet Deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum; quia verum est: Non miserearis omnium, qui operantur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum, quo hæc sententia possit intelligi. Est quædam iniquitas, quam qui operatur, non potest fieri vt misereatur ei Deus. Quæritis fortè quænam illa sit? Ipsa est defensio peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua, magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit, quod Deus odit. Et videte quàm peruersè, quàm iniquè. Si quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, Deo. Nam hoc modo defendunt homines peccata sua ex Dei persona, quod pessimum est. Quid est hoc? Nemo est qui audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est homicidium, bona fraus, bonum periurium: nullus prorsus hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant mala hæc esse quando patiuntur. Omninò ergò non inuenies animam tam peruersam, tam extorrem à societate generis humani, & à participatione communis sanguinis ex Adam; cui videatur bonum esse adulterium, sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodo ea defendunt? Si Deus noluisset, non id fecissem, Quid vis faciam fato meo?

Nulla iniquitas impunita manet.

Psalm. 94.

Defendere peccata, quanta sit iniquitas.

3. GREGORIVS homilia vndecima super Ezechielem: Districta sunt omnipotentis Dei iudicia. Et qui peccatorem diu expectat vt redeat, non redeunti, atque contemnenti, ponit adhuc vbi grauius impingat. Peccatum quippe, quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul & pœna peccati. Omne enim quod prius committitur, peccatum est. Sed si citius pœnitendo non tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus, obligatam peccatis mentem etiam in culpam alteram permittit cadere, vt qui flendo, & corrigendo noluit mundare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergò, quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est, & causa peccati: quia ex illo oritur, vnde adhuc peccatoris animus altius obligetur. Peccatum verò, quod ex peccato sequitur, peccatum simul est, & pœna peccati: quia excrescente cæcitate, ex retributione priorie culpæ generatur, vt quasi iam quædam sint in peccatore supplicia, ipsa incrementa vitiorum. Fit verò nonnunquam, vt vnum idemque peccatum, & peccatum sit, & pœna peccati, simul & causa peccati. Et paulò pòst: Hoc autem nobis cum tremore considerandum est, quomodo iustus & omnipotens Deus, cùm præcedentibus peccatis irascitur, permittit vt cæcata mens etiam in alijs labatur. Vnde Moyses ait: Nondum completa sunt peccata Amorrhæorum. Dauid quoque ait: Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum, vt non intrent in iustitia tua. Propheta etiam alius dicit: Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Sanguis enim sanguinem tangit, quando peccato peccatum addicur, vt ante Dei oculos, adiunctis iniquitatibus, anima cruentetur. Paulus Apostolus ait: Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per angelum dicitur: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Vnde nunc etiam Dominus dicit: Si conuersus iustus à iustitia sua, fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Ac si apertè dicat: Quia videre pœnitendo noluit vbi iam impingit, iusto eum iudicio deserens, ponam ei vt & alibi impingat. Quod tamen Domini ponere, est nequaquam ad peccandum premere, sed nolle à peccato liberare: sicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Non enim cor peccantis Dominus obdurat: sed obdurare dicitur, cùm ab obduratione non liberat. Misericors enim Deus tempus nobis ad pœnitentiam relaxat, sed cùm eius gratiæ patientiam, nos ad augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tempus, quod ad parcendum piè disposuit, districtius ad feriendum vertit, vt quia reuerti quis etiam spatio temporis accepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si conuerti voluisset. Vnde scriptum est: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? secundùm duritiam autem tuam, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. De benignitate ergò omnipotentis Dei, iram sibi in die iræ reprobus thesaurizat: quia dum ad pœnitentiam tempus accipitur, & ad peccandum exhibetur, ipsum remedium gratiæ, vertit in augmentum culpæ. Vnde & omnipotens Deus, qui collata remedia conspicit ad culpæ augmentum trahi, ipsam benignitatem, quam contulit, in iudicij districtionem vertit, vt inde post amplius feriat, vnde modò amplius expectat. Et quia homo deserere malum non vult vt viuat, auget vnde moriatur.

Genes. 15. Psalm. 68. Osee 4. 1. Tim. 1. Apocal. 22. Ezechiel. 3.

Quàm perniciosum sit, in peccatis perseuerare.

Quomodo Deus dicatur offendiculum ponere. Exod. 4. & 7.

Quomodo Deus obdurare corda dicitur.

Rom. 2.

4. BERNARDVS libro primo de Consideratione ad Eugenium Pontificem maximum, capite secundo: Nec pergas quærere quod illud sit: (cor durum videlicet) si non expauisti, tuum hoc est. Solum est cor durum, quod semet-

semetipsum non exhorret, quia nec sentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis salutem vnquam adeptus est, nisi quem fortè miserans Deus, abstulit ab eo, iuxta Prophetam, cor lapideum, & dedit cor carneum. Quid ergò cor durum? Ipsum est quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus, minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia est, ad consilia infidum, ad iudicia sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiscens, præsentium negligens, futura non prouidens. Ipsum est cui præteritorum, præter solas iniurias, nihil omninò non præterit, præsentium nihil non perit, futurorum nulla, nisi fortè ad vlciscendum, prospectio seu præparatio est. Et vt in breui cuncta horribilis mali mala complectar, ipsum est quod nec Deum timet, nec hominem reueretur.

Ezechiel. 36. Cordis duri egregia descriptio.

5. IDEM in sermone de conuersione ad Clericos, capite quarto: At fortè aliquem moueat illud de psalmo: Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos mercatur in dies, & cui, secundùm duritiam suam, & cor impœnitens, thesaurizat iram in die iræ? Cæterùm hoc odium tam carnis, quàm animæ, non in affectu, sed in effectu potius inuenitur. Sic nimirum odit & phreneticus carnem suam, cùm sibijpsi manus inferre laborat, rationis deliberatione sopita. An verò grauior vlla phrenesis iudicatur, quàm impœnitentia cordis, & peccandi obstinata voluntas? Siquidem manus nefarias injecit sibijpsi, nec carnem, sed mentem lacerat, & corrodit.

Psalm. 10.

Rom 2.

Obstinata peccandi voluntas, grauissima phrenesis.

1. IN EXODI septimo hæc summatim continentur: Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgam vertunt in serpentem, & aquam virga percussam in sanguinem, quæ etiam faciunt Magi Pharaonis suis incantationibus: quam ob causam Pharao magis induratur.

2. OCTAVI capitis summa hæc est: Secunda AEgypti plaga est ranarum, pro quarum ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia ciniphum, & quarta muscarum, propter quas rursum promittit Pharao se filios Israel dimissurum, quod non facit.

3. NONI verò capitis hæc est: Quinta plaga est pestis in iumentis, sexta vlcerum, septima grandinis, ad quam promittit Pharao se dimissurum populum, si cesset: verùm nec id complet: nullus autem filiorum Israel in his malis vllum patitur damnum.

4. ET decimi capitis: Octauum signum est locustarum, quibus ablatis, obduratus Pharao, nec sic quidem iuxta condictum dimittit populum. quapropter nonum additur, nempe tenebrarum densissimarum; propter quas dimittit Pharao, vt exeant, sed protinus idem denegat, Moysique minatur.

5. DVODECIMI summa est: Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, eiusque sanguine domorum superliminaribus illito, cæsis omnibus AEgypti primogenitis, Israëlitæ cum diuitijs AEgypti egrediuntur: de ritu Phasc ac esu azymorum, & tempore habitationis Israel in AEgypto.

6. AVGVSTINVS quæstione decimaoctaua super Exodum: Vt ergò tale cor haberet Pharao, quod patientia Dei non moueretur ad pietatem, sed potius ad impietatem, vitij proprij fuit. Quòd verò facta sunt ea, quibus cor suo vitio tam malignum resisteret iussionibus Dei (hoc est enim quod dicitur, Induratum; quia non flexibiliter consentiebat, sed inflexibiliter resistebat) dispensationis fuit diuinæ, qua tali cordi non solùm iusta, sed euidenter iusta pœna parabatur, qua timentes Deum corrigerentur. Proposito quippe lucro, verbi gratia, propter quod homicidium committatur, aliter auarus, aliter pecuniæ contemptor mouetur: ille scilicet ad facinus perpetrandum, ille ad cauendum: ipsius tamen lucri propositio, in alicuius illorum non fuit potestate. Ita causæ ueniunt hominibus malis, quæ non sunt quidem in eorum potestate, sed hoc de illis faciunt, quales eos inuenerint iam factos propijs vitijs ex præterita voluntate. Videndum sanè est, verum etiam sic accipi possit, Ego indurabo; tanquam diceret, quàm durum sit demonstrabo.

Quomodo cor Pharaonis indurat um dicatur à Deo.

Altera expositio.

7. ET quæstione vigesimaquarta: Et vidit Pharao, quoniam facta est refrigeratio, & ingrauatum est cor eius, & non exaudiuit eos, sicut dixerat Dominus. Hic apparet, non illas tantùm fuisse causas obdurationis cordis Pharaonis, quòd incantatores eius similia faciebant, verum etiam ipsam Dei patientiam, qua parcebat patientia Dei secundùm corda hominum, quibusdam vtilis ad pœnitendum, quibusdam inutilis ad resistendum Deo, & in malo perseuerandum: non tamen per seipsam inutilis est, sed secundùm cor malum, sicut iam diximus. Hoc & Apostolus dicit, Ignoras quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam cordis tui, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Nam & alibi cùm diceret, Christi bonus odor sumus in omni loco: etiam illud adiunxit, Et in ijs qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt. Non dixit, Christi bonum se odorem esse ijs qui salui fiunt, malum autem ijs qui pereunt, sed tantùm bonum odorem se dixit. Illi verò tales sunt, vt & bono odore pereant, secundùm sui cordis, vt sæpè dictum est, qualitatem, quæ mundanda est bona voluntate in Dei gratiam, vt incipiant ei prodesse iudicia Dei, quæ malis cordibus nocent.

Causæ obdurationis Pharaonicæ.

Exod. 9.

Dei patientia aburentes.

Rom. 2.

2. Cor. 2.

8. ITEM sermone octogesimooctauo de tempore: Primò hoc fideliter & firmiter credat dilectio vestra, quia nunquam prius Deus deserit hominem, nisi prius ab homine deseratur. Cùm enim & semel, & secundò, & tertiò vnusquisque grauia peccata commiserit: expectat tamen illum Deus, sicut per Prophetam dicit, Vt conuertatur, & viuat. Cùm verò in peccatis suis cœperit permanere, de multitudine peccatorum nascitur desperatio, ex desperatione obduratio generatur. Dum homines negligentes, in primis despiciunt peccata sua, quia parua sunt, crescentibus minutis peccatis, adduntur etiam crimina, & cumulum faciunt, & demergunt. Quod cùm factum fuerit, impletur hoc quod scriptum est, Peccator cùm venerit in profundum malorum, contemnit. De talibus & Apostolus dicit, Ignoras, quòd patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundùm duritiam cordis tui, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ. Et de tali obdurationc etiam alibi legimus, Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadit præceps. Et iterum de corrigendo filio scriptura loquitur: Vnde ait, Tunde latera filij tui, dum infans est, ne induret, & non consentiat tibi. Ista enim testimonia scripturarum ideò chari-

Deus nunquam deserit hominem prior.

Ezechiel. 33.

Prouerb. 18.

Rom. 2.

Eccli 30.

Ibidem.

charitati vestræ insinuare volui, vt intelligatis, quia & obduratio, non Dei potentia compellente perficitur, sed Dei remissione, vel indulgentia generatur: ac sic Pharaonem non diuina potentia, sed diuina patientia credenda est obdurâsse. Denique quotiens cum Dei plaga percussit, afflictus pœnituit. At vbi ei remissio diuina indulgentiam dedit, iterùm se in superbiam elatus erexit. Hoc ergò definitissimè credite fratres, & hoc intelligite, quia quotiens Dominus dicit, Ego indurabo cor Pharaonis: non aliud intelligi voluit, nisi, Ego, inquit, suspẽdo plagas meas, & flagella, vndè eum per indulgentiam meam contra me obdurari permitto. Sed fortè aliquis dicat, Quare illum Deus parcẽdo indurari fecerit, & quare flagella remouerit? Hoc loco securus ego respondeo: Ideò Deus totiens flagella remouit, quia Pharao pro ingenti cumulo peccatorum suorum, non tanquàm filius ad emendationem meruit corripi, sed tanquàm hostis permissus est indurari. Tantæ enim illius iniquitates præcesserunt, & Deum totiens sacrilego ausu contempserunt, vt in illo impleretur, quod de talibus Spiritus sanctus dixit, In labore hominum nõ sunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, & impietate sua: prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum. Eccè qualiter obduratur, qui ad correctionem castigari à Domino non meretur. De illis autem, quos indurari Dei misericordia non permittit, scriptum est, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et iterùm, Ego quos amo, arguo, & castigo. Et iterùm, Quem enim diligit Dominus, corripit. De hac obduratione etiam Propheta ex persona populi ad Dominum clamat, dicens: Indurâsti cor nostrum ne timeremus te. Quod vtique nõ est aliud, nisi, Deseruisti cor nostrum, ne conterteremur ad te. Quam rem multis præcedentibus sacrilegijs in populo Iudæorum impletam esse cognouimus. Nemo ergò cum Paganis, aut Manichæis Dei iustitiam reprehendere, aut culpare præsumat: sed certissimè credat, quòd Pharaonem, non Dei violentia, sed propria iniquitas, & indomabilis superbia contra Dei præcepta totiens fecerit obdurari. Quid est autem quod dixit, Ego indurabo cor eius, nisi, cùm abfuerit gratia mea, obduret illum nequitia sua? Et vt hoc euidentiùs possit agnosci, aliquam similitudinem de rebus visibilibus charitati vestræ proponimus. Sicut enim quotiens nimio frigore aqua constringitur, solis calore superueniente resoluitur, & discedente eodem sole iterùm obduratur: ita nimirùm peccatorum frigore refrigescit charitas multorum, & velut glacies obdurantur, & cùm eis iterùm calor diuinæ misericordiæ superuenerit, resoluuntur: Ille vtique calor, de quo scriptum est, Nõ est qui se abscondat à calore eius. Quod etiam erga Pharaonem impletum esse cognoscimus, à quo quotiens flagella remota sunt, contra Deum se obduratus erexit: quotiẽs verò afflictus est, humiliter supplicauit.

9. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vndecimo: Pharaonis cor Dominus obdurâsse describitur, nõ quòd ipse duritiam contulit, sed quòd, exigentibus eius meritis, nulla illud desuper infusi timoris sensibilitate molliuit.

10. ET libro vndecimo, capite quinto: Ad Moysen dicitur de Pharaone, Ego obdurabo cor eius. Obdurare quippe per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobum per gratiam non emollit.

11. EXODI decimoquarto capite describitur quomodò Pharao Israẽlem persequens, & per mare siccum post illum ingrediens, cum vniuerso equitatu ac curribus submersus fuerit.

12. IEREMIAE quinto: Quòd si etiam Viuit Dominus, dixerint: & hoc falsò iurabunt. Domine oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, iudicium Dei sui. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam Domini, iudicium Dei sui. & eccè, magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula.

13. ET capite octauo: Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Nunquid qui cadit, non resurget? & qui auersus est, non reuertetur? Quare ergò auersus est populus iste in Ierusalem auersione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi, & auscultaui: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

14. ISAIAE quadragesimooctauo: Sciui enim quia durus es tu, & nervus ferreus cervix tua, & frons tua ærea.

15. ZACHARIAE septimo: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiam, & miserationes facite, vnusquisque cum fratre suo. Et viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentem, & aures suas aggrauauerunt ne audirent. Et cor suũ posuerunt vt adamantem ne audirent legem, & verba quæ misit Deus exercituum in Spiritu suo per manum prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

16. GENESIS quadragesimonono: Simeon & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israël.

17. ACTORVM septimo: Dura cervice, vt in textu.

18. PSALMO quinquagesimoseptimo: Furor illis secundùm similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium: & venefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.

19. IOB vigesimoprimo: Quare ergò impij viuunt, subleuati sunt, confortatique diuitijs? Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Qui dixerunt Deo: Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus. Quis est Omnipotens, vt seruiamus ei? & quid nobis prodest si oraverimus illum?

20. AD Romanos secundo: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi

Pharaonis obduratio vnde.

Exod. 4. & 7.

Iustè permissus est obdurari.

Mal. 72.

Hebr. 12. Apoc. 3. Prouer. 3.

Isaiæ 63.

Exo. 4. & 7.

Similitudo qua Pharaonis obduratio explicatur.

Matth. 24.

Mal. 18.

Exod. 4.

Correptionis contemptor quibus gradibus in malitia promoueatur.

Philip.1.

Eccl.3.

Luc.10.

Matth.23. Contemptui impatientia iungitur quandoque.

Pſal.10.

Pſal.4.

Impudentiæ impatientiæ quandoque iungitur. Iere.m.3.

Ezech.16. Defenſio peccati quàm execrabilis.

Apoc.3.

Tunc Deus magis irascitur, cùm non irascitur.

Iſaiæ 26. Pſal.2.

Pſal.98.

Iſaiæ 3. Ex impudentia oritur impœnitentia, mater deſperationis. Eccli.3. Iacob.

zas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius.

21. PROVERBIORVM vigeſimonono: Viro qui corripientem &c. vt in textu.

22. BERNARDVS ſermone quadrageſimoſecundo ſuper Cantica: Quòd ſi arguero & fecero quod meum eſt, illa autem increpatio procedens minimè quod ſuum eſt faciat, neque id ad quod miſi illam, ſed reuertatur ad me vacua, tanquàm iaculum feriens, & reſiliens, quid me animi tunc habere putatis fratres? Nónne angor? nónne torqueor? Et, vt mihi vſurpem aliquid ex verbis magiſtri, (quia de ſapientia non poſſum) prorſus coarctor è duobus, & quid eligam neſcio, placere ne mihi in eo quod locutus ſum, quoniam quod debui, feci: an pœnitentiam agere ſuper verbo meo, quia quod volui, non recepi? Volui nimirum premere hoſtem, & eripere fratrem: & non feci ſic, magis autem contrarium accidit. Nam læti animam, & culpam auxi. Siquidem acceſſit & contemptus. Nolunt audire te, inquit, quia nolunt audire me. Vides quæ maieſtas contemnitur? Non te putes me ſolum ſpreuiſſe, Dominus locutus eſt. Et quod dixit Prophetæ, dixit & Apoſtolis: Qui vos ſpernit, ait, me ſpernit. Non ſum Prophetа, non ſum Apoſtolus: & Prophetæ tamen, & Apoſtoli (audeo dicere) vice fungor: & quibus non æquor meritis, eorum implicor curis. Etſi ad meam multam confuſionem, etſi ad grande periculum mihi, ſuper cathedram Moyſi ſedeo, cuius tamen non vendico mihi vitam, nec experior gratiam. Quid tamen? Num ideò cathedræ non deferetur, quoniam occupata eſt ab indigno? Etiam ſi Scribæ, & Phariſæi in ea ſedeant, inquit, quæ dicunt facite. Plerunque etiam impatientia contemptui iungitur, ita vt aliquis non ſolùm non curet corrigi obiurgatus, ſed inſuper obiurganti indignetur more phrenetici, manum medici repellentis. Mira peruerſitas. Medicanti iraſcitur, qui non iraſcitur ſagittanti. Eſt enim qui ſagittat in obſcuro rectos corde, qui & ſeipſum nunc ſagittauit ad mortem, & in illum non commoueris? Mihi indignaris, qui ſanum te fieri cupio? Iraſcimini, inquit, & nolite peccare. Si peccato iraſceris, non ſolùm minimè peccas, ſed & quod peccâras, exterminas. Nunc verò & peccatum retines, medicamentum reſpuendo, & peccare apponis, irrationabiliter iraſcendo, & eſt ſupra modum peccans peccatum. Aliquoties additur & impudentia, vt non modò impatienter ferat quòd corripitur, ſed etiam id vndè reprehenditur, impudenter defendat. Hoc planè deſperatio. Frons, inquit, mulieris meretricis facta eſt tibi, noluiſti erubeſcere. Et ait: Receſſit zelus meus à te, vlerà non iraſcar tibi. Solo auditu contremiſco. Sentis ne, quanti periculi, quantique horroris, & tremoris res ſit peccati defenſio? Dicit iterùm: Ego quos amo, arguo, & caſtigo. Si ergò te zelus deſeruit: & amor. Nec eris amore dignus, qui indignus caſtigatione cenſeris. Vides quia tunc magis iraſcitur Deus, cùm non iraſcitur? Miſereamur impio, inquit, & non diſcet facere iuſtitiam. Miſericordiam hanc ego nolo. Super omnem iram miſeratio iſta, ſepiens mihi vias iuſtitiæ. Satius profectò mihi, iuxta Prophetæ conſilium, apprehendere diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & peream de via iuſta. Volo iraſcaris mihi pater miſericordiarum, ſed illa ira, qua corrigis deuium, non qua extrudis de via. Illud tua nobis benigna animaduerſio parit, hoc formidoloſa nutrit diſſimulatio. Non enim cùm neſcio, ſed cùm ſentio te iratum, tunc maximè confido propitium. etenim cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis. Deus, inquit, tu propitius fuiſti eis, & vltiſcens in omnes adinuentiones eorum. Moyſen loquitur & Aaron atque Samuelem, quos modò præmiſerat, & hoc vocat propitiationem, quòd eorum Deus non pepercit exceſſibus. Inunc tu ergò, atque hanc tibi excludito in æternum, defendendo errorem, & accuſando correptionem. An non iſtud eſt malum dicere bonum, & bonum malum? An nó ex hac odioſa impudentia, pullulabit mox impœnitentia, mater deſperationis? Quem enim pœniteat ſuper bono quod putat? Væ illis, inquit. Væ illud æternum eſt. Aliud eſt quenque tentari à propria concupiſcentia abſtractum & illectum, & aliud ſponte appetere malum tanquàm bonum, ad mortem quaſi ad vitam malè ſecuram properare.

VIII.

Quando peccatum Impœnitentiæ committitur?

Auguſt. de verb. Dom. ſer 11. cap. 2. & 13. & epiſtu. 50. ad Bonifac. Gelaſius tomo de anathematis vinculo.

A Cùm homo peccatorum ſuorum, quæ ſalutari pœnitentia expianda forent, finem modumque nullum facit, ac proponit inſuper ſe nolle vnquàm pœnitentiam agere.

a Pſal.35.d

B Talium certè, qui deploratè peccatores ſunt, ac manere volunt, vita iuxtà & mors [a] peſſima eſt, quum illi, ſi non verbis, at re ipſa dicere videantur: [b] *Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.* Ac de his etiam dictum accipi poteſt, quod Ioannes teſtatur, [c] *Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico, vt roget quis.*

b Iſaiæ 28.d & Pſal. 54 a Prouerb. 2.

c 1. Ioan. 5.d Aug. de corr. & gratia. 12 & R. tract. cap. 19.

C Hæc dicta ſint hactenus de peccatis in Spiritum ſanctum, grauiſſimis illis quidē, & quæ aut nunquàm, aut ægrè admodùm à Deo homini remittuntur. Quapropter aduerſus ea

sus ea sæpè nos ipsos munire, & alios confirmare debemus, vt obseruetur illud: [d] *Nolite contristare, nolite extinguere Spiritum Dei:* [e] *Hodiè si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Non* [f] *obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Cor* [g] *enim durum habebit malè in nouissimo.* Nunc porrò ad peccata, quæ & ipsa non parùm enormia sunt, & in cælum clamantia dici solent, accedamus.

d Ephes. 4. g 1. Thess. 5. c
e Psal. 94. b
f Heb. 3. b
g Eccli. 3. d

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS sermone vndecimo de verbis Domini, capite duodecimo: Contra hoc donum gratuitum, (remissionem scilicet peccatorum) contra istam Dei gratiã loquitur cor impœnitens. Ipsa ergò impœnitentia, est Spiritus blasphemia: quæ non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro. Contra Spiritum enim sanctum, quo baptizantur, quorum peccata omnia dimittuntur, & quem accepit Ecclesia, vt cui dimiserit peccata, dimittantur ei: verbum valdè malum, & nimis impium, siue cogitatione, siue etiam lingua sua dicit quem patientia Dei cùm ad pœnitentiam adducat, ipse secundùm duritiam cordis sui, & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opera eius. Hæc ergò impœnitentia, sic enim vno aliquo nomine possumus vtcunque appellare & blasphemiam, & verbum contra Spiritum sanctum, quod remissionem non habet in æternum? hæc, inquã, impœnitentia, contra quam clamabat & præco, & iudex, dicentes, Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum: contra quam Dominus os Euangelicæ prædicationis aperuit, & contra quam ipsum Euangelium in toto orbe prædicandum esse prædixit; vbi posteaquàm resurrexit à mortuis, ait discipulis; Oportebat pati Christum, & resurgere à mortuis tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum per omnes gentes, incipientibus ab Ierusalem. Hæc omninò impœnitentia non habet remissionem, neque in hoc seculo, neque in futuro: quia pœnitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quæ valeat in futuro. Et deinceps capite decimotertio: Sed ista impœnitentia, vel cor impœnitens, quamdiù quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quamdiù patientia Dei ad pœnitentiam adducit: nec de hac vita rapit impium, qui non mortem vult impij, quantum vt reuertatur & viuat. Paganus est hodiè: vndè scis, vtrùm sit futurus crastino Christianus? Iudæus infidelis est hodiè: quid si cràs credat in Christum? Hæreticus est hodiè: quid si cràs sequatur catholicam veritatem? Schismaticus est hodiè: quid si cràs amplectatur catholicam pacem? Quid si isti, quos in quocunque genere erroris notas, & tanquàm desperatissimos damnas, antequàm finiant istam vitam, agant pœnitentiam, & inueniant veram vitam in futuro? Proindè, fratres, etiam ad hoc vos admoneat quod ait Apostolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare. Hęc enim blasphemia Spiritus, cui nunquàm est vlla remissio (quam nõ omnem, sed quandam intelleximus, eamque perseuerantem duritiam cordis impœnitentis, vel diximus, vel inuenimus, vel etiam quantum existimamus, ostendimus) non potest in quoquam, vt diximus, dum in hac adhuc vita est, deprehendi. Et paulò pòst: Non ergò propterea quicunque dixerit verbum contra filiũ hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur: quia in Trinitate maior est Filio Spiritus sanctus, quod nullus vnquàm vel hæreticus dixit: sed quoniam quisquis restiterit veritati, & blasphemauerit veritatem, quod est Christus, etiam post tantam sui prædicationem apud homines, vt verbum caro fieret, & habitaret in nobis, quod est filius hominis, idem ipse Christus, si non dixerit verbum illud cordis impœnitentis contra Spiritum sanctum, de quo dictum est; Qui non renatus fuerit ex aqua & Spiritu: & de quo item dictum est; Accipite Spiritum sanctum, si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei: id est, si pœnituerit eum, accipiet per hoc donum remissionem omnium peccatorũ, simul & huius, quòd verbum dixit contra Filium hominis: quia peccato ignorantiæ, siue contumaciæ, vel cuiuscunque blasphemiæ, non addidit peccatum Impœnitentiæ contra donum Dei, & gratiam regenerationis, vel reconciliationis, quæ fit in Ecclesia Spiritu sancto.

Impœnitẽtia est peccatum in Spiritum sanctum.
Ioan. 20.
Gen. 2.
Matt. 3. & 4.
Luc. 24.
Impœnitẽtiæ peccatum non remittitur.
De nullo, quamdiù viuit, desperandum.
Eccli. 18.
1. Cor. 4.
Occurrit dubitationi.
Cur blasphemia in Spiritum sanctũ grauior iudicatur, quam in Patrem aut Filium.
Ioan. 1.
Ioan. 3.
Ioan. 20.
Impœnitẽtia repugnat gratiæ baptismi & sacramenti pœnitentiæ.

2. IDEM in epistola quinquagesima ad Bonifacium Comitem: Intelligant ergò non omne, sed aliquod significatum esse peccatum in Spiritum sanctum, quod omninò non remittetur. Sicut enim cùm dixisset; Si non venirem, peccatum non haberent: vtique non omne peccatum intelligi voluit, quandoquidem pleni erant multis magnisque peccatis, sed aliquod proprium peccatum: quod si nõ haberent, possent illis omnia dimitti quæ habebant, id est, quòd in eum venientem non crediderunt: hoc enim non haberent peccatum, si non veniret: sic etiam cùm dixit, Qui peccauerit in Spiritũ sanctum, vel qui verbum dixerit aduersus Spiritum sanctum, non vtique omne quod in Spiritum sanctum peccatur facto, siue dicto, sed aliquod certum, & proprium intelligi voluit. Hoc est autem duritia cordis vsque ad finem huius vitæ, qua homo recusat in vnitate corporis Christi, quod viuificat Spiritus sanctus, remissionem accipere peccatorum. Cùm enim dixisset discipulis; Accipite Spiritum sanctum: continuò subiecit, Si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei: si cui tenueritis, tenebuntur. Huic ergò dono gratiæ Dei, quicunque restiterit & repugnauerit, vel quoquo modo fuerit ab eo alienus, vsque in finem huius temporalis vitæ, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. hoc scilicet grande peccatum, vt eo teneantur cuncta peccata, quod non probatur ab aliquo esse commissum, nisi cùm de corpore exierit. Quandiù verò hic viuit, eũ, sicut dicit Apostolus, patientia Dei ad pœnitentiam adducit. Sed si ipse perseuerantissima iniquitate,

Ioan. 15.
Matth. 12. Marci 3. Luc. 12.
Certa quædam blasphemia in Spiritum sanctum, non remittetur vnquàm.
Ioan. 20.
Rom. 2.

quitate, ficut conſequenter adiungit Apoſtolus, ſecundùm duritiam cordis ſui, & cor impœnitens theſaurizat ſibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, non remittetur ei neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Iſti autem, cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non ſunt deſperandi: adhuc enim ſunt in corpore: ſed non quærant Spiritum ſanctum, niſi in Chriſti corpore.

Matth. 12. Marc. 3.

3. GELASIVS primus in tomo de Anathematis vinculo: Dixit Dominus, quòd in Spiritum ſanctum peccantibus nec hic eſſet, nec in futuro ſeculo remittendum. Quantos autem cognoſcimus in Spiritum ſanctum delinquentes ſicut hæreticos diuerſos, Arrianos, Eunomianos, Macedonianos, ad fidem catholicam reuertentes, & hic remiſſionem ſuæ percepiſſe blaſphemiæ, & in futurum ſpem ſumpſiſſe indulgentiæ conſequendæ? Nec ideò non vera eſt Domini ſententia, aut putabitur eſſe vllatenùs reſoluta, cùm circa tales, ſi hoc eſſe permaneant, nunquàm omninò ſoluenda perſiſtat, effectis autem non talibus, non irrogata. Sicut etiam eſt conſequenter & illud B. Ioannis Apoſtoli: Eſt peccatum ad mortem: non dico, vt oretur pro eo. Et eſt peccatum non ad mortem: dico, vt oretur pro eo: Eſt peccatum ad mortem, in eodem peccato manentibus: eſt peccatum non ad mortem, ab eodem peccato recedentibus. Nullum eſt quippe peccatum, pro quo aut non oret Eccleſia remittendo: aut quod, data ſibi diuinitùs poteſtate, deſiſtentibus ab eodem, non poſſit abſoluere, vel pœnitentibus relaxare, cui dicitur: Quæcunque dimiſeritis ſuper terram, dimiſſa erunt & in cælis: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis. In quibuſcunque omnia ſunt, quantacunque ſint, & qualiacunque ſint: veraci nihilominùs eorum manente ſententia, quæ nunquàm ſoluenda eſſe denunciatur: in eorum tenore conſiſtens, non etiam ab hoc eodem pòſt recedens. Et paulò pòſt: Notandum, quòd quolibet genere blaſphemantibus in Spiritum ſanctum, ſi reſipiſcant & corrigãt, & hîc eis & in futuro ſeculo remittatur; nec indè poſſit Domini nutare ſententia, quæ circa tales, vtique permanentes, permanere dicta eſt, non circa non tales effectos. Quamdiù autem in hoc manent, tales ſunt, qualibus non remittendum eſſe præfixum eſt. Cùm autem ab hoc receſſerint, non tales efficiuntur, qualibus non remittendum eſſe prædictum eſt. Et ideò non talibus effectis poteſt & hîc & in futuro ſeculo iam remitti. Alioquin (quod abſit) fruſtrà videretur Eccleſia huiuſmodi ſua reconciliatione ſuſcipere. Quia autem fruſtrari non poteſt, hoc intellectu modis omnibus, ſalua Domini ſententia, prædicandum eſt, quantum ad nos pertinet, omninò poſſe.

Quibus remitti poſſit Spiritus blaſphemia, quibus non poſſit.

1. Ioan. 5.

Eccleſiã quæuis peccata remittere poteſt pœnitentib. Matth. 16. & 18. Ioan. 20.

Blaſphemãtibus in Spiritum ſanctum quando peccatum remittatur.

1.B PSALMO trigeſimotertio: Mors peccatorum peſſima.

2. ISAIAE vigeſimooctauo: Propter hoc audite verbum Domini viri illuſores, qui dominamini ſuper populum meum, qui eſt in Ieruſalem. Dixiſtis enim; Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm tranſierit, non veniet ſuper nos: quia poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus.

3. ET capite tertio: Ruit Ieruſalem, & Iudæa concidit: quia lingua eorum & adinuentiones eorum contra Dominum, vt prouocarent oculos maieſtatis eius. Agnitio vultus eorum reſpondit eis: & peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicauerunt, nec abſconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita ſunt eis mala.

4. PSALMO quinquageſimoprimo: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Propterea Deus deſtruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem tuam de terra viuentium.

5. PROVERBIORVM ſecundo: Conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruerſa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas: qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis: quorum viæ peruerſæ ſunt, & infames greſſus eorum.

6. PRIMAE Ioannis quinto: Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

7. AVGVSTINVS in libro de Correptione & gratia, capite duodecimo: Eſt peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. De quo peccato quoniam non expreſſum eſt, poſſunt multa & diuerſa ſentiri: ego autem dico id eſſe peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur, deſerere vſque ad mortem.

1. Ioan. 5.

Peccatum ad mortem, eſt fidem viuam vſq; ad mortem deſerere.

8. IDEM libro primo Retractationum, capite decimonono, vt ſuprà quæſtione ſexta, authoritate ſecunda.

1.C AD Epheſios quarto: Et nolite contriſtare ſpiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in die redemptionis.

2. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Spiritum nolite extinguere.

3. PSALMO nonageſimoquarto: Hodiè ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra: ſicut in irritatione ſecundùm diem tentationis in deſerto.

4. AD Hebræos tertio: Quapropter ſicut dicit Spiritus ſanctus: Hodiè ſi vocem eius audieritis, nolite obdurare corda veſtra, ſicut in exacerbatione ſecundùm diem tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri: probauerunt, & viderunt opera mea quadraginta annis: Propter quod infenſus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipſi autem non cognouerunt vias meas: ſicut iuraui in ira mea: Si introibunt in requiem meam. Videte fratres, ne forte ſit in aliquo veſtrûm cor malum incredulitatis, diſcedendi à Deo viuo: ſed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec Hodiè cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Chriſti effecti ſumus: ſi tamẽ initium ſubſtantiæ eius vſque ad finem firmũ retineamus.

5. ECCLESIASTICI tertio: Cor durum habebit malè in nouiſſimo: & qui amat periculum, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, non habebit ſucceſſus, & prauus corde in illis ſcandalizabitur. Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adijciet ad peccandum.

DE

DE PECCATIS IN CÆLVM CLAMANTIBVS.

I.

Quæ dicuntur peccata in cælum clamantia?

EA, quæ præ cæteris insignem, & manifestam improbitatem habere noscuntur, diuinamque iram & vltionem insigniter accersunt ijs, à quibus committuntur.

Aug. in Enchi. cap. 80. & lib. annot. in Iob ca. 30. & lib. 1. locutionis de Genesi. & quæst. 30. 5. super Exo. Gregor. 3. par. curæ past admonit. 32. & in 2. psalm. pœnitentialem.

B Eiuscemodi quatuor è Scriptura numerantur, [a] Homicidium voluntarium, Peccatum [b] Sodomiticum, Oppressio [c] pauperum, & Merces [d] operariorum defraudata.

a Genes. 4. b
b Genes. 18. c
c Exod. 22. d
d Deut. 24. e Iacob. 5. a

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite octogesimo: Peccata, quamuis magna & horrenda, cùm in consuetudinem venerint, aut parua, aut nulla esse creduntur: vsqueadeò, vt non solùm non occultanda, verùm etiam iam prædicanda, ac diffamanda videantur: quando sicut scriptum est, Laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit benedicitur. Talis in diuinis libris iniquitas clamor vocatur. Sicut habes apud Isaiã Prophetam de vinea mala: Expectaui, inquit, vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem, & non iustitiam, sed clamorem. Vndè est illud in Genesi, Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est. Quia non solùm iam apud eos non puniebantur illa flagitia, verùm etiam publicè, velut lege, frequentabantur. Sic nostris temporibus ita multa mala, etsi non talia, in apertam consuetudinem iam venerunt, vt pro his non solùm excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare. Vndè cùm exponerem ante aliquot annos Epistolam ad Galatas, in eo ipso loco, vbi ait Apostolus, Timeo ne fortè sine causa laborauerim in vobis; exclamare compulsus sum; Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus, vsitata verò, pro quibus abluendis filij Dei sanguis effusus est, quamuis tã magna sint, vt omninò claudi contra se faciant regnum Dei, sæpè videndo omnia tolerare, sæpè tolerando nonnulla etiam facere cogimur. Atque vtinam, ô Domine, non omnia, quæ non poterimus prohibere, faciamus. Sed videro, vtrùm me immoderatus dolor incautè aliquid compulerit dicere.

Psal. 9. Clamor in Scripturis quid dicatur. Isaiæ 5. Genes. 18. Galat. 4. Genes. 18.

2. IDEM in libro Annotationum in Iob, super caput trigesimum: Insurrexerunt super me fures, quia ad honores indebitos, qui iustorum sunt proprij, per tenebrosas fallacias peruenerunt. Quorum domus erant cauernæ petrarum; qui concupiscentias suas defendebant, & tegebãt quibusdam obscuritatibus diuinorum librorum. Et inter arbores clamabant. Manifesta erant peccata eorum, quamuis ea scripturarum obscuritate, quasi umbris arborum, tegere conarentur. Hinc est, Clamor Sodomorum ascendit ad me. Et pleriſque locis, pro manifestis peccatis, clamorem ponit scriptura, vt verbum sit, quicquid corde concipitur; clamor, cùm procedit in factum.

Genes. 18.

3. ET libro primo locutionis de Genesi, tractans capitis decimioctaui hæc verba: Dixit autem Dominus, Clamor Sodomorum, & Gomorrhæ impletus est, & delicta eorum magna valdè. Clamorem scriptura solet ponere, pro tanta impudentia & libertate iniquitatis, vt nec verecundia, nec timore abstergatur.

Genes. 18. Clamor in Scripturis.

4. ITEM quæstione quinta super Exodum: Et nunc ecce clamor filiorum Israël venit ad me, non sicut clamor Sodomorum, quo iniquitas sine timore, & sine verecundia significatur.

Exod. 3. Genes. 18.

5. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione trigesimasecunda: Cùm prauus quisque impudenter innotescit, quo liberiùs omne facinus perpetrat, eo etiam licitum putat: & quod licitum suspicatur, in hoc proculdubiò multiplicius mergitur. Vndè scriptum est: Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt: nec absconderunt. Peccatum enim suum absconderet Sodoma, si adhuc sub timore peccaret. Sed funditus frena timoris amiserat, quæ ad culpam nec tenebras requirebat. Vndè & rursus scripeum est: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est. Peccatum quippe cum voce, est culpa cum actione: peccatum verò etiam cum clamore, est culpa cum libertate.

Isaiæ 3. Genes. 18. Culpa cum libertate clamor dicitur.

6. IDEM in psalmum secundum pœnitentialem: Quòd peccatum clamor sit, testatur scriptura quæ dicit: Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum ascendit ad me. Et iterùm: Descendam videre, vtrùm clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: Peccatũ quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate.

Genes. 18.

1. B GENESIS quarto: Et ait Dominus ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio: Num custos fratris mei sum ego? Dixitque ad eum: Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.

Genes. 18.

2. ET capite decimooctauo: Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est

tum est nimis. Descendam & videbo vtrùm clamorem qui venit ad me, opere compleuerint: an non est ita, vt sciam.

3. EXODI vigesimosecundo: Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in Terra Aegypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

4. DEVTERONOMII vigesimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiam coram Domino Deo tuo. Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, siue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum & reputetur tibi in peccatum.

5. IACOBI quinto: Agite nunc diuites, plorate vlulantes, &c. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabbaoth introiuit.

II.

Quomodò Scriptura vindicari docet Homicidium voluntarium?

GRAVITER sanè, quemadmodũ hisce verbis Deus ostendit, quibus Cain primum increpat homicidam: *Quid fecisti?* inquit, *vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram.* Et alibi vox Diuina testatur: [b] *Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.* Concinit [c] Psaltes Regius: *Viri sanguinum, non dimidiabunt dies suos.* Summum enim hoc scelus est, & atrocissimam proximo iniuriam adfert, qui vitam ei adimit absque legitima [d] authoritate. Vndè à CHRISTO etiam dictum est: [e] *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt.*

Vide Cõcil. Ancyr. cap. 22. Epaunense cano. 31. Triburiense can. 34. & seq.

a Genes. 4. b c Ambr. lib. 2. de Cain & Abel, ca. 9.

b Genes. 9. a b Exo. 21. b c Leuit. 24. c Num. 35. c d Deut. 19. a b c 1. Ioan. 3. c

c Psalm. 54. d

d August. lib. 22. contra Faustum, cap. 70.

e Matt. 26. c & Apoc. 13. c

TESTIMONIA.

Pœna veteris Ecclesiæ in homicidas constituta.

1. CONCILIVM Ancyranum capite vigesimosecundo: Qui voluntariè homicidium fecerint, ad pœnitentiam quidem iugiter se submittant. Circa exitum autem vitæ, communione digni habeantur. Eos verò, qui non voluntate, sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum pœnitentiam, communioni sociault secundùm gradus constituros: Hæc verò humanior definitio, quinquennij tempus tribuit.

2. CONCILIVM Epaunense tempore Gelasij primi celebratum, canone trigesimoprimo: De pœnitentia homicidarum, qui seculi leges euaserunt, hoc summa reuerentia de eis inter eos placuit obseruari, quod Ancyritani Canones decreuerunt.

3. CONCILIVM Triburiense canone quinquagesimoquarto: De his qui voluntariè homicidium fecerint, Ancyrano sancto concilio capite *vigesimoprimo legitur: Vt pœnitentiæ quidem iugiter se submittant: perfectionem verò, id est, communionis Christi gratiam, circa exitum consequantur. Institutа canonica, & sanctorum Patrum decreta, nostro & omnium orthodoxorum iudicio, inuiolabilem habeant firmitatem. Nobis autem, qui pastores Christi ouium sumus, pro moderni temporis qualitate, & hominum fragilitate, bonum & vtile videtur, vt his, qui voluntariè homicidium fecerint, authoritate synodali, & iudicio generali, & modum castigationis imponamus, & certum ac definitum pœnitentiæ tempus præmonstremus: ne prolixum tempus pœnitentiæ, generet fastidium negligentibus: sed cursim exercitatis, accrescat opus salutis.

*secundùm edit. vetere.

Relaxatio pœnæ homicidarum.

4. ET canone quinquagesimoquinto: Si quis sponte homicidium fecerit, quadraginta diebus ab ingressu Ecclesiæ arceatur. Et nihil mãducet illis quadraginta diebus, præter solum panem & salem, neque bibat nisi puram aquã. Nudis pedibus incedat. Lineis non induatur vestibus, nisi tantùm femoralibus. Secularia arma non porter. Nullo vehiculo vtatur. Ad nullam fœminam, nec ad propriam vxorem, his diebus miscatur. Nullam communionem illis

Pœnitentia eorum, qui voluntariè perpetrârot homicidia.

Digitized by Google

illis quadraginta diebus cum alijs Christianis, nec cum alio habeat pœnitente, in cibo, vel potu, aut vllis rebus. Si verò sint aliqui vitæ suæ insidiatores, vt præ illis non possit dignè pœnitere, interim differatur ei eadem pœnitentia, donec ab Episcopo proprio pax ei ab illis sit facta. Si enim aliqua corporali infirmitate detentus sit, vt non possit ritè ieiunare, adhibeatur ei misericordia, quousque conualescat, & tùnc demùm pœniteat. Si verò longo tempore eadem sit occupatus infirmitate, ad Episcopum pertinebit, vt prudenter pertractet, quomodò infirmum peccatorem curare disponat: quia, vt Gregorius pastorali commemorat libro, Occultiora sunt vulnera mentium, quàm corporum: & * ars est artium, regimen animarum.

* parte 1. cap. 1.

Abstinentia homicidæ annua qualis.

5. Et canone quinquagesimosexto: Post illos quadraginta dies, vnum annum integrum ab introitu Ecclesiæ suspendatur. Et abstineat se à carne & caseo, à vino & medone ac mellita ceruisia, nisi Dominicis diebus, & festis, qui per illum Episcopatum publicè celebrantur apud cunctum populum: & nisi vel in hoste, aut in aliquo magno sit itinere, vel longè, aut diù ad Dominicam curtem, vel si infirmitate detentus sit: tunc licitum sit ei, tertiam feriam, & quintam, atque Sabbatum redimere vno denario, vel pretio denarij, siue tres pauperes pro nomine Domini pascendo: ita duntaxat, vt vel carne, vel vino, vel medone, id est, de tribus vna re vtatur, non omnibus vescatur. Postquàm autem de itinere domum reuertatur, aut de infirmitate liberetur, prædictas ferias non redimat, sed statuto modo pœniteat. Completo verò vnius eiusdemque anni curriculo, ita castigatus ritè, & ordinabiliter more pœnitentium introducatur in Ecclesiam.

6. Item canone quinquagesimoseptimo: Secundum verò, & tertium annum simili modo pœniteat: excepto, quòd prædictas tres ferias redimere ius habeat, vbicunque est, siue in domo, siue in itinere. Cætera per omnia obseruet, vt in primo anno faciebat.

7. Et canone quinquagesimooctauo: Quartum enim annum, & quintum, sextum, & septimum, isto modo obseruet: Ieiunet autem his singulis tres quadragesimas: Vnam ante Pascha Domini, à caseo & pinguibus piscibus, à vino & medone & mellita ceruisia. Alteram ante natiuitatem S. Ioannis Baptistæ. Si verò desunt quadraginta dies ante natiuitatem, impleantur post natiuitatem. Tertiam quadragesimam ante natiuitatem Domini Saluatoris ieiunet, & abstineat se à carne & cæteris rebus prædictis: & in his quatuor annis, tertia feria, & quinta, ac sabbato, manducet & bibat quodcunque libeat. Et secundam atque quartam feriam denario, aut prædicto denarij pretio redimere ius habeat. Sextam verò feriam cautè obseruet. His septem annis ritè expletis, reconcilietur, & more pœnitentium sacris altaribus, & sanctæ communioni restituatur, atque perfectionem consequatur.

Post septennem pœnitentiam homicida ad communionem admittitur.

8. Genesis quarto: Dixitq; Cain ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum. Et ait Dominus ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit. Nescio: Num custos fratris mei sum ego? Dixitque ad eum: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitq; Cain ad Dominum: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Ecce eijcis me hodiè à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Dixitq; ei Dominus: Nequaquàm ita fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitq; Dominus Cain signum, vt non interficeret eum omnis qui inuenisset eum. Egressusq; Cain à facie Domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

9. Ambrosius libro secundo de Cain & Abel, capite nono: Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat: non, frater clamat. Hoc innocentia, & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Non accusat frater, ne videatur parricida. Non accusat vox ipsius, non anima eius, sed vox sanguinis accusat, quem ipse fudisti. Tuum te ergò facinus, non frater, accusat. Simul querela criminosa admittitur. Non potest de alieno testimonio queri, qui crimè proprio facinore cõtinetur. Minor est ferino, quàm factum: est enim etiam terra testis, quæ cepit sanguinem. Et benè ait, Vox sanguinis fratris tui clamat de terra: non dixit, de fratris clamat corpore, sed de terra clamat. Et si frater parcit, terra non parcit. Si frater tacet, terra cõdemnat. Ipsa est in terræ testis, & iudex. Testis acrior, quæ adhuc parricidij sui sanguine madet: iudex asperior, quæ tanto scelere coinquinata est, vt aperiret os suum, & exciperet sanguinem fratris tui de manu tua.

Genes. 4. Quomodò vox sanguinis clamare dicatur.

De terra clamare

10. Genesis eodem: Sanguinem animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri, & fratris eius requiram animam hominis. Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo.

11. Exodi vigesimoprimo: Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus eius: constituam tibi locum in quem fugere debeat. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo euelles eum, vt moriatur. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.

12. Levitici vigesimoquarto: Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur.

13. Numerorum trigesimoquinto: Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidij, & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit: percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet, statim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eũ per insidias: aut cùm esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidij reus erit. cognatus occisi statim vt inuenerit eũ, iugulabit. Quòd si fortuitu, & absq; odio, & inimicitijs quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiam in vrbẽ, ad quã cõfugerat, manebitq; ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbiũ, quæ exulibus deputatæ sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo qui vltor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit. debuerat enim profugus

fugus vsque ad mortem Pontificis in vrbe residere. Postquàm autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Nõ accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur. Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur; nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israel.

14. DEVTERONOMII decimonono: Hæc erit lex homicidæ fugientis, cuius vita seruanda est: Qui percusserit proximum suum nescians, & qui heri & nudiustertiùs nullum contra eum odium habuisse comprobatur: sed abijsse cum eo simpliciter in siluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit: hic ad vnam suprædictarum vrbiũ confugiet, & viuet: ne forsitan proximus eius, cuius effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & apprehendat eum si longior via fuerit, & percutiat animam eius, qui non est reus mortis: quia nullum contra eum, qui occisus est, odiũ priùs habuisse monstratur. Idcircò præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter se spatij diuidas. Cũ autem dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cunctam Terram, quam eis pollicitus est, (si tamen custodieris mandata eius, & feceris quæ hodiè præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore) addes tibi tres alias ciuitates, & suprædictarum trium vrbium numerum duplicabis: vt non effundatur sanguis innoxius in medio Terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus. Si quis autẽ odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ eius, surgensque percusserit illum, & mortuus fuerit, fugeritq; ad vnam de suprædictis vrbibus, mittent seniores ciuitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradentque in manu proximi, cuius sanguis effusus est, & morietur. Non misereberis eius, & auferes noxium sanguinem de Israel, vt benè sit tibi.

15. PRIMAE Ioannis tertio: Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

16. PSALMO quinquagesimoquarto: Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos.

17. AVGVSTINVS libro vigesimosecundo contra Faustum Manichæum, capite septuagesimo: Hinc erat etiam illud Petri, cùm euaginato gladio volens defendere Dominum, aurem persecutoris abscidit, quod factum Dominus satis minaciter cohibuit, dicens: Reconde gladium: qui enim gladio vsus fuerit, gladio cadet. Ille autem vtitur gladio, qui nulla superiori, ac legitima potestate vel iubente, vel concedẽte, in sanguinem alicuius armatur. Nã vtique Dominus iusserat, vt ferrum discipuli eius ferrent; sed non iusserat, vt ferirent. Matth. 26. Quid sit accipere gladium.

18. MATTHAEI vigesimosextò: Tunc ait illi (Petro) Iesus: Conuerte gladium tuum in locum suum. omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

19. APOCALYPSIS decimotertio: Qui in captiuitatẽ duxerit, in captiuitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi.

III.

Quid verò de Sodomitico peccato, eiusque punitione scriptum extat?

a Genes.13.c

A HOMINES *Sodomitæ*, inquit[a] Scriptura, *peßimi erant, & peccatores coram Domino nimis.* Nefandum hoc & flagitiosum peccatum b Petrus & c Paulus coarguunt: tum natura ipsa execratur d: Scriptura verò tanti flagitij magnitudinem his etiam verbis declarat e: *Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus est, & peccatum eorum aggrauatum est nimis.* Vndè ad Loth iustum, & ab infandis f Sodomitarum stupris maiorem in modum abhorrentem, sic angeli loquũtur g: *Delebimus locum istum, eò quòd increuerit clamor eorum coram Domino qui misit nos vt perdamus illos.* h *Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cælo: & subuertit ciuitates has, & omnem circà regionem.* Neque tacet Scriptura causas, quæ ad hoc pergraue peccatum Sodomitas impulerunt, & alios itidem permouere possunt. Sic enim legimus apud i Ezechielem: *Eccè hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis & abun-*

b 2. Pet. 2. b
c Rom. 1. c d 1. Timot. 1. b Ephes. 5. b c Iudic. 19. c f 20. g
d Genes. 18. c
e 2. Pet. 2. b
f Genes. 19. c g Ib. dẽ d & Sapient. 10. b Deuter. 29. d Iudæ. b Gen. 18. b Vide Gregor. 14. Moral. c. 6. Aug. lib. 16 de ciuit. Dei c. 30. Tertul. in Apologetico ad gentes c. 40. & in Sodoma cap. 4.
h Ezech. 16.

Digiti

abundantia, & otium ipsius, & filiarum eius: & manum egeno, & pauperi non porrigebant.

B Huic autem flagitio nunquàm satis execrando sunt obnoxij, qui diuinam, immò & naturalem legem in Leuitico scriptam, violare non verentur. Ea sic habet: [i] *Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo.* Quod si fiat, terram ipsam tam tetris ac nefandis libidinibus pollui, ac iram diuinam aduersus populum maiorem in modum concitari, tum crimen [k] mortis supplicio expiandum esse, eodem [l] loco monemur. Vndè Paulus non semel etiam arguit masculorum [m] concubitores: damnat prætereà immundos atque molles. E quibus vnus erat Onan [n] Iudæ filius, qui præsentem Dei vltionem effugere non potuit, quòd in terram semen funderet, peiorque bestijs, naturæ honestatem ac ordinem vellet perrumpere.

i Leuit. 18. c Deuter. 27. d V. de Chrysost. hom. 4. in epist. ad Rom. Tert. in lib. de pudicit. cap. 4. Aug. lib. 3. Confess. ca. 8. & epist. 109. k l. Cùm vir nubit. C. ad legem Iul. de adul. l. Leui 20. b c d Exod. 22. c Ioel. 3. a m 1 Cor. 6. b Rom. 1. d 1. Tim. 1. b Galat. 5. d n Gen. 38. b Hier. in c. 5. ep. ad Ephes.

TESTIMONIA.

1. A GENESIS decimotertio: Homines autem Sodomitæ &c. vt in textu.

2. POSTERIORIS Petri secundo: Et ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt, ponens: & iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria, ac luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim, & auditu iustus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos &c.

3. AD Romanos primo: Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis: qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt & seruierunt creaturæ potiùs quàm Creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in eum vsum, qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali vsu feminæ, exarserunt in desiderijs suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum: vt faciant ea, quę non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, &c.

4. PRIORIS ad Timotheum primo: Lex iusto nõ est posita, sed iniustis, & non subditis, impijs, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, &c. fornicarijs, masculorum concubitoribus &c. & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur.

5. AD Ephesios quinto: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus non habet hæreditatem in regno Christi, & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hęc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Quæ in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere.

6. IVDICVM decimonono: Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerũt viri ciuitatis illius, filij Belial, (id est, absque iugo) & circumdantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Egressusque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantùm, obsecro, ne scelus hoc cõtra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius &c.

7. ET capite vigesimo: Et sic factum est, vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuersis locis, essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere, & fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri: sederuntq; in Petra Rẽmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctasque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

8. GENESIS decimooctauo: Clamor Sodomorum &c. vt in textu.

9. POSTERIORIS Petri secundo, vt suprà testimonio secundo.

10. GENESIS decimonono: Delebimus locum istum &c. vt in textu.

11. SAPIENTIAE decimo: Hæc (Sapientia) iustum à peremptibus impijs liberauit fugientẽ, descendentem igne in pentapolim: quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habẽtes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentũ salis. Sapientiam enim prætereuntes,

Digitized by Google

non tantùm in hoc lapsi sunt vt ignorarent bona, sed & intelligentiæ lucem reliquerunt hominibus memoriam, vt in his, quæ peccauerunt, nec latere potuissent.

12. DEVTERONOMII vigesimonono: Dicetque sequens generatio, & filij qui nascentur deinceps, & peregrini, qui de longè venerint, videntes plagas Terræ illius, & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus, sulphure & sale ardore comburens, ita vt vltrà non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum subuersionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas subuertit Dominus in ira & furore suo.

13. IN epistola Catholica Iudæ Apostoli: Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, &c.

14. GENESIS decimotertio: Eleuatis itaque Loth oculis, vidit omnem circà regionem Iordanis, quę vniuersa irrigabatur antequàm subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrham, sicut paradisus Domini, & sicut Aegyptus venientibus in Segor.

15. GREGORIVS libro decimoquarto Moraliũ in Iob, capite decimo: Quia per sulphur fœtor carnis accipitur, ipsa sacri eloquij historia testatur, quæ cõtra Sodomam ignem & sulphur pluisse Dominum narrat. Qui cùm carnis eius scelera punire decreuisset, in ipsa qualitate vltionis, notauit maculam criminis. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorẽ. Qui itaque ad peruersa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit vt simul igne & sulphure perirent: quatenus ex iusta pœna discerent, ex iniusto desiderio quid fecissent.

16. AVGVSTINVS libro decimosexto de ciuitate Dei, capite trigesimo: Post hanc promissionem, liberato de Sodomis Loth, & veniente igneo imbre de cælo, tota illa regio impiæ ciuitatis in cinerem versa est, vbi stupra in masculos, in tantam consuetudinem conualuerant, quantam leges solent aliorum factorum præbere licentiam. Verùm & hoc eorum supplicium, specimen futurum iudicij diuini fuit. Nam quò pertinet, quòd prohibiti sunt, qui liberabantur ab angelis, retrò respicere, nisi quia non est animo redeundum ad veterem vitam, qua per gratiam regenerationis exuimur, si vltimum iudicium euadere cogitamus? Denique vxor Loth, vbi respexit, remansit: & in salem conuersa, hominibus fidelibus quoddam præstitit condimentum, quò sapiant aliquid, vndè illud caueatur exemplum.

17. TERTVLLIANVS in apologetico aduersus Gentes, capite quadragesimo: Nondùm Iudæum ab Aegypto examen Palæstina susceperat, nec iam illic Christianæ sectæ origo cõfederat, quum regiones ac fines eius Sodoma & Gomorra, gneus imber exussit. Olet adhuc incendio terra, & si qua illic arborum poma conantur, oculis tenus, cæterùm contacta cinerescunt.

18. IDEM in Sodoma capite quarto:

Nusquam sunt Sodomi, nusquam illorum impia lucent
Mœnia; cum dominis domus omnis inops ita nusquam;
Tota rogus regio est, hunc æro horrore famillæ,
Hinc quę: sit vsu cineres incendia signant.
Occidit illa prior feritas, quam prospiciens Loth.
Nullus erat frustra spicea fulgine glebas.
Semiperempta etiam si quas illa segera, latas
Aut omni conantur opes, facilè optima sese
Promittunt oculis, pira, persica, & omnia mala,
Donec carpuntur; nam protinùs indice tactum
Soluitur in cinerem, fit vana fauillaque pomum.
Si igitur cæloparitèr terraque sepultis,
Nec mare viuit ibi, mors est maris illa quieti,
Quod nullus animat per anhela volumina fluctus;
Quodq; etiam patrio nunquam fusserat ab austro,
Quoaq; nequit proferre aliquã de gurgite gentem
Squamigeram, leuive cutis vel cortice septam,
Vel crustam conchã, aut duplici cõpagine clausam.

Et paulò pòst:

Ecce aliud monstrum pelagi de clade notatur;
Cuncta illic immissa natant; natura recessit
Mergendis data corporibus; si denique testa
Luciferam narem insistens, quæ spiritus igni est,
Vel ficauit apex, flamma sic flamma perẽpta est,
Ibi subter aquas destructio naufraga lucis. (ne,
Ha Sodomũm & Gomorum signata in secula pœ-
Gentibus iniustis, queis pectora dura timorem
Deseruere Dei, de calcitra tueri,
Inquè vnum rerum Dominum spectare decebant.

Quales ibi fructus nascantur.

Nil ibi viuit.

Omnia illic quæ iniecta natant.

Ad timorẽ incutiendũ peccatoribus hæc scripta.

19. EZECHIELIS decimosexto: Ecce hæc fuit &c. vt in textu.

1.B LEVITICI decimooctauo: Cum masculo &c. vt in textu. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt vniuersæ gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos.

2. DEVTERONOMII vigesimoseptimo: Maledictus qui dormit cum omni iumento. & dicet omnis populus: Amen.

3. CHRYSOSTOMVS homilia quarta in epistolam ad Romanos, de masculorum concubitoribus loquẽs: Hos equidem ijs etiam, qui sibi ipsi mortem consciscunt, deteriores esse affirmo: præstiterit enim mori, quàm tanta contumelia accepta viuere. nam qui se ipse interimit, is animam à corpore dissociat: at hic animam vnà cum corpore perdit. Quodcunque porrò delictum nominaueris, nullum huic peccato par dixeris: quia si facta sua sentirent, qui patiuntur, sexcentas vtique mortes obierint, vt ne hoc paterentur: neque enim est, neq; inquam, est hac iniuria alia vlla nec grauior, nec rationis minus habens. Nam si de scortatione Paulus differens dixit, Peccatum omne, quodcunq; commiserit homo, extra corpus esse, qui autem scortatur, eum in propriũ corpus delinquere: quid de insania hac dixerimus, quę ipsa tãto est scortatione deterior, quãtum ne verbis quidem exprimere licet? Neque enim hoc solũ dico, quòd fœmina effectus sis, sed quòd perdideris ipsum hoc, nimirùm virũ esse, & quòd neq; in hanc transieris naturã, neq; quam haberes asseruaueris, sed communis vtriusque effectus sis proditor, dignus quem tũ viri tum fœminæ lapidibus à se exigant, tanquã qui vtrunq; genus iniuria affeceris. Et paulò pòst: Quisquis scortũ se facit, hoc nihil esse queat inutilius. neque enim anima solùm, verùm & corpus eius, qui hæc patrat, infame est, ac certè dignum quod vndequaque exterminetur: quot tandem, obsecro, gehennæ his plectẽdis sufficerint? Quòd si audito gehẽnæ nomine, irrides, ac fidem non habes: illum ignẽ recordare Sodomorũ. Vidimus enim, vidimus & in præsenti quoque vita, gehennæ effigiem. quandoquidem enim multi futuri erant, qui ijs fidem minimè habituri essent, quæ post resurrectionem futura sunt, nunc quum ijdem audiant esse ignem inextinguibilem, à rebus præsentibus

Genes. 19. Pœna Sodomorum accommodata fuit peccato eorum.

Genes. 19.

Supplicium Sodomorũ, specimen diuini iudicij fuit.

Tertulliani tẽpore quæ fuerit facies terræ Sodomorũ.

Descriptio partionis Sodomiticæ.

Masculorũ concubitores sunt deteriores ijs qui seipsos occidunt. Peccatum grauissimũ.

1. Cor. 6.

Insania.

Ignis Sodomorum, effigies gehennæ.

sentibus illos Deus eruditit, tale est igitur Sodomorum incendium, & vastatio illa: id quod sciunt ij, qui ad ea loca profecti, plagam illam diuinam, ac cælestium fulminum opus oculis subiecêre. Cogitato quàm graue illud sit peccatum, vt quod ipsam gehennam etiam antetêpus existere coëgerit. Nam posteaquàm permulti verba despicerent, illis Deus per ipsa demùm opera, gehennæ effigiem ostendit, noua quadam ratione: erat enim præter omnium opinionem pluuia illa, quoniam quidem & prę ter naturam ipsa coitio: atque ea quidẽ pluuia terram exussit, quoniam & illorũ animos desiderium, ob quod pluuia eadem ferebatur contrà quàm solita ista ac quotidiana ferri soleat: neque enim non excitabat modò terrę vterum ad fructuum generationem, sed & ad seminum susceptionem, inutilem efficiebat. Talis enim erat ipsa Sodomorum coitio, eiuscemodi corpus inutilius reddens. Quid enim viro corpus suum meretricio more prostituente abominabilius? quid autem sceleſtius? O insaniam, ô stupiditatem. Vndè, malum, hæc debacchata est concupiscentia, humanam naturam hostium incommodis, atque adeò tanto grauioribus afficiens, quanto anima corpore præstãtior est? O vos & brutis insipientiores, & canibus impudentiores: nusquàm enim huiusmodi congressus apud illos. sed agnoscit proprios terminos natura. Vos autem genus vestrum infamius brutorum genere effecistis, & in his, quæ dico, iniurij, & per vos inuicem iniurij. Vndè igitur mala hæc enata sunt? à delicijs, à Dei ignoratione. quum enim excusserit quis Dei timorem, protinùs bona omnia pessum eunt.

Canibus impudentiores.

4. TERTVLLIANVS in libro de pudicitia capite quinto: Reliquas autem libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus vltra iũra naturæ, non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.

Non sunt delicta, sed monstra.

5. AVGVSTINVS libro tertio Confessionum, capite octauo: Itaque flagitia quæ sunt cõtra naturam, vbique ac semper detestanda atque puniẽda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu diuina lege tenerentur, quę non sic fecit homines, vt se illo vterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cùm eadem natura, cuius ille author est, libidinis peruersitate polluitur.

Vitia contra naturã, semper detestanda ac puniẽda.

6. IDEM in epistola centesima nona ad monachas: Non carnalis, sed spiritalis inter vos debet esse dilectio: nam quæ faciunt pudoris immemores, etiam fœminis fœminæ, iocando turpiter & ludendo, non solùm à viduis & intactis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omninò nec à mulieribus nuptis, nec à virginibus sunt faciẽda nupturis.

7. IN Codice Iustiniani, libro nono, titulo nono: Ad legem Iuliam de adulterijs & stupro, lege trigesima prima Constantij & Constantis Imperatorum: Cùm vir nubit, in fœmina viros paritura quid cupiatur, vbi sexus perdidit locum? vbi sceleus est id, quod non proficit scire? vbi Venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore: vt exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei.

Supplicio efficiendi.

8. LEVITICI vigesimo: Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos. Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite. Mulier, quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos. Et paulò pòst: Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

9. EXODI vigesimosecundo: Qui coierit cum iumento, morte moriatur.

10. IOELIS tertio: Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et super populum meum miserunt sortem: & posuerunt puerum in prostibulo, & puellam vendiderunt pro vino vt biberent.

11. PRIORIS ad Corinthios sexto: An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, &c. regnum Dei possidebunt.

12. Ad Romanos, & 13. PRIORIS ad Timotheum primo, vt suprà A testimonio tertio, & quarto.

14. AD Galatas quinto: Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immũditia, impudicitia, luxuria, &c. & his similia, quæ prædico vobis, sicut prędixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

15. GENESIS trigesimooctauo: Dixit Iudas ad Onan filium suum: Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens non sibi nasci filios, introiens ad vxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur. Et idcircò percussit eum Dominus, quòd rem detestabilem faceret.

16. HIERONYMVS in caput quintum epistolæ D. Pauli ad Ephesios: Nisi philosophorum quidam Cynicus extitisset, &c. vt suprà de peccatis capitalibus, quæstione quinta, A testimonio vndecimo.

IIII.

Quid Scriptura de pauperum Oppreßione proponit?

ADVENAM *non contristabis*, dicit Dominus, [a] *neque affliges eum: aduena enim & ipsi fuistis in Terra Aegypti. Viduæ & pupillo nõ nocebitis. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri*

[a] Exod. 22. & Deut. 15. ab 24. & Eccli. 35. & Ieremi. 22. & Zach. 7. & Malach. 3. & 2. Reg. 12. ab

Digitized by Google

pupilli. Quapropter Aegyptij tot plagis[b] attriti, & cum ſuo Rege crudeliſſimoq; tyrãno Pharaone, qui ne à paruulis[c] quidem Hebræorum occidendis ſibi temperauit, ſubmerſi[d] demùm fuêre, videlicet ob ſuam in Iſraëlitas pluſquàm barbaricam immanitatem. *Vidi*, inquit[e] Dominus, *afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui, propter duritiã eorum qui præſunt operibus: & ſciens dolorem eius, deſcendi, vt liberem eum de manibus Aegyptiorum*. Hinc apud Iſaiã quoque interminatur Dominus:[f] *Væ qui condunt leges iniquas: & ſcribentes, iniuſtitiam ſcripſerunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerent cauſæ humilium populi mei: vt eſſent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent*. Et apud eundem Prophetã de inhumanis & iniquis Magiſtratibus extat hæc querimonia: *Principes[g] tui infideles, ſocij furum: omnes diligunt munera, ſequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & cauſa viduæ non ingreditur ad illos*. Item, *Populum[h] meum exactores ſui ſpoliauerunt*. Nec dubium, quin ciuitates & prouinciæ hoc execrando peccato, quod à tyrannicis magiſtratibus perpetratur, in ſummum ſæpè diſcrimen adducantur.

b Exod. 7. & deinceps.
c Exo. 1. a b c
d Exo. 14. f g
e Exod. 3. b
f Iſa. 10. a Deut. 27. c Iob 24. a b Matth. 23. b
g Iſaiæ 1. f Ierem. 5. g Zach. 7. c Pſal. 93. a Amos 5. c
h Iſa. 3. c

TESTIMONIA.

1. EXODI vigeſimoſecundo: Aduenam &c. vt in textu. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddes ei. Ipſum enim eſt ſolum, quo operitur, indumentum carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: ſi clamauerit ad me, exaudiam eum, quia miſericors ſum.

2. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perſpexeris. Caue ne forte ſubrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat ſeptimus annus remiſſionis: & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod poſtulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatũ. Sed dabis ei: nec ages quippiam callidè in eius neceſſitatibus ſubleuandis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miſeris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum verſatur in terra.

3. ET capite vigeſimoquarto: Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domum eius vt pignus auferas: ſed ſtabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. ſin autem pauper eſt, non pernoctabit apud te pignus, ſed ſtatim reddes ei ante ſolis occaſum: vt dormiens in veſtimento ſuo, benedicat tibi, & habeas iuſtitiam coram Domino Deo tuo. Non peruertes iudicium aduenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ veſtimentum.

4. ECCLESIASTICI trigeſimoquinto: Non accipiet Dominus perſonam in pauperem, & deprecationem læſi exaudiet. Non deſpiciet preces pupilli: nec viduam, ſi effundat loquelam gemitus. Nónne lacrymæ viduæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſuper deducentem eas? A maxilla enim aſcendũt vſque ad cælum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis.

5. IEREMIAE vigeſimoprimo: Domus Dauid, hæc dicit Dominus: Iudicate manè iudicium, & eruite vi oppreſſum de manu calumniantis: ne forte egrediatur vt ignis indignatio mea, & ſuccẽdatur, & non ſit qui extinguat propter malitiam ſtudiorum veſtrorum.

6. ET capite vigeſimoſecundo: Hæc dicit Dominus: Facite iudicium & iuſtitiam, & liberate vi oppreſſum de manu calumniatoris: & aduenam, & pupillum, & viduam nolite contriſtare, neque opprimatis iniquè: & ſanguinẽ innocentem ne effundatis in loco iſto. Si enim facientes feceritis verbum iſtud; ingredientur per portas domus huius reges ſedentes de genere Dauid ſuper thronum eius, & aſcendentes currus & equos, ipſi, & ſerui, & populus eorum. Quòd ſi non audieritis verba hæc: in memetipſo iuraui, dicit Dominus, quia in ſolitudinem erit domus hæc.

7. MALACHIAE tertio capite: Accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

8. SECVNDI Regum duodecimo: Miſit ergò Do-

Digitized by Google

gò Dominus Nathan ad Dauid: qui cùm venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues, & boues plurimos valdè. Pauper autem nihil habebat omninò, præter ouem vnam paruulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia. Cùm autem peregrinus quidam venisset ad diuitẽ, parcens ille sumere de ouibus & de bobus suis, vt exhiberet conuiuium peregrino illi, qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini qui venerat ad se. Iratus autem indignatione Dauid aduersus hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum istud, & non pepercit.

9. EXODI septimo, & sequentibus, vt supra de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione septima, Bteſtimonio primo & sequent.

10. ITEM primo capite: Surrexit interea rex nouus super AEgyptum, qui ignorabat Ioseph: & ait ad populum suum: Ecce, populus filiorum Israel multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur: & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra. Præposuit itaque eis magistros operum, vt affligerent eos oneribus: ædificaueruntque vrbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, & Rameſſes. Quantoque opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur, & crescebant: oderantque filios Israel AEgyptij, & affligebant illudentes eis: atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Dixit autem Rex AEgypti obstetricibus Hebræorum: quarum vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reseruate. Et post pauca: Præcepit ergò Pharao omni populo suo, dicens: Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen proijcite: quidquid fœminini, reseruate.

11. ET capite decimoquarto: Cùm extendisset Moyses manum contra mare, reuersum est primo diluculo ad priorem locum: fugientibusque AEgyptijs occurrerunt aquæ, & involuit eos Dominus in medijs fluctibus. Reuersæque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare: nec vnus quidem superfuit ex eis.

12. ET capite tertio: Vidi afflictionem &c. vt in textu.

13. ISAIAE decimo: Væ qui condunt &c. vt in textu. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? & vbi derelinquetis gloriam vestram, ne incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

14. DEVTERONOMII vigesimoseptimo Maledictus qui peruerterit iudicium aduenæ pupilli, & viduæ. & dicet omnis populus: Amen.

15. IOB vigesimoquarto: Ab omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

16. MATTHAEI vigesimotertio: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium.

17. ISAIAE primo: Principes tui &c. vt in textu.

18. IEREMIAE quinto: Incrassati sunt & impinguati: & præterierunt sermones meos pessimè. Causam viduæ non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiusce modi non vlciscetur anima mea?

19. ZACHARIAE septimo: Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Iudicium verum iudicate, & misericordiam, & miserationes facite, vnusquisque cum fratre suo. Et viduam, & pupillum, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentem, & aures suas aggrauauerunt ne audirent.

20. PSALMO nonagesimotertio: Vsquequo peccatores Domine: vsquequo peccatores gloriabuntur? Populum tuum Domine humiliauerunt: & hæreditatem tuam vexauerunt. Viduam & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderunt. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite. Qui plantauit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

21. AMOS quinto: Idcircò, pro eo quòd diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum. Quia cognoui multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes iustũ accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta.

22. ISAIAE tertio: Populum meum exactores sui spoliauerunt. Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, & principibus eius: vos enim depasti estis vineam, & rapina pauperis in domo vestra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

V.

Quid postremò Scriptura docet de mercede operarijs retenta vel imminuta?

A APVD Iacobum Apostolum legimus, quàm is grauiter diuitibus exprobret crudelem tenacitatem, summamque in defraudandis operarijs iniquitatem. [a] *Ecce merces, inquit, operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabbaoth introiuit.* Ecclesiasticus [b] verò in hunc modum, *Panis egentium, ait, vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.*

a Iacob. 5. a

b Eccli. 34. d 7. c

B Itaque lege diuina sancitum est, [c] *Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, siue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.*

c Deut. 24. c Leuit. 19. c Tob. 4. c Malach. 3. b

TESTIMONIA.

1. A IACOBI quinto: Ecce merces &c. vt in textu.

2. ECCLESIASTICI trigesimoquarto: Panis egentium &c. vt in textu.

3. ET capite septimo: Non lædas seruum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

3. B DEVTERONOMII vigesimoquarto: Non negabis &c. vt in textu.

2. LEVITICI decimonono: Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque manè.

3. TOBIAE quarto: Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat.

4. MALACHIAE tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

VI.

Quò referenda est omnis hac de peccatis tractatio, & quis illius vsus?

A HÆC tractatio ad priorem spectat Christianæ iustitiæ partem, quæ in malis cognoscendis & fugiendis est posita. Vsus autem ac fructus tractationis est, ea, quę verè mala, Deo contraria, hominibus pernicioſa sunt, ritè discernere, discreta prorsus cauere; & si quid horum admissum sit, sedulò expiare.

B Hinc etiam discimus, quomodo sapiens à stulto, iustus ab impio differat. [a] *Sapiens* enim *timet, & declinat à malo: stultus verò transilit, & confidit.* [b] *Non* enim *recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius,* teste Salomone, qui hoc etiam scriptum reliquit: [c] *Iustorum semita, quasi lux splendens, procedit & crescit vsque ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruant.*

a Prou. 14. b

b Prou. 18. a

c Prou. 4. c

Pleri-

by Google

Plerique certè peccata quæ indicauimus, pernicioſas illas animorum peſtes, turpiter[d] ignorant: alij, vt nórint maximè, non fugiunt tamen, neque deteſtantur. Peſſimi verò illi ſunt, qui peccati conſuetudine[e] obduruerunt: de quorum genere dictum eſt illud: '*Impius, cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit: ſed ſequitur eum ignominia & opprobrium.* Ea verò in primis contemnit, quæ Chriſtiana iuſtitia non ſolùm ad vitiorum obſeruationem ſeu differentiam cognoſcendam, ſed etiam ad eorum deuitationem & expiationem adhibendam poſtulat.

d Auguſtin. de gratia & libero arbitrio ca. 3. & lib. 3. de libero arbit. ca. 22. Bernard. epiſt. 77 ad Hugonem. Chryſoſt. homil. 26. in epiſt. ad Rom.

e Vide ſupra de obſtinatione & Auguſtin. in Enchiridio, cap. 80.

f Prou. 18. a

TESTIMONIA.

1. B PROVERBIORVM decimoquarto, 2. DECIMOOCTAVO, & 3. QVARTO capite, vt in textu.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite tertio: Nec ipſi ſine pœna erunt, qui legem Dei neſciunt. Qui enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: qui autem in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Quod mihi non videtur Apoſtolus ita dixiſſe, tanquam potius aliquid ſignificauerit eſſe paſſuros, qui legem neſciunt in peccatis ſuis, quàm illos qui ſciunt. Potius enim videtur eſſe perire, quàm iudicari. Sed cùm hoc de Gentibus & de Iudæis loqueretur, quia illi ſine lege ſunt, iſti autem legem acceperunt; quis audeat dicere, Iudæos, qui in lege peccant, non eſſe perituros, cùm in Chriſtum non crediderunt, quandoquidem de illis dictum eſt, per legem iudicabuntur? Sine fide enim Chriſti, nemo liberari poteſt; ac per hoc ita iudicabuntur, vt pereant. Nam ſi peior eſt conditio neſcientium, quàm ſcientium legem Dei, quomodo verum erit quod Dominus in Euangelio ait, Seruus qui neſcit voluntatem domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit pauca: ſeruus autem qui ſcit voluntatem domini ſui, & facit digna plagis, vapulabit multa. Ecce vbi oſtendit grauius peccare hominem ſcientem, quàm neſcientem; nec tamen ideò confugiendum eſt ad ignorantiæ tenebras, vt in eis quiſque requirat excuſationem. Aliud eſt enim neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Voluntas quippe in eo arguitur, de quo dicitur, Noluit intelligere vt bene ageret. Sed & illa ignorantia, quæ non eſt eorum qui ſcire nolunt, ſed eorum qui tanquam ſimpliciter neſciunt, neminem ſic excuſat, vt ſempiterno igne non ardeat: ſi propterea non credidit, quia non audiuit omninò quod crederet; ſed fortaſſis vt mitius ardeat: non enim ſine cauſa dictum eſt, Effunde iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt. Et illud quod ait Apoſtolus; Cùm venerit in flamma ignis dare vindictam in eos, qui ignorant Deum. Veruntamen vt habeamus & ipſam ſcientiam, ne dicat vnuſquiſque, neſciui, non audiui, non intellexi, voluntas conuenitur humana, vbi dicitur; Nolite eſſe ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus: quamuis peior appareat, de quo dictum eſt; Verbis non emendabitur ſeruus durus: ſi enim & intellexerit, non obaudiet. Quando autem dicit homo; Non poſſum facere quod præcipitur, quoniam concupiſcentia mea vincor, iam quidem de ignorantia non habet excuſationem, nec Deum cauſatur in corde ſuo; ſed malum ſuum in ſe cognoſcit & dolet: cui tamen dicit Apoſtolus, Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Et vtique cui dicitur, Noli vinci, arbitrium ſine dubio voluntatis eius conuenitur: velle enim & nolle, propriæ voluntatis eſt.

Ignorantia legis diuinæ an excuſet. Rom. 2.

Luc. 12.

Aliud eſt neſciſſe, aliud ſcire noluiſſe. Pſalm. 35.

Pſalm. 78.

2. Theſſal. 1.

Pſalm. 31.

Prouerb. 29.

Rom. 2.

5. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite vigeſimoſecundo: Non enim quod naturaliter neſcit, & naturaliter non poteſt, hoc animæ deputatur in reatum: ſed quod ſcire non ſtuduit, & quòd dignam facultati comparandæ ad rectè faciendum operam non dedit.

6. BERNARDVS epiſtola ſeptuageſimaſeptima ad Hugonem de ſancto Victore: Is forſitan, qui aſſerit non poſſe peccari per ignorantiam, nunquam pro ſuis ignorantijs deprecatur, ſed potius prophetam irrideat deprecantem & dicentem: Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Forſitan & reprehendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ ſatisfactionem. Loquitur enim in Leuitico ad Moyſen, dicens: Anima ſi peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex his, quæ lege Domini prohibentur, & peccati rea, intellexerit iniquitatem ſuam, offeret arietem immaculatum de gregibus ſacerdoti, iuxta menſuram æſtimationemque peccati. Et rurſum: Qui orabit pro eo quod neſciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino. Si ignorantia nunquam peccatum eſt, cur dictum eſt in epiſtola ad Hebræos, quia in ſecundo tabernaculo ſemel in anno ſolus pontifex intraret non ſine ſanguine, quem offerret pro ſua, & populi ignorantia? Si peccatum ignorantiæ nullum eſt, non ergò peccauit Saulus, quòd perſecutus eſt Eccleſiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate. Bene itaque faciebat quòd erat blaſphemus, & perſecutor, & contumelioſus, quòd erat ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, in hoc ipſo quippe abundanter æmulator exiſtens paternarum ſuarum traditionum. Non ergò debuit dicere, Miſericordiam conſequutus ſum: ſed, mercedem recepi, quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, inſuper & æmulatio remunerabilem iudicabat. Si, inquam, ignorantia nunquam peccatur, quid ergò cauſamur aduerſus occiſores Apoſtolorum, quoniam quidem non ſolùm malum eſſe neſciêrunt interficere illos, ſed inſuper quoque id faciendo, arbitrati ſunt obſequium ſe præſtare Deo? Sed & fruſtra in cruce Saluator pro ſuis orabat crucifixoribus, quippe neſcientibus (ipſo teſte) quid facerent, & ita nequaquam peccantibus. Neque enim fas eſt, vllatenus ſuſpicari mentitum fuiſ-

Per ignorantiam etiam peccari. Pſalm. 24.

Leuit. 4.

Ibidem.

Hebr. 9.

1. Tim. 1.

Galat. 1.

1. Tim. 1

Ioan. 16 Luc. 23

ſe Do-

se Dominum Iesum, aperte perhibentem eos ignorare quid facerent: & si fortè de Apostolo dubitet quis, quòd carnem suam æmulans, sicut homo mentiri potuerit, vbi ait: Si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Nunquid non ex his satis appareret, in quantis iaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari posse interdum per ignorantiam?

2. Cor. 2.

7. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimasexta in epistolam ad Romanos: Stadium, præsens hæc vita est, & innumeros oculos, quos circumquaque dirigamus, habere oportet: neque putandum, ad apologiam sufficere ignorantiam. erit enim, erit, inquam, quando & ignorantiæ pœnas dabimus, quando scilicet & ipsa ignorantia veniam non habebit. Nam & Iudæi ignorârunt, sed ea ignorârunt, quorum ignorantia veniam non meretur: & Græci ignorârunt, sed excusationem non habent. Quòd si ea ignoraueris, quæ sciri non possunt, præter culpam eris: si verò quæ scitu, & possibilia sunt, & facilia, extremas pœnas meritò dabis. Nisi enim vehementer pigri negligentesque fuerimus, sed quæcunque ad nos pertinent, simul attulerimus, & in his quæ ignoramus, manum porriget Deus, id quod & Philippensibus scribit Paulus: Et si quid aliter, inquit, sentitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit. Si verò nihil eorum, quæ nostræ sunt potestatis, expedire voluerimus, neque illius potiemur auxilio.

Quæ ignorantia excusationem non habeat.

Deus adiuuat ignorantes, cum faciunt quod possunt, Philip. 3.

8. AVGVSTINVS in Enchiridio, capite octuagesimo: Peccata, quamuis magna & horrenda, &c. vt supra, quæstione prima de peccatis in cælum clamantibus, testimonio primo.

9. PROVERBIORVM decimooctauo, vt in textu.

DE PECCATORVM EXPIATIONE.

I.

Quibus verò modis peccata expiantur?

Concil. Tridentin. sess. 3. can. 3. & sess. 6. cap. 6. & 7.
a Rom. 3. c d 1. Ioan. 2. 1. 4. b 1. c
b Ioan. 1. d Matth. 1. d 1. Corinth. 1. d 1. Timoth. 2. b Hebr. 1. a 9. c Actor. 4. b

HIc inprimis est extra controuersiam, Christum nobis esse [a] propitiatorem, & illum Dei [b] agnum, qui tollit peccata mundi, quique solus remissionem peccatorum nobis potuerit promereri, & purgationem eorum facere.

c Actor. 15. b Hebr. 11. a Galat. 2. d 3. b Rom. 3. d Lucæ 7. g Ephes. 2. b Tridentin. sess. 6. cap. 8.

Deinde certum est, Deum fide purificare corda, vt Petrus [c] inquit, quòd citra fidem (humanæ salutis ostium ac fundamentum) nullus peccatorum remissionem, aut expiationem consequi aut sperare possit.

d Augustin. tractat. 67. in Ioan. Leo serm. 4. de Natiuitat. Domin.
e Vide supra de præsumptione.

Fide verò [d] destituuntur, qui cum Ecclesiæ fide non consentientes, vana quadam [e] fiducia peccati remissionem, & iustificationis gratiam propter Christum sibi alijsque pollicentur.

f Origen. homil. 6. in Leuitic. Augustin. lib. 2. contra Cresc. c. 12. Chrysostom. consonat. 4. de Lazaro in fin. & homil. 6. in Ioan.

Qui verò in Ecclesiæ fide, & eius vnitate persistentes, à peccatis cupiunt liberari, multos illi modos [f] ad peccatorum suorum expiationem in Scriptura propositos habent, inter quos principem tenet locum Pœnitentiæ Sacramentum, quo neglecto, [g] frustra, de reliquis lethalium peccatorum remedijs adhibendis, agitur. Hoc enim vt præsens, ita necessarium pharmacum Christus animarum medicus instituit, contra omnem peccati lepram valiturum, idque commendans dixit sacerdotibus: [h] *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.*

g Vide supra de Sacramento pœnitentiæ.

h Ioan. 20. c

D Se-

D Secundò, purgantur & expiantur eleemosyna: quia scriptum est, [i] *Eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.* Monet igitur Propheta: [k] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* II.

[i] Tob. 4. b 12. b Eccli 3. bd Prouerb. 13. b 15. d 16. a Lucæ 11. f

[k] Daniel. 4. e Isaiæ 1. e Hebr. 13. c Vide inferius de eleemosyna.

E Tertiò, remittuntur peccata, dum quantumuis læsi, fratri offensam condonamus, dicente Domino: [l] *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater cælestis delicta vestra.* III.

[l] Matth. 6. b Lucæ 6. e Marc. 11. c Eccli 28. a

F Quartò, idem fit, cùm peccantem fratrem corripiendo emendamus ac lucrifacimus, sicuti scriptum est: [m] *Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.* IIII.

[m] Iacob. 5. d

G Quintò, huc pertinet abundantia synceræ charitatis, ad impetranda, & conficienda bona omnia præpotentis: ob quam de Magdalena dicitur: [n] *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* [o] *Charitas* enim *operit multitudinem peccatorum.* V.

[n] Lucæ 7. g

[o] Prouerb. 10. b 1. Pet. 4. b

H Sextò, ad idem valet [p] contriti cordis sacrificium, quod nunquam despicit Deus, & humilis cognitio sui, confessioque peccatorum. [q] Respicit enim Dominus in orationem humilium, & non despicit preces eorum. Vt hinc etiam Dauid de seipso testetur: [r] *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Ac Ioannes generatim omnibus verè confitentibus hanc gratiam pollicetur: [s] *Si confiteamur*, inquit, *peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.* Igitur [t] Niniuitæ, cùm humilitatis, & pœnitentię operibus sedulò insisterent, præsentem Dei iram placauerunt, & iamiam imminens vrbi ac patriæ exitium auerterunt. Quare sic de illis scriptum legimus: [v] *Vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.* VI.

[p] Psalm. 50. d Lucæ 18. g Matth. 18. d Eccli 21. a

[q] Psalm. 101. c

[r] Psalm. 31. b

[s] Ioan. 1. d

[t] Ionæ 3. b c Matth. 12. d Lucæ 11. d 3. Reg. 21. g Sapient. 11. d Cyprian. epistol. 40. 8. & 16.

[v] Ionæ 3. d Numer. 25. c & Psalm. 105. c

I Sic demum Scriptura teste discimus, his [x] alijsque modis & officijs veræ pietatis, Christi gratia editis, hoc effici, vt credentium & pœnitentium in Ecclesia, sicut diximus, peccata expientur. Eoque spectans Aposto-

[x] Prouerb. 10. a Actor. 8. d 2. Corinth. 7. c

Digitized by Google

y 2. Corinth. 7. & 2. Tim. 2. c d

Apostolus monet: y *Has habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.* Nec minus grauiter Iacobus: z *Emundate*, inquit, *manus peccatores, & purificate corda, duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.* Etenim non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, vt Augustini verbis a iterum vtamur, nisi etiam de his quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis.

z Iacob. 4. c Ezech. 18. f

a Homil. 50. ex 50. cap. 5. Et in Enchirid. cap. 70. & Cyprianus de lapsis in fin. & alij, vt supra de Satisf. fact.

K Alioquin, quisquis de peccatis lethalibus in se aliqua dominari cognouerit, vt idem b Augustinus est author, nisi dignè se emendauerit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogauerit, & à peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo dixit c Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma, sine vllo remedio, cruciabit. Non enim capitalia post hanc vitam, sed minuta peccata purgantur, expianturque.

b Serm. 41. de Sanctis.

c 1. Corint. 3. c Augustin. Homil. 16. ex 50. in Enchirid. ca. 69. De fide & operibus, ca. 16. & quæst. 3. ad Dulcitium.

TESTIMONIA.

Peccata tolluntur merito Christi mediatoris per Sacramenta applicato. 1. Tim. 2. Rom. 5. 1. Cor. 1.

1. A CONCILIVM Tridentinum sessione quinta, canone tertio: Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione, non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuique proprium, vel per humanæ naturæ vires, vel per aliud remedium asserit tolli; quàm per meritum vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliauit in sanguine suo, factus nobis iustitia, sanctificatio, & redemptio: aut negat ipsum Christi Iesu meritum, per Baptismi sacramentum in forma Ecclesiæ ritè collatum, tam adultis, quàm paruulis applicari: anathema sit: quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox, Ecce agnus Dei; Ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati estis, Christum induistis.

Actor. 4.

Ioan. 1. Galat. 3.

2. ET sessione sexta, capite secundo: Quo factum est, vt cælestis pater, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, Christum Iesum, filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cùm venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret: & gentes, quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris, non solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

2. Cor. 1. Galat. 4.

Rom. 9. Galat. 4.

Rom. 3.

1. Ioan. 2.

3. ET capite septimo eiusdem sessionis: Meritoria causa iustificationis, est dilectissimus vnigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus: qui, cùm essemus inimici, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit.

Christus meruit nobis iustificationem.

4. AD Romanos tertio: Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi. Vbi est ergò gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominem per fidem sine operibus legis.

5. PRIMAE Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

6. ET capite quarto: In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

7. ITEM capite primo eiusdem epistolæ: Si autem in luce ambulamus sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad inuicem, & sanguis Iesu

Iesu Christi, Filij eius, emundat nos ab omni peccato.

8. IOANNIS primo: Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

9. MATTHAEI primo: Pariet autem filium: & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorũ.

10. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

11. PRIORIS ad Timotheum secundo: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis.

12. AD Hebræos primo: Qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis.

13. ET capite nono: Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis: neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis, ad seruiendum Deo viuenti?

14. ACTORVM quarto: Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

15. ACTORVM decimoquinto: Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Euangelij, & credere. Et qui nouit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

16. AD Hebræos vndecimo: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Sine fide autem impossibile est placere Deo.

17. AD Galatas secundo: Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos in Christo Iesu credimus, vt iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

18. ET capite tertio: Prouidens autem Scriptura quia ex fide iustificat Gentes Deus, præmunciauit Abrahæ: Quia benedicentur in te omnes Gentes.

19. AD Romanos tertio, vt supra A testimonio quarto.

20. LVCAE septimo: Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit: vade in pace.

21. AD Ephesios secundo: Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est, non ex operibus, vt ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

22. CONCILIVM Tridentinum sessione sexta, capite octauo: Cùm verò Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem, & gratis; ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit & expressit; vt scilicet per fidem ideò iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis: sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire: gratis autem iustificari ideò dicamur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt idem Apostolus inquit, gratia iam non est gratia. Rom. 3. Quomodò per fidem iustificari dicamur. Rom. 11. Ephes. 2.

23. AVGVSTINVS tractatu sexagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Proinde respuendi sunt à corde Christiano, qui putant ideò dictum multas esse mansiones, quia extra regnum cælorum erit aliquid, vbi maneant beati innocentes, qui sine baptismo ex hac vita emigrârunt, quia sine illo in regnum cælorum intrare non potuerunt. Hæc fides non est fides; quoniam non est vera & Catholica fides. Sola Catholica fides, est fides.

24. LEO Magnus sermone quarto de natiuitate Domini: Magnum præsidium est fides integra, fides vera, in qua nec augeri ab vllo quicquam, nec minui potest: quia nisi vna est, fides non est, dicente Apostolo, Vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus Deus & Pater omnium, qui super omnes & per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, dilectissimi, inconcussis mentibus inhærete, & in hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac præceptis Domini deseruite: quia sine fide impossibile est placere Deo, & nihil sine illa sanctum, nihil castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viuit. Quam qui diabolo decipiente perdiderit, viuens mortuus est. Quia sicut per fidem iustitia, ita etiam per fidem veram vita obtinetur æterna, dicente Domino Saluatore: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Fides nisi integra & vna sit, fides non est. Ephes. 4. Hebr. 11. Abac. 2. Ioan. 17.

25. ORIGENES homilia secunda in Leuiticum: Audisti quanta sint in lege sacrificia pro peccatis; audi nunc quantæ sint remissiones peccatorum in Euangelijs. Est ista prima, qua baptizamur in remissionem peccatorum. Secunda remissio est in passione martyrij. Tertia est, quæ pro eleemosyna datur. Dicit enim Saluator: Veruntamen date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quarta nobis fit remissio peccatorum, per hoc, quòd & nos remittimus peccata fratribus nostris. Sic enim dicit ipse Dominus & Saluator noster: Quia si dimiseritis fratribus vestris ex corde peccata ipsorum, & vobis remittet pater vester peccata vestra: quòd si non remiseritis fratribus vestris ex corde, nec vobis remittet pater vester. & sicut in oratione nos dicere docuit: Remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Quinta remissio peccatorum est, quum conuerterit quis peccatorem ab errore viæ suæ. Ita enim dicit scripturæ diuinæ: Quia qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluat animam eius à morte, & cooperit multitudinem peccatorum. Sexta quoque fit remissio per abundantiam charitatis, sicut & ipse Dominus dicit: Amen dico tibi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et Apostolus dicit: Quoniam charitas cooperit multitudinem peccatorum. Est adhuc & septima, licet dura & laboriosa, per pœnitentiam remissio peccatorum, quum lauat Vatis mi die in noua lege peccata remittuntur: Baptismo, martyrio, eleemosyna. Luc. 12. Condonando offensam. Matth. 6. Marc. 11. Conuertendo proximum. Iacob. 5. Charitatis abundantia. Luc. 7. 1. Pet. 4. Pœnitentia & confessione Sacramentali.

Psal. 9. 40. & 34.

uat peccator in lachrymis stratum suum, & fiunt ei lachrymæ suæ panes die ac nocte, & quum non erubescit Sacerdoti Domini indicare peccatum suum, & quærere medicinam, secundùm eum qui ait: Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatẽ cordis mei. In quo impletur & illud, quod Apostolus dicit: Si quis autẽ infirmatur, vocet presbyteros Ecclesiæ, & imponant ei manus, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum: & si in peccatis fuerit, remittentur ei. Et tu ergò, quum veneris ad gratiam Baptismi, vitulum obtulisti, quia in morte Christi baptizaris. Cùm verò ad martyrium duceris, hircum obtulisti, quia authorem peccati diabolum iugulâsti. Quum autem eleemosynam feceris, & erga indigentes affectum misericordiæ solicita pietate dependeris, altare sacrum hœdis pinguibus onerâsti. Nam si ex corde remiseris peccatum fratri tuo, & iracundiæ tumore deposito, mitem intra te & simplicem recollegeris animum, immolâsse te arietem, vel agnum in sacrificium obtulisse confide. Porrò autem si diuinis lectionibus instructus, meditando sicut columba, & in lege Domini vigilando die ac nocte, ab errore suo conuerteris peccatorem, & abiecta nequitia ad simplicitatem eum columbæ renocaueris, atque adhærendo sanctis, feceris eum societatem turturis imitari, par turturum, aut duos pullos columbarum Domino obtulisti. Quòd si illa, quæ & spe, & fide maior est charitas, abundauerit in corde tuo, ita vt diligas proximum tuum, non solùm sicut teipsum, sed sicut ostendit ille qui dicebat; Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis; panes similagineos in charitatis oleo subactos, sine vllo fermento malitiæ & nequitiæ, in azymis synceritatis & veritatis te obtulisse cognosco. Si autem in amaritudine fletus fueris, luctu, lachrymis & lamentatione confectus, si carnem tuam macerauerit, & ieiunijs ac multa abstinentia aridam feceris, & dixeris; quia sicut frixorium confrixa sunt ossa mea, tunc sacrificium similam à sartagine, vel à craticula obtulisse te noueris. Et hoc modo inuenieris tu verius & perfectius secundùm Euangelium offerre sacrificia, quæ secundùm legem iam offerre non potest Israel.

Extrema vnctione. Iacob. 5.

Prædicti modi comparantur cù sacrificijs & oblationibus veteris testamenti, quorũ mentio fit in Leuitico.

1. Cor. 13.

Ioan. 15.

1. Cor. 5.

Psalm. 103.

2. AVGVSTINVS libro secundo contra Cresconium Grammaticum, capite duodecimo: Ideò vobis non videntur mundari, cùm ad nos à vobis transeunt, quia non denuò baptizantur: quasi solo baptismo, quem repeti non oportet, cùm idem atque vnus est, homines ab errore mundentur. Mundantur & verbo veritatis ab illo qui ait, Iam vos mundi estis, propter verbum quod locutus sum vobis. Mundantur & sacrificio contriti cordis ab illo, de quo dictum est: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Mundantur & eleemosynis ab illo qui ait: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Mundantur ipsa quæ supereminet omnibus charitate ab illo, qui per Apostolum Petrum dixit, Charitas cooperit multitudinem peccatorum: quæ vna si adsit, omnia illa reuerà fiunt: si autem desit illa, omnia frustra fiunt.

Non solùm baptismo à peccatis mundamur. Verbo. Ioan 15.

Corde contrito. Psalm. 50.

Eleemosynis. Lucæ 11. Charitate.

1. Pet. 4.

3. CHRYSOSTOMVS concione quarta de Lazaro, in fine: Vt igitur neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitamque explicet: cunctisque commissis diligenter excussis, condemnet animam quæ hæc perpetrauit, pœnitetque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, supplicium à seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam ac charitatem, vt possimus omnes omni modo hinc depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci.

Quibus modis expiemus peccata.

4. ET homilia sexta in Ioannem: Hæc igitur pernitiosa inquirendi cura abiecta, nostra conteramus corda, peccata deploremus, vt à Christo nobis præceptum est, & eorum gratia, quæ perperam & iniquè egimus, compungamur, & summa cum diligentia, quicquid superiori tempore ausi sumus, quicquid malignè commisimus, animo repetamus, atque abijciamus. Ad quod multas nobis Deus vias aperuit. Die enim tu primus iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iterum: Dixi, Pronunciabo aduersum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Neque enim parum nobis confert ad magnitudinem peccatorum imminuendam, frequens eorum memoria & accusatio. Est & alia operosior, vt nemini, qui nos offendit, succenseamus, sed iniurias omnes magno & generoso animo obliuioni mandemus. Vis & tertiam? audi Danielem: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperũ. Accedit & alia, iugis sollicet oratio, & in deprecationibus ad Deum cum puritate perseuerãtia, quæ non paruã nobis affert consolationem, & à peccatis nos abluit. Ieiunium ad hæc cum proximi charitate, maiorem in modum diuinam in nos iram extinguit. Ignem nanque ardentem extinguit aqua, & eleemosynis purgantur peccata. Decursis igitur his vijs omnibus & repetitis, in eisdem assiduè perseueremus. Hoc pacto non modò præterita abluemus peccata, sed in posterum maximum consequemur emolumentum: quippe qui nullam dabimus diabolo occasionem, vt nos in vitæ desidiam, vel in exitialem aliquem affectum pelliciat.

Confessione delentur peccata. Isaiæ 43. Psalm. 31.

Condonando offensam.

Eleemosynis. Daniel. 4.

Oratione assidua.

Ieiunio & charitate.

Eccli. 3.

5. IOANNIS vigesimo: Hoc cùm dixisset, insufflauit, & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis &c. vt in textu.

1. DE TOBIAE quarto: Ex substantia tua fac eleemosynam. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

2. ET capite duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.

3. ECCLESIASTICI tertio: Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies soluentur peccata tua. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis: & Deus prospector est eius qui reddit gratiam.

4. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ.

5. ET

5. Et capite decimoquinto: Per misericordiam & fidem purgantur peccata.

6. Item decimosexto: Misericordia & veritate redimitur iniquitas.

7. Lvcae vndecimo: Veruntamen quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.

8. Danielis quarto: Quam ob rem rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum: forsitan ignoscet delictis tuis.

9. Isaiae primo: Discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

10. Ad Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

1. E Matthaei sexto: Si dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

2. Lvcae sexto. Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum.

3. Marci vndecimo: Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & Pater vester, qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

4. Ecclesiastici vigesimooctauo: Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur.

F Iacobi quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet quoniam qui conuerti fecerit &c. vt in textu.

1. G Lvcae septimo: Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intrauit, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata.

2. Proverbiorvm decimo: Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas.

3. Prioris Petri quarto: Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

1. H Psalmo quinquagesimo: Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.

2. Lvcae decimooctauo: Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

3. Matthaei decimooctauo: Tunc vocauit illum dominus suus: & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me.

4. Ecclesiastici vigesimoprimo: Fili peccâsti? non adijcias iterum: sed & de pristinis deprecare vt tibi dimittantur.

5. Psalmo centesimoprimo: Respexit in orationem humilium: & non sprevit precem eorum.

6. Et trigesimoprimo: Dixi, &c. vt in textu.

7. Primae Ioannis primo: Si confiteamur, &c. vt in textu.

8. Ionae tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à viâ suâ malâ, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?

9. Matthaei duodecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plus quàm Ionas hic.

10. Lvcae vndecimo: Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ, & ecce plus quàm Ionas hic.

11. Tertii Regum vigesimoprimo: Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, in tantùm vt sequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauitque, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nónne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

12. Sapientiae vndecimo: Misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam.

13. Cyprianvs epistola quadragesima ad plebem de quinque presbyteris schismaticis: Nunc se ad lapsorum perniciem venenata sua deceptione verterunt, vt ægros, & saucios, & ad capienda fortiora consilia per calamitatem ruinæ suæ minus idoneos, & minus solidos, à medela vulneris sui auocent, & intermissis precibus, & orationibus, quibus Dominus longa, & continua satisfactione placandus est, ad exitiosam temeritatem mendacio captiosæ pacis inuitent. Et paulò pòst: Eadem nunc ratio, eadem rursus euersio, per quinque presbyteros Felicissimo copulatos, ad ruinam salutis inducitur, vt non rogetur Deus, nec qui negauit Christum, eundem Christum quem negauerat, deprecetur: post culpam crimen, tollatur & pœnitentia, nec per Episcopos,

Lib. 1. epist. 8.

Precibus longa satisfactione Dominus placandus est.

Per Episcopos & Sacerdotes Domino satisfaciendum. Lib. 4. epistol. 4.

& sacerdotes Domino satisfiat, sed relictis Domini sacerdotibus, contra Euangelicam disciplinam, noua traditio sacrilegæ institutionis exurgat.

14. Et epistola octaua ad clerum & plebem: Quanquam sciam, fratres charissimi, pro timore, quem singuli debemus Deo, vos quoque illic assiduis orationibus, & enixis precibus instanter incumbere: admoneo tamen etiam ipsam religiosam solicitudinem vestram, vt ad placandum, atque exorandum Dominum, non voce sola, sed & ieiunijs, & lachrymis, & omni genere deprecationis ingemiscamus. Et paulò pòst: Virgas igitur & flagella sentimus, qui Deo nec bonis factis placemus, nec pro peccatis satisfacimus. Rogemus de intimo corde, & tota mente misericordiam Dei.

Bonis factis Deo placendum, & pro peccatis satisfaciendum. Lib. 4. epistol. 12.

15. Item epistola vigesimasexta, quæ est Movsis & Maximi presbyterorum & aliorum ad Cyprianum: Vbi diuinus metus relinquitur, si tam facilè peccantibus venia præstetur? fouendi sunt sanè ipsorum animi, & ad maturitatis suæ tempus nutriendi, & de Scripturis sanctis, quàm ingens, & supra omnia peccatum commiserint, instruendi. Nec hoc animentur, quia multi sunt: sed hoc ipso magis reprimantur, quia non pauci sunt. Nihil ad extenuationem delicti: numerus impudens valere consuevit, sed pudor, sed modestia, sed patientia, sed disciplina, sed humilitas atque subiectio: sed alienum de se expectâsse iudicium, sed alienam de suo actu sutinuisse sententiam. Hoc est quod pœnitentiam probat, hoc est quod impresso vulneri inducit cicatricem: hoc est quod deiectæ mentis ruinas erigit & attollit: quod ardentem delictorum æstuantium vaporem restinguit & finit. Non ea, quæ sanorum sunt corporum, medicus ægris dabit: ne importunis cibis tempestatem valetudinis sæuientis non reprimat, sed accendat: scilicet, ne quod potuisset maturius ieiunio attenuante sanari, videatur per impatientiam longius pasta eruditate produci. Eluendæ sunt igitur, impio sacrificio manus inquinatæ, operibus bonis: & nefario cibo ora misera polluta, pœnitentiæ sunt veræ sermonibus expianda, & in secretis cordis fidelis, nouellandus & consecrandus est animus: crebri pœnitentium gemitus audiantur, & iterum fideles ex oculis lachrymæ profundantur: vt illi ipsi oculi, qui malè simulacra conspexerunt, qui illicita commiserant, satisfacientibus Deo fletibus deleant.

Delicta expiantur & restinguuntur operibus bonis.

16. Ionæ tertio: Vidit &c. vt in textu.

17. Numerorvm vigesimoquinto: Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meam à filijs Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israel in zelo meo. idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel.

18. Psalmo centesimoquinto: Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio. Et reputatum est ei in iustitiam, in generationem & generationem vsque in sempiternum.

1. Proverbiorvm decimo: Nil proderunt thesauri impietatis: iustitia verò liberabit à morte.

2. Actorvm octauo Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse: *ait S. Petrus ad Simonem Magum.*

3. Posteriorisad Corinthios septimo: Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

4. Ibidem: Has habentes &c. vt in textu.

5. Posteriorisad Timotheum secundo: Cognouit Dominus qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis, qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non solùm sunt vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergò emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile Domino ad omne opus bonum paratum.

6. Iacobi quarto: Emundate &c. vt in textu.

7. Ezechielis decimooctauo: Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam: ipse animam suam viuificabit.

8. Avgvstinvs in libro quinquagintà homiliarum, homilia quinquagesima, capite quinto: siue in libro de pœnitentiæ medicina, capite quinto: Non sufficit mores &c. vt in textu.

9. Et in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimo: Sanè cauendum est, ne quisquam existimet infanda illa crimina, qualia Galat. 5. qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda, & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodam modo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, quamuis miserando deleat iam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

1. Cor. 6. Per eleemosynas propitiandus Deus de peccatis.

10. Cyprianvs de lapsis: Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hic iam velle vestitum, post diaboli cibum mâlle ieiunium: iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur: eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberantur. Quod aduersarius auferebat, Christus accipiat: nec teneri iam, nec amari patrimonium debet, quo quis & deceptus, & victus est. Pro hoste vitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus, & vendenda. Ad hoc tantùm profuerit quod remansit, vt inde crimen, & culpa redimatur. Incunctanter & largiter fiat operatio: census omnis in medelam vulneris erogetur: opibus & facultatibus nostris, qui de nobis iudicaturus est Dominus, fœneretur. Sic sub Apostolis fides viguit, sic primus credentium populus Christi mandata seruauit. prompti erant, largi erant, distribuendum per Apostolos totum dabant, & non talia delicta redimebant. Si precem toto corde quis faciat, si veris pœnitentiæ lamentationibus & lachrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum instis, & continuis operibus inflectat, misereri talium potest, qui & misericordiam suam protulit, dicens: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluaberis, & scies vbi fueris. Et iterum: Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum vt reuertatur & viuat. Et Iohel propheta pietatem Domini, Domino ipso monente, declarat: Reuertimini, inquit, ad Dominum Deum vestrum,

Peccata quibus operibus purgentur, & redimantur.

Actor. 2. & 4.

Quorum misereatur Deus, & quibus ignoscat.

Ezechiel. 18. & 33.

Iohel. 2.

vestrum, quoniam misericors & pius est, & patiens, & multæ miserationis, & qui sententiam flectat aduersus malitias irrogatas. Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Pœnitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre, quicquid pro talibus, & petierint Martyres, & fecerint Sacerdotes: vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam iusta deprecatione placauerit: dat ille & arma rursum, quibus victus armetur: reparat & corroborat vires, quibus fides instaurata vegetetur. Repetet certamen suum miles, iterabit aciem, prouocabit hostem, & quidem factus ad prælium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis, & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus, & adiutus à Domino: quam contristauerat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam.

Satisfactionibus mouetur & placatus Deus.

1. AVGVSTINVS sermone quadragesimoprimo de Sanctis, qui est sermo quartus de animabus fidelium defunctorum: Quicunque aliqua de capitalibus peccatis in se dominari cognouerit, nisi dignè &c. vt in textu. Latius vide supra de Sacramento pœnitentiæ, quæstione nona, C testimonio tertio.

2. PRIORIS ad Corinthios tertio: Si quis superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quòd superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem.

3. AVGVSTINVS in libro quinquaginta homiliarum, homilia decimasexta, vt supra de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, C testimonio secundo.

4. ITEM in Enchiridio ad Laurentium, capite sexagesimoseptimo: Creduntur autem à quibusdam etiam ij, qui nomen Christi non relinquunt, & eius lauacro in Ecclesia baptizantur, nec ab ea vllo schismate, vel hæresi præciduntur, in quantislibet sceleribus vitam, quæ nec diluant pœnitendo, nec eleemosynis redimant, sed in eis vsque ad huius vitæ vltimum diem pertinacissimè perseuerent, saluti futuri per ignem: licet pro magnitudine facinorum, flagitiorumque diuturno, non tamen æterno igne puniri. Sed qui hoc credunt, & tamen Catholici sunt, humana quadam beneuolentia mihi falli videntur. Nam scriptura diuina aliud consulta respondet. Librum autem de hac quæstione scripsi, cuius titulus est, De fide & operibus. Vbi secundùm scripturas sanctas, quantum Deo adiuuante potui, demonstraui eam fidem saluos facere, quam satis euidenter expressit Paulus Apostolus, dicens: In Christo enim Iesu, neque circuncisio quicquam valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur. Si autem malè, & non bene operatur, proculdubiò, secundùm Apostolum Iacobum, mortua est in semetipsa. Qui rursus ait: Si fidem dicat se quisquam habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Porrò autem si homo sceleratus, propter fidem solam per ignem saluabitur, & sic est accipiendum, quod ait B. Paulus Apostolus; Ipse enim saluus erit, sic tamen quasi per ignem: poterit ergò saluare sine operibus fides, & falsum erit quod dixit eius coapostolus Iacobus. Falsum erit & illud quod idem ipse Paulus dixit: Nolite, inquit, errare, neque formicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque ebriosi, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Si enim etiam in istis perseuerantes crimininibus, tamen propter fidem Christi salui erunt, quomodo in regno Dei non erunt?

Mali catholici non saluabuntur per ignem purgatorij.

1.Cor.3.

Iacob.2.

1.Cor.3.

Iacob.2.

1.Cor.6.

5. ET in libro de Fide & operibus, capite decimosexto, vt supra de Sacramento Pœnitentiæ, quæstione nona, B testimonio sexto.

6. ITEM in libro de octo quæstionibus Dulcitij, quæstione prima, vt ibidem.

APPENDIX EX IVDOCI RAVESTEYN TILETANI DOCTISSIMI THEOLOGI LOVANIENsis confutatione Catholica prophanæ Confessionis Ministrorum Antverpiani. Capite 6. vbi confutatur calumniosissima criminatio doctrinæ Iesuitarum.

HAVD temerè in calce tractatus de iustificatione, & fide iustificante, acerbissimam inuectiuam scribunt aduersus detestandam, ethnicam, & impiam (vt aiunt) Iesuitarum doctrinam, quam in Catechismo illo iussu augustissimi felicis recordationis Cæsaris Ferdinandi olim conscripto, & qui per Belgiam ferè omnium Catholicorum manibus teri solebat, tradunt. Sapiunt sanè, sed vt homines sapiunt huius seculi, quòd eum libellum vel calumniosissimis mendacijs prorsus ereptum manibus hominum cupiunt. Optimè enim intelligunt, apud eos, quibus eius Catechismi doctrina commendata est, nouam suam & commentitiam doctrinam, fidem reperire non posse. Calumniantur itaque Iesuitas, viros religiosos, & instaurandæ Ecclesiæ Christi studiosissimos, dum varios modos expiandi peccatum docent, quod summum est religionis & Christianæ salutis caput, prorsus nihil passioni Christi tribuere, & totam iustificationis rationem, in operibus ac meritis, homines prorsus iustitiæ Christi oblitos, collocare. Animaduerte hic obsecro, lector, calumniosissimam malitiam. Cùm sex modos congruos ad expiandum perfectè peccatum collegisset author Catechismi ex scripturis, ac singulos illorum per subiectam, euidentem & solidam scripturam probâsset, tandem subiecit: His, alijsque modis & officijs veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. An qui hoc scribit, oblitus tibi prorsus videtur passionis Christi, & iustitiæ eius, cùm officia pietatis in dictis sex modis comprehensa, diserte scribat præstari in Christo Iesu, siue per meritum ac gratiam Iesu Christi, atque per virtutem sanguinis eius, qui in singulis officijs dictorum modorum operatur, & per eos operatur peccatorum expiationem, sicut de singulis hoc certissimè testantur scripturæ? Verùm vide calumniosam malitiam. Cùm tam diserte faciat author, in ipsa conclusione sermonis de sex modis expiationis, mentionem Christi Iesu, scriptores isti postremam clausulam (in Christo Iesu) non adscribunt: sed dicentes, &c. dolosè eam reticent. Cùm enim recitassent verba illa Catechismi: his, alijsque modis & officijs veræ pietatis comparamus atque præstamus, adscribunt &c. nec addunt quod mox se-

2.Cor.7.

quitur, etiam in Christo Iesu præstamus: ne si illud fideliter, vt debebant, adderent, malitiosæ calumniæ conuincerentur. Solida est igitur Catechismi doctrina, quæ ex scripturis colligit varios modos expiandi peccatum: quorum tamen singuli sanguine Christi nitantur, & sine sanguinis applicatione ad peccati expiationem inutiles essent & inefficaces. Quid enim operari possit vel etiam sacramentum absolutionis & pœnitentiæ sine sanguine Christi? Quid contritum cor, & spiritus contribulatus, si à sanguine Christi separatus, humanum tantùm opus sit? Sic & de eleemosyna, & aliis recitatis modis sentiendum est. Non est igitur æquum, vt propter huiusmodi malitiosas calumnias, patiantur Christiani homines synceram & breuem institutionem Christianæ religionis, ex manibus excuti: sed ea institutione & doctrina rectè percepta, atque intellecta, animos suos corroborent, atque confirment aduersus deceptionum & seductionum improbissimarum pericula.

ET IN APOLOGIA seu defensione Catholicæ confutationis contra inanes cauillationes Illyrici in capite sexto de Iustificatione: Postquam hisce modis & Sophismatibus rectam & sanam de iustificatione, deque operibus iustificatorum doctrinam proculcauit, (Illyricus videlicet) atque ad bonorum operum studium homines languidiores ac frigidiores haud dubiè fecit, eò quòd neque ad salutem necessaria ea esse, neque ad salutis aut iustificationis rationem pertinere, quin potiùs ab ea exclusa esse, mordicus defendit: Tandem incipit Iesuitarum doctrinam, in Catechismo traditam oppugnare, meque aduocatum seu patronum eorum, vt ait, acriter inuadit. Cùm Confessio mendacissimè & acerbissimè notaret doctrinam in Catechismo traditam de varijs modis expiandi peccata, in capite de expiandis peccatis, tanquam ethnicam, impiam & detestandam, quòd in explicatione summi religionis & Christianæ salutis capitis, nullam prorsus Christi, aut Christi sanguinis mentionem faceret: sed totam iustificationis & expiationis peccatorum rationem in operibus & meritis hominum collocarent, prorsus verò nihil Christi passioni tribuere: Prodidi artificiosum mendacium, ostendens illum studiosè sententiam Catechismi mutilâsse, ea verba, quæ de Christo Iesu potentissimo peccatorum expiatore subiecta erant, amputando. quæ sunt hæc: His, aliisque modis & officijs veræ pietatis præstamus in Christo Iesu, quod admonet Paulus: Has habentes promissiones clarissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Hac fraudulentia accalumnia patefacta, Illyricus de mendacio aperto conuictus, aliò confugit.

Contentionem mouet de vi & significatione phrasis illius (in Christo Iesu) in scripturis, & dicit eam variè in scripturis accipi. Nam aliquando significare tantùm baptizatum esse, & Christianum vocari. vt cùm Paulus dicit Andronicum aut Iuniam fuisse ante se in Christo: aliquando verò mystico Christi corpori insitum esse. Ipsi sanè, inquit, Iesuitæ non exponunt illam phrasim, quid ea eo loco valeat, & quis eius locutionis propriè sensus sit: In Christo Iesu hæc officia præstamus, aut hu modu peccata expiamus. Et rectè, inquit, quis posset dicere. Israëlitas fuisse, & sua religionis mysteria egisse in Moyse. sicut Apostolus dicit omnes in Moyse baptizatos esse: nemo tamen significatur eius sanguine ipsorum peccata expiari. Quare hæc locutio non potest esse pharmacum, venenata illa dicta corrigens, quòd varijs modis ac operibus homines possint sua peccata expiare.

Rom.16.

2. Cor.10.

Sed cùm proposuisset Illyricus phrasin illam in scripturis diuinis varijs modis accipi, cur vnicum tantùm modum, aut, si velit, duos tantùm commemorat? Nam alijs præterea modis vsurpari indubitatum est. vt cùm scribit Paulus: Gratia Dei est vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. rursus: Ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam per Iesum Christum Dominum nostrum. rursus: Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu. rursus: Omnia possum in Christo, qui me confortat. rursus: In Christo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti, hoc est, in Christo Iesu, qui est caput omnis principatus & potestatis, in quo & circuncisi estis, in quo & resurrexistis. rursus: Timeo autem ne sicut serpens Euam seduxit in astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo. & in alijs innumeris scripturæ locis. Sanè in his dictis testimonijs sermo ille (In Christo Iesu) non significat esse baptizatum, aut esse Christianum, aut denique esse in mystico corpore Christi: sed designat modò meritum, modò virtutem & operationem Christi Iesu in electis. Quam significationem ego intelligens in sententia Iesuitarum, exposui: In Christo Iesu: per meritum, & gratiam, siue virtutem Christi Iesu. Et quomodo ipse scriptor Catechismi intellexerit, liquidò constat ex capite illo, De satisfactione pœnitentium quid sentiendum sit. Ad quam quæstionem respondetur: Id videlicet sentiendum est, quòd alia sit satisfactio, Christo redemptori propria. alia fidelium pœnitentium communis satisfactio. Illa semel in corpore Christi crucifixi, dum agnus ille mundi peccata tulit, peracta est: vt qui natura sunt filij iræ, Deo reconcilientur. Hæc verò quæ ad pœnitentes pertinet, à Christi membris in Ecclesia quotidie peragitur, cùm pœnitentes post confessionem, ea quæ absoluens Sacerdos iniunxit, faciunt, aut cùm vltrò quidem fructus pœnitentiæ edimus. Quæ vindicatoria simul & emendatoria est satisfactio, & redemptoris Christi beneficium, atque satisfactionem adeò non obscurat, vt magis etiam commendet, illustretque. Illa enim præeunte, ac præcipuè cooperante, iudicium facimus & iustitiam, iuxta diuinam scripturam: Delicta nostra contra nos ipsos vindicantes, & reliquias in nobis peccatorum reliquias diluentes, Deique gratiam nobis pleniorem conciliantes, atque promerentes. quæ omnia eodem capite per scripturarum testimonia confirmat. Vides Illyrice id quod in capite, quod tu arripis coarguendum, minus expositum est, in antecedentibus locis fuisse plenissimè & clarissimè dictum? Vides quoque falsum esse, authorem libelli, sermonem illum (In Christo Iesu) per hos modos expiare peccata, non accepisse pro esse vel baptizatum, vel Christianum, aut corpori Christi mystico insitum. quasi hoc tantùm significatum sit. Is qui non est Christianus, aut baptizatus, potest hæc officia præstare, per suam scilicet sufficientiam & potestatem, & rectè viuere, aut denique peccata sua expiare: sed intellexisse, quòd Christi Iesu passione seu satisfactione veluti præeunte, atque præcipuè cooperante, possit homo ea officia præstare, quibus expientur seu mundentur & delcantur peccata. Atque hæc de cauillatione phrasis illius (In Christo Iesu.)

In Christo Iesu, quid significet in scripturis.

Rom.6.

Rom.5.

2.Cor.2.

Philip.4.

Coloss.2.

2.Cor.2.

Quæstione 7. de Sacramento pœnitentiæ.

Ioan.16. Ezechiel.18. 2 Cor.6. Psalm.50.

2.Cor.7.

II.

by Google

II.

Quid verò de minutis peccatis est sentiendum?

A Id scilicet, quòd eiusmodi leuiora, vti mentis euagatio, verbum otiosum, risus immoderatus, & consimilia, quæ quotidiana seu venialia peccata dicuntur, & sine quibus hæc vita non ducitur: [a] *In multis enim offendimus omnes*, vt anteà quoque monuimus, etsi lethalia non sunt, & in speciem minuta videntur, tamen haudquaquàm sunt [b] contemnenda. Siquidem Deo displicent, seu, vt Paulus loquitur, [c] contristant Spiritum sanctum, obfuscant conscientiam, Charitatis feruorem imminuunt, virtutumque profectum remorantur, & ad grauiora sæpè vitia periculaque pertrahunt. Vndè scriptum est: [d] *Qui spernit modica, paulatim decidet.* [e] *Qui amat periculum, in illo peribit.* [f] *Qui in vno peccauerit, multa bona perdet.*

a Iaco. 3. 2. Ioan. 1. d Eccles 7. c Pro. 24. b Psalm. 31. b

b Aug. de decem chordis, cap. 8 & in psal 129. Serm. 244. de temp. Item tract. 12. in Ioan.

c Ephes. 4. g Chryso. homil. 87. in Matth. & 8. in 1 Corinth. & in serm. de leuium peccator. periculis Bern. ser. 1. de conuers. Pauli, & in tract. de præcepto & dispensat. ca. 14.

d Eccli 19. a

e Ibidem 3. d

f Eccles 9. d

B Cauendæ sunt igitur, quantum licet, hæ labes & sordes animæ: quoniam, vt legimus, [g] *non intrabit in cælestem Ierusalem aliquid coinquinatum.* Ac nisi in hac vita illæ diluantur, etiam [h] post mortem hominem grauant, nec sine pœnis quidem acerbis purgatorij ignis expiantur. Qui quidem ignis, etsi perpetuus non sit, tamen, si Augustino [i] credimus, grauior est, quàm quicquid homo in hac vita potest perpeti.

g Apocal. 21. g Psal. 14. a 23. a

h Vide suprà de Satisfactione.

i In Psal. 37. & serm. 41. de Sanctis. Grego. in 3 Psal. Pœnitentialem.

TESTIMONIA.

Grauium & leuium peccatorum discrimen subinde difficile.

1. A Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimooctauo: Quæ sint autem leuia, & quæ grauia peccata, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio. Videmus enim quædam ab ipsis quoque Apostolis ignoscendo fuisse concessa: quale illud est, quod venerabilis Paulus coniugibus ait: Nolite fraudare inuicem, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterùm ad idipsum reuertimini, ne vos tentet satanas propter incontinentiam vestram. quod putari posset nõ esse peccatum; misceri scilicet coniugi, non filiorum procreandorum causa, quod bonum est nuptiale, sed carnalis etiam voluptatis: vt fornicationis, siue adulterij, siue cuiusquam alterius immunditiæ mortiferum malum, quod turpe est etiam dicere, quò potest tentante satana libido pertrahere, incontinentium deuitet infirmitas. Posset ergò (vt dixi) hoc putari non esse peccatum, nisi addidisset: Hoc autem dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cùm dari veniam facientibus Apostolica authoritas fateatur? Tale quiddam est vbi dicit; Audet quisquam vestrum aduersus alterum negotium habens, iudicari apud iniquos, & non apud sanctos? Et paulò pòst, Secularia igitur iudicia si habueritis, inquit, eos qui contemptibiles sunt in ecclesia, hos collocate ad iudicandum. Ad reuerentiam vobis dico. Sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit inter fratrem & fratrem iudicare: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles? Nam & hic posset putari, iudicium habere aduersus alterum, non esse peccatum, sed tantummodò id extra Ecclesiam velle iudicari, nisi secutus adiungeret: Iam quidem omninò delictum est inter vos, quia iudicia habetis vobiscum. Et ne quisquam hoc ita excusaret, vt diceret iustum se habere negocium, sed iniquitatem se pati, quam velit à se iudicum sententia remoueri: continuò talibus cogitationibus, vel excusationibus occurrit, atque ait: Quare non magis iniquitatem patimini? Quare non potiùs fraudamini? Vt ad illud redeatur quod Dominus ait: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Et alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit itaque suos de secularibus rebus cum alijs hominibus habere iudicium. Ex qua doctrina dicit Apostolus esse delictum. Tamen cùm finit in Ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudicantibus, extra ecclesiam verò terribiliter vetat: manifestum est etiam hic, quid secundùm veniam concedatur infirmis. Propter hæc atque huiusmodi peccata, & alia, licet ijs minora, quæ fiùt verborum, & cogitationum offensionibus,

1 Cor. 7.

1 Cor. 6.

Matth. 5.

Luc. 6.

Apoſtolo Iacobo confitente ac dicente, In multis enim offendimus omnes: oportet vt quotidiè crebroque oremus Dominum, atque dicamus: Dimitte nobis debita noſtra: nec in eo quod ſequitur mentiamur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.

Iaco 3.

Matth. 6.

Ex Scriptura quorum peccatorum grauitatem cognoſcamus.

2. ET capite ſeptuagetimonono: Sunt autem quædam, quæ leuiſſima putarentur, niſi in ſcripturis demonſtrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentem fratri ſuo, Fatue, reum gehennæ putaret, niſi veritas diceret? Cui tamen vulneri ſubiecit continuò medicinam, præceptum fraternæ reconciliationis adiungés. Mox quippe ait: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, &c. Aut quis æſtimaret quàm magnum peccatum ſit, dies obſeruare, & menſes, & annos, & tempora; ſicut obſeruant, qui certis diebus, ſiue menſibus, ſiue annis volunt, vel nolunt aliquid inchoare, eò quòd ſecundùm vanas doctrinas hominum, fauſta vel infauſta exiſtimẽt tempora: niſi huius mali magnitudinem ex timore Apoſtoli penſaremus, qui talibus ait, Timeo vos ne forte ſine cauſa laborauerim in vobis?

Matth. 5.

Galat. 4.

Ibidem.

Difficultas in euitandis peccatis grauibus a leuioribus.

3. IDEM libro vigeſimoprimo de ciuitate Dei, capite vigeſimoſeptimo: Sed quis iſte ſit modus, & quæ ſint ipſa peccata, quæ ità impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen ſanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum eſt inuenire, periculoſiſſimum definire. Ego certè vſque ad hoc tempus cùm indè ſatagerem, ad eorum indaginem peruenire non potui. Et fortaſſis propterea latent, ne ſtudium proficiendi ad omnia peccata cauenda pigreſcat. Quantam ſi ſcirentur quæ vel qualia ſint delicta, pro quibus etiam permanentibus, nec profectu vitæ melioris abſumptis interceſſio ſit inquirenda & ſperanda iuſtorum, eis ſecura ſe obuolueret humana ſegnities, nec euolui talibus implicamẽtis vllius virtutis expeditione curaret, ſed tantummodò quæreret aliorum meritis liberari, quos amicos ſibi de mammona iniquitatis eleemoſynarum largitione feciſſet. Nunc verò dum venialis iniquitatis etiam ſi perſeueret, ignoratur modus, profectò & ſtudium in meliora proficiendi, orationi inſtando vigilantiùs adhibetur, & faciendi de mammona iniquitatis ſanctos amicos cura non ſpernitur.

Aliorum meritis liberamur à quibuſdam peccatis. Luc. 16.

4. ISIDORVS libro ſecundo de ſummo bono, capite decimooctauo: Multa vitam ſine crimine habere poſſunt, ſine peccato non poſſunt. Nam quanuis in hoc ſeculo magna iuſtitiæ quiſque claritate reſplendeat, nunquàm tamen ad purum peccatorum ſordibus caret, Ioanne Apoſtolo teſtante, qui ait: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Quædam ſunt facta ſimilia peccatis: ſed ſi bono animo fiant, non ſunt peccata, vtpotè poteſtas, ſi non ſe vlciſcendi cupiditate, ſed magis corrigendi ſtudio, vlciſcatur in reum qui delinquit. Item ſunt peccata leuia, quæ ab incipientibus quotidiana ſatisfactione purgantur: quæ tamen à perfectis viris velut magna crimina euitãtur. Quid autem homines peccatores de magnis ſceleribus agere debent, quando etiam perfecti leuia quoque delicta quaſi grauiſſima lugent? Non ſolùm grauia, ſed & leuia ſunt cauẽda peccata. Multa enim leuia vnum grande efficiunt: ſicut ſolent ex paruiſſimis guttis immenſa flumina creſcere. Numeroſitas enim in vnum coacta, exundantem efficit copiam. Peccata quę incipientibus leuia ſunt, perfectis viris grauia reputantur. Tanto enim maius cognoſcitur eſſe peccatum, quanto maior qui peccat, habetur. Creſcit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum: & ſæpè quod minoribus ignoſcitur, maioribus imputatur.

Sine crimine, non tamen ſine peccato vitatur.

Ibidem.

Leuia peccata cur vitanda etiam ſint.

5. IACOBI tertio: In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus eſt vir.

6. PRIMAE Ioannis primo: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.

7. ECCLESIASTIS ſeptimo: Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.

8. PROVERBIORVM vigeſimoquarto: Septies cadet iuſtus, & reſurget: impij autem corruent in malum.

9. PSALMO trigeſimoprimo: Delictum meum cognitum tibi feci: & iniuſtitiam meã non abſcondi. Dixi: confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino: & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus, in tempore opportuno.

Quibus operibus purgentur quotidiana peccata.

10. AVGVSTINVS de decem chordis, capite vndecimo: Si quæ delectationes ſeculi ſubrepunt in animam: exercete vos in miſericordia, exercete vos in eleemoſynis, in ieiunijs, in orationibus. His enim purgantur quotidiana peccata, quæ non poſſunt, non ſurrepere in animam, propter fragilitatem humanam. Noli illa contemnere, quia minora ſunt: ſed time, quia plura ſunt. Attendite fratres mei. Minuta ſunt, non ſunt magna. Non eſt beſtia quaſi leo, vt vno morſu guttur frangat: ſed beſtiæ plerũque minutæ multæ necant. Si proijcitur quiſquam in locũ pulicibus plenum, nunquid non moritur ibi? Non ſunt quidem maiores: ſed infirma eſt natura humana, quę etiam minutiſſimis beſtijs interimi poteſt. Sic & modica peccata attendite, quia modica ſunt: & cauete, quia plura ſunt. Quàm minutiſſima ſunt grana arenæ? Si arenæ amplius in naui mittatur, mergit illã vt pereat. Quàm minutę ſunt guttæ pluuię? Nónne flumina implent, & domos deijciunt? Ergò iſta nolite contemnere. Sed dicturi eſtis; Et quis poteſt ſine iſtis? Ne hoc diceres quæ habere nemo non poteſt, Deus miſericors, videns noſtram fragilitatem, poſuit contra remedia. Quæ ſunt remedia? Eleemoſynarum, ieiuniorum, orationum, ipſa ſunt tria. Vt autem verum dicas in oratione, perfectæ implendæ ſunt eleemoſynæ. Quæ ſunt perfectæ eleemoſynæ? Vt ex quo tibi abundat, des ei qui non habet: & cùm te lædit aliquis, ignoſcas illi. Et paulò pòſt: Illa dico quotidiana peccata, quæ aut per linguam facilè committuntur, vt eſt verbum durum, aut cùm labitur aliquis in riſum immoderatum, aut in huiuſmodi nugas quotidianas. In ipſis conceſſis peccata ſunt. Cum ipſa vxore ſi exceditur concumbendi modus procreandis liberis debitus, tam peccatum eſt. Ad hoc etenim ducitur vxor. nam id etiam tabulæ indicant, vbi ſcribitur, liberorum procreandorum cauſa. Quando tu vti vxore amplius, quàm neceſſitas procreandorum liberorum cogit, volueris, iam peccatum eſt: & ipſa talia peccata, quotidianæ eleemoſynæ mundant. In ipſis alimentis, quæ vtique conceſſa ſunt, ſi fortè excedis modum, & amplius accipis quàm neceſſè eſt, peccas. Quotidiana ſunt iſta quæ dico: ſed tamen peccata ſunt, & non leuia, quia plura. Quia verò quotidiana & plurima, timenda eſt ruina multitudinis, etſi non magnitudinis. Talia peccata dicimus, fratres, quotidianis eleemoſynis poſſe mundari.

Leuia peccata cur nõ ſpernenda. Vide Thomam 1. 2. q. 88. & 89.

Tria potiſſima remedia contra leuia peccata.

Quotidiana peccata quæ ſunt.

mundari. Sed facite eleemosynas, & nolite cessare. Attendite vitam vestram quotidianam, ipsis peccatis scatuirientem, minutis ipsis dico.

Minuta peccata, vitãda.

11. IDEM in psalmum centesimum vigesimumnonum: Si contemnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine deterrere. Sed dicis, Minora sunt, minuta sunt, sine quibus non potest esse ista vita. Congere minuta, & faciunt ingentem acervum. Nam & grana minuta sunt, & tamen massam faciunt: & guttæ minutæ sunt, & flumina implent, & moles trahunt.

Venialia peccata ieiunijs, vel eleemosynis redimêda sunt, & non pensitanda.

12. ET sermone ducentesimo quadragesimoquarto de tempore: Sed dicis, Peccatum quidem est, sed tamen paruum est. Nec nos dicimus quia capitale peccatum est: sed tamen si frequentiùs exerceatur, & ieiunijs, vel eleemosynis non redimatur, nimis immundam animam facit. Noli despicere peccata tua, quia parua sunt: nam & pluuiarum guttæ sunt, sed flumina implent, & moles trahunt, & arbores cum suis radicibus tollunt. Tu qui dicis, quia paruum peccatum est: velim scire quoties tale peccatum admittis,, si tot paruulas plagas in corpore, & tot maculas aut scissuras in vestibus tuis fieri velis? Cùm ergò in corpore tuo plagas, nec in veste tua scissuras, vel maculas fieri acquiescis, qua conscientia hoc facere in anima tua non metuis?

Minuta peccata quomodò occidant etiam animam. Vide S. Thomã in 1.2. q. 88. artic. 4.

13. ITEM tractatu duodecimo in Ioannem: Minuta plura peccata, si negligantur, occidunt. Minutæ sunt guttæ, quæ flumina implent, minuta sunt grana arenæ: sed si multa arena imponatur, premit, atque opprimit. Hoc facit sentina neglecta, quod facit fluctus irruens. Paulatim per sentinam intrat, sed diù intrando, & non exhauriendo, mergit nauem. Quid est autem exhaurire, nisi bonis operibus agere, vt non obruant peccata; gemendo, ieiunando, tribuendo, ignoscendo?

Remedia aduersus minuta peccata.

14. AD Ephesios quarto: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.

Initijs peccatorum occurrendum.

15. CHRYSOSTOMVS homilia octogesimaseptima in Matthæum: Repellenda igitur malorum initia sunt. Nam etiam si ad maiora prima non progrederentur peccata, non esset tamen negligendum: nunc verò per istam incuriam gradatim semper ascendunt: quapropter omni studio atque opera funditus principia peccatorum sunt euertenda. Non enim vim delicti solam consideres, nec quia paruum sit, cogites: sed illud præcipuè tene, quia si radicem non euulseris, magnum indè peccatum succrescet. Mirabile quiddam atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquàm, non tanto studio magna videri peccata esse cuitanda, quanto parua & vilia. illa enim vt auersemur, ipsa peccati natura efficit: hæc autem hac ipsa re, quia parua sunt, desides reddũt: & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generosè insurgere. Vndè citò ex paruis maxima fiunt negligentia nostra. Nemo enim repentè ad extremam improbitatem infilijt. Habet quippe insitum quendam anima pudorem atque innatum, quem subitò caleare atque projcere non potest: sed sensim atque paulatim ex negligentia perit. Consideremus autem, si nimiùm quidam ac importunè risit, reprehensus à quopiam est: respondet alius, nihil esse id mali. Quid enim est risus, aut quid vnquàm ex risu mali sequetur? Orta tamen ex immoderato risu paulisper scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta est.

Risus importunus quæ peccata pariat.

16. IDEM in priorem epistolam ad Corinthios, homilia octaua: Et enim corpus si parùm ab esse diuidatur, corrumpitur: & ædificium si parùm fatiscat, dissoluitur: & si vel minimum palmes à radice abscindatur, inutilis redditur. Itaque id parùm non est, sed ferè totum existimandum. Cùm igitur parùm peccauerimus, vel desidia torpuerimus, nolimus vt exiguum despicere. Siquidem id neglectum, quamprimum in immensum euadet: hic & vestis, quæ scindi cœperit, neglecta, tota discinditur: & tectum paucarum tegularum casu contempto, totam domum diruit. Hæc nos reputantes, nunquàm paruum contemnamus, ne procidamus in maiora.

Non negligenda minora peccata.

17. ET in sermone de leuium peccatorum periculis: Neque enim leue dicendum est, quod hominem contemnendo occidit, aut contemptorem transgrediendo decepit, cùm scriptum sit: Qui modica spernit, paulatim decidit.

Eccli. 19.

18. BERNARDVS sermone primo de conuersione S. Pauli: Ideò Paulus consecutus est misericordiam, quia ignorans in incredulitate hoc fecit. Discite ex hoc fratres, iustum iudicẽ Deum, non modò quid fiat, sed & quo animo fiat, considerare: & cauete deinceps ne quis parua reputet, quam libet parua scienter delinquere conuincatur. Nemo dicat in corde suo, Leuia sunt ista, non curo corrigere: non est magnum, si in his maneam venialibus minimisque peccatis. Hæc est enim, dilectissimi, impœnitentia: hęc blasphemia in spiritum sanctum, blasphemia irremissibilis.

1. Tim. 1.

Contemnere peccata venialia, est peccatum in Spiritum sanctum.

19. ITEM in tractatu de præcepto & dispensatione, capite decimoquarto: Esto: sit crimen, cui pœnalis illa gehenna, vel gehennalis pœna assignatur: quale quæso illud definiemus esse crimen, quod veritate iudice reum tantùm facit iudicio? Nec tamen diffitebimur esse reatum, quod vel hactenùs reum statuit. Quòd si reatum, & peccatum. Porrò omne peccatum, contra Dei mandatum præsumitur. Quod autem contra mandatum præsumitur, inobedientia dicitur. Hinc colligitur, quòd irasci fratri, & inobedientia sit, & crimen non sit. En vnum inuentum est monacho leue ac veniale peccatum, quodque non humani, sed diuini mandati statuat transgressorem. In hoc genere sunt transgressionis, nonnulla stultiloquia, seu vaniloquia, & quæque ociosè dicta, facta, & cogitata. Huiusmodi enim nunquàm nisi contra mandatum, & Dei mandatum vsurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia, non criminalia reputantur, excepto cùm per contemptum vertuntur in vsum, & consuetudinem: & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. Elatio quippe contemnentis, aut impœnitentis obstinatio, in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crimen grauis rebellionis, næuum satis leuem simplicis transgressionis.

Venialia peccata trãsiunt per cõtemptum & consuetudinem in criminalia.

20. ECCLESIASTICI decimonono, & 21. TERTIO, & 22. ECCLESIASTIS nono, vt in textu.

1. B APOCALYPSIS vigesimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

2. PSALMO decimoquarto: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam: Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua.

3. ET vigesimotertio: Quis ascendet in montẽ Domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec iurauit in dolo proximo suo.

4. AVGVSTINVS in psalmum trigesimũseptimum, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ quæstione nona, B testimonio quarto.

5. ITEM sermone quadragesimoprimo de Sanctis, ibid. C testimonio tertio.

6. GREGORIVS in tertium psalmum Pœnitentialem, ibid. F testimonio octauo.

III.

Quibus autem remedijs peccata leuiora purgantur?

VT eiusmodi animæ sordes in hac vita diluantur, Ecclesia vetus remedia isthæc [a] agnouit & in vsu habuit, humilem sui accusationem, Dominicam precationem, pectoris tunsionem, & alias id genus pias in Deum, ac etiam erga proximum exercitationes, corporisque afflictiones sponte ac religiosè susceptas. Quæ quidem remedia tanto lubentius ac studiosius amplectuntur sapientes, quo rectiùs nôrunt, & diligentiùs expendunt diuinæ iustitiæ in vindicandis [b] peccatis seueritatem. Quod vel ex illa metuenda Christi sententia planum fieri potest: [c] *Dico vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Itemque ex illo dicto Petri, [d] *Justus vix saluabitur.* Vt hinc Iob, vir alioquin iustus & innocens, dixerit: [e] *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti.* Et Apostolus Paulus: [f] *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.* [g] *Quòd si nosmetipsos dijudicaremus*, vt idem admonet, *non vtique iudicaremur. Beatus* [h] igitur *homo, qui semper est pauidus: qui verò mentis est dura, corruet in malum.*

a Auguſt. epiſt. 108. In enchirid. ca. 71. 72. in Ioan. tract. 12. ſer. 41. de ſanct. lib. 22. de ciuit. c. 1. p. 27. & homil. 50. ex 50. 3. Conc. Tolet. 4. can. 9.

b Iob 24. c Proſp. in ſententijs Auguſt. cap. 210. & Auguſt. in pſalm. 5. conc. 1.

c Matth. 12. c

d 1. Pet. 4. d

e Iob 9. d

f Heb. 10. f

g 1. Cor. 11. g

h Prouer. 28. b

TESTIMONIA.

Pectoris tũsio & oratio Dominica pro impetranda remissione venialium. Matth. 6.

1. AVGVSTINVS epistola centesima octaua ad Seleucianam: Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium penè quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa non dubitamus in baptismo, sed illa vtique, quæ humanæ fragilitati, quamuis parua, tamen crebra subrepunt. Quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimẽt, sicut vnum aliquod grãde peccatum. Quid enim interest ad naufragium, vtrùm vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta atque contempta, impleat nauem atque submergat? Propter hæc ieiunia, & eleemosynæ, & orationes instituũtur, in quibus cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus; manifestamus habere nos quod nobis dimittatur, atque in ipsis verbis humiliantes animas nostras, quotidianam quodammodò agere pœnitentiam non cessamus.

Remedia quibus purgantur quotidiana peccata. Matth. 6.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimoprimo: De quotidianis autem breuibus leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere, Pater noster qui es in cælis: qui iam patri tali regenerati sunt ex aqua & Spiritu sancto. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa, à quibus vita fidelium sceleratè etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit; si quemadmodùm veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra; quoniam non desunt quæ dimittantur, ita veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, si fiat quod dicitur; quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

Oratio Dominica satisfacit de leuibus peccatis. Matth. 6. Oratio Dominica delet peccata.

3. ET capite septuagesimosecundo: Multa sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

Eleemosynis dimittũtur peccata.

4. IDEM in tractatu duodecimo in Ioannem, vt suprà quæstione præcedenti, A testimonio decimotertio.

5. SERMONE quadragesimoprimo de Sanctis, vt suprà de Sacramento pœnitentiæ, quæ-

tiæ, quæstione nona, C testimonio tertio.

6. IDEM libro vigesimoprimo de ciuitate Dei, capite vigesimoseptimo, vt quęstione prędenti, A testimonio tertio.

7. ITEM libro quinquaginta homiliarum, homilia quinquagesima, capite tertio, & libro de pœnitentiæ medicina, capite secundo: Piget cuncta colligere, quæ quisque in seipso certiùs comprehendit, atque reprehendit, si diuinarum scripturarum speculum non negligenter attendat. Quæ quamuis singula non lethali vulnere ferire sentiantur, sicuti homicidium, & adulterium, vel cætera huiusmodi; tamen omnia simul congregata velut scabies, quo plura sunt necant, & nostrum decus ita exterminant, vt ab illius sponti speciosi forma præ filijs hominum castissimis amplexibus separent, nisi medicamento quotidianæ pœnitentiæ defecentur. Quod si falsum est, vndè quotidiè tundimus pectora? Quod nos quoque antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus. Vndè etiam orantes dicimus, quod in tota ista vita oportet vt dicamus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non enim ea dimitti precamur, quæ iam in baptismo dimissa sunt, & nisi dimissa credimus, de ipsa fide dubitamus: sed vtique de quotidianis peccatis hoc dicimus, pro quibus etiam sacrificia eleemosynarum, ieiuniorum, & ipsarum orationum ac supplicationum quisque pro suis viribus offerre non cessat.

Lethali vulnere singula non fetiunt. Psal. 44. Peccata venialia comminant etiam. Vide S. Thomam in 1. 2. q. 89. art. 4.

8. CONCILIVM Toletanum quartum Canone nono: Sanctus Augustinus dicit: De quotidianis autem, &c. vt suprà testimonio secundo huius quæstionis, ex Enchiridio eius.

9. IOB vigesimoquarto: De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur.

10. PROSPER in sententijs Augustini, sententia, vel capite ducentesimo decimo: Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo iudicante plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus confitentibus parcere, & eos, qui semetipsos iudicant, non iudicare.

Peccata siue minuta, siue magna, impunita esse nō possunt. 1. Cor. 11.

11. AVGVSTINVS in psalmum quinquagesimumoctauum concione prima, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstione septima, A testimonio secundo.

12. MATTHÆI duodecimo, 13. PRIORIS Petri quarto, 14. IVDÆ nono, 15. HEBRÆORVM decimo, 16. PRIORIS ad Corinthios vndecimo, & 17. PROVERBIORVM vigesimooctauo, vt in textu.

Quibus modis expientur. Vide etiam D. Thom. in 3. part. q. 87. Matth. 6.

IIII.

An ne satis est à peccatis abstinere?

A IVSTITIA quidem Christiana, de qua hucusque diximus, duas partes proponit, & velut æquè necessarias, nobis commendat hisce verbis: [a] *DECLINA A MALO, ET FAC BONVM.* Sic & Paulus docet: [b] *ODIENTES MALVM, ET ADHÆRENTES BONO.* Non sufficit igitur, quod [c] Augustinus perspicuè dixit, abstinere à malo, nisi fiat quod bonum est: & parùm est nemini nocere, nisi studeas multis prodesse.

a Psal. 36. c & 33. c & ibid. August.

b Rom. 12. e 1. Pet. 3. b Tob. 4. d Isaiæ 1. c Eccli 3 d Coloss. 3 d Ephes. 4. e fg Iac 4. d Matth. 5. b 7. c

c In sententijs Prosp. ca. 86. August. lib. 19. de ciuit. Dei cap. 14.

B Quapropter absoluta vtcunque Iustitiæ priore parte, quæ mala prohibet; consequens est, vt fauente Christo, de altera porrò, quæ in bonis consectandis est posita, dicere pergamus.

TESTIMONIA.

1. A BERNARDVS sermone trigesimoquarto ex paruis sermonibus: Integra & perfecta moralitas in duobus præcipuè consistit, in euitandis vitijs, & appetendis virtutibus; quoniam non sufficit à malo abstinere, si non & bonum faciamus. Indè Psalmista: Declina à malo, & fac bonum. Fugiamus ergò vitia, amplectamur virtutes.

Perfecta moralitas in duobus est posita. Psal. 36.

2. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, 3. ET homilia decimasexta in epistolam ad Ephesios, 4. AVGVSTINVS item sermone quinquagesimonono de tempore, vt suprà de peccatis, quæstione prima, A testimonio secundo, tertio, & primo.

5. PSALMO trigesimosexto, & 6. TRIGESIMOTERTIO, vt suprà quæstione prima de peccatis, A testimonio quinto & sexto.

7. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumsextum, concione tertia super illum versum: Declina à malo, & fac bonum: Noli tibi putare sufficere, si non expoliâsti vestitum. Non expoliando enim vestitum, declinâsti à malo. sed noli arescere, & sterilis esse. Sic noli spoliare vestitum, vt vestias nudum. Hoc est enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid indè habebo, dicturus es? Iam tibi commendauit ille quem fœneras. Quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi securus. Audi & id quod sequitur: Declina à malo, & fac bonum: Et inhabita in secula seculorum.

Psal. 36. Non sufficit à malo abstinere.

8. ET in psalmum trigesimumtertium super versum, Diuerte (siue, vt ipse legit, Declina) à malo:

Parùm eſt a malo abſtinere.

malo: Parùm eſt, nulli noceas, nullũ occidas, nõ fureris, non adulteres, non fraudem facias, nõ falſum teſtimonium dicas, declina à malo. Cùm declinaueris, dicis, ſecurus ſum, perfeci omnia, habebo vitã, videbo dies bonos. Non ſolùm declina à malo: ſed, Et fac bonum. Parùm eſt vt nõ expolies, veſti nudũ. Si non expolianeris, declinaſti à malo: ſed non facies bonum, niſi cùm peregrinum ſuſceperis in domum tuam. Ergò ſic declina à malo, vt facias bonũ.

9. AD Romanos duodecimo, 10. PRIORIS Petri tertio, 11. TOBIAE quarto, 12. ISAIAE primo, 13. ECCLESIASTICI tertio, 14. AD Coloſſenſes tertio, 15. AD Epheſios quarto, vt ſuprà quæſtione prima de peccatis, teſtimonio ſeptimo & ſequentibus.

16. IACOBI quarto: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi.

17. MATTHAEI tertio: Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

18. ET capite ſeptimo: Omnis arbor, quę non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

19. PROSPER ſententia octogeſimaſexta ex ſententijs decerptis ex Auguſtino: Non ſufficit &c. vt in textu.

20. AVGVSTINVS libro decimonono de ciuitate Dei, capite decimoquarto: Ordinatæ concordiæ hic ordo eſt: primùm, vt nulli noceat; deindè, vt etiam proſit cui poterit.

Nulli noceas, & proſis cui poteris.

DE TRIPLICI GENERE BONORVM OPERVM.

I.

Iuſtitia Chriſtiana circa quæ bona verſatur?

HÆc Iuſtitia tam latè[a] patet, vt omnia bona, quæ honeſtè, iuſtè, ac piè fiunt, in ſe contineat, nobiſque expetenda & conſectanda proponat. Vndè ita fideles Apoſtolus commonefacit:[b] *Ambuletis dignè Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes:*[c] *prouidentes bona non tantùm coram Deo, ſed etiam coram omnibus hominibus.* Hic enim noſtræ vocationis, & Chriſtianæ iuſtitiæ per Chriſtum partæ verus eſt vſus, ac fructus proprius, Petro teſte,[d] *vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus.* hoc eſt, quemadmodùm à Paulo explicatum eſt,[e] *Vt abnegantes impietatem, & ſæcularia deſideria: ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſæculo.* In eundem ſenſum nobis proponitur Euangelicum illud:[f] *Vt ſine timore, de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi in ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris.* Nam idcircò redemit nos Chriſtus,[g] *ab omni iniquitate, vt mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.*[h] *Ipſius enim* Dei *ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.*

a Chryſoſt. in pſal. 4. & 14. & hom. 23. in Genes.

b Coloſſ. 1. b

c Rom. 12. d 2. Cor. 8. d Matth. 5. b

d 1. Pet. 2. d

e Tit. 2. d Vide Bern. ſerm. 2. de reſurrec. Domini.

f Luc. 1. g

g Tit. 2. d

h Epheſ. 2. b

B Ita conſtanter Paulus ſcribit, omnesque admonet de obſeruanda & colenda ſemper Iuſtitia Chriſtiana. Proindè Ioannes etiam prudenter admonet, & abſolutè definit:[i] *Filioli, nemo vos ſeducat. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt: ſicut & ille iuſtus eſt. Qui facit peccatum, ex diabolo eſt.* Et Iacobus conſtanter docet:[k] *Ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm. Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.* Tum idem rurſus,[l] *Qui perſpexerit in*

i 1. Ioan. 3. b

k Iac. 2. d Auguſt. præfa. in pſalm. 31. item de fid. & operibus c. 14. Chry. hom. 21. 22. in Geneſim.

l Iacob 1. d

gitized by Google

cerit in lege perfectæ libertatis, (siue in legem perfectam quæ est libertatis,) *& permanserit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit.* Nec aliud sanè voluit Paulus, cùm diceret: [m] *Non auditores legis iusti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur.* m Rom. 2. c

TESTIMONIA.

1. A CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt suprà de peccatis, quæstione prima, A testimonio secundo.

Iustitia constat ex multis virtutibus.

2. IDEM in psalmum decimumquartum: Iustitia conflatur ex multis virtutibus, & vna virtus astitua, non facit iustitiam, quemadmodùm nec vna tabula perficit nauigium, nec vnus lapis domum.

Iustus dicitur, qui omnigenam virtutem exercet.

3. ITEM homilia vigesimatertia in Genesim super ea verba, Noë homo iustus: Eccè & aliam maximam præconij speciem, iustus: hac appellatione omnem virtutem complectitur. Hoc enim nomen, iustus, consueuimus dicere de his, qui omnigenam exercent virtutem.

4. AD Colossenses primo: Ideò & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes, & postulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spirituali: vt ambuletis dignè Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei: in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis eius in omni patientia, & longanimitate cum gaudio gratias agentes Deo Patri.

5. AD Romanos duodecimo, vt in textu.

6. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Prouidemus bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

7. MATTHAEI quinto: Sic luceat lux vestra corã hominibus: vt videãt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

8. PRIORIS Petri secundo: Conuersationem vestram inter Gentes habentes bonam: vt in eo, quod detractant de vobis tanquàm de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Quia sic est voluntas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiẽs iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati sustinetis? Sed si benefacientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius. qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem iudicanti se iniustè; qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: vt peccatis mortui iustitiæ viuamus: cuius liuore sanati estis.

9. AD Titum secundo: Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria; sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi; qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

10. BERNARDVS sermone secundo de resurrectione Domini: Apostolus ait; Sobriè, & iustè, & piè viuamus. Hæc enim tria sunt conuersationi nostræ maximè necessaria: quoniã primum debemus nobis, secundum proximo, tertium Deo. Nam qui fornicatur, in corpus suum peccat, magno illud priuans honore, & pauendo addicens, pudendoque dedecori; tollens membrum Christi, & faciens membrum meretricis. Ego autem non ab ea tantùm, quæ tam abominabilis est, sed ab omni voluptate carnis continendum dico. Ante omnia igitur perfectam hanc continentiam quære, quam debes tibiipsi. Nemo enim tibi propinquior est. Dehinc adde misericordiam, quam debes proximo: quia cum eo saluandus es. Omnes enim qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patientur. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cælorum. Vide ergò ne per impatientiam pereas: sed vniuersa pro eo sustine, qui prior pro te maiora sustinuit: & apud quem infructuosa patientia non erit, sicut ait Propheta: Patientia pauperum non peribit in finem.

1. Cor. 6. 2. Tim. 3. Act. 14. Psal. 9.

11. LVCAE primo: Sicut locutus est per os sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum eius: Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos: Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris; & memorari testamenti sui sancti. Iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrẽ nostrum, datorum se nobis: Vt sine timore, de manu inimicorũ nostrorũ liberati, seruiamus illi. In sanctitate, & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

12. AD Titum secundo, vt paulò antè testimonio nono.

13. AD Ephesios secundo: Ipsius enim, vt in textu.

1. B PRIMAE Ioannis tertio, 2. IACOBI secundo, vt in textu.

3. AVGVSTINVS in præfatione in psalmum trigesimumprimum: Quid enim scriptura dicit? id est, vndè dicit scriptura iustificatum Abraham? Credidit autẽ Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ergò ex fide iustificatus est Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, sed, ex fide: obseruet illam voraginem, de qua locutus sum. Vides ergò quia ex fide, non ex operibus, iustificatus est Abraham? Faciam ergò quicquid volo, quia & si bona opera non habuero, & tantũ credidero in Deũ, deputabitur mihi ad iustitiã. Si dixit & decreuit, lapsus demersus est: si adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem Dei verusq; intellectus, non solùm periclitãtem à periculo liberat, sed & demersum à profũdo eleuat. Respondeo ergò tanquàm contra Apostolũ, & dico de ipso Abraham, quòd inueniamus etiam in epistola alterius Apostoli; qui volebat corrigere homines, qui malè intellexerãt istũ Apostolum. Iacobus enim in epistola sua, cõtra eos, qui nolebant benè operari, de sola fide præsumentes, ipsius Abrahæ opera commẽdauit, cuius Paulus fidem. Et non sunt sibi aduersi Apostoli. Dicit autem opus omnibus notum, Abraham filium suum immolandum Deo obtu-

Genes. 15. Rom. 4. Galat. 3.

In voraginem incidunt, qui solam fidẽ sufficere colligunt ex Paulo.

Iacobus Apostolus scripsit contra eos, qui Paulum male intelligebant. Iacob. 2.

Rom. 4. Non aduertentes Pau-

lus & Iacobus Apostoli.

lie. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superædificationem operis, sed video fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset, qualecunque illud opus esset. Rursum si sic teneret fidem Abraham, vt cùm ei Deus imperaret, offerre sibi immolandum filium suum, diceret apud semetipsum; Non facio, & tamē credo, quia me etiam contemnentem iussa sua liberat Deus: Fides sine operibus mortua esset, & tanquàm radix sine fructu sterilis, atque arida remaneret. Quid ergò? Debemus nulla opera præponere fidei, id est, vt ante fidem quisquā dicatur benè operatus. Ea enim ipsa opera, quæ dicuntur ante fidem, quanuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergò computet bona opera sua ante fidem; vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit.

Iaco. 2.

Bona opera, ante fidem, sunt velut cursus extra viam.

4. IDEM in libro de fide & operibus, capite decimoquarto, vt suprà de peccatis in Spiritum sanctum, quæstio. tertia, B testimo. primo.

5. CHRYSOSTOMVS homilia secunda in Genesim: Cum rectæ fidei dogmatibus vitam quoque vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt. Quantumuis enim teneamus dogmata, si vitam negligamus, nihil nobis ea proderunt. Rursus, si vitæ curam diligentem gesserimus, in fidei autem placitis claudicauerimus, neque sic nobis aliquid lucri fuerit.

Fides sine operibus mortua est, & contrà.

6. IACOBI primo, 7. AD Romanos secundo, vt in textu.

II.

Quem fructum pariunt opera Iustitiæ Christianæ?

A PRÆCLARVM sanè atque multiplicem, cùm in hac, tum in futurā vitā. Huc enim spectat Pauli sententia, [a] *Pietas ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.* Tum alibi scriptum legimus, [b] *Bonorum laborum glorioſus est fructus.*

a 1. Timot. 4. c Prou. 11. c 2. Paral. 15. b Matth. 10. d 19. c d Genes. 12. a 15. a Eccli. 1. a 36. c Ier. 31. c

b Sap. 3. d 10. d Malac. 3. d 1. Cor. 15. g Hebr. 6. b

B Primùm enim hæc opera ex viua fide, id est, per charitatem [c] operante profecta, non modò signa sunt Christianæ vocationis, sed eandem nobis quoque confirmant, certamque faciunt. Quamobrem Petrus Apostolus, qui ad opera bona nusquàm non cohortatur, hoc etiam adiecit: [d] *Fratres magis satagite vt per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

c Galat. 5. a

d 2. Pet. 1. b Cyprian. epist. 57. ad Cornelium in fine.

C Secundò gratiam credentibus [e] augent, atque [f] sanctificationem perficiunt, Apostolo teste: vt hinc etiam Iacobus affirmet, quòd fides, quæ operibus cooperatur, [g] ex ijsdem quoque consummetur.

e 2. Corin. 9. c d Colos. 1. b 1. Pet. 2. a

f 2. Cor. 7. a Rom. 6. c Apoc. 22. c Eccles. 15. c Trident. 6. sess. cap. 10.

g Iacob. 2. d

D Tertiò [h] fiduciam bonæ conscientiæ pariunt, magisque ad orandum, & quidlibet à Deo impetrandum animant. Scriptum est enim: [i] *Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.* Et rursus: [k] *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus.* Exemplum extat in Ezechia rege, qui bona conscientia fretus, ac Dei voce in hoc ipso comprobatus, dixit: [l] *Obsecro Domine, memento quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim.*

h Ioan. 3. c 1. Ioan. 4. d Iacob. 2. d Galat. 6. a b

i Tob. 4. c

k 1. Ioan. 3. d Ioan. 15. a Aug. præfat. in psal. 31.

l Isaiæ 38. a 4. Reg. 20. a Psal. 7. b 16. a c 17. b c 25. a c 34. d 131. a

E Demùm

E Demùm id efficiunt, vt laborantes in vinea Chriſti, [m] denarium diurnum accipiamus, hoc eſt, promiſſam æternæ vitæ mercedem, iuſtitiæque [n] coronam, quam in Eccleſia Dei [o] mandata ſeruantes, [p] in Chriſto promeremur. [q] Ait igitur Dominus, [r] *Voca operarios, & redde illis mercedem*. Ait Dauid, [s] *Seruus tuus cuſtodit ea*, diuina ſcilicet præcepta, *in cuſtodiendis illis retributio multa*. Ac iterùm, [t] *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum, propter retributionem*. Ait & Paulus: [v] *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus Iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & iis, qui diligunt aduentum eius*. Ait denique & ipſe Chriſtus: [x] *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*. Et iterùm: [y] *Procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij*. Tum alibi: [z] *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum*.

m Matt. 20. n Aug. tract. 67 in Ioan. & Greg. lib. 4 dialog. cap. 35.
o 2. Timo. 4. b Iac. 1. b
p Matth. 19. b
q Ioan. 3. c. 15. a
r Eccli 16. b Heb. 13. c Sap. 3. a 2. Theſſ. 1. a b Apoc. 3. a Tridentin. ſeſſ. 6. cap. 16. Cypr. de vnitate Eccle. Auguſt. epi. 105. & lib. de moribus eccleſ. cathol. cap. 21.
s Matth. 20. t Sapien. 5. e
u Pſal. 18. c Heb. 11. b c Luc. 14. c Col. 3. d Epheſ. 6. b 2. Cor. 4. d Aug. in pſal. 93.
t Pſal. 118. m Matth. 19. b Aug. in pſal. 120.
v 2. Tim. 4. b Aug. hom. 14. ex 50. t. 2. Item in pſal. 83. & 100. & tract. 3. in Ioan. 2. Conc. Arauſic. c. 18. Matt. 5. b 6. a b item Apoc. 2. b c g 3. c d 14. e
x Matth. 19. b
y Ioan. 5. c Matth. 25. b c Aug. in pſal. 49.
z Matth. 7. e

F Ex quibus fit perſpicuum, quanti noſtra omnium referat, ſi vitam æternam cupimus, Diuinas obſeruare voces. [a] *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc. Eccè venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere* [b] *vnicuique ſecundùm opera ſua*. [c] *Bonum igitur facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes.*

a Apoc. 22. c Eccli 18. c
b Pſal. 61. b Matt. 16. d Roma. 2. b c 1. Cor. 3. b c
c Gal. 6. b Eccli 51. d Aug. in pſal. in. & quæſt. 4. ad Dulcitium.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Timotheum quarto: Pietas &c. vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ ſuæ vir miſericors: qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus inſtabile; ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis.

3. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in ſe ſpiritu Dei, egreſſus eſt in occurſum Aſa, & dixit ei: Audite me Aſa, & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Si quæſieritis eum, inuenietis: ſi autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. Vos ergò confortamini, & non diſſoluantur manus veſtræ: erit enim merces operi veſtro.

4. MATTHÆI decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.

5. ET decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo: & veni, ſequere me. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

6. GENESIS duodecimo: Dixit Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monſtrabo tibi. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ.

7. ET decimoquinto: His tranſactis, factus eſt ſermo Domini ad Abram per viſionem, dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis.

8. ECCLESIASTICI duodecimo: Benefac iuſto, & inuenies retributionem magnam: & ſi non ab ipſo, certè à Domino.

9. ET trigeſimoſexto: Da mercedem ſuſtinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniantur: & exaudi orationes ſeruorum tuorum.

10. IEREMIÆ trigeſimoprimo: Hæc dicit Dominus: Quieſcat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis: quia eſt merces operi tuo, ait Dominus: & reuertentur de terra inimici.

11. SAPIENTIÆ tertio: Bonorum laborum &c. vt in textu.

12. ET capite decimo: Reddidit (*Sapientia*) iuſtis mer-

stis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem.

13. MALACHIAE tertio: Inualuerunt super me verba vestra, dicit Dominus. Et dixistis: Quid locuti sumus cõtra te? Dixistis: Vanus est, qui seruit Deo; & quod emolumentum quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum? Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die, qua ego facio, in peculium: & parcam eis, sicut parcit vir filio suo seruienti sibi. Et conuertemini, & videbitis quid sit inter iustũ, & impiũ: & inter seruientem Deo, & non seruientem ei.

14. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

15. AD Hebræos sexto: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrâstis sanctis, & ministratis. Cupimus autem vnumquenque vestrûm eandem ostentare solicitudinem ad expletionem spei vsque in finem: vt non segnes efficiamini, verùm imitatores eorum, qui fide, & patientia hæreditabunt promissiones. Abrahæ nanque promittẽs Deus, quoniam neminem habuit, per quem iuraret, maiorem, iurauit per semetipsum, &c.

1.B AD Galatas quinto: Nos enim spiritu ex fide, spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

2. POSTERIORIS Petri primo. Fratres &c. vt in textu.

Lib. 1. epi. 1. 3. CYPRIANVS epistola quinquagesimaseptima ad Cornelium Pontificem Romanum: Hortamur planè quantum possumus, frater charissime, pro charitate mutua, qua nobis inuicem cohæremus, vt (quoniam prouidentia Domini monentis instruimur, & diuinæ misericordiæ consiliis salubribus admonemur, appropinquare iam certaminis & agonis nostri diem) ieiuniis, vigiliis, orationibus insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus assiduis, & deprecationibus crebris. Hæc sunt enim nobis arma cælestia, quæ stare, & perseuerare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritualia, & tela diuina, quæ protegunt.

Assiduitas bonorum operũ quid præstet Christianis.

1.C POSTERIORIS ad Corinthios nono: Qui administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam ministerium huius officij non solùm supplet ea, quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino, per probationem ministerij huius, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ in Euangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderãtium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

2. AD Colossenses primo: Vt ambuletis dignè Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei: in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis eius in omni patientia, & longanimitate cum gaudio.

3. PRIORIS Petri secundo: Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractationes, sicut modò geniti infantes, rationabile, sine dolo lac cõcupiscite: vt in eo crescatis in salutem.

4. POSTERIORIS ad Corinthios septimo: Has habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

5. AD Romanos sexto: Nunc liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

6. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc.

7. ECCLESIASTICI decimooctauo: Ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

8. CONCILIVM Tridẽtinum sessione sexta, capite decimo: Sic ergò iustificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in virtutem, renouantur, vt Apostolus inquit, de die in diem: hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma iustitiæ in sanctificationem, per obseruationem mandatorum Dei & Ecclesiæ, in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt, atque magis iustificantur, sicut scriptum est: Qui iustus est, iustificetur adhuc. Et iterùm: Ne verearis vsque ad mortem iustificari. Et rursus: Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm? Hoc verò iustitiæ incrementum petit sancta Ecclesia, cùm orat: Da nobis Domine fidei, spei, & charitatis augmentum.

Ephes. 2. Psalm. 83. 2. Cor. 4. Coloss. 3. Rom. 6. Accepta iustificatione incrementum.

Apocal. vlt. Eccles. 18. Iacob. 2.

9. IACOBI secundo: Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est?

1.D IOANNIS tertio: Omnis, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius; qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

2. PRIMAE Ioannis quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

3. IACOBI secundo. Similiter & Rahab meretrix, nónne ex operibus iustificata est suscipiens nuncios, & alia via eijciens?

4. AD Galatas sexto: Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet vnusquisque, & sic in semetipso tantùm gloriam habebit, & non in altero. Vnusquisque enim onus suum portabit.

5. TOBIAE quarto, & 6. PRIMAE Ioannis tertio, vt in textu.

7. IOANNIS decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

8. AVGVSTINVS in præfatione in psalmum trigesimumprimum: Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe, bonam conscientiã posuit. Ille enim sperat, qui bonã conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se a spe, & non sibi sperat, nisi dãnationẽ. Vt ergò speret regnum, habeat bonã conscientiam; & vt habeat bonam conscientiam, credat de

1. Tim. 1.

Fiducia bonæ cõscientiæ partis fides, operis per charitatem.

dat & operetur: quia quòd credit, fidei est; quod operatur, charitatis est. Illo ergò loco à fide cœpit Apostolus, Fides, spes, charitas: alio loco ab ipsa charitate cœpit: Charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Modo nos à medio cœpimus, ab ipsa conscientia & spe. Qui vult, inquam, habere bonam spem, habeat bonam conscientiam: vt autem habeat bonam conscientiam, credat & operetur. A medio imus ad initium & finem, credat & operetur. Quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. 1 Cor. 13. 1 Tim. 1.

9. ISAIAE trigesimooctauo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vsq; ad mortem, & introiuit ad eum Isaias filius Amos prophera, & dixit ei: Hæc dicit Dominus: Dispone domui tuę, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem suam ad parietem, & orauit ad Dominum, & dixit: Obsecro Domine, memento quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: eccè ego adijciam super dies tuos quindecim annos: & de manu regis Assyriorum eruam te, & ciuitatem istam, & protegam eam. Hoc autem tibi erit signum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est: Eccè ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole retrorsum decem lineis. Et reuersus est sol decem lineis per gradus, quos descenderat.

10. QVARTI Regum vigesimo In diebus illis ægrotauit Ezechias vsque ad mortem, &c. Qui conuertit faciem suam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obsecro Domine, memento quæso quomodò ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim, &c.

11. PSALMO septimo: Iudica me Domine secundùm iustitiam meam, & secundùm innocentiam meam super me.

12. ITEM decimosexto: Exaudi Domine iustitiam meam: intende deprecationem meam. Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

13. ET decimoseptimo: Retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi: Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo. Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo: & iustitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundùm iustitiam meam: & secundùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.

14. ET vigesimoquinto: Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans non infirmabor. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei. Pes meus steterit in directo: in ecclesijs benedicam te Domine.

15. ET trigesimoquarto psalmo: Exurge & intende iudicio meo: Deus meus, & Dominus meus in causam meam. Iudica me secundùm iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

16. ET centesimo trigesimoprimo: Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

17. E MATTHAEI vigesimo: Simile est regnũ cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo manè conducere operarios in vineam suã. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam: & quod iustum fuerit dabo vobis. Illi autem abierunt, &c. Cùm serò autem factum esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem incipiens à nouissimis vsque ad primos. Cum venissent ergò qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quòd plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

2. AVGVSTINVS tractatu sexagesimoseptimo in Euangelium Ioannis: Cùm audiunt, In domo patris mei mansiones multæ sunt: Si quo minùs, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum. A perturbatione recreantur, certi ac fidentes, etiam post pericula tentationum, se apud Deum cũ Christo esse mansuros. Quia etsi alius est alio fortior, alius alio sapiẽtior, alius alio iustior, alius alio sanctior, in domo patris mei mansiones multæ sunt. Nullus eorum alienabitur ab illa domo, vbi mansionem pro suo quisque acceperit est merito. Denarius quidem ille æqualis est omnibus, quę paterfamilias eis, qui operati sunt in vinea, iubet dari omnibus, non ingo discernens, qui minùs, & qui amplius laborarunt: quo vtique denario vita significatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuendi non est diuersa in æternitate mensura. Sed multæ mansiones, diuersas meritorum in vna vita æterna significãt dignitates. Alia est enim gloria solis, alia gloria lunæ, alia gloria stellarum: stella enim ab stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorũ. Tanquàm stellæ sancti, diuersas mãsiones, diuersas claritates, tãquàm in cælo sortiuntur in regno, sed propter vnũ denariũ nullus separatur à regno: atq; ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas est, per charitatem fiat, vt quod habent singuli, cõmune sit omnibus. Sic enim quisq; etiam ipse habet, cũ amat in altero quod ipse nõ habet. Nõ erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniã regnabit in omnibus vnitas charitatis. Ioan. 14. Mansionem pro suo quisque merito in vita æterna recipiet. Matth. 20. Denarius significat vitam æternam, in qua tamen diuersæ sunt meritorum dignitates. 1. Cor. 15. 1. Ioan. 4. Per charitatem omnia fiunt communia.

3. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimoquinto: Ipse propter electos in Euangelio dicit: In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si enim dispar retributio in illa æterna beatitudine non esset, vna potiùs mansio, quàm multæ essent. Multæ ergò mansiones sunt, in quibus & distincti bonorum ordines, & propter meritorum consortia communiter lætantur: & tamen vnum denarium omnes laborantes accipiunt, qui multis mansionibus distinguuntur: quia & vna est beatitudo, quam illic percipiunt, dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur. Ioan. 14. Dispar retributio in vna vita æterna. Dispar retributionis qualitas per opera diuersa.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

5. IACOBI primo: Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se.

6. MATTHAEI decimonono: Et eccè vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus,

Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata.

7. IOANNIS tertio: Qui facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

8. ET decimoquinto: Ego sum vitis vera: & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

9. ECCLESIASTICI decimosexto: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secùm meritum operum suorum, & secundùm intellectum peregrinationis ipsius.

10. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuiscì: talibus enim hostijs promeretur Deus.

11. SAPIENTIAE tertio: In paucis vexati, in multis benè disponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum.

12. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo: Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita vt dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas vnius cuiusque vestrûm in inuicem: ita vt & nosipsi in vobis gloriemur in Ecclesijs Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. si tamen iustum est apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui vos tribulant: & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in reuelatione Domini Iesu de cælo cum angelis virtutis eius.

13. APOCALYPSIS tertio: Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de Libro vitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & coram angelis eius.

14. CONCILIVM Tridentinũ sessione sexta, capite decimosexto: Hac igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius. Et, Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Atque ideò benè operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquàm gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquàm merces ex ipsius Dei promissione, bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddẽda. Hæc est illa corona iustitiæ, quam post suum certamen, & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus à iusto iudice sibi reddendam: & nõ solùm sibi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipse Christus Iesus tanquàm caput in membra, & tanquàm vitis in palmites, in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur, & subsequitur, & sine qua nullo pacto Deo grata, & meritoria esse possent: nihil ipsis iustificatis amplius de-

1.Cor.15. Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

Hebr.6. Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius.

Heb.10. Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.

Vita æterna benè operãtibus, & gratia, & merces est, eorum meritis reddenda.

2.Tim.4. Hæc est illa corona iustitiæ, quam post suum certamen, & cursum repositam sibi esse aiebat Apostolus à iusto iudice sibi reddendam:

Cur & quo modò opera iustorum sint meritoria.

Ioan.15. Sicut palmes non potest fructum ferre à semetipso, nisi manserit in vita, sic nec vos, nisi in me manseritis.

esse credendum est, quo minùs plenè illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi, pro huius vitæ statu, satisfeciſſe, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam, verè promeruisse censeantur, cùm Christus Saluator noster dicat: Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Ita neque propria nostra iustitia, tanquàm ex nobis propria statuitur: neque ignoratur, aut repudiatur iustitia Dei. Quæ enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iustificamur; illa eadem Dei est, quia à Deo nobis infunditur per Christi meritum. Neque verò illud omittendum est; quòd licet bonis operibus in Sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede carituram: & Apostolus testetur, id quod in præsenti est momentaneum, & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: abiit tamen, vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta est erga homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes; vnusquisque sicut misericordiam, & bonitatem, ita seueritatem, & iudicium ante oculos habere debet: neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit, iudicare: quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda est, sed Dei; qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt scriptum est, reddet vnicuique secundùm opera sua.

Eadem iustitia & Dei, & nostra quomodò dicatur.

Retributio bonis operibus promissa.

Matth.16.

1.Cor.4.

Merita nostra sunt Dei dona.

Iacob.3.

Dei seueritas & iustitia etiam ante oculos habenda.

1.Cor.4.

Matth.16.

Rom.2.

15. CYPRIANVS de vnitate ecclesiæ, siue in tractatu de simplicitate prælatorum: Iustitia opus est, vt promereri quis possit Deum iudicem. Præceptis eius, & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem.

Iustitia promerentes Deum iudicem.

Merita nostra mercedem accipient.

16. AVGVSTINVS in epistola centesima quinta ad Sixtum presbyterum: Quæ igitur sua merita iactaturus est liberatus, cui, si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Nullane igitur sunt merita iustorum? Sunt planè, quia iusti sunt. Sed vt iusti fierent, merita non fuerunt. Iusti enim facti sunt, cùm iustificati sunt: sed sicut dicit Apostolus; Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et nonnullis interpositis: Quod est ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, cùm omne bonum meritum nostrum, non in nobis faciat nisi gratia: & cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quàm munera sua? Sicut enim ab initio fidei misericordiam consecuti sumus, non quia fideles eramus, sed vt essemus: sic in fine, quod erit in vita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, In miseratione & misericordia. Non itaque frustrà Deo cantatur; Et misericordia eius præueniet me: &, Misericordia eius subsequetur me. Vndè & ipsa vita æterna, quę vtique in fine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus redditur: tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam, etiam ipsa gratia nuncupatur, non ob aliud, nisi quia gratis datur: nec ideò quia meritis nõ datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur. Vbi autem inuenimus etiam vitam æternam gratiam nuncupari, habemus apud eundem

Merita iustorum.

Rom.3.

Omne bonum meritum nostrũ à gratia proficiscitur.

Coronantur Dei dona, cùm merita coronantur.

Psal.102.

Psal.58. & 22.

Vita æterna præcedentibus meritis redditur, & tamen gratia vocatur.

Non ideò gratis datur vita æterna, quia meritis non debetur.

dem gratiæ magnificum defensorem Apostolum Paulum: Stipendium, inquit, peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro. Vide obsecro te, in quanta breuitate, quàm vigilanter verba posuerit, quibus diligenter consideratis, quæstionis huius aliquantulum diluceseat obscuritas. Cùm enim dixisset; Stipendium peccati mors: quis non congruentissimè & consequenter addere indicaret, Stipendium autem iustitiæ vita æterna? Et verum est, quia sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors, ita merito iustitiæ tanquam stipendium vita æterna. Et paulò pòst: Cui debetur vita æterna, vera iustitia est. Si autem vera iustitia est, ex te non est, desursum est descendens à patre luminum, vt habeas eam: si tamen habes eam, profectò accepisti. Quid enim habes quod non accepisti? Quapropter ô homo, si accepturus es vitam æternam, iustitiæ quidem stipendium est, sed tibi gratia est, cui gratia est & ipsa iustitia. Tibi enim tanquam debita redderetur, si ex te tibi esset iustitia cui debetur. Nunc ergò de plenitudine eius accepimus non solùm gratiam, qua nunc iustè in laboribus vsque in finem viuimus, sed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie postea sine fine viuamus.

Rom. 6.

Merito iustitiæ redditur vita æterna tanquam stipendium. Iacob. 1.

1. Cor. 4. Vita æterna iustitiæ stipendium est atque etiam gratia.

17. ET in libro de moribus Ecclesiæ catholicæ, capite vigesimoquinto: Diligamus igitur Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente; quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & prius homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium antequam mereamur accipere.

Matth. 22. Luc. 10. Vita æterna est totum præmium promissum, nec datur nisi dignis & promeritis. Nõ posce nisi præmiũ ante meritum.

18. MATTHAEI vigesimo, vt supra, Et testimonio primo.

19. SAPIENTIAE quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

20. PSALMO decimooctauo: Seruus tuus &c. vt in textu.

21. AD Hebræos vndecimo: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Fide Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro AEgyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.

22. LVCAE decimoquarto: Dicebat autem & ei, qui se inuitauerat: Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: ne fortè te & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

23. AD Colossenses tertio: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis.

24. AD Ephesios sexto: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

25. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

26. AVGVSTINVS in psalmum nonagesimumtertium: Attendis te hìc habere laborem, sed attende qualem ille requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum, qui illud ex parte cernebat, qui dixit; Nunc scio ex parte. Quid ait Apostolus? Etenim quod est ad præsens temporale, & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum æternum gloriæ pondus operatur nobis. Quid est, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videntur, sed quę non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. AEternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est. Venale est quod habeo, dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani. Attendite, quodammodo Deus proposuit venale regnum cælorum. Dicis illi, Quantum valet? Precium ipsius labor est: quomodo si diceret, precium illius aurum est. Non sufficeret hoc solùm dicere, sed quæreres quantum aurum. Nam si solidus aurum est, & semuncia, & libra, & tale aliquid: ideò dixit precium, ne laborares quærere quandiu huius rei precium labor est. Quantus labor est? Iam quære tu, quantum laborandum sit. Nondum dicitur tibi, quantus futurus sit labor iste, vel quantum laboris de te exigatur, illud tibi dicit Deus, Ego ostendo quanta sit illa requies, tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergò Deus, quanta futura sit ipsa requies. Beati qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te. Hæc est requies sempiterna: sine fine erit requies ista, sine fine erit gaudium hoc, sine fine erit incorruptio. Vitam æternam habebis, requiem quæ non habet finem. Quanto labore digna est requies quæ non habet finem? Si verum vis comparare, & verum iudicare, æterna requies, æterno labore rectè emitur. Verum hoc est; sed noli timere, misericors est Deus. Si enim haberes æternum laborem, nunquam peruenires ad æternam quietem. Semper laborans, quando peruenturus eras ad illud, quod dignè quidem potest emi sempiterno labore? Quia sempiterna requies est, æqua precium: æterno certè labore digna est æterna quies comparari. Sed si semper laborares, nunquam ad requiem peruenires. Ergò vt aliquando peruenias ad id quod emis, non in æternum laborandum est: non quia non valet tanti, sed vt possideatur quod emitur. Digna est quidem emi labore perpetuo, sed necesse est, vt labore temporali ematur. Certè tantus debuit esse, id est, sempiternus labor, pro requie sempiterna. Decies centena millia annorum in labore quid valent? Decies centena millia annorum habent finem; quod tibi dabo, dicit Dominus, non habebit finem. Qualis misericordia Dei? Nec dicit, decies centena millia annorum labora, non dicit, vel mille annos labora, non dicit, quingentos annos labora: cùm viuis labora in

Vita & requies æterna venalis est, & labore tanquam pretio comparatur.

Psalm. 83.

Labore non æterno, sed temporali emitur sempiterna requies.

paucis annis. Inde iam requies erit, & finem non habebit.

27. PSALMO centesimo decimooctauo: Inclinaui, vt in textu.

28. MATTHAEI decimonono: Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum.

29. AVGVSTINVS in psalmum centesimum vigesimum: Quid est, Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi abundent, scit sinistra tua quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam æternam. Si ideò facis, securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur. Si autem propter vitam æternam operaris, dextera sola operatur. Si autem habes intentionem ad vitam æternam, sed surrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt attendas etiam ista, quando facis opus bonum, vt hic tibi aliquid retribuatur: miscet se sinistra operibus dexteræ. Hoc vetat Deus.

Matth. 6. Propter vitã æternam bona opera facienda.

30. POSTERIORIS ad Timotheum quarto. Bonum certamen &c. vt in textu.

31. AVGVSTINVS in libro quinquagesimo homiliarum, homilia decimaquarta, capite secundo: Nunc ergò audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni appropinquaret, de corona sibi parata præsumentem: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De cætero supereſt mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Redder, inquit, mihi Dominus coronã iustus iudex. Debet ergò, quod reddit. Reddet ergò iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem, qui opus inspicit. Bonum certamen certaui, opus est: Cursum consummaui, opus est: Fidem seruaui, opus est: Supereſt mihi corona iustitiæ, merces est. Sed in mercede tu nihil agis, in opere non solus agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te; sed non nisi ipso adiuuante.

2. Tim. 4.

Non potest negare mercedem, qui opus inspicit.

Opera bona vnde sint.

32. ET in psalmum octogesimumtertium super ea verba: Misericordiam, & veritatem diligit Deus: Primò Dominus misericordiam in Apostolum Paulum prærogauit, post misericordiam veritatem. Audi illum iam exigentem veritatem. Primò ergò, inquit, misericordiam consecutus sum, qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed gratia Dei sum id quod sum. Postea dicit cùm passioni propinquaret: Bonum agonem certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, supereſt mihi corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiam, seruat veritatem. Vnde seruat veritatem? Quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit, coronam reddet: donator est indulgentiæ, debitor coronæ. Vnde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid Deus? Ecce videmus quia tenet eum debitorem Paulus. Consecutus est misericordiam, exigens veritatem. Reddet mihi, inquit, Dominus in illo die. Quid tibi reddet, nisi quod tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dedisti? Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti.

1. Tim. 4. 2. Cor. 13.

2. Tim. 4.

Deus donator est indulgentiæ, sed debitor coronæ.

Deus est debitor noster, non accipiendo, sed promittendo. Rom. 11.

33. ITEM in psalmum centesimum: Audi quia ille, cui donauit, tenet Dominum etiam debitorem. Inuenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet debitorem tempore iudicij. Quomodo hoc dicit, videte. Ego enim iam immolor, dixit, & tempus resolutionis meæ proximum est. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Hoc tempore misericordiæ. Audi de iudicio; De cætero supereſt mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Non dixit, donat; sed, reddet. Quando donabat, misericors erat; quando reddet, iudex erit: quia misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine. Sed donando delicta, fecit se debitorem coronæ, ibi misericordiam consecutus sum. Misericors ergò Dominus primò, hîc autem reddet mihi coronam iustitiæ. Vnde reddet? Quia iustus iudex est. Quare iustus iudex? Quia bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Ideò iustus non potest nisi coronare ista. Inuenit enim ista quæ coronaret.

Paulus tenet Dominum debitorem tempore iudicij. 2. Tim. 4.

Tanquam iudex reddet.

34. IDEM tractatu tertio in Euangelium Ioannis: Cùm promeruerit Deum viuendo ex fide, accipis præmium immortalitatem, & vitam æternam: & illa gratia est. Nam pro quo merito accipis vitam æternam? Pro gratia. Si enim ipsa fides gratia est, & vita æterna quasi merces est fidei; videtur quidem Deus vitam æternam tanquam debitam reddere. Cui debitam? Fideli, quia promeruit illam per fidem. Sed quia ipsa fides gratia est; & vita æterna gratia est pro gratia. Audi Paulum Apostolum confitentem gratiam, & postea debitum expetentem. Confessio gratiæ quæ est in Paulo? Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus: sed misericordiam, inquit, consecutus sum. Indignum se dixit, qui consequeretur: consecutum tamen non per merita sua, sed per misericordiam Dei. Audi illum iam flagitantem debitum, qui primò indebitam fuscperat gratiam. Ego enim, inquit, iam immolor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: de cætero reposita est mihi corona iustitiæ. Iam debitum flagitat, iam debitum exigit. Nam vide verba sequentia: Quam mihi reddet Dominus in illa die, iustus iudex. Vt ante suscipcret gratiam, misericordem Patrem opus habebat: vt præmium gratiæ, iudicem iustum.

Promeremur Deum viuendo ex fide.

Vita æterna fideli debetur, quia promeruit illam per fidem, viuendo scilicet.

1. Tim. 1.

Paulus debitum flagitat à iusto iudice. 2. Tim. 4.

35. CONCILIVM Arausicanum secundum, capite vel canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

Bonis operibus merces debetur.

36. MATTHAEI quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

37. ET sexto capite: Vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

38. ITEM capite decimo: Qui recipit prophe-

tam

tam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet &c.

39. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

40. Et capite tertio: Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

41. Et capite decimoquarto: Et audiui vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodò iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illis.

42. MATTHAEI decimonono, 43. IOANNIS quinto, vt in textu.

44. MATTHAEI vigesimoquinto: Ait illi dominus eius: Euge serue bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Et infra: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esurini enim, & dedistis mihi manducare &c.

45. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimumnonum: Congregate illi iustos eius. Quos iustos; nisi viuentes ex fide, facientes opera misericordiæ? Etenim opera illa, iustitiæ opera sunt. Habes Euangelium: Cauete iustitiam vestram facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quasi quæreretur, Quam iustitiam? cùm ergò facis eleemosynam, inquit. Ergò eleemosynas opera iustitiæ esse significauit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate, qui compassi sunt inopi, qui intellexerunt super egenum, & pauperem. Congregate illos, conseruet eos Dominus, & viuificet eos. Congregate illi iustos eius. Qui disponunt testamentum eius super sacrificia. Id est, qui cogitant de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim sunt sacrificia; Deo dicente; Misericordiam volo plus quàm sacrificium. Qui disponunt testamentum eius super sacrificia. Et annunciabunt cæli iustitiam eius. Verè hanc iustitiam Dei, cæli nobis annunciauerunt, Euangelistæ prædixerunt. Per illos audiuimus futuros quosdam ad dexteram, quibus dicit paterfamilias: Venite benedicti Patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum. Pro qua re? Esurini, & dedistis mihi manducare. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti? Tanti valet regnum cælorum: Frange esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti. Si non habes facultatem frangendi panem, non habes domum quò inducas, non habes vestem qua cooperias; da calicem aquæ frigidæ, mitte duo minuta in gazophylacium. Tantum emit vidua duobus minutis, quantum emit Petrus relinquens retia, quantum emit Zacheus dando dimidium patrimonium. Tanti valet, quantum habueris.

Matth. 6.

Eleemosynæ sunt opera iustitiæ. Psalm. 49. & 40.

Osee 6. Matth. 9.

Matth. 25. Iusti percipient regnum pro operibus misericordiæ. Isaiæ 58.

Matth. 10. M. Marc. 12. Matth. 4.

46. MATTHAEI septimo: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum.

Lucæ 19. Regnũ Dei tanti valet quantum habes.

1. APOCALYPSIS vigesimosecundo: Qui iustus est, vt in textu.

2. ECCLESIASTICI decimooctauo: Ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

3. PSALMO sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

4. MATTHAEI decimosexto: Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

5. AD Romanos secundo: Qui reddet vnicuique secundùm opera eius: ijs quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm, & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur: Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio: Qui autem plantat, & qui rigat, vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem. Dei enim sumus adiutores: Dei agricultura estis. Vniuscuiusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem.

7. Ab Galatas sexto: Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

8. ECCLESIASTICI quinquagesimoprimo: Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

9. AVGVSTINVS in psalmum centesimumvndecimum, super ea verba: Potens in terra erit semen eius: Semen futuræ messis, opera esse misericordiæ, Apostolus testis est, qui dicit; Bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim proprio metemus. & iterum; Hoc autem, inquit, dico: qui parcè seminat; parcè & metet. Quid autem fratres potentius, quàm vt regnum cælorum, non solùm Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundem ibi vterque pos-

Opera misericordiæ seminis vim habent. Galat. 6. 2. Cor. 9.

Regnum cælorum quo pignore ematur.

Lucæ 19. Marc. 12.

Digitized

Marc.10. possideant? Quid potentius, quàm vt idem regnum, & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat?

10. Et de octo Dulcitij quæstionibus; quæstione quarta, eadem ex hoc loco desumpta repetit.

III.

Quot sunt genera bonorum operum, in quibus iustitia Christiana præcipuè cernitur & exercetur?

Petrus Chrysologus sermone 43 Leo serm. 1 & 4. de ieiunio 10. mensis. Bernard. in sententijs, sectione 11. a Augustin. de perfect. iustitiæ c. 8. respons. 17.

A Eiusmodi sunt triplicia, sicut sacris è literis accipimus, videlicet Oratio, Ieiunium, & Eleemosyna. Nam reliqua ferè benefacta, quæ ex fide viua proficiscuntur, & Iustitiam Christianam commendant, augent, atque consummant, ad hosce tres fontes facilè referuntur. Hinc illa præclara vox Angeli Raphaëlis, b *Bona est Oratio cum Ieiunio & Eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere*. Augustinus verò dilucidè c dixit: Hæc iustitia hominis in hac vita, Ieiunium, Eleemosyna, Oratio.

b Tob. 12. b

c In psal. 42.

d Matt. 6. a b

e Augustin. serm. 60. de tempor.

f Matth. 6. a

g Matth. 5. c

h Ibidem b

B De quibus Christus d apud Matthæum sigilatim docet, additque promissiones de parata cælesti mercede ijs, qui in Ecclesia citra e hypocrisin syncerè ieiunant, orant, ac eleemosynam tribuunt. Hinc fidelis illa sponsio toties repetita: f *Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Et hæc ipsa sunt, in quibus Christus, vt bene beatèque viuamus, g abundare vult nostram iustitiam, & ita lucere h coram hominibus, vt videant opera nostra bona, & glorificent Patrem. Ad hæc præstanda in Christo i creati, & destinati sumus, quæ nimirum præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Propter k hæc è charitate præstita, iusti in regnum adsciscentur æternum: ob eadem verò neglecta, iniusti in gehennam ignis præcipitabuntur l.

i Ephes. 2. b

k Mat. 25. c d Ioan. 5. e

l Luc. 18. b

C Vt verò m Pharisaicum, ac vanum est, cum aliorum contemptu seipsum iustificare, & n suis operibus fidere: ita Christianum est atque legitimum, hominem cum suî submissione operibus bonis operam sedulam dare, & si quando gloriari velit, n in Domino gloriari, vt qui operatur in nobis velle & perficere, o Apostolo teste.

m Rom. 10. a Trident. in Concil. sess. II. 6. cap. 16.

n 1. Cor. 1. d 2. Cor. 10. d

o Philip. 2. b

TESTIMONIA.

Tria bonorum genera, Oratio, Ieiunium & Misericordia, quid præstent.

1. A Petrus Chrysologus Rauennensis Episcopus in sermone quadragesimo tertio: Tria sunt, tria fratres, per quæ fiat fides, constat deuotio, manet virtus: Oratio, Ieiunium, Misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat ieiunium, misericordia accipit. Oratio, Misericordia, Ieiunium, sunt hæc tria vnum, dant hæc sibi inuicem vitam. Est nanque orationis anima, ieiunium: ieiunij vita, misericordia est.

Hæc tria coiungi debent.

Hæc nemo rescindat: nesciunt separari. Horum qui vnum habet, ista qui simul non habet, nihil habet. Ergò qui orat, ieiunet: qui ieiunat, misereatur: audiat petentem, qui petens optat audiri: auditum Dei aperit sibi, qui suum supplicanti non claudit auditum. Ieiunum ieiunator intelligat, esurientem sentiat, qui vult Deum sentire quod esurit: misereatur, qui misericordiam sperat: pietatem qui quærit, faciat: qui præstari sibi vult, præstet. Improbus petitor est, qui quod alijs negat, sibi postulat. Homo, esto tibi misericordiæ forma, sic quomodo vis, quantum vis, quàm citò vis, misericor-

Digitized by Google

cordiam tibi fieri: tam citò alij, tantum, taliter, ipſe miſerere. Ergò oratio, miſericordia, ieiunium ſint vnum patrocinium pro nobis ad Deum, pro nobis hæc aduocatio ſit vna, vna hæc pro nobis oratio ſit triformis. Hæc ſunt, fratres, hæc ſunt quæ tenent cæli arcem, quę ſecretum Dei Iudicis pulſant, quæ ante tribunal Chriſti cauſas humani generis exequuntur, quæ iniuſtorum petunt indulgentiam, reorum veniam promerentur. Hæc cui in cæleſtibus non aſſiſtunt, ipſe non ſubſiſtit in terris: hæc cùm teneant in cæleſtibus principatum, in terris rerum ſummam moderantur, hæc regunt proſpera, hæc aduerſa propellunt, vitia extinguunt iſta, virtutes iſta ſuccendunt, hæc reddunt caſta corpora, corda pura, hæc pacem membris, mentibus dant quietem, humanos iſta ſenſus, ſcholam faciunt diſciplinæ: per hæc in templum Dei pectora humana conſurgunt, hæc hominem præſtant angelum, homini deitatis deferunt hæc honorem. Hinc eſt, quòd ſit horum ſuffragio Moyſes Deus, & ad triumphos ſuos militare ſibi omnia mandat elementa: iubet mare diſcedere, durari vndas, profunda ſiccari, cælum pluere dat frumenta, ventos ſpargere cogit carnes, noctem ſplendore ſolis illuſtrat, ſolem nubis temperat velamento, petram percutit, vt de recenti vulnere frigida fitientibus det fluenta: primus dat terris legem cæli, ſcribit vitæ normam, figit terminos diſciplinæ. Per hæc Helias peſcit mortem, relinquit terras, cælos intrat, commoratur angelis, conuiuit Deo: & terrenus hoſpes ſupernas poſſidet manſiones. Per iſta Ioannes fit angelus in carne, cæleſtis in terra, & auditu, viſu, tactu totam ſolus capit, tenet, complectitur Trinitatem. Et nos fratres, ſi volumus Moyſi gloriæ, Heliæ vitæ, Ioannis virtutibus, omnium ſanctorum meritis applicari, inſiſtamus orationi, vacemus ieiunio, miſericordiæ ſeruiamus: qui in his vixerit, qui per iſta fuerit communitus, iacula peccati, diaboli tela, mundi machinas, vitiorum cuneos, mala carnis, voluptatum laqueos, arma mortis, Chriſtianus armiger, bellator Dominicus non timebit: ſed nos qui ad incerta conſurgimus, qui inter inſidias diem ducimus, qui horarum varietates, momentorum motus, verborum lapſus, actuum pericula ſuſtinemus, quid eſt quod eccleſiam manè nolumus intrare? quid eſt quod matutina prece totius diei cuſtodiam nolumus poſtulare? quid eſt quòd homini adſtare toto tempore libet, & Deo aſſiſtere nec puncto libet? Non eſt noſtrum, fratres, non eſt noſtrum: inimici eſt iſta ſurreptio: decipere parat, quos non patitur orationibus cõmuniri. Quid de aduerſis queritur, qui ſibi proſpera non precatur? Audiamus vocem Dei monentem: Orate, ne intretis in tentationem. In tentationem vadit, qui ad orationem non vadit. Hoc ſciens Propheta, cantabat: Venite, adoremus, & procidamus ante Deum, & ploremus coram Domino qui fecit nos. Putaſne ante Deum lachrymas fundere dignatur, qui verba non dignatur expromere? Manicemus, oremus vel humano timore, ſi non amore diuino, ſi non inuitati bonis, vel coacti malis. Mala tempora facit nobis contemptus Dei, temporum curſus non facit. Quod ergò contemptu perdidimus, ieiunijs conquiramus, animas noſtras ieiunijs immolemus: quia nihil eſt quod Deo præſtantius offerre poſſimus, probante Propheta, cùm dicit, Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. Homo, offer Deo animam tuam, & offer oblationem ieiunij: vt ſit pura hoſtia, ſacrificium ſanctum, viuens victima, quę & tibi maneat, & data ſit Deo. Hoc qui non dederit Deo, excuſatus non erit quia daturus, ſe non poteſt non habere. Sed accepta vt ſint iſta, miſericordia ſubſequatur: ieiunium non germinat, ſi de miſericordia non rigetur: ſiccatur ieiunium miſericordiæ ſiccitate: quod imber terris, hoc ieiunio miſericordia eſt. Quanuis cor excolat, carnem mundet, eradicet vitia, virtutes ſerat, ſi miſericordiæ fluenta non dederit, fructum non colligit ieiunator. Ieiunator, ager tuus miſericordia ieiunante ieiunat: ieiunator, quod tu in miſericordia fuderis, tibi in horreo hoc redundat. Homo ergò, ne ſeruando perdas, collige prorogando: homo, dando pauperi, da tibi: quia quod tu alteri reliqueris, non habebis.

Patrocinium pro nobis ad Deum ſunt.

Reord venitam promerentur.

Vitia extinguit, & reddunt corda pura.

Exod. 7.

Exod. 14. Exod. 16. 13.

Numer. 20.

Exod. 24.

4. Reg. 2.

Matt. 1

Sanctorum meritis applicamur per orationem, ieiunium & miſericordiã.

Diabolus impedit orationem.

Matth. 26.

Pſalm. 94.

Ieiunijs perdita recuperanda.

Pſalm. 50.

Miſericordiæ iungenda ieiunio.

2. LEO ſermone primo de ieiunio decimi menſis: Tria verò ſunt, quæ maximè ad religioſas pertinent actiones, oratio ſcilicet, ieiunium, & eleemoſyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, ſed illud eſt ſtudioſius obſeruandum, quod Apoſtolicis accipimus traditionibus conſecratum, ſicut etiam decimus hic menſis morem refert veteris inſtituti, vt tria illa, de quibus locutus ſum, diligentius exequamur. Oratione enim propitiatio Dei quęritur, ieiunio concupiſcentia carnis extinguitur, eleemoſynis peccata redimuntur: ſimulque per omnia Dei in nobis imago renouatur, ſi & in laudem eius ſemper parati, & ad purificationem noſtram ſine ceſſatione ſoliciti, & ad ſuſtentationem proximi indefinenter ſimus intenti. Hæc triplex obſeruantia, dilectiſſimi, omnium virtutum compræhendit effectus. Hæc ad imaginem & ſimilitudinem Dei peruenit, & à Spiritu ſancto inſeparabiles facit: quia in orationibus permanet fides recta, in ieiunio innocens vita, in eleemoſynis mens benigna. Quarta igitur & ſexta feria ieiunemus, ſabbato autem apud beatiſſimum Apoſtolum Petrum vigilias celebremus: qui & orationes, & ieiunia, & eleemoſynas noſtras, precibus ſuis dignabitur adiuuare per Dominum noſtrum.

Ad religioſas actiones hęc tria maximè pertinent.

Ieiunium Decembris ex Apoſtolica traditione manat.

Fructus horum trium bonorum operum.

Quoties ieiunatur in ieiunio 4. temporum.

Sanctorum preces.

3. ET ſermone quarto de ieiunio decimi menſis: Curandis læſionibus &c. vt infra quæſtione ſequenti, B teſtimonio trigeſimo.

4. BERNARDVS in ſententijs ſectione vndecima: Et quidem tria ſunt, à quibus abſtinere debent, quicunque iuſtificari deſiderant. Primò vtique ab operibus prauis, ſecundò à carnalibus deſiderijs, tertiò à curis ſeculi. Item tria ſunt quibus debent inſiſtere, quæ etiam continet ſermo Domini in monte, eleemoſyna, ieiunium, oratio. Sic enim adimpletur iuſtificatio, dum ab interdictis vitijs abſtinent, & bona, quæ præcepta ſunt, fideliter exercent. Opponantur ergò prauis operibus opera miſericordiæ, contra carnalia deſideria adhibeantur ieiunia, & pro curis ſeculi, ſuccedat amor Dei, & frequentia orationis.

Matth. 6.

Ad iuſtificationem tria hæc bonorum operum genera pertinent.

5. AVGVSTINVS de perfectione iuſtitiæ, capite octauo ad ratiocinationem decimamſeptimam: Poſt hanc autem vitam merces perficiens redditur, ſed eis tantùm, à quibus in hac vita eiuſdem mercedis meritum comparatur. Non enim ad ſecuritatem iuſtitiæ, cùm hinc exierit, quiſque peruenit, niſi ad eam, cùm hìc eſt, eſuriendo & ſitiendo cucurrerit. Beati quippe qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quandiu ergò peregrinantes à Domino per fidem ambulamus, non per ſpeciem (vnde dictum eſt, Iuſtus ex fide viuit) hæc eſt noſtra in ipſa peregrinatione iuſtitia, vt ad illam

Merces poſt hanc vitam non datur, niſi pro meritis.

Matth. 5.

2. Cor. 5. Abac. 2.

Iustitia Christiani hominis in bonorum operum, quæ ex fide fiut, exercitatione consistit.

illam perfectionem plenitudinemque iustitiæ, vbi in specie decoris eius iam plena & perfecta charitas erit, nunc ipsius cursus rectitudine & perfectione tendamus, castigando corpus nostrum & seruituti subijciendo, & eleemosynas in dandis beneficijs, & dimittendis quæ in nos sunt commissa peccatis, hilariter & ex corde faciendo, & orationibus indefinenter insistendo; & hoc faciendo in doctrina sana, qua ædificatur fides recta, spes firma, charitas pura. Hæc est nunc nostra iustitia qua currimus, esurientes & sitientes ad perfectionem plenitudinemque iustitiæ, vt ea postea saturemur. Vnde Dominus in Euangelio cùm dixisset, Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus vt videamini ab eis; ne istum nostrum cursum fine humanæ gloriæ metiremur; non est in expositione iustitiæ ipsius executus, nisi tria ista, ieiunium, eleemosynas, orationes: Ieiunio scilicet vniuersam corporis castigationem significans: eleemosynis omnem benevolentiam & beneficentiam vel dandi, vel ignoscendi: oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij &c.

Matth. 6. Iustitia de qua saluator ait, in tribus consistit.

Ad hæc tria omnia alia bona opera reuocantur.

6. TOBIAE duodecimo, vt in textu.

7. AVGVSTINVS in psalmum quadragesimumsecundum: Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, oratio. Vis orationem tuam volare ad Deum? Fac illi duas alas, ieiunium, & eleemosynam.

1. B MATTHAEI sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & claudo ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Eleemosynæ quas coram hominibus faciat, & quas in abscondito.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimo de tempore: Qui ideò facit eleemosynam, vt ab hominibus se laudari desideret, etiamsi occultè fecerit, publicè facit, quia laudem ab hominibus quærit. Qui verò eleemosynam pro solo amore Dei facit, vt ad opus bonum illum reliqui imitentur, & non ipse, sed Dominus collaudetur, etiam si publicè faciat eleemosynam, absconsè facit; quia pro eleemosyna illa, non hoc quod videtur, sed quod non videtur desiderat, nec ab hominibus laudem, sed mercedem à Deo optat accipere. Hoc etiam & de ieiunio debemus accipere. Cùm enim ipse Dominus dicat, Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris ieiunans hominibus: ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet: & vnusquisque interroget conscientiam suam, & si pro solo Deo facit eleemosynam, securus & publicè faciat, vt quicunque viderint, imitentur. Nam & illud quod dicit Dominus; Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: ad hoc, quod supra diximus, pertinere cognoscitur. In dextera enim intelligitur amor Dei, in sinistra vanitas, vel cupiditas mundi. Si pro laude humana dederis eleemosynam, totum sinistra facit, dextera omninò nihil facit. Si verò pro remissione peccatorum, & amore vitæ æternæ eleemosynam dederis, totum dextera facit. Quid est ergò, Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua; nisi, quod facit amor Dei, non corrumpat aut perdat vanitas, vel cupiditas mundi? Et paulò pòst: Si quando oras Deum, & hoc ab illo petis quod videtur, publicè & aperto ostio oras, quia hoc à Deo vis accipere quod videtur. Si verò pro indulgentia peccatorum, & pro vita æternâ volueris supplicare, etiam si publicè oraueris, clauso ostio oras, quia non petis quod videtur, sed quod non videtur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

Ieiunium publicè indictum.

Ieiunandū pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina.

Nesciat sinistra quid faciat dextera, quomodo intelligendū.

Eleemosyna dāda pro remissione peccatorū.

Orare clauso ostio & aperto, quādo dicamur.

2. Cor. 4.

3. MATTHAEI quinto: Dico vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

4. AD Ephesios secundo: Ipsius sumus factura, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.

5. MATTHAEI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me: infirmus, & visitâstis me: in carcere eram, & venistis ad me, &c. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitâstis me, &c. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc; quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

1. C LVCAE decimooctauo: Duo homines ascenderunt in templum vt orarent: vnus Pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic publicanus, &c. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo, quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

2. AD Romanos decimo: Testimonium perhibeo illis quòd æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti.

Matth. 6.

3. CON-

3. CONCILIVM Tridentinum seſſione sexta, capite decimosexto: Neque illud omittendum est; quòd licèt bonis operibus in sacris literis vsqueadeò tribuatur, vt etiam qui vni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, &c. absit tamen, vt Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino: cuius tanta est erga omnes homines bonitas, vt eorum velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, &c. vt supra quæstione secunda, & testimonio decimoquarto.

Matth. 10. Christianus nō in se, sed in Domino gloriari debet.

4. PRIORIS ad Corinthios primo: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

5. POSTERIORIS ad Corinthios decimo: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

6. AD Philippenses secundo: Deus est, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.

IIII.

Quid est Ieiunium?

A NON simplex huius nominis est acceptio. Magnum & generale ieiunium [a] Augustinus vocat, abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi. Deinde [b] Philosophicum, vt quidam vocant, ieiunium, est parsimonia illa cibi ac potûs, moralisque sobrietas, qua temperatè etiam ab Ethnicis secundùm rectam rationem viuitur. Tertiò [c] Ecclesiasticum est Ieiunium, vtpotè cùm iuxta certum Ecclesiæ morem atque præscriptum, certis diebus & carnium esum nobis subtrahimus, & vnica duntaxat refectione contenti sumus.

a Augustin. tractat. 17. in Ioan. & lib. 2. quæst. Euangel. cap. 18.

b Hieronym. lib. 2. aduersus Iouinianum cap. 9.

c Clemens Constit. Apost. lib. 5. cap. 12. 13. 17. 18. & 19. Isidor. lib. 1. de Ecclesiastic. cap. 36. & sequent. Rabanus de institution. cleric. lib. 2. cap. 17. & sequent. Iuo parte 4. c. 25. & sequent. Burchard. lib. 13.

B Cuiuscemodi Ieiunium piè & Christianè [d] suscipitur ad cultum diuinum religiosius exhibendum, ad carnem edomandam spirituique subijciendam, ad fructus pœnitentiæ dignos præstandos, ad obedientiam exercendam, ac demum ad quamlibet Dei gratiam consequendam.

d Cyprian. de ieiunio & tentationibus Christi. Athanasius de virgin. Chrysostom. homil. 1. & 2. in Genes. & sermon. 1. & 2. de ieiun. Basil. orat. 1. & 2. de ieiun. Augustin. de vtil. ieiunij c. 2. & 3. Ambros. in lib. de Elia & ieiun. & epistol. 82. Leo in serm. de ieiun. 7. & 10. mensis pentecostes & quadragesimæ.

TESTIMONIA.

Ieiuniū magnum & generale quod sit. Tit. 2.

1. A AVGVSTINVS tractatu decimoseptimo in Euangelium Ioannis: Ieiunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum ieiunium; vt abnegantes impietatem, & seculares cupiditates, temperanter, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo. Huic ieiunio quam mercedem addit Apostolus? Sequitur, & dicit; Expectantes illam beatam spem, & manifestationem gloriæ beati Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. In hoc ergò seculo, quasi quadragesimam abstinentiæ celebramus, cùm bene viuimus, cùm ab iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus abstinemus.

2. IDEM libro secundo quæstionum Euangelicarum, capite decimooctauo: Scriptura docet generale ieiunium, non à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.

Abstinentia Ethnicorū qualis fuerit.

3. HIERONYMVS libro secundo aduersus Iouinianum, capite nono: Dicæarchus in libris antiquitatum, & descriptione Græciæ, refert, sub Saturno, id est, aureo seculo, cùm omnia humus funderet, nullum comedisse carnes, sed vniuersos vixisse frugibus, & pomis, quæ sponte terra gignebat. Persarum regis Cyri vitam Xenophon octo voluminibus explicat, polenta, & cardamo, & sale ac pane cibario eos afferens victitare. Lacedæmoniorum mensæ frugalitatisque, & suprascriptus Xenophon, & Theophrastus, & omnes pene scriptores Græciæ, testes sunt. Cheræmon Stoicus, vir eloquentissimus narrat de vita antiquorum AEgypti sacerdotum, quòd omnibus mundi negocijs cutisque postpositis, semper in templo fuerint: & rerum naturas, causasque ac rationes siderum contemplati sint: nunquam mulieribus se miscuerint, nunquam cognatos & propinquos, ne liberos quidem viderint: ex eo tempore, quo cœpissent diuino cultui deseruire, carnibus & vino se semper abstinuerint, propter tenuitatem sensus, & vertiginem capitis, quam ex paruo cibo patiebantur, & maximè propter appetitus libidinis, qui ex his cibis, & ex hac potione nascuntur. Panem rarò vescebantur, ne onerarent stomachum: &, si quando comedebant, tusum pariter hysopum sumebant in cibo, vt escam grauiorem illius calore decoquerent: oleum tantùm in oleribus nouerant, verùm & ipsum

Persarum. Lacedæmoniorum. Sacerdotum AEgyptiorū.

Digitized by Google

parum propter nauſeam, & aſperitatem guſtûs lenteorum. Quid loquar, inquit, de volatilibus, cùm ouum quoque pro carnibus vitauerint, & lac? quorum alterum, carnes liquidas: alterum, ſanguinem eſſe dicebant, colore mutato. Cibiles eis, de foliis palmarum, quas baias vocant, contextum erat: ſcabellum acclive, & ex vna parte obliquum, in terra pro puluillo capiti ſupponebant, bidui triduiq́ue inediam ſuſtinentes. Humores corporis, qui naſcuntur ex otio, & ex manſione vnius loci, nimia viétûs caſtigatione ſiccabant. Ioſephus in ſecunda Iudaicæ captiuitatis hiſtoria, & in octauodecimo antiquitatum libro, & contra Appionem duobus voluminibus, tria deſcribit dogmata Iudæorum, Phariſæos, Sadducæos, Eſſænos: quorum nouiſſimos miris effert laudibus, quòd & ab vxoribus, & vino, & carnibus ſemper abſtinuerint, & quotidianum ieiunium verterint in naturam. Super quorum vita & Philo, vir doctiſſimus, proprium volumen edidit. Eanthes Cizycenus, Aſclepiades Cyprius, ætatè, qua Pygmaleon in Oriente regnabat, ſcribunt eſum carnium non fuiſſe. Eubulus quoque qui hiſtoriam Mithræ multis voluminibus explicuit, narrat apud Perſas tria genera Magorum: quorum primos, qui ſint doctiſſimi & eloquentiſſimi, excepta farina & olere, nihil amplius in cibo ſumere. Apud Eleuſinam etiam volucribus, & piſcibus, & quibuſdam pomis abſtinere, ſolenne eſt. Bardeſanes, vir Babylonius, in duo dogmata apud Indos gymnoſophiſtas diuidit: quorum alterum appellat Bragmanas, alterum Samanæos, qui tantæ continentiæ ſint, vt vel pomis arborum iuxta Gangen fluuium, vel publico orizæ, vel farinæ alantur cibo: &, cùm rex ad eos venerit, adorare illos ſolitus ſit, pacemq́ue ſuæ prouinciæ in illorum precibus arbitrari ſicam. Euripides, in Creta Iouis prophetas non ſolùm carnibus, ſed & coctis cibis abſtinuiſſe refert. Xenocrates philoſophus de Triptolemi legibus apud Athenienſes tria tantùm præcepta in templo Eleuſinæ reſidere ſcribit, honorandos parentes, venerandos deos, carnibus non veſcendum. Orpheus in carmine ſuo eſum carnium deteſtatur. Pythagoræ, Socratis, Antiſthenis & reliquorum frugalitatem referrem in confuſionem noſtram, niſi & longum eſſet, & proprij operis indigeret.

Eſſænorum.

Orientaliũ.

Magorum.

Eleuſinorũ.

Gymnoſophiſtarum.

Prophetarũ Iouis.

Eſus carniũ prohibitus apud Eſſænicos.

4. CLEMENS Pontifex & martyr Conſtitutionum Apoſtolicarum libro quinto, capite duodecimo: Poſt dies Epiphaniæ ſeruandum vobis eſt ieiunium Quadrageſimæ, quod vitæ Chriſti, & legis latæ recordationem continet. Celebretur verò ieiunium hoc ante ieiunium Paſchæ, incipiens quidem à ſecunda feria, deſinens verò in ſextam. Deinde dimiſſo ieiunio, incipite ſanctam hebdomadam Paſchæ, ieiunateq́ue omnes cum timore & tremore, facientes per eos dies precationem pro peccatoribus.

Quadrag ſimæ ieiunii Apoſtolorũ tempore.

5. ET capite decimoquarto: Itaque præcepit nobis ieiunare his ſex diebus, propter impietatem & ſcelus Iudæorum, hortatus ad deflendum & lamentandum interitum eorum, ſiquidem & ipſe illachrymatus eſt illis, quòd ignorâſſent tempus viſitationis. Quarta verò feria, & ſexta viſum eſt nobis ieiunare, illa quidem propter proditionem, hæc verò propter paſſionem; ieiunium verò ſoluere præcepit ſeptima die poſt gallicantum, ipſo autem ſabbato ieiunare.

Ieiunium ante Paſcha magna hebdomadæ. Luc. 19.

6. CAPITE item decimoſeptimo: Ieiunate diebus Paſchæ, incipientes à ſecunda feria vſque ad ſextam, & ſabbatum ſex diebus panetenus tantùm, ſale, oleribus, & aqua menſæ adhibitis. Abſtinete his diebus vino, & carne, dies quippe luctus, & non feſti ſunt; ſexta tamen feria, & ſabbato ex toto manete ieiuni, qui ita firmis viribus eſtis, vt ferre poſſitis, nihil prorſus guſtantes vſque ad nocturnum gallicantum. Si quis verò propter imbecillitatem vtrumque diem coniungere non potuerit, ſaltem ſabbatum ſeruet; ait enim Dominus de ſe; Quando ablatus fuerit eis ſponſus, tum ieiunabunt in diebus illis. His itaque diebus ablatus fuit nobis Dominus à Iudæis, quos ſic falsò vocant, & in crucem actus, & cum malefícis deputatus.

Quomodo ieiunandũ in hebdo-

Mæſta ſancta ſuc magna.

Matth. 9. Luc. 22.

7. ITEM capite decimooctauo: Quamobrem monemus vos, vt his diebus ieiuni maneatis vſque ad veſperam, ſicut & nos ieiuni manſimus, cùm ablatus fuit nobis; reliquis verò diebus ante ſextam feriam, edite hora nona, aut veſpere, aut pro ratione virium, vt quis poteſt.

Apoſtoli ieiunârunt.

8. DENVM capite decimonono: Poſt celebratam Pentecoſten, celebrate hebdomadam vnam, & poſt illam ieiunate item vnam; æquum enim eſt tum lætitiam de dono Dei capere, tum poſt relaxationem corporis rurſus ieiunare; ſiquidem & Moyſes, & Elias quadraginta diebus ieiunârunt, & Daniel tribus hebdomadis dierum panem deſideriorum non comedit, & caro ac vinum non ingreſſa ſunt in os eius. & beata Anna cùm à Deo peteret Samuelem; Vinum, inquit, & temetum non bibi, & effundam animam meam coram Domino. Item Niniuitæ facto ieiunio trium dierum, & totidem noctium impendens diuinæ iræ periculum effugerunt. Item Eſther, & Mardochęus, & Iudith ieiunio facto malum, quod impij Holofernes, & Aman Iudæis moliebantur, declinârunt. & Dauid ait: Genua mea infirmata ſunt à ieiunio, & caro mea immutata eſt propter oleum. Igitur & vos quæ à Deo petitis, ieiunando petite. Poſt totam verò iſtam ieiunij hebdomadam præcipimus vobis quartis, & ſextis feriis ieiunare; & quæ ex ieiunio vobis redundant egentibus largiri.

Ieiuniorum exempla. Exod. 24. & 34. 3. Reg. 19. Daniel. 10. 1. Reg. 1. Ionæ 3. Eſther 4. Iudith 9. Pſalm. 108.

Omni 4. & 6. feria olim ieiunabatur.

9. ISIDORVS Hiſpalenſis libro primo de Eccleſiaſticis Officijs, capite trigeſimoſexto: Ieiuniorum tempora ſecundùm ſcripturas ſacras, quatuor ſunt, in quibus per abſtinentiam & lamentum pœnitentiæ, Domino ſupplicandum eſt: & licet omnibus diebus orare, & abſtinere conueniat, his tamen temporibus amplius ieiunijs, & pœnitentiæ ſeruire oportet. Primum ieiunium quadrageſimarum eſt, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moyſis & Eliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, monſtrans Euangelium non diſſentire à lege & Prophetis. In perſona quippe Moyſis, lex: in perſona Eliæ, Prophetæ accipiuntur, inter quos in monte Chriſtus glorioſus apparuit, vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apoſtolus: Teſtimonium habens ex lege & Prophetis. In qua ergò parte anni congruentius obſeruatio quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confinis atque contigua Dominicæ paſſionis, quia in ea ſignificatur hæc vita laboriosa, cui etiam opus eſt continentia, vt ab ipſius mundi illecebris ieiunemus, in ſola manna viuentes, id eſt, cæleſtibus ſpiritualibuſq́ue præceptis? In numero autem quadragenario vita iſta propterea figuratur, quia denarius eſt perfectio beatitudinis noſtræ; creatura autem ſeptenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo decla-

Ieiunium quadrageſimæ. Exod. 24. 3. Reg. 19. Matth. 4.

Rom. 3.

Congruo anni tempore obſeruatur. Ex B. Aug. epiſt. 119. ad Ianuarium, cap. 15.

Myſterium quadragenarij ieiunij.

declaratur vnitas Trinitatis per vniuersum mundum temporaliter annunciata. Et quia mundus à quatuor ventis * delineatur, & à quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus, in quadraginta consummatur: quo numero ostenditur, ab omni temporum delectatione abstinendum ac ieiunandum esse, & castè continenterque viuendum. Licèt & aliud Sacramenti mysterium exprimitur, quòd quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Mosaica vniuerso populo generaliter est præceptum, decimas & primitias Domino Deo offerre. Itaque dum in hac sententia principia voluntatum consummationesque operum nostrorum referre ad Dei gratiam admonemur, in suppurationem tamen quadragesimæ, summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus trigintasex numero dierum decimatur. subtractis enim à quadragesima diebus Dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis ad Ecclesiam concurrimus, actuumque nostrorum operationem Deo in hostiam tubilationis offerimus. Cuius quidem quadragesimæ legibus, sicut ait * noster Cassianus, quique perfecti sunt, non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profectò illis, qui per totum anni spatium delicijs ac negocijs secularibus implicantur, Ecclesiarum principes statuerunt, vt vel hac legali quodammodo necessitate constricti, his saltem diebus vacare Domino cogerentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quasi quosdam fructus fuerant voraturi, vel decimas Domino dedicarent.

10. CAPITE trigesimoseptimo: Secundum ieiunium est, quod iuxta canones post Pentecosten alio die inchoatur, secundùm quod & Moyses ait, Initio mensis hordearij facietis vobis hebdomadas septem &c.

11. CAPITE trigesimooctauo agit de ieiunio septimi mensis.

12. CAPITE trigesimonono & quadragesimo, de ieiunio calendarum Nouembrium & Ianuariarum.

13. CAPITE quadragesimoprimo: Triduanis autem diebus ieiunare, de exemplo sumptum est Niniuitarum, qui damnatis pristinis vitijs, totos se tribus diebus ieiunio ac pœnitentiæ contulerunt, & operti saccis, Deum ad misericordiam prouocauerunt.

14. CAPITE quadragesimosecundo: Præter hæc autem legitima tempora ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem Domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, scilicet ne Iudæis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Die autem Dominico semper esse reficiendum, vt resurrectionem Christi, & gaudium nostrum gentibus prædicemus, præsertim cùm Apostolica sedes hanc regulam seruet. Post Pascha autem vsque ad Pentecosten, licet traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandijs relaxauerit, tamen si qui monachorum, vel clericorum ieiunare cupiunt, non sunt prohibendi, quia Antonius, & Paulus, & cæteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiam, nisi tantùm die Dominico. Quis enim parsimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? ieiunium res sancta est, opus cæleste, janua regni, forma futuri, quod qui sanctè agit, Deo iungitur, alienatur mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli tentamenta vincuntur.

15. CAPITE quadragesimotertio: Hæc & alia multa sunt, quæ in Ecclesijs Christi geruntur, ex quibus tamen quædam sunt, quæ in scripturis canonicis commendantur, quædam quæ non quidem scripta, sed tamen tradita custodiuntur. Sed illa quidem quæ toto terrarum orbe seruantur, vel ab ipsis Apostolis, vel ab authoritate principali Conciliorum instituta intelliguntur: sicut Domini passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, & aduentus Spiritus sancti, quæ reuoluto die anni ob memoriam celebrantur: sed & si quid aliud est, quod seruatur ab vniuersis, quaque se diffundit Ecclesia. Alia verò, quæ variè per diuersa loca obseruantur, sicut est, quòd aliqui ieiunant sabbato, alij non: alij quotidie communicant, alij certis diebus: alijs nullus dies prætermittitur, quo non offeratur sacrificium: alijs sabbato tantùm offertur & Dominico, alijs tantùm Dominico: & si quid aliud huiusmodi animaduerti potest, totum hoc genus rerum, vt quibuscunque placuit sacerdotibus Ecclesiæ, vel regionis cui præerant, instituerunt: nec disciplina in his melior est graui prudentique Christiano, nisi vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quam forte deuenerit. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum, & propter eorum, inter quos viuitur, societatem seruandum est, ne per diuersitatem obseruationum schismata generentur.

16. HABANVS Maurus de institutione Clericorum libro secundo, capite decimoseptimo: Ieiunium res est sancta, &c. ex Isidoro libro primo, capite quadragesimosecundo, vt supra testimonio decimoquarto.

17. CAPITE decimooctauo assignat differentiam inter ieiunium & stationem. Discernunt quidam, inquit, inter ieiunium & stationem. Nam ieiunium indifferenter cuiuslibet diei est abstinentia, non per legem, sed secundùm propriam voluntatem: Statio, obseruatio statutorum dierum vel temporum: dierum, vt quartæ feriæ & sextæ feriæ ieiunium, ex vetere lege præceptum, de qua statione in Euangelio dixit ille: Ieiuno bis in sabbato, id est, in quarta & sexta sabbati: Temporum autem, quæ legalibus aut propheticis institutionibus, terminatis temporibus statuta sunt, vt ieiunium quarti, ieiunium quinti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi: vel sicut in Euangelio dies illi, in quibus ablatus est sponsus: vel sicut obseruatio quadragesimæ, quæ in vniuerso orbe institutione Apostolica obseruatur circa confinium Dominicæ passionis.

18. CAPITE decimonono agit de ieiunio quarti, quinti, septimi, & decimi mensis, ex Hieronymi Commentarijs in Zachariam prophetam: Sed quia, inquit, hæc ieiunia magis in veteri testamento, quàm in nouo celebrata sunt, ne penitus illa prætermisisse videremur, (quia in propheta Zacharia commemorata sunt) breuiter adnotauimus, ad noui testamenti ieiunia exponenda transeuntes.

19. CAPITE vigesimo: Primum enim ieiunium quadragesimæ est, quòd à veteribus libris cœpit, &c. ad verbum, vt supra testimonio nono, Isidorus libro primo, capite trigesimosexto.

20. CAPITE vigesimoprimo & vigesimosecundo agitur de ieiunio Pentecostes, & noni ac decimi mensis.

* delineatur

Aliud mysterium.

Leuit. 27. Numer. 5.

Vide B. Gregor. homil. 16. in Euangelia.

In Quadragesima dantur totius anni decimæ.

* Collat. 21. cap. 29.

Pro quibus potissimùm sit institutũ ieiunium Quadragesimæ.

Deut. 16.

Ionæ 3.

Ieiunium feriæ 6.

Sabbati ieiunium.

Ieiunia extraordinaria non prohibentur.

Ieiunij laus eximia ab effectu.

Ex D. Augustin. epistol. 118. ad Ianuarium, cap. 1. & 2.

Traditiones apostolicæ & vniuersales.

De vario ecclesiarũ vsu tam in ieiuniis, tum in alijs.

Conformare nos Ecclesiæ debemus, ad quã veniamus.

Ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos.

Lucæ 18.

Zachar. 8.

Matth. 9.

Quadragesima obseruatur in toto orbe ex institutione Apostolica.

In caput 8.

Zachar. 9.

Ieiunium o. feria & sabbati.

21. CAPITE vigesimotertio: Præter hęc autem & alia legitima tempora ieiuniorum sunt: sicut est omnis sexta feria, in qua propter passionem Domini à fidelibus ieiunatur: & sabbati dies, qui à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulcro, ieiunio consecratus habetur, sicut in decretis Innocentij Papæ constitutum inuenimus: scilicet ne Iudęis exultando præbeatur, quod Christus sustulit moriendo. Nam vtique constat, Apostolos biduo isto, & in mœrore fuisse, & propter metum Iudæorum se occuluisse, quod vtique non dubium est, & ieiunâsse eos biduo memorato, quę forma vtique per singulas tenenda est hebdomadas, propter id quòd commemoratio illius diei semper est celebranda. Quòd si putant, semel atque vno tantùm sabbato ieiunandum, ergò & Dominicum, & sexta feria, semel in Pascha erit vtique celebrandum.

Innocent. I epistol. 1. ad Decentium, cap. 4.

Ioan 20

De ieiunio 4. sabbatorum in quatuor temporibus.

22. CAPITE vigesimoquarto: Sunt quoque & quatuor sabbata, in quatuor mensibus, singula per singulos, in quibus specialia ieiunia sunt constituta, & officia his diebus maiora orationum & lectionum in Ecclesia celebrantur, id est, in Martio mense, primo sabbato, & in secundo sabbato quarti mensis, id est, Iunij. In septimi quoque mensis, id est, Septembris, tertio sabbato, & in quarto sabbato decimi mensis, id est, Decembris. Quorum primum

Primum.

iuxta obseruationem quadragesimæ verno tempore celebratur, quando mensis nouorum apud Iudæos habebatur. Secundum autem in Iunio post Pentecosten æstatis tempore, quando apud Iudæos dies primitiarum ex legis præcepto custodiebantur, id est, de frugibus primi panes Deo offerebantur, & ocium legitimum ipsius diei colebatur. Tertium est in septimo mense. Autumni videlicet tempore, qui totus in lege variis solennitatibus Deo dicatus erat, in quo dies expiationum erat, dicente Domino ad Moysen: Decima die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino. Omne opus non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis est, vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hoc, peribit de populis suis, & reliqua. In quo & dies scenopegiæ fuerant, id est, tabernaculorum. Nam quinta decima die mensis huius veteres solennitates Tabernaculorum celebrabant, septem diebus eandem solennitatem exigentes. Quo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos, Esdræ liber meminit. Postquam enim rediêrunt, inquit, filij Israel in Ierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiam magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio, in saccis, & humus super eos, & steterunt, & confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis Domini Dei sui quater in die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum. Quartum verò est ieiunium sabbati in decimo mense ante diem Natalis Domini, quando venturi Saluatoris salubris in sacris lectionibus prædicatur aduentus, vt fideles quique hac religione instructi, & medicamine sanctarum orationum simul cum sacro ieiunio confirmati, natiuitatem redemptoris læti expectent. Ante hæc videlicet quatuor sabbata in eadem hebdomada, semper quarta & sexta feria legitima ieiunia fieri, & canon orationum, & lectionum in ijdem ferijs ad sacrarum Missarum solennia constitutus indicat, & exempla præcedentium Patrum confirmant. Sacras autem ordinationes his diebus oportere fieri, decreta Gelasij Papæ * testantur, in quibus ita scriptum continetur: Ordinationes autem presbyterorum diaconorumque, nisi certis temporibus & diebus exercere non debeant, id est, in quarti mensis ieiunio, septimi, & decimi, sed & etiam quadragesimalis initij: ac mediana quadragesimæ die, sabbati ieiunio circa vesperam nouerint celebrandas. Officia autem horum quatuor sabbatorum, vulgò duodecim lectiones vocantur, eò quòd cum lectionibus quæ leguntur, & cum psalmis qui canuntur, dnodenarius numerus adimpleatur, qui bene lectiones possunt vocari, eò quòd inter canonicas scripturas connumerantur.

Leuit. 23.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quarta & sexta feria præcedenti etiam ieiunatur.

Ordinationes ministrorum Ecclesiæ in sabbatis 4. temporum.

* In epistol. ad episcopos per Lucaniam & Brutios & Siciliam cõstitutos, ca. 13.

Officia 4. sabbatorum cæteris longiora.

23. CAPITE vigesimoquinto: Præterea vnicuique licet, vt libet, ieiuniorum modum habere, seu inediam extendere, seruata præ omnibus constitutione legitimorum ieiuniorum, quæ supra memorauimus, quæ generaliter sancta & Apostolica seruat Ecclesia. Necnon & illa omnimodo custodire oportet vnumquemque, quæ communiter omnibus facere, siue pro tribulatione, siue pro gratiarum actione proprius Ecclesiæ mandat Episcopus: quia qui constituta atque demandata ieiunia seruare neglexerit, peccat: qui autem expletis legitimis, priuata superexpenderit, propriam mercedem habebit. Nam leguntur aliqui Sanctorum per biduanas, siue per triduanas, siue etiam per totam hebdomadam ieiunium extendere: plerique quòd nec vinum, nec siceram biberint, nec aliquid manducauerint, præter panem siccum & olera: alij, quòd ab omni carne se abstinuerint: alij, quòd intantùm se abstinuerint, quòd nec pane in cibo vsi sunt, sed paucis carycis corpus suum sustentauerint. Et alia plurima sunt genera abstinentiæ. Sed ante omnia cauere debet, qui se abstinere vult ab aliquo cibo, vel potu, ne mens eius occulta cogitatione polluatur, ita vt aliquam creaturam Dei damnet, Iudaica superstitione seductus, dicens, hoc licere, illud autem non: hoc mundum, illud autem immundum esse, cogitet: Quem huiusmodi cogitatio pulsat, videat Apostolum dixisse, Omnis creatura Dei munda est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur. &, Malum est homini qui per offendiculum manducat.

De priuatis ieiunijs.

Ieiunia sancta Ecclesiæ ante omnia seruanda sunt.

Item ab Episcopo indicta.

Peccant qui Ecclesiastica ieiunia violant.

Pro priuatis ieiunijs merces accipitur.

Admiranda quorundam ieiunia.

Ciborum delectus & abstinentia mira.

Non abstinendum à cibo ex superstitione Iudaica, vel hæreticè.

1. Tim. 4.

Rom. 14.

24. IVO Carnotensis Episcopus, parte quarta decretorum, capite vigesimo, quinto ex Telesphoro septimo à Petro, in primo decreto suo ad omnes Episcopos, hæc verba citat: Cognoscite à nobis & cunctis Episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes Clerici in sorte Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta debet esse vita Clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio fieri debet discretio. Has ergò septem hebdomadas omnes Clerici à carne & delicijs ieiunent, & hymnis, & vigilijs atque orationibus Domino inhærere die noctuque studeant.

2. Esdr. 9.

Ieiunium quadragesimale accuratius à Clero obseruandum.

Abstinentia à carnibus.

25. CAPITE vigesimosexto ex Calixto Papa & Martyre, qui fuit decimusquintus à Petro, ad Benedictum fratrem suum & coepiscopum: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrari didicisti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus ieiunium, per quatuor anni tempora.

Apud Grat. dist. 76. cap. Ieiunium.

Ieiunium 4. temporum.

26. CAPITE vigesimooctauo ex Innocentio pri-

De conſec. diſt. 3. Sabbato.

primo ad Decentium Eugubinum Epiſcopum, capite quarto: Sabbato verò ieiunandum eſſe ratio euidentiſſima demonſtrat. Nam ſi diem Dominicum, ob venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, non ſolùm in Paſcha celebramus, verùm etiam per circulos hebdomadarum, ipſius diei imaginem frequentamus, ac ſicut ſexta feriâ, propter paſſionem Domini ieiunamus, Sabbatum prætermittere non debemus, quia inter triſtitiam & lætitiam temporis illius videtur incluſum. Nam vtique conſtat, Apoſtolos biduo iſto & in mœrore fuiſſe, & propter metum Iudæorum ſe occluſiſſe. Quod vtique non dubium eſt intantùm eos ieiunâſſe biduo memorato, vt traditio Eccleſiæ habeat, iſto biduo ſacramenta penitus non celebrari. Quæ vtique forma per ſingulas tenenda eſt hebdomadas, propter id commemoratio illius diei ſemper eſt celebranda. Quòd ſi putant ſemel atque vno ſabbato ieiunandum, ergò & Dominica & ſexta feria ſemel in Paſcha erit vtique celebrandum.

Ieiunij Sabbati, vide noſtra Sabbatina abſtinentia, in feſta, videtur.

Ieiunio ſextæ ferie.

Ioan. 20. Biduo ante paſcha non celebrantur ſacra myſteria.

Nam officium ſabbati paſchalis ad noctem ſequentem pertinet potius.

29. CAPITE vigeſimonono ex Gregorio ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum: Denique ſacerdotes, & diaconi, & reliqui omnes, quos dignitas Eccleſiaſtici gradus exornat, à quinquageſima propoſitum ieiunandi ſuſcipiant; quo & aliquid ad penſum ſanctæ inſtitutionis adiiciant, & eorum qui in laicali ordine conſiſtunt, obſeruantiam, ſicut loco, ita religione præcellant. Et poſt pauca: Par autem eſt, vt quibus diebus à carne animalium abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementiuam carnis trahunt originem, ieiunemus; à lacte videlicet, caſeo, & ouis.

Cap. Deniq; ſacerdotes. diſtinct. 4. Eccleſiaſticorum ieiunium quadrageſima Ieiunium inchoatur.

In Quadrageſima ab ouis & lacticinijs abſtinendum.

28. CAPITE trigeſimoprimo ex Elibertino concilio, capite vigeſimotertio: Ieiunia ſeu abſtinentias per ſingulos menſes placuit celebrari, exceptis diebus duorum menſium Iulio & Auguſto, & hoc ob eorundem infirmitatem.

29. CAPITE trigeſimoſecundo ex dictis ſancti Apollonij: Ieiunia verò legitima, id eſt, quarta & ſexta feria, non ſunt ſoluenda, niſi grandis aliqua neceſſitas fuerit, quia quarta feria Iudas de traditione Domini cogitauit, & ſexta feria crucifixus eſt Saluator. Videbitur ergò, qui in his diebus ſine aliqua neceſſitate ſoluerit ſtatuta ieiunia, vel cum tradente tradere Saluatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere.

Ieiunium 4. & 6. feriæ.

Quantũ crimen violãtium ieiunia eccleſiaſtica.

30. CAPITE trigeſimotertio ex concilio Saleguſtadienſi, vt ſupra de Præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaquarta, teſtimonio ſexto de ieiunio.

31. CAPITE trigeſimoquarto ex epiſtola Gregorij Papæ, vel libro quadraginta homiliarum, homilia decimaſexta: Quadrageſima ſumma obſeruatione eſt obſeruanda, vt ieiunium in ea præter dies Dominicos, qui de abſtinentia ſubtracti ſunt, niſi quem infirmitas impedierit, nullatenus tollatur, quia ipſi dies, decimæ ſunt anni. A prima igitur Dominica quadrageſimæ, vſque in Paſcha Domini, ſex hebdomadæ computantur: quarum videlicet dies quadraginta duo ſunt. Ex quibus dum ſex Dominici dies ſubtrahuntur abſtinentiæ, non plus in abſtinentia quàm triginta & ſex dies remanent. Verbi gratia: Si per trecentos ſexaginta quinque dies annus decitur, & nos per triginta ſex dies affligimur, quaſi anni decimas Deo damus: & vt ſacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Saluator noſter ſuo ſacro ieiunio conſecrauit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad ſupplementum quadraginta dierum tolluntur, id eſt, quarta feria, quæ caput ieiunii ſubnotatur, & quinta feria ſequens, & ſexta, & ſabbatum. Niſi quatuor iſtos dies ſuperioribus triginta & ſex adiunxerimus, quadraginta dies in abſtinentia non habemus. Iubemur etiam ab omnipotente Deo omnium bonorum noſtrorum decimas dare. Quapropter vt omnis decima à nobis ritè perſoluatur, tollamus decimam anni, & in ea peccata noſtra confitendo, corripiendo nos, ieiunando, vigilando, orando, eleemoſynas dando, abſtergamus, & carnem noſtram decimemus, vt ad ſanctum Paſcha ſecuri peruenire poſſimus.

Cap. Quadrageſim. de conſec. diſt. 3. Quadrageſimalis ieiunij obſeruatio. Infirmitas excuſat.

Decimæ anni dãdę ſunt in quadrageſima.

32. CAPITE trigeſimoquinto & trigeſimoſeptimo ex concilio Moguntino, vt ſupra de Præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaquarta, teſtimonio quarto & ſequenti de ieiunio.

33. CAPITE quadrageſimo ex Aurelianenſi concilio, capite ſexto: Cùm exigentibus peccatis, Galliarum populi, luporum rabie acriter interimerentur, nec illius flagelli aliquod remedium inuenire poſſent congregati traduntur Galliarum Epiſcopi apud Viennam vrbem, atque in commune ſtatuerunt, vt triduanum ieiunium facerent. Cumque Dominus peſtem miſericorditer abſtuliſſet, hi dies in conſuetudinem annuę celebritatis venerunt, vt per Galliarum prouincias ante Aſcenſionis Domini diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies cum ſumma reuerentia & deuotione, cum abſtinentia carnis, & humilitate mentis & cordis, vt non ſolùm viſibilium luporum rabiem euadamus, ſed vt inuiſibilium, id eſt, ſpirituum immundorum tentamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus veſtimentis pretioſis induatur, qui in ſacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates & comeſſationes, quæ fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præſumat, ſed diſcalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquam mulierculæ choros ducant, ſed omnes in commune Kyrie eleiſon decantent, & cum contritione cordis, Dei miſericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peſte, pro conſeruatione frugum, & pro cęteris neceſſitatibus: dies enim ſunt abſtinentiæ, non lætitiæ.

Vnde ieiunij Rogationum originem habeat.

Vide Greg. Turonenſ. hiſtoriæ Francorum lib. 2. ca. 34.

Quomodo Rogationũ ieiunia celebrari iuſſa ſint in Gallia.

Pro quibus rebus orandum in Rogationum diebus.

34. CAPITE quadrageſimoſecundo ex concilio Araufico, capite ſecundo: Vt in ſabbato ſancto, hoc eſt, in vigilia Paſchæ, ieiunium ante noctis initium, niſi à paruulis, aut infirmis, non ſoluatur.

Ieiunium ſabbati paſchalis.

35. CAPITE quadrageſimoquinto ex concilio Cabilonenſi, capite quinto: Solent plures qui ſe ieiunare putant, in quadrageſima, mox vt ſignum audierint ad horam nonam, manducare. Qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quàm veſpertinum celebretur officium. Concurrendum eſt enim ad Miſſam, & auditis Miſſarum ſolennibus, & veſpertinis officijs, largitis eleemoſynis, ad cibum accedendum eſt. Si verò aliquis neceſſitate conſtrictus fuerit, vt ad Miſſam venire non valeat, æſtimata veſpertina hora, completa oratione ſua, ieiunium ſoluat.

Burchardus lib. 11. c. 12. hæc tribuit Siluerio Papæ.

Ante veſpertinum officium manducare non licebat in quadrageſima.

36. CAPITE quadrageſimonono ex decretis Euſebij Papæ, capite tertio: Vt in Eccleſia à ſacerdotibus ieiunia conſtituta ſine neceſſitate rationabili non ſoluantur.

Ieiunia indicta non ſunt ſoluenda.

37. CAPITE quinquageſimo ex eiſdem, capite ſecundo: Secuerit fames, aut peſtilentia, aut ingens aëris, vel alia qualiſcunque tribulatio, faciat ieiuniis, & eleemoſynis, & obſecrationibus miſericordia Domini deprecetur.

Aduerſitatis tempore quibus modis exorandus & placãdus Deus.

38. HVCHARDVS VVormatiẽſis Epiſcopus decretorum libro decimotertio, capite primo ex Gregorio, de obſeruatione quadrageſimæ,

mæ, vt supra apud Iuonem, capite trigesimo quarto.

39. CAPITE secundo & quarto, vt apud Iuonem, capite trigesimoquinto, & trigesimo septimo.

40. CAPITE quinto ex concilio Gangrensi, vt apud Iuonem, capite trigesimooctauo, & infra quæstione sequenti, D testimonio quadragesimosexto.

41. CAPITE septimo de ieiunio Rogationum, ex concilio Aurelianensi, capite sexto, vt supra apud Iuonem capite quadragesimo.

42. CAPITE nono de Sabbato sancto, ex concilio Araulico, capite secundo, vt supra apud Iuonem capite quadragesimosecundo.

43. CAPITE duodecimo ex decretis Siluerij Papæ, capite primo: Solent plures &c. vt supra apud Iuonem capite quadragesimoquinto.

Ieiunium vigiliarum. 44. CAPITE decimosexto ex concilio Aurelianensi, capite primo: Presbyteri cùm sacras festiuitates populo annunciant, etiam ieiunium vigiliarum eos omnimodis seruare moneant.

45. CAPITE decimoseptimo ex dictis Eusebij Papæ, vt supra, capite quadragesimonono apud Iuonem.

46. CAPITE decimooctauo ex decretis Liberij Papæ, capite secundo: Si euenerit, &c. vt apud Iuonem capite quinquagesimo.

Ieiuniorum vtilitas & efficacitas. I. B CYPRIANVS de ieiunio & tentationibus Christi: Ieiunijs vitiorum sentina siccatur, peculantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitiuæ abeunt voluptates. Extinguitur ardentis Ætnę incendium, & flammiuomi fornax Vulcani extincta intrinsecus, montes conterminos non adurit. Ieiunium si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat. Ieiunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat. Ieiunium si humilitate ornetur, seruos Dei, mundi efficit contemptores. Ieiunium carnes azymas mundat & solidat: & putredines, quæ ex adipe prodeunt, consumit & siccat. Ieiunium scripturarum delicijs pascitur, contemplatione reficitur, gratia stabilitur, cælesti pane nutritur. Danieli interpretatio somniorum reuelatur ieiunio, & tres pueri de Babylonio ignis egrediuntur incendio. Moyses in monte quadraginta diebus cum Domino perseuerans, & Dei familiare colloquium, & legis ministerium ieiunio promeretur. Elias quoque eodem dierum numero abstinens, in eremo conuersatur. Vtilitas ieiuniorum temporibus Christianis clarius patuit, & à multis frequentata, in plurimos se effudit. Quotquot viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse: nec aliquid magnum moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid à Deo obtinere conati sunt, ieiunijs incubuêre & lachrymis, & pernoctantes in orationibus, ciliciis carni hærentibus supplices beneficia postulârunt. Nec defuit prouentus, vbi ad pedes Dei sacrificium contriti cordis offerens se prostrauit humilitas, sed propè fuit inuocantibus se Deus, & porrexit manum naufragis, & subuenit afflictis.

Dan. 2. & 3.

Exod. 24. 34.

3. Reg. 19.

Frequens ieiunium apud Christianos, & quæ ei vtilitas.

2. ATHANASIVS in libro de virginitate, siue de meditatione: Amplectamur valde ieiunium. Magnum enim munimentum est ieiunium, oratio item, & eleemosyna, quum ex omnibus hominem liberent. Vt enim ob esecam & inobedientiam proturbatus est Adam ex Paradiso, ita rursum per ieiunium, & obedientiam in Paradisum, qui volet, redibit. In hac virtute cultum corporis tui ornamenta qúe quære, ô virgo, & placebis cælesti sponso. Nam quę cum mundo coalescunt, & conseruntur, & vnguentis, aromatibus, & fragantijs, & amictu pretioso, & auro venustant sua corpora, vt placeant hominibus, Deo placere non possunt: Christus autem nihil horum à te requirit, nisi solùm cor mundum, & os incontaminatum, & ieiunio qúe liuidum. Quòd si accedant alitqui, & dicant tibi, Ne frequenter ieiunes, ne imbecillior fias, nec illis credas, nec auscultes: istos enim diabolus subornauit. Reminiscere eius quod scriptum est, quòd quum Daniel, & tres pueri capti essent à rege Babylonis Nabuchodonosore, & alij pueruli vnà cum illis, iussumqúe esset ab eo, vt de sua regia mensa comederent, & de suo vino biberent, Danielem, & tres pueros noluisse saturari ex mensa regia, & ad eunuchum dixisse, qui eos curabat: Da nobis de seminibus terræ, & vescemur. Quibus responsum est ab eunucho, Timeo ego regem, qui hunc cibum vobis & potum imperauit dari, ne facies vestræ regi præ cæteris pueris, qui regia mensa aluntur, appareant squalidiores, & puniat me. Cui ita responderunt, Experire id in seruis tuis plus minus decem diebus. Et dedit eis legumina ad cibum, & aquam ad potum. Et produxit eos ad regem, & visæ sunt species illorum eximiæ super eos, qui ex regia mensa vescebantur. Vide igitur quid faciat ieiunium: morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, malasqúe cogitationes expellit, & mentem nitidiorem reddit, & cor purgatius, & corpus salubrius, & ad thronum Dei hominem sistit. Sed ne putes ista temerè dici, habes eius rei testimonium in Euangelijs, ab ipso Christo prolatum: Scisciati sunt ab eo discipuli, dicentes Domine, declara nobis, quonam pacto immundi spiritus propelluntur? Quibus responsum est à Domino: Hoc genus non ejicitur nisi ieiunijs & orationibus. Quisquis igitur ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco, ieiunio inquam, statim spiritus malos afflictos abscedere, vim ieiunij metuentes. Valde enim dæmones oblectantur crapula & ocio corporis. Magna vis in ieiunio, & magna & præclara fiunt per illud. Alioqui vnde fieri posset, vt homines tam mirifica præstent, vt Dominus per eos vel signa faciat, vel sanitatem laborantibus donet, nisi planè ob deuotas meditationes, & humilitatem animi, & conuersationem bonam? Ieiunium enim, angelorum cibus est: & qui eo vtitur, ordinis angelici censendus est. Sed ne, mi dilecta, simplex quiddam & promiscuum ieiunium putes. Non enim qui à cibis ieiunat solummodò, probè se gesserit, sed qui abstinet ab omni opere malo.

Diffuasores frequentis ieiunij subornantur à diabolo.

Daniel. 1.

Ieiunij effectus.

Matth. 17.

Marc. 9.

Angelorum cibus.

3. CHRYSOSTOMVS homilia prima in Genesim: Ea propter & ipse hodiè ingenti alacritate surrexi, vnà vobiscum lætitię illius spiritualis particeps futurus, & volens aduentus sanctæ Quadragesimæ, remedij, inquam, animarum nostrarum, vobis annunciator esse. Communis enim nostri omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea quæ vnquam peccauimus nos abluere, hanc nobis, quæ per ieiunium fit, curationem adinuenit. Nullus igitur sit mœstus &c. Hæ veræ feriæ sunt, vbi animarum salus, vbi pax & concordia est, vbi omnis huius vitæ apparatus abigitur, vbi clamor & tumultus, coquorum discursus, & pecudum mactationes è medio tolluntur, &c. Vellem etiam vos purificata vestra mente, valeqúe delicijs & voracitati dicto, matrem

Remedium animarum Quadragesima.

Ieiunio curantur peccata.

Tob. 12. & 4.

Per ieiunium redittur in paradisum.

Pecudũ mactationes cessant in Quadragesima.

Ieiunium mater omnium bonorum, & magistra virtutum.

matrem omnium bonorum, & pudicitiæ aliarumque virtutum omnium magistram, ieiunium inquam, explicitis vestræ mentis finibus suscipere, vt & vos maiori fruamini voluptate, & illud congruam vobis suam medicinam conferat. Nam si medici, pharmaca dare volentes, vt putridum, & corruptum humorem expurgent, à corporali hac voluptate abstinere præcipiunt, ita vt pharmaci efficaciæ desit obstaculum, & operari, suamque vim illa declarare possint, multo magis nobis spirituale hoc remedium, hoc est, vtilitatem quæ ex ieiunio est, suscepturis, tenuitate victus nostram mentem expurgare, & leuiorem reddere conuenit, vt ne ebrietate demersa, in frugiferam, & inutilem vtilitatem, quæ ex illo est, efficiat. Enimverò sicut crapula humano generi innumerorum malorum causa est & adductrix, ita etiam ieiunium, ventrisque neglectus, omnium nobis bonorum semper causa fuit. Nam Deus quum ab initio hominem condidisset, & sciret quòd hoc remedio ad animæ salutem multum haberet opus: statim & in principio hoc mandatum protoplasto dedit, dicens: De omni ligno quod est in paradiso, comedendo comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedatis de ipso. Iam dicere, Hoc comede, hoc ne comedas: ieiunij figura erat. Et adductis exemplis Moysi, Heliæ, Danielis, Niniuitarum & ipsius Christi, ita subiungit: Cæterùm quoniam nobis manifestum factum est, quàm magna sit ieiunij vis, & quàm multiplex ex illo vtilitas, idque per seruos ac Dominum est ostensum: proindè obsecro charitatem vestram, vt scientes, quantum ex illo fit lucrum, ne vtilitatem tantam, quæ ex illo paratur, per desidiam repellatis: neque contristemini propter illius aduentum, sed gaudete & exultate, iuxta beatum Paulum, dicentem: Quanto externus noster homo corrumpitur, tanto internus innouatur. Ieiunium enim, animæ nostræ alimentum est: & sicut corporalis iste cibus impinguat corpus, ita & ieiunium animam habitiorem efficit & valentiorem. Leues ei pennas producit, vt in sublime feratur, & summa contemplari queat, voluptatibusque, & omnibus quæ in hoc mundo habentur suauia, ipsa fit superior. Et quemadmodùm leuiores naues maria velociùs transeunt, contra multis oneribus grauatæ submerguntur: ita ieiunium quidem leuiorem reddens mentem, efficit vt facilius huius vitæ pelagus transmittat, & in cælum ac ea quæ in cælis sunt respiciat, & nihili faciat præsentia, sed vt vmbras & si quid minus, diffugere censeat.

Ieiunij laus.

4. Et homilia secunda in Genesim: Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas, senum decor, adolescentum pædagogus, continentium magister, quod omnem ætatem & sexum quasi diademate quodam ornat. Nusquàm hodiè tumultus, vel clamor, vel carnium concisiones, vel coquorum discursus: sed omnia illa abierunt, & imitatur hæc ciuitas honestam quandam, continentem & sobriam matremfamilias.

Carnium concisiones cessant ieiunij tempore.

Tempus ieiunij est tempus propitiationis.

5. Idem in sermone primo de ieiunio: Propitiationis tempus adest, temporis opportunitatem ne contemnamus: abijciendorum peccatorum tempus est, gratiam ne negligamus, sed ieiunemus à cibis, sed primùm à peccatis. Bonum ieiunij lucrum, his qui diligunt ieiunij vtilitatem. Ne attendas ad solum laborem, sed etiam ad fructum. Nisi enim ad vsum spectaret, non sementem faceret qui serit, vt ne reposita dispergere videretur: Respiciens autem in

Ad ieiunij fructum attendendum.

spem, seminauit quæ habuit, vt quę non habuit metat. Dolet in ieiunijs caro, sed epulatur anima. Quid melius in nobis, anima, vel corpus? Hæc accepit vt non doleat. Nutritur autem & hoc pulchriùs & meliùs. Oportet nos esse in ieiunio, nec est propterea corpori corruptio, sed medicina & cura. Nam qui ieiunant, & à fluxibus corporis liberantur: & qui se præparant, superfluitatem carnium liquefaciunt, & animam deficientem nutriunt. Ne putetis parvum quoddam lucrum esse ieiunium. Ab vno ligno si abstinuisset Adam, si ab vno ieiunâsset, mortua fuisset mors, immò non fuisset mortua quæ non erat. Vides si hoc pharmaco fuisset vsus Adam, nō fuisset mortale nostrum genus. Quantæ gratiæ fuit vsus, vt resoluatur quod inuenit Adam per intemperantiam? Quando vides, quid mali operatum sit contrarium, hoc est quòd non abstinuit ab vno ligno Adam: cognosce, quantum bonum ieiunium & abstinentia ab his, quæ licita sunt, afferant. Et adductis exemplis Moysi, Saluatoris, & Danielis, de propheta verba faciens, qui ad Ieroboam missus, contra Dei mandatum manducauerat, & ideircò à leone occisus fuerat, ita ait: Et videre licebat de hoc triplicia mirabilia. Iacebat propheta, declarans inobedientiam: assidebat leo, declarans obedientiam: adstabat asina, neque leonis naturam timens, neque recedens, neque aliquid à leone patiens: vt clarum esset, non propter explendum ventrem accessisse leonem, vt accesserat, sed ideò quia ieiunium non seruârat ille cui præceptum erat. Et paulò pòst: Ieiunium, Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimonia animæ, frenum oris: & mitigat cōcupiscentias: sciunt qui ieiunant: & mitigat voluptates, & non ignorant qui tentârūt: mollit furorem, compescit iram, sedat fluctus naturæ, excitat rationem, claram facit animā, alleuiat carnem, fugat fœdas intemperantias nocturnas, liberat ab ebrietate, tollit capitis dolores, claros affert & colores & adspectus. Benè compositi ieiunis sunt gestus, facilis lingua: abest risus ebriorum, recta est cogitatio: non enim effunduntur concupiscentiæ: hilaris est cōtinentia, serenitas inualescit. Homo enim exterior otiosus est. In ebrietate ea quæ patimur, non recordamur: à quibus liberati simus, in ieiunijs habemus memoriam. Ieiunium enim & seipsum scit, & quæ sibi sunt aduersaria: ebrietas autem & seipsam ignorat, & bona quæ ex ieiunio proueniunt. Cuius gratia occisi sunt filij Aaron sacerdotes? Nónne quia in ministerio vinum gustârunt? Quæ erat lex Nazaræorum? Nónne abstinere à vino, & omnibus quæ inebriant? Daniel cum suis legumina comedebant contemnentes mensam tyranni Nabuchodonosor. Ieiunauit Daniel trigintasex dierum hebdomadas. & vir ille desideriorum, quia à concupiscentijs sibi temperabat, cognomen sortitus est. Et quomodò ieiunauit non vnum Iudaicum diem & breuem, sed trigintasex dierum hebdomadas? Et ipse præfigurabat Ecclesię consuetudinem. Panem, ait, delicatum non comedebam. Alij autem pro voluptate sua aliquando bibunt. Vinum & caro non intrauit in os meum, à quibus ieiunat Ecclesia. Vide in veteri Christianam vitam. Figuræ enim in his qui infirmi & imperfecti: in prophetis autem iam veritatis vestigia. Ieiunium sententiam Dei reuocauit. Dixit enim Deus, Subuertetur Ninive: & non subuersa est. Adhibuerunt enim ieiunium, & effugerunt. Ibidem: Ieiuna, quia peccâsti: ieiuna, vt non pecces: ieiuna, vt

Magnum ieiunij lucrū.

Genes. 3.

3. Reg. 13.

Propheta, quia ieiunij violauit, à leone interfectus est.

Ieiunium angelorum imitatio. Effectus ieiunij.

Propter quæ statum vinū filij Aaron interfecti. Leuit. 10. Num. 6. Daniel. 1. Daniel. 10.

Daniel præfiguravit Ecclesiæ ieiunium.

A carne & vino ieiunat Ecclesia.

Ieiunium sententiam Dei reuocat.

Ionæ 3. Ieiunium

peccati rementum & quas præterea ob causas assumatur.

accipias: ieiuna, vt & permaneant quæ accepisti. Hæc enim ieiunij genera sunt. Peccauit alius, temnauit seipsum castigans, vt effugiat pœnam ieiunemus, ne insurgant in nos concupiscentiæ. Vides vt ieiunium peccata sequatur, hoc est, quia peccata admissa sunt, fit ipsum propter conuersionem & pœnam. Aliud ieiunium peccata præcessit, non vt auferat peccatum quod commissum sit, sed vt tollat quod futurum, ni ieiunaretur. Aliud ieiunium, vt

Deut.9.

qui legem quærit, legem accipiat. Etenim qui petit, ieiunat vt Moyses ieiunauit, vt acciperet legem. Iterùm alius ieiunat, vt ne amittat iure quæ assecutus fuit. Ecclesia autem simul ob

Ecclesia ob gratiam ieiunat, & vt Christo cõformetur. Rom.8. 2 Cor.1. 2.Tim.2.

gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpotè vt cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus: viuit enim vitæ filius, sed dispensationis confiteamur beneficium. & ñ lugemus quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt: surrexit ex mortuis, stat in gloria, in qua anteà cum patre fuit. Simul erat cum patre, à quo & erat. Non est luctu digna victoria Iesu: sed ieiunemus, nosipsos curantes, operamqúe dantes, vt passionum illius

Per ieiuniũ passionis Christi participes efficimur.

participes simus.

6. ITEM sermone secundo de ieiunio. Cùm igitur ieiunium aduersarijs nostris obsistat, & iugum seruitutis expellat, & ingenuitatis securitatem restituat: quid argumenti est, omnium bonorum, atque beneficiorum cardinem esse, nisi ieiunium constituunt? Et cùm in paradiso ieiunium pro magna commoditate indicitur, multo magis extra paradisum necessarium postulatur. Et cùm ante plagam remedium vtiliter demonstratum est, multò magis sauciatis appetendum est, vt præstet vulneribus sanitatem. Et cùm ante conflictum ad resistendum libidinosis voluptatibus, clypeus nobis abstinentiæ necessarius fuit: multò magis in ipso nostro certamine, ieiunij auxilium ad nostram victoriam flagitandum est.

Omnium beneficiorum cardo ieiunium. Genes.2.

Præstat vulneribus sanitatem.

7. BASILIVS Magnus in homilia prima de laudibus ieiunij: Quemadmodùm vermes, qui in puerorum intestinis germinant, pharmacis quibusdam vehementer acribus & amaris excutiuntur; ita peccatum in intimis secessibus habitans, extinguit, enecatqúe, simulatq; in animam superuenerit ieiunium, ob hoc ipsum suo dignum nomine, quòd inedia purget animæ viscera. Quicquid vetustate præcellit, idem venerabile est. Reuerere igitur ieiunij canitiem. Tam vetus est, vt simul cum homine condito cœperit. in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum, Non edetis, ieiunij & abstinentiæ lex est. Si à ligno ieiunâsset Eua, nequaquàm hoc nunc ieiunio opus haberemus. Neque enim qui valent egent medico, sed qui malè habent. In morbum incidimus per peccatum, sanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia sine ieiunio, otiosa & infrugifera est. Maledicta terra, spinas & tribulos progignet tibi. In tristitia viuere iussus es, non indulgere deliciis. Per ieiunium satisfacito Deo. Quoniam non ieiunauimus, exulamus è paradiso. Ieiunemus igitur, vt ad illum postliminio reuertamur. Et paulò pòst, ostendens scripturæ exemplis ieiunij vim: Ieiunium, inquit, prophetas generat, potentibus addit robur. Ieiunium legumlatoribus subministrat sapientiam, bona animæ custodia, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitium. Hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiaris comes, sobrietatis architectus. In bellis addit fortitudinem, in pace docet quietem. Nazaræum sanctificat, sacerdotem reddit sacris idoneum. Neque enim fieri potest, vt is absque ieiunio sanctum ministerium cum fiducia peragat, non tantùm in mystico horum temporum vero

Num.6

cultu, verùm etiam in eo, qui iuxta legem in

Leuit.10.

figuris peragebatur. Atque vt semel omnia dicam, reperies quotquot fuêre sancti, omnes per

Per ieiuniũ ad vitam Deo dignã instituta Sancta omnes.

ieiunium ad vitam Deo dignam fuisse institutos. Ieiunium restrinxit vim ignis, obturauit ora leonum. Ieiunium preces nostras subuehit in cælum, dum illis alarum vice fit, quò sursum ferantur. Ieiunium, familiarum est incrementum, sanitatis mater, iuuentutis pædagogis, ornamentum senibus, bonus comes viatori, tutus conuictor coniugatis. Adde, quòd

Ad fugienda mala vẽturi seculi vtile.

non solùm ad venturi seculi fugienda mala, & assequenda bona vtile est ieiunium, sed hic interim ipsi carni conducibilius est. Si cupis mẽtem reddere validam, fac carnem domes ieiunio. Hoc enim est quod ait Apostolus, quòd

2.Cor. 4. & 12.

quantum externus homo corrumpitur, tantum internus renouatur. Item illud: Cùm infirmor, tunc potens sum. Ieiunium armatura est ad confligendum cum impijs spiritibus. Nam hoc genus non ejicitur nisi per deprecationem ac ieiunium. Tam multa bona prouenium è ieiunio. Caue tamen, ne ieiunij vtilitatem sola escarum abstinentia metiaris. Verum

Matth.17. Marc.9. Ieiunium spirituale.

enim ieiunium est, ab omnibus vitijs esse alienum. Solue omne vinculum iniquitatis, condona proximo, si quid dolet animo, remitte illi debita. Nolite ad contentiones ac lites ieiunare. Carnes non edis? sed comedis fratrem tuum. A vino abstines, sed ab iniurijs tibi non

A carnibus & vino abstinetur.

temperas. Expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia. Væ

Ad vesperũ vsque ieiunabatur. Isaiæ 29.

his qui ebrij sunt, non à vino. Ira, mentis est temulentia, eamqúe à sobrietate excutit, haud aliter quàm vinum, &c.

Ieiunium extinguit peccata.

Ieiunij effecta.

8. ET homilia secunda: Quemadmodùm oleum oblinit athletam, ita ieiunium robur addit ei, qui ad pietatem exercet sese. Itaque quantum subtraxeris carni, tanto reddes animam habitudine spirituali nitidiorem. Nam robur aduersus inuisibiles hostes, non superat corporis distensione, sed fortitudine spiritus, & erga afflictiones tolerantia. Ita ieiunium per omne quidem tempus vtile est ijs, qui illud sponte suscipiunt: (Neque enim assultus dæmonum quicquam audet aduersus ieiunantem, ac vitæ nostræ custodes angeli diligentius adsunt

Roborat ieiunium.

Ieiunio purgatis angeli diligentiùs adsunt.

ijs, qui ieiunio purgatam habent animam) sed multo magis hoc tempore, quo per vniuersum terrarum orbem vndique denunciatur ieiunij præconium. Nec vlla est insula, nec vlla terra continens, non ciuitas, non gens vlla, non extremus mundi angulus, vbi non sit auditum ieiunij edictum. Quin & exercitus, & viatores, & naues, & negociatores, omnes pariter audiunt edictum, & summo gaudio excipiunt. Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. An-

Vniuersale ieiunium quadragesimæ.

Angeli describunt ieiunantes.

geli sunt, qui in singulis ecclesijs describunt ac recensent ieiunantium capita. Et post pauca: Ieiunium seruat paruulos, sobrium reddit iuuenem, venerabilem facit senem. Venerabilior enim est canities ieiunio decorata. Ieiunium fœminis ornatus est congruentissimus, ætate ac robore vigentibus, pro freno est. Ieiunium, matrimonij custodia est, virginitatis nutricius.

Ieiunij priuati fructus.

Atque

Atque hæc quidem commoda adfert priuatim ieiunium, in singulis ædibus in quibus colitur.

Publici ieiunij fructus.

At publicè quomodò vitam nostram gubernat? Totam semel ciuitatem, totumque populum ad tranquillitatem componit, consopit clamores, sedat lites, conuiciis imponit silentium. Excipite hoc pauperes contubernale vobis ac mensæ socium. Excipite serui, vt respirationem à perpetuis seruitij laboribus. Excipite diuites, quod noxæ è luxu contractæ medeatur, quodque vicissitudine, & nouitate vobis iucundiora reddat ea, quæ nunc ob assuetudinem fastidiuntur. Excipite malè valentes sanitatis matrem. Qui bona estis habitudine, excipite bonæ habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil esse periculosius habitudine corporis extremè bona. Eoque, qui peritissimi sunt artis, per ieiunium detrahunt redundantia, ne vis naturæ pondere corpulentiæ fracta succumbat. Attamen ad hoc, vt laudem promereatur ieiunium, non est per se satis temperare à cibis, sed ieiunium ieiunemus acceptabile, Deo gratum. Verum ieiunium est, à vitijs immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiarum amputatio, obtrectationis, mendacij, periurij. Ab his abstinere, verum est ieiunium.

Sanitatis mater, & bonæ habitudinis custos ieiunium.

Ieiunium à vitijs, alteri coniungendum.

9. AVGVSTINVS in tractatu de vtilitate ieiunij capite secundo: Si caro in terram vergens onus est animæ, & sarcina prægrauans prævolantem: quantum quisque delectatur superiore vita sua, tantum deponit de terrena sarcina sua. Ecce quod agimus ieiunantes. Deindè prosequitur capite tertio: Non vobis ergò videatur leuis res aut superflua, nec quisquam fortè hoc faciens Ecclesiæ consuetudine, cogitet apud se, & dicat sibijpsi, vt suggerentem intrinsecus audiat tentatorem: Quid facis quia ieiunas, defraudas animam tuam, non ei das, quod eam delectat, ubijpsi ingeris pœnam, tuus ipse torqueor, & cruciator exitis. Deo ergò placet, quia te cruciας? Ergò crudelis est, qui delectatur pœnis tuis. Respondeo huiusmodi tentatori: Excrucio me planè, vt ille parcat: do de me pœnas, vt ille subueniat, vt placeam oculis eius, vt delectem suauitatem eius. Nam & victima excruciatur, vt in aram imponatur. Minùs premet mentem meam caro mea. Et tali dissuasori malo seruo ventris respondeo per hanc similitudinem, & dico: Si iumento fortè insidares, si equo vtereris, qui te gestiendo posset præcipitare; nónne vt securus iter ageres, cibaria ferocienti subtraheres, & fame domares, quem freno non posses? Caro mea iumentum meum est: iter ago in Ierusalem, plerunque me rapit, & de via conatur * excludere: Via autem mea Christus est. Ita exultantem non cohibebo ieiunio? Si quis hoc sapit, etiam ipso experimento probat, quàm vtiliter ieiunetur. Numquid enim caro ista, quæ nunc domatur, semper domabitur? Dum temporaliter fluitat, dum mortalitatis conditione prægrauatur, habet exultationes suas, manifestas & periculosas menti nostræ. Caro est enim adhuc corruptibilis, nondum resurrexit. Nam non semper sic erit, nondùm habet statum proprium cælestis habitudinis. Nondùm enim facti sumus æquales angelis eius.

Quid tentatori respondendum, quando ieiunij afflictionem exaggerat.

Similitudo.

Nota cur ieiunio carnẽ affligamus.

* fol. excutere.

10. AMBROSIVS in libro de Elia & ieiunio, capite secundo: Magna virtus est ieiunij. Denique tam speciosa ea militia est, vt ieiunare delectaret & Christum: tam valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis quàm diuinis vtar exemplis, Eliæ ieiuni ore vox emissa cælum clausit sacrilego populo Iudæorum. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium viduæ ab inferis resuscitauit. Ieiunus pluuias ore depositit, ieiunus ignes de cælo ieiunus curru raptus est ad cælum, & quadraginta dierum ieiunio diuinam acquisiuit præsentiam. Tunc denique plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repentè siccatum, puluerulento transmigrat vestigio. Meritò illum dignum cælo diuina iudicauit sententia, vt cum ipso raperetur corpore, quoniam cælestem vitam viuebat in corpore, ac supernæ vsum conuersationis exhibebat in terris.

Ieiunij laus. Matth. 4. 3. Reg. 17. & 18.

3. Reg. 18. Elias plus meruit quàdo plus ieiunauit.

4. Reg. 2.

11. CAPITE tertio: Quid est ieiunium, nisi substantia & imago cælestis? Ieiunium, refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium, vita est angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum est castitatis. Hoc ad Deum gradu citiùs peruenitur.

Ieiunij commendatio.

Culpæ mors, excidium delictorum.

12. CAPITE quarto: Gula nudos facit, ieiunia operiunt & exutos. Vndè Dominus ait: Operui in ieiunio animam meam. Bonum operimentum, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nudetur. Bonum velamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Tegit gratia, dum remittit, & omnem abolet errorem. Tegit abstinentia, dum abluit vitium, & mœsto abscondit affectu, atque extenuat pœnitendo. Etenim ieiunium, & eleemosyna à peccato liberant.

Psalm. 68.

Ieiunij culpam tegit.

Psal. 31.

Abstinentia abluit vitiũ.

13. CAPITE septimo: Ieiunium virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiunium maris fluenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum. Virtute ieiunij, contra suam mutata naturam & fluctus obriguit, & petra inundauit.

Daniel. 3 6. Exod. 14. 17.

14. CAPITE octauo: Ieiunium, continentiæ magisterium est, pudicitiæ disciplina, humilitas mentis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma virtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis alleuamentum, alimentum salutis.

Ieiunium purificatio animæ. Alimẽtum salutis.

15. CAPITE nono: Est ergò ieiunium reconciliationis sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratiæ.

Reconciliationis sacrificium. Iudith 8. Esther 4.

16. CAPITE decimo: Mystica quoque mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit Dauid: Parâsti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur pretio, & poculum illud inebrians sobrietate, & cælestium sacramentorum siti quæritur. Ergò si ad mensam illam venerabilem, ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa, quæ sunt æterna mercamur, quid de ijs dubitamus, quæ in vsu humano sunt, quòd etiam suauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit, sed fames quæ Dei timore suscipitur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim, culpæ interfector est.

Psal. 22.

Mercamur æterna.

Ieiunium culpæ interfector.

17. CAPITE vndecimo: Nemo amarioribus præoptet dulciora. Dulcis voluptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cùm in intimis puerorum visceribus vermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui non queunt nisi cùm amarior potus infunditur, aut medicamentorum

Ex D. Basilio desumpta similitudo.

vis inoleſcit aſperior, quorum odore moriantur: ita profundum animæ virtus ingreſſa ieiunij, culpam latentem interficit.

Culpam latentem interficit. Abſtinentiæ nullum eſt meritum, hæreſis antiqua.

18. IDEM in epiſtola octogeſimaſecunda ad eccleſiam Vercellenſem, quorundam Iouinianiſtarum errorem confutans: Audio homines *qui dicunt, nullum eſſe abſtinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æſtimari precio, delirare eos qui ieiunijs caſtigent carnem ſuam, vt menti ſubditam faciant. Quod nunquàm feciſſet, nunquàm ſcripſiſſet ad inſtruendum alios Paulus Apoſtolus, ſi deliramentum putâſſet. Gloriatur itaque, dicens: Sed caſtigo corpus meum, & ſeruituti redigo, ne alijs prædicans, ipſe reprobus inueniar. Ergò qui non caſtigant corpus ſuum, & volunt prædicare alijs, ipſi reprobi habentur. An quicquam tam reprobum, quàm quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad laſciuiam prouocat, quàm incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ iſtos Epicureos noua ſchola mittit, non philoſophorum, vt ipſi aiũt, ſed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias ſuadeant, caſtimoniam nullius eſſe dicant vtilitatis? Fuerunt nobiſcum, ſed non fuerunt ex nobis. Neque enim pudet dicere, quod dicit Euangeliſta Ioannes. Sed hîc poſiti, primò ieiunabant, intra monaſterium continebantur: nullus erat luxuriæ locus, interdicta ludibrioſæ diſputationis licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abiêrunt: deindè volentes redire, non ſunt recepti. Pleraque enim audieram, quæ deberem cauere. Monueram; nihil proſeceram. Efferueſcentes itaque diſſeminare talia cœperunt, quibus incentores eſſent vitiorum omnium. Miſerabiles, perdiderunt vtique quòd ieiunauerunt: Perdiderunt, quòd ſe aliquo continuerunt tempore. Nunc itaque diabolico ſtudio inuident aliorum operibus bonis, quorum ipſi fructu exciderunt. Et paulò poſt: Quomodò igitur voluptas ad paradiſum reuocare nos poteſt, quæ ſola nos paradiſo exuit? Vndè & Dominus Ieſus volens nos aduerſus diaboli tentamenta fortiores reddere, tentaturus ieiunauit, vt ſciremus quia aliter illecebras mali non poſſemus vincere. Denique ipſe diabolus primum tentamentorum ſuorum ſpiculum de voluptate intorſit, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Vndè ait Dominus: Non in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo Dei. & noluit facere, cùm poſſet, vt magis lectionis ſtudio quàm voluptatis, intendere nos ſalutari præcepto doceret. Et quia iſti ieiunandum negant, qua cauſa Chriſtus ieiunauerit, adſtruant, niſi vt nobis exemplo eſſet eius ieiunium. Denique in poſterioribus docuit, non facilè malum poſſe niſi noſtro vinci ieiunio, dicens: Hoc genus non ejicitur, niſi in oratione & ieiunio. Quid etiam ſibi vult ſcriptura, quæ docet ieiunâſſe Petrum, & ieiunanti atque oranti de baptizandis Gentibus reuelatum myſterium, niſi vt oſtenderet etiam ipſos ſanctos, cùm ieiunant, tunc fieri præſtantiores? Denique Moyſes cum ieiunaret, legem accepit. Et ideò Petrus cùm ieiunaret, edoctus eſt noui teſtamenti gratiam. Daniel quoque ieiunij merito ora clauſit leonum, futurorumque temporum vidit negocia. Aut quæ nobis ſalus eſſe poteſt, niſi ieiunio eluerimus peccata noſtra: cùm ſcriptura dicat: Ieiunium & eleemoſyna à peccato liberat? Qui ſunt ergo hi præceptores noui, qui meritum excludant ieiunij? Nónne Gentilium vox iſta eſt, dicentium: Manducemus & bibamus? Quos benè irridet Apoſtolus, dicens: Si ſecundùm hominem pugnaui Epheſi ad beſtias, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Manducemus & bibamus, crâs enim moriemur. Et quibuſdam interiectis: O ſtultum Eliſæum qui ſylueſtribus * ramis, & amaris paſcebat prophetas: Immemorem ſcripturarum Eſdram, qui memoria ſcripturas reddidit: Inſipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs, ſi nihil proſunt ieiunia. Sed quomodò non proſunt, quibus vitia purgantur? Quæ ſi deferas cum humilitate, cum miſericordia, vt Iſaias ſpiritu diuino locutus eſt, Oſſa tua pingueſcent, & eris ſicut hortus ebrius. Pingueſcit igitur anima tua virtutesque eius, ſpirituali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicantur vbertate mentis tuæ, vt ſit in te ſobria ebrietas, ſicut illud eſt poculum, de quo ait Propheta: Et poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt.

*al. Audio venisse ad vos barmationem & Barbarianũ vaniloquos homines qui dicant. Confutatio 1. Cor. 9.

Ex Epicureorũ ſchola profecti.

1. Ioan. 2. Hæreſis iſta ab apoſtatis monachis initium cepit.

Ieiunio & abſtinentia redeundum ad paradiſum, non per voluptate.

Matth. 4.

Chriſtus ideò ieiunauit, vt nobis eſſet exemplo. Matth. 17.

Actor. 10. Sancti per ieiunium præſtantiores fiunt. Exod. 34.

Daniel. 14. 9. & 10.

Tob. 4. 12.

Gentibus cõparantur.

19. LEO Magnus ſermone primo de ieiunio ſeptimi menſis: Obſeruantiam quidem veſtram, dilectiſſimi, ita nouimus eſſe deuotam, vt animas veſtras, non ſolùm legitimis, ſed etiam voluntarijs ieiunijs excolatis. Veruntamẽ adijcienda eſt huic ſtudio etiam noſtræ admonitionis exhortatio, vt ſi qui ſunt in hoc exercitio tardiores, in his ſaltem diebus, communi abſtinentiæ ſe obedienter adiungant, in quibus nos oportet ſacratiſſimam conſuetudinem attentiùs celebrare, vt per humilitatem ieiunij, contra omnes hoſtes noſtros, diuinum mereamur auxilium. Res enim eſt præcipui operis, quam ex authoritate indicimus, & ex charitate ſuademus, vt paululùm edendi libertate compreſſa, caſtigatione corporum, & pauperum ſtudeamus alimoniæ. Et ideò, d lectiſſimi, quia ſeptimi menſis ieiunium nos celebrare conuenit, ſanctitatem veſtram monemus, vt quarta, & ſexta feria ieiunemus: ſabbato verò apud beatum Petrum Apoſtolum pariter vigilemus, cuius ſuffragantibus meritis, ab omnibus tribulationibus mereamur abſolui per Chriſtum Dominum noſtrum.

Ieiunia quædam voluntaria, ſiue priuata, quædam legitima, ſiue indicta & cõmunia.

Per ieiuniũ contra omnes hoſtes diuinũ mereamur auxilium.

Ex authoritate indicit Pontifex ieiunium.

Ieiunium quatuor tẽporum cõprehendit feriam 4. 6. & ſabbatũ.

Sanctorum merita.

20. SERMONE ſecundo: Miſericordiſſimus rex ſaluberrimæ nos obſeruantiæ ratione informauit, prætiniens nobis per temporũ recurſus, quoſdam ieiuniorum dies, in quibus caſtigatione corporum virtus roboraretur animorum. Huius autem remedij munus, dilectiſſimi, etiam in iſto, qui ſeptimus eſt, menſe diſpoſitum eſt, quod nos prompta conuenit alacritate ſuſcipere, vt præter abſtinentiam, qua quiſque ſe peculiariter, atque priuatim ſecundùm modum ſuæ poſſibilitatis exercet, hęc ipſa, quæ omnibus ſimul indicitur, animoſius celebretur. Nam in omni agone certaminis Chriſtiani, vtilitas continentiæ plurimum valet, ita vt quidam ſæuiſſimorum ſpiritus dæmonum, qui ab obſeſſis corporibus nullis exorcizantium fugantur imperijs, ſola ieiuniorum, & orationum virtute pellantur, dicente Domino: Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, niſi in ieiunio & oratione. Grata ergò eſt Deo, & terribilis diabolo ieiunantis oratio nec latet quantum acquirit ſuæ ſaluti, quæ tantum præſtat alienæ. In hac ſanè obſeruantia dilectiſſimi, quanuis nos omnes vnanimiter oporteat eſſe deuotos, ſi qui tamen ſunt, quorum voluntati aliqua obſiſtat infirmitas, laborem, qui ſupra vires eſt corporum, redimant impendijs facultatum.

Sancti ieiuniorũ dies.

Ieiunium 7. menſis omnibus ſimul indicitur.

Matth. 17. Marc. 9. Terribilis diabolo ieiunantis oratio.

21. SERMONE tertio: Ad exorandam, dilectiſſimi, miſericordiam Dei, & ad renouãdum ſtatum fragilitatis humanę, quantum valeant reli-

Ieiunij vis.

religiosa ieiunia, sanctorum prophetarum prædicatione cognoscimus, qui diuinæ iustitiæ commotionem, quam frequenter populus Israel merito iniquitatis incideràt, non nisi ieiunio protestantur posse placari. Vndè & Ioel propheta admonet, dicens: Hæc dicit Dominus Deus vester: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, in fletu, & planctu: & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia misericors est, & patiens, & magnanimus, & multum misericors. Et iterùm: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem, congregate plebem, sanctificate Ecclesiam. Quæ cohortatio, dilectissimi, nostris quoque est amplectenda temporibus, quia huius curationis remedia, etiam à nobis sunt necessariè prædicanda, vt in obseruantia sanctificationis antiquæ, quod perdidit Iudaica præuaricatio, acquirat Christiana deuotio. Diuinarum nanque reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantiæ studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis. Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ, omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ, similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbique munitio. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum pariter vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus confidimus nobis per omnia misericordiam Dei nostri esse præstandam.

Ioel. 2.

Ibidem.

Ieiunium publicum, priuato præfert.

Ieiunium 4. & 6. feriæ ac sabbati in 4. temporibus. Merita & orationes sancti Petri.

22. Et sermone quarto: Prædicationem nostram, dilectissimi, familiaris vobis adiuuat consuetudo, & ratio temporis, commendat officium sacerdotis, ne aut onerosum videatur aut arduum, quod & præceptum exigit legis, & deuotio temperat voluntatis. Quæ cùm in vnum, gratia Dei auxiliante, conueniunt, non litera occidit, sed spiritus viuificat. Vbi autem spiritus Dei, ibi libertas, quæ legem non timore exequitur, sed amore. Obedientia enim mollit imperium: nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur, quod iubetur. Cùm ergò vos, dilectissimi, ad quædam, quæ etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obseruantiæ iugo subdimus, nec consuetudinem vobis carnalis populi indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid nobis atque illis commune est in temporibus, non concordat in moribus. Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultum ostendant otiosa ieiunia: nos in nullo ad habitus nostri honestatem dissimiles, nec à iustis & necessariis operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit, voluntarijs castigationibus proprium corpus afficere, & nùc moderatiùs, nunc verò districtius, repugnantes spiritui carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus, ab omnibus oportet pariter celebrare generale ieiunium, & tunc est efficacior sanctiorque deuotio, quando in operibus pietatis, totius Ecclesiæ vnus animus, & vnus est sensus. Publica enim præferenda sunt propriis: & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Tendat igitur diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cælestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutiùs tamen, & feliciùs dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis cõsociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat. Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem oppositio scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit; vt vbi est vna omnium causa, sit vna victoria. Et paulò pòst: Et cùm nos oporteat semper studere virtutibus, quidam tamẽ dies sunt ad castigationem communis obseruantiæ consecrati, vt anima, quæ terrenis adhuc desiderijs implicatur, & curis seculi impeditur, ex interuallo saltẽ ad diuina respiret, & quia portio diuini agri est, dignos cælestibus horreis adferat fructus. Ibi enim spes est metẽdi, vbi fuerit diligentia seminandi. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus: Sabbato verò ad beatissimũ Petrum Apostolũ vigilias celebremus, sperãtes nos ita eius orationibus adiuuãdos, vt Deus misericordiarum ieiunij nostri sacrificio placatus exaudiat.

Cur certa ieiuniorum tempora instituta.

Quarta & sexta feria & sabbati ieiunium quatuor temporum. Orationes S. Petri.

Ieiunij sacrificio placatus Deus.

23. Sermone quinto de eodem ieiunio septimi mensis: Sanctum, dilectissimi, in septimo mense ieiunium, ad communis deuotionis exercitia prędicamus, fidenter vos paternis cõhortationibus incitantes, vt quod fuit ante Iudaicum, vestra fiat obseruantia Christianum. Est enim omni tempore aptum, & testamento vtrique conueniens, vt per castigationem mẽtis & corporis, misericordia diuina quæratur; quia nihil est efficacius ad exorandum Deum, quàm vt homo ipse se iudicet, & nunquàm desinat à venia postulanda, qui se scit nunquàm esse sine culpa. Et in fine: Quod ergò & sanctificationi corporum, & reparationi profit animarum, quarta & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, eius orationibus adiuuandi, vt sanctorum desideriorum consequamur effectum.

Ieiunia vtrique testamento congruunt.

Reparationi animarũ prodest ieiunium. 4. & 6. Feriæ ieiunium cũ sabbati vigilijs. Orationes S. Petri.

24. Sermone septimo: Apostolica institutio, dilectissimi, quæ Dominum Iesum Christum ad hoc venisse in hunc mũdum nouerat, vt legem non solueret: ita veteris Testamenti sacramenta distinxit, vt quædam ex eis, ficut erant condita, Euangelicæ eruditioni profutura decerperet, & quæ dudùm fuerant consuetudinis Iudaicæ, fierent obseruantiæ Christianæ. Quanuis enim varietates hostiarum, differentię baptismatum, & otia sabbatorum, cum ipsa carnis circuncisione cessauerint, manent tamen ex ipsis voluminibus, & apud nos præcepta plurima moralia. Quòd igitur, dilectissimi, ex veteris prædicatione doctrinæ, ad purificationẽ animarum corporumq; nostrorũ, ieiunium septimi mẽsis adsumimus, non legalibus nos oneribus subijcimus, sed vtilitatem continentię, quæ Christi Euangelio seruit, amplectimur. Quia in hoc potest super scribas & Phariſæos Christiana abundare iustitia, non euacuando legẽ, sed intelligentiam refocando carnalem. Nec enim talia nostra debent esse ieiunia, qualia erãt illorũ, quibus Isaias propheta, Spiritu sancto in se loquẽte, dicebat: Neomenias vestras, & sabbata, & diem magnũ non sustineo, ieiunium & ferias, & dies festos vestros odit anima mea. Vndè Dominus ieiunãdi formam

Ex veteri lege quænam Ecclesia obseruanda retinuerit, quæ non.

Ad purificationem animarum adsumitur ieiunium.

Matth. 5.

Isaiæ 1.

Ferię 4. & 6. ieiunium cũ vigilijs sabbati.
S. Petri cura & intercessio pro Ecclesia Romana.

sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud præsentem beatissimum Petrum vigilias celebremus: qui sicut experimur, & credimus, pro commendatis sibi ouibus indefinenter pastorales prætendit excubias, exoraturus deprecationibus suis, vt Ecclesia Dei, quæ ipsius est prædicationibus instituta, ab omni errore sit libera, per Christum Dominum nostrum.

Quæ obseruationes Iudæorum abrogatæ, & quæ non.

38. SERMONE sexto de ieiunio decimi mensis: Euangelicis sanctionibus, dilectissimi, multum authoritatis præbet doctrina legalis, cum quædam de mandato veteri, ad nouam obseruantiam transferuntur, & ex ipsa Ecclesiastica deuotione demonstratur, quòd Dominus Iesus Christus non venit legem soluere, sed adimplere. Cessantibus enim significationibus, quibus Saluatoris nostri nunciabatur aduentus: & peractis figuris, quos abstulit ipsa præsentia veritatis, ea, quæ ad regulas morum, vel ad simplicem Dei cultum, ratio pietatis instituit, in eadem apud nos forma, in qua sunt condita, perseuerant: & quę vtrique testaméto erant congrua, nulla sunt commutatione variata. Ex ijs autem est etiam decimi mensis solenne ieiunium, quod à nobis nunc est annua consuetudine celebrandum: Quia plenum iustitiæ est atque pietatis, gratias agere diuinæ largitati pro fructibus, quos in vius hominũ, secundùm summæ prouidentiæ temperamentum, terra produxit. Et in fine: Quarta igitur, & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilemus, cuius orationibus nobis per omnia obtineatur diuina protectio.

Ieiunium decembris.

Ferię 4. & 6. ieiunium cum vigilijs Sabbati.
S. Petri orationes.

39. SERMONE septimo: Subegit luxuriam continentia, humilitas arrogantiam propulsauit: & qui impudicitia sorduerant, castitate nituerunt. His autem conuersionibus, dilectissimi, prouidente gratia Dei, addita sunt sancta ieiunia, quæ in quibusdam diebus, ab vniuersa ecclesia deuotionem obseruantiæ generalis exigerent. Quanuis enim pulchrum sit, atque laudabile, vt singula quæque membra corporis Christi, propris ornentur officijs, excellẽtioris tamen est actionis, sacratiorisque virtutis, cùm in vnum propositum, piæ plebis corda concurrunt: vt illi, cui sanctificatio nostra supplicium est, non solùm à parte, sed etiam à solidate superetur. Cui nunc operi, dilectissimi, decimus mensis offertur, admonens quodammodò pro qualitate temporis sui, ne quisquam frigore infidelitatis obtorpeat, sed potiùs charitatis spiritu concalescat. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus.

Ieiunij generalis magna vis.

Ferię 4. & 6. ieiunium.

34. ET sermone octauo: Ecclesiastica ieiunia ex doctrina sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, vt lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem ieiunium vernum in quadragesima, æstiuum in pentecoste, autumnale in mense septimo, hyemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes diuinis nihil vacuum esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostrã, omnia elementa seruire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Euangelia, inceſſabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus. Cùm ergò vniuersa vitia per continẽtiam destruãtur, & quicquid auaritia sitit, quicquid superbia ambit, quicquid luxuria concupiscit, huius virtutis solidate superetur: quis non intelligat, quantum nobis per ieiunia cõferatur, in quibus indicitur, vt non solùm à cibis, sed etiã ab omnibus carnalibus desideriis temperetur? Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Apostolum Petrum vigilias celebremus, qui & orationes, & ieiunia, & eleemosynas nostras precibus suis dignabitur adiuuare.

Ieiunia 4. temporum ex doctrina Spiritus sancti profecta.

Per continẽtiam vniuersa vitia superantur.

35. ITEM de ieiunio Pentecostes sermone primo: Hodiernam, dilectissimi, festiuitatem descensione Spiritus sancti consecratam, sequitur, venõstis, solenne ieiunium, quod animis corporibusque curandis salubriter institutum, deuota nobis est obseruantia celebrandum. Repletis nanque Apostolis virtute promissa, & in corda eorum Spiritu veritatis ingresso, nõ ambigimus, inter cætera cælestis sacramenta doctrinæ, hanc spiritalis continentiæ disciplinam, de paracleti magisterio primitus fuisse conceptam, vt sanctificatæ ieiunio mentes, cõferendis sibi charismatibus fierent aptiores. Ij itaq; doctores, qui exẽplis, & traditionibus suis omnes Ecclesiæ filios imbuerunt, tyrocinium militiæ Christianæ sanctis ieiunijs inchoarũt, vt contra spiritales nequitias pugnaturi, abstinentiæ arma raperent, quibus incentiua vitiorum truncarent. Et in fine: Quarta igitur & sexta feria ieiunemus, sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius nos orationibus, & à spiritalibus inimicis, & à corporeis hostibus confidimus liberari.

Ieiunium Pentecostes ad curandas animas & corpora salubriter institutum magisterio Spiritus sancti.

Ferię 4. & 6. ieiunium cum sabbatinis vigilijs.
S. Petri orationes.

36. SERMONE secundo: Dubitandum non est, dilectissimi, omnem obseruantiam Christianam, eruditionis esse diuinæ, & quicquid ab Ecclesia in consuetudinem est deuotionis receptum, de traditione Apostolica, & de sancti Spiritus prodire doctrina, qui nunc quoque cordibus fidelium suis præsidet institutis, vt ea omnes & obedienter custodiant, & sapienter intelligant. Nam cùm in die Pentecostes, quem à Pascha Domini quinquagesimum celebramus, promissus à Domino Spiritus sanctus, expectantium mentes maiori, quàm vnquàm, copia & clariore præsentia suæ maiestatis impleuerit: manifestissimè patet inter cætera Dei munera, ieiuniorum quoque gratiam, quæ hodiernam festiuitatem indiuisa subsequitur, tunc fuisse donatam, vt sicut fuit concupiscentia initium peccatorum, ita sit continentia origo virtutum.

Ex traditione Apostolica, quæ nã proficiscantur.

Continentia virtutum origo.

37. SERMONE quarto: Inter omnia, dilectissimi, Apostolicæ institutæ doctrinæ, quæ ex diuinæ institutionis fonte manarunt, dubium non est, influente in Ecclesiæ principes Spiritu sancto, hanc primùm ab eis obseruantiam fuisse conceptam, vt sancti obseruatione ieiunij, omnium virtutum regulas inchoarent, quia multum ad præcepta Dei exequenda prodesset, si Christiana militia, contra incentiua omnium vitiorum, continentię se sanctificatione muniret. Et in fine: Vndè charitatem vestram solerter admonemus, vt per castigationem corporis, & per opera pietatis, mundari ab omnium peccatorum sorde cupientes, quarta & sexta feria ieiunemus: sabbato autem apud beatissimũ Petrum Apostolum vigilias celebremus, cuius meritis & orationibus ita nos per omnia credimus adiuuandos, vt misericordia Dei, & ieiunijs nostris adsit, & votis, per Christum Dominum nostrum.

Ieiunij vis.

Ferię 4. & 6. ieiunium cũ sabbatinis vigilijs.
S. Petri meritis & orationibus adiuuamur.

38. ITEM Leo Magnus de quadragesima sermone primo: Scientes, dæmones agere nos sacratissimos Quadragesimę dies, in quorum obseruantia, omnes præteritæ desidiæ castigãtur, omnes negligentiæ diluuntur, ad hoc totam vim suæ malignitatis intendunt, vt celebratu-ri sanctum Pascha Domini, in aliquo inuentia-

Quadragesimalis obseruantia ieiunij diluuntur negligentiæ.

Obtinetur propitiatio.

mur indigni: & vndè nobis obtinēda erat propitiatio, indè contrahatur offensio. Accedentes ergò, dilectissimi, ad Quadragesimæ initium, id est, ad diligentiorem Domini seruituteṁ, quia quasi ad quendam agonem sancti operis introimus, ad pugnas tentationum animos præparemus, & intelligamus, quanto studiosiores pro nostra salute fuerimus, tanto nos vehementiùs ab aduersarijs impetendos. Sed fortior est, qui in nobis est, quàm qui aduersum nos est, & per ipsum validi sumus, in cuius virtute confidimus: quia ob hoc Dominus se tentari à tentatore permisit, vt cuius munimur auxilio, eiusdem eruditemur exemplo.

In quadragesima religiosius viuendum.

2. Cor. 6.

39. SERMONE secundo: Parum religiosus alio tempore demonstratur, qui in his diebus religiosior non inuenitur. Vndè opportunè auribus nostris lectio Apostolicæ prædicationis insonuit, dicens: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Quid enim acceptius hoc tempore? quid salubrius his diebus? in quibus, vitijs bellum indicitur, & omnium virtutum profectus augetur.

Quando magis sæuiat hostis.

Obseruātia religiosa Quadragesimæ.

4. SERMONE tertio: Quia dum mortali carne circundamur, non definit nobis antiquus hostis laqueos peccati vbique prætendere, & tunc maximè aduersus Christi membra sæuire, quando ab eis sunt celebranda sacratiora mysteria, meritò doctrina Spiritus sancti hac eruditione imbuit populum Christianū, vt ad paschale festum, quadraginta dierum continentia se præpararet. Cuius purificationis ratio etiam nos ad obseruantiam suæ salubritatis inuitat, & diligentiam nobis propositæ castigationis indicit. Quanto enim sanctiùs quisque hos dies inuenietur egisse, tanto probabitur Pascha Domini honorâsse religiosius. In diebus igitur sanctorum ieiuniorum pietatis opera, quibus semper studendum est, abundantius exequamur.

2. Cor. 6. Cur religiosius transigendū Quadragesimale tempus.

41. SERMONE quarto: Prædicaturus vobis, dilectissimi, sacratissimum maximumque ieiunium, quo aptiùs vtar exordio, quàm vt verbis Apostoli, in quo Christus ioquebatur, incipiam, dicamq; quod lectum est: Eccè nunc tempus acceptabile, eccè nunc dies salutis. Quāuis enim nulla sint tempora, quæ diuinis non sint plena muneribus, & semper nobis ad misericordiam Dei per ipsius gratiam præstetur accessus: nunc tamen omnium mentes maiori studio ad spiritales profectus moneri, & ampliori fiducia oportet animari, quando ad vniuersa pietatis officia, illius nos diei, in quo redempti sumus, recursus inuitat, vt excellens super omnia passionis Dominicæ sacramentū, purificatis & corporibus, & animis celebremus. Debebatur quidem tantis mysterijs ita ineffabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in cōspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, & dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumque per varias actiones, vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere: magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Ingressuri igitur, dilectissimi, dies mysticos, & purificandis animis atque corporibus sacratius institutos, præceptis Apostolicis obedire curemus, emundantes nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus. Et in fine: Secunda

Ad reparandam mentium puritatem certū hoc ieunij tempus institutum.

Item ad culpas aliorum temporum redimendas per opera p. 2. Cor. 7.

igitur, & quarta, & sexta feria ieiunemus: sabbato autē apud S. Petrum vigilias celebremus, qui commendati sibi gregis curam habere non desinens, custodiam nobis de suis precibus obtinebit, auxiliante Deo nobis per omnia.

Feria 2. 4. & 6. ieiun. cum sabbatinis vigilijs. Sancti Petri preces.

42. SERMONE quinto: Quando opportunius, dilectissimi, ad remedia diuina recurrimus, quàm cùm ipsa nobis sacramenta redemptionis nostræ, temporum lege, referuntur? quæ vt dignius celebremus, saluberrimè nos quadraginta dierum ieiunio præparemus. Non enim ij tantùm, qui per mortis Christi, resurrectionisque mysterium in nouam vitam, baptismo sunt regenerante venturi, sed etiam omnes populi renatorum vtiliter sibi, & necessariè præsidium huius sanctificationis adsumunt: illi, vt quæ nondùm habent, accipiant: isti, vt accepta custodiant. Dicente nanque Apostolo: Qui stat, videat ne cadat: nemo est tāta firmitate suffultus, vt de stabilitate sua debeat esse securus. Vtamur igitur, dilectissimi, saluberrimi tēporis venerabilibus institutis, & solicitiore cura, cordis nostri piacula tergamus.

Quadragesimę ieiunium cur ab omnibus suscipiendum.

2. Cor. 10.

43. SERMONE sexto: Quod ergò, dilectissimi, in omni tempore vnumquenque conuenit facere Christianum, id nunc solicitiùs est, & deuotiùs exequendum, vt apostolica institutio quadraginta dierum ieiunijs impleatur, non ciborum parcitate tantummodò, sed priuatione maximè vitiorum.

Apostolica institutio.

44. SERMONE nono: In omnibus solennitatibus Christianis, non ignoramus paschale sacramentum esse præcipuum, cui condignè, & congruè suscipiendo, totius quidem nos temporis instituta reformant, sed deuotionem nostram præsentes vel maximè dies exigunt, quos illi sublimissimo diuinæ misericordiæ sacramento scimus esse contiguos. In quibus meritò à sanctis Apostolis, per doctrinā Spiritus sancti, maiora sunt ordinata ieiunia, vt per commune consortium crucis Christi etiam nos aliquid in eo, quod propter nos gessit, ageremus, sicut Apostolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur. Certa atque secura est expectatio promissæ beatitudinis, vbi est participatio Dominicæ passionis.

A sanctis Apostolis cur ante passionē Dominī Quadragesimale ieiunium institutum. Rom. 8. Nota.

45. SERMONE decimo: Considerantes autem, quid per crucem Domini adepta est vniuersitas mundi, cognoscimus ad celebrandum paschæ diem, meritò nos quadraginta dierum ieiunio præparari, vt digni possimus diuinis interesse mysterijs.

46. SERMONE vndecimo de Quadragesima: Appropinquante autem festiuitate paschali, adest maximum sacratissimumq; ieiunium, quod obseruantiam suā vniuersis fidelibus sine exceptione denunciat: quia nemo tam sanctus est, vt non sanctior; nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior.

Quadragesimæ Ieiunū vniuersale.

47. ET sermone duodecimo: Appropinquāte, dilectissimi, solennitate paschali, sic est præcurrēda consuetudo ieiunij, vt nos quadraginta dierum numerus ad sanctificationem corporis, & mentis exerceat. Susceпturi enim festorum omnium maximum festum, ea nos debemus obseruantia præparare, vt in cuius sumus resurrectione conresuscitati, in ipsius inueniamur passione cōmortui. Et paulò pòst: Continētia nutriēdis atq; seruādis animi, & corporis bonis, & incrementa præbet, & roborat. Vndè in cælestibus Ecclesiæ disciplinis multū vtilitatis adferunt diuinitùs instituta ieiunia, vt dū continentiæ legibus carnalis subijcitur appetitus, motus quoq; interior temperetur, vt sicut corpus à cibis, ita mens ab iniquitate ieiunet.

Diuinitùs institutorū ieiuniorum vtilitas.

V. Quid

V.

Quid verò his respondendum est, qui legem Ecclesiastici ieiunij conuellunt atque contemnunt?

A PRIMVM admonendi sunt isti, ne falsò Catholicis affingant, quod Apostolus [a] detestatur, & Ecclesia semper damnauit in Iudæis, Manichæis & Priscillianistis: quòd videlicet aut secundùm legem Mosaicam, aut ex superstitione à cibis quibusdam abstineant. Catholici enim, sicut Augustinus Fausto Manichæo [b] respondet, quòd à carnibus abstinent, ed omãdi corporis causa id faciunt, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd carnes esse immundas credant. Nec solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper, sicuti pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicuti per Quadragesimam fermè omnes. Sic Augustinus. Atque ante illum idipsum etiam docet Epiphanius: vbi confutat Aërianam [c] hæresim, quæ statas Ecclesiæ ieiunia cuique libera esse vult, atque ad ea neminem obligari.

B Quòd autem in publicis [d] ieiunijs, sicut & in precationibus & ferijs, ratio temporis obseruatur, id ordinem & concordiam publicam in Ecclesia confirmat, illustrat, ac promouet. Deindè priuata ieiunia non ita multi quidem imponerent sibi, vtpotè naturali carnis amore ventrisque studio ad suscipienda ea impediti.

C Iam quòd magni momenti, & certi meriti sit, eiusmodi ieiunia reuerenter amplecti, seduloque obseruare, tam apertè probat Hieronymus [e] contra Iouinianum, hac de re amplius vt à nullo possit dubitari. Quibus addenda sunt, quæ suprà docuimus de præceptis Ecclesiæ obseruandis, idque ad scandalum [f] euitandum, & ob disciplinam publicam retinendam, neque modò propter iram, sed etiam propter conscientiam, vt [g] Apostolus dixit.

D Constat autem, sicut omniũ ætatum [h] scriptores comprobant, Ecclesiæ disciplinam, consuetudinem, traditionem, sanctionem hanc & esse

a 1. Tim. 4. a Colos. 2. c d Deut. 14. a b Can. Apost. 50. & 52. Conc. Gangrens. Can. 1. 2. Tolet. in affectione fidei. Bracar. 1. can. 14. & 52.

b lib. 30. contra Faust. cap. 5 & de mor. Manich. cap. 15. & 14. Cont. Adimant. cap. 14. Item Theodoret. in Epitome diuinorum decret. cap de abstinent. Bern. ser. 66. in Cantica. Isidor. lib. 1. de off. Eccl. cap. 44. Gene. 2. d 7. c 9. a Leuit. 10. b Num. 6. a Iudic. 13. a c 1. Reg. 35. a b d Dan. 1. b c 10. a Matth. 3. a Marc. 1. a Luc. 1. b Actor. 15. d f Rom. 14. d 1. Corinth. 8. d 1. Tim. 4. d Sexta syn. Constantinop. can. 56. Greg. ad Aug. Anglor. Euseb. teste Grat. dist. 4. & Iuo par. 4. cap. 29. Athan. in vita Antonij. Hieron. in vita Pauli eremitæ, & Hilarionis. Epiphan. in compendioct. Eccl. Cathol.

c Hæresi 75. & August. hæresi 53. Item Damascenus de hæresibus.

d Hieron. in Epist. ad Galat. ca. 4. Leo serm. 3. & 4. de Ieiunio 7. mensis, & serm. 4. de quadragesimæ. Basil. orat. 2. de ieiunio.

e Libr. cap. 5. 10. 13. August. hæresi 82. & Ambros. epist. 82.

f August. epist. 118. ad Ianuar. cap. 2.

g Roman. 13. b

h Aug epist. 86 Epiphan. in compendiar. doct. Calixt. epist. 1. ad Benedictã. Leo ser. 1 & 2. de pentecoste. Item ser. 8. & 9. de ieiunio 7. mensis, & serm. 3. de Ieiunio 10. mensis. Reba. lib. 2 de institut. cleric. cap. 24. Concil. Mogũ.

esse constantẽ,& indè ab initio fuisse,vt diebus quibusda,prǫsertim [i]Quadragesimę, Ieiunium hoc Ecclesiasticũ obseruaretur. Ita docent Canones [k] Apostolorum,& Sacrosanctæ [l] Synodi. Gangrensis quidẽ [m] Anathemate eos ferit, qui cõmunia totius Ecclesię ieiunia contemnunt: Toletana [n] verò cõmunione eos priuari iubet, qui sine ineuitabili necessitate, & euidenti languore carnibus in Quadragesima vescuntur.

E Et singularis Patrum est ardor in commẽdando, vrgendo, & exigendo [o] ieiunio, præsertim Quadragesimæ, quod quidem ab [p] Apostolis institutum videri volunt. Ab hoc Patrum spiritu sunt alieni, qui ieiuniorum legem sibi alijsque relaxant, & carnis licentiæ, non libertati Euangelicæ, patrocinantur. Hi [q] carnem cum vitijs & concupiscentijs nolunt crucifigi,ac proindè quæ sunt [r] spiritus,nõ sapiunt: sed spiritum [s] potiùs extinguunt, aduersus doctrinam Apostolicam. Deindè palàm obsistunt Ecclesiæ matri, immò etiam [t] CHRISTO in Ecclesia sponsa [v] loquenti atque præcipienti: vndè sibi certam [x] damnationem acquirunt, quando sanctum & salutiferum, & ab Ecclesia nobis vsque commendatum ieiuniorum institutum,abrogant,repudiántve.

i Ignat. ad Phili. Epiphan in compendio doct. Theophilus Alex. lib. 5. Socrat. Maximus in serm. de quadragesim. Amb. Aug. Leo & Bernard. de eadem. Orig. in Leuit. Isidor. lib. 1. offic. Eccl. cap. 36. August. epist. 119 cap. 15. & in psal 110.

k Canon. 68

l Laodic. can. 50. Bracar. can. 9 4 Cartha can. 83. Turon. can. 3. Agath. can. 12. m Can. 19. item Mogunt. can. 25

n Toletan. can. 9. Vide Telesphorum ep. ad vniuersos, Theophilum Alex. lib. 3. Paschal. August. ser. 64. de tempore. Nicephor. lib. 12. cap. 31. Chrysost. hom. 6. ad popul. item 1. & 2. in Genes.

o Basil. homil 2. de ieiunio Aug. ser. 64. de temp. Ambrosius ser. 23 25. 34 36. & 37.

p Hieron. epist. 54. contra Montanu. ad Marcellam

q Galat. 5. 6

r 1. Corinth. 2. d

s 1. Thess. 5. c Maximus in Litanijs.

t August. in epist. 86 ad Casulanum.

v Luc. 10. c Matth. 18. c 1. Corinth. 14. 3. 1. Thess. 2. c Actor. 5. c Ierem. 35. b 2. Machab. 6. d c 7. a

x Ro. 13. a Leu. 23. c 1 Reg. 14 d 3. Regum 11. c Conc. Trid. sess. vlt. August. tract. 73 in Ioan. Ambros. ser. 25. & 36 Chrysost. hom. 12. in 1. ad Timoth. Raba. lib. 2. de instit. cler. cap. 25.

TESTIMONIA.

1. A PRIORIS ad Timotheum quarto: Spiritus autem manifestè dicit quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognouerunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

2. AD Colossenses secundo: Nemo ergò vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum: quæ sunt vmbra futurorum: corpus autem Christi. Si ergò mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi: quid adhuc tanquàm viuentes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque gustaueritis, neque contrectaueritis: quæ sunt omnia in interitum ipso vsu, secundùm præcepta, & doctrinas hominum: quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

3. DEVTERONOMII decimoquarto: Ne comedatis quę immunda sunt. Hoc est animal, quod comedere debetis, Bouem, & onem, & capram, ceruum & capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum. Omne animal, quod in duas partes findit vngulam, & ruminat, comedetis. De his autem, quæ ruminant, & vngulam non findunt, comedere non debetis, vt camelum, leporem, chorogryllum: hæc quia ruminant, & non diuidunt vngulam, immũda erunt vobis. Sus quoque quoniam diuidit vngulam, & non ruminat, immunda erit: carnibus eorum non vescemini, & cádauera non tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis: Quæ habent pinnulas & squamas, comedite: quæ absque pinnulis & squamis sunt, ne comedatis, quia immũda sunt. Omnes aues mundas comedite. Immũdas ne comedatis: aquilam scilicet, & gryphem, & haliætum, ixion, & vulturem ac miluum iuxta genus suum: & omne coruini generis, & struthionem, ac noctuam, & larum, atque accipitrem iuxta genus suum: herodium accygnum, & ibin, ac mergulum, porphyrionem, & nycticoracem, onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo: vpupam quoque & vespertilionem. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comederur. Omne quod mundum est, comedite. Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo.

4. CA-

Abstinetes a cibis propter abominationem.

4. CANONE quinquagesimo Apostolorum: Si quis Episcopus, presbyter, vel diaconus, vel omninò ex sacerdotali numero, à nuptiis, carnibus, & vino, non propter exercitationem, sed propter abominationem abstinet, obliteus quòd omnia valdè bona, & quòd masculinum & fœmininum fecit Deus hominẽ: sed blasphemans calumniatur opificium, vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia ejiciatur. Similiter & laicus.

Genes. 1.

5. ET canone quinquagesimosecundo: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus in festis diebus carnem, & vinum non sumit abhorrẽs, & non propter exercitationem, deponatur: vt qui habeat iustam conscientiam propriam, & sic multis offensionis causa.

6. CONCILIVM Gangrense canone secundo: Si quis eum, qui carnem, præter sanguinem & idolothycum, & suffocatum, cum pietate & fide comedit, condemnat, tanquàm eò quòd ea vescatur, spem non habeat, sit anathema.

7. CONCILIVM primum Toletanum in assertione fidei: Si quis dixerit, vel crediderit, carnes auium seu pecudum, quæ ad escam datæ sunt, non tantùm pro castigatione hominum abstinendas, sed execrandas esse, anathema sit. Si quis in errore Priscilliani sectam sequitur, vel profitetur, vt aliud in salubri baptismo contra sedem sancti Petri faciat, anathema sit.

8. CONCILIVM primum Braccarense canone decimoquarto: Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans, ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus præguster, sicut Manichæus, & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

9. ET canone trigesimosecundo: Item placuit, vt quicunque in clero cibo carnium non vtuntur, pro amputanda suspicione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus tamẽ prægustare cogantur. Quòd si contempserint, secundùm quod de talibus sancti Patres antiquius statuerunt, necesse est pro suspicione hæresis huius, hos excommunicatos, ab officio omnimodè remoueri.

10. AVGVSTINVS libro trigesimo contra Faustum Manichæum, capite quinto: Audi quod confiteris te non videre, qua mente aut consilio hoc aduersum vos capitulũ proferamus: non quòd à carnibus abstineatis: nam hoc à quibusdam & primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi; sed significandi gratia, quod non intelligitis: & vndè iam quantum inficere videbatur, in superioribus partibus operis huius locutus sum: & Christiani, non hæretici, sed catholici, edomandi corporis causa, propter animam in orationibus amplius humiliandam, non quod illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam rerum animatibus abstinent: vel semper, sicut pauci, vel certis diebus atque temporibus, sicut per quadragesimam. Cerè omnes, quanto magis quisque vel minus seu voluerit, seu potuerit. Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quod carnes diabolus operetur, faculentiore materia inuolutas: ac per hoc eas, tanquam immundiora, & truculentiora Dei vestri vincula, exhorremus abijcimus. Et paulo post: Cum enim Apostolus dixerit: Abstinere ab cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, secutus, ait: Et ijs qui cognouerunt veritatem: quoniam omnis creatura Dei bona est, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem: Hæc sunt quæ negaris: hoc animo, hac voluntate, hac opinione ab escis huiusmodi temperatis, quòd non significatione, sed natura malę, & immundæ sint. Qua in re creatorem earum, sine dubio, blasphematis, hoc est quod pertinet ad doctrinam dæmoniorum. Nolite ergò mirari hoc de vobis tantò antè à sancto Spiritu prophetatum.

Cur Catholici abstineant à carnibus &c.

Qua intentione Manichæi abstineant.

1. Tim. 4.

11. IDEM in libro de moribus Manichæorum, capite decimotertio: Nisi fortè quòd non vescimini carnibus, & vinum non bibitis, signaculum oris mirandum & laudandum putatis. Quod quæro à vobis, quo fine faciatis. Finis enim, quò referuntur ea quę facimus, id est, propter quem facimus quicquid facimus, si nõ solùm inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tunc demùm etiam facta nostra laude aliqua digna sunt: sin ille iure, meritoq; culpatur, quem spectamus & inuemur, cùm in aliquo versamur officio, id quoque officium nemo improbandum vituperandumq; dubitauerit. De Catilina memoriæ proditum est, quòd frigus, sitim, famem ferre poterat. Hæc erant illi spurco, sacrilegoque etiam cum Apostolis nostris communia. Vndè ergò discernitur parricida iste ab Apostolis nostris, nisi fine illo, quẽ diuersissimum sequebatur? Nanque ille ista tolerabat, vt immoderatissimas, & immanissimas expleret cupiditates: illi econtrà, vt eas premerent, & dominanti rationi seruire cogerent. Soletis & vos, cùm Catholicarum vobis virginum multitudo prędicatur, dicere, Etiam mula virgo est. Temerè id quidem, propter imperitiam Catholicæ disciplinæ, sed tamẽ significantes vanam esse continentiam istam, nisi ad aliquem rectissimum finẽ certa ratione referatur. Possunt & Catholici Christiani vestram à vino, & carnibus abstinentiã, iumẽtis, & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare. Sed ne in vestram incidam temeritatem, non id præpropere faciam, sed discutiam primò, quo ista fine faciatis. Iam enim constat inter vos, vt opinor, huiusce modi moribus nihil aliud esse quærendum. Si ergò parsimoniæ gratia, & coercendæ libidinis, qua escis talibus, & potu delectamur, & capimur, audio & probo. Sed non ita est.

Quo fine quidq; fiat, intuendum.

Abstinentia probatur, quæ coercẽdæ libidinis & parsimoniæ causa suscipitur.

Ad compiendam delectationem cibi aut potus.

Ad tuẽdam infirmitatẽ.

Propter scãdalum.

12. ET capite decimoquarto: Apparet igitur, vt opinor, quo fine à carnibus & à vino sit abstinendum. Is finis est triplex. Ad comprimendam delectationem, quæ in his maximè cibis haberi solet, atque in tali potu vsque ad ebrietatem peruenire. Ad tuendam infirmitatem, propter illa quæ sacrificantur atque libantur. Et quod maximè commendandum est, propter charitatẽ, ne imbecillium, ab his continentium, offendatur inimicitas. Vos autem immunda esse obsonia dicitis, cùm dicat Apostolus: Omnia munda esse, sed et malum esse, qui per offensionem manducat. Et prorsus credo, vos istis epulis inquinari, eo ipso quo immunda esse arbitramini. Ait enim: Credo & confido in Domino Iesu, quia nihil commune per seipsum, sed ei qui existimat aliquid commune esse illi commune est. Cui autem dubium est, communem illum immundum, & inquinatum vesci?

Rom. 14.

13. Et in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, capite decimoquarto: De carne autem [illegible], & non bibendo vino, quòd ait Apostolus, non quia illa immunda arbitratus est, hoc præcipit, sicut isti existimant,

Rom. 14.

& errantes in errorem præcipitant, quibus talia persuaserunt: sed cùm ipse posuerit causam, cur hoc dixerit, non est nobis hæc interpretanda, vel exponenda sententia. Sufficit enim ipsum de Apostoli epistola totum locum hunc sermoni contexere, vt & causa manifestè appareat, cur hoc Apostolus dixerit, & istorum fraces, qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos, non connectentes, quæ suprà, & infrà scripta sunt, ex quibus voluntas, & intentio scriptoris possit intelligi. Sic ergò Apostolus ait: Infirmum autem in fide recipite, non in disceptationibus cogitationum &c. Numquid egat cuiusquam interpretatione, vt intelligatur cur hoc Apostolus dixerit: & quanta illi malitia de scripturis certa quæque discerpunt, quibus circunueniant imperitos? Nam & munda esse omnia dixit Apostolus, secundùm fidem: & oi esse immunda, qui putat immunda: & tunc esse ab eis temperandum, cùm per offensionem accipiuntur: id est, cùm aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum; ne forte idolatriæ in carnem immolatitiam: & ideò eum qui manducat, potest arbitrari in honorem idolorum id facere; & ex eo grauiter offendi, cùm ipsa immolatitia caro, si ex fide à nesciente accipiatur, neminem maculet. Vndè alio loco idem Apostolus interrogari vetat, cùm quid de macello emitur, vel ab aliquo infideli quisquam vocatus, in mensa eius exhiberi tibi carnes videt, quas isti immundis arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cùm Apostolus clamet omnia munda esse, & omnẽ creaturam Dei bonam esse, & omnia sanctificari per verbum & orationem: & tamen temperandum ab eis, si quis fortè infirmus offenditur. Et quodam loco apertissimè istos significauit, cùm dicit; In nouissimis temporibus futuros quosdam prohibentes nubere, abstinentes à cibis, quos Deus creauit. Hos enim propriè designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant; sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant.

Hæreticorũ fraus in citandis testimonijs.

Rom. 4.

Expositio cap. 14. ad Rom.

1. Cor. 10.

Rom. 14. Tit. 1. 1. Tim. 4.

De quibus loquatur Paulus in epist. 1. Tim. cap. 4.

14. THEODORETVS in epitome diuinorum decretorum, capite de Abstinentia: A vino autem, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter ac hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs, tanquàm abominandis, abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decernit: neque enim eorum prohibet participationem, & ideò alij quidem permissis à lege bonis, & voluptatibus securi fruuntur, alij verò ab eis abstinent: nullus autem qui sapit, & rectè sentit, condemnat eum, qui comedit. Nam & abstinentia, & esus participatio, sunt in mẽtis potestate. Portò autẽ vita monastica, nõ est ex necessitate, sed libera animi voluntate suscepta. Et hoc ex Apostolicis legibus didicimus. Qui comedit, inquit, non comedentem non spernat: & qui non comedit, comedentem non iudicet. Et rursus: Omnia munda, sed malum est homini, qui per offendiculum comedit. Itaque ipsos impios in epistola ad Timotheum reprehendens, hæc scripsit: Spiritus autem manifestè dicit, quòd in nouissimis temporibus aberrabunt quidam à fide, &c. Et Corinthijs etiam iussit, quicquid in macello venditur, comedere, nihil interrogantes propter conscientiam, & eum, qui ab aliquo infideli vocatur ad conuiuium, eorum quæ apponuntur, securè participem esse iussit, nisi fortè aliquis significauerit, aliqua ex obsoQui infensione hæreticæ Ecclesiæ, & quia Ecclesia a cibis abstineat.

Monachorũ abstinentia sicut & vota, laudabilis suscepta.

Rom. 14.

1. Tim. 4.

1. Cor. 10.

nijs, fuisse immolata. Tantùm abfuit vt diuinus ille vir, carnibus vesci prohiberet. Iam verò ipse quoque Dominus de seipso dixit: Venit filius hominis, comedens & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & vini potor, publicanorum amicus & peccatorũ. Et cùm pascha perageret, agnum comedit, scilicet cum discipulis: & ad nuptias vocatus, non solùm non prohibuit bibere, sed etiam conuiuantibus vinum admirabiliter fabricatus est. Encratitarum ergò seu Abstinentium errorem diuina etiam decreta pulchrè conuincunt. Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur.

Matth. 11.

Matth. 26.

Ioan. 2.

15. BERNARDVS sermone sexagesimosexto in Cantica: Superest vt & de reliquo Apostolicæ prophetiæ istos aliquantulum exagitemus. Abstinent nanque hi (vt prædixit ille) à cibis quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione: hinc quoque hæreticos se probantes, non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent. Nam & ego interdùm abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulũ quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor, iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato vẽtre, stare ad orandum tædeat, & ne improperet etiam mihi propheta, quia panem meum comederim in taturitate. Sed ne simplici quidem aqua ingurgitare me assuescam, ne distentio sanè ventris, vsque ad cutis lationem pertingat libidinis. Hæreticus aliter. Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè, & Christianè, si non ideircò quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cæterùm quid tibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspicionem generat mihi obseruatio ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula Medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquàm odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualiũ medicorum scholæ etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit, & donauit ad percipiendũ cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius, immundum decernas, & tanquàm à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam, & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas.

1. Tim. 4. Non abstinere, sed hæreticè abstinere, hæreticum facit. Abstinet Bernardus, vt satisfaciat pro peccatis.

1. Cor. 9. Ephes. 5.

A carnibus cur abstinebat Diuus Bernardus.

Leuit 26. Isaiæ 23.

A lasciuijs ouis &c. quomodò Christianè abstinetur.

Ephes. 5.

Ad domandã carne & libidinẽ frenandam. 1. Tim. 4. Manichæi cur abstinẽt à cibis.

16. ISIDORVS Hispalensis libro primo de officijs Ecclesiasticis, capite quadragesimoquarto: Carnes autem & vinum post diluuium hominibus in vsum concessa sunt. Nam initiò permissum non fuerat, nisi tantùm illud, vt scriptum est, Lignum fructiferum & herbam seminalem dedi vobis in escam. Postea verò per Noe data sunt: in esum cuncta animalia, vini quoque tunc attributa licentia est. Sed postquàm Christus, qui est principium & finis, apparuit, hoc quod in principio suspenderat, etiã in temporum fine retraxit, loquens per Apostolum suum: Bonum est non manducare carnem, & nõ bibere vinum. Et iterùm: Qui infirmus est, olera manducet. Nõ igitur quia carnes malæ sunt, ideò prohibentur, sed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt. fomes enim ac nu-

Carnis esũ ac vini potus quando cœperit. Genes. 1.

Genes. 9.

Rom. 14. Cur etiã carnium prohibeatur ab Ecclesia certis temporibus.

ac nutrimentum omnium viuentium sunt. Esca ventri, & venter escis. Deus autem & hunc, & hanc destruet. Piscem sanè, quia eum post resurrectionem accepit Dominus, possumus manducare. Hunc enim nec Saluator, nec Apostoli prohibuerunt.

1.Cor.6. Matth.15.

17. GENESIS primo: Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam.

18. ET capite secundo: Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede: De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.

19. CAPITE nono: Et omne, quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia, tradidi vobis omnia. Excepto, quòd carnem cum sanguine non comedetis.

20. LEVITICI decimo: Dixit quoque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabis in tabernaculum testimonij, ne moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum: doceatisque filios Israel omnia legitima mea quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

21. NVMERORVM sexto: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, siue mulier, cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare: à vino, & omni, quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quidquid de vua exprimitur, non bibent: vuas recentes siccasque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quidquid ex vinea esse potest, ab vua passa vsque ad acinum, non comedent.

22. IVDICVM decimotertio: Erat quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habēs vxorem sterilem. Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium: caue ergò ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas. Et paulò pòst: Dixitque Angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se: & quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

23. IEREMIÆ trigesimoquinto: Verbum, quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioakim filij Iosiæ regis Iuda, dicens: Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in vnam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum. Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiæ filij Habsaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domum Rechabitarum. Et introduxit eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filij Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filij Sellum, qui erat custos vestibuli. Et posui coram filijs domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos: Bibite vinum. Qui responderunt: Non bibemus vinum: quia Ionadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, & filij vestri vsque in sempiternum: & domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergò voci Ionadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus, quæ præcepit nobis, ita vt non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, & mulieres nostræ, filij, & filiæ nostræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam, & agrum, & sementem non habuimus: sed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fuimus iuxta omnia, quæ præcepit nobis Ionadab pater noster, &c. Domui autem Rechabitarum dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Pro eo quòd obediſtis præcepto Ionadab patris vestri, & custodiſtis omnia mandata eius, & feciſtis vniuersa, quæ præcepit vobis: Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

24. DANIELIS primo: Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius: & rogauit eunuchorum præpositum ne contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus coæuis vestris, condemnabitis caput meum regi. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaëlem, & Azariam: Tenta nos obsecro seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum seruis tuis. Qui, audito sermone huiuscemodi, tentauit eos diebus decem. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio. Porrò Malasar tollebat cibaria, & vinum potûs eorum: dabatque eis legumina. Pueris autem his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.

25. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.

26. MATTHÆI tertio: Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ, & mel syluestre.

27. MARCI primo: Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius, & locustas, & mel syluestre edebat.

28. LVCÆ primo: Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & vxor tua Elisabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt: erit enim magnus coram Domino: & vinum, & siceram non bibet: & Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ.

29. ACTORVM decimoquinto: Propter quod ego iudico (*ait Iacobus*) non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum, sed

scribere ad eos vt abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine. Et paulò pòst: Visum est enim Spiritui sancto, & nobis nihil vltra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos, bene ageris.

30. AD Romanos decimoquarto: Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in inuicem custodiamus. Noli propter escam destruere opus Dei. omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

31. PRIORIS ad Corinthios octauo: Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia eius, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua conscientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

32. PRIORIS ad Timotheum quinto: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

33. CANON quinquagesimusseptimus sextæ Synodi Constantinopolitanæ: Accepimus in Armeniorum regione, & in alijs locis, in Sabbatis, & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam oua, & caseum contedere. Visum est ergò & hoc, vt omnis Dei Ecclesia, quæ est in vniuerso terrarum orbe, vnum ordinem sequens, ieiunium perficiat, & abstineat, sicut ab omni mactabili, sic ab ouis & caseo, quæ quidem sunt fructus, & fœtus eorum, à quibus abstinemus. Si autem hoc non seruauerint, si sint quidem Clerici, deponantur: sin autem Laici, segregentur.

Abstinentia ab ouis & caseo, sicut ab omni mactabili, eo nomine tota Ecclesia in Quadragesima.

34. GREGORIVS Magnus ad Augustinum Anglorum Episcopum, teste Gratiano distinctione quarta, & huius parte quarta, capite vigesimonono, vt supra quæstione præcedenti, A testimonio vigesimoseptimo.

Antonij abstinentia.

35. ATHANASIVS in vita diui Antonij: Inediæ autem, & vigiliarum intantùm patiens erat, vt crederetur viribus vinceret. Pernoctabat in oratione sæpissimè, edebat semel in die post solis occasum, nonnunquam biduo, triduoque sic permanens, quarta demum die reficiebatur. Sumebat verò panem & sal, potumque aquæ perparum. De carnibus verò, & vino melius tacere puto, quàm quidquam dicere, quoniam nec apud plurimos quidem Monachorum istiusmodi esca in vsu habeantur. Ibidem: Sic Antonio impenetrabilia montium, & deserti interiora capranti, orationibus etiam dedito, introcunt fratres, magnis vix precibus extorserunt, vt oliuas, & legumen, & oleum, quod post menses aliquot ministrabant, dignaretur accipere, & semli inodicum laxaret artari.

Delectus ciborum apud antiquos monachos.

36. HIERONYMVS in vita Paulli eremitæ: Cibum & vestimentum ei palmia præbebat. Quod ne cui impossibile videatur, fetum testor, & sanctos angelos eius, in eremi parte, quæ iuxta Syriam Saracenis iungitur, vidisse me monachos, de quibus vnus, per triginta annos clausus, hordeaceo pane, & lutulenta aqua vixit: alter in cisterna veteri, quam gentili sermone Syri cubam vocant, quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Hæc igitur incredibilia esse videbuntur ijs, qui non crediderint: quia omnia possibilia sunt credentibus.

Admirabilis abstinentia monachorũ quorundam, eaque incredibilis, iis qui nõ credunt. Marci. 10.

37. IDEM in vita sancti Hilarionis: Erat autem tunc annorum quindecim, &c. Igitur sacco tantùm membra coopertus, & pellicem habens ependyten, quem illi beatus Antonius proficiscenti dederat, sagumque rusticum, inter mare & paludem, vasta & terribili solitudine fruebatur, quindecim tantùm caricas post solis occasum comedens. Et paulò pòst: A vicesimoprimo anno, vsque ad vicesimum septimum, tribus annis dimidium lentis sextarium maderefactum aqua frigida comedit, & alijs tribus panem aridum cum sale & aqua. Porrò à vicesimoseptimo vsque ad tricesimum, herbis agrestibus, & virgultorum quorundam radicibus crudis sustentatus est. A tricesimo autem primo vsque ad tricesimumquintum, sex vncias hordeacei panis, & coctum modicè olus absque oleo in cibo habuit. Sentiens autem caligare oculos suos, & eorum corpus impetigine, & pumicea quadam scabredine contrahi, ad superiorem victum adiecit oleum: & vsque ad sexagesimumtertium vitæ suæ annum, hoc continentiæ cucurrit gradu, nihil extrinsecus aut pomorum, aut legaminis, aut cuiusliberei gustans. Inde cùm se videret corpore defatigatum, & propinquam putaret imminere mortem, à sexagesimoquarto anno, vsque ad octogesimum pane abstinuit, incredili feruore mentis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem Domini, quo cæteri solent remissius viuere. Fiebant autem ei de farina & comminuto olere sorbitiunculæ, cibo & potu vix quinque vncias appendentibus: licque complens ordinem vitæ, nunquam ante solis occasum, nec in diebus festis, nec in grauissima valetudine soluit ieiunium.

Hilarionis adhuc adolescentis abstinentia, & delectus ciborum. Post annum 21. Post 27. annum. Post 35. annum. Ab anno sexagesimo quarto vsque ad octogesimum. Nunquam ante solis occasum soluit ieiunium.

38. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ: Sunt præterea aliæ præeminentes vitæ conuersationes, quæ in eadem sancta Catholica Ecclesia seruantur, eorum inquam, qui ab omnibus carnibus abstinent, quadrupedibusque, & volatilibus, ac piscibus, quo item accedo, & alia diuersa vitæ instituta. Nam vnusquisque secundùm proprium laborem accipit mercedem. Et quidam sanè abstinent ab omnibus his, aliqui verò à quadrupedibus solùm, volatilibus verò, & reliquis vescuntur. Alij verò à volucribus abstinent, vruntur autem ouis & piscibus. Alij neque ouis vescuntur, alij piscibus solis. Alij etiam à piscibus abstinent, caseo verò vescuntur. Alij autem neque caseum sumunt. Iam verò adhuc alij etiam à pane abstinent, alij etiam ab arborum fructibus duris ac nucibus, & à coctis.

Abstinentia & delectus ciborum in Ecclesia varius. 1. Cor. 8.

39. IDEM haresi septuagesimaquinta contra Aerium: Erat Aerio semper fastidio magis, quàm humanæ conditionis, & dicebat: Quid est episcopus ad presbyterum? &c. Sed neque ieiunium, inquit, erit ordinatum. Hæc enim iudaica sunt, & dulcifluo seruitutis. Iusto enim [illegible] & reliquis. Si verò omnia [illegible] est, vt potiùm die Dominico ieiunent, quàm sabbato edant. Sæpè verò eadem quæ [illegible]

Certos ieiuniorum dies oppugnat Aerius hæresiarcha, eadem argumenta proferens quæ Lutherani &c.

Vtrum

Abſtinentia hebdomadę ſanctæ.

vt inquit, voluntate. In diebus autem Paſchatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones: ipſi à ſummo manè obſonantur, carneq́ue ac vino venas ſuas explentes, cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum hebdomadis Paſchatis perficiunt. Tametſi enim renunciatorium habeant hi vitæ modum, non tamen exercetur apud ipſos, ſed multo plus carnis eſus, & vini potus: niſi fortaſsè rari aliqui in medio ipſorum ex propria voluntate hoc velint: verùm plerique ipſorum magis vtuntur largis edulijs, carnis eſu, & vini potu, velut ſæpè dixi. Hæc ſunt quæ Aërius in mundo euomuit. Et paulò pòſt confutans eius ſententiam, ait Epiphanius: A quo verò non aſſenſum eſt in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quartâ, & profabbato ieiunium eſt in Eccleſia decretum? Si verò etiam oportet conſtitutionem Apoſtolorum proferre, quomodo illic decreuerunt quarta & profabbato ieiunium per omnia, excepta Pentecoſte, & de ſex diebus Paſchatis, quomodo præcipiunt nihil omninò accipere, quàm panem, & ſalem, & aquam, qualemq́ue diem agere, & quomodo dimittere in Illuceſcentem Dominicam, manifeſtum eſt. Quis autem magis de his nouit? hicne ſeductus homo, qui etiam nunc ſupereſt, & hucuſque in mundo verſatur, aut qui ante nos teſtes fuerunt? Habentes ante nos traditionem in Eccleſia, quiq́ue etiam à patribus traditum acceperunt, quemadmodum etiam hi à ſuis patribus didicerunt, qui ante ipſos fuerunt, quomodo Eccleſia acceptam à patribus ſuis veram fidem vſque huc continet, itemq́ue traditiones. Deinde verò ſi non de eodem argumento quartarum & profabbatorum ijdem Apoſtoli in conſtitutione dixiſſent, etiam aliter vndique demonſtrare poſſemus. Attamen de hoc exactè ſcribunt. Aſſumpſit autem Eccleſia, & in toto mundo aſſenſus factus eſt, antequam eſſet Aërius, & qui ab ipſo appellantur Aëriani. Fortaſſis enim & ob hoc iuſtiſſimum nomen accepit: Aërium enim ſpiritum habebat ex immunditia, quod ab aëreis ſpiritibus prauitatis, in ipſo contra Eccleſiam habitauit.

Attendant ad patres ſuos, qui in paraſceue curant cutem.

Ieiuniũ feriæ 4. & 6.

Citat cõſtitutiones Apoſtolorum lib. 5. cap. 21.

Delectus ciborum in hebdomada ſancta.

Ca. 19 lib. 5. Conſtitut. Apoſtol.

Traditio Eccleſiaſtica.

Ca. 21. lib. 5.

40. AVGVSTINVS in libro de hæreſibus ad Quoduultdeum, hæreſi quinquageſimatertia: Aeriani ab Aerio quodam ſunt nominati, qui cùm eſſet presbyter, doluiſſe fertur, quòd Epiſcopus non potuit ordinari: & in Arrianorum hæreſim lapſus, propria quoque dogmata addidiſſe nonnulla, dicens; orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere; nec ſtatura ſolenniter eſſe celebranda ieiunia, ſed cùm quiſque voluerit ieiunandum, ne videatur eſſe ſub lege.

Aëriana hęreſis.

Statos ieiunioni dies abrogãt Aëriani, & volunt ieiunia eſſe libera.

41. IOANNES Damaſcenus in libro de hæreſibus: Aeriani ab Aerio Pontico dicti ſunt. Fuit autem ſacerdos Euſtachij epiſcopi, eius cui Arianæ hæreſeos crimen obiectum eſt, filius. Cumq́ue ſibi epiſcopatum denegatum videret, multa contra Eccleſiam docere inſtituit, Arianorum nulli ſecundus. Adiecit autem quędam de ſuo. Negat enim quicquam offerendum eſſe pro mortuis. Ieiunium feria quarta, & ſexta, & quadraginta diebus ſeruari, & paſcha celebrari prohibet. ſtata hæc damnat omnia. Carnibus & cibis omnis generis vſus eſt ſine religione. Quòd ſi quis ieiunium ſeruare velit, id ab eo certis ſtatiſq́ue diebus ſeruari negat oportere, ſed quando volet. Negat enim ſe lege teneri; negat etiam quicquam inter præſbyterum & epiſcopum interęſſe.

Prohibet Aetius ieiunium 4. & 6. feriæ, ac Quadrageſimæ.

Abſtinentiã à carnibus nihili facit.

Lege teneri nõ vult hæreticus.

1. B HIERONYMVS in caput quartum epiſtolæ ad Galatas: Dicat aliquis: Si dies obſeruare non licet, & menſes, & tempora, & annos, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium Quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honore martyrum tempora conſtituta. Ad quod, qui ſimpliciter reſpondebit, dicet, non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe, quos noſtros. Nos enim non azymorum Paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis. Nec ſeptem, iuxta morem Iſrael, numeramus hebdomadas in Pentecoſte: ſed Spiritus ſancti veneramur aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum omnes pariter veniremus. Non quo celebrior ſit dies illa, qua conuenimus: ſed quo quacunque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lętitia maior oriatur. Qui verò oppoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales eſſe; nec per paraſceuen tantùm Chriſtum crucifigi, & die Dominica reſurgere: ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci Dominicâ. Ieiunia autem & congregationes inter dies, propter eos & à viris prudentibus conſtitutos, qui magis ſeculo vacant quàm Deo: nec poſſunt, immò nolunt, toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus, Deo orationum ſuarum offerre ſacrificium. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca, quæ ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi, ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet, vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indefinenter celebrare gaudentibus: Non ita & Iudæis fas eſt omni tempore immolare agnum, pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie.

Argumenta contra certos ieiunio- rũ & feſtiuitatum dies.

Reſponſio vna.

Altera.

Ieiuniorum dies propter quos potiſſimum inſtituti.

2. LEO ſermone tertio & quarto de ieiunio ſeptimi menſis, vt ſupra quæſtione præcedenti, II teſtimonio vigeſimoprimo & ſequenti.

3. ITEM ſermone quarto de quadrageſima, ibidem III teſtimonio quadrageſimoprimo.

4. BASILIVS in oratione ſecunda de ieiunio, ibidem teſtimonio octauo.

1. C HIERONYMVS libro ſecundo aduerſus Iouinianum, capite quinto: Sequar ergò veſtigia propoſitionis expoſitæ: & antequam ad ſcripturas veniam, doceamq́ue ex eis Deo grata ieiunia, & acceptabilem continentiam, argumentis philoſophorum argumenta componam: & probabo, non Empedoclis, & Pythagoræ nos dogma ſectari, qui, propter μετεμψύχωσιν. omne quod mouetur & viuit, edendum non putant: & eiuſdem criminis reos arbitrantur, qui abietem quercumq́ue ſuccideriſ, cuius parricidę ſunt & venefici: ſed venerari conditorem noſtrum, qui in vſus hominum cuncta creauit.

Ieiunia Deo grata eſſe, ex ratione.

2. ET capite decimo: Hęc de argumentis Philoſophorum, exemplisq́ue diſſerui. nunc ad exordium generis humani, id eſt, ad noſtra tranſiens, docebo primum Adam in paradiſo accepiſſe præceptum, vt cætera poma comedens, ab vna arbore ieiunaret. Beatitudo paradiſi abſque abſtinentia cibi non potuit dedicari. Quandiu ieiunauit, in paradiſo fuit: comedit,

Idẽ ex ſcripturis veteris teſtamenti. Geneſa.

Genes.4. dit, & erectus est: ejectus, statim duxit vxorem.

Genes.1. Qui ieiunus in paradiso virgo fuerat, satur in terra, matrimonio copulatur: & tamen ejectus, non protinus accepit licentiam carnium vescendarum; sed tantùm poma arborum, & fruges segetum, & herbarum olera ei traduntur in cibum: vt exul quoque paradisi, non carnibus, quæ in paradiso non erant, sed similitudine frugum paradisi vesceretur. Postea verò videns Deus, quòd diligenter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia, & spiritus eius in his permanere non posset, quia erant caro, opera carnis diluuio condemnauit, & auidissimam hominum gulam probans, dedit eis licentiam comedendarum carnium: vt, dum sibi intelligunt licere omnia, non desiderent magnoperè quod licebat, ne mandatum in causam verterent prævaricationis. Quanquam & tunc ex parte imperatum ieiunium sit. Nam cùm alia munda dicantur, alia immunda: & in arca Noë de immundis bina, de mundis introducuntur imparia: & vtique immundorum esus ablatus sit, ne sine causa dicerentur immunda: ex parte ieiunium dedicatum est, docens abstinentiam omnium in quorundam recisione. Cur perdidit Esau primogenita sua? Nónne propter cibum? impatientiamque gulæ lachrymis emendare non potuit. Ejectus de AEgypto populus Israel, & in terram repromissionis lacte & melle manantem introducendus, AEgyptias carnes, & pepones, aliaque desiderat. Vtinam, inquit, obissemus percussi à Deo in terra AEgypti, quando super ollas carnium sedebamus. Et iterum: Quis nos pascet carnibus? Venerunt in mentem nobis pisces, quos in AEgypto comedebamus gratis, & cucumeres, & pepones, & porri, & cepæ, & alia: at nunc anima nostra arida, nihil nisi manna oculi nostri conspiciunt. Angelorum cibum contemnentes, carnes AEgyptias suspirabant. Moyses quadraginta diebus & noctibus ieiunus in monte Sina, etiam tunc probans non in pane solo viuere hominem, sed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur: populus autem satur, idola fabricatur. Ille, vacuo ventre, legem accipit, scriptam digito Dei: iste, manducans & bibens, consurgensque ludere, aurum conflat in vitulum, & AEgyptium bouem præfert Domini maiestati. tot dierum labor, vnius horæ saturitate perit. Frangit audacter Moyses tabulas: sciebat enim Dei sermonem non posse audire temulentos. Incrassatus est, & pinguefactus, & dilatatus, & recalcitrauit dilectus, & dereliquit Dominum qui fecerat eum, & abscessit à Deo salutari suo. Vnde & in eodem Deuteronomio præcipitur: Ne cùm manducaueris & biberis, & domos optimas ædificaueris, ouibus, & bubus tuis multiplicatis, & argento, & auro, extollatur cor tuum, & obliuiscaris Domini tui. Denique manducauit populus, & incrassatum est cor eius, ne videret oculis, & audiret auribus, & corde conijceret: & vultum ieiunantis Moysi, & iuxta Hebraicam veritatem, Dei confabulatione cornutum, pastus & pinguior populus sustinere non potuit. Quamobrem & Dominus noster atque Saluator, non ob differentiam virginitatis & nuptiarum, vt quidam putant, sed ob ieiuniorum consortia, Moysen & Eliam, transfiguratus in monte, secum ostendit in gloria. Quanquam Moyses & Elias typum propriè legis prophetarumque monstrauerint, sicut manifestè Euangelij scriptura testatur: Dicebant ei exitum, quem completurus erat in Ierusalem. passionem enim Domini, non virginitas & nuptiæ, sed lex nanciscatur. & prophetæ. Quòd si contentiosè in Moyse nuptias, in Elia virginitatem dixerint demonstrari: breuiter audiant Moysen mortuum & sepultum, Eliam igneo curru raptum, ante immortalem esse cœpisse, quàm mortuum. Sed nec secunda conscriptio tabularum absque ieiunio potuit impetrari. quod ebrietas perdiderat, inedia reperit. Ex quo ostenditur, posse nos per ieiunium redire in paradisum, vnde per saturitatem fueramus ejecti. In Exodo aduersus Amalech, oratione Moysi & totius populi, vsque ad vesperam ieiunio dimicatum est. Iesus, filius Naue, stationem imperauit soli & lunæ: & inediam plus quàm vnius diei, victoris exercitus protelauit. Saul, sicut in Regnorum primo libro scribitur: Maledictus, inquit, qui ederit panem vsque ad vesperam, donec vlciscar me de inimicis meis. Et non gustauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantique fuit authoritas stationis semel Domino destinatæ, vt Ionathas, qui causa victoriæ extiterat, deprehenderetur sorte, & ignorantiæ crimen declinare non posset, patrisque in se concitaret manum, & vix populi precibus saluaretur. Elias, quadraginta dierum ieiunio præparatus, Deum vidit in monte Oreb, & audit ab eo: Quid tu hîc Elia? Multo familiarior ista vox, quàm illa in Genesi: Adam, vbi es? Illa enim pastum terrebat & perditum: hæc ieiunanti famulo blandiebatur. Congregatum Samuel populum in Maspha, indicto ieiunio roborauit, & fecit hostibus fortiorem. Assyriorum impetum, & potentiam Sennacherib, Ezechiæ regis lachrymæ, saccus, & humiliatio victûs, fregit, prostrauit, & vicit. Et econtrario cluitas Niniue imminentem iram Domini ieiuniorum miseratione detorsit: quam & Sodoma placâsset, & Gomorrha, si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante concitare ieiunio. Achab, rex impiissimus, vt sententiam Dei subterfugeret, & euersio domûs eius differretur in posteros, ieiunio impetrauit & sacco. Anna, vxor Helcanæ, inanem cibo ventrem, filio meruit implere. Periclitantur in Babylone Magi, omnis coniector, & hariolus, & harúspex cæditur. Daniel & tres pueri reuolationem merentur ieiunio: & pasti leguminibus, pulchriores sunt, & prudentiores ijs, qui de mensa regis carnibus vescebantur. Deinde scriptum est, quòd Daniel tribus hebdomadibus ieiunauerit, panem suauem non manducauerit, caro & vinum non intrauerit in os eius, oleo vnctus non sit, & venerit ad eum angelus, dicens: Daniel, homo miserabilis es. Qui Deo miserabilis apparuerat, post ieiunium leonibus in lacu fuit horribilis. Quàm pulchra res, quę placat Deum, leones mitigat, dæmones terret? Mittitur ad eum (licèt hoc in Hebraicis voluminibus non inuenerimus) Habacuc messorum prandium portans. talem enim discophorum media meruerat hebdomadis. Dauid, periclitante, filio post adulterium, ἐμολύνθη in cinere & ieiunio iacit, dicens: Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Et infirmata sunt in ieiunio genua mea. Et certè iam audierat à Nathan: Dominus abstulit à te hoc peccatum. Samson, & Samuel vinum & siceram non bibunt: erant enim filij repromissionis, & per abstinentiam ieiuniumque concepti. Aaron & cæteri sacerdotes ingressuri templum, omne quod potest inebriare, non potant, ne moriantur. ex quo intelligimus, mori eos, qui in Ecclesia non sobrij ministrârint. Quamobrem expro-

Exod.16.

Numer.11.

Psalm.77.

Exod.24. Deut.8. Matth.4. Exod.32.

Deut.32.

Deut.8.

Matth.13.

Exod.34.

Matth.17.

Deut.34. 4.Reg.2.

Exod.34. Deut.9. Per ieiunium redditur ad paradisum. Exod.17.

Ibidem.

Ioſ.10.

1.Reg.14.

3.Reg.19.

Genes.3.

1.Reg.7.

2.Paral.32. Iſaiæ 37.

Ioan.3.

3.Reg.21.

1.Reg.1.

Daniel.1.

Daniel.10.

Daniel.14.

2 Regum.

Pſalm.101.

Pſalm.108.

Iudic.13. 1.Reg.1.

Leuit.10.

Amos 2. exprobratur Israëli: Potum dabatis Nazaræis meis vinum. Ionadab, filius Rechab, præcepit filijs suis, vt non biberent vinum vsque in æternum. Quibus cùm offerret Ieremias vinum, vt biberent: & illi bibere noluissent: loquitur Ierem. 35. Dominus per Prophetam: Quia obedistis præcepto Ionadab patris vestri, non deficiet vir de stirpe Ionadab, filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Probat idē noui testamenti scriptoris. Luc. 2. Matth. 3. 3. CAPITE vndecimo: In foribus Euangelij Anna, filia Phanuelis, vniuira inducitur, semperque ieiunans. Et Dominum virginem longa castitas, longaque ieiunia suscepêre. Præcursor eius, & præco Ioannes locustis alitur, & siluestri melle, non carnibus: habitatioque deserti, & incunabula monachorum, talibus inchoantur alimentis. Sed & ipse Dominus baptisma suum quadraginta dierum ieiunio dedicauit, & acriora dæmonia docuit non nisi oratione & ieiunijs posse superari. Cornelius centurio, vt Spiritum sanctum acciperet ante, quàm baptisma, eleemosynis meruit, crebrisque ieiunijs. Paulus Apostolus post famem & fitim, & cæteros labores suos, & pericula latronum, naufragia, solitudines, crebra ieiunia enumerat. Et discipulo Timotheo dolenti stomachum, & infirmitates plurimas sustinenti, suadet vini modicam potionem. Iam noli, inquit, aquam bibere. Cui autem dicit, Iam noli aquam bibere, ostendit eum aquam ante potâsse. quod non concederet, nisi crebræ infirmitates, & dolor stomachi postulâssent. Reprobat quidem Apostolus eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam, ad destruenda, & contemnenda, & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem sagittæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Vir quippe in laboribus laborat sibi, & vim facit in interitum suum. Et à diebus Ioannis Baptistæ, ieiunatoris & virginis, regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Timemus enim ne ab aduentu æterni iudicis, ficut in diebus diluuij, & euersionis Sodomæ & Gomorrhę, deprehendamur manducantes, & bibentes, & nubentes, & nuptui tradentes. nam & diluuium, & ignis de cælo saturitatem pariter & nuptias, quas deleret, inuenit. Nec mirum, si omne quod in macello venditur, Apostolus emi iubeat, & comedi: cùm idololatris, adhuc in templis idolorum, quasi idolothyta vescentibus, pro summa abstinentia fuerit, cibis tantùm abstinere gentilium. Quòd si loquitur ad Romanos: Is, qui manducat, non manducantem non spernat: &, qui non manducat, manducantem non iudicet: non inter ieiunia & saturitatem æqualia merita dispensat, sed contra eos loquitur, qui in Christum credentes, adhuc Iudaizabant, & eos, qui ex gentibus crediderant, monet, vt ne scandalizent illos cibo suo, qui adhuc in fide infirmiores erant. Denique & in consequentibus hoc ipsum sonat: Scio, & confido in Domino Iesu, quòd nihil commune per seipsum est, nisi ei, qui existimat quid commune esse, illi commune est. si enim propter cibum frater tuus contristatur, iam non secundùm charitatem ambulas. noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est. Non ergò blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnum Dei esca & potus. Ac, ne quis putaret hoc de ieiunijs dici, & non de superstitione Iudaica, statim edisserit: Alius credit manducari omnia: qui autem infirmus est, olera manducat. Et rursum: Alius iudicat diem plus, quàm diem, alius iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit diem, Domino sapit, & qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. &, qui non manducat, Domino non manducat: & gratias agit Deo. Qui enim adhuc infirmi erant in fide, & alias carnes mundas, alias arbitrabantur immundas: & inter diem & diem esse aliquid existimabant, verbi gratia, sanctius esse sabbatum, & neomenias, & scenopegiam, quàm reliquos dies, iubentur olera manducare: quæ indifferenter comeduntur ab omnibus. qui verò firmioris erant fidei, omnes carnes, & dies omnes, æquales esse credebant. Illud autem, quod proponere aduersarius ausus est, Dominum voratorem, & potatorem vini à Pharisæis appellatum: & quia ad epulas ierit nuptiarum, & conuiuia non despexerit peccatorum: existimo quòd nobiscum faciat. Ille est Dominus, vt arbitraris, vorator: qui quadraginta diebus Christianorum ieiunium sanctificaqit: qui beatos appellat esurientes & sitientes: qui escam habere se dicit, non quam discipuli suspicabantur, sed quæ in perpetuum non periret: qui de die crastino cogitare prohibet: qui cùm esuriisse & sitisse dicatur, & isse frequenter ad prandia, excepto mysterio, quod in typum suæ passionis expressit, & probandi corporis veritate, nec gulæ scribitur seruisse, nec ventri: qui diuitem purpuratum propter epulas narrat in tartaro, & Lazarum pauperem ob inediam dicit esse in sinu Abrahæ: qui, quando ieiunamus, vngi caput, & lauari faciem præcipit, vt non gloriæ hominum, sed Domino ieiunemus: qui comedit quidem post resurrectionem partem piscis assi, & fauum, non propter esuriem, & gutturis suauitatem, sed vt veritatem sui corporis comprobaret. nam quotiescunque mortuum suscitauit, iussit ei dare manducare, ne resurrectio phantasma putaretur. Et Lazarus, post resurrectionem ob hanc causam scribitur cum Domino isse conuiuium. Nec hoc dicimus, quòd negemus pisces, & cætera, si voluntas fuerit, in cibo esse sumenda: sed quo modo nuptijs virginitatem, ita saturitati, & carnibus ieiunia, spiritumque præferimus. Si autem Petrus hora sexta pransurus ascendit in cœnaculum, fortuita esuries non facit præiudicium ieiuniorum. hoc enim modo & Dominus, qui ad puteum Samariæ hora sexta fessus resedit, & bibere voluit: omnibus incumbet necessitas, velint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autem fieri, vt vel sabbatum esset, vel dies Dominicus, & post bidui, triduique ieiunium hora sexta esurierit. nunquam enim crediderim Apostolum, si ante vnam diem cœnauerat, epulisque distentus fuerat, alterius diei esurisse meridie. quòd si cœnauit pridiè, & sequenti die esuriuit ante prandium: non existimo, quòd vsque ad satietatem comederit, qui tam citò potuit esurire. Porrò, si per Isaiam loquitur Deus, quòd non tale ieiunium elegerit, dicens, In diebus ieiuniorum vestrorum inueniuntur voluntates vestræ: & subiectos percutitis: & in iudicio, & in lites ieiunatis, & cæditis pugnis: non tale ieiunium elegi, dicit Dominus: quale elegerit, docet: Frange esurienti panem tuum, & pauperes sine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti: & domesticos seminis tui ne despicias. Non igitur ieiunium reprobauit, sed, quale vellet, ostendit. Neque enim ventris esuries accepta

Aggreditur solutionem argumentorum contra ieiunium. 1. Tim. 4. Apostolus Paulus quos moneat de ciborum abstinentia.

Matth. 11.

Luc. 17.

1 Cor. 10. Quomodo iubeat Apostolus omnia emi in macello. Rom. 14. Quomodo manducantem iudicari vetat. Meritum ieiunij.

Matth. 11

Ioan. 8.

Matth. 4. Christus ieiunio quadragesimale sanctificauit. Matth. 5. Ioan. 4. Matth. 6. Matth. 26.

Luc. 16.

Matth. 6.

Luc. 24.

Marc. 5.

Ioan. 11.

Ioan. 4.

Isaiæ 58.

Apud Isaiã nõ reprobatur ieiunij.

est

est Deo, quam lites, & rapinæ, & luxuria destruunt. Si non vult ieiunium Deus, quomodo
Leuit. 16. in Leuitico præcipit, vt septimo mense, decima mensis, omnis populus ieiunet vsque ad vesperam: & qui non afflixerit animam suam, moriatur, & exterminetur de populo suo? Quare sepulcra concupiscentiæ, vbi carnibus deditus populus ruit, vsque hodiè in solitudine perseuerant, & crassus populus ortygometram scribitur ad choleram vsque ructâsse? Cur homo
Numer. 11. Dei, ad cuius prophetiam manus aruerat regis
3. Reg. 13. Ieroboam, quia manducauit contra edictum Dei, ilicò percussus est? & leo qui asinam custodiuit intactam, prophetæ leuanti se de prandio non pepercit? Qui ieiunus miracula fecerat, pransus, ilicò saturitatis pœnas luit. Sed & Iohel clamitat: Sanctificate ieiunium: prædicate
Iohel. 2. Ieiunium sanctificatur cæteris operibus bonis, & curationi peccatorum proficit. curationem: vt monstraretur, ieiunium sanctificari cæteris operibus, & sanctificatum ieiunium curationi proficere peccatorum. Quo modo autem virginitati veræ, non præiudicat imitatio virginum diaboli: ita nec veris ieiunijs, cossorum Isidis & Cybeles, & quorundam ciborum in æternum abstinentia: maximè cùm apud illos ieiunium panis, sagina carnium compensetur. Et, sicut signa, quæ faciebat Moyses, imitabantur signa AEgyptiorum,
Exod. 7. sed non erant in veritate: nam virga Moysi, virgas Magorum deuorabat: ita per omnia, quæ in æmulationem Dei facit diabolus, non religionis nostræ superstitio, sed nostra arguitur negligentia, id nolentium facere, quod bonum esse, etiam seculi homines non ignorant.

4. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæreti octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho hæresis Iouinianistarum orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam.
Iouiniani hæresis nihil prodesse ieiunia, vel à cibis aliquibus abstinentiam.

5. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Vercellenses, vt supra quæstione præcedenti, B testimonio decimooctauo.

6. AVGVSTINVS epistola centesima decimaoctaua ad Ianuarium, capite secundo: Alia verò, quæ per loca terrarum regionesque variantur &c. vt supra de Præceptis Ecclesiæ quæstione sexta, B testimonio octauo.

7. AD Romanos decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit. Ideò necessitate subditi estote non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

1. D AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterum: Quòd ergò me consulis, verum sabbato liceat ieiunare: Respondeo, si nullo modo liceret, profectò quadraginta continuos dies nec Moyses, nec Elias, nec ipse Dominus ieiunâsset. Verùm ista ratione concluditur, etiam Dominico die non illicitum esse ieiunium. Et quisquis tamen hunc diem ieiunio decernendum putauerit,
De ieiunio Sabbati.

sicut quidam ieiunantes sabbatum obseruant, non paruo scandalo erit Ecclesiæ, nec immeritò: In his enim rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, vel institutа maiorum pro lege tenenda sunt. Et post multa: Si autem quoniam huic, (Vrbico scilicet) quantum potui, sufficienter respondisse me puto, de hac re sententiam meam queris, ego in Euangelicis & Apostolicis literis, totoque instrumento, quod appellatur Testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Et paucis interiectis: Et de die quidem sabbati facilior causa est, quia & Romana ieiunat Ecclesia, & aliæ nonnullæ, etiamsi paucæ, siue illi proximę, siue longinquę: die autem Dominico ieiunare, scandalum est magnum, maximè postea quàm innotuit detestabilis multumque fidei Catholicę, scripturisque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum, qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem, per quod factum est, vt ieiunium diei Dominici horribilius haberetur. Nisi fortè aliquis idoneus sit, nulla refectione interposita, vltra hebdomadam perpetuare ieiunium, vt ieiunio quadraginta dierum, quantum potuerit, appropinquet, sicut aliquos fecisse cognouimus. Nam & ad ipsum quadragenarium numerum peruenisse quendam, à fratribus fide dignissimis nobis asseueratum est. Quemadmodum enim veterum patrum temporibus, Moyses & Elias, nihil contra prandia sabbatorum fecerunt, cùm diebus quadraginta ieiunauerunt: ita qui potuerit septem dies ieiunando transire, non sibi ad ieiunandum eligit Dominicum diem, sed in ipsum inuenit, quos ieiunaturum se vouit plurimos dies. Ieiunium tamen etiam continuatum, si in hebdomade soluendum est, nullo congruentius, quàm Dominico die soluitur. Si autem post hebdomadem corpus reficitur, non vtique ad ieiunandum dies Dominicus eligitur, sed in numero, quem voueri placuit, inuenitur. Rursus post nonnulla: Cur autem quarta & sexta maximè ieiunet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit, à vespera incipiens. Sed Matthæus Euangelista, quintam sabbati dicit fuisse primam diem azymorum, quia eius vespera sequente, futura erat cœna Paschalis, qua cœna incipiebat azymum, & ouis immolatio manducari. Ex quo colligitur, quartam sabbati fuisse, quando ait Dominus: Scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Ac per hoc dies ipse ieiunio deputatus est, quia sicut Euangelista sequitur, & dicit, Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & consilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent. Intermisso autem vno die, de quo dicit Euangelium: Prima autem azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere pascha? Hoc ergò die intermisso, passus est Dominus, quod

Consuetudo Ecclesiæ.

Ieiunij præceptum in nouo testamento.

Ieiunium Sabbati.

Diei Dominicæ ieiunium.

Ieiunij integrorum quadragenta dierum.

Votum ieiunij.

Ieiunij 4. & 6. feriæ cur vsitati. Matth. 26.

Ioan. 19. Matth. 26.

Ibidem.

quod nullus ambigit, ſexta ſabbati; quapropter & ipſa ſexta rectè ieiunio deputatur: ieiunia quippe humilitatem ſignificant. Vnde dictum eſt: Et humiliabam in ieiunio animam meam. Sequitur ſabbatum, quo die caro Chriſti in monumento requieuit, ſicut in primis operibus mundi requieuit Deus die illo ab omnibus operibus ſuis. Hinc exorta eſt iſta in reginæ illius veſte varietas, vt alij, ſicut maximè populi Orientis, propter requiem ſignificandam mallent relaxare ieiunium; alij propter humilitatem mortis Domini ieiunare, ſicut Romana & nonnullæ Occidentis eccleſiæ. Quod quidem vno die, quo Paſcha celebratur, propter renouandam rei geſtæ memoriam, quia diſcipuli humanitus mortem Domini doluerunt, ſic ab omnibus ieiunatur, vt etiam illi ſabbati ieiunium deuotiſſimè celebrent, qui cæteris per totum annum ſabbatis prandent, vtrunque videlicet ſignificantes, & in vno anniuerſario die luctum diſcipulorum, & cæteris ſabbatis quietis bonum. Duo quippe ſunt, quæ iuſtorum beatitudinem, & omnis miſeriæ finem ſperari faciunt, mors, & reſurrectio mortuorum. Sed quoniam non inuenimus, vt iam ſupra commemoraui, in Euangelicis & Apoſtolicis literis, quæ ad noui Teſtamenti reuelationem propriè pertinent, certis diebus aliquibus euidenter præceptum obſeruanda eſſe ieiunia; & ideò res quoque iſta, ſicut aliæ plurimæ, quas enumerare difficile eſt, inuenit in veſte illius filiæ regis, hoc eſt, Eccleſiæ, varietatis locum, indicabo tibi quid mihi de hoc requirenti reſponderit venerandus Ambroſius, à quo baptizatus ſum, Mediolanenſis Epiſcopus. Nam cùm in eádem ciuitate mater mea mecum eſſet, & nobis adhuc catechumenis parum iſta curantibus, illa ſolicitudinem gereret, vtrum ſecundùm morem noſtræ ciuitatis ſibi eſſet ſabbato ieiunandum, an eccleſiæ Mediolanenſis more prandendum, vt hac eam cunctatione liberarem, interrogaui hoc ſupradictum hominem Dei. At ille; Quid poſſum, inquit, hinc docere amplius, quàm ipſe facio? Vbi ego putaueram nihil eum iſta reſponſione præcepiſſe, niſi vt ſabbato pranderemus. Hoc quippe ipſum facere ſciebam; ſed ille ſecutus adiecit Quando hîc ſum, non ieiuno ſabbato; quando Romæ ſum, ieiuno ſabbato: & ad quamcunque Eccleſiam veneritis, inquit, eius morem ſeruate, ſi pati ſcandalum non vultis, aut facere. Hoc reſponſum retuli ad matrem, eiqúe ſuffecit, nec dubitauit eſſe obediendum: hoc etiam nos ſecuti ſumus. Sed quoniam contingit, maximè in Aphrica, vt vna Eccleſia, vel vnius regionis Eccleſiæ, alios habeant ſabbato prandentes, alios ieiunantes; mos eorum mihi ſequendus videtur, quibus eorum populorum congregatio regenda commiſſa eſt.

Pſalm. 34.

Cur quædã Eccleſiæ ſabbato ieiũant, quædã non item.

Sabbatum paſchale vbique ieiunatur.

Ambroſij reſponſio de ieiunio ſabbati, & etiam refert epiſtola 118. ad Ianuariũ cap. 2.

2. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina de fide Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ: Communiones autem, ſiue ſynaxes fieri ordinatæ ſunt ab Apoſtolis quarta, & proſabbato, & Dominica. Quarta verò & proſabbato ieiunium ſtatutum eſt vſque ad horam nonam. Nam illuceſcente quarta, aſſumptus eſt Dominus, & proſabbato crucifixus eſt. Et tradiderunt Apoſtoli, vt in his diebus ieiunia fierent: ita vt impleatur dictum hoc: Quum ablatus fuerit ab ipſis ſponſus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus ei, qui pro nobis paſſus eſt, ieiunium nobis conſtitutum eſt: ſed vt conſitea-

Ieiunij 4. & 6 feriæ ab Apoſtolis inſtitutum.

Matth. 9. Marc. 2. Luc. 5.

mur ad noſtram ſalutem Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit: & vt pro peccatis noſtris, ieiunia nobis apud Deum ſupputentur. Et per totum quidem annum ieiunium hoc ſeruatur in eadem ſancta Catholica Eccleſia, quarta, inquam, & proſabbato, vſque ad horam nonam, excepta ſola Pentecoſte, per totos quadraginta dies, in quibus neque genua flectuntur, neque ieiunium imperatum eſt. Cæterùm pro communionibus, quæ quarta & proſabbato ad horam nonam fiunt, in die Dominica matutinis horis communiones fiunt. Inſuper verò, in quinquaginta diebus Pentecoſtes, de quibus dixi, non eſt ieiunium: neque in die Epiphaniorum, hoc eſt, apparitionis & aduentus, quando natus eſt in carne Dominus, ieiunare licet, etiamſi contingat vt ſit quarta, aut proſabbatum. Verùm ex bono propoſito, pietatis exercitatores in ipſa Eccleſia ſemper ieiunant, excepta Dominica & Pentecoſte, ſemper item vigilias agunt. At verò Dominicas omnes delicatas ducit ſancta hæc Catholica Eccleſia, & communiones manè perficit, & non ieiunat. Inconſentaneum enim eſt in Dominica ieiunare. Porrò quadrageſimam ante ſeptem dies ſancti Paſchatis, ſimiliter ſeruare ſolet eadem Eccleſia, in ieiunijs perſeuerans, Dominicis verò omninò non, neque in ipſa quadrageſima. Cæterùm per ſex dies ipſius Paſchatis, omnes populi in ſiccorum eſu perſeuerant, pane, inquam, & ſale & aqua tunc vtentes ad veſperam. Sed & pietatis ſtudioſi duplas & triplas ac quadruplas tranſmittunt, & aliqui totam hebdomadam, vſque ad gallicinium Dominicæ illuceſcentis.

Pro peccatis ſupputantur apud Deum ieiunia.

Monachorũ ieiunia.

Quadrageſimę ieiunium.

Arctior abſtinentia per ſex dies ante paſcha, & ciborum delectus.

3. CALIXTVS primus Pontifex & martyr in epiſtola prima ad Benedictum Epiſcopum, capite primo: Ieiunium, quod ter in anno apud nos celebrare didiciſti, conuenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus, vt ſicut annus per quatuor voluitur tempora, ſic & nos quaternum ſolenne agamus ieiunium, per anni quatuor tempora. Et ſicut replemur frumento, vino & oleo ad alenda corpora, ſic repleamur ieiunio ad alendas animas, iuxta prophetæ Zachariæ vocem, qui ait: Factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitaui, vt affligerem vos, quum ad iracundiam prouocâſſent me patres veſtri, & non ſum miſertus: ſic conuerſus cogitaui in diebus iſtis, vt benefaciam Ieruſalem & domui Iuda. Nolite timere. Hæc ſunt verba quæ facietis: Loquimini veritatem vnuſquiſque cum proximo ſuo, veritatem & iudicium pacis iudicate in portis veſtris, & vnuſquiſque malum contra amicum ſuum ne cogitetis in cordibus veſtris, & iuramentum mẽdax ne diligatis. Omnia enim hæc ſunt, quæ odiui, dicit Dominus exercituũ. Et factum eſt verbum Domini exercituũ ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Ieiunium quarti, & ieiunium quinti, & ieiunium ſeptimi, & ieiunium decimi erit domui Iudę in gaudium, & in lætitiam, & in ſolennitates præclaras. veritatem tantùm & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. In hoc ergò omnes nos vnanimes oportet eſſe, vt ſecundùm Apoſtolicam doctrinam, idipſum dicamus omnes, & non ſint in nobis ſchiſmata. Simus autem perfecti in eodem ſenſu, & in eadem ſententia, in cuius operis deuotiõne gratulamur dilectionem tuam eſſe conſortem. Non decet enim à capite membra diſſidere, ſed, iuxta ſacræ Scripturæ teſtimonium, omnia membra caput ſequantur.

Ieiuniũ 4. temporum, & cur inſtitutum.

Ieiuniũ ad alendas animas cõferit.

Zachar. 8.

1. Cor. 1.

1. Cor. 12.

Romana Eccleſia omnium aliarum mater.

Nulli verò dubium eſt, quòd Apoſtolica Eccleſia mater ſit omnium Eccleſiarum, à cuius vos regulis nullatenus conuenit deuiare. Et ſicut Dei filius venit facere voluntatem patris, ſic & vos voluntatem veſtræ impleatis matris, quæ eſt Eccleſia, cuius caput (vt prædictum eſt) Romana exiſtit Eccleſia. Quicquid ergò ſine diſcretione iuſtitiæ contra huius diſciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

4. LEO Magnus ſermone primo de Pentecoſte: Ipſe enim ſpiritus veritatis, facit domum gloriæ ſuæ luminis ſui nitore fulgere, & in templo ſuo nec tenebroſum aliquid vult eſſe, nec tepidum: De qua ope atque doctrina etiam ieiuniorum nobis, atque eleemoſynarum eſt collata purgatio. Nam hunc venerabilem diem, ſequitur ſaluberrimæ obſeruantiæ conſuetudo, quam vtiliſſimam ſibi omnes ſancti ſemper experti ſunt, & ad quam ſedulò celebrandam, paſtorali vos ſolicitudine cohortamur, vt ſi quid macularum proximis diebus negligentia incauta contraxerit, id & ieiunij cenſura caſtiget, & deuotio pietatis emendet. Quarta igitur, & ſexta feria ieiunemus: ſabbato autem in idipſum conſueta deuotione vigilias celebremus.

Ieiunium poſt Pentecoſten.

Ieiunij cenſura caſtigantur maculæ peccatorum.

Feriæ 4. & 6. ieiuniorum cum vigilijs ſabbati.

5. ET ſermone ſecundo de Pentecoſte: Ad præſentem autem ſolennitatem, etiam iſta nobis eſt aſſumenda deuotio, vt ieiunium, quod ex Apoſtolica traditione ſubſequitur, ſancta obſeruantia celebremus: quia & hoc inter maxima ſancti Spiritus dona numerandum eſt, quòd nobis aduerſum illecebras carnis, & inſidias diaboli, ieiuniorum ſunt collata præſidia, quibus omnes tentationes, Deo adiuuante, vincamus. Quarta igitur & ſexta feria ieiunemus: ſabbato autem apud beatum Petrum Apoſtolum vigilias celebremus, patrocinante eodem ſpiritu orationibus noſtris, vt in omnibus miſericordiam Dei obtinere mereamur.

Ieiunium poſt pentecoſten ex Apoſtolica traditione obſeruatur. Vtilitas ieiuniorum.

Feriæ 4. & 6. ieiuniorum cum vigilijs ſabbati.

6. IDEM ſermone octauo & nono de ieiunio ſeptimi menſis, vt ſupra quæſtione præcedenti, B teſtimonio vigeſimoquinto & ſequenti.

7. ITEM ſermone octauo de ieiunio decimi menſis, vt ibidem, B teſtimonio trigeſimoquarto.

8. RABANVS Maurus libro ſecundo de inſtitutione clericorum, capite vigeſimoquarto, vt ſupra quæſtione præcedenti, A teſtimonio vigeſimoſecundo.

9. CONCILIVM Moguntinum capite trigeſimoquarto, 10. SALEGVNSTADIENSE canone ſecundo, 11. BERNARDVS in vigilia S. Andreæ, vt ſupra in præceptis Eccleſiæ, quæſtione decimaquarta, de ieiunijs, teſtimonio quarto & ſequentibus.

Quadrageſimæ ieiunij D. Ignatij tempore. Ieiunium hebdomadæ ſanctæ, item 4. & 6. feriæ.

12. IGNATIVS in epiſtola ad Philippenſes: Quadrageſimam verò nolite pro nihilo habere: imitationem enim continet Dei conuerſationis. Hebdomadam etiam paſſionis nolite deſpicere. Quarta verò, & ſexta feria ieiunate, reliquias pauperibus porrigentes.

13. EPIPHANIVS in compendiaria vera doctrina &c. vt paulo ſuperius D teſtimonio ſecundo.

Qualis debeat eſſe Quadrageſimæ obſeruatio.

Daniel. 5.

14. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paſchali ad totius AEgypti Epiſcopos: Iuſtum eſt, cunctos Domini timore purgatos, dignam peragere ſolennitatem, continentijs quoque ac ieiunijs redimere caſtitatem, & dormientem ſenſum, vigili ſuſcitare fide, imitariqúe ſapentiſſimum Danielem, de quo ſcribitur: Eſt vir in regno tuo, in quo eſt Spiritus Dei, & in diebus patris tui vigilantia, & ſapientia inuenta ſunt in eo. Qui enim curam ſui gerunt, vt ad meliora proficiant, habentes legem quaſi fortiſſimum ducem, parent imperijs eius, & venientia contra ſe peccata ſubuertunt, ſplendore operum illuſtrantes Paſchę feſtiuitatem: & ſecuritate conſcientiæ, perturbationum iacula negligentes, ſpe anticipant victoriam. Qui autem horum imitatores ſunt, antequam ineant prælium, deſiderio virtutis palmam occupant triumphorum, coronamqúe victores lubricę voluptatis in cęleſtibus poſſident reuelata facie, animo contemplantes vociferabuntur & dicent: Dominus Deus fortitudo mea, & ponet pedes meos in conſummationem, ſuper excelſa ſtatuens me, vt vincam in cantico eius. Nec putemus, fratres chariſſimi, certamen eſſe perpetuum, vt idcircò laſſemur, ſed ſciamus finem huius coronam eſſe iuſtitiæ, quam nulla ſeculorum corrumpit ætas. Studium vitæ iſtius & certaminis, temporale eſt: qui autem inoffenſo cucurrerint gradu, & ad calcem venerint præmiorum, nouas inuenient manſiones, victoriam canticis demonſtrantes. Ieaque gratia Domini triumphos nobis de ſceleratiſſimis dæmonibus pollicente, ieiunia ritè celebremus, vt ſolennitatis quoque ritè participes ſimus. Nequaquam diebus quadrageſimæ, ſicut luxurioſi diuites ſolent, vini poculum ſuſpiremus: neque in procinctu & prælio, vbi labor & ſudor eſt neceſſarius, carnium edulio delectemur. Qui autem legum præcepta cuſtodiunt, ignorant vinum in ieiunijs, carnium eſum repudiant, & inſatiabilem auaritiam Dei timore compeſcunt. Vnde ad continentes ſcriptura quotidie clamitat: Vinum & ſiceram non bibent. Et econtrariò Iudæi ob culpam audiunt: Dabatis liberè ſanctis vinum, & Prophetis. Non poſſunt ſuſcipere correptionem, qui luxuriæ oblectatione capiuntur, neque ventris ingluuiem ratione & conſilijs refrenare amore ieiunij. Qui deſidia, & peritura citò voluptate ſtudium virtutis infamant, non erubeſcentes vinũ clam bibere, & auidis faucibus, arbitros declinantes, in cubiculis mulſa potare, vt inediam & ieiunia, quæ vltrò appetere debebant, ieiuniorum tempore luxuria & ebrietate commutent: neſcientes quòd etiam ſi hominum conſcientiam fugiant, & clauſis parietibus, veſcantur carnibus, atque aues altiles diebus quadrageſimæ, & propinquante Paſcha, immundis manibus lacerent, triſti vultu foris ieiunia promittentes, corripiat huiuſcemodi Dominus, & dicat: Iniquitates magnas faciunt iſti, vt recedant à ſanctis meis. Non decet ieiunantes tempore agonis & prælij veſci carnibus, monente ſcriptura: Affligetis animas veſtras. Neque Phaſides aues ſolicito labore perquirere, & garrulas volucres, earumqúe pinguedinem hianti ingerere gulæ. Nec inueſtigare magni pretij coquos, qui ventris rabiem iure multiplici, & carnibus contuſione mutatis, diuerſoqúe ciborum ſapore demulceant: fumantibus pateris & nidore ſui, furori gutturis blandientibus, cùm in iniuriam continentiæ diuerſi ſaporis & coloris vina quęrantur. Docet nos ſancti Danielis hiſtoria, & trium puerorum virtus, conſona appetere, & honorare ieiunia. Et paulò pòſt: Hæc idcircò, fratres chariſſimi, replicauimus, vt Pauli Apoſtoli de Sanctorum virtutibus prędicantis, verba noſcentes, in quibus ait: Quorum conſiderantes exitum conuerſationis, imitamini fidem: Suademus eis, qui tempore ieiuniorum eſu carnium delectantur, imitari Sanctorum continentiam: qui nulla vi ſuperari potuerunt, vt rigorem virtutis amit-

A vino & carnibus abſtinebant olim in quadrageſima.

Leuit. 10.

Amos 2.

In eos qui clam veſcũtur carnibus in diebus ieiuniorum.

Non decet ieiunantes veſci carnibus. Leuit. 23.

Daniel. 1.

Hebr. 13.

Exemplo Danielis & trium puerorum docet abstinẽdum a supradictis.

amitterent, vt Babyloniorum imperia formidantes, captiuam in se ostenderent voluptatem: sed manserunt liberi, ventrisque desideria ratione superârunt, titillantem gulę vicêre luxuriam, nobisque suę fortitudinis exempla reliquerunt, habitantes in Babylone corporibus, sed sensu & fide cum angelis in cælesti Ierusalem morantes, vt omnem deinceps ætatem docerent, ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstinendum, sumere de terra semina, & potandam aquam, quibus comitibus vtitur puer Iudith. Quid memorem insignes Machabæorum victorias? qui ne illicitis carnibus vescerentur, & communes tangerent cibos, corpora obtulêre cruciatibus: totusque orbis in Ecclesijs Christi laudibus prædicantur, fortiores pœnis, ardentiores quibus comburebantur ignibus. Ergò qui ieiunia, id est, conuersationem angelicam imitantur in terris, meminerunt illius dicti: Regnum Dei non est cibus & potus, sed iustitia, & gaudium, & pax, & lætitia. Isti per continentiam, breui & paruo labore, magna sibi & æterna conciliant præmia: & multo plus accipiunt, quàm offerunt, & futuri temporis gloria præsentes angustias mitigant.

Machabęorum exemplo idem docet. 2. Mach. 7.

Conuersatio angelica in terris, ieiunium. Rom. 14.

15. MAXIMVS Taurinensis Episcopus scripsit homilias quatuor de ieiunio quadragesimæ, in quibus frequenter monet, vt bonis operibus sanctificemus quadraginta dierum ieiunium, & non solùm à cibis, sed etiam à vitijs ieiunemus. Inter alia sic ait homilia tertia: Nos verò, fratres, quibus propugnator inuictus hanc venerabilem quadragesimam dedicauit, repudiantes carnalia desideria, sic castigemus membra ieiunijs, vt animas virtutibus saginemus. Ieiunet in nobis perniciosa luxuries, ieiunet omnis iniquitas, ieiunet odiosa contentio: abstineamus ab epulis, magis abstineamus à vitijs: sic nos temperemus, sic sobrij simus à vino, vt nulla nobis voluptatum dominetur ebrietas. Quid enim prodest, obseruatione quadraginta dierum ieiunandi nos tempora custodire, & legem non tenere ieiunij? Quid prodest vobis, vacare à conuiuijs, & diem litibus occupare? Quid prodest, proprium non edere panem, & victum diripere miserorum? Ieiunium Christiani, egentis debet esse refectio. Ieiunium Christiani pacem debet nutrire, non iurgia. Quale illud est autem, quòd non velceris carnibus, & de ore tuo omni esca sordidius egreditur maledictum? Quale est, quòd sanctificatur venter ieiunio, & polluitur lingua mendacijs? Rectè sanè, frater, frequentabis Ecclesiam, si gressus tuos lethalibus laqueis auida illa non implicet & inuoluat vsura. Rectè orabis Dominum tuum, si precibus tuis obuia tibi cordis tui non obsistat inuidia. Rectè contundes manibus pectus, si omnem inde furorem malignę voluntatis excusseris. Iustè etiam dabis denarium pauperi, si alij illud pauperi non tulisti. Hæc ergò est, charissimi, religiosa esuries, hic fidelium pastus animarum, vt ieiunium nostrum sanctificet castitas, ornet patientia, benignitas foueat, misericordia lætificet, commendet humilitas. His quadragesimam Christi, prout possumus, virtutibus subsequamur, vt gemino quodam corporis animique ieiunio, diuinæ nos semper gratiæ commendemus.

Quale ieiunium esse debeat, & cum quibus operibus cõiunctum.

Abstinentia à carnibus.

16. AMBROSIVS agit de quadragesimæ sermone vigesimotertio & sequentibus. Quæ quidem vigesimotertio sermone sic ait: Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodiè initium celebramus, frequenter edidimus, & cur tot dierum numero ieiunemus, sæpè docuimus. Diximus enim quòd Dominus Iesus Christus hunc eundem numerum ieiunij consecrauit, & continuatis diebus noctibusque, non capiens cibum, vnum ieiunij corpus effecerit: hoc est, licet diei ordo noctis interrumperetur aduentu, non tamen interruptus est ordo ieiunij. Vnde erant apud eum plura temporum curricula, sed abstinentiæ dies vna, ostendens nobis ita nos hunc numerum integrum ieiunare debere, vt quia totam quadragesimam complecti non possumus solido & vno ieiunio, vel quotidianis eandem sine intermissione ieiunijs celebremus: vt si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit, totam quadragesimam violârit, & propter modici temporis cibum, magni fructum laboris amiserit. Et post pauca: Eodem, inquam, numero Moyses per mansiones peruenit ad requiem, quo & nos per ieiunia properamus ad cælum. Ieiunia enim nostra mansiones quædam sunt, per quæ iter spiritualiter facientes, animæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu repromissa nobis terræ viciniores efficimur, ita vt citius perueniat qui deuotius ieiunârit. Pedes enim quidam animæ pernicies sunt, fides atque ieiunium, qui citò de humilibus ad altiora conscendũt, citò de terrenis ad cęlestia gradiuntur.

Corporis ieiunio animi ieiunij ingendu.

In Quadragesima quotidie ieiunandum: alioquin tota violatur. Numer. 33.

Per ieiuniũ citiu. peruenitur ad terrã promissionis.

17. ET sermone vigesimoquinto: Sic ergò & nos propositum nobis quadraginta dierum iter debemus omni labore confiĕre, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quæ nos à diabolica oppugnatione defendunt. Denique stationes vocantur, quòd stantes & commorantes in eis inimicos insidiantes repellamus. Castra planè sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spirituali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium, inexpugnabilis diabolo, intransgressibilis inimico. Quis enim vnquam Christianorum ieiunauit, & captus est? Quis sobrius mansit, & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunum viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosternitur. Prosternitur, inquam, infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est. Vnde ait Apostolus: Cùm infirmor, tunc fortior sum. Sed requirit aliquis, quemadmodum fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiunijs, anima puritate pinguescit. Quantum enim illi ciborum succus subtrahitur, tantum huic iustitiæ virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillis quidem est ad secularia, sed fortis est ad diuina opera. Tunc enim magis de Deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim saluator de diabolo: Hoc genus non ejicitur nisi in ieiunio & orationibus. Dicit vtique, à diabolo energumenum non nisi ieiunijs posse purgari. Videte ergò quæ ieiunij virtus sit, quantam homini suo præstet gratiam, quòd tantam præstet alteri medicinam: quemadmodum proprium sanctificet hominem, quòd ita purificet alienum. Mira enim res est, alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis vtilitas. Ergò, fratres, abstinentiæ arma nunimè deponamus, & quadraginta dierum ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolum postea quàm quadraginta dies ieiunauit, eiecit: non quòd non & ante ieiunia eum vincere potuisset: sed vt ostenderet nobis,

Castris cõparantus ieiunia.

Murus quidã est Christiano ieiunij aduersus diabolum.

2. Cor. 12.

Matth. 17. Ieiunium etiam alijs prodest.

Cur Christus diabolũ vincere voluit post 40. dierum ieiunium.

Digitized by Google

bis, tunc nos diaboli posse esse victores, cùm per quadraginta dies victores ieiunando desideriorum carnalium fuissemus. Eum autem, qui hunc numerum consecratum gulæ intemperantia violâsset, tanquam imbecillem & miserum, facilè eum ab inimico posse superari. Quomodo enim potest in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulæ intemperantiam in seipso non vincit? Prius ergò homo tui victor esto, vt possis esse victor alterius. Sunt enim intra te proprij tibi hostes, qui quotidie te oppugnant. Ecce enim auaritia te diuitiarum ambitione circunuenit, luxuria epularum suauitate captiuat, hæresis scientiæ peruersitate peruertit. Vince ergò inimicos proprios, vt vincere possis alienos. Non enim fratres lene peccatum est, fidelibus indictam quadragesimam à Domino violare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergò Christianus esse, debes, quod Christus, facere. Ille, qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunauit: tu non vis quadragesimam ieiunare, qui pecces? Ille, inquam, peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergò apud conscientiam tuam Christianus es, cùm Christo pro te esuriente, tu prandes? Cùm Saluatore pro te ieiunante, tu reficeris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium. Nam vt hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cùm Saul rex Israel bellum contra Allophylos gereret, vniuerso eum exercitui indixisse ieiunium, & abstinentibus cunctis, eum contra aduersarios pugnare cœpisse. Bonus planè rex, qui hostes suos, non tam armis, quàm deuotione vincebat, & plus dimicabat religione, quàm telis. Cùm ergò Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius præcepti nescius, inter medias hostium acies victor incedens, fauum mellis intincta sceptri summitate gustâsset, tanta indignatio repentè commota est, vt & differretur victoria, & diuinitas læderetur. Denique nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vnde intelligimus, quòd Saul hostes non tam virtute militum, quàm militum abstinentia superabat. Denique vnius culpa, cunctis confertur ignauia, & vnius delicto, omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vbi deficit in obseruatione ieiunium. Quod vt peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statim Ionathæ dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandum. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare. Et quanta sit resoluti culpa ieiunij, quæ non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia resoluerit, morti addicitur: qui sciens indictum à Christo resoluit ieiunium, quid meretur? Ergò fratres statutum nobis custodiamus obseruationem ieiunium, vt hostes nostros spirituales carnalesque vincamus. Habemus enim, sicut nostis, carnales hostes. Ieiunemus igitur vt nos & exercitus noster, & Saul superet & obtineat. Nec in abstinentia positi declinemus ad fauum. Fauus enim quidam mundi est voluptas seu vitia, quæ, sicut scriptum est, ad tempus quidem impinguant fauces, nouissima amarriora sunt felle.

18. SERMONE vigesimoseptimo in fine Igitur & nos, fratres dilectissimi, ieiunemus continuè & deuotè hoc spacio temporis, vt propitietur nobis Dominus, pateant nobis cæli, inferna contra nos non valeant.

19. SERMONE trigesimotertio: Diximus superiore Dominica hoc esse fidei nostræ opus primum, vt horum quadraginta dierum curriculo deuotissimè ieiunemus, & istam esse causam salutis nostræ, si hoc tempore abstinentiæ operam commodemus. Atque ideò fratres dilectissimi inspicere debemus quæ sit huius forma ieiunij, vt respiciamus quanta sit eius vtilitas. Est enim interdum inutile ieiunium, quod licet ventrem, & omnia viscera succo saturitatis exhaurit, non tamen acceptum est Deo, quia mentem & intimos sensus minimè vinculo iniquitatis euacuat. Et paulò pòst Hæc voluntas est Domini, vt ieiunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinentiam iudicamus corpori, vt à vitijs magis animam abstinere possimus. Frenum enim quoddam est luxuriantis animæ corpus exhaustum. Et quibusdam interiectis Hoc est enim salutare ieiunium, vt sicut abstinetur corpus ab epulis, ita & anima refrenetur à vitijs. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendum non est, vt qui abstinemus, & minimè prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prærogemus.

20. SERMONE trigesimoquarto: Bonum est quidem cunctis temporibus ieiunare, sed melius quadragesimam ieiunare cum Christo. Hanc enim Quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit. Quod dixi ieiunio, non ieiunijs. Vnum enim ieiunium Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omninò non sumpsit. Quisquis ergò Christianus consecratam ieiunando non impleuerit Quadragesimam, præuaricationis, & contumaciæ reus tenebitur, quòd legem diuinitus pro salute sua datam, prandendo ipse rescindit. Rescindis enim legem, qui exemplum ieiunij Dominici non custodis. Qualis autem Christianus es, cùm Domino ieiunante tu prandes? Qualis Christianus es, cùm Christo esuriente tu reficeris? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in Quadragesima prandetis, si non in conscientijs vestris rei estis, quòd abstinente toto populo, vos soli contra præceptum Domini deuoratis? si non vobis rubor est cùm exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut si non cogitatis, cùm ad Ecclesiam proceditis, quemadmodum pacem Episcopo porrigatis, ne fortè ipso spiritu oscula vestri vos reprobet? Quòd si hæc non cogitatis forsitan, vehementer erratis. Scire enim debetis, cùm in quadragesimæ diebus ieiuno prandium occurrit, non bene de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideò dico, quia audio complures, quod grauius est, fideles, alternis in quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc est, prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos septẽ dies fraudem tibi faciant ieiunando, cùm illis ieiunium tale non prosit? Quamuis enim abstineat quis certis diebus, quamuis ciborum dulciora alimenta non sumat, non tamen illi accepto fertur quadragesimę ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, sed nonnes, & aniculæ quadragesimam faciunt, iuuenes, & iuuenculæ non faciunt. Omni igitur solicitudine tempus sacratissimum celebremus, non prætereat nos dies absque ieiunio, non nos

Non leue peccatum est, indictum à Domino quadragesimale ieiunium violare. 1. Ioan. 2.

Non leue peccatum esse, indictum ieiunium violare, exemplo Ionathæ declarat. 1. Reg. 14.

Prouerb. 5.

Ieiunandũ vt propitiet Deus nobis Dominus.

Ieiunium geminum.

Quadragesimam Christus suo ieiunio consecrauit.

Violator ieiunij quadragesimalis præuaricationis & contumaciæ reus tenebitur ob rescissam legem diuinitus constitutam.

In quadragesima olim non prandebatur.

Quadraginta diebus ieiunandum.

non transeat vna hebdomada absque vigilijs. Ille enim facit quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad Pascha. Nam sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ita in quadragesima non ieiunare peccatum est. Illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Et post pauca: Bonus ergò numerus, qui semper cælum aperit. Bonus, inquam, numerus, per quem iustitia Noë saluatur, & Israel filij saginantur. Vnde & nos obseruemus hunc numerum, vt aperiantur nobis cæli, quatenus & pluuia nos gratiæ spiritualis irroret, & spiritualium sacramentorum manna reficiat.

Voluntaria ieiunij præmium habent: indicta violantes peccant. Quadragenarius numerus. Gen. 7. Ioſue 5.

Diuinitus consecratus numerus quadragenarius & cœlesti maiestate præceptus.

21. SERMONE trigesimosexto eiusdem Ambrosij: Ante dies deuotionem sanctæ quadragesimæ prædicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus, hunc quadragenarium numerum non esse ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum: nec terrena cogitatione inuentum, sed cælesti maiestate præceptum. Atque ideò, qui constitutum numerum vna die manducando præterit, non vt vnius diei violator accusatur, sed vt totius quadragesimæ transgressor arguitur. Vnde bonum est homini, vt dictum numerum sine labore ieiunet, & totius quadragesimæ consequatur pariter sanctitatem. Hæc autem non tam sacerdotum præcepta, quàm Dei sunt. Atque ideò sed spernit, nõ sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Videamus igitur quo tempore hanc obseruantiam nobis indixerit Dominus, si non veluti per istam deuotionem cuncta elementa voluerit habere profectum. Ecce enim indicta quadragesima, constricta hyemali gelu terra resoluitur, & aquarum fluenta meatus suos glacie liquefacta recipiunt: sic quoque corporum nostrorum hoc eodem tempore contracta scelerибus peccata soluuntur, & vitæ nostræ purior cursus, liquefacto rigore, diaboli, meatum suum pristinum recognoscit. Terra, inquam, indicta quadragesima asperitatem deponit hyemis, ego indicta Quadragesima asperitatem reijcio delictorum. Illa terra aratris scinditur, vt mundanis sit congrua frugibus: mea terra ieiunijs exaratur, vt cælestibus sit apta seminibus. Sicut enim reditum &c.

Non tam ex Sacerdotũ, quàm Dei præcepto quadragesimam obseruamus.

Tempore quadragesimæ contracta scelerибus peccata soluuntur.

22. SERMONE trigesimoseptimo: Si bene retinet, fratres, vestra dilectio, hac superiore Dominica prædicauimus, quòd sanctam Quadragesimam abstinendo ipse Dominus consecrauerit, & totos dierum noctiumque curriculo cibum omninò non capiens, vnum ac solidum ieiunij corpus effecerit, quod in totum non obseruare, sacrilegum est ex parte violare, peccatum est. Hoc enim fecit causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solùm doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt ijsdem vestigijs, quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur. Sed videamus quæ causa fuerit vt ieiunia Saluator indiceret, & ipse sibi primùm, vt bonus humani generis medicus, ieiunaret. Bonus enim medicus poculum, quod ægro daturus est, prior gustat, vt peritiam artis suæ ante in se ipse demonstret, & experimentum æger accipiens, securus sit de poculo, securior de salute. Deinde, quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procurârit. Dicit enim Euangelista, abstinuisse Dominum quadraginta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secũndum Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundùm mandatum Domini ieiunans, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt ijsdem vestigijs, quibus admissa fuerint delicta, purgentur, hoc est, vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eandem ieiunando despiciat. Adam enim Euam non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quandiu autem manfit in illis intemerata parcitas, manfit & impolluta virginitas: & quandiu ieiunauerunt ab interdictis epulis, tandiu & à pudendis ieiunauêre peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuiæ. Saturitas verò castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hoc agit Dominus, vt ijs præiudicijs, quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur.

Quadragesimam consecrauit Dominus. Sacrilegum est Quadrag. ieiunium in totum nõ obseruare, ex parte violare peccatũ.

Matth. 4. Christus in deserto Christũ ieiunauit.

Genes. 4.

23. SERMONE trigesimooctauo: Propitia diuinitate ecce iam penè transegimus quadragesimæ indicta ieiunia, & præcepta Christi Domini abstinentiæ deuotione compleuimus. Superest nunc, vt quemadmodum famuli eius Moyses, & Elias hunc sacratissimum numerum obseruando, gratiam meruerunt: ita & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitque similis remuneratio in perceptione præmij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij.

Indicta Quadragesimæ ieiunia ex Christi præcepto.

Deut. 10. 3. Reg. 19. Obseruatione ieiunij quadragesimalis meremur.

24. SERMONE quadragesimo: Legimus in Prophetis cùm Niniuæ ciuitati subuersio diuinitus immineret, & iuxta sententiam Dei, destruendi illam tempus ingrueret, consistentes in ea aliud non habuisse præsidium, nisi vt abiectis crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diuitiarum ambitione sepositа, humilitate se paupertatis induerent: scilicet vt exinde remedium perciperent, vnde his perditio contingebat, hoc est, vt iram diuinitatis, quam luxuriando prouocauerant, abstinendo lenirent: & offensam, quam in eos superbia contraxerat, humilitas mitigaret. Et paulò pòst: Solent quidam homines quotiescunque necessitatem arduam nimis patiuntur, ad proximas gentes auxilij causa destinare legatos. Nos, quod est melius, legationem ad Deum per ieiunia destinemus, ab ipso imploremus auxilia, ad ipsum nos corde & orationibus conferamus. Auxilium enim illi non aliunde rogando petiuerunt, sed de suis ieiunando visceribus exegerunt. Cur enim petat ab altero, qui intrà se potest inuenire quod quærit? Quanto enim Deo viciniores fuerimus, tanto aduersarij nostri à nobis longius repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta Ecce qui elongant se à te, peribunt. Quòd si à Deo qui longè sunt, peribunt: vtique, qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergò proximi Deo esse non possumus, nisi ad eum ieiunijs, & orationibus, & eleemosynis propinquemus. Deus enim ipse misericors, ieiunus, & sanctus est. Atque ideò qui vult proximus Deo esse, debet imitari hoc esse quod est Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi, tota: non solùm enim senes, iuuenes, & infantes, sed etiam pecudes legimus ieiunâsse. Mira res: ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati conditio non constringit. Vnde & nos, fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale est, hoc Christianũ pro salute sua

Abstinendo ira Dei leuitur.

Ionæ 3.

Non nisi ieiunijs, orationibus, & eleemosynis Deo propinquamus.

Psalm. 72.

Ionæ 3.

Pro salute sua quisque ieiunare debet.

non facere, quod pecudes pro hominum salute fecerunt? nisi quòd stolidior pecude est, qui indicto pro se à Sacerdote ieiunio, non ieiunat. Nonne enim pecus est, qui non intelligit quid illi immineat, quid illi incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod cernis? Desperationis enim genus est, tunc te manducare, cùm abstinere debeas: tunc gaudere, cùm debeas deplorare. De hac desperatione Apostolus dicit, quod à nobis auertat Deus: Manducemus, & bibamus: cras enim moriemur. Ieiunemus ergò fratres sine intermissione, vt hostes nostros orationibus, & abstinentia superare possimus.

1. Cor. 15.

Matth. 17.

25. AVGVSTINVS sermone quinquagesimoquinto de tempore, & multis sequentibus agit de quadragesimali ieiunio: eo verò sermone quinquagesimoquinto sic ait: Ecce, fratres charissimi, Deo propitio, tempus quadragesimæ venit; & ideò rogo dilectissimi, vt dies istos corporibus salubres, & animæ medicinales ita cum Dei adiutorio sanctè, ac spiritaliter celebremus; vt obseruatio sanctæ Quadragesimę, non nobis iudicium pariat, sed profectum. Et posit pauca: Infelix enim voluptas, infelicior cupiditas atque luxuria, per transitoriam dulcedinem præparant sempiternam amaritudinem. Abstinentia verò, vigiliæ, orationes, atque ieiunium, per breuissimas angustias perducunt ad paradisi delicias: quia non mentitur veritas, quæ in Euangelio dicit, Arcta & angusta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

Dies quadragesimæ corporibus salubres & animæ medicinales.

Abstinentia, vigiliæ, & orationes perducunt ad paradisi delicias. Matth. 7. Lucæ 13.

26. SERMONE sexagesimo de tempore: Vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris ieiunans hominibus: Ergò contra Christi præcepta facimus, qui publicè ieiunium indicimus, & vidente toto populo pariter cum ipso ieiunamus? Et in hoc sensu oportet intelligi, vt nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia, vel pro misericordia diuina ieiunet.

Matth. 6.

Publicè indicitur ieiunium.

Ieiunandū pro peccatorū indulgentia.

27. SERMONE sexagesimo secundo de tempore: Rogo vos, fratres charissimi, & admoneo, vt in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat, nisi fortè ille, quem ieiunare infirmitas non permittit: quia alijs diebus ieiunare, remedium est, aut præmium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est. Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in Quadragesima qui non ieiunat, sentiet pœnam: & tamen qui ieiunare non præualet, secretius sibi soli, aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua præparet quod accipiat, & illos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere, illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi, quòd ipse ieiunare non præualet, & magis cum gemitu, & suspirio, & animi dolore manducet, pro eo quòd alijs ieiunantibus, ille abstinere non potest. Pro eo tamen quòd non potest ieiunare, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata, quę non potest ieiunando curare, possit in eleemosynis dando redimere. Bonum est ieiunare, fratres, sed melius est eleemosynam dare. Si aliquis vtrunque potest, duo sunt bona. Si verò non potest, melius est eleemosynam dare.

Soli dies Dominici in Quadragesima excipiuntur à ieiunio.

In Quadragesima non ieiunantes, peccant.

Peccata ieiunando curantur.

28. SERMONE sexagesimoquarto de tempore: Omne vitę nostrę tempus, stadium quoddam debemus putare virtutum, & ad cęlestę brauium tota virtute contendere. Sed hoc præcipuè in Quadragesimę diebus implendum est, qui abstinentiæ ac ieiunijs dedicati, tantum nobis ad virtutem animi conferunt, quantum & de corpore voluptatem decerpunt. Est autem legitimus numerus iste ieiunij, & qui in sanctis celebratur exemplis. Moyses legem accepturus à Deo, quadraginta dies ac noctes absque cibo potuque transegit, & ad suscipiendam Domini voluntatem ieiunus præparatus est. Elias post quadraginta dierum ieiunia, curru igneo ad superna cælorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoque Dominus ac Saluator noster quadraginta diebus ieiunans, de diaboli tentationibus triumphauit, vt ad prędicationem Euangelij iam victor accederet. Meritò verò etiam nos hunc dierum numerum custodire debemus ieiunijs, quem per talia exempla legimus consecratum. Celebremus ergò hos dies cum omni alacritate mentis & gaudio, & eos omnibus epulis & corporalibus delicijs præferamus. In his enim præcipuè diebus ad implendam Domini voluntatem accendimur, quando maximè per abstinentiam voluptas carnis extinguitur. Sed & illa est in Quadragesimæ diebus grandis vtilitas, quòd dum etiam à licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare. Qui enim abstinemus nos à carnibus, quibus alijs diebus vti licet: qui nos abstinemus à vino, quo moderatè vti licet: qui ergò ista vitamus, quæ aliquando licent, inprimis peccata fugiamus, quæ omninò nunquam licent. Itaque si volumus bene ieiunare à cibis, ante omnia ieiunemus & à vitijs. Sic ergò, vt dixi, ieiunemus à cibis, vt multo magis ieiunemus à vitijs, vt sanctorum morum vbertate saturemur, vt & in futuro mereamur ipsorum operum retributione lætari; sicut in Euangelio legimus; Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Quadragesimale ieiunium quorum exemplis consecratum sit. Exod. 34. 3. Reg. 19.

Matth. 4.

Obseruandū a nobis quadragesimale ieiunium, & quo fructu.

Abstinentia a carnibus in Quadragesima & a vino.

Ieiunandū & à cibis, & à vitijs, vt mereamur operum retributione lætari. Matth. 5.

29. SERMONE sexagesimoquinto de tempore: Adest nobis venerabile & medicabile tempus Quadragesimæ, charissimi, per quod ieiunantes, peccatorum nostrorum vulnera curare debemus. Quantum sit ergò bonum ieiunij, breui sermone, exemplis additis, disseramus. Moyses primus quadraginta diebus ac noctibus cùm ieiunâsset, legem Domini accipere meruit, per quam populis imperaret. Impetrauerunt vnius hominis ieiunia, quod totius populi saturitas desperauerat. Aduertamus ergò quanta sit inter ieiunium, & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum, & pulmones epulis æstuantes. Moyses ergò, qui ieiunauit, Dominum vidit: populus, quia manducauit & bibit, idola fabricatus est. Sed quid de Moyse & Israëlitica multitudine loquar? Princeps ille humani generis Adam, quandiu ieiunauit seruans mandatum, in paradiso fuit. Vbi verò comedit, eiectus est de paradiso. Et qui in paradiso Dei virgo fuerat, eiectus de paradiso, cognouit vxorem. Semper enim iuncta est saturitati lasciuia. Vicina sibi sunt venter & genitalia, & pro membrorum ordine, ordo vitiorum intelligitur. Eiecit ergò nos de paradiso cibus; reducat esuries, reducat ieiunium. Diximus ergò quid sanctus Moyses meruit ieiunando: deinde & cunctos videamus. Sancto Eliæ ieiunanti, etiam elementa famulata sunt. Hic denique tribus annis & sex mensibus cælum clausit: ad cuius vocem etiam supernum descendit incendium. Et cùm eum Iezabel regina vellet occidere, & fessus sub arbore frondosa iaceret in solitudine, angelus ad eum mittitur, & dicit ei, Surge paululum panis & aquæ. Vide-

Medicabile tempus Quadragesimæ ad curanda peccatorum vulnera.

Exemplis ostenditur ieiunij vis & efficacia.

Exod. 24. Deut. 9.

Exod. 32.

Genes. 3.

Genes. 4.

Ieiunium reducit ad paradisum.

3. Reg. 17. Iacob. 5. 4. Reg. 1.

3. Reg. 19.

dete quanta sit Dei clementia erga ieiunantes, charissimi. Non sufficiebat, quia angelum ad ieiunantem Dominus miserat, qui eum vt cibum sumeret iuberet: sed etiam præcepit, vt longiùs fugiat persequentem. Ait ergò, Sume paululum panis & aquæ. Quadraginta enim dierum ieiunio perrecturus erat per desertum vsque ad montem Sina. Numquid enim Dominus, qui cælum & terram fecerat, cuius omnis est creatura, non potuit in eremo per angelum prandium mittere, sicut Danieli in lacum leonum per Abacuc misit? Sed sciebat Deus Prophetam suum tentantem diabolum aliter superare non posse, ni ieiunijs eruditus, insidiantis inimici tentamenta repelleret. Daniel quoque ille futurorum gnarus, & aduentus Domini conscius, & euersionis Ierusalem manifestissimus prædicator, ideò Vir desideriorum appellatus est, quia panem desiderij non comedit, & potum concupiscentiæ non bibit, quia magis Christum, quàm epulas desiderabat. Ioannes quoque præcursor Domini locustis in eremo, & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suauitatibus pascitur: poterat vtique iuxta Iordanem positus, piscium sibi exhibere delicias: sed pœnitẽtiam prædicaturus, rigorem ieiunij exemplosuo magis debuit & factis ostendere, quàm voce. In Euangelio quoque cùm quidam dæmone plenus Domino fuisset oblatus, quem Apostoli curare nequiuerant, interrogantes audiunt à Domino, istiusmodi genus non posse ejci nisi orationibus & ieiunijs. Videte ergò, charissimi, quanta sit ieiuniorum virtus, vt ad facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiuerant. Omitto cætera; sed vnusquisque consideret, quanta sit inter ieiunium & saturitatem distantia, inter ventrem vacuum & refertum, inter rubentem factem & ora pallentia, inter os ieiunum & labia crapula dissoluta, inter oppressum epulis & inediæ tenuitate vigilantem. Non dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata ieiunia, sed vel singulos dies absque ciborum nimietate transeamus. Cessent lauacra, vina vel carnes, non quòd creaturam Dei iudicemus esse damnandam: sed qui toto anno nobis vixímus, saltem vel paucos dies viuamus & Domino. Sed ieiunia nostra vt plena sint & suffarta, misericordiæ pinguedine saginentur, demus esurientibus prandium nostrũ. Nec pures ieiunia sola sufficere ad sanãda vulnera peccatorum, ni medicamento eleemosynæ recreentur. Ieiunium ergò tuum te castiget, sed lætificet alterum; & ita fructuosæ erunt angustiæ tuæ, si alteri latitudinem præstent. Sic ieiuna, vt in alio manducante prandisse te gaudeas. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nã manducante paupere de bonis tuis, prandet Christus, qui se in paupere esurire testatur.

Daniel. 14.

Dan. 9. 10.

Matth. 31

Matth. 17.

Cur à carnibus &c. abstinendum.

Ad sananda peccatorum vulnera cõducunt ieiunia eleemosynis iuncta.

2. Cor. 9.

Matth. 25.

30. SERMONE sexagesimonono de tempore: Hos sanctæ Quadragesimæ dies, fratres charissimi, debemus omni cum veneratione suscipere, nec longiorem numerum huius temporis fastidire: quia quanto plures dies sunt ieiunij, tanto melior est causa remedij: quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis; quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum. Deus enim, qui est nostrarum medicus animarum, congruens tempus instituit, quod & iustis satis sit ad adorandum, & peccatoribus sufficiat ad rogandum. Illi requiem postulantes, hi veniam deprecantes. Congruens enim tempus est Quadragesimæ, nec breue est ad exorandum, nec longum est ad promerendum. Quadraginta enim dierum ieiunijs, quæquis iniquitas peccatoris exorari potest, & quantauis seuerita iudicis mitigari. Illi longum & fastidiosum fortè sit tempus, qui nec orat de culpa, nec sperat de venia. Desperatio enim nec confiteri de scelere, nec indulgentiam nouit sperare de iudice. Sanctus igitur & salutaris Quadragesimæ cursus est, quo adducitur ad misericordiam peccator per pœnitentiam, iustus ad requiem. His enim diebus solito amplius & diuinitas misereretur, & delinquentia deprecatur, & iustitia promeretur. Patent enim omnia, & cœli ad indulgentiam, & peccator ad confitendum, & lingua ad postulandum. Salutaris, inquam, & mysticus est quadragenarius numerus. Nam primùm cùm mundi faciem iniquitas hominum possideret, tot dierum curriculo Deus effusis de cælo imbribus, vniuersam terram diluuio superfudit. Vides ergò iam illo tempore mysterium in figura dispositum. Nã sicut tunc quadraginta diebus pluit ad purgandum mundum, ita & nunc quadraginta diebus miseretur ad hominem purificandum. Et paulò pòst: Per hos quadraginta dies separantur mali à bonis; hoc est, luxuriosus à casto, à ieiuno intemperans, à Christiano gentilis. Separatur, inquam, malus à bono; hoc est, peccator à iusto, diabolus à sancto, hæreticus à fideli.

Ieiunijs iniquitates redimũtur, & Dei placantur.

Quàm salutares sint dies quadragesimæ.

Quadragenarij numeri mysteriũ. Genes. 7.

In quadragesima discernuntur boni à malis, & hæreticus a fideli.

31. SERMONE septuagesimoseptimo de tempore: omnia, vt suprà ex sermone trigesimoseptimo Ambrosij, D testimonio vigesimo secundo.

32. LEO Magnus scripsit de Quadragesima sermones duodecim. Vide suprà quæstione præcedenti, B testimonio trigesimooctauo & sequentibus.

33. BERNARDVS habet sermones septem de Quadragesima, in quorum primo sic ait: Hodiè, dilectissimi, sacrum quadragesimæ tẽpus ingredimur, tempus militiæ Christianæ. Non nobis singularis est hæc obseruatio: vna omnium est, quicunque in eandem fidei conueniunt vnitatem. Quidni commune sit Christi ieiunium omnibus Christianis? Quidnt caput suum membra sequantur? Si bona suscepimus ab hoc capite, mala autem quare non sustineamus? An respuere tristia volumus, & cõmunicare iucundis? Si ita est, indignos nos capitis huius participatione probamus. Omne enim quod patitur ille, pro nobis est. Quòd si in opere salutis nostræ ei collaborare piget, in quo deinceps coadiutores nos exhibebimus illi? Non est magnum, si ieiunet cum Christo, qui sessurus est ad mensam patris cum ipso. Nõ est magnum, si compatitur membrum capiti, cum quo & glorificandum est. Et in fine: Est ergò ieiunium corporis, capitis vnctio: & carnis inedia, refectio cordis. Quidni dixerim vnctionem, quę & medetur vulneribus, & exasperatas conscientias lenit?

Quadragesimalis ieiunij obseruatio, ad omnes Christianos pertinet.

Medetur ieiunio vulneribus.

34. SERMONE tertio de Quadragesima: Rogo vos, dilectissimi, tota deuotione suscipite quadragesimale ieiunium, quod non sola abstinentia commendat, sed multo magis sacramentum. Nam si deuotè vsque modò ieiunauimus, vtique sancto hoc tempore ieiunandum nobis est multo deuotius. Si quid enim additur ad solitum abstinentiæ modum, nunquid non valdè indignum est, vt nobis onerosum sit, quod Ecclesia portat vniuersa nobiscum? Hactenus vsque ad nonam ieiunauimus soli: nunc vsque ad vesperam ieiunabunt nobiscum vniuersi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in vnum diues & pauper. Sed quid de his loquor, quos habemus in

Ieiunium est redemptio salutis, medicina & remedium peccatorũ.

Tempore Bernardi in quadragesimo ieiunabãt reges & principes, clerus & po-

pulus, & vniuersa Ecclesia vsque ad vesperam

hac ieunij obseruatione consortes, quasi non multo excelentiores habeamus in ea ductores, imò & consecratores? Quanta deuotione suscipiendum est nobis, quod à sancto Moyse nunquàm hæreditario iure traditur, cui specialiter præ cæteris prophetis prærogatiua, facie ad faciem Dominus loquebatur? Quanto feruore amplectendum est, quod Elias ille commendat, igneo curru raptus in cælum? Eccè enim quàm multa millia à diebus illis generalis condit o mortis inuasit: Elias tamen vsque adhuc, conseruante Domino, manus eius euasit. Iam verò si commendant ieiunium præsens Moyses & Elias, quanus magni, tamen conserui nostri: quantum commendat illud Iesus Dominus noster, qui & ipse diebus totidem ieiunauit? Qualis ille est, nõ dicam monachus, sed Christianus, qui minùs deuotè ieiunium suscipit, quod et tradit ipse Christus? Denique tanto deuotius imitãdum nobis est, dilectissimi, Christi ieiunantis exemplum, quanto certius est, propter nos eum ieiunâsse, non propter seipsum. Et post pauca: Ergò quia toto hoc tempore misericordiæ proximus est: quærite Dominum charissimi, dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Veruntamen præsenti quadragesima maiore nobis est feruore quærendus, quæ non solùm pars, sed & sacramentum est totius temporis huius. Propterea si fortè diebus cæteris studia vestra aliquatenùs intepuerant, dignum est vt nunc in feruore spiritus recalescant. Quòd si gula sola peccauit, sola quoque ieiunet, & iustificit. Si vero peccauerunt & membra cætera, cur non ieiunent & ipsa? Ieiunet ergò oculus, qui deprædatus est animam: ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipsa. Ieiunet oculus à curiosis adspectibus & omni petulantia, vt benè humiliatus, coerceatur in pœnitentia, qui malè liber vagabatur in culpa. Ieiunet auris nequiter pruriens, à fabulis & rumoribus, & quæcũque otiosa sunt, & ad salutem minimè pertinẽtia. Ieiunet lingua à detractione & murmuratione, ab inutilibus, vanis atque scurrilibus verbis: interdum quoque ob grauitatem silentij, & ab ipsis quæ videri poterant necessaria. Ieiunet manus ab otiosis signis, & ab operibus omnibus, quæcunque non sunt imperata. Sed & multo magis anima ipsa ieiunet à vitijs, & propria voluntate sua. Etenim sine ieiunio hæc, cætera à Domino reprobantur, sicut scriptum est: quia in diebus ieiuniorum vestrorum voluntates vestræ inueniuntur.

35. SERMONE quarto de Quadragesima ait idem Bernardus: Quia ieiunij Quadragesimalis tempus aduenit, quod tota deuotione suscipere moneo charitatem vestram: dignum reor aliquatenus exponere, quo fructu, & quẽadmodum oporteat ieiunare. Primùm quidem fratres, pro eo quòd ab ipsis quoque licitis abstinemus, ea nobis, quæ prius commisimus illicita, condonantur. Quid verò est condonari commissa, nisi ieiunio breui, ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquàm cibus est, consolatio nulla, terminus nullus: vbi guttam aquæ dari es postulat, & accipere non meretur. Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autem abolitio est peccatorum, sed exirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita, quæ commisimus; sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Dicam vnum adhuc quod facilè capiatis, sæpiùs, nisi fallor, experti: Ieiunium deuotionem & fiduciam donat. Et ratione quemadmodum sibi inuicem ieiunium et oratio foctentur, sicut scriptum est: Frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, & ieiunium gratiam promeretur orandi. Ieiunium orationem roborat, oratio sanctificat ieiunium, & Domino repræsentat. Quid enim ieiunium nobis proderit, si relinquatur in terra? quod absit. Subleuetur ergò ieiunium pœna quadam orationis. Verùm huic ne fortè minus sufficiat, altera quoque necesse est sociari. Oratio iusti, ait scriptura, penetrat cælos. Sint ergo ieiunio nostro, vt facilè cælos penetret, alæ duæ, orationis scilicet atque iustitiæ. Iustitia verò quæ est, nisi quæ cuique reddit quod suum est? Noli ergò quasi solùm ascendere Deum: debitor enim es etiam prælatis, etiam fratribus tuis: nec vult Deus vt paruipendas, quos ipse minimè parupendit.

36. ORIGENES homilia decima in Leuiticum: Abstinere à cibis, quos Deus creauit, ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum his, qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquando & Pharisæi: Domino, cur non ieiunarent discipuli eius; quibus ille respondit: Quia non possunt filij sponsi ieiunare, quandiù cum ipsis est sponsus. Illi ergò ieiunent, qui perdiderunt sponsum; nos habentes nobiscum sponsum, ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideò dicamus, vt abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiunijs consecratos. Habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus solenniter ieiunamus. Est certè libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantiæ superstitione, sed virtute continentiæ. Nam quomodò apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi arctioribus continentiæ fulta subsidijs? Quomodò scripturis operam dabunt? Quomodò scientiæ & sapientiæ studebunt? Nonne per continentiam ventris & gutturis? Quomodò quis seipsum castrat propter regnum cælorum, nisi ciborum affluentiam relecet, nisi abstinentia vtatur ministra? Hæc ergò Christianis ieiunandi ratio est.

37. ISIDORVS Hispalensis libro primo de officijs Ecclesiasticis, capite trigesimosexto, vt suprà quæstione præcedente, A testimonio nono.

38. AVGVSTINVS epistola centesima decimanona ad Ianuarium, capite decimoquinto: Quadragesima sanè ieiuniorum habet authoritatem & in veteribus libris ex ieiunio Moysi & Eliæ, & ex Euangelio, quia totidem diebus Dominus ieiunauit, demonstrans Euangelium non differre à lege & Prophetis. In persona quippe Moysi, lex; in persona Eliæ, prophetæ accipiuntur, inter quos & in monte gloriosus apparuit: vt euidentius emineret, quod de illo dicit Apostolus, testimonium habens à lege & à prophetis. In qua ergò parte anni congruentius obseruatio Quadragesimæ constitueretur, nisi confini atque contigua Dominicæ passioni? quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui opus est continentia, vt ab ipsius mundi amicitia teneatur, quæ vtique fallaciter blandiri, & illecebrarum fucos circumspergere atque iactare non cessat. Numero autem quadragenario vitam istam propterea figurari arbitror, quia denarius &c.

39. IDEM in psalmum centesimum decimũ Sicut dies istæ Paschales præteritis diebus Quadragesi-

Moyses, Elias & Christus commendant ieiunũ Quadragesimæ. Matth. 4.

Isaiæ 55.

Quadragesima designat vitæ nostræ tempus.

Ieiunare debet, non sola gula, sed cætera membra. Thren. 3.

Isaiæ 58.

Condonantur illicitè perpetrata, per abstinẽtiã à licitis. Ieiunio breui, ieiunia sempiterna redimũtur. Lucæ 16.

Extirpantur ieiunio vitia, & gratia pro ne c. m. r.

Delet præterita peccata, & repellit ieiunium futura.

Deut. 9. Exod. 34. 3. Reg. 19. 4. Reg. 2.

Ieiunium quid orationi, & quid vicissim ieiunio præstet & conferat oratio.

Eccli. 35.

Gratiam orandi promeretur ieiunium, & oratio sanctificat ieiunium. Eccli. 35.

Alæ ieiunij oratio, & iustitia.

1. Tim. 4. Iudaice abstinere à cibis, Deo nõ est acceptũ.

Matth. 9.

Habẽt Christiani Quadragesimæ dies ieiunijs cõsecratos.

Ieiunium 4. & 6. feriæ.

Abstinentiæ Christianæ fructus.

Quadragesimale ieiunium, & ex veteribus libris, & ex Euangelio authoritatem habet. Matth. 17.

Tempus quadragesimalis ieiunij quam opportunè constitutũ.

Quadragesimæ designat vitam præsentem.

Vitę præsentis mœror per Quadragesimam significatur.

dragesimæ, quibus ante resurrectionem Dominici corporis vitæ huius significatur mœror, solenniter grata hilaritate succedunt: sic dies ille, qui post resurrectionem dabitur plenario corpori Domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ, cunctis vitæ huius ærumnis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine succedet. Hæc autem vita de nobis exigit continentiam, vt etiam cum labore & luctamine ingemiscentes grauati, & habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes, à secularibus delectationibus temperemus: & significatur quadragenario numero, quo & Moyses & Elias, & ipse Dominus ieiunauerunt. Præcipitur enim nobis & ex lege, & ex prophetis, & ex ipso Euangelio, quod testimonium habet à lege & prophetis, (vndè etiam in monte & inter vtranque personam medius Saluator effulsit) vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui homines obliuiscuntur Deum, auiditatem nostram tanquàm ieiunio temperantiæ refrenemus: quandiù perfectio Decalogi legis, tanquàm psalterium decem chordarum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto orbe prædicatur, vt decem quater ducta, quadragenarium numerum signent. Quinquagenario verò numero post resurrectionem Domini, quo cantamus halleluia, non cuiusdam temporis finis & trãsitus, sed beata illa significatur æternitas; quia denarius additus quadragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces illa persoluitur, quam & primis, & nouissimis paterfamilias præparauit æqualem.

Exod. 34. 3. Reg. 19. Matth. 4. Ieiunij Quadragesima lis præceptio ex lege, prophetis & Euangelio. Matth. 17.

Per quinquagesimã, hoc est, dies Paschales, vita æterna designatur.

40. CANON sexagesimus octauus Apostolorum: Si quis Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cãtor sanctam Paschæ Quadragesimam non ieiunat, vel quartum diem, vel parasceuen, præterquàm si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur. Si sit autem laicus, segregetur.

Ieiunium Quadragesimæ & feriæ 4. & 6. violantes.

41. CONCILIVM Laodicenum canone quinquagesimo: Non oportet in quadragesimæ quinta feria vltimæ hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam quadragesimam inhonorari, sed per totos hos dies ieiunare, & escis abstinentiæ conuenientibus, id est, aridioribus vti.

Quadragesima integra seruanda. Abstinentia sanctæ hebdomadæ.

42. CONCILIVM Braccarense secundum canone nono: Placuit, vt postquàm omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, illud omnibus modis obseruetur, vt superuenturum ipsius anni Pascha, quota Kalendarum die, vel quota luna debeat suscipi, à Metropolitano episcopo nuncietur. Quod cæteri episcopi vel clerus reliquus breuiculo subnotantes, vnusquisque in sua ecclesia, aduenientе natalis Domini die, adstante populo post lectionem Euãgelicam nuncient. In cuius principio conuenientes in vnum vicinæ Ecclesiæ, per triduum cum Psalmis, per Sanctorum basilicas ambulantes, celebrent litanias. Tertio autem die, celebratis hora nona siue decima Missis, dimisso populo, præcipiant Quadragesimæ seruare ieiunia, & mediante Quadragesima, ex viginti diebus baptizandos infantes, ad exorcismi purgationem offerre.

Indictio ieiunij Quadragesimalis.

Ieiunij violatores.

43. CONCILIVM Carthaginense quartum, canone sexagesimo tertio: Clericum qui tempore ieiunij, absque ineuitabili necessitate ieiunium rumpit, minorem habendum.

44. TRIBVRIENSE concilium canone trigesimoquinto. Secundùm sanctorum statuta Patrum, in hoc sancto præiudicamus concilio, vt nullus comes, nullusque omninò secularis, diebus Dominicis vel Sanctorum in festis, seu Quadragesimæ aut ieiuniorum, placitum habere, sed nec populum illo præsumat coercere: Quia indè irascitur Deus, cùm tantùm suo sancto seruitio debet populus desudare, inueniatur lites & contentiones frequentare. Diebus Quadragesimæ & ieiuniorum, summa deuotione ieiunandum, & omni intentione est orãdum, atque vnicuique pro facultatibus suis eleemosynæ tribuendæ, & nullæ lites vel contentiones habendæ.

Quadragesimale ieiunium quomodò transigendum.

45. AGATHENSE concilium, canone duodecimo: Placuit etiam, vt omnes Ecclesiæ filij (exceptis diebus Dominicis) in quadragesima, etiam die sabbato, sacerdotali ordinatione, & distinctionis commonitione ieiunent.

Omnibus diebus Quadragesimæ, exceptis Dominicis, cunctis ieiunandum. Ieiuniorum ecclesiasticorum violatores anathemate ieiunantur.

46. GANGRENSIS synodus canone decimonono: Si quis eorum, qui exercentur, absque corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita ieiunia, quæ communiter seruantur ab Ecclesia, dissoluat, perfecta in eo residente ratione, sit anathema.

Indictum ieiunium violantes, anathematizantur.

47. MOGVNTINVM concilium sub Carolo Magno celebratum canone trigesimoquinto: Quòd si quis indictum ieiunium superbiendo contempserit, & obseruare cum cæteris Christianis noluerit, in Gangrensi concilio præcipitur, vt anathematizetur, nisi emendare se studeat.

48. TOLETANVM concilium octauum canone nono: Nouæ intentionis admonitu detecta est ingluuies horrenda voracium, quæ dum freno parsimoniæ non adstringitur, religioni contraire monstratur. Dicente enim scriptura, Qui spernit minima, paulatim decidit: illi tanta edacitatis improbitate grassantur, vt cælestia, & penè summa contemnere videantur. Etenim cùm Quadragesimæ dies, anni totius decimæ deputentur, quæ & in oblatione ieiunij Domino consecrantur, quibus etiam saluberrimè conditio humani generis expiatur, dum à quatuor mundi partibus ad hanc homo religionem crediturus adducitur, & ex quatuor elementis formatus, propter transgressionem decalogi quater decies conuenienter affligitur: illis qui ausu temerario hæc omnia contemnunt, nec voracitatis ingluuiem frenant, & (quod peius est) Paschalia festa illicitorum esuum perceptione prophanant, ex hoc adeò acerrimè interdicitur, vt quisquis absque ineuitabili necessitate, atque fragilitate, & euidenti languore, sed etiam impossibilitate ætatis, diebus Quadragesimæ esum carnũ præsumpserint attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùm etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc illi cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore, ab omni esu carnium abstineat gulâ, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam. Illi verò, quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, nõ antè prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

Quadragesimæ dies totius anni decimæ deputantur.

Ecclí 19.

Contra violatores ieiunij Quadragesimalis.

Carnibus vescentes in quadragesima sine ineuitabili necessitate, rei existunt Dominicæ resurrectionis.

49. TELESPHORVS Pontifex & martyr in epistola ad omnes vniuersaliter cap. 1. primo: Cognoscite, à nobis & à cunctis episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis, statutum esse, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha, omnes clerici in sortem Domini vocati, à carne ieiunent: quia sicut discreta esse debet vita clericorum à laicorum conuersatione, ita & in ieiunio debet fieri discretio. Et sicut laici & seculares homines, nolunt eos recipere in accusationibus & infamationibus suis, ita nec clerici debẽt eos recipere in impulsationibus suis, quoniam in omnibus discreta

Dispensatio sacerdotis est necessaria iis, qui coguntur vesci cibis vti.

Clericorum abstinentia quadragesimalis, a laicorum abstinentia eum distincta.

Digitized by Google

discreta debet semper esse & segregata vita & conuersatio clericorum, ac secularium laicorum. sic sicut hi amplius sunt applicati diuinis cultibus, & familiares Domini dicuntur Saluatoris, ita moribus & conuersatione atque sanctitate debent esse distincti. Has ergò septem hebdomadas omnes clerici à carne, & delicijs ieiunent, & hymnis & vigilijs, atque orationibus Domino inhærere die noctuque studeant.

Septem hebdomadæ à carnibus abstinentia.

50. THEOPHILVS Alexandrinus libro tertio Paschali, vt suprà hac eadem quæstione, D testimonio decimoquarto.

51. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquarto de tempore, vt suprà, D testimonio vigesimooctauo.

52. NICEPHORVS Callistus libro decimoseptimo historiæ Ecclesiasticæ, capite trigesimosecundo: Et quum fames Byzantij increbuisset, rerum necessariarum inopia, Imperator Iustinianus secundà statim ieiunij hebdomade, carnes in foro venales proponendas promulgauit. Et hoc quidem sic per vim actũ. Populus autem, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neque edebat: mortem sibi potiùs adeundam esse censens, quàm vt quidquam de patrijs moribus & traditionibus mutaret.

Morte potius adire, quàm carnibus vesci statuit populus Christianus, etiamsi maxima esset annonæ caritas.

53. CHRYSOSTOMVS homilia sexta ad populum Antiochenum: Consuetudo res est tam facilis & expedita, vt adueniente ieiunio, etsimillies quis exhortetur, & infinita cruciet, & cogant vinum delibare, vel aliud quid, ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.

Christiani olim quidvis pati malebant, quàm ciborum vetitus vsi ieiunij tempore.

54. ITEM homilia prima, 55. ET secunda in Genesim, vt suprà quæstione præcedenti, B testimonio tertio & quarto.

1. E BASILIVS Magnus homilia secunda de ieiunio, vt suprà quæstione præcedenti, B testimonio octauo.

2. AVGVSTINVS sermone sexagesimosecundo de tempore, vt suprà in hac quæstione, D testimonio vigesimoseptimo.

3. AMBROSIVS sermone vigesimotertio,

4. VIGESIMOQVINTO, 5. TRIGESIMOQVARTO, 6. TRIGESIMOSEXTO, 7. ET trigesimoseptimo, vt suprà hac eadem quæstione, D testimonio decimosexto & sequentibus.

8. HIERONYMVS in epistola quinquagesimaquarta ad Marcellam, aduersus Montanum: Nos vnam quadragesimam secundùm traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis congruo, ieiunamus: illi tres in anno faciunt quadragesimas, quasi tres passi sint Saluatores, non quo & per totum annum, excepta Pentecoste, ieiunare non liceat: sed quòd aliud sit necessitate, aliud voluntate munus offerre.

Quadragesimæ ieiunij ex traditione Apostolorum obseruatæ.

9. AD Galatas quinto: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs.

10. PRIORIS ad Corinthios secundo: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur.

11. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Spiritum nolite extinguere.

12. MAXIMVS Taurinensis Episcopus in homilia in Iranijs & de ieiunijs Niniuitarum, quæ eadem est cum sermone quadragesimo D. Ambrosij, vt suprà D testimonio vigesimoquarto.

13. AVGVSTINVS epistola octogesimasexta ad Casulanum presbyterum, vt suprà hac eadem quæstione, D testimonio primo.

14. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.

15. MATTHAEI decimooctauo: Quòd si non audierit eos: dic Ecclesiæ. si autem Ecclesiam non audierit: sit tibi sicut ethnicus, & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo.

16. PRIORIS ad Corinthios decimoquarto: Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

17. PRIORIS ad Thessalonicenses secundo: Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cùm accepisseris à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.

18. ACTORVM decimoquinto: Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, &c.

19. IEREMIAE trigesimoquinto, vt suprà A testimonio vigesimotertio.

20. SECVNDI Machabæorum sexto: Eleazarus vnus de primoribus scribarum, vir ætate proiectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. At ille glorioſissimam mortem magis, quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad supplicium. Intuens autem, quemadmodùm oporteret accedere, patienter sustinens, destinauit non admittere illicita propter vitæ amorem. Hi autem, qui adstabant, iniqua miseratione commoti propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum secretò rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, vt simularetur manducâsse, sicut rex imperauerat de sacrificij carnibus: vt, hoc facto, à morte liberaretur: & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ conuersationis actus: & secundùm sanctæ & à Deo conditæ legis constituta, respondit citò, dicens, præmitti se velle in infernum. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: vt multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum: & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam, atque execrationem meæ senectuti conquiram. Nam, etsi in præsenti tempore supplicijs hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec viuus, nec defunctus effugiam. Quamobrem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo: adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.

21. ET capite septimo: Contigit autem & septem fratres vnà cum matre sua apprehensos compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris, & taureæ cruciatos. Vnus autem ex illis, qui erat primus, ficait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori, magis quàm patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaque rex iussit sartagines, & ollas æneas succendi: quibus flatim succensis, iussit, ei, qui prior

prior fuerat locum, amputari linguam: &, cute capitis abſtracta, ſummas quoque manus & pedes ei præſcindi, cæteris eius fratribus, & matre inſpicientibus, &c.

22. Ad Romanos decimotertio, vt ſuprà C teſtimonio ſeptimo.

23. LEVITICI vigeſimotertio: Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. Omne opus ſeruile non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis eſt, vt propitietur vobis Dominus Deus veſter. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo ſuo.

24. PRIMI Regum decimoquarto: Viri Iſrael ſociati ſunt ſibi in die illa: adiurauit autem Saul populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis. Et non manducauit vniuerſus populus panem: omneque terræ vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuper faciem agri. Ingreſſus eſt itaque populus ſaltum, & apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os ſuum, timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cùm adiuraret pater eius populum: extenditq; ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit manum ſuam ad os ſuum, & illuminati ſunt oculi eius. &c. Et conſuluit Saul Dominum: Num perſequar Philiſthijm? ſi trades eos in manus Iſrael? Et non reſpondit ei in die illa. Dixitque Saul: Applicate huc vniuerſos angulos populi: & ſcitote, & videte per quem acciderit peccatum hoc hodiè. Viuit Dominus ſaluator Iſrael, quia ſi per Ionatham filium meum factum eſt, abſque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo: Et ait ad vniuerſum Iſrael: Separamini vos in partem vnam, & ego cum Ionatha filio meo ero in parte altera. Reſponditque populus ad Saul: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deum Iſrael: Domine Deus Iſrael da indicium: quid eſt quod non reſponderis ſeruo tuo hodiè? Si in me, aut in Ionatha filio meo eſt iniquitas hæc, da oſtenſionem: aut ſi hæc iniquitas eſt in populo tuo, da ſanctitatem. Et deprehenſus eſt Ionathas & Saul, populus autem exiuit. Et ait Saul: Mittite ſortem inter me, & inter Ionatham filium meum. Et captus eſt Ionathas. Dixit autem Saul ad Ionatham: Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait: Guſtans guſtaui in ſummitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior. Et ait Saul: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. Dixitque populus ad Saul: Ergóne Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? Hoc nefas eſt, &c.

25. TERTII Regum decimotertio: Dixitq; (*propheta qui habitabat in Bethel ad virum Dei de Iuda*) Veni mecum domum, vt comedas panem. Qui ait: Non poſſum reuerti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco iſto: quia locutus eſt Dominus ad me in ſermone Domini, dicens: Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec reuertêris per viam, qua ieris. Qui ait illi: Et ego propheta ſum ſimilis tui: & angelus locutus eſt mihi in ſermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, vt comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum, & reduxit ſecum: comedit ergò panem in domo eius, & bibit aquam. Cumque ſederent ad menſam, factus eſt ſermo Domini ad prophetam qui reduxerat eum. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens: Hæc dicit Dominus: Quia non obediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, & reuerſus es, & comediſti panẽ, & bibiſti aquam in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadauer tuum in ſepulchrum patrum tuorum. Cumq; comediſſet & bibiſſet, ſtrauit aſinum ſuum propheta, quem reduxerat. Qui cùm abiiſſet, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in itinere: aſinus autem ſtabat iuxta illum, & leo ſtabat iuxta cadauer.

26. CONCILIVM Tridentinum ſeſſione vltima, quæ eſt vigeſimaquinta, in decreto de delectu ciborum, ieiunijs, & diebus feſtis: Inſuper hortatur ſancta Synodus, & per ſanctiſſimum Domini noſtri, atque Saluatoris aduentum Paſtores omnes obteſtatur, vt tanquàm boni milites illa omnia, quæ ſancta Romana Eccleſia, omnium Eccleſiarum mater, & magiſtra, ſtatuit, necnon ea, quæ tam in hoc concilio, quàm in alijs œcumenicis ſtatuta ſunt, quibuſcunque fidelibus ſedulò commendent: omniq́ue diligentia vrantur, vt illis omnibus, & ijs præcipuè ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, vt ciborum delectus, & ieiunia; vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, vt dierum feſtorum deuota, & religioſa celebratio; admonentes populos crebrò, obedire præpoſitis ſuis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient: qui verò contemnunt, Deum ipſum vltorem ſentient.

Ciborum delectus & ieiunia obſeruanda.

Præpoſitis non obtemperantes, Deum ſentient vltorẽ.

27. AVGVSTINVS tractatu ſeptuageſimotertio in Euangelium Ioannis: Non eſt malum carne veſci, cùm de hac re loquens Apoſtolus dicat: Omnis creatura Dei bona eſt, & nihil abijciendum, quod cum gratiarum actione accipitur: ſed quia, ſicut idem ipſe ait, Malum eſt homini qui per offenſionem manducat. Et ſi per hominis offenſionem, quantò magis Dei? Cuius in Iſraelitis non parua erat offenſio, repudiare quod dabat ſapientia, & petere id quo inhiabat concupiſcentia, quanuis illi nec peterent, ſed quia deerat, murmurarent. Sed vt ſciremus, non Dei creaturam eſſe culpabilem, ſed inobedientiam contumacem, & inordinatam cupiditatem: non propter porcum, ſed propter pomum mortem primus homo inuenit; & Eſau primatus ſuos non propter gallinam, ſed propter lenticulam perdidit.

1. Tim. 4.

Rom. 14.

Nõ propter cibum mors incurritur, ſed propter inobedientiam contumacem, aut inordinatã cupiditatẽ. Geneſ. 3. Geneſ. 25.

28. AMBROSIVS ſermone vigeſimoquinto.

29. ET trigeſimoſexto, vt ſuprà hac eadem quæſtione, D teſtimonio decimoſeptimo, & vigeſimoprimo.

30. CHRYSOSTOMVS homilia duodecima in priorem epiſtolam ad Timotheum, in ea verba ſcribens: Omnis creatura Dei bona eſt, &c. Duo igitur capita ponit: vnum quidem, quòd creatura nulla communis eſt: ſecundò, quòd etſi communis ſit, medicamentum in promptu eſt. Signum illi crucis imprime, gratias age, Deo gloriam refer, & protinùs immunditia omnis abſceſſit. Num verò, inquies, & quod idolis immolatum fuerit, eadem poſſumus ratione mundare? Licet, ſi quidem neſcias idolothytum eſſe: ſin verò ſciens ac prudens illud percipias, immundus iam eris, non ideò

1. Tim. 4.

Idolothyta non macu

lant per se hominem, sed inobedientia.

idèo quia idolothytum est, sed quòd, cùm tibi imperatum sit non communicare dæmonijs, per id communicâsse conuinceris. Itaque neque illud natura huiusmodi est, verùm ex sententia tua atque inobedientia immundum fit. Num sullia caro immunda est? non, si cum gratiarum actione percipitur, crucisque ligna-culis nec aliud quicquam immundum est. Sola quippe voluntas erit immunda, quæ gratias non exhibet Deo.

11. RABANVS libro secundo de institutione clericorum, capite vigesimoquinto, vt supra quæstione præcedenti, A testimonio vigesimotertio.

VI.

Quid de Ieiunio sacra Scriptura tradit?

Iudic 20 d 1 Reg 7 b 31 d 2. Reg 1. 12. g 12. d e 3. Reg. 21 g 1. Paral. 20. d 2. Paral. 20 e 1. Esdræ 8. d e 2. Esd. 1. d a Ioel. 2. c d & 1. c

DIVINA vox est, quæ per Ioëlem ad peccatores clamat: [a] *Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, fletu & planctu.* Nec multò post: [b] *Canite tubam in Sion,* inquit, *sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum,* vel sicut alij legunt: Sanctificate ieiunium, prædicate curationem. Vt hinc discamus, Ieiunium sanctificari cæteris bonis operibus, & sanctificatum curationi proficere [c] peccatorum, vt Hieronymus [d] interpretatur. Nam vt idem è sacris literis [e] colligit, per ieiunia Daniel [f] vir desideriorum futura cognouit: & Niniuitæ [g] iram placauerunt Dei: & [h] Elias ac [i] Moyses quadraginta dierum esurie, Dei familiaritate saturati sunt: & ipse [k] Dominus totidem diebus in solitudine ieiunauit, vt nobis solennes ieiuniorum dies relinqueret: & acriora dæmonia docuit [l] non nisi oratione & ieiunijs posse superari: & Apostolus frequenter [m] se ieiunâsse dicit: & in Psalmis pœnitẽs loquitur: [n] *Manducabam sicut cinerem panem meum, & potum meum cum fletu miscebam.* Et, [o] *Cùm mihi molesti essent, induebar cilicio: humiliabam in ieiunio animam meam.* Demùm quid eo manifestius, quàm quòd Christus affirmat [p] fore, vt cùm ipse sponsus, discipulis suis maximè dilectus, ablatus sit, tunc illos, licet [q] Spiritu sancto plenos, ieiunaturos esse? Itaque Paulus fideles omnes hortatur, [r] *Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate.* [s] *Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs.*

b Ibidem Gregor. homil. 16. in Euang. Maximus hom. 1. de ieiunio Quadragesimæ.

c Aug. ser. 60. 61 69. 230. de tempore. Bernar. serm. 4. de quadrag. Hieron. in caput 6. Danielis.

d Lib 2. aduersus Iouinian. cap. 11.

e Ibid. Vide & Aug. ser 65. de tempore, & Chrysost. in homil. de Iona.

f Daniel. 9. a f 10. a b c

g Ionæ 3. a b d

h 3. Reg. 19. b

i Exod. 24. d 34. d Deut. 9. b c

k Matth. & Luc. 4. a

l Matth. 17. c Mar. 9. d

m 2. Corinth. 11. f

n Psal. 101. b

o Psal. 34. c

p Luc. 5. g Mar. 2. c Matth. 9. b & ibidem Hieron.

q Actor. 13. a 14. d

r 2. Cor. 6. a Luc. 2. f Matth. 6 b Tob. 3. b Iudith 4. b c 8. a Esther 4. a d 14. a Ieie. 36. b Baruch 1. a 1. Mach. 3. f 2. Machab. 13. c d

s Galat. 5. d

TESTIMONIA.

1. IVDICVM vigesimo: Cumque filij Israel altera die contra filios Beniamin ad prælium processissent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa: & occurrentes eis tanta in illos cæde bacchati sunt, vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.

Quam-

Quamobrem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: ieiunauerunt́q; die illo vsque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire vltrà debemus ad pugnam contrà filios Beniamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cràs enim tradam eos in manus vestras.

2. PRIMI Regum septimo: Dixit Samuel: Congregate vniuersum Israel in Maspha, vt orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: hauserunt́q; aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauit́q; Samuel filios Israel in Maspha. Factũ est autem, cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthijm iniêre prælium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthijm, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel. Egressíq; viri Israel de Masphath persecuti sunt Philistæos, & percusserũt eos vsque ad locum, qui erat subter Bethchar. Et humiliati sunt Philisthijm, nec apposuerũt vltrà vt venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos cunctis diebus Samuelis.

3. ET capite trigesimoprimo: Quod cùm audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philisthijm Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: venerunt́q; Iabes Galaad, & combusserunt ea ibi: & tulerunt ossa eorum, & sepeliêrunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

4. SECVNDI Regum primo capite: Apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit, omneśq; viri, qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerũt vsque ad vesperam super Saul, & super Ionathan filium eius, & super populũ Domini, & super domum Israel, eò quòd corruissent gladio.

5. ITEM capite tertio: Dixit Dauid ad Ioab, & ad omnem populũ, qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. porrò rex Dauid sequebatur feretrum. Cumq́ue sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex Dauid vocem suam, & fleuit super tumulum Abner: fleuit autem & omnis populus &c. Cumq́ue venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quidquam.

6. ET capite duodecimo: Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus paruulum, quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatuśq; est Dauid Dominum pro paruulo: & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum, iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum. Et paulò pòst: Dixerunt autem ei serui sui: Quis est sermo, quem fecisti? propter infantem cùm adhuc viueret, ieiunâsti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti, & comedisti panem. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui: dicebam enim: Quis scit si fortè donet eum mihi Dominus, & viuat infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiunem? Numquid potero reuocare eum amplius? ego vadam magis ad eum: ille verò non reuertetur ad me.

7. TERTII Regum vigesimoprimo: Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & descende in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: eccè ad vineam Naboth descendit, vt possideat eam: & loquêris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper & possedisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus: In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum. Et ait Achab ad Eliam: Num inuenisti me inimicum tibi? Qui dixit: Inueni, eò quòd venundatus sis, vt faceres malum in conspectu Domini. Eccè ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietẽ, & clausum, & vltimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut domum Ieroboam filij Nabat, & sicut domum Baasa filij Ahia: quia egisti, vt me ad iracundiam prouocares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicens: Canes comedent Iezabel in agro Iezrahel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eum canes: si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venundatus est vt faceret malum in conspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, intantùm vt sequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, ieiunauit́q; & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens: Nõnne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius, sed in diebus filij sui inferam malum domui eius.

8. PRIORIS Paralipomenon decimo: Arma eius (*Saul*) consecrauerunt in fano Dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon. Hoc cùm audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthijm fecerant super Saul, consurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius: attuleruntq; ea in Iabes, & sepeliêrunt ossa eorum subter quercũ, quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt septẽ diebus.

9. POSTERIORIS Paralipomenon vigesimo: Post hæc congregati sunt filij Moab, & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Iosaphat vt pugnarent cõtra eum. Venerunt́q; nuncij, & indicauerunt Iosaphat, dicẽtes: Venit cõtra te multitudo magna de his locis, quæ transmare sunt, & de Syria, & eccè consistũt in Asasonthamar, quæ est Engaddi. Iosaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogãdum Dominũ, & prædicauit ieiunũ vniuerso Iuda. Congregatuśq; est Iudas ad deprecandum Dominum sed & omnes de vrbibus suis venerunt ad obsecrãdum eum. Cumq́; stetisset Iosaphat in medio cœtu Iuda, & Ierusalẽ, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cœlo &c.

10. PRIMI Esdræ octauo: Et prædicaui ibi ieiunium iuxta fluuium Ahaua vt affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filijs nostris, vniuersæq; substantiæ nostræ. Erubui enim petere à rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via: quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quærunt eum in bonitate: & imperium eius & fortitudo

eius, & furor super omnes, qui derelinquunt eum. Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

11. SECVNDI Esdræ primo: Verba Nehemiæ filij Helchiæ. Et factum est in mense Casleu, anno vigesimo, & ego eram in Susis castro. Et venit Hanani vnus de fratribus meis, ipse & viri ex Iuda: & interrogaui eos de Iudæis, qui remanserant & supererant de captiuitate, & Ierusalem. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & relicti sunt de captiuitate ibi in prouincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Ierusalem dissipatus est, & portæ eius combustæ sunt igni. Cumque audissem verba huiuscemodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis: ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. Et dixi: Quæso Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua, &c.

12 IOEL IS secundo Nunc ergò dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & in fletu, & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrum: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit si cõuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium, & libamen Domino Deo nostro? Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate paruulos, & sugentes vbera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini: & dicent: Parce Domine, parce populo tuo: & ne des hæreditatem tuam in opprobrium vt dominentur eis nationes. quare dicunt in populis: Vbi est Deus eorum? Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos vltrà opprobrium in Gentibus, &c.

13. ET capite primo: Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate senes omnes habitatores terræ in domum Dei vestri: & clamate ad Dominum.

14. GREGORIVS homilia decimasexta in Euangelia: Per Ioelem dicitur: Sanctificate ieiunium. Ieiunium quippe sanctificare, est adiunctis bonis alijs, dignam Deo abstinentiam carnis ostendere. Cessent iræ, sopiantur iurgia. Incassum enim caro atteritur, si à prauis suis voluptatibus animus non refrenatur.

Ioel. 2. Ieiunium quomodò sanctificatur.

15. MAXIMVS homilia prima de ieiunio Quadragesimæ: Ieiunia nostra religiosè sanctificemus obsequijs. Quid autem est aliud sanctificare ieiunium, nisi ieiunij causa sancta velle, iusta facere, iniqua vitare? Sanctificat ille ieiunium, cuius cor adulatio potentum, amicorum parentumque gratia, clientum etiam parua magnáve munuscula, à recti tramite non auertunt. Sanctificat ieiunium suum, cuius iustitia precio non vilescit. Sanctificat ille ieiunium, qui flammas sæuientis iracundiæ, mãsuetæ mentis placabilitate restinguit. Sanctificat ieiunium, qui lasciuientes oculos turpi ab adspectu habenis castitatis auertit. Sanctificat ieiunium, qui conuiciorum iacula, scuto patientiæ repercussa, dispergit. Sanctificat ieiunium, qui litigantium tumultus, pacifici sanitate sermonis, & linguæ prudentioris arte, compescit. Sanctificat ieiunium, qui cõsurgentes in semetipso vanarum cogitationum spinas, euangelico sulcante vomere, velut quidam pectoris sui arator excidit. Sanctificat ieiunium, qui inopias egenorum, pro quantitate substantiæ suæ, miserantis manus humanitate solatur. Adprimè sanctificat ille ieiunium, qui per omnia præceptis diuinæ legis intentus, diabolica à corde suo respuit tentamenta. Et ideò, fratres charissimi, si volumus Deo placita exhibere ieiunia, simus in fide fortes, in iudicijs iusti, in amicitia fideles, in iniurijs patientes, in contentionibus moderati, refugientes turpiloquia, aduersus iniqua constantes, in conuiuijs sobrij, in voluptatibus continentes, in charitate simplices, inter subdolos cauti, condolentes tristibus, contumacibus resistentes, in suspicionibus parci, inter maliloquos taciti, inter humiles coæquales. Si huiusmodi virtutibus nostra voluerimus sanctificare ieiunia: tribuente Domino, ad festiuitatem Paschalis gratiæ, & ad gaudia cælestium promissionum indubitata fiducia, & conscientia lætiore veniemus.

Sanctificare ieiunium.

16. AVGVSTINVS sermone sexagesimo,

17. SEXAGESIMO SECVNDO, &

18. SEXAGESIMO NONO de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D testimonio vigesimosexto, vigesimoseptimo, & trigesimo.

19. ET sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Aduersus dæmonum nequitiam, quę nobis Dominus arma ostendit, debemus vtique retinere. Hoc, ait, genus in nullo eijcitur, nisi oratione & ieiunio. Hæc cùm plena fide exercentur, pietas est. Pietas autem ad omnia vtilis est, professionem habens vitæ præsentis, & futuræ. Inspiciamus ergò vtiliter orationis fructus & ieiunij, quia ipsa sunt arma aduersus improbas cogitationes. Ieiunium purgat mentem, subleuat sensum, carnem spiritui subijcit. Ieiunium cor facit contribulatum & humiliatum, quod Deus non spernit. Ieiunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verum lumen accendit. Ieiunium verbositatem non amat, diuitias superfluitatem iudicat, superbiam spernit, humilitatem commendat, præstat homini seipsum intelligere quod est infirmum & fragile: atque dum ita se intelligit imbecillem, aptiorem virtutem Dei adiutorem quærit & accipit. Quærit autem per frequentes orationes, & obsecrationes.

Matth. 17. 1. Tim. 4. Ieiunij vis. Psal. 50.

20. BERNARDVS sermone quarto in quadragesima, vt suprà quæstione præcedenti, D testimonio trigesimoquinto.

21. HIERONYMVS in caput sextum Danielis, super ea verba: Et abijt rex in domum suã, & dormiuit incœnatus. Quanta regis benevolentia, vt cibum nec die, nec nocte caperet, somnum oculis non concederet; sed cum periclitante propheta, ipse penderet affectu. Si autem rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari: quanto magis nos pro peccatis proprijs inedia, & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere?

Daniel. 6. Pro peccatis proprijs inedia &c. Deus ad clementiam flectendus.

22. IDEM libro secundo aduersus Iouinianum capite vndecimo, vt in textu, & suprà, quæstione præcedenti, C testimonio tertio.

23. AVGVSTINVS sermone sexagesimoquinto de tempore, vt suprà quæstione præcedenti, D testimonio vigesimonono.

24. CHRYSOSTOMVS in homilia de Iona propheta: Ebrietas & luxuria stantem euerterunt ciuitatem: commotam, ieiunium solidauit. Cum ieiunio Daniel in lacum leonum ingressus est, & eorum tantam mansuetudinem

Ionæ 3. Dan. 6. & 14.

Ieiunij laudes.

Iacob, vt Leuita.

2. Cor. 4.

Ieiunio non animam tãtùm, sed etiam corpora roborari, etiam medicorum sententia.

sum fecit, vt simplicitatem eorum arbitraretur. Et paulò pòst: Mirare igitur ieiunium, & illud cum omni auiditate tuis amplexibus festina suscipere. Quando enim & in flamma prodest, & in lacu leonum subuenit, & spiritus propulsat immundos, & diuinam sententiam mitigare nouit, & ad libertatem reuocare consuevit: quis huius insaniæ reperitur, qui velit ieiunij tantorum bonorum materiam declinare? Sed dicis: Corporibus exindè generatur infirmitas. Sed quantum exterior conteritur, tantum interior renouatur de die in diem. Immò si diligenter scrutari volueris, inuenies ieiunio corpora validiùs roborari. Et si meum sermonem respuis, medicorum te doceat disciplina: qui parcitatem, salutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertiginẽ, subitaneas mortes & cætera, quibus febris atque languores corporis comparantur, ex luxurijs atque voluptatibus aiunt generari, & tanquàm de fonte noxio riuos ad corporum læsionem, & ad animarum perturbationem commeare restantur.

25. DANIELIS nono: Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunijs, sacco, & cinere. Et oraui Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua, &c. Adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, citò volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergò animaduerte sermonem, & intelligo visionem. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctam tuam vt consummetur præuaricatio, &c.

26. ET capite decimo: In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vsctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies. Die autem vigesima, &c. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum meatrum. Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. Et ait ad me: Noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos. Veni autem vt docerem te quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

27. IONAE tertio: Et surrexit Ionas, & abijt in Niniuen iuxta verbum Domini: & Ninue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire ciuitatem itinere diei vnius: & clamauit, & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Ninive subuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens: Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quidquam: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines, & iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & conuertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus: & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.

28. TERTII Regum decimonono: Proiecitq; se, (Elias) & obdormiuit in vmbra iuniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. Respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergò, & bibit, & rursum obdormiuit. Reuersusque est Angelus Domini secundò, & tetigit eum, dixitq; illi: Surge, comede: grandis enim tibi restat via. Qui cùm surrexisset, comedit & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vsque ad montem Dei Horeb.

29. EXODI vigesimoquarto: Cumq; ascendisset Moyses, operuit nubes montem, & habitauit gloria Domini super Sinai, tegens illum nube sex diebus: septimo autem die vocauit eũ de medio caliginis. Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israel. Ingressusque Moyses medium nebulæ, ascendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

30. ET capite trigesimoquarto: Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israel pepigi fœdus. Fuit ergò ibi cum Domino quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decem.

31. DEVTERONOMII nono: Nam & in Horeb prouocasti eum, & iratus delere te voluit, quando ascendi in montem, vt acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Deus: & perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens. Deditq; mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, & continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando cõcio populi congregata est. Cumq; transissent quadraginta dies, & totidẽ noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis. Cumque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissemq; vos peccâsse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulũm conflatilẽ, ac deseruisse velociter viam eius, quam vobis ostenderat: proieci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro. Et procidi ante Dominũ sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens propter omnia peccata vestra quæ gessistis cõtra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis: timui enim indignationem & iram illius, qua aduersum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice.

32. MATTHAEI quarto: Et cùm ieiunâsset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurijt.

33. LVCAE quarto: Iesus autem plenus spiritu sancto regressus est à Iordane & agebatur à Spiritu in desertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis: & consummatis illis esurijt.

zed by Google

34. MATTHAEI decimoseptimo: Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis mõti huic, Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non ejcitur nisi per orationem, & ieiunium.

35. MARCI nono: Et cùm introisset in domum, discipuli eius secretò interrogabãt eum: Quare nos non potuimus eijcere eum? Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & ieiunio.

36. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo: Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itineribus sæpè, periculis fluminum, &c. in labore, & ærumna, in vigilijs multis, in fame, & siti, in ieiunijs multis, in frigore, & nuditate.

37. PSALMO centesimo primo: Quia cinerem tanquàm panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.

38. Et trigesimoquarto, vt in textu.

39. LVCAE quinto: Quibus ipse ait: Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies: cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

40. MARCI secundo: Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt in illis diebus.

41. MATTHAEI nono: Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere quamdiù cum illis est sponsus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt.

42. HIERONYMVS in caput nonum Matthæi, scribens in præcedentia verba: Sponsus, Christus: sponsa, ecclesia est. De hoc sancto spirituali connubio, Apostoli sunt procreati: qui lugere non possunt, quandiù sponsam in thalamo vident, & sciunt sponsum esse cum sponsa. Quando verò transierint nuptiæ, & passionis ac resurrectionis tempus aduenerit, tunc sponsi filij ieiunabunt. Nonnulli putant idcircò post dies quadraginta passionis, ieiunia debere committi, licet statim dies Pentecostes & Spiritus sanctus aduenies, indicent nobis festiuitatem. Et ex huius occasione testimonij, Montanus, Prisca, & Maximilla, etiam post Pentecosten faciunt quadragesimam: quòd ablato sponso, filij sponsi debeant ieiunare. Ecclesiæ autem consuetudo ad passionem Domini, & resurrectionem per humilitatem carnis venit: vt spirituali sagina, ieiunio corporis præparemur.

Post passionem & resurrectionẽ filij sponsi ieiunabunt.

Montani error.

Ieiunium quadragesimæ cur Ecclesia ante Pascha seruet.

43 ACTORVM decimotertio: Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Ministrantibus autem illis Domino, & ieiunantibus, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes, & orãtes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto abiérunt Seleuciam, & indè nauigauerunt Cyprum.

44. Et capite decimoquarto: Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben. Cumq; euãgelizãssent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystrã, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; vt permãnerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et cùm cõstituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orãssent cum ieiunationibus, commẽdauerunt eos Domino, in quẽ crediderunt.

45. POSTERIORIS ad Corinthios sexto, vt in textu.

46. LVCAE secundo: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsque ad annos octoginta quatuor: quę non discedebat de templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte, ac die.

47. MATTHAEI sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes, exterminant enim facies suas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

48. TOBIAE tertio: Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris, & dęmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergò cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium, aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculũ domus suæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam.

49. IVDITH quarto: Et fecerunt filij Israel secundùm quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominum instantia magna, & humiliauerunt animas suas in ieiunijs, & orationibus, ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se Sacerdotes cilicijs, & infantes prostrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio: & clamauerunt ad Dominum Deum Israel vnanimiter ne daretur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent, opprobrium Gentibus. Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus, circuiit omnem Israel, allocutusq́s est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in ieiunijs, & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi serui Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potẽtia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando deiecit: sic erunt vniuersi hostes Israel: si perseueraueritis in hoc opere, quod cœpistis. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominũ, permanebant in conspectu Domini, ita vt etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, præcincti cilicijs offerrent sacrificia Domino, & erat cinis super capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, vt visitaret populum suum Israel.

50. Et

50. Et capite octauo: Erat Iudith relicta eius vidua iam annis tribus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & neomenias, & festa domus Israel.

51. Esther quarto: Quę cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & hoc eiulatu vsque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare. In omnibus quoque prouincijs, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis prostrato vtentibus. Et paulò pòst: Rursumque Esther hæc Mardochæo verba mandauit: Vade & congrega omnes Iudæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo. Iuit itaque Mardochæus, & fecit omnia, quæ ei Esther præceperat.

52. Et capite decimoquarto: Esther quoque regina confugit ad Dominum, pauens periculum, quod imminebat. Cumque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro vnguentis varijs, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suum humiliauit ieiunijs: omniaque loca, in quibus antea lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Israel, &c.

53. Ieremiae trigesimosexto: Et fecit Baruch filius Neriæ iuxta omnia, quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. Factum est autem in anno quinto Ioakim filij Iosiæ regis Iuda, in mense nono: prædicauerunt ieiunium in conspectu Domini omni populo in Ierusalem, & vniuersæ multitudini, quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalem. Legitque Baruch ex volumine sermones Ieremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filij Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ nouæ domus Domini audiente omni populo.

54. Baruch primo: Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechoniæ filij Ioakim regis Iuda, & ad aures vniuersi populi venientis ad librum, & ad aures potentium filiorum regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo vsque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylònia, ad flumen Sodi. Qui audientes plorabant, & ieiunabant, & orabant in conspectu Domini.

55. Primi Machabæorum tertio: Et congregatus est conuentus vt essent parati in prælium: & vt orarent, & peterent misericordiam, & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium: & ablata est voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia, & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha cõtra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha antè in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo: & discideruntvestimenta sua: & expanderunt libros legis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulachrorum suorũ: & attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas: & suscitauerunt Nazaræos, qui impleuerant dies: & clamauerunt voce magna in cęlum, dicentes: Quid faciemus illis, & quò eos ducemus? & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem: & ecce Nationes conuenerunt aduersum nos vt nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos. Quomodò poterimus subsistere antè faciem eorũ, nisi tu Deus adiuues nos? Et capite sequenti: Et exierunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi, qui erant cum Iuda. Et congressi sunt: & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persequuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum.

56. Secundi Machabæorum decimotertio: Sed rex (*Antiochus*) mente effrenatus veniebat, nequiorem se patre suo Iudæis ostensurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo vt die ac nocte Dominum inuocarent, quò sicut semper, & nunc adiuuaret eos: quippe qui lege, & patria, sanctoque templo priuari vererentur: ac populum, qui nuper paululùm respirâsset, ne sineret blasphemis rursus nationibus subdi. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu, & ieiunijs, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Iudas vt se præpararent. Ipse verò cum senioribus cogitauit priùs quàm rex admoueret exercitum ad Iudæam & obtineret ciuitatem, exire, & Domini iudicio committere exitum rei. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & hortatus suos vt fortiter dimicarent, & vsque ad mortẽ pro legibus, templo, ciuitate, patria, & ciuibus starent, circa Modin exercitum constituit. Et dato signo suis Dei victoriæ, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & maximum elephantorum cum his, qui superpositi fuerant: summoque metu, ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prosperè gestis, abiêrunt.

57. Ad Galatas quintò, vt in textu.

VII.

Quid est Oratio?

A Est [a] pius nostræ mentis in Deum affectus, quo petuntur fideliter quæcunq; sunt nobis aut alijs salutaria: quo diuinam quoque gratiam & virtutem celebramus, aut qualicunque

[a] Damasc. lib. 3. orthod. fidei, cap. 24. Augustin. lib. 2 de ser. Domini in monte, cap. 3. & serm. 230. de temp. Basilius in sulphuream martyrem. Chrysost. hom. 30. in Genes. Nyssenus in libro de Oratione.

ratione coram ſumma & æterna illa maieſtate nos [b] deuotos teſtamur. Vt huc ſpectet non ſolùm precatio, ſed etiã [c] adoratio, [d] oblatio ſeu ſacrificiũ, [e] inuocatio, [f] laudatio, [g] gratiarũ actio.

B [h] Modum autem precandi & formulam ſingularem Chriſtus [i] præſcripſit, ſicut ſuprà declarauimus. Et nullum eſt ſanè opus magis in Scriptura [k] commendatum, nullum pijs ſanctisque hominibus familiarius, nullum quod à pluribus, & ſæpiùs, & diligentiùs, magisque neceſſariò in hac vita ſit exercendum, atque precatio. Verè dictum illud: [l] *Oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit.* Item, [m] *Oportet ſemper orare,* ardenti ſcilicet cordis affectu, & citra hypocriſim, & abſque laudis [n] humanæ reſpectu, hoc eſt, in [o] ſpiritu & veritate.

C Interim orantes, [p] externum corporis geſtum & habitum, ritusq; nonnullos adhibent ſæpè. Et rectè quidem, vt exempla ſcripturæ commonſtrant: Nam & Chriſtus Dominus, nunc [q] ſubleuatis in cælum oculis, nunc [r] elata voce, nunc in terram [s] proſtratus Patrem orauit. Tum [t] Danielis ac [v] Niniuitarum precatio, quia non ſine ieiunijs, ſacco, & cinere inſtituta fuit, magis commendatur. Nec fruſtrà de Publicano [x] dictum eſt, quòd humili facie, depreſſis oculis, pectorisque tunſione ſuam in templo precationem inſtruxit. Quæ quidem licet externa videantur, & ab impijs etiam fieri ac oſtentari queant, tamen hactenùs laudem illa merentur, quatenùs & piè corpus exercent, rediguntque in obſequium creatoris, & animum excitant, fulciunt ac promouent in cultu interiore. Præterea ſunt hæc teſtimonia quædam fidei, humilitatis atque pietatis non negligenda, vt quæ non ſolùm ſpectanti proximo, ſed etiã Eccleſiæ adferunt ædificationem.

b Exodi 35.c d 2. Paralip. 29.g

c Matth. 4.b
d Matth. 4.c Iſaiæ 56.c Ioan. 4.c
e Roman. 10.c.
f Pſal. 17.a 144.a
g Iſaiæ 56.c 1. Timoth. 2.a Auguſtin. epiſt. 59 ad Paulinum.
h Aug. tract. 71. in Euang Ioã. Baſil. c 2 conſt. monaſt. Bern ſerm. 1. & 5. de quadrag. & in ſer. de 4. modis orãdi.
i Matth. 6. b Luc. 11.a Vide ſupra de oratione Dominica.
k Pſal. 140.a Tob. 12.c Act. 10.a Exo. 32.c Pſal. 105.d Ierem. 7.c 27. d & ibidem Hieronym. Item epiſt. 12. ad Gaudentium cap. 3.

l Eccli 35.c Pſal. 101.c 36.a Iudith. 9.d

m Luc. 18.a Eccli 18.c 1. Theſſal. 5.c

n Matth. 6.a

o Ioan. 4.c

p Tertul. in apologetico aduerſus gẽtes, ca. 30. Aug. in li. de cura pro mortuis gerenda, cap. 5. Hieron. aduerſus Lucifer. ca. 6. & in vita Pauli E remitæ. Hiẽ. de viris illuſt. in Iacobo.

q Ioan. 17.a 11.c
r Matth. 17.c f Luc. 23.f
s Matth. 26.d Mar. 14.d Luc. 22.c

t Daniel. 9.a
v Ion. 3.b c Iudith 4.b c d 9.a
2. Mach. 3.f

x Luc. 18.c Exod. 9.f g 17.c Deut. 9.c d Num. 20.a Pſ. 87.b 140.a 2. Par. 1.6.b 29.f 3. Reg. 8.f Daniel. 6.c 1. Eſdræ 9.b Matth. 2.b Act. 7.g 9.g 20.g 1.a Eph. 3.c 1. Cor. 11.a c Damaſc. li. 4. orthod. fidei, ca. 13. De certis orandi temporib. videatur Aug. epiſt. 57 Beda in c. 18. Luc. Anſelm. in ca. 5 epiſtol. 1. ad Theſſ. Clemen. conſtitut. Apoſt. lib. 8 c. 40. Tertul. in apologetico cap. 2. Cypr. de orat. Dom. Athan. de virg. Baſil. ter. 1. de inſtit. monach. & c. 37. in regulis longioribus. Chryſoſt. hom. 59. ad pop. Hier. in c. 6. Dan. & ad Eultoch. epi. 22. c. 16. & in epitaph. Paulæ epi. 27. c. 10. Cõcil. Aquiſgran. cc. 26. & ſeq. Pſal. 118. g h x 5. a 34. c Daniel. 6 c Actor. 3. a 10. b 16. c

TESTIMONIA.

Oratio quid ſit.

1. A DAMASCENVS libro tertio orthodoxæ fidei, capite vigeſimoquarto: Oratio eſt mẽtis ad Deum aſcenſus; aut, eorum à Deo poſtulatio, quæ poſtulare conuenit.

2. AVGVSTINVS libro ſecundo de ſermone Domini in monte, capite tertio: Primò hic reſpondetur non verbis nos agere debere apud Deum, vt impetremus quod volumus, ſed rebus quas animo gerimus, & intentione cogitationis cum dilectione pura, & ſimplici affectu. Sed res ipſas verbis nos docuiſſe Dominum noſtrum, quibus memoriæ mandatis, eas ad tempus orãdi recordaremur. Et poſt pauca: Fit ergò in oratione conuerſio cordis ad eum, qui

In oratione fit mentis ad Deum conuerſio.

qui semper dare paratus est, si nos capiamus quod dederit.

Orationis vis & vtilitas.

3. IDEM sermone ducentesimo trigesimo de tempore: Oratio est refectio ieiuniorum, adnocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiam cordis mollit, austeritatem temperat, ieiunium dulcificat. Sicut enim sine potu non est plena refectio, sic & ieiunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cælestia, inquisitio supernorum, inuisibilium desiderium? Abeat dissensio secularium morum, quibus premitur mens humana quotidie. Oratio coniunctio Spiritus sancti: si tamen orationi intentus sit animus: sicut clamat Propheta, Sitiuit in te anima mea quàm multipliciter tibi & caro mea. Quid autem sitiendum est, sequitur: Vt videat virtutem. Credite mihi, si ad videndam plenam virtutem Dei, plenè sitiant animæ humanæ substantiæ, nec fastidio victa dissimulet, replebitur adipe & pinguedine spiritali. Et sitiens illam Dei visitationem sensu proprio, cum fide clamabit: Adhæsit anima mea post te, suscepit me dextera tua. Ieiunium inertiam tollit de anima, impedimenta carnalia aufert. Oratio verò perseuerans iungit Deo; atque ita gaudens assistere se Domino gloriatur. Adhærens autem anima mea Domino, incipit securitatem habere & libertatem, nec pauores sustinet timoris. Suscepta anima tanto patrocinio dexteræ Dei, quomodo poterit noceri ab aliqua potestate? Sicut scriptum est, quòd nemo illud rapit de manu patris; hoc præstat ieiunium, hoc præstat oratio.

Oratio quid sit, & quæ bona præstet.

Psalm. 62.

Ioan. 10.

4. BASILIVS Magnus homilia in Martyrem Iulittam, quæ est quinta inter homilias variorum argumentorum: Oratio est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à pijs effunditur. Sanè eiusmodi petitionem neutiquam statuimus in sola verborum præcisione. Ipsi enim credimus, Deo nihil opus esse verbis, quibus commonefiat nostræ petitionis: magis verò dicimus eum perspicacissimè scire, quę nobis nec petentibus etiam profutura sint. Quid ergò, quod ipsi dicimus? Nimirum, orationem non oportere nos plenè in syllabis constituere, quin potius ipsam suas vires plenius explicare, explereve in animę orantis libera electione ac proposito, simul & in actionibus, quæ per omnem vitam intento studio perficiuntur ad præscriptum virtutis, iuxta Paulum: Siue comeditis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite. Accumbens mensæ, ora: esitans panem, largitori gratiam rependito. Sufficiens firmansque infirmas corporis vires vino, eius fac memineris, qui hoc te dono impartiit ad inferendam cordi tuo lætitiam, & ad multiplicium infirmitatum non mediocre solamen. Nulla tibi est sumendi edulij necessitas? Caue, ne prætereat eius memoria, cuius liberali beneficio ventrem explesti. Tunicam indueris? gratias agito benigno datori. Amiciris pallio? fac, in te augescat intentior erga Deum charitas, qui integumenta gratuitò largitus est hyemi æstatique accommoda, quibus & vita conseruetur, & obueletur turpitudo. Tibine dies expletus abijt? Illi referto gratiam, qui solem quidem nobis, nihil tale commeritis, indulsit in diurnæ operationis ministerium: ignem verò contulit illustrandæ nocti, vtque subseruiat reliquis vitæ commoditatibus. Ipsa rursus nox alias ad orationem suggerere possit conciliareve occasiones. Etenim si quando in cælum suspexeris, quum in eximiam siderum pulchritudinem oculorum aciem defixeris presius: horum visibilium supplica Domino, vniuersorum longè optimo artifici procide Deo, & cole eum qui cuncta hæc in sapientia condidit. Sanè ad eum modum indiuulsè & continenter oraueris, non quidem si verbis modò orationem expleueris tuam: verius vbi omnis prorsus vitæ tuæ ratio atque institutum diuinæ te conformârit voluntati, sic vt vita ipsa dici & esse promereatur continens quædam & indiuulsa oratio.

Ioan. 10.

Matth. 6.

Ioan. 16.

Ioan. 14.

Matth. 7.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

Ioan. 13.

Matth. 6.

Tota vita oratio quædã esse potest.

5. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Genesim: Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus, modò sobrij & vndequaque mente nostra collecta, inimicoque nostræ salutis nullo aditu permisso, Dominum adeamus. Et paulò pòst: Magnum bonum sunt preces. Nam si homini quis loquatur virtute prædito, non paruum inde fructum percipiet: quantis bonis fruetur is, cui cum Deo colloquium fuerit? Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod vt scias, audi prophetam dicentem: Iucundum sit Deo eloquium meum: hoc est, sermo meus appareat Deo. An non enim præstare potest priusquam petamus? Verùm propter hoc differt & expectat, vt occasionem accipiat, qua iustè nos sua cura dignos faciat. Siue autem consequamur quod petimus, siue non consequamur, perseueremus semper in oratione. Et non solùm gratias agamus si consequamur, sed etiam si repulsam passi fuerimus. Nam cùm Deus aliquid nobis denegat, non minus est quàm si concessisset. Nescimus enim nos, quæ nobis conducant, sicut ipse nouit.

Orationis commendatio.

Oratio est colloquium cum Deo. Psalm. 103.

Cur Deus differat ea dare, quæ postulamus.

Cum denegat postulata, beneficia præstat.

6. GREGORIVS Nyssenus in libro de oratione, circa principium: Et quid attinet singulatim exponere, quibus rebus multipliciter, multisque modis peccatum humanę vitę commiscetur: cuius peccati nulla alia causa est, quàm quòd ad ea, quæ in manibus habent, & studiosè tractant negocia, diuinum etiam auxilium homines non simul adhibent & assumunt. Quòd si oratio negocium præcesserit, peccatum aduersus animam aditum non inueniet. Dei enim memoria in corde fixa atque fundata, irrita consilia aduersarij manent, iustitia sese mediam vbique controuersijs interponente. Prohibet item agricolam à peccato, oratio in exiguo agri modo fructus multiplicans, ne postea amplius vnà cum plus habendi cupiditate peccatum ingrediatur. ita viator, ita qui expeditionem, vel nuptias parat: ita quicunque animum ad aliquod negocium adiecit, si cum oratione quodlibet agat, prospero atque felici successu negociorum à peccando abducetur, nullo aduersario animam ad vitium trahente. sin autem relicto Deo, negocio totus intentus fuerit, omninò necesse est, vt à Deo remotus cum aduersario prorsus versetur. recedit autem à Deo, qui per orationem sese Deo non coniungit. Ergò hoc prius oratione docendi estis, quòd semper orare & non defatigari oporteat. Per orationem enim cum Deo esse contingit. at qui cum Deo est, ab aduersario remotus est. Oratio pudicitiæ præsidium atque tutamen est, iræ moderatio, superbiæ sedatio atque repressio, iniuriarũ tenacis memoriæ expurgatio: inuidiæ profligatio, iniustitiæ sublatio, impietatis correctio. Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta iuris ac legum in ciuitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, diffidentium conciliatio, coniunctorum conseruatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonij fides, viato-

Orationis negligentia quam multorum malorum causa, in rebus etiam temporalibus.

A Deo recedit, qui orare negligit. Luc. 18.

Orationis laus à fructu & vtilitate multiplici.

ribus ſcutum, dormientium cuſtos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, nauigantium ſalus. Oratio reorum & cauſam dicentium patrona, nexorum ac vinctorum relaxatio atque ſolutio, fatigatorum requies, mœrentium conſolatio, gaudentium animi delectatio, lugentium lætatium, nuptias contrahentium corona, natalitij feſti celebratio, morientium funus. Oratio, conuerſatio ſermocinatioque cum Deo eſt: viſum effugientium contemplatio: eorum, quæ concupiſcuntur, certa fides: eiuſdem cum angelis honoris conditio, bonorum progreſſus & incrementum: malorum ſubuerſio, peccatorum emendatio, præſentium fructus, futurorum repræſentatio. Oratio, Ionæ quidem cetum domum effecit: Ezechiam verò ex portis mortis ad vitam reduxit: tribus autem adoleſcentibus in ventum rorantem, flammam conuertit: Iſraëlitis, aduerſus Amalechitas trophæum erexit, & centum octogintaquinque millia Aſſyriorum vna nocte gladio inuiſibili proſtrauit. Atque ſexcenta præter hæc ex ijs, quæ iam acciderunt, exempla licet inuenire: quibus palam fit, nihil ex ijs, quæ per hanc vitam colūntur & in precio ſunt, orationi præſtare. Et poſtea προσωχὴ. id eſt, oratio, eſt petitio bonorum, quæ Deo cum ſupplicatione offertur.

Oratio eſt conuerſatio & colloquium cum Deo.

Ionæ 2.
4. Reg. 20.
Daniel. 3.
Exod. 17.
4. Reg. 19.

Oratio eſt petitio bonorum, quæ Deo cum ſupplicatione offertur.

7. EXODI trigeſimoquinto: Egreſſaque omnis multitudo filiorum Iſrael de conſpectu Moyſi, obtulerunt mente promptiſſima atque deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi teſtimonij. Quidquid ad cultum & ad veſtes ſanctas neceſſarium erat, &c. Et paulò pòſt: Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quę iuſſerat Dominus per manum Moyſi. Cunctí filij Iſrael voluntaria Domino dedicauerunt.

8. SECVNDI Paralipomenon vigeſimonono: Ezechias autem etiam hæc addidit: Implêſtis manus veſtras Domino, accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergò vniuerſa multitudo hoſtias, & laudes, & holocauſta mente deuota.

9. MATTHÆI quarto: Tunc dicit ei Ieſus: Vade Satana: Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

10. MALACHIAE primo: Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

11. ISAIAE quinquageſimoſexto, vt infra teſtimonio decimoſexto.

11. IOANNIS quarto: Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Heroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet. Dicit ei Ieſus: Mulier crede mihi, quia veniet hora, quando neque in monte hoc, neque in Heroſolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod neſcitis: nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus eſt Deus: & eos, qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.

13. AD Romanos decimo: Non enim eſt diſtinctio Iudæi, & Græci: nam idem Dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim, quicunque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quomodo ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audiérunt? Quomodo autem audient ſine prædicante?

14. PSALMO decimoſeptimo: Laudans inuocabo Dominum: & ab inimicis meis ſaluus ero.

15. ET pſalmo centeſimo quadrageſimoquinto: Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea: pſallam Deo meo quamdiu fuero.

16. ISAIAE quinquageſimoſexto: Adducam eos in montem ſanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocauſta eorum, & victimæ eorum placebunt mihi ſuper altari meo: quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.

17. PRIORIS ad Timotheum ſecundo: Obſecro igitur primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus: pro regibus, & omnibus, qui in ſublimitate ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & caſtitate. hoc enim bonum eſt, & acceptum coram Saluatore noſtro Deo.

18. AVGVSTINVS epiſtola quinquageſimanona ad Paulinum, quæſtione quinta: Illa planè difficilimè diſcernuntur, vbi ad Timotheum ſcribens Apoſtolus ait: Obſecro itaque primùm omnium fieri obſecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones. Secundùm Græcum enim eloquium diſcernenda ſunt. Et poſt nonnulla: Multa quippe hinc dici poſſunt, quæ improbanda non ſint, ſed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Eccleſia, vt precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramentorum, antequam illud, quod eſt in Domini menſa, incipiat benedici: orationes, cùm benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis Eccleſia Dominica oratione concludit. Ad quem intellectum etiam verbi Græci origo nos adiuuat. Nam eam quam dicunt ἐυχὴν, rarò ita ſcriptura ponit vt intelligatur oratio, ſed plerunque, & multo vſitatius votum appellat ἐυχὴν: προσωχὴν verò, quod verbum ita poſitum eſt, vnde tractamus, ſemper orationem vocat. Vnde hanc verbi originem, ſicut ſuperius dixi, nonnulli minus eruditè intuentes, προσωχὴν non orationem, ſed adorationem dicere voluerunt, quæ potius προσκύνησις dicitur. Sed quia oratio interdum dicitur, quæ vocatur ἐυχὴ, adoratio putata eſt προσωχή. Porrò ſi vſitatius, vt dixi, in ſcripturis votum appellatur ἐυχὴ excepto nomine generali orationis, ea propriè intelligenda eſt oratio, quam facimus ad votum, id eſt, πρὸς ἐυχὴν. Vouentur autem omnia, quæ offeruntur Deo, maximè ſancti altaris oblatio, quo ſacramento prædicatur noſtrum aliud votum maximum, quò nos vouimus in Chriſto eſſe manſuros, vtique in compage corporis Chriſti. Cuius rei ſacramentum eſt, quòd vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Idcò in huius ſanctificatione, & diſtributionis præparatione, exiſtimo Apoſtolum inſiſſe propriè fieri προσωχὰς, id eſt, orationes: vel (vt nonnulli minus peritè interpretati ſunt) adorationes: hoc eſt enim ad votum, quod vſitatius in ſcripturis nuncupatur ἐυχὴ. Interpellationes autem, ſiue (vt veſtri codices habent) Poſtulationes, fiunt cùm populus benedicitur. Tunc enim antiſtites, velut aduocati, ſuſceptos ſuos per manus impoſitionem miſericordiſſimæ offerunt poteſtati. Quibus peractis,

Locú Pauli interpretatur Auguſtinus de precibus quę in Miſſæ ſacrificio fiunt.

1. Tim. 2.

Sacrificium altaris.

1. Cor. 10.

Sacerdotes aduocati.

actis, & participato tanto sacramento, gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis, vltimam commendauit Apostolus.

Differentia inter mala quæ petuntur, non exaudiuntur.

Orandum vt non tribuatur quod non bene petitur.

1. B AVGVSTINVS tractatu septuagesimo tertio in Ioannem: Magnam spem Dominus suis promisit sperantibus, dicens: Quia ego ad Patrem vado; & quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam. Sic ergò perrexit ad Patrem, vt non relinqueret indigentes, sed exaudiret petentes. Sed quid est, Quodcunque petieritis, cùm videamus plerunque fideles eius petere, & non accipere? An fortè propterea, quia malè petunt? Nam hoc exprobrauit Apostolus Iacobus, dicens: Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis, vt in concupiscentijs vestris insumatis. Malè ergò vsurus eo quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab illo petitur, vnde homo lætatur exauditus, magis metuendum est, ne, quod possit non dare propitius, det iratus. An non vidimus Israëlitas malo suo impetrâsse, quod culpabili concupiscentia petierunt? Concupierant enim carnibus vesci, quibus pluebatur manna de cælo. Fastidiebant quippe quod habebant, & quod non habebant, impudenter petebant: quasi non melius peterent, non vt cibus qui deerat indecenti desiderio præstaretur, sed vt ille, qui aderat, sanato fastidio sumeretur. Quando enim nos delectant mala, & non delectant bona, rogare debemus potius Deum vt delectent bona, quàm vt concedantur mala. Et post pauca. Euigila igitur homo fidelis, & vigilanter audi quod ille positum est, in nomine meo: ipsum enim quodcunque, non ait petieritis vtcunque, sed in nomine meo. Qui promisit ergò tam magnum beneficium, quid vocatur? vtique Christus Iesus. Christus significat regem, Iesus significat Saluatorem. Non itaque nos saluos faciet quicunque rex, sed rex Saluator: ac per hoc quodcunque petimus aduersus vtilitatem salutis, non petimus in nomine Saluatoris. Et tamen ipse Saluator est, non solùm quando facit quod petimus, verùm etiam quando non facit: quoniam quod videt peti contra salutem, non faciendo potius se exhibet Saluatorem. Nouit enim medicus, quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus; & ideò contraria poscentis non facit voluntatem, vt faciat sanitatem. Quapropter quando volumus vt faciat quodcunque petimus, non vtcunque, sed in nomine eius, hoc est, in nomine Saluatoris petamus. Non ergò contra nostram salutem petamus. Quod si fecerit, non vt Saluator facit, quod est nomen eius, fidelibus eius. Est quippe impijs & damnator, qui dignatur fidelibus esse Saluator. Qui ergò credit in eum, quodcunque petierit in eo nomine, quod est illis, qui credunt in eum, hoc facit: quoniam hoc sicut Saluator facit. Si autem qui in eum credit, aliquid per ignorantiam contra suam salutem petit, non in nomine Saluatoris petit; quia Saluator ei non erit, & quod eius salutem impedit, fecerit. Vnde tunc expedit potius, vt non faciendo propter quod inuocatur, faciat quod vocatur. Propterea non solùm Saluator, sed etiam magister bonus, vt faciat quodcunque petierimus, in ipsa oratione quam nobis dedit, docuit quid petamus: vt etiam sic intelligamus, non petere nos in nomine magistri, quod petimus præter regulam ipsius magisterij. Sanè quædam, quanuis in nomine eius petamus, id est, secundùm Saluatorem, & secundùm magistrum petamus: non tunc quando petimus facit, sed tamen facit. Neque enim quia & illud petimus, vt veniat regnum Dei, propterea non fiet quod petimus, quia non statim cum illo in æternitate regnamus: differtur enim quando petimus, non negatur. Verumtamen orantes tanquam feminantes, non deficiamus, tempore enim proprio metemus. Et simul petamus, quando bene petimus, vt non faciat quod non bene petimus: quia & ad hoc pertinet, quod in eadem oratione Dominica dicimus, Ne nos inferas in tentationem. Neque enim parua est tentatio, si contra tuam fit causam tua postulatio.

Orario conflat Dei glorificatione, & petitione.

2. B ASILIVS Magnus constitutionum monasticarum capite secundo: (vel secundùm alios, capite primo) Duplex est orandi modus: quorum alter in glorificatione, adhibita animi submissione, cernitur: alter in petitione, qui quidem priori subijcitur. Cùm oras igitur, nolito confestim ad petitionem accedere: quòd si hoc non facis, indicio es ipse de voluntate tua, te scilicet, quòd necessitate vrgearis, Deo preces adhibere. Quapropter quandocunque instituis orare, coniugem, liberos, teque adeò ipsum relinquito, à terraque procul abscedito, cælumque superato, & naturas omnes, tam quæ cerni, quàm quæ cerni non possunt, relinquito: & ab eius glorificatione exorditor, qui omnia condidit. Cumque in eo satis fueris commoratus, non mente vaga, neque huc, illuc ve temerè deerrante, neque (vt Græcorum mos est) fabulas garriens, sed de sacrosanctis literis carpens, quæ dicas, dic: Gratias ago tibi Domine propter incredibilem clementiam, & in ferendis hominum culpis facilitatem tuam, qui peccantem me quotidie patientia tua sustines, & ad resipiscendum omnibus nobis potestatem facis. Propter hoc enim taces, & nos sustines Domine, vt tibi gratias agamus, qui salutem generis nostri, modò terrendo, modò leniter exhortando moderaris, quique per prophetas primò, postremò etiam per aduentum Christi tui nos visitaueris. Tu enim finxisti nos, non autem ipsi nos. tu es Deus noster. Vbi verò iam satis gratias egeris, Deumque petitis è diuina scriptura laudibus glorificaueris, tum iterum adhibita humilitate, ordire, ac dic: Equidem non sum dignus Domine, qui coram te verbum faciam, quoniam vehementer peccator sum. & licet nullius tibi culpæ conscius sis, nihilominus tamen ita te oportet dicere. Etenim cùm multis in rebus offendamus omnes, maiorem tamen offensarum partem ne intelligimus quidem. Idcircò Apostolus dicebat: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus non sum. quod idem est ac si diceret, Multa delicta committo, quæ committere me non intelligo. Propter hanc causam etiam Propheta ait: Delicta quis intelligit? Vbi verò verbis humilitatem tuam satis ostenderis, dixerisque, Gratias ago tibi Domine, quòd peccantem me tam diu patientia tua sustinuisti, & in hodiernum vsque diem nullas à me peccatorum meorum pœnas expetisti. Equidem Domine infinita iampridem commeritus eram supplicia, dignusque eram, qui longissimè à conspectu abspellerer tuo: verùm tua me patientissima lenitas peccantem clementissimè sustinuit. Gratias, inquam, ago tibi, tametsi ad parem tuæ in me clementiæ gratiarum actionem haudquaquam esse me idoneum intelligo. Simulac verò ambabus hisce partibus satisfeceris, gratiarum actionis videlicet, & humilitatis, tum demum, quod petere debes, petito: non diuitias, (vt ante dixi) neque terrenam gloriam, non sanitatem corporis: (ipse est enim

A gratiarū actione exordienda oratio.

Modus orandi ex D. Basilij sententia.

Iacob. 3.

1. Cor. 4.

Psalm. 18.

Quid sit potissimum à Deo postulandum.

Nihil contra salutem postulandum.

Ex Oratione Dominica discimus quid petendum sit.

Qui non petant in nomine Iesu, id est, Saluatoris.

Deus omnes non semper exaudiens.

Iacob. 4.

Petant aliquando non exaudiri. Numer. 11.

enim qui te creauit, ipsi curæ est incolumitas tua, neque non probè intelligit, quàm è re cuiusque sit, vel bene valere, vel malè) sed quemadmodum iussus es, regnum cælorum pete tantummodo, & necessitatibus corporis tui ipse (vt dixi) prouidebit. Munificentissimus est enim idem & augustissimus rex noster, & indignè fert, quandocunque quis exiguum à se aliquid petit, quandocunque quis nostrûm de rebus ipsum minimè ipsi conuenientibus rogat. Noli igitur illum tibi oratione tua iratum facere, sed ea perito tibi, quæ digna sunt & rege, & Deo. Hæc autem perens ab eo, ne prius recesseris, quàm quod petis impetraueris. Hoc enim fieri oportere, in euangelio subindicans Dominus dicit: Quis ex vobis habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, &c. Hoc autem exemplum idcirco nobis proponitur à Domino, vt in fide acres ac pertinaces esse nos doceat. Exemplum enim ab homine ad alium hominem sumit, vt intelligas nulla laboris fatigatione debere te à suscepto proposito desistere, vt videlicet quandocunque aliquid petieris, neque impetraueris, tam diu perseueres, quoad impetres. Si tamen (vt supra dixi) ea petas, quæ voluntati Dei non repugnent. Neque verò tecum tacitus dixeris: Peccator sum, & propterea non exaudior. Vt enim diffidentiæ ille tibi causam omnem præcideret, illud adiecit: Et si non dabit illi surgens, eò quòd amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius dabit illi quotquot habet necessarios. Decæterò autem, etsi mensis præterijt, etsi annus, etsi triennium, etsi quadriennium, etsi anni complures, acriter perseuerato tamen, donec impetres. sed postula cum fide, neque interea rectè vnquam viuere intermiseris. Si enim libidinibus se quis ex ignauia dediderit, sequemet ipse volens hostibus suis prodiderit, hunc nullo modo Deus neque adiuuat, neque exaudit, quippe cùm prior ipse vitio suo à Deo se alienauerit. Qui enim à Deo se optat iuuari, is nunquam deserit, quod se addecet, officium suum: qui autem hoc facit, is diuino auxilio nunquam destituitur. Quapropter danda in eo opera est, ne vlla in re conscientia nostra nos condemnet: tum, vbi hoc fecerimus, implorandum est diuinum auxilium: implorandum autem non lentè, non mente huc illucque temerè oberrante. Qui enim sic facit, is (tantum abest vt impetraturus sit, quod petit) perficiet prius vt sibi Dominus irascatur. Etenim si qui coram principe aliquo stat, & ipsum alloquitur, magno cum metu stat, & cùm corporis extrinsecus, tum mentis etiam intrinsecus attentos oculos tener, periculi metu: quanto tandem maiore cum metu trepidatione que censendum est oportere nos stare in conspectu Dei, tota mente in illum vnum intenta, neque vsquam aliò? cùm ipse non hominis partem illam modò, quæ foris apparet, vt homines faciunt, sed illam etiam, quæ intus occulta oculorum adspectum fallit, clarissimè peruideat. Si igitur sic, quemadmodum decet, steteris coram Deo, & quæ in te sunt, omnia pro viribus præstiteris, perstа, donec omninò tandem impetres, quod petis. Sin conscientia te tua condemnat, tanquam qui negligentius rem tractes, & si in oratione aliud agens, animo minus attento stes, cùm possis omnem abs te repellere distractionem, ne præfidentior ausis consistere coram Deo, ne fiat tibi oratio tua in peccatum. Si verò propterea, quòd à peccato debilior factus, hoc à teipso impetrare non poteris, quin interim, dum oras, animo & mente distrahare: enitere contra, quantum potes, & si tibimetipsi vim affer, & coram Deo stare pudeat, mentemque tuam in illum defixam tene, ipsamque ad seipsam aduoca. Si ita feceris, ignoscet tibi Deus, quoniam non ex contemptione, sed ex infirmitate, eo modo quo conueniret, coram Deo stare non vales. Hoc modo si tibimetipsi vim feceris, teque ad omne opus bonum paraueris, ne destiteris prius, quàm illud impetres, quod rogas. Et quibusdam interiectis: At sæpè petiui, inquis, neque impetraui tamen. Prorsus, quia non rectè petisti, videlicet aut dubitabundus, aut aliud agens, aut quæ tibi vtilia non erant futura. Quòd si & quæ tibi erant vtilia, sæpè petisti, at non tamen perseuerantiam adhibuisti. Scriptum est enim, In perseuerantia vestra possidebitis animas vestras. Et, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ex post panca: Ea re fortasse differt quæ daturus est, vt hoc modo magis te ad assiduitatem vocet, & vt intelligas, quòd sit donum Dei, & vt datum diligenter custodias. Siquidem nititur vnusquisque, quod magno labore inuenit, id maiore etiam quadam diligentia custodire, ne eo amisso, laboret etiam vnà cum eo suos multos amittat, neve neglecto Dei munere, æterna vita indignus efficiatur.

3. BERNARDVS sermone quarto de Quadragesima: Oratio quanto est efficacior, si fiat vt debet, tanto callidius impediri ab aduersario solet. Interdum enim grauiter impeditur oratio à pusillanimitate spiritus, & timore immoderato. Hoc autem tunc solet fieri, cùm sic cogitat homo propriam indignitatem, vt non conuertat oculos ad diuinam benignitatem. Abyssus enim abyssum inuocat: abyssus luminosa, abyssum tenebrosam: abyssus misericordiæ, abyssum miseriæ. Profundum nanque est cor hominis, & imperscrutabile. Sed si magna est iniquitas mea, multo maior est Domine pietas tua. Ideoque cùm ad meipsum turbata fuerit anima mea, memor sum multitudinis misericordiæ tuæ, & respiro in ea: & cùm introiero in potentias meas, nolo memorari iustitiæ tuæ solius. Veruntamen sicut periculum est, si fuerit oratio nimis timida, sic in contraria parte non minus, immò & maius periculum est, si fortè fuerit temeraria. De his qui sic orant, audi quid loquatur ad prophetam Dominus: Clama, inquit, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, &c. Quasi tuba, inquit, quia in spiritu vehementi increpandi sunt temerarij. Me etenim quærunt, qui seipsos nondum inuenerunt. Nec hoc dico, vt peccatoribus auferam orandi fiduciam, sed volo eos orare tanquam gentem quæ peccatum fecerit, non iustitiam. Orent pro indulgentia peccatorum suorum in animo contrito, & spiritu humilitatis, quemadmodum publicanus ille: Deus, inquit, propitius esto mihi peccatori. Temeritatem enim dico, quando is, in cuius conscientia peccatum adhuc aut vitium aliquod regnat, ambulat in magnis & mirabilibus super se: minus solicitus pro periculo animæ suæ. Tertium periculum est, si fit oratio tepida, & non ex viua affectione procedens. Timida quidem oratio cælum non penetrat, quia restringit animum timor immoderatus, vt oratio non dicam non ascendere, sed nec procedere queat. Tepida verò in ascensu langueſcit, & deficit, eò quòd non habeat vigorem. Nam temeraria ascendit, sed retilit: resistitur enim ei: nec tantùm non obtinet gratiam, sed & meretur offensam. Quæ verò fidelis, & humilis, & feruens oratio fuerit, cælum sine dubio penetrabit:

Magna à se petit vult Deus.

Perseuerantia in orando.

Luc. 11.

Peccatores an etiam exaudiat Deus.

Perseuerantiæ orationis iungenda est bonæ vitæ perseuerantia.

Rogationes & peregrinationes mentis in oratione vitandæ.

Distractio mentis, cui pro viribus resistitur, Deum non offendit.

Quibus de causis non statim quandoquidem impetremus quod petimus. Luc. 11. Matth. 10. & 14.

Cur differat interdùm dare Deus.

Orationem maximè impedire conatur Dæmon.

Oratio non sit nimis timida.

Psalm. 48

Item 17.

Nec sit temeraria.

Isaiæ 58.

Luc. 18.

Non sit oratio tepida.

Oratio fidelis, humilis & feruens cælũ penetrat.

bit: vnde certum eſt quòd vacua redire non poterit.

Tutiſſimũ orationis refugium.

4. ET ſermone quinto de Quadrageſima: Rogo vos fratres, vt ſemper ad manum habeatis tutiſſimum orationis refugium, de qua etiam memini me paulo ante in fine ſermonis eſſe locutum. Veruntamen quoties de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde veſtro, quæ & ab alijs frequenter audiui, & nonnunquam expertus ſum in corde meo. Quid enim eſt, quòd licet nunquam ab oratione ceſſemus, vix vnquam experiri videatur aliquis noſtrûm, quis ſit orationis ſuæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, ſic redire videmur: nemo nobis reſpondet verbum, nemo quicquam donat, ſed laborâſſe videmur incaſſum. Sed quid in Euangelio dicit Dominus? Nolite, ait, iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Quod eſt autem iuſtum iudicium, niſi iudicium fidei? quoniam iuſtus ex fide viuit. Ergò iudicium fidei ſequere, & non experimentum tuum: quoniam fides quidem verax, ſed experimentum fallax. Quæ eſt ergò veritas fidei, niſi quod promittit ipſe filius Dei? Quicquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis. Nemo veſtrûm, fratres, paruipendat orationem ſuam. Dico enim vobis, quia ipſe ad quem oramus, non paruipendit eam. Priuſquam egreſſa ſit ab ore noſtro, ipſe ſcribi iubet eam in libro ſuo. Et vnum indubitanter è duobus ſperare poſſumus: quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit eſſe vtilius. Nos enim quid oremus ſicut oportet, neſcimus: ſed miſeretur ille ſuper ignorantiam noſtram: & orationem benignè ſuſcipiens, quod nobis aut omninò non eſt vtile, aut non tam citò dari neceſſè eſt, minimè tribuit: oratio tamen infructuoſa non erit. Ita ſanè, ſi fecerimus quod monemur in pſalmo, id eſt, ſi delectemur in Domino. Ait enim ſanctus Dauid: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Ioan. 7.

Rom. 1.

Matth. 11.

Scribi iubet Deus orationem noſtram in libro ſuo.

Rom. 8.

Pſalm. 36.

5. IDEM in ſermone de quatuor modis orandi: Propter quod fiducialiter iam poſtulare poteſt qui eiuſmodi eſt, (id eſt, qui in lamentis pœnitentiæ aliquandiu perſeuerans, hilaritatem quandam & fiduciam concepit indulgentiæ) tantùm caueat, ne forte aut poſtulet non poſtulanda, aut minus poſtulet quæ à Deo ſunt poſtulanda: aut ea tepidè quærat, quæ toto affectu & omni tempore ſunt quærenda. Petitis, & non accipitis, (ait Iacobus) eò quòd malè petatis, vtpotè in concupiſcentijs veſtris. Sic agit omnis qui terrena quærit vltra neceſſitatem, qui mundialem gloriam ſectatur aut voluptatem. Tale eſt etiam quod ſolent ſeculares homines mortem inimicorum in orationibus poſtulare, cæteraque ſimilia, quæ non oportet. At verò temporalia ſi defuerint, petenda quidem ſunt, quantum neceſſitas humana requirit: ſed iuxta beati Gregorij * ſententiam, non ſunt hæc nimium requirenda. In quo genere etiam illa ſpiritualia ſunt, ſine quibus nihilominus ſalus conſtare poteſt, vt ſermo ſcientiæ, gratia curationum, omniaque de quibus certum non habemus, quid expediat nobis: vtpotè ſi te fatiget tentatio, ſupplicandum quidem pro ea, vt auferatur à te, ſed non nimis obnixè, quoniam in talibus meminiſſe ſemper oportet Apoſtolicæ illius ſententiæ: Nos enim quid oremus ſicut oportet, neſcimus: & Deo magis committere, quàm temerè aliquid apud nos definire. Hæc autem ſunt toto affectu & omni tempore poſtulanda: hæc ſunt, pro quibus inceſſanter & quàm obnixè poterunt ad Deum clament deſideria tua, vt habeas gratiam eius bonam, & placere poſſis in oculis pietatis ipſius, & in eo viuas, & moriaris in ipſo, vt gloriam eius videre, & ipſo frui in perpetuum merearis. De his enim dictum eſt: Sine intermiſſione orate. Vnde & Propheta, Exquiſiuit, inquit, te facies mea, faciem tuam Domine requiram. Et alibi: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Et poſt pauca: Quid aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quàm propheticum illud: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei? Omninò ſiquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare cęleſtem, illam vtique curiam, in qua rex regum ſtellato ſedet ſolio, circundante innumerabili & ineffabili beatorum ſpirituum exercitu. Vnde & ipſe qui viderat, quia maiorem numerum non inuenit, Millia, ait, millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei. Quanta ergò cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à palude ſua procedens & repens ranuncula vilis? Quàm tremebundus, quàm ſupplex, quàm deniquè humilis & ſolicitus, & toto intentus animo maieſtati gloriæ, in præſentia angelorum, in concilio iuſtorum & congregatione aſſiſtere poterit miſer homuncio? In cunctis igitur actionibus noſtris multa opus eſt animi vigilantia, ſed præcipuè in oratione. Etenim ſicut in regula noſtra legimus, * licet hora omni, & omni loco oculi Domini ſuper nos ſpeculentur, maximè tamen in oratione. Licet enim ſemper videamur, ſed nunc etiam præſentamus & oſtendimus nos quaſi facie ad faciem cum Deo loquentes. Porrò quamuis vbique ſit Deus, in cælo tamen orandus eſt, ibiquè orationis tempore cogitandus: vt mens noſtra non oratorij tecto, non aëris ſpatio, non ipſa retardetur nubium denſitate, iuxta eam formam quæ nobis à Chriſto tradita eſt, vbi ait: Sic orabitis: Pater noſter qui es in cælis. Cælum enim quadam prærogatiua etiam ſedes ſiue thronus Dei vocatur: quia ad eam comparationem qua Deum in cælis angeli ſancti & electorum animæ vident, nos miſeri & peregrini ſuper terram vix ſolum nomen habere videmur. Sic igitur oret qui orat, tanquam aſſumptus, & præſentatus ei, qui ſedet ſuper excelſum thronum, in angelis qui minimè ceciderunt, & eleuatum, in hominibus quos ſuſcitauit de puluere inopes, & erexit de ſtercore pauperes: ſic, inquam, ſemetipſum conſideret, & ſic attendat, tanquam præſentatum Domino maieſtatis, vt dicat cum Abraham: Loquar ad Dominum meum, cùm ſim puluis & cinis. Et quia tuo præcepto commonitus, tua inſtitutione formatus, id præſumo Domine fons pietatis.

Quæ impediant quo minus exaudiatur oratio. Iacob. 4.

An temporalia in oratione poſtulanda, aut ſpiritualia, quæ nõ ſunt ad ſalutem neceſſaria.

* Homilia 27 in Euangel.

Quæ ſemper & nec con

Ditione poſtulanda.

1. Theſſal. 5. Luc. 18. Pſalm. 26.

Ibidem.

Quomodo ad orationẽ accedendũ. Pſalm. 41.

Daniel. 7.

In oratione præcipuè opus eſt animi vigilantia.

* In regula S. Benedicti cap. 19. Pſalm. 32. Prouerb. 15.

Præſentamus nos Deo.

Matth. 6.

Geneſ. 18.

6. MATTHÆI ſexto: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Orantes autem, nolite multùm loqui, ſicut ethnici. putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergò aſſimilari eis. ſcit enim pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum. Sic ergò vos orabitis: Pater noſter, qui es in cælis: ſanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Et ne

nos

nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

7. LVCAE vndecimo: Et factum est: cùm esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Ioannes discipulos suos. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: Pater, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

8. PSALMO centesimoquadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

9. TOBIAE duodecimo: Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

10. ACTORVM decimo: Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum semper: is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

11. EXODI trigesimosecundo: Rursumque ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste durę ceruicis sit: dimitte me, vt iracatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? &c. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduersus populum suum.

12. PSALMO centesimoquinto: Et dixit vt disperderet eos: si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.

13. IEREMIAE septimo: Tu ergò noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

14. ET vigesimoseptimo: Et si prophetę sunt, & est verbum Domini in eis: occurrant Domino exercituum, vt non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda, & in Ierusalem, in Babylonem.

15. HIERONYMVS in caput septimum Ieremiæ, in ea verba scribens: Tu ergò noli orare, &c. Ne videatur rogans propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, ne pro populo peccatore, & nullam agente pœnitentiam, deprecetur. Quod autem dicit; Et non resistas mihi: illud ostendit, quòd sanctorum preces, Dei iræ possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen Dimitte me vt percutiam populum istum, & faciam te in gentem magnam. Et in psalmis legitur: Et stetit Phinees, & placauit, & cessauit quassatio, & reputatum est ei ad iustitiam. Aaron quoque arrepto thuribulo, inter ignem arsurumque populum medius stetit, & Dei ira cessauit.

Preces Sanctorum Dei iræ resistere possunt. Exod. 32.

Psalm. 105.

Numer. 16.

16. ET in caput vigesimumseptimum Ieremiæ, super ea verba: Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum: Quod ait; Occurrant mihi, siue Domino exercituum: illud ostendit, verum prophetam posse Domino precibus resistere: secundùm quod & Moyses stetit in percussione contra Dominum, vt auerteret iram furoris eius. Samuel quoque idem fecit. Et Dominus ad Moysen: Dimitte me, ait, vt percutiam populum istum. Quando autem dicit; Dimitte me, ostendit se precibus sanctorum posse retineri.

Exod. 32.

1. Reg. 8.

Precibus Sanctorum retinere potest Deus.

17. IDEM epistola duodecima ad Gaudentium de Pacatulæ infantulæ educatione, capite tertio: Legimus Aaron pontificem isse obuiam furentibus flammis, & accenso thuribulo, Dei iram cohibuisse. stetit inter mortem & vitam sacerdos magnus: nec vltra vestigia eius, ignis procedere ausus est. Moysi loquitur Deus: Dimitte me, & delebo populum istum. Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat quod minatus est. Dei enim potentiam serui preces impediebant.

Numer. 16.

Exod. 32.

18. ECCLESIASTICI trigesimoquinto: Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius vsque ad nubes propinquabit. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit: & donec propinquet non consolabitur: & non discedet donec Altissimus aspiciat.

19. PSALMO centesimoprimo: Respexit in orationem humilium: & non spreuit precem eorum.

20. ET trigesimosexto: Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuam: & iudicium tuum tanquam meridiem: subditus esto Domino, & ora eum.

21. IVDITH nono: Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cęlorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

22. LVCAE decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare & non deficere.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare semper, & ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in aternum. Ante orationem præpara animam tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

24. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

25. MATTHAEI sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

26. IOANNIS quarto, vt supra A testimonio duodecimo.

DE EXTERNIS GESTIBVS ORANTIVM.

1. C TERTVLLIANVS in Apologetico aduersus gentes capite trigesimo: Illuc (in cælum) suspi-

Veterum Christianorum gestus & ritus in orando.

suſpiciemes Christiani manibus expanſis, quia innocuis, capite nudo, quia non erubeſcimus, denique ſine monitore, quia de pectore oramus, precantes ſumus ſemper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium ſecurum, domum tutam, exercitus fortes, ſenatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcunque hominis & Cæſaris vota ſunt. Hæc ab alio orare non poſſum, quàm à quo me ſcio conſecuturum, quoniam & ipſe eſt qui ſolus præſtat, & ego ſum cui impetrare debetur, famulus eius &c. Sic itaque nos ad Deum expanſos vaguli fodiant, cruces ſuſpendant, ignes lambant, gladij guttura detruncent, beſtiæ inſiliant, paratus eſt ad omne ſupplicium ipſe habitus orantis Chriſtiani. Hoc agite boni præſides, extorquete animam Deo ſupplicantem pro Imperatore. Hîc erit crimen, vbi veritas & Dei deuotio eſt.

Orantium geſtus externi.

2. AVGVSTINVS in libro de cura pro mortuis gerenda, capite quinto: Orantes de membris ſui corporis faciunt quod ſupplicantibus congruit, cùm genua figunt, cùm extendunt manus, vel etiam proſternuntur ſolo, & ſi quid aliud viſibiliter faciunt, quamuis eorum inuiſibilis voluntas, & cordis intentio Deo nota ſit; nec ille indigeat his indicijs, vt humanus ei pandatur animus: ſed his magis ſeipſum excitat homo ad orandum, gemendumque humilius, atque ferentius. Et neſcio quomodo, cùm hi motus corporis fieri, niſi motu animi præcedente non poſſint, eiſdem rurſus exterius viſibiliter factis, ille interior inuiſibilis, qui eos fecit, augetur: ac per hoc cordis affectus, qui, vt fierent iſta, præceſſit; quia facta ſunt, creſcit. Veruntamen ſi eo modo quiſque teneatur, vel etiam ligetur, vt hæc de ſuis membris facere nequeat, non ideò non orat interior homo, & ante oculos Dei in ſecretiſſimo cubili vbi compungitur, ſternitur.

Externis geſtibus ſeipſum magis excitat homo ad orandum, & augetur deuotio.

Si verè & perfectè crederemus, quibus externis excitationibus & geſtibus vteremur in oratione.

3. HIERONYMVS in dialogo aduerſus Luciferianos capite ſexto: Indubitata ad Deum fides arduè reperitur. Verbi gratia dictum ſit, vt quod volumus, perſpicuum fiat: ad orationem aſſiſto: non orarem, ſi non crederem: ſed ſi verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus, genas lacrymis rigarem, corpore inhorreſcerem, ore pallerem, iacerem ad Domini mei pedes, eoſque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certè trunco crucis, nec prius amitterem, quàm miſericordiam impetrarem. nunc verò creberrimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo; aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubeſcenda ſunt, gero. Vbi eſt fides? Siccine putamus orâſſe Ionam? ſic tres pueros? ſic Danielem inter leones? ſic certè latronem in cruce?

Ionæ 2. Dan. 3. & 14. Lucæ 23.

Mortui Pauli Eremitæ eduuct officioſo geſtu Deum precabatur.

4. ET in vita Pauli Eremitæ: Introgreſſus ſpeluncam Antonius, vidit genibus complicatis, erecta ceruice, extenſiſque in altum manibus, corpus exanime. Ac primùm & ipſe viuere, eum credens, pariter orabat. Poſtquam verò nulla, vt ſolebat, ſuſpiria precantis audiuit, in flebile oſculum ruens, intellexit quòd etiam tadauer ſancti, Deum, cui omnia viuunt, officioſo geſtu precabatur.

5. IDEM in libro de viris illuſtribus, ſiue in catalogo Scriptorum eccleſiaſticorum, de Iacobo fratre Domini: Hegeſippus, vicinus Apoſtolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Iacobo narrans ait: Suſcepit eccleſiam Ieroſolymæ poſt Apoſtolos frater Domini Iacobus, cognomento Iuſtus, multi ti-

Sancti Iacobi genua camelorum duritiem contraxiſſe videbantur.

quidem Iacobi vocabantur. Hic de vtero matris ſanctus fuit, vinum & ſiceram non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonſus eſt, nec vnctus vnguento, nec vſus balneo. Huic ſoli licitum erat ingredi ſancta ſanctorum. Siquidem veſtibus laneis non vtebatur, ſed lineis, ſoluſque ingrediebatur templum, & flexis genibus pro populo deprecabatur: intantùm, vt camelorum duritiem traxiſſe eius genua crederentur.

6. IOANNIS decimoſeptimo: Hæc locutus eſt Ieſus: & ſublevatis oculis in cælum, dixit: Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.

7. ET capite vndecimo: Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audiſti me.

8. MATTHAEI vigeſimoſeptimo: Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamma ſabachthâni? hoc eſt: Deus meus, Deus meus vt quid dereliquiſti me? Ieſus autem iterum clamans voce magna, emiſit ſpiritum.

9. LVCAE vigeſimotertio: Et clamans voce magna Ieſus ait: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum.

10. MATTHAEI vigeſimoſexto: Et progreſſus puſillum, procidit in faciem ſuam, orans, & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.

11. MARCI decimoquarto. Et cùm proceſſiſſet paululum, procidit ſuper terram: & orabat, vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora.

12. LVCAE vigeſimoſecundo: Et ipſe auulſus eſt ab eis quantum iactus eſt lapidis: & poſitis genibus orabat, dicens: Pater ſi vis, transfer calicem iſtum à me. Veruntamen non mea voluntas, ſed tua fiat.

13. DANIELIS nono: Et poſui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiunijs, ſacco, & cinere.

14. IONAE tertio: Et crediderunt viri Niniuitæ in Deum: &c. vt quæſtione præcedenti teſtimonio vtceſimoſeptimo.

15. IVDITH quarto: Et clamauit omnis populus ad Dominum &c. ibidem teſtimonio quadrageſimonono.

16. ET capite nono: Quibus abſcedentibus, Iudith ingreſſa eſt oratorium ſuum: & induens ſe cilicio, poſuit cinerem ſuper caput ſuum: & proſternens ſe Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dediſti illi gladium in defenſionem alienigenarum, qui violatores exiterunt in coinquinatione ſua, & denudauerunt femur virginis in confuſionem, &c.

17. PRIMI Machabæorum tertio: Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha contra Ieruſalem: quia locus orationis erat in Maſpha ante in Iſrael. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo: & diſciderunt veſtimenta ſua.

18. LVCAE decimooctauo: Et publicanus à longè ſtans, nolebat nec oculos ad cælum leuare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo, quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

19. EXODI nono: Orate Dominum vt deſinant tonitrua Dei, & grando: vt dimittam vos, & nequaquam hîc vltrà maneatis. Ait Moyſes: Cùm egreſſus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominũ, & ceſſabunt to-

nitrua, & grando non erit: vt scias quia Domini terra. Egressusque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum: & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltra stillauit pluuia super terram.

20. ET capite decimoseptimo: Fecit Iosue vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec: Moyses autem & Aaron, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumque leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarentur vsque ad occasum solis. Fugauitque Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij.

21. DEVTERONOMII nono: Et procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam prouocâstis. Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum supplicíter deprecabar, ne deleret vos vt fuerat comminatus: & orans dixi, &c.

22. NVMERORVM vigesimo: Ingressusque Moyses & Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaueruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem huius populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ viuæ, vt satiati, cessent murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.

23. PSALMO octogesimoseptimo: Clamaui ad te Domine tota die: expandi ad te manus meas.

24. ET centesimo quadragesimo: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

25. SECVNDI Paralipomenon sexto: Stetit ergò coram altari Domini ex aduerso vniuersæ multitudinis Israel, & extendit manus suas. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, &c. stetitque super eam: & deinceps flexis genibus contra vniuersam multitudinem Israel, & palmis in cælum leuatis, ait: Domine Deus &c.

26. ET capite vigesimonono: Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & ascendit in domum Domini &c. Cumque finita esset oblatio, incuruatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adorauerunt.

27. TERTII Regum octauo: Factum est autem, cùm complêsset Salomon orans Dominum omnem orationem, & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: vtrunque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum.

28. DANIELIS sexto: Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo sicut & ante facere consueuerat.

29. PRIMI Esdræ nono: Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum.

30. MATTHÆI secundo: Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum.

31. ACTORVM septimo: Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum.

32. ET capite nono: Eiectis autem omnibus foras: Petrus ponens genua orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit.

33. ET capite vigesimo: Et cùm hæc dixisset, (*Paulus*) positis genibus suis orauit cum omnibus illis.

34. ET vigesimoprimo: Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum vxoribus, & filijs vsque foras ciuitatem: & positis genibus in littore, orauimus.

35. AD Ephesios tertio: Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrẽ Domini nostri Iesu Christi.

36. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum, vnum enim est ac si decaluetur. Vos ipsi iudicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

37. DAMASCENVS libro quarto de orthodoxa fide, capite decimotertio: Non temerè ac fine causa ad Orientem conuersi, adoramus. Nam quia ex visibili simul & inuisibili, hoc est, ex ea natura, quæ intelligentia percipitur, & ex ea, quæ in sensum cadit, constamus, duplici quoque proinde adorationis genere illum rerum omnium parentem & architectum afficimus: quemadmodum videlicet & mente, & corporis labijs psallimus, & aqua simul ac Spiritu baptizamur, & duplici modo Domino copulamur, nempè dum sacramenta, & Spiritus gratiam percipimus. Quoniam igitur Deus spirituale est lumen, & Sol iustitiæ, ac Christus in literis sacris Oriens appellatur, idcircò nobis faciendum est, vt eam partem, qua Sol oritur, ipsi adorationis ergò assignemus. Et siquidem omne bonum consecrare par est, à quo quicquid boni est, bonitatem accepit. Quin diuus quoque Dauid his verbis vtitur, Regna terræ cantate Deo: psallite Domino, qui ascendit super cælum cæli ad Orientem. Ac præterea ad hunc modum loquitur Scriptura, Plantauit Deus paradisum in Eden ad Orientem, vbi hominem, quem effinxerat, collocauit, eumque violato præcepto expulit, atque è regione paradisi voluptatis constituit, hoc est, ad Occasum. Quo fit, vt veteris patriæ desiderio, ad eam defixos oculos habeamus, cùm Deum adoramus. Sed & Mosis tabernaculum, velum, & propiciatorium ad Ortum habebat, & tribus Iuda, vt reliquis præstantior, ad Ortum castra metabatur, & in celeberrimo illo Salomonis templo, porta Domini ad Ortum sita erat. Tum etiam Dominus cùm in cruce penderet, ad Occasum prospiciebat (eoque nomine ita adoramus, vt eum obtueamur:) ac rursus cùm in cælum reciperetur, ad Ortum efferebatur: sicque à discipulis adoratus est, atque ita venturus est, vt eum in cælum euntem conspexerunt: quemadmodum ipse quoque Dominus dixit, Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vsque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Quocirca eius aduentum

Cur Orientem versus adoremus.

Adorandus Deus animo & corpore.

Zachar. 3. & 6. Luc. 1.

Psalm. 67.

Genes. 2.

Exod. 25. & 38. Leuit. 16. Numer. 2.

3. Reg. 6.

Christus cruci suffixus, Occidentem prospiciebat.

Actor. 1. Matth. 24.

Traditio Apostolica, adorare versus Orientem.

tum orientes, ad Orientem adoramus. Est autem Apostolorum hoc institutum literis sacris haudquaquam proditum. Complura etenim illi, nulla scripturæ authoritate nixa, nobis tradiderunt.

DE CERTIS HORIS ORATIONIS.

38. AVGVSTINVS in libro de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi quinquagesimaseptima: Psallianorum postremam ponit Epiphanius hæresim: quod nomen ex lingua Syra est, Græcè autem dicuntur εὐχίται, ab orando sic appellati. Tantum enim orant, vt eis qui hoc de illis audiunt, incredibile videatur. Nam cùm Dominus dixerit: Oportet semper orare, & non deficere. Et Apostolus; Sine intermissione orate: quod sanissimè sic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi; isti ita nimis hoc faciunt, vt hinc iudicentur inter hæreticos nominandi.

Lucæ 18. 1. Thessal. 5. Sèpe & sine intermissione orant, qui orandi tempora nō intermittūt.

39. BEDA in caput decimumoctauum Lucæ: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare, & non deficere. Lucæ 18. Dicit & Apostolus: Semper gaudete, sine intermissione orate. Quis autem potest ita semper orare, & sine defectu, vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Aut ergò dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis horis quotidie iuxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs, precibusque consuetis Dominum laudare, & rogare non desistit, & hoc esse quod Psalmista dicebat: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Aut certè omnia quæ iustus secundùm Deum gerit & dicit, ad orationem esse reputanda. Quia enim iustus sine intermissione, quæ iusta sunt, agit, per hoc sine intermissione iustus orabit, nec vnquam ab oratione cessabit, nisi iustus esse desistat.

1. Thessal. 5. Conditicis horis obseruantes, semper orant. Psalm. 13.

40. ANSELMVS Cantuariens. Archiepiscopus in caput quintum prioris epistolæ D. Pauli ad Thessalonicenses: Sine intermissione orate, id est, vt nullo die intermittatis certa tempora orandi. Sed & continuum cordis desiderium, continua oratio est. Nunquid enim sine intermissione possumus genu flectere, corpus prosternere, vel manus leuare, vt de hoc nobis dicatur, sine intermissione orate? Sed qui nunc vult intermittere orare, non intermittat desiderare. Sic enim orabat Moyses, cui tacenti dixit Dominus: Quid clamas ad me? Clamabat enim corde, quanuis nihil diceret ore. Ita fuge desidesium, & incessabilis amor, assidua est oratio Sanctorum.

Certa orādi tempora nō intermittēs, orant sine intermissione. Exod. 14.

41. CLEMENS Pontifex & martyr libro octauo constitutionum Apostolicarum, capite quadragesimo: Precationes facite manè, tertia hora, ac sexta, & nona, & vespere, atque ad gallicantum: Manè gratias agentes, quòd illuminauit nos nocte sublata, & reddito die: Tertia, quòd ea hora Pilatus iudicium aduersus Dominum pronunciauit: Sexta, quòd ea hora in crucem actus est: Nona, quòd rum omnia mota, & tremefacta sunt Domino crucifixo: quia horrerent audaciam impiorum Iudæorum, & contumeliam Domini ferre non possent: Vespere, quòd noctem dederit ad requiescendum à diurnis laboribus: Ad gallicantum, quòd ea hora nunciet aduentum diei ad faciendo opera lucis.

Ab Apostolis quæ diei hora oratioui destinatæ fuerint, & quibus de causis.

42. TERTVLLIANVS in Apologetico aduersus gentes, capite secundo: Plinius secundus cùm prouinciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid decæterò ageret, consulnit tunc Traianum Imperatorem, allegans præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eorum comperisse, quàm cœtus antelucanos ad canendum Christo & Deo, & ad confœderandam disciplinam; homicidium, adulterium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibentes. Tunc Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem nō esse, oblatos verò puniri oportere.

Cœtus antelucani ad canendum Deo.

43. CYPRIANVS de Oratione Dominica: In orationibus celebrandis inuenimus obseruâsse cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet Trinitatis: quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum Trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram Trinitatem. Et quando à septima nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numerátur: quæ horarum spatia iampridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis, & legitimis ad precem temporibus seruiebant: & manifestata postmodum res est, sacramenta olim fuisse, quòd ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam Dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundándis gentilibus ante dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere, & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi, præter horas antiquitus obseruatas, orandi nunc & spatia, & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur, quod olim Spiritus sanctus designabat, in psalmis dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam: manè assistám tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessariò rursus orandum est. Nam quia Christus sol verus, & dies est verus, sole ac die seculi recedente, quando oramus, & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum.

Daniel. 6. Hora tertia, sexta, & nona iam olim ad orationē destinata, & qua de causa. Actor. 2. Actor. 10. Lucæ 23. In noua lege plures horæ orationis quā in veteri. Marc. 16. Psalm. 5. Osee 6.

44. ATHANASIVS in libro de virginitate siue de meditatione: Meditare in sacris scripturis: habe psalterium, & psalmos disce. Oriens sol videat librum in manibus tuis. Post tertiam synaxes conficies, quoniam ea hora defixum est lignum crucis. Sexta hora absolues deprecationes cum psalmis, ploratu, & supplicationibus: quoniam hac hora pependit filius Dei in cruce. Nona hora rursum in hymnis & glorificationibus eris, cum lachrymis & confessione peccatorum tuorum Deo supplicabis, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit spiritum suum.

Quæ horæ diei orationi aut psalmis constitutæ sint, & quibus de causis.

45. BASILIVS Magnus sermone primo de institutione Monachorum: qui alijs est sermo quartus exercitamentorum pietatis: Cùm autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda sit: quia tamen datis quibusdam interuallis ab illa psalmodiæ genuque flexionis acri contentione nonnunquam est interquiescendum, is est maximè horarum mo-

Horarum canonicarum approbatio.

Hora noctis orationi festinata.

dus tenendus, qui à veteribus olim sanctis viris ad orationem descriptus est. Etenim eximius ille Dauid ait: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ: quem sanè Paulus quoque & Silas secuti reperiuntur, cùm in carcere positi, circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deinde idem Propheta: Vespere, manè, & meridie. Quin & Spiritus sancti aduentus circiter horam diei tertiam fuit, sicut ex Actis accepimus, quo tempore cùm propter variam illam linguarum efficacem vim Pharisæi discipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios esse, qui ea loquerentur: siquidem horam illam tertiam fuisse.

Pſalm. 118.

Actor. 16.

Vespertina, matutina, & meridiana

Pſalm 54.

Hora tertia.

Actor. 2.

Hora nona.

Porrò nona Dominicæ passionis memoriam refert, illius quæ vitæ nostræ causa suscepta est. Verùm quoniam item hoc est apud eundem Dauid, Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt: bipartitò diuidenda meridiana oratio est, ita videlicet, vt pars vna cibum præcedat, altera subsequatur, quò perpetua hęc nobis formula fit Deum septies per singulas dierũ conuersiones laudibus celebrandi.

Pſalm. 118.

Septem horæ canonicæ.

46. ITEM in regulis fusius disputatis, interrogatione trigesimaseptima: Neque verò tamen, quanquam hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem, & lex ipsa præcepit, & nos eam vitæ nostræ necessariam esse, cùm natura, tum ratione docuimus, propterea illæ statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obseruari in conuentibus solenne est & quotidianum. Siquidem ea re à nobis necessariò huiusmodi tempora delecta sunt, quòd in eorum singulis peculiaris quædam Dei in nos beneficiorum est commemoratio. Ac matutinum quidem, vt primi animi ac mentis nostræ motus consecrentur Deo, neque vllius rei curæ ante aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus, sicut scriptum est: Memor fui Dei, & delectatus sum. Neque corpus prius ad functionem muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictum est: Orabo ad te Domine: manè exaudies vocem meam. Manè adstabo tibi.

Cor institutæ certæ orationis horæ.

Matutinæ horæ obseruatio quare fit.

Pſalm. 76.

Pſalm. 5.

Tertia.

Tertia verò hora, vt in ea ad orationem surgatur, fratresque omnes in vnum congregentur, licet diuersis in locis, alij in alijs operibus sint occupati: idque ea re, vt admoniti doni spiritus, quod circiter hanc ipsam horam Apostolis datum fuit, vno eodemque animo cuncti illum venerentur, ab eoque petant, vt & ipsi digni sint, qui sanctificationem suscipiant: simulque vt salutaris sibi doctrinæ, & recti itineris dux esse, & author velit, illum imitantes, qui

Actor. 2.

Pſalm. 50.

dixit: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis: Ne proijcias me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Et alio in loco: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: atque ita denuò ad intermissa opera redeatur. Quòd si fors aliquos vel propter operum, vel propter locorum naturam eo tempore abesse longius contigerit, quàm vt vnà cum reliquis præsto esse possint: ij, vbicunque fuerint, ea necessariò ibi exequi debent, quæ communiter statuta sunt, nihil hæsitantes omninò. Quia vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, inquit Dominus, ibi in medio eorum sum. Porrò sexta hora, sanctorum exemplo, necessariam esse orationem iudicauimus, apud quos est: Vespere, & manè, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam. In qua quidem, vt liberemur ab incursu & dæmonio meridiano, nonagesimus etiam psalmus recitetur. De nona verò, quòd ea ad orationem nobis necessaria sit, id Apostoli ipsi declarauerunt in Actis, in quibus est, quòd Petrus & Ioannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Completo verò iam die, pro ijs omnibus, quæ in eo data nobis fuerint, feliciter ve nobis euenerint, gratiarum actio succedat: eorumque quæ vel per consensum, aut secus contra animi sententiam prætermissa sint, confessio: ac sicubi latens delictum aliquod admissum fuerit verbis, operibusve, aut etiam corde, pro his omnibus, oratione adhibita, veniam nobis à Deo comprecabimur. Siquidem ad similia peccata iterum euitanda, valdè vtilis est præteritorum consideratio. Idcircò Dauid dicit: Quę dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini. Tum autem primis se iam noctis intendentibus tenebris, sequetur peritio, vt quies, quam sumus capturi, inoffensa & ab omni perturbatione ac vitio libera sit: qua hora etiam necessariò nonagesimus recitari psalmus debet. De tempore autem dimidię noctis, quòd id ad orationem necessarium sit, traditum nobis est à Paulo & Sila in Actis. Scriptum est enim sic, Circiter autem mediam noctem Paulus & Silas laudabant Deum. Atque hoc quidem etiam concentor psalmorum confirmat, sic dicens: Media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Post anteuertendum diluculum est, & ad orationem surgendum, cauendumque ne dies nos in lectulo dormientes opprimat: & ille imitandus, qui dixit: Prænenerunt oculi mei diluculum, vt meditarer eloquia tua. Porrò ex his omnibus, quæ diximus, statis temporibus, nullum ab ijs prætermitti debet, quorum vitæ propositum est, vt quæ acturi sunt, omnia ad laudem Dei & Christi eius referant. Atque vtilis etiam, meo quidem iudicio, hæc in orationibus, & psalmorum decantationibus, quæ certis temporibus fiunt, diuersitas est atque varietas, ob eam causam, quòd in perpetua similitudine, & æqualitate rerum, animo nescio quo modo torpedo quędam plerunque oboritur atque tędium, eaque re aliud agens, ad futiles, & vagas cogitationes aberrat. In vicissitudine autem varietateque cùm psalmodiæ, tum singularum horarum orationis, & studium ipsum renouatur, & attentio instauratur.

Pſalm. 142.

Matth. 18.

Sextæ horæ obseruatio.

Pſalm. 54.

Pſalm. 90. Nonæ. Actor. 3.

Vesperæ.

Completorij.

Mediæ noctis.

Actor. 16.

Pſalm. 118.

Laudum, vel auroræ.

Pſalm. 118.

Ad quid præterea cõferat ista horarũ varietas & distinctio.

47. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimanona ad populum Antiochenum: Dies lucescit, immò verò ante diem gallus cantauit, & non sicut domi, fiertunt serui, ianuæ clausæ, omnes mortuis similes sunt dormientes, multo tintinabula concutit. Illic huiusmodi nihil, sed omnes statim cum reuerentia somnum deponentes exurgunt, excitante eos præcone, & consistunt, sanctum constituentes chorum, & statim manus extendentes, sacros hymnos decantant. Et post pauca: Neque cithara, neque fistulæ, nec vllum aliud musicum instrumentum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete & solitudine, sanctis cantantibus illis. At & ipsa cantica commoda, & in Deum charitate plena. In noctibus, inquit, extollite manus vestras ad Deum. Et de nocte vigilauit spiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua super terram. Et Dauidica cantica, multos mouentia fontes lachrymarum. Quippe cùm cantet, dicens: Laborani in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum,

Horæ ac tẽpora orationis apud monachos D. Chrysostomi tempore distributa.

Pſalm. 118.

Pſalm. 6.

meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Et iterum: Quia cinerem tanquam panem manducabam. Et iterum: Quid eſt homo, quia innotuiſti ei: aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati ſimilis factus eſt, & dies eius ſicut vmbra prætereunt: &, Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, vel cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Et rurſum: Qui habitare facit vnius moris in domo. &, Septies in die laudani te ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Et iterum: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Facto autem die, quiſque noſtrûm alterum vocat, egreſſorum rationem agit, in forum educit, aſſiſtit magiſtratui, tremiſcit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad ſuum alius opus. Illi vero cùm rurſum matutinas orationes celebrauerint, & hymnos, ad ſcripturarum lectionem conuertuntur. Sunt autem & qui libros tranſcribere docti, aſſignatum quiſque ſumens habitaculum, ſemper agit quietem, nugante nemine, nemine quicquam dicente. Tertiam, ſextam, nonam, & veſpertinas orationes celebrant. Et in quatuor partes diem diſpartiti, dum ſingulę partes implentur, pſalmodijs & hymnis Deum venerantur.

Pſalm.101. Pſalm.143. Pſalm.48. Pſalm.67. Pſalm.118. Ibidem.

48. HIERONYMVS in caput ſextum Danielis: Tria autem ſunt tempora, quibus Deo flectenda ſunt genua: tertiam horam, ſextam, & nonam, eccleſiaſtica traditio intelligit. Denique tertia hora deſcendit Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos. Sexta volens Petrus comedere, ad orationem aſcendit in cœnaculum. Nona, Petrus & Ioannes pergebant ad templum.

Tertia, ſexta & nona hora orationis ex Eccleſiaſtica traditione. Actor.2.10. & 3.

49. IDEM ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, epiſtola vigeſimaſecunda capite decimoſexto: Quanquam Apoſtolus orare nos ſemper iubeat, & ſanctis etiam ipſe ſit ſomnus oratio: tamen diuiſas orandi horas debemus habere, vt, ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, ſextam, nonam, diluculum quoque & veſperam, nemo eſt qui neſciat. Nec cibi ſumantur, niſi oratione præmiſſa: nec recedatur à menſa, niſi referatur creatori gratia. Noctibus bis terquę ſurgendum, reuoluenda, quæ de ſcripturis memoriter retinemus. Egredientes de hoſpitio, armet oratio: regredientibus de platea, oratio occurrat antequam ſeſſio: nec prius corpuſculum requieſcat, quàm anima paſcatur. Ad omnem actum, ad omnem inceſſum manus pingat crucem.

1 Theſſal. 5. Diuiſas orandi horas cur habere debeamus.

50. AD eandem in Epitaphio Paulæ matris, epiſtola vigeſimaſeptima capite decimo, de monaſteriis virginum, quas illa fundauerat, agens: Manè, hora tertia, ſexta, nona, veſpere, noctis medio, per ordinẽ pſalterium cantabant:

Horas canonicas decantabant ſacrę virgines D. Hieronymi tempore.

51. AQVISGRANENSE Concilium ſub Ludouico Pio Imperatore primo, capite centeſimo vigeſimoſexto, ex capite decimonono libri primi de officijs eccleſiaſticis Iſidori: Horam tertiam, & ſextam, & nonam, Daniel & tres pueri ſupplicationibus deuouerunt, ſcilicet, vt ab ortu diei in tempus ſupplicationis tres horæ porrectæ, Trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariliter à tertia ad ſextam, atque inde ad nonam, per patia lucis internalla ratis dimenſionibus terminata, Trinitas ter in die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus ſanctus hora tertia, hoc eſt, ſuo loco, & numero, & tempore, deſcendit ad terras, impleturus gratiam, quam Chriſtus promiſit. Nam & ſexta hora Chriſtus paſſus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim ſacramento legitimis ad precem temporibus, per ternas horas Trinitatis perfectio, aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur: & ſi computetur diurna celebritas, per quaternarium vſque in veſpertinum officium, hoc eſt, quater ternis ſignificatur: quia mundus quadrifariò diuiſus, in Trinitate ſaluatur. Siquidem & in nocte ſtationes, & vigiliæ militares, in quatuor partes diuiſæ, ternis horarum ſpatijs ſecernuntur, vt & in ipſis nocturnis mundialibusq; officijs, Trinitatis myſterium veherentur.

Tertia, ſexta & nona hora orationi conſecrata. Daniel.6 Actor.2. Matth.27. Lucæ 23.

52. CAPITE centeſimo vigeſimoſeptimo, ex capite vigeſimo eiuſdem libri Iſidori: Veſpertinum diurni finis officium, diurnæ & alternæ lucis occaſus eſt, cuius ex veteri teſtamento ſolennis celebratio eſt. Denique hoc tempore veterum ſacrificia offerri, adoleriq́ue altario aromata, & thura, moſerat. Teſtis eſt hymnidicus ille, regio ac ſacerdotali perfunctus officio, canens: Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo, elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum. In nouo quoque teſtamento eo tempore Dominus & Saluator noſter, cœnantibus Apoſtolis myſterium ſui corporis & ſanguinis initiò tradidit, vt tempus ipſum ſacrificij, veſperum oſtenderet ſeculi. Proinde in honore ac memoria tantorum ſacramentorum, his temporibus adeſſe nos decet Dei conſpectibus, & perſonare in eius cultibus, orationum noſtrarum illi ſacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Veſperum autem nominatur à ſidere, quod veſper vocatur, & decidente ſole exoritur. De quo Propheta dicit: Et veſperum ſuper filios hominum conſurgere facis.

Veſpertina hora orationi conſecrata. Exod.29. Pſalm.140. Matth.26. Marc.14. Lucæ 22. Iob 38.

53. CAPITE centeſimo vigeſimooctauo, ex vigeſimoprimo capite Iſidori: De Completis autem celebrandis, id etiam in patrum inuenitur exemplis. Dauid Propheta dicente: Si aſcendero in lectum ſtrati mei; ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Quis non ſtupeat, tantam in Dei amore animi deuotionem, vt ſomnum ſibi, ſine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum Domino fabricandum in pectore ſuo rex & propheta reperiret? Quæ res nos debet fortiter admonere, vt ſi ipſi locus Domini eſſe volumus, & tabernaculum eius, aut templum cupimus haberi, in quantum poſſumus, exempla ſanctorum imitemur, ne de nobis dicatur, quod legitur: Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inueneruntomnes viri diuitiarum in manibus ſuis.

Completa rium. Pſalm.131. Pſalm.75.

54. CAPITE centeſimo vigeſimonono, ex vigeſimotertio capite eiuſdem libri ſecundi Iſidori: De matutinorum antiquitate & authoritate, teſtis eſt idem Dauid Propheta, dicens: In matutinis meditabor in te, quia fuiſti adiutor meus. Et alibi: Præuenerunt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer eloquia tua. Diluculo autem proinde oratur, quòd reſurrectio Chriſti celebretur. Matutina autem luce radiante, Dominus & Saluator noſter ab inferis reſurrexit, quando cœpit oriri fidelibus lux, quæ moriente Chriſto occiderat peccatoribus. Siquidem & eo tempore cunctis ſpes futuræ reſurrectionis creditur, cùm iuſti & omnes ab hac temporaria morte, quaſi à ſopore ſomni reſurgentes, euigilabunt.

Matutinæ preces. Pſalm.62. Pſalm.118.

55. CAPITE centeſimo trigeſimo, ex vigeſimoſecundo capite libri primi Iſidori: Antiqua eſt vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus ſanctis. Iſaias denique Propheta exclamat

Nocturnæ preces.

Iſaiæ 26. mat ad Dominum, dicens: De nocte vigilat ſpiritus meus ad te Deus, quia lux præcepta tua ſunt ſuper terram. Item Dauid & regio & pro-
Psalm. 118. phetico ſanctificatus vnguento, ita canit: Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper
Exod. 12. iudicia iuſtitiæ tuæ. Hoc nanque tempore vaſtator angelus tranſiens, primogenita AEgyptiorum percuſſit. Vnde & nos vigilare oportet, ne periculo AEgyptiorum admiſceamur. Ijſdem etiam horis venturum ſe eſſe, in Euangelio Saluator aſſeruit: vnde & ad vigilandum
Marc. 13. auditores ſuos exuſcitans, dicit: Beati ſerui illi, quos, cùm venerit, Dominus inuenerit vigilantes. Et ſi veſpertina (inquit) hora venerit, & ſi media nocte, & ſi in gallicantu, & inuenerit eos vigilantes, beati ſunt ſerui illi. Itaque & vos eſtote parati, quia neſcitis, qua hora filius hominis venturus eſt. Siquidem nec verbis ſolùm docuit vigilias, ſed etiam confirmauit exemplo. Nam teſtatur Euangelium, quia erat Ie-
Luc. 6. ſus pernoctans in oratione Dei. Paulus quoque
Actor. 16. & Silas in cuſtodia publica circa medium noctis orantes, hymnum, audientibus cunctis, vincti dixiſſe memorantur: vbi repentè terræmotu facto, & concuſſis carceris fundamentis, & ianuæ ſpontè apertæ, & omnium vincula ſunt ſoluta. Vnde oportet his horis pſallendi, orandique frequentiam nos in ſanctis habere officijs, finemque noſtrum, vel ſi aduenerit ſub tali actu, expectare ſecurius. Eſt autem quoddam genus hæreticorum, ſuperfluas exiſtimantium ſacras vigilias, & ſpiritali operi infructuoſas, dicentium iura temerari diuina, qui noctem fecit ad requiem, ſicut diem ad laborem. Qui hæretici Græco ſermone Nyctazontes, hoc eſt, ſomniculoſi vocantur.

Hæretici reprehendentes nocturnas preces ſiue Chriſtianas vigilias.

56. Et capite centeſimo trigeſimoprimo: Studeant ſummoperè canonici prædictas horas vigilantiſſima cura cuſtodire, & in his diuinum officium humiliter ac deuotè perſoluere.

57. Vide de horis Canonicis plura apud Rabanum libro ſecundo de inſtitutione Clericorum, capite primo & ſequentibus: item apud Rupertum Tuitienſem libro primo de diuinis officijs, capite primo & ſequentibus.

58. Psalmo centeſimo decimooctauo: Memor fui nocte nominis tui Domine: & cuſtodiui legem tuam. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper iudicia iuſtificationis tuæ. Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.

59. Et quinto: Quoniam ad te orabo: Domine manè exaudies vocem meam. Manè adſtabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

60. Item quinquageſimoquarto: Veſperè, & manè, & meridie narrabo & annunciabo: & exaudiet vocem meam.

61. Danielis ſexto, vt ſupra C teſtimonio vigeſimooctauo.

62. Actorvm tertio: Petrus autem, & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam.

63. Et capite decimo: Poſtera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus ciuitati, aſcendit Petrus in ſuperiora vt oraret circa horam ſextam.

64. Item capite decimoſexto: Media autem nocte Paulus, & Silas orantes, laudabant Deum: & audiebant eos, qui in cuſtodia erant.

VIII.

Cur in orando ſeduli & aſſidui eſſe debemus.

Iſidor. de ſummo bono lib. 3. cap. 7. Auguſtin. ſermon. 226. & 230. de tempor. & epiſtol. 121 c. 8. & ſequent. Item ſerm. 5. de verb. Domin. c. 4. & ſeq. Cyprian. de orat. Domin. Ambroſ. lib. 3. de virginib. & ſerm. 99. de Nazario & Celſo.

Primùm ob maximas & infinitas eorum, qui ritè precantur, vtilitates. Deinde, quòd oratio proprium & neceſſarium ſit fidei exercitium. Habet præterea præceptum in diuinis literis[a] paſſim: neque modò frequentem, ſed etiam eximiam plenamque conſolationis & ſuauitatis promiſſionem. *Dico vobis*, inquit ipſa veritas[b] Chriſtus, *omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.* Et rurſum: [c] *Ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur.* Atque iterum: [d] *Si vos, cùm ſitis mali, nôſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis pater veſter, qui in cælis eſt, dabit bona petentibus ſe?* Talibus quidem dictis, vt rectè colligit Chryſoſtomus, [e] ac tali ſpe prouocauit nos ad orandum vniuerſorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, ſemper omnem vitam in laudibus Dei, precibusque tranſigere, maiore ſtudio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ noſtræ. Sic enim contigerit ſemper viuere vitam homine dignam. Hæc ille.

a Matth. 26 d Marc. 13. d Luc. 18. a b 11. a b 21. g Eccli 18. c 21. a Rom. 12. c Philipp 4. b Coloſſ. 4. a 1. Pet. 4. b 1. Theſſal. 5. c Epheſ. 6. c 1. Timoth. 5. a Hebr. 4. d Iacob. 1. a 4. a 5. d

b Matt. 11. c Matth. 21. b 18. c d

c Lucæ 11. b Matth. 7. b Ioan. 14. b 15. a 16. c 1. Ioan 3. d 5. c Pſal. 49. c 144. d Prouerb. 15. d 2. Paral 7. c Eccli 2. b 3 a 36. a Leuit. 4. f g 5. c d 6. a

d Matth. 7. b Lucæ 11. c

e Lib. 1. de orãdo Deum. Vide etiam lib. 2. item homil. 5. de incomprehenſib. Dei natura, & ad populum Antioch. homil. 71. & 79. Gregor. homil. 27. in Euangel. & in pſalmum 6. pœnitentialem.

TESTIMONIA.

Oratio remedium est tētationum.

1. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite septimo: Hoc est remedium eius, qui viriorum tentationis exæstuat, vt quoties quolibet tangitur vitio, toties se ad orationem subdat, quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrum orando atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones, quæ nostris obstrepunt sentibus, fortissima intētione superemus, ac tam diù insistere, quousque persistendo vincamus. Nam negligentes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisque orat, sanctum ad se Spiritum aduocat: at vbi aduenerit, confestim tentamenta dæmonum, qui se mētibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes, effugiunt. Oratio, cordis est, non labiorum. Neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orantis cor adspicit. Quòd si tacitè cor oret, & vox silear: quanuis homines lateat, Deum latēre non potest, qui conscientiæ præsens est. Melius est autem cum silentio orare corde, sine sono vocis, quàm solis verbis, sine intuitu mentis. Nunquàm est sine gemitu orandum. Nam peccatorum recordatio, mœrorem gignit. Dū enim oramus, ad memoriam culpam reducimus, & magis tunc reos nos esse cognoscimus. Ideoque cùm Deo assistimus, gemere & flere debemus, reminiscentes quàm grauia sunt scelera, quæ commisimus, quamque dira inferni supplicia, quę timemus. Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se cōseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuò committitur, vndè iam iterum venia postuletur. Ille enim precis desideratum effectum sine dubio percipit, qui, quod orando ablui postulat, delinquendo non iterat. Mens nostra cælestis est, & tunc orando Deū benè contemplatur, quando nullis terrenis curis, aut erroribus impeditur. Apta est enim ad bonum in sua natura, in aliena verò turbatur. Pura est oratio, quam in suo tempore seculi non interueniunt curę: longè autem est à Deo animus, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus. Tunc ergò veraciter oramus, quando aliundè non cogitamus. Sed valdè pauci sunt qui tales orationes habeant. Et licet in quibusdam sint, difficile tamen est vt semper sint. Mens quæ ante orationem vacans à Deo, in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationem venerit, confestim illi imagines rerum, quas nuper cogitauit, occurrunt, aditumq; precis obstruunt, ne le mens libera ad cæleste desiderium erigat. Purgandus est itaque primùm animus, atq; à temporalium rerum cogitationibus segregandus, vt pura acies cordis ad Deū verè, & simpliciter dirigatur. Nam reuerà tunc impetrāda diuina munera credimus, quando simplici affectu assistimus, cùm oramus. Multis modis interrumpitur orationis intentio, dum se per incuriam vana mundi ingerunt in cuiuscunque orantis animo. Tunc autem diabolus magis cogitationes curarum secularium humanis mentibus ingerit, quando orantem adspexerit. Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisque valeat postulata: hoc est, si aut quisque adhuc mala committit, aut si delinquenti sibi debita non dimittit. Quod geminum malum dum quisque à semetipso abstulerit: protinùs securus studio orationis incumbit, & ad ea, quę impetrare precibus cupit, mentem liberè erigit. Qui læditur, non desistat orare pro se lædentibus: alioquin iuxta Domini sententiam peccat, qui pro inimicis non orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamētum, si adhuc ferrum in eo sit: ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mente, vel odium manet in pectore. Tantus debet esse orantis erga Deum affectus, vt non desperet precis effectum. Inaniter autem oramus, si spei fiduciam non habemus. Petat ergò, vt Apostolus ait, vnusquisque in fide, nihil dubitans: nam qui dubitat, similis est vndæ maris, quæ à vento fertur atque dispergitur. Diffidentia nascitur impetrandi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciam, qui adhuc in præceptis Dei pigritat, & peccandi recordatione delectatur. Qui à præceptis Dei auertitur, quod in oratione postulat, accipere non meretur; nec impetrat ab illo bonum quod poscit, cuius legi non obedit. Si enim id quod Deus præcepit, facimus: id quod petimus, sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptum est, Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multum apud Deum vtraque sibi necessariò commendatur, vt oratione operatio, & opere fulciatur oratio. Vndè etiam Ieremias ait: Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Cor enim cum manibus leuat, qui orationem cum opere subleuat. Nam quicunque orat, & non operatur, cor leuat, & manus non leuat. Quisquis verò operatur, & non orat, leuat manus, & cor non leuat. Sed quia operari necesse est & orare, benè iuxta vtrunque dictum est, Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum, ne de negligentia mandatorum corde reprehendamur, dum salutem nostram obtinere, aut sola oratione, aut sola operatione ostendimus. Postquàm bonum opus agimus, lachrymæ orationum fundantur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad Deum expandit, qui facta sua orando iactanter prodit, sicut Pharisæus in templo iactanter orabat, seq; magis, quàm Deum de operibus iustis laudari volebat. Quorūdam oratio in peccatum conuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat, laudem appetendo humanam, non solùm eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatum. Sic Iudæi, & Hæretici, qui licet ieiunare & orare videantur, eorum tamē oratio non delet peccatum, nec ad purgationis profectū meritum, sed mutatur potiùs in peccatum. Ideò interdum oratio electorum in pressuris eorum differtur, vt impiorum peruersitas augeatur. Verùm dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum fit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorum oculi ad conuersionem aperiantur. Vndè & trium puerorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor Deum verum agnosceret. Sicut & Propheta in psalmis ait: Propter inimicos meos eripe me. Proindè tardiùs exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortiùs excitati, maioribus præmijs cumulentur, exemplo pruinarum & repressione messiū, in quibus quanto tardiùs sata semina exeunt, tanto ad frugem cumulatius crescunt. Quoties orantes non citò exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus, vt hoc ipsum quod differtur, diuinę reputetur iustitię, & culpæ nostræ. Interdum, quòd perseueranter orantes, non citò exaudimur, vtilitatis nostræ est, non aduersitatis. Sæpè enim multos Deus

Perseuerātia opus est.

Spiritū sanctum aduocat feruens oratio.

Cū gemitu orandum.

Alienæ curæ, & cogitationes arcendæ.

Dæmon orationes nostras impedire conatur.

Similia habet Gregorius lib. 10. Moralium, cap. 17 & 18.

Geminum orationis impedimentum.

Fiduciæ impetrandi adsit.

Iacob. 1.

Diffidentiæ causa quæ sit.

Prouer. 28.

Orationi iungenda est bona operatio.

Thren. 3.

Gregor. 18. Moral. cap. 3 & Hieron. in c. 3. Threnōrum idē dicunt.

Iactantia cauenda in orando.

Luc. 18.

Psal. 108.

Daniel. 3.

Psal. 68

Cur quidā tardius exaudiantur.

non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad ſalutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidendo illis Deus meliora quàm petunt, reſeruat, ſicut contingere ſolet paruulis, qui ne in ſcholis vapulent, Deum exorant: ſed non datur illis poſtulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter quibuſdam contingit electis. Deprecantur enim Deũ pro nonnullis vitæ huius commodis, vel aduerſis. Prouidentia verò diuina temporaliter eorum deſiderio minimè conſulit: quia meliora illis in æternum promittit. Oratio priuatis locis opportunis funditur, magisq; obtentum imperrat, dum Deo tantùm teſte deprimitur.

Orare in abſcondito.

Matth. 6.

Proprium autem hypocritarum eſt, offerre ſe in oratione videntibus, quorum fructus eſt nõ Deo placere, ſed gloriam ab hominibus comparare. Non in multiloquio exaudiuntur homines à Deo, quaſi plurimis eum verbis conentur inflectere. Neque enim conciliat eum multiplex orantis ſermo, ſed pura ſinceraq́e orationis intentio. Bonum eſt, corde ſemper orare: bonum etiam, & ſono vocis Deum ſpiritalibus hymnis glorificare. Nihil eſt, ſola voce canere ſine cordis intentione: ſed, ſicut ait Apoſtolus, Cantantes in cordibus veſtris, hoc eſt, non ſolùm voce, ſed & corde pſallentes. Vndè & alibi: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Sicut orationibus regimur, ita pſalmorum ſtudijs delectamur. Pſallendi enim vtilitas triſtia corda conſolatur, grationes mentes facit, faſtidioſos oblectat, inertes exuſcitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quanuis dura ſint carnalium corda, ſtatim vt pſalmi dulcedo inſonuerit, ad effectum pietatis animum eorum inflectit. Dum Chriſtianum non vocis modulatio, ſed tantùm verba diuina, quæ ibi dicuntur, debeant commouere: neſcio tamen quo pacto modulatione canentis, maior naſcitur compũctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus ſuauitate commoti, ſua crimina plangunt, atq; ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, ex qua pſallentis inſonuerit dulcedo ſuauiſſima. Oratio in præſenti tantùm vita pro remedio peccatorum effunditur: pſalmorum autem decantatio, perpetuam Dei laudem demonſtrat in gloriam ſempiternam, ſicut ſcriptum eſt:

Oratio orantis ſermo.

Oratio vocalis.

Ephes. 5.

1. Cor. 14.

Pſallendi vtilitas.

Pſal. 83.

Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Cuius operis miniſterium quicunque fideliter intentaq́e mente exequitur, quodammodò angelis ſociatur.

2. AVGVSTINVS ſermone ducenteſimo vigeſimoſexto de tempore: Oratio iuſti, clauis eſt cæli. Aſcendit precatio, & deſcendit Dei miſeratio. Licet alta ſit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam, ſi mundam habeat conſcientiam.

Oratio iuſti clauis eſt cæli.

3. IDEM ſermone ducenteſimo trigeſimo de tempore: Oratio eſt refectio ieiuniorum, aduocat gratiam Spiritus ſancti. Oratio duritiam cordis mollit, auſteritatem temperat, ieiuniũ dulcificat. Sicut enim ſine potu non eſt plena refectio, ſic & ieiunium ſine oratione non poteſt animam perfectè nutrire. Quid autem oratio &c. vt ſuprà quæſtione præcedenti, A teſtimonio tertio.

Ieiunio adeſſe debet oratio.

4. ET epiſtola centeſima vigeſimaprima ad Probam, capite octauo: Propter hanc adipiſcendam vitam beatam, ipſa vera vita beata nos orare docuit, non in multiloquio, tãquam eò fiat vt exaudiamur, quò loquaciores ſumus, cùm eum oremus, qui nouit, ſicut ipſe Dominus ait, quid nobis neceſſarium ſit, priùs quàm petamus ab eo. Vndè mirum videri poteſt, quanuis multiloquium prohibuerit, cur nos ſic orare adhortatus ſit, qui nouit quid nobis neceſſarium ſit, priuſquàm petamus ab eo, vt diceret; Oportet ſemper orare, & non deficere: viduæ cuiuſdam propoſito exemplo, quæ de ſuo aduerſario cupiens vindicari, iudicem iniquum ſæpè interpellando flexit ad audiẽdum, non iuſtitia nec miſericordia permotum, ſed tædio ſuperatum: vt hinc admoneremur, quanto certiùs nos exaudiat miſericors & iuſtus Dominus Deus ſine intermiſſione orantes, quãdo illa nec ab iniquo, & impio iudice potuit aſſidua interpellatione contemni: & quàm libens atque placatus bona deſideria impleat eorum, à quibus aliena peccata nouit ignoſci, ſi quò cupiebat illa peruenit, quæ voluit vindicari. Ille quoque, cui amicus de via venerat, nec quod ei apponeret habebat, ab amico ſibi tres panes cupiens commodari, quibus fortaſſe ipſa Trinitas vnius ſubſtantiæ figurata eſt, iam cum ſuis ſeruis dormientem petitor inſtantiſſimus & moleſtiſſimus excitauit, vt daret ei quantos volebat, magis & ipſe vitando tædium, quàm benevolentiam cogitando: vt hinc intelligeremus, ſi dare cogitur, qui cùm dormiat, à petente excitatur inuitus; quanto det benigniùs, qui nec dormire nouit, & dormientes nos excitat vt petamus. Hinc eſt & illud: Petite, & accipietis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & quærens inuenit, & pulſanti peribitur: aut quis eſt ex vobis homo, à quo filius ſuus panem petit, nunquid lapidem porrigit ei? aut ſi piſcem petit, nunquid ſerpentem porrigit illi? aut ſi ouum petit, nunquid porrigit ei ſcorpium? Si ergò vos, cùm ſitis mali, nôſtis bona data dare filijs veſtris, quanto magis pater veſter cæleſtis dabit bona petentibus ſe? Cùm ergò ſecundùm tria illa, quę commendat Apoſtolus, fides ſignificetur in piſce, vel propter aquam baptiſmi, vel quòd in huius ſeculi fluctibus integra eſt: cui contrarius eſt ille ſerpens, qui vt non crederetur Deo, venenoſa fraude perſuaſit: Spes in ouo, quia vita pulli nondùm eſt, ſed futura eſt, nec iam videtur, ſed adhuc ſperatur: Spes enim quæ videtur, nõ eſt ſpes: cui contrarius eſt ſcorpius, quoniam qui ſperat æternam vitam, quæ retrò ſunt obliuiſcitur, & in anteriora ſe extendit: cui noxium eſt retrò reſpicere, ſcorpius autem ex ea parte cauendus eſt, qua venenatam, & aculeatam caudam retrorſum habet: Charitas, in pane: Maior enim horum charitas, & in cibis vtique vincit cætera panis vtilitas: cui contrarius eſt lapis, quoniam dura corda reſpuunt charitatem: ſiue aliud aliquid congruentiùs iſta ſignificent, tamen qui nouit bona data dare filijs ſuis, petere nos, & quærere, & pulſare cõpellit. Quod quare faciat, qui nouit quid nobis neceſſarium ſit, priùs quàm petamus ab eo, mouere animũ poteſt, niſi intelligamus quòd Dominus & Deus noſter non voluntatem noſtram ſibi velit innoteſcere, quam non poteſt ignorare; ſed exerceri in orationibus deſiderium noſtrum, quò poſſimus capere quod præparat dare. Illud enim valdè magnum eſt, ſed nos ad capiendum parui & anguſti ſumus. Ideò nobis dicitur: Dilatamini, ne ſitis iugum ducentes cum infidelibus. Tanto quippe illud, quod valdè magnum eſt, quod nec oculus vidit, quia non eſt color? nec auris audiuit, quia non eſt ſonus; nec in cor hominis aſcendit, quia cor hominis illuc debet aſcendere, ſumemus capaciùs, quanto id & fideliùs credimus, & ſperamus firmiùs, & deſideramus ardentiùs.

Ad repugnét ſemper orare, & in oratione multiloquã eſſe.

Lucæ 18. Explicatio parabolę de iniquo iudice.

Luc. 11. De amico dormiente, & tribus panibus.

Matth. 7. Luc. 11.

De pane, piſce, & ouo.

Rom. 8.

Philip. 3.

1. Cor. 13.

Cur Deus orari velit, cùm tamen non ignoret quę ſint nobis neceſſaria.

2. Cor. 6.

1. Cor. 2.

5. CAPE-

Cur verbis oramus, idque certis horarum interualliis.

5. CAPITE nono: In ipsa ergò fide, & spe, & charitate continuato desiderio semper oramus. Sed ideò per certa interualla horarum & temporum etiam verbis rogamus Deum, vt illis rerum signis nosipsos admoneamus; quantumque in hoc desiderio profecerimus, nobisipsis innotescamus, & ad hoc augendum nosipsos acriùs excitemus. Dignior enim sequetur effectus, quem feruentior præcedit affectus. Ac

1. Thess. 5. per hoc & quod ait Apostolus; Sine intermissione orate: quid est aliud, quàm beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo qui eam solus dare potest, sine intermissione desiderare? Semper ergò hãc à Domino Deo desideremus, & oramus semper. Sed ideò ab alijs curis atque negocijs, quibus ipsum desiderium quodam modo tepescit, certis horis ad negocium orãdi mentem reuocamus, verbis orationis nosipsos admonentes in id, quod desideramus, intendere, ne quod tepescere cœperat, omninò frigescat, & penitùs extinguatur, nisi crebriùs inflãmetur. Vndè & illud quod idem Apostolus ait:

Coloss. 4. Postulationes vestræ innotescant apud Deum: non sic accipiendum est, tanquàm Deo innotescant, qui eas & antequàm essent vtique nouerat, sed nobis innotescant apud Deum per tolerantiam, non apud homines per iactantiam.

Angeli offerunt orationes nostras Deo. Aut fortè etiam innotescant angelis, qui sunt apud Deum, vt quodammodò eas offerãt Deo, & de his consulant, & quod eo iubente implẽdum esse cognouerint, sicut oportere ibi cognouerint, hoc nobis vel euidenter, vel latenter apportent. Dixit enim angelus homini:

Tob. 12. Et nunc quando orabas tu, & Sara, ego obtuli orationem vestram in conspectu charitatis Dei.

6. CAPITE decimo: Quę cùm ita sint, etiam cùm diù orare vacat, id est, cùm alia bonarum, & necessariarum actionum non impediuntur officia, quanuis & in eis, vt dixi, desiderio illo semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim, vt nonnulli putant, hoc

Orare in multiloquio, & diù orare, non idem valẽt. Luc. 6. & 22. est orare in multiloquio, si diutiùs oretur. Aliud est sermo multus, aliud diuturnus affectus. Nam & de ipso Domino scriptum est, quòd pernoctauerit in orando, & quòd prolixiùs orauerit: vbi quid aliud quàm nobis præbebat exemplum, in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus? Dicuntur

Orationes iaculatoriæ. fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen breuissimas, & raptim quodammodò iaculatas, ne illa vigilanter erecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras euanescat atque hebetetur intentio. Ac per hoc etiam ipsi satis ostendunt hanc intentionem, sicut non est obtundenda, si perdurare non potest, ita si perdurauerit, non citò esse rumpendam. Abfit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multum loqui

Multum loqui ẽt multũ precari, quomodò differant. est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eũ, quem precamur, diuturna & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerunque hoc negocium plus gemitibus quàm sermonibus agitur, plus

Psal. 55. & 37. fletu quàm affatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, & gemitus noster nõ est absconditus ab eo, qui omnia per verbum condidit, & humana verba non quærit.

7. CAPITE vndecimo: Nobis ergò verba necessaria sunt, quibus commoneamur, & inspiciamus quid petamus, non quibus Dominũ, seu docendum, seu flectendum esse credamus. Cùm ergò dicimus;

Luc. 11. Matth. 6. Breuis expositio Oratio-nis Dominicæ. Sanctificetur nomẽ tuum: nosipsos admonemus desiderare, vt nomen eius, quod semper sanctum est, etiam apud hominis sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur, quod non Deo, sed hominibus prodest. Et in eo quod dicimus; Adueniat regnum tuũ, quod seu velimus, seu nolimus, vtique veniet, desiderium nostrum ad illud regnum excitamus, vt nobis veniat, atque nos in eo regnare mereamur. Cùm dicimus; Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra: nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, vt sic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodùm fit in cælestibus ab angelis eius. Cùm dicimus; Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè: per id quod dicitur, Hodiè, significatur hoc tempore, vbi vel illam sufficientiam petimus, à parte quæ excellit; id est, nomine panis totam significantes, vel sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam felicitatem assequendã. Cùm dicimus; Dimitte nobis debita nostra, sicut nos dimittimus debitoribus nostris: nos admonemus & quid petamus, & quid faciamus, vt accipere mereamur. Cùm dicimus; Ne nos inferas in tentationem: nos admonemus hoc petere, ne deserti eius adiutorio, alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cùm dicimus; Libera nos à malo: nos admonemus cogitare, nondùm nos esse in eo bono, vbi nullum patiemur malum. Et hoc quidem vltimum, quod in Dominica oratione positum est, tam latè, tamq; euidenter & manifestè patet, vt homo Christianus in qualibet tribulatione constitutus, in hoc gemitus edat, in hoc lachrymas fundat, hinc exordiatur, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

1. petitio.
2. petitio.
3. petitio.
Quarta.
Quinta.
Sexta.
Septima.

8. CAPITE duodecimo: Nam quanlibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis vel præcedendo formet vt clareat, vel consequendo attendit vt crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione positũ est, si rectè & congruenter oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Euãgelicam precem pertinere non possit, etiam si non illicitè orat, carnaliter orat: quod nescio quemadmodum non dicatur illicitè, quandoquidem spiritu renatos non nisi spiritaliter decet orare. Qui enim dicit, verbi gratia: Clarificare in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis. Et; Prophetæ tui fideles inueniantur: quid aliud dicit quàm; Sanctificetur nomen tuum? Qui dicit, Deus virtutum conuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus: quid aliud dicit quàm; Veniat regnum tuum? Qui dicit, Itinera mea dirige secundùm verbum tuum, & ne dominetur mei omnis iniquitas: quid aliud dicit quàm; Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra? Qui dicit; Paupertatem & diuitias ne dederis mihi: quid aliud dicit quàm; Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè? Qui dicit; Memento Domine Dauid & omnis mansuetudinis eius: aut; Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala: quid aliud dicit quàm; Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Qui dicit; Aufer à me concupiscentias ventris, & desiderium concubitus, ne apprehendat me: quid aliud dicit quàm; Ne nos inferas in tentationem? Qui dicit? Erue me de inimicis meis Deus, & ab insurgentibus super me libera me: quid aliud dicit quàm; Libera nos à malo? Et si per omnia precationum sanctarum verba discurras, quãtum existimo, nihil inuenies quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Vndè liberum est,

Quęcunque postulanda sunt a Deo, oratione Dominica comprehendi.

Ad primam petitionem cuiusmodi preces referantur. Eccli. 36.
Ad secundã. Psal. 79.
Ad tertiam. Psal. 118.
Ad quartã. Prouer. 30.
Ad quintã. Psal. 138. Psal. 7.
Ad sextam. Eccli. 23.
Ad septimã. Psal. 58.

Non sunt alia postulanda, quamuis aliis atque aliis verbis vti liceat.

rum est, aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere, sed non debet esse liberum alia dicere. Hæc & pro nobis, & pro nostris, & pro alienis, atque pro ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt: quamuis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates vel longinquitates necessitudinũ, in corde orantis oriatur aut excellat affectus. Qui autem dicit in oratione, verbi gratia: Domine, multiplica diuitias meas, aut da mihi tantas, quantas illi vel illi dedisti, aut honores meos auge, aut fac me in hoc seculo præpotentem atque clarentem, vel si quid huiusmodi est; & hæc dicit, eorum habens concupiscentiam, non id attendens, vt ex his secundùm Deum prosit hominibus: puto eum non inuenire in oratione Dominica, quò possit hæc vota coaptare. Quamobrem pudeat saltem petere, quæ non pudet cupere: aut si & hoc pudet, sed cupiditas vincit, quanto melius hoc petitur, vt etiam ab isto cupiditatis malo liberet, cui dicimus, Libera nos à malo?

Impetrare quod petitur non est semper salutare. Num. 11. 1. Reg. 8.

9. CAPITE decimoquarto: Nonnullis impatientibus Dominus Deus quod petebant cõcessit iratus, sicut contra Apostolo negauit propitius. Nam legimus Israelitæ quid, & quomodò rogauerint, & acceperint; sed expleta concupiscentia, impatientia est grauiter castigata. Dedit & regem petentibus secundùm cor eorũ, sicut scriptum est, non secundùm cor suum. Iob 1. & 2. Luc. 8. Dedit etiam quod diabolus postulauit, vt probandus eius famulus tentaretur. Exaudiuit rogantes & immundos spiritus, vt in multos suos legio dæmonum mitteretur. Hæc scripta sunt, ne fortè se quisque magni pendat, si fuerit exauditus, cùm aliquid impatienter petit, quod non impetrare plus prosit: aut se abijciat, & de diuina erga se miseratione desperet, si non exaudiatur, cùm fortè aliquid petit, quo accipiendo affligatur atrocius, vel à prosperitate corruptus penitùs euertatur. In talibus ergò, quid Rom. 8. oremus sicut oportet, nescimus. Vndè si aliquid contrà, quàm oramus, acciderit, patienter ferendo, & in omnibus gratias agendo, hoc potius oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis Matth 26. ille mediator, qui cùm dixisset: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione transformans, continuò subiecit, Verùm non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Vndè non immeritò per vnius obedientiam iusti constituuntur Rom. 5. multi.

10. IDEM Augustinus sermone quinto de verbis Domini capite quarto: Si vis habere iustitiam, esto mendicus Dei, qui te paulò antè ex Euangelio vt peteres, quæreres, pulsares, mo- Deus monet vt petamus. nebat. Mendicum suum sciebat, & eccè patermatth. 7. familiàs, & magnus diues, diuitiarum scilicet spiritualium & æternarum, hortatur, & dicit tibi: Pete, quære, pulsa. Qui petit, accipit; quærens inuenit; pulsanti aperietur. Hortatur vt petas: negabit quod petis? Attende à contrario similitudinem vel comparationem, sicut de illo diuite iniquo, hortantem nos ad orationẽ; Luc. 18. quando ait Dominus: Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur. Quædam vidua interpellabat eũ quotidiè, & dicebat; Vindica me. Et nolebat ille per multum tempus. Illa interpellare non desinebat, & fecit tædio, quod nolebat beneficio. Sic enim à cõtrario nos admonuit vt petamus. Et capite quinto: Venit, inquit, ad amicum Luc. 11. suum, cui hospes venerat; & cœpit pulsare & dicere: Hospes mihi venit, commoda mihi tres panes: respondit ille: Iam requiesco, & mecum serui mei requiescunt. Ille non cessat, astat, instat, pulsat; & tanquàm amicus ab amico mendicat. Et quid ait? Dico vobis, quia surgit, & nõ propter amicitiam eius, sed propter improbitatem dat illi quantos voluerit. Non propter amicitiam, quia amicus eius sit, sed propter improbitatem. Quid est, propter improbitatẽ? Quia pulsare non desistit: quia & cùm esset negatum, non se auertit. Ille qui nolebat dare, quod petebatur fecit, quia ille in petendo non defecit. Quanto magis dabit Deus bonus, qui nos hortatur vt petamus: cui displiceat, si non petamus? Sed cùm aliquando tardiùs dat, commendat dona, non negat. Diù desiderata, dulcius obtinentur; citò autem data, vilescunt. Pete, quære, insta. Petendo & quærendo crescis vt capias. Seruat tibi Deus quod non vult citò dare; vt & tu discas magna magnè desiderare. Indè oportet semper orare, & non deficere. Item capite septimo: Sed petitur & à nobis: mẽdici enim Dei sumus: Vt agnoscat ille mendicos suos, agnoscamus nos nostros.

Cur differat dare nonnunquam.

Sumus Dei mendici.

11. CYPRIANVS de oratione Dominica: Cùm Christum habeamus apud Patrem aduocatum pro peccatis nostris: quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cùm dicat, quia quodcunque petierimus à patre in nomine eius, dabit nobis: quanto efficacius impetramus, quod petimus in Christi nomine, si petamus ipsius oratione? Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens, & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare: placendum est diuinis oculis, & habitu corporis, & modo vocis. Et post pauca: Qualis autem sunt, fratres dilectissimi, orationis Dominicæ sacramẽta, quàm multa, quàm magna, breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omninò prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cælestis doctrinæ compendio comprehendatur. Ibidem: Nec verbis tantùm, sed & factis Dominus orare nos docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit secedens in solitudinem, & adorans. Et iterùm: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat: quanto nos magis in frequentãda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus, & rogabat non pro se: quid enim pro se innocens precaretur? sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum: Eccè Sathanas expetiuit, vt vos vexaret quomodò triticum: ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodùm pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Non pro his autem rogo solis, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt nõ contẽtus quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet, quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem

Quanta vim habeat apud Deum patrem oratio Dominica. Ioan. 16.

Oratione Dominica omnia alia precationũ genera cõprehendũtur.

Exemplo suo ad orandum Saluator nos excitauit. Mat. 4. Luc. 6.

Christus nõ pro se, sed pro nobis orabat. Luc. 22. Ioan. 17.

Quàm attento animo incumbendum sit orationi.

Surſum corda.

tionem præfatione præmiſſa, parat fratrum mentes, dicendo: Surſum corda: vt dum reſpõdet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud ſe quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduerſarium pectus, & ſoli Deo pateat, nec ad ſe hoſtem Dei, tempore orationis adire patiatur: obrepit enim frequenter & penetrat, & ſubtiliter fallens, preces noſtras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, & aliud in voce, quando intentione ſyncera Dominum debeat non vocis ſonus, ſed animus & ſenſus orare. Quæ autem ſegnitia eſt, alienari & rapi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Dominum deprecaris, quaſi ſit aliud quod magis debeas cogitare, quàm quod cum Deo loqueris? Quo modo te audiri à Deo poſtulas, cùm te ipſe non audias? Vis eſſe Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipſe memor tui non ſis? Hoc eſt, ab hoſte in totum non cauere: hoc eſt, quando oras Deum, maieſtatem Dei negligentia orationis offendere: hoc eſt, vigilare oculis & corde dormire, cùm debeat Chriſtianus, & cùm dormit oculis, corde vigilare: ſicut ſcriptum eſt ex perſona Eccleſiæ loquentis in Cantico Cãticorum: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quapropter ſolicitè & cautè Apoſtolus admonet, dicens: Inſtate orationi, vigilantes in ea: docens ſcilicet & oſtendẽs, eos impetrare quod poſtulant de Deo poſſe, quos Deus videat in oratione vigilare. Orantes autem, non infructuoſis, nec nudis precibus ad Deum veniãt. Inefficax peritio eſt, cùm precatur Deum ſterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum, excidatur, & in ignem mittatur: vtique & ſermo non habens fructum, promereri Deum nõ poteſt, qui nulla eſt operatione fœcundus. Et ideò ſcriptura diuina inſtruit, dicens: Bona eſt oratio cum ieiunio, & eleemoſyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus, & eleemoſynis redditurus eſt, hodiè quoque ad orationem, cum operatione venienti, benignus auditor eſt. Sic denique Cornelius Centurio cùm oraret, meruit audiri: Fuit faciens multas eleemoſynas, in plebem, & ſemper orans Deum: huic circa horam nonam oranti aſtitit angelus, teſtimoniũ reddens ſui operis, & dicens: Cornueli, orationes tuæ & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum aſcendunt, quas ad Deum merita noſtri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobiæ orãti ſemper, & ſemper operanti, teſtis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum eſt. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis veſtræ in conſpectum claritatis Dei.

Cant. 5.

Coloſſ. 4.

Orationi opera bona iungenda ſunt. Matt. 3. & 7.

Tob. 12.

Act. 10.

Merita noſtri operis.

Tob. 12.

12. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: Oratio quoque nos Deo crebra commendet. Si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi, qui regni erat neceſſitatibus occupatus, quid nos facere oportet, qui legimus, Vigilate & orate, nè intretis in tentationem? Certè ſolennes orationes cùm gratiarum actione ſunt deferendæ, cùm è ſomno ſurgimus, cùm prodimus, cùm cibum paramus ſumere, cùm ſumpſerimus, & hora incenſi, cùm denique cubitum pergimus. Sed etiam in ipſo cubili volo pſalmos cum oratione Dominica frequenti contexas vice, vel cùm euigilaueris, vel antequàm corpus ſopor irriget, vt te in ipſo quietis exordio rerum ſecularium cura liberam, diuina meditantem ſomnus inueniat. Denique etiam ille philoſophiæ ipſius qui nomen inuenit, quotidiè priuſquàm cubitum iret, tibicinem iubebat molliora canere, vt animi curis ſecularibus corda mulceret. Sed ille, ſicut is qui laterem lauat, ſecularia ſecularibus fruſtrà cupiebat abolere. Magis enim ſe oblinebat luto, qui remedium à voluptate quærebat. Nos autem terrenorum vitiorum colluuione deteria, ab omni inquinamento carnis mentium interna mundemus. Symbolũ quoque ſpecialiter debemus, tãquàm noſtri ſignaculum cordis, antelucanis horis quotidiè recenſere. Quò etiam, cùm horremus aliquid, animo recurrendum eſt. Quando enim ſine militiæ ſacramento miles in tentorio, bellator in prælio?

Inuehitur in eos, qui ſub oratione peregrinantur animo.

Symboli quotidiana recitatio.

Vis orationis operibus bonis coniuncta.

13. ITEM in ſermone nonageſimotertio in natali ſanctorum martyrum Nazarij & Celſi, (qui alijs eſt nonageſimusſecundus:) Oratio, quæ caſtitatis, iuſtitiæ, eleemoſynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradiſum, euolat vſque ad ipſum ſummæ maieſtatis, angelo conferente, conſpectum, ſicut quodam loco vox teſtatur angelica: Et cùm tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conſpectu claritatis Dei. Beata anima, chariſſimi, cuius votum, cuius compunctionis incenſum, cuius ſupplicationis holocauſtum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla ſquitia cruſtum, nulla odij ſimultate maculatum, ſed fide igneum, conſcientia nitidum, ſinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vſque ad Dei vultum per cæleſtium nunciorum defertur obſequia.

Tobiæ 12.

14. MATTHAEI vigeſimoſexto: Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem.

15. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: neſcitis enim quando tempus ſit.

16. LVCAE decimooctauo: Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduerſario meo. Et nolebat per multum tempus. Poſt hæc autem dixit intra ſe: Etſi Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouiſſimo veniens ſugillet me. Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis quia citò faciet vindictam illorum.

17. ET capite yndecimo: Quis veſtrũm habebit amicũ, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes, quoniã amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponã ante illũ: & ille deintùs reſpondens dicat: Noli mihi moleſtus eſſe, iam oſtiũ clauſum eſt, & pueri mei mecum ſunt in cubili, nõ poſſum ſurgere, & dare tibi. Et ſi ille perſeuerauerit pulſans: dico vobis, & ſi nõ dabit illi ſurgens eò quòd amicus eius ſit, propter improbitatem tamen eius ſurget, & dabit illi quotquot habet neceſſarios. Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piſcem: nunquid pro piſce ſerpentem dabit illi? Aut ſi petierit ouum, nunquid porriget illi ſcorpionem? Si ergò vos cùm ſitis mali, nõſtis bona data dare filijs veſtris: quanto magis Pater veſter de cælo dabit ſpiritum bonum petentibus ſe?

18. ITEM

18. ITEM capite vigesimoprimo: Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

19. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare semper, & ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

20. ET vigesimoprimo: Fili peccâsti? non adijcias iterùm: sed & de priſtinis deprecare vt tibi dimittantur.

21. AD Romanos duodecimo: Orationi instantes.

22. AD Philippenses quarto: Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione petitiones vestræ innotescant apud Deum.

23. AD Colossenses quarto: Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione: orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostiũ sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum) vt manifestem illud ita vt oporteat me loqui.

24. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

25. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. hæc est enim voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis.

26. AD Ephesios sexto: In omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. & galeam salutis assumite: & gladium spiritus (quod est verbũ Dei) per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, vt detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Euangelij.

27. PRIORIS ad Timotheum quinto: Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte ac die.

28. AD Hebræos quarto: Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ: vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno.

29. IACOBI primo: Si quis autem vestrûm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vẽto mouetur & circumfertur. non ergò æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

30. CAPITE quarto: Non habetis, propter quod non postulatis. Petitis, & non accipitis: eò quòd malè petatis: vt in concupiscentijs vestris insumatis.

31. ET capite quinto: Confitemini ergò alterutrum peccata vestra, & orate pro inuicem vt saluemini: multum enim valet deprecatio iusti assidua. Elias homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex. Et rursum orauit: & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum.

32. MARCI vndecimo: Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis; nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

33. MATTHAEI vigesimoprimo: Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.

34. ET capite decimooctauo: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis est. Et paulò post: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogâsti me: nónne ergò &c.

35. LVCAE vndecimo: vt suprà testimonio decimoseptimo, & in textu.

36. MATTHAEI septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? Au si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergò vos, cùm sitis mali, nôstis bona data dare filijs vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

37. IOANNIS decimoquarto: Et quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

38. ET capite decimoquinto: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcunque volueritis petetis, & fiet vobis.

39. ITEM capite decimosexto: Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Vsque modò non petistis quidquam in nomine meo: Petite, & accipietis: vt gaudium vestrum sit plenum.

40. PRIMAE Ioannis tertio: Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus.

41. ET capite quinto: Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcunque petierimus: secundùm voluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quidquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

42. PSALMO quadragesimonono: Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: & eruam te, & honorificabis me.

43. ET centesimo quadragesimoquarto: Propè est Dominus omnibus inuocantibus eum: omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & saluos faciet eos.

44. PROVERBIORVM decimoquinto: Longè est Dominus ab impijs: & orationes iustorum exaudiet.

45. SECVNDI Paralipomenon septimo: Compleuitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo, vt faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audiui orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij. Si clausero cælum, & pluuia nõ fluxerit, & mandauero & præcepero locustæ, vt deuoret terram, & misero pestilentiam in populum meum: conuersus autem populus meus, super quos inuocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à vijs suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorũ, & sanabo terram eorum. Oculi quoq; mei erũt aperti, & aures meæ erũt ad orationem eius, qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctificaui locum istum, vt sit nomen meum ibi in sempi-

sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus, &c.

46. ECCLESIASTICI secundo: Respicite filij nationes hominum: & scitote quia nulli sperauit in Domino, & confusus est.

47. ET capite tertio: Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

48. ITEM capite trigesimooctauo: Fili in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabitte.

49. LEVITICI quarto: Adipem verò adolebit suprà, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitq; pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino: rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare in incensum Domini: rogabitq; pro eo, & prò peccato eius, & dimittetur ei.

50. ET capite quinto: Alterum verò adolebit in holocaustum, vt fieri solet: rogabitq; pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet suprà, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.

51. CAPITE sextò: Qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccauit.

52. MATTHAEI septimo, 53. LVCAE vndecimo, vt suprà testimonio trigesimosexto, & decimoseptimo.

54. CHRYSOSTOMVS libro primo de orando Deum: Quemadmodum sol lucem præbet corpori, sic animæ lumen est precatio. Proindè si cæco damnosum est, non intueri solem: quanto grauius damnũ est homini Christiano, si non assiduè deprecetur, neque Christi lucem orando in animum suum inducat? Iam verò quis non obstupescat & admiretur tantam benignitatem ac beneuolentiam, quam in nos homines declarat Deus? qui mortalibus tantum honoris largiatur, vt dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostraque vota apud ipsum deponamus. Nam verè profectò cum Deo confabulamur, quoties vacamus deprecationi: per quam simul & angelis copulamur, & societatem, quam cum brutis animantibus habebamus, procul effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiam illorum dignitatem, si tamen maius est angelorum dignitate, colloquium miscere cum Deo. Atqui quòd id sublimius sit, ipsi nos docent, multo quidem cum tremore vota sua offerentes, cæterùm nobis exemplum præbentes, vndè sciamus ac discamus, quòd quisquis Deum adit, multo cum gaudio, multoq; rursum cum tremore id facere oporteat. Tremore quidem, dum metuimus, ne videamur indigni, qui Deum precibus alloquamur: rursus gaudio repleamur, reputantes honoris magnitudinem, quòd Deus mortalium genus tanta ac tali sua cura dignatus sit, vt assiduè diuino colloquio frui liceat: per quod etiam illud assequimur, vt & mortales temporarij esse desinamus, natura quidem mortales, sed colloquio conuictuque, quem agimus cum Deo, ad immortalẽ vitam transeuntes. Etenim si qui cum Cæsare miscent sermones, familiariterq; cum eo versantur, & hoc honoris ab illo sunt adepti, non possunt esse pauperes: multo minùs fieri potest, vt qui Deum deprecantur, cum eo familiariter colloquentes, animas habeant mortales. Nam mors animæ est impietas, ac vita pugnans cum lege diuina. Ex quo consequitur, animæ vitam esse Dei cultum, ac vitam eo cultu dignam. Porrò vitam piam, ac Dei cultu dignam, miris modis oratio conciliat, conciliatam auget, ac ceu thesaurum recõdit animis nostris. Neque enim fieri potest, nõ potest, inquam, fieri, vt qui postulant à Deo pudicitiam, iustitiam, mansuetudinem ac benignitatem, non assequantur id quod petũt. Petite enim, inquit Dominus, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur. Et rursus alibi: Quis est, inquit, ex vobis, à quo si filius petat panem, det illi lapidem? aut si piscem postulet ille, porrigat ei serpentem? Quòd si vos, cùm sitis mali, nõstris bona munera dare filijs vestris: quanto magis pater vester cælestis dabit spiritum sanctum his qui nunc ab ipso petunt? Talibus quidem dictis, ac tali ipse prouocauit nos ad orandum vniuersorum Dominus. Nos verò decet obtemperantes Deo, semper omnẽ vitã in laudibus Dei, precibusq; transigere, maiore studio curam agentes diuini cultus, quàm vitæ nostræ. Sic enim contigerit, semper viuere vitam homine dignam. Quisquis enim nõ orat Deũ, nec diuino colloquio cupit assiduè frui, is mortuus est, & vita carens, expersque sanæ mentis. Nam hoc ipsum euidentissimum est argumentum amentiæ, non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quòd animæ mors sit, non prouolui ad Dei genua. Quin insuper quòd oporteat quauis morte tristius existimare, si quis deprecatione priuetur, pulchrè nos docet Daniel ille propheta magnus, qui maluerit emori, quàm triduo duntaxat arceri ab orando. Nec enim hoc ab eo exigebat rex Persarum, vt impietatem admitteret: tantùm illud obseruabat, si quis intra triduum quicquam petere deprehẽderetur ab vllo deorum, aut hominum, præterquàm ab ipso. Sed propheta ne tantulum quidem temporis sustinuit ab orãdo cessare: propterea quòd nisi Deus propẽsus sit in nos, nihil omninò bonorum in animas nostras venire possit: Dei verò propensio simul adiuuat labores nostros, hosque pulchrè subleuat, si conspexerit nos amare precãdi studium, si continenter orare Deum, si viderit expectantes omnia bona nobis illinc defluxura. Itaque cùm video quempiam non amantem orandi studium, nec huius rei feruida vehementique cura teneri: continuò mihi palàm est, eum nihil egregiæ doctis in animo possidere. Rursus vbi quem conspexero, insatiabiliter adhærentem cultui diuino, idque in summis damnis numerantem, si non continenter orauerit, conjecto talem omnis virtutis firmum esse meditatorem, ac Dei templum. Etenim si vestitus hominis, si pedum incessus, si risus dẽtiũ declarat qualis sit, quemadmodum sapiens dixit Salomõ: multo magis deprecatio cultusq; Dei, signum est totius iustitiæ, cùm sit ornatus spiritualis ac diuinus, multã pulchritudinem ac decorem concilians mentibus nostris, dum vniuscuiusque vitam componit, nec sinit quicquam sordidum, aut absurdum dominari nostro animo, dum persuadet reuereri Deum, & honorem, quem illi debemus præstare, dum docet vniuersam mali spiritus impostura rejicere, turpes & absurdas cogitationes profligans: denique dum cuiusque mentem constabi-

Oratio lumen est animæ.

Colloquium cum Deo.

Quomodò ad orationem accedendum.

Honor quo afficiuntur orantes.

Quantum conferat ad vitam piam oratio. Matth. 7.

Luc. 11.

Amens est, qui orare negligit.

Morte tristius est ab oratione arceri.

Dan. 6.

Iudicium Chrysostomi de ijs, qui precãdi desiderio non tenentur.

De ijs qui amant orãdi studium. Eccli. 35.

Sancta superbia seruorũ Christi.

lic in contemptu voluptatum. Nam hæc superbia sola decet eos qui Christum venerantur, videlicet, nulli seruire turpitudini, sed mẽtem seruare in libertate morumq́e puritate. Arbitror itaq; cunctis esse manifestum, quòd simpliciter impossibile sit, absque precationis præsidio cum virtute degere, cumq́e hac huius vitę cursum peragere. Etenim qui fiat vt quis virtutem exerceat, nisi continenter adeat, & supplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem suppeditat ac largitur hominibus? Rursum qui fiat, vt aliquis concupiscat esse temperatus ac iustus, nisi lubens cum eo consuetudinem & colloquium habeat, qui cùm hæc, tum his etiam plura exigit à nobis? Quin & illud paucis demonstrare volo, quòd etiam si nos peccatis refertos precatio deprehenderit, celeriter purgatos reddit. Quid itaque maius aut diuinius obtingere possit, quàm deprecatio, cùm hanc animis ægrocantibus pharmacum quoddam esse liqueat? Et paulò post: Iam verò quòd animam peccatis obnoxiam deprecatio facilè puram reddit, docet nos publicanus ille, qui petijt à Deo remissionem peccatorũ, & impetrauit. Docet & leprosus, qui simul vt procidit ad pedes Dei, mundatus est. Quòd si Deus corpus morbo corruptum celeriter sanauit: multo magis animam, quæ morbo tenetur, humaniter sanabit. Etenim quanto pretiosior est anima corpore, tanto magis consentaneum est, hanc Deo maiori curæ futuram. Quanquàm innumera recenseri possint exempla tum vetera, tum noua, si quis velit omnes enumerare, qui deprecationis beneficio seruati sunt. Verùm aliquis forsitan ex eorum numero, qui socordiæ segnitiæq; dediti, nolunt attentè ac diligenter orare, persuasurus sit, in hoc Deum illa verba dixisse: Nõ omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorũ, sed qui facit voluntatẽ patris mei, qui in cælis est. Atqui ego si crederem solã precationem ad salutem nostram sufficere, non iniuria sermonem hũc nobis obijceret aliquis. Nũc cùm profitear, deprecationem caput esse bonorum omnium, basim ac radicem vitæ frugiferæ, non est quòd quisquam illis verbis abutatur ad excusationem suæ socordiæ. Neque enim sola temperantia potest homini salutem adferre, si cætera desint bona, neque cura pauperum, neque benignitas, neque quicquam aliorum quę cum virtute geruntur, sed oportet vt omnia simul concurrant in animas nostras. Cæterùm precatio, ceu radix & basis omnibus cęteris substernitur. Neque secus ac nauem & domum, ea quæ substrata sunt, valida reddunt, ac ne soluatur, continent: ita nostram vitam orandi studium & cõtinet, & vbique firmam reddit, adeò vt absque hoc nihil nobis boni possit cõtingere, neq; quod ad salutem conducat. His de causis Paulus tanto studio non cessat huc adhortari nos, dicens: Deprecationi instate, vigilantes in ea cum gratiarum actione. Atqui alibi iubet, vt citra intermissionem oremus, in omnibus gratias agentes: Hæc est enim, inquit, voluntas Dei. Ac rursus alio in loco: Orate omni tẽpore in spiritu, in hoc ipsum vigilantes cum omni instãtia & obseruatione. Adeò multis ac diuinis vocibus ad orandum nos assiduè prouocat ille Apostolorũ princeps. Decet igitur nos ab illo doctos, cum precatione vitæ cursum peragere, atque hac mẽtem assiduè rigare: Siquidem hoc omnes homines non minus opus habemus, quàm arbores aquarum humore. Neque enim valent illæ fructus producere, nisi bibant humorem radicibus: neque nos pretiosis pietatis fructibus poterimus esse grauidi, nisi precibus irrigemur. Quapropter oportet, & stratis relictis, diuino cultu præuenire Solis exortum, & cùm ad mensam accedimus, & cùm nos ad nocturnam quietẽ recipimus: Quin potius oportet singulis horis vnam precationem offerre Deo, vt orandi cursus, diei cursum æquet. Cæterùm hyberno tempore decet etiam noctis maximã partem precibus impendere, ac flexis genibus, multo cum tremore instare deprecationi, hoc ipso nos beatos existimantes, quòd Dei cultui vacamus. Dic mihi, qua fronte Solem intueberis, nisi priùs adoraueris, qui lumẽ illud dulcissimũ oculis tuis mittit? Quo pacto fruẽris mensa, nisi priùs adoraueris eum, qui tibi tantum bonorum largitur ac suppeditat? Qua spe trades teipsum nocturno tẽpori, qualibus cum insomnijs putas tibi rem fore, nisi teipsum præmunieris orando, sed incustoditus ad somnum accesseris? Nimirum contemptibilem, captuq́e facilem teipsum præbebis sceleratissimis spiritibus, qui continenter obambulant, obseruantes nos, vt si quem deprehenderint nudatum deprecationis præsidio, protinùs abripiant. Si nos conspexerint deprecatione communitos, ilicò resiliunt, non aliter quàm prædones ac facinorosi, vbi conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Quòd si contingat aliquem esse nudum precationis præsidio, hic auulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variaq́e mala impellitur. Oportet igitur, vt hęc omnia metuentes, precibus & hymnis semper nosipsos circunuallemus, vt Deus omnium misertus dignos efficiat regno cælorum per vnicum filium suum.

Sine orationis præsidio impossibile est cum virtute degere.

Oratio peccatorum remedium est.

Luc. 18.

Matth. 8.

Quibus tẽporibus orandum quotidiè.

Munit oratio aduersus spiritus malignos.

Matth. 7. Non omnis qui dicit, Domine, intrabit in regnum cælorum. Oratio ad salutem, est tamen bonorum omnium caput, & radix omnis vitæ.

Coloss. 4.

1. Thess. 5.

Ephes. 6.

Similitudo

55. IDEM libro secundo de orando Deum, cùm multa summatim repetiuisset ex superiori libro, inter alia sic ait: Iam verò si quis dicat animæ neruos esse deprecationem, mea quidem sententia videbitur verum dicere: nimirum quemadmodum corpus neruis cohæret, currit, viuit, stat, & compactum est, adeò, vt si neruos incideris, vniuersam corporis harmoniam dissolueris: itidem animæ per sanctas preces sibi constant, & compinguntur, ac pietatis cursum facilè peragunt. Quòd si teipsum destitueris precatione, perindè feceris, ac si piscem ex aquis extraxeris. Vt enim pisci vita est aqua, ita tibi deprecatio: per hanc datur velut ex aquis subuolare, cælumq́e transcendere, ac proximum fieri. Itaq; quę hactenus dicta sunt, sufficiunt ad declarandum, quanta sit vis sanctæ deprecationis. Sed fortasse præstiterit, vt ad diuinas scripturas veniã, vt ex ipsius Christi verbis discamus opes, quas deprecatio comparat his, qui studeant per omnem vitam in ea versari. Dicebat autem, inquit, eis etiam parabolam hanc spectantem, quòd oporteat semper orare. Si is qui nunquàm cogitãrat quicquam humanitatis cuiquã præstare, subitò mutatus, misertus est viduæ rogantis: quantam erga nos Dei solicitudinem è cælo deportabit deprecatio? Adhæc quãtum valeat ac possit sancta precatio, vel hinc cognoscas licebit, si consideres, quantum bonorum singulis diebus, ac singulis horis accipiant hi, qui iugiter Deo supplicant. Quem enim fugit, quòd solis, lunæ, stellarumq́e lumen, quòd cæli temperiem, ac variam alimentorum copiam, quòd opes, quòd vitam, denique quòd alia innumera bona cuncta ex æquo mortalibus largitur Deus, iustis pariter atque impijs, videlicet ob immensam suam humanitatẽ, qua afficitur erga nos? Porrò si nec rogantes, nec postulantes, tanta quotidiè

Anima nerui oratio.

Simile.

Anima vita oratio.

Luc. 18.

Multa largiri Deum assiduè precãtibus.

Matth. 5.

tidiè misericordia prosequitur ac refocillat: quantis bonis probabile est fruituros eos, qui omnem vitam precibus & obsecrationibus vacârunt? Agè iam & illud exponamus vobis, quàm multis sanctis datum sit, deprecationis præsidio seruare non solùm gentes & ciuitates, verùm etiam orbem vniuersum. Deprecatio incendij vim exercuit, leones mites reddidit, hoc quidem in Daniele, illud verò in tribus pueris, per quos nimirùm declaratum est omnibus, quòd quoscunque deprehenderit in periculo constitutos, facilè exurgentibus malis eripiat deprecatio, salutis causa, immortalitatis animæ conciliatrix, Ecclesiæ murus, qui rũpi non possit, munimentum inconcussum, dæmonibus quidem formidabile, pijs verò, nimirùm nobis, salutiferum.

Orationis commendatio ab effectu.

Dan. 3. & 6.

56. ITEM homilia quinta de incomprehensibili Dei natura contra Anomœos: Apertissima arma oratio est, thesaurus certè perpetuus, diuitiæ inexhaustæ, portus quietus, occasio tranquillitatis, denique author, parens, fons, & radix bonorum omnium & innumerabilium oratio est, atque etiam regia ipsa facultate potior & superior. Et paulò pòst: Vis orationis, vim ignis extinxit, impetum leonum cohibuit, bella composuit, prælia remouit, tempestates sustulit, dæmonia expulit, cæli fores aperuit, vincula mortis disrupit, languores eiecit, offensas repressit, vrbes terræ motu nutantes firmauit, plagas cælitus irruentes, insidias hominũ, mala denique omnia deleuit oratio. Orationem autem, vt iterùm dicam, non eam cõmendo, quæ frustrà in ore habeatur, sed quæ ab imis animi prodeat. Vt enim arbores quæ radicem altius miserint, quamuis summũ ventorum excipiant impetum, non frangi, aut euelli possunt, cùm planta & firmissima stirpe innitantur: sic orationes, quas animus de suo imo reddiderit, per quàm cutè affixæ, efferunt sese in excelsum, nulloq; perturbantur aggressu cogitationum. Vndè Propheta insignis ait: De profundis clamaui ad te Domine. Nihil penitus nos dolore afficere poterit, si orationem intẽtam exquisitamq; habeamus: quicquid enim acciderit, facilè per orationis facultatem repellemus. Nec mirum si casus humanos tollere vires possint orationis, quando & ipsam peccatorum naturam extinguunt, & compendio excidunt, ac delent.

Orationis laus eximia.

Psal. 129.

Peccata extinguit oratio.

57. ET homilia septuagesimaprima ad populum Antiochenum: At si fide quidem opus est, quid est opus ieiunio? quoniam & illud cum fide non modicam inducit fortitudinem: multam enim adfert disciplinam, & angelum ex homine reddit, & cum incorporeis pugnat virtutibus, sed non per se. opus enim est & oratione, & oratione primò. Nam adspice, quot ex ambobus bona nascuntur. Orans enim, & vt oportet ieiunans, non multis eget: qui verò multis nõ eget, nunquàm fiet auarus, & ad eleemosynam magis est apertus. Ieiunans, leuis est & alatus, & cum solertia orat, & improbas extinguit concupiscentias, Deum placat, & insurgentem animum humiliat. Propterea & Apostoli ferè semper ieiunabant. Orans cum ieiunio, geminas habet alas, & ipsis quidem ventis leniores: nec enim ofcitat, & dilitenditur, & orans langueſcit, quod multi patiuntur: sed est igne vehementior, & terra superior: & propterea talis maximè dæmonibus est infestus & hostis. Nihil enim fortius homine legitimè orante. Nam si sæuum principem quendam, qui neque Deum timebat, nec hominem reuerebatur, placare potuit mulier: multo magis

Non sola fide opus est, sed etiam ieiunio, ac præterea oratione.

Fructuosa ieiunantis oratio.

Luc. 18.

Deum alliciet, qui ei iugiter assistit, vincit ventrem, & delicias eliminat.

58. ITEM homilia septuagesimanona ad populum Antiochenum: Si beatus Dauid cùm esset rex, & innumeris immensis curis, & vndique distractus, septies in die Dominum rogabat: quam nos veniam habuerimus & excusationem, tantum habẽtes ocij, nec ipsi continuè supplicantes, & hæc cùm tantum lucri capere debeamus? Impossibile enim, impossibile, hominem congruo precantem studio, Deoq; continuè supplicantem, vnquàm peccare. Et paulò pòst de Anna Samuelis matre loquens: Nónne poterat & sine oratione Deus præbere? Nónne sciebat & ante orationem mulieris desiderium? Sed si ante petitionem dedisset, non apparuisset mulieris studium, non virtus fuisset manifesta, nõ indè præmium possedisset. Opus est itaque, nos & mensam petentes, & desistentes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquàm in ebrietatem decidet aut insolentiam, nunquàm crapula discumpetur: sed orationis expectationem pro freno sensibus habens impositam, cum debita modestia ex omnibus appositis sumet, & multa quidem animã, multa verò benedictione corpus implebit. Mensa nanque ab oratione sumẽs initium, & in orationem desinens, nũquàm deficiet: sed fonte largiùs omnia nobis affere: bona. Ne tantum itaque prætermittamus emolumentum. Absurdum est enim, seruos quidem nostros, si quam appositorum partem à nobis accipiant, nobisq; gratias agere, & cum benedictione recedere: nos autem tot bonis potientes, nec tantum honoris Deo rependere. Propterea nanq; multa tam in communibus, quàm in priuatis rebus, præter sententiam nobis eueniunt: quoniam non circa spiritualia primùm, tum verò circa secularia studium exhibemus. Neque mihi quispiam dicat, quòd nequit homo secularis, affixus foro, continuè per diem orare, & ad ecclesiam concurrere: potest enim & quàm facilimè. Nam licet in ecclesiam non sit facilè concurrere, illic ante fores constitutus, & affixus tribunali, potest orare. Si mentem nanque mundam habeas ab immundis motibus, licet in foro sis, siue in via, siue in foro constitutus, siue in mari, siue in diuersorio, siue in officina positus, siue sis vbicunque, Deo poteris inuocato petitionem obtinere. Et domi quidem orari potest: sic autem vt in ecclesia, non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solum orans, audiêris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, putà vnanimitas & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea nanque sacerdotes præpositi sunt, vt multitudinis orationes, cùm sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cũ illis in cælum ascendant. Si nanque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodò tu ipsius potentiam contemnis? Sicut enim charitatis virtus interuallo non arcetur, ita nec orationis efficacia: sed licut illa inter se distãtes coniungit, itidem & hæc, & procul positos plurimũ adiuuare potest. Et paulò pòst: Bonum est igitur sanctorum oratione frui, sed cùm & nos simus cooperatores: quod si non adfuerit, nihil aliorum prodest auxilium, verùm & cum illo perimus. Quid enim Iudæis profuit Ieremias? Nónne ter ad Deum accessit, & ter audinit: Ne ores, neque petas pro populo isto, quoniam te non exaudiam? Quid Sauli profuit Samuel ad vltimum vsque diem orans, & pro eo

Exemplo Dauid ad frequenter precandum incitamur. Psal. 118

Oratio continet hominem à peccatis. 1. Reg. 1.

Oratio ante & post refectionem corporis.

Etiam extrà ecclesiam orari potest, & quod petitur impetrari.

Cõmodius & fructuosius oratur in ecclesia.

Actor. 12.

Sanctorum orationes quibus potissimum prosint.

Ierem. 7. & 15.

1. Reg 12. lugens? Quid autem & Iſraelitis profuit? Nónne dicebat, Mihi autem abſit peccare pro vobis orare ceſſanti? Nónne cunctis perierunt? Nam Deum audi dicentem per Prophetam: Si ſteterint Noë, Iob, & Daniel, non liberabunt filios ſuos & filias: quoniam inualuit eorum malitia. Quid ergò? Nihil profunt orationes? Profunt, & quàm plurimum: ſed cùm nos quoque cooperamur. Et ſi vis diſcere quantum contulerint, cogita mihi Cornelium, & Thabitam: audi quoque Deum dicentem: Protegam ciuitatem iſtam propter me, & propter Dauid puerum meum. Sed quando? Tempore iuſti Ezechiæ. Alioquin ſi malorum quoque valebant preces, quare Nabuchodonoſor regi quoque Deus hoc non dixit, ſed ciuitatẽ tradidit? quoniam inualuêrat peccatum. Et hic ipſe rurſum Samuel pro Iſraelitis orauit, & obtinuit: ſed quo tempore? Cùm & ipſi Deo grati fuerunt, tunc hoſtes in fugam verterunt. Et quid eſt, ait ille, mihi opus alienis orationibus, cùm ego gratus ſim? Quid ais homo? Paulus non dixit, Mihi non eſt opus oratione, licet orantes eo digni non eſſent. immò nec ipſi pares, & tu dicis, Quid mihi opus eſt oratione? Petrus non dixit, Quid mihi opus eſt oratione? ait enim: Oratio fiebat ſine intermiſſione ab Eccleſia ad Deum pro eo: & ſtatim liberauit eum ex vinculis: & tu dicis, Quid mihi eſt opus oratione? Propter hoc & indiges, quoniam indigere non te credis. Nam ſi Deus noſtrum in orationibus torporem, & negligentiam exquirat, & quòd in eius conſpectu poſiti, & orantes, neque tantum ei præbemus honorem, quantum dominis ſerui, quantum ducibus milites, quantum amicis amici: amicum enim alloquens, hoc cum attẽtione facis: Deo autem pro peccatis occurrens, pro totis criminibus ventam petens, & rogans tibi remiſſionem fieri, torpes, & genibus tuis humi proſtratis, circa forum & domum mentem tuam vagari frequenter dimittis, ore tuo fruſtrà nugante & incaſſum: nec hoc ſemel & bis, verùm & frequenter patimur. Si hoc tantùm exquirere Deus voluerit, nunquid veniam habebimus? nunquid excuſationem aſſequi poterimus?

Exech 14.

Quibus proſint.

Act. 9. & 10. 4. Reg 19. & 20. Iſaiæ 37.

4. Reg 24

1. Reg. 7.

In eos qui putant ſe nõ indigere precibus aliorum. Rom. 15. Ephes 6 Coloſſ. 4. 1 Th iſal 5. 2 Theſſ 3. Hebr. 13. Actor. 12.

59. GREGORIVS homilia vigeſimaſeptima in euangelia: Si omne quod petimus in nomine filij, dat nobis pater: quid ergò eſt, quòd Paulus ter Dominum rogauit, & exaudiri non meruit, ſed dictum eſt illi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur? Nũquid ille tam egregius prædicator in filij nomine non petijt? Quare autem non accepit quod petijt? Quomodò ergò verum eſt, quia quicquid petierimus patrem in nomine filij, dat nobis pater, ſi auferri à ſe angelum ſatanæ petijt Apoſtolus in nomine filij, & tamen quod petijt, non accepit? Sed quia nomen filij Ieſus eſt, Ieſus autem ſaluator vel etiam ſalutaris dicitur: ille ergò in nomine Saluatoris petit, qui illud petit, quod ad veram ſalutem pertinet. Nam ſi id, quod non expedit, petitur, non in nomine IESV petitur pater. Vndè & eiſdem Apoſtolis adhuc infirmantibus Dominus dicit: Vſque modò non petiſtis quicquam in nomine meo. Ac ſi apertè diceretur: Non petiſtis in nomine Saluatoris, qui neſcitis quærere æternam ſalutem. Hinc eſt quòd & Paulus non exauditur: quia ſi liberaretur à tentatione, ei non prodeſſet ad ſalutem. Eccè vidimus fratres chariſſimi, quàm multi ad ſolennitatem martyrs conueniſtis, genua flectitis, pectus tunditis, voces orationis ac confeſſionis emittitis, faciem lachrymis rigatis. Sed penſate quæſo, petitiones veſtras: videte ſi in nomine Ieſu petitis, id eſt, ſi gaudia ſalutis æternæ poſtulatis. In domo enim Ieſu, Ieſum non quæritis, ſi in æternitatis templo importunè pro temporalibus oratis. Eccè alius in oratione quærit vxorem, alius petit villam, alius poſtulat veſtem, alius dari ſibi deprecatur alimentum. Et quidem cùm hæc deſunt, ab omnipotente Deo petenda ſunt. Sed meminiſſe continuò debemus, quod ex mandato eiuſdem noſtri redemptoris accepimus: Quærite primùm regnũ Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Et hæc itaque à Ieſu petere, non eſt errare: ſi tamen non nimis petantur. Sed adhuc, quod eſt grauius, alius poſtulat mortem inimici, eumque quem gladio non poteſt perſequi, perſequitur oratione. Et viuit adhuc qui maledicitur, & tamen is qui maledicit, tam de morte illius reus tenetur. Iubet autem Deus vt diligatur inimicus, & tamen rogatur Deus vt occidat inimicum. Quiſquis itaque ſic orat, in ipſis ſuis precibus contra conditorem pugnat. Vndè & ſub Iudæ ſpecie dicitur: Fiat oratio eius in peccatum. Oratio autem in peccatum eſt, illa petere, quæ prohibet ipſe, qui petitur. Hinc veritas dicit: Cùm ſtatis ad orandum, remittite ſi quid habetis in cordibus veſtris. Quam virtutem remiſſionis apertius oſtendimus, ſi vnum teſtimonium teſtamenti veteris proferamus. Certè cùm Iudæa conditoris ſui iuſtitiam culpis exigentibus offendiſſet, prophetam ſuum ab oratione Dominus prohibet, dicens: Non aſſumas laudem & orationem pro eis. Si Moyſes & Samuel ſteterint coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Quid eſt, quòd intermiſſis relictisq; tot patribus, ſoli Moyſes & Samuel ad medium deducuntur; quorum mira obtinendi virtus oſtenditur, dum nec ipſi poſſe intercedere dicuntur? Ac ſi apertè Dominus dicat: Nec illos audio, quos propter magnum petitionis ſuæ meritum, minimè contemno. Quid eſt ergò, quòd Moyſes & Samuel cæteris patribus in poſtulatione præferuntur, niſi quòd hi duo tantummodò, in cuncta Teſtamenti veteris ſerie, etiam pro inimicis ſuis leguntur exorâſſe? Vnus à populo lapidibus impetitur, & tamen pro lapidatoribus ſuis Dominum deprecatur. Alter ex principatu ejicitur, & tamen petitus vt exoraret, fatetur dicens: Abſit à me hoc peccatum in Domino, quo minùs ceſſem orare pro vobis. Si Moyſes & Samuel ſteterint coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Ac ſi apertè dicat: Nec illos modò pro amicis audio, quos magnæ virtutis merito, orare etiam pro inimicis ſcio. Virtus ergò veræ orationis, eſt celſitudo charitatis. Et tunc quiſque quod rectè petit, adipiſcitur, cùm eius animus in petitione, nec inimici odio fuſcatur.

Ioan. 16.

2. Cor. 12.

In nomine ſaluatoris qui petere dicantur.

Ioan. 16.

1. Cor. 12.

Temporalia quomodò petenda ſint. Matth. 16.

Poſtulantes inimicorũ mortem.

Matth 5.

Pſal. 108.

Matth. 11.

Orationes Moyſis & Samuelis cur magis efficaces.

Exod. 32.

1. Reg. 12.

Perſeuerantia orationis Deo grata eſt.

59. IDEM in pſalmum ſextum pœnitentialem: Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideò tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Eſto ergò ſedulus in oratione, eſto in precibus importunus: caue ne ab oratione deficias. Si diſſimulat audire quem rogas, eſto raptor, vt regnum cælorum accipias; eſto violentus, vt vim etiam ipſis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? quid hac glorioſius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur, ſed placatur; proximus non lædituꝛ, ſed iuuatur; peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona inquam violentia, qua non quæritur lucrum citò periturum, ſed regnum acquiritur ſine fine manſurum.

IX.

Quibus exemplis vim Orationis & fructum colligemus?

A IACOBVS Apoſtolus, vt orationis virtutem explicaret exemplo, ita ſcripſit: [a] *Elias homo erat ſimilis nobis paſsibilis: & oratione orauit vt non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres, & menſes ſex. Et rurſum orauit: & cælum dedit pluuiam, & terra dedit fructum ſuum.* Pluribus exemplis Auguſtinus [b] rem eandem comprobat: Orante [c] Moyſe & [d] Samuele, vincuntur à Iudæis hoſtes Amalechitæ atque Philiſthæi. Orans Ieremias [e] confortatur in carcere. Orans [f] Daniel inter leones exultat. Orantes [g] tres pueri in fornace tripudiant. Orans [h] de cruce Latro inuenit paradiſum. Suſanna [i] per orationem inter ſenes falsò accuſantes defenditur. [k] Stephanus orans, in cælum ſuſcipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur.

a Iacob. 4. d 3. Reg. 17. a d & 18. f g. Luc. 4. d Eccli 48. a

b Auguſt. ſer. 22. ad fratres in eremo.

c Exo. 17. c d Iudith 4. c d 1. Reg. 7. b c

e Iere. 32. c e f

f Daniel. 6. c e

g Daniel. 3 c e

h Luc. 23. f

i Daniel. 13. e

k Act. 7. g Hier. contra Vigilantium cap. 3. Aug. ſerm. 1. & 4. de ſanctis.

B Quibus exemplis non modò fructus Orationis oſtenditur, ſed etiam precandi ſtudium ac ſedulitas nobis commendatur. Quare Scriptura quoque Apoſtolica cohortatur: [m] *Sine intermiſsione orate: in omnibus gratias agite.* Et rurſus: [n] *Orate pro inuicem vt ſaluemini: multum enim valet deprecatio iuſti aſsidua.* Item, *Hæc [o] eſt fiducia, quam habemus ad Deum: Quia quodcunque petierimus, ſecundùm voluntatem eius, audit nos.* Præterea: [p] *Qui ſcit fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita.*

l Gen. 25. c Exod. 8. c g 9. g 10. c 14. d e 32. c f Num. 11. a 12. d 14. c 16. c e g 21. b 1. Reg. 1. b c 12. c 4. Reg. 19. c g 20. a 22. Para. 20. a b e 33. c 1. Eſd. 8 c Tob 3. a b d Iudith 9. a d 13. a Pſal. 17. a 19. a Ion 2. a b 1. Mach. 3. c f 4. a b d Act. 12. a

m 1. Theſſal. 5. c

n Iacob. 5. d

o 1. Ioan. 5. e

p 1. Ioan. 5. d

TESTIMONIA.

1. IACOBI quinto: Orate pro inuicem vt ſaluemini: multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua. Elias homo erat ſimilis nobis, paſsibilis: &c. vt in textu.

2. TERTII Regum decimoſeptimo: Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. Ibidem: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit.

3. ET capite decimooctauo: Accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham &c. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocauſtum. Et paulò pòſt: Et ait Elias ad Achab, Aſcende, comede, & bibe: quia ſonus multæ pluuiæ eſt. Aſcendit Achab vt comederet & biberet: Elias autem aſcendit in verticem Carmeli, & pronus in terram poſuit faciem ſuam inter genua ſua, & dixit ad puerum ſuum: Aſcende, & proſpice contra mare. Qui cùm aſcendiſſet, & cõtemplatus eſſet, ait: Non eſt quidquam. Et rurſum ait illi: Reuertere ſeptem vicibus. In ſeptima autem vice, Eccè nubecula parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari. Qui ait: Aſcende, & dic Achab: Iunge currum tuum & deſcende, ne occupet te pluuia. Cumque ſe verteret huc atque illuc, eccè cæli contenebrati ſunt, & nubes, & ventus, & facta eſt pluuia grandis.

4. LVCAE quarto: In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cælũ annis tribus, & menſibus ſex: cùm facta eſſet fames magna in omni terra: & ad nullam illarum miſſus eſt Elias, niſi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

5. ECCLESIASTICI quadrageſimooctauo: Et ſurrexit Elias propheta, quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat. Qui induxit in illos famem, & irritantes illum inuidia ſua pauci facti ſunt. non enim poterant ſuſtinere præcepta Domini. Verbo Domini continuit cælum, & deiecit de cælo ignem ter, ſic amplificatus eſt Elias in mirabilibus ſuis. Et quis poteſt ſimiliter ſic gloriari tibi?

6. AVGVSTINVS ſermone vigeſimoſecũdo ad fratres in eremo: Valdè ſerus Dei & ſolitariis eſt neceſſaria ipſa oratio, per quam Deus placatur, per quam Deus ad nos inclinatur. Adorauerat enim populus Iudaicus vi-

Orationis vis per exempla ostenditur. Exod. 32

tulum conflatilem, & ait Dominus Moysi: Dimitte vt irascatur furor meus contra eos. cui Moyses: Quæso, ô Domine, quiescat ira tua, & esto placabilis super malitiam populi tui. Et ecce placatus est Dominus. O quàm grandis est ipsius orationis causa, ô quàm grande mysterium. Ecce Moyses orabat in monte, & Iosue Amalech deuincebat. Per orationem Ezechias sanatur, & salutem animę & corporis adipiscitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & Doctor gentium, & prædicator orbis terræ. Et post pauca: Nec in oratione locutio tantum quæritur, quantum sensus. Eccè enim Ieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, tres pueri in fornace tripudiant, Iob in sterquilinio nudus triumphat, paradisum de cruce latro inuenit, Susanna inter senes defenditur, Stephanus de torrente in cælum susceptur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur. Non est igitur locus in quo orare non debeamus, quia Deus vbique est, vbique nos exaudire dignatur. Orate igitur semper, & in omni loco, vt saluemini. Non solùm vnusquisque pro se, sed pro omnibus orare debemus. Nam vt ait pater Ambrosius, Si pro te tantùm rogaueris, solùm tuum meritum possidebis: sed si pro omnibus rogaueris, omnes pro te rogabunt. Oratio sancta, columna sanctarum virtutum, Deitatis scala, viduarum maritus, angelorum cognata, fundamẽtum fidei, monachorum corona, coniugatarum leuamen. Beatus qui te amat, beatior qui te frequentat. Beatus qui te adstringit; sed beatior qui in te perseuerat. Beatus qui tecum lachrymas fundit, quoniam holocaustum sanctum Deo & immaculatum offerre non dubitamus.

Exod. 17.

7. EXODI decimoseptimo: Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israel in Raphidim. Dixitque Moyses ad Iosue: Elige viros: & egressus, pugna contra Amalec: eras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Iosue vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec: Moyses autem, & Aaron, & Hur ascenderunt super verticem collis. Cumq; leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec. Manus autem Moysi erant graues: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus eius ex vtraque parte. Et factum est vt manus illius non lassarẽtur vsque ad occasum solis. Fugauitq; Iosue Amalec, & populum eius in ore gladij. Dicit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Iosue; delebo enim memoriam Amalec sub cælo.

4 Reg. 20. Actor. 7. 9.

8. IVDITH quarto: vt supra quæstione sexta de Oratione, testimonio quadragesimonono.

9. PRIMI Regum septimo: Dixit autem Samuel: Congregate vniuersum Israel in Masphath, vt orem pro vobis Dominum. Et conuenerunt in Masphath: hauseruntq; aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccauimus Domino. Iudicauitque Samuel filios Israel in Masphath. Et audiérunt Philisthiim quòd cõgregati essent filij Israel in Masphath, & ascenderunt Satrapæ Philisthinorũ ad Israel. Quod cum audissent filij Israel, timuerunt à facie Philisthinorum. Dixeruntque ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum vt saluet nos de manu Philisthinorum. Tulit autem Samuel agnum lactẽtem vnum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus. Factum est autem, cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthiim inière prælium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israel. Egressique viri Israel de Masphath persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos vsque ad locum, qui erat subter Bethchar. Tulit autem Samuel lapidem vnum, & posuit eum inter Masphath & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorij. Dixitq; Hucusq; auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt vltrà vt venirẽt in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis.

Ierem. 20.

10. IEREMIAE trigesimosecundo: Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalem: & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat enim eum Sedecias rex Iuda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Eccè ego dabo ciuitatem istam in manus regis Babylonis, & capiet eam? Et paulò pòst: Et oraui ad Dominum, postquàm tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens: Heu, heu, heu, Domine Deus: eccè tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum, &c. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens: Eccè ego Dominus Deus vniuersæ carnis; nunquid mihi difficile erit omne verbum? Propterea hæc dicit Dominus &c. Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatem hanc, de qua vos dicitis quòd tradetur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste. Eccè ego congregabo eos de vniuersis terris, ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter. Et erunt mihi in populum, &c.

Dan. 3. & 6.

11. DANIELIS sexto: Quòd cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Ierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo sicut & antè facere consueuerat. Viri ergò illi curiosius inquirentes, &c. Et Daniel regi respondens ait; Rex in æternum viue. Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me; & coram te, rex, delictum non feci. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusq; est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo.

Iob 2.

12. ET capite tertio: Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, ceciderunt in medio camini ignis ardentis, colligati. Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino. Stans autem Azarias orauit sic, aperiensq; os suum in medio ignis, ait: Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile, & glorioſum nomen tuum in secula, &c. Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & socijs eius in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omninò ignis, neque contristauit, nec quidquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore, &c.

Luc. 23 Daniel. 13. Actor. 7.

13. LVCÆ vigesimotertio: Dicebat ad Iesum: Domine memento mei, cùm veneris in regnum

Orationis laus.

regnum tuum. Et dixit illi Iesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso.

14. DANIELIS decimotertio: Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi, & condemnauerunt eam ad mortem. Exclamauit autem voce magna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nôsti omnia antequam fiant, tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cùm nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè compositerunt aduersum me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius, &c.

15. ACTORVM septimo: Cùm autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. Et lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamauit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormiuit in Domino.

16. HIERONYMVS aduersus Vigilantium capite tertio: Si Apostoli & martyres, adhuc in corpore constituti, possunt orare pro cæteris, quando pro se adhuc debent esse soliciti: quanto magis post coronas, victorias, & triumphos? Vnus homo Moyses sexcentis millibus armatorum impetrat à Deo veniam: & Stephanus, imitator Domini sui, & primus martyr in Christo, pro persecutoribus veniam deprecatur: & postquam cum Christo esse cœperint, minus valebunt? Paulus Apostolus ducentas septuaginta sex sibi dicit in naui animas condonatas: & postquam resolutus esse cœperit cum Christo, tunc ora clausurus est, & pro ijs, qui in toto orbe ad suum euangelium crediderunt, mutire non poterit?

17. AVGVSTINVS sermone primo de sanctis, qui est etiam primus de sancto Stephano, capite tertio: Olim quidem debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule, Saule, quid me persequeris? Sed quia insanis contra nomen meum, ego te faciam seruum meum. Et prosequitur capite quarto: O Saule lupe rapax, comedisti: expecta paululum, & digeres. Dicam planè, elisus est filius perditionis, & erectus est vas electionis. Nam si sanctus Stephanus sic non orâsset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideò erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Sic ergò exauditus est sanctus Stephanus, vt eius orationibus deleretur peccatum quod commiserat Saulus. Commendemus ergò nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exaudietur pro veneratoribus suis, qui sic exauditus est tunc pro lapidatoribus suis.

18. ET sermone quarto de sanctis, siue de sancto Stephano, capite tertio: Illi lapides mittebant, ille orationes præmittebat: tanquam diceret: Domine, si istos modò occideris inimicos, quos postea facies amicos! Deinceps capite quarto: Denique fratres, vt noueritis quantum valuerit oratio sancti martyris Stephani, recurrite nobiscum ad illum adolescentem nomine Saulum. Qui, cùm sanctus Stephanus lapidaretur, omnium vestimenta seruabat, & tanquam manibus omnium lapidabat. Elisus est filius perditionis, erectus est vas electionis. Elisus est Saulus, erectus est Paulus. Nam si martyr Stephanus non sic orâsset, Ecclesia Paulum hodie non haberet. Sed ideò de terra erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus.

1. B GENESIS vigesimoquinto: Deprecatusque est Isaac Dominum pro vxore sua, eò quòd esset sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

2. EXODI octauo: Egressique sunt Moyses & Aaron à Pharaone: & clamauit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni. Fecitque Dominus iuxta verbum Moysi: & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Egressusque Moyses à Pharaone, orauit Dominum. Qui fecit iuxta verbum illius: & abstulit muscas à Pharaone, & à seruis suis, & à populo eius: non superfuit ne vna quidem.

3. ET capite nono: Egressusque Moyses à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum: & cessauerunt tonitrua & grando, nec vltra stillauit pluuia super terram.

4. ITEM capite decimo: Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, orauit Dominum. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam proiecit in mare rubrum: non remansit ne vna quidem in cunctis finibus AEgypti.

5. CAPITE decimoquarto: Dixitque Dominus ad Moysen: Quid clamas ad me? Loquere filijs Israel vt proficiscantur. Tu autem eleua virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & diuide illud: vt gradiantur filij Israel in medio mari per siccum. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi & vrente tota nocte, & vertit in siccum: diuisaque est aqua. Et ingressi sunt filij Israel per medium sicci maris: erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & læua.

6. CAPITE trigesimosecundo: Rursumque ait Dominus ad Moysen: Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra AEgypti, in fortitudine magna, & in manu robusta? Ne quæso dicant AEgyptij: Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruorum tuorum: quibus iurâsti per temetipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli: & vniuersam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat aduersus populum suum. Et paulò pòst: Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: Peccâstis peccatum maximum: ascendam ad Dominum, si quo modo quiuero eum deprecari pro scelere vestro. Reuersusque ad Dominum, ait: Obsecro, peccauit populus iste peccatum maximum, fecerunt que sibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Cui respondit Dominus: Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum istum quò locutus sum tibi: angelus meus præcedet te: Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Percussit ergò Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

7. NVMERORVM vndecimo: Interea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cùm audisset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini deuorauit extremam castrorum partem. Cumque clamâsset populus ad Moysen,

orauit Moyſes ad Dominum, & abſorptus eſt ignis.

8. CAPITE duodecimo: Clamauitque Moyſes ad Dominum, dicens: Deus, obſecro, ſana eam. Cui reſpondit Dominus: Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nónne debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi? Separetur ſeptem diebus extra caſtra, & poſtea reuocabitur. Excluſa eſt itaque Maria extra caſtra ſeptem diebus: & populus non eſt motus de loco illo, donec reuocata eſt Maria.

9. CAPITE decimoquarto: Et dixit Dominus ad Moyſen: Vſquequò detrahet mihi populus iſte? Quouſque non credent mihi in omnibus ſignis, quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilentia, atque conſumam: te autem faciam principem ſuper gentem magnam, & fortiorem quàm hæc eſt. Et ait Moyſes ad Dominum: Vt audiant AEgyptij, de quorum medio eduxiſti populum iſtum &c. Dimitte, obſecro, peccatum populi huius ſecundùm magnitudinem miſericordiæ tuæ, ſicut propitius fuiſti egredientibus de AEgypto vſque ad locum iſtum. Dixitque Dominus: Dimiſi iuxta verbum tuum. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuerſa terra &c.

10. CAPITE decimoſexto: Iratuſque Moyſes valde, ait ad Dominum: Ne reſpicias ſacrificia eorum: tu ſcis quòd ne aſellum quidem vnquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Et paulò pòſt: Confeſtim igitur vt ceſſauit loqui, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum: & aperiens os ſuum, deuorauit illos cum tabernaculis ſuis & vniuerſa ſubſtantia eorum. deſcenderunteque viui in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. Ibidem: Cumque iacerent in terra, dixit Moyſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens citò ad populum vt roges pro eis: iam enim egreſſa eſt ira à Domino, & plaga deſeuit. Quod cùm feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinem, quam iam vaſtabat incendium, obtulit thymiama: & ſtans inter mortuos ac viuentes, pro populo deprecatus eſt, & plaga ceſſauit.

11. CAPITE vigeſimoprimo: Quamobrem miſit Dominus in populum ignitos ſerpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Moyſen, atque dixerunt: Peccauimus, quia locuti ſumus contra Dominum & te: ora vt tollat à nobis ſerpentes. Orauitque Moyſes pro populo, & locutus eſt Dominus ad eum: Fac ſerpentem æneum, & pone eum pro ſigno: qui percuſſus aſpexerit eum, viuet.

12. PRIMI Regum primo: Cùm eſſet Anna amaro animo, orauit ad Dominum, flens largiter, & votum vouit, dicens: Domine exercituum, ſi reſpiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederiſque ſeruæ tuæ ſexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non aſcendet ſuper caput eius. Et paulò pòſt: Reſpondens Anna, Nequaquam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego ſum, vinumque & omne quod inebriare poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu Domini. Ne reputes ancillam tuam quaſi vnam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris, & mœroris mei locuta ſum vſque in præſens. Tunc Heli ait ei: Vade in pace: & Deus Iſrael det tibi petitionem tuam, quam poſtulaſti eum. Et illa dixit: Vtinam inueniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam ſuam, & comedit, vultuſque illius non ſunt amplius in diuerſa mutati.

13. CAPITE duodecimo: Nunquid non meſſis tritici eſt hodie? inuocabo Dominum, & dabit voces & pluuias: & ſcietis, & videbitis quia grande malum feceritis vobis in conſpectu Domini, petentes ſuper vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluuias in illa die.

14. QVARTI Regum decimonono: Itaque cùm accepiſſet Ezechias literas de manu nunciorum, & legiſſet eas, aſcendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino, & orauit in conſpectu eius, dicens: Domine Deus Iſrael, qui ſedes ſuper cherubim, tu es Deus ſolus regum omnium terræ: tu feciſti cælum & terram &c. Factum eſt igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia. Cumque diluculo ſurrexiſſet, vidit omnia corpora mortuorum. Eadem habentur Iſaiæ trigeſimoſeptimo.

15. CAPITE vigeſimo: In diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem: & venit ad eum Iſaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Dominum, dicens: Obſecro Domine, memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te, fecerim. Fleuit itaque Ezechias fletu magno. Et antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: & ecce ſanaui te, die tertio aſcendes templum Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos: ſed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Eadem habentur Iſaiæ trigeſimooctauo.

16. SECVNDI Paralipomenon vigeſimo: Poſt hæc congregati ſunt filij Moab, & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis ad Ioſaphat vt pugnarent contra eum. Ioſaphat autem timore perterritus, totum ſe contulit ad rogandum Dominum, & prædicauit ieiunium vniuerſo Iuda. Congregatuſque eſt Iudas ad deprecandum Dominum: ſed & omnes de vrbibus ſuis venerunt ad obſecrandum eum. Cumque ſtetiſſet Ioſaphat in medio cœtu Iuda, & Ieruſalem, in domo Domini ante atrium nouum, ait: Domine Deus &c. Deus noſter, ergò non iudicabis eos? In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere, quæ irruit ſuper nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te. Omnis verò Iuda ſtabat coram Domino cum paruulis, & vxoribus, & liberis ſuis. Cumque cœpiſſent laudes canere, vertit Dominus inſidias eorum in ſemetipſos, filiorum ſcilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egreſſi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percuſſi ſunt. Namque filij Ammon, & Moab conſurrexerunt aduerſum habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumque hoc opere perpetrâſſent, etiam in ſemetipſos verſi, mutuis concidêre vulneribus.

17. CAPITE trigeſimotertio: Igitur Manaſſe ſeduxit Iudam, & habitatores Ieruſalem vt facerent malum ſuper omnes gentes, quas ſubuerte-

uerterat Dominus à facie filiorum Israel. Locutusque est Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt. Idcircò superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: ceperuntque Manassen, & vinctum catenis, atque compedibus duxerunt in Babylonem. Qui postquam coangustatus est, orauit Dominum Deum suum: & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum. Deprecatusque est eum, & obsecrauit intentè: & exaudiuit orationem eius, reduxitque eum Ierusalem in regnum suum, & cognouit Manasses quòd Dominus ipse esset Deus.

18. PRIMI Esdræ octauo: Ieiunauimus autem, & rogauimus Deum nostrum pro hoc: & euenit nobis prosperè.

19. TOBIAE tertio: Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis, dicens: Iustus es Domine, & omnia iudicia tua iusta sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & iudicium. Et nunc Domine memor esto mei, & ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum, &c. Eadem itaque die contigit vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui: Nunquid & occidere me vis, sicut iam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducauit, neque bibit: sed in oratione perstitens cum lacrymis deprecabatur Deum, vt ab isto improperio liberaret eam. Factum est autem die tertia, dum compleret orationem, benedicens Dominum, &c. In illo tempore exaudita sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei: & missus est Angelus Domini sanctus Raphael, vt curaret eos ambos, quorum vno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

20. IVDITH nono: Quibus abscedentibus, Iudith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens: Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium in defensionẽ alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionem, &c. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

21. CAPITE decimotertio: Stetitque Iudith ante lectum, orans cum lacrymis, & labiorum motu in silentio, dicens: Confirma me Domine Deus Israel, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, vt, sicut promisisti, Ierusalem ciuitatem tuam erigas: & hoc quod credens per te posse fieri cogitaui, perficiam. Et cùm hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionem eius, qui in ea ligatus pendebat, exoluit. Cumque euaginâsset illum, apprehendit comam capitis eius, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora. & percussit bis in ceruicem eius, & abscidit caput eius, & abstulit conopœum eius à columnis, & euoluit corpus eius truncum.

22. PSALMO decimosepimo: In tribulatione mea inuocaui Dominum, & ad Deum meum clamaui: Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam: & clamor meus in conspectu eius, introiuit in aures eius.

23. ET centesimo decimonono: Ad Dominum cùm tribularer clamaui: & exaudiuit me.

24. IONAE secundo: Et orauit Ionas ad Dominum Deum suum de ventre piscis. Et dixit: Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me: de ventre inferi clamaui, & exaudisti vocem meam. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: vt veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcunque voui, reddam pro salute Domino. Et dixit Dominus pisci: & euomuit Ionam in aridam.

25. PRIMI Machabæorum tertio: Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis: & misit cum eis quadraginta millia virorum, & septem millia equitum vt venirent in terram Iuda, & disperderent eam secundùm verbum regis. Et processerunt cum vniuersa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum: & acceperunt argentum, & aurum multum valdè, & pueros: & venerunt in castra vt acciperent filios Israel in seruos. & additi sunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum. Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum: & cognouerunt verba regis, quæ mandauit populo facere in interitum, & consummationem: & dixerunt vnusquisque ad proximum suum: Erigamus deiectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris. Et congregatus est conuentus vt essent parati in prælium: & vt orarent, & peterent misericordiam, & miserationes. Et Ierusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium: & ablata est voluptas à Iacob, & defecit ibi tibia, & cithara. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Ierusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante in Israel. Et ieiunauerunt illa die, & induerunt se cilicijs, & cinerem imposuerunt capiti suo: & discidderunt vestimenta sua, &c.

26. CAPITE quarto: Et cùm dies factus esset, apparuit Iudas in campo cum tribus millibus virorum tantùm: qui tegumenta, & gladios non habebant: & viderunt castra Gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium. Et ait Iudas viris, qui secum erant: Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Mementote qualiter salui facti sunt patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo. Et nunc clamemus in cælum: & miserebitur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie: & scient omnes gentes quia est qui redimat, & liberet Israel. Et eleuauerunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes ex aduerso. Et exierunt de castris in prælium, & tuba cecinerunt hi, qui erant cum Iuda: Et congressi sunt: & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum. Nouissimi autem omnes ceciderunt

runt in gladio, & persecuti sunt eos vsque Gezeron, & vsque in campos Idumææ, & Azoti, & Iamniæ: & ceciderunt ex illis vsque ad tria millia virorum. Et reuersus est Iudas, & exercitus eius, sequens eum. Et sequenti anno congregauit Lysias virorum electorum sexaginta millia, & equitum quinque millia, vt debellarent eos. Et venerunt in Iudæam, & castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris. Et viderunt exercitum fortem, & orauit, & dixit: Benedictus es saluator Israel, qui contriuisti impetum potentis in manu serui tui Dauid, & tradidisti castra alienigenarum in manu Ionathæ filij Saul, & armigeri eius. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israel, & confundantur in exercitu suo, & equitibus. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoueantur contritione sua. Deijce illos gladio diligentium te: & confitebunt te omnes, qui nouerunt nomen tuum in hymnis. Et commiserunt prælium: & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum.

27. ACTORVM duodecimo: Et Petrus quidem seruabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. Et ecce Angelus Domini adstitit: & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitauit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus eius &c.

28. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto.

29. IACOBI quinto.

30. PRIMAE Ioannis quinto, vt in textu.

DE ELEEMOSYNA ET OPERIBVS MISERICORDIÆ.

X.

Quid est Eleemosyna?

Vide Chrysostom. homil. 11. in 2. Corinth. & Augustin. sermon. 30. de verb. Dom. 3.

EST beneficium seu munus, quo alterius miseriæ ex nostro commiserationis affectu subuenitur. Quò spectat id, quod apud Tobiam Raphael Angelus testatur: [a] *Bona est oratio cum Ieiunio & Eleemosyna:* vt intelligamus, sicut [b] Cyprianus admonet, orationes nostras ac Ieiunia minus posse, nisi Eleemosynis adiuuentur. Bona misericordia, inquit [c] Ambrosius, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum Patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Sic ille: [d] *Estote ergò misericordes sicut & Pater vester misericors est,* [e] *vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super iustos & iniustos.* Ita Christus Saluator & [f] Samaritanus noster, omni gratia & misericordia plenus, qui [g] pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo.

a Tob. 12. b

b De Opere & Eleemosynis. Item Petr. Chrysolog. serm. 43. Leo ser. 9. de ieiun. Pentec. Osee 6. c Matth. 9. Luc. 2. Prou. 21. a Philo. 3. ad Hebr. 12. c Chrysostom. homil. 30. ad popul. Antioch. Augustin. sermon. 176. de tempor. & homil. 49. ex 50. Leo serm. 6. de quadrag. Reuim. Greg. Nyssen. de beneficentia.

d Luc. 6. & Psalm. 32. & 118. h. 14. 1. Ioan. 3. e Matth. 5. g

f Luc. 10. f

g Ador. 10. f

TESTIMONIA.

1. CHRYSOSTOMVS homilia decimatertia in posteriorem epistolam ad Corinthios: Eleemosyna est, non dare opes, sed cum misericordia illas dare.

2. AVGVSTINVS sermone trigesimo de verbis Domini, capite tertio: Quid est, facite eleemosynam? Facite misericordiam. Quid est, facere misericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodo enim es misericors alteri, si crudelis sis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Facite veram eleemosynam. Quid est vera eleemosyna? Misericordia.

Luc. 11.

3. TOBIAS duodecimo: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere. Secundùm Septuaginta verò: Bonum est oratio cum ieiunio, & eleemosyna, & iustitia. Bonum parum cum iustitia, quàm multum cum iniustitia. Bonum, facere eleemosynam, quàm thesaurizare aurum.

4. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Raphael quoque angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuuentur.

Tob. 12. Orationi & ieiunio eleemosynæ iungendæ sunt.

iur. Deprecationes solas, parum ad impetrandum valere, nisi factorum, & operum accessione farciantur. Revelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitam de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari.

5. PETRVS Chrysologus sermone quadragesimotertio, vt supra quæstione tertia de bonis operibus, A testimonio primo.

6. LEO Magnus sermone tertio de ieiunio Pentecostes: Tunc demum ad animæ curationem proficit medicina ieiunij, cùm abstinentia ieiunantis, esuriem reficit indigentis. Quia ergò scimus apud misericordem Deum ieiunijs præcellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Domino: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis: si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur.

Ieiunium & comitē habeat eleemosynam, ieiuniæ curationem proficit. Luc. 11.

7. OSEAE sexto: Quia misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plusquam holocausta.

8. MATTHAEI nono: Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus. Euntes autem discite quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium.

9. ET capite duodecimo: Si autem sciretis, quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium: nunquam condemnâssetis innocentes.

10. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Facere misericordiam & iudicium, magis placet Domino, quàm victimæ.

11. AD Philippenses quarto: Habeo autem omnia, & abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo.

12. AD Hebræos decimotertio: Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

Adhortatio ad largiendas eleemosynas.

13. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vndecimo: Bona etiam misericordia, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Primùm in pauperes, vt communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad vsum generat fructus terrarum: vt quod habes, largiaris pauperi, & consortem, & conformem tuum adiuues. Tu nummum largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille substantiam suam æstimat. Tuus denarius, census illius est. Adhæc plus ille tibi confert, cùm sit debitor salutis. Si nudum vestias, teipsum induis iustitiam. Si peregrinum sub tectum inducas tuum, si susceptas egentem: ille tibi acquirat sanctorum amicitias, & æterna tabernacula. Non mediocris ista gratia. Corporalia feminas, & recipis spiritualia. Miraris iudicium Domini de sancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere: Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus: ostium meum omni venienti patebat. Beatus planè, de cuius domo nunquam vacuo sinu pauper exiuit. Neque enim quisquam magis beatus, quàm qui intelligit super pauperis necessitatem, & infirmi atque inopis ærumnam. In die iudicij habebit salutem à Domino, quem habebit suæ debitorem misericordiæ.

Misericordia perfectos facit.

Iustitiam induit seipsum, qui nudum vestit. 1. Cor. 9.

Iob 29.

Psalm. 40.

14. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum: Non dixit, Si ieiunueris, similes eritis patri vestro: neque dixit, Si supplices oraueritis, similes eritis patri vestro: neque, Si virginitatem illæsam seruaueritis, similes eritis patri vestro. Nihil enim horum est circa Deum, nec horum quicquam Deus operatur. Sed quid? Estote misericordes, sicut & pater vester, qui in cælis est. Hoc Dei est opus. Hoc si non habeas, quid habes? Misericordiam volo, inquit, & non sacrificium. Fecit cælum Deus, fecit terram, mare: magna hæc, & ipsius digna sapientia. Sed horum nullo tantum humanam attraxit naturam, quantum misericordia & clementia: ait enim, Hoc quidem opus est sapientiæ, & potentiæ, & bonitatis, multo magis autem quòd seruus factus est. Nónne magis in hoc eum admiramur? Non in hoc magis acceptamur? Nihil ita Deum attrahit sicut misericordia. Et multa de hoc passim omnes prophetæ loquuntur.

Misericordia reddit nos Deo similes. Luc. 6. Osee 6. Matth. 9. & 12.

15. AVGVSTINVS sermone septuagesimosexto de tempore: Facilè curatur vulneribus peccatorum, qui necessitatem curauerit pauperum: & misericordiam accipiet, qui proximo pietatis non denegat officia. Denique cui dare præcipitur, gaudeat quòd non ea sorte natus sit, vt indigeat. Sufficit ad gloriam dantis, quòd alterius miseria in paupere locuples donando existat, quòd misericordia fœneret Deum, quòd pascat in paupere Christum, quòd per alterius inopiam peccatorum accipiat indulgentiam. Obiurgantis Domini vox est, Si in alieno mammona fideles non fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Talem enim se exhibere quis pauperi debet, qualem sibi alium exhibere vellet, si pauper ipse fuisset. Cæterùm dispendium magnum est, si Deum de Dei dono promereri nolueris, aut cùm tibi Dominus ad hoc dederit vt dispenses, eius delegata non seruet. Semper enim sua Dominus tibi dispensanda interim commendauit, de re sua pauperibus iubet dare præcepit. Cur dantis iussa contemnis? Cur pactum destituis? Cur Dominum iubentem dare, non audis? Facilè enim poterit pecuniam acceptam amittere, qui quod accepit, in lucrum noluerit erogare. Estote misericordes, sicut & pater vester cælestis misertus est vestri. Similitudinem patris, actus indicent sobolis. Similitudo operis, similitudinem indicet generis. Actus nomen confirmet, vt nomen genus demonstret. Quod contulit pater, filius seruet, vt & filio pater promissa præmia repræsentet. Patrimonium quod habes, si operaris, tuum est; si cessas, alienum est. Pecunia quæ seruatur, casibus seruit: quæ in misericordia reseruatur, præmium futurum acquirit. Quid vereris Christo committere, quod à latronibus vix poteris reseruare? Qui dat, inquit, pauperi, non egebit. Diuidis patrimonium tuum hæredi, & Christus est indignus de tuo aliquid tecum tollere, aliqua tecum in futura sæcula deportare? Quid hæredi seruas, quo si vtatur ignoras? Quid substantiam cumulas, quam fortassis ingrato relinquis? Forsitan illi præstabis, quicquid misericordiæ causa de eius portione detraxeris. Quare fac primò quod iubetur, vt possis accipere quod promittitur. Non potest vsuras accipere, qui Dominum noluerit fœnerare. Qui dat, inquit, pauperibus, Deum fœnerat. Nec enim potest diuina promissa accipere, qui præcepta cælestia noluerit obseruare.

Misericordiam præstando, peccatorum accipimus indulgentiam. Luc. 16.

Deum promereamur de Dei dono.

Prouerb. 28.

Prouerb. 19.

16. IDEM in libro quinquaginta homiliarum, homilia trigesimanona, exponens illud Psalmi, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem &c. Felix operarius cultor eleemosynæ.

Psalm. 40.

Felicitas eius qui eleemosynas elargitus.

synarum, eò quòd ære suo cõparauerit cælum, & dans panem esurientibus, delictorũ suorum presserit incendium. Cui Propheta tale exhibet testimonium, & patronum habet Spiritum sanctum, in tali causa. Talis operarius felix viuit, & securus iam moritur; cum quo ambulat patrimonium immortale horreum, in quo debitorem fecit Dominum, dum pascit alterum dando. Accepit ipse modicum in pera, panes comparauit, vitæ cælestis se faciens hæredem. In die iudicij nullam poterit incurrere perniciem, qui comparauerit eleemosynis pietatem. Et post pauca: Perfecta est ergò misericordia, fratres charissimi, vt ante occurratur esurientibus, quàm roget mendicus. Non enim est perfecta misericordia, quæ precibus extorquetur. Sed si tacet mendicus, loquitur pallor in facie, penè lassus, fessus, & elisus, nusquam suspectus. Festina pietate succurrere, ne audias rogantem, ne quod debetur Domino, vendices tibi. Imitare Deum tuum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Et ecce veniet tibi pluuia antequam roges, descendet vbertas nocte, dum sertis; dum adhuc in lecto es, ex præcepto vigilat dies, excubant elementa, fructus te nesciente effunduntur. Iactat cælum, & parturit terra; toc cellaria messium, dum nescimus, sic accipimus, & tantas opes comedimus, antequam rogemus. Et tu homo, modicus est ipse panis, & precibus vendis? Non rogauerunt quatuor milia Iesum in deserto septem panes & paucos pisces, vt infinita agmina pranderent, quo prandio viciisset saltem vsuram mensura. Qui cùm erogarentur, Colligite, inquit, fragmenta, ne quid depereat: quia sanctum fuerat totum, quod ipse confecerat. Replentur septem sportæ buccellarum, saturata sunt tanta milia, & nihil minoratum est. Et creuit eis cibus, dum impenditur victus; sic & eleemosyna, si indigentibus erogetur. Magnum opus est eleemosyna, fratres charissimi, vt faciat homo quod fecit Deus; qui hos pauos esurientes in terra dimisit; qui vno vasculo orbem cæli pascit, per quem & nobis liceat erogare. Sed si vbique fuisset abundans, perierat misericordia, dedit nobis Deus secundum baptismum. Quis enim sine peccato? Nam sicut aqua extinguit ignem, sic & eleemosyna extinguit peccatum. In horreis nostris habemus abundantiam, quæ flammas nostras oblatione vnius panis extinguat: & ante fores gehennæ stat misericordia, & neminem permittit in carcerem mitti. Et quicunque misertus fuerit, miserebitur ei: & si quis non fuerit misertus, non miserebitur ei. Da panem, cùm potes; quia nemo esuriet in inferno quem possis pascere; nec habebis post mortem frumentum, nec inuenies illic aliquando mendicum; quia non erit tempus miserendi. Bonorum enim malorumque discretio & in suis actibus permanebit, ipso Christo Domino nostro rege ac iudice secernente agnos ab hœdis, & per dexteram ac sinistram sequestrante; qui esurisse & sitisse se dicit, & cætera in suis ministris perpessum fuisse se asserit. Date ergò omnibus, dilectissimi fratres, date & præcipuè domesticis fidei. Date omnibus, ne cui non dederitis, ipse sit Christus; cui vero dederitis, ipse sit Christus.

Eleemosyna est veluti secundus baptismus. Eccli 3.

Matth. 25.

17. LEO sermone quinto de quadragesima: Clementes & mites animos etiam largitas decet. Nihil est enim dignius, quàm vt homo sit sui authoris imitator, & secundùm modum propriæ facultatis, diuini sit operis executor. nam cùm aluntur esurientes, vestiuntur nudi, fouentur infirmi, nónne auxilium Dei manus explet ministri, & benignitas serui, munus est Domini? Qui cùm ad effectus misericordiæ suæ adiutore non egeat, ita suam omnipotentiam temperauit, vt & laboribus hominum per homines subueniret, & meritò Deo gratiæ referrentur de pietatis officijs, cuius opera viderentur in famulis. Propter quod ipse Dominus discipulis ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & magnificent patrem vestrum, qui est in cælis.

Per largitatem fit homo sui authoris imitator.

Matth. 5.

18. ET sermone decimo de quadragesima: In pauperes quoque, & diuersis debilitatibus impeditos benignior nunc largitas exeratur, vt gratiæ Deo multorum voce referantur, & ieiunijs nostris egentium refectio suffragetur. Nulla enim deuotione fidelium magis Dominus delectatur, quàm ista, quæ pauperibus eius impenditur, & vbi curam misericordiæ inuenit, ibi imaginem suæ pietatis agnoscit. Non timeatur in ijs expensis defectio facultatum, quoniam ipsa benignitas, magna substantia est: nec potest largitatis deesse materies, vbi Christus & pascit, & pascitur. In omni hoc opere illa interuenit manus, quæ panem frangendo auget, erogando multiplicat. Securus & hilaris sit eleemosynæ distributor, quia tunc maximum lucrum habebit, quando sibi minimum reseruauerit, dicente beato Apostolo Paulo: Qui autem administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ in Christo Iesu Domino nostro. 2. Cor. 9.

Misericordia prompte, & citò præstetur, Dei patris exemplo.

Imago diuinæ pietatis agnoscitur in operibus misericordiæ.

19. GREGORIVS Nyssenus in libro de beatitudinibus, exponens illud Christi dictum, Beati misericordes: Scio, inquit, in multis locis diuinæ scripturæ, nomine misericordis sanctos viros diuinam potentiam appellare: sic Dauid in Psalmis: sic Ionas in sua prophetia: ita magnus Moyses in multis locis suæ sanctionis nominat numen diuinum. Si ergò misericordis appellatio Deum decet: ad quid aliud tendit sermo hortatur, nisi vt Deus fias, tanquam formatus & insignitus propria nota deitatis? Nam si Deus misericors à diuina scriptura nominatur: quod autem verè beatum iudicandum sit, id deitas est: perspicuum fuerit, quid ex consequenti intelligatur, videlicet, si vel ex hominibus aliquis existat, qui misericors sit, beatitudine diuina dignus habeatur, quippe quum id assecutus sit, quo numen diuinum denominatur. Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur. Qui ergò non beatum est illud, & fieri, & vocari hominem, quo Deus ex eo, quod facit, denominatur? Et paulò pòst: Vt igitur ea pars, cui deest, ad eandem commoditatem perueniat cum ea, cui quid supereft, & suppleatur id quod deest, ab eo quod redundat: misericordiam aduersus tenuiores & inferiores hominibus præscribit. Nam nisi misericordia animum ad eiusmodi morum emolliuerit, non poterit alioqui quis in animum inducere & impelli, vt in calamitate proximum subleuet. ex contrario enim, videlicet, inhumanitate, misericordia intelligitur. Vt igitur ferus, sæuus, & immitis appropinquantibus inacci sius est: ita & qui misericors est, quasi & incommodis proximi condoleat, affectione contemperatur cum eo, qui vel rogat, vel aliqua re opus habet, ad id sese dolenti atque solicito accommodans, quod mens anxia molestijsque circumuenta requirit. Matth. 5. Psalm. 85. 102. 110. Ionæ 4. Exod. 34. Deut. 4. Misericordia deitatis nota est, & hominem quodammodo Deum facit. Psalm. 144.

20. LVCAS sexto: Sed vobis dico, qui auditis:

tis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et abeo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, ne reperas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt. Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere: quę gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergò misericordes sicut & Pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini. Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

21. PSALMO trigesimosecundo: Diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra.

22. ET centesimo decimooctauo: Misericordia tua Domine plena est terra.

23. ITEM centesimo quadragesimoquarto: Miserator & misericors Dominus: patiens, & multùm misericors. Suauis Dominus vniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius. Alleuat Dominus omnes, qui corruunt: & erigit omnes elisos. Oculi omnium in te sperant: & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.

24. MATTHAEI quinto: Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris. Audistis quia dictum est: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos: vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantùm, quid amplius facitis? nónne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

25. LVCAE decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est, &c.

26. ACTORVM decimo: Aperiens Petrus os suum, dixit: Vos scitis quod factum est verbum per vniuersam Iudæam: incipiens enim à Galilæa post baptismum, quod prædicauit Ioannes, Iesum à Nazareth: quomodo vnxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, qui pertransijt benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cũ illo.

XI.

Quo pacto nobis Scriptura commendat Eleemosynam?

MVLTIS[a] quidem & apertis præceptis, promissionibus, & exemplis. Quin[b] Cyprianus docet, in Euangelio nihil præcipi frequentius, quàm vt insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incumbamus, sed cælestes thesauros potius recondamus. Hinc illæ Christi sententiæ: [c] *Quod superest, date eleemosynam: & ecce*[d] *omnia munda sunt vobis.* [e] *Venditе quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis.* Atque alibi: [f] *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Breuiter:[g] *Date, & dabitur vobis.* Proinde Daniel Propheta impio regi consulit:[h] *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum.* Tum alibi legitur:[i] *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis.* Neque hominis verò, sed Angeli vox ea

a Deut.15.b 2. Esd.8.c Tob.4 b Psalm. 40.a Proverb.11.c 14.c d 19.c 22.b 25.c 28. d Eccli.4. a b d 7.a d 12 a 17.c 29.b Ezechiel. 18. b c d Matth. 25. c d Luc. 14.c

b De opere & eleemosynis. Vide etiam Augustin. serm.50.c.8. & seq. & 229.de tempor.Item homil.18,19. 29. c.1.& seq. & 47.ex quinquag. Nazianzen. orat.16.de paup.amore. Chrysostom.homil.32. ad popul. & sequentib.

c Lucæ 11. f Hieronym.ad Hedibiam epist.ol.150.quæst.1.

d Augustin.in Enchirid. cap.75.76 & 77.& serm.30.de verbis Domini.

e Luc.12.d 33.c Matt.6.a c 19.c d Marc. 10.c d 1. Timoth.6.d

f Lucæ 16.b c Augustin. serm.28.5.3. & 35.c.1.& seq. de verbis Domini.

g Lucæ 6. e 2. Corinth. 8. b c 9. b c d 1. Timoth.4 c Rom.12.c d Iacobi.d

h Daniel 4.e Proverb.13. b Ambros. serm. 30 & 31. Item de Elia & ieiunio, cap. 20. Leo in sermonib. de collectis. Chrysostom.homil. 25. in Act. Apostolorum.

i Eccli. 3.d Ambros. serm.15. Chrysostom.homil.31 in Genesi. Prosper.p. 2.de promiss. & prædictionib.c.7.

k Tob.12.b 4.b Isaiæ 1.e Prouerb.15.d 16.a 10.b 1.Pet.4.b Iacob.5.d

fuit, k *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam & vitam æternam.* Quin & Christus ipse pronunciat: l *Quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.* m *Beati* igitur *misericordes: quoniam ipsi misericordiam cõsequentur.* Econtrariò autem, vt Iacobus affirmat, n *Judicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam.*

l Matth. 10.d Gregor. homil. 5. in Euangel. Ambros. in lib. de Virtut. Leo serm. 4. & 6. de quadrag. & serm. 6. de ieiun. 10. mens.

m Matth. 5.a

n Iacob. 2.c Prouerb. 21.b

TESTIMONIA.

1. DEVTERONOMII decimoquinto: Si vnus de fratribus tuis, qui morantur intra portas ciuitatis tuæ in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit: nõ obdurabis cor tuum, nec cõtrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris, &c. Nõ deerunt pauperes in terra habitationis tuę: ideircò ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

2. SECVNDI Esdræ octauo: Et legerũt in Libro legis Dei distinctè, & apertè ad intelligendũ: & intellexerunt cùm legeretur. Dixit autẽ Nehemias (ipse est Atherſatha) & Esdras sacerdos & scriba, & Leuitæ interpretantes vniuerso populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus cùm audiret verba legis. Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his, qui nõ præparauerunt sibi: quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari: gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.

3. TOBIAE quarto: Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis. quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam.

4. PSALMO quadragesimo: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versãsti in infirmitate eius.

5. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis. Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

6. CAPITE decimoquarto: Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit. Qui credit in Domino, misericordiam diligit. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

7. CAPITE decimonono: Fœnetratur Domino qui miseretur pauperis: & vicissitudinem suam reddit ei.

8. CAPITE vigesimosecundo: Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi.

9. CAPITE vigesimoquinto: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi.

10. CAPITE vigesimooctauo: Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

11. ECCLESIASTICI quarto: Fili eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transuertas à paupere. Animam esurientem ne despexeris: & non exasperes pauperem in inopia sua. Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti. Rogationem contribulati ne abijcias: & non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram: & non relinquas quærentibus tibi retrò maledicere: maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacifica in mansuetudine. Libera eum, qui iniuriam patitur de manu superbi: & non acidè feras in anima tua. In iudicando esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorum: & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis quàm mater. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

12. CAPITE septimo: Exorare, & facere eleemosynam ne despictas. Pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia dati in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis.

13. CAPITE duodecimo: Si bene feceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino. Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus. Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: & impijs & peccatoribus reddet vin-

vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorem. Bene fac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari ne in ipsis potentior te sit.

14. CAPITE decimoseptimo: Eleemosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in interiores partes terræ.

15. CAPITE vigesimonono: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Super scutum potentis, & super lanceam aduersus inimicum tuum pugnabit.

16. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudicium, & iustitiam, &c. Et hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, &c. Et virum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: à pauperis iniuria auerterit manum suam, vsuram & superabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet.

17. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. esurijui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperuistis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus te: sitientem, & dedimus tibi potum? quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum: aut in carcere, & venimus ad te? Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. esurijui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

18. LVCÆ decimóquarto: Dicebat autem & ei, qui se inuitauerat: Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites: ne forte & ipsi reinuitent, & fiat tibi retributio. sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

19. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Cùm Dominus aduenies sanasset illa, quæ Adam portauerat vulnera, & venena antiqui serpentis curâsset, legem dedit sano, & præcepit ne vltrà iàm peccaret, ne quid peccanti grauius eueniret. Coarctati eramus, & in angustum innocentiæ præscriptione concluſi. Nec haberet quid fragilitatis humanæ infirmitas atque imbecillitas faceret, nisi iterum pietas diuina subueniens, iustitiæ & misericordiæ operibus ostensis, viàm quandam tuendæ salutis aperiret, vt sordes postmodum, quascunque contrahimus, eleemosynis abluamus. Loquitur in scripturis diuinis Spiritus sanctus, & dicit: Eleemosynis & fide delicta purgantur. Non vtique illa delicta, quæ fuerant ante contracta: nam illa Christi sanguine, & sanctificatione purgantur. Item denuò dicit: Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccatum. Hic quoque ostenditur & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris gehennæ ignis extinguitur, ita eleemosynis atque operibus iustis, delictorum flamma sopitur. Et quia semel in baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio, baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur. Hoc & in Euangelio Dominus docet: nam cùm denotarentur discipuli eius quòd ederent, nec prius manus abluissent, respondit & dixit: Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est: verùm date eleemosynam, & ecce vobis munda omnia: docens scilicet & ostendens, non manus lauandas esse, sed pectus & sordes intrinsecus potius, quàm extrinsecus detrahendas: verùm qui purgauerit quod est intus, eum quoque id quod foris est repurgâsse, & emundata mente, cute quoque & corpore mundum esse cœpisse. Porrò autem monens & ostendens vnde mundi & purgati esse possimus, addidit eleemosynas esse faciendas. Misericors monet misericordiam fieri: & quia seruare quærit, quos magno pretio redemit, post baptismi gratiam sordidatos, docet denuò posse purgari. Agnoscamus itaque, fratres charissimi, diuinæ indulgẽtię munus salubre, & emundãdis purgandisq; peccatis nostris, qui sine aliquo cõscientię vulnere esse non possumus, medelis spiritalibus vulnera nostra curemus. Nec quisquã sic sibi de puro atq; immaculato corde blãdiatur, vt innocẽtia sua fretus, medicinam non putet adhibendã esse vulneribus: cùm scriptũ sit: Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundũ se esse à peccatis? Et iterũ in epistola sua Ioannes ponat & dicat: Si dixerimus quia peccatum nõ habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis nõ est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. Si autem nemo esse sine peccato potest, & quisquis se inculpatũ dixerit, aut superbus, aut stultus est: quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia? quę cùm sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis denuò sanandisque vulneribus remedia salutaria. Nunquam denique, fratres dilectissimi, admonitio diuina cessauit, nunquã & tacuit, quo minus in scripturis sanctis tam veteribus, quàm nouis semper & vbiq; ad misericordiæ opera Dei populus prouocaretur. & canente atq; exhortante Spiritu sancto, quisquis ad spem regni cælestis instruitur, facere eleemosynas iubetur. Mandat & præcipit Isaiæ Deus: Exclama, inquit, in fortitudine, & noli parcere: ficut tuba exalta vocẽ tuam, & annuncia plebi meę peccata ipsorum, & domui Iacob facinora eorũ. Et cũ peccata eis sua exprobrari præcepisset, cumque eorũ facinora pleno in-

Eleemosynis abluuntur sordes peccatorũ. Tob. 4. Prouerb. 15.

Eccli 3.

Eleemosynis & iustis operibus delictorum flamma sopitur.

Lucæ 11.

Eleemosynarũ remedio indigẽt omnes post tales post baptismum. Prouerb. 20.

1. Ioan. 1.

Eleemosynarum præceptum frequenter in diuinis scripturis.

Isaiæ 58.

dignationis impetu protulisset, dixissetque eos, nec si orationibus, & precibus, & ieiunijs vterentur, satisfacere pro delictis posse, nec si in cilicio & cinere voluerentur, iram Dei posse lenire, in nouissima tamen parte demonstrans solis eleemosynis Deum posse placari, addidit dicens: Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti eum, & domesticos seminis tui nō despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & prœibit ante te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis, & Deus exaudiet te: dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. Remedia propitiando Deo, ipsius Dei verbis data sunt: quid deberent facere peccantes, magisteria diuina docuerunt: operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Et apud Salomonem legimus: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Et iterum: Qui obturat aures ne audiat imbecillum, & ipse inuocabit Deum, & non erit qui exaudiat eum. Neque enim promereri misericordiam Domini poterit, qui misericors ipse non fuerit: aut impetrabit de diuina pietate aliquid in precibus, qui ad precem pauperis non fuerit humanus. Quod item in psalmis Spiritus sanctus declarat & probat, dicens: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Quorum præceptorum memor Daniel, cùm rex Nabuchodonosor aduerso somnio territus æstuaret, pro auertendis malis, ad diuinam opem impetrandam remedium dedit, dicens: Propterea rex, cōsilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniustitias tuas miserationibus pauperum, & erit Deus patiens peccatis tuis. Cui rex non obtemperans, aduersa quæ viderat, & infesta perpessus est, quæ euadere & vitare potuisset, si peccata sua eleemosynis redemisset. Raphael quoque angelus paria testatur, & vt eleemosyna libenter ac largiter fiat, hortatur, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: quia eleemosyna à morte liberat, & ipsa purgat peccata. Ostendit orationes nostras ac ieiunia minus posse, nisi eleemosynis adiuuētur. Deprecationes solas parum ad impetrandū valere, nisi factorū & operū accessione farciantur. Reuelat angelus & manifestat, & firmat eleemosynis petitiones nostras efficaces fieri, eleemosynis vitā de periculis redimi, eleemosynis à morte animas liberari. Nec sic, fratres charissimi, ista proferimus, vt non quod Raphael angelus dixit, veritatis testimonio cōprobemus. In Actibus Apostolorū facti fides posita est, & quòd eleemosynis non tantùm à secunda, sed à prima morte animæ liberentur, gestæ & impletæ rei probatione cōpertum est. Tabitha operationibus iustis & eleemosynis præstandis plurimū dedita, cùm infirmata esset & mortua, ad cadauer exanime Petrus accitus est. Mors suspenditur, & spiritus redditur: & mirantibus ac stupētibus cunctis, ad hanc mundi denuò lucē redituum corpus animatur. tātum potuerunt misericordiæ merita, tātum opera iusta valuerunt: Quæ labor ārbus viduis largita fuerat subsidia viuendi, meruit ad vitam viduarum petitione reuocari. Itaq; in Euangelio Dominus, doctor vitæ nostræ, & magister salutis æternæ, viuificans credentium populum, & viuificatis consulens in æternum, inter sua mandata diuina, & præcepta cœlestia nihil crebrius mandat & præcipit, quàm vt insistamus eleemosynis dandis: nec terrenis possessionibus incubemus, sed cœlestes thesauros potius recondamus. Vendite, inquit, res vestras, & date eleemosynam. Et iterum: Nolite vobis condere thesauros super terram, vbi tinea & comestura exterminat, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi neque tinea, neque comestura exterminat, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Et cùm obseruata lege perfectum & consummatum vellet ostendere: Si vis, inquit, perfectus esse, vade & vende omnia tua, & da egenis, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me. Item alio loco negociatorem cœlestis gratiæ, & comparatorem salutis æternæ, distractis omnibus rebus suis, pretiosam margaritam, hoc est, vitam æternam Christi cruore pretiosam, de quantitate patrimonij sui dicit debere mercari. Simile est, inquit, regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas. Vbi autem inuenit pretiosam margaritam, abijt, & vendidit omnia quæ habuit, & emit illam. Eos denique & Abrahæ filios dicit, quos in iuuandis alendisque pauperibus operarios cernit. Nam cùm Zachæus dixisset, Ecce dimidium ex substantia mea do egenis: & si cui quid fraudaui, quadruplum reddo: respondit Iesus & dixit: Quia salus hodie huic domui facta est, quoniam & hic filius est Abrahæ. Nam si Abraham credidit Deo, & deputatum est ei ad iustitiam: vtique qui secundùm præceptum Dei eleemosynas facit, Deo credit: & qui habet fidei veritatem, seruat Dei timorem: qui autem Dei timorem seruat, in miserationibus pauperum Deum cogitat. Operatur enim ideò, quia credit, quia scit vera esse quæ prædicta sunt verbis Dei, nec scripturam sanctam posse mentiri: arbores infructuosas, id est, steriles homines excidi, & in ignem mitti, misericordes autem ad regnum vocari. Qui & alio in loco operarios & fructuosos, fideles appellat: infructuosis verò & sterilibus fidem derogat, dicens. Si in iusto mammona fideles non fuistis, quod est verum, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod est vestrum, quis dabit vobis? Si vereris & metuis, ne si operari plurimùm cœperis, patrimonio tuo larga operatione finito, ad penuriam fortè redigaris: esto in hac parte intrepidus, esto securus: finiri non potest, vnde in vsus Christi impenditur, vnde opus cæleste celebratur. Nec hoc tibi de meo spondeo, sed de sanctarum scripturarum fide, & diuinæ pollicitationis authoritate promitto. Loquitur per Salomonem Spiritus sanctus, & dicit: Qui dat pauperibus, nunquam egebit: qui autem auertit oculum suum, in magna penuria erit: ostendens misericordes atque operantes egere non posse: magis parcos & steriles ad inopiam postmodum deuenire. Item beatus Apostolus Paulus, Dominicæ inspirationis gratia plenus: Qui administrat, inquit, semen seminanti, & panem ad edendum præstabit, & multiplicabit sementionem vestram, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletemini. Et iterum: Administratio huius officij, non tantùm supplebit ea, quæ sanctis desunt, sed & abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. Quoniam dum gratiarum actio ad Deum pro eleemosynis atque operationibus nostris pauperum oratione dirigitur, census operantis, Dei retributione cumulatur. Et Dominus in Euangelio iam tunc eiusmodi hominum corda considerans, & perfidis atque incredulis præscia voce denuncians, contestatur & dicit: Nolite co-

Ibidem.

Ad propitiandū Deū, & satisfaciendū pro peccatis remedia.

Eccli. 29.

Prouerb. 21.

Psalm. 40.

Daniel 4.

Tob. 12.

Orationes & ieiunia sine eleemosynis minus possunt.

Actor. 9.

Christus nihil frequentius præcipit quam eleemosynas.

Luc. 12.

Matth. 6.

Matth. 19.

Matth. 13.

Luc. 19.

Genes. 15.

Matth. 3.

Matth. 25.

Luc. 16.

Non timendum ne eleemosynarum causa, rerum necessariarum penuria laboratus simus.

Prouerb. 28.

2. Cor. 9.

Matth. 6.

& cogitare dicentes: quid edemus, aut quid bibemus, aut quid vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit autem pater vester, quia omnium horum indigetis. Quærite primùm regnum Dei, & omnia ista apponentur vobis. Eis omnia apponi dicit & tradi, qui regnum & iustitiam Dei quærunt. Eos enim Dominus, cùm iudicij dies venerit, ad percipiendum regnum dicit admitti, qui fuerint in Ecclesia eius operati. Metuis ne patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis: & nescis miser, quia dum times pe res familiaris deficiat, vita ipsa & salus deficit: & dum, ne quid de rebus tuis minuatur, attendis, non respicis quòd ipse minuaris: amator magis mammonæ, quàm animæ tuæ: vt dum times ne pro te patrimonium tuum perdas, ipse pro patrimonio tuo pereas. Et ideò bene Apostolus clamat & dicit: Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre quid possumus habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in muscipulam, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem, & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Metuis ne patrimonium tuum fortè deficiat, si operari ex eo largiter cœperis? quando enim factum est vt iusto possent deesse subsidia vitæ, cùm scriptum sit: Non occidet fame Dominus animam iustam. Elias in solitudine corvis ministrantibus pascitur: & Danieli in lacu ad leonum prædam iussu regis incluso, prandium diuinitus apparatur: & tu metuis ne operanti tibi, & Dominum promerenti desit alimentum? quando ipse in Euangelio ad exprobrationem eorum, quibus mens dubia est, & fides parua, contestetur & dicat: Adspicite volatilia cæli, quoniam non seminant, neque metunt, neque colligunt in horrea, & pater vester cælestis alit illa: nónne vos plures illis estis? Volucres Deus pascit, & passeribus alimenta diurna præstantur, & quibus nullus diuinæ rei sensus est, eis nec potus, nec cibus deest: tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, tu Domino suo charo aliquid existimas defuturum? Nisi si putas quia qui Christum pascit, à Christo ipse non pascitur: aut eis terrena deerunt, quibus cælestia & diuina tribuuntur. Vnde hæc incredula cogitatio? vnde impia & sacrilega ista meditatio? quid facit in domo fidei perfidum pectus? quid qui Christo omninò non credit, appellatur & dicitur Christianus? Pharisæi tibi magis conuenit nomen. Nam cùm Dominus in Euangelio de eleemosynis disputaret, & vt nobis amicos de terrestribus lucris pronida operatione faceremus, qui nos postmodum in tabernacula æterna susciperent, fideliter ac salubriter præmoneret, addidit post hæc scriptura, dicens: Audiebant autem hæc omnia Pharisæi, qui erant cupidissimi, & irridebant eum. Et paulò post: Quid diuitijs tuis solus incubas? quid in pœnam tuam patrimonij tui pondus exaggeras, vt quo locupletior sæculo fueris, pauperior Deo fias? Reditus tuos diuide cum Domino Deo tuo: fructus tuos partire cum Christo: fac tibi possessionum terrestrium Christum participem, vt & ille te sibi faciat regnorum cælestium cohæredem. Et nonnullis interiectis, de vidua loquens quæ Eliam pauit: Et illa, inquit, nondum Christum sciebat, nondum præcepta eius audierat: non cruce & passione eius redempta, cibum & potum pro sanguine rependebat: vt ex hoc appareat, quantum in Ecclesia peccet, qui se, & filios Christo anteponens, diuitias suas seruat, nec patrimonium copiosum cum indigentium paupertate communicat. Sed enim multi sunt in domo liberi, & retardat te numerositas filiorum, quo minus largiter bonis operibus insistas: atquin hoc ipso amplius operari debes, quo multorum pignorum pater es. Plures sunt pro quibus Dominum deprecaris: multorum delicta redimenda sunt, multorum purgandæ conscientiæ, multorum animæ liberandæ. Vt in hac vita seculari alendis sustinendisque pignoribus, quo maior est numerus, hoc maior & sumptus est: ita & in vita spirituali atque cœlesti, quo amplior fuerit pignorum copia, esse & operum debet maior impensa. Sic & Iob sacrificia numerosa pro liberis offerebat: qualitusque erat in domo pignorum numerus, tantus dabatur Deo & numerus hostiarum. Et quoniam quotidie deesse non potest, quod peccetur in conspectu Dei, sacrificia quotidiana non deerant, quibus possent peccata tergi. Qui studet terreno magis, quàm cœlesti patrimonio, filios tuos diabolo magis commendare quàm Christo, bis delinquis, & geminum ac duplex crimen admittis: & quòd non præparas filijs tuis Dei patris auxilium, & quòd doces filios patrimonium plus amare quàm Christum. Esto potius liberis tuis pater talis, qualis Tobias extitit. Et post pauca: Quid potuit nobis maius Christus edicere? quo modo magis potuit iustitiæ ac misericordiæ nostræ opera prouocare, quàm quòd præstari dixit sibi, quicquid egenti præstetur & pauperi: & se dixit offendi, nisi egenti præstetur & pauperi, vt qui respectu fratris in Ecclesia non mouetur, vel Christi contemplatione moueatur: & qui non cogitat in labore atque egestate conseruum, vel Dominum cogitet in ipso illo, quem despicit, constitutum. Et sub finem: Qui possessor in terris reditus ac fructus suos cum fraternitate partitur, dum largitionibus gratuitis communis ac iustus est, Dei patris imitator est. Quæ illa erit, fratres charissimi, operantium gloria, quàm grandis & summa lætitia, cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: æternitatem nobis immortalitatemque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indefinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis, sine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infirmis necessarium, fortibus glorioſum, quo Christianus adiutus perfert gratiam spiritalem, promeretur Christum iudicem, Deum computat debitorem.

22. AVGVSTINVS sermone quinquagesimo de tempore, capite octauo: Quid sunt pauperes quibus damus, nisi laturarij nostri, per quos in cælum de terra migramus? Da, laturario tuo das, ad cælum portat quod das. Quomodo, inquis, ad cælum portat? Et video, quia manducando consumit? Prorsus non te-

Filiorum multitudo non excusat parentes ab eleemosynarum largitione.

Iob.

Operum bonorum laus.

Paupertas sinus laturarij nostri.

Liberalitas Dei similem facit.

Retributio bonorum operum & eleemosynarum.

1. Tim. 6.

Prouerb. 10. 3. Reg. 17. Daniel. 14.

Matth. 6.

Luc. 12.

Matth. 25.

nendo, ſed manducando tranſportat. An excidit tibi, Venite benedicti, percipite regnum; Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: &, Cùm vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis? ET capite decimo: Quàm multa poſſet in impios dicere, ſi quærerent, Quare imus in ignem æternum? quare, quæris adulter, homicida, fraudator, ſacrilege, blaſphemator, infidelis? Nihil horum; ſed, Quia eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Video vos moueri, ſicut moueor. Et verè mira res. Huius autem admirabilis rei rationem colligo vt poſſum, quam vos non celabo. Scriptum eſt: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Item ſcriptum eſt, Include eleemoſynam in corde pauperis, & ipſa pro te deprecabitur Dominum. Item ſcriptum eſt, Conſilium meum audi tex, & peccata tua eleemoſynis redime. Et alia multa ſunt diuini eloquij documenta, quibus oſtenditur, multùm valere eleemoſynam ad extinguenda, & delenda peccata. Proinde illis, quos damnaturus eſt, immò plus illis quos coronaturus, ſolas eleemoſynas imputabit, tanquam dicens: Difficile eſt, vt ſi examinem vos, & appendam vos, & ſcruter diligentiſſimè facta veſtra, non inueniam vnde vos damnem: ſed ite in regnum, Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Non ergò itis in regnum, quia non peccâſtis; ſed quia veſtra peccata eleemoſynis redemiſtis. Rurſus & illis: Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Et illi tanquam noxij, olim rei, ſerò trementes, attendentes peccata ſua, quando auderent dicere, immeritò ſe damnari, immeritò in ſe hanc depromi à iudice tam iuſto ſententiam? Conſiderando conſcientias ſuas, conſiderando omnia vulnera animæ ſuæ, quando auderent dicere, Iniuſtè damnamur? De quibus ante in Sapientia dictum eſt: Traducent eos exaduersò iniquitates eorum. Sine dubio videbũt ſe iuſtè damnari pro ſceleribus & criminibus ſuis, & quaſi eis diceret, Non inde, vnde putatis: ſed quia eſuriui, & non dediſtis mihi manducare. Si enim ab illis omnibus veſtris factis auerſi, & ad me conuerſi, illa omnia crimina atque peccata eleemoſynis redemiſſetis, ipſę eleemoſynę modò liberarent vos, & à reatu tantorum criminum abſoluerent. Beati enim miſericordes, quoniam ipſis miſericordia præſtabitur. Modò autem ite in ignem æternum: Iudicium ſine miſericordia ei, qui non fecit miſericordiam. ET capite vndecimo: Breuiter ergò audiant homines, digneque conſiderent, quantum ſit meritum, Chriſtum pauiſſe eſurientem; & quale ſit crimen Chriſtum contemptiſſe eſurientem. Mutat quidem homines in melius pœnitentia peccatorum; ſed nec ipſa videtur aliquid profutura, ſi ab operibus miſericordiæ ſterilis fuerit. Teſtatur hoc veritas per Ioannem, qui venientibus ad ſe dicebat: Generatio viperarum, quis vobis oſtẽdit fugere ab ira ventura? Facite ergò dignos fructus pœnitentiæ, &c. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. De hoc itaque fructu ſuperius ait, Facite fructus dignos pœnitentiæ. ITEM capite duodecimo: Quiſquis itaque iſtos fructus non fecerit, ſine cauſa putat per ſterilem pœnitentiam ſe mereri veniam peccatorum. Qui ſint autem iſti fructus, ipſe conſequenter oſtendit. Nam poſt hæc eius verba interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? id eſt, qui ſunt iſti fructus, quos vt faciamus hortaris & terres? Reſpondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Quid manifeſtius fratres mei? Quid certius? Quid expreſſius? Quid ergò aliud ſonat, quod ſuperius ait, Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur: niſi quod ſiniſtri audituri ſunt, Ite in ignem æternum: Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare? Parum eſt itaque recedere à peccatis, ſi præterita curare neglexeris.

21. ITEM ſermone ducenteſimo vigeſimoſeptimo de tempore: Sed dicit aliquis; Pauper ſum, ideò eleemoſynam dare non poſſum. Vt nullus ſe pauper excuſare poſſet, Dominus & Saluator noſter pro calice aquę frigidæ mercedem ſe redditurum eſſe promiſit. Dicis ergò, Pauper ſum. Si nihil amplius habes in ſubſtantia tua, quàm tibi aut in victu, aut veſtitu rationabili, aut mediocri ſufficiat, ſola tibi poteſt bona voluntas ſufficere. Sed rogo te, diligenter conſcientiam tuam interroga, ne fortè aliquoties per ebrietatem perdas, quod per eleemoſynam dare potueras; ne fortè per gulam ſtudeas in terra conſumere, quod per eleemoſynam debueras in cœlum recondere. Ne fortè deliciis præparando, ornamenta ad luxuriam comparando, non habeas quod pro remedio animæ tuæ poſſis pauperibus erogare. Et cùm pretioſæ veſtes noſtræ à tineis ſoleant deuorari, pauperes nec vilia veſtimenta merentur accipere. Si ergò iſta omnia impedimenta non aggrauant animam noſtram, & hoc ſolum habemus, quod nobis, vel noſtris ſufficere poſſit, non apparebimus rei, ſi eleemoſynam pauperibus non erogamus. Si verò, vt iam dictum eſt, frequenter luxuria deuorat, quod miſericordia in cœlo theſaurizare potuerat; corrigamur dum tempus eſt: & quod hucuſque aut non fecimus, aut fortè minus quàm oportuit fecimus, implere totis viribus ſtudeamus. Et in fine: Quàm diu feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Nónne ego quæ accepi, terrena accepi? Cæleſtia reddam, dabo æternum præmium, & ad partem dexteram regnum. Non quia non peccâſtis, ſed quia peccata veſtra eleemoſynis redemiſtis.

22. ET homilia decimaoctaua libri quinquaginta homiliarum: Nemo tibi dicturus eſt poſt reſurrectionem mortuorum in regno Dei; Frange eſurienti panem tuum, quia non inuenies eſurientem. In iſto autem tempore, vt nouerimus, quantum nobis commendat Deus opera miſericordiæ, etiam ipſos ſuos ſanctos egere fecit: vt cùm ſunt hîc amici de mammona iniquitatis, recipiant & ipſi amicos ſuos in æterna tabernacula: id eſt, vt cùm ſerui Dei pij, dum ſugiter Deo vacant, aliquoties indigent, illi, qui habent mundi diuitias, eleemoſynas largiãtur. Quomodo eos participes faciunt in terrena ſubſtantia, ſic cum illis partẽ habere merebuntur in vita æterna. Videtis nempe, & manifeſtum eſt, quòd aliquando ſerui Dei ideò non habent, vt probentur qui habent. Hîc bonorum operum meſſem cum labore ſerimus, ſed in futuro fructus illius cum gaudio colligemus: ſecundùm illud quod ſcriptũ eſt, Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos ſuos. Illud enim pro ligno factum eſt, non prõ dono. Nam ſi vidua illa, quòd pauit hominem Dei, hîc recepit, non eſt magnum quod ſeminauit; quia non magnam ſegetem meſſuit. Temporale eſt enim quod accepit, non deficientem farinam, nec diminutum oleum, quouſque Deus daret pluuiam ſuper terram; ac ſic tunc magis cœpit egere, quando dign-

Matth. 25.

Qui in die iudicij tantùm fiet mẽtio operum miſericordiæ.

Eccli 3.

Eccli 29.

Dan. 4.

Eleemoſynam valere multum ad delenda peccata ſacræ literæ ſæpiſſimè dicunt.

Matth. 25.

Sapient. 4.

Matth. 5.

Iacob. 2.

Pœnitentia ab operibus miſericordiæ, non ſit ſterilis.

Luc. 3.

Ad pœnitẽtiæ fructus, pertinent opera miſericordiæ.

Matth. 25.

Iſai. 58.

Luc. 16.

Cur aliquando probi egeant.

Retributio eleemoſynæ.

Pſalm. 125.

1. Reg. 17.

eò dignatus est Deus pluere. Tunc enim laboratura erat, expectatura agri fructus, & collectura. Quando autem non pluebat, victus eius facilè veniebat. Signum hoc ipsum, quod Deus illi ad paucos dies præstiterat, signum erat futuræ vitæ, vbi merces nostra deficere nescit, vbi farina nostra Deus erit. Quomodò illa per illos non defecit dies, sic ille dies non deficiet in æternum. Talem mercedem speremus, quãdo bona facimus, ne fortè aliquis vestrùm tentetur tali cogitatione, vt dicat; Pascam aliquẽ seruorum Dei esurientem, vt lagena mea non deficiat, & in cupa mea semper vinum inueniam. Noli hoc hìc quærere. Semina securus, messis tua seriùs veniet, tardiùs veniet; sed cùm venerit, finem non habebit.

In iudicio solum opera misericordiæ quæ commemorantur.

23. ITEM homilia decimanona: Tacuit omnia mala facta iniquorum, & solam sterilitatem eleemosynæ increpandam esse iudicauit, non nisi ad nos commonendos. Quare hoc? Quia omnia crimina eleemosynis redimũtur. Ideò illam laudauit fœcunditatem, istam culpauit, & damnauit aridicatem. Sed audistis, omnia malefacta eleemosynis redimi; nolite sic intelligere, vt intelligunt quidam peruersè. Eleemosynæ enim possunt tibi prodesse ad delenda peccata præterita, si mores mutaueris. Si autem in eisdem malis perseueraueris, eleemosynis tuis nõ corrumpes iudicium Dei. Ego dico propter illa scelera, & crimina, quæ omnes modò vitare debent, qui accipiunt corpus Christi & sanguinem.

Quibus ad delenda peccata prosint eleemosynæ.

24. ET homilia vigesimanona, capite primo: Sacrificium Christiani, est eleemosyna in pauperem. Hinc enim fit Deus peccatis propitius. Nisi autem peccatis propitius fiat Deus, quis remanet, nisi reus? Ab eis peccatis, & delictis, sine quibus vita ista non ducitur, mundantur homines per eleemosynas: quæ sunt duorum generum, erogando & remittendo. Erogando, quod habes bonum; remittendo, quod pateris malum. Hæc duo genera eleemosynarum Dominus magister bonus, qui verbum breuiauit super terram, vt esset fructuosum, & non onerosum, quàm breuiter fuerit complexus audite. Remittite, inquit, & remittetur vobis: pertinet ad ignoscendum. Dare, & dabitur vobis: pertinet ad erogandum. Ex illa eleemosyna, qua ignoscis homini, nihil perdis. Eccè statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur; quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit. Et capite secundo: Equidem & hinc securos nos facit Apostolus, qui dixit, Prout quisque habet, non vt alijs sit refectio, vobis angustia. Metiatur ergò vnusquisque vires suas, non thesaurizare attendat in terra: det, non perit, quod dat. Non dico, Hoc non perit: sed dico, Hoc solum non perit. Alia verò quæ non dederis, & abundant tibi, aut cùm viuis amittis, aut cùm moreris dimittis. Deindè, fratres mei, tanta promissio quem non hortatur? Dimittite, inquit, & dimittetur vobis: date, & dabitur vobis. Quando dicit, Date & dabitur vobis, attendite cui dicat. Homini dicit Deus, mortali dicit immortalis, mendico dicit tantus paterfamilias. Neque enim hoc reuocaturus est quod dedimus. Inuenimus quem fœneremus. Demus in vsuram, sed Deo, non homini. Et damus qui abundat, ei damus qui dedit quòd demus: & pro modicis rebus, pro friuolis, pro mortalibus, pro putribilibus, pro terrenis, æterna, incorruptibilia, sine fine manentia. Quid multa dicturus sum? Se promittit, qui promittit. Si amas illum, eme illum ab illo. Et vt noueris te ipsi dare, audi illum dicentem, Esurijui, & dedisti mihi manducare. Sitiui, & dedisti mihi potum. Hospes fui, & suscepistis me, &c. Et dicent illi, Quando te vidimus in his necessitatibus constitutum, & ministrauimus tibi? Et ille, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Dat de cælo, accipit in terra. Ipse dat, ipse accipit: quasi fœnus traiectitium facts. Hic das, ibi recipis. Hic das res perituras, ibi recipis res sine fine manituras.

Eleemosynæ sacrificium Christianorum, quo fit Deus peccatis propitius. Duo eleemosynarum genera.

Luc. 6.

2. Cor. 8.

Quæ non dantur, ea sola pereũt.

Luc. 6.

25. HOMILIA quadragesimaseptima eiusdem libri: Remedia peccatorum, fratres, medicina est eleemosynarum. Eleemosyna enim à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Patrocinatur in die iudicij homini, vt flammas æternas non timeat. Sicut Iacobus in epistola sua dicit, Superexaltat misericordia iudicium. Et iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam. Sed talis debet esse ipsa misericordia, fratres, quæ suscipiatur, non quæ repellatur: quæ peccata purget, non quæ animam grauet. De bono, de iusto labore, de propria facultate, non de pauperum egestate. Fratres, non vult Deus hominem à misericordia cessare, nec libẽter aspicit Deus quenquam de fraudibus dantem; sicut Salomon propheta dicit, Honora Dominum Deũ tuum de tua substantia, ac de iustis laboribus tuis. De iustis laboribus iussit dari, de iniustis verò rapinis prohibuit dari. Sed cùm iudicare cœperit Deus, dicturi sunt hi, qui de fraudibus viuunt, & de spolijs miserorum eleemosynam faciunt: Domine, præcepta tua seruauimus, & in nomine tuo misericordias fecimus, pauperes pauimus, nudos operuimus, & peregrinos hospitio recepimus. Quibus dicturus est Deus; Quod dedistis, dicitis; quod rapuistis, non dicitis. Quos pauistis, memoramini; quare non recordamini quos necâstis? Quos operuistis, gaudent; quos expoliâstis, plangunt. Quos hospitio recepistis, retinetis; & obliti estis quantos de suis habitaculis expulistis. Ego misericordiam fieri iussi, fraudes & rapinas exerceri non mandaui. Vnus repletur panibus, quem de rapinis satiâsti, & benedicet Dominus non te, sed eum quem necâsti. Ille miser necatus ingemuit, & exaudiuit gemitum eius, qui vidit quod feceris ei. De malo acquiris, & gaudes; rapis, & lætaris; pauper rogat, & contristaris; prandium paras, & tales ad tuum prandium vocas, qui tibi vicem rependant. Ornas conuiuium, ne quid desit, & cum amicis tuis epularis, & ante ianuam tuam rogantem pauperem non audis. Tu diuersis bonis repleris, & egenti non misereris. Multis epulis distentus, & multo vino madidus, pauperem rogantem contemnis. Oblitus es dictum prophetæ, dicentis: Qui, inquit, auerterit aurem suam ab egeno, & ipse inuocabit Dominum, & nõ exaudiet eum. Inclina aurem tuam, audi egẽtis vocem, & fame pereuntis, vt & tuam vocem Deus exaudiat tribulantis. Da, de quo dederit tibi Deus. Ipse te diuitem fecit, ideò illi redde quod suum est. Ipse se dicit accipere quod pauperibus datur, sibi collatum conclamat, quod in corde pauperis fuerit seminatum. Sicut in Euangelio dicit, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Eccè habes, Christiane, æternum tabernaculum, si dederis pauperibus victum. Si quid das, illuc transmittis, tibi in futurò repones; non vndè carnaliter saturaris, sed vndè spiritaliter gloriaris: non vndè ventrem repleas, sed vndè

Tob. 4.

In die iudicij patrocinatur eleemosyna. Iacob.

De iusto labore, & propria facultate dandæ eleemosynæ.

Prouer. 3.

Qui ex rapinis eleemosynas largiuntur. Matth. 25.

In eos qui liberaliter expendant sua in conuiuia & res superfluas. Luc. 14.

Prouer. 21.

Adhortatur ad eleemosynas faciẽdas.

Luc. 16.

Tobiæ 4. flammas extinguas; quia ſcriptum eſt, Eleemoſyna à morte liberat, & non patitur hominem ire in tenebras. Miſericordia eſt, fratres, quæ iram Dei auertit, & peccata dimittit, ignes futuros extinguit. Sicut Salomon dicit, Sicut aqua extinguit ignem, ſic eleemoſyna reſiſtit peccatis. Da ergò egẽti, confer non habenti, ſuccurre fame pereunti. Crudele eſt, vt de quo habes, non des ei quem ſcis non habere. Graue eſt, vt de tua abundantia, non ſuſtentes egentis inopiam. Vndè ſemper flagellamur in frugibus; quia benè egentibus non facimus. Reuerà ſi conſideres homo vndè damna, vndè pericula, vndè calumniæ, niſi de ſterilitate noſtra. Tu non das indigenti quod potes, quod te non grauat; venit vna calumnia, & perdes quod non habes. Ventre pleno ambulas, & vacuum pauperis ventrem non conſideras. Benè eſt tibi de bonis Dei, nihil indiges, honeſtis veſtibus veteris, & nudum & trementem frigore non veſtis.

Miſericordiæ vis.

Eccli 3.

Cur in frugibus flagellamur.

26. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimaſexta, quæ eſt de pauperum amore: Si ex Pauli, atque ipſius etiam Chriſti ſententia, & authoritate charitatem, vt Legis & Prophetarum caput, præceptorum omnium primum maximumq; cenſendum eſt; huius potiſſimam partem in eo ſitam eſſe comperio, vt pauperes amore ac benenolentia complectamur, atque eorum, qui nobis cognatione coniuncti ſunt, calamitatibus moueamur, & doleamus. Neque enim vllus omninò cultus Deo perindè gratus eſt, vt miſericordia: (quandoquidem nec aliud quicquam eſt, quod Deo magis conueniat, vtpotè quem miſericordia & veritas præcedant, & cui miſericordia ante iudicium offerenda ſit) nec vlli alij rei potiùs, quàm benignitati, benignitas ab eo rependitur, qui iuſtè remeritur, atque in pondere & menſura miſericordiam ponit. Et poſt multa: Cura vt proximo tuo idcircò præſtantior ſis, quia benignior. Fac calamitoſo ſis Deus, Dei miſericordiam imitando. Nihil enim tam diuinum homo habet, quàm de alijs benè mereri: tametſi ille maiora, hic minora beneficia conferat, vterque nimirùm pro ſuis viribus. Egenti paruum aliquid tribue. neque enim paruum eſt ei, qui omnibus rebus caret, immò ne ipſi quidem Deo, ſi viribus par ſit. Summi muneris loco animi promptitudinem dona: ſi nihil habes, illachryma. Magnum calamitoſo remedium eſt miſeratio ex animo collata: ac verè & ſyncerè condolere, calamitatem magna ex parte leuat. Homo apud te iumento vilior non eſt, ô homo, quod cùm in foueam incidit, aut aberrauit, erigere, ac reducere tibi Lex præſcribit. In quo quidem profundiùs me aliquid, & magis arcanum occultet (cuiuſmodi pleraque legalis profunditas, ſenſuumq; duplicitas habet) non eſt meum noſſe, verùm Spiritus omnia perſcrutantis & cognoſcentis: quantum autem ipſe ratione atque intelligentia conſequi poſſum, hoc ideò ſanxit, vt nos ab humanitate, quam in rebus paruis adhibemus, ad maiorem plenioremque benignitatem exercear. Et quibuſdam interiectis: Cæterùm omnium maximè diuino mãdato & exemplo moneamur. Quodnam porrò hoc mandatum eſt? ac videte quæſo, quàm conſtans ſit atque ſyncerum. neque enim hominibus Spiritu ſancto afflatis ſat fuit, ſemel atque iterùm de pauperibus ſermonem habuiſſe, nec quidam dumtaxat de his rebus verba fecerunt, reliqui minimè, aut alij copioſius, alij parcius, velut de re non ita magna, hoc admodùm neceſſaria; verùm, & omnes in vniuerſum, & ſedulò quiſque, vel primùm, vel in primis ad eam rem nos inhortantur, nunc admonentes, nunc comminantes, nunc exprobrantes, nonnunquàm etiam eos, qui virtutis huiuſce munere funguntur, laudibus efferentes: nimirùm vt per admonitionis aſſiduitatẽ eò nos adducant, vt hoc mandatum exequamur. Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus. Quis exurgẽtem Dominum non extimeſcat? Et alio loco; Exurge Domine Deus meus, & exaltetur manus tua, ne obliuiſcaris pauperum. Elationem huiuſmodi deprecemur, nec nobis in mẽtem veniat, videre velle manum illam aduerſus inobedientes & contumaces ſeſe attollentem, quodque eo grauius eſt, in duros & pertinaces immiſſam. Et rurſus, Non eſt oblitus clamorem pauperum. Et, Non in finem obliuio erit pauperis. Et, Oculi eius in pauperem reſpiciunt, (quod quidem palpebris melius eſt, ac præſtantius) palpebræ autem eius interrogant filios hominum, id eſt minor, vt ita dicam, & poſterior inſpectio. Verùm dixerit fortaſsè aliquis, Hæc pro pauperibus illis & inopibus dicta ſunt, qui iniuria afficiuntur. Sit ita ſanè: nam de hoc litem nullam mouebo. At hoc quoque tamen ad colenda humanitatis officia te extimulet. Quorum enim, ſi quid eis iniuriæ inferatur, tanta ratio habetur, ijſdem certè beneficio affectis, amplior & vberior eſt gratia. Nam ſi, qui pauperem deſpicit, eum, à quo factus eſt, ad iram concitat, non dubium eſt, quin opificem honore afficiat, qui ipſius opus complectitur. Rurſus cùm audis, Pauper & diues occurrerunt ſibi, vtrunq; autem creauit Dominus: ne illum quidem pauperem, hunc autem diuitem ab eo creatum intelligas, ex eoque in pauperem inſurgendi anſam arripias (neque enim conſtat, an à Deo huiuſmodi diſtinctio profecta ſit) verùm Dei figmentum, inquit, vterque æquè eſt, tametſi, quod ad res externas attinet, diſpari conditione ſint. Hoc te ad commiſerationem, & charitatem inflectat: vt cùm cogitatio illa tibi animos extulerit, hæc eoſdem demittat, teq; moderatiorem efficiat. Quid præterea? Qui miſeretur pauperis, inquit, Deo fœneratur. Quis huiuſmodi debitorem recuſet, debitum in tempore non ſine fœnore redditurum? Et rurſus, Per miſericordiam & fidem peccata purgantur. Purgemur itaque per miſericordiæ officia, labeſq; & ſordes animæ pulchra illa herba extergamus; ac dealbemur, alij vt lana, alij vt nix, pro miſericordiæ videlicet proportione. Atque, vt formidabilius aliquid dicam, ſi nulla eſt tibi confractio, nec liuor, nec plaga tumens, nec vlla animæ lepra, aut ſignificationis tactus, aut candor, quę à Lege quidem exiguè curabantur, medicam autem Chriſti manum requirunt, at eum certè, qui ſalutis noſtræ cauſa vulneribus & languore affectus eſt, venerare. Veneraberis autẽ, ſi te Chriſti membro benignum, atque humanum præbeas. Quòd ſi te fortaſsè animarum noſtrarum prædo, & tyrannus, vel à Ieruſalẽ in Hiericho deſcendentem, vel alibi vſpiam inermem & imparatum nactus, vſqueadeò fauciauit, vt meritò his verbis vti queas, Putruerunt, & corrupteæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ: ſiquidem ita affectus es, vt ne medicinam quidem exquiras, nec morbi curãdi rationem intelligas, heu plagam ſanè grauiſſimam, calamitatemque altiſſimè graſſantem. Sin ſalus tua nondùm prorſus deplorata eſt, nec immedicabili morbo laboras, ad medicum accede, obſecra, vulneribus per vulnera medere, ſimile per

Charitas in qua te potiſſimum cernatur.

Miſericordiæ laus.

Pſal. 84. 88. Iacob. 2.

Benè mereri de alijs, diuinum eſt.

Pro ſuis quiſque viribus eleemoſynam præſtet quamcunque.

Deut 22. Exod. 23.

De eleemoſynis cur ſæpe vbique mentio in ſacris literis.

Pſal. 11.

Pſal. 9.

Ibidem.

Prouer. 19.

Prouer. 28.

Remedium peccatorum eleemoſyna.

Iſaiæ 1.

Leuit. 13.

Luc. 10.

Pſal. 37.

le per ſimile acquire, vel potiùs minoribus remedijs grauiores morbos depelle. Dicet animę tuæ, Salua tua ſum: & Fides tua te ſaluum fecit: &, Ecce ſanus factus es: atque humaniſſimis quibuſque verbis te alloquetur: modò te ijs, qui in dolore verſantur, benignum & humanum eſſe videat. Beati miſericordes, inquit, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Non in poſtremis beatitudinibus eſt miſericordia. Et, Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem. Ac rurſus, Benignus homo, qui miſeretur & commodat. Et alio loco, Tota die iuſtus miſeretur, & commodat. Benedictionem arripiamus, intelligentes vocemur, benigni ſimus. Ne nox quidem miſericordiæ officia tibi interrumpat. Ne dixeris, Rediens redi, & craſtino die dabo tibi: ne quid inter propoſitum tuum, & beneficium intercedat. Vna enim beneficentia eſt, quæ moram non admittit. Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagosque induc in domum tuam, idque leto atque alacri animo. Qui enim miſeretur, inquit ille, in hilaritate: ac beneficij gratia promptitudine & celeritate conduplicatur. nam quod mœſto, vel coacto animo defertur, ingratum eſt, minimeq; præclarum. Lætandum eſt autem, non lugendum, cùm beneficium damus. Si vinculum & electionem ſuſtuleris, inquit ille, hoc eſt, tenacitatem & probationem ſiue ambiguitatem, ac verbum murmuris, quid futurum eſt? quàm magnum & admirandum? quantaq; huius rei merces? Erumpet matutinum lumen tuum, & ſanitas tua citò orietur. Quis ergò eſt, qui lucem, & ſanitatem non expetat? Quin me quoque mouet Chriſti erumena, quæ nos ad pauperes alendos exhortatur, Petriq; etiam & Pauli conuentio, qui Euangelij promulgationem ita inter ſe partiti ſunt, vt pauperes interim communi animorum ſtudio complecterentur: ac denique iuuenis illius perfectio in eo definita & conſtituta, vt bona ſua pauperibus daret. An tu benignitatem non neceſſariam, ſed tibi liberam eſſe putas? ac non legem, ſed conſilium? Hoc quoque ipſe magnoperè vellem & exiſtimarem: ſed me ſiniſtra illa manus terret, & hœdi, & probra, quæ ab eo, à quo illic collocati ſunt, conijciuntur, non quia manus alienis bonis attulerunt, nec quia templa diripuerunt, aut adulterium perpetrârunt, aut aliud quiddam ex ijs, quæ interdicta ſunt, admiſerunt, hoc ordine mulctati; ſed quia Chriſtum per pauperes minimè curârunt. Quocircà, ſi quid mihi auſcultandum putatis, ſerui Chriſti, & fratres, & cohæredes, Chriſtum, quandiù licet, viſitemus, Chriſtum curemus, Chriſtum alamus, Chriſtum induamus, Chriſtum colligamus, Chriſtum honoremus, non menſa ſolùm, vt quidam, nec vnguentis, vt Maria, nec ſepulcro duntaxat, vt Ioſeph Arimathæus, nec rebus ad ſepulturam accommodatis, vt ille dimidia tantùm ex parte Chriſtum amans Nicodemus, nec denique auro, thure, & myrrha, vt Magi ante eos omnes, quos diximus: ſed quoniam omnium Dominus miſericordiam vult, non ſacrificium, ac pinguium agnorum myriades commiſeratio ſuperat: hanc per pauperes, humiq́ue hodierno die prouolutos ipſi conferamus, vt cùm hinc exceſſerimus, in æterna tabernacula nos accipiant.

Pſal. 14. Luc. 7. Ioan. 5.

Matth. 5.

Pſal. 40. Pſal. 111. Pſal. 36.

Prouer. 3. Quomodò eleemoſyna danda.

Iſaiæ 58.

Rom. 12.

2. Cor. 9.

Iſaiæ 58.

Alia ad eleemoſynã erogandam incitamẽta. Ioan. 11. Galat. 2.

Matth. 19.

Matth. 25.

Adhortatio ad liberalitatis ſtudiũ in egentes.

Luc. 7. & 14. Ioan. 12. & 19.

Matth. 2.

Oſeæ 6.

27. CHRYSOSTOMVS homilia trigeſimaſecunda ad populum Antiochenum: Vndè verò Deus ita mundum dilexit? Ex nulla quidem alia re, ſed ex charitate ſola. Reuereamur eius itaque charitatem, miſerationis exceſſum erubeſcamus. Ipſe nanque nec vnigenito peper-

Dei miſericordia imitanda. In immiſericordes homines.

cit propter nos, nos autem & pecunijs parcimus contra noſipſos. Ipſe & legitimum pro nobis filium tradidit: nos verò nec argentum propter eum contemnimus, ſed neque propter nos. Et quid dico pecunias? Nónne ſi innumeras haberemus animas, omnes oportuerat pro eo ponere? Seruis quidem, & mulis, & equis, torques aureos circumponentes, Dominum verò nudum circumeuntem, & fores ex foribus mutantem, & ſemper in exitibus morantem, & manus porrigentem deſpicientes, frequenter autem & toruo reſpicientes oculo, licet & hoc ipſum propter nos patiatur. Libenter enim eſurit, vtu paſcaris: & nudus circumit, vt incorruptionis indumenti tibi præbeat occaſionem: ſed nec ita veſtrorum aliquid erogatis. Sed veſtimentorum hæc quidem iacent In immoderatum veſtitum. tineis eſca: hæc autem arcæ ſarcina, ſuperfluaq; poſſidentibus cura. Qui verò iſta, cæteraq́ue dedit omnia, nudus erat. Sed in arcam ipſa non reponitis, ſed ipſi vos circumamicientes ornamini. Et quid vobis ex his amplius? vt forenſium turba vos ſpectet? Et quid hoc? Non enim his amictum admirabuntur, ſed eum qui indigentibus largitur. Itaque ſi vis in admiratione haberi, alios potiùs induens, infinitos aſſequeris applauſus. Tunc & ipſe Deus te cum hominibus laudabit: nũc autem laudabit quidem nemo, at omnes inuidebunt, corpus quidem cernentes ornatum, animam verò neglectam habentem. Hic & meritorijs mulieribus eſt ornatus, at & precioſiores apud eas frequẽter, & pulchriores ſunt veſtes. Animæ verò ornatus penes eos eſt ſolos, qui cum virtute viuunt. Hęc continuè dico, neque dicere deſinam, non tam pauperum, quàm animarum curam gerens veſtrarum.

28. ET homilia trigeſimatertia ad populum Antiochenum: eademq; habentur ad verbum homilia quinquageſimatertia in Matthæum: Eià chariſſimi priùs dicta reſumamus, & hodiè oſtendamus qualiter eſt ars omnium artium quæſtuoſiſſima eleemoſyna. Si enim artis eſt proprium ad aliquam vtilitatem peruenire, eleemoſyna verò nihil eſt vtilius: clarum eſt profectò, quòd & ars, & omnium eſt artium optima. Non enim nobis conficit calceamenta, neque veſtimenta contexit, nec has luteas domos ædificat: verùm & æternam miniſtrat vitam, ex mortis manibus eripit, & in vtraque vita claros exhibet, & manſiones ædificat in cælis, & æterna parat illa tabernacula. Hæc lampades noſtras non ſinit extingui, nec ſordidis indutos veſtibus in nuptijs videri, ſed lauat, & niue mundiores reddit. Si nanque fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur. Non ſinit nos eo decidere, vbi dines ille: nec audire verba tremenda, ſed in Abrahæ ſinus deducit. Et artium quidem ſecularium vnaquæque vnum habet, quod accepit, meritum. Verbi gratia, Agricultura paſcit, textoria veſtit, immò verò nec hoc vlla poteſt à ſemetipſa vobis conferre. Et ſi libet, agriculturam examinemus primam. Nam niſi cuſoriã habuerit, à qua ligonem & vomerem, falcem, ſecurim & alia plura mutuetur & carpentariã, vt aratrum pangat, & iugũ paret & plauſtrum, vt ſpicas excutiat: & coriariam, vt & lorum faciat: & ædificatoriam, vt & arantibus tauris ſtabulum ædificet, & ſerentibus agricolis domum: & ſuceiſoriam, vt ligna ſecentur: & piſtoriam: poſt hæc omnia nuſquàm apparebit. Similiter & textoria, cùm aliquid faciat, multas ſecum artes conuocat, vt propoſita ſecum expediant: quòd ſi non acceſſerint, & manum

Ars omniũ artium quæſtuoſiſſima eleemoſyna.

Vtilitas eleemoſynæ.

Iſaiæ 1. Luc. 16.

Facilitas in conferendis eleemoſynis.

porrexe-

porrexerint, hæc quoque ſimiliter, vt illa remanebit inops. Et artium quæque alterius indiget artis. Cùm autem oporteat miſereri, nihil aliud nobis opus eſt, ſed ſola voluntas eſt neceſſaria. Quòd ſi dicas, quòd pecunijs opus eſt, & habitationibus, & veſtimentis, & calceamentis: illa lege Chriſti verba, quæ de vidua dixit: & ab anguſtia deſiſte, licet valdè ſis pauper, & mendicantibus pauperior, ſi duo minuta contuleris, totum expléſti. Et ſi des panem, eum habens ſolum, ad perfectionem artis veniſti. Hanc itaque ſuſcipiamus artem, & ſcientiam, & obeamus. Melius enim eſt hanc ſcire, quàm eſſe regem, & diademate coronari. Non enim eſt hæc ſola eius præcellentia, quòd aliarum non indiget, verùm & diuerſarum rerum eſt expeditoria, & multarum quidem & omnigenarum. Domos enim ædificat in cælis ſemper manſuras, & qui ſe conſecuti fuerint, docet quemadmodùm immortalem fugiant mortem: & tibi theſauros donat, qui nunquàm abſumuntur, ſed omne damnum effugiunt, tam à latronibus, quàm à vermibus & tempore. Si quis circa frumentorum conſeruationem hoc ſolum te docuiſſet: quid non reddidiſſes, vt inabſumptum multos annos poſſes conſeruare frumentum? Eccè autem hæc non in frumento tantùm, verùm & in omnibus docet, & quomodò parta, & anima, & corpus indiminuta conſeruentur, oſtendit. Et quid opus eſt omnia particulatim dicere artis huius merita? Hæc nanque te docet, quomodò poſſis Deo ſimilis fieri, quod eſt omnium ſumma bonorum. Vides quomodò non vnum huius eſt opus, ſed multa? non alterius indigens artis domos ædificat, texit veſtes, inabſumptos parat theſauros, facit vt mors ſuperetur, diabolum cohibet, Deo reddit ſimiles. Quid igitur hac arte fuerit vtilius? Nam alia quidem cum dictis, & cum præſenti ſoluuntur vita, & morbo laborantibus artificibus nuſquàm apparent, & earum opera durare non poſſunt, & laboris indigent, & temporis multi, & aliorum mille: hæc autem cùm mundus præterierit, maximè tunc appareat, cùm fuerimus mortui, maximè tunc coruſcat, & opera monſtrat à ſe geſta, nec laboris indiget: nec alterius huiuſmodi cuiuſpiam operationis: verùm & ægrotante te fructum affert, & annis confecto, & ad futuram tecum vitam emigrat, nec vnquàm te deſerit. Hæc & ſophiſtis, & oratoribus te potentiorem efficit. Nam illi quidem in ſuis præcellentes artibus, multos habent æmulos: hac autem pollentes, infinitos habent pro ſe orantes. Et illi quidem hominum aſſiſtunt tribunalibus, iniuriam patientibus exhibentes patrocinium, at & frequenter iniuriam facientibus: hæc autem Chriſti adſtat tribunali, non tantùm patrocinans, verùm & ipſi perſuadens iudici, vt reo patrocinium præſtet, & pro eo ſententiam ferat: & licet millies peccauerit, coronat, & victorem promulgat: ait enim, Date eleemoſynam, & omnia erunt munda. Et quid de futuris loquor? In præſenti vita, ſi homines interrogemus, quid málint, ſophiſtas ſe eſſe magnos & oratores, an eleemoſynarios & humanos? audies eos ſecundum eligentes & meritò. Sublata nanque dicendi facultate, vitâ nihil lædetur. Nam & ante hanc multum ſtetit temporis. Sed ſi miſericordiam auferes, omnia tranſibunt, & peribunt. Et ſicut mare non poteſt nauigari, portubus & ſtationibus obrutis: ita nec hæc vita conſtare, ſi miſericordiam, & veniam tollas, ac humanitatem. Quamobrem non tantùm eam factoni Deus mãdauit, verùm & multas ipſius

Luc. 21.

Melius eſt hanc artem ſcire, quàm regem eſſe.

Quàm mira operetur eleemoſyna.

Docet hæc ars Deo ſimilem fieri.

Poſt mortẽ maximè appareat eleemoſynæ vis apud tribunal iudicis.

Sine miſericordia vita conſtare nequit.

Innata eſt nobis, & au

partes impe[illegible] naturæ tyrannidi. Sic & filiorum patres miſerentur, ita matres, ita parentũ geniti. Nec verò tantùm in hominibus, verùm in omnibus bonæ naturæ: ita fratrum fratres, & conſanguinei, & neceſſarij, ſic hominis homo. Habemus enim aliquid ad miſericordiam inclinatum & à natura. Et propterea pro patientibus iniuriam indignamur, & iugulatos cernentes flectimur, & lugentes aliquos videntes lachrymas impendimus. Quoniam enim id vult Deus præſtari, naturam ad hoc multum conferre mandauit, oſtendens quòd hoc eſt ſibi valdè gratum. Hæc itaque cogitantes, & noſipſos, & filios, & neceſſarios, in eleemoſynæ diſciplinam ducamus. Et hoc ſuper omnia diſcat homo, quoniam & hoc eſt homo. Magnum enim homo, & pretioſum vir miſericors. Itaque niſi hoc habeat, eſſe deſijt homo. Hoc ſapientes præſtat. Et quid admiranda, ſi hoc eſt Deus, & hoc homo? Ait enim: Eſtote miſericordes, ſicut pater veſter. Diſcamus itaque miſericordes eſſe omnium cauſa, maximè quoniam & nos multæ indigemus miſericordiæ, & neque viuere putemus per id temporis, quo non miſereamur. Eleemoſynam autem dico ab auaritia puram: nam ſi ſuis contentus, & alijs non impertiens, non eſt miſericors: aliena rapiens, quomodò miſericors? Non eſt miſericors profectò, licet infinita largiatur. Nam ſi proprijs frui ſimpliciter, eſt inhumanitatis: multo magis alios expilare. IN eadem homilia trigeſimatertia ad populum Antiochenum: Hic quidem quæcunque dederis, recipere non licet: illic verò, cum multo rurſum honore recipies, & maiora lucraberis, & ſpiritualiora lucra. Hæc quæ hîc erogas, illic ſunt repetitio, mutuũ & fœnus, & debitum. Nam chirographa tibi Deus fecit. Ait enim, Qui miſeretur inopis, fœnerat Deo. Arrhabonem tibi dedit, & vades, & hæc cùm Deus ſit. Quem arrhabonem? Præſentis vitæ ſenſibilia, ſpiritualia futurorum primordia. Quid itaque differs & torpes, cùm iam tanta receperis, & tot expectes? Quæ nanque accepiſti, ſunt iſta: Corpus tibi formauit, animã ipſe intulit, honorauit te ratione ſolum ex animalibus terrenis: omnium tibi viſibilium vſum contulit, ſui præſtitit ſcientiam, pro te tradidit filium, baptiſma tot plenum bonis donauit, ſacram tibi dedit menſam, regnum promiſit, & arcana bona. Cùm igitur tot acceperis, tot itidem accepturus, (iterùm enim idem referam) circa pereuntes pecunias puſillanimiter agis. Et quam habebis veniam?

29. ITEM homilia trigeſimaquarta ad populum Antiochenum, & homilia ſeptuageſimaquarta in Matthæum: Tuarum es ô homo pecuniarum diſpenſator, non minùs quàm qui Eccleſiæ bona diſpenſat. Sicut igitur ille poteſtatem non habet, ea, quæ propter pauperes à vobis erogantur, temerè, & vt caſu venit diſpergendi, quoniam in pauperum data ſunt alimentum: ita neque tu tua. Etſi nanque paternam accepiſti hæreditatem, & ita poſſides quæcunque tibi ſunt, ita quoque tamen Dei ſunt omnia. Poſteà verò tu quod erogáſti quidem, tali vis diſpenſari diligentia: Deum verò ſua non cenſes maiori nos repetiturum vehementia, ſed ea ſimpliciter paſſurum pereuntia? Non ita eſt, nequaquàm. Hæc enim propterea tibi conceſſit, vt dares illis eſcam in tempore opportuno, egenis, eſurientibus: ſicut tu conſeruo diſpenſanda dediſti, itidem & Deus te vult hæc in congrua erogare. Propterea quoque cùm auferre poſſet, ea dimiſit, vt exhibendæ virtutis occaſionem habeas, vt alterum alterius indigentem

Luc. 6.

Prouer. 19.

Beneficia Dei in hominem.

Diſpenſatores pecuniarum ſumus conſtituti à Deo.

ſta miſericordia.

Qui miſericors nõ eſt, homo eſſe deſijt.

Eleemoſynarum fructus & vtilitas.

digentem constituës, mutuam charitatem redderet feruentiorem. Non enim ad hoc accepisti, vt in delicias absumeres, sed vt in eleemosynam erogares. Nunquid enim tua possides? Res pauperum tibi sunt creditæ, siue ex laboribus iustis, siue ex hæreditate paterna possideas. Nunquid enim non potuit tibi Deus hæc auferre? Verùm hoc non facit, in potestate tua ponens liberam in pauperes liberalitatem. Tu verò, quæso, confidera quòmodò per omnes parabolas non suis congruè pecunijs vtëtes punit. Nec enim virgines aliena rapuerant, sed propria non dederunt. Neque qui talentum in terram defodit, iniustum vsum sibi vendicauit, sed quia non geminauit: nec esuriëcem despicientes, quòd aliena rapuerint, puniuntur, sed quoniam sua non dispersérunt, sicut & hic fertur. Audiamus itaque quotquot ventri indulgemus, quotquot in opiparas cœnas expendimus diuitias, nihil nobis pertinentes, sed indigentibus debitas: non enim quoniam ex benignitate multa de tuis erogare iussus es, hæc ideò putes esse tua. Tibi mutuauit, vt laudabilis fieri possis: ne tua igitur esse putes, ei sua prębens: nec enim sic cui tu mutuâsses, vt abiens aliquas posset quæstuum occasiones inuenire, illius pecuniat esse diceres. Igitur & tibi Deus tradidit, vt cęlum lucrari posses: ergò benignitatis excessum, ne facias ingratitudinis materiam. Cogita quantis dignum votis posse post baptisma viam inuenire peccata lauantem. nisi dixisset, Da eleemosynam: quot dixissent, Vtinam posset fieri, vt pecunię darentur, & futuris malis absolueremur? Sed quoniam hoc possibile factum est, rursum redditi sunt supini. Et post pauca: Ieiunare quidem, & humi cubare, & exercere virginitatem, & temperanter agere, solis hæc obeuntibus vtilitatem afferunt: quæ verò proximis à nobis exhibentur, vt eleemosyna, doctrina, & charitas: hæc & nobisipsis, & proximis, ad quos à nobis transeunt, prosunt. Has quæramus virtutes, quæ præter salutem nostram proximis quoque plurimum prodesse possint: tale quid est eleemosyna, tale oratio, quin potiùs & hæc ab altera fit potens, & eleuatur: ait enim, Orationes tuæ, & eleemosynę tuæ ascenderunt in memoriam coram Deo. Nec verò solùm oratio, verùm & ieiunium hinc neruos habet. Et si absque eleemosyna ieiunes, nec bonum opus ieiunium censetur, sed crapulante & ebrio peior est huiusmodi, & tanto peior, quanto delicijs crudelitas grauior. Et quid dico ieiunium? Et si nanque continens degas, sine virginitatem serues, charitatẽ non habens, extra sponsi thalamum remanes. Et quid par virginitati, quę nec in nouo testamẽto propter excellentiam sub legis venit necessitatem? Et tamen expellitur, si eleemosynam non habeat. Si verò virgines excludúntur, eò quòd hanc congrua nõ habuerint cum largitate, quis absq; ea veniam assequi poterit? Nemo, sed hanc nõ habentem, omninò perire necessarium est. Si enim in secularibus sibi viuit nemo, verùm & artifex, & miles, & agricola, & mercator, ad communẽ, & proximorum vtilitatem omnes operantur: multo magis in spiritualibus oportet hoc facere: hoc enim est maximè viuere: Qui nanque sibi viuit soli, & omnes negligit, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri. IN eadem homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenũ, & homilia quinquagesimaquinta in Genesim de eleemosyna loquens: Ne simpliciter, quæso, animarum nostrarum peruanseamus emolumentum, nostrorum medicinam vulnerum. Hoc enim medicamen, hoc maximè tantum nobis præstabit remedium, & tantum animarum nostrarum vulnera delebit, vt neque vestigium, neque cicatrix relinquatur: quod in corporalibus fieri non potest vulneribus. Sed licet infinita quis medicorum imponat remedia, cicatricem in corpore remanere necessariũ est: & meritò: corpus enim est quod curatur. Hic verò quoniam est anima, cùm propriam præ se tulerit gratitudinem, validam suscipit in melius mutationem: & sic omnia tolluntur vlcera, sicut vento pulus excitatus vehementi. Et his omnibus exemplis plenæ sunt nobis scripturæ. Videamus autem & huius vim mandati, & quantam potentiæ superabundantiam habeat liberalis eleemosyna, vt lucrum ex ea nobis conflatum agnoscentes, eam promptè transigamus. Nam fortè tãta est ipsius facultas, vt non tantùm peccata detergat, verùm & ipsam effugiet mortem. At inquies: Quis eleemosynam habens, morte superior factus est? omnes enim videmus sub mortis imperio positos. Ne tumultueris amice, sed ipsis ex rebus disce, quomodò eleemosynæ virtus, & huius superauit imperium. Tabitha quædam mulier fuit, quæ Dorcas dicitur interpretata &c. Vidisti medicaminis virtutẽ? hoc omnes nobis comparemus: nec enim pretiosum est, licet tantam habeat potentiam, sed valdè vili venale, nec multa opus habet impẽsa. Nam eleemosynæ magnitudo, non in pecuniarum multitudine iudicatur, sed in dantium promptitudine. Et propterea qui calicem aquæ frigidæ dederit, factus est acceptabilis: & quæ duo minuta erogauit: vt discamus quòd vbique mentem Dominus inquirit. Licet & habentem pauca, magnam exhibere largitatem, cùm efficax fuerit promptitudo: & multa possidentem, pauca habentibus inferiorem videri propter mentis pusillanimitatem. Et post pauca: Et quid dico, quòd ea multiplicans illa manus præbet? Non enim ea solùm, verùm & cum his regnum donat cælorum, & prędicat, & coronat, & infinita largitur bona, si quid ex rebus ab eo datis paruum erogare velimus. Nunquid enim graue quippiam & onerosum à nobis inquirit? Necessitatem excedentia vult nos facere necessaria, & quæ nequicquàm & inutiliter reposita sunt, hæc vult benè distribui, vt hinc occasione sumpta nos coronet: festinat enim & properat, & omnia facit, vt nos his, quæ pollicitus est, dignos constituat. Ne nos itaque tot bonis priuemus. Nam si circa terram laborantes, horrea exhaurientes, terræ semina mãdant, & congregata dispergunt, & hoc faciunt cum voluptate, se ampliorum spe consolantes: & hæc cùm sciant quòd frequenter & aëris inæqualitas, & sterilitas terræ, & alij multi incursus, vel locustarum exercitus, vel rubiginis impetus ab expectatione decidere facit, bonis tamen se pascentes expectationibus, in horreis congregata terræ committunt: multo magis nos inaniter reposita in cibos pauperum dispergere congruum est, vbi nunquàm accidit aberrare, nec infortunium, quod in terra fit, vereri: ait enim, Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Breui tẽpore distributionem fecit, & perenni æuo permanet eius iustitia. Quid hoc vnquàm possit esse beatius? Propterea cohortor, per eleemosynam attrahamus iustitiam, vt & de nobis hoc dicatur: Dispersit, dedit pauperibus. Postquàm enim dixit, Dispersit, ne putares quòd dispersa perijssent, propterea statim intulit, Iustitia eius manet in seculum: secuti. Ex illis, inquit, dispersis inconsumpta manet iustitia, cũ omnibus

Cur non auferat Deus à diuitibus opes, quas possideat.

Matth. 25.

Facultates & opes non sunt nostræ, sed pauperũ, quod ad vsum scilicet attinet.

Vis abluẽdi peccata post baptisma.

Operã misericordię duplicem adferunt fructum.

Ab eleemosyna roborantur oratio, & ieiunium: Actorum.

Quàm sint necessaria opera misericordiæ.

Qui sibi soli viuit, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri.

Eleemosyna talis medicina vulnerum, vt nec cicatricem relinquat.

Mortem prodigat.

Actor. 9.

Eleemosynæ vis non ex magnitudine, vel multitudine, sed ex promptitudine iudicatur. Matth. 10. Luc. 21.

Retributio eleemosynæ.

Et superfluis vult Deus eleemosynam præberi.

Perennis iustitia comparatur ex eleemosyna.

Psal. 111.

omnibus pariter ſeculis extenſa. Et cum eleemoſyna reliquarum quoque virtutum multâ geramus coram, & carnis vitia corrigamus.

30. ET homilia trigeſimaquinta ad populum Antiochenum, & in ſermone de miſericordia: Amabile ſanctorum omne genus, chariſſimi, propterea quę Paulus dicebat: Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem. Vides verbi virtutem, & quomodò nos ſemper vult eſſe miſericordes? Non enim dixit, Miſereminì, ſimpliciter: ſed, induite vos, vt ſicut veſtimentum ſemper nobiſcum eſt, ſic & eleemoſyna. Nec ſimpliciter dixit, miſericordiam: ſed, viſcera miſericordiæ, vt naturalem imitemur amorem. At nos contraria facimus, & ſi quis vnum quidem petens obolum accedat, contumelijs, & conuicijs infectamur, ac impoſtorem vocamus. Non horres homo & erubeſcis, impoſtorem propter panem vocans? Si verò talis & impoſturam facit, propterea cui miſericordia tribuatur dignus eſt, quòd ita fame premitur, vt talem ſubeat perſonam. Quin hoc & noſtræ crudelitatis eſt redargutio. Nam quoniam facilè dare non ſuſtinemus, innumeras coguntur artes excogitare, vt inhumanitatem noſtram fallere poſſint, & emollire fœuitiam.

Coloſſ. 3.

In exigitatores pauperum.

31. IDEM homilia trigeſimaſexta ad populum Antiochenum. Magnum eſt, & pulchrum, & pretioſum, eleemoſyna: donum eſt magnũ, immò verò magnum bonum. ſi pecunias contemnere diſcamus, alia quoque diſcemus. Hinc enim intuere quot bona pariantur. Dans eleemoſynam, ſicut oportet dare, diſcit aſpernari diuitias: qui pecunias didicit aſpernari, malorum radicem excidit: itaq; non minus accipit, quàm præſtat beneficium, non eò ſolùm, quòd debitum, & retributio ſit eleemoſynę repoſita, verùm & quòd anima ſapiens, & alta fiat, & diues. Qui dat eleemoſynam, diſcit non admirari pecunias, neque aurum. Hoc autem inſtructa mente, maximum in cælum aſcendendi principium accepit, & innumeras contentionis, & litis, & inuidiæ, ac triſtitiæ ſuſtulit occaſiones. Nõſtis enim, nõſtis & vos, quòd omnia propter pecunias, & infinita propter pecunias bella: qui autem has contemnere didicit, ſemetipſum in tranquillitate conſtituit, non amplius iacturam formidat, hoc enim docuit eleemoſyna, non amplius res proximi concupiſcit. Quomodò nanque, qui ſua diſpergit, & largitur? Non vltrà locupleti inuidet: quomodò nanque, cùm velit pauper fieri? fuæ purgat oculum animæ. Et hæc quidem in hoc ſeculo: quæ verò ſunt in illo, nec dicere licet quanta conſequetur bona. Non extrinſecus cum fatuis manebit virginibus, ſed cum prudentibus ingredietur cum ſponſo, ardentes habens lampadas, & in virginitate tabefactis, qui nec illos quidem guſtauit labores, erit melior. Tanta vis eſt eleemoſynæ, cum multa fiducia ſuos introducit alumnos: eſt enim cæli nota ianitoribus, ſponſalis thalami fores obſeruantibus, quin & venerabilis, & quos ſui cultores agnouerit, cum multa introducet libertate, & contradicet nemo, ſed omnes cedent. Nam ſi Deum in terram deduxit, & hominem fieri perſuaſit, multo magis in cælum hominem poterit reducere: magna enim eſt ipſius potẽtia. Si igitur ex miſericordia & clementia Deus homo factus eſt, & vt ſeruus fieret, perſuaſum: multo magis ſeruos in ipſius inducet domum. Hanc amemus, hanc diligamus, non vno die, vel altero, ſed in omni tempore, vt nos agnoſcat. Si ipſa nos agnouerit, & Dominus agnoſcet: ſi nõ agnouerit ipſa, ignorabit & Dominus, & dicet: Neſcio vos: ait enim, Magna res, homo: & pretioſa, vir miſericors. Hæc maior eſt gratia, quã mortuos reſuſcitare. Multo nanque maius eſt, quàm in nomine Ieſu mortuos ſuſcitare, eſurientem paſcere Chriſtum. Nam hîc quidem tu de Chriſto benè mereris, illic autem ipſe de te. At merces eſt in benè gerendo, non in benè patiendo. Hîc enim, in ſignis inquam, ipſe Deo debes, in eleemoſyna verò Deum habes debitorem. Eſt autem eleemoſyna, cùm promptè præſtatur cum largitate: cùm non dare, ſed accipere te putaueris: cùm tanquàm beneficium accipiens, & quæſtum faciens, non autem iacturam. Et paulò pòſt: Abſque eleemoſyna, ſterilis oratio, omnia immunda abſque hac, omnia inutilia, maior virtutis pars eſt amputata. Qui non diligit fratrem ſuum, inquit, Deum non nouit: tu verò quomodò diligis, neque parua hæc & vilia volens ei communicare? Si propterea rapis vt miſererearis, nihil hac peius eleemoſyna. Cùm enim ex rapina naſcatur, hoc eleemoſyna non eſt: fœuitia quædam eſt, & crudelitas, hoc eſt, in Deum contumelia. Si ſuorum deteriora Cain offerens ſic offendit, aliena offerens quomodò non offendit? Oblatio non aliud eſt quàm ſacrificium, non immunditia. Et poſt nonnulla: Conſuetudinis vis & in bonis, & in malis magna: ipſa nos trahente, laboris iam non indigebimus. Multi ſunt in ſe ſignandi conſuetudine confirmati, nec iam commonente opus habent: quin & mente frequenter alio vagante, tanquàm à quodam animato præceptore, manus ſponte trahitur ad ſignum faciendum. In conſuetudine quidam ſe conſtituerunt ne iurent, & hoc neque volentes, nec inuiti patientur. Igitur & in hac eleemoſynæ noſipſos conſuetudine conſtituamus. Quot opus erat nobis laboribus, vt hoc inueniretur remedium? Dic enim mihi, niſi foret eleemoſynæ ſubſidium, cùm multis criminibus admiſſis nos vltionis reos ſtatuiſſemus, nónne multum doleremus? nónne diceremus, vtinam per pecunias à peccatis ablui liceret, & omnia daremus? Vtinam pecunijs Dei liceret iram expellere, neque rebus vllis parceremus. Nam ſi hoc in ægritudine facimus, & in morte dicimus, Si mors redimi poſſet, ille omnia ſua dediſſet: multo magis hoc. Et vide quanta ſit Dei miſericordia: tẽporalem redimere mortem tibi non conceſſit, ſed conceſſit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, ſed vitam illam æternam: illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi.

Quàm ſit vtile eleemoſynam dare.

Matth. 25.

Eleemoſyna nota eſt cæli ianitoribus.

Matth. 25. Miſericordiam præſtare maius eſt, quàm excitare mortuos.

In eleemoſyna habemus Deum debitorem.

Sine eleemoſynis ſterilis oratio &c. 1. Ioan. 4.

Eleemoſyna ex rapina, non eſt eleemoſyna.

Genes. 4.

Conſuetudo cruce ſe ſignandi.

Conſuetudo tribuendi eleemoſynam paranda eſt.

Mors æterna redimitur eleemoſynis.

32. ITEM homilia trigeſimaſeptima ad populum Antiochenum: Furor eſt, & manifeſta dementia, veſtibus quidem arcas parare, ad Dei verò factum imaginem & ſimilitudinem, nudum & trementem præ gelu, vixiq; ſtantem rectum, negligere. At inquies: Simulat tremorem & infirmitatem. Non times ne fulmen ab hoc verbo cælitus accenſum in te feratur? Diſrumpor enim ab hac indignatione; parcite. Tu quidem ventre tumens & pinguis, & ad profundam potum producens veſperam, & mollibus caleſcens ſtragulis, non te dignum dare pœnas cenſes, cùm tam iniquè Dei muneribus vtaris: (nec enim vt inebriemur, eſt vinum nec vt crapulemur, eſca fuit facta: nec vt ventrem diſrumpamus, cibi) pauperem verò miſerum, nihilo melius mortuo habentem, exquiſitas exigis rationes? Nec Chriſti times tribunal illud horrendum & terribile? Nam & ſi ſimulat, ex neceſſitate ſimulat, & egeſtate, propter fœui-

In eos, qui cum veſtibus abundant, pauperes nudos relinquunt.

In eos qui dicunt pauperes ſimulare tremorem &c.

tiam

tiam & inhumanitatem tuam, quę talibus perſonis ſupplicantibus ad miſericordiam non flectitur. Quis enim tam miſer & ærumnoſus, vt nulla premente neceſſitate, pro ſolo pane velit ita deturpari & plangere, talemque pœnam ſuſtinere? Igitur illius ſimulatio, fertur inhumanitatis tuæ præco. Et poſt pauca: Si partùm argenti dederitis, tanquàm totum exolueritis, ita vos geritis: neſcientes quòd non dare, ſed cum copia dare, præſertim hoc eſt eleemoſyna. Propterea & Propheta non dantes ſimpliciter prædicat, & beatificat, ſed copioſè prębentes. Nec enim ſimpliciter dixit, dedit: ſed quomodò? Diſperſit, dedit pauperibus. Quid enim vtilitatis, cùm tantum abundans dederis, quàntum ſi quis ex mari cyathum hauſerit, & neque generoſum viduæ mulieris animum imitatus fis? Quomodò verò dices: Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam, & ſecũdùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam: cùm ſecundùm eius miſericordiam ipſe non miſererris, fortè verò neque ſecundùm paruam? Sed ſolent dicere, habent communia bona Eccleſiæ. Et quid hoc ad te? Nec enim ſi ego dedero, ſaluaberis ipſe: neque ſi Eccleſia præbuerit, tu peccata tua deleueris. Nam ſi propterea non erogas, quòd egenis Eccleſia dare debeat: quoniam orant ſacerdotes, tu nunquàm orabis? Et quoniam alij ieiunant, tu iugiter ebrius eris? Neſcis quòd non tam propter pauperes eleemoſynam Deus, quàm propter ipſos impendentes inſtituit?

Largè, abundanter, & copioſè dãdum.

Pſal. 111.

Luce 21.

Pſal 50.

Excuſatio diuitum.

Eleemoſynã Deus inſtituit, non tam propter pauperes, quam propter diuites.

33. LVCAE vndecimo: Nunc vos Phariſæi quod deforis eſt calicis, & catini, mundatis: quod autem intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina, & iniquitate. Stulti nónne qui fecit quod deforis eſt, etiam id, quod deintus eſt, fecit? Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam: & eccè omnia munda ſunt vobis.

34. HIERONYMVS epiſtolà centeſima quinquageſima ad Hedibiam quæſtione prima: Vis eſſe perfecta, & in primo ſtare faſtigio dignitatis? fac, quod fecerunt Apoſtoli: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & ſequere Saluatorem, & nudam ſolamq; crucem, nuda ſequaris, & ſola. Non vis eſſe perfecta, ſed ſecundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filijs, da propinquis. Nemo te reprehendit, ſi inferiora ſecteris: dummodò illam ſcias tibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: Hoc Apoſtolorum eſt, & virorum: mulierem autem nobilem non poſſe omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apoſtolum commonentem: Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: ſed ex æqualitate, veſtra abundantia, illorum ſuſtentet inopiam: vt & illorum abundantia, veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Quid ſi Scythiæ frigora ſint, & Alpinæ niues, quæ non duabus, & tribus tunicis, ſed vix pecudum pellibus repelluntur? Quidquid ergò corpori noſtro ſufficere poteſt, & humanæ ſuccurrere imbecillitati, quos nudos natura profudit, hoc vna appellanda eſt tunica: & quicquid in præſentibus alimentis neceſſarium eſt, hoc vnius diei victus appellatur. Vndè præceptum eſt: Non cogitetis de craſtino, hoc eſt, de futuro tempore. Et Apoſtolus: Habentes, inquit, victum, & veſtitum, his contenti ſimus. Si plus habes, quàm tibi ad victum veſtitumq; neceſſarium eſt: illud eroga, & in illo debitricem eſſe te noueris.

Ad perfectionẽ via ſuprema, omnia dare pauperibus.

2. via dare amicis omnia.

3 eleemoſynas dare de ſuis facultatibus ex eo quod ſupereſt.

1. Cor. 8.

Luc. 3

Matth. 6.

2. Tim. 6. Vide D. Thom. 2. 2. quæſt. 32. artic. 5. & 6.

35. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimoquinto: Sanè qui ſceleratiſſimè viuunt, nec curant talem vitam moresque corrigere, & inter ipſa facinora, & flagitia ſua eleemoſynas frequentare non ceſſant, fruſtrà ſibi ideò blandiuntur, quoniam Dominus ait; Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat, non intelligunt. Sed vt intelligant, attendant quibus dixerit. Nempe in Euangelio ſic ſcriptum eſt: Cùm loqueretur, rogauit illum quidam Phariſæus, vt prandere at apud ſe, & ingreſſus recubuit. Phariſæus autem cœpit intra ſe reputans dicere, quare non baptizatus eſſet ante prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Phariſæi quod deforis eſt calicis, & catini, mũdatis: quod autem intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina, & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit id quod foris eſt, etiam id quod intus eſt fecit? Videte vt etiam id quod intus eſt mũdum fiat. Veruntamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis. Itáne hoc intellecturi ſumus, vt Phariſæis non habentibus fidem Chriſti, etiam ſi non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & Spiritu ſancto, munda ſint omnia, tantùm ſi eleemoſynas dederint, ſicut iſti eas dandas putant: cùm ſint immundi omnes, quos non mundat fides Chriſti, de qua ſcriptum eſt, Mundans fide corda eorum: & dicat Apoſtolus; Immundis autem & infidelibus nihil eſt mũdum, ſed polluta ſunt eorum, & mens, & conſcientia? Quomodò ergò Phariſæis omnia munda eſſent ſi eleemoſynas darent, & fideles non eſſent? Aut quomodò fideles eſſent, ſi in Chriſtum credere, atque in eius renaſci gratia noluiſſent? Et tamen verum eſt quod audierant, Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis.

An ſine fide, & baptiſmo, vel pœnitentia mundet hominẽ eleemoſyna. Luc. 11.

Act. 15. Tit. 1.

Luc. 11.

36. ET capite ſeptuageſimoſexto: Qui autem vult eleemoſynam ordinatè dare, à ſeipſo debet incipere, & eam ſibi primùm dare. Eſt enim eleemoſyna opus miſericordiæ, veriſſimeq; dictum eſt; Miſerere animæ tuæ placens Deo. Propter hoc renaſcimur, vt Deo placeamus, cui meritò diſplicet, quod naſcendo contraximus. Hæc eſt prima eleemoſyna, quam nobis dedimus.

Nobis ipſis animæque noſtræ primùm danda eſt eleemoſyna. Eccli 30.

37. ET capite ſeptuageſimoſeptimo: Non ergò ſe fallant, qui per eleemoſynas quaslibet largiſſimas fructuum ſuorum, vel cuiuſque pecuniæ, impunitatem ſe emere exiſtimant, in facinorum ſuorum immanitate ac flagitiorũ nequitia permanendi: non ſolùm enim hęc faciunt, ſed ita diligunt, vt in eis ſemper optent tantùm ſi poſſint impunè verſari. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam: & qui odit animam ſuam, non eſt in eam miſericors, ſed crudelis. Diligendo eam quippe ſecundùm ſeculum, odit eam ſecundùm Deum. Si ergò vellet ei dare eleemoſynam, per quam munda illi eſſent omnia, odiſſet eam ſecundùm ſeculum, & diligeret eam ſecundùm Deum.

Pſal. 10.

38. IDEM ſermone trigeſimo de verbis Domini, capite ſecundo: Quomodò Phariſæis dicit, Date eleemoſynam, & eccè omnia munda ſunt vobis? Si audirent illum Phariſæi, & darent eleemoſynas, iam ſecundùm verbum eius munda illis eſſent omnia: quid opus eſſet vt crederent in eum? Si autem mundari non poſſent, niſi credẽtes in eum, qui fide mundat cor: quid eſt, Date eleemoſynas, & eccè omnia mũda ſunt vobis? Et capite tertio: Quid eſt, Facite eleemoſynam? Facite miſericordiã. Quid eſt, facere miſericordiam? Si intelligis, à te incipe. Quomodò enim es miſericors alteri, ſi crudelis

Luc. 11.

Eleemoſyna non mũdat non credentes, aut impœnitẽtes.

fis tibi? Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Prosequitur capite quarto: Facite veram eleemosynam. Quid est eleemosyna? Misericordia. Audi scripturam; Miserere animæ tuæ placens Deo. Fac eleemosynam, miserere animæ tuæ placens Deo. Mendicat à te anima tua, redi ad conscientiam tuam. Quicunque malè viuis, quicunque infideliter viuis, redi ad conscientiam; & ibi inuenis mendicantem animam tuam, inuenis egentem, inuenis pauperem, inuenis ærumnosam, inuenis fortè nec egentem, sed egestate obmutescentem. Nam si mendicat, esurit iustitiam. Quando inueneris animam tuam talem, intus in corde tuo illam fac priùs eleemosynam, da illi panem. Quem panem? Si Pharisæus interrogaret, diceret illi Dominus: Fac eleemosynam cum anima tua. Hoc enim illi dixit; sed ille non intellexit, quãdo illis enarrauit eleemosynas quas faciebant, & putabant latêre Christum, & ait illis; Noui quid facitis; decimatis mentam, & anethum, cuminum & rutam. Sed ego alias eleemosynas loquor: contemnitis iudicium, & charitatem. In iudicio & charitate fac eleemosynam cum anima tua. Quid est iudicium? Respice, & inueni; displice tibi, pronũcia in te. Et quid est charitas? Dilige Dominum Deum in toto corde tuo, & tota anima tua, & tota mente tua: Dilige proximum tanquàm teipsum, & feciſti misericordiam priùs cum anima tua, in conscientia tua. Hanc autem eleemosynam si prętermittis, da quantum vis, dona quantum vis, retrahe de fructibus tuis, non decimas, sed dimidias: nonem partes da, & vnam tibi dimitte: nihil facis, quando tecum non facis, & tecum pauperes.

Animę propriæ primum danda est eleemosyna. Eccli 30.

Matth. 23.

Iudicium & misericordiam facere ad eleemosynam animæ pertinet Matth. 22.

39. LVCAE capite duodecimo: Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis: quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

40. ITEM capite tertio: Et interrogabant eum (*Ioannem*) turbæ, dicentes: Quid ergò faciemus? Respondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.

41. MATTHAEI sexto: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est. Cùm ergò facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: vbi ærugo, & tinea demolitur: & vbi fures effodiunt, & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cęlo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.

42. CAPITE decimonono: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cęlo: & veni, sequere me. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomẽ meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

43. MARCI decimo: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus: & in sæculo futuro vitam æternam.

44. PRIORIS ad Timotheum sexto: Diuitibus huius sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) benè agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam.

45. LVCAE decimosexto: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergò in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis?

46. AVGVSTINVS sermone vigesimoquinto de verbis Domini, capite tertio: Diues & pauper duo sibi sunt contraria; sed iterùm duo sibi sunt necessaria. Nullus indigeret, si inuicem se supportarent: & nemo laboraret, si se ambo iuuarent. Diues propter pauperem factus est, & pauper propter diuitem factus est. Pauperis est orare, & diuitis erogare; Dei est pro paruis magna pensare. De misericordia eius parua, magna nascitur copia. Fœcundus est ager pauperum, citò reddit dominantibus fructum. Via cæli est pauper, per quam venitur ad patrem. Incipe ergò erogare, si non vis errare. Patrimonij tui, quo es ligatus, compedem in hac vita resolue, vt liberè ad cælum possis accedere. Abijce abs te diuitiarum onera, abijce vincula voluntaria, abijce anxietates, & tædia, quæ te pluribus in annis inquietant. Da petenti, vt possis ipse accipere: tribue pauperi, si non vis flammis exuri. Da in terra Christo, quod tibi reddat in cælo. Obliuiscere quod es, & attende quod futurus es. Præsens vita fragilis est, & in mortem procliuis. Nemo potest stare, sed omnes cogimur tranfire. Nolentes imus, inuiti eximus, quia mali fumus. Si autem ante nos aliquid mitteremus, non ad inane hospitium veniremus. Quod enim pauperi damus, ante nos præmittimus: quod autem rapimus, hic totum dimittimus.

Diues & pauper sunt sibi mutuò necessaria.

Pauper est via cæli.

47. SERMONE trigesimoquinto de verbis Domini, capite primo: Recens euangelica lectio admonuit facere amicos de mammona iniquitatis, vt eos, qui faciunt, recipiant, & ipsi sint in æterna tabernacula. Qui sunt, qui habebunt tabernacula æterna, nisi sancti Dei? Et qui sunt, qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna, nisi qui eorum indigentiæ seruiunt, & quod eis opus est, hilariter subministrant? Quando vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis. Minimi ergò qui sunt Christi? Hi illi sunt, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum, & quicquid habuerunt, pauperibus distribuerunt; vt Deo sine sęculi compede expediti seruirẽt, & ab oneribus mundi liberatos velut pennatos sursum humeros tollerent. Et capite secundo: Quod Hebræi dicunt mammona, Latinè diuitię vocantur. Vt ergò Latinè totum dicamus,

Lucæ 16.

Qui nos recipiant in æterna tabernacula. Matth. 25.

Minimi qui dicantur.

Luc. 16. cámus, hoc ait Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Facite vobis amicos de diuitijs iniquitatis. Hoc quidam malè intelligendo rapiunt res alienas, & aliquid indè pauperibus largiuntur, & putant ſe facere quod præceptum eſt. Dicunt enim, rapere res alienas, mammona eſt iniquitatis: erogare indè aliquid, maximè egentibus ſanctis, hoc eſt facere amicos de mammona iniquitatis. Intellectus iſte corrigendus eſt, immò de tabulis cordis veſtri omninò delendus eſt. Nolo ſic intelligatis. De iuſtis laboribus facite eleemoſynas; ex eo quod rectè habetis date. Non enim corrupturi eſtis iudicem Chriſtum, vt non vos audiat cum pauperibus, quibus tollitis. Nolite velle eleemoſynas facere de fœnore, & vſuris. Et capite tertio: Aſt Zacheus: Dimidium rerum mearum do pauperibus. Eccè quomodò currit, qui currit facere amicos de mammona iniquitatis. Et ne reus aliundè teneretur: Si cui aliquid tuli, ait, quadruplum reddam. Inflixit ſibi condemnationem, ne incurreret damnationem. Ergò qui habetis de malo, facite indè bonum. Qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Eſto bonus tu, qui bonũ facis de malo; & cùm cœperis boni aliquid facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui conuertuntur in bonum, tu autem remanes malus? Item capite quarto: Eſt quidè & alius intellectus, nec ipſum tacebo. Mammona iniquitatis, diuitiæ ſunt ſeculi omnes, vndecunque ſint. Vndecunq; enim congregentur, mammona iniquitatis eſt, id eſt, diuitiæ ſunt iniquitatis. Quid eſt, Diuitiæ ſunt iniquitatis? Pecunia eſt, quam nomine diuitiarum appellat iniquitas. Si enim veras diuitias quæris, aliæ ſunt. Talibus Iob nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat, & laudes Deo perditis omnibus rebus tanquàm gemmas pretioſiſſimas proferebat. Ipſæ ſunt veræ diuitiæ: Iſtę autem ab iniquitate appellãtur diuitiæ. Habes illas, non reprehendo: hæreditas venit, pater tuus diues fuit, & dimiſit tibi. Honeſtè acquiſiuiſti de iuſtis laboribus plenam domum habes, non reprehendo. Tamen etiam ſic noli illas dicere diuitias: nam ſi dicis illas diuitias, amabis illas. Et ſi amaueris illas, peribis cum illis. Perde, ne pereas; dona, vt acquiras; ſemina, vt metas. Has diuitias noli appellare, quia veræ non ſunt. Paupertate plenæ ſunt, & ſemper obnoxiæ calibus. Quales diuitiæ ſunt, propter quas latronem times, propter quas times ſeruum tuum, ne te occiſo auferat & fugiat? Si verè diuitiæ eſſent, ſecuritatẽ tibi darent. Et capite quinto: Ergò illæ ſunt verè diuitiæ, quas cùm habuerimus, perdere non poſſumus. Et ne fortè propter illas furẽ timeas, ibi erunt, vbi nullus auferat. Audi Dominum tuum: Theſaurizate vobis theſauros in cælo, quò fur non accedat. Tunc erunt diuitiæ, quando eas migraueris. Quandiù in terra ſunt, diuitiæ non ſunt. Sed diuitias vocat illas mundus, iniquitatis vocat Deus. Ideò mammona iniquitatis, quia diuitias illas vocat iniquitas.

De iuſtis laboribus eleemoſyna faciendâ. Non de vſuris, & iniuſtè acquiſitis eleemoſyna facienda, ſed reſtitutio. Luc. 19. Vide D. Tho. 2. 2. q. 32. artic. 7.

Mammona iniquitatis.

Iob 1. & 2.

Diuitiæ, licet iuſtè acquiſitæ, veræ diuitiæ non ſunt.

Quæ ſint veræ diuitiæ.

Matth. 6.

48. LVCAE ſexto: Date, & dabitur vobis: menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperefluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.

49. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Et conſilium in hoc do: hoc enim vobis vtile eſt, qui non ſolùm facere, ſed & velle cœpiſtis ab anno priore: nunc verò & facto perficite: vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita lit & perficiendi ex eo, quod habetis. Si enim voluntas prompta eſt, ſecundum id, quod habet, accepta eſt, non ſecundùm id, quod non habet. Non enim vt alijs ſit remiſſio, vobis autem tribulatio, ſed ex æqualitate. In præſenti tempore veſtra abũdantia illorum inopiam ſuppleat: vt & illorum abundãtia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, vt fiat æqualitas.

50. ET capite nono: Neceſſarium ergò exiſtimaui rogare fratres, vt præueniant ad vos, & præparent repromiſſam benedictionem hanc paratam eſſe ſic, quaſi benedictionem, non tanquàm auaritiam. Hoc autem dico: Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Vnuſquiſque prout deſtinauit in corde ſuo, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Potens eſt autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: vt in omnibus ſemper omnem ſufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum, ſicut ſcriptum eſt. Diſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti: & panem ad manducandum præſtabit, & multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum iuſtitiæ veſtræ: vt in omnibus locupletati abundetis in omnem ſimplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam miniſterium huius officij non ſolùm ſupplet ea, quæ deſunt ſanctis, ſed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino.

51. PRIORIS ad Timotheum quarto: Inepras autem, & aniles fabulas deuita: exerce autem teipſum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad modicum vtilis eſt: pietas autem ad omnia vtilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ.

52. AD Romanos duodecimo: Neceſſitatibus ſanctorum communicantes: Hoſpitalitatem ſectantes. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius.

53. IACOBI primo: Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem, hæc eſt: Viſitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo.

54. DANIELIS quarto: Quamobrem, rex, conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordijs pauperũ: forſitan ignoſcet delictis tuis.

55. PROVERBIORVM decimotertio: Redemptio animæ viri, diuitiæ ſuæ: qui autem pauper eſt, increpationem non ſuſtinet.

56. AMBROSIVS ſermone trigeſimo, & Maximus Epiſcopus ſermone primo de eleemoſynis: Dicit ſcriptura diuina: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum. Magna planè & cunctis ambienda ſententia, quæ hominibus penè iam mortuis, & peccatorum ſuorum incendio arefactis, rẽdituũ quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemoſyna, ſicut aqua intermortuis, ſuccus refrigerium areſcentibus infundatur, hoc eſt, vt miſeri homines, qui in mortem peccatis aruerant, ad veram eleemoſynis reuiuiſcãt, ſitiq; illis miſericordia fons ſalutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flammas, quas ſibi peccando [illegible] ſtinguant, atque vt [illegible] commercio, qui pecuniam quondam [illegible] vt adulterium perpetraret, nunc [illegible] eroget vt adulter eſſe iam deſinat, & [illegible] quodãmodò innocentiam, qui ſibi [illegible] aliquando peccatũ. Dicit quem Dominus ad diſcipulos ſuos: Date eleẽ-

Eccli. 3. Peccatorum remedium eleemoſyna.

Luc. 11.

mosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Quanuis ergò pollutus, quanuis multis criminibus circumseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim eleemosyna, quod auaritia polluebat, & maculã, quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergò quæ sit misericordiæ gratia, quæ vna & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum.

Misericordiæ operibus anima purgatur.

57. ITEM sermone trigesimoprimo, & Maximus sermone secundo de eleemosynis: Mundius planè misericordia, quàm puteus detergit maculas: quia putet aqua, tantùm corporis cutem abluit, misericordiæ autem bonitas, animæ interna purificat. Et sub finem: Ita igitur eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergò eleemosyna quodam modo animatum aliud est lauacrum, vt si quis fortè post baptismum humana fragilitate deliquerit, superfit ei vt iterùm eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus: Date eleemosynam, & eccè omnia munda sunt vobis. Nisi quòd, salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna, quàm lauacrum. Lauacrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur. Eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Hi ergò duo misericordiarum fontes sunt, qui & vitã tribuũt, & peccata condonant. Qui verunq; custodierit, regni cœlestis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad misericordiæ se fluenta contulerit, & ipse misericordiam consequetur.

Eleemosyna aliud quodãmodo est lauacrum animarum. Luc. 11.

58. IDEM in libro de Elia & ieiunio, capite vigesimo: Habemus etiam plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es, redimete operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia. Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio viri, diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et veneno frequenter antidoto temperatur, hoc est, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita seruatur. Fac & tu, quasi bonus dispensator, de instrumento auaritiæ, subsidium misericordiæ, sinceritatis gratiam, de corruptionis illecebra.

Eleemosynis peccata redimuntur, & redimuntur.

Tob. 12. Prouer. 13. Luc. 16.

59. LEO Magnus sermone primo de collectis: Multis diuinarum scripturarum testimonijs edocemur, quantum eleemosynarum meritum, & quanta sit virtus. Certum est enim, vnumquemq; nostrũm animæ suæ benefacere, quoties misericordia sua inopiæ succurrit alienæ. Prompta ergò & facilis, dilectissimi, apud nos largitas esse debet, si credimus sibi vnumquemque id præstare, quod indigentibus tribuit. Thesaurum enim suum condit in cælo, qui Christum pascit in paupere. Benignitatem itaque in hoc, & dispensationem diuinæ pietatis agnosce. Idcirco enim te abundare voluit, vt per te alius non egeret, & per ministerium operis tui, pauperem ab egestatis labore, teque à peccatorum multitudine liberaret. O mira prouidentia & bonitas creatoris, vt vno facto, duobus vellet esse succursum.

Eleemosynarum vtis, & meritum.

60. SERMONE secundo: Scientes præter illud regenerationis lauacrũ, in quo vniuersorũ ablutæ sunt maculæ peccatorum, hoc remediũ infirmitati humanæ diuinitùs esse donatum, vt si quid culparum in hac terrena habitatione contrahitur, eleemosynis deleatur: Eleemosynæ enim opera charitatis sunt, & semus quòd charitas operit multitudinem peccatorum.

Eleemosyna vltimus alter baptismus est.

1. Pet. 4.

61. SERMONE tertio: Et si non est omnium æqualis facultas, debet esse par pietas: quoniã fidelium largitas, non de muneris pensatur pondere, sed de beneuolentiæ quantitate. Habeant in hoc misericordiæ commercio etiam pauperes lucrum, & ad sustentationem egentium, de quantacunq; substantia, aliquid, quod eos non contristet, excerpant. Sit diues munere copiosior, dum pauper animo non sit inferior. Quanuis enim maior speretur reditus de maiore semente, potest tamen de exigua satione multus fructus prouenire iustitiæ. Iustus enim est iudex & verax, qui neminem fraudat mercede meritorum.

Largitas fidelium, non ex quantitate muneris æstimatur.

Mercede meritorum nemo fraudatur.

62. SERMONE quarto: Misereantur pauperum, qui sibi volunt parcere Christum. Faciles sint in alimenta miserorum, qui cupiunt ad societatem peruenire fidelium. Non sit vilis homini homo, nec in quoquam despiciatur illa natura, quam rerum conditor suam fecit. Cui enim laborãtium licet negare, quod Christus sibi profitetur impendi? Iuuatur conseruus, & gratiam refert Dominus. Cibus egeni, regni cœlestis est pretium: & largitor temporalium, hæres efficitur æternorum. Vndè autem exigua ista impendia, tanta æstimari taxatione meruerunt, nisi quia pondera operum, charitatis lance pensantur, & quum amatur ab homine, quod Deus diligit, meritò in eius ascẽditur regnum, in cuius tranfitur affectum? Beatus q; intelligit super egenum & pauperẽ. Ad quem intelligendum, dilectissimi, solita benignitate vigilandum est, vt quem modestia tegit, & verecundia præpedit, inuenire possimus. Sunt enim qui palàm poscere ea, quibus indigent, erubescunt, & mâlunt miseria tacitæ egestatis affligi, quàm publica petitione confundi. Intelligendi ergò isti sunt, & ab occultata necessitate subleuandi, vt hoc ipso amplius gaudeant, quum & paupertati eorum consultum fuerit, & pudori. Rectè enim in egeno, & paupere, ipsius Iesu Christi Domini nostri persona sentitur, qui cùm esset diues, sicut dicit Apostolus, inops factus est, vt nos sua paupertate ditaret. Et ne deesse nobis sua præsentia videretur, ita humilitatis, & gloriæ suæ temperauit mysterium, vt quem regem & Dominum in maiestate patris adoramus, eundem in suis pauperibus pasceremus, liberandi ab hoc in die mala à damnatione perpetua, & pro intellecti pauperis cura, regni cœlestis consortijs inferendi.

Operum pondera, charitatis lance pensantur.

Psal. 40. Quid sit intelligere super egenum & paupertem.

2. Cor. 8.

63. SERMONE quinto de collectis: Non solùm spiritales opes, & dona cælestia Deo donante capiũtur, sed etiam terrenæ, & corporeæ facultates, ex ipsius largitate proueniunt, vt meritò rationem eorum quæsiturus sit, quæ non magis possidenda tradidit, quàm dispensanda commisit. Muneribus igitur Dei iustè, & sapienter vtendum est, ne materia boni operis, fiat causa peccati. Nam diuitiæ quidem, quantum ad ipsas species earum atque substantias pertinet, bonæ sunt, & humanæ societati plurimum prosunt, cùm à beneuolis habentur & largis, nec illas aut luxuriosus prodigit, aut auarus abstrudit, vt tam pereant malè conditæ, quàm insipienter. Sed fortè sunt aliqui diuitũ, qui licet nullis largitionibus pauperes Ecclesiæ soleant adiuuare, alia tamen mandata Dei custodiunt, & inter diuersa fidei, & probitatis merita, veniaiter sibi æstimant vnam deesse virtutem. Verùm hæc tanta est, vt sine illa cæteræ, etsi sint, prodesse non possint. Quãuis enim quis fidelis sit, & castus, & sobrius, & alijs moribus ornatus insignibus, misericors ta-

Facultates diuitibus non tã possidendæ, quàm dispẽsandas commisit Deus.

Diuitiæ per se malæ nõ sunt.

Sine misericordię virtute, cæteræ prodesse nõ possunt.

Matth. 5. cors tamen si non est, misericordiam non meretur. Ait enim Dominus: Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Illo magno summoque iudicio tanti æstimabitur, vel largitatis benignitas, vel tenacitatis impietas, vt pro plenitudine omnium virtutum, & pro summa omnium commissorum, & per vnum bonum isti introducantur in regnum, & per vnum malum illi mittantur in ignem æternum. Nemo igitur, dilectissimi, de vllis sibi bonæ vitæ meritis blandiatur, si illi defuerint opera charitatis: nec de sui corporis qualitate securus sit, qui nulla eleemosynarum purificatione mundatur. Eleemosynæ enim peccata delent, mortem perimunt, & pœnam perpetui ignis extinguunt. Sed qui ab earum fructu fuerit vacuus, erit ab indulgentia retribuentis alienus, dicente Salomone: Qui obturat aures ne audiat imbecillem, & ipse vocabit Dominum, & non erit qui exaudiat eum. Vndè & Tobias filium suum præceptis pietatis instituens: Ex substantia, inquit, tua fac eleemosynam, & noli auertere faciem tuam ab vllo paupere: ita fiet, vt nec à te auertatur facies Dei. Hæc virtus omnes facit vtiles esse virtutes, quæ ipsam quoque fidem, ex qua iustus viuit, & quæ sine operibus mortua nominatur, sui admixtione viuificat. Quia sicut in fide operum ratio est, ita in operibus fidei fortitudo. Dum ergò tempus habemus, sicut ait Apostolus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus. Præsens itaque vita tempus est sationis, & retributionis tempus est messis, quando vnusquisque seminum fructus secundùm sationis suæ percipiet quantitatem. De prouentu autem istius segetis nemo falletur, quia animorum ibi magis, quàm impendiorum mensura taxabitur: & tantum reddent exigua de exiguis, quantum magna de magnis.

Quàm æstimabitur misericordia in hoc iudicio.

Peccata delent, & pœnam perpetui ignis extinguunt eleemosynæ. Prouerb. 21.

Tob. 4.

Iacob. 2.

Galat. 6.

Animorum magis quàm impendiorum mensura taxabitur.

63. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaquinta in Acta Apostolorum: Nunc autem & nos, & pauperes fame laboramus, nam illi quidem necessario alimento egent, nos verò rarissimè misericordiæ sumus dediti. Hoc autem alimento, nullum magis necessarium. Nihil pulchrius, nihil suauius anima, quæ sic pascitur, omni superior est morbo, omni fame, omni intemperie & ægritudine, nullus illam poterit rapere, sed sicut adamantinum corpus, nec ferrum cædere valet, nec aliud quiddam; ita & animam ob eleemosynam confirmatam nihil tollere potest. Quid enim, dic oro, hanc rapere vnquàm possit? Paupertas? minimè. Habitat enim in regalibus promptuarijs. Num latro & fur? sed illos parietes nullus perfodere valet. Num vermis? sed etiam hoc incommodo superiorem habet thesaurum. Num inuidia & odium? sed neque ab illis capitur. Num calumniæ & insidiæ? neque illæ. Indepræda bilis enim thesaurus est, sed fœdum fuerit, si hæc sola demonstrâro quæ eleemosynæ accidunt, & non contraria. Non enim ab inuidentia solùm libera est, sed etiam multa benedictione fruitur, etiam ab his, quibus non est benefactum. Nam quemadmodùm crudeles, ac inhumani, non eos duntaxat habent aduersarios, quos afflixerunt, sed etiam eos, qui nihil passi illis cõdolent; nã & isti accusant & vituperant: sic qui multa bona fecerunt, nõ solùm eos quibus benefecerunt, sed etiam eos quibus nullum beneficiũ impenderunt, inueniunt laudatores. Quid dicam liberos ab inuidia & insidiatoribus, & latronibus, & parietum effractoribus? Nõ hoc solùm bonum habet, sed adhuc cum eo quòd non imminuũtur, crescunt etiam opes, & multiplicantur. Quid Nabuchodonozore turpius? quid deformius? quid iniquius? Impius homo erat, plurima signa, & iudicia vidit, & noluit resipiscere, sed seruos Dei in caminum iniecit, & postea adorauit. Quid igitur propheta? Rex, ait, consilium meum placeat tibi: peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationibus pauperum: forsan erit venia delictis tuis. Hoc sic dixit, non ambigens: valdè enim persuasum erat prophetæ. sed volẽs illum amplius terrere, & cogere vt hoc faciat. Si enim affirmando hoc dixisset, negligentior factus esset ille. Ita & nos tunc maximè quosdam vrgemus, quando dicimus, obsecra illum: & non adijcimus omninò auditurum, sed fortè auditurum. Metus enim à dubitatione profectus, magis impellit: & propter hoc, certum & manifestum istud non fecit. Quid dicis? tantisne impietatibus erit venia? Etiam, non est peccatum quod non possit purgare eleemosyna, quodve nõ possit extinguere. Omne peccatum infra illam stat. Remedium est ad omne vulnus vtile. Quid publicano deterius? omnis iniustitiæ fomes est auaritia, sed hanc omnem abluit Zachæus. Vide quomodò Christus hoc monstrat, dum curauit & marsupium habere & portare ea, quæ immittebantur. Paulus autem dicit: Tantùm vt memores pauperum essemus. Et per omnem vbique scripturam super hac re sermo est. Pretium animæ viri, inquit, diuitiæ propriæ. Et Christus: Si vis perfectus esse, vende tuas facultates, & da pauperibus, & veni, sequere me. Hæc meritò perfectio est.

Animæ misericordi nihil pulchrius & suauius.

Eleemosynæ præstantia.

Matth. 19.

Cur dixit Daniel, Forsitan Deus ignosceret delictis tuis.

Dan. 4.

Nõ est peccatũ, quod non possit purgare eleemosyna, Luc. 18. & 19.

Ioan. 12.

Galat. 2.

Prouerb. 16. Matth. 19.

65. ECCLESIASTICI tertio: Ignem ardentem extinguit aqua; & eleemosyna resistit peccatis: & Deus prospector est eius qui reddit gratiam: meminit in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamentum.

66. AMBROSIVS sermone decimoquinto: Si mulierculæ solent aliquas susceptura, maculas vestium suarum aqua diluere, cur non magis nos accepturi nacalem Domini, maculas animarum nostrarum fletibus abluamus? Et illæ quidem si adeò infectæ, & obscuræ sordibus fuerint, vt maculas sola aqua nõ purget, adducunt mollitiem olei, saponis etiam acrimoniam: nos quoque si tam graue peccatum fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamq; ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Prophera: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Magna ergò est eleemosyna, quæ ardentium crimi num globos, benevolentiæ suę fonte refrigerat, & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum: vt quanuis offensus Deus, quanuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodò, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodemque homine, nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus: iudex noster est, cũ peccamus. Compellitur ergò operibus nostris Dominus, vt nobis suam misericordiam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur.

Nullum est tam graue delictum, quod non purgetur abstinentia, & eleemosynis extinguatur. Eccli. 3.

Cogitur quodãmodò à nobis Deus operibus nostris.

Matth. 11.

67. CHRYSOSTOMVS homilia trigesimaquarta in Genesin: Hîc erudiamur, vt magna in dandis eleemosynis largitate vtamur,

Peccatorũ remissio obtinetur eleemosynis.

quòd datis paruis, adipiſcamur magna. Quomodò enim paria ſunt, dic obſecro, dare parum argenti, & obtinere peccatorum remiſſionem? paſcere eſurientem, & in die illa horribili fiduciam aſſequi, & audire verba nulli regno cõferenda: eſurui, & dediſtis mihi quod comederem? Num qui tibi tantam rerum dedit vbertatem, potuit & illius inopiam leuare & ſolari? Hac de cauſa reliquit illum inopia vexari, vt & ipſe patientia multum mercedis acquireret, & tu per eleemoſynam tibi fiduciæ materiam illuc præmitteres. Vidiſti miſericordiam Domini, quomodò propter noſtram ſalutem diſpenſat omnia. Itaque dum cogitas, quòd propter te, & propter tuam vtilitatem, ille cum inopia conflictans fame perit, ne abſque miſericordia tranſeas, ſed eſto fidelis corũ, quæ tibi à Domino conceſſa ſunt, bonorum diſpenſator, vt adiutus illius penuria, tibi ſupernam conciliet gratiam. Et glorifica Dominum tuum, quòd propter te, & propter ſalutem tuã permittat illum in paupertate verſari, vt tibi via pateat, per quam peccata poſſis abluere: & diſpenſatis benè ijs, quę à Domino tibi ſunt cõceſſi, laudes illas mereare, quæ omnem ſermonem, & rationem tranſcendunt. Audies enim: Euge ſerue bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: ingredere in gaudium Domini tui. Talia animaduertentes, ita reſpiciamus pauperes, quaſi operarios, qui occaſiones ſalutis dare nobis poſſunt, & eis largiter, hilariq́ue prompti tudine cõmunicemus, nunquàm renuentes dare, ſed magna lenitate cum eis colloquentes, & multam manſuetudinem declarantes. Inclina, inquit, pauperi aurem tuam, & reſponde ei pacificè in mititate, vt & antequàm des, verborum clementia deiectum eius animum erigas. Adeò etiam verbũ animam roborare, conſolationemq́ multam afferre ſolet. Igitur non tantùm attendẽtes eum qui accipit, in dandis eleemoſynis ſimus liberales: ſed ratiocinantes potiùs quis ille ſit, qui ea, quæ in pauperem collocata, vt ſibi facta vindicet, & pro datis ſolutionem polliceatur. Atque ita animo illum intuẽtes, magna promptitudine dare ſtudeamus, & largam, dum adhuc tempus eſt, ſementem faciamus, vt & vberim metamus. Nam qui ſeminat parcè, inquit, parcè & metet. Manu igitur minimè parca, ſemina illa bona ſpargamus, vt ſuo tempore multum metamus. Nunc enim ſeminãdi tempus eſt, quod ne prætereamus, obſecro: vt in die retributionis prõijs quæ hic ſeminauimus, fructus percipiamus, & Domini miſericordiam aſſequamur. Nullum enim omninò aliud bonum ſic poterit reſtinguere peccatorum noſtrorum incendium, vt eleemoſynæ largitas: iſta & peccatorum noſtrorum abolitionem operatur, & magnam nobis fiduciam conciliat: & præparat, vt ineffabilibus illis bonis fruitur hæ liceat.

Peccata abluenda via.

Matth. 25.

Benignitas & clementia in pauperes.

Eccli 3.

2. Cor. 9.

Incendium peccatorum reſtinguit eleemoſynæ largitas.

68. PROSPER in libro de promiſſionibus & prædictionibus Dei parte ſecunda, capite ſeptimo: Scribis & Phariſæis ſingulare ſacrificiũ obtendit, dicens: Veruntamen dico vobis, date eleemoſynam, & eccè vobis munda ſunt omnia. O quàm breue compendioſumq́ue ſacrificium, quod intrinſecus atque extrinſecus, totumq́ hominem mundat. Eleemoſyna à morte liberas, & ipſa purgat peccata. Eleemoſyna munus bonum eſt omnibus facientibus eam coram ſummo Deo. Hæc eſt quæ perpetuos ignes extinguit: hæc eſt quę reſiſtit peccatis. Hęc eſt quæ Chriſtum paſcit eſurientem in paupere: hæc veſtit nudum: hęc viſitat infirmum: hęc peregrinum hoſpitio accipit: hæc, quæ omnem anguſtiam carceris tollit: hæc omnem inopiã finit: hæc diuitibus confert remedia: hęc vitam æternam comparat: hæc fœnerat Deum: hæc continet regnum cælorum: hæc eſt quæ diſcernit agnos ab hœdis: hæc eſt quæ ad dexteram collocat iudicis; hæc angelis ſociat: hæc ex ſaruis filios Dei fieri præſtat. Concurrite omni ex genere peccatores: concurrite omnes ex vitijs erroribuſq́ leproſi: concurrite omnes quolibet flagitio maculati atque immundi pœnitentes voluntesq́: concurrite ad tam magnum, compendioſum, vtileq́ ſacrificium, cum omni lætitia offerentes. Hilarem enim datorem diligit Deus. Prout quiſque quod offerat habuerit, hoc offerat munus. Quod ita noſter princeps ſacerdotum inſtituit, acceptoq́ue præ omnibus eſſe mandauit, vt vſque ad duo minuta, calicemq́ aquæ frigidę menſuras huius perduxerit ſacrificij: pacem promittens, & ſi hæc deſunt, hominibus bonæ voluntatis.

Magnum, vtile & compendioſum ſacrificium. 2. Cor. 9.

Marc. 12.

Matth. 10.

Luc. 2.

69. TOBIAE duodecimo, vt in textu.

70. ET capite quarto, vt ſuprà teſtimonio tertio.

71. ISAIAE primo: Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis: quieſcite agere peruerſè, diſcite benefacere: quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur: & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.

72. PROVERBIORVM decimoquinto: Conturbat domum ſuam qui ſectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet. Per miſericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autẽ Domini declinat omnis à malo.

73. ET decimoſexto: Miſericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur à malo.

74. ITEM capite decimo: Odium ſuſcitat rixas: & vniuerſa delicta operit charitas.

75. PRIORIS Petri quarto: Ante omnia, mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum.

76. IACOBI quinto: Fratres mei, ſi quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: ſcire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

77. MATTHAEI decimo, vt in textu.

78. GREGORIVS homilia quinta in Euangelia: Exteriora noſtra Domino quamlibet parua ſufficiunt: cor nanque, & non ſubſtãtiam penſat. Nec perpendit quantum in eius ſacrificio, ſed ex quanto proferatur. Nam ſi exteriorem ſubſtantiam perpendamus, eccè ſancti negociatores noſtri perpetuam angelorum vitam, datis retibus & naui, mercati ſunt. Aeſtimationem quippe pretij rectè non habet: ſed tamen regnum Dei tantum valet, quantum habes. Valuit nanque Zachæo dimidium ſubſtantiæ: quia dimidium aliud, ad hoc quod iniuſtè abſtulit, reſtituendum in quadruplum reſeruauit. Valuit Petro & Andreæ dimiſſis retibus & naui. Valuit viduæ duobus minutis. Valuit alteri calice aquæ frigidæ. Regnum itaque Dei, vt diximus, tantum valet, quãtum habes. Penſate igitur fratres, quid vilius, cũ emitur: quid carius, cùm poſſidetur? Sed fortaſsè nec calix aquæ frigidæ ſupperit qui indigenti præbeatur: etiam tunc ſecuritatem nobis promittit ſer-

Eleemoſynæ vitam largiuntur.

Luc. 11.

Tobiæ 4.

Matth. 25.

Voluntas bona & animus potius ſpectatur, quàm eleemoſynæ quantitas.

Luc. 19.

Matth. 6. Lucæ 21. Matth. 10.

Regnũ Dei tantum valet, quantum habes.

tle sermo diuinus. Redemptore etenim nato, cæli ciues ostenti sunt, qui clamarent: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ante Dei nanque oculos nunquam est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Hinc etenim Psalmista dicit: In me sunt, Deus, vota tua: quæ reddam laudationes tibi. Ac si apertè dicat: Etsi exterius munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen inuenio, quod in ara tuæ laudis impono: quia qui nostra datione non pasceris, oblatione cordis melius placaris. Nihil quippe offertur Deo ditius, voluntate bona.

Luc. 2.

Psalm. 55.

Nihil ditius bona voluntate offertur Deo.

79. AMBROSIVS in libro de viduis: Non professione, sed merito videtur vnaquæque præstare; & hospitalitatis apud Deum gratiam non perire, qui potum aquæ frigidæ, sicut in Euangelio ipse memorauit, præmio æternitatis remuneret amplissimo, & farinæ breuis, oleique mensuram indeficienti affluentium copiarum vbertate compenset. Et postea: Liberalitas non cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu. Denique Dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum est: Vidua hæc plus omnibus misit. In qua moraliter Dominus instituit vniuersos, ne quis à collatione ministerij, paupertatis pudore reuocetur: nec sibi diuites blandiantur, quòd plus videantur conferre quàm pauperes. Vberior est enim nummus è paruo, quàm thesaurus è maximo: quia non quantum detur, sed quantum relideat, expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui sibi nihil relinquit. Quid tu diues egeni comparatione te iactas, & cùm tota onereris auro, pretiosam per humum trahens vestem, quasi inferior tuis & parua diuitijs, honorari desideras, quia inopem collatione vicisti? Et flumina superfluunt, cùm redundant: gratior tamen haustus è riuulo est. Spumant & musta, dum feruent, nec damnum putat agricola quod defluxerit. Gementibus areis dum cæditur messis, frumenta defolliunt: sed deficientibus messibus non deficit hydria de farina, & plena olei testa desudat. Exinaniuit tamen dolia diuitum ficcitas, cùm viduæ pauxillulum olearium redundaret. Non ergò quid fastidio expuas, sed quantum deuotione conferas, æstimandum est. Denique nulla plus tribuit, quàm illa, quæ de filiorum alimentis pauit Prophetam. Et idcò quia nulla plus contulit, nulla plus meruit.

Ex affectu & animo iudicatur liberalitas.

Matth. 10.

Luc. 21.

3. Reg. 17.

80. LEO Magnus sermone quarto de Quadragesima: Non timeatur inter opera misericordiæ terrenarum diminutio facultatum. Semper diues est Christiana paupertas, quia plus est quod habet, quàm quod non habet. Nec pauet in isto mundo indigentia laborare, cui donatum est, in omnium rerum Domino omnia possidere. Operantibus ergò quæ bona sunt, non est omninò metuendum, ne eis desit facultas operandi; quum & in duobus nummis euangelicæ illius viduæ fit laudata deuotio, & pro calice aquæ frigidæ præmium habeat gratuita largitio. Ex affectibus enim piorum, benignitatis mensura taxatur; & nunquam eum miserendi efficacia deserit, in quo misericordia ipsa non deficit. Experta est hoc vidua de Sarepta.

Luc. 21. Matth. 10. Marc. 12.

Ex affectibus benignitatis mensura taxatur. 3. Reg. 17.

81. ET sermone sexto: Rationabilibus sanctisque ieiunijs nulla vtilius, quàm eleemosynarum, opera copulantur, quæ vno misericordiæ nomine, multas laudabiles pietatis continent actiones, vt omnium fidelium pares animi esse possint etiam inter impares facultates. Dilectio enim, quæ simul Deo hominique debetur, nullis vnquam impeditur obstaculis, vt non ei semper bene velle sit liberum. Dicentibus quippe angelis, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: non solùm virtute beneuolentiæ, sed etiam pacis bono beatus efficitur, quicunque alijs quacunque miseria laborantibus, charitate compatitur. Latissima enim sunt opera pietatis, quæ ipsa sui varietate id veris conferunt Christianis, vt in distributione eleemosynarum, non solùm diuites & abundantes, sed etiam mediocres & pauperes, suas habeant portiones: & qui largitatis sunt viribus inæquales, mentis tamen affectione sint similes. Nam cùm sub oculis Domini multi in gazophylacio ex opulentia sua multa conferrent, vidua quædam duos intulit nummos, & tali Iesu Christi testimonio meruit coronari, vt in tam paruo muneris modo, omnium fuerit collationi condigna præferri: quia inter magna eorum dona, quibus multa residebant, illius quod fuit exiguum, fuit totum. Si verò aliquis tantæ paupertatis coarctatur angustijs, vt nec ad duo æra inopi impartienda sufficiat, habet in præceptis Domini, vnde impleat bonæ voluntatis officium. Siquidem qui sitienti pauperi calicem aquæ frigidæ miniſtrârit, mercedem est sui operis adepturus: tanta seruis suis Domino ad obtinendum regnum suum præparante compendia, vt etiam præbitio aquæ, cuius vsus gratuitus atque communis est, præmio non careret. Quod ne vlla includeret difficultas, de aqua frigida forma est proposita pietatis, ne putaret se mercede carituram, cui de calefactione potus lignorum impendium defuisset. De quo tamen calice frustrà non admonet Dominus, vt in nomine ipsius præbeatur: quia hæc, quæ per se sunt vilia, fides efficit pretiosa: & quæ ab infidelibus ministrantur, & si fuerint sumptu magna, omni tamen iustificatione sunt vacua.

Bona voluntas. Luc. 2.

Luc. 21. Marc. 12.

Matth. 10.

Fides efficit pretiosa, quæ per se sunt vilia.

82. ITEM sermone sexto de ieiunio decimi mensis: Efficacissima est ad exorandum Deum postulatio, cui pietatis opera suffragantur. Quoniam qui suum ab inope non auertit animum, citò ad se Domini conuertit auditum, dicente Domino: Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Dimittite, & dimittetur vobis. Quid hac iustitia benignius? Quid hac retributione clementius, vbi sententia iudicaturi, in potestate ponitur iudicandi? date, inquit, & dabitur vobis. Quàm citò diffidentiæ solicitudo, & auaritiæ est amputata cunctatio, vt quod reddituram se promittit veritas, secura expendat humanitas. Constans esto Christiane largitor: da quod accipias, sere quod metas, sparge quod colligas. Noli metuere dispendium, noli de dubio suspirare prouentu. Substantia tua, cùm bene erogatur, augetur: & concupiscere iustum misericordiæ lucrum, æterni quæstus est sectari commercium. Munerator tuus vult te esse munificum, & qui dat vt habeas, mandat vt tribuas, dicens: Date, & dabitur vobis. Amplectenda est tibi promissionis istius gratulanda conditio. Quanuis enim non habeas, nisi quod acceperis, non potes tamen non habere, quod dederis. Qui ergò pecunias amat, & multiplicare opes suas immodicis optat augmentis, hoc potius sanctum fœnus exerceat, & hac vsurarum arte discat.

Luc. 6.

83. MATTHÆI quinto, 84. IACOBI secundo, vt in textu.

85. PROVERBIORVM vigesimoprimo: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

XII.

Quibus exemplis Eleemosynæ virtus & fructus declaratur?

In ſacris quidem literis Abraham,[a] & Lot propter hoſpitalitatem & Deo placuiſſe, & Angelos[b] hoſpitio excepiſſe dicuntur.[c] Tobiæ & [d] Centurionis eleemoſynæ tantum valuerunt, vt in memoriam aſcenderint in conſpectu Dei, & non ſolùm teſtes, ſed etiam collaudatores habuerint ſanctos Angelos. Zachæus Chriſti verbis permotus, & ex principe publicanorum ſpeculum miſericordiæ factus, dimidium bonorum dat pauperibus, & mox Abrahæ filius à Chriſto ipſo[e] pronunciatur. Tabitha,[f] vt plena operibus bonis & eleemoſynis, quas viduis præſertim faciebat, à Luca celebratur. Sic pię matronæ laudem habent in[g] Euangelio ſingularem, quę cum Magdalena & Martha Chriſto Domino, eiuſque pauperibus diſcipulis liberaliter de ſuis facultatibus inſeruiebant. Et de[h] Laurentio Leuita & martyre iuſtiſſimè canitur: [i] *Diſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.*

a Geneſ.18.a 19.a

b Hebr.13.a

c Tob.12.c.d

d Actor 10.a Exempla Ioannis Eleemoſynarii & aliorū vide apud Leontium in eius vita: Martini apud Sulpitium: Paulæ apud Hieronym. epiſtol. 22. cap. 7. Paulini apud Turonenſ. de gloria Confeſſ. cap. 7. & apud Gregor. 3. dialog. c. 3. Tiberii apud Turonenſ. lib. 5 hiſtor. Franc. c. 19. Bened. apud Gregor. 2. dialog. c. 8. & 29. Martyrij apud eundem homil. 30 in euang. Gregor. apud Ioan. Diac. lib. 1. vitæ eius cap. 10. & lib. 2. c. 21. & 23. Oſualdi apud Bedam hiſtor. Angl. lib. 3. cap. 6.

e Lucæ 19.a b

f Actor 9.f g Vide etiam Pratum Spirituale Sophronij cap. 175. 185. 195. & 201.

g Lucæ 8.a & 10.g Ioan. 12.a 3. Reg. 17.b c d 4. Reg. 4.b c f

h Ambroſ. lib. 2 offic. cap. 28.

i Pſalm. 111. b Chryſoſtom. homil. 55. in Geneſ.

TESTIMONIA.

1. Genesis decimooctauo: Apparuit autem ei (*Abraham*) Dominus in conualle Mambre ſedenti in oſtio tabernaculi ſui in ipſo feruore diei. Cumque eleuaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum: quos cùm vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio tabernaculi, & adorauit in terram. Et dixit: Domine, ſi inueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruum tuum: ſed afferam pauxillum aquæ, & lauate pedes veſtros, & requieſcite ſub arbore. Ponamque buccellam panis, & confortate cor veſtrum, poſtea tranſibitis: idcircò enim declinaſtis ad ſeruum veſtrum. Qui dixerunt: Fac vt locutus es. Feſtinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria ſata ſimilæ commiſce, & fac ſubcinericios panes, &c.

2. Et capite decimonono: Veneruntque duo Angeli Sodomam veſpere, ſedente Lot in foribus ciuitatis. Qui cùm vidiſſet eos, ſurrexit, & iuit obuiam eis: adorauitque pronus in terram, & dixit: Obſecro, Domini, declinate in domum pueri veſtri, & manete ibi: lauate pedes veſtros, & manè proficiſcemini in viam veſtram. Qui dixerunt: Minimè, ſed in platea manebimus. Compulit illos oppidò vt diuerterent ad eum: ingreſſiſque domum illius fecit conuiuium, & coxit azyma: & comederunt, &c.

3. Ad Hebræos decimotertio: Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hoſpitalitatem nolite obliuiſci, per hanc enim latuerunt quidam, angelis hoſpitio receptis.

4. Tobiae duodecimo: Quando orabas cum lachrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. Et capite primo: Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem ſuam, & conſolabatur eos, diuidebatque vnicuique, prout poterat, de facultatibus ſuis: eſurientes alebat, nudiſque veſtimenta præbebat, & mortuis atque occiſis ſepulturam ſolicitus exhibebat.

6. Actorum decimo: Vir autem quidam erat in Cæſarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religioſus, ac timens Deum cum omni domo ſua, faciens eleemoſynas multas plebi, & deprecans Deum ſemper: is vidit in viſu manifeſtè, quaſi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad ſe, & dicentem ſibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid eſt, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei, &c.

EX PATRIBVS EXEMPLA.

7. Leontius Epiſcopus Neapoleos inſulæ Cypri, in vita S. Ioannis Eleemoſynarij patriar- Vide authoris commendano-

nem in 2. ſynodo Nicena, actione 4.

triarchæ Alexandrini: Humilis Zacharia, (inquit patriarcha ad miniſtrum ſuum) eſto miſericors, & verbum promiſſionis habe ex Deo per infirmitatem meam, quia neque in vita mea, neque poſt mortem deerit tibi Deus: quod ſeruat vſque hodie. Multas enim benedictiones mittit ei Deus, ſed non dimittit quidquam, quod non ſtatim det pauperibus, propemodum conſtringens, & in nihilum redigens domum ſuam. Multoties in exultatione inuenerunt eum quidam, dicentem Deo: Sic ſic, aut tu mittendo, aut ego diſpergendo, videbimus quis vincat. Liquet enim quoniam tu diues Domine, & vitæ noſtræ miſerator es. Porrò autem quando iuxta euentum non habet, ad horam aliquid quod det à ſe petenti, contriſtatus, dicit ad tabernarium, aut negociatorem, Da mihi vnum tremiſſem, id eſt, tertiam partem ſolidi aurei, & ſeruiam tibi vno menſe, vel duobus, vt vis, & vbi vis, quoniam eſuriunt valdè, qui in domo mea ſunt. Et ſumens dat egenti, rogans vt nemini dicat. Ibidem: Non iuſtum eſt (ait ipſe Ioannes in die, cùm in patriarcham electus eſſet) ô fratres, ante alterius cuiuſquam curam habere, quàm Chriſti. Omni verò multitudine quæ conuenerat, audito verbo, compuncta ac ſuſtinente, dicit iterum ille beatus: Euntes ergò per totam ciuitatem, conſcribite mihi vſque ad vnum omnes dominos meos. Illis autem non intelligentibus, qui hi domini eſſent, ſed rogantibus dicere, & mirantibus, quinam patriarchæ domini exiſterent, reſpondit rurſus angelicum illud os, & ait: Quos vos egenos, & mendicos vocatis, illos ego dominos, & auxiliatores prædico. Ipſi enim nobis verè & auxiliari, & cælorum regnum donare poterunt. Et cùm hoc multa velocitate vidiſſet factum Chriſti imitator, præcepit eis, per ſingulos dies ſtipendia tribui, & per proprium diſpenſatorem præberi eis ſufficientem neceſſitatem: plus autem erant, quàm ſeptem millia quingenti. Tunc quaſi paſtor verus, & non mercenarius, cum ſacroſancto ouili, & cum conuenientibus ſanctis viris epiſcopis ad Eccleſiam ſanctam pergens, conſecratus eſt de diuino iudicio. Cvm eſſem (inquit patriarcha) adhuc in Cypro, iuuenis quaſi annorum quindecim, vidi vna noctium in ſomnis puellam quandam, cuius ſpecies ſupra Solem ſplendebat, ornatam ſupra omnem humanum ſenſum, quæ venit & ſtetit ante lectum meum, & pulſauit me in latere. Expergefactus verò, vidi eam in veritate ſtantem, & æſtimaui eam eſſe mulierem. Figura igitur crucis ſignatus, dixi ei: Quæ es tu? & quomodo auſa es intrare ad me dum dormirem? Habebat autem & coronam de oliuarum ramis ſuper caput ſuum. Tunc illa hilari vultu, & ſubridendo dicit mihi, Ego ſum prima filiarum Regis. Cùm hæc audiſſem, ſtatim adoraui eam. Tunc dicit mihi: Si me poſſides amicam, ego te ducam in conſpectu Imperatoris. Etenim nemo habet poteſtatem apud eum, ſicut ego. Ego quippe feci eum in terris hominem fieri, & ſaluare homines. Et hæc dicens, diſparuit. Ego verò in memetipſum reuerſus, intellexi viſionem, & dixi: Credo, compaſſio ac eleemoſyna eſt, & ideò habet in capite ex oliuæ foliis coronam. Etenim veraciter, compaſſio & benignitas erga homines, Deum carne veſtiri fecit. Statim ergò veſtij me, & nullum domus meæ excitans, in Eccleſiam abij: erat enim iam aurora. Et cùm irem obuiam fratri frigore vexato, expoliaui me indumento caprino, & dedi ei, dixique intra me: Ecce in hoc ſciam, ſi vtique vera eſt viſio quam vidi, an dæmoniaca. Et veritate teſtante, nondum Eccleſiam comprehenderam, & ſubitò obuians mihi quidam, albis indutus veſtimentis, dat mihi ligaturam centum numiſmatum, dicens: Accipe hæc frater, & diſpenſa vt vis. Ego autem præ gaudio ſtatim hęc ſuſcipiens, reuerſus ſum, volens reddere ei ligaturam illam, quaſi nihil indigens, & amplius non vidi aliquem. Tunc dixi, veraciter non eſſe phantaſiam. Ex illa verò hora ſæpè dabam confratri aliquid, & dicebam: Videbo, ſi mittat Deus mihi, vt dixit, centupla. Et cùm tentâſſem Dominum, malè faciens, & ſatisfactum mihi eſſet diuerſis modis per eas res, dixi: Ceſſa miſera anima, tentando intentabilem. Adrione exiſtente eadem populi multitudine in ciuitate, quidam peregrinorum videns tantam compaſſionem eius, voluit tentare eum, & indutus veſtimenta vetera, acceſſit ad eum, euntem ad viſitandos qui in Noſocomio, id eſt, in Infirmario iacebant: (bis enim per hebdomadam, vel ter ibat illuc) Et dicit ad eum: Miſerere mei, quoniam captiuus ſum. Dicit datori, da ei ſex numiſmata. Deinde cùm hæc accepiſſet, vadit & mutat habitum, & obuiat ei aliunde, & procidit ei, dicens: Miſerere mei, quia coarctor. Dicit denuò Patriarcha datori: Da ei ſex nummos aureos. Cùm verò iſſet, dicit ille diſtributor ad aurem illius Patriarchæ: Per orationes tuas Domine, idem ipſe accepit ſecundò. Fecit verò ſeipſum Patriarcha tanquam neſciret. Venit itaque tertiò iterum accipere, & tetigit dator Patriarcham qui aurum ferebat, ſignificans quòd ipſe eſſet. Tunc reſpondit ei Dei amicus, ille veraciter miſericors: Da ei duodecim numiſmata, ne fortè Chriſtus meus ſit, & tentet me. Referebat ſemel coram omnibus iſte ſanctus, dicens: Habebam, inquit, quendam miniſtrum in apotheca mea in Cypro, fidelem valdè, & virginem vſque ad obitum ſuum. Hic ergo narrabat mihi, quia in Africa exiſtente me, facta eſt res huiuſmodi: Permanebam enim, ait, cum quodam Telonario, diuite vehementer & immiſericordi. Semel ergò pauperibus in hyeme ſedentibus ad ſolem, ſeque calefacientibus, cœperunt ſinguli domos eleemoſynatorum collaudare, & pro eis orare per ſingulos eorum: ſimiliter & domos eleemoſynam non facientium vituperare. Inter quæ venit in medium eorum & nomen ſenioris mei Telonarij, & cœperunt ſinguli interrogare proximum: Verè tu frater accepiſti aliquando de domo illa benedictionem? Et omnibus interrogantibus inuicem, nullus inuentus eſt accepiſſe aliquando de domo eius aliquid. Dicit ergò vnus ex eis: Quid dabitis mihi, & ego accipiam hodie ex eo benedictionem? Et facientibus cum eo pactum, venit, & ſtat foris portam domus, expectans quando ad domum ſuam reuerteretur. Ex diſpenſatione Dei peruenerunt ſimul, ipſe ingrediens portam, & animal portans ſiliginem à mancipio cauſa prandij ipſius. Videns igitur egenum, non inueniens lapidem, per furorem arripit ſiliginem de clitella, & iactauit in faciem eius. Ille verò ſuſcepit eam, & abijt vt ſatisfaceret confratribus ſuis, quòd ex eiſdem manibus accepiſſet eam. Itaque poſt duos dies ægrotauit infirmitate ad mortem idem Telonarius, & vidit in ſomnis ſeipſum rationem ponentem, & omnes actus ſuos ſuper ſtateram appendi. In vna quidem acie congregabantur mauri quidam deformes, altera autem acies aliorum quorundam erat candidatorum & terribilium ſpecie. Qui nihil inuenientes boni, vt

& ipſi

Zacharię eleemoſynarij exemplum.

Ioannis eleemoſynarij cura, & ſolicitudo erga pauperes.

Viſio eius.

Ab æquo quodã tentatur Ioannes eleemoſynarius.

Hiſtoria de Petro publicano fiat telonario.

Actus hominum velut in trutina ponderãtur. Vide Damaſcenum in oratione de defunctis.

& ipſi appenderent econtra aduerſum mala opera, quæ collecta erant à mauris, in acie ipſorum immis turbabantur & triſtabantur, & mente conſternabantur ad alterutrum, & dicebant: Ergò nihil nos hîc habemus? Tunc dicit vnus eorum: Verè nihil habemus, niſi vnam *filiginem, quam dedit ante duos dies Chriſto, & ipſam non voluntariè. Et mittentibus eis ſiliginem, æqualitas facta non eſt. Tunc dicunt Telonario hi, qui apparuerant ei candidati: Vade, & auge ad ſiliginem hanc: aliàs verò mauri iſti te apprehendent. Euigilans ergò, agnouit, quæ viſa ſunt ab eo, non eſſe mendacia, ſed vera. Omnia verò quæ à iuuentute ſua commiſerat, & quorum ipſe erat oblitus, videbat AEthiopes illos congregare, & deportare ad libram, & dicebat: Papè, ſi vna ſiligo, quam iactaui per furorem, ita profuit: à quantis malis ſe liberat, qui dat in ſimplicitate ſua bona indigentibus? Et decæterò ita modeſtus, & prudens, atque ſummus eleemoſynator factus eſt, vt etiam corpori proprio non parceret. Hæ ſunt beatiſſimi à Deo honorati Ioannis Patriarchæ narrationes. Non ſolùm enim de vita ſua contentus erat volentem proficere ædificare, verùm etiam de Deo acceptis, & veracibus relationibus ſuis, & dicebat ſemper hęc audientibus: Si proprio ſanguini non pepercerunt quidam hominum, ſed hunc dederunt in manus fratrum, immò Chriſti, quomodo putas nos cum alacritate, & humilitate debemus de facultatibus noſtris dare Chriſto, & egenis atque pauperibus, vt recompenſationem recipiamus à iuſto, & mercedum redditore Deo, in illa timenda & horrenda retributionis die? Qui nunc ſeminat parcè, parcè & metet: quòd qui ſeminat in benedictionibus, id eſt, largè, & magnanimiter, multipliciter & metet, hoc eſt, bona illa hæreditabit, quæ omnem mentem tranſcendunt.

* pattem,

2. Cor. 9.

Troilum epiſcopum auarum quomodo ab auaritiæ morbo curârit Ioannes.

POSTEA de Troilo agens author, qui à Ioanne monitus, inuitus eleemoſynam dederat, & ideò cœperat ægrotare: Igitur (inquit) cùm hoc audiſſet Patriarcha, mox agnouit cauſam, quia propter exitum viginti librarum infirmatus eſt ille inuitus eleemoſynator. Erat enim (vt prædictum eſt) valdè immiſericors, & amator pecuniæ. Non ſufferens ergò beatus, ſe quidem ſuper menſam reficere, illum autem ſuper lectum cruciari grauiter, peruenit celeriter ad eum ille verè fine ſuperbia, & dixit ad eum hilari vultu: Fac charitatem fili Troile. AEſtimans quòd in veritate dixerim tibi, fratribus huiuſcemodi dare, crede mihi, per iocum dixi tibi dare. Ego enim volui præſtare eis ſingula numiſmata propter ſanctam feſtiuitatem: ſed quia non habebat diſtribuitor meus ſecum ſufficientem quantitatem, huius rei gratia mutuam dediſti eam mihi, & ecce attuli tibi illas triginta libras. Vt verò vidit quantitatem Epiſcopus amator pecuniæ, in honorabili manu ſapientis exiſtentis medici & paſtoris, febris quidem ſubitò diſparebat, frigus etiam recedebat, fortitudo quoque, & corporis eius calor ad eum reuertebantur, vt ex hoc non poſſet latere, hanc eſſe cauſam repentè comprehendentis eum commutationis. Suſcipiens verò aurum ab honorandis manibus Patriarchę, & nihil omninò contradicens, expectabat ab eo Patriarcha conſcriptionem abrenunciationis mercedis earum, quæ datæ ſunt, triginta auri librarum. Fecit autem hoc cum gaudio Troilus epiſcopus, ſcribens propriis manibus ita: Deus, Domino meo Ioanni beatiſſimo Patriarchæ huius Alexandrinorum magnæ ciuitatis, da mercedem triginta librarum, quæ datæ ſunt tibi, quoniam ego recepi mea. Hoc ſcriptum itaque ſanctus accipiens, ſumpſit ſecum, & eundem Epiſcopum ad prandium: vt enim iam dictum eſt, ſtatim ſanus factus eſt. Volens ergò mercedis redditor Deus corripere eum, ſimul autem & ad miſerationem contribulatorum, & compaſſionem erigere, oſtendit ei eadem die dormienti poſt prandium Patriarchæ in ſomnis, qua mercede priuatus eſſet. Vidit enim (vt ait:) domum, cuius pulchritudinem, atque magnitudinem non poteſt ars hominum imitari, & ianuam huius totam auream, & ſuper ianuam titulum conſcriptum, Manſio æterna, & requies Troili epiſcopi. Cumque hoc, inquit, legiſſem, gauiſus ſum: ſciebam enim donandam mihi ab Imperatore talis domus epulationem. Nondum autem huiuſmodi tituli ſuperſcriptionem perlegeram, & ecce quidam regius cubicularius, habens ſecum & alios obſequij diuini, & cùm peruenisſet ad talem nitentis domus ianuam, dixit ad proprios officiales: Deponite titulum iſtum. Et cùm depoſuiſſent, iterum dixit: Mutate eum, & ponite quem miſit orbis terrarum rex. Et attulerunt, & affixerunt aliud, adſpiciente me, ſuperſcriptum ita, Manſio æterna ac requies Archiepiſcopi Alexandriæ, empta libris triginta. Et cùm hoc vidiſſet, ſurrexit à ſomno, & magno ſummoque paſtori, quæ viſa ſunt ei in ſomnis, enarrauit, proficiens ea de cauſa Troilus epiſcopus, factus extunc eleemoſynator magnificus.

A D extremam paupertatem peruenienti cuidam de domeſticis miniſtris, propria manu iſte ſanctus, vt nullus ſciret, duas libras auri dedit: & audiens ab accipiente, quoniam hinc accipiens, domine (inquit) vlterius non habeo vultum intendendi in honorabilem, & angelicam factem tuam: verè dignum laude, vt ſapiens, locutus eſt verbum: Nondum, inquiens, ſanguinem meum pro te frater effudi, ſicut mandauit mihi Dominus meus Chriſtus.

Aliudexemplum.

SI verò aliquando audiebat ſapientiſſimus quoniam eleemoſynarius eſt talis, adducebat eum in hilaritate ſeorſum, & dicebat ei: Quomodo factus es eleemoſynator? naturaliter, an te ipſum cogens? Vnde quidam eorum, qui ab eo interrogabantur, verecundari, occultabant ſe: quidam autem dicebant ei. Propter quod vnus interrogatus à ſancto, reſpondit ita: Crede mihi Domine, quia nihil do aut facio boni, veruntamen ipſum quod facio & præbeo, ex quibus & orationes tuæ largiuntur, ita facere aſſueui. Eram prius valde immiſericors, & erudelis, & ſemel damna pertuli, & in ſubtilitatem deueni. Cœpit autem cogitatio mea dicere mihi: Verè ſi eſſes eleemoſynator, non reliqueret te Deus. Statui ergò per ſingulos dies dare quinque æreos nummos pauperibus, & cùm cœpiſſem dare, ſtatim ſatanas prohibebat me, dicens: Verè quinque nummi ſufficiunt domui tuæ ad oſera, aut ad balneum percipiendum: & ſtatim, tanquam ſicut de faucibus natorum meorum priuarem eos, nihil dabam. Cùm verò vidiſſem quòd ſuperarer à vitio, dico puero meo: Per ſingulos dies furare, me neſciente, quinque nummos, & da eleemoſynam. Sum enim ego trapezita, Domine. Ille verò, bene faciens, cœpit furari denarios. Erat autem aliquando & ſiliqua. Cùm ergò vidiſſet, quia benedicebamur, & diuitijs abundabamus, cœpit & tremiſſes furari & dare. Semel itaq; admirans benedictiones Dei, dixi ei: Verè multum pro-

Modus quo trapezita quidam tentantem de auaritia dæmonem ſuperauit.

profuerunt fili quinque nummi illi, volo ergò vt des decem. Tunc dicit mihi & puer subridendo: Vade, ora furtis meis. Nam verè hodiè non haberemus quem manducâssemus panem, sed si est fur iustus, ego sum. Tunc ergò dixit, quoniam tremisses dabat, & siliquas, & iam ex fide illius, assueui domine ex animo dare. AEdificatus ergò sanctus valdè, dixit ad eum: Crede mihi, multas conuersationes patrum legi, tale aliquid non audiui.

Liberalitas S. Martini.

8. SEVERVS Sulpitius in vita sancti Martini: Quodam tempore, cùm iam nihil præter arma, & simplicem militiæ vestem haberet media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, (adeò vt plerosque vis algoris extingueret) obuium habuit in porta Ambianensium ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm præterirent, vt sui misererentur, oraret, omnesque miserum præterirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, alijs misericordiam non præstantibus, reseruari. Quid tamen ageret? Nil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat: iam enim reliqua in opus simile consumpserat. Arrepto itaque ferro, quo erat accinctus, mediam diuidit, partemque eius pauperi tribuit: reliqua rursus induitur. Interea de circunstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur. Multi tamen, quibus erat mens sanior, altius gemere, qui simile nihil fecissent, cùm vtique plus habentes, vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta, cùm se sopori dedisset, vidit Christum chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissimè Dominum, vestemque quam dederat, iubet agnoscere. Mox ad angelorum circunstantium multitudinem audiuit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. Verè memor Dominus dictorum

Matth. 25. suorum, qui ante prædixerat: Quandiu fecistis hæc vni ex minimis istis, mihi fecistis: se in paupere professus est fuisse vestitum. Et ad confirmandum tam boni operis testimonium, in eodem se habitu, quem pauper acceperat, est dignatus ostendere.

Paulę vidue liberalitas erga pauperes.

9. HIERONYMVS ad Eustochium in epitaphio Paulæ, epistola vigesimasecunda, capite septimo: Si pauperem videbat, sustentabat: si diuitem, ad benefaciendum hortabatur. Liberalitas sola excedebat modum. Et vsuras tribuens, versuram quoque sæpius faciebat, vt nulli stipem rogantium denegaret. Fateor errorem meum: cùm in largiendo esset profusior, arguebam, illud proferens de Apostolo:

2. Cor. 8. Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio: sed ex æqualitate in hoc tempore, vt vestra abundantia fit ad illorum inopiam, & illorum abundantia fit ad vestram inopiam. Et

Luc. 3. hoc de Euangelio Saluatoris: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Et prouidendum esse, ne quod libenter faceret, semper facere non posset: multaque huiusce modi, quæ illa mira verecundia, & sermone parcissimo dissoluebat, testem inuocans Deum, se pro illius nomine cuncta facere: & hoc habere voti, vt mendicans ipsa moreretur, & vnum nummum filiæ non dimitteret, & in funere suo aliena sindone inuolueretur. Ad extremum inferebat: Ego si petiero, multos inueniam, qui mihi tribuant: iste mendicans, si à me non acceperit, quæ ei possum etiam de alieno tribuere, & mortuus fuerit, à quo eius anima requiretur? Ego cautiorem in re familiari esse cupiebam: sed illa ardentior fide, toto Saluatori animo iungebatur: & pauperem Dominum, pauper spiritu sequebatur, reddens ei quod acceperat, pauper pro ipso effecta. Denique consecuta est quod optabat, & in grandi ære alieno filiam dereliquit: quod hucusque debent, non suis viribus, sed Christi se confidit misericordia redditurum. Solent pleræque matronarum buccinatoribus suis dona conferre, & in paucos largitate profusa, manum à cæteris retrahere: quo illa omninò carebat vitio. Ita enim singulis suam pecuniam diuidebat, vt singulis necessarium erat, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Nemo ab ea pauperum vacuus reuersus est. Quod obtinebat non diuitiarum magnitudine, sed prudentia dispensandi: illud semper replicans, Beati misericordes, quo- Matth. 5.
niam ipsi misericordiam consequentur. Et, Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna ex- Eccli 3.
tinguit peccatum. Et, Facite vobis amicos de Luc. 16.
iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula. Et, Date eleemosynam, & ecce Luc. 11.
omnia munda sunt vobis. Et verba Danielis, regem Nabuchodonosor monentis, vt eleemo- Daniel. 4.
synis redimeret peccata sua.

S. Paulini Nolani exemplum.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimoseptimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanę vrbis ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sortitus est coniugem, habens diuitias multas: & tam in fundorum possessione, quàm in prætidio domorum valdè dives erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in qua Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia Matth. 19.
quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus, quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari, si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui Maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hic possibiliter adimplere mereretur per actum. Quadam verò die venit ad eum, qui stipem peteret, & ait coniugi: Vade, & da ei quod habet necessarium: quæ respondit, Non est nobis amplius quàm vnus panis: cui ille, vade, inquit, porrige eum: Dominus enim dabit nobis victum: sed illa quasi strenue reseruari cupiens, ne aliquid deesset, porrigere noluit. Interea aduenerunt quidam, dicentes, missos se à dominis suis, vt illi annonæ ac vini deferrent speciem: sed per hoc se moratos, quòd orta tempestas, vnam eis cum tritico abstulerit nauem. Tunc vir Dei conuersus ad mulierem, ait: Intellige te nunc pauperi vnum panem fuisse furatum, & ideò hanc nauem esse mersam. Perrexit ergò cum coniuge, quasi peregrinaturus in aliam regionem, nihil habens præter statum proprium.

Eiusdē Paulini exemplum aliud.

11. GREGORIVS Magnus libro tertio dialogorum, capite primo: Cùm sæuientium VVandalorum tempore, fuisset Italia in Campaniæ partibus depopulata, multique essent de hac terra in Africanam regionem traducti, vir Domini Paulinus, cuncta, quæ ad Episcopi vsum habere potuit, captiuis indigentibusque largitus est. Cumque iam nihil omninò superesset quod petentibus dare potuisset, quodam die quædam vidua aduenit, quæ à regis VVandalorum genero suum filium in captiuitatem fuisse ductum perhibuit, atque à viro Dei eius pretium postulauit, si fortè illius dominus hoc dignaretur accipere, & hunc concederet ad

pro-

propria remeare. Sed vir Dei, magnoperè petenti fœminæ quid dare potuisset inquirens, nihil apud se aliud nisi se inuenit, petentiqúe fœminæ respondit, dicens: Mulier, quod possim dare non habeo, sed memetipsum tolle, seruum me iuris tui esse profitere, atque vt filium tuum recipias, me vice illius in seruitium trade. Quod illa ex ore tanti viri audiens, irrisionem potius credidit, quàm compassionem. At ille, vt erat vir eloquentissimus, atque apprimè exterioribus quoque studijs eruditus, dubitanti fœminæ citius persuasit, vt audita crederet, &, pro receptione filij sui, in seruitium Episcopum tradere non dubitaret. Perrexêre igitur vtrique ad Africam. Procedente autem regis genero, qui eius filium habebat, vidua rogatura se obtulit, ac prius petijt vt ei filium donare debuisset. Quod cùm vir barbarus, typo superbiæ turgidus, gaudio transitorię prosperitatis inflatus, non solùm facere, sed etiam audire despiceret, vidua subiunxit, dicens: Ecce hunc hominem pro eo vicarium præbeo, solummodò pietatem in me exhibe, mihiqúe vnicum filium redde. Cumqúe ille venusti vultus hominem conspexisset, quam artem nôsset, inquisiuit. Cui vir Dei Paulinus respondit, dicens: Artem quidem aliquam nescio, sed hortum bene excolere scio. Quod vir gentilis valdè libenter accepit, cùm in nutriendis oleribus, quia peritus esset, audiuit. Suscepit itaque seruum, & roganti viduæ reddidit filium. Quo accepto, vidua ab Africana regione discessit. Paulinus verò excolendi horti suscepit curam. Cumqúe idem regis gener crebrò ingrederetur hortum, suumqúe hortulanum quædam requireret, & sapientem valdè hominem videret, amicos cœpit familiares deferre, & sæpius cum suo hortulano colloqui, atque eius sermonibus delectari. Cui Paulinus quotidie ad mensam olera, virentesqúe herbas deferre consueuerat, &, accepto pane, ad curam horti remeare. Cumqúe hoc diutius ageret, quadam die suo domino, secum secretius loquenti, ait: Vide quid agas, & VVandalorum regnum qualiter disponi debeat, prouide: quia rex citius, & sub omni celeritate est moriturus. Quod ille audiens, quia ab eodem rege præ cæteris diligebatur, ei minimè tacuit, sed quid à suo hortulano, sapienti scilicet viro, agnouisset, indicauit. Quod dum rex audisset, illicò respondit: Ego vellem hunc, de quo loqueris, hominem videre. Cui gener eius, venerabilis Paulini temporalis dominus respondit, dicens: Virentes herbas mihi ad prandium deferre consueuit. Has itaque ad mensam eum deportare facio, vt quis sit, qui mihi hæc est locutus, agnoscas. Factumqúe est. Et dum rex ad prandendum discubuit, Paulinus ex suo opere olera quæque & virentia delaturus aduenit. Cumqúe hunc rex subitò conspexisset, intremuit, atque accersito eius domino, sibi per filiam propinquo, ei secretum, quod prius absconderat, indicauit, dicens: Verum est quod audisti. Nam nocte hac in somnio, sedentes in tribunalibus contra me iudices vidi, inter quos iste etiam simul sedebat, & flagellum, quod aliquando acceperam, eorum mihi iudicio tollebatur. Sed percontare quisnam sit: nam ego hunc tanti meriti virum, popularem, vt conspicitur, esse non suspicor. Tunc regis gener secretò Paulinum tulit, & quisnam esset, inquisiuit. Cui vir Domini respondit: Seruus tuus sum, quem pro filio viduæ vicarium suscepisti. Cumqúe instanter ille requireret, vt non quis esset, sed quis in terra sua fuisset, indicaret, atque hoc ab eo iteratione frequentiùs inquisitionis exigeret, vir Domini constrictus magnis coniurationibus, iam non valens negare quid esset, Episcopum fuisse testatus est. Quod possessor eius audiens, valdè pertimuit, atque humiliter obtulit, dicens: Pete quod vis, quatenus ad terram tuam à me cum magno munere reuertaris. Cui vir Domini Paulinus ait: Vnum est, quod mihi impendere beneficium potes, vt omnes ciuitatis meæ captiuos relaxes. Qui cuncti protinus in Africana regione requisiti, cum onustis frumento nauibus, pro venerandi viri Paulini satisfactione, in eius comitatu laxati sunt. Post non multos verò dies VVandalorum rex occubuit, & flagellum, quod ad suam perniciem, dispensante Deo, pro fidelium disciplina tenuerat, amisit. Sicqúe factum est, vt omnipotentis Dei famulus Paulinus vera prædiceret: & qui se in seruitium solum tradiderat, cum multis à seruitio ad libertatem rediret: illum videlicet imitatos, qui formam serui assumpsit, ne nos essemus serui peccati. Cuius sequens vestigia Paulinus, ad tempus voluntariè seruus factus est solus, vt esset postmodum liber cum multis.

Remet ipsum donat.

Paulinus captiuos sug ciuitatis liberauit seruitute sua.

12. GREGORIVS Turonensis historiæ Francorum libro quinto, capite decimonono: Cùm Iustinus Imperator, amisso sensu, amens effectus esset, & per solam Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi Tiberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopumqúe optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris, quos Iustinus aggregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentius increparet, quòd rempublicam redegisset in paupertatem, diceretqúe: Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille: Non deerit fisco nostro: tantùm pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino: Thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ergò de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in sæculò. Et quia, vt diximus, magnus, & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei Dominus subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta, & ait: Cruce tua Domine frontem nostram munimus, & pectora, & esce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iussit eam auferri, defossaqúe tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem. Nunciantesqúe iussit & illam auferre. Qua amota, reperiunt & tertiam: iussuqúe eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurum, habentem supra mille auri centenaria. Sublatumqúe aurum, pauperibus adhuc abundantius, vt consueuerat, subministrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum Dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, * in Italiam cum multis thesauris egressus, ad supra memoratam vrbem aduenit: ibiqúe in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentiqúe reposuit: ibiqúe interfectis conscijs, vni tantum modo seni per iuramentum condita commenda-

Tiberij ergè pauperes clementia.

Matth. 6

Thesaurum reperit.

* ex Italia cum

vit. Defunctoque Narsete, hæc subterra latebant. Cumque supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerneret, pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi Cæsar edicam. Cui ille, dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum narraueris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Cæsar Tiberius gauisus, mittit vsque ad locum pueros suos. Præcedente verò sene, hi sequuntur attoniti. Peruenientesque ad cisternam, deopertamque ingrediuntur; in qua tantum auruma argentumque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensauit egenis.

S. Benedicti misericordia, & liberalitas in egentes.

13. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorum, in vita sancti Benedicti, capite vigesimooctauo. Eo quoque tempore, quo alimentorum inopia Campaniam grauiter affligebat, vir Dei diuersis indigentibus monasterij sui cuncta tribuerat, vt penè nihil in cellario, nisi parum quid olei in vitreo vase remaneret. Tunc quidam subdiaconus Agapitus nomine, aduenit, magnoperè postulans, vt sibi aliquantulum olei dari debuisset. Vir autem Domini, qui cuncta decreuerat in terra tribuere, vt in cælo omnia reseruaret, hoc ipsum parum, quod remanserat, olei iussit perenti dari. Monachus verò, qui cellarium tenebat, audiuit quidem iubentis verba, sed implere distulit. Cumque post paululum, si id quod iusserat datum esset, inquireret, respondit monachus se minimè dedisse; quia si illud ei tribueret, omninò nihil fratribus remaneret. Tunc iratus, alijs præcepit, vt hoc ipsum vas vitreum, in quo parum olei remansisse videbatur, per fenestram proijcerent, ne in cella aliquid per inobedientiam remaneret. Factumque est. Sub fenestra autem eadem ingens præcipitium patebat saxorum molibus asperum. Proiectum itaque vas vitreum, venit in saxis, sed sic mansit incolume, ac si proiectum minimè fuisset, ita vt neque frangi, neque oleum effundi potuisset: quod vir Domini præcepit leuari, atque vt erat integrum petenti tribui. Tunc collectis fratribus, inobedientem monachum de infidelitate sua, & superbia coram omnibus increpauit.

Miraculum.

14. ET capite vigesimonono: Qua increpatione completa, sese cum eisdem fratribus in orationem dedit. In eo autem loco, vbi cum fratribus orabat, vacuum erat ab oleo dolium & coopertum: cumque sanctus vir in oratione persisteret, cœpit operimentum eiusdem dolij, oleo excrescente, subleuari. Quo commoto atque subleuato, oleum, quod excreuerat, ora dolij transiens, pauimentum loci, in quo incubuerat, inundabat. Quod Benedictus Dei famulus vt adspexit, protinus orationem complevit, atque in pauimentum oleum defluere cessauit. Tunc diffidentem, inobedientemque fratrem latius admonuit, vt fidem habere disceret, & humilitatem. Idem verò frater salubriter correptus erubuit: quia venerabilis pater virtutem omnipotentis Dei, quam admonitione intimauerat, miraculis ostendebat, nec erat iam vt quisquam de eius promissionibus dubitare posset, qui in vno eodemque momento, pro vitreo vase penè vacuo, plenum oleo dolium reddidisset.

Miraculum.

15. IDEM homilia trigesimanona in Euangelia: Sed quia ad amorem Dei & proximi plerunque corda audientium plus exempla, quàm verba excitant, charitati vestræ indicare studeo, quod is, qui præsto est filius meus, Epiphanius Diaconus, Isauria prouincia exortus, in vicina factum terra Lycaoniæ solet narrare miraculum. Ait enim, quòd in ea quidam Martyrius nomine, vitæ valdè venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat, cui spiritalis pater præerat. Pergens itaque, leprosum quendam, quem densis vulneribus elephantinus morbus per membra fœdauerat, inuenit in via, volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso verò itinere se habere perhibebat hospitium, quò idem Martyrius monachus ire festinabat. Vir autem Dei, eiusdem leprosi lassitudini misertus, pallium, quo vestiebatur, in terram protinus protecit & expandit, ac desuper leprosum posuit, eumque suo pallio vndique constrictum super humerum leuauit, secumque reuertens detulit. Cumque iam monasterij foribus propinquaret, spiritalis pater eiusdem monasterij, magnis vocibus clamare cœpit: Currite, ianuas monasterij citius aperite, quia frater Martyrius venit Dominum portans. Statim verò vt Martyrius ad monasterij aditum peruenit, is qui leprosus esse putabatur, de collo eius exiliens, & in specie apparens, qua recognosci ab hominibus solet redemptor humani generis, Deus & homo Christus Iesus, ad cælum, Martyrio adspiciente, rediit, eique ascendens dixit: Martyri, tu me non erubuisti super terram, ego te non erubescam super cælos. Qui sanctus vir mox vt est monasterium ingressus, ei pater monasterij dixit: Frater Martyri; vbi est quem portabas? Cui ille respondens dixit: Ego si scissem quis esset, pedes illius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat: quia cùm eum portàsset, pondus eius minimè sensisset. Nec mirum: quomodo enim pondus sentire poterat, qui portantem portabat?

Martyrij misericordia erga ægrotos.

Christus in forma leprosi portatur.

16. IOANNES Diaconus in vita diui Gregorij Papæ, libro primo, capite decimo: Hunc de more quædam scribentem angelus Dei reperiens, misereri sibi flebiliter, sub habitu naufragi, postulabat. Cui Gregorius ex intimo corde compatiens, bis ternis nummismatibus datis, abire præcepit. Nec multò pòst eadem die, idem naufragus redit, seque multa perdidisse, pauca verò suscepisse perhibuit: à quo pari modo senis nummismatibus sumptis, lætabundus abscessit. Sed die tertia rediens, identidem adiutorium naufragus importunis vocibus inquirebat. Cui liberalissimus pater, accersito vestiario, alia sex nummismata dari præcipiens, cognouit in vestiario nihil nummismatum, vnde posset consolari naufragum, remansisse. Quid faceret, nescibat. Æstuabat Deo deuoti pectoris pietas, non sufferens vacuam proximi reliquisse miseriam. Rursus vestiarium suum, si fortè vas quodlibet, aut vestimentum haberet interrogans, audiuit nil penitus remansisse præter matris argenteam, quę cum infusis leguminibus mihi solita erat, scutellam. Mox alacrior factus, Ergo, inquit, frater hanc defer: ne tristis abeat, qui consolari quæritur pauper. Itaque delatam scutellam Gregorio satis hilariter largienti pauper, qui putabatur, lætus amplectitur, non iam ad expetenda, sed ad conferenda suffragia rediturus. A quo videlicet angelicæ virtutis tempore, tantis miraculis, tantis est virtutibus publicatus, vt omnibus secum viuentibus exemplo fuerit & terrori: quippe qui non solus, sed socialiter cum beato Andrea Apostolo, suo monasterio signis euidentibus sit præsentia putatus.

S. Gregorij eleemosynæ.

Angelus in forma naufragi eleemosynam flagitat.

Hospitalitas Gregorij.

17. Et libro secundo, capite vigesimosecundo: Tantæ hospitalitatis Gregorius in ipso etiam Patriarchio permansit, vt, exceptis his quos tam per diuersas regiones, quàm Romæ quoque Longobardorum perfidiæ gladios fugientes, ecclesiastica stipe misericorditer nutriebat, ad mensam suam quotidie peregrinos quoslibet inuitaret. Inter quos die quadam vnus accessit, in cuius manibus, dum ipse ex humilitatis ministerio aquam fundere vellet, conuersus vrceum accepit: sed repentè eum, in

Christus in forma hospitis suscipitur.

cuius manibus aquam fundere voluerat, inuenire non potuit. Cumque hoc factum secum ipse miraretur, eadem nocte Dominus ei per visionem dixit: Cæteris diebus me in membris meis, hesterno autem die me in memetipso suscepisti.

18. Item capite vigesimotertio: Alio quoque tempore idem Gregorius, iuxta consuetudinem suam, præcepit sacellario, vt duodecim peregrinos inuitaret. Qui pergens iussa compleuit, eosque ad mensam pariter ordinauit. Dum autem simul discumberent, intuens Papa tredecim numerauit, & accersito sacellario, cur contra iussionem suam tertiumdecimum inuitare præsumpserit, inquisiuit. Ille obstupefactus, conuiuantes peregrinos curiosius numerauit: & duodecim solos inueniens, veluti securus respondit: Crede mihi honorabilis pater, non sunt nisi duodecim, sicut ipse iussisti. Ergò dum conuictus sæpius duodecim identidem numeraret, ac tertiumdecimum, quem solus Papa videre poterat, non videret: animaduertit spiritualis pater Gregorius virum propius discumbentem vultus crebrò conuertere, & nunc adolescentem, nunc verò se vetulum veneranda quadam canitie simulare. Finito conuiuio, duodecim quidem abire permisit, tertiumdecimum verò manu suscipiens, in cubiculum suum induxit, vehementer adiurans, vt ei se, nomenque suum simpliciter prodere dignaretur. Qui respondens, dixit: Et cur interrogas de nomine meo, quod est mirabile? Verumtamen scito memoria recognoscens, quia ego sum naufragus ille, qui quondam veni ad te, quando scribebas in cella monasterij tui ad cliuum Scauri, cui dedisti duodecim numismata, & argenteam scutellam, quam tibi miserat cum intusis leguminibus beata Syluia mater tua. Et hoc tibi pro certo sit cognitum, quia ab illo die, quo mihi hæc hilari animo tribuisti, destinauit te Dominus fieri præsulem sanctæ suæ Ecclesiæ, pro qua & proprium sanguinem fudit, & esse te successorem atque vicarium Apostolorum principis Petri, cuius & virtutem imitatus es, cùm substantiam offerentium diuideret, prout cuique opus erat. Hæc audiens Gregorius, dixit: Et tu quomodo nôsti, quòd tunc me Dominus præesse sanctæ suæ Ecclesiæ destinârit? At ille inquit, quoniam ego angelus eius sum, & tunc ab eo ad tuum inquirendum propositum destinatus. Tunc Gregorius, quia nondum manifestè viderat angelum, prorsus expauit: sibique hunc taliter dicentem audiuit: Ne timeas, neque formides. Ecce enim remisit me Dominus, vt sim tibi custos, quandiu fueris in isto mortali sæculo: quatenus quamcunque rem petieris, per me apud eum fiduciali ter valeas impetrare. Illicò Gregorius in faciem suam corruit, dicens: Si propter meæ paruitatis munusculum, tanta mihi retribuit omnipotentissimus Dominus, vt & pontificem me sanctæ suæ Ecclesiæ faceret, & custodem mihi suum angelum deputaret; quanta putem mihi restituì, si in præceptis eius totis viribus permanens, plura studuero de pluribus erogare? Vide etiam sequentia capita.

Angelus fuit comes.

19. Beda libro tertio Anglicanæ historiæ, capite sexto: Huius antistitis Aidani doctrina rex Osvvald cum ea, cui præerat gente Anglorum, instituitur: & non solùm incognita progenitoribus suis regna cælorum sperare didicit, sed & regna terrarum, plusquam vllus maiorum suorum, ab eodem vno Deo, qui fecit cælum & terram, consecutus est. Denique omnes nationes & prouincias Britanniæ, quæ in quatuor linguas, id est, Britonum, Pictorum, Scotorum, & Anglorum diuisæ sunt, in ditione accepit. Quo regni culmine sublimatus, nihilominus (quod mirum dictu est) pauperibus & peregrinis semper humilis, benignus, & largus fuit. Denique fertur, quòd tempore quodam, cùm die sancto Paschæ cum præfato episcopo consedisset ad prandium, posituscque esset in mensa coram eo discus argenteus, regalibus epulis refertus, iamque essent manus ad panem benedicendum missuri, intrauit subitò minister ipsius, cui suscipiendorum inopum erat cura delegata, & indicauit regi, quia multitudo pauperum vndecunque aduenies maxima, per plateas sederet, postulans aliquid eleemosynæ à rege. Qui mox dapes sibimet appositas deferri pauperibus iussit: sed & discum confringi, atque eisdem minutatim diuidi præcepit. Quo viso pontifex, qui assidebat, delectatus tali facto pietatis, apprehendit dexteram eius, & ait: Nunquam inueterascat hæc manus. Quod & ita iuxta votum benedictionis eius prouenit. Nam cùm interfecto illo in pugna, manus cum brachio à cætero essent corpore resectæ, contigit vt hactenus incorruptæ perdurent. Denique in vrbe Regia, quæ à Regina quadam nomine Debba cognominatur, loculo inclusæ argenteo, in Ecclesia sancti Petri seruantur, ac digno à cunctis honore venerantur.

Regis Osvvaldi misericordia in pauperes.

Manus incorruptæ manent.

20. Lvcae decimonono: Et ingressus, perambulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zachæus: & hic princeps erat publicanorum, & ipse diues: &c. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Ait Iesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est: eò quòd & ipse filius sit Abrahæ.

21. Actorvm nono: In Ioppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat. Factum est autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cùm lauissent, posuerunt eam in cœnaculo. Cùm autem propè esset Lydda ad Ioppen, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cùm aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentes ei tunicas, & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras: Petrus ponens genua orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocâsset sanctos, & viduas, assignauit eam viuam.

22. In Prato spirituali Sophronij Archiepiscopi Ierosolymorum, capite centesimo septuagesimoquinto: Narrauit nobis quidam patrum de Zenone Imperatore, dicens: quòd mulierem quandam in filia ipsius iniuriosè tracta-

Huius libelli meminit Damascenus lib. 1. de imagin. & Synodus 2.

Nicena 2. actione 4 & plures alij.

tractàuerit. Hæc autem vacabat in templo Dominæ noſtræ ſanctæ Dei genitricis, orans eam & depreçans, & cum lachrymis dicens: Vindica me de Zenone imperatore. Cùm ergò multis diebus hoc faceret, apparuit ei ſancta Dei genitrix, dicens: Crede mihi, mulier, vltionem tuam ſæpè facere volui, ſed manus eius prohibet me. Erat enim valdè miſericors, & eleemoſynas faciens.

Zeno Imperator eleemoſynarius.

23. CAPITE centeſimo octogeſimoquinto: Cùm in Samo inſula eſſemus, narrabat nobis venerabilis pauperum cultrix Maria mater domini Pauli candidati, dicens: Cùm eſſem in ciuitate Niſibe, erat ibi Chriſtiana mulier, virum habens gentilem. Erant autem pauperes, habebant tamen quinquaginta numiſmata. Die verò quadam ait vir vxori ſuę: Demus hęc numiſmata fœneratori, vt aliquod ſolatium ex eis capiamus: eá enim ſingulatim conſumimus, & deficiunt. Reſpondens autem illa bona vxor, ait viro: Si placet ea fœnerari, veni, demus illa ſub fœnore Deo Chriſtianorum. Dicit ei vir eius: Et vbi eſt Deus Chriſtianorum, vt demus ei? Ait illa: Ego tibi ipſum oſtendam. Si enim huic dederis illa, non ſolùm non illa perdes, ſed & vſuras tibi perſoluet, & capitale duplum reddet. Qui ait illi: Eamus, oſtende mihi illum, & demus ei. Illa verò aſſumens virum ſuum, duxit in ſanctam eccleſiam: habet autem eccleſia illa quinque magnas ianuas. Cùm ergò induxiſſet illum in eccleſiæ porticum, oſtendit ei pauperes, dicens: Iſtis ſi præbueris, Deus Chriſtianorum ipſa accipit: iſti enim omnes ſui ſunt. Qui mox cum gaudio numiſmata cœpit erogare pauperibus. Reuerſiqúe ſunt in domum ſuam. Cùm verò poſt menſes tres neceſſitate ſumptuum angustarentur, ait vir vxori ſuę: Soror, nihil, vt video, daturus eſt nobis Deus Chriſtianorum ex debito illo, & nunc angustamur inopia. Reſpondit mulier, & ait illi: Profectò dabit: Vade vbi illa dediſti, & exhibebit ea tibi cum omni alacritate. Quo audito, ille currens abijt in ſanctam eccleſiam, venienſqúe in loco, vbi erogauerat numiſmata pauperibus, & circulens totam eccleſiam, neminem vidit, qui ſibi debitum redderet, niſi ſolos pauperes denuò ſedentes. Cùm ergò cogitaret in ſeipſo, cui diceret aliquid, vel à quo exigeret, adſpexit ante pedes ſuos in marmore iacere numiſma vnum ex illis, quæ pauperibus ipſe erogârat: Inclinanſqúe ſe, & accipiens illud, abijt in domum ſuam, & ait coniugi ſuæ: Ecce profectus ſum in Eccleſiam, & crede mihi, mulier, quia Deum Chriſtianorum non vidi, vt dixiſti: nulluſqúe mihi aliquid dedit, niſi quòd hoc numiſma ibi poſitum vidi, vbi ego prius erogaueram. Tunc ait ad eum mulier illa mirabilis: Ipſe eſt, qui hoc tibi inuiſibiliter præſtitit: ille enim inuiſibili poteſtate manus ſuæ diſponit hunc mundum. Sed vade, domine mi, eme nobis aliquid, vt comedamus hodie, rurſuſqúe ipſe prouidebit nobis. Abijt ille, & emit ſibi panem, & vinum, & piſcem, & veniens domum, dedit vxori. Quæ accipiens piſcem, cœpit ipſum purgare, exenteranſqúe illum, inuenit in viſceribus eius lapidem valdè mirabilem, ita vt miraretur mulier illius pulchritudinem. Non tamé ſciebat quid eſſet. Seruatum autem oſtendit reuertenti viro, dicens: Ecce hunc lapidem in piſce reperi. Videns autem & ipſe miratus eſt quidem ipſius pulchritudinem, ignorabat tamen, quid eſſet. Cùm autem comediſſet, ait vxori: Da mihi lapidem, vt vadam, & vendam illũ, ſi quid forſitan pretij de illo accipere contingat. Nequa enim, vt dixi, nouerat & ipſe, quid eſſet, vtpotè ſimplex & rudis. Tulit itaque lapidem, & abijt ad trapezitam, cuius erat proprium talia emere, & vendere, inuenitqúe illum iam clauſis omnibus egredientem (ad veſperum enim iam dies erat) & ait illi: Vis emere hunc lapidem? Ille verò conſiderans lapidem, dixit ei: Quid vis, vt tibi pro eo ſoluam? Ait autem ille: Da quicquid vis. Ad quem ipſe: Accipe, inquit, quinque numiſmata. Putans autem venditor quia illuderet ſibi, dicit ei: Et tantum vis pro illo perſoluere? Exiſtimans trapezita, quòd ita ille per ironiam loqueretur, ait ipſi: Accipe decem pro eo numiſmata. Venditor iterum ſe irrideri arbitrans, tacuit. Dicit illi trapezita: Viginti numiſmata accipe. Ille autem tacebat, nihil reſpondens. cùm verò ad triginta, quadraginta, & quinquaginta numiſmata emptor aſcenderet, & ſe datarum ea iuramento affirmaret, cœpit ille amplius lapidẽ æſtimare: paulatim verò emptor aſcendens, vſque ad trecenta numiſmata peruenit, dedítqúe illa vendenti. Ipſe igitur, dato lapide, acceptaqúe pecunia, venit ad vxorem ſuam gaudens. Quæ cùm videret illum exultantem, dixit: Quanti illum vendidiſti? Putabat autem, quòd illum quinque, vel decem minutis vendidiſſet. Tunc ille trecẽta numiſmata proferens, dedit illa vxori ſuæ, dicẽs; tanto ſe illũ vendidiſſe. Illa verò ſummam diuinæ bonitatis clementiam admirans, dixit ei: Ecce Deus Chriſtianorum qualis eſt, quàm bonus, quàm gratus, quàm diues. Vides quia non ſolùm quinquaginta numiſmata tibi reddidit, quæ tu illi mutuâſti, ſed paucis diebus ipſa tibi ſextuplicatá reſtituit? Agnoſce igitur, quia non eſt Deus alius, neque in terra, neque in cælo, niſi ipſe ſolus. Ille verò miraculo admonitus, cùm experimento didiciſſet & ipſe veritatem, effectus eſt repentè Chriſtianus, & glorificauit Deum, & Saluatorem noſtrum Chriſtum cum Patre & Spiritu ſancto, plurimas referens gratias prudentiſſimæ vxori ſuæ, per quam vera Dei notitia ipſi in veritate conceſſa eſt.

Feſtiua hiſtoria de ijs, qui fœnori dederant pecuniam ſuã Deo Chriſtianorum.

24. CAPITE centeſimo nonageſimoquinto Prati ſpiritualis: Cùm Alexandriæ eſſemus, Leontius Apameenſis, vir religioſus, ac fideliſſimus, venit ex Pentapoli, multis enim iam annis Cyrene moratus fuerat. Venit autem diebus Eulogij ſancti Alexandrini Patriarchæ, eiuſdem Cyrenenſis vrbis futurus Epiſcopus. Cumqúe in familiari colloquio eſſemus, narrauit nobis, dicens: Fuit temporibus Theophili beatiſſimi Patriarchæ Alexandrini, Cyrene Epiſcopus Syneſius Philoſophus. Qui cùm veniſſet Cyrenẽ, reperit illic philoſophum quendam, Euagrium nomine, qui ſodalis ſuus in ſtudijs liberalibus fuerat, amicum ſibi chariſſimum; ſed religione gentilem, & culturæ idolorum maximè deditum. Eum Epiſcopus Syneſius ab idololatria transferre ad culturam Chriſti ſatagebat, coramqúe ingentem eius rei ſibi aſſumpſerat pro charitate, quam erga ipſum à principio habuerat. Ille verò minimè id patiebatur, neque illius doctrinam admittere volebat. Epiſcopus tamen, præ nimio ad illum amore, ne ſic quidem tædio victus deſiſtebat diebus illum ſingulis hortari, & inſtruere, ac inducere, vt Chriſto crederet, ipſiuſqúe ſacramenta ſuſciperet. Cumqúe illi quotidie iſta monita dare perſiſteret, dixit ad eum ſemel Philoſophus: Verè, mi Domine Epiſcope, cum cæteris, quæ mihi diſplicent in Chriſtianis, hoc eſt, quòd conſummationem ſeculi iſtius futuram dicunt, & poſt cõſummationem

Pulchra hiſtoria de Philoſopho, qui chirographum ab epiſcopo poſtulauit, quo teſtaretur retributionem futuram eleemoſynarũ in vita ętęrna.

omnes, qui ab initio ſeculi fuerunt, homines, in iſto corpore reſurrecturos, carnemque hanc incorruptibilem recepturos & immortalem, atque ita in perpetuum victuros, ſicque eorum, quæ in corpore geſſerunt, præmia percepturos. eum etiam, qui miſeretur pauperi, fœnerari Deo: & qui diſpergit in pauperes & inopes, in cælo ſibi theſauros reponere, & centuplicata, quæ erogauerit, in regeneratione cum æterna vita à Chriſto eſſe reddenda. Quæ omnia cùm dicuntur, deceptio, & irriſio, & fabula mihi videntur. Epiſcopus autem Syneſius aſſeuerabat omnia Chriſtianorum vera eſſe, nihilque omninò habere falſum, vel veritati contrarium, idque multis documentis aſſerebat, & perſuadere illi nitebatur. Poſt multum verò temporis, cùm illum induxiſſet Chriſtianum fieri, baptizauit ipſum, & filios eius, cunctoſque domeſticos illius. Cæterùm non multò poſtea quàm baptizatus fuerat, dedit Epiſcopo auri tria centenaria in vſum pauperum, dicens: Accipe aurum iſtud, & diſtribue illud pauperibus, & fac mihi cautionem manu tua, quòd Chriſtus mihi ipſum reddet in futuro ſeculo. Qui ſuſcepto auro, promptè illi, vt petebat, cautionem fecit. Vixit itaque poſt baptiſmum annos aliquot philoſophus, ac tandem infirmatus eſt ad mortem. Cùm verò morti proximus eſſet, dixit filijs ſuis: Quando curabitis funus meum, chartam iſtam in meis manibus ponite, & me cum illa ſepelite. Mortuo autem illo, fecerunt filij, ſicut eis ipſe præceperat, ſepelieruntque eum cum chirographo. Tertia verò poſt ſepulturam die, apparuit epiſcopo Synetio nocte quieſcenti, dicens: Veni ad ſepulcrum, vbi jaceo, & accipe chirographum tuum: accepi enim debitum, ſatisfactumque mihi eſt, atque vt certior eius rei ſias, propria mea ſubſcripti manu. Ignorabat autem Epiſcopus, quòd chirographum illud conſepeliſſent ei. Manè autem facto, accerſitis filijs eius, dixit: Num aliquid cum patre veſtro in monumento poſuiſtis? Illi putantes, quòd eos de pecunijs interrogaret, dixerunt ei: Nihil, Domine, præter pannos conſueros. Quid igitur? Nunquid vel chartam aliquam conſepeliſtis ei? Tunc recordati illi (ignorabant enim, quòd de chirographo diceret) dixerunt ei: Ita ſanè, Domine: Chartam enim quandam moriens dedit nobis, & ait: Quando ſepelietis me, chartam iſtam mihi in manibus date, nullo penitus ſciente. Tunc dixit illis Epiſcopus ſomnium, quod nocte illa viderat: ſumenſque illos, cum clericis ac primarijs ciuitatis acceſſit ad philoſophi tumulum. Quo aperto, inuenerunt iacentem philoſophum, chirographumque manu Epiſcopi conſcriptum, ſuis manibus tenentem. Accipientes autem chirographum ex illius manibus, aperuerunt, inueneruntque in eo nouiter manu philoſophi ſubſcriptum, ita: Ego Euagrius philoſophus tibi ſanctiſſimo Domino Syneſio Epiſcopo ſalutem: Accepi debitum in his literis manu tua conſcriptum, ſatisfactumque mihi eſt, & nullum contra te habeo ius propter aurum, quod dedi tibi, & per te Chriſto Deo & Saluatori noſtro. Qui verò conuenerant, hoc videntes obſtupuerunt, & per multas horas clamauerunt, Kyrie eleyſon, glorificantes Deum, qui facit mirabilia, talemque, ac tantam promiſſionum ſuarum euidentiam dat ſeruis ſuis. Aſſerebat autem & hoc idem dominus Leontius, cautionem illam manu philoſophi ſubſcriptam, ſeruari vſque hodie, atque in ſacrario ſanctæ Cyrenenſis Eccleſiæ cuſtodiri, & quicunque ſacrarij cuſtos ingrederetur, hanc illi cum cæteris vaſis ſacris aſſignari cuſtodiendam cum omni diligentia, atque eum deinceps ſucceſſori ſuo integram illam, inuiolatamque reconſignare.

25. ET capite ducenteſimoprimo: Narrauit quidam patrum, dicens: Aſcendi aliquando Conſtantinopolim, cuiuſdam neceſſitatis gratia: cumque in Eccleſia ſederem, ingreſſus eſt quidam ſecularis, maximè illuſtris atque fideliſſimus. Is cùm adſpexiſſet me, accedens ſalutauit cum omni charitatis officio. Et poſt ſalutationem ſedit iuxta me, & cœpit interrogare de his, quæ pertinent ad animæ ſalutem. Cumque ego illi dicerem, quòd his, qui ritè terrena diſponunt, cæleſtia quoque donantur: Bene, inquit, pater dixiſti. Nam verè beatus eſt, qui ſpem ſuam in Deum ponit, & ſeipſum totum committit Deo. Et dicebat: Ego filius fui cuiuſdam ſeculàris gloria clariſſimi. Erat autem ipſe pater meus eleemoſynis maximè deditus, & plurima pauperibus diſtribuebat. Die ergò quadam vocauit me, & oſtendit mihi omnes pecunias, dicens: Fili, quid tibi gratius eſt, vt dimittam tibi pecunias iſtas, an Chriſtum curatorem tuum? Ego, cùm placerent mihi, quæ faciebat, reſpondi, me Chriſtum mâlle: iſta enim omnia prætereunt, & hodie ſunt, & cras non erunt, Chriſtus autem manet in æternum. Quod ille cùm audiſſet, omnia iam liberè, & larga manu pauperibus erogabat, ita vt moriens pauca admodum mihi relinqueret. Ego autem iam pauper effectus, humilis procedebam, ſpem meam habens in Chriſtum, cui me ille reliquerat. Erat autem alius quidam dives valdè & primarius, habens vxorem fidelem Chriſto, & timentem Dominum: habebat autem & filiam vnicam. Dixit ergò illa viro ſuo: Hanc ſolam habemus filiam, tantaque bona nobis largitus eſt Deus; cuius ergò rei indiget? Si quæſierimus dare illam alicui primario & diuiti, qui non ſit bonis moribus, affliget eam ſemper. Quæramus illi virum humilem, & timentem Dominum, qui ſecundùm Deum illam diligat, & foueat. Qui dixit illi: Rectè dixiſti. Perge ergò in Eccleſiam, & ora intentiſſimè, atque illic reſide, & qui primus ingreſſus fuerit, hic illi à Domino miſſus eſt ſponſus. Fecit igitur, vt inſſerat vir eius. Cumque orâſſet & ſederet, ingreſſus ſum ego primus. Mittens ergò illa ſeruum ſuum, continuò accerſuit me, coepitque interrogare, dicens: Vnde es? Ego autem dixi illi: Ex hac ciuitate ſum talis filius. Dixit autem mihi: Illius eleemoſynarij? Et dixi: Ita, illius ſum filius. Tunc ait mihi: Habes vxorem? Et dixi, Non. Narrauique illi, quæ mihi dixerat pater meus, & quæ ego reſponderam ipſi. Illa verò glorificans Dominum, ait: Ecce bonus curator tuus miſit tibi vxorem, & pecunias, vt vtaris vtriſque cum timore Dei. Deditque mihi filiam ſuam & pecunias. Ego autem oro, vt patris mei viam vſque in finem teneam.

Filius eleemoſynarij ad paupertatẽ redactus, quo modo diuina prouidentia diuer effectus ſit.

26. LVCAE octauo: Et factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates, & caſtella prædicans, & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis, & infirmitatibus: Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua ſeptem dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.

27. ET capite decimo: Factum eſt autem, dum irent, & ipſe intrauit in quoddam caſtellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum ſuam, &c.

28. IOANNIS duodecimo: Ieſus ergò ante ſex

te lex dies Paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit Iesus. Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministrabat, Lazarus verò vnus eratex discumbentibus cum eo.

29. TERTII Regum decimoseptimo: Factus est ergo sermo Domini ad eum (*Eliam,*) dicens: Surge, & vade in Sareptha Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt pascat te. Surrexit, & abiit in Sareptha. Cumque venisset ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocauit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vase, vt bibam. Cumque illa pergeret vt afferret, clamauit post tergum eius, dicens: Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in manu tua. Quæ respondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna vt ingrediar & faciam illum mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: veruntamen mihi primùm fac de ipsa farinula subcinericium panem paruulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies postea. Hæc autem dicit Dominus Deus Israel: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vsque ad diem, in qua Dominus daturus est pluuiam super faciem terræ. Quæ abijt, & fecit iuxta verbum Eliæ: & comedit ipse, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ, &c. Et post pauca: Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit. Tulitque Elias puerum, & depositi eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En viuit filius tuus.

30. QVARTI Regum quarto: Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum vt comederet panem: cumque frequenter inde transiret, diuertebat ad eam vt comederet panem. Quę dixit ad virum suum: Animaduerto quòd vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergò ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, vt cùm venerit ad nos, maneat ibi, &c. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem, qua dixerat Eliseus. Creuit autem puer. Et cùm esset quædam dies, & egressus isset ad patrem suum, ad messores, ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum ad matrem suam. Qui cùm tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua vsque ad meridiem, & mortuus est. Ascendit autem, & collocauit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa, vocauit virum suum, &c. Ingressusque (*Eliseus*) clausit ostium super se & super puerum: & orauit ad Dominum. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitque os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius: & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. At ille reuersus, deambulabat in domo, semel huc atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitauit puer septies, aperuitque oculos. At ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum.

31. AMBROSIVS libro secundo Officiorum, capite vigesimooctauo: Hoc maximum incentiuum misericordiæ, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quantum possumus, iuuemus, & plus interdum quàm possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel inuidiam perpeti, quàm prætendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quàm vt esset quod in nobis reprehenderent. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, vt redimeret periclitantes. Agnosco infusum auro sanguinem Christi, non solùm irrutilasse, verùm etiam diuinæ operationis impressisse virtutem redemptionis munere. Tale aurum sanctus martyr Laurentius Domino referuauit, à quo cùm quærerentur thesauri Ecclesiæ, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes produxit. Interrogatus vbi essent thesauri, quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri Ecclesiæ: & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quàm eos in quibus se esse dixit? Sic enim scriptum est: Esurijt, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infra: Quod enim vni horum fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demonstrauit Laurentius, & vicit, quòd eos nec persecutor potuit auferre. Itaque Ioachim qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniæ comparandæ; & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem perduci. Laurentius, qui aurum Ecclesiæ maluit erogare pauperibus, quàm persecutori reseruare, pro singulari interpretationis viuacitate sacram martyrij accepit coronam.

Laurentius martyr ecclesiæ thesauros in persecutione pauperibus distribuit.

2. Cor. 4.

Matth. 25.

4. Reg. 25.

2. Paral. 36.

31. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinquagesimaquinta in Genesim, vt supra in homilia trigesimaquarta ad populum Antiochenum, testimonio vigesimonono, quæstionis præcedenti.

XIII.

Quid est Misericordia?

A EST, sicut[a] Augustinus affirmat, alienæ miseriæ quædam in nostro corde compassio, qua vtique, si possimus, subuenire compellimur. Quod misericordiæ nomen pro eleemosyna dici & accipi persæ-

[a] Lib. 9. de Ciuitat. Dei cap. 5. Isidorus de summo bono lib. 3. cap. 64. Gregor. Nyssen. in libr. de beatitudinibus.

pè ſolet. *Omnis autem miſericordia*, teſte diuina[b] ſcriptura, *faciet locum vnicuique ſecundùm meritum operum ſuorum*.

b Eccli 16.b

c Homil. 32. in epiſtol. ad Hebr. homil. 9 de penitentia. 53. in Matth. & 30. ad populum Antiochenum.

d Chryſoſtom. hom. de miſericordia & duabus viduis.

e In epiſtol. 1. ad Timoth. cap. 4. Vide eundem in caput 3. Lucæ.

B Hanc ſæpè & mirificè commendat[c] Chryſoſtomus, nec dubitat alicubi dicere, [d] Miſericordia eſt ſalutis præſidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum: hæc eſt quæ iuſtos probat, ſanctos roborat, Dei cultores oſtentat. Quinetiam, ſi Ambroſio[e] credimus, omnis ſumma diſciplinæ Chriſtianæ in miſericordia & pietate eſt.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS libro nono de ciuitate Dei, capite quinto: Quid eſt autem miſericordia, niſi alienæ miſeriæ quædam in noſtro corde compaſſio, qua vtique, ſi poſſimus, ſubuenire compellimur? Seruit autem motus iſte rationi, quando ita præbetur miſericordia, vt iuſtitia conſeruetur: ſiue cùm indigenti tribuitur, ſiue cùm ignoſcitur pœnitenti.

Miſericordia quid ſit.

2. ISIDORVS libro tertio de ſummo bono, capite ſexageſimoquarto: Grauiter in Deum delinquunt, qui diuitijs à Deo conceſſis, non in rebus ſalutaribus, ſed in vſibus prauis vtuntur. Neſciunt impartire pauperibus, oppreſſis ſubuenire deſpiciunt: & inde magis augent delicta, vnde redimere debuerunt. Hoc habet tantum bonum poſſeſſio præſentium rerum, ſi vitam reficiat miſerorum. Præter hoc, tentatio eſt mundi lucrum, tantoque maiora ſupplicia in futurum dabunt, quanto & ipſa maiora ſunt. Potentes enim potenter tormenta patientur. Terrena omnia ſeruando amittimus, largiendo ſeruamus. Patrimonium enim retentum perit, manet autem erogatum. Diu enim cum rebus noſtris durare non poſſumus, quia aut nos illas moriendo deſerimus, aut illæ nos viuentes deſerunt. Pro diuerſitate vſus, alij de rebus mundanis pereunt, quas cupidius rapiunt: alij verò ſaluantur, dum in eorum pulchritudine conditoris pulcherrimam prouidentiam laudantes mirantur, vel dum pro miſericordiæ operibus ex eis cæleſtia bona mercantur. Miſericordia à compatiendo alienæ miſeriæ vocabulum ſortita eſt. Nullus autem in alio miſericors eſſe poteſt, qui prauè viuendo in ſe miſericors non eſt. Qui enim ſibi nequam eſt, cui bonus erit? Nulla ſcelera eleemoſynis poſſe redimi, ſi in peccatis voluntariè quis permanſerit. Tunc autem fructus eleemoſynarum indulgentiam conſequitur, quando ab ſcelerum opere definitur. Verum eſt quòd peccata omnia miſericordiæ operibus expurgantur, ſed ſi iam caueat peccare, qui miſericordiam impartitur. Cæterùm nulla eſt delicti venia, quando ſic procedit miſericordia, vt eam ſequantur peccata. Non eſt eleemoſyna, quæ gloriæ magis cauſa, quàm miſericordiæ impartitur intuitu. Quali intentione ab vnoquoque largitur, taliter & apud Deum recipitur. Qui ergò hic de bono opere laudem præſentem appetit, ſpem perdit, & gloriam mercedis in futuro non recipit. Dum cauſa iactantiæ pauper paſcitur, etiam ipſum miſericordiæ opus in peccatum conuertitur. Intantùm eleemoſynarum opera peccata extinguunt, atque intantùm ad regnum ſeculi futura proficiunt, vt etiam iudex cæleſtis in futuro iudicio veniens, in dextera conſiſtentibus dicat: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus eram, & cooperuiſtis me. Quibus etiam bene promittit, dicens: Venite benedicti patris mei, percipite præparatum vobis regnum. His autem quos nulla præcedentia eleemoſynarum facta ſequuntur, æterni iudicis voce ſic dicitur: Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere. Quibus iuſtè dicitur: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Qui hic miſericordiam non impartit, illic pietatis fructum non inuenit: exemplo ardentis diuitis, qui in inferno ad tenuiſſima petenda compulſus eſt, qui hic tenuiſſima negare ſtuduit. Quid tribui ſubtilius, quid diſtrictius petere poterat? Guttam aquæ ardens petijt, qui micas panis negauit. Serò diues oculos aperuit, quando Lazarum pauperem requieſcentem vidit, quem iacentem ante ianuas videre deſpexit. Non ſolùm qui eſurienti, & ſitienti, & nudo beneficium largitatis impendit, vel ſi quid aliud indigenti largitur, ſed & qui inimicum diligit, & qui lugenti affectum compaſſionis & conſolationis impartit, aut errantem fratrem charitatiuè corrigendo, ad viam veritatis reuocat, aut in quibuslibet neceſſitatibus conſilium dat, eleemoſynam procul dubio facit. Nam & doctrinæ vel diſciplinæ bonum, eleemoſyna eſt, & miſericordia carnali eminentior eſt. Quicunque egens poſcit, etiamſi indigentem ſe ſimulet, ex toto illi corde commiſereri oportet. Et licet ille fortaſſè falſam indigentis ſpeciem præferat, is tamen qui ſimpliciter impartit, fructum miſericordiæ non amittit. Quantumuis quis ſit egens, nullus tamen vnde tribuat indigenti, excuſationem inopiæ poteſt obtendere: quando ex præcepto Saluatoris etiam calicem aquæ frigidæ præcipiamur indigenti præbere. Nam ſi aliud non habentes, idipſum benignè tribuamus, mercedem procul dubiò non amittimus. Cæterùm ſi amplius poſſumus, & egeſtatem ſimulando minus largimur, non egentem, ſed Deum fallimus, cui conſcientiam noſtram abſcondere non poſſumus. Duę ſunt eleemoſynæ: vna corporalis, ſcilicet egenti dare quicquid potueris: Altera ſpiritalis, dimittere à quo læſus extiteris. Harum prima adhibenda eſt miſeris, ſecunda malis. Erit ergò quod ſemper impertias, etſi non pecuniam, ſaltem vel gratiam. Non eſt eleemoſyna cum murmuratione præbenda, ne comitante triſtitia, merces pereat diſpenſata. Tunc autem bene tribuitur, quan-

Abutentes diuitijs.

Sapient. 6.

Miſericordiæ vnde dicta ſit. Eleemoſynæ eorum, qui in peccatis perſeuerant. Eccli 14.

Intētio bona adeſſe in eleemoſynarum largitione debet.

Eleemoſynarū vis in die iudicij, & futura vita.

Immiſericordes quid merentur. Matth. 25. Luc. 16.

Eleemoſynæ quædam ſunt ſpirituales.

Simulantibus inopiā, eleemoſyna etiam tribuenda.

Tribuendū pro viribus, & pro cuiuſque facultate. Matth. 10.

Duplex eleemoſyna genus.

Libenter & cum hilaritate præbenda eleemoſyna.

quando cum mentis hilaritate præbetur. Vndè & Apoſtolus: Hilarem, inquit, datorem diligit Deus. Metuẽdum eſt itaque, ne pauper, aut cum tædio noſtra oblata ſuſcipiat, aut ne omninò prætermiſſus, mœrens triſtisque recedat. De rapinis alienis eleemoſynam facere, non eſt officium miſerationis, ſed emolumentum magnum ſceleris. Vndè & Salomon: Qui offert, inquit, ſacrificium de rapina pauperum, tãquàm ſi quis victimet filium in conſpectu patris ſui. Qui enim iniuſtè tollit, iuſtè nunquàm diſtribuit nec benè alteri præbet, quod ab alio malè extorquet. Magnum ſcelus eſt, rem pauperum præſtare diuitibus: & de ſumptibus inopum, acquirere fauores potentum: arenti terræ aquam tollere, & flumina, quæ non indigent, irrigare. Nonnunquàm largitas diuitum prodiga, non ad vtilitatem, ſed ad elationem effunditur: comparata hypocritis, qui non ad ædificationem docent audientium, ſed ad ſuæ gloriæ exaggerandum cothurnum. Reprehenſibilis eſt ſuperflua effuſio largitatis. Nam qui modum ſeruat, auarus nulli eſt, ſed omnibus largus eſt. Diſpenſator non debet eſſe prodigus, ſed diſcretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo menſuram in vno ſufficiat pluribus.

3. GREGORIVS Nyſſenus in libro de beatitudinibus: Ac miſericordia, vt eam aliquis definitione comprehenſam interpretari & explicare poſſit, voluntaria triſtitia eſt, quæ conflatur ob incommoda aliena. Quòd ſi non plenè, quid per eam intelligatur, expreſſimus: forſitan alia ratione magis dilucidè ac planiùs explicari poſſit: Miſericordia eſt erga eos, qui ob res aliquas triſtes ac moleſtas ſeſe diſcruciant, cum dilectione coniuncta affectio. Quemadmodùm enim inhumanitas & feritas ab odio cauſam & originem habent, ſic ex dilectione quodammodò miſericordia enaſcitur: nec aliũdè exiſteret, niſi ex hac. ac ſi quis plenè miſericordiæ proprietatem exquiſiuerit, intentionem & vehementiam inueniet diligendi affectionis cum affectu triſtitiæ commixtam. Nam participationem quidem bonorum omnes ſimiliter appetunt, & amici, & inimici: at vt incommodorum, & rerum triſtium atque acerbarum participes eſſe velint, eorum duntaxat proprium eſt, qui dilectione tenentur. Atqui ex omnibus rebus, quæ per vitam coluntur & exercentur, conſtat rem præſtantiſſimam eſſe dilectionem. Dilectionis autem intentio atque incrementum, miſericordia eſt. Et poſt pauca: Ergò miſericordia, vt definitio quidem oſtendit, beneuolentiæ mater eſt, dilectionis pignus, vinculum omnis amicæ affectionis. Hac verò cautione atque ſecuritate, quid in vita firmius, & tutius excogitari poſſit?

4. ECCLESIASTICI decimoſexto, vt in textu.

1.B CHRYSOSTOMVS homilia trigeſimaſecunda in epiſtolam ad Hebræos: In ædificia cæleſtia ſtudeamus noſtras euacuare pecunias, nec fabris, nec ſtructoribus, nec operarijs opus habebimus. Manus nanque pauperum tales domos ædificant: claudi, cæci, vel debiles iſti ſunt, qui domos illas ædificant, & non mireris. Siquidem per iſtos nobis & regnum cæleſte prouidetur, per iſtos etiam fiduciam accipimus apud Deum. Eleemoſyna quippe artifex magna conſiſtit, & auxiliatrix eorũ, qui ipſam faciunt. Amica nanque Dei conſiſtit, & ſemper ei propinqua eſt: pro quibuſcunque voluerit, facilè gratiæ munus impetrat, tantùm ſi à nobis non lædatur, ſi nullam patiatur iniuriam. Iniuriam autem patitur, cùm ex rapinis eam volumus operari. Si verò fuerit munda, magnam præſtat confidentiam tribuentibus eam, interuenit etiam pro delinquentibus. Tanta eſt eius virtus, tantaque potentia. Sed etiam vincula peccatorum ipſa diſſoluit, fugat tenebras, extinguit ignem, mortificat vermem, expellit ſtridorem dentium. Huic cum multa fiducia portæ cæli aperiuntur, & veluti regina intrante, nullus ianitorum, nullus cuſtodum, qui portis aſſiſtunt, audet dicere: Quæ tu es, vel vndè? ſed omnes eam è regione ſuſcipiunt. Sic etiam miſericordia. regina nanque eſt, verè regina, ſimiles faciens homines Deo. Eſtote, inquit, miſericordes, ſicut & pater veſter cæleſtis miſericors eſt. Pennata nanque eſt, & valdè leuis, habens alas aureas & volatum, qui angelos ipſos deceat. Scriptum eſt enim: Pennæ tuæ, ſicut pennę columbę deargentatæ, & collum eius in fulgore auri. Sicut columba quędam nitens, & aurea venuſtate decorata, mites & affabiles oculos habens, per cuncta peruolat: ſic & miſericordia nitet magno decore feſtiua: nihil eſt illis oculis melius. Pulcher quidem eſt pauo, ſed in illius comparatione deformis appãret. Ita enim hæc auis quædam pulchra eſt & mirabilis, ab ipſo initio per tempora cuncta perdurans, & multa diuina gloria decoratur. Virgo eſt habens alas aureas, circunſpecta per omnia, venuſteq; ſuccincta, vultum habens candidum atque manſuetum: pennata eſt, & leuis, & ſemper ante ſolium regale conſiſtit. Quando iudicamur, repentè ſubuenit, & nos à ſupplicijs liberat imminentibus, alis ſuis nos contegens. Hanc amplius deſiderat Deus, quàm ſacrificia numeroſa: multa de illa loquitur, ſic eam diligit. Scriptum eſt enim: Viduam, & pupillum, & pauperem ſuſcipiet Dominus. Ex eius vocabulo Deus deſiderat appellari miſerator & miſericors, Deus longanimis, & multum miſericors, & verax. Miſericordia nanque Dei ſuper omnem terram. Iſta eſt quæ ſalutem humano generi contulit. Si enim non miſereretur noſtri Deus, irent prorſus cuncta perditum. Ipſa nos quippe, cùm inimici eſſemus, reconciliatos reddidit: ipſa plura bona perfecit, ipſa filio Dei perſuaſit, vt fieret ſeruus, & exinaniret ſemetipſum. Hanc igitur æmulemur, per quam nos conſtat eſſe ſaluos. Hanc diligamus, hanc pecuniis præponamus vniuerſis, & ſine pecuniis vel diuitijs habeamus animam miſericordem. Nihil ita exprimit Chriſtianum, ſicut miſericordia: nihil ſic & fideles & infideles ſimul admirantur, ſicut quando nos vident eleemoſynas impendere. In multis enim & nos indigemus miſericordia. Nam & ad Dominum clamamus: Secũdùm magnam miſericordiam tuam miſerere noſtri. Nos ergò initium faciamus, quanquàm nos non facimus initium, quandoquidem iam nos ipſe anteceſſit, & ſuam in nobis miſericordiam reddidit manifeſtam: ſaltem poſteriores ſequamur. Si enim homines eius qui miſericors eſt, etiamſi innumera peccata commiſerit, miſerentur: multo amplius Deus. Aduerte prophetam dicentem: Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Domini. Tales ergò efficiamur: ſicut oliua fructifera, ex omnibus partibus miſericordias germinemus. Non enim ſufficit oliuam eſſe, ſed opus eſt eam eſſe fructiferam. Sunt enim miſericordes, ſed modica per totum annum tribuentes, aut per ſingulas ſeptimanas, aut ſi quando fortè fortuna progrediuntur: iſti oliuę quidem ſunt, ſed non fructiferæ, quinetiam aridæ: & quandoquidem miſerentur, oliuæ ſunt: quoniam verò

2.Cor.9.

Ex rapinis vel alienis rebus eleemoſynam facere. Iſaiæ 34.

Miſericordia regina eſt, ſimiles faciens homines Deo. Lucæ 6.

Pſal. 67.

Miſericordiæ pulchritudo, & cõmendatio.

Pſal. 44.

Pſal. 102.

Pſal. 50.

Pſal. 51. Oliuæ fructiferæ eſſe debemus.

Nimium dare.

Miſericordia quid ſit.

Oritur ex dilectione miſericordia.

Miſericordia quid efficiat.

Eleemoſynæ vis in flectendo iudice cæleſti.

verò non largè, neque magnificè, non sunt fructiferæ. Nos efficiamur oliuæ fructiferæ. Sæpiùs iam dixi, & nunc quoque dico, quoniam non mensura, vel quantitate datorum iudicatur misericordiæ magnitudo, sed ex voluntate largientis. Scitis enim illius viduæ factum. Commodum quippe est, hoc proferre semper exemplum, vt neque pauper de opere suo desperet, respiciens ad viduam duo minuta conferentem: neque dives glorietur, cùm de magnis parua largitur. Obtulerunt quidam etiam fœtas, & pilos, & capillos, in templi constructionem, & spreti penitus non sunt: sed hi, si aurum habentes, capillorum munera deportâssent, maledicti protinùs extitissent. Si verò istud tantùm habentes obtulerunt, acceptabiles in suo munere facti sunt. Propterea & Cain culpatus est, non quia abiecta obtulit, sed quia omnium quæ habebat, abiectiora obtulit Deo. Maledictus, inquit scriptura, qui habet meliora, & sacrificat corrupta Deo: non absolutè dixit, qui sacrificat corrupta Deo: sed qui habet, inquit, & auaritia compellente reuocatur. Si igitur quisquam non habet, omni culpa caret, liber est: magis autem mercedem facilè conquirit. Quid enim duobus minutis abiectius, vel quid capillis vilius, vel quid inferius parua similagine? Et tamen inuenies ista similiter approbata, sicut vitulos, & aurum quod diuites obtulerunt. Secundùm quod quis habet, secundùm hoc acceptabilis efficitur, non secundùm quod non habet. Quantum habet manus tua, inquit, benefacito. Propterea obsecro, vt euacuemus eum alacritate substantias nostras in pauperes: etiam si parua sint quæ habemus, mercedem similem cõsequimur illis, qui pluta videtur offerre. Vel potiùs maiorem, quàm illi, qui offerunt multitudinem talentorum. Si hæc igitur faciamus, inæstimabiles Dei thesauros adipiscimur: si tamen non solùm audiamus, verùm etiam faciamus: si non tãtùm laudemus, sed etiam ipsis operibus ostendamus.

Misericordia non spectatur ex datorum quantitate. Marc.12. Luc.21.

Exod.35.

Genes.4.

Luc.21.

Eccli.9.

5. ITEM homilia nona de pœnitentia: Age quartam proferamus pœnitẽtiæ viam. Et quænam ea est? Eleemosyna, regina illa virtutum, homines celerrimè ipsorum in cælorum axes adducet, aduocati optimi loco fungens. Magna res eleemosyna, præcidit aërem, transit lunam, solis radios cædit, ad ipsum venit cælorum culmen: ipsos pertransiens cælos, & angelorum populos decurrens, archangelorumq; choros, & omnes superiores potestates, ipsi assistit regali throno. Quod ex ipsa disce scriptura. Corneli, eleemosynæ, inquit, & orationes tuæ ascenderunt in conspectu Dei. Tametsi multa habueris peccata, aduocatrix eleemosyna est, ne timeas. Nulla enim super omnibus virtutibus huic sese opposuerat, Christum requirit, quem ipsa lucrifecit propriis in manibus baiulans. Ipsius enim Domini est vox: Si quis fecerit vni ex minimis his, mihi fecit. Ita ergò quot quot talia habueris peccata, eleemosyna tua omnibus est grauior. Aut non intellexistis in Euangelio decem virginum parabolam, quòd eleemosynam non habẽtes, virginitate indulgentes, à nuptijs excluse sunt? Abeuntes, inquiunt, emite vobis à vendentibus. Qui nanque sunt mercatores olei huius? Pauperes ad eleemosynam sedentes. & quanti emitur? quanti libuerit. Pretium non appono, ne obijcias inopiam. Quãti potes, tanti eme. habes denarium, eme cælum: non quòd venale sit cælum, sed quòd clemens sit Dominus. Non habes denarium, da calicem frigidæ aquæ. Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura negociatioque cælum est, atque ipsi pigritamur. Da panem, & accipe paradisum: parua da, & magna suscipe. Da mortalia, & immortalia recipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Si celebritas adesset epulum habens, atque in ea ciborum abũdantia, multaque paruo emerentur, num substantiam vendentes, cunctaque postponentes, in partem eius negociationis veniretis? Et vbi quidem corruptio, tanto studio laboratis: vbi immortalis est negociatio, pigritatis, atq; adeò conciditis. Da inopi, quanuis tu tacueris, orare pro te, respondebunt infinita. Eleemosyna tua stante & declinante, pretium redemptionis animæ eleemosyna est. Præterea pelues & lauacra cum aqua sunt, quò manus laues * qua vestes, aqua: sic & eleemosyna, quo per eam animæ manus diluas. Ne inopiam proferas. Vidua in vltimo cœnaculo Eliam hospitabatur, ac paupertas non affuit impedimento, sed eximio cum gaudio suscepit eum, quare & dignos recepit fructus, & metens eleemosynæ spicam legit. Sed fortasse auditor dicet, Da & mihi Eliã. Qui quæris Eliam? Dominum Eliæ do tibi, nec ipsum cibas: Eliam si inueneris, quomodò hospitaberis? Christi Domini sententia est: Quicunque vni ex minimis fecerit, mihi fecerit. Si fortè rex quempiam de populo appellauerit, atque ad seruos dixerit: Reddite gratias huic meo nomine quàm plures, qui me inopia laborantem nutriuit, qui mihi beneficia in tempore permulta contulit: num certatim quisque pecunias eius omnes apprehenderit, cui rex gratias dederit? Si ergò in hominem regem tantum honoris res ipsa tribuit, cogita Christum in illa die ad angelos dicentem: Hic me in terra suscepit hospitio, hic mihi innumera contulit beneficia, hic me peregrinum existentem confouit inducens. Cogita decæterò fiduciam, inter angelorum populos gaudium. Igitur cui testimonium Christus perhibet, non fiduciam super angelos habuerit? Magna igitur res eleemosyna, fratres. Hanc amando faciamus, cui nihil æquale: potens est enim peccata alia delere, iudicium què propulsare. Te tacente, infinita pauperum ora gratias referunt: immò verò minus verbo aut ore necesse est, rebus ipsis clamantibus. Tam adeò exuberans, tamque magnum est eleemosynæ bonum, & ipsi pigritamur & concidimus. Da panem pro posse: non habes panem, da denarium, da vel frigidæ aquæ calicem: atqui neque id habes, vel malis oppresso compatere, atque appensam mercedem habes.

* quæ vestes abluas: sic inopia non excusat ab eleemosyna. 3.Reg.17.

Quod pauperibus tribuitur, hoc tribuitur Christo. Matth.25.

Eleemosyna inter pœnitentiæ fructus annumeratur. Vis eleemosynæ apud Deum.

Actor.10.

Peccata delent eleemosynæ.

Matth.25.

Peccata delent eleemosynæ, & iudicium propulsant.

Ibidem.

Quanti ematur cælũ.

Matth.10.

6. ITEM homilia quinquagesimatertia in Matthæum, vt suprà homilia trigesimatertia ad populum Antiochenum, testimonio vigesimooctauo, quæstione vndecima.

7. ITEM homilia trigesimasexta ad populum Antiochenum, vt suprà testimonio trigesimoprimo ibidem.

8. ITEM in homilia de misericordia & duabus mulieribus viduis: Tria sunt, quæ in misericordiæ opere optanda sunt Christiano, vt possit facere, vt velit, vt compleat. Vt possit, id est, vt substantia faciendi non desit: vt velit, hoc est, voluntas adsit, qua faciat: quia substãtia nõ deest, qua fiat. Tertium est, vt compleat, id est, quæ possit & velit, sine dilatione perficiat. his enim tribus opus tantum, tamq; præclarum impletur. Nam sunt qui possunt facere, sed nolunt: sunt qui volunt, & non possunt: sunt & qui volunt & possunt, sed differendo non faciunt. Cæterùm qui potest facere, oret vt vo-

Tria in opere misericordiæ requiruntur.

vt velit: & qui vult facere, oret vt possit: & qui in vtroque paratus est, det operam vt misericordiam instanter efficiat, ne quod vult & potest, differendo non compleat. Est enim misericordia salutis præsidium, fidei ornamentum, propitiatio peccatorum. Hæc est quæ iustos probat, sanctos roborat, Dei cultores ostentat: cuius exercitium lætum efficit Dominum, placatum exhibet Christum, dum cernit subsidijs huiusmodi foueri pauperem, inopem subleuari. Hæc misericordia cùm à cunctis impleri præcipitur, tum maximè ab his qui signati sunt, vt dent quam accipiant, tribuant quam sumant, donec alijs qua ipsi indigeant.

Misericordiæ commendatio.

6. AMBROSIVS in caput quartum epistolæ prioris ad Timotheum, ea D. Pauli verba exponens: Pietas ad omnia vtilis est, &c. Si quis ergò, quia misericordia magna res est, lubricum tamen carnis patiatur, huiusmodi quid fiet? sine dubio vapulabit, quia illud oportuit fieri, & hoc minimè prætermitti. Si autem solum corporis habuit exercitium, perennes pœnas patietur, sicut in Euangelio Dominus repromisit. Omnis enim summa disciplinæ nostræ, in misericordia & pietate est.

Summa disciplinæ Christianæ in misericordia & pietate consistit.

7. IDEM in Lucæ caput tertium: Singulis quoque generibus hominum conueniens tribuit sanctus Baptista Ioannes responsum, vnum omnibus, ita: Publicanis, ne vltra præscriptum exigant: militibus, ne calumniam faciant, ne prædam requirant. Docens idcirco stipendia constituta militiæ, ne, dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc & alia officiorum præcepta, propria singulorum, misericordiæ communis est vsus. Ideò commune præceptum omnibus officijs, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola vel vrbanus, diues & pauper: omnes in commune admonentur, vt conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideò omnibus est propohta perfectè forma virtutis, ne vestimentis alimentisqûe suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura seruatur, vt non sibi vnusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

Misericordia ad omnes pertinet.

ANNOTATIO.

Quando Scriptura sacra, vel S. Patres suprà adduxit, tribuant eleemosynis, ieiunio, alijsque pietatis operibus vim delendi aut redimendi peccata, præsertim lethalia, (nam de venialibus nulla est controuersia) aut aliquid simile: id accipiendum est & intelligendum, quatenus ijs præparatur & disponitur peccator ad remissionem peccatorum in Sacramento pœnitentiæ consequendam, & amissam iustificationis gratiam recuperandam. Est enim hoc Sacramentum lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, iuxta S. Tridentini Concilij sententiam, vt nondum regeneratis ipse Baptismus. Vel quatenus per ea opera, post reconciliationem factam, satisfacimus pro peccatis, quo ad pœnam temporalem, quæ sæpè redimenda restat post culpam remissam. Quod S. Thomas his verbis expressit: Actus misericordiæ operatur circa peccatum vel per modum satisfactionis, & sic sequitur iustificationem: vel per modum præparationis, inquantum misericordes misericordiam consequentur: & sic etiam potest præcedere iustificationem, vel etiam ad iustificationem concurrere simul cum alijs virtutibus requisitis, secundùm quod misericordia includitur in dilectione proximi. Et alio loco: Per opera pietatis ille qui lubricum carnis patitur, liberatur à perditione æterna, inquantum per huiusmodi opera disponitur ad hoc, quòd gratiam consequatur per quam pœniteat: & inquantum per huiusmodi opera satisfacit de lubrico carnis commisso. Non autem ita, quòd si in eo peccato perseueret impœnitens vsque ad mortem, per pietatis opera liberetur. Huc pertinet B. Augustini doctrina in Enchiridio cap. 75. 76. & 77. & in serm. 30. de verbis Domini, quam habes suprà quæst. 11. authorit. 35. 36. 37. & 38.

Sess. 14. ca. 2.

1. 2. q. 113. art. 4. ad 1.

2. 2. q. 154. art. 2. ad 5.

XIIII.

Suntne vnius generis misericordiæ opera?

A DVPLICIS ea generis esse [a] inueniuntur: cùm alia sint corporalia, alia spiritualia. Corporalia quidem dicta, quoniam ad corporalem miseriam proximi subleuandam exercentur: Spiritualia verò, quòd in his saluti proximi spirituali bene consulamus atque operam demus.

[a] Aug. lib. de moribus Ecclesiæ Cathol. cap. 27. & 28. Item in Enchirid. ca. 72. & serm. 203. de tempore.

B Huius multiplicis misericordiæ clarum præbet exemplum Iob benignissimus, qui de seipso testatur: [b] *Ab infantia mea creuit mecum miseratio: & de vtero matris meæ egressa est mecum.* [c] *Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebam, diligentissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.* Item, [d] *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.*

[b] Iob 3. b c d & ibid. Gregor.
[c] Iob 29. b c d
[d] Iob 31. d

TESTIMONIA.

Quia partim animo, partim corpori bene facit.

1. AVGVSTINVS in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite vigesimoseptimo: Homo igitur vt homini appâret, anima rationalis est, mortali atque terreno vtens corpore. Partim ergò corpori, partim verò animæ hominis benefacit, qui hominem diligit. Ad corpus quod-

Quia partim animo, partim corpori bene facit: duplicia sunt opera misericordiæ.

Corporalia. pus quod pertinet, medicina nominata est: ad animam autem, disciplina. Sed medicinam nunc voco, quicquid omninò corporis vel tuetur, vel instaurat salutem. Ad hanc itaque pertinent non ea tantùm, quæ ars eorum exhiber, qui propriè medici nominantur: sed etiam cibus & potus, tegmen & tectum, defensio denique omnis atque munitio, qua nostrum corpus aduersus etiam externos ictus casusque seruatur: nam & fames, & sitis, & frigus, & æstus, & quicquid extrinsecus grauiter infligitur, salutem, de qua nunc agitur, manere non sinunt. Quare illa omnia, quibus huiuscemodi malis incommodisve resistitur, qui officiosè atque humaniter præbent, misericordes vocantur, etiam si sapientes vsqueadeò sint, vt iàm nullo animi dolore turbentur. Nam quis ignorat ex eo appellatam esse misericordiam, quòd miserum cor faciat condolentis alieno malo? Et quis non concedat ab omni miseria liberum esse debere sapientem, cùm subuenit inopi, cùm esurienti cibum præstat, potumq; sitienti, cùm veste nudum, cùm peregrinum tecto recipit, cùm oppressum liberat, cùm denique humanitatem suâ vsque ad sepulturam porrigit mortuorum? Etiamsi id faciat mente tranquilla, nullis aculeis doloris instinctus, sed adductus officio bonitatis, misericors tamen vocandus est. Huic enim nihil obest nomen, cùm absit miseria.

Misericordia vndè dicta.

Spiritualia misericordiæ opera.

2. Et capite vigesimooctauo: Quod autem attinet ad disciplinam, per quam ipsi animo sanitas instauratur, quæ si absit, nihil ad depellendas miserias salus ipsa corporis valet, difficillima omninò res est. Atque vt in corpore dicebamus, aliud esse morbos & vulnera curare, quod pauci homines benè facere possunt, aliud autem famem sitimq; sopire, & cætera, in quibus subuenire hominem homini vulgò passimq; conceditur; sic in animo sunt quædam, in quibus excellentia illa, & rara magisteria non admodum desiderantur: vt cùm hortamur & monemus, vt hæc ipsa indigentibus exhibeantur, quæ corpori exhibenda esse diximus. Cùm enim hæc facimus, ope corpori: cùm autem docemus vt fiant, disciplina animo subuenimus. Sunt verò alia, quibus multimodi, variisq; morbi animorum magna quadam, & prorsus ineffabili ratione sanantur. Hæc tamen disciplina, de qua nunc agimus, quæ animi medicina est, quantum in scripturis ipsis diuinis colligi licet, in duo distribuitur, coercitionem, & institutionem. Coercitio timore, institutio verò amore perficitur, eius dico, cui per disciplinam subuenitur: nam qui subuenit, nihil horum duorum habet, nisi amare. Qui ergò diligit proximum, agit quantum potest, vt sanus corpore, sanusque animo sit: sed cura corporis ad sanitatem animi referenda est. Agit ergò his gradibus, quod ad animum pertinet, vt primò timeat, deindè diligat Deũ. Hi mores sunt optimi, per quos nobis etiam ipsa prouenit, ad quam omni studio rapimur, agnitio veritatis.

Animi medicina coercitione & institutione perficitur.

Opera misericordiæ corporalia.

3. Idem in Enchiridio ad Laurentium, capite septuagesimosecundo: Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinanti hospitium, fugienti latibulum, ægro vel incluso visitationem, captiuo redemptionem, debili subuectionem, exco deductionem, tristi consolationem, non sano medelam, erranti viam, deliberanti consilũ, & quod cuique necessarium est indigenti: verùm etiam & qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat: & qui emendat verbere, in quõ potestas datur, vel coereet aliquà disciplina, & tamen peccatum eius, quo ab illo læsus est aut offensus, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur; non solùm in eo quod dimittit atque orat, verùm etiam in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœnâ plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati, non voluntati: quia ipsi sibi inueniuntur esse inimici, amici verò eorum potius illi, quos inimicos putant, & reddunt errãdo mala pro bonis, cùm reddere mala Christianus non debeat pro malis. Multa itaq; sunt genera eleemosynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata.

Multa bona inuitis præstantur.

Dimittere in nos peccantibus. Matth. 25. Spiritualia opera misericordiæ.

4. Et sermone ducentesimo tertio de tempore: Multa genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, qua ex corde dimittimus, quod quisque peccauit. Non solùm enim qui dat esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestimentum, peregrinantibus hospitium, & cætera huiusmodi, verùm etiam qui dat veniam peccanti, eleemosynam dat. Et qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina; & tamen peccatum eius, quo ab illo læsus aut offensus est, dimittit ex corde, vel orat vt ei dimittatur: non solùm in eo, quod dimittit atque orat, verùm etiam in eo quod corripit, & aliqua emẽdatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat.

1. Bonorum operum merita. Prouer. 3

1.B Iob trigesimoprimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea: (Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio: & de vtero matris meæ egressa est mecum.) Si despexi pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem: Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouiũ mearum calefactus est: Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem: Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

Quanta diligi Iob misericordia fuerit erga pauperes & afflictos.

2. Gregorius in caput trigesimumprimum Iob scribens libro vigesimoprimo Moralium, capite duodecimo: Si negaui, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci. Per hæc dicta vir sanctus ostenditur non solùm ad inopiam pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deseruisse. Sed quid si ipsa vellent pauperes, quæ fortasse accipere non expediret? An quia in scriptura sacra dicti pauperes humiles solent, ea sola æstimandi sunt accipere pauperes, quæ humiles petunt? Et proculdubiò oportet vt incunctanter detur, quicquid cum vera humilitate requiritur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Petentem se viduam expectare noluit, vt non solùm ex munere, sed ex celeritate quoque muneris bonorum operum merita augeret. Vndè aliàs scriptum est: Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Sed nonnulli solent exterius multa largiri, communis autem vitæ gratiam repellentes, habere pauperes socios in domestica conuersatione refugiũt. Vndè beatus Iob, vt non solùm se inclinuet exterius multa præbuisse, sed apud se quosque inopes etiam in domestica conuersatione recepisse, protinùs adiungit: Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Scilicet pietati se præiu-

Consuetudo cũ pauperibus.

præiudicium facere æſtimans, ſi ſolus comederet, quod Dominus omnium communiter creáſſet. Quæ profectò communio conuerſationis eſſe cum talibus intra domeſticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant merita retributionis. Vndè ſanctus vir, non quemlibet, ſed ad manducandum ſocium pupillum ſe habuiſſe perhibet: ſed tanta hæc pietatis viſcera, vtrum à ſemetipſo habuerit, an conditoris ſui gratia ſit conſecutus, innoteſcit: Quia ab infantia mea creuit mecum miſeratio, & de vtero matris meæ egreſſa eſt mecum. Miſeratio etenim, etſi eius fuerit arbitrij, vt cum ipſo proficeret; liquet tamen quia eius arbitrij nō fuit, vt cum ipſo de vtero exiret. Conſtat ergò quia ſuæ virtuti nil tribuit, qui profectò teſtatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonum igitur quod à conditore habuiſſe ſe intimat, liquet proculdubiò, quia ad laudem conditoris narrat, indicans ab ipſo ſe accepiſſe vt pius eſſet, à quo accepit vt eſſet: quia ſicut ſuo opere in vtero conditus non fuit, ita nec ſua virtute ab vtero pius fuit.

Merita æternæ retributionis.

Iob 31.

Pietas humilitatis ſocia.

5. ET capite decimotertio: Quòd pauperem non deſpexit, virtutem humilitatis exhibuit: quòd autem operuit, pietatis. Duæ quippe iſtæ virtutes ita ſibimet connexæ eſſe debent, vt vicario ſemper opere fulciantur, quatenùs nec humilitas cùm veneratur proximum, largitatis gratiam deſerat, nec pietas cùm largitur, intumeſcat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: vt cùm indigentem rebus neceſſarijs naturæ tuæ conſortem videris, nec per impietatem deſinas tegere, nec per ſuperbiam negligas venerari quem tegis. Nam ſunt nonnulli, qui mox vt ab egenis fratribus fuerint neceſſaria poſtulati, pòſt dona largituri, in eos prius contumelioſa verba iaculantur. Qui etſi rebus miniſterium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ita vt plerunque videatur, quia illatæ iam iniuriæ ſatisfactionem ſoluunt, cùm poſt contumelias dona largiuntur. Nec magni eſt operis quòd poſtulata tribuunt, quia ipſo donationis ſuæ munere, vix eundem exceſſum ſermonis tegunt. Quibus benè per Eccleſiaſticum librum dicitur:

Contumelijs excipiētes pauperes antequàm donēt quicquam.

Eccli 18.

Omni dato non des triſtitiam verbi mali. Et rurſum: Adde verbum ſuper datum bonum, & vtrumque cum homine iuſtificato: videlicet vt datum exhiberi debeat per pietatem, & bonum verbum tribui per humilitatem. At contra alij egenos fratres non ſtudent rebus fulcire cùm poſſint, ſed blandis tantùm ſermonibus fouere. Quos vehementer Iacobi prædicatio ſancta reprehendit, dicens: Si autem frater aut ſoror nudi ſint, & indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefiamini & ſaturamini: non dederitis autem eis quæ neceſſaria ſunt corpori, quid vobis proderit? Quos Ioannes quoque Apoſtolus admonet, dicens: Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, ſed opere & veritate. Dilectio nanque noſtra ſemper exhibenda eſt, & veneratione ſermonis, & miniſterio largitatis.

Verba tantùm miſericordiā præſtantes. Iacob. 2.

1 Ioan. 3.

6. CAPITE decimoquarto: Multum verò ad edomādam dantis ſuperbiam valet, ſi cùm terrena tribuit, verba ſolicitè magiſtri cæleſtis penſet, qui ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Si enim eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubiò penſare debemus, quia patronis potiùs munera offerimus, quàm egenis donа largimur. Hinc per Paulum dicitur: Veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat, vt & illorum abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum. Vt videlicet ſolicitè perpendamus, quia eos, quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoq; videbimus: & qui abundantes adſpicimus, ſi largiri negligemus, quandoque inopes erimus. Qui itaque nunc temporale ſubſidium pauperi tribuit, ab eo poſtmodùm perpetua recepturus, vt ita dicam, quaſi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit, vberius reddit. Reſtat ergò vt nunquàm elatio ſurgat ex munere, quando videlicet diues ex eo quod pauperi tribuit, agit vt in perpetuum pauper non ſit. Beatus igitur Iob, vt diligenter oſtenderet, humilitas atque miſericordia quāta in eo fuerit conſideratione ſociata, ait: Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumētum, & abſque operimento pauperem, ſi non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus eſt. Ac ſi aperte diceret: In amore proximi, vno eodemq; ordine & ſuperbiæ vitium, & impietatis premens, prætereuntem quempiam, & humiliter adſpicièſ nō deſpexi, & miſericorditer calefeci. Quiſquis enim ſuper eum, cui aliquid tribuit, faſtu ſe elationis extollit, maiorem culpam intrinſecus ſuperbiendo peragit, quàm extrinſecus largiendo mercedem: ſitq́ue ipſe bonis interioribus nudus, cùm nudum deſpicit veſtiens, eoq; agit vt ſeipſo deterior ſit, quo ſe indigenti proximo meliorem putat. Minus quippe inops eſt, qui veſtem non habet, quàm qui humilitatem. Vndè neceſsè eſt, vt cùm naturæ noſtræ conſortes exteriora non habere conſpicimus, quàm multa nobis deſint bona interiora penſemus, quatenùs ſeſe ſuper inopes cogitatio noſtra non eleuet, cùm ſolerter videt, quia nos tanto verius, quanto & interius indigentes ſumus. Et quia ſunt nonnulli qui pietatis ſuæ viſcera tendere vſque ad incognitos neſciunt, ſed ſolis quos per aſſiduitatem notitiæ didicerint, miſerentur, apud quos nimirum plus familiaritas, quàm natura valet, dum quibuſdam neceſſaria, non quia homines, ſed quia noti ſunt, largiuntur, benè nunc per beatum Iob dicitur: Si deſpexi prætereuntem, eò quòd non habuerit indumētum. Ignoto enim proximo miſertum ſe indicat, quem prætereuntem vocat, quia videlicet apud piam mentem plus natura valet, quàm notitia. Nam & vnuſquiſque qui indiget, eo ipſo quo homo eſt, ei iam incognitus non eſt. Sequitur: Si leuaui ſuper pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta ſuperiorem. Mos apud veteres fuit, vt ad portam ſeniores ſederent, qui certantium iurgia iudiciaria examinatione diſcernerent, quatenùs vrbem, in qua concorditer oporteret viuere, diſcordes minimè intrarent. Vndè & per Prophetam Dominus dicit: Conſtituite in porta iudicium. Hoc itaq; loco quid portæ nomine exprimitur, niſi id quod agebatur in porta? Sicut enim pugnare caſtra dicimus, pro eo quòd pugnatur ex caſtris, ita iudicium, quod in porta agi conſueuerat, porta nominatur. In porta ergò ſe ſuperiorem videt, qui ſe melioris partis eſſe in iudicio æquitatis merito conſpicit. Beatus igitur Iob, quia nec tunc contra pupillum manum exercuit, cùm ſe etiam per iuſtitiæ meritū potentiorem vidit, nobis timoris regulam inſinuans, dicit: Si leuaui ſuper pupillum manum, cùm viderē me in porta ſuperiorem. Ac ſi patenter dicat: Neq; tunc vtilitatis meæ negocia virtute contra pupillum exequi volui, quando me in

Lucæ 16.

Patronis potiùs munera largimur, quam egenis.

2. Cor. 8.

Iob humilitatem cum miſericordia coniunxit. Iob 3.

Quid cogitādum cùm egentes intuemur.

Ignotis etiā miſericordia exhibenda.

Miſericordia Iob erga pupillos, in iudicio cauſa cadentes.

Amos 5.

me in iudicio etiam ex iuſtitia potiorem vidi.

5. IOB capite vigeſimonono: Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi. Eò quòd liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non eſſet adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum. Iuſtitia indutus ſum: & veſtiui me, ſicut veſtimento & diademate, iudicio meo. Oculus fui cęco, & pes claudo. Pater eram pauperum: & cauſam, quam nesciebam, diligentiſſimè inueſtigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus: cumq; ſederem quaſi rex, circumſtante exercitu, eram tamen mœrentium conſolator.

6. ET trigeſimoprimo, vt ſuprà B teſtimonio primo, hac eadem quæſtione.

XV.

Quot ſunt opera miſericordiæ tum corporalia, tum ſpiritualia?

A SEPTEM in vtroque genere numerantur. Ac primùm quidem corporalia hæc ſunt: [a] Eſurientes paſcere, potum dare ſitientibus, operire nudos, captiuos redimere, ægrotos inuiſere, hoſpitio peregrinos ſuſcipere, [b] mortuos ſepelire.

B Spiritualia verò hæc: [c] Peccantes corrigere, [d] ignorantes docere, [e] dubitantibus rectè conſulere, [f] pro ſalute proximi Deum orare, [g] conſolari mœſtos, [h] ferre patienter iniurias, offenſam [i] remittere. Quæ humanæ pietatis officia, hominibus præſertim Chriſtianis, nec barbaris planè, tam aperta ſunt, vt longa tractatione neutiquam egeant.

a Matth. 25.d

b Tob. 1. d 2. a b 12. c 2. Reg. 2. a Aug. lib. 1. de ciuit. D. 1, cap. 13. & de cura pro mortuis cap 3.

c Matth. 18. b 1. Timoth. 5. e

d Eccli 18. b 2. Timoth. 4. a Iſai. 42. b Ieremi. 15. i Dan. 12. a Iacob. 5. d Gal. 6. a Chryſoſt. hom. 3. & 10 in Geneſ. Clemens Alex. lib. 1. stromatum. Bern. ſerm. 36. in Cant. Gregor. homil. 17. in Euang.

e Prouer. 27. b Eccli 5. d

f Matth. 5. g Iacobi 5. d

g Eccli 7. d 2. Corinth. 1. a

h Tit. 3. a 1. Theſſ. 5. e Rom. 15. a

i Matth. 5. d 6. b 18. c d Mar. 11. c Eccli 28. a

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI vigeſimoquinto: vt ſuprà quæſtione vndecima, teſtimonio decimoſeptimo.

2. TOBIAE primo: vt ſuprà quæſtione duodecima, teſtimonio quarto.

3. ET capite ſecundo: Poſt hæc verò, cùm eſſet dies feſtus Domini, & factum eſſet prãdium bonum in domo Tobiæ, dixit filio ſuo: Vade, & adduc aliquos de tribu noſtra, timentes Deũ, vt epulentur nobiſcum. Cumq; abiiſſet, reuerſus nunciauit ei, vnum ex filijs Iſrael iugulatũ iacere in platea. Statimque exiliens de accubitu ſuo, relinquens prandium, ieiunus peruenit ad corpus: tollensque illud portauit ad domum ſuam occultè, vt dum ſol occubuiſſet, cautè ſepeliret eum. Cumque occultaſſet corpus, manducauit panem cum luctu & tremore, memorans illum ſermonem, quem dixit Dominus per Amos prophetam: Dies feſti veſtri conuertentur in lamentationem & luctum. Cùm verò ſol occubuiſſet, abiit, & ſepeliuit eum. Arguebant autem eum omnes proximi eius, dicẽtes: Iam huius rei cauſa interfici iuſſus es, & vix effugiſti mortis imperiũ, & iterùm ſepelis mortuos? Sed Tobias plus timens Deum, quàm regẽ, rapiebat corpora occiſorum, & occultabat in domo ſua, & mediis noctibus ſepeliebat ea.

Amos 2.

4. CAPITE duodecimo ait Raphael: Quando orabas cum lacrymis, & ſepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuũ, & mortuos abſcondebas per diem in domo tua, & nocte ſepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino.

5. SECVNDI Regum ſecundo: Venerunt viri Iuda, & vnxerunt ibi Dauid, vt regnaret ſuper domum Iuda. Et nunciatum eſt Dauid, quòd viri Iabes Galaad ſepeliſſent Saul. Miſit ergò Dauid nuncios ad viros Iabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum domino veſtro Saul, & ſepeliſtis eum. Et nunc retribuat vobis quidem Dominus miſericordiam & veritatẽ: ſed & ego reddam gratiam, eò quòd feciſtis verbum iſtud.

6. AVGVSTINVS libro primo de ciuitate Dei, capite decimotertio: Non ideò tamen contemnenda & abijcienda ſunt corpora defunctorum, maximeq; iuſtorum atque fidelium, quibus tanquàm organis & vaſis ad omnia bona opera ſanctus vſus eſt Spiritus. Si enim paterna veſtis, & annulus, ac ſi quid huiuſmodi, tanto charius eſt poſteris, quanto erga parentes maior affectus: nullo modo ipſa ſpernenda ſunt corpora, quæ vtique multo familiarius atque coniunctius, quàm quælibet indumenta, geſtamus. Hæc enim non ad ornamentum, vel adiutorium, quod adhibetur extrinſecus, ſed ad ipſam naturam hominis pertinent. Vndè & antiquorum iuſtorum funera officioſa pietate curata ſunt, & exequiæ celebratæ, & ſepultura prouiſa: ipſiq; dum viuerent, de ſepeliendis, vel etiam transferendis ſuis corporibus filijs mandauerunt: & Tobias ſepeliendo mortuos, Deũ promeruiſſe, teſte angelo, commendatur. Ipſe quoque Dominus die tertio reſurrecturus, religioſæ mulieris bonũ opus prædicat, prædicandumq;

Corpora defunctorũ fidelium quæ re cũ honore ſepelienda.

Gen. 23. & 25. Sepultura & exequiæ iuſtorum.

Tob. 2. & 12.

Matth. 26. Ioan. 12.

Digitized by Google

domij commendat, quòd vnguentum pretiosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter, atque honorificè tegendum, sepeliendumque curârunt. Verùm istæ authoritates non hoc admonent, quòd insit vllus cadaueribus sensus, sed ad Dei prouidentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant, propter fidē resurrectionis adstruendam. Vbi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viuentibus, & sentientibus exhibemus, si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officij diligentiæq; persoluitur. Sunt quidem & alia, quæ sancti Patriarchæ de corporibus suis vel condēdis, vel transferēdis, prophetico spiritu dicta intelligi voluerunt.

Ioan. 19.

Deo placēt officia pietatis, quæ exhibemus mortuis.

7. IDEM in libro de cura pro mortuis gerenda, capite tertio, repetit eadem ad verbum ex supradicto libro de ciuitate Dei.

18. MATTHAEI decimooctauo: Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum. si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum.

1. PRIORIS ad Timotheum quinto: Peccantes coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant.

3. ECCLESIASTICI decimooctauo: Qui misericordiam habet, docet, & erudit quasi pastor gregem suum. Miseretur excipientis doctrinam miserationis, & qui festinat in iudicijs eius.

4. POSTERIORIS ad Timotheum quārto: Prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patiētia, & doctrina. Erit enim tempus, cùm sanam doctrinā non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus.

5. ISAIAE quinquagesimosecundo: Quàm pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem: annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus!

6. IEREMIAE decimoquinto: Propter hoc hæc dicit Dominus: Si conuerteris, conuertam te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris: conuertētur ipsi ad te, & tu non conuertēris ad eos.

7. DANIELIS duodecimo ait angelus: Et multi de his, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

8. IACOBI quinto: Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

9. AD Galatas sexto. Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.

10. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Genesim: Nihil ita gratum est Deo, & ita curæ, vt animarum salus, sicut clamat Paulus, dicens: Qui vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire. Et iterùm Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Et propter hoc etiam creaturam hanc omnem produxit, & nos formauit, non vt peccemus, neque vt supplicijs nos torqueat: sed vt saluet, & ab errore liberatis, regno frui nobis concedat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum: cùm nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Nam & hoc nostræ salutis argumentum erit & occasio, si non solùm pro nobismetipsis soliciti, sed & proximo vtiles fuerimus, ipsum ad viam veritatis manuducentes. Et vt sciatis quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi prophetam ex persona Dei dicentem. Qui educit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manuduxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit: pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cùm Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & alia omnia humana subiit, & crucem quoque suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Et hoc quoque Paulus clamat, dicens: Christus nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Si igitur ipse, qui Deus est ineffabilis essentiæ, ob misericordiam ineffabilem hæc omnia propter nos, & salutem nostrā suscepit: cur non & nos erga fratres iusti sumus, ignoscentes eis vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus, in viam virtutis inducimus? Nam vt anima corpore melior est: ita his, qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi, qui admonendo, & continuè docendo in viam rectam supinos & defides inducunt, monstrando eis diuinarum virtutum fragrātiam, & vitiorum malenolentiam. Hæc omnia cùm sciamus, præ omnibus alijs huius vitæ curis, de salute animarum loquamur proximis, eandem illis solicitudinem ingerentes.

Proximum ad salutem producere, quàm præclarum sit.

Ezech. 18.

Ieremi. 15.

Animarum lucrū quanti faciendū.

11. ET homilia decima in Genesim: Cuius studium est docere proximum, is non tam illi benefacit, quàm sibipsi magnam mercedem parat: duplicitq; augetur lucro, dum maiorem à Deo retributionem assequitur, & dum fratrem docere aggreditur, docendo interim, sibipsi memoriam eorum, quæ audiuit, renouat. Igitur cogitantes tantum lucrum vestrum, ne inuideatis fratribus vestris, sed à vobis discant quæ nunc à nobis dicuntur.

Docere proximum.

12. CLEMENS Alexandrinus libro primo stromatum, in principio: Iam autem cernitur ipse Seruator, qui ex redundanti copia, pro ejus qui accipit viribus, quæ ex exercitatione seruis augentur, facultates distribuerat, reuersus cum eis rationem ponere, quando ijs quidem, qui eius pecuniam auxerant, qui in modico fuerant fideles, exceptis, eos super multa constituturum pollicitus, in Domini gaudium iussit ingredi: ei autem, qui pecuniam ad fœnerandum creditam occultauerat, & eam ipsam, quam acceperat, absque vllo emolumēto reddebat: Serue, inquit, nequam & ignaue, oportebat te pecuniam meam dare nummularijs, & ego veniens meā recepissem. Propter hæc seruus inutilis inijcietur in tenebras exteriores. Tu ergò fortis esto, ait quoq; Paulus, in gratia quæ est in Christo Iesu, & quæ audijsti à me per multos testes, ea committe fidelibus hominibus, qui quidē idonei erunt alios quoq; docere. Et rursus: Stude teipsum Deo probum exhibere operarium, inconfusibilem, rectè tractantem verbū veritatis. Si ambo ergò verbū prædicant, hic quidem scripto, ille verò voce: quo-

Luc. 19. Matth. 25. Talenta nobis concredita, bene collocanda sunt, & expendenda in vtilitatem aliorum.

2. Tim. 2.

Animarum salutem quanti faciat Deus. 1. Tim. 2.

Ibidem.

modò non ſunt ambo admittendi, qui effecerunt, vt fides operetur per dilectionem? A culpa autem eius, qui quod eſt optimum, non elegit, Deus eſt prorſus alienus, & minimè eius cauſa. Iam verò illorum quidem munus eſt, verbum fœneraris horum autem probare, & aut accipere, aut non. Iudicium autem in ipſis iudicatur. Sed prædicandi quidem ſcientia, eſt quodammodò angelica, vtrouis modo iuuans, ſeu per manum, ſeu per linguam operetur: quoniam qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Et paulò pòſt: Operamini, inquit Dominus, non cibum qui perit, ſed qui manet in vitam æternam. Sumitur autem nutrimentum, & per cibos, & per verba: & reuerà beati ſunt pacifici, qui eos, qui in hac vita & errore, ab ignoratione oppugnantur, contraria docendo tranſmouent, & traducunt ad pacem, quæ eſt in Verbo, & vita quæ eſt ex Deo, & eos qui eſuriunt iuſtitiam, panis diſtributione nutriunt.

Prædicandi verbi Dei ſcientia eſt quodãmodo angelica. Ioan. 6.

Ab errore ad veritatẽ reducere alios.

13. BERNARDVS ſermone trigeſimoſexto in Cantica canticorum: Videar forſan nimius in fugillatione ſcientiæ, & quaſi reprehendere doctos, ac prohibere ſtudia literarum. Abſit. Non ignoro quantum Eccleſiæ profuerint & proſint literati ſui, ſiue ad refellendos eos, qui ex aduerſo ſunt, ſiue ad ſimplices inſtruendos. Denique legi: Quia tu repulliſti ſcientiam, repellam & ego te, vt non ſungaris mihi ſacerdotio. Legi: Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Et paulò pòſt: Eſt autem (quod in ſe eſt) omnis ſcientia bona, quæ tamen veritate ſubnixa ſit: ſed tu, qui cum timore & tremore tuã ipſius operari ſalutem pro temporis breuitate feſtinas, ea ſcire prius ampliusque curato, quæ ſenſeris viciniora ſaluti. Nonne medici corporum medicinæ portionem diſtinũt, eligere in ſumendis cibis quid prius, quid poſterius, & quemadmodùm quidque ſumi oporteat? Nam etſi bonos conſtat eſſe cibos, quos Deus creauit, tu tamen ipſos tibi, ſi in ſumendo modum & ordinem non obſerues, reddis planè non bonos. Ergo quod dico de cibis, hoc ſentire & de ſcientijs. Sed melius mitto vos ad magiſtrum. Non eſt enim noſtra iſta ſententia, ſed illius: Immò & noſtra, quoniam veritatis. Qui ſe, inquit, putat aliquid ſcire, nondum ſcit quomodo oporteat eum ſcire. Vides quoniam nõ probat multa ſcientem, ſi ſciendi modum neſcierit? Vides, inquam, quomodò fructum, & vtilitatem ſcientiæ in modo ſciendi conſtituit? Quid ergò dicit modum ſciendi? Quid? niſi vt ſcias, quo ordine, quo ſtudio, quo fine quæque nôſſe oporteat? Quo ordine? vt id prius, quod maturius ad ſalutem. Quo ſtudio? vt id ardentius, quod vehementius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curioſitatem, aut aliquid ſimile, ſed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt nanque qui ſcire volunt eo fine tantùm, vt ſciant; & turpis curioſitas eſt. Et ſunt qui ſcire volunt, vt ſciantur ipſi; & turpis vanitas eſt. Qui profectò non euadent ſubſannantem Satyricum, & ei qui eiuſmodi eſt decantantem:

Scientia literarum, Eccleſiæ multũ profuit.

Oſee 4.

Dan. 12.

Quarum rerum ſcientia & cognitio imprimis quærenda.

1. Cor. 8.

Modus ſciendi cũ primis neceſſarius.

Quo fine ſcientiam appetere debeamus.

Abuſus ſcientiæ.

1.

2.

Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter.

Perſius ſatyra 1.

3.

Rectus vſus

2.

Et ſunt item qui ſcire volũt, vt ſcientiam ſuam vendant, verbi cauſa, pro pecunia, pro honoribus; & turpis quæſtus eſt. Sed ſunt quoque qui ſcire volunt, vt ædificent; & charitas eſt. Et item qui ſcire volunt, vt ædificentur; & prudentia eſt. Horum omnium ſoli vltimi duo non inueniuntur in abuſione ſcientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere vt benefaciant. Denique intellectus bonus omnibus facientibus eum, Reliqui omnes audiant: Scienti bonum & non facienti, peccatum eſt ei. Ac ſi per ſimilitudinem dicat: Sumenti cibum, & non digerenti, perniciosum eſt ei. Cibus ſiquidem indigeſtus, & qui bonam non habet decoctionẽ, malos generat humores, & corrumpit corpus, & non nutrit. Ita & multa ſcientia ingeſta ſtomacho animæ, quæ eſt memoria, ſi decocta igne charitatis non fuerit, & ſic per quoſdam artus animæ, mores ſcilicet atque actus, tranſfuſa atque digeſta, quatenùs ipſa de bonis quæ nouerit, vita atteſtante & moribus, bona efficiatur: nónne illa ſcientia reputabitur in peccatum, tanquàm cibus conuerſus in prauos noxioſq; humores? Et initio ſermonis trigeſimiſeptimi: Non tamen dico contemnendam aut negligendam ſcientiam literarum, quæ ornat animam, & erudit eam, & facit vt poſſit etiam alios erudire. Sed duo illa (nôſſe Deum & ſeipſum) oportet & expedit vt præcedant, in quibus ſumma ſalutis conſtituitur.

Pſal. 110.

Iacob. 4.

Similitudo accommodata.

Scientia per ſe laudẽ digna.

14. GREGORIVS homilia decimaſeptima in Euangelia: Penſemus ergò, qui vnquàm per linguam noſtram conuerſi, qui de peruerſo ſuo opere noſtra increpatione correpti, pœnitentiam egerunt: quis luxuriam ex noſtra eruditione deſeruit, quis auaritiam, quis ſuperbiam declinauit? Penſemus quod lucrum Dei fecimus nos, qui accepto talento, ab eo ad negocium miſſi ſumus. Etenim dicit: Negociamini dum venio. Eccè iam venit, eccè de noſtro negocio lucrum requirit. Quale ei animarum lucrum de noſtra negociatione monſtrabimus? Quot eius conſpectui animarum manipulos de prædicationis noſtræ ſegete illaturi ſumus? Ponamus ante oculos noſtros illũ tanti diſtrictionis diem, quo iudex veniet, & rationem cum ſeruis ſuis, quibus talenta credidit, ponet. Eccè in maieſtate terribili, inter angelorum atque archangelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omniũ, & reproborum multitudo deducetur, & vnuſquiſque quid ſit operatus oſtendetur. Ibi Petrus cum Iudæa conuerſa, quam poſt ſe traxit, apparebit. Ibi Paulus conuerſum, vt ita dixerim, mundum ducõs. Ibi Andreas poſt ſe Achaiam, ibi Ioannes Aſiam, Thomas Indiam, in conſpectum ſui iudicis conuerſam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes, cum animarum lucris apparebunt, qui ſanctis ſuis prædicationibus Deo poſt ſe ſubditum gregem trahunt. Cùm tot paſtores cum gregibus ſuis ante æterni paſtoris oculos venerint, nos miſeri quid dicturi ſumus, qui ad Dominum noſtrum poſt negocium vacui redimus, qui paſtorum nomẽ habuimus, & oues, quas ex nutrimento noſtro debeamus oſtendere, non habemus? Hic paſtores vocati ſumus, & ibi gregem non ducimus.

Luc. 19.

Ad paſtores & concionatores, qui nullas animas Deo lucrifecerunt.

Apoſtoli quos populos conuerterint in die iudicij videbitur.

15. PROVERBIORVM vigeſimoſeptimo: Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici conſiliis anima dulcoratur.

16. ECCLESIASTICI quinto: Si eſt tibi intellectus, reſponde proximo? ſin autem, ſit manus tua ſuper os tuum, ne capiaris in verbo indiſciplinato, & confundaris.

17. MATTHAEI quinto: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: vt ſitis filij patris veſtri, qui in cælis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.

18. IACOBI quinto: Confitemini ergò alterutrùm

vtrùm peccata veſtra, & orate pro inuicem vt ſaluemini: multum enim valet deprecatio iuſti aſſidua.

19. ECCLESIASTICI ſeptimo: Non deſis plorantibus in conſolatione, & cùm lugentibus ambula. Non te pigeat viſitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis.

20. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: vt poſſimus & ipſi cõſolari eos, qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipſi à Deo.

21. AD Titum tertio: Admone illos principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe: neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos, omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines.

22. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Vide ne quis malum pro malo alicui reddat: ſed ſemper quod bonum eſt ſectamini in inuicem, & in omnes.

23. AD Romanos decimoquinto: Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere, & non nobis placere. Vnuſquiſque veſtrùm proximo ſuo placeat in bonum, ad ædificationem. Etenim Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptum eſt: Improperia improperantium tibi ceciderunt ſuper me.

24. MATTHAEI quinto: Si ergò offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

25. CAPITE ſexto: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus: nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.

26. CAPITE decimooctauo: Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſque ſepties? Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties: ſed vſque ſeptuagies ſepties. Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.

27. MARCI vndecimo: Et cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis aduerſus aliquem: vt & Pater veſter, qui in cælis eſt, dimittat vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos non dimiſeritis: nec pater veſter, qui in cælis eſt, dimittet vobis peccata veſtra.

28. ECCLESIASTICI vigeſimooctauo: Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius ſeruans ſeruabit. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata ſoluentur. Homo homini reſeruat iram, & à Deo quærit medelam? In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? Ipſe cùm caro ſit, reſeruat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius?

XVI.

Quomodò iſthæc Scripturis oſtenduntur?

A PVLCHRE quidem ac paſſim; ſicut in primis illa Iſaiæ verba, aut potiùs Dei præcepta commonſtrant: [a] *Frange*, inquit, *eſurienti panem tuum, egenos, vagosque induc in domum tuam: cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris.* Quorum officiorum ingens quoque fructus ibidem ſubijcitur: [b] *Tunc anteibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria Domini colliget te.* Et Ioannes, qui in charitate & miſericordia fraterna nobis commendanda totus eſt, inter cætera docet: [c] *Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodò charitas Dei manet in eo?* Neque contentus hoc dicto, præclarè concludit: *Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere & veritate in hoc cognoſcimus quoniam ex veritate ſumus.*

a Iſaiæ 58.

b Ibidem.

c 1. Ioan. 3. c Iaco. 2. c Baſil. homil. 7. in diuites, & uaros. Ambr. ſerm. 31. & apud Grat. diſt. 86. Idem lib. 3. offic. c. 6. & 7. Greg. 3. p. curæ paſt. admonit. 22. Item Gregor. Turon. in glor. confeſſ. cap. 108.

B Hæc ſunt fidelium, vereque iuſtorum opera, quæ in [d] extremo illo iudicio Chriſtus agnoſcet, & palàm approbabit: propter quæ regnum promiſſum decernet, iuſtitiæque coronam reddet miſericordibus, quos & ipſe iuſtos prædicat.

d Matth. 25. d Luc. 14. d

Digitized by Google

C Quæ[e] quidem opera tanto plus verę laudis, æternique prędmij porrigunt, quanto fiunt ab animo Christiano sincerius, alacrius, liberalius, nimirum vt in illis humanæ vanitati atque cupiditati quàm minimum loci relinquatur; ea verò ad Dei gloriam, proximique, cui seruiunt, commodum propriè referantur[f]. Hinc illæ Scripturæ voces obseruandæ: [f] *Qui tribuis in simplicitate, qui miseretur in hilaritate.* [g] *Noli auertere faciem tuam ab vllo paupere. Quomodò potueris, ita esto misericors.* [h] *Hilarem datorem diligit Deus.* [i] *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* [k] *Iucundus homo qui miseretur & commodat.* Certè Christus apud Lucam [l] talem depingit Samaritanum, qui præclarum exemplum præbeat summæ humanitatis perfectæque misericordiæ, ignotis etiam[m] & immerentibus vltrò præstandæ.[n] *Qui* verò *parcè seminat, parcè & metet*, Apostolo teste. Satis autem hactenùs de corporalibus præcipuè operibus misericordiæ.

e Gregor. cura past. par. 3. ad nonæ 21. Ambr. lib. 1. offic. cap. 30 & lib. 2. c. 28. & 25. Chrysost. hom. de misericordia & duabus viduis. Item hom. 30. in 2. epist. ad Corinth.

f Rom. 12. b

g Tob. 4. b

h 2 Cor. 9. b

i Eccli 35. b
k Psal. 111. a

l Luc. 10. f

m Nazian. orat. 19. in funus patris. Chrysost. hom. 21. in epist. ad Rom. & in homil. 35. & 37. ad pop. Antioch.
n 2. Cor. 9. b.

TESTIMONIA.

1. A ISAIAE quinquagesimooctauo: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens, quæ iustitiam fecerit, & iudicium Dei sui non dereliquerit: rogant me iudicia iustitiæ: appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non adspexisti: humiliauimus animas nostras, & nescisti? Eccè in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Eccè ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare sicut vsque ad hanc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. Nunquid tale est ieiunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? nunquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum, & cinerem sternere? nunquid istud vocabis ieiunium, & diem acceptabilem Domino? Nónne hoc est magis ieiunium, quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in domum tuam: cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Eccè adsum. si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui quod non prodest. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleueris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cuius non deficient aquæ. Et ædificabuntur in te deserta sæculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, auertens semitas in quietem.

2. PRIMAE Ioannis tertio, vt in textu.

3. IACOBI secundo: Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam: Superexaltat autem misericordia iudicium. Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides saluare eum? Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

4. BASILIVS homilia in diuites auaros, quæ est septima inter homilias variorum argumentorum, vt suprà de peccatis capitalibus, quæstione quarta, A testimonio secundo.

5. AMBROSIVS sermone octogesimoprimo, qui est idem cum homilia sexta Basilij in dites auaros: Quòd si difficile tibi putas, ô homo, magnificentiam diuinæ largitionis imitari, imitare terram: si leuare sursum oculos non potes, saltem ea, quæ deorsum sunt, & in pedibus tuis, intuere. Affer tu fructum sicut terra. noli esse deterior insensibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non suis vsibus vindicat, sed tuis ministrat obsequijs. Tu verò fructus illius solus inuadis, & tibi soli concludis. Quòd si tantum auiditatis te morbus adstringit, vt tua velis facere omnia, accipe & ad hoc salutare remedium. Beneficium largientis præbenti magis permanet, quàm suscipienti. Nam misericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicata mercedis perma-

Creatura ad exemplo prouocamur ad misericordiã.

Fructus eleemosynæ cum in donantem redundat.

permanet tribuenti. Esuriens dedisti panem: ille quidem pastus est, & refectus, sed ad te redit, quod dedisti, cum fructibus & vsuris. Quod si difficile putes, considera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potiùs, quàm ad susceptientis lucra cedit: ita etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fœnore diuinæ gratiæ restituetur in posterum. Sit ergò tibi finis agriculturæ huius initium cælestium sationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iustitiam. Quid ergò afflictaris? quid temetipsum excrucias, luto & lateribus concludens humanæ vitæ subsidia? Scriptum non legis: Melius est nomen bonum super diuitias multas? Si ergò & tu gloriam ex diuitijs quæris, cognosce quia melius est mille filiorum, quos per misericordiam filios acquisieris, patrem vocari, quàm mille aureorum dominũ dici. Facultates nanque relinquentur hîc etiam si nolumus, bonorum verò operum conscientia nobiscum pariter pergit ad Deum. Et considera quanta tibi tum erit gloria, cùm te omnis ille populus, qui ex promptuarijs tuis pastus est & refectus, pro tribunali magni illius & iustissimi iudicis caterua constipante circundabit, pastorem te suum, ac tutorem pium, & misericordem patrem omni gratiarum voce testabitur. Quòd si magistratus in theatris, mimis, & athletis, & gladiatoribus, aliisque huiusmodi generibus hominum totum penè patrimonũ suum largitur ac prodigit, vt vnius horæ fauorem vulgi nimirum acquirat, nihil sibi vlterius profuturum: tu dubitas & cunctaris munificus esse in huiusmodi largitionibus, in quibus iudex residet Deus, fauentium & acclamantium vulgus est angeli: vbi omnes qui à seculo fuerunt sancti, laudatores & prædicatores tui sunt: vbi laus & fauor non simul cum die cessat, sed cum seculis permanet: vbi corona tibi non auri, sed iustitiæ dabitur: vbi non honores vnius vrbis, sed cælorum regna mereberis. Et hæc omnia conquiruntur per misericordias pauperum, per dispensationes indigentium, in quibus cibi corruptibilis pretio, incorruptibilem regni cælorum gloriã, æternamq; mercaris. Et post pauca: Sicut ij, qui per insaniã mente translati sunt, non iam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident: ita etiam mens auari, semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper reditus computat. Gratius aurũ intuetur, quàm solem videt. Ipsa eius oratio & supplicatio ad Dominum, aurum quærit, & vellet atque optaret, vt omnia ei in aurum conuerterentur. Vos autem fratres, si mihi auscultatis, reserate aditus promptuariorum vestrorum, & largior diuitijs vestris atque fluentior exitus procuretur, quàm dudùm fuerat quæsitus ingressus, tanquàm affluentissimus fluuius ad segetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram misericordiæ affluentia. An nescitis, quia puteorum aqua, si frequentius hauriatur, & salubrior efficitur, & abundantior: quòd si otiosa remanserit & immobilis, inutilior & corruptior fit: si moueatur & operetur, communem omnibus & vtilé proferet fructũ? Mete ergò vberes pecuniæ tuæ fructus, orationes diuo pauperũ, intercessionemq; sanctorum, qui pro te, officiorum tuorũ, memores apud iustum iudicem Deũ, dignis operum tuorum allegationibus postulent. Caueamus exemplum diuitis istius, qui dum præsentes diuitias concludit, & de futuris solicitudinem gerit, diuitijs pariter abreptus & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accusatrix quidem huius assistit ipsa illa, quæ & totius vitæ eius comes extitit, auaritia: defensor verò & intercessor nusquam vllus appãret. Circunspectat nanque sanctorum multitudinem diuinis tribunalibus assistentem, & intentis ac solicitis oculis circunlustrat, si quem fortè videat charum sibi ac familiarem in hac vita obsequio suo factũm, nec vsquàm tamen vllum inuenit. Nullus est qui dicat: Domine, dignus est cui ignoscas: dilexit enim gentem nostram, & ecclesiam ipse ædificauit. Nullæ viduæ, quæ procidentes & flentes rogent Petrum, ostendentes vestimenta sua, quæ eis largitus est diues. Nullus ergò miserebitur ei, qui non est misertus. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam consequentur. Et iterùm: Date, & dabitur vobis. Et: Qua mensura mensi fueritis, eadé remetietur vobis. Et paulò pòst: Non te oportebat grãtias agere Deo, exultare & lætari quòd non ipse mendicans alienas circuis fores, sed alij ante tuas ianuas sedent à te misericordiam postulantes? Tu verò difficilis es ad præbendum, contristaris, ac declinas ne quis tibi paulò molestior, cogente necessitate paupertatis, existat: quasi non potuisset fieri vt esses vnus ex ijs, qui ante ianuam tuam fame perditi iacẽt. & tu quidem satis dignè: nam voto, mente, ac proposito pauper es, & totius boni egenus. Cùm enim non habes charitatem, cùm tibi desit humanitas, desit fides, desit spes in Deo, cũ tibi desit misericordia, quid te egestuosius, quidve mendicius? Pars tua cum tineis & muribus horreorũ tuorũ roboribus erit. Qui vtique si talia non videres, si non corrumpi ea cerneres & cõsumi, quis tibi suadere posset aliquid indè largiri? Sed ais: Quid iniustum est, si cùm aliena non inuadam, propria diligentius seruo? O impudens dicta! O, propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundũ deculisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de vẽtre matris existi, quibus quæso facultatibus, quibusq; subsidijs stipatus ingressus es? Aduentũ tuum in hunc mũdum disce ab Apostolo Paulo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mũdum, sed nec auferre quidem quid possumus: habentes autem victum & vestitum, his contẽti simus. Terra communiter omnibus hominibus data est. proprium nemo dicat, quod è cõmuni plus quàm sufficeret sumptum, & violẽter obtentum est. Veruntamen nudus ex ventre matris existi, nudus nihilominùs reuertẽris in terram. Et si quidem terræ elementum putas fortuitò substitisse, impius es, qui ignoras conditorem Deum; si verò agnoscis beneficium largitoris, gratus esto creatori, & require apud temetipsum rationẽ, cur plus tibi, quàm cæteris præstitit. Nunquid iniquus est Deus, vt nobis non æqualiter distribuat vitæ subsidia, vt tu quidé esses affluens & abundans, alijs verò deesset, & egerent? An idcircò magis, quia & tibi voluit benignitatis suæ experimenta conferre, & aliũ per virtutem patientiæ coronare: tu verò susceptis Dei muneribus, etsi in sinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vitæ subsidia solus obtineas? Quis enim tam iniustus, tam auidus, tam auarus, quàm qui multorum alimenta, suum non vsum, sed abundantiam & delicias facit? Neq; enim minus est criminis, habẽti tollere, quàm cùm possis & abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est quem tu derines: nudorum indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio, pecunia quam tu in terram defodis. Tot te ergò scias inuadere bona, quot possis præstare quod velis.

Gratia & iustitia acquiruntur. Osee 10.

Psalm. 111.

Gloriam parit electemosyna in futura vita.

Corona iustitiæ dabitur, & cælorum regna mereberis.

Auaritia auarorum accusat coram summo iudice.

Luc. 7.

Actor. 9.

Matth. 5.

Luc. 6.

In eos, qui difficiles se præbent ad largiendum.

In eos, qui se propria licere se tuẽte dicunt.

1. Tim. 6.

Iob 1.

Cui Deus alios ditauit, alios pauperes esse voluit.

Diuitũ bona sunt pauperum, quo ad vsum. Vide S. Thom. 2. 2. q. 32. art. 5.

Auctorum cogitationes quę fiat.

Facultates nostræ erogando multiplicantur.

similitudo pulchra.

Luc. 12.

Occidit homicidij reus, qui præ fame morientem non pascit, cum potest

6. IDEM Ambrosius apud Gratianum distinctione octogesimasexta: Pasce fame morientem. Quisquis enim pascendo hominem seruare poteras, si non pauisti, fame occidisti.

Fames tempore subuenientium communitati. Prouer. 11.

7. ET libro tertio Officiorum, capite sexto: Non vincat honestatem vtilitas, sed honestas vtilitatem. Hanc dico vtilitatem, quæ æstimatur secundùm vulgi opinionem. Mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus in negociationem introisse se negat: quia pretiorum captare incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. Et alius ait: Captans pretia frumenti, maledictus in plebe est. Et post pauca: Cur ad fraudem conuertis naturæ industriam & indulgentiam? Cur inuides vsibus hominum publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus sterilitatem? Cùm enim non sentiant beneficia fœcunditatis, te auctionante pretium, te condente frumentum, optant potiùs nihil nasci, quàm te de fame publica negociari. Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, vberis soli partus ingemiscis; fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras; exploras quãdo sterilior prouentus sit, quando exilior partus: votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquàm nasceretur: tunc messem tuam venisse lætaris, tunc tibi de omnium miseria congeris opes, & hanc tu industriam vocas, hanc diligentiam nominas, quæ calliditatis versutia, quæ astutia fraudis est? & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitiæ? Latrocinium hoc, an fœnus appellem? Captantur tanquàm latrocinij tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Augetur pretium tanquàm forte cumulatum fœnoris, quo periculum capitis accruatur. Tibi conditæ frugis multiplicatur vsura, tu frumentum quasi fœnerator occultas, quasi venditor auctionaris. Quid imprecaris malè omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugum superfit, quasi infœcundior annus sequatur? Lucrum tuum, damnum publicum est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, non clausit: nec pretia captauit annonæ, sed perenne subsidium collocauit: nihil tibi acquisiuit, sed quemadmodùm fames etiam in posterũ vinceretur, prouida ordinatione disposuit. Legisti quemadmodum hunc frumentarij pretij captatorem exponat in Euangelio Dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille quasi egens dicebat: Quid faciam? non habeo quo congregem. Destruam horrea mea, & maiora faciam: cùm scire non posset, vtrùm sequenti nocte anima sua ab eo repeteretur. Nesciebat quid faceret: quasi ei alimenta deessent, hærebat ambiguo. Non capiebãt horrea annonam, & ille se egere credebat. Rectè igitur Salomon: Qui continet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, non hæredibus: quoniam auaritiæ emolumentum ad successorum iura non peruenit. Quod non legitimè acquiritur, quasi ventis quibusdam ita extraneis diripientibus dissipatur. Et addidit: Captans annonam, maledictus in plebe est: benedictio autem in capite eius qui participat. Vides ergò quòd largitorem frumenti esse deceat, non pretij captatorem. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honestati detrahitur, quàm vtilitati adiungitur.

In eos qui frumenta recondunt.

Latrocinijs comparatur cauponatorum industria.

Fœnus lucrum Ioseph.

De diuite Euangelico. Luc. 12.

Prouer. 11.

Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos.

8. CAPITE septimo eiusdem libri: Sed & illi, qui peregrinos vrbe prohibent, nequaquam probandi: expellere eo tempore quo deberent iuuare, separare à commerciis communis parentis, fusos omnibus partus negare, inita iam consortia viuendi auerruncare: cum quibus fuerint communia iura, cum his nolle in tempore necessitatis subsidia parturi. Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominem? Feræ ac bestiæ communem putant omnibus victum, quem terra ministrat: illæ etiam conformem sui generis adiuuant; homo impugnat, qui nihil à se alienum debet credere, quicquid humani est. Quanto ille rectiùs, qui cùm iam prouecta processisset ætate, & famem toleraret ciuitas, atque (vt in talibus solet) peterent vulgò, vt peregrini vrbe prohiberentur, præfecturæ vrbanæ curam cæteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros popposcit, vt in medium consulerent, dicens: Quàm immane esset peregrinos ejici, quàm hominem exuere, qui cibum morienti negaret? Canes ante mensam impastos esse non patimur, & homines extrudimus? Quàm inutile quoque tot populos mundo perire, quos dira conficeret tabes: quantos vrbi suæ perire, qui solerent adiumento esse, vel in conferendis subsidijs, vel in celebrandis commercijs. neminem fame aliena iuuari: protrahere vt plurimum diem posse, non inopiam repellere: immò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidentibus, occasura in perpetuum subsidia frumentaria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre consuerunt? Hos nolumus in tempore necessitatis pascere, qui nos omni ætate pauerunt? Quanta sunt quæ abripiis nobis hoc ipso tempore ministrantur? Non in solo pane viuit homo. Nostra illic familia, plerique etiam nostri parentes sunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, ne cumulemus inopiam. Primùm omnium misericordia nunquàm destituitur, sed adiuuatur. Deindè subsidia annonæ, quæ his impartienda sunt, collatione redimamus, reparemus auro. Nunquid his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores videntur? Quanto vilius est pascere, quàm emere cultores? Vbi etiam repares? Vbi inuenias quem reformes? Adde: si inuenias quem ignarum, & alieni vsus: numero possis substituere, non cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta sunt. Ita nec abundantiam vrbis minuit, & peregrinis alimoniam subministrauit. Quantæ hoc commendationis apud Deum fuit sanctissimo seni? Quantæ apud homines gloriæ? Hic magnus verè probatus, qui verè potuit Imperatori dicere, demonstrans prouinciæ totius populos: Hos tibi omnes reseruaui, hi viuunt beneficio tui senatus, hos tua curia iam morti abstulit.

Senis cuiusdam oratio, qua persuasit non esse eos pellendos.

Deut. 8. Matth. 4.

9. GREGORIVS Magnus in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimasecunda: Admonendi sunt qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur: vt sciant solicitè, quòd ea, de qua sumpti sunt, cunctis hominibus terra communis est: & idcircò alimenta quoque omnibus communiter profert. Incassum ergò se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi priuatum vendicant: qui cùm accepta non tribuunt, in proximorum nece grassantur: quia tot penè quotidiè perimunt, quot morientium pauperum apud se subsidia abscondũt. Nam cùm quælibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur: iustitiæ debitum potiùs soluimus, quàm misericordiæ opus implemus. Vndè & ipsa veritas, cùm de misericordia cautè exhibenda loqueretur, ait: Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Cui quoque sententiæ etiam Psalmista concinens, dicit:

Ad eos, qui sua non largiuntur.

Perimunt pauperes morientes. Opus misericordiæ, est iustitiæ etiam opus.

Matth. 6.

Dispers

Psalm. 111. Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi. Cùm enim largitatem impensam pauperibus præmisisset, non hanc vocare misericordiam, sed iustitiam maluit: quia quod à communi Domino tribuitur, iustum profectò est, vt qui accipiunt, eo communiter vtantur.

Prouerb. 21. Hinc etiam Salomon ait: Qui iustus est, tribuit: & non cessabit. Admonendi sunt quoque vt solicitè attendant, quòd ficulnea, quæ fructum non habuit, contra hanc districtus agricola queritur quòd etiam terram occupauit. Terram quippe ficulnea sine fructu occupat, quando mens tenacium hoc, quod prodesse multis poterat, inutiliter seruat. Terram ficulnea sine fructu occupat, quando locum, quem exercere alius per solem boni operis valuit, stultus per desidiæ vmbram premit. Hi autem dicere nonnunquam solent: Concessis vtimur, aliena non quærimus; & si digna misericordiæ retributione non agimus, nulla tamen peruersa perpetramus. Quod idcircò sentiunt: quia videlicet aurem cordis à verbis cælestibus claudunt. Neque enim dives in Euangelio, qui inducbatur purpura & byssо, qui epulabatur quotidie splendidè, aliena rapuisse, sed infructuosè proprijs vsus fuisse perhibetur: eumque post hanc vitam vltrix gehenna suscepit, non quia aliquid illicitum gessit, sed quia immoderato vsu totum se licitis tradidit. Admonendi sunt tenaces, vt nouerint quòd hanc primam iniuriam faciunt Deo: quia danti sibi omnia, nullam misericordiæ hostiam reddunt. Hinc etenim Psalmista ait: Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ. Pretium namque redemptionis dare, est opus bonum præuenienti nos gratiæ reddere. Hinc Ioannes exclamat, dicens: Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Qui ergò se innoxios, qui aliena non rapiunt, æstimant: ictum securis vicinè præuideant, & torporem improuidæ securitatis amittant: ne cùm ferre fructum boni operis negligunt, à præsenti vita funditus quasi ex viriditate radicis exsecentur.

Locus vt. Per ficulneam infructuosam, tenaces hominum designantur.

Non est satis ab illicitis abstinere, sed etiam nostra eroganda alijs.

Lucæ 16.

Ad tenaces.

Psalm. 48.

Lucæ 3.

10. GREGORIVS Turonensis in libro de gloria Confessorum, capite centesimooctauo: Sic & quodam loco in portu maris gestum fuisse multorum confirmat relatio. Quidam pauper & senex marsupijs oneratus, venit ad litus maris: & accedens ad portum, petere eleemosynam à naucleris cœpit. Atque illi, qui primus carinæ erat, importunior adsistebat, dicens: Da mihi aliquid. Tunc ille commotus ait: Absiste quæso decrepite, & noli à nobis quærere quicquam: nihil enim hic aliud præter lapides habemus. At ille ait: Si lapides dicis esse, quæ in tuis dispositionibus nauis hæc continet, omnia vertantur in lapides. & statim cunctum nauis onus, quod mandi potuit, in saxum conuersum est. Ego enim ex his & dactylos vidi, & oliuas adspexi marmore duriores. Nam cùm in lapidis duritiam conuersa fuissent, nunquam tamen colorem, quem habuerunt, perdiderunt, nisi eadem forma eademque species erat. Dominus autem nauis pœnitentia motus, iniquitatem senem nunquam potuit reperire: & sicut ferunt, per multas ciuitates de ijs, quæ in saxum mutata fuerant, ad videndum direxit, vt scilicet exemplum esset omnibus, ne similia perpetrarent. Ecce quid agis impudens auaritia: fecisti hominem pauperem, qui non porrigendo pauperi, putauit se posse fieri dicitem.

Esculenta omnia vertuntur in lapides.

1. B MATTHABI vigesimoquinto: vt supra quæstione vndecima, testimonio decimoseptimo.

2. LVCAE decimoquarto: ibidem testimonio decimooctauo.

1. C GREGORIVS Magnus parte tertia curæ pastoralis, admonitione vigesimaprima: Admonendi sunt, qui iam sua misericorditer tribuunt, vt à cælesti Domino dispensatores se positos subsidiorum temporalium agnoscant, & tanto humiliter præbeant, quanto & aliena esse intelligunt, quæ dispensant. Cumque in illorum ministerio, quibus accepta largiuntur, constitutos se esse considerant, nequaquam eorum mentes tumor subleuet, sed timor premat. Vnde & necesse est, vt solicitè perpendant, ne commissa indignè distribuant, ne quædam quibus nulla, ne nulla quibus quædam, ne multa quibus pauca, ne pauca præbeant quibus impendere multa debuerunt: ne præcipitatione hoc quod tribuunt, inutiliter spargant: ne tarditate petentes nociuè crucient, ne recipiendæ hîc gratiæ intentio subrepat, ne dationis lumen laudis transitoriæ appetitio extinguat, ne oblatum munus coniuncta tristitia absorbeat, ne in bene oblato munere animus plusquam decet hilarescat, ne sibi quicquam, cùm totum rectè impleuerint, tribuant, & simul omnia postquam peregerint, perdant. Ne enim sibi virtutem suæ liberalitatis deputent, audiant quod scriptum est: Si quis administrat, tanquam ex virtute, quam administrat Deus. Ne in benefactis immoderatius gaudeant, audiant quod scriptum est: Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: quæ debuimus facere, fecimus. Ne largitatem tristitia corrumpat, audiant quod scriptum est: Hilarem enim datorem diligit Deus. Ne ex impenso munere transitoriam laudem quærant, audiant quod scriptum est: Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, id est, piæ dispensationi, nequaquam se gloria vitæ præsentis admisceat, sed opus rectitudinis, appetitionem ignoret fauoris. Ne impensæ gratiæ vicissitudinem requirant, audiant quod scriptum est: Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne fortè te ipsi reuuitent, & fiat tibi retributio. Ne quæ præbenda sunt citius, ferò præbeantur, audiant quod scriptum est: Ne dixeris amico tuo: Vade & reuertere, & cras dabo tibi, cùm statim possis dare. Ne sub obtentu largitatis ea, quæ possident, inutiliter spargant, audiant quod scriptum est: Sudet eleemosyna in manu tua. Ne cùm multa necesse sunt, parua largiantur, audiant quod scriptum est: Qui parcè seminat, parcè & metet. Ne cùm pauca oportet, plurima præbeant, & ipsi postmodum nimiè inopiam tolerantes, ad impatientiam erumpant, audiant quod scriptum est: Non vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Cùm enim dantis mens ferre inopiam nescit, si multa sibi subtrahit, occasionem contra se impatientiæ exquirit. Prius namque præparandus est patientiæ animus, & tunc aut multa sunt, aut cuncta largienda, ne, dum minus æquanimiter inopia irruens ferrur, & præmissæ largitatis merces pereat, & adhuc mentem deterius murmuratio subsequens perdat. Ne omninò nihil eis præbeant, quibus conferre aliquid paruum debent, audiant quod scriptum est: Omni petenti te tribue. Ne saltem aliquid præbeant, quibus omninò conferre nihil

Quid in eleemosynarum largitione obseruandum, quid cauendum.

Scripturis singula probat. 1. Pet. 4.

Lucæ 17.

2. Cor. 9.

Matth. 6.

Lucæ 14.

Prouerb. 3.

2. Cor. 8.

2. Cor. 8.

Lucæ 6.

Eccli 12. debent, audiant quod scriptum est: Da bono, & noli recipere peccatorem. Benefac humili, & non dederis impio. Et rursum: Panem tuum, & vinum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus. Panem enim suum & vinum peccatoribus præbet, qui iniquis subsidia, pro eo quòd iniqui sunt, impendit. Vnde & nonnulli huius mundi diuites, cùm fame crucientur Christi pauperes, effusis largitatibus nutriunt histriones. Qui verò indigenti etiam peccatori panem suum, non quia peccator, sed quia homo est, tribuit, nimirum non peccatorem, sed iustum pauperem nutrit, quia in illo non culpam, sed naturam diligit. Admonendi sunt etiam, qui iam sua misericorditer largiuntur, vt solicitè custodire studeant, ne cùm commissa peccata eleemosynis redimunt, adhuc redimenda committant. Ne venalem Dei iustitiam æstiment, si cùm curant pro peccatis nummos tribuere, arbitrentur se posse inultè peccare. Melior quippe est anima quàm esca, melius corpus quàm vestimentum. Qui ergò escam aut vestimentum pauperibus largitur, sed tamen animæ vel corporis iniquitate polluitur, quod minus est iustitiæ, obtulit: & quod maius est culpæ, commisit, sua enim Deo dedit, & se diabolo.

Tob. 4.

Nō ideò tribuendę eleemosynæ, vt liberius peccetur.

Matth 6. Lucæ 12.

2. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Sed iam de beneficentia loquamur, quæ diuiditur etiam ipsa in beneuolentiam, & liberalitatem. Ex his igitur duobus constat beneficentia, vt sit perfecta. Non enim satis est bene velle, sed etiam benefacere. Nec satis est iterum benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facias, quæ tibi merces est? Vnde Apostolus generaliter inquit: Si volens hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est. In Euangelio quoque multas disciplinas accepimus iustæ liberalitatis. Pulchrum est igitur bene velle, & eo largiri consilio, vt prosis, non vt noceas. Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionem, adultero ad mercedem adulterij largiendum putes, non est beneficentia ista, vbi nulla est beneuolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri: si largiaris ei, qui conspiret aduersus patriam, qui congregare cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnent Ecclesiam. Non est hæc probabilis liberalitas, si adiuues eum, qui aduersus viduam, & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua possessiones eorum eripere conatur. Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniustè quærat, & iustè dispensandum putet: nisi fortè, vt ille Zachæus, reddas quadruplum prius ei, quem fraudaueris: & gentilitatis vitia, fidei studio, & credentis operatione compenses. Fundamentum igitur habeat liberalitas tua. Hoc primùm quæritur, vt cum fide conferas, fraudem non facias oblatis, ne dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opus est dicere? Fraus promissi est: in tua potestate est largiri, quod velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corruit. Nunquid Petrus ita indignatione efferbuit, vt Ananiam extingui vellet, vel vxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire cæteros. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiæ causa magis, quàm misericordiæ, largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Vides quàm moralem iudicem habeas? Te consulit, quomodo opus tuum suscipiat, mentem tuam prius interrogat. Nescias in [illegible] sinistra tua, quid faciat dextera tua. Non de tempore loquitur, sed etiam vnanimos tam [illegible]ter tuos, quod facis, nescias: ne dum hic quæris mercedem iactantiæ, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autem est liberalitas, vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subuenit: quem laudat os pauperis, & non labia sua. Deinde perfecta liberalitas, fide, causa, loco, tempore commendatur, vt primùm operetur circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat: si in causam ceciderit, aut captiuitatis suorum, aut calumniæ, & non adiuues: si sit in carcere, & pœnis & suppliciis propter debitum aliquod iustus excrucietur: (nam & si omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius:) si tempore afflictionis suæ nihil à te impetret, si tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri. De quo pulchrè Iob dixit: Benedictio perituri in me veniebat. Personarum quidem Deus acceptor non est, quia nouit omnia. Nos autem omnibus quidem debemus misericordiam. Sed quia plerique fraude eam quærunt, & fingunt ærumnam, ideò vbi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus vrget, largius se debet profundere misericordia. Non enim auarus Dominus est, vt plurimum quærat. Beatus quidem, qui dimittit omnia, & sequitur eum. Sed & ille beatus est, qui quod habet, ex affectu facit. Denique duo æra viduæ illius, diuitum muneribus prætulit: quia totum illa quod habuit contulit, illi autem ex abundanti partem exiguam contulerunt. Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & pretium rebus imponit. Cæterùm Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi fortè vt Elisæus qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, vt nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus, in disciplinam se propheticam daret. Est etiam illa probanda liberalitas, vt proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen vt illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. Causa enim præstat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicásti, vt tuos diuites facias, sed vt vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & pretio miserationis peccata redimas tua. Putant se parum poscere? pretium tuum quærunt, vitæ tuę fructum adimere contendunt, & se iustè facere putant. Et accusat quòd eum diuitem non feceris, cùm te ille velit æternæ vitæ fraudare mercede? Et post quædam: Considerandæ etiam in largiendo ætas, atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales, vt senibus plus largiaris, qui sibi labore iam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc inuanda promptius. Tum si quis ex diuite cecidit in egestatem, & maximè si non vitio suo, sed aut latrocinijs, aut proscriptione, aut calumnijs, quę habebat, amisit. Sed fortè dicat aliquis: Cęcus vno loco sedet & præteritur, & iuuenis validus frequenter accipit. Verum est, quia obrepit propter importunitatem. Non est illud iudicij, sed tædij. Nam & Dominus ait in Euangelio, de eo, qui iam clauserat ostium suum, si quis ostium eius procacius pulset, quia surgit, & dat illi propter importunitatem.

Matth. 6.

Ordinata sit liberalitas.

Domestici fidei præferantur.

Iustis magis bene faciendum quàm alijs.

Iob 29.

Munus ex affectu, non ex quantitate spectatur.

Matth. 19.

Lucæ 21. Marc. 12.

An liceat omnia simul erogare. 3. Reg. 19.

Cognatorū etiam habēda est ratio, si egeant.

Nō propterea se Deo dicant religiosi, vt suos amicos diuites faciant, sed facultatum in pauperes distributione peccata redimant, & vitā æternam acquirant.

Considerandæ ætas, debilitas, & verecundia in pauperibus.

Lucæ 11.

by Google

Ex operibus misericordiæ vera laus comparatur.

3. Et libro secundo Officiorum, capite vigesimoprimo: Adiuuat hoc quoque ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest: ne videamur iactantiæ magis causa facere, quàm misericordiæ, & grauiora inferre vulnera, dum leuioribus mederi desideramus. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magis, quàm sceleris sui pretio grauatum liberaueris, egregiæ conualescit opinionis testimonium. Commendat plerosque etiam hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio non egeat, suscipiatur officioso, pateat aduenienti ianua. In officijs autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est, iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicunque enim iustum receperit in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, vt Dominus pronunciauit. Tanta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, vt ne potus quidem aquæ frigidæ à præmijs remunerationis immunis sit. Vides quia Abraham Deum recepit hospitio, dum hospites quærit? Vides quia Lot angelos suscepit? Qui scis an & tu cùm suscipis hospitem, suscipias Christum? Licèt in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere eram, & venistis ad me: nudus eram, & operuistis me. Suaue est igitur non pecunię, sed gratiæ studere. Et post pauca: Pulchra liberalitas, erga ipsos quoque pauperes mensuram tenere, vt abundes pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promitur, hoc est decorum. Non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maximè Sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, impensas misericordiæ conuenientes frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia: non redundantia, sed congrua humanitati: ne sumptu pauperum alienam sibi quærat gratiam, ne restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se præbeat. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum: si aut sumptus desit necessitati eorum, quos à sordidis negociationis aucupijs retrahere debeas, aut voluptati superfluat.

Ex hospitalitate.

Matth. 10.

Ibidem.

Genes. 18.

Genes. 19.

Matth. 25.

Beneficia magis in pauperes, quàm diuites conferenda.

4. Capite vigesimoquinto: Quid autem tibi prodest fauere diuiti? An quia citius amantem remuneret? His enim fauemus frequentius, à quibus referendæ vicem speramus gratiæ. Sed eo magis infirmo, & inopi nos studere conuenit, quia pro eo, qui non habet, remunerationem speramus à Domino Iesu: qui sub specie conuiuij generalem virtutis edidit formam, vt his potius nostra conferamus beneficia, qui nobis ea non possunt repræsentare, dicens, ad conuiuium atque epulas non eos, qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur, vt ipsi quoque nobis reddant conuiuium: pauperes (quia non habent quod restituant) cùm acceperint, remuneratorem nobis faciunt Dominum, qui se pro paupere obligandum obtulit. Ad ipsum quoque seculi vsum, collatio beneficij facta in pauperes, magis quàm in locupletes, plus iuuat: quia diues dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratiæ. Quineriam id quod collatum est sibi, meritis suis arrogat, quòd vel vt debitum acceperit, vel ideò datum sit, eò quòd is qui dedit, reddendum sibi à diuite vberius existimauerit. Ita in accipiendo beneficio, eo ipso quòd acceperint diuites, dedisse se magis,

Luce 14.

quàm accepisse existimant. Pauper verò, & si non habeat vnde reddat pecuniam, refert gratiam. In quo certum est, quòd plus reddat quàm acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia nunquam exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem, & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Deinde quod diues refugit, pauper fatetur, quòd sit obligatus debito, sibique subuentum, non honori suo delatum putat: donatos sibi arbitratur filios, vitam redditam, seruatam familiam. Quanto igitur melius, apud bonos, quàm apud ingratos locare beneficium? Vnde Dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam: qua velut falce pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiam. Petrus quoque claudo (qui ex vtero matris suæ portabatur) ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi: In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniam non dedit, sanitatem dedit. Quanto melius est salutem habere sine pecunia, quàm pecuniam sine salute? Surrexit claudus, quod non sperabat: pecuniam non accepit, quam sperabat. Sed hæc vix in sanctis Domini reperiuntur, vt diuitiæ contemptui sint.

Matth. 10.

Actor. 3.

Miser ille solus est, qui misereri non valet.

Non sunt definita pretia misericordiæ.

5. Chrysostomvs in homilia de misericordia & duabus viduis, vt supra quæstione decimatertia B testimonio quinto. Ibidem: Nullus miser est, nisi qui misereri noluerit: quia nec quisquam misereri desiderans, poterit non habere quod tribuat: nullus petentem pauperem poterit inanem relinquere, nisi qui ei noluerit commodare. Non enim misericordiæ definita sunt pretia, aut nisi quis multum dederit, acceptabile esse quod datur, non poterit: aut inopes tantum à quoquam exposcunt, quantum qui poscuntur dare nõ possunt: auxex modico multum, aut de exiguo plurimum dare quispiam cogitur, cùm libenter ex modico modicum attributum diuina pietas gratuletur. Dominus diuitum & viduæ operationes expendens, non quantum quisque obtulerit, sed quantùm quis fecerit, singulorum animos & facultates ostendit, & viduam in opere perfecto laudauit. Certabat enim animo cum diuitibus vidua, cum locupletibus pauper, mediocris cum opulentissimis, fide ac deuotione certabat: sed vincit animo, deuotione superat, denique inuenitur pottor, melior conspicitur, maior omnibus à iudice pronunciatur. Amen, inquit, dico vobis, vidua ista plus omnibus fecit. Prouocaris Christiane, prouocaris, & à vidua in certamen deduceris.

Mendici Ecclesiæ ornamentum.

Actor. 6.

Mendici ante fores ecclesiæ se dentes, quid cõcionentur.

6. Idem homilia trigesima in priorem epistolam ad Corinthios: Mendicis quid esse vilius potest? sed illi tamen ipsi, vsum Ecclesiæ, templorum foribus admoti, pulcherrimum quendam, & ornamentum maximum præstant, vt his sine, plenitudo Ecclesiæ perfecta esse non possit. Quod & Apostoli principio statim intelligentes, vt cætera quidem omnia, ita isthuc quoque viduæ vt essent, præclarè constituerunt, tantam in ea re diligentiam collocantes, vt illis ministros septem præficerent. Neque verò medicus quisquam ferro manuve admotis sic accuratè putrida vulnera secat, vt pauper, egena manu porrecta stipem flagitando, vulnerum cicatrices tollit. Et quod mirum, citra dolorem, citra suspirium, pulcherrimam conferunt medicinam. Neque minus ille, per silentium, soloque conspectu, pro templi foribus mendicus sedens, suadendo potest, quàm qui populum moderamur, & pro concione quotidie declamamus. Quid enim aliud

nos

nos vobis inculcamus quotidie docendo, nisi vt ne altum sapias ô homo? Res est subiùd inclinans, & omnigenis casibus quàm maximè obnoxia hominum natura: ad senectam iuuentus festinat, dilabitur gratia in deformitatem, ad imbecillitatem robur decrescit, sanitas in languorem deficit: in contemptum gloria, diuitiæ in penuriam, honor in despectum abit: præcipiti flumini nec vsquam consistenti, sed ad prona continuò, & per omnia ruenti, nostra similia sunt. Hæc & his plura mendicus ille, non verbis & oratione ad hoc concinnata, sed re ipsa, & vero vultu (quod genus hortationis potentissimum est) assiduè contestatur.

7. AD Romanos duodecimo, 8. TOBIAE quarto, 9. POSTERIORIS ad Corinthios nono, 10. ECCLESIASTICI trigesimoquinto, 11. PSALMO centesimo vndecimo, vt in textu.

12. LVCAE decimo: Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est. Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcumque supererogaueris, ego cùm rediero reddam tibi.

Liberalitas patris Gregorii Nazianzeni.

13. GREGORIVS Nazianzenus oratione decimanona in funere patris: Quis pauperibus, hoc est naturæ, pari honore præditæ, contemptissimæ parti, vel animo condolentior, vel manu largior & prolixior? Nam reuera, tanquam alienorum bonorum procurator, de bonis suis cogitabat, pauperum inopiam, quàm maximè poterat, subleuans, nec superflua duntaxat, sed necessaria quoque in eam rem insumens, (id quod charitatis erga pauperes apertissimum argumentum est) partemque dans, non septem duntaxat, velut Salomonis lex præscribit, verùm si octauus etiam accederet, ne hic tamen restricti ac sordidi animi vitio laborans, verùm libentius sua profundens, quàm alij acquirant; vinculum & electionem tollens, (hoc est, vt quidem interpretor, tenacitatem, & explorationem eius, qui accepturus est, sitne videlicet dignus, nec ne) ac murmuris verbum cum largitione. Quod quidem plerisque accidit, qui tribuunt quidem, verùm hoc non adijciunt, vt prompte ac libenter tribuant: quod quidem maius & perfectius est, quàm præbere. Multò enim satius est ob eos, qui digni sunt, indignis quoque largiri, quàm, dum metuimus ne de indignis bene mereamur, dignos etiam beneficio fraudare. Atque huc pertinere videtur, quod Scriptura inquit, panem in aquam quoque mittendum esse: non enim fore vt distrahatur, aut pereat apud iustum harum rerum æstimatorem, sed eò peruenturum esse, vbi omnia nostra collocabuntur, atque in tempore occurrent, vtcunque aliter existimemus.

Eccles 11.

Exploratio pauperum reprehenditur.

14. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima in epistolam ad Romanos, & in sermone, Ne scrutemur pauperes curiosè: Quàm multi diuites erant temporibus prophetæ Eliæi, & tamen tota Sunamitis hospitalitatis fructum vindemiauit. Quemadmodum & Abraham suo tempore largiter ac promptè fecit. Et profectò potissimum est quod quis admiretur, quòd ista fecerit cùm ignoraret, qui essent, qui aduenerant peregrini. Itaque neque tu pauperes curiosè inquiras. Propter Christum enim illos suscipis. Quòd si perpetuò curiosè scrutaturus es pauperes, fiet, vt sæpenumerò probatum coram Deo virum prætergrediare, mercedemque, quam ex eo habiturus eras, perdas. Atqui etiam is qui reprobum recipit, sine culpa erit, immò & mercedem habebit. Prophetam enim in nomine prophetæ recipiens, mercedem prophetæ accipiet. Qui verò intempestiua sua curiositate præcipuum quenquam neglexerit, pœnas etiam dabit. Ne scruteris igitur curiosè pauperum vitam atque negotia: nam extremæ illud insolentiæ est, pro vno pane totam hominis miseri vitam curiosè inquirere. Nam etiam si homicida, si latro, aut aliud huiusmodi fuerit: an non videtur tibi vel pane, vel modico argento dignus? Et tamen Dominus tuus solem suum illi producit: tu verò quotidiano cibo indignum iudicas? Dominus tuus diligit, labijsque osculando excipit eum, qui statim sanguinem illum suum pretiosum fusurus erat: tu verò pauperem neque pane dignaris, neque legem, quam Christus dedit, reuereris? Per hæc enim, quæ recensui, satis ostendit, quòd non solùm pauperes, sed & eos, qui nos ad mortem vsque impellunt, auersari non oporteat. Ne dicas igitur mihi, quòd vel hoc, vel illud operatus sit malì: sed perpende quid Christus fecerit, qui ad crucem vsque prodituram suum osculo, quo tradendus erat, emendare studebat. Et in fine: Non succurris paupertati? Quid & conteris? Non erigis iacentem? vt quid & deijcis? Non tollis pauperis tristitiam? Quid & auges? Non das pecuniam? Cur verbis etiam conuiciaris? Non audisti quantam daturi sint pœnam, qui pauperes non pascunt? Quibus supplicijs condemnandi sint? Ite, inquit, in ignem præparatum diabolo, & angelis illius. Si ergò non pascentes ita condemnabuntur, quam putas pœnam dabunt, qui non solùm non pascunt, sed & conuiciantur? Quantum patientur supplicium? quantam gehennam? Ne itaque tanta mala erga nosipsos incendamus: donec facultas est, malum hunc morbum corrigamus, linguæque frenum imponamus, non solùm non conuiciantes, sed & consolantes tam verbis, quàm factis, quatenus multa nobis recondita in futurum misericordia, promissa bona apprehendamus.

Pauperes nō curiosè examinandi.

Matth. 10.

Matth. 5.

Lucæ 22. Matth. 26.

In eos qui pauperes offendunt.

Matth. 25.

15. IDEM homilia trigesimaquinta, 16. Et trigesimaseptima ad populum Antiochenum, vt supra quæstione vndecima, testimonio trigesimo & trigesimosecundo.

17. POSTERIORIS ad Corinthios nono, vt in textu.

XVII.

De spiritualibus quid porrò Scriptura testatur?

a Rom. 15. 1

A *Debemus*, a inquit, *nos infirmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem. Etenim Christus*

ſtus non ſibi placuit. Ac rurſus: [b] *Eſtote inuicem benigni, miſericordes, donantes inuicem ſicut & Deus in Chriſto donauit vobis.* Item: [c] *Eſtote ergò imitatores Dei, ſicut filij chariſſimi: & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos.* Præterea, [d] *Induite vos ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam: ſupportantes inuicem, &* [e] *donantes vobiſmetipſis ſi quis aduerſus aliquem habet querelam: ſicut & Dominus donauit vobis, ita & vos.* Iterum verò: [f] *Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes.*

b Ephes. 4. g

c Ephes. 5. a

d Coloss. 3. b

e Augustin. in Enchirid. ca. 73. & 74. homil. 6. 29. ca. 1. & 40. c. 3. & seq. ex quinquagin ta. & serm. 203. de tempor. Gregor. 4. dialog. ca. vltim.

B. Hæc aliaque id genus permulta paſſim inculcat Paulus: qui, vt [g] omnes faceret ſaluos, omnibus omnia factus eſt: vt hinc ipſe teſtetur: [h] *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror?* Et iterum: [i] *Triſtitia mihi magna eſt, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis.* Tum alibi: [k] *Ego libentiſſimè impendam, & ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris: licet plus vos diligens, minus diligar.*

f 1. Thess. 5. c
g 1. Cor. 9. d
h 2. Cor. 11. g
i Rom. 9. a

k 2. Cor. 12. c

TESTIMONIA.

1. A Ad Romanos decimoquinto, 2. Ad Ephesios quarto, 3. Et quinto, 4. Ad Coloſſenſes tertio: vt in textu.

5. Avgvstinvs in Enchiridio ad Laurentium, capite ſeptuageſimotertio: Poſtquam in fine præcedentis capitis dixiſſet, multa eſſe genera Eleemoſynarum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis noſtra peccata: Sed ea, inquit, nihil eſt maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quiſque peccauit. Minus enim magnum eſt erga eum eſſe benevolum, ſiue etiam beneficum, qui tibi mali nihil fecerit. Illud multo grandius, & magnificentiſſimæ bonitatis eſt, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei, qui tibi malum vult, & ſi poteſt facit, tu bonum ſemper velis, faciaſque cùm poſſis, illius memor exempli, qui in cruce pendens pro ſuis exorat perſecutoribus, ſuoſque admonuit, dicens, Diligite inimicos veſtros, benefacite eis, qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos perſequuntur. Sed quoniam perfectorum ſunt iſta filiorum Dei, quò quidem ſe debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, ſecumque agendo, luctandoque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non eſt, quantam credimus exaudiri, cùm in oratione Dominica dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris; procul dubiò verba ſponſionis huius implentur, ſi homo, qui nondum ita profecit vt iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine, qui peccauit in eum, vt ei dimittat, dimittit ex corde: quia etiam ſibi roganti vult vtique dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: id eſt, ſic dimitte debita noſtra rogantibus nobis, ſicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus noſtris.

Maxima eleemoſyna eſt, offenſam remittere.

Matth. 5.

Contendendum ad perfectam dilectionẽ, quæ ad inimicos vſque ſe extendat.

Matth. 6.

Vt minimũ, veniam petenti condonanda eſt culpa.

6. Et capite ſeptuageſimoquarto: Iam verò qui eum, in quem peccauit, hominem rogat, ſi peccato ſuo mouetur vt roget, non eſt adhuc deputandus inimicus, vt eum diligere ſit difficile, ſicut difficile erat quando inimicitias exercebat. Quiſquis autem roganti, & peccati ſui pœnitenti non ex corde dimittit, nullo modo exiſtimet à Domino ſua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non poteſt. Quem verò lateat Euangelij auditorem ſiue lectorem, quis dixerit, Ego ſum veritas? Qui cùm docuiſſet orationem, hanc in ea poſitam ſententiam vehementer commendauit, dicens: Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cæleſtis delicta veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ad tam magnum tonitruum qui non expergiſcitur, non dormit, ſed mortuus eſt: & tamen potens eſt ille etiam mortuos ſuſcitare.

Ioan. 14.

Matth. 6.

Magno tonitruo cõparatur Chriſti comminatio.

7. Liber quinquaginta homiliarum, homilia ſexta: Potes mihi dicere: Non habeo quod tribuam indigenti, non poſſum ieiunare frequenter, & à vino, & carnibus abſtinere non poſſum. Nunquid potes mihi dicere, charitatem te habere non poſſe? ipſa eſt cuius poſſeſſio tanto plus augetur, quanto amplius erogatur. Dimitte ergò quod tenebas, ne aduerſus te ille teneat aliquid, cui non habes quod dimittas. Dimittite, & dimittetur vobis; date, & dabitur vobis. Scitote fratres chariſſimi, quia duæ ſunt eleemoſynæ. Vna cordis, alia pecuniæ. Eleemoſyna cordis eſt, dimittere ei à quo læſus es. Nam dare aliquid indigenti, aliquando quæris, & non habes. Indulge peccanti, quantum volueris, redundabit tibi. Aurum, & argentum, veſtem, frumentum, vinum & oleum poteſt fieri, vt aliquoties non habeas vnde pauperibus tribuas: vt autem omnes homines diligas, & hoc alijs, quod tibi ipſe velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquam te poteris excuſare. Quia ſi in cellario, vel in horreo non habes quod dare poſſis, de theſauro cordis tui potes pro-

Ab hoc opere miſericordiæ nihil nos excuſat.

Lucæ 6.

Eleemoſyna cordis, & pecuniæ.

Eleemoſyna cordis, facilè tribuitur.

proferre quod tribuas. Et cùm omnibus hominibus, etiam si sola sit bona voluntas, sufficiat, & eleemosyna cordis multo maior sit, quàm eleemosyna corporis, quis est qui vel vmbram excusationis possit prætendere? Et illud attendite fratres, quia charitatis eleemosyna sine terrena substantia sufficit sibi: illa verò quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omninò non sufficit. Et quia, sicut ipsi videtis, fratres charissimi, ad remissionem omnium peccatorum, si substantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorum satis abundeque sufficiunt; nulla nobis excusatio de hac re in die iudicij remanebit: nec dicere aliquis poterit, non se habuisse vnde sua peccata redimeret. Ideò omnes homines studeamus toto corde diligere, orantes, vt qui boni sunt, meliores fiant, & in opere bono permaneant: qui mali sunt, citò se corrigant, timentes illud quod Dominus comminatus est dicens, Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Sed magis cum ipsius adiutorio laboremus, vt illud in nobis possit impleri, Date, & dabitur vobis; dimittite, & dimittetur vobis. Cùm ergò secundùm præfatam Domini sententiam, qua dixit, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater vester cælestis peccata vestra: in potestate nostra positum sit, qualiter in die iudicij iudicemur: dimittamus omnibus inimicis nostris, vt libera conscientia possimus in oratione Dominica dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Matth. 6.

Luc. 6.

In nostra potestate positum est, qualiter iudicemur. Matth. 6.

8. Et homilia vigesimanona, capite primo: Ex illa eleemosyna, qua ignoscis homini, nihil perdis. Ecce statim veniam petit, ignouisti, nihil amisisti. Charitate amplior domum redisti. Illud aliud genus eleemosynarum, vbi iubemur erogare indigentibus, graue videtur: quia quod quisque dederit, hoc ipsum quod dabit, non habebit.

9. Item homilia quadragesima, capite tertio: Si mordet conscientia fragilitatis, & in hoc seculo vbique abundant iniquitates: die ergò, Dimitte nobis debita nostra. Sed quod sequitur vide. Noluisti enim dimittere peccatum fratri tuo, & dicturus es, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; An non es dicturus? Si non es dicturus, nihil es accepturus; si autem dicturus, falsum es dicturus. Ergò dic, & verum dic. Quomodo dicturus es verum, qui fratri tuo noluisti laxare peccatum? Et capite quarto: Illum admonui, modò consilio. O quisquis es, si tamen es, qui dixisti fratri tuo, Dimitte mihi quod in te peccaui: si dixisti ex toto corde tuo, si vera humilitate, non ficta charitate, quomodo Deus videt in corde, vnde dixisti, sed ille noluit tibi dimittere, noli esse solicitus. Serui estis ambo, habetis Dominum; conseruo tuo debes, Noluit tibi dimittere, interpella Dominum amborum. Quod tibi dimiserit Dominus, si potest, exigat seruus. Dico aliud, Admonui ergò eum, qui noluit dimittere fratri suo, cùm petat ille dimitti sibi, vt faciat quod nolebat, ne quando orat non accipiat quod desiderat. Admonui & illum qui petiuit veniam peccati sui à fratre suo, & non accepit; vt in eo quod non impetrauit à fratre suo, securus sit de Domino suo. Est & aliud quod moneam: Peccauit in te frater tuus, & noluit tibi dicere, Dimitte mihi quod peccaui in te. Abundant verba ista, vtinam Deus eradicet illa de agro suo, hoc est, de cordibus vestris. Quàm multi enim sunt, qui sciunt se peccâsse in fratres suos, & nolunt dicere, Dimitte mihi? Non erubuerunt peccare, & erubescunt rogare. Non erubuerunt de iniquitate, & erubescunt de humilitate. Item capite quinto: Ipsos ergò inprimis admoneo. Quicunque habetis discordiam cum fratribus vestris, & reuocatis vos ad vos, & consideratis vos, & iustum iudicium fertis in vos, intus in cordibus vestris, & inuenitis vos non debuisse facere quod feciſtis, non debuisse dicere quod dixistis. Petite veniam fratres à fratribus vestris, facite fratribus quod ait Apostolus, Donantes vobismetipsis, sicut & Deus in Christo donauit vobis: facite, nolite erubescere veniam petere. Proinde omnibus dico viris & fœminis, minoribus & maioribus, laicis & clericis: dico & mihipsi. Omnes audiamus, omnes timeamus, si peccauimus in fratres nostros. Et post pauca: Sunt personæ humiles pro ordine seculi huius, à quibus si peccamus veniam, extolluntur in superbiam: hoc est quod dico, aliquando dominus peccat in seruum suum; quia si ille dominus est, ille seruus, ambo tamen alieni serui sunt; quia ambo Christiani, ambo Christi sanguine redempti sunt. Tamen durum videtur vt hoc etiam iubeam, hoc præcipiam, vt si fortè dominus homo peccat in seruum suum iniustè litigando, iniustè cædendo, dicat ille, Ignosce mihi, da mihi veniam. Non quia non debet facere, sed ne ille incipiat superbire, si pœniteat eum. Quid ergò? Ante oculos Dei pœniteat eum, ante oculos Dei puniat cor suum: & si non potest dicere seruo suo, quia non oportet, Da mihi veniam, blandè illum alloquatur. Blanda enim appellatio, veniæ est postulatio. Capite item sexto: Fortè cogitando loquimini, & dicitis vobis, Volo concordare: Sed ille me læsit, ille in me peccauit, & non vult veniam postulare. Quid ergò? dicturus sum, Vade ad illum, & tu pete veniam? Absit. Nolo mentiaris: Nolo dicas, Da mihi veniam, qui te nôsti non peccâsse in fratrem tuum. Quid enim prodest tibi, cùm tu fueris tuus accusator? Quid expetis tibi ignosci ab eo, quem non læsisti, aut in quem non peccâsti? Nihil tibi prodest, nolo faciat; nôsti, bene discussisti, scisti, quia in te peccauit, non tu in illum. Scio, inquit. In ista tua scientia, sit tua conscientia. Noli venire ad fratrem tuum qui in te peccauit, & vltrò ab illo petere veniam. Debent inter vos esse alij pacifici, qui illum obiurgent, vt à te prius veniam petat, te tantùm paratus esto ignoscere, prorsus paratus esto ex toto corde dimittere. Si paratus es dimittere, iam dimisisti, habes adhuc quod ores. Ora pro illo, vt petat à te veniam, quia scis te nocere, si non petat. Ora pro illo vt petat, die Domino in oratione tua, Domine scis me non peccâsse in illum fratrem meum, sed illum potius peccâsse in me, & obesse illi quod peccauit in me, si veniam non petat à me: ego bono animo peto vt ignoscas ei. Et capite septimo: Ecce dixi vobis, quòd maximè per istos dies ieiuniorum vestrorum obseruationumque vestrarum, atque continentiæ vestræ mecum agere debeatis, vt cum fratribus vestris concordetis. Gaudeam & ego de pace vestra, qui contristor litibus vestris; vt omnes donantes vobismetipsis, si quis habet aduersus aliquem querelam, securi agamus Pascha, securi celebremus eius passionem, qui nihil cuiquam debebat, & pretium pro debentibus soluit, Dominum Iesum Christum dico, qui in neminem peccauit, & propè in illum omnis mundus peccauit, nec exegit supplicia, sed promisit præmia. Habemus ergo ipsum testem in cordibus nostris;

Ad eos qui erubescunt veniam petere.

Ephes. 4.

An ab inferioribus petenda sit venia.

Blanda appellatio, veniæ est postulatio.

An qui læsus vel offensus est, offendentem accedere teneatur.

De eo qui petiuit ab alio remissionem, & non acquieſcit.

De eo qui offensus est ab alio, qui veniam non petit.

Repetitio breuis.

quia

quia si in aliquem peccauimus, vero corde veniam postulemus; si aliquis in nos peccauit, veniam dare parati simus, & pro inimicis nostris oremus. Non expectemus vindicari fratres. Quid est vindicari, nisi malo alieno pasci? Scio quotidie venire hominem, genua figere, fronte terram contingere, aliquando vultum suum lachrymis rigare: & in ista tanta humilitate ac perturbatione dicit, Domine, vindica me, occide inimicum meum. Planè ora, vt occidat inimicum tuum, & saluet fratrem tuum. Occidat inimicitias, saluet naturam. Sic ora, vt vindicet te Deus: pereat qui te persequebatur, sed maneat qui tibi reddatur.

De expetentibus vindictam.

Remittenda est offensio.

10. IDEM Augustinus sermone ducentesimo tertio de tempore: Non potest peccator misericordiam à Deo sperare, qui misericordiam non facit peccantibus in se. Ergo dimittat homo temporale debitum, vt mereatur recipere æternale bonum. Si animas nostras cupimus peccatorum sordibus emundari, misericordiam in nos peccantibus non negemus, vt in die retributionis ad promerendam Dei misericordiam, misericordiæ operibus adiuuemur. Quomodo misericordiam à Deo expectat vel sperat, qui crudelis est in conseruos suos? Si quis cupiat Deum sibi misereri, ita & misereatur conseruoribus suis. Certissimè indulgentiam expectare poterit, qui alijs indulgere nouit. Ad misericordiæ opus optimè nos in Euangelio Dominus exemplo roborauit, vbi ait: Estote ergò misericordes, sicut pater vester cælestis misericors est: qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Omnis misericordia facit locum vnicuique secundùm meritum operum suorum. Et paulò pòst: Igitur ex nostro iudicio iudicat nos Deus. Quodammodo in potestate nostra est, quomodo iudicemur à iudice. Si misericorditer iudicemus in nos delinquentibus, misericorditer iudicat Deus de nobis in se peccantibus. Intendamus ergò in exemplum illius, sicut doctor gentium nos admonens ait: Donate vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut Deus in Christo donauit vobis, ita & vos facite: hoc est, quomodo Deus in Christo nobis peccata donauit; sic etiam nos, qui in nos peccant, dimittamus. Item alibi idem Apostolus ait: Nulli malum pro malo reddentes. Et alio loco: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Sciendum est certissimè, quòd vnusquisque talem indulgentiam accepturus est à Deo, qualem & ipse dederit proximo suo. Tunc oratio nostra pro peccatis nostris ad aures omnipotentis Dei citò perueniet, si delinquentium preces in nostris auribus acceptabiles erunt. Qui clementer peccantibus ignoscere nouit, clementiam diuinæ pietatis certissimè accipiet. Vnde & scriptum est: Qui pronus est ad misericordiam, benedictus à Domino. Sic enim remittimur nobis, vt nos remiserimus eis, qui nobis quacunque malignitate nocuerunt. Multa itaque genera sunt miserationum, quæ cùm facimus, adiuuamur vt dimittantur nobis nostra peccata. Sed ea nihil est maius, quàm ex corde dimittimus quod quisque peccauit.

Operibus misericordiæ iuuamur ad promerendam Dei misericordiam. Indulgendum alijs.

Luc. 6. Matth. 5. Eccli. 28.

Coloss. 3.

Rom. 12. Ibidem.

Prouerb. 22.

Miserationes iuuamur vt dimittantur nobis peccata.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite sexagesimo, coque vltimo: Sed inter hæc sciendum est, quia ille rectè sui delicti veniam postulat, qui prius hoc, quod in ipso delinquitur, relaxat. Munus enim non accipitur, nisi ante discordia ab animo repellatur, dicente veritate: Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens, offeres munus tuum. Qua in re pensandum est, cùm omnis culpa munere soluatur, quàm grauis est culpa discordiæ, pro qua nec munus accipitur. Debemus itaque ad proximum, quanuis longè positum, longeque disiunctum, mente ire: eique animum subdere, humilitate illum ac benevolentia placare: vt scilicet conditor noster, dum tale placitum nostræ mentis adspexerit, à peccato nos soluat, qui munus pro culpa sumit. Veritatis autem voce attestante didicimus, quia seruus, qui decem millia talenta debebat, cùm pœnitentiam ageret, absolutionem debiti à domino accepit. Sed quia conseruo suo, centum sibi denarios debenti, debitum non dimisit: & hoc est iussus exigi, quod ei fuerat iam dimissum. Ex quibus videlicet dictis constat, quia si hoc, quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus; & illud rursus exigitur, quod nobis iam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Igitur dum per indulti temporis spatium licet, dum iudex sustinet, dum conuersionem nostram is, qui culpas examinat, expectat: conflemus in lachrymis duritiam mentis: formemus in proximis gratiam benignitatis. Et audenter dico, quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo ipsi hostia fuerimus.

Discordia fraterna culpa quâ magna sit.

Placandus est proximus quem offendimus.

Matth. 18.

Debita remissa rursus exigitur ab iis qui iniuriam non remittunt: quæ de re vide S. Thomam p. 3. q. 88.

Post mortem quinam salutari hostia non egeant.

12. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto, vt in textu.

1. B PRIORIS ad Corinthios nono, 2. POSTERIORIS ad Corinthios vndecimo, 3. AD Romanos nono, 4. POSTERIORIS ad Corinthios duodecimo, vt in textu.

XVIII.

Qua summa est doctrina omnis de misericordiæ operibus præstandis?

APOSTOLVS rem omnem hoc quasi vnico verbo complexus est, [a] *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi*, puta legem charitatis. De qua lege rursus idem: [b] *Si quod est mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Et Petrus Apostolus: [c] *Ante omnia*, inquit, *mutuam in vobismetipsis charitatem continuam*

a Galat. 6. c

b Rom. 13. c Galat. 5. c

c 1. Pet. 4. b

habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Quod charitatis misericordiæque præstandæ præceptum ac officium, vt est naturæ ac rationi maximè consentaneum; sic ad omnes etiam se porrigit, vt hinc scriptum legamus, [d] *Unicuique mandauit Deus de proximo suo.* Ita verò mandauit, veluti Christus interpretatur: [e] *Omnia, quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & prophetæ.*

d Eccli 17.b

e Matth 7.b Luc. 6.d

TESTIMONIA.

1. AD Galatas sexto, 2. AD Romanos decimotertio, vt in textu.
3. AD Galatas quinto: Omnis enim lex in vno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.
4. PRIORIS Petri quarto, 5. ECCLESIASTICI decimoseptimo, 6. MATTHÆI septimo, vt in textu.
7. LVCÆ sexto: Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

DE VIRTVTIBVS CARDINALIBVS.

I.

Quid sibi vult nomen, & ratio Cardinalium virtutum?

CARDINALES quædam virtutes idcirco [a] dicuntur, quòd sint tanquam aliarum fontes & cardines: & quemadmodum ostium in cardine, sic omnis honestæ vitæ ratio in illis versetur, ac boni operis vniuersa structura [b] eisdem inniti quodammodo videatur. Eiusmodi verò [c] quatuor numerantur: Prudentia, Iustitia, Temperantia, & Fortitudo. de quibus ita scriptum extat: [d] *Sobrietatem, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.* Vbi per sobrietatem [e] temperantia, per virtutem fortitudo haud obscurè designatur: omnesque illæ nobis ita commendantur, vt ab æterna [f] Sapientia, qui Deus est, eas propriè conferri, & ingenti cum fructu humanæ salutis accipi atque exerceri, certò intelligamus. Quæ virtutes etiam Officiales dictæ sunt, quoniam ab ijs, vt [g] Ambrosius annotauit, nascuntur officiorum genera, cunctaque communis vitæ officia secundùm suam cuiusque vocationem deriuantur.

a Vide Ambros. in c. 6. Luc. & lib. 1. offic. c. 24. Item Prosp. de vita contemplatiua lib. 3. cap. 18.

b Gregor lib. 2. moral. in Iob cap. 36.

c Ambros. lib. 1. de virginib. & lib. 2. offic. cap. 9.

d Sapient. 8.b

e Augustin. lib. 1. retract. cap. 7.

f Prou. 8.b c Eccli 24. a b c

g Lib. 2 offic. cap. 25.

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Quatuor tantùm beatitudines sanctus Lucas Dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo, illæ quatuor sunt; & in quatuor istis, illæ octo. Hic enim quatuor velut virtutes amplexus est cardinales, ille in illis octo, mysticum numerum reseruit. Pro octaua enim multi scribuntur psalmi, & mandatum accipis, octo illis partem dare fortasse benedictionibus. Sicut enim spei nostræ octaua perfectio est, ita octaua summa virtutum est. Et post multa: Nunc dicamus quemadmodum in qua-

Quatuor virtutes Cardinales.

quatuor benedictionibus ſanctus Lucas, benedictiones octo ſit complexus. Et quidem ſcimus virtutes eſſe quatuor cardinales, Temperantiam, Iuſtitiam, Prudentiam, Fortitudinem. Qui pauper eſt ſpiritu, auaros non eſt. Qui flet, non ſuperbit: ſed mitis eſt & pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iuſtus eſt, non negat quod ſit omnibus ad vſum communiter datum. Qui miſeretur, largitur de ſuo. Qui ſuum dopar, non quærit alienum, nec dolum proximo ſuo ſtruit. Connexæ igitur ſibi ſunt concatenataeque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur: & ſanctis vna competit virtus, ſed eius quæ meritvberior, vberius eſt præmium. Quanta hoſpitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta ſanctitas, vt fratris filium ab hoſte ſeruaret? & quanta abſtinentia, vt nihil de præda quæreret? Sed quia fide præſtitit, fidei præ cæteris meruit principatum. Ergò vnicuique plura præmia, quia plura incentiua virtutum. Sed quod in aliquo merito copioſius, hoc etiam in præmio redundantius. Beati igitur pauperes ſpiritu. Habes temperantiam, quæ à peccato abſtinet, ſeculum calcat, illecebroſa non quærit. Beati qui eſuriunt & ſitiunt. Qui enim eſurit, eſurienti compatitur, compatiendo largitur, largiendo iuſtus: quia iuſtitia eius manet in æternum. Vnde & in Matthæo ſitim & famem intelligimus ſpiritalem, qua cibus iuſtitiæ deſideratur, aut potus: quæ virtus quaſi materia quædam virtutum eſt, vt iuſtus æqualem ſe inferioribus præſtet, dolum excludat, veritatem ſequatur. Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes prudentiam, cuius eſt flere occidua, & ea quæ æterna ſunt quærere, lugere ſecularia, quæ ſeipſa compugnent: Deum pacis inquire, qui ſtulta mundi elegit, vt confundat ſapientes: & qui ea quæ non ſunt deſtruat, vt quæ ſunt poſſint adipiſci. Beati eritis cùm vos oderint homines. Habes fortitudinem, ſed eam, quæ non odium mereatur ex crimine, ſed perſecutionem patiatur ex fide. Sic enim ad paſſionis peruenitur coronam, ſi gratiam hominum negligas, diuinam ſequaris. Denique vt ſcias conſummationem eſſe fortitudinis, paſſionem: Secundùm hæc, inquit, faciebant prophetis patres eorum: quia prophetas Iudæi vſque ad mortem corporis perſecuti ſunt. Eſt etiam fortitudinis, iram vincere, indignationemque cohibere: ac per hoc fortitudo animum iuxta corpuſque confirmat. Nec perturbari ſinit timore aliquo vel dolore, quibus velut prauis interpretibus, plerunque percellimur. Ergò temperantia cordis habet, animique munditiam, iuſtitia miſericordiam, pacem prudentia, manſuetudinem fortitudo.

Connexæ concatenataeque virtutes.

Genes. 14.

Genes. 15. Rom. 4. Galat. 3. Merito præmium reſpondet.

Comparantur 4. virtutes cum beatitudinibus 4.

Temperantia.

Iuſtitia. Matth. 5.

Prudentia.

1. Cor. 1.

Fortitudo.

2. IDEM libro primo Officiorum, capite vigeſimoquarto: Quod his viris (Abraham, Iacob, Ioſeph, Dauid) principalium virtutum officium defuit? Quarum primo loco conſtituerunt prudentiam, quæ in veri inueſtigatione verſatur, & ſcientiæ plenioris infundit cupiditatem. Secundo iuſtitiam, quæ ſuum cuique tribuit, alienum non vendicat: vtilitatem propriam negligit, vt communem æquitatem cuſtodiat. Tertio fortitudinem, quæ & in rebus bellicis excelſi animi magnitudine, & domi eminet, corporiſque præſtat viribus. Quarto temperantiam, quæ modum ordinemque ſeruat omnium, quæ vel agenda, vel dicenda arbitramur.

Principales virtutes.

Prudentia.

Iuſtitia.

Fortitudo.

Temperantia.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimooctauo: Videamus nunc, an vera ſit philoſophorum illa ſententia, qua quatuor virtutes, velut quoſdam virtutum omnium fontes; vitia quoque quatuor, velut quaſdam origines omnium malorum definiunt. Principales quatuor eſſe virtutes, non ſolùm philoſophi ſentiunt, ſed etiam noſtri conſentiunt. Sed quare quatuor, vel quæ ſint operæ ſingularum, hoc Domino illuminante debemus breuiter demonſtrare. Quaternarium numerum perfectioni ſacratum, penè nullus ignorat, ſiquidem totus orbis Oriente & Occidente, Aquilone & Meridie, quatuor determinari partibus ſiue angulis inuenitur: & ipſe Adam, qui eſt humani generis pater, vel generale nomen, quod dicitur homo, quatuor literis explicatur. Corpus quoque quatuor elementis extructum, quaternarij numeri in ſe continet ſacramentum. Ipſius etiam animæ quatuor eſſe affectiones, quibus vel ad bona vtimur, vel ad mala, & antiqui ſubtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes poſteri ſuſceperunt. Sed & quatuor flumina, quę de paradiſi fonte procedunt, vel quatuor Euangelia, diuini currus rotæ quatuor & animalia, alę eorum quatuor ac facies, dignitatem numeri huius abundè commendant: & ideò virtutes illæ, quæ tantùm continent perfectionis in numero, ſolicitè conſiderare debemus, quantam ſanctitatem conferant animo Chriſtiano, & quam nihil perfectionis vſquam ſit, quod in iſtis virtutibus non ſit. Nam ſi temperantia facit temperantem, prudentia prudentem, iuſtitia iuſtum, fortitudo fortem: eo qui temperanter, & iuſtè, & prudenter agit, ac fortiter, neſcio quid poſſit eſſe perfectius. Itaque difficile quidem eſt nobis, nomina virtutum, quæ ex illis quatuor, quas principales diximus, oriuntur, oſtendere: ſed cùm proprietates, & actus earum cœperint aperiri, ex ipſis affectionibus ſingularum, quæ virtutes ex quibus exiſtant, fortaſſe apparebit. Veruntamen hoc in primis noſſe, & tenere debemus, quòd iſtæ quatuor virtutes, vel omnes, quæ ex illis exiſtunt, dona ſint Dei: & quòd nullus eas habet, habuit, aut habebit, niſi cui Deus, qui eſt omnium virtutum proprietas & origo, contulerit: quoniam quicunque, quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iuſti ac fortes fieri vtique potuerunt. Qui autem neſcientes Deum, vel etiam blaſphemantes, ſine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuiſſe credendi ſunt.

Principales virtutes 4.

Quaternarij numeri myſterium.

Genes. 2. Ezechiel. 1.

Omnē perfectionē in ſe complectuntur 4. iſtæ virtutes.

Sunt Dei dona.

4. GREGORIVS Magnus libro ſecundo Moralium in Iob, capite trigeſimoſexto de tranquillitate conſcientię loquens: In quatuor verò angulis domus iſta conſiſtit: quia nimirum ſolidæ mentis noſtræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia ſuſtinet. In quatuor ergò angulis domus iſta ſubſiſtit: quia in his quatuor virtutibus tota boni operis ſtructura conſurgit. Vnde & quatuor paradiſi flumina terram irrigant; quia dum his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni deſiderio rum carnalium æſtu temperatur. Sed nonnunquam dum menti ignauia ſurrepit, Prudentia frigeſcit: nam cùm feſſa torpet, ventura non prouidet. Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio ſurrepit, Temperantia noſtra marceſcit. Inquantum enim ad delectationem præſentium ducimur, intantum minus ab illicitis temperamus. Nonnunquam ſe timor cordi inſinuat, & vires noſtræ fortitudinis turbat: & eo minores contra aduerſa exiſtimus, quo quædam perdere animo ſeratius dilecta formidamus. Nonnunquam verò amor ſui

In 4. virtutibus tota boni operis ſtructura conſurgit.

Prudentia quando frigeſcat.

Temperantia quando marceſcat.

Fortitudinis vires quomodo turbentur.

Iuſtitia quæ dono caritatis.

se menti ingerit, eamque latenti motu à rectitudine iustitiæ diuertit: & quo se totam authori reddere negligit, eo in se iustitiæ iuri contradicit. Ventus ergò vehemens quatuor angulos domus concutit, dum fortia tentatio occultis motibus quatuor virtutes quatit, & quasi quassatis angulis domus obruitur, dum pulsatis virtutibus conscientia turbatur. Intra hos autem quatuor domus angulos filij continuantur: quia intra arcana mentis, quæ principaliter his quatuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes cæteræ, quasi quædam cordis soboles, se inuicem pascunt. Donum quippe spiritus, quod in subiecta mente, ante alia prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iustitiam format: eandem mentem, vt contra singula quæque tentamenta eruditat, in septem mox virtutibus temperat: vt contra stultitiam, sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam, dei timorem.

Dona spiritus sancti mentem informant.

5. AMBROSIVS libro tertio de virginibus: In omni sapiente viro prudentes Græciæ esse memorauerunt λογιστικὴν, ἀνδρικὴν, ἐπιθυμητικὴν, διαιρετικὴν. Latini verò Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, atque Iustitiam. Prudentia enim rationis humanæ est. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisque contemptum. Temperantia sacratæ vinculo charitatis, mysteriorumque contemplatione cælestium, negligit corporis voluptates. Iustitia, in alto quodam suggestu locata, videt exploratque omnia: quæ alijs potius nata quàm sibi, non tam suas vtilitates, quàm publica emolumenta rimatur.

Prudentia. Fortitudo. Temperantia. Iustitia.

6. ET libro secundo Officiorum, capite nono: Est ergò indiuiduum sapientiæ atque iustitiæ contubernium, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, vt temperantia sit in despiciendis voluptatibus: Fortitudo spectetur in laboribus & periculis: prudentia in delectu bonorum, sciens commoda & aduersa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conseruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuisio.

Temperantia, fortitudo, &c. in quibus consistant.

7. SAPIENTIAE octauo: Et si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quàm illa est artifex? Et si iustitiam quis diligit: labores huius magnas habent virtutes: sobrietatem enim, & prudentiam docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus.

8. AVGVSTINVS libro primo retractationum, capite septimo: Codices veriores habent: Sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam & virtutem. His enim nominibus Latinus interpres quatuor illas virtutes, quæ maximè in ore Philosophorum esse assolent, nominauit, sobrietatem appellans temperantiam; prudentiæ imponens nomen, sapientiam: fortitudinem verò, virtutis vocabulo enunciauit, solam iustitiam suo nomine interpretatus est. Has autem quatuor virtutes in eodem libro Sapientiæ suis nominibus appellatas, sicut à Græcis vocantur, longè postea reperimus in codicibus Græcis. Sapient. 8.

9. PROVERBIORVM octauo: Ego sapientia habito in consilio, & eruditis interfum cogitationibus. Timor Domini odit malum: arrogantiam, & superbiam, & viam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt: Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & exantiquis antequam terra fieret, &c.

10. ECCLESIASTICI vigesimoquarto: Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita ante omnem creaturam: Ego feci in cælis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram: Ego in altissimis habitaui, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cæli circuiui sola, & profundum abyssi penetraui, in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti: & in omni populo, & in omni gente primatum habui. Ab initio, & ante sæcula creata sum, & vsque ad futurum sæculum non desinam, & in habitatione sancta coram ipso ministraui. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. In me gratia omnis vitæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.

11. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite vigesimoquinto: Ab his quatuor virtutibus nascuntur officiorum genera.

II.

Quomodo Cardinales virtutes definiuntur?

Definiebant eadem Augustin. lib. 1. de libero arbitrio, cap. 13. & lib. de moribus Eccle. Catholic. c. 15. De his in libris offic. disserit Ambros. Prolog. lib. 3. de vita contempl. cap. 3. & seq. Bernard. ex patrum sermonib. serm. 35. & in Cantica serm. 22.

A PRVDENTIA est virtus, quæ secundùm honesti rationem quid expetendum, quidve fugiendum sit, homini præscribit. Iustitia est virtus, qua cuique sua tribuuntur. Temperantia est virtus, voluptatum carnis, quæ gustu atque tactu percipiuntur, moderatrix. Fortitudo est virtus, qua labores mortisque pericula constanter & suscipiuntur, & perferuntur.

B Hæc est nobis quadriga virtutum, qua in cælum vehi-

vehimur: hæc [a] flumina quatuor paradiſi, vt [b] Auguſtinus vocat, cuius & hoc dictum extat memorabile: Illa eſt, inquit, [c] humanarum rerum ſcientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iuſtitiæ ſanctitatem. Hæc enim ſunt, quæ nullam fortunam metuentes, verè noſtra dicere audemus.

a Geneſ. 2. b
b Lib. 2. de Geneſi contra Manich. cap. 10. Ambroſ. in lib. de paradiſo, cap. 3.
c Lib. 1. contra Academicos, cap. 7.

TESTIMONIA.

Prudentia quid ſit.

1. A AVGVSTINVS libro primo de libero arbitrio, capite decimotertio: Conſidera nunc, vtrum tibi videatur eſſe prudentia appetendarum & vitandarum rerum ſcientia. EVODIVS. Videtur. AVG. Quid fortitudo? Nónne illa eſt animæ affectio, qua omnia incommoda & damna rerum, non in noſtra poteſtate conſtituta rum, contemnimus? EVOD. Ita exiſtimo. AVG. Porrò temperantia eſt affectio coercens & cohibens appetitum ab ijs rebus, quæ turpiter appetuntur: an tu aliter putas? EVOD. Immò ita vt dicis ſentio. AVG. Iam iuſtitiam quid dicamus eſſe, niſi virtutem, qua ſua cuique tribuuntur? EVOD. Nulla mihi alia iuſtitiæ notio eſt.

Fortitudo.

Temperantia.

Iuſtitia.

Virtus eſt ſummus amor Dei.

Quadruplex virtus.

Temperantia.

Fortitudo.

Iuſtitia.

Prudentia.

2. ET in libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ, capite decimoquinto: Quòd ſi virtus ad beatam vitam nos ducit, nihil omninò eſſe virtutem affirmauerim, niſi ſummum amorem Dei. Nanque illud quòd quadripartita dicitur virtus, ex ipſius amoris vario quodam affectu, quantum intelligo, dicitur. Itaque illas quatuor virtutes, quarum vtinam ita ſit in mentibus vis, vt nomina in ore ſunt omnium, ſic etiam definire non dubitem; vt temperantia ſit amor, integrum ſe præbens ei quod amatur: fortitudo amor, facilè tolerans omnia propter quod amatur: iuſtitia amor ſoli amato ſeruiens, & propterea rectè dominans: prudentia amor, ea quibus adiuuatur, ab eis quibus impeditur, ſagaciter ſeligens. Sed hunc amorem non cuiuslibet, ſed Dei eſſe diximus, id eſt, ſummi boni, ſummæ ſapientiæ, ſummæque concordiæ. Quare definire etiam ſic licet, vt temperantiam dicamus eſſe amorem, Deo ſeſe integrum incorruptumque ſeruantem: fortitudinem amorem, omnia propter Deum facilè perferentem: iuſtitiam amorem, Deo tantùm ſeruientem, & ob hoc bene imperantem cæteris, quæ homini ſubiecta ſunt: prudentiam amorem, bene diſcernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab ijs quibus impediri poteſt.

Definitiones extendit.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimooctauo, vt ſupra, quæſtione prima, teſtimonio tertio.

4. BERNARDVS in paruis ſermonibus, ſermone trigeſimoquinto: Ad conſilium impiorum (dæmonis ſcilicet ſuggerentis, carnis ſeſe oblectantis, & ſpiritus conſentientis) itur quatuor modis. Quidam enim trahuntur inuiti, alij attrahuntur illecti, alij ſeducuntur ignari, alij ſequuntur ſponte nei. Iſtis neceſſaria ſunt quatuor virtutes, per quas armati reſiſtant, ne in conſilio eant. Inuitis, neceſſaria eſt fortitudo, qua reſiſtant vſque ad mortem minis, cruciatibus, & damnis. Illi, qui attrahuntur illecti, indigent temperantia, quæ reprimit illicita deſideria, nec cedit promiſſionibus, nec emollitur blanditijs. Illis, qui ſeducuntur ignari, eſt opus prudentia, quæ ab vtilibus inutilia diſcernit, & docet quid tenendum, quidve reijciendum ſit. Iuſtitia indigent illi, qui ſequuntur ſponte nei. Iuſtitia eſt rectitudo voluntatis, quæ nec amat peccare, nec peccato conſentire. Iuſtitia & fortitudo, ſedem habent voluntatem: quia voluntas iuſta debet eſſe & fortis. Eſt autem iuſtitia ordinata hoc modo, ſcilicet mala reſpuens, bonis meliora præponens. Hanc non videtur habuiſſe Adam, qui malo conſentiens, quod vtile erat deſeruit. Prudentia & temperantia, ſedem habent in ratione, quia ratio prudens debet eſſe & temperata. Eſt quippe prudentia, ratio docta, ſcilicet à gratia, vitare contagia iniuſtitiæ propter iuſtitiam. Vitat quidem non ſolùm iniuſtitiam apertam, ſed etiam illa, quæ ſunt aliquo modo contra iuſtitiam, attendens, non quod licet, ſed magis quod expedit: vitans diuitias & quædam alia, non quia illicita, ſed quia iuſtitiæ ſolent eſſe impedimenta. Sed propter quoſdam, qui ex hypocriſi hoc faciunt, additur, propter iuſtitiam. Iuſtitia eſt perfectio animæ rationalis. Aliæ virtutes ſunt ad eius acquiſitionem vel conſeruationem, fortitudo, temperantia, prudentia: quæ iuſtitiam conſeruant, ne amittatur aut minuatur. Poſtquam verò perfecta eſt iuſtitia, & tranſit in affectum cordis, idem eſt quod illa tria: quia fortis eſt, prudens, temperata.

Iuſtitia. Vbi ſedem habeant virtutes ſingulæ.

Prudentia quid ſit.

Iuſtitia quid ſit.

Ad conſilium impiorum 4. modis itur.

Fortitudo quibus neceſſaria.

Temperantia.

Prudentia.

5. IDEM ſermone vigeſimoſecundo in Cantica canticorum: Fruſtra huius ſeculi ſapientes de quatuor virtutibus tam multa diſputauerunt, quas tamen apprehendere omninò nequiuerunt, cùm illum neſcierint, qui factus eſt nobis à Deo ſapientia, docens prudentiam: & iuſtitia, delicta donans: & ſanctificatio, in exemplum temperantiæ continenter viuens: & redemptio, in exemplum patientiæ fortiter moriens. Forſitan dicit aliquis: Cætera bene conueniunt, ſed ſanctificatio ad temperantiam minus propriè referri videtur. Ad quod reſpondetur primùm, id eſſe continentiam, quod temperantiam. Deinde, vſitatum in ſcripturis, ſanctificationem pro continentia ſeu munditia poni. Denique quid illæ apud Moyſen tam crebræ ſanctificationes aliud erant, quàm quædam purificationes hominum, temperantiùm ſe à cibo, à potu, à concubitu, hiſque ſimilibus? Sed audi ipſum præcipuè Apoſtolum, quàm familiare habeat vel vti, vel vſurpare ſanctificationem in hoc ſenſu: Hæc eſt, inquit, voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt ſciat vnuſquiſque veſtrùm ſuum vas poſſidere in ſanctificatione, & non in paſſione deſiderij. Item: Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem. Liquet quòd ſanctificationem pro temperantia ponit. Edocto itaq; in lucem quod ſubobſcurum videbatur, redeo ad id vnde digreſſus eram. Quid vobiscum virtutibus, qui Dei virtutē Chriſtum ignoratis? Vbinam quæſo vera prudētia, niſi in

Ethnici cui fruſtra de his virtutibus Cardinalibus diſſeruerunt. 1. Cor. 1.

Temperantia ſanctificatio quædam eſt

1. Theſſal. 4.

Ibidem.

Christi doctrina? Vnde vera iustitia, nisi de Christi misericordia? Vbi vera temperantia, nisi in Christi vita? Vbi vera fortitudo, nisi in Christi passione? Soli ergò qui eius doctrina imbuti sunt, prudentes dicendi sunt: soli iusti, qui de eius misericordia veniam peccatorum consecuti sunt: soli temperantes, qui eius vitam imitari student: soli fortes, qui eius patientiæ documenta fortiter in aduersis tenent. Incassum proinde quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putat, quàm à Domino virtutum, cuius doctrina, seminarium prudentiæ; cuius misericordia, opus iustitiæ; cuius vita, speculum temperantiæ; cuius mors, insigne est fortitudinis.

Soli Christiani sunt prudentes, iusti, fortes, & temperantes.

1. II GENESIS secundo: Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. Nomen vni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Heuilath, vbi nascitur aurum: Et aurum terræ illius optimum est: ibi inuenitur bdellium, & lapis onychinus. Et nomen fluuij secundi Gehon: ipse est qui circuit omnem terram AEthiopiæ. Nomen verò fluminis tertij, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrates.

4. flumina paradisi, 4. virtutes significant.

2. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite decimo: Flumen autem quod procedebat ex Eden, id est, ex deliciis, & voluptate, & epulis, quod flumen à Prophetа significatur in Psalmis, cùm dicit: Torrente voluptatis tuæ potabis eos: hoc est enim Eden, quòd Latinè voluptas dicitur: diuiditur in quatuor partes, & quatuor virtutes significat: prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iustitiam. Prudentia ergò, quæ significat ipsam contemplationem veritatis, ab omni ore humano alienam, quia est ineffabilis; quam si eloqui velis, parturis eam potius, quàm paris, quia ibi auditur & Apostolus ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Hæc ergò prudentia terram circumit, quæ habet aurum, & carbunculum, & lapidem prasinum; id est, disciplinam viuendi, quæ ab omnibus terrenis sordibus, quasi decocta nitescit, sicut aurum optimum & verum, quod nulla falsitas vincit, sicut carbunculi fulgor nocte non vincitur: & vitam æternam, quæ viriditate lapidis prasini significatur, propter vigorem qui non arescit. Fluuius autem ille, qui circuit terram AEthiopiam multùm calidam atque feruentem, significat fortitudinem calore actionis alacrem atque impigram. Tertius autem Tigris, vadit contrà Assyrios, & significat temperantiam, quæ resistit libidini, multùm aduersanti consilijs prudentiæ. Vnde plerunque in scripturis Assyrij aduersariorum loco ponuntur. Quartus fluuius non dictum est contra quid vadat, aut quam terram circumeat: iustitia enim ad omnes partes animæ pertinet, quia & ipse ordo & æquitas animæ est, qua sibi ista tria concorditer copulantur, prima prudentia, secunda fortitudo, tertia temperantia, & in ista tota copulatione atque ordinatione perficiunt iustitiam.

Prudentia designatur per Phison.

Temperantia per Tigrim.

Iustitia per Euphratem.

3. AMBROSIVS in libro de paradiso, capite tertio: Sicut ergò fons vitæ est sapientia, fons gratiæ spiritalis; ita fons virtutum est cæterarum, quæ nos ad æternæ cursum dirigunt vitæ. Ex hac igitur anima, quæ culta est, non ex ea, quæ inculta est, fons iste procedit, vt irriget paradisum, hoc est, quædam diuersarum fructeta virtutum, quarum sunt quatuor initia, in quæ sapientia ista diuiditur. Quæ sunt quatuor initia virtutum, nisi vnum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iustitiæ? quæ etiam sapientes istius mundi ex nostris assumpta, in suorum scripta librorum transtulerunt. Itaque sicut fons sapientiæ, ita etiam flumina ista quatuor, quædam ex illo fonte manantia sunt fluenta virtutum. Phison igitur prudentia est &c. Sic per Gehon temperantiam, per Tigrim fortitudinem, & per Euphratem iustitiam intelligi docet Ambrosius. Et paulò pòst: In his ergò fluminibus quatuor, virtutes principales quatuor exprimuntur, quæ veluti mundi istius incluserunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vsque ad diluuium, prudentiæ fuit: quo in tempore iusti numerantur, Abel à Deo iustus dictus &c.

Sapientia veluti fons est virtutū.

Ethnici scriptores 4. virtutū descriptionem ex nostrorum libris hausêre.

Prudentiam designat Phison. Temperantiā Gehon, iuxta Ambros. Fortitudinem Tigris iuxta Ambros. Iustitiam Euphratem.

4. AVGVSTINVS libro primo contra Academicos, capite septimo, agens de definitione Sapientiæ, qua dicitur, Sapientiam esse rerum humanarum diuinarumque scientiam, ait: Res humanas esse vt concedam rem hominum, quicquam tu existimas nostrum esse, quod nobis vel dare, vel eripere casus potest? Aut cùm rerum humanarum scientia dicitur, ea dicitur, qua quisquam nouit vel quot, vel quales fundos habeamus: quid auri, quid argenti, quidque denique alienorum carminum cogitemus? Illa est humanarum rerum scientia, quæ nouit lumen prudentiæ, temperantiæ decus, fortitudinis robur, iustitiæ sanctitatem. Hæc enim sunt, quę nullam fortunam metuentes, verè nostra dicere audemus, &c.

Humanarum rerum scientia.

Fortitudo per Gehon.

2. Cor. 12.

III.

Quo pacto Prudentia nobis sacris literis commendatur?

PRVDENTER monet Ecclesiasticus in hunc modum: [a] *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.* Item, [b] *Sapiens cor, & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.* Tum fons [c] omnis sapientiæ prudentiæque Christus, verus ille [d] Salomon, ita docet: [e] *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ:* vt intelligamus, ad

Basil. in constitut. monastic. cap. 15. & homil. 12. in principium Prouerbiorum. Bernard. serm. 49. in Cantica.

a Eccli 32. d 37. c Prouerb. 12. c 13. b
b Eccli 2. d 16. d 33. a Prouerb. 14. b Iob 28. 1 Deut. 1. 2 32. d Vide Prouerb. 3. b 8. b Sapient 6. a c d 7. a b d

c Eccli 1. a

d Matth. 12. d Luc. 11. d

e Matth. 10. b & ibidem Theophylact. & Hieronym. Item Augustin. quæst. 8. ex Matth. 9. Gregor. 1. moral. cap. 2. & homil. 30. in Euangel. Prosper lib. 3. de vita contempl. cap. 29. & 30.

Digitized

ad perfectam prudentiam vtrumque coniunctim requiri, columbinam videlicet ſimplicitatem, quæ innocentes mitesq; facit: & ſerpentinam prudentiam, quæ homines cautos ac prouidos reddit, vt nec fallant ipſi, neque ab vllo fallantur. Id fiet, ſi Paulinæ doctrinæ nos accommodemus: [f] *Videte fratres*, inquit, *quomodò cautè ambuletis: non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali ſunt. Propterea nolite fieri imprudentes: ſed intelligentes quæ ſit voluntas Dei, bona* [g] ſcilicet, *& beneplacens, & perfecta.* Atque huc pertinet dictum Salomonis, [h] *Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit: amicus ſtultorum ſimilis efficietur.* Et illud, [i] *In facie prudentis lucet ſapientia.* Demùm quod idem affirmat, [k] *Cor prudens poſſidebit ſcientiam: & auris ſapientium quærit doctrinam.*

f Epheſ. 5. d Coloſſ. 4. a 1 Pet. 4. b Prouer. 4. d Eccles. 2. c

g Rom. 12. a 1 Theſſ. 4. a

h Prouer. 13. d Eccli. 6. d

i Prouer. 17. d Eccles. 8. a

k Prouer. 18. c

TESTIMONIA.

Prudentia quàm ſit in omni actione neceſſaria.

1. BASILIVS in conſtitutionibus monaſticis, capite decimoquinto. Cæterùm in omni, quæ ſuſcipitur, actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota, nihil cuiuſuis generis eſt, quod licet bonum videatur, non in vitium recidat, ſi aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia, vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile eſt, quantus ex earum vſu cùm in dantes, tum in accipientes fructus redundet.

2. ET homilia in principium Prouerbiorum, quę eſt duodecima inter homilias variorum argumentorum: Prudentiam igitur vnam ex virtutibus præclaris exiſtere palàm eſt, qua bonorum & malorum, & indifferentium nos homines ſcientes reddimur. Prudens verò vtique à prudentia per denominationem dictus eſt. Sed quando ferarum prudentiſſimos ſerpẽs eſſe Domini teſtimonio dicitur: Eſtote, inquit, prudentes ſicuti ſerpentes: item prudens œconomicus iniuſtitiæ: manifeſtum, quòd duplex eſt Prudentiæ nomen. Vna quidem proprij commodi cuſtos, & alieni doli obſeruatrix, qualem ſerpens habet. Ille ſi quid periculi incurrere viderit, caput ante omnia cuſtodit. Es videtur eſſe verſutia illa, quæ prona eſt ad proprium commodum, & ſimpliciores defraudandos. Quali prudentia fuit ille ſeculi prudens, & iniuſtitiæ œconomicus apud Euangelium. Vera autem prudentia, eorum quæ agenda, & non agenda ſunt, cognitio eſt: quam ſi quis ritè ſectatus fuerit, nunquàm ab officio virtuteque abſcedet, nunquàm vitiorum peſtem incurret.

Matth. 10. Luc. 16.

Prudentia carnis ſiue mundana.

Prudentia vera.

3. BERNARDVS ſermone quadrageſimonono in Cantica: Importabilis abſque ſcientia eſt zelus. Vbi ergò vehemens æmulatio, ibi maximè diſcretio eſt neceſſaria: quæ eſt ordinatio charitatis. Semper quidem zelus abſque ſcientia minus efficax, minuſque vtilis inuenitur, plerumque autem & pernitioſus valdè ſentitur. Quo igitur zelus feruidior, ac vehementior ſpiritus, profuſiorque charitas: eo vigilantiori opus ſcientia eſt, quæ zelum ſupprimat, ſpiritum temperet, ordinet charitatem. Diſcretio quippe omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit & decorem, etiam & perpetuitatem. Denique ait: Ordinatione tua perſeuerat dies: diem, virtutem appellans. Eſt ergò diſcretio non tam virtus, quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipſaque affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur, exterminiumque naturæ.

Diſcretio quàm ſit neceſſaria.

Pſal. 118.

4. ECCLESIASTICI trigeſimoſecundo, vt in textu.

5. ET trigeſimoſeptimo: Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum conſilium ſtabile.

6. PROVERBIORVM duodecimo: Via ſtulti recta in oculis eius: qui autem ſapiens eſt, audit conſilia.

7. ET capite decimotertio: Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientia.

8. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

9. CAPITE decimooctauo: Homo ſapiens in omnibus metuet, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

10. CAPITE trigeſimotertio: Sapiens non odit mandata & iuſtitias, & non illidetur quaſi in procella nauis. Homo ſenſatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

11. PROVERBIORVM decimoquarto: Sapiens timet, & declinat à malo: ſtultus tranſilit, & confidit.

12. IOB vigeſimooctauo: Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipſa eſt ſapientia: & recedere à malo, intelligentia.

13. DEVTERONOMII quarto ait Moyſes: Scitis quòd docuerim vos præcepta atque iuſtitias, ſicut mandauit mihi Dominus Deus meus: ſic facietis ea in Terra, quam poſſeſſuri eſtis: & obſeruabitis & implebitis opere. Hæc eſt enim veſtra ſapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuerſa præcepta hæc, dicant:

dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna.

14. ET trigesimosecundo: Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

15. PROVERBIORVM tertio: Beatus homo, qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia: melior est acquisitio eius negociatione argenti & auri, primi & purissimi fructus eius: pretiosior est cunctis opibus: & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari. Longitudo dierum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ, & gloria. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.

16. CAPITE octauo: Melior est sapientia cunctis pretiosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnât, & legum conditores iusta decernunt: Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilant ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ, & gloria, opes superbæ, & iustitia. Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretioso, & genimina mea argento electo.

17. SAPIENTIAE sexto: Melior est sapientia quàm vires: & vir prudens quàm fortis. Clara est, & quæ nunquàm marcescit sapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt eam, & inuenitur ab his qui quærunt illam. Præoccupat qui se concupiscunt, vt illis se prior ostendat. Qui de luce vigilauerit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inuenet. Cogitare ergò de illa, sensus est consummatus: & qui vigilauerit propter illam, citò securus erit. Si ergò delectamini sedibus, & sceptris, ô reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis. diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens stabilimentum populi est.

18. CAPITE septimo: Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ: & præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tanquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus: quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem vbique propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideò nihil inquinatum in eam incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cùm sit vna, omnia potest: & in se permanens, omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit. Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

19. ECCLESIASTICI primo: Omnis sapiētia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Sapientiam Dei præcedentem omnia quis inuestigauit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudētiæ ab æuo. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Vnus est altissimus Creator omnipotens, & Rex potens, & metuendus nimis, sedens super thronum illius & dominans Deus. Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundùm datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

20. MATTHAEI duodecimo: Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plusquàm Salomon hic.

21. LVCAE vndecimo Regina Austri surget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos: quia venit &c. vt apud Matthæum.

22. MATTHAEI decimo: Eccè ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergò prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

23. THEOPHYLACTVS in caput decimum Matthæi: Volo vos mansuetos esse, ficut oues, & sic magis vincere. Estote igitur prudentes sicut serpentes, & simplices velut columbæ. Vult discipulos etiam prudentes. Ideircò cùm audieris Christianos dici oues, non intelligas quòd oporteat eos stupidos esse. nam & prudētes oportet esse, & scire quomodò versandum sit in medio multorum inimicorum. Sicut enim serpens totum corpus obijcit vt percutiatur, caput autem seruat: ita & Christianus, inquit, omnia sua dat, atque etiam corpus suum, percutientibus: caput autem quod est Christus, & fidem in illum seruet. Et sicut serpens in angustam quandam cauernam circungyrat se, & transiens pellem veterem expoliat: ita & nos per angustam viam incedamus, vt veterem exuamus hominem. Veruntamen quia & serpens nocuus est, iubet nos simplices esse, hoc est, synceros, & absque malitia, nullumque offendentes, sicut columbæ. illæ enim, cùm auferuntur eis fœtus, & persecutionem patiuntur, rursus ad dominos suos reuertuntur. Esto igitur prudens sicut serpens, ita vt ne deridearis ob vitam ab alijs, sed omnia tua citra labem perficias. Erga alios autem, ne illis noceas, sis velut columba, hoc est, neutiquàm malignus.

Matth. 10.

Serpentis prudentia in quo imitanda.

Simplicitas columbæ in quo imitanda.

24. HIERONYMVS in caput decimum Matthæi: Estote ergò prudentes &c. Vt per prudentiam deuitent insidias, per simplicitatem non faciant malum. Serpentis astutia ponitur in exemplum: quia toto corpore occultat caput, & illud in quo vita est, protegit. Ita & nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus. Simplicitas columbarum ex Spiritus sancti specie demonstratur. Vndè dicit & Apostolus: Malitia paruuli estote.

Serpentis astutia, & columbæ simplicitas imitanda.

1. Cor. 14.

25. AVGVSTINVS in libro quæstionum ex Matthæo, quæstione octaua: Estote ergò prudentes sicut serpentes: ad cauendum malum, in capite custodiendo, quod est Christus. Nam serpens totum corpus pro capite obijcit persequenti. Vel quòd per angustias se coarctans, veteri tunica exutus innouatur. Quod imitantur quibus dictum est: Intrate per angustam portam,

Matth. 10.

Serpentis astutia.

Matth. 7.

Ephes.4. tam, cum vetere homine exuuntur. Nam si cauendum malum ita moneret, vt violenter resistendum esset malis, non suprà dixisset; Mitto vos sicut oues in medio luporum. Simplices autem sicut columbas esse voluit, ad nulli nocendum. Nam hoc genus auis nullum omninò animalium necat, non solùm grandium, contra quæ vires non habet, sed etiam minutissimorum, quibus etiam perparui passeres aluntur. Est autem omnibus irrationalibus animātibus vna quædam inter se societas, sicut etiam rationalibus sua, id est, hominibus, non solùm secum, sed etiam cum angelis. Discunt ergò ex similitudine columbarum nulli prorsus nocere ad societatem suam pertinenti participatione rationis.

Matth. 10. Columbæ simplicitas.

26. GREGORIVS libro primo Moralium in Iob, capite secundo: Nonnulli ita sunt simplices, vt rectum quid sit, ignorent: sed eò veræ simplicitatis innocētiam deserunt, quò ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nescíunt, nequaquàm innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est quod Paulus discipulos admonet, dicens: Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in malo. Hinc rursus dicit: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Hinc per semetipsum veritas discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vtraque enim necessariò in admonitione cōiunxit: vt & simplicitatem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursus serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est quòd sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodò, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem verò zelus indicatur. In columba ergò, & in igne, sanctus Spiritus ostenditur: quia quicunque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, vt contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur.

Simplicitati coniungenda est prudētia.

Rom.16.

2.Cor.14.

Matth.10.

Act.2.

27. IDEM homilia trigesima in Euangelia: In columba Spiritus sanctus, & in igne monstratus est: quia omnes, quos repleuerit, simplices & ardentes facit. Simplices puritate, ardentes æmulatione. Neque enim placere Deo, aut simplicitas sine zelo, aut zelus sine simplicitate potest. Hinc ipsa veritas dicit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Qua in re notandum est, quòd discipulos suos, nec de columba sine serpente, nec de serpente sine columba voluit Dominus admonere: quatenùs & columbæ simplicitatem astutia serpentis accenderet, & serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc Paulus ait: Nolite pueri effici sensibus. Eccè prudentiam serpentis audiuimus, nunc de simplicitate columbæ monearmur. Sed malitia paruuli estote. Hinc de beato Iob dicitur: Erat vir simplex & rectus. Quæ est autem rectitudo sine simplicitate, aut quę simplicitas sine rectitudine? Quia ergò & rectitudinem docet ipse spiritus, & simplicitatem, & in igne monstrari debuit, & in columba, quatenùs omne cor, quod eius gratia tangitur, & mansuetudinis lenitate tranquillum, & zelo iustitiæ accensum fiat.

Matth. 10.

1.Cor.14.

Iob 1.

28. PROSPER libro tertio de vita cōtemplatiua, capite vigesimonono: Prudentiam ac sapientiam plerique in indagatione veri, & inuentione constituunt. Credo propterea, quòd nec sapiens ritè dici possit, cui prudentia, nec prudens, cui sapientia desit. Quapropter, si nihil aliud prudentiæ ac sapientiæ munus acciperet, nisi inquisitio & comprehensio veritatis: qui veritatem prudenter quærere, & sapienter inuenire poterit, is prudens, is sapiens iure vocabitur. Hoc idcirco præmiserim, vt quicquid de prudentia fuerit disputatum, id totum etiam de sapientia dictum possit intelligi: quia ita sibi hæ duæ virtutes implicatæ sunt & vnitæ, vt vnaquælibet earum sine altera non possit esse: vt nec imprudens sapientia, nec insipiēs possit dici prudentia. Si ergò tota humanæ vitæ perfectio in actione, & cognitione consistit: sicut in plerisque actionem temperantiæ, ac fortitudinis, atque iustitiæ consummatione probauimus: ita cognitionem rerum, prouenire consecutione prudentiæ comprobemus. Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spirituales omnes à carnalibus vitijs defæcatos illustrat, & ab omni delectatione noxiæ curiositatis auersos, desiderio contemplādæ virtutis inflammat, vt humanarum rerum, diuinarumque scientiam consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentia mala simul & caueant: nec putent vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant: nec eis vllæ perturbationes, velut ignaris earum, modestiæ aliquid, aut tranquillitatis excutiant: inter fallentia, & solida bona discernant: nihil in hoc mundo casu aut iniustè, sed omnia, Deo volente ac permittente fieri, prudenter accipiant: aliter intelligentes aut doceant sapienter, aut arguant: dolores varios ac diuersas infirmitates, quæ mortaliter viuentes affligunt, non semper peccatis præcedentibus sequi, sed plerunque ex ipsa conditione mortalitatis accidere corruptibiliter natis intelligant: & scientes se non damnari aduersis præsentibus, sed probari ex ipsa tolerantia passionum, occasionem comparandæ sibi patientiæ viriliter agētes arripiant: nec ipsi alijs noceant, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Euangelio fieri præcepit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ: quia nec simplices circunuenire aliquos possunt, nec prudentes se circunueniri permittunt. Cæterùm si in cōtractu quolibet, siue in colloquio, vel in alia quaque re, se decipi quisque non finit, & alium tamen ipse decipiat: iste non habet prudētiam, quæ salutis magis, quàm perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hoc virtus à vitio distat, quòd illud corrumpit sana, hæc sanat viti accessione corrupta: ac sic, aut omnibus, quibus potest, prodesse festinat veraciter prudens, vt eius meritis omnium, qui per eum Deo adquiruntur, fructus accrescat: aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est vt prius pereat ipse, quàm alium perdat: & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

Rectum de rebus iudicium ad prudētiam pertinet.

Matth 10. Simplices & prudētes nos esse oportet.

Prudentia simulata.

29. CAPITE trigesimo: Hi ergò, qui prudentiæ participes, prudentes effecti, Deo suo nō pedibus, sed sanctis moribus appropinquant: ex ea parte, qua sunt dono Dei prudentes, nec suo perire possunt, nec alieno peccato. Ex eo autem quòd necdùm ita est eorum perfecta prudentia, sicut in illa vita erit, vbi perfectè viuentibus vllus error obrepere omninò non poterit, etiam prudentes aliquoties peccatis fallentibus acquiescunt: non voluntate depranati, sed humano errore, vt homines lapsi, nec adhuc tota prudentiæ ac sapientiæ perceptione perfecti, sicut ibi erunt, vbi nec ignorare aliquid, nec peccare iam poterunt.

In hac vita non habetur omninò perfecta prudentia.

30. AD Ephesios quinto, vt in textu.

31. AD Colossenses quarto: In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt, tempus redimen-

tes.

tes. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, vt sciatis quomodò oporteat vos vnicuique respondere.

32. PRIORIS Petri quarto: Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

33. PROVERBIORVM quarto: Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.

34. ECCLESIASTIS secundo: Transiit ad contemplandam sapientiam, errores que & stultitiam (quid est, inquam, homo, vt sequi possit regem Factorem suum?) & vidi quòd tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius: stultus in tenebris ambulat.

35. AD Romanos duodecimo: Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in nouitate sensus vestri: vt probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

36. PRIORIS ad Thessalonicenses quarto: Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione.

37. PROVERBIORVM decimoterdo, vt in textu.

38. ECCLESIASTICI sexto: Fili, si attenderis mihi, disces: & si accommodaueris animum tuum, sapiens eris. Si inclinaueris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris. In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere, vt omnem narrationem Dei possis audire, & prouerbia laudis non effugiant à te. Et si videris sensatum, enigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maximè assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

39. PROVERBIORVM decimoseptimo: In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.

40. ECCLESIASTIS octauo: Sapientia hominis lucet in vultu eius, & potentissimus faciem illius commutabit.

41. PROVERBIORVM decimooctauo, vt in textu.

IIII.

De Iustitia quid porrò Scriptura tradit?

IVSTITIA [a] *eleuat gentem*: [b] *Iustitia firmatur solium. Melius est parùm cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate*. Cuius quidem iustitiæ officium nobis per Apostolum his verbis explicatur: [c] *Reddite omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem*. Huc spectant iusti & beati viri partes, sic in psalmo decantatæ: *Qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersus proximos suos: Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad [e] vsuram, & munera super innocentem non accepit*. Ex quo facilè constat, iustitiæ nomen contractius hîc accipi, quàm vbi generatim de Iustitia Christiana disserimus.

a Prouer. 14. d 15. b 21. c Eccli 40. d
b Prouer. 16. b 25. a Augustin. lib. 4. de ciuit. Dei, c. 4. & lib. 19 cap. 21. Gregor. lib. 7 epist. 120. ad reges Francia Theodoricum & Theobertum.

c Rom. 13. b Matth. 22. c 17. d Luc. 20. a 3. c 1. Tim. 5. c Bernar. ser. 3. de aduent. Domini. Aug. ser. 29. de verb. Domini, & lib. [illegible] Faustum, cap. 74. & 75. Theophylact. in cap. 13. ad Roman.

d Psal. 14. a b Matth. 5. a Chrys. hom. 15. in Matth. Ambr. lib. 1. offic. cap. 28. & 29. & ser. 16. in Psal. 118. in lib. de paradiso cap. 3. Aug. lib. 4 de doctr. Christ. ca. 15. Vide septimum & octauum præceptum Decalogi.

e Exod. 22. d Leuit. 25. e Deut. 23. d Ezech. 18. b c d 22. e Lucæ 6. e Leo ser. 6 de ieiunio decimi mens. Bern. epist. 322. ad Spirenses. Ambros. de Tobia, cap. 14. & 15. Hieron. in 18. cap. Ezech. Concil. Lateranense sub Alexandro III. parte 1. cap. 23.

TESTIMONIA.

1. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

2. CAPITE decimoquinto: Abominatio est Domino via impij: qui sequitur iustitiam, diligitur ab eo.

3. CAPITE vigesimoprimo: Gaudium iusto est facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem. Qui sequitur iustitiam & misericordiam, inuenjet vitam, iustitiam, & gloriam.

4. ECCLESIASTICI quarto: Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

5. PROVERBIORVM decimosexto: Melius est parùm cum iustitia, quàm multi fructus cum iniquitate. Abominabiles regi qui agunt impiè: quoniam iustitia firmatur solium. Voluntas regum labia iusta: qui recta loquitur, diligetur.

6. CAPITE vigesimoquinto: Auser impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius.

7. AVGVSTINVS libro quarto de ciuitate Dei, capite quarto: Remota iustitia, quid sunt regna, nisi magna latrocinia? Quia & ipsa latrocinia quid sunt, nisi parua regna? Manus etenim ipsa hominum est, cum imperio principis regitur, pacto societatis adstringitur, placiti lege præda diuiditur. Hoc malum si imantùm perditorum hominum accessibus crescit, vt & locatenear, sedes constituat, ciuitates occuper,

Regna sunt latrocinia, si remoueatur iustitia.

cupet, populos ſubiuget, euidentius regni nomen aſſumit, quod ei iam in manifeſto confert non adempta cupiditas, ſed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam comprehenſus pirata reſpondit. Nam cùm idem rex hominem interrogâſſet, quid ei videretur, vt mare haberet infeſtum? ille libera contumacia, Quid tibi, inquit, vt orbem terrarum? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magna claſſe, Imperator.

Ex Cicerone lib. 3 de repub. teſte Nonio Marcello de genere nauigiorum.

8. ET libro decimonono, capite vigeſimoprimo: Quapropter nunc eſt locus, vt quàm potero breuiter ac dilucidè expediam, quod in ſecundo huius operis libro me demonſtraturum eſſe promiſi: ſecundùm definitiones, quibus apud Ciceronem vtitur Scipio in libris de Republica, nũquàm Rempublicam fuiſſe Romanam. Breuiter enim Rempublicam definit eſſe rem populi. Quæ definitio ſi vera eſt, nunquàm fuit Romana Reſpublica: quia nunquàm fuit res populi: quam definitionem voluit eſſe Reipublicæ. Populum enim eſſe definiuit cœtum multitudinis, iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociatum. Quid autem dicat iuris conſenſum, diſputando explicat: per hoc oſtendens, geri ſine iuſtitia non poſſe Rempublicam. Vbi ergò iuſtitia vera non eſt, nec ius poteſt eſſe. Quod enim iure fit, profectò iuſtè fit. Quod autem fit iniuſtè, nec iure fieri poteſt. Non enim iura dicenda ſunt, vel putanda iniqua hominum conſtituta: cùm illud etiam ipſi ius eſſe dicant, quod de iuſtitiæ fonte manauerit: falſumq; eſſe, quod à quibuſdam non rectè ſentientibus dici ſolet: id eſſe ius, quod ei qui plus poteſt, vtile eſt. Quocirca vbi non eſt vera iuſtitia, iuris conſenſu ſociatus cœtus hominum non poteſt eſſe, & ideò nec populus, iuxta illam Scipionis vel Ciceronis definitionem. Et ſi non populus, nec res populi: ſed qualiſcunque multitudinis, quæ populi nomine digna non eſt: ac per hoc ſi Reſpublica res populi eſt, & populus non eſt, qui conſenſu non ſociatus eſt iuris; non eſt autem ius, vbi nulla iuſtitia eſt: proculdubiò colligitur, vbi iuſtitia non eſt, non eſſe Rempublicam. Iuſtitia porrò ea virtus eſt, quæ ſua cuique diſtribuit. Quæ igitur iuſtitia eſt hominis, quæ ipſum hominem Deo vero tollit, & immundis dæmonibus ſubdit? Hóccine eſt ſua cuique diſtribuere? An qui fundum aufert eius, à quo emptus eſt, & tradit ei, qui nihil in eo habet iuris, iniuſtus eſt: & qui ſeipſum aufert dominanti Deo, à quo factus eſt, & malignis ſeruit ſpiritibus, iuſtus eſt?

Vbi iuſtitia non eſt, Rẽpublicam non eſſe.

Apud tyrannicos non eſt vera iuſtitia.

9. GREGORIVS Magnus libro ſeptimo indictionis primæ epiſtola centeſima vigeſima ad Theodoricum & Theobertum reges Francíæ: Summum in regibus bonum eſt, iuſtitiam colere, ac ſua cuique iura ſeruare, & ſubiectis non finere quod poteſtatis eſt fieri, ſed quod æquum eſt cuſtodire.

Regum officium maximè proprium.

10. AD Romanos decimotertio, vt in textu.

11. MATTHAEI vigeſimoſecundo: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo.

12. ET capite decimoſeptimo: Et cùm veniſſent Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait: Etiam. Et cùm intrâſſet in domum, prævenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filijs ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergò liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me & te.

13. LVCAE ſecundo: Factum eſt autem in diebus illis, exijt edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Hæc deſcriptio prima, facta eſt à præſide Syriæ Cyrino. & ibant omnes vt profiterentur ſinguli in ſuam ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudęam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem: eò quòd eſſet de domo, & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante.

14. ET capite tertio: Venerunt & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: (*Ioannem*) Magiſter, quid faciemus? At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quàm quod conſtitutum eſt vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti eſtote ſtipendijs veſtris.

15. PRIORIS ad Timotheum quinto: Qui benè præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non alligabis os boui trituranti. Et: Dignus eſt operarius mercede ſua.

16. BERNARDVS ſermone tertio de Aduentu Domini: Beatus, in quo ſapientia ædificat ſibi domum, excidens columnas ſeptem: beata anima, quæ ſedes eſt ſapientiæ. Quænam eſt illa? Anima vtique iuſti. Meritò planè, quia iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. Quis in vobis eſt fratres, qui deſiderat in anima ſua ſedem parare Chriſto? Eccè quænam illi ſerica, quæ tapetia, quod puluinar oporteat præparari. Iuſtitia, inquit, & iudicium præparatio ſedis tuæ. Iuſtitia virtus eſt, quod ſuum eſt, vnicuique tribuens. Tribue ergò tribus quæ ſua ſunt. Redde ſuperiori, redde inferiori, redde æquali, cuique quod debes, & dignè celebras aduentum Chriſti, parans ei in iuſtitia ſedem ſuam. Redde, inquam, reuerentiam prælato, & obedientiam, quarum altera cordis, altera corporis eſt. Nec enim ſufficit exterius obtemperare Maioribus noſtris, niſi ex intimo cordis affectu ſublimiter ſentiamus de eis. Quòd etſi tam manifeſtè innotuerit indigna prælati alicuius vita, vt nihil omninò diſſimulationis, nihil excuſationis admittat: propter eũ tamen, à quo eſt omnis poteſtas, ipſum, quem modò talem nouimus, excelſum reputare debemus, non præſentibus perſonæ meritis, ſed ordinationi Diuinę, & dignitati ipſius officij deferentes. Sic & fratribus noſtris, inter quos viuimus, ipſo iure fraternitatis & ſocietatis humanæ, conſilij ſumus, & auxilij debitores. Hæc enim volumus vt & ipſi nobis impendant, conſilium quo eruditur ignorantia noſtra, auxilium quo iuuetur infirmitas noſtra. Sed fortè erit inter vos qui tacitus reſpondeat, dicens: Quod ego conſilium dabo fratri, cui nec vnum quidem dicere verbum fas eſt abſque licentia? Quod ei auxilium impendere eſt, cùm nec minimum aliquid agere liceat abſque obedientia? Ad quod ego: Nõ deerit certè quod facias, tantummodò charitas fraterna non deſit. Nullum ego conſilium melius arbitror, quàm ſi exemplo tuo fratrem docere ſtudeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri, prouocans eum ad meliora, & conſulens ei, non verbo neque lingua, ſed opere & veritate. An verò vtilius, aut efficacius auxilium aliquod eſt, quàm vt ores deuotè pro eo, vt non

Prouer. 9. Iuſtitia & iudicio paratur ſedes ſapientiæ. Pſal. 88.

Iuſtitia in quo conſiſtat.

Quid ſuperiori reddendum.

Rom. 13.

Quid reddendum æqualibus.

vt non dissimules redarguere culpas eius, vt non modò nullum ei offendiculum ponas, sed & solicitus sis, quantum prequales, tanquàm angelus pacis, de regno Dei scandala tollere, & occasiones scandalorum penitus dimouere? Si talem te fratri auxiliarium & cõsiliarium exhibes, reddis ei quod debes, nec habet vndè causetur. Porrò si cui fortè prælatus es, huic sine dubio teneris debitor solicitudinis amplioris. Exigit à te & ipse custodiam, & disciplinam. Custodiam quidem, vt possit cauere peccatum: disciplinam verò, vt quod minùs cauit, minimè maneat impunitum. Quod etsi nemini fratrum præesse videris, habes tamen sub te, cui custodiam hãc, & disciplinam oporteat exhiberi. Dico autem corpus tuum, quod sine dubio regendum accepit spiritus tuus. Debes ei custodiam, vt non regnet in eo peccatum, nec membra tua arma fiant iniquitati. Debes & disciplinam, vt dignos faciat pœnitentiæ fructus castigatum, & subditum seruituti. Longè tamen grauiori & periculosiori debito tenentur adstricti, qui pro multis animabus reddituri sunt rationem. Et in fine: Audi denique manifestius à te iudicium exigi post iustitiam. Cùm feceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Hæc planè, quo ad hominem, est digna sedis præparatio Domino maiestatis: vt & iustitiæ mandata studeat obseruare, & semper indignum sese & inutilem arbitretur.

Quid reddendum inferioribus.

Quomodò iudicare nosipsos debemus. Lucæ 17.

17. AVGVSTINVS sermone decimonono de verbis Domini, (& Ambrosius sermone septimo, qui tamen putatur esse Maximi:) Non militare, delictum est; sed propter prædam militare, peccatum est. Nec rempublicam gerere, criminosum est: sed ideò agere rempublicam, vt rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quæritur, præda grassetur. Illud autem quale est, quòd cùm ob errorem aliquem à senioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaserit, eadem cur turbulentus admiserit: statim respondeat, Quid habebam facere, homo secularis aut miles? nunquid monachum sum professus, aut clericum? Quasi omnis qui clericus non est, aut monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officijs sacris literis præscribitur norma viuendi, omnis ad benè viuendum prouocatur sexus, ætas & dignitas. Igitur nemo se excuset publicis actibus, nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem Christianum prima honestatis debet esse militia. Nam vt id quod dicimus, authoritate euangelica comprobemus, videamus lectionem, quæ paulò antè decursa est: ait enim Euangelium: Venerunt autem & publicani ad Ioannem, vt baptizarentur ab eo, & dixerunt ad eum: Magister, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius exigatis, quàm quod constitutum est vobis. Honesta planè publicanorum interrogatio, ac sancti Prophetæ iusta responsio. Illi enim solicitè interrogant, ne aut ignorantes plus exigendo peccatum incidant, aut cessantes publicam decipiant functionem. Hic autem moderatè præcipit, vt & iniquitas locum non habeat, & constitutum habeat vectigal effectum. Non enim dixit, Nihil exigatis: sed, Nihil amplius exigatis. Vndè intelligimus quòd apud Deum non tam exactio, quàm exactio iniqua damnetur: dicit enim ipse Dominus: Reddite quæ Dei sunt, Deo: & quæ Cæsaris, Cæsari. Igitur quod Cæsar præcipit, ferendum est: quòd Imperator indicit, tolerandum est: sed fit intolerabile, dum illud præda exactionis accumulat. Et post pauca: Interrogauerunt illum & milites, Quid faciemus & nos? Ait illis Ioannes: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, sed cõtenti estote stipendijs vestris. Hîc iam cognoscere se debet omnis homo qui militat. Non enim tantùm de his militantibus scriptura loquitur, qui armata militia detinentur; sed quisque militiæ suæ cingulo vtitur, dignitatis suæ miles adscribitur: atque ideò hæc sententia potest dici, verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisq; rectoribus: Quicunque stipendia sibi publicè decreta consequitur, si amplius quærit, tanquàm calumniator & concussor, Ioannis sententia condemnatur. Hæc autem diuina sententia, quæ ad milites loquitur, potest etiam ad Clericos retorqueri; quia etiamsi non militare videamur seculo, tamen Deo & Domino militamus, sicut ait Apostolus: Nemo militans Deo, obligat se negocijs secularibus. Videmur, inquam, non militare remissis, ac fluentibus tunicis; sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimoniæ interiora constringimus: de quo cingulo Dominus ait ad Apostolos suos: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ vestræ ardentes in manibus vestris. Milites igitur Christi sumus, & stipendium ab ipso donatiuumque percepimus, sicut dicit Apostolus: Qui dedit nobis pignus spiritus; hoc est, qui Spiritus sancti nos remuneratione ditauit. Si quis ergò Christianorum hoc donatiuo contentus fortè non fuerit, & quærit amplius, incipit hoc ipso carere quod meruit. Et in fine: Nec interest apud Deum, verum vi, an circumuentione quis res alienas occupet; dummodò quoquo pacto teneat alienum.

Militare vel Remp. administrare quãdo cum peccato sint coniuncta.

Excusatio militum, quando de rapinis, & alijs criminibus reprehenduntur.

Milites sunt varij.

Clerici etiam sunt milites. 2. Tim. 2.

Luc. 12.

2. Cor. 1.

18. IDEM libro vigesimosecũdo contra Faustum Manichæum, capite septuagesimoquarto: Quid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, vt domentur in pace victuri? Hoc reprehendere, timidorum est, non religiosorum: nocendi cupiditas, vlciscendi crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpantur, quæ plerunque, vt etiam iure puniantur aduersus violentiam resistentium, siue Deo, siue aliquo legitimo imperio iubente, gerenda ipsa bella suscipiuntur à bonis, cùm in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere tale aliquid, vel in talibus obedire iustè ordo ipse constringit. Alioquin Ioannes, quum ad eum baptizandi milites venirent, dicentes; Et nos quid faciemus? respondet eis; Arma abijcite, militiam istam deserite, neminem percutite, vulnerate, prosternite. Sed quia sciebat eos, cùm hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis; & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicę defensores; respondit eis; Neminẽ concusseritis, nulli calumniam feceritis; sufficiat vobis stipendium vestrum. Sed quia Manichæi Ioannem apertè blasphemare consueuerunt, ipsum Dominum Iesum Christũ audiant, hoc stipendium iubentem reddi Cæsari, quod Ioannes dicit debere sufficere militi. Reddite, inquit, Cæsari quæ Cæsaris sunt; & Deo, quæ Dei sunt. Ad hoc enim tributa præstãtur, vt propter bella necessario militi stipendium præbeatur. Meritò & illius Centurionis, dicentis: Et ego homo sum sub potestate constitutus, habẽs sub me milites; & dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit: fidem

An bellum gerere liceat fidelibus.

Luc. 3.

In iusto bello qui occidunt homines, nõ sunt homicidæ.

Vectigalia iusta.

Iniqua exactio damnatur.

Matth. 22.

Luc. 3. Matth. 22.

Cur tributa principibus præstentur. Matth. 8. Luc. 7.

dem laudauit, non illius militiæ defertionem imperauit. Sed de iuſtis quidem iniuſtiſq; bellis nunc diſputare longũ eſt, & non neceſſariũ.

De iuſtis bellis.

19. ET capite ſeptuageſimoquinto: Intereſt enim quibus cauſis, quibusque authoribus homines gerenda bella ſuſcipiant: ordo tamen ille naturalis, mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli authoritas atque conſilium penes principem ſit; exequendi autem iuſſa bellica miniſterium, milites debeant paci ſalutiq; communi. Bellum autem, quod gerendum Deo authore ſuſcipitur, rectè ſuſcipi, dubitare fas non eſt: vel ad terrendam, vel ad obterendam, vel ad ſubiugandam mortalium ſuperbiam: quando ne illud quidem, quod humana cupiditate geritur, non ſolùm incorruptibili Deo, ſed nec ſanctis eius obeſſe aliquid poteſt: quibus potiùs ad exercendam patientiam, & ad humiliandam animam, ferendamq; paternam diſciplinam etiam prodeſſe inuenitur. Neque enim habet in eos quiſquam vllam poteſtatem, niſi cui data fuerit deſuper. Non eſt enim poteſtas, niſi à Deo, ſiue iubẽte, ſiue ſinente. Cùm ergò vir iuſtus, ſi fortè ſub rege homine etiam ſacrilego militet, rectè poſſit illo iubente bellare ciuicæ pacis ordinem ſeruans: cui, quod iubetur, vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt, vel verum ſit, certum non eſt: ita vt fortaſſè reum regem faciat iniquitas imperãdi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſeruiendi: quanto magis in adminiſtratione bellorum innocentiſſimè diuerſatur, qui Deo iubente belligerat, quem malè aliquid iubere non poſſe, nemo qui ei ſeruit, ignorat?

Ioan. 19. Rom. 13.

An milites in omnibus ſuo duci ob temperare debeant.

20. THEOPHYLACTVS in caput decimumtertium epiſtolæ ad Romanos: Plurimum proſunt Rebuſpublicis magiſtratus: per ipſos enim vita noſtra conſiſtit. Qui niſi eſſent, iam olim omnia perijſſent, potentioribus imbecilliores deuorantibus. Conſcientia igitur tua perſuadeat tibi, vt ſuo honore tanta tibi bona donãtes nunquàm non digneris. Ideò enim & tributa præſtatis. Tu, inquit, teſtaris, quòd à magiſtratu beneficio afficeris, quatenus mercedem ei pendis, vt ei videlicet qui rebus tuis proſpiciat. Non enim principio tributum ſoluiſſemus, niſi agnouiſſemus, noſtrum nobis lucrum, adeoq; commodum ex huiuſmodi præfectura ſanè accreſcere. Siquidem ipſi nos citra curam ducentes vitam, principes habemus pro nobis excubias agentes. Miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum incumbentes. Quare Deo etiam placet vt ipſius miniſtris tributa pendamus: vult enim Deus pacem in republica verſari, necnon virtutem, vitium autem profligari. Atque in hoc principes miniſtrant voluntati Dei, pro communi conſtitutione & ſalute laborantes, inq; idipſum perſeueranter incumbentes, vt nos in pace ac tranquillitate ætatem quiſque ſuam tranſigamus. Sin quiſquam malè magiſtratu ſuo & publica functione abutatur, id nihil aduerſus rei ipſius pulcherrimæ elegantiam facit. Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum: cui veƈtigal, veƈtigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Irrefragabiliter, inquit, debes impoſitam tibi erga magiſtratum gratitudinem & benenolentiam. Reddo igitur quæ debes ijs, quibus varij magiſtratus ſunt commiſſi: cui tributum debetur, ſiue exãƈio, capitúmve cenſus, ei tributum da: cui veƈtigal, veƈtigal: vel pro terra cenſum. Nec ſolùm pecunias reddite, ſed timorem etiam, hoc eſt, reuerentiam, & verecundiam, atque eximium honorem. Quare infert,

Magiſtratus quantũ prõſint Reipub.

Tributorũ ſolutio.

Cui honorem, honorem. Eſt enim duplex metus: alter, quo terrentur ſcelera patrantes, ex mali conſcientia profluens, quem iam antè reiecit Apoſtolus: alter verò, quo diligentes erga dilectos rapiuntur, hoc eſt, excellens & eximius honor, quem admodùm dictum eſt: Non eſt inopia timentibus eum. &, Timor Domini permanens in ſeculum ſeculi. Pietatem enim hic ſiue reuerentiam ſubindicat.

Pſal. 33 & 18.

21. PSALMO decimoquarto, vt in textu.

22. MATTHAEI quinto: Beati, qui eſuriũt, & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabũtur.

23. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquinta in Matthæum: Beati qui eſuriunt & ſitiũt iuſtitiã. Quam verò iuſtitiam? an in genere virtutẽ ipſam, an ſpeciem illam iuſtitiæ, quæ ex aduerſo auaritiæ collocatur? Quia enim commendaturus erat miſericordiã, oſtendens quo modo miſereri oporteat: id eſt, non ex auaritia, nec rapina, opportunè beatificat iuſtitiam acquirentes. Et conſidera quanta idipſum exaggeratione cumulauerit. Non enim dixit, Beati qui iuſtitiam ſeruant: ſed, Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam: vt nõ vtique mediocriter, ſed cum omni illam cupiditate teneamus. Quia enim hoc eſt auaritiæ proprium, neque ſic cibũ deſideramus ac potum, vt poſſidere latius, induiq; pretioſius: concupiſcentiã iſtam, quæ habendi amore flagrat, iubet in meliora cõuerti: deindè rurſus ſenſibile præmium ſtatuens, ait: Quoniam ipſi ſaturabuntur. Quia enim plurimos diuites facere putatur auaritia, dicit hoc eſſe contrarium, magisq; id præſtare iuſtitiam. Noli igitur iuſtitiã exercens formidare paupertẽ, neq; famem timere, cùm certè illi magis omnibus bonis excidant, qui aliena diripiunt: vt exaduerſo ille, qui iuſtitiã diligit, tutiſſimè omnia bona poſſidet. Si verò qui aliena nõ inuadunt, tanta rerum vbertate potiuntur: quanto magis, qui propria fideliter largiuntur?

Iuſtitiæ nõmen alias generale, alias minus latè patens.

Iuſtitiæ præmium.

24. AMBROSIVS libro primo officiorum, capite vigeſimooctauo: Magnus iuſtitiæ ſplendor, quę alijs potius nata, quàm ſibi, communitatem & ſocietatem noſtram adiuuat, excelſitatem tenet, vt ſuo iudicio omnia ſubiecta habeat, opem alijs ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula ſuſcipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, niſi prima auaritia infirmaret atq; inflecteret tantæ virtutis vigorem? Etenim num augere opes, aggerare pecunias, occupare terras poſſeſſionibus cupimus, præſtare diuitijs: iuſtitiæ formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. Quomodò enim poteſt iuſtus eſſe, qui ſtudet eripere alteri, quod ſibi quærat? Potentiæ quoque cupiditas, formam iuſtitiæ virilem effœminat. Quomodò enim poteſt pro alijs interuenire, qui alios ſibi ſubijcere conatur: & infirmo aduerſus potentes opem ferre, qui ipſe grauem libertati affectat potentiam?

Magnus iuſtitiæ ſplendor.

Auaritia iuſtitiam corrumpit.

25. ET capite vigeſimonono: Quanta autem iuſtitia ſit, ex hoc intelligi poteſt, quòd nec loci, nec perſonis, nec temporibus excipitur, quę etiam hoſtibus reſeruatur: vt ſi conſtitutus ſit cum hoſte, aut locus, aut dies præſto, aduerſus iuſtitiam putetur, aut loco præuenire, aut tempore. Intereſt enim, vtrũ aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an ſuperiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hoſtibus & inſidijs, & his qui amplius læſerint, vehementior refertur vltio: vt Madianitis, qui per mulieres ſuas plerúſque peccare fecerant ex plebe Iudęorum, vnde & Dei in populum Patrum iracundia cõcita eſt. Et ideò factum eſt, vt nullum Moyſes victor ſupereſſe

Iuſtitiæ dignitas.

Num. 31.

Iosue 9. pateretur: Gabaonitas autẽ, qui fraude magis, quàm bello tentauerant plebem Patrum, non expugnaret Iesus, sed conditionis impositæ afficeret iniuria: Syros verò Elisæus, quos obsidentes in ciuitatem duxerat, momentaria cæcitate percussos, cùm quò ingrederentur videre non possent, volenti regi Israel percutere, non

4 Reg 6. acquieſceret, dicens: Non percuties quos non cepiſti gládio & lancea tuo. Pone eis panem & aquam, vt manducent & bibant, & remittantur, & eant ad dominum ſuum: vt humanitate prouocati, gratiam repræſentarent. Denique poſteà in terram Iſrael venire piratæ Syriæ deſtiterunt. Si ergò etiam in bello iuſtitia valet, quanto magis in pace ſeruanda eſt? Et poſt pauca: Liquet igitur, etiam in bello fidem & iuſtitiam ſeruari oportere, nec vllum decorum eſſe poſſe, ſi violetur fides.

Belli æquè ac pacis tẽpore iuſtitia ſeruanda.

26. ITEM in pſalmum centeſimum decimũ octauum, ſermone decimoſexto: Hoc eſt ergò, Fecit iudicium & iuſtitiam: in iudicio non contempſi pauperem, non oppreſſi viduam, perſonam diuitis non recepi, in omnibus operibus iuſtitiam ſeruaui. Iudicij finis iuſtitia eſt. In altero veritatis cuſtodia, in altero fructus eſt æquitatis: veraque tamen non priuata virtus, ſed publica. Nam immaculatum corpus à virili permixtione ſeruare, & palmam caſtimoniæ Imoſo in corpore vſque ad angelorum conuerſationem cuſtodia integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica eſt. Frugi eſſe ac modeſtum, & ſobriæ parcitatis tenere menſuram: probatur à pluribus, ſed ſibi ſoli proficit. Fortitudo in prælijs eminet, in ocio friget: cuius opus in tempore neceſſarium, in voto aduerſum. Mãlunt enim homines non pugnare, quàm vincere. Sola iuſtitia eſt, quæ omnibus temporibus alijs potiùs nata quàm ſibi, quotidiano vſu & fructu, publico ſuo damno alienas cuſtodit vtilitates, quæ nihil habeat vtilitatis, & plurimum laudis.

Iuſtitia in quo cæteris virtutibus præſtet.

27. IDEM in libro de paradiſo, capite tertio: Quartus eſt fluuius Euphrates, qui Latinè fœcunditas, atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam inſigne iuſtitiæ, quę omnem paſcit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quàm æquitas atque iuſtitia, quæ magis alijs, quàm ſibi prodeſt, vtilitates ſuas negligit, communia emolumenta præponens. Plerique Euphratem ἀπὸ τῦ ἰυφραίνειν dictum putant, hoc eſt, à lætando, eò quòd hominũ genus nullo magis quàm iuſtitia & æquitate lætetur. Cauſam autem, cur, cæteri qua commeant fluuij, deſcribuntur regiones locorum: qua Euphrates commeat, non deſcribatur: illam accipimus, quia aqua eius vitalis aſſeritur, & quæ foueat atque augeat. Vndè Auxen eum Hebræorum & Aſſyriorum prudentes dixerunt: contra autem fertur eſſe aqua altorum fluminum. Deindè quia vbi prudentia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi intemperantia plerunque eſt, aut alia vitia ſunt. Vbi autem iuſtitia, ibi concordia virtutum eſt cæterarum: ideò non ex locis qua fluit, hoc eſt, non ex parte, cognoſcitur. Non enim pars eſt iuſtitia, ſed quaſi mater eſt omnium.

Iuſtitiæ fructus vbertes.

Vbi iuſtitia, ibi concordia eſt cæterarum virtutum.

28. AVGVSTINVS libro quarto de doctrina Chriſtiana, capite decimooctauo: In iſtis autem noſtris (cauſis Eccleſiaſticis) quandoquidem omnia, maximè quæ de loco ſuperiore populi dicimus, ad hominum ſalutem, nec temporariam, ſed æternam referre debemus, vbi etiam cauendus eſt æternus interitus, omnia magna ſunt quæ dicimus: vſqueadeò, vt nec de ipſis pecuniarijs rebus vel acquirendis, vel amittendis parua videri debeant, quæ doctor Eccleſiaſticus dicit, ſiue ſit illa magna, ſiue parua pecunia. Neque enim parua eſt iuſtitia, quam profectò & in parua pecunia cuſtodire debemus, dicente Domino: Qui in minimo fidelis eſt, & in magno fidelis eſt. Quòd ergò minimum eſt, minimum eſt: ſed in minimo fidelem eſſe, magnum eſt. Nam ſicut ratio rotunditatis eſt, vt à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducãtur, eadem eſt & in magno diſco, quæ in nummulo exiguo: ita vbi parua iuſtè geruntur, non minuitur iuſtitiæ magnitudo. De iudicijs denique ſecularibus, quibus vtique niſi pecuniarijs cũ loqueretur Apoſtolus, Audet quiſquam veſtrũm, inquit, aduerſus alterum habens negocium iudicari ab iniquis, & non apud ſanctos? &c. Quid eſt, quòd ſic indignatur Apoſtolus, ſic corripit, ſic exprobrat, ſic increpat, ſic minatur? Quid eſt quòd ſui animi affectum tã crebra & tam aſpera vocis mutatione teſtatur? Quid eſt poſtremò, quòd de rebus minimis tam granditer dicit? Tantùm ne de illo negocia ſecularia meruerunt? Abſit. Sed hoc facit propter iuſtitiam, charitatem, pietatem, quæ nulla ſobria mente dubitante, etiam in rebus quamlibet paruulis magna ſunt.

Iuſtitia cuſtodienda eſt etiam in parua pecunia. Luc. 16. In minimo fidelem eſſe, magnum eſt.

1 Cor. 6.

Iuſtitia, charitas, pietas etiam in rebus paruis magna ſunt.

DE VSVRA.

29. EXODI vigeſimoſecundo: Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes.

30. LEVITICI vigeſimoquinto: Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & ſuſceperis eum quaſi aduenam, & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias vſuras ab eo, nec amplius quàm dediſti. Time Deum tuum, vt viuere poſſit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vſuram, & frugum ſuperabundantiam nõ exiges. Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de Terra Aegypti, vt darem vobis Terram Chanaan, & eſſem veſter Deus.

31. DEVTERONOMII vigeſimotertio: Nõ fœnerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem: ſed alieno. Fratri autem tuo abſque vſura id, quo indiget, commodabis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in Terra, ad quam ingredieris poſſidendam.

32. EZECHIELIS decimooctauo: Et vir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium, & iuſtitiam, &c. ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum ſuam, & iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit vt faciat veritatem: hic iuſtus eſt, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd ſi genuerit filium latronem effundentem ſanguinem, & fecerit vnum de iſtis &c. ad vſuram dantem, & amplius accipientem: nunquid viuet? non viuet. cùm vniuerſa hæc deteſtanda fecerit, morte morietur, ſanguis eius in ipſo erit. Quòd ſi genuerit filium, qui videns omnia peccata patris ſui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit ſimile eis &c. à pauperis iniuria auerterit manum ſuam, vſuram & ſuperabundantiam non acceperit, iudicia mea fecerit, in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris ſui, ſed vita viuet.

33. ET vicesimoſecundo: Viri detractores fuerunt in te ad effundendum ſanguinem, & ſuper montes comederunt in te, ſcelus operati ſunt in medio tui &c. Munera acceperunt apud te ad effundendum ſanguinem: vſuram & ſuperabundantiam acceppiſti, & auarè proximos

tuos

tuos calumniabaris: meiq; oblita es, ait Dominus Deus. Eccè complosi manus meas super auaritiam tuam, quam fecisti, & super sanguinem, qui effusus est in medio tui. Nunquid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ in diebus, quos ego faciam tibi? ego Dominus locutus sum, & faciam. Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te.

34. LVCAS sexto: Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

35. LEO Magnus sermone sexto de Ieiunio decimi mensis: Iniusta & impudens auaritia, quæ beneficium se dicit præstare cùm decipit, non credit Deo veraciter promittenti, & credit homini trepidè pacisceuti, dumq; certiora existimat præsentia, quàm futura, meritò in hoc frequenter incurrit, vt ei cupiditas iniusti lucri, non iniusti causa sit damni. Vndè quilibet sequatur euentus, mala semper est ratio fœneratoris, cui pecuniam, & minuisse, & auxisse peccatum est: vt aut miser fit amittendo quod dedit, aut miserior accipiendo quod non dedit. Fugienda prorsus est iniquitas fœnoris, & lucrum, quod omni caret humanitate, vitandum est. Multiplicatur quidem facultas iniustis, & tristibus incrementis, sed mentis substantia contabescit: quoniam fœnus pecuniæ, funus est animæ. Quid enim de huiusmodi sentiat Deus, sacratissimus propheta Dauid manifestat; qui cùm diceret Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? respondit diuinæ vocis instruitur, & eum ad æternam requiem pertinere cognoscit, qui inter alias piæ conuersationis regulas, pecuniam suam non dedit ad vsuram: & à tabernaculo Dei ostenditur alienus, & à sancto monte eius extraneus, qui dolosum quæstum de pecuniæ suæ captat vsuris; & dum per aliena cupit damna ditari, æterna dignus est egestate puniri.

36. BERNARDVS epistola trecentesima vigesimasecunda ad Episcopum, clerum, & populum Spirensem: Sicubi desunt Iudæi, peius iudaizare dolemus Christianos fœneratores, si tamen Christianos, & non magis baptizatos Iudæos conuenit appellari.

37. AMBROSIVS in libro de Tobia, capite decimoquarto: Non nouum, nec perfunctorij hoc malum est, quod veteris atque diuinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Aegyptum, qui pede trãsierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cùm de alijs peccatis semel aut multum iterata admonitione præscripserit, de fœnore sæpius intimauit. Habes in Exodo: Quòd si pecuniam fœneraueris pupillo, orphano, pauperi apud te, non suffocabis eum, non impones ei vsuram. Ostendit quid sit suffocare, id est, vsuram imponere. Strangulat enim, & quod peius est, animã laqueat creditoris. Quo sermone & prædonis violentiam, & deformis modum mortis expressit. Quòd si pignus acceperis vestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim opertorium eius tantũ, hoc vestimẽtum turpitudinis eius in quo dormiet. Quòd si itaq; proclamauerit ad me, exaudiam eum. Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit Dominus, Non veni legem soluere, sed adimplere? Quam Dominus non soluit, vos soluitis? Vsuram, inquit, pecere, suffocare est. Hoc quoque foris serò est dictum à quibusdam eorum prudentibus. Quid est, inquit, fœnerare? hominem, inquit, occidere. Sed vtique non Cato prior quàm Moyses, qui legem accepit. Multo ille posterior. In Deuteronomio quoque scriptum est: Non exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, & vsuram escarum, & vsurã omnium rerum quascunque fœneraueris fratri tuo. Si alienigenæ crediderit, vsuram exiges ab eo, à fratre autem tuo, non exiges. Vides quãtum pondus in verbis sit. Noli, inquit, exigere vsuram à fratre tuo, hoc est, cum quo habere debes omnia communia, ab eo tu vsuram exigis? Frater tuus, consors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius, à quo durum est repetere quod dederis, nisi cùm habueris vndè dissoluas. Et plerique refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negociatoribus, non in pecunia vsuras exigunt, sed ue mercibus eorum, tanquàm vsurarum emolumenta, percipiunt, ideò audiant quid lex dicat: Neque vsuram, inquit, escarum accipies, neque omnium rerum quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim ista & circumscriptio legis est, non custodia. Et putas te pie facere, quia à negociatore velut minimum suscipis? Indè ipse fraudem facit in mercium pretio, vndè tibi soluit vsuram. Fraudis illius tu author, tu particeps; tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca vsura est, & vestis vsura est, & quodcunque sorti accedit, vsura est. Quod velis ei nomen imponas, vsura est. Si licitum est, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris?

38. ET capite decimoquinto: Sed fortè dices, quia scriptum est: Alienigenæ fœnerabis: & non considera quid Euangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interim sequestremus. Legis ipsius verba considera: Fratri tuo, inquit, non fœnerabis ad vsuram, sed ab alienigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorrhæus, nisi hostes? Ibi, inquit, vsuram exige. Cui meritò nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legitimè indicantur vsuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc cuiò potes centesima vindicare te. Ab hoc vsuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui vsuram flagitat: sine gladio & de hoste vlciscitur, qui fuerit vsurarius & exactor inimici. Ergò vbi ius belli, ibi etiam ius vsuræ. Frater autem tuus omnis, fidelis primùm, deindè Romani iuris est populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Denique in Leuitico præscripsit etiam lex, vsuram à fratre non esse poscendam. Sic enim habes: Et viuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, & in amplius recipiendum non dabis illi escas tuas. Generaliter hæc sententia Dei omne sortis excludit augmentum. Vndè & Dauid & benedictum æstimauit, & dignum habitatione cælesti, qui pecuniam non dedit in vsuram. Si ergò qui non dedit, benedictus: sine dubio maledictus qui ad vsuram dedit. Cur ergò maledictionem potiùs eligis, quàm benedictionem? Poteritis enim benedicti esse, si velitis, potelitis iusti esse. Homo enim iustus, secundùm Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam suam in vsuram non dederit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auerterit manum suam. Iustus est, inquit, iste: vita viuet, dicit Dominus. Qui autem pignus nõ reddidit, & in simulacra appositit oculos suos, iniquitatem fecit, cum vsura dedit, & superabundantiam accepit, hic vita non viuet. Omnes iniquitates istas fecit, morte

Iniquitas fœnoris. Lucrum omni humanitate carens.

Nota. Fœnus pecuniæ, funus est animæ. Psal. 14.

Vsurarij, rectè baptizati Iudæi appellantur.

Exod. 22.

Vsurarij suffocant & strangulant homines.

Matth. 5.

Vsuram pecere, suffocare est.

Catonis dictum.

Deut. 23.

An permissum fuerit Iudæis exigere vsuram a gentibus propter duritiam cordis tantùm, & insatiabilem auaritiam ipsorũ, vt nec Ecclesiã scandalizarent vsuris.

Psal. 21.

Leuit. 25.

Omne sortis augmentum prohibetur. Psal. 41.

Maledictus qui ad vsuram dat.

Ezech. 18. Iustus est, qui superabundantiam non accepit.

Mortem operatur, qui superabundantiam accepit.

Luc. l. 1 g 7. d e Bernar. in ſer. de natiuit. Ioan. Baptiſt. Gregor. hom. 6. in Euangel.

tantiæ, abſtinentiæ, immò & continentiæ omnis exemplum ſe nobis abſolutum præbuit, cùm luxum omnem in victu habituque ſibi præſcidit, & ſumma frugalitate contentus, vitam in eremo traduxit.

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimotertio: Sicut in die honeſtè ambulemus: non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs, non in contentione, & æmulatione, ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne feceritis in deſideriis.

2. PRIORIS Petri ſecundo: Chariſſimi, obſecro vos tanquàm aduenas & peregrinos abſtinere vos à carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus animam.

3. AD Galatas quinto: Dico autem: Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis. Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſpiritus autem aduerſus carnem: hęc enim ſibi inuicem aduerſantur: vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

4. PRIORIS ad Corinthios nono: Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.

5. LVCAE vigeſimoprimo: Attendite autem vobis, ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & ſuperueniat in vos repentina dies illa: tanquàm laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia, quæ futura ſunt, & ſtare ante Filium hominis.

6. PRIORIS Petri quinto: Sobrij eſtote, & vigilate: quia aduerſarius veſter diabolus tamquàm leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Cui reſiſtite fortes in fide.

7. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei: non ſumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus ſicut & cæteri, ſed vigilemus, & ſobrij ſimus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt. Nos autem, qui diei ſumus, ſobrij ſimus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeã ſpem ſalutis.

8. PRIORIS ad Timotheum tertio: Oportet ergò epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium &c. Diaconos ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes. Mulieres ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus.

9. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Euangeliſtę, miniſterium tuum imple. Sobrius eſto.

10. AD Titum primo: Oportet enim epiſcopum ſine crimine eſſe, ſicut Dei diſpenſatorem: non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, &c. ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem.

11. CAPITE ſecundo: Tu autem loquere quæ decent ſanam doctrinam: Senes vt ſobrij ſint, pudici, prudentes, ſani in fide, in dilectione, in patientia. Anus ſimiliter in habitu ſancto, non criminatrices, non multo vino ſeruiẽtes, benè docentes: vt prudentiam doceant adoleſcentulas, vt viros ſuos ament, filios ſuos diligant, prudentes, caſtas, ſobrias &c. Iuuenes ſimiliter hortare vt ſobrij ſint.

12. LEVITICI decimo: Dixit quoque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare poteſt, non bibetis tu & filij tui, quando intratis in tabernaculũ teſtimonij, ne moriamini: quia præceptum ſempiternum eſt in generationes veſtras. Et vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanum, inter pollutum & mundum: doceatisque filios Iſrael omnia legitima mea quæ locutus eſt Dominus ad eos per manum Moyſi.

13. AD Epheſios quarto: Nolite locum dare diabolo.

14. ECCLESIASTICI trigeſimoprimo: Supra menſam magnam ſediſti? non aperias ſuper illam faucem tuam prior. Non dicas ſic: Multa ſunt, quæ ſuper illam ſunt. Ne extendas manum tuam prior, & inuidia contaminatus erubeſcas. Ne comprimaris in conuiuio. Vtere quaſi homo frugi his, quæ tibi apponuntur; ne, cùm manducas multum, odio habearis. Ceſſa prior cauſa diſciplinæ: & noli nimius eſſe, ne fortè offendas. Et ſi in medio multorum ſediſti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poſcas bibere. Quàm ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non ſentiet dolorem. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrum durum: ſic vinum corda ſuperborum arguet in ebrietate potatum. Aequa vita hominibus vinum in ſobrietate: ſi bibas illud moderatè, eris ſobrius. Quæ vita eſt ei, qui minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iucunditatem creatum eſt, & non in ebrietatem, ab initio. Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum. Sanitas eſt animæ & corpori ſobrius potus. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinũ multum potatũ. Ebrietatis animoſitas, imprudẽtis offenſio, minorans virtutẽ, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum: & non deſpicias eũ in iucunditate illius: verba improperij non dicas illi: & non premas illum in repetendo.

15. CAPITE decimonono: Operarius ebrioſus non locupletabitur: & qui ſpernit modicã, paulatim decidet. Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes, & arguent ſenſatos.

16. CAPITE trigeſimoprimo, vt ſuprà teſtimonio decimoquarto.

17. ECCLESIASTIS decimo: Væ tibi terra, cuius rex puer eſt, & cuius principes manè comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis eſt, & cuius principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, & non ad luxuriam.

18. ECCLESIASTICI trigeſimoſeptimo: Noli auidus eſſe in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnem eſcam: in multis enim eſcis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vſque ad choleram. Propter crapulam multi obiẽrunt: qui autem abſtinens eſt, adijciet vitam.

Temperantia quid efficiat.

1. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite decimonono: Temperãtia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobriũ, moderatum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frenat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat, cogitationes prauas remouet, inserit sanctas, ignẽ libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit. Temperantia intemperantiam nostram ad honestum modum redigit in cibo ipso vel potu, vt contenti simus appositis, ne poscamus impudenter, quod aut ille qui petitur, fortè non habeat; aut alios, quod desiderio nostro placet, offendat; aut gulæ nostræ intemperans appetitus appareat: nec iudicemus eos, qui volunt cibis, quos ipsi percipimus, abstinere: nec eis verecundiam faciamus, qui ea, quibus ipsi abstinemus, fortè percipiũt, & Deo gratias agunt: certi quòd satis miserum sit, aliquos de cibi vel potus perceptione damnare, aut nobis arrogare per abstinentiam sanctitatem. Temperantiæ est, quòd reuerentiam senioribus exhibemus, æquales germanitùs honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quòd præstamus loquenti seniori silentium, quòd ipsius ad loquẽdum præstolamur imperium, quòd non attollimus immoderatum in collocutionibus sonũ, quòd risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus: scientes quòd tam illi, qui detrahunt, quàm illi, qui detrahentibus acquiescũt, vanitatis morbo corrupti sunt. Qui ad hoc alios viles videri volũt, vt se commendent eorum comparatione, quos carpunt, & videantur ea vitia non habere, quæ malitiosè in alijs reprehendunt: quod malum temperantia tollit: cui qui seruire voluerit, non quod reprehẽdat in fratribus, sed vndè Deum laudet, attendit. Ac per hoc, ipsius temperantiæ est, quòd non solùm temperantes in omnium membrorum officijs simus: sed etiam quòd omnia libenter, quæ nos moderatos ac sobrios faciunt, obseruamus.

Passiones siue affectus præcipui.

2. AMBROSIVS libro primo de Iacob & vita beata, capite secundo: Passionum autem velut duces sunt naturalis delectatio, & dolor, quas sequuntur cæteræ. Illæ enim complectuntur vniuersas, quarum vtraque non solùm corporis, sed etiam secundùm animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones, ante delectationem concupiscentia, post delectationem gratulatio est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia. Commotio autem animi, communis passio, & delectationis, & doloris est. Transcurram alias, id est, superbiam, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiam, quæ sunt secundùm animam passiones: transcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effusionem luxuriæ atque lasciuiæ, quæ vitia nexa sunt corpori, & secundùm illud operantur. Meritoque temperantia quàm maximè istarum passionum restinguit ardorem, quæ primùm sobrietate atq; moderamine animum temperat, mentem informat. Deindè etiam deliciarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideò lex recidit ciborum licentiam, epularum copias, non solùm vt resecaret luxuriam, verùm etiam vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractationi rationis aperiret, quæ irritamentã gulæ, cæterasque recideret cupiditates, corporeas passiones motusque cohiberet. Temperantia est igitur correctionis præuia, disciplinæ magistra. Ab hac profectus Iacob sanctus, primatus à fratre quos non habebat, accepit eiusq; prælatus assensu, docuit in reliquum intemperantes proprio sibi viles esse iudicio. Ab hac profectus Ioseph, & calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectæ rationis inductione firmauit. Et post pauca: Nam de excludendo, vel mitigando iniuriæ dolore, quis melior magister quàm patriarcha Iacob, qui proprios coarguẽs filios Simeon & Leui, ait: Odiosum me fecistis, ita vt sæuus videar: Et vtique vlti fuerant sororis iniuriam, quæ cõtra instituta patria violato fuerat pudore temerata. nec potuit Iacob præceptor disciplinæ, custos pudoris, stuprum probare commissum, sed maluit insolentes ratione cohiberi, sciens quòd indignationem ratio temperare posset. Temperantia est igitur, quæ resecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit Deus, dicens: De fructu autem ligni, quod est in paradiso, non edetis; neque tangetis illud, ne moriamini. Et quia non est retenta, ideò transgressores virtutis egregiæ, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuersorum infundit affectibus.

Genesis. Temperantia Iacob & Ioseph.

Genes. 39.

Genes. 34.

In paradiso præcepta temperantiæ. Genes. 2.

3. HIERONYMVS in caput quadragesimumquartum Ezechielis, super ea verba: Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israel: eò quòd inducitis filios alienos incircumcisos corde, & incircumcisos carne, vt sint in sanctuario meo: Sin autem cœperint Iudæi & Hebionitæ circumcisionem aurium interpretari, quando nihil turpe & inhonestum audire nos patimur: & circumcisionem labiorũ, quando nihil indecens loquimur: dicamus eis, eandem expositionem etiam in corde, & in carne seruare debetis. Cor circumcidimus cultello Dei, & aufertur de corde nostro præputium, quando turpes cogitationes nequaquàm exeũt de corde nostro, nec de nobis dicitur: Impinguatum est cor populi huius, & auribus suis grauiter audierunt. Ergò & caro similiter circumciditur, vt nequaquàm faciamus terrena opera, quę pro necessitate corporis facere compellimur: cibum capere, & potum, & somnum, & vti vestibus: quæ tunc circumcidimus, si non ad delicias, & ad luxuriam, & ad inertiam, sed ad necessitatem naturæ, & corporis istius sustentaculum cuncta faciamus. Qui bibit vinũ modicum propter stomachum, & frequentes infirmitates, & odit ebrietatem, circumcidit carnem suam. Qui dormit quantum natura patitur, audiet à Salomone: Si sederis, absque timore eris: si dormieris, suauiter dormies, & non timebis pauorem superuenientem tibi, neque impetus impiorum superuenientes. Et qui fugit fornicationem, & vxori debitum reddit, reuertens ad idipsum, ne tentet eum satanas, audiet cum populo Israel: In hac die abstuli opprobrium Aegypti à vobis. Vestibus quoque vtetur, quæ frigus repellant, non quę tenuitate sui, corpora nuda demonstrent. Attenuata ieiunijs caro, & circumcisa continentia, fugit opprobrium Aegyptiorum, qui sunt magnis carnibus, & illud potest dicere, quod in plerisque iuxta editionem Septuaginta legitur: Quomodò contabuit caro mea: in terra deserta, inuia, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Si quando ergò alienigenas introducere voluerimus in templum Dei, circumcidamus aures eorum, &

Circumcisio & moderatio aurium, labiorum, cordis & carnis quomodò fiat.

Actor. 28.

Temperantia cibi, potus, somni, & vestimẽtorum.

1. Tim. 5.

Prouer. 6.

1. Cor. 7.

Ioseph 5.

Psal. 62.

rum, & labia, & cor, & omnem carnem, oculoſque, guſtum & odoratum; vt omnia cum Dei timore & ratione faciamus.

4. EPHRAEM libro, vel tractatu de virtutibus & vitijs, capite de temperantia & continentia: Beatus ac verè felicissimus, qui temperantiæ ac continentiæ virtute eſt conſpicuus. Magna profectò & eximia hæc eſt virtus. Verùm quàm longè ea pateat, quantique valeat, & quibus in rebus ſita ſit, benignè quæſo fratres attendite. Eſt ergo temperans & continens in lingua, qui nec pluribus verbis vtitur quàm oportet, nec inanibus atque inutilibus; qui modeſtiæ fræno linguam temperat, qui à conuicijs & execrationibus abſtinet; qui non delectatur vaniloquijs, & ijs quæ non oportet. Qui linguam refrænat, & vnum in alterum, calumniando & obtrectando, non commouet: qui ſecreta cælat, & ſilentio aliena contegit. Temperans quoque ac continens, in auditu dicitur, qui ſic auribus ſuis imperat, vt eas verbis inanibus ac maledicis non accommodet. In oculis etiam temperantia conſiſtit, quando quis ſic aſpectum comprimit, vt non paſſim quæ oblectare poſſunt, aut quæ nefas eſt intueri, reſpiciat. Animo autem temperans eſt, qui ſic eum regit, vt non efferatur iracundia, nec citò exacerbetur. In gloria hominis temperantia verſatur, quando quis ita mentem moderatur, vt nec honoribus, nec dignitatibus, nec laudibus aucupandis vincatur. In cogitationibus etiam cernitur temperantia, cum quis timore Dei, blandas ardenteſque cogitationes reprimit. In cibis ſeruatur temperantia, quando nec ſuperfluis, delicatioribuſve quis delectatur; nec extra præfinitum edendi tempus, cibum appetit, horamque anticipat: neque etiam dapium pulchritudinem aut varietatem curioſè auideque nimis requirit. In potu temperans eſt, qui ſobrietatem colit, nec compotationibus aut vinorum dulcedine gaudet, nec temerè vinum bibit, poculorumve varietatem, ac permixtam in ijs voluptatem ſectatur; nec immodicè non ſolùm vino, ſed ne aquæ quidem potu fruitur, quàm fert neceſſitas. In cupiditatibus autem ac prauis voluptatibus temperantes dicuntur, qui ſenſibus ſuis imperant, nec mox cupiditatibus ingruentibus indulgent, nec cogitationibus libidinoſis aſſenſum præbent; neque oblectantur ijs, quorum poſtea odium capiunt ac nauſeam, quique carnis deſideria non perficiunt, ſed timore Dei, concupiſcentias prauas refrænant. Verè enim continens ac temperans cenſetur ille, qui cæleſtium & immortalium bonorum deſiderio incenſus, in ijſque tota mente defixus, cunctas voluptates carnis merſatur, libidineſque quaſcunque vt vmbram deſpicit, neque vllo fœminarum aſpectu, aut corporis forma delectatur. Nullis capitur blanditijs, & cum mulieribus præſertim impudicis conſuetudinem non habet, nec in longum ſermones etiam cum honeſtis protrahit. Qui verè temperans eſt ac continens, ſeque ad immenſam illam cæleſtis beatitudinis quietem ſeruans, tota mente ac corde concupiſcentiam omnem carnalem cupiditate potioris boni, ac formidine venturi ſeculi, propellit ſuperatque.

Temperantia quàm latè pateat.
Temperans in lingua.
In auditu.
In oculis.
In animo.
In gloria.
In cogitationibus.
In cibo.
In potu.
In concupiſcentijs.
Quis verè ſit temperans.

5. MATTHAEI tertio: Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre.

6. CAPITE vndecimo: Sed quid exiſtis videre? hominem molli bus veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt. Venit Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis.

7. MARCI primo: Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellitea circa lumbos eius, & locuſtas, & mel ſilueſtre edebat.

8. LVCAE primo: Erit enim magnus coram Domino: & vinum, & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ: & multos filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum: & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu, & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu: & erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.

9. CAPITE ſeptimo: Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce qui in veſte pretioſa ſunt & delicijs, in domibus regum ſunt. Venit Ioannes Baptiſta, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, &c.

10. BERNARDVS in ſermone de natiuitate ſancti Ioannis Baptiſtæ: Conſidera hominem angelico promiſſum oraculo, conceptum miraculo, ſanctificatum in vtero, & nouum in nouo homine pœnitentiæ mirare feruorem. Victum & veſtitum (ait Apoſtolus) habentes, his contenti ſimus. Apoſtolica perfectio iſta eſt, ſed Ioannes etiam hæc contemplic. Denique audi Dominum in Euangelio: Venit (inquit) Ioannes non manducans, nec bibens; planè nec veſtiens: Sicut enim non eſt locuſta cibus, niſi aliquorum fortè irrationabilium animalium, ſic nec pilus cameli humanum eſt indumentum. Quid tu pilos tuos camele depoſuiſti? Vtinam gibbum magis depoſuiſſes. Quid vos irrationabiles ferę, & reptilia deſerti, cibos exquiritis delicatos? Ioannes ſanctus homo miſſus à Deo, immò angelus Dei, ſicut ait pater: Ecce mitto angelum meum ante te. Hic ergò Ioannes, quo nullus maior in natis mulierum, innocentiſſimum illud corpus ſic caſtigat, ſic extenuat, ſic affligit: vos indui feſtinatis byſſo & purpura, & ſplẽdidè epulari? Heu hic eſt præſentis totus honor diei, hæc Baptiſtæ reuerentia tota: hæc natiuitatis eius prophetata quondam lætitia eſt? Cuius enim memoriam agitis ô nimis delicati cultores? cuius celebratis natalem? Nónne illius, qui in eremo fuit hirſutus veſte, confectus inedia? Quid exiſtis in deſertum videre filij Babylonis? arundinem vento agitatam? Quid igitur? Hominem mollibus veſtitum? Nutritum mollibus? In his nempe tota verſatur hæc veſtra celebritas: in popularis fauoris aura feſtanda, in gloria veſtium, & voluptate ciborum. Sed quid hæc ad Ioannem? Neque enim Ioannes fecit ſic, aut talibus vnquam potuit delectari. Multi (inquit angelus) in natiuitate eius gaudebunt. Verum id quidem: multi in natiuitate eius gaudent: & paganis ipſis (vt audiuimus) læta eſt & ſolennis. Illi celebrant quod ignorant, ſed non ita debuerant Chriſtiani. Nunc verò & ipſi in hac beati Ioannis Baptiſtæ natiuitate gaudent: ſed vtinam de natiuitate, non de vanitate.

Luc. 1. Ioannis Baptiſtæ temperantia.
1. Tim. 6.
Matth. 11.
Luc. 7.
Malach. 3.
In eos, qui feſtas natalitias S. Ioannis malè celebrant.
Luc. 1.

11. GREGORIVS homilia ſexta in Euangelia: Camelorum pilis contextis, vt ſcitis, veſtitus Ioannes fuiſſe deſcribitur. Et quid eſt dicere; Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus

Matth. 11.

regum ſunt: niſi aperta ſententia demonſtrare, quia non cæleſti, ſed terreno regi militant hi, qui pro Deo perpeti aſpera fugiunt, & foliis exterioribus dediti, præſentis vitæ mollitiem, & delectationem quærunt? Nemo ergò exiſtimet in fluxu atque ſtudio pretioſarum veſtium peccatum deeſſe: quia ſi hoc culpa non eſſet, nullo modo Ioannem Dominus de veſtimenti ſui aſperitate laudaſſet. Si hoc culpa non eſſet, nequaquam Paulus Apoſtolus per epiſtolam fœminas à pretioſarum veſtium appetitu compeſceret, dicens: Non in veſte pretioſa. Penſate ergò quæ culpa ſit, hoc etiam viros appetere, à quo curauit Paſtor Eccleſiæ & fœminas prohibere.

In pretioſo veſtitu non deeſt peccatum. 1. Tim. 2. 1. Pet. 3.

VI.

De Fortitudine quid Scriptura monet?

A AD hanc colendam ſatis hortatur, cùm timorem improbum nobis adimit, & Chriſtianæ mentis fiduciam, alacritatem, conſtantiam, atque magnanimitatem commendat. *Fugit impius, nemine perſequente,* inquit Salomon: *iuſtus autem quaſi leo confidens, abſque terrore erit.* Et Petrus de fidei ac pietatis hoſtibus hoc admonet: [c] *Timorem eorum ne timueritis, & non conturbemini. Quis eſt,* inquit, [d] *qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? Sed & ſi quid patimini propter iuſtitiam,* [e] *beati.* Paulus verò, cùm eſſet ipſe Chriſti miles [f] inuictus, ad veram & Chriſtianam fortitudinem alios ſæpè excitat: *Fratres,* inquit, [g] *mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles: abundantes in omni opere Domini ſemper, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in Domino.* Ac rurſum: [h] *Fratres confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius. Jnduite vos armaturam Dei, vt poßitis ſtare aduerſus inſidias diaboli, & reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare.*

a Matth. 10. c 8 e Luc. 12. a d Iſaiæ 8. c 2. 3. a 41. b c d 43. a 44. 45. c d Ierem. 20. a Eccli 7. 22. 4. b Prouer. 1. a Pſalm. 9. b 22. a 26. a 55. a b 117. a Iſaiæ 12. a Hebr. 12. a b d

b Proverb. 28. a Iob 15. c 6. c Prouerb. 29. d Eccli 22. c Pſalm. 13. c Ioan. 12. f Apocal. 21. b c 2. Corinth. 1. c d Matth. 11. a Galat. 3. a Prouerb. 15. a 27. b Eccli 27. b

c 1. Pet. 3. c

d Ibidem & 2. d 4. c

e Matth. 5. a Luc. 6. c

f 1. Corinth. 4. c 2. Corint 4. b c 6. a b 11. f 12. 1 Actor. 20. c 21. c 2. Timoth. 4. b Rom. 8. f g

g 1. Corinth. 15. g 16. c 9. d Rom. 11. c Galat. 6. c 2. Theſſ. 3. c Tob. 2. c Eccleſ. 10. a Eccli 4. d 5. c 11. c Pſalm. 15. a b Iacob 5. b 1. Petr. 5. c 1. Ioan. 2. c Matth. 10. c 24. b Bernard. epiſtol. 129. ad Innocentes.

h Epheſ. 6. b Iſaiæ 40. g Prouerb. 14. c 2. Paral. 16. c Iacob. 4. b 1. Petr. 5. c 1. Ioan. 2. c Proſp. lib. 3. de vita contempl. cap. 20. & Ambroſ. lib. 1. offic. cap. 35. & ſequentib.

B Fortis viri voces hæ ſunt propriæ: [i] *Jn Deo ſperaui: non timebo quid faciat mihi caro.* [k] *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.* [l] *Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.* [m] *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* [n] *Omnia poſſum in eo, qui me confortat.* Hoc eſt quod Rex fortiſſimus Dauid ad omnes Dei filios ſuoſque commilitones, veluti claſſicum canens, dixit: [p] *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino.* [q] *Jn Deo faciemus virtutem: & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.*

i Pſalm. 55. a c

k Pſalm. 26. a

l Pſalm. 22. a

m Rom. 8. f

n Philip. 4. c

o 1. Reg. 17. d e 2. Reg. 14. d 16. a b c 17. b 23. a Pſalm. 17. c

p Pſalm. 30. d

q Pſalm. 59. c 107. b Hebr. 11. f g Daniel. 3. b 1. Machab. 2. b f g 2. Machab. 7. a f Actor. 4. c d 5. e f g Apoc. 2. b c g 3. b c d

C Ea

Digitized by Google

C Ea verò demum vita homine Christiano digna est, qua prudenter, iustè, temperatè, fortiterque viuitur. Hinc aurea [r] mediocritas constat, vt ne quid nimis, & ne quid minus. Hoc est, quod Scriptura loquitur: [f] *Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram.*

[r] Bernard. lib. 2. de consideratione cap. 10.

[f] Proverb. 4.d

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI decimo: Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest & animam, & corpus perdere in gehennam.

2. ET capite octauo: Et accesserunt ad eum discipuli eius, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine, salua nos, perimus. Et dicit eis Iesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.

3. LVCAE duodecimo: Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

4. ISAIAE octauo: Hæc ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudiuit me, ne irem in via populi huius, dicens: Non dicatis, coniuratio: omnia enim quæ loquitur populus iste, coniuratio est: & timorem eius ne timeatis, neque paueatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester.

5. CAPITE trigesimoquinto: Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate. Dicite pusillanimis: Confortamini, & nolite timere: ecce Deus vester vltionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & saluabit vos.

6. CAPITE quadragesimoprimo: Et tu Israel serue meus, Iacob quem elegi, semen Abraham amici mei: in quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te, & dixi tibi: Seruus meus es tu, elegi te, & non abieci te. Ne timeas, quia ego tecum sum: ne declines, quia ego Deus tuus: confortaui te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei. Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mortui estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus: & redemptor tuus sanctus Israel.

7. CAPITE quadragesimotertio: Et nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, & formans te Israel: Noli timere, quia redemi te, & vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaueris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus: ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua. Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus: noli timere serue meus Iacob, & rectissime, quem elegi. Et paulò pòst: Nolite timere, neque conturbemini.

9. CAPITE quinquagesimoprimo: Audite me qui scitis iustum, populus meus lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis: & sicut lanam, sic deuorabit eos tinea: Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea in generationes generationum.

10. IEREMIAE decimo: Hæc dicit Dominus: Iuxta vias Gentium nolite discere: & à signis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes: quia leges populorum vanæ sunt.

11. ECCLESIASTICI septimo: Noli esse pusillanimis in animo tuo.

12. CAPITE trigesimoquarto: Qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipse est spes eius.

13. PROVERBIORVM tertio: Ne paueas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.

14. PSALMO tertio: Non timebo millia populi circundantis me: exurge Domine, saluum me fac Deus meus. Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisti.

15. ET vigesimosecundo: Nam, & si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

16. ITEM vigesimosexto: Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.

17. ET quinquagesimoquinto: In Deo speraui: non timebo quid faciat mihi caro. In Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.

18. ITEM centesimo decimoseptimo: Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor: & ego despiciam inimicos meos.

19. ISAIAE duodecimo: Ecce Deus saluator meus, fiducialiter agam, & non timebo: quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

20. HEBRAEORVM duodecimo: Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in Auctorem fidei, & consummatorem Iesum; qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum contradictionem: vt ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnantes: & obliti estis consolationis, quæ vobis tanquam filijs loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo

arguis.

argueris. Omnis autem disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet iustitiæ. Propter quod remissas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

21. PROVERBIORVM vigesimooctauo, vt in textu.

22. IOB decimoquintor Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur. Non credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucem, circumspectans vndique gladium. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad prælium.

23. CAPITE sexto: Qui timent pruinam, irruet super eos nix.

24. PROVERBIORVM vigesimonono: Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur.

25. ECCLESIASTICI vigesimosecundo: Cogitatus sensati in omni tempore, metu non deprauabitur. Sicut pali in excelsis, & cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt: sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet, sic & qui in præceptis Dei permanet semper.

26. PSALMO decimotertio: Dominum non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.

27. IOANNIS duodecimo: Veruntamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, vt à synagoga non ejicerentur. dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.

28. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda.

29. POSTERIORIS ad Corinthios primo: Cùm ergò hoc voluissem, numquid leuitate vsus sum? Aut quæ cogito, secundùm carnem cogito, vt sit apud me Est, & Non? Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo Est, & Non. Dei enim filius Iesus Christus, qui in vobis per nos prædicatus est, per me, & Siluanum, & Timotheum, non fuit Est & Non, sed Est in illo fuit.

30. MATTHAEI vndecimo: Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

31. AD Galatas tertio: Sic stulti estis, vt cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

32. PROVERBIORVM decimoquinto: Domus iusti plurima fortitudo: & in fructibus impij conturbatio.

33. CAPITE vigesimoseptimo: Sicut auis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum.

34. ECCLESIASTICI vigesimoseptimo: Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut lunâ mutatur.

35. PRIORIS Petri tertio, vt in textu.

36. CAPITE secundo: Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniustè. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati sustinetis? Sed si bene facientes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum: vt sequamini vestigia eius.

37. CAPITE quarto: Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est eius Spiritus, super vos requiescit. Nemo autem vestrûm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

38. MATTHAEI quinto: Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

39. LVCAE sexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separauerint vos, & exprobrauerint, & ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis. Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo: secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

40. PRIORIS ad Corinthios quarto: Puto enim quòd Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus: tamquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc.

41. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non derelinquimur: deijcimur, sed non perimus: semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferentes, vt & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos, qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum: vt & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.

42. CAPITE sexto: Adiuuantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. nemini dantes vllam offensionem, vt non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam: vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce viuimus: vt castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.

43. CA-

41. CAPITE vndecimo: Miniſtri Chriſti ſunt, (vt minus ſapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies, quadragenas, vna minus, accepi. Ter virgis cæſus ſum, ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itineribus ſæpè, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus: in labore, & ærumna, in vigilijs multis, in fame, & ſiti, in ieiunijs multis, in frigore, & nuditate, præter illa, quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſollicitudo omnium Eccleſiarum.

44. CAPITE duodecimo: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumelijs, in neceſſitatibus, in perſequutionibus, in anguſtijs pro Chriſto. Cùm enim infirmor, tunc potẽs ſum.

45. ACTORVM vigeſimo: Et nunc ecce (*ait Paulus*) alligatus ego ſpiritu, vado in Ieruſalem: quæ in ea ventura ſint mihi, ignorans: niſi quòd Spiritus ſanctus per omnes ciuitates mihi proteſtatur, dicens: quoniam vincula, & tribulationes Ieroſolymis me manent. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretioſiorem quàm me, dummodò conſummem curſum meum, & miniſterium, quod accepi à Domino Ieſu, teſtificari Euangelium gratiæ Dei.

46. ET capite vigeſimoprimo: Tunc reſpondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non ſolùm alligari, ſed & mori in Ieruſalem paratus ſum propter nomen Domini Ieſu.

47. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex: non ſolùm autem mihi, ſed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

48. AD Romanos octauo: Quid ergò dicemus ad hæc? ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Quis ergò nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an fames? an nuditas? an periculum? an perſecutio? an gladius? (ſicut ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die: æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.) Sed in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos. Certus ſum enim quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

49. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto, vt in textu.

50. CAPITE decimoſexto: Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, & confortamini. omnia veſtra in charitate fiant.

51. CAPITE nono: Neſcitis quòd ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis.

52. AD Romanos vndecimo: Vide ergò bonitatem, & ſeueritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, ſeueritatem: in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris.

53. AD Galatas ſexto: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes.

54. POSTERIORIS ad Theſſalonicenſes tertio: Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

55. TOBIAE ſecundo: Filij ſanctorum ſumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus eſt his, qui fidem ſuam numquam mutant ab eo.

56. ECCLESIASTIS decimo: Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris: quia curatio faciet ceſſare peccata maxima.

57. ECCLESIASTICI quarto: Pro iuſtitia agonizare pro anima tua, & vſque ad mortem certa pro iuſtitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

58. CAPITE quinto: Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam. Sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Eſto firmus in via Domini, & in veritate ſenſus tui & ſcientia, & proſequatur te verbum pacis & iuſtitiæ.

59. CAPITE vndecimo: Sta in teſtamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veteraſce. Ne manſeris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

60. SECVNDI Paralipomenon decimoquinto: Azarias autem filius Obed, facto in ſe ſpiritu Dei, egreſſus eſt in occurſum Aſa, & dixit ei: Audite me Aſa, & omnis Iuda & Beniamin: Dominus vobiſcum, quia fuiſtis cum eo. Si quæreritis eum, inuenietis: ſi autem dereliqueritis eum, derelinquet vos, &c. Vos ergò confortamini, & non diſſoluantur manus veſtræ: erit enim merces operi veſtro.

61. IACOBI quinto: Patientes igitur eſtote fratres vſque ad aduentum Domini. Ecce agricola expectat pretioſum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & ſerotinum: Patientes igitur eſtote & vos, & confirmate corda veſtra: quoniam aduentus Domini appropinquauit. Nolite ingemiſcere fratres in alterutrum, vt non iudicemini. Ecce iudex ante ianuam aſſiſtit. Exemplum accipite, fratres, exitus mali, laboris, & patientiæ, Prophetas: qui locuti ſunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos, qui ſuſtinuerunt. Sufferentiam Iob audiſtis, & finẽ Domini vidiſtis, quoniam miſericors Dominus eſt, & miſerator.

62. AD Hebræos decimo: Nolite itaque amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem Dei facientes, reporteris promiſſionem.

63. MATTHAEI decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

64. ET capite vigeſimoquarto: Qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

65. BERNARDVS epiſtola centeſima vigeſimanona ad Ianuenſes: Et nunc quid reſtat, chariſſimi, niſi vt admoneamini de perſeuerantia, quæ ſola meretur viris gloriam, coronam virtutibus? Prorſus abſque perſeuerantia, nec qui pugnat, victoriam, nec palmam victor conſequitur. Vigor virium, virtutum conſummatio eſt, nutrix ad meritum, mediatrix ad præmium. Soror eſt patientiæ, conſtantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum ſanctitatis. Tolle perſeuerantiam: nec obſequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo.

Perſeuerantiæ laus.

Matth 10. & 24. 2. Reg. 15. Iudic. 16. 3. Reg. 11.

tudo. Denique non qui cœperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Saul cùm eſſet paruulus in oculis ſuis, rex eſt ſuper Iſrael conſtitutus: non perſeuerans in humilitate, & regnum amiſit & vitam. Si cautela Samſon, ſi Salomonis deuotio perſeuerantiam retinuiſſent: nec is profectò priuaretur ſapientia, nec ille viribus. Hoc ſummæ honeſtatis inſigne, hanc totius probitatis vnicam fidamq́ue cuſtodem, cuſtodiri à vobis firmiter hortor & precor.

66. AD Epheſios ſexto, vt in textu.

67. ISAIAE quadrageſimo: Nunquid neſcis, aut non audiſti? Deus ſempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec eſt inueſtigatio ſapientiæ eius. Qui dat laſſo virtutem: & his, qui non ſunt, fortitudinem & róbur multiplicat. Deficient pueri, & laborabunt, & iuuenes in infirmitate cadent. Qui autem ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

68. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit ſpes.

69. SECVNDI Paralipomenon decimoſexto ait Hanani propheta ad Aſam regem Iuda: Oculi Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egiſti, & propter hoc ex præſenti tempore aduerſum te bella conſurgent.

70. IACOBI quarto: Subditi eſtote Deo, reſiſtite autem diabolo, & fugiet à vobis.

71. PRIORIS Petri quinto: Sobrij eſtote, & vigilate: quia aduerſarius veſter diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret: Cui reſiſtite fortes in fide: ſcientes eandem paſſionem ei, quæ in mundo eſt, veſtræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam ſuam gloriam in Chriſto Ieſu, modicum paſſos ipſe perficiet, confirmabit, ſolidabitq́ue.

72. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite vigeſimo: Animi fortitudo ea debet intelligi, quæ non ſolùm diuerſis pulſata moleſtijs, inconcuſſa permaneat, ſed etiam nullis voluptatum illecebris reſoluta ſuccumbat. Alioquin ſi impetus quidem malorum ſæuientium frangat, ſi calamitatibus quibuslibet impactis obſiſtat, ſi inter iniuriarum ſæua, inter procellas angentium preſſurarum, inter inimicitias ac damna præſentia, atque multimodas perſecutiones infatigata perſiſtat; & tamen de ipſa ſe aduerſariorum ſuſtinentia iactet, nec de dono Dei, quo illuſtratur, exultet; ſed carnaliter ſe de vulgi fauore, quo prædicatur, oblectet; pluſq́ue gaudeat ex eo, quòd laudatur, quàm ex eo, quòd habet vnde laudetur: & per hoc humanam laudem diuinis muneribus anteponat: quis dubitet, hanc animi intentionem virtutem dici non poſſe? Quæ ſi virtus eſſet, fortiter etiam blandimentis talibus repugnaret, nec acquieſceret mollibus, quæ adiuuante Domino, dura quæque, vel aſpera ſuperáſſet. Quoſdam nanque inſuperabiles aſperis paſſionibus facit mundi cupiditas: in quibus non patientia laudanda eſt, ſed miranda duritia. Eos verò, quos ad tolerantiam paſſionum fortes Dei charitas reddit, nulla delectatio carnis, nulla voluptas malè blanda corrumpit: quoniam ſi non quid, ſed propter quid patiamur, plurimùm refert, non in eis patientia eſt, qui æquanimiter patiuntur angentia, ſed in eis tantùm, quos fortiter facit ſuſtinere iniuſtitia. Denique Dominus non ait, Qui perſecutionem patiuntur, & tacuit: ſed adiecit, Propter iuſtitiam. vt euidenter oſtenderet, quòd patientiam veram non facit pœna, ſed cauſa: & ideò beatitudinem, non perſecutionem patientibus, ſed propter iuſtitiam patientibus, repromiſit. Quod ſi ita eſt, ſuperandorum malorum ſuſtinentia, tunc eſt vera patientia, ſi fuerit iuſta: & in eis iuſta eſt patientia, quorum nec doloribus, nec voluptatibus cedit mentis inuicta conſtantia. Sed hæc animi fortitudo ab illo eſt nobis, cui cum Propheta cantamus: Fortitudo meà, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem. Fortitudo noſtra eſt, qui ita nos contra omnia vitia inuicta protectione corroborat, vt animum noſtrum nec blanda diſſoluant, nec aduerſa deijciant: & tunc laus noſtra Dominus ſit, ſi non nos de muneribus Dei, ſed diuina in nobis cupiamus munera prædicari. Nec illi ſuam poſſunt iactare virtutem, quibus Dominus factus eſt in ſalutem. Is ergò cui Dominus eſt animi fortitudo, nullis carnalibus deſiderijs cedat, nullis voluptatibus acquieſcat, ambitionem ac popularem gloriam vincat. Non eum pecuniæ amor addicat, non acerbitas paſſionum damnorumq́ue ſubijciat. Sit illi Deus laus tota, perfecta gloria, delectatio pura, ſpes certa, ſecuritas firma, poſſibilitas ſana, ſanitas incorrupta: vt ei, quicquid carnalibus placet, in hoc mundo diſpliceat: quicquid pretioſum videtur eſſe, vileſcat: quidquid nitidum, futurorum contemplatione ſordeſcat: nec ab his, quæ iam per gratiam Dei elißt, ſe patiatur elidi: quia & turpius videtur, animum ab his vitijs vinci, quæ vicerat: & nihil ei profit aliqua ſuperáſſe, ſi alicui, quod neglexerit ſuperare, ſubiaceat: quando non ille fortis haberi ſolet, qui in adeundis laboribus periculiſq́ue claruerit, aut frenandis voluptatibus ac domandis inſtiterit; ſed ille magnus & ſublimis, ille potens atque dignus fortitudinis appellatione cenſendus eſt, qui nihil ſibi vitij rebellare, aut dominari permiſerit, modò abſit ignauia, ne nos id deſperemus poſſe, quod poſſumus: abſit præſumptio vitioſa, ne nobis hoc, quod per Dei gratiam poſſumus, aſcribamus: quia ſiue de munere Dei, quo fortes efficimur, deſperemus; ſiue nos de noſtra poſſibilitate iactemus, idonei ad reſiſtendum vitijs eſſe non poſſumus. Et vtique animi fortitudo tam deſperandi ignauiam debet excutere, quàm iactantiæ contraire.

73. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigeſimoquinto: Nunc de fortitudine tractemus, quæ velut excelſior cæteris, diuiditur in res bellicas & domeſticas. Sed bellicarum rerum ſtudium à noſtro officio iam alienum videtur, quia animi magis, quàm corporis officio intendimus, nec ad arma iam ſpectat vſus noſter, ſed ad pacis negocia. Maiores noſtri, vt Ieſus Naue, Ierobaal, Samſon, Dauid, ſummam rebus quoque bellicis retulêre gloriam. Eſt itaque fortitudo velut excelſior cæteris, ſed nunquam incomitata virtus. Sed non hæc ſola præclara fortitudo eſt, ſed etiam illorum glorioſam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obſtruxerunt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate fortes, qui non comitatu & legionibus ſuccincti, communem cum multis victoriam, ſed nuda virtute animi ſingularem de perfidis retulerunt triumphum. Quàm inſuperabilis Daniel, qui circa latera ſua rugientes non expauit

Matth. 5. Veram patientiam nõ facit pœna, ſed cauſa.

Author veterum fortitudinis. Iſaiæ 40.

Verè fortes quales eſſe debeant.

Ad animi fortitudinem quid pertineat.

Fortitudinis partitio.

Alud eſt patientia, aliud duritia.

Hebr. 11.

Daniel. 6.

pàuit leones? Fremebant beſtiæ, & ille epulabatur.

Fortitudine maximè in animo ſitã eſſe.

74. CAPITE trigeſimoſexto: Non igitur in viribus corporis, & lacertis tantùmmodò fortitudinis gloria eſt, ſed magis in virtute animi. Neque in inferenda, ſed in depellenda iniuria lex virtutis eſt. Qui enim non repellit à ſocio iniuriam, ſi poteſt, tam eſt in vitio, quàm ille qui facit. Et paulò pòſt: Et reuera iure ea fortitudo vocatur, quando vnuſquiſque ſeipſum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduerſis perturbatur, non extollitur ſecundis, & quaſi vento quodam variarum rerum circunfertur mutatione. Quid autem excelſius & magnificentius, quàm exercere mentem, afficere carnem, & in ſeruitutem redigere, vt obediat imperio, conſilijs obtemperet, vt in adeundis laboribus impigrè exequatur propoſitum animi ac voluntatem? Hæc igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo ſpectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat, & quaſi ſuperflua deſpicienda magis, quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea quæ ſumma ſunt, omneſque res, in quibus honeſtas, & illud πρεπον cernitur, præclara animi intentione vſque ad effectum perſequatur. Quid enim tam præclarum, quàm vt ita animum tuum informes, vt neque diuitias, neque voluptates, neque honores, in maximis conſtituas, neque in his ſtudium omne conteras? Quod cùm ita affectus animo fueris, neceſsè eſt vt illud honeſtum ac decorum præponendum putes, illiqúe mentem ita intendas tuam, vt quicquid acciderit, quo frangi animi ſolent, aut patrimonij amiſſio, aut honoris imminutio, aut obtrectatio infidelium, quaſi ſuperior non ſentias. Deinde vtte ſalutis ipſius periculã pro iuſtitia ſuſcepta non moueant. Hæc vera fortitudo eſt, quam habet Chriſti athleta: qui niſi legitimè certauerit, non coronatur.

Seipſũ vincere, viri fortis eſt.

Duobus perficitur animi fortitudo.

Rerum labentium contemptus.

Periculorum deſpicientia.

2. Tim. 2.

Fortitudo ne ſit temeraria.

75. CAPITE trigeſimoſeptimo. Sed in omnibus quæ agimus, non ſolùm quid honeſtum, ſed etiam quid poſſibile ſit quæramus, ne fortè aggrediamur aliquid, quod non poſſimus exequi: vnde nos tempore perſecutionis de ciuitate in ciuitatem concedere, immò vt ipſius verbo vtar, fugere vult Dominus: ne temerè aliquis, dum martyrij deſiderat gloriam, offerat ſe periculis, quæ fortaſsè caro infirmior, aut remiſſior animus, ferre ac tolerare non queat.

Matth. 10.

76. CAPITE trigeſimooctauo: Nec rurſus propter ignauiam cedere quis ac deſerere fidem debet metu periculi. Qua gratia præparandus eſt animus, exercenda mens, ſtabilienda ad conſtantiam: vt nullis perturbari animus poſſit terroribus, nullis frangi moleſtijs, nullis ſuppliciis cedere. Quæ difficilè quidem ſuſtinentur: ſed quia omnia ſupplicia, grauiorum ſuppliciorum vincuntur formidine, ideò ſi conſilio firmes animum tuum, nec à ratione diſcedendum putes, & proponas diuini iudicij metum, perpetui ſupplicij tormenta, potes animi ſubire tolerantiam.

Media quibus animi conſtantia paratur.

Fortitudo aduerſus omnia vitia dimicare debet, & præcipuè contra auaritiam.

77. CAPITE trigeſimonono: Non eſt mediocris, nec diſcreta à cæteris animi fortitudo, quæ bellum cum virtutibus gerat, ſed quæ ſola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia cuſtodiat, & quæ inexpiabili prælio aduerſus omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduerſus voluptates, dura aduerſus illecebras, quibus aurem deferre neſciat, nec (vt dicitur) Aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat, tanquam labem quandam, quæ virtutem effeminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, quàm lucro vinci. Fortitudo igitur tam immanem peſtem repellat, & proterat, nec tententur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia virtus ſibi conſtat, vt fortiter omnia perſequatur vitia, tanquam virtutis venena: iracundiam velut quibuſdam propulſet armis, quæ tollit conſilium, & tanquam ægritudinem vincat. Gloriæ quoque caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatius appetita, ſemper autem vſurpata. Quid horum ſancto Iob, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepſit? Quomodo laborem ægritudinis, frigoris, famis pertulit? Quomodo deſpexit ſalutis periculum? Nunquid rapinis diuitiæ coaceruatæ, de quibus tanta inopibus affluebant? Nunquid auaritia, cenſus, aut voluptatis ſtudia cupiditateſque excitauit? Nunquid triũm regum iniuſta contentio, vel ſeruorum contumelia, in iram excuſſit? Nunquid gloria, ſicut Iudæum extulit, qui imprecabatur grauia ſibi, ſi vnquam vel non voluntariam celaſſet culpam, vel reueritus eſſet multitudinem plebis, quò minus annunciaret eam in conſpectu omnium? Neque enim conſentaneæ ſunt vitijs virtutes, ſed ſibi conſtant. Quis igitur tam fortis, quàm ſanctus Iob? Cui ſecundus adiudicari poteſt, qui parem vix reperit?

Fortitudo beati Iob.

Iob 1. & 2.

Iob 31.

78. CAPITE quadrageſimo & quadrageſimoprimo profert ex ſacris literis petita exempla fortitudinis bellicæ, & eius quæ in tolerandis rebus aduerſis cernitur.

1. B PSALMO quinquageſimoquinto, 2. VIGESIMOSEXTO, 3. VIGESIMOSECVNDO, 4. AD Romanos octauo, 5. AD Philippenſes quarto, vt in textu.

6. PRIMI Regum decimoſeptimo: Audita ſunt autem verba, quæ locutus eſt Dauid, & annunciata in conſpectu Saul. Ad quem cùm fuiſſet adductus, locutus eſt ei: Non concidat cor cuiuſquam in eo: ego ſeruus tuus vadam, & pugnabo aduerſus Philiſthæum. Et ait Saul ad Dauid: Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare aduerſus eum: quia puer es, hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua. Dixitqúe Dauid ad Saul: Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis: & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamqúe de ore eorum: & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamqúe eos. Nam & leonem, & vrſum interfeci ego ſeruus tuus: erit igitur & Philiſthæus hic incircunciſus, quaſi vnus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis eſt iſte Philiſthæus incircunciſus, qui auſus eſt maledicere exercitui Dei viuentis? Et ait Dauid: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrſi, ipſe me liberabit de manu Philiſthæi huius. Dixit autem Saul ad Dauid: Vade, & Dominus tecum ſit, &c.

7. SECVNDI Regum decimoquartò, ait mulier Thecuitis ad Dauid: Dicat ergò ancilla tua, vt fiat verbum domini mei regis ſicut ſacrificium. Sicut enim Angelus Domini, ſic eſt dominus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vnde & Dominus Deus tuus eſt tecum.

8. CAPITE decimoſexto: Venit ergò rex Dauid vſque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatqúe egrediens, & maledicebat, mittebatq; lapides contra Dauid,

& contra vniuersos seruos regis Dauid: omnis autem populus, & vniuersi bellatores à dextro, & à sinistro latere regis incedebant. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul: quoniam inuasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filij tui, & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Saruiæ, regi: Quare maledicit hic canis mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Et ait rex: Quid mihi & vobis est filij Saruiæ? dimittite eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit? Et ait rex Abisai, & vniuersis seruis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de vtero meo, quærit animam meam: quanto magis hic filius Iemini? dimittite eum vt maledicat iuxta præceptum Domini: si fortè respiciat Dominus afflictionem meam: & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque Dauid & socij eius per viam cum eo. Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersum eum, terramque spargens.

9. CAPITE decimoseptimo: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice. Et rursum intulit Chusai: Tu nosti patrem tuum, & viros, qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa raptis catulis in saltu fremat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

10. CAPITE vigesimotertio: Hæc nomina fortium Dauid. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. Post hunc, Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid quando exprobrauerunt Philisthijm, & congregati sunt illuc in prælium, &c.

11. PSALMO decimoseptimo: Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.

12. ET trigesimo, 13. ITEM quinquagesimonono, vt in textu.

14. ET centesimoseptimo: In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

15. AD Hebræos vndecimo: Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, Dauid, Samuel, & Prophetis: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos: alij autem distenti sunt non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem. Alij verò ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ.

16. DANIELIS tertio: Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi. Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare. Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream, quam erexisti, non adoramus.

17. PRIMI Machabæorum secundo: Et respondit Mathathias, & dixit magna voce: Et si omnes Gentes regi Antiocho obediunt, vt discedat vnusquisque à seruitute legis patrum suorum, & consentiat mandatis eius: ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. propitius sit nobis Deus: non est nobis vtile relinquere legem, & iustitias Dei: non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, vt eamus altera via, &c. Et appropinquauerunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filijs suis: Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus euersionis, & ira indignationis. Nunc ergò, ô filij, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum, & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis: & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Abraham nónne in tentatione inuentus est fidelis, & reputatum est ei ad iustitiam? Ioseph in tempore angustiæ suæ custodiuit mandatum, & factus est Dominus AEgypti. Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotij æterni. Iesus dum implet verbum, factus est dux in Israel. Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem. Dauid in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula. Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cælum. Ananias & Azarias & Misael credentes, liberati sunt de flamma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. Et ita cogitate per generationem, & generationem: quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur. Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria eius stercus, & vermis est: hodie extollitur, & cras non inuenietur: quia conuersus est in terram suam, & cogitatio eius perijt. Vos ergò filij confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa glorioli eritis.

18. SECVNDI Machabæorum septimo: Contigit autem septem fratres vnà cum matre sua apprehensos compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris, & taureis cruciatos. Vnus autem ex illis, qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori, magis quàm patrias Dei leges preuaricari. Iratus itaque rex iussit sartagines, & ollas æneas succendi, &c. *Ait mater adolescentiæ*: Peto, nate, vt adspicias ad cælum & terram, & ad omnia quæ in eis sunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus: ita fiet, vt non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, vt in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam. Cùm hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu verò, qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei, &c.

19. ACTORVM quarto: Videntes autem Petri constantiam, & Ioannis, comperto quòd homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Iesu fuerant: hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Et vocantes eos, denunciauerunt ne omninò loquerentur, neque docerent in nomi-

nomine Iesu. Petrus verò, & Ioannes respondentes, dixerunt ad eos: Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quàm Deum, iudicate: non enim possumus quæ vidimus & audiuimus non loqui.

20. CAPITE quinto: Et cùm adduxissent illos, statuerunt in concilio: Et interrogauit eos princeps sacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto: & ecce replestis Ierusalem doctrina vestra: & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus, & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus, &c. Et conuocantes Apostolos, cæsis denunciauerunt ne omnino loquerentur in nomine Iesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.

21. APOCALYPSIS secundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Et angelo Smyrnę ecclesię scribe: Hæc dicit primus, & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit: Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed diues es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Iudęos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesijs: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Et qui vicerit, & custodierit vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

22. ET capite tertio: Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen eius de Libro vitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & coram angelis eius. Ecce venio citò: tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius.

1. C BERNARDVS libro secundo de consideratione, capite decimo: Tene medium, si non vis perdere modum. Locus medius tutus est. Medium, sedes modi: & modus, virtus. Omnem extrà modum habitationem, sapiens exilium reputat. Propterea non est illi habitare in longo, quòd vltra modum sit: sed nec in lato quidem, quòd extra sit: porrò nec in alto, vel imo, quòd alterum supra, alterum infra sit. Denique & longitudo exterminium habere solet, & dilatatio scissuram, & altitudo ruinam, & profundum absorptionem. Dico hæc planius, ne me putes ea loqui quæ Apostolus comprehendere hortatur cum omnibus sanctis, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum: quod alterius erit & disputationis, & temporis. Nunc autem longum dico, cùm sibi homo longiorem promittit vitam. Latum, cùm in superfluas animus distenditur curas. Altum, cùm de se plus præsumit. Profundum, cùm se plus deijcit. Qui ergò longa sibi metitur tempora, nónne verè ingreditur iter exterminij, trantiens vitæ terminos productiori solicitudine? Inde est quòd homines in præsentia sese exules per oblitionem, in alia per inanem solicitudinem migrant secula, non profutura, immò nec futura. Similiter animus distentus in multa, multis lacereturcuris necesse est. Nempe immoderata extentio extenuationem, & extenuatio nimia scissionem facit. Iam verò alta præsumptio, quid nisi ruinosa præcipitatio est? Legisti nanque: Ante ruinam exaltatur cor. Quid è regione nimiæ pusillanimitatis deiectio, nisi desperata quædam absorptio est? In hanc fortis non deijcietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Modestus moderabitur curas, temperabit à superfluis, non deerit necessarijs. Porrò iustus altiora se non præsumet, sed loquetur cum iusto: Si iustus fuero, non leuabo caput. Tu ergò in hac consideratione tuâ cautè ambules, & tota æquitate verseris: vt nec plus vero tibi tribuas, nec plus iusto parcas.

Mediocritas tenenda.

Ephes. 3.

2. PROVERBIORVM quarto, vt in textu.

Proverb. 16.

Qui fortis, prudès, temperans & iustus est, medium facilè tenet. Iob 16.

DE DONIS ET FRVCTIBVS SPIRITVS SANCTI.

I.

Quot sunt dona Spiritus sancti?

EA septem apud Isaiam[a] Prophetam & ecclesiæ Patres inueniũtur: Spiritus Sapientiæ, Intellectus, Consilij, Fortitudinis, Scientiæ, Pietatis, ac demum Spiritus Timoris Domini.

B Quæ quidem dona, vel Spiritus in Christo Iesu Domino nostro[b] perfectius, quàm in vllo alio, reperiuntur. Is enim plenus[c] est gratiæ & veritatis: *In illo*

a Isaiæ 11. a & ibidem Hier. Ambros. lib. 1. de Spiritu sancto, cap. 10. Augustin. serm. 209. de tempor. c. 4 & 17. de sanctis, c. 2. Item lib. 1. de serm. Domini in monte, cap. 3. & 4. & lib. 2. de doctrin. Christ. c. 7. Gregor. homil. 19. in Ezech. & lib. 1. moral. c. 28. & lib. 35. c. 7. Bernard. in sermon. de don. Spir. sancti.
b Orig. homil. 3. in Isa. & homil. 6. in Numeros.
c Ioan. 1. b

d Coloſſ. 2. b *inhabitat omnis plenitudo diuinitatis d corporaliter. De plenitu-*
e Ioan. 1. b *dine e eius nos omnes accepimus:* f qui & de Spiritu ſancto ſuo
f 1. Ioan. 4. c dedit nobis. g *Si quis autem Spiritum Chriſti non habet: hic non*
g Rom. 8. b *eſt eius*, ſi Apoſtolo credimus.

TESTIMONIA.

1. ISAIAE vndecimo: Et egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini: ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini.

Spiritus timoris Domini cur eſt impleuiſſe dicatur.

2. HIERONYMVS in caput vndecimum Iſaiæ prophetę: Super hunc florem, (Chriſtum) qui de trunco & radice Ieſſe per Mariam virginem repentè conſurget, requieſcet Spiritus Domini; quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem diuinitatis habitare corporaliter: nequaquam per partes, vt in cæteris ſanctis, ſed iuxta euangelium eorum, quod Hebræo ſermone conſcriptum legunt Nazaræi: Deſcendet ſuper eum omnis fons Spiritus ſancti. Dominus autem ſpiritus eſt: & vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. In eodem Matthæi volumine legimus illud, quod in conſequentibus ſcribitur: Ecce puer meus quem elegi: electus meus, in quo complacuit anima mea: ponam ſpiritum meum ſuper illum: iudicium gentibus proferet: ad Saluatoris referri intelligentiam, in quo requieuit ſpiritus Domini, id eſt, æterna habitatione permanſit: non vt auolaret, & rurſum ad eum deſcenderet: ſed iuxta Ioannis Baptiſtæ teſtimonium, iugiter permaneret, qui ait: Vidi ſpiritum deſcendentem quaſi columbam de cælo, & manentem in eo, & ego neſciebam illum: ſed qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem in eo, ipſe eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Porrò in euangelio, cuius ſupra fecimus mentionem, hæc ſcripta reperimus: Factum eſt autem cùm aſcendiſſet Dominus de aquâ, deſcendit fons omnis Spiritus ſancti: & requieuit ſuper eum, & dixit illi: Fili mi, in omnibus prophetis expectabam te, vt venires, & requieſcerem in te. Tu es enim requies mea: tu es filius meus primogenitus, qui regnas in ſempiternum. Qui ſpiritus Domini appellatur, & ſpiritus ſapientiæ: Omnia enim per ipſum facta ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. Et in pſalmis canitur: Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, omnia in ſapientia feciſti. Et Apoſtolus ſcribit: Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia. Et in Prouerbijs legitur: Deus in ſapientia ſua fundauit terram, & parauit cælos in prudentia. Et quomodo idem ſermo Dei vocatur lux, & vita, & reſurrectio; ſic ſpiritus ſapientiæ, & intellectus, conſilij, & fortitudinis, & ſcientiæ, & pietatis, & timoris Domini nuncupatur: non quòd diuerſus ſit iuxta differentias nominum, ſed vnus atque idem cunctarum virtutum fons ſit atque principium. Abſque Chriſto igitur nec ſapiens quis eſſe poteſt, nec intelligens, nec conſiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei. Et hoc notandum, quòd ſpiritus Domini ſapientię, & intellectus, conſilij, & fortitudinis, & ſcientiæ, & pietatis, & timoris Domini id eſt, ſeptenarius numerus, qui ſeptem oculi in vno lapide dicuntur in Zacharia; requieſcat ſuper virgam & florem, qui de Ieſſe, ac per hoc Dauid ſtirpe ſurrexit: Specialiter autem ſpiritus timoris Domini impleuerit eum, propter eos, qui timore Domini indigent; quia paruuli ſunt, quem foras mittit perfecta dilectio. Qui enim timet, pœnam habet, & non eſt perfectus. Vnde & Apoſtolus loquitur ad credentes: Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterùm in timore; ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus, abba pater. Et in Malachia legimus: Si pater ego ſum, vbi eſt gloria mea? & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? de quo cantatur in pſalmo: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos.

Coloſſ. 2. Spiritus ſanctus aliter in Chriſto, quàm in cæteris ſanctis habitat. 2. Cor. 3. Matth. 12. Ioan. 1. Spiritus ſapientiæ Ioan. 1. Pſalm. 103. 1. Cor. 1. Prouerb. 3. Vnus idemque ſpiritus eſt ſpiritus ſapientiæ, intellectus &c. Sine Chriſto nemo ſapiens, intelligens &c. Zachar. 3. 1. Ioan. 4. Rom. 8. Malach. 1. Pſalm. 33.

3. AMBROSIVS libro primo de Spiritu ſancto, capite vigeſimo: Diſcant non ſolùm aquam, ſed etiam flumen dictum, Spiritum ſanctum, ſecundùm quod lectum eſt: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu ſancto, quem acceperi erant, qui crediturі erant in eo. Ergò flumen eſt Spiritus ſanctus, & flumen maximum, quod ſecundùm Hebræos de Ieſu fluxit in terris, vt ore Iſaiæ ſæpè accepimus prophetatum. Magnum hoc flumen quod fluit ſemper, & nunquam deficit. Nec ſolùm flumen, ſed etiam profuſi impetus, & magnitudinis redundantis, ſicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Neque enim ciuitas Dei illa Ieruſalem meatu alicuius fluuij terreſtris abluitur, ſed ille ex vitæ fonte procedens Spiritus ſanctus, cuius nos breui ſatiamur hauſtu, in illis cęleſtibus thronis, dominationibus, & poteſtatibus, angelis & archangelis redundantius videtur effluere, pleno ſeptem virtutum ſpiritalium feruens meatu. Si enim fluuius riparum editis ſuperfuſus exundat, quanto magis Spiritus omnem ſupereminens creaturam, cùm reliqua tanquam inferiora noſtræ mentis arua perſtringat, cæleſtem illam creaturarum naturam, effuſiore quadam ſanctificationis vbertate lætificat? Nec moueat quod vel hîc dixit, flumina: vel alibi, ſeptem ſpiritus: his enim ſanctificationibus ſeptem ſpiritalium (ſicut Iſaias dixit) ſignificatur plenitudo virtutum, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pietatis, ſpiritus timoris Dei. Vnum ergò flumen, ſed multi ſpiritalium donorum meatus.

Spiritus ſanctus fluminі comparatur. Pſalm. 45. Iſaiæ 11. Septem ſpiritalіũ virtutum plenitudo. Multi ſpiritalium donorũ meatus in vno flumine. Ioan. 6. Matth. 15. Iſaiæ 11.

4. AVGVSTINVS ſermone ducenteſimo nono de tempore, capite quarto: Ibi quinque panes fuerunt, hoc eſt, quinque libri Moyſi. Hic verò ſeptem panes, qui ſunt ſeptiformis ſpiritus dona, ſicut ait ſanctus Iſaias propheta: Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini. Ibi duodecim cophini pleni Spiritu ſancto: hîc ſeptem Eccleſię, ſiue ſeptem candelabra aurea. Ibi duo piſces, qui ſunt duo teſtamenta, ſiue vnus liber omnium prophetarum, vel ſancti Ioannis prædicatio: hîc indefinitus numerus ponitur, quæ ſunt dona gratiarum, ſicut ait Apoſtolus, Alij per Spiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, alij prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum; omnia

1. Cor. 12.

trinis verò hæc operatur vnus atque idem Spiritus. Ibi super fœnum recumbunt, & hîc super terram. Vtrinque vna conuersatio, vna gratia, vna virtus, vna Deitas. Ibi super fœnum discumbunt, hoc est, mortificata opera carnis: quia omnis caro fœnum, ait Propheta. Hîc super terram discumbunt, id est, opera terrena concalcant. Ibi quinque millia refecti, qui numerus pertinet ad Iudæos. Nam post ascensionem Domini loquente sancto Petro, quinque millia sunt baptizati. Hîc autem quatuor millia, hoc est, de tota terra omnes gentes à quatuor cardinibus cæli, de septiformis sancti Spiritus gratia esse repletas in vitam æternam. Et ideò, dilectissimi, nos qui non per legem, sed per fidem credimus in Domino nostro Iesu Christo, qui non ex operibus, sed ipsa gratia sumus redempti, qui non ex quinque panibus, id est, ex quinque libris Moysi, sed ex septiformi gratia Spiritus sancti sumus repleti, sicut beatus Isaias prophetauerat, dicens: Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit illum spiritus timoris Domini. In hac ergò septiformi Spiritus sancti gratia maneamus, in qua vocati sumus, repleti dono Spiritus sancti.

Ioan 40.

Act. 4.

Septiformis Spiritus sancti gratia.

Isaiæ 11.

5. Et sermone decimoseptimo de sanctis, qui est primus de annunciatione Dominica, capite secundo: Isaias propheta, cùm septem illa notissima dona spiritalia commendaret, incipiens à sapientia, peruenit ad timorem Dei, tanquam de sublimi descendens ad nos, vt nos doceret ascendere. Inde ergò cœpit, quò volumus peruenire: & illuc peruenit, vnde debemus incipere. Requiescet in eo, inquit, spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Sicut ergò ille non deficiendo, sed docendo à sapientia vsque ad timorem descendit; sic nos non superbiendo, sed proficiendo à timore, vsque ad sapientiam oportet ascendere. Initium enim sapientiæ timor Domini. Ipsa est enim illa conuallis ploprationis, de qua Psalmus dicit: Ascensiones in corde eius disposuit in conualle ploprationis. Per conuallem quippe humilitas significatur. Quis est autem humilis, nisi timens Deum? & eo timore conterens cor in lachrymis confessionis & pœnitentiæ; quia cor contritum & humiliatum Deus non spernit. Ergò ille cùm præposuisset sapientiam, lumen scilicet mentis indeficiens, adiunxit intellectum; tanquam quærentibus, vnde ad sapientiam veniretur, responderet, ab intellectu: vnde ad intellectum, à consilio: vnde ad consilium, à fortitudine: vnde ad fortitudinem, à scientia: vnde ad scientiam, à pietate: vnde ad pietatem, à timore. Ergò ad sapientiam à timore, quia initium sapientiæ timor Domini.

Ordo inter septē dona Spiritus sancti.

Isaiæ 11.

Eccli 1.

Psalm. 83.

6. Idem libro primo de sermone Domini in monte, capite tertio, comparans beatitudines cum donis Spiritus sancti: Septem sunt, inquit, quæ perficiunt: nam octaua clarificat, & quod perfectum est, demonstrat, vt per hos gradus perficiantur & cæteri, tanquam à capite rursum exordiens. Et capite quarto: Videtur ergò mihi etiam septiformis operatio Spiritus sancti, de qua Isaias loquitur, his gradibus sententijsque congruere. Sed interest ordinis. Nam ibi enumeratio ab excellentioribus cœpit, hîc verò ab inferioribus. Ibi nanque incipit à sapientia Dei, & definit ad timorem Dei; sed initium sapientiæ timor Domini est. Quapropter si gradatim tanquam ascendentes numeremus, primus ibi est timor Dei, secunda pietas, tertia scientia, quarta fortitudo, quintum consilium, sextus intellectus, septima sapientia. Timor Dei congruit humilibus, de quibus hîc dicitur; Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: id est, non inflati, non superbi, de quibus Apostolus dicit; Noli altum sapere, sed time: id est, noli extolli. Pietas congruit mitibus. Qui enim piè quærit, honorat sanctam scripturam, & non reprehendit quod nondum intelligit, & propterea non resistit, quod est mitem esse. Vnde hîc dicitur; Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram. Scientia congruit lugentibus, qui iam cognouerunt in scripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquam bona & vtilia ignorantes appetierunt, de quibus hîc dicitur, Beati qui lugent nunc. Fortitudo congruit esurientibus & sitientibus. Laborant enim desiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes. De quibus hîc dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Consilium congruit misericordibus: hoc enim vnum remedium est de tantis malis euadendi, vt dimittamus, sicut nobis dimitti volumus: & adiuuemus, in quo possumus alios, sicut & nos, in quo non possumus, cupimus adiuuari. De quibus hîc dicitur: Beati misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus: & reliqua. Intellectus congruit mundis corde, tanquam purgato oculo, quo cerni possit quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. De quibus hîc dicitur, Beati mundicordes: & reliqua. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata sunt omnia, nullusque motus aduersus rationem rebellis est, sed cuncta obtemperant spiritui hominis, cùm & ipse obtemperet Deo, de quibus hîc dicitur: Beati pacifici: vnum autem præmium, quod est regnum cælorum, pro his gradibus variè nominatum est. In primo, sicut oportebat, positum est regnum cælorum, quod est perfectę summæque sapientiæ animæ rationalis. Sic itaque dictum est, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: tanquam diceretur, Initium sapientiæ timor Domini.

Pauperibus timor respondet.

Rom. 11. Mitibus pietas.

Lugentibus congruit scientia.

Esurientibus fortitudo.

Misericordibus consilium.

Mundis cordē intellectus. Isaiæ 64. 1. Cor. 2.

Pacificis sapientia.

Eccli 1.

7. Libro secundo de doctrina Christiana, capite septimo: Ante omnia igitur opus est Dei timore conuerti ad cognoscendam eius voluntatem, quid nobis appetendum fugiendumque præcipiat. Timor autem iste cogitationem de nostra mortalitate, & de futura morte necesse est incutiat, & quasi clauatis carnibus omnes superbiæ motus ligno crucis affigat. Deinde opus est mitescere pietate, neque contradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ, si aliqua vitia nostra percutit, siue non intellectæ, quasi nos melius sapere meliusque præcipere possimus: sed cogitare potius & credere, id esse melius & verius, quod ibi scriptum est, etiam si lateat, quàm id quod nos per nosmetipsos sapere possumus. Post istos duos gradus timoris atque pietatis, ad tertium venitur scientiæ gradum, de quo nunc agere stamus. Nam in eo se exercet omnis diuinarum scripturarum studiosus, nihil aliud in eis inuenturus, quàm diligendum esse Deum propter Deum, & proximum propter Deum: & illum quidem ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente diligere; proximum verò tanquam seipsum, id est, vt tota dilectio proximi, sicut etiam nostri, referatur in Deum. Necesse est ergò, vt primò se quisque in scripturis inueniat amo-

Timor inprimis necessarius.

Tum pietas.

Deinde scientia succedit.

Summa diuinarum literarum. Matth. 22. Lucæ 10.

amore huius seculi, hoc est, temporalium rerum implicatum, longè seiunctum esse à tanto amore Dei, & tanto amore proximi, quantum scriptura ipsa præscribit. Tum verò ille timor quo cogitat de iudicio Dei, & illa pietas qua non potest nisi credere & cedere anthoritati sanctorum librorum, cogit eum seipsum lugere. Nam ista scientia, bonæ spei hominem se non iactantem, sed lamentantem facit. Quo affectu impetrat sedulis precibus consolationem diuini adiutorij, ne desperatione trangatur, & esse incipit in quarto gradu, hoc est, fortitudinis, quo esuritur & sititur iustitia. Hoc enim affectu ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntium sese extrahit, & inde se auertens, conuertit ad dilectionem æternorum, incommutabilem scilicet vnitatem, eandemque trinitatem. Quam vbi adspexerit quantum potest, in longinqua radiantem, suique adspectus infirmitate sustinere se illam lucem non posse persenserit, in quinto gradu, hoc est, in consilio misericordiæ purgat animam tumultuantem quodammodo, atque obstrepentem sibi de appetitu inferiorum conceptis sordibus. Hinc verò se in dilectione proximi gnauiter exercet, in eaque perficitur, & spe iam plenus, atque integer viribus cùm peruenerit vsque ad inimici dilectionem, ascendit in sextum gradum, vbi iam ipsum oculum purgat, quo videri Deus potest, quantum potest ab ijs, qui huic seculo moriuntur quantum possunt. Nam intantum vident, inquantum moriuntur huic seculo. Inquantum autem huic viuunt, non vident. Et ideò quanuis iam certior, & non solùm tolerabilior, sed etiam iucundior species lucis illius incipiat apparere, in enigmate tamen adhuc, & per speculum videri dicitur, quia magis per fidem, quàm per speciem ambulatur, cùm in hac vita peregrinamur, quanuis conuersationem habeamus in cælis. In hoc autem gradu ita purgat oculum cordis, vt veritati ne ipsum quidem præferat, aut conferat proximum: ergò nec seipsum, quia nec illum quem diligit sicut seipsum. Erit ergò iste sanctus tam simplici corde atque mundato, vt neque hominibus placendi studio detorqueatur à vero, nec respectu deuitandorum quorumlibet incommodorum suorum, quæ aduersantur huic vitæ. Talis filius ascendit ad sapientiam, quæ vltima & septima est, qua pacatus tranquillusque perfruitur. Initium enim sapientiæ timor Domini. Ab illo enim vsque ad ipsam per hos gradus tenditur & peruenitur.

Isaiæ 11.

Scientia rerum diuinarum lamentantem facit.

Fortitudo.

Consilium.

Intellectus.

1. Cor. 13.

2. Cor. 5.

Philip. 3.

8. GREGORIVS Magnus homilia decimanona in Ezechielem: Septem gradibus ad portam ascenditur, quia per sancti Spiritus septiformem gratiam aditus nobis regni cælestis aperitur. Quam septiformem gratiam Isaias in ipso nostro capite, vel in eius corpore quod sumus, enumerans dicit: Requiescet super eum spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Quos gradus de cælestibus loquens, descendendo magis, quàm ascendendo numerauit: videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cùm scriptum sit Initium sapientiæ timor Domini: constat procul dubiò, quia à timore ad sapientiam ascenditur: non autem à sapientia ad timorem redditur, quia nimirum perfectam habet sapientia charitatem. Et scriptum est: Perfecta charitas foras mittit timorem. Propheta ergò, quia de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis à sapientia, & descendit ad timorem. Sed nos, qui à terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo enumeramus, vt à timore ad sapientiam peruenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini: secundus, pietas: tertius, scientia: quartus, fortitudo: quintus, consilium: sextus, intellectus: septimus, sapientia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationibus dissimulat; huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non sublenatur ad pietatem. Sed sæpè pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortasse pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata etenim quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ verbere sunt corrigenda. Sed inordinata pietas, cùm temporaliter parcit, ad æternum supplicium pertrahit. Vt ergò vera, & ordinata sit pietas, ad gradum est altum sublenanda, id est, ad scientiam, vt sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex pietate dimittat. Sed quid si sciat quid agere quis debeat, virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergò nostra crescat ad fortitudinem: vt cùm videt quid agendum sit, hoc agere permentis fortitudinem possit, ne timore trepider, & pauore collapsa, non valeat bona defendere, quæ sentit. Sed sæpè fortitudo, si improuida fuerit, & minus circa vitia circunspecta, ipsa sui præsumptione in casum ruit. Ascendat ergò ad consilium, vt prouidendo præmuniat omne quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem grauat, quomodo potest bonum solidare, quod adiuuat? Itaque à consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno acumine vigilet, & moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergò ascendamus ad sapientiam: vt hoc quod acutè intellectus inuenit, sapientia maturè disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium intellectu proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ peruenimus: septem gradibus ad portam ascendimus, per quam nobis aditus vitæ spiritalis aperitur.

Per septiformẽ Spiritus gratiã aditus regni cælestis aperitur.

Isaiæ 11.

Prouerb. 9

1. Ioan. 4.

Gradus septem per quos ascenditur.

Timori iungenda est pietas.

Deinde scientia.

Fortitudo.

Consilium.

Intellectus.

Sapientia.

Conclusio.

9. ITEM libro primo Moralium, capite vigesimooctauo: Nati sunt Iob septem filij, & tres filiæ. Septem quippe filij nobis nascuntur, cùm per conceptionem bonæ cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc nanque internam prolem Propheta dinumerat, cùm spiritus mentem fœcundat, dicens: Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Cùm ergò per aduentum Spiritus sancti, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas ac timor Domini in animo vnicuique nostrûm gignitur: quasi mansura posteritas in mente propagatur, quæ supernæ nostræ nobilitatis genus, eo ad vitam longius seruat, quo amori æternitatis sociat. Sed habent in nobis septem filij, tres procul dubiò sorores suas, quia quicquid virile hi virtutum sensus faciunt, spei, fidei, charitatique coniungunt. Neque enim ad denarij perfectionem septem filij perueniunt: nisi in fide, spe, & charitate fuerit omne quod agunt.

Iob 1.

10. ITEM libro trigesimoquinto Moralium, capi-

Septenarij numeri mysterium.

capite septimo: Septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. Vndè Ioannes in Apocalypsi septem Ecclesijs scribit, sed per eas quid aliud, quàm vniuersalem Ecclesiam intelligi voluit? Quæ nimirùm vniuersalis Ecclesia, vt plena septiformis gratiæ spiritu signaretur, Elisæus super puerum mortuum septies oscitâsse describitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septies oscitat: quia ei dona spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sæpè septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas figuratur, veniant ad beatum Iob amici illius, & iussum diuinitùs offerant holocaustum. Sed vigilanter omninò septenarij numeri arcana custodiant, vt videlicet hi, qui extra sunt positi, priùs se vniuersitati sanctæ Ecclesiæ misceãt, & tunc demùm veniam de reatu pristinæ elationis exquirant, pro culpa sua septem sacrificia offerant, quia reatus sui ablutionem non accipiunt, nisi gratiæ septiformis spiritu vniuersali paci, à qua exciſi fuerant, aggregentur.

4. Reg. 4.

Iob 42.

Primum donum Spiritus sancti.

11. BERNARDVS in sermone seu tractatu de donis Spiritus sancti, capite primo: Prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem odit iniquitatem, iuxta illud Psalmistæ: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum. Et alio loco: Omnem viam iniquitatis odio habui. Scriptum nanque est: Timor Domini odit malum. Et iterùm: Time Deum, & recede à malo. Et de Iob dicitur: Vir timens Deum, & recedens à malo. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare vel manare potest. Sicut enim securitas, vel desidia causa est, & mater omnium delictorum, sic timor Domini radix est, & custos omnium bonorum. Vndè scriptum est: Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subuertetur domus tua. Omne nanque virtutum ædificium illicò vergit in præcipitium, si huius gratiæ à miserit præsidium. Vndè Salomon ait: In timore Domini esto quotidiè, quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. Hinc & Apostolus: Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Et quid plura? Connexa sunt timor & religio, nec manere potest alterum absque altero. Vndè Cornelius vir religiosus ac timens Deum, & Simeon iustus & timoratus. Vndè Salomon: Deum, inquit, time, & mandata eius obserua. Hunc verò sic habere debemus, quomodò se asseruit habuisse Iob beatissimus. Semper quasi tumentes super se fluctus Deum timuit. Per hunc timorem Dei vniuersa deserimus, mundo abrenunciamus, nosmet ipsos, sicut Dominus ait, abnegamus nobis: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Iste ergò diuinus timor, qui eum quem perfectè imbuit, paupertati subijcit, & à malo diuidit, ita est primus in ordine gratiarum, sicut paupertas in serie beatitudinum. de qua Dominus in cæterarũ fundamento virtutum eam ponens, ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Pſal. 118.

Prouerb. 8.

Prouerb. 3.

Iob 1.

Timor Domini quàm necessarius.

Eccli 27.

Prouerb. 23.

Philip. 2.

Actor. 10.

Luc. 2.

Eccles. 12.

Iob 31.

Matth. 16. Lucæ 9.

Congruit primum donum primæ beatitudini.

Matth. 5.

Et capite secundo: Secundum charisma est spiritus pietatis, illi secundæ, quæ in euangelio ponitur, beatitudini simile, de qua Dominus sic ait: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. De talibus Dominus in Isaia ait: Spiritus Domini super me, ad annunciandum mansuetis misit me. Moyses quoque mitissimus erat super omnes homines qui morabantur in terrâ. De talibus Iob dicit: Dominus ponit humiles in sublime: & mœrentes erigit sospitate.

Secundum donum secundæ.

Matth. 5.

Isaiæ 61.

Num. 12.

Iob 5.

Vndè illud de Domino dicitur: Humiles spiritu saluabit. Econtrà de superbis dicitur: Dominus superbis resistit. Ante ruinã exaltatur cor. Superbia de supernis ad ima præcipitat, humilitas de imis ad superna eleuat. Angelus enim in cælo superbiens, ad tartara corruit homo in terra se humilians, ad cælos ascendit. Tanto verò quisque debet esse humilior, quanto est sublimior. Vndè scriptum est: Quanto magnus es, humiliare in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Hinc ipse Dominus ad discipulos ait: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus. Item cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Item ipse dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Sine hac humilitatis virtute reliquæ virtutes nequeunt prodesse. Vndè beatus Gregorius ait: Qui virtutes sine humilitate cõgregat, est quasi qui in ventum puluerem portat. Sicut enim puluis venti validi flatu dispergitur, sic omne bonum sine humilitate inanis vento gloriæ rapitur. Multo etiam melius est, peccatorem esse humilem, quàm iustum arrogantem. Quod à Domino euidenter ostenditur, vbi publicanus & pharisæus in exemplum adducuntur, sicut quidam sapiens ait: Melior est in malis factis humilis confessio, quàm in bonis factis superba gloriatio.

Pſal. 33.

Iacob. 4.

Prouerb. 16.

Eccli 3.

Matth. 20. Luc. 17.

Matth. 11.

Homil. 7. in euangelia.

Luc. 18.

Secundum donum beatitudini congruens.

CAPVT tertium: Tertium donum est spiritus scientiæ, de quo Salomon ait: Qui addit scientiam, addit & dolorem. Vera nanque scientia est, scire nos mortales, & caducos, & fragiles esse, & in hoc exilio, & in hoc gastulo, & in hac peregrinatione, in hac valle lachrymarum dolendum & lugendum esse. Vndè dicitur in tertia beatitudine, huic tertio dono congruenti: Beati qui lugent, quoniam ipsi cõsolabuntur. Item: Væ vobis qui nunc ridetis, quia plorabitis. Hinc Salomon ait: Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat.

Eccles. 1.

Matth. 5.

Luc. 6.

Prouerb. 14.

Donum fortitudinis est 4. beatitudine.

CAPVT quartum: Quarta gratia est spiritus fortitudinis, quartæ in euangelio beatitudini similis, de qua dicitur: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabũtur. Qui enim iustitiam esurit & sitit, contra quælibet aduersa fortis, insuperabilis, & imperterritus existit. Vndè Salomon ait: Iustus vt leo confidit, & absque terrore erit. Item: Non contristabitur iustus quicquid ei acciderit. Hoc spiritu erant præditi omnes, de quibus loquitur Apostolus: Sancti ludibria & verbera experti, insuper & vincula, & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ. Hæc & Apostolus ipse, qui ait: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? &c. Iste spiritus omnem alienam malitiam sustinet, & aduersus hostiles insidias instruit & munit. Vndè sponsus in sponsæ præconio ait: Pulchra es amica mea, suauis & decora sicut Ierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata.

Matth. 5.

Hebr. 11.

Rom. 8.

Cant. 6.

Donum consilij est quinta.

CAPVT quintum: Quintum donum est consilij spiritus, qui alijs facit compati & misereri, illi competens, de qua dicitur, quintæ beatitudini: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hinc & Salomon ait: Qui pronus est ad misericordiam benedicetur. Hanc principaliter tripartim exercemus, vel quando ea, quæ in euangelio leguntur, opera implemus, vel quando delinquentes corrigere, & ad bonum reducere studemus,

Matth. 5.

Prouerb. 12.

Matth. 25. Ephes. 4. Colos. 3. 1. Tim. 5.

demus, vel quando iniurias nobis illatas facilè indulgemus. Iste secundus clementiæ modus, siue consilij spiritus, Deum fecit semetipsum eximanire, formam serui accipere, scilicet vt sic posset ouem errantem corrigere, & ad proprium ouile reducere. Vndè Apostolus ait: Philip. 2. Semetipsum dedit pro peccatis nostris, vt nos eriperet de præsenti seculo nequam. Huic consulendi modo sic oportet insistere, vt iniungitur ab Apostolo monente: Galat. 1. Insta opportunè, importunè. Est & alius consulendi modus, scilicet discretionis virtus, qua veras à palliatis, atque simulatis virtutibus discernimus, qua etiam ipsum satanam hypocrisis authorem dignoscimus. Ipse enim satanas (vt ait Apostolus) 2. Tim. 4. transfigurat se in angelum lucis: & iuxta beati 2. Cor. 11. Cypriani dictum, ministros iniustitiæ subornat, nocteni asserentes pro die, interitum pro salute. Ista quidem cæterarum virtutum magistra ac domina, omnes alias proindè temperat, ac superne gubernat, & ne vltrà vel citrà euagentur licenter, imperialiter ac discretè conseruat. Vndè Boethius: Virtutes medium tenet. Si vel vltrà, vel infrà quàm oportuerit fiat, à virtute disceditur. Lib. de vnitate Eccles.

Donum intellectus cum 6. Matth. 5.

CAPVT sextum: Sexta gratia est spiritus intelligentiæ, illi sextæ beatitudini congruus: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nisi enim mentis intuitus diligenter purificatus fuerit, mystica, ac diuina liquidè intelligere nequit. Nam scriptum est: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Vndè Sapien. 1. Salomon: Abominatio Domini, cogitationes malæ. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Prouer. 15. Qui ergò vult sincerum ac lucidum intellectum habere, prauarum cogitationum phantasias ac nebulas studeat effugare, & omni diligentia & cautela cor seruare. Vndè Salomon: Prouer. 4. Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit.

Donum sapientiæ cum 7. beatitudine congruens. Psal. 13 Psal. 45. Psal. 33.

CAPVT septimum: Septimum donum est spiritus sapientiæ quidam internus sapor, ac suauissimus gustus. Vndè Psalmista: Gustate & videte quoniam suauis est Dominus. Et item: Vacate & videte. Et iterùm: Accedite ad eum, & illuminamini. Hoc diuinæ sapientiæ interno gustu superna prælibamus, videlicet contemplantes quàm amœnum sit angelicis cœtibus interesse, vbi nil poterit quod displiceat esse, nil quod placeat abesse. Ista septima gratia illi veræ beatitudini congruit, de qua ait Dominus: Matth. 5. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Qui enim mentem pacificam, & serenam habent, de supernis dulcius sapiunt, & subtilius vident. Nam quisquis patientior, eo probatur esse sapientior. Vndè Salomon: Prouer. 19. Doctrina viri per patientiam dignoscitur. De talibus alibi dicitur: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Hæ septem gratiæ sunt septem mulieres virum vnũ apprehendentes, septem spiritus super florem requiescentes, septem in candelabro lucernæ fulgentes, septem in lapide oculi, septem spiritus ante throuum Dei. Psal. 118. Septem donorum figura. Isa. 4. 11. Exod. 23. 27. Apocal. 1.

S. BEDA homilia tertia in Isaiam: Septem mulieres patiuntur opprobrium, & circumeunt quærentes cum recipere, qui possit auferre opprobrium earum. Septem mulieres vna sunt. Spiritus enim Dei sunt. Et ista vna, septem sunt. Spiritus enim Dei est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Ista sapientia patitur opprobrium à multis sapientijs insurgentibus in se. Iste verus intellectus sustinet opprobrium ab intellectibus falsis. Istud magnum consilium opprobratur à multis consilijs non bonis. Ista virtus maledicitur à quadam, quæ cùm non sit virtus, repromittit se esse virtutem. Ista scientia patitur opprobrium à quadam falsi nominis scientia, nomen suum surripiente. Ista pietas exprobratur ab ea, quæ cùm se dicat esse pietatem, impietas est, & impios instruit. Iste timor patitur opprobrium ab eo, qui putatur esse timor. Multi enim pollicentur diuinum metum, sed non cum scientia metuunt. Exijt virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascender, & requiescent super eum septem mulieres spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus requiescet super eum. Spiritus enim sapientiæ non requieuit in Moyse, spiritus sapientiæ non requieuit in Iesu Naue, spiritus sapientiæ non requieuit in singulis prophetarum, in Isaia, in Ieremia. Nec verò quasi blasphemantem me lapidetis, dum velim glorificare Dominum meum Iesum Christum: sed sustinentes considerate quod dicitur, & videbitis quia in nullo eorum requieuerit spiritus, non quòd ad nullum eorum venerit, sed quòd in nullo requieuerit. Venit super Moysen, & non credidit Moyses post spiritum sapientiæ qui venit ad eum. Audite enim, ait, contumaces. Nunquid ex petra ista educam vobis aquam? Venit super omnes iustos, venit & super Isaiam, sed quid ait? Immunda labia habens; & in medio populi immunda labia habentis ego habito. Venit spiritus sapientiæ post illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, sed non requieuit. Ministro quidem eo vsus est, non autem requieuit. Tribulatur ad quemcunque venerit hominem. Peccat enim omnis homo, nec est iustus super terram qui faciat bonum, & non peccet. Nemo mundus à sordibus, neque si vna die fit vita eius, numerati autem menses eius. Igitur super nullum requieuit. Possumus & de Euangelio probare, quia venit spiritus super multos, & non mansit in eis. Ante paululum lectum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum. Non ait, Non erit: sed, Non permanebit. Vndè vidit Ioannes solùm in quo permansit, & signum hoc erat: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem in eo, iste est filius Dei. Et in fine: Reuerà abstulit opprobrium Iesus. Idcircò surgentes, oremus Deum, qui hunc misit hominem, vt septem mulierum spiritus in eo requiesceret, vt & nobis iste homo tribuat communionem harum mulierum: vt assumentes eas, fiamus sapientes, intelligentes in Deo & hominibus, virtutibus adornantes animam nostram in Christo Iesu.

In solo Christo propriè requieuit Spiritus Domini. Isaiæ 11. Numer. 20. Isaiæ 6. Iob 15. Eccles 7. Iob 14. iuxta LXX. Genes. 6. Ioan. 1.

1. ITEM homilia sexta in librum Numerorum: Quod dixit, quia assumẽs de spiritu Moysi, dedit septuaginta senioribus spiritum; non ita intelligas, quasi materialem aliquam corporeamq; substantiam auferens Deus à Moyse, in septuaginta secuerit portiones, & ita vnicuique seniorum exiguam particulam dederit. Impium est ita intelligere naturam Spiritus sancti. Sed hoc modo figuram mystici huius sermonis aduerte, quasi Moyses, & spiritus, qui erat in Moyse, clarissimi cuiusdam luminis fuerit lucerna, ex qua alias septuaginta lucernas accenderit Deus, ad quas ita principalis illius luminis splendor peruenerit, vt origo ipsa luminis nihil damni ex commercio derivationis acceperit. Et hoc modo pè intelligitur quod scriptum est; Quia abstulit Dominus de spiritu Moysi, & dedit septuaginta senioribus. Num. 11. Quomodò Dominus auferens de Spiritu, qui erat in Moyse, dederit septuaginta viris.

Sed

In quibus Spiritus sanctus requiescat. Sapien. 1.

Sed videamus quid est quod ait in consequentibus: Et requieuit, inquit, super eos spiritus, & prophetârunt omnes. Requiescere spiritum nõ in quibuscunq; hominibus legimus; sed in sanctis & beatis. Requiescit enim spiritus Dei in ijs, qui mundo sunt corde, & in ijs qui purificãt animas suas à peccato: sicut econtrariò, non inhabitat in corpore subdito peccatis, etiam si habitauit aliquando in eo. Non enim potest Spiritus sanctus consortium pati & societatem spiritus mali. Certum est enim, peccati tempore adesse in corde vniuscuiusque spiritum malum, & agere partes suas. Cui vtique cùm locus datur, & recipitur à nobis per cogitationes malas, & concupiscentias pessimas, contristatus, & (vt ita dicam) coangustatus fugatur de nobis Spiritus sanctus. Propter quod & Apostolus sciens hæc ita accidere, monebat, dicens: Nolite contristare Spiritum sanctum, in quo signati estis in die redemptionis. Igitur peccantes, contristamus Spiritum sanctum: iustè verò agentes & sanctè, requiem ei paramus in nobis. Vndè & quod nunc ait de septuaginta presbyteris, quia requieuit in eis spiritus, laudem vitæ eorum, & virtutes exposuit. Denique quia pro puritate cordis eorum, & synceritate mentis, atque intelligentiæ capacitate requieuit Spiritus sanctus, continuò & operatur in eis, nec ocium patitur, vbi operãdi materia digna suppeditat. Ait enim scriptura: Et requieuit in eis spiritus, & prophetârunt. In omnibus ergò qui prophetârunt, requieuit Spiritus sanctus; nec tamen in aliquo ipsorum ita requieuit, sicut in Saluatore. Propter quod & scriptum est de eo, quia exibit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum Spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Sed fortasse dicit aliquis: Nihil amplius ostendisti scriptum de Christo, quàm de reliquis hominibus. Sicut enim de cæteris dictum est, quia requieuit super eos; ita & de Saluatore dictum est, requiescit super eum spiritus Dei. Sed vide quia supra nullum alium spiritus Dei requieuisse septemplici hac virtute describitur, per quod sine dubio ipsa illa diuini spiritus substantia, quæ quia vno nomine non poterat, diuersis vocabulis explanatur, requiescere super virgam, quæ de stirpe Iesse procederet, prophetatur. Habeo & aliud testimonium, quo docere possum, in Domino & Saluatore meo Spiritum sanctum eximio quodam genere, & longè aliter requieuisse, quàm refertur in cæteris. Dicit enim Ioannes Baptista de eo: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem in eo, ipse est. Si dixisset spiritum descendentem, & non addidisset, manentem in eo, nihil præcipuum præ cæteris habere videretur. Nunc autem addidit, & manentem in eo, vt esset hoc signum in Saluatore, quod in nullo alio posset ostendi. De nullo enim scriptum est, quia manserit in eo Spiritus sanctus. Et ne quis me putet in hoc derogare prophetis, sciunt ipsi quia non eis derogo, præferens eis Dominum meum Iesum Christum. Recolunt enim singuli dicta sua, & inueniunt quòd de nullo alio dictum est, quia peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Et post nonnulla: Sed in hæc per excessum quendam incurrimus, dum ostendere volumus, super solum Dominum & Saluatorem meum Iesum, mansisse semper Spiritum Dei; in cæteris autem omnibus sanctis, sicut & in septuaginta senioribus, à quibus verbi huius processit exordium, requieuisse tantùm spiritum Dei, & operatum esse in tempore eo, quo expediebat ijs, per quos operabatur, & vtile erat ijs, quibus ministrabatur.

Ioan. 1.

1. Pet. 2. Isaiæ 53.

Ephes. 4.

Num. 11. Aliter in Saluatore quàm in aliis requiescat Spiritus in actus. Caro 11.

3. IOANNIS primo: Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre plenum gratiæ, & veritatis.

4. AD Colossenses secundo: Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum: quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.

5. IOANNIS primo: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Iesum Christum facta est.

6. PRIMAE epistolæ Ioannis quarto: In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

7. AD Romanos octauo, vt in textu.

II.

Quot sunt fructus Spiritus?

AB eodem Apostolo[a] Paulo duodecim numerantur: Primus est[b] CHARITAS, fructus quidem generosissimus, ac radix etiam bonorum omnium: sine[c] qua non possunt prodesse cætera bona, & quæ ipsa non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus, vt inquit[d] Augustinus. Alter fructus est [e] GAVDIVM, hoc præstans, vt homo spiritualis alacriter lætéque seruiat Deo. Tertius [f] PAX, quæ eò spectat, vt in huius mundi procellis animi seruetur tranquillitas. Quartus [g] PATIENTIA, quæ in duris ferendis est fita. Quintus [h] LONGANIMITAS, quę magnitudinem

a Gal. 5. d Vide ibidē Hieron. Theophylact. &c.
b Coloss. 3. c 1. Ioan. 4. e Aug. tract. 87. in euang. Ioan. Hier. in c. 5 ad Gal. c 1. Corin. 13. a August. in epist. Ioan. tract. 5.
d In Euang. Ioan. tract. 87
e Philip. 4. a
f Luc. 2. b Philip. 4. b Psal. 118. x
g Luc. 21. d Iacob. 1. a
h Habacuc 2. a 2. Cor. 6. b Matth. 10. a

Digitized by

dinem animi in futuris bonis expectandis declarat. Sextus [i] BONITAS, quæ nulli nocet, sed benè vult omnibus. Septimus [k] BENIGNITAS, inuitans ad familiaritatem, dulcis alloquio, moribus temperata. Octauus [l] MANSVETVDO, quæ omnes iræ motus sedat & mitigat. Nonus [m] FIDES in proximum, vt fideles, pactorumque ac promissorum obseruatores simus. Decimus [n] MODESTIA, quæ omnem fastus & arrogantiæ suspicionem excludit. Vndecimus [o] CONTINENTIA, qua non solùm ab escis, sed etiam ab omni nequitia, abstinemus. Duodecimus [p] CASTITAS, quæ mentem castam in corpore casto conseruat.

i Ephes. 5. b
k Coloss. 3. b
l Matth. 5. 8 11. d Prouer. 3. d
m 1. Tim. 3. c Prouer. 12. d
n Philip. 4. a
o Eccli. 17. d Tobiæ 1. b 1. Thess. 5. c
p Sap. 4. a 1. Cor. 7. f

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto: Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Aduersus huiusmodi non est lex.

2. AD Colossenses tertio: Super omnia autem hęc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

3. PRIMAE Ioannis quarto: Et nos cognouimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus Charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

Ioan. 15. 4. AVGVSTINVS tractatu octuagesimoseptimo in euangelium Ioannis: Posuit nos vt fructum afferamus, hoc est, inuicem diligamus. Quem fructum sine illo afferre non possumus, sicut palmites facere sine vite nihil possunt. Charitas ergò est fructus noster, quem definit Apostolus, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Hac diligimus inuicem, hac diligimus Deum: neque enim vera dilectione diligeremus inuicem, nisi diligentes Deum. Diligit enim vnusquisque proximum suum tanquàm seipsum, si diligit Deum: nam si non diligit Deum, non diligit seipsum. In his enim duobus præceptis charitatis, tota lex pendet & prophetæ. hic est fructus noster. De fructu itaque nobis mandans, Hęc mando, inquit, vobis, vt diligatis inuicem. Vndè & Apostolus Paulus, cùm contra opera carnis commendare fructum spiritus vellet, à capite hoc posuit: Fructus, inquit, spiritus charitas est. Ac deindè cętera, tanquàm ex isto capite exorta, & religata contexuit; quæ sunt, gaudium, pax longanimitas, benignitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia. Quis autem benè gaudet, qui bonum non diligit vndè gaudet? Quis pacem veram nisi cum illo potest habere, quem veraciter diligit? Quis est longanimis in bono opere perseueranter mănendo, nisi feruet diligendo? Quis est benignus, nisi diligat cui opitulatur? Quis bonus, nisi diligendo efficiatur? Quis salubriter fidelis, nisi ea fide, quæ per dilectionem operatur? Quis vtiliter mansuetus, cui non dilectio moderetur? Quis ab eo continet vndè turpatur, nisi diligat vndè honestatur? Meritò itaque magister bonus dilectionem sic sæpè commendat, tanquàm sola præcipienda sit: sine qua non possunt prodesse cætera bona, & quæ non potest haberi sine cæteris bonis, quibus homo efficitur bonus.

1. Tim. 1.
Matth. 22.
Charitas est primarius fructus Spiritus.
Galat. 5.
Charitas quàm sit vtilis & necessaria.

5. HIERONYMVS in quintum caput ad Galatas: Quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas, sine qua virtutes cæteræ non reputantur esse virtutes, & ex qua nascuntur vniuersa quæ bona sunt? Siquidem & in Lege, & in Euangelio, ipsa obtinet principatum. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua; & diliges proximum tuum sicut teipsum.

Charitas cui primatum tenet inter fructus Spiritus.
Deut. 6. Matth. 22.

6. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

7. AVGVSTINVS in epistolam primam Ioannis, tractatu quinto: In hoc manifestati sunt filij Dei, & filij diaboli: Omnis qui non est iustus, non est à Deo; & qui non diligit fratrem suum. Certè iam manifestum est vndè dicat, Et qui non diligit, inquit, fratrem suum. Dilectio ergò sola discernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent se omnes signo crucis Christi: Respondeant omnes, Amen. Cantent omnes halleluia, baptizentur omnes, intrent Ecclesias, faciant parietes basilicarum; non discernuntur filij Dei à filijs diaboli, nisi charitate. Qui enim diligit alterum, legem impleuit, ait Apostolus: &, Plenitudo legis, charitas. Puto istam margaritam esse illam, pro qua homo negociator describitur in Euangelio, qui inuenit vnam margaritam; & vendidit omnia quæ habebat, & emebat eam. Hæc est margarita pretiosa, charitas, sine qua nihil tibi prodest quodcunque habueris: quam si solam habeas, sufficit tibi.

Dilectio sola discernit inter filios Dei & filios diaboli.
Rom. 13.
Matth. 13.
Sine charitate nihil prodest, sola sufficit.

8. ITEM in Euangelium Ioannis tractatu octuagesimoseptimo, vt paulò antè testimonio quarto.

9. AD Philippenses quarto: Gaudete in Domino semper: iterùm dico gaudete.

10. LVCAE secundo. Gloria in Altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Digitized by Google

11. AD Philippenſes quarto: Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras in Chriſto Ieſu.

12. PSALMO centeſimo decimooctauo: Pax multa diligentibus legem tuam: & non eſt illis ſcandalum.

13. LVCAE vigeſimoprimo: In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

14. IACOBI primo: Omne gaudium exiſtimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis: ſcientes quòd probatio fidei veſtræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habet: vt ſitis perfecti & integri in nullo deficientes.

15. HABACVC ſecundo: Et reſpondit mihi Dominus, & dixit: Scribe viſum, & explana eũ ſuper tabulas: vt percurrat qui legerit eum. Quia adhuc viſus procul, & apparebit in finẽ, & non mentietur. ſi moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit. Eccè qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo: iuſtus autem in fide ſua viuet.

16. POSTERIORIS ad Corinthios ſexto: Sed in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros: in multa patientia, in tribulationibus, in neceſſitatibus, in angu-ſtijs, in caſtitate, in ſcientia, in longanimitate, in ſuauitate, in Spiritu ſancto, in charitate non ficta.

17. MATTHAEI decimo: Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

18. AD Epheſios quinto: Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate fructus enim lucis eſt in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate: probantes quid ſit beneplacitum Deo.

19. AD Coloſſenſes tertio: Induite vos ergò ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti, viſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, modeſtiam, patientiam.

20. MATTHAEI quinto: Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.

21. CAPITE vndecimo: Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.

22. PROVERBIORVM tertio: Ipſe deludet illuſores, & manſuetis dabit gratiam.

23. PRIORIS ad Timotheum tertio: Mulieres ſimiliter pudicas, non detrahentes, ſobrias, fideles in omnibus.

24. PROVERBIORVM duodecimo: Abominatio eſt Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

25. AD Philippenſes quarto: Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus propè eſt.

26. ECCLESIASTICI trigeſimoſeptimo: Propter crapulam multi obierunt: qui autem abſtinens eſt, adijciet vitam.

27. TOBIAE primo: Cùm verò (*Tobias*) factus eſſet vir, accepit vxorem Annam de tribu ſua, genuitq; ex ea filium, nomen ſuum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abſtinere ab omni peccato.

28. PRIORIS ad Theſſalonicenſes quinto: Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.

29. SAPIENTIAE quarto: O quàm pulchra eſt caſta generatio cum claritate: immortalis eſt enim memoria illius: quoniam & apud Deum nota eſt, & apud homines. Cùm preſens eſt, imitantur illam.

30. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore, & ſpiritu.

III.

Quomodò doctrina de donis & fructibus Spiritus ritè vtemur?

A ITA videlicet, ſi gratis animis, vndè illa nobis proueniant, agnoſcamus, ac eorundem virtutem, & vſum in nobis efficacem ſentiamus, exprimamus, atque conſeruemus. Proueniunt certè ab omnis gratiæ fonte Patre [a] illo luminum, qui nobis ſuam bonitatem & charitatem immenſam in his commendat, dum per Chriſtum in nos [b] tam abundè Spiritum ſuum effundit. [c] *Charitas* enim *Dei*, vt Apoſtolus teſtatur, *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, ſecundùm hanc gratiam ſcilicet ſeptiformem, Chriſto nobis ita promerente. [d] *Qui credit in me*, inquit, *ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de Spiritu, quem acceperi erant credentes in eum*, vt ipſe explicat Euangeliſta. Alioquin abſque Chriſto, ſicut Hieronymus [e] dixit, nec ſapiens quis eſſe poteſt, nec intelligens, nec conſiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Dei.

[a] Iacob. 1.
[b] Tit. 3. b
[c] Rom. 5. d
[d] Ioan. 7. f
[e] In cap. 6 Iſaiæ 11.

B Virtus autem, & vſus horum donorum ſpiritualium eò ſpectat,

ſpectat, vt virtutes Theologicæ ſimul & Cardinales, quas diximus, ſuam in nobis vim & operationem legitimam expediant, & expeditè perficiant. Efficiunt quoque, vt homines prorſus lubentes & habiles, ducem [f] Spiritum ſanctum vbique ſequantur, atque eodem incitati & confirmati, in via [g] mandatorum Dei indefeſsè procurrant, vereque ſpirituales & Dei filij efficiantur. [h] *Quicunque enim Spiritu Dei aguntur, ij ſunt filij Dei,* Apoſtolo teſte.

f Pſal.142.c 50.c Sapien. 1.b

g Pſal.118.d

h Rom.8.c

C De his donis prolixum eſſet nunc agere ſingulatim: indè porrò ſuauiſſimi fructus Spiritus conſequuntur, qui nos veluti frugiferas [i] arbores in Eccleſiæ agro commendant atque oſtendunt, ſecundùm illud: [k] *Omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Qui fructus etiam illud commodi afferunt, vt homo Chriſtianus aduerſus carnis opera, velut ſpirituali quadam armatura, ſit inſtructus & confirmatus. Numquàm enim fallet Canon Apoſtolicus: [l] *Spiritu ambulate, & deſideria carnis non perficietis.* Et alibi ſcriptum eſt: [m] *Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

i Pſal.51.b

k Matth.7.c Hiero.in ca. 5.ad Galat.

l Galat.5.c

m Rom.8.c

TESTIMONIA.

1.A IACOBI primo: Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum, apud quem non eſt tranſmutatio, nec vicisſitudinis obumbratio.

2. AD Titum tertio: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quẽ effudit in nos abundè per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. AD Romanos quinto, 4. IOANNIS ſeptimo, vt in textu.

5. HIERONYMVS in caput vndecimum Iſaiæ, vt in textu, & ſuprà quæſtione prima, A teſtimonio ſecundo.

1.B PSALMO centeſimo quadrageſimoſecundo: Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

2. ET quinquageſimo: Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis. Ne proijcias me à facie tua: & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.

3. SAPIENTIAE primo: Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à ſuperueniente iniquitate. Benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ, & non liberabit maledicum à labijs ſuis: quoniam renum illius teſtis eſt Deus, & cordis illius ſcrutator eſt verus, & linguæ eius auditor. Quoniam ſpiritus Domini replenit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec præteriet illum corripiens iudicium.

4. PSALMO centeſimo decimooctauo: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatâſti cor meum.

5. AD Romanos octauo, vt in textu.

1.C PSALMO quinquageſimoprimo: Ego autem, ſicut oliua fructifera in domo Dei, ſperaui in miſericordia Dei in æternum: & in ſæculum ſæculi.

2. MATTHAEI ſeptimo, vt in textu.

3. HIERONYMVS in caput quintum epiſtolæ ad Galatas: Illud quoque quod à Saluatore dicitur: Nõ poteſt arbor bona, fructus afferre malos; neque arbor mala, fructus afferre bonos; non tam de hominibus, quàm de fructibus carnis & ſpiritus, arbitror pronunciatum: quia nec ſpiritus vnquàm poteſt ea vitia, quæ in carnis operibus numerata ſunt, facere; nec caro his fructibus, qui oriuntur ex ſpiritu, redundare. Poteſt autem fieri per negligentiam poſſidẽtis, vt ſpiritus, qui verſatur in homine, fructus nõ habeat ſuos; & econtrariò caro, operibus ſuis mortificatis, peccare deſiſtat. Non tamen illo vſq; procedunt, vt & neglecta arbor ſpiritus, opera carnis afferat; & arbor carnis exculta, fructus germinet ſpirituales.

4. AD Galatas quinto, 5. AD Romanos octauo, vt in textu.

Matth.7.

Arboris bonæ fructus.

IIII.

Quæ ſunt carnis opera?

n Galat.5.c d Vide Aug.

EA ſunt, de quibus Apoſtolus ita diſſerit: [n] *Manifeſta ſunt*

ſunt opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Et ſubiungit:[b] *Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs, & concupiſcentijs.* Tum alibi:[c] *Qui in carne ſunt,* vt ſecundùm carnis videlicet deſideria ambulent, *Deo placere non poſſunt.* Monet igitur idem Apoſtolus:[d] *Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.*

lib. 14. de ciuit. Dei cap. 2. & 3.

b Ibidem d

c Rom. 8 b Auguſt. de verb. Apoſt. ſerm. 6. c. 9. & 11.

d Galat. 6. b

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quinto, vt in textu.

2. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite ſecundo: Cùm igitur multis modis, quos perſcrutari & colligere longum eſt, diuina ſcriptura nuncupet carnem; quid ſit ſecundùm carnem viuere (quod profectò malum eſt, cùm ipſa carnis natura non ſit malum) vt indagare poſſimus, inſpiciamus diligenter illum locum epiſtolæ Pauli Apoſtoli, quam ſcripſit ad Galatas, vbi ait: Manifeſta autem ſunt opera carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, idolorum ſeruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut & prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Iſte totus epiſtolæ Apoſtolicæ locus, quantum ad rem præſentem ſatis eſſe videbitur, conſideratus, poterit hãc diſſoluere quæſtionem, quid ſit ſecundùm carnem viuere. In operibus nanque carnis, quæ manifeſta eſſe dixit, eaſq; commemorata damnauit, non illa tantùm inuenimus, quæ ad voluptatem pertinent carnis; ſicuti ſunt fornicationes, immunditiæ, luxuriæ, ebrietates, comeſſationes: verùm etiam illa, quibus animi vitia demonſtrantur à voluptate carnis aliena. Quis enim ſeruitutem, quæ idolis exhibetur, veneficia, inimicitias, contentiones, æmulationes, animoſitates, diſſenſiones, hæreſes, inuidias, non potiùs intelligat animi vitia eſſe, quàm carnis? Quandoquidem fieri poteſt, vt propter idololatriam, vel hæreſis alicuius errorem à voluptatibus carnis temperetur; & tamen etiam tunc homo, quanuis carnis libidines continere atque cohibere videatur, ſecundùm carnem viuere hac Apoſtolica authoritate conuincitur; & in eò quòd abſtinet à voluptatibus carnis, damnabilia opera carnis agere demonſtratur. Quis inimicitias non in animo habeat: aut quis ita loquitur, vt inimico ſuo, vel quem putãt inimicum, dicat; malam carnem, ac non potiùs, malum animũ habes aduerſum me? Poſtremò ſicut carnalitates, vt ita dicam, ſi quis audiſſet, non dubitaret carni tribuere; ita nemo dubitat animoſitates ad animum pertinere. Cur ergò hæc omnia, & his ſimilia, Doctor gentium in fide & veritate opera carnis appellat, niſi quia eo locutionis modo, quo totum ſignificatur à parte, ipſum hominem vult nomine carnis intelligi?

Secundùm carnem viuere, an ſit luxuriæ deditis ſolùm conueniat.

Galat. 5.

3. ET capite tertio: Hæc autem vitia (ſuperbia & inuidia) quæ tenent in diabolo principatum, carni tribuit Apoſtolus, quam certum eſt diabolum non habere. Dicit enim inimicitias, contentiones, æmulationes, animoſitates, inuidias, opera eſſe carnis: quorum omnium malorum caput atque origo ſuperbia eſt, quæ ſine carne regnat in diabolo. Quis autem illo eſt inimicior ſanctis? Quis aduerſus eos contentioſior, animoſior, & magis æmulus, atque inuidus inuenitur? Et hæc omnia cùm habeat ſine carne, quomodò ſunt opera carnis; niſi quia opera ſunt hominis, quem, ſicut dixi, nomine carnis appellat? Non enim habendo carnem, quam non habet diabolus, ſed viuendo ſecundùm ſeipſum, hoc eſt, ſecundùm hominẽ, factus eſt homo ſimilis diabolo. quia & ille ſecundùm ſeipſum viuere voluit, quando in veritate non ſtetit; vt non de Dei, ſed de ſuo, mendacium loqueretur, qui non ſolùm mendax, verùm etiam mendacij pater eſt. Primus eſt quippe mentitus, &, à quo peccatum, ab illo cepit eſſe mendacium.

Galat. 5.

Opera carnis dicũtur, quia ſunt opera hominis.

Ioan. 8.

4. AD Romanos octauo, vt in textu.

5. AVGVSTINVS ſermone ſexto de verbis Apoſtoli, capite nono: Quid eſt, Secundùm carnem ambulare? Carnalibus concupiſcentijs conſentire. Quid eſt, Secundùm ſpiritum ambulare? Adiuuari ſpiritu in mente, & concupiſcentijs carnis non obedire. Sic ergò impletur in nobis lex, impletur in nobis iuſtitia Dei. Modò interim impletur, Poſt concupiſcentias tuas non eas. Poſt concupiſcentias tuas, cùm audis, illicitas accipe. Poſt concupiſcentias tuas non eas, debet impleri ex voluntate noſtra. Adiuta gratia Dei debet impleri, Poſt concupiſcẽtias tuas non eas. Quicquid enim illa concupiſcentia carnis egit in nobis præteritorum peccatorum, ſiue in factis, ſiue in dictis, ſiue in cogitationibus; totum deletum eſt ſacro baptiſmate, omnia debita deleuit vna indulgentia. Reſtat ergò cum carne conflictus, quia deleta eſt iniquitas, ſed manet infirmitas. Ineſt, titillat delectatio illicitæ concupiſcentiæ: pugna, reſiſte, noli conſentire, & impletur hîc, Poſt concupiſcentias tuas non eas: quia & ſi quando ſurrepunt, & vſurpant ſibi oculum, aurem, linguam, volaticam cogitationem, nec ſic deſperemus de ſalute noſtra.

Secundùm carnem ambulare, eſt conſentire carnalibus concupiſcẽtijs.

Eccli. 18.

Baptiſmi vis.

Concupiſcentia poſt baptiſmum.

Inter opera carnis numerantur etiam animi vitia.

Quomodò carnis opera dicantur ea, quæ Apoſtolus enumerauit

Qui dicantur esse in carne apud Paulum.

6. ET capite vndecimo: Qui autem in carne sunt, id est, qui in carne confidunt, qui concupiscentias suas sequuntur, qui in his habitant, qui earum voluptatibus oblectantur, qui in earum delectationibus beatam felicemque vitam constituunt, ipsi sunt in carne, Deo placere non possunt. Non enim sic dictum est, Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt: quasi dictum esset, in hac vita cùm sint homines, Deo placere non possunt. Ergò non placuerunt sancti patriarchæ? Ergò non placuerunt sancti prophetæ? Ergò non placuerunt sancti Apostoli? Non placuerunt sancti martyres, qui antequàm corpus patiendo deponerẽt, Christum confitendo, non solùm voluptatem contemnebant, sed dolores quoque patientissimè perferebant? Placuerunt, sed in carne non fuerunt. Portabant carnem, non portabantur à carne. Iam enim paralytico dictum erat, Tolle grabatum tuum. Qui ergò in carne sunt, quemadmodùm dixi, quemadmodùm iam exposui, non in hoc sæculo viuendo, sed carnis cõcupiscentijs cõsentiendo, Deo placere non possunt. Ioan. 5.

7. AD Galatas sexto, vt in textu.

DE OCTO BEATITVDINIBVS.

I.

Quænam sunt Euangelicæ legis Beatitudines?

Vide Aug. li. 1. de ser Domini in monte cap 2. & seq. Chromatium Episcopum in declamatione de octo Beatitudinib. Greg. Nyss. de beatitudinibus, Leonem in homil. omnium Sanctorum. Item Bernard. ser. 1. de Festo omnium Sanctorum & ser. 4. de Aduentu Domini.

ILLÆ sanè sunt, quas & Dominicas Beatitudines, & Benedictiones Ambrosius [a] vocat, quæ apud [b] Matthæum Euangelistam octonario numero recensentur in hunc modũ:

1. *Beati [c] pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.*
2. *Beati [d] mites: quoniam ipsi possidebũt terram.*
3. *Beati qui [e] lugẽt: quoniam ipsi consolabuntur.*
4. *Beati qui [f] esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.*
5. *Beati [g] misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.*
6. *Beati [h] mũdo corde: quoniã ipsi Deũ videbũt.*
7. *Beati [i] pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur.*
8. *Beati qui [k] persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniã ipsorum est regnũ cælorũ.*

a Ambros. in 6. cap. Lucæ
b Matth. 5. a & 10. id. Hilar. Chrysost. Hieron. Chromatius, Theophylact. Euthymius, Anselmus &c.
c Lucæ 6. c. Isa. 66. a Iacob. 2. b Matth. 18. a
d Psal. 36. b Matth. 11. d Psal. 26. d
e Luc. 6. c. 16. g 1. Reg. 15. g Ioan. 16. Isa. 61. a e Matth. 26. g
f Sap. 1. a Psal. 15. b 16. d Isa. 65. b
g Psal. 40. a Prou. 11. c Eccli. 17. c. 29 b Lucæ 6. c
h Psal. 23. a 50. c
i Psal. 36. d Ioan. 14. d
k Luc. 6. c 1. Pet. 3. c 2. Tim. 3. c Act. 14. d August. de ser. Domini in monte lib. 1. cap 5.

TESTIMONIA.

1. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Quatuor tantùm beatitudines sanctus Lucas dominicas posuit, octo verò sanctus Matthæus: sed in istis octo illæ quatuor sunt, & in quatuor istis illæ octo &c. Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Primam benedictionem hanc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parens quædam generatioq; virtutum: quia qui contempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquam meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatem. Secunda benedictio: Beati, inquit, mites. Tertia: Beati qui lugent. Quarta: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Quinta: Beati misericordes. Sexta: Beati mundo corde. Septima: Beati pacifici. Et benè septima, quoniam eo die ab omnibus mundi operibus requieuit Deus. Dies enim quietis & pacis est. Octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.

Matth. 5. Octo benedictiones.

Merentur sempiterna, qui secularia contemnunt.

2. MATTHAEI quinto: Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum, &c. vt in textu.

3. LVCAE sexto: Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

4. ISAIAE sexagesimosexto: Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt vniuersa ista, dicit Dominus. ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

5. IACOBI secundo: Audite fratres mei dilectissimi, nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. MATTHAEI decimooctauo: Quicunque humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno cælorum.

7. PSALMO trigesimosexto: Mansueti autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

8. MATTHAEI vndecimo: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

9. PSALMO vigesimosexto: Credo videre bona

re bona Domini in terra viuentium.

10. LVCAE sexto: Beati, qui nunc cſuritis: quia ſaturabimini. Beati, qui nunc fletis; quia ridebitis.

11. ET capite decimoſexto: Et dixit illi Abraham Fili, recordare quia récepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò crúciaris.

12. PRIMI Regum decimoquinto: Et non vidit Samuel vltrà Saul vſque ad diem mortis ſuæ. Veruntamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat quòd conſtituiſſet eum regem ſuper Iſrael.

13. IOANNIS decimoſexto: Amen, amen dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia veſtra vertetur in gaudium. Mulier cùm parit, triſtitiam habet, quia venit hora eius: cum autem pepererit puerum, iam nõ meminit preſſuræ propter gaudium: quia natus eſt homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem triſtitiam habetis, iterùm autem videbo vos, & gaudebit cor veſtrum: & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.

14. ISAIAE ſexageſimoprimo: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxerit Dominus me: ad annunciandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem: vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo noſtro: vt conſolarer omnes lugentes: vt ponerem lugentibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pállium laudis pro ſpiritu mœroris: & vocábuntur in ea fortes iuſtitiæ, plantatio Domini ad glorificandum. Pro confuſione veſtra duplici, & rubore laudabũt partem ſuam: propter hoc in terra ſua duplicia poſſidebunt, lætitia ſempiterna erit eis.

15. MATTHAEI vigeſimoſexto: Et egreſſus (*Petrus*) foràs, fleuit amarè.

16. SAPIENTIAE primo: Diligite iuſtitiam, qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum.

17. PSALMO decimoquinto: Notas mihi feciſti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vſque in finem.

18. ET decimoſexto: Ego autem in iuſtitia apparebo conſpectui tuo ſatiabor cùm apparuerit gloria tua.

19. ISAIAE ſexageſimoquinto: Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Eccé ſerui mei comedent, & vos eſurietis: eccè ſerui mei bibent, & vos ſitietis: Eccè ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini: Eccè ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis.

20. PSALMO quadrageſimo: Beatus qui intelligit ſuper egenum, & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus cõſeruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius.

21. PROVERBIORVM vndecimo: Benefacit animæ ſuæ vir miſericors: qui autem crudelis eſt, etiam propinquos abijcit. Impius facit opus inſtabile: ſeminanti autem iuſtitiam merces fidelis. Clementia præparat vitam: & ſectatio malorum mortem.

22. ECCLESIASTICI decimoſeptimo: Eleemoſyna viri quaſi ſignaculum cum ipſo, & gratiam hominis quaſi pupillam conſeruabit: & poſtea reſurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput illorum.

23. ET capite vigeſimonono: Conclude eleemoſynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Super ſcutum potentis, & ſuper lanceam aduerſus inimicum tuum pugnabit.

24. LVCAE ſexto: Eſtote miſericordes ſicut & Pater veſter miſericors eſt. Date, & dabitur vobis: menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſuperefluentem dabunt in ſinum veſtrum. Eadem quippe menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis.

25. PSALMO vigeſimotertio: Quis aſcendet in montem Domini? aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec iurauit in dolo proximo ſuo. Hic accipiet benedictionem à Domino: & miſericordiam à Deo ſaluatori ſuo.

26. ET quinquageſimo: Cor mundum crea in me Deus; & ſpiritum rectum innoua in viſcéribus meis.

27. ET trigeſimoſexto: Cuſtodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico. Iniuſti autem diſperibunt ſimul; reliquiæ impiorum interibunt.

28. IOANNIS decimoquarto: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodò mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor veſtrum, neque formidet.

29. LVCAE ſexto: Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm ſeparauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquàm malum propter Filium hominis.

30. PRIORIS Petri tertio: Et quis eſt qui vobis noceat, ſi boni æmulatores fueritis? ſed & ſi quid patimini propter iuſtitiam, beati.

31. POSTERIORIS ad Timotheum tertio: Et omnes, qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur.

32. ACTORVM decimoquarto: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei; aiunt Paulus & Barnabas.

33. AVGVSTINVS de ſermone Domini in monte, libro primo, capite quinto: Non iſta perperi fructuoſum eſt, ſed iſta pro Chriſti nomine, non ſolùm æquo animo, ſed etiam cum exultatione tolerare. Nam multi hæretici, nomine Chriſtiano animas decipientes, multa talia patiuntur: Sed ideò excluduntur ab iſta mercede, quia non dictum eſt tantùm; Beati, qui perſecutionem patiuntur: ſed additum eſt, Propter iuſtitiam. Vbi autem ſana fides nõ eſt, non poteſt eſſe iuſtitia: Quia iuſtus ex fide viuit. Neque ſchiſmatici aliquid ſibi ex iſta mercede promittant, quia ſimiliter vbi charitas non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia. Dilectio enim proximi malum non operatur: quam ſi haberent non dilaniarent corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia. Et poſt pauca: Quid eſt ſanè quòd hoc etiam non eſt nudè poſitum, vt dicerétur; Et dicent omne malum aduerſum vos ſed additum eſt, mentientes: addimm eſt etiam, propter me? Propter eos addictum puto, qui volunt de perſecutionibus, & de famæ ſuæ turpitudine gloriari: & ideò dicere nõ ſe pertinere Chriſtiani, quia multa de illis dicuntur mala: cùm & vera dicantur, quando & falſum errore dicuntur, etſi aliquando etiam nonnulla falſa iactãtur, quod temeritate hominum plerunque accidit, non tamen propter Chriſtum iſta patiũtur. Non enim Chriſtum ſequitur, qui non ſecundùm veram fidem, & Catholicam diſciplinam Chriſtianus vocatur.

Hæretici & ſchiſmatici non patiuntur perſecutionem propter iuſtitiã.

Vbi ſana fides non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia. Abacuc 2. Rom. 1. Rom. 13.

Charitatem non habent, qui Eccleſiã dilaniant.

Hæretici non propter Chriſtum male audiunt.

II.

Quare hæc de Beatitudinibus doctrina est obseruanda?

QVONIAM prima & maxima pars est legis Euangelicæ, quam Christus [a] Legifer noster in monte tradidit ore suo sacrosancto, vt considerarent omnes, quid Christiana iustitia vltra fidem complectatur & postulet: deindè scirent, quomodò iustis corona iustitiæ, vt Paulus [b] vocat, vel merces [c] plena æternaque non sine [d] labore obueniat. Nam hinc etiam Iacobus affirmat: [e] *Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

a Isa.33.d Iacob.4.e Matth.5.a

b 2.Tim.4.b c 3.Ioan.c. Phil.c Luc.6.c d 1.Cor.3.b Matth.11.b Luc.a 16.d e Iacob.1.b

TESTIMONIA.

1. ISAIAE trigesimotertio: Dominus iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster ipse saluabit nos.
2. IACOBI quarto: Vnus est enim legislator, & iudex, qui potest perdere, & liberare.
3. MATTHAEI quinto: Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem, & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius &c. vt quæstione præcedenti testimonio secundo.
4. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt aduentum eius.
5. IN secunda epistola Ioannis: Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed vt mercedem plenam accipiatis.
6. LVCAE sexto: Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.
7. PRIORIS ad Corinthios tertio: Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.
8. MATTHAEI vndecimo: A diebus autem Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.
9. LVCAE decimosexto: Lex & prophetæ, vsque ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.
10. IACOBI primo, vt in textu.

III.

Quid verò circa hanc de Beatitudinibus doctrinam præcipuè notandum est?

Ambros. in 6. cap. Luc. A PRIMÙM quidem obseruari debet, gradus inter eas distinctos esse, vt ex ipso tum numero, tum ordine perspicitur.

B Deindè quolibet in gradu coniunctim duo proponuntur, quorum alterum ipse sit actus virtutis, seu meritum, & beatitudo (vt nuncupant) huius vitæ: alterum verò, æternæ vitæ præmium suo merito congruens, quam beatitudinem patriæ licet appellare. Sicuti autem prior pars laborem, & difficultatem offert credentibus: ita posterior, quæ statim in singulis gradibus adijcitur, magnitudine propositi præmij consolationem admiscet, lenitque labores, sudores, & agones in Christiana militia omnibus perferendos. [a] *Non enim coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.* [b] *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.* [c] *Quæ seminauerit homo, hæc & metet*, vt constanter gentium Doctor asseuerat. Quamobrem Dominus, priusquàm [d] tremendum se iudicem

a 2.Tim.2.a b 1 Cor.3.b c Galat.6.b d Hebr.10.e f g Act.17.g

cem

cem orbi ſiſtat, ad expectationem aduentus ſui nos omnes his verbis excitat: [e]*Ecce venio citò*, inquit, *& merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundùm opera ſua.* [f]*Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo*: quæ demùm ſumma, æterna, & abſoluta eſt beatitudo.

[e] Apoc. 22. e

[f] Apoc. 3. d Matth. 19. d Luc. 22. e

C At [g] vana eſt prorſus mundi de beatitudine ſententia, quæ permultos interim fallit ac perdit. Nam beati ferè vulgò putantur diuites, præpotentes, gloria, & authoritate clari, bonis fortunæ affluentes, voluptatibus indulgentes. Verùm Chriſtus [h] væ væ iſtis opponit, & liberè ſic Iſaias [i] acclamat: *Populo meus, qui te beatum dicunt, ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorũ diſſipant.* [k]*Beatus populus, cuius Dominus Deus eius*, nimirùm vt authorem ſuum benè beateque viuendo ſemper prædicet.

[g] Eccles. 2. a b 3. c 11. c d Pſal. 143. c d Sapient. 2. a b d

[h] Luc. 6. d Iſa. 5. b c d e f 65. b c Amos 6. a b

[i] Iſa. 3. c

[k] Pſal. 143. d 32. e Et ibidem Aug. conc. 2. & id Pſal. 118. concione 1.

TESTIMONIA.

Ordo beatitudinum.

AMBROSIVS in caput ſextum Lucæ: Veni Domine Ieſu, doce nos ordinem beatitudinum tuarum. Neque enim ſine ordine dixiſti, primò beatos pauperes ſpiritu, ſecundò beatos mites, & tertiò beatos qui lugent. Et poſt nonnulla: Vſque ad finem te ducit, vſque ad martyrium proſequitur, & conſtituit beatitudinum palmam. Vide igitur ordinem. Oportet te pauperem fieri ſpiritu. Humilitas enim ſpiritus, diuitiæ virtutum ſunt. Niſi pauper fueris, mitis eſſe non poteris. Qui mitis eſt, poteſt lugere præſentia: qui inferiora luget, poteſt deſiderare meliora: qui ſuperiora quærit, infeſtora deuitat, vt & ipſe à ſuperioribus adiuuetur: qui miſeretur, cor ſuum mundat. Quid enim eſt mundare animum, niſi ſordem mentis

Tob. 12.

abluere? Eleemoſyna enim à morte liberat: patientia verò, perfectio eſt charitatis. Qui autem patitur perſecutionem, in vltimo certamine conſtitutus probatur aduerſis, vt cùm legitimè certauerit, coronetur. Hos quidem gradus volunt eſſe virtutum, per quos ab vltimo ad ſuperiora poſſimus aſcendere. Denique ſicut incrementa virtutum, ita etiam ſunt incrementa præmiorum. Plus eſt enim, Dei eſſe filium, quàm poſſidere terram, & conſolationem mereri. Sed quia & primum præmium regnum cælorum eſt, & vltimum præmium regnum cælorum eſt: nunquid æquale præmium incipientibus atque perfectis eſt? Nam fortè myſticè docemur, quia eſt primum regnum cælorum, illud Apoſtolicum, Diſſolui & eſſe cum Chriſto? Habes primum regnum, quando ſancti rapiuntur in nubibus obuiam Chriſto in aëra. Multi enim dormientium ſurgent, iſti in vitam æternam, illi in opprobrium. Primum ergò regnum cælorum ſanctis propoſitum, eſt in abſolutione corporis: ſecundum regnum cælorũ eſt, poſt reſurrectionem eſſe cum Chriſto. Cùm fueritis in regno cælorum, tunc proceſſus eſt manſionum: & ſi vnum regnum, diuerſa tamẽ merita ſunt in regno cælorum. Poſt reſurrectionem terram tuam incipies poſſidere, abſolutus à morte. Abſolutus per Dominicam crucem, ſi tamen intra iugum Domini fueris inuentus, conſolationem in ipſa poſſeſſione reperies: conſolationem ſequitur delectatio, delectationem diuina miſeratio. Quem autem miſeratur Dominus, & vocat: qui vocatur, videt vocantem: qui Deum viderit, in ius diuinæ generationis aſſumitur: tunc demùm quaſi Dei filius, cæleſtis regni diuitijs delectatur. Ille igitur incipit, hic repletur. Nam & intra hoc ſeculum multi in imperio Romano ſunt: ſed maiorem imperij gratiam, qui propiores imperatori ſunt, conſequuntur.

Tob. 12.

2. Tim. 2.

Præmiorum incrementa, reſpondent incrementis virtutum.

Philip. 1. 2. Theſſ. 4. Dan. 12. Duplex ſtatus regni cælorum: alter ſtatim poſt mortem, alter poſt generalem reſurrectionem. Ioan. 14. Diuerſitas meritorum in regno cælorum.

1. B POSTERIORIS ad Timotheum ſecundò.

2. PRIORIS ad Corinthios tertiò, 3. AD Galatas ſexto capite, vt in textu.

4. AD Hebræos decimò: Teneamus ſpei noſtræ confeſſionem indeclinabilem, (fidelis enim eſt qui repromiſit) & conſideremus inuicem in prouocationem charitatis, & bonorum operum; non deſerẽtes collectionem noſtram, ſicut conſuetudinis eſt quibuſdam, ſed conſolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem. Voluntariè enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quędam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios. Mihi vindicta, ego retribuam. Et iterùm: Quid iudicabit Dominus populum ſuum. Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. Nolite itaque amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis neceſſaria eſt: vt voluntatem Dei facientes, reporteris promiſſionem. Adhuc modicum aliquantulumqúe, qui venturus eſt, veniet, & non tardabit.

5. ACTORVM decimoſeptimo ait Paulus: Et tempora quidem huius ignorantiæ deſpiciens Deus, nunc annunciat hominibus vt omnes vbique pœnitentiam agant, eò quòd ſtatuit diem, in quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro, in quo ſtatuit, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis.

6. APOCALYPSIS vigeſimoſecundo, 7. Et capite tertio, vt in textu.

5. MATTHAEI decimonono: Ieſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

9. LVCAE vigeſimoſecundo: Vos autem eſtis, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis: Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo: & ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael.

10. ECCLESIASTIS ſecundo: Dixi ergo in corde meo: Vadam, & affluam delicijs, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoque eſſet vanitas. Risum repu taui errorem & gaudio dixi: Quid fruſtrà deciperis? Cogitaui in corde meo abſtrahere à vino carnem meam, vt animum meum transferrem ad ſapientiam, deuitaremque ſtultitiam, donec viderem quid eſſet vtile filijs hominum: quo facto opus eſt ſub ſole numero dierum vitæ ſuæ. Magnificaui opera mea, ædificaui mihi domos, & plantaui vineas, feci hortos, & pomaria, & conſeui ea cuncti generis arboribus, & extruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſiluam lignorum germinantium, poſſedi ſeruos & ancillas, multamque familiam habui: armenta quoque, & magnos ouium greges vltra omnes qui fuerũt ante me in Ieruſalem: coaceruaui mihi argentum, & aurum, & ſubſtantias regum, ac prouinciarum: feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, ſcyphos, & vrceos in miniſterio ad vina fundenda: & ſupergreſſus ſum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Ieruſalem: ſapientia quoque perſeuerauit mecum. Et omnia, quæ deſiderauerunt oculi mei, non negaui eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his, quæ præparaueram: & hanc ratus ſum partem meam, ſi vterer labore meo. Cumque me conuertiſſem ad vniuerſa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus fruſtrà ſudaueram, vidi in omnibus vanitatem & affli ctionem animi, & nihil permanere ſub ſole.

11. CAPITE quinto: Auarus non implebitur pecunia: & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergò vanitas. Vbi multæ ſunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodeſt poſſeſſori, niſi quòd cernit diuitias oculis ſuis?

13. CAPITE vndecimo: Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis, & dierum multorum: qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita. Lætare ergò iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & ſcito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium. Aufer iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua. Adoleſcentia enim & voluptas vana ſunt.

14. PSALMO centeſimo quadrageſimotertio: Eripe me, & erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum eſt vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis: Quorum filij, ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua. Filiæ eorum compoſitæ: circumornatæ vt ſimilitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis: boues eorum craſſæ. Non eſt ruina macerię, neque tranſitus: neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt: beatus populus, cuius Dominus Deus eius.

15. SAPIENTIAE ſecundo: Dixerunt (impij) cogitantes apud ſe non rectè: Exiguum, & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis: quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tanquàm non fuerimus: quoniam fumus flatus eſt in naribus noſtris: & ſermo ſcintilla ad commouendum cor noſtrum: qua extincta, cinis erit corpus noſtrum, & ſpiritus diffundetur tamquàm mollis aer, & tranſibit vita noſtra tanquàm veſtigium nubis, & ſicut nebula diſſoluetur, quæ fugata eſt à radijs ſolis, & à calore illius aggrauata: & nomen noſtrum obliuionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum. Vmbræ enim tranſitus eſt tẽpus noſtrum, & non eſt reuerſio finis noſtri: quoniam conſignata eſt, & nemo reuertitur. Venite ergò, & fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creatura tanquàm in iuuentute celeriter. Vino pretioſo & vnguentis nos impleamus: & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequàm marceſcant: nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra. Nemo veſtrûm exors ſit luxuriæ noſtræ: vbique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors. Hæc cogitauerunt, & errauerunt: excęcauit enim illos malitia eorum. Et neſcierunt ſacramenta Dei, neque mercedem ſperauerunt iuſtitiæ, nec indicauerunt honorem animarum ſanctarum.

16. LVCAE ſexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis conſolationem veſtram. Væ vobis, qui ſaturati eſtis: quia eſurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis omnes homines: ſecundùm hæc enim faciebant pſeudoprophetis patres eorum.

17. ISAIAE quinto: Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vſque ad terminum loci: nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? In auribus meis ſunt hæc, dicit Dominus exercituum. Niſi domus multæ deſertæ fuerint grandes, & pulchræ abſque habitatore. Decem enim iugera vinearum facient lagunculam vnam, & triginta modij ſementis facient modios tres. Væ qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſque ad veſperam, vt vino æſtuetis. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuijs veſtris: & opus Domini non reſpicitis, nec opera manuum eius conſideratis. Propterea captiuus ductus eſt populus meus, quia non habuit ſcientiam, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius ſiti exaruit, &c. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quaſi vinculum plauſtri peccatum. Qui dicitis: Feſtinet, & citò veniat opus eius, vt videamus: & appropiet, & veniat conſilium ſancti Iſrael, & ſciemus illud. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vobiſmetipſis prudentes. Væ qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem. Qui iuſtificatis impium pro muneribus, & iuſtitiam iuſti auferris ab eo. Propter hoc, ſicut deuorat ſtipulã lingua ignis, & calor flammæ exurit; ſic radix eorum quaſi fauilla

fauilla erit, & germen eorum vt pulvis ascenderet. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israel blasphemauerunt, &c.

8. CAPITE sexagesimoquinto: Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quòd vocaui, & non respondistis: locutus sum, & non audistis: & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegistis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis.

9. AMOS sexto: Væ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompatic̃ domum Israel. Qui separati estis in diem malum: & appropinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocem psalterij: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Ioseph. Quapropter &c.

10. ISAIAE tertio, 11. ET psalmo centesimo quadragesimotertio, vt in textu.

11. PSALMO trigesimosecundo: Beata gens, cuius est Dominus, Deus eius: populus, quem elegit in hæreditatem sibi.

Beatitudinis amant omnes, tã mali, quàm boni.

13. AVGVSTINVS in psalmum trigesimumsecundum concione secunda: Amant omnes beatitudinem; & ideò peruersi sunt homines, qui mali volunt esse, miseri nolunt. Et cùm sit malitiæ individua comes miseria, isti peruersi, non solùm mali esse volunt, & miseri nolunt, quod fieri non potest: sed ideò volunt mali esse, ne miseri sint. Quid est hoc quod dixi, ideò volunt mali esse, ne miseri sint? Considerate hoc paululum in omnibus hominibus, qui malè faciunt, beati semper esse volunt. Furtum facit. Quæris, quare? propter famem, propter necessitatem. Ergò ne miser fit, malus est: & ideò miserior est, quia malus est. Depellendæ ergò miseriæ causa, & acquirendæ beatitudinis causa, faciunt omnes homines quicquid vel boni faciunt, vel mali. Semper ergò beati esse volunt. Siue malè viuentes, siue bene viuentes, beati esse volunt; & non contingit omnibus, quod omnes esse volunt. Omnes enim beati esse volunt, non autem erunt nisi illi, qui iustè esse voluerint. Et ecce nescio quis vt malè faciat, beatus vult esse. Vnde? Ex pecunia, ex argento, & auro, ex prædijs, fundis, domibus, mancipijs, pompa seculi, honore volatico & perituro; habendo aliquid volunt beati esse. Quære ergò quid habeas, vt beatus sis. Cùm enim beatus fueris, melior vtique eris, quàm cùm miser es. Fieri autem non potest, vt res deterior te faciat meliorem. Homo es: deterius te est, quicquid cupis quo beatus esse desiderat. Aurum, argentum, quælibet corpora, quibus inhias acquirendis, possidendis, fruendis, inferiora sunt te. Tu melior es, tũ fortior es: & vtique vis melior esse quàm es, cùm beatus esse vis, quia miser es. Melius est enim vtique, beatum esse, quàm miserum. Vis esse melior te: & quæris, perquiris, per quæ id fiat, deteriora sunt te. Quicquid quæsieris in terra, deterius est quàm tu. Hoc omnis homo optat amico suo, sic eum adiurat: sic melior sis, sic meliorem te vi-

Omnis actio humana instituitur vel beatitudinis acquirẽdæ causa, vel miseriæ depellendæ.

Beatitudinẽ quam in quo constituant filij huius seculi.

Id in quo beatitudo ponẽda est, oportet vt sit homine melius.

deamus, sic de te meliore gaudeamus. Quod optat, hoc & ipse vult. Accipe ergò fidele consilium. Melior te vis esse, noui, omnes nouimus, omnes volumus. Quære quod est melius te, vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc cælum & terram: non tibi sic hæc pulchra corporà placeant, vt eis fieri beatus velis. In animo est quod quæris. Beatus enim esse vis. Ipso animo tuo quære quid sit melius, Cùm enim duo sint quædam, hoc est, animus & corpus, eò quòd istis duobus illud melius sit quod animus dicitur, potest corpus tuum melius fieri per meliorem, quia subiectum est corpus animo. Potest ergò melius fieri corpus tuum per animum tuum; vt cùm fuerit iustus animus tuus, sit postea immortale etiam corpus tuum. Per animi enim illuminationem meretur corpus incorruptionem, vt fiat inferioris reparatio per meliorem. Si ergò corporis tui bonum animus tuus est, quia corpore tuo melior est; cùm quæris bonum, tuum illud quære quod melius est animo tuo. Quid est autem animus tuus? Attende ne fortè contemnens animum tuum, & putans nescio quid esse vile & abiectum, viliora quæras, quibus beatificetur animus tuus. In animo tuo est imago Dei, mens hominis capit eam. Accepit eam, & inclinando se ad peccatum, decoloranit eam. Ipse ad eam venit reformator, qui erat eius ante formator: quia per verbum facta sunt omnia, & per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum verbum, vt audiremus ab Apostolo: Reformamini in nouitate mentis vestræ. Iam ergò superest, vt quæras quid sit melius quàm animus tuus. Quid erit obsecro, nisi Deus tuus? Non inuenis aliquid melius animo tuo, quia cùm fuerit perfecta natura tua, angelis æquabitur. Iam supra non est nisi creator. Erige te ad illum, noli desperare, noli dicere, multum est ad me. Magis multum est ad te habere aurum quod quæris. Aurum & si volueris, fortè non habebis; Deum cùm volueris, habebis: quia & antequam velis, venit ad te; & cùm auersa voluntate esses, vocauit te; & cùm conuersus esses, terruit te; & cùm territus confitereris, consolatus est te. Iste qui tibi præstitit omnia, iste qui fecit vt esses, qui his qui tecum sunt, etiam malis, præstat solem, præstat pluuiam, præstat fructus, fontes, vitam, salutem, tantas consolationes, seruat tibi aliquid quod non det, nisi tibi. Quid est autem quod tibi seruat, nisi se? Pete aliud si melius inueneris, se tibi seruat Deus: Auare, quid inhias cælo & terræ? Melior est qui fecit cælum & terram: ipsum visurus, ipsum habiturus es. Quæris vt tua sit illa villa, & transiens per illam, dicis: Beatus cuius est possessio ista. Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam; & tamen cùm dixerint & transeunt per illam, possunt caput agitare & suspirare, nunquid & possidere? Sonat cupiditas, sonat iniquitas; sed non concupiscas rem proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus ista, cuius est ager iste. Compesce iniquitatem, audi veritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nõstis quid dicturus sum. Ergò desiderate vt habeatis, tunc demum beati eritis. Hac sola beati eritis, re meliore quàm vos estis, meliores eritis. Deus est, inquam, melior te, qui fecit te. Beata gens, cuius est Dominus Deus eorum. Hoc ama, hoc possside; hoc cùm vis, habebis, hoc gratis habebis.

Corpus fit melius per animum.

Genes. 1.

Ioan. 1.

Rom. 12.

Matth. 22. Deus melior animo.

Deum, cùm volueris, habebis.

Matth. 5.

In Psalm. 121.

Sola re meliore nobis; eritis beati.

14. ET in psalmum centesimum decimumoctauum concione prima: Ab exordio suo magnus psalmus iste, charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinem, quam nemo est,

Nemo non vult esse beatus.

qui non expetat. Quis enim vnquam vel potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opus est ad eam rem, quam sua sponte appetit animus? Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergò nobiscum agitur, vt velimus quod nolle non possumus; nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed

Quomodo perueniatur ad beatitudinẽ, ignorant multi. Psalm. 118.

quomodo ad eam perueniatur, plurimi nesciunt? Ideoque hoc docet iste qui dicit: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquam diceret: Scio quid velis, beatitudinem quæris. Si ergò vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? In qua via, nisi in lege Domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini, non superfluò vobis dicitur, sed exhortatio necessaria nostris mentibus adhibetur. Quid enim boni sit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via, quæ lex est Domini: sic ostenditur, cùm beatos esse qui hoc faciunt, indicatur, vt propter illud, quod omnes volunt, etiam hoc fiat, quod plurimi nolunt. Beatum quippe esse, tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint, & mali. Nec mirum est, quòd boni propterea sunt boni; sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, luxuria stupriſque corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cùm ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lætitiamque non peruenit: beatum verò non dubitat se iactare, cùm peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicunque defiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam, si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Tanquam dicens, Quò itis? Peritis, & nescitis. Non illac itur qua pergitis, quò peruenire defideratis. Nam vtique beati esse cupitis; sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducunt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hac ite. Viæ peruersæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quò perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in peruersitate seculi: sed, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Et paulò pòst: Quomodo ergò iam beati, cùm adhuc testimonia eius scrutantur, & exquirunt eum, cùm hoc facere possint & impij, & iniqui? Beatos autem esse impios, & iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergò spe beati, sicut; Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: non propter quod adest, quandiu mala patiuntur, sed propter quod aderit; quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: non quia esuriunt & sitiunt, sed propter quod sequitur, quoniam ipsi saturabuntur: &, Beati qui plorant, non quia plorant, sed propter quod sequitur, quia ridebunt. Proinde, Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum: non quia scrutantur & exquirunt, sed quia inuenturi sunt quod exquirunt. In toto enim corde, non negligenter, exquirunt.

Vera miseria falsam beatitudinem requirentes.

Spe beati sumus in hac vita. Matth. 5.

DE CONSILIIS EVANGELICIS.

I.

Quæ dicuntur Euangelica consilia?

a Augustin. serm. 61. de tempor. & in Enchirid. cap. 121. Item lib. 1 de adulterinis coniugiis ca. 14. & lib. de sancta virginitate c2. 14. Item lib. 2. quæst. euangel. c. 19 & Paulinus ad Severum epistol. 4.

EA videlicet, quæ cùm ad salutem consequendam simpliciter necessaria non sint, tamen vt parandæ salutis ratio expeditior habeatur ac facilior, à Christo proponuntur atque consuluntur.

b 1. Corinth. 7. c Matt. 19. c 16. d Lucæ 10. f

B Vnde discrimen, quod Scriptura inter præcepta, & consilia statuit, est sedulò retinendum, vt illa quidem, tamquam obseruatu necessaria, præscribi; hæc verò, vt perfectam præceptorum obseruationem promouentia suaderi, ac sponte suscipi intelligamus. Hinc Apostolus, quum de obseruando cælibatu docere vellet, ita pronunciat: d *De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam*

e 1. Corinth 9. b e Matth. 26. a Marc. 14. a 3. Reg. 8 b Gen. 1 f 8. d Matth. 6. a

d 1. Corint. 7. c Cyprian. serm. de natiuit. Christi.

quam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis.

C Quò spectat quod Augustinus perspicuè dixit: [e] Aliud est consilium, aliud præceptum. Consilium datur, vt virginitas conseruetur, vt à vino & à carnibus abstineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur: Præceptum verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Et rursum: [f] Consilium qui libenter audierit, & fecerit, maiorem habebit gloriam: Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.

[e] Sermon. 61. de tempor.

[f] Ibidem.

D Augustino consonat Ambrosius, cùm ita [g] scribit: Non præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio, & quod tutius est, demonstratur. Item: Consilium inuitat voluntarios: præceptum etiam adstringit inuitos.

[g] Ambros. epistol. 82. ad ecclesiam Vercellensem. Vide eundem in libro de viduis.

E Neque aliter sensit Hieronymus, vt hæc eius verba [h] declarant: Vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis. Sed maioris est mercedis, inquit, [i] quod non cogitur, & offertur.

[h] Lib. 1. aduersus Iouinianum cap. 7.

[i] Epistol. 22. ad Eustochium de virginitatis custodia cap. 8.

TESTIMONIA.

Consilij & præcepti discrimen. 1. Cor. 7. Rom. 14. Matth. 19. 2. Tim. 2. Psalm. 33. Matth. 19.

1. A AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore: Aliud est consilium, aliud præceptum. Consilium datur, vt virginitas conseruetur, vt à vino & à carnibus abstineatur, vt vendantur omnia, & pauperibus erogentur. Præceptum verò datur, vt iustitia custodiatur, vt omnis homo diuertat à malo, & faciat bonum. Denique de virginitate dicitur: Qui potest capere, capiat. De iustitia verò non dicitur: Qui potest facere, faciat: sed, Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Consilium qui libenter audierit & fecerit, maiorem habebit gloriam. Præceptum qui non impleuerit, nisi pœnitentia subuenerit, euadere pœnam non poterit.

Matt. 3. & 7.

Exod. 20. Consilia à mandatis distincta. 1. Cor. 7. Finis consiliorum.

2. IDEM in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo vigesimoprimo: Quæcunque ergò mandat Deus, ex quibus vnum est, Non mœchaberis: & quæcunque non iubentur, sed spiritali consilio monentur, ex quibus vnum est: Bonum est homini mulierem non tangere: tunc rectè fiunt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum.

Gratiosa sunt quæ nō tenemur impendere, & tamē impendimus ex charitate. Matth. 17. Exempli scripturæ de operibus liberis.

3. ITEM libro primo de adulterinis coniugijs ad Pollentium, capite decimoquarto: Multa sunt autem facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ, cùm liceret nobis non impendere, tamen ouusa dilectionis impendimus. Vnde prior ipse Dominus, cùm se tributum non debere monstrâsset, soluit tamen, ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem consulebat. Iam verò Apostolus quemadmodum ista commendet, eius verba testantur, vbi dicit: Cùm enim liber sim ex omnibus, omnium seruum me feci, vt plures lucrifacerem. Cùm paulo superius dixisset, Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus licentiam sororem mulierem circunducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego solus & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendijs vnquam? Quis plantauit vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem &c. Item alio loco de quibusdam, quę ad escam pertinent: Omnia, inquit, mihi licita sunt, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licita sunt, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc & has euacuabit. Item alibi de hoc ipso: Omnia mihi licita sunt, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licita sunt, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed id quod alterius est. Atque vt ostenderet vnde loqueretur: Omne, inquit, quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Et tamen alibi dicit, Non manducabo carnem in æternum, vt non fratrem meum scandalizem. Itemque alibi, Omnia quidem munda, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Quod est, omnia licita sunt: ipsum est, omnia quidem munda. Et quod est, sed non omnia expediunt. ipsum est, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Ita ostendit ea quæ licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit potius esse tractanda, non præscripto legis, sed consilio charitatis.

1. Cor. 9.

Ibidem.

1. Cor. 6.

1. Cor. 10.

1. Cor. 8.

Rom. 14.

Opera supererogationis. Lucæ 10.

charitatis. Hæc sunt quæ amplius eroganturſancto, qui curandus ad ſtabulum Samaritani illius miſeratione perductus eſt. Et ideò dicuntur non à Domino præcipi, quanuis à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligatur eſſe gratiora, quanto magis indebita.

Tanto gratiora, quanto magis indebita.

2. Cor. 7. Consilii & præcepti discrimen.

4. Et libro de ſancta virginitate, capite decimoquarto: De virginibus, inquit, præceptum Domini non habeo. Præcepto enim quiſquis non obtemperat, reus eſt & debitor pœnæ. Proinde quia vxorem ducere vel nubere, peccatum non eſt, ſi autem peccatum eſſet, præcepto vetaretur, propterea præceptum Domini de virginibus nullum eſt. Sed quoniam deuitatis remiſſiue peccatis, adeunda eſt vita æterna; in qua eſt quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda, cui conſequendæ parum eſt, liberatum eſſe à peccatis, niſi aliquid ipſi liberatori voueatur, quod non ſic crimini non vouiſſe, ſed vouiſſe ac reddidiſſe ſit laudi. Conſilium, inquit, do tanquam miſericordiam conſecutus à Deo vt fidelis eſſem. Neque enim inuidere debeo fidele conſilium, qui non meis meritis, ſed Dei miſericordia ſum fidelis. Exiſtimo itaque hoc bonum eſſe propter præſentem neceſſitatem. Hoc eſt, inquit, vnde præceptum Domini non habeo, ſed conſilium do, hoc eſt, de virginibus exiſtimo bonum eſſe propter præſentem neceſſitatem. Noui enim quid præſentis temporis, cui coniugia ſeruiunt, neceſſitas cogat, vt ea quæ Dei ſunt minus cogitentur, quàm ſufficit adipiſcendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita ac ſalute manentium. Stella enim ab ſtella differt in gloria, ſic & reſurrectio mortuorum. Bonum eſt ergò homini ſic eſſe.

Malorum gloria in cõſequuntur, qui amplectuntur cõſilia.

Voucre rem liberam, cuiuſlibet eſt. 1. Cor. 7.

Virginum maior gloria in vita æterna. 1. Cor. 15. 1. Cor. 7.

5. Idem libro ſecundo quæſtionum euangelicarum, capite decimonono: Stabulum eſt Eccleſia, vbi reficiuntur viatores de peregrinatione redeuntes in æternam patriam. Altera dies eſt poſt reſurrectionem Domini. Duo denarij ſunt duo præcepta charitatis, quam per Spiritum ſanctum acceperunt Apoſtoli ad euangelizandum cæteris; vel promiſſio vitæ præſentis & futuræ. Secundùm enim duas promiſſiones dictum eſt, Accipiet in hoc ſeculo centies tantum, & in ſeculo futuro vitam æternam conſequetur. Stabularius ergò eſt Apoſtolus. Quod ſupererogat, aut illud eſt conſilium quod ait, De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do: aut quod etiam manibus ſuis operatus eſt, ne infirmorum aliquem in nouitate euangelij grauaret, cùm ei liceret paſci ex euangelio.

Lucæ 10.

Matth. 19.

Opera supererogationis. 2. Cor. 7. 2. Theſſal. 3.

6. Paulinus Nolanus epiſtola quarta ad Seuerum Sulpitium: Hic Samarites hominem ſuum prætermiſſum præuijs, nec curatum, miſeratus acceſſit, & iumento ſuo, hoc eſt, verbi incarnatione ſuſcepit, & oleo gratiæ, & vino paſſionis ſuæ commendatum ſtabulario, profecto illi magiſtro gentium in duobus teſtamentis denarij mercede ſanauit, redditurus illi & beatæ virginitatis de innumeris huius boni fructibus vberes gratias, & innumerabiles coronas, quia hoc conſilium præcepto adijciens, de ſuo ſupererogauit.

Lucæ 10.

Virginitas opus supererogationis.

7. B. Priscæ ad Corinthios ſeptimo: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do, &c. Beatior autem erit ſi ſic permanſerit ſecundùm meum conſilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

8. Matthæi decimonono: Si vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus.

9. Et capite decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, &c.

10. Lucæ decimo: Et altera die protulit duos denarios, & dedit ſtabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque ſupererogaueris, ego cùm rediero, reddam tibi.

11. Prioris ad Corinthios nono: Si nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carnalia veſtra metamus? Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt, quare non potius nos? Sed non vſi ſumus hac poteſtate: ſed omnia ſuſtinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Chriſti. Neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt, edunt: & qui altari deſeruiunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinauit iis, qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuere. Ego autem nullo horum vſus ſum. Non autem ſcripſi hæc vt ita fiant in me: bonum eſt enim mihi magis mori, quàm vt gloriam meam quis euacuet. Nam ſi euangelizauero, non eſt mihi gloria: neceſſitas enim mihi incumbit: væ enim mihi eſt, ſi non euangelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: ſi autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt. Quæ eſt ergò merces mea? Vt Euangelium prædicans, ſine ſumptu ponam Euangelium, vt non abutar poteſtate mea in Euangelio. Nam cùm liber eſſem ex omnibus, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.

12. Matthæi vigeſimoſexto: Cùm autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum vnguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Videntes autem diſcipuli, &c. Sciens autem Ieſus, ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum operata eſt in me. nam ſemper pauperes habetis vobiſcum, me autem non ſemper habetis. Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum: ad ſepeliendum me fecit. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius.

13. Marci decimoquarto: Ieſus autem dixit: Sinite eam, quid illi moleſti eſtis? Bonum opus operata eſt in me. Amen dico vobis: Vbicumque prædicatum fuerit Euangelium iſtud in vniuerſo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

14. Tertii Regum octauo ait Salomon: Voluitque Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſrael: & ait Dominus ad Dauid patrem meum: Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente tractans.

15. Geneſis octauo: Ædificauit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocauſta ſuper altare. Odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis, & ait ad eum: Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines.

16. Numerorum ſexto: Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Loquere ad filios Iſrael, & dices ad eos: Vir, ſiue mulier, cùm fecerint votum vt ſanctificentur, & ſe voluerint Domino conſecrare: à vino, & omni, quod inebriare poteſt, abſtinebunt. Acetum ex vino, & ex alia qualibet potione, & quidquid ex vua exprimitur, non bibent: vuas recentes ſiccaſque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino conſecrantur: quidquid ex vinea eſſe poteſt, ab vua

vna passa vsque ad actum, non comedent.

11. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt in textu, vt paulo ante B testimonio primo.

12. CYPRIANVS in sermone de natiuitate Christi: De virginibus, ait Apostolus, præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio Domini, vt quæ nupserint, sic permaneant: quæ verò virgines sunt Dei, æmulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunque authoritate diuina immobilia constant, sic maneant: quæ verò in alterutrum potest libertas arbitrij flectere, locum eligant priorem: quia etsi bona sunt, & à Deo instituta coniugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior: quam non cogit necessitas, aut mandatum, sed perfectionis suadet consilium. Quòd si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, nec spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suę confidat, quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus: & qui victores sunt sui, cælo vim inferunt, quoniam sicut scriptum est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

C AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore, vt in textu, & vt supra A testimonio primo.

1. D AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellensem: Qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino. Præceptum non habet, consilium habet. Non enim præcipitur quod supra legem est, sed magis dato suadetur consilio. Nec authoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocunque demonstratur, sed ab eo, qui misericordiam Dei meruit. Horum ergò meliora, quàm Apostolorum, consilia? Apostolus dicit: Consilium do: isti dissuadendum putant, ne qua studeat virginitati. Et paulò pòst: Bonum ergò consilium, quia in consilio vtilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum adstringit inuitos. Si qua ergò secuta fuerit consilium, & eam non pœnituerit, acquisiuit vtilitatem. Si quam verò pœnituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideò sibi voluntatis suæ rea est, cuius grauiore, quàm ferre posset, laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tanquam bonus medicus, qui & fortibus stabilitatem virtutis conseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, alijs dat consilium, alijs demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera manducet, accipiat vxorem: qui validior est, fortiorem virtutis cibum expectet. Meritoque adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier vincta est legi, quanto tempore vir eius viuit. Quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm meum consilium. Puto enim quòd & ego spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quæ meliora sunt suadere, & quæ tutiora demonstrare. Prouidus doctor multas offendit vias, vt qua vult vnusquisque, quam sibi accommodatam arbitratur, incedat, dummodò occurrat quò possit incaptus * prætendere. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua, validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed confragosa & aspera, cautiores exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa, longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit: ea plurimos recipit. Sunt ergò virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitiæ locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum.

2. IDEM in libro de viduis: Honorabile coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum est, non vitandum est: & quod est melius, eligendum est. Itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideò bene Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est: vbi consilium, ibi gratia est. Præceptum, vt ad naturam reuocet: consilium, vt ad gratiam prouocet. Et ideò lex Iudæis lata est, gratia autem electoribus reseruata est: lex, vt à naturæ finibus culpæ studio demeantes, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem, vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam præmijs prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis, cui in Euangelio ante præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cùm se præcepta legis memorâsset implêsse, consilium ei datur, vt vendat omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex nanque forma mandati est: vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde & Dominus in alia dicit: Non occides. vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergò hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint, possunt dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Hoc virgo non dicit. Non dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Quid ergò nobis erit? Sunt enim spadones, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensuram: & qui pensa distribuit, æquitatem debet examinis reseruare. Et ita diuidat virtutem, vt vires æstimet singulorum. Et ideò dicit: Qui potest capere, capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et ideò præmijs virtutem prouocauit, non infirmitatem vinculis aligauit. Scit & ille gentium Doctor, bonus morum auriga nostrorum, & quidam interiorum rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandem tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquam, varios cursus mentium repugnare. Et ideò neque intantum adhortationem integritatis intendit, vt aboleret gratiam nuptiarum: neque ita coniugium præcluit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentiæ persuasione incipiens, ad incontinentiæ remedia descendit. Et cùm brauium supernæ vocationis fortioribus demonstrâsset, deficere tamen in via neminem passus

ginitatē cōsulit, & matrimonium permittit.

* pertēdens

Comparat virginitatis viam cum viduitatis & matrimonij via.

Per vīā matrimonij lōgiore circuitu ad castra sanctorum peruenitur.

Hebr. 13.

1. Cor. 7.

Virginitatis & coniugij consilium.

Præcepti & consilij discrimen.

Matth. 19.

Consilium voluntariæ paupertatis.

Duplex forma mandati.

Liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio.

Luc. 17.

Luc. 18.

Matth. 19.

Rom. 7.

Discretio & prudentia D. Pauli.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

Coniugio melior & excellentior virginitas.

1. Cor. 7.

Matth. 19.

Consulitur, non præcipitur virginitas.

1. Cor. 7. Contra dissuasores virginitatis Iouiniani stas.

Rom. 14.

1. Cor. 7.

Meliora suadet & tutiora demonstrat Paulus, cum vir-

passus est, ita plaudens prioribus, vt non despiceret & sequentes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus alijs panem hordeaceum, ne in via deficerent; alijs corpus suum, vt ad regnum contenderent, ministrauit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptum statuit, sed consilium dedit. Virgo prouocatur consilijs, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpè repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem non tangere. Et iterum: Volo sic omnes homines esse, sicut & meipsum. Et tertiò: Bonum est illis, si sic maneant sicut & ego. Et quartò: Bonum est propter instantem necessitatem: & hoc placere Domino, & hoc honestum est. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantùm suo consilio, sed etiam Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliarij benignitatem recusset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat alijs, quod in se expertus vtile iudicauit, non facilè comprehendi, nec fastidiosius æquari? Quænam igitur refugiat sancta fieri corpore & spiritu, cùm supra laborem sit præmium, supra vsum gratia, supra opus merces?

Supra laborē præmiū, & supra vsum gratia.

1. E HIERONYMVS libro primo aduersus Iouinianum, capite septimo, 2. ET epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis, capite secundo, vt in textu.

Ioan. 6. Matth. 26. Christus turbæ panē hordeaceū, Apostolis verò corpus suum ministrauit.

Consilium D. Pauli de continentia.

1. Cor. 7.

II.

Quot sunt Euangelica consilia?

A OMNIA enumerare hoc loco non attinet: principalia verò tria sunt, de Paupertate, Castitate, & Obedientia complectenda; sicut è sacris literis Patres intellexerunt. [a] Paupertas ad eos pertinet, qui semel omnia relinquunt, vt Christum exemplo Petri & Apostolorum perfectè sequantur. [b] Castitas eorum est, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum, &, vti Tertullianus [c] dixit, se voluntarios probant spadones. Obedientiam verò præstant, qui, vt seipsos plenè [d] abnegent, non solùm à cupiditatibus, verùm etiam voluntate sua, quod Scriptura [e] admonet, prorsus auertuntur, dum eius, quem sibi superiorem Christi loco elegerunt, voluntati sese totos subijciunt.

a Matth. 19. c d Actor. 4. g Vide vitam S. Marci, Cypriani, Antonij, Hilarionis, Chrysostomi, Paulini, Augustini, Gregorij, Iosaphat c. 31. Damasceni, &c.

b Matth. 19. b Euseb. lib. 2 histor. cap. 16. & Nicephor. lib. 2. cap. 16. ex Philone de vita contemp.

c Lib. 1. ad vxorem cap. 6.

d Matth. 16. d Lucæ 9. e

e Eccli. 8. d Oriat. 5. c Basilius in regulis breuioribus, quæstione 96.

B Huiusmodi consilia Christus, perfectionis Euangelicæ absolutum exemplar, non verbo tantùm docuit, vti mox ostendemus, sed etiam exemplo vitæ suæ sanctissimæ nobis confirmauit: qui cùm [f] diues esset, propter nos pauper factus est, non [g] habens vbi caput reclinaret: qui virgo etiam ex virgine [h] natus, & sanctarum virginum [i] sponsus perseuerat: qui tam sedulus demum in præstanda obedientia fuit, vt matri [k] virgini, adeoque fabro subditus, & ad [l] mortem vsque crucis obediens factus, de seipso testetur: [m] *Descendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.*

f 2. Corinth. 8. b

g Matth. 8. c

h Isaiæ 7. c

i Hieronym. epistol. 22. ad Eustoch. cap. 1. & 6. Ambros. lib. 1. de Virginibus, & serm. 90.

k Lucæ 2 g Matth. 17. d

l Philip. 2. b Matth. 26. d Rom. 5. d

m Ioan. 6. d 4. e 5. c

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI decimonono: Si vis perfectus esse, &c. vt infra quæstione tertia, A testimonio primo: Ecce nos reliquimus omnia, &c.

Digitized by Google

2. ACTORVM quarto: Quotquot enim poſſeſſores agrorum, &c. vt infra quęſtione tertia, D teſtimonio primo.

3. SANCTI Marci vitam habes apud Hieronymum in catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum: vbi inter cætera ſic ait de Marco: Aſſumpto Euangelio, quod ipſe confecerat, perrexit AEgyptum, & primus Alexandriæ Chriſtum annuncians, conſtituit Eccleſiam, tanta doctrina, & vitę continentia, vt omnes ſectatores Chriſti, ad exemplum ſui cogeret. Denique Philo, diſertiſſimus Iudæorum, videns Alexandriæ primam eccleſiam adhuc iudaizantem, quaſi in laudem gentis ſuæ librum ſuper eorum conuerſatione ſcripſit. Et quomodo Lucas narrat, Ieroſolymæ credentes omnia habuiſſe communia: ſic & ille, quod Alexandriæ ſub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Latius autem hæc proſequitur Hieronymus in eodem catalogo, cùm Philonem deſcribens, ait: Philo Iudęus, natione Alexandrinus, de genere Sacerdotum, idcircò à nobis inter Scriptores Eccleſiaſticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangeliſtæ apud Alexandriam ſcribens Eccleſia, in noſtrorum laude verſatus eſt, non ſolùm eos ibi, ſed in multis quoque prouincijs eſſe memorans, & habitacula eorum dicens monaſteria. Ex quo apparet, talem primò Chriſto credentium fuiſſe Eccleſiam, quales nunc monachi eſſe nituntur & cupiunt, vt nihil cuiuſquam proprium ſit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & pſalmis, doctrinæ quoque & continentiæ, quales & Lucas refert, primùm fuiſſe Ieroſolymæ credentes.

Omnia cõmunia inter diſcipulos S. Marci. Act. 2. & 4.

Philõnis liber.

Monaſteria tempore S. Marci.

Nihil proprium apud Monachos, ſicut & apud S. Marci diſcipulos & primos Chriſtianos.

4. CYPRIANI vitam conſcripſit Pontius eius Diaconus, in qua ſic ait: Inter fidei ſuæ prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quàm ſi continentiam tueretur: tunc enim poſſe idoneum fieri pectus, & ſenſum ad plenam veri capacitatem peruenire, ſi concupiſcentiam carnis robuſto atque integro ſanctimoniæ vigore calcaret. Quis vnquam tanti miraculi meminit? Nondum ſecunda natiuitas nouum hominem ſplendore toto diuinæ lucis oculauerat, & iam veteres ac priſtinas tenebras ſola lucis paraturæ vincebat. Deinde quod maius eſt, cùm de lectione diuina quædam iam, non pro conditione nouitatis, ſed pro fidei feſtinatione didiciſſet: ſtatim rapuit quod inueniret promerendo Domino profuturum. Diſtractis rebus ſuis ad indigentiam pauperum ſuſtentandam, tota prędia pretio diſpenſans, duo bona ſimul iunxit, vt & ambitionem ſeculi ſperneret, qua pernicioſius nihil eſt, & miſericordiam, quam Deus etiam ſacrificijs ſuis prætulit, quam nec ille, qui legis omnia mandata ſeruaſſe ſe dixerat, fecit, impleret: & præpropera velocitate pietatis, penè ante cœpit perfectus eſſe, quàm diſceret.

Cõtinentia Cypriani.

Matth. 19.

Cyprianus ex euãgelio edoctus, ſua pauperibus diſtribuit.

Oſeæ 6. Matth. 9. & 12. Matth. 19.

5. IN vita ſancti Antonij beatus Athanaſius: Poſt mortem parentum, annorum circiter decem & octo, ſeu viginti, cum ſorore admodum paruula derelictus, & domûs & ſororis honeſtam curam gerebat. Necdum verò ſex fluxerant menſes, quibus ad Eccleſiam (vt ſolebat) occurrens, recordabatur quomodo & Apoſtoli, omnibus ſpretis, ſecuti fuiſſent Saluatorem: & multi, vt legitur in Actis Apoſtolorum, facultatibus ſuis venditis, pretia ad pedes eorum detuliſſent egentibus partienda, quæve, aut quanta ſpes ijſdem repoſita eſſet in cælis. Talia ſecum voluens, intrauit eccleſiam: & accidit vt tunc legeretur Euangelium, in quo Dominus dicit ad diuitem: Si vis perfectus eſſe, vade: vende omnia tua, quæcunque habes, & da pauperibus. & veni, ſequere me, & habebis theſaurum in cęlo. Quo audito, quaſi diuinitus huiuſmodi ante memoriam concepiſſet, & veluti propter ſe hæc eſſet ſcriptura recitata, ad ſe Dominicum traxit imperium: ſtatimque regreſſus, poſſeſſiones, quas habebat, vendidit. Erant autem ei trecentæ palmæ vberes, & valdè optimæ, quas vicinis largitus eſt, ne in aliquo aut ſibi, aut ſorori moleſtia gigneretur. Cætera verò, quæ in mobilibus poſſidebat, vniuerſa vendidit, & aggregato non exiguo pretio, indigentibus dedit, paucis tamen ob ſororem reſeruatis, quæ & ſexu, & ætate videbatur infirmior. Rurſus autem eccleſiam ingreſſus, cùm audiſſet Dominum in Euangelio dicentem, Nolite cogitare de craſtino, reliquam quoq; portionem pauperibus diſtribuit: neque ſe verſari paſſus eſt domi, ſed ſorore fidelibus ac notis virginibus commendata, vt earum nutriretur exemplo, ipſe, iam omnibus ſeculi vinculis liber, aſperum atque arduum arripuit inſtitutum.

Dominicũ imperiũ ſuæ conſiliũ ad ſe traxit Antonius, & poſſeſſiones ſuas vẽdidit, & pretium pauperibus diſtribuit.

Matth. 6.

6. IN vita ſancti Hilarionis Hieronymus: Parentibus iam defunctis, partem ſubſtantiæ fratribus, partem pauperibus largitus eſt, nihil ſibi omninò reſeruans, timens illud de Actibus Apoſtolorum, Ananiæ & Saphiræ vel exemplum, vel ſupplicium, maximeque Domini memor, dicentis: Qui non renunciauerit omnibus quæ habet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Erat autem tunc annorum quindecim. Sic nudus & armatus in Chriſto, ſolitudinem, quæ in ſeptimo milliario à Maioma, Gazæ emporio, per littus euntibus AEgyptum, ad lævam flectitur, ingreſſus eſt.

Hilarionis exemplum.

Actor. 5. Lucæ 14.

7. IN vita ſancti Ioannis Chryſoſtomi Georgius Patriarcha Alexandrinus: Excurſo non ita multo poſt tempore, & ipſius beata mater vitæ finem accepit, relictis ei diuitijs permultis in auro, argento, veſte pretioſa, prædijs, mancipijs, iumentis, alijſque id genus peculijs, ac perquàm multis facultatibus. Matrem igitur vt primùm decenti funere ac religioſè extulit, in conditorio depoſuit beati patris iuxta ſanctæ matris præſcriptum. Sanè quidem aurum in pauperes & indigos incunctanter dilargitus eſt. quod autem nulla inſigni nota erat percuſſum, in eccleſias diſpertiuit, ac finitima monaſteria proximè adiacentia ciuitati ad exornandas pretioſas reliquias. Seruos & ancillas ad vnum omnes ſeruitutis vinculo emancipatos aſſeruit libertati. His tandem exolutus vinculis negociorum, ſuperfluè mentem vrgentium, quicquid reſederat è ſuis facultatibus, in vſum ciuitatis diſtribuit, vt vacuus maximè eſſet ab omni intemperie & moleſtia exactorum publici tributi. Veritatis concertator hic ſua hæc omnia ad hunc modum diſpenſabat. Proinde in perquàm amœna requie vitam tranſmittebat, iugi meditationi & aſſiduæ lectioni diuinarum ſcripturarum aduigilans, cuſtos peruigil ſui ipſius corporis factus, ſtudio fugitans & à ſe quàm longiſſimè ſubmouens iritamenta gulæ, turpitumque concupiſcentiarum indecoras permiſtiones propellens, in corpore ſuo quaſi in templo quopiam ſancto locum tribuebat capacem virginitatis ac ſanctimoniæ. Porrò is cùm probè nôſſet extimulante conſcientia, præſertim vigente ætatis flore, (tametſi ſaluo eſſet & incolumi ſenſu prędictus) ſe haudquaquam eſſe parem tot ſuſtinendis moleſtijs, quas faceſſit Reſpublica ſuis adminiſtratoribus, finitima ciuitati inuſit monaſteria. A ſuæ cognationis hominibus, à ciui-

Ex hac vita Damaſcenus citat ad verbum hiſtoriam de imagine D. Pauli lib. 1. de veneratione S. Imaginum aduerſus Iconomachos. Vixit fortè author circa annũ Domini 670. videturque is eſſe Georgius qui ſucceſſit Ioãni Eleemoſynario. Chryſoſtomus ſua partim in pauperes diſpertitur, partim ad vſũ eccleſiarum & ornatũ S. reliquiarũ contert.

Chrysostomus monachus factus.

tate quum se sequestrâsset, in numerum adscitus ciuium supernæ Ierusalem, studio festinabat, ac flagranti desiderio vrebatur, vt vel ibi innotesceret. Illic igitur cœpit primordia iacere monasticæ exercitationis, ac tenacius tueri.

7. IN vita sancti Paulini Nolani episcopi Gregorius Turonensis libro in gloriam Confessorum, capite centesimoseptimo: Fuit vir venerabilis Paulinus Nolanæ vrbis, ex nobili stirpe ortus. Tarasiam similem sibi sorticus est coniugem, habens diuitias multas, & tam in fundorum possessione, quàm in præsidio domorum valdè diues erat ac locuples. Sed cùm primùm aures eius euangeliorum lectio illa penetrauit, in quo Dominus adolescentem pro diuitijs arguit, dicens: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: facilius est camelum per foramen acus tranfire, quàm diuitem introire in regnum Dei: statim venditis omnibus quæ habebat, pauperibus erogauit. Exoneratus à cunctis cupiditatibus, magistrum liber sequitur, per hæc se putans paradisi diuitijs locupletari: si videretur nihil de transitorijs possidere. Cui maiestas diuina tribuit, vt quod impossibile dixerat per Euangelium, hîc possibiliter adimplere mereretur per actum.

Matth. 19. Paulinus, audito euangelico consilio, facultates suas pauperibus erogauit.

9. DE eodem ita scribit D. Ambrosius epistola trigesimasexta ad Sabinum episcopum: Paulinum splendore generis in partibus Aquitaniæ nulli secundum, venditis facultatibus tam suis, quàm etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, vt ea in pauperes conferat, quæ redegit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus, tanquam deoneratus graui sarcina, domui, patriæ, cognationi quoque vale dicat, quo impensius Deo seruiat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ vrbis, vbi tumultum fugitans æuum exigat. Matrona quoque virtuti & studio eius proximè accedit, neque à proposito viri discrepat. Denique transcriptis in aliorum iura suis prædijs, virum sequitur, & exiguo illic coniugis contenta cespite, solatur se religionis & charitatis diuitijs. Soboles eis nulla, & ideò meritorum posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quæ loquentur? Ex illa familia, illa prosapia, illa indole, tanta præditum eloquentia migrâsse à Senatu, interceptam familiæ nobilis successionem: ferri hoc non posse. Et cùm ipsi capita, & supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra, si fortè Christianus vir attentior sacrosanctæ religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidem doleo tantam esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam, vt confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, &c.

Ambrosij testimonium de Paulino.

Lucæ 9.

10. ET de sancto Martino scribit Seuerus Sulpitius: Sermo Martini non alius apud nos fuit, quàm mundi huius illecebras, & seculi onera relinquenda, vt Dominum Iesum liberi expeditique sequeremur. Præstantissimumque nobis præsentium temporum illustris viri Paulini exemplum ingerebat, qui summis opibus abiectis, Christum secutus, solus penè his temporibus euangelica præcepta complêsset. Illum nobis sequendum, illum clamabat imitandum, beatumque esse præsens seculum tantæ fidei, virtutisque documento: cùm secundùm sententiam Domini diues, & possidens multa, vendendo omnia, & dando pauperibus, quod erat facto impossibile, possibile fecisset exemplo.

Martini testimonium de eodem Paulino.

Matth. 19.

11. IN vita sancti Augustini Possidonius, vel Possidius Calamensis episcopus, capite secundo: Mox (post baptismum) ex intimis cordis medullis ad Deum conuersus, spem omnem quam habebat in seculo, dereliquit, iam non vxorem, non filios carnis, non diuitias, non honores seculi quærens: sed soli Deo cum suis seruire statuit, in illo & ex illo pusillo grege esse studens, quem Dominus alloquitur, dicens: Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit patri vestro dare vobis regnum. Vendite quæ possideris, & date eleemosynam: Facite vobis sacculos non veterascentes, thesaurum non deficientem in cælis, &c. Et illud quod iterum dicit Dominus, idem vir sanctus facere cupiens; Si vis esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & veni, sequere me, &c. DEINDE capite quinto: Factus ergò presbyter, monasterium intra ecclesiam mox instituit, & cum Dei seruis viuere cœpit secundùm modum, & regulam sub sanctis Apostolis constitutam: Maximè, vt nemo quicquam proprium in illa societate haberet, sed eis essent omnia communia, & distribueretur vnicuique sicut opus erat, quod iam ipse prior fecerat, dum de transmarinis ad sua remeâsset. ET capite trigesimoprimo: Testamentum nullum fecit, quia vnde faceret pauper Christi non habuit.

Mundi contemtor Augustinus.

Lucæ 12.

Augustinus de amplectenda perfectione Euangelica cogitauit.

Monasterij instituit Augustinus.

Legebat vtrumque sermonem de communi vita Clericorum. Act. 2. & 4.

Omnia communia in societate Augustini.

Renunciauit Augustinus proprietati.

Pauper Christi.

12. ITEM de seipso scribens Augustinus, ait epistola octogesimanona ad Hilarium, respondens quæstioni quartæ: Ego qui hæc scribo, perfectionem, de qua Dominus locutus est, quando ait diuiti adolescenti: Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus; & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me: vehementer adamaui, & non meis viribus, sed gratia ipsius adiuuante sic feci. Neque enim quia diues non fui, ideò minus mihi imputabitur. Nam neque ipsi Apostoli, qui priores hoc fecerunt, diuites fuerunt. Sed totum mundum dimittit, qui & illud quod habet, & quod optat habere, dimittit. Quantum autem in hac perfectionis via profecerim; magis quidem noui ego, quàm quisquam alius homo; sed magis Deus, quàm ego. Et ad hoc propositum quantis possum viribus alios exhortor, & in nomine Domini habeo consortes, quibus hoc per meum ministerium persuasum est: sic tamen, vt præcipuè sana doctrina teneatur, nec eos, qui ista non faciunt, vana contumacia iudicemus.

Matth. 19.

Augustinus fatetur se consilium euangelicum de voluntaria paupertate amplexum fuisse.

Alios totis viribus ad idem propositum exhortabatur.

13. IN vita sancti Gregorij Magni Ioannes Diaconus libro primo, capite quinto: Tandem patre orbatus, vbi liberam disponendarum rerum suarum nactus est facultatem, sex monasteria in Sicilia fabricans, sufficientibus fratribus cumulauit: quibus tantum prædiorum contulit, quantum posset ad victum quotidianum Deo illic militantium sine indigêtia suffragari. ET capite sexto: Septimum intra Romanæ vrbis mœnia sub honore sancti Andreæ Apostoli iuxta basilicam sanctorum Ioannis & Pauli ad ciuium Scauri, monasterium in proprio domate fabricauit. In quo, relictis sericis, auro gemmisque radiantibus togis, simulque supellectibus reliquis, in vsum pauperum erogatis: ex huius mundi naufragio nudus euasit, diuque desideratum monachicum capiens indumentum, primò sub Hilarionis, deinde sub Maximiani venerabilium patrum regimine, multis sibi sociatis fratribus, regulari tramite militauit. Pòst verò, cùm subesse mallet, fratrum votiua concordia imminente, præesse non renuit.

Gregorius Magnus ex suis facultatibus septè monasteria fabricauit.

Omnibus relictis, monasticam vitam & habitum monasticum assumit.

14. Si-

Digitized by Google

Turonenſis ſimilis. Gregorius de eo teſtatur.

14. SIMILITER Gregorius Turonenſis libro decimo hiſtoriæ Francorum, capite primo: Gregorius de ſenatoribus primis, ab adoleſcentia deuotus Deo, in rebus proprijs ſex in ſitilia monaſteria congregauit: ſeptimum intra vrbis Romæ muros inſtituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum ſufficeret, reliqua vendidit cum omni præſidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui ante ſerico contextu, ac gemmis micantibus ſolitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus veſtitu, ad altaris Dominici miniſterium conſecratur, ſeptimuſque leuita ad adiutorium Papæ adſciſcitur.

Ioſaphat ſuæ ditionis diuitias diſtribuit.

15. IN vita Ioſaphat & Barlaam duorum Chriſti militum Ioannes Damaſcenus de rege Ioſaphat, Auenniri regis filio Indiæ loquens, capite trigeſimoquinto: Octaua die (poſt mortem patris) in palatium reuerſus, opes omnes ac pecunias pauperibus diſtribuit; adeò vt nullus iam, qui rerum inopia premeretur, ſupereſſet. Pauciſque diebus in huiuſmodi miniſterio exactis, omnes theſauros exhauſit: id videlicet agens, ne anguſtam portam introire paranti pecuniarum moles impedimentum afferret. Capite deinde trigeſimoſexto proſequitur: At quadrageſimo à paterni obitus die, memoriam ipſius celebrans, magiſtratus omnes, ac militaris claſſis, & plebeij ordinis aliquot paucos conuocat: atque in regio throno ſedens cunctis audientibus hanc orationem habuit: En, vt ipſi cernitis, Abenner rex ac pater meus, haud ſecus ac pauperum quiuis mortem obijt. Ac nec diuitiæ, nec opes, nec regia gloria, nec rurſum ego patris amantiſſimus filius, nec reliquorum ipſius amicorum ac cognatorum quiſquam opem ipſi, & auxilium adferre, atque ab ineuitabili ſententia ipſum eximere potuit: verùm ad illud tribunal, vt præſentis vitæ rationem reddat, proficiſcitur, neminem omninò, qui ipſi opituletur, ſecum ducens, ijs duntaxat exceptis (quæcunque tandem illa fuerint) quæ ab ipſo geſta ſunt. Et poſt pauca: Iam igitur tempus eſt, vt ea, quæ Deo pollicitus ſum, expleam. Tempus, inquam, eſt, vt, quò ipſe me ducet, proficiſcar, eaque vota, quibus me ipſe obſtrinxi, perſoluam. Nunc itaque vobiſcum ipſi conſiderate, quem vobis præeſſe, ac regnum obtinere velitis.

Venerat ex ſe reſtituti ſenſum.

16. IN vita Ioannis Damaſceni Ioannes Patriarcha Hieroſolymitanus: Cùm duæ ipſi Dominicæ ſententiæ propoſitæ eſſent, altera quæ hoc ſtatueret, vt facultates ſuas venderet, ac pauperibus diſtribueret, altera vt domos & agros, aliaque omnia Domini cauſa relinqueret, ita ſe comparauit, vt nec in priori temporis aliquid ſibi tarendum putaret, ne fortaſſe ea res ipſi moram afferret, nec item in ſecunda, ne ſi facultates ſuas temerè relinqueret, inter eos, qui ſanguine ipſi coniuncti erant, lites atque conflictationes orirentur, aliis nimirum aliud quoddam hereditatis capeſſendæ ius proferentibus. Verùm inter vtrunque graditur, atque confeſtim bonis ſuis in pauperes, captiuos, ſeruos ſuos (quos etiam libertate donauerat) & cognatos diſtribuit, atque diuinis templis conſecratis, quemadmodum ex matris ſuæ vtero nudus exierat, ſic etiam neceſſarijs indumentis exceptis, nudus è mundo exceſſit. Ac Hieroſolymam profectus, cùm in his venerandis locis adorationis munere, vt par erat, perfunctus fuiſſet, tanquam cerua diuina ſiti flagrans, in ſolitudinem contendit, atque ad diuini viri Sabæ Lauram ſe confert, eo mœrens ac

Peregrinatio ad loca ſancta.

ſocium, non itineris duntaxat, ſed inſtituti etiam, Coſmam habens, qui eandem cum ipſo educationem ac diſciplinam habuerat. Diceres eos ſacrum quoddam par eſſe, ac ſub Chriſti iugum cuncta cernere, vt illud ceruicibus ſuis tollerent.

17. MATTHÆI decimonono: Sunt enim Eunuchi &c. vt infra quæſtione quarta, A teſtimonio primo.

18. EVSEBIVS Cæſareenſis libro ſecundo hiſtoriæ eccleſiaſticæ, capite decimoſexto, ex libro Philonis Iudæi de vita contemplatiua, ſiue de ſupplicibus, quædam commemorans de Chriſtianis Alexandriæ degentibus ſub diſciplina diui Marci, ait: Cùm temperantiam quaſi quoddam fundamentum in animis ſuis iecerint, alia virtutum genera ſupra ædificant. Iſta Philonis tam perſpicua tamque rara teſtimonia, de noſtræ religionis viris ſolùm tradita eſſe pro certo arbitramur. Quòd ſi quiſquam adeò obſtinato animo ſit, vt his etiam voluerit refragari, ſic tamen euidentioribus argumentis (quæ apud nullos alios præterquam ſolos Chriſtianos, religionis euangelicæ profeſſores, reperiuntur) obiectis, de contumacia & incredula mentis ſententia tandem deſiſtat. Nam Philo cum illis viris, de quibus habetur oratio, mulieres etiam vitâ viuere ait: quarum complures ad extremam ſenectutem virgines permanent. Quæ quidem non neceſſitate, (ſicut non paucæ Græcarum ac gentilium ſacerdotum factum) ſed ſua voluntate adductæ, caſtitatem propter incredibilem ſapientiæ cupiditatem & deſiderium, quo incenduntur, ſummæ curæ & cogitationi amplexantur obſeruantque. In cuius perueſtigatione, dum ætatem terere ſtudent, voluptates, quibus corpus titillari ſolet, penitus reſpuunt: neque mortales fœtus & caducos, ſed immortales & perpetuò duraturos edere cupiunt: quos quidem certè ſola anima, Dei amore inflammata, ex ſe poteſt procreare.

Temperantia tanquam virtutū fundamentum.

Philonem loqui de Chriſtianis.

Virginitas annus, voluptatis ampletentes caſtitatem.

19. NICEPHORVS libro ſecundo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, capite decimoſexto, eadem quæ Euſebius ex Philone recitat.

20. TERTVLLIANVS libro primo ad vxorem, capite ſexto: Voluntarijs ſpadonibus pro cupiditate cæleſti ſaluo matrimonio, abſtinentia toleratur, quanto magis adempto? &c.

21. MATTHÆI decimoſexto: Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam. qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.

22. LVCÆ nono: Si quis vult poſt me venire, &c. vt infra quæſtione quinta, B teſtimonio ſecundo.

23. ECCLESIASTICI decimooctauo: Poſt concupiſcentias tuas non eas, & à voluntate tua auertere: Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

24. AD Galatas quinto: Vt non quæcunque vultis, illa faciatis.

25. BASILIVS in regulis breuioribus, quæſtione nonageſimaſexta: Cùm Apoſtolus dicat, vt non quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile eſt, id ſi alterius arbitrio permittatur, calamitoſum eſt. Contraque, quicquid antiſtites rectum ſtatuerint, in eo manere vnuſquiſque debet; etiamſi contra voluntatem ipſius ſit.

Gala. 5. Abnegatio propriæ voluntatis.

1. B. POSTERIORIS ad Corinthios octauo: Scitis enim gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues, vt illius inopia vos diuites eſſetis.

2. MATTHAEI octauo: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.

3. ISAIAE ſeptimo: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.

4. HIERONYMVS epiſtola vicesimaſecunda ad Euſtochium virginem, capite primo: Hæc idcircò, domina mi Euſtochium, ſcribo, (dominam quippe vocare debeo ſponſam Domini mei) vt ex ipſo principio lectionis agnoſceres, &c. ET capite ſexto: Nolo habeas conſortium matronarum: nolo ad nobilium domos accedas: nolo te frequenter videre, quod contemnens, virgo eſſe voluiſti. Sic tibi ſolent applaudere mulierculæ de iudicibus viris, & in aliqua poſitis dignitate. Si ad Imperatoris vxorem concurrit ambitio ſalutantium, cur tu facis iniuriam viro tuo? Ad hominis coniugem Dei ſponſa quid properas? Diſce in hac parte ſuperbiam ſanctam: ſcito te illis eſſe meliorem.

5. AMBROSIVS libro primo de virginibus: Nec immeritò virginitas viuendi tibi vſum quæſiuit è cælo, quæ ſponſum ſibi inuenit in cælo. Hæc nubes, aëra, angelos, ſideraque tranſgrediens, verbum Dei in ipſo ſinu patris inuenit, & toto hauſit pectore. Nam quis tantum, cùm inuenerit, relinquat boni? Vnguentum enim exinanitum eſt nomen tuum. Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Poſtremò non meum eſt illud, quoniam quæ non nubunt neque nubentur, erunt ſicut angeli Dei in cælo. Nemo ergò miretur, ſi angelis comparentur, quæ angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxiſſe de cælo, quam non facilè inuenimus in terris? Niſi poſtquam Deus in hęc terrena corporis membra deſcendit, tunc in vtero virgo concepit, & verbum caro factum eſt: vt quod caro factum eſt, caro fieret Dei. Et poſt nonnulla: Quod nupturæ præ cæteris concupiſcunt, vt ſponſi decore ſe iactent, eo neceſſè eſt impares ſacris ſe fateantur eſſe virginibus, quibus ſolis contingit dicere: Speciosus forma præ filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis. Quis eſt iſte ſponſus? Non vilibus addictus obſequijs, non caducis ſuperbus diuitijs, ſed cuius ſedes in ſeculum ſeculi, filiæ regum in honore eius. Adſtitit regina à dextris eius in veſtitu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi igitur filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui, quoniam concupiuit rex ſpeciem tuam, quia ipſe eſt Deus tuus. Et aduerte quantum tibi Spiritus ſanctus ſcripturę diuinæ teſtificatione detulerit: Regnum, aurum, pulchritudinem. Regnum, vel quia ſponſa es regis æterni, vel quia inuictum animum gerens, ab illecebris voluptatum non captiua haberis, ſed quaſi regina dominaris. Aurum, quia ſicut illa materies examinata igne pretioſior eſt, ita corporis ſpecies virginalis ſpiritu conſecrata diuino, formæ ſuæ acquirit augmentum. Pulchritudinem verò quis poteſt maiorem exiſtimare decore eius, quæ amatur à rege, probatur à iudice, dicatur Domino, conſecratur Deo, ſemper ſponſa, ſemper innupta, vt nec amor finem habeat, nec damnum pudor? Hæc profectò vera pulchritudo eſt, cui nihil deeſt.

6. ITEM in ſermone nonageſimo, dum agit de paſſione beatæ Agnetis virginis: Diſcede à me, (ait B. Agnes ad præfecti filium) quia iam ab alio amatore præuenta ſum, qui mihi ſatis meliora te obtulit ornamenta, & annulo fidei ſuæ ſubarrauit me, longè te nobilior, & genere, & dignitate. Ornauit me inæſtimabili dextrocherio. Dextram meam & collum meum cinxit lapidibus pretioſis. Tradidit auribus meis inæſtimabiles margaritas, & circundedit me vernantibus atque coruſcantibus gemmis. Poſuit ſignum in facie mea, vt nullum præter ipſum amatorem admittam. Induit me cyclade auro texta, & immenſis monilibus ornauit me. Oſtendit mihi theſauros incomparabiles, quos mihi ſe daturum, ſi ei perſeuerauero, repromiſit. Non ergò potero ad contumeliam prioris amatoris vel adſpicere alium, & illum derelinquere, cum quo ſum charitate deuincta. Cuius generoſitas celſior, poſſibilitas fortior, adſpectus pulchrior, amor ſuauior, & omnis gratia elegantior. A quo mihi iam thalamus collocatus eſt, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius ſuſcepi; iam amplexibus eius caſtis adſtricta ſum, iam corpus eius corpori meo ſociatum eſt, & ſanguis eius ornauit genas meas. Cuius mater virgo eſt, cuius pater fœminam neſcit. Cui angeli ſeruiunt, cuius pulchritudinem ſol & luna mirantur, cuius odore reuiuiſcunt mortui, cuius tactu fouentur infirmi, cuius opes nunquam deficiunt, cuiuſque diuitiæ non decreſcunt. Ipſi ſoli ſeruo fidem, ipſi me tota deuotione committo. Quem cùm amauero, caſta ſum: cùm tetigero, munda ſum: cùm acceperò, virgo ſum. Nec deerunt nuptijs filij, vbi partus ſine dolore ſuccedit, & fœcunditas quotidiana cumulatur. Audiens hæc inſanus iuuenis, amore corripitur cæco, &c. Abnegat Agnes beatiſſima, & ſe nullo pacto prioris aſſerit ſponſi fœdera violare. Cumque pater diceret, in faſcibus præfecturæ ſe agere, & idcircò non ſibi quemuis illuſtriſſimum virum etiam poſſe præferri: cœpit tamen vehementiſſimè inquirere, quis eſſet ſponſus, de cuius ſe Agnes poteſtate iactaret. Tunc extitit quidam ex paraſitis eius, qui diceret hanc Chriſtianam eſſe ab infantia, & magicis artibus ita occupatam, vt dicat Chriſtum ſuum ſponſum.

7 LVCAE ſecundo: Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth: & erat ſubditus illis.

8. MATTHAEI decimoſeptimo: Et cùm veniſſent Capharnaum, acceſſerunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magiſter veſter non ſoluit didrachma? Ait, Etiam. Et cùm intrâſſet in domum, præuenit eum Ieſus, dicens: Quid tibi videtur Simon: Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum? à filijs ſuis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Ieſus: Ergò liberi ſunt filij. Vt autem non ſcandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterem; illum ſumens, da eis pro me, & te.

9. AD Philippenſes ſecundo: Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.

10. MATTHAEI vigeſimoſexto: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Iterum ſecundò abijt, & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua.

11. AD Romanos quinto: Sicut enim per inobedien-

Virgo ſacra, ſponſa eſt Domini: ſed Lutherus in ſpurco ſuo Epithalamio appellare non dubitat ſpõſam diaboli.

Dei ſponſa.

Virgo ſponſum habet in cælo.

Cant. 1.

Matth. 22.

Angelorum Domino copulatur virgo.

Ioan. 1.

Sacratũ virginum ſpõſus quis ſit.

Pſalm. 44.

Sponſa regis æterni.

Sponſus S. Agnetis virginis quis, & qualis ſit.

Chriſtus ſponſus S. Agnetis.

Digi oogle

obedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

12. IOANNIS sexto, vt in textu.

13. CAPITE quarto: Dicit ei Iesus: Meus cibus est vt faciam voluntatem eius, qui misit me, vt perficiam opus eius.

14. CAPITE quinto: Iudicium meum iustum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me.

III.

Vbi consilium Paupertatis Euangelicæ à Christo docetur?

A APVD [a] Matthæum eo in loco ostenditur, qui sequitur diuinorum præceptorum enumerationem: de quibus præceptis vnicuique citra exceptionem dictum est: *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Ac deinde consilium de voluntaria [b] paupertate sectanda proponitur, addita verborum formula singulari, quæ illud capessentis arbitrio relinqueret. Ait enim Dominus: [c] *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.*

a Matth. 19. a

b Hieronym. epistol. 1. ad Heliod. cap. 6. item in cap. 19. Matth. & ad Demetriadem de seruanda virginit. epistol. 8. cap. 7. Quæst. 1. ad Hedibiam epistol. 150. & ad Pammachium super obitu Paulinæ epistol 26. cap. 3. & 4. Basil. quæst. 9. in regulis fusius disputatis. Damascen. in histor. Barlaam & Iosaphat cap. 15. Chrysostom. in illud Pauli. Salutate Priscam & Aquilam. c Matth. 19. c Lucæ 18. d e Marci 10. c d & ibidem Beda & Theophylact.

B Vbi non solùm ita consulit Dominus, verùm etiam quasi calcar addit, & vt homines ad consilium hoc amplectendum lubentiores faciat, præmij proponit magnitudinem, quo eos alliciat atque consoletur. Sic enim fore promittit, vt qui omnibus propter Christum relictis, pauper est, is habeat thesaurum in cælo, accipiat [d] centuplum, & possideat vitam æternam; quæ diuitibus alioquin aditu est [e] perdifficilis.

d Matth. 19. d & ibidem Hieronym. Euthym. & Anselmus. Item Theophylact. & Beda in Marcum. & Lucam. Cassian. collat. 24. cap. 26. Gregor. hom. 18. in 1. ezechielem. Bernard. in declamat. de deserendis facultatib. Damianus in serm. de S. Benedicto.

e Matth. 19. c

C Huiusmodi paupertatis [f] cultores ac [g] professores erant Apostoli, quorum nomine fidenter dixit Petrus ad Christum: [h] *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.*

f Lucæ 6. c & ibidem Ambros. Leo serm. de omnib. sanctis. Chromat. in cap. 5. Matth. Bernard. serm. 1. de festo omnium sanctorum. Tertullian. lib. 4. contra Marcionem cap. 14.

g August. lib. 17. de ciuitate Dei cap. 4.

h Matth. 19. d

D His accedunt nascentis Ecclesiæ Christiani, qui, vti Lucas [i] testatur, vendebant possessiones, & pecuniam ex his conflatam, in communem vsum conferebant; ita vt nemo suum esse diceret aliquid. quoniam indiscreta & communia apud ipsos manebant omnia.

i Actor. 4. & 2. & 5. Hieronym. epistol. 8. ad Demetriad. eadem. c. 7. & in catalog. virorum illustr. de Marco. Augustin. in epistol. 89. ad Hilarium. Possidon. in vita Augustin. cap. 4. Cassian. lib. 7. cap. 14. 17. & collat. 3. cap. 6.

E Quæ paupertas demum requirit, vt voluntaria plenaque sit abdicatio facultatum, quarum nulla [k] proprietas retineatur.

k Actor. 5. a Hieronym. epistol. 8. ad Demetriad. cap. 7. Basil. serm. 1. de institut. monachor. & in constitut. monast. cap. 20. & 35. Item quæst. 85. in regulis fusius tractatis. Augustin. epistol. 109. & serm. 49. ex diuer. c. 1. & seq. Item lib. de mor. eccl. cathol. cap. 31. Hieronym. epistol. 22. ad Eustoch. cap. 33. Gregor. 4. dialog. cap. 55. & lib. 10. epistol. 22.

F Atque hîc locum habet celebris & anti-

quis probata sententia? Bonum est, facultates cum dispensatione pauperibus erogare; melius est, pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum à solicitudine, cum Christo egere.

I Genna. de eccle. dogmatib. cap. 71. Ambros. 1. Offic. c. 30. & Hieronym. adductus Vigilantium c. 1. & Isidor. lib. 2. de vita contemplat. cap 9. Augustin. lib. de bono coniug. cap 2.

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI decimonono: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Cùm audisset autem adolescens verbum, abijt tristis: erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficilè intrabit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valdè, dicentes: Quis ergò poterit saluus esse? Adspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergò erit nobis? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos, qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomẽ meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

2. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola prima, capite sexto: Sed forsitan dicturus es: Quid ergò quicunque in ciuitate sunt, Christiani non sunt? Non est tibi eadem causa, quæ cæteris. Dominum ausculta dicentem: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia tua, & da pauperibus: & veni, sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es, nam cùm derelicta militia, te castrâsti propter regnum cælorum: quid aliud quàm perfectam secutus es vitam? Perfectus autem seruus Christi, nihil præter Christum habet: aut si quid præter Christum habet, perfectus non est: &, si perfectus non est, cùm se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. Os autem quod mentitur occidit animam. Igitur vt concludam: si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum fefellisti, si perfectus non es. Diuinis Euangelium vocibus contonat: Non potestis duobus dominis seruire: & audet quisquam mendacem Christum facere, mammonæ & Domino seruiendo? Vociferatur ille sæpè: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Et ego nullus auro, arbitror me Christum sequi? Qui dicit se in Christum credere, debet, quo modo ille ambulauit, & ipse ambulare. Quòd si nihil habes, vt te respondurum scio: cur, tam bene paratus ad bella, non militas?

Matth. 19.

Votum perfectionis.

Sapientia.

Matth. 6.

Luc. 9.

3. IDEM in caput decimumnonum Matthæi super ea verba, Si vis perfectus esse &c. In potestate nostra est, vtrum velimus esse perfecti. Tamen quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet; & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Sapphira, sed totum vendere, & cùm vendiderit, dare omne pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Et hoc ad perfectionem non sufficit, nisi posti contemptas diuitias, Saluatorem sequatur, id est, relictis malis faciat bona. Facilius enim facinus contemnitur, quàm voluptas. Multi diuitias relinquentes, Dominum non sequuntur. Sequitur autem Dominum, qui imitator eius est, & per vestigia illius graditur. Et in illud: Ecce nos reliquimus &c. Grandis fiducia: Petrus piscator erat, diues non fuerat, cibos manu & arte quærebat: & tamen loquitur confidenter, reliquimus omnia. Et quia non sufficit tantùm relinquere, iungit quod perfectum est: & secuti sumus te. Fecimus quod iussisti, quid igitur nobis dabis præmij? Iesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quòd vos, qui secuti estis me, &c. Non dixit, qui reliquistis omnia: hoc enim & Crates fecit philosophus, & multi alij diuitias contempserunt: sed, qui secuti estis me: quod propriè Apostolorum est atque credentium. Deinde in illud, Et omnis qui reliquerit domum &c. Locus iste cum illa sententia congruit, in qua Saluator loquitur: Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem à patre suo, & matrem à filia, & nurum à socru: & inimici hominis, domestici eius. Qui ergò propter fidem Christi, & prædicationem Euangelij, omnes affectus contempserint, atque diuitias, & seculi voluptates: isti centuplum recipient, & vitam æternam possidebunt.

In nostra potestate est perfectio.

Actor. 5. Nõ pars, sed totum vendendum, & pauperibus dandum.

Matth. 19.

Nõ satis est omnia relinquere, sed & Christus sequendus est.

Matthæi.

4. ITEM ad Demetriadem de seruanda virginitate epistola octaua, capite septimo: Apostolici fastigij est, perfectæque virtutis, vendere omnia, & pauperibus distribuere, & sic leuem atque expeditum, cum Christo ad cælestia subuolare. Nobis, immò tibi, diligens credita est dispensatio, quanquam in hoc omni ætati, omniqúe personæ libertas arbitrij relicta sit. Si vis, inquit, esse perfectus. Non cogo, non impero: sed propono palmam, ostendo præmia: tuum est eligere, si volueris in agone, atque certamine coronari. Et cõsideremus quàm sapienter sapientia sit locuta: Vende, quæ habes. Cui ista præcipiuntur? nempe illi, cui dictum est: Si vis esse perfectus. Non partem bonorum tuorũm vende, sed omnia. Cumqúe vendideris, quid sequitur? Et da pauperibus. Non diuitibus, non propinquis, non ad luxuriam, sed ad necessitatem. Siue ille sacerdos sit, siue cognatus, & affinis, nihil in illo aliud cõsideres, quàm paupertatem. Laudent te esurientium viscera, non ructantium opulenta conuiuia. In Actis Apostolorum, quando Domini nostri adhuc calebat

Apostolici fastigij perfectæque virtutis.

Libertas relinquitur circa desertionem facultatum.

Matth. 19. Proponitur palma, & ostenduntur præmia.

Nõ partem, sed omnia vende.

Da pauperibus, non diuitibus, aut propinquis, nisi sint pauperes.

Actor. 4.

Digitized by Google

bat cruor, & feruebat recens in credentibus fides, vendebant omnes possessiones suas, & pretia eatum ad Apostolorum deferebant pedes, vt ostenderent pecunias esse calcandas: dábaturq; singulis, prout cuique opus erat. Ananias & Sapphira dispensatores timidi, immo corde duplici, & ideò condemnati, quia post votum obtulerunt quasi sua, & non eius, cui semel ea vouerant: partemq; sibi iam alienæ substantiæ reseruárunt, nescientes famem, quam vera fides non timet: præsentem meruêre vindictam, non crudelitate sententiæ, sed correptionis exemplo. Denique & Apostolus Petrus nequaquàm imprecatur eis mortem, vt stultus Porphyrius calumniatur, sed Dei iudicium prophetico spiritu annunciat, vt pœna duorum hominum, sit doctrina multorum. Ex eo tempore, quo virginitati perpetuæ consecrata es, tua non sunt, immò verè ea, quia Christi esse cœperunt, quæ auia viuêre; vel matre, ipsarum arbitrio dispensanda sunt. Sin autem obierint, & somno sanctorum requieuerint: scio enim & hoc illas optare, vt te habeant superstitem, cùm ætas maturior fuerit, & voluntas grauior, firmiorque sententia: facies quod tibi visum fuerit, immò quod Dominus imperat, scitura nihil te habituram, nisi quod in bonis operibus erogaueris.

Actor. 4. Votum paupertatis violárunt Ananias & Sapphira.

Ibidem.

Virginitati perpetuæ consecrata Demetrias.

5. IDEM quæstione prima ad Hedibiam, epistola centesima quinquagesima: Interrogas quo modo perfectus esse quis possit, & quo modo viuere debeat vidua, quæ sine liberis derelicta est. Hoc idem in Euangelio legis doctor interrogat: Magister, quid faciens, vitam æternam possidebo? Cui respondit Dominus: Mandata nôsti? Dicit ille: Quæ? Iesus autem dixit: Non homicidium facies, non adulterium, non furtum, non falsum dices testimonium: honora patrem & matrem, & diliges proximum tuum ficut teipsum. Et illo dicente, Hæc omnia feci, Dominus intulit: Vnum tibi deest: Si vis perfectus esse: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Itaque & ego tibi Domini nostri respondeho sermonibus: Si vis esse perfecta, & tollere crucem tuam, & sequi Dominum saluatorem, & imitari Petrum dicentem: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem. Nō dixit, da filijs, da fratribus, da propinquis: quos etiam si haberes, iure ijs Dominus præferretur. sed da pauperibus, immò da Christo, qui in pauperibus pascitur: Qui cùm dives esset, pro nobis pauper factus est. Et paulò pòst: Dicunt Apostoli se omnia, quæ sua fuerant, dimisisse: & mercedem pro hac virtute audacter exposcunt. Quibus respondit Dominus: Omnis qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. O quanta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuibus, pro morituris semper viuentia, & habere Dominum debitorem. Si qua autem vidua habet liberos, & maximè si nobilis familiæ est, egentes filios non dimittat, sed ex æqualitate eos amet, vt & meminerit primùm animæ suæ, & ipsam putet esse de filijs, & partiatur potiùs cum liberis, quàm omnia filijs derelinquat: immò Christum liberorum suorum faciat cohæredem. Respondebis: Difficile est, durum est, & contra naturam. Sed Dominum audies tibi respondentem: Qui potest capere, capiat. Et si vis esse perfecta, non tibi iugum necessitatis imponit, sed potestati tuæ liberum concedit arbitrium. Vis esse perfecta, & in primo stare fastigio dignitatis: fac, quod fecerunt Apostoli: vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere Saluatorem, & nudam solamque crucem nuda sequaris & sola. Non vis esse perfecta, sed secundum vis tenere gradum virtutis: dimitte omnia, quæcunque habes, da filijs, da propinquis, nemo te reprehendit, si inferiora fecteris, dummodò illam sciastibi iure prælatam, quæ elegerit prima. Dices: hoc Apostolorum est, & virorum: mulierem autem nobilem non posse omnia vendere, quæ multis adiumentis huius vitæ indigeat. Audi igitur Apostolum commonentem: Non vt alijs refrigerium, vobis autem tribulatio; sed ex æqualitate, vestra abundantia illorum sustentet inopiam; vt & illorum abundantia, vestræ inopiæ sit supplementum. Vndè inquit Dominus: Qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Ananias & Sapphira Apostoli meruêre sententiam, quia sua timidè reseruárunt. Ergóne, inquies, puniendus est, qui sua non dederit? Minimè: ideò puniti sunt, quia mentiri voluêrunt Spiritui sancto, & reseruantes necessaria victui suo, quasi perfectè sæculo renunciantes, vanam gloriam sectabantur. Alioqui, licet liberè dare, vel non dare, quanquàm ei, qui cupiat esse perfectus, præsens paupertas, futuris diuitijs compensanda sit.

ponit Christus. Primum dignitatis fastigium omnia pauperibus dare. Secundus virtutis gradus, dare propinquis &c.

2. Cor. 8.

Lucæ 12. & 16. Actor. 5. Ananias & Sapphira cur puniti.

6. IDEM in consolatione ad Pammachium super obitu Paulinæ vxoris, epistola vigesimasexta capite tertio: Parua dimisimus, & grandia possidemus. Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. In tali & Isaac quondam agro seuerat: qui paratus ad mortem, ante euangelium euangelicam portauit crucem. Si vis, inquit, perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus: & veni, sequere me. Si vis perfectus esse. Semper grandia in audientium ponuntur arbitrio. & ideò virginitatem Apostolus non imperat, quia Dominus disputans de eunuchis, qui se castrâssent propter regna cælorum, ad extremum intulit: Qui potest capere, capiat. Non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Si vis perfectus esse. Non tibi imponitur necessitas, vt voluntas præmium consequatur. Si vis ergò esse perfectus, & desideras esse quod Prophetæ, quod Apostoli, quod Christus est: vende non partem substantiæ, ne timor penuriæ infidelitatis occasio sit, & cum Anania & Sapphira pereas, sed vniuersa quæ possîdes. Cumq; vendideris, da pauperibus, non locupletibus, non superbis: da quo necessitas sustentetur, non augeantur opes.

Centuplicato fœnore Christi promissa redduntur. Genes. 26. Matth. 19. In audientium arbitrio grandia ponuntur, consilium paupertatis scilicet & castitatis. 1. Cor. 7. Matth. 19. Rom. 9.

Vende non partem substantiæ. Actor. 5.

Da pauperibus, non locupletibus.

7. CAPITE quarto: Pars sacrilegij est, rem pauperum dare non pauperibus. Et tamen non est satis perfecto, & consummato viro opes contemnere, pecuniam dissipare, & proijcere, quod in momento & perdi, & inueniri potest: Fecit hoc Crates Thebanus, fecit Antisthenes, fecerunt plurimi, quos vitiosissimos legimus. Plus debet Christi discipulus præstare, quàm mundi philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ, atque rumorum venale mancipiũ. Tibi non sufficit opes contemnere, nisi Christum sequaris. Christum autem sequitur, qui peccata dimittit, & virtutum comes est. Christum scimus sapientiam. Hic thesaurus in agro scripturarum nascitur: hæc gemma multis emitur margaritis. Sin autem adamaueris captiuam mulierem, id est, sapientiam secularem, & eius pulchritudine captus fueris, decalua eam, & illecebras crinium, atque ornamenta verborum eum emortuis vnguibus, seca. Laua

Ethnici philosophi cõtemserunt pecuniam.

Thesaurus. Matth. 13. Deut. 21. Secularium literarum vsus.

Matth. 19.

Non præcipit, nec iugum necessitatis im-

Non dixit, da filijs, da fratribus, da propinquis, sed pauperibus. 2. Cor. 8. Marc. 10. Matth. 19.

Præparatis magna recipere, & habere Dominum debitorem.

Vidua diues Christũ faciat suorũ liberorum cohæredem.

Ierem.2. Cant.2. eam prophetali nitro, & tunc requiescent cum illa, dicito: Sinistra eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me, & multos tibi fœtus captiua dabit, ac de Moabitide efficietur Israelitis. Christus sanctificatio est, sine qua nemo videbit faciem Dei. Christus redemptio, idem redemptor, & pretium. Christus omnia, vt, qui omnia propter Christum dimiserit, vnum inueniat pro omnibus, & possit liberè proclamare: Pars mea Dominus.

Psal.15

8. BASILIVS in regulis fusius disputatis, interrogatione nona Cùm Dominus noster Iesus Christus dixerit: Vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere me & item, Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam: Equidem ex hoc colligo, qui hac mente a suis discedat, hunc huiusce modi curam de parte patrimonij sua nullo modo oportere negligere, contraque illud accurare, vt cùm eam omnem diligentissimè secum abstulerit, eam veluti rem iam Domino cõsecratam, summa cum religione distribuat, vel ipse per se, si huiusce modi muneri scienter administrando esse ipse par possit; vel per alios, quos antè maxima adhibita diligentia delegerit, quique certissima dederint documẽta, posse se illam fideliter ac prudenter distribuere, cùm illud persuasum sit, non vacare periculo, siue propinquis suis illam relinquat, siue in ea distribuenda, cuiusuis, nulla adhibita delectione, opera vsus sit. Etenim si, qui præfectus est procurandæ regiæ pecuniæ, esto de rebus ijs, quæ parræ iam sunt, nihil interuerterit omninò, ad seque transtulerit: is tamen, si quæ præterea acquiri potuerant, negligentia sua non acquisierit, sed passus sit deperire, nihilominùs tamen vtique in crimine est: quàm graue tandem censere debemus iudicium illis imminere, qui in rebus Dei nomini iam consecratis, vindicandis, lentè ac negligenter se gesserint? An non in eadem cum illis iudicij causa futuros, de quibus scriptum est, Maledictus homo, qui facit opera Domini negligenter?

Matth.19. Luc.12. Quanta diligentia patrimonium distribuendum ei, qui cõsilio pauperitatis amplecti statuit.

Ierem.48.

9. DAMASCENVS in historia duorum Christi militum Barlaam & Iosaphat capite decimoquinto: Iosaphat itaq; ad eum ait: Istud ipsum nempe omnia pro nihilo putare, atque vsqueadeò asperum vitæ genus suscipere, quẽ admodùm superiùs dixisti, vetusne institutum est, ab Apostolorum doctrina manans, an recens mentis vestræ solertia excogitatum, tanquàm scilicet hoc, vt melius ac præstantius, vobis amplexandum duxeritis? Senex autem ait: Non recens inductam legem tibi affero, (absit istud) verùm antiquitùs nobis traditam. Dixit enim Dominus ad diuitem quendam, qui ex ipso percontabatur, quidnam sibi faciendum esset, vt vitam æternam consequeretur, iactabatque se cuncta, quæ in Lege scripta erant, seruâsse, Vnum tibi deest, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, ac sublata cruce me sequere. At ille his auditis mœstitia affectus est. Erat enim admodùm diues. Cùm igitur Iesus eum mœrore affectũ vidisset, dixit, Quàm difficilè ij, qui pecunias habent, intrabunt in regnum Dei! Facilius enim est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Hoc igitur mandato audito, sancti omnes id studuerunt, vt ab huiusmodi opum difficultate sese abstraherent, ac per largitionem erga pauperes, dispersis omnibus facultatibus, sempiternis q; diuitijs sibijpsis recõditis, crucem sustulerunt, Christumque secuti sunt: sic nimirùm vt quidam, velut iam à mundo

Doctrina de cõsilio paupertatis euangelicæ, vtrum recens an antiqua sit.

Matth.19.

Christi consilium amplexi sunt Sancti.

dictum est, martyrio perfungerentur, quidam autem religiosæ vitæ exercitatione concertarent, atque, quantum ad veræ huiusce Philosophiæ rationem attinet, nihilò illis inferiores essent. Quocirca illud scias velim, Regis nostri ac Dei mandatum hoc esse, per quod homines sempiternorum bonorum participes redduntur. Cùm igitur, inquit, Iosaphat, tam antiqua, ac necessaria huiusmodi Philosophia sit, quid causæ est, quamobrem hodierna die pauci sint, qui hanc vitam imitentur? Respondit Senex: Multi quidem eam imitati sunt, & etiamnum imitantur. At multo plures conantur, ac moras nectunt. Pauci enim sunt, vt ait Dominus, qui per arctam, & angustam viam incedant: qui autem per facilem & latam, quamplurimi. Nam qui semel pecuniarum cupiditate, & vitiorum, quæ ex voluptatibus oriuntur, amore correpti, vanæque & inani gloriæ addicti sunt, vix ab ipsis diuelli possunt, vt qui alieno domino, quique omnia, cõtrà ac Deus, imperat, atque ipsos tanquàm catenis quibusdam vinctos tenet, vltrò seipsos mancipârint. Animus quippè, cùm semel salutis suæ spem abiecerit, habenas suas auersis à ratione cupiditatibus permittens, quoquouersum fertur.

Cur non ita multi amplectantur.

Matth.7.

10. CHRYSOSTOMVS homilia in locum Pauli ad Romanos, Salutate Priscam & Aquilam: Cùm dicit, Si vis perfectus esse: consulendo & admonendo dicit. Non est autem idem consulere, & legem ponere. Nam qui legem statuit, modis omnibus fieri vult, quod præcipit. Qui verò consulit & adhortatur, sententiæ & arbitrio auditoris permittit, vt ex dictis, quod voluerit, eligat, sicque faciendorum dominus auditor relinquitur. Propterea non simpliciter dixit, Vade, vende facultates tuas: sed vt discas, quòd in arbitrio audientium res sitæ sint.

Matth.19. Consulit Dominus, non præcipit facultatum distributionem.

11. LVCAE decimooctano: Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nôsti: Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem. Qui ait. Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo audito, Iesus ait ei: Adhuc vnum tibi deest: omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. His ille auditis, contristatus est: quia diues erat valdè. Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest saluus fieri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.

12. MARCI decimo: Et cùm egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam vt vitam æternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Præcepta nôsti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne furêris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem

fuum.

tuum & matrem. At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest: vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Qui contristatus in verbo, abijt mœrens: erat enim habens multas possessiones. Et circunspiciens Iesus, ait discipulis: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebant in verbis eius. At Iesus rursus respondens, ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecunijs, in regnum Dei introire? Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt apud Deum. Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis; Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui non accipiet centies tantum, nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.

Non esse mentium adolescentem diuitē de obseruatione mandatorū, probat ex Marco. Marc.10.

13. BEDA in caput decimumoctauum Lucæ: Non est putandus hic princeps, cùm legis se mandata custodisse dicebat, esse mentitus, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus. Quia si mēdacij noxa reus teneretur, nequaquàm Marcus Euangelista de illo scribens adijceret: Iesus autem intuitus eum, dilexit eum. Et dixit illi: Vnum tibi deest. Vade, quæcunque habes, vende, &c. Diligit enim Dominus eos, qui legis mandata, quanuis minora, custodiunt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, ijs qui perfecti esse desiderant, ostendit. Omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me. Quicunque perfectus esse voluerit, debet vendere quæ habet, & non ex parte vendere, sicut Ananias fecit & Saphira, sed totum vendere: & cùm vendiderit, dare omnia pauperibus, & sic sibi præparare thesaurum in regno cælorum. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas diuitias Saluatorem sequatur, id est, relictis malis, faciat bonum. Facilius enim sacculus contemnitur, quàm voluntas.

Consilia sunt supra mandata.

Adue.5.

Reprehendit eorum sententiam ex Euangelio, qui aiūt, adolescentē fuisse mentitum de obseruatione mandatorū.

14. ITEM in caput decimum Marci: Non est putandus homo iste, vel voto tentantis (vt quidam putauēre) Dominum interrogâsse, vel de sua esse vita mentitus, cùm se legis mandata custodisse dicebat, sed simpliciter, vt vixerit, esse confessus: Quia si mendacij, aut simulationis noxa reus teneretur, nequaquàm intuitus arcana cordis eius, eum diligere diceretur Iesus. Diligit enim Dominus eos, qui mandata legis, quanuis minora, custodiunt: sed nihilominùs quod in lege minus fuerat, ijs qui perfecti esse desiderant, ostendit: quia non veni soluere legem aut prophetas, sed adimplere. Ad quam profectò adimpletionem pertinet, quod hic consequenter adiungitur: Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

Perfectionē appetentibus ostendit, quod in lege minus erat.

15. THEOPHYLACTVS in caput decimumoctauum Lucæ: Postquàm autem adolescens se omnia hæc seruâsse dixit à iuuentute, præscripsit ei Dominus paupertatem, caput omnium virtutum. Vide autem legem Christiana vita dignam: Omnia quæcunque habes, vende, inquit. Nam si quid reliqueris, illius seruus es. Et distribue, non diuitibus cognatis, sed pauperibus. Habet autem & distribuendi verbum emphasim quandam, vt cum dijudicatione, & non fortuitò, dispergantur bona. Quoniam autem cum paupertate & alias habere virtutes Christianum oportet, propterea dicit: Et veni, sequere me: hoc est, & in omnibus alijs esto discipulus meus, & semper sequere, non hodiè quidem, cras autem non. Et paulò pòst: Postquàm diues audijt abijciendas diuitias, mœrore affectus est. Vndè dicit Dominus admirabili figura, quomodò difficile sit, habentes pecunias in regnum cælorum ingredi. Non dicit quòd impossibile sit eos ingredi, sed difficile. Non enim impossibile est saluari tales. possibile enim expendere pecuniam, & superna assequi. Et difficile quidem hoc. Tenaciores enim visco adhærent pecuniæ, & difficilè abstrahitur, qui à talibus est comprehensus. Ibidem: Quæ impossibilia apud homines sunt, possibilia sunt apud Deum. Qui enim habent mentem humanam, quæ ad inferiora vergit, & terrena desiderat, saluari non possunt, sicut dictum est. Deo autem possibile hoc est, quando quis consiliariū habet Deum, & iustificationes Dei, & mandata Magistri de paupertate suscipit, & illius inuocat auxilium. Possibile enim est hoc. Nostrum est enim velle hoc: Dei autem perficere. Et aliter, Si quidem transcenderimus humanam illam infirmitatem diuitum, & voluerimus nobis facere amicos ex mammona iniustitiæ, saluabimur per eas, & recipiemur in æterna tabernacula. Nam melius quidem fuerit, dimittere omnia. Hoc autem si minùs, saltem facere partiarios pauperes, & sic impossibile fiet possibile. Impossibile quidem esset non omnibus dimissis saluari, veruntamen & est propter misericordiam Dei, si partes dederimus in vsum congruum.

Distribue, non diuitibus cognatis, sed pauperibus.

Prior modus, quo diuites possunt ingredi in regnum cælorum, nimirum dimittendo omnia.

Alter modus per eleemosynas. Luc.16. Melius est dimittere omnia quàm per partes ex bonis suis eleemosynas dare.

1. B MATTHAEI decimonono, vt suprà Attestimonio primo.

2. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, in ea verba, Centuplum accipiet: Ex occasione huius sententiæ, quidam introducunt mille annos post resurrectionem, dicentes tunc nobis centuplum omnium rerum, quas dimisimus, & vitam æternam esse reddendam: non intelligentes, quòd si in cæteris digna sit repromissio, in vxoribus appareat turpitudo: vt qui vnam pro Domino dimiserit, centum recipiat in futuro. Sensus ergò iste est: Qui carnalia pro Saluatore dimiserit, spiritualia recipiet: quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi si paruo numero centenarius numerus comparetur. Vndè dicit & Apostolus, qui vnam tātùm domum, & vnius prouinciæ paruos agros dimiserat: Quasi nihil habentes, & omnia possidentes.

Per centuplum quid intelligatur.

Spiritualia ad carnalia comparantur, sicut centenarius numerus ad paruum numerum. 2. Cor. 6.

3. EVTHYMIVS in caput decimumnonum Matthæi: Marcus & Lucas manifestius de his recitantes, centuplam retributionem hoc tempore rependi dicunt, in hoc videlicet sæculo, vitam autem æternam in venturo siue futuro. Centupla verò, hoc est, variè multiplicata, aut multo plura, sicut dixit Lucas. Sed quomodò variè multiplicatam accipiet quis hanc retributionem in præsenti sæculo? Quomodò? Sicut acceperunt Apostoli, & Martyres, cæteriquè omnes iusti. Vide enim quòd omnium fidelium domus sibi habebant apertas: fratres etiam & sorores parauerunt omnes sanctos & sanctas: patres verò, omnes ipsos colētes, ipsorumq; curam habentes, ac erga ipsos compassionis affectu tactos. nam hæc sunt propria pe-

Centupla retributio in præsenti sæculo.

Apostoli quas domos in hac vita receperunt.

Fratres & sorores. Patres & matres.

Paupertas caput omnium virtutum.

Quas vxores.

Quos filios & agros.

Cum persecutionibus. Marc. 10.

Dona spiritualia nomine centupli etiam intelliguntur.

Spiritualia nomine centupli intelliguntur.

Voluntas nihil habẽdi, nomine centupli intelligi potest.

Cognatos quos recipiet. Quos agros, domos, parentes, aut vxores.

Pietas erga Deum, omnibus carnalibus præferenda est.

Quomodò centum mulieres receperunt Apostoli.

Matres & patres Apostolorum.

Domos quales receperunt.

Domus Apostolorum sunt templa.

tris: matres quoque, omnes pari modo se habentes: vxores verò, omnes ministrantes, inseruientes ac curantes eos: hæc siquidem vxoris sunt opera: filios præterea omnes discipulos. Adhæc omnes fidelium agros in sua possessione habebant: quodque omnium est maximè admirabile, omnia hæc habebant cum persequutionibus, prout addidit Marcus, hoc est, à fidei inimicis persecutionem sustinentes. Potest etiam esse multiplicatio gratia sanitatum, aut prophetia, aut aliud quippiam simile.

4. ANSELMVS in caput decimumnonum Matthæi: Sic illud centuplum intelligendum est: qui reliquerit carnalia, recipiet spiritualia. Centenarius enim numerus ad cælestia pertinet, quia centenarius de læua in dexteram trãslatus est in computatione: sicut autem læua ad temporalia, sic dextera ad cælestia refertur. Cùm ergò centenarius dexteræ accidat, meritò cælestia significat. Quod autem subdit, & vitam æternam possidebit: expositio est & determinatio: vel centuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

5. THEOPHYLACTVS in caput decimumnonum Matthæi: Ne quis suspicetur quod dictum est, solis congruere discipulis: dilatat promissionem ad omnes qui similia faciunt. Habebunt enim pro carnalibus cognatis, familiaritatem & fraternitatem cum Deo, pro agris paradisum, & pro lapideis ædibus supernam Ierusalem, pro matre presbyteram ecclesiam, pro patre presbyteros, pro vxore omnes fideles mulieres: non nuptijs? absit, sed spirituali affectione, & misericorde erga se cura.

6. ET in Marci caput decimum: Cumq; solus Petrus rogâsset, omnibus generaliter loquitur Christus, dicẽs: Omnis qui reliquerit vxorem, vel patrem. Hæc dicit, non vt velit parentes auxilio destitui, & ab vxoribus separari, sed docet nos præferre pietatem erga Deum omnibus carnalibus. Quia enim verè bellum à prædicatione accensum erat, & negaturi erant pueri parentes propter pietatem, dicit: Quisquis reliquerit cognatos, quos sibi natura dedit, & in summa, corporalia omnia propter Euangelium: centupla omnia accipiet in præsenti sæculo, & in futuro vitam æternam. Nunquid ergò & mulieres centum accipiet? Etiam. Tametsi maledictus Iulianus hoc irriserit. Quid confert vxor domui viri? Omninò curat, vt vir habeat quòd edat, quibus induatur, & horum omnium curam adimit viro. Vide itaque hoc etiam in Apostolis. Quot mulieres fuêre, quibus cura erat de amictu, & esu illorum, & quæ ministrârunt eis, qui nihil horum curabant, sed solùm sermonem & doctrinam? Similiter matres & patres multos habuerunt Apostoli, qui diligerent, & amico affectu erga se essent. Et Petrus, qui vnam domum reliquerat, posteà omnium discipulorum suorum domos habebat. Et nunc quoque vbique terrarum erecta sunt templa in nomine eius, quæ sunt claræ domus. Et quod maius, hæc omnia in persequutionibus, id est, persequutionem passi, & malè affecti atque afflicti.

7. IN Lucæ caput decimumoctauum: Tugoriola quidem reliquerant Apostoli omnes, & nunc habent fulgentissima templa, & res familiares, & agros, & vxores multas, quæ illis feruore fidei adhærent, aliaque omnia. In futuro autem sæculo, non agros tales multiplices, & corporales retributiones, sed vitam æternam.

8. BEDA in caput decimum Marci: Sensus iste est: Qui propter euangelium Christi carnalia reliquerit, spiritalia bona recipiet: quæ comparatione & merito sui ita erunt, quasi centenario numero centenarius numerus comparetur. Quia nimirum à fratribus atque consortibus oppositi sibi, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Lege Actus Apostolorum, quod multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna, & erant illis omnia communia, nullusque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerant. De quibus & Apostolus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Potest sanè hoc quod ait, Accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, per significationem altius intelligi. Centenarius quippe numerus de læua translatus in dexteram, licet eandem in flexu digitorum videatur tenere figuram, quam habebat denarius in læua, nimium tamen quantitatis magnitudine supercrescit: Quia videlicet omnes, qui propter regnum Dei temporalia spernunt, etiam in hac vita persequutionibus plenissima, eiusdem regni gaudium fide certa degustant, atque in expectatione patriæ cælestis (quæ iure in dextera significatur) omnium pariter electorum syncerissima dilectione perfruuntur.

9. ET in caput decimumoctauum Lucæ: Sensus iste est: Qui propter regnum Dei acquirendum omnes affectus contempserit, omnes sæculi delicias, luxusque calcauerit, multo plura in præsenti recipiet, quia à fratribus, atque cõsortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligantur, multo gratiorem etiam in hac vita recipiet charitatem. Hanc siquidem, quam inter parentes, ac filios, atque germanos, coniuges, vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem. Denique interdum etiam honesta causa interueniente dirimitur. Soli perpetuæ coniunctionis retinent vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse, quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse, quæ sua sunt. Lege Actus Apostolorum, quia multitudinis credentium erat cor, & anima vna, & erant illis omnia cõmunia, nullusque egens erat inter eos, qui sua pro Domino reliquerunt. De quibus & Paulus ait: Tanquàm nihil habentes, & omnia possidentes. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali multo maior suauitas ab illa, quæ eis inuicem per commixtionem sexuum præbebatur. Vxorem antè in lasciua passione desideri possidebam, hanc eandem in honore sanctificationis, & vera Christi dilectione possideo. Vna est mulier, sed centuplum creuit meritum castitatis. Nam quod secundùm Marcum dicitur, accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios & agros, cum persequutionibus: potest altius accipi. Centenarius quippe numerus, &c. vt præcedenti testimonio ex Commẽtarijs in Marcum.

10. CASSIANVS collatione vigesimaquarta Abbatis Abraham, capite vigesimosexto: Multo credibilius, multoque manifestius est, cum qui aliquid secularium, vel affectuum, vel honorum Christo suadente contempserit, à fratribus atque consortibus propositi sui, qui ei spiritali glutino colligãtur, centuplo gratiorem etiam in hac vita recipere charitatem. Hanc siquidem, quam inter parentes ac filios, atque germanos, coniuges vel propinquos, siue societas copulæ, seu consanguinitatis necessitudo coniungit, satis breuem esse constat ac fragilem.

Spiritualia bona, quæ in hac vita pro carnalibus recipiũtur.

Charitas fraterna. Actor. 4.

2. Cor. 6.

Alia expositio de centuplo.

Degustatio gaudij cælestis, & expectatio cælestis patriæ.

Gratior charitas recipitur in hac vita.

Actor. 4.

2. Cor. 6.

Centuplum crescit meritum castitatis.

Centuplo gratior charitas recipitur ab eo, qui secularem affectũ propter Christum reliquit.

fragilem. Denique etiam boni ac pij cùm adoleuerint filij, à parentum domibus nonnunquàm ac substantijs excluduntur, communio quoque consortij coniugalis interdum etiam honesta causa interueniente diuellitur, fratrum dirimit charitatem contentiosa diuisio. Monachi soli perpetuæ coniunctionis retinent vnitatem, atque indiscretè possident vniuersa, qui omnia sua esse quæ fratrum, omnia fratrum credunt esse quæ sua sunt. Si ergò istis quibus carnalis charitas copulatur affectibus, dilectionis nostræ gratia conferatur, profectò centuplo hæc dulcior atque sublimior est. Recipietur sanè etiam de continentia coniugali maior centuplo suauitas, ab illa quæ eis mutuum per commixtionem sexuum præbebatur. Pro lætitia quoque illa, quam in vnius agri, ac domus possessione quis habuit, centuplo maiore diuitiarum gaudio perfruetur, qui in adoptionem transiens filiorum Dei, vniuersa quæ æterni sunt patris, vt propria, possidebit, & affectu atque virtute ad imitationem veri illius filij proclamabit: Omnia quæ habet pater, mea sunt: nec iam cum vlla pœnali distensionis ac solicitudinis cura, sed securus ac lætus velut in proprijs vbique succedet, audiens quotidiè sibimet ab Apostolo prædicari; Omnia vestra sunt, siue mundus, siue præsentia, siue futura. Et à Salomone. Fidelis viri totus mundus diuitiarum. Habes ergò istam centupli retributionem, in magnitudine meriti, & in discretione tam incomparabilis qualitatis expressam. Neque enim si pro æris, aut ferri, aut vilioris cuiusquam metalli certo pondere, tantundem ponderis, sed auri quispiam reddidisset, non etiam amplius, quàm centuplum restituisse videretur; ita cum pro contemptu voluptatum, atque affectuum terrenorum, spirituale gaudium & pretiosissimæ charitatis iocunditas repensatur, etiamsi ipse sit numerus, centuplo tamen hæc maior atque præclarior est. Et post pauca: Nunc ad quantitatem earum rerum, quas pro contemptu mundi, & aliorũ commodorum nobis in hoc sæculo Christus restituit, transeamus, præcipuè secundùm euangelium Marci ita dicentis: Nemo est, qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter euangelium, qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, domos, fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam. Centuplam namque fratrum, parentumve recipiet quantitatem, quisquis patris vnius, vel matris, seu filij pro Christi nomine charitate contempta, in omnium, qui Christo deseruiunt, dilectionem sinceriſsimam transfit, pro vno scilicet tot inueniens patres, fratresq; feruentiore ac præstantiore sibi affectione deuinctos. Multiplicata etiam domorum atque agrorum possessione ditabitur, quisquis vna domo pro Christi dilectione relicta, innumera monachorum habitacula, tanquàm propria possidebit, in quacunque orbis parte, velut in suæ domus iure succedens. Quomodò enim non centuplum, & si Domini nostri sententiæ superadijci aliquid fas est, plus quàm centuplum recipit, qui decem, vel viginti seruorum ministeria infida, & coactitia derelinquens, tot ingenuorum ac nobilium spontaneo fulcitur obsequio? Quod ita esse etiam vestris experimentis probare potuistis, qui singulis patribus, matribusq;, ac domibus derelictis, quamlibet mundi partem fueritis ingressi, patres, matres, fratresq; innumeros, domos quoque, & agros, seruosq; fidelissimos, absque vllo solicitudinis labore conquiritis, qui vos vt proprios dominos submissè suscipiunt, amplectuntur, fouent, venerantur officijs. Sed hoc, inquam, sancti ministerio meritò ac fiducialiter perfruentur, qui priùs in seruitutem fraternitatis semetipsos suaque omnia voluntaria deuotione subdiderint. Recipient secundùm sententiam Domini liberè id, quod ipsi alijs dependerunt. Qui enim hæc humilitate sincera consortibus suis antè non detulerit, quomodò deferri sibi ab alijs patienter admittet, cùm grauari se eorum obsequijs intelligat potius quàm foueri, qui accipere mauult fratrum, quàm deferre, famulatum? Hæc tamen omnia non cum remissa securitate, nec cum in arti obiectatione percipiet, sed secundùm verbum Domini, cum persecutionibus, id est, cum pressuris seculi huius, ac summis angoribus passionum. Et sub finem: Postremò, vt iam disputationis huius sermo claudatur, nonne obsecro etiam in hoc centuplam gratiam euidentissimè, qui fideliter Christo deseruiunt, consequitur, dum pro nomine eius à summis principibus honorantur; ac licet ipsi humanam gloriã non requirant, venerabiles tamen etiam in persecutionum angustijs iudicibus cunctis ac potestatibus fiunt; quorum vilitas etiam mediocribus forsitan despicabilis esse potuisset, vel pro obscuritate natalium, vel pro conditione seruili, si in seculari conuersatione manſissent.

11. GREGORIVS homilia decimaoctaua in Ezechielẽ: Denarius numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vndè rectè per centenarium magna perfectio designatur, sicut de electis dicitur: Omnis qui reliquit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Neque etenim sanctus quisque ideò terrena deserit, vt hæc possidere in hoc mundo multiplicius possit; quia quisquis terreno studio terram relinquit, terram non relinquit, sed appetit. Nec qui vnam vxorem deserit, centum recepturus est, sed per centenarium numerum perfectio designatur. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contemnit, & hîc perfectionem mentis recipit, vt iam ea non appetat, quæ contemnit, & in sequenti sæculo ad æternæ vitæ gloriam peruenit. Centies itaque recipit quod dedit, qui perfectionis spiritum accipiẽs, terrenis non indiget, etiam si hæc non habet. Ille autem pauper est, qui eget eo quod non habet. Nam qui & non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. Nam cui in paupertate benè conuenit, non est pauper.

12. BERNARDVS in declamationibus de deserendis facultatibus super Euangelium, Ecce nos reliquimus omnia: Sed audiui, ait homo, qui perditionis sumit occasionem, & (vt vulgò dicitur) festucam quærit, vndè sibi eruat oculum: audiui, inquit, de illo & illo, qui reliquerant omnia, & ad vomitum suum sunt reuersi: quomodò illi acceperant centuplum? Exurge, Domine, iudica causam tuam, & istorum nempe calumniam, & murmur ipsorum, qui fortè omnia relinquere visi sunt, & minimè tamen centuplum acceperunt; non contra nos, sed contra te est, qui dixisti: Omnis qui reliquerit patrem &c. centuplum accipiet. Quid tamen dicimus? An ex collegio discipulorum reprobari quis potest, nisi loculos habens? Sunt enim

Monachis omnia cõmunia.

Pro agrorũ & domorũ possessione, quid recipiant.

Ioan. 16.

1. Cor. 3.

Centupli retributio in magnitudine meriti.

Gaudium spirituale pro contemptu voluptatum terrenarum rependitur.

Marc. 10.

Centupla retributio monachorũ & religiosorum, pro parentum & fratrum dimissione.

Pro dimissis possessionibus.

Pro dimissione seruorum & ministrorum.

Cum persecutionibus.

Matth. 19.

Non sunt terrena deserẽda, vt terrena recipiamus.

Per centonarium numerum perfectio mentis designatur.

Voluntas & desiderium habẽdi.

Paupertas in quo consistat.

Apostatæ à Religione, an acceperint centuplum pro dimissis patrimonijs.

Matth. 19.

Propriam voluntatem non relinquens, non dimittit omnia. Matth. 8.

enim loculi non modò pecuniæ, sed propriæ voluntatis. Scrutetur proindè vias suas & studia sua, qui promissam centupli gratiam sibi deesse causatur: nec dubium quin inueniat angulum, & diuersorium, reclinatoriumq, non quidem filij hominis, sed aut foueam vulpis, aut volucris nidum. Magis autem perfectus, obsecro, relinquat omnia: & solum sequatur Christum, tractans cogitatū suum in Deo, enutriendus ab eo, & centuplum sine dubio percepturus. Neque enim potest solui scriptura, quæ tam certa veritate subnixa, omnibus id sine exceptione promittit. Nihil sibi retineat, nihil suis, ne modicum fermentum totam massam corrumpat. Sunt enim qui sibi retinét aliquid, Dominicæ vocis obliti, qui non suam venit facere voluntatem: & in ipsis quoque sanctorum collegijs proprio aut desiderio, aut fortassè cōsilio importunius adhærentes, sciolos sese faciunt, de se sibi aliquid retinentes: quos penitus abnegâsse, & diuinæ prouidentiæ, ac obedientiæ patrum, consilijs quoque spiritualium virorum debuerant commisisse. Sunt enim qui propinquis retinent & amicis, quod abijciunt à seipsis, pro eorum prosperitate præsenti, inani prorsus & seculari solicitudine æstuantes. Crudeles planè, qui nequaquàm proximos diligant tanquàm se: crudeles, inquam, vel in se, vel in suos: immò quod verius est, in vtrosque. Nemo ergò cùm se videt non omnia reliquisse, centuplum non accepisse miretur. Pretiosa siquidem diuina consolatio est, nec omninò tribuitur admittentibus alienam. Et post pauca: Sic nimirum, sic vsque hodiè, dilectissimi, cuius ad alias consolationes mens inhiat, & penitùs in caducis & transitorijs non renuit consolari, ipse sibi profectò cælestis subtrahit gratiam consolationis. Quam si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi petere, quærere, pulsare satageret, sine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulsanti aperiretur. Alioquin si fortè (quod absit) pudendum illum apostasiæ saltum præsumpserit, certum omninò sit testimonium veritatis accipientibus, aut nunquàm eum omnia reliquisse, aut ipsum quoque posteà deseruisse centuplum, quod acceperit. Nonnulli siquidem, cùm spiritu cœperint, heu carne posteà consummantur. Centuplum, inquit, accipiet, & vitam æternam possidebit. Illud enim in via, hæc in patria est. Immo hæc patria, illud via. Illud consolatio præsentis laboris, hæc futuræ felicitatis consummatio est. Sic nimirum & operarijs huius sæculi solet cibus in opere, merces in fine dari. sic militantibus & stipendia ministrantur pro necessitate laboris, & nouissimè donatiuū maius erogatur pro quantitate laboris. Sic & filijs Israel donec terrā promissionis intrarent, in deserto manna non defuit: & ab Ecclesia, post quæsitum regni cælestis aduentum, quotidianus panis petitur in oratione, quam ipse Saluator instituit. Habes hanc duplicem promissionem, & in propheta euidēter expressam, vbi ait: Reddet Deus mercedem laborum sanctorum suorum, & deducet illos in via mirabili. Ipsa est enim via testimoniorum Domini, in qua propheta alius sicut in omnibus diuitijs delectatum se esse testatur. Vt quid ergò in incredulitate moriemini filij hominum? At fortè adhuc secularis ad hæc quispiam dicat: Ostēde mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid ostendam? Fides enim nō habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An potiùs homini ostendenti, quàm veritati credere præmium est? Deficiens scrutans scrutinio. Nisi credideris, non intelliges. Manna absconditum est, quod is Apocalypsi Ioannis victori promittitur. Nouum nomen est, quod nemo scit nisi qui accipit. Videtur enim fortè nonnullis, præsentem sanctorum communionem facultatū pariter, & voluntatum hoc loco centupli nomine designari. Et magna quidem hæc ipsa consolatio, sed non adeò generalis, vt possit vniuersaliter omnibus conuenire. Quantos enim sanctorum aut voluntariè eam deseruisse, vt anachoretas, aut violentia persecutionis, vt martyres exilio relegatos, humana cōsolatione nouimus carnisse? Datum optimum est centuplum hoc, desursum descendit à patre luminum. An non denique omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quòd longè plus quàm centuplum est visitatio paracleti spiritus, & præsentia Christi. Quàm magna, inquit, multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis qui sperant in te. Vides quomodò memoriam abundantiæ suauitatis huius eructet anima sancta, quomodò exprimere gestiens verba multiplicet? Quàm magna, inquit, multitudo. Hoc ergò cēruplum, adoptio filiorum est, libertas & primitiæ spiritus, deliciæ charitatis, gloria conscientiæ, regnum Dei quod intra nos est, non vtique esca vel potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Gaudium sanè non modò in spe gloriæ, sed etiam in tribulationibus. Hic est ignis quem voluit Christus vehementer accendi. Hæc virtus ex alto, quæ Andræam fecit amplecti crucem, Laurentium ridere carnificem, Stephanum pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc illa pax, quam suis reliquit Christus, quando dedit & suam. Siquidem donū, & pax est electis Dei: pax vtique præsentis, & donū futuræ. Illa superat omnem sensum, sed & hanc quicquid sub sole placet, quicquid in mundo concupiscitur, non poterit comparari. Hæc gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus, quam expertus nouit, inexpertus ignorat: quoniam nemo scit, nisi qui accipit.

Isa. 7. iuxtà LXX. Apocal. 2. Non tam externa, quàm interna cōsolatio & visitatio Spiritus sancti nomine centupli intelligitur.

1. Cor. 3. Iacob. 2. Rom. 8. Psal. 30. Scriptum sæpe quam variis modis appellat hoc centuplum. Rom. 8. Luc. 17. Rom. 14. & 15. 2. Cor. 3. & 1. Luc. 12. Act. 7. Sapien. 3. 1. Ioan. 2.

Consolatio diuina non tribuitur admittentibus alienā.

Pudendus apostasiæ saltus.

Quidam postea deserunt centuplum quod acceperunt. Galat. 5.

Sapien. 10. Psal. 118.

Quid dicatur centuplum.

13. PETRVS Damianus in sermone de S. Benedicto Abbate: Quid est centuplum istud, nisi consolationes, visitationesq, & primitiæ Spiritus, qui super mel dulcis est, nisi testimonium conscientiæ nostræ, nisi læta & iucundissima expectatio iustorum, nisi memoria abundantiæ suauitatis Dei, & magna verè multitudo dulcedinis eius, quam nec expertis necesse est dicere, nec inexpertis vllis verbis exprimere quisquam potest?

Expertus nouit, inexpertus ignorat.

Centuplum quid significet.

14. MATTHAEI decimonono, vt paulò superius A testimonio primo.

1. C LVCAE sexto: Et ipse (*Iesus*) eleuatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

2. AMBROSIVS in caput sextum Lucæ: Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Primam benedictionem hanc vterque Euangelista posuit. Ordine enim prima est, & parēs quædam generatio virtutum: quia qui cōtempserit secularia, ipse merebitur sempiterna: nec potest quisquā meritum regni cælestis adipisci, qui mundi cupiditate possessus, emergendi non habet facultatē. Et paulò pòst: Non omnes beati pauperes. Paupertas enim media est, possunt & boni esse & mali pauperes. Nisi fortè ille intelligendus pauper beatus, quē Propheta describit, dicens:

Per pauperes spiritu, quos intelligat Ambrosius. Qui contemnit secularia, meretur æterna.

Prouer. 19. Pſal. 33. cem? Quia melior pauper iuſtus, quàm diues mendax. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Pauper à crimine, pauper à vitijs, pauper in quo mundi princeps nihil inuenit. Pauper illius æmulus pauperis, qui cùm diues eſſet, propter nos pauper factus eſt. Vndè plenè Matthæus aperuit, dicens: Beati pauperes ſpiritu. Pauper enim ſpiritu non inflatur, non extollitur mente carnis ſuæ. Quid enim mihi prodeſt carere ſecularibus, niſi fuero mitis atque manſuetus?

2. Cor. 8. Matth. 5.

3. LEO Magnus in ſermone de feſto omnium Sanctorum: De quibus pauperibus Veritas loqueretur, fortè eſſet ambignum, ſi dicens, Beati pauperes, nihil adderet de intelligenda pauperum qualitate: & ſufficere videretur ad promerendum regnum cælorum ea ſola inopia, quam multi ſub graui & dura neceſſitate patiuntur. Sed cùm dicit, Beati pauperes ſpiritu: oſtendit eis regnum cælorum tribuēdum, quos humilitas commēdat animorum, magis quàm indigentia faculatum. Dubitari autem non poteſt, quòd humilitatis iſtius bonum facilius pauperes, quàm diuites aſſequantur, dum & illis in tenuitate amica eſt manſuetudo, & iſtis in diuitijs familiaris elatio. Beata illa paupertas, quæ rerum temporalium amore non capitur, nec mundi opibus augeri appetit, ſed cæleſtibus bonis diteſcere concupiſcit. Huius nobis magnanimæ paupertatis exemplum primi poſt Dominum Apoſtoli præbuerunt, qui omnia ſua ſine differentia relinquentes, ad vocem cæleſtis magiſtri, à captura piſcium in piſcatores hominum alacri conuerſione mutati ſunt, & multos ſui ſimiles fidei ſuæ imitatione fecerunt, quando illis primitijs Eccleſiæ vnum cor omnium & anima vna erat credentium, qui vniuerſis ſuis rebus poſſeſſionibus q; diſtractis, per deuotiſſimam paupertatem bonis ditabantur æternis, & ex Apoſtolica prædicatione gaudebant nihil habere de mundo, & omnia poſſidere cum Chriſto.

Matth. 5. Qui pauperes beati.

Apoſtoli tales fuere pauperes. Matth 4.

Item naſcentis Eccleſiæ Chriſtiani. Actor. 4.

4. CHROMATIVS Romanus, epiſcopus Aquileienſis in diſſertatione ſuper caput quintum Matthæi: Hos vtique pauperes ſignificat eſſe beatos, qui contemptis mūdi diuitijs, ſpretaque ſæculi facultate, vt Deo fierent diuites, mundo eſſe pauperes voluerunt. Hi tales, pauperes quidem ſæculo videntur, ſed Deo diuites ſunt, egentes ſæculo, ſed Chriſto locupletes. Cuius beatæ paupertatis exemplum nobis primùm ſe Apoſtoli præbuerunt, qui contempta omni facultate, ſtatum ſequuti Domini vocem, ipſius eſſe diſcipuli meruerunt. Hos tales pauperes etiam Apoſtolorum temporibus inuenimus, qui primi credentes, vniuerſis rebus ſuis poſſeſſionibus q; diſtractis, ſub hac deuota paupertate Domini diuitias quæſiērunt. Vndè & Apoſtolus in tali paupertate diuitias ineſſe cæleſtes oſtendit, dicens: Tanquàm nihil habentes, & omnia poſſidentes. Indè denique Petrus, cùm aſcendēs ad templum, à claudo eleemoſynam peteretur, ait: Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Domini Ieſu Chriſti ſurge & ambula. O verè beata paupertas, quæ cùm nihil de mundi facultate habeat, tantum de cælo largitur. Non dat quidem argentum, vel aurum, ſed quod plus eſt diuitijs omnibus, reddit corporis ſanitatē: imaginem Cæſaris in nummo, quam daret non habuit, ſed Chriſti imaginem in homine reformauit. De huiuſmodi pauperibus in præſenti loco Dominus loquitur, de quibus & Dauid multis locis teſtatur, dicendo: Edent pauperes, & ſaturabuntur, & viuet cor eorum in ſæculum ſæculi. Et iterùm: Iudicabit pauperes populi, & ſaluos faciet filios pauperum: iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Talium ergò pauperum Dominus docet eſſe regnum cælorum, qui ſe cauſa religionis ac fidei, ſæculo pauperauerunt, vt loquipletem ſanctum Spiritum poſſiderent: vel certè beatos pauperes dicit, qui nulla ſuperbia diaboli inſtruuntur, nulla ambitione ſæculi extolluntur, ſed humilitatem ſpiritus cum fidei deuotione cuſtodiunt.

Illi pauperes beati, qui contemptis diuitijs ſtudent Deo fieri diuites. Exemplum paupertatis dederunt Apoſtoli, omnia propter Chriſtū relinquentes. Actor. 4. Et primi Chriſtiani.

2. Cor. 6.

Actor. 3.

Pſal. 21.

5. BERNARDVS ſermone primo in feſto omnium Sanctorum: Aperiens os ſuum docebat eos, dicens: Beati pauperes ſpiritu. Verè apertum eſt os eius, in quo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ ſunt reconditi. Et verè eius hæc doctrina, qui in Apocalypſi loquitur: Ecce noua facio omnia, qui per prophetā antè prædixerat: Aperiam os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. Quid enim tam abſconditum, quàm paupertatem eſſe beatam? Attamen veritas loquitur, quæ nec falli nec fallere poteſt: & ipſa eſt quæ dicit, quoniam beati pauperes ſpiritu. Sic vos inſenſati filij Adam diuitias quæritis, diuitias deſideratis vſque adhuc: cùm iam beatitudo pauperum diuinitus commendata, prædicata mundo, credita ſit ab hominibus? Quærat eas paganus, qui ſine Deo viuit. Quærat Iudæus, qui terrenas promiſſiones accepit. Sed qua fronte magis, aut qua mente Chriſtianus diuitias quærit, poſtquàm Chriſtus beatos eſſe pauperes prædicauit? Quouſque filij alieni, quouſque vanitatem loquetur os veſtrum, vt beatum dicatis populum cui hæc ſunt, hæc viſibilia, hæc præſentia: cùm filius Dei os ſuum aperiens, locutus ſit veritatem, beatos eſſe pauperes, & væ diuitibus? Sed diligenter attende, quòd non ſimpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes neceſſitate miſerabili, non laudabili voluntate. Spero equidem profuturam eis apud diuinæ bonitatis miſericordiam hanc ipſam afflictionis ſuæ miſeriam: ſcio tamen Dominum hoc in loco non de huiuſmodi fuiſſe locutum, ſed de his, qui poſſunt dicere cum propheta: Voluntariè ſacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem pauperias omnis laudem habet apud Deum. Nam & Philoſophi omnia ſua reliquiſſe leguntur, vt expediti mundialibus curis, ſtudio vanitatis poſſent vacare liberius & nolebant cenſu abundare terreno, vt abundarent magis in ſenſu ſuo. Hos diſcernit quod dictum eſt, ſpirito, id eſt, ſpirituali voluntate. Beati verò pauperes ſpiritu, ſpirituali ſcilicet intentione, deſiderio ſpirituali, propter ſolum beneplacitum Dei, & animarum ſalutem: quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Et attende quàm ſapienter ordinauerit ſapientia, contra peccatum primum, remedium primum opponens. Ac ſi apertius dicat: Vis obtinere cælum, quod perdidit ſuperbiens angelus, qui confiſus eſt in virtute ſua, & in multitudine diuitiarum ſuarum? Pauperratis vilitatem amplectere, & tuū erit. Et in fine ſermonis: Veruntamen quid ſibi vult, quòd eadem promiſſio facta eſt pauperibus & martyribus, niſi quia verè martyrij genus paupertas voluntaria eſt? Beatus vir, ait propheta, qui poſt aurum non abijt, nec ſperauit in theſauris pecuniæ. Quis eſt hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita ſua. Quid mirabilius, aut quod martyrio grauius eſt, quàm inter epulas eſurire, inter veſtes multas & pretioſas algere, paupertate premi inter diuitias, quas offert mūdus, quas offert malignus, quas deſiderat noſter ille appeti-

Pſal. 77. Pſal. 5 Qualium pauperum eſt regnum cælorum.

Apocal. 21. Pſal. 77.

In eos qui adhuc diuitias quærunt, cùm pauperes beati prædicentur.

Pſal 14.

Luc. 6. Sola voluntatis pauperes beati.

Pſal. 53. Non omnis voluntaria paupertas beatos facit, ſed voluntaria paupertas ſpiritus ſiue euangelica.

Paupertas voluntaria martyrij genus eſt. Eccli. 31.

tus? An non meritò coronabitur, qui sic certauerit, mundum abijciens promittentem, irridens inimicum tentantem, & (quod gloriosius est) de semetipso triumphans, & crucifigens cõcupiscentiam prurientem? Denique propterea pauperibus pariter, & martyribus regnum cælorum promittitur, quia paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur.

Paupertate emitur regnum cælorum. Christus appellat apud Lucam ca. 6. mendicos beatos. Μακάριοι οἱ πτωχοί. Genes. 1. Psal. 44.

6. TERTVLLIANVS libro quarto aduersus Marcionem, capite decimoquarto: Beati mendici (sic enim exigit interpretatio vocabuli quod in Græco est) quoniam illorum est regnum cælorum. Iam hoc ipsum, quod à benedictionibus cœpit, creatoris est, qui vniuersa prout edidit, nulla alia voce quàm benedictionis dedicauit. Eructauit enim, inquit, cor meum sermonem optimum. Hic erit sermo optimus, benedictionis scilicet, qui & noui quoque testamenti initiator agnoscitur de veteri exemplo. Quid ergo mirum est, si & ab effectibus creatoris ingressus est per huiusmodi dictionem, semper mendicos, & pauperes, & humiles, ac viduas, & pupillos vsque diligentis, consolantis, asserentis, vindicantis? vt hanc Christi quasi priuatam benignitatem, riuulum credas de fontibus saluatoris.

Psal. 112.

7. AVGVSTINVS libro decimoseptimo de ciuitate Dei, capite quarto: De terra ergò suscitatus est supra omnes diuites ille pauper, & de illo stercore erectus est supra omnes opulẽtos ille inops, vt sedeat cum potentibus populi, quibus ait: Sedebitis super duodecim sedes. Et sedem gloriæ hæreditatem dans eis. Dixerant enim potentes illi: Eccè nos dimisimus omnia, & secuti sumus te: hoc votum potentissimi vouerant. Sed vndè hoc eis, nisi ab illo, de quo hic continuò dictum est: Dans votum vouenti? Alioquin ex illis essent potentibus, quorum infirmatus est arcus. Dans, inquit, votum vouenti. Non enim Domino quisquam quicquam rectum voueret, nisi qui ab illo acciperet quod voueret.

Matth. 19. 1. Reg. 2. Apostoli vouerunt votum paupertatis.

8. MATTHAEI decimonono, vt suprà A testimonio primo.

9. ACTORVM quarto: Multitudinis autem credentium erat cor vnum, & anima vna: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Iesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuiq; opus erat. Ioseph autẽ, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatum Filius cõsolationis) Leuites, Cyprius genere, cùm haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

2. Et capite secundo: Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

3. HIERONYMVS epistola octaua ad Demetriadem de virginitate seruanda, vt suprà A testimonio quarto.

4. ITEM in catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum, siue in libro de viris illustribus, vt suprà quæstione secunda, A testimonio tertio.

5. AVGVSTINVS in epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione quarta: Audi iam pauca de diuitibus, quod in epistola tua sequitur inquirendum. Hoc enim posuisti, quosdam dicere: Diuitem manentem in diuitijs suis, regnum Dei non posse ingredi, nisi omnia sua vendiderit; nec ei prodesse, si fortè ex ipsis diuitijs mandata fecerit. Magister bonus mandata legis ab ista excellentiore perfectione distinxit. Ibi enim dixit: Si vis venire ad vitam, serua mandata: hic autem, Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, &c. Cur ergò negamus diuites, quamuis ab illa perfectione absint, venire tamen ad vitam, si mandata seruauerint, & dederint, vt detur illis, & dimiserint, vt dimittatur illis? Et post nonnulla: Hac lege & conditione, non illi tantùm, qui mentis excellentia perfectionis consilium receperunt, vt vendita sua, pauperibus distribuerent, & humeris, ab omni sæculi huius sarcina liberioribus, leuem Christi sarcinam ferrent; sed etiam quisquis infirmior, & illi gloriosissimæ perfectioni minùs idoneus, qui tamen se meminit veraciter esse Christianum, cùm audierit sibi proponi, quòd nisi hæc omnia dimiserit, dimissurus est Christum, apprehendet potius turrim fortitudinis à facie inimici &c. Renunciat etiam diuitijs suis, si quas habet: aut sic, vt eas omninò non diligens, totas distribuat indigentibus, & superfluis exoneretur sarcinis: aut sic, vt plus diligens Christum, spem ab eis transferat in ipsum, atque ita vtatur illis, vt facilè tribuens & communicans, thesaurizet in cælo: paratus sit, quemadmodùm parentes, & filios, & fratres, & vxorẽ, hoc modò & istas relinquere, si talis conditio proposita fuerit, vt nisi dimisso Christo, eas habere non possit. Nã si aliter huic sæculo renunciat, quando accedit ad fidei sacramentum, facit quod de lapsis beatus Cyprianus ingemuit, dicens: Sæculo verbis solis renunciantes, & non factis. Et post pauca: Multi, quos rerum suarum venditione piguerat antè perfici, Christi imitata passione, sunt repentè perfecti: & qui nonnullam infirmitatem carnis, & sanguinis sui diuitijs perfecerũt, subitò aduersus peccatum, pro fide vsque ad sanguinem certarunt. Quibus autem non prouenit corona martyrij, neque illius perfectionis de vendendis rebus suis, consilium tam grande, tamque præclarum receperunt, & tamen à damnabilibus immunes criminibus, esurientem Christum pauerunt, sitienti potum dederunt, nudum vestierunt, peregrinantem susceperunt, non sedebunt quidem cum Christo sublimiter iudicaturi, sed ad ipsius dexterã stabunt misericorditer iudicandi. Beati enim misericordes, quoniam ipsorum miserebitur Deus. Et iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Superexultat autem misericordia iudicio. Proindè isti desinant contra scripturas loqui, & in suis exhortationibus ad maiora fic excitent, vt minora non damnent. Ego qui hæc scribo, perfectionem, de qua Dominus locutus &c. vt suprà quæstione secunda A testimonio duodecimo.

Contra eos qui asserunt esse præceptum omnibus diuitibus, vt omnes facultates vendant. Matth. 19. Lucæ 6. Consilium perfectionis. Matth. 11. Quo casu teneatur vnusquisque Christianus omnia sua dimittere. Martyrium perfectio. Martyrium, & Euangelicam paupertatem amplectentium præstantia. Consilium grande & præclarũ de vendendis rebus suis. Matth. 25. & 19. Diuites Christiani, & boni, non iudicabunt cum Christo, sed iudicabuntur. Matth. 5. Iacob. 2. Ad maiora fic excitent, vt minora non damnent.

6. POSSIDONIVS in vita D. Augustini, capite quinto, vt ibidẽ A testimonio vndecimo.

7. CASSIANVS libro septimo de institutis cœnobiorum, capite decimoquarto: Triplex itaque est huius valetudinis morbus, qui ab vniuersis patribus æquali detestatione dãnatur. Vnus hic, cuius superiùs descripsimus labem, qui decipiens miserabiles quosq; ea quæ antè quidem cùm in sæculo degerent possidebãt, congregare persuadet. Alius, qui hæc, quæ in pri-

Contra monachos proprietarios, vt vocant. Primus auaritiæ morbus. Secundus

Tertia.

in primordijs fuæ renunciationis abiecerant, poſtea reſumere, ac rurſum deſiderare compellit. Tertius, qui initio malo vitioſoque contractus, & ab imperfectione incipiens, eos quos ſemel hoc tempore mentis infecerit, paupertatis ac diffidentiæ timore perterritos, ſpoliare ſe cunctis mundi facultatibus non ſinit: eosque pecunias vel ſubſtantias quas vtique renunciantes abijcere debuerant, reſeruantes, ad euãgelicam perfectionẽ nunquàm peruenire concedit. Quarum trium ruinarum exempla in ſcripturis ſanctis etiam inuenimus non leui pœna fuiſſe damnata. Nam Giezi eã, quæ ne anteà quidem poſſederat, volens acquirere, nõ modò gratiam prophetiæ non meruit poſſidere, quam per ſucceſſionem velut hæreditariam à ſuo habuit magiſtro ſuſcipere; verùm etiam è contrario æterna lepra, ſancti Eliſæi maledictione perfunditur. Iudas autem volens reſumere pecunias, quas anteà Chriſtum ſecutus abiecerat, non ſolùm ad proditionem Domini lapſus, Apoſtolatus perdidit gradum, ſed etiam vitam ipſam communi exitu finire non meruit, eamque biothanati morte concluſit. Ananias verò & Sapphira, reſeruantes partem quandam ex his, quæ poſſederant, Apoſtolico ore morte mulctantur.

Exemplum Giezi.

4. Reg. 5.

Matth. 16. Exemplum Iudæ proditoris. Matth. 27. Actor. 1.

Ananiæ & Sapphiræ exemplum. Actor. 5.

8. ET capite decimoſeptimo: Quaſi verò & ille ſimiliter non potuerit facultatibus priſtinis ſuſtentari, qui ſe non ignobilem etiam in huius mundi ordine fuiſſe teſtatur, cùm ſe aſſerit à natiuitate ciuis Romani dignitate prælatum, ſi hoc eſſe ad perfectionem commodius iudicaſſet. Et illi qui Ieroſolymis, cùm eſſent poſſeſſores agrorum, vel domorum, vendentes omnia, & nihil ſibi penitùs ex his reſeruantes, afferebant pretia eorum, & ponebant ante pedes diſcipulorum; non potuerint neceſſitatem corporis ſui facultatibus proprijs ſuſtentare, ſi hoc perfectius fuiſſet ab Apoſtolis iudicatum, vel ipſi eſſe vtilius probauiſſent? ſed vniuerſas ſimul abijcientes ſubſtantias, maluerunt labore proprio, vel collatione Gentium ſuſtentari. De quorum ſumptu ſanctus Apoſtolus ad Romanos ſcribens, ſuumque eis in hoc miniſterium prædicans, ac ſubtiliter eos ad hanc collationem prouocans, ait: Nunc autem proficiſcar Ieruſalem miniſtrare ſanctis. Complacuit enim Macedoniæ & Achaiæ collationem aliquam facere in pauperes ſanctorum, qui ſunt Ieruſalem: placuit enim, & debitores ſunt eorum. Quoniam ſi ſpiritalium eorum participes factæ ſunt Gentes, debent & in carnalibus miniſtrare eis. Ad Corinthios quoque horum ſolicitudinem ſimiliter gerens, monet eos, vt ante aduentum ſuum collationem, quã ad vſus eorum mittere diſponebat, ſolicitius præpararent. De collectis autem, quæ fiunt in ſanctis, ſicut ordinaui eccleſijs Galatiæ, ita & vos facite. Vnuſquiſque veſtrûm per vnam ſabbati theſaurizet apud ſemetipſum, recondens quod ei benè placuerit, vt non cùm venero tũc collectæ fiant. Cùm autem venero, quos probaueritis per epiſtolas, hos tranſmittam perferre gratiam veſtram in Ieruſalem. Et vt eos ad largiorem collationem prouocaret, infert: Quòd ſi dignum fuerit vt & ego eam, mecum ibunt; id eſt, ſi talis fuerit oblatio veſtra, quæ mea quoque mereatur proſecutione deferri. Ad Galatas quoque, cùm prædicationis miniſterium cum Apoſtolis partiretur hoc idem ſe depactum cum Iacobo, Petro, & Ioanne teſtatur, vt licet prædicationem ſuſciperet Gentium, pauperum tamen, qui erãt Ieroſolymis, nequaquàm ſolicitudinem curamq; reſpueret; qui propter Chriſtum vniuerſis rebus ſuis renunciantes, ſpontaneam ſubierant egeſtatem. Et cùm vidiſſent, inquit, gratiam Dei, quæ data eſt mihi, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, qui videbantur cõlumnæ eſſe, dexteras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis, vt nos inter Gentes prædicaremus, ipſi autem in circunciſione, tãtùm vt pauperũm memores eſſemus. Quam rem omni ſolicitudine ſe teſtatur impleſſe, dicens: Quòd etiam ſolicitus fui hoc ipſum facere. Qui igitur ſunt beatiores, vtrùmnam hi, qui nuper de numero Gentium congregati, nec prævalentes euangelicam perfectionem conſcendere, adhuc ſuis ſubſtantijs inhærebant, in quibus magnus fructus ab Apoſtolo ducebatur, ſi ſaltem ab idolorum cultu, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine reuocati, fidem Chriſti cum ſuis facultatibus ſuſcepiſſent; an illi, qui euangelicæ ſatisfacientes ſententiæ, crucem Domini quotidiè portantes, nihil ſibi de proprijs facultatibus ſupereſſe voluerũt? Cumque ipſe beatus Apoſtolus vinculis, & carceribus obligatus, ſeu vexatione itineris impeditus, & ob hoc conſuetam victus ſubſtantiam parare, vt erat ſolitus, ſuis manibus non occurrens, à fratribus, qui de Macedonia venerãt, ſupplementũ ſuæ neceſſitatis ſe aſſerit accepiſſe: Nam quod m hi, ſiquitens, deerat, ſuppleuerunt fratres, qui venerunt à Macedonia. & ad Philippenſes ipſe referens, Scitis enim & vos Philippenſes, quia in principio Euangelij quãdo profectus ſum à Macedonia, nulla eccleſia mihi communicauit in ratione dati & accepti, niſi vos ſoli; quia & Theſſalonicam & ſemel & bis in vſum mihi miſiſtis, erũt ſecundùm iſtorum ſententiam, quam mente tepida conceperunt, & iſti beatiores Apoſtolo, quia de ſuis inueniuntur ei ſubſtantijs impartiiſſe? Quod amens quilibet dicere non audebit?

Perfectiores etant Chriſtiani Ieroſolymitani, quam ij, qui in ex Gentiles habitabant. Vide Aug. lib. 3. de doctrina Chriſt. ca. 6.

Actor. 11.

Actor. 4.

Maioris eſt perfectionis, nihil habere proprium.

Arbitratur ab aliis Chriſtianis illi qui Ieroſolymis perfectionem euangelicam ſectabantur. Rom. 15.

Luc. 9.

2. Cor. 11.

Philip. 4.

9. IDEM in collatione tertia, quæ eſt Abbatis Paphnutij, capite ſexto: Nunc de abrenunciationibus dicendum eſt, quas tres eſſe, & patrum traditio, & ſcripturarum ſanctarum demonſtrat authoritas, quasque vnumquenque noſtrûm omni ſtudio oportet implere. Prima eſt, qua corporaliter vniuerſas diuitias mundi facultatesq; contemnimus: Secunda, qua mores ac vitia affectusq; priſtinos animi, carnisque reſpuimus: Tertia, qua mentem noſtram de præſentibus vniuerſis ac viſibilibus euocantes, futura tantummodò contemplamur, & ea quæ ſunt inuiſibilia, concupiſcimus. Quæ tria, vt ſimul perficiantur, Abrahæ legimus Dominum præcepiſſe, cùm dicit ad eum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Primùm dixit, de terra tua, id eſt, de facultatibus mundi huius, opibusque terrenis; ſecundò, de cognatione tua, id eſt, de conuerſatione & moribus vitijsq; prioribus, quæ nobis à noſtra natiuitate cohærentia, velut affinitate quadam & conſanguinitate cognata ſunt: tertiò, de domo patris tui, id eſt, omni memoria mundi huius, quæ oculorum occurrit obtutibus.

Triplex eſt abrenunciatio.

Genes. 12.

10. IN ACTORVM quinto: Vir autem quidam nomine Ananias, cum Sapphira vxore ſua vendidit agrum, & fraudauit de pretio agri, conſcia vxore ſua: & afferens partem quãdam, ad pedes Apoſtolorum poſuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentauit ſatanas cor tuum, mentiri te Spiritui ſancto, & fraudare de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, ſed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. Et factus eſt timor ma-

gnus ſuper omnes, qui audiérunt. Surgentes autem iuuenes amouérunt eum, & efferentes ſepeliérunt. Factum eſt autem quaſi horarum trium ſpatium, & vxor ipſius, neſciens quod factum fuerat, introiuit. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, ſi tanti agrum vendidiſtis? At illa dixit: Etiam tanti. Petrus autem ad eam: Quid vtique conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Eccè pedes eorum, qui ſepeliérunt virum tuum ad oſtium, & efferent te. Cõfeſtim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes inuenerunt illam mortuam, & extulerunt, & ſepeliérunt ad virum ſuum. Et factus eſt timor magnus in vniuerſa eccleſia, & in omnes, qui audiérunt hæc.

2. HIERONYMVS epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate, vt ſuprà A teſtimonio quarto.

3. BASILIVS ſermone primo de inſtitutione monachorum: Danda omninò nobis ſeduló opera eſt, ne quid quoquo pacto profeſſione noſtra indignum faciamus, néve ſimili, atque Ananias, iudicio efficiamur obnoxij. Licebat enim initio Ananiæ poſſeſſiunculam ſuam Deo non polliceri atque vouere: ſed poſtquàm humanæ gloriæ cupiditate inductus, quicquid in bonis habebat, per profeſſionem Deo conſecrauit, quo videlicet egregio iſtiuſmodi facto hominum de ſe admirationem excitaret, de pretio autem callidè poſteà neſcio quid interuertit: eiuſmodi aduerſum ſe indignationem Dei prouocauit, cuius Petrus miniſter fuit, vt ne ad pœnitentiam aditum inuenire potuerit. Quocircà ante religioſæ iſtius vitæ profeſſionem liberum eſt vnicuique, quatenùs per Dei indulgentiam leges permittunt, communem cum cæteris viuendi morem ſequi, ſibique vxorem adiungere. Vbi verò iam quis ſponte ſua ipſe profeſſus eſt, hic Deo cuſtodire ſeipſum debet, veluti eorum aliquid, quæ dicata ſunt Deo, ne ſacrilegij iudicium incurrat, cùm videlicet corpus, quod ſemel Deo cõſecrauit, miniſterio rurſum communis vitæ contaminet.

4. IDEM in conſtitutionibus monaſticis, capite decimonono: Perfectiſſimam ego vitæ communionem illam appello, à qua priuata omnis rei cuiuſque excluſa poſſeſſio eſt, & eliminata: itemque vndè diſſenſio omnis, ac perturbatio omnis, contentio omnis abeſt, & rixæ: contraque vniuerſa communia, animi, mentes, corpora, eaque, quibuſcunque neceſſariò ad victum cultumque vtimur: communis Deus, communis pietatis mercatura, communis ſalus, communia certamina, communes labores, communia præmia, & certaminum exactorum coronæ, vbi multi vnus, & vnus non ſolus, ſed in pluribus. Huic vitæ inſtituto, quid eſt tandem quod iure æquiparari poſſit? quid eo beatius dici? quid hac coniunctione, vnitate, & neceſſitudine aptius excogitari? Quid mutua inter ſe morum, animorumque contemperatione gratioſius fingi? Homines ex diuerſis nationibus ac regionibus profectos, per exactam morum ac diſciplinæ ſimilitudinem, adeò in vnum veluti coaluiſſe, vt in pluribus corporibus vnus modò eſſe animus videatur, viciſſimque plura corpora mentis vnius inſtrumenta cernantur. Et paulò pòſt: Hi liberatoris noſtri, eiusque vitæ, dum inter nos verſaretur, inſtitutorum, veri perfectique imitatores exiſtunt. Quemadmodùm enim ille coacto diſcipulorum choro communia cuncta, ſeque ipſum communem Apoſtolis præbuit, item hi quoque antiſtiti ſuo obtemperantes (qui modò vitæ ſuæ præſcripta rectè conſeruant) genus viuendi Apoſtolorum ac Domini imitantur. Hi vitæ diligenter communitate retenta, angelorum viuendi ritum æmulantur. Nulla eſt inter angelos lis, nulla contentio, nulla controuerſia: ſed tùm habeat quiſque, quæ omnium ſunt, omnes tamen integras apud ſe ſuas diuitias conſeruant. Et poſt pauca: Hi perfectè rerum omnium pauperratem tenent, in quibus nihil proprium cuiuſquam ſit, ſed communia omnium omnia.

5. ET capite trigeſimoquinto: Debet autem pietatis cultor, qui eam, quam ſuprà expoſuimus, in vita communitatem amplexus ſit, ab omni priuata rerum, quæ in materia conſiſtũt, poſſeſſione liber eſſe. Etenim niſi hoc facit, primùm quidem ſocietatis exactam diſciplinam priuata poſſeſſione corrumpit: tum ipſe etiam magnoperè de ſe indicio eſt, vt qui Deũ perpetuò ipſi alimẽta ſuppeditaturum diffidat, qui in nomine ipſius congregati ſint, neque illud audiuerit, quod dicitur à propheta: Iunior fui, etenim ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panes. vel eos nimirum, qui intelligentia percipiuntur, prudentiæ ſcilicet, vel qui ſenſu, quibus corpus alitur. Nam ſi vbi duo vel tres congregati ſunt in nomine Chriſti, ibi ipſe in medio illorum eſt: multo certè veriſimilius ibi idem eſſe credendus eſt, vbi multo copioſior, ac frequentior hominum congregata multitudo ſit. Aut igitur neceſſarium nihil nobis deerit, ſi Chriſtus nobiſcum affuerit. ſiquidem neque Iſraelitis in vaſta illa ſolitudine ipſorum vſui neceſſarium quicquam defuit. aut ſi etiam defuerit, ad probationem noſtram, factus eſt inopia laborare, & cum Chriſto eſſe, quàm diſiunctos ab eius ſocietate, in rerum vitæ huius omnium affluentia verſari. Porrò incommodum, quod ex iſtiuſmodi poſſeſſione naſcitur, nequaquàm hìc tantùm ſe ſiſtit, ſed vlteriùs etiam progreditur. Etenim qui proprium habere aliquid ſtudet, is ſine dubio nihil aliud, quàm diſiunctionem, ac defectionem à cæteris meditatur. Nam cui hoc in animo non eſt, quid eſt tandem, quod ipſe poſſidere ſeorſum velit? cùm id certum ſciat, Chriſti beneficio ſeruos ipſius in neceſſariarũ rerum copia aſſidnè verſari. Proindè perſpicuum eſt, qui talis ſit, eum de præcidenda, ac morte afficienda anima ſua meditari, qui exiguis obolis ſalutem ſuam addicere ac prodere paratus ſit, & (liceat mihi quæſo per vos aliquantulum loqui audacter, quod ſentio) alter Iudas efficiatur, nempe qui à furto exordiatur, (Furtum eſt enim priuata poſſeſſio) & in proditionem deſinat: quando vt ille Dominum, ſic iſte etiam veritatis verbum prodit. Quando enim inſtituti noſtri regula hoc habet, non licere nobis neque ab ea ſocietate, ad quam aggregati ſumus, diſiungi, neque priuatam vllam pecuniam acquirere, neque denique clancularium quidvis moliri, aut eiuſmodi, quod exempli peruerſitate reliquorum fratrum ſaluti poſſit obeſſe, dum neglecto aliquis Dei timore, & legibus Spiritus ſancti violatis, ſocietatem primùm expilare, (ſocietatis enim expilatio eſt, rei cuiuſcunque, & vndecunque in priuatum vſum ſeuocatio) deindè defectionem etiam ac ſeparationem cogitauerit qui defendi poteſt, hunc non verbum veritatis prodidiſſe, & alterum Iudam factum eſſe? qui, quantum in ipſa re ſit, veritatem prodat? Quocircà omni modo fugiendum nobis eſt, ne priuatim quicquam poſſideamus, præter ea, quæ promiſcuè omnibus ſimul comparantur, neque hac ratione ſolùm integram ab omni labe

Aſtor. 5.

Ananiæ votum.

In votis ſeq.

Priuata poſſeſſio excluſa eſt à vita communi.

Vitæ communis laus.

Religioſi in cõmuni viuentes, Chriſti & Apoſtolorum vitam imitantur.

Angelorum vitam imitantur.

Paupertas euangelica proprium excludit.

Proprietas, cur monacho & religioſo vitanda.

Corrumpit diſciplinã.

Diffidentiæ ſignum.

Pſal 36.

Matth. 18.

Proprietarij meditantur diſiunctionem & defectionem à cæteris.

Animæ mortem meditantur.

Iudæ proditori comparantur Religioſi proprietarij.

habe mentem nostram conseruemus, sed internum etiam hominem ab omnibus sordibus expurgemus: vt mirum impuris ac pravis primùm cogitationibus, quæ interius spiritus domicilium sua intemperie exagitant, & conturbant, idque contingit à dolo, simulatione, inuidentia, contentione, quæ vitia & charitatem radicitus euellunt, & Deum ex eorum animis, in quibus sunt, fugant.

In fratrum societate priuatim nihil possidendum. Actor. 4.

6. ITEM quæstione octogesimaquinta in regulis breuioribus: Nunquid priuatim aliquid haberi cõueniat in societate fratrum? Responsio: Hoc contrarium est testimonijs his, quæ habentur in Actis, de ijs qui crediderãt: in quibus scriptum est, Neque quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Quare qui dicit suum aliquid esse, is seipsum alienum reddit ab ecclesia Dei & charitate Domini: qui quidem & verbo, & re docuit ponendam esse animam pro amicis, nedum res externas.

Ioan. 13. Rom. 5.

Regula S. Augustini.

7. AVGVSTINVS in epistola centesima nona ad Monachas: Hæc sunt quæ vt obseruetis præcipimus in monasterio constituæ. Primùm propter quod estis in vnum congregatæ, vt vnanimes habitetis in domo, & sit vobis cor vnum, & anima vna in Deo. Et non dicatis aliquid proprium, sed sint vobis omnia communia, & distribuatur vnicuique vestrûm à Præposita vestra victus, & tegumentum; non æqualiter omnibus, quia non æqualiter valetis omnes, sed vnicuique sicut opus fuerit. Sic enim legitis in Actibus Apostolorum: Quia erant eis omnia communia, & distribuebatur singulis prout cuiq; opus erat. Quæ aliquid habebãt in sæculo, quãdo ingressæ sunt monasterium, libenter voluerunt illud esse commune. Quæ autem non habebant, non ea quærant in monasterio, quæ nec foris habere potuerunt: sed tamen earum infirmitati quod opus est tribuatur, & si pauperies earum quando foris erant, nec ipsa necessaria poterat inuenire.

Nihil proprij habere poterant Sanctimoniales D. Augustini tempore.

Act. 2. & 4.

Eadem sermonem habes in Concilio Aquisgranensi celebrato anno 816. tempore Ludouici Imperatoris, filij Caroli Magni.

8. ITEM in sermone quadragesimonono ex diuersis, capite primo: Nõstis omnes, aut penè omnes, sic nos viuere in ea domo, quæ dicitur domus Episcopi, vt quantum possumus, imitemur eos sanctos, de quibus loquitur liber Actuum Apostolorum: Nemo dicebat aliquid proprium, sed erant illis omnia communia. Quia fortè aliqui vestrûm non sunt tam diligentes vitæ nostræ scrutatores, vt hoc sic nouerint quomodò volo vos nõsse: dico quid sit quod breuiter dixi. Ego, quẽ Deo propitio videtis Episcopum vestrum, iuuenis veni ad istã ciuitatem, vt multi vestrûm nouerunt: quærebam vbi constituerem monasterium, & viuerem cum fratribus meis. Spem quippe omnem sæculi reliqueram, & quod esse potui, esse nolui. nec tamen quæsiui esse quod sum. Et post pauca. Et quia hîc disponebam esse in monasterio cum fratribus, cognito instituto & voluntate mea, beatæ memoriæ senex Valerius dedit mihi hortum illum, in quo nunc est monasterium. Cœpi boni propositi fratres colligere, compares meos, nihil habentes, sicut nihil habebam, & imitantes me: vt quomodò ego tenuem paupertatulam meam vendidi, & pauperibus erogaui, sic facerent & illi, qui mecum esse voluissent, vt de communi viueremus. Cõmune autem nobis esset magnum, & vberrimũ prædium ipse Deus. Perueni ad Episcopatum; vidi necesse habere Episcopum exhibere humanitatem assiduam quibusque venientibus siue transeuntibus. Quod si non fecissem, Episcopus inhumanus dicerer. Si autem consuetudo ista in monasterio permissa esset, indecens esset. Et ideò volui habere in ista domo Episcopi mecum monasterium clericorum. Capite secundo: Eccè quomodò viuimus. Nulli licet in societate nostra habere aliquid proprium; sed fortè aliqui habent. Nulli licet: si qui habent, faciunt quod non licet. Et paulò pòst, plangens Ianuarium presbyterũ, qui reseruatã pecuniam moriens Ecclesiæ legauerat, ait: Testamẽtum fecit presbyter, socius noster, nobiscum manens, de Ecclesia viuens, communem vitam profitens: testamentum fecit, hæredem instituit. O dolor! illius societatis! ô fructus natus non de arbore quam plantauit Dominus! Sed Ecclesiam scripsit hæredem. Nolo munera ista; nõ amo amaritudinis fructum. Ego illum Deo quærebam, societatem professus erat, hãc teneret, hanc exhiberet, nihil haberet, testamentum non faceret: habeat aliquid, non te nostrum socium, quasi Dei pauperem, fingeret. Magnus indè mihi dolor est, fratres. ET capite quarto: Qui societatem communis vitæ iam susceptam, quæ laudatur in Actibus Apostolorum, deserit, à voto Dei cadit, & à professione sancta cadit. Obseruet audiant scilicet Deum, non me. Ego scio quantum mali sit, profiteri sanctum aliquid, nec implere. Vouete, inquit, & reddite Domino Deo vestro. &, Melius est non vouere, quàm vouere, & non reddere. Virgo & si nunquàm fuit in monasterio, & virgo sacrata est, illi nubere non licet, quamuis esse in monasterio non compellitur. Si autem cœpit esse in monasterio, & deserit, & tamen virgo est; dimidia rum. Sic & clericus duas res professus est, & sanctitatem, & clericatum: Interius sanctitatem: nam clericatum propter populũ suũ Deus imposuit cerutcibus ipsius, cui magis onus est quàm honor. Sed quis sapiens, & intelliget hæc? Ergò professus est sanctitatem, professus est communiter viuendi societatem: & professus est, quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Si ab hoc proposito ceciderit, & extra manens clericus fuerit; dimidius & ipse cecidit. Quid ad me? non eum iudico. Si foris seruat sanctitatem, dimidius cecidit: Si verò intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo habeat necessitatem simulãdi. Scio quomodò homines ament clericatum, neminem eum tollo nolẽti mecum communiter viuere; sed habet Deũm, qui mecum manere vult. Si paratus est pasci à Deo per Ecclesiam ipsius, nõ habere debet aliquid proprium, sed aut erogare pauperibus, aut in communi mittere: maneat mecum. Qui hoc non vult, habeat libertatem; & videat verum habere posse felicitatis æternitatem.

Nulli licebat in societate Augustini habere aliquid proprium.

Eum plangit, qui tanquam proprium aliquid reseruarat.

Societatem communis vitæ deserẽtes, a voto & professione sancta cadunt. Act. 2. & 4.

Votum paupertatis violare. Psal. 75. Eccles. 5.

Virgini sacratæ nubere non licet.

Deut. 32.

Clerici Augustini profitebantur communem vitam. Psal. 132.

9. IDEM Augustinus in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo de monachis cœnobijs agens: Contemptis, inquit, atque deseruis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agunt, &c. Nemo quicquam possidet proprium.

Nec habere aliquid proprium.

Cœnobitæ monachi nihil proprij possidebant.

10. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis, epistola vigesimasecunda capite decimoquarto: Quid ante non plures annos Nitriæ gestum sit, referemus. Quidam ex fratribus, parcior magis, quàm frauator, & nescius virginis agentem Dominum vendidit, centum solidis, duos ibi texendo acquisierat, moriẽs de reliquis. Iactum est inter monachos consilium (nam in eodem loco circiter quinquaginta duûm cellulis habitabam) quid facto opus esset. Alij pauperibus distribuendos esse dicebant, alij dandos ecclesiæ, nonnulli parentibus remittendos. Macarius verò, & Pam-

Matth. 6.

Nota prorsus monacho proprietario spiritum sancti influxum non fluere.

bo, & Isidorus, & cæteri, quos patres vocant, sancto in eis loquente spiritu, decreuerunt infodiendos esse cum eodem, dicentes: Pecunia tua tecũ sit in perditionem. Nec hoc crudeliter quisquam putet factum. Tantus cunctos per totam Aegyptum terror inuasit, vt vnum solidum dimisisse sit criminis.

Actor. 8.

11. GREGORIVS Magnus libro quarto Dialogorum, capite quinquagesimoquinto: Neque hoc silendum puto, quod actum in meo monasterio ante hoc triennium reminiscor. Quidam nanque monachus, Iustus nomine, medicinali arte fuerat imbutus, qui mihi in eodem monasterio constituto sedulè obsequi, atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueuerat. Hic itaque languore corporis præuentus, ad extremum deductus est. Cui in ipsa sua molestia frater germanus, nomine Copiosus, seruiebat, qui ipse quoque nunc in hac vrbe per eandem medicinæ artem temporalis vitæ stipendia sectatur. Sed prædictus Iustus, cùm iam se ad extremum peruenisse cognouisset, eidem Copioso fratri suo, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirum fratribus non potuit celari, sed subtiliter indagantes, atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos inuenerunt absconsos in medicamine. Quod mox vt mihi nunciatum est tantum malum de fratre, qui nobiscum cõmuniter vixerat, æquanimiter ferre non valui: quippe quia eiusdem mei monasterij semper regula fuerat, vt cuncti fratres ita communiter viuerent, quatenùs eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viuentibus fratribus prouiderem. Pretioso igitur eiusdem monasterij præposito ad me accersito dixi: Vide vt nullus ex fratribus se ad eum morientem iungat, nec sermonem consolationis ex cuiuslibet eorum ore percipiat: sed cùm in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus carnalis frater dicat: quia propter aureos, quos occultatos habuit, à cunctis fratribus abominatus sit: vt saltem in morte de culpa sua mentem ipsius amaritudo transuerberet, atque à peccato, quod perpetrauit, purget. Cùm verò mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur, sed quolibet in sterquilinio fossam facite, & in ea corpus eius projicite: ibiqúe super eum tres aureos, quos reliquit, iactate, omnes simul clamantes: Pecunia tua tecum sit in perditione, & sic eum terra operite. In quibus vtrisque rebus, vnam moriẽti, alteram verò volui prodesse fratribus viuentibus: vt & illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos auaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum est. Nam cùm idem monachus peruenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari, & loqui dignaretur, ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus esset abominatus, indicauit. Qui protinùs de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia è corpore exiuit, qui ita est sepultus vt dixeram. Sed fratres omnes ex eadem eius sententia conturbari, cœperunt singuli extrema quæque, & vilia, & quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad medium proferre, vehementerqúe formidare, ne quid apud eos esset, vndè reprehendi potuissent.

Aliud exẽplũ de monacho proprietario, quale ille dedecore affectus est ante mortẽ, B. Gregorij iussu.

Monasterij regula prohibebat proprium.

Actor. 8.

Causa facti.

12. IDEM libro decimo, epistola vigesimasecunda ad Ioannem Subdiaconum Rauennæ: Cognoui quòd Constantius peculiaritati studeat. Quæ res maximè testatur eum cor monachi non habere. Et paulò pòst Hoc autem prædicto fratri & coepiscopo nostro omninò dicere stude, vt peculiaritatem à quatuor aut quinque monasterij monachis, in quibus corrigi hactenus minimè potuit, studiosissimè cõpescat, & hoc ipsum monasterium à tali peste mundare festinet: quia si illic peculiaritas à monachis habetur, neque concordia, neq; charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid est autem habitus monachi, nisi despectus mundi? Quomodò igitur mundum despiciunt, qui in monasterio positi aurum quærunt?

Peculiaritati studens, cor monachi non habet.

Incommoda quæ secum affert.

13. GENNADIVS libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite septuagesimoprimo, vt in textu.

14. AMBROSIVS libro primo Officiorum, capite trigesimo: Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum: &c. vt suprà de operibus misericordiæ, quæstione decimatertia, C testimonio secundo.

Relinquens omnia. Luc. 18.

15. HIERONYMVS aduersus Vigilantium capite quinto: Quòd autem asseris eos melius facere, qui vtuntur rebus suis, & paulatim fructus possessionum suarum pauperibus diuidũt, quàm illos, qui possessionibus venundatis, semel omnia largiuntur: non à me eis, sed à Domino respondebitur: Si vis esse perfectus, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus & veni, sequere me. Ad eum loquitur, qui vult esse perfectus, qui cum Apostolis patrem, naiculam, & rete dimittit. Iste, quem tu laudas, secundus, & tertius gradus est: quem & nos recipimus, dummodò sciamus, prima secundis, & tertijs præferenda.

Vigilantiana doctrina de facultatum distributione.

Matth. 19.

Matth. 4.

Melius est omnia simul relinquere, quã paulatim in vias pauperum suas facultates dispergere.

16. CAPITE sexto: Nec à suo studio monachi deterrendi sunt à te lingua viperea, & morsu sæuissimo, de quibus argumentaris, & dicis: Si omnes se clauserint, & fuerint in solitudine, quis celebrabit Ecclesias? quis seculares homines lucri faciet? quis peccantes ad virtutes poterit cohortari? Hoc enim modo, si omnes tecum fatui sunt, sapiens quis esse poterit? & virginitas non erit approbanda. Si enim omnes virgines fuerint, nuptiæ non erunt: interibit humanum genus: infantes in cunis non vagiẽt: obstetrices absque mercedibus mendicabunt, &, grauissimo frigore, solus, atque contractus Dormitantius vigilabit in lectulo. Rara est virtus, nec à pluribus appetitur. atque vtinam hoc omnes essent, quod pauci sunt, de quibus dicitur: Multi vocati, pauci autem electi, vacui essent carceres.

Apta respõsio.

Matth. 20.

17. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite nono: Quisquis omnibus quæ habuit, dimissis aut venditis, fit rei suæ contemptor, cùm præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omnium quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator. Deindè sanctus Paulinus (vt ipsi melius nôstis) ingentia prædia, quæ fuerunt sua vendita pauperibus erogauit: sed cùm posteà factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissimè dispensauit. Quo facto satis ostendit, & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis, posse, quæ sunt communia Ecclesiæ, possideri. Quid sanctus Hilarius? nónne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut venditâ pauperibus erogauit? Is tamen cùm merito perfectionis suæ fieret ecclesiæ Arelatensis episcopus, quod illa tunc habebat ecclesia, non solùm possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliauit.

Episcopi qui omnia dimittendi, ecclesiasticorum bonorum dispensatores fiebant.

6. AV-

Lucæ 8. Melius fecerunt qui omnia dimiserunt, quàm qui Christo de suis facultatibus ministrarunt.

6 AVGVSTINVS in libro de bono coniugali, capite octauo: Bonum erat quod habebant, qui de substantia sua Christo ac discipulis suis necessaria ministrabant; sed melius, qui omnem substantiam suam dimiserunt, vt expeditiores eundem Dominum sequerentur.

IIII.

Vbi Castitatis consilium commendatur?

A TVM in Euangelicis, tum in Apostolicis literis. Laudat enim [a] Christus illud genus Eunuchorum, qui propter regnum cælorum seipsos castrauerunt. Et ne præceptum hoc esse magis quàm consilium putaremus, mox subijcit: *Qui potest capere, capiat.* Quæ vox quasi hortantis est Domini, vt rectè [b] Hieronymus interpretatur, & milites suos ad pudicitiæ præmium concitantis; perinde ac si dicat: Qui potest pugnare, pugnet, superet, ac triumphet. Id ille potest, cui [c] datum est: datur autẽ omnibus, qui, vt [d] Hieronymus idem testatur, petierint, qui voluerint, qui, vt accipiant, laborauerint. Omni enim petenti [e] dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur.

a Matt. 19. b Isaiæ 56. b & ibidem Hieronym. Item lib. 1. aduersus Iouinian. cap. 7. Basil. de virginit. Epiphan. hæresi 52. contra Valesios. Augustin. de sancta virginit. cap. 24. & 25.

b Hieronymus in cap. 19. Matt. & lib. 1. aduersus Iouinian. cap. 7. Cyprian. tractat. de disciplina & habitu virginum.

c Sapient. 8. d

d Ibidem: & Origen. tract. 7. in Matth. Augustin. lib. 6. confess. cap. 11. Chrysostom. homil. 63. in Matth. Nazianz. orat. 1.

e Matth. 7. a Lucæ 11. b Trid… sess. 24. can. 9.

B Cui quidem castitati præmium [f] diuina scriptura decernit, singulare autem virginum castitati. Etenim [g] qui cum mulieribus non sunt coinquinati, sed virgines permanserunt, sine macula ante thronum Dei assistunt, cantantque nouum canticum coram Deo & Agno, ac sequuntur Agnum quocunque ierit.

f Sapient. 3. c 4. a Eccli 26. c Matt. 13. a c 22. c Marci 12. b Lucæ 20. f

g Apoc. 14. a Isaiæ 56. b Psalm. 44. c d Cyrill. catech. 4. 12 & 15. illumin. Martialis epistol. ad Tolosan. cap. 8. 9. & 10. Cyprian. tractat. de disciplin. & habitu virginum. Hieronym. in epistol. ad Philemonem. Augustin. lib. de sancta virginitat. cap. 14. 27. & sequentib. Gregor. 3. parte curæ past. ad monit. 29.

C Apostolus verò planissimè dixit: [h] *Bonum est homini mulierem non tangere*. Ac rursum: [i] *De virginibus præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse*. Atque iterum de vidua scribens, *Cui vult*, [k] inquit, *nubat: tantùm in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit secundùm meum consilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam*.

h 1. Corinth. 7. a b e f g

i Ibidem e Vide Hieronym. lib. 1. aduersus Iouinianum cap. 4. & sequenti. Ambros. in 1. Corinth. 7. & ibidem Theodoretum. Item eundem in epitom. diuin. decret. cap. de virginitat. Chrysostom. libro de virginit. cap. 9. & sequentibus.

k 1. Corinth. 7. g Iudith 8. a 15. e Lucæ 2. c

D Apostolo pulchrè suffragatur [l] Ambrosius, vbi in hæc verba scribit: Iure laudatur bona vxor, sed melius pia virgo præfertur, dicen-

l Ambros. epistol. 85. ad Syricium Papam, & 82. ad Vercellenses.

te Apostolo: [m] *Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit:* Hæc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi: illa coniugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanæ; sed melior virginitas, per quam regni cælestis hæreditas acquisita, & cælestium meritorum reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus euenit. Ita Ambrosius.

m 1. Corinth. 7. g Legatur idem Ambrosius de viduis, & tres libri de virginib. Item in exhortat. ad virgines. & in institutione virginis, c. 6. 15. 17. Et Damascenus lib. 4 orthod. fide, cap. 25. Præterea Athanasius, Basilius, Nazianzenus, Augustin. de virginitate. Item Fulgentius epistol. 3. ad Probam, cap. 9. & 10. Hieronymus epistol. 22. ad Eustoch. cap. 1. & lib. 1. contra Iouinianum cap. 1. Item in apologia pro libris contra Iouinian. cap. 1. Ignatius ad Philadelphi. & Cyprian. de bono pudicitiæ. Isidorus lib. 2. de summo bono cap. 40.

E Requirit autem ist hæc Castitas, vt quis consilio deliberato [n] atque constanti ab omni carnis sorde, seu venerea voluptate, incorruptus viuere studeat, atque vitam cælibem agat continenter: vt sit sanctus, [o] & corpore, & spiritu, propter Christum. Eoque spectans Apostolus, dixit: [p] *Qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicat in corde suo, seruare virginem suam, bene facit.*

n Basilius præfatione in Asceticis, & in constitutionibus monasticis. Et Cassian. collat. 12. cap. 4. & 7.

o 1. Corinth. 7. f

p 1. Corinth. 7. g Basil. homil. in Psal. 44.

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI decimonono: Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Dicunt ei discipuli eius: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere capiat.

2. ISAIAE quinquagesimosexto: Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

3. HIERONYMVS in caput quinquagesimumsextum Isaiæ, vt supra de sacramento Matrimonij, quæstione quinta, B testimonio octauo.

4. IDEM libro primo aduersus Iouinianum, qui docebat virgines, viduas & maritatas, quæ semel in Christo lotæ sunt, si non discrepent cæteris operibus, eiusdem esse meriti, capite septimo: Dominus tentatus à Pharisæis, vtrum secundùm legem Moysi vxores liceret dimittere, omninò fieri prohibuit, quod discipuli considerantes, dixerunt ei: Si talis est causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quibus ille respondit: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de vtero matris ita sunt: & sunt eunuchi, qui ab hominibus eunuchizati sunt: & sunt eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat. In propatulo est, cur Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. profectò quia præmiserat Dominus: Non omnes capiunt verbum, sed quibus datum est: & qui post capere, capiat. Proponit ἀγωνιστὴν præmium: inuitat ad cursum: tenet in manu virginitatis brauium: ostendit purissimum fontem, & clamitat: Qui sitit, veniat, & bibat: qui potest capere, capiat. Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed qui voluerit, qui potuerit currere, atque potare, ille vincet, ille satiabitur. Et idcò plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum. Maiorisque gratiæ est, offerre quod non debeas, quàm reddere quod exigatis. Apostoli, vxoris onera contemplati, Si talis est, inquiunt, causa hominis cum vxore, non expedit nubere. Quorum Dominus sententiam probans, Rectè quidem sentitis, ait, quòd non expediat homini, ad cælorum regna tendenti, accipere vxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud, verùm quibus datum est. Alios eunuchos natura facit, alios vis hominum: mihi illi eunuchi placent, quos castrauit non necessitas, sed voluntas: libenter illos in meos sinus recipio, qui se castrauerunt propter regnum cælorum: & ob nicl cultum noluerunt esse, quod nati sunt. Simulque tractanda sententia: Qui se, inquit, castrauerunt propter regnum cælorum. Si castrati mercedem habent regnum cælorum: ergò, qui se non castrauerunt, locum non possunt accipere castratorum. Qui potest, inquit, capere, capiat.

1. Cor. 7.

Qui potest capere, capiat: quomodo intelligatur.

Ioan 7.

Marc. 10. Matth. 19.

Impar præmium continentiæ & incontinentium.

pist. Grandis fidei est, grandisque virtutis, Dei templum esse purissimum, totum se holocaustum offerre Domino: &, iuxta eundem Apostolum, esse sanctum corpore & spiritu. Hi sunt Eunuchi, qui se lignum aridum ob sterilitatem putantes, audiunt per Isaiam, quòd pro filijs & filiabus locum habeant in cælis paratum. Horum typus est Abdemelech eunuchus in Ieremia, & spado ille reginæ Candaces in Actis Apostolorum: quòd ob robur fidei, viri nomen obtinuit. Ad hos & Clemens, successor Apostoli Petri, cuius Paulus Apostolus meminit, scribit epistolas, omnemque pene sermonem suum de virginitatis puritate contexuit: & deinceps multi Apostolici, & martyres, & illustres tam sanctitate, quàm eloquentia viri, quos ex propriis scriptis nosse perfacile est.

1. Cor. 7.

Isaiæ 56. Isaias de Eunuchis euãgelicis agit. Ierem. 38. Actor. 8. Clemẽs põtifex scripsit de virginitate, & præterea multi alij. Philip. 4.

5. BASILIVS in libro de vera virginitate, vt supra de sacramento Matrimonij, quæstione quinta, Testimonio nono.

6. EPIPHANIVS hæresi quinquagesimaoctaua contra Valesios: Et sunt, inquit, eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum. Quinam igitur hi fuerint, quàm generosi Apostoli, ac monasticam viram degentes, & deinceps virgines? Ioannes quidem & Iacobus filij Zebedei, qui manserunt in virginitate, neque tamen propriis manibus membra resecuerunt, neque nuptias contraxerunt, sed proprio corde decertârunt, & mirabiliter gloriam coronæ huius certaminis abstulerunt. Post ipsos verò quot millia in mundo solitariam vitam degentes, & à monasterijs, & à virgineis conuentibus huius certaminis gloriam abstulerunt? qui corporibus mulierum non mixti sunt, sed in perfectissimo certamine decertauerunt. Velut etiam Elias in veteri testamento reperitur, & Paulus dum dicit: Dico autem inconiugatis, bonũ est ipsis si manserint sic, vt & ego. Si verò se non continent, contrahant matrimonium. Quomodo igitur ipse mansit? Siquidem enim refectus erat, & secundùm ipsum manserunt assimilati ipsi, vt implerent hoc, sicut & ego. Quomodo exectus aliquis potest matrimonium contrahere, si se non continet? Sed & matrimonium contrahant, & ne vrantur: vides quomodo de continentia dicit, & non de membrorum ablatione?

Matth. 19. Eunuchi euangelici fuerunt Apostoli & monachi. Ioannes & Iacobus virgines. Multitudo continentiũ & virginũ. Elias & Paulus cælibes & continentes. 1. Cor. 9.

7. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite vigesimoquarto & vigesimoquinto, vt supra de Sacramento matrimonij, quæstione quinta, Testimonio decimo & vndecimo.

8. HIERONYMVS in caput decimumnonum Matthæi, vt ibidem Testimonio octauo.

9. IDEM libro primo aduersus Iouinianum, vt supra in hac quæstione, A testimonio quarto.

10. CYPRIANVS in tractatu de disciplina & habitu virginum: Prima sententia crescere & generare præcepit: secunda continentiam suasit. Cùm adhuc rudis mundus & inanis est, copiam fœcunditate generantes, propagamur & crescimus ad humani generis augmentum. Cùm iam refertus est orbis, & mundus impletus, qui capere continentiam possunt, spadonum more viuentes, castrantur ad regnum. Nec hoc iubet Dominus, sed hortatur: nec iugum necessitatis imponit, quando maneat voluntatis arbitrium liberum. Sed cùm habitationes multas apud Patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat: habitacula ista meliora vos petitis, carnis desideria castrantes, maioris gratiæ præmium in cælestibus obtinetis.

Genes. 3. Mundo iam referto hominibus, suadetur cõtinentia. Matth. 19. Ioan. 14. Maius præmium virginum in cælestibus.

11. SAPIENTIAE octauo: Et vt sciui quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illum: & dixi ex totis præcordijs meis, &c.

12. ORIGENES tractatu septimo in Matthæi caput decimumnonum, vt supra de sacramento Matrimonij, quæstione quinta, Testimonio septimo.

13. AVGVSTINVS libro sexto Confessionum, capite vndecimo: Ibidem Testimonio quinto.

14. CHRYSOSTOMVS homilia sexagesimatertia in Matthæum: Ibidem Testimonio nono.

15. GREGORIVS Nazianzenus oratione tricesimaprima in dictum illud Euangelij: Quum consummâsset Iesus hos sermones, &c. Non omnes, inquit, capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Cùm audis hoc, Datum est, ne hæretico vllo affectu tenearis, ne multiplices naturas introducas, ne terrenos, & spirituales, & medios. Sunt enim quidam ita malè affecti, vt alios omninò perditæ esse naturæ putent; alios salutem accepturos; alios denique vt eos vel ad virtutem, vel ad vitium voluntas duxerit, ita se habere. At verò aptitudinem quidem alios alijs, vel maiorem, vel minorem habere ipse quoque concedo: cæterùm ad adipiscendam perfectionem aptitudinem solam minimè sufficere contendo: rationem enim esse, quæ eam excitet, vt natura in opus prodeat, quemadmodum filex ferro pulsatus, atque ita ferrum fiat. Cùm audieris, Quibus datum est, adde, Volentibus datum est, atque ijs, qui ea animi propensione sunt. Etenim cùm illud audis, Non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: idem tibi existimandum censeo. Quoniam enim nonnulli sunt, qui ob rectè facta ita animis efferuntur, vt id totum sibijpsis asscribant, nec quicquam Creatori, & sapientiæ eorum authori, ac bonorum omnium suppeditatori acceptum ferant, his verbis eos docet Paulus, quòd ipsum etiam rectè velle, diuino auxilio indigeat; immò, vt rectius loquar, voluntas quoque ipsa, & electio eorum, quæ recta, & cum officio coniuncta sunt, diuinum quoddam beneficium est, atque à Dei benignitate manans. Idcircò ait, Non volentis, id est, non solùm volentis, nec currentis solùm, sed etiam miserentis Dei. Ita, quoniam velle quoque ipsum à Deo est, optimo iure totum Deo assignauit. Et paulò pòst: Illic quoque his verbis, Et quibus datum est, hoc adiunge, qui digni sunt, quique, vt tales sint, non modò à Patre acceperunt, sed sibijpsis etiam dederunt. Ibidem paulo ante: Bonum est matrimonium: sed, quòd virginitate præstantius sit, dicere non possum. Neque enim magnum aliquid esset virginitas, nisi re aliqua bona melior & præclarior esset. Nolite hoc molestè ferre, quę matrimonij iugo subiectæ estis. Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Quæ sub iugo est, aliqua ex parte Christi sit: quæ virginitatem amplexa est, tota Christi sit. Illa mundo non prorsus alligetur: hæc nullo modo animum mundo addicat. Quod enim coniugatę est part, id virgini totum est. Angelorum vitam elegisti, in eorum ordinem te aggregâsti, qui iugum nesciunt: ne in carnem prolabaris, ne in materiam deijciaris, ne cum materia matrimonio iungaris, etiamsi alioqui in cælibatu perstes.

Matth. 19. Explicat illud, Nõ omnes capiunt verbum illud, sed quibus datũ est.

Volentibus datum est. Rom. 9.

Voluntatis cũ Dei gratia cooperatio.

Matrimonium nõ est virginitate præstantius.

Actor. 5.

Angelorũ vitam eligunt virgines.

An non planè angelicum, eam, quæ carnis vinculis alligata sit, non modo carni consentaneo viuere, sed natura ipsa excelsiorem esse?

16. MATTHAEI septimo: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis: Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti, aperietur.

17. LVCAE vndecimo: Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, &c. vt apud Matthæum.

18. CONCILIVM Tridentinum sessione vicesimaquarta, canone nono: Si quis dixerit, Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares, castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto: & oppositum nil aliud esse, quàm damnare matrimonium, possequè omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam vouerint, habere donum: anathema sit. cùm Deus id rectè petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id, quod possumus, tentari.

Cælibatus Clericorum & Religiosorum.

Castitatis donum non habentes. Matth. 19. 1. Cor. 10.

1. B SAPIENTIAE tertio: Felix est sterilis & incoinquinata, quæ nescivit torum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum: & spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitauit aduersus Deum nequissima: dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ.

2. CAPITE quarto: O quàm pulchra est casta generatio cum claritate: immortalis est enim memoria illius: quoniam & apud Deum nota est, & apud homines. Cùm præsens est, imitantur illam: & desiderant eam cùm se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum præmium vincens.

3. ECCLESIASTICI vigesimosexto: Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.

4. MATTHAEI decimotertio: Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum. Et post nonnulla: Qui verò in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò trigesimum.

5. CAPITE vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo.

6. MARCI duodecimo: Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis.

7. LVCAE vigesimo: Et ait illis Iesus: Filij huius sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi verò, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores: neque enim vltra mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filij sunt Dei: cùm sint filij resurrectionis.

8. APOCALYPSIS decimoquarto: Et vidi: & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen Patris eius scriptum in frontibus suis. Et audiui vocem de cælo, tamquam vocem aquarum multarum, & tamquam vocem tonitrui magni: & vocem, quam audiui, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocunque ierit.

9. ISAIAE quinquagesimosexto, vt supra Testimonio secundo.

10. PSALMO quadragesimoquarto: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

11. CYRILLVS Ierosolymitanus catechesi quarta illuminatorum: Ac præcipuè de temperantia sermonem audito, secundùm ordinem solitariam vitam agentium, ac virginum vitam æqualem angelis ducentium. Magna vobis reposita est, fratres, corona. Ne parua voluptate vendatis magnam dignitatem. Audite quid dicat Apostolus: Estne aliquis impurus sicut Esau, qui pro esca vendidit primogenita sua? Sed tu in libros Euangelicos inscriptus cùm sis, propter institutum continentiæ, cave igitur, ne delearis propter scortationem. Neque rursus cùm magnoperè studes temperantiæ, sis inflatus aduersus illos, qui occupati sunt nuptijs: nam & hi mundi sunt. Honorabile enim coniugium, & torus immaculatus, dicit Apostolus. & tu quid ignoras, nunquid non ex nuptijs natus es? Non ergò ideò, quòd aurum possides, argentum reprobes.

Virgines vitã æqualem angelis ducunt. Corona virginitatis magna. Hebr. 12.

Hebr. 13.

12. CATECHESI duodecima Illuminatorum: Adoretur qui de virgine natus Christus, & agnoscant virgines sui status vel dignitatis coronam. Agnoscat eorum ordo & institutum, qui vitam solitariam agunt, castitatis gloriam: neque enim priuamur castitatis dignitate. In ventre enim Virginis fuit nouem mensium tempore Saluator. Itaque si veneratur virgo propter nouem mensium tempus, multo magis nos, propter multorum annorum tempus. Omnes autem castitatis cursum, Dei gratia curramus iuuenes & virgines, senes cum iunioribus: non intemperantiæ exercentes, sed laudantes nomen Domini. Non ignoremus castitatis gloriam: angelica enim est corona, & supra hominem hæc perfectio: parcamus corporibus, quæ lucere debent sicut sol. Ne propter paruam voluptatem, tantum ac tale corpus polluamus. Paruum enim est ad horam peccatum, longæua autem est ex eo & æterna verecundia. Angeli obambulantes in terra, sunt castitatis operatores. Virgines cum Maria virgine habebunt partem.

Virginum corona. Castitatis monachorum gloria.

Angelica corona.

Virgines cũ Maria habebunt partẽ.

13. CATECHESI decimaquinta illuminatorum: Inscripta est omnis tua oratio, & psalmodia: descripta est tua omnis eleemosyna: inscriptum est omne ieiunium: inscriptum est omne coniugium rectè custoditum: inscripta est continentia, propter Deum instituta. Præcipuam enim coronam in scripturis habet virginitas & castitas, cuius gratia lucebis sicut angelus.

Præcipuam coronam in Scripturis habet virginitas.

14. MARTIALIS Apostolus in epistola ad Tolo-

Digitized by Google

Valeria filia regis cæleſtis, virginitatem vouit.

Toloſanos, capite octauo: Virgo Valeria ſponſa regis terreſtris, ſed melius ſponſa regis cæleſtis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis Deo deuouerat, gladio decollata, dum vitam temporalem contempſit, æternam inuenit, & temporalem mortem pro Chriſto ſuſcipere non recuſans, æternam mortem deuicit. Et paulò pòſt: Sponſus autem virginis adeò eſt effectus teſtis paſſionum Chriſti, vt in corpore ſuo cæleſtem converſationem iam præbeat ſubditis, deſideria carnis ſuæ crucifigens, regnum diaboli minuens: nec ſolùm Chriſto cui credidit, Eccleſias per ſuum regnum, ſecundùm quod Spiritui ſancto & nobis viſum eſt diſponere, & fabricare gaudeat, ſed antiqua templa dæmoniorum, & ſpurciſſima fana idolorum deſtruere perfectus in fide videatur. Cui etiam obedire debetis in omnibus, quia princeps à Deo vobis eſt conſtitutus, à quo omnis poteſtas & paternitas in cælis & in terra originem ac fortitudinem ſumpſit. Quem principem bonum ad hoc tantum munus perduxit grauem & nouellæ fidei, per quam nouus homo factus, nouo homini coniunctus eſt, vt pro ſuauitate quoque præmij futuri electus, copulam carnalium nuptiarum deuitauerit per meam prædicationem, quatenus liberior Deo famulari poſſit, & multas cateruas populorum ſubdere fonti regenerationis.

Ecclesiarũ fabricatio.

Castitas spõ si sanctę Valetiæ.

15. CAPITE nono: Nec ideò tamen prohibemus nubere legitimo connubio, cùm & hoc coniugium honeſtum conceſſum ſit & conſtitutum à Deo ab initio mundi in multiplicationem generis humani. Vltra hunc autem gradum homini licitè conceſſum, viduitatem in præmio maiori conſtituit. Sed & tertium excellentem gradum honeſtatis in virginitate demonſtrauit nobis perfectum, & per omnia ſimilem angelicæ dignitati. Ad quem inuitabat nos, dicens: Non omnes capiunt verbum hoc: ſed qui poteſt capere, capiat.

Castitas cõiugalis. Genesi.

Vidualis.

Virginitas similis angelicæ dignitati. Matth. 19.

16. CAPITE decimo: Ideò prædico vobis, quicunque in vobis viduitatem propter recompenſationem elegerint, non fraudabuntur munere claritatis Dei. Qui verò in ſublimitate excelſiori permanſerint, virgines eſſe eligentes, centuplicatam in perenna benedictione gloriam conſequentur. Nam qui in virginitate ſingulari virginitatem matris ſuæ elegit, qui mortuus & reſurrexit primogenitus ex mortuis, magnificentius ſecum, qui tales eſſe elegerint, in benedictione & regno patris exaltabit.

Virginum centupli. æ ea gloria.

17. CYPRIANVS in tractatu de diſciplina & habitu virginum: Nunc nobis ad virgines ſermo eſt, quarum quo ſublimior gloria eſt, maior & cura eſt. Flos eſt ille ecclesiaſtici germinis, decus atque ornamentum gratiæ ſpiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago reſpondens ad ſanctimoniam Domini, illuſtrior portio gregis Chriſti, &c. Quæ ſe Chriſto dicauerint, & à carnali concupiſcentia recedentes, tam carne, quàm mente ſe Deo vouerint, conſumment opus ſuum magno præmio deſtinatum: nec ornari iam aut placere cuiquam, niſi Domino ſuo, ſtudeant, à quo & mercedem virginitatis expectant, dicente ipſo: Non omnes capiunt verbum, ſed illi quibus datum eſt. Sunt enim ſpadones, &c. Denuò quoque per hanc angeli vocem continentiæ munus oſtenditur, virginitas prædicatur. Hi ſunt qui cum mulieribus ſe non coinquinauerunt, virgines enim permanſerunt: hi ſunt qui ſequuntur Agnum quocunque ierit. Ibidem: Si præmium pollicitationis attendas, minus eſt quod laboras. immortalitas perſeueranti datur, perpetua vita promittitur, regnum Dominus pollicetur. Seruate virgines, ſeruate quod eſſe cœpiſtis, ſeruate quod eritis. Magna vos merces manet, præmium grande virtutis, munus maximum caſtitatis. Domini vox eſt illa, dicentis: Filij ſæculi huius generant & generantur: qui autem habuerint dignationem ſæculi illius & reſurrectionis à mortuis, non nubunt, neque matrimonium faciunt: neque enim incipient mori, æquales enim ſunt angelis Dei, cùm ſint filij reſurrectionis. Quod futuri ſumus, iam vos eſſe cœpiſtis: vos reſurrectionis gloriam in iſto ſæculo iam tenetis: per ſæculum fine ſæculi contagione tranſitis. Cùm caſtę perſeueratis & virgines, angelis Dei eſtis æquales: tantùm maneat & duret ſolida & illæſa virginitas, & vt cœpit fortiter, ingiter perſeueret.

Præmiũ virginitatis cum infamia ſũ.

Luce 20.

18. HIERONYMVS in commentarijs ſuper epiſtolam ad Philemonem, in ea verba, Sciens quoniam ſuper id quod dico facies. Si autem Philemon hæc ad hominis præceptum facit: quanto magis faciet ob dilectionem Dei? Vnde meritò Apoſtoli voce laudatur, quòd mandata eius opere præuertat, & poſſit dicere: Voluntaria oris mei complaceant tibi Domine: pluſque faciens quàm præceptum eſt, vincat eos qui tantummodò imperata fecerunt, & iubentur dicere: Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Virginitas quoque propterea maiori præmio coronatur, quia præceptum Domini non habet, & vltra imperata ſe tendit.

Psalm. 118. Plus facit quàm præceptum eſt.

Luce 17. Virginitas cur maiori præmio coronetur.

19. AVGVSTINVS in libro de ſancta virginitate, capite decimoquarto: Sed quoniam deuitatis remiſſiſve peccatis, adeunda eſt vita æterna; in qua eſt quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, ſed quibuſdam ibi tribuenda, cui conſequendæ parum eſt liberatum eſſe à peccatis, niſi aliquid ipſi liberatori voueatur, quod non ſit criminis non voluiſſe, ſed vouiſſe ac reddidiſſe ſit laudis. Conſilium, inquit, do. Noui enim quid præſentis temporis, cui coniugia ſeruiunt, neceſſitas cogat, vt ea quæ Dei ſunt minus cogitentur, quàm ſufficit adipiſcendæ illi gloriæ, quæ non erit omnium, quamuis in æterna vita ac ſalute manentium. Stella enim ab ſtella differt in claritate, ſic & reſurrectio mortuorum. Bonum eſt ergò homini ſic eſſe.

Singularis gloria cor in cælis, qui Deo virginitatem voluerunt.

1. Cor. 7.

Quæ sit gloria non erit omniũ beatorum. 1 Cor 15 1. Cor. 7.

20. ET capite vigeſimoſeptimo: Pergite itaque ſancti Dei, pueri ac puellæ, mares ac fœminæ, cælibes & innuptæ; pergite perſeueranter in finem. Vos afferetis ad nuptias agni canticum nouum, quod cantabitis citharis veſtris. Non vtique tale, quale cantat vniuerſa terra, cui dicitur: Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino vniuerſa terra: ſed tale, quale nemo poterit dicere niſi vos. Et poſt pauca: Quò ire putamus hunc Agnum, quò nemo eum ſequi vel audeat, vel valeat, niſi vos? Quò putamus eum ire? in quos ſaltus & prata? Vbi credo ſunt grandia gaudia, non gaudia ſæculi huius vanæ, infantiæ mendaces, nec gaudia qualia in ipſo regno Dei cæteris non virginibus erunt, ſe à cæterorum omnium gaudiorum ſorte diſtincta: Gaudium virginum Chriſti, de Chriſto, in Chriſto, cum Chriſto, poſt Chriſtum, per Chriſtum, propter Chriſtum. Gaudia propria virginum Chriſti, non ſunt eadem non virginum, quamuis Chriſti. Nam ſunt aliis alia, ſed nullis talia.

Apocal. 14. Cão ieũ vel ginũ ſingulare. Psalm. 95

Deo ſe vouent virgines. Opus magnũ o præmio deſtinatum Matth. 19.

Apocal. 14.

Gaudiũ virginũ à cęlo à cęteroꝝ omniũ gaudio ſua ſorte diſtinctum.

Sunt aliis alia, ſed nullis talia gaudia.

21. CAPITE vigeſimooctauo: Sequantur itaque

itaque Agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt; non quocunque ille ierit, sed quousque ipsi potuerint. Possunt autem vbique, præter cùm in decore virginitatis incedit.

Votum virginitatis.

21. CAPITE vigesimonono: Vos itaque sequimini eum, tenendo perseueranter quod vouistis, ardenter facite cùm potestis, ne virginitatis bonum à vobis pereat, cùm facere nihil potestis vt redeat. Videbit vos cætera multitudo fidelium, quæ Agnum ad hoc sequi non potest; videbit, nec inuidebit; & collætando vobis, quod in se non habet, habebit in vobis. Præsumite itaque, fidite, roboramini, permanete, qui vouetis & redditis Domino Deo vestro vota perpetuæ continentiæ, non propter præsens sæculum, sed propter regnum cælorum.

Votum perpetuæ continentiæ non propter præsens sæculum, sed propter regnum cælorum. Matth. 19. 1. Cor. 9. Psalm. 85.

23. CAPITE trigesimo: Vos etiam qui hoc nondum vouistis, qui potestis capere, capite; perseueranter currite, vt comprehendatis. Tollite hostias quisque suas, & introite in atria Domini, non ex necessitate, sed potestatem habentes vestræ voluntatis. Neque enim, sicut, Non mœchaberis, Non occides: ita dicit potest, Non nubes. Illa exiguntur, ista offeruntur. Si fiant ista, laudantur; nisi fiant illa, damnantur. In illis Dominus debitum imperat vobis; in his autem, si quid amplius supererogaueritis, in redeundo reddet vobis. Cogitate quicquid illud est, in muro eius locum nominatum, meliorem multo quàm filiorum atque filiarum. Cogitate illic nomen æternum. Quis explicat quale nomen erit? Quicquid tamen erit, æternum erit. Hoc credendo, & sperando, & amando, potuistis coniugia non deuitare prohibita, sed transuolare concessa.

Exod. 20.

supererogationis opus, vouere castitatem. Luc. 10. Isaiæ 56. Gloria virginum singularis.

Transuolare coniugia.

24. GREGORIVS in tertia parte curæ pastoralis, admonitione vigesimanona: Admonendi sunt, peccata carnis ignorantes, vt incessanter præmia suspiciant: & libenter proculdubiò tentationum quas tolerant, labores calcabunt. Si enim attendatur felicitas, quæ sine transitu attingitur, leue fit quod transeundo laboratur. Audiant quod per Prophetam dicitur: Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ volui, & fœdus meum tenuerint: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs & filiabus. Eunuchi quippe sunt, qui compressis motibus carnis, affectum in se prauæ operis abscindunt. Quo autem apud patrem loco habeantur, ostenditur, quia in domo patris, videlicet æterna mansione, etiam filijs præferuntur. Audiant quod per Ioannem dicitur: Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt: & sequuntur Agnum quocunque ierit. Et quòd canticum cantant, quod nemo potest dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor millia. Singulariter quippe canticum Agno cantare, est cum eo in perpetuum præcunctis fidelibus etiam de incorruptione carnis gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire possunt, licet dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celsitudine læti sunt, quamuis ad eorum præmia non assurgant.

Præmia castitatis.

Isaiæ 56.

Eunuchi euangelici qui sint. Continentium & virginum peculiaris gloria in vita æterna. Apocal. 14.

Canticum singulare.

1. CPRIMVS ad Corinthios septimo: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic. Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm vri. Iis autem, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: &c. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem, non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius, liberata est cui vult nubat: tantùm in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit secundùm meum consilium: puto autem quòd & ego Spiritum Dei habeam.

Scopus eius 7. prioris epistolæ ad Corinthios.

Consilium virginitatis, non præceptum datur. 1. Cor. 7.

2. HIERONYMVS libro primo aduersus Iouinianum, explicaturus caput septimum epistolæ prioris ad Corinthios, inter cætera inquit capite quarto: Corinthij per literas quæ fierant, vtrum post fidem Christi cælibes esse deberent, & continentiæ causa, quas habebant vxores dimittere: an si virgines credidissent, inirent matrimonia. &, cùm è duobus ethnicis vnus credidisset in Christum, vtrumnam credens relinqueret non credentem: & si essent ducendæ vxores, Christianas tantùm accipi iuberet, an & ethnicas. ET capite septimo: Noli igitur admirari, si inter titillationem carnis, & incentiua vitiorum, angelorum vitam non exigimur, sed docemur. Quia vbi consilium datur, offerentis arbitrium est: vbi præceptum, necessitas est seruientis. Præceptum, inquit, Domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino. Si non habes præceptum Domini, quare audes dare consilium, de quo non habes iussionem? Respondebit mihi Apostolus: Et vis vt egò iubeam, quod Dominus obtulit potius, quàm præcepit? Ille creator, & figulus, sciens fragilitatem vasculi, quod operatus est, virginitatem in audientis potestate dimisit: & ego Doctor Gentium, qui omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifaterem, onus perpetuæ castitatis statim in principio credentium imponam ceruicibus infirmorum? Et postea: Quid ergò cogitat innupta & virgo? Quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore, & spiritu. Vt nihil aliud est- sci, vi-

1. Cor. 7.

4. Cor. 7.

Cogitare quæ Domini sunt, magna dignitas est.

set, vt nulla merces virginum amplior sequeretur: sufficeret ei hæc sola prælatio, cogitare quæ Domini sunt. Statimque docet, quæ sit ipsa cogitatio, vt sit sancta & corpore, & spiritu. Nonnullæ quippe sunt virgines carne, non spiritu: quarum corpus integrum est, & anima corrupta. Sed illa virginitas hostia Christi est, cuius nec mentem cogitatio, nec carnem libido maculauit. Ac, ne forsitan putaretur onus grauissimum castitatis nolentibus imponere, statim iungit causas suadendi, & ait: Hoc autem ad vestram vtilitatem vestram dico: non vt laqueum vobis injiciam, sed vt ad id, quod honestum est, & intentè facit seruire Domino absque vlla distractione, vos adhorter. Et paulò pòst: Et qui non iungit, melius facit. Nisi illaturus esset, melius facit: nunquam præmisisset, bene facit. Vbi autem bonum, & melius est, ibi boni & melioris non vnum est præmium: & vbi non est vnum præmium, ibi vtique dona diuersa. Tantum igitur est inter nuptias & virginitatem, quantum inter non peccare & benefacere: immò vt lenius dicam, quantum inter bonum & melius. CAPITE octauo: Finita disputatione coniugiorum, & virginitatis, & inter vtrunque cauto moderamine præceptorum, vt nec ad sinistram, nec ad dexteram diuerteret, sed via regia graderetur, & illud impleret: Ne fis iustus multùm: rursùm monogamiam digamiæ comparat: & quomodo nuptias subdiderat virginitati, ita digamiam primis nuptijs subijcit, & ait: Mulier alligata est, quanto tempore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantùm in Domino. Beatior autem erit, si sic permanserit, secundùm consilium meum. Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Concedit secundas nuptias, sed volentibus, sed ijs quæ se continere non possunt, ne, luxuriatæ in Christo, nubere velint, habentes damnationem, quòd primam fidem irritam fecerint: & hoc concedit, quia multæ abiérunt retrò post sathanam. Cæterùm beatiores, inquit, erunt, si sic permanserint: continuoque subiungit Apostolicam authoritatem, secundùm meum consilium. Porrò ne authoritas Apostoli, quasi hominis, leuior videretur, addidit: Puto autem, quòd & ego spiritum Dei habeam. Vbi ad continentiam prouocat, ibi non hominis, sed spiritus Dei consilium est: vbi autem nubendi concedit veniam, spiritum Dei non nominat, sed prudentiæ librat consilium, ita singulis relaxans, vt vnusquisque ferre possit. Quàm sancta sit digamia, hinc ostenditur, quòd digamus in Clerum eligi non potest: & ideò Apostolus ad Timotheum: Vidua, inquit, eligatur, nõ minus sexaginta annorũ, quæ fuerit vnius viri vxor. Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ ecclesiæ pascuntur eleemosynis. Non damno digamos, immò nec trigamos, &, si dici potest, octogamos. plus aliquid inferam, etiam scortatorem recipio pœnitentem. Quicquid æqualiter licet, qua lance pensandum est. CAPITE nono: Ac de Adam quidé & Eua illud dicendũ, quòd ante offensam in paradiso virgines fuerint, post peccatũ amẽ, & extra paradisum protinus nuptiæ. Nuptiæ terrã replẽt, virginitas paradisum. CAPITE duodecimo: Sicut legimus, quòd Moyses, id est, lex, habuerit vxorẽ: ostẽde mihi Iesum Naue vel vxorẽ habuisse, vel filios: &, si potueris monstrare, victũ me esse fatebor. CAPITE decimotertio: Obsecro te lector, & idipsum sæpè cõmoneo, vt scias me, quæ loquor, necessitate dicere: nec detrahere ijs, qui in lege præcesserint, sed seruisse eos temporibus, & cõditionibus suis, & illam Domini implesse sententiam: Crescite & multiplicamini, & replete terram: &, quod his maius est, futurorũ typos præbuisse: nobis autẽ, quibus dicitur, Tẽpus in collecto est: supereſt, vt qui habent vxores, sic sint, quasi non habeant, aliud præcipi, & virginitatem à Saluatore virgine dedicari. Eliam, & Eliseum quàm stultè Iouinianus in catalogo posuerit maritorum, me tacente, manifestum est. Si enim Ioannes Baptista venit in spiritu & virtute Eliæ, & Ioannes virgo est; vtique non solùm in spiritu eius venit, sed etiam in corporis castitate. Superfluum autem est de Daniele dicere, cùm Hebræi vsque hodiè autument, & illũ, & tres pueros fuisse eunuchos ex illa Dei sententia, quam Isaias loquitur ad Ezechiam: Et de filijs tuis, qui nascentur ex te, tollent, & facient eunuchos in domo regis. ET capite decimoquarto: Venit Iouinianus ad Euãgelium, & proponit nobis Zachariam & Elizabeth, & Petrum & socrum eius: & consueta vecordia non intelligit istos quoque inter eos, qui legi seruierint, debuisse numerari. neque enim euangelium ante crucem Christi est, quod passione & sanguine ipsius dedicatur. Iuxta quam regulam Petrus, & cæteri Apostoli, vt ei ex superfluo interim concedam, habuerunt quidem vxores, sed quas eo tempore acceperant, quo euangelium nesciebant. qui assumpti postea in apostolatum, relinquunt officium coniugale. Nam cùm Petrus ex persona Apostolorum dicit ad Dominum: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: respondet ei Dominus, Amẽ dico vobis, quoniam nemo est, qui dimiserit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, qui non recipiat multo plura in sæculo isto, & in sæculo futuro vitam æternam. Si autem illud nobis opposuerit, ad probandum quòd omnes Apostoli vxores habuerint: Nunquid non habemus potestatem mulieres, vel vxores circumducendi, (quia γυναῖκας apud Græcos vtrunque significat) sicut cæteri Apostoli, & Cephas & fratres Domini? iungat & illud, quod in Græcis codicibus est: Nunquid non habemus potestatem sorores mulieres, vel vxores circunducendi? Ex quo apparet, eum de alijs sanctis dixisse mulieribus, quæ iuxta morem Iudaicum, magistris de sua substantia ministrabant, sicut legimus ipsi quoque Domino factitatum. nam & ordo verborũ hoc significat: Nunquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi, aut sorores mulieres circunducendi? Vbi de comedendo, & bibendo, ac de administratione sumptuum præmittitur, & de mulieribus sororibus infertur: perspicuũ est, non vxores debere intelligi, sed eas, vt diximus, quæ de sua substantia ministrabant. quod & in veteri lege de Sunamitide illa scribitur, quòd solita sit Elisæum recipere, & ponere ei mensam, & panẽ, & candelabrum &c. Aut certè, si γυναῖκας vxores accipimus, non mulieres: id quod additur, sorores, tollit vxores, & ostẽdit, eas ceu germanas in spiritu fuisse, non coniuges. Quanquam, excepto Apostolo Petro, non sit manifestè relatum de alijs Apostolis, quòd vxores habuerint: & cùm de vno scriptum sit, ac de cæteris tacitum, intelligere debemus, sine vxoribus eos fuisse, de quibus nihil tale scriptura significet. Ex tamen ille, qui nobis obiecit Zachariam & Elizabeth, Petrum & socrũ eius: sciat de Zacharia & Elizabeth Ioannem fuisse generatum, id est, de nuptijs virginem, de lege euangelium, de matrimonio castitatem: vt à propheta virgine, virgo Dominus & annunciaretur, & baptizaretur. Ioannes vnus ex discí-

Differentia & distantia inter nuptias & virginitatem.

Eccles 7.

Monogamia melior digamia.

2. Cor. 7.

1. Tim. 5.

Digamus eligi non potest in Clerum. 1. Tim. 5.

Bigamiam nõ damnat Hieronymus.

Iesue cælebs vixit.

Cur in lege veteri nõ ita viguit cælibatus & cõtinentia.

Genes. 1.

1. Cor. 7.

Eliam & Eliæum cælibes fuisse. Luc. 1.

Danielis castitas.

Isaiæ 39.

Apostoli ante euãgelii vxores suas duxerant: postea verò reliquerunt officium coniugale. Matth. 19. Marc. 10. Luc. 18.

1. Cor. 9.

An ex Pauli verbis conuincatur, oés Apostolos vxores habuisse.

Luc. 8.

An vxores circunducebant Apostoli.

4. Reg. 4.

Vox Græca no admittit hoc loco significationem vxoris. Vide etiam Augustin. in lib. de opere monach. cap. 4.

Luc. 1.

Ioannes baptista virgo. Luc. 4.

Ioannes Apostolus virgo. Ioan.13. Ioan 21.

discipulis, qui minimus traditur fuisse inter Apostolos, & quem fides Christi virginem repererat, virgo permansit: & ideò plus amatur à Domino, & recumbit super pectus Iesu. Et quod Petrus, qui vxorem habuerat, interrogare non audet, illum rogat, vt interroget &c. Dicit Petro Dominus: Si eum sic volo esse, quid ad te? Vnde & sermo exiuit inter fratres, illum discipulum non morituram. Ex quo ostenditur, virginitatem non mori, nec sordes nuptiarum ablui cruore martyrij, sed manere cum Christo, & dormitionem eius translitum esse, non mortem. Si autem obnixè contenderit, Ioannem virginem non fuisse, & nos amoris præcipuè causam, virginitatem diximus: exponat ille, si virgo non fuit, cur cæteris Apostolis plus amatus sit. CAPITE decimooctauo: Non nego beatas esse viduas, quę ita post baptismum manserint: nec illarum detraho merito, quæ cum viris in castitate perdurant: sed, sicut hæ maioris apud Deum præmij sunt, quàm nuptæ coniugali officio seruientes, ita & ipsæ æquo animo patiantur virginitatem sibi præferri. Si enim illas fera pudicitia, post despumatas corporis voluptates, erigit contra maritatas: cur non infra perpetuam castitatem esse se nouerint. CAPITE decimonono: Frustra, inquit, hæc loqueris: quia & Episcopi, & Presbyteri, & Diaconi vnius vxoris viri, & habentes filios, ab Apostolo constituuntur. Quo modo de virginibus Apostolus dicit se non habere præceptum: & tamen dat consilium, quasi misericordiam consecutus à Domino: & hoc agit in omni illa disputatione, vt virginitatem præferat matrimonio: & suadet, quod imperare non audet, ne injicere videatur laqueum, & plus imponere ponderis, quàm hominum potest sustinere natura: ita & in Ecclesiastico ordine constituendo, quia rudis ex gentibus constituebatur Ecclesia, leuiora nuper credentibus dat præcepta: ne territi ferre non possent. Sed & ipsa episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit, Eligatur episcopus qui vnam ducat vxorem &c. vt supra de Sacramento Matrimonij, quæstione quarta. Cap. Alioqui si iuxta sententiam Apostoli, non erunt episcopi nisi matici, ipse Apostolus episcopus esse non debuit, qui dixit: Volo autem omnes sic esse, sicut ego sum. Et Ioannes indignus hoc gradu existimabitur, & omnes virgines, & continentes, quibus quasi pulcherrimis gemmis Ecclesiæ monile decoratur. CAPITE vicesimoprimo: Noli metuere, ne omnes virgines fiant. difficilis res est virginitas: & ideò rara, quia difficilis: Multi vocati, pauci electi. incipere, plurimorum est: perseuerare, paucorum. Vnde & grande præmium eorum, qui perseuerauerint. Si omnes virgines esse possent, nunquam & Dominus diceret: Qui potest capere, capiat: & Apostolus in suadendo non trepidaret: De virginibus autem præceptum Domini non habeo. ET post multa ex Paulo allata testimonia: Dies, inquit capite vicesimoquarto, me deficiet, si voluero omnia castitatis de Apostolo præcepta memorare. Ista sunt, de quibus ad Apostolos Dominus loquebatur: Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Transeamus ad Iacobum, qui frater Domini dicebatur, tantæ sanctitatis, tantæque iustitię, & perpetuæ virginitatis, vt Iosephus quoque, historicus Iudæorum, propter huius necem Ierosolymam subuersam referat. ET capite vicesimoquinto ex Apocalypsi citans: Si virgines, inquit, primitię Dei sunt: ergò viduæ, & in matrimonio continentes, erunt post primitias, id est, in secundo & tertio gradu: nec prius perditus populus saluari poterit, nisi tales hostias castitatis Deo obtulerit, & immaculatum agnum puriſſimis victimis reconciliauerit. Infinitum est, de euangelio decem virginum exponere sacramentum, quinque stultarum, & quinque sapientum. Hoc solùm nunc dico, quòd quo modo absque cęteris operibus virginitas sola non saluat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, castitate, imperfecta sunt. ET concludens capite vicesimosexto: Satis abundeque Christianæ pudicitiæ & virginitatis angelicæ de diuinis libris exempla præbuimus: sed quoniam intellexi in commentarijs aduersarij, prouocari nos etiam ad mundi sapientiam, quòd nunquam hoc genus in seculo sit probatum, & nouum dogma contra naturam religio nostra prodiderit, percurram breuiter Græcas, & Latinas, barbarasque historias: & docebo virginitatem semper tenuisse pudicitię principatum. Referunt tabulæ, &c.

3. AMBROSIVS in caput septimum prioris epistolæ ad Corinthios: Non diceret, Bonum est nuptis vt sint sicut & ego, nisi esset integer corpore. Nec diceret, Omnes homines volebam esse sicut meipsum. Si enim habuerit vxorem, & hoc dixit, virgines esse noluit: sed abst. Sic enim à pueritia *spiritui seruiuit, vt huius rei studium non haberet: quippe cùm iuuenculus anticipatus sit à gratia Dei. Et paulò pòst: Bonum dicit esse, virginem permanere. Et vt hoc absolutius ostenderet, propter præsentem necessitatem, ait: quia optimum est, vt inter bonum & optimum nihil tam præclarum atque vtile esse cognosceretur, quàm est virginitas: quia non solùm apud Deum virginitatem commendatiorem docet, sed & apud vitam præsentem, dum necessitates temporis nescit, quas patitur coniugatio, & mœroris partus, simulque orbitates filiorum ignorat. Vt ergò ad hanc affectandam hortaretur, præsentis necessitatis exitia lucrari docet has quæ illam dilexerint, vt cùm non solùm hanc apud Deum locum meliorem habere discunt, verùm etiam in præsenti, omni industria hanc appeterent. Et in fine: Apostolus his loquitur, qui mira deuotione obsequi desiderant cæleſtibus præceptis, ostendens & docens quo compendio citius itur ad Deum: quia qui propter Deum promerendum virgo manere vult, sciens quale præmium possit accipere, qui à licito temperat: vt melior fiat, simul omnia impedimenta carnis spernit, non nescius hæc esse, quæ gressum currentis velut oneribus compedum detinent.

4. THEODORETVS in caput septimum prioris ad Corinthios: De virginibus autem præceptum Domini nō habeo. Dominus enim, cùm dixissent Apostoli, Si ita est lex vxoris, expedit vxorem non ducere: respondit, Non omnes capiunt verbum hoc. & rursus, Qui potest capere, capiat. Propterea diuinus quoque dixit Apostolus, Præceptum Domini non habeo. Si ergò legem non accepisti, quid tibi vult quod dicis, Consilium autem do? Non legem fero, sed consilium affero. Etenim Deus, cùm quæ sunt secundùm naturam præcepisset, adhortatur ad ea, quæ sunt supra naturam. Quoniam autem verisimile erat futurū vt quidam huic rei, tanquam rei nouæ, contradicerent, consilio adiecit: Tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis: Cum solita modestia Apostolicam authoritatem ostendit. Sum consiliarius fide dignus, inquit, per multam Domini

Virginitas non moritur.

Ob virginitatem Ioannes plus amatus.

Castitas viduarum superat castitatem coniugum, & a virginitate superatur.

Obiectio de Clericis nascentis eccl. siæ. 1. Tim. 3. 1. Cor. 7.

Paulus in septimo capite omnia agit, vt virginitatem præferat matrimonio. Cur in initio Ecclesię in Episcopos coniugati etiam ordinabantur.

Ineptum est asserere nō nisi merites episcopos esse debere. 1. Cor. 7.

Virginibus, tanquā gemmis, ornatur Ecclesia.

Rara virginitas. Matth 20.

Matth 19. 1. Cor. 7.

Castitatis præcepta. Ioan. 16.

Iacobus perpetuæ virginitatis fuit.

Apocal. 14.

Gradus cōtinentiæ coniugū, viduarum, & virginum.

Matth. 25.

Opera omnia absque continentia imperfecta sunt.

Ex profanis authoribus probat virginitatem semper tenuisse pudicitię principatum.

Pauli cœlibatus & cōtinentia. 1. Cor. 7.

*al. spiritui seruiuit

Virginitas & apud Deū & apud vitā præsentem commendatior.

Per virginitatem tanquā compēdium quoddam citius itur ad Deū.

Matth. 19.

Præceptorū & consilij, differentia.

Cōsiliarius fide dignus.

ri ihi misericordiam vocauit, & cui credita est prædicatio. Quid autem consulis? Existimo enim hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est sic esse: Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Illud, Existimo, adiecit, non dubitans virginitatem esse bonum, & bonorum optimum ac præstantissimum: sed ne adhortatio lex fieret, adiecit dubitationem. Legem enim consequitur obseruatio, & transgressio, & eorum qui transgrediuntur, punitio: & ideò quæ magna sunt, non præcipit, sed ad ea hortatur. Et paulò pòst in ea verba, Qui sine vxore est, &c. Ostendit breuiter differentiam solicitudinis eius, qui eligit iugum matrimonij, & eius qui cœlibatum amplectitur. Facilè autem scire potest, qui vult, eorum qui in vita versantur, labores & solicitudines. Eas autem nos quoque fusius ostendimus, dum de virginitate orationes scriberemus, & ad eius opes bonorum amatores adhortaremur. Ibidem super ea verba: Volo autem omnes esse sicut meipsum: In continentia & perfectionem indicauit, & quæ minora sunt, concessit: & imbecillitati quidem opem ferentia medicamenta oratio protulit, ad ea autem quæ sunt optima, & præstantissima eligenda, archetypum exemplar excitat: seipsum autem exemplar proponit, suæ castitatis thesaurum nobis reuelare coactus. Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permanserint sicut ego. Ostendit rursus se esse ex ordine cœlibum & eorum qui vxores non duxerunt. Neque enim quis eum iure inter viduos collocet, cùm adhuc esset adolescens, quando vocatione dignus est habitus.

Virginitas bonorum optimum ac præstantissimum.

Theodoretus scripsit orationes de virginitate.

Pauli cœlibatus.

5. IDEM in epitome diuinorum decretorum, capite de virginitate: Dominus autem Deus non tulit quidem leges de virginitate: intellexit enim esse rem supra naturam: eam autem laudibus prosequendo, eos qui vellent, ad certamen adhortatus est. Cùm enim dixissent Apostoli: Si ita est causa hominis cum vxore, non expedit vxorem ducere: respondens Dominus, dixit: Non omnes &c. & sunt Eunuchi, qui castrauerunt seipsos propter regnum Dei. Hoc autem non de testium, sed de prauarum cogitationum dixit amputatione. deinde subiunxit: Qui potest capere, capiat. Qua de causa diuinus etiam Apostolus, de virginitate loquens, dixit: Præceptum autem Domini non habeo. De virginitate enim legem non tulit Dominus. Consilium autem do, &c. Huic nempe, sic esse, addidit illud, existimo: non dubitans de ijs quæ consulebat, sed orationem moderans, vt non esset lex. Lex enim habet etiam transgressionem; transgressio autem inducit etiam supplicium. Ea autem de causa adiecit illud, Puto, vt ostenderet id quod dicitur, non esse legem, sed consilium. Hoc autem, Non peccat si nubat: dicit de ijs, quæ virginitatis pacta, conuenta seu vota nondum fecerant.

Matth. 19.

1. Cor. 7.

Cur dixit, existimo.

Virginibus quæ voto adstrictæ nõ sunt, nubere licet. Meminit huius libri Nicephor. lib. 13. hist. ecclesiast. cap. 2.

6. CHRYSOSTOMVS in libro de Virginitate, capite nono: Virginitatem matrimonio longè præstantiorem sentio: nec verò propterea matrimonium in malis pono, quin vehementer etiam laudo.

Virginitas coniugio præstantior.

7. CAPITE decimo: Bonum est virginitas? & ego consentio: ac matrimonio etiam melior? & hoc confiteor. & si placet, quanto etiam melior sit addam: quanto cælum terra, quanto hominibus angeli. Imò vt fortius aliquid dicam, etiam amplius. Nam angeli etsi nec ducunt vxores, nec ducuntur, at non sunt carne & sanguine coagmentati, non in terris commorantur, non libidinum æstus sentiunt, non cibi aut potus indigent, non suaui cantu deliniri, non liberali forma, aut alio eius generis vllo, flecti possunt, sed quasi lumine meridie cælum, nulla affectum nube, rerum spectatur; ita & illorum naturæ, à libidine quietæ, illustres ac perlucidæ manicant oportet.

Angelis præferuntur virgines. Luc. 20.

8. CAPITE vndecimo: Humanum autem genus naturâ beatis illis concedens, vires suas vrget, cum ijsque pro virili æquari summa ope nititur. Quo pacto? Nec ducunt vxores angeli, nec ducuntur? at nec virgo. Assistunt perpetuò ac ministrant Deo? itidem & virgo. quare etiam Paulus eas ab omni solicitudine arcet, vt assiduæ sint, & indiuisæ. Quòd si, vt illi, in cælum hîc ascendere non possunt, corpore eas pessum dante; at hîc quoque insignem habent compensationem, quæ ipsum cæli Dominum excipiant, si quidem sint animo atque corpore sanctæ. Viden virginitatis decus? Eorum qui in terris degant, cum cælitibus vitæ similitudinem molitur, corpore vestitos, vinci ab incorporeis copijs non permittit, mortales, angelorum æmulos reddit. Ecclesiæ virginibus multa ac magna obuenient bona, quæ & oculorum, & audiendi sensum, & humanam cogitationem superent.

Virgines quæ in re angelorũ imitentur mores.

Inexplicabilis virginum merces.

9. CAPITE vigesimoprimo: Quid virginitate dulcius, quid melius, quid illustrius? quæ fulgores ipsis etiam Solis radijs luculentiores emittat, nosque ab omnibus, quæ in vitam incidant, abiunctos, in iustitiæ Solem puris oculis assiduè contuentes præstat.

Pulchritudo virginitatis.

10. CAPITE vigesimooctauo: Vxor sui corporis domina non est, sed vir: itidemque vir sui corporis dominus non est, sed vxor. Et hæc dicta pro matrimonio videntur: re vera autem ea, tanquam hamum affueta esca obligatum, in discipulorum aures immittit, eos habendo de matrimonio sermone, à matrimonio retrahere volens. Qui enim audiat, post matrimonium non iam se suum fore, sed vxoris arbitrio subiectum iri, nec mora, acerbissimæ seruitute expedire se conabitur: atque in primis iugum nec subire: cùm qui semel subierit, ei porrò seruiendum sit quandiu id vxori videatur.

1. Cor. 7.

Nuptias occultè dissuadet Paulus.

11. CAPITE trigesimoquarto: Adhuc quisquam, sodes, matrimonium cum virginitate contendere, ac vel obtueri ausit? At non permittit beatus Paulus, ingens vtriusque rei discrimen edens. nam illam Domini res, hanc mundana curare. Et paulò pòst: Virginitas quo contensior est, eò maiorem habet laudem: at matrimonium, vbi eò plus satis vtare, tum maximè laudis omnis expers est. id enim, inquit, dico, qui permittam. iam vbi permissio sit, laudi nullus locus sit. At enim & de virginibus differens ait, Domini præceptum non habeo. ecquid igitur rem exæquat? minimè gentium. nam de virgine sententiam dicit: hîc consensum præbet. Ac neutrum præcipit, non eadem de causa: sed hîc, ne qui ab intemperantia se sustollere vellet, prohiberetur, velut præcepti necessitate obstrictus; illic, ne qui ad virginitatem euadere nequiuisset, damnaretur, ceu in præceptum contumax. Si Pauli voluntatem scire vis, audi quæ sit: Volim, inquit, omnes homines sic esse, vt ego sum, continentes: Igitur qui velis omnes continentes esse, neminem vis esse coniugem. Non equidem: at non propterea volemes veto & infimulo, sed cùm optem ac percupiam omnes sic esse, vt ego sum, tum illud propter libidines

Inter nuptias & virginitatẽ magnum interuallum.

Pauli cœlibatus.

bidines etiam concedo: ideoque in ingressu dicebam, Præstare homini mulierem non tangere: qui id præoptarem.

Virginitatis donũ nõ ita datur, vt hoc pro eo adipiscendo aut cõseruãdo laborare non debeat. Matth. 19.

12. CAPITE trigesimosexto: Hæc autem eò differui, ne dicentem audiens, Suam quisque habet dotem, concidas, ac tecum sermocinere: Opera mea hîc nihil opus est: dotem Paulus nominauit. Nam modestiæ causa, non qui continentiam donis accensere vellet, ita loquitur. Scilicet adeò & secum & cum Christo pugnet? cum Christo dicente, Sunt castrati, qui seipsos propter regnum cœleste castrauerunt: atque addente, Qui capere potest, capito. Secum, qui viduitatem amplexas, sed in eo proposito persistere nolentes, damnet. Nam si donum est, cur eis cõminare, dicens: Damnatę, quæ primam fidem fregerint. Nusquam enim Christus dotes non habentes punit, sed vbique vitam integram non præstantes. adeoque, quod potissimùm requirit, vita est quàm optima, & actiones irreprehensæ. Donorum autem distributio posita est, non in accipientis optione, sed in donantis arbitrio. Non prodigiorum, sed actionum beatitudo est, quemadmodum & pœnæ. Quo pacto, inquam, eadem cohortans perseuerat, si id in nobis non est, nec post diuinum fauorem operam etiam nostram desiderat? et enim sententię, Velim omnes homines sic esse, vt ego sum, continentes, iterum subdit, Soluris autem matrimonio, & viduis dico, præstare eis, sic manere vt ego.

1. Tim. 5.

Bonam vitã requirit Christus.

Matth. 5.

1 Cor. 7.

13. CAPITE trigesimonono: Inquiens, Si nupsit virgo, non peccauit, non de ea loquitur, quæ matrimonio renunciauit: euidens est enim eam piaculum commisisse, & quidem infandum: sed quæ & expers matrimonij sit, & nondum hoc aut illud censuerit, sed tanquam in mediocri illo harum cogitationum consistat.

Quæ si virgo nubat, non peccat.

Cui viduæ licet denuò nubere. 1. Tim. 5.

Et post pauca: Quæ vidua mera sit, ei, si velit, nubere permittit: at quæ perpetuò vidua agere Deo promisit, atque interim nubit, eam vehementer damnat, quæ ictum cum Deo pactum calcet. Non ergò his, sed illis dicit, Tamen si se non continent, contrahant matrimonium: satius est enim matrimonium contrahere, quàm ardere. Non dixit, Sin libidinis vim vllam sentiunt, sin eranstuersi aguntur, sin non possunt: nihil eiusmodi quod eorum est qui aliquid dignum venia patiuntur. Sed quid? Si se non continent: quod eorum est, qui propter ignauiam fungi nolunt. id enim significat eos, quibus res in manibus esset, detrectando labore eam non perficere.

Nemo cogitur ad incõtinentiam.

Quòd quidã se non continent, vt solutis tribuendũ est & pigritiæ.

14. CAPITE quadragesimo: Vt virgini, cui perenne viuens atque immortalis sponsus sit, nubere nunquam licet: sic marito tum demum, cùm vir obierit.

Virgini sacræ nubere non licet.

15. CAPITE quadragesimoprimo: Illud, Qui capere potest, capito, liberam auditori optionem condonantis est.

Matth. 19.

16. CAPITE quadragesimonono: Quòd si nupsit virgo, non peccauit, sed virginitatis coronis se despoliauit, magnis illis & arcanis bonis. Cur non præmia, quæ post certamen eas manent, recensuit? vt in occursum prodeant sponso, vt splendidas lucernas habituræ sint, vt summa cum gloria ac fiducia regem in cubile comitentur, vt omnium proximè eius solium, & regios toros effulgeant. Sed de his nec leuissimè quidem meminit: vitæ miseriarum vacuitatem sursum deorsumque iactat. Corinthijs loquebatur, apud quos statuerat nihil scire, nisi Iesum Christum, & eum crucifixum: quos vt spirituales alioqui non potuerat, & qui carnales essent adhuc, lacte aluisset: quibus etiam cùm hæc scriberet, vitio dabat, ne tum quidem adhuc posse, qui adhuc carnales essent, & humana paterentur. Idcò à rebus terrenis, aspectabilibus, ac sub sensum subiectis, eos & ad virginitatem instigat, & à matrimonio abducit. At non Dominus noster Iesus Christus idem facit, cùm de virginitate disputat; sed illic cæleste regnum proponit. Sunt enim, inquit, qui seipsos propter regnum cęleste castrârunt.

Coronę virginitatis magna & arcana bona.

Cur Paulus non meminerit coronæ virginũ, sed tantum vacuitatis molestiarũ huius vitæ.

1. Cor. 2.

Christus verò meminit. Matth. 19.

17. CAPITE septuagesimooctauo: Audi dicentem Christum, Nec ducunt, nec ducuntur, sed angelorum similes sunt in cælo. En discrimen, quòd virginitas mortalem repentè attollit, modò si ea vera sit.

Luc. 20.

18. CAPITE septuagesimonono: Etenim quare, sodes, ab angelis differebant Elias, Eliæus, Ioannes, germani hi virginitatis amatores? Nulla, nisi quòd mortali natura erant obstricti: cætera, si quis accuratè inquirat, nihilo ijs deterius affectos inuenier. atque hoc ipsum, quo inferiores videbantur, valdè ad laudem facit. Nam in terra degentes, ac sub mortalis naturæ necessitatem subiectos, ad eam virtutem euadere potuisse, vide quantæ fortitudinis, quantæ philosophiæ erat. Ac virginitatem eos tales comparâsse, hinc perspicuum est. Quòd si enim coniuges atque liberos habuissent, non tam facilè deserta habuâssent, ædes, & reliquum vitæ apparatum neglexissent. Nunc ijs omnibus vinculis soluti, in terra velut in cælo degentes agitabant, non parietibus, non tecto, non toro, non mensa, non alio id genus vllo indigentes: quin cælum pro tecto, humum pro toro, solitudinem pro mensa habebant, ac quæ res alijs famis auctor videatur, deserti sterilitas, ea sanctis illis abundantiam præstabat.

Eliæ, Eliæi & Ioannis virginitas, ijdemq; angelis conferuntur. Luc. 20.

Virginitas eos excxit.

19. CAPITE octogesimotertio: Quod initio dicebam, & nunc repetam, non eundem à nobis atque ab illis virtutis modum exigi. siquidem nunc perfecto esse non licet, nisi omnibus venditis, nisi omnibus valere iussis, non opibus tantùm & ædibus, sed anima etiam suatur nondum tantæ accurationis specimen erat. Quid igitur, inquit, accuratius nunc Patriarcha viuimus? Deberemus certè, atque id iubemur, sed non præstamus.

Non idem virtutis modus in veteri & nouo testamento.

20. PRIORIS ad Corinthios septimo: vt in textu, & hac eadem quæstione Testimonio primo.

21. IVDITH octauo: Erat autem Iudith relicta eius (*Manassis*) vidua iam annis tribus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & neomenias, & festa domus Israel.

22. CAPITE decimoquinto: Ioacim autem summus pontifex de Ierusalem venit in Bethuliam cum vniuersis presbyteris suis vt videret Iudith. Quæ cùm exisset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes: Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri: quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eò quòd castitatem amaueris, & post virum tuum, alterum nesciueris: ideò & manus Domini confortauit te, & ideò eris benedicta in æternum.

23. LVCAE secundo: Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis

aiunt: septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsq; ad annos octogintaquatuor: quę non discedebat de templo, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte ac die.

Inter castitatis & continentiæ gradus non discernere, præstitis vtriusq; laudibus vilescere.

1. D. AMBROSIVS epistola octogesimaprima ad Syricium Papam: Agrestis vitulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscuè omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quandam cælestium remunerationum inducere, quasi Christo vna sit palma, quam tribuit, ac non plurimi abundent tituli præmiorum. Simulant se ista donare coniugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si tanta est virginitatis gloria? Neque verò nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicente: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu. Sed prius est quod nati sumus, quàm quod effecti, multoque præstantius diuini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor &c. vt in textu. Et in fine: Iouinianum, Auxentium, Germinatorem, Pelicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundùm iudicium tuum esse damnatos.

Gene. 2. Matth. 19.

Iouiniani hæ damnati.

Virginitatē deprimunt vanilo qui homines.

2. IDEM in epistola octogesimasecunda ad Ecclesiam Vercellensem: Audio venisse ad vos Sarmationem & Barbatianum vaniloquos homines, qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes æstimari pretio. Et post nonnulla: Quid autem loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi, vt esset etiam corporale Dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mundi salutem, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergò non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit, quem mundus iste capere aut sustinere non potest. Denique qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, &c. vt supra, quæstione prima D testimonio primo.

Virginitatis gloria.

3. PRIORIS ad Corinthios septimo, vt supra C testimonio primo.

4. AMBROSIVS libro de viduis, vt supra quæstione prima, D testimonio secundo.

5. IDEM in libro primo de virginibus: Inuitat nunc integritatis amor, & tu soror sancta vel mutis tacita moribus, vt aliquid de virginitate dicamus: ne veluti transitu quodam præstricta videatur, quæ principalis est virtus. Non enim ideò laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, sed quia ipsa martyres faciat. Quis autem humano eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce complecti, quod supra vsum naturæ sit? E cælo accersiuit, quod imitaretur in terris. Nec immeritò viuendi sibi vsum &c. vt supra quæstione secunda. B 2. Dicet aliquis: Sed etiam Elias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatibus inuenitur: Ideò ergò curru raptus ad cælum, ideò cum Domino apparet in gloria, ideò Dominici venturus est præcursor aduentus. Et post nonnulla: Ego licet laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionem, ad rem tamen pertinere arbitror, vt quæ sit ei patria, quis author, appareat. Ac prius vbi sit patria definiamus. Si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium: in cælo profectò est patria castitatis. Itaque hîc aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas? Atque eius authorem quem possumus existimare, nisi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sint. Conferamus, si placet, bona mulierum, cum vltimis virginum. Iactet licet fœcundo se mulier nobilis partu: quo plus generauerit, plus laborat. Numerat solatia filiorum, sed numeret pariter & molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ flentur? Et post pauca: Audistis parentes, quibus erudire virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeatis, vt habere possitis quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parentum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur. Non vtique dissuadeo nuptias, si fructus sacræ virginitatis enumero. Paucarum quippe hoc munus est, illud omnium. Nec potest esse virginitas, nisi habeat vnde nascatur. Bona cum bonis comparo, quò facilius, quid præstet, eluceat. Neque meam sententiam affero, sed eam repeto, quam edidit Spiritus sanctus per Prophetam: Melior est, inquit, sterilitas cum virtute. Vobis virgines sanctæ speciale præsidium est, quæ intemerato pudore sacrum Domini seruatis cubile. Neque mirum, si pro vobis angeli militant, quæ angelorum moribus militatis. Meretur eorum præsidium castitas virginalis, quorum vitam meretur. Et quid pluribus exequar laudem castitatis? Castitas enim angelos fecit. Qui eam seruauit, angelus est: qui perdidit, diabolus. Nam de resurrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis? In resurrectione autem neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut angeli, inquit, in cælo. Quod nobis promittitur, vobis præstò est, votorumque nostrorum vsus apud vos est. Dicet aliquis: Tu nobis quotidie virginum canis laudes: quid faciam, qui eadem quotidie cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Denique de Placentino sacrandæ virgines veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hîc velentur: magnam rem videtis: hîc tracto, & alibi persuadeo. Si ita est, alibi tractemus, vt vobis persuadeamus. Quid, quòd etiam qui me non audiunt, sequuntur: qui audiunt, non sequuntur? Nam pleraſque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod grauius est, viduis, cum quibus hic mihi sermo est. Nempe si hominem amarent filiæ vestræ, per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Contuemini quàm dulcis pudicitiæ fructus sit, qui Barbaries quoque inoleuit affectibus. Ex vltimis infra vltraque Mauritaniæ partibus deductæ virgines hîc sacrari gestiunt. Bonum est, si virginis studia parentum, quasi flabra pudoris, adspirent. Sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis, etiam sine veteribus nutrimentis sponte se rapiat in fomitem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem sponsum, cuius contenta thesauro, patriæ successionis emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendijs casta paupertas? Vince prius puella pietatem. Si vincis domum, vincis & sæculum: Memoriæ nostræ puella dudum nobilis in sæculo, nunc nobilior Deo, cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Quò enim melius virgo recurreret, quàm vbi sacrificium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis:

Author eius est Dei filius.

Confert virginum felicitatē cum bonis coniugum.

Meritis filiarū virginū redimūtur parentū delicta.

Sapient. 4.

Virginalis castitas meretur angelorum præsidium.

Castitas angelos fecit.

Matth. 22.

Ad Ambrosium cōfluebāt virgines ex alijs prouincijs, vt ab eo velarentur.

Cōtra parentes, qui filias in amplectendo virginitatis statu obsistunt.

Vide Conc. Trident. sess. 25. de Regular. & monialib. c. 18.

Laudat filias, quæ parentibus inuitis amplectuntur.

Exemplō de virgine nobili, quæ parentibus & amicis inuitis confugit ad altare, vt virgo consecraretur.

tatis: nunc capiti dexteram ſacerdotis imponens, precem poſcens, nunc iuſtæ impatiens moræ, ac ſummum altari ſubiectans verticem. Num melius, inquit, mater tu me quàm altare velabis, quod ſanctificat ipſa velamina? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Chriſtus quotidie conſecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptijs ſollicitatis animum? Iam dudum prouiſas habeo. Sponſum offertis? meliorem reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate. Habeo eum, cui nemo ſe comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cælo. Si talem habetis, non refuto optionem: ſi non reperitis, non prouidetis mihi, ſed inuidetis. Silentibus cæteris, vnus abruptius: Quid ſi, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideò fortaſsè defecit, ne quis impedimentum poſſet afferre. Quod ille reſponſum de patre, de ſe oraculum, maturo ſui probauit exitio. Ita cæteri eadem quiſque metuentes, fauere cœperunt, qui impedire quærebant: nec diſpendium debitarum attulit virginitas facultatum, ſed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes cauete offenſionis exemplum.

Sponſus Chriſtus.

Nota vindictam Dei.

6. ET libro ſecundo de virginibus: Superiore libro, quantum virginitatis munus ſit, euoluimus, (non enim potuimus explicare) vt per ſe cæleſtis gratia muneris inuitet legentem. Secundo libro virginem inſtitui decet, & tanquam competentium præceptorum magiſterijs erudiri.

Virginitatis munus quodammodo inexplicabile.

7. LIBRO tertio de virginibus: At certè ipſis Gentilibus inter aras & focos venerabilis ſolet eſſe virginitas: & in quibus nulla eſt meritorum pietas, nulla mentis integritas, in ijs tamen carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur cæremonijs virgines nemo prohibebit, ab Eccleſia Dei virginitas arcebitur? Illic coguntur, quod non docentur: hic interdicitur, quod non licet non doceri. Illic præmijs reuocantur à nuptijs, hic ad nuptias coarctabuntur iniurijs? Illic violentia ſit vt capiantur, hic fiet violentia ne profiteantur? Et poteſt eſſe patientia ſacerdotum, vt non vel morte oblata, ſi ita neceſsè eſt, integritatis ſacrificium vindicetur. Accuſati ſumus: & niſi fallor, accuſatores noſtri plerique de vobis ſunt. Horum ego affectus redarguere mâlo, quàm perſonas prodere. Criminis autem inuidia hæc eſt, quia ſuadeo caſtitatem. Qui hoc non libenter accipit, ipſe ſe prodit. Virginitatem, inquit, doces, & perſuades plurimis. Vtinam conuincerer, vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam, ſi efficaciam recognoſcerem. Atque vtinam me exemplis potius argueretis, quàm ſermonibus cæderetis. Sed vereor ne præuaricatores mihi appoſuiſſe videar, qui me alienis commendent laudibus. Initiatas, inquit, ſacris myſterijs, & conſecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuiſſem reuocare nupturas. Vtinam poſſem flammeum nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt ſacratæ virgines à ſacroſanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet ſponſum eligere, non licet Deum præferre! In me ergò facti conditio mutatur, vt pro opprobrio mihi cedat, quod ſemper ſpectauit ad gratiam ſacerdotum, iacere ſemina integritatis, & virginitatis ſtudia prouocare. Quæro enim, vtrum quaſi improbum hoc, an quaſi nouum, an quaſi inutile reprehendatur? Si quaſi improbum, improba ergò vota ſunt omnium, improba vita eſt angelorum, quam gratia reſurrectionis imitatur. Qui enim non nubunt, neque nubentur, erunt ſicut angeli in cælo: qui hoc vtique reprehendit, reſurrectionis vota condemnat. Itaque improbum videri non poteſt, quod hominibus pro præmio conſtitutum eſt. Nec poteſt eius rei ſpecies diſplicere, cuius veritas & in fructu eſt, & in voto. Sed eſto, non ſit improbum, nunquid nouum eſt? Nos enim noua omnia quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus nõ docuit quod docemus, etiam nos id deteſtabile iudicamus. Diſcutiamus ergò, vtrum Chriſtus integritatem docuerit, an repudiandam putauerit. Et ſunt, inquit, ſpadones, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum. Eſt ergò præclara militia, quæ regno cælorum militat. Itaque iam tunc Dominus docuit, eſſe debere intemerata ſtudia caſtitatis. Vnde & Apoſtoli eam cæteris præeminere cernentes, Si ita eſt cauſa, aiunt, viri cum vxore, non expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicârunt onera vinculi coniugalis, & veræ integritatis gratiam prætulerunt. Sed Dominus qui ſciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis: Non omnes, inquit, capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt. hoc eſt, non eſt cõmunis plurimis, & vulgaris integritas: nec pro infirmitate permittitur, ſed pro virtute conceditur. Denique cùm dixiſſet, Et ſunt ſpadones qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: vt oſtenderet hoc non mediocris eſſe virtutis, Qui poteſt, inquit, capere, capiat. Et ideò poſt hoc verbum offeruntur pueri ad benedicendum, qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate ſeruarent. Talium enim eſt regnum cælorum, qui in puerilem caſtimoniam tanquam in naturam infantium corruptelæ ignoratione remeauerint. Eſt ergò etiam cæleſti voce probata virginitas, Dominiciſque expetenda præceptis. Et poſt nonnulla: Si quis putat conſecratione virginum minui genus humanum, conſideret quia vbi paucæ virgines, ibi etiam pauciores homines: vbi virginitatis ſtudia crebriora, ibi numerum quoque hominum eſſe maiorem. Diſcite, quantas Alexandrina, totiuſque Orientis, & Africana eccleſia quotannis ſacrare conſueuerint. Pauciores hic homines prodeunt, quàm illic virgines conſecrantur. Aiunt etiam plerique maturioris ætatis virgines eſſe velandas. Neque ego abnuo, ſacerdotalis eſſe cautionis debere, vt non temerè puella veletur. Spectet planè, ſpectet ætatem ſacerdos, ſed fidei vel pudoris. Spectet & maturitatem verecundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum ſenectam, pudicitiæ annos, animos caſtitatis. Tum deinde ſi matris tuta cuſtodia, comitum ſobria ſedulitas, ſi hæc præſtò ſunt, non deeſt virgini longæua canities. Si hæc deſunt, differatur puella moribus quàm annis adoleſcentior. Non ergò ætas reijcitur florentior, ſed animus examinatur. Et certè Teclam non ſenectus, ſed virtus probauit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo, perfecta ſit Chriſto? Denique non virtutem ætatis appendicem dicimus, ſed virtutis ætatem. Nec mirere in adoleſcentulis profeſſionem, cùm legeris in paruulis paſſionem &c.

Vita angelorum. Matth. 22. Lucæ 20.

Non eſt nouum docere, vel conſulere caſtitatem.

Chriſtus conſuluit integritatẽ Matth. 19.

Cur pueri benedicendi offeruntur poſt conſilium caſtitatis.

Virginum cõſecratione non minui genus humanum.

Multitudo ſacrarũ virginũ in Oriente, Ægypto, & Africa.

De ætate virginum quæ conſecrandæ ſunt & velandæ.

Vide concilium Tridẽtinũ ſeſſ. 25. de Regularibus & Monial. cap. 17.

Ambroſius accuſatus fuit, cõ qp virginitatẽ ſuaderet.

Reſponſio accommodata.

Ad Sacerdotes pertinet virginitatis ſtudia prouocare.

8. ITEM in exhortatione ad virgines, cùm citaſſet D. Paulum de virginitate, Iſaiam & Matthæum de eunuchis: Audiſtis, inquit, filiæ, quantum ſit præmium integritatis. Re-

1. Cor. 7. Iſaiæ 56. Matth. 19.

gnum

Inter homines angeli. Luc.20. 1.Cor.7.

gnum acquirit, & regnum cæleſte, vitam angelorum exhibet. Hoc vobis ſuadeo, quo nihil pulchrius, vt inter homines angeli ſitis, qui nulla ſibi ligantur nuptiali copula. Quoniam quæ non nubunt, & vxores non ducunt, ſicut angeli in terris ſunt, vt tribulationem carnis non ſentiant, ſeruitutem ignorent, à mundanæ cogitationis abluentur contagio, diuinis rebus mente intendant: vt tanquàm exuti corporis infirmitate, non quæ hominis ſunt, ſed quæ Dei ſunt, cogitent. Quis vobis poteſt melius conſilium dare, quàm ille vas Dominicæ electionis? Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autè omnes homines eſſe ſicut meipſum. Et iterùm dicit de nõ nuptis & viduis: Bonum eſt illis, ſi ſic maneant, ſicut & ego. Volo vos imitatrices eſſe tanti Apoſtoli, vt vitam eius ſequamini, qui coniugij vinculum refugit, vt vinctus eſſet Chriſti Ieſu. Non potuiſſet ad tantam Apoſtolatus ſui peruenire gratiam, ſi fuiſſet alligatus coniugij contubernio. Quòd ſi ille, qui & doctrina præſtantiſſimus erat, & tantum Chriſti donum habebat, indicauit tanti momenti eſſe, ſi abſtineret ab vſu copulæ coniugalis, & ideò ſic manſit, ne plurimum ſuo muneri decerperetur: quòd neque orationi vacare ſemper liceret, neque ſemper diuinis intendere mandatis, quem coniugij cura reuocaret vt placere vxori eſſet neceſsè: quid vtique vos eligere oportet, quibus ſola virginitas poteſt libertatem dare? Quoniam quæ nupſerit, ad ſeruitutem pecunia ſua venditur.

1.Cor.7.

S.Pauli exhibatus.

Virginitati vberrima præmia deputata. Iſaiæ 56.

9. In inſtitutione virginis, capite ſexto: Nulli Dominus vberiora, quàm virginitati deputauit munera, ſicut ſcriptura nos docet. Sic enim per Iſaiam Dominus locutus eſt: Ne dicat ſpado &c.

10. Capite decimoquinto: Chriſti lilia ſunt ſpecialiter ſacræ virgines, quarum eſt ſplendida & immaculata virginitas.

Angelorũ vna cernitur in virginibus.

11. Capite decimoſeptimo: In virginibus ſacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiſo quondam amiſeramus. Hæc quoque famula tua ad huiuſcemodi virtutis gratiam laceſſita, tuis aſſiſtit altaribus, non rutilanti cæſarie flauum deferens crinem, flammeo nuptiali dicatum: ſed illum crinem, quo euãgelica illa mulier ſancta Maria pedes Chriſti ſedula pietate deterſit, & domum totam effuſo impleuit vnguento, ſacro offerens velamine conſecrandum.

Luc 7. Ioan.12. Sacro velamine conſecrandum.

12. Ioannes Damaſcenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite vigeſimoquinto: Virginitatem carnales homines inſectantur, & qui voluptati ſtudent, teſtimonij loco iſtud proferunt, Maledictus omnis, qui non ſuſcitat ſemen in Iſrael. Nos verò, Dei Verbi ex Virgine incarnati ope atque auxilio freti, hoc dicimus, virginitatem antiquitus atque ab initio in hominum natura conſitam fuiſſe. Etenim homo ex terra virgine effictus eſt. Ex ſolo item Adamo Eua creata eſt. Virginitas etiam in paradiſo vigebat. Noé cùm arcam ingredi iuberetur, atque hoc ei munus imponeretur, vt mundi ſemina cuſtodiret, huiuſmodi iuſſum accepit: Ingredere, inquit, tu & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum. Quibus verbis eos ab vxoribus diſtraxit: vt caſtitatis adminiculo pelagus, atque vniuerſum illud mũdi naufragium, effugerent. At verò compreſſo diluuio, Egredere, inquit, tu & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum. En rurſus quo pacto propagationis cauſa matrimonium permiſſum ſit. Elias deindè, ille inquam ignem ſpirans auriga, ac cælipeta, an non cælibatum amplexus eſt: eiuſque virtutem humana conditione præſtantior euectio comprobauit? Quis cælos clauſit? Quis mortuos ad vitam reuocauit? Quis Iordanem ſcidit? An non cælebs Elias? Quid ipſius diſcipulus Eliſeus? an non cùm eiuſdem virtutis ſpecimen edidiſſet, ſpiritus gratiam, quam duplam petiuerat, eſt conſecutus? Quid tres pueri? nónne cùm virginitatem coluiſſent, ignis ardorem ſuperãrunt, id videlicet per virginitatem adepti, vt eorum corpora igne contici minimè poſſent? Nam quid de Daniele dicam, cuius corpus virginitate ita obduratum eſt, vt ferarum dẽtes ei infingi nequiuerint? Quid? an non cùm Deus ſui videndi copiam Iſraelitis facturus eſſet, hoc eis imperauit, vt corpus ab omni libidine purum continerent? An non ſacerdotes à rebus venereis prius abſtinebant, atque ita demùm ad ſanctiorem templi partem ingrediebantur, ac victimas offerebant? An non denique Lex ingens votorum caſtitatem nuncupauit? Virginitas enim angelorum munus eſt, ac peculiaris omnis incorporeæ naturæ nota. Nec verò hæc eò à nobis dicuntur, vt matrimonium ſuggillemus, abſit: (neque enim nos fugit, Dominum nuptias præſentia ſua benedixiſſe, atque alium quendam his verbis vſum eſſe, Honorabile connubium, & thorus immaculatus) verùm quia nuptijs, quanuis alioqui bonis, præſtantiorem eſſe virginitatem exploratum habemus. Etenim & in virtutibus, & in vitijs altiores atque inferiores gradus exiſtunt. Illud ſcimus, mortales omnes è matrimonio fluxiſſe ſi quidem generis noſtri authores excipiamus. Nam illi virginitatis ſoboles, ac non matrimonij figmentum extiterunt. At cælibatus, angelorum, vt diximus, vitam imitatur. Ex quo fit, vt quantum angelus hominem antecellit, tantum virginitas quoque matrimonio præſtet.

4.Reg.2. Elias & Eliſeus virgines ac cælibes. 4.Reg.2. Tres pueri virgines. Dan.3. Daniel virgo. Dan.6. Exod.19. Exod.28. Virginitas angelorum munus. Ioan.2. Heb.13. Virginitas matrimonio præſtantior. Cælibatus angelorum imitatio.

13. Athanasivs de virginitate, ſiue de meditatione: Si illi qui ſe mundo copulant, relinquuntque patrem & matrem, mortalibus hominibus copulantur: quanto magis virgo continens relinquere debet terreſtria omnia, & Domino ſoli agglutinari? A quo tempore ſtatuiſti Deo caſta eſſe, corpus tuum ſanctificatum, & templum Dei eſt. Et in fine: Magna virtus continentia, ingens gloriatio puritas, magna encomia virginis: ô virginitatis opulentia indefinens, ô virginitas corona immarceſcibilis, ô virginitas templum Dei, & domicilium ſancti Spiritus: ô virginitas margarita ſpecioſa, vulgo inconſpicua, & quæ non niſi à paucis inuenitur. ô continentia amica Dei, & à Sanctis deprædicata: ô continentia apud multos odioſa, ſed apud dignos ſpectata: ô continentia mortem & infernum profligans, & quæ ab immortalitate poſſidetur: ô continentia gaudium Prophetarum, & Apoſtolorum gloriatio: ô continentia, Angelorum vita, & Sanctorum corona: Beatus eſt qui te tenet, beatus qui obdurat in tolerantia, quoniam pauxillum fatigatus, multum in te gaudebit.

Virgo cõtinens Domino ſoli agglutinari debet. Continentiæ, caſtitatis, & virginitatis laus. Angelorum vita & Sanctorum corona.

14. Basilivs in libro de vera virginitate, in principio: Magnum reuera quiddam ac præclarum, virginitas eſt: quæ (vt totum ſimul explicem) hominem incorruptibili Deo ſimillimum facit. Hæc autem profectò non à corporibus ad animas manat: ſed cùm incorporalis animæ propria & præcipua ſit, eius pretioſiſſima integritate corpora quoque incorrupta ſeruantur. Et poſt libri medium: Virginitas vitam noſtram de corruptione ad ſanctitatis gloriam colligit. Præoccupãrunt virtutis o-

Virginitas hominem corruptibili Deo ſimillimum facit.

Virgines angelicam vitam amplectuntur. Matth. 22. Luc. 20.

pere virgines, quod in regeneratione per eam corporum mutationem, quæ in resurrectione continget, in ipsis Dei virtute perficiendum est: hic enim angelorum instar, neque nubent, neque nubentur: verùm & virtute animæ, & corporis integritate angelis æquales sunt. Nusquàm Dominus virginitatem inter veteris & noui testamenti mandata constituit. Voluit quippe eximiæ virtutis meritum, non iussionis necessitati obnoxium fieri: sed egregij ac singularis animi specimen atque indicium esse, dum sponte sua, nulla imperij necessitate cogente, quod mandata omnia excellit, & supra humanæ naturæ modum est, desiderio affectuque virtutis efficeret Coniugium quippe naturale est, vbi etiam lex conuenientia naturæ disponit. Virginitas verò supergressa naturam, legis vinculis non tenetur adstricta, quæ incorruptionis excellentem virtutem creatori & authori legis iure pretiosi muneris offert. Et post multa: Quocirca quoniam hæc integerrima castitas pretiosissima omnium est, maximaque possessio, hisque qui hanc fuerint adepti, reposita sunt gloriosissima præmia, doctrinæ Domini obtemperantes, ea ratione sabbatizare studeamus, impollutamq;, & ab omni macula intactam assiduè naturalem diuinæ effigiei seruemus pulchritudinem. Et Isaiæ verba de eunuchis interpretatus, ait: Pro humano, inquit, nomine, angelorum immortalium eis nomen dabo, quod non deficiet, vt cælum, & cæli pulcherrimam partem habeant ad immorandum, atque in cæli pulcherrima sede, hoc est, in domo mea intra septa habitantes, nõ angelorum iam naturam tantùm, ac dignitatem perpetuæ successionis accipiant, ipsi sibi in æterna vita pro successione generis sufficientes, verùm & locum inter angelos habeant illustrem atque insigniſſimum, nomenque pro eximiæ virturis splendore indelebile.

Virginitas non est præcepta.

Virginitas pretiosissima omnium est maximaque possessio, cui gloriosissima præmia sunt reposita.

Isaiæ 56. Præmium virginum in cælis.

15. GREGORIVS Nazianzenus in carmine de laude virginitatis:

Salue Virginitas, diuino tradita dono,
Mater inoffensa vitæ, bona maxima fundens,
Christi pars, & spiritibus sociata supernis
Ignaris thalami. nam magnus coniugis expers
Est Deus, atque Dei rutilans chorus omnipotentis.

Et pòst:

Virginitas generi præclaro lumine fulsit,
Instabilem mundum abrumpens, abruptaque mundo:
Connubium tantum exuperans, & vincula vitæ,
Quantum animus carni præstat, connexaq, cali
Regia tellurem superat, quantoq, fugaci
Illud in æternum durans præstantius ætum est,
Quanto mortali melior Deus.

Bona maxima fundit virginitas. Deus & angeli cõiugij expertes.

Virginitas quanto excellentior coniugio.

16. AVGVSTINVS in libro de sancta virginitate, capite secundo: Cùm ipsa igitur vniuersa Ecclesia virgo sit, desponsata vni viro Christo, sicut dicit Apostolus; quanto digna sunt honore membra eius, quę hoc custodiunt, etiam in ipsa carne, quod tota custodit in fide, quæ imitatur matrem viri & Domini sui? Proindè cùm Ecclesia vniuersa sit sancta, & corpore, & spiritu, nec tamen vniuersa sit corpore virgo, sed spiritu: quanto sanctior est in his membris, vbi virgo est & corpore & spiritu? CAPITE quarto: Quomodò, inquit Maria, fiet istud, quoniam virum nõ cognosco? Quod profectò non diceret, nisi Deo virginem se antè vouisset. Virginitatem Deo dicauit, cùm adhuc quid esset conceptura nescirec: vt in terreno mortalique corpore, cælestis vitę imitatio, voto fieret, non præcepto, amore eligendi, non necessitate seruiendi. Ita Christus nascendo de virgine, quæ antequàm sciret, quis de illa fuerat nasciturus, virgo statuerat permanere, virginitatem sanctam approbare maluit, quàm imperare. Ac sic etiam in ipsa fœmina, in qua formam serui accepit, virginitatem esse liberam voluit. CAPITE octauo: Nulla carnis fœcunditas sanctæ virginitati etiam carnis cõparari potest. Neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est, honoratur, quæ licet in carne seruetur, spiritus tamen religione ac deuotione seruatur. Ac per hoc spiritalis est etiam virginitas corporis, quam fouet & seruat continentia pietatis. CAPITE vndecimo: Nec nos hoc in virginibus prædicamus, quòd virgines sunt, sed quòd Deo dicatæ, pia continentia virgines. CAPITE decimotertio: Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuæ meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia cõiugalis: illa non est in potestate, illa non est in æternitate. Fœcunditatem carnalem, nõ habet liberum arbitrium, pudicitiam coniugalem non habet cælum. Profectò habebunt magnum aliquid præter cæteros in illa communi immortalitate, qui habent aliquid iam non carnis in carne. Vndè mirabiliter desipiunt, qui purant huius continentiæ bonum non esse necessarium propter regnum cælorum, sed propter præsens sæculum: quòd scilicet coniugia terrenis curis pluribus atque arctioribus diffẽduntur, qua molestia virgines & continentes carent: quasi ob hoc tantùm melius sit non coniugari, vt huius temporis relaxentur angustiæ, non quòd in futurum sæculum aliquid profit. Hanc vanam sententiam ne cordis propria vanitate protulisse videantur, adhibent ex Apostolo testimonium, vbi ait, &c. Confutat autem posteà Augustinus ex professo hanc sentẽtiam capite vigesimosecundo, & sequentibus: & cõtrarium probat ex ijs scripturæ verbis: Quomodò placeat Deo: Castrauerunt seipsos propter regnum cælorum. CAPITE vigesimoprimo: Nos secundùm scripturarum sanctarum fidem, sanamque doctrinam, nec peccatum esse dicimus nuptias, & earum tamen bonum, non solùm infra virginalem, verùm etiam infra vidualem continentiam constituimus: præsentemq; necessitatem coniugatorum, non quidem ad vitam æternam, verùm tamen ad excellentem gloriam & honorem, qui perpetuæ continentiæ reseruatur, impedire eorum meritum dicimus; neque hoc tempore, nisi eis, qui se non continent, nuptias expedire; & tribulationem carnis ex affectu carnali venientem, sine quo nuptiæ incontinentium esse non possunt, nec tacere voluisse Apostolum vera præmonentem, nec plenius explicare hominum infirmitati parcentem. CAPITE vigesimoquarto: Itáne tanta dementia quisquam est contrarius veritati, vt in carne factos eunuchos meliorem quàm coniugatos locum in domo Dei habere credat, & pio proposito continentes, corpus vsque ad contemptas nuptias castigantes, seipsos non in corpore, sed in ipsa concupiscentiæ radice castrantes, cælestem & angelicam vitam in terrena mortalitate meditantes, coniugatorum meritis pares esse contendat? CAPITE trigesimosexto: Respice agmina virginum, puerorum, puellarumque sanctarum: in Ecclesia tua eruditum est hoc genus, illic tibi à maternis vberibus pullulauit, nomen tuum ad loquendum linguam soluit, nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum.

Virginitas quia Deo dicata est, honoratur.

Virgines Deo dicatæ, potissimum commendãtur.

Virginalis integritas angelica portio est.

Præmium singulare.

Virginitas propter regnum cælorum seruatur, non autem propter vacuitatem molestiarũ tantùm huius vitæ.

Vana sententia.

1 Cor. 7. Matth. 19. Isaiæ. 56.

Doctrina sana de continentia virginum, viduarum, & coniugum.

Nuptiæ non expediunt, nisi eis, qui se non continent. 1. Cor. 7.

Dementia est veritati contraria dicere, virgines & cõiugatos meritis pares esse.

2. Cor. 11. Inter Ecclesiæ membra dignitate præstant virgines.

Luc. 1. Virginitatẽ vouerat B. Maria.

Innocentia virginum sectarum D. Augustini tempore.

1. Tim. 5.

infusum. Non potest quisquam ex hoc numero dicere; Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, quoniam ignorans feci in incredulitate: immò etiam quod non iussisti, sed tantummodò volentibus arripiendum proposuisti, dicens: Qui potest capere, capiat: arripuerunt, voluerunt, & propter regnum cœlorum seipsos, non quia minatus es, sed quia hortatus es, castrauerunt. CAPITE quadragesimoquarto: Quis nesciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendam? Sed cùm ambæ sint obedientes præceptis Dei; itane trepidabit sanctam virginitatem, etiam castis nuptijs, & continentiam præferre connubio? fructum centenum præire triceno? Immò verò non dubitet, hanc rem illi rei præponere. Hæc tamen, vel hæc virgo obediens & Deum timens, illi, vel illi mulieri obedienti, & Deum timenti se anteferre non audeat: alioquin non erit humilis, & Deus superbis resistit. CAPITE quinquagesimosexto, eoque vltimo: Pro modulo itaque nostro, & de sanctitate qua Sanctimoniales propriè dicimini, & de humilitate, qua conseruatur quicquid magnum dicimini, satis locuti sumus.

Matth. 19. Votum castitatis.

Anquæuis virgo cuiuis coniugatæ præferenda sit, quemadmodum securè præfertur virginitas castis etiam nuptijs.

Matth. 19.

Iacob. 4.

Sanctimoniales a sanctitate dictæ.

17. FVLGENTIVS Ruspensis episcopus epistola tertia ad Probam, capite nono: Veruntamen vtriusque rei congrua discretione momenta pensantes, tantum dicimus à sanctis nuptijs, vbi nubunt, qui se continere non possunt, sanctam virginitatem merito potiore distare, quantum distant à bonis meliora, ab humilibus celsa, à terrenis cælestia, à beatis beatiora, à sanctis sanctiora, à mundis mundiora, à mortali connubio, immortale connubium, à carne spiritus, ab infirmitate virtus, à fœtu transitiuæ prolis permansuri germinis fructus, à tribulatione securitas, à perturbatione tranquillitas, à bono, quod est cum angustia momentaneum, melius, quod est cum lætitia sempiternum.

Inter virginitatis & castas nuptias quanta sit differentia.

18. ET capite decimo: Nec dubitamus dicere, tantum à sancta virginitate carnis & spiritus, fidelium coniugatorum (licet à Deo concessum) infirmæ mortalisq; carnis huius distare concubitum, quantum similitudo pecorum, ab imitatione discernitur angelorum.

19. HIERONYMVS epistola vigesimasecunda ad Eustochium de custodia virginitatis capite octauo: Dicat aliquis: Et audes nuptijs detrahere, quæ à Deo benedictæ sunt? Non est detrahere nuptijs, cùm illis virginitas anteferatur. Nemo malum bono comparat. Glorientur & nuptæ, cùm à virginibus fine secundæ: Crescite, ait, & multiplicammi, & replete terram. Crescat, & multiplicetur ille, qui impleturus est terram. Tuum agmen in cælis est. Laudo nuptias, laudo coniugium: sed quia mihi virgines generant, lego de spinis rosam, de terra aurum, de concha margaritum. De virginibus, inquit Apostolus, præceptum Domini non habeo. cur? quia & ipse vt esset virgo, non fuit imperij, sed propriæ voluntatis. Neque enim audiendi sunt, qui eum vxorem habuisse confingunt: cùm de continentia disserens, & suadens perpetuam castitatem, intulerit: Volo omnes esse sicut meipsum. Et infrà: Dico autem innuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego. Et in alio loco: Numquid non habemus potestatem circunducendi mulieres, sicut & cæteri Apostoli? Quare ergò non habet Domini de virginitate præceptum? Quia maioris est mercedis, quod non cogitur, & offertur quia, si fuisset virginitas imperata, nuptiæ videbantur ablatæ: & durissimum erat contra naturam cogere, angelorumq; vitam ab hominibus extorquere, & id quodam modo damnare, quod conditum est. ET capite nono: Alia fuit in veteri lege felicitas: ibi dicitur: beatus, qui habet semen in Sion, & domesticos in Ierusalem. Et maledicta sterilis, quæ non pariebat. Et filij sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Nunc eunuchis dicitur: Ne te lignum arbitreris aridum. Habes locum pro filijs & filiabus in cælestibus sempiternum. Virgo Elias, Eliæus virgo, virgines multi filij prophetarum. Statim vt filius Dei ingressus est super terram, nouam sibi familiam instituit, vt, qui ab angelis adorabatur in cælo, haberet angelos in terris.

Non detrahit nuptijs, qui antefert nuptijs virginitatem.

Genes. 1.

Angelorum vita.

Luc. 2.

Psal. 127.

Isaiæ 56.

Elias & Eliæus cum multis filijs prophetarum virgines fuere.

20. ET libro primo contra Iouinianum, capite primo: Neque verò nos Marcionis & Manichæi dogma sectantes, nuptijs detrahimus: nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurcum putamus: qui nō solùm nuptias, sed cibos quoque, quos Deus creauit ad vtendum, damnat, & reprobat. Scimus in domo magna non solùm vasa esse aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: & super fundamentum Christi, quod Paulus architectus posuit, alios ædificare, aurum, argentum, lapides pretiosos; alios è contrario fœnum, ligna, stipulam. Non ignoramus honorabiles nuptias, & torum immaculatum. Legimus primam Dei sententiam. Crescite, & multiplicamini, & replete terram: sed ita nuptias recipimus, vt virginitatem, quæ de nuptijs nascitur, præferamus. Nunquid argentum non erit argentum, si aurum argento pretiosius est? aut arboris & segetis contumelia est, si radici & foliis, culmo & aristis, poma præferantur & fructus? Vt poma ex arbore, frumentum à stipula, ita virginitas è nuptijs. Centesimus, & sexagesimus, & tricesimus fructus, quanquàm de vna terra, & de vna semente nascatur, tamen multum differt in numero. Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli se complexans osculo & fœderans, maritum pingit & coniugem. Sexaginta verò ad viduas, eò quòd in angustia & tribulatione sunt positæ: vnde & superiori digito deprimūtur: quantoque maior est difficultas expertæ quondam voluptatis illecebris abstinere, tanto maius est præmium. Porrò centesimus numerus, diligenter quæso lector attende, de finistra trāsfertur ad dexteram, & eisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læua nuptæ significantur & viduę, circulum faciens, exprimit virginitatis coronam.

Genes. 1.

Heb. 13.

Genesi 2.

Matth. 13. Per centesimum fructū virginitas, per sexagesimum viduitas, per tricesimum verò coniugiū significatur.

21. IDEM in apologia pro libris aduersus Iouinianum ad Pammachium capite primo: Reprehendunt me quidam, quòd in libris, quos aduersus Iouinianum scripsi, nimius fuerim vel in laude virginum, vel in suggillatione nuptiarum: & aiunt condemnationem quondam modo esse matrimonij, intantum pudicitiam prædicare, vt nulla videatur inter vxorem & virginem comparatio derelinqui. Ego si benè problematis memini, inter Iouinianum & nos ista contentio est, quòd ille exæquet virginitati nuptias, nos subijciamus: ille parùm, vel nihil, nos multum interesse dicamus. Denique idcircò, te post Dominum faciente, damnatus est, quòd ausus sit perpetuæ virginitati matrimonium comparare. Et paulò pòst: Aurum virginitatem, argentum diximus matrimonium. centesimum & sexagesimum & tricesimum fructum de vna terra exposuimus, & de vna semente generari, licet malum

Purget se Hieronymus.

Iouiniani & Hieronymi sententia discrepantes de nuptijs & virginitate. Hieronymus nō damnasse nuptias. Matth. 13.

Digitized by Google

multum differat in numero: & quisquam tam iniquus lector erit, vt non ex meis dictis, sed ex suo me sensu iudicet? Et certè multo clementiores erga coniugia fuimus, omnibus penè Latinis & Græcis tractatoribus: qui centesimũ numerum ad martyres referunt, sexagesimum ad virgines, tricesimum ad viduas, atque ita sic, iuxta illorum sententiam, vt de bona terra, & de patrisfamiliàs semine excludantur mariti.

Antiquiores patres minus tribuisse virginitati, quam Hieronymus tribuit.

Hieronymi protestatio.

ET capite octauo: Igitur hoc extrema voce protestor, me nec damnâsse nuptias, nec damnare: respondisse aduersario, non meorum insidias formidâsse. Quando aliquid tibi asperum videtur in nostro opusculo, non ad mea verba respicias, sed ad scripturam, vndè mea tracta sunt verba. Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauêre. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes: Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eligantur, aut viduj, aut certè post sacerdotium in æternum pudici.

Ex scriptura hausit Virginitatis cõmendationem tãtam. Contemnenda Apostolorum & Ecclesiorum.

22. IGNATIVS in epistola ad Philadelphienses: Virgines, solùm Christum præ oculis habete, &c. Vtinam fruar vestra sanctitate, sicut Eliæ, sicut Iesu Naue, sicut Melchisedec, Elisæi, Ieremiæ, Ioannis Baptistæ, dilecti illius discipuli, sicut Timothei, Titi, Euodij, Clemẽtis, qui in castitate de vita exierunt.

Virgines veteris & noui testamenti.

23. CYPRIANVS in libro de disciplina & bono pudicitiæ: Pudicitia est honor corporum, ornamentum morum, sanctitas sexuum, vinculum pudoris, fons castitatis, pax domus, concordiæ caput. Hæc nos commendat Domino, connectit Christo: hæc expugnat omnia de membris illicita desideriorum prælia, pacem nostris corporibus inducit: beata ipsa, & beatos efficiens apud quoscunque habitare dignatur. Sedenim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimonijs. Et post paũca: Virginitas æquat se angelis: si verò exquiramus, etiam excedit: dum in carne luctata, victoriam etiam contra naturam refert, quam non habent angeli. Virginitas quid aliud est, quàm futuræ vitæ gloriosa meditatio? Virginitas neutri sexus est: virginitas est perseuerans infantia: virginitas est voluptatum triumphus: virginitas filios non habet, sed quod pius est, filiorum contemptum habet: non habet fœcunditatem, sed non habet orbitatem. Et sub finem: Nihil animum fidelem sic delectat, quàm integra immaculati pudoris conscientia. Voluptatem vicisse, voluptas est maxima: nec vlla maior est victoria, quàm ea, quæ de cupiditatibus refertur. Qui hostem vicit, fortior fuit, sed altero: qui libidinem repressit, seipso fortior fuit: qui inimicum prostrauit, externum hostem percussit: qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superauit. Malũ omne facilius vincitur, quàm voluptas: quia illud quicquid est, horridum est: hoc blandum est.

Triplex castitas.

Virginitatis laus.

Victoria virginum.

24. ISIDORVS libro secundo de summo bono, capite quadragesimo: A Deo datur continentia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autem tribuitur, quando Deus gemitu interno pulsatur. Prælatam virginitatem esse nuptiarum coniugio. Illud enim bonum, hoc optimum. Coniugium concessum est, virginitas admonita tantùm, non iussa. Sed ideò tantùm admonita, quia nimis excelsa: Geminum est bonum virginitas, quia & in hoc mundo solicitudinem sæculi admit, & in futuro æternum castitatis præmium percipit. Virgines feliciores sunt in vita æterna, Isaia testante: Hæc dicit Dominus eunuchis: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum & nomen melius à filijs & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Nec dubium, quòd qui casti perseuerant & virgines, Angelis Dei efficiuntur æquales. Amanda est pulchritudo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quàm carnis. Castitas enim fructus suauitatis est, & pulchritudo inuiolata sanctorum. Castitas sedritas mentis est, & sanitas corporis. vndè & aliquos gentilium gymnicos legimus perpetuam Veneris abstinentiam exercuisse, ne virtutem libidine frangerent. Luxuriosa namque vita, carnem citò debilitat, fractam què celeriter ducit ad senectutem. Omne peccatum per pœnitentiam recipit vulneris sanitatem: Virginitas autem si labitur, nullatenus reparatur. Nam quamuis pœnitendo veniã fructum percipiat, incorruptionem tamen nullatenus recipit pristinam.

Vndè, & quomodo obtineatur continẽtia. Virginitas præstat nuptijs. Virginitatis & castitatis commendatio.

Isaiæ 56.

Angelis æquales efficit. Matth. 22. Luc. 20.

IDEM BASILIVS Magnus in præfatione in Ascetica (alijs est sermo primus exercitamentorum pietatis) sic ait: Non te vlla impediat, illigetquè de coniuge cupiditas: non de filijs sollicitudo, quando alienum hoc est penitus à cælestis militiæ disciplina. Si quidem arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo. Corporis te natura non vincit, neque vim affert inuito. Non te de soluto constrictum facit. Non enim tu id quæris, vt sobolem in terris relinquas, sed vt in cælum sursum educas: non vt attingentibus te corpus connubijs aggluties, sed vt quæ spiritui conuenientia sunt, persequare: vt animabus videlicet præsis, & spiritualiter liberos gignas. Imitare sponsum cælestem: insurgentes aduersum te crebrò inuisibiles hostes in fugam dato: bellum cum potestatibus illis ac principatibus gerito: studetoquè vt eos ex animo primùm expellas tuo, neque omninò illis quicquam sit apud te loci.

Propositum eorum, qui castitatem & cælibatũ amplecti volunt.

2. IDEM in Constitutionibus Monasticis, capite primo (secundùm alios in præfatione Constitutionum exercitatoriorum) ita ait: Qui à mundi vinculis esse liber gliscit, hic coniugium veluti compedes quasdam profugit, & Deo vitam suam consecrauit, & castitatẽ professus est, ea re, ne sibi amplius liberum esset vxorem ducere, sed assiduè vsque pro tenenda castitate aduersus naturam decertaret, & naturæ impetus illos, qui omnium habentur acerrimi. Qui enim eiusmodi est, hic cùm Deum vnicè sibi amandum proposuerit, & eius ab omnibus perturbationibus vacuitatem aliquatenus saltem, quantum possit, cupiat consequi, & spiritualem puritatem, tranquillitatemquè mentis, & ab omni intemperie submotam placiditatem, & quæ ex his nascuntur, lætitiam, & gaudium optet degustare, in eo elaborat, vt ab omni concretione materiæ, corporaliquè affectione animum turbulenter exagitante, longissimè cogitationes abducat suas, & cælesti lumine citra vllam satietatem largiter hausto, puro, neque vmbra vlla præpedito mentis oculo res diuinas vndique contemplatur. Is autem vbi ad huiusmodi habitum, statumquè hoc modo animum suum iugi exercitio deduxerit Deo, quatenus Dei similitudinem mortalis potest attingere, similis efficitur, ab eoquè summè & diligitur, & charus cum primis habetur: vt qui facto difficillimum certamen confecerit, & mente ab omni penitus materiæ contagione, ac corporea labe expedita, atque pura affectionum istarum effecta, familiariter cum Deo congredi potuerit. Proindè qui per eam, quam dixi, exercitationem, ad huiusmodi habitum peruenerit, hic diligentissimè ac pernicio-

Castitatem professurus quid sibi propositum habeat.

Ad Dei similitudinem perducu perfecta castitas.

De his, qui ad carnis vitia relabuntur.

Digitized by Google

tiosiſſimè fecerit, ſi voluptatum blanditijs delinitus, ad carnis vitia denuò delabatur, & ſi ſuſcipiendis, quæ indè ſurſum aſcendunt exhalationibus animi oculos ſibi, veluti craſſiſſima quadam nebula, offuſos eſſe patiatur, vellicatáq; ab libidinum fumo mentis acie, excidat à contemplatione rerum diuinarum.

Caſtitas perfecta, an ſolis operibus compara ri poſſit.

3. CASSIANVS in collatione duodecima, quæ eſt Abbatis Cheremonis, capite quarto: Certos tamen eſſe nos conuenit, quòd licet omnem continentiæ diſtrictionem, famem ſcilicet ac ſitim, vigilias quoque & operis iugitatem, atque inceſſabile ſubeamus ſtudium lectionis, perpetuam tamen caſtimoniæ puritatem horum laborum merito contingere nequeamus, niſi in his iugiter deſudantes, experientiæ magiſterio doceamur incorruptionem eius diuinæ gratiæ largitate concedi. Ob hoc ſanè ſolummodò ſe vnuſquiſque infatigabiliter in his exercitijs perdurare debere cognoſcat, vt per illorum afflictionem miſericordiam Domini conſecutus, de impugnatione carnis, ac dominatione præpotentium vitiorum diuino mereatur munere liberari, non quo adepturum ſe per illa cõfidat iſtam quam cupit, inuiolatam corporis caſtitatem. Tanto autem erga acquiſitionem caſtimoniæ deſiderio atque amore inflammetur, quanto quis pecuniarum cupidiſſimus appetitor, vel qui ſummæ honorum ambitione diſtenditur, vel qui intolerabili pulchrę mulieris amore raptatur, deſiderium ſuum impatientiſſimo ardore optat expleri.

Deſiderium acquirendæ caſtitatis.

Caſtitatis gradus ſex.

4. ET capite ſeptimo: Primus pudicitiæ gradus eſt, ne vigilans impugnatione carnali monachus elidatur. Secundus, ne mens illius voluptarijs cogitationibus immoretur. Tertius, ne foeminĕo nec tenuiter ad concupiſcentiam moueatur adſpectu. Quartus, ne vigilans vel ſimplicem carnis perferat motum. Quintus, ne cùm memoriam generationis humanæ, vel tractatus ratio, vel neceſſitas lectionis ingeſſerit, ſubtiliſſimus mentem voluptariæ actionis perſtringat aſſenſus, ſed velut opus quoddam ſimplex ac miniſterium humano generi neceſſariò contributum, tranquillo, ac puro cordis contempletur intuitu, nihilq́ue amplius de eius recordatione concipiat, quàm ſi operationem laterum, vel cuiuslibet alterius officinæ mente pertractet. Sextus caſtimoniæ gradus eſt, ne illecebroſis phantaſmatibus foeminarum vel dormiens illudatur.

5. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo, vt ſuprà C teſtimonio primo.

6. BASILIVS Magnus homilia in pſalmũ quadrageſimumquartum: Audiant hæc, quæ virginitatem Domino vouerunt, quòd virgines regi adducentur, virgines planè quæ proximæ ſunt Eccleſiæ, nempe ponè ipſam aſſectantes, nuſquàm aberrantes ab Eccleſiaſtica diſciplina. Hæ porrò virgines in lętitia & exultatione adducentur, ducentur in templum regis. Non quæ virginitatis voto ſe ſubſtraxerunt vi adactæ, non item quę ex triſtitia aut neceſſitate vitæ virginalis ſanctimoniam ſuſceperunt: ſed quæ in lætitia, & exultatione gaudent, & ſe exhilarant, tali officio perficiundæ virtutis addictæ: hæ demùm adducentur regi, & adducentur, non in vnum plebeium & vulgarem locum, ſed in templum regis. Vaſa nanque ſacerdotalia, quæ humanus vſus non commaculauit, in ſancta ſanctorum adducentur, & ad adyta accedendi poteſtatem habebunt, vbi contaminati pedes non ambulabunt.

Pſal. 44.

Votum virginitatis illęsè nunquam præſtari debet.

Singularis virginũ locus in cœlo.

V.

Quomodò conſilium Euangelicum de Obedientia nobis proponitur?

Dc Obedientiæ laude & perfectione vide Aug. lib. 14. de ciuitate Dei, cap. 12. Hier. epiſt. 8. ad Demetriad. cap. 10. Gregor. lib. 35. moral. cap. 12. Item in primum Regum lib. 2. cap. 4. lib. 4. cap. 5. & lib. 6. cap. 2. Caſſ. lib. 4. cap. 10. collat. 2 cap. 11. & collat. 4. cap. 20. Bernard. ſerm. de 3. ordinibus Eccleſiæ. Item ad milites templi, cap. 12. & in ſerm. de virtute obed.

a Ioan. 6. d 4. c 5. c

b Luc. 2. g Bern. ſerm. 3. de circumciſione Domini.

c Matth. 20. d Luc. 22. c

d Philip. 2. b

A CHRISTVS Dominus primùm exemplo vitæ ſanctiſſimæ, ſicut antè meminimus, deindè verbo ſuo huius obedientiæ rationem perfectam nobis propoſuit atque commendauit. Venit enim non ſuam [a] facere voluntatem, ſed Patris, & eorum quibus fuiſſe [b] ſubditus legitur: venit idem [c] miniſtrare, & non miniſtrari, adeò vt humiliârit ſemetipſum, factus [d] obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis.

B Tum ad ſui imitationem nos verbo excitans, dixit: [e] *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me*. Quæ verba, vt generatim ad omnes dicta, rectè quidem poſſunt accipi, ſed peculiariter tamen atque perfectius ad eos pertinent, qui pro ſuo modulo ſe Chriſto ita conformant, vt nulla

e Matth. 16. d Luc. 9. e Hieron. ad Ruſticum monachum epiſtol. 4. cap. 6. & 7. Baſil. ſerm. de abdicatione rerum, & ſerm. de inſtitut. monachorum, & quæſt. 96. in regulis breuioribus. Item in conſtitutionibus monaſticis, cap. 21. Greg. lib. 12 moral. cap. 21. Nicephor. lib. 12. eccleſiaſt. hiſtor. cap. 27.

vt nulla in re ſui eſſe iuris velint, & alieno potius, quàm ſuo arbitratu viuere ſatagunt, dum alterius, quem Chriſti loco ſibi præpoſuerunt, voluntatem & imperium vltrò ſequuntur.

f Baſilius in conſtitutionibus monaſticis, cap. 23. 1 Reg. 15. e Eccles 4. d Lucæ 10. c Ephes. 6. a Coloſſ. 3. d

C Horum præfectus, vti Baſilius f docet, Chriſti perſonam obtinet, ac veluti mediator Dei & hominum factus, ſalutem obediẽtium, Deo ſacrificat. Vndè quemadmodùm oues paſtori obediunt, ea pergentes via, qua paſtor ipſas duxerit; ita conuenit huiuſmodi pietatis exercitatores ſuis obedire præfectis, non curiosè inueſtigando præcepta, vbi à peccato aliena fuerint, ſed cum omni alacritate ac ſtudio explendo ea quæ demandantur. De quo præfecto ſic etiam poſt Baſilium Bernardus g affirmat: Ipſum quẽ pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ non ſunt apertè contra Deum, audire debemus.

g Bernardus tractatu de præcepto & diſpenſatione cap. 12. 13. & 25. Vide eundem epiſt. 2. ad Adam monachũ.

h Philo lib. de vita contemplatiua, & ex eodem Euſeb. & Niceph. Ioſephus lib. 18. antiquit. cap. 2. & lib. 2. de bello Iudaico cap. 7. Epiphan. hæreſi 29. Hieron. epiſt. 22. ad Euſtoch. de cuſtod. virginit. cap. 15. & 16. Item de viris illuſtrib. in Philone & Marco. Dionyſ. de eccleſiaſtica hierarchia, cap. 6. Euſebius li. 4. de demonſtratione euang. cap. 1. Auguſt. in pſal. 132. & de moribus eccleſ. cath. cap. 31. & 33. Item lib. 8. confeſſ. cap. 6. Ambroſ. epiſt. 82. Caſſ. collat. 18. cap. 4. & ſequentib. Nazianz. orat. 20. Athan. in vita Antonij. Sulpit. in vita Martini. Iſidor. lib. 2. de eccl. offic. cap. 15. Sozom. lib. 1. hiſt. cap. 12. Gregor. lib. 2. dial. & lib. 1. epiſt. 31. Chryſoſt. ad ueſſus vitup. monaſt. vitæ, & hom. 56. ad popul. cum ſequentib. Item hom. 14 in 1. ad Tim. Bern. in apol. ad Guil. Abb. & hom. de bono margar.

D Huiuſmodi h autem fideles & excellentes Chriſti imitatores, qui dictis conſilijs obſeruandis ſeriò vacarent, vti veteres oſtendunt annales, Eccleſia ſemper habuit, & in his delectos probatosque cœtus piorum ac religioſorum hominum, qui ſuprà vulgi morem ac exemplum, abdicatis ſemel bonis omnibus, & relictis carnis illecebris, ex profeſſo ſtuderent ſanctæ obedientiæ: eò videlicet ſpectantes, vt ad Chriſti obedientis exemplar, & ad euangelicæ normæ perfectionem ſeſe totos componerent, nullumque proprię voluntati locum relinquerent.

E Cuius rei teſtes perquàm idoneos habemus Baſilium, Auguſtinum, Hieronymum, Benedictum, Gregorium, Caſſianum, Bernardum, aliosque innumeros euangelicæ perfectionis profeſſores, & monaſtici inſtituti tum defenſores, tum obſeruatores integerrimos.

TESTIMONIA.

Obedientia mater eſt & cuſtos virtutum omniũ.

1. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite duodecimo: Obedientia commendata eſt in præcepto, quæ virtus in creatora rationali mater quodammodò eſt omnium cuſtosque virtutum.

2. HIERONYMVS epiſtola octaua ad Demetriadem de ſeruanda virginitate, capite decimo: Bonum eſt obedire maioribus, parẽre præfectis, & poſt regulas ſcripturarum, vitæ ſuæ tramitem ab alijs diſcere, nec præceptore vti peſſimo, ſcilicet præſumptione ſua. Obedire maioribus.

3. GREGORIVS Magnus libro trigeſimoquinto Moralium in Iob, capite duodecimo: Sola virtus eſt obedientia, quæ virtutes cæteras amenti Obedientiæ dignitas.

1. Reg. 15. menti inserit, insertaque custodit. Obedientia victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur.

Obedientia cæca. 4. ITEM in librum primum Regum, libro secundo, capite quarto: Vera Obedientia nec præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudiciū maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire.

Obedientia non impugnantur tantum, sed etiam vincuntur dæmones. 5. ET libro quarto, capite quinto: Victimæ sunt obsequia obedientium, quia cùm hominibus pro Deo subijcimur, superbos spiritus superamus. Cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergò sunt qui obediunt: quia dum voluntatem suam alijs perfectè subijciunt, ipsi ipsis per obedientiam angelis dominantur.

Inobedientiæ vitium. 6. LIBRO sexto in eundem primum librum Regum, capite secundo: Inobedientes, dum tumenti corde maiorum iussa non faciunt, cùm meliorare, quod eis iniungitur, conantur, sua opera Deo offerre dum cupiunt, semetipsos tollunt. Nam per alias virtutes nostra ei impendimus, per obedientiam nosmetipsos exhibemus. Omnia bona opera postponenda sunt his bonis, quæ iubentur. Melior est obedientia quàm victimæ &c. Quia longè altioris meriti est, propriam voluntatem alienæ semper voluntati subijcere, quàm magnis ieiunijs corpus atterere: aut per compunctionem se in secretiori sacrificio mactare: quia qui perfectè voluntatem præceptoris sui implere didicit, in cælesti regno, & abstinentibus, & flentibus excellit.

Obedientia perfecta antiquorum monachorum & religiosorum. 7. CASSIANVS libro quarto de institutis cœnobiorum, capite decimo, loquens de Tabenensiotarum monachorum, in Thebaide commorantium, obedientia: Post hæc tanta (inquit) observantia obedientiæ regula custoditur, vt iuniores absque præpositi sui scientia vel permissu, non solùm non audeant cellam progredi, sed ne ipsi quidem communi ac naturali necessitati satisfacere sua authoritate præsumant. Sicq; vniuersa complere, quæcunque fuerint ab eo præcepta, tanquàm si à Deo sint cælitus edita, sine vlla discussione festinãt; vt nonnunquam etiam impossibilia sibimet imperata, ea fide ac deuotione suscipiant, vt tota virtute, ac sine vlla cordis hæsitatione perficere ea aut consummare nitantur; & ne impossibilitatem quidem præcepti pro senioris sui reuerentia metiantur. De quorum obedientia speciatim nunc dicere prætermitto. Exemplis enim eam ipsis paulò pòst tradere suo loco disponimus.

Vide ca. 24. & sequentia eiusdē lib. 4. 8. ITEM in Collatione secunda, quæ est Abbatis Moysis, capite vndecimo: Hoc igitur modo ad scientiam discretionis veræ peruenire facilimè poterimus, vt seniorum vestigia subsequentes, neque agere quicquam noui, neque discernere nostro iudicio præsumamus; sed quemadmodùm nos vel traditio illorum, vel vitæ probitas informârit, in omnibus gradiamur. Qua institutione firmatus, non modò ad perfectam discretionis rationem quisque perueniet, verùm etiam à cunctis insidijs inimici tutissimus permanebit. Nullo nanque alio vitio tam præcipitem diabolus monachum pertraxit, ac perducit ad mortem, quàm cùm eum, neglectis consilijs seniorum, in suo iudicio persuaserit ac definitione doctrinæ confidere.

Discretionē veram parādi ratio.

Iudicij propri abnegatio, quam sit Religioso necessaria. 9. COLLATIONE quarta, quæ est Danielis Abbatis, capite vigesimo: Vtrum sanè atque idem inobedientiæ genus est, vel propter operationis instantiam, vel propter otij detiderium, senioris violare mandatum; tamq; dispendiosum est pro somno, quàm pro vigilantia monasterij statuta conuellere. Tantum denique est, Abbatis transire præceptum vt legas, quantum si contemnas vt dormias.

Nihil in spiritualibus & pijs operibus discedendū est a voluntate Superiorum. 10. BERNARDVS in sermone de tribus ordinibus Ecclesiæ, ad patres in Capitulo facto: Quisquis vel apertè, vel occultè satagit, vt quod habet in voluntate, hoc et spiritualis pater iniungat, ipse se seducit, si fortè sibi quasi de obedientia blandiatur. Neque enim in ea re ipse prælato, sed magis ei prælatus obedit.

Voluntas subditi, voluntati superioris subiecta & conformi esse debet. 11. IN sermone ad milites templi, capite decimotertio: Sanè non omninò debeo transire silenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicet, castellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus est resuscitatus, vbi nimirùm & virtusque vitæ figura, & Dei erga peccatores mira clementia, nec non & virtus obedientiæ, vbà cum fructibus pœnitentiæ commendatur. Hoc ergò in loco breuiter intimatum sufficiat, quòd quidem nec studium bonæ actionis, nec otium sanctæ contemplationis, nec lachryma pœnitentiæ, extra Bethaniam accepta esse poterunt illi, qui tantam habuit obedientiam, vt vitam, quàm ipsam, perdere maluerit, factus obediēs patri vsque ad mortem. Ioan. 11. & 12.

Sine obedientia nihil acceptū Christo. 12. ITEM sermone de virtute obedientiæ, & eius gradibus: Inter summè mala, & summè bona, quædam media sunt, ad alterutrum se habentia, & boni malique nomen assumunt. Media sunt, ambulare, sedere, loqui, tacere, comedere, ieiunare, vigilare, dormire, & si qua sunt similia quæ si pastoris licentia fiant, summam expectant retributionem. In his igitur medijs subditi esse, & obedientes debemus ad nutum præpositorum, nihil interrogãres, propter conscientiam: quia in his nullum præfixit opus Deus, sed prælatorum dereliquit imperio disponenda. Non autem te moueat magister imperitus, indiscreta potestas, sed memento quia non est potestas nisi à Deo. & qui resistit potestati, resistit Dei ordinationi. Hæc est propria hominis obedientia, quam homini debemus, qui homini subditi sumus. Communis est etiam ista inter Deum & hominem, quia quicquid obedientiæ prælatis exhibetur, ei exhibetur, qui dicit: Qui vos audit, me audit. Cum magna igitur cautela hoc tramite decimus incedendum: quia & multi gradus ibidem delitescunt, quorum qui vnum reliquerit, cæteros fine retributione tenebit. Primus gradus obedientiæ est, obedire libenter. Hoc est libenter obedire, prælatorum voluntatem voluntariè adimplere. Secundus obedientiæ gradus est, obtemperare simpliciter. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Multos videmus post præcipientis imperium multas facere quæstiones: cur, quare, quamobrem, sæpius interrogare: crebras ingeminare querelas: quærere, quare hoc præcipit, vndè hoc venit, quis hoc adinuenit consilium. Indè murmuratio, indè verba murmurationem, & indignationem sonantia, & redolentia amaritudinem. Indè frequēs excusatio, simulatio impossibilitatis, aduocatio amicorum. Non sic Abraham. Audi quid Dominus de simplici populo protestetur: In auditu (inquit) auris obedit mihi, vt videlicet cæt. oītēderet vno eodemq; momēto processisse & imperantis imperiū, & obsequium obsequētis. Tertius gradus est, hilariter obedire. Hilarem enim datorem diligit Deus. Non ex tristitia (in- Circa quas actiones versetur potissimum obedientia, quæ præstatur homini. Luc. 10. Obedientiæ gradus. Primus. Rom. 13. Secundus. Prouer. 10. Gen. 22. Psal 71. Tertius. 2. Cor. 9.

quit Apostolus) aut ex necessitate. Serenitas in vultu, dulcedo in sermonibus, multum colorant obedientiam obsequentis. Quartus gradus est, obsecundare velociter. Fidelis obediens nescit moras, fugit crastinum, ignorat tarditatē, præcipit præcipientem, parat oculos visui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum se colligit, vt imperantis colligat voluntatem. Quintus gradus est, adimplere viriliter. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. Sextus gradus est, humiliter obedire. Septimus gradus est, indesinenter obtemperare. Non qui inceperit, sed qui perseuerauerit, saluus erit. Incipere, multorum est perseuerare, paucorum. Perseuerantia, singularis est filia summi regis, virtutum fructus, earumque consummatio, totius boni repositorium, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur. Sola est quæ amatorem obedientiæ ad regis cubiculum introducit, vt eum videat in decore suo, in quem desiderant angeli prospicere.

Quartus.

Quintus.

Psal.30.

Sextus & Septimus.

Matth. 9. & 24.

Perseuerantiæ laus.

13. IOANNIS sexto, vt suprà quæstione secunda, B in textu.

14. ET capite quarto, ibidem testimonio decimotertio.

15. CAPITE quinto, ibidem testimonio decimoquarto.

16. LVCAE secundo, ibidem testimonio septimo.

17. BERNARDVS sermone tertio de circumcisione Domini: Cùm eligit homo esse in congregatione multorum, nunquid eliget esse magister, qui nondùm discipulus fuit, & docere quod didicit nunquàm? Eligit abiectus esse in domo Dei sui, & subiectus esse magistro, sub quo frangatur eius voluntas, & obedientiæ freno concupiscentia reprimatur: sicque quod ait propheta: Imposuisti homines super capita nostra. Nec dedignandum seruo, quod præcessit in Domino. Siquidem non est seruus maior domino suo. Ille enim cùm iam creuisset ætate, & sapientia, & gratia apud Deum, & homines: cùm iam duodecim annorum esset, & remansisset in Ierusalem: inuentus à beata virgine & Ioseph, cuius filius putabatur, in medio doctorum, audiens illos & interrogans: tamen descendit cum illis, & erat subditus illis. Et tu ergò subditus esto propter illum. Sed iam tibi in ipsa obedientiæ via, aliqua fortassis dura & aspera occurrere possunt: vt accipias interdùm præcepta nonnulla, quæ licet salubria sint, minùs tamen suauia videantur. Hæc si molestè cœperis sustinere, si dijudicare prælatū, si murmurare in corde: etiā si exterius impleas quod iubetur, non est hæc virtus patientiæ, sed velamentum malitiæ. Necesse est ergò vt illucescat dies patientiæ, per quam omnia dura & aspera tacita amplectaris conscientia. Et in fine: Ergò ne incurrat qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ mater virtutum est, & cōsummatio perfectionis. Hæc nimirùm docet, ne quid nimis. At verò, quia omninò rara illa auis est in terris, huius discretionis locum in vobis fratres suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plus, nihil minus, nihil aliter quàm imperatum sit, faciatis.

Obediendū exemplo Christi.

Psal.65.

Ioan.13.

Luc.2.

Cōtra murmuratores.

Discretionis locum, supplet virtus obedientiæ.

18. MATTHAEI vigesimo: Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis.

19. LVCAE vigesimosecundo: Quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Ego autem in medio vestrùm sum, sicut qui ministrat.

20. AD Philippenses secundo, vt suprà quæstione secunda, B testimonio nono.

B. MATTHAEI decimosexto, vt in textu.

2. LVCAE nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidiè, & sequatur me. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet illā: nam qui perdiderit animā suam propter me, saluam faciet illam.

3. HIERONYMVS ad Rusticum monachū epistola quarta, capite sexto: Nulla ars absque magistro discitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges, ductores sequuntur suos. In apibus principes sunt. Grues vnam sequuntur ordine literato. Imperator vnus, iudex vnus prouincię Roma, vt condita est, duos fratres simul habere reges non potuit, & parricidio dedicatur. In Rebeccæ vtero Esau & Iacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur. In naui vnus gubernator: in domo vnus dominus: in quamuis grandi exercitu, vnius signum expectatur. Et, ne plura replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris, consortioq; multorū, vt ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium, ille doceat mansuetudinem, non facias quod vis, comedas quod iuberis, vestiare quod acceperis, operis tui pensum persoluas, subijciaris cui non vis, lassus ad stratum venias, ambulansque dormites, &, necdum expleto somno, surgere compellaris. ET capite septimo: Dicas psalmum in ordine tuo, in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quæritur, dicente Apostolo: Psallam spiritu, psallam & mente. Et, Cantantes in cordibus vestris Domino. Legerat enim esse præceptum: Psallite sapienter. Seruias fratribus, hospitum laues pedes, passus iniuriam taceas: præpositum monasterij timeas vt dominum, diligas vt parentem. Credas tibi salutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire, & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israel, & tace.

Vous rector &c.

Genes.25.

Obedientia monastica.

1 Cor.4. Ephes.5.

Psal.46.

De maiorū sententia non iudicādum.

Deut.6.7.

4. BASILIVS in sermone de abdicatione rerum, siue renunciatione sæculi istius, & spirituali perfectione: qui alijs est sermo secundus exercitamentorum pietatis: Si igitur Dei munere talem quempiam virum inueneris (prorsus autem, si peruestigare volueris, inuenies) magistrum bonorum operum, hoc apud te constanter teneto, vt nihil omninò quicquā præter illius sententiam facias. Quicquid enim eo nesciente facis, id furtum ac sacrilegium est, tibiq́ue exitium, non autem vtilitatem vllam apportat. Esto, tu id bonum iudices. Et in fine: Violentorum est regnum cælorum, & violenti rapiunt illud. Verba hæc euangelij sunt. Violentiam appellauit assiduam, & acrem corporis in laboribus fatigationem: quod nullius impulsu, suapte spōte, Christi discipuli faciūt: cùm & voluntatem propriam, & corporis laxamēntum abnegant omne, & magistri sui præcepta omnia conseruant. Quocirca si tibi in animo est rapere regnum Dei, violētiæ te dato, ceruices tuas Christi seruitutis iugo submitto, & eius loris collum tuum arctè circumquaque cohibeto.

Nihil prętæ superioris sententiam facundutis.

Matth.11.

Voluntatē propriā abnegantes, vim faciūt regno cælorum.

Matth.11.

5. ITEM in sermone de institutione Monachorum, qui alijs est sermo quintus exercitamentorum pietatis: Vera perfectaq́; subiectorum aduersus moderatorem ordinis obedientia in eo cernitur, ū quis ex eius consilio, non

Obedientiæ perfectio in quo consistat.

à rebus

Ne bona quidem opera præter superioris sententiam facienda.

à rebus modò flagitiosis abstineat, sed si, ne ea quidem, quæ laudabilia sunt, sine sententia illius faciat. Nam abstinentia, & omnis corporis incommodorũ perpessio, vtiliter hæc quidem comparata ad aliquid sunt: at si quis propriæ obtemperans voluntati, spretis consilijs antistitis sui, id facere voluerit, quicquid ipsi collibitum sit, hîc plus erit, quod faciet mali, quàm quod boni. Qui enim potestati resistit, Dei ordinationi resistit: & præmiũ obedientiæ magis debetur, quàm recte facto cũ contumácia.

Romã. Obedientiæ præmium.

6. IN regulis breuioribus, interrogatione nonagesimasexta. Cùm Apostolus dicat, vt nõ quæcunque vultis, illa faciatis: in vnaquaque re quicquid ex voluntate propria optabile est, id si alicuius arbitrio permictatur, calamitosum est. Contraque, quicquid antistites rectum statuerint, in eo manere vnusquisque debet, etiamsi contra voluntatem ipsius sit.

Galat. 5. Propriæ voluntatis abnegatio.

7. IN constitutionibus monasticis, capite vigesimotertio: Animaduerte quid in Euangelijs Dominus dicat, cùm de obedientia aduersum seruos suos adhibenda legem sanciret: Qui vos recipit, inquit, me recipit. Et item alio in loco: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Quod Apostolis dixit, intelligendus est in commune legem sanxisse in posteros, qui aliorum futuri erant moderatores. id ex multis, isdemque certissimis diuinarum literarum testimonijs, manifestissimisque argumentis probari potest. Et paulò pòst, de obedientia Apostolorum loquens, ait: Dixit eis Iesus, cùm rudes adhuc in eius disciplina essent, ac tantùm non iamiam regnaturum illum putarẽt, & in ea spe essent, se nullis laboribus aditis, nullisque periculis susceptis, ac se nullis molestijs exanclatis, Christi regni consortes futuros, atque in regalis gloriæ, cultus, honorisque societatem venturos. Quid igitur hæc expectãtibus illis & sperantibus dixit? Eccè ego mitto vos, sicut oues in medio luporum. Porrò illi, re audita spei suæ summè cõtraria, nequaquàm dixerunt: Alta adducti spe ad te accesseramus, & tu contraria nobis, atque sperauimus, imperas? Nos requietem sperauimus, & tu nos in pericula protrudis honores nobis proposuimus, & tu extransuerso ignominias ingeris: regnum expectaueramus, & tu vt exagitemur, & omnium seruitimus, iubes. Horum nihil omninò dixerunt, licet his, quæ memorauimus, plura & grauiora etiam audissent, veluti illud, Tradent vos in tribulationes, & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et ad præsides & reges ducemini propter me. His igitur illi omnibus auditis, submissa mentis ceruice, obedientiæ iugum subierunt, alacriqúe animo in pericula, in fora, in contumelias, in lapidationes, in ignominias, in cruces, in varias neces processêre: tantaq; hęc alacritate sustinebant, vt magnificè lætitia efferrentur, cùm digni habiti sunt, qui pro Christi nomine illa paterentur. Gaudebant enim, inquit, quòd digni habiti sunt pro nomine ipsius contumeliam pati. Hanc obedientiam is, qui secundùm Deum verè est monachus, antistiti suo præstet, oportet. Siquidem (vt iam diximus) discipulos Christus in hoc elegit, qui hoc vitæ institutum æmularentur, vt per eos formam relinqueret eandem secuturæ posteritati. Nihil est enim aliud antistes, (qui modò diligenter munus exequatur, cui præpositus sit, pietatem videlicet) quàm is qui personã Christi sustinet, & sequester est inter Deum & homines, eorum, qui in ipsius officio sunt, salutẽ sacrificans Deo. Et post pauca: Quemadmodùm igitur pastori suo oues obtemperant, & viam quamcunque ille vult, ingrediuntur? sic qui ex Deo pietatis cultores sunt, moderatoribus suis obsequi debent, nihil omninò illorum iussa curiosius perscrutantes, quando liberi sunt à peccato: contraq;, ea summa animi alacritate, summoque studio conficere. Quemadmodùm enim faber ædificatórve singulis artis instrumentis pro arbitrio vtitur suo, neque vnquàm vllum inuentum est instrumentum, quod ad quemcunque ille vsum voluisset, non se facilè tractandùm præbuerit, ac moderatoris manui cesserit: ita quoque conuenit verum pietatis cultorem, perindè vt instrumẽtum quoddam vtile opifici ad complendam spiritualem fabricam, omnibus in rebus parêre, in quibus vt operam suam nauet, rectum esse antistes iudicârit, ne si id facere recusauerit, impedimento sit, quo minus spirituale opus compleatur. Et vt instrumentum non sibipsi deligit, quod facto vsus sit ad artem iuuandam: eodem modo pietatis cultorem quoque nequaquàm conuenit ipsum esse, qui sibi iudicio suo opus deligat, sed gubernationem sui, artificis prudentiæ debet consilioque concedere.

Matth. 10.

Lucæ 10. Qui vos audit, me audit: pertinet ad omnes moderatores aliorum.

Superiorũ iussis simpliciter obsequendum sine discussione quãdo à peccato liberi sunt.

Verè obediens comparatur instrumento artificis.

Obedientia Apostolorum quam perfecta fuerit.

Matth. 20.

Matth. 10.

Tentatio dæmonis, qua aggreditur eum, qui deliberat omnia relinquere.

8. GREGORIVS libro trigesimosecundo Moralium, capite vigesimoprimo, agens de astutis consilijs & callidis tentationibus dæmonis: Alius quoque (inquit) non solùm decreuit terrena commoda non quærere, sed etiam cunctis, quæ possidet, renunciare, vt in discipulatu cælestis magisterij tanto se liberior exerceat, quanto & expeditior redditus, ea quæ possidentem premere poterant, deserens calcat. Huius cor hostis insidians occulta suggestione alloquitur, dicens: Vndè hæc temeritatis tantæ surrexit audacia, vt credere audeas, quòd omnia relinquendo subsistas? Aliter te creator cõdidit, atque aliter tu teipsum disponis: valentiorem te robustioremq; faceres, si sequi te sua vestigia cum inopiæ necessitate voluisset. An non plerique & terrena patrimonia nequaquàm deserunt, & tamen ex his per misericordiæ opera supernæ sortis bona æterna mercantur? Hæc blandiens suggerit, seorsum verò in eisdem rebus quas retinere admonet, ante retinentis oculos delectationes pestiferas decipiẽs apponit, quatenus seductum cor ad blandimẽta exteriora pertrahat, & intima perfectionis vota peruertat. Ossa itaque eius sicut fistulę ęris sunt, quia dolosa eius consilia dum blandum de exterioribus sonum reddunt, pernicioſum dispendium de interioribus ingerunt. Alius relictis omnibus quæ exterius possederat, vt ordinem sublimioris discipulatus apprehendat, etiam intimas frangere voluntates parat, vt rectioribus se alterius voluntatibus subdens, non solùm prauis desiderijs, sed ad perfectionis cumulum etiam in bonis votis sibimetipsi renunciet: & cuncta quæ sibi agenda sunt, ex alieno arbitrio obseruet. Hunc hostis callidus tanto mollius alloquitur, quanto ab excellentiori loco deijcere ardentius conatur, moxque virulenta suggestione blandiens dicit: O quanta per temetipsum miranda agere poteris, si nequaquàm te iudicio alterius subdis. Cur profectum tuum sub studio meliorationis imminuis? Cur intentionis tuæ bonum, dum vltrà quàm necesse est, extendere niteris, frangis? Quæ enim dum voluntate propria vsus es, peruersa perpetrâsti? Qui ergò tibi plenè ad benè viuendum sufficis, alienum super te iudicium cur requiris? Hæc blandiens intimat, seorsum verò in voluntatibus eius proprijs exercendæ superbiæ causas parat: & dum laudat cor

Iob 40.

Intimas voluntates frangere. Tentatio dæmonis aduersus eũ qui constituit se obedientiæ Superioris totum cõmittere.

Matth. 24. & 10.

Actor. 5.

Obedientia Monastica.

Personam Christi sustinet antistes.

de inteſtina rectitudine, inueſtigat callidè vbi ſubruat in prauitate.

9. NICEPHORVS libro vndecimo Eccleſiaſticę hiſtoriæ, capite trigeſimoſeptimo: Prior admodum adoleſcens monaſticam philoſophiam complexus, quum paternam relinqueret domum, votum Deo nũcupauit, nunquàm ſe propinquorum ſuorum cuiquam in conſpectum venturum eſſe. Poſtquàm verò quinquageſimo anno poſt ſoror eius viuere illum accepit, continere ſeipſam non potuit: atque indicio, quod ei præter opinionem omnem acciderat, in immenſam ſublata lætitiam, ſummoperè, vt eum videret, expetiuit. Quapropter loci eius epiſcopum flens atque vociferans rogauit, vt in Scetim literas daret, quibus efficeret, vt frater ad eam mitteretur. Illi fœminæ ſenectutem miſeratus, monachorum antiſtibus, vt Prior veniret, ſcripſit. Is, vt hoc faceret, iuſſus, quum contra niti non poſſet, (non enim Aegyptijs, immò etiam alijs monachis fas eſt, imperata non facere) in patriam venit, fratre alio ſecum ducto. Atque vbi pro foribus paternarum ædium fuit, præſentiam ſuam ſorori inſinuauit. Et quum ſtrepitum pedum eius ſentiret, & ianua aperta ſtrideret, oculis connivens, de nomine ſororem compellans: Ego, inquit, Prior ſum, frater tuus: conſpectu meo, ſicuti viſum tibi eſt, fruere. Atque illa quidem fratrem ſatis intuita, Deo, qui deſiderium eius impleuiſſet, gratias egit: ipſe autem ad fores precatione habita, rurſum diſceſſit, & in regionem ſolitam reuertit.

Vouit ſe nõ viſurũ propinquum aliquem.

Monachorũ obedientia.

1.C BASILIVS in conſtitutionibus monaſticis, capite vigeſimotertio, vt in textu, & vt ſuprà paulò antè, B teſtimonio ſeptimo.

2. PRIMI Regum decimoquinto: Et ait Samuel: Nunquid vult Dominus holocauſta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? Melior eſt enim obedientia quàm victimæ: & auſcultare magis quàm offerre adipem arietum. quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare: & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.

3. ECCLESIASTIS quarto: Multo melior eſt obedientia, quàm ſtultorum victimæ, qui neſciunt quid faciunt mali.

4. LVCAE decimo: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit. Qui autem me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me.

5. AD Epheſios ſexto: Serui, obedite dominis carnalibus, cum timore, & tremore, in ſimplicitate cordis veſtri, ſicut Chriſto: non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed vt serui Chriſti, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate ſeruientes, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quoniam vnuſquiſque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, ſiue ſeruus, ſiue liber.

6. AD Coloſſenſes tertio: Filij obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum eſt in Domino. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, ſed in ſimplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini, ſicut Domino, & non hominibus: ſcientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Chriſto ſeruite.

7. BERNARDVS in tractatu de præceptò & diſpenſatione, capite duodecimo: Siue Deus, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obſequendum eſt cura: pari reuerentia deferendum: vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod ſi contigerit, pergendum indubitanter conſulo in Petri ſententiam: quia obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non firmamen certum diſplicere Deo: haud ſecus omninò accipiendum eſt, quàm ſi præcipiat Deus. Quid enim intereſt, vtrùm per ſe, an per ſuos miniſtros, ſiue homines, ſiue angelos, hominibus innoteſcat ſuum placitum Deus? Sed homines, inquis, facilè falli in Dei voluntate de rebus dubijs percipienda, & in præcipienda fallere poſſunt. Sed enim quid hoc refert tua, qui conſcius non es: præſertim cùm teneas de ſcripturis, quia labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirunt: quia angelus Domini exercituum eſt? Requirunt, dixerim, legem: non quam vel authentica vlla ſcriptura tradiderit, vel ratio manifeſta probauerit. De huiuſmodi quippe nec præceptor expectandus, nec prohibitor auſcultandus eſt: ſed quod ita latére aut obſcurum eſſe cognoſcitur, vt in dubium venire poſſit, vtrúmnam Deus ſic, aut aliter fortè velit, ſi non de labijs cuſtodientibus ſcientiam, & ex ore angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique diuina potius conſilia requirentur, quàm ab illo, cui credita eſt diſpenſatio myſteriorum Dei? Ipſum proindè, quem pro Deo habemus, tanquàm Deum in his, quæ apertè non ſunt contra Deum, audire debemus.

Actor 5. Niſi certum ſit Deo diſplicere, ita Superioris ſuſcipiendũ eſt mandatũ, ac ſi præcipiat Deus. Obiectio, quòd homines, circa Dei voluntatem falli poſſint. Reſponſio. Malach. 2.

Non minus homini, quàm Deo obtemperandum, quando nihil Deo cõtrariũ præcipit.

8. ET capite decimotertio: Imperfecti cordis, & infirmę prorſus voluntatis indicium eſt, ſtatuta ſeniorum ſtudioſius diſcutere, hęrere ad ſingula, quę iniunguntur, exigere de quibuſque rationem, & malè ſuſpicari de omni præcepto, cuius cauſa latuerit, nec vnquàm libenter obedire, niſi cùm audire contigerit, quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere ſeu expedire monſtrauerit vel aperta ratio, vel indubitata authoritas. Delicata ſatis, immò nimis moleſta eſt huiuſcemodi obedientia. Non planè hæc illa eſt, quæ ex regula traditur, obedientia ſine mora.

Contra eos, qui diſcutiunt & examinant maiorum iuſſa curiosè.

9. ITEM capite vigeſimotertio, reſpondens ad quæſtionem quandam: Audire, inquit, & hoc vultis à me, vndè inter cætera pœnitentiæ inſtituta, monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt ſecundum baptiſma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac ſingularem excellẽtiam vitæ ſpiritualis, qua præeminens vniuerſis vitæ humanæ generibus huiuſcemodi conuerſatio, profeſſores & amatores ſuos angelis ſimiles, diſſimiles hominibus facit, immò diuinam in homine reformat imaginem, configurans nos Chriſto inſtar baptiſmi. Et quaſi denique ſecundò baptizamur, dum per id quòd mortificamus membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, rurſum Chriſtum induimus, complãtati denuò ſimilitudini mortis eius. Sed & quomodo in baptiſmo eruimur de poteſtate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ: ita & in ſancti huius ſecunda quadam regeneratione propoſiti, de tenebris æquè non vnius originalis, ſed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum euadimus, reaptantes nobis illud Apoſtoli: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.

Cur monaſterialis diſciplina ſecundum baptiſma nuncupetur à maioribus.

Rom. 13.

10. IDEM in epiſtola ſeptima ad Adam monachum: Igitur facere malum, quolibet etiam iubente, conſtat non eſſe obedientiam, ſed potius inobedientiam. Sanè hoc aduertendum, quòd quædam ſunt pura bona, quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda ſunt, etiam cùm prohibentur, nec iſta vel cùm iubẽtur com-

In quibus non ſit hominibus obediendum.

In quibus obedientia versetur.

tur committenda. Porrò inter hæc sunt media quædam, quæ pro modo, loco, tempore, vel persona, & mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquàm in ligno scientiæ boni & mali, quod erat in medio paradisi. In his profectò fas non est, nostrum sensum sententiæ præferre magistrorum. In his omninò prælatorum nec iussio, nec prohibitio contemnenda. Videamus ne fortè tale fuerit, quod arguimus in vobis: & ob hoc forsitan argui non debuerit. Quod euidentius elucebit, si præmissæ diuisionis exempla subiecero. Fides, Spes, Charitas, & cætera huiusmodi, pura sunt bona: quæ quia malè non possunt vel iuberi, vel teneri, benè non possunt vel prohiberi, vel non teneri. Pura mala sunt, furtum, sacrilegium, adulterium, & cætera talia, quæ vtique nec vel benè præcipi, vel perfici possunt, nec malè prohiberi, vel non fieri. Auerfus huiusmodi non est lex. Nullius quippe prohibitio valet obuiare præceptis, nullius iussio præiudicare prohibitis. Sunt deindè media, quæ quidem per se nec bona esse noscuntur, nec mala: possunt tamen indifferenter & benè pariter, & malè, vel prohiberi, vel iuberi, sed malè nullatenus in his à subditis obediri. Ex his sunt, vt exempli gratia ponam, ieiunare, vigilare, legere, & quæque talia. Sciendum verò, quia media quædam in purorum plerunque bonorum seu malorum transeunt rationem. Nam coniugium cùm & fieri liceat, & nõ fieri: factum iam solui non licet. Quod ergò ante nuptias medium esse licebat, in iam coniugatis puri boni vim obtinet. Item propria possidere, sæculari quidem homini medium est, quoniam & non possidere licet: monacho verò quia possidere non licet, purum malum est.

Pura bona.

Pura mala.

Media.

A subditis nullatenus potest malè obediri in mediis.

Quædam nõ manent media sine indifferentia.

Monacho non licet possidere proprium. Philo scripsit de Essæis sæcularibus & religiosis.

1 D PHILO Iudæus in libro de vita contemplatiua, sive de supplicum virtutibus: Postquàm de Essæis disseruimus, qui vitam actiuam exercent omnibus, aut quod minus inuidiosum dictu est, pleriſq; felicius: ordo postulat vt deinceps dicamus, quæ dicenda sunt de contemplationi deditis, nihil affingendo rei ornandæ gratia, ficut poëtæ &c. quæ ex eodem libro Eusebius & alij summatim comprehensa citârunt, & ad Christianos & religiosos D. Marci discipulos pertinere docuerunt. Ac de Marco quidem sic scribit Eusebius Cæsareensis libro secundo Ecclesiasticæ historiæ, capite decimoquinto: Aiunt hunc Marcum primum in Aegyptum traiecisse, & euangelium, quod ipse conscripserat, illic prædicâsse, primumq; ecclesiarum Alexandriç institutarum authorem extitisse. Atque tanta hominum & mulierum fidem Christi amplexantium ex prima aggressione & conatu, per graue in primis sanctum & seuerum eius viuẽdi exemplum ibi cogebatur multitudo, vt Philo ipse eorum studia, exercitationes, mores, frequentes congressus, communem inter ipsos victus rationem, omnem denique viuendi institutionem, suis scriptis persequi operçpretium existimaret. Quem Romæ sub Claudij dominatu, fama est in colloquium Petri, qui Romanis eodem tempore verbum Dei prædicabat, veniſſe. Atque illud quidẽ est planè verisimile: quippe opus, quod deinceps post aliquod temporis spatium ab eo dicitur elaboratum, ecclesiæ reuera canones, ad nostram vsque memoriam obseruatos, complectitur.

Philo descripsit institutum Christianorum Alexandrinorum.

Philonis cũ D. Petro colloquiũ.

2. EVSEBIVS Cæsareensis libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto de Philone agens: Iam verò, cùm eorum viuendi rationem, qui apud nos θεραπευταὶ, id est, monachi, religiosiq; virtutis studio & exercitationi maximè dediti appellati sunt, quàm accuratissimè percenteat, cumque eos viros, qui eius ætate tam pium, tamque Apostolicam vitam agerent, quibq; ab Hebræis, vt videtur, ducerent originem, & propterea permulta vetera instituta propius ad Iudæorum consuetudinem accedentia obseruarent, diuina laude & prædicatione efferat: satis constare poterit, illum eandem non oculis vidisse solùm, sed sententia, & opinione vehementer approbâsse. Primùm ergò in eo libro, quem de vita in cõtemplatione posita, sive de supplicibus inscripsit, simulatq; se nihil à veritate alienum, nihil suo marte & suopte ingenio confictum his rebus, quas esset narraturus, adiecturum asseuerârit, eos curatores vel cultores nuncupatos, atque mulieres eãdem cum illis vitæ consuetudinem secutas, curatrices vel cultrices vocatas tradit: tales q; eius appellationis causas refert: vel quòd tanquàm medici, curatione adhibita, eorum mentes, qui ipsos adirent, à vitij & corruptelæ morbo ereptas, ad integram valetudinem restituerent: vel quòd syncero ac puro cultu, religionéq; erga sacrum Dei numen ipsi imbuerentur. Siue igitur Philo ipse, dum propriam & apponitam hominum moribus appellationem attribuere volebat, suo ipsius arbitratu & iudicio illis illud nomen imposuerit: sive reuera ab initio authores eius religionis, cùm adhuc Christianorum appellatio nusquàm penè locorum diuulgata esset, eos ita nominârit, longa oratione disquirere non est opus. Verùm vt ad rem redeamus, principio illos facultates suas operq̃ abijcere, & simulac in hanc diuinam viuendi rationem se abdere incipiunt, suis se bonis & fortunis omnibus prorsus exuêre testatur: deindè quibusque vitæ curis depositis depulsisq̃, extra vrbium mœnia progressos, in locis solitarijs, & hortis à populi conspectu remotis, domicilia rerum suarum collocare. Deinceps vbi eorum domicilia quænam sint, descripserit: de ecclesijs in varijs locis extructis sic loquitur: Est in quoque ferè agro ædes sacra, quæ appellatur σεμνῖον, id est angustum templũ, vel μοναστήριον, quod Latinè locus solitarius separatusq; dici potest: in quo illi ab alijs separati seiunctiq;, vitæ pię, & propter virtutem augustæ mysteria obeunt, nihilq; eò vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum, quæ ad corporis vsus necessariæ sunt, omninò secum apportãt: sed leges & oracula à prophetis diuinitus edita, hymnosq; ibi recolunt, & alias deniq; res, quibus diuina scientia, & vera erga Deum pietas crescat & perficiatur. Post ista, alia etiam subiungit: Totum temporis spatium, quod inter auroram & vesperam intercedit, in pia quadã exercitatione collocant. Nam sacras literas inter se perlegere, autumq̃ sapientiæ studium commentari aggrediuntur &c. Cùm temperãtiam quasi quoddam fundamentum in animis suis iecerint, alia virtutum genera suprà ædificant. Cibum aut potionem ante solis occasum nemo illorum capit. Quippe diuinæ sapientiæ studium, quo se inuoluunt, lucem promereri indicant: corporis autem necessitates, tenebras solùm meritò sibi vendicare. Vndè illis quidẽ totum diem, his autem exiguam quandam noctis particulam largiuntur. Quidam porrò, quorum animis ardentius scientiæ desiderium insidet, vix semel toto triduo cibi recordantur. Nonnulli illecebris sapientiæ (quæ salubria virtutis & doctrinæ præcepta tam affatim & copiosè suppeditat) quodammodò inuitati, sic oblectantur, indeq; tales carpunt delitias,

Philo descripsit monachorum & religiosorum mores.

Christiani ex Iudæis conuersi, adhuc iudaizabant in multis.

Summa eorum quæ Philo in libro de vita contemplatiua tradit tũ de viris, tum de fœminis religiosis.

Cur θεραπευταὶ & θεραπευτρίδες appellati sint.

Facultatum desertio.

Secessus ab hominum aliorum cõsuetudine.

Ecclesiæ & cœtus ipsorum. Monasteria.

Exercitationes eorum.

Temperantia.

Abstinentia.

cias, vt duplo plus temporis inediam facilè sustineant, & vix tantùm sex diebus expletis, alimentum necessarium degustent. Ista Philonis iam perspicua &c. vt suprà, quæstione secunda, Attestimonio decimooctauo.

3. NICEPHORVS libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, capite decimosexto ex Philone refert eadem quæ Eusebius.

Essænorum viuendi modus in communi.

4. IOSEPHVS libro decimooctauo antiquitatum Iudaicarum, capite secundo: Miranda etiam est Essænorum iustitia, qua omnes Græcos & Barbaros longè superãt, multis iam sæculis trita in eius continuis studijs. Facultates in commune possident, nec aliquis dites magis vtitur suis bonis, quàm quibus nihil possidens. Atq; hoc instituto viuunt virorum supra quatuor millia, nec vxores habentium, nec seruos, quòd alterum ad iniuriam communis naturæ pertinere sentiant, alterum tranquillitati vitæ parùm commodum. Quare per se ipsi viuentes, inuicem sibi ministrant. Quæstores creant viros probos ex sacerdotum numero, qui ex agrorum reditibus, & frugum prouentu cibos eis conficiant, &c.

Cælibes viuunt.

5. ET libro secundo de bello Iudaico, capite septimo: Tria sunt apud Iudæos genera philosophiæ. Horum vnum Pharisæi profitentur: alterum Sadducæi, tertium verò, quod etiam probabilius habetur, Essæni colunt, gente quidem Iudæi, verùm inter se mutuo amore coniunctissimi: & qui præter cæteros, voluptates quidem quasi maleficia vitarent: continẽtiam verò seruare, neq; cupiditati succumbere, virtutem maximam ducerent. Itaque nuptias quidem fastidiunt, alienos verò filios, dum adhuc molles sunt, eruditioni traditos, pro cognatis habentes, suis moribus diligenter instituunt: non quia coniugia, vel humani generis successionem censeant perimendam: sed quia cauendam putent intemperãtiam fœminarum, nullam earum vni viro fidem seruare credentes.

Essæni qui les sint.

Cælibatus eorum.

Quin & diuitiarum contemptores sunt, rerumq́e apud eos communicatio admirationi habetur, neque inuentas alteri alterum opulẽtia præstare: legemq́e sibi dixerunt, vt qui disciplinam suam sectari vellent, bona contubernio publicarent. Ita enim fore, ne vel paupertatis humilitas, vel diuitiarum dignitas appareret: sed permixtis facultatibus, velut inter fratres, vnum esset omnium patrimonium. Et post nonnulla: Sectæ verò suæ studiosis non statim cum eis vna collectio: sed per annum integrum extrinsecus commoranti cuiq; eundem victûs ordinem tribuunt: dolabellã quoque, & quod prædictum est perizoma, & albam vestem tradẽtes. Cùm verò processu temporis experimentum continentiæ dederit, accedit etiam ad communem cibum: & purioribus, ob castificationem scilicet, aquis participat: neque tamen in conuictum assumitur. Post ostensionem quippe continẽtiæ duobus annis alijs mores eius probantur. Cumq́e dignus apparuerit, tunc demùm in consortium assumitur. Viuunt autem quàm longissimè, ita vt plurimi eorum vsque ad centenariam proferantur ætatem, propter simplicitatem victus, vt equidem puto, & institutionem benè in omnibus ordinatam. Sunt etiam contemptores aduersorum &c.

Viuunt in communi.

Probatio nouitiorũ.

6. EPIPHANIVS hæresi vigesimanona Nazoræorum: Et tunc sanè omnes Christiani Nazoræi similiter vocabantur. Contigit autem vt modico tempore appellati sint Iessæi, priusquàm in Antiochia initium sumerent discipuli, vt appellarentur Christiani. Vocabantur autem Iessæi, propter Iesse opinor. Quandoquidem Dauid ex Iesse, ex Dauid autem per successionem seminis Maria. Et siue ex Iesse, siue ex nomine Iesu Domini nostri, appellati sunt Iessæi, propterea quòd ex Iesu procederẽt, quum discipuli eius essent, aut propter nominis Domini etymologiam: Iesus enim in Hebraica lingua curator appellatur, aut medicus, & Saluator: nihilominùs hoc nomen habuerunt, priusquàm ipsi Christiani vocarentur. Ab Antiochia autem, velut suprà meminimus, & sicut veritatis ratio habet, discipuli & vniuersa ecclesia Dei, Christiani vocari cœperunt. Repereris autem ô studiose, etiam hoc argumentum in commentarijs Philonis, in libro de Iessæis ab ipso inscripto. Qui horum conuersationem, & laudes horum exequens, & monasteria ipsorum in vicinia circum Mariã paludem recensens, non de alijs quibusdam narrauit quàm de Christianis &c. Tunc igitur vocabantur Iessæi per modicum tempus, post assumptionem Saluatoris, & Marco in Aegyptiorum regione Euangelium prædicante.

Iessæi dicti sunt primi Christiani vel a Iesse, vel a Iesu. Adoc. 11.

Philo scripsit de Iessæis Christianis, eorumq; monasterijs.

7. HIERONYMVS ad Eustochium de custodia virginitatis epistola vigesimasecunda, capite decimoquinto: Tria sunt in Aegypto genera monachorum. Primum Cœnobitæ, quod illi Sauses gentili lingua vocant: nos, in communi viuentes, possumus appellare. Secũdum Anachoritæ, qui soli habitant per deserta, & ab eo, quòd procul ab hominibus recesserint, nuncupantur. Tertium genus est, quod Remoboth dicunt, deterrimum, atque neglectũ, & quod in nostra prouincia aut solum, aut primum est &c. His igitur, quasi quibusdam pestibus, exterminatis, veniamus ad eos qui plures sunt, & in commune habitant, id est, quos vocari Cœnobitas diximus. Prima apud eos confœderatio est, obedire maioribus, & quicquid iusserint, facere: diuisi sunt per decurias atque centurias, ita vt nouem hominibus decimus præsit: & rursus decem præpositos sub se centesimus habeat. Manent separati, sed iunctis cellulis, vsque ad horam nonam, vt institutum est. nemo pergit ad alium, excepto his decanis, quos diximus, vt, si cogitationibus fortè quis fluctuat, illius consoletur alloquijs. post horam nonam in commune concurritur: psalmi resonant, scripturæ recitantur ex more. & completis orationibus, cunctisq́e residentibus, medius, quem Patrem vocant, incipit disputare: quo loquente, tantum silentium fit, vt nemo alium respicere, nemo audeat excreare. dicentis laus in fletu est audientium. tacitæ voluuntur per ora lachrymæ, & ne in singultus quidem erumpit dolor. Cùm verò de regno Christi, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annunciare futura, videas cunctos moderato suspirio, & oculis ad cælum leuatis, intra se dicere: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Post hæc concilium soluitur, & vnaquæque decuria cum suo parente pergit ad mensam, quibus per singulas hebdomadas vicissim ministrant. Nullus in cibo strepitus est: nemo comedens loquitur. viuitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur: vinum tantùm senes accipiunt, quibus, & parumlis sæpè fit prandium; vt aliorum fessa sustentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc consurgunt pariter, & hymno dicto, ad præsepia redeunt: ibi vsque ad vesperam cum suis vnusquisq; loquitur, & dicit: Vidistis illum, & illum? quanta in ipso sit gratia? quantum silentium? quàm moderatus incessus?

Tria monachorum genera in Aegypto.

Cœnobitarum vitæ descriptio.

Obedientia.

Præfecti earum.

Habitatio.

Conuentus cuius rei gratia fiant.

Psal. 54.

Refectionis modus.

Quibus occupationibus & exercitationibus dies transigant.

sus? Si infirmam viderint, consolantur: si in Dei amore feruentem, cohortantur ad studium. Et quia nocte extra orationes publicas, in suo cubili vnusquisque vigilat, circumeunt cellulas singulorum. &, aure apposita, quid faciant, diligenter explorant: quem tardiorem deprehenderint, non increpant, sed dissimulato quod nôrunt, eum sæpius visitant, & prius incipientes, prouocant magis orare, quàm cogunt. Opus diei statum est: quod Decano redditum, fertur ad œconomum: qui & ipse per singulos menses patri omnium, cum magno tremore reddit rationem, à quo etiam cibi, cùm facti fuerint, pregustantur: & quia non licet dicere cuiquam: Tunicam, & sagum, textaque iuncis strata non habeo: ille ita vniuersa moderatur, vt nemo quid postulet, nemo non habeat. Si quis verò cœperit ægrotare, transfertur ad exedram laetiorem, & tanto senum ministerio confouetur, vt nec delicias vrbium, nec matris quærat affectum. Dominicis diebus orationi tantùm, & lectionibus vacant: quod quidem & omni tempore, completis opusculis, faciunt. Quotidie aliquid de scripturis discitur. Ieiunium totius anni æquale est, excepta quadragesima, in qua sola conceditur districtius viuere, à pascha ad pentecosten cœnę mutantur in prandia: quo & traditioni ecclesiasticæ satisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato. Tales Philo, Platonici sermonis imitator, tales Iosephus, Græcus Liuius, in secunda Iudaicæ captiuitatis historia Essenos refert. Et capite decimosexto: Verùm quia nunc, de virginibus scribens, penè superfluum de monachis disputari, ad tertium genus veniam, quos Anachoritas vocant: qui & de cœnobijs exeuntes, excepto pane & sale, ad deserta nihil perferunt amplius. huius vitæ author Paulus, illustrator Antonius, &, vt ad superiora conscendam, princeps Ioannes Baptista fuit. Talem verò virum Ieremias quoque propheta describit, dicens: Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius, & tacebit, quoniam sustulit super se iugum, & dabit percutienti se maxillam: saturabitur opprobrijs: quia non in sempiternum abijciet Dominus.

Cura & charitas præfectorum.

Ieiunium quadragesimæ.

Philo & Iosephus sub Essænorum nomine cœnobitarum vitam describere.

Anachoritarum vera quos authores habuerit. Lucæ 1.

Thren. 3.

8. IDEM in libro de viris illustribus, siue in catalogo Scriptorum ecclesiasticorum, de Philone sic scribit: Philo Iudæus, natione Alexandrinus, de genere sacerdotum, iccircò à nobis inter scriptores ecclesiasticos ponitur, quia librum de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam scribens ecclesia, in nostrorum laude versatus est, non solùm eos ibi, sed in multis quoque prouincijs esse memorans, & habitacula eorum dicens monasteria. Ex quo appareret, talem primùm Christo credentium fuisse ecclesiam, quales nunc monachi esse nituntur & cupiunt, vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper, patrimonia egentibus diuidantur, orationi vacetur & Psalmis, doctrinæ quoque & continentiæ, quales & Lucas refert, primùm Hierosolymę fuisse credentes. Aiunt hunc sub Caio Caligula Romæ periclitatum, quòd legatus gentis tuæ missus fuerat. Cùm secunda vice venisset ad Claudium, in eadem locutum esse cum Apostolo Petro, eiusque habuisse amicitias, & ob hanc causam etiam Marci, discipuli Petri, apud Alexandriam sectatores ornâsse laudibus.

Philo de Christianis scripsit.

Vitam primùm Christianorum imitantur monachi.

Actor. 4.

Cum Petro locutus dicitur Philo.

9. ET de Marco: vt supra quæstione prima, Testimonio tertio.

10. DIONYSIVS Areopagita ecclesiasticæ Hierarchiæ capite sexto, parte prima: Porrò initiandorum omnium excellentior ac sublimior ordo, monachorum est sancta distinctio, expiatione omni, tota virtute, atque exactissima suarum operationum castitate mundata: omnis item (quantum sibi licet inspicere) sacræ operationis spiritualiter speculatrix, & particeps facta, pontificumque consummantibus virtutibus tradita: quorum diuinis fulgoribus, & pontificalibus traditionibus, conspecta pro ordine suo sanctorum mysteriorum sacrificia ediscens, à sacra eorum scientia, ad exactissimam perfectionem diuina ratione subuehitur. Vnde sancti præceptores nostri, diuinis eos appellationibus sunt prosecuti, partim Therapeutas, id est, cultores, à syncero Dei famulatu atque cultu: partim Monachos, ab indiuidua & singulari vita appellantes, vt quæ illos sanctis diuisibilium complicationibus, in diuinam & Deo gratam monadem perfectionemque promoueat. Et parte secunda: Stat quidem sacerdos ante sacrum altare, monasticam imprecationem psallens: ille autem post sacerdotem adstat, non vtrunque ponens genu, non alterum, non habens imposita sacra eloquia capiti, verùm soli sacerdoti adstans, mysticam super illum inuocationem prosequenti. Ea verò finita, sacerdos ad eum accedens, interrogat primùm, an renunciet diuisibilibus omnibus, non solùm vitis, verùm etiam imaginibus quoque ac phantasijs. Deinde exponit illi perfectissimam vitam, illud apertè contestans, oportere illum medio longè antecellere. Vbi verò ille ista omnia intentè promiserit, consignans eum crucis signo sacerdos tondet, trinas diuinæ beatitudinis personas inclamans: exutumque veste omni, aliam induit, & cum sanctis alijs (qui adstant) viris ipsum salutans, diuinorum mysteriorum participem efficit.

Monachorum ordo laudatur.

Apostoli vocârunt eos partim Therapeutas, partim Monachos.

Modus benedicendi & cõsecrandi monachum.

Renunciatio vitæ secularis, & professio vitæ perfectioris.

Tondetur, & alia veste induitur.

11. EVSEBIVS Cæsareensis libro primo de demonstratione euangelica, capite octauo: Christi discipuli ad magistri sui nutum auribus multorum doctrinam suam commodantes, quæcunque quidem veluti vltra habitum progressis, à perfecto ipsorum magistro præcepta fuerant, ea ijs, qui capere poterant, tradiderunt: quæcunque verò ijs conuenire arbitrabantur, qui animas adhuc affectibus obnoxias gererent, curationisque indigentes, ea ipsi ad imbecillitatem multorum se demittentes, partim literis, partim sine literis, quasi iure quodam non scripto seruanda, commendârunt. Quocirca in ecclesia Dei duo etiam viuendi modi instituti sunt: alter quidem naturam nostram, & communem hominum vitæ rationem excedens, non nuptias, non sobolem, non substantiam, non opum facultatem requirens: totus autem prorsus à communi, & consueta cunctorum hominum vita abhorrens, & solo diuino cultui, ex immenso rerum cælestium amore addictus. Qui hunc modum amplexi sunt, quasi ab hac mortali vita seiuncti, ipsumque duntaxat corpus in terra gerentes, cogitatione verò atque animo in ipso cælo degentes, quasi quidam cælites, reliquorum hominum vitam despiciunt: quippe qui pro vniuerso genere, supremo omnium Deo sacrati sint: idque non boum mactationibus, non cruoribus, non libationibus, aut nidore vllo, neque fumo, aut ignis deuoratione, consumptioneve corporum, sed rectis veræ pietatis sententijs, & purgati animi affectione, ad hæc operibus quoque ac verbis, quæ à virtute proficiscantur: quibus rebus diuinitatem ipsam placantes, suum & pro seipsis, & pro alijs, qui eiusdem sunt gene-

Apostolorum industria.

Duo viuendi modi in Ecclesia.

Quidam se totos Deo cõsecrant, & cælibes viuunt.

Digitized by Google

ris, administrant sacerdotium. Et talis quidem existit in Christianismo perfectus vitæ modus. Alter verò remissior atque humanior, hic & modestè coniugio, & sobolis procreatione implicatur, & rei familiaris curam assumit, & iustè militantibus, quæ sint agenda, describit: agros quoque, & mercaturam, aliumque magis ciuilem viuendi morem, adiuncta religione, non negligit.

Alii coniugio vtuntur, & secularibus negotijs vacant.

12. AVGVSTINVS in psalmum centesimum trigesimumsecundum: Ista verba psalterij, Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum, iste dulcis sonus, ista suauis melodia, tam in cantico, quàm in intellectu, etiam monasteria peperit. Ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt: iste versus fuit tuba ipsorum. Ipsi primò habitauerunt in vnum, qui omnia, quæ habebant vendiderunt, rerumque suarum pretia ad pedes Apostolorum posuerũt. Ex voce huius psalmi appellati sunt & monachi, ne quis vobis de isto nomine insultet Catholicis. Dicere consueuerunt: quid sibi vult nomen monachorum? Quanto melius dicimus nos: quid sibi vult nomen Circellionum? Fortè Circuncelliones vocantur, non Circelliones. Planè si hoc vocantur, exponant quid sint. Nam Circuncelliones dicti sunt, quia circum cellas vagantur. Solent enim ire hac atque illac, nusquam habentes sedes, & facere quæ nõstis, & quæ illi fecerunt, velint nolint. Verùntamen charissimi, sunt & qui monachi falsi sunt. Et nos nouimus tales: sed non perijt fraternitas pia propter eos, qui profitentur quod non sunt. Tam sunt enim monachi falsi, quàm & clerici falsi, & fideles falsi. Quid ergò dicunt illi, qui nobis de nomine Monachorum insultant? Fortasse dicturi sunt, Nostri non vocantur Circuncelliones: vos illos ita appellatis contumelioso nomine, nam nos eos ita non vocamus. Dicant quid eos vocent, & audietis. Agonisticos eos vocant. Fatemur & nos honesto nomine, si & res conueniret. Sed interim illud videat charitas vestra: Qui nobis dicunt, ostendite vbi scriptũ sit nomen monachorum; ostendant vbi scriptum sit nomen Agonisticorum. Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres, cùm vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquiunt, Deo gratias? Itane surdus es, vt nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit, Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vident, qui habitant in Christo? Et tamen vos, Deo gratias nostrum ridetis; Deo laudes vestrum plorant homines. Sed certè reddidistis rationem de nomine, quare appelletis Agonisticos. Ita fiat vt appellatis: ita fiat, omninò fauemus. Præstet Dominus, vt illi contra diabolum certent, & non contra Christum, cuius persequuntur ecclesiam. Tamen quia certant, dicitis Agonisticos, & inuenistis vnde appelletis, quia dixit Apostolus, Bonum agonem certaui. Quare ergò & nos non appellemus monachos, cùm dicit Psalmus, Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum? μόνος enim vnus dicitur: & non vnus quomodocunque, nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis vnus dici potest: μόνος non potest, id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergò sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis verè, quod scriptum est, vna anima & vnum cor, multa corpora, sed non multæ animæ, multa corpora, sed non multa corda, recte

Hæretici quærebant, Vbi scriptũ sit nomen monachorum? Deo gratias.

Monasteria vnde excitata.

Actor. 4.

Monachorum nomen ex sacris literis manauit.

Contra hæreticos qui nomen monachorum insectantur.

Nõ propter malos monachos monachismus improbandus est.

2. Tim. 6.

Psalm 132. Monachus vnde dicitur.

Actor. 4.

dicitur μόνος, id est, vnus solus. Vnde & ille vnus lauabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant, qui insultant nomini monachorum, quare ille, qui inuentus est triginta octo annos habens in infirmitate, hoc respondisset Domino: Cùm mota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me descendit. Descenderat vnus, iam alius non descendebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem Ecclesiæ figurabat. Meritò insultant nomini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Meritò illis displicet nomen monachorum, quia illi nolunt habitare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum, Christum dimiserunt.

Ioan. 5.

Hæreticis meritò displicet nomen monachorũ, quod est nomen vnitatis.

13. IDEM in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimoprimo: Iam accipite Manichæi perfectorum Christianorum, quibus summa castitas non laudanda tantùm, sed etiam capessenda visa est, mores & continentiam singularem: ne vos impudenter iactare apud animos imperitorum quasi difficillima rerum abstinentia, si quid in vobis pudoris est, audeatis. Nec ea dicam, quæ vos ignoratis, sed quæ nobis occultatis. Quis enim nescit summæ continentiæ hominum Christianorum multitudinem per totum orbem indies magis magisque diffundi, & in Oriente maximè atque AEgypto, quod vos nullo modo potest latere? Nihil de ijs dicam, quos paulo ante commemoraui, qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, qui eis per certa interualla temporum affertur, & aqua contenti, desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, & eius pulchritudinis contemplatione beatissimi, quę nisi sanctorum intellectu percipi non potest. Nihil, inquam, de his loquar: videntur enim nonnullis res humanas plusquam oporteret deseruisse, non intelligentibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, & vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. Sed si hoc excedit nostram tolerantiam, quis non illos miretur & prædicet, qui contemptis atque defertis mundi huius illecebris, in communem vitam castissimam sanctissimamque congregati, simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus: nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, pacati, concordissimam vitam, & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse meruerunt. Nemo quicquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à Deo mens impediri non possit. Opus autem simul tradunt eis, quos decanos vocant, eò quòd sint denis præpositi, vt neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opus est vel quotidianæ necessitati, vel muratæ, vt assolet, valetudini. Illi autem decani cum magna solicitudine omnia disponentes, & præsidio facientes quicquid illa vita propter imbecillitatem corporis postulat, traditionem tamen etiam ipsi reddunt vni, quem Patrem vocant. Hi verò patres non solùm sanctissimi moribus, sed etiam diuina doctrina excellentissimi, omnibus rebus excelsi, nulla superbia consulunt ijs quos filios vocant, magna sua in iubendo authoritate, magna illorum in obtemperando voluntate. Conueniunt autem diei tempore extremo de suis quisque habitaculis, dum adhuc ieiuni sunt, ad audiendum illum Patrem, & conueniunt ad singulos patres terna, vt minimum, homi-

Anachoretarum vita.

Quid præstet aliis Anachoreta.

Concordissima vita.

Nemo quicquam possidet proprium.

Præfecti corum.

Patres.

Obedientia prompti-do.

Terna cellula monachorum vni subsunt.

hominum millias nam etiam multo numerosiores sub vno agunt. Audiunt autem incredibili studio, summo silentio, affectiones animorum suorum, prout eos pepulerit differentis oratio, vel gemitu, vel fletu, sed modesto & clamore vacuo, gaudium significantes. Corpus deinde reficitur, quantum saluti & salubritati satis est, coercente vnoquoque concupiscentiam, ne se profundat, vel in ea ipsa quæ præstò sunt parca & vilissima. Ita non solùm à carnibus & vino abstinent, pro sufficientia domandarum libidinum, sed ab ijs etiam, quæ tanto concitatius ventris & gutturis prouocant appetitum, quanto quasi mundiora nonnullis videntur. Et paulò pòst: Non opus est plura de re notissima dicere. Hæc est etiam vita fœminarum Deo solicitè castéque seruientium, quæ habitaculis segregatæ ac remotæ à viris, quàm longissimè decet, pia tantùm illis charitate iunguntur, & imitatione virtutis: ad quas iuuenum nullus accessus est, neque ipsorum quamuis grauissimorum & probatissimorum senum, nisi vsque ad vestibulum necessaria præbendi quibus indigent gratia. Lanificio nanque corpus exercent atque sustentant, vestesque ipsas fratribus tradunt, ab ijs inuicem quod victui opus est resumentes. Hos mores, hanc vitam, hunc ordinem, hoc institutum si laudare velim, neque dignè valeo, & vereor ne iudicare videar per seipsum tantummodò expositum placere non posse, si super narratoris simplicitatem cothurnum etiam laudatoris addendum putauero. Hæc Manichæi reprehendite, si potestis. Nolite cæcis hominibus, & discernere inualidis ostentare nostra zizania.

Refectio.

Abstinentia à vino & carnibus.

Monachorum vita.

Contra hæreticos Manichæos.

14. CAPITE trigesimotertio: Nec ideò tamen laudabile Christianorum genus contempserim, eorum scilicet, qui in ciuitatibus degunt, à vulgari vita remotissimi. Vidi ego diuersoria Sanctorum Mediolani, non paucorum hominum, quibus vnus presbyter præerat vir optimus & doctissimus. Romæ etiam plura cognoui, in quibus singuli grauitate atque prudentia, & diuina scientia præpollentes, cæteris secum habitantibus præsunt, Christiana charitate, sanctitate & libertate viuentibus: Ne ipsi quidem cuiquam onerosi sunt, sed Orientis more, & Pauli Apostoli authoritate, manibus suis se transigunt. Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est vsquequaque vitatissimum, sed continuum triduum, vel amplius sæpissimè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantùm, sed etiam in fœminis: quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus, præsunt singulæ grauissimæ probatissimæque, non tantùm in instituendis componendisque moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ ac paratæ.

Religiosorũ collegia in ciuitatibus.

Abstinentia mirabilis.

15. LIBRO octauo Confessionum, capite sexto: Inde sermo Potitiani deuolutus est ad monasteriorum greges, & mores suaueolentiæ tuæ, & vbera deserta eremi, quorum nos nihil sciebamus. Et erat monasterium Mediolani plenum bonis fratribus extra vrbis mœnia sub Ambrosio nutritore, & non nouera-mus.

Monasteriũ sub Ambrosio.

16. AMBROSIVS epistola octogesimasecunda ad ecclesiam Vercellensem: Quòd si in alijs ecclesijs tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi Ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in Occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus institutа monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ, & normam integritatis, iuuentutem adstringat, & versantes intra vrbem, abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Elias, Elisæus, Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis &c.

S. Eusebius Vercellensis primus in occidente introduxit monasteria in ciuitate.

17. CASSIANVS collatione decimaoctaua, quæ est Abbatis Piamonis, capite quarto: Tria sunt in Ægypto genera monachorum, quorum duo sunt optima, tertium tepidum atque omnimodis euitandum. Primum est cœnobitarum, qui scilicet in congregatione pariter consistentes, vnius senioris iudicio gubernantur, cuius generis maximus numerus monachorum per vniuersam commoratur Ægyptum. Secundum Anachoretarum, qui prius in cœnobijs instituti, iamque in actuali conuersatione perfecti, solitudinis elegêre secreta, cuius professionis nos quoque optamus esse participes. Tertium reprehensibile Sarabaitarum est: de quibus sigillatim per ordinem plenius differemus.

Tria monachorum genera in Ægypto.

Cœnobitæ.

Anachoretæ.

Sarabaitæ.

18. CAPITE quinto: Itaque Cœnobitarum disciplina à tempore prædicationis Apostolicæ sumpsit exordium. Nam talis extitit in Ierosolymis omnis illa credentium multitudo, quæ in actibus Apostolorum ita describitur: Multitudinis credentium &c. Talis inquam erat tunc omnis ecclesia, quales nunc perpaucos in cœnobijs inuenire difficile est. Sed cùm post Apostolorum excessum cepisset credentium multitudo, ea vel maximè, quæ ad fidem Christi de alienigenis ac diuersis gentibus confluebat, à quibus Apostoli pro ipsis fidei rudimentis ac inueterata gentilitatis consuetudine nihil amplius expetebant, nisi vt ab immolaticijs idolorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine temperarent; atque ista libertas, quæ gentibus propter infirmitatem primæ credulitatis indulta est, etiam illius ecclesiæ, quæ Ierosolymis consistebat, perfectionem paulatim contaminare cœpisset, & crescente quotidie, vel indigenarum numero, vel aduenarum, primæ illius fidei frigesceret feruor, non solùm hi, qui ad fidem Christi confluxerant, verùm etiam illi, qui erant ecclesiæ principes, ab illa districtione laxati sunt. Nonnulli enim existimantes, id quod videbant gentibus pro infirmitate concessum, sibi etiam licitum, nihil se detrimenti perpeti crediderunt, si cum substantijs ac facultatibus suis fidem Christi, confessionemque sequerentur. Hi autem quibus adhuc Apostolicus inerat feruor, memores illius pristinæ perfectionis, discedentes à ciuitatibus suis, illorumque consortio, qui sibi, vel ecclesiæ Dei remissioris vitæ negligentiam licitam esse credebant, in locis suburbanis ac secretioribus commanere, & ea quæ ab Apostolis per vniuersum corpus ecclesiæ generaliter meminerant instituta, priuatim ac peculiariter exercere cœperunt; atque ita coaluit ista, quam diximus, discipulorum, qui se ab illorum contagio sequestrauerant, disciplina. Qui paulatim tempore procedente segregati à credentium turbis, ab eo quòd à coniugijs abstinerent, & à parentum se consortio, mundique istius conuersatione secernerent, monachi siue monozantes, singularis ac solitariæ vitæ districtione, nominati sunt. Vnde consequens fuit, vt ex communione consortij cœnobitæ, cellæ-

Actor. 4. & 5.

Actor. 15. Causa cur non omnes Christiani primorum Christianorum, qui ex Iudæis conuersi erant, vestigia imitati sint.

Cœnobitarum origo.

Cur monachi dicti.

cellæque ac diuersoria eorum cœnobia vocarentur. Illud ergò totum fuit antiquissimum monachorum genus, quod non modò tempore, sed etiam gratia primum est, quoniam per annos plurimos solum inuiolabile vsque ad Abbatis Pauli, vel Antonij duravit ætatem. Cuius etiam nunc adhuc in districtis cœnobijs cernimus reliderе vestigia.

19. CAPITE sexto de Anachoretis, capite septimo de Sarabaitis, & capite octauo de quarto quodam genere monachorum agit.

Basilius cœnobiorum moderator.

20. GREGORIVS Nazianzenus oratione vicesima funebri in laudem Basilij Magni: Nobiscum hinc in Pontum profugit, ac pietatis gymnasia, quæ illic erant, moderatur: atque cum Elia & Ioanne, summis philosophis, solitudinem amplectitur. Et post multa: Magna res est virginitas, & cælibatus, atque in angelorum, naturæque singularis ordine censeri. Quis igitur magis quàm ille, aut virginitatem in pretio habuit, aut carni leges imposuit, idque non suo tantùm exemplo, sed etiam per ea quibus operam dedit? Cuius sunt virginum cœnobia? cuius præcepta illa literis mandata, quibus cùm omnes sensus coercebat, tum membra omnia componebat, ac virginitatem verè colere admonebat. Cùm igitur solitaria vita, & ea, cui se totam gauder, vt plurimùm inter se dissiderent, ac pugnarent; neutraque omninò, vel commoda, vel incommoda, sua pura & immixta haberet, verùm illa magis quidem tranquilla & composita esset, ac Deo animos copularet, cæterùm ob eam causam fastu non careret, quòd virtus non exploraretur, nec in comparationem veniret; hæc autem magis quidem actuosa & vtilis esset, verùm à tumultibus minus libera; præclarè eas inter se reconciliauit ac permiscuit, pietatis nimirum gymnasia & monasteria extruens, non tamen longo interuallo ab ijs, qui in sodalitio viuunt, remota, nec velut muro quopiam interiecto ea distinguens atque à se inuicem separans, verùm propè coniungens ac diriniens: vt nec contemplatio communicationis expers esset, nec actio contemplatione careret: sed quemadmodum terra & mare, ita etiam hæ duæ vitæ commoda sua inter se communicantes, ad vnicam Dei gloriam concurrerent.

Virginitatis & cælibatus laus.

In libro de vera virginitate.

Basilius cœpulauit vitam solitariam cum sociali vita.

Monasteria fabricauit. De hoc Basilio refert Hieronymus in Catalog. quòd inter reliquos libros elaborauerit [illegible]

21. ATHANASIVS in vita diui Antonij: Erant igitur in monte monasteria tanquam tabernacula plena diuinis choris psallentium, legentium, orantium, tantumque ieiunandi & vigiliarum ardorem cunctorum mentibus sermo eius afflauerat, vt futuræ spei auiditate, ad charitatem mutuam, & misericordias indigentibus exhibendas, itagi studio laborarent, qui infinitam regionem quandam, & oppidum à mundana conuersatione seiunctum, plenum pietatis & iustitiæ videbantur incolere. Quis tantum monachorum agmen adspiciens, quis virilem illum concordiæ cœtum cernens, in quo nullus nocens, nulla detractio susurronis, sed multitudo abstinentium & certamen officiorum erat, non in hanc statim erumperet vocem? Quàm bonæ domus tuæ Iacob, tabernacula tua Israel, tanquam nemora obumbrantia, tanquam paradisus super fluuios, tanquam tabernacula, quæ fixa sunt à Domino, tanquam cedri Libani circa aquas. Et post multa: Postulanti duci vt paulo largius Antonius eidem suam præsentiam indulgeret, ait, non posse se diutius ibidem morari, grato vsus exemplo, quòd sicuti pisces ab aqua extracti, mox in arenti terra morerentur: ita & monachos, cum secularibus retardantes, humanis nugis confabulationibus. Ob id [illegible] conuenit vt pisces ad mare, ita nos [illegible] festinemus, ne tardantibus nobis [illegible] obliuio.

Monasteria tempore Antonij, & qua monachorum vita.

Numer. 24.

22. SVLPITIVS Seuerus in vita diui Martini: Cùm inter Gallias quoque discessu sancti Hilarij, quem ob vitium hæreticorum vis coegerat, turbatam ecclesiam comperisset, Mediolani sibi monasterium statuit. Ibi quoque cum Auxentius, auctor & princeps Arrianorum, grauissimè infectatus est: multisque affectum iniurijs de ciuitate exturbauit. Cumque ab Hilario iam reuerso gratissimè esset susceptus, haud longè sibi ab oppido monasterium collocauit. Iam verò sumpto episcopatu Turonico, qualem se, quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis euoluere. Idem enim constantissimè perseuerabat, qui prius fuerat. Eadem in corde eius humilitas, eadem in vestitu eius vilitas erat. Atque ita plenus authoritatis & gratiæ, implebat episcopi dignitatem, vt non tamen propositum monachi, virtutemque desereret. Aliquandiu ergò adhærenti ad ecclesiam cellula vsus est. Deinde cùm inquietudinem se frequentantium ferre non posset, duobus ferè extra ciuitatem millibus monasterium sibi statuit. Qui locus tam secretus, & remotus erat, vt eremi solitudinem non desideraret. Ex vno enim latere præcisa montis excelsi rupe ambiebatur, reliquam planitiem Liger fluuius, reducto paululum sinu, clauserat. Vna tantùm, eademque arcta admodum via adiri poterat. Ipse ex lignis contextam cellulam habebat, multique ex fratribus in eundem modum. Plerique saxo superiecti montis cauato receptacula sibi fecerant. Discipuli verò octoginta erant, qui ad exemplum beati magistri instituebantur. Nemo ibi quicquam proprium habebat, omnia in medium conferebantur. Non emere, aut vendere (vt plerisque monachis moris est) cuiquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur, cui tamen operi minor ætas deputabatur: maiores orationi vacabant. Rarus cuiquam extra cellulam suam egressus, nisi cùm ad locum orationis conueniebant. Cibum vnà omnes post horam ieiunij accipiebant. Vinum nemo nouerat, nisi quem infirmitas coëgisset. Plerique camelorum setis vestiebantur: mollior ibi habitus pro crimine erat. Quod eò magis sit mirum, necesse est, quòd multi inter eos nobiles habebantur, qui longè aliter educati, ad hanc se humilitatem & patientiam coegerant. Pluresque ex his postea episcopos vidimus. Quæ enim esset ciuitas, aut ecclesia, quæ non sibi de Martini monasterio cuperet sacerdotem?

S. Martinus monasterium sibi statuit Mediolani.

Apud Pictauorũ vrbem similiter.

Tertiũ monasterium.

Habitatio fratrũ qualis fuerit.

Nemo quicquam proprium habebat.

Abstinentia.

23. ISIDORVS Hispalensis episcopus de ecclesiasticis officijs libro secundo, capite decimoquinto: Primum genus monachorum est Cœnobitarum, id est, in commune viuentium, instar sanctorum illorum, qui temporibus Apostolorum Ierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habitabant in sancta communione vitæ, non dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia communia, & anima vna, & cor vnum in Deum. Horum igitur institutione monasteria sumpsêre principium. Secundum genus est Eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deserta loca, & vastas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Eliæ & Ioannis Baptistæ, qui eremi secessus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi contemptu, sola solitudine delectantur, herbis tantùm arescentibus victitantes, aut pane

Cœnobitarum origo & vita.

Eremitæ

solo (qui eis per certa temporum interualla defertur) vel aqua contenti: sicque secretissimi penitus, & ab omni hominum conspectu remoti, diuino tantùm colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæserunt, cuius amore non solùm mundum, sed etiam hominum consortia reliquerunt. Tertium genus est Anachoritarum, qui iam cœnobitali conuersatione perfecti, includunt semetipsos in cellis, procul ab hominum conspectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione diuina viuentes perseuerant, id est, theoria. Sed isti examinatione cœnobiorum probati in omnibus disciplinis monasterij per triginta annos, ad hanc contemplationem, per obedientiam eliguntur.

Anachoritæ.

24. SOZOMENVS historiæ Ecclesiasticę libro primo, capite duodecimo, cùm monachorum viuendi rationem mirificè commendâsset, ita subiungit: Hanc præclaram viuendi rationem primus, vti quidam memorant, instituit prophera Elias, & Ioannes Baptista. Philo porrò Pythagoreus tradit, Hebræorum facilè præstantissimos, vndique in locum ad lacum Mariam in colle situm coactos, sepio & seuero vitæ genere dicâsse. Quorum domicilia, victus rationem, & institutionem vitæ talem perhiber, qualem nos etiam hoc tempore à monachis in AEgypto obseruatam videmus. Scribit enim eos, cùm in hoc sanctum & seuerum vitæ genus primùm ingrediuntur, sua bona cognatis concedere, & quo commercia cum hominibus, aut consuetudinem habere deuitent, extra muros vrbium in agris solitarijs, & hortis ętatem degere: sacras ædes illis esse, quæ vocantur monasteria: in quibus ab alijs separati, sanctæ & seuerę vitæ mysteria obeunt: Deum præterea psalmis & hymnis assiduè colere, & ante solis occasum nullum gustare cibum. Nonnullos eorum toto triduo, aut amplius nihil comedere: statis diebus humi cubare, à vino prorsus & carnibus animalium, quæ sanguinem habent, abstinere. Obsonia illis esse, panem, salem, & hysopum: potum autem, aquam. Mulieres porrò cum illis viuere, quæ virgines manent ad extremam vsque senectutem, easque propter amorem pietatis & sapientiæ, sua sponte vitam cælibem excolere. Quæ dum ad hunc modum narrat Philo, videtur eos significare Hebræos, qui sua ætate religionem quidem Christianam professi fuerant, adhuc tamen morem Iudæorum aliquantulum in vita sequebantur, & eorum instituta seruabant. Nam apud alios hoc genus vitæ non reperitur. Vnde conijcio apud AEgyptios ex eo tempore hoc ipsum floruisse.

Vitæ monasticæ institutores primi.

Philo quid scribat de Christianis Alexandrinis.

Virginitatem perpetuam seruauere.

25. GREGORIVS Magnus libro secundo dialogorum, describit vitam sancti Benedicti Abbatis. Et capite primo quidem ait: Romanum monachum ei sanctæ conuersationis habitum tradidisse. CAPITE vigesimoquinto autem ita scribit: Quidam eius monachus mobilitati mentis deditus erat, & permanere in monasterio nolebat. Cumque eum vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in congregatione persistere, atque importunis precibus, vt relaxaret innueret, quadam die idem venerabilis pater nimietatis eius tædio affectus, iratus iussit vt discederet. Qui mox vt monasterium exijt, contra se assistere aperto ore draconem in itinere inuenit. Cumque eum idem draco, qui apparuerat, deuorare vellet, cœpit ipse tremens, & palpitans magnis vocibus clamare, dicens: Succurrite, succurrite: quia draco iste me deuorare vult. Currentes autem fratres draconem minimè viderunt, sed trementem atque palpitantem monachum ad monasterium reduxerunt. Qui statim promisit nunquam se esse à monasterio recessurum, atque ex hac hora eadem in sua promissione permansit, Quippe qui sancti viri orationibus contra se assistere draconem viderat, quem prius non videndo sequebatur. CAPITE trigesimosexto: Hoc autem nolo te lateat, quòd vir Dei inter cetera miracula, quibus in mundo claruit, doctrinæ quoque verbo non mediocriter fulsit. Nam scripsit monachorum regulam, discretione præcipuam, sermone luculentam. Cuius si quis velit subtilius mores vitamque cognoscere, poterit in eadem institutione regulæ omnes magisterij illius actus inuenire: quia sanctus vir nullo modo potuit aliter docere quàm vixit.

Monachorũ regulã scripsit S Benedictus.

26. IDEM libro primo, epistola trigesimatertia ad Venantium Italiæ Cancellarium, qui habitum monasticum dimiserat: Multi hominum stulti putauerunt, quòd si ad ordinem episcopatus ducherer, vos alloqui, ac per epistolas frequentare recusarem. Sed non ita est, quia ipsa iam loci mei necessitate compellor, vt tacere non debeam: scriptum quippe est, &c. Hac igitur consideratione compulsus, velis nolis locuturus sum, quia omni virtute aute te cupio saluari, aut de tua morte me eripi. In quo enim habitu fueris, recolis, & supernæ districtionis animaduersione proposita, ad quid sis delapsus, agnoscis. Culpam ergò tuam pensa, dum vacat: districtionem futuri iudicis, dum vales, exhorresce: ne tunc illam amaram sententiam audias, cùm iam nullis fletibus euadas. Pensa quòd scriptum est: Orate ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato. Ad ambulandum quippe in hyeme torpor frigoris obstitit, & iuxta præceptum legis, ambulare in sabbato non licet. In hyeme ergò vel sabbato fugere conatur, qui iram districti iudicis tunc appetit fugere, quando ei iam non licet ambulare. Dum vacat ergò, dum licet, animaduersionem tanti terroris fuge. Pensa quod scriptum est: Omne quod potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, sunt apud inferos, quò tu properas. Tu este Euangelio, scis quia diuina seueritas de ocioso sermone nos arguit, & de verbo inutili rationes subtiliter exquirit. Pensa ergò quid factura est de peruerso opere, si quosdã in iudicio suo reprobat de sermone? Ananias pecunias Deo vouerat, quas post diabolica victus persuasione, subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergò ille mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat nummos, Deo abstulit: considera, quanto periculo in diuino iudicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu deuouceras, subtraxisti? Considera iudicium Dei quod mereatur qui semetipsum Deo vouit, continuoque munoi desideris irretitus, mentitus est quod vouit. Si mihi credideris, si correptionis meæ verba secuturus audieris, quàm sint blanda & dulcia in fine cognosces. Ecce fateor, mœrens loquor, & facti tui tristitia adstrictus, edere verba vix valeo, & tamen animus tuus actionis suæ conscius, vix sufficit ferre quod audit: erubescit, confunditur, anersatur. Si ergò non valet verba ferre pulueris, quid facturus est ad iudicium conditoris? Fateor tamen, quia supernæ gratiæ esse misericordiam maximam credo, quòd te effugere vitam conspicis, & tamen ad vitam adhuc refertur

Legunt hãc epistolam apostatæ Monachi & Religiosi.

Matth. 24.

Quid sit fugere in Sabbato aut hyeme.

Eccles 9.

Matth. 12.

Actor. 5.

Seipsos Deo subtrahunt Apostatæ.

Dei in eos benignitas.

Habitus monasticus.

Monasterium reliquere volenti draco apparet, qui eum deuorare conabatur.

nat: quòd superbientem te videt, & tolerat: quòd per indignos famulos suos verba tibi increpationis & admonitionis administrat. Tantum est vt pensare solicitè debeas, quod Paulus ait: Exhortamur vos fratres, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Sed scio cùm epistola mea suscipitur, protinus amici conueniunt, literati clientes vocantur, & de causa vitæ, consilium à fautoribus mortis quæritur, qui dum non te, sed res tuas diligunt, nulla tibi nisi, quæ ad tempus placeant loquuntur. Tales enim fuerunt, sicut ipse reminiscêris, dudum consiliarij, qui te ad tanti facinus perduxerunt delicti. Vt tibi aliquid secularis authoris loquar: Cum amicis omnia tractanda sunt, sed prius de ipsis. Si verò in causa tua hominem consiliarium quæris, consiliarium rogo me suscipe. Nullus tibi fidelior esse ad consilium potest, quàm qui non tua, sed te diligit. Omnipotens Deus cordi tuo indicet, cor meum quanto te amore, quantaque charitate amplectitur, inquantum tamen diuina gratia non offendatur. Nam sic culpam tuam insequor, vt te diligam: Sic personam diligo, vt culpæ vitium non amplectar. Si igitur à me amari te credis, Apostolorum liminibus præsentare, meque consiliario vtere. Si autem esse fortasse in causa Dei minimus credor, & pro zeli mei ardore suspectus sum, cunctam simul Ecclesiam in consilio huius disceptationis adhibeo, & quicquid omnibus fieri salubriter placet, ego in nullo contradico: sed quod in commune decernitur, lætus impleo & subscribo. Implentem quæ monui, gratia diuina te custodiat.

27. CHRYSOSTOMVS edidit tres libros aduersus vituperatores monasticæ vitæ. In secundo sic ait: Non sum ignarus complures esse, qui patribus quidem ita affectis facilè ignoscendum putant, nec propterea valdè admirari dicunt: suffocari autem se, ac penè disrumpi iracundia, cùm videant eos, qui neque patres sunt, neque amici, neque propinqui, neque vlla penitus alia ex parte necessarij, quin & frequenter ignoti, aduersus eos, qui philosophari instituunt, hoc ipsum pati, atque ipsis patribus magis angi & dolere, eosque, qui illos hortati sunt, & ad eius vitæ amorem traduxerunt, oppugnare, insimulare, ac maledictis omnibus persequi. Mihi verò longè alia mens est. Eos enim qui nullum paterni affectus priuilegium, nullum ius amicitiæ ac familiaritatis habent, alienis in bonis angi, nihil profectò nouum, aut mirum videri debet, partim inuidiæ stimulis concitatos, partim malitiæ suæ, atque vitijs aliorum perditionem solatio, & excusationi esse arbitrantes. Miserè id quidem & infeliciter, arbitrantes tamen. At verò qui genuerunt, qui educauerunt, qui diebus singulis natos suos proficere, sibique ipsis & ad virtutem, & ad gloriam præcellere & cupiunt, & optant: qui propterea cuncta & patiuntur, & faciunt, eos quadam veluti ebrietate correptos repentè mutari, angique, ac dolere vehementius, cùm ab se liberi ad philosophiam abducuntur: hoc profectò est, quod vnum omnium ego maximè admiror, quodque omnia iam corrupta sint & perdita, satis firmum & validum argumentum esse duco. Hoc enim prioribus temporibus vnquam contigisse, nemo qui possit dicere, &c.

28. ET libro tertio aduersus vituperatores monasticæ vitæ: Primus malitiæ gradus est, amicos aspernari, quin, vt ad inferiora sermonem reducamus: nescio enim quo pacto id penè me effugerat: prior illa lex Iudæis tradita, ne inimica quidem inimicorum despici permittit: sed siue illa deciderint, simul erigere; siue aberrauerint, reducere iubet. Est itaque primus malitiæ, & crudelitatis gradus, ab infimis ascendendo, iumenta & pecora inimicorum errantia, vel lapsa negligere. Secundus, illo superior, inimicos ipsos negligentius curare. Quanto enim homo mutis animantibus ad honorem præstat, tanto peccatum istud maius, quàm illud est. Tertius deinceps, fratres aspernari, si fuerint ignoti. Quartus, familiares quoque despicere. Quintus, cùm non solùm corpore, verùm animæ quoque fratrum pereunte, desidemus. Sextus, si non familiaribus modò, verùm ipsis quoque liberis nostris pereuntibus, negligimus. Septimus, cùm nec alios, quibus illi curæ esse possint, prouidemus. Octauus, cùm & eos, qui id à seipsis facere instituunt, arcemus atque prohibemus. Nonus, cùm non tantùm prohibemus, verùm oppugnamus quoque. Itaque si primus, & secundus, & tertius eiusce facinoris gradus tanto supplicio afficiendus est, quantos ille meretur ignes, qui cunctos eos gradus ascendit? Quod profectò modò vos facitis, qui nonum illum à primo gradum transcendistis: quinimmò si quis eum non tantùm nonum, verùm & decimum, & vndecimum dixerit, profectò non peccabit. Cur id? Quia non natura solùm id peccatum multo maius est, verùm ex ipsa quoque ratione temporum durius multo & grauius fit. Quid ita? Quia eodem modo peccantibus nobis, quæ vetus lex damnat, non eadem supplicia debentur: verùm tanto acerbiora & diriora, quanto maiori gratia potiti, excellentioris quę doctrinæ participes effecti, maioribus item honoribus affecti sumus. Cùm igitur & natura, & tempore scelus hoc adeò immane fit & vehemens, considera iam quantas flammas, quantosque cruciatus in eorum capita, qui id perpetrare non metuunt, exaggerabit. Et postea de monachis loquens: Cõuersationem planè cælestem elegerunt, nihilque deterius angelis affecti sunt. Vt enim illis nulla inest inæqualitas, nec alij successibus, secundisque rebus elati gloriantur, alij extremis malis & incommodis oppressi gemunt, sed omnes pariter in gaudio & quiete, summaque illa & cælesti gloria exultant: ita fieri quoque perspicias in monasteriis, nullus ibi paupertatem exprobrat, nullus diuitijs honestior est. Inde id, quod omnia peruertit & perturbat, Meum & Tuum, penitus eliminatum est. Cuncta quippe illis communia sunt, mensa, domus, indumentum, & quod sanè mirabilius est, vnus etiam idemque animus omnibus est. Omnes eadem sunt nobilitate nobiles, omnes eadem seruitute serui, eadem libertate liberi, vnæ illic omnibus diuitiæ, quæ veræ diuitiæ sunt: vna gloria, quæ verè gloria est. Non enim in appellationibus, sed in ipsis rebus bona eorum consistunt. Vna ibi voluptas &c.

29. AD populum Antiochenum homilia quinquagesimasexta, & tribus sequentibus, describit & commendat egregiè vitam monachorum.

30. ITEM homilia decimaquarta in priorem epistolam ad Timotheum, quę eadem habentur homilia quinquagesimanona ad populum Antiochenum.

31. BERNARDVS in apologia ad Guilhelmum Abbatem: Heu me miserum qualemcunque monachum. Cur adhuc viuo? videre ad id deue-

Exod. 23. Deut. 22.

2. Cor. 6.

Consiliarij quales adhiberi ab illis soleant.

Ficinus tantis delicti.

Quis sit fidelis consiliarius.

Iudicium & consilium totius Ecclesiæ sequi paratus est Gregorius.

Verùm magis mirandum sit, quòd amici & parentes à Monastica vita aut religionis proposito filios retrahunt, aut quòd alij ad faciant.

Gradus malitiæ.

Primus gradus.

Secundus.

Tertius.

Quartus.

Quintus.

Sextus.

Septimus.

Octauus.

Nonus.

Christianis malis quare maiora supplicia debeãtur quàm Iudæis.

De monachorum vita.

Meũ & Tuũ eliminata sunt.

Religiosorum ordo primus in Ecclesia, & angelicis ordinibus persimilis. Apostoli institutores. Rom. 13. 1. Cor. 16. 2. Cor. 9. Act. 2. & 4

deueniſſe ordinem noſtrum, ordinem ſcilicet, qui primus fuit in eccleſia, immò à quo cœpit Eccleſia, quo nullus in terra ſimilior angelicis ordinibus: nullus vicinior ei quæ in cælis eſt Ieruſalem mater noſtra, ſiue ob decorem caſtitatis, ſiue propter charitatis ardorem: cuius Apoſtoli inſtitutores, cuius hi, quos Paulus tam ſæpè ſanctos appellat, inchoatores extiterunt? Et quidem inter illos, cùm nihil quod ſuum eſſet, quiſpiam retinuiſſet, diuidebatur (vt ſcriptum eſt) ſingulis prout cuique opus erat.

32. IDEM in homilia ſuper ijs verbis Domini: Simile eſt regnum cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas. Sed quæ eſt iſta, queſo, fratres mei chariſſimi, hæc tam preciosa margarita, pro qua vniuerſa dare debemus, id eſt, noſmetipſos: quia totum Deo dedit, qui ſeipſum obtulit, vt poſſimus eam habere? Nónne hæc eſt religio ſancta, pura, & immaculata, in qua homo viuit purius, cadit rarius, ſurgit velocius, incedit cautius, irroratur frequentius, quieſcit ſecurius, moritur fiduciùs, purgatur citius, præmiatur copioſius? Religiosæ vitæ commendatio.

VI.

Quid ſummatim de Conſilijs Euangelicis eſt ſentiendum?

A Hoc nimirum, quòd ſint incitamenta, & ſubſidia quædam commoda admodum, quæ infirmis aduerſus [a] mundi, carnisque illecebras arma præbeant: quæ bonorum conatus in curſu veræ pietatis ad meliora prouehant: quæ ſpiritum ad præſtanda Religionis diuiniſque cultus officia expeditiorem reddant, & quæ inſuper, vt oſtendimus, ad æternæ vitæ mercedem, ac gloriam in cælo [b] pleniorem conſequendam conferant.

[a] 1. Ioan. 2. c Luc. 14. d f g 8. b Matth. 19. b c 13. c 1. Corinth. 7. f Eccli. 31. 4 Prouerb. 29. c Iudic. 17. 6 2. d Galat. 5. b

[b] Matth. 19. b c d Gregor. lib. 26. Moral. cap. 25.

B Ac ſumma quidem euangelicæ perfectionis in eo verſatur, vt, quàm maximè poſſis, ad [c] charitatem contendas, Chriſtumque [d] imiteris. Imitaris autem, ſi Chriſto & [e] pauperi, & [f] virgini, & alijs [g] ſubdito, & ad mortem vſque Crucis [h] obedienti, pro tua virili te ſtudeas [i] conformare: ſi cum Apoſtolo itidem [k] Paulo, neglectis ijs, quæ retro ſunt, indefeſſo labore ad anteriora contendas, & ad ſupernæ vocationis brauium te extendas in dies, voluntate interim propria in totum, quoad eius fieri poteſt, abdicata, ac homini propter Deum ſubiecta, vt [l] æmuleris vſque meliora chariſmata, [m] partemque optimam tum eligas, tum bona fide in finem [n] vſque conſerues.

[c] 1. Corinth. 13. a 1. Ioan. 2. 3 4. d Coloſſ. 3. c Auguſtin. de moribus eccleſiæ Catholic. cap. 33.

[d] Lucæ 9. c

[e] 2. Corinth. 8. b Matth. 8. c

[f] 1. Pet. 1. d

[g] Lucæ 2. g

[h] Philip. 2. b 1. Pet. 2. d

[k] Philip. 3. c Pſalm. 83. c Bernard. epiſtol. 253. ad Garinum Abbatem, & epiſtol. 341. ad monachos ſancti Bertini. Item ſermone 2. de purification. B. Mariæ. Auguſtin. epiſtol. 137. ad Hipponenſes.

[l] 1. Corinth 12. d

[m] Lucæ 10. g

[n] Apocal. 2. c

TESTIMONIA.

1. A PRIMAE epiſtolæ Ioannis ſecundo capite: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas Patris in eo: quoniam omne, quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ: quæ non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt. Et mundus tranſit, & concupiſcentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

2. LVCAE decimoquarto: Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſsè habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excuſatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te habe me excuſatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideò non poſſum venire. Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Et qui non baiulat crucem ſuam, & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Sic ergò omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

3. ET capite octauo: Quod autem in ſpinas cecidit: hi ſunt, qui audiêrunt, & à ſolicitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus vitæ euntes, ſuffocantur, & non referunt fructum.

4. MATTHAEI decimonono: Dicunt ei diſcipuli eius: Si ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt &c. Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit

bit in regnum cælorum. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.

5. Et capite decimotertio: Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, & solicitudo sæculi istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

6. Prioris ad Corinthios septimo: Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori, & diuisus est. Et mulier innupta, & virgo cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat viro.

7. Ecclesiastici trigesimoprimo: Beatus diues, qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abijt, nec speranit in pecunia, & thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

8. Proverbiorvm vigesimonono: Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

9. Ivdicvm decimoseptimo, 10. Et vigesimoprimo: In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

11. Ad Galatas quinto: Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus seruite inuicem.

12. Matthaei decimonono, vt supra quæstione tertia, A testimonio primo, & quæstione quarta, A testimonio primo.

13. Gregorivs Magnus libro vigesimosexto Moralium, capite vigesimoquinto: Alij non iudicantur, & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solùm quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiora desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Et de quibus propheta ait: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomon, cùm de sancta Ecclesia sponsa loqueretur, intulit dicens: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaque in extremo iudicio non iudicantur, & regnant: quia cum authore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia, plus prompta deuotione executi sunt, quàm iuberi generaliter audierunt. Speciali nanque iussione paucis perfectioribus, & non generaliter omnibus dicitur hoc, quod adolescens diues audiuit: Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cælo: & veni, & sequere me. Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis adstringeret, culpa profectò esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est, quod per sacram scripturam omnibus generaliter præcipitur: aliud, quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergo rectè sub generali iudicio non tenentur, qui & præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur, & pereunt: qui, suadente perfidia, legem tenere contemnunt: ita non iudicantur & regnant, qui suadente pietate, etiam vltra generalis diuinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quàm institutione permissionis accepit. Cùm enim accepisset vt Euangelium prædicans, de Euangelio viueret, & Euangelium audientibus contulit, & tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergò iste iudicetur, vt regnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod viueret, inuenit? Dicatur igitur rectè: Iudicium pauperibus tribuit; quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescunt.

1 B Prioris ad Corinthios decimotertio: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens, &c.

2. Primæ epistolæ Ioannis secundo: Qui autem seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est: in hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.

3. Et capite quarto: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, vt fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

4. Ad Colossenses tertio: Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: &c. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.

5. Avgvstinvs de moribus Ecclesiæ Catholicæ, capite trigesimotertio, loquens de religiosis simul viuentibus Mediolani, Romæ & alibi: Charitas præcipuè custoditur: charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur: coitur in vnam conspiraturque charitatem: hanc violare tanquam Deum nefas ducitur: huic si quis resistit, expugnatur atque ejcitur: hanc si quis offendit, vno die durare non finitur. Sciunt ita commendatam esse à Christo & Apostolis, vt si hæc vna abfit, inania: si hæc adsit, plena sint omnia.

6. Lvcæ nono: Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

7. Posterioris ad Corinthios octauo, 8. Matthaei octauo, 9. Lvcæ secundo, 10. Ad Philippenses secundo, vt supra quæstione secunda, B testimonio primo, secundo, septimo & nono.

11. Prioris Petri primo: Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati.

12. Et capite secundo: In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius.

13. Ad Philippenses tertio: Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem: quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea verò, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu.

14. Psalmo octogesimotertio: Etenim benedictiones dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion.

15. Bernardvs epistola ducentesima quin-

Singularis honor eorũ, qui vltra præcepta seruãrunt etiam consilia.

Matth 19.

Isaiæ 3.

Proverb. 31.

Paupertatis & perfectionis Euangelicæ sectatores cũ Christo iudicabunt, & non iudicabuntur iudicio discussionis. Matth. 19. Marc 10. Lucæ 18.

Vltra generalis diuinæ legis præcepta quidam proficiunt. 1. Cor. 9.

Iob 36.

Ad Charitatem omnia referuntur. Vide S. Thomam in 2. 2. quæst. 184. & 186. & in opusculo de perfectione vitæ spiritualis.

Digitized by Google

Studere perfectioni, est esse perfectum.

quinquagesimatertia ad Abbatem Garinum Aurelianensem: Itaque indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni, esse perfectum est: profectò nolle proficere, deficere est. Vbi ergò sunt qui dicere solent, Sufficit nobis, nolumus esse meliores quàm patres nostri? O monache, non vis proficere? Non. Vis ergò deficere? Nequaquam. Quid ergò? Sic mihi, inquis, vinere volo, & manere in quo perueni, nec peior fieri patior, nec melior cupio. Hoc ergò vis, quod esse non potest. Quid enim stat in hoc sæculo? Et certè de homine specialiter

Cõtinenter proficiendu est: alioqui enim deficimus.

Iob 14. dictum est: Fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Ipse denique hominis sæculique author, quamdiu in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, nunquid

Actor. 10. fecit? Et quidem, teste scriptura, pertransijt benefaciendo, & sanando omnes. Pertransijt ergo licet non infructuosè, ita non remisse: non pigrè, non lento gressu, sed quemadmodum

Psalm. 18. item de eo scriptum est: Exultauit vt gigas ad currendam viam. Porrò currentem non apprehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat

1 Cor. 9. consequi? Ideò Paulus aiebat: Sic currite, vt comprehendatis. Ibi in Christiane fige tui cursus profectusque metam, vbi Christus posuit

Philip. 2. suam. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. Quantumlibet ergò cucurreris: si vsque ad mortem non perueneris, brauium non apprehendis. Brauium Christus est. Quòd si illo currente, tu gradum fistis: non Christo appropias, sed te magis elongas: timendumque

Psalm. 72. tibi est quod ait Dauid: Ecce qui elongant se à te Domine, peribunt. Itaque si proficere currere est: vbi proficere, ibi & currere desinis. Vbi verò non currere, ibi & deficere incipis. Hinc planè colligitur, quia nolle proficere, non nisi

Genes. 28. deficere est. Vidit scalam Iacob, & in scala angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere, vel descendere videbantur vniuersi: quatenus palam daretur intelligi, inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inueniri: sed

Scala Iacob. quomodo ipsum corpus nostrum continuè aut crescere conitur, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere.

16. IDEM in epistola trecentesima quadragesimaprima ad monachos sancti Bertini: Discipulus proficiens, gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio, præsertim tamen vbi sumus, vbi nihil in eodem statu permanet: &

Non proficere, deficere est. non proficere, sine dubio deficere est. Nemo proinde dicat, satis est: sic volo manere: sufficit mihi esse sicut heri & nudiustertius. In via

Genes. 28. residet qui eiusmodi est: in scala subsistit, vbi neminem patriarcha vidit non ascendentem

1 Cor. 10. aut descendentem. Dico ergò: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Ardua & angusta est via:

Ioan. 14. & non hic, sed in domo patris mansiones sunt

1 Ioan. 2. multæ. Itaque qui se dicit in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Iesus enim (vt ait Euangelista) crescebat, & proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum,

Lucæ 2. & homines. Ille non restitit ergò, sed exultauit

Psalm. 18. De cõtinuo proficiendi studio. vt gigas ad currendam viam: & nos quoque, si non desipimus, curremus post eum: trahemur in odore vnguentorum ipsius. Alioquin si elongari contigerit, erit pigritanti animæ & laboriosior, & periculosior via: dum nec odore recreari, nec certa possit agnoscere vestigia

1 Cor. 9. longius abeuntis. Sic ergò currite fratres, vt comprehendatis. Quod planè ita fiet, si nequaquam arbitramini vos comprehendisse: sed obliti quæ retrò sunt, extenditis vos in anteriora: si apprehendatis disciplinam, ne quando trascatur Dominus, & pereatis de vita iusta.

Philip 3. Psalm. 2. Qui edit me (ait sapientia) adhuc esurient: & qui bibit me, adhuc sitient: vt noverit piger, qui dignè prorsus lapidatur stercoribus boum, fastidium sibi non de satietate, sed de media generari. Denique quia omnia cooperantur in bonum his, qui secundùm propositum vocati sunt sancti: moueat nos ipsum quoque sæcularis cupiditatis exemplum. Quem enim ambitiosum vidimus aliquando contentum adeptis dignitatibus, ad alias nõ anhelare? Sic & curiosi cuiusque non satiatur oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid? eorum qui auaritiæ seruiunt, aut amatores sunt voluptatum, seu vanæ sectantur hominum laudes: nónne & ipsorum insatiabilia desideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis? Pudeat certè spiritualium nos bonorum minus cupidos inueniri. Erubescat anima conuersa ad Dominum, minori affectu sectari iustitiam, quàm iniquitatem antea sectabatur. Est enim causa quoque valdè dissimilis. Stipendium quippe peccati, mors: fructus autem spiritus, vita æterna. Pudeat proinde negligentius nunc in vitam, quàm prius in mortem ire: & minori studio saluus acquirere, quàm perditionis, augmentum. Nam vt omninò simus inexcusabiles, in via vitæ quo citius, eo facilius curritur: & leue Saluatoris ònus, quo crescit amplius, eo portabilius est. Nónne & auiculas leuat, non onerat, pennarum siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplinam Christi, sic suaue iugum, sic onus leue, quo deponimus, eo deprimimur ipsi: quia portat potius, quàm portatur.

Ecclı 24. Ibidem 22. Rom 8. Diligẽtia filiorum huius sæculi, arguit priorũ negligentiam. Rom. 6. Similitudo pulchra. Iugum Domini leue.

17. SERMONE secundo in purificatione beatæ Mariæ: Si quis forsan proficere dissimulat, & proficisci de virtute in virtutem, noverit quisquis huiusmodi est, in statione, non in processione se esse, immò verò & in regressione: quoniam in via vitæ non progredi, regredi est, cum nihil adhuc in eodem statu permaneat. Porrò profectus noster in eo consistit, (vt sæpius me dixisse memini) vt nunquam arbitremur nos apprehendisse, sed semper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, vt imperfectum nostrum diuinæ misericordiæ obtutibus iugiter exponamus.

In via vitæ non progredi, regredi est.

18. AVGVSTINVS epistola centesima tricesimaseptima ad Hipponenses: Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo seruire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quàm qui in monasteriis profecerunt; ita non sum expertus peiores, quàm qui in monasterijs ceciderunt, ita vt hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: Iustus iustior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Quapropter etsi contristamur de aliquibus purgamentis, consolamur tamen etiam de pluribus ornamentis. Nolite ergò propter amurcam, qua oculi vestri offenduntur, torcularia detestari, vnde apothecæ Dominicæ fructu olei luminosioris implentur. Domini Dei nostri misericordia vos aduersus omnes insidias inimici, in sua pace custodiat, dilectissimi fratres.

Qui in monasteriis proficiunt, optimi euadunt: sic cætera, qui deficiunt. Apocal. 22. In eos qui propter quosdam malos religiosos, alios execrantur.

19. PRIMERIS ad Corinthios duodecimo: AEmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

20. LVCAE decimo: Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris

baris erga plurima. Porrò vnum eſt neceſſarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

21. APOCALYPSIS ſecundo: Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

DE QVATVOR HOMINIS NOVISSIMIS.

I.

Quæ dicuntur quatuor hominis nouiſſima?

HÆc videlicet: Mors, Iudicium, Infernus, & Regnum cælorum: dicta quidem nouiſſima, quòd inter cætera omnia quæ homini accidere poſſunt, extremum planè locum ſibi vendicent. Mors enim, vt dici ſolet, eſt vltima rerum linea. Mortem ſequitur Iudicium Dei, ſicut & Paulus his verbis oſtendit: *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem Iudicium*, tum ſingulare ſcilicet, quod vnuſquiſque moriens excipit, tum illud extremum & vniuerſale, quod omnes ad mundi finem expectat, vt ſupra indicauimus.

a Eccli 7 d 28.a 18.b Deuteronom. 32. d Prouerb. 19. c Bernard. in ſerm. de primordijs, mediis & nouiſſimis.

b Hebr. 9. g

c Auguſtin. lib. 2. de anima & eius origine ca. 4. Item tract. 49. in Ioannem. Chryſoſtom. homil. 14. in Matth.

d in ſymbolo.

B Iudicantur autem alij, quos in mortali peccato mors opprimit, vt pœnis apud inferos perpetuis addicantur: alij, quos ex hac vita migrantes ornat nuptialis illa veſtis charitas, vt vita in cæleſti regno perbeata fruantur. Hoc eſt quod Euangelica veritas aſſerit: *Procedent qui bona fecerunt, in vitam æternam: qui verò mala, in ſupplicium æternum. Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum angelis ſuis: & tunc reddet vnicuique ſecundùm opera eius.*

e Lucæ 16. e Matth. 25. d

f Matth. 22. b Auguſtin. lib. poſt collat. contra Donat. cap. 20. Gregor. homil. 38. in Euangel.

g Ioan. 5. c Matth. 25. d

h Matth. 16. d

TESTIMONIA.

1. A ECCLESIASTICI ſeptimo: Gratia dati in conſpectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non deſis plorantibus in conſolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat viſitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis.

2. CAPITE vigeſimooctauo: Memento nouiſſimorum, & deſine inimicari.

3. CAPITE trigeſimooctauo: Memento nouiſſimorum, noli obliuiſci: neque enim eſt conuerſio, & huic nihil proderis, & teipſum peſſimabis. Memor eſto iudicij mei: ſic enim erit & tuum: mihi heri, & tibi hodie. In requie mortui requieſcere fac memoriam eius, & conſolare illum in exitu ſpiritus ſui.

4. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Gens abſque conſilio eſt, & ſine prudentia. Vtinam ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent.

5. PROVERBIORVM decimonono: Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, vt ſis ſapiens in nouiſſimis tuis.

6. BERNARDVS in ſermone de primordijs, mediis, & nouiſſimis noſtris: Habes iam primordia, habes etiam media: ſed nouiſſima quæ ſunt? Nam de eis dicitur, quòd eorum memor non peccabis. Ipſa ſunt mors, iudicium, gehenna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? Nam gehenna nihil poteſt intolerabilius cogitari. Quid metuet, ſi quis ad iſta non trepidat, non expaueſcit, non timore concutitur? O homo ſi pudorem perdideras ad nobilem creaturam pertinentem, ſi dolorem non ſentiebas afflictionis, quod eſt etiam carnalium: vel timorem non omittas, quoniam ille eſt etiam iumentorum. Oneramus aſinum, & fatigamus in laboribus plurimis, & non curat, quia aſinus eſt. At ſi in ignem impellere,

Eccles 7. Tria nouiſſima quæ metum inijciũt, mors, iudicium, gehenna.

Aſini exemplum.

fere, si in foueam præcipitare velis; cauet quantum potest, quia vitam diligit, & mortem timet. An non tibi ergò iustum videtur, vt qui non modò iumentis insensibilior fuerit, post iumenta ipsa compellatur abire, & in tormentis positus, locum teneat posteriorem? Time ergò ô homo, quòd in morte separandus es à bonis omnibus huius corporis, & tam dulce carnis & animæ vinculum amarissimo secandum diuortio erit. Time quòd in terribili iudicio ei præsentandus es, in cuius manus horrendum est incidere: & coexaminante, quem nihil latet, si quidem inuenta fuerit in te iniquitas, alienandus ab vniuersitate quietis, & gloriæ, & segregandus à numero beatorum. Time quòd in gehenna cruciatibus æternis, & immensis exponendus es, in sorte diaboli, & angelorum eius, in igne æterno, qui præparatus est eis. Hic ergò timor initium sapientiæ dicitur, non pudor, non dolor: quia neuter eorum sic initiat ad sapientiam, neuter tantam habet efficaciam. Vnde est quod non dicitur, memorare primordia, aut media, sed nouissima, & non peccabis. Validior enim est & vehementior spiritus timoris ad resistendum peccato, quàm pudor & dolor, quia pudor de multitudine, & dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatium, timor verò non inuenit vnde consoletur. Nam in morte non magnum, non paruum aliquid de bonis huius mundi tecum delaturus es: in iudicio nec fallere, nec resistere possibile erit: in gehenna penitus nulla consolatio, sed perpetuum væ, vlulatus, & fletus, & stridor dentium.

Mors cur timenda.

Cur iudicium metuendum. Hebr. 10.

Gehenna cur metuenda, Matth. 25.

Timor nouissimorum, est initium sapientiæ.

Timor plus valet ad resistendum peccato, quàm pudor aut dolor.

7. AD Hebræos nono, vt in textu.

8. AVGVSTINVS libro secundo de anima & eius origine, capite quarto: Illud quod rectissimè & valdè salubriter credit (Vincentius Victor scilicet) iudicari animas cùm de corporibus exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari, atque in ipsâ, qua hîc vixerunt, carne torqueri, siue gloriari; hoc itane tandem ipse nesciebas? Quis aduersus Euangelium tanta obstinatione mentis obsurdit, vt in illo paupere, qui post mortem ablatus est in sinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, ista non audiat, vel audita non credat?

Iudicium animarum quando de corporibus exierint.

Luc. 16.

9. ITEM tractatu quadragesimonono in Euangelium Ioannis: in ea verba scribens, Lazarus amicus noster dormit, &c. Dormit omnis mortuus, & bonus & malus. Sed quomodo interest in ipsis, qui quotidie dormiunt & exurgunt, quid quisque videat in somnis; alij sentiunt læta somnia, alij torquentia, ita vt euigilans dormire timeat, ne ad ipsa iterum redeat: sic vnusquisque hominum cum causa sua dormit, cum causa sua surgit. Et interest quali custodia quisque recipiatur, ad iudicem postea producendus: nam & receptiones in custodia pro meritis causarum adhibentur. Alios iubentur custodire lictores, humanum & mite officium atque ciuile: alij traduntur optionibus: alij mittuntur in carcerem. Et in ipso carcere non omnes, sed pro meritis causarum in ima carceris construduntur. Sicut ergò diuersæ custodiæ agentium in officio; sic diuersæ custodiæ mortuorum, & diuersa merita resurgentium. Receptus est pauper, receptus est diues: sed ille in sinu Abrahæ, ille vbi lictores, & gutta non inuehirent. Habent ergò omnes animæ, vt ex hac occasione instruam charitatem vestram, habent omnes animæ cùm de sæculo exierint, diuersas receptiones suas. Habent gaudium bonæ, malæ tormenta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudium amplius erit, & malorum tormenta grauiora; quando cum corpore torquebuntur. Recepti sunt in pace sancti patriarchæ, prophetæ, Apostoli, martyres, boni fideles, omnes tamen adhuc in fine accepturi sunt, quod promisit Deus: promissa enim est resurrectio etiam carnis, mortis consumptio, vita æterna cum angelis. Hoc omnes simul accepturi sumus: nam requiem, quæ continuò post mortem datur, si ea dignus est, tunc accipit quisque, cùm moritur. Priores acceperunt patriarchæ; videte ex quo requiescunt. Posteriores prophetæ; recentius Apostoli; multo recentiores sancti martyres; quotidie boni fideles. Et alij in ista requie tam diu sunt, alij non tandiu, alij paucioribus annis, alij recenti tempore.

Post resurrectionem maiora recipient.

Requies animæ post mortem, nõ quòd diuturna omnibus.

10. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquarta in Matthæum: Sicut illi, qui è carceribus educuntur, vnà cum ipsis catenis ad iudicium protrahuntur: sic omnes animæ, cùm hinc emigrauerint, variis peccatorum catenis implicitæ, ad terribile illud ducentur tribunal.

Post mortẽ animæ ad tribunal iudicis ducuntur.

11. LVCAE decimosexto: Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

12. MATTHAEI vigesimoquintò: Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius.

13. ET capite vigesimosecundo: Intrauit autem rex vt videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice quomodo huc intrâsti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

14. AVGVSTINVS in libro contra Donatistas post collationem, capite vigesimo: Postea quam dixit; Ligate illi manus & pedes; & proijcite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & stridor dentium: continuò subiecit, Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. Quomodo hoc verum est, cùm potius vnus è multis fuisset proiectus in tenebras exteriores, nisi quia in illo vno grande corpus figurabatur omnium malorum autè Domini iudicium conuiuio dominico permixtorum? A quibus se bona corde interim ac moribus separant, simul manducantes, & bibentes corpus & sanguinem Domini, sed cum magna distinctione: quia isti in honore sponsi induti sunt veste nuptiali, non sua quærentes, sed quæ Iesu Christi: illi autem non habent vestem nuptialem, hoc est, fidissimam sponsi charitatem, sua quærentes, non quæ Iesu Christi.

Matth. 22.

Boni & mali simul sumit corpus & sanguinẽ Domini.

Philip. 2. Vestis nuptialis charitate significat.

15. GREGORIVS homilia trigesimaoctaua in Euangelia: Si vestem nuptialem, baptisma, vel fidem dicimus, quis sine baptismate, & fide has nuptias intrauit? Eo enim ipso foris est, quo necdum credidit. Quid ergò debemus intelligere vestem nuptialem, nisi charitatem? Intrat enim ad nuptias, sed cum nuptiali veste non intrat, qui in sancta Ecclesia assistens,

Veste nuptiali recte significamus fidem, aut baptismum. Charitate significat vestis nuptialis.

sistens, fidem habet, sed charitatem non habet. Recte enim charitas, nuptialis vestis vocatur, quia hanc in se conditor noster habuit, dum ad associandæ sibi Ecclesiæ nuptias venit. Sola quippe dilectione Dei actum est, vt eius vnigenitus mentes sibi electorum hominum vniret.

Ioan. 3. Vnde & Ioannes dicit: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret pro nobis. Qui ergò per charitatem venit ad homines, eandem charitatem innotuit vestem esse nuptialem.

6. IOANNIS quinto: Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem Filij Dei: & prodcedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

7. MATTHÆI vigesimoquinto: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum: qui paratus est diabolo, & angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

8. ET decimosexto, vt in textu.

II.

Quomodo nos Scriptura de Morte docet?

a Rom. 5. c Sapient. 1. c Concil. Milevitan. can. 1. Augustin. de prædest. & gratia cap. 3.

A *Sicut* [a] *per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertransijt,* vt Paulus affirmat. Igitur etsi [b] hora mortis nihil sit nobis incertius, *Nescit* [c] *enim homo finem suum:* morte tamen ipsa certius nihil esse potest. Vnde scriptum est, & res ipsa quotidie docet: [d] *Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non reuertuntur.* Idque confirmans Ecclesiasticus: [e] *Et Rex hodie est,* inquit, *& cras morietur. Cùm morietur* autem *homo, hæreditabit serpentes, & bestias, & vermes.*

b Gregor. homil. 13. in euangel. Augustin. in psalm. 144. homil. 27 ex 50. c. 3. & cap. 2. soliloquiorum animæ. Hugo Victorinus lib. 1. de anima c. 3. c Eccles. 9. c Iac. 4. d Eccli. 17. c 14. b c Lucæ 12. c

d 2. Reg. 14. c Eccles. 2. c Psalm. 89. b Iob. 2. b 30. c Iob 8. b 14. a 1. Pet. 1. d Augustin. lib. 13. de ciuitate Dei cap. 10. & 11. Serm. 21. de verbis Domini c. 2. & 3. Innocent. III. de contemptu mundi lib. 1. cap. 24.

e Eccli 10. b Iob 17. d Psalm. 48. b d Baruch 3. b Eccli 41. a Augustin. sententiar. vltim. apud Prosperum.

B Cùm verò plurimùm referat quomodo, & quàm parati moriamur, toties in Euangelio nobis repetitur illud: [f] VIGILATE. Item, [g] *Estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.* Parati verò & vigilantes mortem excipiemus, si seriò & in omni vita pro se quisque meditetur quod scriptum est, [h] *Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum:* sicut & Christus dixit, [i] *Venit nox, quando nemo potest operari.* [k] *Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendant.*

f Matth. 24. a 24. d Marc. 13. d Augustin. epistol. 80. ad Hesychium, & quæst. 59. lib. 83. quæstionum.

g Lucæ 12. e f Apocal. 3. a 16. c Cyprian. epistol. 52. ad Antonianum. Augustin. serm. 3. de Innocentibus, & tractat. 49. in Ioan. Gregor. lib. 16. moral. cap. 31.

h Eccli. 14. c Eccles. 9. c 12. a Galat. 6. c Augustin. de disciplina Christiana cap. 11. & 12. Concil. Lateranense cap. 22. Trident. sess. 14. Nannetense cap. 4. Gregor. 4. dialog. cap. 58. Possidon. in vita Augustin.

i Ioan. 9. a Augustin. in enchir. cap. 110. & tractat. 44. in Ioannem.

k Ioan. 12. c Lucæ 19. c

C Pulchrè autem Propheta inter iustorum malorumque mortem discreuit. nam de his quidem dicit: [l] *Mors peccatorum pessima,* illorum scilicet, qui velut peruicaces Iudæi, in peccato sine pœnitentia moriuntur; ac proinde sic pereunt, vt semper apud [m] inferos cum epulone diuite sint excruciandi. De illis verò testatur: [n] *Pretiosa in conspectu Domini mors Sancto-*

l Psalm. 33. d Prouerb. 11. a Sapient. 5. b c Psalm. 10. b Augustin. serm. 48. & 57. ad fratres in eremo. Hugo Victorinus lib. 1. de anima cap. 2. lib. 3. cap. 23. & lib. 4. c retin. Innocentius III. de contemptu mundi lib. 2. cap. 47.

m Lucæ 16. c Gregor. 4. dialog. cap. 38. & homil. 12. in euangel. Beda lib. 5. histor. Angiorum cap. 14. & 15.

n Psalm. 115. a

Sanctorum eius. Talibus° quippe mors iſta corporis nihil eſt aliud, quàm terrenæ huius peregrinationis, & ærumnarum mortalis vitæ terminus, ſomnus quietus, & ſecura obdormitio, veræ vitæ principium, & optabilis tranſitus ad beatam immortalitatem. Cuius deſiderio Apoſtolus flagrans, & huius vitæ pertæſus, [p] *Cupio,* inquit, *diſſolui, & eſſe cum Chriſto.* [q] *Beati ſerui illi, quos cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes.* Et, [r] *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* [s] *Iuſtus autem ſi morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.*

° 2. Corinth. 5. a b Gregor. 4. dial. cap. 11. & ſequen. Cyprianus de mortalitate. Ambroſius libro de bono mortis, cap. 2. & ſequentibus.

p Philip. 1. d Lucæ 2. e Pſal. 41. a 85. a 141. b Num. 23. b

q Lucæ 12. e

r Apocal. 14. e

s Sapient. 4. b

TESTIMONIA.

1. A Ad Romanos quinto, vt in textu.

2. Sapientiae primo: Deus mortem non fecit. Creauit enim, vt eſſent omnia.

Peccatum eſt cauſa mortis corporalis.

3. Concilium Mileuitanum canone primo: Quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.

Mors pœna peccati eſt.

4. Avgvstinvs in libro de prædeſtinatione & gratia, capite tertio: Mors non naturæ conditio, ſed pœna peccati eſt.

Mortis hora cur incerta.

5. Gregorivs homilia decimatertia in euangelia: Horam vltimam Dominus noſter idcirco voluit nobis eſſe incognitam, vt ſemper poſſit eſſe ſuſpecta: vt dum illam præuidere non poſſumus, ad illam ſine intermiſſione præparemur. Proindè fratres mei in conditione mortalitatis veſtræ mentis oculos figite, venienti vos iudici per fletus quotidiè & lamenta præparate. Et cùm certa mors maneat omnes, nolite de temporalis vitæ prouidentia incerta cogitare. Audite quid ſapiens Salomon dicat: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtanter operare: quia nec opus, nec ſcientia, nec ratio, nec ſapientia erunt apud inferos, quò tu properas. Quia ergò & venturæ mortis tempus ignoramus, & poſt mortem operari non poſſumus, ſupereſt, vt ante mortem tempora indulta rapiamus. Sic enim, ſic mors ipſa cùm venerit, vincetur: ſi priuſquàm veniat, ſemper timeatur.

Eccles 9.

Præparatio ad mortem.

Quòd mortis tempus incertũ ſit, magna eſt Dei miſericordia.

6. Avgvstinvs in pſalmum cẽteſimum quadrageſimumquartum: Magna Dei miſericordia, & in hoc quòd diem vitæ tibi incertum fecit, vt neſcias quando hinc emigrabis: & cùm quotidiè ſperas te migrare, aliquando conuertaris. Et in hoc magna eius miſericordia. Cæterùm ſi ſtatuiſſet diem, omnibus faceret abundare peccata de ſecuritate. Dedit ergò ſpem veniæ, ne deſperando amplius pecces. Deus conuerſioni tuæ indulgentiam promiſit, ſed dilationi tuæ diem craſtinum non promiſit.

7. Idem libro quinquaginta homiliarum, homilia vigeſimaſeptima, ſiue in tractatu de vtilitate pœnitentiæ, capite tertio in fine: Ne deſperando augeamus peccata, propoſitus eſt pœnitentiæ portus: rurſus, ne ſperando augeamus, datus eſt dies mortis incertus.

Incertus dies mortis contra præſumptionẽ valet.

8. In libro ſoliloquiorum animæ ad Deum, capite ſecundo: Importuna mors mille modis quotidiè miſeros homines rapit. Hunc neceſt febribus, illum opprimit doloribus: hunc cõſumit fames, illum ſitis extinguit: hunc ſuffocat aquis, illum interimit laqueo: illum perimit flammis, alium dentibus beſtiarum ferocium vorat: hunc trucidat ferro, illum veneno corrumpit, alterum tantùm repentino terrore miſeram vitam finire compellit. Et nunc ſuper hæc omnia magna miſeria, quia cùm nihil ſit certius morte, ignorat tamen homo finem ſuum. Et cùm ſtare putat, colliditur, & perit ſpes eius: neſcit enim homo quando, vel vbi, vel quomodò moriatur: & tamen certum eſt quòd eum mori oportet.

Quam varijs modis homines tollit e medio.

Nihil certius morte, & tamen vitæ terminus ignoratur.

Incerta mortis conditio.

9. Hvgo à ſancto Victore, libro primo de anima, capite tertio: Certum eſt quòd morieris: ſed incertum eſt quando, aut quomodò, vel vbi. Quoniam mors te vbique expectat; tu quoque, ſi ſapiens fueris, vbique eam expectabis. Idem habet D. Bernardus cap. 3. meditationum: Nam illi tribuunt nonnulli hunc 1. librum.

10. Ecclesiastis nono: Neſcit homo finem ſuum: ſed ſicut piſces capiuntur hamo, & ſicut aues laqueo comprehenduntur, ſic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplò ſuperuenerit.

11. Iacobi quarto: Ecce nunc qui dicitis, Hodiè, aut craſtino ibimus in illam ciuitatem: & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis quid erit in craſtino. Quæ eſt enim vita veſtra? vapor eſt ad modicum parens, & deinceps exterminabitur: pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit. Et: Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.

12. Ecclesiastici vndecimo: Eſt qui locupletatur parcè agẽdo, & hæc eſt pars mercedis illius in eo quod dicit: Inueni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis ſolus: & neſcit quòd tempus præteriet, & mors appropinquet, & relinquat omnia alijs, & morietur.

13. Capite decimoquarto: Memor eſto quoniam mors non tardat, & teſtamentum inferorum quia demonſtratum eſt tibi: teſtamẽtum enim huius mundi morte morietur. Omnis caro ſicut fœnum veteraſcet, & ſicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generantur, & alia deijciuntur: ſic generatio carnis & ſanguinis, alia finitur, & alia naſcitur. Omne opus

corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

14. LVCAE duodecimo: Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam: Destruam horrea mea, & maiora faciam: & illuc congregabo omnia, quę nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem parasti, cuius erunt?

15. SECVNDI Regum decimoquarto ait mulier Thecuitis ad Regem Dauid: Omnes morimur &c. vt in textu.

16. ECCLESIASTIS secundo: Moritur doctus similiter vt indoctus.

17. PSALMO octogesimonono: Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni: & amplius eorum, labor & dolor.

18. ITEM centesimo primo: Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt. Dies mei sicut vmbra declinauerunt: & ego sicut fœnum arui.

19. ET centesimo secundo: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Recordatus est quoniam pulvis sumus: homo, sicut fœnum dies eius, tanquàm flos agri sic efflorebit. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum.

20. IOB octauo: Ait Baldad Suhites: Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram.

21. CAPITE decimoquarto Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquàm in eodem statu permanet. Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est: constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt.

22. PRIORIS Petri primo: Quia omnis caro vt fœnum: & omnis gloria eius tanquàm flos fœni. exaruit fœnum, & flos eius decidit.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite decimo Ex quo quisque in illo corpore morituro esse cœperit, nunquàm in eo non agitur, vt nors veniat. Hoc enim agit eius mutabilitas toto tempore vitæ huius, si tamen vita dicenda est, vt veniatur in mortem. Nemo quippe est, qui non ei post annum sit, quam ante annum fuit, & cras quàm hodiè, & hodiè quàm heri, & paulò post quàm nunc, & nunc quàm paulò antè propinquior: quoniam quicquid temporis viuitur, de spatio viuendi demitur: & quotidiè fit minus minusque quod restat: vt omnino nihil sit aliud tempus vitæ huius, quàm cursus ad mortem.

Tempus vitæ nostræ nihil est aliud, quam cursus ad mortem.

24. ET capite vndecimo: Vtinam in paradiso Dei vt semel egissemus, vt re vera nulla esset mors! Nunc autem non solùm est, verùm etiam cum molestia est, vnde nulla explicari locutione possit, nec vlla ratione vitari. Et post pauca: Non importunè, neque incongruè arbitror accidisse, etsi non humana industria, iudicio tamen diuino, vt hoc verbum quod est, moritur, in Latina lingua nec Grammatici declinare potuerint, ex regula, qua cætera talia declinantur. Nanque ab eo quod est, oritur, fit verbum præteriti temporis, ortus est. & si qua similia fiunt, quæ per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verò quod est, moritur, si quæramus præteriti temporis verbum, responderi solet, mortuus est, v, litera geminata: Sic enim dicitur mortuus, quomodò factus, arduus, conspicuus, & si qua similia, quæ non sunt præteriti temporis: sed quoniam nomina sunt, sine tempore declinantur. Illud autem vt declinaretur, quod declinari non potest, pro participio præteriti temporis ponitur nomen. Conuenienter itaque factum est, vt quemadmodum id quod significat, non possit agendo, ita ipsum verbum declinari loquendo non posset. Agi tamen potest in adiutorio gratiæ redemptoris nostri, vt saltem secundam mortem declinare possimus. Illa enim est grauior, & omnium malorum pessima, quæ non fit separatione animæ & corporis, sed in æternam pœnam potius vtriusque complexu. Ibi è contrario non erunt homines ante mortem atque post mortem, sed semper in morte: ac per hoc nunquàm viuentes, nunquàm mortui, sed sine fine morientes. Nunquàm enim erit homini peius in morte, quàm vbi erit mors ipsa sine morte.

cætera talia verba.

Mors declinari nō potest, sicut nec verbum mori.

Mors secunda quæ pessima est, declinari potest.

Nunquàm mortui & sine fine morientes.

25. IDEM de verbis Domini, sermone vigesimoprimo capite secundo: Quis nescit, quia pœna est, necesse esse vt moriamur: & quod est grauius, quando nescimus? Pœna certa est, hora incerta. & de ista pœna sola certi sumus in rebus humanis. Cætera nostra & bona, & mala incerta sunt: sola mors certa est. Quid est quod dico? Deinceps capite tertio: Cœpit est puer, fortè nascitur, fortè aborsum facit. Ita incertum est: Fortè crescit, fortè non crescit. Fortè senescit, fortè non senescit. Fortè diues erit, fortè pauper: Fortè honoratus, fortè humiliatus. Fortè habebit filios, fortè non habebit. Fortè ducet vxorem, fortè nō ducet. Quicquid aliud nominaueris in bonis: respice & ad mala. Fortè ægrotat, fortè non ægrotat. Fortè à serpente percutitur, fortè non percutitur. Fortè à bestia deuoratur, fortè non deuoratur. Et respice omnia mala, vbicumque, fortè erit, fortè non erit. Nunquid potes dicere: Fortè moritur, fortè non moritur?

Necessitas moriendi pœnā est. Pœna certa, hora incerta. Cùm ferè alia omnia fortuita sint, mors tamen certa est.

26. INNOCENTIVS tertius de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis libro primo, capite vigesimoquarto, vel iuxta alios vigesimosecundo: Semper vltimus dies primus, & nunquàm primus dies vltimus reputatur: cùm tamen ita semper viuere deceat, tanquàm mori semper oporteat. Scriptum est enim: Memor esto, quia mors nō tardat. Tempus præterit, & mors appropinquat. Mille anni ante oculos morientis, tanquàm dies hesterna, quæ præterijt. Semper enim futura nascuntur, semper præsentia moriuntur, & quicquid est præteritum, est mortuum eorum. Morimur enim, dum viuimus, semper: & tunc tantùm desinimus mori, cùm desinimus viuere. Melius est ergò mori vitæ, quàm viuere morti. Quia nihil est vita mortalis, nisi mors viuens. Vndè Salomon: Laudaui magis mortuos, quàm viuentes, & vtroque feliciorem iudicaui, qui necdum natus est. Vita velociter fugit, & retineri non potest: mors autem instanter occurrit, & impediri non valet: hoc est illud mirabile, quod quanto plus crescit, tanto magis decrescit: Quia quanto plus vita procedit, tanto magis ad finem accedit.

De vitalitate mortis. Eccli 14.

Vita mortalis nihil est aliud quam mors viuēs. Eccles 4.

Mortis molestia inexplicabilis.

27. ECCLESIASTICI decimo: Omnis potentatus brutis vitæ, langnor prolixior grauat medicum. Breuem languorem præcidit medicus: sic & rex hodiè est, & cras morietur.

Verbum mori. apud Grammaticos non declinatur vt

Cùm

Cùm enim morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes.

28. IOB decimoseptimo: Putredini dixi: Pater meus es, mater mea, & soror mea, vermibus.

29. PSALMO quadragesimooctauo: Simul insipiens, & stultus peribunt. Et relinquent alienis diuitias suas: & sepulcra eorum domus illorum in æternum. Ne timueris cùm dives factus fuerit homo: & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniam cùm interierit, non sumet omnia: neq; descendet cum eo gloria eius.

30. BARVCH tertio: Vbi sunt principes Gentium, & qui dominantur super bestias, quę sunt super terram? qui in auibus cæli ludunt, qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant & solliciti sunt, nec est inuentio operum illorum? exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum surrexerunt.

31. ECCLESIASTICI quadragesimoprimo: O mors, quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis: viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum? O mors, bonum est iudicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili, qui perdit patientiam. Noli metuere iudicium mortis. Memento quæ ante te fuerũt, & quæ superuentura sunt tibi: hoc iudicium à Domino omni carni: & quid superueniet tibi in beneplacito Altissimi? siue decem, siue centum, siue mille anni. Non est enim in inferno accusatio vitæ.

32. AVGVSTINVS in sententijs à Prospero collectis, sententia vltima: Diuitijs flores, & maiorum nobilitate te iactas, & exultas de patria, & pulchritudine corporis, & honoribus, qui tibi ab hominibus deferuntur: respice teipsum, quia mortalis es, & quia terra es, & in terram ibis. Circunspice eos, qui ante te similibus splendoribus fulsêre. Vbi sunt quos ambiebant ciuium potentatus? Vbi insuperabiles Imperatores? Vbi qui conuentus disponebant, & festa? Vbi equorum splendidi inuectores? Exercituum duces? Satrapę, Tyranni? Non omnia pulsum? non omnia faullæ? non in paucis ossibus eorum vitę memoria est? Respice sepulcra, & vide quis seruus, quis dominus, quis pauper, quis diues. Discerne, si potes, vinctum à rege, fortem à debili, pulchrum à deformi. Memor itaque naturæ, non extollaris aliquando. Memor autem eris, si tei psum respexeris.

Mortis memoria superbiam calcat.

In ossibus mortuorum nulla distinctio diuitis & pauperis &c.

1. B MATTHAEI vigesimoquinto: Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam.

2. ET capite vigesimoquarto: Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique, & nõ sineret perfodi domum suam. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est. Quis, putas, est fidelis seruus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus, quem cùm venerit dominus eius, inuenerit sic facientem. amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat: & diuidet eũ, partemq́ue eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus, & stridor dentium.

3. MARCI decimotertio: Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo, qui peregrè profectus reliquit domũ suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergò, (nescitis enim quando dominus domus veniat: serò, an media nocte, an galli cantu, an manè?) ne cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.

4. AVGVSTINVS in epistola octogesimâ ad Hesychium: Vnusquisque debet etiam de die huius vitæ suæ nouissimo formidare. In quo enim quenque inuenerit suus nouissimus dies, in hoc eum comprehendet mundi nouissimus dies: quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur. Ad hoc pertinet quod in euangelio secundùm Marcum ita scriptum est: Vigilate ergò, quia nescitis quando dominus domus veniat, serò, an media nocte, an gallicantu, an manè, ne cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, Vigilate. Quibus enim omnibus dicit, nisi electis, & dilectis suis ad corpus eius pertinentibus, quod est Ecclesia? Non solùm ergò illis dixit, quibus tunc audientibus loquebatur, sed etiam illis, qui fuerunt post illos ante nos, & ad nosipsos, & qui erunt post nos vsque ad eius nouissimum aduentum. Nunquid autem omnes inuenturus est dies ille in hac vita, aut quisquam dicturus est, quòd ad defunctos etiam pertineat quod ait: Vigilate, ne cùm repentè venerit, inueniat vos dormientes? Cur itaque omnibus dicit, quod ad eos solos pertineat qui tunc erunt, nisi quia eo modo ad omnes pertinet, quo modo dixi? Tunc enim vnicuique venier dies ille, cùm venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus est illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Christianus, ne imparatum inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit suæ vitæ huius vltimus dies. Certè enim hoc saltem manifestum erat Apostolis, non eorum temporibus, cùm hic in carne viuerent, Dominum esse venturum: & tamen quis dubitet eos præcipuè vigilâsse, & seruâsse, quod omnibus dixit, ne imparatos repentè veniens inueniret?

Non solùm de die nouissimo mũdi, sed etiam de suo vitæ nouissimo die quenque formidare debere, Marcus.

Quomodò præceptum est omnibus vt vigilent, & parati sint ad Domini aduentum.

Imparatum inuenit Dominus aduentus, quem dies mortis suæ inuenit imparatum.

5. LIBRO octogintarium quæstionum, quæstione quinquagesimanona: Vigilare, inquit, quia nescitis diem neque horam. Nõ modò illius vltimi temporis, quo venturus est sponsus, sed suæ quisque diem dormitionis, & horam nescit. Quisquis autem paratus est vsque ad somnum, id est, vsque ad mortem, quæ omnibus debetur, paratus etiam inuenietur, cùm illa vox media nocte sonuerit, qua omnes euigilaturi sunt.

Matth. 25.

Qui inuenitur paratus in hora mortis, inuenietur etiam paratus in die resurrectionis.

6. LVCAE duodecimo: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum quando reuertatur à nuptijs; vt, cùm venerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos cùm venerit dominus, inuenerit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati sunt serui illi. Hoc autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam. Et vos estote paratis

parati: quia qua hora nòn putatis, Filius hominis veniet. Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam: an & ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mẽsuram? Beatus ille seruus, quem cùm venerit dominus, inuenerit ita facientem. Verè dico vobis, quoniam supra omnia, quæ possidet, constituet illum. Quòd si dixerit seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere seruos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari: veniet dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & diuidet eum, partemq; eius cum infidelibus ponet.

7. APOCALYPSIS tertio: In mente ergò habe qualiter acceperis, & audieris, & serua, & pœnitentiam age. Si ergò non vigilaueris, Veniam ad te tanquàm fur, & nescies qua hora veniam ad te.

8. CAPITE decimosexto: Eccè venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius.

Lib. 4. epi. 2. Indigni in morte solatiũ accipere qui sint.

9. CYPRIANVS Epistola quinquagesima secunda ad Antonianũ: Nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum.

10. AVGVSTINVS sermone tertio de sanctis Innocentibus, qui est decimus de Sanctis: Percutitur etiam hac animaduersione peccator, vt moriens obliuiscatur sui, qui dum viueret, oblitus est Dei.

Ezech. 18.

11. ET tractatu trigesimotertio in Euangeliũ Ioannis: In quo Propheta mihi legis, quia promisit (Deus) correcto indulgentiam: non mihi legis, quia promisit tibi Deus longam vitam. Propter illos, qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum: propter illos, qui spe periclitantur, & dilationibus illudũtur, fecit diem mortis incertum.

Cur dies mortis incertus.

12. GREGORIVS libro decimosexto Moralium in Iob, capite trigesimoprimo: Omnipotentis Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, postèà inuenire non valet misericordem.

13. ECCLESIASTICI decimoquarto: Ante mortem benefac amico tuo, & secundùm vires tuas exporrigens da pauperi. Non defraudẽris à die bono, & particula boni doni non te prætereat. Nónne : ijs relinques dolores & labores tuos in diuitione sortis? Da, & accipe, & iustifica animam tuam. Ante obitum tuum operare iustitiam: quoniam non est apud inferos inuenire cibum.

14. ECCLESIASTIS nono: Quodcunque facere potest manus tua, instãter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.

15. CAPITE duodecimo: Memento Creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequàm veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent, antequàm tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ, & reuertantur nubes post pluuiam, &c.

16. AD Galatas sexto: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergò dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei.

Mortem nominare tetrorem iniecit & metũ.

17. AVGVSTINVS in libro de disciplina Christiana, vel de domo disciplinæ, capite vndecimo: Quomodò simulat, quomodò metus iste mortis interpellat? Quomodò nomen ipsum à me commemoratum, omnium corda percussit? Quomodò timorem vestrum teste gemitu declarãstis? Audiui, audiui, gemuistis, mortem timetis. Si timetis, quare non cauetis? Mortem timetis. Quid timetis? Ventura est. Timeam, an non timeam, venire habet: sorò an cìrò, ventura est. Si timeas, non efficies vt non sit quod times. Capite duodecimo: Illud potius time, quod si nolis, non erit. Quid? Peccare. Peccare time, quia si amaueris peccata, in aliam mortem irrues; quò posses non venire, si non amares peccata. Modò autem peruersus plus amas mortem, quàm vitam? Absit, inquis. Quis est hominum, qui plus amet mortem, quã vitam? Fortè conuinco te, quia plus amas mortem quàm vitam. Eccè vndè te conuinco. Amas tunicam tuam, bonam eam vis. Amas villam tuam, bonam eam vis. Amas filium tuum, bonum eum vis. Amas amicum tuum, bonum eum vis. Amas domum tuam, bonam eam vis. Quid est quòd etiam bonam vis habere mortem? Quotidiè enim rogas, vt quoniam mors ventura est, bonã mortem tibi det Deus, & dicis; Deus auertat à me malam mortem. Plus ergò amas mortem tuam, quàm vitam tuam. Mori malè times, & malè viuere non times. Corrige malè viuere, time malè mori. Sed noli timere: non potest malè mori, qui benè vixerit. Prorsus confirmo, audeo dicere, Credidi propter quod locutus sum: non potest malè mori, qui benè vixerit. Iam tu dicis tibi; Num multi iusti naufragio perierunt? Certè non potest malè mori, qui benè vixerit. Num multos iustos gladius peremit hostilis? Certè non potest malè mori, qui benè vixerit. Num multos iustos latrones occiderunt? Num multos iustos bestiæ laniauerunt? Certè non potest malè mori, qui benè vixerit. Et ego respondeo. Hæc enim tibi videtur mala mors, naufragio perire? gladio percuti? à bestijs lanian? mors tibi mala videtur? Nónne has mortes martyres subierunt, quorum natalitia celebramus? Quod genus mortis non subierunt? Et tamen si Christiani sumus, si in domo disciplinæ nos esse meminimus, vel cùm hic sumus, vel cùm hìc audimus, si exeuntes hinc non obliuiscimur, si meminimus quod hìc audimus, nónne martyres beatificamus? Quære mortes martyrum. Oculos carnis interroga: Malè mortui sunt. Oculos fidei interroga: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Quicquid ergò est quod exhorres in morte, omninò non exhorreas, si eos imitaris. Id age, vt bonam vitam habeas; & quæcunque occasio fuerit vt exeas de hoc corpore, exis ad requiem, exis ad beatitudinem, quæ nõ habet timorem, nec finem. Nam quasi bona mors diuitis, in purpura & byssо; sed mala mors fitientis, & inter tormẽta guttam aquæ desiderantis. Quasi mala mors iacentis pauperis ante ianuam diuitis, inter linguas canum, in fame & siti miseas de mensa desiderantis. Mala mors, auersanda mors. Finem respice: Christianus es, fidei oculum intende. Cõtigit mori inopem illum, & deferri ab angelis in sinum Abrahæ. Quid proderat diuiti sepulcrum marmoreum, sitiẽti apud inferos? Quid oberãt pauperi panni cum sanie vlcerum eius, requiescenti in sinu Abrahæ? Longè vidit eum requiescentem, quem contemplerat iacentem. Modò elige mortem. Dic mihi, Quis benè mortuus est, quis malè? Puto quia melius ille pauper, quàm ille diues. An vis aromatibus sepeliri, & apud inferos sitire? Respondes; Absit à me. Puto quòd hoc di-

Cõtra eos qui cupiunt benè mori, & tamè malè viuere nõ reformidãt.

Psal. 115. Malè viuere & benè mori pugnant.

Martyres partim malè, partim benè mortui sunt. Psal. 115.

Luc. 16. Mors diuitis & Lazari qualis.

cos.

ris. Discat ergò benè mori, si didiceris benè viuere: Merces enim bonæ vitæ, æterna est.

18. CONCILIVM Lateranense sub Innocentio tertio, capite vigesimosecundo: Cùm infirmitas corporalis nonnunquàm ex peccato proueniat, dicente Domino languido, quem sanauerat: Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat: decreto præsenti statuimus, & districtè præcipimus mediis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant & inducant, quòd medicos aduocent animarum, vt postquàm infirmis fuerit de spiritali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur, cùm causa cessante cesset & effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quòd quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vndè facilius mortis periculum incurrunt. Si quis autem medicorum huius nostræ constitutionis, postquàm per prælatos locorum fuerit publicata, transgressor exiterit, tam diù ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec pro trangressione huiusmodi satisfecerit competenter. Cæterùm cùm anima sit multo pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

19. CONCILIVM Tridentinum sessione decimaquarta in doctrina de Sacramento extremæ Vnctionis: Clementissimus redemptor noster, &c. Et capite secundo. Res & effectus, &c. vt quæstione prima de sacramento Extremæ vnctionis A testimonio tertio.

20. CONCILIVM Nannetense capite quarto: Cùm sacerdos audierit aliquem infirmari in sua plebe, quàm citius ad eum pergat: & ingressus cubiculum, benedictam super eum, & per omne cubiculum aquam adspergat cum antiphona, Asperges me Domine: & versu, Exurgat Deus. Deindè dicat orationem, Deus qui sacerdotibus tuis tantam præ cæteris gratiam contulisti, &c. Deindè cantet septem psalmos cum precibus pro infirmis. Post hæc omnes iubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto, quo infirmus decumbit, cum blandè leniterque alloquatur, vt omnem spem suam in Deo ponat, vt flagellum Dei patienter toleret, vt hoc ad purgationem, & castigationem suam prouenire credat, vt peccata sua cõfiteatur, vt emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit: pœnitentiam pro culpis commissis spondeat: vt substantiam suam, dum adhuc sensus & ratio in eo vigent, disponat: vt peccata sua eleemosynis redimat: vt his, qui in se peccauerunt, indulgeat: vt rectam fidem & credulitatem teneat: vt de Dei misericordia nunquàm desperet. Cùm his & huiusce modi allocutionibus fuerit mens infirmi relaxata, data benedictione recedat sacerdos, non post multum reuersurus, deinque locum, vt ægrotus de peccatis suis possit cogitare.

21. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite quinquagesimooctauo: Tutior est via, vt bonum, quod quisque post mortem suã sperat agi per alios, agat ipse dum viuit, per se. Beatius quippe est liberum exire, quàm post vincula libertatem quærere.

22. POSSIDONIVS vel Possidius in vita sancti Augustini, capite trigesimoprimo: Dicere nobis inter familiaria colloquia consueuerat, post perceptum baptismum etiam laudatos Christianos, & sacerdotes absq; digna & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod etiam ipse fecit vltima, qua defunctus est ægritudine. nam sibi iusserat psalmos Dauidicos, qui sunt pauciſſimi de pœnitentia scribi, ipsosq; quaterniones iacens in lecto cõtra parietem politos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & iugiter ac vbertim flebat. Et ne intentio eius à quoquam impediretur, ante dies fermè decem, quàm exiret de corpore, à nobis postulauit præsentibus, ne quis ad eum ingrederetur, nisi ijs tantùm horis, quibus medici ad inspiciendum intrarẽt, vel cum ei inferretur refectio. Et ita obseruatum ac factum est, & omni illo tempore orationi vacabat. Et capite vigesimoseptimo: Indicauerat quoque nobis, se prædicti & beatæ memoriæ viri (Ambrosij) in vltimo vitæ constituti audisse sapientissimum & pijssimum responsum, & multum laudabat ac prædicabat. Nam cùm ille venerabilis vltima iaceret ægritudine, & à fidelibus honoratis lecto eius adstantibus, & videntibus eum de seculo migraturum ad Deũ, & ob hoc mœrentibus tanti ac talis Antistitis morte Ecclesiam posse priuari, verbi & sacramenti Dei dispensatione, cum lachrymis rogaretur, vt sibi à Domino vitæ posceret commeatum, eum illis dixisse: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Et in his nostet Augustinus senex elimata ac librata admirabatur & laudabat verba. Ideò enim eum dixisse intelligendum est, nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus, ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse, non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: hoc enim dixerat ad illud, quod homines de homine nõsse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino se dicit magis, quàm de meritis suis, confidere. Cui etiam in oratione quotidiana dicebat: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cuiusdam quoque Coepiscopi, & familiarissimi sui amici, in extremis vitæ de talibũ frequentissimum referebat dictum. Ad quem cùm visitandum tam morti propinquantem venitãsset, & ille manuum gestu se de seculo exitum significaret, atque à se illi esset responsum, adhuc eum Ecclesiæ necessarium viuere posse, illum, ne putaretur huius vitæ teneri cupiditate, respondisse ei: Si nunquàm, benè: si aliquando, quare non modò? Et talem sententiam mirabatur & laudabat hominem protulisse, Deum quidem timẽtem, veruntamen in villa natum & nutritum, sed non multa lectionis eruditum scientia. Illud etiam cuiusdam ægrotantis dictum afferebat Episcopi, de quo in epistola sua, quam de mortalitate scripsit sanctus martyr Cyprianus, ita retulit, dicens: Cùm quidam de collegis & cõsacerdotibus nostris infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti & iam pene morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statura celsus, & clarus adspectu, quem adstantem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit, Pati timeris, exire non vultis: quid faciam vobis?

23. IOANNIS nono, vt in textu.

24. AVGVSTINVS in enchiridiõ ad Laurentium, capite centesimo decimo: Quocirca hîc omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relaxari quispiam vel grauari. Ne-

Medicorum officium apud ægrotãtes, vt medicos animarum vocari curent.

Nihil pro corporis salute suscipiendum vel agendũ, quod vergat in animæ periculum.

Ægroti à parocho visitãdi.

Aquæ benedictæ aspersio.

Septem psalmorum lectio.

Exhortatio ad infirmũ.

Peccatorum confessio.

Testamentum.

Siue pœnitentia non migrandum ex hac vita. Psalmos pœnitentiales sibi scribi iussisse Augustinus ante mortem.

Orationi potissimum vacat Augustinus moriturus.

Ambrosij dictum in morte.

Matth. 6.

Cuiusdam alterius morientis dictũ ab Augustino laudatũ.

Ex Cypriano visio quædam.

In eos qui inuiti moriuntur.

Ante mortem omne meritum comparatur.

21. Nemo autem sperret, quod hic neglexerit, cùm obierit, apud Deum promereri.

25. ET tractatu quadragesimoquarto in Euangelium Ioannis, super ea verba, Venit nox quando nemo potest operari: Quid igitur? quid dicemus de nocte ista? Quando erit, quando nemo poterit operari? Nox ista impiorum erit; nox ista eorum erit, quibus in fine dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed nox dicta est, non flamma, non ignis. Audi quia & nox est. De quodam seruo dicit, Ligate illi manus & pedes, & proijcite eum in tenebras exteriores. Operetur ergo homo dum viuit, ne illa nocte præueniatur, vbi nemo possit operari. Modò est vt operetur fides per dilectionem: & si modò operamur, hic est dies, hic est Christus. Audi promittentem, & ne arbitreris absentem. Ipse dixit, Ecce ego vobiscum sum. Quàm diù? Non sic in nobis solicitudo qui viuimus: si fieri posset, de hac etiam voce posteros, qui futuri sunt, securissimos faceremus. Ecce, inquit, ego vobiscum sum omnibus diebus vsque in consummationem seculi. Dies iste, qui circumitu solis huius impletur, paucas horas habet: dies præsentiæ Christi, vsque in consummationem seculi extenditur. Post resurrectionem verò viuorum & mortuorum, cùm positis ad dexteram dixerit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum: positis autem ad sinistram dixerit, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: ibi erit nox, vbi nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Aliud est tempus operationis, aliud receptionis: reddet enim Dominus vnicuique secundùm opera sua. Dum viuis fac, si facturus es: erit enim tunc nox valida, quæ inuoluat impios. Sed & modò omnis infidelis quando moritur, illa nocte suscipitur, non est vt illic aliquid operetur. In illa nocte diues ardebat, & stillam aquæ de digito pauperis requirebat. Dolebat, angebatur, fatebatur, nec ei subueniebatur, & conatus est benefacere: ait enim Abrahæ, Pater Abraham, mitte Lazarum ad fratres meos, vt dicat illis quid hic agatur, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. O infelix, quando viuebas tunc erat tempus operandi: modò iam in nocte es, in qua nemo potest operari.

Mors inquietus non potest operari. est post extremum iudicium, & statim post mortem. Matth. 25. Matth. 24.

Matth. 28.

Matth. 25.

Matth. 16.

Luc. 16.

26. IOANNIS duodecimo, vt in textu.

27. LVCAE decimonono: Negotiamini dum venio.

28. PSALMO trigesimotertio, vt in textu.

2. PROVERBIORVM vndecimo: Mortuo homine impio, nulla erit vltrà spes: & expectatio sollicitorum peribit.

5. SAPIENTIAE quinto: Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranlierunt omnia illa tamquàm vmbra, & tamquàm nuncius percurrēs, &c. Sic & nos nati continuò desiuimus esse: & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in interno hi, qui peccauerunt: quoniam spes impij tamquàm lanugo est, quæ à vento tollitur: & tamquàm spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tamquàm fumus, qui à vento diffusus est: & tamquàm memoria hospitis vnius diei prætereuntis.

4. PSALMO decimo: Dominus interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.

5. AVGVSTINVS sermone quadragesimo octauo de fratribus in eremo: Cùm in extrema agritudine fueritis fratres, ô quàm forte, ô quàm durum, ô quàm pœnosum, ô quàm lachrymabile erit vobis pœnitere & dolere de malis commissis, & de bonis omissis? Quare hoc erit, nisi quia illic capitur tota intentio mentis, vbi est vis doloris? Multa enim occurrunt impedimenta cordi. Nam corpus dolet, pœna affligit, qua mors appropinquat, intrare filios quos patres summè dilexerunt, pro quibus etiam se damnatos existimant, tenebroso oculo adspiciunt, vxores iam lachrymantes considerant, mundus adhuc eis fiduciam præstat, Diabolus, ne de peccatis doleant, eidem tribuit, & chirographum infirmantibus præbet, caro non deficere adhuc satis sperat, medici adhuc, vt lucrentur, ipsum confortant, parentes applaudunt, sacerdotes alliciunt, & sic diuites moriuntur in inferno. O homo, audisti quid locutus sum: omninò crede quòd hæc omnia citò experieris. Obsecro igitur te, vt antequàm infirmitate graueris, agas pœnitentiam, disponas domum tuam. Fac quod fiendum est, fac testamentum dum sanus es, dum sapiens es, dum tuus es. Nam si expectaueris infirmitatem, omninò minus, vel blandimentis duceris quò tu non vis.

De differentibus pœnitentiam vsque ad horam mortis. Impedit veram conuersionē dolor. Alia cōuersionis impedimenta.

Tempore conuersio instituenda est, & confirmanda.

6. ET sermone quinquagesimoseptimo, qui est liber de vanitate seculi, capite primo: Quòd si vultis scire charissimi, quàm magno metu, magnisque doloribus anima separatur à corpore, diligenter aduertite. Veniunt enim angeli assumere eam ante Deum, vt perducāt illam ante tribunal iudicis metuendi: & tunc illa memorans opera sua mala & peruersa, quæ die noctuque gessit, contremiscit, & quærit ea fugere, inducias sibi petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera eius, dicent: Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumque pergemus ad iudicium. Hæc quidem cum peccatoris anima aguntur, quæ cum horrendo timore separatur à corpore, & pergit plena peccatis & ingenti confusione: iusti verò anima cùm separatur à corpore, non timet, nec expauescit, sed magis cum magno gaudio egreditur, & cum exultatione pergit ad Deum, deducentibus se sanctis angelis. Illam horam fratres modò timete, vt non tunc timeatis: illam nunc præsuete, vt tunc securi esse possitis.

De separatione animæ à corpore.

Mors peccatoris & impiorum quid dicant.

7. HVGO à sancto Victore, libro primo de anima, capite secundo: Dum libenter ac iucundè moratur homo in mundo, diuque se victurum arbitratur, ac multa in longum disponit tempus agenda: subitò rapitur in mortem, & ex improuiso anima auferetur à corpore: tunc que cum magno metu magnisque doloribus anima separatur à corpore. Veniunt enim angeli assumere illam, vt perducant eam ante tribunal iudicis metuendi. & tunc illa memorans opera sua mala & pessima, quæ die noctuque gessit, contremiscit, & quærit illa fugere, inducias sibi petere, dicens: Date mihi vel vnius horæ spatium. Tunc quasi loquentia simul opera dicent: Tu nos egisti: opera tua sumus: non te deseremus, sed tecum semper erimus: tecum pergemus ad iudicium. Vitia quoque multa & multiplicibus criminibus eam accusabunt: multaque falsa testimonia aduersus illam inuenient, quanquàm vera ad damnationem eius possent sufficere. Daemones verò terribili vultu, & horribili adspectu eam terrebunt: ingenti furore eam persequentur & comprehendent tam terribiliter quàm horribiliter, vt

Eadem habet Bernardus epist. medit. cap. 2.

De separatione animæ à corpore.

Dæmonum terror & furor.

ter, volentes eam retinere & possidere, nisi fit ereripiat. Tunc anima inuenes oculos clausos, & os aliosque corporis sensus, per quos solebat egredi, & delectari in his exterioribus, reuertetur ad se: & videns se solam & nudam, ingenti horrore concussa, desperatione deficiet in se, & cadet sub se. Quia enim pro amore mundi, & carnis voluptate Dei amorem dereliquerat, derelinquetur à Deo misera in hora tantæ necessitatis, atque dæmonibus tradetur in inferno cruciãda. Sic anima peccatoris in die qua ignorat, & hora qua nescit, rapitur à morte, & segregatur à corpore: pergitq; miseriis plena, tremens & dolens: & cùm nullam excusationem habeat, quam pro peccatis suis possit obtendere, contabescit, & pertimescit ante Deum apparére. Ingenti horrore concutitur, & multiplicibus cogitationum æstibus agitatur: cùm vrgente solutione carnis, & subductis è medio omnibus, se & illum terminum considerat cui appropinquat: & post paululum hoc inuenit, quod in perpetuum mutari non poterit. Considerat planè, quàm districtus veniat æternus iudex, & ante seueritatem tantæ iustitiæ, quas rationes vitæ suæ ponat. Si enim cuncta opera, quæ intelligere potuit, deuitauit: ventura tamen coram districto iudice, illa magis quæ in semetipsa non intelligit, pertimescit. Crescit pauor cùm cogitat, quod viam vitæ huius nequaquàm sine culpa transire potuit.

Anim peccatoris in hora mortis.

Habet eadē Bridgidus in libro de interiori domo, cap. 38.

8. ET libro tertio, capite vigesimotertio: Considera quomodò morieris, quando aliqua graui infirmitate vexatus, & ad extrema deductus: & ibi ad terram prostratus inter longa suspiria, & difficiles singultus, inter diuersos dolores & timores animam expirabis. Tunc veniet corpus in pallorem & horrorem, in fœtorem: erit vermis & cibus vermibus: animam verò mox capient & rapient laruales illæ facies, quæ eam in exitu præstolantur. Et ex omni parte terrebunt eam dæmones terribiles & horribiles. Cogita quis eam defendet ab illis rugientibus, præparatis ad escam: quis consolabitur eam, cùm terrima illa monstra dæmoniorum occursantia sibi caternatim ruere videbit: aut quis deducet per ignotam regionem?

Cõsideratio morientis hominis.

Dæmonum præsentia.

9. ET libro quarto de anima, capite decimotertio: Introducere debet prudentia aliquos nuncios, qui aliqua narrent, quæ ad exercitationem valeant. Itaque nuncius mortis ingressum postulans, admittitur. Qui rogatus vt dicat quis sit, vndè veniat, quid videritue respõdet non aliter quicquam dicturum, nisi summum fiat silentium. Quo impetrato, sic incipit: Ego sum timor mortis: & mortem vobis venire nuncio. Prudentia loquitur pro omnibus, & interrogat, sic dicens: Vbi est mors? MEMORIA MORTIS: Scio quia non tardat venire, & propè est. Sed diem & horam aduentus eius ego nescio. PRVDENTIA. Et qui veniũt cum illa? MEMORIA. Mille dæmones ferentes secum libros grandes, & vncos ferreos, & igneas catenas. PRVDENTIA. Quid prætendunt his omnibus? MEMORIA. In libris scripta sunt omnia peccata hominum: & quorum ibidem peccata scripta sunt, illos sui esse dicunt iuris. Vncos ferunt, vt quos sui esse iuris conuicerint, eorum animas violenter extrahant, & ligatas catenis in infernum pertrahant.

Colloquiũ inter Prudẽtiam & timorem, vel memoriam mortis.

In morte præsentes sunt dæmones, libros, vncos, & catenas habentes.

10. INNOCENTIVS tertius libro secundo de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite quadragesimosecundo: Mali quatuor dolores patiuntur in morte. Primus dolor est angustia corporea, tanta, & tam grauis, quanta vel qualis nec fuit, nec est in præsenti vita ante dissolutionem illam. Quod in quibusdam, etsi non in omnibus appáret, præ nimio dolore ipsos discerpentibus. Fortis enim, & incomparabilis est violentia, quando nexus illi, & vitales nodi inter corpus & animam disrumpuntur. Vndè prophera lamentando ait: Circundederunt me dolores mortis.

Quadruplex dolor, quem in morte sustinet malus. Corporis dolor quantus.

Psal. 114.

Non enim est membrum, non articulus in corpore, quod penitus non inuoluatur illo inexplicabili dolore. Secundus dolor est, quando iam penè defatigato corpore, & suis exhausto viribus, anima multo liberius videt tunc in momento occurrere omnia opera bona, vel mala quæ fecit, quæ omnia reducuntur ante oculos interiores. Dolor iste est tantus, & retractatio ista tam grauis est, quòd anima plurimum turbata, cogitur quasi seipsam odisse. Vndè dicitur in psalmo: Torrentes iniquitatis cõturbauerunt me. Nam torrentes cum multo impetu veniunt, & videntur diruere omnia: ita in morte videbit malus omnia subitò, quæ fecit opera bona vel mala. Tertius dolor est, quando anima iam incipit tam tristè de iudicare, & sibi pro suis iniquitatibus singulis omnia & debita gehennæ tormenta videt imminere. Vndè dicitur in psalmo: Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Quartus dolor est, quando anima adhuc in corpore posita, videt spiritus malignos, ad rapiendum se paratos: vbi tantus dolor est & timor, quòd misera anima, licet à corpore egressura, quandiù potest refugiat, vt tempus fugæ captiuitatis redimat, antequàm de corpore exeat. Propter quod dicit Sophonias propheta: A prima porta exit clamor, & à secunda vlulatus. Prima porta dicitur, quando anima mala, quàm citò egreditur à corpore, tam citò rapitur à malignis spiritibus ad æterna supplicia. Secunda porta dicitur, quando post diem iudicij punientur in corpore & anima sine fine. Puniuntur enim mali in anima tantùm in prima separatione corporis & animæ, post iudicium verò in anima & corpore punientur. Vndè dicitur: Duplici contritione contere eos.

Animæ dolor triplex in morte. Adspectus operum bonorum & malorum. Alias recogitatio.

Psal. 17.

Cõsideratio gehennæ.

Psal. 114.

Adspectus dæmonum.

Sopho.

Ierem. 17.

11. LVCAE decimosexto: Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, & bysso: & epulabatur quotidiè splendidè. Et erat quidam mẽdicus, nomine Lazarus, &c. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam vt refrigeret linguã meam, quia crucior in hac flamma, &c.

12. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite trigesimooctauo: Chrisorius, sicut Probus prop nquus illius, cuius iam superius memoriam feci, narrare consueuit, vir in hoc mundo valdè idoneus fuit, sed tantum plenus vitijs, quantum rebus, superbia tumidus, carnis suæ voluptatibus subditus, in requirendis rebus auaritiæ facibus accensus. Sed cùm tot malis Dominus finem ponere decreuisset, corporali hunc molestia percussit. Qui ad extremum veniens, eadem hora, qua iam de corpore erat exiturus, apertis oculis vidit terribiles viros & nigerrimos spiritus coram se assistere, & vehementer imminere, vt ad inferni claustra eum raperent. Cœpit tremere, pallescere, sudare, & magnis vocibus inducias petere, filiumque suum nomine Maximum, quem ipse iam monachus monachum vidi, nimijs, & turbatis vocibus vocare, dicens: Maxime curre,

Terribile exemplum.

Dæmonum adspectus.

Nunquàm tibi mali aliquid feci, in fide tua me ſuſcipe. Turbatus mox Maximus adfuit, lugens ac perſtrepens familia conuenit. Eos autem, quos ille inſiſtentes ſibi grauiter tolerabat, ipſi malignos ſpiritus videre non poterãt, ſed eorum præſentiam, in confuſione, & pallore, & tremore illius, qui trahebatur, videbant. Pauore autem tetræ eorum imaginis, huc illucque vertebatur in lectulo: iacebat in ſiniſtro latere, adſpectum eorum ferre non poterat: vertebatur ad parietem, ibique aderant. Cumq; conſtrictus nimis, relaxari ſe iam poſſe deſperaret, cœpit magnis vocibus clamare: Inducias vel vſque manè, inducias vel vſque manè. Sed cùm hæc clamaret, in ipſis vocibus de habitaculo ſuæ carnis euulſus eſt. De quo nimirùm conſtat quia pro nobis illa, non pro ſe viderit, vt eius vitio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter expectat. Nam illi tetros ſpiritus ante mortem vidiſſe, & inducias petiſſe, quid profuit, qui eaſdem inducias, quas petijt, non accepit?

Noſtri cauſa hæc vidit Chriſorius.

15. IDEM in homilia duodecima in euangelia, eandem refert hiſtoriam de Chriſorio.

14. BEDA libro quinto hiſtoriæ Anglorum capite decimoquarto: Fuit quidam in prouincia Merciorum, cuius viſiones ac verba, nec non & conuerſatio plurimis, ſed non ſibimet profuit. Fuit autem temporibus Coenredi, qui poſt Ediluredum regnauit, vir in laico habitu atque officio militari poſitus: ſed quantum pro induſtria exteriori Regi placens, tantum pro interna ſuimet negligentia diſplicens. Admonebat ergo illum ſedulò, vt confiteretur, & emendaret ac relinqueret ſcelera ſua, priuſquàm ſubito mortis ſuperuentu tempus omne pœnitendi, & emendandi perderet. Verùm ille, frequenter licet admonitus, ſpernebat verba ſalutis, ſeſeque tempore ſequenti pœnitentiam acturum eſſe promittebat. Hæc inter, tactus infirmitate, decidit in lectum, atque acri cœpit dolore torqueri. Ad quem ingreſſus rex, qui diligebat eum, multum hortabatur, vt vel tunc, antequàm moreretur, pœnitentiam ageret commiſſorum. At ille reſpondit, non ſe tunc velle confiteri peccata ſua, ſed cùm ab infirmitate ſua reſurgeret, ne exprobrarent ſibi ſodales, quòd timore mortis faceret ea, quæ ſoſpes facere nolebat: fortiter quidem, vt ſibi videbatur loquutus, ſed miſerabiliter, vt poſt patuit, dæmoniaca fraude ſeductus. Cumque morbo ingraueſcente, denuò ad eum viſitandum ac docendum rex intraret, clamauit ſtatim miſerabili voce: Quid vis modò? quid huc veniſti? non enim mihi aliquid vtilitatis, aut ſalutis potes vltrà conferre. At ille, noli ita loqui. Vide vt ſanum ſapias. Non, inquit, inſanio, ſed peſſimam mihi conſcientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc eſt? Paulò antè, inquit, intrauerunt domum hanc duo pulcherrimi iuuenes, & reſederunt iuxta me, vnus ad caput, & vnus ad pedes, protulitque vnus libellum perpulchrum, ſed vehementer modicum, ac mihi legendum dedit, in quo omnia, quę vnquàm bona feceram, intuens ſcripta reperi, & hæc erant nimirum pauca & modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc ſubitò mihi ſuperuenit exercitus malignorum & horrendorum vultu ſpirituum, domumque hanc & exterius obſedit, & intus maxima ex parte reſidês impleuit. Tunc ille, qui & obſcuritate tenebroſæ faciei, & primatu ſedis maior eſſe videbatur eorum, proferens codicem horrendæ viſionis, & magnitudinis enormis, & ponderis penè importabilis, iuſſit vni ex ſatellitibus ſuis mihi ad legendum deferre. Quem cùm legiſſem, inueni omnia ſcelera, non ſolùm quæ opere, & verbo, ſed etiam quæ tenuiſſima cogitatione peccaui, manifeſtiſſimè in eo tetris eſſe deſcripta literis. Dicebatq; ad illos, qui mihi adſederant, viros albatos & præclaros: Quid hîc ſedetis, ſcientes certiſſimè quia noſter eſt iſte? Reſponderunt, Verum dicitis, accipite, & in cumulum damnationis veſtræ ducite. Quo dicto, ſtatim diſparuerunt, ſurgentesque duo nequiſſimi ſpiritus, habentes cultros in manibus, percuſſerunt me, vnus in capite, & alius in pede: qui videlicet modò cum magno tormento transfodiunt viſcera mea, & interiora corporis mei penetrãt, moxque vt ad inuicem perueniant, moriar, & paratis ad rapiendum me dæmonibus in inferni clauſtra pertrahar. Sic loquebatur miſer deſperans, & non multò pòſt defunctus, pœnitentiam, quam ad breue tempus cum fructu veniæ facere ſuperſedit, in æternum ſine fructu pœnis ſubditus facit. De quo conſtat, quia, ſicut B. Papa Gregorius de quibuſdam ſcribit, non pro ſe iſta, cui non profuêre, ſed pro aliis viderit: qui eius interitum cognoſcentes, differre tempus pœnitentiæ, dum vacat, timerent, ne improuiſo mortis articulo præuenti, impœnitentes perirent. Quòd autem codices diuerſos, per bonos ſiue malos ſpiritus ſibi vidit offerri, ob id ſuperna diſpenſatione factum eſt, vt meminerimus facta, & cogitationes noſtras, non in ventum diffluere, ſed ad examen ſummi iudicis cuncta ſeruari, ſiue per amicos angelos in fine nobis oſtendenda, ſiue per hoſtes. Quòd verò priùs candidum codicem protulerunt angeli, deindè atrum dæmones, illi perparuum, iſti enormem, animaduertendum eſt, quòd in prima ætate bona aliqua fecit, quæ tamen vniuerſa prauè agendo inuenis obnubilauit: Qui ſi è contrario errores puerilitæ corrigere in adoleſcentia, ac benefaciendo à Dei oculis abſcondere curâſſet, poſſet eorum numero ſociari, de quibus ait pſalmus: Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. Hanc hiſtoriam, ſicut à venerabili antiſtite Pethelmo didici, ſimpliciter ob ſalutem legentium ſiue audientium, narrandam eſſe putaui.

In 4. dialog. cap. 36.

Aliud terribile exemplum de diſcentibus conuerſione ad mortem vſque.

Admonitio ad confeſſionem & vitæ emendationem.

De codicibus quos angeli tum boni tũ mali mortuo exhibuêrũt.

Pſal. 31.

15. ET capite decimoquinto: Nouî autem ipſe fratrem, quem vtinam non nôſſem, cuius etiam nomen, ſi hoc aliquid prodeſſet, dicere poſſem, poſitũ in monaſterio nobili, ſed ipſum ignobiliter viuentem. Corripiebatur quidem ſedulò à fratribus, ac à maioribus loci ad caſtigatiorem vitam conuerti admonebatur: Et quanuis eos audire noluiſſet, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob neceſſitatem operum ipſius exteriorum: erat enim fabrili arte ſingularis. Seruiebat autem multum ebrietati, & cæteris remiſſioris vitæ illecebris, magisque in officina ſua die, noctuque reſidere, quàm ad pſallendum, aut orandum in eccleſia, audiendumq; cum fratribus verbum vitæ conſueuerat. Vndè accidit illi, quod ſolent dicere quidam: Quia qui non vult Eccleſiæ ianuam ſponte humiliatus ingredi, neceſſè habeat ianuam inferni non ſponte damnatus introduci. Percuſſus enim languore, atque ad extrema perductus, vocauit fratres, & multum mœrens ac damnato ſimilis, cœpit narrare, quia videret inferos apertos, & Sathan demerſum in profundum tartari, Caiphamque cum cæteris, qui occiderant Dominum, iuxta cum flammis vltricibus contraditum. In quorum vicinia, inquit, heu miſero mihi locum adipicio

Exemplum terribile de eo, qui vidit infernum aperrum, & locum apud inferos ſibi paratum.

æternæ

æternæ perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligenter exhortari, vt vel tunc positus adhuc in corpore, pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modò tempus mutandi vitam, cùm ipse viderim iudicium meum iam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obijt: & corpus eius in vltimis est monasterij locis humatum; neque aliquis pro eo Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare præsumebat. O quàm grandi distantia diuisit Dominus lucem à tenebris. Beatus protomartyr Stephanus passurus mortem pro veritate, vidit cœlos apertos, vidit gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris Dei. & vbi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem misit, quò lætior occumberet in mortem. At contra faber iste tenebrosæ mentis & actionis, imminēte morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli, & sequacium eius, vidit etiam suam infelix inter tales carcerem, quo miserabilius ipse desperata salute periret, sed viuentibus, qui hæc cognouissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc nuper in prouincia Berniciorum, ac longè latequè diffamatum, multos ad agendam, & non differendam scelerum suorum pœnitudinem prouocauit. Quod vtinam ex hac etiam nostrarum lectione literarum fiat.

16. PSALMO centesimo decimoquinto, vt in textu.

17. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis, &c. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidē enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonā voluntatē habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominū.

18. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vndecimo mortem Vrsini presbyteri describens: Cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Benè veniant Domini mei, benè veniant Domini: quid tantillum ferculum vestrum esse dignati conuenire? Venio, venio. Gratias ago, gratias ago. Cumque hoc iterata crebrò voce repeteret, quibus hoc diceret, noti fuit, qui illum circunsteterant, requirebant. Quibus ille admirādo respondit, dicens: Nunquid hic conuenisse sanctos Apostolos non videris? beatum Petrum & Paulum primos Apostolorum non adspicitis? Ad quos iterùm conuersus, dicebat: Eccè venio, eccè venio: atq; inter hæc verba animam reddidit. Et quia veraciter sanctos Apostolos viderit, eos etiam sequendo testatus est. Quod plerunque contingit iustis, vt in morte sua sanctorum præcellentium visiones adspiciant, ne ipsam mortis suæ pœnalem sententiam pertimescant, sed dum eorum menti æternorum ciuium societas ostenditur, à carnis suæ copula sine doloris & formidinis fatigatione soluantur.

19. SEQVENTIBVS capitibus plures alias similes apparitiones iustorum commemorat.

20. CYPRIANVS in libro de mortalitate, inter alia quæ adfert de non timenda morte: Quæ cæcitas, inquit, animi, quæve dementia est, amare pressuras, & pœnas, & lachrymas mundi, & non festinare potius ad gaudium, quod numquàm possit auferri? Hoc autem fit, fratres dilectissimi, quia fides deest, quia nemo credit vera esse quæ promittit Deus. Apostolus Paulus in epistola sua ponit & dicit: Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Lucrum maximum computans, iam seculi laqueis non teneri, iam nullis peccatis & vitijs carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris angentibus, & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lętitiam salutis æternæ, Christo vocante, proficisci. Et post nonnulla: Mori planè timeat, sed qui ex aqua & spiritu non renatus, gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Christi cruce & passione censetur: mori timeat, qui ad secundam mortem de hac morte transibit: mori timeat, quem de seculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit: mori timeat, cui hoc mora longiore confertur, vt cruciatus eius & gemitus interim differatur. Qualem te inuenit Dominus cùm vocat, talem pariter & iudicat. Memin esse debemus voluntatem nos, non nostram, sed Dei facere debere, secundùm quod nos Dominus quotidiè iussit orare. Quàm præposterum est, quamque peruersum, vt cùm Dei voluntatem fieri postulemus, quando euocat nos, & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis eius imperio pareamus. Obnitimur & reluctamur, & pertinacium mores seruorum ad conspectum Domini cum tristitia & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmijs cælestibus honorari, ad quem venimus inuiti? Quid ergò oramus & petimus vt aduentet regnum cælorum, si captiuitas terrena delectat? Quid precibus frequenter iteratis rogamus & poscimus, vt acceleret dies regni, si maiora desideria, & vera potiora sunt seruire istic diabolo, quàm regnare cum Christo? Denique vt manifestius diuinæ prouidentiæ iudicia clarescerent, quòd Dominus præscius futurorum suis consulat ad veram salutem, cùm quidam de collegis & consacerdotibus nostris iam infirmitate defessus, & de appropinquante morte solicitus commeatum sibi precaretur, adstitit deprecanti, & iam penè morienti iuuenis honore & maiestate venerabilis, statu celsus, & clarus adspectu, & quem assistentem sibi vix posset humanus adspectus oculis carnalibus intueri, nisi quòd talem videre iam poterat de seculo recessurus. Atque ille non sine quadam animi & vocis indignatione infremuit & dixit: Pati timetis, exire nō vultis, quid faciam vobis? Increpantis vox, & monentis est: qui de persecutione solicitis, de accersitione securis nō consentit ad præsens desiderium, sed consulit in futurum. Audiuit frater noster & collega moriturus, quod cæteris diceret. Nam qui moriturus audiuit, ad hoc audiuit vt diceret: audiuit non sibi ille, sed nobis. Nam quid discere iam recessurus? Didicit immò nobis remanentibus, vt dum sacerdotem Dei, qui commeatum petebat, increpitum esse comperimus, quid cunctis expediat agnoscere mus. Et paucis intertectis: Quod interim morimur, ad immortalitatem morte transgredimur: nec potest vita æterna succedere, nisi hinc contigerit exire: non est exitus iste, sed transitus, & temporali itinere decurso ad æterna transgressus. Quis non ad meliora festinet? Quis non mutari & reformari ad Christi speciem, & ad cælestis gratiæ dignitatem venire citius exoptet? Paulo Apostolo prædicante: Nostra autem conuersatio, inquit, in cælis est, vndè & Dominum expectamus &c. Eius est in mundo diu velle remanere, quem mundus oblectat, quem seculum blandiens atque decipiens, illecebris terrenæ voluptatis inuitat. Porrò cùm mundus oderit Christianum, quid amas cum,

Philip. 1. Per mortem à quibus calamitatibus & periculis liberemur.

Quibus sit merito mors timenda.

Quales morimur, tales iudicamur. Voluntati Dei parendum est.

Pertinacibus seruis comparantur ij, qui moriuntur inuiti.

Exemplum cuius etiam meminit Possidonius in vita D. Augustini. cap. 27.

Non sibi, sed nobis audiuit.

Per mortem transitur ad immortalitatem.

Philip. 3.

Cuius sit desiderare & vnicè amare vitā præsentem.

Amare vitam præsentem, quam futuram sit.

Cur quidā in morte sanctos videant præsentes.

In morte quidam videt Apostolos.

qui te odit, & non magis sequeris Christum, qui te & redemit & diligit? Et sub finem: Quis non peregrè constitutus properet in patriam regredi? Quis non ad suos nauigare festinans, ventum prosperum cupidius optaret, vt velociter charos liceret amplecti? Patriam nostrã paradisum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes salutare possimus? Magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copiosa turba desiderat, iam de sua immortalitate secura, & adhuc de nostra salute solicita.

Per mortem reditur in patriam.

Sancti in cœlis sunt de nobis soliciti.

20. AMBROSIVS in libro de bono mortis, capite secundo: Mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptum est: Anima quæ peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quando quis peccato moritur, & Deo viuit, de qua ait Apostolus: Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Tertia mors, qua cursum vitæ huius, & munus explemus, id est, animæ corporisque secessio. Aduertimus igitur quòd vna mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua is qui fuerit mortuus, iustificatus est à peccato. Tertia mors media sit. Nam & bona iustis videtur, & plerisque metuenda. Quæ cùm absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est vitium, sed nostræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis, quàm voluptatis est. Et post pauca: Quid tamperè vitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum? Ipse Dominus ait: Sufficit diei malitia sua.

Mortis tria sunt genera. Ioseph. 18.

Rom. 6.

Quædam mors mala, quædam bona, & quædam media.

Cur mors paucos delectet, vt vitium infirmitatis sit.

Matth. 6.

22. CAPITE tertio: Mors igitur solutio est animæ & corporis. Denique & in Apostolo docuimus lectum, Dissolui & cum Christo esse, multo melius. Solutio autem ista, quid aliud agit, nisi vt corpus resolutum & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam, & fit libera, quæ si pia est, cũ Christo futura sit? Quid igitur in hac vita aliud iusti agunt, nisi vt exuãt se huius corporis * cogitationibus, quæ velut vincula nos ligant, & se ab his molestijs separare contendant, renuncient voluptatibus suis atque luxuriæ, fugiant flammas libidinum?

Philip. 1.

Anima post mortem ad Christum vadit. * al contagionibus. Mors mystica iustorum. Mortem esse bonam, & idcirco non timendam.

23. CAPITE quarto: Omnifariam igitur mors est bonum, & quia compugnantia diuidit, ne se inuicem impugnent, & quia portus quidam est eorum, qui magno vitæ istius iactati salo, fidæ quietis stationem requirunt. Et quia deteriorem statum non efficit, sed qualem in singulis inuenerit, talem iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & præsentium inuidiæ subducit, & futurorum expectationi componit. Accedit eò, quòd frustrà homines mortem timent, quasi finem naturæ. Nam si recolamus quòd Deus mortem non fecerit, sed postquàm homo lapsus in flagitium est, prœuaricationis & fraudis sententia comprehenderit, vt in terram suam terra remearet, inueniemus mortem finem esse peccati, ne quò esset vita diuturnior, eò fieret culpa numerosior.

Sapien. 1.

Mors est finis peccati.

24. CAPITE septimo: Non amara mors, sed impio amara, & tamen amarior vita quàm mors. Grauius est enim ad peccatum viuere, quàm in peccato mori, quia impius, quàm diù viuit, peccatum auget: si moriatur, peccare desinit. Plerique criminum suorum absolutione lætantur: si emendaturi sunt, rectè: si perseueraturi in eis, stultè: quia longè illis plus damnatio profuisset, ne incrementa facerent peccatorum.

Mors impiis tum quodammodò bona est.

25. CAPITE octauo: Quòd si terribilis apud viuentes æstimatur, non mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quam vnusquisque pro suo interpretatur affectu, aut pro sua conscientia perhorrescit. Suæ igitur vnusquisque conscientiæ vulnus accusat, non mortis acerbitatem. Denique iusti mors quietis est portus, nocentibus naufragium putatur. Certè ijs, quibus grauis est timor mortis, non est graue mori, sed graue est viuere sub metu mortis. Non ergò mors grauis, sed metus mortis. Non habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, vita nostra commisit. Insipientes autem mortem quasi summum malorum reformidant, sapientes quasi requiem post labores & finem malorum expetunt.

Non tam mors, quàm opinio de morte, terribilis est.

Timor mortis potius grauis est, quàm mors ipsa.

Vita inculpata mortẽ nonnihil.

26. CAPITE duodecimo: His igitur freti, intrepidè pergamus ad Redemptorem nostrũ Iesum, intrepidè ad patriarcharum cõcilium, intrepidè ad Abraham patrem nostrum, cùm dies aduenerit, proficiscamur: intrepidè pergamus ad illum sanctorum cœtum, iustorumque conuentum. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostræ fidei præceptores, vt etiam si opera desint, fides opituletur, defendatur hæreditas.

Per mortem itur ad Sanctorum consortia.

27. AD Philippenses primo, vt in textu.

28. LVCAE secundo: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundùm verbum tuum in pace.

29. PSALMO quadragesimoprimo: Quemadmodùm desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fortem viuum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?

30. ITEM octogesimotertio: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.

31. ET centesimo quadragesimoprimo: Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti, donec retribuas mihi.

32. NVMERORVM vigesimotertio ait Balaam: Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia.

33. LVCAE duodecimo, vt in textu, & Matthæi decimo sexto.

34. APOCALYPSIS decimoquarto, 35. SAPIENTIAE quarto, vt in textu.

III.

Quomodò Scriptura de Iudicio admonet?

A HORRENDVM [a] *est incidere in manus Dei viuentis*, Christiq; iudicis, [b] ante cuius tribunal nos omnes oportet manifestari, & [c] vnumquémque rationẽ pro seipso reddere. [d] *Cuncta* enim, *qua*

a Heb. 10. f Bernar. ser. 8. in psalmum. Qui habitat.

b 2. Cor. 5. b

c Rom. 14. b Luc. 16. a 12. f 19. d

d Eccles. 12. d 11. d 1. Cor. 4. a Rom. 2. a b c Sapien. 4. b Eccli. 11. c Matth. 12. c

quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni erra-
to, siue bonum, siue malum illud sit. Quare non modò peccatoribus, sed etiã sæpè [e] sanctis iudicij huius terribilis est [f] expectatio. Timuit hinc Dauid, vt solicitè roget: [g] *Non intres in iudiciũ cum seruo tuo* Domine. Timuit & Iob, quãtumuis [h] innocens, suumq; timorem his verbis ostendit: [i] *Quid faciã cùm surrexerit ad iudicãdum Deus? & cùm quæsierit, quid respondebo illi? Sæper* [k] *quasi tumentes super me fluctus timui Deũ, & pondus eius ferre non potui.* [l] *Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.*

B Ac verò metuendus est Iudex [m] ille, cuius non licet potestatem effugere, sapientiam fallere, æquitatem flectere, iudicium retractare. De quo ita scriptum extat, [n] *Zelus & furor viri* (Christi iudicis scilicet) *non parcet in die vindicta, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.* Qui de seipso etiam suoq; iudicio (ne quis sit inscius) hoc omnibus prænunciauit: [o] *Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.* [p] *Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do vnicuiq; iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum.* [q] *Ego opera eorum, & cogitationes eorum: venio vt congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient & videbunt gloriam meam.*

C Cæterũ de Iudicij [r] extremi die, qui & [s] dies Domini, dies iræ, dies magnus & horribilis in scriptura dicitur, Apostolus Petrus docet in hunc modum: [t] *Aduenier dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu transient, elemẽta verò calore soluentur, terra autem & quæ in ipsa sunt ópera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia dissoluẽda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus, & pietatibus, expectantes, & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardẽtes soluentur, & elementa ignis ardore tabescent?*

D Vt verò tunc clementem iudicem Christum, ac diem illum, quo *cælum & terra* [v] *transibunt*, nobis lætum habeamus, præclarum hoc est consilium Sapientis, [x] *Ante languorem adhi-*

a Ad Apoc. 20. d 22. e Psal. 61. b 2. Tim. 4. b Damasc. in orat. de defunctis Cyril. de extra anima. Leontius in vita Ioannis eleemosynarij.

e 1 Pet. 4. d Soph. 1. c Psal. 74. a Bernar. serm. 55. in Cantica. Greg. lib. 8. moral. cap. 13.

f Hebr. 10. c

g Psal. 142. a

h Iob 1. a

i Iob 31. b

k Ibidem c Gregor. 21. moral. cap. 13. & 16.

l Iob 9. d 24. b Eccles 9. a 1. Cor. 4. a

m Aug. in lib. de decem chordis cap. 2. & 3. Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 12. Bernard. epist. 1. Innocentius 3. lib. 3. de contemptu mundi cap. 13.

n Prouer. 6. d

o Psal. 74. a Bernar. serm. 55. in Cant.

p Ieremiæ 17. b 11. d 20. c 32. c Prouer. 16. a Heb. 4. d 1. Par. 28. b Mal. 3. b Psal. 7. b 43. d

q Isa. 66. f Iudæ Apost. c Matth. 10. c

r Aug. 20. de ciuit. Dei ca. 1. 2 3a. & 18. ca. 53. Item epist. 78. & 80. ad Hesych. Hippol. de consum. mundi. Damasc. lib. 4. or. ho fidei, cap. 27.

s Soph. 1. d Ioel 2. a b c g 3. a c Isa. 13. b 24. d 66. e Ierem. 25. d Mala. 3. a 4. a b Dan. 7. c d Apoc. 20. d 6. d Psalm. 96. a 50. a Matth. 24. & 25. c d 13. f 3. c Sap. 5. a c

t 2. Pet 3. b c August. lib 20. de ciuit. Dei cap. 16 & 18. Chrysost. hom. 46. ad pop. Antioch. & seq. Ephræm de iudicio extremo & comp. Item de ijs quæ post crucem fuerl. Item in interrogat & responsio. & de abrenuntiatione in baptismo facta. August. ser. 67. de temp. Isidorus de summo bono lib. 1. cap. 30. Cyrill catech. 15. Ilum. Hieron. epist. 1 ad Heliod. cap. 9. Gregor. hom. 1. & 12. in Euang. Item lib. 26. moral. cap 24. & 25. August. cap. 4. medit. Ansel. de miseria hominis. Bernard. de interiori domo cap. 38.

v Lucæ 21. f 1. Corinth. 7. f Apoc. 21. a

x Eccli 18. c 2. Pet. 3. c Lucæ 21. g Tit. 2. d 1. Thess 5. a Luc. 17. f Chrys. hom. 5. de pœnitentia.

Digitized by Google

be medicinã, & ante iudicium interroga teipſum, & in conſpectu Dei inuenies propitiationem. [1] *Si enim noſmetipſos dijudicaremus, non vtiq; iudicaremur.* [2] *Timenti Dominum benè erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur.*

1. tCorinth. 11. g

2 Eccli. 18 Gregor. lib 31. moral. cap. 21. Auguſt ſerm. 120. de temp.

TESTIMONIA.

1. AD Hebræos decimo, vt in textu.

2. BERNARDVS ſermone octauo in pſalmum, Qui habitat in adiutorio altiſſimi: Quid tam pauendum, quid tam plenum anxietatis, & vehementiſſimè ſolicitudinis excogitari poteſt, quàm iudicandum adſtare illi tam terrifico tribunali, & incertam adhuc expectare ſub tam diſtricto iudice ſententiam? Horrendum eſt (ait Apoſtolus) incidere in manus Dei viuentis. Iudicemur interim fratres, & terribilem illam expectationem præſenti ſtudeamus declinare iudicio. Non iudicabit Deus bis in idipſum. Sanè vt quorundam peccata, ſic & quorundam ſtudia bona manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium: vt illi quidem non expectantes ſententiam, proprio ſtatim pondere criminum in tartara deijciantur: iſti verò è regione paratas ſibi ſedes, tota libertate ſpiritus, ſine vlla cunctatione conſcendant. Felix paupertas voluntaria omnia relinquentium, & ſequentium te Domine Ieſu. Felix planè, quæ tam ſecuros, immò tam glorioſos faciat in illo ſingulari fragore elementorum, & in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto diſcrimine iudiciorum.

Iudicij Dei terribile.

Heb. 10.

Quomodò declinetur. 1 Corin. 11. Tim 5. Ioan. 3.

Matth. 19.

Paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quinto: Omnes nos manifeſtari oportet ante Tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.

4. AD Romanos decimoquarto: Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. ſcriptum eſt enim: Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnuſquiſque noſtrum pro ſe rationem reddet Deo.

5. LVCAE decimoſexto: Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare.

6. ET capite duodecimo: Omni autem, cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo.

7. CAPITE decimonono: Et alter venit, dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu eſto ſuper quinque ciuitates. Et alter venit, dicens: Domine, eccè mna tua, quam habui repoſitam in ſudario. timui enim te, quia homo auſterus es: tollis quod non poſuiſti, & metis quod non ſeminâſti. Dicit ei: De ore tuo te iudico ſerue nequam. ſciebas quòd ego homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, vt ego veniens cum vſuris vtique exegiſſem illam? Et aſtantibus dixit: Auferte ab illo mnam &c.

8. ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

9. CAPITE vndecimo: Lætare ergò iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & ſcito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudicium.

10. PRIORIS ad Corinthios quarto: Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

11. AD Romanos ſecundo: Propter quod inexcuſabilis es ô homo omnis, qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipſum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei eſt ſecundùm veritatem in eos, qui talia agunt. Exiſtimas autem hoc ô homo, qui iudicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm, & Græco: non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum. Quicunque enim ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iuſti ſunt apud Deũ, ſed factores legis iuſtificabuntur. Cùm enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex: qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe innicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, in die, cùm iudicabit Deus occulta hominum, ſecundùm Euangelium meum per Ieſum Chriſtum.

12. SAPIENTIAE primo: In cogitationibus impij interrogatio erit: ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

13. ECCLESIASTICI vndecimo: Facilè eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuique ſecundùm vias ſuas. Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius.

14. MATTHAEI duodecimo: Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

15. CAPITE decimoſexto: Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum angelis ſuis: & tunc reddet vnicuique ſecundùm opera eius.

16. APOCALYPSIS vigeſimo: Et vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt: & alius Liber

aperius

Digitized by Google

apertus est qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundùm opera ipsorum. & dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erant: & iudicatum est de singulis secundùm opera ipsorum.

17. CAPITE vigesimosecundo: Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua.

18. PSALMO sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

19. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Ego enim iam delibor, & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

20. IOANNES Damascenus in oratione de defunctis, siue, quòd ij, qui cum fide ex hac vita excesserunt, vivorum Missis ac beneficijs iuuentur: Narrant enim viri quidam diuinitus illustrati, hominum actiones in extremo vitæ spiritu, non secus atque in trutina, perpendi. Ac siquidem dextra lanx supra alteram efferatur, non esse dubitandum, quin quisquis ille sit, inter dextros angelos animam exhalet. Si autem paria vtriusque lancis momenta sint, Dei clementiam proculdubiò victoriam obtinere. Quin, vt à sanctissimis viris proditum est, etiamsi trutina nonnihil ad lævam vergat, tum tamen Dei quoque misericordia supplet id quod desideratur. Habes iam tres diuinas Domini sententias, quarum prima iusta est, altera benigna atque humanitatis plena, tertia bonitatem omnem excedit. Sequitur quarta, quæ quidem tum denique locum habet, cùm improbæ, & flagitiosæ actiones nimium præponderant. Et paulò pòst: Clarissimi ac sanctissimi illius Ioannis Eleemosynarij tempestate inuentus est Petrus, quondam publicanus, qui ex summa inhumanitate ac morum truculentia ad summam, ac numeris omnibus absolutam erga pauperes misericordiam sanctitatemque sese conuertit. Cùm enim aliquando, vt in beatissimæ ipsius vitæ libello proditum habetur, extra se raptus fuisset, suaque opera ad lancem expendi videret, siligineum vnum panem, quem etiam ipsum ira percitus in pauperis cuiusdam faciem saxi loco coniecerat, in dextra trutinæ lance conspexisse dicitur. Atque hac visione commotus, ad ingentem pietatis magnitudinem beatus hic vir euasisse fertur.

21. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ, vt supra de extrema vnctione, quæstione tertia, Cteftimonio primo.

22. LEONTIVS Neapolitanus in vita Ioannis Eleemosynarij: Multùm de memoria mortis & exitu animæ disputabat semper ille beatus, ita vt frequenter quidam ad eum superbo schemate intrarent, & ridente vultu, & inconsiderato oculo, & exirent humili more, & compuncta facie, & lachrymantibus oculis. Propter quod & dicebat, Quia (vt æstimo ego humilis) sufficit ad salutem assiduè & dolenter cogitare, & solicitudinem habere de morte, quoniam nemo nobis in illa hora compatietur, aut comitabitur ex vita ista, nisi opera bona nostra. Et quomodo angelis venientibus & properantibus non turbatur tunc anima, si inuenta fuerit bene præparata? aut quomodo rogat, vt addatur sibi modicum tempus vitæ, si audierit, Tempus quod vixisti, bene non consumpsisti? Et iterum dicebat tanquam de semetipso: Quomodo humilis Ioannes transire poteris bestias arundineti, quando obuiabunt tibi exactores? Væ qualis timor & tremor obtinet animam tunc rationem ponentem, tantis exquisitoribus, tam amaris & immisericordibus? Etenim sanctus iste in memoria semper retinebat, quod sancto Simeoni, qui in columnis stetit, per reuelationem factum est notum, quia (vt ait) exeunte anima à corpore, obuiant ei, cùm ascenderit à terra in cælum, chori dæmonum, singuli in proprio ordine. Obuiat & chorus dæmoniorum superbiæ, inuestigat eam si habeat opera eorum. Obuiat chorus spirituum detractionis, adspiciunt si quando oblocuta sit, & pœnitentiam non egerit. Obuiant iterum superius dæmones fornicationis, scrutantur si recognoscant in ea voluptates suas. Et quando à terra vsque ad cælum misera anima positura rationem peruenerit; seorsum ab ea sancti angeli stabunt, & non adiuuabunt eam nisi bonitates suæ.

23. PRIORIS Petri quarto: Quoniam tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei euangelio?

24. SOPHONIAE primo: Et erit in tempore illo: scrutabor Ierusalem in lucernis: & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, & non faciet malè.

25. PSALMO septuagesimoquarto: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo.

26. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica: Verùm tu qui aduentum desideras Saluatoris, time scrutinium iudicis, time oculos capreæ, time illum, qui per prophetam dicit: Et erit, in die illa, & ego scrutabor Ierusalem in lucernis. Acuto visu est, nihil inscrutatum relinquet oculus eius. Scrutabitur renes & corda, ipsaque cogitatio hominis confitebitur illi. Quid turum in Babylone, si Ierusalem manet scrutinium? Puto enim hoc loco prophetam Ierusalem nomine designâsse illos, qui in hoc seculo vitam ducunt religiosam, mores supernæ illius Ierusalem conuersatione honesta, & ordinata pro viribus imitantes, & non veluti hi, qui de Babylone sunt, vitam in perturbatione vitiorum scelerumque confusione vastantes. Denique illorum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium, & non egent scrutinio, sed supplicio. Mea autem (qui videor monachus & Ierosolymita) peccata certè occulta sunt, nomine & habitu monachi adumbrata. Et idcircò necesse erit subtili ea inuestigari discussione, & quasi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Possumus afferre aliquid & de psalmo ad confirmandum id quod dicitur de scrutanda Ierusalem. Ait namque sub persona Domini: Cùm accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Vias iustorum (ni fallor) & actus eorum discussurum se & examinaturum dicit. Verendum valdè, cùm ad hoc ventum fuerit, ne sub tam subtili examine multæ nostræ iustitiæ (vt putantur) peccata appareant. Vnum est tamen, si nosmetipsos dijudicauerimus, non vtique dijudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi districto diuinoque iudicio subducit & abscondit. Prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis. Volo vultui irę iudicatus præsentari, nõ iudicandus. Spiritualis homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona. Mala melioribus curabo corrigere

Examinantur velut in trutina actiones hominum.

De Petro Telonario.

Apud Leõtium.

Memoria mortis quã fructuosa.

Vexatio dæmonum in morte, & statim post mortem.

Iudicis in examinando seueritas timenda. Soph. 1.

Psalm. 7.

Quid sit scrutari Ierosalem in lucernis.

1. Tim. 5.

Psalm 74. Quid sit iustitias iudicare.

Quomodo Dei iudicia & seuerum examen effugere liceat.

1. Cor. 2.

rigere actibus, diluere lachrymis, punire iemnijs, cæteriſque ſanctæ laboribus diſciplinæ. In bonis de me humiliter ſentiam, & iuxta præ-
Luc. 17. ceptum Domini, ſeruum me inutilem reputabo. qui quod facere debui, tantùm feci. Dabo oleram nec lolia pro granis, nec paleas cum
Soph. 1. grano offerre. Scrutabor ego vias meas & ſtudia mea: quò is qui ſcrutaturus eſt Ieruſalem in lucernis, nihil inſcrutatum in me ſiue indiſcuſſum inueniat. Neque enim iudicaturus eſt bis in idipſum.

27. GREGORIVS libro octauo Moralium in Iob, capite decimotertio: Iuſtorum mens ſemper ſolicita venturo examini intendit. Omne enim, quod agunt, metuunt, dum cautè conſiderant, ante quantum iudicem ſtabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, & penſant quanto reatu conſtricti ſunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprij operis, & contra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Conſiderant praua quàm diſtrictè iudicet, bona opera quàm ſubtiliter penſet, & perituros ſe abſque ambiguitate præſciunt, ſi remota pietate iudicentur, quia hoc ipſum quoque, quod tuſtè videmur viuere, culpa eſt, ſi vitam noſtram cùm iudicat, hanc apud ſe diuina miſericordia non excuſat. Hinc enim in hoc eo-
Iob 25. dem libro ſcriptum eſt: Aſtra non ſunt munda in conſpectu eius. Quia apud eum diſtrictè iudicati, ipſi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiam ſanctitatis lucent.

28. AD Hebræos decimo: Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hoſtia, terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ conſumptura eſt aduerſarios.

29. PSALMO centeſimo quadrageſimoſecundo: Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.

30. Iob primo: Vir erat in terra Hus, nomine Iob, & erat vir ille ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo.

31. CAPITE trigeſimoprimo, vt in textu.

32. GREGORIVS libro vigeſimoprimo Moralium, capite decimoquinto: Sciunt ſancti, quia omnis humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe deprehenditur, ſi diuinitus diſtrictè iudicetur.

33. CAPITE decimoſexto: Bene ſubditur: Et pondus eius ferre non potui, quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente conſiderat, profectò videt, quia tantus pauor imminet, quantum non ſolùm tunc videre, ſed ſe etiam nunc præuidere pertimeſcat. Conſideratione namque tanti terroris metu animus palpitat, & intentionis ſuæ oculos declinans, intueri quod præuidet, recuſat. Bene ergò dicitur: Et pondus eius ferre non potui, quia cùm ſupernæ maieſtatis vim ad iudicium venientis, terroremque tanti examinis conſiderando animus conatur exquirere, mox ad ſeipſum refugiens, ſeſe expaueſcit inuenire.

34. Iob nono: Si fortitudo quæritur, robuſtiſſimus eſt: Si æquitas iudicij, nemo audet pro me teſtimonium dicere. Si iuſtificare me voluero, os meum condemnabit me: ſi innocentem oſtendero, prauum me comprobauit. Etiam ſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti.

35. CAPITE vigeſimoquarto: Deus inultum abire non patitur.

36. ECCLESIASTIS capite nono: Neſcit homo vtrum amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta.

37. PRIORIS ad Corinthios quarto: Mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die: ſed neque meipſum iudico. Nihil enim mihi conſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum: qui autem iudicat me, Dominus eſt.

1. IN AVGVSTINVS in libro de decem chordis, capite primo: Gaudeamus ad miſericordiam Domini: ſed timeamus ad iudicium Domini. Pareit, dum tacet. Tacet, ſed ſemper non tacebit. Audi dum non tacet in verbo, ne non tibi vacet audire, dum non tacebit in iudicio. *Timendum Dei iudicia.*

2. CAPITE ſecundo: Modò enim licet tibi cauſam tuam componere. Ante vltimum iudicium Dei tui, compone cauſam tuam. Non eſt vnde præſumas, cùm ille venerit, nec falſos teſtes adduces, quibus ille fallatur, nec patronos fraudulentis circumuentionibus & linguoſis artibus adhibebis, nec ambies aliquo modo, vt iudicem poſſis corrumpere. Quid ergò agis apud talem iudicem, quem nec fallere, nec corrumpere poteris? Ex tamen eſt quod agas. Tunc enim ipſe erit iudex cauſæ tuæ, qui modò eſt teſtis vitæ tuæ. *Falli in iudicio Deus non poterit, aut corrumpi.*

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Age cùm ad illud vltimum iudicium venerimus, ab eo iudice iudicandi, qui nec falli occultatione criminum poteſt, nec ad impunitatem promerendam, muneris alicuius oblatione corrumpi: cùm cœperint omnium ſecreta reuelari, & non ſolùm actus ac verba, ſed etiam ipſæ cogitationes oſtendi: quid faciemus ſub tanti iudicis maieſtate? quid excuſationis obtendere poterimus? qua nos defenſionis arte purgabimus? quæ nobis ſubuentura eſt pœnitentia, quam in hac carne contempſimus? Quæ nos defenſura ſunt opera bona, quæ in hac vita non fecimus? Ad quos Apoſtolos, aut ad quos alios ſanctos confugituri ſumus, quorum exempla ſimul ac verba deſpeximus? An fortè aliquos ibi fragilitas corporis excuſabit? Sed excuſationi eorum reclamabunt omnium ſanctorum exempla, qui cum fragilitate carnis in carne viuentes, fragilitatem carnis in carne vincentes, quod fecerunt, vtique fieri poſſe docuerunt? maximè, quia nec ipſi peccato ſua virtute, ſed Domini miſerantis auxilio reſtiterunt: qui ſe & non quærentibus, vt quæratur, atque in eum credatur, oſtendit: & credentes in ſe, ne à peccato vincantur, inuicta protectione defendit. Quid ergò reſponſuri ſunt, ſi eis Dominus dicat, Si potuiſtis, quare non reſtitiſtis deſiderijs peccatorum? ſi non potuiſtis, quare meum contra peccata non quæſiſtis auxilium? aut vulnerati, quare pœnitendo non adhibuiſtis vulneri veſtro remedium? Nónne ad hæc obmutescentes, & quid excuſationis referant, non habentes, dicet: Ligate eos manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium: vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. *Iudex falli aut corrumpi non poteſt. Sera in iudicio pœnitentia. Fruſtra implorabuntur ſancti. Excuſationi nullus erit locus in iudicio.* *Matth. 22. Marc. 9. Iſaiæ 66.*

4. BERNARDVS epiſtola prima ad Robertum: Veniet, veniet, qui malè iudicata reiudicabit: illicitè iurata confutabit: qui faciet iudicium iniuriam patientibus: qui iudicabit in iuſtitia pauperes: arguet in æquitate pro manſuetis terræ. Venier pro certo, qui per prophetam minatur in pſalmo, dicens: Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Quid faciet de iniuſtis iudicijs, qui ipſas quoque iuſtitias iudicabit? *Iudicabit malè iudicata. Pſalm. 49. Iſaiæ 11.* *Pſalm. 74.*

Iudicij conſidera tio metum affert.

Iob 31.

Cõscientiæ puræ vis in iudicio.

tubit? Veniet, inquam, veniet dies iudicij: vbi plus valebunt pura corda, quàm astuta verba: & conscientia bona, quàm marsupia plena: quandoquidem iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis.

5. INNOCENTIVS tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite decimoquinto: O quantus tunc erit timor & tremor, quantus erit fletus & gemitus? Nam si columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutum eius, & angeli pacis amarè flebunt: peccatores autem quid facient? Si iustus vix saluabitur, impius & peccatores vbi parebunt? Propterea clamat Prophera: Ne intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Si enim iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Quis enim non timeat iudicem potentissimum, sapientissimum, & iustissimum. Potentissimum, quem nemo potest effugere: sapientissimum, quem nemo potest latere: iustissimum, quem nemo potest corrumpere. Si fortitudo quæritur, robustissimus est, sapiens corde, & fortis robore. Si æquitas iudicij, nemo audebit pro me testimonium reddere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit, etiam si simplex fuero. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Qui vocat stellas, & dicunt: Adsumus. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Cuius voluntati nihil omninò resistit. Cui nullum verbum est impossibile, cui flectitur omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum. Hunc ergò nemo potest fugere, sicut dicit Propheta: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Ipse scrutatur renes & corda: cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Qui pluuiæ guttas, & arenam maris dinumerat. Deus scientiarum Dominus, præscius omnium, & conscius singulorum, occultus occultorum omnium indagator. Hunc ergò nemo potest latere, sicut dicit Apostolus: Non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Ipse est iudex iustus, fortis & longanimis, qui nec prece, nec pretio, nec amore, nec odio declinatà sumita rectitudinis, sed via regia semper incedens, nullum malum præterit impunitum, nullum bonum irremuneratum reliquit. Hunc ergò nemo potest corrumpere, iuxta quod dicit psalmus: Tu reddes singulis secundùm opera sua.

Iob 26. Isaiæ 33. 1. Pet. 4. Psalm. 142. Psalm. 129. Iudex potẽtissimus, sapientissimus, & iustissimus merito timendus est. Iob 9. Psal. 32. 148. Baruch 3. Psalm. 103. Rom. 9. Lucæ 1. Philip. 2. Hunc iudicem nihil latet. Psalm. 138. Ierem. 17. Hebr. 4. Eccli. 1. 1. Reg. 2. Hebr. 4. Psalm. 7. Nullũ malũ præterit impunitum, & nullum bonũ irremuneratum relinquit. Psalm. 65.

6. PROVERBIORVM sexto, 7. PSALMO septuagesimoquarto, vt in textu.

8. BERNARDVS sermone quinquagesimoquinto in Cantica, vt supra A testimonio vigesimosexto.

9. IEREMIAE decimoseptimo, vt in textu.

10. Et capite vndecimo: Tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas iustè, & probas renes & corda, &c.

11. CAPITE vigesimo: Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes & cor, &c.

12. CAPITE trigesimosecundo: Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, vt reddas vnicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinuentionum eius.

13. PROVERBIORVM decimosexto: Omnes viæ hominis patent oculis eius: spirituum ponderator est Dominus.

14. AD Hebræos quarto: Et non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo.

15. PRIMI Paralipomenon vigesimooctauo: Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & seruito ei corde perfecto, & animo voluntario: omnia enim corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proijciet te in æternum.

16. MALACHIAE tertio: Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum: Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filij Iacob non estis consumpti.

17. PSALMO septimo: Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustum, scrutans corda & renes Deus.

18. Et quadragesimoterrio: Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum: Nónne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscondita cordis.

19. ISAIAE sexagesimosexto, vt in textu.

20. IN epistola Iudæ Apostoli: Prophetauit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij.

21. MATTHAEI decimo: Nihil est operetum, quod non reuelabitur: & occultum, quod non icietur.

1. CAVGVSTINVS libro vigesimo de ciuitate Dei, capite primo: Non igitur in hoc libro de illis primis, nec de istis medijs Dei iudicijs, sed de ipso nouissimo iudicio, quantum ipse tribuerit, disputabo: quando Christus de cælo venturus est viuos iudicaturus & mortuos. Iste quippe dies iudicij propriè iam vocatur, eò quòd nullus ibi erit imperitæ querelæ locus, cur iniustus ille sit felix, & cur iustus ille infelix. Omnium nanque tunc non nisi bonorũ vera & plenissima felicitas, & omniũ nõ nisi malorum digna & summa infelicitas apparebit.

Dies iudicij quis propriè dicatur, & qua de causa.

2. CAPITE secundo: Quamuis nesciamus quo iudicio Deus ista vel faciat, vel fieri sinat, apud quem summa virtus est, & summa sapientia, summaque iustitia, nulla infirmitas, nulla temeritas, nulla iniquitas: salubriter tamen discimus non magni pendere seu bona seu mala, quæ videmus esse bonis malisque communia: & illa bona quærere, quæ bonorum; atque illa mala maximè fugere, quæ propria sunt malorum. Cùm verò ad illud Dei iudicium venerimus, cuius tempus iam propriè dies iudicij, & aliquando dies Domini nuncupatur: non solùm quæcunque tunc iudicabuntur, verùm etiam quæcunque ab initio iudicata, & quæcunque ad illud tempus adhuc iudicanda sunt, apparebunt esse iustissima. Vbi hoc quoque manifestabitur, quàm iusto iudicio Dei fiat, vt nunc tam multa, ac penè omnia iusta iudicia Dei sensus mentesque mortalium lateant, cùm tamen in hac re piorum fidem non lateat, iustum esse quod latet.

In die iudicij cognoscemus quo iudicio hæc aut illa Deus modò faciat, vel permittat.

3. CAPITE trigesimo siue vltimo: In illo itaque iudicio, vel circa illud iudicium, hæc res didicimus esse venturas: Etiam Thesbiten, Eliam Iudæorum, Antichristum persecuturum, Chri-

Ante & circa iudicium extremum quædam contingent.

Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque diremptionem, mundi conflagrationem, eiusdemque renouationem. Quæ omnia quidem ventura esse, credendum est: sed quibus modis, & quo ordine veniant, magis tunc docebit rerum experientia, quàm nunc valet consequi ad perfectum hominum intelligentia. Existimo tamen eo, quo à me commemorata sunt, ordine esse ventura.

Malach. 4. Rom. 9. 1. 2. Thess. 2. Dan. 7. 9. 12. Apoc. 11. 13. 20. 21. Matth. 25. 2. Pet. 3.

4. Et libro decimooctauo de ciuitate Dei, capite quinquagesimotertio. Frustra annos, qui huic sæculo remanent, computare ac definire conamur, cùm hoc scire non esse nostrum, ex ore veritatis audiamus. Quos tamen alij quadringentos, alij quingentos, alij etiam mille ab ascensione Domini, vsque ad eius vltimum aduentum complere posse, dixerunt. Quemadmodum autem quisque eorum adstruat opinionem suam, longum est demonstrare, & non necessarium. Contexuntur quippe vtuntur humanis, non ab eis certum aliquid de scripturæ canonicæ auctoritate profertur. Omnium verò de hac re calculantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille qui dicit: Non est vestrum scire tempora, quæ pater in sua posuit potestate.

Incertus annorum numerus vltimi, ad dignum iudicij. Actor. 1.

In eos qui cognitum finem mundi præmunciant. Actor. 1.

5. Idem in epistola septuagesimaoctaua ad Hesychium: Tunc audierunt Apostoli: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Tempora ergò computare, hoc est, χρόνους, vt sciamus quando sit finis huius sæculi, vel aduentus Domini, nihil mihi aliud videtur, quàm scire velle, quod ipse ait neminem scire posse. Opportunitas verò illius temporis profectò non erit, antequam prædicetur Euangelium in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus. Apertissima enim de hac re legitur sententia Saluatoris dicentis: Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisi ante non veniet? Quanto post ergò veniet, incertum nobis est, ante tamen non esse venturum, dubitare vtique non debemus. Si ergò susciperent hunc laborem serui Dei, vt peragrato orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remanet gentium, vbi nondum est Euangelium prædicatum, hinc aduertere vtcunque possemus, quantum hoc tempus longè sit à fine sæculi. Quod si propter quædam loca inaccessibilia, & inhospita fieri posse non creditur, vt à seruis Dei peragretur orbis, & quot quantæque sint adhuc gentes sine Christi Euangelio, fideliter renunciatur: multo minus existimo scripturis posse comprehendi, quanta vsque ad finem futura sint tempora, quandoquidem in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, quæ pater posuit in sua potestate. Vnde si iam nobis certissimè nunciatum fuisset, in omnibus gentibus Euangelium prædicari, nec sic possemus dicere quantum temporis remaneret vsque ad finem, sed magis magisque iam propinquare merito diceremus.

Scire velle finem sæculi quid sit.

Non veniet dies iudicij priusquam Euangelium annunciatum sit toto orbe. Matth. 24.

Actor. 1. Quamuis Euangelium toto orbe nunc annunciatur, incertus nihil omnino remaneret iudicij dies. Nó tamen voluit Christus ab Apostolis prædicari certum tempus aduentus sui, sed ne sciri quidem.

6. Et ad eundem Hesychium epistola octogesima: Non quidem ille ait: Non est vestrum prædicare tempora, sed, Non est vestrum nósse. Verùm si ita vis intelligi quod ait; Non est vestrum scire: ac si diceret, Non est vestrum scientes tacere, id est, non est vestrum hoc docere: Quis nostrûm docere audeat, vel se scire præsumat, quod Deus ille magister nec eos discipulos docuit, à quibus præsentibus interrogatus est præsens, nec illi tam sancti magnique doctores Ecclesiam docere potuerunt? Et post pauca: Noluit prædicari, quod videbat non vtiliter sciri. Et post multa: Nescio tamen verum intueri aliquid certius in hac quæstione possemus, si vlla ratione seu facultate possemus, quàm illud quod in epistola priore iam posui, cùm dicit Euangelio mundus vniuersus impleatur. Quod enim putat venerabilitas tua, iam hoc per ipsos Apostolos factum, non ita esse, certis documentis probaui. Sunt enim apud nos, hoc est, in Africa, Barbaræ innumerabiles gentes, in quibus nondum esse prædicatum Euangelium, ex ijs qui ducuntur inde captiui, & Romanorum seruitijs iam miscentur, quotidie nobis addiscere in promptu est.

Noluit prædicari, quod non vtiliter sciebatur.

Tempore Augustini nondum erat euangelium vbique prædicatum.

7. Hippolytvs Episcopus & martyr, in oratione quæ inscribitur de consummatione mundi, Antichristo, & secundo Aduentu Domini, in primis refert testimonia prophetarum: quibus productis, ait inter cætera: Templa diuina domorum instar erunt: locis omnibus euersiones fient ecclesiarum: scripturæ contemnentur: hostis illius cantica vbique decantabuntur. Post hæc spes, adulteria, periuria, incantationes, diuinationes magno impetu fluctuque sequentur. In summa, ex ijs qui Christiani videntur, tunc exurgent falsi prophetæ, falsique Apostoli, homines impostores, corruptores, malefici, mentientes alius in alium, adulteri, fornicatores, rapaces, anari, periuri, detractores. Pastores fient quasi lupi: monachi experti, quæ sunt mundi: diuites animum expertem miserecordiæ induent: pauperi non succurrent principes &c. Deinde post Euangelij & Apostolorum testimonia Danielem citat, Antichristum describentem. Quem ex tribu Dan nasciturum docet Hippolytus, & Ierosolymis suscitaturum templum lapideum. Ibidem. Prior Christi aduentus, inquit, præcursorem habuit Ioannem Baptistam, posterior autem, quo venturus est in gloria, Enoch, Elias & Ioannem Theologum exhibebit, quos interficiet bestia de mari ascendens. Describit deinde Antichristi mores, hypocrisin, falsa miracula, fraudes, arrogantiam, ambitionem, regnum, quod tres annos & dimidium perdurabit, crudelitatem, & grauissimam persecutionem. Qua inualescente, mox cuncti, inquit, ob ciborum penuriam accedent, atque adorabunt eum, quibus dabit characterem in dextra manu & fronte, ne quis dextra sua pretiosam illam crucem pingat in fronte. Ex quo tempore non poterit vllum signare membrorum suorum, sed adhærebit seductori, eique seruiet, neque ducetur pœnitudine. Et post nonnulla: Lugebunt montes, & colles, ac ligna campi propter genus humanum: eò quòd omnes defecerint à sancto Deo, & crediderint impostori illi, susceptoque charactere impuri illius, & hostis Dei, loco vitalis crucis Seruatoris. Lugebunt etiam ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec sufficiens fiat, nec cultus Deo gratus. Sed ecclesiarum ædes sacræ, tugurij instar erunt, pretiosumque corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit, scripturarum recitatio non audietur. Sed erunt apud homines tenebræ, lamentatio super lamentationem, væ super væ. Postremò describens Christi aduentum ad iudicium: Orietur, inquit, ab Oriente ad Occidentem vsque signum crucis superantis splendorem solis, denuncians aduentum & apparitionem iudicis: vt reddat cuique secundum opera sua. Et inducens iudicem alloquentem impios, aut: Omnes qui neglexerunt,

Isaiæ 1. Osee 13. Amos 5. Mich. 3. Antichristi tempore ipsa Christianorum templa euertentur & iniquitas inualescet.

Monachi experti quæ sunt mundi. Matth. 24. Luc. 21. 2. Pet. 2. 3. 1. Ioan. 4. Iudas Philip. 4. Coloss. 4. Daniel. 7. Antichristus orietur ex tribu Dã.

Luc. 1. Enoch, Elias & Ioannes Euangelista præcedent aduentum Christi.

Antichristus configurationem crucis in fronte prohibebit. Apocal. 13.

Character antichristi loco vitalis crucis Christi. Luctus Ecclesiarum Christianarum propter abrogationem sacrificij Missæ, & Eucharistiæ & antichristi tempore.

Signũ crucis apparebit in cælo ante Christi aduentum.

rint, nec misericordiam exercuerint hîc bene merendo, nihil eis debetur, nisi ignis, qui non extinguitur. Humanus enim sum, at iustus quoque iudex. Nam omnes pro dignitate remunerabo, omnibus pro cuiusque labore mercedem præstabo, omnibus pro suo certamine præmia rependam. Misereri volo: sed oleum in vasis vestris non video. Confessi estis me Dominum: sed verbis meis non paruistis. Signo crucis meæ notati estis: sed hoc animi duritia deleuistis. Baptisma meum recepistis: at præcepta mea non seruâstis, at odium fraternum ex animis vestris non excussistis. Non enim omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, saluabitur: sed qui faciet voluntatem meam. Et discedent hi in supplicium æternum: iusti verò in vitam æternam. Audistis dilecti responsionem Domini, cognouistis sententiam iudicis, didicistis quàm horrendum iudicium, & dies, & hora nos maneat: de eo solicitu cogitemus quotidie: hoc diu noctuque meditemur, in domibus, in plateis, in ecclesijs: ne in horrendo illo iudicio, in quo nulla est personarum acceptio, abiecti ac tristes adstemus condemnati: sed cum actione, vita, conuersatione, confessione pura: vt nobis quoque dicat ille misericors hominumque amans Deus, Fides tua te saluum fecit: vade in pace. Item illud, Euge serue bone & fidelis, super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.

Impij cur damnabuntur in die iudicij.

Matth. 7.

Matth. 25.

Iudicij Dei ante oculos ponendum.

Luc. 7.

Matth. 25.

8. IOANNES Damascenus libro quarto Orthodoxæ fidei, capite vigesimoseptimo: Nôsse autem operæpretium est, venturum omninò Antichristum esse. Et quidem omnis, qui filium Dei, ac Deum in carne venisse, ac Deum perfectum esse atque hominem perfectum, vnà cum eo quoque quòd Deus erat, factum esse, minimè confitetur, Antichristus est. Cæterùm peculiari ac præcipuo modo Antichristus ille dicitur, qui sub mundi catastrophen venturus est. Primùm itaque, quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari necesse est: ac tum ille ad prodendam Iudæorum impietatem veniet. His enim verbis Dominus ad eos vsus est, Ego veni in nomine Patris mei, & non accepistis me. Veniet alius in nomine suo, & illum accipietis. Et Apostolus, Pro eo quòd amorem veritatis non susceperunt, vt salui fierent, propterea mittet ipsis Deus operationem erroris ad credendum mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed acquieuerunt in iniustitia. Ergò Iudæi Dominum Iesum Christum ac Deum, Deique filium haudquaquam receperunt: impostorem contra, diuinitatem sibi arrogantem, recipient. Nam quòd Dei nomen vsurpaturus sit, angelus ille Danielem docens, his verbis ostendit: Ad Deos Patrum suorum non intelliget. Et Apostolus, Nemo vos seducat vllo modo. Quoniam nisi discessio primùm venerit, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt ipse tanquam Deus in templo Dei sedeat, ostendens seipsum quòd sit Deus. Porrò per Dei templum, non templum nostrum intelligit, sed vetus Iudaicum. Non enim nobis, sed Iudæis veniet: non pro Christo, sed aduersus Christum. Qua etiam de causa Antichristus dicitur. Primùm ergo Euangelium apud omnes gentes prædicetur necesse est: ac tum reuelabitur iniquus ille, cuius erit aduentus secundùm operationem sathanæ in omni potentia, & signis, & prodigijs falsis, & in omni fallacia iniustitiæ ijs qui pereunt: quem Dominus oris sui verbo interficiet, atque aduentus sui præstantia delebit. Nec vero, quemadmodum Dominus humanitatem assumpsit, ita etiam diabolus homo efficietur (abiit enim hoc) verùm homo ex fornicatione parietur, atque omnem sathanæ afflatum suscipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipsius voluntatis peruersitatem prænoscens, diabolum in eo domicilium sibi constituere finet. Ex fornicatione itaque, vt diximus, nascetur, & clam educabitur, ac repentè insurget, caputque attollet, atque imperio potietur. Atque in regni quidem sui, vel tyrannidis potius præludijs bonitatis speciem præ se feret. Cùm autem rerum potitus fuerit, tum verò Ecclesiam Dei persequetur, peruersitatemque suam omnem depromet. Veniet autem in signis, & prodigijs mendacij fictis ac non veris, eosque, quorum imbecilla, parumque firmo fundamento nixa mens est, in fraudem inducet, atque à Deo viuo abstraher, ita vt scandalizentur, si fieri potest, etiam electi. At verò mittentur Enoch & Elias Thesbites, & patrum corda in filios, hoc est, synagogam ad Dominum nostrum Iesum Christum, & Apostolorum prædicationem, conuertent: ab eoque trucidabuntur. Ac tum Dominus, quemadmodum sancti Apostoli in cœlum euntem viderunt, hoc est Deus perfectus & homo perfectus, cum gloria & potentia veniet, ac peccati hominem, perditionisque filium oris sui spiritu interficiet.

Antichristus communi modo. 1. Ioan. 2.

Antichristus propriè quis sit.

Matth. 24.

Ioan. 5.

2. Thess. 2. Iudæos decipiet Antichristus.

Seipsum vocabit Deum. Daniel. 11.

2. Thess. 2.

In templo Iudaico sedebit Antichristus.

Matth. 24. 2. Thess. 2. Erit magus & diabolicus homo.

Antichristus erit vetus homo, non autem diabolus incarnatus.

Nascetur ex fornicatione.

Regnū Antichristi.

Prodigia mendacia.

Matth. 24. Præsertim Enoch & Elię. Apocal. 11. Malach. 4. Actor. 1.

Interitus Antichristi. 2. Thess. 2.

9. SOPHONIAE primo: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris super ciuitates munitas, & super angulos excelsos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia Domino peccauerunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

10. IOELIS secundo: Venit dies Domini, quia propè est dies tenebrarum, & caliginis, dies nubis, & turbinis: quasi manè expansum super montes populus multus & fortis: simili ei non fuit à principio, & post eum non erit vsque in annos generationis & generationis. Ante faciem eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. A facie eius contremuit terra, moti sunt cæli: sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia & facientia verbum eius: magnus enim dies Domini, & terribilis valdè: & quis sustinebit eum? Et dabo prodigia in cælo, & in terra, sanguinem & ignem, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.

11. CAPITE tertio: Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperserunt in nationibus, & terram meam diuiserunt. Et paulò pòst: Concurrant, & ascendant Gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo vt iudicem omnes

nes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit meſſis: venite, & deſcendite, quia plenum eſt torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata eſt malitia eorum. Populi populi in valle conciſionis: quia iuxta eſt dies Domini in valle conciſionis. Sol & luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Ieruſalem dabit vocem ſuam: & mouebuntur cæli, & terra: & Dominus ſpes populi ſui, & fortitudo filiorum Iſrael.

12. ISAIAE decimotertio: Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ, furoriſque, ad ponendam terram in ſolitudinem, & peccatores eius conterendos de ea. Quoniam ſtellæ cæli, & ſplendor earum non expandent lumen ſuum: obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo, & luna non ſplendebit in lumine ſuo. Et viſitabo ſuper orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, & quieſcere faciam ſuperbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Pretioſior erit vir auro, & homo mundo obrizo. Super hoc cælum turbabo: & mouebitur terra de loco ſuo propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris eius.

13. CAPITE vigeſimoquarto: Cataractæ de excelſis apertæ ſunt, & concutientur fundamenta terræ. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commouebitur terra, agitatione agitabitur terra ſicut ebrius, & auferetur quaſi tabernaculum vnius noctis: & grauabit eam iniquitas ſua, & corruet, & non adijciet vt reſurgat. Et erit: In die illa viſitabit Dominus ſuper militiam cæli in excelſo: & ſuper reges terræ, qui ſunt ſuper terram. Et congregabuntur in congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & poſt multos dies viſitabuntur. Et erubeſcet luna, & confundetur ſol cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ieruſalem, & in conſpectu ſenum ſuorum fuerit glorificatus.

14. CAPITE ſexageſimoſexto: Ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis: quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio ſuo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino, &c.

15. IEREMIAE vigeſimotertio: Ecce turbo dominicæ indignationis egredietur, & tempeſtas erumpens: ſuper caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini vſque dum faciat, & vſque dum compleat cogitationem cordis ſui: in nouiſſimis diebus intelligetis conſilium eius.

16. MALACHIAE tertio: Ecce venit, dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis ſtabit ad videndum eum? Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum: & ſedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Et placebit Domino ſacrificium Iuda, & Ieruſalem ſicut dies ſæculi, & ſicut anni antiqui.

17. CAPITE quarto: Ecce enim dies veniet ſuccenſa quaſi caminus: & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impietatem ſtipula: & inflammabit eos dies ventens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem, & germen. Et poſt pauca: Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magna, & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.

18. DANIELIS ſeptimo: Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit: veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda: thronus eius flammæ ignis: rotæ eius ignis accenſus. Fluuius igneus, rapiduſque egrediebatur à facie eius. millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei: iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Et paulò pòſt: Aſpiciebam ergò in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient: poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur.

19. APOCALYPSIS vigeſimo: Et vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum, à cuius conſpectu fugit terra, & cœlum, & locus non eſt inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt: & alius Liber apertus eſt qui eſt vitæ: & iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris ſecundùm opera ipſorum. & dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erant: & iudicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum. Et infernus, & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda. Et qui non inuentus eſt in Libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.

20. CAPITE ſexto: Et vidi cùm aperuiſſet ſigillum ſextum: & ecce terræmotus magnus factus eſt, & ſol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus: & luna tota facta eſt ſicut ſanguis: & ſtellæ de cælo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos cùm à vento magno mouetur. & cælum receſſit ſicut liber inuolutus: & omnis mons, & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt: & reges terræ, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis ſeruus, & liber abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in petris montium: & dicunt montibus, & petris: Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni: quoniam venit dies magnus iræ ipſorum: & quis poterit ſtare?

21. PSALMO nonageſimoſexto: Ignis ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius. Illuxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit, & commota eſt terra. Montes ſicut cera fluxerunt à facie Domini: à facie Domini omnis terra. Annunciauerunt cæli iuſtitiam eius: & viderunt omnes populi gloriam eius.

22. ET quinquageſimonono: Deus repuliſti nos, & deſtruxiſti nos: iratus es, & miſertus es nobis. Commouiſti terram, & conturbâſti eam: ſana contritiones eius, quia commota eſt.

23. MATTHAEI vigeſimoquarto: Sedente autem eo ſuper Montem oliueti, acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecretò, dicentes: Die nobis, quando hæc erunt? & quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſæculi? Et reſpondens Ieſus, dixit eis: Videte ne quis vos ſeducat. multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus: & multos ſeducent. Audituri enim eſtis prælia, & opiniones prœliorum. Videte

dete ne turbemini. oportet enim hæc fieri, ſed nondum eſt finis. conſurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. hæc autem omnia initia ſunt dolorum, &c. Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos. Et quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe, in teſtimonium omnibus gentibus: & tunc veniet conſummatio, &c. Orate autem vt non fiat fuga veſtra in hyeme, vel ſabbatho. erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vſque modò, neque fiet. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro: ſed propter electos breuiabuntur dies illi. Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi, &c. Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur: & tunc parebit ſignum Filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & maieſtate. Et mittet angelos ſuos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, à ſummis cælorum vſque ad terminos eorum, &c. Tunc duo erunt in agro: vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. duæ molentes in mola: vna aſſumetur, & vna relinquetur. Vigilate ergò, quia neſcitis qua hora Dominus veſter venturus ſit.

24. ITEM vigeſimoquinto: Cùm autem venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. eſurini enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me &c. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te: ſitientem, & dedimus tibi potum? &c. Et reſpondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. eſurijui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi potum, &c. Tunc reſpondebunt ei & ipſi, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitam æternam.

25. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſæculi. mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat. Sic erit in conſummatione ſæculi: exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

26. CAPITE tertio: Cuius ventilabrum in manu ſua: & permundabit aream ſuam: & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

27. SAPIENTIAE quinto: Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia, aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, dicentes intra ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtia ſpiritus gementes. Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore: ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter ſanctos ſors illorum eſt: &c. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iuſtitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. ſumet ſcutum inexpugnabile æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.

28. POSTERIORIS Petri tertio: Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant prius, & terra, de aqua, & per aquam conſiſtens Dei verbo: per quæ, ille tunc mundus aqua inundatus perijt. Cæli autem, qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum. Vnum verò hoc non lateat vos, chariſſimi, quia vnus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant. ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti. Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur &c.

29. AVGVSTINVS libro vigeſimo de ciuitate Dei, capite decimoſexto: Tunc figura huius mundi mundanorum ignium conflagratione præteribit, ſicut factum eſt mundanarum aquarum inundatione diluuium. Illa itaque, vt dixi, conflagratione mundana, elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus noſtris corruptibilibus congruebant, ardendo penitus interibunt: atque ipſa ſubſtantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant: vt ſcilicet mundus in melius innouatus, aptè accommoderur hominibus, etiam carne in melius innouatis. Igne conflagrationis qualis fiet mundi purgatio.

30. CAPITE decimooctauo: Apoſtolus Petrus commemorans factum ante diluuium, videtur admonuiſſe quodammodo, quatenus in fine huius ſæculi mundum iſtum periturum eſſe credamus. Nam & illo tempore periſſe dixit, qui tunc erat, mundum: nec ſolùm orbem terræ, verùm etiam cælos, quos vtique iſtos aëreos intelligimus, quorum locum, ac ſpatium, tunc aqua creſcendo ſuperauerat. Ergò totus, aut penè totus aër iſte ventoſus, quod cælum vel potius cælos vocat: ſed iſtos vtique imos, non illos ſupremos, vbi ſol, & luna, & ſidera conſtituta ſunt: conuerſus fuerat in humidam qualitatem: atque hoc modo cum terra perierat, cuius terræ vtique prior facies fuerat deleta diluuio. 2. Pet. 3. Cæli aërij interiturij & quousque.

lunio. Qui autem nunc ſunt, inquit, cæli & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruandi in diem iudicij & perditionis hominum impiorum. Proinde, qui cæli, & quæ terra, id eſt, Genes.7. qui mundus, pro eo mundo, qui diluuio periit ex eadem aqua repoſitus eſt: ipſe igni nouiſſimo reſeruatur in diem iudicij, & perditionis hominum impiorum. Nam & hominum propter magnam quandam commutationem, non dubitat dicere perditionem futuram, cùm tamen eorum, quamuis in æternis pœnis ſit manſura natura. Quærat forſitan aliquis, ſi poſt factum iudicium mundus iſte ardebit, antequam pro illo cælum nouum, & terra noua reponantur, eo ipſo tempore conflagrationis eius vbi erunt ſancti, quum eos habentes corpora in aliquo corporali loco eſſe neceſſè ſit? poſſumus reſpondere, futuros eos eſſe in ſuperioribus partibus; quò ita non aſcendet flamma illius incendij, quemadmodum nec vnda diluuij. Corpora beatorum. Talia quippe illis inerunt corpora, vt illic ſint, vbi eſſe voluerint: ſed nec ignem conflagrationis illius pertimeſcent immortales, atque incorruptibiles facti: ſicut virorum trium corruptibilia corpora, atque mortalia, in camino Daniel.3. ardenti viuere illæſa potuerunt.

31. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaſexta ad populum Antiochenum: Ipſius itaque miſericordia confidamus, & ſolicitam exhibeamus pœnitentiam, priuſquam ingruat hora, quæ nos ex hoc lucrari non permittat. Nam nunc quidem in nobis totum eſt poſitum, tunc verò iudicans ſolus eſt ſententiæ dominus. Pſalm.94. Præoccupemus itaque faciem eius confeſſione, ploremus, & lugeamus. Si nanque Dominum orare poſſumus ante rationis diem peccata nobis remittere, nec ingreſſu iam erit opus. Sicut viciſſim, niſi hoc fiat, palam præſente terrarum orbe, noſtrorum vnuſquiſque introducetur, & nulla iam nobis ſupererit venæ ſectio. Nullus enim eorum, qui hic peccata non diſſoluerit, illuc migrans, eorum pœnas effugere poterit: ſed ſicut ex terrenis carceribus cum catenis ad tribunal adducuntur: ſic omnes animæ cùm hinc migrauerint, varijs peccatorum catenis circundatæ, ad tremendum aguntur tribunal. Et ſub finem: Nec ab omnibus hic pœnas exigit, ne reſurrectionem deſperes, & iudicium deſinas expectare: quaſi omnes hic reddant rationem. Nec omnes rurſum abire permittit impunitos, ne rurſum omnia prouidentia carere putes: verùm & punit, & non punit. Et inquantum punit, oſtendit quòd hic punitos, & illic rationem expoſcet: inquantum autem non punit, facit vt credas quòd eſt aliquod poſt præſentem peregrinationem tremendum tribunal.

32. HOMILIA quadrageſimaſeptima: Aſſiſtemus tribunali Chriſti, & omnium erit acris examinatio. Si quis verò futurum non credit iudicium, quæ ſunt hic, videat, in vinculis poſitos, in metallis, in ſtercoribus, dæmonibus obſeſſos, errantes, incurabilibus laborantes morbis, cum continua certantes paupertate, in fame viuentes, irreparabilibus conſternatos luctibus, in captiuitate poſitos. Non enim hi nunc paſſi eſſent, niſi & omnes alios, qui alia peccârunt, vltio maneret atque ſupplicium.

33. HOMILIA quadrageſimaoctaua ad populum Antiochenum, & homilia quinta in epiſtolam ad Romanos: Vnuſquiſque veſtrûm, chariſſimi, ſuam ingreſſus conſcientiam, & peccata reputans, diligenter à ſemetipſo pœnas exigat, ne quandoque cum orbe terrarum condemnemur. Tremendũ enim illud ſubſellium, horrendũ tribunal, tremore plena iudicia, ignis fundit fluuius, frater non redimit, redimet homo? Recordare ſiquidem quæ dicuntur in Euangelio, circumcurrentium angelorum, Matt.13.25. ſponſalis thalami clauſi, extinctarum lampadarum, poceſtatum in fornaces detrahentium. Et illud penſa, quòd ſi cuius ex nobis factum occultum in medium hodie coram ſola produceretur ecclesia: quomodo non perire, & ſibi terram hiſcere precaretur, potius quàm tot malitiæ teſtes habere? Quid tunc ergò patiemur, cùm in medium coram mundo cuncta promentur, in theatro tam claro & illuſtri, & nobis notis & ineognitis omnia ſpectantibus? Et poſt nonnulla in eadem homilia quadrageſimaoctaua: Si mille dixeris gehennas, nihil illius par dicis doloris, quem ſuſtinet anima, dum totus terrarum orbis conuoluitur, canentibus tubis, angelis præcurrentibus primis, tum ſecundis, mox tertijs, demum innumeris ordinibus in terram ſe fundentibus, inſuper autem & Cherubin (multa vero ſunt hæc & infinita) & Seraphin, in illa ineffabili gloria ipſo veniente, occurrentibus his qui venerint, vt in medium electos agant: Paulo cum ſocijs omnibus, & quicunque probabiles apud eum fuerunt, coronas, præconia, & honores à rege ſuſcipientibus coram toto cæleſti exercitu. Nam ſi neque gehenna cenſeatur hos quidem honorari, illos verò contemni, quantum eſt? Intolerabilis gehenna, confiteor, & multùm intolerabilis: tamen intolerabilior hæc regni amiſſio, hoc cogitate. Cogitemus quanta priuamur gloria, cùm liceat non priuari. Hoc enim graue eſt, quòd cùm domini ſimus ne hoc patiamur, patimur, cùm hos quidem ſuſcipiat, & ad patrem in cælos perducat: hos autem relinquat, & captos angeli quidam inuitos trahant, & lachrymis perfuſos, & deorſum tuentes in gehennæ flammam, prius coram toto terrarum orbe ad dedecus productos: quantum dolorem eſſe putas?

34. EPHRAEM Syrus in oratione de iudicio extremo, & de compunctione: Nihil nobis in illa proderit hora, præter bona, quæ hinc nobiſcum detulerimus opera. Futurum enim eſt, vt vnuſquiſque noſtrum propria facta, ac dicta ante incorrupti atque tremendi iudicis tribunal deferat. Mihi ſanè cor tremit, & renes immutantur, dum cogito de actuum omnium manifeſtatione, cogitationumque, ac ſermonum exacta diſcuſſione, quæ ibi fiet. Magnus tunc erit timor, ô fratres chariſſimi, & magnus tremor, ô amici mei. Quis ergo non perhorreſcat, aut quis nõ lugeat, ac ploret; quoniam omnia ibi manifeſtanda erunt, quę vnuſquiſque in occulto & obſcuro hic geſſerit. Intelligite hoc fratres mei, quod vobis denuntio. Atque vt ſtudio veſtro ſatisfaciam, frugiferos arbores pro exemplo, ad confirmandum proferam, quæ ab intrinſeco ipſarum principio, tempore ſuo poma cum frondibus edunt: Non extrinſecus alicunde ſua venuſtate induuntur arbores, ſed ab interiore principio, Dei iuſſu ſingulæ fructum, pro ſua quæque natura producunt. Sic & in horribili illa die, quæcunque in occulto hic geſſerint homines, ſiue bona, ſiue mala, palam ibi proferent: & deferet ſecum vnuſquiſque ante tremendum Chriſti tribunal, propriας actiones, tanquam fructus bonos & iucundos, locutiones autem vt folia. Iuſti, fructum bonum & delectabilem proferent: Sancti ſimiliter, fructum præclarum ac vegetum. Martyres, fructum

Horrendum Dei iudicium.

Omnium peccata detegentur.

Timor & dolor animarum in iudicio extremo.

Intolerabilis regni cœleſtis amiſſio.

In iudicio ſola bona opera proſunt.

Reuelatio omnium actionum, cogitationum, & ſermonum.

Fructus iuſtorum in die iudicij.

Animæ migrantes a corpore ante tribunal Chriſti ſiſtuntur.

Cur quoſdã non punit Deus in hac vita.

Quæſtio de beatis, vbi illi futuris ſint temporc conflagrationis.

Corpora beatorum.

Pœnitentia agenda ante diem mortis & iudicij.

Vnde colligi poſſit futurum Dei iudicium.

Malorum fructus.

Horrendum iudicium.

Matth. 25.

Admiratio beatorum de sua gloria.

Humilitas iustorum.

Matth. 13.

Crux apparebit in die iudicij.

Matth. 24.

Rum gloriosum patientiæ, ex tormentis ac pœnis suis secum afferent. Monachi, sanctæ conuersationis suæ, continentiæ, vigiliarum, & orationum fructus proferent. Homines autem peccatores, impij, atque prophani secum verò fructus deferent turpissimos, ac marcidos, plenos ignominia, luctu, & vlulatu, cum vermibus non dormientibus, in igne inextinguibili. Horrendum ibi fratres erit iudicium, in quo etiam absque testibus cuncta erunt manifesta, opera, atque sermones, cogitationes, & animorum sensa. Vbi etiam adsittent milia milium, & decies dena milia Archangelorum & Angelorum, Cherubim & Seraphim; Iustorum & Sanctorum, Prophetarum, atque Apostolorum chori. Quid ergo torpemus, & negligentes sumus fratres charissimi? Ecce nunc tempus est proximum, & dies nos præoccupat, quo omnia nostra etiam occultissima tremendus Iudex in lumen proferet. Quod si nossemus fratres, quid nobis immineat, die noctuque indefinenter plangeremus, Deum deprecantes, vt nos à confusione illa, æternisque tenebris liberet. Obturabitur enim coram tribunali illo, omne os hominis peccatoris. Et contremiscet ibi omnis creatura, ipsaque sanctorum Angelorum agmina, ob maiestatem illam & gloriam aduentus eius, expauescent. Et post multa: Certò scitote fratres ac filij charissimi, quòd in proximo est aduentus Domini, vt reddat vnicuique secundùm opera sua: Sanctis quidem & electis suis requiem, & lucem perpetuam: peccatoribus autem, & qui exacerbauerunt eum, supplicia atque tormenta. Beatus homo, qui in illa hora fiduciam inuenerit, audieritque beatam illam vocem dicentem: Venite benedicti Patris mei, possidete cuncti electi regnum meum. Tunc videbit vnusquisque seipsum in lumine, & gloria inenarrabili; consideransque intra se & admirans, cogitabit, ac dicet: Nunquid ipse ego sum? Et quomodo hac gloria, vilis & abiectus ego, repertus sum dignus? Tunc Angeli etiam accedentes, cum gaudio glorificabunt sanctos, enarrabuntque eis ipsorum conuersationem, vitamque religiosam, continentiam, vigilias, & orationes, paupertatem voluntariam, perfectam omnium rerum nuditatem; in siti patientiam, in fame tolerantiam, in oratione perseuerantiam, in nuditate lætitiam, quæ omnia ob perfectam Christi charitatem pertulerunt. Atque ista magno cum gaudio Angeli inter sanctos & iustos prædicabunt. Illi autem vicissim Angelis respondebunt, dicentes: Omninò quamdiu in terris viximus, nec vnam quidem diem perfectæ correctionis transegimus, nullumque opus bonum fecimus. Quibus rursus Angeli in memoriam reuocabunt, locum ac tempus; & ipsi admirantes eos, glorificabunt Deum, adspicientes corpora Sanctorum, super luminis claritatem in cælis fulgentia; quod in terris volũtariè afflicti sint, suaque patientia pretiosam apud se margaritam occultauerint, vestemque immaculatam compararint, qua induti ingrederentur ad nuptias.

35. ITEM in oratione de ijs quæ post crucem reuelanda sunt, in formidabili illo secundo aduentu Domini nostri: Crux rursus in secundo aduentu Domini, prima apparitura est in cælo, tanquam pretiosum & venerabile sceptrum magni Regis Christi, iuxta verbum Domini dicentis: Et apparebit signum filij hominis in cælo, cum multitudine exercitus Angelorum, vniuersam terram illuminans, à finibus vsque ad fines, super claritatem solis, aduentumque Domini adnuntians. Quæ post carnem reuelanda, qualia putas erunt? Superant sanè ista omnem sermonem, omnem mentem, omnemque cogitationem, exceduntque omnem narrationis seriem, omnemque deterrent auditum. Talia quippe magna, & horrenda admirabilia, neque ab initio contigerunt creaturæ, neque vnquam accident in vniuersis generationibus. Et nunc quidem sæpè si repentè coruscatio contingat aliqua, aut tonitrnus clarior ac vastior, omnem mox timore percellit hominem, cunctique in terram procumbimus. Et si tantilla nos adeò exterrent; quo pacto obsecro, tunc sustinebimus, quando tubæ vocem ex cælis audiemus, super omnem coruscum atque tonitruum horribiliter resonantem, cunctosque qui à seculo obdormierunt, iustos & iniustos excitantem. Tunc omnia humanæ conditionis ossa, mox, ad sonitum tubæ, ex tumulis exilient, discurrentque cum festinatione harmonias atque iuncturas suas requirentia. Cùm adspexerimus omnem humanam naturam, ac spiritum in ictu oculi resurgentem, quemlibet ex loco suo, congregariqúe à finibus orbis terrarum ad iudicium. Solo enim iussu magni Regis, qui habet potestatem omnis carnis, è vestigio terra cum tremore ac studio suos reddet defunctos, infernus suos, & mare suos mortuos. quidquid item humanorum corporum vel bestiæ dilaniarunt, vel pisces deuorarunt, vel aues discerpserunt, in priorem statum remeabit; cunctique in ictu oculi resurgent, & coram Tribunali adstabunt, & ne vnus quidem capitis capillus in ijs deerit. Quomodo tunc, fratres mei charissimi, sustinebimus? Quando igneum viderimus fluuium, ab ortu solis vsque ad occasum, cum furore manantem, ac instar ferocis asperique maris, montes & valles deuorantem, terramque omnem, ac quæcunque sunt in ea exurentem. Tunc charissimi mei, illo ab igne deficient fluuij, vanescent fontes, mare exsiccabitur, aër turbabitur, astra è cælo decident, sol deficiet, luna vertetur in sanguinem, cælum vt liber complicabitur. Tunc Angeli missi cum festinatione discurrent, congregaturi electos à quatuor ventis, ab extremitate cælorum, vsque ad extremitates eorum. Tunc videbimus cælum nouum, & terram nouam, secundùm promissum eius. Quomodo sustinebimus Christi amatores, quando conspexerimus tremendum solium paratum? cùm viderimus signum filij hominis in cælo resplendens, sicut dixit Dominus: sanctum inquam, & immaculatum, ac pretiosum signum, cui sponte clauis affixus fuit pro nobis Dominus? Tunc cuncti prospicientes in sublimi, formidabile & sanctum magni Regis apparere sceptrum, cognoscent & in memoriam reducent sermonem Domini dicentis: quia signum apparebit Filij hominis in cælo, cernique erunt post illud, continuò Regem reuelandum. In illa hora vnusquisque pauidus tractabit, quo pacto obuiam tremendo occurret Regi, reuolnetque mente cunctas actiones suas. Deinde quisque propria, ante faciem suam cernet opera. Et post nonnulla: Magnus in hora illa horrenda atque tremenda, pauor erit, fratres charissimi, ingensque stupor ac terror, quando iudicium illud, vbi nulla erit personarum acceptio, sedebit, & libri illi formidabiles aperientur, in quibus scripta reperientur opera nostra quæ fecimus super terram, & verba quæ locuti sumus, actusque ac cogitationes omnes, arbitrantes late-

Quàm horrenda contingent in die iudicij.

1. Thess. 4.

1. Cor. 15.

Resurrectio mortuorũ. Ezech. 37.

Apocal. 20.

Ignis conflagrationis. 2. Petri 3.

Apocal. 6. loci. 2. Isaiæ 34. Matth. 24. 25.

Crucis in cælo splendor. Matth. 24.

ibidem.

Timoris minuti in iudicij aduentu.

Operum dei nuncatio.

Librorum aperitio. Apocal. 20.

Ierem.17. re Deum ſcrutatorem renum et cordium, vbi deſcripta erit humana quæcunque actio siue bona, siue mala. O quàm multis opus habemus lachrymis, ad horæ illius pauorem euadendum, & negligimus. O quantopere plorabimus & ſuſpirabimus, vultumque percutiemus, ac nohpſos diſcerpemus; quando præclara illa contuebimur dona, quæ à Rege gloriæ accepturi ſunt, qui bonum hic certamen decertárunt. Quando noſtris adſpiciemus oculis ineffabile cælorum regnum. Rurſuſque ex alia parte, conſpiciemus ſupplicia horrenda, tormentaque expauescenda reuelari, atque apparere: Medium verò horum adſtare omne hominum genus, omnemque ſpiritum, à primo formato Adam, vſque ad vltimum omnium hominum, cunctoſque in faciem procidentes, atque adorantes.

36. IDEM in interrogationibus & reſponſionibus de ijs quæ fient in extremo iudicio: Tunc omnis homo conſtitutus in medio regni & iudicij, inter vitam & mortem, inter gaudium & neceſſitatem, cunctique prætimore humi obtutum defigentes, coram tribunali ſe conſtitutos adſpiciunt interrogari, diſtrictéque examinari, præſertim autem eos, qui ſuam negligenter vitam tranſegerunt. Dumque hæc intuentur, rurſum vultu demiſſo, ſecum ipſi ſuas omnes reputant actiones. Deinde & quiſque ante conſpectum ſuum propria contuetur opera, siue bona, siue mala. Et qui bonis operibus conſpicui fuerint, cum gaudio appropinquabunt tribunali: vt qui ſunt coronam recepturi. Quòd ſi quis atrocibus peccatis obnoxius, impœnitens ex hac vita exceſſerit, tunc ea ante ſe videns repræſentari, ſeque ab ijs condemnari atque conuinci, dolore afflictus, dicet: O quomodo non decertaui miſer: ſed vniuerſum tempus meum deperdidi, illudens atque illuſus. Quomodo pœnitentiam non egi? &c. Sed quid agam? nam tempus pœnitentiæ præterijt, &c. In illa hora commouebuntur vniuerſi Chriſtianorum ordines, Pontifices, & Sacerdotes, & Leuitæ, &c. Concutientur tunc timore Reges, Principes ac Duces, potentes & ſapientes, & pauperes, ſerui & liberi: quia inſtat hora, vt vniuſcuiuſque opera legantur coram Angelis, & hominibus, aperianturque conſilia cordium, vt referat quiſque in corpore, quæ geſſit, siue bona, siue mala. Diſcutitur ſigillum Chriſtianiſmi, quod quiſque noſtrum accepit in Eccleſia, confeſſionis, fidei, & Baptiſmi. Requiretur ab vnoquoque tunc fides incontaminata, nullique hæreſeos notæ obnoxia, & ſignaculum integrum, ac tunica impolluta. &c. Tunc fratres, ſcrutinium atque examen fiet de vnoquoque qui nomen dederit ſanctæ Eccleſiæ. Inquiretur quiſque ſecundùm propriam virtutem: potentes verò potenter tormenta patientur. Veruntamen ſiue magni, ſiue parui, cuncti æqualiter profeſſi ſumus, & ſinguli pariter ſignaculum illud pretioſum accepimus, vniuerſique ſimiliter diabolo renuntiauimus, inſufflando ei. Et vnuſquiſque noſtrum ſimili modo cõiunctus eſt Chriſto, adorando ipſum. Siquidem cognouiſtis vim ſacræ piſcinæ, & abrenunciationis inimici.

Exigitur fides integra & tunica impolluta.

Sapient.6.

37. DEMVM de abrenunciatione in ſacro Baptiſmate facta, & quomodo ea requiretur à nobis in extremo iudicij die, &c. Audiſtis ô Chriſti amatores, quantæ malorum multitudini abrenuntiauimus, paucis verbis. Atqui hæc ipſa abrenuntiatio, & pulchra confeſſio, exigetur à quocunque Chriſtiano, in illa die. Scriptum eſt enim: Quoniam ex verbis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Tunc fratres interrogabuntur Paſtores, Epiſcopi ſcilicet, & Principes, de proprio ſuo, & de grege ipſorum: requirenturque ab vnoquoque oues rationales, quas à ſummo Paſtore Chriſto paſcendas ſuſceperint. Quòd ſi ex negligentia ipſius Epiſcopi, vel Principis, ouem deperdi contigerit, de manu ipſorum requiretur ſanguis eius. Similiter quoque Presbyteri, rationem reddent pro Eccleſiæ ſibi creditæ populo. Præterea Diaconi, & cuncti fideles pro animabus, quæ in illorum ſunt familijs, pro vxore, & filijs, proſeruis & ancillis, daturi ſunt rationem; an in diſciplina & correptione Domini eos enutrierint, ſicut admonet Apoſtolus. Tunc quoque interrogabuntur Reges, & Principes, & homicidæ, & diuites, & pauperes, & parui, & magni, de operibus quæ geſſerint. Scriptum ſiquidem eſt: Quia omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Scriptumque habemus alibi: Quoniam non eſt, qui de manibus meis poſſit eruere. Et poſt: Hora illa tremenda, ſeparabuntur ab inuicem ſeparatione victima, eaque triſtiſſima; ingredienturque iter omni reuerſionis ſpe deſtitutum. Quis ita lapideo eſt corde, qui vel hinc non deplangat horam illam? Quando Epiſcopi ſeparabuntur à Coepiſcopis, Duces à ducibus, Principes à principibus, Presbyteri ab alijs presbyteris, Diaconi ab alijs diaconis, Hypodiaconi atque Lectores à ſuis ſocijs. Tunc ſeparabuntur, qui aliquando Reges exiterunt, & plorabunt velut infantes, abigenturque vt mancipia. Tunc ingemiſcent Principes, & diuites immiſericordes; & hue illuc que reſpicient vndique anguſtijs preſſi: & nullus ibi reperietur adiutor. Tunc ſeparabuntur, dolenter abituri ad ſupplicia velut captiui. Vbi neque diuitiæ apparebunt, neque aſſentatores adſiſtent, neque miſericordiæ tunc ijs erit locus, quòd aliorum ipſi miſereri noluerint, neque miſericordiam illuc præmiſerint, vt inuenirent. &c. Vt breuiter dicam: tunc demum propellentur à tribunali, abducenturque à truculentis angelis profligati, ac cæſi, dentibus ſtridentes, crebriuſque poſt tergum reſpicientes, ſi quomodo iuſtos, & gaudium illud, vnde ſegregati ſunt, videre poſſint. Adſpiciuntque lucem illam ineffabilem. vident pulchritudinem paradiſi. contuentur ibi ſibi notos, atque familiares in gaudio illo. cernunt magna & præſtantia illa munera, quæ accipiunt à Rege gloriæ hi, qui legitimè decertarunt. Deinde paulatim abducuntur, ſequeſtranturque ab omnibus iſtis, ac notis: quin & à conſpectu ipſius Dei abſconduntur, ne amplius valeant gaudium & lucem illam veram cõtemplari. Iam verò appropinquantes ad propoſita ſupplicia, in ijs ab inuicem variè diſſeminandi, atq; diſpergendi: cernenteſque tunc ſe vndiquaq; derelictos, omnique ſpe atque auxilio, & interceſſione aliorum pro ipſis, prorſus deſtitutos. Tunc amariſſimè illachrymantes, eiulanteſque dicent: O quo pacto in negligentia atque torpore tempus noſtrum tranſegimus? O quomodo illuſi ſumus! O quomodo diuinam ſcripturam audientes, irridenteſq; noſipſos irriſimus? Ibi Deus loquebatur nobis per ſcripturas, & non attendebamus: hic nos iam clamamur, & ipſe ſuam à nobis faciem auertit. Quid nobis proderunt fines mundi? &c. Poſtea verò abiturus eſt vnuſquiſq; in præparatũ ſibi ob praua ſua opera, tormentorum locum; vbi vermis eorum non moritur,

Epiſcoporum.

Ezechiel.3. & 33.

Presbyterorum.

Reliquorum.

Ephes. 6.

Regum, &c.

2. Cor. 5.

Deut. 32.

Separatio triſtiſſima.

A dæmonibus impellentur malis.

Matth.25.

Marc.9.

tur, neque ignis extinguitur. Vide plura apud eundem in sermone de iudicio & retributione. Item sermone de secundo Domini aduentu & pœnitentia. Item de futuro iudicio; In Trenis quoque. Denique de vniuersali Resurrectione, & extremo Iudicio, de Regno cælorum, &c.

Iudicij extremi terribilis memoria.

38. AVGVSTINVS sermone sexagesimoseptimo de tempore: Quid facturus, charissimi, in illo metuendo iudicij die, cùm tremente mundo, Dominus præcinentibus angelorum buccinis, in illo maiestatis suæ throno circundatus cælestis militiæ luce consederit: ibique de terræ gremio & antiquo puluere suscitato humano genere, adstante testimonio conscientiæ singulorum, positis in conspectu peccatorum pœnis, iustorumque præmijs, rationem vitæ cœperit postulare, & plus iam iustus quàm misericors, seueritate iudicis contemptæ misericordiæ reos cœperit accusare, & dicere: Ego te, ô homo, de limo manibus meis feci, ego terrenis artubus infudi spiritum &c. Irridentium palmas & sputa suscepi, acetum cum felle bibi: flagellis cæsus, vepribus coronatus, cruci affixus, vulnere perfossus, vt tu eripereris morti, animam in tormentis dimisi. En clauorum vestigia, quibus affixus pependi. En perfossum vulneribus latus. Suscepi dolores tuos, vt tibi gloriam darem: Suscepi mortem tuam, vt in æternum viueres. Conditus iacui in sepulcro, vt tu regnares in cælo. Cur quod pro te pertuli, perdidisti? Cur ingrate redemptionis tuæ munera renuisti? &c. Et quia post omnia mala tua ad medicamenta pœnitentiæ confugere noluisti, ab auditu malo non merueris liberari. Qui tunc erit fletus dentium, cùm sanctorum multitudine ad dexteram regis, & ad gloriam segregata, peccati populus in profunda tartari, sine vlla miserationis ac veniæ spe demersus, excludi se tenebris suis à beata sanctorum luce viderit, & in profundi finum sine fine descendens, vrgente os suum puteo, æterna supplicia, & perpetuam mortem non moriturus aspexerit? Vt ergò hæc tam dura, & tam terribilia ante illud tribunal æterni iudicis audire non mereamur, dum adhuc licet, & cum Dei adiutorio in potestate nostra est, consideremus conscientias nostras: & si aliqua crimina vel peccata capitalia necdum eleemosynis, & orationibus purgata, nobis adhuc dominari cognoscimus, portum pœnitentiæ, deuictis peccatorum fluctibus, Christo iuuante festinemus intrare; & si quid in nauicula animæ nostræ multis tempestatibus peccatorum, aut per superbiam fractum, aut per auaritiam ruptum, aut per luxuriam resolutum esse cognoscimus, componere vel reparare bonis operibus festinemus.

Ingratitudo malorum erga Saluatorem.

Segregati bonis a malis.

Psalm. 68.

Adhortatio ad pœnitentiam.

39. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimo: Iudicij diem nouit Christus, sed in Euangelio dicere & scire discipulos noluit. Nam dum dicit idem Dominus per Prophetam: Dies vltionis in corde meo, indicat se non nescire, sed nolle indicare. In iudicio reprobi humanitatem Christi, in qua iudicatus est, videbunt, vt doleant: diuinitatem eius verò non videbunt, ne gaudeant. Quibus enim diuinitas eius ostenditur, vtique ad gaudium demonstratur. Pro diuersitate conscientiarum, & mitis apparebit in iudicio Christus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quisque conscientiam tulerit, talem & iudicem habebit: vt manente in sua tranquillitate Christo, illis solis terribilis appareat, quos conscientia in malis accusat. Duæ sunt differentiæ vel ordines hominum in iudicio, hoc est, electorum, & reproborum, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, & alius qui iudicatur: vtrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborum partitur in duobus, dum hi, qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicandi sunt & damnandi: qui verò extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantùm damnandi.

Diem iudicij noluit Christus iudicare. Isaiæ 63.

Impij diuinitatem Christi non videbunt.

Apparebit mitis & terribilis pro diuersitate conscientiarum.

Differentiæ hominum in iudicio.

40. CYRILLVS Ierosolymitanus catechesi decimaquinta illuminatorum: Sicut cùm antea ipse incarnari deberet, & nasci de virgine, expectatus Deus, decipiebat diabolus, malus artifex in idololatria, proferens deos falsos, generantes & genitos de mulieribus, vt præmissa falsitate, non credatur postea veritas: sic cùm verus Christus secundò venturus sit, prætextum capiens simplicium expectationem, ille aduersarius, & maximè eorum, qui sunt ex circumcisione, inducet quendam magnum hominem, veneficijs & incantationibus, & malis artibus instructissimum, vsurpantem sibi potestatem Romani Imperij, falsò autem Christum seipsum vocantem: ac per hanc Christi appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem: Gentes verò per magicas impostura seducentem. Veniet autem hic prædictus Antichristus, cùm impleta fuerint tempora imperij Romani, & mundi consummatio appropinquabit. Decem simul reges Romanorum excitabunt in diuersis quidem locis, eodem tamen tempore regnantes: Post istos autem vndecimus Antichristus, per magicum maleficium Romanorum potestatem rapiens. Tres quidem ante se reges deprimet, reliquos autem septem sibi subijciet. Ac primùm quidem, tanquam prudens aliquis ac intelligens, temperantiam & humilitatem simulabit, signisque & portentis, magica impostura decipiet Iudæos, tanquam is esset Christus ab illis expectatus. Deceptos verò, deinceps omnis generis inhumanitatis, & iniquitatis malis, omnes circunscribet: ita vt omnes, qui ante illum improbi & impij fuerant, excellat malitia. Mentemque habebit homicidiariam, præfractam, immisericordem, & variam, cùm contra alios omnes, tum verò maximè contra nos Christianos. Tribus autem annis & sex mensibus talia audens, à secundo de cælis glorioso aduentu vnigeniti filij Dei, & Domino Saluatoreque nostro Iesu Christo deprimetur. Qui tollens Antichristum spiritu oris sui, igni gehennæ illum tradet. Hæc autem docemus, non comminiscentes, sed è scripturis diuinis colligentes, & ex ea maximè, quæ nuper lecta est, ex Daniele propheta edocti: sicut Gabriel Archangelus interpretatus est, dicens sic: Quarta bestia, quartum est regnum in terra, quod maius erit aliis omnibus regnis: hoc autem esse Romanorum, Ecclesiastici interpretes tradiderunt. Primum enim erat regnum Assyriorum: alterum Medorum simul & Persarum: tertium postea Macedonum: Quartum est nunc regnum Romanorum. Deinceps verò Gabriel interpretans dicit: Decem cornua ipsius, decem regna consurgent: post ista alter consurget, qui omnes ante se, malis vincet: neque solùm illos decem reges, sed omnes qui ante se fuerunt. Et tres reges deprimet. Manifestum autem est, quòd ex istis decem tres opprimet prorsus, vt ipsemet octauus regnet: & verba faciet contra altissimum, vir blasphemus & iniquus: non à patribus accipiens regnum, sed arte magica principatum

Antichristus præcedet Christi aduentum.

Quando veniet.

Inuadet Romanum imperium.

Eius fraudes & hypocrisis.

Improbitas quanta.

Tribus annis & sex mensibus. Interitus eius. 2. Thess. 2. Apocal. 19.

Doctrina hæc de Antichristo in scripturis fundata est. Daniel. 7.

Quarta regnum apud Danielem est imperium Romanorum, quod Antichristus sub finem mundi inuadet.

tum vsurpabit. Et paulò pòst: Idola odio habiturus est antichristus, vt ipse in templo Dei sedeat. Quale autem templum dicit? In templo quod reliquum est Iudæorum. Absit enim, vt in hoc idfiat, in quo sumus. Et post nonnulla: Sed quod tandem aduentus illius signum est, quòd non audeat virtus contraria imitari? Et tunc, inquit, apparebit signum filij hominis in cælo. Signum autem verum & propriũ Christi, est crux. Lucidum crucis signum præcedens regem, atque demonstrans eum, qui prius fuerat crucifixus: vt videntes qui antea illum pupugerunt, & illi insidiati sunt Iudæi, certent tribus cum tribubus, dicentes: Hic est alapis percussus: hic est in cuius faciem spuebant illi: hic est, quem ligârunt: hic est, quem antea crucifixum spreuerunt: quò fugiemus à facie iræ illius, dicent. cùm angelicis exercitibus circundabuntur, nusquam sanè fugere poterunt. Tremor est inimicis, signum crucis, & gaudium amicis in illum credentibus, vel qui prædicârunt, vel qui passi pro illo. Et post quædam: Iam igitur incipe hæc operari, & perseueres in fide: ne, sicut stultæ virgines, empturus oleum, excludaris. Non in hoc confidas, quòd solam lampadem habes, sed custodi illam ardentem. Non in hoc solùm confidas, quòd credis, sed fidem ardentem conserua, vt luceat lux tua coram hominibus per bona opera, ne blasphemetur propter te Christus. Feras quoque indumentum incorruptionis in operibus bonis, quod te deceat, & quod accipis à Deo, vtiliter geretis negocium: pecuniæ tibi creditæ sunt, dispensa bene.

In templo Iudæorum sedebit Antichristus.

Matth. 24. Crux signũ aduentus Domini.

Apocal. 1.

Matth. 25. Non satis est habere fidem.

Matth. 5. Rom. 14.

41. HIERONYMVS ad Heliodorum epistola prima, capite nono: Delicatus es frater, si & hîc vis gaudere cum fœculo, & postea vis regnare cum Christo. Veniet, veniet illa dies, qua corruptiuum hoc & mortale, incorruptionem induat & immortalitatem. Beatus seruus, quem dominus inuenerit vigilantem. tunc ad vocem tubæ pauebit terra cum populis, & tu gaudebis. Iudicaturo Domino lugubrè mundus immugiet, tribus ad tribum pectora ferient: potentissimi quondam reges, nudo latere palpitabunt: exhibebitur cum plebe sua verè tunc ignitus Iupiter: adducetur & cum suis stultus Plato discipulis: Aristotelis argumenta non proderunt. Tunc tu rusticanus & pauper exultabis, & ridebis, & dices: Ecce crucifixus Deus meus: ecce iudex, qui obuolutus pannis in præsepio vagijt. Hic est ille operarij & quæstuariæ filius: hic, qui matris gestatus sinu, hominem fugit Deus in AEgyptum: hic vestitus coccino: hic sentibus coronatus: hic Magus, dæmonium habens, & Samarites. Cerne manus Iudææ, quas fixeras: cerne latus Romane, quod foderas. Videre corpus an idem fit, quod dicebatis clam nocte suffuliſſe discipulos.

1. Cor. 15. Lucæ 12.

Iudicij horror.

Iustorum & pauperum exultatio in die iudicij.

42. GREGORIVS homilia prima in euangelia: Districtionem venturi iudicis Paulus considerans, ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Districtionem quippe tanti iudicis, tempestas, igniſque comitabuntur, quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergò diem fratres charissimi, ante oculos ponite: & quicquid modò graue creditur, in eius comparatione leuigatur. De illo etenim die per prophetam dicitur: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis: dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. De hac die Dominus iterum per prophetam dicit: Adhuc semel, & ego mouebo non solùm terram, sed etiam cælum. Ecce, vt prædiximus, aëra mouit, & terra non subsistit. Quis ergò ferat, cùm cælum mouerit? Quid autem terrores quos cernimus, nisi sequentis iræ præcones dixerimus? Vnde & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tanto sunt istæ tribulationes dissimiles, quantum à potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergò diem fratres charissimi tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum nanque æterni iudicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc districtionem illius timendo præuenitis.

Ioel. 2.

Dies iudicij ante oculos ponendus.

Sophon. 1.

43. ET homilia duodecima in euangelia: Pensate fratres charissimi, ante conspectum tanti iudicis, qui in illo die terror erit, quando iam in pœna remedium non erit? Quæ illa confusio, cui reatu suo exigente continget in conuentu omnium angelorum hominumque erubescere? Qui pauor, eum, quem & tranquillum mens humana capere non valet, etiam iratum videre? Quem diem bene propheta intuens ait: Dies iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. Pensate ergò fratres charissimi, extremi diem iudicij super corda reproborum qua asperitate vidit propheta amarescere, quem tot appellationibus non valet explicare. Quanta verò tunc erit electorum lætitia, qui de eius merentur visione gaudere, de cuius conspectu vident & elementa omnia contremiscere, cum eo simul ad nuptias intrare: qui & in sponsi nuptijs gaudent, & tamen ipsi sunt sponsa, quia in illo æterni regis thalamo visioni nostræ Deus coniungitur. Quæ scilicet visio nunquam iam in perpetuum ab amoris sui amplexibus euelletur. Tunc regni ianua lugentibus claudetur, quæ modò quotidie pœnitentibus aperitur. Erit nanque & tunc pœnitentia, sed fructuosa iam non erit: quia nequaquam tunc veniam inuenit, qui modò aptum tempus veniæ perdit. Hinc etenim Paulus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hinc propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est.

Terror, pauor, & pauor malorum in die iudicij.

Electorum lætitia.

Pœnitentia inutilis.

2. Cor. 6. Isaiæ 55.

44. ITEM libro vigesimosexto Moraliũ in Iob, capite vigesimoquarto: Vel certè iudicium pauperibus tribuit: quia hi, qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc superoppressores suos iudices veniunt. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet, atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij nanque iudicantur & pereunt, alij non iudicantur & pereunt. Alij iudicantur & regnant, alij non iudicantur & regnant. Iudicantur & pereunt, quibus Dominica voce in damnatione dicitur: Esurijt, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non operuistis me: æger & in carcere, & non visitâstis me. Quibus præmittitur: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Alij verò in extremo iudicio nõ iudicantur & pereunt, de quibus Propheta ait: Nõ resurgũt impij in iudicio: & de quibus Dominus dicit. Qui autem nõ credit, iam iudicatus est: & de quibus Paulus ait:

Iob 36.

Electorum & reproborum varia distinctio in iudicio.

Iudicantur & pereunt. Matth. 25.

Non iudicantur & pereunt. Psalm. 1. Ioan. 3.

Qui

Rom.2. Qui ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt. Reſurgunt ergò etiam omnes infideles, ſed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc cauſa diſcutitur: quia ad conſpectum diſtricti iudicis iam cum damnatione ſuæ infidelitatis accedunt. Profeſſionem verò fidei retinentes, ſed profeſſionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui verò nec fidei ſacramenta retinuerunt, increparionem iudicis in extrema examinatione non audiũt: quia præiudicati infidelitatis ſuæ tenebris, eius, quem deſpexerant, inuectione redargui non merentur. Illi ſaltem iudicis verba audiunt: qui eius fidei ſaltem verba tenuerunt. Iſti in damnatione ſua æterni iudicis hæc verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotenus ſeruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia ſub lege poſiti peccauerunt, iſtis in perditione ſua de lege nihil dicitur: quia nihil legis habere conati ſunt.

Quomodò infideles ad iudiciũ non reſurgere dicantur.

Rom.2. 45. CAPITE vigeſimoquinto: Princeps namque terrenam Rempublicam gerens, aliter punit ciuem interius delinquentem, atque aliter exterius hoſtem rebellantem. In illo iura ſua conſulit, eumque ſub verbis dignæ inuectionis addicit: contra hoſtem verò bella mouet, inſtrumenta perditionis exercet, dignaque eius malitiæ tormenta retribuit, de malo verò eius quid lex habeat, non requirit. Neque enim lege neceſſè eſt perimi, qui lege nunquàm potuit teneri. Ita ergò in extremo iudicio, & legalis illum inuectio percutit, qui ab eo, quod profeſſione tenuit, actione declinauit: & iſte ſine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei non tenetur. Ex electorum verò parte alij iudicantur & regnant, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, qui mala præcedentia, factis ſequentibus redimentes, quicquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis iudicis eleemoſynarum ſuperductione cooperiunt. Quibus iudex veniens in dextera conſiſtentibus dicit: Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me. Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Alij autem non iudicantur & regnant: qui etiam præcepta legis perfectione virtutum tranſcendunt, qui nequaquàm hoc ſolùm, quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti ſunt, ſed præſtantiori deſiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquiſtis &c. vt ſuprà de conſiliis euangelicis, quæſtione ſexta, A teſtimonio decimotertio.

Aliter eiuis aliter punitur hoſtis.

Iudicantur & regnant.

Matth.25.

Non iudicantur & regnant.

Matth.19.

46. AVGVSTINVS libro meditationum, capite quarto: Deus Deorum Domine præſtabilis ſuper malitia, noui quia manifeſtus venies, noui quia non ſemper filebis, cùm in conſpectu tuo ignis exardeſcet, & in circuitu tuo tempeſtas valida ingruerit, cùm aduocaueris cælum deſuper & terram diſcernere populum tuum. Et ecce coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus angelorum patebunt vniuerſa ſcelera mea; non ſolùm actuum, ſed etiam cogitationum ſimulque locutionum. Tot iudicibus inops adſtabo, quot me præceſſerunt in opera bono: tot arguentibus confundar, quot mihi præbuerunt bene viuendi exempla: tot conuincar teſtibus, quot me monuerunt proficuis ſermonibus, ſequę imitandos iuſtis dederunt actionibus.

Pſal.49.

Detectio peccatorũ.

47. ANSELMVS Cantuarienſis in libro de miſeria hominis: In toto me anguſtiæ, hinc erunt accuſantia peccata, indè terrena iuſtitia, ſubtus patens horridum chaos inferni, deſuper iratus iudex, intus vrens conſcientia, foris ardens mundus. Iuſtus vix ſaluabitur, peccator ſic deprehenſus in quam partem ſe premet? Conſtrictus vbi latebo, quomodò apparebo? Latére erit impoſſibile, apparére intolerabile.

Impiũ in die iudicij vndique affligetur & terrebitur 1.Pet. 4.

48. BERNARDVS in libro de interiori domo, capite trigeſimooctauo, vel Hugo à ſancto Victore, libro tertio de anima, capite viceſimotertio: Ipſe iudex erit diſtrictus accuſator tuus. Omnes etiam ſpiritus boni & mali coram Deo te accuſabunt cum eo. Boni, quia Deo debent æquitatem: mali, quia tuam ſeruant iniquitatem. Tot iudicibus & populis adſtabis, quot præceſſerunt te in opere bono. Tot arguentibus confundéris, quot tibi præbuerũt benè viuendi exemplum. Tot conuincéris teſtibus, quot te monuerunt bonis ſermonibus, & iuſtis actionibus. Omnibus populis nuda buntur iniquitates tuæ: & cunctis agminibus patebunt vniuerſa ſcelera tua, non ſolùm actuum, verùm etiam cogitationum & locutionum. Multa verò peccata tunc proruent ex improuiſo, quaſi ex inſidijs, quæ modò non vides: & forſitan plura & terribiliora his, quæ nunc vides. Vndique erunt tibi anguſtiæ. hinc erunt accuſantia peccata, indè terrena iuſtitia: ſubtus patens horridum chaos inferni: deſuper iratus iudex: intus vrens conſcientia: foris ardens mundus. Si iuſtus vix ſaluabitur, peccator ſic deprehenſus in quam partem ſe premet? Latére erit impoſſibile, apparére intolerabile. In tanto diſcrimine torquebit te tua cõſcientia malè ſibi conſcia, cruciabunt cordis arcana. Cogente etiam conſcientia, tu ipſe eris accuſator, & iudex tuus. Conuictus teſte propria conſcientia, & teſtibus oculis ipſius iudicis, fugere non poteris: ſed tremens & anxius ſtabis ſuſpenſus ad grauiſſimam ſententiam in anguſto periculo, & in periculoſa anguſtia: tãquàm illicò recepturus, quod in perpetuum amittere non poteris. Iudex tunc erit vehementer iratus, & terribiliter diſtrictus: ſententia eius ſemel lata, erit immutabilis: tortores horribiles, qui nunquàm miſerentur, erunt parati, vt data ſententia, te damnatum ad tormenta rapiant. Tormenta erunt ſine interuallo, & ſine temperamento: timor conturbabit te, cùm terra aperietur coram te, & tu rues & cades in ſtagnum ſulphuris ardentis, & fœtentis. Ignis exterius carnem tuam comburet: vermis interius conſcientiam corrodet: ibi eris ſine fine, ſine ſpe veniæ & miſericordiæ. Omnia verò gehennæ ſupplicia ſuperabit, Deum non videre, & bonis carere, quæ in poteſtate habuiſti obtinere.

Operum denudatio.

Vndique anguſtiæ & terror.

1.Pet.4.

Conſcientiæ teſtimonium & veritas.

Terribilis ſententiæ expectatio.

Parati tortores ad executionem latæ ſententiæ.

Cruciatus inferni.

1.D LVCÆ vigeſimoprimo, vt in textu.

2. PRIORIS ad Corinthios ſeptimo: Præterit enim figura huius mundi.

3. APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Et vidi cælum nouum, & terram nouam. Primum enim cælum, & prima terra abijt, & mare iam non eſt.

4. ECCLESIASTICI decimooctauo, vt in textu.

5. POSTERIORIS Petri tertio: Nouos verò cælos, & nouam terram, ſecundùm promiſſa ipſius expectamus, in quibus iuſtitia habitat. Propter quod chariſſimi hæc expectantes, ſatagite immaculati, & inuiolati ei inueniri in pace.

6. LVCÆ vigeſimoprimo: Attendite autem

vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa: tanquàm laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

7. AD Titum secundo: Erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria: sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi.

8. PRIORIS ad Thessalonicenses quinto: Ipsi enim diligenter scitis quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. cùm enim dixerint pax, & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habenti, & non effugient. Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquàm fur comprehendat: omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus.

9. LVCAE decimoseptimo: Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in diebus Filij hominis. Edebant, & bibebant: vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, vsque in diem, qua intrauit Noe arcam: & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant, & bibebant: emebant, & vendebant: plantabant, & ædificabant: qua die autem exiit Lot à Sodomis, pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit: secundùm hæc erit qua die Filius hominis reuelabitur.

Præuenien dum est iudicium Dei.

10. CHRYSOSTOMVS homilia quinta de pœnitentia. Responde iudici priusquàm in prætorium veniat. Aut ignoras eos qui iudicem mitigare volunt? non ipso in examine causæ, sed priusquàm iudicij ingrediatur locum, benenolum sibi faciunt, vel amico mediatore, vel præsule, aut modo alio sibi iudicem conciliant. Igitur & Deo, non sessionis tempore suadendum erit iudici, ante verò iudicij tempus mitigabilis est iudex. Quare dicit Dauid, Præoccupemus faciem eius. Illic magnum iudicem ars rhetorum nulla decipiet, & nullius potentia mitigatur, dignitati non condescendit, non veneratur personam, sed tremendum & implacabile iusti iudicium. Hic verò iudicem exorabimus, & placabimus, non pecunia: magis autem (si verum dicere oportet) clemens ipse piusque pecunia suadetur, non ipse manu, sed per inopes accipiens. Da inopi pecuniam, & iudicem mitigaueris.

Psal. 94. Iudex ille Dei & decipi nequit.

11. PRIORIS ad Corinthios vndecimo: Quod si nosmetipsos &c. vt in textu.

12. ECCLESIASTICI primo, vt in textu. Ibidem: Timenti Dominum benè erit, & in diebus consummationis illius benedicetur.

13. GREGORIVS libro trigesimoprimo Moralium, capite vicesimoprimo: Visionem districti iudicis, quam iustus vehementer expectat, iniustus venire formidat. Iste nanque labores suos considerans, mercedem retributionis quærit: & causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit: eumque vt veniat in flammagnis, dans vindictam impijs, & contemplationis suæ speciem in retributione deferens, pijssimo ardore concupiscit. Ille verò, qui iniustitiæ suæ meminit, venire iudicium perhorrescit, actusque suos examinari metuit: quia damnari, si examinentur, nouit. Gloria ergo narium eius, terror est: quia iustus indè gloriatur, vndè peccator pœnæ addicitur. Videamus equum, quomodò de his, quæ adhuc non videt, iam per nares spiritum trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cùm iam futura præstolatur. Ecce labores suos intuens prædicatur egregius, dicit: Ego iam delibor, & tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Vbi & aptè subiungit: Non solùm autem mihi, sed & his, qui diligunt aduentum eius. Ac si dicat: Sed & omnibus, qui sibi de bona operatione sunt conscij. Aduentum enim iudicis non diligunt, nisi qui in causa sua se habere iustitiæ meritum sciunt.

Iusti expectant iudicis, cuius aduentum timent impij.

Iob 39.

2. Tim. 4.

Iustitiæ meritum.

14. AVGVSTINVS sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, sic aliquem vitijs, & cupiditatibus frena laxare, vt se ratione Deo non meminerit redditurum. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metu, ac memoriam futuri perdidisse iudicij.

Memoriam iudicij deposuisse, quam periculosum.

IIII.

Quid verò de Inferno eiusque pœnis?

Vide Chrys. epi. 5. ad Theod. lapsum, & Cyril. Alex. de cultu immat. Rosp. lib. 3. de vit. contempl. cap. 12. Item Greg. lib. 4. dial. cap. 28. 29. 42. & seq. Isidor. de summo bono lib. 1. cap. 31. & 32.

A VT morte quidem nihil miserabilius, vt iudicio etiam nihil est terribilius, præsertim filijs huius sæculi obstinatè peccantibus: sic Inferno, eiusque pœna nihil intolerabilius ac infelicius potest excogitari. Ibi enim (teste [a] Scriptura diuina) *fletus* est, *& stridor dentium:* ibi *vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur:* ibi *terra* [c] *tenebrosa, & operta mortis caligine:* ibi *vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat:* ibi *pars* [d] *illorum in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda:* ibi [e] *cruciabuntur die ac nocte in sæcula sæculo-*

a Matt. 8. b 13. f 22. b 24. d 25. e Luc. 13. f

b Mar. 9. g Isaiæ 66. g 14. c Eccli. 7. b Iudith. 16. c

c Iob. 10. d Iustinus Orig. lib. 9. moral. cap. 45. & seq. Cassian. in collat. Theolog. 1. 2. 3. Epistam. de abstinentia. in Bapt. S. Basil. orat. de futuro iudicio.

d Apocal. 21. c 4. b 18. b 19. d 20. c d Psalm. 10. b 20. b Deut. 32. d Iob 24. d Rom. 2. b Isaiæ 13. d Prouerb. 19. d Eccli. 21. b

e Apoc. 20. c 9. d Iob 7. b 20. b c d Psal. 48. c Isa. 33. b Matth. 3. b c 25. d 2. Thess. 1. c 2. Petr. 2. a b

ſæculorum. Ibi demùm verum eſſe comperietur, quod omnibus apud inferos torquendis iuſtus Iudex his verbis prædixit: [f] *Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis: Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis: Ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce ſerui mei lăudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis.*

f Iſa. 65 c Luc 6 d 16 g Cyrill. Alex. in orat. de exitu animæ. Aug. in enchir. c. 111. & ſeq. Item ſer. 181. de temp. ca. 18 lib. de triplici habitaculo, ca. 8. Cyprian. ad Demetrian. & in ſer. de Aſcen. Chriſti. Bernar. epi. 253. & meditat. cap. 3. Item ſerm. 8. in pſal. Qui habitat. Hugo lib. 4. de anima, cap. 16. Innocen. III. lib. 3 de contemp. mundi cap. 2. & ſeq. Concil. Florent.

B Itaque Propheta regius Reges & Principes omnes compellat, atque futuras malorum pœnas illis proponit cum hac graui admonitione: [g] *Et nunc Reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram*. ([h] *Fortioribus* enim *fortior inſtat cruciatio, & iudicium duriſſimum in his, qui præſunt, fiet.*) *Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*. *Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via iuſta, cùm exarſerit in breui ira eius.* Hinc & Chriſtus ipſe dictum omnibus voluit; [i] *Timete eum, qui, poſtquàm occiderit, habet poteſtatem mittere in gehẽnam, ita dico vobis, hunc timete*. Vt enim eſt momentaneum quod in hac vita delectat, ita ſempiternum eſt quod in gehenna excruciat.

g PGLxe

h Sapien. 6. a b Luke 3. d

i Luc. 12. a Matth. 10. e Chryſoſt. lib. 2. de prouidentia Dei. Item homil. 4 & 35. ad populum Antioch. Auguſt. in pſal. 49. Bernard. in ſerm. de conuerſione ad Clericos cap 3.

TESTIMONIA.

Ignis inferni noſtro igni diſſimilis.

Immortalitas miſeræ damnatorũ.

Cruciatus inferni.

Stridor dentium.

Fletus.

Societas dæmonum & damnatorũ.

Tenebræ interiores.

Varietas & copia pœnarum.

Anima quomodo perdurare queat in tantis pœnis.

Corpus cruciatibus nõ conſumetur.

i A CHRYSOSTOMVS in epiſtola quinta ad Theodorum lapſum: Hic habẽt tam iucunda, quàm triſtia finem, eumque celerrimum: illic ſæculis extenduntur vtraque immortalibus, nec dici poteſt quantum virtute, & potentia differant à rebus præſentibus. Cùm ignem audis, ne arbitreris eſſe illum huic igni: accenſus enim deferueſcit, & muratur: ille autem ſemel in flammam exurgens, ardet perpetuò, nunquàm intermoritur. Qui peccauerunt, neceſſè eſt vt immortalitatem induant, non tamen ad honorem ſibi, verùm vt continuum ſuperſit viaticum illius ſupplicij: quod quàm ſit horrendum, oratio nequit vnquàm explicare. Ab experimento rerum tenuium, fieri poteſt vt accipiamus de magnis aliquid coniecturæ. Si quando in balneo fueris nimium efferueſcente, tum gehennæ recorderis: & rurſus, ſi quando febre acriore conflagraueris, ad flammam, quæ tunc eſt, progrederis: tum probè intelliges, quia balneum, & febres adeò nos affligant ac terrant: quo animo futuri ſumus, quando in fluuium ignis incidemus, qui ducitur ab illo horrendo tribunali? Profectò frẽdemus dentibus, propter labores, & cruciatus illos indicibiles, nemo ſuppetias feret. Plorabimus omnes triſtiſſimè, flamma nobis vehementius incumbente. Neminem videbimus præter condemnatos nobiſcum, & immanem ſolitudinẽ. Quis poteſt verbis conſequi, quàm formidabiles pauores à tenebris exorientur, quæ in animis noſtris extabunt? Quemadmodùm ignis illic non habet vim reſoluendi, ſic nec lucere poteſt: alioqui non eſſent tenebræ. Huiuſmodi igitur pauorem à tenebris, tremorem, ſolutionem membrorum, attonitum ſuporem adducere ſufficit vna illius temporis ratio. Multa illic variaque tormenta, grumuli poenarum ceu niuis inundant. Cæterùm ſi quis forte dubitat quo pacto ſatis eſſe, ac æternum durare immortalis queat anima confecta tanta vi pœnarum, is cognoſcat quæ hic fiunt: quomodò non rarò multi ad morbum, non minus acrem, quàm diuturnum ſuffecerint, nec anima diſſoluta eſt, ſed corpus eſt conſtrictum ac depreſſum, anima afflicti remanente in negocio, non aliter, atque ſi corpori non indita foret. Quare poſtquàm incorruptibile corpus, inſolubileque acceperit, nihil prohibet in infinitum procedi ſupplicium. Hic quidem non timul contingunt vehementia pœnarum, & earum diuturnitas. Altera enim cum altera pugnat, propter conditionem corruptibilis illius corporis non ferentis ea: immortalitate autem ſuccedente, ſoluitur hæc pugna, & magna potentia nos in infinitum vtraque mala poſſidebunt, nec exceſſus vllus tormentorum perimet animam noſtram. Sic, inquam, licet nos eſſe perſuaſos: neque enim hoc corpus poterit in illo tempore conſumi cruciatibus: afflictum

Auocat à delitijs huius mundi consideratio harum pœnarum finis carentium.

afflictum permanebit cum anima, nec finis vllus erit. Quàm exquisitas igitur delicias appetis, & quantum temporis opponi cupis illi supplicio & pœnæ? Visne centum annos, aut bis centum? Verùm quid hi sunt ad sæcula interminabilia? quod enim est somnium vnius diei per omnem vitam, id est fructus rerum præsentium, comparatus ad statum futurorum bonorum. Estne qui propterea, vt suaue somnium videat, per omnem vitam eligat ferre cruciatum? & quis sic stultus est, vt vltrò ad talem mercedem aduolet? Nihil dum equidem delicias, nec amaritudinem, quæ in eis occultatur, aperio quandoquidem loqui de his rebus adhuc est intempestiuum: vbi eas effugere valebis, tum locus erit huiusmodi tractandi. Nunc quia morbo illo detineris, videbimur tibi nugas agere, si quando voluptatem amaram nominauero liberatus olim à morbo Dei beneficio, mox planè intelliges malitiã. Quare sermones illos in aliud tẽpus differamus, hoc nunc dicemus. Fingamus delicias esse delicias, & voluptatem voluptatem, nihilq; habere felleis: sed quid, obsecro, dicemus de imminente pœna? quid tum faciemus? qui modò læti gestimus, velut in vmbra & imagine, opere quidem alibi persoluemus pœnam: & prætereà quia exiguo tempore, quæ tum futura diximus, aut etiam absurdiora effugere licet, fruiq; bonis adiacentibus. Hoc est enim opus clementiæ diuinæ, quòd nobis certamina non in longum tempus præscripsit, breui quidẽ, & in momento, & in ictu oculi finientur: nam tantula est præsens vita, quæ omninò bello debetur, si eam ad infinita sæcula cõferas. Num id animas damnatorum contristabit, quãdo meminerint quòd occasione emendãdi per hos paucos dies non vsi, se tradiderint malis immortalibus? Surgamus ergò, ne simile quiddã patiamur, dũ tempus est acceptum, dum est salutis dies, dum est vis magna pœnitẽtiæ. Siquidem malis ignauiter cohærẽtes, quę dicta sunt omnia excipiẽt, multoq; illis duriora. Ea enim quæ in gehenna noxijs parantur, multo sunt molestiora: à tantis excidisse bonis tantum habet dolorem, tantam afflictionem, tantam angustiam, quantum vllum esse potest aliud flagellum, certè hic debitum peccantibus, cuiusmodi per se sufficere, & quàm tormenta reliqua gehennæ acerbius mordere, contererely animas nostras videtur.

Triſtabuntur animæ damnatorũ potiſſimum de pœnitentiæ tempore neglecto. 2. Cor. 6.

Excidisse à cælestibus bonis, maximum dolorem affert.

Gehennæ metus.

Isaiæ 26.

Sophon. 1.

A dæmonibus rapitur anima ad inferos.

Iob 10. Cruciatus inferorum.

3. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Mihi amarulentam timeo gehennam, quippe interminatam. Exhorreo tartarum, vt cui nimium insit caloris. Pauco tenebras, quoniam nihil admittunt lucis. Formido pestiferum vermem, quoniam est perennis. Et post nonnulla: Atqui si anima in otioso luxu vixisse fuerit deprehensa, durissimam illam vocem audit: Tollatur impius, ne videat gloriam Domini. Tunc eam detinet dies iræ, tribulationis, necessitatis, angustiæ, dies tenebrarum & caliginis. Tunc à sanctis Dei angelis destituram inuadunt Aethiopes illi dæmones, eamq́e ferientes crudeliter, in terrarum opaca deducunt, & aperta tellure solidissimis compedibus reuinctam, in terram tenebrosam & fuliginosam, in infimas infernorum carcerum partes, ac Erebi custodias deijciunt. Huc demerguntur animæ peccatorum, in omne æuum crematuræ, quemadmodùm Iob tradidit in terram aeram & obscuram, in terram noctis æternæ. Vbi non lumen, vbi nulla mortalibus vita, sed iugis ægritudo, sed mœror incessabilis, sed fletus inquies, sed dentium stridor, nullo silentio intermissus, sed planctus per noctes. Væ væ illic æternum. Illic heu me, heu me. Illic proclamant, & non est qui suppetias ferat: vociferantur, & nemo redimit. Non est illam commemorare necessitatem, linguæ non datur assequi cruciatus illic detentarum animarum, os nullum humanum potest horridum illum timorem planum facere, nequeunt hominis labia verbis vllis infortunium & ploratum earum exprimere. Ingemiscunt assiduè, nec vllus misereatur. Clamant è profundis, at nemo flectitur. Lamentantur, at nullus eripit. Exclamant, & plangunt, at nemo compatitur. Tunc vbi mundi huius iactantia? Vbi gloria inanis, vbi deliciæ, vbi voluptas, vbi petulantia, vbi ambitio? &c. Quàm densa obducentur caligine, quando in ira sua verba ad eos faciet? quando in furore suo perterrebit eos, inquiens: Ite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius nuncijs præparatũ. Eheu, quanta cum tribulatione, quanta mœstitia, quanta anxietate, timore, tremore implicabuntur spiritus eorum, cùm cælestes vniuersæ potestates sublata voce clamabunt: Auertantur peccatores in tartarum. Væ væ, quale melos succinunt? colligentes, vlulantes, plangentes, dum sæuissimis tormentis nunquàm non excarnificandi abducuntur. Hei hei qualis illius loci facies? Vbi fletus, & stridor dentium, quem tartarum appellant, quem ipse quoque diabolus expauet. Væ væ, qualis est gehenna ignis inextincti, ardentis quidem, sed non lucentis, sed & luce carentis. Hei qualis est insomnis & virulentus vermis? Væ væ, quàm graues exteriores illæ tenebræ & assiduæ? heu heu quales sunt angeli infligendis pœnis destinati, truculenti & immites? etenim conuiciantur fortiter & increpant. Tunc rei conclamant vehementer, & nemo eximit. Conclamabunt enim ad Dominum, & non exaudiet eos. Tunc cunctas vitæ vanitates fluxas fuisse ac caducas cognoscent, quæq́ue hîc bona esse gaudijsq; plena videbantur, ea felle, & veneno amariora reperientur. O temporis illius tribulationem, ô necessitatem, ô tempestatem. A sanctis graue dirimi, grauius à Deo dissociari. Ignominiosum tum manibus, tum pedibus colligari. Durum in exteriores tenebras amandari, horridum fremere, dentibus stridere, contabescere, acerbum iugibus pœnis atteri, laboriosum lingua flammas sustinere. Miserrimum est aquæ poscere guttulam, & repulsam accipere; peramarum in ignibus esse & vociferari, nec tamen subleuari: inaccessę fauces, & immẽsum chaos. Neque fuga se subtrahere, quoniam occluditur, abitum parare non potest, quoniam coercetur. Custodiæ murus insuperabilis, inhumani ergastuli, tenebricosus carcer, insolubilia vincula, vi nulla refringendæ catenæ. Feri & intractabiles flammæ illius ministri, graues illæ, quæ ad supplicium adhibentur, scuticæ, firmi vngues, & infracti, prædura flagella, pix nebulosa & strepitans, sulphur graue olens, atra cubilia, pyra semper ardens, fœdus & olens vermis, tetricum prætorium.

Clamant, & non exaudiuntur.

Terribilis sententiæ prolatio. Matth. 25.

Psal. 9.

Fletus & stridor dentium.

Ignis ardens & non lucens.

Vermis immortalis.

Tenebræ exteriores.

Tortores.

Clamor damnatorum.

Separatio à Deo & sanctis.

Matth. 22.

Luc. 16.

Carceris infernalis descriptio.

3. PROSPER libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo: Et quid est, obmutescentes, manibus & pedibus ligari, nisi in inferno, vbi Deo nemo confitetur, actione primari: sicut in exteriores tenebras mitti, nihil aliud erit, nisi à Domino, qui est mentium lumen, expelli? Fletus autem & stridor dentium, acerrimos eorum dolores ostendunt, qui supplicio æternæ mortis addicti, non videdi sensum habituri sunt, sed dolẽdi. Quorum continuus gemitus, cruciatus æternus, dolor summus, pœnalis

Matth. 22.

Quid sit obmutescentes ligari, & in tenebras exteriores mitti.

Fletus & stridor dentium quid designent.

Cruciatus infernales.

Calor ignis immortalitas.

nalis sensus, torquent animas, nec extorquent; pariunt corpora damnata, nec finiunt. Quos ideò sibi deputatos ignis inextinguibilis non extinguit, vt permanente sentiendi vita, pœna permaneat, & ad dolendum magis, quàm ad viuendum æternis corporibus compeditos habeat, quos in flammis viuacibus immortalitas secundæ mortis occidat. Iam verò quod dicit: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, ad totam refertur damnati hominis pœnam, quem ineficacis pœnitentiæ ignis exurit, & consumentis conscientiæ vermis immortaliter rodit. Proindè omnes, qui in gehenna dicuntur occidi, non id cum illis agitur, vt maximis consumpti doloribus, aliquando deficiant, sed vt in illis pœnaliter viuant. Hæc & his similia libenter audire, vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione meruere, cogitare quale malum sit, ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cælestis exorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non finiri. Hæc & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quę fideliũ mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimentum probabunt, quando iam, quod omni infelicitate est miserius, se emendare non poterunt: ab his inquam terrificis ac tristibus malis ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes ad spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiectis & terrenis, cælestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

Mar. 9. Vermis eorum quomodo non morietur.

Recordatio supplicio. rum gehennæ quæ futura sit.

Non sentiri in igne quod illuminat, sed quod cruciat.

Salubris timor iudicij & gehennæ.

4. GREGORIVS libro quarto dialogorum, capite vicesimo octauo: Si esse sanctorum animas in cælo sacri eloquij satisfactione credidisti, oportet vt per omnia esse credas & iniquorum animas in inferno: quia ex retributione æternæ iustitiæ, ex qua iusti iam gloriãtur, necesse est per omnia vt & iniusti crucientur. Nam sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quòd à die exitus sui ignis reprobos exurat. PETRVS: Et qua ratione credendum est, quia rem incorpoream tenere ignis corporeus possit?

Iníi quotum animæ sunt in inferno.

5. CAPITE vigesimonono: GREGORIVS: Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur non post mortem, cùm incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? PETRVS: In viuente quolibet ideirco incorporeus spiritus tenetur in corpore, quia viuificat corpus. GREGORIVS: Si incorporeus spiritus Petre in hoc teneri potest, quod viuificat; quare non pœnaliter & ibi teneatur, vbi mortificatur? Teneri autem spiritum per ignem dicimus, vt in torméto ignis, videndo, atque sentiẽdo puniatur. Ignem namque coipso patitur, quòd videt; & quia cremari se adspicit, crematur. Sicq; fit, vt res corporea incorpoream exurat, dum ex igne visibili ardor ac dolor inuisibilis trahitur: vt per ignẽ corporeum mens incorporea etiam incorporea flamma crucietur: quamuis colligere ex dictis Euangelicis possimus, quia incendium animis non tolùm videndo, sed etiam experiendo patiatur. Veritatis enim voce diues mortuus in inferno dicitur sepultus: cuius anima, quia in igne teneatur, intimat voce diuitis, qui Abraham deprecatur, dicens: Mitte Lazarum, Luc. 16. vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam: quia crucior in hac flamma. Dum ergò peccatorem diuitem damnatum veritas in ignem perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri ignibus neget? PETRVS: Ecce ratione ac testimonio ad credulitatem flectitur animus, sed dimissus iterum ad rigorem redit. Quomodò enim res corporea incorpoream teneat, atque affligere possit, ignoro. GREGORIVS: Dic, quæso te, apostatas spiritus à cælesti gloria deiectos, esse corporeos, an incorporeos suspicaris? PETRVS: Quis sanum sapiens, esse spiritus corporeos dixerit? GREGORIVS: Gehennæ ignem esse incorporeum, an corporeum fateris? PETRVS: Ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, in quo certum est corpora cruciari. GREGORIVS. Certè reprobis veritas in fine dictura est: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Si igitur diabolus, eiusque angeli, cùm sint incorporei, corporeo sunt igne cruciandi: quid mirum, si animæ, & antequàm recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta? PETRVS: Patet ratio, nec debet animus de hac vlterius quæstione dubitare.

Incorporeos spiritus posse ab igne corporeo teneri.

Corporeus ignis cruciat animã peccatoris: idq;

tanquàm diuinæ iustitiæ instrumentum.

Matth. 25. Sicut dæmones incorporei igne corporeo cruciantur, ita & animæ damnatorũ.

6. CAPITE quadragesimosecundo eiusdem libri quarti dialogorum: Cùm ergò aperiendum librum nullus sub terra inuentus dignus dicitur, quid obstet non video, vt sub terra infernus esse credatur.

Apocal. 5. Infernus sub terra esse creditur.

7. CAPITE quadragesimotertio: Vnus quidem est gehennæ ignis, sed non vno modo omnes cruciat peccatores. Vnusculusque etenim quantum exigit culpa, tanta illic sentitur pœna. Nam sicut in hoc mundo sub vno sole multi consistunt, nec tamen eiusdem solis ardorem æqualiter sentiunt: quia alius plus æstuat, atque alius minus. ita illic in vno igne non vnus est modus incendij: quia quod hic diuersitas corporum, hoc illic agit diuersitas peccatorum, vt & ignem non dissimilem habeant, & tamen eosdem singulos dissimiliter exurat.

Gehennæ ignis non vno modo omnes excruciat.

8. CAPITE quadragesimoquarto: Cùm veritas dicat, Ibũt impij in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam: quia verum est quod promisit, falsum procul dubiò non erit quod minatus est Deus. PETRVS: Quid si quis dicat: ideirco peccantibus æternam pœnam minatus est, vt eos à peccatorum perpetratione compesceret? GREGORIVS: Si falsum est quod minatus est, vt ab iniustitia corrigeret, etiam falsa est pollicitus, vt ad iustitiã prouocaret. Sed quis hoc dicere vel insanus præsumat? Et si minatus est, quod non erat impleturus, dum asserere eum misericordem volumus, fallacem, quod dici nefas est, prædicare compellimur. PETRVS: Scire velim, quomodò iustum sit, vt culpa, quæ cum fine perpetrata est sine fine puniatur. GREGORIVS: Hoc rectè diceretur, si districtus iudex, non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideò cum fine deliquerunt, quia cum fine vixerunt.

Matth. 25. Tormenta impiorum perpetuo duratura sunt.

Non comminandi causa vocauit saluator ignem æternum, sed ex veritate.

Cur culpa temporalis perpetuò puniatur.

vixerunt. Nam voluissent vtique, si potuissent, sine fine viuere, vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim quia in peccato semper viuere cupiunt, qui nunquàm desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergò iustitiam iudicantis pertinet, vt nunquàm careant supplicio, qui in hac vita nunquàm voluêrunt carere peccato. Omnipotens Deus, quia pius est, miserorum cruciatus non pascitur: quia verò iustus est, ab iniquorum vltione in perpetuum non scelerur. Sed iniqui omnes æterno supplicio deputati, sua quidem iniquitate puniuntur, & tamen ad aliquid ardebunt, scilicet vt iusti omnes & in Deo videant gaudia, quæ percipiunt, & in illis respiciant supplicia, quæ euaserunt: quatenus tanto magis in æternum gratiæ diuinæ debitores se esse cognoscant, quanto in æternum mala puniri conspiciunt, quæ eius adiutorio vicerunt. PETRVS: Et vbi est quòd sancti sint, si pro inimicis suis, quos tunc ardere vident, non orabunt: quibus vtique dictum est: Pro inimicis vestris orate? GREGORIVS: Pro inimicis suis orant eo tempore, quo possunt ad fructuosam pœnitentiam eorum corda conuertere, atque ipsa conuersatione saluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum est, nisi hoc quod Apostolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo capti tenentur ad ipsius voluntatem? PETRVS: Placet quod dicis: Et quomodò pro illis tunc orabunt, qui iam nullatenus possunt ad iustitiæ opera ab iniquitate commutari? GREGORIVS: Eadem itaque causa est, cur non oretur tunc pro hominibus igni æterno damnatis, quæ nunc etiam causa est, vt non oretur pro diabolo, angelisque eius æterno supplicio deputatis. Quæ nunc etiam causa est, vt non orent sancti homines pro hominibus infidelibus, impijsque defunctis: quia pro eis vtique, quos æterno deputatos supplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iusti conspectum, orationis suæ meritum cassari refugiunt. Quòd si nunc quoque viuentes iusti, mortuis, & damnatis iniustis minimè compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de sua carne sese perpeti etiam ipsi nouerunt, quanto districtius tunc iniquorum tormenta respiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipsi iam iustitiæ vicinius atque arctius inhærebunt? Sic quippe eorum mentes per hoc, quòd iustissimo iudici inhærent, vis districtionis absorbet, vt omninò eis non liceat, quicquid ab illius æternæ regulæ subtilitate discordat.

9. ISIDORVS libro primo de summo bono, capite trigesimoprimo: Duplex damnatorum pœna est in gehenna, quorum & mentem vrit tristitia, & corpus flamma * iuxta vicissitudinem: vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore, simul & animo puniantur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere, & ad aliquid non habere, hoc est, habere lumen ad damnationem, vt videant impij vndè doleant: & non habere ad consolationem, ne videant vndè gaudeant. Apta fit comparatio de camino trium puerorum, ad exemplum ignis gehennæ. Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium, * sed arsit ad cõburenda ligamina vinculorum: ita ignis gehennæ & lucebit miseris ad augmentum pœnarum, vt videant vndè doleant: & non lucebit ad consolationem, ne videant vndè gaudeant. Inter huius vitæ, & futuræ infelicitatis miseriam, multa discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorum, & tenebræ propter lucis ablationem: quorum vnum in hac vita, id est, miseria est, aliud non est: in inferno autem vtrumque est.

10. CAPITE trigesimosecundo: Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligentur, ita in iudicij die similis culpæ rei, suis similibus iungentur: vt ex æquo pœna cõstringat quasi in fasciculum, quos actio similes fecit in malum. Sicut vnusquisque sanctus in futuro iudicio, pro quantitate virtutum glorificabitur: & vnusquisque impius, pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in supplicio futuro damnationis ordo, sed iuxta qualitatem criminum, Propheta affirmante, discretio erit pœnarum. De charorum quoque fictorum supplicijs, additur etiam pœna defuncti, sicut apud inferos diuitis sermo prædicat Euangelicus, sicut pro augendo ludæ supplicio, dicit etiam Psalmista: Commotione moueantur filij eius, & mendicent. Impij durius ex hoc in iudicio puniendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos gloriæ beatitudinem meruisse.

11. MATTHÆI octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

12. CAPITE decimotertio: Sicut ergò colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium. Et paulò pòst: Iterùm simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti, &c. Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium.

13. CAPITE vigesimosecundo: Intrauit autem rex vt videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi: Amice quomodò huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: Ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

14. CAPITE vigesimoquarto: Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat: & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus, & stridor dentium.

15. CAPITE vigesimoquinto: Et inutilem seruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.

16. LVCAE decimotertio: Et dicet vobis: Nescio vos vndè sitis: tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vos vndè sitis: discedite à me omnes operarij iniquitatis. Ibi erit fletus, & stridor dentium: cùm videritis Abraham, & Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei.

17. MARCI nono: Et si scandalizauerit te manus tua, abscide illam: bonum est tibi debilem in-

Iustus & prius est Deus.

Fructus quæ percipiunt iusti ex supplicijs impiorum.

Math 5. Cur sancti non orent pro damnatis.

2. Tim. 2.

Non oratur pro infidelibus impijsq; defunctis.

Miseri cordia minimè mouentur sanctos erga damnatos.

Duplex dãnatorum pœna.

* aliàs iusta vicissitudine.

Ignis gehẽnæ an lumen habeat.

Dan. 3.

* aliàs &

Miseria & tenebræ sunt in inferno.

Alligabuntur in fasciculos, similis culpæ rei.

Discretio & differentia pœnarum. Apocal. 18. Lucæ 16.

Psal. 108.

De gloria beatorum dolebunt damnati.

lem inmittit in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem: vbi vermis eorum nõ moritur, & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum: bonum eſt tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habẽtem mitti in gehennam ignis inextinguibilis: vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, ejice eum: bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quàm duo oculos habentem mitti in gehennam ignis: vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

18. ISAIAE ſexageſimo exto: Venient omnis caro vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Et egrediẽtur, & videbũt cadavera virorũ, qui prævaricati ſunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt vſque ad ſatietatem viſionis omni carni.

19. CAPITE decimoquarto: Detracta eſt ad inferos ſuperbia tua, concidit cadaver tuum: ſubter te ſternetur tinea, & operimẽntum tuum erunt vermes. Quomodò cecidiſti de cælo lucifer, qui manè oriebaris? corruiſti in terram, qui vulnerabas gentes? qui dicebas in corde tuo: In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum, ſedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero Altiſſimo. Veruntamen ad infernum detraheris in profundum lacus.

20. ECCLESIASTICI ſeptimo: Humilia valdè ſpiritum tuum, quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

21. IVDITH decimoſexto: Væ genti inſurgenti ſuper genus meum. Dominus enim omnipotens vindicabit eos, in die judicij viſitabit illos. Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, vt vrantur, & ſentiant vſq; in ſempiternum.

22. IOB decimo: Dimitte ergò me, vt plangam paululum dolorem meum: Antequàm vadam & nõ revertar, ad terram tenebroſam, & opertam mortis caligine; terram miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

23. IN epiſtola Iudæ Apoſtoli: Hi ſunt in epulis ſuis maculæ, conviuantes &c. quibus procella tenebrarum ſeruata eſt in æternum.

24. GREGORIVS Magnus libro nono moralium in Iob, capite quadrageſimoquinto: Quid terræ tenebroſæ nomine, niſi terra tartari clauſtra ſignantur? Quæ æternæ mortis caligo operit, quia damnatos quoſque in perpetuum à vitæ luce diſiungit. Nec immeritò infernus terra dicitur: quia quicunq; ab eo capti fuerint, ſtabiliter tenentur. Scriptum quippe eſt: Generatio præterit, & generatio aduenit, terra verò in æternum ſtat. Rectè igitur inferni clauſtra, tenebroſa terra nominantur: quia quos puniendos accipiunt, nequaquã pœna tranſitoria, vel phantaſtica imaginatione cruciant, ſed vi ſione ſolida perpetuæ damnationi ſeruant. Quæ aliquando tamen lacus appellatione ſignantur, propheta atteſtante, qui ait: Porrexerunt ignominiam ſuam cum his, qui deſcendunt in lacum. Infernus ergò & terra nominatur, quia ſuſceptos ſtabiliter tenet: & lacus dicitur, quia hos, quos ſemel ceperit, ſemper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus abſorbet. Nequaquàm vitra miſericordia parcentis liberat: quos ſemel ab locis pœnalibus iuſtitia iudicis damnat.

25. CAPITE quadrageſimoſexto: Quæ adhuc ſubtilius loca deſcribuntur, cum dicitur: Terram miſeriæ, & tenebrarum. Miſeria ad dolorem pertinet, tenebræ ad excitatem. Ea ergò, quæ à conſpectu districti judicis expulſos tenet, miſeriæ & tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos dentros à vero lumine, mens cæcitas obſcurat. Natura ignis eſt, vt ex ſeipſo & lucem exhibeat, & concremationem. Sed tranſactorum vltrix illa flamma vitiorum, concremationem habet, & lumẽ non habet. Hinc eſt enim quod reprobis veritas dicit: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius. Quorum rurſum omnium corpus in vnius perſona ſignificans, dicit: Ligate ei manus, & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores. Si itaque ignis, qui reprobos cruciat, lumen habere potuiſſet, is qui repellitur, nequaquàm mitti in tenebras diceretur.

26. CAPITE quadrageſimoſeptimo: Quomodò in ſupplicijs ordo non erit, dum damnatorum quemque iuxta modum criminis, retributio ſequitur vltionis? Hinc quippe ſcriptum eſt: Potentes potenter tormenta patientur, & fortioribus fortior inſtat cruciatus. Hinc in Babylonis damnatione dicitur: Quantum exaltauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum, & luctum. Si igitur iuxta modum culpæ, pœna diſtinguitur: conſtat meritum, quòd in ſupplicijs ordo ſeruatur. Et niſi tormentorum ſummam, meritorum acta dirimerent, nequaquàm iudex veniens dicturus ſe meſſoribus eſſe perhiberet: Colligite primùm zizania, & ligate ea in faſciculos ad comburendum. Si enim nullus in ſupplicijs ordo ſeruabitur, cur comburenda zizania in faſciculos ligantur? Sed nimirum faſciculos ad comburendum ligare, eſt hos, qui æterno igni tradendi ſunt, pares paribus ſociare: vt quos ſimilis culpa inquinat, par etiam pœna conſtringat: & qui nequaquàm diſpari iniquitate polluti ſunt, nequaquàm diſpari tormẽto cruciẽtur: quatenus ſimul damnatio cõterat, quos ſimul elatio ſubleuat; quos ſig non diſſimiliter dilatauit ambitio, non diſſimilis anguſtet afflictio; & par crucier flamma ſupplicij, quos in igne luxuriæ par ſuccendit flamma peccati. Sicut enim in domo patris mansiones multæ ſunt, pro diuerſitate virtutis, ſic damnatos diuerſo ſupplicio gehennæ ignibus ſubijcit diſparilitas criminis. Quæ videlicet gehenna, quamuis cunctis vna ſit, non tamen cunctos vna eademque qualitate ſuccendit. Nam ſicut vno ſole omnes tangimur, nec tamen ſub eo vno ordine omnes aſtuamus, quia iuxta qualitatem corporis, ſentitur etiam pondus caloris: ſic damnata & vna eſt gehenna, quæ afficit, & tamẽn non vna omnes qualitate comburit: quia quod hic agit diſpar valetudo corporum, hoc illic exhibet diſpar cauſa meritorũ. Quomodò ergò nullus ineſſe ordo ſupplicijs dicitur, in quibus profectò quiſq; iuxta modũ culpæ cruciatur?

27. CAPITE quadrageſimooctauo: Quia ipſa quoque ſupplicia, quæ ordinata per iuſtitiam veniunt, ordinata procul dubiò in corde morientium non ſunt. Vt enim &c. Infernum verò & vmbra mortis obſcurat, & ſempiternus horror inhabitat. quia eius ignibus traditi, & in ſupplicijs dolorem ſentiunt, & in doloris anguſtia, pulſante ſe ſemper pauore, feriuntur vt & quod timent tolerent, & rurſum quod tolerant, ſine ceſſatione pertimeſcant. De his etenim ſcriptum eſt: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hic flamma quæ ſuccendit, illuminat: illic, vt ſuperius verbis Pſalmiſtæ docuimus, ignis qui cruciat, obſcu-

Iob 10. Terra miſeriæ & tenebrarum.

Flamma ignis inferni lumen non habet. Matth. 25.

Matth. 22.

Quomodò in inferno nullus ſit ordo, cũ tamen ſit ordinata pœnarum, pro culparum diuerſitate, diſtinctio. Sapien. 6. Apocal. 18.

Matth. 13.

Pares paribus ſociabuntur.

Ioan 14. Diuerſitas pœnarum in inferno repertitur.

Diſpar cauſa meritorũ affert ſupplitiorum differentiã.

Reſponſio.

Vmbra mortis & ſempiternus horror.

Iſaiæ 66.

Differentia inter pœnas & cruciatus huius vitæ, & futuræ.

Iob 10. Infernus dicitur terra tenebroſa &c.

Eccles 1.

Non eſt trãſitoria, vel phantaſtica pœna iuſtorũ.

Luc. 16.

obscurat. Illic mortis amittitur, cùm tolerari iam cœperit quod timebatur: illic & dolor dilatat, & pauor angustat. Horrendo igitur modo, erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic sic videlicet à damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet: vt qui à voluntate conditoris nequaquàm iunc veritis discrepare dum viuerent, in eorum quâdoque interitu, ipsa à suis qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenus quo se impugnant, cruciatus augeant, & cùm variè prodeûnt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se demersos, & vltra vires cruciant, & in eis vitæ subsidium extinguentes seruant: vt sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus viuat, qui & ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiens durat. Fit ergò miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors viuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma combuit, sed nequaquàm tenebras discutit; quantum per notitiam præsentis vitæ colligitur, supplicia ordinem non habent, quæ non suam per omnia qualitatem tenent, quamuis illic ignis & ad consolationem non lucet, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

De iustitia & prout sentia in punitione damnatorum.

Mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu.

Vna pœna implicat, quos vnus reatus ligat.

28. CAPITE quinquagesimo: Et quamuis angelorum atque hominum longè sit natura dissimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat. Sed quid prodest ista prænôsse, si non contingat euadere? Tota ergò intentione curandum est, vt cùm vacationis tempus accipimus, benè viuendi studio, malorum vitricia tormenta fugiamus. Hinc quippe per Salomonem dicitur: Quodcunque potest manus tua facere, instâter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos, quò tu properas. Hinc Isaias ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est. Hinc Paulus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hinc rursum ait: Dum tempus habemus, operemur bonum.

Recordatio suppliciorũ infernalium, ad quid nos permouere debet. Eccles 9.

Isaiæ 55.

2. Cor. 6. Galat. 6.

29. IOANNES Cassianus (vel quisquis auctor est) in confessione Theologica, parte tertia: Sed dicere quis valeat, quæ impijs & malè viuentibus tormenta sint præparata? In ipso enim continuæ mortis loco, qui infernus appellatur, quid aliud nisi iugis flamma, perseuerans tribulatio, & perpetua pœna, atque infinita totius mali calamitas esse potest? Igneus autem fluuius, & fœda palus complet omnia. Ibi sane atroces angeli commorantur: quorum brachia sunt vt capita draconum: quorum oculi igneas ex se sagittas emittunt: quorum dentes vt elephantis prominent, & stimulant ad tormentum, vt caudæ scorpionum. Quorum adspectus tremorem inducit, & dolorem atque mortem. Atque vtinam mors posset in his subuenire angustijs: sed, quod est horribilius, ad hoc viuit in tormentis positus, vt cruciatibus gubernetur. Ad hoc redintegratur, vt rosus serpentibus, & iteratis subindè iterumq; repetitis morsibus attrectetur. Ibi dracones blasphemantium labia vorant, & Regulus diris morsibus miserorum pectora lacerat: atque horribiles diuersi generis beluæ incredulorum animas multipliciter sine cessatione cruciant. Illic vlulatus & planctus, gemitus & mugitus continuè sonant: simulque clamor vbique confusus attollitur: quem dura vis tormẽtorum exagitat, & incendij arsura extorquet. Hæc autem ipsa tribulatio, quæ illis excipiet miseros, nullo termino finitur, nullo fine concludit; sed flammarum atroci adustione cõsumitur; & ad rediuiua incendia iterum, qui adustus fuerit, reparabitur. Ibi enim vermis, qui non moritur, & ignis, qui nunquàm extinguitur, atque stridor semper dentium sentitur. Gehennæ lethale frigus, & glacies indeficiens. Fames pessima, & sitis immensa. Dolor perpetuus, & continuus languor. Sæua pestis & indicibilis lues. Tenebræ densissimæ, & nox obscuritatis horrendæ. Nulla requies datur miseris, omnia ibi mala, & cuncta tormentorum genera. Mors immortalis, defectus indeficiens, finis infinitus. Quis ergò fidelium hæc audiens, & talia sciens, non contremiscat?

Matth. 22. Isaiæ 66. Marc 9.

Dolor, languor, pestis, tenebræ.

Mors immortalis.

Dæmonum quam tetra & horrida forma.

Qualis sit mors in inferno.

Blasphemorum pœna.

Qualis symphonia.

Perpetuitas supplicium.

30. EPHRAEM de abrenunciatione in Baptismate facta, & quomodo ea requiretur à nobis in extremo iudicij die; Item de varijs tormentorum locis in inferno, &c. Interrogatio. In vnum ne omnes supplicium sunt abituri; an verò varia Tormenta reperiuntur? Responsio. Varia tormẽtorum esse loca, ex Euangelio nouimus: Sunt etenim tenebræ exteriores, vnde liquet, & alias esse interiores. Gehenna ignis, locus alius. stridor dentium, locus proprius. Vermis nô dormiens, in alio loco est. Stagnum ignis, locus alius. tartarus, locus proprius. ignis inextinguibilis, in propria regione est. Inferi atque perditio, proprijs conscribuntur terminis. infima terræ, locus alius. Infernus, in quẽ detorquentur peccatores, & profundum inferni, locus sæuior. Hisce suppliciorum locis distribuuntur miseri, quisq; pro peccatorum suorum modo, vehementius mitiusve, sicut scriptum est: quia funibus peccatorum suorum cõstringitur vnusquisque. atque hoc est quod dicitur: Vapulabit multis, & paucis. Quemadmodum autem peccatorum sunt differentiæ, ita & tormentorum varietates, &c. Hora tremenda separabuntur, &c. vt quæstione tertia C testimonio trigesimo septimo.

Locorum & supplicioũ varietas in inferno. Matth. 22. 5. Marc. 9. Isaiæ 66. Apocal. 19. 20. 21. Matth. 3. Lucæ 3. Marc. 9. Prouer. 27. Ephes 4. Isaiæ 7. Prouer. 31 Luc. 12.

31. BASILIVS oratione de futuro iudicio: (quę extat inter opera S. Ephræm) Ad mentem mihi reuoca, barathrum illud profundissimum, & tenebras impermeabiles, ignemqúe planè obscurum, qui vrendi quidem facultatem habeat, sed omni luce destituatus sit. Vermium item genus quoddam venenosum ac carnivorum, quodqúe licet mirandum in modum semper voret, numquam tamen exsatiare se possit, intolerandos dolores morsibus suis inurens. Denique supplicium omnium grauissimum, opprobrium scilicet illud, & pudorem sempiternum. Ignis ille, qui in supplicium Diabolo præparatus est & angelis eius, dissecabitur voce Domini: vt cùm duplex insit igni facultas, adustiua vna, & illuminatiua altera; acris quidem vis ignis & punitoria repostta est ijs, qui vltione sunt digni; illustratoria verò hisce, qui claritate perennis gaudij perfruituri sunt succedet; ita vt obscurus quidem sit ignis supplicij, vrendi autem vi careat lux illa refocillationis atque quietis. Verùm horribilior tenebris igneqúe illo æterno pudor erit, atq; confusio, in qua perpetuò conuersabuntur peccatores, semper ob oculos retinẽtes vestigia illa peccati in carne admissi, quasi notæ alicuius tinctæ nec eluibilis vmquam, in memoria animæ æternum duraturæ. Paucorum verò est ad lucem veram accedere, & manifestari velle, & post occultorum reuelationẽ non recedere facie confusa. Dei quippe abalienatio atque auersio, etiam inter omnes pœnas, quæ in gehenna exspectantur, intolerabilior grauiorq; est ei qui patitur, quã oculo lucis priuatio,

Ignis vermis non lucens.

Vermes ignis fatuales.

Pudor horribilior igne.

natio, etiamſi dolore careat. Cæterùm plurimi homines ex illis verbis (Ille quidem multis vapulabit, ille verò paucis) finem ſupplicij eorũ qui puniendi ſunt, fore dictitant: cùm illa non temporis productionem, ſiue adimplectionem, ſed tormentorũ declarent differentiam. Nam & Dominus interdum affirmat, hos quidẽ ad ſupplicia abituros æternaſ: iuſtos autem in vitã æternam. aliquando autem quoſdam legitur in ignem ablegare æternum, qui diabolo præparatus eſt & angelis eius, alibiq; Gehennam ignis nominat, addendo, Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Dixitq; præterea de quibuſdam per Propheram, quòd eorum vermis non morietur, & ignis ipſorum non extinguetur. Hæc & eiuſmodi, cùm ſic poſita frequenter in diuinis reperiãtur literis, vnũ omninò illud eſt ex inſidijs & artificijs diaboli, quod cùm multos homines tantæ & tales Domini ſententiæ præterant, vt ad peccãdum audaciores fiant, finemq; tibi ipſi ſupplitiorum ſtatuant. Si enim æternorum aliquando tormentorum erit finis, erit ſanè & vitæ æternæ: ſin autem de vita, hoc accipere atque ſtatuere nolumus; quo nam pacto quæſo rationi conſonum eſſe poterit, ſupplicijs æternis finem proponere velle; cùm æterni adiectio, æqualem in vtrãſque vim habeat? Ibunt enim, inquit, hi in ſupplicium æternum: iuſti autem in vitã æternam. Illud itaque (Ille vapulabit multis, & ille paucis) non finem, ſed differentiam pœnarum declarat. Nam ſi Deus iuſtus eſt iudex, non bonis dumtaxat, verum etiam improbis, reddens vnicuique ſecundùm opera ſua fieri poteſt, vt alius quidem igne ſit dignus inextinguibili, eoq́ue vel leuius, vel vehementius vrente: alius verò, verme nũquam morituro, & eo rurſum, aut mitius, aut acrius excruciante, pro meritis nimirum vniuſcuiuſque. Alius item gehenna, habente prorſus ipſa etiam diuerſa tormentorum genera: aliuſq́ue ſimiliter tenebris exterioribus, quo in loco alius quidem ſolum in fletu eſt & planctu, alius verò etiam in ſtridore dentium, propter cruciatuum ſcilicet acerbitatem, & incrementum. Ac ſanè illud (In tenebras exteriores) planè alias quoque interiores eſſe demonſtrat. Illudq; quod in Prouerbijs dictum eſt, (In profundum inferni) declarat quoſdam quidem eſſe apud inferos, ſed non in profundo ſeu ima parte inferni, qui longo mitius puniuntur alijs.

Luc.12.

Tormentorum differẽtias; interminata tamen omnia.

Matth.25. Luc.13. Marc.9. Iſaiæ 66.

Matth.25.

Luc. 12.

Differentia pœnarum pro peccatorum grauitate. Rom.2. Pſal.7. Iſaiæ 66. Matth.8.22. 25. Luc.13.

Prouer.9.

32. APOCALYPSIS viceſimoprimo: Timidis autẽ, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne, & ſulphure: quod eſt mors ſecunda.

33. CAPITE decimoquarto: Et tertius Angelus ſecutus eſt illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit beſtiam, & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in manu ſua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod miſtum eſt mero in calice iræ ipſius, & cruciabitur igne, & ſulphure in conſpectu Angelorum ſanctorum, & ante conſpectum Agni: & fumus tormentorum eorum aſcendet in ſæcula ſæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adorauerunt beſtiam, & imaginem eius, & ſi quis acceperit characterem nominis eius.

34. CAPITE decimooctauo: Quoniam peruenerunt peccata eius (*Babylonis*) vſque ad cęlum, & recordatus eſt Dominus iniquitatum eius. Reddite illi ſicut & ipſa reddidit vobis: & duplicate duplicia ſecundùm opera eius: in poculo, quo miſcuit, miſcete illi duplum. Quantum glorificauit ſe, & in delicijs fuit, tantum date illi tormentum & luctum: quia in corde ſuo dicit: Sedeo regina; & vidua non ſum: & luctum non videbo. Ideò in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis eſt Deus, qui iudicabit illã.

35. CAPITE decimonono: Et apprehenſa eſt beſtia, & cum ea pſeudopropheta: qui fecit ſigna coram ipſo, quibus ſeduxit eos, qui acceperunt characterem beſtiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis ſulphure.

36. CAPITE vigeſimo: Et Diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis, & ſulphuris, vbi & beſtia, & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum. Et infernus, & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda. Et qui nõ inuentus eſt in Libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnũ ignis.

37. PSALMO decimo: Pluet ſuper peccatores laqueos: ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.

38. ITEM vigeſimo: Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes, qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira ſua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.

39. DEVTERONOMII trigeſimoſecundo: Ignis ſuccenſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad inferni nouiſſima: deuorabitq́ue terram cum germine ſuo, & montium fundamẽta comburet.

40. IOB viceſimioquarto: Ad nimium calorẽ trãſeat ab aquis niuium, & vſq; ad inferos peccatum illius. Obliuiſcatur eius miſericordia: dulcedo illius vermes: non ſit in recordatione, ſed conteratur quaſi lignum infructuoſum.

41. AD Romanos ſecundo: Qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: ijs autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio. Tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum.

42. ISAIAE decimotertio: Sed requieſcent ibi beſtiæ, & replebuntur domus eorum draconibus: & habitabunt ibi ſtruthiones, & pilоſi ſaltabunt ibi: & reſpondebunt ibi vlulæ in ædibus eius, & ſirenes in delubris voluptatis.

43. PROVERBIORVM decimonono: Parata ſunt deriſoribus iudicia: & mallei percutientes ſtultorum corporibus.

44. ECCLESIASTICI vigeſimoprimo: Stuppa collecta ſynagoga peccantium, & conſummatio illorum flamma ignis. Via peccantium complantata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

45. APOCALYPSIS vigeſimo, vt ſuprà, teſtimonio trigeſimoſexto.

46. CAPITE nono: Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

47. IOB ſeptimo: Sicut conſumitur nubes, & pertranſit: ſic qui deſcenderit ad inferos, non aſcendet.

48. CAPITE vigeſimo: Reſpondens autem Sophar Naamathites, dixit: Hoc ſcio à principio, ex quo poſitus eſt homo ſuper terrã, quòd laus impiorum breuis ſit, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aſpidum intrinſecus. Diuitias, quas deuorauit, euomet, & de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aſpidum ſuget,

& occidet eum lingua viperæ. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic & sustinebit. Cùm satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: deuorabit eum ignis, qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hereditas verborum eius à Domino.

49. PSALMO quadragesimooctauo: Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos.

50. ISAIAE trigesimotertio: Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur. Audite qui longè estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

51. MATTHAEI tertio: Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergò arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni. Cuius ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

52. CAPITE vigesimoquinto: Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

53. POSTERIORIS ad Thessalonicenses primo: In flamma ignis damnis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius.

54. POSTERIORIS Petri secundo: Si Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari. Et originali mundo non pepercit, sed octauum Noë iustitiæ præconem custodiuit, diluuium mundo impiorum inducens. Et ciuitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, euersione damnauit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt, ponens, &c. Nouit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem iudicij reseruare cruciandos.

55. ISAIAE sexagesimoquinto, vt in textu.

56. LVCAE sexto: Veruntamen væ vobis diuitibus, quia habetis cõsolationem vestram. Væ vobis, qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cùm benedixerint vobis homines.

57. CAPITE decimosexto: Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremũ digiti sui in aquam vt refrigeret linguã meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. & in his omnibus inter nos, & vos chaos magnum firmatum est: vt hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque indè huc transmeare.

58. CYRILLVS Alexandrinus in oratione de exitu animæ: Væ peccatoribus, quoniam iusti glorificantur, & peccatores condemnantur. Væ peccatoribus, quoniam iusti in existimatione habentur, & peccatores probris impetuntur. Iusti in sanctificatione, peccatores in incendio: Iusti laudibus euehuntur, peccatores miseria deprimuntur: Iusti in sanctorum statione, peccatores in continuo exilio: Iusti quidem audient illud, Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis ab æterno paratum: Peccatores autem illud, Discedite à me maledicti in ignem æternum, diabolo & eius mancipijs paratum: Iusti in paradiso, peccatores in igne viuacissimo & inextincto: Iusti delicijs affluunt, peccatores labore conficiuntur: Iusti choros agitant, peccatores sunt in vinculis: Iusti concinunt, peccatores lugent: Iusti ter felices, peccatores ter miseri: Iusti in cantu, peccatores in specu: Iusti in sinu Abrahæ, peccatores in æstu Beliial: Iusti in quiete, peccatores in pœnis: Iusti in fulgore, peccatores in caligine procellarum: Iusti cum angelis plaudunt, peccatores cum dæmonibus lugent: Iusti in medio lucis, peccatores in medio tenebrarum: Iustos paracletus consolatur, peccatores cum dæmonibus pœnas luunt: Iusti adsistunt solio Domini, peccatores adstant vltricibus tenebris: Iusti sine vlla temporis intermissione faciem Domini intuentur, peccatoribus vultus diaboli semper aduersus: Iusti cum angelis viuunt, peccatores adsociantur dæmonijs: Iusti preces effundunt, peccatores iuge lamentum: Iusti sursum, peccatores deorsum: Iusti in cælo, peccatores in abysso: Iusti in perenni vita, peccatores in morte perditionis: Iusti in manu Dei sunt, peccatores in loco diaboli: Iusti cum Deo, peccatores cum Satana.

Differentia iustorum & peccatorum in futura vita.

59. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium, capite centesimo vndecimo: Post resurrectionem verò, facto vniuerso completoque iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ, vna Christi, altera diaboli: vna bonorum, altera malorum: vtraque tamen angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit vlla esse peccandi, vel vlla conditio moriendi: istis in æterna vita verè feliciterque viuentibus, illis infeliciter in æterna morte fine moriendi potestate durantibus, quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabilius, in miseria verò illi alius alio tolerabilius permanebunt.

Bonorum & damnatorũ differentia.

Præmiorum & supplicitorum impartitas.

60. CAPITE centesimo duodecimo: Frustrà itaque nonnulli, immò quàm plurimi, æternam damnatorum pœnam, & cruciatus sine intermissione perpetuos, humano miserantur affectu, atque ita futurum esse non credunt: non quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & in leniorem flectendo sententiam, quæ putant in eis terribilius esse dicta, quàm verius. Et post pauca: Si pœna sola esset, quanta in inferno minima cogitari potest, perire à regno Dei, exulare à ciuitate Dei, alienari à vita Dei, carere tam magna multitudine dulcedinis Dei, quam abscondit timentibus se, perfecit autem sperantibus in se, tam grandis est pœna, vt ei nulla possint tormenta, quæ nouimus, comparari, si illa sit æterna, ista autem sint quamlibet multis sæculis longa.

Contra eos qui humano quodam affectu putant cruciatus malorũ non fore perpetuos.

61. CAPITE centesimo decimotertio: Ma-

Separari à Deo & regno cælorũ, quam graue supplicium sit.

Vide etiam Chrysostomi sententias supra de peccatis in genere, §. 4.

nebis

Status boni viatoris vita æterna, ita manebit status peccatoris perpetua damnatorum.

hebit ergò sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio à vita Dei, & omnibus erit ipsa communis, quamlibet homines de varietate pœnarum, de dolorum reuelatione, vel interemptione pro suis humanis moribus suspicentur, sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum, quamlibet bonorum distantia concorditer fulgeant.

Gehennæ recordatio prodest contra libidinis flammas.

62. ITEM sermone centesimo octogesimo primo de tempore, siue sermone primo in vigilia Pentecostes, capite decimooctauo: Hæc recordare, & ignem illum gehennæ his, quæ te nunc exagitant flammis libidinis, & cupiditatis, oppone. Ignis hic, qui in præsenti est vita, absumit cuncta quæ recipit; ille verò quos susceperit, semper cruciat, & pœnæ suæ semper integros seruat. Propterea enim & inextinguibilis dicitur, non solùm quia ipse non extinguitur, sed quia nec eos, quos susceperit, extinguet, aut perimet. Scriptura enim dicit, quia & peccatores induent incorruptionẽ, scilicet non ad honorem vitæ, sed ad diuturnitatem supplicij profuturam. Huius autem pœnæ, & ignis illius potẽtiam, nulla vox exponere, nullus poterit sermo explanare. Nihil est enim in rebus corruptibilibus quod conferri possit incorruptibilibus siue bonis, siue malis. Ibi quid agemus? Quid respondebimus? Nihil erit nisi stridor dentium, nisi vlulatus & fletus, & sera pœnitentia, cessantibus vndique auxilijs, & vndique inualescentibus pœnis: sed solatium quidem nullum. Nullus ibi occurret oculis nostris, nisi soli pœnarum ministri, & facies dira tortorum. Verùm has pœnas, hos cruciatus non solùm euadere, sed etiam æternam beatitudinem, si modò de malis nostris pœnitentiam agimus, possumus acquirere.

Ignis gehẽnæ nec extingui, nec extinguere potest eos, quos cruciat. 1. Cor. 15.

Inferni supplicia.

Per pœnitẽtiã has pœnas effugere licet.

63. LIBRO de triplici habitaculo, capite secundo: Principalia duo sunt tormenta in inferno, frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: vndè in Euangelio legitur; Illic erit fletus, & stridor dentium. Fletus namque, & liquefactio oculorum ex calore nascitur: stridor verò dentium, ex frigore nascitur. Hinc etiam beatus Iob De aquis, inquit, niuium trãsibunt ad calorem nimium. De quibus duobus innumera pendent pœnarum genera; videlicet sitis intolerabis; pœna famis; pœna fœtoris; pœna horroris; pœna timoris; pœna angustiæ; pœna tenebrarum: feueritas tortoris, præsentia dæmonum, ferocitas bestiarum, crudelitas ministrantium, dilaceratio immortalium vermium, vermis conscientiæ, ignitæ lachrymæ, suspiria, miseriæ, dolor sine remedio, vincula sine solutione, mors æterna, pœna sine fine, absentia Christi quo ad visionem eius, quæ sola omnia supradicta superat, & omnibus pœnis intolerabilior. Væ igitur illis perennè, qui subire hæc omnia mala etiam sine fine merentur, pro delectabili vnius horæ somnio: tanta etenim, & talis est omnis huius mundi gloria, ad æternam comparata gloriam. Melius erat eis, quod dictum est, de infelice Iuda, nõ nasci, quã malis suis meritis plagas inferni sustinere.

Duo principalia tormẽta inferni. Matth. 8. 13. 22. 24. 25. Luc. 13.

Iob 24.

Alia pœnarum genera ex his duobus pendẽt.

Priuatio aspectus diuini pœna quanta sit.

Matth. 26.

64. CYPRIANVS in libro ad Demetrianum: Cremabit addictos ardens semper gehẽna, & viuacibus flammis vorax pœna: nec erit vndè habere tormẽta vel requiem possint aliquando, vel finem. Seruabuntur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorẽ.

Cruciatus perpetuus.

65. ITEM in sermone de ascensione Christi: Continuus erit, & superfluus illarum lachrymarum decursus, stridorem illum dentium flammæ inextinguibiles agitabunt. Immortales miseri viuent inter incendia, & inconsumptibiles flammæ nudum corpus allambent. Arabit purpuratus dives, nec erit qui æstuanti linguæ stillam aquæ infundat. In proprio adipe trixæ libidines bullient, & inter sartagines flammeas miserabilia corpora cremabuntur: & omni tormento atrocius desperatio cõdemnatos affliget. Nõ miserebitur vlera Deus, neque tunc audiet pœnitentes, sera erit illa confessio: & cùm clausa fuerit ianua, frustra carentes oleo, acclamabunt exclusi. Nullum ibi refrigerium, nullum remedium: semel Christus descendit ad inferos, vlterius non descendet. Non vltrà videbunt Deum in tenebris sigillati: irregressibilis erit illa sententia, & immurabile iudicium, & stabit damnationis huius immobile constitutum.

Immortalitas damnatorum.

Luce 16.

Sartagines.

Desperatio.

Sera pœnitentia. Matth. 25.

Immutabilis sententia semel lata.

66. BERNARDVS epistola ducentesima quinquagesimatertia ad Garinum abbatem: Ob hoc proculdubiò inflexibilis, & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licet temporaliter perpetratum: quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate: ita vt nunquàm moreretur; nunquàm velle peccare desineret: immò semper viuere vellet, vt semper peccare posset.

Peccatum temporaliter perpetratum, cur in æternum punitur.

67. ET in libro meditationum capite tertio, siue libro primo de anima apud Hugonem, capite tertio: Procul à beata paradisi patria exulari, cruciabuntur in gehenna perpetua, nunquàm lucem visuri, nunquàm refrigerium adepturi, sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec indè vnquàm liberandi. Vbi nec qui torquet, aliquando fatigatur; nec qui torquetur, aliquando moritur. Sic enim ignis ibi consumit, vt semper reseruet: sic tormẽta aguntur, vt semper renouentur. Iuxta verò qualitatem culpæ, pœnam sustinebit vnusquisque gehennæ: & similis culpæ rei, suis similibus iungentur cruciandi. Nihil aliud ibi audietur nisi fletus, & planctus, gemitus, & vlulatus, mœrores, atque stridores dentium: nihilque ibi videbitur nisi vermes, & laruales facies tortorum, atque terribilia monstra dæmonum.

Egregia descriptio supplitiorum gehennæ.

Quid ibi auditur.

Quid videtur.

Vermes crudeles mordebunt intima cordis.
Hinc dolor, indè pauor, gemitus, stupor, & timor horrens.

Ardebunt ergò miseri in igne æterno in æternum, & vltra. In carne cruciabuntur per ignem, in spiritu per conscientiæ vermem. Ibi erit dolor intolerabilis, timor horribilis, fœtor incomparabilis, mors animæ & corporis, sine spe veniæ, & misericordiæ. Sic tamen morientur, vt semper viuant: & sic viuent, vt semper moriãtur. Ita anima peccatoris aut in inferno pro peccatis cruciatur, aut in paradiso pro bonis meritis collocatur. Nunc ergò alterum è duobus eligamus, aut semper cruciari cum impijs, aut perpetualiter lætari cum sanctis. Bonum siquidem & malum, vita & mors, ante nos sunt posita, vt ad quod voluerimus manum extendamus. Si tormenta non terrent nos, saltem inuitent præmia.

Qualis mors.

Alterutrum eligendum nobis. Eccli 15.

68. IDEM Bernardus sermone octauo in psalmum, Qui habitat in adiutorio altissimi: Attamen sicut videbit peccator & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: (prius enim benedicti vocabuntur in regnum, quàm maledicti in caminum deijciantur ignis æterni, quò videlicet acrius doleant videntes quid amiserint) sic iusti quoq; videbunt, & lætabuntur cõsiderantes quid euaserint. In illa ergò tanta separatione, quemadmodùm hœdis agnorũ diuisio grauissimi luctoris occasio fiet; sic electis è regione cõsideratio reproborũ, immensa quã-

In separatione iustorum & impiorũ quid fiet.

dam materia gratiarum actionis & laudis. Vndè enim iusti tam magnificè gratias agerent, nisi cum illa inexcogitabili felicitate, qua perfruuntur, ipsam quoque retributionem cernerent impiorum, à quibus equidem sola misericordia redemptoris segregatos sese esse fideliſſimè, & deuotiſſimè recordantur? Vndè verò impij tanto animi furore tabescerent, nisi in regnum summæ beatitudinis coram sese videssent alios introduci, & tunc demùm in illos sese torqueri, in illos horrores, in illos æterni incendij cruciatus, in illas denique immortalis mortis miserias gemerent esse damnatos? Fletus quidem ob ignem, qui non extinguitur: stridor verò, ob vermem, qui non moritur. Planè fletus ex dolore, stridor dentium ex furore. Fletum nempè tormẽtorum immanitas, stridorem dentium vehementia ipsa tabescentis inuidiæ, & obstinata malignitas extorquebit. Ita ergò retributionem peccatorum videbis, ne videlicet ignarus tanti periculi, ingratus aliquando liberatori posse fieri videaris. Non solùm autem, sed & securitas perfecta iustorum, erit visa retributio peccatorum: quo videlicet nec humanam aliquando, nec diabolicam vltrà vereri malignitatem possint. Et post pauca: Nõ igitur tibi durum videatur fore quod dicitur, Oculis tuis considerabis: quando & ridebis in eorum interitu: non quòd velut quadã immanitate crudelitatis in ipla tibi vltione cõplaceat, sed quòd modus ipse pulcherrimus diuinæ ordinationis, vltra quàm credi possit, iustitiæ zelatorem, & amatorem æquitatis oblectet. Vbi optimè omnia constituta, & suum cuique cessisse locum, immò in suũ quemlibet cessisse, plenius & perfectius illustrante veritate cognoscet: quomodò non omnia considerare, & in omnibus omnium moderatorem magnificare licebit? Itaque oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis. Primò quidem ob tuam eua sionem, secũdò ob omnimodam securitatem, tertiò quoq; ob comparationem, quartò ob ipsius iustitiæ perfectam æmulationem. Erit enim iam tunc non misericordiæ, sed iudicij tempus: nec vlla omninò credenda est erga impios futura illic miseratio, vbi nec vlla sperandi est correctio.

69. Hvgo à sancto Victore, libro quarto de anima, capite decimotertio: Infernus latus est sine mensura, profundus sine fundo, plenus ardore incomparabili, plenus fœtore intolerabili, plenus dolore innumerabili. Ibi miseria, ibi tenebræ, ibi ordo nullus, ibi horror æternus, ibi nulla spes boni, nulla desperatio mali. Omnis qui est in eo, odit se, & omnes alios. Ibi omnia genera tormentorum, quorum minimum est maius omnibus his tormentis quæcunque in hoc sæculo fieri possunt. Ibi est fletus, & stridor dentium: ibi transitur à frigore nimium ad calorem * ignium: & vtrumque intolerabile. Ibi omnes comburuntur, & vermibus corroduntur, nec consumuntur. Vermis quorum non moritur, & ignis non extinguitur. Nulla ibi vox, nisi vah vah: vah habent, vah sonant: tortores diabolici torquent pariter & torquentur, & eorum nunquàm finis erit aut remedium. Talis est infernus & millies peior.

70. Innocentivs tertius libro tertio de contemptu mundi, siue de miseria humanæ conditionis, capite secundo: Vindicta carnis impij vermis & ignis. Vterque duplex: interior & exterior. Interior, qui rodit & vrit cor: exterior, qui rodit & vrit corpus. Vermis, inquit, eorum non morietur, & ignis non extinguetur. Dabit Dominus ignem, & vermes in carnes eorum, vt vrantur & sentiãt vsque in sempiternum. Vermis conscientiæ tripliciter lacerabit: Affliget memoria, sera turbabit pœnitentia, torquebit angustia. Venient enim in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates eorum, dicentes: quid profuit nobis superbia? & iactantia diuitiarum quid contulit nobis? Transierũt illa omnia tanquàm vmbra, & sicut nauis quæ pertransijt fluctuantem aquam, cuius quum præterierit, non est inuenire vestigium. Sic & nos nati, continuò defuimus esse. Virtutis quidem lignum nullum valemus ostendere, sed in malignitate nostra consumpti sumus. Cum ingenti turbatione recogitabunt, quæ cum nimia delectatione gesserunt, vt stimulus memoriæ pungat ad pœnam, quos aculeus nequitiæ stimulauit ad culpam.

71. Capite tertio: Dicent intra se, pœnitentiam agentes: Erraumus à via veritatis, & lumen iustitiæ non luxit nobis. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Pœnitebunt ad pœnam, sed non conuertentur ad veniam. Iustum est enim, vt qui noluerunt cùm bene potuerunt, quum velint, non possint.

72. Capite quarto: Pœnæ autem infernales secundùm diuersa peccata, sunt diuersæ. Prima pœna est ignis. Secunda frigoris. De ijs dixit Dominus: Ibi erit fletus, & stridor dentium. Fletus propter fumum ignis. Stridor dentium propter frigus. Tertia erit fœtor. De his tribus dicitur in psalmo: Ignis, sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quarta, vermes indeficientes. Vndè Isaias: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Quinta, mallei percutientes. Vndè dicit Salomon: Parata sunt damnationis iudicia * blasphematoribus, & percutientes mallei stultorum corporibus. Sexta, tenebræ palpabiles exteriores & interiores. Vndè Iob: Terra miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis &c. Vadam ad terram tenebrosam & opertam mortis caligine. Et in psalmo: In æternum non videbunt lumen. & alibi: Impij in tenebris conticescent. Septima, confusio peccatorum. Tunc enim (vt legitur in Daniele) erunt libri aperti, id est, conscientiæ hominum erunt omnibus manifestæ. Octaua, horribilis visio dæmonũ, qui videbuntur in excussione scintillarum de igne ascendentium. Nona, igneæ catenæ, quibus impij singulis membris constringentur. Prima pœna est concupiscentium: secunda malitiosorum: tertia luxuriosorum: quarta inuidorum & odium habentium: quinta eorum qui in hoc sæculo per flagella non meruerunt castigari, quia tentauerunt & exacerbauerunt Dominum in multitudine iniquitatum suarũ. Vndè scriptum est: Exacerbauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non requiret. Sexta, eorum, qui in tenebris ambulantes, ad lumen verum, scilicet Christum, venire contempserunt. Septima, confitentium peccata sua, & pœnitentiam contemnentium. Octaua illorum, qui in hoc sæculo libenter vidẽt mala, & faciunt. Nona, illorum, qui per singula vitia sunt defluxi, qui ambulant in desiderijs suis, & eum pœnitentia. suas.

73. Capite sexto: Ignis gehennæ nec lignis nutritur, nec flatu succenditur, sed à Deo creatus est inextinguibilis ab origine mundi. Scriptum est enim: Deuorabit eum ignis, qui non succenditur. Creditur autem esse sub terris, secundum illud Isaiæ. Infernus subter con-

turba-

Iusti ex malorum supplicijs occasionem sumunt agendi gratias.

Impij fœtore tabescerent propter iustorum gloriam.

Fletus & stridor dentium vnde.

Quomodò gaudebunt beati de malorum supplicijs.

Nulla misericordia impijs.

Inferni & peccatorum eius descriptio.

Odium sui, & omnium aliorum.

*aliàs nimium.

Væ, væ illic perpetuo audiunt.

Eccli 7.

Vermis & ignis duplex. Isa. vltimo.

Sapien. 4.

Sapien. 5.

Sapien. 5.

Luc 23.

Apocal. 6.

Pœnitentia infructuosa.

Diuersitas pœnarum.

Ignis.

Frigus.

Matth 13.

Fœtor.

Psal. 10.

Vermes.

Isa. vltimo.

Mallei percutientes.

Prouer. 19.

*aliàs derisoribus.

Tenebræ palpabiles.

Iob 10.

Psal. 48.

1. Reg. 2.

Confusio peccatorũ.

Dan. 7.

Horribilis visio dæmonum.

Ignææ catenæ.

Nouem pœnæ; quibus peccatoribus conueniunt.

Psal. 9.

Qualis sit ignis gehennæ.

Ezech 20.

Iob 10.

Infernus sub terris esse creditur.

Isaiæ 14.

turbatus est in occursum aduentus tui. Sed & omnis locus reprobis est pœnalis, qui semper secum deferunt cruciatum, & vbique contra se tormentum incurrunt. Producam (inquit) ignem de medio tui, qui comedet te. Ignis autem gehennæ semper ardebit, & nunquam lucebit: semper vret, & nunquam consumet: semper afficiet, & nunquam deficiet. Est enim apud inferos summa tenebrarum obscuritas, immensa pœnarum acerbitas, infinita miseriarum æternitas. Ligatis (inquit) manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Singula membra pro suis peccatis propria sustinebunt tormenta, vt in eo puniantur, in quo peccauerunt. Scriptum est enim: Per quæ peccat homo, per hæc & torquebitur. Vnde qui in lingua peccauerat, cruciabitur in lingua. Propter quod ipse clamabat: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Per digitos intelligitur operatio. Digitis enim operamur. Quasi dicat: Si minimum operum Lazari haberem; minorem pœnam sentirem.

Ignis gehennæ an lucet.

Matth. 25.

Singula membra pro suis peccatis propria tormenta sustinebunt.

Lucæ 16.

74. CAPITE septimo: Reprobi verò non solùm exterioribus, sed etiam interioribus tenebris inuoluentur: quia spirituali pariter, & corporali luce carebunt. Scriptum est enim: Tollatur impius ne videat gloriam Dei, qui solus tunc erit in lucem sempiternam. Tantam autem in pœnis reprobi tolerabunt angustiam, vt vix aliquid cogitare valebunt præter pœnas: sed illuc dirigent impetum cogitationis, vbi sentient vim doloris. Sanè disciplinas quidam ferunt apparuisse magistro suo post mortem: quem cùm magister esse dari natum intellexisset, quæsiuit ab eo, si aliquæ quæstiones apud inferos verterentur. Qui dicitur respondisse: Apud inferos quæritur solummodò, quid non sit pœna. Sed & Salomon ait: Nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia est apud inferos, quò tu properas. Erit enim tanta in reprobis mentis obliuio, tanta cæcitas animi, tanta confusio rationis, vt rarò, vel nunquam ad cogitandum quicquam de Deo possint assurgere, nedum ad confitendum valeant aspirare. Nam à mortuo, tanquam ab eo qui non est, periit confessio. Scriptum est enim: Non mortui laudabunt te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum. Non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te.

Duplicem tenebræ damnatorum.

Isaiæ 26. 60.

Præ dolore vix aliud quàm pœnas cogitare possunt.

Quæstio quæ apud inferos mouetur.

Eccles 9.

Obliuio quanta in inferno.

Eccli 17.

Psalm. 113.

Isaiæ 38.

75. CAPITE octauo: Dimitte me Domine (dicit Iob) vt plangam paululum dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine: terram miseriæ, & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo; sed sempiternus horror inhabitat. Ordo quidem erit in quantitate pœnarum, quoniam in qua mensura mentis fuerint, remetietur eis, vt qui grauius peccauerunt, grauius puniantur. Potentes enim potenter torquebunt patientur. Sed ordo non est in qualitate rerum, quia de aquis niuium, transibunt ad calorem nimium, vt subita contrariorum mutatio, grauiorem inferat cruciatum. Experimento cognoui, quòd adustus, si frigidum statim adhibeat, ardentiorem sentiat cruciatum.

Iob 10.

An in inferno futurus sit aliquis ordo.

Lucæ 6.

Sapient. 6.

Ordo non erit in qualitate, sed in quantitate.

76. CAPITE nono: Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos. Dictum est hoc à similitudine iumentorum, quæ non radicitus euellunt herbas, sed summitates solummodò carpunt, vt iterum herbæ renascantur ad pastum. Sic & impij quasi morte pasti, reuiuiscent ad mortem, vt æternaliter moriantur. Ouidius:

Iob 24.

Psalm 48.

Sic incensumptum Titij semper fibra renascens,
Sic periit, vt posset sæpè perire, necur.

Tunc erit mors immortalis, tunc viuent mortui, qui vitæ sunt mortui. Quærent mortem, & non inuenient: quia vitam habuerunt, & perdiderunt. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam: desiderabunt mori, & fugiet mors ab illis. O mors quàm dulcis esset, quibus tam amara fuisti. Te solam desideranter optabunt, qui te solam vehementer abhorruerunt.

Mors immortalis.

Apocal. 9.

Optabunt mortẽ, qui hic eam solam abhorruerunt.

77. CAPITE decimo: Nullus ergò sibi blandiatur, & dicat, quia Deus non in finem irascetur, neque in æternum indignabitur: sed miserationes eius super omnia opera eius. Quia cùm iratus est, non obliuiscetur misereri, nec quicquam eorum quæ fecit Deus, odiuit. Assumens in argumentum erroris, quod ait Dominus per Isaiam prophetam: Congregabuntur in congregatione vnius fasciis in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur. Homo namque peccauit ad tempus, non ergò Deus puniet in æternum. O spes inanis, ô falsa præsumptio. Non credat frustra errore deceptus, quòd aliquo pretio sit redimendus, quoniam in inferno nulla est redemptio. Congregabuntur ergò peccatores in lacum, & claudentur in carcerem, scilicet in inferno, in quo sine corporibus vsque in diem iudicij torquebuntur, & post multos dies, postquam videlicet resurgent cum corporibus suis in nouissimo die, visitabuntur, non ad salutem; sed ad vindictam: quia post diem iudicij grauius punientur. Sic & alibi dicitur: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Prædestinatis ergò Deus irascitur temporaliter, quia flagellat omnem Deum filium quem recipit. de quibus illud accipitur: Non in finem irascetur &c. Reprobos autem Deus irascitur æternaliter, quia iustum est, vt quod impius in suo prævaricatur æterno, Deus vlciscatur in suo æterno. Nam licet peccandi facultas illum dimittat, ipse tamen non dimittit voluntatem peccandi. Scriptum est enim: Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Nam non humiliabuntur reprobi tam desperati de venia, sed malignitas odij tantum in illis excrescet, vt velint illum omnino non esse, per quem sciunt se tam infeliciter esse. Maledicent altissimo, & blasphemabunt excelsum, conquerentes eum esse malignum, qui creauit illos ad pœnam, & nunquam inclinatur ad veniam. Audi Ioannem in Apocalypsi dicentem: Grando magna descendit de cælo in homines, & blasphemauerunt homines Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer. Voluntas ergò damnati, licet amiserit potestatis effectum, semper tamen habebit malignitatis affectum; & ipsa erit in inferno supplicium, quæ fuerat in mundo peccatum: licet forsan & ibi peccatum sit, sed non meritum pœnæ. Impius ergò quia semper habebit in se reatum ex culpa, semper sentiet contra se esse cruciatum ex pœna: quia quod ipse per pœnitentiam non deiecit, Deus per indulgentiam non remittet. Ad magnam ergò pertinet iustitiam iudicantis, vt nunquam careant in gehenna supplicio, qui nunquam carere voluerunt in vita peccato. Ostendunt enim quòd in peccato semper viuere volunt, qui nunquam desinunt peccare dum viuunt.

Obiectio Psalm. 102.

Psalm. 144.

Sapient. 11.

Isaiæ 24.

Responsio de nunquã terminandis pœnis.

Exponit locum Isaiæ.

Psalm. 88.

Hebr. 12.

Psalm. 102.

Cur peccatum, quod breui temporis spatio perpetratũ est, in æternum punitur.

Psalm. 73.

Damnati blasphemãt Deum.

Apocal. 16.

Habent voluntatẽ peccandi, potestatem non item Vide Augustin. in Enchirid. cap. 16.

Quorũ animæ ad purgatorium mittant.

Quomodo iuuentur.

Quorũ animæ ad cælũ mittant.

Ad inferos quorũ animæ deſcendant.

Supplicioꝝ imparitas.

78. CONCILIVM Florentinum in concluſione, ſiue in literis vnionis: Item definimus, ſi verè pœnitentes in Dei charitate deceſſerint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commiſſis ſatisfecerint & omiſſis, eorum animas pœnis purgatorijs poſt mortem purgari, & vt à pœnis huiuſmodi releuentur, prodeſſe eis fidelium viuorum ſuffragia, Miſſarum ſcilicet ſacrificia, orationes, & eleemoſynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri conſueuerunt, ſecundùm Eccleſiæ inſtituta: illorumque animas, qui poſt baptiſma ſuſceptum, nullam omninò peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quæ poſt contractam peccati maculam, vel in ſuis corporibus, vel eiſdem exutæ corporibus (prout ſuperius dictum eſt) ſunt purgatæ, in cælum mox recipi, & intueri clarè ipſum Deum trinum & vnum, ſicuti eſt; meritorum tamen diuerſitate alium alio perfectius: illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas.

79. PSALMO ſecundo, vt in textu.

2. SAPIENTIAE ſexto: Audite ergò reges, & intelligite, diſcite iudices finium terræ. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur: quoniam cùm eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundùm voluntatem Dei ambulaſtis. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam iudicium duriſſimum his, qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim ſubtrahet perſonam cuiuſquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiuſquam: quoniam puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualiter cura eſt illi de omnibus. Fortioribus autem fortior inſtat cruciatio.

3. ISAIAE quinto: Propterea dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino: & deſcendent fortes eius, & populus eius, & ſublimes, glorioſique eius ad eum.

4. LVCAE duodecimo, vt in textu.

5. MATTHAEI decimo: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animã, & corpus perdere in gehennã.

6. CHRYSOSTOMVS libro primo de prouidentia Dei: Quid autem dicam preſſuras huius temporis, cùm non minus ipſa quoque gehennæ comminatio, quàm promiſſio regni, ineffabilem ipſius clementiam commendet? Nisi enim ille gehennam minatus eſſet, non facilè quiſpiam cæleſtibus bonis potiretur. Neque enim ſufficit ſola gaudiorum repromiſſio ad excitandos ad virtutem animos, niſi etiam eos pœnarum timor impellat, qui negligentius ad illam affecti ſunt.

Cõminatio gehennæ, quàm fructuoſa.

7. ITEM homilia quinta ad populum Antiochenum: Itaque ſi quis gehennæ ſemper meminiſſe laboret, omnem mortem deridebit: & non præſenti tantùm anguſtia liberabitur, ſed & ab illa flamma eripietur. Gehennam enim continuè timens, nunquam in gehennæ ignem decidet, continuè hoc caſtigatus metu.

Gehẽnę memoria quãtam vtilitatem ſecum ferat.

8. ET homilia quinquageſimaquinta ad populum Antiochenum: Et propterea de gehenna ingiter audiamus, vt ex huius minis, & timore multum emolumenti capiamus. Nam ſi Deus peccantes in eam deiecturus huius minas non præmiſiſſet, in eam multi cecidiſſent. Si nunc enim timore animas noſtras concutiente, ſunt aliqui tam facilè peccantes, tanquam nec ipſa ſit: ſi nihil horum dictum fuiſſet, neque intentarum, quid mali non feciſſemus? Itaque quod ſemper dico, gehenna non minus, quàm regnum, Dei circa nos curam oſtendit. Gehenna nanque cum regno cooperatur, ad ipſum homines timore compellens: ne ſæuitiæ, neque crudelitatis rem eſſe centeamus, ſed miſericordiæ, multæque benignitatis, & curæ, & dulcis erga nos amoris. Niſi per Ionam ſubuerſio denunciata fuiſſet, non fuiſſet prohibita ſubuerſio. Niſi dixiſſet, quòd ſubuertetur Niniue, Niniue non ſteriſſet: niſi fuiſſet intentata gehenna, in gehennam omnes cecidiſſemus: niſi prænunciatus ignis fuiſſet, ignem fugiſſet nemo. Eorum quæ facere vult, contraria dicit, vt quę vult faciat. Non vult mortem peccatoris: & dicit mortem peccatoris, ne mittat in mortem.

Cõminatio gehẽnę, Dei circa nos miſericordiam & prouidentiam oſtendit.

9. AVGVSTINVS in pſalmum quadrageſimumnonum: Si poſſemus facere, fratres, vt dies iudicij non veniret; puto quia nec ſic erat malè viuendum. Si non veniret ignis Dei iudicij, & ſola peccatoribus immineret ſeparatio à facie Dei, in qualibet eſſent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati ſunt, & ſeparati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in qualibet ęternitate & impunitate peccati, plangere ſe deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amantibus pœna eſt, non contemnentibus. Qui dulcedinem ſapientiæ & veritatis vtcunque ſentire cœperunt, nouerunt quod dico: quanta pœna eſt tantummodò à facie Dei ſeparari. Qui autem illam dulcedinem non guſtauerunt, ſi nondum deſiderant Dei faciem, timeant vel ignem; ſupplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi eſt quod Deus pollicetur, contremiſce quod minatur. Veniet dulcedo præſentiæ; non mutaris, non excitaris, non ſuſpiras, non deſideras. Amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuæ, ſtipulas ad te congeries, veniet ignis. Ignis in conſpectu eius ardebit. Non erit iſte ignis ſicut focus tuus; quòd tamen ſi manum mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, ſcribe contra caput patris tui, ſcribe contra capita filiorum tuorum; nam ſi non feceris, manum tuam mitto in focum tuum; facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus membrum tuum, non ſemper in dolore futurum. Minatur ergò inimicus tam leue malum, & facis malum: minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum, nec minæ te compellere deberent; à bono faciendo, nec minæ te terrere deberent. Minus enim Dei, minus æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum.

Separari à facie Dei, grauis pœna.

Supplicia terreant, quem præmia non inuitant.

Pſalm. 49.

Quàm genus ignis ſit ignis iſte.

10. BERNARDVS in ſermone de conuerſione ad clericos, capite quinto: Habet malus hoc ipſum quod nunc ponit, quandoque recipere corpus, non tamen ad pœnitentiam, ſed ad pœnam. Vbi nimirum peccati ipſius & carnis quodammodò ſimilis videbitur eſſe conditio, vt quemadmodum culpa ſemper puniri poterit, nec vnquam poterit expiari: ſic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipſum exinaniri valeat in tormentis. Meritò quidem vltio ſempiterna delæuiet, quòd nunquam poſſit culpa deleri: & nec ſubſtantia carnis deficiet, ne ſimul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc fratres mei qui pauet, cauet; nam qui negligit, incidit.

Pœna perpetua.

V. De

V.

De regno Cælorum quid ex Scriptura diſcimus?

A PARAVIT [a] hoc Regnum Deus electis ab origine mundi, [b] regnum cęleſte, [c] regnum æternum, [d] regnum beatiſſimum, de quo Paulus apertè fatetur: [e] *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam.* [f] *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum.* [g] *O ſanctam ciuitatem Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo, paratam, ſicut ſponſam ornatam viro ſuo.* De qua Ioannes, diuinorum optimè conſcius, hæc cælitus audiuit & ſcripſit: [h] *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus: & abſterget omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra, quia prima abierunt.* Illic auditur [i] vox tubæ magnæ, & ſicut vox aquarum multarum, & ſicut vox tonitruorum magnorum dicentium, *Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotens. Gaudeamus, & exultemus: & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni.*

B [k] *Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt:* Beatiores verò, qui ad eam [l] cœnam vocati, ſubmotis impedimentis omnibus, accedunt, veſtemque [m] nuptialem adferunt, vt in [n] regno Dei, cum Abraham, Iſaac, & Iacob recumbant. Nec opus eſt rogare: [o] *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo?* Expedita eſt reſponſio: *Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiam.* Aut ſi verbo Chriſti magis delectaris, [p] *Qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.* Sancta hæc eſt ciuitas, & ſanctos etiam ciues requirit: [q] *non intrabit in eam aliquod coinquinatum.*

a Matth. 25 c

b 2. Timoth. 4. d
c 2. Petri 1. c

d Lucæ 14. d Auguſtin. ſermone 37. de ſanctis. Cyprianus de mortalitate.

e Rom. 8. d 2. Corinth. 4. d Actor. 14. d 2. Timoth. 2 a b 4. b

f 1. Corinth 2. c Iſaiæ 64. b

g Apocal. 21. a c d e f 22. a Matth. 19 f 22. c Sapient. 3. a b 5. c Daniel. 12. a 1. Corinth. 15. f g Philip. 3. d Ioan. 14. a

h Apocalyp. 21. a 7. d 1. Corinth. 13. d 1. Ioan. 3. a Iſaiæ 25. c 58 c d 49. c 51. c d 60. d 61. c 66. d Pſalm. 6. d 26. d 30. d 35. b 86. a 114. b 149. a b Chryſoſtom. epiſtol. 5 ad Theodor. lapſum. Anſelm epiſtol. 2. & in libro de ſimilitudinibus cap. 47. & ſeq. Hugo lib. 4. de anima c. 15. & 16.

i Apocal. 19. a Pſalm. 81. a b c d & ibidem Auguſtin. item lib. 10. de ciuitate Dei cap. 16. & lib. 22. cap. 29. & 30. item lib. 3. de libero arbitrio cap. vltimo, & lib. 3. de ſymbol. ad catechumen. cap. vltimo, lib. 1. de Trinitat. cap. 13. & de catechizan. rudib. cap. 25. Tractat. 4. in epiſtol. Ioan. lib. Meditat. cap. 22. & 25. Soliloq. cap. 21. 35. & 36. Manual. cap. 6. 7. 16. 17.

k Apocal. 19. b

l Lucæ 14. d Gregor. hom. 36. & 37. in Euangel. Proſper de vita contemplat. lib. 1. c. 2. & ſeq. Item lib. 3. cap. 32. Bernard. in ſerm. de triplici genere honorum. & cap. 4. meditat.

m Matth. 22. b

n Matth. 8. b Lucæ 13. f 22. a 22. c Gregor. homil. 37. in Euangel.

o Pſalm. 14. c 23. a Iſaiæ 33. c Rom. 12. b Matth. 5. a Bernard. in ſerm. de conuerſione ad Clericos cap. 25.

p Matth. 7. c 10. c 24. b c Apocal. 2. b c e g 3. b c d 7. d Bernard. ſerm. 2. de Verb. Apoſtoli, Non eſt regnum Dei eſca & potus.

q Apocal. 21. g

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI vigeſimoquinto: Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Et ibunt hi (*qui à ſiniſtris erant*) in ſupplicium æternum: iuſti autem, in vitam æternam.

2. POST-

2. POSTERIORIS ad Timotheum quarto: Liberauit me Dominus ab omni opere malo: & ſaluum faciet in regnum ſuum cæleſte.

3. POSTERIORIS epiſtolæ Petri capite primo: Sic enim abundanter miniſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri, & Saluatoris Ieſu Chriſti.

4. LVCAE decimoquarto: Hæc cùm audiſſet quidam de ſimul diſcumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.

5. AVGVSTINVS ſermone trigeſimoſeptimo de ſanctis, ſiue ſermone primo de feſto omnium Sanctorum, quem nonnulli tribuunt Alcuino, alij Bedæ, alij Odoni Cluniacenſi Abbati: Dei ineffabilis & immenſa bonitas etiam hoc prouidit, vt laborum quidem tempus, & agonis non extenderet, nec longum faceret, aut æternum, ſed breue, &, vt ita dicam, momentaneum, vt in hac breui & exigua vita, agones eſſent & labores, in illa verò, quæ æterna eſt, corona & præmia meritorum: vt labores quidem citò finirentur, meritorum verò præmia ſine fine durarent. Et poſt pauca: Conſideremus ergò inclytam vrbis illius felicitatem, inquantum conſiderare poſſibile eſt. Vt enim verè eſt, comprehendere nullus ſermo ſufficiet. Dicitur de ea in quodam loco ſic, quòd aufugiet ibi dolor, & triſtitia, & gemitus. Quid hac vita beatius, vbi non eſt paupertatis metus, non ægritudinis imbecillitas? Nemo læditur, iraſcitur nemo, inuidet nemo. Cupiditas nulla exardeſcit, nullum cibi deſiderium, nulla honoris pulſatio, aut poteſtatis ambitio. Nullus ibi diaboli metus, inſidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procul. Mors ibi neque corporis, neque animæ erit, ſed immortalitatis munere vita iucunda. Nulla erit tunc vſquam diſcordia, ſed cuncta conſona, cuncta conuenientia, quia erit omnium ſanctorum vna concordia, pax cuncta, & lætitia continet, tranquilla ſunt omnia & quieta. Iugis ſplendor, non iſte, qui nunc eſt, ſed tanto clarior, quanto felicior: quia ciuitas illa (vt legitur) non egebit lumine ſolis, ſed Dominus omnipotens illuminabit eam, & lucerna eius eſt Agnus: vbi ſancti fulgebunt vt ſtellæ in perpetuas æternitates, & ſicut ſplendor firmamenti, qui ad iuſtitiam erudiunt multos. Quapropter nox ibi nulla, nullæ tenebræ, concurſus nubium nullus, nec frigoris ardoriſque aſperitas vlla: ſed talis quædam erit rerum temperies, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, niſi illorum qui ea perfrui digni inueniuntur, quorum nomina ſcripta ſunt in libro vitæ, qui & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine Agni, & ſunt ante thronum Dei, ſeruiuntque ei die & nocte. Non eſt ſenectus ibi, nec ſenectutis miſeria, dum omnes occurrunt in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Verùm ſuper hæc omnia eſt conſociari angelorum, & archangelorum cœtibus, thronis etiam & dominationibus, principatibus & poteſtatibus, omniumque cæleſtium ſupernarumque virtutum contubernijs perfrui, & intueri agmina ſanctorum ſplendidius ſideribus micantia, Patriarcharum fide fulgentia, Prophetarum ſpe lætantia, Apoſtolorum in duodecim tribubus Iſrael orbem iudicantia, Martyrum purpureis victoriæ coronis lucentia, Virginum quoque choros candentia ſerta geſtantes inſpicere. De rege autem, qui horum medius reſidet, dicere vox nulla ſufficit. Effugit enim omnem ſermonem, atque omnem ſenſum humanæ mentis excedit decus illud, illa pulchritudo, illa virtus, illa gloria, illa magnificentia, illa maieſtas. Vltra enim omnem ſanctorum eſt gloriam, ipſius inæſtimabilem adipiſci conſpectum, & ſplendore maieſtatis eius irradiari. Si enim quotidie oporteret nos tormenta perferre, ſi ipſam gehennam paruo tempore tolerare, vt Chriſtum videre digni poſſemus in gloria venientem, & ſanctorum eius numero ſociari, nónne erat dignum pati omne quod triſte eſt, vt tanti boni, tantæque gloriæ participes haberemur? Quæ erit illa, fratres chariſſimi, iuſtorum gloria, quàm grandis ſanctorum lætitia, cùm vnaquæque facies lucebit vt ſol, cùm ordinibus diſtinctis populum ſuum Dominus in regno patris ſui cœperit recenſere, & meritis atque operibus ſingulorum præmia promiſſa reſtituere, pro terrenis cæleſtia, pro temporalibus ſempiterna, pro modicis magna præſtare, adducere ſanctos in viſionem paternæ gloriæ, & facere in cæleſtibus conſedere, vt ſit Deus omnia in omnibus, æternitatemque amatoribus ſuis & immortalitatem largiri, atque eos quos ſanguinis ſui viuificatione reparauit, denuò ad paradiſum reducere, regna cælorum fide & veritate ſuæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter ſenſibus noſtris, hæc intelligantur plena fide, hæc toto corde diligantur, hæc indefinentium operum magnanimitate acquirantur. Repoſita eſt in poteſtate facientis, quia regnum cælorum vim patitur. Res iſta, ô homo, id eſt, regnum cæleſte, aliud non quærit pretium, quàm teipſum. Tantum valet, quantum es tu. Te da, & habebis illud. Quid turbaris de pretio? Chriſtus ſemetipſum tradidit, vt acquireret te in regnum Deo patri: ita & tu teipſum da, vt ſis regnum eius, ac non regnet peccatum in mortali tuo corpore, ſed ſpiritus in acquiſitionem vitæ.

16. CYPRIANVS in libro de mortalitate: Patriam noſtram paradiſum computamus, parentes patriarchas habere iam cœpimus, quid non properamus & currimus, vt patriam noſtram videre, vt parentes ſalutare poſſimus? magnus illic nos charorum numerus expectat, parentum, fratrum, filiorum, frequens nos & copioſa turba deſiderat, iam de ſua immortalitate ſecura, & adhuc de noſtra ſalute ſolicita. Ad horum conſpectum & amplexum venire, quanta & illis & nobis in commune lætitia eſt? qualis illic cæleſtium regnorum voluptas ſine timore moriendi, & cum æternitate viuendi? quàm ſumma & perpetua felicitas? Illic Apoſtolorum glorioſus chorus: illic prophetarum exultantium numerus: illic martyrum innumerabilis populus ob certaminis & paſſionis victoriam coronatus: triumphantes illic virgines, quæ concupiſcentiam carnis & corporis, continentiæ robore ſubegerunt: remunerati miſericordes, qui alimentis & largitionibus pauperum iuſtitiæ opera fecerunt, qui Dominica præcepta ſeruantes, ad cæleſtes theſauros terrena patrimonia tranſtulerunt. Ad hos, fratres dilectiſſimi, auida cupiditate properemus.

17. AD Romanos octauo, vt in textu.

18. POSTERIORIS ad Corinthios quarto: Id enim, quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna ſunt.

Labores breues ſunt, meritorũ verò præmia æterna.

Ex Chryſoſtom. de reparatione lapſi.

Iſaiæ 35.

Eadẽ ad verbũ habet in manuali c. 17.

Quæ nõ ſint in vita æterna.

Pax & concordia omniũ in beata vita.

Claritas & ſplendor.

Apocal. 21.

Daniel. 12.

1. Cor. 2.

Apocal. 7.

Epheſ. 4.

Societas beatorum.

Dei pulchritudo & conſpectus.

Gaudium beatorum.

Retributio præmiorũ pro meritis.

Item in manuali ca. 16.

Matth. 16.

Pretiũ quo comparatur Regnum cœlorum.

1. Cor. 15. Rom. 6.

Properandũ eſt ad vitam æternã tanquam ad patriã, vbi parentes, fratres, & amici nos expectant, & de nobis ſunt ſolicitã.

Societas Sanctorum.

19. ACTOS

19. ACTORVM decimoquarto: Confirmantes animas discipulorum, exhortantesque vt permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

20. POSTERIORIS ad Timotheum secundo: Et quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora sicut bonus miles Christi Iesu. Nemo militans Deo implicat se negotijs sæcularibus: vt ei placeat, cui se probauit. Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit. Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus percipere. Fidelis sermo: Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & conregnabimus.

21. ET capite quarto: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & ijs, qui diligunt aduentum eius.

22. PRIORIS ad Corinthios secundo: Sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinauit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo principum huius sæculi cognouit: si enim cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum: nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

23. ISAIAE sexagesimoquarto: A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.

24. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et ego Ioannes vidi sanctam ciuitatem Ierusalem nouam descendentem de cælo à Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et venit vnus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, vxorem Agni. Et sustulit me in spiritu in montem magnum, & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Ierusalem descendentem de cælo à Deo, habentem claritatem Dei: & lumen eius simile lapidi pretioso tanquam lapidi iaspidis, sicut crystallum. Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel &c. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas aurum mundum simile vitro mundo. Et fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, iaspis: secundum, sapphirus: tertium, calcedonius: quartum, smaragdus &c. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundum, tanquam vitrum perlucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus. Et ciuitas non eget sole, neque luna vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminauit eam, & lucerna eius est Agnus.

25. ET capite vigesimosecundo: In medio plateæ eius, & ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium. Et omne maledictum non erit amplius: & sedes Dei, & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorum. Et nox vltra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum.

26. MATTHAEI decimotertio: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.

27. CAPITE vigesimosecundo: In resurrectione neque nubent, neque nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in cælo.

28. SAPIENTIAE tertio: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

29. CAPITE quinto: Iusti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dextera sua teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

30. DANIELIS duodecimo: Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alij in vitam æternam, & alij in opprobrium vt videant semper. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

31. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Seminatur in infirmitate, surget in virtute: Seminatur corpus animale, surget corpus spirituale. Si est corpus animale, est & spirituale. &c. Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua? vbi est mors stimulus tuus?

32. AD Philippenses tertio: Nostra autem conuersatio in cælis est: vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem, qua etiam possit subijcere sibi omnia.

33. IOANNIS decimoquarto: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum.

34. APOCALYPSIS vigesimoprimo: Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus, &c. vt in textu.

35. CAPITE septimo: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac

nocte

nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos: non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

36. PRIORIS ad Corinthios decimotertio: Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.

37. PRIMAE epistolæ Ioannis tertio: Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

38. ISAIAE vigesimoquinto: Præcipitabit mortem in sempiternum: & auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra: quia Dominus locutus est. Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, & lætabimur in salutari eius.

39. CAPITE trigesimotertio: Regem in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longè. Respice Sion ciuitatem solennitatis nostræ: oculi tui videbunt Ierusalem, habitationem opulentam, tabernaculum, quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur claui eius in sempiternum, & omnes funiculi eius non rumpentur: quia solummodò ibi magnificus est Dominus noster: locus fluuiorum riui latissimi & patentes: non transibit per eum nauis remigum, neque trieris magna transgredietur eum.

40. CAPITE quadragesimonono: Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

41. CAPITE quinquagesimoprimo: Consolabitur ergò Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas eius: & ponet desertum eius quasi deliciæ, & solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis. Et nunc qui redempti sunt à Domino, reuertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

42. CAPITE sexagesimo: Non audietur vltra iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occupabis salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltra sol tuus, & luna tua non minuetur: quoniam erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes iusti, in perpetuum hæreditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manuum meum, ad glorificandum. Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore eius subitò faciam istud.

43. CAPITE sexagesimoquinto: Ecce enim ego creo cælos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternum in his, quæ ego creo: quia ecce ego creo Ierusalem exultationem, & populum eius gaudium. Ego exultabo in Ierusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in eo vltra vox fletus & vox clamoris.

44. CAPITE sexagesimosexto: Quomodo si cui mater blanditur, ita ego consolabor vos, & in Ierusalem consolabimini. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini seruis eius, & indignabitur inimicis suis.

45. PSALMO decimosexto: Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cùm apparuerit gloria tua.

46. ITEM vigesimosexto: Credo videre bona Domini in terra viuentium.

47. ET trigesimo: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Perfecisti eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum. Protèges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

48. ITEM Psalmo trigesimoquinto: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen.

49. ET octogesimosexto: Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

50. PSALMO centesimo decimoquarto: Conuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte: oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu. Placebo Domino in regione viuorum.

51. ITEM centesimo quadragesimonono: Exultabunt sancti in gloria: lætabuntur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum: & gladij anticipites in manibus eorum: Ad faciendam vindictam in nationibus: increpationes in populis. Ad alligandos reges eorum in compedibus: & nobiles eorum in manicis ferreis. Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius. Alleluia.

52. CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum: Concipe animo statum vitæ illius, quantum homini concipere datur: nam iuxta rei dignitatem nobis sermo nullus adesse potest: ex ijs tamen quæ audimus, ceu per ænigmata coniecturam quamlibet faciemus. Abiuit, inquit, dolor, & tristitia, & gemitus. Quid igitur ea vita beatius erit? Non est ibi illic pauperiem metuas & morbum. Neme videbit contumeliosum, nec iniquè oppressum, nec exasperatum, aut irascentem, aut inuidentem: nemo ardentem absurdæ concupiscentia, aut tacentem propter sumptum necessarium, aut à magistratu vapulantem. Omnis enim affectuum turba, quæ hîc seiuncta est, perijsse tur: omnia erunt pax, lætitia gaudium, omnia serenitas & tranquillitas, omnia dies & splendor, & lux: lux non quæ nunc est, sed planè alia, quæ hanc tantum excedit fulgore, quantum ea lumen lychni: neque enim occidet illic aut nocte, aut congressu nubium, neuter, neque inflammat corpora: nam nox non obumbrat, nec aderit vesperà, nec frigora, nec æstus, nec alia huius generis immutatio: sed omnino alia est conditio, quam dentium ad hoc idoneo reperiri intelligere non est illic semen, nec senectus ibi alia, quæ quæ obnoxia sine corruptioni, è medio & è pedibus, quod aiunt, tollentur. Omnia occupabit vbique incorruptibilis gloria: & quod omnium longè est maximum, continuis fruemur conuersatione cum Christo,

Vitæ æternæ qualiscunque descriptio.

Isaiæ 35. Quæ absint à vita beata.

Iucunda & lęta omnia.

Societas Christi & sanctorum.

Corporum cælestium qualitas post iudicij dicm.

Christo, vnà cum angelis, cum archangelis, cum superioribus potestatibus. Contemplare cælum, animaduerte permutatum fore habitum totius creaturæ: nihil enim huiusmodi, vt nunc est, manebit, sed multò pulchrius erit ac præclarius: & quantum plumbo aurum vibrans aëra, tantum hac rerum præsentium specie futurus ille decor illustrior erit, quemadmodum beatus Paulus ait: Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Etenim nunc, ceu corruptionis particeps, multa patitur, quæ ferre corpus contingit: tum verò hæc vniuersa reijciet, nobisque exhibebit elegantem & incorruptibilem habitudinem. Incorruptibile nanciscetur anima corpus, quæ & ipsa in melius formabitur. Vnde putas tum simultas? vnde pugna? Iucundus nimirum concentus erit in hoc, quòd omnes sancti perpetuò inter se consentient: nullus illic calumniator timendus, nullæ dæmonum insidiæ, nullæ minæ, nulla mors, nec ea qua hic extinguimur, nec altera, quæ hac multo est acerbior: omnis harum rerum expectatio desijt. Et quemadmodum puellus regius, primùm alitur cibo non admodum splendido, terreturque minis pædagogi, ne per indulgentiam lapsus, paterna se indignum reddat hæreditate: mox regiam nactus potestatem, omnia hæc mutat, præsidet cum magna libertate, vestitus purpura, diademateque ornatus, & stipatus numeroso satellitio, abiectis ab anima rebus humilibus ac subamaris, in quorum tunc locum omnia magnifica, omnia iucunda successerunt: sic tum eueniet omnibus sanctis. Atqui sermonis elegantia, & vires nihil possunt: ad montem illum oratione pergamus, vbi Dominus transformatus est: contemplemur eum splendentem, sicut resplenduit, quanquam ne sic quidem vniuersum nobis futuri sæculi splendorem exhibuit, quia fuit quod tum apparuit, atemperatio quædam pro captu nostro, neutiquam accurata rei demonstratio. quod à verbis Euangelistæ manifestum est. Quidnam ait? Splenduit, inquit, sicut sol. Cæterùm incorruptibilium corporum gloria non tantam lucem demittit, quantam illud corruptibile corpus? neque talem eiusmodi oculi mortales capere sufficiunt: Ad hanc quidem visionem oculi requiruntur incorruptibiles, & immortales. Verùm in monte tum aperuit tantum lucis, quantum ferre potuerunt citra lesionem aciei, atque afflictionem oculorum contuentium in illud, quod tamen aliter cecidit: prociderunt enim in faciem. Dic, obsecro, si quis te in theatrum induceret, vbi magna multitudo hominum sederet amicta stolis aureis, & in medio omnium ostenderet alium quendam adornatum eximiè gemmis, regio vestitu insignem, coronam habentem in capite, deinde polliceatur te assumpturum in numerum eorum, num omnia faceres quæ ipse iusserit? Euola nunc in cælos animo, in illud inrende theatrum, quod non ceijcit ex huiusmodi viris. Conuentus est illic eorum, qui exuperant omne pretium auri, lapidum pretiosorum, radiorum solis, & omnis visibilis formæ, non hominum solùm, sed eorum qui hominibus antecellunt, angelorum, archangelorum, thronorum, dominationum, principatuum, potestatum. De rege ipso nihil satis idoneum dici potest, adeò sermonem & mentem excedit eius pulchritudo, formositas, splendor, gloria, maiestas, magnificentia. Tantumne bonorum à nobis ipsis submouebimus, quo declinemus exigui temporis laborem? Quòd si quotidie foret infinities moriendum, ferendum tamen esset. Præterea gehennam tormentaque omnia conuenit sustinere, vt videre queas Christum venientem in gloria sua, & conscribi ordini Sanctorum. Audi quid Petrus dicit; Bonum est nos hic esse. Si Petrus, qui vidit obscuram quandam imaginem futurorum, omnia continuò reiecit ab animo, propter voluptatem inditam animæ à tali adspectu: quid dicemus, quando rerum veritas erit, quando regijs cubiculis adapertis contueri licebit ipsum Regem, non per ænigma, nec per speculum, sed facie ad faciem, non amplius, inquam, per fidem, sed per speciem? Et post nonnulla: Quis vel delineabit voluptatem, quæ ex conuictu Christi exibit, aut vtilitatem, aut gaudium? Etenim anima, quæ in propriam rediit naturam, quæ in reliquum tempus multa libertate Dominum suum suscipit, quantum ea fructum capiat, quantum dulcedinis, quantum lucrum, haud quisquam vnquam fatis explicabit: nec solùm læta bonis præsentibus, sed secura utaque erit, quòd tanta gaudiorum semina nequaquam defitura sint. Iam itaque iucunditatem vniuersam sermone quis effinget, quis attinget cogitatione? Quòd si hæc fluxa suos possessores in tanta gaudia sustollunt, & animum, licet incerta subitaque sint, in iugem effundunt lætitiam: quid putas futurum de animis illis accersitis ad intima bona, quæ in cælis pios manent, quæ fixa semperque duraturæ sunt, quæ virtute quoque his præsentibus longè præstant, nedum constantia sua nunquam defitura, & cuiusmodi haudquaquam ascenderunt in cor hominis?

Nulla aduersa timenda.

Similitudo.

Transfiguratio Domini repræsentauit nobis splendorem futuri sæculi.

Matth. 17.

Descriptio conuictus beatorum à simili.

Dei pulchritudo.

Gaudium beatorum.

53. ANSELMVS in epistola secunda ad Hugonem: Sic aliquem illiteratum, & qui altiora non possit capere, ad beatitudinis æternæ desiderium existimo posse incitari; Prater charissime, regnum cælorum clamat Deus se habere venale. Quod quidem regnum cælorum tale est, vt eius beatitudinem & gloriam, nec oculus hominis mortalis possit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Vt tamen aliquo modo illud possis cogitare: quisquis ibi regnare meruerit, quicquid ipse volet, hoc erit in cælo & in terra: quicquid verò nolet, non erit in cælo & in terra. Tanta enim erit dilectio inter Deum & eos, qui ibi erunt, & inter seipsos inuicem, vt omnes se inuicem diligant sicut seipsos, sed plus ament omnes Deum quàm seipsos. Et propter hoc nullus ibi volet nisi quod Deus, & quod volet vnus, hoc volent omnes, & quod vnus vel omnes, hoc ipsum volet Deus. Quapropter quicquid vnusquisque volet, hoc erit & de seipso, & de omnibus alijs, & de tota creatura, & de ipso Deo. Et sic singuli erunt perfecti reges, quia quod singuli volent, hoc erit, & omnes simul cum Deo vnus rex, & quasi vnus homo, quia omnes vnum volent, & quod omnes volent, erit. Et post pauca: Ama Deum plusquam teipsum, & iam incipis tenere quod ibi perfectè vis habere. Concorda cum Deo & hominibus, si tantùm ipsi à Deo non discordent, & iam incipis cum Deo & cum omnibus sanctis eius regnare. Nam secundùm quod tu concordabis modò cum Deo, & cum hominibus in voluntate illorum, concordabit tunc Deus, & omnes sancti tecum in tua voluntate. Si ergò vis esse rex in cælo, ama Deum & homines sicut debes, & mereberis esse quod optas. Hunc amorem non poteris habere perfectum, nisi euacuaueris cor tuum ab omni alio amore.

Adamorem vitæ beatæ quomodo excitari illiteratus possit.

Quicquid voles aderit, quicquid noles abcrit.

Voluntatū conformitas, & charitas mutua.

Singuli erūt perfecti reges.

Principium regni cælestis quomodo hic habetur.

54. IDEM in libro de similitudinibus, capite quadragesimoseptimo: Multi homines, qui-

Quid respondendum ijs, qui quęrunt de præmio & mercede, quæ Deo seruientibus debetur. Prima responsio generalior. 2. Cor. 2.

bus nonnunquam boni mores, & iusta opera proponuntur, vt & se in eis, sæculi postposita vanitate, exerceant, admoneantur, inquirere solent, quamobrem, quo pręmio, qua retributione. Respondetur itaque illis quod scriptum est: Quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Quod cùm illi non clarè, quid sit, aduertere possunt, repetitur hoc ipsum alijs verbis, & dicitur eis: præmium quod his, qui in hac vita Deo seruiunt, in futura vita recompensatur vita æterna, beatitudo æterna, æterna iucunditas, sufficientia simul omnium commodorum secundùm voluntatem, & sine omni indigentia. Hęc ergò cùm illis hoc modo dicuntur, bona quidem, & magna, vt sunt, videntur: sed quia non intelligunt, quid in ipsa vita habituri sint, nec subitò quid sit omnium commodorum secundùm voluntatem sufficientia, & sine omni indigentia, percipere possunt, hærent animo, nec multùm efficaci sapore ad audita trahuntur. Quid igitur agendum, vt hæc illis aliquatenus sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Puerorum more cibandos æstimo eos, qui si aliquando grossum aliquod pomum edendum percipiunt, illud ob dentium teneritudinem, & oris angustiam assumere nequeunt, si pro illorum capacitate prius non fuerit particulatim diuisum. Itaque diuidamus in partes magna, quæ diximus, vt inde possint ad vitam nutriri, de quibus agimus. Quæ vt melius eluceant, consideremus quæ in hac vita mens auidius amet humana, & ex his, prout possumus, coniectemus illa eos habituros in vita æterna multo excellentius, si quidem inter multimoda mundi pericula constituti, Domini fuerint præcepta secuti: atque cùm ipsi illius adepti fuerint plenitudinem desiderij sui, se nequaquam fraudatos percipient. Hoc igitur, vt prætaxauimus, faciamus, & à minimis paulatim progrediamur. Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes, quas finito generali examine, perfectius omnes electi habebunt, totidemque miseriæ genera, quæ mali tunc sustinebunt. Hæ autem beatitudinis partes atque miseriæ, sic sibi inuicem omninò sunt contrariæ, quomodo & ipsi, qui eas accipiunt, in remuneratione.

Simile à pueris deductum.

Ex his quæ in hac vita mĕs humana magis amat, deduci possumus ad cognitionĕ qualemcunque eorũ quæ sunt in vita æterna.

Partes beatitudinis quatuordecim.

55. CAPITE quadragesimooctauo: Partes verò beatitudinis sunt, pulchritudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas, voluptas, longæuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudium. Partes verò miseriæ, quatuordecim prælibatis beatitudinibus contrariæ, hæc sunt:

Miserię partes totidem.

56. CAPITE quadragesimonono: Turpitudo, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, inimicitia, discordia, dedecus, impotentia, timor, tristitia. Notandum quòd sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem, septemque posteriores ad animę pertinent beatitudinem: sic quoque septem priores huius miseriæ partes corporis: septemque vltimæ, miseriam perficiunt mentis. Quicunque ergò illas omnes beatitudinis partes habere poterit, perfectam corporis, & animæ beatitudinem possidebit. Quemcunque verò has omnes miseriæ partes tolerare contigerit, summæ corporis, & animæ miseriæ subiacebit. Verùm in hac vita, nec vnam illius beatitudinis, & huius miseriæ partem quisquam potest habere, nec rursus ex toto ea carere. In alia verò vita, aut perfectam habens beatitudinem, miserię nullatenus subiacebit aut summæ subiacens miserię, omninò beatitudine carebit.

Septem pertinĕt ad corpus, & alię 7. ad animam.

Solũ in vita futura perfectè habentur prædictę partes beatitudinis & miseriæ.

57. CAPITE quinquagesimo: In illa siquidem vita pulchritudo iustorum, solis pulchritudini, qui septemplicitèr, quàm modò sit, splendidior erit, adæquabitur. Vnde scriptum est: Fulgebunt iusti sicut sol in conspectu Dei. Si verò iniustus fuerit, cœno, & omni cadauere fœtidior erit, omniquè fuligine turpior erit.

Pulchritudo quanta beatorũ, & è diuerso quãta deformitas damnatorum. Matth. 13.

58. CAPITE quinquagesimoprimo: Velocitas quæ pulchritudine non minus amatur, tanta nos comitabitur, vt ipsis angelis Dei æquè celeres simus, qui à cælo ad terras, & econuersò dicto citius dilabuntur. Malus verò tanto pœnarum pondere premetur, vt nec pedem quidem, vel manus vel aliquid sui corporis possit mouere. Vnde & illud in Euangelio: Ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

Velocitas iustorum.

Grauitas & pondus corporum damnatorum. Matth. 22.

59. CAPITE quinquagesimosecundo: In futuro sic iustus fortis erit, vt etiam, si velit, terram commouere possit: & sic econuersò iniustus imbecillis, vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis suis.

Fortitudo beatorum.

Imbecillitas damnatorum.

60. CAPITE quinquagesimotertio: Sicut angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire potest, vel constringere, quin pro velle suo cuncta penetrent liberrimè, ita non erit aliquod obstaculum, quod nos retardet, nulla clausula, quæ nobis vllatenus obstet, non elementum, quod nobis ad velle nostrum paruum omninò non exercet. In illa etenim vita, si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed agere permittetur quæcunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia, quæ noluerit, cogetur: & ab omnibus quæ voluerit, prohibebitur.

Libertas beatorum.

Seruitus reproborum.

61. CAPITE quinquagesimoquarto: Incunctanter, vt mea quidem fert opinio, adstruere licet, sanitatem vitæ futuræ ita vigere, & immutabilem, ac inuiolabilem fore, vt ineffabili quadam dulcedine suauitatis totum hominem repleat, & omne, quod alicuius in se vicissitudinis, mutabilitatis, aut læsionis suspicionem prætendere queat, procul arceat atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus. At verò quemlibet iniustum, tanta ibi infirmitate sciat infirmari, vt nullo postmodum medicamine queat medicari.

Sanitas beatorum.

Mala valetudo damnatorum.

62. CAPITE quinquagesimoquinto: Post hanc vitam aut in omnimoda voluptate sunt, aut omninò replebuntur anxietate.

Voluptas & miseria futuræ vitæ.

63. CAPITE quinquagesimoseptimo: In illa futura vita delectatio quædam ineffabilis bonos inebriabit, & inæstimabili dulcedine sui totos eos inenarrabili abundantia satiabit: quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, extra etiam ipsa, & cuncta singulatim, singulaque membra eorum, in communi tam mirabili delectationis & dulcedinis sensu replebuntur, vt verè totus homo torrente voluptatis Dei potetur, & ab vbertate domus eius inebrietur. Verùm econtrariò, vt dictum est, credimus de iniusto. Sit enim ante oculos cordis positus exempli causa, homo aliquis, qui tam in ipsis oculorum suorum pupillis, quàm & in singulis membris ferrum ignitum, & candens infixum habeat: ita vt nec medullæ, nec intestina, nec omninò quicquam in toto ipso cruciatu, immanitate illius careat, vel eam leuius quàm in oculis aliquatenus sentiat. Quid dicam angustiatur? Quis hunc æstimet sanæ mentis inter ista?

Voluptas beatorum quanta, & è diuerso miseria malorum.

64. CAPITE quinquagesimooctauo: Si bene vixe-

Longæuitas beatorum, Sapient. 5. Vitæ breuitas malorũ. Hactenus de beatitudine & miseria corporis. Sapientia sanctorum quanta.

ne vixerit nunc, tunc viuet quantum & Deus. Vnde scriptum est: Iusti autem in perpetuum viuent. Si verò malè vixerit, non nisi moriendo tunc viuere poterit. Nihil ergò breuius illa vita, chi mors fuerit semper inuicta.

65. CAPITE quinquagesimoquinto: Sapientia, quam omnes iusti hîc vita non viliter amant, tanta in futurâ vitâ bonis erit, vt eorum, quæ scire voluerint, nihil sit quod ignorent. Bonus enim perfecta, quæ Deus est, sapientia replebitur, eámque facie ad faciem intuebitur. Quam dum ità perspexerit, creaturæ totius naturam videbit, quæ in Deo melius, quàm in seipsa consistit. Tunc etenim iusti omnia scient, quæ Deus fecit sciendo, tam ea, quæ præterita, quàm ea, quæ postmodum sunt futura. Ibi à singulis omnes, ibi ab omnibus singuli cognoscentur, nec quenquam omninò latebit, quæ patria, qua gente, qua sit pè quis editus fuerit, vel quid etiam in vita sua fecerit.

Scientia iustorum.

Ignorantia & infipientia damnatorum.

66. CAPITE sexagesimoprimò: Si autem fueris malus, vera omninò sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solùm insipiens, verùm omninò fias & amens.

Amicitia beatorum.

67. CAPITE sexagesimosecundo: Bonum quenque sic Deus, omnesque alij diligent boni, vt eum habere odiò vltra non possint. Quantùm nanque quisque seipsum, tantum & tam diu diliget & alterum. Malum autem quenque sic Deus, omnesque boni habebunt odio, vt nec filius quidem pietatem habeat de patre in pœnis conspecto.

Inimicitia malorum.

Concordia quanta sit in vita æterna.

68. CAPITE sexagesimotertio: Corpus & anima cuiusque sancti, immò concordiæ tantæ erunt omnes iusti, quantæ in præsenti sunt oculi nostri. Sicut enim oculos vnus vetri non potest, quò non vertatur & alius, sed in eandem partem semper voluuntur: sic etiam corpus & anima, vel societas illa iustorum, nihil poterunt velle diuersum, sed eandem semper voluntatem habebunt. Corpus enim vnum erimus, ecclesia vna erimus, sponsa Christi erimus, quicunque ibi erimus. Ipsa Dei voluntas non erit à tua diuersa, sed sicut tu quod ille, ita & ille volet in cunctis quod tu: caput nanque à suo corpore quomodo discreparet?

Discordia quanta in inferno.

69. CAPITE sexagesimoquarto: In illa admirabili & glorificata dispositione, & æquè dispositâ glorificatione beatæ ciuitatis Dei, ità quisque quod adeptus fuerit, amabit, vt statum suum potiori gradu immutari non velit. Quare? quia cuique satis erit sua felicitas & beatitudo, sibi pro meritis suis misericorditer impartita. Malis verò in discordia tanta persistent, vt eorum corpus & anima semper dissideant. Nam & corpus animam odio habebit, eò quòd malè vnquam cogitauerit, & anima corpus, eò quòd malè cogitata opere complenerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

Honor in æterna vita.

70. CAPITE sexagesimoseptimo: In illa beata supernorum ciuium societate quemadmodum hi, qui summæ Deitati sunt propinquiores, & ob hoc alijs præstantiores, dij dicentur; ita & qui illis sunt inferiores, quoniam vna, & eadem, qua & ipsi summæ Deitati pro sua capacitate participant, simili nomine deos dicendos esse necesse est. Talis honor, vt prælibauimus, iustis pro modo meritorum exhibebitur. Quisquis verò malus, econtra sic exhonorabitur, vt in omni fœtore dejectus, vermium etiam dominio subijciatur.

Quare dedecore afficiantur damnati.

71. CAPITE sexagesimooctauo: In futuro, aut verè præpotens, aut erit quisque omninò semperque impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit, quoniam ipsum omnipotentem in omnibus suæ voluntati concordantem habebit. Malus verò nihil quod velit, agere quibit.

Potestas bonorum. Impotentia malorum.

72. CAPITE sexagesimonono: In futuro aut securitatem perfectam, aut econtra summum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eò se amissurum timebit.

Securitas beatorum.

73. CAPITE septuagesimo: Malus verò, & semper tormenta quæ patietur, pauebit, & nunquam exeris euadere poterit.

Timor damnatorum.

74. CAPITE septuagesimoprimo: In sæculo futuro aut lætitia, aut tristitia quisque replebitur summa. Bonus enim quisque omninò tunc poterit gaudere, quia prædictas omnis beatitudinis partes obtinebit perfectè. Quid ergò beatius isto, quo tunc replebitur iustus gaudio? adhuc tamen ad cumulum beatitudinis suæ aliud habebit, vnde magis possit gaudere: quia enim quisque sic, vt se, alterum amabit, patet quia sic de illius felicitate, vt de sua gaudebit. O quot igitur, & quanta gaudia quisque obtinebit, qui de tot, & tantis beatitudinibus sanctorum iubilabit! Quòd si tantum de alijs, quos vt se diliget, gaudebit: quantum de Deo, quem supra se diliget, exultabit! Gaudium enim erit ei intus & extra, gaudium sursum atque deorsum, gaudium circumcirca, vbique gaudium plenum. Malus verò econtra tristitia replebitur summa, quia omnes miseriæ partes, quibus nihilominus se circunseptum sentiet, inuitabiliter sine fine patietur, & indefinèter.

Gaudiũ bonorum perfectum & plenum.

Tristitia malorum summa.

75. HVGO libro quarto de anima, capite decimoquinto: Beatorum omnium simul in communi actio septiformis est. Viuunt, sapiunt, amant, gaudent, laudant, veloces sunt, securi sunt. Viuunt vita sine fine, sine molestia, sine diminutione, sine omni aduersitate. Vita eorum visio, & cognitio beatæ Trinitatis: sicut Dominus ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Sapiunt consilia atque iudicia Dei, quæ sunt abyssus multa. Sapiunt causas, & naturas, & origines omnium rerum. Amant Deum incomparabiliter; quia sciunt vnde, & ad quid eos Deus prouexit. Amant singuli singulos sicut seipsos. Gaudent de Deo ineffabiliter. Gaudent de tanta sua beatitudine. Et quia vnusquisque vnumquenque diligit sicut seipsum, tantum gaudium quisque habet de bono singulorum, quantum de suo: quoniam bonum, quod non habet in seipso, possidet in altero. Constat igitur quòd singuli tot gaudia habent, quot socios: & singula gaudia tanta sunt singulis, quantum proprium singulorum. Cùm autem quisque plus amet Deum, quàm seipsum, & omnes alios secũ: plus gaudet de Dei felicitate, quàm de sua & omnium aliorum secum. Si ergò cor vniuscuiusque vix capit suum gaudium, quomodo capit tot, & tanta gaudia? Ideò dicitur: Intra in gaudiũ Domini tui: non, Intret gaudium Domini tui in te: quia capi non posset. Inde laudent Deum sine fine: sine fastidio, sicut scriptũ est: Beati, qui habitant in domo tua Domine: in sęcula sæculorũ laudabunt te. Veloces sunt, quia vbicunque esse vult spiritus, ibi est etiam corpus. Omnes securi sunt. Securi sunt de tali vita, de tanta sapientia, de tanto amore, de tanto gaudio, de tali laude, de tali velocitate, quòd nullum finem, nullam diminutionem, nullum detrimentum habebunt.

Septiformis actio beatorum. Viuunt. Ioan. 17. Sapiunt. Amant. Gaudent. Matth. 25. Laudant. Psalm. 83. Veloces sunt. Securi sunt.

76. CAPITE decimosexto: In ea cælesti patria est vita sine morte, iuuentus sine senectute, Sanitas sine infirmitate, Requies sine labore,

Quid sit in vita æterna, & quid absit.

Gaudium sine tristitia, Pax sine discordia, Delectatio sine fastidio, Lux sine tenebris, Pulchritudo sine turpitudine, Agilitas sine pondrositate, Fortitudo sine imbecillitate, Libertas sine seruitute, Voluptas sine anxietate, Longæuitas sine vitæ termino, Sapientia sine insipientia, Amicitia sine inimicitia, Concordia sine discordia, Honor sine dedecore, Securitas sine timore.

77. APOCALYPSIS decimonono: Et audiui quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noster omnipotens, &c. vt in textu.

78. PSALMO octogesimoctauo: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Beati, qui habitant in domo tua Domine: in sæculum sæculorum laudabunt te. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion. Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Quia misericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus. Non priuabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

79. AVGVSTINVS in psalmum octogesimumoctauum: Beati qui habitant in domo tua. Possident Ierusalem cælestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate & diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ. Non angustat frater fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergò ibi acturi? In sæcula sæculorum laudabunt te. Hoc erit totum negotium nostrum, sine defectu, Alleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modò hoc diu dicatis, non duratis, ab illo gaudio necessitas vos auertit. Securi ergò simus fratres, non nos satiabit nisi laus Dei, amor Dei. Si defeceris ab amore, deficies à laude. Si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare.

Quid agent beati in vita æterna.

Laudabunt Deum sine fastidio & labore.

Deficiens ab amore, deficit à laude.

80. IDEM libro decimo de ciuitate Dei, capite decimosexto: Illa visio Dei, tanæ pulchritudinis visio est, & tanto amore dignissima, vt sine hac, quibuslibet alijs bonis præditum æque abundantem, non dubitet Plotinus infelicissimum dicere.

Visio Dei quantæ pulchritudinis.

81. ET libro vigesimosecundo de ciuitate Dei, capite vigesimonono & trigesimo: Item libro tertio de libero arbitrio, capite vltimo, & libro tertio de symbolo ad Catechumenos, capite vltimo, vt supra de fide & symbolo, quæstione vicesimaprima, A testimonio decimonono & sequentibus.

De vita æterna.

82. LIBRO primo de Trinitate, capite decimotertio: Illa visio Dei, qua contemplabimur incommutabilem, atque humanis oculis inuisibilem Dei substantiam, quæ solis sanctis promittitur, quam dicit Apostolus Paulus, Facie ad faciem: & de qua dicit Apostolus Ioannes, Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: & de qua dicitur, Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt contempler delectationem Domini: & de qua dicit ipse Dominus, Ego diligam eum, & ostendam meipsum illi: & propter quam solam fide corda mundamus, vt simus beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt, & si qua alia de ista visione dicta sunt, quæ copiosissimè sparsa per omnes scripturas inuenit, qui quis ad eam quærendam oculum amoris intendit: sola est summum bonum nostrum, cuius adipiscendi causa præcipimur agere quicquid rectè agimus.

Visio Dei est summũ bonum nostrum. 1. Cor. 13. 1. Ioan. 3. Psalm. 26. Ioan. 14. Matth. 5.

83. ITEM in libro de catechizandis rudibus, capite vigesimoquinto: Fuge frater illa tormenta; vbi nec tortores deficiunt, nec torti moriuntur, quibus sine fine mors est, non posse in cruciatibus mori: & exardescere amore, atque desiderio sempiternæ vitæ sanctorum, vbi nec operosa erit actio, nec requies desidiosa: laus erit Dei sine fastidio, sine defectu: nullum in animo tædium, nullus labor in corpore, nulla indigentia, nec tua cui subueniri desideres, nec proximi cui subuenire festines. Omnes deliciæ Deus erit, & societas sanctæ ciuitatis in illo, & de illo sapienter beateque viuentis. Efficiemur enim, sicut ab illo promissum speramus & expectamus, æquales angelis Dei, & cum eis pariter illa Trinitate perfruemur iam per speciem, in qua nunc per fidem ambulamus.

Laudant Deum sine fastidio sine labore & fastidio.

Matth. 22.

2. Cor. 5.

84. IN TRACTATV quarto in epistolam Ioannis: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ergò visuri sumus quandam visionem fratres, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Visionem quandam, visionem præcellentem omnes pulchritudines terrenas, auri, argenti, nemorum atque camporum, pulchritudinem maris & aëris, pulchritudinem solis & lunæ, pulchritudinem stellarum, pulchritudinem angelorum: omnia superantem, quia ex ipso pulchra sunt omnia. Quid ergò nos erimus, quando hoc videbimus? Quid nobis promissum est? Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.

Matth. 5.

1. Cor. 2.

Visio Dei quam amœna & iucunda.

85. IDEM in libro meditationum capite vigesimosecundo: O tu vita, quam præparauit Deus his, qui diligunt eum, vita vitalis, vita beata, vita secura, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita casta, vita sancta, vita ignara mortis, nescia tristitiæ, vita sine labe, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, sine perturbatione, sine varietate & mutatione, vita totius elegantiæ, & dignitatis plenissima, vbi non est aduersarius impugnans, vbi nulla peccati illecebra, vbi est amor perfectus, & timor nullus, vbi dies æternus, & vnus omnium spiritus, vbi Deus facie ad faciem cernitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. O tu vita felicissima, ô regnum verè beatum, carens morte, vacans fine, cui nulla tempora succedunt per ænum; vbi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, vbi victor miles illis hymnidicis angelorum sociatus chorus, cantat Deo sine necessitate canticum de canticis Sion.

Vita beata qualis vitæ sit.

86. CAPITE vigesimoquinto: Dispar est gloria singulorum, sed communis est lætitia omnium. Plena & perfecta ibi regnat charitas, quia Deus est ibi omnia in omnibus; quem sine fine vident, & semper videndo in eius amore ardent, amant & laudant, laudant & amant. Omne opus eorum, laus Dei: sine fine, sine defectione, sine labore.

Dispar gloria. Plena charitas.

Omne opus laudare Deum.

87. SOLILOQVIORVM animæ ad Deum capite vigesimoprimo: Si mi Domine pro hoc corpore ignobili, & corruptibili tam magna, & innumera beneficia præstas à cælo, & aëre, à terra, & mari, à luce, & tenebris, à calore, & vmbra, rore, & imbre, ventis, & pluuijs, volucribus, & piscibus, bestijs, & arboribus, & multiplicitate herbarum & germinum terræ, cunctarum creaturarum tuarum ministerio nobis

Si Deus tam multa tribuit moriturus, qualia & quanta largietur in æternũ cum eo victuris.

nobis ſucceſſibus per ſua tempora miniſtrantium, vt alienus faſtidium noſtrum: qualia, quæſo, & quàm magna, & innumerabilia erunt illa bona, quæ præparâſti diligentibus te, in illa cæleſti patria, vbi te videbimus facie ad faciem? Si tanta facis nobis in carcere, quid ages in palatio? Magna & innumerabilia ſunt opera tua Domine rex cælorum. Cùm enim ſint hæc omnia valde bona, & delectabilia, quæ bonis pariter malisque communia tradidiſti; qualia futura ſunt illa, quæ ſolis bonis reconditi? Si tam innumera, & varia dona tua, quæ nunc amicis pariter tribuis, & inimicis; quàm magna, & innumerabilia, quàm dulcia, & delectabilia, quæ ſolis tuis es largiturus amicis? Si tanta ſolatia in hac die lacrymarum, quanta conferes in die nuptiarum? Si tanta delectabilia continet carcer, quanta, quæſo, continet patria? Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparâſti diligentibus te. Secundùm enim magnam multitudinem magnificentiæ tuæ, eſt etiam multitudo magna dulcedinis tuæ, quam abſcondiſti timentibus te: magnus enim tu es Domine Deus meus, & immenſus, nec eſt finis magnitudinis tuæ, nec eſt numerus ſapientiæ tuæ, nec eſt menſura benignitatis tuæ, nec eſt finis, nec numerus, nec menſura retributionis tuæ: ſed ſicut magnus es tu, ita magna ſunt donaria tua, quoniam tu ipſe præmium, & donum omnium legitimorum tuorum pugnatorum.

Iſaiæ 64. Pſalm. 30.

Gaudium quale.

88. CAPITE trigeſimoquinto: Intra in gaudium ſine triſtitia, quod continet æternam lætitiam, vbi erit omne bonum, & non erit aliquod malum: vbi erit quicquid voles, & non erit quicquid noles: vbi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, ſemperque memorialis: vbi non erit hoſtis impugnans, nec vlla illecebra, ſed ſumma & certa ſecuritas, ſecura tranquillitas, & tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, & beata trinitas, & trinitatis vnitas, & vnitatis deitas, & deitatis beata viſio, quæ eſt gaudium Domini Dei tui. O gaudium ſuper gaudium, gaudium vincens omne gaudium, extra quod non eſt gaudium, quando intrabo in te, vt videam Deum meum, qui habitat in te? O æternum regnum, regnum omnium ſæculorum, vbi lumen indeficiens, & pax Dei quæ exuperat omnem ſenſum, in quo ſanctorum animæ requieſcunt, & lætitia ſempiterna ſuper capita eorum: gaudium & exultationem obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus. O quàm glorioſum eſt regnum, in quo tecum Domine regnant omnes ſancti, amicti lumine ſicut veſtimento, habentes in capite ſuo coronam de lapide pretioſo. O regnum beatitudinis ſempiternæ, vbi tu Domine ſpes ſanctorum & diadema gloriæ, facie ad faciem videris à ſanctis, lætificans eos vndique in pace tua, quæ exuperat omnem ſenſum. Ibi gaudium infinitum, lætitia ſine triſtitia, ſalus ſine dolore, via ſine labore, lux ſine tenebris, vita ſine morte, omne bonum ſine omni malo: vbi iuuentus nunquam feneſcit, vbi vita terminum neſcit, vbi decor nunquam palleſcit, vbi amor nunquam tepeſcit, vbi ſanitas nunquam marceſcit, vbi gaudium nunquam decreſcit, vbi dolor nunquam ſentitur, vbi gemitus nunquam auditur, vbi triſte nihil videtur, vbi lætitia ſemper habetur, vbi malum nullum timetur, quoniam ibi ſummum bonum poſſidetur, quod eſt videre ſemper faciem Domini virtutum.

Regni cæleſtis deſcriptio. Philip. 4.

Videre faciem Dei

89. CAPITE trigeſimoſexto: Quid eſt videre facie ad faciem, niſi quod ait Apoſtolus, cognoſcere ſicut & cognitus ſum; cognoſcere veritatem tuam, & gloriam tuam, hoc eſt cognoſcere faciem tuam? Cognoſcere patris potentiam, filij ſapientiam, Spiritus ſancti clementiam, ipſius ſummæ Trinitatis vnam & individuam eſſentiam. Videre enim faciem Dei vini, hoc eſt ſummum bonum, gaudium angelorum atque omnium ſanctorum, præmium vitæ æternæ, gloria ſpirituum, lætitia ſempiterna, corona decoris, brauium felicitatis, requies opulenta, pulchritudo pacis, intimum & externum gaudium, paradiſus Dei, Ieruſalem cæleſtis, vita beata, plenitudo beatitudinis, gaudium æternitatis, pax Dei, quæ ſuperat omnem ſenſum. Hæc eſt plena beatitudo, & tota glorificatio hominis, videre faciem Dei ſui, videre eum, qui fecit cælum & terram, videre eum, qui fecit eum, qui ſalvauit eum, & qui glorificauit eum. Videbit eum cognoſcendo, amabit diligendo, laudabit poſſidendo. Ipſe enim erit hæreditas populi ſui, populi ſanctorum, populi quem redemit. Ipſe poſſeſſio felicitatis eorum, ipſe præmium, & merces expectationis. Ero, inquit, merces tua magna nimis: magnum enim magna decent. Et poſt pauca: Viſio ergò tua, tota merces eſt, ſorum præmium, & totum gaudium quod expectamus. Hæc eſt enim vita æterna, hæc eſt, inquam, ſapientia tua. Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcamus te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

1 Cor. 13.

Philip. 4.

Geneſ. 15. Viſio Dei, tota merces & gaudiũ, quod expectamus. Ioan. 17.

90. IN Manuali capite ſexto: Sonant ibi ſemper melliflua hymnorum organa, ſuauiſſima angelorum melodia, cantica canticorum mira, quæ ad laudem & gloriam tuam à ſupernis ciuibus decantantur. Amaritudo & omnis fellis aſperitas in regione tua locum non habent. Non enim eſt ibi malus, neque malitia, non eſt aduerſarius & impugnans, nec eſt vlla peccati illecebra, nulla eſt ibi indigentia, dedecus nullum, rixa nulla, nullum improperium, cauſatio nulla, nullus timor, nulla inquietudo, nulla pœna, nulla dubietas, nulla violentia, nulla diſcordia: ſed eſt ibi pax ſumma, charitas plena, iubilatio & laus Dei æterna, ſine fine ſecura requies, & gaudium ſemper in Spiritu ſancto.

Symphonia cæleſtis.

Quę à regno cælorum abſint.

91. CAPITE ſeptimo: O vita vitalis, vita ſempiterna, & ſempiternè beata, vbi gaudium ſine mœrore, requies ſine labore, dignitas ſine tremore, opes ſine amiſſione, ſanitas ſine languore, abundantia ſine defectione, vita ſine morte, perpetuitas ſine corruptione, beatitudo ſine calamitate. Vbi omnia bona in charitate perfecta, vbi ſpecies, & viſio facie ad faciem, vbi plena ſcientia in omnibus & per omnia, vbi ſumma Dei bonitas cernitur, & lumen illuminans à ſanctis glorificatur, vbi præſens maieſtas Dei conſpicitur, & hoc vitæ cibo ſine defectu mens intuentium ſatiatur. Vident ſemper & videre deſiderant, ſine anxietate deſiderant, & ſine faſtidio ſatiantur. Vbi verus ſol iuſtitiæ, mira ſuæ pulchritudinis viſione omnes reficit, & ita vniuerſos cæleſtis patriæ ciues illuminat, vt luceant ipſi, lumen videlicet illuminatum per diuinum lumen, illuminans vltra omnem ſolis noſtri ſplendorem, atque cunctarum ſtellarum claritatem, immortali adhærentes Deitati; ac per hoc immortales & incorruptibiles facti, iuxta promiſſionem Domini ſaluatoris: Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, & omnes vnum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint.

Vitæ beatæ deſcriptio.

Ioan. 17.

92. CAPITE decimoſexto: O felix iucun-

Sanctorum in cælis conſortium.

ditas, & iocunda felicitas, ſanctos videre, cum ſanctis eſſe, & eſſe ſanctum: Deum videre, & Deum habere in æternum & vltra. Hæc ſedulamente cogitemus, hæc toto deſiderio deſideremus, vt ad eos citò peruenire valeamus. Si quæras quomodo iſtud poteſt fieri, vel quibus meritis, quibuſve auxilijs? Audi: res iſta poſita eſt in poteſtate facientis, quoniam regnum, &c. vt ſupra in ſermone trigeſimoſeptimo de Sanctis, teſtimonio quinto hac eadem quæſtione.

93. CAPITE decimoſeptimo: Quid hac vita beatius? vbi non eſt paupertatis metus &c. vt ſupra in eodem ſermone trigeſimoſeptimo. Verùm ſuper hæc omnia eſt, conſociari choris angelorum & archangelorum, atque omnium cæleſtium virtutum; intueri Patriarchas & Prophetas, videre Apoſtolos & omnes ſanctos, videre etiam parentes noſtros. Glorioſa ſunt hæc: ſed multo glorioſius eſt, præſentem Dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre. Superexcellens gloria erit, cùm Deum videbimus in ſeipſo, videbimus & habebimus in nobis, quem cernere finis non erit.

Dei vultum cernere.

1. B APOCALYPSIS decimonono, vt in textu.

2. LVCAE decimoquarto: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei: Villam emi, & neceſſè habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excuſatum, &c.

Luc. 14.

Cœna magna quę apparata eſt.

3. GREGORIVS homilia trigeſimaſexta in Euangelia: Hoc diſtare, fratres chariſſimi, inter delicias corporis & cordis ſoler, quòd corporales deliciæ cùm non habentur, graue in ſe deſiderium accendunt: cùm verò auidè eduntur, comedentem protinus in faſtidium per ſatietatem vertunt. At contra ſpiritales deliciæ, cùm non habentur, in faſtidio ſunt: cùm verò habentur, in deſiderio: tantoque à comedente amplius eſuriuntur, quanto & ab eſuriente amplius comeduntur. In illis appetitus placet, experientia diſplicet. In iſtis appetitus vilis eſt, & experientia magis placet. In illis appetitus ſaturitatem, ſaturitas faſtidium generat. In iſtis autem appetitus ſaturitatem, ſaturitas appetitum parit. Augent enim ſpiritales deliciæ deſiderium in mente, dum ſaciant: quia quanto magis earum ſapor percipitur, eo amplius cognoſcitur quod auidius ametur. Et idcircò non habitæ, amari non poſſunt: quia earum ſapor ignoratur. Et poſt pauca: Et quia guſtare intus nolumus paratam dulcedinem, amamus foris miſeri famem noſtram. Sed ſuperna nos pietas nec deſerentes ſe deſerit. Contemptas enim illas delicias ad memoriæ noſtræ oculos reuocat, eaſque nobis proponit: in promiſſione torporem excutit, atque vt faſtidium noſtrum repellere debeamus, inuitat. Ait nanque: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos. Quis iſte homo eſt, niſi ille de quo per prophetam dicitur: Et homo eſt, & quis cognouit eum? Qui fecit cœnam magnam: quia ſatietatem nobis dulcedinis interne præparauit. Qui vocauit multos, ſed pauci veniunt: quia nonnunquam ipſi, qui ei per fidem ſubiecti ſunt, æterno eius conuiuio malè viuendo contradicunt. Et poſt nonnulla: Ad cœnam ergò nos æterni conuiuij ſummus paterfamilias inuitat, ſed dum alius auaritiæ, alius curioſitati, alius voluptati carnis eſt deditus, nimirum reptobi ſimul omnes excuſant. Dum hunc terrena cura occupat, illum alieni actus ſagax cogitatio deuaſtat, alterius etiam mentem voluptas carnalis inquinat, faſtidioſus quiſque ad æternæ vitæ epulas non feſtinat. Et in fine: Nihil ſit quod deſiderium veſtræ mentis retardet: nullius vos rei in hoc mundo delectatio implicet. Si bonum diligitur, mens in bonis melioribus, id eſt, in cæleſtibus, delectetur. Si malum metuitur, mala animo æterna proponantur: vt dum illic eſſe conſpicit, & amplius quod diligat, & amplius quod pertimeſcat, hic omninò non hæreat.

Differentia inter deliciας corporis & cordis.

4. HOMILIA trigeſimaſeptima: Si conſideremus, fratres chariſſimi, quæ & quanta ſunt, quæ nobis promittuntur in cælis: vileſcunt animo omnia, quæ habentur in terris. Terrena nanque ſubſtantia ſupernæ felicitati comparata, pondus eſt, non ſubſidium. Temporalis vita æternæ vitæ comparata, mors eſt potius dicenda quàm vita. Ipſe enim quotidianus defectus corruptionis, quid eſt aliud quàm quædam prolixitas mortis? Quæ autem lingua dicere, vel quis intellectus capere ſufficit, illa ſupernæ ciuitatis quanta ſint gaudia: angelorum choris intereſſe, cum beatiſſimis ſpiritibus gloriæ conditoris aſſiſtere, præſentem Dei vultum cernere, incircunſcriptum lumen videre, nullo mortis metu affici, incorruptionis perpetuæ munere lætari? Sed ad hæc audita inardeſcit animus, iamque illic cupit aſſiſtere, vbi ſe ſperat ſine fine gaudere: ſed ad magna præmia peruenire non poteſt, niſi per magnos labores. Vnde & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur niſi qui legitimè certauerit. Delectat ergò mentem magnitudo præmiorum, ſed non deterreat certamen laborum.

Cõſideratio bonorũ cæleſtium adfert terrenarum rerum contemptionem.

Gaudium ciuitatis ſupernæ.

2. Tim. 2.

5. PROSPER de vita contemplatiua libro primo, capite ſecundo: Futura vita creditur beatè ſempiterna, & ſempiternè beatè: vbi eſt certa ſecuritas, & ſecura tranquillitas, & tranquilla iucunditas: felix æternitas, æterna felicitas: vbi eſt amor perfectus, nullus timor, dies æternus, alacer motus, & vnus omnium ſpiritus de contemplatione Dei ſui, ac de ſua cum illo permanſione ſecurus: vbi ipſa ciuitas, quæ eſt angelorum ſanctorum & hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, & æterna ſalus exuberat, veritas regnat, vbi nec fallit quiſque, nec fallitur: vnde nullus ejicitur beatus, quò nullus miſer admittitur.

Vitæ futuræ qualitas.

6. CAPITE tertio: Angeli ſummum ſolidumque gaudium, quo inſatiabiliter perfruuntur, de diuina contemplatione percipiunt, ac Deo ſuo infatigabiliter & amanter inſeruiunt, ita perfectè beati, vt nec cupiant beatiores fieri vltra, nec valeant.

Gaudium angelorum promanat ex diuina contemplatione.

7. CAPITE quarto: Hæc eſt contemplatiua vita beata, ad quam qui bonorum operum conſummatione peruenerint, beatis angelis ſimiles erunt, & ſimul cum Deo ſuo fine fine regnabunt. Quod hic crediderant, ibi videbunt, ſui creatoris ſubſtantiam mundis cordibus contemplantes: æterna exultatione gaudebunt, diuina ac mutua dilectione poſſeſſi, Deo ſuo in æternum & inuicem ſibi feliciter adhærebunt: receptis cum incorruptione atque immortalitate corporibus municipatum patriæ cæleſtis accipient, atque eius in æternum ciues effecti, promiſſa præmia reportabunt. Ibi eis exuberabit tanta lætitia, tanta cæleſtium gratia gaudiorum, vt & remuneratori ſuo pro tantis muneribus gratias agant, & nullum faſtidium ex ipſa affluentium bonorum perceptione ſuſtineant. Ibi ita patebunt ſingulorum ſingulis mentes, ſicut corporalibus oculis ſubiacent facies corporales: quia humanorum pectorum

Bonorum operum cõſummatione peruenitur ad vitam beatam.

Quanta beatorum lætitia.

Cognitio beatorum.

rum tanta ibi erit & tam perfecta munditia, vt habeant vndè mundatori suo Deo gratias agant, non vndè offensi, aliquibus peccatorum sordibus erubescant: quia nec vlla peccata ibi, nec peccatores erunt, & qui ibi fuerint, iam peccare non poterunt. Nec latebit iam perfectè beatos aliquid secretorum, qui, quod est longè præstantius, ipsum visuri sunt mundis cordibus Deum: quandoquidem humana creatura ita perfecta erit, vt in melius, aut deterius vltra mutari non possit. Cuius humanæ substantiæ ad conditoris sui similitudinem sublimatæ, omnia bona, quæ naturaliter accepta peccato corruperat, reparabuntur in melius: id est, intellectus sine errore: memoria sine obliuione: cogitatio sine peruagatione: charitas sine simulatione: sensus sine offensione: incolumitas sine debilitate: salus sine dolore: vita sine morte: facilitas sine impedimento: saturitas sine fastidio, & tota sanitas sine morbo: quoniam quidem quicquid hic corporibus humanis vitiandis, aut ferarum morsus ademerint, aut improuisi casus abstulerint, aut malarum valetudinum genera diuersa discerpserint, aut humana crudelitas amputauerit, aut si ignis, vel quælibet alia res aliquid debilitatis intulerit, aut ipsa senectus etiam sanis onerosa negauerit, hęc & his similia corporum damna vna ibi resurrectio reparabit, atque ea corpora membris omnibus instaurata, incorruptibilis sanitas obtinebit. Propterea quicunque ibi erunt, & si differentibus meritis ab inuicem distabunt, omnes tamen vna perfectione beati erunt: quia singulis præmia sua sufficientia erunt, & capere amplius præmijs suis iam perfecti non poterunt. Sicut enim corporalis saturitas omnes saturos æqualiter habet, quamuis singuli cibum non æqualiter, sed pro possibilitate perceperint: ita omnes sancti, & si fuerint aliqua graduum suorum diuersitate distincti, vna beatitudine perfecti erunt: quia & vna perfectione beati futuri sunt. Cæterùm in illa tantæ beatitudinis regione, nec maioris meriti sibi aliquid quisque arrogabit, quia arrogantia ibi nulla erit: nec superiori inferior inuidebit, quia ibi inuidus nullus esse poterit. Et ideò etsi ibi erit distantia mansionum, summa in illis erit vnius perfectionis æqualitas, quibus erit regni cælestis vna felicitas.

Reparatio omnium bonorum, quę per peccatum amissa, aut corrupta fuerant.

Meritorum diuersitas.

Præmia singulis sufficientia, licet inæqualia.

Inuidia nulla.

8. CAPITE quinto: Cui felicitati promerendæ ille suspirat, qui præsentibus omnibus futurorum contemplatione renunciat, atque à domesticis occupationibus, quæ nonnunquàm perfectè viuere cupientium processus impediunt, in illam diuinæ sublimitatem contemplationis euectus, ipsos etiam suæ carnis affectus exuperat: qui & infra se vniuersa despiciens, quæ plerunque animas de præteritæ vitæ sanctitate securas in terrena deijciunt, ipsis etiam cælestibus appropinquat, tanto diuinis vicinior factus, quãto supra humana omnia studio perfectionis ascendit, certus quòd si contemplatiuam vitam hîc incertis honoribus, diuitijs anxijs, & caducis delectationibus plena voluntate prætulerit, veros honores, securas diuitias, & delectationes æternas inueniat, cùm ad perfectionem contemplatiuæ virtutis, in illa beata vita vbi futura est, Deo remunerante peruenerit. Et reuerà quid erit honoratius eo, quem diuina clementia angelicæ dignitatis æqualitate beauerit? Quid ditius eo, quem regni cælestis ineffabiliter affluens beatitudo ditauerit?

Qui promereantur eam felicitatem.

Ad angelicã dignitatem euchemur.

9. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite trigesimosecundo: In illa vita beata, ad quam consumptâ omni corruptibilitate ac mortalitate peruenient, quicunque ibi futuri sunt, vbi nec fletus vllus potest esse, nec gemitus, habebunt omnes sancti amorem perfectum, timorem nullum, & gaudium sempiternum. Ibi eis erit voluntas recta, cupiditas nulla, quoniam fruendo cælestibus bonis, ad quæ peruenire cupiebant, nihil eis deerit quod vlterius concupiscant: & in illa regione perpetuæ securitatis ac pacis perfectè beati, nec timoris stimulos passuri sunt, nec doloris. Sed timor ille, non quem charitas foras mittit, sed quem charitas nutrit, ideò fortassis in sæculum sæculi permanebit: quia in sæculum sæculi permanebunt illa, ad quæ timor ipse perduxerit.

Amor perfectus, timor nullus, gaudiũ sempiternum.

Voluntas recta, cupiditas nulla.

1. Ioan. 4.

Psal. 18.

10. BERNARDVS in sermone de triplici genere bonorum, & vigilantia super cogitationibus: Sanctis animabus non iam imitationem, nec à sanctis angelis tantummodò quærere debemus auxilium, sed ardenter desiderare conspectum eorum, & esse cum illis, & videre quæ sint illæ columnæ cæli, quæ sustinent orbem terrarum, in quibus rutilat & relucet tantum & tam excellens diuinitatis insigne. Et post pauca: Porrò quidem æternâ bona, illa bona sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & quæ nunquàm exeunt ab illa patria, quæ nescit nisi gaudium, & nubilationem. Ibi nihil deest: eccè abundantia qua impleatur humana cupiditas. Quæ est ista copia, vbi nihil quod nolis sit, totum sit quod velis? Fiat pax (ait propheta ad Ierusalem) in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In illis inquam turribus, quæ, iuxta prophetam alium, gemmis ædificabuntur, vbi adipe frumenti, non cortice, fœnimenti, satiabit nos Deus. Quòd si nihil deerit nobis, aliquid autem nos latuerit, nunquid erit gloria consummata? Ideò nihil latebit nos, & eccè sapientia, qua curiositas hominis satietur. O sapientia, qua tunc omnia quæ in cælo, & quæ in terra sunt, perfectissimè cognoscemus, in ipso fonte sapientiæ rerum omnium cognitionem bibentes. Non metuam suspiciones, non timebo consilia, quia ciuitas illa (iuxta Ioannem) purissimo vitro similis erit, vt sicut per vitrum lucidissimè cernimus, sic aliorum conscientias clarissimè videamus. Quid si & nihil defuerit, & nihil latuerit, maneat autem timor & anxietas amittendi? Ideò nihil terret, & eccè potentia qua humana infirmitas roboretur. Qui posuit, inquit, fines tuos pacem, & confortauit seras portarum tuarum, ita vt nullus inimicus intret, nullus exire possit amicus. Vbi ergò summa abundantia, summa sapientia, summa potentia est, puto quòd nihil desit plenitudini beatitudinis, quantum spectat ad summam felicitatis humanæ.

Desiderare debemus conspectum Sanctorum.

Æternorũ bonorum descriptio 1. Cor. 2.

Abundantiã quanta.

Psal. 121.

Qualis sapientia & scientia erit in cælo.

Apoc. 21.

Potentia qualis.

Psal. 147.

11. IDEM in meditationibus capite quarto, eademque habet Hugo Victorinus libro primo de anima, capite quarto: Præmium est videre Deum, viuere cum Deo, esse cum Deo, esse in Deo, qui erit omnia in omnibus: habere Deum, qui est summum bonum. Et vbi est summum bonum, ibi est summa felicitas, summa iucunditas, vera libertas, perfecta charitas, æterna securitas, & secura æternitas: ibi est vera lætitia, plena scientia, omnis pulchritudo, & omnis beatitudo.

Præmium piorum.

Descriptio beatitudinis æternæ.

Est ibi pax, pietas, bonitas, lux, virtus, honestas;
Gaudia, lætitia, dulcedo, vita perennis:
Gloria, laus, requies, amor, & concordia dulcis.

Sic cum Deo homo beatus erit, in cuius conscientia peccatum inuentum non fuerit. Videbit Deum ad voluntatem, habebit ad voluptatem, fruetur ad iucunditatem. In æternitate vi-

gebit, in veritate fulgebit, in bonitate gaudebit. Sicut habebit permanendi æternitatem, ſic cognoſcendi facilitatem, & requieſcendi felicitatem. Ciuis ſiquidem erit illius ſanctæ ciuitatis, cuius angeli ciues ſunt, Deus pater templum, filius eius ſplendor, ſpiritus ſanctus charitas. O ciuitas cælestis, manſio ſecura, patria fertilis & ampla, totum continens quod delectat, populus ſine murmure, incolæ quieti, homines nullàm indigentiam habentes. Quàm gloriosa dicta ſunt de te ciuitas Dei: ſicut lætantium omnium habitatio eſt in te. Omnes lætantur in lætitia & exultatione, omnes delectantur de Deo, cuius adſpectus pulcher, facies decora, eloquium dulce. Delectabilis eſt ad videndum, ſuauis ad habendum, dulcis ad perfruendum. Ipſe per ſe placet, & per ſe ſufficit ad meritum, ſufficit ad præmium, nec extra illum quicquam quæritur: quia totum in illo inuenitur quicquid deſideratur. Semper libet eum adſpicere, ſemper habere, ſemper in illo delectari, & illo perfrui. In illo clarificatur intellectus, & purificatur affectus ad cognoſcẽdam & diligẽdam veritatem. Et hoc eſt totum bonum hominis, nõſſe ſcilicet & amare creatorem ſuum. Quæ ergò nos angit veſania, vitiorum ſitire abſynthium, huius mundi ſequi naufragium, vitæ labentis pati infortunium, impię tyrannidis ferre dominium, & non magis conuolare ad ſanctorum felicitatem, ad angelorum ſocietatem, ad ſolennitatem ſupernæ lætitiæ, & ad iucunditatem contemplatiuæ vitæ, vt poſſimus intrare in potentias Domini, & videre ſuperabundantes diuitias illas bonitatis eius? Ibi vacabimus & videbimus quàm dulcis eſt Dominus, & quàm magna multitudo dulcedinis eius. Videbimus gloriæ decorem, ſanctorum ſplendorem, & regiæ poteſtatis honorem: cognoſcemus patris potentiam, filij ſapientiam, ſpiritus ſancti benigniſſimam clementiam: & ita habebimus notitiam illius ſummæ Trinitatis. Nunc corpora per corpus videmus: imagines etiam corporum ſpiritu cernimus: tunc verò ipſam Trinitatem puro mentis intuitu videbimus. O beata viſio, videre Deum in ſeipſo, videre in nobis, & nos in eo felici iucunditate, & iucunda felicitate. Quicquid deſiderabimus, totum habebimus, nihil amplius deſiderantes. Et quicquid videbimus, amabimus, ipſo amore beati. Beati dulcedine amoris, & ſuauitate contemplationis. Hæc erit ſumma illius contemplationis, hæc erit ſumma illius felicitatis, quoniam intelligetur in ſuo puro eſſe ſyncera diuinitas, comprehendetur in ea incomprehenſibilis Trinitas. Patebunt arcana diuinitatis, videbitur & amabitur Deus: & hæc viſio & delectatio totum cor hominis implens & ſatians, tota erit illius beatitudinis conſummatio. Vna erit omnium lingua, iubilatio indefeſſa, vnus affectus, amor æternus. Patebit veritas, implebitur charitas, & erit integra corporis & animæ ſocietas. Fulgebit ſicut ſol humanitas glorificata. Quieta erit & concors carnis & ſpiritus ſocietas. Angelorum & hominum vnum erit gaudium, vnum colloquium, vnum conuiuium. Non languebit amor, nec liquefiet dilecto. Præſentibus omnibus bonis, nulla erit dilationis afflictio, quoniam beatifica diuinæ maieſtatis præſentia omnibus erit omnia, & erit communis omnium omnipotentia, ſapientia, pax, iuſtitia, & intelligentia. Non erit in illa pace diuerſitas linguarum, ſed pacifica & concors concordia morum & affectuũ. In torrẽte illius voluptatis nihil vltrà appetet cumulata ſatietas, tanta erit felicitas. Ibi ſiquidem erit cumulus felicitatis, ſupereminens gloria, & ſuperabundans lætitia. Sed ad hæc quis idoneus? Profectò verus pœnitens, bonus obediens, amabilis ſocius, fidelis ſeruus.

Ciuitatis cælestis & incolarum eius deſcriptio.

Pſal. 86.

Frui Deo.

Totum hominis bonũ.

Quis idoneus ad cõſequendum vitæ æternæ bona.

12. MATTHAEI vigeſimoſecundo: Intrauit autem rex vt videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali. Et ait illi: Amice quomodò huc intrâſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit, &c.

13. CAPITE octauo: Dico autem vobis, quòd multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cælorum.

14. LVCAE decimotertio: Ibi erit fletus, & ſtridor dentium: cùm videritis Abraham, & Iſaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regnò Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Auſtro, & accumbent in regno Dei.

15. CAPITE duodecimo: Beati ſerui illi, quos cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes: amen dico vobis, quòd præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis.

16. CAPITE vigeſimoſecundo Et ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum: vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo: & ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael.

17. GREGORIVS homilia decimaſeptima in euangelia: Sed veniens Dominus quid ſeruis vigilantibus exhibeat, audiamus. Amen dico vobis, quòd præcinget ſe, & faciet eos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis. Præcinget ſe, id eſt, ad remunerationem præparabit. Et faciet illos diſcumbere, id eſt, æterna quiete refoueri. Diſcumbere quippe noſtrum, in regno requieſcere eſt. Vndè rurſum Dominus dicit: Venient & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob. Tranſiens autem Dominus miniſtrat, quia lucis ſuæ illuſtratione nos ſatiat. Tranſire verò dictum eſt, cùm de iudicio ad regnum redit. Vel certè Dominus nobis poſt iudicium tranſit, quia ab humanitatis forma, in diuinitatis ſuæ contemplationem nos eleuat. Et tranſire eius, eſt in claritatis ſuæ ſpeculationem nos ducere, cùm eum, quem in humanitate in iudicio cernimus, etiam in diuinitate poſt iudicium videmus. Ad iudicium quippe veniens, in forma ſerui omnibus appãret, quia ſcriptum eſt: Videbunt in quem tranſfixerunt. Sed cùm reprobi in ſupplicium corruunt, iuſti ad claritatis eius gloriam pertrahuntur: ſicut ſcriptum eſt: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei.

Quid ſit miniſtare, & diſcumbere in regno cælorum.

Luc. 12.

Matth. 8.

Pſal. 36. Zach. 12.

Iſaiæ 26.

18. PSALMO decimoquarto, vt ibi textus.

19. ET vigeſimotertio: Quis aſcẽdet in montem Domini? aut quis ſtabit in loco ſancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam ſuam, nec iuranit in dolo proximo ſuo.

20. ISAIAE trigeſimotertio: Qui ambulat in iuſtitijs, & loquitur veritatem, qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus ſuas ab omni munere, qui obturat aures ſuas ne audiat ſanguinem, & claudit oculos ſuos ne videat malum. Iſte in excelſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas eius: panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt. Regem in decore ſuo videbunt oculi eius.

Videre Deũ.

Iucunditas & charitas quæ erit in vita æterna.

21. AD Romanos ſecundo: Qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam

æternam &c. Gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum.

22. MATTHAEI quinto: Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt.

23. BERNARDVS in ſermone de conuerſione ad clericos, ſiue de perſecutione ſuſtinenda, capite vigeſimoquinto: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Magna promiſſio, fratres mei, & totis deſideriis affectanda. Hæc enim viſio, contemplatio eſt, ſicut Ioannes Apoſtolus ait: Nunc filij Dei ſumus, ſed nondùm apparuit quid erimus. Scimus quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus: quia videbimus eum ſicuti eſt. Hæc viſio vita æterna eſt, ſicut ipſa in Euangelio veritas ait: Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Odibilis macula, quæ beatam nobis adimit viſionem, & execrabilis negligentia, qua diſſimulamus interim illius oculi mundationem. Vt enim corporeis nobis viſus, aut humore interiori, aut exterioris iniectione pulueris impeditur: ſic & intuitus ſpiritualis, interdum quidem propriæ carnis illecebra, interdum curioſitate ſeculari, & ambitione turbatur. Et in fine: Beati ergò mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Nunc quidem per ſpeculum in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem, vbi nimirum faciei noſtræ fuerit conſummata mundities, vt ſibi eam exhibeat glorioſam, non habentem maculam neque rugam.

Matth. 5.

Viſio Dei, quàm magna res ſit. 1. Ioan. 3.

Ioan. 17.

1. Cor. 13.

Ephes. 5.

24. MATTHAEI ſeptimo, vt in textu.

25. CAPITE decimonono: Eccè vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, ſerua mandata.

26. CAPITE vigeſimoquinto: Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidiſti mihi, eccè alia quinque ſuper lucratus ſum. Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui. Acceſſit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidiſti mihi, eccè alia duo lucratus ſum. Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium domini tui.

27. APOCALYPSIS ſecundo: Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiæ: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in Paradiſo Dei mei. Eſto fidelis vſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui vicerit, non lædetur à morte ſecunda. Vincenti dabo manna abſconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen nouum ſcriptum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit. Et qui vicerit, & cuſtodierit vſq; in finem opera mea, dabo illi poteſtatem ſuper Gentes, & reget eas in virga ferrea, & tanquàm vas figuli confringentur, ſicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi ſtellam matutinam.

28. CAPITE tertio: Qui vicerit, ſic veſtietur veſtimentis albis, & non delebo nomẽ eius de Libro vitæ, & confitebor nomen eius coram Patre meo, & coram angelis eius. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei: & ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ieruſalem, quæ deſcendit de cælo à Deo meo, & nomen meum nouum. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius.

29. CAPITE ſeptimo: Et dixit illi: Domine mi, tu ſcis. Et dixit mihi: Hi ſunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni, ideò ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno, habitabit ſuper illos.

30. BERNARDVS ſermone ſecundo de verbis Apoſtoli, Non eſt regnum Dei eſca & potus: Quid ergò? Sed iuſtitia, & pax, & gaudiũ in Spiritu ſancto. Attendis & intẽdis, quia gaudium in fine eſt? Sic fatui filij Adam, & præcipiti ſaltu iuſtitiam tranſilientes, & pacem, rem finalem in principium conuertere, & peruertere vultis? Nemo enim eſt, qui gaudere non velit. Non habet, & non erit iſtud: quia ſicut nõ eſt pax impijs, ſic nec gaudere impijs, dicit Dominus. Non ſic impij, non ſic. Prius eſt iuſtitiam facere, inquirere pacem, & perſequi eam, & ſic demùm apprehendere gaudium: immò à gaudio comprehendi. Sic angelicus ille conuentus, prius iuſtitiam fecit, cùm fecit in veritate, & veritatis deſeruit deſertorem. Poſt hæc illâ pace firmati ſunt, quæ exuperat omnem ſenſum: quia cùm diuerſis honoris primatibus ambiantur, nullus qui murmuret, qui inuideat nullus. Laetare Ieruſalem Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortauit ſeras portarum tuarum, benedixit filijs tuis in te, qui poſuit fines tuos pacem. Laeta & lauda replica, quia munitiſſimis veſtibus, & inconcuſſibilibus ſeris clauſæ ſunt portæ tuæ, nullus inimicus intrat, nullus exit amicus. benedicti filij tui in te, omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus cum Chriſto. Iam non eſt timor in finibus tuis, qui poſuit fines tuos pacem: nullæ tibi tentationes, nulla ſeſe tentationum turma confundit, quia verſipellis ille & tortor longè eſt à muris tuis, & à filijs tuis. Et ille, qui idem eſt, omnia in idemtitate conſolidat atque coniungit. Cuius participatio, inquit, in idipſum. Hoc iam tertiò hauriunt aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris, & nudis (vt ita dicam) oculis diuinitatis intuentur eſſentiam, nulla corporeorum phantaſmatum imaginatione decepti. Eccè gaudium in fine, ſed ſine fine.

Rom. 14.

Præpoſterum ſtudium filiorum huius ſeculi. Iſaiæ 48.

Pſal. 33.

Pax cæleſtis.

Pſal. 147.

Gaudium in fine, ſed ſine fine.

31. APOCALYPSIS vigeſimoprimo: Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt in libro vitæ Agni.

VI.

Quis eſt vſus & fructus doctrinæ totius de quatuor nouiſſimis?

A PRIMÙM hæc ipſa cognoſcere ac ſeriò meditari, eò confert, vt à cura, ſtudio, & amore illarum rerum, quæ

Vide Chryſoſt. epiſt. 5. ad Theodor. lapſum, & Damaſc. in hiſtor. Barlaam & Ioſaphat. cap. 5. num. 13. &c

quæ caducæ, fluxæ, & vanæ sunt in hoc mundo, facilius auocemur.[a] *Vanitas* enim *vanitatum, dixit Ecclesiastes: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*[b] *Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus.*

B Deindè non solùm à cogitationibus vanis curisque terrenis hæc animaduersa hominem reuocant, verùm etiam ab omni[c] peccandi licentia, consuetudine, & procliuitate deterrent. Hinc aurea illa sententia:[d] *In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.*

C Præterea monent sapientem, vt cunctis in rebus nihil temerè faciat, sed extrema primùm omnium sibi[e] proponat, fineque prospecto, via regia progrediatur, vt neque[f] ad dexteram, neque ad sinistram à recto deflectat.

D Præcipuè verò huiusmodi rerum memoria, & contemplatio id efficit, vt diuinus timor,[g] qui veræ sapientiæ fons, totius virtutis custos, ac in omni hominis vita necessarius est pædagogus, in æqui bonique studio nos confirmet ac prouehat. Nam[h] *timor Domini expellit peccatum:* Et, *qui sine timore est, non poterit iustificari.*[i] *Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.* Demùm[k] *qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini.*

E Cæterùm filij sæculi huius, qui[l] vanitatem diligunt, & quærunt mendacium: *qui*[m] *lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis*, ante[n] quorum oculos non est timor Dei, nihil minus illi quàm his de rebus cogitationem suscipiunt.[o] *Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* His videmus, quod Iob sanctus aiebat, quotidiè vsuuenire:[p] *Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*[q] *Sic risus dolore miscetur, & extrema gaudij luctus occupat.*

a Eccles. 1. a & ibi. Ser. Hie Greg. li. 5. ca. 2. in 1. Reg. ü.
b Ibidem c
c Aug. lib. 2. de Genesi contra Manich. cap. 18 & ser. 120. de temp. Chrys. hom. 39. in Euang. Isid. lib. 3. de summo bono cap. vlt.
d Eccli. 7. d Bern. ser. 1. in festo omnium Sanctor. Item in serm. de primordiis, mediis & nouissimis nostris.
e Deut. 32. d
f Prouer. 4. d
g Eccli. 1. b Psal. 110. b Psal. 9. c Iob 28. d Eccles. 7. c Prou. 14. c Chrysost. hom. 83. ad pop. Antioch. Item hom. 2. in secundam ad Thessal. Aug. tract. 9. in epist. Ioan. & in psalm. 127.
h Eccli. 1. c
i Eccli. 2. d Aug. ser. 13. ex 35. & 18. c 8. de verbis Apost. Item lib. de sancta virgin. cap. 38. & serm. 214. de tempore.
k Ibidem.
l Psalm. 4. a
m Prouer. 2. c
n Psalm. 35. b
o Deut. 32. d Bern. ser. 3. in die Apost. Petri & Pauli. Item epist. 292.
p Iob 21. b
q Prouer. 14. b

TESTIMONIA.

a A CHRYSOSTOMVS epistola quinta ad Theodorum lapsum, vt suprà quæstione quarta A testimonio primo, & quæstione quinta A testimonio quinquagesimo secundo.

a Dan-

Cæci & leprosi adspectus occasionem philosophandi præbet regis filio.

2. DAMASCENVS in historia de Barlaam & Ioſaphat, capite quinto: Cùm igitur Regis filius ad hunc modum foras crebrò progrederetur, quadam die miniſtrorum obliuione factum eſt, vt duos viros perſpiceret, quorum alter lepra, alter cæcitate laborabat. Quos conſpicatus, atque animi mœſtitia affectus, ab ijs qui ſecum erant, quinam hi eſſent, & quodnam graue hoc ſpectaculum eſſet, percontatus eſt. Illi autem, cùm id, quod in ipſius adſpectum venerat, occultare non poſſent, has humanas calamitates eſſe reſponderunt, quæ ex corrupta materia, & corpore vitioſis humoribus pleno mortalibus contingere ſolerent. Tum ille: Cunctisne hominibus hæc accidere conſueuerunt? Non cunctis, inquiunt illi, verùm ijs duntaxat, quorum valetudo propter improbos humores deprauata ſit. Rurſum igitur ſciſcitari perrexit adoleſcens: Si non omnes homines in has calamitates incidere conſueuerunt, ſed quidam duntaxat, exploratúmne eſt, quinam ſint, quos malorum acerbitates arreptura ſint, an contra citra vllam diſtinctionem, atque ex improuiſo conflantur? Et quis tandem hominum, reſponderunt illi, futura perſpicere, ac perfectè intelligere queat? Hoc enim humanæ naturæ captum excedit, ac ſolis immortalibus dijs attributum eſt. Hic percontandi quidem finem fecit Regis filius: verùm ex huiuſmodi ſpectaculo dolorem animo cepit, reiqúe nouitate ita affectus eſt, vt oris ipſius forma immutaretur. Rurſum autem foras progrediens, in capularem quendam ſenem incidit, rugata facie, fractis ac diſſolutis tibijs, curuo corpore, capite prorſus cano, qui præterea dentibus carebat, atq; conciſum quiddam & interruptum loquebatur. Stupore itaque correptus, cùm hominem eum propius ad ſe adduci iuſſiſſet, eos, qui tum aderant, interrogabat, ecquidnam tam inſolens ſpectaculum eſſet. Illi autem dixerunt: Hic ætate valdè pronectus, ac paulatim decedentibus ipſi viribus, membrisque imbecillitatem contrahentibus, ad hanc quam cernis, ærumnam peruenit. Et quiſnam, inquit ille, ipſius finis eſt? Nihil aliud, inquiunt illi, quàm mors ipſum excipiet. Omnibúsne hominibus, inquit ille, hoc propoſitum eſt, an quibuſdam duntaxat contingit? Reſponderunt illi: Niſi mors antuertens, aliquem hinc abducat, fieri nō poteſt, quin temporis progreſſu ſtatus huiuſce periculum non faciat. Tum adoleſcens: Quoto anno hoc cuipiam contingit? atque prorſusne mori neceſſe eſt, neque ars vlla eſt, qua mortem effugiamus, atque in hanc calamitatem minimè incidamus? Dicunt ei: Octogeſimo, aut centeſimo anno ad hanc ſenectutem homines perueniunt, ac deindè moriuntur: nec aliter fieri poteſt. Debitum enim naturale mors eſt, hominibus ab initio impoſitum: neque vlla ratione ipſius aduentus vitari poteſt. Hæc omnia vt ſagax ille ac prudens adoleſcens audiuit, atque intellexit, intimo corde ingemiſcens, dixit: Acerba hæc vita eſt, atque omni dolore ac mœſtitia plena, ſi res ita ſe habet. Et quonam modo quiſpiam in incertæ mortis expectatione, cuius aduentus non modò vitari non poteſt, ſed etiam, vt dixiſtis, incertus eſt, ſecuro animo erit? Abijtq; hæc ſecum voluens, atque aſſiduè conſiderans, mortisque memoriam identidem animo repetens, ac deinceps in doloribus animiqúe conſternatione viuens, atque in perpetuo mœrore degens. Atque apud ſe dicebat: Ergóne mors me aliquando corripiet? Et quiſnam erit, qui mei poſt mortem meminerit, cùm tempus omnia obliuione cōtriuerit? Num præterea morte functus in nihilum diſſoluar: an contra altera quædam vita eſt, & alter mundus? Hæc, & his ſimilia, perpetuò cogitans, pallore conficiebatur.

Senis adſpectus, mortis & nouiſſimorum ingerit cogitationem.

Mortis vicinitas, & moriendi neceſſitas.

Incertus mortis aduentus.

Mortis memoria à mūdi voluptatibus auocat.

3. CAPITE duodecimo: Diuinam hanc profeſſionem peccatum propulſare, atque incorruptionis per diuinum baptiſma nobis cōceſſæ ſociam & opitulatricem eſſe perſpectum habemus. Ac beatorum illorum virorum ſermonibus adducti, caducas, atque interitui obnoxias huiuſce vitæ res magnoperè condemnamus, in quibus nihil firmum, & æquabile, quodq; eundem ſemper ſtatum retinear, inueniri poteſt, verùm omnia vanitas ſunt, & afflictio ſpiritus, multas temporis puncto mutationes ferens. Siquidem inſomnijs, & vmbris, ac ventis aërem perflantibus imbecillíora ſunt. Quorum parua & breuis voluptas eſt, immò non voluptas, ſed fraus quædam, & impoſtura peruerſitatis mundi, quem nullo modo diligere, verùm potiùs ex animo odiſſe, atque inſectari docemur. Ac ſanè odio ac deteſtatione dignus eſt. Nam quicquid amicis ſuis dono dat, idem rurſus animo irato eripit, atque omni bono ſpoliatos, ignominiaq; indutos, grauibusqúe ſarcinis onuſtos, ad ſempiternam calamitatem tranſmittit. Et quos in ſublime attollit, extremæ humilitati, atque afflictioni obnoxios quamprimùm reddit, hoſtiumq; ſuorum ludibrio exponit. Huiuſmodi enim ſunt ipſius beneficia: huiuſmodi ipſius munera. Amicorum enim ſuorum hoſtis eſt: omnibusq;, qui ipſius voluntatibus obſequuntur, inſidias ſtruit: horrendum videlicet in modum eos, qui ipſi innituntur, conturbans, & eorum, qui fiduciam ſuam in eo collocant, neruos omnes elidens. Cum ſtultis fœdus ſancit, falſasq; pollicitationes init: hoc tantùm animo, vt eos ad ſe pertrahat. Illis autem ſincero animo ſeſe ad ipſum adiungentibus, improbus ipſe, ac mendax eſſe comperitur, nihil eorum, quæ pepigerat, præſtans. Nam cùm iucundis cibis eorum fauces hodiè deliniuit, cras eoſdem hoſtibus ſuis deuorandos obijcit. Hodiè Regem aliquem creat: & cras eundem in miſeram ſeruitutem addicit. Hodiè innumeris bonis florētem reddit: cras mendicum & mancipiorum mancipium. Hodiè inſignem coronam ipſius capiti imponit: cras ipſius faciem terræ allidit. Hodiè ipſius collum ſplendidis dignitatum honoribus exornat: cras eundem ferreis catenis vinctum dejcit. Ad breue tempus omnium amorem ac beneuolentiam ipſi conciliat: aliquanto poſt autem eidem omnium odium, & execrationem conflat. Hodiè ipſum voluptate afficit: & cras eundem luctibus ac lamentis conficit. Quemnam autem etiam ipſis finem imponat, audi. Incolas enim gehennæ, eos à quibus adamatus eſt, miſerandum in modum efficit. Hæc ſemper ipſius mens ac ſententia eſt, hoc inſtitutum. Nec eos, qui præterierunt, luget: nec eorum, qui relicti ſunt, commiſeratione afficitur. Illis enim graui detrimento mulctatis, retibusq; ſuis incluſis, ad hos rurſus artem ſuam transferre nititur, neminem videlicet, qui periculoſos ipſius laqueos effugias, eſſe cupiens. Quamobrem eos, qui tam peſtifero, ac crudeli domino ſeruiunt, quiq; à bono, ac benigno per ſummam dementiam ſeipſos remouentes, rebus præſentibus inhiant, & intabeſcunt, nec futura vllo modo cogitant, verùm ad corporeas quidem voluptates ſine vlla intermiſſione ſeſe conferunt, animas autem ſuas fame contici, & innumeris malis conficiendi ſinunt, homini à furen-

Nihil ſtabile in rebus mundanis.

Eccles. 1.

Cur mundus odio dignus.

Mundus quam infidelis, & ingratus ſit ac fallax.

Mundi amatores & ſerui cui comparentur.

à furentis vnicornis facie fugienti ſimiles eſſe cenſeo, qui cùm clamoris ipſius ſonum, atque horrendos mugitus ferre nequeat, magno impetu, ne ipſi in prædam cedat, aufugit. Dum autem celeriter currit, in ingentem quandam ſcrobem ruit, ac ruendo manus extendens, arborem quandam arripit, eamq; arctiſſimè retinet, atque gradu quodam affirmatis pedibus, paeata deinceps omnia, atque ab omni periculo aliena eſſe arbitratur. Reſpiciēs autem, duos mures cernit, alterum candidum, alterum atrum, arboris illius, quam arripuerat, radicem perpetuò corrodentes, iamque penè eam amputantes. Atque inſuper, coniectis in imam ſcrobem oculis, horrendum draconem conſpicit, adſpectu ipſo ignem ſpirantem, ac toruis oculis ipſum intuentem, horrendeq́ue ipſi deuorando inhiantem. Ac rurſum in gradu illo, cui pedes ipſius innitebantur, oculorum acie defixa, quatuor aſpidum capita videt, è pariete, in quo conſiſtebat, promīnentia. Surſum autem oculos conuertens, nonnihil mellis ex arboris illius ramis ſtillans perſpicit. Quocirca calamitatum earum, quibus vndique obſidebatur, & vrgebatur, omiſſa conſideratione, nimirum quonam pacto externè quidem vnicornis vehementi furore percitus eum deuorare quæreret, ab inferiore autem parte acerbus draco eum deglutire vehementer expeteret, ac rurſus arbor ea, quam arripuerat, iam iamq; amputanda eſſet, pedes denique ipſius lubrico & infido gradui inniterētur: horum inquam tantorum periculorum oblitus, in exigui illius mellis dulcedine percipiēda ſeipſum occupauit. Hæc eorum, qui præſentis vitæ lubricis intabeſcunt, figura eſt: cuius quidem explanationem protinus tibi exponam. Vnicornis igitur mortis typum gerit, quæ ſemper mortalium genus perſequitur, atque arripere contendit. Scroba autem mundus eſt, qui omnis generis malis ac mortiferis laqueis ſcatet. Arbor ea, quam compreſſis manibus tenemus, & quæ à duobus muribus indefinenter arroditur, cuiuſque hominis vitæ curriculum eſt: quod quidem per diei ac noctis horas abſumitur & conficitur, ac paulatim ad excidionem accedit. Quatuor autem aſpides, humani corporis ſuper quatuor lubrica & inſtabilia elementa conſtitutionem deſignant: quæ cùm immoderatè ſe habent, ac perturbantur, corporis compages diſſoluitur. Adhæc igneus ille ac truculentus draco, horrendum inferni ventrem adumbrat, qui eos ſuſcipere geſtit, qui præſentes voluptates futuris bonis anteponūt. Mellis verò guttula diſtillans, mundi iucunditatem & dulcedinem ſignificat, per quam ille amicos ſuos ludificans, eos ſaluti ſuæ proſpicere minimè ſinit.

Expoſitio ſimilitudinis.

4. CAPITE decimotertio: Hanc parabolam maiorem in modum comprobans Ioſaphat, dixit: Quàm verus hic ſermo eſt, ac concinnitatis omnis plenus! Quamobrem ne te quæſo huiuſmodi figuras mihi aſſiduè demonſtrare pigeat: quo certo intelligam qualis noſtra vita ſit, & quas res amicis ſuis accerſat. Dixit autem Senex: Similes rurſum ſunt ij, qui voluptatum huius vitæ amore capti, earumq; ſuauitate deliniti, res fluxas & imbecilles futuris atque à iactatione alienis antiquiores habuerūt, homini, qui tres amicos habuit, ex quibus duos quidem ingenti animi affectu colebat, ac vehementer amabat, adeò vt ad mortem vſque pro ipſis dimicare, ac pericula quæuis adire minimè recuſaret: tertium autem admodum aſpernabatur, ita vt nec honorē vnquàm, nec, quam par erat, beneuolentiam ipſi præſtaret, ſed exiguam quandam dentaxat, eam q; ficiam ac ſimulatam amicitiam ei haberet. Venerunt autem quodam die immanes atque horrendi milites, qui eum ſummo cum feſtinatione ad Regem traherent, vt decem millium talentorum, quæ debebat, rationem redderet. Ipſe igitur in ſummam angustiam redactus, aliquem quærebat, qui in metuenda illa rationū apud Regem redditione opem ipſi ferret. Currens itaque ad primum, omniumq́ue aliorum chariſſimum amicum, ad eum ait: Non te fugit, ô amice, quemadmodum tua cauſa vitam meam ſemper in diſcrimen adduxerim. Nunc autem hodierno die, vrgente neceſſitate, ope tua atque auxilio indigeo. Ecquid ergò te mihi auxilio fore polliceris? & quænam in te, vir chariſſime, ſpes mihi conſtituta eſt? Reſpondens autem ille ait: Amicus tuus non ſum, ô homo, nec qui fis noui. Sunt enim mihi alij amici, quibuſcum hodiè oblectari me oportet: quocaq́ue in poſterum pro amicis habiturus ſum. Quare duo tantùm cilicia tibi porrigo, vt ea in via, qua pergis, habeas: quæ etiam ipſa nihil tibi emolumenti allatura ſunt: nec eſt quod à me quicquam expectes. Hæc ille audiens, ac de auxilio, quod ab eo expectabat, ſpem omnem abijciens, ad ſecundum amicum ſe confert, ad eumq́ue ait: Recordare, amice, quantum à me honoris, & beneficiorum acceperis. Hodierno autem die in maximam calamitatem & afflictionem prolapſus, opitulatore aliquo opus habeo. Quidnam igitur adiumenti nunc mihi afferre queas, fac ſciam. Ille autem ait: Hodiè mihi per negotia tecum certamen ſubire minimè licet. Curis enim, & ſolicitudinibus vndique vrgeor, atque in afflictione ſum. Paulum tamen tecum pergam: quamuis nihil hinc commodi ad te rediturum ſit: ac poſt ſtatim domum reuerſus, negotijs meis operam dabo. Inanibus igitur manibus homo indè reuerſus, atque omni ex parte auxilio deſtitutus, de vana ſpe, quam in perfidis, & ingratis amicis ſuis collocārat, & de inutilibus laboribus, quos pro ſuo erga eos amore ſuſceperat, ſeipſum deplorabat. Pergit autem etiam ad tertium amicum, quem nec vllo vnquàm loco habuerat, nec lætitiæ ſuæ ſocium adſciuerat. Atq; ad eum pudibundo, & in terram deiecto vultu, his verbis vſus eſt: Vix mihi ad te loquendi facultatem os concedit. Etenim illud perfectiſſimum habeo, me nunquàm tibi benignè feciſſe, nec amico erga te animo fuiſſe. Cæterùm quoniam grauiſſima calamitate oppreſſus in reliquis meis amicis nullam ſalutis ſpem inueni, ad te accedo, teq; rogo atque obſecro, vt ſi exiguam aliquam opem mihi afferre queas, ne id, ingratitudinis meæ memor, facere recuſes. Ille autem hilari, & amœno vultu ait: Sanè ſinceriſſimum amicū meum te eſſe profiteor: atque exiguæ illius tuæ erga me beneficentiæ memor, eam tibi hodierno die cum fœnore rependam. Quocirca ne metuas ac pertimeſcas. Nam ego ante te proficiſcar, Regemq́ue tuo nomine obſecrabo, ne te hoſtium manibus dedat. Quare fac bono animo ſis, vir amiciſſime, nec te mœrore exerucies. Tum ille compunctione affectus, & lachrymis perfuſus, dicebat: Heu me miſerum, quidnam priùs deflebo ac lamētabor? Vanámne meam in immemores, & ingratos falſos illos amicos benevolentiam cōdemnabo? an potius inſanam eam ingratitudinem, qua in hunc verum, & ſincerum amicum vſus ſum, inſectabor? Ioſaphat autem hunc ſermonem non ſine admiratione ſuſcipiens, eius

Quibus ſimiles fiat ſtimatores ſæcularium delectationum.

explica-

explicationem requirebat. Dixit itaque Barlaam: Primus amicus, opum copia est, & diuitarum amor, ob quem homo in sexcentos periculos incidit, ac multas ærumnas perfert. Cùm autem extremus vitæ dies claususque est, exuitis omnibus opibus, præter inutiles quosdam pannos, qui ad funus adhibentur, nihil omninò secum accipit. Secundus autem amicus, vxor ac liberi sunt, cæteriquè cognati, & familiares, quorum affectione ac beneuolentia constricti tenemur, vt ab his diuelli vix queamus; ac præ eorum amore corpus etiam, & animam nostram negligamus. Ex ipsis porrò nemo in mortis hora vtilitatis aliquid percipit, nisi quòd ad sepulcrum vsque duntaxat cadauer comitantur: ac protinus domum reuersi, suis curis ac negotijs operam dãt, memoriam eius, qui quondam ipsis charus erat, non minus oblitioni, quàm corpus sepulcro, relinquentes. At verò tertius amicus, qui contemptui, ac fastidio erat, cuiusq; aditum horremus, & auersamur, oprimorum operum chorus est, hoc est fides, spes, charitas, misericordia, benignitas, reliquiq; virtutum cœtus, qui quidẽ ante nos, cùm è corpore excedimus, proficiscí, ac nostra causa Deũ precibus inflectere, atq; ab hostibus nostris, & horrendis exactoribus, qui de reddendis rationibus acerbam nobis in aëre litẽ mouẽt, ac crudeliter nos arripere contẽdunt, liberare potest. Hic nimirum est candidus ille, ac probus, & gratus amicus, qui quamlibet etiam exiguum bonum nostrum opus memoria teneat, ac cum fœnore nobis illud rependit.

4. CAPITE decimoquarto: Rursum igitur Iosaphat dixit: Vtinam tibi à Domino Deo tuo omnia fausta & iucunda fiant, hominum sapientissime. Siquidem optimis tuis aptisq; sermonibus animum meum exhilarãsti. Quocirca vanitatis huius mundi rursum imaginem mihi exprime: & qua ratione hanc vitam in pace, ac securitate peragrare queam. Excipiens igitur sermonem Iosaphat, ait: Huiusce quoque quæstionis similitudinem audi. Vrbem quandam magnam extitisse accepi, in qua ciues hoc in more atque instituto positum habebant, vt peregrinum quendam, & ignotum virum, ac legum & consuetudinum ciuitatis omninò rudem & ignarum acciperent, eumque sibijpsis Regem constituerent, penes quem per vnius anni curriculum rerum omnium potestas esset, quiq; liberè, & sine vllo impedimento, quicquid vellet, faceret. Post autem, dum ille omni prorsus cura vacuus degeret, atque in luxu, & delicijs sine vllo metu versaretur, perpetuumq; sibi regnum fore existimaret, repentè aduersus eum insurgentes, regiamque ipsi vestem detrahentes, ac nudum per totam vrbem, tanquàm in triumphum agentes, in magnam quandam, ac longè remotam insulam eum relegabant, in qua nec victu, nec indumentis suppetentibus, fame ac nuditate miserrimè premebatur, voluptate scilicet atque animi hilaritate, quæ præter spem ipsi concessa fuerat, in mœrorem rursus præter spem omnem, & expectationem commutata. Contigit ergò, vt pro antiquo ciuium illorum more atque instituto vir quidam magno ingenij omnine præditus ad regnum adscisceretur. Qui statim subita ea felicitate, quæ ipsi obtigerat, haudquaquàm præceps abreptus, nec eorum, qui ante se regium dignitatem obtinuerant, miserique essent, incuriam imitatus, animo sancto ac solicito id agitabat, quonam potissimum rebus suis optimè consuleret. Dum ergò [illegible] pientissimus quidã consiliarium de ciuium consuetudine, ac perpetuo exilij loco; certior factus est: quonamquè pacto sine vllo errore ipsũ sibi cauere deberet, intellexit. Cùm igitur hoc cognouisset, futurumque propediem, vt ad illam insulam ablegaretur, atq; aduentrutum illud, & alienum regnum alijs relinqueret, patefactis thesauris suis, quorum tunc promptum ac liberum vsum habebat, auriquè atque argenti, ac pretiosorum lapidum ingenti mole famulis quibusdam, quos fidissimos habebat, tradita, ad eam insulam, ad quam abducendus erat, præmisit. Veruetu autem anno, ciues commota seditione nudum eum, quemadmodum superiores Reges, in exilium miserunt. Ac ceteri quidem amentes, & breuis temporis Reges, grauissima fame laborabant: ille contra, qui opes suas præmiserat, in perpetuarum copia vitam ducens, atque infinita voluptate fruens, perfidorum ac sceleratorum ciuium metu prorsus abiecto, sapientissimi consilij sui nomine beatum se prædicabat. Hic porrò, per ciuitatem vanum hunc atque impostorem mundum intellige. Per ciues autem principatus & potestates dæmonum, ac mundi rectores tenebrarum huius sæculi, qui nos per voluptatis mollitiem ineficant, atque in animum nobis inducunt, vt de rebus caducis & interituris, velut de immortalibus cogitemus, tanquàm scilicet earum fructus nobis perpetuus ac sempiternus futurus sit. Cùm igitur ad hunc modum decepti, atque in fraudem impulsi fuimus, nec de certis illis ac sempiternis vllum vnquàm consilium iniimus, nec nobis in futurum æuum quicquam recondidimus, repentinus nobis mortis interitus ingruit. At tum demùm nudos nos, atque omnibus huius vitæ rebus spoliatos improbi illi ac sæui tenebrarum ciues accipientes (vt qui illis tempus omne impenderimus) in terram tenebrosam, & obscuram abducunt, in terram sempiternæ caliginis, vbi lux nõ est, nec mortalium vitam intueri licet. Per probum verò consiliarium, qui prudenti, ac perquàm sapienti illi Regi omnia verè aperuit, ac salutaria consilia tradidit, me vilem, & humilem hominculum intellige, qui huc ideirco venio, vt tibi viam bonam, & ab omni errore liberam commonstrem, teque ad sempiternos, & nunquàm finienda bona traducam, illicq; omnia tua recondere suadeam, contraque te ab impostore hoc mundo abducam. Quem quidem ipse quoque aliquando miserè amabam, eiusq; voluptatis & oblectamenta complectebar. Cæterùm cùm rectis mentis oculis animaduertissem, quemadmodùm in his rebus vniuersa mortalium vita conteritur, alijs nimirum accedentibus, alijs decedentibus, nec vllo omninò firma, & stabili sede constituto, hoc est, nec diuitibus & copiosis in opibus, nec potentibus in potentia, nec sapientibus in sapientia, nec ijs, quibus prosperè res succedunt, in prosperitate, nec luxui deditis in luxu & tripudijs, nec ijs, qui secum sibi viuere videntur, in inani sua & imbecillissima securitate, nec in vlla alia re ex ijs, quæ laudibus efferuntur: verùm hæc res torrentis aquarum in profundũ mare labentium transitum similis est (eodẽ enim modo fluxa sunt & fragilia omnia præsentia) hinc scilicet hæc omnia vana esse, nec quidquã vtilitatis habere intellexi. Vide etiam captæ fœtæ similitudinem illi Regi, qui tubã mortis misit ante domũ fratris sui, à quo reprehensus fuerat, quod ex regali curru desiliens, duos viros vilibus vestimentis indutos, [illegible] eculeum sellam.

Explicatio præcedentis similitudinis.

Bonorum operum reliquiæ in morte & post mortem.

Vanitas mundi depingitur.

Explicatio antecedentis similitudinis.

6. ECCLESIASTES primò, vt in textu.

Vanitas vanitatum.

7. HIERONYMVS in caput primum Ecclesiastæ, in eo verba, Vanitas vanitatum &c. Si omnia quæ fecit Deus sunt valdè bona, quomodò omnia vanitas, & non solùm vanitas, verùm etiam vanitas vanitatũ? Vt sicut in Cantico canticorum inter omnia carmina, excellens carmen ostenditur: ita in vanitate vanitatum, vanitatis magnitudo monstretur. Tale quid & in psalmo scriptum est: Verumtamen universa vanitas, omnis homo viuens. Si viuens homo, vanitas est: ergò mortuus, vanitas vanitatum. Legimus in Exodo, glorificatum vultum Moysi interdùm, vt filij Israel in eum adspicere non possent. Quam gloriam Paulus Apostolus, ad comparationem euangelicæ gloriæ, dicit esse non gloriam. Nam nec glorificatum est, inquit, quod glorificatum fuit in hac parte, propter excellentem gloriam. Possumus igitur & nos in hunc modum cælum, terram, maria, & omnia quæ in hoc circulo continentur, bona quidem per se dicere, sed ad Deum cõparata, esse pro nihilo. Et quomodò si ignem lucernæ videns, contentus essem eius lumine, & posteà orto sole non cernerem quod lucebat; stellarum quoq; lumina iubare videretur solis abscondi. Ita adspiciens elementa, & rerum multiplicem varietatem, admiror quidem operum magnitudinem; retogitãs autem omnia pertrãsire, & mundum suo fine senescere, solumq; Deum illud semper esse quod fuerit: compellor dicere non semel, sed bis: Vanitas vanitatũ, & omnia vanitas. In Hebræo pro vanitate vanitatum Habel habalim scriptum est: quod; exceptis Septuaginta interpretibus, omnes similiter transtulerunt, ἀτμὸς ἀτμῶν: quod nos possumus vaporem fumi, & aurã tenuem, quæ citò resoluitur, appellare. Caducum itaq; nonnihil ex hoc verbo vanitatis ostenditur.

Eccles. 1.

Psal. 8.

Exod. 34.

2. Cor. 3.

2. Cor. 4.

Quæ enim videntur, vt ait Apostolus, temporalia tantùmquæ autem non videntur, æterna. Sine quia vanitati creatura subiecta est, & ingemiscit, & parturit, & præstolatur reuelationem filiorum Dei. & nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Tam diù enim omnia vana sunt, donec veniat quod perfectum est.

Rom. 8.

1. Cor. 13.

Vanitas vanitatum.

Quid superest hominis &c. Post generalem sententiam, quòd vana sint omnia, ab hominibus incipit: quòd frustrà in mundi illius labore desudent, congregantes diuitias, erudientes liberos, ambientes honorem, ædificia construentes; & in medio opere subita morte subtracti, audiunt: Insipiens, hac nocte auferetur anima tua à te: quæ autem parãsti, cuius erunt? maximè cùm ex omni labore nihil secum ferãt, sed nudi in terram redeant, de qua sumpti sunt.

Eccles. 2.

Luc. 12.

8. GREGORIVS Magnus libro quinto, capite secundo in librum primum Regum: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. In comparatione etenim æternorum bonorum, vana sunt omnia, etiam bona temporalia. Quicquid enim in hoc seculo lætum, delectabile, sublime, aut prosperum cernitur, vanum profectò est, quia difficilè habetur, & citò amittitur. Reperta quidem alta seculi eorruunt, pulchra transeunt, læta & prospera enanescunt. Nam cùm flare in his floribus suis mundus blandiens cernitur, repentina fortuna turbatur: aut festinus & omnia deturbans mortis concluditur. Vana ergò sunt gaudia seculi, quæ quasi manentia blandiuntur: sed amatores suos citò transitorio excipiunt.

Eccles. 1. Quomodò omnia vanitas.

9. AVGVSTINVS libro secundo de Genesi contra Manichæos, capite vigesimo octauo: Nihil sit mentes humanæ à peccato, quàm

Memoria mortis à peccato re-

admodùm imminentis motus cogitatio.

10. IDEM sermone centesimo vigesimo de tempore: Irremediabile periculum est, si aliquem vitijs & cupiditatibus frena laxare, vt iudicij memoriam & rationem Deo non meminerit reddituram. Puto quia magna sit iam peccati pœna, metum ac memoriam futuri perdidisse iudicij. Et post pauca: Sed ne fortè, charissimi, aliquem nimis securum faciat aut remissum tam noua felicitas credulitatis, ne fortè dicat aliquis in corde suo: Non me vsqueadeò conturbet & crucier rea conscientia, non me vsqueadeò contristet culpabilis vita, video sub momento, video sub exiguo spatio latroni crimina sua donata, & mihi resoluta mente concipiunt. Primùm considerandum in latrone illo, non solùm credulitatis compendium, sed deuotio, sed temporis illius, sub quo hæc agebantur, occasio, quo ipsorum legitur titubãsse perfectio. Deindè antè mihi fidem latronis ostende, & tunc tibi latronis beatitudinem pollicere. Immittit diabolus securitatem, vt inferat perditionem, neque dinumerari possunt, quantos hæc imanis spei vmbra deceperit. Deterreant, quæso, nos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tali securitate nudi & vacui bonis, & malis pleni, ex hac luce præcepti. Quotidiè expauescendo transitus nostri, & commigrationis incertæ, quæ & mudò vel insperata, vel subita sunt, & in æternum remediis caritura sunt: præueniendus est dies, qui præuenire consueuit. Ipse se fefellit, & de morte sua ludit, qui hoc cogitat, posse mihi extremi temporis indulgentia subuenire. Non est hoc. Primùm, quia periculosissima est in vltimum diem promissa securitas. Deindè, stultissimum est, vt causa, quæ de necessitatibus agitur æternis, inutilitatibus vitæ deficientis committatur extremis. Odibile est apud Deum, quando homo sub fiducia pœnitentiæ in senectutem reseruare, liberius peccare. Credite, charissimi, difficile est, vt callida dissimulatio ordinãdæ consummationis obtinere digna sit facultatem. Apud illum cordis interpretem, ars non admitteretur ad salutem. Ille autem de quo locuti sumus, beatus latro, beatus inquam, non iam iuxta viam insidias rendens, sed viam ipsam in Christo tenens, ac vitæ prædam subitò rapiens, immutato genere, & noua spolia de morte propria reportans, ille nec salutis tempora sciens distulit, nec remedia status sui in momenta vltima infelici fraude posuit, nec redemptionis suæ spem in desperationis nouissimum reseruauit, nec religionem antè, nec Christum seiuit. Quod si fecisset, fuisset forsitan inter Apostolos non postremus in numero, qui prior factus est in regno. Ergò ea iam ex hoc in extremo placuit Deo, quia ad cõsequẽdam fidem, nõ fuit extrema hora illa, sed prima. Opus est ergò, vt sibi homo quotidiano actu prouideat, & procuret consummationem: opus est, vt tota vita nostra talis sit in cohuentatione, vt liberi meremur esse in fine. Incessabiliter diem transitus nostri, & tempus iudicij cogitantes, nos quoque cum latrone iugiter proclamemus: Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum.

Ecclesiast. 1.

Præparatio ad mortem.

Luc. 23.

11. GREGORIVS homilia trigesimanona in Euangelia: Et quidem ea hæc dicebat, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Suam hũc diem habet anima peruersa, quæ transitorio gaudet in tempore. Quies quæ assequi ad pacem iunctum: quia dum rebus temporalibus lætatur, dum honoribus extollitur, dum ab carnis voluptate resoluitur, dum nulla rapuerit gaudia, tempestatem pacem habet.

Luc. 19.

habet in die sua, quæ graue damnationis suæ scandalum in die habebit aliena. Ibi enim affligenda est, vbi iusti lætabuntur: & cuncta, quæ modò ei ad pacem sunt, tunc in amaritudinem rixæ vertentur: quia rixari secum incipiet, cur damnationem, quam patitur, non expauit: cor à prospiciendis malis sequentibus oculos mentis claudit. Vndè ei dicitur: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Peruersa quippe anima rebus præsentibus dedita, in terrenis voluptatibus resoluta, abscondit sibi mala sequentia, quia prævidere futura refugit, quæ præsentem lætitiam perturbare debuerint in præsentis vitæ oblectationibus se deserit, quid aliud, quàm clausis oculis ad ignem vadit? Vndè benè scriptum est: In die bonorum, ne immemor sis malorum. Et indè per Paulum dicitur: Qui gaudent, tanquàm non gaudentes sint: quia & si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, vt nunquàm amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria: quatenus dum mens pauida extremæ vltionis timore transfigitur, quantum nunc præsens lætitia, tantum post ira subsequens temperetur. Hinc namque scriptum est: Beatus homo, qui semper est pauidus. Qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Sequentis enim ira iudicij tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc & inter culpas minimè timetur. Sciendum nobis est, quia veritatis verbis veraciter erudimur, si extrema mala nostra formidolosè & indesinenter adspicimus: iuxta hoc quod per quendam sapientem dicitur: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Pensare quippe quotidiè debemus, quod ex eiusdem voce nostri redemptoris audiuimus: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi sunt nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Dum enim districtus iudex sustinet, & adhuc manum non exerit in percussionem: dum à retributione vltionis vltimæ esse quædam temporis securitas videtur. debemus pensare malum quod sequitur, pensantes gemere, gementes ea, quæ commisimus peccata, indesinenter adspicere, adspicientes flere, & flentes abstergere. Nulla nos prosperitas tranſitoriæ laudis lætitiæque dissoluat, nec mentis nostræ oculos ea, quæ sunt tranſitoria obstruant, ne cæcos ad ignem ducant. Si enim districtè pensetur, cuius sit ponderis improperium, ex ore veritatis agnoscitur: cùm negligenti, & futura non prospicienti dicitur: Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Nam cogitandum valdè est, quantum nobis erit terribilis hora nostræ resolutionis, &c. vt suprà de Sacramento extremæ Vnctionis, quæstione tertia, C testimonio quarto.

4. ISIDORVS libro tertio de summo bono, capite vltimo. Quanuis sancti ab huius vitæ ærumnis liberari se cupiant, citò volentes exire de corpore, Dei tamen dispensatione plerunque diu in hac vita versantur: vt per longa tolerantiæ experimenta, solidius eorum patientia roboretur. Multi odio vitam habent, & tamen mori timent: quod plerisque in angustia contingere solet: sicq; contrario affecta, & viuendi habent tædium, & moriendi metum. Solicitè debet vnusquisque viuere, & semper terminum vitæ suæ considerare, vt de contemplatione illius, animus se semper à prauis alta sustollat, & huius seculi blanditias cum timore euacuet. Scriptum est enim: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Venturi exitus ignorantia incerta est, & dum mori quis non existimat, tollitur. Vndè vnusquisque festinet, ne in iniquitatibus suis rapiatur, simulque finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos, quos viuentes accendit ad vitia, subitò morientes pertrahere molitur ad tormenta. Sæpè diuites in hac fallaci vita, dum de potentiæ gloria, vel rerum abundantia gestiunt, ab his repentè, hora qua nesciunt, improuiso exitu rapiuntur: atque absorbente profundo, cruciandi æternis gehennæ incendijs deputantur. De quibus benè per prophetam dicitur: Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Iniquus moriens, qui imitatione sua multos ad culpam traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur, dicens: Lætabitur iustus cùm viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum enim morientium sanguine iusti lauant manus: quia dum eorum pœna conspicitur, conspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non solum qui viderit, refugit, sed alios etiam ab imitatione illius, quanta valuerit exhortatione, compescit. In exitu vitæ, animæ electorum nimio terrentur metu, incertæ vtrum ad præmium, an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur à leuibus quibusdam peccatis: quidam verò in ipso exitu suo hilarescunt ex æternorum contemplatione bonorum. Quamuis quis in hac vita sit iustus, tamen dum ex corpore isto egreditur, pertimescit, ne dignus supplicio sit. Nullus est enim homo absque peccato, nec aliquis potest de Dei securus esse iudicio, cùm etiam & de ociosis verbis reddenda sit ratio. Finem iustorum optimum, vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur sanctorum habere consortium angelorum, ex quo ab hoc corpore sine vexatione dura tolluntur. Prauos homines apostatæ angeli excipiunt morientes, vt eis sint ipsi tortores in pœnis, qui fuerunt suasores in vitijs. Etsi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat, fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enim deplorandi sunt in morte, quos miseros infernus ex hac vita recipit: non quos cælestis aula Christ. lætificandos includit.

5. ECCLESIASTICI septimo, vt in textu.

6. BERNARDVS sermone primo in festo omnium sanctorum: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuæ miseriam, recogita annos tuos in amaritudine animæ tuæ: cogita vitæ humanæ periculа, cogita fragilitatem propriam: & in huiusmodi cogitatione, si perseueraueris, dico tibi, parùm senties quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorem molestiam occuparis. Sed nec patietur Dominus sine consolatione te esse, quoniam pater misericordiarum est, & Deus totius consolationis, & complebitur omninò quod veritas pollicetur: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Concordat autem huic sententiæ etiam illud, quod in Salomone legisti: Melius est ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij.

7. ET in sermone de primordijs, medijs, & nouissimis nostris, vt suprà quæstione prima, A testimonio sexto.

1. C DEVTERONOMII trigesimosecundo, vt suprà quæstione prima, A testimonio quarto.

Obliuio nouissimorum quam perniciosa.

Eccli 11. 2. Cor. 7.

Amaritudo iudicij à memoria non recedat.

Ecclesiast.

Nouissima in memoria reuocanda.

Eccli 7.

Cur habenda est mortis memoria.

Eccli 7.

Hora mortis terribilis.

Hora mortis incerta.

Mors repentina, & improuisa.

Iob 21. Impiorum mors & pœna quomodo amplo proposita.

Psal. 57.

In hora mortis timent etiam iusti quandoque.

Matth. 11. Differentia inter mortem bonorum & malorum hominum.

Tortores.

Mortui sunt lugendi.

Eccli 7. Nouissimorum memoria habenda.

Matth. 5

Eccles 7.

2. PROVERBIORVM quarto: Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram: auerte pedem tuum à malo.

3. D ECCLESIASTICI primo: Initium sapientiæ, timor Domini.

4. PSALMO centesimo decimo: Initium sapientiæ timor Domini.

5. PROVERBIORVM primo: Timor Domini principium sapientiæ. Sapientiam, atque doctrinam stulti despiciunt.

6. ET capite nono: Principium sapientiæ timor Domini: & scientia sanctorum, prudẽtia.

7. IOB vigesimooctauo: Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

8. ECCLESIASTIS septimo: Qui timet Deum, nihil negligit.

9. PROVERBIORVM decimoquarto: In timore Domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis.

Timor pœnę & gehennæ quam sit vtilis.

10. CHRYSOSTOMVS homilia decimaquinta ad populum Antiochenum: Nisi bonus esset timor, filijs patres pædagogos non præponerent, non legislatores ciuitatibus vllos magistratus. Quid gehenna grauius? Sed huius metu nil vtilius. Gehennæ nanque timor, regni nobis adfert coronam. Vbi timor est, luxus nõ est: vbi timor est, pecuniarum amor nõ vexat: vbi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationabilis passio exterminata. Et sicut in domo stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantium apparẽre propius audebit: sic & metu animas nostras detinente, illiberalium nulla perturbationum facilè nobis subrepit, sed omnes fugiunt, & pelluntur, timoris imperio vndique exactæ. Nec hoc solùm est quod ex timore lucramur, verùm & aliud hoc multo maius. Non enim improbas tantùm nostras expellit passiones, sed & omnem cum multa facilitate virtutem inducit. Vbi timor est, ibi & eleemosynæ studium, & orationis intentio, & lachrymæ feruentes & continuæ, & gemitus multam habentes compunctionem. Nihil enim tantum peccata quidem consumit, virtutem verò crescere facit & germinare, quantum continui timoris natura. Propterea qui non viuit in timore, rectè illum agere non est facilè: sicut vicissim cum timore viuentem, est impossibile peccare. Audi verò & Salomonem omnibus innutritum delicijs, & multa potitum libertate. Quid igitur inquit ille? Melius est ire in domum luctus, quàm in domum conuiuij. Quid est, quæso, quod ait? Vbi luctus, & lachrymæ, & gemitus, & dolor, & tristitia tanta, melius accedere, quàm vbi chorex, & cymbala, & risus, & deliciæ, & crapula, & ebrietas. Verùm inquis, Qua de causa, quæso, & quapropter? quoniam illinc quidem dementia, hinc verò modestia nascitur. Lugentium domum ingressus, statim lachrymis defunctum prosequitur, etiamsi sit inimicus. Vidisti quanto melior hæc, quàm illa domus? Ille enim, etiamsi amicus sit, inuidet: hic autem, etiamsi inimicus sit, lachrymas dat: id quod omnium maximè Deus exquirit, vt non insultemus his, qui nos contristauẽre. Non hæc autem sola datur hinc bona capere, verùm & alia his non minora. Etenim peccatorum quisque suorum reminiscitur, & tremendi tribunalis, & pœnarum, & iudicij, licet sit infinita ab alijs passus mala, & domi tristitias habeat, omnium ipsorum capiens medicinam, ita reuertitur. Cogitans enim quòd & ipse paulò pòst hoc patietur, & quòd trãsitoria cuncta præsentia sunt, siue suauia sint, siue tristia, tristitiam & inuidiam omnem deponens, & leuem reddens animam, & relaxatus sic domum reuertitur: & hinc mansuetior erit in omnes iam & humanior, benignior & sapiẽtior, futurorum timore ipsius animam subingresso, & omnes spinas absumente. Et hæc omnia cognoscens ille, dicebat quòd melius est ire ad domũ luctus, quã ad domum conuiuij. Illinc corpor, hinc anxietas nascitur: illinc contemptus, hinc timor ad omnem nos virtutem deducens. Nisi bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones & longos, de illa pœna & supplicio loquens. Timor nil aliud est, quàm murus, & munimentum, & turris inexpugnabilis.

Omnem virtutem inducit, & à peccato reuocat timor.

Ecclesiast. 7. Ire ad domũ luctus cur melius sit.

Timor murus est & turris inexpugnabilis.

9. IDEM homilia secunda in posteriorem epistolam ad Thessalonicenses: Intuitu regni Dei incitemur ad virtutem. Qui quidem animo est vehementer dextro, virtutiqúe dedito, neque timoris, neque regni Dei intuitu ad virtutem inducitur ac permouetur, sed propter ipsum Christum, quemadmodùm Paulus fecit. Nos verò vel hoc pacto confideremus, quæ in regno Dei sint bona, & quæ in gehenna mala, atq; ita nosipsos corrigamus & instruamus, ita nosipsos ad ea, quæ facienda sunt, incitemus & permoueamus. Si videris in præsenti vita iucundum quid ac magnificum, cogita regnum Dei, & istud nihil esse putabis: si terribile quid videris, cogita gehennam, & illud etiam deridebis. Si quando te ceperit concupiscentia corporalis, cogita gehennæ ignem: cogita quàm planè nullius æstimanda sit peccati voluptas, quàm ne voluptatem quidem habeat. Si enim earum legum, quæ in hoc seculo positæ sunt, tantum potest metus, vt à malis nos actibus cohibeat: multo magis poterit hoc recordatio futurorum, supplicium immortale, pœna sempiterna. Si metus terreni regis à tantis nos malis abducit, quanto magis regis æterni? Vndè poterimus ergò continuum habere timorem? Si continuè scripturas audierimus. Etenim si adspectus duntaxat mortui hominis, mentem nostram adeò pauore contrahit, quanto magis gehenna, & ignis ille inextinguibilis? quanto magis vermis non moriens? Si perpetuò gehennam recogitaremus, non statim in illam incideremus. Propterea supplicium minatus est Deus. Nisi aliquid profectus in se haberet gehennæ reputatio, vtique iam non esset illam minatus Deus. Verùm quoniam ipsius recordatio magna potest efficere, propterea commination em illius quasi salutare quoddam pharmacum animis nostris imposuit. Ne contemnamus itaque tantum luerum quod hinc generatur, sed hanc gehennæ commination em indesinenter versemus in prandijs, & in conuiuijs. Sermocinatio quippe, quæ de rebus est iucundis, nihil prodest animæ, sed debiliorem eam reddit: quæ verò de tristibus est, & austeris, quicquid in illa dissolutum ac fluxum fuerit, amputat & immutat, laxamqúe illam ac mollem contrahit. Nihil eam iuuerit de theatris differens ac mimis, sed magis incenderit, & petulantiorem effecerit. Qui aliena curat, & curiosè scrutatur, etiam pericula illi ex ea curiositate sæpenumerò infligit: qui verò de gehenna sermocinatur, is neque periculum aliquod habebit, & animam castigatiorem reddit. Sed veteris verborum grauitatem & molestiam? Num si de gehenna tacueris, hinc illam extinxisti? An incendisti, si de ea locutus fueris? Siue locutus de illa fueris, siue minus, feruebit omninò incendium. Indesinenter de illa dicito,

Cuius rei intuitu rectè agẽdum sit, præmiorum an supplicij.

Vtilitas memoriæ nouissimorum.

Timor gehennæ quã fructuosus sit.

Timor quomodò acquiritur.

Gehennæ cogitatio vtilissima est.

Inter epulas de gehenna disserẽdum.

Memoria gehennæ à peccato coercet. Eccli 7.

eito, ne quandoque in eam incidas. Non potest fieri, vt anima de gehenna solicitè cogitans, citò peccet. Etenim audi admonitionem optimam: Memor, inquit, esto nouissimorum tuorum, & in æternum non peccabis. Nequit anima pœnas metuens non esse ad delinquendum cunctabunda. Timor enim, si quidem robustus fuerit in animo ac flagrans, nihil in eo mundani relinquet. Si enim sermo de gehenna factus, ita humiliat, & pauidum reddit, an cogitatio de illa animis perpetuò immorata, animam non quouis igne magis expurgabit? Regni non ita recordemur vt gehennæ. Timor enim promissione potentior est, & efficacior. Et noui complures innumera bona promissa contempturos fuisse, si de supplicio securi fuissent ac liberati, quandoquidem & nunc mihi satis est, supplicio aut pœna non affici. Nemo eorum qui gehennam ob oculos habent, in gehennam incidet: nemo gehennam contemnentium, gehennam effugiet. Quemadmodùm enim apud nos, qui quidem iudicia metuunt, iudicijs non damnabuntur: qui verò contemnunt, illi potissimum in ea incidunt: ita & hîc. Nisi subuersionem veriti fuissent Niniuitæ, vtique subuersi fuissent. Quia verò illam metuebant, non subuertebantur. Si diluuium veriti fuissent, qui tempor bus Noë vixerunt, submersi sanè non fuissent. Et Sodomitæ si incendium metuissent, combusti non fuissent. Magnum malum est, contemnere minas. Qui minas contemnis, confestim reipsa sentiet experientiam. Nihil ita est vtile, atque de gehenna sermocinari. Quouis argento mundiores nobis animas facit. Audi nanque quid propheta dicat: Quoniam iudicia tua, inquit, in conspectu meo sunt semper. Et Christus quoque de illa disserit. Nam etiam si molestum sit auditori, plurimum tamen illi prodest. Sunt enim talia, quæcunque vtilia sunt. Etenim & pharmaca, & reliqua medicamẽta ægrotum primùm malè habent, & tunc demùm vtilitatem adferunt. Si verò verborum grauitatem, & molestiam non ferimus, manifestum est quòd rerum ipsarum afflictionem non feremus. Si nemo sermones eos, qui de gehenna dicuntur, sustinet: liquet neminem, si persecutio nos occupâsset, ad intentatum ignem, ac ferrum vnquàm perstiturum fuisse. Exerceamus auditum nostrũ, ne adeò molleſcat. Nam ex eo & ad res ipsas veniemus. Si assueuerimus audire terribilia, assuescemus etiam terribilia sustinere: si verò ita molles ac fracti fuerimus, vt ne verba quidem feramus, quando aduersum res ipsas persistemus? Et post pauca: Quapropter admonens quidam dicit: Omnis narratio tua sit in lege altissimi. Proindè obsecro, receptos à nutricibus liberos non anilibus fabulis assuefaciamus, sed ex primæua mox ætate discant esse iudicium Dei, infigatur animis eorum esse supplicium. Hic metus si radices egerit, magna bona operabitur. Animus enim ab ineunte ætate hac futurorum expectatione ad demissionem imbutus, non statim hunc metum excutiet, sed quasi quidam obsequens equus, velut sessorem habens gehennæ cogitationem, compositè ingredietur, & quæ vtilia sunt loquetur ac dicet, & neque iuuentus, neque diuitiæ, neque orphania, neque aliud quicquam illi nocere poterũt, adeò robustam habenti cogitationem, & omnibus resistere valentem. His sermonibus cõponamus & nosipsos, & vxores, & seruos, & liberos, & amicos, si fieri queat, & inimicos: poterimus enim istis sermonibus multa peccata amputare. Et melius fuerit tristibus immorari, quàm iucundis. Ne fugiamus quæ de gehenna dicuntur, vt gehennam ipsam effugiamus. Ne fugiamus supplicij memoriam, ne supplicio puniamur. Si diues ille ignem hunc cogitâsset, vtiq; non deliquisset: quia verò nunquã eius in mentem illi venit, propterea in illum incidit. Die mihi homo: Tribunali Christi cũ sistendus sis, omnia magis loqueris quàm de isto? Et quidem si quando tibi cum iudice causa est, plerunque verbotenus duntaxat, non nocte, non die, non aliquo temporis articulo, non aliqua hora aliud quid loqueris, sed semper de causa illa, quam agendam habes. Cùm verò de omni vita tua rationem redditurus, & pœnas daturus sis, neque alios etiam pateris, qui te iudicij huius admoneant? Atqui propterea cuncta periêre semper & intercidêre, quod humano quidem tribunali temporalium rerum gratia sistendi, neminem non mouemus, neminem non rogamus, indefinenter de illo soliciti sumus, omnia huius gratia facimus: ad tribunal verò Christi venturi, idq; breui, neque per nosipsos aliquid, neq; per alios facimus, iudicem nõ rogamus, quamuis multũ nobis spatij ante iudicium permittat, nec in medijs nos abripiat peccatis, sed permittat vt illa exuere aggrediamur, & nihil eorum, quæ ad ipsum recidunt, prætermittat bonitate illa sua & benignitate. At nihilo plus efficitur. Propterea maius erit supplicium. Sed absit vt hoc fiat. Proindè obsecro, vel nunc resipiscamus. Habeamus gehennam ob oculos, cogitemus pœnas illas ineuitabiles, vt his reputatis, & malitiam fugiamus, & virtutem eligamus, bonaque diligentibus Deum promissa consequi valeamus.

Memoria gehennæ & iudicij habenda. Luc. 16.

Sermones habendi de iudicio.

Timor supplicium est potẽtior promissione præmiorum.

Ioan 3.

Genes 7.

Genes 19.

De gehenna loqui vtile est admodum. Psal. 17.

Contra delicatis auribus præditos.

10. AVGVSTINVS tractatu nono in epistolam Ioannis: Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia timet adhuc, nondum habet fiduciam in die iudicij, nondum est in illo perfecta charitas. Nunquid tamen desperandum est? In quo vides initium, cur desperas finem? Quod initiũ video, inquis? Ipsum timorem. Audi Scripturam, Initium sapientiæ, timor Domini. Cœpit ergò timere diem iudicij; timendo corrigit se. Vigilat aduersus hostes suos, id est, aduersus peccata sua: incipit reuiuiscere interim, & mortificare membra sua, quæ sunt super terram, sicut Apostolus dicit, Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. Spiritalia nequitiæ dicit membra super terrã: nam sequitur & exponit; Auaritiam, immunditiam, & cætera, quæ illic exequitur. Quantum autẽ mortificat iste, qui timere cœpit diẽ iudicij, membra sua super terram, tantum surgunt & corroborantur mẽbra cælestia. Membra autem cælestia, omnia opera bona. Surgentibus cælestibus membris, incipit desiderare quod timebat. Timebat enim ne veniret Christus, & inueniret impium, quem damnaret: desiderat vt veniat, quia inuẽturus est pium, quem coronet. Iam cùm cœperit desiderare venientem Christum casta anima, quæ desiderat amplexus sponsi, renunciat adultero, fit virgo interius ipsa fide, spe, & charitate. Et post nonnulla: Timor nõ est in charitate. Quid ergò dicimus de illo, qui cœpit timere diẽ iudicij? Si perfecta in illo esset charitas, nõ timeret. Perfecta enim charitas, faceret perfectam iustitiam, & nõ haberet quare timeret: immò haberet quare desideraret vt trãseat iniquitas, & veniat regnum Dei: ergò timor nõ est in charitate. Sed in qua charitate? Nõ in inchoata. In qua ergò? Sed perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. Ergò incipiat timor: quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi

Eccli. 1. Timor iudicij quid efficiat boni.

Colos. 3.

Eccli 9. Pueris inculcandum Dei iudiciũ, & gehennæ supplicia.

1. Ioan. 4.

Eccli.

Timor præparat locum charitati.

locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locum. Quantum enim illa creſcit, ille decreſcit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus timor, non eſt qua intret charitas. Sicut videmus per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitur, ſeta prius intrat, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

Nota ſimilitudinem.

Timor caſtus manet cum charitate.
1.Ioan. 4.
Pſal.18.

11. IN pſalmum centeſimum vigeſimumſeptimum: Non de omni timore dicit (Ioannes) quòd mittitur foras à charitate: habes enim Pſalmum dicentem; Timor Domini caſtus, permanens in ſeculum ſeculi. Alius ergò timor Domini permanet, alius excluditur. Timor qui excluditur, caſtus non eſt: qui autem permanet, caſtus eſt. Quis eſt timor qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui propterea tantùm timent, ne aliquid mali in terra patiantur, ne illis ægritudo accidat, ne damnum, ne orbitas, ne alicuius amiſſio chari, ne exilium, ne damnatio, ne carcer, ne aliqua tribulatio: propterea timẽt & tremunt. Adhuc timor iſte non eſt caſtus. Adhuc audi. Alius non in hac terra pati timet, ſed gehennam timet, vndè terruit & Dominus. Audiſtis cùm Euangelium legeretur; Vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines: & quia verè futura ſunt impijs, timent, & continent ſe à peccato. Habent timorem, & per timorem continent ſe à peccato. Timent quidem, ſed non amant iuſtitiam. Cùm autem per timorem continent ſe à peccato, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere, propterea non quia timet pœnas, ſed quia amat æternitatem. Excluſus eſt ergò timor à charitate, ſed ſucceſſit timor caſtus. Et poſt nõ nulla: Caſtus ergò timor, fratres mei, hoc habet, venit de amore. Ille autem timor nondum caſtus, præſentiam Domini, & pœnas timet: timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, ſed timore patiendi illud malum. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt & iſte timor, vtilis eſt: non quidem permanebit in ſeculum ſeculi, ſed nondùm eſt iſte caſtus permanens in ſeculum ſeculi.

Timor pœnæ vtilis eſt.
1.Ioan. 4.

Timor ſeruilis, aut diuinæ iuſtitiæ.
Iſaiæ 66.
Marc. 9.

Vtilitas eius timoris.

Timor caſtus & ſeruilis, in quo differant.

Pſal. 18.

12. ECCLESIASTICI primo, 13. Et ſecundo, vt in textu.

13. AVGVSTINVS ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli, capite decimotertio: Iam ergò non in timore, ſed in dilectione, vt non ſerui, ſed filij ſimus. Qui enim adhuc ideò benè agit, quia pœnam timet, Deum non amat, nondum eſt inter filios: vtinam tamen vel pœnam timeat. Timor ſeruus eſt, charitas libera eſt: & vt ſic dicamus, timor eſt ſeruus charitatis. Ne poſſideat diabolus cor tuum, præcedat ſeruus in corde tuo, & ſeruet dominæ venturæ locum. Fac, fac, vel timore pœnæ, ſi nondùm potes amore iuſtitiæ. Veniet domina, & ſeruus abſcedet: quia conſummata charitas foras mittit timorem.

Timor ſeruus Charitatis dominæ locũ ſeruat.

1.Ioan. 4.

14. ET ſermone decimooctauo de verbis Apoſtoli, capite octauo: Cùm mihi dicis, Gehennam timeo, ardere timeo, in æternum puniri timeo: quid dicturus ſum? Malè times? vanè times? Non audeo, quandoquidem ipſe Dominus, ablato timore, ſubiecit timorẽ; & ait, vbi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, & poſtea non habent quid faciant: ſed eum timete, qui habet poteſtatem & corpus, & animam occidere in gehennam ignis: ita dico vobis, hunc timete. Cùm ergò Dominus timorem incuſſerit, & vehementer incuſſerit, & repetendo verbum, comminationem ingeminauerit, dicturus ego ſum, malè times iſta? Iſta non dicam. Planè time, nihil melius times: nihil eſt quod magis timere debeas. Sed interrogo te, Si non te videret Deus, quãdo facis, nec quiſquam te conuinceret in iudicio illius, faceres? Tu te vide. Non enim potes ad verba omnia mea reſpondere, inſpice teipſum. Faceres? Si faceres, ergò pœnam times, caſtitatem nondùm amas, charitatem nondùm habes: ſeruiliter times, formido eſt mali, nondùm delectatio boni. Sed time tamen, vt iſta formido cuſtodiat te, vt perducat ad dilectionem. Timor enim iſte, quo gehennam times, & ideò mala non facis, continet te: & ſic volentem peccare animum interiorem non finit: eſt enim quidam caſtos timor, quaſi pedagogus legis, litera eſt minans, nondum gratia iuuans. Cuſtodiat tamẽ timor iſte, dum non facis timendo, & veniat charitas; intret in cor tuum, & quantum illa intrat, tantum timor exit. Timor enim id agebat, ne faceres; charitas id agit ne velis facere, etiam ſi impunè poſſis admittere.

Timor gehennæ eſt quidam cuſtos & pædagogus legis.

Luc. 12.

Chriſtus hortatur ad timorem pœnæ.

15. IN libro de ſancta virginitate, capite trigeſimooctauo: Timor quidem non eſt in charitate, ſed perfecta, ſicut ſcriptura dicit, charitas foras mittit timorem, ſed timorem hominum, non Dei timorem; temporalium malorum, non diuini in fine iudicij. Noli altum ſapere, ſed time. Ama Dei bonitatem, time ſeueritatem: vtrunque te ſuperbum eſſe non finit. Amando enim times, ne amatum, & amantem grauiter offendas. Nam quæ grauior offenſio, quàm vt ſuperbia illi diſpliceas, qui propter te ſuperbis diſplicuit.

1.Ioan. 4. Timorem qualem expellat charitas perfecta.
Rom. 11.

16. SERMONE ducenteſimo decimoquarto de tempore, capite primo: Cùm timetur pœna, quam (Deus) minatur, diſcitur amari præmium quod pollicetur: ac ſic per timorem pœnæ, bona vita retinetur. Per bonam vitam, bona conſcientia comparatur, vt per bonam cõſcientiam nulla pœna timeatur. Quapropter diſcat timere, qui non vult timere. Diſcat ad tempus eſſe ſolicitus, qui ſemper vult eſſe ſecurus: vt enim dicit Ioannes, Timor non eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. Dixit ſanè, & veraciter dixit. Si ergò habere non vis timorem, prius vide vtrum iã perfectam habeas charitatem, quæ foras mittit timorẽ. Si verò ante iſtam perfectionẽ timor excluditur, ſuperbia inflat, non charitas ædificat. Nam ſicut in bona valetudine fames non faſtidio, ſed cibo pellitur: ita in bona mente timor non vanitate, ſed charitate pellendus eſt.

1.Ioan. 4.

17. IN PSALMO quarto: Filij hominum vſquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

2. PROVERBIORVM ſecundo: Si intrauerit ſapientia cor tuum, & ſcientia animæ tuæ placuerit: conſilium cuſtodiet te, & prudentia ſeruabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui peruerſa loquitur: qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebroſas: qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis: quorum viæ peruerſæ ſunt, & infames greſſus eorum.

3. PSALMO decimotertio: Contritio & infelicitas in vijs eorum, & viam pacis non cognouerunt: non eſt timor Dei ante oculos eorum.

4. DEVTERONOMII trigesimosecundo, vt in textu.

5. BERNARDVS sermone secundo in die Apostolorum Petri & Pauli: Studeamus fratres viuere vita iustorum, sed morte eorum mori multo magis desideremus. Sapientia enim iustorum nouissima præfert: ibi nos iudicant, vbi nos inuenerit. Omninò necesse est, vitæ præsentis finem, futuræ cohærere principio, nec ibi tolerabilis dissimilitudo est. Sicut enim si quis duo sibi (vt ita dixerim) cinctoria consuere aut colligare voluerit, minus de reliquis partibus curans, ipsa quæ sibi copulanda sunt capita vniformiter parat, ne dissideant à seipsis: ita dico vobis, quantumlibet exciterit conuersatio spiritualis, si carnalis fuerit consummatio nostra, vitæ illi spirituali penitus non cohæret, nec caro & sanguis regnum Dei poterunt possidere. Fili, (ait sapiens) memorare nouissima tua, & non peccabis. Nimirum quòd hæc maximè recordatio faciat timoratum: timor expellat peccatum, negligentiam non admittat. Hinc & Moyses de quibusdam: Vtinam (ait) saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. In quibus vtique verbis tria nobis video commendari, sapientiam, intelligentiam, prouidentiam. Arbitror sanè tribus eas assignari posse temporibus, vt æternitati quædam imago reformari videatur in nobis, præsentia moderantibus per sapientiam, præterita per intelligentiam dijudicantibus, nouissima prouidentibus ad cautelam. Hæc nempe spiritualis est exercitij summa: hæc forma studij spiritualis, vt sapienter disponamus præsentia nostra, recogitemus in amaritudine animæ nostræ præterita, futura quoque solicitè prouideamus. Sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc seculo, (ait Apostolus) vt videlicet in præsenti sobrietas obseruetur; vt iusta satisfactione præteritâ, quæ nobis sine fructu salutis præteriêre, tempora redimantur; vt pietatis clypeum imminentibus de futuro periculis opponamus. Sola est enim quæ ad omnia valet pietas, cultus scilicet Dei humilis, & deuotus: nec aliter nobis est prouidere nouissima, nisi vt vniuersa, quæ nobis imminere videntur pericula, sedula nobiscum cogitatione versantes, discamus de nostra omninò industria, magis autem de nostris diffidere meritis, & soli diuinæ nos protectioni committere pio quodam mentis affectu piæ intentionis in ipsum, cuius datum optimum, & donum perfectum est, consummatio felix, & mors pretiosa. Habes in Euangelio tria hæc ipso tibi sermone Domini commendata. Beati (inquit) pauperes, beati mites, beati qui lugent. Beati qui futura sapiunt, præ desiderio cœlestium, interno quodam sapore mentis præsentia respuentes. Beati qui nouissima prouident, in mansuetudine suscipientes insitum verbum, quod eorum saluare animas potest, & pietate cordis ad futuram tendunt hæreditatem. Beati qui pristinum intelligentes errorem, crebris lauant lachrymis lectum suum. Vides quid optat vir sanctus, quid obtinere cupit eis, pro quibus orat: Vtinam (inquit) saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Ac si manifestius dicat, Vtinam esset in eis spiritus sapientiæ, & intelligentiæ, atque consilij. Vtinam hæc in nobis inueniantur, fratres, vt suauiter omnia nostra per sapientiam disponamus, vt intellectu præterita peccata damnemus, vt prouideamus futura consilio. Vtinam sapiamus ad præsentis vitæ moderationem: vtinam intelligamus ad præteritæ correptionem: vtinam deuota in Deum fide prouideamus vt felicem habeamus (ipso miserante) consummationem. Hic enim est funiculus triplex, quo trahimur ad salutem, ordinata conuersatio, rectum iudicium, fides deuota.

De bono fine maximè solicitos nos esse oportet.

1. Cor. 15. Eccli. 7.

Deut. 32. Consideratio præsentium, præteritorum, & futurorum.

Tit. 2.

1. Tim. 4.

6. ITEM in epistola ducentesima nonagesimasecunda ad quendam, qui ausus est nouitium dehortari à proposito religionis: O vtinam saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes, quæ Dei sunt; intelligeres, quæ mundi sunt; prouideres, quæ inferni sunt. Profectò inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt ad malum, contemneres. Ibidem.

7. Ioan vicesimoprimo,

8. PROVERBIORVM decimoquarto, vt in textu.

VII.

Quæ est summa eorum, quæ in hoc libro continentur?

A SVMMA totius operis duabus rebus continetur, SAPIENTIA, ET IVSTITIA CHRISTIANA. Ad Sapientiam hęc capita, videlicet de Fide & Symbolo Fidei, de Spe & Oratione Dominica, de Charitate & Decalogo referuntur. Nam FIDES, SPES, CHARITAS, illæ virtutes sunt, quibus veram hominis sapientiam, vt Augustinus[a] annotauit, diuina Scriptura concludit. Accessit porrò de præceptis Ecclesiæ, & de Sacramentis tractatio. Sicut enim prædictæ virtutes absque Sacramentis, & præceptis Ecclesiæ rectè obseruatis subsistere non possunt; ita eorum accessione efficaciter nobis inseruntur, insertæ confirmantur, augentur, & perficiuntur. Itaque in ijs, quæ ad Sapientiam referimus, explicandis, prior libri pars absoluta est.

[a] Lib. 2. de doctr. christ. cap. 61. & in Enchirid. cap. 2. & 3.

itized by Google

B Posterior, quæ circa Iustitiam versatur, duas eius partes tum [b] ad mala fugienda, tum ad bona consectanda spectantes, breuiter enucleat. Etenim abstinere à malis, Chrysostomo [c] teste, non satis est nobis ad salutem, nisi adsit etiam bonorum possessio & virtutis actio. Vtrique igitur parti capita nonnulla, quæ præcipuè ad malorum bonorumque discrimen obseruandum pertinent, accommodata sunt. Totius autem Iustitiæ vim & amplitudinem Tobias, vir æquè sapiens ac iustus, succinctè comprehendit, vbi suum filium, adeoque in illo filios Dei omnes sigillatim admonet in hæc verba: *Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene*. Ita demum discimus Christiani hominis integrum officium, quod non modò fidem, sed vitam etiam, quæ secundùm Sapientiam, & Iustitiam Christianam instituta sit, omninò requirat. *Sapiens autem cor, & intelligibile*, vti scriptura testatur, *abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit.*

[b] Psalm. 33. c 36. a

[c] Chrysost. in psalm. 4. Plura vide supra.

Tob. 4. d

Eccli 3. d

C Verùm enimuerò, ne instituto breuitatis terminos præteream, doctrinæ huius ad Christianos, eosque in primis simpliciores instituendos pertinẽtis, hic modus & finis esto. Quæ omnia vno Ecclesiastis verbo, tanquam totius humanæ vitæ illustri sigillo, consignabimus, ita concludentes: DEVM TIME, ET MANDATA EIVS OBSERVA: HOC EST ENIM OMNIS HOMO.

Eccles. 12. d

PSALMO LXVII.

Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

TESTIMONIA.

1. A AVGVSTINVS libro secundo retractationum, capite sexagesimotertio, 2. ET in Enchiridio, capite secundo, 3. ET tertio, vt in quæstione secunda de fide & symbolo, testimonio secundo, tertio, & quarto.

B PSALMO trigesimotertio, 2. ET trigesimosexto, vt supra quæstione prima de peccatis, A testimonio quinto & sexto.

3. CHRYSOSTOMVS in psalmum quartum, vt testimonio secundo.

4. TOBIAE quinto, 5. ECCLESIASTICI tertio, vt in textu.

C ECCLESIASTIS duodecimo, vt in textu.

FINIS.

APPEN-

Digitized by Google

APPENDIX DE HOMINIS LAPSV ET IVSTIFICATIONE SECVNDVM SENTENTIAM ET DOCTRINAM CONCILII TRIDENTINI.

I.

De ſtatu & lapſu primi hominis.

Ex ſeſſione 5. Concilij Tridentini can. 1.

CVM primus homo Adam [a] mandatum DEI in paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem & iuſtitiam, in qua fuerat conſtitutus, amiſit: ac præterea per huiuſmodi præuaricationis offenſam, iram & indignationem DEI, atque adeò mortem, [b] quam antea comminatus illi fuerat Deus, incurrit: & cum hac ipſa morte in [c] diaboli, qui mortis [d] deinde habuit imperium, captiuitatem incidit: demumque totus [e] Adam per illam ipſam præuaricationis offenſam, ſecundùm corpus & animam in deterius commutatus fuit.

a Geneſ. 2. c 3. e Auguſtin. lib. 14. de ciuitate Dei cap. 17. lib. 6. de Gen. ad litt. cap. 26. & 27. in concione ad catechumen. contra Iudæos, &c. cap. 2. Fulgent. de incarn. & gratia Chriſti cap. 12. 13 Bernard. ſerm. 1. de Annuntiat. Proſper contra Collator. cap. 21.

b Geneſ. 2. c 3. d Rom. 5. e Concil. Mileuit. can. 1. Auguſtin. lib 13. de ciuitate Dei cap. 12. lib. 1. de peccat. mer. cap. 2. & 6. Tertullian. de anima c. 52. Fulgent. de incarnat. c. 12. Chryſoſt. homil. 17. in Geneſ. Bernard. ad miles templi cap. 11.

c Auguſtin. lib. 13. de Trinitat. cap. 12. lib. 3. Hypogo. c. 2. Bernard. epiſt. 190.

d Hebr. 2. d

e Concil. 2. Arauſ. can. 1. Lib. de Eccleſ. dogmat cap. 38. Auguſtin. li. 14. de Trinitat. cap. 12. lib. 14. de ciuitate Dei cap. 15.

TESTIMONIA.

1. GENESIS ſecundo capite: Tulit ergò Dominus Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum: Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradiſi comede: De ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas. in quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et infra: Erat autem vterque nudus, Adam ſcilicet & vxor eius: & non erubeſcebant.

2. IBIDEM capite tertio: Vidit igitur mulier quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit: deditque viro ſuo, qui comedit. Et aperti ſunt oculi amborum: cumque cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata. Et cùm audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem, abſcondit ſe Adam & vxor eius à facie Domini Dei in medio ligni paradiſi. Vocauitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: Vbi es? Qui ait: Vocem tuam audiui in paradiſo: & timui, eò quòd nudus eſſem, & abſcondi me. Cui dixit: Quis enim indicauit tibi quòd nudus eſſes, niſi quòd ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comediſti? Dixitque Adam: Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, & comedi. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc feciſti? Quæ reſpondit: Serpens decepit me, & comedi. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui: Adæ verò dixit: Quia audiſti vocem vxoris tuæ, & comediſti de ligno, ex quo, præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbam terræ. In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terram de qua ſumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Et vocauit Adam nomen vxoris ſuæ, Heua: eò quòd mater eſſet cunctorum viuentium. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: Et ait: Ecce Adam quaſi vnus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum: nunc ergò ne forte mittat manum ſuam, & ſumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Et emiſit eum Dominus Deus de paradiſo voluptatis, vt operaretur terram, de qua ſumptus eſt. Eiecitque Adam: & collocauit ante paradiſum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium, atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.

3. AVGVSTINVS libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoſeptimo: Nudi erant, & non confundebantur: non quòd eis ſuæ nuditas eſſet incognita, ſed turpis nuditas nondum erat: quia nondum libido membra illa præter arbitrium commouebat: nondum, ad hominis inobedientiam redarguendam, ſua inobedientia pœna quodammodo teſtimonium perhibebat. Neque enim cæci creati erant, vt imperitum vulgus opinatur: quandoquidem & ille vidit animalia, quibus nomina impoſuit, Vulgat. Geneſ. 2.

fuit, & de illa legitur: Vidit mulier quia bonum est lignum in esca, & quia placet oculis ad videndum. Patebant ergò oculi eorum, sed ad hoc non erant aperti, hoc est, non attenti, vt cognoscerent, quid eis indumento gratiæ præstaretur, quando membra eorum voluntati repugnare nesciebant. Qua gratia remota, vt pœna reciproca inobedientia plecteretur, extitit in motu corporis quædam impudens nouitas, vnde esset indecens nuditas: & fecit attentos, reddiditque confusos. Hinc est, quòd postquam mandatum Dei aperta transgressione violârunt, scriptum est de illis: Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant, & consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestria. Aperti sunt, inquit, oculi amborum, non ad videndum: nam & antea videbant; sed ad discernendum inter bonum quod amiserant, & malum in quod ciderant. Vnde & ipsum lignum, eò quòd istam faceret dignoscentiam, si ad vescendum contra vetitum tangeretur, ex ea re nomen accepit, vt appellaretur lignum scientiæ boni & mali. Experta enim morbi molestia, euidentior fit etiam iucunditas sanitatis. Cognouerunt ergò quia nudi erant: nudari scilicet à gratia, qua fiebat, vt nuditas corporis, nulla eos lege peccati menti eorum repugnante, confunderet. Hoc itaque cognouerunt, quod felicius ignorarent, si Deo credentes, & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas, & inobedientia quid nocerent.

Genes. 3.

Lignũ scientiæ boni & mali cur sic dictum.

4. ITEM libro sexto de Genesi ad literam, capite vigesimosexto: Dicit Apostolus, Sicut est veritas in Iesu deponere nos secundùm priorem conuersationem hominem veterem, eum qui corrumpitur secundùm concupiscentias deceptionis, hoc est, factus Adam vetus per peccatum. Vide ergò quid sequatur: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Ecce quod perdidit Adam per peccatum.

Ephes. 4.

5. ET capite vigesimoseptimo: In hoc ergò renouamur, secundùm id quod amisit Adam, id est, secundùm spiritum mentis nostræ. Secundùm autem corpus, quod seminatur animale, & resurget spiritale, in melius renouabimur, quod nondum fuit in Adam. Dicit item Apostolus, Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum, qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eum. Hanc imaginem in spiritu mentis impressam perdidit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam iustitiæ: non spiritale atque immortale corpus, in quo ille nondum fuit, & in quo erunt omnes sancti resurgentes à mortuis. Hoc enim primum est illius meriti, quod amisit.

1. Cor. 15.

Coloss. 3.

6. IDEM in concione ad catechumenos contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, capite secundo: Diabolus, dum illum primum hominem à Deo factum, Adam scilicet, patrem omnium nostrum intueretur, videretque hominem ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circundatum, immortalitate vestitum, æmulus atque inuidus hoc hominem terrenum accepisse, quod ipse dum esset angelus per superbiam cognoscitur amisisse: inuidit statim insatiabilis homicida, eoque nostros primos parentes illis donis, ac tantis bonis expoliauit, insuper & peremit. Namque, dilectissimi, cùm tanta bona homini diabolus abstulisset, pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, eumque turpem ac nudum reddidisset, obstrum suis pannis deridens eum, suo dominio obstrinxit, atque ex illo vinculo omnem prolem eius sibimet obligauit. Turpes enim pannos suscepit Adam, quando à diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa temperantia, intemperans effectus est: perdita charitate, malus inuentus est: expoliatus immortalitate, mortî propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit? Ad hoc enim per turpissimos pannos suos posteros obligauit.

Adam qualis à Deo creatus.

Qualis diaboli fraude factus.

7. FVLGENTIVS Ruspensis Episcopus in libro de incarnatione & gratia Domini nostri Iesu Christi, capite duodecimo: Quisquis Christianæ religionis non vult inaniter, immò damnabiliter, portare vocabulum, credat firmissimè Deum nostrum, id est, sanctam Trinitatem, quæ vnus summus, & verus est Deus, primo homini, quem ad suam imaginem gratuita bonitate bonum fecit, cui facultatem quoque lucis cognitionis ac dilectionis inseruit, non solùm bonæ voluntatis donum, quin etiam ad habendam custodiendamque iustitiam, integrum tamumque creâsse libertatis arbitrium, vt facultas atque motus inditæ libertatis, si in tuantem se gratiam Dei non desereret, præmium vitæ æternæ tribueret Dei bonitas hominî: si autem iustitiam diutinam contemnens, à gratia excidisset, supplicia retribueret iustitia peccatori. Proinde à bono iustoque creatore illi homini, quem in corpore animali condidit ditauit intelligentiæ ac institiæ dono, iusta est vtrinque statuta conditio, vt scilicet, si obedientiam, quæ prima virtus est, custodiret, ex animali, in qua creatus erat corporis qualitate, ad spiritualem immortalemque statum sine corporis morte (quia sine animæ iniquitate) transiret, accepisset que diuino munere, si præcepta seruâsset, non solùm perfectam, atque inamissibilem corporis immortalitatem, verùm etiam in anima talem gratiam sanctè iusteque viuendi, vt peccare deinceps omninò non posset, si non peccaret donec peccare potuisset. Creatus ergò primus homo de terra terrenus, accepit quidem gratiam, qua non posset peccare, si peccare nollet: nondum tamen tantam acceperat gratiam, qua nec peccare vellet omninò, nec posset: vt scilicet à bono iustoque Domino post esset illud munere largiendum, si voluntariè fuisset hoc à seruo prius in opere custoditum. Quòd si bono iustoque neglexisset obedire mandato, post mortem animæ, quam delinquendo ipse sibi noxius intulisset, etiam per corporis mortem vitæ præsentis * mutaretur incommodo, nec teneret fineretur iugiter in carne peccati damnabilem vitam, qui noluisset in corde seruare iustitiam, esset que pœnaliter etiam corpore mortis deinceps necessitate constrictus, qui contumaciter salubria iussa transgrediens, spirituali morte sponte fuisset obnoxius.

Libero arbitrio sano in prima creatione homo donatus.

In obedientia perseuerãs immortalis futurus sine corporis morte.

Et impeccabilis.

Inobediens post animæ etiam corporis mortẽ sibi consciscet. * for. multaretur

8. ET capite decimotertio: Peccans ille, qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo quod animæ sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quæ ad Deum pertinent, amisit protinus facultatem. Oblitus est enim manducare panem suum, & expoliatus vestimento fidei, carnaliumque concupiscentiarum vulneribus fauciatus, sic iacuit oppressus ditione peccati, vt nullatenus aliquod bonæ voluntatis initium habere potuisset, nisi hoc Deo gratis donante sumpsisset. Seruus quippe factus peccati, liber factus iustitiæ. Et ideò à iustitia factus est alienus, qui sponte dominio est iniquitatis addictus.

Psalm. 101.

Rom. 6

Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus.

9. BERNARDVS sermone primo de Annunciatione beatæ Mariæ: Videre mihi videor, dilectiſſimi, quatuor virtutibus his amictum primum hominem ab ipſo ſuæ creationis exordio, & (vt propheta meminit) veſtimento ſalutaris indutum. Eſt enim in his quatuor illa ſalutis integritas: nec ſine his omnibus poteſt conſtare ſalus: præſertim cùm nec poſſint eſſe virtutes, ſi ab inuicem ſeparentur. Acceperat ergò homo miſericordiam, cuſtodem ſcilicet atque pediſequam, vt ipſa præueniret, ipſa & inquireret eum, ipſaque protegeret, & conſeruaret vbique. Vides qualem nutritium contulit paruulo ſuo Deus, qualem dedit pediſequam homini recens orto. Sed erat illi neceſſaria etiam eruditor, tanquam ingenuæ & rationabili creaturæ, vt non ſicut iumentum aliquod cuſtodiretur, ſed tanquam paruulus educaretur. Cui ſanè magiſterio nemo poterat aptior inueniri, quàm veritas ipſa, quæ eum in agnitionem ſummæ perduceret aliquando veritatis. Interim verò ne ſapiens inueniretur vt malum faceret, eſſetque peccatum ei tanquam ſcienti bonum, & minimè facienti: iuſtitiam quoque, qua regeretur accepit. Adhuc autem & pacem, qua foueretur, & delectaretur, addidit manus benigniſſima creatoris. Pacem vtique duplicem, vt nec intus pugnæ, nec foris timoris quid eſſet, nec caro concupiſceret aduerſus ſpiritum; nec eſſet ei creatura vlla formidini. Nam & beſtijs omnibus liberè impoſuit nomina: & ſerpens ipſe, qui violentia non præſumpſit, fraude magis eum aggreſſus eſt. Quid huic deerat, quem miſericordia cuſtodiebat, docebat veritas, regebat iuſtitia, pax fouebat? Sed heu homo iſte ad multam perniciem, & inſipientiam ſibi, deſcendit de Ieruſalem in Iericho. Siquidem incidit in latrones, à quibus & ante omnia legitur deſpoliatus. An non deſpoliatus, qui Domino veniente nudum ſe eſſe conqueritur? Nec verò poterat reueſtiri, vel aliena ſibi recipere veſtimenta, niſi Chriſtus amiſſa reſtituiſſet. Sicut enim viuificari in anima, niſi interueniente corporali morte Chriſti non poteſt; ita nec reueſtiri ſine eius deſpoliatione. Et vide ſi non propter has quatuor partes veſtimenti, quod amiſerat primus & vetus homo, in totidem quoque diuiſa ſunt ſecundi, & noui hominis veſtimenta. An forte quatuor & vnicam inconſutilem, quæ non diuiditur, ſed ſorte prouenit? Ego diuinam arbitror eſſe imaginem, quæ nimirum non aſſuta, ſed inſita, atque ipſi impreſſa naturæ, diuidi, ſcindique non poteſt. Ad imaginem nempe & ſimilitudinem Dei factus eſt homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutes habens in ſimilitudine. Et ſimilitudo quidem periit, veruntamen in imagine pertranſit homo. Imago ſiquidem in gehenna ipſa vri poterit, non exuri: ardere, ſed non deleri. Hæc ergò non ſcinditur, ſed ſorte prouenit. Et quocunque peruenerit anima, ſimul & ipſa erit. Nam ſimilitudo non ſic, ſed aut manet in bono; aut ſi peccauerit anima, mutatur miſerabiliter, iumentis inſipientibus ſimilata. Sed quia ſpoliatum virtutibus quatuor hominem diximus, quonam modo ſingulis ſit ſpoliatus, congruum eſt vt dicamus. Perdidit homo iuſtitiam, cùm Euæ ſerpentis, Adam mulieris voci obediuit potius quàm diuinæ. Erat tamen reſiduum aliquid, quod apprehendere poſſent, idque Dominus ſuo illo ſcrutinio inuenerat; ſed abiecerunt etiam illud, conuerſi in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Prior enim iuſtitiæ portio, non peccare ſcienda, per prouidentiam damnare peccatum. Perdidit & miſericordiam, cùm ſic exarſit Eua in concupiſcentia ſua, vt nec ſibi, nec viro, nec filijs parceret naſcituris, ſimul omnes terribili maledicto, & neceſſitati mortis addicens. Adam quoque indignationi diuinæ mulierem, pro qua peccauerat, obiecit: quaſi poſt tergum eius volens declinare ſagittam. Vidit enim mulier lignum quòd eſſet pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue, & à ſerpente audierat tanquam deos ſe futuros. Funiculus triplex difficilè rumpitur, curioſitatis, voluptatis & vanitatis. Hæc ſola mundus habet, concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ. His abſtracta & illecta miſericordiam omnem crudelis mater abiecit. Sic & Adam, qui mulieri malè miſertus eſt vt cum ea peccaret, bene noluit miſereri, vt pœnam ſuſtineret pro ea. Priuata eſt etiam mulier veritate, primò quidem malè detorquens quod audierat, Morte morieris: & dicens, Ne forte moriamur: demum ſerpenti credens penitus abneganti & dicenti, Nequaquam moriemini. Priuatus eſt & Adam veritate, vbi eam confitori erubuit, folia, hoc eſt, excuſationum operimenta prætendens. Siquidem ipſa dicit: Qui erubuerit me coram hominibus, erubeſcam & ego eum coram patre meo. Pacem quoque protinus amiſerunt, quia non eſt pax impijs, dicit Dominus. Nonne enim contrariam legem inuenerant in membris ſuis, quos de nouo pudere cœperat nuditatis? Timui ego, inquit, eò quòd nudus eſſem. Non ſic miſer, non ſic paulo ante timebas, non quærebas folia, licet corpore nudus ſicut & modò.

Miſericordia quo ſit amiſſa.

Veritas vt ſit perdita.

Luc. 9. Pax etiam in impiorum cordibus ipſos deſtituit.

Genes. 3.

10. PRIMASIVS contra Collatorem, capite Vigeſimoprimo: Scientiam boni Adam tunc habebat, quando bonum ſanctumque mandatum Dei fideli corde ſeruabat, & erat iuſtus manens in imagine creatoris ſui, legiſque eius non obliuiſcens. Poſtquam autem ſe, hoc eſt, imaginem, & templum Dei deceptori ſuo ſubdidit, perdidit boni ſcientiam, quia perdidit bonam conſcientiam. Iuſtitiam enim iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, continentiam concupiſcentia elicit, infidelitas rapuit fidem, captiuitas abſtulit libertatem: nec ſpetie illic vlla portio reſidere virtutum, quò tanta irruperat turma vitiorum. Nemo enim poteſt duobus dominis ſeruire. Et, Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et, A quo quis ſuperatus eſt, eiſdem ſeruus addictus eſt. Nemo autem ſeruit, niſi cum aliqua libertate: & nemo liber eſt, niſi cum aliqua ſeruitute, dicente Apoſtolo: Cùm enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Quem ergò fructum habuiſtis tunc, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt. Nunc autem liberi à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam. Qui itaque ſeruit diabolo, liber eſt à Deo.

Luc. 6. Ioan. 8. 2. Petri 2. Rom. 6.

11. GENESIS ſecundo capite,

12. ET tertio, vt ſupra teſtimonio primo & ſecundo.

13. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.

14. CONCILIVM Mileuitanum canone primo: Placuit ergò omnibus Epiſcopis, qui fuerunt in hac ſancta Synodo, conſtituere hæc, quæ in præſenti concilio definita ſunt: vt quicunque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore

Imago Dei & ſimilitudo, ad quam homo factus, in quibus conſtant.

Iuſtitia quomodo amiſſa.

Iuſtitiæ duo membra.

Adam mortalis peccando meruit, non peccando non meruit; definitum.

re exiret, non peccati merito sed necessitate naturæ, anathema sit.

Quantum Deus mortem transgressori Adamo sit comminatus.

15. AVGVSTINVS libro decimotertio de ciuitate Dei, capite duodecimo: Cùm requiritur, quam mortem Deus primis hominibus fuerit comminatus, si ab eo mandatum transgrederentur acceptum, nec obedientiam custodirent: vtrum animæ, an corporis, an totius hominis, an illam quæ secunda dicitur: respondendum est, Omnes. Prima enim constat ex duabus: secunda ex omnibus tota. Sicut enim vniuersa terra ex multis terris, & vniuersa Ecclesia ex multis constat Ecclesijs; sic vniuersa mors ex omnibus: quoniam prima constat ex duabus: vna animæ, altera corporis; vt sit prima totius hominis mors, cùm anima sine Deo & sine corpore ad tempus pœnas luit: secunda verò, vbi anima sine Deo cum corpore pœnas æternas luit. Quando ergò dixit Deus primo illi homini, quem in paradiso constituerat, de cibo vetito: Quacunque die ederitis ex eo, morte moriemini: non tantùm primæ mortis partem priorem, vbi anima priuatur Deo: nec tantùm posteriorem, vbi corpus priuatur anima: nec solùm ipsam totam primam, vbi anima & à Deo & à corpore separata punitur: sed quicquid mortis est vsque ad nouissimam, quæ secunda dicitur, & qua est nulla posterior, comminatio illa complexa est.

Genes. 2.

16. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite secundo: Qui dicunt Adam sic creatum, vt etiam sine peccati merito moreretur, non pœna culpæ, sed necessitate naturæ: profectò illud quod in lege dictum est; Qua die ederitis, morte moriemini: non ad mortem corporis, sed mortem animæ, quæ in peccato fit, referre conantur. Qua morte mortuos significauit Dominus infideles, de quibus ait; Sine mortuos sepelire mortuos suos. Quid ergò respondebunt, cùm legitur hoc Deum primo homini etiam post peccatum increpando & damnando dixisse, Terra es, & in terram ibis? Neque enim secundùm animam, sed, quod manifestum est, secundùm corpus terra erat, & morte eiusdem corporis erat iturus in terram. Quamuis enim secundùm corpus terra esset, & corpus in quo creatus est animale gestaret, tamen si non peccâsset, in corpus fuerat spirituale mutandus, & in illam incorruptionem, quæ fidelibus ac sanctis promittitur, sine mortis periculo transiturus. Cuius rei desiderium nos habere non solùm ipsi sentimus in nobis, verùm etiam admonente Apostolo cognoscimus, vbi ait: Etenim in hoc ingemiscimus, habitaculum nostrum, quod de cælo est, superindui cupientes &c. Proinde si non peccâsset Adam, non erat expoliandus corpore, sed superuestiendus immortalitate, & incorruptione, vt absorberetur mortale à vita: id est, ab animali in spiritale transiret.

Matth. 8. Luc. 9.

Genes. 3.

Immortalis futurus sine corporis morte Adã si non peccâsset.

2. Cor. 5.

17. ITEM capite quarto: Sunt & alia testimonia, quibus euidentissimè appareat, nõ tantùm spiritus, sed etiam corporis mortem propter peccatum meruisse genus humanum. Ad Romanos Apostolus dicit: Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam &c. Puto quòd non expositore, sed tantùm lectore opus habet tam clara, & aperta sententia. Corpus, inquit, mortuum est, non propter fragilitatem terrenam, quia de terra puluere factum est, sed propter peccatum: quid amplius quærimus? Et vigilantissimè non ait, mortale: sed, mortuum.

Corpus mortui peccando fit obnoxium fecit homo. Rom. 8.

18. IAMDVM capite sexto: Mirum si aliquis quæritur hac manifestatione liquidius; nisi fortè audiendum est, quòd huic perspicuitati contradicitur, vt mortuum corpus secundùm illum modum hic intelligamus quo dictum est, Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram. Sed hoc modo corpus propter iustitiam mortificatur, non propter peccatum. Vt enim operemur iustitiam, mortificamus membra nostra, quæ sunt super terram. Aut si putant ideò additum, propter peccatum, vt non intelligamus, quia peccatum factum est, sed vt peccatum non fiat, tanquam diceret, corpus quidem mortuum est, propter non faciendum peccatum: Quid sibi ergò vult, quod cùm adiunxisset, Spiritus autem vita est: addidit, propter iustitiam? Sufficerat enim sic adiungere vitam spiritus, vt etiam hic subaudiretur propter non faciendum peccatum: vt sic vtrumque propter vnam rem intelligeremus, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter non faciendum peccatum. Ita quippe etiam si tantummodò vellet dicere, propter iustitiam, hoc est, propter faciendam iustitiam, vtrunque ad hoc posset referri, & mortuum esse corpus, & vitam esse spiritum propter faciendam iustitiam. Nunc verò & mortuum dixit esse corpus propter peccatum, & spiritum vitam esse propter iustitiam; diuersa merita diuersis attribuens rebus; morti quidem corporis, meritum peccati; vitæ autem spiritus, meritum iustitiæ. Quocirca si, vt dubitari non potest, spiritus vita est propter iustitiam, hoc est, merito iustitiæ: profectò corpus mortuum propter peccatum, quid aliud, quàm meritò peccati intelligere debemus, aut possumus, si apertissimum scripturæ sensum non pro arbitrio peruertere ac detorquere conamur? Huc etiam verborum consequentium lumen accedit. Cùm enim præsentis temporis gratiam determinans diceret, mortuum quidem esse corpus propter peccatum, quia in eo nondum per resurrectionem renouato, peccati meritum manet, hoc est, necessitas mortis; spiritum autem vitam esse propter iustitiam, quia licet adhuc corpore mortis huius oneremur, iam secundùm interiorem hominem corpis renouatione in fidei iustitiam respiramus: tamen ne humana ignorantia de resurrectione corporis nihil speraret, etiam ipsum quod propter meritum peccati in præsenti seculo dixerat mortuum, in futuro propter meritum iustitiæ dicit viuificandum, nec sic vt tantùm ex mortuo viuum fiat, verùm etiam ex mortali immortale.

Rabbi falsas expositiones dicti loci Pauli. Rom. 8. Colos. 3.

Rom. 8.

Mors corporis, peccati meritum: vita, spiritus iustitiæ.

19. TERTVLLIANVS libro de Anima, capite quinquagesimosecundo: Opus mortis, separationem carnis atque animæ, bifariam distinxit humanus adfectus, in ordinariam, & extraordinariam formam. Ordinariam quidem naturæ deputans placidæ cuiusque mortis: extraordinariam verò præter naturam iudicans, violenti cuiusque finis. Qui autem primordia hominis nouimus, audenter determinamus, mortem non ex natura secutam hominem, sed ex culpa, ne ipsa quidem naturali. Facilè autem vsurpari naturæ nomen in ea, quæ videntur à nascentibus ex accidentia adhæsisse. Nam si homo in mortem directò institutus fuisset, tunc demum mors naturæ asscriberetur. Porrò non in mortem institutum eum, probat ipsa lex, conditionali commonitione suspendens, & arbitrio hominis addicens mortis euentum. Denique si non deliquisset, nequaquam obijsset. Ita non erat natura quod vt obtemperet potestate accidit per voluntatem,

Genes. 2. & 3. Mors non ex natura hominis facta, sed ex culpa voluntaria.

Si homo nõ peccâsset, non moreretur.

tem, non ex inſtituti auctoritate per neceſſitatem.

Mors animæ eſt cauſa mortis corporis.

20. FVLGENTIVS libro de incarnatione & gratia, capite duodecimo: Niſi præceſſiſſet in peccato mors animæ, nunquam corporis mors in ſupplicio ſequeretur. Hoc Apoſtolica docet auctoritas, quæ ait: Corpus quidem mortuum propter peccatum. Ideò poſt peccatum voluntaria præuaricatione commiſſum, ſententiam Dei punientis hoc audire meruit ſermone peccator: Terra es, & in terram ibis. Homo igitur in terram carne non iret, ſi terra peccando non fieret.

Rom. 8.

Genes. 3.

21. CHRYSOSTOMVS homilia decimaſeptima in Geneſim: Quæſtio hic naſcitur: Dixit, inquit, Deus, Quocunque die comederitis ex eo, morte moriemini: multorum autem annorum numero oſtenditur vixiſſe illos poſt inobedientiam, & cibi vetiti eſum. Et quæſtio quidem aliqua eſſe videtur his, qui à ſuperficie ſalutant diuinas literas: At ſi quis magno ſtudio aures adhibeat, manifeſtum eſt quod dicitur, neque quæſtio fuerit attendenti. Nam licet multos annos vixerint, attamen à quo tempore audierunt, Terra es, & in terram abibis: & ſententiam acceperunt mortis, mortales fuerunt: & ex illo tempore fuerunt perinde, ac ſi quis illos dicat mortuos fuiſſe. Hoc igitur & ſcriptura ſignificans, dixit, Quocunque die comederitis, morte moriemini: hoc eſt, ſententiam accipietis, mortales poſthac vos futuros. Sicut in humanis iudicijs, quando quis ſententia lata vt capite mulctetur, iterum in carcerem conjicitur, & licet ibi multo tempore agat, nihil melius tamen habet defunctis, & mortuis, vtpotè iam per ſententiam mortuus: eodem modo & illi, ab eo die, à quo mortalitatis ſententiam acceperunt, tametſi longo tempore durauerint, nihilominus ſententia mortui erant.

Genes. 2.

Poſt lapſū, quamuis nō ſtatim moritus, at mortalis tamen eſſe cœpit homo.

22. BERNARDVS in ſermone ad milites templi, capite vndecimo: Peccatum præceſſit, vt ſequeretur mors: quòd ſanè ſi cauiſſet homo, mortem non guſtaſſet in æternum: Peccando itaque, vitam amiſit, & mortem inuenit, quoniam quidem & Deus ita prædixerat, & iuſtum profectò erat vt ſi peccaret homo, moreretur. Quid nanque iuſtius poterat, quàm recipere talionem? Vita ſiquidem Deus animæ eſt, ipſa corporis. Peccando voluntariè volens perdidit viuere, nolens perdat & vinificare. Spontè repulit vitam, cùm viuere noluit, non valeat eam dare, cui, vel quatenus voluerit. Noluit anima regi à Deo, non queat regere corpus. Si non paret ſuperiori, inferiori cur imperet? Inuenit conditor ſuam ſibi rebellem creaturam, inueniat anima ſuam ſibi rebellem pediſequam. Tranſgreſſor inuentus eſt homo diuinæ legis, inueniat ipſe aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in legem peccati. Porrò peccatum (vt ſcriptum eſt) ſeparat inter nos & Deum, ſeparat proinde etiam mors inter corpus noſtrum & nos. Non potuit diuidi à Deo anima niſi peccando, nec corpus ab ipſa niſi moriendo. Quid itaque auſterius pertulit in vltione, id ſolum paſſa à ſubdito, quod præſumpſerat in authorem? Nihil profectò congruentius, quàm vt mors operata ſit mortem, ſpiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria neceſſariam.

Non moritus homo niſi peccâſſet.

Vltionem iuſtā ac talionem homo poſt peccatum recepit.

Rom. 6.

Iſaiæ 59.

23. AVGVSTINVS libro decimotertio de Trinitate, capite duodecimo: Quadam iuſtitia Dei in poteſtatem diaboli traditum eſt genus humanum, peccato primi hominis, in omnes vtriuſque ſexus commixtione naſcentes, originaliter tranſeunte, & parentum primorum debito, vniuerſos poſteros obligante. Hæc traditio prius in Geneſi ſignificata eſt, vbi cùm ſerpenti dictum eſſet, Terram manducabis: homini dictum eſt, Terra es, & in terram ibis. Eò quod dictum eſt, in terram ibis: mors corporis prænunciata eſt, quia nec ipſam fuerat experturus, ſi permanſiſſet vt factus eſt rectus. Quod verò viuenti ait, Terra es: oſtendit totum hominem in deterius commutatum. Tale eſt enim, Terra es: quale iſtud, Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt. Tunc ergò demonſtrauit cum ei traditum, cui dictum fuerat, terram manducabis. Apoſtolus autem apertius hoc prædicat, vbi dicit: Et vos cùm eſſetis mortui delictis, & peccatis veſtris, in quibus aliquando ambulâſtis ſecundùm ſeculū mundi huius, ſecundùm principem poteſtatis aëris, ſpiritus huius, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuerſati ſumus in deſideriis carnis noſtræ, facientes voluntates carnis & affectionum; & eramus natura filij iræ, ſicut & cæteri. Filij diffidētiæ ſunt infideles, & quis hoc non eſt antequam fidelis fiat? Quocirca omnes homines ab origine ſub principe ſunt poteſtatis aëris, qui operatur in filijs diffidentiæ. Et quod dixi ab origine, hoc eſt quod dicit Apoſtolus, natura & ſe fuiſſe ſicut cæteros: natura ſcilicet, vt eſt deprauata peccato, non vt recta creata ab initio. Modus autem iſte quo traditus eſt homo in diaboli poteſtatem, non ita debet intelligi, tanquam hoc Deus fecerit, aut fieri iuſſerit; ſed quòd tantùm permiſerit, iuſtè tamen. Illo enim deſerente peccantem, peccati author ilicò inuaſit. Nec ita ſanè Deus deſeruit creaturam ſuam, vt nō ſe illi exhiberet Deum creantem, & vinificantem, & inter pœnalia mala etiam bona malis multa præſtantem.

Genes. 6.

Eccli. 15.

2. Pet. 2.

Ioan. 8.

Homo Deū peccādo deſerens, iuſtè ab eōdē deſertꝰ in diaboli poteſtatem venit.

24. ET libro tertio Hypognoſticon, capite ſecundo: Quid eſt autem; Et reliquit illum in manu conſilij ſui; niſi dimiſit eum in poſſibilitate liberi arbitrij ſui? In manu enim poſſibilitas intelligitur. Ipſa eſt prima gratia, qua primus homo ſtare potuiſſet, ſi teſtuare mandata Domini voluiſſet. Hac ergò per inobedientiam deſolatus homo, iudicio iuſto factus eſt ſerpenti, id eſt, diabolo, cui maluit obedire quàm Deo, captiuus. Et ideò ſcriptum eſt; A quo enim quis ſuperatus eſt, huic & ſeruus addictus eſt. Et iterum; Omnis, qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

25. BERNARDVS epiſtola centeſima nonageſima ad Innocentium Pontificem contra hæreſim Petri Abailardi: Myſterium noſtræ redemptionis temerarius ſcrutator maieſtatis aggrediens, in ipſo ſtatim ſuæ diſputationis exordio Eccleſiaſticorum doctorum vnam omnium de hac re dicit eſſe ſententiam, & ipſam ponit, ac ſpernit, & gloriatur ſe habere meliorem: non veritus, contra præceptum Sapientis, tranſgredi terminos antiquos quos poſuerunt patres noſtri. Sciendum eſt, ait, quòd omnes doctores noſtri poſt Apoſtolos in hoc conueniunt, quòd diabolus dominium, & poteſtatem habebat ſuper hominem, & iure eum poſſidebat, ideò ſcilicet quòd homo ex libertate arbitrij, quam habebat, ſponte diabolo conſenſit. Aiunt nanque, quòd ſi quis aliquem vicerit, victus iure victoris ſeruus conſtituitur. Ideò, inquit, ſicut dicunt doctores, hac neceſſitate incarnatus eſt filius Dei, vt homo, qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt no-

Hæreticus homo omnium Patrū ſententiæ ſuā arrogantes præfert.

Prouerb. 22.

bit viderit, ait, nec diabolus vnquàm ius aliquod in homine habuit, nisi fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei, vt hominem liberaret, carnem assumpsit. Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blasphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iustius os loquens talia fustibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nonne omnium meritò in se provocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, sic: sed non ego sic. Et paucis interiectis: Ad Prophetas te ducam. Loquitur sub typo Ierusalem, ad populum acquisitionis, non propheta, sed in propheta Dominus, dicens:
Sophon. 3. Saluabo te, & liberabo te, noli timere. Quæris à qua potestate? Non enim vis vt diabolus in hominem habeat, vel habuerit potestatem. Fateor nec ego. Non tamen ideirco non habet, quia ego & tu hoc nolimus. Si non confiteris tu, nec cognoscis: cognoscunt & dicunt, qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici. Quod minimè negares & tu, si non esses sub manu inimici. Non potes gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam si redemptus esses, redemptorem agnosceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui se nescit captiuum. Qui autem sciert,
Psalm. 106. clamauerunt ad Dominum, & Dominus exaudiuit eos, & redemit eos de manu inimici. Et vt intelligas hunc inimicum qui sit, Quos redemit, ait, de manu inimici: de regionibus congregauit eos. Et infra: Redemit & congregauit, redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, sed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ. Siquidem non de regione, sed de regionibus congregauit eos, à solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. Quis iste vnus tam potens dominus, qui non vni præfuit regioni, sed omnibus? Non alius, vt arbitror, quàm ille, qui
Iob 40. ab alio propheta dicitur absorbere fluuium, id est, genus humanum, & non mirari: habere autem fiduciam quòd & Iordanis, hoc est, electio ipsa, influat in os eius. Beati qui sic influunt vt effluant, qui sic intrant vt exeant. Sed quid? nondum fortè credis propheris sic sibi concinentibus de diaboli potestate in hominem. Veni mecum, & ad Apostolos. Dixisti nempe te non sentire cum illis, qui post Apostolos venerunt: assentias vel Apostolis: si fortè & tibi contingat, quod vnus eorum loquitur de quibusdam: Nequando, inquiens, det illis Deus
2. Tim. 2. pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Paulus est iste, qui homines à diabolo captiuos teneri asserit ad eius voluntatem. Audis, ad eius voluntatem, & negas potestatem? Si & Paulo non credis, veni iam ad ipsum Dominum: si fortè audias & quiescas. Nempe ab ipso appellatur
Ioan. 14. princeps huius mundi, & fortis armatus, possessorque vasorum: & dicis eum non habere potestatem in homines? Nisi tu aliud putas hoc loco intelligi atrium, quàm mundum; vasa, quàm homines. Quòd si atrium diaboli mundus erat, & homines vasa eius: quomodo non dominabatur in hominibus? Ait item Dominus
Luce 22. capientibus se: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum. Potestas ista non latuit illum,
Coloss. 1. qui dicebat: Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij claritatis suæ. Hanc ergò Dominus nec in se quidem negauit diaboli potestatem, sicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait siquidem: Non
Ioan. 19. haberes potestatem in me vllam, nisi data tibi fuisset desuper. Quòd si in viride lignum intantum grassata est ista desuper data potestas, aridum quomodo non fuit ausa contingere? Nec iniustum puto iste causabitur potestatem datam desuper. Discat ergò diabolum, non solùm potestatem, sed & iustam habuisse in homines, vt consequenter & hoc videat, venisse vtique in carne Dei filium, propter liberandos homines. Cæterùm etsi iustam dicimus diaboli potestatem, non tamen & voluntatem. Vnde non diabolus qui inuasit, non homo qui mouit, sed iustus Dominus qui exposuit. Non enim à potestate, sed à voluntate iustus iniustusve quis dicitur. Hoc ergò diaboli quoddam in hominem ius, etsi non iure acquisitum, sed nequiter vsurpatum, iustè tamen permissum. Sic itaque homo iustè captiuus tenebatur, vt tamen nec in homine, nec in diabolo illa esset iustitia, sed in Deo. Iustè igitur homo addictus, sed misericorditer liberatus.

Diaboli iusta potestas, non voluntas.

26. AD Hebræos secundo capite: Quia ergò pueri communicauerunt carni, & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem: vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum.

Diabolum in hominē potestatem accepisse.

27. CONCILIVM Arausicanum secundum, canone primo: Si quis per offensam prauaricationis Adæ, non totum, id est, secundùm corpus & animam, in deterius dicit hominem commutatum; sed animi libertate illæsa durante, corpus tantummodò corruptioni credit obnoxium, Pelagij errore deceptus, aduersatur scripturæ dicenti: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. &, Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis? Et à quo quis superatur, eius & seruus addicitur.

Totus Adā secundùm corpus & animā in deterius commutatus. Pelagij error. Ezech. 18. Rom. 6. 2. Pet. 2.

28. HIERONYMVS, vel quisquis author est, libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimooctauo: Si quis per offensam &c. vt capite illo primo secundi concilij Arausicani.

29. AVGVSTINVS libro decimoterrio de Trinitate, capite duodecimo: Quod viuenti ait, Terra es: offendit totum hominem in deterius commutatum.

30. ET libro decimoquarto de ciuitate Dei, capite decimoquinto: Quia contemptus est Deus iubens, qui hominem creauerat, qui ad suam imaginem eum fecerat, qui cæteris animalibus præposuerat, qui in paradiso constituerat, qui rerum omnium copiam salutisque præstiterat, qui præceptis nec pluribus, nec grandibus, nec difficilibus onerauerat, sed vno breuissimo, atque leuissimo ad obedientiæ salubritatem adminiculatus fuerat, quo eam creaturam, cui libera seruitus expediret, se esse Dominum commonebat: iusta damnatio subsequuta est, talisque damnatio, vt homo, qui custodiendo mandatum futurus fuerat etiam carne spiritalis, fieret etiam mente carnalis: & quia sua superbia sibi placuerat, Dei iustitia sibi donaretur: nec sicut affectabat, in sua esset omnimoda potestate, sed à seipso quoque dissentiens, sub illo, cui peccando consensit, pro libertate quam concupiuit, duram miseramque ageret seruitutem, mortuus spiritu volens, & corpore moriturus inuitus: desertor æternæ vitæ, etiam æterna, nisi gratia liberaret, morte damnatus.

Miserabilis metamorphosis.

II.

De peccato Adæ in omnes homines transfuso.

1 Ex can. 2. eiusdem sess. 5.

A NEQVE verò Adæ prævaricatio sibi soli, sed etiam eius propagini, & toti posteritati nocuit, vt qui acceptam à Deo sanctitatem, & iustitiam sibi [b] nobisque perdiderit, & per inobedientiæ peccatum inquinatus, non mortem, & pœnas corporis [c] tantùm, verùm etiam peccatum (quod mors est animæ) in omne genus humanum transfudit. Id quod Apostolus confirmans dixit, [d] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt.*

a Rom. 5. c d 1. Corinth. 15. e Eccli. 25. d Conc. 2. Arausic. can. 2. Aug. in Ench. c. 26. lib. 2. Hypogn. c. 1. & seq. lib. 13. de ciuitate Dei c. 3. 14 & lib. 14 cap. 2. Prosper lib. 1. de vocat. Gent. cap. 7. & ad capitula Gallorum cap. 8.

b Prosper contra Collator. cap. 19 & ad tria prima dub. Genuens. Fulgent. de incarn. & gratia Christi cap. 43.

c Gennad de eccles. dogmat. ca. 39. Aug. in Ench cap. 26. lib. 13 de ciuitat. Dei cap. 3. de prædestin. & grat. cap. 9. lib. 6. contra Iulian. c. 12. 20 24 & 26. Fulgent. de incarn. & gratia Christi cap. 14 15. de fide ad Petrum c. 25. Prosper lib. 2. de vita contemp. cap. 20. & contra Collator. c. 20. lib. de ingratis cap. 40. & 27. Petrus Diac. de incarn. & grat. Christi cap. 6.

d Rom. 5. b

2 Ex can. 3. huius.

B [1] Vnde Adæ peccatum, quod origine vnum est, & propagatione, [e] non imitatione transfusum omnibus, inest vnicuique [f] proprium, aliquo remedio expiari necesse est ad vitam æternam consequendam. [2] Nam ex eo immundi, &, vt Apostolus [g] inquit, natura filij iræ, tum serui peccati, diaboli, & mortis omnes efficiuntur, [3] excepta interim beata & immaculata [h] virgine Maria Dei genitrice, quam hoc loco, vbi de peccato originali agitur, non comprehendimus.

e Aug. lib. 2. contra Pelag. & Celest. cap. 15. 16. lib. 1. de peccat. merit. c. 9. 10. 11 12. & 13 lib. 2. Hypogn. c. 4. Epistol. 89. quæst. 3. lib. 6. contra Iulian. cap. 24. serm. 14. de verb. Apostol. c. 14. & seq.

f Idem lib 3 de peccat. merit. cap. 8. lib. 6. contra Iulian. cap. 10.

g Ephes. 2. a Fulg. de fide ad Petrum cap. 26.

2 Ex cap. 1. sess. 6.

3 Ex append. sess 5.

h Aug de nat. & gratia cap. 36. Vide extravag. comm lib 3. de relig. & venerat. Sanct. Conc. Trident. sess 5. in fine decreti de peccat. orig.

TESTIMONIA.

1. A AD Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt: Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim vnius delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis IESV Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ita & donum. nam iudicium quidem ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnũ: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum IESVM Christum. Igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

2. PRIORIS ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.

3. ECCLESIASTICI vigesimoquinto: A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

4. CONCILIVM Arausicanum secundum canone secundo: Si quis soli Adæ prævaricationem suam, non & eius propagini, asserit nocuisse, aut certè mortem tantùm corporis, quæ pœna peccati est, non autem & peccatum, quod mors est animæ, per vnum hominem in omne genus humanum transijsse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti; Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt.

Adæ prævaricatio præter corporis, etiam animæ mortem, id est, peccatum in posteros transmisit. Rom. 5.

5. AVGVSTINVS capite vigesimosexto Enchiridij ad Laurentium: Post peccatum exul effectus, (loquitur de Adamo) stirpem quoquo suam, quam peccando in se tanquam in radice vitiauerat, pœna mortis, & damnatione obstrinxit: vt quicquid prolis ex illo, & simul damnata per quam peccauerat coniuge, per carnalem concupiscentiam, in qua inobedientiæ pœna simulis retributa est, nasceretur, trahe-

Originale peccatum omnes Adæ posteri contrahut cum pœna.

traheret originale peccatum, quo traheretur per errores doloresque diuersos ad illud extremum cum desertoribus angelis vitiatoribus, & possessoribus, & consortibus suis fine fine supplicium. Sic per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Mundum quippe appellauit eo loco Apostolus, vniuersum genus humanum.

Rom. 5.

6. ET libro secundo Hypognosticon contra Pelagianos & Celestianos: Peccatum Adæ, aiunt, neminem nocuit, nisi solum ipsum. Respondemus, Si peccatum primorum hominum solis obfuit illis, & nemini nostrûm; quemadmodum quæ in illos pro peccato lata est, in nos sententia pertransiuit, in quos non transiuit & culpa? Nisi fortè secundùm vos iniustus Deus, qui expertes eorum delicti, passus est nos eorum pœnæ adstringi vinculo. Hæc est enim in illis post peccatum diuina sententia, postquam scilicet suasor ad præuaricandum maledictus est serpens. Mulieri autem dixit Deus, Multiplicans multiplicabo mœrores tuos, & gemitum tuum. In tristitia paries filios, & ad virum tuum conuersio tua, & ipse dominabitur tui. Et Adæ dixit, Quoniam audisti vocem mulieris tuæ, & manducâsti de ligno, de quo præceperam tibi de hoc solo, ne manducares: maledicta terra &c. Hac nos pœnæ sententia colligatos, ipsa sibi humana natura totum per orbem terrarum diffusa testimonium perhibet, dum se paternis cruciatibus sanctæ legis testimonio peruidet laborare. Quod qua iustitia, si hæredes parentum peccati non sumus, patimur? Si vobis solis æquitas suppeditat naturalis, qua iustiora sint iudicia vestra quàm Dei, inter nos & Deum residentes in superbiæ solio iudicate. Adam igitur factus est absque peccato natura: cùm verò peccauit homo, natura peccauit, & facta est natura iam peccatrix, id est, vitium habens peccati, non ipsa effecta vitium, vel peccatum. Post peccatum ergò homo peccator dictus est, non homo peccatum. Peccator enim à peccando, non homo à peccando dicitur. Et ideò peccator homo genuit hominem, sine dubio peccatorem; quia de natura, vt dixi, peccato vitiata, non nisi natura nascitur vitiosa, id est, peccatrix: secundùm quod ait Apostolus Paulus, Qualis terrenus, tales & terreni. Et hoc quomodo, nisi per seminis sparsionem? Denique capite secundo: Sed ais mihi è diuerso veniens; Ergò semen peccatum est? Iam superius dixi, quia cùm peccauit homo, natura peccauit, cuius sunt semina; & semen ergò vitiatum est, non vitium, sicut scriptum est; Semen enim maledictum erat ab initio. Maledictum videlicet post peccatum, quia maledicta, inquit, terra in operibus tuis. Sed vitium trahi non potest protoplasti, neque esse homini sine seminis effusione. Quod confirmat Apostolus dicens, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, &c. Audis itaque per vnum hominem peccatum intrâsse in mundum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertransisse, in quo omnes peccauerunt: & audes dicere hæretice, Adæ peccatum nulli nisi soli nocuit ipsi? Et verè tunc solt nocuit, cùm solus esset ipse, & Eua mulier eius. Sed in illis vnis omnes eramus, quia natura humani generis erant, sicut in nobis omnibus illi vni sunt, quia natura eorum sumus. Et capite tertio: Sed respondentes, dicitis, vt dicere consueuistis: Apostolus si voluisset intelligi, quia per seminum conceptionem diebat peccatum in omnes homines pertransisse, non per vnum hominem dixisset, sed per duos homines, quia sine fœmina de solo masculo homo nasci non potest. Si cordis oculos non amisistis, attendite dictum esse, Iam non sunt duo, sed vna caro: Et iterum, Erunt duo in carne vna. Nam ideò per vnum hominem dixit Apostolus, quia cùm in viro suo mulier vna sit caro, in semine progenies imputatur. Audite adhuc & alium sapientissimum, dicentem ad vestram confusionem: Ex muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Ecce hæretice, factum est tibi satis, per duos homines in humanum genus peccatum, vel mortem pertransisse.

Peccatum Adæ no ipsi tantum nocuit, sed etiam nobis.

Genes. 3.

Peccati parentum primorum sumus hæredes.

Homo peccator, non peccatum.

1. Cor. 15.

Sapient. 12.

Genes. 3.

Rom. 5.

Genes. 2.

Eccli 25.

7. ITEM libro decimotertio de ciuitate Dei, capite tertio: In primo igitur homine per fœminam in progeniem transiturum vniuersum genus humanum fuit, quando illa coniugum copula diuinam sententiam suæ damnationis excepit. Et quod homo factus est, non cùm crearetur, sed cùm peccaret, & puniretur, hoc genuit, quantum quidem attinet ad peccati, & mortis originem. Non enim ad infantilem hebetudinem, & infirmitatem animi, & corporis, quam videmus in paruulis, peccato, vel pœna ille redactus est, quę Deus voluit esse tanquam primordia catulorum, quorum parentes in bestialem vitam mortalemque deiecerat: sicut scriptum est, Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est pecoribus non intelligentibus, & similis factus est illis. Non ergò ad ista infantilia rudimenta præsumptione illicita, & damnatione iusta prolapsus vel impulsus est primus homo; sed hactenus in eo natura humana vitiata, atque mutata est, vt repugnantem pateretur in membris inobedientiam concupiscendi: & obstringeretur necessitate moriendi, atque ita id quod vitio pœnaque factus est, id est, obnoxios peccato mortique generaret.

Quod factus est homo cùm peccaret, hoc genuit.

Psalm 48.

Gignit peccato obnoxios.

8. IBIDEM capite decimoquarto: Deus creauit hominem rectum, naturarum author, non vtique vitiorum, sed sponte deprauatus iusteque damnatus, depranatos damnatosque generauit. Omnes enim fuimus in illo vno, quando omnes fuimus ille vnus, qui per fœminam lapsus est in peccatum, quæ de illo facta est ante peccatum. Nondum erat nobis figillatim creata & distributa forma, in qua singuli viueremus, sed iam natura erat seminalis, ex qua propagaremur: qua scilicet propter peccatum vitiata, & vinculo mortis obstricta, iusteque damnata, non alterius conditionis homo ex homine nasceretur: ac per hoc à liberi arbitrij malo vsu, series huius calamitatis exorta est, quæ humanum genus origine deprauata, velut radice corrupta, vsque ad secundæ mortis exitium, quæ non habet finem, solis eis exceptis, qui per gratiam Dei liberantur, miseriarum connexione perducit.

Eccli 7.

Deprauatos damnatosque generauit.

Liberi arbitrij malus vsus, fons omnium calamitatum.

9. ET libro decimoquarto, capite primo: Diximus in superioribus libris, ad humanum genus, non solùm naturæ similitudine sociandum, verùm etiam quadam cognationis necessitudine in vnitatem concordem pacis vinculo colligandum, ex homine vno Deum voluisse homines instituere: neque hoc genus fuisse in singulis quibusque moriturum, nisi duo primi, quorum creatus est vnus ex nullo, altera ex illo, id inobedientia meruissent; à quibus admissum est tam grande peccatum, vt in deterius eo natura mutaretur humana, etiam in posteros obligatione peccati, & mortis necessitate tranſmissa.

Ex vno homine cur Deus voluerit homines instituere.

Natura peccato Adæ in deteri' mutata, posteriq; sic peccato ac morti obnoxij redditi.

10. PROSPER libro primo de vocatione gentium,

gentium, capite septimo: Omnes homines in primo homine sine vitio conditi sumus, & omnes naturæ nostræ incolumitatem, eiusdem hominis prævaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animique corruptio, inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, amor noxius, iniusta gaudia, pœnitenda consilia, & non minor miseriarum multitudo quàm criminum. His ergò atque alijs malis in naturam humanam irruentibus, fide perdita, spe relicta, intelligentia obcæcata, voluntate captiua, nemo in se vnde repararetur inuenit.

Ex prævaricatione primi hominis quæ mala in nos dimanarint.

11. ET in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capite octauo: Cum ducentis quatuordecim sacerdotibus, quorum constitutionem contra inimicos gratiæ Dei totus mundus amplexus est, veraci professione, quemadmodum ipsorum habet sermo, dicamus, gratiam Dei per Iesum Christum Dominum, non solùm ad cognoscendam, verùm etiam ad faciendam iustitiam nos per actus singulos adiuuare, ita, vt sine illa nihil veræ sanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus. Neque hæc dona ita ex Deo esse opinemur, vt quia ipse naturæ nostræ author est, per conditionem iam hæc contuliſſe videatur. Quia dedit quidem ab initio hanc homini facultatem: sed omnes eam in illo amisimus, in quo omnes peccauimus. Vnde alia creatione, alioque principio renouari egemus in Christo: in quo sumus noua creatura, nouumque figmentum: & per quem nobis, nullis bonis, & multis malis meritis præcedentibus, donatur, vt simus ex vasis iræ, vasa misericordiæ.

Gratia Dei & ad cognoscendam, & ad faciendā iustitiam adiuuat.

In Adam omnes peccauimus.

12. IDEM contra Collatorem capite decimonono: Fuit Adam, & in illo fuimus omnes. Perijt Adam, & in illo perierunt omnes. Quod ita non falsò dixit beatus Ambrosius, sicut non falsò ipsa veritas ait: Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat. Naturæ enim humanæ, in illa vniuersalis prævaricationis ruina, nec substantia erepta est, nec voluntas, sed lumen decusque virtutum, quibus fraude inuidentis exuta est. Perditis autem per quæ ad æternam, atque inamissibilem corporis animæque incorruptionem poterat peruenire, quid ei remansit, nisi quod ad temporalem pertinet vitam, quæ tota est damnationis & pœnæ? Propter quod, natos in Adam renasci oportet in Christo, ne in illa quis inueniatur generatione, quæ perijt. Nam si posteri Adæ in illis virtutibus naturaliter agerent, in quibus Adam fuit ante peccatum, non essent natura filij iræ, non essent tenebræ, nec sub potestate tenebrarum: saluatoris denique gratia non egerent: quia non frustra boni essent, nec iustitiæ præmio fraudarentur: habentes ea bona, quorum amissione primi patres de paradiso exulare meruerunt. Nunc autem, cùm sine sacramento regenerationis æternam mortem nemo possit euadere: nonne ex ipsius remedij singularitate apertissimè patet, in quàm profundum malum totius humani generis natura demersa sit, illius prævaricatione, in quo omnes peccauerunt, & quicquid illo perdidit, perdiderunt? Perdidit autem primitus fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem, spoliatus est sapientia, & intellectu, caruit consilio & fortitudine: & impiè altiora sectando, à veritatis scientia, & obedientiæ pietate deiectus est: nec ipso saltem timore sibi reliquo, vt ab interdictis vel metu caueret pœnæ, qui abstinebat amore iustitiæ. Liberum ergò arbitrium, id est, rei sibi placitæ spontaneus appetitus, vbi vsum bonorum quæ acceperat, fastidiuit, & vilescentibus sibi felicitatis suæ præsidijs, insanam cupiditatem, ad experientiam prævaricationis intendit, bibit omnium vitiorum venenum, & totam naturam hominis intemperantiæ suæ ebrietate madefecit.

Amb. lib. 7. in Lucam in illud cap. 15. Filius perierat & inuentus est. Luc. 19.

Ephes. 2. Ephes. 5. Coloss. 1.

Rom. 5. Adam, & in illo nos, quæ perdidimus.

Al. qui non abstinebat

13. ITEM ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria prima dubia: Hoc qui asserit, fatetur, credo, nobiscum, quòd in primo Adam omnium hominum natura vitiata sit: nec negat eam in illo lapsu, suas amisisse virtutes, quas, nisi per gratiam recipiat, habere non possit. Quid est autem quod eidem naturæ solam fidem non vult esse præreptam, quam nisi primam amisisset, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo, & cùm spiritu superbiæ inebriatus esset, discessit à Domino cor eius: & factus est seruus apostatæ, dum liber vult esse iustitiæ. Cùm itaque non haberemus continentiam, nisi Deus daret: nec haberemus dilectionem sanctam, nisi charitas Dei diffunderetur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis: cùm postremò nemo haberet sapientiam & intellectum, consilium & fortitudinem, scientiam & pietatem, ac timorem Domini, nisi has virtutes Spiritus sanctus daret: quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum eius inueniretur, nisi eam idem Spiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet? Vnde si quod Adam perdidit, posteritas non amisit, ipsum solum læsit peccatum eius, & non genus humanum. Sed omnes in vno peccauerunt, & prævaricationis merito, tota eius propago damnata est. Omnes igitur, quod Adã perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primitus fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere.

In Adam omnium hominum natura vitiata.

Sapient. 8. Rom. 5.

Isaiæ 11.

1. Cor. 12.

Rom. 5.

Fides vt primò perdita, ita primò recuperanda.

14. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimotertio: Venundatus sub peccato (loquitur de primo hominum parente) cunctam in se prolem de carnis concubitu nascituram, nexibus mortiferæ seruitutis obstrinxit. Quod beatus Paulus euidenter his verbis insinuat: Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Hoc in illo, qui primus fictus est, patre orbis terrarum vniuersi periculimus, in quo omnes peccauerunt antequam nati essent, qui per seipsos peccare non potuerunt. Hinc factum est, vt iam filios iræ propagaret massa damnata, quæ in illius hominis posteros, & iniquitatem simul transfudit, & mortem, vt omnis, qui per legem peccati (quam certum est mortalibus vsque ad mortem inesse corporibus) de peccatoris semine nasciturus, in ipso conceptionis exordio excepisset peccati parentalis maculam, exindo sub iugo graui, quod est super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem omnium, ducturus esset ærumnosam infeliciter vitã, breuitati scilicet, peccato, morti q; subiectam. Scriptum est enim: Homo natus de muliere, breuis vitæ, & plenus iræ. Quæ ad secundam quoque mortem natum mortaliter traheret, si quem alienum à gratia Dei redemptoris vitæ huius miserabilis obitus inueniret. Vt ergò peccati originalis vinculo, quo per hominem primum tenebamur obstricti, miserantis Dei gratia soluueremur, vnus extitit mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Nam quia Deus immortalis & iustus est, nos autem iniquos & mortales primi homi-

In Adã omnes peccauerũt, qui nõdũ nati per seipsos peccare nequiuerunt.

Eccli 40.

Iob 14.

Originalis peccati vinculo nos gratia mediatoris Christi necesse est absolui.

hominis transgressio fecerat, vt congrua nostris adhiberetur medela vulneribus, natus est de homine homo vnigenitus Deus, qui de Patre natus est immortalis & iustus.

15. GENNADIVS libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimonono: Si quis soli Adæ &c. vt supra testimonio quarto huius capitis.

16. AVGVSTINVS in Enchiridio ad Laurentium capite vigesimosexto, vt paulo ante testimonio quinto.

17. ITEM libro decimoquinto de ciuitate Dei, capite primo: Vnusquisque quoniam ex damnata propagine exoritur, primò fit necessè est ex Adam malus atque carnalis: quòd si in Christo renascendo profecerit, postea erit bonus & spiritalis.

Omnes sumus primò ex Adam mali.

18. ET libro de prædestinatione & gratia, capite tertio: Vitiatæ radicis macula, ita propaginis traduce per generationum sarmenta diffusa est, vt nec infans quidem vnius diei à culpa sit primæ prævaricationis alienus, nisi per indebitam Saluatoris gratiam fuerit liberatus. Quòd si nec hic quidem sine peccato est, qui proprium adhuc habere non potuit, conficitur vt illud traxerit alienum, de quo Apostolus dicit, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Quod qui negat, negat profectò primùm nos esse mortales. Si enim, vt dicit Apostolus, per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors: mors intrare non potuit, nisi intrante peccato. Et quoniam mors non naturæ conditio, sed pœna peccati est, sequatur necessè est pœna peccatum. Quia verò in omnes homines mors pertransijt, in omnes necessè est pertransisse peccatum. Peccatum quo modo cum paruulis originale nascatur, carnis oculis videre non possumus. Quia verò omnes ex Adam carnaliter natos, & si illi iam etiam in Christo renati sunt, videmus mortis lege constringi: per hoc quod videmus, illud quod non videmus cogimur confiteri. Facilius enim fieri posset, vt quamuis transeunte peccato, pœna minimè sequeretur, quàm vt nulla communicatione peccati partem sumat pœnæ, qui non habet culpæ. Si ergò, vt apparuit, de prævaricatoris semine omnes nascimur debitores, (quoniam in ipso omnes, vt ait Apostolus, peccauerunt) & ipsa iam in principio vnde descendimus, massa damnata est, nullus de duritia sua, nullus de pœna sua conqueri audeat, quæ etiam non existentibus peccatis propriis, sola nascendi conditione debetur.

Iob 14. iuxta LXX.

Rom. 5.

Peccatũ ab Adam nos trahere ex eo est euidens, quia pœnam trahimus.

Pœnã iuste etiam culpæ ei affinis. Rom. 5.

19. LIBRO item sexto contra Iulianum Pelagianum, capite duodecimo: Ego per vnum hominem in mundum intrâsse peccatum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines pertransisse, in quo peccauerunt omnes, ab initio conuersionis meæ sic tenui semper, vt teneo. Extant libri quos adhuc laicus recentissima mea conuersione conscripsi, & si nondum sicut postea sacris literis eruditus; tamen nihil de hac re tam tunc sentiens, & vbi disputandi ratio popposcerat dicens, nisi quod antiquitus didicit, & docet omnis Ecclesia: in has videlicet magnas manifestasque miserias, in quibus homo vanitati similis factus est, vt dies eius sicut vmbra prætereant, & sit vniuersa vanitas omnis homo viuens, merito peccati originalis genus humanum fuisse collapsum, vnde non liberat nisi qui dixit, Veritas liberabit vos. &, Ego sum veritas. &, Si vos filius liberauerit, tunc verò liberi eritis.

Ibidem. Augustinus semper credidit peccatum originale.

Originalis peccati merito in omnes suas miserias prolapsus homo. Psalm. 143. Psalm. 38.

Ioan. 8. Ioan. 14. Ioan. 8.

20. ET capite vicesimo: His verbis meis ex libro meo abs te positis, ita resistendum putâsti, vt diceres hanc formam etiam in homine malo debuisse seruari, quæ seruatur in diabolo; ne quisquam damnetur, nisi ex vitijs propriæ voluntatis, atque ideò nullum sit originale peccatum: alioquin opus eius, vt dicis, qui etiam diabolum bonum condidit, non potest approbari. Nec attendis quòd diabolum non ex alio diabolo creauit Deus, nec ex aliquo angelo licet bono, cuius tamen lex esset in membris repugnans legi mentis, per quam & cum qua, de homine nascitur omnis homo. Adinuaret itaque te fortasse hoc argumentum, si, vt homo, ita diabolus gigneret filios, eosque paterno peccato negaremus obnoxios. Nunc verò aliud est ille, qui homicida erat ab initio, quia hominem ab initio quo est homo institutus, occidit per fœminæ seductionem, & in veritate per liberum arbitrium non stetit, eademque deiecit hominem: & aliud est quod per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Vbi euidenter expressum est, exceptis cuiusque hominis propijs, communne omnibus hominibus originale peccatum.

Iulianí obiectio contra originale peccatũ.

Solutio.

Ioan. 8.

Originale peccatũ cõmune omnibus.

21. ITEM capite vicesimoquarto: Commendat, inquit Apostolus, suam charitatem Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est; multò magis iustificati nunc in sanguine ipsius, saluierimus ab ira per ipsum. De hac ira dicitur; Eramus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri. De hac ira dicit Ieremias Propheta, Maledictus dies in quo natus sum. De hac ira dicit sanctus Iob; Pereat dies ille in quo natus sum. De hac ira item dicit idem ipse; Homo enim natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus iracundiæ, sicut flos fœni decidit, fugit autem sicut vmbra, & non stabit. Nonne & huius curam fecisti, & hunc fecisti intrare in conspectu tuo in iudicium? Quis enim erit mundus à sordibus? Ne vnus quidem, etiam si vnius diei fuerit vita eius super terram. De hac ira dicit liber Ecclesiasticus, Omnis caro sicut vestis veterascit, testamentum enim à seculo; morte morieris. Ieemque ipse; A muliere, inquit, initium est peccati, & propter illam morimur omnes. Et alio loco, Occupatio magna creata est omni homini, & iugum graue super filios Adam à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturę in matrem omnium. De hac ira dicit Ecclesiastes; Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Quæ abundantia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole? De hac ira vox Apostolica est; Omnis creatura vanitati subiecta est. De hac ira plangit Psalmista; Ecce veteres posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihilum ante te, veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. De hac re plangit & aliàs; Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt: Manè sicut herba transeat, manè floreat & prætereat, vespere decidat, durescat, & arescat: Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, seculum nostrũ in illuminatione vultus tui. Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem reconcilietur Deo. Vnde dicit etiam ipse mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed, manet super eum.

Rom. 5.

Ephes. 2.

Ierem. 20.

Iob 3.

Iob 14. iuxta LXX.

Eccli 14.

Eccli 25.

Eccli 40.

Eccles. 1.

Rom. 8.

Psalm. 38.

Psalm. 89.

Ioan. 3.

22. IDEM capite vicesimosexto: Audes (alloquitur Iulianum negantem peccatum originale) agmini sanctorũ Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, martyrum, sacerdotumque miscere: cùm tibi dicant patriarchæ, etiam pro paruulis natis oblata sacrificia pro peccatis, eò quòd non sit mundus à sordibus, nec infans diei vnius super terram. Cùm tibi dicant prophetæ, in iniquitatibus concepti sumus. Cùm tibi dicant Apostoli; Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus; vt existimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuere autẽ Deo in Christo Iesu. Cùm tibi dicant martyres, secundùm Adam carnaliter natos contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vndè paruulis dimittantur in baptismo, non propria sed aliena peccata. Cùm tibi dicant sacerdotes, carnali voluptate concretos prius subire delictorum contagium, quàm vitæ huius haurire munus. His te consociari præsumis, quorum fidem debellare conaris.

Iob 14. iuxta LXX.

Psal. 50.

Galat. 3.

23. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoquarto: Hi, qui mortem solam vt non etiam peccatum ex homine primo transisse in gentes humanum nituntur asserere, mirum si non intelligunt quibus sententiæ suæ laqueis obligentur. Primò, quia Deum dicunt iniustum, in eo quòd mori facit paruulos, quos nulla volũt isti originalis peccati contagione pollutos, quosque manifestè constat infantili ætate aliquid actualis peccati, propria non posse voluntate contrahere, cùm mortem stipendium Apostolus esse peccati definiat, & rursum, aculeum mortis dicat esse peccatum, quo vtique pungente mors illigata est homini. Sic enim peccatum aculeus mortis dicitur, non quia peccatum per mortem, sed quia per peccatum mors in mundum intrauit? sicut virulentum poculum mortis poculum dicimus, non quòd à morte poculum detur, sed quòd mors poculo illi comparetur. Qua igitur iustitia paruulus subijcitur peccati stipendio, si nulla est in eo peccati pollutio? Vel quomodò videmus morte punctum, si non sensit aculeum? Et cùm non sit iniquitas apud Deum, qui fecit hominem ad imaginem suam, quę iustitia est, vt imago Dei, quæ nihil potuit per seipsam delinquere, si non redimatur sanguine filij Dei, in regnum Dei non permittatur intrare? Et paulò pòst: Si ergò nolunt in ipsius Dei contumeliam mortifera impietate versari, fateantur hominem primum in omnes homines cum morte transmisisse peccatum.

Originale peccatum paruulis inesse qui negant, Deum iniustum faciunt.

Rom. 6.

24. ET capite decimoquinto: Negantes in paruulis nascentibus originale peccatum, humanam eos carnem habere non negant, filium autem Dei carnem humanam de virgine sine peccato accepisse concedunt: consequens igitur est, vt inter carnem nascentis ex virgine vnigeniti Dei, & cuiuslibet alterius paruuli nihil distare fateantur. Vndè conficitur, vt omnes paruulos, quos nasci asserunt sine peccato, dicant nõ egere Saluatoris auxilio: atque ita laqueum Pelagiani erroris incurrunt, dum fidei catholicæ infideliter contradicunt. Si enim sine peccato infantes nasci asserunt, quid restat, nisi vt dicant nihil esse in eis quod debeat spirituali regeneratione mundari? Et si remouent peccati originalis maculam à nascentibus paruulis, quid aliud nituntur, nisi diuinæ veritati succensere mendacium, quando eos in remissionem peccatorum, vident baptismatis accipere sacramentum? Quod ideò vniformiter infantibus, maioribusq; confertur, vt omnibus originalis inesse peccati macula cognoscatur. Quisquis igitur salutem veram sempiternamque desiderat adipisci, sensum hæreticæ prauitatis abijciens, quos cum pœna peccati natos videt, cum peccato quoque natos non dubitet, audiatque beatum Iob dicentem: Quia non est mundus à sorde, nec infans, cuius vnius diei vita est super terram. Beati quoque Dauid fluctus pij cordis humilitate consideret, dicentis: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Sancto quoque Abrahæ videat circuncisionis Sacramentum non sine tremendâ paruuli comminatione mandatum. Ibi quippe Deus fidelis & iustus, qui non infert iram, vbi culpam non inuenit, patri nostro Abrahæ sic loquitur: Masculus, qui non fuerit circuncisus carnem præputij sui octauo die, exterminabitur anima illa de populo suo, quia testamentum meum transgressus est. Quisquis itaque negat in paruulis secundùm carnem nascentibus originale peccatum, dicat in quo potuit infans octo dierum testamentum Dei transgredi, si non in illo transgressus est, in quo omnes peccauerunt, cùm & antequàm nascerentur asserat Apostolus infantes nihil egisse boni vel mali, & videamus iam natos, non solùm intrà octauum diem natiuitatis suæ, quo tunc tempore circuncidi iubebantur infantes, sed etiam post ipsum diem toto infantiæ suæ tempore in tantum non posse testamentum Dei transgredi, vt eis nec eiusdem testamenti cognitio valeat intimari. An illo quisquam beati Pauli sermone in paruulis euacuare nititur originale peccatum, quo dicit regnâsse mortem ab Adam vsque ad Moysen etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ? Cui si fuerit illud è cõtrario replicatum, quod idem Apostolus ait: Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, quod paulò pòst exponens ait: Per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi: Et cùm de Iudæis atque Græcis loqueretur, generaliter intulit, Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quę est in Christo Iesu Domino nostro, nónne illicò in magnas erudetur angustias, si non vtrunque sensum secundùm professionem catholicæ credulitatis acceperit, vt scilicet infantes proprijs quidem operibus nihil deliquisse dicat, in illo autem primo homine omnes homines generaliter peccâsse cognoscat?

Rom. 5.

Ibidem.

Rom. 3.

25. ITEM de fide ad Petrum capite vigesimoquinto: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, primos homines, id est, Adam & mulierem eius, bonos, & rectos, & sine peccato creatos esse cum libero arbitrio; quo possent, si vellent, humili & bona voluntate seruire atque obedire: quo arbitrio etiam possent, si vellent, propria voluntate peccare: eosq; non necessitate, sed propria voluntate peccâsse: illoq; peccato sic in deterius mutatam humanam naturam, vt non solùm in ipsis primis hominibus per peccatum mors obtineret regnum, sed etiam in omnes homines transiret peccati mortisque dominium.

Saluatore eos non indigere, neq; baptismo concludent.

Baptismus infantibus

non minùs, quàm adultis tributus arguit eos peccato obnoxios.

Iob 15.

Psal. 50.

Genes. 17.

Primi parentes quales creati.

Peccatum & Mors in posteros Adæ simul transfusa.

26. PROSPER libro secundo de vita contemplatiua, capite vigesimo: Sicut quando in Adam fuimus omnes, ipso cadente occidimus: ita quia in Christo iam esse cœpimus, qui pro nobis omnibus dignatus est mori, & nos peccatis nostris illi commortui, cum illo spiritualiter resurgamus. In illo omnia bona, quæ potuimus habere, perdidimus: in hoc etiam maiora, & sine fine habenda recepturi sumus, si

Primi & secũdi Adami antithesis.

perseuerantèr eius vestigia teneamus. Adam nos * sub noxa habuit malis omnibus per propriam culpam, à quibus nos liberauit adnętus Christi per gratiam. Ille in nos culpam suam transmisit, & pœnam: hic qui culpam nostram susciperet, vtpotè conceptus & natus sine peccato, non potuit, de susceptione pœnæ nostræ culpam nostram simul aboleuit, & pœnam: vt & totum dicam, Adam nobis eripuit paradisum, Christus donauit cælum.

* al. subnexuit. Adam in nos culpam & pœnam transmisit.

27. ET contra Collatorem capite vigesimo: Quid peccato læsum est, si id læsum non est, vndè peccatum est? (intelligit liberum arbitrium) Nisi fortè dicatur in Adę posteros pœnam trásisse, non culpam: quod omni modo falsò dicitur, & ob hoc fortè non dicitur. Nimis enim impium est hoc de Dei sentire iustitia, quòd à prævaricatione liberos, cum reis voluerit esse damnatos. Patet ergò culpa, vbi non latet pœna, & societas peccati conuincitur de communione supplicij: vt quod est humanæ miseriæ, non de institutione creatoris, sed de retributione sit iudicis.

Pœnam cũ sentiamus, etiam culpæ affines esse conuincimur.

28. ITEM libro de ingratis contra Pelagianos capite quadragesimo:

Nemo etenim, nemo est, qui non cum vulnere primi
Sit patris genitus: quo vulnere mens prius intus
Percussa est, quàm membra foris: cum mente receptum est.
Quod regione poli distetit a superbia suasit.

29. ET capite vigesimoseptimo:

Inuiolata Dei quondam & sublimis imago
In primo cunctis fuimus patre, dum nemore almo
Degit, & edicto parcens cauet arbore ab vna.
At postquàm rupta mandati lege superbum
Consilium uictum inuidia de fonte recepit,
Corruit, & cuncti simul in gemitore cadente
Corruimus: transcurrit enim viros a per omnes
Peccati ebrietas, corrupti & cordis in aluo
Persistit, cruda feruet carbunculus esca.

Corruimus cum corrupto Adamo.

30. PETRVS Diaconus, & reliqui in causa fidei à Græcis ex Oriente Romam missi, in libro de incarnatione & gratia Christi, ad Fulgentium, & alios Episcopos Africæ, capite sexto: (habetur inter opera Fulgentij) Adam serpentis astutia deprauatus, sponte diuinæ legis prævarieator effectus est, & ideò secũdùm quod ei prædictum fuerat iusto iudicio Dei, mortis pœna damnatur, totusque, id est, secundùm corpus, & secundùm animam, in deterius commutatus, amissa libertate propria, sub peccati seruitio mancipatur. Ex hoc nullus est hominum, qui non huius peccati vinculo nascatur astrictus, præter eum, qui ad hoc vinculum peccati soluendum, nouo generationis modo natus est, mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Quid enim aliud potuit, aut potest nasci ex seruo, nisi seruus? neque enim cùm esset liber Adam, filios procreauit, sed postquàm seruus peccati factus est. Ideò sicut omnis ab illo est, ita & omnis homo seruus peccati per ipsum est. Hinc & Apostolus, Ex vno, inquit, in omnes homines in condemnationem. & rursus: Per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Fallantur ergò omnimodò, qui dicunt mortem solam, non & peccatum transisse in genus humanum. Cùm Apostolus & peccatum & mortẽm mundo per eum testetur illatum.

Omnes peccati Adami vinculo obstricti nascimur. Christo excepto.

Rom. 5.

Ibidem.

Et peccatũ, & mors mũdo illata per Adam.

31. AD Romanos quinto capite: Per vnum &c. vt in textu.

32. AVGVSTINVS libro secundo contra Pelagium & Cœlestium, qui est de peccato originali, capite decimoquinto, loquens de Pelagio, qui in synodo Palæstina anathema dicere coactus erat illis, qui docent, Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano. Quid (inquit beatus Augustinus) ad rem, de qua nunc agimus, pertinet, quod discipulis suis respondet; Ideò se illa obiecta damnâsse, quia & ipse dicit, non tantùm primo homini, sed etiam humano generi primum illud obfuisse peccatum; non propagine, sed exemplo: id est, non quòd ex illo traxerint aliquod vitium, qui ex illo propagati sunt, sed quòd eum primũ peccantem imitati sunt omnes, qui posteà peccauerunt. Aut quia dicit ideò infantes non in eo statu esse, in quo fuit Adam ante prævaricationem, quia isti præceptum capere nondùm possunt; ille autem potuit; nondumque vtuntur rationalis voluntatis arbitrio, quo ille nisi vteretur, non ei præceptum daretur? Quid hoc ad rem pertinet, quia verba sibi obiecta sic exponendo, rectè se putat damnâsse, quod dicitur, peccatum Adæ ipsi soli obfuisse, & non generi humano, & infantes qui nascuntur, in eo statu esse, in quo Adam fuit ante peccatum: & tamen his damnatis non mendaciter tenere, quod in eius posteà conscriptis opusculis inueniatur, sine vllo malo, sine vllo vitio parvulos nasci, & hoc solùm in eis esse quod Deus condidit, non vulnus quod inimicus inflixit?

Pelagius dicit imitatione solum nocuisse alijs Adæ peccatum.

33. ET capite decimosexto: Nunquid hæc dicendo, verba propter aliud obiecta, aliter exponendo, id agit, vt se iudices non fefellisse demonstret? Prorsus non id efficit. Tanto enim iudices fefellit occultius, quanto exponit ista versutius. Episcopi quippe catholici, quandò audiebant hominem anathematizantem eos, qui dicunt Adæ peccatum ipsi soli obfuisse, non generi humano; nihil aliud eum sapere existimabant, quàm id quod catholica Ecclesia prædicare consueuit. Vndè veraciter parvulos in peccatorum remissionem baptizat, non quæ imitando fecerunt, propter primi peccatoris exemplum; sed quæ nascendo traxerunt, propter originis vitium. Et paulò inferius: Quando tibi illa damnanda obijciebantur, non ea catholici Episcopi sic intelligebant; ideò cùm illa damnares, catholicum te esse credebant. Propterea ergò, quod te illi sapere existimabant, absoluendum fuit: quod verò tu sapiebas, damnandum fuit. Non ergò tu absolutus es, qui damnanda tenuisti: sed illud absolutum est, quod tenere debuisti. Vt autem tu absolutus putareris, creditus es sentire laudanda, cùm te iudices non intelligerent occultare damnanda.

Catholicæ Ecclesiæ de parvulorũ peccato sententia.

34. IDEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Hos Apostolicum testimonium, in quo ait: Per vnum hominem intrauit peccatum in mũdum, & per peccatum mors: conari eos (Pelagianos intelligit) quidem in aliam nouam detorquere opinionem, tuis literis intimásti, sed quidnam illud sit, quod in his verbis opinentur, me cuisti. Quãtum autem ex alijs comperi, hoc ibi sentiunt, quòd & mors ista, quæ illic commemorata est, non sit corporis, quam nolunt Adam peccando meruisse, sed animæ, quæ in ipso peccato fit: & ipsum peccatum non propagatione in alios homines ex primo homine, sed imitatione transisse. Hinc enim etiam in parvulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatũ, quod in nascentibus nullum esse omninò contendunt. Sed si Apostolus peccatum illud commemorare voluisset, quod in hunc mundum non propagatione, sed imitatione intra-

Rom. 5.

Pelagiani negant Adã peccando mortẽ corporis meruisse.

Et peccati eius propagatione in posteros transisse.

intrauerit, eius principem non Adam, sed diabolum diceret, de quo scriptum est: Ab initio diabolus peccat. De quo etiam legitur in libro Sapientiæ Inuidia autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Nam quoniam ista mors ficà diabolo venit in homines, nõ quòd ab illo fuerint propagati, sed quòd eum fuerint imitati, continuò subiunxit: Imitantur autem eum, qui sunt ex parte eius. Proindè Apostolus cùm illud peccatum ac mortem commemoraret, quæ ab vno in omnes propagatione transisset, eum principem posuit, à quo propagatio generis humani sumpsit exordium. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam transgrediuntur mandatum Dei: sed aliud est quod exemplum est voluntate peccantibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus.

a Ioan. 3.

Sap. 2.

4. ITEM capite decimo: Deindè quod sequitur, In quo omnes peccauerunt, quàm circunspectè, quàm propriè, quàm sine ambiguitate dictum est. Si enim peccatum intellexeris quod per vnum hominem intrauit in mundum, in quo omnes peccauerunt: certè manifestum est, alia esse propria cuique peccata, in quibus hi tantùm peccãt, quorum peccata sunt; aliud hoc vnum, in quo omnes peccauerunt, quando omnes ille vnus homo fuerunt. Si autem nõ peccatum, sed ille vnus homo intelligitur, in quo vno homine omnes peccauerunt: quid etiam ista est manifestatione manifestius?

Rom. 5.

Aliud actuale, aliud originale peccatum.

5. CAPITE item vndecimo: Ergò & in eis qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ; id est, qui nondùm sua & propria voluntate ficut ille peccauerunt, sed ab illo peccatum originale traxerunt, qui est forma futuri: quia in illo constituta est forma condemnationis futuris posteris, qui eius propagine crearentur, vt ex vno omnes in condemnationem nascerentur, ex qua non liberat nisi gratia Saluatoris.

Peccatum originale propagatione in nos traductum.

6. DEINDE capite duodecimo: Verùm illud diligentius intuere, quod ait, ob vnius delictum multos mortuos. Cur enim ob vnius illius, & non potius ob delicta sua propria, si hoc loco intelligenda est imitatio, non propagatio? Sed attende quod sequitur: Et non sicut per vnum peccantem, ita est & donum. Nam iudicium quidem ex vno in cõdemnationem; gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Nunc dicant, vbi locum habeat in his verbis illa imitatio. Ex vno, inquit, in condemnationem: quo vno, nisi delicto? Hoc enim explanat, cùm adiungit: Gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Cur ergò iudicium ex vno delicto in condemnationem, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Nónne si nullum est originale peccatum, non solùm ad iustificationem gratia, sed etiam iudicium ad condemnationem ex multis delictis homines ducit? Neque enim gratia multa delicta donat, & non etiam iudicium multa delicta condemnat. Ante si propterea ex vno delicto in condemnationem ducuntur, quia omnia delicta quæ condemnantur, ex vnius illius imitatione cõmissa sunt: eadem causa est, cur ex vno delicto etiam ad iustificationem duci intelligantur, quia omnia delicta quæ iustificatis remittuntur, ex illius vnius imitatione commissa sunt: Sed hoc videlicet non intelligebat Apostolus, cùm dicebat: Iudicium quidem ex vno delicto in condemnationem, gratia verò ex multis delictis in iustificationem? Immò verò nos intelligamus Apostolum, & videamus ideò dictum iudicium ex vno delicto in condemnationem, quia sufficeret ad condemnationem, etiam si non esset in hominibus nisi originale peccatum.

Non de Imitatione, sed propagatione loqui Apostolum.

Rom. 5.

Originale peccatum etiam solũ ad condemnationem sufficit.

7. ET capite decimotertio: Cur ob vnius delictum mors regnauit per vnũ, nisi quia mortis vinculo tenebantur in illo vno, in quo omnes peccauerunt, etiam si propria peccata non adderent? Alioquin non solùm ob vnius delictum mors per vnum regnauit, sed ob delicta multa multorum per vnumquemq; peccantem. Nam si propterea cæteri ob alterius hominis delictum mortui sunt, quia illum in delinquẽdo præcedentem, subsequentes imitati sunt ille quoque, & multo magis ob alterius delictum mortuus est, quem diabolus delinquendo ita præcesserat, vt ei delictum etiam ipse suaderet: Adam verò nihil suasit imitatoribus suis, & multi, qui eius imitatores dicuntur, eum fuisse & tale aliquid commisisse, vel non audierunt, vel omninò non credunt. Quanto ergò rectius, sicut iam dixi, diabolum principem constituisset Apostolus, à quo vno peccatum, & mortem per omnes transisse diceret, si hoc loco nõ propagationem, sed imitationem dicere voluisset! Multo enim rationabilius Adam dicitur imitator diaboli, quem suasorem habuit peccati: potest quilibet imitari etiam illum, qui nihil ei tale suasit, vel omninò quem nescit. Quid est autem quòd abundantiam gratiæ & iustitiæ accipiunt, nisi quòd non tantùm ei peccato, in quo omnes peccauerunt, sed eis etiam quæ addiderunt, gratia remissionis datur: eisdẽ hominibus tanta iustitia donatur, vt cùm Adam cõsenserit ad peccatum suadenti, non cedant isti etiam cogenti? Et quid est, multo magis in vita regnabunt, cùm mortis regnum multo plures in æternam pœnam trahat: nisi intelligamus eos ipsos in vtroque dici, qui transeũt ab Adam ad Christum, id est, à morte ad vitam: quia in vita æterna sine fine regnabunt, magis quàm in eis mors temporaliter & cum fine regnauit? Itaque ficut per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem, ita & per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Hoc vnius delictum, si imitationem attendamus, non erit nisi diaboli: sed quia manifestum est de Adam, non de diabolo dici, restat intelligenda non imitatio, sed propagatio peccati. Vide plura ibidem capite decimoquinto.

Gratia abundantia ex quibus peccatis.

Rom. 5.

8. IDEM libro secundo Hypognostico contra Pelagianos, capite quarto: Peccatum protoplasti omnes trahimus, non morum imitatione, sed seminis conceptione, sicut scriptum est: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Constant etiam & imitatione morum peccata, imitando scilicet malos: sed vt quis imitetur malos, naturæ est vitium deprauatæ, qua factus est malus & malitiosus, non natura à Deo conditus malus. Ob hoc enim & natura filij iræ ab Apostolo iam baptizati fuisse dicimur. Omnis enim carnaliter nascens, natura filius iræ rectè dicitur: quia natura est protoplasti, quæ prior in illo propter delictum iram iudicis Dei iustè suscepit. Si enim delictum eius per quod, vt dixi, ad iram Dominum prouocauit, non traheremus, nunquàm natura filij iræ diceremur. Et ideò peccatum eius non solum ipsum, sed omne nocuit genus humanum, cùm eius damnatione simul & culpam suscepimus. Eius enim nos vulneratos esse delicto, vas probat electionis, cùm dicit: Non enim est distinctio, omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Dicendo, omnes, nullum excepit; quinimmò totum vtique trahit genus humanum. Peccauerũt enim omnes

Originale peccatum trahimus conceptione seminis Psal. 50.

Ephes. 2.

Natura cur filij iræ dicamus.

Peccatum Adæ totũ genus humanum nocuit. Rom. 3.

omnes, cùm ex vno peccatore omnes nascimur peccatores. Propter quod iterùm idem dicit Apostolus: Nam iudicium ex vno in condemnationem. Ex quo vno, nisi ex Adam, vel eius vno peccato? In qua condemnatione, nisi in culpa eius, qua ille est condemnatus? Quid est autem, & egent gloria Dei: nisi gratia Dei patris, per Iesum Christum, qui est in gloria Dei patris?

Rom. 5.

9. ITEM epistola octuagesimanona ad Hilarium, quæstione tertia: Quapropter si non audent resistere Apostolo, (loquitur de Pelagianis) exponant nobis, quare iudicium ex vno delicto ducat in cõdemnationem, cùm ex multis delictis homines damnandi veniant ad iudicium? Aut si propterea ita dictum putant, quia initium peccati ex Adam factum est, quod imitati cæteri sunt, vt sic ex vno illo delicto in iudicium condemnationemque traherentur, qui eum imitando multa peccârunt: cur non etiam de gratia & iustificatione sic dictum est? Cur non dixit similiter; Et gratia ex vno delicto in iustificationem? Sicut enim hominum multa delicta inter illud vnum quod imitati sunt, & iudicium quo puniuntur, media reperiuntur; ab vno quippe ad multa venerunt, vt à multis ad iudicium damnationemque duceretur: sic eadem multa delicta inter hoc ipsum vnum, cuius imitatione commissa sunt, & gratiam, qua dimittuntur, eodem modo media sunt, quoniam ex illo vno ad multa venerunt, vt ex multis ad gratiam iustificandi venirent. Cùm ergò in vtroque, id est, & iudicio, & gratia, quod attinet ad vnum, & multa delicta, vna eademque ratio sit, dicant isti nobis, quare iudicium dixerit ex vno delicto ducere in condemnationem, gratiam verò ex multis delictis in iustificationem: aut acquiescant ideò sic esse dictum, quia in hac causa duo constituuntur homines: Adam, ex quo consistit generatio carnalis: & Christus, ex quo regeneratio spiritalis. Sed quia tantùm ille homo, iste autem & Deus & homo, non quomodò illa generatio vno delicto obligat, quod est ex Adam, ita ista regeneratio vnum delictum solũ soluit, quod est ex Adam. Sed illi quidem generationi sufficit ad condemnationem vnius delicti connexio; quicquid enim posteà homines ex malis suis operibus addunt, non pertinet ad illam generationem, sed ad humanam conuersationem: huic autem regenerationi, non sufficit illud delictum tantummodò soluere, quod ex Adam trahitur, sed quicquid etiam posteà ex iniquis operibus humanæ conuersationis accedit. Ideò iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem.

Rom. 5. Originale peccatum nos ex parentibus non imitatione, sed generatione trahere, ex Pauli loco eruitur.

Solum etiam originale peccatum sufficit ad condemnationem.

10. LIBRO item sexto contra Iulianum, capite vicesimoquarto: De illis quoque Apostolicis verbis, in quibus impudentia mirabili, immò dementia resistitis fundatissimæ fidei, vbi ait; Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt: frustrà sensum alium nouum atque distortum, & à vero abhorrentem moliris exculpere, affirmans ea locutione dictum esse, In quo omnes peccauerunt; ac si diceretur, propter quod omnes peccauerunt: sicut dictum est, In quo corrigit iunior viam suam: vt scilicet, non in vno homine omnes homines peccâsse intelligantur originaliter, & tanquàm in massæ vnione communiter, sed propterea quia primus hominum ille peccauit, id est, cùm imitantur illum, non cùm generantur ex illo. Nũ ergò huic sensui conuenit illa locutio, ita dictum esse, In quo, velut dictum esset, propter quod. Nam propter hoc quisque peccat, quod ibi proponit vt peccet, vel quoquo modo quod illi fecit causa peccandi. Quis verò ab omni humano sensu tam sit absurdus, vt dicat, Propter hoc fecit homo iste homicidium, quia in paradiso Adam de ligno prohibito cibum sumpsit; cùm ille latrocinando occiderit hominem nihil de Adam cogitans, sed propter hoc vt aurum, quod ferebat, auferret? Sic & cætera cuncta peccata, quæ propria quisque committit, habent causas propter quas fiant, etiam si nemo cogitet quod ille primus homo commisit, neque illud sibi ad peccandum proponat exemplum. Propter hoc itaque, id est, quoniã peccauit Adam, nec ipse Cain peccâsse dicendus est, qui eundem patrem suum nouerat. Propter quid enim fratrem suum occiderit, notum est: quia non propter hoc, quod perpetrauit Adam, sed quia bono eius inuidit.

Idem locus excutitur, vt originale peccatũ generatione contrahi, non imitatione doceatur.

Pſal. 118.

Absurditas expositionis Pelagianæ.

Genes. 4.

11. ET sermone decimoquarto de verbis Apostoli, capite decimoquarto: Cùm cœperint vrgeri (Pelagiani) verbis Apostoli dicentis; Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt: quæ verba nescio quis non intelligat; in quibus verbis nescio vtrum quisquam expositorem requirat: conantur respondere & dicere, ideò dictum est hoc ab Apostolo, quia primus peccauit Adam, & qui posteà peccauerunt, illum imitando peccauerunt. Hoc quid est aliud, quã conari tenebras aperto lumini offundere? Peccatum per vnum hominem intrauit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt. Propter imitationem dicis, quia primus peccauit Adã. Pergit capite decimoquinto: Respondeo prorsus, non primus peccauit Adam. Si primum peccatorem requiris, diabolum vide. Sed humani generis massam volens ostendere Apostolus de origine venenatã, ideò eum posuit vndè nati sumus, non eum quem imitati sumus. Dicitur quidem & pater tuus, quem fueris imitatus. Filij mei, inquit, quos iterùm parturio. Qui identidem dicit: Imitatores mei estote. Et propter istam imitationem dicitur impijs, Vos à patre diabolo estis. Nam constat in catholica fide, quòd diabolus nec generauit nostram naturam, nec condidit: sola in illo seductio est præcedentis, imitatio consequentis. Denique quo modo dictum est de Adam, in quo omnes peccauerunt, legatur mihi alicubi, omnes in diabolo peccauerunt. Aliud est illo præcedente, & seducente peccare, aliud in illo peccare. Quia secundùm propaginem carnis in illo eramus omnes, antequàm nati essemus tanquàm in parente, tanquàm in radice ibi eramus: sic venenata est ista arbor, ibi eramus. Nã quia ad diabolum, hoc est, principem peccati, & verè primum peccatorem non pertinet origo, sed imitatio, cùm de illo scriptura loqueretur; Inuidia, inquit, diaboli, mors intrauit in orbem terrarum: imitantur autem eum qui sunt ex parte ipsius. Imitando eum, fiunt ex parte ipsius. Nunquid dictum est, in illo peccauerunt? Cùm verò de Adã diceretur propter originem, propter posteritatem, propter propaginem viscerum, In quo omnes, inquit, peccauerunt. Nam si propterea primus constitutus est Adam, quia primus peccauit, tanquàm in exemplo sit, non in origine: vt quid tam in lõginquo, post tam prolixa tempora contra Adam quæritur Christus? Si omnes peccatores ad Adam

Rom. 5.

Pelagianorũ falsa expositio.

Diabolus primus peccator, non Adam.

Galat. 4. 1. Cor. 4. 11. Ioan. 8.

In Adam eramus tanquàm in patente, in radice.

Sapien. 2.

Rom. 5.

ad Adam propterea pertinent, quia primus peccator, omnes iusti debuerunt ad Abel pertinere, quia primus iustus. Quare Christus quæritur? Expergiscere frater, quare Christus quæritur, nisi quia in Adam damnata est generatio, in Christo quæritur regeneratio? Et capite decimosexto: Proindè nemo nos fallat: Scriptura euidens est, authoritas fundatissima est, fides catholicissima est. Omnis generatus, damnatus: nemo liberatus, nisi regeneratus.

In Adam generatio damnata.

12. LIBRO item tertio de peccatorum meritis & remissione, capite octauo: Nulla (inquiunt Pelagiani) ratione conceditur, vt Deus, qui propria peccata remittit, imputet aliena. Remittit, sed spiritu regeneratis, non carne generatis. Imputat verò non iam aliena, sed propria. Aliena quippe erant, quando hi, qui ea propagata portarent, nondum erant: nunc verò carnali generatione iam eorum sunt, quibus nondum spiritali regeneratione dimissa sunt.

Pelagianorum ratio refutata.

Generatione Adæ peccatum fit cuiusque proprium.

13. IDEM libro secundo contra Iulianum, capite decimo: Quod dicis, alienis peccatis alterum obnoxium non teneri, interest quatenus rectè possit intelligi. Nec nunc ago quod peccauit Dauid, & pro peccato eius tot hominum millia ceciderunt: & quòd de anathemate contra interdictum, quia vsurpauit vnus, in eos, qui hoc non fecerant, nec factum fuisse nouerant, vindicta processit. Alia disputatio est, neque hunc tenere nos debet, de hoc genere peccatorum siue pœnarum. Parentum autem peccata modo quodam dicuntur aliena; & rursus modo quodam reperiuntur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis; nostra sunt autem contagione propaginis. Quod si falsum esset, profectò graue iugum super filios Adam, à die exitus de ventre matris eorum, nullo modo iustum esset. Quod autem Apostolum dixisse commemoras: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt reportet vnusquisque propria corporis sui prout gessit, siue bonum, siue malum; quomodo in paruulis accipis? Vtrum & ipsi ante tribunal Christi manifestabuntur, an non? Si non manifestabuntur, quid te adiuuat ista sententia, quando ad eos non pertinet, quorum nunc agitur causa? Si autem manifestabuntur; quo modo reportat eorum quisque quod gessit, qui nihil gessit; nisi quia pertinet ad eos, quod per corda, & ora gestantium, siue credunt, siue non credunt? Propria corporis sui enim dixit, quod ad vnumquenque in seipso iàm viuentem pertinet.

Primorum parentum peccata quomodo aliena, & quomodo nostra.

Eccli 40.

1. Reg. 14.

Iosue 7.

2. Cor. 5.

Paruuli per corda & ora gestantium credunt.

14. AD Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

15. FVLGENTIVS de fide ad Petrum, capite vigesimosexto: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc naturæ iræ filium nasci. De qua dicit Apostolus, Eramus enim & nos natura filij iræ, sicut & cæteri.

Ob peccatū orig. natura filius iræ omnis homo nascitur.

Ephes. 2.

16. AVGVSTINVS de natura & gratia contra Pelagianos, capite trigesimosexto: Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæstionem: vndè enim scimus, * quid ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere ac parere meruit eum, quem constat nullum habuisse peccatum: Hac ergò virgine excepta, si omnes illos sanctos & sanctas cùm hic viuerent, congregare possemus, & interrogare, vtrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus: vtrum hoc, quod iste dicit, an quod Ioannes Apostolus? Rogo vos quàlibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis, si hoc interrogari potuissent, nonne vna voce clamassent: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est?

Quando de peccatis loquitur Augustinus semper excipit S. Mariam.

* S. Thom. p. 3. q. 27. a. 4. legit, quod

17. SIXTVS quartus libro tertio extrauagantium communium, titulo de reliquijs & veneratione Sanctorum, capite primo. Cùm præexcelsa meritorum insignia, quibus Reginā cælorum virgo Dei genitrix gloriosa sedibus prælata æthereis, syderibus quasi stella matutina præmicans deuotæ considerationis indagine perscrutamur, & intra pectoris arcana reuoluimus quòd ipsa, vtpotè via misericordiæ, mater gratiæ & pietatis, amica humani generis, consolatrix pro salute fidelium, qui delictorum onere grauantur sedula oratrix, & peruigil ad Regem, quē genuit, intercedit: dignum, quin potius debitum reputamus vniuersos Christi fideles, vt omnipotenti Deo (cuius prouidentia eiusdem Virginis humilitatem ab æterno respiciens, pro reconciliando suo authori humana natura lapsu primi hominis æternæ morti obnoxia, eam sui vnigeniti habitaculum sancti Spiritus præparatione constituit, ex qua carnem nostræ mortalitatis pro redemptione populi sui assumeret; & immaculatā virgo nihilominus post partum remaneret) de ipsius immaculatæ virginis mira cōceptione gratias & laudes referant, & institutæ propterea in Dei Ecclesia missas; & alia diuina officia dicant, & illis interfint, indulgentijs & peccatorum remissionibus inuitare, vt exindè fiant Virginis meritis & intercessione diuinæ gratiæ aptiores. Has igitur consideratione inducti, &c.

S. Mariæ laus.

S. Mariæ mira concep. tio.

Festi institutio.

18. IDEM eodem loco, capite secundo: Sanè cùm sancta Romana Ecclesia de intemeratæ semper virginis Mariæ conceptione publicè festum solenniter celebret, & speciale ac proprium super hoc officium ordinauerit: nonnulli vt accepimus diuersorum ordinum prædicatores in suis sermonibus ad populum publicè per diuersas ciuitates & terras affirmare hactenus non erubuerunt, & quotidiè prædicare non cessant, omnes illos, qui tenent aut asserunt eandem gloriosam & immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse hæreticos: eiusdem immaculatæ conceptionis officium celebrantes, audientesque sermones illorum, qui eam sine huiusmodi macula concepta esse affirmant, peccare grauiter. Sed & præfatis prædicationibus non contenti, confectos super his suis assertionibus libros in publicum ediderunt; ex quorū assertionibus & prædicationibus non leuia scandala in mentibus fidelium exorta sunt, & maiora meritò exoriri formidantur indies. Nos igitur huiusmodi temerarijs ausibus, ac peruersis assertionibus ac scādalosis, quæ exindè in Dei Ecclesia exoriri possunt, quantum nobis ex alto conceditur obuiare volentes, motu proprio, non ad alicuius nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera deliberatione, & certa scientia huiusmodi assertiones prædicatorum eorundem, & aliorum quorumlibet, qui affirmare præsumerent, eos qui crederent aut tenerent eandem Dei genitricem ab originalis peccati macula in sua conceptione præseruatam fuisse, propterea alicuius hæresis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut huiusmodi officium conceptionis celebrantes, seu

De conceptione B. Mariæ diuersa sentientes coercitis Sixtus, ne alteri alterum hæreticos condemnet, ante determinationē Ecclesiæ.

seu huiusmodi sermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere: vtpotè falsas & erroneas, & à veritate penitus alienas, editosque de super libros prædictos id continentes, quo ad hoc authoritate Apostolica tenore præsentium reprobamus & damnamus. Ac motu, scientia, & authoritate prædictis statuimus & ordinamus, quòd prædicatores verbi Dei, & quicunque alij cuiuscunque status, gradus, aut ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cætero ausu temerario præsumpserint in eorum sermonibus ad populum, seu aliàs quomodolibet affirmare huiusmodi sic per nos improbatas, & damnatas assertiones veras esse, aut dictos libros pro veris legere, tenere, vel habere, postquàm de præsentibus scientiam habuerint, excommunicationis sententiam eo ipso incurrant, à qua ab alio quàm à Romano Pontifice (nisi in mortis articulo) nequeant absolutionis beneficium obtinere. Item motu, scientia, & authoritate similibus, simili pœnæ ac censuræ subijcientes eos, qui ausi fuerint asserere contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen, vel peccatũ incurrere mortale, cùm nondum sit à Romana Ecclesia & Apostolica sede decisum. Nõ obstantibus cõstitutionibus, & ordinationibus Apostolicis contrarijs quibuscunque, quibus communiter vel diuisim à sede Apostolica indultum existat, quòd interdici, suspẽdi, vel excommunicari non possint per literas Apostolicas non facientes plenam ac expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiusmodi mentionem.

A Romana Ecclesia nihil certi de conceptione B. Mariæ decisum.

14. CONCILIVM Tridentinum sessione quinta in fine decreti de peccato originali: Declarat tamen hæc ipsa sancta Synodus, non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, vbi de peccato originali agitur, beatam, & immaculatam Dei genitricem virginem Mariam; sed observandas esse constitutiones felicis recordationis Sixti Papæ quarti, sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innouat.

III.

De remedio originalis peccati.

Ex can. 5. dist. 5.

A PECCATVM hoc originis, quod ineſt vnicuique proprium, vt diximus, neque per humanæ [a] naturæ vires, neque per aliud remedium tollitur, quàm per meritum [b] vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo [c] reconciliauit in sanguine suo, factus nobis [d] iustitia, sanctificatio, & redemptio. Huius verò meritum [e] per Baptismi sacramentum in forma Ecclesiæ ritè collatum, tam adultis, quàm paruulis applicatur: quia [f] non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vndè illa vox; [g] *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et illa; [h] *Quicunque baptizati estis, Christum induistis.*

Ex can. 6. dist. 4.

B Vndè errant grauiter, qui negant paruulos [i] recentes ab vteris matrum baptizandos esse, etiam si fuerint à baptizatis parentibus orti. Baptizantur certè etiam hi in remissionem peccatorum, vt qui ex Adamo peccatum traxerint originale, quod [k] regenerationis lauacro expiari necessè est ad vitam æternam consequendam, quoniam non aliter intelligendum est, [l] *Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransijt, in quo omnes peccauerunt:* nisi quemadmodum Ecclesia Catholica vbique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum, etiam paruuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideò in remissionem peccatorum veraciter baptizan-

a Aug. epist. 28. Enchir. ca. 48. Fulgent. de incar. & gratia Christi, cap. 16.

b 1. Timoth. 2. b

c Rom. 5. a b 2. Cor. 5. d Petrus Diaco. de incar. & gratia Christi, cap. 6 Bernar. epist. 190.

d 1. Cor. 1. d Bernar. ser. 1. de Purificat.

e Tit. 3. b

f Actor. 4. b

g Ioan. 1. d

h Galat. 3. d August. lib. 6. cont. Iulian. cap. 4.

i Concil. Milcuita. can. 2. Aphricæ. can. 77.

k August. lib. 1. de peccat. merit. c. 16. lib. 4. cont. 2. epist. Pelag. cap. 4.

l Rom. 5. c August. lib. 4. cont. 2. epist. Pelag. cap. 4. lib. 2. cont. Pelagium & Celest. cap. 40.

Digitized by Google

ptizantur, vt in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt: [m] *Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* [m] Ioan. 3.

TESTIMONIA.

Anima sine culpa ipsa, sola Dei gratia creatur.

1. AVGVSTINVS epistola vigesimaoctaua ad Hieronymum: Certus sum, animam nulla Dei culpa, nulla necessitate vel sua, sed propria voluntate in peccatum esse collapsam: nec liberari posse de corpore mortis huius, vel suæ voluntatis virtute, tanquàm sibi ad hoc sufficiente, vel ipsius corporis morte, sed gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: nec omnino esse animam vllam in genere humano, cui non sit necessarius ad liberationem mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus. Quæcunque autem sine gratia mediatoris, & sacramento eius in qualibet corporis ætate de corpore exierit, & in pœnam futuram, & in vltimo iudicio recepturam corpus ad pœnam. Si autem post generationem humanam, quæ facta est ex Adam, regeneretur in Christo, ad eius pertinens societatem, & requiẽ post mortem corporis habituram, & corpus ad gloriam recepturam. Hæc sunt quæ de anima firmissimè teneo. Et paulò pòst: Excepto hæreticæ opinionis errore, ex quatuor reliquis opinionibus, quæ nam sit eligẽda scire desidero. Quæcunq; enim eligenda est, absit vt impugnet hanc fidem, de qua certi sumus, omni animæ etiam paruuli infantis necessarium esse liberationem ex obligatione peccati, eamq; nullam esse nisi per Iesum Christũ, & hunc crucifixum.

Mediator Christus omnibus ad liberationem necessarius.

Liberatio vt omnibus necessaria, ita nulla nisi per Christum.

2. ET in Enchiridio capite quadragesimooctauo: Illud vnum peccatum, quod tam magnum in loco, & habitu tantæ infelicitatis admissum est, vt in vno homine originaliter, atque (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur, non soluitur ac diluitur, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum, qui solus potuit ita nasci, vt ei non opus esset renasci.

Originale peccatum non nisi per mediatorẽ Christum soluitur.

3. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite decimosexto: Ab hoc peccato, quod originaliter carnalis natiuitas trahit, neminem facultas naturalis, neminem litera sanctæ legis, sed sola fides eripit Iesu Christi filij Dei, qui venit quærere, & saluum facere quod perierat. Pro impijs mortuus est, offerens semetipsum pro nobis, sicut Apostolus dicit, Oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. In hoc mediatore Dei & hominum, & humanæ naturæ status reparatus est, & implendæ legis est consummatus effectus: quia nec sibi ad virtutem sufficere vllatenus potuit naturalis infirmitas, quæ vtique, ex quo omnes dies defecerunt, & in ira Dei defecimus, lumine simul & virtute priuata, intantum natura cæca sine lege peccat, vt peccare se nesciat. Propter quod dicitur: Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces.

Nec natura vires, nec lex à peccato origin. liberat. Ephes. 5.

Rom. 8.

Rom. 9.

4. PRIORIS ad Timotheum secundo capite: Vnus Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis.

5. AD Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidẽ in gratiam istã, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Et infrà: Vt quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impijs mortuus est? Vix enim pro iusto quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Nũ solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

6. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Si qua ergò in Christo noua creatura, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis. quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Et infrà: Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

7. PETRVS Diaconus in libro de incarnatione & gratia Christi ad Fulgentium & reliquos, capite sexto: Ab hac damnatione & morte (per Adæ peccatum mundo illata) nullus omnino liberatur, nisi gratia Redemptoris. Qui cùm esset Dominus, vtpotè Deus, vt nos à seruitute perpetua, & potestate diaboli liberaret, atque ad veram libertatem educeret, factus est seruus, accipiens formam serui. Hinc est quod dicit ad Iudæos: Tunc verè liberi eritis, si vos filius liberauerit. Ioan. 8.

8. BERNARDVS epistola centesima nonagesima ad Innocentium Pontificem: Iustè homo addictus, sed misericorditer liberatus. Sic tamen misericorditer, vt non defuerit iustitia quædam & in ipsa liberatione, quoniam hoc quoque fuit de misericordia liberãtis, vt (quod congruebat remedijs liberandi) iustitia magis contra inuasorem, quàm potentia vteretur. Quid nanque ex se agere poterat, vt semel amissam iustitiam recuperaret, homo seruus peccati, vinctus diaboli? Assignata est ei proindè aliena, qui caruit sua, & ipsa sic est: Venit princeps huius mundi, & in Saluatore non inuenit quicquam: & cùm nihilominus innocenti manus iniecit, iustissimè quos tenebat amisit: quando is, qui morti nihil debebat, accepta mortis iniuria, iure illum, qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli soluit dominio. Qua enim iustitia id secundo homo exigeretur? Homo siquidem qui debuit, homo qui soluit. Nam si vnus, inquit, pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: vt videlicet satisfactio vnius, omnibus imputetur, sicut omnium peccata vnus ille portauit: nec alter iam inueniatur qui forefecit, alter qui satisfecit: quia caput & corpus, vnus est Christus. Satisfecit ergò caput pro membris, Christus pro visceribus suis, quãdo iuxta Euangelium Pauli, quo conuincitur mendacium Petri, mortuus pro nobis conuiuificauit nos sibi, donãs nobis omnia delicta, delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud Liberationis modus iustissimus. Coloss. 2.

cruci, expolians principatus & potestates.

9. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Ierem. 9.

10. BERNARDVS sermone primo de Purificatione beatæ Mariæ: Vbi minoratus est Christus paulò minus ab angelis, Factusque est Dei & hominum mediator, ac velut lapis angularis pacificauit per sanguinem suum, quæ in cælis sunt, & quæ super terram: ex hoc planè iam suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Eramus enim & nos natura filij iræ, sed consequuti sumus misericordiam. Cuius iræ filij? & quam misericordiam consequuti? Nempe filij ignorantiæ, ignauiæ, captiuitatis: & consequuti sumus sapientiam, virtutem, redemptionem. Ignorantia mulieris seductæ excæcauerat nos; mollities viri abstracti & illecti à propria concupiscentia, eneruauerat nos; malitia diaboli expositos instè à Deo captiuauerat nos. Sic ergò nascimur vniuersi primùm quidem viæ ciuitatis habitaculi prorsus ignari; deindè imbecilles & ignaui, vt etsi nota nobis esset via vitæ, propria tamen præpediremur, & detineremur inertia; postremò captiui sub pessimo crudelissimoque tyranno, vt licet prudentes essemus, atque robusti, ipsa tamen miseræ seruitutis opprimeremur conditione. Nunquid nō misericordia & miseratione multa opus habet tanta miseria? Aut certè si iam salui sumus ab hac triplici ira per Christum, qui factus est nobis sapientia à Deo patre, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: quanta nobis vigilantia opus est dilectissimi, ne fortè (quod absit) inuenirātur nostra nouissima peiora prioribus, si denuò contingat iram incendere, vtpotè qui non natura iam, sed propria voluntate filij iræ fumus?

Miseria quanta circundati nascamur.

Magna misericordia indiget hæc tanta miseria.

11. AD Titum tertio capite: Cùm autem benignitas, & humanitas apparuit Saluatoris nostri Dei: non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

12. ACTORVM quarto capite ait beatus Petrus: In nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

13. IOANNIS primo capite: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

14. AD Galatas tertio capite: Omnes enim filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Iesu. Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

15. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum Pelagianum, capite quarto: Non habere paruulos vitam, nisi habeant Christum (quē procul dubiò habere non possunt, nisi induerint eum, eo modo quo scriptum est, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis) Non ergò eos habere vitam, nisi habeat Christum, Ioannes Euangelista testatur, dicens in epistola sua; Qui habet filium, habet vitam; qui non habet filium, vitam non habet. Meritò ergò intelliguntur mortui, qui non habent vitam, pro quibus est Christus mortuus vt habeant. Vnus enim pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt. Idcò autem mortuus est, sicut legitur ad Hebræos, vt per mortem euacuaret eum, qui potestatem habebat mortis, id est, diabolum. Quid ergò mirum, si paruuli quamdiu mortui sunt, antequàm incipiāt eum habere, qui mortuus est pro mortuis, sub eo sunt, qui potestatem habet mortis?

Galat. 3.

1. Ioan. 5.

2. Cor. 5.

Hebr. 2.

16. CONCILIVM Mileuitanum canone secundo: Item placuit, vt suprà quæstione prima de sacramento Baptismi, & testimonio septimo. & ibidē vide plura de hac re testimonia.

17. CONCILIVM Africanum canone septuagesimo septimo: Item placuit &c. vt loco citato in Concilio Mileuitano.

18. AVGVSTINVS libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite decimosexto: Ex hac inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quisquis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opus habet, vt non solùm ad regnum Dei perducatur, verùm etiam à peccati damnatione liberetur. Simul itaque peccato & morti primi hominis obnoxij nascuntur in carne, & simul iustitiæ vitæque æternæ secūdi hominis sociati renascūtur in baptismo.

Regeneratio omnibus necessaria carne inter genetis.

19. ET libro quarto contra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Licet inter illos (Manichæos scilicet & Pelagianos) in paruulis humana creatura institutione bona, propagatione vitiata, bonis suis confitens optimum cōditorem, malis suis quærens misericordissimum redemptorem, Manichæos habens bonorum suorum vituperatores; Pelagianos habens malorum suorum negatores, vtrosque persequutores. Et quamuis per infantiam loqui non valeat, specie tamen tacita, & infirmitate abdita, impiam vanitatem vtrorumque compellat, & illis dicens, ab eo, qui bona creat, credite me creari, & istis dicens, ab eo qui me creauit, finite me sanari. Manichæus dicit, Nihil est huius infantis, nisi anima bona liberanda; cætera non ad Deum bonum, sed ad principem tenebrarum pertinēt respuenda. Pelagianus dicit, Immò huius infantis nihil est liberandum, quia totum ostendimus saluum. Ambo mentiuntur. Sed mitior est iam carnis solius accusator, quàm qui in vniuersum cōuincitur sæuire laudator. Sed neque Manichæus humanæ animæ subuenit, blasphemando authorem totius hominis Deum, nec Pelagianus humanæ infantiæ diuinam gratiam subuenire permittit, negando originale peccatum. Deus ergò miseretur per catholicā fidem, quę vtrumque redarguendo perniciem infantibus subuenit ad salutem, Manichæis dicens, Audite Apostolum clamantem; Nescitis quia corpus vestrum templum est in vobis Spiritus sancti? & Deum bonum creatorem credite corporum, quia non potest esse templum Spiritus sancti opus principis tenebrarum. Pelagianis dicens, In iniquitatibus conceptus est, & in peccatis eum mater eius in vtero aluit, quem conspicitis paruulum. Quid eum tanquàm ab omni noxa liberum defendendo, non permittitis per indulgentiam liberari? Nemo mundus à sorde, nec infans cuius diei vnius vita sit super terram. Sinite miserum remissionem accipere peccatorum per eum, qui solus nec paruus, nec magnus potuit habere peccatum.

Manichæi errores & Pelagiani collatio.

1. Cor. 3.

Psal. 50.

Iob 14. iuxta LXX.

20. AD Romanos quinto capite: Per vnum hominem &c. vt in textu.

21. AVGVSTINVS libro quarto cōtra duas epistolas Pelagianorum, capite quarto: Volun-

Rom. 5. sunt ex verbis Apostoli in suum sensum homines (Pelagianos intelligit) detorquere. Vbi enim ait Apostolus, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt: ibi volunt intelligi non peccatum pertransisse, sed mortem. Quid est ergò quod sequitur, in quo omnes peccauerunt? Aut enim in illo vno homine peccâsse dicit omnes Apostolus, de quo dixerat, Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, aut in illo peccato, aut certè in morte. Non enim mouere debet, quia non dixit, in qua, sed in quo omnes peccauerunt: Mors quippe in Græca lingua generis masculini est. Quodlibet ergò eligant: aut enim in illo homine peccauerunt omnes; & ideò dictum est, quoniam quando ille peccauit, in illo erant omnes: aut in illo peccato peccauerunt omnes, quia generaliter omnium factum est, quod nascentes tracturi erant omnes: aut restat vt dicant, quòd in illa morte peccauerint omnes. Sed hoc quemadmodum possit intelligi, non planè video. In peccato enim moriuntur omnes, non in morte peccant: nam peccato præcedente, mors sequitur, non morte præcedente, peccatum. Aculeus quippe mortis est peccatum, id est, aculeus cuius punctione fit mors, non aculeus quo pungit mors. Sicut venenum si bibitur, appellatur poculum mortis, quòd eo poculo facta sit mors; non quòd morte sit poculum factum, aut à morte sic datum. Quòd si propterea non potest illis verbis Apostoli peccatum intelligi, in quo omnes peccauerunt, quia in Græco, vndè translata est Epistola, peccatum fœminino genere positum est; restat vt in illo primo homine peccâsse omnes intelligantur; quia in illo fuerunt omnes, quando ille peccauit, vndè peccatum nascendo trahitur, quod nisi renascendo non soluitur. Nam & sic sanctus Hilarius intellexit quod scriptum est, in quo omnes peccauerũt: ait enim, In quo, id est, in Adam, omnes peccauerunt. Deindè addidit, Manifestum in Adam omnes peccâsse quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus; omnes quos genuit, nati sunt sub peccato. Hæc scribens Hilarius sine ambiguitate commonuit, quo modo intelligendum esset, in quo omnes peccauerunt. Propter quid autem idem Apostolus dicit nos per Christum reconciliari Deo, nisi propter quod facti fuimus inimici? Et hoc quid est, nisi peccatum? Vndè & Propheta dicit; Peccata vestra separãt inter vos & Deum. Propter hanc ergò separationem mediator est missus; vt tolleret peccatum mundi, per quod separabamur inimici, & reconciliari ex inimicis efficeremur filij.

In Adam quia omnes] fuimus, omnes etiã peccauimus.

In Adam quasi in massa omnes peccauimus.

Isaiæ 59.

7. ITEM libro secundo contra Pelagium & Celestium, capite quadragesimo: Ipsa sanctæ Ecclesiæ sacramenta satis indicant, paruulos à partu etiam recentissimos, per gratiam Christi de diabolo seruitio liberari. Excepto enim quòd in peccatorum remissionem non fallaci, sed fideli mysterio baptizantur, etiam prius exorcizantur in eis, & exsufflatur potestas contraria; cui etiam verbis eorum à quibus portantur, sese renunciare respondent.

Paruuli de diaboli seruitio in baptismo liberantur.

Exorcismi ante baptismum.

8. IOANNIS tertio capite: Nisi quis, vt in textu.

IIII.

De reliquijs originalis peccati in baptizatis.

Rom. 6. lib. 5. PRÆTEREA confitendum est, reatum originalis peccati per Iesu Christi Domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, remitti; & in baptizatis [a] totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet, tolli, non radi tantùm, aut non imputari. In renatis enim nihil odit Deus, quia nihil [b] est damnationis ijs, qui verè [c] consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundùm carnem ambulant, sed [d] veterem hominem exuentes, & nouum, qui secundùm Deũ creatus est, induentes, innocẽtes, immaculati, puri, innoxij, ac Deo dilecti effecti sunt: [e] hęredes quidem Dei, cohæredes autẽ Christi; ita vt nihil prorsus eos ab ingressu cęli remoretur. Ac interim fateri oportet, manere in baptizatis [f] concupiscentiã vel fomitem; quæ cùm ad agonem [g] relicta sit, nocere non consentientibus, [h] & viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus nõ valet: quinimmò qui [i] legitimè certauerit, coronabitur. Hanc concupiscentiam quã aliquando [k] Apostolus peccatũ appellat, Ecclesia Catho-

a Aug. lib. 1. cont. 2. epist. Pelag. ca. 13. 14. lib. 6. cont. Iulia. cap. 13. & seq. lib. 2. cont. Pelag. & Cœlest. ca. 39. & 40. Vide quæst. 3. de Sacramento Baptismi.

b Rom. 8. c

c Ibid. 6. a

d Ephes. 4. c Colos. 3. b

e Rom. 8. c

f Augustin. lib. 2. de peccat. merit. cap. 28.

g Idem lib. 2. cont. Iulia. cap. 9 & 10 lib. 1. de pecc. merit. cap. vlt.

h Idem li. 1. de ciuit. Dei, cap. 25 lib. 5. cont. Iulian. cap. 3.

i 2. Timoth. 2. b

k Rom. 7. b

lica nunquàm intellexit peccatum appellari, quòd vè-
rè & propriè in renatis peccatum sit, sed quia ex' pec-
cato est, & ad peccatum inclinat.

1 August. lib 6. cont. Iulia. cap. 23. sect. 6. de Vet. Apost. cap. 1.

TESTIMONIA.

Baptismus nó tradit, sed auferet peccata omnia.

1. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimotertio: Dicunt etiam, inquit, (Iulianus scilicet) baptisma non dare omnem indulgentiam peccatorum, nec auferre crimina, sed radere, vt omnium peccatorum, radices in mala carne teneãtur. Quis hoc aduersus Pelagianos, nisi infidelis affirmet? Dicimus enim Baptisma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vndè crescant iterum resecanda peccata. Nam & istam similitudinem comperi, suæ illos adhibere calumniæ, tanquàm hoc nos sentiamus atque dicamus. Sed de ista concupiscentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua necessè est vt etiam baptizatus, & hoc si diligentissimè proficit, & spiritu Dei agitur, pia mente confligat.

Concupiscentia remanet in baptizatis.

2. ET capite decimoquarto: Nullus in Ecclesia rectè posset ordinari minister, si dixisset Apostolus, Si quis sine peccato: vbi ait, Si quis sine crimine est. Aut si dixisset, Nullum peccatum habentes: vbi ait, Nullum crimen habentes. Multi quippe baptizati fideles sunt sine crimine, sine peccato autem in hac vita neminem dixerim, quantalibet Pelagiani, quia hæc dicimus, aduersum nos inflentur & dirumpantur insania: non quia peccati aliquid remaneat, quod in baptismate non remittatur, sed quia in nobis, in huius vitæ infirmitate manentibus, quotidiè fieri non quiescunt, quæ fideliter orãtibus, & misericorditer operantibus quotidiè remittantur. Hæc est fidei Catholicæ sanitas, quam sanctus vbiq; seminat Spiritus, nõ prauitatis hæreticæ vanitas, & præsumptio spiritus.

2. Tim. 3.

Nihil peccati baptismus relinquit.

3. IDEM libro sexto contra Iulianum, capite decimotertio: Iam nunc illam tuam discutiamus calumniam, qua me dixisse criminaris, baptizatos ex parte mundari. Et infrà: Dixisse me affirmas, quòd gratia non perfectè hominem nouum faciat. Non hoc dico: Attende quod dico. Gratia perfectè hominem nouum facit, quandoquidem & ad corporis immortalitatem plenamqúe felicitatem ipsa perducit. Nunc etiam perfectè innouat hominem, quantum attinet ad liberationem, ab omnibus omninò peccatis, non quantum ad liberationem attinet ab omnibus malis, & ab omni corruptione mortalitatis, qua nunc corpus aggrauat animam.

Baptizatos ex parte mũdari fingit Iulianus de mente Augustini.

Baptismus liberat ab omnibus omnino peccatis.

4. ET capite decimoquarto: Quamuis iam peccato mortui, Deo viuamus; est tamen quod in nobis mortificemus, vt non regnet peccatum in nostro mortali corpore, ad obediendum concupiscentijs eius, à quibus nos soluit ne his essemus obnoxij, plena atque perfecta remissio peccatorum, & remanserunt in nobis cum quibus generantur bella castrorum. Nec ita multo post: Quamuis itaque sacro baptismate sanctificetur & corpus; ad hoc tamen sanctificatur, vt per remissionem peccatorum, nõ solùm præteritis peccatis omnibus, verùm etiam ipsi quæ inest carnis concupiscentiæ, non fit obnoxium; cui necessè est obnoxius omnis homo nascatur, etiam moriturus obnoxius, si non renascatur. Vbi ergò me audisti, siue legisti dicentem, nõ innouari homines per baptismũ, sed quasi innouari: non liberari, sed quasi liberaris non saluari, sed quasi saluari: absit vt ego inanem dicerem gratiam lauacri illius, in quo renatus sum ex aqua & spiritu, qua liberatus sum à reatu omnium peccatorum, vel quæ nascendo traxeram, vel quæ malè viuendo contraxeram. Qua gratia liberor, vt scio, ne interem in tentationem, à concupiscentia mea abstractus & illectus, atque vt exaudiar dicens cũ consortibus meis: Dimitte nobis debita nostra. Qua gratia liberabor, vt spero, in æternum, vbi iam nulla lex in membris meis repugnet legi mentis meæ. Non igitur ego inanem facio Dei gratiam: sed tu eius inimicus inanem quæsisse videris iactantiam.

Rom. 6.

Plena & perfecta remissio peccatorum in baptismo.

Calumnia Iuliani.

Baptismus innouat, liberat, saluat.

Matth. 6.

Rom. 7.

5. ITEM capite decimoquinto: Quapropter dimittuntur in baptismate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignoranter, vel scienter adiecta. Sed cùm dicit Apostolus Iacobus, Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariente discernitur. Pariens enim est concupiscentia, partus peccatum. Sed concupiscentia non parit, nisi conceperit; non concipit nisi illexerit, hoc est, ad malum perpetrandum obtinuerit volentis assensum. Quod ergò aduersus eam dimicatur, hoc agitur, ne concipiat, pariatq; peccatum. Dimissis itaque in baptismo peccatis omnibus, id est, omnibus concupiscentiæ fœtibus, si illic etiam ipsa consumpta est, quo modo contra eam ne concipiat, dimicant sancti liuore corporis, pedore membrorum, contritione carnis?

Omnia peccata in baptismo dimittuntur. Iaco. 1.

Concupiscentia remanẽs non est peccatũ.

Peccata tantus concupiscentiæ.

6. ET capite decimosexto: Tu qui putas, quòd si malum esset concupiscentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo. Quod planius ita dicitur; Omni reatu omnium malorum caret, non omnibus malis. Nunquid enim caret corruptione corporis? An non est malum quod aggrauat animam? &, errauit qui dixit, corpus enim corruptibile aggrauat animam?

Baptizatus caret omni peccato, nõ omni malo.

Sapien. 9.

7. ITEM libro secundo contra Pelagium & Celestium, qui est de peccato originali, capite trigesimonono: Ad beatam perfectionem huius, quod nunc datur, sancti lauacri gratia peruenitur. Qua enim regeneratione spiritus modò fit, vt peccata omnia præterita remittantur; eius merito fiet etiam regeneratio carnis in æternam vitam, qua in ipsa carne incorruptibiliter resurgente, peccatorum omnium incitamenta sanentur. Sed ea salus adhuc in spe facta est, non tenetur in re, neque possidetur per præsentiam, sed expectatur per patientiam.

Regeneratione omnia peccata præterita remittuntur.

8. ET capite quadragesimo: Ac per hoc non solùm peccata omnia, quorum nunc remissio fit in baptismo, quæ reos faciunt, dum desiderijs vitiosis consentitur atque peccatur; verùm etiam ipsa desideria vitiosa, quibus si non consentitur, nullus peccati reatus contrahitur, quę non in ista, sed in alia vita nulla erunt, eodem lauacro baptismatis vniuersa purgantur. Reatus itaque vitij eius de quo loquimur, in regeneratorum prole carnali tandiu manebit, donec & illic lauacro regenerationis abluatur. Plura vide de hac re testimonia, quæstione tertia de sacramento Baptismi, A & B.

Peccata omnia & desideria vitiosa, quæ reos faciunt, baptismo purgantur.

Concupiscentia sine consensu non est peccatum.

9. AD Romanos octauo capite: Nihil ergò nunc damnationis est ijs, qui sunt in Christo Iesu: qui non secundùm carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis.

10. ET capite sexto: Quid ergò dicemus? permanebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: vt quomodò Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

11. AD Ephesios quarto capite: Deponere vos secundùm pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

12. AD Colossenses tertio capite: Mortificate ergò membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, cõcupiscentiam malam, & auaritiam, quæ est simulacrorum seruitus: propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis: in quibus & vos ambulâstis aliquando, cùm viueretis in illis. Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum eum qui renouatur in agnitionem secundùm imaginem eius, qui creauit illum.

13. AD Romanos octauo capite: Quicunque spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterùm in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

14. AVGVSTINVS libro secundo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimo octauo: Hæc lex peccati, quod etiam peccatum appellat Apostolus, cùm dicit, Non ergò regnet peccatum in vestro mortali corpore ad obediendum desideriis eius: non sic manet in membris eorum, qui ex aqua & spiritu renati sunt, tanquàm non sit eius facta remissio, vbi omninò plena, & perfecta sit remissio peccatorum, omnibus inimicitijs interfectis, quibus separabamur à Deo: sed manet in vetustate carnis, tanquàm superatum & peremptum, si non illicitis consensionibus quodam modo reuiuiscat, & in regnum proprium dominationemq́ue reuocetur. Ab hac autem vetustate carnis, in qua est lex ista peccati, vel peccatum iam remissum, vsqueadeò spiritus vita discernitur, in cuius nouitate baptizati per Dei gratiam renascuntur, vt parum fuerit Apostolo dicere, tales non esse in peccato, nisi etiam diceret in ipsa illos carne non esse, antequam ex hac mortali vita migrarẽt. Qui enim in carne, inquit, sunt, Deo placere non possunt: vos autem non estis in carne, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Veruntamen sicut ipsa carne, quamuis corruptibili, benè vtuntur, qui membra eius ad opera bona conuertunt, in qua carne non sunt, quia non secundùm eam sapiunt, neque viuunt: sicut denique etiam morte, quæ primi peccati pœna est, benè vtuntur, qui eam pro fratribus, pro fide, pro quacunque vera, & sancta iustitia fortiter & patienter impendunt: sic illis etiam lege peccati, quod iam remissum in vetustate carnis manet, benè vtuntur coniugati fideles, qui ex eo, quòd sunt in Christi nouitate, dominari sibi libidinem minimè patiuntur: ex eo autem quòd adhuc trahunt ad æ vetustatem, regenerandos immortaliter filios mortaliter generant cum ea propagine peccati, qua illi, qui renati sunt, obnoxij non tenentur, & qua illi, qui nascuntur, renascẽdo soluũtur. Et paulò pòst Nec mireris, quòd dixi, manente cõcupiscentiali lege peccati, reatum eius solui per gratiam sacramenti. Sicut enim facta, & dicta, & cogitata iniqua, quantum ad ipsos motus animi & corporis pertinet, iam præterierunt, & non sunt; eis tamen præteritis, & nõ iam existentibus, reatus eorum manet, nisi peccatorum remissione soluatur: sic contra in hac non iam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentiæ, reatus eius soluitur, & nõ erit, cùm fit in baptismo plena remissio peccatorum. Denique si continuò consequatur ab hac vita migratio, non erit omninò quod obnoxium hominem teneat, soluis omnibus quæ tenebant. Sicut ergò non est mirum præteritorum dictorum, factorum, atq; cogitatorum reatum manere ante peccatorum remissionẽ: sic contra non debet esse mirum, manẽtis concupiscentiæ reatum præterire posse peccatorum remissionem.

15. IDEM libro secundo contra Iulianum, capite nono: In hac vita humanam iustitiam in quadam militia, belloque constituit, (Ambrosius) non solùm aduersus æmulas aëreas potestates; sed aduersus ipsas nostras cupiditates, per quas & illi exteriores inimici nos deijcere vel penetrare moliuntur. In hoc bello & ipsam carnem aduersariam grauem dicit, cuius vtique natura, sicut primitus condita est, nobiscum concordissima permaneret, nisi primi hominis præuaricatione vitiata, suo nobiscum languore confligeret. In hoc bello ille vir sanctus monet nos seculum effugere, & in ea fuga quanta sit difficultas, immò impossibilitas, nisi Dei gratia opituletur, ostendit. Dicit mortua quidem vitia per remissionem in baptismate omnium peccatorum, sed eorum nos curare debere quodam modo sepulturam. Et in hoc ipso opere talem describit cum vitijs mortuis nos habere conflictum, vt non quod volumus, agamus; sed quod odio habemus, hoc faciamus. Multa in nobis peccatum, nobis reluctantibus, operari, reuiuiscere plerunque resurgere voluptates: luctandum nobis esse aduersus carnem, aduersus quam luctans est Paulus, quando dicebat; Video aliam legẽ in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Præcipit ne carni nostræ confidamus, ne nos ei credamus, cùm Apostolus clamet, Scio quia non habitat in me, id est, in carne mea bonum: Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonũ nõ inuenio. Ecce quantam nos pugnam cum mortuis habere peccatis, ille strenuus Christi miles, & Ecclesiæ fidelis doctor (Ambrosius is est) ostendit. Quo modo enim peccatum mortuum est, cùm multa operetur in nobis, reluctãtibus nobis. Quæ multa? nisi desideria stulta, & noxia, quæ consentiẽtes mergunt in interitum & perditionem: quæ vtique perpeti, eisq́ue non consentire, certamen est, conflictus est, pugna est. Quorum pugna? nisi boni & mali, non naturæ aduersus naturã; sed naturæ aduersus vitium iam mortuum, sed adhuc sepeliendum, id est, omninò sanandum. Quomodo ergò mor-

Rom.6.

Imbecillitas plenè sublata in baptismo.

Rom.7.

Concupiscentia manet, reatus eius sublato.

Concupiscentia baptizatos nõ remoratur ab ingressu cœli.

Amb. de fuga seculi c.2. Pugnãdum contra concupiscentiã.

In cap.12. Lucæ.

De fuga seculi cap.4.

Lib. de Sacramento regenerationis. Mortuorũ per baptismum vitiorum cuiãda sepultura.

Rom.7.

Cum mortuis peccatis pugna habenda.

1.Tim.6.

rnum dicimus hoc peccatum in baptismate, sicut etiam iste vir dicit, & quo modo habitare in membris fatemur, & multa operari desideria reluctantibus nobis, quibus non consentiendo resistimus, sicut etiam hic vir fatetur; nisi quia mortuum est in eo reatu quo nos tenebat, & donec sepulturæ perfectione sanetur, rebellat & mortuum? Quamuis iam non eo modo appelletur peccatum, quod facit reum; sed quòd sit reatu primi hominis factum, & quod rebellando nos trahere nititur ad reatum, nisi adiuuet nos gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, ne sic etiam mortuum peccatum rebellet, vt vincendo reuiuiscat & regnet.

Concupiscentia remanens, quo sensu peccati vocetur.

16. ET capite decimo: In hoc bello laborantes, quamdiu vita humana tentatio est super terram, non ideò sine peccato non sumus, quia hoc quod eo modo peccatum dicitur, operatur in membris repugnans legi mentis, etiam non sibi ad illicita consentientibus nobis. Quantum enim ad nos attinet, sine peccato semper essemus, donec sanaretur hoc malum, si ei nunquàm consentiremus ad malum. Sed in quibus ab illo rebellante, etsi non lethaliter, sed venialiter, tamen vincimur, in his contrahimus, vndè quotidiè dicamus, Dimitte nobis debita nostra.

Concupiscentiæ nisi consentiremus, absque peccato remaneremus.

Matth. 6.

17. ET libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vltimo: In paruulis certè gratia Dei &c. vt quæstione tertia de sacramento Baptismi, C testimonio decimo, & plura ibidem.

18. ITEM libro primo de ciuitate Dei, capite vigesimoquinto: Absit à mente Christiana, quæ in Deo suo fidit, in eoque spe posita, eius adiutorio nititur: absit, inquam, vt mens talis quibuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quòd si illa concupiscentialis inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem, quasi lege sua mouetur: quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?

Concupiscentia sine consensu culpa caret.

19. ITEM libro quinto contra Iulianum Pelagianum, capite tertio: Quid plus factum est, obsecro te, aut vt quid diceret, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum; si iam erant possessi quodam modo malis desiderijs cordis sui? Nunquid autem consequens est, vt si habet aliquis cordis desideria mala, iam etiam consentiat eis ad committenda eadem mala? Ac per hoc aliud est habere mala desideria cordis, aliud tradi eis; vtique vt consentiendo eis possideatur ab eis; quod fit cùm diuino iudicio traditur eis. Alioquin frustrà dictum est, Post concupiscentias tuas non eas, si iam quisque reus est, quòd tumultuantes, & ad mala trahere nitentes sentit eas, nec eas sequitur, si non eis traditur, exercens aduersus eas gloriosa certamina, si viuit in gratia. Quid tibi enim videtur, qui obseruat quod scriptum est, Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius (quod quid est aliud, quàm desideria eius mala) faciet te gaudium inimicis & inuidis tuis? Nunquid iam iste reus est, habendo tales animæ concupiscentias, quas ei præstare non debet, ne in gaudium veniat diabolo, & angelis eius, qui sunt inimici atque inuidi nostri? Cùm ergò dicitur homo tradi desiderijs suis; inde fit reus, quia desertus à Deo cedit eis atque consentit, vincitur, capitur, traditur, possidetur. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est.

Rom. 6.

Desideria mala habere, nō est eis consentire.

Eccli 18.

Eccli 18.

Ira voluntati nostri temporis lizere.

2. Pet. 2.

20. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Nam & qui certat in agone, non coronatur nisi legitimè certauerit.

21. AD Romanos septimo: Quid ergò dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum, peccatum reuixit. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Quod ergò bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: vt fiat supra modum peccans peccatum per mandatū. Nunc autem iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

Rom. 7.

22. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum, capite vicesimotertio: Quòd autem verba Apostolica, vbi dicit, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum; & cætera vsque ad illud, vbi ait, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius: me affirmas aliter intelligere, quàm totum ipsum caput debet inteligi, nescienti mihi plurimum tribuis. Non enim ego solus, aut primus sic istū locum intellexi, quo euertitur hæresis vestra, quemadmodum verè intelligendus est: immò verò ego prius eum aliter intellexeram, vel potius non intellexeram, quod mea quædam illius temporis etiam scripta testantur. Non mihi enim videbatur Apostolus & de seipso dicere potuisse, Ego autem carnalis sum, cùm esset spiritalis; & quòd captiuus duceretur sub lege peccati, quæ in membris erat eius. Ego enim putabam dici ista non posse, nisi de ijs, quos ita haberet carnis concupiscentia subiugatos, vt facerent quicquid illa compelleret; quod de Apostolo dementis est credere: cùm etiam innumerabilis multitudo sanctorum, ne concupiscentias carnis perficiat, contra carnem spiritu concupiscat. Sed posteà melioribus, & intelligentioribus cessi, vel potius ipsi, quod fatendum est, veritati, vt viderem in illis Apostoli vocibus gemitum esse sanctorum, contra carnales concupiscentias dimicantium. Qui cùm mente sint spiritales, adhuc tamen isto corruptibili corpore, quod aggrauat animam, rectè intelliguntur esse carnales, quia erunt & corpore spiritales, quando seminatum fuerit corpus animale, & resurget corpus spiritale. Et rectè adhuc intelliguntur ea parte captiui sub lege peccati, quæ desideriorum, quibus non cōsentiunt, motibus subiacet. Hinc factum est vt sic ista intelligerem: quemadmodum intellexit Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & cæteri Ecclesiæ sancti notique doctores, qui & ipsum Apostolum aduersus carnales concupiscentias, quas habere nolebat, & tamen habebat, strenuè conflixisse, eundemq; conflictum suum illis suis verbis contestatum fuisse senserunt. Contra quos motus prius vtique debellandos ne dominentur, & posteà sanandos vt penitus extinguātur, etiam ipse gloriosa certamina sanctos exercere confessus est. Simul itaque cognoscamus verba pugnantiū, si pugnamus. Hoc enim modo non viuimus nos, sed viuit Christus in nobis, si & ad pugnā contra cōcupiscentias exercendā, & ad victoriam vsque ad consumptionem eorundem hostium capessendam, in illo fidimus, non in nobis. Ipse quippe

Etiam ipsi sancti certāt contra concupiscentias.

Sap. 9.

1. Cor. 15.

Paulus de suo conflictu locutus est.

Rom. 7.

1. Cor. 1. quippe factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt, quemadmodum scriptum est; Qui gloriatur, in Domino glorietur. Non est ergò contrarium, sicut putas, vt qui dicit; Viuo non ego iam, viuit verò in me Christus: dicat etiam, Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum. Inquantum quippe in illo viuit Christus, intantum expugnat & superat, quod non habitat bonum in eius carne, sed malum. Neque enim rectè cuiusquam spiritus concupisceret aduersus carnem suam, nisi habitaret in illo spiritus Christi. Abst ergò vt dicamus, quod nos dicere insimulas, Apostolum sic ista dixisse, quasi qui se vellet intelligi renitentem, in scorta, aliqua manu pestiferæ voluptatis abduci: cùm dicat, Non ego operor illud: ostendens concupiscentias carnis solum impulsum libidinis operari, sine consensione peccati.

Ierem. 9.

Galat. 2.

Rom. 7.

23 Et sermone sexto de verbis Apostoli, capite primo: Igitur ipse ego mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. In qua conclusione demonstrauit Apostolus, ad hoc se dixisse, quæ supra dixerat, Iam non ego operor illud, sed id quod in me habitat peccatum: quia non mente operabatur consentiendo, sed carne concupiscendo. Hoc enim peccati nomine appellat, vnde oriuntur cuncta peccata, id est, ex carnali concupiscentia. Quicquid enim est peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus, non exoriuntur nisi ex mala cupiditate, non exoriuntur nisi ex illicita delectatione. Huic ergò illicitæ delectationi si resistamus, si non consentiamus, si membra velut arma non ministremus; non regnat peccatum in nostro mortali corpore.

Rom. 7.

Cõcupiscẽtia peccatũ vocata, q̃ ex ea illa profecta.

V.

De natura & legis ad iustificandos homines imbecillitate.

Caput 5. deest.

Vt iam propius ad iustificationis doctrinam probè & syncerè intelligendam accedamus, illud vnusquisque agnoscat & fateatur oportet, quòd cùm omnes homines in præuaricatione Adæ [a] innocentiam perdidissent, facti immundi, &, vt [b] Apostolus inquit, natura filij iræ, quemadmodum est dictum, vsqueadeò [c] serui erant peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, vt non modò Gentes per vim [d] naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam literam [e] legis Moysi, inde liberari aut surgere possent: tametsi in eis [f] liberum arbitrium minimè extinctum esset, [g] viribus licet attenuatum, & inclinatum.

a Cælestin. I. epistol. 1. c. 4. & Concil. 15. c. Rom. 5. c. d

b Ephes. 2. a

c Rom. 6. c

d Prosper contra Collator. c. 22. Augustin. epistol. 95.

e Fulgent. de incarnat. & gratia Christi, cap. 18.

f Augustin. lib. 1. contra 2. epistol. Pelag. c. 1. & lib. 2. cap. 5. contra Fortun. Manich. disputat. 2. lib. 3. de libero arbitrio cap. 1. 3. de gratia & libero arbitrio cap. 2. lib. 5. de ciuitate Dei cap. 10. in expos. capitis 5. ad Galat. quæstione 24. ex 83. lib. 3. Hypog. c. 10. Origen. Philocal. cap. 21. homil. 2. ex diuers. & in cap. 13. Matth. Chrysostom. homil. 30. in Matth. homil. 9. & 11. in Ioan. Cyrill. Ierosolym. cate. 4. illum. Hieronym. in procem. lib. contra Pelagian. lib. 2. contra Iouinian. cap. 2.

g Concil. 2. Arausic. can. 13. 25. Augustin. epistol. 95. Prosper lib. 1. de vocat. gent. cap. 8.

TESTIMONIA.

Alijs est c. 1. Innocẽtiam omnes in Adæ præuaricatione perdidimus.

1. Cælestinvs primus, epistola prima ad episcopos Galliæ, canone quarto: In præuaricatione Adæ omnes homines naturalem possibilitatem, & innocentiam perdidisse, & neminem de profundo illius ruinæ per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit, pronunciante beatæ memoriæ Papa Innocentio, atque dicente in epistola ad Carthaginense concilium: Liberum enim arbitrium ille perpessus, dum suis inconsultius vtitur bonis, cadens in præuaricationis profunda, demersus est, & nihil, quemadmodum exinde surgere posset, inuenit, suaque in æternum libertate deceptus huius ruina iacuisset oppressus, nisi eum post Christi pro sua gratia reluxisset aduentus, qui per nouæ regenerationis purificationem, omne præteritum vitium sui baptismatis lauacro purgauit.

Epistol. 25. vel inter Augustini 91.

2. Prioris ad Corinthios decimoquinto capite: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur.

In nobis nihil est quo resurgere queamus.

3. Ad Romanos quinto capite: Propterea sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranfijt, in quo omnes peccauerunt: Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysen etiam in eos, qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. si enim vnius delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis Iesv Christi in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ita & donum. nam iudicium quidem ex vno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Si

enim vnius delicto mors regnauit per vnum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum IESVM Christum. Igitur sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obeditionem, iusti constituentur multi.

4. AD Ephesios secundo capite: Eramus natura filij iræ, sicut & cæteri.

5. AD Romanos sexto capite: Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergò? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius, cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obeditionis ad iustitiam? Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ. Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ.

6. PROSPER contra Collatorem capite vicesimosecundo: Si de illis ista dicuntur, (loquitur de illis verbis ad Romanos secundo capite, Cùm enim Gentes, quæ legem non habent &c.) qui alient à gratia Christiana, quædam ad similitudinem legalium mandatorum proprio iudicio sanciebant, intelligentes, mores ciuitatum, concordiamque populorum non posse aliter contineri, nisi vt rectè factis præmia, & peccatis pœnæ decernerentur: quis ambigat, hanc sapientiam humano generi ad temporalis vitæ vtilitatem, ex naturæ à Deo conditæ supereſſe reliquijs? Si enim nec ad ista terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata esset, sed extincta natura. Quæ tamen, etiamsi excellentissimis artibus, & cunctis mortalium eruditionum polleat disciplinis, iustificari ex se non potest, quia bonis suis malè vtitur, in quibus sine cultu veri Dei impietatis immunditiæque conuincitur, & vnde se defendi existimat, accusatur. Cùm ergò Paulus definiat, quòd non ex operibus legis iustificatur omnis caro: & quoniam in Christo neque circumcisio, neque præputium valeat aliquid, sed noua creatura: quid iste impiam infidelium libertatem naturalibus instruit bonis, & proprijs vult iustificare principijs? Quid ad renouationem miseræ vetustatis, idoneam definit præuaricatricis scientiæ nuditatem? Quasi ista scientia, vel ex naturæ opibus reſidua, vel ex legalis doctrinæ eruditione quæsita, possit sui perceptione præstare, vt quod faciendum nouerimus, etiam facere diligamus: aut vllus sit bonæ voluntatis motus, nisi quem creauerit diffusæ per Spiritum sanctum charitatis afflatus.

7. AVGVSTINVS & reliqui Episcopi epistola nonagesimaquinta ad Innocentium Papam: Cùm de hac gratia Christianis fidelibus catholicisque notissima, illi (Pelagio) obijceretur quæstio, vt eam oppugnare desineret, quid est quod cùm hæc sibi in libro suo velut aduersante persona idem ipse obiecisset, vt se respondendo purgaret, nihil aliud respondit, nisi naturam creati hominis referre gratiam creatoris; atque ita se dicere, sine peccato implere posse iustitiam per liberum arbitrium cum adiutorio diuinæ gratiæ, quòd Deus hoc dederit homini ipsa possibilitate naturæ? Cui meritò respondetur: Ergò euacuatum est scandalum crucis; ergò Christus gratis mortuus est. Non enim, si non moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram, nec ascendens in altum captiuans captiuitatem daret dona hominibus, ista naturæ possibilitas, quam defendit, in hominibus non esset. An forte Dei mandatum deerat, & ideò Christus mortuus est: immò iam & hoc erat sanctum, & iustum, & bonum. Iam dictum fuerat; Non concupisces. Iam dictum fuerat; Diliges proximum tuum tanquam teipsum. In quo sermone Apostolus omnem legem dicit impleri. Et quoniam nisi diligat Deum, nemo diligit seipsum, ideò Dominus in ijs duobus præceptis, totam legem Prophetasque dicit pendere. Quæ duo præcepta iam erant hominibus diuinitus data. An æternum præmium iustitiæ promissum nondum erat? Hoc ipse non dicit, qui in suis literis posuit, etiam in vetere Testamento regnum cælorum esse promissum. Si ergò ad faciendam perficiendamque iustitiam, iam erat naturæ possibilitas per liberum arbitrium, iam erat legis Dei sanctum, & iustum, bonumque mandatum, iam erat promissum præmium sempiternum, ergò Christus gratis mortuus est. Ergò neque per legem iustitia, neque per naturæ possibilitatem, sed ex fide & dono Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, vnum mediatorem Dei & hominum: qui nisi in plenitudine temporis mortuus esset propter delicta nostra, & resurrexisset propter iustificationem nostram, profectò & antiquorum fides euacuaretur, & nostra. Fide verò euacuata, quæ homini iustitia remaneat, cùm iustus ex fide viuat? Ex quo enim per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransijt, in quo omnes peccauerunt: proculdubiò à corpore mortis huius, vbi alia lex repugnat legi mentis, neminem liberauit, aut liberat sua possibilitas, quæ perdita redemptore indiget, sanctia Saluatore, sed gratia Dei per fidem vnius mediatoris Dei & hominum, hominis Christi Iesu: qui & Deus cùm esset, hominem fecit, & manens Deus, homo factus, refecit ipse quod fecit. Et infra post medium: Quapropter si & ante tempus legis, & tempore ipso legis iustos patres, & ex fide viuentes, non possibilitas naturæ infirmæ, & indigæ, ac vitiatæ, & sub peccato venundatæ, sed Dei gratia per fidem iustificat, & nunc eadem in apertum iam ventens reuelata iustificat.

8. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimosexto: Ab hoc peccato, quod originaliter carnalis natiuitas trahit, &c. vt supra capite tertio. A testimonio tertio. Et pergit. Legalis quoque auditus non solùm neminem de potestate tenebrarum eripuit, quin etiam peccatoribus cumulum præuaricationis adiecit. Sine gratia quippe fidei, grauius lex agnita, quàm ignota condemnat. Vbi quantum ignorantia peccati minuitur, tantum reatus peccatoris augetur. Ideò Apostolus ait: Lex enim iram operatur, vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Idem quoque dicit: Quia lex propter transgressionem posita est. Et quia conclusit scriptura omnia sub peccato, vt iustificatio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Quomodo igitur de possibilitate solius liberi arbitrij (si non præueniatur adiutorio gratiæ Dei, per quam bona voluntas reparatur, & seruatur in homine natura tanto magis superba, quanto magis dominio peccati, mortique subiecta) quantulumcunque sibi bonæ voluntatis, & operis exordium repromittit, quæ

Confutatio eiusdem erroris. Galat. 5. & 2. Psalm. 69.

Rom. 7. Exod. 20. 1 Ioan. 2. Matth. 22. Rom. 13.

Iustitia neque per legem, neque per naturæ vim. Rom. 4.

Habacuc 2. Rom. 5.

Naturæ possibilitas indiget redemptore, ac saluatore ad iustitiam consequendam.

Lex non liberauit nos de potestate tenebrarum.

Rom. 4. Galat. 3.

Vitiata, non extincta natura.

Natura etiã excellentissima nõ sufficit sibi ad iustificationem. Rom. 3.

Galat. 6.

Pelagij error de gratia.

nec sana potuit Dei seruare mandatum, nec vulnerata quantulumcunque curationis sumpsit de lege remedium, sed insuper auxit peccatum cognitione mandati. Lex enim subintrauit, vt abundaret peccatum, de quo liberari homo potest, nisi per agnum Dei, qui tollit peccatum mundi. De corpore enim mortis huius non liberum hominis arbitrium, neque legis sanctum, iustum, bonumque mandatum, sed sola nos liberat gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit nos à lege peccati & mortis.

Rom. 8.

9. AVGVSTINVS libro primo contra duas epistolas Pelagianorum, capite secundo: Dicunt, inquit, (Iulianus scilicet) illi Manichęi, quibus modò non communicamus, id est, toti isti cum quibus dissentimus, quia primi hominis peccato, id est, Adæ, liberum arbitrium perierit, & nemo iam potestatem habeat bene viuendi, sed omnes in peccatum carnis suæ necessitate cogantur. Manichæos appellat catholicos, more illius Iouiniani, qui ante paucos annos hæreticus nouus, virginitatem sanctæ Mariæ destruebat, & virginitati sacræ nuptias fidelium coæquabat. Et paucis interiectis: Quis autem nostrûm dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem periit per peccatum, sed illa quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate iustitiam; propter quod natura humana, diuina indiget gratia, dicente Domino, Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: vtique liberi ad bene iusteque viuendum. Nam liberum arbitrium vsqueadeò in peccatore non perijt, vt per illud peccent, maximè omnes qui cum delectatione peccant, & amore peccati, hoc eis placet, quod eis liber. Vnde & Apostolus, Cùm essetis, inquit, serui peccati, liberi fuistis iustitiæ. Ecce ostenduntur etiam peccato minimè potuisse, nisi alia libertate, seruire.

Liberum arbitrium Adæ peccato periisse. Catholicos sentit, per calumniam ijs impingit Iulianus.

Quæ libertas per peccatum perierit.

Ioan. 8.

Libero arbitrio etiam peccatores peccant.

Rom. 6.

10. ET libro secundo, capite quinto: Peccato Adæ arbitrium liberum de hominum natura perijsse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: ad bene autem, pleqúe viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis aditua.

Liberum arbitrium ad peccandum valet per se, ad pie & pecundũ gratia adiuuante.

11. ITEM contra Fortunatum Manichæum disputatione secunda, post principium. AVG. Ego dico peccatum non esse, si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate recta facimus. Aut si pœnam meretur, qui peccat inuitus, debet & præmium mereri, qui bene facit inuitus. Quis autem dubitet non deferri præmium, nisi ei, qui bona voluntate aliquid fecerit? Ex quo intelligimus & pœnam inferri ei, qui voluntate mala aliquid fecerit.

1. Retract. c. 16. Peccatum & opus quoque bonum, esse voluntarium.

12. IDEM libro tertio de libero arbitrio, capite primo: AVG. Credo meminisse te, in prima disputatione satis esse compertum, nulla re fieri mentem seruam libidinis, nisi propria voluntate: nam neque à superiore, neque ab æquali eam posse ad hoc dedecus cogi, quia iniustum est; neque ab inferiore, quia non potest. Restat igitur vt eius fit proprius iste motus, quo fruendi voluntatem ad creaturam à creatore conuertit: qui motus si culpæ deputatur, vnde qui dubitat, irrisione dignus tibi visus est, non est vtique naturalis, sed voluntarius: In eoque similis est illi motui, quo deorsum versus lapis fertur, quòd sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi: verumtamen in eo dissimilis, quòd in potestate non habet lapis cohibere motum, quo fertur inferius, animus verò, dum non vult, non ita mouetur, vt superioribus desertis inferiora diligat: & ideò lapidi naturalis est ille motus, animo verò iste voluntarius. Hinc est quòd lapidem si quis dicat peccare, quòd pondere suo tendit in infima, non dicam ipso lapide stolidior, sed profectò demens iudicatur: animum verò peccati arguimus, cùm eum conuincimus superioribus desertis ad fruendum inferiora præponere. Propterea quid opus est quærere vnde iste motus existat, quo voluntas auertitur ab incommutabili bono, ad commutabile bonum, cùm eum non nisi animi, & voluntarium, & ob hoc culpabilem esse fateamur, omnisqúe de hac re disciplinæ vtilis ad id valeat, vt eo motu improbato atque cohibito, voluntatem nostram ad fruendum sempiterno bono, à lapsu temporalium conuertamus. EVOD. Video, & quodammodo tango ac teneo vera esse quæ dicis: non enim quicquam tam firmè atque intimè sentio, quàm me habere voluntatem, eaqúe me moueri ad aliquid fruendum: quid autem meum dicam prorsus non inuenio, si voluntas, quæ volo & nolo, non est mea. Quapropter cui tribuendum est, si quid per illam malè facio, nisi mihi? Cùm enim bonus Deus me fecerit, nec bene aliquid faciam nisi per voluntatem, ad hoc potius datam esse à bono Deo, satis appareat: motus autem quo huc atque illuc voluntas conuertitur, nisi esset voluntarius, atque in nostra positus potestate, neque laudandus, cùm ad superiora, neque culpandus homo esset, cùm ad inferiora detorquet quasi quendam cardinem voluntatis: neque omninò monendus esset, vt istis neglectis, æterna vellet adipisci, atque vt malè nollet viuere, vellet autem bene. Hoc autem monendum non esse hominem, quisquis existimat, de hominum numero exterminandus est.

1. Retract. c. 9.

Homo sine voluntate ageret, nec laudandus, nec culpandus, nec monendus esset.

13. ET capite tertio: Negare non possumus habere nos potestatem, nisi cùm nobis quod volumus deest: dum autem volumus, si ipsa voluntas deest nobis, non vtique volumus. Quod si fieri non potest, vt dum volumus non velimus, adest vtique voluntas volentibus: nec aliud quicquam est in potestate, nisi quod volentibus adest. Voluntas igitur nostra, nec voluntas esset, nisi esset in nostra potestate. Porrò quia est in potestate, libera est nobis. Non enim est nobis liberum, quod in potestate non habemus, aut potest non esse quod habemus. Ita fit vt & Deum non negemus esse præscium omnium futurorum, & nos tamen velimus quod volumus. Cùm enim sit præscius voluntatis nostræ, cuius est præscius, ipsa erit. Voluntas ergò erit, quia voluntatis est præscius. Nec voluntas esse poterit, si in potestate non erit. Ergò & potestatis est præscius. Non igitur per eius præscientiam mihi potestas adimitur, quia propterea mihi certior aderit, quæ ille, cuius præscientia non fallitur, adfuturam mihi esse præsciuit.

Voluntas libera, quia in potestate nostra.

Præscientia Dei nõ adimit nobis potestatem.

14. LIBRO item de gratia & libero arbitrio, capite secundo: Reuelauit nobis (Deus) per scripturas suas sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Quomodo autem reuelauerit commemoro vos, non humano eloquio, sed diuino. Primùm, quia ipsa diuina præcepta homini non prodessent, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promissa præmia peruenire. Ideò enim data sunt, vt homo exsufflationem de ignorantia

Lib. 1. c. 11. Mens sola voluntate propria fit rea peccati.

Liberum arbitrium in homine esse reuelauit Deus per scripturas. Nisi esset, frustrà essent præcepta.

non

non haberet: ſicut Dominus dicit in Euangelio de Iudæis: Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Proſit pauca: Sed ſunt homines, qui etiam de ipſo Deo ſe excuſare conantur, quibus dicit Apoſtolus Iacobus; Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentor. Deus enim intentator malorum eſt &c. Item de ipſo Deo ſe excuſare volentibus reſpondet liber Prouerbiorum Salomonis: Inſipientia viri violat vias eius, Deum autem cauſatur in corde ſuo. Et liber Eccleſiaſticus dicit: Ne dixeris, quia propter Deum receſſi; quæ enim odit ne feceris. Ne dixeris, quia ipſe me induxit &c. Ecce apertiſſimè videmus expreſſum liberum humanæ voluntatis arbitrium. Quid illud, quòd tam multis locis omnia mandata ſua cuſtodiri, & fieri iubet Deus? Quo modo iubet, ſi non eſt liberum arbitrium? Quid beatus ille, de quo Pſalmus dicit, quòd in lege Domini fuit voluntas eius; nonne ſatis indicat voluntate ſua hominem in lege Dei conſiſtere? Deinde tam multa mandata, quæ ipſam quodammodo nominatim conueniunt voluntatem, ſicut eſt; Noli vinci à malo: & alia ſimilia, ſicut ſunt, Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. Et, Noli repellere conſilia matris tuæ. Et, Noli eſſe ſapiens apud teipſum. Et, Noli deficere à diſciplina Domini. Et, Noli negligere legem. Et, Noli abſtinere benefacere egenti. Et, Noli fabricare in amicum tuum mala. Et, Noli intendere fallaci mulieri. Et, Noluit intelligere vt bene ageret. Et, Noluerunt accipere diſciplinam: & innumerabilia talia in veteribus libris diuinorum eloquiorum, quid oſtendunt, niſi liberum arbitrium voluntatis humanæ? In libris etiam nouis Euangelicis, & Apoſtolicis, quid aliud oſtenditur vbi dicitur; Nolite vobis condere theſauros in terra. Et, Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Et, Qui vult venire poſt me, abneget ſemetipſum. Et, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Et quod dicit Apoſtolus Paulus; Quod vult faciat, non peccat ſi nubat: qui autem ſtatuit in corde ſuo non habens neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis, & hoc ſtatuit in corde ſuo ſeruare virginem ſuam, bene facit. Item dicit: Si autem volens hoc facio, mercedem habeo. Et alio loco: Sobrij eſtote iuſti, & nolite peccare. Et iterum: Vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita ſit & perficiendi. Et ad Timotheum dicit: Cùm enim in delicijs egerint in Chriſto, nubere volunt. Et alibi: Sed & omnes, qui piè volunt viuere in Chriſto Ieſu, perſecutionem patientur. Et ipſi Timotheo: Noli negligere gratiam, quæ in te eſt. Et ad Philemonem: Ne bonum tuum velut ex neceſſitate eſſet, ſed ex voluntate. Seruos etiam ipſos monet, vt dominis ſuis ex animo ſeruiant cum bona voluntate. Item Iacobus: Nolite itaque errare fratres mei, & nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & nolite detrahere de alterutro. Item Ioannes in epiſtola ſua: Nolite diligere mundum: & cætera huiuſmodi. Nempe vbi dicitur: Noli hoc, & noli illud, & vbi ad aliquid faciendum, vel non faciendum, in diuinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demonſtratur arbitrium. Nemo ergò Deum cauſetur in corde ſuo, ſed ſibi imputet quiſque, cùm peccat. Neque cùm aliquid ſecundùm Deum operatur, alienet hoc à propria voluntate. Quando enim volens facit, tunc dicendum eſt opus bonum, tunc ſperanda eſt boni operis merces ab eo, de quo dictum eſt, Qui reddet vnicuique ſecundùm opera ſua.

Ioan. 15.
Iacob. 1.
Prouerb. 19 iuxta LXX.
Eccli 15.
Probat liberũ arbitriũ ex veteri Teſtamẽto.
Pſalm. 1.
Rom. 12.
Pſalm. 31.
Prouerb. 1
Prouerb. 3
Probat ex nouo.
Matth. 6.
Matth. 10.
Matth. 16
Luc. 2.
1. Cor. 7.
1. Cor. 9.
1. Corat. 5.
2. Cor. 8.
1. Tim. 5.
2. Tim. 3.
1. Tim. 4.
Philem. 6.
Iacob. 1.
1. Ioan. 3.
Etiam bona opera fiunt voluntate.
Matth. 16. Rom. 2.

IDEM libro quinto de ciuitate Dei, capite decimo: Stoici laborauerunt cauſas rerum ita diſtinguere, vt quaſdam ſubtraherent neceſſitati, quaſdam ſubderent. atque in his quas eſſe ſuis neceſſitate voluerunt, poſuerunt etiam noſtras voluntates, ne videlicet non eſſent liberæ, ſi ſubderentur neceſſitati. Si enim neceſſitas noſtra illa dicenda eſt, quæ non eſt in noſtra poteſtate, ſed etiam ſi nolumus, efficit quod poteſt, ſicut eſt neceſſitas mortis: manifeſtum eſt voluntates noſtras, quibus rectè, vel perperam viuitur, ſub tali neceſſitate non eſſe. Multa enim facimus, quæ ſi nollemus, non vtique faceremus. Quò primitus pertinet & ipſum velle: nam ſi volumus, eſt: ſi nolumus, non eſt. Non enim vellemus, ſi nollemus. Si autem illa definitur eſſe neceſſitas, ſecundùm quam dicimus neceſſe eſſe, vt ita ſit aliquid, vel ita fiat, neſcio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis. Neque enim & vitam Dei, & præſcientiam Dei ſub neceſſitate ponimus, ſi dicamus, neceſſè eſſe Deum ſemper viuere, & cuncta præſcire: ſicut nec poteſtas eius minuitur, cùm dicitur, mori falliquè non poſſe. Sic enim hoc non poteſt, vt potius ſi poſſet, minoris eſſet vtique poteſtatis. Rectè quippe omnipotens dicitur: qui tamen mori, & falli non poteſt. Dicitur enim omnipotens faciendo quod vult, non patiendo quod non vult. Quod ſi ei accideret, nequaquam eſſet omnipotens. Vnde propterea quædam non poteſt, quia omnipotens eſt. Sicut etiam cùm dicimur, neceſſè eſſe, vt cùm volumus, libero velimus arbitrio: & verum proculdubiò dicimus; & non ideò ipſum liberum arbitrium neceſſitati ſubijcimus, quæ adimit libertatem. Sunt igitur noſtræ voluntates, & ipſæ faciunt quidquid volendo facimus, quod non fieret, ſi nollemus.

Stoici neceſſitati voluntates noſtras exemerunt.
Qualis neceſſitas liberum arbitrium nobis nõ adimat.
Omnipotẽs Deus faciẽdo & vult, non patiẽdo quod nõ vult.

16. ET in expoſitione capitis quinti epiſtolæ ad Galatas: Quod autem ait, Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, ſpiritus autem aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur, vt non ea quæ vultis faciatis: putant hîc homines liberum voluntatis arbitrium negare Apoſtolum nos habere: nec intelligunt hoc eis dictum, ſi gratiam fidei ſuſceptam tenere nolunt, per quam ſolam poſſunt ſpiritu ambulare, & concupiſcentias carnis non perficere. Si ergò nolunt eam tenere, non poterunt ea, quæ volunt facere. Volunt enim operari opera iuſtitiæ, quæ ſunt in lege, ſed vincuntur concupiſcentia carnis, quam ſequendo deſerunt gratiam fidei.

Liberum arbitriũ, gratia fidei repulſa, ad bene operandum inutiliduꝫ.

17. LIBRO octogintatrium quæſtionum, quæſtione vigeſimaquarta: Deus quouis homine optimo & iuſtiſſimo longè atque incomparabiliter melior & iuſtior eſt. Iuſtus autem regens & gubernans vniuerſa, nullam pœnam cuiquam finit immerito infligi, nullum præmium immerito dari. Meritum autem pœnæ, peccatum: & meritum præmij, rectè factum eſt. Nec peccatum autem, nec rectè factum imputari cuiquam iuſtè poteſt, qui nihil fecerit propria voluntate. Eſt igitur & peccatum, & rectè factum in libero voluntatis arbitrio.

Peccatum, & rectè factum eſt in libero arbitrio.

18. ITEM libro tertio Hypognoſticon, capite decimo, cùm diciſſet capite nono: Ait Paulus Apoſtolus, Et ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram. Nam quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis: id eſt, ſpiritus poſtulare nos facit, gemitibus

Rom. 8.

Liberum arbitrium Catholici confituunt, sed quod sine Deo ad sancta opera sit insufficiens.

inenarrabilibus: sic infert: Est igitur liberum arbitrium, quod quisquis esse negauerit, catholicus non est: & quisquis sic esse dixerit, quod sine Deo bonum opus, id est, quod ad eius sanctum propositum pertinet, nec incipere, nec perficere possit, catholicus est. Quibus enim dicitur in Psalmis, nisi liberum arbitrium habentibus, Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos? Item à Domino in Euangelio discipulis, Omnis qui audit verba mea hæc, & faciet ea. Et iterum, Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego mando vobis. Et ab Apostolo Corinthijs, Hoc enim vobis vtile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite, vt quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi. Et multa alia, quæ tam in veteri, quàm in nouo testamento continentur, quæ nimis propter fastidium lectionis, longum est enarrare. Quo modo autem vnicuique secundùm sua opera redderetur in die iudicij, nisi liberum esset arbitrium? Et ideò non est personarum acceptio apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. In omni itaque opere sancto prior est voluntas Dei, posterior liberi arbitrij, id est, operatur Deus, cooperatur homo.

Psalm. 33.

Matth. 7. Ioan. 15.

2. Cor. 8.

Rom. 2.

In sancto opere prior voluntas Dei, posterior liberi arbitrij.

19. ORIGENES Philocaliæ capite vicesimoprimo: Res extrinsecus obiectas accusare, & seipsos culpa liberare, se similes lignis lapidibusque ab externis motoribus tractis declarantes, neque verum est, neque consentaneum: sed hæc oratio hominis est cupientis notionem liberi arbitrij corrumpere. Nam si ipsum interrogemus, quid liberum arbitrium, respondebit, si nihil extrinsecum occurrat, quod nos in contrarium prouocet. Rursum imbecillem corporis constitutionem accusare, contra rationem est perspicuè. Nam ratio atque doctrina intemperantes, & agrestissimos conuertit, si monita sequantur: & ita mutat in melius, vt sæpenumerò ex incontinentissimis castissimi euadentes, non idem videantur esse qui prius. Sic ex moribus agrestissimis quidam ad tantam mansuetudinem perueniunt, vt qui nunquam agrestem vitam egerint, agrestes esse videantur comparatione huius, qui ad mansuetudinem est immutatus. Contra alios cernimus compositissimos, & honestissimos, deterioribus colloquijs depravatos, compositam & honestam vitam excutere, adeò vt in intemperantiam, vitæque confusionem incidant media sæpè ætate, postquam inuentutis instabilitas, quæ tum est maxima, præterijt. Ratio igitur ostendit extrinsecus incidentia non esse in nostra potestate. Vt autem hoc, vel contrario modo istis ratio vtatur, disceptans & indicans qui oporteat externis obiectis occurrere, nostrum est munus. Quòd autem munus officiumque sit nostrum, non autem ipsius, honestè viuere, & id à nobis postulet Deus, neque ex ijs, quæ extrinsecus accidunt, vel vt quidam putant, fato cogamur, testatur Micheas propheta, dicens, Si annunciatum est, ô homo, quid bonum, aut quid Dominus requirat à te, nisi vt facias iudicium, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo. Et Moses, Posui ante faciem tuam viam vitæ, & viam mortis, vt eligas quod bonum est, & incedas cum eo. Et Isaias, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Si nolueritis, neque audieritis me, gladius exedet vos. Os enim Domini locutum est hoc. Et in psalmis: Si populus meus audisset me, & Israel in vijs meis ambulâsset, in nihilum inimicos eorum humiliâssem, & in afflictionem adducentes eos iniecissem manum meam. Quibus ostendit, in populi fuisse potestate, audire & incedere in vijs Dei. Sed & Saluator dicens: Ego autem dico vobis, non resistere malo. Et, Quicunque iratus fuerit fratri suo, reus erit iudicio. Et, Quicunque inspexerit mulierem ad concupiscendam eam, mœchatus iam est in corde suo. Et cùm dat cætera quæque mandata, quid aliud indicat, nisi quòd in nostra potestate est obseruare, quæ mandantur? Et propter hoc rectè rei efficimur iudicio, si prævaricemur. Vnde &, Omnis qui audit, inquit, verba mea, & facit ea, similis est viro prudenti, qui ædificauit domum suam super petram, & cætera. Qui autem audit hæc, & non facit, similis est viro stulto, qui ædificauit domum super arenam, & reliqua. Et illud quod dicit his, qui à dextris eius sunt, Venite patris mei &c. Esurijui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: euidenter ostendit se his dare promissiones, velut laudis suæ authoribus; & è contrario alijs, tanquam vituperandis ex sese, ait, Discedite maledicti in ignem æternum. Videamus quomodo etiam Paulus velut potestatem arbitrij habentibus nobis loquitur, & tanquam in nobis ipsis, vel salutis, vel perditionis habentibus causam, ait: Aut diuitias bonitatis, ac patientiæ, ac longanimitatis contemnis, ignorans, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm duritiam autem tuam, & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iudicij, & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuique secundùm opus eius, his quidem, qui secundùm patientiam boni operis, gloria & incorruptio, qui quærunt vitam æternam: his autem qui ex contentione, & qui non credunt quidem veritati, credunt autem iniquitati, ira, indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæo primùm & Græco. Infinita quidem alia in sanctis scripturis inuenies arbitrij libertatem constituentia: At quoniam in contrarium, id est extra liberum arbitrium, licere seruare mandata, & saluari, item ea transgredi & perire, quædam è veteri, & nouo testamento dicta contendunt, age aliqua ex parte proferentes ea, illorum solutiones inspiciamus, quò ex his quæ proposuerimus, etiam cæterorum, quæ similiter arbitrij libertatem videntur tollere, absolutio fiat euidens. Adferi deinde sex scripturæ loca, & diluit, quæ contrà arbitrij nostri libertatem obijciuntur.

Honestè viuere, nostrum munus.

Mich. 6.

Deut. 30.

Isaiæ 1.

Psalm. 80.

Matth. 3.

Matth. 7.

Matth. 25.

Rom. 2.

20. ET homilia secunda ex diuersis: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomine eius. Iam diuiditur, non humanitas rationabilis mundi, sed voluntas, segregantur receptores incarnationis à respuentibus eam: fideles credunt aduentum verbi, & libenter recipiunt Dominum suum: impij negant, & contumaciter renuunt, Iudæi per inuidiam, Pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit eis potestatem filios Dei fieri, non recipientibus dat adhuc spatium recipiendi. A nullo enim auferetur possibilitas credendi Dei filium, & possibilitas essendi Dei filium. Hoc enim in arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ constitutum est. Quibus dedit potestatem filios Dei fieri? Recipientibus se videlicet, & credentibus in nomen eius.

Ioan. 1.

In arbitrio hominis & cooperatione gratiæ positum est, credere.

21. ITEM in caput decimumtertium Euangelij secundùm Matthæum: Et hic igitur regnum cœlorum simile est sagenæ missæ in mare, &c

re, non quemadmodum quidam opinantur, qui docent verbo naturas subiectas esse diuersas, malorum scilicet ac iustorum qui sub rete venerunt, vt ex eo quod scriptum est, ex omni genere congreganti, credamus iustorum diuersas ac varias esse naturas, similiter autem & malorum. Nam huic intellectui repugnant omnes scripturæ, declarantes esse liberum arbitrium, dum & accusant eos, qui delinquunt, & probant eos, qui rectè faciunt; haudquaquam meritò in eos competente, vel reprehensione, qui ex mali generis natura tales sunt, vel laude in eos, qui tales sunt ex genere meliore. Siquidem vt pisces boni sint, ac mali, causa non est in animabus piscium, sed secundùm illud, quod verbum omnia sciens, dixit, Producant aquæ reptilia animarum viuentium. Quo tempore & fecit Deus cete grandia, omnemque animam animalium reptilium, quæ produxerunt aquæ iuxta genus suum. Illic igitur aquæ produxerunt omnem animam animantium reptilium iuxta suum quanque genus, quum causa non esset penes illam. Hic verò nos sumus in causa, vt sint bona genera, dignaque vasis quæ vocantur, aut mala dignaque quæ proijctantur. Non enim in nobis natura causa est malitiæ, sed voluntas quum sit libera, propensa est ad malefaciendum. Sic nec iustitiæ causa est natura, tanquam quæ non recipiat iniustitiam, sed verbum, quod accepimus est quod reddit nos iustos. Nam inter genera degentium in aquis, non videbis quæ transmutentur à malis, vt in piscium generibus, in bona, aut à melioribus ad deteriora: in hominibus contra bonos ac malos semper videre licet, qui vel ex malitia peruenerint ad virtutem, vel à profectu virtutis ad malitiæ dissolutionem recciderint. In hoc autem quod scriptum est: Si iustus auersus fuerit à iustitia sua, fecerit què iniustitiam, ac cætera, quæ sequuntur, vsque ad illud, & in peccatis suis, quæ peccauit, in his morietur, aut dicant nobis qui ex fagenę parabola naturas inducunt: Iniustus, qui potest auertit se ab iniquitatibus suis, quas fecit, ac seruat præcepta Domini, facitque iustitiam ac misericordiam, cuius erat naturæ, quum esset iniustus? non sanè laudandæ, ergò vituperandæ. Et cuius naturæ meritò dicetur, quum auertit se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit? Nam si propter eas, quæ prius fecit, erat malæ naturæ, quomodo bonæ naturæ quum esset, erat iniquus? In simili re præterea dubitabis & de iusto, qui se auertit à iustitia sua, fecitque iniustitiam & omnes iniquitates. Priusquam enim se auerteret à iustitia, in iustis operibus versans, non erat malæ naturæ. Mala siquidem natura, nequaquam possit esse in iustitia, quoniam non potest mala arbor, videlicet malitia, fructus bonos facere, qui à virtute proficiscuntur. Rursus è diuerso, qui bonæ naturæ sit, & immutabilis, nequaquam auertere se possit à bono, posteaquam semel habitus est iustus, à iustitia sua ad faciendam iniustitiam, iuxta omnes iniquitates suas quas fecit. His autem dictis, existimandum est, regnum cælorum esse simile sagenæ missæ in mare, & ex omni genere congreganti, ad probandam varietatem voluntatem in hominibus, quamplurimum inter se discrimen habentium, vt quod dicit, congreganti ex omni genere, significet laudabiles ac vituperabiles in applicationibus animorum ad virtutum aut vitiorum species.

Genes.1.

Natura in nobis non est causa malitiæ, contra Manichæos.

Ezech.18.

Matth.13.

22. CHRYSOSTOMVS homilia trigesima in Matthæum: Multi certè tanta pœnitentia compuncti sunt, vt cùm antea peruersi essent, electissimi postea inuenirentur: vt Paulus, vt publicanus, vt latro, qui cùm prius zizania essent, in optimum triticum mutati sunt: quæ quidem mutatio in seminibus impossibilis est, at in voluntate facilis, atque procliua. Non enim naturæ terminis ad bonum, aut ad malum voluntas alligatur, sed libero honoratur arbitrio. Quare cùm inimicum veritatis aliquem videris, omni studio atque cura conare ad virtutem reducere, primùm viuendi exemplis, deinde orationis grauitate, ac postremum patrocinij & auxilij copia. Non graueris omnia emendationis genera pereurrere.

Multi ex peruersis boni facti.

Matth.9.

Voluntas libera.

23. ET homilia nona in Ioannem, tractans ea verba Ioannis primo capite, Dedit eis potestatem filios Dei fieri: Vbique (inquit) non violentum, non coactum, sed voluntarium penitus & liberum nobis ostendit arbitrium, quod in hoc loco significauit.

24. ITEM homilia vndecima: Magna sanè corporis præstantia, anima tamen tanto præstantior, quanto corpore melior. Neque hac tantùm ratione, sed quoniam corporis natura, quocunque ipsam opifex ducere velit, eò sequitur, neque reluctatur: anima autem sui iuris vim in se habet operandi, neque vlla in re Deo nisi velit, obtemperat: inuitam enim, & coactam minimè vult Deus bonam, & virtutibus præditam reddere: neque id animæ virtuti esset adscribendum, sed sponte sua bona fit, & sibi virtutem complectendam persuadeat oportet. Quamobrem difficilior huius est, quàm illius cura.

Anima, quia libera, non inuita agit, corpore præstat.

25. CYRILLVS Ierosolymitanus catechesi quarta illuminatorum: Cognosce animam esse sui iuris, seu voluntatis liberæ, opus Dei pulcherrimum, secundùm factoris imaginem immortale per eum, qui immortalitate illud donauit, animal rationale, incorruptibile per eum, qui gratiam illi contulit, potestatem habens facere, quæ velit. Neque enim ex generationis natura peccas: neque propter animam fornicaris: neque (vt nonnulli fingunt) astrorum inclinationes, ad amplectendam impietatem te cogunt. Cur tua ipsius mala confiteri detrectas? cur innocuis astris culpam adscribis? Et paulo inferius: Ex nostro arbitrio peccamus. Ne quem audias differentem malè. Seis hoc dicere? Quod nolo, hoc facio: sed meminerit etiam dicentis, Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. Et, Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem. Et pauca interiectis: Liberum arbitrium habet anima: & potest quidem diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem, omninò non potest. Subijcit tibi scortationis cogitationes, si vis, probas; si nolis, improbas. Si enim ex necessitate scortareris, cuius gratia gehennam Deus parasset? Et si naturâ, & non voluntate iustè ageres, cur Deus coronas pararet? Mansuetum est animal ouis, neque tamen illa propter mansuetudinem coronatur: quoniam illa mansuetudo, non ex voluntate, sed à natura illi inest.

Anima sui iuris.

Non actus sed voluntati nostræ peccata nostra adscribenda.

Rom. 7. Ibidem.

Rom. 6.

Diabolus incitare potest, cogere non item.

26. HIERONYMVS in proœmio librorum aduersus Pelagianos: Breuiter calumniatoribus respondemus, qui sua in nos maledicta conferunt, Manichæorum esse hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium, & adiutorium Dei tollere. Rursumque apertissimæ insaniæ, hoc hominem dicere, quod Deus est. Et sic ingrediendum via regia, vt nec ad sinistram, nec ad dextram declinemus

Manichæorum errores circa libertatem arbitrij.

mus: Appetitumque propriæ voluntatis, Dei semper credamus auxilio gubernari.

27. ET libro secundo aduersus Iouinianum capite secundo: Liberi arbitrij nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia, necessitate trahimur. Alioquin vbi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector est Deus: non est enim volentis, neque currentis, sed miserentis & adiuuantis Dei, vt peruenire valeamus ad cælestem: sic in malis atque peccatis semina nostra sunt incentiua, & perfectio diaboli.

Vbi necessitas, ibi nec damnatio, nec corona. Rom. 9.

28. CONCILIVM Arausicanum secundum canone decimotertio: Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi, non potest reparari.

29. ET canone vicesimoquinto: Secundùm supràscriptas sanctarum scripturarum sententias, vel antiquorum patrum diffinitiones, hoc Deo propitiante, & prædicare debemus, & credere, quòd per peccatum primi hominis, ita inclinatum, & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus postea aut diligere Deum, sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum, quod bonum est, possit, nisi gratia eum; & misericordia diuina præuenerit.

Liberum arbitrium attenuatum.

30. AVGVSTINVS epistola nonagesimaquinta, quam cum reliquis Episcopis scripsit ad Innocentium Pontificem: Oramus vt peccatorum tentationem superare possimus, vt spiritus Dei, vnde pignus accepimus, adiuuet infirmitatem nostram: qui autem orat, & dicit; Ne nos inferas in tentationem: non vtique id orat, vt homo sit, quod est natura: neque id orat, vt habeat liberum arbitrium, quod iam accepit cùm crearetur ipsa natura: neque orat remissionem peccatorum, quia hoc superius dicitur, Dimitte nobis debita nostra: neque orat, vt accipiat mandatum. Si enim in tentationem inductus fuerit, hoc est, in tentatione defecerit, facit vtique peccatum, quod est contra mandatum. Orat ergò, vt non peccet, hoc est ne quid faciat mali, quod pro Corinthijs orat Apostolus Paulus, dicens; Oramus autem ad Dominum ne quid faciatis mali. Vnde satis apparet, quòd ad non peccandum, id est, ad non malefaciendum, quamuis esse non dubitetur arbitrium voluntatis, tamen eius potestas non sufficiat, nisi adiuuetur infirmitas. Ipsa igitur oratio, clarissima est gratiæ testificatio. Hanc ille (Pelagius) confiteatur, & eum gaudebimus siue rectum, siue correctum. Distinguenda est lex, & gratia. Lex iubere nouit, gratia iuuare. Nec lex iuberet nisi esset voluntas: nec gratia iuuaret, si fat esset voluntas. Et post pauca: Iubetur vt non faciamus malum, vbi dicitur: Declina à malo: & tamen oratur, vt non faciamus malum, vbi dicitur: Oramus autem ad Dominum ne quid faciatis mali. Iubetur vt faciamus bonum, vbi dicitur; Et fac bonum: & tamen oramus vt faciamus bonum, vbi dicitur, Non cessamus pro vobis orantes & postulantes: atque inter cætera pro illis orans dicit; Vt ambuletis dignè Deo in omne placium, in omni opere, & sermone bono. Sicut ergò agnoscimus voluntatem cùm hæc præcipiuntur, sic & ipse agnoscat gratiam cùm petimur.

Rom. 8.

Matth. 6.

1. Cor. 13. Liberum arbitrium, nisi adiuuetur, non sufficit ad non peccandum. Psalm. 36. 2. Cor. 13. Colos. 1.

31. PROSPER libro primo de vocatione gentium, capite octauo: Non ergò fidat de viribus suis, quæ etiam cùm essent integræ, non steterunt: sed per illum quærat victoriam, qui totus non est victus, & omnibus vicit. Et si quæsierit, non dubitet quærendi affectum ab illo se accepisse, quem quærit. Nec quia spiritu Dei agitur, ideò se putet liberum arbitrium non habere: quod ne tunc quidem perdidit, quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium voluntatis depranatum est, non ablatum. Quod ergò non interfectum est per vulnerantem, non tollitur per medentem: vulnus sanatur, non natura remouetur. Sed quod in natura perijt, non restituitur nisi ab authore naturæ.

Rom. 8. Liberum arbitrium per mãsit in homine etiam à diabolo seductio.

VI.

De dispensatione & mysterio aduentus Christi.

QVO factum est, vt cælestis Pater, [a] Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, CHRISTVM IESVM filium suum, & ante legem, & legis tempore multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cùm venit beata illa [b] plenitudo temporis, ad homines miserit: vt & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret; & [c] Gentes, quæ non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent, atque omnes [d] adoptionem filiorum reciperent. Hunc [e] proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris; non [f] solùm autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

[a] 2. Cor. 1.
[b] Galat. 4.
[c] Rom. 9.
[d] Galat. 4.
[e] Rom. 3. & 1. Tim. 2.
[f] 1. Iohan. 2.

TESTIMONIA.

1. POSTREMO ad Corinthios primo capite: Benedictus Deus & Pater Domini nostri IESV Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

2. AD Galatas quarto capite: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filij, misit Deus Spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater. Itaque iam non est seruus, sed filius: Quòd si filius, & hæres per Deum.

3. AD Romanos nono capite: Quid ergò dicemus? Quòd Gentes, quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam: iustitiam autem quæ ex fide est.

4. AD Galatas quarto capite, vt paulo antè.

5. AD Romanos tertio capite: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorũ in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi.

6. ET capite quinto: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est: multò igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multò magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius. Non solùm autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

7. PRIMAE ad Timotheum secundo capite: Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum homo Christus Iesus qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis.

8. PRIMAE epistolæ Ioannis capite secundo: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

VII.

Qui per Christum iustificentur.

Cap. 5. & 6.

VERÙM, etsi ille pro [a] omnibus mortuus est, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt; sed ij duntaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam, sicut re vera homines, nisi ex semine [b] Adæ propagati nascerentur, non nascerentur iniusti; cùm ea propagatione, per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: ita, nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur, cùm ea renascentia per meritum passionis eius gratia, qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio [c] Apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum filij dilectionis suæ: in quo habemus redemptionem, & remissionem peccatorum.

a 2. Cor. 5. c Prosper c. 9. ad obiect. Gallor.

b Augustin. epistol. 89. quæst. 3. lib. 2. de peccat. merit. cap. 28. de nat. & grat. c. 41. lib. 6. contra Iulian. cap. 4. §4.

c Coloss. 1. b

TESTIMONIA.

1. POSTERIORIS ad Corinthios quinto capite: Charitas enim Christi vrget nos: æstimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergò omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus: vt, & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit.

2. PROSPER in responsionibus ad capitula obiectionum Gallorum, capitulo nono: Deus ergò Dei filius, mortalitatis humanæ particeps factus absque peccato, hoc peccatoribus, & mortalibus contulit, vt qui natiuitatis eius consortes fuissent, vinculum peccati & mortis euaderent. Sicut itaque non sufficit hominum renouationi, natum esse hominem IESVM Christum, nisi in ipso eodem, de quo ipse ortus est, spiritu renascantur: sic non sufficit hominum redemptioni, crucifixum esse Dominum Christum, nisi commoriantur ei, & consepeliantur in baptismo. Alioquin nato Saluatore in carne substantiæ nostræ, & crucifixo pro omnibus nobis, non fuerat necessarium, vt renasceremur, & similitudine mortis eius complantaremur: sed cùm sine hoc sacramento, nemo hominum consequatur vitam æternam, non est saluatus cruce Christi, qui non est crucifixus in Christo. Non est autem crucifixus in Christo, qui non est membrum corporis Christi, qui non per aquam & Spiritum sanctum induit Christum. Qui ideò infirmitate nostra communionem subijt mortis, vt nos in virtute eius haberemus consortium resurrectionis. Cùm itaque rectissimè dicatur Saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter veram humanæ naturæ susceptionem, & propter communem in primo homine omnium perditionem: potest tamen dici pro his tantùm crucifixus, quibus mors ipsius profuit. Dicit enim Euangelista: quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantùm pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. In sua enim venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri: Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

In cruce Christi non saluat[a]*, qui non est crucifixus in Christo.*

Ioan. 11.

Ioan. 1.

3. AVGVSTINVS epistola octogesimanona ad Hilarium, quæstione tertia: Itaque sicut per

Aug. 5

per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem; de qua condemnatione paruuli per sacramentum baptismi liberandi sunt; ita per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Et hic omnes dixit, & ibi, non quia omnes homines venirent ad grátiam iustificationis Christi, cùm tam multi alienati ab illa, in æternum morianturr sed quia omnes, qui renascuntur in iustificationem, non nisi per Christum renascuntur: sicut omnes qui nascuntur in condemnationem, non nisi per Adam nascuntur. Nemo quippe est in illa generatione, præter Adam; nemo in ista regeneratione, præter Christum: Ideò omnes & omnes, eosdem autem omnes etiam multos postea dicit, adiungens: Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi; sic & per vnius hominis obedientiam iusti constituuntur multi. Qui multi? nisi quos iam paulo ante omnes dixerat. Vide quemadmodum commendat vnum & vnum, id est, Adam & Christum: illum ad condemnationem, hunc ad iustificationem, cùm tanto post Adam venerit Christus in carne, vt sciamus etiam antiquos iustos, quicunque esse potuerunt, non nisi per eandem fidem liberatos, per quam liberamur & nos, fidem scilicet incarnationis Christi, quæ illis prænunciabatur, sicut à nobis facta annunciatur.

Nullus iustificatur nisi per Christum.

Antiqui iusti per eandem fidem iustificati per quam & nos.

4. Et libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite vigesimooctauo: Ad vitam æternam, quam promisit non mendax Deus sanctis & fidelibus suis, cuius vitæ participes omnes non viuificabuntur nisi in Christo, sicut in Adam omnes moriuntur. Quemadmodum enim omnes omninò pertinentes ad generationem voluntatis carnis non moriuntur, nisi in Adam, in quo omnes peccauerunt; sic ex his omnes omninò pertinentes ad regenerationem voluntatis spiritus, non viuificantur nisi in Christo, in quo omnes iustificantur: Quia sicut per vnum omnes ad condemnationem, sic per vnum omnes ad iustificationem.

Iustitiam & vitam æternam nullus accipit nisi per Christum. 1. Cor. 15.

Rom. 5.

5. Item de natura & gratia capite quadragesimoprimo: Sicut dictum est, Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, vt nullus prætermitteretur; sic & in eo quod dictum est, Per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ, nullus prætermissus est: non quia omnes in eum credant, & baptismo eius abluuntur, sed quia nemo iustificatur nisi in eum credat, & baptismo eius abluitur. Itaque omnes dictum est, ne aliquo modo alio præter ipsum quisquam saluus fieri posse credatur.

Nemo iustificatur nisi credat in Christum & baptizatus.

6. Item contra Iulianum libro sexto, capite quarto: Itaque sicut per vnius, inquit, delictum in omnes homines ad condemnationem, ita & per vnius iustificationem in omnes homines ad iustificationem vitæ. Ideò & ibi omnes, & hic omnes; quia nemo ad mortem nisi per illum, nemo ad vitam nisi per istum. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi; ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi.

Rom. 5.

Ad mortem nemo nisi per Adam: ad vitam nemo nisi per Christum.

7. Capite item vicesimoquarto: Nemo liberabitur ab hac ira Dei, nisi per mediatorem reconcilietur Deo. Vnde dicit etiam ipse mediator: Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum. Non dixit, veniet: sed manet super eum. Ideò ergò credunt atque confitentur & maiores per cor & os proprium, & paruuli per alienum, vt reconcilientur Deo per mortem filij eius, ne ira Dei maneat super eos, quos etiam origo vitiata efficit reos. Et infra: Cùm dictum est; Per vnum in omnes transisse peccatum; & postea per vnius inobedientiam peccatores constitutos multos: ipsi sunt multi, qui & omnes. Similiter cùm dictum est; Per vnius iustificationem in omnes homines, ad iustificationem vitæ: & rursus dictum est; Per vnius obedientiam iusti constituentur multi: non aliquibus exceptis, sed eosdem multos, omnes oportet intelligi: non quia omnes homines iustificantur in Christo, sed quia omnes qui iustificantur, non aliter possunt iustificari quàm in Christo. Sicut possumus dicere, in aliquam domum per vnam ianuam intrare omnes; non quia omnes homines intrant in eandem domum, sed quia nemo intrat nisi per illam. Omnes ergò ad mortem per Adam, omnes ad vitam per Christum. Quia sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes viuificabuntur: id est, ex prima origine generis humani, nemo ad mortem nisi per Adam, & nemo per Adam nisi ad mortem. Et nemo ad vitam nisi per Christum, & nemo per Christum nisi ad vitam. Vos autem (Pelagianos alloquitur) dum non omnes, sed multos, siue per Adam condemnatos esse, siue per Christum liberatos vultis intelligi, horrenda peruersitate Christianæ religioni estis infesti. Si enim salui erunt aliqui sine Christo, & iustificantur aliqui sine Christo, ergò Christus gratis mortuus est.

Paruuli per alienum os confitentur fidem.

Rom. 5.

Nemo liberatur ab ira Dei nisi per Mediatorem. Ioan. 3.

1. Cor. 15.

8. Ad Colossenses primo capite: Gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebrárum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem peccatorum.

VIII.

Descriptio iustificationis impij, & modus eius in statu gratiæ.

Caput 4. fol. 6.

Qvibvs verbis iustificationis impij descriptio insinuatur, vt sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adæ, in statum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesvm Christvm Saluatorem nostrum. Quæ quidem translatio post Euangelium promulgatum, sine lauacro regenerationis, aut eius voto, fieri non

1 Galat. 4. Tit. 3. b

b Ioan.3.a

poteſt, ſicut ſcriptum eſt: [b] *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.*

TESTIMONIA.

1. AD Galatas quarto capite: At vbi venit &c. vt ſupra capite ſexto, teſtimonio ſecundo.

2. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per IESVM Chriſtum Saluatorem noſtrum: vt iuſtificati gratia ipſius, heredes ſimus ſecundùm ſpem vitæ æternæ.

3. IOANNIS tertio capite: Niſi quis &c. vt in textu. Teſtimonia de neceſſitate Baptiſmi habes ſupra quæſtione prima de ſacramento Baptiſmi. Reliqua verò teſtimonia ad deſcriptionem Iuſtificationis pertinentia, quære infra capite vndecimo.

IX.

De neceſsitate præparationis ad iuſtificationem in adultis, & vnde illa ſit.

Caput 5 ſeſſ. 6.

PRÆTEREA ipſius iuſtificationis exordium in adultis à Dei [a] per Chriſtum Ieſum præueniente gratia ſumendum eſt, hoc eſt, ab eius vocatione, qua nullis eorum exiſtentibus meritis, vocantur; vt, qui per peccata à Deo auerſi erant, per eius excitantem, atque adiuuantem gratiam, ad conuertendum ſe ad ſuam ipſorum iuſtificationem, eidem gratiæ liberè aſſentiendo, & [b] cooperando, diſponantur: ita vt, tangente Deo cor hominis per Spiritus ſancti illuminationem, neque [c] homo ipſe nihil omninò agat, inſpiratione illam recipiens, quippe qui illam & abijcere [d] poteſt, neque tamen ſine gratia [e] Dei mouere ſe ad iuſtitiam coram illo libera ſua voluntate poſſit. Vnde in ſacris literis, cùm dicitur: [f] *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos:* libertatis noſtræ admonemur. Cùm reſpondemus: [g] *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur:* Dei nos gratia præueniri confitemur.

a Auguſtin. lib 2. contra 2. epiſtol. Pelagian. cap. 9. & 10. de prædeſtination. ſanct. cap. 2. Gennad. lib. de Eccl. dog. cap. 44. Fulgent. de incarnation. & gratia Chriſti, cap. 18.

b 1. Corinth 3. b 15. b 2. Corinth. 6. a 7. a 2. Timoth. 2. d Hebr. 12 d Ieremi. 7. a Ezechiel. 18. e f g Prou. 16. a Eccli 2 d Sapient. 9. b Pſalm 26. c ibidem Auguſtin. enarrat. 2. & ſerm. 13 de verb. Apoſtol. cap. 9. & ſeq. lib. 1. retractat. cap. 22. l. eo ſerm 3. de quadrageſim. Fulgent. de incarnation. & gratia Chriſti, cap 20.

c Auguſtin. de gratia & libero arbitrio, cap. 2. 9. 15. de ſpir. & liter. cap. 34 lib. 2. de peccat. merit. cap. 5. de prædeſtination. & gratia, cap. 9. de verb. Apoſtol. ſerm. 7. cap. 1. & ſerm. 15. cap. 11 tractat. 4. in epiſtol. Ioan. de prædeſtination. ſanct. cap. 3. Chryſoſtom. homil. 9. in Ioan Bernard. de gratia & libero arbit. Proſper lib. 2 de vocat. gent. cap. 26. 27. 28. contra Collator. cap. 26.

d Matt 23 d Actor. 13. g Ieremi. 18. b 25. a b 32. f 35. e d Zachar. 1. 1

e Cyprian. de oratio Domin. Auguſtin. de natura & gratia, cap 18. lib 2 contra 2. epiſtol. Pelagian. ca. 9. Hieronym epiſtol. 139.

f Zachar. 1. a Malach. 1. b Actor. 2. f 3. c Epheſ. 5. c Iacob. 4. c Matth. 11. d Ieremi 3. a d f 4. d. 18. b Iſaiæ 2. d e 40. a 45. d 46. c 55. a b Baruch 4. a Ezechiel. 18. g 1. Reg. 7. a

g Ieremi. 15. e 31. c

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, vt in donis eius nos priores faciamus, poſteriorem ipſum: quoniam miſericordia eius præueniet me; & ipſe eſt cui fideliter veraciterque cantatur, Quoniam præueniſti eum in benedictione dulcedinis: & quid hic aptius intelligitur, quàm ipſa, de qua loquimur, cupiditas boni? Ergò benedictio dulcedinis, eſt gratia Dei, qua fit in nobis vt nos delectet, & cupiamus, hoc eſt, amemus quod præcipit nobis; in qua ſi nos non præuenit Deus, non ſolùm non perficitur, ſed nec inchoatur ex nobis. Si enim ſine illo nihil poſſumus facere, profectò nec incipere, nec perficere; quia vt incipiamus, dictum eſt; Miſericordia eius præueniet me; vt perficiamus, dictum eſt, Miſericordia eius ſubſequetur me.

Pſalm. 58. Pſalm. 20. Deus prior in noſtra iuſtificatione. Pſalm. 58. & 22.

2. ET capite decimo: Quid eſt ergò quod in conſequentibus, vbi ea quæ ipſi ſentiunt, commemorant, dicunt ſe confiteri, gratiam quoque adiuuare vnuſcuiuſque bonum propoſitum,

Pelagianus error.

positum, non tamen reluctanti studium virtutis immittere? Hoc quippe ita dicunt, velut homo à seipso, sine adiutorio Dei habeat propositum bonum, studiumque virtutis, quo merito præcedente, dignus sit adiuuari Dei gratia subsequente. Et post pauca: Hominis autem propositum bonum adiuuat quidem subsequens gratia, sed nec ipsum esset nisi præcederet gratia. Studium quoque hominis, quod dicitur bonum, quamuis cùm esse cœperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit sine gratia, sed ab illo inspiratur, de quo dicit Apostolus: Gratias autem Deo, qui dedit idem studium pro vobis in corde Titi. Si studium quisque vt pro alijs habeat Deus dat, vt pro seipso habeat, quis alius est daturus?

Gratia præcedens. Gratia subsequens.

1. Cor. 8.

3. ITEM libro de prædestinatione sanctorum, capite secundo: Quod ergò pertinet ad religionem atque pietatem, de qua loquebatur Apostolus; si non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est; profectò non sumus idonei credere aliquid quasi ex nobismetipsis, quod sine cogitatione non possumus, sed sufficientia nostra, qua credere incipiamus, ex Deo est. Quocirca sicut nemo sibi sufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcunque opus bonum; quod iam isti fratres, sicut vestra scripta indicant, verum esse consentiunt; vnde in omni opere bono, & incipiendo, & perficiendo, sufficientia nostra ex Deo est: ita nemo sibi sufficit vel ad incipiendam, vel ad perficiendam fidem, sed sufficientia nostra ex Deo est: quoniam fides si non cogitetur, nulla est; & non sumus idonei cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

2. Cor. 3.

Credere ex nobismet ipsis non sumus idonei.

4. GENNADIVS Massiliensis presbyter libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite quadragesimoquarto: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquid, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, sine saluari, id est, Euangelicæ prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione, & inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo, & in credendo veritatem, hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Euangelio, dicentis: Sine me nihil potestis facere. Et illud Apostoli: Non quòd idonei simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Iuan. 15.

2. Cor. 3.

Hæc can. 7. Concilij 2. Arausicani. Hominem nihil posse sine Deo in salutis negotio.

5. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimooctauo: Si secundùm opinionem illorum, nostrum est velle credere, priusquam nos Dei gratia incipiat adiuuare, iniustè gratia dicitur, quia non gratis datur homini, sed bonæ retribuitur voluntati. Hanc enim (sicut illi volunt) gratia in nobis inuenit, quam ipsa non dedit: immò si sic est, nos priores Deo voluntatem damus, atque ita gratiam non miseratione tribuentis, sed æquitate Dei retribuentis accipimus. Veruntamen quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Nemo vtique, quia non potest homo accipere quicquam, nisi datum fuerit de cælo. Quid enim habet quod non accepit? Si autem accepit, quid gloriatur quasi non acceperit? Non autem misericordia Dei aliquando præuenit hominem, si nunquam bonam facit, sed expectat vt inueniat voluntatem. Et vbi est quod Dauid dicit; Deus meus, misericordia eius præueniet me. In quo autem Dei nos misericordia præueniat, vel præueniens quales inueniat, non in quolibet alio, sed in se nobis gentium magister ostendit, dicens: Qui prius fui blasphemus, & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.

Gratia prior nostro velle.

Iuan. 3.

1. Cor. 4.

Psalm. 58.

Tim. 1.

6. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Dei enim sumus adiutores. (συνεργοὶ cooperatores.)

7. ET capite decimoquinto: Gratia autem Dei sum id, quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laborauit: non ego autem, sed gratia Dei mecum.

8. POSTERIORIS ad Corinthios sexto capite: Adiuuantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te.

9. ITEM capite septimo: Has ergò habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei.

10. POSTERIORIS ad Timotheum secundo capite: Si quis ergò emundauerit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & vtile Domino ad omne opus bonum paratum.

11. AD Hebræos duodecimo capite: Propter quod remissas manus, & soluta genua, erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

12. IEREMIAE septimo capite: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto. Quoniam si bene direxeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis iudicium inter virum & proximum eius, &c.

13. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodieris omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis suis, & viuat? Et cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam: ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vita viuet, & non morietur. Ideircò vnumquemque iuxta vias suas iudicabo domus Israel, ait Dominus Deus. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

14. PROVERBIORVM decimosexto capite: Hominis est animam præparare: & Domini gubernare linguam. Abominatio Domini est omnis arrogans; etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens. Initium viæ bonæ, facere iustitiam: accepta est autem apud Deum magis, quàm immolare hostias.

15. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.

16. SAPIENTIAE nono capite: Mitte illam (sapientiam tuam) de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, vt sciam quid acceptum sit apud te.

17. PSALMO vicesimosexto: Ne auertas faciem tuam à me: ne declines in ira à seruo tuo.

Adiutor meus eſto; ne derelinquas me, neque deſpicias me Deus ſalutaris meus.

18. AVGVSTINVS in enarratione ſecundæ eiuſdem pſalmi vigeſimiſexti: Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Ecce enim in via ſum, petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam: ſed vt ad illam perueniam, in via ſum. Fortè dices mihi vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi; voluntatis tuæ es, proſequere viam, quære pacem & ſequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli retrò reſpicere. Perſeuera in ambulando, quoniam qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Iam tu accepto libero arbitrio, quaſi præſumis vnde ambules. Noli de te præſumere, ſi te dereliquerit, in ipſa via deficies: cades, aberrabis, remanebis. Dic ergò illi, Voluntatem quidem liberam mihi dediſti, ſed ſine te nihil eſt mihi conatus meus. Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Neque deſpicias me Deus ſalutaris meus. Tu enim adiuuas qui condidiſti, tu non deſeris qui creáſti.

Pſalm. 26.

Matt. 10. & 24.

19. IDEM ſermone decimotertio de verbis Apoſtoli capite nono: Cùm dixiſſet Apoſtolus, Si autem ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis: id eſt, illas concupiſcentias carnis, quibus non conſentire magna laus eſt, quas non habere perfectio eſt: ſi has actiones carnis morbidas, & de morte habentes contentionem, ſpiritu mortificaueritis, viuetis. Hîc iam metuendum eſt, ne quiſquam rurſus ad mortificandas actiones carnis de ſpiritu ſuo audeat præſumere. Non ſolùm enim Deus ſpiritus eſt, ſed & anima tua ſpiritus eſt, & mens tua ſpiritus eſt. Et cùm dicis, Mente ſeruio legi Dei, carne autem legi peccati: quia ſpiritus concupiſcit aduerſus carnem, & caro aduerſus ſpiritum: Ergò ne ad carnis actiones mortificandas de ſpiritu tuo præſumas, & ſuperbia pereas, & tibi ſuperbo reſiſtatur, non humili gratia concedatur. Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et deinceps capite decimo: Ne fortè ergò ſuboriretur tibi iſta ſuperbia, vide quid ſequatur. Cùm enim dixiſſet, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis: ne hîc ſe extolleret humanus ſpiritus, & ad hoc opus ſe idoneum firmumque iactaret, ſubiecit, & ait: Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Qui te ergò iam volebas extollere, vbi audiſti, Si ſpiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis? Dicturus enim eras, Hoc poteſt voluntas mea, hoc poteſt liberum arbitrium meum. Quæ voluntas? Quod liberum arbitrium? Niſi ille regat, cadis: niſi ille regat, iaces. Quomodo ergò ſpiritu tuo, cùm audias Apoſtolum dicentem, Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei? Tu te vis agere, à teipſo vis agi ad actiones carnis mortificandas? Quid tibi prodeſt quia non eris Epicureus, & eris Stoicus? Siue Epicureus eris, ſiue Stoicus eris, inter filios Dei non eris. Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Non qui ſecundùm carnem ſuam viuunt, non qui ſecundùm ſpiritum ſuum viuunt, non qui carnis voluptate ducuntur, non qui ſpiritu ſuo aguntur: ſed quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei. Capite item vndecimo: Dicit mihi aliquis, Ergò agimur, non agimus. Reſpondeo, Immò & agis, & ageris. Et tunc bene agis, ſi à bono agaris. Spiritus enim Dei qui te agit, agentibus adiutor eſt: ipſum nomen adiutoris præſcribit tibi, quia & tuipſe aliquid agis. Agnoſce quid poſcas, agnoſce quid confitearus, quando dicis, Adiutor meus eſto, ne derelinquas me. Adiutorem vtique inuocas Deum. Nemo adiuuatur, ſi ab illo nihil agatur. Quotquot enim, inquit, ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, non litera, ſed ſpiritu; non lege præcipiente, minante, promittente, ſed ſpiritu exhortante, illuminante, adiuuante. Scimus, inquit idem Apoſtolus, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Si non eſſet operator, ille non eſſet cooperator. Sed hîc fortiter vigilate, ne fortè dicat ſpiritus veſter, Si ſubtraxerit ſe cooperatio Dei, & adiutorium Dei, ſpiritus meus facit hoc; & ſi cum labore, & ſi cum aliqua difficultate poteſt, tamen implere poteſt. Quomodo ſi aliquis dicat, Remis quidem peruenimus, ſed cum aliquo labore: ô ſi ventum habeamus, facilius peruenimus. Non ſic eſt adiutorium Dei, non ſic eſt adiutorium Chriſti, non ſic eſt adiutorium Spiritus ſancti. Prorſus ſi defuerit, nihil boni agere poteris. Agis quidem illo non adiuuante libera voluntate, ſed malè. Ad hoc idonea eſt voluntas tua, quæ vocatur libera, & malè agendo fit damnabilis ancilla. Cùm dico tibi, Sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad malè agendum habes ſine adiutorio Dei liberam voluntatem; quanquam non eſt illa libera: A quo enim quis deuictus eſt, huic & ſeruus addictus eſt: & omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: & ſi vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. Et capite duodecimo: Prorſus hoc credite, ſic vos agere bona voluntate, quia viuitis, vtique agitis: non enim adiutor eſt ille, ſi nihil agatis; non enim cooperator eſt ille, ſi nihil operamini. Sic vos tamen ſcitote agere, vt ſit rector ſpiritus, & adiutor. Qui ſi verò defuerit, nihil boni omninò agere valeatis. Et paulò pòſt: Iam nunc cùm audis, Quotquot ſpiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei, nolite vos demittere. Neque enim templum ſuum ſic de vobis ædificat Deus quaſi de lapidibus, qui non habent motum ſuum: leuantur, abſtructore ponuntur. Non ſic ſunt lapides viui; & vos tanquam lapides viui coædificamini in templum Dei. Ducimini, ſed currite vos; ducimini, ſed ſequimini: quia cùm ſecuti fueritis, verum erit illud, quia ſine illo nihil facere poteſtis.

Pſalm. 26.

Rom. 8.

Ibidem.

Dei adiutorium ſi abfuerit, nihil agis boni.

1. Pet. 2.

Ioan. 8.

Rom. 8.

Deus non tollit motum & operationem.

Epheſ. 2.

20. ET libro primo retractationum, capite vigeſimoſecundo: Alio loco (dixi): Niſi quiſque, inquam, voluntatem mutauerit, bonum operari non poteſt, quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum alio loco Dominus docet, vbi ait: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum; aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Quod non eſt contra gratiam Dei, quam prædicamus. In poteſtate quippe hominis eſt mutare in melius voluntatem, ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi à Deo detur, de quo dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod cùm volumus facimus, nihil tam in poteſtate, quàm ipſa voluntas eſt, ſed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergò dat poteſtatẽ. Sic intelligendum eſt, & quod dixi poſtea: In noſtra poteſtate eſſe, vt vel inferi bonitate Dei, vel excidi eius ſeueritate mereamur; quia in poteſtate noſtra non eſt, niſi quod noſtram ſequitur voluntatem. Quæ cùm fortis & potens præparatur à Domino, facile fit opus pietatis, etiam quod difficile atque impoſſibile fuit.

Liber contra Adimantum cap. 20.

Matthæus.

Ioan. 1.

Voluntas à Domino præparatur.

21. LEO Magnus ſermone quinto de quadrageſima: Quamuis ædificium noſtrum ſine opere ſui non ſubſiſtat artificis, nec fabrica noſtra poſſit eſſe incolumis, niſi ei protectio præſtiteris conditoris: tamen quia rationabiles lapides ſu-

Liberum arbitrium niſi regat Deus, cadimus.

Agimus & agimur.

Cooperatur homo gratiæ.

Cooperamur Deo.

des ſumus, & viua materies, ſic nos authoris noſtri extruxit manus, vt cum opifice ſuo etiam is, qui reparatur, operetur. Gratiæ igitur Dei obedientia ſe humana non ſubtrahat, nec ab illo bono, ſine quo non poteſt bona eſſe, deficiat.

Gratia adiuuat liberum arbitrium, nõ adimit.

22. FVLGENTIVS in libro de incarnatione & gratia Chriſti, capite vigeſimo: Gratia humanum non aufertur, ſed ſanatur; non adimitur, ſed corrigitur; non remouetur, ſed illuminatur; non euacuatur, ſed adiuuatur atque ſeruatur arbitrium: vt in quo infirmitatem homo habuit, in eo habere incipiat ſanitatem. Quo errabat, eodem in via redeat. In quo cæcus fuit, in eo accipiat lumen. Et vbi fuit iniquus ſeruiens immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ibi, gratia præuentus atque adiutus, ſeruiat iuſtitiæ in ſanctificationem.

23. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite ſecundo, vt ſuprà capite quinto, teſtimonio decimoquarto.

Philip. 2.

24. IBIDEM capite nono: Non enim quia dixit, Deus eſt enim qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate; ideò liberum arbitrium abſtuliſſe putãdus eſt. Quòd ſi ita eſſet, non ſuperius dixiſſet; Cum timore, & tremore veſtram ipſorum ſalutem operamini. Quando enim iubetur vt operentur, liberum eorum conuenitur arbitrium: ſed ideò cum timore, & tremore, ne ſibi tribuẽdo quod benè operantur, de bonis tanquàm ſuis extollantur operibus.

Agit etiam ipſe homo aliquid.

25. ET capite decimoquinto: Cùm ergò ipſe ſemper ſit ſanctus, ſanctificatur tamen in eis, quibus largitur gratiam ſuam, auferendo ab eis cor lapideum, per quod nomẽ Domini profanauerunt. Ne autem putetur nihil ibi facere ipſos homines per liberum arbitrium, ideò in

Pſal. 94. Ezech. 18.

Pſalmo dicitur, Nolite obdurare corda veſtra. Et per ipſum Ezechielem; Proijcite à vobis omnes impietates veſtras, quas impiè egiſtis in me, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, & facite omnia mandata mea. Vt quid moriemini domus Iſrael? dicit Dominus, quia nolo mortem morientis, dicit Adonai Dominus, ſed conuertimini & viuetis. Meminerimus Deum dicere, ſed conuertimini, & viuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus

Pſal. 84. Ezech. 18.

Deum dicere; Proijcite à vobis omnes impietates veſtras: cùm ipſe iuſtificet impium. Meminerimus ipſum dicere: Facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum: qui dicit, Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo in vobis. Quomodò ergò quod dicit, facite vobis; hoc dicit, dabo vobis? Quare iubet, ſi ipſe daturus eſt? Quare dat, ſi homo facturus eſt; niſi quia dat, quod iubet, cùm adiuuat vt faciat, cui iubet?

Conſentire Dei vocationi, vel diſſentire, propriæ eſt voluntatis.

26. ITEM libro de ſpiritu & litera, capite trigeſimoquarto: Viſorum ſuaſionibus agit Deus vt velimus, & vt credamus: ſiue extrinſecus per Euangelicas exhortationes, vbi & mandata legis aliquid agunt, ſi ad hoc admonent hominem infirmitatis ſuæ, vt ad gratiam iuſtificantem credendo confugiat: ſiue intrinſecus, vbi nemo habet in poteſtate quid ei veniat in mentem, ſed conſentire, vel diſſentire propriæ voluntatis eſt. His ergò modis quando Deus agit cum anima rationali, vt ei credat, neque enim credere poteſt * quòlibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio cui credat: profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos: conſentire autem vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, ſicut dixi, propriæ voluntatis eſt. Quæ res non ſolùm non infirmat, quod dictum eſt, Quid enim habes quod non accepiſti? verùm etiam confirmat. Accipere quippe, & habere anima non poteſt dona, de quibus hoc auditur, niſi conſentiendo: ac per hoc quid habeat, & quid accipiat, Dei eſt accipere autem, & habere vtique accipientis, & habentis eſt.

1. Cor. 4.

27. LIBRO item ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite quinto. Nec ideò tamen de hac re (vt ſcilicet aut iuſtitiam qua caremus, aut plenam habeamus) ſolis votis agendum eſt, vt non ſubinferatur admixtendo etiam noſtræ efficacia voluntatis. Adiutor enim noſter Deus dicitur. Nec adiuuari poteſt, niſi qui etiam aliquid ſponte conatur, quia non fiet in lapidibus inſanis, aut ſicut in eis, in quorum natura rationem voluntatemque non condidit, ſalutem noſtram Deus operatur in nobis.

Adiuuante Deo nobis etiam ſponte aliquid conandum.

28. IDEM libro de prædeſtinatione & gratia, capite nono: Ne homo in vltimam fecem deſidiæ reſolutus, arduum virtutis iter, & quo ſuis adiuuante gratia Dei, non niſi labore grãdiendum, inerti ſibi crederet poſſe deferri, & nullius laboris induſtriam ſtudio ſui profectus adhiberet, ita inter ſe atque homines Deus tempora, officiaque diſtribuens ordinauit, vt vocatione ipſius bonorum principia ſumeremus; vocati autem, atque illuminati, vias mãdatorum eius rationis ingenitæ intelligentia noſceremus, & eas libero vel eligeremus, vel relinqueremus arbitrio. Quas tamen ſi ipſius fulti adiutorio, continua deuotione ſequeremur, in fine rurſus non repugnantem mandatis ſuis, ſubiectam in nobis obedientiam coronaret.

Libero arbitrio eligimus, vel relinquimus vias mandatorum Dei.

29. ET ſermone ſeptimo de verbis Apoſtoli, capite primo: Peto, inquit Apoſtolus, vos non infirmari: id eſt, vt non infirmemini; quando auditis me pati pro vobis tribulationes; quia hæc eſt gloria veſtra. Petit ergò eos, vt non infirmentur, quod non faceret, niſi eorum vellet excitare voluntatem. Si enim reſponderent, Quid nos petis, quod in poteſtate non habemus? nunquid non viderentur ſibi iuſtum reddidiſſe reſponſum? Et tamen Apoſtolus, niſi ſciret eſſe in eis voluntatis propriæ conſenſionem, vbi & ipſi aliquid agerent; non diceret, Peto. Et ſi diceret, Iubeo, niſi eos nõſſet adhibere poſſe iuſſioni ſuæ voluntatem, ſine cauſa hoc verbum de eius ore procederet.

Ephes. 3.

Voluntatis cõſenſio in nobis eſt.

30. IBIDEM ſermone decimoquinto, capite vndecimo: Hanc iuſtificationem & habeamus, inquantum habemus, & augeamus inquantum minores ſumus, & perficiamus cùm illuc venerimus, vbi dicetur, Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus tuus? Sed totum ex Deo; non tamen quaſi dormientes, non quaſi vt non conemur, non quaſi vt non velimus; Sine voluntate tua, non erit in te iuſtitia Dei. Voluntas quidem non eſt niſi tua, iuſtitia non eſt niſi Dei. Eſſe poteſt iuſtitia Dei ſine voluntate tua, ſed in te eſſe non poteſt, niſi per voluntatem tuam. Demonſtratum eſt quid agere debeas. Iuſſit lex, non facias illud, non illud, facias hoc atque illud. Demonſtratum eſt tibi, iuſſum eſt tibi, apertum eſt tibi, ſi tibi eſt cor, intellexiſti quid facias; roga vt facias, ſi cognoſcis virtutem reſurrectionis Chriſti. Traditus eſt enim propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quid eſt, Propter iuſtificationem noſtram? vt iuſtificet nos, & iuſtos faciat nos. Eris opus Dei, non ſolùm, quia homo es, ſed etiam quia iuſtus es. Melius eſt e-

1. Cor. 15. Sine voluntate noſtra iuſtitia Dei in nobis non eſt.

Rom. 4.

nim iustum esse, quàm te hominem esse. Si hominem te fecit Deus, & iustum tu te facis, melius aliquid facis quàm fecit Deus. Sed sine te fecit te Deus. Non enim adhibuisti aliquem consensum vt te faceret Deus. Quomodò consentiebas qui non eras? Qui ergò fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergò fecit nescientem, iustificat volentem.

Iustificat te Deus, sed nō sine te.

31. TRACTATV item quarto in epistolam beati Ioannis: Et omnis qui habet spem hanc in ipso, castificat semetipsum, sicut & ipse castus est. Videte quemadmodum non abstulit liberum arbitrium, vt diceret, castificat semetipsum. Quis nos castificat nisi Deus? Sed Deus te nolentem non castificat. Ergò quòd adiungis voluntatem tuam Deo, castificas teipsum. Castificare te, non de te, sed de illo, qui venit vt habitet in te. Tamen quia agis ibi aliquid voluntate, ideò & tibi aliquid tributum est. Ideò autem tibi tributum est, vt dicas sicut in Psalmo: Adiutor meus esto, ne derelinquas me. Si dicis, adiutor meus esto, aliquid agis: nam si nihil agis, quomodò ille adiuuat?

1. Ioan. 3.

Deus nolentem non castificat.

Psal. 26.

32. DENIQVE de prædestinatione sanctorum, capite tertio: Quod dixi (scilicet in expositione quarundam propositionum ex epistola ad Romanos, capite 60.) Dicit enim idem Apostolus, Idem Deus qui operatur omnia in omnibus; nusquàm autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus; ac deindè subiunxi: Quod enim credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est, qui credentibus dat spiritum sanctum: profectò non dicerem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrunque ergò nostrum est, propter arbitrium voluntatis; & vtrumque tamen datum est per spiritum fidei & charitatis. Neque enim sola charitas, sed sicut scriptum est; Charitas cum fide à Deo patre, & Domino Iesu Christo. Et quod paulò pòst dixi; Nostrum est enim credere & velle; illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum, per quem charitas diffunditur in cordibus nostris; verum est quidem, sed eadem regula, & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem; & vtrunque nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis. Ac per hoc quod etiam postea dixi: Quia neque velle possumus, nisi vocemur; & cùm post vocationem voluerimus, non sufficit voluntas nostra, & iterùm noster; nisi Deus & vires currentibus præbeat, & perducat quò vocat. Ac deindè subiunxi; Manifestum est ergò non volentis neque currentis, sed miserentis Dei esse quod benè operamur: omninò verissimum est.

Retrak. Augustinus ita ex lib. 1. Retract. ca. 25.

Fides, charitasque quomodò Dei, & quomodo nostra. Ephes. 6.

Rom. 9.

33. CHRYSOSTOMVS homilia nona in Ioannem: Clementissimus & benignissimus Deus, dilectissimi, omnia & facit, & molitur, vt nos ad sectandas virtutes illuminet, & vnumquenque bonum esse vult, neminem tamen cogit. Suadendo autem, & benefaciendo voluntarios quoscunque, & vltro sequentes allicit, & ad se trahit. Propterea cùm veniret in mundum, alij eum receperunt, alij neglexerunt. Nullum enim seruorum Deus vult inuitum, nullum coactum: sed eos tantùm, qui spõte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur, & gratiam se ei seruituris habere intelligunt. Homines enim, vtpotè quibus necessariò seruorum opera, & seruitio opus est, improbos, & dicto non audientes seruos, possessionis iure coercent. Deus autem cùm sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostræ duntaxat salutis gratia omnia operatur, nosq; ipsos nostri arbitrij, & iuris esse liberè permittit. Idcirco cogit neminem, ad nostram enim tantummodò spectat vtilitatem. Quòd si nolentes ad seruiendum traheret, non secus eos haberet, ac si nullum præstitissent seruitium.

Voluntarios trahit Deus.

Deus neminem cogit.

34. BERNARDVS tractatu vel libro de gratia & libero arbitrio: Ipsa (gratia scilicet) liberum excitat arbitrium, cùm seminat cogitatum; sanat, cùm immutat affectum; roborat vt perducat ad actum; seruat ne sentiat defectum. Sic autem ista cum libero arbitrio operatur, vt tantùm illud in primo præueniat, in cæteris comitetur. Ad hoc vtique præueniens, vt iam sibi deinceps cooperetur. Ita tamen, quod à sola gratia cœptum est, pariter ab vtroque perficitur, vt mixtim, non figillatim, simul, non vicissim per singulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere individuo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed vt totum in illo, sic totum ex illa.

Gratia liberum arbitrium præuenit, deinde cōmitatur.

35. PROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vigesimosexto: Hanc abundantiorem gratiam ita credimus atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentam, quò quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cùm etiam ipsis paruulis, per alienæ voluntatis subueniatur obsequium. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præeminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corq; ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: sed etiam voluntas hominis subiungitur ei atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præfidijs, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, siue occultos, siue manifestos, omnibus adhibetur, & quòd à multis refutetur, ipsorum est nequitia: quòd autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseuerantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo, quem vocat, primam sibi receptricem & famulam donorum suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est.

Gratia pellit, tenet, at non violentat.

Gratia voluntas, ab eā excitata, contingit.

Gratia quòd suscipitur, & gratiæ est, & voluntatis.

36. IBIDEM capite vigesimoseptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum est, vt illam fidem, sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundùm illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cælis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit, vt crederent; hoc effecit, vt vellent. Non enim esset vndè traherentur, si sequaces fide, & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt: neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim sunt, & dilexerunt; quæsiti sunt, & quæsierunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt.

Ioan. 6.

Matth. 16.

37. Et

37. ET capite vicesimooctauo: Meritò non solùm ab incipientibus, verùm etiam à proiectissimis sanctis vniformiter Domino supplicatur & dicitur: Ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis enim, qui in fide & dilectione permanent, ab ipso donatur ne in tentationem superentur, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Ipsamque gloriam ijsdem quibus eam impertit adscribit: vt quamuis auxilio Dei steterint, tamen quia in se habebant vndè caderent, ipsorum sit meritum, quòd steterunt. Igitur sicut qui crediderunt, iuuantur vt in fide maneant: sic & qui nõdum crediderunt, iuuãtur vt credant. Et quemadmodum illi in sua habent potestate vt exeant, ita & isti in sua habent potestate ne veniant. Pitq; manifestum quòd diuersis atque innumeris modis omnes homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, sed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur: qui non veniunt, sua pertinacia reluctantur.

Matth. 6.

2. Cor. 1.

1. Tim. 2.

38. ITEM contra Collatorem, capite vicesimosexto: Bonam igitur voluntatem, eam scilicet qua adhæretur Deo, nec negandum est hominis esse propriam, & confitendum est Deo inspirante conceptam. Et paulò pòst: Si ergò quis de æruminosis vanitatibus, & insanijs fallacibus erubescens, tenebras esse & mortem, quicquid pro lumine ac vita amplectebatur, intelligit, & ab his se conatur abstrahere: non est ab ipso, quamuis non sine ipso sit, ista conuersio: nec propria virtute ad principia salutis enititur: sed agit hoc occulta, & potens gratia Dei, quæ dimotis terrenarum opinionum & operum mortuorum fauillis, torrem obruti cordis exagitat, & desiderio veritatis inflammat: non vt innitum hominem subigat, sed vt subiectionis cupidum faciat: nec vt ignorantem trahat, sed vt intelligentem, sequentemque præcedat. Manẽs enim liberum arbitrium, quod vtique cum ipso homine Deus condidit, à vanitatibus & cupiditatibus suis, in quas neglecta Dei lege defluxit, non à seipso, sed à creatore mutatur, vt quicquid in eo in melius reficitur, nec sine illo fit qui sanatur, nec nisi ab illo fit qui *medetur*, cuius sumus noua creatura, nouum quic figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

Bona voluntas, & propria hominis, & a Deo inspirata.

Ephes. 2.

39. MATTHAEI vicesimotertio capite: Ierusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti.

40. ACTORVM decimotertio capite: Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.

41. IEREMIAE decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisq; à via sua mala, & dirigite vias vestras, & studia vestra. Qui dixerunt: Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus.

42. ET capite vicesimoquinto: Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas, consurgens diluculo, mittens; & non audistis, neque inclinâstis aures vestras vt audiretis cùm diceret: Reuertimini vnusquisque à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris à sæculo & vsque in sæculum. Et non audistis me, dicit Dominus, vt me ad iracundiam prouocaretis in operibus manuum vestrarum in malum vestrum.

43. ITEM trigesimosecundo capite: Et verterunt ad me terga & non facies: cùm docerem eos diluculo, & erudirem, & nollent audire vt acciperent disciplinam.

44. CAPITE trigesimoquinto: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Vade, & dic viris Iuda, & habitatoribus Ierusalem: Numquid non recipietis disciplinam vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filijs suis vt non biberent vinum: & non biberunt vsque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de manè consurgens & loquens, & non obedistis mihi. Misiq́ue ad vos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensq́ue & dicens: Conuertimini vnusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra, & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos: & habitabitis in terra, quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinâstis aurem vestram, neque audistis me. Firmauerunt igitur filij Ionadab filij Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcircò hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel: Ecce ego adducam super Iudam, & super omnes habitatores Ierusalem vniuersam afflictionem, quam locutus sum aduersum illos, eò quòd locutus sum ad illos, & non audierunt: vocaui illos, & non responderunt mihi.

45. ZACHARIAE primo capite: Ne fitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus exercituum: Conuertimini de vijs vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

46. CYPRIANVS de oratione Dominica: Addimus quoq; & dicimus: Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra: non vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quo minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quo minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius, & protectione: quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est.

Dei voluntatem fine eius ope nõ possimus facere.

47. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite decimooctauo: Diuinitùs esse expiandis peccata commissa, & pro eis Dominum exorandum esse fatetur, (Pelagius) propter veniam scilicet promerendam: quia id quod factum est, facere infectum multum ab isto laudata potentia naturæ, & voluntas hominis, etiam ipso fatente, non potest: quare hac necessitate restat vt oret ignosci. Vt autem adiuuetur ne peccet, nusquàm dixit, non hic legi, mirum de hac re omninò silentium; cùm oratio Dominica vtrunque petendum esse commoneat, & vt dimittantur nobis debita nostra, & vt nõ inferamur in tentationem: illud vt præterita expientur, hoc vt futura vitentur. Quod licet non fiat nisi voluntas adsit, tamen vt fiat voluntas sola non sufficit; idèo pro hac re nec superflua, nec impudens Domino immolatur oratio. Nam quid stultius, quàm orare vt facias, quod in potestate habeas?

Vt non peccemus, Deâ opem petere necesse est. Matth. 6.

41. ET

48. ET libro secundo contra duas epistolas Pelagianorum, capite decimo: Hominis propositum bonum adiuuare quidem subsequens gratia, &c. vt suprà testimonio secundo huius capitis. Nihil in scripturis sanctis homini à Domino video iuberi, propter probandum liberum arbitrium; quod non inueniatur vel dari ab eius bonitate, vel posci propter adiutorium gratiæ demonstrandum. Nec omninò incipit homo ex malo in bonum per initium fidei commutari, nisi hoc in illo agat indebita, & gratuita misericordia Dei. De qua suam cogitationem recolens quidam, sicut legimus in Psalmis: Nunquid obliuiscetur, inquit, misereri Deus, aut continebit in ira sua miserationes suas? Et dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dextera excelsi. Cùm ergò dixisset, nunc cœpi: non ait, hæc mutatio arbitrij mei: sed, dextera excelsi. Sic itaque Dei gratia cogitetur, vt ab initio bonæ mutationis suæ vsque in finem consummationis, qui gloriatur, in Domino gloriatur. Quia sicut nemo potest bonum inchoare sine Domino, sic nemo perficere sine Domino.

Non incipit homo mutari ex malo in bonũ, nisi id faciat gratia. Psal. 76.

Gratia Dei in omni bona mutatione præuenit. Item. 9.

49. HIERONYMVS epistola centesima trigesimanona ad Cyprianum in explicatione psalmi octogesimino noni: Si sæuissima bestia hominis sanguinem sitiat, cupit & nititur, vtcunque poterit, præsens vitare discrimen. Ita & homo à principio conditionis suæ Deo vtitur adiutore: & cùm illius sit gratiæ, quod creatus est, illiusque misericordiæ, quod subsistit & viuit: nihil boni operis agere potest absque eo: qui ita concessit liberum arbitrium, vt suam per singula opera gratiam non negaret: ne libertas arbitrij redundaret ad iniuriam conditoris, & ad eius contumaciam, qui ideò liber conditus est, vt absque Deo nihil esse se nouerit.

Absq; Deo nihil boni agere possumus.

50. ZACHARIAE primo capite, vt in textu.

51. MALACHIAE tertio capite: A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis meis, & non custodistis. Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

52. ACTORVM secundo capite: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum.

53. ET capite tertio: Pœnitemini igitur, & conuertimini vt deleantur peccata vestra.

54. AD Ephesios quinto capite: Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.

55. IACOBI quarto capite: Subditi ergò estote Deo, resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.

56. MATTHAEI vndecimo capite: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus vestris.

57. IEREMIAE tertio capite: Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus. Vade, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices: Reuertere auersatrix Israel, ait Dominus, & non auertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum. Conuertimini filij reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

58. ET capite quarto: Laua à malitia cor tuum Ierusalem, vt salua fias: vsquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ?

59. ITEM decimooctauo capite: Nunc ergò dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra.

60. ISAIAE primo capite: Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruerse, discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis.

61. CAPITE item quadragesimo: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

62. ET quadragesimoquinto capite: Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.

63. ITEM capite quadragesimosexto: Mementote istud, & confundamini: redite prævaricatores ad cor.

64. DEVM capite quinquagesimoquinto: Omnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite absque argento, & absque vlla commutatione vinum & lac. Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & viuet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias Dauid fideles. Quærite Dominum, dum inueniri potest: inuocate eũ, dum propè est. Derelinquat impius viam suã, & vir iniquus cogitationes suas, & reuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscẽdum.

65. BARVCH quarto capite: Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum: omnes, qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & apprehende eam, ambula per viam ad splendorem eius contra lumen eius. Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

66. EZECHIELIS decimooctauo capite: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini, & viuite.

67. PRIMI Regum capite septimo: Ait autem Samuel ad vniuersam domum Israel, dicens: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthijm.

68. IEREMIAE quinto capite: Annunciate hoc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicentes: Audi populus stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos non videris: & aures, & non auditis.

69. ET capite trigesimoprimo: Audiens audiui Ephraim transmigrantem: Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus Deus meus. Postquàm enim conuertisti me, egi pœnitentiam: & postquàm ostendisti mihi, percussi femur meum.

X.

Modus præparationis ad iuſtificationem quis?

Capu. 6. & 8. c

DISPONVNTVR autem ad ipſam iuſtitiam, dum excitati [a] diuina gratia & adiuti, fidem ex auditu [b] concipiẽtes, liberè [c] mouentur in Deũ, credentes vera eſſe, quæ diuinitùs reuelata & promiſſa ſunt; atque illud in primis, [d] à Deo iuſtificari impium per gratiam eius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu; & dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à diuinæ iuſtitiæ timore, [e] quo vtiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe conuertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore; illumque, tanquàm omnis iuſtitiæ fontem, diligere incipiunt: ac propterea mouentur aduerſus [f] peccata per odium aliquod, & deteſtationem, hoc eſt, per eam pœnitentiam, quam ante Baptiſmum agi oportet: deniq; dum proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare nouam vitam, & ſeruare diuina mandata. De hac diſpoſitione ſcriptum eſt: [g] *Accedentem ad Deum oportet credere quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit.* Et, *Confide [h] fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et, [i] *Timor Domini expellit peccatum.* Et, [k] *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti in remiſſionem peccatorum veſtrorum: & accipietis donum Spiritus ſancti.* Et, [l] *Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare quæcunque mandaui vobis.* Denique, [m] *Præparate corda veſtra Domino.*

a Auguſt. lib. 2. cont. 2. epiſt. Pelag. cap. 9. de prædeſt. ſanct. cap. 20. Conc. 2. Araus. can. 3. 6. 7. & 25. Fulgent. de incar. & gratia Chriſti, ca. 17. & 18.
b Rom. 10. c
c Auguſt. tract. 26. in Ioan. de prædeſt. ſanct. cap. 11. de ſpiritu & litera cap. 31. 32. in expoſit. propoſ. ex epiſt. ad Roma. cap. 44. lib. 1. quæſt. ad Simplician. quæſt. 2. Proſper. lib. 2. de vocat. gent. cap. 27. 28. Euthym. in cap. 1. Ioan. Iſido. lib. 2. de ſummo bono, cap. 2.
d Rom. 3. d Aug. de nat. & grat. ca. 44.
e Fulgent. lib. 1. de remiſſ. pec. c. ca. 2. 9. 11. Proſp. lib. 2 de vocat. gent. cap. 27. lib. 3 de vita contempl. cap. 12. Aug. tract. 9. in epiſt. Ioan. de catechiz. rudib. cap. 5.
f Eccli 2. d Auguſt. homil. 50. cap. 4. ex 50. & homilia 27. cap. 1. Chryſoſt. homil. 21 ad Antio. h.
g Heb. 11. b
h Matth. 9. a
i Eccli 1. c
k Actor. 2. f
l Matth. 28. d
m 1. Reg. 7. d

TESTIMONIA.

AVGVSTINVS libro ſecundo contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite nono: Auertat Deus hanc amentiam, &c. vt capite præcedenti teſtimonio primo.

2. ITEM de prædeſtinatione ſanctorum, capite vicesimo: Illud etiam initium fidei hominum donum Dei eſſe nos admonet, cùm hoc ſignificet Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes: Orationi inſtate, vigilantes in illa in gratiarum actione, orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi ſui ad loquẽdum myſterium Chriſti, propter quod etiam vinctus ſum, vt manifeſtem illud ita vt oportet me loqui. Quomodò aperitur oſtium verbi, niſi cùm ſenſus aperitur audientis vt credat, & initio fidei facto, ea, quæ ad ædificandam ſalubrem doctrinam prædicantur & diſputantur, admittat; ne per infidelitatem corde clauſo ea, quæ dicuntur, improbet ac repellat? Quid eſt enim, Orantes ſimul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium verbi: niſi apertiſſima demonſtratio, etiam ipſum initium fidei eſſe donum Dei? Non enim orando peteretur ab eo, niſi ab ipſo tribui crederetur. Hoc donum cæleſtis gratiæ in illam purpurariam deſcenderat, cui, ſicut ſcriptura dicit in Actibus Apoſtolorum,

Initium fidei Dei donum. Coloſſ. 4.

Actor. 16. stolorum, Deus aperuerat sensum eius, & intendebat in ea, quæ à Paulo dicebantur: sic enim vocabatur, vt crederet.

3. CONCILIVM Arausicanum secundum canone quinto: Si quis, sicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, & ad regenerationem baptismatis pertenimus, non per gratiæ donum, id est, per inspirationem spiritus sancti, corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem; sed naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus aduersarius approbatur, beato Paulo dicente; Confidimus

Philip. 1. quia qui cœpit in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem Domini nostri Iesu Chri-

Ibidem. sti. Et illud: Vobis datum est pro Christo, non solùm vt in eum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. Et, Gratia salui facti estis per fi-

Ephes. 2. dem, non ex vobis; Dei enim donum est. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos, qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodò fideles esse, diffiniunt.

4. ET canone sexto: Si quis sine gratia Dei credentibus, volentibus, desiderantibus, constitibus, laborantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quærentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri diuinitùs; non

Gratia nostris conatibus prior. autem vt credamus, velimus, vel hæc omnia sicut oportet agere valeamus, per infusionem & inspirationem sancti spiritus in nobis fieri confitetur, & aut humilitati, aut obedientiæ humanæ subiungit gratiæ adiutorium, nec vt obedientes & humiles simus ipsius gratiæ donum est consentit, resistit Apostolo dicenti;

1. Cor. 4. Quid habes, quod non accepisti? &, Gratia Dei sum id quod sum.

5. ITEM septimo canone: Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare vt expedit, aut eligere, siue salutari, id est, euangelicæ prædicationi consentire posse confirmat, absque illuminatione & inspiratione Spiritus sancti, qui dat omnibus suauitatem in consentiendo & credendo veritati; hæretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei, in Euangelio dicentis:

Ioan. 15. Sine me nihil potestis facere. Et illud Apo-

2. Cor. 3. stoli; Non quòd idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est.

9. CANONE denique vicesimo quinto: Hoc etiam salubriter profitemur & credimus, quòd in omni opere bono, non nos incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur; sed

Deus saluta-tia opera præuenit, & adiuuat. ipse nobis, nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem, & amorem sui prius inspirat, vt & baptismi sacramenta fideliter requiramus, & post baptismum cum ipsius adiutorio, ea quæ sibi sunt placita, implere possimus. Vnde manifestissimè credendum est, quòd & illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam reuocauit, & Cornelij Centurionis, ad quem angelus Domini missus est, & Zachæi, qui ipsum

Luc. 23. Act. 10. Luc. 19. Dominum suscipere meruit, illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed diuinæ largitatis donum.

7. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Christi, capite decimoseptimo: Adiutorio atque munere gratiæ sibi fidem dari vnusquisque non dubitet, nedum initium sibi fidei nitatur assignare. Pœnitentiam quoque, quam

Fidei initiū non nobis, sed gratiæ tribuendum. Item pœnitentiæ. Deus ad vitam dat, sibi homo non sanitate validus, sed infirmitate præiudicatus assignet, tantique medicaminis beneficio careat, cuius gratiam contumax atque ingratus oppugnat, cùm cordis humilitas diuinis sit eloquijs admonenda, vbi principaliter ipsa bona voluntas, qua incipimus velle credere, à Domino præparari demonstratur ac dirigi, Salomone dicente: Præparatur voluntas à Domino. Et Dauid canit in psalmis: A Domino gressus hominis di-

Psal. 36. rigentur, & viam eius cupiet nimis.

7. ET capite decimooctauo: Dignè in Paulo assignatur præuenientis misericordiæ dono, nõ solùm credulitatis initium, sed etiam ipsius incredulitatis agnitio. Quam ei propterea Dei misericordia contulit, vt incredulitatem suam illuminatus atque adiutus & agnosceret, & vitaret. Dominus enim est illuminatio nostra, & salus nostra, qui nos illuminat, vt peccata nostra cognoscamus: & sanat, vt à peccatis nostris separati cum iustitia viuamus. Ob hoc ipse, qui vt fidelis esset, fatetur se misericordiam consecutum, salubriter nos instruit dicens: Igitur non volentis, neque currentis, sed

1. Tim. 1. Rom. 9. misserentis est Dei. Quia re vera & vt velimus, misericordiæ præuenientis illuminamur dono, & vt curramus, misericordiæ subsequentis fulcimur auxilio.

8. AD Romanos decimo capite: Quomodò ergò inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodò credent ei, quem non audierunt? Quomodò autem audient sine prædicante? Quomodò verò prædicabunt nisi mittantur? Ergò fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.

10. AVGVSTINVS tractatu vicesimosexto in Euangelium Ioannis: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: Magna gratiæ commendatio. Nemo venit nisi tractus. Quem trahat, & quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat; noli velle iudicare, si non vis errare. Semel accipe & intellige. Non traheris, ora vt traharis. Quid hîc dicimus fratres? Si trahimur ad Christum, ergò inuiti credimus; ergò violentia adhibetur, non voluntas excitatur. Intrare quisquam Ecclesiam potest nolens, accedere ad altare potest nolens, accipere potest sacramentum nolens: credere non potest nisi volens. Si corpore crederetur, fieret in nolentibus: sed non corpore creditur. Apostolum audi dicentem; Corde creditur ad iustitiam.

Deus. 6. Ora vt traharis. Credimus volentes, non coactu. Rom. 10.

11. ET de prædestinatione sanctorum, capite vndecimo: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Inter quæ omnia, sicut scitis, nominauit & fidem. Sicut ergò quamuis donum Dei sit, facta carnis mortificare; exigitur tamen à nobis proposito præmio vitæ: ita donum Dei est & fides, quamuis & ipsa cùm dicitur, Si credideris, saluus eris; proposito præmio salutis exigatur à nobis. Ideò enim hæc & nobis præcipiuntur, & dona Dei esse monstrantur; vt intelligatur quòd & nos ea facimus, & Deus facit vt illa faciamus; sicut per prophetam Ezechielem apertissimè dicit: quid enim apertius quàm vbi dicit, Ego faciam vt facia-

1. Cor. 12. Fides donū Dei, & voluntati tamen nostræ subiecta. Ezech. 36. tis? Locum ipsum scripturæ fratres charissimi attendite, & videbitis illa Deum promittere facturum se vt faciant, quæ iubet vt fiant.

12. ITEM de spiritu & litera, capite trigesimoprimo: Secundùm hanc fidem qua credimus, fideles sumus Deo: secundùm illam verò, qua fit quod *promittit, etiam Deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit Apostolus, Fidelis Deus, qui non vos permittit tentari super id quod potestis. De illa itaque fide quærimus, vtrum in potestate sit, qua credimus Deo, vel

*al. promittitur 1. Cor. 10.

credi-

credimus in Deum. Hinc enim ſcriptum eſt, Genes.15. Credidit Abraham Deo, & deputatum eſt illi ad iuſtitiam. Et credenti in eum, qui iuſtificat impium, deputatur fides ad iuſtitiam. Rom.4. Vide nunc vtrum quiſque credat ſi noluerit; aut non credat ſi voluerit. Quod ſi abſurdum eſt: quid eſt enim credere, niſi conſentire verum eſſe quod dicitur? conſenſio autem vtique volentis eſt: profectò fides in poteſtate eſt. Sed ſicut Apoſtolus dicit, Non eſt poteſtas niſi à Deo. Rom.13.

13. CAPITE etiam tricesimoſecundo: Cùm ergò fides in poteſtate ſit, quoniam cùm vult quiſque credit: & cùm credit, volens credit.

14. ITEM in expoſitione propoſitionum quarundam ex epiſtola ad Romanos, capite quadrageſimoquarto: Quod autem ait, Non enim quod volo hoc ago; ſed quod nolo hoc facio. Si autem quod nolo hoc facio, conſentio legi, quoniam bona eſt. Satis quidem lex ab omni criminatione defenditur. Sed cauendum, ne quis arbitretur his verbis auferri nobis liberum voluntatis arbitrium, quod non ita eſt. Nunc enim homo deſcribitur ſub lege poſitus ante gratiam. Tunc enim peccatis *venditur, dum viribus ſuis iuſtè viuere conatur ſine adiutorio liberantis gratiæ Dei. Liberum autem arbitrium habet, vt credat liberatori, & accipiat gratiam, vt iam illo, qui eam donat, liberante & adiuuante non peccet: atque ita deſinat eſſe ſub lege, ſed cum lege, vel in lege implens eam charitate Dei, quod timore non poterat.

*al. vincitur

Credimus libere à gratia præuenta

15. DE MVH libro primo quæſtionum ad Simplicianum, quæſtione ſecunda: Si Iacob ideò credidit quia voluit, non ei Deus donauit fidem, ſed eam ſibi ipſe volendo præſtitit, & habuit aliquid quod non accepit. An quia nemo poteſt credere niſi velit, nemo velle niſi vocetur, nemo autem ſibi poteſt præſtare vt vocetur, vocando Deus præſtat & fidem: quia ſine vocatione non poteſt quiſquam credere, quamuis nullus credat inuitus? Quomodò enim credent ei, quem non audierunt? Aut quomodò audient, ſine prædicante? Nemo itaque credit non vocatus, ſed non omnis credit vocatus. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Vtique ij, qui vocantem non contempſerunt, ſed credendo ſecuti ſunt, volentes autem ſine dubio crediderunt.

Nemo poteſt credere niſi velit. Rom.10. Matth.20.

16. PROSPER libro ſecundo de vocatione gentium, capite vigeſimoſeptimo: Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, niſi pater, qui miſit me, attraxerit eum. Sed hoc ideò dictum eſt, vt illâ fidem, ſine qua nemo ad Chriſtum venit, ex patris haberi munere nouerimus, ſecundùm illud quod Apoſtolo dicitur: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cælis eſt. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim eſſet vndè traherentur, ſi ſequaces fide & voluntate non eſſent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omninò, nec veniunt; neq; accedunt, qui diſſentiunt, ſed recedunt. Qui ergò veniunt, amore ducuntur, dilecti enim ſunt, & dilexerunt; quæſiti ſunt, & quæſierunt: & quod eos Deus voluit velle, voluerunt. Ioan.6. Matth.16.

17. ET capite vigeſimooctano: Deus ad obediendum ſibi, ipſum velle ſic donat, vt etiam à perſeueraturis illam mutabilitatem, quæ poteſt nolle, non auferat. Alioquin nemo vnquàm fidelium receſſiſſet à fide.

18. EVTHYMIVS in caput primum Euangelij ſecundùm Ioannem in verba illa, Vt omnes crederent per illum: Ioannes teſtimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crediderunt. Fides enim non eſt coacta, ſed voluntaria. Fides voluntaria eſt.

19. ISIDORVS libro ſecundo de ſummo bono, capite ſecundo: Fides nequaquàm vi extorquetur, ſed ratione atque exemplis ſuadetur. A quibus autem exigitur violenter, perſeuerare in eis non poteſt, exemplo, vt ait quidam, nouellæ arboris, cuius ſi quis cacumen violenter impreſſerit, & demum dum laxatur, in id quod fuerat, confeſtim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio conditus ſua ſponte diuertit à Deo: ita ex propria mentis conuerſione credendo recurrit ad Deum, vt libertas agnoſcatur arbitrij per propriam voluntatem, & beneficium gratiæ per acceptam fidei veritatem.

20. AD Romanos tertio capite: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ propter remiſſionem præcedentium delictorum.

21. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadrageſimoquarto: Sicut ipſe dicit ad quod nunc agit non pertinere vt quæratur, vtrum fuerint, vel ſint aliqui homines in hac vita ſine peccato, ſed vtrum eſſe potuerint ſiue poſſint: ita ego etiam ſi fuiſſe, vel eſſe conſentiam; nullo modo tamen potuiſſe vel poſſe cõfirmo, niſi iuſtificatos gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, & hunc crucifixum. Ea quippe fides iuſtos ſanauit antiquos, quæ ſanat & nos, id eſt, mediatoris Dei & hominum hominis Ieſu Chriſti, fides ſanguinis eius, fides crucis eius, fides mortis, & reſurrectionis eius. Habentes ergò eundẽ ſpiritũ fidei, & nos credimus, propter quod & loquimur. Eadem fides in Chriſtũ qua nunc, & olim omnes iuſti ſaluati. 1.Tim.2. 2.Cor.4.

22. FVLGENTIVS libro primo de remiſſione peccatorum, capite octauo: Diuinis indefinenter eloquijs mali ſalubriter admonentur, ne remaneant in ſeruitute peccati: ſed miſericordiam iuſti Dei, dum ſunt in hac vita, requirant. Bonis quoque præcipitur, vt ſeruientes Domino in timore, & exultantes ei cum tremore, apprehendant diſciplinam: ne quando Phil.2 iraſcatur Dominus, & pereant de via iuſta. Ipſe itaque Deus, qui eſt miſericors & iuſtus, ſicut admoner, vt propter iuſtitiam & miſericordiã timeatur & diligatur à malis, vt conuerſi careant pœna, quam iuſtitia minatur, & accipiãt indulgentiam, quam miſericordia pollicetur: ſic admonet vt propter iuſtitiam & miſericordiam diligatur & timeatur à bonis, quo poſſint, qui eius prænenti miſericordia boni ſunt, & dilectione miſericordiæ in bonis operibus permanere, & timore iuſtitiæ à peccatis ſemetipſos ſolicitè cuſtodire: & conſideratione propriæ infirmitatis inſtructi, nunquàm de ſuis viribus confidant, ſed diuinæ virtutis auxilium iugiter & humiliter poſcant. Debet ergo & à bonis, & à malis tam miſericordia diligi, quàm iuſtitia formidari: ne vel boni diligentes miſericordiam Dei, iuſtitiam non timeant, & laqueos diaboli ſeducentis incurrant: vel mali ſolam iuſtitiæ ſeueritatem conſiderantes, non quærant, cùm inuenire poſſint per conuerſionem, miſericordiæ beneficiũ, ac ſic obturati non ſolùm remiſſionem peccatorum denegẽt, quin etiam peccata multiplicare non ceſſent. Miſericordia diligenda, iuſtitia formidanda bonis & malis.

23. ET capite nono: Hos enim bicipiti laqueo frequenter diabolus captiuat incautos: vt aut ſpe vana futuræ remiſſionis obtuſi, nolint iuſtitiæ timore conuerti: aut remiſſionem omnimodis deſperantes, conuerſionẽ negligãt, & ha- Bicepa diaboli laqueus, Deſperatio & fallax ſpes.

benas iniquitatibus relaxantes, dum desperant indulgentiam, currant præcipites in gehennam. Ac sic ille callidus humani generis inimicus, alios desperationis temeritate præcipitat, alios autem fallacis spei deceptione supplantat. Propter quod B. Paulus, in quo locutus est Christus, benè viuentibus scribens, sic eorum commendat obedientiam, vt cum metu & tremore salubris operationis iubeat talibus inesse cautelam. Dicit enim Philippensibus: Itaque charissimi mei sicut semper obedistis, non vt in præsentia mea tantùm, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate. His verbis B. Paulus iustum vtique Deum insinuat, cùm metum tremoremqúe seruandum fidelibus præcipit in operibus bonis. Misericordem quoque prædicat, quem in eis operari dicit, & velle, & perficere pro bona voluntate. Neque enim à benè operantibus iustè timeretur, si iustus non esset: Nec omne bonum voluntatis & operis ipse in eis operaretur, si misericors non fuisset. Hunc iustitiæ diuinæ timorem, terribili denuò prædicatione iustis vehementer Apostolus Paulus inculcat, dicens: Qui se existimat stare, videat ne cadat.

2. Cor. 13. Philip. 2. 1. Cor. 10.

24. ITEM vndecimo capite: Innumerabilia sunt diuinarum testimonia scripturarum, quibus Deus misericors prædicatur & iustus, nec est aliud quod omnis textus cælestis eloquij agat, nisi vt malos admoneat timore iustitiæ Dei celeriter malis operibus finem ponere, & bonos in bonis operibus solicitè atque humiliter permanere: Vt scilicet & omnis iniquus, æquitatem Dei metuēs, ad misericordiam curret iustæ bonitatis, & omnis iustus de Dei misericordia gaudens, iudicium benignissimæ nō negligat æquitatis. Quia vbi est misericordia iustitia quę perfecta, nec fauorem potest iustus peccatis impendere, nec indulgentiam conuersis misericors abnegare.

Timore iustitiæ proposito ad quæreneum Dei misericordiā scriptura malos incitat.

25. PROSPER libro secundo de vocatione gentium, capite vicesimoseptimo: Hunc autem consensum (bonum ad fidem, spem & charitatem scilicet) non solùm cohortatio prædicantium, & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est, Principium sapientiæ timor Domini. Qui quantislibet terroribus inferatur, nō aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solùm volentem, sed etiam sapientem. Vndè & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorem Dei. Quid enim tam beatificum, quàm hic timor, qui genitor eruditorqúe sapientiæ est? In cuius vtique deuotione, deuota est & voluntas, quæ anhore gratię eodem proficit timore, quo cœpit. Cùm ergò hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius, quæ mentem premebat caligo, discutitur, vt voluntas deprauata prius atque captiua, recta efficiatur & libera. Vndè sicut animus nihil virtutis capit, nisi radium veri acceperit luminis: ita gratia nihil ei quem vocat confert, nisi oculos in eo aperuerit voluntatis.

Prouer. 9. Vtilis terror. Eccli 25. Timor genitor, eruditorque sapientiæ.

26. ET libro tertio de vita contemplatiua, capite duodecimo. Postquàm multa attulit de terrore iudicij extremi, & de æternitate ac qualitate gehennæ: Hæc (inquit) & his similia libenter audire vel legere, iugiter ante oculos mentis adducere, futura credere, sine vlla perturbatione metuere, cogitare quale malum sit ab illo gaudio diuinæ contemplationis excludi, beatissima sanctorum omnium societate priuari, fieri patriæ cælestis extorrem, mori vitæ beatæ, morti viuere sempiternæ, in æternum ignem cum diabolo & angelis eius expelli, vbi sit mors secunda damnatis exilium, vita supplicium, non sentire in illo igne quod illuminat, sentire quod cruciat, exundantis incendij terribiles crepitus pati, barathri fumantis amara caligine oculos obcæcari, profundo gehennæ fluctuantis immergi, edacissimis in æternum dilaniari vermibus, nec finiri. Hæc, & multa similia cogitare, nihil est aliud, quàm vitijs omnibus repudium dare, & omnia blandimenta carnalia refrenare. Sed nos iam, si videtur, ab his terribilibus malis, quæ fidelium mentes salubri terrore concutiunt, atque ab omnibus vitiosis delectationibus abducunt, & quæ amatores voluptatum suarum tunc suæ damnationis experimento probabunt, quando iam, quod est omni infelicitate miserius, si emendare non poterunt; ab his inquam terrificis ac tristibus malis, ascendamus ad illa sublimia, quibus proficientium mentes in spem promerendæ beatitudinis assurgunt, abiuratisqúe terrenis, cęlestia concupiscunt: & quoniam proficere cupientes à salubri timore incipiunt, & ad charitatem proficiendo perueniunt, nos quoque sufficere iudicantes, quod de incipientium timore tractauimus, etiam de charitate, quod ipse, cuius munus est, donauerit, disputemus.

Extremi iudicij & gehennæ metus salubrā nos terrore concutiunt. A timore incipiunt proficere cupientes.

27. AVGVSTINVS in epistolam primam beati Ioannis, tractatu nono: Cœpit aliquis credere diem iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere &c. vide quæstione sexta de quatuor nouissimis, D testimonio decimo.

28. ITEM de catechizandis rudibus, capite quinto: De ipsa etiam seueritate Dei, qua corda mortalium saluberrimo terrore quatiuntur, charitas ædificanda est, vt ab eo quem timet, amari & gaudens, eum redamare audeat, eiusq; in se dilectioni, etiam si impunè posset, tamen displicere vereatur. Rarissimè quippe accidit, immò verò nunquàm, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo timore Dei perculsus.

Terror salubris initium conuersionis.

29. ECCLESIASTICI secundo capite: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt vsque ad inspectionem illius, dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

30. AVGVSTINVS homilia quinquagesima libri quinquaginta homiliarum, capite secundo: Omnis, qui iam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cùm accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia cùm baptizantur soli paruuli sunt immunes: nondum enim vti possunt libero arbitrio. Cæterorum hominum nullus transit ad Christum, vt incipiat esse, quod non erat; nisi eum pœniteat fuisse, quod erat.

Pœnitentia ad baptismū accedentis.

31. ET homilia vicesimaseptima, capite primo: Neque ad baptismum Christi, in quo omnia peccata delentur, quisquam benè accedit; nisi agendo pœnitentiam de vita priſtina. Nemo enim eligit vitam nouam, nisi quem veteris pœnitet. Et paulò pòst: Cùm spina illa recordationis cōpuncti (Iudæi) dicerent Apostolis: Quid ergò faciemus? ait illis Petrus: Agite pœnitētiam, & baptizetur vnusquisq; vestrū in nomine Domini nostri Iesu Christi; & remittuntur vobis peccata. Ergò interim nunc, si qui

Pœnitentia ante baptismum. Actor. 2.

forte

fortè adsint ex eo numero, qui baptizari disponunt, credimus enim eos adesse tanto ad verbum studiosius, quanto ad indulgentiam vicinius: hoc primùm paucis alloquimur, vt erigant mentes in spem. Ament fieri quod non sunt, oderint quod fuerunt. Nouum hominem nasciturі iam voto cõcipiant, quicquid de vita præterita remordebat, quicquid angebat conscientiam, quicquid omninò vel magnum, vel paruum, vel dicendum, vel non dicendum, nõ dubitent posse dimitti: ne fortè quod vult dimittere Dei miseratio, contra se teneat humana dubitatio.

31. CHRYSOSTOMVS homilia vigesimaprima ad populum Antiochenum, quæ est catechesis ad illuminandos: Quòd oporteat prius pœnituisse, & à prioribus destitisse malis, & sic ad gratiam accedere, addi quid Ioannes dicat, quid verò summus Apostolorum baptizari debentibus. Ille nempe dicit: Facite fructum dignum pœnitentiæ: & ne incipiatis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Hic autem interrogantibus rursus alebat: Pœnitentiam agite, & baptizetur quisque vestrûm in nomine Domini nostri Iesu Christi. Pœnitentiam agens autem non amplius eadem attingat negocia, quorum pœnituit. Prætereaque iubemur dicere: Abrenuncio tibi satana, ne amplius ad ipsum reuertamur.

Luc. 3. Actor. 2. Solennia in baptismo verba.

33. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

34. MATTHAEI nono capite, vt in textu.

35. ECCLESIASTICI primo capite: Timor Domini expellit peccatum: nam qui sine timore est, non poterit iustificari: iracundia enim animositatis illius, subuersio illius est.

36. ACTORVM secundo capite, 37. MATTHAEI vigesimooctauo capite, 38. PRIMI Regum septimo: vt in textu.

XI.

Quid sit iustificatio impij, & quæ eius causæ.

Caput 5. Sess. 6.

A HANC dispositionem, seu præparationem iustificatio ipsa consequitur; quæ non est sola [a] peccatorum remissio, sed & sanctificatio; & renouatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ, & donorum. vndè homo ex iniusto fit iustus, & ex inimico amicus, vt sit [b] heres secundùm spem vitæ æternæ.

a Aug. lib. 6. cont. Iulia. cap. 11. lib. 1. retract. ca. 19. epist. 105. 106. Conc. Milruit. can 3. & 4. Chrysost. hom. 3. de pœnitent. Theophy. in cap. 2. Marci. Vid. quæst. 3. de Sacram. ment. Bapt. fin. A B

b Tit. 3. b

B Huius iustificationis causæ sunt: Finalis quidem, gloria Dei & CHRISTI, ac vita æterna: Efficiens verò, misericors Deus, qui [c] gratuitò abluit, & [d] sanctificat [e] signans, & vngens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ: Meritoria autem, dilectissimus vnigenitus suus Dominus noster Iesus Christus, qui, cùm [f] essemus inimici, [g] propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem [h] meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit. Instrumentalis item, Sacramentum [i] Baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli vmquàm contigit iustificatio: demùm vnica Formalis causa est iustitia Dei, non qua [k] ipse iustus est, sed qua nos iustos facit; qua videlicet ab eo donati, [l] renouamur spiritu mentis nostræ; & non modò reputamur, sed verè [m] iusti nominamur, & sumus, iustitiam in nobis recipientes, vnusquisque suam, secundùm mensuram, quam Spiritus sanctus partitur [n] singulis prout vult, & secundùm propriam

c Ibidem. d 1. Cor. 6. e e Ephes. 1. c

f Rom. 5. b g Ephes. 2. d

h Rom. 4. d

i Vide quæst. 1. de Sacramento Baptismi.

k Aug. de spir. & litera c. 9. in psal. 130. tract. 26 in Ioan. epist. ad Parth. cap. 30. de nat. & gnat. cap. 63. lib. 1. cont. Pelag. & Cœlest. cap. 30. lib. de peccator. mer. & rem. cap. 9. 10. Concil. Vienn. in Clement. lib. 1. tit. 1. de summa Trinit. & fide Catholi.

l Ephes. 4. c

m Aug. epist. 29. sec. 6. de verb. Apost. lib. 2. retract. cap. 33. de spirit. & lit. cap. 26. 27

n 1. Cor. 12. b. Ephes. 4. a. Aug. de spir. & lit. cap. 34. quæst. 4.

cuiusque dispositionem, & cooperationem. Quamquàm enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur: id tamen in hac impij iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritum sanctum [o] Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhæret. Vndè in ipsa iustificatione, cum remissione peccatorum, hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, Fidem, Spem, & Charitatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat, & charitas, neque vnit perfectè cum Christo, neque corporis eius viuum membrum efficit. Qua ratione verissimè dicitur, [p] Fidem sine operibus mortuam, & otiosam esse: &, [q] In Christo Iesu neque circuncisionem aliquid valere, neque præputium; sed fidem, quæ per charitatem operatur. Hanc fidem ante Baptismi Sacramentum ex Apostolorum traditione Catechumeni ab Ecclesia petunt, cùm petunt fidem, vitam æternam præstantem; quam sine spe, & charitate fides præstare non potest. Vndè & statim verbum Christi audiunt: [r] *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Itaque veram, & Christianam iustitiam accipientes, eam ceu primam stolam pro illa, quam Adam sua inobedientia sibi, & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam, & immaculatam iubentur statim renati conseruare, vt eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

o Rom. 5. 2. Corint. 1. d Augus. de spiritu & litera cap. 17. 32. de nat. & grat. cap. vlt.

p Iacob. 2. c d

q Gal. 5. a Chryso. hom. 5. in Ioan. Augus. lib. 3. cont. 2. epist. Pelag. cap. 3. hom. 17. cap. 2. ex 50. lib. 15. de Trinit. cap 18. Greg lib. 6. epist. 15 Fulg epist. 2. ca. 8. de incarnat. & gratia Christi, cap. 26.

r Matth. 19. c

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro sexto contra Iulianum, capite vndecimo: Vtinam ipsa dona Christi saltem ita saperes, vt ad vincendam concupiscentiam valere aliquid crederes. Sed ideò dicis à Iudæis fuisse contempta, quòd veniam daret ille peccatis, quæ ipsi legis admonitione vitássent. Quasi hoc conferat homini remissio peccatorum, vt caro non concupiscat aduersus spiritum, vndè illa verba nata sunt; Scio quia non habitat in me, hoc est, in carne mea bonum: & cætera eiusmodi. Verùm tu à vestro dogmate non recedis, quo putatis gratiã Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, sic in sola peccatorum remissione versari, vt non adiuuet ad vitanda peccata, & desideria vincenda carnalia, diffundendo charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui ab illo datus est nobis. Neque consideras eum, qui dicit: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & ab hoc malo nõ se liberari clamat, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum: nec Iudæum esse, nec quia peccauit, sed ne peccet potius laborare.

Gal. 5.

Rom. 7.

Gratie per Christũ collate non in sola peccatoru remissione versatur.

Rom. 7.

2. IDEM libro primo retractationum, capite decimotertio: Gratia Dei, non solùm reatus omnium præteritorum soluitur in omnibus, qui baptizantur in Christo, quod fit spiritu regenerationis, verùm etiam in grandibus voluntas ipsa sanatur, & præparatur à Domino, quod fit spiritu fidei & charitatis.

3. EPISTOLA centesima quinta ad Sixtum: Post remissionem peccatorum, nisi mundatam domum habitet Spiritus sanctus, nónne cum alijs septem redit spiritus immundus, & erunt nouissima hominis illius peiora quàm erant prima? Vt autem habitet Spiritus sanctus, nónne vbi vult spirat, & charitas Dei, sine qua nemo benè viuit, diffunditur in cordibus nostris,

Post remissionem peccatorum, infunditur charitas. Matth. 12. Ioan. 3.

Rom.5. Iustificamur non sola remissione peccatorum.

nostris, non à nobis, sed per Spiritum sanctum, qui datus est nobis? Et post multa: Neque ab illo (vitio) quod originaliter contrahitur, neque ab his, quæ vnusquisque in vita propria, vel intelligendo, vel nolendo intelligere, mala congregat, vel etiam instructus ex lege, additamento præuaricationis exaggerat, quisquam liberatur, & iustificatur, nisi gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, non solùm remissione peccatorum, sed prius ipsius inspiratione fidei & timoris Dei, impartito salubriter orationis affectu, & effectu, donec sanet omnes languores nostros, & redimat de

Psal.102. incorruptione vitam nostram, & coronet nos in miseratione, & misericordia.

4. ITEM epistola centesima sexta ad Paulinum: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum, quod fides vera & Catholica tenet, semper Ecclesia pusillos cum magnis à

Gratia iustificans non solum delet peccata, sed & adiuuat. morte primi hominis, ad vitam secundi hominis transfert: non solùm peccata delendo, verùm etiam ad non peccandum rectequé viuendum, eos qui iam vti possunt voluntatis arbitrio sic adiuuando, vt nisi adiuuet, nihil pietatis atque iustitiæ, siue in opere, siue etiam in ipsa voluntate habere possimus.

5. CONCILIVM Mileuitanum canone tertio: Item placuit vt quicunque dixerit gratiam Dei, in qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, vt non committantur, anathema sit.

6. ET Canone quarto: Item quisquis dixerit eandem gratiam Dei, per Iesum Christum Dominum nostrum, propter hoc tantùm nos adiuuare ad non peccandum, quia per ipsam nobis reuelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, vt sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema

1 Cor.8. sit. Cùm enim dicat Apostolus, Scientia inflat, charitas verò ædificat: valdè impium est, vt credamus ad eam, quæ inflat, nos habere gratiam Christi: ad eam, quæ ædificat, non habere: cùm sit vtrunque donum Dei, & scire, quod facere debeamus; & diligere, vt faciamus, vt ædificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est, Qui docet

Psal.93. hominem scientiam: ita etiam scriptum est,

1 Ioan.4. Charitas ex Deo est.

7. CHRYSOSTOMVS homilia tertia de pœnitentia: Deus cùm deleuerit peccata, sic deler, vt neque cicatrix, neque cicatricis superfit indicium, non vestigium quodquam, sed & cũ sanitate decorem elargitur. Posit pœnæ liberationem, & Iustitiam inserit, atque peccantem coæqualem facit non peccanti.

Iustitiam inserit Deus cùm peccata deleuerit.

8. THEOPHYLACTVS in caput secũdum Euangelij secundùm Marcum: Surge & tolle grabatum tuum, ad maiorem miraculi confirmationem, quòd non appparenter sanatus sit; & ad declarandum quòd non solùm sanârit, sed & virtutem indiderit. Sic quoque facit & in

Virtutem infundit, peccatis sublatis. morbis animæ. Non solùm liberat nos ab infirmitatibus, sed etiam virtutem infundit, vt operemur mandatum. Reliqua hac de re testimonia vide suprà quæstione tertia de sacramento Baptismi, A II

9. AD Titum tertio capite: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum: vt iustificati gratia ipsius, heredes simus secundùm spem vitæ æternæ.

1 B PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Et hæc quidé fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

2. AD Ephesios primo capite: In quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

3. AD Romanos quinto capite: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniã cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: multo magis reconciliati, salui erimus in vita ipsius.

4. AD Ephesios secundo capite: Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & cùm essemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos in Christo, (cuius gratia estis saluati) & conresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Et paulò pòst: Nunc autem in Christo Iesu vos, qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem macériæ soluens, inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis euacuans: vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciés pacem, & reconciliet ambos in vno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.

5. AD Romanos quarto capite: Qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Baptismum esse causam instrumentalem nostræ iustificationis, satis confirmatum est testimonijs supra citatis in quæstione prima de sacramento Baptismi.

6. AVGVSTINVS de spiritu & litera, capite nono: Iustitia, inquit, (Apostolus) Dei manifestata est: non dixit, iustitia hominis, vel iustitia propriæ voluntatis, sed iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed qua induit hominem, cùm iustificat impium. Et paucis interiectis: Iustitia autem Dei, per fidem Iesu Christi, hoc est, per fidem, qua creditur in Christum. Sicut autem ista fides Christi dicta est, non qua credit Christos: sic & illa iustitia Dei, non qua iustus est Deus. Vtrunque enim nostrum est, sed ideò Dei, & Christi dicitur, quòd eius nobis largitate donatur.

Rom.5. Iustificamur iustitia Dei, nõ qua Deus iustus est, sed quã infundit. Rom.4. Rom.3.

7. IBIDEM capite vndecimo: Hæc est iustitia Dei, quæ in testamento veteri velata, in nouo reuelatur, quę ideò iustitia Dei dicitur, quòd imperiendo eam iustos facit: sicut Domini est salus, qua saluos facit: & hæc est fides ex qua, & in qua reuelatur, ex fide scilicet annunciantium, in fidem obediẽtium: qua fide Iesu Christi, id est, quam nobis contulit Christus, credimus ex Deo nobis esse, pleniusq; futurum esse quòd iustè viuimus, vndè illi ea pietate, qua solus colendus est, gratias agimus.

Iustitia Dei dicitur, quia eam ipse imperit. Psal.30.

8. ET in expositione psalmi centesimi quinquagesimi: Aliter intelligitur iustitia, qua est ipse (Deus) iustus, aliter quam in nobis facit, vt nos simus iustitia eius.

2. Cor.5.

9. ITEM tractatu vigesimo sexto in Euangelium Ioannis: Quid est hoc, iustitia Dei, & iustitia hominis? Iustitia Dei hic dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt iustus sit homo per Deum.

Rom.10.

10. IDEM epistola centesima vigesima ad Honoratum, capite trigesimo: Illa iustitia Dei commendatur in eo quod dicitur; Ignorantes Dei iustitiam, qua nos ex eius gratia iusti sumus: vt ipsa Dei iustitia nos simus cùm iustè viuimus, credentes in eum, qui iustificat impium: non illa, qua ipse iustus est æterna sua & incommutabili iustitia. Hæc itaque iustitia, qua nos Dei munere iusti sumus, significatur in Psalmo illo, vbi scriptum est: Iustitia tua sicut montes Dei. Montes quippe Dei, sancti eius sunt. Et infrà: Sicut ergò quod legitur; Domini est salus: non ea salus intelligitur, qua Dominus saluus est, sed qua salui sunt quos ipse saluos facit: sic cùm legitur Dei iustitia, in eo quod scriptum est; Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere: non est illa intelligenda, qua Deus iustus est, sed qua iusti sunt homines, quos gratia sua iustificat. Indè enim salui vndè iusti.

Rom.10. Iustitia nostra interna à Deo data. Psal.35. Psal.3. Rom.10.

11. LIBRO item de natura & gratia, capite sexagesimotertio: Ex fide Christi etiam ante eius passionem iustos vixisse non dubium est, qui præstat Spiritum sanctum, qui datus est nobis, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, qua vna iusti sunt, quicunque iusti sunt.

Charitate in corde diffusa iustus est homo.

12. ET libro primo contra Pelagium & Celestium, seu libro de gratia Christi contra prædictos, capite trigesimo: Istam gratiam, qua iustificamur, id est, qua charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, in Pelagij & Celestij scriptis, quæcunque legere potui, nusquàm eos inueni, quemadmodum confitenda est, confiteri.

Gratia iustificans est charitas infusa. Rom.5.

13. ITEM libro primo de peccatorum meritis & remissione, capite nono: Christum imitantur sancti eius ad sequendam iustitiam. Vndè & idem Apostolus dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Sed præter hanc imitationem, gratia eius illuminationem iustificationemq; nostram etiam intrinsecus operatur, illo opere, de quo idem prædicator eius dicit; Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hac enim gratia baptizatos quoque paruulos suo inserit corpori, qui certè imitari aliquem nondum valent. Sicut ergò ille, in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitãtibus præbuit, dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sic & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis, qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes.

1.Cor.4. Iustificatio intus fit per gratiam. 1.Cor.3. 1.Cor.15. Paruulis etiam occultissimâ spiritus sui gratiâ infundit Christus.

14. CAPITE decimo eiusdem libri: Legimus iustificari in Christo, qui credunt in eum, propter occultam communicationem, & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis hæret Domino vnus spiritus est, quamuis eum & imitentur sancti eius.

Galat.2. 1.Cor.6.

15. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto celebratum, vt habetur in Clementinis libro primo, titulo primo de summa Trinitate & fide Catholica, capite vnico: Quia quantum ad effectum baptismi in paruulis, reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse: Quibusdam ex ipsis dicẽtibus, per virtutem baptismi paruulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri: Aliis econtrà asserentibus, quòd & culpa eisdem in baptismo remittitur, & virtutes ac informans gratia infunduntur quo ad habitum, etsi non pro illo tempore, quo ad vsum. Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi (quæ per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis) opinionem secũdam (quæ dicit, tam paruulis, quàm adultis conferri in baptismo informantem gratiam & virtutes) tanquàm probabiliorem, & dictis sanctorum, ac doctorum modernorum Theologiæ magis consonam, & concordem, sacro approbante concilio duximus eligendam.

Paruulis etiam virtutes & informans gratia infunduntur quo ad habitum.

16. AD Ephesios quarto capite: Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est, in iustitia, & sanctitate veritatis.

17. AVGVSTINVS epistola vigesimanona ad Hieronymum: Absit vt quisquam fidelis existimet tot milia seruorum Christi, qui veraciter dicunt se habere peccatum, ne seipsos decipiant, & veritas in eis non sit, nullam habere virtutem, cùm virtus magna sit sapientia. Dixit autem ipsa sapientia homini; Ecce pietas est sapientia. Absit ergò vt dicamus tot ac tantos fideles, & pios homines Dei non habere pietatem, quam Græci vel εὐσέβειαν, vel expressius & plenius θεοσέβειαν vocant. Quid autem est pietas, nisi Dei cultus? Et vndè ille colitur, nisi charitate? Charitas igitur de corde puro, & cõscientia bona, & fide non ficta, magna & vera virtus est, quia ipsa est & finis præcepti. Et post pauca: Proindè mihi videntur Stoici falli, quia proficientem hominem in sapientia, nolunt omninò habere sapientiam, sed tunc habere, cùm in ea omninò perfectus fuerit: non quia illum profectum negant, sed nisi ex profundo quodam emergendo repentè emicet in auras sapientiæ liberas, nulla ex parte esse sapientem. Sicut enim nihil interest ad hominem præfocandum, vtrum aquam stadijs multis super se habeat altam, aut vnum palmum, aut digitũ: sic illos, qui tendunt ad sapientiam, proficere quidem dicunt, tanquàm ab imo gurgitis surgentes in aërem, sed nisi totam stultitiam, velut opprimentem aquam, proficiendo velut emergendo euaserint, non habere virtutem, nec esse sapientes. Vbi autem euaserint, mox habere totam, nec quicquam stultitiæ remanere, vndè omninò vllum peccatũ possit existere. Hæc similitudo vbi stultitia velut aqua, & sapientia velut aër ponitur, vt animus à præfocatione stultitiæ tanquàm emergens in sapientia repẽtè respiret, non mihi videtur satis accommodata nostrarum scripturarum authoritati. Sed illa potius, vt vitiũ, vel stultitia tenebris, luci autem virtus, vel sapientia comparetur, quantum ista similia de corporalibus ad intelligibilia duci possunt: Non itaque sicut de aquis in aërem surgens, vbi earum summum transierit, repentè quantum sufficit inspiratur, sed sicut de tenebris in lucem procedens paulatim progrediendo, illuminatur. Quod donec plenissimè fiat, iam eum tamen dicimus, tanquàm de abditissima spelunca egredientem, vicinia lucis afflatum tanto magis, quãto magis propinquat egressui: vt illud quod in eo lucet, sit vtique ex lumine quo progreditur; illud autem quod adhuc obscurum est, sit ex tenebris vndè egreditur. Itaque & non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens: & tamen iustus ex fide viuit. Et induti sunt sancti iustitia, alius magis, alius minus. Et nemo hic viuit sine peccato, & hoc alius magis, alius minus: optimus autem est, qui minimum.

Ioh 28. iuxta LXX. Ineſt iuſtitiæ vera virtus. 1.Tim.1. Stoicorum error. Cõfutatur. Proficiendo in iuſtitia verè iuſtitiam habent. Pſal.142. Abac.2. Sancti induti ſunt iuſtitia.

18. ET sermone decimosexto de verbis Apostoli, capite quarto: Ecce baptizati sunt homines, omnia illis peccata dimissa sunt, iustificati sunt à peccatis, negare non possumus: restat tamen

Lucta etiam iuſtificatis reſtat.

tamen lucta cum carne, reſtat lucta cum mundo, reſtat lucta cum diabolo. Qui autem luctatur, aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur: quomodo de ſtadio exeat attendatur. Nam ſi dixerimus, 1. Ioan. 1. quia peccatum non habemus, noſmetipſos decipimus, & veritas in nobis non eſt. Iuſtitiam nos habere confirmatur. Item ſi dixerimus, quia iuſtitiæ nihil habemus, aduerſum Dei dona mentimur. Si enim iuſtitiæ nihil habemus, nec fidem habemus. Si fidem non habemus, Chriſtiani non ſumus. Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iuſtitiæ. Habacuc 2. Rom. 4. Ipſum aliquid, vis nôſſe quantum ſit? Iuſtus ex fide viuit: iuſtus, inquam, ex fide viuit, quia credit quod non videt. Proſequitur capite quinto: Patres arietes ſancti duces Apoſtoli, quando annunciauerunt, non ſolùm viderunt oculis, ſed etiam manibus tractauerunt; & tamen Dominus ſeruans nobis donum fidei, cuidam diſcipulorum ſuorum tractanti, palpanti, veritatem digitis inquirenti, & inuenienti, exclamanti, Dominus meus & DEVS Ioan. 20. meus: ait ipſe Dominus & Deus, Quia vidiſti, credidiſti: & nos futuros intuens, Beati, inquit, qui non viderunt, & crediderunt. Non vidimus, audiuimus, & credimus. Beati prædicti ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occiſus eſt: non venit ad nos, & acceptus eſt. Populus quem non Pſalm 17. cognoui, ſeruiuit mihi, in obauditu auris obediuit mihi. Nos ſumus, & de iuſtitia nihil habemus? Omninò habemus. Grati ſimus ex eò quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Ergò & hoc tertium tam agitur in nobis. Iuſtificati ſumus, ſed ipſa iuſtitia, cùm proficimus, creſcit. Et capite octauo: Et vbi eſt, Beati qui non viderunt & crediderunt? Ecce vbi eſt, in te eſt; quia & fides ipſa in teipſo eſt. An fallit nos Apoſtolus, qui dicit habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris? Modò per fidem, tunc per ſpeciem; modò per fidem quandiu in 2. Cor. 5. via, quandiu in peregrinatione. Quandiu enim ſumus in corpore, peregrinamur à Domino.

Iuſtificati ſumus, proficiẽdo creſcit iuſtitia. Ioan. 20. Iuſtitia inhæret. Ephes. 3.

19. IDEM libro ſecundo retractationum, capite trigeſimotertio: Scripſi libros tres, quorum titulus eſt, De peccatorum meritis & remiſſione: vbi maximè de baptiſmate diſputatur paruulorum propter originale peccatum: & de gratia Dei qua iuſtificamur, hoc eſt, iuſti efficimur.

Iuſtificamur, id eſt, iuſti efficimur.

20. ITEM de ſpiritu & litera, capite viceſimoſexto: Quid eſt aliud, iuſtificati, quàm iuſti facti, ab illo ſcilicet qui iuſtificat impium, vt ex impio fiat iuſtus. Iuſtificari, id eſt, iuſti facti. Rom. 4.

21. ET capite viceſimoſeptimo: Per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiuit, in quo omnes peccauerunt: & ideò quia non eſt diſtinctio, egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius. Qua gratia in interiore homine renouatio iuſtitia ſcribitur; quam culpa deleuerat: & hæc miſericordia ſuper genus humanum per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum. Rom. 5. Per gratiam ſcribitur in nos iuſtitia. 1. Tim. 2.

22. PRIORIS ad Corinthios duodecimo capite: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult.

23. ET ad Epheſios quarto capite: Vnicuique autem noſtrûm data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti.

Deus non in omnibus æqualiter habitat.

24. AVGVSTINVS epiſtola quinquageſimaſeptima ad Dardanum, quæſtione prima: Cùm (Deus) qui vbique eſt, non in omnibus habitet, etiam in quibus habitat, non æqualiter habitat. Nam vnde eſt illud quod Eliſæus poposcit, vt dupliciter in eo fieret ſpiritus Dei, qui erat in Elia? Et vnde in omnibus ſanctis ſunt alij alijs ſanctiores, niſi abundantius habendo habitatorem Deum? Et infra: Deus natura incorporea & immutabiliter viuus, qui non ſicut ſonus per moras temporum tendi, & diuidi poteſt, nec ſpatio aëreo, tanquam loco ſuo indiget, vbi præſentibus præſtò ſit, ſed æterna ſtabilitate in ſeipſo manens, totus adeſſe rebus omnibus poteſt, & ſingulis totus: quamuis in quibus habitat, habeant eum pro ſuę capacitatis diuerſitate, alij amplius, alij minus, quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum gratia ſuę bonitatis ædificat. Et donationum quidem dictæ ſunt diuiſiones, tanquam per partes, & membra vnius corporis, vbi & ſimul omnes vnum templum, & ſinguli ſingula templa ſumus, quia non eſt Deus in omnibus, quàm in ſingulis maior. Et ſit plerunque vt plures eum minus capiant, vnus amplius. Sed cùm dixiſſet Apoſtolus; Diuiſiones autem donationum ſunt, 1. Cor. 12. continuò ſubiecit; Idem autem Spiritus. Item cùm ipſas donationum diuiſiones commemoraſſet; Omnia autem hæc, inquit, operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens propria vnicuique prout vult. Diuidens ergò non ipſe diuiſus, quia ipſe vnus atque idem.

25. AD Romanos quinto capite: Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

26. POSTERIORIS ad Corinthios primo capite: Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos Deus: qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.

27. AVGVSTINVS de ſpiritu & litera, capite decimoſeptimo: Cùm ipſa charitas diffunditur in corde credentium, lex eſt fidei, & ſpiritus viuificans dilectorem. Vide nunc quemadmodum conſonet iſtâ diſcreto illis Apoſtolicis verbis; quæ paulo ante ob aliud commemorata, & diligentius pertractanda diſtuleram. Manifeſtati, inquit, quoniam eſtis epiſtola Chriſti miniſtrata per nos, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui; non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Ecce quemadmodum oſtendit, quia illud extra hominem ſcribitur, vt eum forinſecus terrificet: hoc in ipſo homine, vt eum intrinſecus iuſtificet. Charitas diffuſa in corde viuificat dilectorem. 1. Cor. 3. Charitas intus iuſtificat.

28. ET capite trigeſimoſecundo: Vnde ergò iſta dilectio, id eſt, charitas, per quam fides operatur, niſi vnde illam fides ipſa impetrauit? Neque enim eſſet in nobis, quantacunque ſit in nobis, niſi diffunderetur in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Charitas quippe Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos; ſicut iuſtitia Dei, qua iuſti eius munere efficimur: & Domini ſalus, qua nos ſaluos facit: & fides Ieſu Chriſti, qua nos fideles facit. Hæc eſt iuſtitia Dei, quam non ſolùm docet per legis præceptum, verùm etiam dat per ſpiritus donum. Rom. 5. Charitas Dei, qua dilectores noſtros facit.

29. ITEM de natura & gratia, capite vltimo: Charitas inchoata, inchoata iuſtitia eſt: charitas prouecta, prouecta eſt iuſtitia: charitas magna, magna iuſtitia eſt: charitas perfecta, perfecta iuſtitia eſt. ſed charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta; quæ tunc maxima eſt in hac vita, quando pro illa ipſa contemnitur vita: ſed miror ſi non habet 1. Tim. 1.

quòd creſcat, cùm de mortali exceſſerit vita. Vbicunque autem, & quandocunque ita plena
Rom. 1. ſit, vt ei non ſit quod adijciatur; non tamen diffunditur in cordibus noſtris, vel naturæ, vel
Charitas per Spiritũ ſanctũ diffunditur. voluntatis opibus, quæ ſunt in nobis, ſed per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, qui & infirmitati noſtræ opitulatur, & ſanitati cooperatur. Ipſa eſt enim gratia Dei per IESVM Chriſtum Dominum noſtrum.

30. IACOBI ſecundo capite: Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides ſaluare eum? Si autem frater, & ſoror nudi ſint, & indigeant victu quotidiano: dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: non dederitis autem eis, quę neceſſaria ſunt corpori, quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa. Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo. oſtende mihi fidem tuam ſine operibus: & ego ôſtendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam vnus eſt Deus: Bene facis: & dæmones credũt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides conſummata eſt? Et ſuppleta eſt Scriptu-
Geneſ. 15. ra, dicens: Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm? Simi-
Ioſ. 2. liter & Rahab meretrix, nonne ex operibus iuſtificata eſt ſuſcipiens nuntios, & alia via eijciens? Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.

31. AD Galatas quinto capite: Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium: ſed fides, quæ per charitatem operatur.

32. CHRYSOSTOMVS homilia quinta in Ioannem: Oremus vt cum horum ſenſuum reuelatione, & doctrinæ huius veritate, pura nobis adſit vita, & conuerſatio honeſta atque illuſtris. Siquidem nullus eorum vſus eſt, niſi
Fides etiam firmiſſima, probitate deſtituta, à gehenna nõ liberat. bonis illuſtrentur operibus. Quamuis enim fidem firmiſſimam, quamuis ſcripturarum ſenſus haberemus, à vitæ autem patrocinio & deſerti eſſemus, & nudi, nihil nos à gehennæ ignibus eriperet, quin perpetua, & inextinguibili flamma combureremur. Quemadmodum enim qui bene operantur, reſurgent in vitam æternam: ita qui malè, in ſupplicium æternum, quod nullo vnquam fine præſcribitur. Quare omni diligentia curaque adhibita contendamus, ne quod ex vera, & firma fide lucrum accepimus, operum pranitate perdatur: ſed in hac vita totis viribus Chriſti ſectemur veſtigia, cui beatitudini nihil eſt conferendum. Atque vtinam purè, & ſanctè viuentes, quæcunque dicta ſunt, ad Dei gloriam referamus.

33. AVGVSTINVS libro tertio contra duas
Galat. 5. epiſtolas Pelagianorum, capite quinto: Fides licet ſine operibus neminem ſaluat, (ipſa enim eſt non reproba fides, quæ per dilectionem operatur;) tamen per ipſam etiam peccata ſoluuntur; quia iuſtus ex fide viuit.
Abacuc 2.

34. ET homilia decimaſeptima ex quinquaginta, capite ſecundo: Audi Apoſtolum ipſum fidei diſputatorem, & gratiæ magnum defen-
Epheſ. 6. ſorem: audi eum dicentem, Pax, fratribus, & charitas cum fide. Magna tria dixit, Pax, charitas, fides. A fine cœpit, ad initium terminauit. Initium eſt enim in fide, finis in pace: quia enim credimus, ipſa eſt fides. Sed fides debet eſſe Chriſtianorum, non dæmonum. Nam ſicut dicit Iacobus Apoſtolus, Et dæmones credunt, & contremiſcunt. Et dæmones dixerunt Chriſto, Tu es filius Dei. Confitebantur dæmones, quod nõ credebant homines. Illi tremuerunt, illi occiderunt. Quid enim. Quia dixerunt dæmones, Tu es filius Dei, ſcimus qui ſis; ideò regnaturi ſunt cum filio Dei? Abſit. Diſcernenda eſt ergò fides dæmonum, à fide ſanctorum. Planè diſcernenda vigilanter, & diligenter. Nam & Petrus hoc dixit, Domino dicenti, Quem me Matth. 16.
eſſe dicitis? Tu es Chriſtus filius Dei viui. Et Dominus, Beatus es Simon Bar Iona. O Domine hoc tibi dixerunt & dæmones: quare ipſi non ſunt beati? Quare? Quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore; ideò initium eſt à fide. Sed quali fide? Quam definiuit Apoſtolus, Ne- Galat. 5.
que circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides. Et quæ fides? Quæ per dilectionem operatur. Hanc dæmones non habent fi- Fides Chriſtianorum eſt quæ per dilectionẽ operatur.
dem, quæ per dilectionem operatur; ſed ſoli ſerui Dei, ſoli ſancti Dei, ſoli fide filij Abrahæ, ſoli filij dilectionis, filij promiſſionis: ideò eſt & charitas dicta. Tria illa dicta ſunt ab Apoſtolo, Pax fratribus, & charitas, cum fide. Vnde pax & charitas? Vnde charitas cum fide? Si enim non credas, non amas. Dixit ergò Apoſtolus, ſic incipiens à fine, & veniens ad initium; Pax, charitas, cum fide. Nos dicamus, Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis, & non amas, adhuc non diſcreuiſti fidem tuam ab eis, qui tremebant & dicebant, Scimus quia ſis filius Dei viui. Ergò tu ama, quia charitas cum fide, ipſa te perducit ad pacem.

35. IDEM libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Nullum eſt iſto Dei dono (dilectionis ſeu charitatis) excellentius. &c. vide in capite tertio de Charitate quæſtione prima, teſtimonio decimoquarto.

36. GREGORIVS libro ſexto epiſtola decimaquinta ad Gregorium presbyterum, & Theodorum diaconum Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ: Deſcendens (Chriſtus) ad inferos, ſolos illos per ſuam gratiam liberauit, qui eum & venturum eſſe crediderant, & præcepta eius viuendo tenuerant. Conſtat autem quia poſt incarnationem Domini nullus etiam ex his ſaluari poteſt, qui fidem illius tenent, & vitam Vita fidei
fidei non habent: quia ſcriptum eſt: Confitentur ſe nôſſe Deum, factis autem negant. & Ioannes ait: Qui dicit quia nouit eum, & mandata 1. Ioan. 2.
eius non cuſtodit, mendax eſt. Iacobus quoque frater Domini ſcribit dicens: Fides ſine operi- Iacob. 2.
bus mortua eſt. Si ergò fideles nunc ſine bonis operibus non ſaluantur, & infideles ac reprobi ſine bona actione Domino ad inferos deſcendente ſalnati ſunt: melior illorum ſors fuit, qui incarnationem Domini minimè viderunt, quàm horum qui poſt incarnationis eius myſterium nati ſunt. Quod quantæ ſtultitiæ ſit dicere vel ſentire, ipſe Dominus teſtatur diſcipulis dicens: Multi reges & prophetæ cupierunt Matth. 13.
videre quæ vos videtis, & non viderunt.

37. FVLGENTIVS epiſtola ſecunda ad Gallam, capite octauo: Recta fides, & miſericors operatio poſt hanc vitam definent, cùm per ſpeciem videbitur, quod nunc cùm creditur non videtur. Nec inter beatos erit aliquis miſer, cui miſericordia prærogetur. Hæc au- Fides & operatio per totam vitã non deſerenda.
tem duo, id eſt, fides, & operatio, ita poſt huius vitæ finem non ſunt neceſſaria, vt ante finem non ſint vllatenus deſerenda. Quiſquis enim ante finem vitæ præſentis à fide recta, ſiue bona

operã

operatione diſceſſerit; etiam ſi in his antea ſtrenuè vigilanterque cucurrerit, pro eo, quod ab itinere recto deſiſtit, perdit meritum totius itineris, quod cucurrit.

38. IDEM libro de incarnatione & gratia Iesu Chriſti, capite vicesimoſexto: Scientia in qua ſic Deus agnoſcitur, vt peccatorum remiſſio diuinæ propitiationis munere tribuatur, longè aliena eſt ab illa cognitione illorum, Rom. 1. qua cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, qui dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. Iſti enim, quia ſine gratia fidei, quæ per charitatem operatur, Deum cognouerunt, ipſa ſua cognitione inexcuſabiles facti ſunt. Hi verò, qui Deum perceptione fidei cognoſcunt, inaccuſabiles rom. 8. ſunt. Quis enim accuſabit electos Dei? Nemo vtique, diligentibus enim eis Deum omnia cooperantur in bonum. Et ideò eos nullus accuſat, quia Deus eos ſecundùm propoſitum præſcitos, & prædeſtinatos, vocatoſque iuſtificat, atque glorificat, vt gloriatione legis factorum, qua ſe homo ſuperbus extollit, excluſa, per legem fidei, quæ per charitatem operatur, qui gloriatur in Domino glorietur. Et infra: Ipſe Epheſ. 2. eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Rom. 5. Hæc autem pax ſine charitate, & fide Chriſti non poteſt poſſideri, quia iuſtificari ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem & acceſſum habemus per fidem in gratia iſta, in qua ſtamus, & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Quos ſpes ideò non confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

39. MATTHÆI decimonono capite: Et ecce vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falſum teſtimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum ſicut teipſum.

XII.

Quomodo intelligatur, impium per fidem, & gratis iuſtificari.

Caput 8. affe. 6.

CVM verò Apoſtolus [a] dicit, iuſtificari hominem per fidem, & gratis; ea verba in eo ſenſu intelligenda ſunt, quem perpetuus Eccleſiæ Catholicæ conſenſus tenuit, & expreſſit; vt ſcilicet per fidem ideò iuſtificari dicamur, quia fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis iuſtificationis: [b] ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & ad filiorum eius conſortium peruenire: gratis autem [c] iuſtificari ideò dicamur, quia nihil eorum, quæ iuſtificationem præcedunt, ſiue fides, ſiue opera, ipſam iuſtificationis gratiam promeretur. ſi enim gratia eſt, iam non ex operibus: alioquin, vt idem [d] Apoſtolus inquit, gratia iam non eſt gratia.

[a] Rom. 3. & ad Auguſtin. de prædeſtination. ſanct. c. 7. ſerm. 31. de temp.

[b] Hebr. 11. b

[c] Auguſtin. lib. 6. Hypogoſtic. c. 4. lib. 2. quæſt. ad Simplician. quæſt. 2. lib. 1. contra Pelagian. & Celeſtin. cap. 31. ſerm. 15. de verb. Apoſtol. c. 2. de ſpirit. & liter. c. 26. Proſper ad tria prima dub. Genuenſ. Haymo in c. 3 ad Rom.

[d] Rom. 11. a

TESTIMONIA.

1. AD Romanos tertio capite: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Arbitramur enim iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis.

2. AVGVSTINVS de prædeſtinatione ſanctorum, capite ſeptimo: Ex fide ideò dicit (Apoſtolus) iuſtificari hominem, non ex operibus; quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur; in quibus iuſtè viuitur. Nam dicit etiam ipſe, Epheſ. 2. Gratia ſalui eſtis facti per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt: id eſt, & quod dixi per fidem, non ex vobis, ſed Dei donum eſt.

3. IDEM ſermone trigeſimooctauo de tempore: Tota ſancta ſeries ſcripturarum nos à terrenis ad cæleſtia erigi adhortatur, vbi vera, & ſempiterna eſt beatitudo, ad quam niſi per fidem catholicæ pacis, cooperante charitate Dei & proximi, neminem peruenire certiſſimum eſt. Denique ad veram beatitudinem peruenire volentibus, primò omnium fides neceſſaria eſt; ſicut Apoſtolica docet authoritas, dicens: Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Conſtat Hebr. 11. ergò neminem ad veram peruenire poſſe beatitudinem, niſi Deo placeat, & Deo neminem poſſe placere, niſi per fidem. Fides namque eſt Fides fundamentum bonorum omnium fundamentum. Fides eſt initium ſalutis. humanæ ſalutis initium. Sine hac nemo ad filiorum Dei conſortium poteſt peruenire, quia ſine ipſa nec in hoc ſæculo quiſquam iuſtificationis exequitur gratiam, nec in futuro vitam poſſidebit æternam. Et ſi quis hîc non ambulauerit per fidem, non perueniet ad ſpeciem beatæ viſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Reliqua teſtimonia pro commendatione fidei, vide quæſtione quarta de Fide & Symbolo. 2. Cor. 5.

4. AD Hebræos vndecimo capite: Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim

enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

Deus præuenit nostram voluntatem.

5. AVGVSTINVS libro sexto Hypognosticon, capite quarto: Deus est qui iustificat impium, non præuentus humana voluntate, sed ipse præueniens hominis voluntatem misericordia sua. Deus enim, inquit, meus, misericordia eius præueniet me. Audi & alium Prophetam dicentem, Conuerte me Domine, & conuertar: sana me Domine, & sanabor. Vnde Apostolus, Iustificati, inquit, gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu: audi, gratis, & tace de meritis.

Psalm. 58.

Ierem. 17.

Rom. 3.

Pauli intentio in epistola ad Romanos.

6. IDEM libro primo quæstionum ad Simplicianum, quæstione secunda: Primò intentionem Apostoli, quæ per totam epistolam (ad Romanos scilicet) viget, teneho, quam consulam. Hæc est autem, vt de operum meritis nemo glorietur, de quibus audebant Israëlitæ gloriari, quòd datæ sibi legi seruissent, & ex hoc Euangelicam gratiam, tanquam debitam meritis suis, percepissent, quia legi seruiebant: vnde nolebant eandem gratiam dari Gentibus tanquam indignis, nisi Iudaica sacramenta susciperent. Quæ orta quæstio, in Apostolorum Actibus soluitur. Non enim intelligebant, quia eo ipso, quòd gratia est Euangelica, operibus non debetur. Alioquin gratia iam non est gratia. Et multis locis hoc sæpè testatur, fidei gratiam præponens operibus, non vt opera extinguat, sed vt ostendat non esse opera præcedentia gratiam, sed consequentia: vt scilicet non se quis arbitretur ideò percepisse gratiam, quia bene operatus est, sed bene operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Incipit autem homo percipere gratiam, ex quo incipit Deo credere, vel interna, vel externa admonitione motus ad fidem. Et paulò pòst: Fiunt ergò inchoationes quædam fidei, conceptionibus similes, non tamen solùm concipi, sed etiam nasci opus est, vt ad vitam perueniatur æternam. Nihil horum tamen sine gratia misericordiæ Dei, quia & opera, si qua sunt bona, consequuntur, vt dictum est, illam gratiam, non præcedunt. Quam rem persuadere Apostolus volens, quia sicut alio loco dicit, Gratia enim Dei salui facti sumus, & non ex nobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne fortè quis extollatur: de his qui nondum nati erant, documentum dedit. Item post multa: Quæritur autem, vtrum vel fides mereatur hominis iustificationem, an verò nec fidei merita præcedant misericordiam Dei, sed & fides ipsa inter dona gratiæ numeretur: quia & hoc loco cùm dixisset, Non ex operibus: non ait, sed ex fide dictum est ei, quia maior seruiet minori: ait autem, Sed ex vocante. Nemo enim credit, qui non vocatur. Misericors autem Deus vocat, nullis hoc vel fidei meritis largiens, quia merita fidei sequuntur vocationem potius, quàm præcedant. Quomodo enim credent ei, quem non audierunt? Et quomodo audient, sine prædicante? Nisi ergò vocando præcedat misericordia Dei, nec credere quisquam potest, vt ex hoc incipiat iustificari, & accipiat facultatem bene operandi. Ergò ante omne meritum est gratia. Etenim Christus pro impijs mortuus est.

Opera gratiã sequuntur, non præcedunt.

Ephes. 2.

An fides mereatur iustificationem.

Rom. 10.

Gratia ante omne meritum.

Rom. 5.

7. ET libro primo contra Pelagium & Celestinum, capite trigesimoprimo: Cùm eos remunerandos dicit, (Pelagius) qui bene vtuntur libero arbitrio, & ideò mereri Domini gratiam, debitum eis reddi fatetur. Vbi est ergò illud Apostoli: Iustificati gratis per gratiam ipsius? Vbi est & illud: Gratia salui facti estis? Et ne putarent per opera, addidit, per fidem. Rursus ne ipsam fidem sine Dei gratia sibi putarent esse tribuendam: Et hoc, inquit, non ex vobis, sed Dei donum est. Nempe ergò illud vnde incipit omne, quod merito accipere dicimur, sine merito accipimus, id est, ipsam fidem. Aut si negatur dari, quid est quod dictum est: Sicut vnicuique Deus partitus est mensuram fidei? Si autem sic dicitur dari, vt reddatur meritis, non donetur: quid est hoc quod iterum dicit: Vobis donatum est pro Christo, non solùm vt credatis in eum, verùm etiam vt patiamini pro eo? Vtrunque enim donatum esse testatus est, & quòd credit in Christum, & quòd patitur quisque pro Christo. Illi autem libero arbitrio sic applicant fidem, vt fides videlicet reddi videatur non gratuita, sed debita gratia; ac per hoc iam nec gratia, quia nisi gratuita, non est gratia.

Fidem sine merito accipimus.

Rom. 12.

Philip. 1.

Rom. 11.

8. ET sermone decimoquinto de verbis Apostoli, capite secundo: Traditus est enim propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Iustificatio tua, circuncisio tua, non est à te. Gratia salui facti estis per fidem; & hoc non ex vobis, sed Dei donum est. Non ex operibus, ne fortè dicas, Promerui, & ideò accepi. Non putes te promerendo accepisse, qui non promereres, nisi accepisses. Gratia præcessit meritum tuum: non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisti, non gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies illos. Quid est, Pro nihilo saluos facies eos? Nihil in eis inuenis vnde salues, & tamen saluas. Gratis das, gratis saluas. Omnia merita præcedis, vt dona tua consequantur merita mea. Prorsus gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis vnde salues, & multum inuenis vnde damnes.

Rom. 4.

Ephes. 2.

Non gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Psalm. 55.

Gratia certi ni meritu præcedit.

9. ITEM de spiritu & litera, capite vigesimosexto: Omnes peccauerunt & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius. Vnde autem factorem legis Græcum iustificari diceret, sine gratia Saluatoris? Neque enim contra seipsum diceret, quod ait, Factores legis iustificabuntur: tanquam per opera, non per gratiam iustificentur: cùm dicat gratis iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihilque aliud velit intelligi in eo quod dicit, gratis, nisi quia iustificationem opera non præcedunt. Apertè quippe alibi dicit, Si gratia; iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia.

Rom. 3.

Opera meritoria non præcedunt iustificationem.

Rom. 11.

10. PROSPER ad excerpta Genuensium, in responsione ad tria prima dubia: Intelligo quòd vnam atque eandem causam scriptor exequitur: de eis loquens, qui dicebant eum (Augustinum intelligit) primo conuersionis suæ tempore meliora sensisse, quando æstimabat, quòd fides, qua Christiani sumus, non esset ex gratia, nec ex dono haberetur Dei, sed esset ex ipso homine, & ex arbitrij libertate: modò autem errare eum, quia assereret ipsam etiam fidem Dei esse donum: & ad hanc quoque pertinere quod dictum est: Quid autem habes quod non accepisti? Neque rectè eum nunc electionem Iacob ad propositum Dei referre, quam prius ad præscientiam retulisse. Ad hanc ergò obiectionem respondet, se, antequam cognosceret gratiæ veritatem, & antequam regendæ præponeretur ecclesiæ, in hac opinione ignoranter errâsse: sed in ipso episcopatus sui exordio, sanctæ memoriæ Simplicianо Mediolanensium antistite, de Iacob electione, & de Esau reiectione consulto, totam quæstionem ad hos geminos pertinentem, sagaciore diligentia ventilâsse: & omnibus ratiocinandi viribus hos indubitanter agnouisse, quòd electionem gra-

1. Cor. 4.

tuz

Electionem gratiæ nulla merita humana præcedunt.

tiæ nulla merita humana præcedant: & quòd fides, vnde incipiunt omnia merita, donum ſit Dei: ne gratia non ſit gratia, ſi aliquid eam, propter quod tribuatur, anteuenit.

11. HAYMO in caput tertium epiſtolæ beati Pauli ad Romanos: Iuſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Gratis dicit, id eſt, ſine vllis præcedentibus meritis. Verbi gratia: Qui ad baptiſmum venit, nihil vnquam boni fecit, baptizatur, ſtatimque iuſtificatur. Ecce gratis iuſtificatur per gratiam, id eſt, per donum Dei, & hoc per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, non in operibus legis.

12. AD Romanos vndecimò: Sic ergò & in hoc tempore reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia.

XIII.

Contra inanem hæreticorum fidutiam.

Caput 9. fol. 6.

QVAMVIS autem neceſſarium ſit credere, neque remitti, neque remiſſa vmquam fuiſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamen fidutiam, & certitudinem remiſſionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcenti, peccata dimitti, vel dimiſſa eſſe, dicendum eſt: cùm apud Hæreticos, & Schiſmaticos poſſit eſſe, immò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicam contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fidutia. Sed neque illud aſſerendum eſt, oportere eos, qui verè iuſtificati ſunt, abſque vlla omninò dubitatione [a] apud ſemetipſos ſtatuere, ſe eſſe iuſtificatos, neminemque à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certò credat ſe abſolutum, & iuſtificatum eſſe, atque hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſſis, deque mortis & reſurrectionis Chriſti efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: ſic quilibet, dum ſeipſum, ſuamque propriam infirmitatem, & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere poteſt; cùm nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.

[a] Iob 9. d Pſalm. 18. e Eccleſiaſt. 9. a Eccli 5. b Prou. 20. b 1. Corinth. 4. a Auguſtin. de perfect. iuſtit. c. 15 in Pſalm. 41. lib. 10. confeſſ. cap. 32. Hieronym. epiſtol. 127. ad Fabio. manſio. 23. Chryſoſtom. homil. 11. in 1. ad Corinth. Theodoret. in 4. cap. 1. ad Corinth. Bernard. epiſtol. 42. & 85. ſerm. 2. in octaua Paſchæ. Haymo in 4. cap. 1. ad Corinth. Gregor. lib 6. epiſtol. 12. Caſſian. Collation. 22. cap. 7. Vide plura teſtimon. quæſt. 1. de peccatis Spirit. ſancti.

TESTIMONIA.

1. IOB nono capite: Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quaſi aquis niuis, & fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ: Tamen ſordibus intinges me, & abominabuntur me veſtimenta mea. Neque enim viro, qui ſimilis mei eſt, reſpondebo: nec qui mecum in iudicio ex æquo poſſit audiri.

2. PSALMO decimooctauo: Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me: & ab alienis parce ſeruo tuo. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & emundabor à delicto maximo.

3. ECCLESIASTÆ nono capite: Sunt iuſti atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo vtrum amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta, eo quòd vniuerſa æquè eueniant iuſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti. ſicut bonus, ſic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verum deierat.

4. ECCLESIASTICI quinto capite: De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adijcias peccatum ſuper peccatum. Et ne dicas. Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccato-

peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius.

5. PROVERBIORVM vigesimo capite: Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum à peccato?

6. FRIDERIS ad Corinthios quarto capite: Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

7. AVGVSTINVS de perfectione iustitiæ capite decimoquinto: Diximus ideò securum esse, Quis gloriabitur castum se habere cor, quoniam præcessit, cùm rex iustus sederit in throno. Quantalibet enim iustitia sit præditus homo; cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inueniatur esse culpandum; cùm rex iustus sederit in throno, cuius cogitationem fugere delicta non possunt, nec illa, de quibus dictum est: Delicta quis intelligit? Cùm ergò rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Nisi fortè isti, qui volunt in sua iustitia, non in ipsius iudicis misericordia gloriari. Tamen etiam illa vera sunt, quæ respondendo subiecit, quod Saluator ait in Euangelio, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: Et quod Dauid dicit, Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde. Et alibi, Benefac Domine bonis & rectis corde. Item apud Salomonem, Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia. Item illic, Auerte te à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Item in epistola Ioannis, Si cor nostrum nos non reprehendat, fiduciam habemus ad Deum, & quæcunque petierimus, accipiemus ab eo. Hoc enim agitur voluntate, credendo, sperando, diligendo, corpus castigando, eleemosynas faciendo, iniurias ignoscendo, instanter orando, & proficiendi vires precando, veraciterque dicendo, Dimitte nobis, sicut & nos dimittimus; & ne inferas nos in tentationem, sed libera nos à malo. Hoc prorsus agitur vt cor mundetur, & peccatum omne tollatur, & quod rex iustus cùm in throno federit, occultum inuenerit, minusque mundatum, eius misericordia remittatur, vt Deo videndo totum sanum mundumque reddatur. Iudicium enim sine misericordia est; sed illi, qui non fecit misericordiam. Superexaltat autem misericordia iudicio. Quod si non esset, quæ spes esset? Quandoquidem cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato?

8. ET in psalmum quadragesimumprimum: Ad meipsum anima mea turbata est. Nunquid ad Deum turbatur? Ad me turbata est. Ad incommutabile reficiebatur, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia Dei mei manet, verum mea maneat, nescio. Terret enim me Apostolus, dicens; Qui se putat stare, videat ne cadat. Ergò quia non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes in me, ad meipsum turbata est anima mea. Et paulò pòst: Vt noueris quia abyssus & ipsi, (prædicatores videlicet) Apostolus ait; Minimum est vt à vobis dijudicer, aut ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite amplius. Neque enim ego meipsum dijudico. Tantamne profunditatem creditis esse in homine, quæ latcat ipsum hominem in quo est? Quanta profunditas infirmitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur intus nesciebat, & se moriturum cum Domino, vel pro Domino temerè promittebat. Quanta abyssus erat! Quæ tamen abyssus nuda erat oculis Dei. Nam hoc illi Christus prænunciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergò omnis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis profectibus, abyssus est, & abyssum inuocat; quando homini aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternam prædicat.

9. ITEM libro decimo confessionum, capite trigesimosecundo: De illecebra odorum non satago nimis. Cùm absunt, non requiro; cùm adsunt, non respuo; paratus etiam eis semper carere. Ita mihi videor, forsasse fallor. Sunt enim & istæ plangendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea, quæ in me est, vt animus meus de viribus suis ipse se interrogans, non facilè sibi credendum existimet, quia & quod ineſt, plerunque occultum est, nisi experientia manifestetur. Et nemo sècurus esse debet in ista vita, quæ tota tentatio nominatur, vtrum qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior. Vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, misericordia tua.

10. HIERONYMVS epistola centesima vigesimaseptima ad Fabiolam, mansione vicesimatertia: Vicesimatertia mansio potest & subterintelligi, sed melius pauorem interpretabimur. Venisti ad ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore & miraculo Christi magnitudinem confiteris, vides ibi multos virtutis tuæ socios: noli altum sapere, sed time, Dominus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Et qui se exaltat, videat ne cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor virtutum custos est: securitas ad lapsum facilis. Vnde & in quodam psalmo, postquam prophetа dixerat: Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit: iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, & est sensus, dum tormenta formido, seruaui gratiam quam acceperam.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in priorem epistolam ad Corinthios: Sed non in hoc iustificatus sum. Quid igitur, non oportet vt homines & se & peccatores iudicent? Sanè quidem. Et maiorem profectò in modum quum peccamus. Verùm Paulus nihil peccârat. Nihil enim, inquit, mihi conscius sum. Quodnam igitur iudicandum erat peccatum, quum nihil sibi conscius esset? Hic autem non ait se iustificatum esse. Nos igitur, qui innumeris vulneribus conscientiam confectam habemus, ac nullius boni nobis sumus conscij, sed prorsus contra: quidnam sumus dicturi? Et quid tandem, si nullius sit sibi conscius, non iustificatus est? Quid igitur dicemus? Quòd accidit hominem in quibusdam peccare, quæ peccata esse ignorat: hinc considera, quanta sit futuri iudicij diligentia. Et nonnullis interiectis: Duabus igitur rationibus, vel tribus potius incertum est nostrum iudicium. Prima quidem, quòd etsi nihil nobis ipsi conscij simus, eius tamen indigemus, qui peccata nostra certa ratione corrigat. Altera, quòd multa opera nostra nos latent. Tertia præterea, quòd multa aliorum opera nobis bona videntur, quæ non recta sunt sententia. Quid igitur dicitis, quòd neque ab illo peccator, neque his illo melior? Hoc enim

ostendi

Latet ipsum hominem quod in se est. Matth. 26.

Nostra facultas nos ipsos latet.

Iob 7.

Nemo debet esse securus in hac vita.

Iacob. 4.

Sapient. 6. Timor virtutú custos. Securitas lapsui exposita. Psalm. 22.

Nostrum iudicium quare incertum.

Proue. 20.

Iustus timere debet ne quod lateat in eo peccatum.

Psal. 18.

Matth. 5.

Psal. 23.

Psal. 114.

Eccli. 13.

Eccli. 31.

1 Ioan. 3.

Quo pacto cor à peccatis mundetur.

Matth. 6.

Iacob. 1.

Psalm. 42.

Non est securus homo de iustitia. 1 Cor. 10.

1 Cor. 4.

Etsi nullius sibi cõscius, non se à crimine liberũ pronunciet.

Rom. 6.

Dei sententia expectãda.

1. Cor. 1.

Prou. 28.

Ieremi. 9.

1. Cor. 4.

Conscientiam etiam nostrã sunt quę lateant in nobis ipsis.

esse iudi non potest neque de illo, qui nihil sibi conscius est. sed qui abscondita iudicat, ille certò iudicat. Fiece igitur, Neque ego aliquid mihi conscius sum, sed neque sic iustificatus sum, hoc est, non sum propterea liber à crimine, quin redditurus sim rationem. Nõ enim dicit, quòd iustis adnumeratus sum, sed quòd non sum mundus à peccatis. Etenim alio in loco inquit: Qui autem moritur, iustificatus est peccato, hoc est, liberatus. Multa quoque facimus bona, non tamen recta sententia.

12. THEODORETVS in caput quartum epistolæ prioris ad Corinthios: Sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est. Quid enim, inquit, loquor de aliis? Ego, qui, quæ ad me pertinent, rectè scio, etsi nullius mihi sim sceleris iniquitatisque conscius, non potero in animum inducere, vt meipsum iudicem, nec vt me à peccato immunem pronunciem, expectabo autem Dei sententiam. Nemo autem existimet hoc, Non in hoc iustificatus sum, illi esse contrarium, Nihil mihi conscius sum. Non est enim contrarium, sed cõsequens. Sæpè enim euenit vt etiam ignorãtes peccent, æquum esse, & iustum existimantes. Sed hoc aliter videt vniuersorũ Deus.

13. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Beati qui in veritate dicere possunt: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Non potest dicere nisi humilis, qui iuxtà vulgare & oculos campi metuere, & sylvarum aures solerat semper habere suspectas. Beatus nempe homo, qui semper est pauidus. Non potest dicere arrogans, & præsumptor, qui seipsum impudenter ostentans passim & vbique tanquam per campum incedens, totus fertur in gloriam: Gloriatur etiam cùm malefecerit, & exultat in rebus pessimis. Æstimat se non videri, dum plures habeat imitatores, quàm reprehensores, cæcus dux cæcorum. Sed habet hic campus oculos, sanctorum procul dubiò angelorum, quos semper offendere solet indisciplinata conuersatio. Non dicet hypocrita, Gloria mea est testimonium conscientiæ meæ: quia etsi iudicantium secundùm faciem, verbo, vultu, habituve simulatorio eludat opinioni, sed non eius qui scrutatur renes & corda, fallit vel euadit iudicium. Siquidem Deus non irridetur. Timeat ergò & iste nemoris aurem. Lingua licet, manuque cessantibus; auri tamen vbique præsenti de quacunque sylua latebrosæ duplicitatis, & spinosæ calliditatis, tacentes & quiescentis cor loquitur, cogitatio confitetur. Prauum est cor hominis & imperscrutabile, ita vt nemo sciat, quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis, qui in eo est: sed nec ipse plenè. Nam cùm Apostolus diceret, Mihi pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: adiecit, Sed nec ego meipsum iudico. Quare? Quoniam non possum, ait, rarum vel ipse de me proferre sententiam. Ego enim nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me, vel ipsi conscientiæ meæ, quippe cùm ne ipsa quidem queat me comprehendere totum. Nec potest iudicare de toto, qui totum non audit. Qui autẽ iudicat me, Dominus est. Dominus, inquit, cuius vtique scientiam non effugit, sententiam non subterfugit etiam quod propriam latet conscientiam. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipse qui cogitat. Aderat auris prophetæ absentis, ori furtiuè poscentis pecuniam: & ego quantumlibet in occulto lædere cogitans, aut proximũ nequiter, aut turpiter meipsum, non verear aurem nusquam absentem? Tremenda prorsus auris & reuerenda, cui non cessat quies, non tacet silentium. Et post pauca: Verumtamen delicta quis intelligit? Nam si possem dicere cum Paulo, quod quidem longè est à me: Nihil mihi conscius sum: non tamen in 1. Cor. 4. hoc esse iustificatum oporteret me gloriari. Nõ enim qui seipsum cõmendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Si applauserit mihi iustitiã humanus dies, pro minimo habeo, quia ille lucet tantùm in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem intuetur cor. Propter hoc Ieremias non satis popularibus sententijs, velut quibusdam humani diei radijs mouebatur, sed fidenter loquebatur Deo: Diem hominis non concupiui, tu scis. Si meus mihi arriserit dies, nec ipsum, inquit, iudico: quia nec ipse me satis intelligo. Solus meritò constitutus est iudex viuorum & mortuorum, qui finxit sigillatim corda vniuersorum, & intelligit omnia opera eorum. Solum attendo iudicẽ, quem & solum iustificatorem agnosco. Pater dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Non vsurpo mihi vel super me seruus filij potestatem: nec me annumero illis, de quibus ita conqueri solet: Tulerunt homines à me iudicium. Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Ex ego mihi præsumam, quod nec ipse pater sibi assumit? Velim nolim, ipsi me astare necesse est: ipsi horum, quæ gesserim in corpore, reddere rationem, cui nec verbum præteruolat, nec subterfugit cogitatio. Sub tam æquo libratore meritorum, sub tam intimo secretorum inspectore, quis gloriabitur castum se habere cor? Sola profectò quæ non solet gloriari, non nouit præsumere, contendere non consueuit, gratiam inuentura est in oculis pietatis humilitas. Deus nanque superbis resistit, Iacob. 4. humilibus autem dat gratiam. Non contendit iudicio, nec præcendit iustitiam, qui verè humilis est, sed dicit: Non intres in iudicium cum Psalm. 142. seruo tuo Domine.

14. ITEM epistola octuagesimaquinta ad Vilhelmum Abbatem sancti Theodorici: Forte verum est quod dicis, minus scilicet à me amari te, quàm me diligis: sed certè certus sum, certum non esse tibi. Quomodo ergò pro certo affirmas, de quo certum est quia certus minimè sis? Mirum. Paulus se suo iudicio non credit: sed neque (inquiens) meipsum iudico. Petrus luget suam, qua se fefellerat præsumptionẽ, cùm de se loqueretur, dicens: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Discipuli de proditione Domini, nec in suis fidentes conscientijs, singuli respondebant: Numquid ego sum Domine? Dauid suam de se ignorantiam fatetur orans & clamans: Et ignorantias meas ne memineris. Et paulò pòst: Tu Domine qui dedisti, scis quantum dedisti, vel illi me, vel mihi illũ amare. Et quomodo aliquis nostrũ, cui tu nõ dixisti, audet dicere: Plus amans, minus diligor? nisi forte, qui iam in lumine tuo videat lumẽ suum, id est, in lumine tuæ veritatis, agnoscat quantũ ardeat igne charitatis. Ego autem Domine interim cõtentus videre in lumine tuo tenebras meas, quoadusque visites sedentem in tenebris & vmbra mortis, & per te reuelentur cogitationes cordium, & manifesta fiant abscondita tenebrarum, fugatisque tenebris iam non videatur in lumine tuo nisi lumen: sentio quidem de munere tuo, quòd eum diligam, sed necdum video in lumine tuo, si vel satis diligam. Neque enim scio si iam peruenerim ad illam, qua nemo maiorem habet

dilectionem, vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Nam quis gloriabitur caſtum ſe habere cor, nedum perfectum? O Domine qui illuminas lucernam meam, qua iam video, & horreo tenebras meas: Deus meus illumina ipſas tenebras meas, vt videam & gaudeam ordinatam in me charitatem, ſciens & diligens, quæ diligenda ſunt, & quantum, & ad quid diligenda ſunt: me quoque nolens diligi niſi in te, & quantum diligendus ſum.

Prou.20.

15. ET ſermone ſecundo in octaua Paſchæ: Nouit Dominus qui ſunt eius, & ſolus ipſe ſcit, quos elegerit à principio. Quis verò ſcit hominum, ſi eſt dignus amore vel odio? Quod ſi, vt certum eſt, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, ſi qua fortè electionis huius ſigna poſſimus inuenire?

16. HAYMO in caput quartum prioris epiſtolæ ad Corinthios: Sed non in hoc iuſtificatus ſum, ſuhaudi, apud me, vel apud Deum, ac ſi diceret alijs verbis: Licet ego in me nihil mali, nihilque reprehenſione dignum inueniam, vt quidam mihi detrahant iniuſtè, quidam extollant ſuis fauoribus, tamen non ideò iuſtificatus ſum apud me, neque iuſtificatum eſſe credo per hoc apud Deum, quia neſcio vtrum placeant ei quæ ago, aut qualiter ea accipiat, qui melius cognoſcit quid ſit in me, quàm ego: quoniam etſi in maximis operibus peccatorum non deliqui, ſaltem in cogitationibus deliqui & peccaui.

17. GREGORIVS libro ſexto epiſtolarum, epiſtola vicefimaſecunda ad Gregoriam cubicularian Auguſtæ: vt ſupra quæſtione tertia de peccatis in Spiritum ſanctum, A teſtimonio tertio.

18. CASSIANVS Collatione viceſimaſecunda, quæ eſt ſecunda Abbatis Theonæ, capite ſeptimo; reddens rationem cur cum humilitate tanquam indigni accedere ad ſacram Euchariſtiam debeamus: Quia (inquit) nullus ita circunſpectus in huius mundi poteſt eſſe conſtitutu, vt eum ſaltem rara, vel leuia peccatorum tela non feriant; quia impoſſibile eſt, vt non aut ignorantia, aut negligentia, aut vanitate, aut obreptione, aut cogitatione, aut neceſſitate, aut obliuione peccetur. Nam etſi ad tam præcelſum quis virtutum culmen aſcenderit, vt Apoſtolicum illud non iactanter exclamet, Mihi autem pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die, ſed neque me ipſum iudico, nihil enim mihi conſcius ſum, ſciat ſe tamen abſque peccato eſſe non poſſe. Neque enim fruſtra idem Doctor adiunxit, Sed non in hoc iuſtificatus ſum: id eſt, non ſi ego iuſtum me eſſe credidero, veram confeſtim gloriam poſſidebo; vel quia me conſcientia mea nullius peccati reprehenſione compungit, idcircò nullius ſordis contagione fuſcatus ſum, multa enim etiam meam conſcientiam latent, quæ cùm ſint mihi incognita atque obſcura, Deo nota atque manifeſta ſunt: ideò ſubijciens, Qui autem me, inquit, iudicat, Dominus eſt, id eſt, ab illo ſolo, quem ſecreta cordium non latent, verum iudicij in me proferetur examen.

Leuib' peccatus in hac vita carere non poſſumus.

1. Cor. 4.

Non quia credit ſe quis iuſtũ, & mundũ, ideò iuſtus & mundus eſt.

Plures hac de re aliorum Patrum & ſcripturæ ſacræ ſententias vide eadem quæſtione illa tertia de peccatis in Spiritum ſanctum.

XIIII.

De acceptæ iuſtificationis incremento.

Caput 10. act. 6.

SIC ergò iuſtificati, & amici Dei, ac [a] domeſtici facti, euntes [b] de virtute in virtutem, renouantur, vt Apoſtolus [c] inquit, de die in diem: hoc eſt, mortificando [d] membra carnis ſuæ, & [e] exhibendo ea arma iuſtitiæ in ſanctificationem, per obſeruationem mandatorum Dei, & Eccleſiæ, in ipſa iuſtitia per Chriſti gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, creſcunt, atq; magis iuſtificantur, ſicut ſcriptum eſt: [f] *Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc.* Et iterum: [g] *Ne verearis vſque ad mortem iuſtificari.* Et rurſus: [h] *Videtis quoniam ex operibus iuſtificatur homo, & non ex fide tantùm.* Hoc verò iuſtitię incrementum petit ſancta Eccleſia, cùm orat: [i] Da nobis Domine fidei, ſpei, & charitatis augmentum.

a Epheſ. 2. d
b Pſalm. 83. b
c 2. Corinth. 4. d
d Coloſſ. 3. a
e Rom. 6. b Auguſtin. de mori. Eccleſ. Cath. c. vltim. lib. 14. de Trinitat. cap. 17. lib. 2. de peccat. meri. c. 7. 13. & 27. lib. 6. contra Iulian. c. 7. ſerm. 16. de verb. Apoſtol. c. 5. Fulgent. epiſtol. 4. c. 3. Bernard epiſtol. 91. Concil. Viennenſ. in Clem. ad noſtrum, de hæret.
f Apocal. 22. c
g Eccli. 18. c
h Iacob. 2. d
i In oratione Dominic. 13. poſt Pentecoſten.

TESTIMONIA.

1. AD Epheſios ſecundo capite: Iam non eſtis hoſpites, & aduenæ: ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei.

2. PSALMO octogeſimotertio: Beatus vir, cuius eſt auxilium abs te: aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, in valle lacrymarum in loco, quem poſuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.

3. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Propter quod non deficimus: ſed licet is, qui foris eſt, noſter homo corrumpatur: tamen is, qui intus eſt, renouatur de die in diem.

4. AD Coloſſenſes tertio capite: Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulachrorum ſeruitus.

5. AD Romanos ſexto capite: Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo, in Chriſto IESV Domino noſtro. Non ergò regnet peccatum in veſtro mor-

mortali corpore vt obediatis concupiſcentijs eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: ſed exhibete vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo.

Innouatio per baptiſmũ inchoata, proficiendo perficitur.

6. AVGVSTINVS libro de moribus Eccleſiæ Catholicæ, capite vltimo: Illo ſacroſancto lauacro inchoatur innouatio noui hominis, vt proficiendo perficiatur, in aliis citius, in aliis tardius: à multis tamen proceditur in nouam vitam, ſi quiſquam non inimicè, ſed diligenter intendat. Ipſe quippe, ſicut ait Apoſtolus, Etſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Apoſtolus de die in diem interiorem hominem renouari dicit, vt perficiatur, & vos (Manichæos alloquitur) à perfectione vultis incipiat.

2. Cor. 4.

Coloſſ. 3. Renouatio poſt baptiſmum non fit vno momento.

7. ET libro decimoquarto de Trinitate, capite decimoſeptimo: Sanè iſta renouatio, non momento vno fit ipſius conuerſionis, ſicut momento vno fit illa in baptiſmo renouatio remiſſione omnium peccatorum: neque enim vel vnum quantulumcunque remanet quod non remittatur, ſed quemadmodum aliud eſt carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta eſt, reualeſcere: itemque aliud eſt infixum telum de corpore demere, aliud vulnus quod eo factum eſt ſecunda curatione ſanare: ita prima curatio eſt cauſam remouere languoris, quod per omnium ſit indulgentiam peccatorum; ſecunda ipſum ſanare languorem, quòd ſit paulatim proficiendo in renouatione huius imaginis: quæ duo demonſtrantur in

Coloſſ. 3.

Pſalm. 102.

pſalmo, vbi legitur: Qui propitiatus ſit omnibus iniquitatibus tuis: quod ſit in baptiſmo. Deinde ſequitur; Qui ſanat omnes languores tuos: quòd ſit quotidianis acceſſibus, cùm hæc imago renouatur. De qua re Apoſtolus apertiſſimè locutus eſt, dicens: Etſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem. Renouatur autem in agnitione Dei, hoc eſt, iuſtitia & ſanctitate veritatis: ſicut ſeſe habent Apoſtolica teſtimonia, quæ paulo ante commemorauí. In agnitione igitur Dei, iuſtitiaque & ſanctitate veritatis, qui de die in diem proficiendo renouatur, transfert amorem à temporalibus ad æterna, à viſibilibus ad intelligibilia, à carnalibus ad ſpiritalia, atque ab iſtis cupiditatem frenare atque minuere, illiſque ſe charitate alligare diligenter inſiſtit.

Quotidiani acceſſus ad renouationem.

2. Cor. 4.

Coloſſ. 3. Epheſ. 4.

8. ITEM libro ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite ſeptimo: In eo quod ſcriptum eſt, Qui natus eſt ex Deo, non peccat, & non poteſt peccare, quia ſemen eius in ipſo manet: & ſi quid aliud eo modo dictum eſt, multùm fallũtur (Pelagiani) minus conſiderando ſcripturas. Nõ enim aduertunt eo quoſque fieri filios Dei, quo eſſe incipiunt in nouitate ſpiritus, & renouare interiorem hominem ſecundùm imaginem eius, qui creauit eos. Non enim ex qua hora quiſque baptizatur, omnis vetus infirmitas eius abſumitur, ſed renouatio incipit à remiſſione omnium peccatorum. Et inquantum quiſque ſpiritalia ſapit, qui iam ſapit, inſtantum renouatur. Cætera verò in ſpe facta ſunt, donec etiam in re fiant, vſque ad ipſius corporis renouationem in meliorem ſtatum immortalitatis, & incorruptionis, qua induemur in reſurrectione mortuorum. Et paucis interiectis: Nam in baptiſmo, quamuis tota, & plena fiat remiſſio peccatorum, tamen ſi continuò totã, & plena etiam hominis in æternam nouitatem mutatio fieret, non dico & in corpore, quod certè manifeſtum eſt adhuc in veterem corruptionem, atque in mortem tende-

1. Ioan. 3.

Renouatio incipit à remiſſione peccatorũ, indies verò acceſſione accipit.

re, in fine poſtea renouandum, quando verè tota nouitas erit: ſed excepto corpore, ſi in ipſo animo, qui eſt homo interior, perfecta in baptiſmo nouitas fieret, non diceret Apoſtolus; Etſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diẽ. Profectò enim, qui de die in diem adhuc renouatur, nondum totus eſt renouatus: & inquantum nondum eſt renouatus, inſtantum adhuc in vetuſtate eſt.

2. Cor. 4.

9. IDEM capite decimotertio: Fratres, ego meipſum nõ arbitror apprehendiſſe vnum autem, quæ retrò oblitus, in ea, quæ ante ſunt, extentus ſecundùm intentionem ſequor, ad palmam ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto Ieſu. Ipſe ſe confitetur nondum accepiſſe, nondum eſſe perfectum ea plenitudine iuſtitiæ, quam adipiſci dilexit in Chriſto; ſed adhuc ſecundùm intentionem ſequi, & præterita obliuiſcentem in ea, quæ ante ſunt, extendi: vt nouerimus etiam ad ipſum pertinere illud, quod ait, Et ſi exterior homo noſter corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem: quamuis iam eſſet perfectus viator, etſi nondum erat ipſius itineris perfectione peruentor. Denique tales vult ſecum in iſto curſu comites rapere, quibus continuò ſubiungit, & dicit, Quotquot ergò perfecti hoc ſapiamus, & ſi quid aliter ſapitis, hoc quoque Deus vobis reuelabit: veruntamen, ait Apoſtolus, in quod peruenimus, in eo ambulemus. Ambulatio illa, non corporis pedibus, ſed mentis affectibus, & vitæ moribus geritur, vt poſſint eſſe perfecti iuſtitiæ poſſeſſores, qui recto itinere fidei de die in diem in ſua renouatione proficientes, iam perfecti facti ſunt eiuſdem iuſtitiæ viatores.

Philip. 3. Apoſtolus ipſe profitetur.

Philip. 3.

10. ITEM capite vicesimoſeptimo: Attendere ac meminiſſe debemus, tantummodò peccatorum omnium plenam perfectamque remiſſionẽ baptiſmo fieri; hominis verò ipſius qualitatem, non totam continuò commutari: ſed ſpiritales primitias in bene proficientibus, de die in diem nouitate creſcente commutare in ſe, quod carnaliter vetus eſt, donec totum ita renouetur, vt animalis etiam infirmitas corporis, ad firmitatem ſpiritalem incorruptionemque perueniat.

Renouatio nis in baptiſmo cæpit quotidianum ſit augmentũ.

11. IDEM libro ſexto contra Iulianum, capite ſeptimo: Si continuò ſit bonus, & vtique bona qualitate ſit bonus, qui fornicationi, vinolentiæque renuncians, ab huiuſmodi operibus ſeſe abſtinet, nonne rectè audit; Ecce ſanus factus es, iam noli peccare: rectèque appellatur caſtus, & ſobrius? Deinde ſi proiectu concupiſcentiæ bonæ, qua concupiſcentias malas fornicandi, potandique debellat, talis efficitur, qualis recenti conuerſione nondum fuit, vt illorum in eo deſideria peccatorum minus minuſque moueantur, vt aduerſus ea mala non tanta, quanta prius exerceat, ſed minora certamina, non virtutum diminutione, ſed hoſtium; nec deficiente pugna, ſed creſcente victoria, dubitabis eum pronunciare meliorem? Vnde obſecro, niſi quia bona qualitas aucta, & mala minuta eſt? Auctum eſt igitur, quo bonus eſſe cæpit; minutum eſt, quo malus fuit, & hoc egit poſt baptiſmum, non peregit in baptiſmo. Ita quamuis ibi peracta fuerit plena peccatorum remiſſio, remanſit tamen, qua proficeretur in melius, aduerſus cateruas deſideriorum malorum, in nobiſipſis vtique tumultuantium vigilanter exerenda, & inſtanter exercenda, luctatio, propter quam dicitur etiam baptizatis, Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram: &, Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis: &, Exuite

Ioan. 5.

Profectus quotidianus facit interdũ meliorem.

Poſt baptiſmũ in melius proficitur.

Coloſſ. 3. Rom. 8. Coloſſ. 3.

vos veterem hominem. Nullo modo reprehenditur baptiſma, quia aſſeritur curatio, quæ fit poſt baptiſma: quia potius totum hoc per baptiſma actum eſt, id eſt, vt & à præteritis languoribus ſanaretur, & à futuris incipiat, ſtudeat, mereaturque ſanari. Ita baptiſmum totius ſit cauſa ſanitatis, per quod & incipitur omnis ſanitas, & impletur.

Baptiſmus cauſa totius ſanitatis.

12. ET ſermone decimoſexto de verbis Apoſtoli, capite quinto: Iuſtificati ſumus; ſed ipſa iuſtitia, cùm proficimus, creſcit. Et quomodo creſcit dicam, & vobiſcum quodammodo conferam, vt vnuſquiſque veſtrûm iam in ipſa iuſtificatione conſtitutus, accepta ſcilicet remiſſione peccatorum per lauacrum regenerationis, accepto Spiritu ſancto, proficiens de die in diem, videat vbi fit, accedat, proficiat, & creſcat donec conſummetur, non vt finiatur, ſed vt perficiatur.

Iuſtitia creſcit in iuſtificatis.

13. FVLGENTIVS epiſtola quarta ad Probam, capite tertio: Sicut, qui ad patriam tendit, donec perueniat, ſemper habet vbi ambulet: ſic etiam nos, quamdiu in hoc mortali corpore conſtituti peregrinamur à Domino, præſens vita nobis eſt via, in qua ſemper habemus vbi poſſimus proficere, donec Deo perducente, ad illam valeamus beatæ immortalitatis æternam patriam peruenire.

Præſens vita, via.

14. BERNARDVS epiſtola nonageſimaprima ad Abbates Sueſſione congregatos: Nemo eſſe bonus pluſquam oportet poteſt. Bonus erat iam Paulus: & tamen nequaquam contentus, libenter ſe ad ea, quæ ante ſe ſunt extendebat, poſteriora obliuiſcens, & ſeipſo ſemper melior effici ſtudens. Solus Deus melior ſeipſo eſſe idcircò non vult, quia non valet. Recedant à me, & à vobis, qui dicunt: Nolumus eſſe meliores quàm patres noſtri: tepidorum, & diſſolutorum ſe filios proteſtantes. Quorum memoria in maledictione eſt, quia manducauerunt vuas acerbas, quibus dentes filiorum obſtupuerunt. Aut ſi de ſanctis, & bonæ memoriæ patribus gloriantur, imitentur certè ſanctitatem, quorum indulgentias, diſpenſationeſque pro lege defendunt. Quanquam ſanctus Elias, Non ſum, inquit, melior quàm patres mei. & non dixit ſe nolle patribus eſſe meliorem. Vidit Iacob in ſcala angelos aſcendentes & deſcendentes. Nunquid ſtantem quempiam ſiue ſedentem? Non eſt ſtare omninò in pendulo fragilis ſcalæ, neque in incerto huius mortalis vitæ quicquam in eodem ſtatu permanet. Non habemus hîc manentem ciuitatem, nec futuram adhuc poſſidemus, ſed inquirimus. Aut aſcendas neceſsè eſt, aut deſcendas. Si attentas ſtare, ruas neceſsè eſt. Minimè pro certo eſt bonus, qui melior eſſe non vult. Et vbi incipis nolle fieri melior, ibi etiam deſinis eſſe bonus.

Philip. 3.

3. Reg. 19.

Genes. 28.

Bonus minimè eſt qui melior eſſe non vult.

15. CONCILIVM Viennenſe ſub Clemente quinto in Clementinis, libro quinto, titulo tertio de Hæreticis, capite tertio: Ad noſtrum (qui deſideranter in votis gerimus, vt fides Catholica noſtris proſperetur temporibus, & prauitas hæretica de finibus fidelium extirpetur) non ſine diſplicentia grandi peruenit auditum, quòd ſecta quædam abominabilis, quorundam hominum malignorum, qui Beguardi, & quarundam infidelium mulierum, quæ Beguinæ vulgariter appellantur in regno Alemaniæ (procurante ſatore malorum operum) damnabiliter inſurrexit: tenens & aſſerens doctrina ſua ſacrilega & peruerſa inferius deſignatos errores. Primò videlicet, quòd homo in vita præſenti tantum & talem perfectionis gradum poteſt acquirere, quòd reddatur penitus impeccabilis, & amplius in gratia proficere non valebit: nam (vt dicunt) ſi quis ſemper poſſet proficere, poſſet aliquis Chriſto perfectior inueniri. Et in fine capitis. Nos ſacro approbante concilio, ſectam ipſam cum præmiſſis erroribus damnamus & reprobamus omninò, inhibentes diſtrictiùs, ne quis ipſos decretò teneat, approbet, vel defendat: Eos autem, qui ſecus egerint, animaduerſione canonica decernimus puniendos.

Beguardi. Beguinæ.

Errores eorum.

16. APOCALYPSIS viceſimoſecundo capite: Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc: & ſanctus, ſanctificetur adhuc.

17. ECCLESIASTICI decimooctauo: Non impediaris orare ſemper, & ne verearis vſque ad mortem iuſtificari.

18. IACOBI ſecundo capite, vt ſupra capite vndecimo, & teſtimonio trigeſimo.

XV.

De obſeruatione mandatorum, deque illius neceſſitate, & poſſibilitate.

Caput 11. ſeſſ. 6.

A NEMO autem, quantumuis iuſtificatus, liberum [a] ſe eſſe ab obſeruatione mandatorum putare debet; nemo temeraria illa, & à Patribus ſub anathemate prohibita [b] voce vti, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia. Nam Deus impoſſibilia non iubet [c], ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis. Cuius [d] mandata grauia non ſunt; cuius [e] iugum ſuaue eſt, & onus leue. Qui enim ſunt filij Dei, Chriſtum diligunt: qui autem diligunt eum, vt ipſemet [f] teſtatur, ſeruant ſermones eius: quod vtique cum diuino [g] auxilio præſtare poſſunt. Licet enim in hac

a Matth. 28. d Hier. Beda, & Theophyl. ibid. Aug. lib. 3. cont. 2. epiſt. Pelag. c. 4. Cyp. de vnit. Eccle. Chryſ. hom. 70. in Matt. Concil. Vienn. in Clem. ad noſtrum. de hær. Vide quæſt. 5. de Decal. & quæſt. 1. de præc. Eccleſ.

b Hier. in explan. Symb. ad Dam. Conc. 2. Arauſ. can. 25.

c Aug. de nat. & grat. c 43. lib. 2. de pec. mer. c. 6. de grat. & lib. arbit. c. 16. Chryſ. hom. 8. de pœnit. Leo ſerm. 5. de quadrag. Vide quæſt. 6 de Dec. C. d. 1. Ioan. 5. a

e Matt. 11. d Aug. de nat. & grat. ca. 19. Bern. epiſt. 341. Chryſ. in pſalm. 115. f Ioan. 14. c

g Aug. ſerm. 61. de temp. lib. 3. cont. Creſc. Grammat. cap. 4.

in hac mortali vita, quantumuis ſancti, & iuſti, [h] in leuia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant; non propterea deſinunt eſſe iuſti. Nam iuſtorum [i] illa vox eſt & humilis, & verax: [k] *Dimitte nobis debita noſtra.* Quo fit vt iuſti ipſi eo magis ſe obligatos ad ambulandum in via iuſtitiæ ſentire debeant, quo [l] liberati iam à peccato, ſerui autem facti Deo, [m] ſobriè, iuſtè, & piè viuentes, proficere poſſunt per Chriſtum Ieſum, per [n] quem acceſſum habuerunt in gratiam iſtam. Deus [o] nanque ſua gratia ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi ab eis prius deſeratur.

h Idem de vera & falſa pœnitent. cap. 5 de ſpirit. & lit. c. 28. Gregor. lib. 6. in 1. Reg. c. 2. Beda in cap. 24 Prouerb. Vide de peccat. in genere quæſt. 2. D. & de expiat. peccat. quæſt. 2. & 3.
i Concil. Mileuitan. can. 7 & 8.
k Matth. 6. b
l Rom. 6. e
m Tit. 2. d
n Rom. 5. a
o Auguſtin. de nat. & grat. c. 26. Proſper ſentent. 7. ad capitul. Gallor. & ad 7. obiectio. Vincentia.

B Itaque nemo ſibi in ſola fide [p] blandiri debet, putans fide ſola ſe heredem eſſe conſtitutum, hereditatemque conſecuturum, etiam ſi Chriſto [q] non compatiatur, vt & conglorificetur. Nam & Chriſtus ipſe, vt inquit [r] Apoſtolus, *cùm eſſet filius Dei, didicit ex ijs, quæ paſſus eſt, obedientiam: & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ.* Propterea Apoſtolus ipſe monet iuſtificatos, dicens: [s] *Neſcitis, quòd ij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium? ſic currite vt comprehendatis. Ego igitur ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aerem verberans: ſed caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo: ne fortè, cùm alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Item princeps Apoſtolorum Petrus: [t] *Satagite, vt per bona opera, certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis aliquando.*

p Chryſoſtom. homil. 8. & 9. in Ioan. homil. 70. in Matth. in Pſalm. 110. lib. 1. contra vitup. monaſt. vitæ. Fulgent. lib. 2. de remiſſion. peccat. cap. 1. Gregor. homil. 29. in Euangel. & lib. 33. moral. c. 7. Auguſtin. de gratia & libero arbit. cap. 8. Cyrill. lib. 10. in Ioan. c. 16. Vide quæſt. 1. de peccat. in Spirit. ſanct. B. & quæſt. 1. de bonis oper. B.
q Rom. 8. c
r Hebr. 5. c
s 1. Corinth. 9. d
t 2. Pet. 1. b

C Vnde conſtat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ aduerſari, qui dicunt, iuſtum in omni bono opere ſaltem venialiter peccare [v]: aut, quod intolerabilius eſt, pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui ſtatuunt in omnibus operibus iuſtos peccare, ſi in illis ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe ad curtendum in ſtadio cohortando, cum hoc, vt in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur [x] æternam, cùm ſcriptum ſit: [y] *Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas propter retributionem.* Et de Moyſe dicat [z] Apoſtolus, quod reſpiciebat in remunerationem.

v Iob 1. d 7. c Matth. 6. c Lucæ 11. c 1. Corinth. 7. c 2. Pet. 1. b 1. Ioan. 3. a 5. d Ambroſ. in caput 1. Lucæ. Origen. homil. 2. in Lucam.
x 1. Corinth. 9. d Hebr. 11. b c 12. c Coloſſ. 1. a 3. d Matth. 4. c 5. a 10. d Lucæ 6. c 14. c 16. b 1. Timot. 4. c 2. Paralip. 15. b Eccli 12. a 18. c Epheſ. 6. b 2. Theſſ. 1. b Galat. 6. b Auguſtin. præfat. in pſalm. 31. & in pſalm. 91. 120. Cyprian. epiſtol. 7. 16. 76. 81.
y Pſalm. 118. o
z Hebr. 11. c

TESTIMONIA.

1. A MATTHAEI viceſimooctauo capite: Euntes ergò docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis.

2. HIERONYMVS in caput vltimum Matthæi: Docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis: Ordo præcipuus: Iuſſit Apoſtolis vt primùm docerent vniuerſas gentes, deinde fidei intingerent ſacramento; & poſt fidem ab baptiſma, quę eſſent obſeruanda præciperent. Ac ne putemus leuia eſſe quæ iuſſa ſunt, & pauca, addidit: Omnia quæcunque mandaui vobis. Vt quicunque crediderint, qui in Trinitate fuerint baptizati, omnia faciant quæ præcepta ſunt.

Baptiſmo tinctis præcepta ſeruanda.

3. BEDA in eadem verba capitis vltimi Euangelij ſecundùm Matthæum: Prius ergò docere gentes, id eſt, ſcientia veritatis inſtituere, ac ſic baptizare præcipit, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. &, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Ad extremum verò ſubiungit, Docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis: quia ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.

Hebr. 11. Ioan. 3.

4. THEOPHYLACTVS in eundem locum: Docentes eos ſeruare omnia quæcunque præcepi vobis, non vnum, vel duo, ſed omnia mandata mea. Horreſcamus & timeamus fratres, quia ſi vnum nobis defecerit, non erimus perfecti ſerui Chriſti. Omnia enim exiguntur vt ſeruentur. Vide autem Domini ſermonem, quomodo vtrunque Chriſtianiſmi caput complectatur, contemplatiuam, & practicam virtutem. Dicendo quidem quòd oporteat baptizari in nomine Trinitatis, contemplatiuam nobis tradidit: dicendo autem quòd oporteat docere & mandata tenere, practicam introduxit.

Omnia mandata vt ſeruemus exigitur.

5. AVGVSTINVS libro tertio contra duas epiſtolas Pelagianorum, capite quarto: Exceptis librorum veterum ſacramentis, quæ ſola ſignificandi ratione præcepta ſunt (quanquam & in eis, quia ſpiritaliter intelligenda ſunt, rectè lex dicitur ſpiritalis) cætera certè quæ ad pietatem bonoſqúe mores pertinentia, non ad aliquam ſignificationem vlla interpretatione referenda, ſed prorſus vt ſunt dicta, facienda ſunt: profectò illam Dei legem, non ſolùm illi tunc populo, verùm etiam nunc nobis ad inſtituendam rectè vitam neceſſariam nemo dubitauerit. Si enim Chriſtus nobis abſtulit illud grauiſſimum multarum obſeruationum iugum, ne carnaliter circumcidamur, ne pecorum victimas immolemus, ne ſabbato ſepteno dierum volumine redeunte ab operibus etiam neceſſarijs quieſcamus, & cætera huiuſmodi, ſed ea ſpiritaliter intellecta teneamus, remotiſqúe vmbris ſignificantibus in rerum ipſarum, quæ ſignificantur, luce vigilemus: nunquid propterea dicturi ſumus, non ad nos pertinere quod ſcriptum eſt, vt alienum quodcunque perditum quiſquis inuenerit, reddat ei qui perdidit; & alia multa ſimilia, quibus piè, rectèqúe viuere diſcitur: maximeqúe ipſum decalogum, qui duabus illis lapideis tabulis continetur, excepta ſabbati obſeruatione carnali, quæ ſpiritalem ſanctificationem quietemqúe ſignificat? Quis enim dicat non debere obſeruare Chriſtianos, vt vni Deo religionis obſequio ſeruiatur, vt idolum non colatur, vt nomen Domini non accipiatur in vanum, vt parentes honorentur, ne adulteria, homicidia, furta, falſa teſtimonia perpetrentur, ne vxor, ne omninò res vlla concupiſcatur aliena? Quis eſt tam impius, qui dicat ideò ſe iſta legis non cuſtodire præcepta, quia eſt ipſe Chriſtianus, nec ſub lege, ſed ſub gratia conſtitutus?

Moralis legis mandata pertinent ad Chriſtianos etiam.

Chriſtianis præcepta Decalogi obſeruanda.

Tam impij ſunt hæretici pleriquę huius temporis.

6. CYPRIANVS de vnitate Eccleſiæ: Prophetare, & dæmonia excludere, & virtutes magnas in terris facere, ſublimis vtique & admirabilis res eſt: non tamen regnum cæleſte conſequitur, quiſquis in his omnibus inuenitur, niſi recti, & iuſti itineris obſeruatione gradiatur. Denunciat Dominus & dicit: Multi mihi dicent in illo die: Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia exclusimus? & in nomine tuo virtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Nunquam vos cognoui, recedite à me, qui operamini iniquitatem. Iuſtitia opus eſt, vt promereri quis poſſit Deum iudicem. Præceptis eius & monitis obtemperandum eſt, vt accipiant merita noſtra mercedem. Dominus in Euangelio cùm ſpei & fidei noſtræ viam compendio breuiante dirigeret: Dominus Deus tuus, inquit, Deus vnus eſt. &: Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua. Hoc eſt primum mandatum: & ſecundum ſimile huic: Diliges proximum tuum tanquam te. In his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Vnitatem ſimul & dilectionem magiſterio ſuo docuit: prophetas omnes & legem præceptis duobus inclusit.

Matth. 7.

Præceptis & monitis Dei obtemperandum.

Matt. 22.

7. CHRYSOSTOMVS homilia ſeptuageſima in Matthæum: Ne fideles tola ſe fide ſaluari poſſe confidant, de pœna malorum differit. Ita infideles ad fidem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio eſt. Verùm cùm per gratiam vocati ſimus, quamobrem hæc ita accuratè diſputat? Quia videlicet vocatio, & purgatio ipſa ex gratia ſunt, vt verò vocatus iam, & candida indutus veſte ſeipſum non maculet, ad diligentiam quoque pertinet vocatorum. Nam ſi non quia dignus, ſed quia gratia tibi largita eſt, vocatus fuiſti, oportebat te viciſſim pro gratia nonnihil reddere, & non tantam nequitiam, ac ingratitudinem poſt acceptum honorem oſtendere. Sed non ita magna vt ludæis, inquies, mihi conceſſa ſunt: immò verò multò maiora. Nam quæ longo tempore illis parabantur, ea tibi, quamuis indignus eſſes, vno temporis momento vniuerſa largita ſunt: ideò Paulus ſcribit, Gentes autem pro miſericordia glorificare Deum. Tu enim quæ illi expectabant accepiſti, propterea magna negligentibus imminet pœna: nam ſicut illi, quia non venerunt, contempſiſſe rectè dicuntur, pariter tu, ſi perperam viuendo recumbere audebis, nequitiæ accuſaberis crimine. Ingredi nanque cum ſordidis veſtibus, ſignificat cum vita impura hinc abire: quocirca & obmutuiſſe ſcribitur.

Fidelibus etiam rectè viuendum, vt ſaluentur.

Rom. 15.

8. CONCILIVM Viennenſe ſub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de Hæreticis, capite, Ad noſtrum, errorem hunc tertium Beguardorum, & Beguinarum damnat: Tertiò, quòd illi, qui ſunt in prædicto gradu perfectionis & ſpiritu libertatis, non ſunt humanæ ſubiecti obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Eccleſiæ obligantur: quia (vt aſſerunt) vbi ſpiritus Domini, ibi libertas.

Beguardorum & Beguinarum error.

Reliqua

Reliqua teſtimonia de obſeruatione mandatorum Dei & Eccleſiæ, vide ſuprà quæſtione quinta de Decalogo, & quæſtione prima de præceptis Eccleſiæ.

9. HIERONYMVS in explanatione ſymboli ad Damaſum; eſt tomo nono epiſtola decimaſeptima: Execramur etiam eorum blaſphemiam, qui dicunt impoſſibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe: & mandata Dei, non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari. Eadem habet Auguſtinus ſermone centeſimo nonageſimoprimo de tempore. Vide ſuprà quæſtione ſexta de Decalogo, C teſtimonio decimo.

Blaſphemia eſt Deũ impoſſibilia præcepiſſe dicere.

10. CONCILIVM ſecundum Araufi canum, canone vigeſimoquinto: Hoc etiam ſecundùm fidem catholicam credimus, quòd acceptâ per baptiſmum gratia, omnes baptizati Chriſto auxiliante & cooperante, quæ ad ſalutem pertinent, poſſint & debeant, ſi fideliter laborare voluerint, adimplere.

11. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite quadrageſimotertio: Non igitur Deus impoſſibilia iubet; ſed iubendo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis.

Impoſſibilia Deus nõ iubet.

12. IDEM libro ſecundo de peccatorum meritis & remiſſione, capite ſexto: Itinera mea, inquit, dirige ſecundùm verbum tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas. Ab huius execrandæ dominationis ſeruitute liberantur, quibus Dominus Ieſus eum recipientibus dedit poteſtatem filios Dei fieri. Ab illa horrẽda dominatione liberandi fuerant, quibus dicit; Si vos filius liberauerit, tunc verè liberi eritis. His atque huiuſmodi alijs innumerabilibus teſtimonijs dubitare non poſſum, nec Deum aliquid impoſſibile homini præcepiſſe, nec Deo ad opitulandum, & adiuuandum, quo fiat quod iubet, impoſſibile aliquid eſſe: ac per hoc poteſt homo, ſi velit, eſſe ſine peccato, adiutus à Deo.

Pſalm. 118.

Ioan. 8.

Deus nil impoſſibile præcepit, ideóq; homo ab eo adiutus poteſt eſſe ſine peccato, ſi velit.

13. ET de gratia & libero arbitrio, capite decimoſexto: Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus, quod ſciret non poſſe ab homine fieri. Quis hoc neſciat? Sed ideò iubet aliqua, quę non poſſumus, vt nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipſa eſt enim fides, quæ orando impetrat, quod lex imperat. Denique ipſe qui dixit: Si volueris conſeruabis mandata: in eodem libro Eccleſiaſtico aliquanto pòſt dicit: Quis dabit in ore meo cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculum aſtutum, ne fortè cadam ab eo, & lingua mea perdat me? Et infrà: Certum eſt nos facere cùm facimus, ſed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iuſtificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obſeruetis, & faciatis.

Illi iubet Deus quod fieri non poſſit ab homine cum eius auxilio.

Eccli 15.

Eccli 22.

Ezech. 36.

14. CHRYSOSTOMVS homilia octaua de pœnitentia: Quicquid ergò fortaſsè dixeris, id erit quod diximus, laborioſa lex. Quid igitur? impoſſibilia mandat nobis Deus? non, inquam. obmutęſce, neque Domino ſuccenſeas. Non enim hic reſponſi modus, ſed peccati additamentum priori peius. Quòd autem peccatorum plurimi conſueuerunt in Dominum ſuas accuſationes retorquere, audi: Acceſſit ille cui talenta quinque tradita fuerant, & alia quinque attulit: acceſſit qui duo, & alia duo attulit: acceſſit cui vnum fuit creditum, & quoniam non habuit talentum quod ferret, pro talento accuſationem attulit. Quomodò? Noti, inquit, quoniam auſterus es. O ſerui proteruam, non contemnus peccato, etiam contra dominum ſtatuit accuſationem. Metens vbi non ſeminâſti, & tollens quod non poſuiſti. Sic & in præſenti vita, quotquot nihil operantur boni, additamentum malorum faciunt accuſationem aduerſus Dominum. Nequaquàm igitur Dominum incuſes: haud mandat impoſſibilia, multi & ipſa ſuperant mandata. Ergò ſi impoſſibilia fuiſſent, minus ſua ſponte ſuperâſſent. Virginitatem, in bonisque nihil poſſidere, nuſquàm mandat, atque à ſe propriam ſubſtãtiam multi abijciunt, ipſis operibus reddentes teſtimonium legibus mandatorum ineſſe multum facilitatis. Nequaquàm ergò ſuperâſſent ea, niſi facilia approbâſſent. Et paulò poſt: Hæc à me omnia non inuacuum dicta ſunt, ſed diuinæ legis gratia, vemſtendam grauem non eſſe, non eſſe oneroſam, non laboriоſam, neque impoſſibilem. Item infrà: Cuiuš ergò rei gratia veterem ipſis legem repetit? dicit enim ipſis: Audiſtis quoniam dictum eſt antiquis, Non mœchaberis. Cognouit difficile eſſe mandatum, non ſuapte natura, ſed audientium deſidia. Multa enim quæ natura facilia ſunt, difficilia fiunt cùm pigritamus: veluti difficilia quæ ſunt, lenia & facilia fiunt nobis accuratè proſpicientibus: non enim difficultas rerum naturæ ineſt, ſed exercentium propoſito. Quod veriſſimum eſſe vel ex eo patet. Nam mel natura dulcedinem habet, atque eandem iucundiſſimam, ſed ægrotis amarum quid, atque illibitum eſt, non propria, ſed illorum ægritudinis natura: ſic lex tametſi videatur oneroſa, non ſua natura, ſed noſtra ſit pigritia. Haud etenim mihi multum laboris, oſtendere factum facile eſſe: nam idipſum difficile aliud dicere oportuerat. Nunc enim dicit, fuge mulieris viſum, à luxuria recede. Quod aut petius oppoſitum dicere fuerat, exquire mulieres, ſcrutare alienas formas, atque ſic libidinem vince. Id ergò difficile fuerat: nam dicere fornacem fuge, recede longius ab igne, flammæ propius non acceſſeris, quò ſis innocuus, multum facilitatis habet.

Matth. 5.

Impoſſibilia non mandat Deus. Multi mandata ſuperant.

15. LEO ſermone quinto de Quadrageſima: Gratiæ Dei obedientia ſe humana non ſubtrahat, nec ab illo bono, ſine quo non poteſt bona eſſe, deficiat. At ſi quid ſibi impoſſibile, aut arduum mandatorum effectibus experitur, non in ſe remaneat, ſed ad iubentem recurrat: qui ideò dat præceptum, vt excitet deſiderium, & præſtet auxilium, dicente Propheta: Iacta in Deum cogitatum tuum, & ipſe te enutriet. Reliqua teſtimonia de poſſibilitate, & facilitate mandatorum Dei, vide ſuprà quæſtione ſexta de Decalogo, C

Difficultas præceptorũ Dei, ſi quæ ſit, Dei auxilio ſuperatur.

Pſalm. 54.

16. PRIMAE Ioannis quinto capite, vide loco citato, teſtimonio ſecundo.

17. MATTHAEI vndecimo capite, ibidem teſtimonio primo.

18. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite ſexageſimonono, ibid. teſtimon. octauo.

19. BERNARDVS epiſtola trecenteſima quadrageſimaprima: Pudeat negligentius nunc in vitam, quàm prius in mortem ire, & minori ſtudio ſalutis acquirere, quàm perditionis augmentum. Nam vt omninò ſimus inexcuſabiles, in via vitæ, quo citius, eo facilius curritur & leue Saluatoris onus quo creſcit amplius, eo portabilius eſt. Nónne & auiculas leuat, non onerat pennarum ſiue plumarum numeroſitas ipſa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere ſuo fertur ad ima. Sic diſciplinam Chriſti, ſic ſuaue iugum, ſic onus leue, quo deprimimur, eo deprimimur ipſi, quia portat potius, quàm portamus.

Onus Chriſti, quo magis creſcit, eo portabilius.

20. CHRYSOSTOMVS in psalmum centesimum vndecimum. In mandatis eius volet nimis. Qui enim eum metuit vt oportet, suscipit eius præcepta cum magna auiditate: & ideò amor in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etsi videatur aliquam habere difficultatem. Nemo autem quod dico reprehendat, si tali exemplo vsus sum. Nam Paulus quoque eo vsus est, sic dicens: Sicut exhibuistis membra vestra serua immunditiæ, ita exhibete iustitiæ. Qui meretricis itaque amore captus est, etiamsi afficiatur probro, & contumelia, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter & indecorè gerat, etiamsi expellatur à patria, etiamsi bonis paternis euertatur, etiamsi patris benevolentia priuetur, etiamsi grauiora patiatur, ea fert iucundè, & lubenter propter amorem impudicum. Quòd si illa cum voluptate suscipiunt, quomodò non multo magis Dei præcepta, quæ sunt saluaria, & gloriæ plena, & magnam nobis præbent philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare? Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi susciperit, videbit ea esse leuia, & facilia. Quocirca dicebat Christus, Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Et vt scias ea hoc modo se habere, & multorum socordiam ea, quæ sunt facilia, facere difficilia: studium autem ac diligentiam facilima ea, quæ alioqui difficilima: quando manna fruebantur Iudæi, id & ægrè ferebant, & mortem exoptabant: Paulus autem cum fame conflictans gaudebat, & exiliebat. Et illi quidem dicebant: Anima nostra arida est in manna. Eduxisti nos vt interficeres, eò quòd non essent monumenta in Aegypto? Paulus autem, Gaudeo in passionibus meis, & suppleo ea quæ desunt afflictionibus Christi, in carne mea. Quibusnam passionibus? fame, siti, nuditate, & alijs omnibus. In mandatis eius volet nimis.

Amor legislatoris facilem facit legem.

Rom. 6.

Matth. 11.

Num. 11.

Coloss. 1.

21. IOANNIS decimoquarto: Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad Patrem vado. Et, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: qui non diligit me, sermones meos non seruat.

22. AVGVSTINVS sermone sexagesimoprimo de tempore: Cùm tam magnum sit vetæ & perfectæ charitatis remedium, nullus tamen inuenitur, qui eam cum Dei adiutorio non possit habere. In reliquis operibus bonis interdum potest aliquis qualemcunque excusationem prætendere, in habenda verò dilectione, nullus se poterit excusare. Cùm enim multa sint, quæ propter fragilitatem humanam corporaliter implere non possumus, charitatem tamen in corde nostro, Deo inspirante, si in veritate voluerimus, sine aliqua dubitatione habere poterimus. Et post pauca: Sed dicit aliquis: Nulla ratione possum inimicos meos diligere. In omnibus scripturis Deus tibi dicit, quia potes, Tu contrariò respondes, non posse. Considera nunc, verum tibi, an Deo debeat credi? Et ideò quia veritas mentiri non potest, iam vanas excusationes tuas relinquat humana fragilitas: quia nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est hominem pro eo quod non potuit vitare, qui pius est. Quid tergiuersamur incassum? Nemo enim, quantum possumus, melius nouit, quàm qui nobis ipsum posse donauit. Tot viri, tot mulieres, clerici, pueri, tantæ, & tam delicatæ puellæ flammas, & ignes, & bestias æquanimiter pertulerunt: & nos stultorum hominum conuicia dicimus tolerare non posse? quæ nobis malorum hominum nequitia inferuntur, si possumus etiam vsq; ad mortem illorum nostras iniurias vindicamus: vndè nescio qua fronte, vel qua conscientia cum omnibus sanctis in æterna beatitudine partem habere desideramus, quorum exempla sequi in rebus minimis non acquiescimus.

Charitatem cum Dei adiutorio habere omnes possumus.

Deus non potuit aliquid impossibile mandare.

23. ET libro tertio cõtra Cresconium Grammaticum, capite quarto: Boni mores vitam bonorum malorumque discernunt, & ad diuersa perducunt. Nec quicquid iusto licet, potest & iniustus implere, quia iustus implet legem Christi per dilectionem Christi, vndè iniustus alienus est.

Per dilectionem iustus legem implet.

24. IDEM de vera & falsa pœnitentia, capite quinto: Apostolus dixit, Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Sentiens enim & iustis peccata solere contingere: non se confirmabat absque peccato, qui se nouit indissolubili vinculo charitatis Christo coniunctum. Nisi enim sciret sæpè iustos ad veniam venire, quomodò dubitaret se peccare, qui se sciebat spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei seruire? Cur enim Dominus Petri pedes lauisset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia quotidiana est offensio, oportet vt quotidiana sit remissio? Cur docuisset ipse Dominus orantes dicere, Dimitte nobis debita nostra: nisi ipse misericors perseueraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere?

1. Cor. 4.

Iustos etiã peccare contingit.

Ioan. 13.

Vt quotidiana offensio, ita quotidiana remissio. Matth. 6.

25. ITEM de spiritu & litera, capite vicesimooctauo: Sicut non impediunt à vita æterna iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur: sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficilimè vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur.

Sine leuibus peccatis vita non ducitur.

26. GREGORIVS libro sexto in librum primum Regum capite secundo, in illa verba capitis decimiquinti, Pœnitet me quòd constituerim Regem Saul. Quasi dicat: Quem præesse alijs tunc volui, modò nolo: quia quem humilem prætuli, nunc superbientem, & elatum transgressorem cerno. Quod nimirum de quibuslibet lapsis non dicitur: sed de his, quorum lapsus ostenditur, & pœnitentia nequaquàm præuidetur. Nam de iustorum casu scriptum est: Septies in die cadit iustus, & resurgit. Eorum certè casus quodammodo status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare. Permittuntur vt in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant. Hi profectò & si verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt, quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico defipiunt, sed post modicum resipiscunt.

Prouer. 24. Casus iustorum, quodammodo status illorum est.

27. BEDA in caput vicesimumquartũ Proverbiorum, vel, iuxta ipsius diuisionem, in caput vicesimumsextum in ea verba, Septies in die cadit iustus &c. Quomodò autem iustus appellatur, qui cadere, id est, peccare memoratur? nisi quia de leuibus quotidianisque loquitur, peccatis, sine quibus nec iustorum quispiam esse in hac vita potuit. Quia nimirum per ignorantiam, per oblitionem, per cogitationem, per sermonem, per subreptionem, per necessitatem, per fragilitatem carnis, singulis diebus, vel ipsi, vel volentes frequenter reatum incurrit

Fragilis lapsus iusti, eius iustitiæ non præiudicat.

turrimus. Et tamen resurgit iustus, videlicet quia iustus est, nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ.

Vide plura hac de re testimonia suprà de peccatis in genere, quæstione tertia, D. Et de expiatione peccatorum, quæstione secunda & tertia.

28. CONCILIVM Milevitanum canone septimo: Item placuit, vt quicunque dixerit, in oratione Dominica ideò dicere sanctos, Dimitte nobis debita nostra, vt non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores: & ideò non dicere vnumquemque sanctorum, Dimitte mihi debita mea, sed, Dimitte nobis debita nostra, vt hoc pro aliis potius, quàm pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim & iustus erat Apostolus Iacobus, cùm dicebat: In multis enim offendimus omnes. Nam quare additum, est omnes, nisi vt ista sententia conueniret & psalmo, vbi legitur: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens? Et in oratione sapientissimi Salomonis: Non est homo qui non peccet. Et in libro Iob: In manu omnis hominis signat, vt sciat omnis homo infirmitatem suam. Vndè etiam Daniel sanctus & iustus, cùm in oratione pluraliter diceret, Peccauimus, iniquitatem fecimus, & cætera, quæ ibi veraciter & humiliter confitetur, ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hæc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea dixit: Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo nostro: noluit dicere, peccata nostra, sed & populi sui dixit, & sua: quia futuros istos, qui tam malè intelligerent, tanquàm propheta præuidit.

Matth. 6. Iustus pro seipso dicit, Dimitte nobis debita nostra.

Iacob. 3.

Psal. 142.

3. Reg. 8. 2. Paral. 6. Eccli. 7. Iob. 37.

Dan. 9.

Dan. 9.

29. ET canone octauo: Item placuit, vt quicunque verba ipsa Dominicæ orationis, vbi dicimus, Dimitte nobis debita nostra: ita volunt à sanctis dici, vt humiliter, non veraciter, hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur, se debita non habere?

Matth. 6. A sanctis veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra.

30. MATTHÆI sexto capite: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

31. AD Romanos sexto capite: Gratias autem Deo quòd fuistis serui peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in qua traditi estis. Liberati autem à peccato, serui facti estis iustitiæ.

32. AD Titum secundo capite: Apparuit enim gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, & sæcularia desideria: sobriè, & iustè, & piè viuamus in hoc sæculo, expectãtes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi.

33. AD Romanos quinto capite: Iustificati ergò ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum: per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

34. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vicesimosexto: Ipse Deus cùm per mediatorem Dei & hominum, hominẽ Iesum Christum spiritaliter sanat ægrum, vel viuificat mortuum, id est, iustificat impium, & cùm ad perfectam sanitatem, hoc est, ad perfectam vitam iustitiamque perduxerit, non deserit, si non deseratur, vt piè semper iustèque viuatur.

Deus non deserit, nisi prius deseratur.

39. PROSPER sententia septima ad capitula Gallorum. Qui dicit, quòd Deus quibusdam filijs suis, quos regenerauit in Christo, quibus fidem, spem, dilectionem dedit, ob hoc perseuerantiam non dederit, quia à massa perditionis præscientia Dei, & prædestinatione nõ sint discreti: Si hoc vult firmare, quòd Deus huiusmodi homines in bonis, quæ donauerat, poluerit permanere, & ipse eis causa auersionis extiterit, contra iustitiam Dei sentit. Quamuis enim omnipotentia Dei potuerit vires stãdi præbere lapsuris: gratia tamen eiùs nõ prius eos deseruit, quàm ab eis desereretur. Et quia hoc ipsos voluntaria defectione præuidit, ideò in prædestinationis electione illos non habuit.

Deus nulli causa auctor fiendi.

36. IDEM ad septimam obiectionem Vincentianam, hanc videlicet, Quòd hæc sit voluntas Dei, vt magna pars Christianorum salua esse nec velit, nec possit. sic respondet: Si de his hoc dicitur, qui pietatem Christianæ conuersationis & fidei deserentes, in prophanos errores, aut in damnabiles mores irreuocabiliter transierunt, non dubium est, quòd talem voluntatem habentes, salui esse nolunt: & quamdiu salui esse nolunt, salui esse non possunt. Sed nullo modo credendum est huiusmodi homines, in hanc desperationem ex Dei voluntate cecidisse, cùm potius alleuet Dominus omnes qui corruunt, & erigat omnes elisos. Nemo enim nisi illius gratia erigitur, nemo nisi illius gratia stabilitur. Dei ergò voluntas est, vt in bona voluntate maneatur: qui & prius quàm deseratur, neminem deserit: & multos desertores sæpè conuertit.

Psalm. 144.

Deus neminem deserit prius quàm deseratur.

1.B CHRYSOSTOMVS homilia tertia in Ioannem: Deo gloriam demus, vtà parentibus & à maioribus nostris accepimus, demus, inquam, gloriam & fide, & operibus. Nulla enim nobis bonorum dogmatum ad salutem vtilitas, si vita vitiorum sordibus scateat, & inquinetur. Quamobrem eam ita formemus & erudiamus, vt Deo placeat, omni turpitudine, iniquitate, auaritia longè abiecta, & tanquàm hospites & aduenas, & à terrenis rebus alienos nos exhibeamus.

Fide & operibus Deus colendus.

1. ET homilia nona: Ad animæ puritatem seruandam, non satis est baptizari duntaxat, & credere: sed si perpetuò ea frui munditia & pulchritudine volumus, dignam se vitam exhibere oportet. Item post pauca: Maiorem in modum nobis formidandum est, ne pulchra hac stola, segnitie postmodum & sceleribus nostris sordidata, è cubiculo thalamoque eijciamur: vt quinque illæ virgines fatuæ, & is, qui nuptialem vestem non habebat: siquidem ille ex conuiuis erat: inuitatus enim & ipse fuerat: sed quoniam inuitatus, & tanto acceptus honore, dominum, qui se inuitauerat, contumelia affecit, audi quàm miseram, quàm luctuosam pœnam dederit. Cùm enim ad tam splendidam, & tam lautam mensam veniret, non modò conuiuio prohibitus est, verùm & manibus ligatis, & pedibus in tenebras mittitur exteriores, vbi & perpetuus fletus est, & stridor dentium. Nolimus igitur, nolimus inquam dilectissimi, fidem nobis ad salutem satis esse existimare. Nam nisi vitam puram exhibuerimus, & hac cælesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quia eodem, quo miser ille, afficiamur supplicio.

Matt. 22. 24.

Fides ad salutem satis non est.

3. IDEM homilia septuagesima in Matthæum: Ne fideles sola se fide saluari posse confidant, de pœna malorum differit: ita infideles ad fidem,

dem, fideles verò ad rectè viuendum cohortatur. Indumentum enim viuentis actio est.

4. IDEM in psalmum centesimum decimum: Ne quis existimaret sapientiam non procedere vltra cognitionem, subiunxit, Intellectus bonus, omnibus facientibus eum. Non sufficit enim fides, nisi adsit etiam vitæ institutio fidei conueniens. Quomodò est autem initium sapientiæ timor Domini? Ab omni vitio liberat, omnem virtutem dirigit. Dicit autem sapientiam, non quæ in verbis, sed quæ in rebus sita est. Nam externi quoque philosophi definierunt sapientiam diuinarum & humanarum rerum cognitionem. Hanc autem artem docet Dei timor, improbitatem auferens, & virtutem inserens, vt præsentia contemnantur efficiens, & in cælum traducens. Quid est hac anima sapientius? Non quærit autem hic solùm auditorem, sed etiam factorem. Intellectus enim bonus omnibus facientibus eum. Hoc est, ijs qui faciunt sapientiam, & eam factis ostendunt, bonus est intellectus.

Vita fidei sit conueniens.

5. LIBRO primo contra vituperatores monasticæ vitæ: Quid, quæso, fides conferet emolumenti, si vita syncera non fuerit & pura? Verùm vos & ista fortassis nescitis, quibus nostra ferè omnia & ignota sunt, & inaudita. Itaque vobis necessariò Christi sententias summatim numerabo: vos autem cautè & diligenter obseruate, vtrùmne semper de fide & dogmatibus disputet, proq; his tantùm supplicia decernat, nisi integra seruentur: an verò vitam ipsam quoque, ac mores improbos castiget aliquando. Cùm enim in montem conscendisset, videns innumeram circumfluentem, ac se circumstantem multitudinem, talia monita edebat: Matth.7. Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei. Item: Multi dicent mihi in illa die: Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: recedite à me, qui operamini iniquitatem, non noui vos. Eum verò qui audit sermones meos, & non facit, similem esse dixit homini fatuo, qui domum suam super arenam construit, eam ventis, & fluminibus, & pluuijs labefactandam ac diruendam parat. Item cùm alio in loco conciona- Marc 4. retur: Sicut, inquit, piscatores cùm sagenam traxerint, malos pisces abijciunt: ita erit in illa die, angelis eos omnes, qui peccauerint, in fornacem iactantibus. De flagitiosis quoque, & impuris hominibus cùm loqueretur, aiebat: Et illucabibunt, vbi nec vermis eorum moritur, nec ignis extinguitur. Et rursum: Rex, inquit, fecit nuptias filio suo, & cùm vidisset hominem indutum vestibus sordidis, ait ad eum: Amice, quomodò huc intrasti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit ministris suis: Ligatis eius manibus & pedibus, ejicite illum in tenebras exteriores. Impudicis ista, vt dictum est, & flagitiosis atque impuris comminatur. Virgines quoque, quæ exclusæ à sponsi thalamo fuerunt, propter crudelitatem atque immanitatem id passæ sunt: alijque rursus eadem ex causa eunt in ignem æternum, qui præparatus est diabolo, & angelis eius. Et hi quoque qui frustrà, & sine causa loquuntur, punientur. Ex verbis enim, inquit, tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Ergó ne tibi videmur inaniter, ac sine ratione vitæ nostræ cautè, timideq; rationem habere, eiq; philosophiæ parti, quæ mores instruit, propensius studere? Minimè equidem id puto, nisi for-

Fides sine vita pura nõ prodest.

Matth. 25.

tè Christum hæc superuacuè dixisse velis asserere, atque his plura etiam: neque enim hic omnia inferere visum est. Quod nisi vererer librum prolixius extendere, & ex prophetis ipsis, atque ex beato Paulo, aliisque Apostolis ostenderem profectò, quantum studij in hac parte emendandæ vitæ, morumq; componendorum nos Deus ponere voluit.

6. FVLGENTIVS libro secundo de remissione peccatorum, capite primo: Constat peccatorum remissionem non tribui, nisi conuersis intra Ecclesiam Catholicam constitutis. Ibi enim potest conuersio esse vera, vbi fides vera comitatu sanctæ cõuersationis ornatur, & benè viuendi studium nulla pravæ credulitatis maculatione polluitur. Vita enim bona non veraciter dicitur, quæ peruersæ credulitatis vitio depravatur: neque sufficit ad salutem fides rectè credentis, si conuersatio moribus atque operibus turpatur obscœnis. Propter quod sicut mortuam sine operibus fidem B. Iacobus prædicat: sic omne quod non est ex fide, peccatum esse Paulus suâ prædicatione confirmat.

Et fides syncera, & vita sit oportet.

Iacob.2.

Rom.14.

7. GREGORIVS homilia vi tesimanona in Euangelia: Fortasse vnusquisque apud semetipsum dicat: Ego iam credidi, saluus ero. Verum dicit, si fidem operibus tenet. Vera etenim fides est, quæ in hoc quod verbis dicit, moribus non contradicit. Hinc est enim quod de quibusdam falsis fidelibus Paulus dicit: Qui confitentur se nôsse Deum, factis autem negant. Hinc Ioannes ait: Qui dicit se nôsse Deum: & mandata eius non custodit, mendax est. Quod cùm ita sit, fidei nostræ veritatem, in vitæ nostræ consideratione debemus agnoscere. Tunc enim veraciter fideles sumus: si quod verbis promittimus, operibus complemus. In die quippe baptismatis, omnibus nos antiqui hostis operibus, atque omnibus pompis, abrenunciare promisimus. Itaque vnusquisque vestrùm ad consideration em suam mentis oculos reducat: & si seruat post baptismum, quod ante baptismum spospondit, certus iam quia fidelis est, gaudeat.

Nõ vult hic afferere S. Fulgentius omnia opera facta ab infidelibus esse peccata propriè dicta, sed quod non sint opera meritoria vitæ æternæ, aut talia quæ cos iustificârint. Conredit enim ca. 26. lib. de incarnat. & grat. Christi, illos posse habere quædã bona opera.

Ad Tit. 1.

1. Ioan. 2.

Fideles veri qui dicendi.

8. Et libro trigesimotertio moralium, capite septimo: Alios à rectitudine fidei nequaquã deviat, (loquitur de Behemoth) sed ad vsum pravæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatione immunditiæ inflectere non valet, sed apud semetipsos intus in studio intentionis intorquet: vt dum à charitate mentem diuidunt, rectum non sit, quicquid extrinsecus operentur. & vitam fidei non tenent: quia aut apertè illicita faciunt, aut ex peruerso corde quæ agunt, prava sunt, etiamsi sancta videãtur. Quia enim nonnulli confitendo fideles sunt, non viuendo: hinc est quod voce veritatis dicitur: Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum. Hinc rursum ait: Quid autem vocatis me Domine, Domine, & non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Confitentur se nôsse Deum: factis autem negant. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se Deum nôsse, & mandata eius non custodit, mendax est. Hinc est quod de ipsa sua prima plebe Dominus conqueritur dicens: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est à me. Hinc etiam Psalmista ait: Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Item post pauca: Nemo igitur fidem sine operibus sufficere posse confidat, cùm sciatus quòd scriptum sit: Fides sine operibus mortua est. Nullus Behemoth morsum ex sola confessione

Fides & vita fidei simul tenenda.

Matth.7.

Ad Tit. 1.

1. Ioan. 2.

Marc.7.

Psal.77.

Iacob.2.

fione fidei plenè euasisse se existimet: quia iam quidem fluuium absorbuit, sed adhuc Iordanem sitit, & toties in os illius Iordanis fluit, quoties Christianus quisque ad iniquitatem defluit. Os quidem eius iam fide nos sublenante fugimus: sed magno studio curandum est, ne in hac lubrica operatione dilabatur. Si ambulandi cautela negligitur, incassum credendo rectum iter tenetur: quia via quidem fidei ad cælestem patriam proficit, sed offendentes minimè perducit.

9. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Apostolus cùm dixisset, Ephes. 2. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne fortè quis extollatur: vidit vtique putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non Credentibus bona opera sunt necessaria. sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: & rursus posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi ipsi sufficiant, mox itaque addidit: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus.

10. CYRILLVS libro decimo in Ioannem, capite decimosexto, in hæc verba: Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes &c. Manifestius iam ex hoc loco discimus, syncera fide palmites insertos viti fideles fieri. Sed non est minoris curæ iugiter per charitatem, id est, mandati seruationem Christo inhærere, illud Psal. 62. Palmitem viri per fidē insitum esse nō est satis. Psalmistæ clamantes, Inhæsit anima mea post te. Non igitur sufficit ad perfectionem, id est, ad sanctificationem, quæ per Christum in spiritu est, in numero palmitum recipi: sed oportet ardenti charitate, atque continuò immaculatè Christum sequi. Qua in re maximè spiritalis coniunctionis virtus seruatur.

Plura de hac re testimonia vide suprà de peccatis in spiritum sanctum, quæstione tertia B. testimonium primū cum sequentibus. Item de bonis operibus quæstione prima II testimonium secundum & subsequentia.

11. AD Romanos octauo capite: Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur.

12. AD Hebræos quinto capite, 13. PRIORIS ad Corinthios nono capite, 14. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu.

15. IOB primo capite: In omnibus his non peccauit Iob labijs suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

2. ET capite secundo: Qui ait ad illam (vxorem suam:) Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? in omnibus his non peccauit Iob labijs suis.

3. MATTHAEI sexto capite: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

4. LVCAE vndecimo capite: Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam vndè exiui. Et paulò pòst: Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

5. PRIORIS ad Corinthios septimo capite: De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tanquàm misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Et paulò pòst: Existimo ergò hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Si autem acceperis vxorem: non peccâsti. Et si nupserit virgo, non peccauit. tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco.

6. POSTERIORIS Petri primo capite, vt in textu, B

7. PRIMAE Ioannis tertio capite: Omnis, qui in eo manet, non peccat.

8. ET capite quinto: Scimus quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum.

9. AMBROSIVS in caput primum Lucæ, in illa verba: Erant, inquit, ambo iusti ante Deū, incedentes in omnibus mandatis, & iustificationibus Domini sine querela. Quid ad hoc referunt, qui peccatis suis solatia præferentes, sine peccatis frequentibus hominem putant esse non posse, & vruntur versiculo, quia scriptum est in Iob: Nemo mundus à sorde, nec si vnius Iob. diei vitæ sit in terra, numerosi menses ab ipso? Quibus respondendum est, prius vt quid sit hominem sine peccato esse, definiant, vtrum nunquàm omninò peccâsse, an desisse peccare. Si enim hoc putant sine peccato esse, desisse peccare, & ipse consentio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Rom. 3. Sin autem eum qui veterem errorem correxerit, & in eam se vitæ transformauerit qualitatem, vt temperet à peccato, negant abstinere delictis: non possum in eorum conuenire sententiam, cùm legamus: Quia sic Dominus dilexit Ecclesiam vt exhibeat sibi ipse gloriosam, & non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ephes. 5. Et post pauca: Et benè iustos ante Deum. Non enim omnis, qui iustus est ante homines, iustus est ante Deum. Aliter vident homines, aliter Deus: homines in facie, Deus in corde. Et ideò fieri potest vt aliquis affectata bonitate populari, iustus videatur mihi, iustus autem ante Deum non sit: si iustitia non ex mentis simplicitate formetur, sed adulatione simuletur. Abscondita enim in ea homo non poterit deprehendere. Perfecta igitur laus est, ante Deum iustum esse. Vndè & Apostolus, Cuius laus, inquit, non ex hominibus, Rom. 2. sed ex Deo est. Beatus ille de quo Dominus dignatus est dicere: Ecce verè Israëlita, in quo Ioan. 1. dolus non est. Verus enim Israëlita, qui Deum videt: & videri se nouit à Deo, & ipsi exhibet cordis occulta. Solus enim perfectior, qui ab eo probatur, qui non potest falli. Iudicia enim Domini vera, iudicia autem hominum sæpè fallunrur: vt & iniustis iustitiæ gratiam frequenter adscribant, & iustum aut odio persequantur, aut mendacio decolorent. Nouit autem Dominus immaculatorum vias, nec pro peccatore laudabilem, nec pro laudabili peccatorem, sed vnumquenque pro competentium iudicat ratione meritorum. Idem est enim arbiter mentis, & facti. Diuina namque iudicia meritum iusti ex mentis habitu, non aliquo factorum exitu metiuntur.

10. ORIGENES homilia secunda in Lucam eadem habet ferè ad verbum, quæ Ambrosius.

11. PRIORIS ad Corinthios nono capite: Nescitis quòd ij, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

12. AD Hebræos vndecimo capite: Credere enim

enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Et nonnullis interiectis: Fide qui vocatur Abraham obediuit in locum exire, quem acceperus erat in hereditatem: & exijt, nesciens quò iret. Fide demoratus est in Terra repromissionis, tanquàm in aliena, in casulis habitãdo cum Isaac, & Iacob coheredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex, & conditor Deus. Item post pauca: Fide Moyses grandis factus negauit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias æstimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.

13. Et capite decimotertio: Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliuisci: talibus enim hostijs promeretur Deus.

14. Ad Colossenses primo capite: Audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes propter spem, quæ reposita est vobis in cælis: quam audistis in verbo veritatis Euangelij.

15. Capite item tertio: Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Christo seruite.

16. Matthæi quarto capite: Exindè cœpit Iesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cælorum.

17. Et capite quinto: Beati estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersùm vos mentientes, propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.

18. Item capite decimo: Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

19. Lucæ sexto capite: Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil indè sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Et infrà: Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

20. Capite decimoquarto: Sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

21. Item capite decimosexto: Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

22. Prioris ad Timotheum quarto capite: Exerce teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad modicum vtilis est: pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

23. Secundi Paralipomenon decimoquinto capite: Vos ergò confortamini, & non dissoluantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

24. Ecclesiastici duodecimo capite: Si benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

25. Et capite decimooctauo: Non impedieris orare semper, & ne verearis vsque ad mortem iustificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

26. Ad Ephesios sexto capite: Cum bona voluntate seruientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam vnusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

27. Posterioris ad Thessalonicenses primo capite: Ita vt & nosipsi in vobis gloriemur in Ecclesijs Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

28. Ad Galatas sexto capite: Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes.

29. Avgvstinvs in præfatione enarrationis psalmi trigesimiprimi: Finis, inquit, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe, bonam conscientiam posuit &c. vt suprà quæstione secunda de spe & oratione Dominica A testimonio octauo. Et pòst: Iactet etiam impius opera sua & dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, non vxorem alienam concupisco, non quenquam occido, nulli fraudem facio, depositum apud me nullo teste represento. Hæc omnia dicat. Quæro vtrum pius sit, an impius? Et quomodò sum impius, inquit, ista faciens? Quomodò illi de quibus dictum est; Et seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in sæcula. Ecce quomodo es impius. Quid si de his omnibus bonis operibus, aut illud speras quod sperandum est, sed non ab illo, à quo sperandum est; aut hoc speras, quod sperandum non est, etiam ab illo, à quo æterna vita speranda est? Pro bonis operibus speráti terrenam quãdam felicitatem, impius es. Non est illa merces fidei. Cara res est fides, vili illam addixisti. Impius ergò es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licet in bonis operibus lacertos, & videaris nauim optimè gubernare, in saxa festinas. Quid si quod sperandum est speras, id est, vitam æternam, sed non à Domino Deo per Iesum Christum, per quem solum datur vita æterna: sed putas te ad vitam æternam posse peruenire per militiam cæli, per Solem, & Lunam, per potestates aeris, & maris, & terræ, & syderum? Impius es. Sed crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua esse opera bona.

1. Tim. 1.

Rom. 4. Impijs bona opera cur nulla censeantur.

Pro bonis operibus vita æterna speranda. Fidei merces ampla.

Opera bona vt bona sint, fides requiritur.

30. Et in psalmum nonagesimumtertium, in eum versum: Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem &c. Labor est hic tuus, & requies tibi promittitur. Attende te hic habere laborem, sed attende qualem illa requiem pollicetur. Nunquid cogitare poteris? Si illam posses cogitare, videres te nihil laborare ad compensationem. Audi eum, qui illud ex parte cernebat, qui dixit: Nunc scio ex parte. Quid ait Apostolus? Etenim quod est ad præsens temporale, & leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum, & in incredibilem modum, æternũ gloriæ pondus operatur nobis. Quid est, æternum gloriæ pondus operatur nobis? Quibus operatur? Non respicientibus quæ videtur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt; quæ autem non videntur,

1. Cor. 13. 2. Cor. 4.

videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter, & gaudebis incessabiliter. Aeternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est. Venale est quod habeo, scit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habeo, eme illam. De labore intendite, vt simus in nomine Christi fortes Christiani.

Vitæ æternæ labore emenda.

31. ITEM in psalmum centesimum vicesimum 9 Quid est, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua? Id est, quando facis bonum opus, propter vitam æternam fac. Nam si opus bonum in terra propterea feceris, vt terrena tibi arrideant, scit sinistra tua quid faciat dextera tua, miscuisti dexteram sinistræ. Noli facere nisi propter vitam æternam. Si ideò facis, securus facies: hoc enim mandauit Deus. Si propter solas res humanas, & solam vitam istam facis quod facis, sinistra sola operatur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera sola operatur.

Matth. 6. Bona opera propter vitã æternam facienda mandauit Deus.

32. CYPRIANVS epistola nona ad martyres & cõfessores: Istum nunc beatissimum martyrem (Mappalicum,) & alios participes eiusdem congressionis, & comites in fide stabiles, in dolore patientes, in quæstione victores, vt cæteri quoque sectemini, & opto pariter, & exhortor: vt quos vinculum confessionis, & hospitium carceris simul innexit, iungat etiam cõsummatio virtutis, & corona cælestis: vt lachrymas matris Ecclesiæ, quæ plangit ruinas, & funera plurimorum, vos vestra lætitia tergeatis, & cæterorum quoque stantium firmitatem, vestri exempli prouocatione solideris. Si vos acies vocauerit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimicate constanter, scientes vos sub oculis præsentis Domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriã peruenire: qui non sic est, vt seruos suos tantùm spectet: sed & ipse luctatur in nobis, ipse congreditur, ipse in certamine agonis nostri, & coronat pariter, & coronatur. Quòd si ante diẽ certaminis vestri de indulgentia Domini pax superuenerit, vobis tamen manet voluntas integra, & conscientia gloriosa.

Lib. 2. epi. 6.

Corona post victoriam.

Confessione nominis Christi, ad gloriam peruenitur.

33. ET epistola decimasexta, ad Moysen & Maximum presbyteros: Sed & vestra non minor gloria, qui adhuc in certamine constituti, & comitum gloriæ secuturi, pugnam diu geritis, immotis & inconcussa fide stabiles, quotidiè spectaculum Deo vestris virtutibus exhibetis. Quo longior vestra pugna, hoc corona sublimior. Agon vnus, sed multiplici præliorum numerositate congestus. Famem vincitis, & sitim spernitis, & squalorem carceris, ac receptaculi pœnalis horrorem roboris vigore calcatis. Pœna illic subigitur, cruciatus obteritur, nec mors metuitur, sed optatur, quæ scilicet immortalitatis præmio vincitur, vt vitæ æternitate, qui vicerit, honoretur. Qui nunc in vobis animus, quàm sublime, quàm capax pectus, vbi talia & tanta voluuntur? Vbi non nisi Dei præcepta, & Christi præmia cogitantur, voluntas est illic tantùm Dei: & in carne adhuc licet vobis positis, vita iam viuitur, non præsentis sæculi, sed futuri.

Lib. 4. epi. 4.

Quo lõgior pugna, hoc corona sublimior.

Victor hîc, vitæ æternitate honorandus.

34. ITEM epistola quinquagesimasexta ad Thibaritanos: Beati, inquit, eritis, cùm odio vos habuerint homines, & separauerint vos, & expulerint, & maledixerint nomini vestro quasi nequam, propter filium hominis: gaudete in illa die, & exultate, ecce enim merces vestra multa in cælis. Gaudere nos & exultare voluit in persecutionibus Dominus, quia quãdo persecutiones fiunt, tunc dantur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent cæli. Et infrà: Sit ante oculos fratres dilectissimi, quòd qui omnẽ iudicium à patre solus accepit, & qui venturus est, & iudicaturus, iam iudicij sui & cognitionis futuræ sententiam protulerit, prænuncians & contestans: confessurum se coram patre suo confitentes, & negaturum negantes. Si mortem possemus euadere, meritò mortem timeremus. Porrò autem cùm mortalem mori necesse sit, amplectamur occasionem de diuina promissione, & dignatione venientẽ, & fungamur exitu mortis cum præmio immortalitatis: nec vereamur occidi, quos cõstet, quãdo occidimur, coronari.

Lib. 4. epi. 5. Luc. 6.

Corona fidei constanti confessioni redditur.

Matth. 10.

Morte pro Christi confessione tolerata præmium immortalitatis sequitur.

35. IDEM epistola octuagesimaprima ad Rogatianum & cæteros: Nemo mortem cogiter, sed immortalitatem: nec temporariam pœnam, sed gloriam sempiternam, cùm scriptum sit: Pretiosa est in conspectu Domini mors iustorum eius. Et iterùm: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non despicit. Et iterùm vbi loquitur scriptura diuina de tormentis, quæ martyres Dei consecrant, & in ipsa passionis probatione sanctificant: Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati, in multis benè disponentur, quoniam Deus tentauit illos, & inuenit illos dignos se. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, & tanquàm scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit eorum Dominus in perpetuum. Quando ergò iudicaturos vos & regnaturos cum Christo Domino cogitatis, exulteris necesse est, & futurorum gaudio præsentia supplicia calcetis. Et infrà: Addit etiam (Paulus) comparationem præsentis temporis, & futuræ claritatis, dicens: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam claritatem, quæ reuelabitur in nobis. Cuius claritatis gloriam cogitantes, pressuras omnes, & persecutiones tolerare nos conuenit, quia etsi sunt multæ pressuræ iustorum, ex omnibus tamen liberantur, qui in Deum fidunt. Et in fine: Quam fidem nos quoque retinentes, & die ac nocte meditantes toto corde ad Deum prompti, contemptu præsentium futura tantummodò cogitemus, fructum regni æterni, complexum, & osculum Domini, conspectum Dei.

Lib. 4. epi. 4.

Futurorum gaudio, præsentia supplicia calcanda. Rom. 8.

36. PSALMO centesimo decimooctauo: Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem.

37. AD Hebræos vndecimo capite: vt paulò antè Cæcilianio duodecimo.

XVI.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cauendam esse.

Caput 16. Aug. 6.

NEMO quoque, quàm diù in hac mortalita-

te viuitur, de arcano [a] diuinæ prædeſtinationis myſterio vſque adeò præſumere debet, vt certò ſtatuat ſe omninò eſſe in numero prædeſtinatorum: quaſi verum eſſet, quòd iuſtificatus aut amplius [b] peccare non poſſit, aut, ſi peccauerit, certã ſibi reſipiſcentiam [c] promittere debeat. Nam niſi ex ſpeciali reuelatione, ſciri non poteſt, quos Deus ſibi elegerit.

a Auguſt. lib. 6. ca. 7. & 8 Hypog. de correp. & gratia cap 12. Proſper ad 12. obiect. Vincentianam. Gregor. homil. 38. in Euang. Bernard. ſerm. 2. in octa. Paſchæ.

b Matth. 24. b Ezech. 18. f Auguſt. hæreſ. 82. Hieron. lib. 2. aduerſ. Iouinian. cap 1. & 2. Auguſt. de correp. & grat. cap. 6. & 7. de dono perſeuer. cap. 6. lib. 6. de Genes. ad lite. cap. 28. Proſper ad 14. obiect. Vincent. Bernard. epiſt. 42. Cyrill. lib. 10. in Ioan. cap. 16. Theophyl. in cap. 26. Matth. Concil. Viennen. in Clement. ad noſtrum de hæret.

c Fulgent. de fide ad Petrum. cap 3. Bernard. ſerm. 36. ex paruis. Auguſt. tract. 33. in Ioan. Hæc & plura vide quæſt 3. de peccatis in Spiritum ſanctum.

TESTIMONIA.

Perfecti nõ nunquàm vitæ extremo prolapſi pereunt.

Improbi nõ nunquam, in vitæ extremo reſipiſcentes ſalute donantur.

1. AVGVSTINVS libro ſexto Hypognoſticon capite ſeptimo: Nouimus aliquos etiam perfectos ex labore multorum annorum, prolapſos in vltimo vitæ ſuæ periiſſe. Aliquos verò ab ineunte ætate ſua in omni ſcelere, & damnabilitate vſque ad decrepitam ætatem perdurâſſe, & repentè cælitus inſpirata ſalute, raptos eſſe ad requiem regni cælorum. Nouimus etiam paruulos, quibus vſus liberi arbitrij non eſt, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam ſacri baptiſmatis deportatos: & cùm in vno eorum per manus ſacerdotis myſterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parentum manibus factum exanimem, fraudatum gratia Saluatoris. Quis ſapiens & intelligens hæc? Aut quis idoneus erit horum reddere rationem? Dicamus cum Dauid, Iuſtus Dominus in omnibus vijs ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. &, Quàm magnificata ſunt opera tua Domine, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Dicamus etiam cum Apoſtolo Paulo: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius. ET capite octauo: Nemo glorietur, nemo deſperet. Solus enim Dominus ſcit, qui ſunt eius. Inquantum autem poſſumus, omnes homines ad bonum opus exhortemur, nulli deſperationem demus, pro inuicem oremus, in conſpectu Dei nos humiliemus, dicentes, Fiat voluntas tua. Ipſius erit poteſtatis, iudicium in nobis debitum mutare damnationis, & gratiam prædeſtinationis indebitam prærogare.

Pſalm. 144.

Pſalm. 91.

Rom. 11.

Neque præſumendum, neque deſperandum.

Matth. 6.

Nemo de ſua prædeſtinatione hic certus eſt.

2. ET de correptione & gratia, capite decimotertio: Quis ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat; quia id occultari opus eſt in hoc loco, vbi ſic cauenda eſt elatio, vt etiam per ſathanæ angelum ne extolleretur, tantus colaphizaretur Apoſtolus. Hinc & Apoſtolis dicebatur, Si manſeritis in me; dicente illo, qui illos vtique ſciebat eſſe manſuros. Et per prophetam, Si volueritis & audieritis me; cùm ſciret ipſe in quibus operaretur & velle. Et ſimilia multa dicuntur. Nam propter huius vtilitatem ſecreti, ne fortè quis extollatur, ſed omnes, etiam qui benè currunt, timeãt, dum occultum eſt qui perueniant: propter huius ergò vtilitatem ſecreti credẽdum eſt quoſdam de filijs perditionis, non accepto dono perſeuerandi vſque in finem; in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere viuere, & aliquamdiu fideliter ac iuſtè viuere, & poſteà cadere, neque de hac vita priuſquàm hoc eis contingat, auferri.

2. Cor. 12. Ioan 15.

Iſaiæ 1.

Omnes etiam iuſti timeant.

3. PROSPER ad duodecimam obiectionem Vincentianam: Prædeſtinatio Dei, etſi apud nos, dum in præſentis vitæ periculis verſamur, incerta eſt, apud illum tamen, qui fecit, quæ futura ſunt, incommutabilis permanet.

Prædeſtinatio Dei apud nos incerta, apud ipſum incõmutabilis.

4. GREGORIVS homilia trigeſimaoctaua in Euangelia: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. Tremendum eſt valdè, fratres chariſſimi, quod audiuimus. Ecce nos omnes iam vocati per fidem ad cæleſtis regis nuptias venimus, incarnationis eius myſterium, & credimus, & confitemur; diuini verbi epulas ſumimus, ſed futuro die iudicij rex intraturus eſt. Qui vocati ſumus, nouimus: ſi ſumus electi, neſcimus. Tãto ergò neceſſè eſt vt vnuſquiſque noſtrûm in humilitate ſe deprimat, quanto ſi ſit electus ignorat. Nonnulli enim bona nec incipiunt, nonnulli verò in bonis, quæ inceperunt, minimè perſiſtunt. Alter penè totam vitam ducere in prauitate conſpicitur, ſed iuxta finem vitæ à prauitate ſua per diſtrictæ pœnitentiæ lamenta reuocatur. Alter electam videtur vitam ducere, & tamen hunc contingit ad erroris nequitiam iuxta finem vitæ declinare. Alius bonum benè inchoat, melius conſummat. Alius in malis actibus à primæua ætate ſe exercet, & in eiſdem operibus ſemper ſeipſo deterior conſummatur. Tanto ergò ſibi vnuſquiſque ſolicitè metuat, quanto ignorat quod reſtat: quia quod ſæpè dicendum eſt, & ſine oblitione retinendum, multi ſunt vocati, pauci verò electi. Et in fine: Nemo ergò ſcit quid de ſe in occultis Dei iudicijs agatur, quia multi ſunt vocati, pauci verò electi. Quia ergò nulli de ſe certum eſt electum ſe eſſe, reſtat vt omnes trepident, omnes de ſua actione formident, omnes in ſola diuina miſericordia gaudeant, nullus de ſuis viribus præſumat.

Vocatos nos nouimus, electos eſſe ignoramus.

5. BERNARDVS ſermone ſecundo in octauis Paſchæ: Eſt & aliud (teſtimonium) quod datur in terra, ad diſcernendos vtique, qui in ea ſunt exules, ab indigenis, hoc eſt, cæli cives, à ciuibus Babylonis. Quando enim ſine teſtimonio electos ſuos deſerat Deus? Aut certè quænam eis eſſe poterat conſolatio inter ſpem & metum ſolicitudine anxia fluctuantibus, ſi nullum omninò electionis ſuæ habere teſtimonium mererentur? Nouit Dominus qui ſunt eius, & ſolus ipſe ſcit, quos elegerit à principio. Quis verò ſcit hominum, ſi eſt dignus amore vel odio? Quod ſi, vt certum eſt, certitudo nobis omninò negatur, nunquid non tanto delectabiliora erunt, ſi qua fortè electionis huius ſigna poſſimus inuenire?

Eccleſ. 9. Certitudo electionis noſtræ nobis negata.

6. MATTHAEI viceſimoquarto capite: Et multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos. Et quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.

7. EZE-

7. EZECHIELIS decimooctauo capite: Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid viuet? omnes iustitiæ eius, quas fecerat, non recordabuntur: in præuaricatione, qua præuaricatus est, & in peccato suo, quod peccauit, in ipsis morietur. Cùm enim auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia, quam operatus est, morietur.

8. AVGVSTINVS de hæresibus ad Quoduultdeum, hæresi octogesimasecunda: A Iouiniano quodam monacho ista hæresis (Iouinianistarum) orta est ætate nostra, cùm adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici philosophi, paria esse dicebat, nec posse peccare hominem lauacro regenerationis accepto.

Iouiniani hæresis, baptizatos nõ posse peccare.

9. HIERONYMVS libro secundo aduersùs Iouinianum, capite primo: Secunda propositio (Iouiniani scilicet) est, Eos qui fuerint baptizati, à diabolo non posse tentari. Et ne hoc stultè dicere videretur, adiecit: Quicunque autem tentati fuerint, ostendit eos aqua tantùm, & non spiritu baptizatos, quod in Simone Mago legimus. Vndè & Ioannes dicit: Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quia ex Deo natus est. Et in hoc sunt manifesti filij Dei, & filij diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non tangit eum. Reuerà fortis obiectio, & quæ indissolubilis permaneret, nisi ipsius Ioannis testimonio solueretur. Statim enim intulit: Filioli, custodite vos à simulachris. Si omnis qui natus est ex Deo, non peccat, & à diabolo tentari non potest, quomodò præcipit, vt caueant ne tententur? Et in eadem rursus epistola: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis, & iustus est, vt remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus eum, & verbum eius non est in nobis. Existimo quòd Ioannes baptizatus ad baptizatos scripserit, & quòd omne peccatum à diabolo fiat. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptismapeccatorum: & Iouinianus meus dicit: Ne tangas me, quoniam mundus sum. Quid ergò? contraria sibi Apostolus loquitur? Minimè. In eodem quippe loco, cur hoc dixerit, statim edisserit: Filioli mei, hæc scribo vobis, vt non peccetis. Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quòd cognouimus eum, si mandata eius obseruemus. Et post pauca: Ex quibus liquidò comprobatur, post baptismapossepeccari. Fruſtrà enim habemus aduocatum Iesum Christum, si peccari non potest.

Ibidem.

1. Ioan. 1.

Ibidem.

1. Ioan. 1.

Ibidem.

Baptizatos posse peccare posse?

10. ET capite secundo: Petrus Apostolus, ad quem dictum fuerat, Qui lotus est, non necesse habet vt iterùm lauet: Et, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus, Simon Simon, ecce, inquit, sathanas postulauit vos, vt cribraret sicut triticum: Ego autem rogaui pro te, ne deficeret fides tua. Et in eodem loco: Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autẽ infirma. Quod si ante crucem dictum responderis, certè post crucem in oratione Dominica dicimus: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Si non peccamus post baptismina, cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate iam dimissa sunt? quid oramus ne intremus in tentationem, & vt liberemur à malo, si diabolus tentare non potest iam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechumenos hæc oratio pertinet, & non conuenit fidelibus, & Christianis. Paulus electionis vas castigat corpus suum, & in seruitutem redigit, ne alijs prædicans, ipse reprobus inueniatur. Et datus est mihi, inquit, stimulus carnis, angelus sathanæ, qui me colaphizet. Et ad Corinthios: Timeo, inquit, ne sicut serpens decepit Euam in astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri à simplicitate, quæ est in Christo. Et alibi: Cui autem aliquid donastis, & ego. Nam & ego, quod donaui, si quid donaui, propter vos, in persona Christi, vt nõ circumueniamur à sathana. Nõ enim eius ignoramus astutias. Item nonnullis interiectis: Et existimat aliquis securos, & dormientes nos esse debere post baptismum? Necnon ad Hebræos: Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunteque nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi futuri, & prolapsi sunt, renouari iterùm ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Certè eos, qui illuminati sunt, & gustauerunt Dei donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustauerunt & bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non possunt, quomodò nunc Apostolus dicit, & prolapsi sunt? His & alijs plurimis sacrarum literarum testimonijs hunc errorem ibidem Hieronymus confutat, quæ nimis longum foret hîc adscribere.

Matth. 6.

Luc. 22.

Heb. 6.

11. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite sexto: Si regeneratus & iustificatus in malam vitam sua voluntate relabitur, certè iste non potest dicere, non accepi, quia acceptam gratiam Dei sup in malum libero amisit arbitrio. Et infrà: Nullo dubitante, quisquis à Domino vt in bono perseueret precatur; donum ejus esse talem perseuerantiam confitetur.

Iustificatum in vitam malam relabi posse.

Perseuerantia Dei donum.

12. ET capite septimo: Quæ cùm ita sint, corripimus tamen eos, iustèque corripimus, qui cùm benè viuerent, non in eo perseuerârunt. Ex bona quippe in malam vitam sua voluntate mutati sunt, & ideò corripiuntur; & si nihil eis correptio profuerit, sed in vita perdita vsque ad mortem perseuerauerint, etiam diuina in æternum damnatione sunt digni.

Ex bona vita in malam voluntatem mutatos nonnullos.

13. ITEM libro de dono perseuerantiæ, capite sexto: Non dicant homines perseuerantiam cuiquam datam vsque in finem, nisi cùm ipse venerit finis, & perseuerâsse cui data est, repertus fuerit vsque in finem. Dicimus quippe castum, quem nouimus castum, siue sit, siue non sit in eadem castitate mansurus; & si quid aliud diuini muneris habeat, quod teneri & amitti potest, dicimus eum habere quandiucunque habet; & si amiserit, dicimus habuisse.

Bona à bonitate sua excidere posse.

14. LIBRO denique sexto de Genesi ad literam, capite vigesimooctauo: Apostoli, & omnes iusti animale vtique corpus habebant, sed tamen spiritaliter intus viuebant, renouati scilicet in agnitione Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eos: non ideò tamen peccare non poterant, si consentirent iniquitati. Nam & spirituales posse cadere in tentatione peccati, ostendit Apostolus, vbi ait, Fratres, si præoc-

Spirituales etiam cadere posse.

Galat. 6. cupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum, ne & tu tenteris. Hoc dixi, ne cuiquam impossibile videatur quòd peccauit Adam, si spiritalis erat mente, quamuis animalis esset corpore.

15. PROSPER ad decimamquartam obiectionem Vincentianam: Si in sanctitate viuitur, si in virtutem proficitur, si in bonis studijs permanetur, manifestum munus est Dei, sine quo nullius boni operis fructus acquiritur. Si autem ab his receditur, & ad vitia atque peccata transitur, nihil ibi Deus malæ tentationis immittit, & recessurum non deserit antequàm deserat: & facit plerunque, ne deserat, aut etiam si discessit, vt redeat. Cur autem illum retineat, illum non retineat; nec possibile est comprehendere, nec licitum vestigare, cùm scire sufficiat, & ab illo esse quòd statur, & non ab illo esse quòd ruitur.

A virtute ad vitia si trãsimus, à nobis hoc & non à Deo est.

16. BERNARDVS epistola quadragesimasecunda ad Henricum Senonensem Archiepiscopum: Interroga eos, qui dicunt charitatem à quo semel accipitur, nequaquàm vltra recedere. Ait veritas de quibusdam: Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Vndè, & quò recedunt? Vtique à fide in infidelitatem. Item quæro: Poterant ne in illa fide saluari, an non poterant? Si non poterant, quæ iniuria Saluatori, quæve tentatori lætitia, quòd hinc recedant, vbi salus non fit? Siquidem nec saluator zelatur nisi salutem, nec malignus inuidet nisi saluti. Si autem poterant, quomodò aut sine charitate sunt, quamdiu in illa fide sunt, cùm sine charitate salus esse non possit: aut deserentes fidem, non etiam deserunt charitatem, cùm charisma & infidelitas simul esse non possint? Recedunt ergò quidem à fide, quia veritas asserit. Consequenter & à salute, quia Saluator redarguit. Indè nos colligimus, quòd & à charitate, sine qua salus esse non potuit. Et hi, inquit, radicem non habent. Nec negat eos habere bonum, sed in bono potius radicatos non esse manifestat. Denique sequitur, & ait: Quia ad tempus credunt. Bonum est, sed vtinam duraturum. Non enim qui cœperit, sed qui perseueraueric vsque in finem, hic saluus erit. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati si interim rapti fuissent, antequàm malitia mutaret corda eorum. Et infrà: Vasa figuli, ait, probat fornax, & homines iustos tentatio, illos videlicet qui ex fide viuunt. Iustus nempe ex fide viuit, sed ex fide qua viuat. Neque enim quæ mortua est, vitam dare potest. Solam vtique iustorum fidem, id est, viuorum viuam, fornax tentationum suscipit examinãdam. Sed non omnium iustitia manet in sæculum sæculi: quoniam sunt qui ad tempus crẽdunt, & in tempore tentationis recedunt. Et paucis interiectis: Liquet ex his satis (vt arbitror) non omnes qui habuerint charitatem, habere & perseuerantiã in charitate. Alioquin frustrà commoneret discipulos Dominus, Manete, inquiens, in dilectione mea. Aut enim si necdum diligebant, non debuerat dicere, Manete, sed estote in dilectione mea. Aut si iam diligebant, necessè nõ erat moneri de perseuerãtia, qua secundùm istos priuari non poterant.

Recedunt quidã à fide, à salute, &, quod hinc colligitur, à charitate.

Luc. 8.

Matthæ.

Eccli 27.

Non omnes charitatem habentes, etiam perseuerantiam habent. Ioan. 15.

17. CYRILLVS Alexandrinus libro decimo in Ioannem, capite decimosexto: Quoniam dictum est, mundos illos fuisse propter sermonem Christi: ne quis putet nequaquàm se posse, si semel purgatus fuerit, ad peiora delabi, in eo permanere imperauit. Quod nihil aliud est, vt mihi videtur, quàm illud Pauli, Qui putat se stare, videat ne cadat. Mille nanque pericula, nisi vigilanter studeamus, etiam stantibus imminent. Quare oportet omni cura, opera, studio, ad maiora semper niti.

Purgatus semel ad peiora delabi potest. 1. Cor. 10.

18. THEOPHYLACTVS in caput vigesimumsextum Matthæi: Vnus autem ex duodecim, dicit Euangelista, admirans quòd ex primis, & electis esset, diabolo se tradidisset. Vndè homo & tu time, licet ex familiarissimis sis, ne vnquàm desidiæ vaces, & excidas.

19. CONCILIVM Viennense sub Clemente quinto, in Clementinis libro quinto, titulo de hæreticis, capite tertio: Ad nostrum, vt suprà capite decimoquarto testimonio decimoquinto.

20. FVLGENTIVS de fide ad Petrum Diaconũ capite tertio: vt suprà quæstione tertia de peccatis in Spiritum sanctũ, A testimo. quarto.

21. BERNARDVS sermone trigesimo octauo ex paruis sermonibus, vt ibidem testimonio quinto.

22. AVGVSTINVS tractatu trigesimotertio in Ioannem, vt in eadem quæstione B testimonio vigesimosecundo. Vide etiam plura eadem de re testimonia in citata illa quæstione tertia de peccatis in Spiritum sanctum.

XVII.

De perseuerantiæ munere?

Capitis 17. cap. 6.

SIMILITER de perseuerantiæ munere, de quo scriptum est: [a] *Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit:* quod quidem aliundè haberi [b] non potest, nisi ab eo, qui potens est eum, qui [c] stat, statuere, vt perseueranter stet; & eum, qui cadit, restituere: nemo sibi certi [d] aliquid absoluta certitudine polliceatur: tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare, & reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiæ defuerint, sicut [e] cœpit opus bonum, ita perficiet [f] operans velle, & perficere. Veruntamen qui

a Matth. 10. & 24. b

b August. de dono perseuer. c. 1. & 23. de corrept. & gratia cap. 6.

c Rom. 14. a

d August. homil. 35. ex 50. lib. 11. de ciuit. Dei, cap. 12. & lib. 20. c. 7. epist. 121. c. 2. Chrysost. homil. in epist. ad Philip. Ambros. in psal. 37. Bernard. ser. de duplici baptismo.

e Philip. 1. a

f Philip. 2. b

ne qui se existimant stare, videant ne cadant; & cum timore ac tremore salutem suam operentur in laboribus, in vigilijs, in eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in ieiunijs, & castitate. Formidare enim debent, scientes quòd in spem gloriæ, & nondùm in gloriam renati sunt, de pugna, quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo: in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent, dicenti: *Debitores sumus non carni, vt secundùm carnem viuamus: Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.*

g 2. Cor. 10. Rom. 11. c Aug. epist. 107. de dono perseuer. cap. 2 Chrys. lib. 2. ad eum qui scandal.

h Philip. 2 b Aug. de nat. & grat. cb. 27 de dono perseuer. cap. 13. 2. Cor. 6. a b

k Rom. 5 a

l Bernard. serm. 3 in vigil. Natiuitat. Domin. ser. m. 5. in Psal. Qui habitat. meditat. cap. 14. 15.

m Rom. 8. c

TESTIMONIA.

1. MATTHAEI decimo capite, 2. ET capite vicesimoquarto, vt in textu.

3. AVGVSTINVS de dono perseuerantiæ, capite primo: Asserimus donum Dei esse perseuerantiam, qua vsque in finem perseueratur in Christo: finem autem dico, quo vita ista finitur, in qua tantùmmodò periculum est ne cadatur. Itaque verum quisque hoc munus accepit, quamdiu hanc vitam ducit, incertum est. Si enim priusquàm moriatur cadat, non perseuerâsse vtique dicitur, & verissimè dicitur.

Perseuerantia Dei donum incertum quibus accepta sit.

4. ET capite decimotertio: Ipsos quoque regeneratos, alios perseuerantes vsque in finem hinc tres; alios quousque decidant hic teneri, qui vtique non decidissent, si antequàm laberentur, hinc exissent: & rursus quosdam lapsos quousque redeant non exire de hac vita, qui vtique perirent, si antequàm redirent, exirent. Vndè satis dilucidè ostenditur, & inchoandi, & vsque in finem perseuerandi gratiam Dei non secundùm merita nostra dari: sed donari secundùm ipsius secretissimam eandemque iustissimam, beneficentissimam, sapientissimam voluntatem.

A Deo & inchoandi & perseuerandi gratia datur.

5. IN EAM de correptione & gratia, capite sexto: Si dixerimus istam perseuerantiam tam laudabilem, tamque felicem hic esse hominis, vt ei non sit ex Deo: illud primitus euacuamus, quod ait Dominus Petro, Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quid enim ei rogauit, nisi perseuerantiam vsque in finem? Quæ profectò si ab homine homini esset, à Deo poscenda non esset. Deindè cùm dicit Apostolus, Oramus autem ad Deum, ne quid faciatis mali; procul dubiò perseuerantiam eis orat ad Deum. Neque enim nihil mali facit, qui bonum deserit, & à quo declinare nō debet, inclinatur in malum, non perseuerans in bono. Illo etiam loco vbi dicit, Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens, super communione vestra in Euangelio à prima die vsque nunc, confidens hoc ipsum, quoniam qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Quid aliud eis, quæ perseuerantiam in bono vsque in finem, de Dei misericordia promittit? Item vbi dicit, Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est seruus Christi Iesu, semper certans pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei: quid est, vt stetis, nisi vt perseueretis?

Perseuerantia est Dei munere. Luc. 22.

2. Cor. 13.

Philip. 1.

Coloss. 4.

Vndè dictum est de diabolo, In veritate non stetit; quia fuit ibi, sed non permansit. Nam vtique isti in fide iam stabant. Nec aliud oramus, cùm oramus, vt qui stat, stet, nisi vt perseueret. Item Iudas Apostolus cùm dicit, Ei autem qui potens est conseruare vos sine offensione, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia: nonne apertissimè ostendit donum Dei esse, in bono perseuerare vsque in finem? Quid enim aliud donat, qui conseruat sine offensione, vt constituat ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in lætitia, nisi perseuerantiam bonam? Quid est etiam quòd in Apostolorum Actibus legimus, Audientes autem gentes gauisæ sunt, & exceperunt verbum Domini, & credidérunt quotquot erant ordinati in vitam æternam. Quis in æternam vitam potuit ordinari, nisi perseuerantiæ dono? Quidquidem qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quid salute, nisi æterna? Cùm verò in oratione Dominica Deo patri dicimus, Sanctificetur nomen tuum: quid aliud dicimus, quàm vt nomen eius sanctificetur in nobis? Quod cùm iam per lauacrum regenerationis effectum sit, quare quotidiè à fidelibus poscitur, nisi vt in eo quod factū est in nobis, perseueretur à nobis? Nam & B. Cyprianus hoc sic intelligit: exponens quippe eandem orationē, Dicimus, inquit, sanctificetur nomen tuum: non quòd optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris; sed quòd petamus à Deo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit, Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum; id petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus. Ecce gloriosissimus martyr hoc sentit; quòd in his verbis quotidiè fideles Christi petunt, vt perseuerē in eo quod esse cœperunt. Nullo autem dubitante, quisquis à Domino, vt in bono perseueret, precatur; donum eius esse talem perseuerantiam confitetur.

Ioan. 8.

Actor. 13.

Matth. 10. 24.

Matth. 6. Luc. 11.

Leuit. 19.

6. AD Romanos decimoquarto capite: Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

7. AVGVSTINVS homilia trigesimaquinta; ex quinquaginta: Quamdiu viuimus hic, de nobis ipsis nobis ipsi iudicare non possumus; non

Nemo de futuro quid potest iudicare.

dico quid eras erimus, sed quid hodiè simus: quanto minus debemus moueri iudicijs alienis, quàm de conscientia nostra, quæ nobis perhibet testimonium?

Primi parentes ante peccatum certi non erant de sua perseuerantia.

8. ET libro vndecimo de ciuitate Dei, capite duodecimo: Quis primos illos homines in paradiso negare audeat beatos fuisse ante peccatum: quamuis de sua beatitudine, quàm diuturna, vel vtrum æterna esset incertos? esset autem æterna, nisi peccâssent: cùm hodiè non imprudenter beatos vocemus, quos videmus iustè, ac piè, cum spe futuræ immortalitatis hanc vitam ducere sine crimine vastante conscientiam, facilè impetrantes peccatis huius infirmitatis diuinam misericordiam. Qui licet de suæ perseuerantiæ præmio certi sint, de ipsa tamen perseuerantia sua reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione profectuque iustitiæ perseueraturum vsque in finem sciat, nisi altera reuelatione ab illo fiat certus, qui de hac re iusto latentique iudicio, non omnes instruit, sed neminem fallit?

Perseuerantiæ præmiū certum, ipsa incerta.

Nullus sine reuelatione Dei certus de sua perseuerantia.

9. ITEM libro vigesimo, capite septimo: Significâsse mihi videtur, (loquitur de illis verbis Apocalypsis 20. Et clausit, & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes) quòd occultum esse voluit, qui pertineant ad partem diaboli, & qui non pertineant. Hoc quippe in sæculo isto prorsus latet: quia & qui videtur stare, vtrum sit casurus: & qui videtur iacere, vtrum sit resurrecturus incertum est. Et post pauca: Nouit Dominus qui sunt eius: ex his in æternam damnationem neminem ille seducit. Sic enim nouit eos Dominus, vt Deus, quem nihil latet etiam futurorum: non vt homo, qui hominem ad præsens videt, si tamen videt, cuius cor non videt: qualis autem posteà sit futurus, nec seipsum videt.

Incertum quis casurus, aut resurrecturus.

2. Tim. 2.

10. IDEM epistola centesima vigesima prima ad Probam, capite secundo: Quotusquisque talis inuenitur, de cuius animo & moribus sit in hac vita certa securitas? Nam sicut sibi quisque, nemo alter alteri notus est, & tamen nec sibi quisque ita notus est, vt sit de sua crastina conuersatione securus. Proindè quamuis ex fructibus suis multi cognoscantur, & alij quidem benè viuendo proximos lætificent, alij malè viuendo contristent, tamen propter humanorum animorum ignota & incerta, rectissimè Apostolus admonet, vt non ante tempus quicquam iudicemus, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à Deo. In ijs igitur vitæ huius tenebris, in quibus peregrinamur à Domino, quamdiu per fidem ambulamus, non per speciem, desolatam debet se Christiana anima putare, ne desistat orare: & scripturarum diuinarum sanctarumque sermoni discat, tanquàm lucernæ in obscuro loco positæ, fidei oculum intendere, donec dies luceat, & lucifer oriatur in cordibus nostris.

Qualis futurus simus, minimè cognoscimus.

Securus nemo in hac vita, qualis demum futurus sit.

1. Cor. 4.

2. Cor. 4.

2. Pet. 1.

11. CHRYSOSTOMVS homilia vndecima in epistolam ad Philippenses: Si quo pacto perringam, inquit, ad resurrectionem mortuorū. Quid dicit? At qui omnes illā assequentur. Nam nō quidem omnes, inquit, obdormiemus, immutabimur verò omnes: & nō solùm resurrectionem omnes, sed incorruptionē consequentur: illi quidem ad honorē, illi verò ad ingressum & viaticum supplicij. Si ergò resurrectionē assequentur omnes, & nō solùm resurrectionem, sed & incorruptionē: quomodò tanquàm præcipuum quicquam adepturus dixit, si quo pacto perrungā? Propterea, inquit, ista patior, vt aliquo pacto ad resurrectionem ex mortuis pertingam. Nisi enim mortuus fueris, non resurges. Quid est igitur? Videtur enim magnum quid hîc innuere. Erat enim adeò magnum, vt liquidò definire non ausus sit, sed dixerit, si quo pacto. Credidi in illū, & resurrectionem eius, immò & patior propter ipsum, sed nondùm possumus de resurrectione confidentes esse & securi. Quam hîc ergò resurrectionem dicit? Eam scilicet, quæ ad ipsum Christum ducit. Dixi me in ipsum credidisse, & potentiam resurrectionis eius, consortemq; passionū ipsius factum, & conformarum morti eius: veruntamē post ista omnia nōdùm securus sum. Quod & alibi dicit: Qui stare videtur, videat ne cadat. Et iterùm: Metuo ne cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Non quòd iam apprehenderim, aut iam perfectus sim. Persequor autem, si quoque apprehendam, quatenus & apprehensus sum à Christo Iesu. Non quòd iam apprehenderim. Quid est, iam apprehenderim? Brabium dicit. Si ergò qui tanta passus est, si qui persecutionem tulit, si qui mortificationem habebat, nondùm de resurrectione illa securus fuit, quid sanè nos dicemus? Quid est, si apprehendam? Resuscitationem ex mortuis, resurrectionem eius, inquit, si apprehendam: hoc est, si tāta pati potero, si potero ipsum imitari, si potero conformis ipsi fieri: Vtpotè multa passus est Christus, alapis percussus est, flagellatus est, postremò passus est. Quæ quidem passus est, istud est stadium. Per omnia ista ad resurrectionem eius pertingere oportet quæmis certamina ferentes.

Securi esse non possimus de nostra salute.

1. Cor. 10.

1. Cor. 9.

Philip. 3.

12. AMBROSIVS in psalmum trigesimum septimum: Etsi innocens quisquis sit, securus esse nō potest, cui sint aduersus grauissimos hostes quotidiana certamina. Et ideò hæc licet læta sit conscientia, tamen pugna lacrymabilis.

Ob incertū belli cum grauiss. hostibus exitū etiam innocens securus esse non potest. Ioan. 1.

13. BERNARDVS in sermone de duplici baptismo, & de relinquenda propria voluntate: Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Nec verò inanis est aut infirma potestas, quia nimirum certi sumus continuò & nos, quoniam neque mors, neque vita, neque virtutes, neque angeli, neque altitudo, neque profundum poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Sed attende quanta enumerauit Apostolus, (eius enim verba sunt) minimè tamen adijciens, nec nosipsū. Nimirum hæc est libertas, qua Christus nos liberauit, vt nulla penitus creatura auellere nos, aut vim facere possit. Soli id deferre possumus propria voluntate, abstracti & illecti à propria concupiscentia. Præter hanc enim nihil est quod timeamus. Denique donec voluntatis vsum, & facultatem deliberandi retinens quisque recipiat, à charitate Dei separari omninò non potest. Securus interim degit sub protectione & aduocatione Domini Dei sui, non est quod vereatur ex omnibus. At vbi sanè discretionis annos ingrediens recidit sibi, cæterorum vtique violentiam nec tunc quidem formidare necesse est: sed ab ea quæ dormit in sinu caueat, propria scilicet voluntate. Erit fortè peccatum in foribus, sed appetitus eius sub eo est, tantùm ipse aperire renuat, consentire recusset.

Rom. 8.

Nulla nec vis a charitate auellit, sola hanc voluntas deserit.

14. AD Philippenses primo capite: Gratias ago Deo meo in omni memoria vestrî, confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu.

15. ET capite secundo: Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere pro bona voluntate.

16. PRIO-

16. PRIORIS ad Corinthios decimo capite: Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.

17. AD Romanos vndecimo capite: Dicis ergò: Fracti sunt rami vt ego inserar. Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne fortè nec tibi parcat. Vide ergò bonitatem, & seueritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excideris.

Seueritas perniciosa. Timor vtilis.

18. AVGVSTINVS epistola centesima septima ad Vitalem: Iam verò vt perseuerent in eo quod esse coeperunt, etiam pro seipsis orant fideles: vtile est quippe omnibus, vel penè omnibus propter humilitatem saluberrimam, vt quales futuri sint, scire non possint. Ad hoc dicitur: Qui videtur stare, videat ne cadat: propter huius timoris vtilitatem, ne regenerati, & piè viuere incipientes, tanquam securi alta sapiamus, quidam non perseueraturi, perseueraturis Dei permissione vel prouisione ac dispositione miscentur, quibus cadentibus territi cum timore & tremore gradiamur viam iustam, donec ex hac vita, quæ tentatio est super terram, transeamus ad aliam, vbi iam non sit elatio comprimenda, nec contra eius suggestiones tentationesque luctandum.

Vtile nos ignorare quales simus futuri.

1. Cor. 10.

Psalm. 29.

Cum timore & tremore viam iustam perficere nō perseuerantium esse admonet.

Non perseueraturi, perseueraturis vtiliter miscentur.

19. ET de dono perseuerantiæ, capite octauo: Hominibus videtur, omnes, qui boni apparent fideles, perseuerantiam vsque in finem accipere debuisse, Deus autem melius esse iudicauit, miscere quosdam non perseueraturos certo numero sanctorum suorum; vt quibus non expedit in huius vitæ tentatione securitas, non possint esse securi: multos enim à pernicioſa elatione reprimit, quod ait Apostolus: Quapropter qui videtur stare, videat ne cadat. Voluntate autem sua cadit, qui cadit; & voluntate Dei stat, qui stat. Potens est enim Deus statuere illum: non ergò ipse seipsum, sed Deus. Verumtamen bonum est non altum sapere, sed timere. In cogitatione autem sua, vel cadit quisque vel stat.

Iob 7.

Securitas nobis minimè expedit.

2 Cor. 10.

Rom. 11.

20. CHRYSOSTOMVS libro secundo de compunctione cordis: Sufficit naturam peccati cogitare velocem, rapidam, subrepticiam, & ob hoc incertæ esse quæ futura sunt, & valdè dubia, & tam periculosa, vt ea etiam magnus ille metuat Paulus. Hoc enim indicat, cùm dicit se timere ne forte cùm aliis prædicauerit, ipse reprobus fiat. Et iterum cùm ait: Qui se putat stare, videat ne cadat. Sic autem & beatus Dauid beneficiorum Dei munerumque eius memoriam recolens, compunctionem cordis quærebat, in quo dicit: Quid est homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

1. Cor. 9.

1. Cor. 10.

Psalm. 8.

21. AD Philippenses secundo capite: Itaque charissimi mei, (sicut semper obedistis:) non vt in præsentia mea tantùm, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini: Deus enim est, qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate. Quare ergò cum timore & tremore, & non potius cum securitate, si Deus operatur; nisi quia propter voluntatem nostram, sine qua bene non possumus operari, certo potest subrepere animo humano, vt quod bene operatur, suum tantummodò existimet, & dicat in abundantia sua, non mouebor in æternum? Ideò qui in voluntate sua præstiterat decorem virtutem, auertit paululum faciem suam, vt qui hoc dixerat, fieret conturbatus: quoniam ipsis est illa tumor sanandus doloribus.

Securitas pernitiosa. Timor vtilis.

Psalm. 29.

22. AVGVSTINVS de natura & gratia, capite vigesimo septimo: Cætera vitia tantùm in malefactis valent, sola autem superbia etiam in rectè factis cauenda est. Vnde admonentur illi, ne dona Dei suæ potestati tribuendo, seseque extollendo grauius pereant, quàm si nil operarentur boni, quibus dicitur: Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini: Deus enim est, qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate.

Superbia etiam rectè facta adoritur.

Philip. 2.

23. ET de dono perseuerantiæ, capite decimotertio: In hac vita humana, quæ tentatio est super terram, qui videtur stare, videat ne cadat. Ideò quippe (sicut iam supra diximus) non perseueraturi perseueraturis prouidentissima Dei voluntate miscentur, vt esse discamus non alta sapientes, sed humilibus consentientes, & cum timore, & tremore nostram ipsorum salutem operemur.

Iob 7.

Cap. 8.

Non perseueraturi, perseueraturis vtiliter miscentur.

24. POSTERIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam: vt seductores, & veraces, sicut qui ignoti, & cognit.

25. AD Romanos quinto capite: Per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

26. BERNARDVS sermone tertio in vigilia Natiuitatis Domini: Iam verò sic ardens, & lucens nondum in domo se esse confidat, vbi sine omni timore ventorum accensum lumen soleat deportari, sed meminerit se esse sub dio, & vtraque manu studeat operire quod portat, nec credat aëri, etiam si videat esse tranquillum. Repentè enim, & hora qua non putauerit, mutabitur, & si vel ad modicum manus remiserit, lumen extinguetur. Quòd etsi etiam ardor portantis manus (vt quandoque fieri solet) adusserit, eligat potius pati, quàm retrahere manus suas, quia in momento, in ictu oculi poterit exuffiari. Si essemus in domo illa non manu facta æterna in cælis, vbi nullus inimicus intrat, nullus exit amicus, nihil esset timendum. Nunc verò tribus malignissimis, & validissimis ventis exposiri sumus, carni, diabolo, & mundo, qui conscientiam illuminatam molliunt extinguere, insufflantes in cordibus nostris desideria mala, motus illicitos, & ita te repentè turbantes, vt vix prænoscere valeas vnde venias, aut quò vadas. Ex quibus etsi duo sæpius insecuntur, à tertio tamen nemo vnquam sufflandi inducias extorsit. Ideò vtrisque manibus, & cordis, & corporis anima est tegenda, ne fortè quæ iam illuminata fuerat, extinguatur, nec cedendum vel recedendum, etiam si grauis tentationum furor vtrumque hominis latum vehementer affixerit, sed discendum cum sancto: Anima mea in manibus meis semper: Eligamus potius ardere, quàm cedere. Efficit quod in manibus nostris tenemus, non facilè obliuiscamur: sic nunquam obliuiscamur negotium animarum nostrarum, & alia cura principaliter vigeat in corde nostro:

Hostes quos nobis fines arctissimè cauere & eo timore illos obseruare oportet. Tertius non dat nostris nullas nobis inducias concedit.

Psalm. xvii.

nostris. Cùm ergò sic lumbi nostri accincti fuerint, & lucernæ ardentes, custodiendæ sunt vigiliæ noctis supra gregem cogitationum, & actionum nostrarum: vt si in prima vigilia, vel secunda, vel tertia Dominus venerit, paratos nos inueniat.

Marc. 14. 27. Et sermone quinto in psalmum, Qui habitat: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. Et quis hoc dixerit, scitis: & tempus scitis, Domini enim est verbum istud instante iam passione sua. Et attendite quoniam ipse quidem erat passurus, & non discipuli: nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis. Vnde ad Petrum: Ecce satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quantum nobis timendum est, fratres, in passione nostra? Vigilate proinde, & orate, vt non intretis in tentationem: quoniam vndique circundati estis tentationibus. Vnde & legistis, quia tentatio est vita hominis super terram. Itaque si tot tentationibus plena est vita nostra, vt non immeritò tota ipsa tentatio debeat appellari: perutili circunspectione opus est & oratione ne inducamur in eam. Vnde est & illud in oratione Dominica: Et ne nos inducas in tentationem. Et infra: Hoc præmonitos vos esse volo, neminem super terram absque tentatione victurum, vt cui fortè tollitur aliqua, alteram securus expectet: aut fortè non securus, sed pauidus magis, & sic petat ab ea liberari, vt nunquam sibi in corpore mortis huius libertatem perfectam seu requiem audeat polliceri.

Luc. 22. Iob 7. Matth. 6. Sine tentatione nemo mortalium viuit.

28. Item capite decimoquarto meditationum: Adiuua me Domine Deus meus, quoniam inimici mei animam meam circundederunt: corpus scilicet, mundus, & diabolus. A corpore fugere non possum: nec ipsum à me fugare. Circunferre illud necesse est, quoniam alligatum est mihi. perimere non licet, sustentare cogor: & cùm illud impinguo, hostem meum aduersum me nutrio. Si enim satis comedero, & id robustum fuerit, iuuenas & fortitudo eius mihi aduersantur. Mundus verò circuncingit & obsidet me vndique: & per quinque portas, videlicet per quinque corporis sensus, scilicet visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum, sagittis suis me vulnerat, & mors intrat per fenestras meas in animam meam. Respicit oculus, & mentis sensum auertit. Audit auris, & intentionem cordis inflectit. Odoratus cogitationem impedit. Os loquitur, & fallit. Per tactum ardor libidinis pro aliqua parua occasione excitatur, & nisi illicò respuatur, subitò totum corpus occupat, vrit, & incendit. Primò carnem cogitatione modicum titillat: deinde delectatione turpi mentem maculat, & ad extremum per consensum prauitatis sibi mentem subingat. Porrò diabolus, quem videre non possum, & ideò minus ab eo mihi cauere, tetendit arcum suum, & in eo paratile sagittas suas vt vulneret me repentè, narrauit vt absconderet laqueos suos, & dixit: Quis videbit eos? laqueum posuit in auro, & pergemo, & in omnibus quibus abutimur, cùm illis malè delectamur, & illaqueamur. Nec solùm laqueum posuit, sed & viscum. Viscus est amor possessionis, affectus cognationis, cupiditas honoris, & carnis voluptas: quibus anima inuiscatur & irretitur, ne pennis contemplationis per plateas superiæ Sion volare possit. Sagittæ diaboli sunt ira, inuidia, luxuria, & cætera quibus anima vulneratur. Et quis est ille qui iacula eius ignea extinguere possit? Proh dolor, his telis superatur sæpè anima fidelis. Heu mihi quia vndique bella mihi video: vndique tela volant: vndique tentamenta, vndique pericula. Quocunque me conuerto, nulla securitas est. Et quæ mulcent, & quæ tristant vel molestant, omnia timeo: esuries & refectio, somnus & vigiliæ, labor & quies pugnant contra me. Non minus suspectus est mihi iocus quàm ira: multos siquidem iocando scandalizaui. Nec minus prospera vereor quàm aduersa. Prospera namque suauitate sua incautum me faciunt, & decipiunt: aduersa verò, quia aliquid amaritudinis habent, velut potiones amaræ me suspectum & timidum faciunt.

Mundus. Ierem. 9. Diabolus certius inimicus. Psalm. 7. Psalm. 63. Diaboli laquei. Viscus.

29. Caput item decimoquinto: Caro mea de luto est, & ideò lutosas & voluptuosas cogitationes ab illa habeo: vanas & curiosas à mundo. à diabolo malas & malitiosas. Isti tres inimici me impugnant & persequuntur, nunc quidem apertè, nunc verò occultè: semper autem malitiosè. Diabolus namque plus confidit in aduitorio carnis: quoniam magis nocet domesticus hostis, illa verò ad subuertionem meâ cum illo fœdus iniit, vtpotè de peccato nata, & in peccato nutrita, vitijs corrupta ab ipsa origine: sed multo amplius vitiata prauæ consuetudine. Hinc est quòd tam acriter concupiscit aduersus spiritum; quòd assiduè murmurat, & impatiens est disciplinæ; quòd illicita suggerit, nec rationi obtemperat, nec inhibetur vllo timore. Huic accedit, hanc adiuuat, hæ vitur tortuosus ille serpens hostis humani generis, cui nullum aliud est desiderium, nullum negotium, nullum studium, nisi perdere animas nostras. Hic est qui iugiter malum machinatur, arguté loquitur, artificiosè suggerit, callidè decipit. Illicitos motus insufflat, & venenatas cogitationes inflammat, mouet bella, nutritodia, incitat gulam, mouet libidinem, desideria carnis instigat, & peccati occasiones parat, & mille nocendi artibus corda hominum pulsare non cessat. Hinc est quòd baculo nostro nos cædit, & manus nostras proprio cingulo ligat: vt caro, quæ data est nobis in aduitorium, fiat nobis in ruinam & scandalum. Grauis luctæ, & graue periculum est aduersus domesticum hostem pugnare, maximè cùm nos aduenæ simus, & ille ciuis. Ille suam inhabitat regionem, nos exules sumus & peregrini. Magnum quoque discrimen est aduersus diabolum ex fraudis astutiam tam crebros, immò continuos sustinere conflictus: quem astutum fecit tam natura subtilis, quàm longa exercitatio malitiæ huius.

Hostes nostri cuiusmodi in nobis cogitationes excitent. Domesticus noster hostis nocentissimus, cùm quo contra nos fœdus fecit diabolus. Periculosum bellum, quod cum domestico & intra hostile incessanter gerendum est.

30. Ad Romanos octauo capite, vt in textu.

XVIII.

De lapsis & eorum reparatione.

Caput 18. sect. 6.

Qui verò ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt, cùm,

a Augustin. homil. 50. ex 50. c. 5 Vide quæst. 1. de sacrament. Pœnitent. & quæst. 2. A.

excitante Deo, per Pœnitentiæ Sacramentum merito Chriſti amiſſam gratiam recuperare procurauerint. Hic enim iuſtificationis modus eſt lapſi reparatio: quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam ſancti Patres [b] aptè nuncupárunt. Etenim pro ijs, qui poſt Baptiſmum in peccata labuntur, Chriſtus IESVS Sacramentum inſtituit Pœnitentiæ, tùm dixit: [c] *Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Vnde docendum eſt, Chriſtiani hominis pœnitentiam poſt lapſum multo aliam eſſe à baptiſmali: eaque contineri non modò ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem, aut [d] cor contritum, & humiliatum, verùm etiam eorundem ſacramentalem [e] confeſſionem ſaltem in voto, & ſuo tempore faciendam, & ſacerdotalem abſolutionem, itemque ſatisfactionem [f] per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia; non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur, ſed pro pœna temporali, quæ, vt [g] ſacræ literæ docent, non tota ſemper, vt in Baptiſmo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati [h] Spiritum ſanctum contriſtauerunt, & [i] templum Dei violare non ſunt veriti. De qua pœnitentia ſcriptum eſt: [k] *Memor eſto vnde excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac.* Et iterum: [l] *Quæ ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* Et rurſus: [m] *Pœnitentiam agite.* Et: [n] *Facite fructus dignos pœnitentiæ.*

b Vide de ſacramento Pœnitent. quæſt. 2. B.

c Ioan. 20. e Ibid. quæſt. 1. de ſacramento Pœnitent. B.

d Pſalm. 34. e Eidem quæſt. 3. & 4.

e Vide quæſt. 5. & 6. Eidem.

f Quæſt. 7. & 8. de Pœnitent. Sacramento.

g Numer. 12. d 2. Reg. 12. e 24. b Vide præcedentem quæſt. 7. b

h Ephes. 4. g

i 1. Corinth. 3. d

k Apocal. 2. b

l 2. Corinth. 7. f

m Matth. 4. e

n Luce 3. e

TESTIMONIA.

1. AVGVSTINVS libro quinquagima homiliarum, homilia quinquageſima, capite quinto: Si iam de ſanitate deſperans addis peccata peccatis, ſicut ſcriptum eſt: Peccator cùm venerit in profundum malorum contemnet: noli contemnere, noli deſperare, clama etiam de profundo ad Dominum, & dic ei: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocem obſecrationis meæ. Si iniquitates obſeruaueris Domine, Domine quis ſuſtinebit? Quoniam apud te propitiatio eſt. De tali profundo Niniuitæ clamauerunt, & hanc propitiationem inuenerunt: facilisque eſt euacuata comminatio Prophetæ, quàm humiliatio pœnitentiæ. Hic fortaſsè dicis, Sed ego iam baptizatus ſum in Chriſto, à quo omnia mihi peccata præterita dimiſſa ſunt: vilis factus ſum nimis iterans vias meas, & canis horribilis oculis Dei, conuerſus ad vomitum ſuum. Quò abibo à ſpiritu eius, & à facie eius quò fugiam? Quò, frater, niſi ad eius miſericordiam pœnitendo, cuius poteſtatem peccando contempſeras? Nemo enim rectè fugit ab illo, niſi ad illum, ab eius ſeueritate ad eius bonitatem. Quis enim locus te excipiet fugientem, vbi eius præſentia te non inueniat? Si aſcenderis in cælum, ibi eſt: ſi deſcenderis ad infernum, adeſt. Recipe ergò pennas tuas in directum, & habita in ſpe in extremo huius ſæculi: etenim illuc manus ſua deducet te, & perducet te dextera ſua. Quicquid enim feceris, quæcunque peccaueris, adhuc in hac vita es, vnde te Deus omninò, ſi ſanare nollet, auferret: Cur ergò ignoras, quia patientia Dei ad pœnitentiam te adducit? Qui enim clamando non tibi perſuaſit, vt non recederes; pareendo clamat vt redeas.

Proverb. 18. Pſalm. 129. Ioan. 8. Proverb. 28. Pſalm. 50.

Peccatum ad Dei miſericordiæ confugiendum.

Lapſis poſt baptiſmum, per ſacramentum pœnitentiæ, gratiam iuſtificationis poſſe reſtitui, multis aliis teſtimonijs confirmatum eſt, quæſtione prima de ſacramento Pœnitentiæ, & quæſtione ſecunda, A.

A qui-

A quibus Patribus vocetur Pœnitentia ſecunda poſt naufragium deperditæ gratiæ tabula, vide eadem quæſtione ſecunda, B.

2. IOANNIS vigeſimo capite, vt in textu. quem Scripturæ locum quo pacto Patres intellexerint, videre potes quæſtione prima de ſacramento Pœnitentiæ, B.

3. PSALMO quinquageſimo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies.

Contritionem ad hanc lapſorum reſtaurationem neceſſariam eſſe, probarum eſt quæſtione tertia & quarta de ſacramento Pœnitentiæ. De Confeſſione verò agitur quæſtione quinta & ſexta: ſicut & de Satisfactione, quæſtione ſeptima & octaua.

4. NVMERORVM duodecimo capite. vide ſupra quæſtione ſeptima de ſacramento Pœnitentiæ, II. teſtimonio ſecundo.

5. SECVNDI Regum duodecimo capite. ibidem teſtimonio ſexto.

6. ET capite vigeſimoquarto: eodem in loco, teſtimonio decimo. Plures etiam hac de re & ſacræ ſcripturæ, & Patrum inuenies ſententias, prædicta quæſtione ſeptima, B.

7. AD Epheſios quarto capite: Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei: in quo ſignati eſtis in diem redemptionis.

8. PRIORIS ad Corinthios tertio capite: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violáuerit, diſperdet illum Deus: Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.

9. APOCALYPSIS ſecundo capite: Sed habeo aduerſum te quòd charitatem tuam primam reliquiſti. Memor eſto itaque vnde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. ſin autem, venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.

10. POSTERIORIS ad Corinthios ſeptimo capite: Quæ enim ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur: ſæculi autem triſtitia mortem operatur.

11. MATTHÆI quarto capite: Tunc reliquit eum diabolus: & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

12. LVCÆ tertio capite, vt in textu.

XIX.

Quolibet mortali peccato amitti gratiam, ſed non fidem.

Caput 18 Conc.

ADVERSVS etiam hominum quorundam callida ingenia, qui per [a] dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda innocentium, aſſerendum eſt non modò infidelitate, per quam & ipſa fides amittitur, ſed etiam quocunque [b] alio mortali peccato, quamuis non [c] amittatur fides, acceptam iuſtificationis gratiam amitti; diuinæ legis doctrinam defendendo, quæ à regno Dei non ſolùm infideles excludit, ſed & fideles quoque [d] fornicarios, adulteros, molles, maſculorum concubitores, fures, auaros, ebrioſos, maledicos, rapaces, cæteroſque omnes, qui lethalia committunt peccata: à quibus cum diuinæ gratiæ adiumento abſtinere poſſunt, & pro quibus à Chriſti gratia ſeparantur.

a Rom. 16.a

b Iacob. 2. b Baſil. lib. 1. de baptiſm. par. 2. & lib. 2. c. 9.

c Matth. 7. c d 25. a Lucæ 12. f 1. Corinth. 10. a Iacob. 2. c d Auguſtin. lib. 15. de Trinitat. c 28. tractat. 10. in epiſtol. Ioan. Fulgent. de incarn. & gratia Chriſti, c. 26.

d 1. Corinth. 6. b Galat. 5. c d Epheſ. 5. b Apocal. 22. e

TESTIMONIA.

1. AD Romanos decimoſexto capite: Rogo autem vos fratres, vt obſeruetis eos, qui diſſenſiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didiciſtis, faciunt, & declinate ab illis. Huiuſcemodi enim Chriſto Domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri: & per dulces ſermones, & benedictiones, ſeducunt corda innocentium.

2. IACOBI ſecundo capite: Quicunque autem totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno, factus eſt omnium reus.

3. BASILIVS libro primo de Baptiſmo, parte ſecunda: Modica quædam ex illis, quæ de regno cælorum ſunt dicta, adijciam, ne quouis pacto in acquirendo illo deficiamus. In vitæ nanque negotio paululum non eſt, quod paululum abeſt, ao ferè dicitur, vt quidam noſtrorum ſapientum admonuit. Et hoc ex ipſis rebus potiſſimùm liquet, immò & ex abſoluta illa ſacrorum, & ad oblationem deſtinatorum animalium integritate ſatis habet fidei quod dico, in quibus vbi modica quædam reperiebatur macula, vel mutilatio, non integri alicuius membri, ſed partis tantùm ipſius, quemadmodum ſcriptum eſt, mutilatio auriculæ, ſiue homo erat, ad ſacerdotium ineptus iudicabatur, ſiue animal, reprobum habebatur ad ſacrificium, cùm Apoſtolus dixerit, Hæc quidem iſtis in figura contigerunt, ſcripta verò ſunt ad noſtram admonitionem, in quos fines ſæculorum venerunt: & Dominus aperte declarauerit, quæ à nobis exigantur iuſtitiæ præſtantia, vbi dixit, templo maius aliquid eſt hic, & abundantius nos animæ curam habere debere eſtem.

1. Cor. 10.

Matth. 12.

Digitized by Goo

Lucæ 12. offenderit, dicens, Cui multum concreditum eſt, ab illo & multum repetent. Et infra: De quibus vna eſt ſententia, liquet quòd idem ſit & periculi omnibus, ſi vnum aliquid ex ipſis defuerit. Si nanque Dominus dicit, Iota vnum, Matth. 5. aut apex vnus handquaquam præteribit à lege, donec omnia fiant, quanto magis ab Euangelio, Lucæ 21. dicente Domino ipſo, Cælum ac terra tranſibit, ſermones verò mei nequaquam tranſibunt. Vnde Iacobus Apoſtolus confidenter denunciauit dicens: Quiſquis fecerit totam Iacob. 2. legem, offendat autem in vno, erit omnium reus. Hoc autem ex eò didicit, quòd poſt beatitudines Dominus teſtimonijs ac promiſſionibus Petro propter homines datis, comminatus Ioan. 13. eſt dicens, Niſi lauero te, non habebis partem Coloſſ. 1. mecum. Paulus verò Apoſtolus afflictiones illas Chriſti, quæ adhuc deerant, pro corpore ipſius, quod eſt Eccleſia, adimplens, & in Chriſto loquens conteſtatur, quænam illa ſint, quorum potiſſimùm gratia quis regno cælorum non potiatur, & mortis condemnationi ſubijciatur, aliquando quidem definitè dicens, Rom. 1. quòd qui talia faciunt, digni ſint morte. Quare verò non dixit, qui iſta faciunt, ſed, qui talia faciunt regnum cælorum non poſſidebunt? Et 1. Cor. 6. iterum generalius, quoniam iniuſti regnum Galat. 5. Dei non poſſidebunt. Et alibi ſimiliter. Ipſe verò Dominus noſter Ieſus Chriſtus in Euange- Lucæ 9. lio Lucæ ita definiuit dicens, Nemo manu ad aratrum poſita, & retro poſtea auerſus, aptus eſt ad regnum Dei. Eſt autem hîc neceſſariò obſeruandum, quòd non de multis peccatis, ſed de vno eſt horrendum adeò & ineuitabile iudicium, idque ex conceſſis ac licitis, & ſi moram duntaxat, eamque modicam obedientiæ illi quis, quæ abſque vllo prætextu, velociſſimè, & ſine ſuſpenſione Domino præſtanda eſt, iniecerit.

4. ITEM libro ſecundo de Baptiſmo, capite nono: Iniquus quidem eſt quiſquis legem non integram ſeruauerit, aut etiam, qui vnum illius mandatum tranſgreſſus fuerit. In modicæ nanque particulæ defectu, totum periclitatur. Quod enim propè factum eſt, nondum factum eſt. Nam quemadmodum qui propè mortuus eſt, non eſt mortuus, ſed adhuc viuit: & qui propè vixiſſet, non viuit, ſed mortuus eſt: & Matth. 25. qui ferè ingreſſus eſt, non eſt ingreſſus, vtpotè quinque illæ virgines: ita & qui propè ſeruauit legem, non ſeruauit legem, ſed eſt iniquus ac tranſgreſſor legis. Quapropter & neceſſarium eſt de iniquis, etiamſi germani ac ſynceri videantur, Apoſtolo credere dicenti, aliquan- 1. Cor. 5. do quidem, Si quis frater nominatus, aut fornicator fuerit, aut auarus, aut vinolentus, aut conuiciator, aut raptor, cum huiuſmodi ne cibum quidem ſumite: (obiter autem hîc notandum eſt, quòd non eum tantùm, qui in his omnibus culpabilis eſt, à communi Chriſtianorum conuictu abarcet, ſed & eum, qui vel in vno tantùm iſtorum reprehenſibilis eſt, cùm non dicit, cum iſto, ſed, cum huiuſmodi) aliquando verò, Mortificate membra veſtra, quæ Coloſſ. 3. ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, affectionem, concupiſcentiam prauam, & auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus, propter quę venit ira Dei (& generalius adiungens) ſuper filios, inquit, immorigeros: ne ſitis ergò conſortes ipſorum.

In modicæ particulæ defectu totum periclitatur.

5. MATTHÆI ſeptimo capite: Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia numquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem. Et poſt pauca: Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam: & deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

6. ET capite vigeſimoquinto: Tunc ſimile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades ſuas exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes: ſed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum. Et paucis interiectis: Nouiſſimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille reſpondens, ait: Amen dico vobis, neſcio vos. Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam.

7. LVCAE duodecimo capite: Ille autem ſeruus, qui cognouit voluntatem domini ſui, & non præparauit, & non fecit ſecundùm voluntatem eius, vapulabit multis.

8. IOANNIS duodecimo capite: Verumtamen & ex principibus multi crediderunt in eum: ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è ſynagoga non eijcerentur. dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.

9. PRIORIS ad Corinthios decimotertio capite: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Et ſi habuero prophetiam, & nouerim myſteria omnia, & omnem ſcientiam: & ſi habuero omnem fidem ita vt montes tranſferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.

10. IACOBI ſecundo capite: Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides ſaluare eum? Et paulò pòſt: Tu credis quoniam vnus eſt Deus: Bene facis: & dæmones credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire ô homo inanis, quoniam fides ſine operibus otioſa eſt?

11. AVGVSTINVS libro decimoquinto de Trinitate, capite decimooctauo: Ipſa verò dilectio ſiue charitas &c. vt ſupra capite tertio de Charitate quæſtione prima, teſtimonio decimoquarto.

12. ET tractatu decimo in primam epiſtolam Ioannis: Multi dicunt, Credo: ſed fides ſine operibus non ſaluat. Opus autem fidei ipſa dilectio eſt, dicente Paulo Apoſtolo, Et fides quæ per dilectionem operatur. Et poſt pauca: Hoc eſt credere, quòd Ieſus Chriſtus eſt, quomodo credunt Chriſtiani, qui non ſolùm nomine Chriſtiani ſunt, ſed factis & vita: non quomodo credunt dæmones. Nam & dæmones credunt & contremiſcunt: ſicut dicit ſcriptura. Quid potuerunt plus credere dæmones, quàm vt dicerent, Scimus qui ſis, filius Dei? Quod dixerunt dæmones, hoc dixit & Petrus, cùm Dominus quæreret, quis eſſet, quem illum dicerent homines. Et infra: Aliud eſt ergò confiteri Chriſtum, vt teneas Chriſtum: aliud confitert Chriſtum, vt repellas à te Chriſtum. Ergò videtis, quia quomodo hîc dicit, Qui credit, propria quædam fides eſt, non quomodo eam

Credit quidam ſine charitate. Galat. 5.

Iacob. 2.

Matth. 16.

cum multis. Itaque fratres, nemo hæreticorum dicat vobis, Et nos credimus. Ideò enim de dæmonibus exempluṁ proposui, ne gaudeatis ad verba credentium, sed exploretis facta viuentium. Videamus ergò quid est credere in Christum; quid credere, quia Iesus ipse est Christus. Sequitur, Omnis qui credit quòd Iesus sit Christus, ex Deo natus est. Sed quid est credere illud?

1. Ioan. 5. Et omnis qui diligit genitorem, diligit eum qui genitus est ab ipso. Statim fidei coniunxit dilectionem; quia sine dilectione fides inanis est. Cum dilectione fides Christiani, sine dilectione fides dæmonis. Qui autem non credunt, peiores sunt quàm dæmones, & tardiores quàm dæmones. Nescio quis non vult credere in Christum: adhuc nec dæmones imitatur. Iam credit aliquis in Christum; sed odit Christum. Habet confessionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ. Nam & illi qui puniri timebant, quid dicebant? Quid nobis & tibi fili Dei? Venisti ante tempus perdere nos? Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides qualem dicit Apostolus Paulus, Fides quæ per dilectionem operatur. Inuenisti Christianum, inuenisti ciuem Ierusalem, inuenisti ciuem Angelorum, inuenisti in via suspirantem peregrinum, adiunge te illi, comes tuus est, curre cum illo, si tamen & tu hoc es.

Fides cum dilectione Christiani, sine hac, dæmonis est.

Credit quidã in Christũ, & oderunt eum. Marc. 1.

Galat. 5.

13. FVLGENTIVS de incarnatione & gratia Iesu Christi, capite vicesimosexto: Fieri potest, vt quisquam Deum esse credat, qui Deum non diligit: vt autem quisquam Deum diligat, qui in Deum non credit, fieri nullatenus potest: quia potest vnusquisque credere aliquid esse quod non diligit, diligere verò nemo potest quod esse non credit. Apostolus autem dicit: Sine charitate fidem cæteraque bona opera

Fides sine charitate esse potest, non contra.

1. Cor. 13. cuiquam prodesse non posse, dicit enim: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, & si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

14. PRIORIS ad Corinthios sexto capite: Sed vos iniuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

15. AD Galatas quinto capite: Quòd si spiritu ducimini, non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.

16. AD Ephesios quinto capite: Hoc enim scitote intelligentes: quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hereditatem in regno Christi, & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò effici participes eorum.

17. APOCALYPSIS vigesimoprimo capite: Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne, & sulphure: quod est mors secunda.

XX.

De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

Caput 16. sess. 6.

A HAC igitur ratione iustificatis hominibus, siue acceptam gratiam perpetuò conseruauerint, siue amissam recuperauerint, proponenda sunt Apostoli verba: [a] *Abundate in omni opere bono, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.* [b] *Non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius.* Et, [c] *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Atque ideò bene operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filijs Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces [d] ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona iustitiæ, quam post suum certamen, & cursum repositam sibi esse aiebat

a 1. Corinth. 15.

b Hebr. 6. b

c Hebr. 10. a

d Augustin. de gratia & libero arbitrio cap. 8. 9. Epistol. 105. & 51. lib. 1. contra aduersa. leg. & propher. cap. 16. de moribus Ecclesiæ catholic. ca. 25. de corrept. & gratia, cap. 13. tractat. de Epicur. & Stoicis c. 3. Cy-

Digitized by Google

bat [e] Apoſtolus, à iuſto iudice ſibi reddendam: non ſolùm autem ſibi, ſed & omnibus qui diligunt aduentum eius. Cùm enim ille ipſe Chriſtus Ieſus tamquam caput in membra, & tamquam vitis in palmites, in ipſos iuſtificatos iugiter virtutem influat: quæ virtus bona eorum [f] opera ſemper antecedit, comitatur, & ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata, & meritoria eſſe poſſent; nihil ipſis iuſtificatis amplius deeſſe credendum eſt, quo minus plenè illis quidem operibus, quæ [g] in Deo ſunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ ſtatu ſatisfeciſſe [h], & vitam æternam ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint, conſequendam, verè promeruiſſe cenſeantur, cùm Chriſtus Saluator noſter dicat: [i] *Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Ita neque propria noſtra iuſtitia, tamquam ex nobis propria, ſtatuitur; neque ignoratur, aut repudiatur iuſtitia Dei. Quæ enim iuſtitia noſtra dicitur, quia per eam nobis inhærentem iuſtificamur, illa eadem Dei eſt, quia à Deo nobis infunditur per Chriſti meritum.

B Neque verò illud omittendum eſt, quòd licet bonis operibus in ſacris literis vſqueadeò tribuatur, vt etiam qui [k] vni ex minimis ſuis potum aquæ frigidæ dederit, promittat CHRISTVS eum non eſſe ſua mercede carituru m: & Apoſtolus [l] teſtetur, id quod in præſenti eſt momentaneum, & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: abſit tamen vt Chriſtianus homo in ſeipſo [m] vel confidat, vel glorietur, & non [n] in Domino: cuius tanta eſt erga omnes homines bonitas, vt eorum velit eſſe merita [o], quæ ſunt ipſius dona. Et quia [p] in multis offendimus omnes, vnuſquiſque ſicut miſericordiam, & bonitatem, ita ſeueritatem, & iudicium ante oculos habere debet, neque ſeipſum aliquis, etiamſi [q] nihil ſibi conſcius fuerit, iudicare; quoniam omnis hominum vita, non humano iudicio examinanda, & iudicanda eſt, ſed Dei: [r] qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo, qui, vt ſcriptum eſt, [s] *reddet vnicuique ſecundùm opera ſua.*

e Ambroſian. de oper. & elemoſyn. Epiſtol. 56. 60. Chryſoſtom. homil. 42. in Genes. homil. 43. in 1. ad Corinth. Gregor. homil. 17. in Euangel. 2. Timoth. 4. b Auguſtin. homil. 14. ex 50. c. 2. in pſalm. 83. tractat. 3. in Ioannem. Theophyl. & OEcumen. in cap. 4. epiſtol. 2. ad Timoth. f Concil. 2. Araufic. can. 18. Auguſtin. de correp. & gratia cap. 13. de gratia & libero arbitrio, cap. 6. ſermon. 15. de verb. Apoſtol. cap. 2. Fulgent. lib. 3. ad Monim. cap. 11. 12.

g Ioan. 3. e

h Auguſtin. ſententi. 33. Proſper.

i Ioan. 4. b

k Matth. 10. d

l 2. Corinth. 4. d

m Auguſtin. de prædeſtinat. cap. 5. de gratia & libero arbitrio, cap. 6. n 1. Corinth. 2. d 2. Corinth. 10. d

o Cœleſtin. 1. epiſtol. 1. cap. 11. Auguſtin. in enchirid. cap. 107. epiſtol. 105. de grat. & liber. arbitrio, c. 6. Gennad. lib. de Eccleſ. dogmat. c. 38. Placob. 3. a

q 1. Corinth. 4. d

r Ibidem.

s Matth. 16. d Rom. 2. d Pſalm. 61. b

MMMM TESTI-

Digitized by Google

TESTIMONIA.

6. A PRIORI ad Corinthios decimoquinto capite, vt in textu.

2. AD Hebræos sexto capite: Non enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrâstis sanctis, & ministratis.

3. ET capite decimo, vt in textu.

4. AVGVSTINVS de gratia & libero arbitrio, capite octauo: Si vita æterna bonis operibus redditur, sicut apertissimè dicit scriptura; Quoniam Deus reddet vnicuique secundùm opera eius: quomodo gratia est vita æterna, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, ipso Apostolo dicente; Et qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm meritum. Et infra: Ista quęstio nullo modo mihi videtur posse dissolui, nisi intelligamus, & ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei gratiã pertinere; propter illud quod ait Dominus IESVS: Sine me nihil potestis facere. Et in fine: Itaque, fratres charissimi, si vita bona nostra nihil aliud est quàm Dei gratia; sine dubio & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodò gratia est, hęc autem quę illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia, vt verum sit, quoniam verum est, quia reddet vnicuique Deus secundùm opera eius.

Vita æterna bonis operibus redditur. Matth. 16. Rom. 2. Apocal. 22. Rom. 4.

Bona etiam opera nostra ad Dei gratiam referenda. Ioan. 15.

Vita æterna præmium & merces bonæ vitæ redditur.

Apocal. 22.

5. ET capite nono: Qui coronat te in miseratione & misericordia. Nunquid non corona bonis operibus redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est: Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & operari pro bona voluntate, ideò dixit psalmus, Coronat te in miseratione & misericordia; quia eius miseratione bona operamur, quibus corona redditur.

Psalm 102. Corona redditur bonis operibus. Philip. 2.

6. ITEM epistola centesimaquinta ad Sixtum Presbyterum: Sicut ab initio fidei misericordiam consequuti sumus, &c. vt supra de bonis operibus, quæstione secunda, Testimonio decimosexto. Pergens deinde in tractatione loci ad Rom. 6. Stipendium peccati mors, quęrit cur nõ adiecerit Apostolus, Stipendium autẽ iustitię vita ęterna. Aut, inquit, si nollet dicere iustitiæ, diceret fidei: quoniam iustus ex fide viuit. Vnde etiam & merces appellatur plurimis sanctarum scripturarum locis: nusquam porrò dicta est merces iustitia vel fides, quia iustitiæ vel fidei redditur merces. Quod est autem merces operanti, hoc militanti stipendium. Sed beatus Apostolus aduersus elationem quæ vsqueadeo magnis tentat irrepere, vt & sibi propter ipsam dicat datum angelũ Sathanæ, à quo colaphizaretur, ne verticem præsumptionis erigeret. Aduersus hanc ergò elationis pestem vigilantissimè militans, Stipendium, inquit, peccati mors. Rectè stipendium, quia debetur, quia dignè retribuitur, quia merito redditur. Deinde ne iustitia de humano se extolleret bono merito, sicut humanum meritum malum non dubitatur esse peccatum, non à contrario retulit, dicens, Stipendium iustitiæ vita æterna; sed gratia, inquit, Dei vita ęterna. Et hæc ne præter mediatorem aliqua alia via quęreretur, adiecit, in Christo Iesu Domino nostro.

Abac. 2.

Iustitiæ redditur merces.

2. Cor. 12.

7. EPISTOLA itẽ quinquagesimasecunda ad Macedonium: His virtutibus (quatuor scilicet, prudẽtiæ, fortitudini, temperantiæ, & iustitiæ) diuinitus impartitis, & bona vita nunc agitur, & postea præmium eius, quę nisi æterna esse nõ potest, beata vita persoluitur. Hic enim sunt eædem virtutes in actu, ibi in effectu: hîc in opere, ibi in mercede: hîc in officio, ibi in fine.

Vita æterna est bonæ vitæ præmium & merces.

8. IDEM libro primo contra aduersarium legis & Prophetarum, capite decimosexto: Perparuũ est quod in eleemosynis datur: sed cùm piè datur, æternum inde meritum comparatur.

Æternum meritum comparatur ex piè data eleemosyna.

9. LIBRI tam de moribus Ecclesię catholicę, capite vigesimoquinto: Diligamus Deum ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, quicunque ad vitam æternam peruenire proposuimus. Vita enim æterna est totum præmium, cuius promissione gaudemus: nec præmium potest præcedere merita, & prius homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc iniustius, & quid iustius Deo? Non ergò debemus poscere præmium, antequam mereamur accipere.

Vita æterna præmium, quod datur post meritum.

10. ET libro de correptione & gratia, capite decimotertio: Etiam ibi Dei misericordia necessaria est, qua fit beatus, cui nõ imputauit Dominus peccatũ: sed tunc pro bonorum operum meritis iusto iudicio etiam ipsa misericordia tribuetur. Cùm enim dicitur, Iudicium sine misericordia illi, qui nõ fecit misericordiam; manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiæ, iudicium cum misericordia fieri; ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Non sic est nunc, quando non solùm nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus, misericordia eius præuenit hominẽ, vt liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi Dei gratia regeneraretur; & quæ passurus fuerat in æternum, nisi eueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filij charitatis Dei. Verùmtamen quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur; sine vlla dubitatione cõfitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligitur, quę in Euangelio legitur, Gratia pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia.

Psalm. 31. Pro meritis bonorum operum iusto iudicio misericordia tribuitur. Iacob. 2.

Vita æterna gratia, & bonis operibus tamen vt debitum redditur.

Ioan. 1.

11. ITEM tractatu de Epicureis & Stoicis capite tertio: Beata vita merces bonorum est, bonitas opus est, beatitudo merces est. Deus opus iubet, mercedem proponit. Dicit, hoc fac, & hoc accipies.

Beatitudo merces bonorum operum.

12. CYPRIANVS de opere & eleemosynis: Quæ illa erit fratres charissimi, operantium gloria, quàm grandis & sumptus lætitia: cùm populum suum Dominus cœperit recensere: & meritis atque operibus nostris præmia promissa contribuens, pro terrenis cælestia, pro temporalibus sempiterna, pro modicis magna præstare: offerre nos patri, cui nos sua sanctificatione restituit: ęternitatem nobis immortalitatemque largiri, ad quam nos sanguinis sui viuificatione reparauit: reduces ad paradisum denuò facere, regna cælorum fide & veritate suæ pollicitationis aperire? Hæc hæreant firmiter sensibus nostris: hæc intelligantur plena fide: hæc corde toto diligantur: hæc indefinentium operum magnanimitate redimantur. Præclara & diuina res, fratres charissimi, salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre præsidium, monimentum spei, tutela fidei, medela peccati: res posita in potestate facientis, res & grandis & facilis: fine periculo persecutionis, corona pacis: verum Dei munus & maximum, infir-

Operibus & meritis nostris præmia promissa tribuet Deus.

Salutaris operationis præconia.

Operatio bona Dei munus.

infirmis necessarium, fortibus glorioſum, quo Chriſtianus adiutus perfere gratiam ſpiritalẽ, promeretur Chriſtum iudicem, Deum computat debitorẽ. Ad hanc operum ſalutarium palmam libenter ac promptè certemus: omnes in agone iuſtitiæ Deo & Chriſto ſpectante curramus: & qui ſæculo & mundo maiores eſſe iam cœpimus, curſum noſtrũ nulla ſæculi, & mundi cupiditate tardemus. Si expeditos, ſi celeres, ſi in hoc operis agone currẽtes, dies nos vel reditionis, vel perſecutionis inuenerit: nuſquam Dominus meritis noſtris ad præmium deerit: in pace vincentibus coronam candidam pro operibus dabit, in perſecutione purpuream pro paſſione geminabit.

Corona in pace vincentibus candida, in perſecutione purpurea. Lib. 4 epiſt. 6.

13. IDEM epiſtola quinquageſimaſexta ad Thibaritanos: Armemus dexteram gladio ſpirituali, vt ſacrificia funeſta fortiter reſpuat, & euchariſtiæ memor, quæ Domini corpus accepit, ipſum cõplectatur, poſtea à Domino ſumpturæ præmium cæleſtium coronarum. O dies ille qualis & quantus aduenier, fratres dilectiſſimi, cùm cœperit populũ ſuum Dominus recẽſere, & diuinæ cognitionis examine ſingulorũ merita recognoſcere, mittere in gehennam nocentes, & perſecutores noſtros flammæ pœnalis perpetuo ardore damnare, nobis verò mercedem fidei, & deuotionis exoluere. Quæ erit gloria, & quanta lætitia, admitti, vt Deum videas; honorari, vt cũ Chriſto Domino Deo tuo ſalutis ac lucis æternæ gaudium capias? Et infra: Hæc fratres dilectiſſimi hæreant cordibus veſtris, hæc ſit armorum veſtrorum præparatio, hæc diurna ac nocturna meditatio, ante oculos habere, & cogitatione ſemper ac ſenſibus voluere iniquorum ſupplicia, & præmia ac merita iuſtorum: quid negantibus Dominus cõminetur ad pœnam, quid contra confitentibus promittat ad gloriam. Si hæc cogitantibus ac meditantibus nobis ſuperuenerit perſecutionis dies, miles Chriſti, præceptis eius & monitis eruditus, non expaueſcit ad pugnam, ſed paratus eſt ad coronam.

Merces fidei & deuotionis.

14. ET epiſtola ſexageſima ad Epiſcopos Numidas: Cùm Dominus in Euangelio ſuo dicat, Infirmus fui, & viſitaſtis me: quanto nunc quoque cum maiore operis noſtri mercede dicturus eſt: Captiuus fui, & redemiſtis me? Et cùm denuò dicat, In carcere fui, & veniſtis ad me: quanto plus eſt, cùm cœperit dicere, In carcere captiuitatis fui, & clauſus, & vinctus apud Barbaros iacui: & de carcere illo ſeruitutis liberaſtis me, cùm iudicij dies venerit præmium de Domino recepturi?

Lib. 5 epiſt. 8. Matth. 25.

15. CHRYSOSTOMVS homilia quadrageſimaſecunda in Geneſim: Si voluerimus ſuperna frui gratia, imitemur patriarcham, (Abraham) & nè cunctemur ad obeundam virtutem: ſed quotidie ita eam exerceamus, vt oculum illum, qui ſopiri neſcit, conciliemus nobis ad mercedem tribuendam. Etenim qui ſcit arcana mentis noſtræ, cùm viderit ſanam mentem noſtram, & nos conari, & enitì ad virtutis agones, ſtatim & nutu ſuo nos adiuuat, ſimul & labores noſtros alleuians, & infirmitatem noſtræ naturæ confirmans, vberesque retributiones ſuppeditans. Sanè in Olympicis certaminibus neutiquam quis tale quid inueniet: ſed ſubſiſtit adornator & magiſter, ſitque ſpectator tantùm certantium vt cæteri, neque in vlla re poteſt adiuuare, ſed expectat vt fiat victoria. Dominus autem noſter non ſic, ſed ſimul nobiſcum certat, & manum porrigit, & ſimul adiuuat, & quaſi vndequaque aduerſarium noſtrum nobis tradit, & omnia facit ſatagens, vt in certamine duremus, & vincamus, quò nobis immarceſcibilem imponat coronam. Coronam enim, inquit, gratiarum accipies in capite tuo. Iam in medijs illis Olympicis certaminibus corona poſt victoriam nihil aliud eſt, quàm folia lauri, quàm applauſus & acclamatio vulgi, quæ tamẽ omnia veſpera ingruente marceſcunt & pereunt: at corona quæ pro virtute, & eius ſudoribus datur, nihil habet ſenſibile, neq; in hoc ſæculo nobiſcum diſſoluitur, ſed perpetua eſt, immortalis, extendens ſe in omnia ſæcula. Et labor quidẽ eſt parui temporis: merces autem laborum, finem non habet, neque cedit tempori, neque marceſcit.

Corona pro virtute & ſudoribus qualis nobis tribuatur.

Deus in certamine nos adiuuat, & coronam poſtea largitur.

16. ET homilia quadrageſimatertia in priorem epiſtolam ad Corinthios: Permagnum quidem eſt, in fecundo proſperoque rerum ſtatu, & miſericordiam exercere, & virtuti eſſe deditum: verùm longè tamen maius illud, aduerſicatũ afflictionibus, ab opere iſto pulcherrimo non deturbari, ac is eſt qui propter Deum hæc maximè facit. Vtrunque igitur, ſiue periclitemur fratres, ſiue quicquid patiamur, ardentiores reddamur ad virtutis ſtudium. Neque eſt enim hoc retributionis noſtræ tempus. Quare hic coronas non petamus, ne ſi aduenerit ipſum coronationis tempus, imminuerimus nobis præmia. Nam quemadmodum artificibus accidere videmus, qui quidem ſi ipſi ſe alant & operentur, maiorem accipiunt mercedem: ſin verò apud cõductores ipſos victitant, non parum illis à mercede ſua detrahitur: Ita & cum ſanctis agitur. Si quis enim & innũmera bona fuerit operatus, tum verò & innumera mala perpeſſus, integram habet mercedem, & pleniſſimam retributionem, non bonorũ tantùm quę fecerit gratia, ſed malorum etiam quę tulerit. Qui autem requie hic, & felicitate fruitus eſt, tam ſplendidam iſthic coronam non eſt conſecuturus. Ea propter hoc in ſeculo retributionem non quęramus, ſed tum gaudeamus putiſſimùm, ſi rectè viuentes malis affligamur. Quoniam quidem non propter bona tantùm opera, verùm & afflictiones, mercedem nobis iſthic Deus retribuet. Vt autẽ quod loquor fiat clarius, agite conſtituamus diuites duos, miſericordes illos & largientes pauperibus. Deinde verò alter quidẽ in diuitijs permaneat, & omni felicitate fruatur: alter verò in paupertatem incidat, morbos, & calamitates, qui tamen gratias agat Domino. Iam illi ſi iſthuc peruenerint, vter, putatis, maiorem accepturus eſt coronam? An nõ manifeſtum, eum aſſecuturum, qui æger, calamitoſus, benè faciens, malè patiens, nihil hîc erat humani paſſus? Equidem iſtud planè indubitatum. Ille enim verè virilis, adamantinus, & benenolus erat Dei ſeruus.

Coronæ hîc non petendæ.

Et propter bona opera, & propter afflictiones mercedem Deus retribuet.

Corona alia alia maior.

17. GREGORIVS homilia decimaſeptima in Euangelia: Notandũ quod ſubditur: Dignus eſt operarius mercede ſua. Quia iam de mercede operis, ſunt ipſa alimenta ſuſtentationis, vt hîc merces de labore prædicationis inchoetur, quæ illic de veritatis viſione perficitur. Qua in re conſiderandum eſt, quòd vni noſtro operi duę mercedes debẽtur: vna in via, altera in patria: vna quæ nos in labore ſuſtentet, alia quæ nos in reſurrectione remunerat. Merces itaque, quæ in præſenti accipitur, hoc in nobis debet agere, vt ad ſequentem mercedem robuſtum tendatur. Verus ergò quiſque prædicator non ideò prædicare debet, vt in hoc tempore mercedem recipiat, ſed ideò mercedem recipere, vt prædicare ſubſiſtat. Quiſquis namque ideò prædicat, vt hîc vel laudis, vel muneris mercedem recipiat, æterna procul dubio mercede ſe priuat.

Luce 10.

Merces duplex debetur vni noſtro operi.

net. Quisquis verò vel ea quæ dicit ideò placere hominibus appetit, vt dum placet quod dicitur, per eadem dicta non ipse, sed Dominus ametur: vel idcircò terrena stipendia in prædicatione consequitur, ne à prædicationis voce per indigentiam laffetur: huic proculdubiò ad recipiendam mercedem nil obstat in patria, quia sumptus sumptsit in via.

18. POSTERIORIS ad Timotheum quarto capite: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex: non solùm autem mihi, sed & iis, qui diligunt aduentũ eius.

19. AVGVSTINVS homilia decimaquarta libri quinquaginta homiliarum, capite secundo: Audiamus Paulum Apostolum dicentem, cùm passioni appropinquaret, &c. vt de bonis operibus quæstione secunda, & testimonio trigesimoprimo.

20. ET in psalmum octogesimumtertium, vt ibidem testimonio sequenti. Debitorem Dominus ipse fecit se, non accipiendo, sed promittendo. Non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt faceret me innocentem: nam prius fui blasphemus & iniuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille autem qui prærogauit misericordiam, negare poterit debitum? Diligit misericordiam & veritatem. Gratiam & gloriam dabit. Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit; Gratia Dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua ipse dixit; Supereſt mihi corona iustitiæ?

Debitorẽ se fecit Deus, non accipiẽdo, sed promittendo.

1. Tim. 1.

Psalm. 32.

1. Cor. 15.

2. Tim. 4.

21. IDEM tractatu tertio in Euangeliũ Ioannis: Audi Paulum Apostolum cõfitentem gratiam, &c. eadem quæstione secunda de bonis operibus, & testimonio trigesimoquarto.

22. THEOPHYLACTVS in illa verba capitis quarti posterioris epistolæ ad Timotheũ, Quam reddet mihi &c. Non dixit dabit, sed reddet veluti debitum quoddam. iustus enim cùm sit, omninò laboribus mercedem definit. Debitum itaque est corona, propter iudicis iustitiam.

23. OECVMENIVS in eundem locũ: Considera, quòd tanquam debitum expetit illud, cùm ait, Reddet mihi, & non dicit, Dabit, significans etiam hoc ex eo quod ait, iustus iudex.

24. CONCILIVM secundum Arausicanum canone decimooctauo: Debetur merces bonis operibus si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant.

25. AVGVSTINVS de correptione & gratia, capite decimotertio: vt supra hoc eodem capite, testimonio decimo.

26. ET de gratia & libero arbitrio, capite sexto: Paulum inuenimus sine vllis meritis bonis, immò cum multis meritis malis, Dei gratiam consecutum reddentis bona pro malis: videamus quid dicat sua iam propinquãte passione, scribẽs ad Timotheum; Ego enim iam immolor, inquit, & tempus resolutionis meæ instat: Bonum certamen certaui, cursum cõsummaui, fidem seruaui. Ista vtique iam merita sua bona commemorat; vt post bona merita cõsequatur coronam, qui post merita mala consecutus est gratiam. Denique attendite quid sequatur; Superest, inquit, mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Cui redderet coronam iustus iudex, si nõ donãsset gratiam misericors pater? Et quomodo esset ista corona iustitiæ, nisi præcessisset gratia, quæ iustificat impium? Quomodo ista debita redderentur, nisi prius illa gratuita donarentur?

2. Tim. 4.

Paulus sua merita cõmemorat, quibus corona debetur.

27. ITEM sermone decimoquinto de verbis Apostoli capite secundo: vt supra capite duodecimo, testimonio octauo.

28. FVLGENTIVS libro primo ad Monimum, capite vndecimo: Hanc gratiam non solùm in præsentis vitæ iustificatione, sed etiam in futuri sæculi remuneratione, dicit gratiam permanere, & super nos, hoc est, super omnia bona cuiuslibet hominis merita in Dei bonitate asserit abundare, dicens: Vt ostendat in sæculis superuenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia est igitur retributio pia, qua Deus in præsenti tempore malis bona retribuit, illis videlicet, quos iustificat impios, vt deputetur fides ad iustitiam. De qua retributione Dauid dicit: Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? Gratia est & illa iusta retributio, qua bonis suis meliora retribuens, Deus glorificaturus est iustos. Et hoc enim gratiæ opus erit. Quia vt hoc mereantur, ipsa præueniendo misericorditer incipit: ipsa subsequendo custodit. Ista gratia in scripturis etiam misericordia nominatur. De qua dicit Dauid: Deus meus, misericordia eius præueniat me. Et alio loco: Misericordia tua subsequitur me, per omnes dies vitæ meæ. Præuenit igitur impium, vt fiat iustus: subsequitur iustum, ne fiat impius. Præuenit cæcum, vt lumen quod non inuenit donet: subsequitur videntem, vt lumen quod contulit seruet. Præuenit elisum, vt surgat: subsequitur eleuatum, ne cadat. Præuenit donans homini bonam voluntatem: subsequitur benevolentem, operando in illo boni operis facultatem. Hoc igitur ista misericordia Dei in homine subsequitur, quod præueniens ipsa largitur. Et ideò non solùm errantem iustificando ad viam reuocat, sed etiam bene ambulantem custodit & adiuuat, vt ad donum glorificationis æternæ perducat.

Ephes. 2.

Gratia iustificans impios.

Psalm. 115.

Gratia glorificans iustos.

Glos. Sed vt mereamur, gratia & præuenicndo incipit, & subsequendo custodit.

Psalm. 58.

Psalm. 22.

29. ET capite duodecimo: In hac ergò iustificatione, sancti eunles eunt & flent, mittentes semina sua: In illa verò glorificatione, venientes venient in exultatione, portantes manipulos suos. In hac operarij patrisfamilias in vinea operantur: In illa autẽ denarij mercede sine dubio potientur. Istam Deus nunc donat, vt initiũ meriti boni gratis indignus accipiat: Illam verò in futurũ repositam seruat, qua boni meriti præmium accipere digna possit, qui boni meriti principium, cùm esset indignus accepit.

Psalm. 125. Hic operamur, illic mercedem consequemur.

30. IOANNIS tertio capite: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.

31. AVGVSTINVS sententia trecentesima decimatertia apud Prosperũ: Iustitia, secundũ quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur: parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas angelorum, quam qui nondum habebat, & propter illam quæ iam inerat, perfectum: & propter istam quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia facit meritum: maior illa * facit præmium. Vnde qui istam non sequitur, illam nõ assequetur.

Ex loco 3. contra duas epist. Pelag. cap. 7. Iustitia iusti in hac vita, vera est iustitia, sed minor illa æterna. Minor iustitia facit meritum, quia per quam. * for. de

32. IOANNIS quarto capite, vt in textu.

33. MATTHAEI decimo capite: Qui recipit prophetã in nomine prophetæ, mercedẽ prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

1. POSTERIORIS ad Corinthios quarto capite: Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quę enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

3. AVGVSTINVS de prædestinatione sanctorum, capite quinto: Quid autem habes quod non accepisti? Posset quippe dicere homo inflatus aduersus alterum; discernit me fides mea, iustitia mea, vel si quid aliud. Talibus occurrens cogitationibus bonus doctor, Quid autem habes, inquit, quod non accepisti? A quo, nisi ab illo, qui te discernit ab alio, cui non donauit, quod donauit tibi? Si autem & accepisti, ait, quid gloriaris quasi non acceperis? Nunquid quęso agit aliud, nisi vt qui gloriatur in Domino glorietur? Nihil autem huic sensui tam contrarium est, quàm de suis meritis sic quenquam gloriari, tamquam ipse sibi ea fecerit, non gratia Dei: sed gratia quæ bonos discernit à malis, non quæ communis est & bonis, & malis. Sit ergò gratia naturæ attributa, qua sumus animantia rationabilia, discernimurque à pecoribus; sit etiam gratia naturæ attributa, qua in ipsis hominibus à deformibus pulchri, vel ingentosi discernuntur à tardis, ac si quid eiusmodi est. Sed non se ille, quem coercebat Apostolus, aduersus pecus inflabat, nec aduersus hominem alterum, de aliquo naturali munere quod inesse posset & pessimo; sed aliquod bonum quod pertineret ad vitam bonam, sibi nõ Deo tribuens inflabatur, quãdo audire merult, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti?

4. ET de gratia & libero arbitrio, capite sexto: His & talibus testimonijs diuinis probatur gratia Dei, non secundùm merita nostra dari, quandoquidé non solùm nullis bonis, verùm etiam multis meritis malis præcedentibus videmus datã, & quotidie dari videmus. Sed planè cùm data fuerit, incipiunt esse etiam merita nostra bona, per illãtamen: nam si illam subtraxerit, cadit homo non erectus, sed præcipitatus libero arbitrio. Quapropter nec quãdo coperit homo habere merita bona, debet sibi tribuere illa, sed Deo, cui dicitur in Psalmo: Adiutor meus esto, ne derelinquas me: dicendo, ne derelinquas me, ostendit quia si derelictus fuerit, nihil boni valet ipse per se.

5. PRIORIS ad Corinthios primo capite: Sic ignobilia mundi, & cõtemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autem vos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio: vt quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

6. POSTERIORIS ad Corinthios decimo capite: Qui autem gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

7. CAELESTINVS primus, epistola prima ad Episcopos Galliæ, canone vndecimo: Tanta erga omnes homines est bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est æterna præmia-fit donaturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult, & velimus, & agamus: Nec otiosa in nobis esse patitur, quæ exercenda, non negligenda, donauit, vt & nos cooperatores simus gratiæ Dei.

8. AVGVSTINVS capite centesimo septimo Enchiridij ad Laurentium: Intelligendum est etiam, ipsa hominis bona merita, esse Dei munera, quibus cùm vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?

9. ET epistola centesima quinta ad Sixtũ presbyterum: Quod est ergò meritum hominis ante gratiam, quo merito percipiat gratiam, &c. vt supra de bonis operibus, quæstione secunda & testimonio decimosexto.

10. ITEM de gratia & libero arbitrio, capite sexto: Cùm dicunt Pelagiani hanc esse solã, non secundùm merita nostra gratiam, qua homini peccata dimittuntur: illam verò, quæ datur in finẽ, id est, æternam vitam, meritis nostris præcedentibus reddi: respondendũ est eis. Si enim merita nostra sic intelligerẽt, vt etiam ipsa dona Dei esse cognoscerent, non esset reprobanda ista sententia: quóniam verò merita humana sic prædicant, vt ea ex semetipso habere hominem dicant, prorsus rectissimè respondet Apostolus; Quis enim te discernit? Quid autẽ habes quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Prorsus talia cogitanti veritissimè dicitur: Dona sua coronat Deus, nõ merita tua; si tibi à teipso, non ab illo sunt merita tua: hæc enim si talia sunt, mala sunt; quæ mala sunt, non coronat Deus; si autem bona sunt, Dei dona sunt: quia sicut dicit Apostolus Iacobus; Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Vnde dicit & Ioannes præcursor Domini nostri; Nõ potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cęlo: vtique de cęlo, vnde etiam venit Spiritus sanctus, quando IESVS ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit dona hominibus.

11. GENNADIVS libro de Ecclesiasticis dogmatibus, capite trigesimosecundo: Tanta est erga omnes homines &c. vt paulo ante Cœlestinus testimonio septimo.

12. IACOBI tertio capite: In multis enim offendimus omnes.

13. PRIORIS ad Corinthios quarto capite: Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Itaq; nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo.

14. MATTHAEI decimosexto capite: Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundùm opera eius.

15. AD Romanos secundo capite: Secundùm autẽ duritiam tuam, & impœnitẽs cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vnicuiq; secundùm opera eius: ijs quidẽ, qui secundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorẽ, & incorruptionem quęrunt, vitam æternam: ijs autẽ, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio.

16. PSALMO sexagesimoprimo: Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Domine misericordia: quia tu reddes vnicuique iuxta opera sua.

Gloriãdum minimè de meritis nostris tanquã illa à nobis sint.

1. Cor. 4.

Merita nostra etiam Dei dona esse Pelagianus non agnoscit.

1. Cor. 4.

Dona sua coronat Deus, non merita nostra, quæ ex nobis ipsis habemus. Iacob. 1.

Ioan. 3.

Ephes. 4.

Post gratiã incipiunt esse merita nostra, sed gratiæ tribuenda.

Psalm. 26.

Ia Rom. 8. Deus nostra vult esse merita, quę sua sunt dona.

FINIS APPENDICIS.

INDEX LOCORVM SCRIPTVRAE

SACRÆ, QVÆ IN HOC OPERE SPARSIM EXPLICANTVR. IN QVO, PRIORI QVIDEM NVMERO CAPVT LIBRI, POSTERIORI VERO VERSVS CAPITIS DESIGNATVR. VBI AVTEM ASTERISCVS ADIECTVS est, vel locum eum fusius esse explicatum, vel aliquid notatu dignum demonstratur.

EX GENESI.

Gen.2. 17 Non edetis pag.608.a
17 Quocunque die ederitis ex eo, morte morie-mini 888.a 889
24 Erunt duo in carne vna 891.b

Gen.3. 7 Et aperti sunt oculi amborum, & cognouerunt quia nudi erant 886.a
14 Pectore & ventre repes 479.b
15 Inimicitias ponam inter te & mulierẽ, ipsa conteret caput tuum 75.a b 489.b
19 Terra es, & in terram ibis 888.a 889.b

Gen.4. Maledictus qui habet meliora, & sacrificat corrupta Deo 704.a
7 Si rectè offeras, rectè autem nõ diuidas, peccasti 521.a
10 Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra 565.b

Gen.6. 3 Non permanebit spiritus meus in homine, quoniam caro est 497.b 889.b

Gen.7. 1 Ingredere tu & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum 799.a

Gen.8. 16 Egredere tu & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum 799.a

Gen.12. 1 Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui 783.b

Gen.14. 18 Et Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinum. Fuit autem sacerdos &c. 286.b 293.a

Gen.17. 14 Masculus, cuius præputij caro circũncisa nõ fuerit, delebitur anima illa, &c. 895.b

Gen.18. 20 Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum multiplicatus est 563.*a b
21 Descendam videre, vtrum clamorem qui venit ad me, opere compleuerint 564.a

Gen.22. 18 In semine tuo benedicentur omnes gentes 33.a

EX EXODO.

Exod.4. 3 Ego indurabo cor Pharaonis 557.b 558.*b & seq.

Exod.12. 46 In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras 41.b 42.a

Exod.19. 11 Lauabant vestimenta sua 431.a

Exod.20. 7 Non assumes nomẽ Domini Dei tui in vanum 133.a

Exod.21. 6 Offeret eum dijs 381.a

Exod.22. 25 Quòd si pecuniã fœnerauerit pupillo, &c. non suffocabis eum, non imponet ei vsuram 735.a
28 Dijs non detrahes 381.a 399.a

Exod.25. 40 Vide vt omnia facias iuxta formam tibi ostensam in monte 125.b

Exod.28. 35 Audiatur sonitus, quando ingreditur & egreditur sanctuarium in conspectu Domini: & non moriatur 517.b

Exod.32. 4 Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra AEgypti 540.b
10 Dimitte me, & delebo populũ istum 648.b

Exod.34. 20 Primogenitum asini redimes oue 550.b

EX LEVITICO.

Leuit.7. 3 Offerent ex ea eandem 550.b

Leuit.19. 2 Sancti estote, quia ego sanctus sum 953.b

Leuit.22. 14 Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam 286.*a

Leuit.25. 36 Et vjuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in vsuram, &c. 735.b

EX NVMERIS.

Num.11. 25 Quia assumes de spiritu Moysi 752.b

Num.22. 28 Balaam correptus ab asina, Quid feci tibi? 381.a

Num.31. 3 Hostes istis Madianitis 489.b

EX DEVTERONOMIO.

Deut.5. 17 Non occides 138
18 Non mœchaberis ibid.
19 Non furtum facies ibid.

Deut.6. 4 Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est 9.a

Deut.23. 19 Nõ exiges à fratre tuo vsuram pecuniæ, &c. 735.b
20 Alienigenæ fœnerabis 735.b

Deut.32. 29 Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent 883.a b
33 Furor draconum vinum eorum, & ira aspidum insanabilis 485.b

EX IOSVE.

Iosue 2. 18 Patrem tuum, & matrem tuam, &c. colliges ad te ipsam in domum tuam, &c. 406.b

EX I. REGVM.

1.Reg.3. 18 Dominus est, quod bonum in oculis suis faciat 542.*a

1.Reg.15. 11 Pœnitet me quòd cõstituerim Regem Saul 944.b

1.Reg.16. 13 Et directus est spiritus Domini in Dauid à die illa, & in reliquum 378

EX II. REGVM.

2.Reg.12. 13 Dominus transtulit peccatum tuum 349.b

EX III. REGVM.

3.Reg.19. 10 Domine, altaria tua confregẽrunt 256.b

EX IIII. REGVM.

4.Reg.2. 9 Obsecro, vt fiat in me duplex spiritus tuus 931.b

4.Reg.19. 34 Protegam ciuitatem istam propter me, & propter Dauid seruum meum 365.a

EX TOBIA.

Tob.4. 16 Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu alteri facias 89.a
18 Panem tuum & vinum super sepulturam iusti constitue, &c. 716.a

EX IOB.

Iob 3. 3 Pereat dies ille, in quo natus sum 894.b

Iob 5. 2 Virum stultum interficit iracundia 491.a
2 Et parvulum occidit inuidia 476.b 477.b

Iob 7. 1 Nunquid non tentatio est vita humana super terram? 350.b 955.b 956.a
9 Sicut consumitur nubes & pertransit, sic qui descenderit ad inferos, non ascendet 550.a

Iob 9. 28 Sciens quòd nõ parceres delinquẽti 350.*a

Iob 10. 22 Terram miseriæ & tenebrarum 863.a b

Iob 14. 1 Homo natus ex muliere, brevis vitæ, & plenus iracundiæ 894.b
4 Nullus mundus à sorde, nec si vnius diei quidẽ fuerit vita eius super terram 230.a

Iob 19. 26 Rursum circumdabor pelle mea 47.a

Iob 24. 19 Et vsquẽ ad inferos peccatum illius 548.a
20 Obliuiscatur eius misericordia 548.a
20 Dulcedo illius vermis 470.b

Iob 25. 6 Homo putredo, & filius hominis vermis 470.b

Iob 28. 28 Ecce pietas est sapientia 2.a 203.a 930.b

Iob 31. 19 Si despexi prætereuntem, eò quòd non habuerit

buerit indumentum, & absq; operimento pauperem, &c. 707.b
21 Si leuaui super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem 707.b
23 Et pondus eius ferre non potui 836.a
31 Quis daret nobis vt eius carnibus impleremur? 246.a 263.a
Iob 33. 20 Abominabilis fit ei panis in vita sua, & animæ eius cibus antè desiderabilis 375.a
Iob 34. 27 Et omnes vias intelligere noluerunt 541.a
Iob 38. 32 Et vesperum super filios hominum consurgere facis 654.b
Iob 40. 13 Ossa eius sicut fistulæ 807.b
18 Ecce absorbebit fluuium 890.a

EX PSALMIS.

Psal.1. 1 Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, & in via peccatorum non steeit 500. *a
2 Sed in lege Domini voluntas eius 910.a
Psal.2. 7 Filius meus es tu, ego hodiè genui te 315.a
11 Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore 57.b 525.b
Psal.3. 9 Domini est salus 929.b
Psal.4. 5 Irascimini, & nolite peccare, &c. 334.b 493.a 495. *a
6 Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino 439.b
7 Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti lætitiam in corde meo 239.a
Psal.6. 1 Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me 366.a
6 In inferno autem quis confitebitur tibi? 550.a
7 Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes &c. 333.a
8 Turbatus est præ ira oculus meus 493.a 495.b
Psal.7. 13 Tetendit arcum suum, parauit sagittas suas 956. *a
Psal.9. 4 Exacerbauit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non requiret 858.b
9 Oculi eius in pauperem respiciunt, palpebræ eius interrogant filios hominũ 680.b
Psal.11. 6 Nunc exurgam, dicit Dominus, ponam in salutari, cum fiducia agam in eo 285.b
Psal.15. 3 Sanctis in terra illius, mirificas fecit omnes voluntates eius in ipsis 118.a
4 Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus 543.a
10 Quoniam non derelinques animam meam in inferno 23.b
Psal.17. 5 Torrentes iniquitatis conturbauerunt me 829.b
28 Populum humilem saluum facies, & oculos superborum humiliabis 457.a
45 Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, & obauditu auris obediuit mihi 931.a
45 In auditu auris obediuit mihi 4.b 805.b
Psal.18. 7 Non est qui se abscondat à calore eius 559.a
13 Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo 501.b
Psal.20. 4 Quoniam præueniſti eum in benedictione dulcedinis 916.a
Psal.21. 21 Eripe à framea animam meam, & de manu carnis vnicam meam 355.b
26 Vota mea reddam coram timentibus eum 273.b
27 Edent pauperes & saturabuntur, &c. Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, &c. 273.b 781.a b
27 Viuet corda eorum in seculum seculi 273.b
Psal.22. 4 Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt 936.b
5 Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me 284.a 609.b
6 Misericordia eius subsequetur 516.b 964.b
Psal.26. 9 Adiutor meus esto, ne derelinquas me 920.a 965.a
Psal.30. 12 Qui videbant me, foras fugerunt à me 53.b
Psal.31. 8 Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris 243.a
Psal.33. 1 Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo 651.a
15 Recede à malo, & fac bonum 439.a 44.b
21 Dominus custodit omnia ossa eorum, & vnum ex his non conteretur 121.b
Psal.35. 7 Iustitia tua sicut montes Dei 930.a
Psal.36. 4 Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui 138.b
27 Declina à malo, & fac bonum 587.b & seq. 913.b
Psal.37. 3 Confirmasti super me manum tuam 453.b
4 Non est sanitas in carne mea, à facie iræ tuæ 453.b
10 Gemitus meus à te non est absconditus 43.b
Psal.38. 6 Ecce veteres posuisti dies meos, & substantia mea, &c. 894.b
Psal.39. 7 Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta &c. 284.a 288.a
Psal.40. 2 Beatus qui intelligit super egenum & pauperem 688.b
11 Tu Domine miserere mei, & suscita me, & retribuam eis 285.b
Psal.41. 5 Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei 647.b
7 Ad meipsum anima mea turbata est 936.a
8 Abyssus abyssum inuocat 646.b
Psal.44. 11 Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui 70.a
15 Adducentur virgines post eam, &c. 803.b
17 Pro patribus nati sunt tibi filij 174.b 390.b
Psal.45. 11 Vacate & videte, quoniam ego sum Deus 135.b 136.b
Psal.48. 8 Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ 715.a
15 Sicut oues in inferno positi sunt, & mors depascet eos 859.a
Psal.49. 5 Congregate illi iustos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia 597.a
6 Et annunciabunt cæli iustitiam eius 597.a
18 Vidisti furem, cucurristi cum eo 537.b
23 Sacrificium laudis glorificabit me, & illic via est, vbi ostendam illi salutare meum 280.a
Psal.50. 6 Tibi soli peccaui, & malum coram te feci 333.a b
7 In peccato concepit me mater mea 230.a
16 Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ 520.b
18 Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem, &c. 334.a
19 Sacrificium Deo, spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum, &c. 949.b 958.a
Psal.51. 10 Ego autem sicut oliua fructifera in domo Domini 703.b
Psal.54. 16 Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes 24.a
Psal.55. 8 Pro nihilo salnos facies eos 934.b
13 In me sunt Deus, vota tua quæ reddam laudationes tibi 611.a
Psal.56. 16 Lingua eorum gladius acutus 476.a
Psal.57. 11 Lætabitur iustus cùm viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum 8-9.b
Psal.58. 11 Misericordia eius præueniet me 916.b 965.b

Psal.62. 9 Inhæsit anima mea post te 947.a
Psal.63. 6 Narrauit vt absconderet laqueos suos 956.a
Psal.67. 7 Deus qui habitare facit vnanimes in domo 406.b
12 Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa 69.a
36 Mirabilis Deus in sanctis suis 118.a
Psal.68. 11 Operui in ieiunio animam meam 809.b
16 Non me demergat tempestas aquæ, &c. 482.b
Psal.74. 3 Cùm accepero tempus, ego iustitias judicabo 835.b
Psal.75. 6 Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis 465.a
12 Vouete & reddite 423.a
Psal.76. 4 Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum 453.b
11 Nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi 922.a
Psal.81. 6 Dij estis & filij excelsi omnes 9.a 228.a
8 Resurge Deus, & iudica terram, quoniam tu eris hæres in omnibus gentibus 285.b
Psal.83. 6 Ascensiones in corde eius disposuit in conualle plorationis 749.a
11 Quoniam melior est dies vnus in atrijs tuis super millia 51.a
12 Gratiam & gloriam dabit 964.a
Psal.85. 13 Et eripuisti animam meam ex inferno inferiori 23.a
Psal.87. 6 Erat inter mortuos liber ibid.
Psal.88. 15 Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ 731.b
Psal.89. 5 Quæ pro nihilo habentur eorum anni erunt 894.b
Psal.94. 2 Præueniamus faciem eius in confessione 557.a
Psal.98. 5 Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est 272.* a b
6 Moyses & Aaron in sacerdotibus eius 168.b
Psal.102. 3 Qui propitiatus fit omnibus iniquitatibus tuis. Qui sanat omnes ĩgũores tuos 230.b 939.a
4 Coronat te in miseratione & misericordia 440.b 962.a
Psal.103. 30 Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ 31.a
34 Iucundum sit Deo eloquium meum 643.b
Psal.104. 15 Nolite tangere Christos meos 235.a 392.a
Psal.105. 2 Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? 246.a
17 Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & operuit super congregationem Abyron 24.a
Psal.106. 2 Redemit eos de manu inimici: de regionibus congregauit eos 890.a
Psal.108. 7 Fiat oratio eius in peccatum 664.b
Psal.109. 3 Ante luciferum genui te: tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech 286.b 287.* a b & seq.
Psal.111. 2 Potens in terra erit semen eius 597.b
9 Disperfit, dedit pauperibus 685.a
Psal.115. 12 Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi? 964.b
15 Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius 117.b 118.a 121.b
Psal.117. 2 Quoniam in æternum misericordia eius 359.b
Psal.118. 1 Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini 764.* a
9 In quo corrigit adolescentior viam suam 898.a
91 Ordinatione tua perseuerat dies 727.b
109 Anima mea in manibus meis semper 955.b
112 Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem 96.a.
Psal.125. 6 Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua 964.b
Psal.126. 1 Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat qui custodit eam 243.a
3 Ecce hæreditas Domini filij, merces fructus ventris 70.a
Psal.129. 7 Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio 345.b
Psal.132. 1 Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum 812.a
2 Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron &c. 234.a
Psal.136. 9 Beatus qui tenebit, & allidet parvulos ad petram 345.a
Psal.138. 7 Quò ibo à spiritu tuo? aut quò à facie tua fugiam? 957.a b
17 Mihi autem valdè honorificandi sunt amici tui Deus 121.b
Psal.140. 3 Pone custodiam ori meo 441.b
Psal.141. 8 Me expectant iusti donec retribuas mihi 103.a
Psal.144. 14 Allevat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos 945.b
Psal.147. 12 Lauda Hierusalẽ Dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam &c. 873.b

EX PROVERBIIS.

Pro.1. 8 Audi fili sermonem patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ 187.b
14 Omnium nostrum sit vnum marsupium 500.a
Pro.9. 1 Sapientia ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem, &c. 75.b 287.a
5 Edite meum panem & bibite vinum, quod commiscui vobis 255.a
Pro.11. 23 Præstolatio impiorum furor 492.b
Pro.14. 30 Vita carnium, sanitas cordis; putredo ossium, inuidia 475.a 477.a
Pro.18. 3 Impius cùm in profundum malorum venerit, contemnit 550.a 957.a
Pro.19. 15 Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet 497.b & seq.
Pro.20. 14 Propter frigus piger arare noluit: mendicabit ergò æstate, & non dabitur ei 498.a
29 Gloria senum canities 392.b
Pro.23. 1 Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te 256.a
Pro.24. 16 Septies in die cadit iustus, & resurgit 944.* b
Pro.28. 1 Fugit impius nemine persequente 449.a
14 Beatus vir qui semper est pauidus 57.b

EX ECCLESIASTE.

Eccles 1. 2 Vanitas vanitatum, & omnia vanitas 871.a 894.b
Eccles 3. 7 Tempus tacendi, & tempus loquendi 518.b
Eccles 7. 3 Melius est ire in domum luctus, quàm in domum conuiuij 880.a
4 Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis 493.a
10 Ira in sinu stulti requiescit 492.a
30 Deus creauit hominem rectum 892.b
Eccles 8. 15 Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet 258.a
Eccles 9. 10 Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare &c. 359.b
Eccles 10. 11 Si momorderit serpens in silentio 342.b
Eccles 11. 2 Da illis septem, & illis octo 135.b
4 Qui obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquàm metet 498.a

EX CANTICIS.

Cant.2. 1 Ego flos campi, & lilium conuallium 74.
Cant.6. 8 Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ 34.a 44.b
Cant.8. 6 Valida est sicut mors dilectio 80.a

EX SAPIENTIA.

Sap.1. 5 Sanctus spiritus disciplinæ effugiet fictum 39.b
Sap.2. 24 Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum 897.a 898.b
Sap.3. 13 Beata sterilis immaculata, quæ non cognouit stratum in delicto, &c. 435.a
Sap.8. 7 Sobrietatem enim & sapientiam docet, & iustitiam & virtutem 724.b
Sap.12. 11 Semẽ enim maledictum erat ab initio 892.a
Sap.15. 2 Et si peccauerimus, tui sumus, scientes potentiam tuam 544.a

EX ECCLESIASTICO.

Eccli.1. 15 Initium sapientiæ timor Domini 881.b
Eccli.7. 19 Vindicta carnis impij, vermis & ignis 858.a
Eccli.10. 15 Initium omnis peccati superbia 460.a
Eccli.14. 18 Omnis caro sicut vestis veterascit 894.b
Eccli.15. 14 Et reliquit illum in manu consilij sui 889.b
16 Si volueris, conseruabis mandata 441.a
Eccli.18. 17 Adde verbum super datum bonum, & vtraque cum homine iustificato 709.a
30 Post concupiscentias tuas non eas 757.b 906.a
31 Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, &c. 906.a
Eccli.19. 4 Qui credit citò, leuis est corde 4.b
Eccli.25. 33 Ex muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur 892.b
Eccli.27. 6 Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio 952.a b

EX ISAIA.

Isa.1. 19 Si volueritis & audieritis me 547.b 950.a
Isa.2. 2 Erit in nouissimis diebus, manifestus mons domus Domini, paratus in cacumine montium 33.a
Isa.3. 9 Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt: nec absconderunt 563.b
Isa.4. 1 Septem mulieres patiuntur opprobrium, &c. 752.a
Isa.5. 7 Expectaui vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem &c. 563.a
Isa.6. 5 Væ mihi misero, quia tacui 520.a
Isa.7. 9 Nisi credideritis, non intelligetis 4.25.a
14 Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filium 14.b
Isa.11. 1 Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet 74.a
Isa.12. 2 Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem 744.b
Isa.24. 22 Congregabuntur ergò peccatores in lacum, & claudentur in carcerem, & post multos dies visitabuntur 859.b
Isa.25. 6 Faciet Dominus Sabaoth conuiuium omnibus gentibus, &c. 284.a
Isa.30. 11 Accingite lumbos vestros, super vbera plãgite 468.b
Isa.37. 35 Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid seruum meum 113.b
Isa.38. 14 Domine, vim patior, responde pro me 220.b
15 Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ 333.a
Isa.40. 9 Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion. Exalta in fortitudine, &c. 518.b
Isa.43. 26 Dic tu prius peccata tua, vt iustificeris 337.a 345.b
Isa.49. 8 Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te 359.b
Isa.54. 7 Propter peccatum modicè contristaui te, &c. 552.a b
Isa.55. 6 Quærite Dominum dum inueniri potest 546.b
Isa.56. 3 Et non dicat Eunuchus, Ecce ego lignum aridum &c. 435.a b
Isa.58. 1 Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam 517.a 646.b
3 In diebus ieiuniorum vestrorum inuenitur voluntates vestræ, &c. 623.b
11 Ossa tua pinguescent, & eris sicut hortus ebrius 610.b
Isa.60. 2 Super quem requiescet spiritus meus, &c. 492.b
Isa.61. 1 Spiritus Domini super me, quapropter vnxit me: euangelizare pauperibus misit me 215.a 240.b
6 Vos autem omnes sacerdotes Dei vocabimini 383.a
Isa.62. 2 Vocabitur nomine nouo, quo Dominus nuncupauit eum: & erit populus sanctus 1.b
Isa.63. 17 Indurâsti cor nostrum ne timeremus te 559.a
Isa.66. 1 Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum 272.a

EX IEREMIA.

Ier.6. 14 Conturbant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, &c. 546.b
15 Confusi sunt, quia abominationem fecerunt ibid.
27 Probatorem dedi te in populo meo robustum, & scies & probabis vias eorũ 519.a
Ier.7. 16 Tu ergò noli orare pro populo hoc, &c. 648.a
Ier.9. 21 Ascendit mors per fenestras nostras 956.a
Ier.13. 16 Date Domino Deo vestro gloriam antequàm contenebrescat 546.b
Ier.15. 1 Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum 664.b
19 Qui educit pretiosum à vili, quasi os meum erit 709.b
Ier.17. 18 Duplici contritione contere eos 829.b
Ier.20. 14 Maledictus dies, in quo natus sum 894.b
Ier.22. 22 Omnes pastores tuos pascet ventus 458.b
Ier.27. 18 Et si prophetæ sunt, & est verbum Domini in eis, occurrant Domino exercituum 648.a
Ier.31. 22 Faciet Dominus nouum super terram, fœmina circundabit virum 69.b
33 Ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi plebs 51.a
Ier.52. 14 Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem 479.b

EX THRENIS.

Thren.2. 14 Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, &c. 517.a
Thren.3. 41 Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum 655.b

EX EZECHIELE.

Ezech.3. 17 Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel 518.a
17 Audiens ex ore meo sermonem, annunciabis eis ex me 518.b
18 Si dicente me ad impium, morte morieris, &c. 518.b 520.a b
20 Si conuersus iustus à iustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo 557.b
Ezech.13. 5 Non ascendistis ex aduerso, nec opposuistis murum pro domo Israel 517.a
Ezech.16. Portauerunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum 853.a
Ezech.18. 8 Ad vsuram non commodauerit 735.b 736.a
20 Anima quæ peccauerit, ipsa morietur 453.b 832.a
31 Proijcite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis, &c. 333.a 919.a
31 Facite vobis cor nouum & spiritum nouum 919.a

Ezech.24. 11 Pone ollam super prunas vacuam, donec cõcalescat æs eius, & omne stagnum eius defluat 360.b

Ezech.33. 2 Terra cùm induxero super eam gladium, &c. 519.b & seq.
Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris 345.b

Ezech.36. 26 Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis 919.a
27 Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis 441.a 943.a

Ezech.44. 2 Porta hæc clausa manet, & nemo pertransibit per eam 14.b

EX DANIELE.

Dan.4. 24 Forsan Deus ignoscet delictis tuis 689.b

Dan.7. 10 Et fluuius igneus currebat ante eum 360.a
10 Tunc erunt libri aperti 858.b
23 Quarta bestia, quartum est regnum in terra 845.b

Dan.9. 20 Cùm orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi Israel, &c. 945.a
27 In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit &c. 286.a

Dan.12. 2 Multi dormientes in terræ puluere resurgent: alij in gloriam æternam, alij in confusionem & opprobrium sempiternum 47.a

EX OSEE.

Ose.4. 2 Et sanguis sanguinem tetigit 557.b
8 Populi mei peccata comedent 296.a

Ose.9. 4 Sacrificia eorum tanquàm panis luctus: omnes qui manducant ea, contaminabuntur 407.a

Ose.13. 14 Ero mors tua ô mors, ero morsus tuus inferne 24.a

EX IOELE.

Ioel.2. 5 Expergiscimini ebrij & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine 484.b & seq.

Ioel.2. 15 Sanctificate ieiunium 624.a 638.a b
28 Effundam de spiritu meo super omnem carnem 243.a

EX AMOS.

Amos 5. 15 Constituite in porta iudicium 707.b

EX MICHEA.

Mich.2. 7 Sermones eius boni sunt cum eo 195.a

EX HABACVC.

Habac.2. 4 Iustus ex fide viuit 54.b 930.b 952.b

EX SOPHONIA.

Soph.1. 10 A prima porta exit clamor, & à secunda vlulatus 820.b
12 Et erit, in die illa & ego scrutabor Hierusalem in lucernis 835.b

Soph.3. 8 Sustine me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meæ in testimonium, &c. 280.b
16 Saluabo te, & liberabo te, noli timere 890.a

EX MALACHIA.

Mal.1. 10 Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam &c. 260.b 279.b 283.b 289.a

Mal.2. 7 Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent 187.a 803.b

Mal.3. 3 Sedet Dominus & conflat, & purgat filios Iuda 359.b
6 Ego sum, & non sum mutatus 179.a

EX MATTHAEO.

Matth.3. 2 Pœnitentiam agite 324.b
8 Facite fructus dignos pœnitentiæ 351.a
15 Sine nos implere omnem iustitiam 15.a

Matth.4. 6 Si filius Dei es, mitte te deorsum 195.*a

Matth.5. 3 Beati pauperes spiritu 749.b 781.*b
6 Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam 733.b
7 Beati misericordes 672.b
10 Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam 525.a 744.b 759.b
14 Non potest ciuitas abscondi super montem constituta 34.b 36.b
20 Nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm Scribarum & Pharisæorum, &c. 233.b
22 Qui dixerit fratri suo, Racha, &c. 444.a b
22 Qui dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis 384.b
23 Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, &c. 721.b
24 Depone munus tuum ante altare, &c. 256.b
28 Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. 450.a

Matth.6. 1 Nolite facere iustitiam vestram coram hominibus, vt videamini ab eis 597.a 600.a
3 Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua 596.a 600.a b 715.b 716.a b 949.a
4 Vt sit eleemosyna tua in abscondito 600.a
6 Et clauso ostio, ora Patrem tuum 600.a
7 Orantes nolite multum loqui 656.a b 657.a
9 Sanctificetur nomen tuum, & reliquæ petitiones 657.a b 953.b
10 Fiat voluntas tua 67.*b 950.a
11 Panem nostrum da nobis hodie 63.b
12 Dimitte nobis debita nostra, &c. 230.a 586.a b 587.a 913.a 921.b 944.b 945.a
13 Ne nos inferas in tentationem 913.a 921.b 956.a
13 Libera nos à malo 350.b
15 Si non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra 65.b
34 Non cogitetis de crastino 685.a

Matth.7. 6 Nolite dare sanctum canibus, & margaritas porcis 251.b 355.b 380.b
12 Quæ vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis 89.a
15 Attendite vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium 194.*b
19 Non potest arbor bona malos fructus afferre 756.b

Matth.8. 8 Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum 276.b
9 Et dico huic, vade, & vadit: & alij, veni, & venit 732.b
22 Sine mortuos sepelire mortuos suos 888.a
29 Iesu fili Dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos? 121.a

Matth.9. 25 Puella, surge 311.b 451.a

Matth.10. 16 Estote ergò prudentes sicut serpentes 727.a 728.b 729.*a
22 Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit 952.a 953.b
27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in lucem, &c. 380.b
30 Capillus capitis vestri non peribit 48.b
40 Qui vos suscipit, me suscipit 117.b 807.a

Matth.11. 8 Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt 739.b
13 Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud 664.b 689.b 767.a 806.b
29 Discite à me, quia mitis sum & humilis corde 460.b
30 Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue 96.a

Matth.12. 6 Templo maior hic est 958.b
32 Si quis in sancto spiritu blasphemiam dixerit, neque in hoc sæculo remittetur ei, neque in futuro 359.b 363.b 366.a 539.*a 543.a 561.b
33 Aut facite arborem bonam & fructum eius bonũ, aut facite arborem malã, &c. 918.b
40 Quemadmodum fonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus mansit, sic erit filius hominis in corde terræ 23.a

Matth.13. 9 Aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimum 801.*b
11 Vobis est datum nósse mysteria regni cælorum 436.b
29 Colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum 912.b
30 Sinite vtraque crescere vsque ad messem 196.b
30 Colligite primùm zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum 853.b
33 Simile est regnum cælorum fermẽto, quod abscondit mulier in farinæ satis tribus 247.a
43 Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui 48.b
46 Inuenta vna pretiosa margarita, abiit, &c. 86.a 676.b
47 Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, &c. 911.b & seq.
Matth.16. 16 Tu es Christus filius Dei viui 932.b
17 Beatus es Simon Bar-iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, &c. 920.b
18 Ego tibi dico, quia tu es Petrus, & super hãc petram &c. 34.b 35.b 163.b 165.b 168.a 169.a 386.a 390.a 951.a
19 Tibi dabo claues regni cælorum, &c. 164.b
19 Quæcunque alligaueritis in terra, erunt alligata & in cælo: & quæcunque solueritis, &c. 41.a 44.a 165.a 183.b 134.b 327.a b 518.*b 561.a
23 Vade retrò me Satana, scandalum mihi es 164.a
27 Reddet vnicuique secundùm opera eius 962.a
Matth.18. 8 Si te manus tua scandalizat, amputa eam 255.b
9 Quicunque dimiserit vxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur 420.a
15 Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, &c. 196.b 522.a b
18 Amen dico vobis 67.b 68.*a
18 Quæcunque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cælo, &c. 325.*a 384.a
35 Si non remiseritis de cordibus vestris 521.b
Matth.19. 5 Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, &c. 410.b
5 Erunt duo in carnem vnam 34.b
6 Iam non sunt duo, sed vna caro 892.b
9 Quicunque dimiserit vxorem suam, excepta fornicationis causa, & aliam duxerit, mœchatur 419.a 420.a
11 Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est 436.a b 789.b
12 Et sunt eunuchi qui castrauerũt seipsos propter regnum Dei 789.a 795.a
12 Qui potest capere, capiat 436.b 788.*b
21 Si vis perfectus esse, vade: vende omnia tua, & da pauperibus: & veni, sequere me 774.*a
29 Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit 777.b 778.a b 779.a b 780.a b
Matth.20. 2 Ex denario diurno 593.b
15 Multi sunt vocati, pauci verò electi 925.a
25 Qui maior est vestrûm, erit minister vester 168.b
Matth.22. 11 Et vidit hominem non vestitum veste nuptiali 821.b 872.b
12 At ille obmutuit. Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium 821.b 850.b
14 Multi sunt vocati, pauci verò electi 950.b
21 Date quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ Dei, Deo 171.b
Matth.23. 2 Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi 210.b 233.b 403.b
3 Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt 163.b
Matth.24. 14 Et tunc veniet consummatio 838.a
20 Orate ne fiat fuga vestra in hyeme vel sabbato 815.b 841.a
23 Ecce hic est Christus, ecce illic 172.b 173.*a
30 Et tunc apparebit signum filij hominis in cælo. 846.a
Matth.25. 4 Prudentes acceperunt oleum in vasis suis 86.b 87.a
9 Ite potius ad vendentes, & emite vobis 704.a
13 Vigilate, quia nescitis diem neque horam 825.b
33 Statuet hædos à sinistris 26.b
34 Venite benedicti patris mei, percipite regnum 597.a
40 Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis 686.b
41 Discedite in ignem æternum 851.b
Matth.26. 2 Scitis quia post biduum Pascha fiet 624.b
26 Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus
28 Hoc facite in meam commemorationem, donec veniam 306.b 250.*b 254.b
39 Verùm nõ quod ego volo, sed sicut tu 658.a
41 Orate, ne intretis in tentationem 599.a
52 Reconde gladium: qui enim gladium acceperit, gladio peribit 566.b
Matth.28. 20 Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vitæ, vsque ad consummationem seculi 173.a 345.b

EX MARCO.

Marc.5. 30 Spiritum immundum habet 435.b
Marc.7. 33 Sanauit surdum & mutum, & tetigit aures eius & os eius 215.b 216.b
34 Ephetha: quod est adaperire 215.b 216.a
Marc.9. 14 Sinite enim pueros venire ad me, & ne prohibete eos 222.a
29 Omnis qui reliquerit vxorem vel patrem, &c. 777.*b & seqq. 780.*a b
43 Vermis eorum non morietur 851.a
Marc.12. 26 Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob non est Deus mortuorum, sed viuorum 185.a
30 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. 942.b
Marc.13. 37 Quod vobis dico, omnibus dico, Vigilate 825.b
Marc.14. 38 Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem 956.a
Marc.16. 18 Qui verò non crediderit, condemnabitur 220.b

EX LVCA.

Luc.1. 15 Vinum & siceram non bibet 481.a
28 Aue gratia plena, Dominus tecum 69.b 73.*a 75.b
34 Quomodò fiet istud, quoniam virum non cognosco 14.b 61.b 860.a
37 Quia non est impossibile Deo omne verbum 14.b
38 Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum 69.b
45 Beata quæ credidisti 70.a
Luc.3. 6 Omnis caro videbit salutare Dei 47.a
8 Facite fructus dignos pœnitentiæ 314.b 678. a 957.
14 Et quid nos faciemus? Neminem concusseritis, &c. 732.b
16 Ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni 360.a
Luc.6. 20 Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum 781.a
23 Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces vestra multa in cælis 949.b

Digitized by Google

Luc 7. 14 Adolescens, tibi dico, surge 118.b 458.a
Luc.8. 10 Vobis est datum nosse mysteria regni Dei 436.b
15 Hi radices non habent: quia ad tempus credunt, &c. 952.* a
Luc.9. 62 Et respiciens retrò 422.a b 909.a
Luc.10 7 Dignus est operarius mercede sua 903.b
16 Qui audit vos, me audit: & qui me audit, audit eum qui me misit 35.a 160.a 80.* a
29 Et quis est mihi proximus? 88.b
30 Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Iericho, & incidit in latrones, &c. 887.a
34 Duxit in stabulũ, & curam eius egit. Et altera die proculit duos denarios, &c. 766.* a
Luc.11. 5 & seq. De amico dormiente, tribus panibus, pane, pisce & ouo, exponitur 646.* a 656.b 658.a b 659.b
21 Cùm fortis armatus custodit atrium suum 890.a
40 Qui fecit quod intus est, fecit & quod foris est, &c. 675.b
41 Date eleemosynam 670.a
Luc.12. 15 Dico vobis, abstinete ab omni auaritia 464.* b
20 Stulte, hac nocte animam tuam abs te repetent 461.a 465.b
35 Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris 117.a
37 Præcinget se, & faciet eos discumbere, & transiens ministrabit illis 872.b
49 Cui multum concreditum est, ab illo multum repetent 959.a
Luc.13. 7 Vt quid etiam (siculnea) terram occupat? 715.a
Luc.14. 16 Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos 870.a
21 Introduc eos 526.a
23 Exi in vias & sepes, & compelle intrare ibid.
Luc.16. 9 Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, &c. 678.b 687.* a
10 Si in iniusto mammona fideles non fuistis, quod est verum, quis credet vobis? 676.b
13 Nemo potest duobus dominis seruire 887.b
22 Lazarus ab angelis in sinum Abrahæ portatus 103.b
24 Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, &c. 859.a
Luc.18. 1 Oportet semper orare, & nõ deficere 651.* a
2 & seq. Parabola de iniquo iudice, explicatur 646.b
12 Ieiuno bis in sabbato 603.b
14 Descendit iustificatus ab illo 440.b
Luc.19. 10 Venit filius hominis quærere & saluare quod perierat 893.a
13 Dominus dedit seruis decem minas 113.a 710.b 834.a
42 Et quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis 878.* b & seq.
Luc.22. 15 Desiderio desideraui hoc pascha vobiscum comedere 284.b
19 Accipite & mãducate, hoc est corpus meum, &c. Hic est sanguis meus, noui Testamenti, &c. 257.b 261.a 317.b & seq.
19 Hoc facite in meam commemorationem 285.b 289.b
31 Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum, &c. 951.a 956.a
32 Rogaui pro te, ne deficiat fides tua 953.a
44 Factus in agonia, prolixius orabat 374.b
62 Recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat, & egressus foras, flevit amarè 350.a
Luc.23. 43 Hodiè mecum eris in Paradiso 274.a
Luc.24. 30 Accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis 303.b 304.a

EX IOANNE.

Ioan.1. 12 Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri 106.b 241.a 954.b
14 Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, &c. 318.a
16 Omnes de plenitudine eius accepimus 70.a
16 Gratiam pro gratia 962.b
33 Hic est qui baptizat 210. b 211.a
47 Ecce verè Israelita, in quo dolus non est 947.b
Ioan.3. 5 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto 223.b 230.a
6 Quod ex spiritu natum est, spiritus est 251.b
27 Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de cælo 965.b
36 Qui non credit filio, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum 894.b 915.b
Ioan.5. 7 Cùm mota fuerit aqua, non habeo qui me deponat, alius ante me descendit 312.b
14 Ecce sanus factus es, iam noli peccare 449.a
Ioan.6. 27 Operamini escam, quæ non corrumpitur 63.b
40 Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam 5.b
44 Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum 920.b 924.b
51 Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi 64.b 273.b 287.b
51 Si quis ederit de pane meo, viuet in æternũ 63.b 273.b
51 Panis quem ego dabo, caro mea est 149.b 262.a 311.a
53 Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, &c. 63.b 247.* a b 249.* b 250.* a 254.a 255.* a b 261.b 262.* a b 309.a 311.* b 317.b
54 Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo 247.a 315.a
54 Ego resuscitabo eum 262.* b
55 Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus 251.a 261.a 262.a 317.b
57 Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, &c. 297.b
57 Qui manducat me, & ipse viuet propter me 311.a
60 Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? 295.b
61 Hoc vos scãdalizat? Si ergò videritis filium hominis, &c. 253.a 254.a
63 Caro non prodest quidquam, spiritus est qui viuificat 297.b
63 Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt 253.b
65 Respondit ei Petrus, dicens: Domine ad quem ibimus, &c. 35.b
Ioan.7. 10 Nolite iudicare secundùm faciem, sed iustum iudicium iudicate 647.a
38 Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ 748.b
Ioan.8. 34 Qui facit peccatum, seruus est peccati 889.b
36 Si vos filius liberauerit, verè liberi eritis 909.a
44 Homicida erat ab initio 894.b
44 In veritate non stetit 953.b
46 Quis ex vobis arguet me de peccato? 381.a
Ioan.9. 4 Me oportet opera operari eius qui me misit donec dies est 546.b
4 Venit nox quãdo nemo potest operari 818.a
Ioan.10. 12 Videt lupum venientem, & fugit 519.a

Digitized by Google

16 Et erit vnus grex & vnus pastor 406.b
30 Ego & pater vnum sumus ibid.
Ioan.11. 43 Lazare, veni foras 328.* b 451.a
Ioan.12. 32 Si exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad me 23.b
35 Ambulate dum lucem habetis 359.b
Ioan.13. 5 Lauit pedes discipulorum 520.a
10 Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus 227.a 944.b 951.a
Ioan.14. 2 In domo patris mei mansiones multæ sunt 593 b
13 Quodcunque petieritis in nomine meo, hoc faciam 645.a
Ioan.15. 4 Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes, &c. 947.a 952.b
5 Ego sum vitis, vos palmites 947.* b
5 Sine me nihil potestis facere 962.a
7 Si manseritis in me 547.b 950.a
9 Manete in dilectione mea 952.b
16 Posui vos, vt eatis, & fructũ afferatis 754.a
18 Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit 125.b
22 Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent, &c. 540.b 561.b
24 Et viderunt & oderũt me & patrem meum 540.b
Ioan.16. 12 Quæ dico vobis, nõ potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille spiritus veritatis, &c. 243.a
24 Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis 664.a
Ioan.17. 3 Hæc est vita æterna, vt cognoscant te, solum verum Deum, &c. 54.b
Ioan.19. 15 Non habemus regem, nisi Cæsarem 515.a
34 Latus eius aperuit 201.a
Ioan.20. 19 Iesus clausis ingressus est ostijs 76.a
22 Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. 324.a 325.* a b 326.b 561.b 957.
23 Quorumcunque enim peccata retinueritis, retenta sunt 183.b
29 Quia vidisti me Thoma, credidisti 5.b
29 Beati qui non viderunt & crediderunt 931.a
Ioan.21. 7 Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit 45.a
17 Si me amas Petre, pasce oues meas 35.a 44.b 114.b 115.a 162.a 184.a

EX ACTIS APOSTOLORVM.

Act.1. 8 Accipietis virtutem venientis in vos spiritus sancti, & eritis mihi testes 316.b
Act.2. 24 Solutis doloribus inferni 23.a
Act.4. 27 Collecti sunt enim verè in ista ciuitate aduersus sanctum filium tuum quem vnxisti 241.b
32 Neque quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat 785.a
Act.8. 14 Cùm audissent qui erant Hierosolymis Apostoli, &c. 235.a
Act.9. 16 Ego ostendam ei, quanta eum oporteat pro nomine meo pati 350.a
Act.10. 3 Cornelius vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se 924.a
38 Quoniam vnxit eũ Deus Spiritu sancto 241.a
38 Pertransijt benefaciendo & sanando omnes 819.a
Act.11. 26 Vt cognominarentur primùm Antiochiæ Discipuli, Christiani 1.b
Act.13. 48 Et crediderunt quotquot erant ordinati in vitam æternam 953.b
Act.14. 14 Paulus & Barnabas conscissis tunicis suis exilierunt in turbas, &c. 99.b
Act.16. 14 Lydia purpuraria colens Deum, audiuit: cuius Dominus aperuit cor intendere his, &c. 923.b & seq.
Act.19. 1 Factum est dum Apollos esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus, &c. 235.a
Act.20. 7 Vna autem Sabbati cùm conuenissemus ad frangendum panem 303.a
27 Non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis 520.b
28 Videte gregem, in quo vos spiritus sanctus Episcopos ordinauit 392.b
Act.27. 35 Sumens panem gratias egit Deo in conspectu omnium, &c. 303.a

EX EPISTOLA AD ROMANOS.

Rom.1. 9 Testis enim est mihi Deus, cui seruio in spiritu meo in Euangelio filij eius, &c. 868.a
17 Iustus autem ex fide viuit 931.a 952.b
23 Qui commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis 26.a
24 Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum 906.a
32 Qui talia agunt, digni sunt morte 959.a
Rom.2. 4 Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? 557.b 957.b
6 Reddet vnicuique secundùm opera eius 918.a 962.a
21 Qui enim sine lege peccârunt, sine lege peribunt &c. 573.a
Rom.3. 21 Iustitia Dei manifestata est 919.b
22 Iustitia Dei per fidem Iesu Christi 919.b
23 Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius 894.a 931.a 934.a 935.a
28 Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis 543.b 577.b 933.a
Rom.4. 3 Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam 589.b & seq.
4 Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, &c. 962.a
25 Resurrexit propter iustificationem nostrã 919.b
Rom.5. 1 Iustificari 931.a
5 Charitas Dei diffusa in cordib' nostris 934.b
12 Sicut per vnum hominem peccatum in hũc mundum intrauit, & per peccatũ mors, 219.a 220.a 892.* a b 893.* b 894.a 897.* a b 898.* b 903.a 915.* a b
20 Lex subintrauit, vt abundaret delictum, &c. 543.b
Rom.6. 3 Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus 215.b
4 Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem 228.b 832.a
5 Complãtati facti sumus similitudini mortis eius 224.a
6 Noster vetus homo simul crucifixus est 224.a 228.b
7 Qui mortuus est, iustificatus est à peccato 937.a
12 Nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius 905.a
20 Cùm enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. 867.b 909.a
23 Stipendium peccati mors est, gratia autem Dei vita æterna 595.a 895.a 962.a
Rom.7. 8 Peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. 230.* b
14 Venundatus sub peccato 449.b
18 Scio enim, quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum, &c. 231.a 905.b
20 Iam non ego operor illud, sed illud quod in me habitat peccatum 907.b
23 Video aliam legem in membris meis, repugnantẽ legi mẽtis meæ, &c. 452.a 905.b

Digitized by Google

Rom.8. 8 Qui autem in carne ſunt 758.a
10 Si Chriſtus in vobis eſt, corpus quidē mortuum eſt propter peccatum, &c. 888.* a b
13 Si ſecundùm carnem vixeritis, morieminis: ſi autem ſpiritu, &c. 757.b
13 Si ſpiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis, &c. 918.* a 939.b
14 Quotquot enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei 918.b
16 Ipſe ſpiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quòd filij Dei ſumus 4.a
26 Sed ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis 910.b
38 Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, &c. poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu 954.b
Rom.9. 16 Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei 789.b 924.b
18 Cui vult miſeretur, & quem vult indurat 551.a
Rom.10. 3 Ignorantes iuſtitiam Dei, & ſuam quærentes ſtatuere 930.* a
8 Hoc eſt verbū fidei quod prædicamus 96.b
Rom.12. 20 Noli altum ſapere, ſed time 749.b 955.a
36 Quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia 9.a
Rom.13. 21 Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum 573.b
7 Reddite ergò omnibus debita: cui tributum, tributum, &c. 733.a
Rom.14. 3 Is, qui manducat, non manducantem non ſpernat, &c. 623.* a
5 Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet 116.b
20 Omnia quidem munda, ſed malum eſt homini qui per offenſionē manducat 765.b
Rom. 14. exp. expoſitio 618.a
Rom.15. 1 Vos qui firmiores eſtis, imbecillitates infirmorum portate 344.a
2 Vnuſquiſque placeat proximo ſuo in bonum ad ædificationem 168.b
9 Gentes autem pro miſericordia glorificare Deum 942.b

EX I. EPISTOLA AD CORINTHIOS.

1.Cor.1. 30 Factus eſt nobis ſapientia, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio 715.b
2.Cor.2. 9 Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit 52.b
1.Cor.3. 11 Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus 2.a
12 Si quis ſuperædificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, &c. 358.b 359.a b 360.a b
17 Si quis Dei templum violauerit, diſperdet eum Dominus 106.b 413.b 958.b
1.Cor.4. 3 Mihi autem pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die 936.a
4 Nihil mihi conſcius ſum, ſed in hoc iuſtificatus non ſum 375.a 936.b 937.b 944.b
7 Quid autem habes, quod non accepiſti? 919.b 965.a b
16 Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti 930.a
1.Cor.5. 6 Neſcitis, quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit 247.a
11 Si is qui frater nominatur, eſt fornicator, aut auarus, aut idôlis ſeruiens, &c. 959.a
12 Quid enim mihi eſt de his, qui foris ſunt iudicare? &c. 327.b 329.a
1.Cor.6. 1 Audet quiſquam veſtrûm aduerſus alterum habens negocium iudicari ab iniquis, & non apud ſanctos? &c. 734.b
4 Seculares iudicia ſi habueritis, eos qui contemptibiles ſunt in Eccleſia, &c. 583.a
9 Iniuſti regnum Dei non poſſidebunt 959.a
11 Et hæc quidem fuiſtis, ſed ablui eſtis, ſed ſanctificati eſtis, &c. 227.a
12 Omnia mihi licita ſunt, ſed non omnia expedient 765.b
15 Neſcitis quia membra veſtra, membra ſunt Chriſti? membra ergò Chriſti, meretricis faciam membra? abſit 247.a
15 Membra Chriſti eſtis: templum eſtis ſpiritus ſancti 469.b
19 Neſcitis quòd corpora veſtra templū ſunt ſpiritus ſancti, qui habitat in vobis? 106.b
1.Cor.7. 4 Vxor non habet poteſtatem corporis ſui, ſed vir &c. 410.a
5 Nolite fraudare inuicem, niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi, &c. 583.a
9 Melius eſt nubere quàm vri 424.a b 429.a
10 Vxorem à viro non diſcedere, &c. 410.a
23 Pretio empti eſtis, non fiatis ſerui hominum 19.a
25 De virginibus præceptum Domini non habeo: conſilium autem do, &c. 766.* a 767.* a 801.a
26 Exiſtimo enim hoc bonum eſſe 795.a
27 Iunctus es vxori? noli quærere ſolutionem 416.a
28 Si nupſerit virgo, non peccauit 421.a 423.* b 424.a
34 Virgo cogitat quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta & corpore & ſpiritu 792.b & ſeq.
36 Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua, &c. 434.b
39 Mulier alligata eſt legi, &c. cui vult nubat in Domino 413.a 420.b
1.Cor.7. Capitis ſcopus 792.b & ſeq. 794.a
1.Cor.8. 2 Qui ſe putat aliquid ſcire, nondum ſcit quomodò oporteat eum ſcire 710.a
1.Cor.9. 5 Nunquid non habemus poteſtatem mulieres, vel vxores circanducendi? 793.b
19 Cùm enim liber ſim ex omnibus, omnium ſeruum me feci, vt plures lucrifacerem 765.b
24 Neſcitis quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, &c. 96.a
24 Sic currite, vt comprehendatis 819.a
27 Caſtigo corpus meum, & ſeruituti ſubijcio, ne forte cùm aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar 57.b 951.b 954.b 955.a
1.Cor.10. 12 Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat 951.b 954.b 955.* a
17 Vnus panis, vnum corpus multi ſumus 247.* a 304.a
21 Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum 290.a
25 Omne quod in macello venit, manducate 618.a 623.a
1.Cor.11. 2 Laudo vos, fratres, quòd per omnia mei memores eſtis: & ſicut tradidi vobis, traditiones tenetis 116.a 154.a 195.b
23 Ego accepi à Domino, quod & tradidi, &c. 254.b
26 Quotieſcunque enim ederitis panem iſtum, & calicē iſtum biberitis, &c. 284.b 299.b
28 Probet autem ſeipſum homo, & ſic de &c. 317.a
29 Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit &c. 251.b 261.b 317.* b 318.a 319.a 323.a
30 Ideò inter vos multi & infirmi & imbecilles ſunt, & dormiunt multi 371.b
31 Si noſipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur &c. 251.a
1.Cor.12. 4 Diuiſiones verò gratiarum ſunt: idem autem ſpiritus 931.b
11 Omnia autem hæc operatur vnus atq; idem ſpiritus, &c. 924.b

28 Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia Apostolos, secundò prophetas, &c. 180.b
31 Adhuc supereminentiorem viam demonstrabo 86.b
4 Charitas patiens est, benigna est, &c. 151.* a
1.Cor.13. 5 Charitas non quærit quæ sua sunt 88.a
12 Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem 51.a 869.a
13 Scio ex parte 948.b
12 Cognoscam sicut & cognitus sum 869.a b
1.Cor.14. 16 Quomodò dicet, Amen 52.b
33 Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs 154.a 195.b
1.Cor.15. 2 Si continetis, nisi frustrà credidistis 154.b 195.b
22 Sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes vivificabuntur 915.b
28 Vt sit Deus omnia in omnibus 51.a
44 Seminatur corpus animale; resurget corpus spirituale 48.a 906.b
51 Omnes quidem dormiemus: sed non omnes immutabimur 46.b 954.a
53 Oportet enim corruptibile hoc indui incorruptionem, & mortale hoc indui immortalitatem 135.b 857.a
56 Stimulus autem mortis, peccatum est 903.a
1.Cor.16. 4 Quòd si dignum fuerit vt & ego eam, mecum ibunt 783.a

EX II. EPISTOLA AD CORINTHIOS.

2.Cor.1. 3 Deus pater misericordiarum 551.a
7 Si fuerimus socij passionum, erimus & consolationum 123.b
11 Vt ex multis personis, pro dono in nos collato, per multos gratiæ pro nobis agantur 293.b
21 Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris 238.b 732.b
2.Cor.2. 10 Si cui quid donastis, & ego. &c. 327.a 951.b
15 Christi bonus odor sumus in omni loco, & in ijs, qui salui fiunt, & in ijs qui pereunt 383.b 558.b
2.Cor.3. 3 Manifestati, quoniam estis epistola Christi ministrata per nos, scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, &c. 932.b
2.Cor.4. 16 Is qui foris est noster homo, corrumpitur: sed qui intus est, renouatur de die in diem 608.b 939.a
17 Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, &c. 96.* b 595. b 948.b
2.Cor.5. 1 Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, &c. 103.a
4 Nam qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati, &c. 888.a
10 Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secundùm ea, &c. 362.b 899.a
14 Charitas Christi vrget nos, æstimantes hoc, quoniam si vnus &c. 318.a
21 Vt nos simus iustitia eius 919.b
2.Cor.6. 16 Inhabitabo in illis, & inambulabo, atque ero illorum Deus 106.b
2.Cor.7. 10 Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur 324.b 957.958 b
2.Cor.8. 14 Vestra abundantia illorum inopiam supleat, vt & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum 707.b
17 Gratias autem Deo, qui dedit eadem studium pro vobis in corde Titi 917.a
2.Cor.9. 6 Qui parcè seminat, parcè & metet, &c. 694.a
2.Cor.11. 13 Nam eiusmodi pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant se in apostolos Christi. 194.b
2.Cor.12. 7 Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, vt me colaphizet 950.a 951.b 962.a
10 Cùm infirmor, tunc fortior sum 617.b
18 Ter Dominum rogaui, &c. 664.a
2.Cor.13. 7 Oramus autem Deum, vt nihil mali faciatis 913.b 953.a

EX EPISTOLA AD GALATAS.

Gal.2. 16 Iustificatur homo per fidē Iesu Christi 930.a
20 Viuo iam non ego, viuit verò in me Christus. 907.a
Gal.4. 10 Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos 136.a 584.a 621 b
Gal.5. 6 In Christo Iesu, neque circumcisio aliquid vale, neque præputium, sed fides, quę per charitatem operatur 86 b 932.b 960.a
19 Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ 757. *a b
22 Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax, &c. 754.* a

EX EPISTOLA AD EPHESIOS.

Ephes.1. 13 In quo credentes signati estis spiritu promissionis sancto 238.b
Ephes.2. 2 Spiritus, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ 889.b
3 Eramus & nos natura filij iræ, sicut & cæteri 894.b 897 b
7 Vt ostendat in seculis supernenientibus abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu 964.b
8 Gratia salui estis facti per fidem, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est 933.a 934.a
Ephes.3. 5 Quod alijs generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est, &c. 247.b & seq.
10 Multiformis est sapientia Domini nostri 243.b
13 Peto vos non infirmari 919.b
17 Christum habitare per fidem in cordibus vestris 931.a
Ephes.4. 4 Vnum corpus, & vnus spiritus, vna spes vocationis nostræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus 34.* a b 223.a
5 Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, & per quem omnia, & in omnibus nobis 3.b 54.b
9 Ascendit autem, quid est, nisi quia & descendit in inferiora terræ 23 224.a
11 Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, &c. 53.b 394.a
13 In mensuram ætatis plenitudinis Christi 48.a
15 Vt in charitate crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus, &c. 247.b
21 Sicut est veritas in Iesu deponere nos secundùm pristinam conuersationem veterem hominem, &c. 886.a
26 Sol non occidat super iracundiam vestram 492.a
Ephes.5. 3 Fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia, &c. 470.a
11 Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem & redarguite 502.a b
19 Cantātes in cordibus vestris Domino 654.a
25 Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam 409 * b 414

30 Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius 248.b

Ephes.6. 5 Serui, obedite carnalibus dominis 96.a

23 Pax fratribus & charitas cum fide magna 932.a b

23 Charitas cum fide à Deo patre, & Domino Iesu Christo 920.a

EX EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

Philip.1. 1 Cum Episcopis & Diaconibus 392.b 394.a

3 Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, &c. 953.a 954.b

4 Semper in omni prece mea pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciẽs, &c. 953.a

21 Mihi viuere Christus est, & mori lucrum 831.a b

23 Dissolui & cum Christo esse, multo melius 832.a

Philip.2. 6 Quòd cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, &c. 318.a

9 Donauit ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu flectatur omne genu, &c. 273.b

12 Sicut semper obedistis, non vt in præsentia mei tantùm, sed multo magis &c. 926.a 955.a

12 Cum metu & tremore vestram salutem operamini 919.a 955.a

20 Neminem habeo, qui germanè de vobis solicitus sit 403.a

25 Fratrem & commilitonem meũ, vestrum autem Apostolum 327.a

Philip.3. 11 Si quo modo perringam ad resurrectionem, quæ est ex mortuis 954.* a

12 Sequor autem, si comprehendam in quo & comprehensus sum 954.* b

15 Quicunque ergò perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, &c. 939.b

16 Veruntamen in quod peruenimus, in eo ambulemus 939.b

Philip.4. 6 Postulationes vestræ innotescant apud Deũ 657.a

EX EPISTOLA AD COLOSSENSES.

Coloss.1. 24 Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in corpore meo 347.a 944.a 959.a

Coloss.2. 11 In quo & circuncisi estis circuncisione non manufacta, &c. 228.b

12 Consepulti sumus cùm illo per baptismum in mortem 214.a

Coloss.3. 3 Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo, &c. 312.a

5 Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram 881.b 939.b 959.a

9 Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induite nouum, &c. 886.a 939. b & seq.

10 Renouatur autem in agnitionem Dei 939.a

12 Induite vos ergò sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ 684.a

13 Donate vobismetipsis, si quis aduersus aliquem habet querelam, &c. 721.a

Coloss.4. 3 Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi 923.b

12 Vt stetis perfecti & pleni in omni voluntate Dei 953.a b

EX I. AD THESSALONICENSES.

1.Thess.4. 4 Vt sciat vnusquisq; vestrum suum vas possidere in sanctificatione 725.b

7 Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem 725.b

1.Thess.5. 17 Sine intermissione orate 651.a 657.a

19 Spiritum nolite extinguere 387.b

EX II. AD THESSALONICENSES

2.Thess.2. 15 State igitur, fratres, & tenete traditiones nostras, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram 126.a

EX I. EPISTOLA AD TIMOTHEVM.

1.Tim.1. 5 Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona & fide nõ ficta 56.b 590. b 931.b

13 Prius blasphemus fui & persecutor, & contumeliosus, sed misericordiam Dei &c. 596.b 964.a

1.Tim.2. 1 Obsecro itaque primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, interpellationes, gratiarum actiones 644.b

4 Vult omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire 911.a

8 Volo viros precari in quouis loco 382.b

1.Tim.3. 2 Vnius vxoris virum 431.* b 434.a

6 Non neophytum, ne in iudicium incidat, & in laqueum diaboli 461.b

8 Diaconi similiter irreprehensibiles, pudici, non bilingues, non multo vino dediti, &c. 393.* a

10 Nullum crimen habentes 904.a

1.Tim.4. 1 In nouissimis temporibus discedent quidam à fide, prohibentes nubere, abstinere à cibis, &c. 618.a 623.a

5 Sanctificatur enim per verbum Dei & orationem 267.b 303.b

14 Ne negligas donum quod in te est, quod datum est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterij 387.* a b 394.a

1.Tim.5. 9 Vidua deligatur non minus sexaginta annorum 423.b

11 Iuniores viduas reijce, &c. 421.a b 422.b 423. *.a 429.a

14 Volo iuniores nubere, filios procreare, matres familiâs esse 410.a

20 Peccantes coram omnibus argue, vt cæteri timorem habeant 196.b 522.a

23 Iam noli aquam bibere 623.a

23 Vino modico vtere 483.b

22 Manus citò nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis 387.b

1.Tim.6. 9 Desideria inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitũ & perditionẽ 905.b

20 Profanas vocum nouitates deuita 179.b

EX II. EPISTOLA AD TIMOTHEVM

2.Tim.1. 6 Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum 378.b 387.* b

12 Scio cui credidi, & certus sum 4.a

2.Tim.2. 4 Nemo militans Deo, obligat se molestijs secularibus &c. 185.a

12 Si compatimur, & conregnabimus 347.a

19 Nouit Dominus qui sunt eius 954.a

2.Tim.4. 2 Argue, obsecra, increpa, cum omni patientia & doctrina 521.a

7 Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, &c. 596.* a

8 Non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius 848.b

EX EPISTOLA AD TITVM.

Tit.1. 5 Huius rei gratia reliqui te Cretæ, &c. & constituas per ciuitates presbyteros 392.a

Tit.2. 15 Argue cum omni imperio 521.a

Tit.3. 5 Saluauit enim nos per lauacrum regenerationis, &c. 228.b

EX EPISTOLA AD HEBRAEOS.

Heb.5. 8 Christus cùm esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est obedientiam 96.a

Heb.6. 4 Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, gustauerunt etiam donum cæleste &c. 222.*a 228.b 951.b

Heb.10. 32 Rememorare nanq; priores dies, quibus illuminati multam collectationem sustinuistis passionum 228.b

Heb.11. 1 Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium 4.a 5.a b
6 Sine fide impossibile est placere Deo 54.b
6 Credere enim oportet, quia Deus est 5.a
26 Respiciebat in remunerationem 96.a

Heb.13. 4 Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus 416.a

EX EPISTOLA D. IACOBI.

Iacob.1. 14 Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus, &c. 904.b
15 Peccatum cùm consummatum fuerit, generat mortem 451.b
20 Ira viri iustitiam Dei non operatur 492.a

Iacob.2. 13 Iudicium sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam 962.b
19 Et dæmones credunt, & contremiscunt 932.b 959.a

Iacob.3. 2 In multis enim offendimus omnes 945.a

Iacob.4. 17 Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi 410.a 710.b

Iacob.5. 14 Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, &c. 370.a b 371.b 372.b 373.*a b 376.b

EX I. EPISTOLA D. PETRI APOSTOLICOS.

1.Pet.2. 5 Et ipsi tanquàm lapides viui superædificamini in domos spirituales, &c. 383.a
9 Vos autem genus electum, regale sacerdotium 240.b 383.a
21 Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius 347.a
25 Sed conuersi modò ad Episcopum, & pastorem animarum vestrarum 327.a

EX II. EPISTOLA D. PETRI.

2.Pet.1. 4 Efficiamini diuinæ naturæ consortes 248.b

EX I. EPISTOLA D. IOANNIS.

1.Ioan.1. 8 Si dixerimus nos peccatum non habere, nosipsos seducimus 443.b 951.a

1.Ioan.2. 1 Filioli mei, hæc scribo vobis vt non peccetis, &c. 544.a 951.a
19 Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis 33.b

1.Ioan.3. 2 Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniã videbimus eum sicuti est 51.a
4 Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, &c. 442.b
9 Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, &c. 951.a
10 In hoc manifestati sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non est iustus, non est à Deo: & qui non diligit fratrem suum 86.a 754.b

1.Ioan.4. 8 Deus charitas est 62.a
18 Timor non est in charitate, &c. 881.b 882.a b

1.Ioan.5. 1 Omnis qui credit quoniam Iesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit genitorem, diligit eum, qui genitus est ab ipso 960.a
3 Et præcepta eius graua non sunt 96.b
16 Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis 548.a 556.a 562.a b
18 Omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conseruat eum 951.a

EX EPISTOLA S. IVDÆ.

19 Qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes 39.b

EX APOCALYPSI D. IOANNIS.

Apoc.2. 5 Memor esto vnde excideris: age pœnitentiam, & prima opera fac 324.b 957.958.B

Apoc.14. 3 Canticum nouum cantabitis citharis vestris 791.b 792.a
4 Sequuntur agnum quocunque ierit 791.a b

Apoc.19. 10 Conseruus tuus sum, & fratrum tuorũ 99.b

Apoc.20. 3 Et clausit & signauit super illum, vt non seducat amplius gentes 954.a
4 Et vidi sedes & sedentes super eas, & iudicium datum est 327.a
7 Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis 383.a

Apoc.22. 12 Reddet vnicuique secundùm opera sua 962.a

IN PRAECEDENS OPVS CATECHISTICVM D. PETRI CANISII, SCRIPTVRÆ TESTIMONIIS ET PATRVM SENTENTIIS ILLVSTRATVM, RERVM AC SENtentiarum INDEX. In quo litera A, numeris apposita, priùs paginæ latus, B, posterius designat. Sicubi verò neutra adiecta fuerit, ipsius Catechismi opus denotatur.

A

Aaronis filij quas vini gustati pœnas dederint 607.b
aaroni primo omnium sacerdotiũ collatum 385.b
aaronem Episcopi formam prætulisse: filios Aaronis presbyterorum 585.b
Abagaro cur suam imaginem Christus miserit 126.a 130.a
Abel quomodò electa Deo munera obtulerit 89.a
Ablutio exterior cuius sit symbolum 204. cur ter repetatur 224.a vbi conferatur 230.a
Abnegatio propriæ voluntatis quibus à viris quantoperè laudata 771.b
Abraham quomodò ad offerendum Isaac permotus 89.b
abrahæ sinus quid 103.a b
Abrenunciatio 213.b 214.a b 215.a 216.a
Abrenunciatio asseruatur in cælis, proferenda in die iudicij 233.b
abrenunciatio triplex 783.b
abrenunciationis vocis cur frequenter vtendum 233.a

abrenunciationis in baptismo factæ memoria quò valeat 213.b 214.a 232.b 233.a
abrenunciationes paruulorum in baptismo, quomodò, & per quem fiant 219.b
sine Absolutione sacramentali mori, quàm periculosum 345.b
Abstinentia toti Ecclesiæ iam olim communis quæ 620.a
abstinentia & delectus ciborum in Ecclesia varius 620.b
abstinentia hebdomadæ sanctæ 602.a 621.a 633.a
abstinentia arctior per sex dies ante paschæ, & ciborum delectus 625.b
abstinentia feriæ quartæ & sextæ cuius sit traditionis 157.a 189.a
abstinentia monachorum, sicut & vitæ, liberè suscipitur 618.a
abstinentia admirabilis quorundam monachorum 620.b 813.a
abstinentia à carnibus & vino, cœnobitis olim quàm familiaris 813.a
abstinentia à carnibus quæ qualis 627.a
abstinentia Antonij 620.a
abstinentia Manichæorum qualis 617.a 618.b
abstinentia & delectus ciborum Hilarionis adhuc adolescentia 620.b
abstinentia Ethnicorum qualis fuerit 601.a b & seq.
abstinentiæ maioris, quàm quæ iussa aut indicta sit, libertas seu ratio quæ 189.a
abstinentiæ quotuplex finis 617.b 618.b
abstinentiæ sanctorum Dei quis sit finis 427.b
abstinentiæ Christianæ fructus 189.b 632.b
abstinentiæ catholicæ & hæreticæ differentia 618.a b
abstinentiæ nullum esse meritum, hæresis antiqua 610.a
abstinentiam à carnibus nihili facit Aërius 621.a
per abstinentiam à licitis, condonantur illicitè perpetrata 632.a
abstinentia, vigiliæ, & orationes perducunt ad paradisi delicias 630.a
de abstinentia ciborum quos Apostolus Paulus notet 632.a
Abstinere Iudaicè à cibis, Deo non est acceptum 632.b
abstinere ab alienis non est satis, sed etiam nostra erogandа alijs 715.a
non abstinere, sed hæreticè abstinere, hæreticum facit 618.b
quomodò abstinetur Christianè à lacticinijs, ouis, &c. ibid.
cur abstineant à cibis Manichæi ibid.
cur abstineant Catholici à carnibus, &c. 617.a
abstinuit Bernardus, vt satisfaceret pro peccatis 618.b
abstinendum non à cibo ex superstitione Iudaica, vel hæreticè 604.b
cur abstinendum à carnibus, &c. 631.a
abstinendo ira Dei lenitur 629.b
Acedia quid sit, & quænam illius filiæ 459.b 496. 498.a Vide Tepiditas.
Achab sua quid pœnitentia consecutus 932.a b 351.b
Acolytus quomodò ordinetur 389.a
acolyti officium 391.b
Actio omnis humana quàm diuersò instituatur fine 763.a
Actus hominum velut in trutina ponderantur 693.b
Adam
- ex terra adhuc virgine formatus 74.a
- qualis à Deo creatus 886.a
- qualis sit factus diaboli fraude 886.a b
- quid peccando amiserit, & in illo nos 893.a b
- totus & animo & corpore lapsus in deterius 890.b
- peccati merito, non naturæ necessitate, mortalis 887.b & seq.
- nisi peccâsset, nunquàm corpore moriturus fuisset 888.a
- omnes posteros tanquàm radix arborem complexus est 898.b
- in nos culpam & pœnam transmisit 896.a
- mundo peccatum & mortem simul inuexit 896.a

adam, Eua, & serpens quibus tribus peccandi gradibus apte conferantur 450.a
adæ, Euæ, & serpentis inter se qualis conuentio & colludio 451.b
adæ prævaricatio
- quid posteris malis aduexerit 893.a
- posterorum omnium in se innocentiam perdidit 907.a
- & corporis simul & animæ mortem ad posteros transmisit 891.b

adami peccato omnes, excepto Christo, obnoxij nascimur 896.a
adami peccatum corporis morte puniendum, & in posteros deriuatum Pelagiani negant 896.b
adami primi & secundi antithesis 895.b
adamo tranigressori quænam interminata sit à Deo mors 888.a
adamum ex inferno liberatum credit Ecclesia 23.a
adamo corruente, tota posteritas corruit 896.a
ex Adam omnes sumus primò mali 894.a
in adamo
- quia omnes fuimus, omnes etiam peccauimus 903.b
- quali in massa omnes peccauimus 893.a 903.b
- vitiata omnium hominum natura 893.b
- peccârunt omnes etiam nondum nati, qui per se adhuc peccare non poterant 893.b

Adiaphora quid 158.
adiaphoræ, si dijs placet, quibusnam sint apostolicæ traditiones 158.
Adorari carnem Christi in mysterijs 272.b
adorare
- scabellum pedum Dei, quid sit 272.a
- imaginem, vide Imago, & Crux.
- versus Orientem, traditio Apostolica 650.a

cur adoremus Orientem versus 650.b
adorandus Deus animo & corpore ibid.
adorantium non debemus terrere speciem, opere verò inimici esse 274.a
Aduentus Domini quibus sit imparatus 825.b
aduentus sui certum tempus cur non tantùm noluerit Christus ab Apostolis prædicari, sed ne sciri quidem 838.a
aduentum Christi qui præcessuri sint 838.b
Adulatio peccatum alienum 511.
adulatione nutriuntur delicta 512.a
Adulator blandus inimicus 515.a. Vide etiam, Detractio & Laudatio.
Adulterum omni excusatione carere 413.b
adultera viuente, non licet aliam ducere 418.b
adulteram qui dimittit, ei non licet aliam ducere 419.a
adulteram qui dimittens, contrahit, etiam morechatur 418.b
adulteri quatuor fiunt ex duobus coniugibus, si cum alijs contrahant 418.b
Adulterij prohibitione quæ alia vetentur vitia 142.
adulterij rei sunt lege Euangelij, qui coniuge viuente contrahunt cum alia persona 410.a
adulterio spirituali obnoxiæ aut obnoxij qui 424.a
adulterijs peior est lapsus à voto castitatis 423.a
Aegroti quomodò visitandi 827.a
Aegyptiorum mirus aliquando in crucem Christi zelus 20.a
Aequali quid sit reddendum 731.b
Aerij hæreses 593.b & seq. 621.a
aërij hæretici aduersus defunctorum memoriam argumenta quomodò confutata 234.b
Affinitas ex fornicatione, quousque se extendat 418.b
Agathi episcopi Panormitani mira de sacrificio Missæ relatio 282.a b
Agimus in iustificatione & agimur 918.a
Agnes martyr ac virgo, quomodò à Prudentio laudata & inuocata 112.a
S. Agnetis auxilium & beneficia 112.a
S. Agnetis virginis sponsus quis, & qualis sit 772.b
Agni paschalis vna in domo comestio, mysticè quid 36.a 41.b 42.a

agnus

agnum immaculatum quotidie sumi & immolari, nec tamen sumptum consumi 263.b
altare esse sedem corporis & sanguinis Christi, in eoque per certa momenta habitare 256.b
altare Stephano protomartyri dedicatum 285.a
altari assistentes antistites Deo offerunt, non martyribus 280.a
altaris sacrificium, vide Sacrificium.
altaria Apostolorum tempore dedicata fuisse martyribus 285.a
altaria soli Deo constituuntur, quanuis in memorias martyrum 99.a
altaria Dei frangere, sacrilegium esse 256.a b
ex altaris ornamentis camisias & femoralia faciens, punitur 535.b
amatores secularium delectationum quibus similes sint 876.a
ambrosius Christum in Eucharistia adorat 276.a quomodo Crucis virtutem extulerit 21.a
ambrosij iamiam morituri apophthegma 827.b
ambrosium de nimia virginitatis commendatione accusatum fuisse 798.a
ambrosium Rom. Ecclesiæ formam in omnibus sequi cupere 167.a
amentia irridentium sobrios 482.b
amen, simplex aut geminatum, quid sit aut sonet 52.a 67.b 68.a
amicitiam Dei non dissoluendam 88.b
amor legislatoris facilem efficit legem 944.a
amor verus meretur præmium 88.a
amor pecuniæ, Dei amorem tollit 466.b
anabaptismus { damnatur 222.a; est diabolicæ præsumptionis 223.a; iuxta Cæsareas leges gladio castigandus 2 3.b }
anabaptistæ cur iustè damnati 218
anabaptistarum & Ismaëlis collatio 222.b
anabaptistas esse illusores vti Ismael, rectequè persecutorem pati ibid.
anachoretæ qui 815.a
anachoretæ quid profint alijs 812.b
anachoretarum vita ibid.
anachoretarum vita quos authores habuerit 811.a
ananias votum paupertatis fecit 425.b
ananias & Sapphira cur puniti 775.b
ananiæ & Sapphiræ exemplum cur meritò ob oculos ponendum 781.a
andreæ apostoli reliquiæ Constantinopolim translatæ 116.b
angelus in forma naufragi eleemosynam flagitat 697.b cuius conuiua fuerit 698.a
angeli obsecrandi 108.b quomodo pro Africâ implorati 123.a
angeli quatuor argentei à Constantino in templo positi 128.b
angeli & Sanctorum animæ nostra nôrunt, ac pro nobis & nobiscum precantur 104.a
angelorum { hierarchia in cælo 385.a; ministerium 657.a; in officio Missæ præsentia & ministerium 274.b 275.a b 276.a b; cibus quis 606.b; vita mysticè quid 801.b }
angelorum vita & Sanctorum corona mysticè quid 799.b
angelicus hymnus vnde in Missa cantari aut dici statutus 290.a
angelica quibus obuentura dignitas 871.a
angeli quid Gregorio Magno debeant 293.a
angustia & terror qualis tandem aliquando futurus 847.b
anima { sui iuris 912.b; quia libera, nõ inuita agit, corpore præstat ibid.; post mortem ad Christum vadit 832.a; quomodo perdurare queat in tot tantisque pœnis 849.b; rapitur à dæmonibus ad inferos 850.a }
anima sua culpa lapsa, sola Dei gratia restauratur 901.a
anima Christi { vnita diuinitati ad inferos statim descendit 23.b; electos inde liberauit 23.a b 24.a; impios non liberauit 23.b; principem tenebrarum alligauit ibid.; vectes ferreos confregit ibid. }
animæ à corpore recedentis dolor, tremor & certamen 374.a b 829.a
animæ requies post mortem non æquè diuturna omnibus 821.b
animæ { migrãtes à corpore ante tribunal Christi sistuntur 821.b 831.b 842.a; quorum statim ad cælum euolent, aut in infernum descendant 361.a; quorum ad purgatorium migrent 860.a; quomodo iuuentur ibid.; quorum ad cælum migrent ibid.; quorum ad inferos descendant 860.a }
animæ piorum defunctorum ad Ecclesiam pertinent, & eius communionem 39.a
animæ piorum ex inferno per Christi descensum liberatæ 23.b 24.a
animæ defunctorum Sanctis commendantur tanquam patronis 109.b
animæ defunctorum quomodo per Missas à pœnis soluantur 283.a
animæ damnatorum tristabuntur potissimùm de pœnitentiæ tempore neglecto 850.a
animæ Sanctorum, vide Sancti.
animarum { medici in Ecclesia 337.a; iudices Apostoli & Episcopi constituti 3.6.b; lucrum quanti faciendum 709.b; salutem quanti faciat Deus 709.a; timor & dolor in iudicio extremo 842.b; status post mortem 821.a b }
animas ex inferno Christus abduxit 24.a
animas iniquorum esse in inferno 851.a
animi medicina correctione & institutione perficitur 706.a
anniuersariæ solemnitates vnde institutæ 136.a
antichristus { communi modo quis sit 839.a; propriè quis sit ibid.; nasceturex fornicatione 839.b; oritur ex tribu Dan 838.b; quando venturus 845.b; præcedet Christi aduentum ibid.; consignationem crucis in fronte prohibebit 838.b; Iudæos decipiet 839.a; seipsum vocabit Deum ibid.; in templo Iudaico sedebit ibid.; erit magus & diabolicus homo ibid.; erit verus homo, non autem diabolus incarnatus 839.b; inuadet Romanum imperium 845.b }
antichristi { character loco viuificæ crucis Christi 838.b; regnum 839.b; fraudes & hypocrisis 845.b; improbitas quanta ibid.; dominatus quàm brevis ibid.; interitus 839.b 845.b }
antichristi tempore templa Christianorum deuastabuntur, & iniquitas inualescet 838.b
antichristi synagogæ quales, quive ad eas spectent 34.b 38.a
antichristo qui principes per Athanasium collati 175.b
antichristum Liturgiam ablaturum 286.a b
antiquitatis sequendæ ratio, modus ac vsus 27.b
antistes personam Christi sustinet 80[illegible].a
arsenæ quid 251.a 254.b
antonius quomodo Dominicum ad se præceptum scripserit 762.b
[illegible] { cur, quando, & quomodo Symbolum [illegible] det: at 6.[illegible]

Apostoli
- cur signis visibilibus & externis vti ceremonijs 27 b
- Chrismatis inunctionem, perfectionem vocarunt 210 a
- quot viuendi modos in Ecclesia instituerint 78. 811. b
- religiosorum in Ecclesia ordinis institutores 814. b
- quos populos conuerterint, in die iudicij videbitur 710. b
- quales fuerint pauperes 781. a
- quale paupertatis exemplum dederint ibid.
- quid pro illo derelicto adepti, seu habituri 777. b & seq.
- quas domos in hac vita receperint 778 a
- an vxores circunduxerint 7. 3. b
- quando & quatenus vxoribus vsi ibid.
- quomodo centum mulieres receperint 778. a
- quomodo pro Arriana inuocati 123. a

apostolorum
- inter se discretio 167. a 168. b
- industria 811. b
- genera quot 356. a
- successores 162. a
- victus qui 386. a

apostolorum locum in Ecclesia tenentes, cuius sacramenti soli sint ministri 236. 239. b
apostolorum officium erat baptizare 225 b
apostolorum domus esse templa 778. a
apostolorum dogmata partim scripta, partim non scripta 153. a b 154. a b & seq.
apostolorum sepulcra & natalitia clara sunt 108. b
apostolorum ossa, veneranda 117. a
apostolorum & ecclesiæ collatio 328. b
apostolorum & martyrum inuocatio 115 b 123. a
apostolos quando, & quibus verbis sacerdotes Christus instituerit 289. b

apostolos
- voluisse paruulos baptizari 219. a
- altaris ministros ordinasse 393. b
- vouisse votum paupertatis 782 a
- mortuorum in sacrificio Missæ commemorationem instituisse 283 b 294. a
- omnes vxores habuisse, an ex Pauli verbis concluditur 793 b

apostolos & monachos fuisse eunuchos euangelicos 789. a
apostolos pro nobis orare 108. a
apostolus duodecim articuli duodecim respondent 7. b
apostolus quanta potestas data sit 326. a b
apostolis quæ dicta, ad successores eorum pertinere 160. a
apostolica doctrina vbi syncera & immaculata seruata 179. a
apostolica sedes, cardo & caput omnium Ecclesiarum à Christo constituta est 168. b
apostolicæ sedis authoritas 168. b 169. a b 170. a b 177. b 385. b
apostolicæ sedis authoritas in hæresibus anathematizandis 166. b
apostolicæ traditiones, vide Traditiones.
apostolici fastigij, perfectæque virtutis quid sit 774. b
ad apostolicam sedem causæ maiores referendæ 168. a 169. a
idque ex iussu & instituto Apostolorum 168. a
Apostatæ & hostes admitti nequeunt ad Ecclesiæ pacem 41. b

apostatæ
- à religione, an acceperint concubium pro dimittis parentibus, &c. 777. b
- semetipsos Deo sobrahunt 8. 6. b
- quales consiliarios adhibere soleant 8. 6. a

Apostasiæ pudendus saltus 780. a
Aqua ad baptismum perficiendum necessaria 224. a
aquæ baptismalis sanctificatio 214. a b 216. b
aquæ benedictæ vis & vsus 827. a
aquis in qualibus olim baptizaretur 214. a b
Architæ Tarentini dictum de ira 494. b
Armis quibus opus sit ad resistendum 500. a
Arrius hæresiarcha, scintillæ non oppressæ comparatur 528. b

Arrian.
- non sunt Christiani 1. b
- qua in re diabolo peiores 122. a
- quid martyribus negent à dæmonibus confessum ibid.
- quos Nicenæ synodi canones combusserint 169. b

Athanasius quàm honorificè de Rom. Pontificis & Apostolicæ sedis authoritate sentiat 169. a
athanasij commendatio 294. a inuocatio 107. b
Auaritia quale sit donum Dei 533. a b

Auaritia
- quid sit, & quas procreet filias 459. b 461. 462.
- peior omni peccato 464. a
- auaros accusat coram summo iudice 713. a b

auaritiæ studentium excusatio propter liberos suos 463. a
auaritiæ febris quanta, & quàm mirè aliquando curata 694. a b
auaritiæ nomen generale est 464. b
auaritiæ malum describitur 465. b
auaritiæ morbus quotuplex 782. b & seq.
de auaritia tenantem diabolum quàm mirè trapezita quidam superârit 694. b & seq.
Auarus est etiam, qui cupidè seruat sua 464. b
auari quo plus habent, eo plus appetunt 465. a
auari diuites alienum panem manducant ibid.
auari plurimi in terno 467. a
auari quomodo sint pauperes 462. b & seq.
auarorum liberis parentum increpatio 463. b

auarorum
- vox qualis 462. a
- cogitationes quæ sint 713. a
- in pauperes technæ seu strophæ quales 462. b & seq.

Audiani hæretici quomodo peccata remittant 355. b
Auertanus episcopus quàm sedulò de Berengarianismo scripserit 263. b & seq. 271. a b

Augustinus
- quanti faciat successionem Episcoporum in sede B. Petri 165. b
- quanti Patrum testimonia æstimet 181. a
- de amplectenda perfectione euangelica cogitauit 770. b
- renunciauit propriis rebus ibid.
- fatetur se consilium euangelicum de voluntaria paupertate amplexum fuisse ibid.
- alios totis viribus ad idem propositum exhortabatur ibid.
- monasterium instituit 770. b 785. a
- mundum contemnit 770. b
- quam Cypriani sententiam aut non accepit 172. a
- iamiam morituros, cui potissimùm rei vacarit 827. b

augustini dubitatio de modo, quo Sancti in diuersis locis adsint 103. in oratio pro mortuus 104. a
augustini sententia de præceptis tabularum duarum 137. b
in augustini societate omnia communia 770. b
augustinum commouit Ecclesiæ authoritas ad credendum Euangelio 4. b 193. b
augustinum quæ in Ecclesia catholica teneant 37. a
Aurium inunctio & per saliuam illitio 215. a b
aurium & narium attactus 215. b 216. b
auribus delicatis præd torum increpatio 881. a
Aurum, argentum, lapides pretiosos, &c. ædificare quid sit 358. b

B

Babylæ martyris laus 119. b
Balsamum quomodo pro salute animarum consecretur 238. a

Baptismus
- quid sit, & an omnibus necessarius 217. 218.
- quando verum Sacramentum sit 225. a
- aqua & spiritu constat 227. b
- cur potius dicta vr lauacrum regenerationis, quàm purificationis 228. b
- quid præstet 229. a
- homine in animo ac mente mutat 229. b
- redimat, liberat, saluat 904. b

auct

nihil peccati relinquit 904.a
non radit, sed auferre peccata omnia ibid.
quicquid propriè peccati rationem habet, tollit 229.a 231.a
plenam peccatorum remissionem confert 904.a
in paruulis abluit peccatum originale 230.a
eruit nos à potestate dæmonis 221.a
sanitatis totius causa 940.a
iterari non debet 218.222.b 223.a b

baptismus Ioannis, alius à baptismo Christi 229.b
baptismus verus etiam extra Ecclesiam confertur 224.b
baptismus hæreticorum quando sit verum Sacramentum 224.a b 225.a
baptismus paruulis adhiberi solitus, eos peccato obnoxios arguit 895.a b
baptismus paruulorum, vide Paruuli.
baptismus & ordo non amittuntur 377.a
baptisma vnicum, diluuio vnico designatur 221.b

baptismi necessitas quomodo per scripturas & patres asserta 218.a b 219.a b & seq.
baptismi minister ordinarius 225.b
baptismi minister in necessitate 224.b 225.b
baptismi verbum, elementum, & minister 223.

baptismi aqua prius consecratur 212.

baptismi figuræ 227.a
baptismi varia nomina 228.a
baptismi materia 223.b 224.a
baptismi forma 216.b 223. 224.a b & quàm ea sit necessaria 204.a
baptismi forma mutilata esse non debet 224.b
baptismi forma Latinorum & Græcorum 224.a
baptismi vis & effectus 225. 226. & seqq. 231. a b 431. b 757.b 900.901.
baptismi vis admirabilis 227.b
baptismi solennia verba 927.b
baptismi ceremoniæ, vide Cæremoniæ.
baptismi decem munera 228.a
baptismi iteratio quàm sit nefaria 218.222.a

baptismo nihil confert ministri conditio 210.b

baptismo quid in nobis fiat 204.
baptismo proficitur in melius 939.b
baptismo non solùm à peccatis mundamur 578.a
baptismo & peccata omnia, & desideria vitiosa, quæ reos faciunt, purgantur 904.b
baptismo tolluntur omnia peccata 226.a b 227.a
baptismo auferuntur crimina, & non reduntur 226.b
baptismo peccata prorsus dimittuntur & abluuntur 226.b 227.a b
baptismo ægritudines imitatur 229.b

baptismo plenè sublatæ sunt inimicitiæ 905.a
baptismo ignis post mortem purgamur 359.a
in baptismo professio facta, quando exigenda 844.a
baptismum etiam per fornicatores & adulteros collatum, efficacem esse 205.b
Baptisma quibus olim ritibus conferretur 213.b & seq.
Vide Cæremoniæ.
baptismatis vnici assertio 221.b 222.a
Baptismalis fontis benedictio quomodo iam olim fieri solita 214.a b 215.b 216.a b
Baptizandi hominis trina immersio vndenam sit 224.a
baptizandi Deo & angelis conscribentibus quid dicant 233.a
baptizandis quomodo susceptor eligendus 213.b
baptizatus caret omni peccato, non omni malo 904.b
baptizatus recens, solis radijs mundior 228.b
baptizati pueri ante rationis vsum mortui, sine purgatorio saluantur 362.b
baptizari Chrismate vngendi, vide Chrisma.
baptizari soliciti sint ne peccent 233.b 234.a
non baptizati, an baptizare possint 224.b
baptizatorum proprium quid 226.
baptizatos peccare posse 951.a
baptizatos ex parte mundari fingit Iulianus dixisse Augustinum 904.a

baptizatis omnibus quæ beneficia præstanda 366.b
baptizatis seruanda præcepta 942.a
de baptizatis per ludum & iocum quid sentiendum 225.a
Baptizare omnes, de quorum baptismo non constat, etiamsi baptizatis sint, licere 223.b
baptizare per ministerium, & baptizare per potestatem differunt 210.b
cur baptizetur in nomine sanctæ Trinitatis trina mentione 215.b

Basilius cœnobiorum moderator 814.a
Basilius copulauit vitam solitariam cum sociali vita ibid.
Basilius Chrismate inunctus 241.b
Basilius iamiam moriturus quomodo Eucharistiam sumpserit 305.a
Basilius in cœlis pro nobis offert sacrificia, & pro populo precatur 107.b
S. Basilij inuocatio 108.a
Basilij Imperatoris pia & egregia de Synodis sententia 175. a
Beatus nemo non vult esse 764.a
beati spe sumus in hac vita 764.b
beati qua tantùm re qui sint, esseve queant 763.b
beati non sunt omnes qui persecutionem patiuntur 526.a

beati quid in vita æterna agent 868.a 872.a
beati sicut viuent vita æterna, ita manebit sine vllo mora perpetua damnatorum 857.a
beati quando & cur nulla miseratione erga impios afficiendi 858.a
beati quomodo supplicijs malorum gauisuri ibid.
beati vbi futuri sint tempore conflagrationis 842.a

beatorum solatia viuis non deerunt 110.a

beatorum societas 862.a
beatorum consessus descriptio 865.a
beatorum inter se voluntas qualis, & charitas quanta 865.b
beatorum pulchritudo quanta 866.b
beatorum fortitudo ibid.
beatorum libertas ibid.
beatorum voluptas quanta ibid.
beatorum longæuitas 867.a
beatorum amicitia ibid.
beatorum securitas 867.b
beatorum sepulchrorum sectio ibid.
beatorum plena charitas 868.b
beatorum dispar gloria ibid.
beatorum cognitio 870.b
beatorum quanta lætitia ibid.
beatorum stupor & admiratio de sua gloria 843.a
beatorum gaudium 862.b 865.b 869.a 873.b

beatorum omne opus, quid 868.b
beatorum corpora qualia sint futura 842.a
beatorum & damnatorum differentia quanta 856.b
beatis, quicquid velint, coram adesse; quicquid nolint, procul abesse 865.b
Vide quoque, Sancti.
Beatitudo in quo ponenda est, id oportet vt sit homine melius 763.a
beatitudo merces bonorum operum 562.b
beatitudinis æternæ descriptio 869.b 871.b & seq.
beatitudinis partes quot sint 866.a
beatitudinis & miseriæ partes vbinam perfectè habeantur ibid.
beatitudinem amant omnes, tam boni, quàm mali 763.a
beatitudinem in quo constituant filij huius seculi ibid.
beatitudinem falsam requirentes vera miseria 764.b
ad beatitudinem quomodo perueniatur, ignorant multi 764.a
beatitudines Euangelicæ quæ & quot 758.
beatitudinum ordo 761.a
Beguardi 940.b
Beguinæ ibid.
eorum error 940.b 942.b
Bellum cum domestico nostro hoste periculosissimum 956.b
bellum an gerere licitum sit 7[illegible]

bene-

bellorum iustorum ratio 733.a
in bello iusto qui occidunt homines, non sunt homicidæ 732.b
benedictio sacerdotalis ab incontinentibus matrimonium quomodo suscipiendæ 415.a
benedictionis sacerdotalis sacramentum quomodo implendum 377.b
benedictionis diuinæ vis 268.a 270.a b
benedictionis vi naturam rerũ mutari 267.b & seq. 270.a b
benedictionis sacramento fieri sacerdotem 378.a
benedictione diuina sacramentum Eucharistiæ confici 270.a b
S. Benedicti misericordia & liberalitas in egentes 697.a
Beneficium redemptionis humanæ quale, & cui acceptum referendum 29.
beneficia Dei in hominem 682.b
beneficia summa Christi erga nos quæ 244.245.
Beneuolentiæ & charitatis officium est, peccantes apud superiorem deferre 517.b
Benignitas Dei in apostatas 815.b
Berengarius quomodo ignem accenderit, quo dogmata sua peruersa exurerentur 264.b
Berengarij
- in synodo Turonensi confessio catholica 264.a
- in Pontificem & episcopos alios scommata ibid.
- palinodiæ quot, & quoties ipse ad vomitum redierit 264.a b
- simulatio & inconstantia 264.b
- confessio secunda palinodica in synodo Romana 265.a b

berengarij obiectio & blasphemiæ 259.b
Berengarianæ hæresis initium 263.b
Berengarianissimus sub quibus & quot synodis damnatus 263.b 264.a b & seq.
Bernardi de Rom. Pontificis authoritate assertio 44.45.a
Bibacium, qui non inebriantur, increpatio 484.b
Bibendum quantum 483.b
ad bibendum nemo cogendus 482.a
Bigamus ad sacerdotium inhabilis 431.b
bigami aut viduarum mariti ad sacerdotium non admittendi 396.b
bigami non ordinandi 427.a
bigamiam non damnari à Hieronymo 793.a
Blasphemia in Spiritum sanctum cur grauior iudicetur, quàm in Patrem aut Filium 561.b
blasphemia Spiritus quibus remitti possit, quibus non possit 562.a
blasphemia certa quædam in Spiritum sanctum, non remittetur vnquam 561.b
Blasphemum est sentire, impossibile quid à Deo præceptum 943.a
blasphemi pueri mirum & horrendum exemplum 528.b
blasphemorum apud inferos pœna 854.a
blasphemantibus in Spiritum sanctum quando peccatum remittatur 562.a
Bonus nequaquam est, qui melior esse non [illegible] 940.b
bonus à bonitate sua potest excidere 951.b
bona tribus modis prouidentur coram Deo 453.a
bona multa inuitis præstanda 706.b
bona aliorum quomodo nostra fiant 474.b
bonum hominis totum, quid 872.a
bonorum perfectum & plenum gaudium 867.b
bonorum potestas 867.a b
bonorum cælestium consideratio affert terrenarum rerum contemptionem 870.b
bonorum æternorum descriptio 871.b
bonorum & malorum segregatio quando futura 845.a
boni omnis author Deus agnoscendus 458.a
boni nihil facere, est malè facere 440.a

C

CAEci & leprosi adspectus, cui occasionem philosophandi præbuerit 875.a
Cadus vbi per Mosen laudabiliter factus 489.b
Cælibatus
- commendatio 787.
- angelorum imitatio 799.a
- matrimonio præstat 410.a

cælibatus & continentia cur in lege veteri non ita vigu[illegible]rit 793.a b
cælibatus & continentia Pauli 794.b 795.a
ad cælibatum amplectendum nemo inuitus cogitur 430.a
ad cælibatum nemo cogitur, nisi qui eum vltrò susceperit 421.
Cælibes, quasi cælo digni 515.b
cælibes aut continentes non nisi altaris ministerio digni 430.a
Vide infra, Castitas & Continentia.
Cælum iudicandi authoritatem sumere à terra 527.b
cælum quanti ematur 704.a
cæli symphonia qualis 869.b
cæli aërei interituri, & quousque 841.b
in cælo aduri viuique quid simus 872.a
in cælorum regnum cum lignis, fœno & stipula non intrari 359.a
à cælorum regno separari, quàm luctuosum 534.b
Cælestis ciuitatis & incolarum eius descriptio 872.a
à cælestibus bonis excidisse, maximum dolorem affert 850.a
Cæremoniæ ecclesiasticæ 211.212.
cæremoniæ quid, & quomodo habendæ 211.212. quo studio vendicandæ 213.a b
cæremoniæ baptismi
- vnde 153.b 154.a b
- quàm sint antiquæ 212.
- cur præcipuè obseruandæ 214.
- quomodo à Patribus descriptæ 213.b & seqq. 216. & seq.

cæremoniæ & ornatus Missæ qui adhibendi 277.278.
cæremonias baptismi, traditionis apostolicæ esse 154.a b
cæremonias Missæ spernentes, anathemate notari 291.b
cæremoniarum Missæ qui potissimùm authores mentionem faciant, aut de ijs scripta reliquerint ibid.
cæremoniarum sacri Ordinis assertio 379.a
cæremoniarum apud infirmos vtendarum catalogus 827.a
cæremoniarum & rituum plurium significatio nobis obscura 212.217.a
cæremoniarum vtilitas 211.212.
Calicis indifferentia olim licita, cur hodiè non item 299. 300.
calices sacri reuerenter tractandi, &c. 292.b
calices Christi sanguinis portatores frangere, immane scelus 256.b 292.a b
Canes & porci qui vocentur à Christo 380.b
Canones Synodi Nicenæ integri Romæ asseruati 170.b qui ab Arrianis combusti 169.b
canonum contemptores grauiter peccare 555.b
Canonicæ epistolæ contra hæresim de sola fide scriptæ sunt 543.b
canonicæ horæ, vide Horæ.
Capere qui possit, capiat, quid significet 436.b quibus hoc verbum datum sit 436.b
Capharnaitæ quàm crassè Christi verba intellexerint 253.a b
capharnaitarum de carne Christi edenda crassa imaginatio 253.b 262.b
Capitalia vitia quo ordine ex se mutuò generentur 460.a
capitalium vitiorum diuitio 459.b
Caro vera erit post resurrectionem, sine carnali tamen concupiscentia 48.a
caro Christi participantes viuificat 261.b cur nobis sub aliena specie præbeatur 249.b 250.a
carnis Christi sumptionem, nisi cum adoratione præuia, digne fieri non posse 272.a
Vide infra, Christus, Communio, & Corpus.
carnis humanæ materiam, etsi omninò consumptam, Deo non perire 48.a
carnis opera quæ 756.757.
carnis opera quomodo dicantur ea, quæ Apostolus enumerauit 757.a b

carnis

carnis opera dicuntur, quia sunt opera hominis 757.b
inter carnis opera numerantur etiam animi vitia 757.a
carnis & corporis differentia 47.a
carnis esus ac vini potus quando cœperit 618.b
carnem, in qua ambulauit Christus, nobis ad manducandum datam esse 262.b
carnem Verbi nunc non in ænigmate esse cibum 261.a
carnem Christi esse viuificatricem 254.b
secundùm carnem viuere, ingulæ aut luxuriæ deditis solùm conueniat 757.a
secundùm carnem ambulare, est consentire carnalibus concupiscentijs 757.b
in carne qui dicantur esse apud Paulum 758.a
carnium esus cur prohibeatur ab Ecclesia certis temporibus 618.b & seq.
carnium esus prohibitus apud Ethnicos 602.a
carnibus vesci quos & quando minimè deceat 626.b
à carnibus: abstinendum in Quadragesima 615.
cur abstineant Catholici 601.
cur abstinebat D. Bernardus 618.b
Carnalis desiderij vincendi modus optimus quis 470.b
carnali licentia qui pro libertate Christiana abutantur 198.
Carnifex nostri omnium quis 315.a
Carpus discipulus Apostolorum, quomodo tantùm sacra peragere solitus 279.b
Castitas triplex 802.a
castitas perpetua 420.421.422.a b 768 787.788.
castitas perfecta, ad Dei similitudinem perducit 802.b an solis operibus comparari possit 803.a
castitas: ardenter & perseueranter petenda à Domino 436.b
an & quomodo præcepta probetur 792.b 794.a
quomodo obtineri potest 787.
semper obseruanda præcipitur sacerdotibus 431.a
quanta requiratur in communicantibus 321.b
quomodo S. Augustinum ad se inuitârit 436.a
castitas sponsi S. Valerianæ 791.a
castitas viduarum superat castitatem coniugum, & à virginitate superatur 794.a
castitatis coniugalis & vidualis commendatio 791.a
castitatis gradus sex 803.a b
castitatis acquirendæ desiderium 803.a
castitatis donum vnde conquiratur 428.b
castitatis commendatio 429.430. præmia 791.a 799.a
castitatis meritum centuplum crescere 778.b
castitatis conseruatio non est à solo Deo 436.b
castitatis perpetuæ exemplum datur sacerdotibus nostris 431.a
inter castitatis & meritorum gradus non discernere, agrestis vlulatus est 797.a
castitati perpetuæ se deuouentes, apti sunt ad sacrificandum 431.b
castitatem docere vel consulere non esse nouum 798.b
castitatem professurus quid sibi propositum habeat 802.b
castitatem vouere, est supererogationis opus 792.a
castitatem semel Deo vouens, debet illam vsque in finem seruare 428.a
castitatem seruare possumus, non tam in nobis ipsis, quàm in Domino Deo 436.a
Castimoniæ professio apud Clericos ante subdiaconatum 433.a
Vide Continentia, & Virginitas.
Casus iustorum quodammodò status illorum est 944.b
Catechismi in baptizatis aut baptizandis quæ haberi solita ratio 213.b
Cathedra pestilentiæ quid, eiusque pedes qui 500.b
Cathedra Petri, vide Petr.
cathedram Moysi qui tenere dicantur 403.b
Catholicus verus & germanus quis sit 37.b 179.b
catholici nomen cur inuentum 37.a quid significet 37.b
catholici quomodo ab hæreticis irrideantur, quòd pro mortuis orent 361.a
catholici soli probi saluantur 51.b
catholici mali nõ saluabuntur per ignem purgatorij 581.a
catholicorum in approbanda fide vera mos vetus quis 181.a b
catholicorum officium dum nouæ hæreses emergunt 179.b
catholicorum proprium est, damnare nouitates & depositum seruare ibid.
catholicos ab hæreticis irrisoriè Romanos appellari 533.a
catholicos etiam malos, de septem Sacramentis rectè tenere 207.a
catholicum verè & propriè quid 37.b 179.b ex personarum, locorum & temporum vniuersitate dicitur 38.a
Catholica doctrina ab hæretica quomodo discernenda 53.b
Centuplum quid dicatur 780.a b
centuplum illud euangelicum quàm variè appellet scriptura 780.b
Centurio qua in re imitandus 321.b
Certantes Deus adiuuat & coronat 963.a
Certitudo electionis nostræ nobis negata 950.b
Character quid sit, & à quot Sacramentis imprimatur 222.b 378.b 438.b
charitas: quid sit 87.a b
quàm sit vtilis & necessaria 754.a
sola fidem vtilem facit 86.b
sola sufficit, & sine ea nihil 86.a
quàm perfectos nos faciat 85.a
diffusa in corde viuificat dilectorem & intus iustificat 931.b ibid.
quomodo valida sicut mors 86.a
cur primatũ teneat inter fructus spiritus 754.b
quomodo patiens sit, benigna, &c. 151.a
est primarius fructus spiritus 954.a
per Spiritum sanctum diffunditur 932.a
vnde excitetur 318.a
in qua re potissimùm exercetur 680.a
centuplo gratior quomodo recipienda 778.b
quanta cui pro ea quam his reliquerit, obuentura ibid.
charitas Dei, qua dilectores nos suos facit 931.b
charitatis: commendatio 85.a 150.a
excellentia & necessitas 84.86.b
præcepta 89.
multiplex virtus 85.a 89.a b
charitatis veræ indicia 90.
charitatis fraternæ officia 149.150.
charitatis dono nullum excellentius 86.b 932.b
charitati facilia omnia 96.b
charitatem: non verbis, sed factis probari 90.
in cælo augeri 105.a 106.a
oleo significari 86.b
cum Dei auxilio omnes habere possit 944.a
infundi post remissionem peccatorum 928.b
neminem coactum, sed sponte deferre 93.b
charitatem habens, non semper etiam perseuerantiam habet 952.b
ad charitatem veram quibus amoris gradibus ascendatur 88.a
per charitatem omnia sunt communia 593.b
charitatem non habet vnitatis hostis 39.b
charitatem non habent, qui Ecclesiam dilaniant 759.b
charitatem geminam duabus mandatorum tabulis commendari 149.150.
charitate in corde diffusa iustus est homo 930.a
charitate crescente, decrescit timor 882.a
in charitate consistit summa perfectionis Euangelicæ 8.7.
sine charitate nihil prodest, sola sufficit 754.b
charitate filios Dei à filijs diaboli separari 86.a
Chrisma: quid sonet 231.b 241.b
quando, & vnde conficiatur 237.a 238.a 240.a
quantum ab alijs liquoribus differt 237.a
chrisma, oleum catechumenorum, & oleum infirmorum quando consecrentur 372.a
chrisma conficere, aut non conficere quis debeat 241.b & seq.
chrisma vnde petendum 241.b

chrisma à post baptismum dari 240.b
chrisma vetus cremandum 238.a
chrismatis mystica significatio 239.240.
chrismatis quanta dignitas & virtus 215.
chrismatis excellentia 240.a 241.a
chrismatis conferendi potestas 241.a
chrismatis sacri vsus 212. 239.240.
chrismatis quàm frequens fit in episcopali functione vsus 240.a
chrismatis inunctio post baptismum, quid sibi velit 214.b 215.a
chrismatis inuncto post baptismum quid conferat 240.a
chrismatis vnguentum à quo primum omnium factum 235.a
chrismatis vnguenti confectio in primitiua Ecclesia 240.b
chrismatis sacri rectores, quantæ sint imperitiæ obnoxij 240.242.b
chrismatis potestatem ab Apostolis ad Episcopos descendisse 327.a
chrismatis renouatio cur singulis annis fieri debeat 238.a
chrismate sacro cur inungantur baptizati 235. b 239. b 240.b
chrismate superinfundi Spiritum sanctum baptizatis 241.a b
chrismate inunctos, spirituali gratia inuisibiliter donari 241.b
chrismate vncti ad quid moueantur & instituntur 242.
chrismate frontes baptizatorum vngere, quorum tantummodò sit 239.b
chrismate cur infans aliter ab episcopo, aliter à sacerdote vngatur 235.b 239.b
chrismate qui olim inter Hebræos vngerentur 235.a b
Vide etiam Oleum, & Vnctio.
Christianus quis dicendus 1.
christianus non est, qui extra Ecclesiam degit 1. a b 2.a
christianus perfectus non est, qui confirmatus non sit 243.b
christianus verus omnes sectas detestatur 1.
christianus non in se, sed in Domino gloriari debet 601.a
christianus vnusquisque quo casu teneatur omnia sua dimittere 782.b
christiani à Christo nomen habent 1. a symbolo distinguuntur ab impijs 6.
christiani non sunt, qui ab Ecclesiæ grege aberrant 2.a
christiani omnes quomodo sint reges & sacerdotes 237.b 240.b 383.a
christiani soli sunt prudentes, iusti, fortes, aut temperantes 726.a
christiani primi Iessæi dicti sunt 810.a
christiani Ierosolymitani perfectiores fuêre, quàm ij qui inter Gentiles habitabant 783.b
christiani olim quiduis pati malebant, quàm cibis veteris vti ieiunij tempore 634.a
christiani nascentis Ecclesiæ, quàm pauperiatis studiosi 781.a
christiani cur chrismate vngantur 241.b
christiani ex gentibus, cur non omnes Christianorum ex Iudæis vestigia imitati 813.b
christiani perfecti qui 811.b
christiani cur sepeliantur apud sepulcra Sanctorum 116.a
christiani hominis sapientia in quo consistat 2.a
christiano an sufficiat ea sola credere, quæ Symbolo complectuntur 52.
christiano quæ creditu penitus necessaria ibid.
christianum se negans, Christum negat 1.b
christianum esse, non satis est 546.a
christianorum nomen nouum 1.b
christianorum vocabulo indigni qui 1.a b 2.a
christianorum auxilium martyres esse 108.b
christianorum antelucani cœtus olim quales 190.a
christianorum sacrificium quando & per quem tollendum 286.b
christianorum consuetudo iam olim in precandis Sanctis quis 116.a
christiani à chrismate potius, quàm baptismo cognominati 241.a

christianos non omnes esse sacerdotes 378.b 380.a seq.
christianos ex Iudæis conuersos, adhuc iudaizâsse in multis 809.b
christianis præcepta Decalogi seruanda 942.a
christianis malis quare maiora supplicia debeantur quàm Iudæis 816.b
Christianæ doctrinæ compendium 2.
Christianæ disciplinæ summa in quo consistat 701.a
Christophorus quid sonet, & quomodo id nomen quis verè assequatur 248.b

Christus
- à chrismate dictus 235.a 237.b 240.241.a b
- solùm in Ecclesia inuenitur 173.a
- pro Ecclesia quanta aut fecerit, aut pertulerit 16.a b 17.a b
- apud mortuos commoratus est vsque ad diem tertium 22.b
- quomodo simul & in sepulcro & apud inferos fuerit 23.a
- cur sacerdos secundùm ordinem Melchisedech 198.b
- quando secundùm ordinem Melchisedech obtulerit 286.b & seq.
- corpus suum dedit & sanguinem, iussitque semper hoc fieri 261.a b 262.a
- quomodo suis membris & corpore nos alat & nutriat 246.a
- quomodo & carnem hîc suam nobis reliquerit, & cum eadem in cœlum ascenderit 246.b
- carnem suam nobis dimisit, quam eandem habens ascendit ibid.
- cur corpus suum carnem filij hominis appellârit 262.a
- vt aquam in vinum mutauit, ita & vinum in sanguinem suum mutat 268.a
- totus sub qualibet parte hostiæ continetur 307.a
- quomodo in Eucharistia præsens 255.a b
- quomodo in nobis naturæ veritate sit 248.a
- quando dixerit, qualis hostia Deo debeat offerri 257.a
- quando & quibus verbis hostiam salutarem litari iusserit 285.a b
- quod sacrificium offerri iusserit in sui memoriam 285.a
- quando, & vbi seipsum suis tulerit manibus 263.a
- sursum sedens eodem à nobis tempore pertractatur 246.b
- in vltima cœna chrisma conficere docuit 238.a
- suos fecit securos de malis dispensatoribus 402.b
- in forma leprosi portatur 697.b
- in forma hospitis suscipitur 638.a
- ad concedendum facilis quisquid Maria postulauerit 78.a
- multa sua nomina Apostolis etiam communicauit 164.a

Christus mediator solus originale peccatum soluit 901.a
Christus non redemptor & mediator est tantùm, sed etiam legislator virtutum & exemplar & iudex 29.
Christus cruci suffixus, Occidentem respiciebat 650.b
Christus ad inferos descendit 84.a
Christi generatio æterna 11.
Christi sermo quàm sit efficax 258.a
Christi corpus & sanguis cur sub alienis speciebus præbeantur 245.b 250.a
Christi corpus & sanguinem à nobis offerri 285.a 296.a
- ad preces presbyteri confici 166.a

Christi corpus sub panis, sanguinem sub vini specie dari 249.a
Christi eandem carnem in templis haberi, & ex altari sumi, quæ in Palæstina olim cernebatur 251.262.b
Christi sanguinem in altari pro peccatoribus effundi 296.a
Christi in carnem quomodo nos mortales conuertamur 246.a

Christi corpore & sanguine nos ali 160.b
Christi verborum apertissimam significationem, aliò pertrahos torqueri, quale sit flagitium 255.b
Christi gratia nos ab originalis peccati vinculo debet absoluere 893.b & seq.
Christi doctrinam falsò profitentur, qui summu Pontifices quos esse detrectant 161.
Christi in sacramento præsentiæ affirmatio 255.a b
in Christi vno ligno, omnium rerum tuta prosperitas 21.a
Christi qui reges cur dicti 235.a
Christi passio & merita, Vide Passio, & Meritum.
Christi apud inferos gesta 23.a b & seq.
Christi apparitio in iudicio qualis futura 845.a
Christum
- apud inferos fuisse, nemo nisi infidelis negat 23.a
- ad inferos secundùm animam diuinitati vniram descendisse 23.a b & seq.
- non modò redemptorem beneficum, sed & iudicem esse iustum 29.
- perinde legislatorẽ ac redemptorem esse 93.a
- dupliciter nobis sacrificium dici & esse 276. & seqq.
- & offerre, & oblationem esse 284.b
- pro cæde brutorum seipsum & obtuliſſe & offerendum præcepisse 285.a
- in cœna Melchisedechis instar obtuliſſe 286.b & seq 289.b 297.b

Christum offerre per ministros in perpetuum 298.a
Christum
- non habitudine solùm, sed participatione etiam naturali nobis inesse 247.a
- in cœlis esse, & nihilominus in altari 255.b
- in sacramento quotidie populis immolari 280.a
- altera tantùm sub specie totũ contineri 308.a b
- sub qualibet sacramenti specie, specierumque parte integrum esse 245.b 255. 307.a 308.a
- suum ipsius in vltima cœna bibisse sanguinem 284.b
- sua nos carne alere 246.a
- permittere se tangi à nobis, edi, nostrosque suæ carni dentes infigi ibid.
- docuisse se tradere proprium corpus & sanguinem 260.b
- hic nobiscum vsque ad seculi finem coram adesse 262.b

Christum qui sursum est, & ab angelis adoratur, degustamus 274.b
christum impanari vel inuinari, quàm absurdum sit 271.b
Christum ad patris dexteram sedere, quid sit 25.
in Christo Iesu, quid significet in scripturis 582.b
Chrysorij morituri visio horribilis 829.b & seq.
Chrysostomus monachus factus 770. a quomodo sua distribuerit 769.b
Cibi quantum sumendum 480.b
Ciborum delectus quàm mirus 604.b
Ciborum delectus apud antiquos monachos 620.a
Ciborum delectus in hebdomada sancta 621.a
Ciborum delectus & ieiunia obseruanda 631.b
Ciborum nõ tam qualitas, quàm cupiditas euanda 484.b
Cibis lautioribus quando vti licitum sit 478.b
Cibis qualibus vtendum 480.b
Ciconiarum pietas in parentes 140.a
Circumcisio & moderatio aurium, labiorum, cordis & carnis quomodo fiat 738.b
Clamare vox sanguinis quomodo dicatur 565.b
Clamor in scripturis quid dicatur 563.a b
Claues in Ecclesia per Antistites ministrantur 44.a
Claues exili traduntur Petri arbitrio 44.b
Claues sacerdotum etiam ad ligandum valere 548.b
Clauium vsus 44.a
Clauium ministerium etiam malos sacerdotes habere 325.a
Cleri distinctio Dionysij ætate 389.b
Clerici quia pauci mali sunt, omnes tales esse credi volunt malevoli homines 402.b
Clerici incontinentis pœna 433.b
Clericos etiam esse milites 732.b
Clericis Augustini quid profitendum 785.b
Cœnam eandem, in qua Christus vltimò recubuit, etiamnum celebrari hodiè 314.b
Cœnobitarum viuendi ratio 810. 811.a
Cœnobitarum vita vnde sumpserit initium 813.b
Cœnobitarum origo & vita 812.b 813.b 814.b
Cœnobitas monachos nihil proprij possidisse 785.b
Cogitare quid nos potissimùm deceat atque oporteat 521.a
Cogitare quæ Domini sunt, magna dignitas est 795.a
Cogitationes quales nobis ab hostibus nostris suggerantur 956.b
Cognatio spiritualis inter quos contrahatur 411.a
Cognatorum qua in re sit habenda ratio 716.b
Combibonum certamen 485.b
Communia omnia inter discipulos S. Marci 769.a
non Communicare quid sit 502.b
communicâsse vna sub specie Emauntinos discipulos 300.
Communicandum populum sub vtraque specie qui docent, puniendi 308.a
Communicandi ordinem & modum Christus reliquit Ecclesiæ & Apostolis 321.b
Communicantes rarò reprehenduntur 315.a
Communicantes indignè 316.a
Communicantes indignè, iudicium eorum qui Dominum occiderunt, incurrere 312.a crucifixoribus Christi comparantur ibid.
Communicantium rarò incommoda & damna 314.a
in communicantibus quanta requiratur castitas 321.b
Communicatio & participatio cum malis, multiplex est 502.a
Communicatio tempore S. Bernardi qualis 366.a
Communicatio vltima Serapionis morituri qualis 304.b
Communicationem speciei vnius pro lege habendam, nec sine Ecclesiæ authoritate mutandam 308.a
Communio quotidiana olim vbi in vsu fuerit 316.a
Communio corporis Christi Romæ olim quàm frequens 302.b
Communio corporis Dominici ab altari domum asportati, persecutionis tẽpore olim familiaris ac licita 302.a
Communio domestica olim quàm frequens 302.b
Communio sacra quomodo adeunda 251.a 318.b & seq. non nimium differenda 261.b
Communio quanto nobis adeunda desiderio 246.a 320.b
Communio frequens quid sit 315.a
Communio vnius speciei non minus approbatur Ioannis sexto, quàm vtriusque 303.a
Communio vnius speciei à Christo vsurpata 300.
Communio vtriusque speciei non est præcepta non sacrificantibus 299.
Communio alterius speciei olim fuit vsitata 300. 302.a 304.b
Communionis saltem vnius in anno præceptum quale 150 b
Communionis intermissio quantum noceat 314.b
Communionis raræ exibilatio 315.a
Communionis sacræ effectus 251.a b
per communionem Christum corporaliter substantialiterque nobis vniri 248.a
Communionem vnius speciei dudum præcepit Ecclesia 301.
Communionem alterius tantùm speciei, præcepto Dei non aduersari ibid.
ad communionem vtriusque speciei nullo præcepto adstringi non conficientes 308.b
ad communionem adhortatio 314.b
ad communionem dignam præparatio 261.b 317.a b 318.a b 319 a b 320.b 321.a
ante communionem conscientia exploranda 317.a b
Communionem frequentem suadet Ignatius 310.
Communionem recèns baptizatis dari solitam 214 a 216.b
Communionem Sanctorum, vide Sancti.
Communionem quæ pollutio nocturna impediat, vel non impe-

impediat 321.a
communionem pollutionibus nocturnis quomodo diabolus conetur impedire 314.a
communione digna terram nobis cælum fieri 314.b
communione mystica vnum nos corpus cum Christo effici 248.a 301.
communione sacra priuari, dolere nos vnicè oportet 321.a
communione vnius speciei non infertur communicantibus iniuria 300. & seqq.
in communione vnius speciei totus Christus, & idem fructus percipitur 301.
de communione vtriusque digladiantes, fructum Eucharistiæ amittunt 301. ijdem vnitatis symbolo ad diuisionis symbolum abutuntur 302.
de communione vnius speciei Concilij Constantiensis doctrina 308.a
in communione singulos minus habere nihil, quàm vniuersos 307.a
communione mysterij abutentes, Herodi similes 274.a
Companatores vel impanatores vnde iam olim confutati 271.b
Compotorum consuetudo 485.a
Compunctio quomodo comparetur 335.a b
Conceptionis D. Virginis festi institutio 899.b
Concionatorum quorundam mala intentio 403.b
Concomitantiæ in sacramento Eucharistiæ vis & assertio 245.b
Concubitus masculorum, peccatum grauissimum 568.b
Concubitores masculorum canibus impudentiores 565.a
concubitores masculorum sunt detestiores ijs, qui seipsos occidunt 568.b
Concilium plenarium Augustino quid aut quantum 179.a
concilium Nicenum quid de Rom. Pontif. authoritate decreuerit 169.b
concilium Vercellense quomodo à Berengario contemptum 264.b
concilij Carthaginensis sententia de non arcendis à baptismo infantibus 219.b
concilij vniuersalis decreta, ac Patrum consentientes sententiæ quibus sequendæ 180.a
concilio generali semel definita, non reuocanda in dubium aut retractanda 182.a b qui ea in dubium vocant aut retractant, impios & sacrilegos esse 182.a
concilia cur celebrentur 196.a
concilia quæ non absque Rom. Sedis authoritate celebranda 169.a
concilia Episcoporum cur celebrentur 175.a
concilia quæ instar Euangelij habenda 177.a
concilia quot Berengarij ob hæresim habita 263.b & seq.
concilia vniuersalia quos damnant, damnandi sunt 177.a
conciliorum habendorum ratio & vtilitas 175.a
conciliorum confirmatio vnde petenda 166.b 168.a 178.b
conciliorum generalium saluberrima authoritas 179.a
Concupiscentia: remanet in baptizatis 904.a; manet, eius reatu sublato 905.b; cur in baptizatis maneat 230.b; quomodo dimittatur in baptismo ibid.; non est peccatum in regeneratis 226. 230.b 904.b; baptizatos non remoratur ab ingressu cæli 905.b; sine consensu non est peccatum 904.b; remanens quo sensu dicatur peccatum 230.b 231.a 906.a; peccatum vocatur, quòd ex illa peccatum proficiscatur 907.b; sine consensu culpa caret 906.a
concupiscentiæ fœtus peccata 904.b
concupiscentiæ nisi consentiremus, absque peccato remaneremus 906.a
concupiscendæ motus quomodo potissimùm minuantur 314.a
contra concupiscentiam pugnandum 905.b
contra concupiscentias etiam ipsos sanctos certare 906.b
Condemnari vnum pro multorum salute præstat 528.b
Confiteri & communicare semel ad minus in Paschate nolentium pœna 190.b
confiteri peccata & satisfacere qui ob pudorem & verecundiam refugiunt, reprehenduntur 341.b 342.b
confitentes peccata diabolus impedire conatur 399.a
confiteri cui sua peccata quisque debeat 190.b
confitendum non quibuslibet 344.a
confitendum non soli Deo, sed & sacerdoti 344.b & seq.
confitenda peccata in specie & sigillatim 338.a b 340.a
confitenda vniuersa peccata mortalia, quæ post diligens examen memoriæ occurrunt 340.b
confitendi modus 345.a
confessuri peccata sua vt pœnitentes sacerdoti proderent, consuetudo 341.a
confitentium quidem rectè, sed satisfactionem impositam fugientium, aut Sacerdotis consilia negligentium reprehensio 342.b
qui confitentur fictè aut non integrè sacerdoti, arguuntur 342.a b
Confessarius qualis sit quærendus 342.a
Confessarij officium 342.b
Confessio Deo facta non sufficit 336.
Confessio sacerdoti facienda ibid.
Confessio peccatorum integra à Christo instituta, & ad salutem relapsis necessaria 340.a
Confessio circunstantiarum necessaria 340.b
Confessio sacramentalis communioni præmittenda 319.a
Cur sacram communionem præcedere debeat ibid.
Confessionis in anno ad minus semel faciendæ præceptum 188.190.b
Confessionis annuæ præceptum Ecclesiæ est 341.a
Confessionis & satisfactionis vtilitas ibid.
Confessionis peccatorum necessitas 342.a
Confessionis sigillum quantopere cauendum 340.a
Confessionis non integræ factæ punitio 339.b
Confessionem secretò factam reuelantis pœna 340.a
Confessionem sacramentalem non esse impossibilem, aut conscientiæ carnificinam 340.b
Confessionem aliquando publicam esse posse ibid.
Confessionem aliquando publicam esse conuenit 342.a
per confessionem peccati venenum euomendum 342.b
per confessionem conscientia expurgata, diaboli machinationes repelluntur 339.a
ante confessionem corpus Dominicum sumere quid 318.b
Confessionem secretam apud sacerdotes sufficere, nec expedire publicam facere 340.b
Confessione sacramentali secreta vsa est ab initio Ecclesiæ 340.b
Vide etiam Pœnitentia.
confessione nominis Christi, peruenitur ad gloriam 949.a
Confirmatio sacramentalis ad quid nobis proficiat 243.b & seq.
Confirmationis sacramentum vbi habeat locum in scripturis 235.a b 236.
Confirmationis sacramenti: assertio 154.b; elementũ, verbum, & minister 237.238.; materia 235.b 238.a; forma 237.; minister 234.b 235.a 237.a b 239.a b; vsus & fructus 235.b 242.243.a b
Confirmationis & baptismi collatio 242.b discrimẽ 234.b
Confirmationis & baptismi effectus quomodo differant 243.a
Confirmationis sacramentalis susceptio cur non sit facilè differenda 234.b
ad confirmationis sacramentum quomodo sit accedendum 234.a
Confirmationem mox à baptismo dari solitam 216.b
Confirmatione quid in nobis fiat 206.a
Coniunctiones incestæ mysticè quæ 423.a
Coniugium quibus in peccatum reputetur 421.a
ad coniugium secundum non licet tranſire, superstite coniuge 419.a
coniugium vxoris dimissæ, adulterium est 418.a
coniugij vtilia bona 410.a 413.a 414.a

by Google

coniugij vtendi iuſtitia, eſt propter prolem eo vti 417.a
coniugij indiſſolubilis nexus 413.a 414.a
coniugij præſul cuſtoſque Deus 416.a
coniugia ſanguine iunctorum prohibentur 410.b
coniugia caſta libidinem non affectant, ſed tolerant 412.a
coniugia adulterina non iure fori, ſed cœli 418.b
coniugia dimittionem lex diuina prohibet 418.a
coniugum vni quomodo religionem intrare liceat 419.b
coniugibus intidelibus ſine culpa poteſt eſſe carnalis commixtio 412.b
Coniugalis prohibitio quartum conſanguinitatis & affinitatis gradum non excedit 411.a
coniugalis pacto facit coniugium 410.b
coniugalis libido per fidem thori ſeruatam quomodo diluatur 412.b
coniugalis amor quantus vel ſit, vel eſſe ſaltem debeat 415.b
coniugale vinculum ſeparatio auferre nequit 410.a 418.b 420.a cur hoc vinculum indiſſolubile 420.a
coniugalem prohibitionem quartum conſanguinitatis gradum non excedere 411.a
à coniugali opere quando potiſſimùm abſtinendum 321.a
Coniugati non promouendi ad ſacerdotium, niſi promiſſa continentia 433.a nec diaconi ibid.
Conniuentia, peccatum alienum 522.
Conſanguinitatis gradnum diſpenſatio 411.a
Conſcientia peccantium qualem in ſe habeat accuſatorem 449.a
conſcientiæ vis quanta 57.a
conſcientiæ puritas quò neceſſaria, & quomodo probanda 55.56.
conſcientiæ puræ vis in iudicio 837.a
conſcientię bonæ fiducia paris fides, operans per charitatem 592.b
conſcientiæ teſtimonium & vermis, quale futurum tormentum 847.b
conſcientiæ examen veſpertinum quomodo faciendum 334.b
conſcientiam bonam vnde quis habeat 593.a
conſcientiam etiam noſtram quædam in nobiſipſis latent 937.a
conſecratio quibus Chriſti verbis conficiatur 258.a 266.a b
cõſecrationis verba vnde vim & energiam habeant 250.b 255.a 258.a 265.& ſeq. 267.b
Conſecrandi epiſcopos, ſacerdotes, & reliquos miniſtros modus tempore Dionyſij 396.b & ſeq.
Conſenſus, peccatum alienum 508.
conſenſus totius orbis, inſtar præcepti 154.b
conſenſus generalis vis & authoritas quanta 53.b
conſenſus priſtini ſequendi vſus 37.b
Conſideratio præſentium, præteritorum, & futurorum cur maximè neceſſaria 883.a
Conſignatio circa baptizatos iam olim fieri ſolita 213. b 215.b
Conſilium peccatum alienum 502.503.
conſilium proprium quàm pernicioſum 62.b
conſilium grande & præclarum de vendendis rebus ſuis 782.b
ad conſilium impiorum quatuor modis itur 725.a
conſilium Chriſti cur pauci hodiè amplectantur 776.b
conſilia qui amplectuntur, maiorem gloriam conſequuntur 766.a
conſilia qui vltra præcepta ſeruârunt, ſingularem honorem habebunt 818.a
conſilia euangelica 764.765.787.
conſilia à mandatis diſtincta 765.a 766.a 767.a b
conſilia eſſe ſupra mandata 777.a
Conſiliarius fidelis quis ſit 816.a
Conſolatio in ærumnis optima & certiſſima quæ 45.
conſolatio diuina non tribuitur admittentibus alienam 780.a
Conſtantia animi quibus mediis paretur 745.a
Conſtantinus Magnus
- quid de quorundam Sanctorum reliquijs meritus 116.b
- eccleſias imaginibus exornauit 116.b
- collocauit in templo argenteas ſtatuas Saluatoris & duodecim Apoſtolorum 128.b
- ſententiam Concilij Niceni tanquàm à Deo prolatam veneratur 176.a

conſtantini victoria in Crucis ſigno 21.b
conſtantino quoties Crucis figura in aëre viſa 21.b 22.b
Conſuetudo malorum quando non commaculat 502.b
conſuetudo potandi quomodo tollenda 482.b
conſuetudo vniuerſalis ante exortos hæreticos quanti ſit momenti 157.b
conſuetudinis, deficiente lege, poteſtas quanta 154.a
conſuetudinem vniuerſalem indicare traditionem Apoſtolicam 157.a
conſuetudine qua traditio indicetur Apoſtolica ibid.
conſuetudinum particularium & vniuerſalium differentia 158.b
conſuetudinum eccleſiaſticarum ratio non omnibus perſpecta 211.217.b
Vide etiam, Traditiones.
Contemptus rerum labentium quàm ſit laudandus 745.a
Continentes eſſe Chriſtus voluit Sacerdotes & Leuitas noui teſtamenti 433.b
quòd quidam ſe non contineant, cui ſit tribuendum 796.a
Continentia
- quibus donatur 430.
- vnde & quomodo obtineatur 801.a
- virtutum origo 613.b
- eſt ſeruanda ſacerdotibus & miniſtris altaris quamuis coniugatis 431.b

continentia
- ſacerdotum & miniſtrorum altaris 431.a
- ſubdiaconorum & ſuperiorum ordinum 393.a 428.a 433.a
- epiſcoporum 433.a
- Patriarcharum veteris teſtamenti 432.b
- ſacerdotum veteris legis 433.b
- ſacerdotum & Leuitarum ibid.
- Apoſtolorum & Clericorum 802.a
- Cypriani 769.a

continentiæ, caſtitatis & virginitatis laus 799.b
continentiæ coniugum, viduarum, & virginum gradus 794.a b
continentiæ violentum iugum imponi nulli; ſed ſponte ſuſcipi 429 430.b & ſeq.
continentiæ donum
- petentibus largitur Deus, & in eum ſperantibus 436.a
- oratione impetratur 427.b
- quibus detur 436.b

poſt continentię profeſſionem nubentes, damnantur 423.a
poſt continentiæ votum, nec virginibus nubere, nec coniugibus debitum coniugale reddere licet 423.b
per continentiam vniuerſa vitia ſuperantur 613.a
ad continentiam adſtringi non minus diaconos & ſubdiaconos, quàm epiſcopos & presbyteros 428.a
continentiam etiam ſeruârunt, qui ad Clericatum inuiti rapiebantur 427.b
continentiam vouens Deo, etiam voluntate nubendi damnationem incurrit 428.a
continentiam virginum ſacrarum caſtitati coniugali Iouinianus æquabat 435.b 436.a
ad incontinentiam neminem cogi 796.a
de continentia ſeruanda Presbyterorum & Diaconorum profeſſio 433.a
de continentia virginum, viduarum & coniugum, doctrina ſana 800.b
abſque continentia omnia opera imperfecta ſunt 794.b
de continentia, D. Pauli conſilium 768.a
continentium & virginum quanta fuerit aliquando multitudo 789.a
continentium & virginum peculiaris gloria in vita æterna 791.b & ſeq.
continentium & incontinentium impar præmium 788.b
Contritio quid ſit, & quomodo paretur 332.& ſeq. 335.b
quarum rerum cogitatione comparetur 335.a
contritio generalis quid ſit 333.a
contritio, pars pœnitentiæ, quid requirat ibid.

contritioni quid neceſſarium 333.b
contritioni votum ſacramenti includi 333.a
poſt contritionem quò confugiendum ſit 335.b
Vide Confeſſio,& Pœnitentia.
Conuerſio quomodo & quando inſtituenda 828.b
conuerſio vera nullas moras patitur 551.b
conuerſio & ſatisfactio non differenda 345.b
conuerſio panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti qualis 267.b & ſeqq.
conuerſionem panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti negantes,anathematizati 269.b
conuerſio ad Occidentem & Orientem cuiuſmodi in baptiſmo fieri ſolita 213.b quid ſibi velit 214.b 216.b
conuerſionis dilatio quàm periculoſa 543.a
conuerſionis in morte cuiuſmodi impedimenta 828.b
conuerſionem ſuam procraſtinare quàm periculoſum ſit 546.b
Conuerſus in fine vitæ, deſperare non debet 550.b
Cordis duri egregia deſcriptio 558.a
Corona fidei, conſtanti confeſſioni redditur 949.b
corona in pace viuentibus candida, in perſecutione purpurea 963.a
corona qualis pro virtute & ſudoribus nobis reddenda 963.b
corona alia maior, alia minor 963.b fit maior pro pugnæ longitudine 949.a
corona poſt victoriam ibid.
coronæ laborum hic non petendæ 963.b
Corpus noſtrum erit poſt reſurrectionem palpabile 47.b
corpus per animum melius fieri 763.b
corpus,hoſtis noſter 936.a b
corpus quomodo diligendum 85.a
corpus Chriſti viuificare 318 b
corpus Chriſti ſumptione noſtra non fieri, ſed virtute verborum Chriſti 267.b
corpus Chriſti ieiunè accipi in vniuerſa eccleſia 321.b cur poſt cœnam Apoſtoli acceperint 321.b
corpus Domini linteolo olim excipi ſolitum 304.b
corpus Domini imaginem aſſerere, inſania, dementia, & impietas eſt 255.a
corpus Domini qua munditia, reuerentia, &c. ſumendum 321.a b
circa corpus Dominicum ſolicitudo habenda qualis 302.a 304.b
corpus idem, quod à nobis ſumitur, crucifixum eſſe & ſublatum in cælum 262.a 263.a
corpus hoc ipſum quod in altari conficitur, ex Virgine eſſe 270.b
corpus & ſanguinem Chriſti ad preces Sacerdotum confici 384.a
corpus & ſanguinem Domini bonos & malos ſimul ſumere 821.b
corporis Chriſti carnem quomodo verè ſub myſterio ſumamus 248.a
corporis Chriſti in ſacramento ſumpti virtute nos reſuſcitandos 248.b 261.b
de corporis & ſanguinis Domini veritate nullo modo dubitandum,etiamſi ſenſus aliter iudicet 249.a 262.b
corpori & ſanguini Chriſti vnde vis illata 318.b
Vide Euchariſtia,Miſſa,Sacrificium.
corporum cæleſtium qualitas poſt iudicij diem 865.a
corporum humanorum redintegratio quomodo & quando futura 871.a
Correctio cum charitate debet eſſe coniuncta 521.
Correptio verborum & verberum ibid.
correptionis contemptor quibus gradibus in malitia promoueatur 560.a
Corripientem metus impedire non debet 518.b
corripiendi publicè qui ſint 519.a
Corrigere qui diſſimulant cùm poſſunt, alieno peccato maculantur 517.a 518.b
Creati ſumus ad ſalutem,non ad pœnam æternam 552.b
Credere, in arbitrio & cooperatione hominis poſitum eſt 911.b
credere nemo poteſt niſi velit 925.a
credere ex nobiſmetipſis non ſumus idonei 917.a
credere eum per alium, qui per alium peccauit 221.b
credere aliquando ſignificat ſperare 54.b
credimus volentes,non coacti 925.a b
credimus liberè,à gratia præuenti 925.a
creduntur aliquando quæ non ſperantur 54.a
credendum verbo diuino, etiamſi noſtro ſenſui abſurdum videatur 262.b
credenda de altaris ſacrificio quæ 276. & ſeqq.
Criminis expertem ſe nemo pronuncies, quantumuis bene ſibi conſcius 937.a
crimina maiora fletibus maioribus abluni 325.b
ſine crimine, non tamen ſine peccato viuitur 584.a
Crux,ſignum aduentus Domini 846.a
crux Chriſti non ſaluat, niſi crucifixum in Chriſto 914.a b
crux aurea librarum CL. à quonam piè ſit oblata 128.b
crux armatura inuincibilis fidelium 19.a
crux apparebit in die iudicij 843.a eius ſplendor 843.b
crucis ſigna culum
- vbique in omnibus negocijs & actionibus vſurpandum 18.a b & ſeqq.
- fronti imprimendum 17. 18.a b 20.a b
- in omnibus membris pingendum 19.a
- quomodo ab Ægyptijs aliquando honoratum 20.a fugat dæmones 19.a

crucis ſignum cur digitis efformamus 17.18.
crucis ſignum iubet Chriſtus fabricari, in præſidium contra hoſtes 21.b
crucis ſignum dæmones timent 19.a b 21.a fugiunt 19 b 20.a
crucis ſignum armatura contra dæmones 19.a 21.a propugnaculum Romani imperij 21.b
crucis Dominicæ ſignum in poſtibus, feneſtris, parietibus & columnis imprimendum 18.b 19.a 20.a
crucis ſignum fronti imprimitur 241.244.a
in crucis formatione quid cogitandum 18.b
crucis conſignationem in fronte prohibebit Antichriſtus 838.b
crucis ſigno
- cõſignantur Chriſtiani ex traditione Apoſtolica 18.a
- Sacramenta ritè perficiuntur ibid.
- conſummantur omnia, quæ ad ſalutem conducunt 18.b

crucis ſignaculo quid nos tacitè inſtruamur 17.18.
crucis pudere cur neminem deceat 19.a
crucis ſigni
- figuræ 18.b
- antiquitas 212.
- vtilitas & virtus 17. & ſeqq.
- commendatio 19.a b

crucis ligni particulas quãtoperè deſiderârint olim Chriſtiani 20.b auro incluſas de collo protectionis cauſa ſuſpendebant ibid.
crucis effigies auro & lapidibus pretioſis adumbrata 21.b
crucis figura quàm fuerit olim frequens apud Chriſtianos 20.a
crucis ſignum vnde 153.a 154.
crucis ſignum apparebit in cælo ante Chriſti aduentum 838.b
crucis figuram homines,naues,& aues repræſentant 19.b
crucis imago in templis ad Orientem ponenda 127.a
crucis veneratio vnde 157.b
crucis appartio in die iudicij 843.a
crucis vexillum quo exercitu quid effecerit 21.b
cruce in fronte cur confignemur 241.244.a
cruce ſe ſignandi conſuetudo 684.b
ſine cruce nil agendum 19.a
Cruciferorum in Conſtantini exercitu mirus euentus 21.a b
Cryſtallum ex aqua effici 268.b
Culpa cum liberalitate, clamor dicitur 563.b
culpa temporalis cur perpetuò puniatur 851.b & ſeq.
culpæ ſimilis rei, alligandi faſciculorum inſtar in tartaro 852.b
culpam remitti aliquando ſine vniuerſæ pœnæ condonatione 348.a
Cultus quid vocabuli ſit 98.a
cultus Dei quis 99.a quantaquè ſit ſapientia 2. quàm ſit antiquus

. . tiquus . . 99.a
cultus diuinus quid & quotuplex 202.
cultus diuinus quibus perficiatur 303.a
cultus latriæ soli Deo debetur 97.b
cultus diuini concordia quàm sit necessaria 213.a
cultum Deo debitum non posse Latinè peculiari verbo exprimi 98.a
cupiditas omnium criminum est materia 464.a nunquam satiari nouit 464.
cupiditatis ferreum imperium 463.b
Cyprianus ex Euangelio edoctus, sua pauperibus distribuit 769.a S. Trinitati assistit 107.a
cypriani inuocatio 107.a 109.b
cypriani potestas, & cinerum eius virtus 107.b

D

DAEmon quid maximè per hæreticos suadeat 195.a
dæmonis conatus 646.b 655.a
dæmonis pertinacia ad impediendum confitentem 339.a
dæmonis importunitas circa horam mortis 369.b
dæmonis suggestionibus quoties resistimus, toties coronamur 453.a si statim repellantur, non tàm eiò reuertetur ibid.
dæmonem assistentem S. Martinum vidisse 376.a
dæmone miserabilior quis 490.b
dæmones: martyrum cinere expulsi 114.a; rugiunt ad Sanctorum reliquias 116.b; reformidant Sanctorum loculos 119.b; apud sepulcra Sanctorum torquentur 109.a; catenas S. Petri exhorrent & fugiunt 120.a; signum crucis timent & fugiunt 19.a b 20.a; quomodo rapiant ad inferos animas 850.a; sunt maximè familiares luxuriosis & superbis 468.a; choreas agunt apud scurrilia loquentes 480.a; expetunt sacrificia 99.b; morientibus obijciunt ea, quæ non perpetrârunt 375.b; quomodo à nobis in fugam vertantur 246.b
dæmonum: importunitas 375.a; terror & querimonia 23.b; in morientes terror & furor 828.b; vexatio in morte, & statim post mortem 835.b; aspectus quàm horrendus 374.a; aspectus cui tamiam morituro visus 829.b; præsentia qui potissimùm infestentur 829.a
dæmonum infernalium quàm tetra & horrida forma 854.a quàm horribilis vitio 858.b
dæmonum & damnatorum societas 849.a
dæmoniaci cur tempore altaris sacrificij adducantur 275.b
Damnati: blasphemant Deum 859.b; habent voluntatem peccandi, potestatem non item ibid.; præ dolore vix aliud quàm pœnas cogitare poterunt 859.a; quanto dedecore afficiantur 867.a
damnatorum vermis quomodo non moriatur 851.a
damnatorum pœna duplex 852.a
damnatorum: clamor qualis 850.b; dolor de beatorum gloria 851.b; cruciatus quanti 857.b; quàm sit misera & calamitosa immortalitas 843.a 851.a 857.a; deformitas quanta 866.b; imbecillitas ibid.; mala valetudo ibid.; miseria quanta ibid.; ignorantia & insipientia 867.a; timor 867.b
damnatorum corporum grauitas & pondus 866.b
damnatos miserabiliter clamare, & non exaudiri 850.b
Vide etiam Mali.
Damascenus sua pauperibus distribuit, antequam mundum relinqueret 791.a quomodo contra Leonem Iconomachum pugnârit 130.b 132.b
damascent libertas & constantia 132.b
Daniel cur dixerit, Forsitan Deus ignoscet delictis tuis 689.b
danielis castitas 793.b 799.b
Dare oportet vt prosis, non vt obsis 716.a
Dauid: quomodo velut pœnitentiam agendo conuicia Semei pertulerit 331.b; confessione peccatorum veniam meruit, pœnam non euasit 349.b; quare post acceptam veniam peccatorum, adhuc pœnas luerit ibid.
dauid mortuus peccantibus succurrit 113.b
dauidis mortui merita vigent ibid.
dauidis exemplo quæ pœnitentiæ opera nobis facienda 333.
Debita alioqui remissa quomodo rursus exigenda 721.b
Debitor quibus quomodo fiat Deus 465.b
Decalogus, & eius explicatio 90. & seq.
decalogus etiam ad Christianos pertinet 90.92.a 152.a
decalogus à Christianis seruandus 942.a
decalogi mandata omnia quò referenda 149. & seq.
præter decalogi præcepta etiam alia sunt Christianis obseruanda 151.
ex decalogo pendent omnia Dei præcepta 94.b
Decretorum generalis Concilij stabilitas 177. a b
Decretalium constitutionum & epistolarum authoritas quanta 177. a b & seq.
Defensione peccatum alienum incurrimus 537.538.
Defuncti quibus operibus certò iuuentur 363.a
defuncti orationibus, sacrificijs & eleemosynis iuuantur 356. & seq. 365.b
defunctorum commemoratio fit in Missa 357.
defunctorum memoria in Missa quomodo iam olim fieri solita 283.b 293 b & seqq. cur fiat 292.b 293.b
defunctorum commemorationem in Missæ sacrificio Apostolos instituisse 283.b 294.a 357.
defunctorum fidelium corpora quare cum honore sepelienda 708.b
defunctorum animæ: sanctis commendantur tanquam patronis 109.b; quomodo aut sciant quæ hîc fiunt, aut nesciant 103.b; quibus iuuentur 357.b & seq. 361.a 365.a 366.b
defunctorum spiritus vt iuuandi 363.b
defunctorum ob gratiam miseretur Deus viuentium 13.b
defunctis ex Missæ oblationibus auxilium & solatium obtingere 293.b 295.b
defunctis prodesse vitiorum opera 356. & seq.
defunctis quibus prosint orationes viuentium 360.a 366.b
pro defunctis orare & sacrificare, traditio Apostolica 363.b 364.b 365.a
pro defunctis orandum esse & eleemosynas dandas, B. Petrum docuisse 364.b
Vide plura Mortui.
Delectationi illicitæ consentire, magnum peccatum est 450.b
delectationi quomodo resistendum 453.b & seq.
Deliciæ & ebrietas, fons, mater, & origo omnium vitiorum 480.a fuit ex hominibus facit ibid.
deliciarum cordis & corporis discrimen quantum 870.a
Denarius quid significet 593.b
Desideria mala habere, non est eis consentire 906.a
Desperare non debet, conuersus in fine vitæ 550.b
desperare est ad infernum descendere 550.a
desperandum non est de Dei misericordia cuiquam peccatori quamuis grauissimo 549.b
desperandum: de nemine dum viuit 551.a 556.a b 561.a; nec vili, nec de vllo 552.a; nec animam efflanti 551.a
Desperatio: est peccatum in Spiritum sanctum 549.; inferno comparatur 550.a; vbinam quos afflictura 857.b

Digitized by Google

desperatio & præsumptio æquè fugienda 950.a
desperationis author diabolus 550.b
desperationis remedium quod 549.a b
desperationi quomodò potissimùm medeatur 550.b
Desperantium exempla 551.a b
Detractio quomodo exibilata 475. a quibus summopere cauenda 399.a b
detractionis species 475.a b
Detractoris lingua gladius triceps 476.a
Deus
- ad iustificationem prior, deinde nos 916.a b
- peccatis deletis, homini iustitiam inserit 929.a
- neminem cogit 926.b
- trahit voluntarios 920.a
- præuenit nostram voluntatem 934.a
- salutaria opera præuenit & adiuuat 924.a
- quorum misereatur, & quibus ignoscat 580.b
- non in omnibus æqualiter habitat 931.a b
- infundit homini virtutem, sublatis peccatis 929.a
- nulli causa auersionis 945.b
- non deserit, nisi prius deseratur 558.b 945.b
- hominem transfugam iustè deseruit, & in diaboli manum venire permisit 889.a b
- debitor factus promittendo, non accipiendo 964.a
- donator est indulgentiæ, sed debitor coronæ 596.a
- est debitor noster non accipiendo, sed promittendo ibid.
- quomodo dicatur offendiculum ponere 557.b
- quomodo corda indurare dicatur ibid.
- cur quosdam non puniat in hac vita 842.a
- cur non auferat à diuitibus opes quas possident 683.a
- delinquenti non parcit, quia delictum sine victoria non deserit 350.a
- mansuetus est: sed tamen etiam iustus 545.b
- ad clementiam quomodo flectendus 638.b
- quomodo placandus 579.b & seq. 581.a
- quibus modis exorandus & placandus aduersitatis tempore 605.b

deus facit vt faciamus 441.a
Deus
- per malos etiam operatur 401.b
- quomodo amari mereatur 87.b
- colitur fide, spe, & charitate 2.b
- fide colendus & operibus 945.b
- cur bonorum nostrorum non egeat 202.
- cur differat ea dare, quæ postulamus 643.b cùm denegat postulata, beneficium præstat ibid.
- qualia & quanta daturus sit suis secum perpetuò mansuris 868.b & seq.
- miseretur viuentium propter defunctos iustos 113.b
- quantoperè Mariam honorari voluerit 83.b
- quantoperè sua mandata seruari velit 93.
- neminem prior deserit 96.a
- quia bonus & iustus est, impossibilia non iubet, nec præcipere potuit 96.b
- nostra vult esse merita, quæ sua sunt dona 965.a

deus melior animo 763.b
dei maiestas quanta & potentia 8.b 10.
dei pulchritudo & conspectus 861.a b 865.a
dei visio
- quàm amœna & iucunda 868.b
- quantæ pulchritudinis 868.a
- quàm magna res sit 873.a
- est summum bonum nostrum 868.a
- tota merces & gaudium quod expectamus 869.b

dei faciem videre, quid sit 869.a b 870.a
dei auxilium implorandum, vt non peccemus 921.b
dei in homine tum imago tum similitudo, in quibus consistant 887.a
dei sententia expectanda 937.a
dei iustitia & prouidentia in damnatorum punitione qualis 854.a
dei misericordia, vide Misericordia.
deo adiuuante, nobis etiam ad iustitiam aliquid conandum 919.b
deum nominare patrem, quàm sit eximium 60.a
deum, cùm volueris, habebis 763.b
deum & nos conuertere, & vt conuertamur, monere 440.b
deum, vt faciamus, fatere 441.a
deum non tollere nostram cooperationem 918.b
vt deum ipsum possideamus, quomodo danda sit opera 464.a
deum nos promereri de Dei dono 671.b
deum potestatem suam hominibus communicasse 326.a
ad deum propitiandum & satisfaciendum pro peccatis remedia 676.a
deum esse pium & iustum in punitione impiorum 852.a
deum impossibilia non præcepisse 943.a ideoque homo ab eo adiutus potest esse sine peccato, si velit ibid.
deum non potuisse aliquid impossibile mandare 944.a
de deo idem sentire quod Ecclesia non esse satis 406.b
Diabolus
- primus peccator, non Adam 898.b
- in hominem potestatem accepit 890.a
- bene agentibus magis insidiatur 612.b
- tertius inimicus noster 956.a b
- hosti nostro domestico se coniungit 956.b
- quibus potissimùm præsit vitijs 477.b
- incitare potest, cogere non potest 912.b
- catenas S. Petri exhorret & fugit 110.a

diaboli iusta potestas in hominem, non voluntas 890.b
diaboli
- potestas in corda hæreticorum 527.a
- proprium vitium 472.b
- sagittæ 956.b
- visus ibid.
- laquei 956.a b

diaboli laqueus biceps: desperatio & fallax spes 925. b & seq.
diaboli opera cur tantoperè impugnentur illi, qui alijs præsunt, & populum docent 402.a
diaboli & malorum hominum qualis in seducendo fallendoue societas aut similitudo 403.b
diabolo insidianti qui cum Symbolo & Crucis vexillo obuiandum 52.b
à diabolo si vinci nolumus, in nobis est 453.a
diabolum
- per eos, qui contra fidem Catholicam scripturis vtuntur, loqui 195.a
- etiam scripturis vti ibid.
- impedire orationem 599.a
- expauescere visa S. Crucis figura 21.a

Diabolicæ facies quos potissimùm terreant 575.b
diabolicas vexationes sacrificio Missæ repelli 282.a
Diaconus quomodo ordinetur 392.a
diaconi non habent offerendi sacrificij potestatem 289.b
diaconi Cardinalis vrbis Romæ authoritas 392.a
diacono quibus officijs interdictum 384.a
diaconorum officia 392.b
diaconorum quale iam olim perferendæ Eucharistiæ officium 392.b 393.b
diaconorum continentia, vide Continentia.
diaconorum ordo vnde cœperit 392.b
diaconos sanguinem agni porrigere 393.b
Dicendum, etiamsi auditor non obtemperet 520.a
dies Dominicus cur ex Apostolorum institutione celebretur 137.a cur celebris habeatur apud Christianos 260.b
dies natalitij Sanctorum celebrandi 116.a
diei Dominicæ commendatio 136. a religiosa obseruatio 188.a
die Dominico quid agendum 136.b quæ præclarè acciderint 136.a 137.a
diem Dominicum in locum Sabbati successisse 135.b
dierum obseruatio quæ à Paulo vetita aut non vetita 136.b
diebus Dominicis & Feriis quid agendum & omittendum 188.b
diebus Dominicis quomodo iam olim conuenire soliti Christiani 260.a
dies festi, vide Festi.
Diffidentia quale sit orationis impedimentum 655.b
Digamus eligi non potest in Clerum 793.a
Diligentes Deum perfectè qui 85.b
diligentes Deum plus quàm seipsos, qui ibid.

diligen-

diligendi Deum causa & modus 87.b
diligendus Deus sine præmij intuitu, nec tamen sine præmio diligitur 88.a
diligendus inimicus quatenus 88.b
Dilectio { faciat vt iustus legem impleat 944.b
Dilectio { solus discernit inter filios Dei & filios diaboli 754.b
Dilectio { perfecta quò se extendat 719.a
dilectio Dei tribus præceptis explicatur: proximi verò septem 138.b
dilectio proximi pura non est, nisi propter Deum fiat 83.a
non est sine Dei dilectione ibid.
dilectionis ordo quis 85.b & à quibus peruertatur 85.a
Discordiæ fraternæ culpa quàm magna sit 721.b
Discretio quàm sit necessaria 727.a
discretionem veram parandi ratio 806.a
Dispensatio sacerdotis est necessaria ijs, qui coguntur vetetis cibis vti 633.b
Dispensatores pecuniarum sumus constituti à Deo 682.b
in Distribuendo seruandum esse ordinem 716.b
Diuina potentia circa corpora 47.b & in restituendis cineribus 48.b
Diuinitatis quomodò efficiamur participes 250.a
Diuinarum literarum summa 749.b
diuinorum officiorum modus cuiusmodi vbique seruandus 213.a
cur Ditârit alios Deus, alios pauperes esse voluerit 713.b
cur Diues hic, ille pauper 462.b
diues & pauper sunt sibi mutuò necessaria 686.b
diuitem adolescentem de obseruatione mandatorum non esse mentitum 777.a
diuites quot modis intrare possint regnum cælorum 777.b
diuites Christiani & boni non iudicabunt cum Christo, sed iudicabuntur 782.b
diuitum erga pauperes immisericordium excusatio qualis 685.a
diuitum bona quomodò sint pauperum 462.b 683.a 713.b
diuitibus cur opes datæ 463.a
diuitibus facultates non tam possidendas, quàm dispensandas commisit Deus 688.b
Diuitiæ { per se malæ non sunt ibid.
Diuitiæ { licet iustè acquisitæ, veræ diuitiæ nõ sunt 687.a
Diuitiæ { veræ quæ sint 687.a
diuitias affectantium infectatio 781.b
diuitijs abutentes 702.a
Docere non semper expedit ea, quæ auditu iucunda sunt 521.b
in docendo discretio adhibenda 518.b 521.a
Doctores malæ vitæ audiendi, non imitandi sunt, sed Christus & Sancti 402.a b
doctorum ac pastorum obseruatio in Ecclesia quò maximè conducat 182.183.
Dolere de malis commissis, non satis esse ad veram pœnitentiam 334.a
Dolor separationis animæ à corpore quantus 828.b
dolor malis in morte sustinendus quotuplex 829.a b
dolorem tantum vrere, quantum hæserit temporalium rerum amor 358.b
Domini transfiguratio quid nobis repræsentauerit 865.a
Dona Spiritus sancti { quot & quæ sint 747.
Dona Spiritus sancti { quibus gradibus beatitudinum respondeant 749.a 751.a b
Dona Spiritus sancti { quo sacramento conferantur 237.b 243.b & seq.
Dona Spiritus sancti { mentem informant 724.a
Inter dona Spiritus sancti quis graduum ordo 750.b
donorum Spiritus sancti numerus & ordo 749.a
donorum spiritualium multi meatus in vno flumine 748.b
donorum omnium reparatio, quæ per peccatum amissa aut corrupta fuerant, quanta futura 871.a
donorum septem figuræ 752.a
Dormientes quomodò vocentur mortui 105.a
Dormitio mysticè quid 46.b
Dormitantius reliquiarum sanctarum oppugnator 117.a

E

EBrietas turpissima insania est 480.b
ebrietas sanctorum mentis euertit 481.a
ebrietas voluntarius dæmon ibid.
Ebrietas { perfidiæ mater 485.a
Ebrietas { animo & corpori nocet 485.b
Ebrietas { propter consuetudinem putatur non esse peccatum 481.b
Ebrietas { quas insanias suggerat 486.b
ebrietatis vitium vsu paratur 482.b
ebrietatis { fructus 482.a 484.b
ebrietatis { malum 481.b
ebrietatis { detestatio, & quantũ detrimenti adferat 485.b
ebrietati semper iuncta luxuria 481.a
ebrietati magnam causam ignorantia præbet 483.a
ebrietatem immodestia facit 484.a
ex ebrietate vomentium pœnitentia 486.b
Ebrius de somno excitatus, nec viuus nec mortuus est 481.a
ebrius homo nihil aliud, quàm superflua creatura 486.a
ebrius nunquàm castus 487.a
ebrius quàm turpis & miserabilis creatura sit 484.a
ebrij sunt veluti idola gentium 481.a
ebriorum fatuitas 485.a
Ebriosi { brutis peiores 481.b
Ebriosi { maledictionem Cain in se transferunt ibid.
Ebriosi { paludibus comparantur ibid.
Ebriosi { excludentur à regno Dei, nisi resipiscant 485.b
ebrioso homine asini & canes præstantiores sunt 480.b
ebrioforum legis author diabolus 481.b
ebriosorum excusationes 481.a b & seq.
ebriosis animalia bruta præferuntur 481.a
Inebriatum, mortuum & sepultum esse 487.a
inebriantium se aut alios pœnitentia qualis iniungenda 486.b

Ecclesia { quid sit 163
Ecclesia { domus Dei est, templum & ciuitas S. Trinitatis 36.a
Ecclesia { est congregatio visibilis 31
Ecclesia { est vna 31.33.b 34.a b
Ecclesia { sancta 32 36.a b
Ecclesia { catholica 32 36 b & seqq.
Ecclesia { quomodò vna 31.32.33.b & seqq.
Ecclesia { aperta est & manifesta 33.a
Ecclesia { aperta est, & tamen hæreticis est velut operta 33.b
Ecclesia { ab hæreticis ignoratur 33.b
Ecclesia { facilè videri potest 36.b
Ecclesia { in sole est posita 37.a
Ecclesia { super cathedram Petri fundata 34.a b & seq.
Ecclesia { si Dei est, vna est 34.b
Ecclesia { nunquàm à Christo recedit 35.a
Ecclesia { in terris secum habet consilium & spiritum sponsi 36.a
Ecclesia { sacerdotum sibi inuicem cohærentium glutino copulata 35.b
Ecclesia { stabilis est 172.a
Ecclesia { iudex est controuersiarum 198
Ecclesia { in difficilibus quæstionibus consulenda 309.a
Ecclesia { rectè cogit perditos vt redeant 526.a
Ecclesia { ad bonum cogit ibid.
Ecclesia { amanda est tanquàm mater 41.b 42.b
Ecclesia { ædificanda in Petro 164.a b & seq.
Ecclesia { super Petri cathedram ædificata 166.a
Ecclesia { non est sine Episcopo & summo Sacerdote 35.b
Ecclesia { naui comparatur, & eius ministri ministris nauticis 385.a
Ecclesia { quænam ex veteri lege obseruanda retinuerit, quæ non 611.b
Ecclesia { quomodò fidē suā paruuli communicet 220.b
vt ecclesia, ita & eius fides per vniuersum mundum vna est 34.b
ecclesia vera & fides vera vbi sit, facilis dijudicandi ratio 34.b

by Google

ecclesia ita in scripturis, vt & Christus, demonstratur 36.b
ecclesia triumphans militanti opitulatur 37.a
ecclesia in qua permanendum 38.a 162.b
ecclesia Romana à Petro constituta pietate viget 163.a
ecclesia Romana omnium aliarum mater 626.a nunquàm errauit in fide 178.b
ecclesia hæreticorum est Antichristi synagogà 162.b
ecclesiæ hæreticorum sunt synagogæ diaboli 34.b
ecclesiæ nomen hæreticis & schismaticis quare non competat 161.
ecclesiæ primaria nota 103.a
ecclesiæ nota & signum est successio Pontificum à Petro Apostolo 161.405.406.
ecclesiæ pastor Pontifex Rom. 161.
ecclesiæ Catholicæ
- laus & commendatio 173.a
- dignitas & authoritas quanta, & vbi maximè necessaria 4.b 170.171. 172.a 191.192.a b 221.b 308.a 309.a b 356.
- authoritas in approbatione sacrorum librorum 195.b
- potestas in condendis canonibus, & in excommunicando 191.192.
- iudicandi potestas 327.a b

ad ecclesiæ iudicium in rebus dubijs confugiendum 193.b 194.a
ecclesiæ est iudicare de vero sensu scripturæ 194.a
ecclesiæ iudicium sequendum in re controuersa, scripturis non expressa 172.a
ecclesiæ iudicium in recensendis diuinarum literarum libris 193.a b
ecclesiæ sententiam apprehendentes, scripturam sequi 309.a
ecclesiæ vnitati non communicantes, non sunt in Ecclesia 309.b
ecclesiæ potius credendum, quàm hæreticis post exortis 192.b
ecclesiæ qui repugnat, non homini, sed Christo contra suam salutem aduersatur 194.a
ecclesiæ matris statuta dissolui non posse 187.b
ecclesiæ, cui Christus testimonium perhibet, ritus sequendus 194.a
ecclesiæ vnitati qui corde impœnitenti resistunt, in Spiritum sanctum peccant 43.b
ecclesiæ pacem quanti faciant boni Christiani 39.a
ecclesiæ Catholicæ consensione quod roboratum est, securè asseritur 195.b
ecclesiæ Catholicæ de paruulorũ peccato sententia 896.b
ecclesiæ authoritatem quanti Augustinus fecerit 193.b
ecclesiæ authoritas Augustinum mouit vt Euangelio crederet 191.193.b
ab ecclesiæ vnitate discedens, cum hæreticis reperitur 198.
ecclesiæ in fide & sententia acquiescere cui sit necessarium 198.
ecclesiæ sententia est, omnes morituros, sed non omnes ad gloriam immutandos 47.a
ecclesiæ duo tempora, per parabolam euangelicam designata 526.a
ecclesiæ nascentis, & iam propagatæ differentia 394.b
ecclesiæ præcepta præcipua sunt quinque 187.188.
ecclesiæ præcepta & traditiones quem fructum afferant 197.198.
ecclesiæ præcepta partim scripta, partim non sunt scripta 153.154.155.197.198.
ecclesiæ pastorum authoritas & potestas 174.
ecclesiæ præpositi cur constituti sint 518.a
cum ecclesiæ doctoribus docendum & sentiendum 53.a
ecclesiæ salutem ex dignitate summi sacerdotis pendere 167.a
ecclesiæ supellectilia quanta in veneratione habenda 535.b &seq.
in ecclesiæ direptores seuera Dei vltio 533.b
ecclesiæ spoliatores quomodò puniti 532.b & seqq.
ecclesiæ ornamenta furatus deprehenditur 534.b & seq.
ecclesiæ Christianæ lugebunt tempore Antichristi 836.b
ecclesiæ hierarchia 408.a
ecclesiæ Germaniæ non aliter credunt, quàm Hispaniæ, &c. 34.b
ecclesiæ Catholicæ radix & matrix est Romana 167.b
ecclesiæ Rom.
- dignitas & constantia in fide Apostolica 35.a 165.a
- principatus 35.a b & seq.
- commendatio 166.a b & seqq.
- communio 166.a
- perpetua priuilegia 178.a

ecclesiæ Rom. & Catholicæ de venerabili Sacramento fides 264.a
ecclesiæ Catholicæ episcopus, est Rom. Pontifex 167.b
extra ecclesiæ Rom. communionem non est salus 166.a
ecclesiæ cui nam adhærendum 165.b
ecclesiæ cõformare nos debemus, ad quam venimus 603.b
ecclesiæ datæ sunt claues ad remittenda peccata 44.a
ecclesiæ quid conducant pastores & doctores 182.183.
ecclesiam esse Christi amicam, sororem, & sponsam vnicam 171
ecclesiam ignorare nulli licet 36.b
ecclesiam veras scripturas à falsis discernere 192.a
ecclesiam matrem agnoscat, qui vult Deum habere patrem 1.b 32.
ecclesiam qui non habet matrem, Deum patrem non habebit 32.42.a b
ecclesiam designâsse arcam Noë, extra quam nemo saluatur 40.b
ecclesiam persequuntur gentiles, Iudæi, hæretici & philosophi, in ea oppugnanda vnanimes 172.a
ecclesiam qui dilaniant, charitatem non habent 759.b
ecclesiam vnam in plures lacerant hæreses 34.b
extra ecclesiam
- Christianus non est, & nihil Deo acceptum est 32.
- nemo iustus, aut iustitiæ spiritum tenere potest 39.b
- non est peccatorum remissio 43.b 44.a
- nulla est salus aut sanctitas 32.35.b 39.a b 40.a 42.a 177.a
- nemo potest fieri particeps vitæ æternæ 39.b

extra ecclesiam sunt Iudæi, ethnici, hæretici, schismatici, & excommunicati 32.161.
extra ecclesiam manentes damnabuntur 39.b 40.a
ecclesiam Rom. primatum à Christo obtinere 168.a
ecclesiam Rom. quanti fecerit Ambrosius 167.a item Hieronymus 166.a
ad ecclesiam Rom. perfidiæ nullus accessus 167.a
in ecclesia
- Spiritus sanctus & veritas 36.b
- Sanctorum communio 37.b
- opus bonum fructuosè tũtùm peragitur 38.a

in ecclesia non sunt, qui cum episcopo non sunt 35.b
ex ecclesia sola Catholica veritas conspicitur 36.b
in ecclesia ordinata graduum distinctio quid designet 408.b
in ecclesia Rom. semper Apostolicæ Cathedræ viguit principatus 166.b
in ecclesia Rom. & sede non posse fidem deficere 167.b
de ecclesia cur prophetæ apertius quàm de Christo prophetârunt 33.b
ecclesiarum omnium sedium prima, secunda, & tertia quæ 168.b
ecclesiarum omnium cura cuinam incumbat 166.b & seq. 169.b
ecclesiarum varius vsus tum in ieiunijs, tum in alijs 603.b
ecclesiarum fabricatio, quàm non sit hesterna 791.a
erga ecclesias seu templa quomodò affici debeamus 581.a
Ecclesiastica hierarchia similis cælesti 382.
ecclesiastica potestas maior est quàm politica 182.
ecclesiasticæ consuetudinis vis 154.a
ecclesiasticæ Traditiones, vide Traditiones.
ecclesiastici prædij inuasor punitur 533.b
ecclesiasticorum præcepto. um obseruatio quem afferat fructum 198.
ecclesiasticis & Apostolicis mandatis parendum 152.154.

Eccle-

Eccleſiaſtæ munus vndè dependeat 380.a
Egentes cùm intuemur, quid cogitandum 707.b
Electio noſtra ignota nobis eſt, vocatio non item 950.a
Electorum lætitia in die iudicij 846.a b
electorum & reproborũ varia diſtinctio in iudicio 846.b
Eleemoſyna quid ſit 670. cur à Deo potiſſimum inſtituta 685.a
eleemoſyna cordis & pecuniæ 719.b
eleemoſyna cordis facilè tribuitur 719.b
eleemoſyna maxima eſt, offenſam remittere 719.a
eleemoſyna qualiſcunque pro cuiuſque viribus præſtanda 680.a
eleemoſyna
- danda pro remiſſione peccatorum 672.a 679.a 680.b
- quibus primum danda ſit 685.b
- quomodò danda 681.a
- præbenda libenter & cum hilaritate 702.b
- non differenda in craſtinum 462.a
- facienda de iuſtis laboribus 687.a
- facienda non de vſuris, & iniuſtè acquiſitis, ſed reſtitutio ibid.
- ex rapinis & rebus alienis non facienda 702.b

eleemoſyna ex rapina, non eſt eleemoſyna 684.b
eleemoſyna
- ars omnium artium quæſtuoſiſſima 681.b
- melius eſt hanc artem ſcire, quàm regem eſſe 681.a
- talis medicina vulnerum, vt nec cicatricem relinquat 683.b
- mortem profligat 683.b
- remedium peccatorum 680.b 687.b
- in die iudicij patrocinatur 679.b
- nota eſt cæli ianitoribus 684.a
- quàm mira operetur 682.a
- eſt veluti ſecundus baptiſmus 688.a
- inter pœnitentiæ fructus annumeratur 704.a
- quomodò in ſcripturis commendata 673. 674.
- an ſine fide & baptiſmo vel pœnitentia mundet hominem 685.b
- non mundat non credentes aut impœnitentes ibid.

eleemoſynæ genus duplex 702.b
eleemoſynæ ſunt opera iuſtitiæ 597.a
eleemoſynæ
- præſtantia 689.a
- vis apud Deum 704.a
- vim flectendo iudice cæleſti 703.a

eleemoſynæ vis poſt mortem maximè apparet apud tribunal iudicis 682.a
eleemoſynæ vis ex quo iudicetur 683.b
eleemoſynæ virtus & fructus 575 577.b 578.a b 580.b 692.a
eleemoſynæ
- ſacrificium Chriſtianorum, quo ſit Deus peccatis propitius 679.a
- in futura vita gloriam pariunt 713.a
- delent peccata, & iudicium propulſant 704.a b
- peccata delent, & pœnam perpetui ignis extinguunt 689.a 704.a

eleemoſynæ largitas incẽdium peccatorũ reſtinguit 690.a
eleemoſynæ quantitas non tam ſpectatur, quàm voluntas bona & animus 690.b
eleemoſynæ eorum qui in peccatis perſeverant 702.a
eleemoſynæ
- non ideò tribuendæ, vt liberius peccetur 716.a
- quibus ad delenda peccata proſint 679.a
- dãdę de iuſto labore & propria facultate 679.b
- etiam tribuendæ ſimulantibus inopiam 702.b
- orationi & ieiunio iungendæ ſunt 670.b

eleemoſynæ quædam ſunt ſpirituales 702.b
eleemoſynæ retributio 683.b
eleemoſynæ S. Gregorij 697.b
eleemoſynam vult Deus præberi ex ſuperfluis 683.b
eleemoſynam dare quàm ſit vtile 684.a
eleemoſynam valere multum ad delenda peccata, ſacræ literæ conuincunt 678.a
eleemoſynam tribuendi conſuetudo paranda eſt 684.b
eleemoſynam angelus in formâ naufragi flagitat 697.b
eleemoſynam quis coram hominibus faciat, & quis in abſcondito 600.a
eleemoſynam extra Eccleſiam, ad ſalutem non prodeſſe 40.a
ad eleemoſynam pertinet, iudicium & miſericordiam facere 686.a
ad eleemoſynam erogandam incitamenta 681.a
ſi eleemoſynam habeas comitem ieiunium, ad animæ curationem proficit 671.a
eleemoſyna quoduis peccatum purgatur 689.b
ex eleemoſyna perennis iuſtitia comparatur 683.b
in eleemoſyna habemus Deum debitorem 684.b
ab eleemoſyna non excuſat inopia 704.b
ab eleemoſyna roborantur oratio & ieiunium 683.a
ſine eleemoſyna ſterilis oratio, &c. 684.b
eleemoſynarum
- genera duo 679.a 702.b
- vis & meritum 688.a
- vis in die iudicij, & futura vita 702.a b
- fructus & vtilitas 684.b 682.b

eleemoſynarum fructus in donantem redundat 712.b
eleemoſynarum & bonorum operum retributio 677.b 678.b
ne eleemoſynarum cauſa, rerum neceſſariarum penuria laboraturi ſimus, non timendum 676.b
ab eleemoſynarum largitione filiorum multitudo non excuſat parentes 677.b
in eleemoſynarum largitione quid obſeruandum, quid cauendum 716.b
in eleemoſynarum largitione intentio bona adeſſe debet 702.b
eleemoſynarum qualis iam olim in eccleſia fieret collecta 260.b
eleemoſynarum pro defunctis aſſertio 193.b & ſeq.
eleemoſynarum præceptum frequens in diuinis ſcripturis 675.b
eleemoſynarum remedio indigent omnes mortales poſt baptiſmum 675.b
ad eleemoſynas largiendas adhortatio 891.b 679.b 688.b
eleemoſynas elargientis felicitas 671.b & ſeq.
nihil, quàm eleemoſynas Chriſtus frequentius præcipit 676.a
eleemoſynas qui ex rapinis largiuntur 679.b
in eleemoſynis conferendis facilitas 681.b
de eleemoſynis cur tam crebra vbique mentio in ſacris literis 680.a b
eleemoſynis
- abluuntur ſordes peccatorum 354.a 675.b
- mors æterna redimitur 684.b
- peccata condonantur, & redimuntur 586.b 688.a 690.a

eleemoſynis & iuſtis operibus delictorum flamma ſopitur 675.b
eleemoſynis & precibus iuuari defunctos 357.b & ſeq. 361.a 365.a 366.b
ſine eleemoſynis orationes & ieiunia minus proſunt 676.a
Vide etiam, Liberalitas, & Miſericordia.
Eleemoſynarij alicuius filius quomodò ex paupere diues euaſerit 700.b
Elias plus meruit, quando plus ieiunauit 609.b
etiam & Eliſæum cælibes fuiſſe 793.b
Eliſæi oſſa an immunda Iudæis habita 117.b
Enoch & Heliam prædicationibus ſuis Antichriſto reſtituros 839.b
Ephræm quomodò ſanctos martyres inuocârit 109.a b
pro ſe defuncto orari petit 365.b
S. Ephræm captiuus inuocans liberatur 108.a
Epiſcopus vnus in Catholica Eccleſia 367.b
epiſcopus Catholicus, quamuis malus, paſtoris dignitatem non amittit 175.a
epiſcopus quando, etiam ſua vxore legitima vtens, adulter cenſeatur 427.b
epiſcopus ob toleratum Vigilantium increpatus 523.b
epiſcopi authoritas 390.b officium 381.b
Apoſtolorum ſucceſſores in Eccleſia 174.b 386.a 390.a b

episcopi
- Apostolis vicaria ordinatione succedunt 390.b
- sua propter Deum relinquentes, quorum hic bonorum facti dispensatores 786 b
- locum tenent Apostolorum, & presbyteri septuaginta duorum discipulorum 390.a
- presbyteris superiores in hierarchia Ecclesiastica 378 b

episcopi & presbyteri mali suam authoritatem & dignitatem retinent 402.b
episcopi & alij prælati quomodò in iudicio extremo examinandi 844.b
episcopo honorabilior nullus in Ecclesia 184.b
episcoporum
- consecratio vndè 169.a
- munia 234. b 235.a b & seqq. 240. a b & seqq.
- officia alijs sacerdotibus non communia 393.b
- inter se distinctio 167.a 168.b
- inter se successiones quid momenti habeant 53.b

episcoporum omnium potestas ex Apostolico iure defluxit 327.a
episcoporum & pastorum in Ecclesia authoritas 173.174.
episcopos
- vocari Apostolos 327.a
- locum Apostolorum tenere in Ecclesia 196 b
- præficiendos esse doctrinæ dijudicandæ 175.a
- esse Ecclesiæ columnas 169.b
- nõ nisi maritos esse debere, ineptum est 794.a

episcopos catholicos cum Rom. Ecclesia conuenire 167.a
episcopos à Christo, presbyteros ab Apostolis electos esse 390.a b
in episcopos cur in initio Ecclesiæ coniugati etiam ordinati 794.a
episcopis non obedientes extra viam salutis versantur 177.a
episcopis etiam malis facultatem dimittendi peccata esse concessam 327.a
Episcopalis dignitas & sublimitas comparationibus nullis adæquatur 184.b
episcopalium manuum impositione quid baptizatis conferatur 236.b
episcopalium causarum examinatio penes quem sit 170.a
episcopalium sedium in Ecclesia distinctio vndè profecta sit 385.a
Epistolæ prioris ad Corinth. cap. 7. scopus 792.b & seqq.
Eremitæ qui 814.b
Erogare an omnia simul liceat 716.b
Essæni quales sint 810.a
essænorum cælibatus 810. a viuendi modus in communi ibid.
Ethnici philosopht quomodò contempserint pecuniam 775.b
Eua quomodò in Aue mutatum 74.b
euæ & Mariæ comparatio 69.b 70.b 74.a
Euangelium non esse in verbis scripturarum, sed in sensu 195.a
euangelium nondum erat tempore Augustini vbique prædicatum 838.b
euangelium Christi, quando hominis aut diaboli sit 195.a

Eucharistia
- excellentissimum est sacramentũ 244.245.
- summum est & proprium nouæ legis sacrificium 276.277.
- symbolum est vnitatis 245.a
- pignus futuræ gloriæ ibid.
- spiritualis animæ cibus ibid.
- antidotum liberans à culpis & peccatis, ibid.
- symbolum rei sacræ, inuisibilis gratiæ forma visibilis ibid.
- sacramentorum consummatio ibid.
- quid sonet & contineat 244.245.
- bonam gratiam & gratiarum actionem significat. 244.
- quo intellectu ἀντίτυπα seu exemplar sit dicta 231.b 234.b
- cur instituta 276.
- quomodò cætera sacramenta excellat 245.a
- quanto præstet mannæ illi Moysis 258.b
- quanti sit amoris signum 311.a
- cuius & qualis sit memoria ibid.
- pro defunctis offerenda 365.a 366.b
- honoranda, adoranda, manducanda 254.a
- circunferenda in processionibus 273.a
- quomodò Origenis iussu & consilio custodienda 302.a
- in altari asseruata 276.b
- quoties cuique quotannis, & quando sumenda 188.190.a b
- quomodò & quasi sumenda sub specie 299. & seqq.
- cur sæpè sumenda 310.
- quomodò accedenda 318.b 319.a b 321.a b
- à quodam rustico indignè tractata, quid miraculi acciderit 302.b
- quomodò olim ex traditione Apostolica sumi soleat 254.a

eucharistia vnam quotidiè à nobis percipi dignè possit 316.a

eucharistia
- quò nobis conducat 206.a
- morbos depellit, concupiscentiam sedat, pietatem corroborat 314.a
- totum hominem in sesipsum attrahit, & sua gratia replet ibid.
- viaticum est 310.
- panis est quotidianus 63.b 64.a b
- est sacrificium incruentum 278.
- per preces consecratur 245.b
- per Christi verba conficitur 265.

in eucharistia quomodò Christus præsens 255.a b

in eucharistia
- non esse de veritate corporis & sanguinis dubitandum 258.b 261.a 262.b
- Christi corpus esse, quomodò credendum 245.b
- sub speciebus panis & vini verè corpus & sanguinem Christi contineri 252.
- panem & vinum in corpus & sanguinem Domini transubstantiari 257.b & seq. 265.
- alterutra sub specie totum esse Christum 307.a 308.a
- totum Christum sub singulis partibus haberi 255.a 307.a 308.b 309.a
- Christum per partes manducari, & manere tamen integrum 307.a
- superbos adorare Christum & edere, non tamen saturari 273.b
- ipsum Christum Dei filium suscipi 247.a 248.a

ex eucharistia quomodò alicui cuius effectus 302.a
eucharistiæ sacramenti figuræ 251.a 284.b 286.a b 311.b 312.a 313 b
eucharistiæ varia nomina 245.a b 251.b
eucharistiæ nomen quid significet & contineat 244.245.
eucharistiæ donum quàm excellens 245.a
eucharistiæ forma rotunda 262.a
eucharistiæ sacrificium suo nomine faciendum Christus instituit 279.b
eucharistiæ sacramenti capita, quæ scitu necessaria 251. 252.
eucharistiæ sacramentum tria præcipuè continere 248.
eucharistiæ sacramentum cur sub specie panis & vini institutum 250.b 253.b
eucharistiæ sacramentum benedictione diuina confici 270. a b
eucharistiæ sacramentum solum conficere, sacerdotem rite ordinatum 266.a
in eucharistiæ sacramento non adesse Christum vt in signo vel figura aut virtute tantùm 265.b
in eucharistiæ sacramento species siue naturas elementorum mutari 270.b

Digitized by Google

eucharistiæ communio an sub vna, an sub vtraque specie fieri debeat 299.& seqq.
eucharistię alterutra sub specie tantum, quantum sub vtraque, haberi 307.a
in eucharistiæ quauis particula totus Christus continetur 301.
eucharistiæ partes singulas eiusdem cum tota virtutis esse 302. a b
eucharistiæ partes etiam minutissimæ quam vim habeant 307.a
eucharistiæ veritas quàm sit clara, & diuino verbo probata 252.
de eucharistiæ veritate non esse ambigendum 261.a 262.b
eucharistiæ veritatem negantes excidere à gratia & salute 262.a
contra eucharistiæ veritatem hæresis ante 1550. annos à Christo damnata est 254.a
cur eucharistiæ veritatem Christus sub panis & vini speciebus tectam esse voluerit ibid.
eucharistiæ oblatio debet fieri sub vtraque specie 299.
eucharistiæ ostentio vel elenatio in Missa quàm non sit hesterna 279.a
eucharistiæ sacramentum quomodò & venerandum & adorandum 271.& seq.
eucharistiæ venerationem & adorationem negantes anathemate feriuntur 273.a
eucharistiæ sanctitatem qui in solo vsu constituunt, insanire 250.a
eucharistiæ fructus & effectus 204. 309. 310. 311. a b 312. a b 315.a
eucharistiæ virtute concupiscentiæ motus minuitur 314.a
eucharistiæ sumptione liberamur à diaboli illusionibus 314.b
eucharistiæ cibo Christum nobis vniri 247.b 248.a
eucharistię sacramentum quale sit nobis antidotum 245.a
eucharistię sacramentum innouat redemptionem, & quotidianam gignit remissionem 299.b
eucharistiæ vsus olim quàm frequens 63.b 64.a
ab eucharistiæ communione separari, quàm sit graue 63.b
eucharistiæ sumendæ consuetudo pro lege habenda, quæ 308.a b
eucharistię sumendę modum & ordinem Apostolis Christum reliquisse 311.b
eucharistiæ sacramentum cur Iesus post cœnam Apostolis dederit ibid.
eucharistiæ sacramentum hodiè post cœnam non confitendum & sumendum 308.a
de eucharistiæ particulis, pueris scholaribus dari solitis, mira lepidaque narratio 305.b
eucharistiæ custodiam esse traditionis Apostolicæ 154.a
eucharistiæ cultum latriæ deberi 272.b

eucharistiam:
- manna & aqua de petra fluente longè præferri 246.b
- à manna differre 261.a
- tanto præstare manna, quanto præstat veritas figuræ 270.a
- Christi verbis conficerari 266.a
- virtute verborum fieri 266.a
- non esse imaginem corporis Christi, sed ipsum corpus 254.b 256.a
- non esse communem panem, sed corpus & sanguinem Christi 260.a b
- esse Dei nostri corpus & sanguinem, data fidelibus ad veniam peccatorum, certissimè credendum 257.b
- esse seruatoris nostri carnem 254.b
- in speciosum puerum conuersam 363.a
- Christi dici gratiam salutarem 245.b
- ita signum esse, vt efficiat id quod designat 299.a
- non pro discipulis tantùm, sed pro omnibus fidelibus ad consummationem vsque seculi institutam 285 b

per eucharistiam:
- quomodò Christo coniungamur non fide solùm & charitate, sed etiam secundùm carnem 247.a
- incorporamur Christo ibid.
- Christus se singulis coniungit 246.a
- re ipsa in Christi carnem conuertimur ibid.

ad eucharistiam accedęti, quæ potissimum necessaria 317.b
ad eucharistiam castè accedendum 321.a item audiè & præsenti animo 316.a 320.b etiam omni die Dominico 316.b
ad eucharistiam cur cum humilitate accedendum 321.b

eucharistiam:
- sumentes quomodò memores esse debeamus mortis Christi 311.a
- indignè sumere, quàm periculosum sit, & quàm graue peccatum 318.a
- indignè quis sumat 317.a
- indignè sumentium pœna aut calamitas 317.318.a b
- adolescens impuræ vitæ conscientia deglutire non potuit 320.a
- quis per ignorantiam percipiat 256.a

eucharistiam distribuentibus angelos ministrare 275.b
eucharistiam sumpserunt discipuli in Emaus, item in naui Paulus, &c. 303.b
eucharistiam iam olim in altari asseruari solitam 276.b
eucharistiam iam olim ad absentes ferri solitam 260.a
eucharistiam in processionibus piè & honorificè circumferri 273.a
eucharistiam celebrare, sicut & Christus fecit, Apostolos Dominico die oportuisse 303.b
eucharistiam adorandam esse, fidelibus est certum 273.a
eucharistiam apes reuereri 302.b
qui eucharistiam sumptam peccati cõscientia pressus reiiciebat, ritè confessus eandem piè conseruat 320.b
de eucharistia Christi sermo non est durus, sed lenis & suauis 253.b nec irrationabilis 254.a
in eucharistia esse carnem & sanguinem necessariò sequitur, cùm Christus & voluerit & potuerit panem & vinum in carnem & sanguinem mutare 259.b
in eucharistia Christum venerantur angeli tempore sacrificij è cælo descendentes 275.a b
Vide in Caro, Christus, Communio, Missa, & Sacrificium.

Eunomij hæresis 117.a
eunomiana hæresis de sola fide 544.b
Eunuchi euangelici qui sint 789.a 798.a
eunuchi euangelici commendantur 435.a plus offerunt quàm præceptum est 435.a
eunuchi euangelici in sacerdotali gradu constituti filios habent spirituales 435.a
Eustathiani hæretici loca martyrum contemnunt 118.a
Exactio iniusta damnatur 732.a
Exaudiri non facilè, interdum vtile esse 645.a 655.b 658.a
Externa quid ad pietatem conferant 202.
Excommunicandi authoritas 190.a
excommunicandi potestas vbi sit 196.a
Excommunicatio quomodò timenda, & qualis sit mysticè gladius 41.a 177.a
excommunicationis qualitas 196.b
excommunicationis pœna 552.a
excommunicationi quis terror à Christo adiectus 196.b
in excommunicatione humanam sententiam diuinæ roborari 196.a
excommunicatione vbinam supersedendum 196.b
Excommunicati quo in periculo sint 31.41.a b
excommunicatus manet sub potestate diaboli, & est tanquàm gentilis 41.b
Exomologesis à Domino instituta 341.b
exomologesis gehennam extinguit ibid.
exomologesim criminum in Ecclesia faciendam 344.b
in exomologesi esse secunda subsidia post baptismũ 341.b
Exorcista quomodò ordinetur 391. a quid sonet 391.b
exorcistarum officium, eorumq; qui fuerint in veteri Testamento typi 391.a
Exorcismus quid sit, cur fiat, & quid faciat 216.a b & seq.
exorcismus & exorcistatio quàm nõ sint hodie aut auduit retus exercitata 217.a

exor-

exorcismi vis quanta 211.b
exorcismi in paruulis potentia & veritas 211.a
exorcismi ante baptismum 90.b
exorcismi ad baptismum quomodò fieri soleant 211.b
exorcismorum circa baptizandum vtus qualis 211.b
exorcismis & exuflationibus cur & quò vtendum 210.a

F

FAbiola quomodò, dimisso viro priore, alteri nubens, pœnituerit 419.a
fabiolæ publicè ex animo pœnitentis commendatio 419.a b
Facultatem nostram nosipsos latere 936.b
facultates nostræ erogando multiplicantur 713.a
facultatum distributionem Dominum non præcepisse, sed consuluisse 706.b
facultatum dispensatio quæ cui præstet 787.a b
Famis tempore subueniendum communitati 714.a
Felix martyr Nolanus ciui suo opem tulit 115.a
S. Felicis Nolani inuocatio 65.a b
Felicis sacrilegi pœna 535.a
à Felice sumptuosa vasa sacra rident ur ibid.
Felicitatem æternam promeriturus qui 871.a
Ferias natalitias S. Ioannis malè celebrantium exibilatio 739.b
in ferijs Sanctorum tria considerantur 105.a
Festum venerabilis Sacramenti prè instituendum esse 273.a
festi Conceptionis D. Virginis institutio 599.b
festi dies { cur instituti 98.b 102.136.b; quomodò obseruandi 187.& seq.; pijs operibus celebrandi 134.
festi dies tempore Ignatij celebrari 188.b
festi dies Sanctorum qua veritate celebrentur 123.b
festa Sanctorum 102. 123.a b
festorum quorundam dierum obseruatio ex Apostolica traditione descendit 156.a
festorum iuxta Lugdun. Concilium seruandorum summa 188.a
in festis diebus quibus studijs vacandum 137.b
festis diebus sicut ornantur corpora & templa, ita & anima suis ornamentis exornanda est, & à vitijs purganda 136.b
festis diebus & Dominicis cur à terrenis negocijs Christiani feriantur 136.b
festa Iudæorum 134.b
festa Iudaica non celebrari à Christianis 136.b
festa quomodò obseruanda 134.
festa Sanctorum cur ad celebrandum instituta 123.b
festo Paschali celebrando quomodò per Quadragesimam paremur 136.b
in festo die fodere minus malum esse, quàm saltare 138.b
fides { fundamentum, initium salutis 932.b; Dei donum, & voluntati tamen nostræ subiecta 914.b; quale quantúmve Dei sit donum & lumen 3.4.; est voluntaria, non coacta 914.b & seq.; quid sit 3.4.; quàm necessaria 3.a 5.b 54.b; cui, quando, & vbi potissimum necessaria 317.b & seq.; qualium rerum sit substantia seu argumentũ 4.a b; non est æstimatio aut opinio 4.a; nihil habet ambiguum ibid.; ratione metienda non est 4.b; à demonstratione non pendet 5.a; requirit firmum assensum 4.a 5.a; quæ experientia nititur, meritoria non est 5.b; nisi integra & vna sit, fides non est 3.b 577.b; vbi sana non est, non potest esse iustitia 769.b; efficit pretiosa, quæ per se sunt vilia 691.b; sola Catholica est fides 577.b; sola nõ est sufficiens præparatio ad dignam communionem 319.a; sola saluat, quæ per charitatem operatur 544.b; viua saluat 544.a 581.a; cum intectione, Christiani: sine hac, dæmonij est 960.a; sine charitate esse potest, sed non prodesse 86.b; sine charitate esse potest, non contra 960.a; sine operibus mortua est, & contra 590.b; ad salutem non est satis 945.b; sine vita pura non prodest 946.a; an iustificatur iustificationem 934.a
fides etiam firmissima, probitate deficiente, à gehenna non liberat 932.a
fides integra in extremo iudicio exigetur 844.a
fides & vita fidei simul tenenda 946.b
fides & vita vocem sinc oportet ibid.
fides & operatio per totam vitam non deserenda 932.b
fides Apostolica non nisi vna est 7.b
fides Catholica thesaurus ingens 3. a est firmus assensus reuelatæ veritatis 4.a
fides Apostolorum & Orthodoxorum 131.a
fides Christianorum sit, non dæmonum 932.b
fides Christianorum est, quæ per dilectionem operatur 932.b
fides { vera non mutatur secundùm tempora 179.a; vbi non satis futura 846.a; vt primò perdita, ita primò recuperanda 898.b; munienda scripturarum & Ecclesiæ traditionis authoritate 54.a; in Rom. Ecclesia incorrupta 160.a
fides Ecclesiæ Catholicæ de Sacramento Eucharistiæ 264.a
fides charitasq; quomodò Dei, & quomodò nostra 920.a
fidei initium à nõ nobis, sed gratiæ tribuendum 913.a b & seq.
fidei regulam duodecim sententijs Apostoli comprehenderunt 6.
fidei { energia quanta 4.; merces ampla 948.b; certitudo 4.a; commendatio 3.b 54.b; summa 6.; vita 932.b; proprium quid 4.5.a
fidei rectæ indicium 163.a
fidei vocabulo quid intelligendum 3.4.
fidei professio baptizandorum quomodò olim soleret fieri 214.a b 215.a 216.b
fidei arcana non passim omnibus exponenda sunt 380.b
in fidei rebus quæ non intelligimus aut capimus, quid circa ea agendum 554.a
fidei sanctorum Patrum inhærendum 180.b
fidei & spei communio & discrimen 54.a b
fidem vnde merito accipimus 934.b
fidem esse veluti lampadem magnam, errantibus à Christo accendam 5.b
fidem alienam alijs prodesse 220.b
fidem suam mater Ecclesia paruulo communicat ibid.
fidem vtilem sola charitas facit 86.b
fidem primam irritam facere, quid sit 421.b & seq. 429.a
fidem solam iactantium vanitas quanta 543.a b solam sufficere qui ex Paulo colligunt, in voraginẽ incidũt 589.b
per fidem quomodò iustificemur 543.b
fidem & salutem nonnulli deserunt, & consequenter charitatem 952.a
de fide sola Eunomiana hæresis 544.b
non fide sola opus est, sed etiam ieiunio, & præterea oratione 663.a
fide eadem in Christum qua nunc, & olim omnes iusti saluati 925.b
in fide nouitatibus susceptis, quæ necessariò mala sequantur 172.
de fide quali agat Paulus ad Galatas 543.b
fide, spe, charitate Deum coli 203.a
Fidelem esse in minimo, magnum est 734.b
fideles veri qui dicendi 946.b
fideles Christi corpus comedere, & cum eo sanguinem eius bibere 273.a
fidelium communio membris humani corporis respondet 38.b

fidelium

fidelium vinculum mystice quid 209.b
fidelium filios, nisi baptizentur, perire 221.b
fidelibus etiam rectè viuendum, vt saluentur 942.b
Fiducia inordinata vindictæ locum habet 542.a
fiducia qualis orationi necessaria 655.b
Fine quo quidque fiat, inuendum 617.b
Filij: quomodò instituendi 529.a; quales esse debeant 529.b; quid suis debeant parentibus 138.
filiorum huius seculi præposterum studium 873.b
filiorum huius seculi diligentia, arguit piorum negligentiam 819.b
Filiarum cura matribus mandata 529.b
cur Flagellamur in frugibus 680.a
Fletus & stridor dentium in tartaro quid, & vbi 850.b & seq. 858.a
Fœminæ temulentæ suis coloribus apte depictæ 486.a
Fœnus cum idololatria comparatur 736.a
fœnus pecuniæ, funus est animæ 735.a
fœneris iniquitas ibid.
Fontis consecratio 214.a 215.b 216.a b
Fornicatio simplex, est peccatum 469.b
fornicatio maximi sceleris est 468.b
Fortitudo: quid sit, & in quo consistat 724 725.a b; quibus necessaria 725.a; quomodò per scripturam commendetur 746.; aduersus omnia vitia dimicare debet, & præcipuè contra auaritiam 745.a; ne sit temeraria ibid.
fortitudo animi duobus perficitur 745.a
fortitudo beatorum 866.b
fortitudo B. Iob 745.b
fortitudinis partitio 744.b
fortitudinis veræ author ibid.
fortitudinis vires quomodò turbentur 723.b
fortitudinem maximè in animo fitam esse 745.a
ad fortitudinem animi quid pertineat 744.a
fortis viri est, seipsum vincere 745.a
fortes verè quales esse debeant 744.b
Frons cur potissimum chrismate inungatur, & cruce consignetur 243.b 244.a
frontis inunctio quid sibi velit, aut cur fiat 215.a
Fructus Spiritus sancti quot, & qui sint 753. 754.
Furor mentis, sæuissimus dæmon 492.a
Furtum alienum cui consentis, fit tuum 537.b
furti nomine quid intelligatur 138.a quæ vitia aut scelera prohibita 145.
furto sacra vasa subtrahere cupiens, punitus diuinitus 535.a
Futuri nostri status ignorantia prodest 955.a
Futurorum gaudio præsentia supplicia calcanda 949.b

G

Gabrieli Archangelo quid acceptum referre debemus 71.
Gaudium beatorum 862.b 869.a 870.b
gaudium beatorum quantum 873.b
gaudium bonorum perfectum & plenum 867.b
gaudium angelorum promanat ex diuina contemplatione 870.b
gaudium spirituale pro contemptu voluptatum terrenarum rependitur 779.a
gaudium boni post mortem recipient, & tormenta mali 821.a b
gaudij cælestis degustatio quid 778.b
gaudia cælestis regni quanta 50.a
Gehenna cur metuenda 821.a
gehennæ ignis qualis sit 858.b
gehennæ supplicium descriptio egregia 857.b
gehennæ ignis comminatio quàm fructuosa 860.a
gehennæ comminatio, Dei circa nos misericordiã & prouidentiam ostendit 860.b
gehennæ & iudicij memoria habenda 881. b
gehennæ supplicium recordatio quàm fructuosa sit 851.a
gehennæ ob oculos positio quorsum necessaria 334.b
gehennæ memoria: quàm vtilissima est 829.b 880.b; quãtam vtilitatem secum ferat 860.a; à peccato coërcet 881.a; prodest contra libidinis flammas 857.a
gehennæ metus 850.a
gehennæ timor quàm fructuosus sit 880.b
gehennæ & supplicium timor non est malus 882.a
gehennæ timor est quidam custos & pedagogus legis 882.b
gehennæ supplicia & iudicium Dei pueris inculcandum 881.a
gehennæ ignis non vno modo omnes excruciat 851.b
gehennæ ignis quàm grauis sit 860.b
gehennæ ignis vis ac proprietas 857.a
gehennæ ignis an luceat 859.a
gehennam cur Christus & concionatores minantur 521.b
de gehenna loqui, vtile est admodum 881.a
de gehenna inter epulas differendum 880.b
Vide etiam, Infernus.
Generatio in Adamo damnata 899.a
Gerualij & Protalij martyrum corpora quibus miraculis & reperta & probata 118.a illorum reliquijs quid Mediolanum debeat 121.a
Giezi exemplum quos meritò terrere debeat 783.a
Gladium accipere, quid sit 566.b
Gloria Dei quorum illustretur virtute 110.a
gloria æterna cogitanda 949.b
gloria hominum nihil vilius 456.b
gloriæ futuræ pignus quale 311.a
gloriæ æternæ amissio intolerabilior, quàm gehennæ supplicium 447.b
gloriæ inanis siue superbiæ filiæ speciatim acceptæ 459.b
gloriæ vanæ cupiditatẽ modus & ratio restringendi 456.a
gloriam beatorum omnium non esse aut fore æqualem 791.b 867.a 868.b
Gloriandum nequaquàm de meritis nostris, tanquàm à nobis illa sint 965.a
Gorgoniæ ad altare, in quo asseruabatur sacra Eucharistia, prouolutæ, quod beneficium obtigerit 276.b
Gradus in dando quales, & quot 775.b
Gratia: nostris conatibus in iustificatione prior 924.a; omni merito prior 934.b; nostrum velle præcedit in iustificatione 917.a; liberum arbitrium præuenit, deindè comitatur 920.b; adiuuat liberum arbitrium, non adimit 919.a; quid ad iustitiam conferat 893.a; quid faciat, vt glorificari mereamur 964.b; potens, at non violenta 920.b
gratia Dei ad quid necessaria sit 441.b quid in nobis operetur 441.b
gratia Dei in omni bona mutatione præuenit 922.a
gratia præueniens & subsequens 441.a
gratia præcedens, & subsequens 917.a
gratia iustificans impios 964.b
gratia iustificans est charitas infusa 930.a
gratia glorificans iustos 964.b
gratia septiformis Spiritus sancti 750.a b
gratia septiformis in Confirmatione percipitur 243.b
gratia quæ & misericordia, quanta nobis præstet 964.b
gratia sola nostrum facit meritum 594.b
gratia per Christum collata, non in sola peccatorum remissione versatur 928.a
gratia quomodò plena Maria 70.a
gratia data Mariæ, quàm differat à gratia alijs data ibid.
gratia quòd suscipitur, & gratiæ est, & voluntatis 920.b
gratiæ electionem, nulla merita humana præcedunt 934.b & seq.
gratiæ hominem cooperari 918.a
gratiæ & liberi arbitrij concursus 440.b
gratiæ voluntas, ab ea excitata, coniungitur 920.b
gratiæ abundantia ex quibus perspiciatur 897.b
gratiæ euangelicæ vbertas quanta 430.
gratiam esse Sacramentorum virtutem 203.b
gratiam iustificantem non solùm delere peccata, sed & adiuuare

iuuare 929.a
gratiam spiritualem Inuncti chrismate suscipiunt 241.b
gratiam & iustitiam acquiri 713.a
gratiam quantam Maria consecuta 70.a 75.b
per gratiam septiformem Spiritus, aditus regni cælestis aperitur 750.a
gratiarum actio quomodò iam olim in ecclesia fieri solita 260.a
Gratiora sunt, quæ non tenemur impendere, & tamen impendimus ex charitate 765.a
Gregorius Magnus: quæ concilia Euangelij instar habeat 177.a
Gregorius Magnus: ex suis facultatibus quot monasteria fabricârit 776.b
Gregorius Magnus: omnibus relictis, monasticam vitam & habitum monasticum assumit ibid.
S. gregorij eleemosynæ & hospitalitas 697.b
gregorio Magno quid Angli debeant 293.a
Gregorium Nyss. quid ad lachrymas commouerit 126.b
Gula: quid sit, qualemque sobolem gignat 459.b 477. 479.a
Gula: quam perniciem adferat 480.a
Gula: ad luxuriam prouocat 484.a
Gula: aciem mentis obtundit ibid.
Gula: omnes animæ virtutes destruit 484.b
gulæ abusiones quatuor 478.a b & seq.
in gulæ appetitu quadruplex distinctio 484.b
gulæ dedicorũ animus nihil cæleste cogitare potest 481.a
à gula quinque modis tentamur 477.a b
ex gula quæ vitia nascantur 479.b
ex gula, quanta animi & corporis incommoda 483.b
Vide plura, Ebrietas.

H

HAEresis Iouiniani 624.a
hæresis Vigilantij contra Sanctorum reliquias, & accensos cereos 116.b
hæresis Vigilantij est, Sanctos non posse viuis adesse 105.a
hæresis Nouatianorum qualis 325.a
hæresis Berengarianæ principium 263.b
hæresim, non tam de scriptura, quàm de intelligentia esse 195.b
hæreses de sacramento Vnctionis extremæ 370.a
hæresum & schismatum origo ex summi Pontificis contemptu 35.a 161.167.a 176.b
hæresum omnium interemptrix quæ 83.a
hæresum antiquarum & nouarum confutatio vndè instituenda 180.a
hæresẽon principijs obsistendum 528.b
ab hæresibus sibi cauendi optima ratio 179.a
Hæresiarchæ rei mortis sunt omnium, qui per eorum doctrinam pereunt 501.b
hæresiarcharum mortuorum pœnæ cur quotidiè augeantur 501.a
Hæreticus quis 554.a
hæreticus, & credens hæreticis, differunt ibid.
hæreticus, Patrum omnium sententiæ, suam arroganter præfert 889.b
hæreticus ecclesiæ spoliator à Deo punitur 533.b
hæreticum facit pertinax defensio erroris 554.a
hæretici: nomen sumunt ab inuentoribus hæresẽon 1.a
hæretici: veri Christiani non sunt 2.a
hæretici: nequeunt esse Christiani ibid.
hæretici: vnam Ecclesiam in plures lacerant 34.b
hæretici: cur Ecclesiæ præpositum potissimùm oppugnent 35.a
hæretici: sunt filij concubinæ, & foràs ejiciendi 42.b
hæretici: originem suæ cathedræ reddere nequeunt 163.b
hæretici: omnes se à Deo missos esse dicunt 381.a
hæretici: dæmonis astutiam imitantur 195.a
hæretici: pertinaciter tuentur scripturam malè intellectam 554.a
hæretici: scripturas sine sensu crepant 194.a
hæretici: cur scripturis vtantur 194.b
hæretici: non homines, sed canes, lupi, porci & Antichristi in S. Scriptura vocantur 2.a
hæretici: scripturis suas opiniones conantur defendere 194.a
hæretici: scripturis tanquàm ouium vestimentis, lupum tegunt 194.b
hæretici: citantes scripturas, transfigurant se in Apostolos Christi 194.b
hæretici: scripturis conuicti, dicunt eas falsatas 195.b
hæretici: Ecclesiasticas traditiones contaminare solent 155.b
hæretici: appellant Catholicos, Romanos 533.a
hæretici: per partes sunt concisi 172.a
hæretici: in vijs & sepibus inuehiuntur 526.a b
hæretici: quinam Christianos fugiant 117.b
hæretici: qui loca martyrum contemnant 118.a
hæretici: qui reliquias Sanctorum impugnẽt 116.b 117.a b
hæretici: ex quibus fructibus cognosci possint 194.b
hæretici: cur fiant homines 553.b
hæretici non propter Christum malè audiunt 759.b
hæretici reprehendentes nocturnas preces siue Christianas vigilias 654.a
hæretici & fidelis discretio 631.b
hæretici Catholicos irrident propter infantum baptismum 220.b
hæretici verum baptismum conferunt 224.b
hæretici mortuos viuorum fraudantes auxilijs 116.a
hæretici & schismatici non patiuntur persecutionem propter iustitiam 759.b
hæretici pro mortibus sempiternis mortem temporalem patiuntur 221.b
hæreticorum: initia quæ sint 398.b
hæreticorum: ars vetus 402.b
hæreticorum: ingenium 167.a
hæreticorum: fraus in citandis scripturis 618.a
hæreticorum: commentitij & imaginarij tropi 255.b
hæreticorum: inconstantia in interpretandis scripturis 179.b
hæreticorum: impius conatus 354.a
hæreticorum: insania & impietas 250.a 255.a
hæreticorum: execrabilis blasphemia 96.b
hæreticorum: superstitio in vitandis Catholicis 117.b
hæreticorum: ordinationes temeratiæ, leues, & inconstantes 406.
hæreticorum: risus & blasphemiæ quàm sit vana ac irrita 211.
hæreticorum pertinaciæ constantia martyrum est dissimilis 527.a
hæreticorũ proprium: nouitates profanas sectari 179.b
hæreticorũ proprium: gaudere nouitatibus 199.b
hæreticorũ proprium: per blanditias decipere 515.a
hæreticorum veterum mos 264.a
hæreticorum vox est, Deum nihil nisi fidem requirere 544.b
hæreticorum pertinacia increpatur 553.a
hæreticorum inquietudo per potestatem secularem coërcenda 525.a
hæreticorum ecclesiæ, sunt synagogæ diaboli 34.b
hæreticorum ecclesiam esse Antichristi synagogam 162.b
in hæreticorum corda diaboli potestas 527.a
in hæreticorum occultis conuenticulis non est prædicandum, sed in Ecclesijs 380.a
hæreticis scripturas citantibus credendum non esse 172.b 173.a
hæreticis cur monachi vocabulum meritò inuisum 812.b
hæreticis non conniuendum 523.b
ab hæreticis collatus baptismus quando verus 224.b
hæreticos irridere Catholicos, quòd pro mortuis orent 366.a
hæreticos inuidere salutem paruulis 221.a
hæreticos antiquos nõ credidisse Purgatorium post mortem restare 366.a
apud hæreticos crebra diuinarum literarum citatio, etiam in conuiuijs & plateis 194.b
per hæreticos diabolum loqui, qui scripturas contra Catholicam fidem proferunt 195.a
per hæreticos suadet dæmon, vt antiquam Ecclesiæ fidem deseramus ibid.
apud hæreticos Pepuzianos obeunt mulieres episcopo-
rum &

rum & presbyterorum munia 384.a
hæreticos gladio coerceri expedit 526.b
hæreticos Catholici principes rectè persequuntur 222.b
contra hæreticos legibus latis, factum est vt multæ ciuitates resipuerint 524.b
contra hæreticos tur in Ecclesiæ principio non inuocabatur brachium seculare 524.b
hæretica nouitas quorum authoritate conteratur 181.a
hæreticæ iam olim quæstionis, Vbi scriptum est, confutatio 812.a
Vide etiam Schismatic.
Hagiomachis anathema 113.a
Hebdomada ante Paschia, quàm fit ieiunio sacra 602.a b 633.a
Hebræi alicuius immane in filiolum proprium facinus 305.b
Heli pro filiorum iniquitate damnatus 519.a
Helias quo mysterio suam Helisæo reliquerit melotem 246.b
helias & Helisæus virgines ac cælibes 796.b 799.b 801.b
heliam & Paulum cælibes & cõtinentes fuisse 789.a 797.a
heliam, Helisæum & Ioannem virginitas euexit 796.b
Herodis iuramentum cur non fuerit seruandum 133.a
herodi similes, communione mysterij abutentes 274.a
Hieronymus Rom. Pontifici adhæret 35.b
hieronymus ad Rom. Pontif. iudicium & sententiam confugit in re dubia 178.b
hieronymus confugit ad fidem Rom. hæresibus grassantibus 166.a
hieronymus quanta cum veneratione Romanum Pontificem compellet ibid.
hieronymus quantus Rom. Ecclesiæ laudator aut præco ibid.
hieronymus quomodò se accusatum expurget 801.b
hieronymi erga Rom. Pontificem reuerentia 166.a
hieronymi sententia de nuptijs & virginitate 801.b
hieronymum nuptias non damnâsse ibid.
Hierusalem in lucernis scrutari, quid sit 835.b
Hilarion dæmonis præstigias crucis signo dispellere solitus 21.a
hilarionis Eremitæ conuersatio qualis 769.b
Hippolytus precantes se exaudit ex Christi munere 111.b
Historiarum sacrarũ piè depictarum vtilitas quanta 131.b
Homo quatuor virtutibus in prima creatione ornatus 887.a
homo creatus fuit sui arbitrij & iuris 886.a b
homo per obedientiam immortalis fuisset futurus & impeccabilis 886.b
homo Deum peccando deserens, à Deo iustè desertus, in potestatem diaboli venit 889.b
homo iustè post lapsum punitus 889.a
homo nihil in se habet, quo possit resurgere 907.a
homo generat id, quod ipse peccando factus est 892.b
homo sine Dei adiutorio, nihil agit boni 918.b 922.a
homo Dei voluntatem, sine eius ope, non potest facere 921.b
homo Deo iuuante, si vult, absq; peccato esse potest 943.a
homo ad iustificationem etiam ipse aliquid agit 919.a
homo quantumuis iustus timere debet 547.b
homo ex quo iudicetur esse bonus 86.a
homo peccator, non peccatum 892.a
hominis per peccatum miserabilis metamorphosis 890.b
hominis sapientiam, pietatem esse 203.a
hominem in diaboli potestatem venisse ostenditur 890.a b
hominem sine Deo nihil posse in salutis negotio 917.a
hominem idipsum latet, quod in se est 936.b
hominem occidit, qui pro fame morientem non pascit cùm potest 714.a
homines in quantis nascantur miserijs 902.a
homines quomodò sint aut fiant dij 9.a
homines ad iustitiam Deo cooperantur 918.b & seq.
homines instituere cur Deus ex vno homine voluerit 891.b
homines à malo prohibendi & ad bonum cogendi sunt nonnunquàm 526.a
homines tenaces per infructuosam siculneam designati 715.a
hominem quemque esse cuique proximum 85.b 88.b
hominum in iudicio differentiæ 845. b timor in iudicio aduentu 843.b
Homicidium voluntarium 564.a
homicidium quomodò aut sanctum, aut abluatur 329.a
Homicida post septennem pœnitentiam ad communionem admittitur 565.a
homicidæ non sunt, qui in iusto bello occidunt homines 732.b
homicidæ annua abstinentia qualis 565.a
homicidarum pœnæ relaxatio 564.b
in homicidas pœna veteris Ecclesiæ constituta 564.a
Horæ quæ, quibus operibus destinatæ 651.a b & seq.
horæ quæ, quibus precibus destinatæ 651.a b & seq.
horæ matutinæ obseruatio quare fiat 652.a
horæ certæ orationis cur institutæ ibid.
horæ ac tempora orationis apud monachos quando distributa 652.b
horæ canonicæ quibus mysterijs aptatæ 653.a b & seq.
horæ plures orationis in noua lege quàm in veteri 651.b
horarum canonicarũ cantatio quàm non sit hesterna 653.a
horarum canonicarum approbatio 651.b
horarum varietas & distinctio quò conducat 653.a
horas canonicas obseruantes, semper orant 651.a
horas diuisas orandi cur habere debeamus 653.a
Hortus conclusus mystice quid 76.a
Hospitalitas S. Gregorij 697.b
Hospitalitatis laus 717.a
Hostia illa à Malachia descripta, cuius fuerit figura 188.a 190.a
hostia totius orbis communis quæ 193.b
hostiam salutarem quando, & quibus verbis Christus litari iusserit 185.a
hostia saluari quinam post mortem non egeant 721.b
hostias esse veteris legis multas, nouæ vnicam, eamque semper eandem 198.a b
Hostis quàndo magis sæuiat 614.a
hostis noster tertius ab oppugnatione nũquàm cessat 955.b
hostes nostri qui 956.a
hostes à nobis quare cautè timideque obseruandi 955.b
hostes nõstri, qualnam in nobis cogitationes excitent 956.b
Humilitas — euidentissimum signum electorum 457.b
Humilitas — non in sola fide consistit 459.a
Humilitas — quàm necessaria sit 460.a
humilitas duplex 460.b

I

Iacob scala quid sibi velit 319.a
iacob & Ioseph temperantia 738.b
iacobus Apostolus contra quos suam potissimum scripserit epistolam 589.b
iacobus perpetuæ virginitatis fuit 794.a
S. iacobi genua ex frequenti genuflexione qualia 649.b
S. iacobi inuocatio 110.b
iacobum & Ioannem Apostolos, virgines fuisse 789.a
Iconoclastæ cur furiosi potius quàm erronei existimandi 124. quomodò à concilio 2. Niceno depicti 155.a
iconoclastarum — damnatio 124. 127.b
iconoclastarum — furor & impietas 124.
iconoclastarum — error, aut insania potius spontanea, qualis, & cur damnabilis ibid.
Iconoclasticorum Imperatorum aliquot catalogus 131.b
iconoclastici conciliabuli apud Constantinopolim habiti damnatio 127.b
Iconomachus Imperator primus quis 116.b
iconomachi omnes anathemate feriuntur, & eorum falsa doctrina 131.a
Idololatriæ damnatio 97.
Idololatræ quantum honorem detulerint sacerdotibus suis 402.a
Idololatræ Vigilantio hæretico qui 116.b
Idolothyta non maculant per se hominem, sed inobedientia 635.b & seq.

Ieiunij
- conuersatio angelica in terris 627.a
- angelorum imitatio 607.b
- angelorum cibus 606.b
- animæ cibus 607.a
- purificatio animæ 609.b
- alimentum salutis ibid.
- reconciliationis sacrificium 609.b
- reparationi animarum prodest 611.b
- ad alendas animas confert 625.b
- præstat vulneribus sanitatem 608.a
- medetur corporis vulneribus & animi 631.b
- si comitem habeat eleemosynam, ad animæ curationem proficit 671.a
- sanitatis mater & bonæ habitudinis custos 609.a
- mentem eleuat 607.a
- roborat 608.b
- culpam tegit & interficit 609,b & seq.
- extinguit peccata 608.a
- delet præterita peccata, & repellit futura 632.a
- sanctificatur cæteris operibus bonis, & curationi peccatorum proficit 624.a
- est redemptio salutis, medicina & remedium peccatorum 631.a
- ad fugienda mala venturi seculi vtile 608.b
- sententiam Dei reuocat 607.b
- reduxit ad paradisum 630.b
- gratiam orandi promeretur, & oratio sanctificat ieiunium 632.b
- murus quidam est Christiano aduersus diabolum 627.b
- mater omnium bonorum, & magistra virtutum 607.a
- omnium beneficiorum cardo 608.a
- quale esse debeat, & cum quibus operibus coniunctum 627.a
- quare piè assumatur 601.607.b & seq.
- ad purificationem animarum assumitur 611.b
- propriè ad edendi diminutionem refertur 612.a
- in scripturis quàm magnificè commendatum 636.
- quomodò, quantis in veteri lege præceptum, ad Christianos pertineat 612.b
- quid orationi, & quid vicissim ieiunio præstet & conferat oratio 632.b

ieiunium etiam alijs prodesse 627.b
ieiunium frequens apud Christianos, & quanta eius vtilitas 606.a
ieiunium Ecclesiæ Daniel præfiguravit 607.b
ieiunium non reprobari apud Esaiam 623.b
ieiunium quomodò sanctificetur 638.a
ieiunium indici Pontificis authoritate 610.b
ieiunium non indictum agere est pium, sed impium negligere prædicatum 612.b
ieiunium indictum violare, non leue peccatum esse 628.a
ieiunium violantium pœna 633.a
ieiunium nunquàm ante solis occasum soluit Hilarion 620.b
ieiunium publicè iussum, an contrarium sit Christi præcepto 600.a b
ieiunium à vitijs, alteri coniungendum 609.a
ieiunium spirituale 608.b
ieiunium magnum & generale quod sit 601.a
ieiunium generale & publicum præfertur priuato 611.a
ieiunium ecclesiasticum quod sit 601.
ieiunium philosophicum ibid.
ieiunium quale diei Dominicæ 624.b
ieiunium diei Dominicæ nefas esse, ex traditione haberi Apostolica 154.a
ieiuniũ feriæ quartæ & sextæ 602.b 605. a 611. b 612.a b & seq. 613.b 614.b 621.a 626.a 632.b
ieiunium feriæ sextæ & sabbati 603.a 604.a 605.a
ieiunium quartæ & sextæ feriæ ab Apostolis institutum 625.a cur vsitatum 624.b
ieiunium sabbati vndè 603. a & quomodò obseruandum 605.a

ieiunium quatuor sabbatorum quod, & quando eueniat 604.a 610.b 611.a b
ieiunium quatuor temporum ex doctrina Spiritus sancti profectum 613.a
ieiunium quatuor temporum ab Apostolis institutũ 612. a
ieiunium quatuor temporum, & cur institutum 625.b
ieiunium quatuor temporum quos comprehendat dies 610.b
ieiunium ante Pascha, quale 602.a
ieiunium Pentecostes cur, & à quo institutum 613.b
ieiunium post Pentecosten ex Apostolica traditione obseruatur 626.a
ieiunij Septembris traditio & consuetudo 612.a
ieiunium Decẽbris ex Apostolica traditione manat 599.b
ieiunium septimi mensis omnibus simul indicitur 610.b
ieiunium Rogationum, vide Rogationes.
ieiunium Quadragesimæ, vide Quadragesima.
post ieiunium quadraginta dierum cur Christus diabolum vincere voluit 627.b & seq.

per ieiuniũ
- passionis Christi participes efficimur 608.a
- citius peruenitur ad terram promissionis 627.b
- reditur in paradisum 606.b
- contra omnes hostes diuinum meremur auxilium 610.b
- Sancti præstantiores fiunt 610.a
- ad vitam Deo dignam instituti Sancti 608.b

per ieiunium satisfacimus 608.a
per ieiunium, orationem & eleemosynam Deus propitiatur, culpa deletur, tentator elidituv 612.b
ieiunij præceptum in nouo testamento 624.b

ieiunij
- votum ibid.
- meritum 623.a
- magnum lucrum 607.b
- fructus 578. a b 606. a b 608. b & seq. 610. b & seq. 612.a b & seq. 613.a b 626.a 630.a b 638.b & seq.
- effecta 606.b 607.b 609.a b
- commendatio 603.a b 607.a 609.b

ieiunij publici & priuati fructus 608.b & seq.
ieiunij ecclesiastici meritum & vtilitas 615.& seqq.
ieiunij generalis maior vis 613.a
ieiunij remedio opus habet homo ad animæ salutẽ 607.a
ieiunij sacrificio placatur Deus 611.b
ieiunij censura castigantur maculæ peccatorum 626.a
ieiunij tempus est tempus propitiationis 607.a
ad ieiunij fructum attendendum ibid.
ieiunij vtilitas non negligenda, nec contristandum propter eius aduentum 607.a
ieiunij merito qui detrahunt, ij gentilibus comparantur 610.a b
ieiunij alæ, oratio & iustitia 632.b
ieiunij tempora 602.b
ieiunij & stationis discrimen iuxta nonnullos 603.b
ieiunij tempore populi Christiani pietas 634.a
ieiunij tempore carnium concisiones cessant 607.a
ieiunij frequentis diffuasores subornãtur à diabolo 606.b
ieiunij indicti violatores qua pœna plectendi 189.a
ieiunij violati pœna 607.b
ieiunij Quatuor temporum certò definiendi ratio, quàm fuerit olim difficilis 189.b
ieiunij immunitatem à Pascha vsque ad Pentecosten, traditionis Apostolicæ esse 154.a
ieiunio cur carnem affligamus 609.a
ieiunio breui ieiunia sempiterna redimuntur 632.a
ieiunio purgatis Angeli diligentius adsunt 608.b

ieiunio
- mercamur æterna 609.b
- extirpantur vitia, & gratiam promeremur 632.a
- curantur peccata 606.b
- non anima tantùm, sed etiam corpora roborantur 639.a

ieiunio & abstinentia redeundum ad paradisum, non per voluptatem 610.a 622.b
ieiunio corporis animi ieiunium iungendum 627.a
sine ieiunio pœnitentia infrugifera est 608.a
de ieiunio tentanti tentatori quid respondendum 609.a

in ieiunio quatuor temporum quoties ieiunetur 599.b

ieiunia
- pro peccatis supputantur apud Deum 625.b
- castris comparantur 627.b
- eleemosynis iuncta, ad sananda peccatorum vulnera conducunt 631.a
- vtrique testamento congruunt 611.b
- Deo grata esse, ex ratione & scripturis docetur 621.b & seq.
- cur quorundam Sanctorum festis præmittantur 189.b
- quomodò obseruanda 188.a b 189.a b

ieiunia quorundam admiranda 604.b
ieiunia Mariæ 81.b
ieiunia monachorum 825.b
ieiunia Christianorum alia atque Iudæorum 611.a
ieiunia indicta non sunt soluenda 605.b
ieiunia statа Ecclesiæ ante omnia seruanda sunt 604.b
ieiunia contemnentes quinam & quales sint 616.
ieiunia Ecclesiæ libera esse volebat Aërius 615.a
ieiunia vel à cibis aliquibus abstinentiam nihil prodesse, Iouiniani hæresis 624.a
ieiunia Ecclesiastica violantes peccare 604.b
ieiunia Ecclesiastica violantium quantum crimen 605.a
ieiunia quatuor temporum cur instituta 612.a
ieiunia extraordinaria non prohibentur 603.a
ieiunia priuata suam habitura mercedem 604.b
ieiuniorum statі dies 610.b
ieiuniorum tempora cur certa lege instituta 604.a 611.b
ieiuniorum dies propter quos potissimum instituti 621.b
ieiuniorum certos dies oppugnare Aërianam hæresim iisdem argumentis, quibus Lutherana, &c. 620.b
ieiuniorum statos dies abrogant Aëriani, & volunt ieiunia esse libera 621.a
ieiuniorum quatuor temporum authoritas quanta 604.b
ieiuniorum diuinitus institutorum vtilitas 614.b
ieiuniorum Ecclesiasticorum violatores anathemate feriuntur 633.b
ieiuniorum obseruatio tempore Tertulliani 190.a

ieiunijs
- perdita recuperanda 599.a
- iniquitates redimuntur, & Dei placatur ira 631.b
- vitia purgantur 610.b
- pinguescit anima ibid.

In ieiunijs & similibus accommodare se quisque debet ad Ecclesiam ad quam diuerterit 158.b
Ieiunantis oratio terribilis diabolo 610.b
ieiunantes non decet vesci carnibus 616.b
ieiunantes angeli describunt 608.b
ieiunantium exempla 602.b
Ieiunatur vbique sabbatum paschale 625.a
ieiunabatur olim omni feria quarta & sexta 602.b
ieiunabatur olim ad vesperum vsque 608.b
cur ieiunant quædam Ecclesiæ sabbato, quædam non item 629.a
ieiunare quisque pro sua salute debet 629.b & seq.
ieiunare debet non sola gula, sed cætera membra 631.a
ieiunandum vt propitietur nobis Dominus 628.a b
ieiunandum pro peccatorum indulgentia 630.a
ieiunandum & à cibis, & à vitijs, vt mereamur operum retributione satiari 630.b
ieiunando peccata curantur 630.a
ieiunat Ecclesia à carne & vino 607.b
ieiunat Ecclesia ob gratiam, & vt Christo conformetur 608.a
cur ieiunent quadraginta diebus Christiani 627.a b
ieiunabunt filij sponsi post passionem & resurrectionem 640.a
cur ieiunârit Christus in deserto 629.a
ieiunauit ideò Christus, vt nobis esset exemplo 610.a
ieiunandi certa tempora 615. 616.
Ieiunalis prandij tempus olim quale & quantum 189.a
Vide plura, Abstinentia.
Iephte votum de immolatione filiæ quale 139.a
Iessæi vndè dicti sint primi Christiani 816.a b
Ignatius custodia & vinculis cinctus, quid sedulò ac feruidè docuerit 160.b
ignatium traditionem Apost. scriptis mandâsse ibid.

Ignis inferni
- qualis 850.b
- nostro igni dissimilis 849.a
- quomodò à Christo vocatus æternus 851.b

ignis gehennæ an lumen habeat 852.a
ignis inferni flamma lumen non habet 853.b
ignis corporeus quale sit iustitiæ diuinæ instrumentum 851.a b
ignis corporeus quomodò cruciet animam incorpoream 851.b
ignis conflagrationis quanta vis 843.b
Vide plura infrà, Infernus.
ignis emendatorius, vide Purgatorium.
per ignem salui fiunt, qui aliquid peccati secum deferunt 359.b
ignem aliquando ex Eucharistia miraculosè exurrexisse 302.a
igne conflagrationis qualis fiet mundi purgatio 841.b
Ignorantia legis diuinæ an excuset 573.a
ignorantia quæ excusationem non admittat 574. a b
per ignorantiam etiam peccari 573. b
Ignorantes Deus adiuuat, cùm faciunt quod possunt 574.b
Ignorare nos quales simus futuri, vtile 955.a
Imago Dei & similitudo in homine, in quibus consistant 887.a
imago crucifixi, memoriam passionis intuentibus renouat 125.b imago B. Virginis inuictæ adiunctis, in curru triumphali constituta 130.b
imago Iuliani apostatæ de cælo tacta est 130.a
imaginis lignum aut materiam non honorari 127.a
imaginis Christi à muliere in Euangelio commendata erectæ, miraculum 129.b
imaginis Christi per Nicodemum factæ miraculum 128.b
imaginis Christi fragmenta in Ecclesia custodita 130.a
imagini non tanquàm diuinitati prosterni 129.a
imaginem regis adoratis, ipsum regem adorat 126.a
ante imaginem B. Virginis lachrymas ab Imperatore quodam fusas non frustrà 130.b

imagines
- à Deo fieri iussæ 130.b
- venerandæ 128.a
- receptæ ab omnibus Patribus 127.b
- cur in templis propositæ 129.b

imagines & statuæ Sanctis erigendæ 119.a
imagines, librorũ loco esse 125. b deuotionẽ excitare 129.a
imagines Sanctorum nos excitant ad ipsorum imitationem 126.a
imagines Christi, Mariæ, Petri & Pauli à S. Luca depictæ 130.a
imagines Apostolorum Petri & Pauli iam olim Romæ veneratæ 126.a b
imagines Christi & Sanctorum venerantur Orientales Episcopi 126.b 127.a
imagines honorat S. Basilius ex Apostolorum traditione 127.a
Imagines Christi, B. Virginis, Petri & Pauli transmittit Gregorius 129.a
imaguncular ad martyrum memorias suspendendi vsus quis 110.a
imagines Sanctorum, idolis ethnicis comparare, quantum scelus 131.a
imagines Saluatoris & Sanctorum incêdi mandat impius Imperator Leo 132.a
imagines Sanctorum retinendæ, & quo modo aut quo fine honorandæ 131.b
imagines non adorant Christiani tanquàm Deos 124.
imagines veteris testamenti 130.b
imagines Meletij Antiocheni episc. 127.a
imagines crucis, Vide Crucis signum.
imaginum figuratio vndè 155.b

imaginum veneratio
- vndè descenderit 127.b
- quàm sit antiqua 127.b
- à Patribus comprobata 127.b

Digitized by Google

imaginum cultus & vſus Apoſtolica traditio 124. 126.a b 127.b 157.b
imaginum vſus primo mandato non repugnat 124.
imaginum vſum vetus agnouit Eccleſia ibid.
imaginum confractores reprehenduntur 129. a b confutantur & oppugnantur 130. b damnantur 127. b 131. a b 132.a
imaginum ſacrarum defendendarum gratia multos martyrio affectos 132.a
imaginum ſanctarum vtilitas 128.a
imaginibus qualis veneratio debeatur ibid.
imaginibus quod fit, imaginatis per eas, fieri 131.b
in imaginibus eos veneramur, quos repræſentant 124.125. b 126.a 127.a
de imaginibus Patrum aliquot inſignium pia & concors ſententia 127.b
Vide etiam, Picturæ.
Immortalis fuiſſet homo, niſi peccâſſet 889.a
immortalis etiam corpore futurus Adamus fuiſſet, niſi peccâſſet 888.a
immortalitatis quomodò participes efficiamur 271.a
Impanari vel inuinari Chriſtũ, quàm ſit abſurdum 271.b
Impanatores verbis Chriſti confutantur ibid.
Imperatoris Baſilij pia & egregia ad omnes Laicos adhortatio 175.a
imperatori nihil eſſe cum epiſcoporum negocijs commune 175.a b
imperatores etiam Sanctis ob interceſſionem ſupplicare 109.a
Vide etiam, Principes.
Impius verba Dei non audiens cur moriatur 520.b
impius in die iudicij vndiq; affligetur & terrebitur 847.b
impij bona opera cur nulla cenſeantur 948.b
impij: diuinitatem Chriſti non videbunt 845.a; iuſtorum gloria tabefaciendi 858.a; qui ſint, & quod eorum caput 500.a; cur damnabuntur in die iudicij 839.a
impiorum tormenta perpetuò duratura ſunt 851.b
impiorum conſilium quod ſit 500.a
ad impiorum conſilium quatuor itur modis ibid.
Impatiens & iracundus quomodò differant 495.b
Impatientia contemptui quandoque iungitur 560.a
Impatientiæ impudentia quandoque iungitur 560.b
Impœnitentia eſt peccatum in Spiritum ſanctum 561.a repugnat gratiæ baptiſmi & ſacramenti pœnitentiæ 561.b
impœnitentiæ peccatum non remittitur 561.a
Impoſſibilia non mandat Deus 943.b
Improbi quandoque reſipiſcentes in fine vitæ, ſaluantur 950.a
ex Impudentia oritur impœnitentia, mater deſperationis 560.b
de Indulgentia diuina nemini diffidendum 549.a
Indulgendum alijs 721.a
Infantium propria ſanctificatio fit per baptiſmum 220.a
in infantibus originale peccatum 219.b
de infantibus à baptiſmo non arcendis Concilij Carthaginenſis ſententia 219.b
Vide, Paruuli.
Infelices, qui de ligatura erubeſcunt, & non de vulnere 336.a
Infernus dicitur terra tenebroſa, &c. 853. a ſub terra eſſe creditur 24.a 851.b 858.b & ſeq.
Inferni: morſus 23.b; differentia pœnarum pro peccatorum gratitate 855.a; dolor, languor, peſtis & caligo qualis 854.b; frigus & fœtor quantus 858.b; tenebræ quales 849.a b; ſartagines quales 857.b; qualis ſymphonia 854.a; ſupplicia qualia 854.a b 857.a; cruciatus quanti 847.b 849.a 850.a b
inferni duo principalia tormenta 857.a
inferni dolores quomodò ſoluti dicantur 23.a
inferni ignis & vermis quotuplex 858.a b
inferni & pœnarum eius breuis deſcriptio 849.a b & ſeqq. 858.a b
in inferno miſeriam eſſe & tenebras 852. a b
In inferno locorum & ſuppliciorum varietas 854.b
in inferno quanta diſcordia 867.a
in inferno an futurus ſit aliquis ordo, & qualis 853. b 859.a
apud inferos obliuio quanta 859.a quid vel audiatur, vel videatur 857.b
Apud inferos ignis vrens, non lucens, vermes inſatiabiles, & pudor horribilior igne 854.b
apud inferos væ, væ, perpetuò audiri 858.a
ad inferos vſque cur penetrârit Chriſtus 23.a b & ſeq.
Infernalis carceris deſcriptio 850.b
infernales mallei quales 858.b
infernalium: miniſtrorum diræ facies 375.b; cruciatuum & pœnarum diuerſitas 853 b; pœnarum copia & varietas quanta 849.b; pœnarum conſideratio, quò nobis conducat 850.a; Tormentorum differentia, interminata tamen omnia 855.a; ſuppliciorum recordatio, ad quid nos permouere debeat 854.a
Vide etiam, Gehenna, & pœna.
Inferiori quid reddendum 732.a
Infideles quomodò ad iudicium non reſurgere dicantur 847.a
Ingratitudo malorum erga ſuum ſaluatorem 815.a
Inimicus quatenus diligendus 88.b
Iniquitas nulla impunita manet 557.a
Innouatio per baptiſmum inchoata, proficiendo perficitur 939.a
Inſufflationis vis quanta 215.b 217.a
Interceſſio B. Virginis & Sanctorũ aliorũ 69.a 107.b & ſeq.
inuidia: diabolicum vitium 476.b; filia diaboli 473.a; quid ſit, & quas procreet filias 459.b 470. 471.b 474.a; quàm ſit Chriſtiano cauenda 471.a; quàm execrabile malum ſit 470.a; omnium vitiorum pernicioſiſſimum 473.a; quantam malorum Iliadem inuexerit ibid.; conuertit homines in dæmones 476.b; comparatur vermi de ligno naſcenti 473.a; ærugini comparatur & viperæ 475.a; in duas paſſiones ſcinditur 474.b; nocet inuidenti 472.a; ipſi authori ante omnia nocet 471.b; vbi nulla futura 871.a
inuidia & zelus quomodò differant 474.b
inuidiæ vituperatio 472.a 474.b
inuidiæ peccatum omni venia & excuſatione caret 472.b
fornicatione & adulterio quomodò peius ibid.
inuidiæ primi motus 475.b mali fructus 471.a
inuidiæ remedia 472.a 477.a
inuidiæ & ſuperbiæ diabolus præeſt 477.b
inuidiam oriri ex ſuperbia 473.a
inuidia nulla virtus caret 473.b
inuidia, ſola miſeria caret ibid.
Inuidus, ſui ipſius carnifex ibid.
inuidi familiaritas fugienda 472.a
inuidi hominis exterior ſpecies 476.b & ſeq.
inuidi: feris deteriores ſunt 472.b.; pares aut peiores dæmonibus ibid; comparantur miluis 474.b; ſunt membra diaboli 477.b
inuidorum hominum forma 472.a
inuidorum miſeria 475.a cæcitas & infelicitas 474.b
inuidorum ingenium egregiè depingitur 473.b
Inuidioſi & inuidi diſcrimen 473.b 474.b
Inuidentia fraternæ charitatis 555.a b 556.a
inuidemus non niſi illis, quos nobis meliores arbitramur 476.b
Inuocationis Mariæ aſſertio 78.a b
Ioannes Baptiſta virgo 793.b

Digitized by Google

Ioannes Baptista quo honore prosequendus 119.a
Ioannis Baptistæ temperantia 739.b
Ioannes Apostolus virgo 793.b 794.a ob virginitatem plus amatus 794.a
Ioannes Eleemosynarius ab aduena quodam tentatur 693.b quomodo Troilum episcop. anarum ab auaritiæ morbo curârit 694.a b
Ioannis Eleemosynarij cura & solicitudo erga pauperes 693.a item eius visio ibid.
Iob humilitatem cum misericordia coniunxit 707.b
D. Iob misericordia quanta fuerit erga pauperes & afflictos 706.b
D. Iob misericordia erga pupillos, in iudicio causa cadentes 707.b
B. Iob fortitudo 745.b
Ionæ Aurelianensis episcopi de imaginum cultu assertio 130.b
Iosaphæ rex cuncta indigentibus distribuit 771.a
Ioseph ille AEgypto præfectus, vnde sit laudatus 714.a
Iosue cælibem vixisse 793.a
Iouinianus præco voluptatis 515.b
Iouinianus hæreticus abstinentiæ & castitatis hostis quales discipulos habeat 515.a cur multos sectatores habeat 515.b
Iouiniani nomen ab idolo deriuatum 516.a
Iouiniani doctrina 515.b hæresis 435.b
Iouiniani hæresis, baptizatos non posse peccare 951.a
Iouiniani de nuptijs & virginitate sentimentum 801.b
Iouiniani, eiúe adhærentium, dementiæ demonstratio 800.b
Iouinianistæ damnati 797.a
Iouinianistarum grex 516.a
Irenæi ætas 163.a
Ira { quid sit, & quas filias gignat 487.459.b 490.a; est momentanea insania 488.b; morbus acutus 490.b; ignis vehemens omnia deuorans 490.b & seq.; canis impudens 490.b; corpus lædit, & animum 490.a 491.b; aliquando vsque ad manus prosilit 492.b; qualis bestia sit 491.b; hominem in feram conuertit 488.a; refrenanda & vitanda 494.b 495.b; mansuetudine temperanda 495.b; velut bestia mitigánda & mansuefacienda 491.b; freno rectæ rationis gubernata, laudabilis est 489.b; pedissequa, non domina, esse debet 493.b; vires non habet, nisi eas à nobis accipiat 490.b; bonarum actionum minister pônunquam est 489.b; bifariam comprimitur 493.a; in corde recluſa, nec extrinsecus se proferens 492.b }
Ira Dei manet super omnes ab Ecclesia auulsos 39.b
ira ad maledicta & imprecationes prosiliens 492.b
ira perseuerans corrumpit cor 495.a inueterascens fit odium ibid.
ira duplex quæ 493.a 495.b
Iræ { miseria quanta 490.a b; egregia descriptio 490.a; refrænatio 492.a; fructus 488.a }
iræ & pœnarum debitarum gradus 444.a
iræ incommoda quomodo vitari queant 489.b
ad iram non tam alterius verba, quàm superbia nostra nos prouocat 490.a
iram in corde reseruare, quale sit 490.b & seq.
per iram { sapientia perditur 492.a; iustitia relinquitur ibid.; amittitur humanitas ibid.; concordia rumpitur ibid.; lux veritatis amittitur ibid.; Spiritus sancti splendor excluditur 492.b }
ira nihil stultius 489.b
ira veluti armis vsi sunt Sancti ibid.
ab ira Dei nemo liberatur nisi per Mediatorem 915.b
ab ira vinci turpius quàm ab homine 495.a
ex ira homines ebrij dæmoniacis comparantur 490.b
Iracundia nihil peius & intempestiuius 490.b
iracundiæ quanta sit culpa 492.a
Iracundi { intempesto mari & dæmoniacis comparantur 490.b; abreptitijs similes 492.b; vomentibus comparantur & portis 491.a b; insanis sunt miseriores 492.a; vt ægroti tractandi sunt 491.b; excusatione carent 491.a }
iracundi hominis vituperatio 490.a
iracundo nihil insuauius 491.b
Irati vix à dæmonibus differunt 488.b
iratis hominibus quomodo resistendum, & aduersus iram remedia 489.a
Irasci nemini, melius esse quàm iustè irasci 495.a
tunc irascitur Deus magis, cùm non irascitur 560.b
irascimini, & nolite peccare, variè intelligitur 494.b & seq.
irascendum est iniquitati propriæ 494.a
irascendum non tam homini quàm dæmoni, à quo ille impellitur 489.b
irascentes feris comparantur 491.a
Irascentium genera 492.b
Iudæ exemplo qui meritò terrendi 783.a
iudæ proditori qui communicantes conferendi 322.a
Iudæi alicuius vitriarij horrendum in filiolum suum facinus 305.b
Iudæorum quæ obseruationes abrogatæ, & quæ non 613.a
Iudicium extremum 832. & seqq.
iudicium extremum { à iustis timetur 836.a; quàm terribile 834.a; quàm horrendum & tremendum 841.b 843.a; ante oculos ponendum 839.a; quomodo expectandum ac timendum 26. 27. 836.b; cur metuendum 821.a; quomodo & cur præueniendum 848.a; quomodo declinetur 834.a }
Iudicium Dei & seuerum examen quomodo effugere liceat 835.b
iudicium Dei & gehennæ supplicia pueris inculcanda 881.a
iudicium extremum præcessura, & circa ipsum futura quæ 837.b & seq.
iudicium Dei futurum vnde colligi possit 842.a
iudicium terrestre præcedere cælestem sententiam 327.a
iudicium priuatum animarum, quando de corporibus exierint 821.a
iudicium nostrum quare incertum 936.b
iudicium nostrî, penes nos est 720.a
iudicij amaritudo cur à memoria non debeat recedere 879.a
iudicij dies { quando venturus sit 838.a; quis propriè dicatur, & qua de causa 837.b; ante oculos ponendus 846.a }
iudicij horror ibid.
iudicij extremi quanta futura seueritas 26.27.
iudicij extremi terribilis memoria 845.a
iudicij timor quid boni efficiat 880.b
iudicij confideratio metum affert 836.a
iudicij memoriam deposuisse, quàm periculosum 848.b
iudicij memoriam & metum deposuisse, magna peccati pœna est 878.b
iudicij diem noluisse Christum indicare 845.a
vsque ad iudicij diem annorum numerus quàm incertus 838.a
in iudicij die quàm horrenda contingent 843.b & seq.
crux apparebit 843.a
in iudicij die cognoscemus, quo iudicio hæc aut illa Deus modò faciat vel permittat 837.b
Deus falli non poterit, aut corrumpi 836.b; singulos officij sui rationem daturos 844.a; excusationi nullus erit locus 836.b; examen & separatio tristissima 844.b

in iudicio extremo
- iudicabit malè iudicatus ibid.
- nullum malum præteribit impunitum, & nullum bonum irremuneratum relinquet 837.a
- qualis separatio futura 844.b 850.b 856.b 857.b
- omnium actionum, cogitationum, & sermonum reuelatio 842.b 843.b
- fides integra & tunica impolluta exigetur 844.a
- accusatores qui 847.b

Iudex potentissimus, sapientissimus & iustissimus meritò timendus est 837.a
iudex quis flecti & decipi nequit 848.a b
iudicis in examinando seueritas timenda 835.b
in iudicis aduentu timor hominum 843.b
Iudicandi & regnaturi qui 847.a
Iudicare quomodo nosipsos debeamus 732.a
iudicare iustitias, quid sit 835.b
Ingi Dominici ad plumas auium venusta collatio 819.b
Iulianus apostata dæmones Crucis signo profligat 18.a 19.a
Iuliani calumnia 904.a b in Catholicos de libero arbitrio calumnia 909.a
Iuliani sacrilegi, qui fuit apostatæ Iuliani auunculus, scelus & pœna 535.a
S. Iuliani Sabæ inuocatio 110.b
Iurandum an, & quomodo sit 132. 133.a b
Iuramenti conditiones 133.b
iuramenta incauta an seruanda sint 133.a
Iurationi non assuescendum 132.
Iussio peccatum alienum 506.

Iustitia
- quid sit 724.725.a b
- in quo consistat 439.a b & seq. 725.a 731.b
- in quo cæteris virtutibus præstet 734.a
- constatur ex multis virtutibus 589.a
- crescit in iustificatis 940.a
- quando eneruetur 723.b & seq.
- quo corrumpatur 733.b
- circa quæ bona versetur 588.
- quibus necessaria 725.b
- quomodo amissa 887.a
- interna, non imputata tantùm 903.927.

iustitia Dei dicitur, quia eam ipse impertit 929.b
iustitia eadem & Dei & nostra quomodo dicatur 594.b
iustitia Christiana duabus partibus absoluitur 2.b 439. 884.
Iustitia Christiani hominis in quo consistat 600.a
iustitia neque per legem, neque per naturæ vim 908.b
iustitia nostra interna à Deo data 930.a
iustitia virtus cardinalis 730.
iustitia, charitas, pietas, etiam in rebus paruis magna sunt 734.b
Iustitia custodienda est etiam in parua pecunia ibid.
Iustitia belli æquè ac pacis tempore seruanda 734.a
vbi iustitia non est, Respub'. non esse 731.a
iustitia si remoueatur, regna sunt latrocinia 730.b
vbi iustitia, ibi concordia est cæterarum virtutum 734.a
iustitia non potest esse, vbi sana fides non est 759.b
iustitia vera apud ethnicos non est 731.a
iustitia minor facit meritum, maior præmium 964.b
iustitia de qua Saluator ait, in tribus consistit 600.a
iustitia & seueritas Dei ante oculos ponenda 594.b
iustitiæ nomen generale 439.b 588. aliàs generale, aliàs minus latè patens 733.b
Iustitiæ duo membra 887.a b

Iustitiæ
- meritum 848.b
- dignitas 733.b
- magnus splendor ibid.
- præmium ibid.
- fructus vberes 734.a

Iustitiæ corona danda, & cælorum regna merenda 713.a
iustitiæ timore proposito, mali ad Dei quærendam misericordiam incitantur 926.a
iustitiam iusti in hac vita, veram esse iustitiam, sed minorem illa æterna 964.b
iustitiam & vitam æternam nullum accipere nisi per Christum 915.a
iustitiam inserit Deus, cùm peccata deleuerit 929.a
iustitiam nos habere, confirmatur 931.a
iustitiam inhærere ibid. & proficiendo crescere ibid.
per gratiam intus scribi ibid.
iustitiam induit seipsum, qui nudum vestit 671.a
iustitia donatus homo in prima creatione 887.a
iustitia sanctos esse indutos 930.b
iustitia & iudicio paratur sedes sapientiæ 731.b
iustitia promeremur Deum iudicem 594.b
de iustitia hominem non esse securum 936.a
in iustitia proficientes verè iustitiam habent 930.b

Iustificatio
- quid sit, & ad eam præparatio 218.b 915.916.
- in quo consistat 915.916.923.
- non fit sine baptismo, aut eius voto 218.b
- fit per Christum 914.
- intus fit per gratiam 930.a
- quomodo per fidem & gratis fit 933.

iustificatio hominis neque per vim naturæ, neque per legem Moysi fieri potuit 907.

iustificationis
- causa 913.927.928.
- incertitudo 935.
- fructus 927.
- incrementum 592.b 927.

iustificationem Christus nobis meruit 576.b
iustificationem non præcedere opera meritoria 934.b
ad iustificationem Deus prior, deinde nos 916.a b
ad iustificationem quæ tria bonorum operum genera pertineant 599.b
Iustificati adstringuntur ad obseruationem præceptorum 96.a
iustificatis etiam iusta restat 930.b & seq.
iustificatum relabi posse 951.b
Iustificari per fidem quomodo dicamur 577.b
iustificat nos Deus, sed non sine nobis 920.a
non iustificat Deus nolentem ibid.
iustificatur nullus nisi per Christum 915.a
iustificatur nemo, nisi qui credit in Christum & baptizatur ibid.
iustificamur iustitia Dei, non qua Deus iustus est, sed quam infundit 929.b
iustificamur non sola remissione peccatorum 929.a
Iustus dicitur, qui omnigenam virtutem exercet 589.a
iustus & mundus non est quis ideò, quia credit se iustum & mundum 938.a
iustus est, qui superabundantiam non accipit 735.b
iustus non peccat in quocunque opere 96.a
iustus pro seipso dicit, Dimitte nobis debita nostra 945.a
iustus timere debet, ne quod lateat in eo peccatum 936.a
iustum esse hominem charitate in corde diffusa 930.a
iustum quid faciat meliorem 939.b
iusti antiqui eadem, qua nos, fide iustificati 915.a
iusti quem fructum percipiant ex supplicijs impiorum 852.a

Iustorum
- velocitas 866.b
- societas 862.a
- humilitas 843.a
- scientia 867.a
- fructus in die iudicij 841.b & seq.

iustorum & pauperum exultatio in die iudicij 846.a
iustorum & peccatorum differentia in futura vita 856.b
iustos etiam peccare contingit 944.b
iustos etiam in hora mortis metuere 879.b
iustis veram virtutem inesse 930.b
iustis magis benefaciendum, quàm iniustis 716.b
iustis malorum supplicia quò proficiant 852.a
iustis quis index expectandus, & impijs formidandus 848.b
iustè diabolo mancipatum humanum genus 889.a b

K

κυριακὴ cur Eucharistia sit dicta 851.b

Digitized by Google

L

Labore non æterno, sed temporali emitur sempiterna requies 595.b
labores præsentes esse momentaneos, præmia eorum æterna 862.a
Laici boni officium 403.b
laici prædicare præsumentes arguuntur 350.a
laicorum malorum consuetudo 403.b
laicorum quorundam temeritas & impudentia quo in negotio quanta. 175.a b
laicos non esse iudices ecclesiasticarum rerum 175.a
Lapsus iusti fragilis, eius iustitiæ non præiudicat 944.b & seq.
lapsus Adamo corporis mortem adduxit 888.a
lapsus hominis, nisi per Christum, restitui non potuit 887.a
lapsu mortalis homo factus est, non tamen statim mortuus 889.a
lapsorum reparatio 900.956.957.
Largiendum sine fraude 716.a
non largiendum ex alieno ibid.
non largientes sua, perimunt pauperes morientes 714.b
per Largitatem fit homo sui authoris imitator 672.a
Largè, abundanter, & copiosè dandum 685.a
Largitas fidelium non ex quantitate muneris æstimatur 688.b
Latria { quid 97.b 98.a b 99.a 101.a 102.a b; quibus exhiberi iussa aut vetita 97.; cui soli debeatur 97.b 98.b 99.a
Latronis, quanquam saluati, exemplo qui frustra utuntur 878.b
Laudatio quando peccatum alienum 511.
laudare probos, fructuosum est 512.a
laudare peccantes plus est, quàm delinquere ibid.
laudandi mali non sunt ibid.
qui laudant quod malum est, insaniunt 512.b
Vide etiam, Adulatio.
Laurentius rogatus annuit 111.a
Laurentij martyris laus ex eleemosynis quæsita 701.b
S. Laurentij inuocatio 111.a
Lazari & pœnitentis collatio 328.b
Lectoris ordinatio 391.a officium 391.b
lectores vnde appellati sint, & initium sumpserint 391.a b
Lenitas semper in corde retinenda 519.a
Leo Isauricus, primus Iconomachus Imperator 126.b quomodo in sacras Christi & Sanctorum fecerit imagines 132.a
leonis Imperatoris furor ibid. crudelitas in imaginum cultores 132.a b
Lex non liberat nos à potestate tenebrarum 908.b
legi diuinæ satisfaciunt iusti, & verè merentur vitam æternam 594.b
legem iustus per dilectionem implet 944.b
leges alias esse Christi, alias Imperatorum 419.a
Legislatorem, inuitis etiam hæreticis, Christum esse 93.b
Leuitatem operis, ex gula sequi 479.b
Leuitarum officium olim quod 210.a
Liberum arbitrium in homine esse reuelauit Deus per scripturas 440.b 909.b. & seq.
liberum arbitrium { cooperatur gratiæ Dei 440.b; ad peccandum, per se: ad piè agendum, gratia adiutum valet 909.a; gratia fidei repulsa, ad bene operandum inualidum 910.b; nisi fit adiutum, non sufficit ad non peccandum 913.a; non est per peccatum prorsus extinctum 907.; attenuatum 913.a; in homine etiam per diabolum seducto permanfit 913.b; quale necessitate non tollatur 910.b; quale Catholici constituant 911.a
liberum arbitrium nisi regat Deus, cadimus 918.a
liberi arbitrij & gratiæ concursus scripturis probatur 440.b
liberi arbitrij malus vsus, fons omnium calamitatum 892.b
libero arbitrio donatus homo in prima creatione 886.b
libero arbitrio peccatum & rectè factum subiectum est 910.b
libero sublato arbitrio, nulla esse præcepta 909.b
libero sublato arbitrio, nullam actiones humanæ laudem aut vituperium merentur ibid.
libero arbitrio etiam peccatores peccant 909.a
libero arbitrio eligimus, vel relinquimus vias mandatorum Dei 919.b
Libertas beatorum 866.b
quæ libertas per peccatum perierit 909.a
libertas circa defectionem facultatum Christianis relicta 774.b
libertatem in qualem Christiani vocati 198.
libertate Christiana qui cur hodiè abutantur maximè, ibidem.
Liberatio vt omnibus necessaria, sic sola per Christum est 901.a
liberationis modus iustissimus 901.b
Liberalitas { S. Martini 695.a; patris Gregorij Nazianzeni 718.a; Paulæ viduæ erga pauperes 695.a
liberalitas Dei similem facit 677.b ex affectu & animo iudicatur 691.a
liberalitatis in egenos faciendæ exhortatio 681.a
liberalitatem debere esse ordinatam 716.b
Liberaliter expendentium sua in conuiuia & res superfluas reprehensio 679.b
Vide plura, Eleemosyna, & Misericordia.
Liberos educare Deo, magni meriti est 519.a
Libido { febre flagrantior 470.a; pascitur conuiuijs 487.a; vsu crescit 468.b; seruituti miserrimæ subijcit hominem 469.a
libidinis seminarium ibid.
libidinis fomes ebrietas ibid.
libidinis mala ibid.
Libri qui, quomodo, & quibus aliquando aperiendi 843.b
librorum veteris & noui Testamenti approbatio & catalogus 193.b
librorum sacrorum veteris vulgatæ editionis quæ auctoritas ibid.
Ligari obmutescentem, & in tenebras exteriores mitti, quid sit 850.b
Lignum scientiæ boni & mali cur sic dictum 886.a
Litania quæ calumniatores confundat 101.
litaniarum preces quæ quibus conueniant 113.a
Literarum secularium vsus 775.b
Loquacitas immoderata vnde nascatur 479.b
Lotio pedum recèns baptizati, vbi iam olim celebris 216.b quid sibi velit ibid.
Lucas Euangelista quorum imagines fecerit 130.a
lucæ & Timothei reliquiæ Constantinopolim translatæ 116.b
Lucrum eorum qui bene fanent alijs 473.a
lucrum omni humanitate carens, quod 735.a
ad Luctus domum ire, cur sit melius 880.a
Luminaria cur interdiu accendantur 117.a
Luxuria quid sit, & quarum filiarum mater 459.b 467. 468.b facit ex hominibus bestias 469.a
luxuriæ remedia 468.b
luxuriam gignit vinum & ficera 485.a
Luxurioforum cæcitas 470.b

M

Magdalenæ vnguento esi Christus non egerit, eius tamen ob id à Christo laudatum 116.b
Magi qua reuerentia Christum puerum adorârint 274.a
magi adorando oblatis muneribus facti sunt sanctiores ibid.

magog

Digitized by Google

magos id corpus in præsepi adorâsse, quod hodiè ex altari sumimus 263.a
magorum pietas & humilitas quomodo nobis imitanda 263.a b 274.a
Magistratus quantum profit Reipubl. 733.a
Magistri sunt rei sanguinis, qui docere nolunt 520.a
Maiorum sententiæ quomodo acquiescendum 806.b
maiorum iussa curiosè examinantium exibilatio 808.b
Malachias quale nomini Domini sacrificium offerendum vaticinatus 289 b & seq.
malachiæ de incruento Christianorum sacrificio prophetia 288. a b
Malachiæ episcop. Hiberniæ pietas, & quid miraculi inde secutum 371.a b
Malitiæ gradus 816.a b
Malum non redditur pro malo, quando coercentur hæretici 525.a
à malo abstinere, non sufficere 439.a b & seq. 587.b
à malo prohibendi, & ad bonum cogendi sunt nonnunquam homines 526.a
mali
- vbique cum bonis coniuncti 403.a
- cur aut mali sint, aut malitiæ studeant 764.a
- quomodo & quando à damonibus impellendi 844.b

malorum
- quanta miseria 866.b
- tristitia summa 867.b
- inimicitia 867.a
- impotentia 867.b
- fructus in die iudicij 843.a
- terror, pudor & pauor in die iudicij 846.b
- vitæ brevitas 867.a

Mammona iniquitatis quid 687.a
mammonæ & Christi præcepta contraria 466.b
Mandati forma duplex 767.b
mandata Dei non impossibilia 96.a b
mandata seruamus, si volumus 441.a
mandata Dei & Ecclesiæ Christianis obseruanda 93.a
mandata moralia legis pertinere etiam ad Christianos 942.a
mandatorum Dei necessitas & possibilitas 940.941.
Manducare de ligno vetito, quid 451.a
Manichæi qua intentione abstineant 617.a
manichæi & Pelagiani erroris collatio 902.b
manichæorum errores circa liberum arbitrium 912.b
Mansuetudo falsa & crudelis 525.a
Manus citò imponere, quid sit 987.b
manus imponere baptizatis, quorum sit 136.137.a 241.a
manuum impositionis vsus quis 386.b
manuum impositio signum est inuisibilis gratiæ 386.
manuum in baptismo fieri solita impositio 113.b 114.a 141.b
per manuum impositionem conferri gratiam in ordinatione 387.a
manuum episcopalium impositio in ordinatione quid efficiat 387.a b
Marcion hæresin spargens excommunicatur 163.a
Marcioniſtarum hæresis 384.a
S. Marci qualis fuerit apud Alexandriam euangelij prædicatio, aut vitæ conuersatio 769.a
Maria
- quid sonet 70.a 75.a
- quomodo gratia plena 70.a
- quàm aptè vocetur gratia plena 72.
- quomodo per Isaiam & Ezechielem mystic prædicata 73.b
- quomodo per D. Bernardum laudata 74.b 75.a b
- quibus titulis aut nominibus per Ephræm honorata, implorata, salutata 76.b & seqq.
- quibus verbis per Iacobum fratrem Domini honorata 69.a
- quomodo per Augustinum inuocata 69.b
- quomodo per quos Patres aut martyres laudata & inuocata 79.80.
- quibus inuocanda 74.b 75.a
- quando & vbi inuocanda 75.a
- quomodo ad se confugientibus subueniat 71.b 78.a
- quos & quàm diuersos quantis affecerit beneficijs 78.b 80.
- quomodo inter Christum & Ecclesiam media 83.a
- quomodo sit facta scala cælestis 83.b
- gloria sacerdotum, Christianorum spes, salus hominum 79.a b
- regina, salus 81.
- virginitatem vouit 76.b 800.a
- Euæ aduocata 79.
- omnium hæresum interemptrix 83.a

mariæ
- mira conceptio 899.b
- conceptio quàm fuerit singularis ac sancta 76.a
- gestus, mores, incessus, disciplina 81.a b & seq.
- viuendi ratio 81.a
- eximiæ laudes 69.a 73.a 76.a b
- dotes aut virtutes quæ, quibus oportuerit 78.a 81.a
- virginitas perpetua 14.b
- elogia 899.b
- potentia 83.a
- inuocatio 74.b 77.b 80.81.82.b

mariæ vita, omnium est disciplina 79.80.81.82.a
de mariæ plenitudine accipiunt vniuersi 83.a
mariæ precibus misericordiam Dei impetrari 77.a b
& gloriam æternam consequi 77.b
mariæ suffragia vt impetres, quid fieri oporteat 75.a
mariæ pedibus cur procidendum 83.a
mariæ cur tanta pietas ac potestas 78.b
mariæ & Euæ collatio 69.b 70.b 74.a
mariæ Dei genitricis imago quomodo honorata 130.b
& quomodo eidem lachrymæ fusæ ibid.
mariæ quid debeat genus humanum 74.a quid debeant & mulieres, & viri 81.
mariæ vniuersa creatura gratulatur 69.a
mariam
- honorari quantopere Deus voluerit 83.b
- esse spem vitam peccatorum post Christum 69.b
- inuocatam defuisse neminî 78.b

mariam, spem gaudij, vitæ antistitem, arram salutis inuocat Damascenus 79.a b inuocat Athanas. Nazianzen. Bernard. &c. 80.81.
mariam absque peccato fuisse 76.a
S. mariam Augustinus semper excipit, quando de peccatis loquitur 899.a
de maria virgine Patrum testimonia 79.80.81.
Martialis Petri Apostol. discipulus, quibus verbis Eucharistiam laudet 278.
S. Martini adhuc catechumeni liberale opus 695.a
martino iamiam morituro quomodo diabolus apparuerit 376.a
Martyr extra Ecclesiam non potest esse 40.a
martyris vel sola recordatio salutaris 111.a
martyres
- sunt Christianorum auxilium 107.a
- sunt Christianorum propugnatores, defensores & patroni 119.a 121.a
- sunt hominum duces, propugnatores & custodes 119.a
- patroni regum supplicantium 114.b
- patroni mundi 99.a
- sunt præsules, speculatores vitæ nostræ, & intercessores 108.b
- custodes sunt generis humani 107.a
- suffragatores & legati apud Deum potentissimi ibid.
- turres sunt quibus muniuntur Ecclesiæ ibid.
- pro nobis orant 106.a
- veniam precantur nostris lapsibus 111.a
- inuocandi & obsecrandi 107.a 108.b
- quomodo honorandi 99.a 119.a 121.b
- non inuocentur tanquam dij, sed tanquam aduocati & intercessores 110.a
- nõ indigent cæcorum lumine, sicut nec Christus vnguento 86.b

Digitized by Google

martyrum
- cur turrium & columnarum &c. nomine appellandi 119.b
- quæ voluerint, impetrare possunt ibid.
- inuocati 115.a b
- partim malè, partim bene mortui sunt 826.b
- honor 112.b laus 122.a
- charitas quanta 86.a
- perfectio 782.b
- in homines beneficia 107.a
- auxilia à fidelibus implorata 110.a
- merita & suffragia omnibus communia 121.b

per martyrum merita sanctificatur cibus 112.b
martyrum merita Arriani negant, quæ dæmones confitentur 121.a
martyrum templa, quàm sint illustria, & quo modò à fidelibus frequententur 110.a
martyrum constantia dissimilis est hæreticorum pertinaciæ 527.a
martyrum miracula negantes, Christo non credunt 126.a
Vide infra, Miracula.
martyrum cinis dæmones expulit 114.a
martyrum orationibus propitiatur Deus peccatis populi 116.a
martyrum memoriæ quomodo à Christianis celebrentur 99.a
martyrum memoriæ & festa quo honore celebrari soleant 102.107.a
martyrum memorias cur honoremus 112.b
ad martyrum memorias imaguncolas suspendendi vsus quis 110.a
martyrum, & euangelicam paupertatem amplectentium priuilegium 782.b
martyrum reliquiæ, vide Reliquiæ.
martyribus cur inuideant hæretici 121.b
martyribus non sacrificamus, aut diuinos honores tribuimus 112.b
martyribus in resurrectione cicatrices manfuræ 48.b
martyribus sanctis cur animæ commendentur 366.b
martyres propter imaginum defensionem complures factos 132.a
Martyrium extra Ecclesiam non saluat 40.a est inutile 41.b
martyrium extra Ecclesiam cur potius perfidiæ pœna, quàm fidei corona 41.b
martyrij sanguine non deletur peccatum Schismatis 40.b 42.a
martyrio puerum iamiam coronandum orat mater vt ei patronus fiat 115.b
Massilienfis episcopus Serenus cur à D. Gregorio increpatus 129.a

Matrimonium
- quid sit 409.
- cur fit sacramentum 414.a
- cur fit institutum 412.b
- quomodo piè fit inchoandum 415.a
- quomodo fiat legitimum ibid.
- quomodo per religionis professionem dirimatur 419.b
- ad quid conducat 266.a
- ad fornicationem euitandam permissum 413.b
- non est virginitate præstantius 789.b
- est remedium infirmitatis 413.a
- inter sacramenta legis euangelicæ numerandum 414.b
- habet in se coniunctionem Christi & Ecclesiæ sacramentum 416.b
- inter duos tantùm contrahitur 414.a
- dissolui non potest 413.a 414.a 416.417.
- contrahere viuente coniuge, scripturæ aduersatur 417.a
- contrahere quibus licet, & quibus non 414.b

Matrimonium contracturi, quomodo, cur, quoties, ante, & vbi denunciandi 413.a b

matrimonium consummatum quomodo ex diuina reuelatione dissolutum 419.b
matrimonium dirimentia impedimenta 409.411.a
matrimonium Christianorum cur sit sanctum 416.a
matrimonium Clericorum in sacris constitutorum & religiosorum vtrum validum sit 428.b
matrimonium non est permissum monachis, aut ijs qui ordinibus sacris initiati sunt 420. 421. 426.b 427.a b 428.a
matrimonium non est permissum vouocastitatis astrictis virginibus 420.421.427.a
matrimonij causa efficiens 414.a
matrimonij tripartitum bonum 410.a 414.a
matrimonij gratia vnde obtingat, aut quò proficiat 413. 414.b
matrimonij legitimus vsus permittitur, vt vitetur fornicatio 413.b
matrimonij vinculum mors corporis tantùm dissoluit 418.a
in matrimonij negotio idem esse de viro & vxore iudicium 419.a
per matrimonij viam longiore circuitu ad castra Sanctorum peruenitur 767.b
matrimonij sacramentum annumerari sacramento Baptismi, Confessionis, & cæteris 410.b
matrimonij sacramenti sanctitas facit, vt nec interueniente repudio, liceat alteri nubere 410.a
matrimonij suscipiendi præparamenta 415.a b
matrimonij & Ordinis collatio 410.a
matrimonio vti in episcopatu non licet 431.b
matrimonio iuncti an possint religionem ingredi 417. 419.b
matrimonia clandestina hactenus fuisse vera, sed deinceps irrita esse 415.a b
Mediator Christus omnibus ad liberationem necessarius 901.a
mediatore ad mediatorem cur fit opus 82.b
Medicorum apud ægrotos officium quale sit, seu esse debeat 827.a
Melchisedech quomodo typus Christi fuerit 286.b 287.a
melchisedechis panis & vinum, cuius fuerint sacramenti figuræ 251.a 287.a & quorum mysteriorum exemplaria 287.b
melchisedechis sacrificium, vide Sacrificium.
Membris singulis pro suis peccatis peculiaria tormenta sustinenda 859.a
Memoriam in cælo augeri 106.a
Mendici, Ecclesiæ ornamentum 717.b
mendici ante fores ecclesiæ sedentes, quid concionentur ibid.
mendici Dei sumus 658.b
mendicos Christum appellare beatos 782.a
Mendicantium vox 465.a
Menelai alicuius apostatici Iudæi facinora 505.b & seq.
Mensura quæ ex affectu benignitatis taxatur 689.a 691.a
Mens sola voluntate propria fit serua peccati 909.a
mentis distractio cui pro viribus resistitur, Deum non offendit 646.a b
Merces fidei & deuotionis 963.a
merces bonorum operum 591.a b & seq.

merces
- bonis operibus debetur 596.b
- iustitiæ redditur 962.a
- post hanc vitam non datur, nisi promeritis 599.b
- duplex vni nostro operi debetur 963.b

merces operariorum defraudata 574.
mercedem Deus retribuet tam propter opera bona, quàm propter afflictiones 963.b
mercedem etiam intueri operantes possumus 96.a
mercedem non potest negare, qui opus inspicit 596.a
mercede meritorum nemo fraudatur 688.b
Mercimonia quæ latrocinijs comparata 714.a
Meritum iustorum 594.b
meritum iustitiæ 848.b
meritum bonorum operum 591.706.b 960.961.

Digitized by Google

meritum omne ante mortem comparatur 827.b & seq.
meritum æternum comparatur ex piè data eleemosyna 962.b
meritum omne bonum vnde proficiscatur 594.b
meriti ratio in quo consistat 960.961
merito præmium respondere 723.a
merita nostri operis 659.a
merita æternæ recriptionis 707.a
merita Sanctorum 113.b 610.b
merita S. Petri 612.a
merita Dauidis mortui vigent 113.b
merita hominis sunt Dei dona 965.b
merita nostra
- sunt etiam Dei dona 594.b 965.b
- post gratiam incipiant, sed gratiæ tribuenda 965.a
- mercedem accipient 594.b

merita sua Paulus commemorat, quibus corona debetur 964.a
merita nostra Deus coronans, sua munera coronat 594.b
non merita nostra, quæ ex nobis ipsis habemus, coronat Deus, sed sua dona 965.b
merita propter quæ multa facit Deus post Sanctorum mortem 113.b 114.a
meritorum diuersitas in regno cælorum 761.a 871.a
meritorum diuersam causam, afferre diuersam supplicio-rum causam 853.b
pro meritis bonorum operum iusto iudicio misericordia tribuitur 962.b
meritis aliorum liberamur à quibusdam peccatis 584.a
meritis Sanctorum applicamur per orationem, ieiunium & misericordiam 599.a
meritis & orationibus S. Petri adiuuamur 612.a b 613.ab
de meritis nostris minimè gloriandum 965.a
Mereri bene de alijs, diuinum est 680.a
promeremur Deum viuendo ex fide 596.b
merentur sempiterna, qui secularia contemnunt 758.a
Metrias martyr quomodo suum de sacrilego templum vl-tus 532.b
Metropolitani seu Archiepiscopi quibus proximè subsint 585.a
Metus impedire corripientem non debet 518.b
metus extremi iudicij & gehennæ salubriter nos terrent 926.b
Militare vel Rempubl. administrare quando cum peccato sint coniuncta 732.a
Milites an in omnibus suo duci obtemperare debeant 733.a
milites esse varios 732.b
militum excusatio, quando de rapinis & alijs criminibus reprehenduntur 732.a
Ministri conditio nihil sacramentis confert 209. Vide Sa-cramentum.
Miraculum
- de inobediente aliquo fratre sub D. Benedicto 697.a
- de extrema Vnctione in Hybernia factum 371.a
- de reseruata indignè Eucharistia 362.a
- puelli alicuius Iudæi, Eucharistia cum pueris Christianis in templo vsi 505.b
- per Confirmationem factum 234.b
- in ampulla Chrismatis factum 241.b

miraculum S. Hilarionis contra intumescens mare 21.a
miraculum terræ sanctæ ex Iudæa in Africam translatæ 118.b
miracula martyrum 117.a
miracula Gerualij & Protasij 68.b
miracula cui ob liberalitatem euenerint 697.a
miraculorum aliquot Missæ gratia factorum relatio 282.a b 283.a
miraculis quantis aut qualibus Mediolanum illustratum 121.a b
Miser ille solus, qui misereri non vult 717.b
Miseria quanta hominibus adnascatur 902.a
miseria homini adnata, magnam requirit misericordiam ibidem
miseriæ partes quot sint 866.a
miseriæ & tenebrarum terra quid 853.b
Miseratione iuuamur vt dimittantur nobis peccata 721.b
Misereri cur Deo magis proprium, quàm iudicare & condemnare 551.a
Misericordia
- quid sit 701.702.a 703.a
- vnde sit dicta 702.a 706.a
- quid efficiat 703.a
- perfectos facit 671.a
- reddit nos Deo similes 671.b
- regia est, similes facient homines Deo 703.b
- deitatis nota est, & hominem quodammodo Deum facit 672.b
- innata est nobis, & diuinitus infixa 682.a 887.a
- per hominis lapsum quomodo amissa 887.b
- ad omnes pertinet 705.a b
- etiam ignotis exhibenda 707.b
- nõ spectatur ex datorum quantitate 704.a
- quomodo tantùm verbis præstetur 707.a
- promptè & citò præstanda Dei patris exemplo 672.
- quanti æstimabitur in die iudicij 689.a
- iungenda ieiunio 599.b

misericordia diligenda, & metuenda sæuitia 545.a
misericordia Martyrij erga ægrotos 697.b
misericordia quædam iniusta est 523.a
misericordia & indulgentia crudelis in latronem ibid.
misericordia Dei
- peccatori necessaria 957.b
- maior est quàm peccatum 551.a
- obliuiscitur eius, qui iniustitiam Dei obliuiscatur 548.a
- imitanda 686.a

misericordia Dei diligenda, iniustitia formidanda bonis & malis 925.b
misericordia D. Iob quanta fuerit erga pauperes & afflictos 706.b
misericordia Iob erga pupillos, in iudicio causa cadentem 707.b
misericordia & liberalitas S. Benedicti in egenos 697.a
misericordia regis Osvvaldi in pauperes 698.b
misericordiæ pulchritudo, & commendatio 671. a b & seq. 680.a 701.702.703.b 705.a
misericordiæ vis 680.a
sub misericordiæ diuinæ spe, non est in peccatis permanendum 543.a
sine misericordiæ virtute cæteræ prodesse non possunt 688.b
misericordiæ opus, est iniustitiæ etiam opus 714.b
misericordiæ opera
- fœminis vim habent 597.b
- quàm sint necessaria 683.a
- ad pœnitentiæ fructus pertinent 678.a
- duplicem adferunt fructum 683.a
- in iudicio examinabuntur 711.

misericordiæ opera duplicia 706.a b
misericordiæ opera spiritualia 706. a b 708.
misericordiæ opera spiritualia in scriptura commendata 718. 719.
misericordiæ opera corporalia 706.a
misericordiæ opera corporalia in scriptura commendata 711. 712.
in misericordiæ opere tria requiruntur 704.b
in misericordiæ operibus imago diuinæ pietatis agnoscitur 672.b
misericordiæ operibus iuuamur ad promerendam Dei misericordiam 721.a
misericordiæ operibus anima purgatur 688.a
à misericordiæ operibus pœnitentia non fit sterilis 678.a
ex misericordiæ operibus vera laus comparatur 717.a
pro misericordiæ operibus iusti percipient regnum 597.a
misericordiæ operum cur in die iudicij tantùm fiet mentio 678. a 679.a
misericordiæ præmia non sunt definita 717.b

misericordi-

misericordiam præstare maius est, quàm excitare mortuos 684. b
misericordiam præstando peccatorum accipimus indulgentiam 671.b
misericordiam oriri ex dilectione 703.a
ad misericordiam exemplo creaturarum prouocamur 712.b
misericordia minimè mouentur sancti erga damnatos 852. a
cum misericordia humilitatem Iob coniunxit 707.b
de misericordia Dei inordinatè confidentes 542.a
in misericordia & pietate consistit summa disciplinæ Christianæ 705.a
sine misericordia vita constare nequit 682.a
misericordiarum pater, non iudiciorum Deus 551.a
qui Misericors non est, homo esse desijt 682.b
immisericordes quid mereantur 702.b
immisericordes quomodo à Chrysostomo increpati 681. a b
misericordi anima nihil pulchrius & fortius 689.a
Vide etiam, Liberalitas, & Eleemosyna.

Missa, cuius sit sacrificij repræsentatio 277.
missæ sacrificium:
- per sacrificia legis naturæ & Mosaicæ præfiguratum 277.
- per sacrificium Melchisedech præfiguratũ, & de eo à Malachia prophetatum ibid.
- à Christo institutum, & Apostolis eorumque successoribus demandatum 277.283.b
- quarum sit rerum excitatio, confirmatio, &c. 277.
- quomodo differat à sacrificio in cruce peracto 278.
- est propitiatorium 293.a
- quomodo crimina & ingentia peccata deleat 296.b
- prodest ad huius vitæ mala depellenda, & bona impetranda, viuis & defunctis 276.
- quando & quomodo audiendum 289.a

missæ sacrificium non offertur Sanctorum cuiquam 280.a 285.a
missæ officium celebrandi modus tempore Iustini 260.a
missæ sacrificij ritus tempore Apostolorum 279.a
missæ ritus & cæremonias cur Ecclesia instituerit 291.b
missæ ritus & cæremonias contemnentes, anathemate feriuntur 291.b
Vide Cæremoniæ.
missæ sacrificium approbatum 276. & seqq.
missæ non nisi approbatæ celebrandæ 291.a
missæ nomen antiquum 277.
missæ fructus & vtilitas 278.
missę officio interesse magnam angelorum multitudinem 274.b 275.a b 276.a
missæ sacrificij tempore angelorum præsentium visio 275.a
missæ tempore vidit S. Chrysostomus ecclesiam plenam angelis 275.b
missæ sacrificij & Eucharistiæ &c. abrogatio quando futura 277.838.b
de missæ sacrificio Concilij Tridentini doctrina 289. b & seq.
de missæ sacrificio Agathi episcop. mira relatio 282.a b
in missæ sacrificio quæ fiant & dicantur 292.b
ex missæ sacrificio commoda & prospera contingunt 283.a
ex missæ oblationibus auxilium & solatium defunctis obtingere 293.b & seq. 295.a b
missæ sacrificio iuuari animas defunctorum 357. b 361. a 366. b diabolicas vexationes repelli 282.a
in missæ sacrificio defunctorum cõmemorationem Apostolos instituisse 283.b 294.a 365.a
missam cantari iuxta morem ecclesiasticum 291.a
in missa sacrificium diuinum & incruenti offertur 275.b
in missæ sacrificio Christus quodam modo mactatur, eiusque efficacia 280.b
in missa iustorum & peccatorum memoria cur fiat 294.b
in missa ipsa verum & proprium offerri sacrificium 280.a
in missa quę præter Euangelia & Apostolicas scripta leguntur, traditionis Apostolicæ esse 153.a 156.a 276.
missarum celebrationes pro anima eius, qui mortuus putabatur, mirus profectus & euentus 282. b & seq.
missarum modus cuiusmodi vbique seruandus 213.a
missarum celebrandarum modum non esse hesternum 289.a b 290.a b
missas super memorias martyrum celebrandas 290.a
Vide Eucharistia, & Sacrificium.
Missione visibili opus est, nec sufficit inuisibilis 380.a
Mœchiæ nomine quid intelligatur 138.a
Mœchari eum, qui adulteram dimittens, ducit aliam 418.b
Mollities cuiusmodi scelus 470.a
molliriei peccatum approbant ethnici philosophi ibid.
Monachus vnde dicatur 812.a
monachi cur dicti 813.b
monachi proprietarij dedecus & pœna 785.b & seq.
monachi apostatæ cuiusdam lapsus deploratio 426.a
monachi an propositum & institutum suum deserere possint 427.a
monachi quando expetituri quæ sunt mundi 538.b
monacho non licet possidere proprium 809.a 814.b
monachum benedicendi & consecrandi modus 811.b
monachorum nomen ex sacris literis manâsse 812.a
monachorum nomen quare meritò displiceat hæreticis 812.a b
monachorum ordo laudatur 811.b
monachorum quot in Ægypto genera 810.b 813.b
monacharum vita 813.a
monachorum regulam scripsisse S. Benedictum 815.b
monachorum castitatis gloria quanta 790.b
monachorum centupla retributio qualis 779.a b
monachorum fugitiuorum prætextus quomodo confutatus 421.b & seq. 425.b 426.a b 427.a
monachorum nuptiæ adulterio peiores 426.b
monachos iam olim sub Marco Euangelista nil proprij habuisse 769.a
monachos vitam primorum Christianorum imitari 811.a
monachos aut optimos esse qui proficiunt, aut pessimos qui degenerant 819.b
nec monachis, nec virginibus Deo dicatis licet nuptijs iungi 427.a
Monachismus non propter malos monachos improbandus est 812.a
Monasticus habitus 815.a
monasticæ vitæ institutores primi ibid.
monastici instituti antiquitas 804.
Monasterij desertor quo miraculo conuersus 815.a b
monasteria tempore S. Marci 769.a
monasteria iam olim sub Ambrosio 813.a
monasteria à Basilio Magno extructa 814.a
monasteria qui primus in Occidente introduxerit in ciuitates 813.b
monasteria vnde excitata 812.a
monasteriorum S. Martini descriptio 814.b
Monasterialis disciplina cur secundum baptismum nuncupetur à maioribus 808.b
Monica mater quomodo ab Augustino sepulta 294.b
monicam Augustini matrem, sui ad altare memoriam fieri expetiuisse 294.b
Montani error 640.a
Moralitas perfecta in duobus est posita 587.a
Mors:
- pœna peccati est 823.a
- est finis peccati 832.b
- quibus amara sit ibid.
- vtrum sit timenda 826.b
- cur timenda sit 821.a
- quibus meritò timenda 831.b
- quibus quàm sit repentina & improuisa 879.b
- qualis sit in interno 854.a b 857.b 859.a b
- quænam Adamo transgressori sit interminata diuinitus 888.a
- non adeò, ac opinio de morte, terribilis est 832.b
- cur paucos deiecerit, vtrum affirmatus est 830.a

mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu,

Digitized by Google

vbi 854.a
mors animæ 445.
mors corporis, peccati stipendium: vita, spiritus iustitiæ 888.b
mors mystica iustorum 832.a
mors bonorum & malorum quid discrepent 812. 823. 828.b
mors impiorum quodammodò bona est 832.b
mors & pœna iniquorum quomodo alijs profit 879.b
mors diuitis & Lazari qualis 826.b
mors & mori quàm sint indeclinabilia 824.b
mortis { incertus aduentus 875.a; incerta conditio 823.b; molestia inexplicabilis 824.a
mortis vicinitas,& moriendi necessitas quanta 824.b 875.a
mortis hora { cur terribilis 879.a; quàm sit incerta 879.a b; cur incerta 549.b 823.a 826.a
mortis in hora formidine corripi etiam iustos 374.b 375.a 879.b
mortis in hora qui inuenitur paratus, inuenietur etiam paratus in die resurrectionis 825.b
mortis timor & ad eam præparatio quàm sit vtilis 878.b
mortis timor potius grauis est, quàm mors ipsa 832.b
mortis memoria { cur sit habenda 879.a; quàm sit fructuosa 835.a; à peccato maximè reuocat 878.a b; à mundi voluptatibus auocat 875.a; calcat superbiam 825.a
mortis tempus quòd sit incertum, magna est Dei misericordia 823.a
mortis incertum diem contra præsumptionem valere ibid.
mortis vmbra & sempiternus horror vbi expectandus 853.b
mortis pro Christi confessione toleratæ præmium immortalitas 949.b
mortis bonorum & malorum differentia 879.b
mortis tria sunt genera 832.a
morti corporeæ per peccatum obnoxius homo factus est 888.a
mortem { non timet vita inculpata 832.b; esse bonam, & idcircò non timendam 832.a; quosdam plus amare quàm vitam 826.b; qui optabunt, & non obtinebunt 859.b
mortem solus Adamus, vitam solus Christus inuexit 915.b
mortem non cibi, sed inordinatæ cupiditatis gratia incurri 635.b
mortem secundam declinari posse, primam non posse 824.b
mortem nominare, terrorem injicit & metum 826.a b
ad mortem præparatio quàm sit necessaria 823.a
per mortem { à quibus calamitatibus & periculis liberemur 831.b; transitur ad immortalitatem ibid.; reditur in patriam 832.a; itur ad Sanctorum consortia 831.b
post mortem diligenter inquiritur, quid quisque secum deferat 359.a
morte nihil certius, & tamen vitæ terminum ignorari 823.b
morte morietur, qui superabundantiam acceperit 735.b
in morte cur quidam Sanctos videant præsentes 831.a
in morte præsentes esse dæmones, libros, vncos & catenas habentes 829.a
in morte solatium accipere qui sint indigni 826.a
circa moribundos Christianorum & monachorum in primis vetus mos 337.b
Moriens obliuiscitur sui, qui in vita oblitus est Dei 548.a
morientis hominis consideratio 829.a
morientes inuiti, pertinacibus seruis comparantur 831.b
morientium triplex genus 357.b
morientium varia genera 362.b
morientium cum dæmone conflictatio 373.
de morituro aliquo, infernum sibi apertum vidente, exemplum horribile 830.b & seq.
morituros ac resurrecturos omnes, immutandos non omnes 47.a
morituris prospexit Deus Victionis sacramento 369.b
Mortui quot modis possint ea, quæ hic geruntur, cognoscere 103.b
mortui an lugendi 879.b
mortui nunquam,& perpetuò morientes, qui 824.b
mortuorum diuersæ custodiæ 821.a
mortuorum per baptismum vitiorum curanda sepultura 905.b
mortuorum corpora cui hæretico immunda 117.b
mortuorum resurrectio 843.b
in mortuorum ossibus nulla distinctio diuitis & pauperis, &c. 825.a
mortuos ex oblationibus sacrificij iuuari & consolari 293.b & seq.
mortuos fraudare viuorum auxilijs, quorum sit 116.a
mortuis cum peccatis pugnandum 905.b
Vide etiam Defuncti.
Mori verbum, quàm sit apud Grammaticos anomalum 824.a
moriendi necessitas pœna est 824.b
quales morimur, tales iudicamur 831.b
Moysen Christi formam gessisse 386.a
Mundus { hostis noster 956.a; quàm infidelis,& ingratus sit ac fallax 875.b; cur odio dignus ibid.
mundi vanitas depingitur 877.a
mundi amatores & serui cui comparentur 875.b
in Mundanis rebus nihil stabile ibid.
Mulieres apud Marcionistas baptizant 384.a
mulieres episcoporum & presbyterorum munia apud hæreticos Pepuzianos obeunt 384.a
Munus ex affectu, non ex quantitate spectatur 716.b
munera patronis potius largimur quàm egenis 707.a
Murmuratoribus quibus quid notandum 806.a

N

Nabuchodonosor quomodo trium puerorum exemplo quodammodo conuersus 526.b
in nabuchodonosore rege figura nascentis & iam corroboratæ Ecclesiæ cernitur 524.b
Narium inunctio 215.a
narium attactus seu illitio per saliuam quid sibi velit 215.b
Natura in nobis non est malitiæ causa 912.a
natura vitiata,non extincta 908.a
natura etiam excellentissima seipsam iustificare non potest ibid.
naturæ possibilitas ad consequendam iustitiam saluatore opus habet 908.b
naturam virtute benedictionis mutari 267.b & seq. 270.a b & seq.
naturâ cur filij iræ dicamur 897.b
naturâ per Adæ peccatum corrupta, posteri tum peccato, tum morti sunt facti obnoxij 892.b & seq.
Nazianzenus quanti fecerit Athanasium 107.b
nazianzeni de vincenda tentacione lepidum exemplum 77.b & seq.
Necessitas nec damnationem meretur, nec coronam 913.a
Nescire, & scire noluisse, differunt 541.b 573.a
Nicephori, de facinore lepido ac pio archimãdritæ Theodosij narratio 177.a b
Nicodemum manibus suis crucifixi Christi imaginem fecisse 128.b
Niniuitis sua quid profuerit pœnitentia 332.b 351.b
Nominis Dei abusus quantopere vetitus 132.
nomine Dei qua reuerentia vtendum sit ibid.
nomina quomodo olim in baptismo dari solita 213.b 214.a
nominum inscriptio in baptismo solita fieri quæ 213.b
Nouatus hæreticus quomodo baptizatus 240.b
nouatus nemini succedens, à seipso ortus est 406.b

Nouatiani sacrum Chrisme baptizatis non præbent 240.b
nouatianorum hæresis de pœnitentia quomodo palliata 325.ab
nouatianorum confutatio ibid.
Nouissima hominis quatuor 820.
nouissima in memoriam reuocanda 879.a
nouissimorum memoria cur habenda 879.b
nouissimorum memoriæ vtilitas 880.b
nouissimorum obliuio quàm perniciosa 879.a
Nouitates quibus aut inuisæ, aut plausibiles 179.b
nouitatibus qui vel gaudeant maximè, vel offendantur 199.b
Nox in qua nemo potest operari, qualis 828.a
nox qualis post mortem malis obtingat ibid.
Nubere in Domino, quid sit 413.a
nubere quibus melius sit, quàm vri 429.a
nubere melius est, &c. ad quam virginem pertineat 424.a
nubentes post professionem continentiæ, damnantur 423.a
Numerus centenarius quid designet 779.b
numeri quaternarij mysterium 723.b
numeri septenarij mysterium 751.a
numeri quadragenarij mysterium 629.a 631.b
Nuptiæ secundæ quibus licitæ 420.b
nuptiarum vinculum & sacramentum 409.a
nuptiarum & procreationis liberorum cura cur in veteri lege maior habita, quàm in noua lege 432.a b
nuptias non expedire, nisi iis qui se non continent 800.b
in nuptijs non libido, sed proles quærenda 412.b
nuptijs non detrahit, qui anteponit ijs virginitatem 801.a

O

Obedientia
- mater est & custos virtutum omnium 804.a
- homines tam à morte corporali quàm ab omni peccato liberare potuit 886.b
- mollit imperium 414.a
- quomodo piè fit cæca 805.a
- in quibus versetur 809.a
- quæ præstatur homini, circa quas actiones potissimùm versetur 805.b

obedientia Apostolorum quàm perfecta fuerit 804.a
obedientia monastica qualis sit, aut esse debeat 806.b & seqq.
obedientia perfecta antiquorum monachorum & religiosorum 805.a
obedientia voluntaria 804.
obedientiæ monasticæ specimen quale ab Hieronymo præscriptum 806.b

obedientiæ
- dignitas 804.b & seq.
- præmium 807.a
- gradus 805.b & seq.
- perfectio in quo consistat 806.b & seq.
- promptitudo apud quos olim quanta 812.b & seq.

obedientiæ virtus discretionis locum supplet 806.a
obedientiæ postponenda alia opera bona 805.a
obedientia non impugnantur tantùm, sed etiam vincuntur dæmones ibid.
sine obedientia nihil acceptum Christo 805.b
inobedientia primò animam hominis, deinde corpus etiam occidit 886.b
inobedientiæ vitium 805.a
Obediens verè comparatur instrumento artificis 807.b
obediendum quando non minus homini, quàm Deo 808.a
obediendum superiori tanquam Christo in omnibus, quæ non sunt apertè contra Deum 804.
obediendum exemplo Christi 806.a
obediendum in quibus non sit hominibus 808.b
obediri in medijs à subditis nullatenus malè potest 809.a
Obduratus quis vinat 543.a
Oblatio noui Testamenti qualis 260.b
oblatio ante Christi aduentum promissa, ab ipso Christo exhibita, post eius ascensum hucusque continuata, & continuanda 280.a
oblatio iugis à Christo instituta, ab Apostolis tradita, in Ecclesia offertur 257.b
oblatio incruenti sacrificij, cruentum esse consimile 284.b
oblatio nostra non repugnat vnicæ illi oblationi, quæ semel in cruce est peracta 298.a
oblatio sacrificij victimæ salutaris quibus miraculosè profuerit 282.b
oblatio per singulos dies Dominicos in villis pro quibus facienda 282.a
oblationis hodiernæ figuræ 251.a 274.b 286.a 287.a
oblationis Christi in cruce factæ & redemptionis fructus quomodo nobis applicetur 278.
oblationem Ecclesiæ quo modò Dominus ferendam docuerit 288.b
oblationem eandem in altari hodiè fieri, quæ olim ab ipso Christo in vltima cœna facta est 263.a
oblationem sacrificij cur iterari eodem in die & templo, iam olim præceptum 291.b
oblatione hostiæ salutaris, commoda multa prouenire 283.a
oblationum & precum pro mortuis assertio 293.b & seq. 362.a 365.a
oblatio in anniuersario defuncti 157.a
oblationes pro defunctis vnde 154.a 157.a
Obtulerit cur Christus post cœnam, nos autem manè offeramus 284.a
Obstinatio 556.
Obstinata peccati voluntas, grauissima phrenesis 558.a
Occidentem versus facie versa crucifixum esse Christum 650.b
occidentem versus quæ fiat renunciatio 213.b 214.b
Odium impiorum sui & omnium aliorum 858.a
Offendiculum quomodo Deus dicatur ponere 557.b
Offensio quotidiana remissioni quotidianæ opponitur 944.b
Offensus ne offendenti supplicare debeat 720.b
Offerendum panem & vinum aqua permixtum 286.b 290.a
offerendi sacrificij potestatem non habent Diaconi 289.b
offerre corpus Domini impuro corde, quanta impietas sit 279.b
Officium sabbati paschalis quò pertineat 605.a
Oleum in altari sanctificari 236.a
oleum Vnctionis extremæ quibus confici liceat 371.b

olei
- natiua vis & significatio 376.a
- mystica significatio 372.b
- proprietates 235.b

olei exorcizati virtus 214.b
olei pro infirmis consecrati virtus 372.a
olei sanctificati in pectore & inter scapulas inunctio 215.b
olei inunctionem in Sacramentis, traditionem Apostolicam esse 153.a
oleo charitatem signari 81.b
oleo sacro infirmi etiam Bedæ tempore inuncti 372.a
Oliuæ fructiferæ esse debemus 705.b
Omnipotens Deus faciendo quod vult, non patiendo, quod non vult 910.b
Onus Christi quo magis crescit, eo fit portabilius 943.b
Opus maius esse res è nihilo creare, quàm ex rebus subsistentibus aliud producere 269.a
opus nostrum non sine Deo, merces sine nobis 596.a
operis operati vis in Sacramentis quanta 205.a
in opere sancto prior voluntas Dei, posterior liberi arbitrij 911.a
opera meritoria non præcedere iustificationem 934.b
opera gratiam sequuntur, non præcedunt 934.a
opera quædam præcedere, quædam sequi Sanctos 501.a
opera bona præcipua sunt tria 598. quid præstent 598.a b & seq. 612.a b 630.a

opera bona
- vnde sint 596.a
- ante fidem, sunt velut cursus extra viam 590.a b
- vt bona sint, fides requiritur 948.b
- propter vitam æternam facienda mandatur Deus 596.a 949.a
- vbi tantùm fructuosè fiant 34.a
- in futuro iudicio potissimùm prosunt 847.b

opera noſtra etiam bona, ad Dei gratiam referenda 962.a
opera iuſtorum cur & quomodo ſint meritoria 594.a
opera viuorum quibus profint 363.a 366.b
opera quibus animæ iuuentur 361.a 363.a 306.b
opera hominum vbi, & quomodo examinanda 835.a
opera ſupererogationis tanto gratiora, quanto magis indebita 765.766.a
perapera diuerſa diſpar retributionis qualitas 593.b
opera carnis, vide Caro.
opera miſericordiæ, vide Miſericordia.
operum ponderà charitatis lance penſantur 688.b
operum bonorum: laus 677.b; fructus 580.a b & ſeq. 590.591.599.b 948.b & ſeq. vide Meritum.; auxilium in morte & poſt mortem 877.a; aſſiduitas quid præſtet Chriſtianis 592.a
operum bonorum conſummatione peruenitur ad vitam æternam 870.b
operum bonorum & malorum retributio 359.a
operum omnium qualiumcunque denudatio 843.b 847.b
operibus bonis inſiſtendum 588.589.
operibus bonis retributio promiſſa 594.b
operibus bonis redditur corona 962.a
operibus Deum promereri 369.b
operibus noſtris cogitur quodammodo à nobis Deus 589.b
operibus & meritis noſtris promiſſa præmia tribuet Deus 962.b
Operatio bona, Dei munus ibid.
operationis ſalutaris præconia ibid.
Operari Deum miraculoſè, ita vt operis ratio mentem noſtram effugiat 258.b & ſeq.
operamur hic, illic mercedem conſequemur 964.b
Oppreſſio pauperum 569.570.
Oratio: quid ſit 641.642.643.a; eſt conuerſatio & collectio cum Deo 644.a; eſt colloquium cum Deo 643.b 661.a; eſt petitio bonorum, quæ Deo cum ſupplicatione offertur 644.a; quæ bona præſtet 643.a; quantum ad piam vitam conferat 661.b; peccata extinguit 663.a; continet hominem à peccatis 663.b; peccatorum remedium eſt 662.a; remedium eſt tentationum 655.a; animæ vita 662.b; lumen eſt animæ 661.a; nerui animæ 662.b; munit aduerſus ſpiritus malignos ibid.; ſola tamerſi non ſufficiat ad ſalutem, eſt tamen bonorum omnium caput, & radix bonæ vitæ 662.a; à gratiarum actione exordienda 645.b; non ſolis verbis conſtat ac perficitur 643.a; conſtat Dei glorificatione & petitione 645.b; non ſit nimis timida 646.b; non ſit temeraria & tepida ibid.; debet adeſſe ieiunio 656.a; quo minus exaudiatur quæ impediat 647.a
oratio crebra nos Deo commendat 659.a
oratio feruens Spiritum ſanctum adnocat 655.a
oratio fidelis, humilis & feruens cælum penetrat 646.b & ſeq.
oratio ieiunantis fructuoſa 663.a
oratio iuſti, clauis eſt cæli 656.a
oratio vocalis ibid.
oratio quædam tota vita eſſe poteſt 643.b
oratio pro peccatis vnde fiat efficax 612.b
oratio ante & poſt refectionem corporis 654.b
oratio Auguſtini pro mortuis 104.a
oratio Eccleſiæ ad B. Virginem 88.a
oratio pontificis pro peccatorum remiſſione, & præmiis æterna 364.a
oratio Dominica: quantam vim habeat apud Deum patrem 658.b; delet peccata 586.b; ſatisfacit de leuibus peccatis ibid.
orationis tutiſſimum refugium 647.a
orationis vtilitas & commendatio 642.643.b 663.a 666.a
orationis laus à fructu & vtilitate multiplici 643.b
orationis perſeuerantia Deo grata 664.b
orationis perſeuerantia iungenda eſt bonæ vitæ perſeuerantia 646.a
orationis aſſiduæ fructus 573.b
orationis ardentis vis quanta 55.
orationis vis operibus bonis coniuncta 659.b
orationis vis per exempla oſtenditur 665.b & ſeq.
orationis Sanctorum efficacia 667.a
ſine orationis præſidio impoſſibile eſt cum virtute degere 662.a
orationis frequentatio ante refectionem 643.a
orationis geminum impedimentum 655.a
orationis neglectio quàm multorum malorum cauſa, in rebus etiam temporalibus 643.b
orationis horæ, vide Horæ.
orationis Dominicæ: breuis expoſitio 657.a b; commendatio 98.; ſumma 58 59. 68.; petitiones quot, & qualis earum diſtinctio 59.a
ad orationis Dominicæ petitiones cuiuſmodi preces referantur 659.b
orationi quàm attento animo incumbendum ſit 658.b
orationi iungenda eſt bona operatio 655.b 659.a
orationi non quiuis locus accommodatus eſt 382.b
orationi quas diei horas ab Eccleſiæ exordio deſtinatæ fuerint, & quibus de cauſis 651.b
orationem noſtram ſcribi iubet Deus in libro ſuo 647.a
ad orationem quomodo accedendum 647.b 661.b
in oratione: euagationes & peregrinationes mentis vitandæ 646.a 655.a; præcipuè opus eſt animi vigilantia 647.b; fit mentis ad Deum conuerſio 642.b & ſeq.; præſentamus nos Deo 647.b; an temporalia poſtulanda, aut ſpiritualia quæ non ſunt ad ſalutem neceſſaria 647.a
ab oratione arceri, morte triſtius eſt 661.b
oratione & ieiunio opus eſt, ac non ſola fide 663.a
oratione Dominicâ: quicquid ſperandum eſt, comprehenditur 58.a; continentur quæcunque poſtulanda ſunt à Deo 657.b; omnis recta precatio cõtinetur 59.b; omnia alia precationum genera comprehenduntur 658.b
ex oratione Dominicâ diſcimus quid petendum ſit 655.a
orationes iaculatoriæ 657.a
orationes Moyſis & Samuelis cur magis efficaces 664.b
orationes S. Petri 611.a b 612.a b 613.b 614.b
orationes & merita D. Petri ſuffragantur nobis 612.a
orationibus S. Petri adiuti, miſericordiam Dei meremur 612.b
orationes Sanctorum quibus potiſſimùm profint 665.b
orationes noſtras angeli Deo offerunt 657.a
orationes noſtras dæmon impedire conatur 646.b 655.a
orationib' martyrũ propitiatur Deus populis 662.a
Orandi quid præcipuè vitandum 655.b
orantes cur non ſemper exaudiantur 646.b
orantes quo honore afficiantur 664.a
orantium certi geſtus 643.
orantium externi geſtus, eorum quæ vtilitas 659.a
Orare ſemper & ſine intermiſſione, quid ſit 651.a
orare ſemper, & in oratione multiloquium eſſe, an repugnent 656.b
orare in multiloquio, & diu orare, non idem valent 657.
orare in abſcondito 656.a
orare clauſo oſtio & aperto, quando dicamur 660.b
orare Sanctos pro peccatoribus, neque nouum, neque inſolitum

Digitized by Google

solitum 115.b
orare an tantùm viui pro viuis, an verò etiam mortui pro viuis possint 105.a
orare pro defunctis, esse ex traditione Apostolica 157.a
orare qui negligit, amens est 661.b
orare qui negligit, à Deo recedit 643.b
orare versus Orientem, esse traditionem Apostolicam 153.a
orari potest etiam extra ecclesiam, & quod petitur impetrari 663.b
oratur in ecclesia commodius & fructuosius ibid.
non oratur pro infidelibus, impijsque defunctis 852.a
cur oramus verbis, idque certis horarum interuallis 657.a
cur orari Deus velit, cùm tamen non ignoret, quæ sint nobis necessaria 656.b
orabat Christus non pro se, sed pro nobis 658.b
nisi orâsset Stephanus, Ecclesia Paulum non haberet 667.a
orant semper, & sine intermissione, qui orandi tempora non intermittunt 651.a item qui canonicas horas obseruant ibid.
orandi studium qui amant, quid præ se ferant indolis 661.b
orandi modus ex D. Basilij sententia 645.b
orandi Apostoli, vt Christum nobis propitium reddant 105.b
in orando perseuerantia 646.a
in orando qualis attentio necessaria 60.b
in orando iactantia euitanda 655.b
in orando veterum Christianorum gestus & ritus 648.b & seq.
orandum quibus horis quotidiè 659.a 662.b
orandum vt non tribuatur quod non bene petitur 645.b
ad orandum exemplo suo Saluator nos excitauit 658.b
orandum cum gemitu 655.a
Oraria & vestimenta reliquijs admota medicamentum præstant 121.a
Ordo in Ecclesia magis celebratus quis 397.
ordo vnum est ex septem sacramentis 378.b
ordo quare foris detur, & spiritus intus 379.a
ordo sacramentalis quò proficiat 206.a
ordinis sacramentum quid 376. qua in re baptismo simile 377.a b
ordinis sacramentum semel collatum non amittitur, nec iteratur 379.b
ordinis sacramenti materia 378.a virtus & effectus 378.a 379.a 387.b 404.
de ordinis sacramento veterum sententiæ 389.a b & seqq.
ordinis Ecclesiastici hierarchiam tribus potissimùm constare partibus 379.a
ordinem sacramentalem etiam apostatis ipsis inhærere 377.b
in ordinatione sacerdoti manus, episcopo caput vngitur 379.b
ordines sunt multi in Ecclesia 380.b
ordines ministrorum diuersi 378.b
ordines Ecclesiastici, & eorum gradus 396.b & seq.
ordines maiores & minores qui 378.b 388.389.
ordines minores tempore Ignatij qui 389.b
ad ordines Ecclesiasticos quomodo, & qui promouendi 391.a b
ordinum & graduum in Ecclesia distinctio & diuersitas 379.a
ordinum minorum munus proprium quod 388.389.
ordinum sacrorum sacramenta 378.a
ordinum singulorum Sancti quo nobis honore prosequendi 119.a
in ordinibus minoribus olim quandiu probati 388.a
in ordinibus singulis quot annis olim hæsum 396.b
Ordinatio sacra propriè sacramentum est 379.a
ordinatio succidanea quid ponderis habeat 406.b
ordinatio sacramentalis & Leuitica fieri non debet quouis tempore 377.b
ordinatio fit per manuum impositionem 386.387.
ordinatio Acolyti, Exorcistæ, Lectoris, & Ostiarij 319.a b
in ordinatione gratia Spiritus sancti confertur 387.a
in ordinatione Episcopali confertur remissio peccatorum ibid.
ordinationes hæreticorum temerariæ, leues, & inconstantes 400.
Ordinandi non quibus temerè 387.
ordinandi quales sint 388.b
ordinandorum examen ibid. ætas & qualitas ibid.
ordinandis Ecclesiæ ministris quæ sabbata deputata 604.b
ordinati & baptizati qua in re pares 377.a b
non ordinati ministri, vt fures, latrones, & lupi habendi & cauendi 378.b & seq. 404. 405.
ordinatorum gratia 379.a
In ordinatis manere sacramentum ordinationis 377.a
Orientem versus conuersio 213.b 214.b 216.b
orientem versus cur adoremus, & qualis sit ea traditio 650.b & seq.

Originale peccatum
- iusta miseriarum omnium hominicausa 894.a
- etiam cum pœna deriuatur ad omnes Adæ posteros 891.b & seq.
- ex parentibus nos trahere, nō imitatione, sed generatione, Pauli testimonio docetur 898.a b
- feminis conceptione propagatur 897.b
- omnes homines iræ filios nasci facit 899.a
- etiam solum ad damnationem sufficit 897.a b
- etiam solū omnes tenet reos mortis 897.b
- nec naturæ vi, nec legis litera pellitur 901.a
- solus Christus soluit ibid.
- quomodo voluntarium sit 441.a

originale peccatum commune omnibus 894.b
originale peccatum, & eius remedium 442. 900. 901.
originale & actualia peccata planè tollit baptismus 226.b 230.a
originale peccatum negantem in paruulis, quæ sequantur absurditates 895.a
originale peccatum Augustinus semper credidit 894.a
contra originale peccatum Iuliani obiectio 894.b & seq.
originalis peccati in infantibus assertio 219.b & seq.
originalis peccati in posteros derivatio ex pœna constat 894.a
originali nos peccato liberare necessariò debet Christi gratia 893.b & seq.
originali peccato dimisso, an simul pœna dimittatur 350.a
originali peccato remisso, multæ pœnæ relinquuntur 231.b
originali peccato remisso, cur multæ infirmitates adhuc maneant 231.a
Origenis de resurrectione error quis 47.a
Ostiarij ordinatio 389.a & officium 391.a b
ostiarij vnde dicti, & quibus alijs gaudeant nominibus 391.a b
ostiariorum typi ibid.
Ostiariatus inter septem ordines, primus 395.
Ossa quæ quomodo iam olim venerata 117.a & longè ante apud Israëlitas honorificè tractata 117.b
Osvvaldi regis manui quid miri obtigerit 698.b
Oues quomodo suas Christus nutriat 246.a
ouium officium quod 186.
ouium vestitus quid 194.b
Oziæ seu Azariæ regis temeritas quomodo punita 210.a

P

PAlmitem viti per fidem insitum esse, non est satis 947.a
Panis supersubstantialis quid 63.b 64.a 251.b

panem & vinum
- in Christi corpus & sanguinem transmutari 249.a b 250.b 267.b & seq. 269.b & seq.
- verbi Christi virtute sanctificari & cōmutari

Digitized by Google

mutari 256.a
non esse figuram corporis & sanguinis Christi, sed corpus & sanguinem 249.a b 268.a b
panem — Dei verbo sanctificatum, in Dei verbi corpus immutari 271.a
panem — non comestione, sed verbo Dei, in Dei verbi corpus mutari 271.a
panem & vinum aqua permixtum, offerendum 286. b 290.a
panem vitæ immortalitatem parere 271.a 273.b
panem in carnem hominis conuerti naturæ vi 268.b
pane alimur, quem tremunt angeli 246.a
panum propositionis & corporis Christi differentia 431.a
Paneas quo miraculo insignita 129.b
Paradisus, in quo cum Christo latro futurus erat, quis aut vbi 23.b
paradisi fluminum quatuor mystica designatio 726.a b
Parentes primi quales creati 895.b
parentes — quomodo filijs honorandi 138.
parentes — monentur exemplo Heli 529.a
parentes — quàm præpostera laborent cura ibid.
parentum primorum peccata quomodo aliena, & quomodo nostra 899.a
parentum — honor & reuerentia 138.
parentum — reuerentia & sustentatio 138.140.a
parentum — indulgentia quàm periculosa 522. 525.a
Partitulæ in modicæ defectu, totum periclitatur 959.a
Participatione peccatum alienum committitur 531.
paruli — per baptismum eruuntur à potestate dæmonis 221.a 903.b
paruli — per alienum os fidem confitentur 915.b
paruli — per corda & ora gestantium credunt 899.a
paruli — cur baptizantur 230.a
paruli — baptizãdi propter peccatũ originale 219.a 220.a
paruli — baptizati non sunt omninò sine fide 220.b
paruli — baptizati, in numero fidelium & credentium ponuntur 221.b 222.b
paruli — non baptizati perirent 218.220.a b 221.a b
parulis — baptizati non rebaptizandi postea 221.b
parulis — sine communione sacramenti Eucharistiæ salnari possunt 438.b
parulorum baptismi assertio 219.a b & seqq.
parulorum baptismum, esse traditionis Apostolicæ 157.a 216.a 230.a
parulos — baptizari debere 219.a
parulos — sine baptismo non saluari 220.a 221.b
parulos — iamiam natos baptizandos 219.b
parulos — per ora & corda gestantium renunciare 216.a 219.b 221.b
parulis & adultis baptismus necessarius 219.a 900.
parulis — etiam virtutes & informans gratia infundantur, quo ad habitum 930.a
parulis — etiam occultissimam spiritus sui gratiam infundit Christus ibid.
parulis — quibusdam clauditur aditus regni cælestis à parentibus 518.b
parulis — sua per quos inuideatur salus 221.a
Passio & merita Christi quibus prosint 16.
passiones sine affectus præcipui 738.a
Pastor tacens, reus mortis pereuntium efficitur 510.b
pastoris nomen quomodo Christo & Petro conueniat 165. b
pastoris sententia, licet intusta, timenda est 197.
Pastores muti pro iniquitate populi damnantur 519.a
Pastores qui cur à Gregorio Magno increpati 710.b
Pastores & doctores qui conducant Ecclesiæ 182.183.
pastorum Ecclesiæ potestas 173.174.
pastorum & Ecclesiæ ministrorum periculum 519.b
pastorum silentium quomodo reprehendatur 517.a
pastoribus Ecclesiæ obtemperandum 174.186.
patientia quædam minimè laudanda 526.a
Patientiam esse longè aliud, quàm duritiam 744.a
patientiam veram non facit pœna, sed causa 744.b
patientia Deabutentes 558.b
Patriarchæ & prophetæ quo nobis honore prosequendi 119.a
patriarcharum & prophetarum inuocatio 115.b 123.a
patriarchis polygamia cur olim licita 420.b
Patres noui testamenti non differuntur à patria cælesti post mortem 102.b
patres — quales sint iudices in dirimendis controuersijs 181.a
patres — postea exortis 181.a
patres — quid docuerint 181.b
patres — quibus in rebus aliquando dissentiant 181.a
patrum consensus quantum habeat momenti 37.b 180.a b
patrum consensio firmum est veritatis testimonium 174.
patrum in fide consensum contemnens, Deum contemnit 180.b
patrum in concilijs authoritas 173 174.
patrum authoritatem quanti faciat Pacianus 181.b
patrum quibus Augustinus contra Pelagium vsus, catalogus ibid.
Patrimonia à quibus quomodo distribuenda 776.a
Patrocinium pro nobis singulare apud Deum, quod 599.a
Paulus — ad credendum quodammodo compulsus 525.b
Paulus — popposcit auxilium ethnici Imperatoris 526.a
Paulus — cur Petrum inuiserit 165.a
Paulus — quos notet de ciborum abstinentia 623.a
Paulus — quomodo omnia iubeat emi in macello ibid.
Paulus — quomodo manducantem iudicari vetet ibid.
Paulus — an prohibeat quosuis dies obseruari à Christianis 136.b
Paulus — cur Timotheo imperium, Tito patientiam præcipiat 521.a
Paulus — tenet Dominum debitorem tempore iudicij 596. b
Paulus — debitum flagitat à iusto iudice ibid.
Paulus — cur non meminerit coronæ virginum, sed tantùm vacuitatis molestiarum huius vitæ 796.a
paulus virgo 801.a
paulus & Elias qua in re pares 789.a
D.pauli — discretio & prudentia 767.b
D.pauli — consilium de continentia 768.a
D.pauli — cælibatus & continentia 794.b 795.a b 799.a
D.pauli — intentio in epistola ad Romanos 934.a
paulo Apostolo qua conditione creditum sit, aut non creditum fuisset 193.a
paulum & Iacobum sibi de fide non aduersari 589.b & seq.
Paulus eremita primus, qualibus in orando vsus gestibus, & qua forma mortuus repertus 649.a
Paulinus Nolanus episcop. quomodo sese viduæ afflictæ seruum exhibuerit 695.b & seq. quos captiuos sua seruitute liberauerit 696.b
paulinus, audito Euangelico consilio, facultates suas pauperibus erogauit 770.a
paulini Nolani episc. mira pietatis & misericordiæ exempla 695.b 696.a b
Paulæ viduæ quanta in pauperes liberalitas 695.a
S.paulæ inuocatio 109.b
Pauper, est via cæli 686.b
pauperis imprecatione omnia esculenta vertuntur in lapides 715.a
Paupertas caput omnium virtutum 777.a in quo consistat 779.b
paupertas Euangelica & voluntaria 768. 773. & seq.
paupertas Euangelica proprietatem respuit 773. & seq. 783. a b
paupertas Euangelica, in communi viuere 785.a
paupertas quænam voluntaria beatos efficiat 781.b
paupertas voluntaria, martyrij genus est ibid.
de paupertatis Euangelicæ consilio doctrina, verum recèns an antiqua sit 776.a
paupertatis & perfectionis Euangelicæ sectatores quo honore afficiendi 818.a
paupertatis voluntariæ consilium 767.b
paupertatis voluntariæ priuilegium in iudicio 834.a
paupertatis votum, vide Votum.
paupertatem professi Apostoli 773.
paupertatem & virginitatem non præcepisse Christum, sed

ſed conſuluiſſe 775.a 776.b
pauperiate emitur regnum cælorum 782.a
Pauperes
- non curiosè examinandi 718.b
- ſunt laturarij noſtri 677.b
- quomodò à diuitibus tractandi ſeu fouendi 707.a
- quibus contumelijs afficiantur ibid.
- beati qui 781.a
- ſoli voluntarij beati 781.b

pauperes vexantium increpatio 684.a 718.b
pauperes ſimulationis acruſantium obiurgatio 684.b
in pauperes benignitas & clementia 690.a
in pauperes beneficia magis, quàm in diuites conferenda 717.a
per pauperes ſpiritu, quos intelligat Ambroſius 780.b
erga pauperes Ioannis Eleemoſynarij cura & ſolicitudo 693.a
ſuper pauperum & egenum intelligere, quid ſit 688.b
pauperum exploratio reprehenditur 718.a
pauperum qualium ſit regnum cælorum 781.b
pauperibus omnia dare, ad perfectionem via ſuprema 685.a
quod pauperibus tribuitur, hoc tribuitur Chriſto 704.b
in pauperibus quæ conſideranda 716.b
Pauor in hora mortis quantus 375.a
Pax vera vbi 51.a
pax cæleſtis qualis 873.b
pax homini primo diuinitus inſita 887.a
pax quomodò protoplaſtos deſeruerit 887.b
paci Eccleſiæ quantoperè boni conſulant Chriſtiani 39.a
pacem Eccleſiæ quanti faciant boni Chriſtiani ibid.
Peccatum
- quid ſit 441.a 442.a
- quotuplex ſit 442. 443.a 897.a
- quare fugiendum, & quàm ſit execrabile malum 444. & ſeqq.
- eſt cauſa mortis temporalis 823.a
- adfert metum magnum 449.a
- inſipientes facit ibid.
- etiam corpora inficit ibid.
- abigit cuſtodem angelum 449.b
- eſt voluntarius dæmon ibid.
- dæmone peius ibid.
- tribus modis impletur 450.a 451.b
- conſenſione perficitur 452.a

peccatum temporaliter perpetratum, cur in æternum puniatur 857.b 859.b
peccatum vnum trahit ad aliud 452.b
peccatum vnum altero grauius 443.
ad peccatum quomodò & per quos gradus peruenitur 449. & ſeq.
peccatum alijs ſuadentes, committunt peccatum alienum 502.a
in peccatum idem relabentium pericula 549.a
peccatum origin. vide Originale.
peccatum in Spiritum ſanctum quid ſit 538. & quot ſint 538. 539.
peccatum in Spiritum ſanctum quomodo dicatur irremiſſibile 540.a
peccatum ſchiſmatis ne martyrij quidem ſanguine deleri 40.b
peccatum omne fieri contra legem Dei 442.b
peccatum non omne eſt crimen 443.a
peccatum Adæ toti generi humano nocuiſſe 897.b ſolùm etiam ſufficere ad condemnationem 898.a
peccatum Adæ dicit Pelagius imitatione ſolùm nocuiſſe alijs 896.b
peccatum voluntarium Adæ, propagatione derivatum in nos 897.a
peccatum & mors in poſteros Adæ ſimul tranſfuſa 895.b
peccatum & mors mundo per Adamum illata 896.a
peccatum ad mortem quid 555.a
peccatum ad mortem, eſt fidem vitam vſque ad mortem deſerere 562.b
peccatum ad mortem, inuidentia fraternæ charitatis 556.a
peccatum non eſt, ſentire, ſed conſentire 454.a
peccatum & opus quoq; bonum, eſſe voluntarium 909.a
peccati
- labes 64.
- deſcriptio 231.a
- defenſio quàm execrabilis 560.b

peccati grauitas ex difficultate remedij colligitur 447.a 449.b
peccati lex eſt violentia conſuetudinis 452.b
peccati ſpecies in Spiritum ſanctum quomodò diſtinguantur 539.b
peccati & peccatoris inquiſitio circunſtantiarum 340.a
peccato nihil immundius 449.a
peccato alieno maculatur, qui diſſimulant corrigere cùm poſſunt 518.b
peccato mortali gratiam, ſed non fidem amitti 958.
de peccato in Spiritum ſanctum triplex SS. Patrum ſententia 539.a b
peccata fœtus concupiſcentiæ 904.b
peccata
- non aſtris, ſed voluntati noſtræ ſunt adſcribenda 912.b
- quàm grauiter à Deo puniuntur 445. 446. 586.
- quomodò facilè vitantur 452. & ſeq.
- quomodò expiantur 574. & ſeqq. 578.b 580.a b 683.a 689.a 690.a
- variis modis in noua lege remittuntur 577.b & ſeq.
- quibus operibus purgentur, & redimatur 580.b
- omnia præterita regeneratione remittuntur 904.b
- ſolluntur merito Chriſti mediatoris, per Sacramenta applicato 576.a
- omnia baptiſmo deleri, comparatione pulchrè oſtenditur 228.b
- ablui per pœnitentiam poſſunt, dones vitamus 552.b
- eleemoſynis redimuntur 354.a
- quæuis Eccleſia remittere poteſt pœnitentibus 562.a
- per ſpecies ſingulas recolenda 577.a
- Deo & Sacerdoti confitenda 548.a
- cui quiſque ſua confiteri debeat 188. 190.b

ad peccata remittenda poteſtas & gratia ſpiritalis Apoſtolis donata eſt 316.b
peccata remittendi poteſtas non ſolis Apoſtolis conceſſa 317.a
peccata remittendi poteſtas ab Apoſtolis ad ſuorum Sacerdotum officia tranſmiſſa 316.a
peccata defendere, quanta ſit iniquitas 557.a
peccata ſola inuſitata exhorreſcimus 563.a
peccata quædam malos antecedere, quædam poſt mortem ſequi 501.a
peccata quotidiana quæ ſint 584.b quibus operibus purgentur 584.b 585.a 586.a
peccata minuta & venialia non contemnenda 583. 584.a b 585.a b
peccata leuia cur vitanda etiam ſint 584.a 585.a b
peccata minuta quomodò occidant etiam animam 585.a
peccata leuiora quibus remedijs purgentur 585.a
peccata ſiue minuta, ſiue magna, impunita eſſe non poſſunt 587.b
Vide etiam, Veniale.
peccata aliena quæ dicantur 501. quot ſint, & quot modis committantur 502.
peccata occulta aliter arguenda quàm publica 521.b
peccata capitalia ſeptem maximè fugienda 455.
peccata in cælum clamantia 563.
peccata omnium vbi tandem detegenda 842.b 847.a
peccatorum longa catena 450. 452.b
peccatorum via quid 500.b
peccatorum gradus 452.a b
peccatorum fructus 843.a
peccatorum memoria quàm fructuoſa ſit 334.b
peccatorum confuſio apud inferos qualis 858.b
peccatorum fœditatem & damna animæ non expendentium reprehenſio 335.a
peccatorũ vinculis implicatus, quò cõfugere debeat 344.b

Digitized by Google

peccatorum confessio, vide Confessio.
peccatorum remissio thesaurus magnus 42. qui aut vndè nobis comparatus ibid.
peccatorum remissio, in Ecclesiâ militante obtineri potest 43.b 44.a
peccatorum laboriosa remissio per pœnitentiam 337.a
peccatorum omnium in baptismo indulgentia 226.b 227.a
peccatorum remissio æqualis in baptismo, gratia nõ item 227.a
peccatorum remissio quibus præstetur 612.a
peccatorum remissionem per sacerdotes fieri in hac vitâ 342.a
peccatorum remissionis qui sint capaces 42.
de peccatorum remissione reuelationem expectant, reprehenditur 342.b
peccatorum grauium & leuium discrimen subindè difficile 583.a 584.a
quorum peccatorum grauitatem ex scripturâ cognoscamus 584.a
peccatorum principijs obstandum 585.a
à peccatis quo pacto cor mundetur 936.a
in peccatis perseuerare, quàm pernicioſum sit 557.a
in peccatis permanendum non est sub spe misericordiæ diuinæ 543.a
peccatis absque leuibus vita non ducitur 944.b
peccatis leuibus in hac vitâ carere non possumus 938.b
peccatis alienis quibus modis communicatur 502.a
Peccator per quos gradus descendat ad profundum 451.b
peccator si ad pœnitentiam conuertatur, potest veniam consequi 546.b
peccatori Christiano quò confugiendum sit 546.a
peccatori ad Dei misericordiam confugiendum 957.b
peccatores peccatis obnoxios in precanda venia precatoribus alijs opus habere 108.b
peccatores an etiam exaudiat Deus 646.a
peccatoribus temerè quidam promittunt indulgentiam 545.a
Peccantem qui non increpat, vnà cum peccante flammis tradetur 518.b
peccantes in Spiritum sanctum qui 43.b
peccantes, diabolo animâ vendunt vilissimo pretio 449.b
peccantes apud superiorem deferre, beneuolentiæ & charitatis officium est 517.b
peccantium in hac vitâ prosperitas, cuius argumentum sit 449.b
peccantium damnatio participat reliquos 509.b
peccantibus pueris an sit septuagies septies ignoscendum 521.b
Peccare in Patrem & Filium, quid sit 538.
peccare etiam contingit iustos 944.b
peccatur tribus modis 540.b
peccandi consuetudo 452 b
peccandi consuetudo facit vt de peccato homo etiam glorietur 563.a
peccandum non ideò, quia Deus ad ignoscendum pœnitentibus facilis 330.a
Pectoris inunctio 215.a
Peculiaritati studens, cor monachi non habet 786.a b
Pedem vtrunque Domini, misericordiam & veritatem scilicet, osculari debemus 548.b
Pelagij error 890.b 917.a 965.b
pelagij error de gratia 908.a
Pelagianus error, baptismo radi peccata, non tolli 904.a
pelagianorum hæresis de peccato Adami 896.b
pelagianicæ in Pauli locum expositionis absurditas 898.b
Pepuzianorum hæresis 384.a
Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos 714.a b
Peregrinari ad loca sancta, non ita nouum aut recens esse 771.a
Peregrinationes ad Sanctorum sepulcra à Chrysostomo laudatas 109.a item à Prudentio 111.a
Pereunt ea sola, quæ non dantur 679.a
Perfectio quæ, quomodò in nostra sit potestate 774.b
perfectionis consilium quale 782.b
perfectionis vlæ quæ 685.a
perfectionis summa in charitate consistit 817
perfectionis maioris est, nihil habere proprium 783.a
perfectionis euangelicæ studiosi 817.
perfectioni studere, est esse perfectum 819.a
Perfecti nonnunquàm in fine labuntur & pereunt 950.a
Periculum eorum, qui sæpius relabuntur 549.a
peritulorum despicientia quanta sit æstimationis 748.a
Perseuerantia
- Dei donum, incertum, quis acceperit dum viuit 951.b 953.a
- incerta, præmium eius certum 954.a
- in orando necessaria 646.a 655.a

perseuerantia orationis Deo grata est 664.b
de perseuerantiæ suæ nullus sine reuelatione Dei certus 954.a
de perseuerantia sua primos parentes ante peccatum certos non fuisse 954.a
perseuerantiæ laus 743.b 806.a
Perseuerantium raritas, cum timore & tremore iustè viuendum, nos admonet 955.a
perseuerandi & inchoandi gratiam à Deo dari 953.a
perseuraturis inconstantes vtiliter mixti 955.b
Peruersi multi, facti sunt boni 911.a b
Pestis in Persas infideles grassantis mira per crucis impressionem repulsio 20.a
Petitiones orationis Dominicæ, vide Orat.
Petenda quomodò sint temporalia 664.b
petendæ veniæ modi quales 710. a b
petita, multa differuntur, non negantur 645.b 646.b
petita cur aliquandò non impetremus 646.b 658.b
petenti veniam vt minimum condonanda est culpa 719.a
Petit vulc Deus à semagna 646.a
qui non petant in nomine Iesu, id est, Saluatoris 645.a
qui petere dicantur in nomine Saluatoris 664.a
Vt petamus, Deus monet 658.a
Petrus
- Apostolorum primus 164.b
- primus Pontifex & summus sacerdos noui testamenti 386.a
- totius Ecclesiæ caput 169.a
- à Christo caput Ecclesiæ constitutus est 35.b
- Ecclesiæ petra, Apostolorum vertex 108.a 164.b
- Apostolorum os & princeps 165.a
- caput & princeps Apostolorum, licet omnes in Apostolatu pares fuerint 35.a
- Apostolorum vertex, fundamentum, petra stabilis, Ecclesiæ princeps & columna 169.a
- spiritualis Israelis columna ibid.
- Ecclesiæ fundamentum 164.a
- Ecclesiæ pastor & caput, & adamantinum fundamentum 165.a
- Ecclesiæ petra, & firmamentum 44.b 165.a
- petra & crepido Ecclesiæ Catholicæ 168.a
- aliter petra, aliter Christus 164.b
- aliter primarius omnium pastor, aliter Christus 165.b
- vndè sit dictus petra 164.a b
- quibus epithetis à Chalcedon. synodo nominatus 168.a
- ex infirmitate peccauit, Dominum suum negans 540.b
- sedit in cathedra Romana, in qua quinam illi successerint 163.a
- Romæ est sepultus 120.b
- orare pro nobis non cessat 115.a

petrus quid significet 164.b
petri Apost.
- primatus 168.169.
- potestas 45.b 164.a
- cura & intercessio pro Ecclesia Romana 613.a
- merita, cura, & auxilium in administratione Pontificiæ dignitatis 115.a
- inuocatio 108.a b
- priuilegia 165.b
- præ cæteris Apostolis priuilegium 55.b

petri cathedra vndè Romam translata 169.a
petri sedes, & continuata in ea Rom. Pontif. successio, petra est

tra est insuperabilis 163.b
penes petri sedem, vniuersalis Ecclesiæ cura 167.a
petri arbitrio claues cæli traduntur 44.b
D. petri principatui detrahentes quò se demergant 36.a
S. petri carcer omni veneratione plenus est, & solum, in quo decubuit 126.b
S. petri catenę vim miraculorum habent ex propiori contactu 120.a diuina gratia repletæ sunt 120.a diabolus eas exhorret & fugit ibid.
S. petri catenas & gladium videntes & tangentes, ipsum videmur Apostolum videre & tangere 120.b
S. petri gladius vt res quædam veneranda, & tanquàm cælestis thesaurus asseruatur 120.a b eius vis 120.b
B. petri institua & Rom. Ecclesiæ obseruanda 213.a
B. petri & Apostolorum de confirmatione doctrina 243.b
petro
- datæ claues, non cæli, sed cælorum 164.b
- ad Ecclesiæ vtilitatem communem claues datæ sunt ibid.
- principatus datur ad cauendum schisma ibid.
- orbis Ecclesiæ, & populorum multitudines committendæ 165.a
- cura fratrum & orbis terrarum commissa 165.a

petro, eiusque successoribus cura ouium commissa 162.a
petro principatum adimentes, seipsos ad inferna demergunt 165.b
in petro se ædificaturum Ecclesiam suam Christus prædixit 165.a
in petro error habere locum non potest, nisi ante primatum acceptum 164.b
B. petrum
- propter Apostolatus sui primatum, Ecclesiam repræsentâsse ibid.
- sedisse in cathedra Ecclesiæ Rom. 163.b
- adhuc officium pastoris auxilio & orationibus exercere 114.b
- Romanæ vrbis curam gerere specialem ibid.
- à petrâ dictum, non petram à Petro 164.b
- vnum Apostolis & omnibus Ecclesiæ Patribus præpositum 165.b

super Petrum ædificatam esse Ecclesiam 164.a
petrum & Paulum vno eodemq; tempore Romæ passos, Rom. Ecclesiam consecrâsse 168.a
petrum & Andream, quod olim in carne potuerunt, posse etiamnum 108.b
Petri publicani mirus ex auaro in liberalem transitus 693. b & seq.
Pharao iustè permissus est obdurari 559.a
pharaonis cor quomodò induratum dicitur 558.b
pharaonis obduratio vndè 559.a
pharaonis obduratio similitudine explicatur ibid.
Pharaonicæ obdurationis causæ 558.b
Pharisæos à Christo redargutos, non cathedram Moysis spretam fuisse, quid ibi velit 163.b & seq.
Philo Iudæus
- quid de S. Marco, eiusque discipulis scripserit reliquerit 769.a 771 b
- quid de Essæis scripserit 809.a
- de quibus Christianis scripserit 811.a
- quid scribat de Christianis Alexandrinis 815.a

philonis cum D. Petro colloquium 809.a 811.a
philonis de vita contemplatiua operum suprema 809.b
philonem
- descripsisse monachorum & religiosorum mores 809.a b
- de Iessæis Christianis, eorumque monasterijs scripsisse 810.b
- sub Essænorum vocabulo, cœnobitarum vitam scripsisse 811.a
- cum Petro Apost. locorum Romæ fuisse 809. a 811.a

Philosophi cuiusdam mortui mirum & pium chirographum 699.b & seq.
Philoxenus quidam nondum baptizatus, quomodò factus episcopus 131.b
Phœnicem ex suo pulueri reuiuiscere 568.b
Pictura idiotarum libri 129.a
pictura immolationis Isaac, Gregorium ad lachrymas commouit 116.b
picturæ cur in Ecclesijs adhibeantur 129.b
picturæ, qua Nyssenus ad lachrymas motus fuit, descriptio 126.b
picturam fusilem amauisse Chrysostomum 127.a
Pictæ historiæ sacræ quid vtilitatis adferant 131.b
pingendæ historiæ sacræ in parietibus 127.a
Pingi S. Petrus & D. Paulus cum Christo simul olim solebant 128.a
Pietas quid 98 b quantaque sit sapientia 2.a
pietas humilitatis socia 707.a
pietas sapientiæ nomine appellata, quæ habeat Græca nomina 203.a
pietas recta quæ 99.a
pietas curiosorum vtriusque speciei appetitorum qualis 301.
pietas maior est Dei, quàm quæuis iniquitas 551.a
pietas erga Deum, omnibus carnalibus præferenda est 778 a
pietas pro Deo, non est crudelitas 513.b
pietatis officia Deo placet, quæ exhibentur mortuis 709.a
pietatem in cælo augeri 106.a
ad pietatem quid externa conferant 202.
Plato plerasque sua ex doctrina Iudæorum hausit 116.b
Pœna
- quanto sit productior, quàm culpa 350.b
- non semper cum culpa dimittitur 957.
- post dimissam culpam luenda restat nonnunquàm 23.b
- nonnunquàm restat exoluēda in Purgatorio 301.a

pœna vna implicat, quos vnus reatus ligat 854.a
pœna peccati in homine, culpam præcessisse arguit 856.a
pœna quorūdam vtilis saluti aliorum 523.b
pœna in spoliatores Ecclesiæ 533.a 534 b & seq.
pœna terribilis in sacrilegos 537.a
pœna eius qui prædia Ecclesiæ abstulit, & Episcopo vim intulit 532.b
pœna inferni non est transitoria vel phantastica 853.a
pœna blasphemorum apud inferos qualis 854.a
pœna perfidiæ 41.b 42.b
pœnæ damnatorum duplex 852.a
pœna quanta diuini aspectus priuatio 857.a
pœnam post veniam culpæ, emendatio est, & medicina 349.b & seq.
pœnæ diuinitus inflictæ, quando vim satisfaciendi habeant 348.b
pœnæ inferni 848.849.
pœnam non euasisse Dauid post acceptam veniam peccatorum, sed adhuc luisse 349.b
pœnam luens, etiam affinis est culpæ 894.a
pœnarum vitæ præsentis & futuræ differentia 853.b
pœnarum in inferno inæqualitas 844 a
pœnarum & cruciatuum in inferno diuersitas 844.b
pœnarum infernalium copia & varietas 849.a b & seq.
pœnarum infernalium discretio & differentia 852.b 853.b 855.a 858.b 859.a 860.a
pœnarum inferni egregia descriptio 854.a
pœnas gehennæ numquàm terminandas 859.b 860 b
pœnas inferni quomodò euadere possimus 857.a
pœnas inferni humanitus seuigantium increpatio 856.b
Pœnitentia
- vnicum solatium post baptismum 335.a
- secunda post naufragium tabula 324.b 329. 329.b
- quàm sit vtilis 845.a
- Deum mitigat 348.a
- penitus delet peccata 350.b
- quantitati peccati commoderanda 355.b
- quomodò agenda 44.a 355.a
- ab operibus misericordiæ non sit steralis 678.a
- sine ieiunio infrugifera est 608.a
- infructuosa quæ 858.b
- quando inutilis & sera 846.b
- vbi & quando sera 857.b
- in iudicio sera 836.b
- agenda ante diem mortis & iudicij 842.a

pœni-

Digitized by Google

pœnitentia veteris vitæ quàm neceſſaria 334.a
pœnitentia noſtra opus eſſe, quamuis Deus nobis omnia condonauerit 347.a
pœnitentia ante baptiſmum 926.b
pœnitentia ad baptiſmum accedentis 926.b
pœnitentia ante baptiſmum diſtincta ab ea, quæ poſt baptiſmum fit 324.b 957.
pœnitentia eorum qui ſe inebriant, & qui alios ad ebrietatem cogunt 456.b
pœnitentia eorum qui voluntariè perpetrârunt homicidium 564.b & ſeq.
pœnitentia ad mortem vſque dilata quàm periculoſa ſit 546.b 547.b
ſine pœnitentia ex hac vita non migrandum 817.a b
pœnitentiæ ſacramentum: quid 323. / cur, quando, & à quo inſtitutum 324.a b / relapſis neceſſarium 329. / à baptiſmo quid differat 329.a / quando ritè accipiatur & operetur 330.
ad pœnitentiæ ſacramentum tria requiruntur 330 331.
pœnitentiæ ſacramenti: materia & forma 331.a / miniſter 325.a / vis & vſus 206.a 317.a 368.a / lucerna 337.b / commendatio 366.367.367. b & ſeq. / eſſentiales partes quot 330.331.
pœnitentiæ portus cur inſtitutus 549.a b
pœnitentiæ tempora quorum ſit conſtituere 336.b
pœnitentiæ veræ quid neceſſarium 334.a
pœnitentiæ & baptiſmi neceſſitas & collatio 329.a
pœnitentiæ initium, gratiæ tribuendum 924.a
pœnitentiæ inhærendum vt naufragus tabulæ 330.a 355.a
ſine pœnitentiæ ſacramento non recuperari amiſſam iuſtitiam 324.b
pœnitentiæ opera 354.b
pœnitentiam verè & propriè eſſe ſacramentum à Chriſto inſtitutum 324.a
pœnitentiam fuiſſe ſemper neceſſariam ad gratiam & iuſtitiam aſſequendam ibid.
pœnitentiam veram ſemper amplectitur Deus, quamuis breuem 552.a
pœnitentiam noſtram Dei miſericordia niti 350 b
pœnitentiam agere quantoperè nos moneant ſcripturæ 331.b & ſeq.
pœnitentiam agere nihil prodeſt, niſi ita agatur vt oportet 329.a
pœnitentiam eſſe laborioſum per lachrymas & gemitus baptiſmum 329.b
pœnitentiam vſque ad mortem differentium periculum quantum 828.b 830.a
Pœnitens abſoluitur, peccatis ſingulatim expoſitis 339.a
pœnitens Dei iuſtitiam metuere, & nihilominus de miſericordia eius confidere debet 550.a
pœnitentis ac Lazari reſuſcitati comparatio 328.b
in pœnitente requiri tres actus 331.a b
Pontifex ſummus Eccleſiæ 31.161.
pontifex Rom.: in vniuerſum orbem primatum tenet 45. b / Eccleſiæ vniuerſalis epiſcopus 168.a / Eccleſiæ paſtor eſt 161. / paſtorum omnium paſtor 162.b / Epiſcoporum cauſas examinat 167.b 170.a / per Legatos præeſt Concilio 168.a / in fidei negocijs iudex eſt 166.b / hæreſum & errorum repurgator 169.b / iniuſtè damnatos reſtituit 169.b
pontificis Rom. quanta dignitas & authoritas 44. b 162.a 168.a 184.b
pontificis Rom. poteſtas quanta 44.b
pontificis Rom. eſt, fidei corruptores conterere 168.a
pontificis Rom. authoritas implorata ad ſedandam tempeſtatem Pelagianæ hæreſis 164 b
pontificis ſummi contemptus, hæreſum & ſchiſmatum cauſa eſt 167 a
pontifici Rom. quæ ſolicitudo incumbat 166.b
pontifices detrahentes, Patribus omnibus ac Synodis detrahere 161.
pontifici Rom. non communicantes, ad Antichriſtum pertinere 166.a
pontificem Rom. Apoſtolos honore ſequi ibid.
ad pontificem Rom. controuerſiæ de fide referendæ finis 167. b 169. a b
à pontifice Rom. petitur Concilij Carthag. confirmatio 160 b
pontificum munus 239.a b
pontificum ſummorum conatus in conſeruanda tuendaque vera fide 179.a
pontificum ſucceſſio ab Apoſt. Petro, illuſtris eſt Eccleſiæ nota 405.406.
pontificum Rom. aliquot catalogus 163. a b
Poſſeſſio priuata excluſa à vita communi 784.a
Poſſidendum nihil priuatim in fratrum ſocietate 785.a
Poſtulanda quæ ſemper & ſine conditione 647.a
poſtulandum nihil ſit contra ſalutem 645.a
poſtulandum à Deo quid potiſſimum 645.b
Potandi beluina conſuetudo quæ 484.b
Potentia qualis in cœlo futura 871.b
potentiam Dei non eſſe metiendam ſecundùm noſtram 259.b
Poteſtatem & authoritatem prohibendi habentes, culpantur, ſi non prohibeant mala 524.a ſimilis eos pœna manet cum peccantibus ibid.
poteſtates à Deo concitantur aduerſus hæreticos 526.b
ad Potum & cibum immoderatum alios inuitantium reprehenſio 485.b
Pratum ſpirituale qualis ſit libellus 698.b
prati ſpiritualis mira lepidaque aliquot exempla 698.b & ſeqq.
Præceptum de colendo Sabbato, quomodò ad Chriſtianos pertineat 135.a b
præceptum non mœchandi, quomodò differat à præcepto non concupiſcendi vxorem alienam 138.a
præcepta Dei: omnia ex Decalogo pendent 94.a / ſunt facilia 96.a / eſſe nobis impoſſibilia, iuſtitiæ & pietati diuinæ repugnat 96.b blaſphemia eſt execrabilis ibid.
præcepta primæ tabulæ quot ſint, & quot ſecundæ 137.a
præcepta tabulæ ſecundæ quàm ſint merè naturalia 138.b
præcepta Euangelica 93.a
præcepta Eccleſiæ, vide Eccleſiæ.
præcepta charitatis quot & quæ 90.91.
præcepta cæremonialia veteris legis cur abrogata 612.b
præcepta hinc ſcripta, ſiue non ſcripta, æquè ſeruatu neceſſaria 154.a
præcepta nos omnia ſeruare oportet 94 [illegible]
à præcepto liber eſt, cuius deſertur arbitrio 767.b
ad præceptorum obſeruationem iuſtificati adſtringuntur 96.a
præceptorum difficultas, ſi qua eſt, Dei auxilio ſuperatur 943.b
præceptorum Dei trium primorum ſumma quæ 137.
præceptorum ad proximum pertinentium ſumma quæ 137.
præceptorum & conſilij diſcrimen 794.b
præceptis & monitis Dei obtemperandum 942.b
Præcepiſſe Deum impoſſibilia, blaſphemum eſt ſentire 943.a
Prædeſtinatio Dei: incerta eſt 950. / apud nos incerta, apud ipſum incommutabilis 950.b / quòd ſit incerta, vtile eſt 547.b
de prædeſtinatione ſua nemo hic certus eſt 950.a 953.b & ſeq. etiam omnibus iuſtis timendum 950.a
Prædeſtinatos ſe præſumentium increpatio 547.b
Prædicatio quorum tantùm valere debeat 425.a

Digitized by Google

Prædicanda ſunt à ſpeculatore duo, fides & bona opera 510.b & ſeq.
prædicandum eſt in eccleſijs, non in occultis conuenticulis hæreticorum 380.a
prædicandum auditoribus etiam inuitis aut negligentibus 510.a b
prædicandi & docendi officium quibus commiſſum ſit 384.b
prædicare ſolùm debent, qui mittuntur 380.b
Præmium verus amor meretur 88. a
præmium piorum 871.b
præmium non poſcendum ante meritum 595.a
præmium & mercedem quærentium, quæ Deo ſeruientibus debetur, increpatio 856.a
præmia laborem noſtrum ſuperatura 768.b
præmia quos non inuitant, ſupplicijs territum iri 860.b
præmiorum retributio quanta pro meritis futura 862.b
præmiorum incrementa reſpondere incrementis virtutum 761.a
præmiorum in cælo quanta futura diuerſitas 51.a
præmiorum & pœnarum diſparitas 856.b
præmiorumne an ſupplicij intuitu rectè agẽdum ſit 850.b
Plura vide Merces.
Præpoſitorum Eccleſiaſticorum ſtatus quid præter vitam bonam exigat 518.a
præpoſitis non obtemperantes, Deum ſentient vltorem 635.b
Præſcientia Dei non adimit nobis poteſtatem 909.b
Præſumptio peccatum eſt in Spiritum ſanctum 541.
præſumptio & deſperatio quales, vndéve oriantur facilè 57.b
præſumptio & deſperatio æquè vitanda 950.a
præſumptio temeraria prædeſtinationis 950.
præſumptioni quomodò obuietur 549.b
nec præſumendum, nec deſperandum 542.b
Preces & interceſſiones B. Virginis & Sanctorum 69.a
preces Sanctorum 599.b
preces Sanctorum Dei iræ reſiſtere poſſunt 648.a
precibus Sanctorum retineri poteſt Deus 648.b
precibus & ſatisfactionibus exorari Chriſtum 353.a
precibus longa ſatisfactione Dominus placandus eſt 579.b
precibus aliorum ſe non indigere putantium reprehenſio 664.a
Precantes exaudit Hippolytus ex Chriſti mineré 11.b
precantibus aſſiduè Deum multa largiri 662.b
Precandi deſiderio qui non tenentur, quid præ ſe ferant indolis 661.b
ad precãdum frequenter exemplo Dauid incitamur 663.b
precari multum, & loqui multum, quomodò differant 657.a
Presbyteri vocabulum vndè, & quid 392.b
presbyteri ordinatio quomodò fieri ſolita ætate Auguſtini 392.a
presbyterum ab Epiſcopo non diſtingui, hæreſis eſt Aërij 393.b
in presbyterum impœnitentem horrendum Dei iudicium 323.a
presbytero, qui frequenter indignè ſacrificauerat, in infirmitate, leonum ſpecie, dæmones minitantur 322.b
igni torrentis inſtar cælitus prolapſo terretur 322.b
presbyteri ſeptuagintaduorum diſcipulorum locum tenent 390.a b
presbyteri audiendi qui 161.a
presbyteri & ſacerdotes ſunt miniſtri ſacramentorum 384.a
presbyterorum ordo & officium 392.a
presbyterorum & Epiſcoporum conuenientia & diſcrepantia ibid.
presbyteros Chriſti corpus ſacro ore conficere 266.a
Pretium regni cælorum quantum 862.b
pretij vocabulo crucem à Paulo infinuatam 19.a
Primates in Eccleſia qui 385.a
primates vel Patriarchæ inſtituti ab Apoſtolis, ordinante Domino 385.b
Principes ſeculares in ſynodis ſe non paſtores, ſed oues arbitrari debent 175.a
principes ſeculares immiſcentes ſe rebus Eccleſiaſticis, Antichriſto Athanaſius comparat 175.b
principes rationem reddituri ſunt, ſi non moueantur aduerſus diſſipatores Eccleſiæ 526.b
principum præſentiam in ſynodis celebrandis haud neceſſariam 175.b
principum eſt Eccleſiam defendere 525.b
Probatio, quæ ſit ante communionem, quomodò intelligenda 317.a & qualis neceſſaria 317.a 319.a
Probi cur aliquando egeant 678.b
non Proficere, deficere eſt 819.a
proficere quoſdam vltra generalia diuinæ legis præcepta 818.a b
proficiendum eſſe continenter 819.a
non Progredi in via vitæ, regredi eſt 819.b
Promiſſa Chriſti centuplicato fœnore redduntur 775.b
Promiſſionibus diuinis non credentes, Phariſæis comparantur 677.a
Prophetæ
- cur apertius de Eccleſia quàm de Chriſto propheterint 33.b
- quomodò nobis honorandi 119.a
- vndè inuocati 123.a

Proprium aliquid nulli licebat in ſocietate Auguſtini habere 785.b
Proprietas quæ mala ſecum adferat 784.b & ſeq.
proprietas cur monacho vitanda 784.b
Proprietarij religioſi Iudæ proditori comparantur ibid.
proprietariorum meditatio ibid.
Proximus quem offendimus placandus 721.b
proximi vulnera non negligenda ſunt 522.a
proximi noſtri quinam ſint 85.b 88.b
proximum quando diligamus ſicut noſipſos 85.b
proximum ad ſalutẽ perducere, quàm præclarũ ſit 709.a b
Prudentia
- quid ſit 724.a 725.a b & in quo conſiſtat 724. a 725.b
- quotuplex & qualis 727.a
- quàm ſit in omni actione neceſſaria ibid.
- quibus neceſſaria 725.a b
- ſapientiæ connexa eſt 729.b
- quomodò in ſcripturis commendata 726. 727 b & ſeq.
- quando frigeſcat 723.b

prudentia perfecta in hac vita notiomninò habetur 729.b
prudentia ſerpentis in quo imitanda 728.b
prudentia ſimulata quæ 729.b
ad prudentiam rectum de rebus iudicium pertinet ibid.
Prudentes & ſimplices nos eſſe oportere ibid.
Pſallendi vtilitas 656.a
Pſalmi pœnitentiales quando apud ægrotum legẽdi 827.a
pſalmos pœnitentiales ſibi ante oculos ſcribi iuſſit æger Auguſtinus 827.b
Pſeudoprophetæ ſemper dulcia pollicentur 515.b
Pudicitiæ laus 801.a
Pueri baptizati ante rationis vſum mortui, ſine purgatorio ſaluantur 362.b
cur pueri benedicendi offerantur poſt caſtitatis conſilium 798.b
de puero blaſphemo terribile exemplum 528.b
Purgatorius ignis 339.a 356.& ſeq.
purgatorij ignis
- aſſertio 339.a 359.b & ſeq 363.b 366.a
- baptiſma 360.a
- grauitas 358.a 360.b 366.a

purgatorio quinam ſe vanè ſaluandos ſperent 544.a
purgatorio igne qualia peccata expianda, qualia non item. 360.b
de purgatorio & ſuffragijs viuorum, Eccleſiæ Catholicæ doctrina 361.a
purgatorium poſt mortem reſtare, non credidiſſe antiquos hæreticos 366.a
purgatoriæ pœnæ cur ſuſtineantur 361.a quibus modis releuentur 361.a
purgatorijs flammis nonnullos expiari 366.a
in Purgabilibus locis neglecta centupliciter reddi 361.a
Purgatus ſemel ad peiora delabi poteſt 952.b

Q

Quadrageſima
- deſignat vitæ noſtræ tempus 632.a
- deſignat vitam præſentem 632.b
- remedium eſt animarum 606.b
- integrè ſeruanda 633.a

quadrageſimæ obſeruatio qualis debeat eſſe 626.a
quadrageſimæ religioſa obſeruantia 614.a

quadrageſimæ ieiunium
- ex traditione Apoſtolorũ obſeruatur 634.a
- congruo anni tempore obſeruatur 602.b
- cur Eccleſia ante Paſcha ſeruet 640.a
- in totum non obſeruare, ſacrilegum eſt: ex parte violare, peccatum 629.a
- pro quibus potiſſimum fit inſtitutum 603.a
- cur ab omnibus ſuſcipiendum 614.b

quadrageſimæ ieiunium Moyſes, Helias & Chriſtus commendant 632.a
quadrageſimæ ieiunium vniuerſale 608.b 614.b
quadrageſimæ ieiunia ex Chriſti præcepto indicta 629.b
quadrageſimæ & quatuor temporum ieiunium, cuius ſint traditionis 157.a 602.b
quadrageſimæ ieiunium, feriæ quartæ & ſextæ antiquitus obſeruatum 189.a

quadrageſimæ dies
- habent Chriſtiani ieiunijs conſecratos 632.b
- quàm ſaluares ſint 631.b
- corporibus ſalubres, & animæ medicinales 630.a
- totius anni decimę deputantur 633.b

quadrageſimæ & ieiuniorum dies ſumma deuotione obſeruandi 187.188.b 189.a
quadrageſimæ diebus omnibus, exceptis Dominicis, ieiunandum 630.a 633.b
quadrageſimæ tempus medicabile ad curanda peccatorum vulnera 630.b
quadrageſimæ tempore contracta ſceleribus peccata ſoluuntur 629.a

quadrageſimam
- Chriſtus ſuo ieiunio conſecrauit 628.b 629.a
- non tam ex Sacerdotum, quàm Dei præcepto obſeruamus 619.a
- obſeruari in toto orbe ex inſtitutione Apoſtolica 603.b

per quadrageſimam vitæ præſentis error ſignificatur 633.a

In quadrageſima
- religioſius viuendum 614.a
- ab ouis & lacticinijs abſtinendũ 605.a
- abſtinebant olim à vino & carnibus 626.b 630.b
- quomodò, & à quibus tempore Bernardi ieiunatum 631.b
- olim non prandebatur 628.b
- ante veſpertinum officium manducare non licebat 665.b

in quadrageſima pecudum mactationes ceſſare 606.b
in quadrageſima quotidiè ieiunandum: alioquin tota violatur 627.b
in quadrageſima non ieiunantes peccant 630.a
in quadrageſima carnibus veſcentiũ reatus quantus 633.b
in quadrageſima clandeſtini carnis eſores, quomodò luis depicti coloribus 626.b

In quadrageſima
- decimæ anni dandæ ſunt 605.b
- dantur totius anni decimæ 603.a
- diſcernuntur boni à malis, & hæreticus à fideli 631.b

In quadrageſimam
- quando, & à quibus inſtitutum 614.b
- quomodò tranſigendum 633.b
- à nobis obſeruandum, & quo fructu 630.b

Quadrageſimale ieiuniũ
- accuratius à Clero obſeruandum 604.b
- quomodò obſeruandum 189.a
- & ex veteribus libris, & ex Euangelio authoritatem habet 632.b
- quorum exemplis conſecratum ſit 630.b
- Chriſtus ſanctificauit 623.b

quadrageſimale ieiunium à Domino indictum, violare non leue peccatum eſt 628.a
quadrageſimale ieiunium cur ante Dominicam primam Quadrageſimæ inchoamus 605.a
quadrageſimale tempus cur religioſius tranſigendũ 614.a & cur inſtitutum ibid.
quadrageſimalis ieiunij tempus quàm opportunè conſtitutum 632.b
quadrageſimalis ieiunij indictio 633.a
quadrageſimalis ieiunij præceptum ex lege, prophetis & Euangelio 633.a
quadrageſimalis abſtinentia clericorum, à laicorum abſtinentia olim diſtincta 633.b
quadrageſimalis ieiunij obſeruatio ad omnes Chriſtianos pertinet 631.b
quadrageſimalis ieiunij obſeruatione meremur 629.b
quadrageſimalis ieiunij obſeruantia diluuntur negligentiæ 613.b & obtinetur propitiatio 614.a
quadrageſimalis ieiunij obſeruationem infirmitas excuſat 605.a
Quadraginta diebus ieiunandum 628.b
Quadragenarius numerus diuinitus conſecratus, & cæleſti maieſtate præceptus 629.a
quadragenarij ieiunij myſteria 602.b
Quærendum non eſſe, Quomodò, in Dei operibus 259.a
Quæſtio, quæ apud inferos mouetur 859.a
quæſtio de beatis, vbi illi futuri ſint tempore conflagrationis 842.a
in quæſtionibus difficilioribus Eccleſia conſulenda 309.a
Quales futuri ſimus, ignoramus 954.a
Querimoniæ animæ à corpore iamiam ſeparandæ qualis 375.b
per Quinquageſimam, hoc eſt, dies paſchales, vita æterna deſignatur 633.a
Quomodò, Iudaicum verbum, vbi ne quidem cogitandum 158.b

R

Rationis reddendæ diſtrictio quanta 374.a
rationis in nouiſſimo reddendę mirum exemplum 375.b
Reatus tres gradus 444.b
reatum concupiſcentiæ in baptiſmo ſolui, infirmitatem manere 231.a
Rebaptizatio inexpiabile facinus eſt 223.b
Rebaptizare catholicum, immaniſſimum ſcelus 218.
Rebaptizantes crucifigunt Dominum 222.a
non Recipiẽdum amplius, quàm mutuò datum eſt 736.a b
Reconciliatio quomodò quærenda 548.a
reconciliatio nulli, ne in fine quidem, neganda 552.b
Redarguere quid ſit 502.b
Regeneratio omnibus carnaliter generatis neceſſaria 902.b
Reges quomodò ſeruiant Domino in timore 525.b
reges perfecti vbi ſinguli ſint futuri 865.b
regum officium maximè proprium 731.a

Regnum cælorum
- tantum valet, quantum habes 597.b 690.b
- pretio comparatur 862.b
- quo pretio ematur 597.b

regni cæleſtis deſcriptio 869.a
regni cæleſtis amiſſio quàm intolerabilis 842.b 850.a
regni cæleſtis principium quomodò hîc habeatur 865.b
regni cælorum duplex ſtatus quis 761.a
à regno cælorum & Deo ſeparari, quàm graue ſupplicium ſit 856.b 860.b
à regno cælorum quæ abſint 869.b

in regno cælorũ ministrare & discumbere, quid sit 872.b
Relapsis necessarium sacramentum pœnitentiæ 956.957.
Religio quid 93.b quid signet ibid.
religio vera quæ 99.a
Religiosi { cur se Deo dicent 716.b; non ideò dimittũt sua, vt ditent amicos ibid.; cur à religionis instituto ferè deficiant 426.a; in communi viuentes, quorum vitam imitentur 784.a
religioso iudicij proprij abnegatio quàm sit necessaria 805.a
religiosorum ordo primus in Ecclesia quis 817.a
religiosorũ ordinis institutores in Ecclesia Apostoli ibid.
religiosorum pactum cum spiritu sancto cõtractum, quid ipsis illicitum reddat 426.a
religiosæ vitæ commendatio 817.b
Relinquere omnia non satis est, sed & Christum est sequendus 774.b
Reliquiæ fontes sunt salutares, & multa beneficia præstant 118.a
reliquiæ corporis Domini ad sanctificationem vtiles 307.a
reliquiæ Sanctorum { honorandæ 101.118.a; ad quid nobis à Deo relictæ 119.b; muniunt ciuitates 121.b; dæmones torquent 109.a
reliquiæ S. Stephani quid miri in Africa exhibuerint 118.b
reliquiæ martyrum magna fide contingendæ benedictionis consequendæ gratia 119.b
reliquiæ martyrum sub altaribus recondi solent 121.a
reliquiarum { virtus 121.a; virtus & honor 115.b; virtus & beneficia 118.b; veneratio & beneficia 109.a 122.a
reliquiarum S. Cypriani thesaurus 107.b
reliquiarum sanctarum oppugnator Dormitantius 117.b
reliquiarum sacrarum, etiam paruarum partium veneratio 122.a
reliquiis Sanctorum exhibitus honor 116.b
reliquiis in ipsis Martyrum aut Sanctorum quid honorandum aut venerandum 122.a
reliquias martyrum non adoramus 117.b
reliquias sacras tangentes, fiunt quodammodò sanctitatis participes 119.a
ad reliquias S. Stephani quæ miracula perfecta 118.b
apud reliquias Sanctorum dæmones rugiunt 116.b
Remissio post baptismã laboriosior 355.b
remissio peccatorum, vide Peccat.
Renouatio post baptismum non fit vno momento 939.a
renouatio vitæ à peccatorum inchoata remissione, accessionem indies accipit ibid.
renouatio in baptismo cœpta, quotidiè crescit 939.b
renouationis accessus quotidiani 939.a
Resurrectio Christi quantæ sit nobis consolationi 22.
resurrectio quomodò vera futura 47.a b 843.b
resurrectionis mortuorum ostensio & assertio 843.b
resurrectionis futuræ exemplar Christus est 47.b
resurrectionem rerum naturalium similitudinibus demonstrari ibid.
in resurrectione membra nos eadem, quibus hîc vsi fuimus, habituros 47.a & amputata restituentur 48.b
Resurgentium decor, pulchritudo & claritas 48.b
resurgentium caro qualis certò futura 48.a
resurgentiũ omniũ qualis futura vel ætas vel statura ibid.
circa resurgentium corpora, potentia diuina 47.b
Resurget, quisquis vixit & mortuus est 48.a
resurgent sine vlla deformitate naturæ monstra ibid.
resurgemus in eadem carne & iisdem membris 47.a
Reticentia peccatum alienum 516.517.
reticentiæ causa, timor humanus esse solet 518.a vndè ille timor profligetur 518.b
Reticentur tribus de causis Dei sermones: idq; periculosè admodum 520.a
Retributio centupla quomodò intelligenda 777.b & seq.
retributio quibus ex operibus sperãda seu obuatura 779.a
Reuelatio omnium cogitationum, verborum & actionum vbi tandem futura 842.b
reuelationem de remissione peccatorum ambire, reprehensibile esse 542.b
Risus importunus quæ peccata pariat 585.a
Rogationum ieiunium vndè originem habeat 605.b
rogationum ieiunia quomodò celebrari iussa sint in Gallia ibid.
in rogationum diebus pro quibus rebus orandum ibid.
Romanus Pontifex, vide Pontifex.
S. Romani inuocatio 111.b
sine Romana sede in causis fidei nihil decernendum vel innouandum 169.b
romana Ecclesia de conceptione D. Virginis nihil certi statuit 900.b
Vide Ecclesia.
romanæ vrbis commendatio 516.a
ad romanam sedem tanquàm ad matrem confugiendum 169.a
Romæ asseruati integri canones Nicenæ synodi 170.b
romæ signum crucis erectum 21.b

S

Sabbatum quomodò seruandum 134.
sabbati obseruandi præceptum quomodò ad Christianos spectet 135.a b
sabbati celebratio cur vel abrogata, vel translata 137.a
Vide etiam dies Dominic.
Sacerdos { est speculator 518.a b; pro mortuorum peccatis orat 383.b; sacrificium tremendum administrat ibid.; ab episcopo, non à populo debet reprehendi 381.a; etsi peccator sit, per spiritum consecrantur dona 257.b 403.a
sacerdos quiuis an quemlibet pœnitentem possit absoluere in articulo mortis 553.a b
sacerdos tacens quot occidat homines 520.b
sacerdotis dispensatio est necessaria ijs, qui cogũtur vetitis cibis vti 633.b
sacerdoti vt medico animi arcana vulnera retegenda 337.a idq́ue ante vitæ incertum terminum faciendum 337.a b
sacerdoti cui, & quoties quorumuis confitendum 188.196.b
sacerdoti indicare peccatum, non erubescendum, & quærere medicinam 337.a 341.a
sacerdoti semper carendum matrimonio 427.b
sacerdoti cum peccati conscientia sacrificanti, hostia sacra è conspectu euanescit secundò ac tertiò 319.b & quomodò eidem pœnitenti, cùm sacrificaret, tres primùm sublati panes fuerint relati ibid.
sacerdotem quid faciat 378.a
sacerdotem ob pœnitentium peccata dolere 337.a
sacerdotem quemuis non esse confessionis sacramentalis ministrum 340.a
Sacerdotes { super cathedram Christi sedent, & audiendi, quanuis sint mali 404.a; honorandi 398.a; magis honorandi quàm principes aut parentes 398.a; regibus dignitate præstant 184.a; dij vocantur 381.a; non eadem significatione dicuntur Episcopi & presbyteri, qua omnes Christiani 383.a; sunt ministri consecrationis & communionis 383.b; offerunt, tanquàm ministri, & baptizant vt ministri ibid.; Christi corpus ore conficiunt ibid.; sacrificia Dei quotidiè celebrant 384.a; soli consecrare possunt corpus & sanguinem Christi 255.a; non conficientes, aut celebrantes Missam, non adstringuntur ad vtranque speciem sumendam 308.b

per ſacramẽtum baptiſmi & pœnitentiæ peccata condonant 326.b
non ex vita, moribus, aut meritis, ſed officio ſpectandi 209.
non fiunt ſine iudicio 176.b
præconis officium ſuſcipiunt 517.a b
non tam probant purgatam animæ lepram, quàm purgant 328.b
ante iudicij diem quodammodò iudicant 327.a

Sacerdotes catholici, quanuis mali, fideliter ſentiunt de ſeptem Sacramentis Eccleſiæ 207.a
Sacerdotes mali etiam habent miniſterium elauium 325.a
Sacerdotes mali quinam honorandi, & quibus obtemperandum 399. & ſeq. 404.
Sacerdotes mali aut indigni quo delectu honorandi 399. & ſeq.
Sacerdotes incontinentes certiſſimam animæ mortem incurrunt 431.a
Sacerdotes dogma fidei peruertentes, non audiendi 401.a
Sacerdotes ſuos quod Deus facit, in remiſſione peccatorum ſolius potestas eſt 327.a
Sacerdotes non ſunt omnes Chriſtiani 378.b 381.382.
Sacerdotes proprij nominis non omnes ſumus 383.a
Sacerdotes ſpirituales qui ſint 381.382.
Sacerdotes noui Teſtamenti, hæreticorum iudicio, quales

Sacerdotium ordo bipartitus 390.a
Sacerdotum maiorum & minorum inſtitutio 391.a
Sacerdotum honor & dignitas 176.b 183.a
Sacerdotum poteſtas quanta 44.a
Sacerdotum poteſtas:
- ne angelis quidem & archangelis conceſſa 44.a
- excedit poteſtatem principũ 183.b
- maior, quàm regum poteſtas 184.a
- animæ lepram purgat 44.a

Sacerdotum poteſtas & dignitas 266.a b & ſeq. 327.a b
Sacerdotum dignitas cum periculo coniuncta 403.b
Sacerdotum vinculum ad cælos peruadit 44.a
Sacerdotum vinculum ipſam attingere animam 197.a
Sacerdotum & præſulum bonorum libertas 519.a
Sacerdotum vita præponderare debet 431.b
Sacerdotum ſuorum ſimplicitatem faſtidientes arguuntur 380.a
Sacerdotum vexatio & detractio ad Chriſtum pertinet 399.a & ſeqq.
Sacerdotum iniuriam vindicat Deus 398.b
Sacerdotũ impugnatores quales ſint, & quò tendant 176.b
Sacerdotum veneratio ſcripturæ teſtimonijs & exemplis comprobatur 398.b & ſeq.
Sacerdotum officiũ aut miniſteriũ quale quantúmve 209.
Sacerdotum officium mulieribus aut plebeis non conuenit 381.382.
Sacerdotũ officiũ, eſt ſacrificijs & orationibus vacare 185.a
Sacerdotum eſt pro populo offerre ſacrificium 296.a
Ad ſacerdotum preces Chriſti corpus & ſanguis conficitur 384. a
Sacerdotum ſibi inuicem cohærentium glutino copulari Eccleſiam 35.b
Sacerdotum ab Epiſcopis diſtinctio 388.389.
Sacerdotum & Religioſorum incontinentium excuſationes & argumenta 433.b 434.b
Sacerdotibus idem ius in ſacramento Baptiſmi & Pœnitentiæ 326.a
Sacerdotibus par ius ligandi & ſoluendi à Chriſto conceſſum 325.b
Sacerdotibus quotidiè aut ſæpè Miſſam celebrantibus quid notandum 319.a
Sacerdotibus quanuis malis obtemperare recuſantes, arguuntur 400.a
Sacerdotibus qui ſucceſſionem ab Apoſtolis habent, obtemperandum 399.400.
Sacerdotibus etiam imperitis, non eſt detrahendum 381.a
Sacerdotibus ſuis quantum honorem detulerint idololatræ 402.a

Sacerdotibus & clericis cohabitatio mulierũ vetita 428.b
Sacerdotibus cogitationes malas patefaciendas docuiſſe D. Petrum 341.a
Vide etiam Presbyteri.
Sacerdotium vndè cœperit 385.b
Sacerdotium veteris teſtamenti quale 433.b
Sacerdotium nouæ legis 289.a
Sacerdotium Chriſti ſecundùm ordinem Melchiſedech à Malachia prædictum 289.a
Sacerdotium Chriſtianum quale 235.a 289.a
Sacerdotium noui teſtamenti externum & viſibile eſſe 378.a & ſeq.
Sacerdotium Chriſtianorum in quo conſiſtat 383.a
Sacerdotium Chriſtianæ legis inordinata & incompoſita arcet 408.a
Sacerdotium & regnum Chriſtianorũ eſt ſpirituale 383.a b
Sacerdotium propter malos ſacerdotes non eſt traducendum 184.a
Ad ſacerdotium qui promouendi 427.a
Sacerdotij dignitas 397.a
Sacerdotij dignitas regia dignitate præſtat 184.a
Sacerdotij principatus regno maior & præſtantior ibid.
Sacerdotij forma 378.a
Sacerdotij perſecutores, diaboli ſeruos eſſe 176.b
Sacerdotio Melchiſedechis quomodò Chriſtus etiamnum vtatur 297.b
Sacerdotio nouæ legis vt immundus fungatur, periculoſum eſſe 279.b
Sacerdotalis ex diuina ordinatione poteſtas quanta 43.b 44.a
Sacerdotalis pudicitia qualis in epiſcopo 431.a
Sacramentum quid ſit 204.
Sacramentum, & virtus ſacramenti differunt 251.b
Sacramenti nominis etymologia 205.a
Sacramentũ Baptiſmi, & Pœnitentiæ, &c. vide Baptiſmus, Pœnitentia, &c.
Sacramentum ipſum per ſe plurimum valere 209.a
Sacramentum viſibile non eſſe contemnendum 203.b
Ad ſacramentum vnumquodque quæ ſint neceſſaria 206.a
In ſacramento animum hominis magis moueri ad præſentem & viſum, quàm ad abſentem & auditum Chriſtum 299.b

Sacramenta:
- cur à Deo inſtituta 202.
- quibus de cauſis inſtituta 203.
- quibus rebus conſtent 206.a
- quid ad Chriſtianam doctrinam conducant 204.
- ſine ſigno Crucis ritè non perficiuntur 18.a
- quare foris percipiantur 378.a

Sacramenta transfigurari in carnem & ſanguinem 268.a

Sacramenta noua legis:
- quantum diſtent à veteris legis ſacramentis 203 b 205.a b 208. a b 228.b
- præſtantiora ſacramentis veteris teſtamenti 203.b 208.b
- virtute maiora, & vtilitate meliora 205.b
- ad ſalutem neceſſaria quomodò ſint 208.a b
- vndè profecta ſint, & quantæ dignitatis 203.b
- dant ſalutem 203.b 205.b

Sacramenta:
- ſine peculiari virtute eſſe non poſſe 204.
- eſſe ſigna Chriſtianorum 209.b
- cuiuſmodi ſint ſigna 205.a
- præterquàm quod ſignificent, ſanctificare etiam ac ſalutem dare 204.
- continere & conferre gratiam 204.a 205.a
- vim ſpiritualem præbere 204.b
- dignè ſuſcipienda 206.
- non proſunt, mortali peccato in conſcientia manente 378.a b
- à quibus ſumantur in iudicium 206.a
- plura in veteri lege, quàm in noua 201.a
- non plura, nec pauciora quàm ſeptem, eſſe verè

vere ac propriè nouæ legis à Christo institutæ 205.a 207.a
septem in quem finem sint institutæ 438.a
singula quid efficiant 206.a
sacramenta tria imprimunt characterem 438.b
sacramenta characterem imprimentia quæ: eaque repeti non posse 222.a 378.b
sacramenta ministrare, non esse omnium 209.
sacramentorum author & institutor Christus 203.b
sacramentorum materiæ 206.
sacramentorum vis & efficacia 201.204.ab 205.b 208.
sacramentorum necessitas 202.207.208.
sacramentorum vis inexplicabilis 203.b
sacramentorum virtus manet, licet actio & prolatio verborum transeat 205.b 206.a
sacramentorum vis per ministri improbitatem non impeditur 205.b 209.
sacramentorum effectus esse inuisibilem gratiæ sanctificationem 203.b
sacramentorum virtutem esse gratiam 205.b
sacramentorum confectio & dispensatio quibus commissa 209.
sacramentorum ordinarij ministri qui 384.a
sacramentorum ministri quales habendi 209.
in sacramentorum ministris cuiusmodi intentio requiratur 206.b
sacramentorum ministri non sunt quiuis promiscuè homines 206.b 209.
sacramentorum contemptores sacrilegi sunt habẽdi 203.b
sacramentorum violatores quas daturi sint pœnas 205.a b
sacramentorum trium vsum restituisse in Hybernia Malachiam ibidem epise. 315.a
sacramentis Deus adest, etiamsi per malos ministrentur 209.
sacramentis visibilibus inesse vitæ æternæ effectum 268.a
sacramenta in religione colligari homines 201.a
sacramentis nouæ legis societatem Christiani populi contineri 201.b
sine sacramentis Ecclesiæ non intrari ad veram religionem 201.a
de sacramentis Rom. Ecclesiæ doctrina amplectenda est 410.b
de sacramentis doctrina summaria quæ sit 437.
Sacramentarij Christum ipsum Ecclesiæ conantur auferre 259.a
sacramentarij quo anathemate à patre suo primario digni pronunciati 264.a
sacramentarij quos legere debeant 259.a
sacramentariorum nostrorum patres qui ibid.
sacramentariorum impietatis pia increpatio 258.
Sacrificium Melchisedechicum quomodò à Christo institutum 284.b & quomodò Christus administret 287.a
quibus alijs successerit 288.a
sacrificium Melchisedechis, nostri incruenti typum fuisse 286.b
sacrificium agni paschalis veteris quomodò & quando abrogatum 284.b
sacrificium veteris agni quando, & quibus verbis Christus abrogauerit 284.b
sacrificium nouæ legis cur toties iteretur 298.b
sacrificium Ecclesiæ Catholicæ tantùm Deo acceptum 36.a
sacrificium Ecclesiæ, Christum ipsum esse 284.b
sacrificium soli Deo deberi 98.a
sacrificium Eucharistiæ Christi oblationem Melchisedech præfigurâsse 297.b
sacrificium Deo offerri in ara sanctificata 285.a
sacrificium offerri tantùm Deo, non martyribus 280.a
sacrificium incruentum Barlaam Deo obtulit 281.a
sacrificium corporis & sanguinis Christi, non soli Patri immolari 280.a
sacrificium Missæ non offertur Sanctorum cuiquam 280.a 285.a
sacrificium Missæ pro terræ fructibus olim fieri solitum 282.a
sacrificium Missæ non nisi ab insanis despici 846.b
sacrificium angelicum quomodò inclaruerit 283.b
sacrificium Christianorum quod aut quale 112.b
sacrificium magnum, vsile & compendiosum 690.b
sacrificium altaris summè venerandum 288.b non esse superfluum 298.b
sacrificium vnicum Christiani orbis successit varijs Iudæorum hostijs 288.a mundat, sanctificat, & perficit offerentes ibid.
sacrificium rationale instituit Christus, incruentum corporis & sanguinis sui 289.a b
sacrificium vnicum quod Christus præcepit semper offerri 288.a
sacrificium altaris cur & institutum sit & offeratur 276. & seqq.
sacrificium corporis & sanguinis Christi incruentũ 281.a
sacrificium altaris pro defunctis iam olim offerri solitum 293.b & seqq.
sacrificium salutare valere ad redemptionem animæ & corporis sempiternam 283.a
sacrificium victimæ salutaris quomodò aliquando nauæ alicui submerso profuerit 282.b
sacrificium immolari tempore Ignatij solitum 279.b
sacrificium à Christo institutum & præceptũ, apud Christianos frequentari 280.a
per sacrificium & iustitiã omnes pij Deo placuerunt 281.a
sacrificium Christianorum. ab Antichristo tollendum 286.a b
sacrificij salutaris obsequium ab Ecclesia S. Trinitati exhiberi 280.b
sacrificij cruenti & incruenti differentia 278.279.
sacrificij incruenti authorem esse Christum 284.a 289.b
sacrificij incruenti in Ecclesia assertio, & quale illud sit 276. & seqq. 291.a b 297.b
sacrificij Melchisedechiet Christus author 297.b
sacrificij celebratio pro dormitione fidelium 364.a
in sacrificio altaris eandem esse hostiam cum ea, quæ semel in cruce oblata est 281.b
sacrificij propitiatorij fructus 295.a 296.b
sacrificio vno eodemq; Pater & Filius honoratur 280.a
sacrificio vno varias expletas esse victimas legis veteris 257.a
sacrificio Ecclesiæ cuncta falsa cesserunt 284.b
in sacrificio plura dici, quàm quę in Euangelio & Apostolo habentur 153.a
de sacrificio quod nunc in Ecclesia geritur, Sophoniæ testimonium 280.b
absque sacrificio non esse ecclesiam, nec illo aliquid aliud quàm corpus & sanguinẽ sui redemptoris offerre 281.a
sacrificia Sanctis non offeruntur 99.a
sacrificia dæmones expetunt 99.b
sacrificia Basilius in cælis offert pro nobis, & pro populo precatur 107.a
absq; sacrificiorum sacris mundum nunquàm fuisse 281.b
sacrificiorum signo Deus suos ab alienis semper discreuit 281.a
sacrificiorum apud Christianos variorum primum quod 288.b & seq.
sacrificare Deo, præcipuum cultus diuini & subditi Deo animi indicium 281.a
sacrificare Deo in martyrum memorijs, & sacrificare ipsis martyribus, quàm sint diuersa 99.a b
non sacrificandũ corporali creaturę, nec spiritali 98.a 99.a
ad sacrificandum mysterium Domini quomodò dignus quis fiat 280.a
Sacra vasa furto subtrahere cupiens, punitur diuinitus 532.b & seq.
Sacrilegij scelus à quibus professis aut religiosis committatur 425.b
sacrilegia sub Imperio Iuliani quomodò commissa sint 535.a
sacrilegia Lysimachi, eiusque ob ea interitus 506.a
Sacrilegi Iuliani pœna diuinitus inflicta 535.a
sacrilegi Felicis pœna ibid.
in sacrilegum vltio diuina 534.b
sacrilegorum terribilis pœna 532.a

ictum cur in baptiſmo vſurpetur 215.b 216.a
dicti vis 372.a
e turpi terra polluitur 486.a
angelica, & eius vſus & vtilitas 68.& ſeq.
nis angelicæ: assertio 69.a; explicatio 69.b 70.a b 73.a b; vſus & vtilitas 71.; ſenſus & intellectus 72.73.; author primarius qui, & authrix quæ 71.
orum nulla eſt, quorſù iniquitas perſeuerat 546.a
oui Teſtamenti poſt mortem ſuam non differun-
ingreſſu patriæ cæleſtis 102.b
in cælo regnant 102.a
regnant cum Angelis pro nobis orantes 103.a
ſunt cum Agno 105.a
in cælo beatiſſimam vitam degunt 100.
Deo viuunt 107.b 109.b
aſſiſtunt diuino altari cum angelis 103.a
laudant Deum ſine labore & faſtidio 868.b
in cælo degẽtes, noſtris etiam rebus interſunt 111.b
ex cælo dona dant 112.a
quæ in terris geruntur, poſſunt intelligere, & de
nobis ſunt in cælo ſolicíti 100.104.b 106.a 832.a
quantis viuorum rebus interſint, non omnes ta-
men mortui intereſſe poſſunt 103.b
non minus quàm dæmones nobis adeſſe poſſunt
105.a in gaudio ſempiterno & cæleſti ſunt
thalamo 103.a
vbique ſunt, & omnibus proſunt, & pro nobis
orant 116.a
pro nobis in cælo ſupplicant 39.a 107.a
nobis peccatorum veniam impetrant 103.a
nunc in paradiſo exultantes & orantes pro nobis
exaudiuntur ibid.
in cælo nunc eo ſtudioſius orant pro nobis, quo
Deo ſunt magis coniuncti 104.b
nõ minus noſtri cura tanguntur, quã angeli 106.a
ſunt patroni potentiſſimi 105.b
protectores Imperatorum 109.a
à Patribus appellantur patroni, interceſſores, &
ſuffragatores 161.
dicuntur Chriſtiani 102.a
cur & dij, & domini, & reges dicantur 106.b
non inhabitant terram obliuionis 106.a
non ſunt appellandi mortui 105.a
audiunt preces noſtras 111.a
proſpiciunt noſtra ibid.
quomodò preces noſtras audiant ibid.
quomodò dormientes appellentur 105.a
honorandi & inuocandi 101.103.a 109.b
quomodò honorandi, & cur non appellãdi mor-
tui 118.b 119.a
quomodò colendi aut inuocandi 99.a 101.
honorandi tanquàm amici & filij Dei 106.b item
tanquàm Dei templa ibid.
ıgulorum ordinum cur honore proſequendi ſint

r non orant pro damnatis 852.a
iudicio fruſtrà implorabuntur 836.b
rè dicunt, Dimitte nobis debita noſtra 945.a
ıi, quanquàm mortui, viuis poſteris profuerint

nquàm viui operantur miracula per ſuas Reli-
122.a
ım animæ omnia in Deo vident, quæ ſcilicet ad
ı gloriam & noſtram ſalutem conducunt 103.a b
ritate Dei omnia ſciunt 103.b
ım animæ in cælis degunt cum Angelis 105.b
ım communio 32.
um & Chriſti ſocietas 864.b & ſeq.
um in cælis: consortium 870.a; ſocietas 862.b; ſanitas 866.b; ſapientia quanta 867.a
oratio & potentia 105.a b 106.a
cognitio 104.a
cura & auxilium ibid.
ſanctorum auxilium implorandum 113.a
de ſanctorum auxilio & beneficijs experientia 114.b
ſanctorum inuocatio honorem Dei promouet 101.
ſanctorum laus viuentibus vtilis 108.a
ſanctorum honor redundat in Dominum 117.b
ſanctorum interceſſio quàm non hodierna aut hesterna 111.b 112.a 113.a
ſanctorum preces Theodoretus poſtulat 116.a
de ſanctorum veneratione Apoſtolica traditio 118.a
ſanctorum interceſſionem & inuocationem qui negant, illi impiè ſentiunt 113.a
ſanctorum nunc maior virtus, quàm cùm viuerent in terris 105.b
ſanctorum virtute Dei gloriam illuſtrari 110.a
ſanctorum virtus quibus alijs in rebus extra corpus eluceſcat 113.b
ſanctorum conſpectum deſiderare debemus 871.b
ad ſanctorum communionem etiam defuncti pertinent 39.a
extra ſanctorum communionem non eſt ſalus 32.
ſanctorum communione etiam mortui, nondum felicitatem conſecuti, continentur 32.
in ſanctorum communione non continentur Iudæi, ethnici, hæretici, ſchiſmatici, aut excommunicati ibid.
ſanctorum tumuli ſunt Chriſti altaria 117.a
ad ſanctorum ſepulcra pecora ægra inducí ſolita 115.b
ſanctorum ſepulcra quid nobis proſint 119.b
ſanctorum loculos dæmones reformidant ibid.
de ſanctorum domibus qui aliquid aufert, ipſis ſanctis iniuriam facit 534.b
ſanctorum natalitij dies celebrandi 116.a
ſanctorum natalitia cur celebranda 123.b
in ſanctorum feriis tria conſideranda 105.b
ſanctorum feſta, vide Feſta.
ſanctorum reliquiæ, vide Reliquiæ.
ſanctorum merita, vide Merita.
ſanctorum imitatio neceſſaria 123.b
ſanctorum nomen ad omnes etiam Chriſtianos pertinet 100.
ſanctos: viuere, & puriorem habere ad Deum fiduciam 110.b; Chriſti conſilium amplexos eſſe 776.a; poſt mortem viuentibus prodeſſe 113.b; pro nobis ſupplicare 126.b; non poſſe viuis adeſſe, hæreſis eſt Vigilantij 105.a; cur veneramur 118.a 119.a; ab Eccleſia non vt Deos coli 124.
ſanctos laudans, virtutem & Deũ ipſum laudat 107.b 110.a
ſanctos quomodò præter Deũ colamus & inuocemus 100. 101. propter ſanctos multa largitur Deus mortalibus etiam immerentibus 101.
ſanctis tanquàm patronis mortuos commendari 366.b
ſanctis honor à Deo impenſus & poteſtas 113.a
ſanctis non eſt infolitum, orare pro peccatoribus 115.b
ſanctis etiam Imperatores ob interceſſionem ſupplicare 109.a
Sanctificatio per Moyſen aut Chriſtum collata, quàm ſit diuerſa 203.b
Sanctimonialis ſi nubat, Chriſti adultera efficitur 422.b
ſanctimoniales nihil proprij habere poterant D. Auguſtini tempore 785.a
ſanctimoniales vndè dictæ 801.a
Sanguis Chriſti, quem in ſacramento ſumimus, quam efficaciam habeat 246.a
ſanguinis vocabulo quid aliquando ſignificetur 520.b
ſanguinem viuum largiri Chriſtum 274.b
Sapientia veluti fons eſt virtutum 716.b
ſapientia Chriſtiani hominis in quo conſiſtat 2.a
ſapientiam hominis pietatem eſſe 203.a
ſapientia & ſcientia qualis in cælo futura 871.b
Sapiens, intelligens, &c. nemo ſine Chriſto 748.a

Satisfactio alia Redemptoris, alia fidelium pœnitentium 346.
satisfactio nostra Christi satisfactionem illustrat 346.
satisfactio congrua non negligenda 354.a b 361.a
satisfactio Deo facienda 347.b
satisfactio grandior quando adhibenda 355.a
satisfactionis nomen Patribus familiare 347.
satisfactionis modus à sacerdotibus accipiendus 44.a
satisfactionis quanta habenda cura 345.b & seq.
satisfactionis neglectu cumulari peccata 354.a
satisfactionis opera 341.a 346.347.
satisfactioni post mortem etiam locus est 356.& seq.
satisfactionem confessione disponi 348.a
satisfactionem fieri pro pœna temporali 314.b
satisfactionem hodiè maximè impugnari 348.a
satisfactionem nostram non minuere Christi satisfactionem 348.b
præter satisfactionem Christi, necessariam etiam esse nostram satisfactionem, &c. 347.a
satisfactione nostra placandus Deus 354.a
de satisfactione Patrum sententia 353.
satisfactiones quales iniungendæ 348.b
satisfactionibus monetur & placatur Deus 579.b 581.a
ne satisfactionibus delicta redimantur, operam dant hæretici 354.a
Satisfactoriarum pœnarum vtilitas 348.a
Satisfacere nolentium caterua 344.b
satisfieri pro delictis quomodò debeat 354.a
satisfaciendi vim quando habeant, pœnæ diuinitus inflictæ 348.b
satisfaciendum Domino per Episcopos & Sacerdotes 579.b & seq.
satisfaciendum quomodò fit 344.a 347.b
Satyri intercessiones 108.b
Schisma quàm odibile aut graue sit peccatum 38.b 40.a b
schismate peccatum non deleri martyrij sanguine 40.b
schismaticos nil nisi interitum manere & pœnam 40.a
de schismaticis cogendis Augustini sententia 524.b
Vide etiam Hæretic.
Scientia per se laude digna 710.b
scientia rerum diuinarum lamentantem facit 250.a
scientia rerum humanarum quid 726.b
scientia literarum, Ecclesiæ multum prodest 710.a
scientia prædicandi verbi Dei est quodammodò angelica ibid.
scientia & cognitio quarum rerum inprimis quærenda ibid.
scientiæ abusus, & rectus vsus ibid.
scientiam quo fine appetere debeamus ibid.
Scire velle finem seculi, quid sit 858.a
sciendi modus cum primis necessarius 710.a
Scriptura sacra
- difficilis ad intelligendum etiam doctis 380.b
- cur sola non sufficiat 54.a
- hæreticos non homines, sed canes, lupos, porcos & Antichristos vocat 2.a
- quâ diuersè à diuersis intelligatur 54.a
- non in legendo, sed in intelligendo consistit 194.a 195.a

in scriptura sacra non omnia expressè contineri 154.a
scripturæ Canonicæ ex Ecclesiæ iudicio æstimandæ 53.a
Scripturæ
- pro legitimis & authenticis habendæ quæ 52.
- quemadmodùm interpretandæ 180.a
- quæ vel approbandæ vel reijciendæ 192.b

scripturæ solis testimonijs cur omnia transigi nequeant 179.a b
scripturæ sacræ verba non licere ad prophana conuertere 134.a
scripturæ sacræ quorundam librorum lectio cur iunioribus non permissa fuerit 463.a
scripturarum canonicarum approbatio vndè 192.a
scripturarum interpretatio quemadmodùm fieri debeat 194.a
scripturarum alia atque alia apud hæreticos, eaque sæpè contraria expositio 179.b
scripturarum citationem non semper rectè fieri 162.b
scripturas veras à falsis Ecclesia discernit 192.a
scripturas authoritatem recipere ab Ecclesiæ testimonio 192.a
scripturas citantibus hæreticis non credendum 172.b 173.a
in scripturis vt Christum, sic & Ecclesiam demonstrari 36.b
in scripturis sacris quæ continentur, verum ea omnia ad Christianos, & quo modo pertineant 376.b
scripturis non omnia scitu & factu necessaria haberi 195.b
scripturis quomodò & cur hæretici vtantur 194.a b
scripturis abutentes anathemate feriuntur 131.b
Scribi cur multa non debuerint 153.b
scripta non esse omnia quæ fiunt facta aut scitu vtilia 199.a
Sculptilia quatenus prohibita 115.a b
Secularia qui contemnit, merebitur æterna 780.b
Securitas
- nobis minimè expedit 955.a
- mater est negligentiæ 542.b
- perniciosa 955.b
- exposita lapsui 936.a b
- perniciosa aut non habenda quæ 544.a

securitas de peccatis nunquàm habenda 546.b
securitas & desperatio fugienda 57.b
securitas de remissione peccatorum periculosa est in hac vita ibid.
securitatis promissores qui 546.b
securitatem de remissione peccatorum affectare, cur sit periculosum 542.b
securitatem pœnitentibus promittentes 546.b
securitatem matrem esse negligentiæ, ideoque hîc non petendam 57.b
securitatem de salute nostra quid impediat 954.b
Securus in hac vita nemo debet esse 936.b
securus nemo in hac vita, qualis demùm futurus sit 954.a
securi de nostra salute esse non possumus 954.b
Sedes Apostolica, vide Romana.
Sedere ad dexteram, quid sit 25.26.b
Senis decrepiti adspectu, mortis & nouissimorum ingeri memoriam 875.a
Sententia quæ quàm sit immutabilis 857.b
Sepeliendis mortuis quantam dederit Tobias operã 708.a
sepeliendi ritus, Dionysij & Apostolorum tempore 364.a
Sepulcra & natalitia Apostolorum clara sunt 108.b
apud sepulcra Sanctorum dæmones torquentur 109.b
sepulcra construendi cura 363.a b
Sepulturæ & exequiæ iustorum 708.b
Serpens quando & quomodò mysticè alloquatur fœminam 451.a
Seueritas & grauitas verborum vbi sit admodum vtilis 521.b
Seruitus reproborum 866.b
Signorum ignotorum veneratio 217.b
Silere, cùm possis arguere, consentire est 517.a 518.b
in Silentio discretio 517.a
Vide Reticentia.
Simeonis Anachoretæ mirum ieiunium, exitus, communicatio & reuiuificatio 305.b
Simonia qua in re cauenda 238.a
Simplicitas columbæ in quo imitanda 728.b
simplicitati coniungenda est prudentia 729.a
Simulacrum Deo indignum quod 26.b
Sixtus diuersas de conceptione D. Virginis sententias tacere iubet, vsque ad determinationem Ecclesiæ 499.b & seq.
Sobrios irridentium amentia 431.b
Sodomiticum peccatum 566. 567.
sodomiticum peccatum esse homicidio grauius 568.b
sodomitici sceleris rei qui 567.
de sodomitico vitio legum Cæsarearum sententia 569.b
sodomitica scelera, non esse delicta, sed monstra 569.a
Sodomitarum punitionis descriptio 568.a
Sodomorum terræ facies quæ fuerit Tertulliani tempore 565.a
sodomorum ignis, effigies gehennæ 568.b

Sodomorum supplicij, specimen diuini iudicij fuit 568.a
Sodomorum pœna accómodata fuit peccato eorum, ibid.
Solennitates Christianorum 136.b
solennitates anniuersariæ Christianorum à quibus institutæ 136.a
Vide Festi dies.
Sortis omne augmentum prohiberi 735.b
Sorti quicquid accedit, vsura est 735.b
Spadonum Euangelicorum laus 435.a
Spadonibus Euangelicis propria quædam gloria in cælo promittitur 435.b
Spes: quid sit 54.
Spes: quàm sit necessaria ibid.
Spes: qua ratione consequatur 55.56.
Spes: quomodò nutrienda & excitanda 55.
Spes: vbi aut quando in præsumptionem vertatur 56.
Spes: à timore non disiungenda ibid.
Spes: quomodò aut vbi timori coniungenda 57.a b
Spes: vt formata sit, charitatem requirit, & bonam conscientiam 56.b
Spes vnica peccatorum post Christum, desperantium etiam, quæ 69.b 76.b 77.b
Spes deceptoria quæ 57.b
Spei efficacia 54. commendatio 55.a b
Spei & fidei communia quæ 54.b
Spem qua ratione consequamur 55.56.
Sperare cuius potissimum sit 56.b 57.a
Sperare sine bona conscientia, præsumere est 56.
Sperata omnia etiam credi 54.a b
Sperando quidam decipiuntur, alij desperatione 545.b
Sperandum quicquid est, oratione Dominica continetur 58.a
Spiritus sanctus: aliter in Christo, quàm in cæteris Sanctis habitat 748.a 753.a
Spiritus sanctus: in quibus requiescat 753.a
Spiritus sanctus: quid conferat nobis 243.a
Spiritus sanctus: quid in nobis ad faciendum bonum, malumq; vitandum operetur 440.b
Spiritus sanctus: flumini comparatur 748.b
Spiritus Domini in solo Christo propriè requieuit 752.b
Spiritus timoris Domini cur eũ impleuisse dicatur 748.b
Spiritus vnus idemq; est spiritus sapientiæ, intellectus, &c. 748.a
Spiritus sancti septiformis operatio, gradibus beatitudinum respondet 749.a
Spiritus quomodò Moysi ablatus, & septuaginta viris datus 752.b
Spiritus septem designari per septem mulieres 752.a
Spiritus sancti: gratia, vide Gratia.
Spiritus sancti: dona, vide Dona.
Spiritus sancti: fructus, vide Fructus.
Spiritus sancti epitheta 30.
Spiritum sanctum in Ecclesia esse 36.a b 39.b
Spiritum sanctũ non viuificare, nisi membra Ecclesiæ 39.b
Spiritum sanctum habendi cupidis quid faciendum ibid.
in spiritum sanctum peccant, qui corde impœnitenti vnitati Ecclesiæ resistunt 43.b
Spiritus pati pœnas temporales 360.a
Spiritus incorporeos posse ab igne corporeo teneri 851.a
Spiritus defunctorum vt iuuandi 363.a b
pro spiritibus mortuorum supplicandum 366.b
Spiritales etiam cadere possunt 951.b
Spiritualia nomine centupli intelligi 778.a
Spiritualium qualis sit ad corporalia collatio 779.b
Statuas, vide Imagines.
Stellæ in corona B. Virginis mystice quid 83.a
Stephanus nisi orasset, Ecclesia Paulum non haberet 667.a
Stephani protomartyris laus 118.b illius reliquiæ quid miri in Africa exhibuerint 118.b
Stephano protomartyri ara dedicata 285.a
Stephani Eremitæ ratio in nouissimo vitæ suæ reddita, quàm sit horrida & mira 375.b
Stoici liberum arbitrium ponunt 910.b
Stoicorum error 930.b
Stridor dentium in tartaro qualis 849.a 850.b
Stultiloquium quid 470.a
Stulti nomine quinam appellentur 462.a
Subdiaconi & eorum officium 393.a
subdiaconorum continentia, vide Continentia.
subdiaconis interdictus vsus coniugij 427.a
Successio Pontificum ab Apostolo Petro, illustris est Ecclesiæ nota 261.262.
successiones Episcoporum Apostolicæ sedis quanti sint momenti 165.b
Suffragia Sanctorum quanti facienda 100.101.
Suggestio, delectatio, & consensus quibus comparentur 450.a
Suggerenti peccatum quomodò resistendum 453.b
Superbia quid sit, & quas gignat filias 455.456.459.b
Superbia: vitiorum radix 457.a
Superbia: radix cuncti mali 459.b
Superbia: omnium peccatorum causa 460.a
Superbia: vitiorum regina 459.b
Superbia: omnibus virtutibus aduersatur 457.b
Superbia: virtutibus, & ijs qui virtute præditi sunt, maximè insidiatur 458.b
Superbia: ruina est omnium virtutum 459.a
Superbia: reddit hominem à Dei timore planè alienum 461.b
Superbia: hominem reddit dæmonem 457.a
Superbia: omnia bona corrumpit 458.b
Superbia: etiam rectè facta adoritur 955.a
Superbia: iudicij æquitatem peruertit 457.b
Superbia: euidentissimum reproborum signum ibid.
Superbia: cur dicatur omnis peccati initium 459.a
Superbia: quomodò comprimatur 457.a
Superbia: quomodò vitari possit 461.b
superbia quadruplex 460.a b
superbia manifesta & occulta 459.a
superbia hypocritarum ibid.
superbia sancta seruorum Christi 662.a
ex superbia omnia capitalia vitia oriuntur 459.b
ex superbia omne genus peccati nascitur 456.b
superbiæ quatuor species 457.b & seq.
superbiæ quarta species hominem diabolo similem facit 458.a
superbiæ & inuidiæ diabolus præest 477.b
superbiæ quibus remedijs obuietur & medeatur 460.b
Superbus est omnis peccans 458.b
superborum externi mores & gestus 457.b
superborum ruina nulla grauior 458.a
superbos edere Christum & adorare in Eucharistia, non tamen saturari 273.b
Superioris mandatum quando & quomodò suscipiendum 808.b
præter superioris sententiam nihil faciendum 806.b
superiori quid reddendum 731.b
superior in quibus audiendus sit tanquàm Deus 187.a b
superiorum honor & reuerentia 138.
superiorum iussis quando simpliciter obsequẽdum 807.b
à superiorum voluntate nec in spiritualibus & pijs operibus discedendum est 805.b
Susceptor aut patrinus quomodò iam olim adhiberi solitus 213.b 214.a
Syluestrum Pap. habuisse D. Petri & Pauli imagines 116.b
Symbolum fidei: ab Apostolis traditum 7.a b
Symbolum fidei: & cordibus Christianorum inscriptũ 7.a b
Symbolum fidei: cur, quando, & quomodò Apostoli condiderint 6.a b 7.b
Symbolum fidei: cur non scripto traditum 6.b
Symbolum fidei: alioqui breue, cur reuerà magnum 6.a
Symbolum fidei: qualis Ambrosio sit clauis 6.a
Symbolum fidei: quid contineat 7.8.
Symbolum fidei: quo in honore habendum 52.a b
Symbolum fidei: cur quotidiè recensendum 52.a
symbolum Apostolicum Rom. Ecclesia intemeratum seruat 6.a
symbolum Patrum verbis profiteri, non satis est 53.a
symboli articuli qui, & quot 7.8.

Symboli
- etymologia 6.a b
- perfectio 7.b
- authoritas quanta 6.a b & seq. 52.b
- quotidiana recitatio 659.b

Symboli præcipuæ partes Trinati respondent 8.
Symboli per singulos articulos explicatio 9. & seqq.
Symbolo distinguuntur Christiani ab impijs 6.7.b
Synodus, vide Concilium.

T

Tabernacula in æterna qui nos recipiant 686.b
Talenta nobis concredita, bene collocanda sunt, & expendenda in vtilitatem aliorum 709.b
Talionem iustam recepit homo post peccatum 889.a
θάνατος 903.a
Tartareæ catenæ quales 858.b

Temperantia
- quid sit, & in quo consistat 725.a b
- sanctificatio quædam est 725.b
- quàm latè pateat 739.a
- quid efficiat 738.a
- quibus necessaria 725.a
- quas passiones potissimùm sedet 738.a
- quando marcescat 723.b
- tanquam virtutum fundamentum 771.b
- in paradiso præcepta 738.b
- in cibo potuque seruanda 484.a

temperantia cibi, potus, somni, & vestimentorum 738.b
temperantia Iacob, Ioseph, & Ioannis Baptistæ 738.b 739.b
temperans quis verè sit 739.a

Templa
- quo modo Deo in Sanctorum nomine erigenda 119.a
- cur multa iussu & lege Chrysostomi facienda & dotanda 281.a
- cur historijs sacris depingenda 116.b 127.a

templa Christianorum tempore Antichristi deuastabuntur, & iniquitas inualescet 838.b
templa martyrum, quàm sunt illustria, & quomodo à fidelibus frequententur 110.a
Tenebræ inferni quales 849.a b 850.b 852.a b 853.b 858.b
tenebræ damnatorum quotuplices 859.a
Tentatio tribus modis peragitur 451.a b
tentatio dæmonis, qua aggreditur eos qui deliberant omnia relinquere 807.b
tentationis expers nemo mortalium viuit 956.a
σωφροσύνη quid 202.b 203.a
Tepiditas impedit Spiritus sancti aduentum & præsentiam 497.a
tepiditas perniciosa vnde manet ibid.
tepiditas inferno proxima, & vmbra mortis censetur 497.b
Tepidi quales sint 497.a
tepidorum excitatio 497.b
ad tepidos exhortatio ibid.
Teporem profligandi modus 497.a
Plura vide Acedia.
Terrena non sunt deferenda, vt terrena recipiamus 779.b
Terror vtilis 926.a salubris & initium conuersionis 926.b
Testamentum Christi non vnius diei fuit, sed æternum est 261.b
testamenti noui mysterium apud omnes celebrari 284.a
Testimonio falso quæ alia vitia comprehendantur 146. 147.
Thau Hebræum formam crucis refert 18.b 19.b
Thomæ absenti quomodo gratia, Apostolis data, communicata 326.a b
Tiberij II. Imperatoris quanta in pauperes liberalitas 696.b & quo ea miraculo recompensata 696.b & seq.

Timor
- vtilis 955.b
- virtutum custos 936.b
- genitor eruditorque sapientiæ 926.a
- murus est & turris inexpugnabilis 880.b
- omnem virtutem inducit, & à peccato auocat 880.a
- præparat locum charitati 881.b & seq.
- ferus charitati dominæ locum seruat 882.a
- decrescit, charitate crescente 882.a
- plus valet ad resistendum peccato, quàm pudor aut dolor 821.a
- quomodo acquiratur 880.b
- sine pietate, qualis 750.b

timor principium eorum, qui proficere cupiunt 916.b
timor castus manet cum charitate 882.a
timor castus & seruilis, in quo differant ibid.
timor Domini quàm necessarius 749.b 751.a
timor nouissimorum, est initium sapientiæ 821.a
timor pœnæ vtilis est 882.b
timorem pœnæ etiam à Christo suggestum ibid.
timor iudicij cum spe misericordiæ iungendus 508.b
timor iudicij quid efficiat boni 881.b
timor iudicij & gehennæ quàm salubris 851.a
timor suppliciorum est potentior promissione præmiorum 881.a
timor damnatorum 867.b
timor gehennæ quàm fructuosus sit 880.b
timor gehennæ est quidam custos & pædagogus legis 882.b
timor pœnæ & gehennæ quàm sit vtilis 880.a
timor gehennæ & supplicitorum non est malus 881.a
timor hominum in iudicis aduentu 843.b
timor & dolor animarum in extremo iudicio 842.b
timoris seruilis aut diuinæ iustitiæ vtilitas 882.a
timorem discimus ex non perseuerantium casibus 955.a
timorem qualem expellat charitas perfecta 882.b
timore iustitiæ proposito ad quærendam Dei misericordiam incitantur mali 926.a
Tortores in tartaro quales 850.b 879.b
Traditioni à postol. mordicus adhærendum 160.b
traditionem Ecclesiæ scriptam, & non scriptam, eiusdem fidei esse 155.a
à traditione Ecclesiastica & doctrina per successionem accepta non exeundum 173.a
ex traditione Apostolica quædam profitentur 613.b
traditiones contemnunt hæretici 160.198.
traditiones spernentium pœna 193.b
traditiones non omnes eiusdem sunt generis 158.
traditiones Apostolicæ & vniuersales 603.b
traditiones Apostolicæ non scriptæ 7.a
traditiones non scriptæ retinendæ 156 157.
traditiones Apostolicæ quomodo cognoscantur 155. 156.b 157.a
traditiones Apostolicas pari reuerentia cum sacris literis recipiendas 193.a b
traditiones Ecclesiasticæ obseruandæ 529.
traditiones Ecclesiasticas hæretici contaminare solent 155.b
traditiones Ecclesiasticas contemnentes quomodo peccent 159.
traditiones Apostolicas aut Ecclesiasticas spernentium pœna 193.b
traditionum vis & authoritas quanta 295.a vtilitas 193.a b
traditionum Apostolicarum laus, vis, & authoritas quanta 7.a 126.a 154.a
traditionum aliquot Apostolicarum specialis assignatio 126.a 153.a 154.a 156.157.a b
traditionum Ecclesiasticarum assertio 18.a
traditionum etiam non scriptarum vis quæ 53.b 153. 155.a b
traditionum particularium & vniuersalium differentia 158.b
de traditionibus obseruandis, Patrum sententiæ 160. 161. 197. & seq.
Tradita cur quædam velut silenter, non palam literis commendata 153.a b 154.a
Transubstantiatio à Berengario confessa 265.a b
transubstantiationis vocabulum etsi nouum, rei tamen diuinæ aptissimum 269.b
transubstantiationis assertio, eamque non nisi fide capi 215.a 241.a a. b & seqq. 255.a 265 266 269.a b 304.b
transubstantiationem Christi virtute, non humanæ virtutis opificem fieri 269.b & seq.
transubstantiationem negantium, &c. stupiditas 271.b
Tributum pro viribus, & pro cuiusque facultate 702.a

Tributa cur Principibus præstentur 732.b
tributorum solutio 733.a
Trinitas sancta quomodo confitenda & credenda 8.
trinitatis sanctissimæ confessio, quanti sit momenti ibid.
trinitati quomodo tres symboli partes affabrè respondeant ibid.
in trinitate sanctiss. personarum distinctio, & earundem conuenientia 9.a
Tropica quid 201.a
Tristitia malorum summa 867.b
Troilus episcopus quomodo ab auritiæ morbo curatus 694.a b

V

Valeriâ martyr & virgo quomodo à Martiali Apostolo commendata 791.
Vana quomodo omnia 878.a
Vasa splendida cur in officio Missæ adhibeantur 292.a
Vectigalia iusta quæ 732.a
Velle bene, non satis est, sed etiam bene facere ex bona voluntate 716.a
Vendenda sua omnia quomodo, & quibus danda 774.b & seqq. 777.b
Veniæ facilitas, quantum mali adferat 523.a
veniæ facilitas, incentiuum tribuit delinquenti ibid.
veniæ petendæ modi quales 720.a b
veniam petenti vt minimum condonanda est culpa 719.a
Venialia peccata contemnere, est peccatum in Spiritum sanctum 585.b
venialia peccata:
- contaminant etiam 587.a
- tollunt iustitiam non tollunt 96.a
- post mortem grauant 583.
- quibus modis expientur 587.a
- ieiunijs vel eleemosynis redimenda sunt, & non parui pendenda 584.b 585.a
- transeunt per contemptum & consuetudinem in criminalia 585.b

venialium peccatorum expiatio 586.a b
Venter est nimium importunus exactor 484.b
ventri dediti, sæpè inuiti peccant 483.a nauibus onerarijs comparantur ibid. ad omnia sunt inutiles & inepti 483.a b
Verbi diuini efficacia in rerum productione & commutatione 250 b 255.a b & seqq. 258.a 266.b & seqq. 269.b
verba spiritus & vita esse quomodo dicantur 253.b
Veritas:
- homini primo diuinitus infita 887.a
- quomodo per hominis lapsum amissa 887.b
- vbi sit aut maneat 195.b
- ex sola Catholica Ecclesia conspicitur 36.b
- ab Ecclesia petenda 53.b
- amara 315.b

veritas morumque disciplina vndenam habeatur 193.a
veritatis agnitæ impugnatio peccatum in Spiritum sanctum 553.
Vermis inferni qualis 850.b
vermis damnatorum quomodo non moriatur 851.a
vermis & ignis inferni quotuplex 858.a b
Vestis candida quid præ se ferat 215.a 216.b
vestem nuptialem, charitatem significare 822.b
veste nuptiali inprimis significari fidem aut baptismum ibidem.
vestes aut vmbras Sanctorum, dæmonibus horrori esse 119.b
Vestitus immoderati reprehensio 681.b
in vestitu pretioso non deesse peccatum 740.a b
Victor hic, æterna vita donabitur 949.a
S. Victoris inuocatio 106.a
Viduæ cui liceat denuò nubere 796.a
viduæ Deo deuotæ, quare nubendo damnentur 428.b
viduis diuitibus quomodo eligendi hæredes 775.a
Vigilantius idololatras & Cinerarios nos appellat 117.b
immunda esse mortuorum corpora asserit ibid.
vigilantij de sanctis defunctis hæresis qualis 105.a
vigilantij hæresis contra Sanctorum reliquias, & accensos cereos 116.a
vigilantio mortuorum corpora qualia 117.b
vigilantium à dæmone impulsum ad impugnandas Sanctorum reliquias 117.a
Vigilantiana doctrina de faculeatum distributione 786.b
Vigilare quomodo & quantopere à Christo præceptum 189. b
Vigiliæ 188.189.b 190.a
S. Vincentij inuocatio 111.b
Vincula per oblationẽ sacrificij miraculosè soluta 282.a b 296. b
Vinum in Christi sanguinem conficeratur 481.a
vini immoderatè sumpti operatio ibid.
non vinum, sed vini abusus damnandus 480.a 483.b
à vino nimio cur abstinendum 480.b
Vinolentia scurrarum est 487.a
vinolentia quàm malos fructus producat 483.b luxuriam parit 487.a
vinolentia & saturitate sapientiæ studium impeditur 480.b
Virgo:
- quæ renunciauit coniugio, nubens intolerabili se astringit peccato 423.b
- quæ se castam fore professa est, non potest nubere ibid.
- quæ nubens, non peccat: quæ verò peccet 423.b 796.a
- continens Domino soli agglutinari debet 799.b
- sacra, sponsa est Domini 772.a
- sponsum habet in cælo ibid.

an virgo quæuis cuiuis coniugatæ præferenda sit 801.a
virgo B. Mariam inuocauit, & exaudita fuit 78.a
B. virginis figuræ 73.a
B. virgini indefinenter pij recitent salutationem angelicam 71.a
virginis alicuius ad altare propter virginitatem confugientis insigne exemplum 797.b & seq.
virgini sacræ nubere non licet 423.b & seqq. 434.b 785.b 796.a
virgini non dedicatæ Deo, tantùm permittit Paulus nuptias 421.a
virginem Deo sacratam, nemo coniugem sibi sotiare præsumat 425.a
virgines:
- Deo se vouent 791.a
- angelorum Domino copulantur 772.a
- eligunt angelorum vitam 789.b
- angelicam vitam amplectuntur 798.b
- angelis præferuntur 795.a
- qua in re angelorum imitentur mores 795.b
- angelicam in terris vitam agunt 790.b
- cum Maria partem habent ibid.
- inter Ecclesiæ membra dignitate præstant 800.a

virgines Deo dicatas, potissimùm commendari 800.b
virgines sacræ si nubant, damnationem habent 421.b non tam sunt adulteræ, quàm incestæ 421.a 423.a
virgines post vorum nubentes, comparantur vxori Lothi 422.b
virgines sacras matrimonio sibi iungere conantium pœna 425.a
virgines anus, voluntariè amplectentes castitatem 771.b
virgines cur ex alijs prouincijs ad Ambrosium confluxerint 797.b
virgines veteris & noui testamenti 802.a
virgines & coniugatos dicere meritis pares esse, dementia est veritati contraria 800.b
virginum:
- laus & gloria 791.a
- gloria singularis 791.b
- maior gloria in vita æterna 766.a
- gloriam centuplicatam esse 791.a
- victoria 802.a
- corona qualis 790.b
- præmium quale in cælestibus 789.b 800.a
- præmium singulare 800.b
- merces inexplicabilis 795.b
- singularis locus in cælo 803.b
- canticum singulare 791. b

virginum gaudium in cælo à cæterorum gaudiorum sorte distans

distinctum 791.b
virginum coronæ cur Paulus non meminerit, Christus verò meminerit 796.a b
virginum consecrandarum & velandarum ætas 798.b
virginum sacrarum pollicitatio, quam cum Deo pepigerunt, solui non debet 425.a
virginum sacrarum sponsus quis sit 772.a
virginum velatio & consecratio quanta solennitate fieri soleat 424.a
virginum consecratione non minui genus humanum 798.b
virginum sacrarum quanta olim multitudo 798.b
virginum sacrarum innocentia D. Augustini tempore 800.b
virginum omnium quale in Maria exemplar 82.a
virginum & nuptiarum collatio 797.b
virginum filiarum meritis redimi parentum delicta ibidem.
virginibus tanquam gemmis ornatur Ecclesia 794.a
in virginibus angelorum vitam cerni 799.a
virginibus professis coniugium in peccatum reputatur 422.a
virginibus quibus Paulus permittat matrimonium 421.a 795. a
virginibus quæ voto adstrictæ non sunt, nubere licet 795.a
virginitas
- principalis est virtus 797.a
- similis angelicæ dignitati 791.a
- angelis æquales efficit 802.b
- angelorum munus 799.b
- bonorum optimum ac præstantissimũ 795. a
- pretiosissima omnium est maximaque possessio, cui gloriosissima præmia sunt reposita 800.a
- hominem incorruptibili Deo similimum facit 799.b
- cur maiori præmio coronetur 791.b
- quia Deo dicata est, honoratur 800.b
- & apud Deum, & apud viram præsentem commendatior 794.b
- venerabilis apud Gentiles 798.a
- coniugio melior & excellentior 767.a 795.a
- consulitur, & non præcipitur 767.a
- cur seruanda aut non seruanda 800.b
- seruari potest 787.

virginitas opus supererogationis 766.a
virginitas Heliæ, Heliſæi, & Ioannis 796.b
virginitatis
- commendatio 435.b 787. 788. 797.a 802.a
- pulchritudo 797.b
- præmium cuiusmodi sit 791.b
- præmium singulare 787.
- munus quodammodo inexplicabile 798.a

virginitatis studia prouocare, ad Sacerdotes pertinere ibidem.
virginitatis donum quomodo detur 796.a
virginitatis consilium, non præceptum dari 792.b
virginitatis & cælibatus laus 814.a
virginitatis & castitatis commendatio 802.a
virginitatis & castitatis patriam in cælo esse 797.a
virginitatis votæ cuiusmodi gloria in cælis 791.b & seq.
virginitatis coronæ magna & arcana bona 796.a
virginitatis professio facta coram Deo, angelis & hominibus 422.a
post virginitatis votum ad nuptias conuolantes peccare tradiderunt Apostoli 420.421.
virginitatis propositum abijcientes puellæ quali periculo & dedecori se inuoluant 426.b
virginitatis perpetuæ seruatores qui 815.a
virginitatis & nuptiarum differentia & distantia quanta 793.a 795. b 801.a
virginitatis vitæ cum viduitatis & matrimonij via collatio 767.b
virginitatis diffamatores increpantur 767.a
virginitatis hostes quo anathemate damnati 790.a
virginitati vberrima præmia deputata 799.a
virginitati perpetuæ consecratæ Demetrias 775.a
virginitatem
- desuper esse 799.a
- raram esse 794.a
- non esse præceptam 800.a
- non mori 794.a
- præstare nuptijs 802.a
- suadet perfectionis consilium 767.a

cùm virginitatem consulit, & matrimonium permittit Paulus, meliora suadet, & tutiora demonstrat 767.a b
virginitatem quomodo Theodoretus commendârit 795.a
virginitatem etiam apud ethnicos summo honore potitam 794.b 798.a
ob virginitatem Ioannes plus amatus 794.a
virginitatem deprimunt vaniloqui homines 797.a
virginitatem æquabat Iouinianus matrimonio 435. b & seq.
post virginitatem decretam ad nuptias conuerti, peccatum est 421.a
post virginitatem Deo dicatam, volens humano seruire connubio, grauiter peccat 423.b
virginitatem professæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt 422.a
virginitatem professæ vix merentur ad pœnitentiam admitti, si nupserint 425.a
virginitatem prohibentium increpatio 797 b
virginitate quasi compendio citius ad cælum veniri 794.b
in virginitate manere aut in cælibatu melius est, quàm matrimonio iungi 436.a
Virginalis integritas angelica portio est 800.b
virginalis castitas meretur angelorum præsidium 797.b
virginalis castitas quid sit 797.a b
virginalis castitatis author est Dei filius 797.b
Vide quoque Continentia.
Viro edendum dare cibum vetitum, mysticè quid 451.a
Virtus quid sit, & quotuplex 725.a
virtutis non eundem in veteri & nouo Testamento esse modum 796.b
à virtute ad vitium transitus, ex nobis est, non ex Deo 952.a
virtutes Theologicæ quæ sint 2.
virtutes Cardinales quæ & quot sint 722.a 723.a b 724.a
virtutes principales quatuor omnem perfectionem in se comprehendunt 723.b sunt Dei dona ibid. in quibus consistant 724.a vbi sedem singulæ habeant 725.b
virtutes quomodo connexæ concatenataque 723.a
virtutum septem spiritalium plenitudo 748.b
virtutum quatuor Cardinalium descriptionem vnde ethnici scriptores hauserint 726.b
virtutum quatuor, & quatuor beatitudinum lepida collatio 723.a
virtutibus quatuor ornatus homo in prima creatione 887.a & quænam ea fuerint ibid.
in virtutibus quatuor tota boni operis structura consurgit 723.b
de virtutibus Cardinalibus cur ethnici frustra differuerint 725.b
Vitia approbantes, sese damnationis obnoxios reddunt 512.b
vitia contra naturam, semper detestanda ac puniendà 569.a
vitia nonnulla, quæ virtutum nomine commendantur 512. a
vitia pro virtutibus amplecti, non ex Deo, sed ex nobis est 952.a
Vita præsens, via 940.a
vita præsens cur militiæ conferatur 65.
ex vita bona in malam voluntate mutari nonnullos 951.b
vita mortalis nihil est aliud, quàm mors viuens 824.b
vita bona post baptismum necessaria 233.b
vita, fidei conuenire debet 946.a
vitam improbam infelix, plerunque, mors sequitur 323.b
vita beata, qualis vita sit 862.b
præmium
- quod datur post meritum bene operantibus & gratia & meritis reddenda 962.b
- præcedentibus meritis redditur, & tamen gratia vocatur 594.a
- 594.b

meri-

Digitized by Google

vita æterna
- merito iustitiæ redditur tanquam Premium 595.a
- iustitiæ stipendium est, atque etiam gratis ibid.
- est totum præmium promissum, nec datur nisi dignis & promeritis 595.a
- & meritis datur & gratis 594.b 962.b
- non ideò gratis datur, quia meritis non datur 594.b
- venalis est, & labore tanquam pretio comparatur 595.b
- pro bonis operibus speranda 948.b
- labore emenda 949.a
- quare fideli debeatur 596.b
- quanto præsenti hac optabilior futura 49.

vita æterna præmium & merces bonæ vitæ redditur 962.a
vita æterna bonis operibus redditur ibid.
in vita æterna, honor 667.a
in vita æterna quanta sit concordia ibid.
in vna vita æterna dispar retributio 593.b
in vita æterna recipiet quisque pro suo merito mansionem 593.b
in vita æterna quid non sit, facilius explicatur, quàm quid in ea sit 51.b
pro vita æterna quàm diligenter laborandum ibid.
vitæ futuræ qualitas 870.b
vitæ futuræ voluptas & miseria 866.b
vitæ æternæ pax, concordia, claritas & splendor 862.a
vitæ æternæ iucunditas & charitas quanta 872.a
vitæ æternæ qualiscunque descriptio 864.b 869.b
vitæ æternæ quanta sit futura felicitas 51.a
vitæ æternæ quæ vel absint vel adsint 862.a 864.b 865.b 867.b & seq.
ad vitæ æternæ amorem quomodo excitari illiteratus possit 865.b
ad vitæ æternæ bona consequenda quis idoneus 872.b
vitæ communis laus 784.a
vitæ nostræ tempus nihil aliud esse, quàm cursum ad mortem 824.a
in vitæ negotio parui non faciendum, quod parum abest 959.a
viram amare præsentem, quàm factum sit 831.a
vitam præsentem desiderare, & vnicè amare, cuius sit 831.b
ad vitam æternam tanquam ad patriam properandum 862.b
ad vitam æternam bonorum operum consummatione peruenitur 870.b
Vide quoque, Regnum cælorum.
Vitiorum catena 452.b
Viuere honestè, nostrum est munus 911.a
viuere malè, & benè mori, pugnant 816.b
qui viuit sibi soli, superfluus est, & nec homo, nec generis nostri 683.a
Viuentium intercessio 112.b
Vltionis diuinæ in sacrilegos aliquot exempla 531.a b & seqq. 535.a b
Vmbratici hæretici 271.a
Vnctio perficiens quid 144.a
vnctio in vertice, quid designet 216.a
inunctio
- olim quomodo fieri solita 214.a b 215.a
- à quo facienda 214.a
- quid præ se ferat 215.a 216.b

Inunctio post baptismum qua verborum forma fiat, & in qua parte 216.b
inunctio episcopalis quomodo iam olim in baptizato adhiberi soleat 214.a b 215.a
vnctionis extremæ
- materia 369.a 370.a b
- forma 369.a 370.a
- minister 369.a 370.a b 372.b
- vis & effectus 206.a 369.a 370.a b

vnctionis extremæ sacramentum non contemni sine Spiritus sancti iniuria 370.a
vnctionis extremæ sacramentum cur institutum 370.b
vnctionis sacræ in ordinatione sacra adhiberi solitæ assertio 379.a
vnctionis Chrismalis effectus 370.b
vnctionem extremam
- sacramentum esse 370.b 371.b idque à Marco intimatum, & à Iacobo commendatum & promulgatum 370.a 372.a & à Christo institutum 369. 370.a b
- iterari posse 373.b
- repetere quis possit 370.a
- Hussо etiam è septem Sacramentis vnum fuisse 369.a

vnctionem Chrismatis visibilem spiritualiter operari 41.b
vnctionem infirmorum, esse genus Sacramenti 370.b
de inunctione infirmorum Iacobi Apostol. præceptum ad omnes Christianos pertinet 376.b
vnctione extrema remitti peccata 370.a b & conferri gratiam 370.b
vnctione confirmationis, quæ non iteratur, baptizatus armatur 243.b
vnctionum dona 379.b
Inungendi qui sint, & quibus in partibus 369.a 370.a b
inungendi ægroti quando sint 376.a
Vnguento visibili gratiæ donum significari 241.a
Plura vide Chrisma.
Vnitatis hostis charitatem non habet 59.b
Vniuersitatis sequendæ ratio & vsus quis 37.b
Vocatos nos nouimus, electos ignoramus 950.b
Voluntas bona, & propria hominis, & à 919.b & seq.
voluntas vt sit bona, & possit implere mandata fiat
voluntas bona sufficit, cùm facultates desint
voluntas ad iustificationem à Domino præparatur
voluntas libera
voluntas libera, quia in potestate nostra
voluntas semper libera est, etsi non semper bona
voluntas propria quæ sit, & quàm pernitiosa 62.a Deum maximè impugnat
voluntas propria abneganda
voluntas nihil habendi, nomine centupli in vita possidendi 778.a
volumas & desiderium nihil habendi, quantæ sit existimationis 779.b
voluntas subditi, voluntati Superioris subiecta & conformis esse debet 805.b
voluntas non vna omnium 497.a
voluntatis consensio in nobis est 919.b
voluntatis propriæ est, Dei vocationi consentire vel dissentire 919.a b
voluntatis propriæ abnegatio 807.a
voluntati Dei quantopere obtemperandum 831.b
voluntatem Dei, sine eius ope, facere non possumus 921.b
voluntatem humanam Dei gratiæ cooperari 789.b
voluntatem propriam abnegantes, vim faciunt regno cælorum 806.b
voluntatem propriam non relinquens, non dimittit omnia 710.a
propter voluntatem solam oblectandi se illicitis cogitationibus, damnamur 451.a
voluntate bona nihil dilius offertur Deo 691.a
sine voluntate nostra iustitia Dei in nobis non erit 919.b
Voluntarios trahit Deus 920.a
Voluptas carnalis quàm tenax sit 470.a
Votum perfectionis quid exigat 774.a
votum perpetuæ continentiæ cur fiat 792.a
votum virginitatis liberè nuncupari Deo debet 803.b
post votum nec licet, nec expedit nubere 424.a
votum paupertatis violârunt Ananias & Saphira 775.a
votum paupertatis violantes, Augustino quales 785.b
votum de relinquendo sæculo emisisse Iosaphat regem 771.a
votum solenne in quo consistat, & quod dirimat matrimonium contrahendum 42[illegible]
votum reddere, est ex adiutorio Dei 42[illegible]

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

rvotum fa illicium, quod ante erat licitum 424.a
rum B.V rginis 70.b
vorum continentiæ, vide Continentia.
vorum virginitatis, vide Virginitas.
post vo manicupatam cestitatem non tantùm nubere, sed etiã velle nubere, damnabile est 423.a
à vo atrimonij lapsus adulterijs peior est ibid.
à vero & professione sancta qui cadant 785.b
Vxo drictorum coniugia, vide Matrimonium.
Do manicupata, violanda non sunt 424.b 426.a
vot ibenda 421.
solnanda 133.b 134.a b
non seruanda 133.a b
vxoru seruatio 133.a b & seq. diuisio 422.b
Voue dit 428.a quid oporteat ibid.
vonere lum, consilij est 766.a
voue um, supererogationis opus 792.a
omodo sit, ut non sit 422.a b
ad n p gri esse non debemus 422.b 430.
ad hortatio 422.b
fidem irritam faciunt ibid.
uantumuis bene viuant, Deo tamen non placent 429.b
li ad habitum & propositum abiectum redeant, non saluantur ibid.
laminabuntur 423.a
otis gioli quales habendi 425.b
hibita in nouo & veteri testamento 736.b
Vsura quomodo permissa fuerit Iudæis 735.b
committitur tantùm in pecunijs 735.b 736.a
vsura cit quid sorti accedit 735.b
vsuram petere, suffocare est 735.a
vsuram non tantùm à fratribus in Exechiele prohiberi, sed ab omnibus 736.a
ad vsuram qui dat, maledictus 735.b
vsuræ & superabundantiæ nomine quid capiatur 736.b
Vsurarij suffocant & strangulant homines 735.a
vsurarij, rectè baptizati Iudæi appellantur ibid.
vsurarijs manifestis communio & Christiana sepultura negatur 736.b
Vulgi de primorum parentum nuditate error 885. b & seq.
Vxore amplius vti, quàm debitus vsus exigit, Augustino quid 584.b
vxoris dimissionem lex diuina prohibet 418.a
vxores plures simul habere, crminis est, & legi diuinæ Christianis prohibitum 420.b

X

Xenaiæ cuiusdam Persæ hypocrisis & iconoclasmus 131.b
xenaiæ quantæ aduersus Flauianum & synodum Chalcedonensem audacia ibid.

Z

Zachariæ Eleemosynarij laus & descriptio 693.a
Zelus & inuidia quomodo differant 474.b
zelare non licet discipulo Christi 471.b
Zenoni Imperatori eleemosynario quid miri obsecerit 699.a

FINIS CORONAT OPVS.

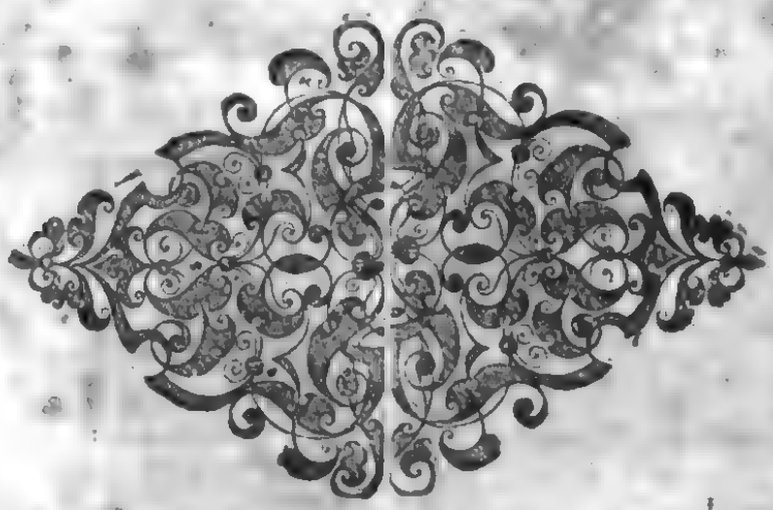

Digitized by Google